خولاصەی

تەفسیری رەوان بۆتێگەیشتنی قورئان

نووسینی
مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

خولاصەی

تەفسیری ڕەوان

بۆ تێگەیشتنی قورئان

نووسینی:
مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

١٤٣٤ك ٢٠١٣ز

بسم الله الرحمن الرحيم

****

خولاصەی تەفسیری ڕەوان بۆ تێگەیشتنی قورئان

نووسینی: مەلا مەحموودی گەلاڵەیی

تیراژ: ٢٠٠٠ دانە

دیزایین: نیان حسین محمد

شوێنی چاپ: چاپخانەی (دار المعرفة) لبنان

ساڵی چاپ: ١٤٣٤ك – ٢٠١٣ز

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی (١٠٠٤)ی پێدراوە.

١- سورەتی (الفاتحة)

سورەت بریتییە لەکۆمەڵێك وشەو رستە. کورترین سورەت لەسێ ئایەت پێك هاتووە، هەموو سورەتێکی قورئان ناوێکی تایبەتی خۆی هەیە، هەندێ سورەت زیاد لەناوێکیان هەیە. ناوەکانیان بەگێڕانەوە لە پێغەمبەرەوە (دروودی خودای لەسەر بێ) بەئێمە گەیشتووە.

سورەتی فاتیحە ناوی تریشی هەن، هەرە بەناوبانگەکانیان (أم الکتاب)و (أم القرآن)و (السبع المثانی)و (الأساس)ە. بەگەورەترین سورەتی قورئانیش دەژمێردرێ.

{١ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} بەناوی خودای بەخشندەو میهرەبان، خاوەنی ڕەحمو بەزەییە لەدونیادا بۆ هەموو گیانلەبەرێك، بۆ کافرو موسوڵمان. خاوەنی ڕەحمو بەزەییە لەقیامەتدا بۆ خوداپەرستانو بەس.

{٢ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} سوپاسو ستایشی بێ پایان لەهەرکەسێکەوە بێ لەسەر هەرچاکەیەك بێ هەر بۆ زاتی پەروەردگارە، بەدیهێنەرو رزقو رۆژیدەری هەموو عالەمەکانە، عالەمی ئادەمیزادو ئاژەڵو درەختو رووەكو باڵندەو پێرۆو هەموو گیانلەبەرانی ناو بوونەوەرو بەدیارو نادیارنەوە.

{٣ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} بەخشندەو میهرەبانە لەدونیادا بۆ هەموو کەسێك، دلۆڤانو بە بەزەییە لەقیامەتدا بۆ خوداپەرستانو بە بەهەشتیان شاد دەکا.

{٤ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ} خاوەن دەسەڵاتو دەست ڕۆیشتووە لەپاشەڕۆژدا پاداشتدانەوەو سزادان بەدەست خۆیەتی.

{٥ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ} خودایە! هەر تۆ دەپەرستین عیبادەتو پەرستشمان هەر بۆ تۆیەو بەس! هەر لەزاتی پاکت داوای کۆمەکی دەکەین، هەر بەهێزو توانای لە بن نەهاتووی تۆ پشت دەبەستین، هەموو کاروبارێك بەپشتیوانی تۆ ئەنجام دەدرێ، هەرچی بتەوێ ببێ دەبێ، هەرچی ڕەزامەند نەبی لەسەر بوونی نایەتەدی.

{٦ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ} خودایە! شارەزاییمان بکە بۆ ڕێگەی ڕاستو سەرفرازیو بمانگەیەنە بەمرازو مەهێڵە

سورة الفاتحة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ (١) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٢) الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ (٣) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (٤) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (٥) اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (٧)

لەڕێبازی ڕاستەقینەی خوداپەرستی لابدەین، ڕێنماییمان بکە بەشێوەیەك ئەو ڕێنماییکردنە لەگەڵمان بێ، ڕێنماییەك بێ دەستی قودرەتی لەگەڵ بێو نەهێڵێ لەڕێگای ڕاست لابدەین.

{٧ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ}. ڕێنماییمان بکەو بەردەوامامان بکە لەسەر ڕێبازی پێغەمبەرانو ڕاستگۆیانو ڕاستاڵان، ئەوانەی نیعمەتی عیبادەتو خوداپەرستیو حەقناسیت پێ بەخشیون، دڵیان بەخوداپەرستییەوە پەیوەست بووەو هەموو خێرو خۆشیەکیان لەبەندایەتیو سوپاسگوزاری زاتی پاکت بینیوەو سەرفرازی هەردوو جیهان بوون.

{غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ}. نەك ئەوانەی ڕقت لێیانەو غەزەبی تۆیان لەسەرە، خودایە! چاودێرمان بەو مەهێڵە بچینە سەر ڕێبازی ئەوانەی ئایینی تۆیان پێگەیشتووەو بڕوایان پێ نەکردووەو ڕەتیان کردۆتەوە ڕقو غەزەبی تۆیان بەدەستهێناوە. {وَلاَ الضَّالِّينَ}. هەروەها نەك گومڕایان؛ ئەوانەی حەقیان نەناسیوە، وەکوو پێویستو بەشێوەی ڕێكو

پێـك حــەقیان نەدۆزیوەتــەوە وەكــوو ئەوانــەی پــەیامی پێغەمبـەرانیان پێگەیـشتووەو شـێواندوویانە، یـان بەشـێواوی پێیـان گەیـشتووە. سـەرلێ شـێواو گـومڕا بـوون‌و نـەیانتوانیوە ڕێبازی ڕاست بدۆزنەوە.

{آمــین} خودایــە! نزامــان لێ وەربگـرە پاڕانــەوەمان قبـووڵ بفەرموو.

كۆتایی سورەتی فاتیحە

سورەتی (البقرة)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

بەناوی خودای بەخشندەو دلۆڤان

{[1]الم} = {ئەلیف، لام، میم} ئەمە هێمـاو ڕەمـزە، هـەر خـودا بۆخـۆی مانـای دەزانــێ‌و پێغەمبـەری لەمەبەسـتەكەی حـاڵی كـردووە، بـەڵام ماناكـەی بـۆ ئێمـە ڕوون نەكراوەتـەوە، هـەروا هەموو ئەم پیت‌و وشانەی لەسەرەتای بەشێك لەسـورەتەكاندا هــەن وەكــوو {المــر} و {كهــیعص} و {ص} و {ن}... هتــد. هەڵبەتە لەكتێبە تەفسیرەكانی قورئاندا زۆر قسە لەسـەر ئـەم پیتە پچڕ پـچڕانە كـراوە، پوختەكـەی ئەمەیـە (دوورنیـە كـە ئەم پیتانە كلیلی پەی بردن بەهەندێ نهێنی بن).

{[2]ذَلِكَ الْكِتَابُ} ئـەو قورئانـە بـەرزو پـیرۆزە كـە بەقەڵـەمی قودرەت لە (لوح المحفوظ)دا نووسراوەو لـەماوەی (٢٣) بیـست‌و سێ ساڵدا بـەگوێرەی پێویـست بەفریـشتەی تایبەتـدا لەلایـەن خوداوە بۆ پێغەمبەری ئیسلام، حەزرەتی موحەممەدی كوڕی عەبدوڵلا نێردراوە {لاَ رَيْـبَ فِيـهِ} هـیچ شـك‌و گومـانی تێـدا نیەو شیاوی ئەوە نیە ئێوە لێی بكەونە شـك‌و گومانـەوە، یـان ڕستەكە خەبەرەو مانای ئینشاو دەگەیـەنێ، واتـە: (ئێـوە لێـی مەكەونە شك‌و گومانەوە).

{هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ} ئـەو قورئانـە ڕێ نیـشاندەرو هـۆی شـارەزایی كردنی خۆپارێزانە، ئەوانەی دەیانـەوێ خۆیـان لـە سەرپێـچی كردنی فەرمان‌و نەهیەكانی خودا بپارێزن.

سُورَةُ البَقَرَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ ذَٰلِكَ الْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَوٰةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ
إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
أُولَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰٓئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

{[3]الَّذِينَ يُؤْمِنُـونَ بِالْغَيْـبِ} ئەوانـەی بڕوایـان بەغـەیب هەیـە، بڕوایـان بـەو پەنهانانـە هەیـە كـە لـە بیروبـاوەڕی ئیـسلامیدا باسـی لێ كـراوە، وەك بـاوەڕ بـەخوداو تـاك‌و تـەنهایی لـەزات‌و صیفاتیدا، بڕوا بەفریشتە هاتنی ڕۆژی قیامـەت‌و بەهەشـت‌و دۆزەخ‌و ڕاستی پێغەمبەرێتی پێغەمبەران‌و هەرچی هـەواڵیان پێداوەو داوایان لێ كردووین بڕوامان پێیان هـەبێ. {وَيُقِيمُـونَ الصَّلاةَ} لەهـەمان كاتـدا – نوێـژ: كۆڵەكـەی دینـە – بـەڕێك‌و پێكی ئەنجامی دەدەن.... {وَمِمَّـا رَزَقْنَـاهُمْ يُنفِقُونَ} لـەو مـاڵ‌و دارایی‌یەی پێمـان بەخـشیون زەكـاتی لێ دەردەكـەن، سـەرەڕای ئـەوەیش خێـرو خێراتـی تـر لـە مـاڵ‌و سـامانەكەیان دەكـەن، دڵفراوان‌و سەخی سروشتن.

{[4]وَالَّـذِينَ يُؤْمِنُـونَ بِمَـا أُنـزِلَ إِلَيْـكَ} ئەوانـەی باوەڕیـان بـەو قورئان‌و نیگایە هەیە كە بۆ تـۆی پێغەمبـەر نێـردراوە، {وَمَـا أُنـزِلَ مِـنْ قَبْلِـكَ} هـەروەها بڕوایـان بـەو كتێبـە ئاسمانییانـە هەیە: كە بۆ پێغەمبەرانی پێش تۆ نێردراونە خـوارێ وەكـوو

(صـوحوف‌و زەبـورو تـەورات‌و ئینجیـل). وێـڕای ئـەوەش {وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ} بڕوای پتـەویان بـەڕۆژی دوایـی هەیـە.

{٥أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ} ئەوانـە خـودا پێـداون‌و بەرنامـەی ژیانیـان بـە تێگەیـشتن لەبەرنامـەی خـودا دامەزراوەو ڕێگای ڕاستیان گرتۆتە بەر.

{وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} ئەوانـە، بـەڵێ هـەر ئەوانـە بەختـەوەرن لەناخۆشـی ڕۆژی قیامـەت ڕزگاریـان بـووەو ڕەزامەندیی خودایان بەدەست هێناوەو بەمراز گەیشتوون!

{٦إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا يُؤْمِنُونَ} بێگومـان ئەوانـەی کافرو بێ بـڕوان یەکسانە لایان بیانترسێنێ یـان نەیانترسێنێ ئیمـان نـاهێنن، بـاوەڕت پـێ ناکەن. بە پێغەمبەرت نازانن.

{٧خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ} پەروەردگار دڵی ئەوانەی مۆر کردووە، چاوی دڵیان کوێربووە، گوێچکەیانی لەئاست بیستنی حەق هاخنیوە، پەردەی بەسەر چاویاندا داوە. وەك هەر پێنج هەستیان لەکار کەوتبێ وایە بۆیە لە گومڕایی خۆیاندا سەرگەردانن. {وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەوانـە لەتۆڵـەی ئـەو هەڵوێست‌و کردەوانـەیان بەرامبـەر پەیامی ئیسلام، سزای بەئێشیان بۆ ئامادەکراوە.

{٨وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ} ئـادەمیزادی وا هـەن بـەدەم دەڵێن: ئێمە موسوڵمان بووین‌و بڕوامان بە تاك‌و تەنهایی خوداو هاتنی ڕۆژی قیامـەت هەیـە، بـەڵام ئەوانـە درۆ دەکەن‌و موسوڵمان نـین، دووڕون‌و بـەدرۆ خۆیان بردۆتە ڕیزی موسوڵمانانەوە.

{٩يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا} بەخـەیاڵی خۆیـان فێڵ لـە پێغەمبـەری خـوداو موسـوڵمانان دەکـەن‌و ئـەوان هەڵدەخەڵەتێنن، بۆیە وادەکەن تا کوشتن‌و گرتن‌و سەرانە لێ سـتاندن لـەخۆیان دوور بخەنـەوە، بەشـە غەنیمـەت‌و دەستکەوتی شەڕ بۆ خۆیان وەربگرن.

{وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ} ئەوانە هەر فرو فێڵێك بکەن، بـەزیانی خۆیـان تـەواو دەبـێ‌و بەخراپـە بەسـەر خۆیانـدا دەشکێتەوە، کەوابێ وەکوو فێڵ لەخودی خۆیان بکەن وایە.

{وَمَا يَشْعُرُونَ} ئەوانە لەبەر زێدە گومڕایی‌و ڕۆچونیان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

لەبـەدکاریدا هەسـت بـەو زیـان لەخۆخـستە ناکـەن، چونکە {١٠فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} لـە دڵ‌و دەروونیانـدا نەخۆشـی دووڕوویی‌و فێڵبازی هەیە، ناتوانن یان نایانـەوێ ئـاینی حـەق بناسـن‌و شـوێنی بکـەون. {فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا} بـۆ پتر بەدبەختی‌و چارە ڕەشییان خـودا نەخۆشـی دڵ‌و دەروونیـانی بۆ دوو چەندانەو چەند چەندانە کردونەوە، تا بەتـەواوی لـە قوراویی گومڕاییدا سەرنگون ببن. {وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} بۆ ئەوان سزای بەئێشی دۆزەخ ئامادەکراوە {بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} بـەهۆی ئـەوەوە: کـە درۆو دوو ڕوویـان لەگـەڵ پێغەمبـەر موسوڵماناندا کردووەو بەدەوامن لەسەری!

{١١وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ} ئەگەر بەو دووڕووانە بگوترێ: ئاشوب‌و ئاژاوە بـەرپا مەکـەن‌و واز لەخراپـەکاری بێنن، هـەر بەوەنـدە ناوەستن: کە بڵێن: ئێمە ئاشووب ناگێڕین‌و خراپەکار نین بـەڵکوو بێشەرمانە دەڵێن: ئێمە کارو پیشەمان چاکسازی‌و ئیصلاحی کۆمەڵە.

{[١٢] أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لا يَشْعُرُونَ} ئاگاداربن‌و دڵنیابن، ئەوانە ئیش‌و کاریان، هەڵس‌و کەوتیان هەر خراپەکاری‌و ئاشوبگێڕییە، هەردەم خەریکی بەرپاکردنی فیتنەو تێکدانی ریزەکانی کۆمەڵی موسوڵمانانن وەلێ ئەوان بەهۆی رۆچونیان لە گومڕایی‌دا هەست بە خراپی خۆیان ناکەن.

{[١٣] وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ} ئەگەر داوایان لێ بکرێ‌و پێیان بگوترێ: دە ئێوەش وەکوو ئەو خەڵکە هۆشمەندە خودا پێداوانە موسوڵمان ببن‌و ئیمان بێنن، فسقەڵ دەبن‌و بەشێوەیەکی گاڵتەئامێز {قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ} دەڵێن: ئێمە چۆن موسوڵمان دەبین‌و دەچینە ریزی ئەو بێ عەقڵ‌و نەفامانەوە؟ ئیتر پەروەردگار لەجیاتی موسوڵمانان وەڵامی دایەوەو فەرمووی: {أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لا يَعْلَمُونَ} ئاگاداربن‌و بزانن بێ عەقڵ‌و کورت بین‌و نەفامن، وەلێ بێ عەقڵی‌و کەوجی‌یەکەیان لەوەدایە کە بەخۆیان نازانن‌و هەست بە گومڕایی خۆیان ناکەن.

{[١٤] وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا} دوو روویی‌یەکەیان لەوەدایە کاتێ بە موسوڵمانان دەگەن — لەبەر ناچاری‌و بەدرۆ — دەڵێن: ئێمە موسوڵمانین، هاوبەشی خۆشی‌و ناخۆشیتانین، {وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ} وەلێ کاتێك لەگەڵ هەوادارو مامۆستا شەیتان ئاساکانیاندا کۆدەبنەوەو سەردەکەن بەیەکداو دەڵێن: ئێمە بەدڵ لەگەڵ ئێوەین‌و بیرو باوەڕمان نەگۆڕاوەو هەڵوێستمان وەکوو هی ئێوە وایە. کە تێکەڵاوی‌و هاموشۆی موسوڵمانان دەکەین بۆ کات بەسەربردن‌و زەمانە سازییە {إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ} ئیشی ئێمە دەرحەق بەوان هەر گاڵتەکردنە پێیان‌و هیچی تر.

{[١٥] اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ} پەروەردگار بۆ خۆی سزای ئەو گاڵتەکردنەیان دەداتەوە. تۆڵەی ئەم فرت‌و فێڵ‌و دووڕوویییەیان لێ دەکاتەوە، بەڵام جارێ جڵەویان بۆ شل دەکاو ناز نیعمەتیان بۆ زیاد دەکا بۆئەوەی پتر لە گومڕایی خۆیاندا نقووم ببن‌و بە تەواوی چاوی دڵیان کوێر ببێ‌و هیچ شتێك بەراستی نەبینن. ئەوانە بەدبەخت‌و چارە رەشن‌و دوا رۆژێکی سامناك چاوەڕێیانە.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ ٱلَّذِى ٱسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ أَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُۥ ذَهَبَ ٱللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَٰتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَٰتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَٰبِعَهُمْ فِىٓ ءَاذَانِهِم مِّنَ ٱلصَّوَٰعِقِ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ ۚ وَٱللَّهُ مُحِيطٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ ٱلْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَٰرَهُمْ ۖ كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم مَّشَوْا۟ فِيهِ وَإِذَآ أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا۟ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ شُهَدَآءَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ وَلَن تَفْعَلُوا۟ فَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾

{[١٦] أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ} ئەو دوو روانە لەجیاتی ئەوەی رێبازی حەق‌و راستی هەڵبژێرن، رێبازی گومڕاییان پەسەند کردوە، واتە بیرو باوەڕی حەقیان گۆڕیوەتەوە بە گومڕایی‌یەك کە کوفرو بێدینی‌یە.

{[١٧] مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لا يُبْصِرُونَ} حاڵ‌و وەزعی ئەو دوو روانە لەوەدا: کە لەجیاتی نووری ئیمان گومڕاییان هەڵبژاردووە، لەدوای راست بینی‌و حەق ناسینیشیان خۆیان کوێر کردووە، وەکوو حاڵ‌و وەزعی کەسێك وایە: کە لەشەوە زەنگێکی تاریکدا ئاگرێك بکاتەوە، جا کە ئاگرەکە بڵێسەی بەرزدەبێتەوەو روناکایی دەداو چوار دەوری روناك دەکاتەوە. لەنکاوێك ئاگرەکە بکوژێتەوەو کابرا بکەوێتە ناوشەوە زەنگەوەو هیچ شتێك لە ئەملاو ئەولای خۆی نەبینێ‌و نەتوانێ بەهیچ لایەکدا هەنگاو بنێ. وێڕای ئەوەش.

{[18] صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لا يَرْجِعُونَ} ئەو بابایە کەڕبێو هیچ نەبیسێ، لاڵ بێو قسەی بۆ نەکرێ، کوێرو کوتربێ بەجۆرێك، ئەگەر روناکیش هەبێ هیچ نەبینێ، بۆیە ناتوانێ بگەڕێتەوە سەر حاڵی پێشووی. حاڵو وەزعی دووڕووەکانیش بەو جۆرەیە، چونکە ئەوانیش لەجیاتی هیدایەتو نووری ئیمان گومڕاییو سەر لێ شێواوییان هەڵبژاردوو رێ لێ تێکچوونیان لەلا باشتر بووە لە شارەزاییو چوونە سەر رێگای حەقو راستی.

لەراستیدا ئەم وێنەو تەصویرە ئاوێنەیەکی بالا نومایە حاڵو وەزعی زوربەی رۆڵە موسوڵمانەکانی رۆژگاری ئێمە، ئەوەتا ئەم رۆڵانەمان دوای ئەوەی: کە رۆژگارێکی دوروو درێژیان لەخودا پەرستیدا بەسەر بردوە، سەریان لێ شێواوەو گاڵتە بەرابردووی خۆیان دەکەن، رۆژانە تاوان لەسەر تاوان ئەنجام دەدەن، پەندو مەسەلەکەش ئەوە دەگەیەنێ: کە هەر مرۆڤێك شتەکان بەدووربینی ئیسلام نەبینێو لەڕوانگەی ئایینەوە سەیریان نەکا دووڕووە، چونکە شتەکان بە نووری خودا نابینێ، حەقائیقو چۆنیەتی شتەکانی وەکوو پێویست بۆ روون نابێتەوە. ئەمە پەندو مەسەلی یەکەم بوو، ئەمجار دێتە سەر رانواندنی مەسەلی دووەمو دەفەرمووێ:

{[19] أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ} حاڵو چۆنیەتی جۆری دووەمی دوو رووەکان وەکوو حاڵو وەزعی کەسانێك وایە: کە لەدەشتێکی کاکی بەکاکی دا، لەشەوە زەنگێکی ئەنگوستە چاودا بارانێکی بەلێزمەیان لێ بدا، بەهۆی پڕی هەورەکەوە زۆری بارانەکەوە هێندەی تر تاریکاییەکە زۆر تربێ، ئەمجار ناڵەو گرمە گرمی هەورەکان، شریخو هوڕی هەورەکان ئەوەندەی تر جەوەکە سامناك بکەنو بکەونە ناو ترسو بیمێکی زۆرەوە، هیچی تریان دەسەڵات نەمێنێ جگەلەوە کە قامکیان بخەنە ناو گوێچکەیان.

{[20] يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ} نزیکە بریسکەی چەخماخەی هەورەکە روناکی چاویان بەرێ، {كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ} هەرکاتێ چەخماخەکەی دەوروبەری بۆ رووناك کردنەوە هەنگاو هەڵدێنن، {وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا}: کە روناکاییەکە نەما رادەوەستنو نازانن بۆ کوێ بچن، چاوەڕێی تروسکاییەکی تر دەکەن.

{وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} خۆ ئەگەر خودا بیویستایە هێزی بیستنی گوێچکەیانو نووری دیتنیانی لێ دەستاندنەوە کەڕو کوێر دەبوون، بێگومان خودا بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە، چی بوێو چۆنی بوێ ئاوا ئەنجامی دەدا.

{[21] يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} ئەی گروهی ئادەمیزاد خودای تاكو تەنهای خۆتان بپەرستن، مافی خودایەتی بدەنێو بەتەواوی گەردنکەچی ئەو ببن: ئەو خودایەی ئێوەو گرۆهانی ئادەمیزادی پێش ئێوەی لە نەبووەوە هێناوەتە گۆڕەپانی بوونەوە، بەو شێوەو روخسارە ئەندامەکانی جەستەتانی رێك خستون، هۆکاری ژیانی بۆ رەخساندون، بۆئەوەی ئێوە لە پاداشی ئەوەدا تەقوای بکەنو بیپەرستنو خۆتان لەسزای بە ئێشیو سەرپێچی فەرمانەکانی بپارێزن.

{[22] الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً} خودایەکی وەهایە زەوی بۆ ئێوە کردووە بە جێگای دانیشتنو نووستنو حەسانەوە، بە رواڵەت ئەم زەوییەی بۆ ئێوە وەك فەرش راخستووە {وَالسَّمَاءَ بِنَاءً} لە ژوورسەرتانەوە ئاسمانی کردووە بە کۆشكو باڵەخانەیەکی گەورەو هەڵاشێکی پانو پۆڕ، یان ئاسمانی کردووە بە کۆشكو باڵەخانەیەکی گەورە، واتە: چۆن کۆشكو تەلار پێك دەهێندرێ لە چەند کەرەسەیەکی جیاجیاو بەهۆی چەند مادەیەکەوە بەیەکەوە دەبەسرێن، ئاوەهایش ئاسمان پێك هێنراوە لە مانگو خۆرو ئەستێرەکانی تر.. جا هەر چەندە ئەو قەبارانە لێك دووربن، بەڵام بە هۆی هێزی کێشندەیەکی تایبەتییەوە بەیەکەوە بەستراون، هیچیان لە تەوەری خۆیان لانادەن.

{وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَكُمْ} لە هەورەوە باران دەبارێنێو بە هۆی ئەو بارانەوە بەروبوومو میوەی بۆ ئێوە لە زەوی دەرهێناوەو کردوویەتی بە بژێوی ئێوە، ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوە: کە ئێوە ئەو پەروەردگارە بناسنو بیپەرستنو بە تاقە خودای بزانن! کەوابێ {فَلا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَاداً} ئێوە هیچ هاوەڵو هاوبەشێك بۆ ئەو زاتە بێچوونە دیاری مەکەنو کەس بە هاوشانی ئەو مەزانن {وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ} ئێوە بۆ خۆتان ئەوە دەزانن: کە ئەو کەسەی

دەیکەن بە هاوەڵی خودا نە هیچی پێ دروست دەکرێ وە نە دەتوانێ رزق‌و رۆژیی بەکەس بدا.

{[٢٣] وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} ئەگەر ئێوە لە شك‌و گوماندان دەربارەی ئەو قورئانەی: کە بە پێی پێویست وەجبە وەجبە ناردومانەتەوە خوارێ بۆ سەر بەندەی بەڕێزمان (محمد)و پێتان وایە کتێبێکی ئاساییەو سەرئاسا نییە، دە ئێوە بتوانن بە ئەندازەی سورەتێکی وەکوو ئەو بێنن، تەنانەت ئەگەر کورتترین سورەتیش بێ!! ئێمە ئەم قورئانەمان پێك هێناوە لەو پیتانەی ئێوە ئاخاوتنی پێ دەکەن، دە ئێوەش بتوانن لەو پیتە کورتانە سورەتێکی وەکوو هی ئەو قورئانە بخەنە روو، بانگی هەوادارانی خۆشتان بکەن، ئامادە بن شایەتیتان بۆ بدەن. بێگومان پەروەردگار شایەدی بۆ بەندەی خۆشەویستی خۆی داوەو جەختی لەسەر راستی بانگەوازییەکەی کردووە، ئەگەر راست دەکەن‌و خاوەنی قسەی خۆتانن لەوەدا کە دەتوانن کەلامێکی وەکوو قورئان بخەنە روو.

جا {[٢٤] فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ} ئەگەر نەتانتوانی‌و ناشتوانن: کە ئەندازەی کورتە سورەتێکیشی بێننە دی {فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ} خۆ بپارێزن لەو ئاگرەی کە سوتەمەنیەکەی ئادەمیزادو بتەکانتانە کە لەبەرد دایان دەتاشن‌و دەیانپەرستن. یان سوتەمەنییەکەی ئادەمیزادو بەردی گۆگردە: کە زوو دادەگیرسێ‌و درەنگ خامۆش دەبێ‌و بۆگەنی لێ دێ‌و وەکوو موغناتیسیش بەجەستەوە دەنووسێ‌و لە هەموو روویەکەوە ئێش‌و ئازارەکە زیاددەبێ. ئامادە کراوە بۆ کافرو گومڕایان!

{[٢٥] وَبَشِّرِ الَّذِين آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ} مزگێنی بدە بەو کەسانەی بڕوایان بە شتە پەنامەکیەکان هەیە، خودا بەتاك‌و تەنها دەناسن‌و ملکەچی فەرمان‌و نەهیەکانی بوون، بڕوایان بەو قورئانە هەیە کە بەنیگا بۆ (محمد) نێردراوەتە خوارێ، هەروا بڕوایان بەو نامە ئاسمانییانە هەیە: کە لەوەپێش بۆ پێغەمبەرەکانی تر نێردراون، بڕوایان بە رۆژی دوایی هەیە، وێڕای ئەوەش کردەوەی باش ئەنجام دەدەن، لە تاعەت کردن‌و ماڵبەخشین سستی ناکەن‌و بە گوێرەی شەریعەتی خودا ئەرکەکانی خۆیان جێ بەجێ دەکەن. مزگێنیان بدەرێ کە بۆیان ئامادەکراوە چەند باخ‌و باخاتێك کە بەژێر لق‌و پۆپی درەختەکانیاندا

وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُواْ هَٰذَا ٱلَّذِى رُزِقْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَأُتُواْ بِهِۦ مُتَشَٰبِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَسْتَحْىِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِى بِهِۦ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَٰتًا فَأَحْيَٰكُمْ ۖ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ لَكُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَسَوَّىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

جۆگەو جۆبار دەکشێن‌و دیمەنەکە تا بڵێی رازاوەو دڵخۆشکەرە.

{كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقاً قَالُواْ هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَأُتُواْ بِهِ مُتَشَابِهاً} هەر کاتێك‌و چەندێکیان بدرێتێ لەو میوە خۆشانە، دەڵێن: ئەمە ئەوە بوو پێش کەمێك پێماندراو لێمان خوارد، یان ئەم میوەجاتە جۆراو جۆرانە هەر ئەو میوەجاتەی دونیایە، بەڵێ ئاواو بەو جۆرە میوەهاتیان بۆ دێنین لە وێنەی یەکتری، بەڵام تام‌و بۆنیان عاسمان‌و رێسمانە.

{وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ} زیاد لەو نازو نیعمەتە زۆرو هەمەجۆرانەش، بۆ ئەوان هەیە هاوسەری پاك‌و تەمیزی بێ خەش‌و عەیب لە گەڵیان رادەبوێرن‌و ژیان دەگوزەرێنن (وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) ئەو خودا پێداوانە بە خۆیان‌و هاسەرەکانیانەوە لە بەهەشتدا لەژیانی هەتا هەتایی دان‌و هەرگیز ئەم خۆشی‌و خۆش رابواردنەیان کۆتای پێ نایەو نابڕێتەوە...

{[٢٦] إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلاً مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا} خودا شەرم ناکاو بەلایەوە نەنگی نییە: کە نموونەو پەند بە مێشوولەو بچوکتر لە مێشوولەش بهێنێتەوە، چونکە هەموو

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلْأَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ فَقَالَ أَنۢبِـُٔونِي بِأَسْمَآءِ هَٰٓؤُلَآءِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ أَنۢبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ ۖ فَلَمَّآ أَنۢبَأَهُم بِأَسْمَآئِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّيٓ أَعْلَمُ غَيْبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ ٱسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ ٱلْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ ٱلشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَزَلَّهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ وَقُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقَّىٰٓ ءَادَمُ مِن رَّبِّهِۦ كَلِمَٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

شتێك لەم بونەوەرەدا دروستکراوی خۆیەتی: بۆ خودا چ فیلێك دروست بکا چ مێشوولەیێ دروست بکا چون یەکە.

جا {فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ} ئەوانەی بڕوادارن‌و خودا پەرستن ئەم پەند هێنانەوەیان بەلاوە راست‌و حەقە، بڕوایان پێی قایم دەبێ‌و دەزانن کە ئەم پەند هێنانەوەیە لە لایەن پەروەردگاریانەوەیە‌و ئەویش کارو گوفتاری نا بەجێی لێ ناوەشێتەوە.

{وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَـذَا مَثَلاً} وەلێ ئەوانەی کافرو خودانەناسن، دەڵێن: خودا چ مەبەستێکی لەم پەند هێنانەوە هەیە؟ کەی ئەم شتانە شایستەی باسکردن‌و پەند پێ هێنانەوەن؟

پەروەردگار وەڵامیان دەداتەوەو دەفەرموێ: {يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً} خودا بەم نموونە هێنانەوە زۆر کەس گومڕا دەکاو لە ڕێبازی حەق لایدەدەن {وَيَهْدِي بِهِ كَثِيراً} زۆر کەسی تریشی پێ دەخاتە سەر ڕێبازی راست‌و خوداپەرستی، {وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ} هەر کافرو خودا نەناس بەم پەندهێنانەوە گومڕاو سەر لێ شێواو دەبن!

ئەمجار پەروەردگار رەوشتی ئەو چارە رەشانە: کە شایانی گومڕابوونن بەم ئایەتە روون دەکاتەوەو دەفەرموێ:

{[٢٧] الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ} ئەوانەی: کە لەگەڵ خودادا پەیمان دەبەستن‌و بە سوێندو بەڵێنیش قایمتری دەکەن، کەچی دوایی {وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ} ئەو پەیوەندیانە دەپچڕێنن: کە خودا فەرمانی کردووە بە پتەوکردنیان وەکوو پچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی، پەیوەندی نێوان موسڵمانان، پەیوەندی لەگەڵ پێغەمبەراندا جا ئەگەر ئەو پەیوەندییانەی کە خودا فەرمانی کردووە بە راگرتن‌و پارێزگاری کردنیان بیپچڕێندرێن، ئیتر چاوەڕوانبە هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتی‌و ئایینییەکان بپچڕێندرێن. پشێوی لەسەر زەوی بەرپا دەبێ {وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ} ئەوانە بەردەوام فەسادو گەندەڵی لەسەر زەوی بەرپا دەکەن‌و پەیرەوی دەکەن! {أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} ئەوانە بەڵێ ئەوانە خەسارەتمەندن‌و مایە پووچی هەردوو جیهانن.

{[٢٨] كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتاً فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} ئێوە چۆن بڕوا بە خودا ناهێنن‌و بەمناك‌و تەنهای ناناسن‌و بەکافری دەمێننەوە؟! لە کاتێکدا ئێوە لەسەرەتادا گشت پارچەیەکی جەستەتان لەناو گڵ‌و ئاوو توخم‌و عونسورەکانی تری بونەوەردا بووە، هیچ بونێکتان نەبووە، گیانتان تێدا نەبووە، خودا لە نەبوونەوە ئێوەی هێناوەتە گۆڕەپانی ژیانەوە، پاشان کە ئەجەلتان هات دەتان مرێنێ، ئەمجا رۆژی قیامەت زیندووتان دەکاتەوە، بۆ لێکۆڵینەوەو حەق‌و حساب ئەمجار راپێچ دەکرێن بۆ تۆڵە لێ ستاندنەوەو سزا، یان مانای رستەی {ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} بەم جۆرەیە: ئەمجار لەپاش مردن لە گۆڕەکانتاندا زیندووتان دەکاتەوە، دوایی بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە بۆلای خودا دەگەڕێندرێنەوە.

{[٢٩] هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە چی لە زەویدا هەیە بۆ بەرژەوەندی ئێوەی ئادەمیزاد دروست کردووە، بۆ ئەوەی سوودی لێ ببینن‌و بۆ بەرژەوەندی خۆتان بەکاریان بهێنن‌و سوپاسی خودای لەسەر بکەن. ئەمجار ویستی قەبارە بەرزەکان دروست بکا، ئیتر رێك‌و پێکی کردن‌و کردنی بەحەوت ئاسمان. پەروەردگار بە هەموو ئەو شتانەی کە لە ئاسمان‌و زەویدا دروستی کردوون زاناو ئاگادارە!

{[٣٠] وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً} ئەی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) سەر گورشتەی

دروستكردنی ئادەمیزاد بۆ خەڵك باس بكە، كاتێ خودای تۆ بە فریشتەكانی راگەیاندو فەرمووی: من دەمەوێ لەسەر زەوی جێنشینێ دابنێم زەوی ئاوەدان بكەنەوە، لەجیاتی من لەناو مەردومدا دادپەروەرانە حوكم بكا {قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ} فریشتەكان وتیان: خودایە! تۆ چ مەبەستێكت لە دروستكردنی ئەو جۆرە بەندانە هەیەو بۆچی كەسانێك دەخەیە سەر زەوی كە ئاشووبی تێدا بگێڕن‌و خوێنڕێژی تێدا پەیڕەو بكەن؟ ئەگەر مەبەست لە دروستكردنی ئەو جۆرە مەخلووقە پەرستنی زاتی پیرۆزو بەرزتە: ئەوە ئێمە هەموو دەم سەرگەرمی پەرستنی تۆین‌و تەقدیست دەكەین هەرگیز سەرپێچی كردن‌و ئاشووب ئانەوەو خوێن رشتنمان لێ روو نادا. دەی كەوابێ بۆچی گرۆهی تر دروست دەكەی؟

پەروەردگار وەڵامی دانەوەو فەرمووی: {إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ} ئەوەی من دەیزانم ئێوە نایزانن. من دەزانم: كە بەرژەوەندیەكی باڵا هەیە لە دروستكردنی ئەم جۆرە گرۆهەو ئەوە بەرژەوەندییەكی باڵاترە لەو ئاشووبو تاوانانەی كە بڕێكیان بەرپای دەكەن‌و ئێوە دەیكەن بە پاساوو لەمپەر بۆ ئەوەی من لەو كارە وازبێنم! من لەناو ئەو گرۆهەدا پێغەمبەران‌و راستگۆو شەهیدو خوداپەرستی راستاڵ دروست دەكەم.

{[٣١] وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} پەروەردگار ناوی هەموو شتێكی ناو بوونەوەری فێری حەزرەتی ئادەم كرد، جۆری ئەو شتانەی دروستی كردبوون هەموویانی بەئادەم ناساند، فێری كرد: ئەمە حوشترە، ئەسپە، هەورە، مانگە، خۆرە، مەجەرەیە، دەفتەرە، قەڵەمە،.....هتد ئەمجار ئەو شتانەی هێنا بەسەر شاشەی بوونەوەرو بەسەر فریشتەكانیدا رانواندن‌و پێی فەرموون: دەی كە ئێوە راست دەكەن‌و بۆچوونەكەتان تەواوە، ناوی ئەم شتانەم بۆ شی بكەنەوە.

{[٣٢] قَالُواْ سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ} فریشتەكان هەموویان وتیان: پەروەردگارا! پاك‌و بێ عەیبی هەر بۆ تۆیە، بەرژەوەندی بوونەوەرو دوا رۆژی روداو لای زاتی پیرۆزت ئاشكراو نومایانە. ئێمە جگە لەو بڕەزانیاریەی فێرت كردوین هیچی تر نازانین... بێگومان زاتی پیرۆزت زانایە بە هەموو شتێك‌و كارەكانت هەموویان بەگوێرەی حیكمەتن‌و هەموو شتێكت لە جێی خۆیدایە.

ئەمجار بۆ دەركەوتنی زێدە رێزی باوە ئادەم لەلای فریشتەكان {[٣٣] قَالَ يَا آدَمُ أَنبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّا أَنبَأَهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ} فەرمووی: ئەی ئادەم! ناوو سوودو تایبەتمەندی ئەو شتانەیان پێ بڵێ، كاتێك باوە ئادەم وەكوو پێویست زانیاریی تەواوی پێدان، ئەمجار فەرمووی: ئەدی من پێم نەگوتن: كە هەر خۆم نهێنی‌و شتە پەنامەكییەكانی ئاسمان‌و زەوی دەزانم؟! ئاگادارم بەو هەڵوێستەی دەرتان بڕی‌و گوتتان: بۆچی كەسانێك دەخەیە سەر زەوی كە ئاشووبی تێدا بەرپا بكەن‌و خوێنی تێدا بڕێژن.

{وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ} هەروەها زانا بووم بەو رەخنەی لەناو دەروونی خۆتاندا شاردبوتانەوە.

{[٣٤] وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} یادی ئەوكاتە بكەرەوە كە فەرمانمان بە فریشتەكان كردو گوتمان هەمووتان كرنووش بۆ ئادەم بەرن‌و رێزی لێ بگرن، یەكسەر فریشتەكان هەموویان كرنووشیان بۆ بردو سەری رێزو نەوازشیان بۆ خستە سەر زەوی، تەنیا شەیتان سەرپێچی كردو سوجدەی نەبردو خۆی بەمزل زانی‌و خۆی بە بەرزتر دایە قەڵەم، ئەو نەفرەت لێكراوە لە زانیاری خودادا لە ریزی كافران هەژمار كرابوو!..

{[٣٥] وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ} دوای ئەوەی بەو شێوە رێزمان لە ئادەم گرت‌و فریشتەكان كرنووشیان بۆ برد بە (ئادەم)مان گوت: تۆ خۆت‌و هاوسەرت لە بەهەشتدا جێگیر بن‌و لەمیوەو بەروبوومی لە جۆگاو كانیاوی بخۆن‌و بخۆنەوە، لەهەر كوێیەك ئارەزوو دەكەن ئارامی تێدا بگرن‌و رابوێرن؛ بەڵام بەهیچ جۆرێك نزیكی ئەو دارە مەكەونەوەو لە بەروبوومەكەی مەخۆن تەنها ئەو درەختەتان لێ قەدەغەیە. ئەگەر نزیكی ئەو درەختە بكەونەوە دەچنە پێری ستەمكارانەوە.

{[٣٦] فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا} واتە: شەیتان فریوی دان‌و هەڵینان بۆ سەرپێچیكردنی فەرمانی خودا، یان شەیتان لەبەهەشت دووری خستنەوە بەهۆی درۆ بۆ كردن‌و سوێند بۆ خواردن بۆیان كە ئەو دڵسۆزە بۆیان‌و مەبەستی خۆشبەختی ئەوانە. {فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ} شەیتان ئادەم‌و حەوای لەبەهەشت یان لەو خۆشی‌و نیعمەت‌و كامەرانییە دەركردن. {وَقُلْنَا اهْبِطُواْ} پێمان گوتن: هەستن بڕۆنە خوارێ {بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ

قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُواْ بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَآمِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُمْ وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلاَ تَلْبِسُواْ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُواْ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾

عَدُوٌّ} هەندێكتان دەبنە دوژمن بۆ هەندێكی ترتان {وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ} بۆ ئێوە لەسەر زەوی شوێنی مانەوەو حەوانەوە هەیە تا ڕۆژی قیامەت، یان كاتی مردنتان {[٣٧] فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ} ئەمجار پەروەردگار پاڕانەوەو نزایەكی خستە دڵی ئادەمەوە، ئەویش بە دڵێكی پڕ بڕواوە ڕووی كردە بارەگای پەروەردگارو وتی: {رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ} پەروەردگارمان! ئێمە ستەمو ناحەقیمان لە خودی خۆمان كردو سەرپێچی فەرمانی تۆمان كرد، ئەگەر لێمان خۆش نەبیو بەزەییت پێمانا نەیەتەوە، ئێمە لە گرۆهی بەدبەختو زەرەرمەندانین {فَتَابَ عَلَيْهِ} پەروەردگار نزاكەی قبوڵ كردو بەزەیی پێیانا هاتەوەو تۆبەی لێ قبووڵ كردن {إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} بێگومان خودا تۆبەی تۆبەكاران قبوڵ دەكاو خاوەنی بەزەییو ڕەحمو شەفەقەتە.

{[٣٨] قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً} فەرمانمان بە ئادەمو حەوا كردو گوتمان بڕۆنە خوارێ بۆ سەر زەویو دەست بكەن بە ئاوەدانكردنەوەی زەویو هەموو كاتێ چاوەڕوانو بەئاگابن {فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى} هەركاتێك پەیامێك، پێغەمبەرێك هات بۆ ناوتان گوێڕادێریان بنو بە قسەیان بكەن. چونكە {فَمَن تَبِعَ هُدَايَ} هەركەسێك شوێن پەیامی من بكەوێ {فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} هیچ ترسی ڕۆژی دواییان لەسەر نیە {وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} داخو خەفەتی ژیانی ڕابوردوشیان ناخۆن، پەرۆشی ماڵو خێزانی دوای خۆیان نیە {[٣٩] وَالَّذِينَ كَفَرواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا} ئەوانەی كافرو خودانەناس بوون پێغەمبەرانی ئێمەیان بەدرۆ خستۆتەوەو گاڵتەیان بە موعجیزەو نیشانەی پێغەمبەرایەتیەكەیان كردووە {أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ} ئەوانە ئەهلی دۆزەخنو دەخرێنە ناوی {هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} توور دەدرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوەو هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە.

{[٤٠] يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ} ئەی نەوەی یەعقوب! شوكرو سوپاسی ئەو هەموو نازو نیعمەتانەی من بكەن، كە بە باوكو باپیری ئێوەمان بەخشیون، لە ژێر دەستەیی فیرعەون ڕزگارمان كردن، لەنەژادی خۆتان پێغەمبەرمان بۆ ناردن، {وَأَوْفُواْ بِعَهْدِي} ئەو عەهدو پەیمانەی پێم گوتون پابەندی بن: كە بریتیە لە شوێنكەوتنی پێغەمبەران {أُوفِ بِعَهْدِكُمْ} منیش ئەو بەڵێنەی پێم داون بەجێی دێنم: كە بریتیە لەوەی لە گوناهتان خۆش ببمو بتانخەمە بەهەشتەوە.

{وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ} هەر لەمن بترسنو لەكەسی تر مەترسن! زۆر بترسن لەوەی سەرپێچی فەرمانی من بكەن. {[٤١] وَآمِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُمْ} بڕوا بەو قورئانە بكەن كەبۆ پێغەمبەرم ناردووە، پاڵپشتی كتێبە ئاسمانیەكان — تەوراتو ئینجیل — دەكا، پاڵپشتی دەقە ئەسڵیەكان دەكا پێش ئەوەی گۆڕانكاریان تێدا بكرێ {وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ} ئێوە ئەی نەوەی (یعقوب)، لەگەڵ ئەو زانیارییەی پێتان دراوەو هەتانە حەق وایە یەكەم گرۆهو تاقم بن كە بڕوای پێ بكەنو ئیمانی پێ بهێنن، نەك دژی بوەستنو بەربەرەكانی بكەن {وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً} لەجیاتی بڕوا هێنان بە نیشانەكانی خودایەتیمو ڕاستی ئایینی ئیسلامو بڕواكردن بە پێغەمبەری ئیسلامو پەیامەكەی، حەزو ئارەزووی دونیا هەڵ مەبژێرن، چونكە خۆشیی جیهان كەمو بایەخو كورتو فەوتاوە لەبەرامبەر ژیانی قیامەتو نیعمەتەكانی كەمو كەم نرخە.

{وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ} لەسزای من خۆتان بپارێزن، بەجۆرێك لێم بترسن كە هەڵتان بنێ بۆ پابەند بوون بە فەرمانو نەهییەكانم.

وَإِذۡ نَجَّيۡنَٰكُم مِّنۡ ءَالِ فِرۡعَوۡنَ يَسُومُونَكُمۡ سُوٓءَ ٱلۡعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبۡنَآءَكُمۡ وَيَسۡتَحۡيُونَ نِسَآءَكُمۡۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَآءٞ مِّن رَّبِّكُمۡ عَظِيمٞ ﴿٤٩﴾ وَإِذۡ فَرَقۡنَا بِكُمُ ٱلۡبَحۡرَ فَأَنجَيۡنَٰكُمۡ وَأَغۡرَقۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ وَأَنتُمۡ تَنظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَإِذۡ وَٰعَدۡنَا مُوسَىٰٓ أَرۡبَعِينَ لَيۡلَةٗ ثُمَّ ٱتَّخَذۡتُمُ ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ وَأَنتُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوۡنَا عَنكُم مِّنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡفُرۡقَانَ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦ يَٰقَوۡمِ إِنَّكُمۡ ظَلَمۡتُمۡ أَنفُسَكُم بِٱتِّخَاذِكُمُ ٱلۡعِجۡلَ فَتُوبُوٓاْ إِلَىٰ بَارِئِكُمۡ فَٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ عِندَ بَارِئِكُمۡ فَتَابَ عَلَيۡكُمۡۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذۡ قُلۡتُمۡ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ فَأَخَذَتۡكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَأَنتُمۡ تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثۡنَٰكُم مِّنۢ بَعۡدِ مَوۡتِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلۡنَا عَلَيۡكُمُ ٱلۡغَمَامَ وَأَنزَلۡنَا عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَنَّ وَٱلسَّلۡوَىٰۖ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿٥٧﴾

{[٤٢]وَلاَ تَلْبِسُواْ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُواْ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ} حەق‌و راستی تێکەڵ بە بەتاڵ مەکەن‌و بەم رەنگە حەق بشارنەوەو بەتاڵ بخەنە روو بیخەنە بەرگی حەقەوە. یان ئایینی جولەکەو مەسیحی تێکەڵاو بە ئایینی ئیسلام مەکەن، لەکاتێکدا ئێوە دەزانن؛ کە ئایینی پەسەند لای خودا ئایینی ئیسلامە.

{[٤٣]وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ} نوێژی موسوڵمانانە بکەن، زەکاتی ماڵ‌و سامانتان بەپێی ئایینی ئیسلام دەربکەن‌و بیدەن بەهەژاران، بچنە ریزی موسوڵمانانەوەو جومعەو جەماعەت بکەن.

{[٤٤]أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} ئەی زانایانی نەتەوەی ئیسرائیل ئەوە چۆن فەرمان بە خەڵك دەکەن چاکەکارو خودا پەرست بن‌و فەرمانەکانی قورئان جێبەجێ بکەن، کەچی خۆتان لەبیردەچێ‌و بۆ خۆتان پەیڕەوی ئامۆژگارییەکانی خۆتان ناکەن، وەلحال ئێوە تەورات دەخوێننەوەو دەزانن؛ کەهەڕەشەی توندی تێدایە بۆ ئەوانەی گفتارو کرداریان لێك جودایە. ئەوە ئێوە تاکەی فام ناکەنەوەو عەقڵ‌و هۆش پەیدا ناکەن؟

{[٤٥]وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ} لەهەموو تەنگانەو پێداویستییەکانتانا، لەکاتی بەلاو موسیبەتدا پەنا بەرن بۆ صەبرو خۆڕاگری‌و گەڕانەوە بۆلای خوداو ڕۆژوو گرتن، واتە: صەبرو نوێژ بکەن بە قەڵغان‌و سوپەر بۆ هەموو تەنگانەو ناستەنگ‌و گیرو گرفتێك. {وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ} بێگومان بەجێ هێنانی نوێژەکان لەکاتی خۆیانداو ئەنجام دانیان وەکوو پێویست کارێکی قورس‌و گرانە، مەگەر بۆ کەسانێك نەبێ کە لەخوداترسن.

{[٤٦]الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ} ئەوانەی دڵنیان لەوەی دوایی بە خودای خۆیان دەگەن‌و دەگەڕێنەوە بۆ بارەگای خودای پەروەردگاریان‌و بە بڕواو دڵنیاییەوە نوێژو ڕۆژوو خودا پەرستی‌و ئەرکەکانی سەرشانیان ئەنجام دەدەن.

{[٤٧]يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ} ئەی نەوەی یەعقوب! ئەمجارەش بۆتان دووبارە دەکەینەوە، سوپاسی ئەو نازو نیعمەتانە بکەن کە کاتی خۆی بە باوك‌و باپیری ئێوەمان بەخشیوە! {وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ} من بەسەر گەل‌و کۆمەڵی ڕۆژگاری خۆتاندا زێدە ڕێزم دابوونی، لەنەژادی ئێوە پێغەمبەرم ناردن، کتێبی ئاسمانیم بۆ ناردنە خوارێ، سەڵتەنەت‌و دەستەڵاتم پێ بەخشین.

{[٤٨]وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ} خۆتان بپارێزن لەسزای ڕۆژێك تا بڵێی ناهەموارە، ڕۆژێکە کەس فریای کەس ناکەوێ، کەس تکای لێ وەرناگیری بۆ کەسێکی تر، کەس فیدیەو بریتیی لێ وەرناگیرێ (هەڵبەتە ئەم سەخت گیرییە تایبەتە بە کافرانەوە، ئەگینا بەکۆڕای زانایانی ئیسلام شەفاعەت‌و تکاکردن بۆ رزگارکردنی موسوڵمانانی تاوانبار هەیە).

{وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ} ئەو کافرانە هەروەکوو شەفاعەتیان بۆ ناکرێ بەدەڵ‌و فیدیەشیان لێ وەرناگیرێ {وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ} کەس یارمەتیان ناداو کەس کۆڵیان پێوە هەڵناگرێ، هەوڵیان بۆ نادەن لە سزاو ئازار رزگاریان بکەن.

{[٤٩]وَإِذْ نَجَّيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ}. ئەی نەوەی یەعقوب یادی ئەو نیعمەتەی من بکەنەوە کە پێم بەخشیون‌و سوپاسی لەسەر بکەن؛ لە چنگی

فیرعەون و دارودەستەکەی رزگارم کردن، کە بە ناشیرینترین شێوە هەڵس و کەوتیان لەگەڵ دەکردن، جۆرەها ئەشکەنجەو ئازاریان دەدان، کوڕەکانتانیان سەردەبڕین و کچەکانتانیان دەهێشتنەوە بۆ کارەکەری و خزمەتکاری، بە ئەمەش ناموس و شەرەفتانیان دەشکاندو ئەوپەڕی سزاو نارەحەتی جۆراوجۆریان ئاراستە دەکردن، وشەی (بَلاء) دوو مانا هەڵدەگرێ، نیعمەت، یان نیقمەت، لێرەدا بۆ هەر دوو ماناکە گونجاوە، ئەگەر ئاماژە بێ بۆ هەڵوێست و کرداری فیرعەون لەگەڵیاندا ئەوە بە مانا نقمەت دەبێ، ئەگەر مەبەست رزگاربوونیان بێ لە چنگی فیرعەون و دارو دەستەکەی بە مانا نیعمەت و بەخششە.

{٥٠وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ} . یادی ئەوە بکەنەوە: کە ئێمە دەریای (نیل)مان دوو لەت کردو رێگای هاتووچۆمان پێدا کردەوە ئێوەمان رزگار کردو فیرعەون و دارودەستەکەیمان خنکاند، ئێوە لەوبەری دەریاکەوە سەیرتان دەکردن و ئاگاتان لێ بوو چۆن خنکان!!

{٥١وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ ٥٢ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} . ئەوە بەبیر خۆتان بهێننەوە، کە هەر دوا بە دوای رزگاربوونتان لە فیرعەون و پەڕینەوەتان لە دەریا (موسا)مان بانگ کرد بۆ سەر کێوی (طور)، چل شەو مایەوە، کەچی ئێوە دوای هاتنی موسا بۆ میقات گوێرەکەتان پەرست، خوداتان لەبیر چووەوە، سەرباری ئەوەش خودا تۆبەی لێ وەرگرتن و عەفووی کردن، بۆ ئەوەی بیرێك لە خۆتان بکەنەوەو واز لە تاوان و تاوانکاری بێنن و سوپاسگوزار بن.

{٥٣وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} بیربکەنەوە: کە ئێمە تەوراتمان نارد بۆ موساو (فورقان)مان پێدا کە بریتی بوو لە ئەو موعجیزەو نیشانانەی کە حەق و بەتاڵ لێك جودا بکەنەوە، وەکوو: گۆچانەکەی کە مارە دڕۆزنەکانی جادوبازەکانی لوول کردن و قوتی دان، یان وەکوو: دەستی موبارەکی موسا کە دەیخستە باخەڵیەوەو دەری دێنایەوە سپی دەبوو، دەدرەوشایەوە، یان مەبەست بە (فورقان) ئەو شەرع و یاسایەیە کە درابوو بە موسا، حەق و بەتاڵی لێك جیا دەکردەوە.

{٥٤وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ} بیر بکەنەوە لە ئەو کاتەی کە حەزرەتی موسا بە قەومەکەی خۆی گوت: ئەی گەل و هۆزەکەم! بەڕاستی ئێوە ستەمێکی گەورەتان لە خۆتان کرد: کە خوداپەرستیتان لە بیرچووەوەو دەستان کرد بە گوێرەکە پەرستی! دەی بگەڕێنەوە بۆلای خودا، کە بەدیهێنەرتانە، دەست بکەن بە کوشتنی یەکتری و خوێن ڕشتن و یەکتر کوشتن و پاساوی ئەو تاوانە گەورەتان بدەنەوە، ئەوە باشەو پەسەندە لای خودای خۆتان! واتە: تۆبەکردن و خۆکوشتنتان لەلای خودا باشترە لە بەردەوام بوونتان لەسەر گوناهو تاوان {فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} . ئەمجار پەروەردگار تۆبەی لێ وەرگرتن، لێتان خۆش بوو: بێگومان پەروەردگار زۆر لێ بوردەیەو خاوەنی رەحم و بەزەیی زۆرە.

{٥٥وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً} بیربکەنەوە ئەو دەمەی کە گوتتان، ئەی موسا: ئێمە بڕوا بە پەیامەکەت ناکەین و ئیمانت پێ ناهێنین هەتا بەچاوی خۆمان خۆمان خودامان چاو پێ نەکەوێ. ئیتر لەتۆڵەی ئەم داوا ناڕەوایەدا.

{فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ} هەورە تریشقەیەك لە ئاسمانەوە دەوری دان و ئەوانەی ئەو قسە نابەجێیەیان کردبوون بریسوەکە هەڵی پروزاندن، ئێوەش بەچاوی خۆتان ئەم ڕووداوەتان بینی {٥٦ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} ئەمجارە پاش مردنتان سەر لەنوێ زیندووەمان کردنەوە، بەڵکوو ئێوە عار بنێن و شوکرو سوپاسی خودا بکەن!

{٥٧وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ} هەورمان هێنایە ژوور سەرتان و سێبەرمان لێ کردن و لە دەشتی (سینا)یەدا بۆ هەر شوێنێ بچوونایە هەورەکە لەگەڵیان دەسوڕاو بەرگری تیشکی گەرمی خۆری لێ دەکردن، نەیدەهێشت هەتاو زیانیان پێ بگەیەنێ.

{وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى} ئەمجار گەزۆ و پەلەوەری شێلاقەمان بۆ ناردنە خوارێ، واتە: گەزۆ بەسەر دارو درەختەکاندا دەباری و ئەوانیش کۆیان دەکردەوە، باڵندەیەی شێلاقەشیان گۆشتەکەیان دەخوارد، بۆخۆشیان ئاژەڵی (ماڵی)یان هەبوو ماست و دۆو پەنیرو لۆرکیان لێ بەرهەم دەهێنا، ئەم پێویستیانەمان بۆ دابین کردن و پێمان گوتن: {كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} بخۆن و بخۆنەوە لەو خواردەمەنیە پاك و خاوێنەی کردومانە بە رزق و ڕۆزیی ئێوە، کەچی وێڕای ئەو هەموو ناز و نیعمەتانەی بۆمان فەراهەم هێنابوون سەرپێچیان کردو پاشگەز بوونەوەو

ستەمیان لەخۆیان کرد {وَمَا ظَلَمُونَا} نەیان توانی ستەم لە ئێمە بکەن‌و زیانمان پێ بگەیەنن {وَلَكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} بەڵکوو ئەوان ستەمیان لە خودی خۆیان کرد، چونکە زیانی تاوانەکانیان روو بە رووی خۆیان دەبێتەوە، بۆخۆیان تووشی سزای سەخت دەبن.

{[۵۸]وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُواْ هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَداً وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً} بیری ئەو کاتە بکەنەوە: کە دوای ئەوەی حەزرەتی موسا لە دونیا دەرچوو، یوشعی کوڕی نون بوو بە جێگری پێمان گوتن: بچنە ناو ئەم شارەوە کە (بیت المقدس)ە یان شاری (أریحا) بووە، لەوێدا هەموو جۆرە خواردنێکی خۆش‌و بەتام هەیە. ئەمجار کاتێك گەیشتنە ئەو دەرگایەی بۆتان دیاری کراوە کڕنووش بۆ خودا بەرن‌و بە مل کەچیەوە بچنە ژورەوە بەدەم چوونە ژورەوەشتان لەسەر شێوەی کڕنووش بردن بڕۆن {وَقُولُواْ حِطَّةٌ} بڵێن: خودایە! لێت دەپاڕێینەوەو نزات لێ دەکەین: کە تاوانەکانمان لێ هەڵوەرێنی‌و لێمان خۆشبی {نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ} ئێمەیش لە گوناهەکانتان خۆش دەبین‌و {وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ} بۆ چاکەکاران پاداشتی چاکەیان بۆ زیاد دەکەین.

{[۵۹]فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ} کەچی ئەو ستەمکارانە شێوە چوونە ژوورەوەیان‌و جۆری پاڕانەوەکەیان گۆڕی بە شتێکی تر، واتە: ئەو نزاو پاڕانەوەیەی فێرکرابوون بیڵێن‌و بریتی بوو لەداوای لێخۆشبوون لەتاوان ئەوان گۆڕیان بە وشەیەکی تر، لە جیاتی ئەوەی بڵێن: (حطة) دەیانگوت: (حنطة): گەنم. پێیان گوترا بوو: لەکاتی چوونە ژوورەوەدا لە شێوەی کڕنووش بردن دا بچنە ژوورەوە، کەچی ئەوان بە قنگەخشکێ چوونە ژوورەوە.

{فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ رِجْزاً مِّنَ السَّمَاء بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ} رشتمان بەسەر ئەوانەی ستەمیان کرد سزای بە ئێش لە ئاسمانەوە، چونکە سەرپێچیی فەرمانی خودایان کردو لە سنووری فەرمانەکانی دەرچوون‌و فاسق بوون.

{[۶۰]وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً} بیر بکەنەوەو سوپاسم بکەن لەسەر ئەو نیعمەتەی بەسەر ئێوەمدا باراند: کەبریتی بوو لەوەی کاتێك مووسا داوای ئاوی کرد بۆ خواردنەوەو پێداویستی هۆزەکەی، ئێمەش پێمان گوت: بە عەساکەت لەو بەردە بدە، کە لێی دا بەفەرمانی ئێمە لەهەر چوار لاوە ئاوی

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ ۚ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ ۞ وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

لێ هەڵقولا، هەر لایەی سێ سەرچاوە، واتە: دوانزە سەرچاوەی ئاو بە ئەندازەی دوانزە هۆزەکەی نەوەی یەعقوب.

{قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ} هەر تیرەو هۆزێك لەوان چاوگەی ئاوی خۆی دەزانی.

ئەمجار پێمان گوتن {كُلُواْ وَاشْرَبُواْ مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ} بخۆن‌و بخۆنەوە لەو خواردەمەنی‌و ئاوو شلەمەنیە خۆشانە، نەچن سەرباری ئەو هەموو نیعمەتانەمان بۆتان درێژە بە لاساری‌و ئاشووب گێڕی بدەن، واز لەبەدکاری بێنن لە زەویدا.

{[۶۱]وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نَّصْبِرَ عَلَىَ طَعَامٍ وَاحِدٍ}. ئەوە بیری خۆتان بهێننەوە: کە ڕەخنەتان لەو خواردن‌و خواردنەوە خۆشانە گرت‌و وتتان: ئەی موسا! ئێمە لە ئێستا بەولاوە بەم جۆرە خواردنە رازی نابین‌و قنیاتی پێ ناکەین! {فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ} داوامان بۆ لە خودای خۆت بکە {يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الأَرْضُ}. ئەو خواردنەوەمان بۆ دابین بکا: کە زەوی دەیڕوێنێ {مِن بَقْلِهَا} لە سەوزەواتی‌و {وَقِثَّآئِهَا}. لە خەیارو ترۆزی {وَفُومِهَا}. گەنم، یان سیر، {وَعَدَسِهَا}. نیسکی، {وَبَصَلِهَا}. پیازی.. {قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ}. موسا پێی وتن: ئەوە ئێوە داوای ئەو شتە خراپانە

دەکەن؟ لە شوێنی گەزۆو گۆشتی باڵندەی شێلاقە داوای گەرەوزو ئەعناو خەیارو سیرو پیازو ئەو جۆرە شتانە دەکەن؟! ئەگەر حەزتان لەو جۆرە شتانەیە؟ دە ئازابن خۆتان لەم دەشتی سینایە دەرباز بکەن. {اهْبِطُواْ مِصْراً فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ} داگەڕێنە ناو شارێك لەم شارە نزیکانەی فەلەستین، هەر شارێك بچنە ناوی ئەو جۆرە شتانەی ئێوە داوای دەکەن تێیدا دەست دەکەوێ‌و پێویست ناکا دۆعا بکەم‌و لە خودا بپاڕێمەوە. یان مانای وایە مووسا بە شێوەی گلەیی‌و سەرکۆنەکردنیان پێی گوتن: ئەگەر ئێوە بەم نازو نیعمەتەو پلەو مەقامە رازی نین، دە بگەڕێنە بۆ شاری میصر، ئەو شارەی لێی وەدەرنران، بگەڕێنە بۆ ئەو ژیانە کولە مەرگی‌و ژێردەستەییەی کە بارتان پێوە گرتبوو، لەوێ نیسك‌و پیازو سیرو خەیارو گەرەوزو گەنمتان دەست دەکەوێ..

{وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ}. زەلیلی‌و ریسواییان بەسەردا درا، مۆری خوێڕیەتی‌و چاوچنۆکی‌و پڕوپوچییان پێوە نرا {وَبَآؤُوْاْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ}. قارو غەزەبی خودایان بۆ خۆیان دەستەبەر کرد، لە ئاکامی سەرپێچیکردنیان‌و سپڵەییان بەرامبەر نیعمەتەکانی خودا غەزەبی خودایان بەدەست هێنا. {ذَلِكَ} ئەم ریسوایی‌و سوکایەتی پێ کردن‌و غەزەب لێکردنەی بە باڵیان برا {بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} بەهۆی ئەوەوە بوو: کە بڕوایان بە موعجیزاتی پێغەمبەران نەدەکردو بەدرۆیان دەخستنەوە، بە ناڕەوا پێغەمبەرانیان دەکوشت، ئەم سەرپێچی کردن‌و تاوانکردنەیان هۆکارەکەی ئەوەبوو کە لەخودا یاخی بوون، دەست درێژییان دەکردو سنوریان دەبەزاندو فەرمانەکانی خودایان پاش گوێ دەخست.

{٦٢ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ} بێگومان ئەوانەی ئەمڕۆ ئیمانیان هێناوەو موسوڵمان بوون لەو ئومەتی موحەممەد بەڕاستی ئەم ئاینەیان قبووڵ کردووە {وَالَّذِينَ هَادُواْ} ئەوانەی کاتی خۆی لەسەردەمی ئاینی خۆیاندا یەهودی بوون بڕوایان بە تەورات بووە {وَالنَّصَارَى} ئەوانەی بڕوایان بە حەزرەتی عیسا کردو شوێن پەیامەکەی کەوتن {وَالصَّابِئِينَ} ئەوانەی صابیئە بوون پەیامی هیچ پێغەمبەرێکیان پێ نەگەیشتبێ‌و جگە لەخودا کەسی تریان نەپەرستبێ.

{مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحاً}. ئەوانەی بڕوایان بە خوداو بە ڕۆژی قیامەت هەبووە، لەهەمان کاتیشدا

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُواْ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ لَكُنتُم مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ ٱلَّذِينَ ٱعْتَدَوْاْ مِنكُمْ فِى ٱلسَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَٰهَا نَكَٰلًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُواْ بَقَرَةً قَالُوٓاْ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُواْ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذَٰلِكَ فَٱفْعَلُواْ مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُواْ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾

کردەوەی باشیان ئەنجام داوە {فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} ئەم چوار کۆمەڵە لای خودای خۆیان پاداشتیان دەدرێتەوە، هیچ ترس‌و نارەحەتییەکیان لەسەر نیەو خەم‌و خەفەتیان تووش نابێ. ترسی داهاتوویان نیەو دڵنیان لەسەرەنجامی خۆیان‌و پەرۆشی ڕابوردووی خۆیان نیەو لە کرداری خۆیان پەشیمان نین.

{٦٣ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ}. بیربکەنەوە کاتێ ئێمە پەیمانمان لێ وەرگرتن کە پابەندی فەرمانەکانی تەورات بن، کەچی بەلاتانەوە گرانبوو، وتتان: ئێمە ناتوانین ئەم ئەرکانە بەجێ بێنین‌و بۆمان قبوڵ ناکرێ: {وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ}. کێوی (طور)مان وەکوو هەور هێنایە ژوور سەرتان‌و لەسەر زمانی موسا پێمان گوتن: {خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ}. ئەم تەوراتەی بۆمان ناردوون بە ڕێك‌وپێکی وەری بگرن‌و بە ڕاست‌و دروستی کاری پێ بکەن، بە دڵسۆزی‌و ئیخلاصەوە فەرمانەکانی جێبەجێ بکەن {وَاذْكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} لە فەرمان‌و نەهییەکانی وردببنەوە، بە وردی تێیان بفکرن، بەڵکوو خۆتان لەسەرپێچی فەرمانی خودا بپارێزن خۆتان تووشی سزای سەختی نەکەن.

{[٦٤] ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ} پاشان پشتتان هەڵكردو هیچ گوێتان بە وادەو پەیمانەكانتان نەدا، {فَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ}. ئەگەر میهرەبانیی و بەخششو بەزەیی خودا نەبوایە بە سەرتانەوە: كە دەس بەجێ سزای نەدانو ڕێنومایی كردن بۆ تۆبەكردن، بەردەوامیش پێغەمبەرانی نارد بۆ سەرتان {لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ} ئێوە لە كۆمەڵی خەسارەتمەندان دەبوونو لە دونیاو قیامەتدا تووشی سزای سەخت دەبوون.

{[٦٥] وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَواْ مِنكُمْ فِي السَّبْتِ} بێگومان خۆتان باش دەزانن و ئاگاتان لێیە چۆن ئەو جولەكانە ستەمیان كردو لە ڕۆژی شەممەدا سنوری بۆ دانراویان بەزاند، {فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ} پێمان گوتن: دە ببن بە مەیموونی هیچو پووچی بێ نرخو ناشیرین، ئێوە شیاوی ڕێزو پلەو پایەی ئادەمیزاد نینو ببنە ڕیزی جانەوەرانەوە، كە هەر هەوڵو تەقەلای گەدەو گیپاڵیانە، {[٦٦] فَجَعَلْنَاهَا نَكَالاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا} ئێمە ئەو بە مەیموون كردنەی ئەوانمان كردە سزاو تۆڵەو عیبرەت بۆ دانیشتوانی شارو دێهاتەكانی دەوروبەریان. {وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ} هەروەها پەندو ئامۆژگاریە بۆ خواپەرستانی دوای خۆیان تا ڕۆژی قیامەت!

{[٦٧] وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُواْ بَقَرَةً قَالُواْ أَتَتَّخِذُنَا هُزُواً}؟ بیری ئەو كاتە بكەنەوە كە بۆ دۆزینەوەی بكوژی كوژراوێك چوونە لای موساو ئەویش پێی گوتن: خودا فەرمانتان پێ دەكا: كە مانگایەك سەر ببڕن، وتیان: ئایا تۆ گاڵتەمان پێ دەكەی؟ ئێمە بۆچی هاتووینە لاتو تۆ چیمان پێ دەڵێی؟! حەزرەتی موسا بە نەرمو نیانی وەڵامی دانەوە {قَالَ أَعُوذُ بِاللّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ} وتی: پەنا دەگرم بە خودا: كە لەكاتی ڕاگەیاندنی فەرمانی خودادا گاڵتە بازی بكەمو نەزانانە هەڵسو كەوت بنوێنم.

{[٦٨] قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ} وتیان: داوا لە خودا بكە بۆمان ڕوون بكاتەوە شێوەو چۆنیەتی ئەو مانگایە چۆن بێ {قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ فَارِضٌ وَلاَ بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ} وتی خودا دەفەرموێ: ئەو مانگایەی كە دەبێت سەری ببڕن مانگایەك بێ نە پیر بێ نەگەنج، مامناوەندی بێ، {فَافْعَلُواْ مَا تُؤْمَرُونَ}. ئیتر چیدی لێی مەكۆڵنەوە ئەوەی پێتان گوترا

قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَٰبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَآءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيهَا قَالُواْ الْـَٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّٰرَٰٔتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَٰلِكَ يُحْيِ اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَٰرُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ ۞ أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَٰمَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ ءَامَنُواْ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوٓاْ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُم بِهِۦ عِندَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

خێرا ئەنجامی بدەن، ئیتر لە جیاتی ئەوەی گوێڕادێری ئامۆژگاریەكانی حەزرەتی موسا بن.

{[٦٩] قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا}؟ وتیان: بۆمان لە خودا بپاڕێرەوەو بەتەواوی شێوەو ڕوخساری مانگاكەمان بۆ ڕوونبكاتەوەو بزانین ڕەنگی چۆن بێ؟! {قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ} وتی: خودا دەفەرموێ: ئەو مانگایە مانگایەكی زەردی زۆر زەرد، جۆرێك كە هیچ جۆرە ڕەنگێكی تری تێكەڵاو نەبووبێ، پێویست بوو چی دی لەچۆنیەتی مانگاكە نەكۆڵنەوە بەگوێرەی ئەو وەصفانە مانگایەكیان دیاری بكردایە، وەڵێ بەمەش وازیان نەهێنا.

{[٧٠] قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ} وتیان: داوا لە خودات بكە بە تەواوی شێوەو ڕوخساری مانگاكەمان بۆ ڕوون بكاتەوە، {إِنَّ البَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا} بێگومان مانگای ئەمەن ناوەنجیو ڕەنگ زەرد زۆرن، نازانین كامەیان هەڵبژێرینو سەری ببڕین {وَإِنَّآ إِن شَاء اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ} ئێمە پشت بە خودا ئەمجارە دەگەینە ئامانجو ئەو مانگایەمان دەست دەكەوێ، یان بكوژی كوژراوەكەمان دەدۆزینەوە.

{٧١قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ} وتی: خودا دەفەرموێ: ئەو مانگایە مانگایەکە نێری نەخراوەتە سەر ملو جوتی پێ نەکراوە نیشانەی ئیش کردنی پێوە دیار نیە {وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ} بۆ ئاو هەڵێنجانو ئاودانی زەویو زار بەکارنەهاتووە {لاَّ شِيَةَ فِيهَا} زەردێکی تەواو زەردە پەڵەو خاڵی لە رەنگی تر پێوە نییە. {قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ}. وتیان: ئێستا بەتەواوی شێوەو نیشانەی مانگاکەمان لەلا ئاشکرا بوو، هیچ لێڵو تەمو مژێکی تێدا نابینین... ئەمجار هەوڵیان داو گەڕان، مانگایەکیان دۆزیەوە هەموو سیفەتەکانی تێدا بوون {فَذَبَحُوهَا} سەریان بڕی {وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ} نزیک نەبوو کارەکە بکەن، جا یان لەبەر گرانی نرخی مانگاکە، یان لە ترسی ئاشکرا بوونی تاوانی کوشتنی کوژراوەکە.

{٧٢وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً} بیربکەنەوە کاتێك (پیاوێك) خزمێکی خۆتان کوشت {فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا} کەوتنە کێشەو نیزاعەوە، هەر یەکەتان تاوانی کوشتنەکەی دەخستە ئەستۆی یەکێکی تر. {وَاللّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ} خوداش ئەو مەبەستەی لەدڵتاندا بوو دەری دەخاو ناهێڵێ ئاوا بە شاردراوەیی بمێنێتەوە.

{٧٣فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا} وتمان: بەشێك لە جەستەی مانگا سەر براوەکە بکێشن بەجەستەی کوژراوەکەدا. کە وایان کرد، کوژراو زیندوو بوەوەو دەست نیشانی بکوژی خۆی کرد. {كَذَلِكَ يُحْيِي اللّهُ الْمَوْتَى} چۆن ئەو کوژراوەمان زیندوو کردەوە هەر ئاواش رۆژی قیامەت مردوان زیندوو دەکەینەوە {وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} پەروەردگار نیشانەی خودایەتی خۆیو بەڵگە لەسەر پەتواناییو بەدەسەلاتی خۆی پیشانی ئێوە دەدا، بەڵکوو بیرێك لە خۆتان بکەنەوەو عەقڵ پەیدابکەن.

{٧٤ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ} پاش زیندوو کردنەوەی کوژراوەکە، یان دوای نیشاندانی ئەو هەموو نیشانانەی کە خودایەتی خودا دەچەسپێنن ئێوە دڵتان رەق بوو هیچ ئامۆژگاریو بەراوردییەکی قبوڵ نەکرد {فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً} دڵتان وا رەش بووە، دەق دەڵێی بەردی رەقو تەقە. بگرە لە هەندێ رووەوە دڵتان لە بەردیش رەق ترە چونکە {وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاء} بەردی وا هەیە درزو قەڵشتی زۆری تێدان، چۆماوی لێ هەڵدەقوڵێ، بەردی وا هەیە لە باری درێژی یان باری پانی درزێکی تێدایەو ئاوی لێ دەردێ، بەڵام دڵی ئەوان هەرگیز نەرم نابێو دڵۆپێکی خێری لێ پەیدا نابێ {وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّهِ} بەردی وا هەیە لە ترسی خودا لەسەر کێوێك را گلۆر دەبێتەوە، بەڵام دڵی ئەوان تۆزقاڵێك ترسی خودای تێدا نییە {وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ}. باش بزانن خودا بێئاگا نییە لەو کردارو گوفتارەی ئەنجامی دەدەن.

{٧٥أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ} ئایا ئێوەی موسوڵمان بە تەمای ئەوەن ئەو جولەکە فێڵبازو دڵرەقانە بڕوا بە ئایینەکەتان بکەنو موسوڵمان ببن؟! {وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ} لە کاتێکدا تاقمێك لە پێشینەکانیان {يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ}. ئایەتی خودا (تەورات)یان دەبیست فێری دەبوون {ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ}. پاش تێگەیشتن ئەمجار دەستکارییان دەکرد، بە پێی ئارەزووی خۆیان گۆڕانکاریان تێدا دەکرد {وَهُمْ يَعْلَمُونَ}. وەلحاڵ دەشیانزانی ئەو گۆڕانکارییە شتێکی ناڕەوایە. جا کە ئەمە هەڵوێستی ناپاکانەیان بێ لەگەڵ پێغەمبەرو تەوراتەکەی خۆیاندا، دەبێ لەگەڵ پێغەمبەری ئیسلامو قورئان هەڵوێستیان چۆن بێ؟

{٧٦وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا} کاتێك جولەکەکان تووشی کۆمەڵێك موسوڵمان دەبوون دەیانگوت: بڕوامان هەیە: کە ئێوە لەسەر حەقنو (محمد) ئەو پێغەمبەرەیە کە تەورات مزگێنی پێداوە {وَإِذَا خَلاَ بَعْضُهُمْ إِلَىَ بَعْضٍ} ئەگەر بڕێکیان لەگەڵ هەندێکیاندا بەیەك بگەیشتنایە {قَالُواْ} خوێندەوارو مالەکانیان بە نەخوێندەوارەکانیان دەگوت: {أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ اللّهُ عَلَيْكُمْ}. ئەوە بۆچی ئەو زانیارییەی خودا لە تەوراتدا بە ئێوەی بەخشیوە دەچن موسوڵمانەکانی دەڵێن؟! ئەو دەرگا زانینەی خودا بۆ ئێوەی کردۆتەوە موسوڵمانەکانی لێ ئاگادار دەکەنەوە؟ ئەو ناوونیشانەی لە تەوراتدا دەربارەی پێغەمبەرو هاوەڵانی هەیە، (محمد)و هاوەڵانی لێ ئاگادار مەکەنەوە، پێیان مەڵێن {لِيُحَآجُّوكُم بِهِ عِندَ رَبِّكُمْ}. بۆ ئەوەی نەتوانن دەمەدەمێتان لەگەڵ بکەنو بە تەوراتەکەی خۆتان بۆڕتان بدەن، {أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} ئەرێ بۆچی تێناگەنو عاقڵ نابن؟!

أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّآ أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ ٱلْكِتَٰبَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ لِيَشْتَرُوا۟ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَالُوا۟ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ ٱللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ عَهْدَهُۥٓ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَٰطَتْ بِهِۦ خَطِيٓـَٔتُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَقُولُوا۟ لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

{٧٧أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ}. بۆچی ئەوان ئەوە نازانن: کە خودا هەموو نهێنیو ئاشکرایییەکیان دەزانێ؟ چی پەنهان دەکەنو چی ئاشکرا دەکەن پەروەردگار ئاگادارەو هیچی لێ گوم نیە.

{٧٨وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لاَ يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلاَّ أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ} دەستەیەك لەو جولەکانە بۆرە پیاوو نەخوێندەوارن، نە نووسین دەزانن نە خوێندنەوە، ئەوانە تەماشای تەورات ناکەن، ئەگەر تەماشاشی بکەن تێی ناگەن تا بزانن چی تێدایە، ئەوانە جگە لە هەندێ هیوای پرو پووچ وەکوو ئەوە گوایە خودا خۆشی دەوێن، چی تاوان بکەن خودا لێیان دەبوورێ، لەم بیروبۆچوونەشیاندا هیچ بەلگەیەکیان بەدەستەوە نییە جگە لە گومانی بێ جێو وێ نەچوو.

{٧٩فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِندِ اللّهِ} سزای بەئێش، یان شیوی (وەیل) کە شیوێکە لەناو دۆزەخدا بۆ ئەو زانا جولەکانەیە: کە تەورات دەگۆڕنو بەدەستی خۆیان ئەو تەوراتە گۆڕدراوە دەنووسنەوە، ئەمجار دەڵێن: ئەمە لەلای خوداوە هاتووە، بۆچی؟ {لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً} بۆ بەدەستهێنانی دەستکەوتێکی کەمو بێ بایەخ، کە لە نەخوێندەوارو بۆرە پیاوەکان - بە چاوو راو - وەری دەگرن. ئەمجارەش {فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ} شیوی وەیل دەبێتە ماڵی ئەوانەو تورِ دەدرێنە ناوی، یان هاوار بۆیان لەو سزا سەختەی بۆیان ئامادەکراوە، لەسەر کردەوەی ناپەسەندیان: کە نووسینەوەی شتی نابەجێو ناراستەو دەشڵێن: ئەمە دەقی تەوراتەو فەرمایشتی خودایە. {وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ} جارێکی تریش سزای سەخت بۆیان لەسەر ئەو دەستکەوتە کەمو بێ بایەخەی لەم رێگایەوە بەدەستی دێنن: کە بریتییە لە وەرگرتنی بەرتیلو دەسخەرۆکردنی رەشە خەڵکەکەو لەخشتە بردنیان.

{٨٠وَقَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَةً} جولەکەکان دەیانگوت تەنیا چەند رۆژێك بە ئاگری دۆزەخ سزا دەدرێینو رزگارمان دەبێ {قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللّهِ عَهْداً فَلَن يُخْلِفَ اللّهُ عَهْدَهُ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئایا ئێوە وادەو بەڵێنتان لە خودا وەرگرتووە؟! خۆ ئەگەر راست بکەن بەڵێنتان وەرگرتبێ ئەوە بێگومان خودا پەیمانی خۆی ناشکێنێ، بەلام شتی وا نەبووەو بەڵێنی واتان وەرنەگرتووە. {أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ}؛ بەڵکوو ئێوە بەدەم خوداوە شتی وا هەڵدەبەستن: کە نازانن چەند زیان بەخشەو چەند تاوانێکی گەورەیە!بێگومان جولەکەکان زۆر ئازاو دەست بەکاربوون بۆ گۆڕانکاری کردن لە دەقەکانی تەوراتداو هەڵگێڕانەوەی ماناکانی بەمەبەستی تایبەتی خۆیان بۆ ئەنجامدانی تاوانکاری.

{٨١بَلَى مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} واتە: وەکوو دەڵێن:وانیە، بەڵکوو هەر کەسێك گوناهێکی گەورە بکاو تۆبەی لێ نەکاو کرداری چاکەی نەبێ، لە هەموو لایەکەوە تاوان دەورەی دابێ، هەرچی کردوویەتی تاوان بێ، ئەوە ئەوانە ئەهلی دۆزەخنو رۆژی قیامەت دەخرێنە ناو ئاگرەوەو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە.

{٨٢وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانەی بڕوایان بە خودا هەیە، ئیمانیان بە پێغەمبەر هێناوەو پەیڕەوی فەرمانەکانی نامەی خودا دەکەن، وێڕای ئەوەش کرداری باش ئەنجام دەدەن ئەوانە بەهەشتین بۆ هەتا هەتایە لە بەهەشتدا دەمێننەوە.

{٨٣وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ} ئەوە بیری خۆتان بێننەوە کە وادەو بەڵێنمان لە نەوەی ئیسرائیل وەرگرتو پەیمان

گوتن: {لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللَّهَ} جگە لەخودا کەسی تر مەپەرستن بەندایەتیو گەردن کەچیی بەس بۆ خودا بکەن. {وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً} لەگەڵ باوكو دایك دا چاکەکاربن {وَذِي الْقُرْبَى} یارمەتیو هاریکاری خزمو کەسو کارتان بن {وَالْيَتَامَى} بەزەییتان بە هەتیواندا بێتەوەو دەستی یارمەتیو سۆزیان بۆ درێژ بکەن. {وَالْمَسَاكِينِ} چاوتان لە فەقیرو هەژاران بێو دڵدەیان بدەن، ئەمجار {وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسْناً} قسەی جوانو شیرین بە خەڵك بڵێنو بەباشی لەگەڵیاندا بجوڵێنەوە. {وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ} نوێژەکانتان بکەنو بە رێكو پێکیو بە ئیخلاصەوە ئەنجامیان بدەن. {وَآتُواْ الزَّكَاةَ} زەکات لە ماڵو دارایی خۆتان دەربکەنو مافی فەقیرو هەژاران پێشێل مەکەن؛ کەچی ئێوەی جوولەکە لەجیاتی ئەوەی پابەندی ئامۆژگاریەکان بن.

{ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ} پاش ئەم هەموو فەرمانو ئامۆژگاری کردنە ئێوە پشتتان هەڵکردو، پابەندی وادەو بەڵێنەکانتان نەبوون {إِلاَّ قَلِيلاً مِّنكُمْ} چەند کەسێکی کەمتان نەبێ - وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلامو هاوڕێکانی پابەندی ئەو پەیمانانە بوونو پەیڕەوی تەوراتیان کرد، کاتێکیش ئیسلام هات یەکسەر ئیمانیان هێنا. ئەگینا زۆرینەتان پشتتان هەڵکرد، پابەندی فەرمانو نەهیەکانی ئایین نەبوون. {وَأَنتُم مِّعْرِضُونَ} ئێوە ئەی نەتەوەی ئیسرائیل ئێوە پشتتان هەڵکرد، هەموو پەیمانو بەڵێنەکانتان پێشێل کردنو لە ناخەوە بڕیاری ئەوەشتاندا بۆ هەتا هەتایە لەبیر خۆتانی بەرنەوە.

{[٨٤]وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءكُمْ} بیر لەوە بکەنەوە کە ئێمە وادەو بەڵێنمان لێ وەرگرتن کە خوێنی یەکتری نەڕێژن، {وَلاَ تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ} کەستان کەسی تر لە ماڵی خۆی وەدەرنەنێ، کەس بەسەر کەسدا شانازی نەکاو خۆ بانەدا.

{ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ} پاشان ئێوە بۆ خۆتان پێتان لێناو بڕیارتان داو وتتان: پێویستە ئێمە ئەم پەیمانە بەرینە سەر، ئێوە بۆ خۆتان ئاگاداری ئەم کەینو بەینە بوون، بۆخۆتان شایەتی لەخۆتان دەدەن.

{[٨٥]ثُمَّ أَنتُمْ هَؤُلاء تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ} پاشان ئێوە بەدەستی خۆتان خۆتان دەکوشتو تاقمێکتان لەخۆتان لە ماڵو حاڵی خۆیان وەدەردەنا، لەو کوشتنو دەرکردنەدا پشتی یەکتریتان دەگرت. سەیرە:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ أَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَٰرِهِمْ تَظَٰهَرُونَ عَلَيْهِم بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَٰرَىٰ تُفَٰدُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْىٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ بِٱلرُّسُلِ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَيَّدْنَٰهُ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُكُمُ ٱسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا غُلْفٌۢ بَل لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

جوولەکە جوولەکەی دەکوشت، ماڵی یەکتریان داگیر دەکرد، خانووی یەکتریان دەڕوخاند. {تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ} ئێوەی جولەکە یارمەتی هاوپەیمانەکانتان دەدەن دژی یەکتریو بۆ ئەنجام دانی زوڵمو ستەم. {وَإِن يَأتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ} ئەگەر یەکێك لەو جولەکانە بەدیل بگیرێ ئێوە پیتاکی بۆ دەکەنو پارەی بۆ کۆدەکەنەوە تا لە دیلیەتی رزگاری بکەن کەچی بەبێ سوچو تاوان لە ماڵو حاڵی خۆیان دەریان دەکەن یان بەکوشتیان دەدەن. {وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ} لەکاتێکدا شەڕکردن لەگەڵیانو دەرکردنیان ماڵ وێران کردنیان حەرامە لێتان کەچی لێی ناپڕنگێنەوەو بەلاتانەوە ڕەوایە. کەچی بەلاتانەوە ڕەوا نیە ئەو جولەکەیە بەدیلی لای دوژمنەکەی بمێنێتەوە. {أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ} ئایا ئێوە بڕواتان بە بڕێ حوکمی تەورات هەیەو بڕواتان بە بڕێکی تری نیە! چۆن پێتان وایە کە دەبێ فیدیە بۆ جولەکەی بەدیلگیراو بدەن، پێشتان وایە کە شەڕکردن لەگەڵ هەمان ئەو جولەکانەدا کارێکی ڕەوایەو ماڵ وێران کردنیانو دەربەدەر کردنیان کارێکی ئاساییە. {فَمَا جَزَاء مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} هەرکەسێك لەئێوە ئاوا بڕوای بە بڕێك ئەحکامی تەورات هەبێو بڕێ ئەحکامیشی فەرامۆش بکاو بڕوای پێ نەبێ،

وَلَمَّا جَآءَهُمۡ كِتَٰبٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٞ لِّمَا مَعَهُمۡ وَكَانُواْ مِن قَبۡلُ يَسۡتَفۡتِحُونَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِۦۚ فَلَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئۡسَمَا ٱشۡتَرَوۡاْ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمۡ أَن يَكۡفُرُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بَغۡيًا أَن يُنَزِّلَ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٖۚ وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٩٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ ءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ نُؤۡمِنُ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا وَيَكۡفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُۥ وَهُوَ ٱلۡحَقُّ مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَهُمۡۗ قُلۡ فَلِمَ تَقۡتُلُونَ أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ مِن قَبۡلُ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٩١﴾ ۞ وَلَقَدۡ جَآءَكُم مُّوسَىٰ بِٱلۡبَيِّنَٰتِ ثُمَّ ٱتَّخَذۡتُمُ ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ وَأَنتُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِيثَٰقَكُمۡ وَرَفَعۡنَا فَوۡقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُواْ مَآ ءَاتَيۡنَٰكُم بِقُوَّةٖ وَٱسۡمَعُواْۖ قَالُواْ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا وَأُشۡرِبُواْ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلۡعِجۡلَ بِكُفۡرِهِمۡۚ قُلۡ بِئۡسَمَا يَأۡمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٩٣﴾

ئەوە لەژیانی دونیادا جگە لەریسوایی‌و سەر شۆڕی هیچی تری پێ نابڕێت، هەمیشە ژێر دەستەو چەوساوە دەبێ {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ} رۆژوی قیامەتیش راپێچی ناو کوشندەترین سزای دۆزەخ دەکرێن.

{وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} هیچ کاتێ خودا بێ ئاگا نییەو نابێ لەو کردارانەی دەیانکەن‌و لەو هەڵوێستانەی دەیان نوێنن.

{[٨٦]أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآَخِرَةِ} ئەوانەی ئاماژەیان بۆ کرا ئەو جولەکانەن کە لەجیاتی بەختەوەری ژیانی قیامەت ژیانی دونیایان هەڵبژاردووە. قیامەتیان پاشگوێ خستووەو هەڵپەی دونیایانە بۆیە ئەوانە بەتوندی سزا دەدرێن. {فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ} ئێش‌و ئازاریان لەسەر سووك ناكرێ، ساتە وەختێکیش سزایان لەکۆڵ ناکەوێ، لە دونیاشدا سوکایەتییان پێ دەکرێ‌و سەرانەیان لێ دەسەندرێ! {وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ} بەهیچ شێوەیەك یارمەتی نادرێن، کەس نییە لەسزای سەخت رزگاریان بکا، یان ریسوایی‌و سوکایەتی پێکردنیان لێ دوور بخاتەوە.

{[٨٧]وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ} بێگومان ئێمە موسامان کردە پێغەمبەری نەوەی ئیسرائیل‌و تەوراتمان بۆ نارد، هەموو یاساو دەستوورێکی ژیانی دونیایی خودا ویستی تێدا بوو بەرنامەی خۆشبەختی قیامەتی لەخۆ گرتبوو {وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ} ئەمجار لەدوای لەدونیا دەرچوونی موسا چەند پێغەمبەری ترمان بەشوێن ئەودا ناردن بۆئەوەی پەیامی تەورات بۆ خەڵکەکە شیی بکەنەوە نەهێڵن پاشگوێ بخرێ.

{وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ} بەتایبەتی عیسای کوڕی مەریەم کە کردمانە پێغەمبەر، موعجیزەی ئاشکراو نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی سەر سوڕهێنەرمان پێدا. {وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ} راستی پێغەمبەرایەتیەکەیمان بە فریشتەی خۆمان کە (جوبرائیل)ە بەهێز کرد، بەتەواوی پشگیریمان لێ کرد. {أَفَكُلَّمَا جَاءكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمُ} ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! ئێوە خووتان وا پێوە گرتووە هەرکاتێ پێغەمبەرێکتان بۆسەر رەوانە کرا پەیامەکەی بەگوێرەی ویستی ئێوە نەبوو {اسْتَكْبَرْتُمْ} لووت بەرزیی دەنوێنن، سەر رەقانە هەڵوێست دەنوێنن، دژیان دەوەستن، {فَفَرِيقاً كَذَّبْتُمْ} کۆمەڵێکتان بەدرۆ خستنەوەو بڕواتان پێ نەکردن {وَفَرِيقاً تَقْتُلُونَ} تاقمێکیشتان کوشتن، بەوپەڕی درندەیی شەهیدتتان کردن، تەنانەت ئێستاش هەوڵی ئەوەتانە پێغەمبەری ئیسلام شەهید بکەن، سیحرتان لێ کرد، گۆشتتان بۆ ژەهراوی کرد، پیلانی جۆراو جۆرتان داڕشتن بۆ لەناوبردنی بەڵام سەرکەوتوو نەبوون!

{[٨٨]وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ} دەڵێن: دڵمان داپۆشراوەو لەناو پەردەی تۆکمەدایە هیچ شتێ لەو قسانەی (محمد) دەیانڵێ تێی ناچێ، هیچی لێ حاڵی نابین، با وازمان لێ بێنێ‌و چیتر لەوبارەوە لەگەڵمان نەدوێ. {بَل لَّعَنَهُمُ اللَّه بِكُفْرِهِمْ} ئەوانە راست ناکەن دڵەکانیان وا دروست نەکراون کە حەق وەرنەگرن، بەڵکوو ئەوانە کافرن‌و خودا نەفرینی لێ کردوون، رێگای گومڕاییان گرتۆتە بەرو بە ویستی خۆیان لە ئاستی حەق خۆیان کەڕ کردووە بە ئەنقەست دڵی خۆیان لە کار خستووە {فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ} بڕوایان بەبڕێکی کەمی تەورات هەیە، یان ئەو جولەکانە بڕێکی کەمیان بڕوا بە پێغەمبەر دەکەن.

{[٨٩]وَلَمَّا جَاءهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ} کاتێك ئەو پێغەمبەرەی چاوەڕوان کراو بوو بێ بانگەوازی خۆی راگەیاند قورئانیان لەلایەن خوداوە بۆ هات، پشتگیریی ئەو نامە ئاسمانییەی کرد کە بەدەستیانەوە بوو {وَكَانُواْ مِن قَبْلُ

يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەوانە لەپێش هاتنی پێغەمبەرو نازڵبوونی قورئان هەمیشە داوای سەرکەوتن‌و زاڵبونیان دەکرد بەسەر کافرەکاندا دەیانگوت: هەرکاتێ پێغەمبەری ئاخر زەمان هات ئێمە خێرا شوێنی دەکەوین‌و لەتەکیا شەڕ لەگەڵ ئێوە دەکەین‌و بەسەرتاندا زاڵ دەبین.

{فَلَمَّا جَاءهُم مَّا عَرَفُواْ} . کەچی (محمد) (درودی خودای لەسەر بێ) کە بە پێغەمبەرو بانگەوازی کردن بۆ موسوڵمان بوون {كَفَرُواْ بِهِ} . پەیامەکەیان رەت کردەوەو پێی کافر بوون‌و بروایان پێ نەکرد، لەبەر حەسوودی‌و تەماعی سەرکردەیی، بەڵێنەکانی پێشوویان لە بیر خۆیان بردەوە، سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو ئیمانیان نەهێنا {فَلَعْنَةُ اللَّه عَلَى الْكَافِرِينَ} . دەی نەفرینی خودایان لەسەر بێ: کە بروا بەراستی پەیامی پێغەمبەری ئیسلام ناکەن.

{[۹۰] بِئْسَمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أنَزَلَ اللَّهُ} .

بەراستی شتێکی خراپ‌و تاوان بوو ئەوە کە نەفسی خۆیانیان پێ فرۆشت‌و بروایان بەو قورئانە نەکرد کەخودا بۆ پێغەمبەری نازڵکردووە {بَغْياً} . لەبەر حەسودی‌و هەڵپە کردن بۆ وەدەستهێنانی سەرکردایەتی کە ناگونجێ بیاندرێتێ‌و شیاوی نین.. حەسودی ئەومیان دەبرد {أَن يُنَزِّلُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَى مَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ} . ئەومیان پێ ناخۆش بوو کە خودا بەندەی خۆی حەزرەتی موحەممەدی هەڵبژاردووە بۆ پێغەمبەرایەتی. رقی ئەومیان لە پێغەمبەر بوو: کە خودا کەسێکی ناجولەکەی کردووە بە پێغەمبەری ئاخیر زەمان. چونکە ئەوان پێیان وابوو ئەو پێغەمبەرە چاوەروان کراوە دەبێ لە نەوەی حەزرەتی ئیسحاق بێ، وە خێڵی جولەکە بێ، کە وا دەرنەچوو، پشتیان لە پەیامەکەی هەڵکردوو بروایان پێ نەکرد، {فَبَآؤُواْ بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ} . گەرانەوە بە قارو خەشمی خوداوە، ئەوەی لەم سەرپێچی کردنە بەدەستیان هێنا غەزەبی یەك لەسەر یەکی خودا بوو، غەزەبێك لەبەر بەگوێ نەکردنیان بۆفەرمانی تەورات، غەزەبێك لەسەر ئەوەی بروایان بە عیسا نەکرد، غەزەبێك لەبەر ئەوە بروایان بە پەیامی حەزرەتی موحەممەد نەکرد.

{وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ} . رۆژی قیامەت بۆ ئەو کافرو بێ بروایانە سزای بە ئێش هەیە لەگەڵ سوکایەتی پێکردن پێیان. چونکە سەرپێچی کردنەکەیان لەبەر لووت بەرزی‌و حەسوودی‌و ملهوری بوو دەبێ سزاکەیان سوکایەتی پێکردنیشی تێدا بێ.

{[۹۱] وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ} . ئەگەر پێیان بگوترێ: بروا بەو پەیامە بکەن کە خودا بۆ پێغەمبەر ناردووە کە قورئانی پیرۆزە، لە وەڵامدا {قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَآ أُنزِلَ الله} دەڵێن: ئێمە بروامان بەو کتێبە ئاسمانییە هەیە کە بۆ سەر خۆمان نێردراوە، ئەویش تەوراتەو هەموو پێداویستیەکی ئێمەی لەخۆ گرتووە. {وَيَكْفُرونَ بِمَا وَرَاءهُ} . ئەمجار جگە لە تەورات باوەڕ بەهیچ کتێبێکی تری ئاسمانی ناکەن، بروا بە قورئان ناکەین {وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَهُمْ} . واتە: بروا بە قورئان ناکەن، لە حاڵێکا کە قورئانەو راستەو دەق پشتگیری لەو پەیامە دەکا، کە تەورات گەیاندویەتی. {قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاء اللّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} . ئەی محمد! پێیان بڵێ: ئەگەر راست دەکەن بروا تان بە تەورات هەیە ئەی بۆچی لەوە پێش پێشینانی ئێوە پێغەمبەرانی خودایان شەهید دەکرد، خۆ ئەو پێغەمبەرانە پەیامێکیان هێنابوو کە ئێستا ئێوە ئیدیعای ئەوە دەکەن کە بروا تان پێیەتی نەك هەر ئەوە بەڵکوو ئێوە بروا تان بە پەیامی (موسا)ش نەکرد: کە رزگارکەری گەلی جولەکە بوو.

{[۹۲] وَلَقَدْ جَاءكُم مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ} بێگومان کاتێ خۆی موسا کرا بە پێغەمبەرو رەوانەکرا بۆ سەرتان بە موعجیزەو بەڵگەی ئاشکرا، کەچی لە جیاتی ئەوەی بروای پێ بکەن‌و شوێنی بکەون‌و پەیرەوی فەرمانەکانی بکەن، کە موسا چوو بۆ سەر کێوی (طور) ئێوە ملتان لەگوێرەکە پەرستی نا، بەراستی ئێوە لەم کارەتاندا ستەمکار بوون، لەئایینی خۆتان پاشگەزبوونەوە.

{[۹۳] وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواْ} ئەی نەوەی ئیسرائیل، ئەو کاتە بێننەوە یادی خۆتان کە وادەو پەیمانمان لێ وەرگرتن: کە پەیرەوی یاسای تەورات بکەن‌و پابەندی فەرمانەکانی بن. کێوی (طور)مان بەرز کردەوەو لەئاستی سەرتان رامان گرت‌و پێمان گوتن: ئەوەی لەتەوراتدا پێمان راگەیاندوون بەوپەڕی هێزو تواناتانەوە پابەندی بن‌و وەری بگرن‌و ئەنجامی بدەن.

{قَالُواْ سَمِعْنَا} وتیان: بەڵێ فەرمانەکەتمان بیست بەڵام {وَعَصَيْنَا} بەگوێت ناکەین. واتە: بەقسە وتیان باشە بەکردەوە سەرپێچییان کرد.

{وَأُشْرِبُواْ فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ} : گوێرەکە پەرستییان لەلا خۆشەویست بوو، بەتەواوی لەگەڵ خوێنیان تێکەڵاو بوو بوو، بەهۆی کافر بوونیانەوە لەناخەوە گوێرەکە پەرستی

دەیهەژاندن. {قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ} ئەی موحەممەد؛ بەگاڵتە پێکردنەوە پێیان بڵێ: بەڕاستی ئەوە باوەڕێکی بەدو خراپە، کە داواتان لێدەکا گوێرەکە بپەرستن؛ ئەگەر راست بکەن خاوەن ئیمان بن. واتە: درۆدەکەن، ئیمانتان نییە، چونکە ئیمان فەرمانتان پێ ناکا گوێرەکە بپەرستن.

{٩٤ قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِندَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} پێیان بڵێ: دەدرێ بە ئێوە، دەئاواتە خوازی مردن بن‌و داوای مردن‌و چوونە بەهەشت بکەن. جا ئەم داواکردنە بە گوفتار بێ یان بەکردار بێ؛ وەکوو لەڕێگەی خودادا شەڕبکەن شەهید ببن، چونکە کەسێك دڵنیا بێ: لەوە کەمرد دەچێتە ناو بەهەشتەوە پێویستە هەوڵبدا زوو بیگاتێ!

{٩٥ وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ} وەلێ ئەوان هەرگیز داوای مردن ناکەن چونکە بۆ خۆیان دەزانن چەند تاوانبارن، دەترسێن لەوە خودا داواکەیان گیرا بکاو خێرا بمرن، ئەوکاتە خەسارەت مەندی دونیاو قیامەت ببن. {وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ} پەروەردگار بە ستەمکاران دەزانێ چی دەکەن‌و چ بیروباوەڕێکیان هەیە.

{٩٦ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ} تۆ دەبینی جولەکە لەهەموو کەس زیاتر حەزیان لەژیانەو مردنیان پێ ناخۆشە، چونکە دڵنیان کەمردن راپێچی سزای بەئێش دەکرێن، تەنانەت لەکافرە موشریکەکانیش پتر ڕقیان لەمردنە. {يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ} هەریەکێ لەو جولەکانە ئاواتەخوازی ئەوەیە: کە هەزار ساڵ لەژیاندا بێ. {وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ} خۆ ئەو تەمەن درێژییە لەسزا رزگاری ناکاو سزای لێ دوور ناخاتەوە. {وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} خودا زاناو بینایە بەو کردارانەی دەیکەن سزای دادوەرانەی تاوانی خۆیان دەداتەوە.

{٩٧ قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ} بەو جولەکانە بڵێ: هەرکەسێك دوژمنی جوبرائیل بێ دیارە دوژمنی خودایە، چونکە جوبرائیل فریشتەی خودایە، خودا کردوویەتی بە فریشتەی تایبەتی هێنانی نیگا لەخوداوە بۆ پێغەمبەرانی، بێگومان جوبرائیل بە فەرمانی خودا ئەو قورئانەی بۆ تۆ هێناوە بۆی خوێندویەوەو تێی گەیاندووی. {مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ} حاڵی ئەو قورئانە وایە پشتگیری کتێبە ئاسمانییەکانی پێش خۆی دەکا،

قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِندَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا ۚ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۖ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

ڕێگای سەرفرازیی‌و هیدایەت نیشانی موسوڵمانان دەدا، مژدەی بەهەشتییان دەداتێ.

{٩٨ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ} هەرکەسێ دوژمنی خودا بێ‌و دژایەتی فریشتەکانی بکا، دوژمنایەتی پێغەمبەرانی بکا، بەتایبەتی رقی لە جوبرائیل‌و میکائیل بێ، ئەوە ئاشکرایە کافرو خودا نەناسە، خوداش دوژمنی کافرو بێ بڕوایانە، بەسزای دۆزەخ تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{٩٩ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ} بێگومان ئێمە چەند بەڵگەیەکی ئاشکرامان بۆ نازڵ کردووی گەواهی راستیی پێغەمبەرایەتی تۆن ئەی پێغەمبەر! {مَا يَكْفُرُ بِهَا إِلاَّ الْفَاسِقُونَ} پشت لەم پەیامەی تۆ هەڵناکاو ئەم ئایەت‌و بەڵگەو موعجیزانەی تۆ رەت ناکاتەوە مەگەر سەرپێچی کەرو هەڵگەڕاوە! ئەگینا هەموو کەس بڕوایان پێ دەکا.

{١٠٠ أَوَكُلَّمَا عَاهَدُواْ عَهْداً نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ} ئایا ئەو جولەکانە رەوشتیان وایەو خوویان وایێوە گرتووە هەرکاتێ پەیمانێك ببەستن کۆمەڵێکیان هەڵی بوەشێننەوەو پابەندی نەبن؛ نەك هەر ئەوە بەڵکوو زۆربەی

ئەوانە لەبنەڕەتدا هەر ئیمانیان نییەو ئیمان ناهێنن‌و لەسەر گومرایی دەمێننەوە.

{[١٠١] وَلَمَّا جَاءهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللّهِ وَرَاء ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ} کاتێك پێغەمبەری ئیسلام لەلایەن خوداوە هاتە سەریان‌و قورئانی بۆ هێنان کە تەصدیقی تەوراتی ئەوانی دەکرد، چی لەنامەی ئاسمانی ئەواندا هەبوو لە یەکتا پەرستی‌و یاساو شەریعەت‌و سەرگوزەشتەی پێشینان قورئان ئاماژەی بۆ کردووە، کەچی ئەو جولەکە بەدڕەوشتانە لەجیاتی ئەوەی بڕوا بە قورئان بکەن تەوراتیشیان پاش گوێ خست!ئەگەر ڕاست دەکەن خانووی قیامەت هەر بۆ ئێوەیە بەهەشت زێدە لەهەموو کەس.

{[١٠٢] وَاتَّبَعُواْ مَا تَتْلُواْ الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ} کۆمەڵێك لە خوێندەوارو مالەکانیان ئەوانەی تەوراتیان فەرامۆش کردبوو بەئەنقەست خۆیان لێ گێل کردبوو شوێن ئەو جادو بازییانەی جندۆکەکان کەوتبوون: کە لەسەردەمی حەزرەتی سولەیماندا کاریان پێ دەکردو دەیان خوێندەوە.

{وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ} حەزرەتی سولەیمان جادوگەری نەکردووەو سیحرباز نەبووە، ئەو پێغەمبەر بووەو پێغەمبەرایەتی دژی جادوگەرییە.

{وَلَكِنَّ الشَّيْاطِينَ كَفَرُواْ} بەڵکوو شەیاتینی ئادەمی‌و جندۆکە سیحر بازییان پاڵ حەزرەتی سولەیمان داوە ئەوان سیحرو جادوویان داهێناو فێری خەڵکیان کرد.

{يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ} خەڵکیان فێری جادووبازی کرد بۆئەوەی سەریان لێ بشێوێنن.

{وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ} هەروەها شوێن ئەوە کەوتبوون کەلە (بابل)دا نێردرابوو بۆ (هاروت‌و ماروت) کە دوو فریشتە بوون، ئەوەی بۆ سەر ئەو دوو فریشتە نازڵ کرابوو زانستی سیحر بوو، مەبەستەکەیش تاقیکردنەوەی خەڵکەکە بوو، ئەوەی فێری دەبوو کاری پێ دەکرد کافر دەبوو، ئەوەی خۆی لێ دەپاراست، یان فێری دەبوو بەڵام کاری پێ نەدەکرد ئەوە موسوڵمان بوو.

{وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ} هەرکەسێکیان فێری سیحر بکردایە، جارێ لەپێشدا بەتەواوی ئامۆژگارییان دەکردو پێیان دەگوت: ئێمە بۆ تاقیکردنەوە دانراوین ئەوەی ئێمە فێری تۆوی دەکەین تاقیکردنەوەی خوداییە بۆ ئێوە، کە فێری بوون بۆ زەرەرو زیان بەکاری مەهێنن مەیکەنە هۆی کافربوونتان.

وَاتَّبَعُوا۟ مَا تَتْلُوا۟ ٱلشَّيَٰطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَٰنَ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَٰنُ وَلَٰكِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ كَفَرُوا۟ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحْرَ وَمَآ أُنزِلَ عَلَى ٱلْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَٰرُوتَ وَمَٰرُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِۦ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَزَوْجِهِۦ ۚ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِۦ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا۟ لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا۟ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقُولُوا۟ رَٰعِنَا وَقُولُوا۟ ٱنظُرْنَا وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَّا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَلَا ٱلْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

{فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا} خەڵك لەو دوو فریشتە فێری جادوو بازی وەها دەبوون {مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ} کە ژن‌و مێردییان لێك جیادەکردەوە، ئاژاوەو پشێوییان دەخستنە نێوانیانەوە.

{وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّهِ} خۆ ئەگەر ویستی خودای لەسەر نەبێ ئەو سیحر بازانە ناتوانن زیان بەکەس بگەیەنن {وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ} ئەوانە زانیارییەك فێردەبن زیانیان پێدەگەیەنێ نەك سوودو قازانج.

{وَلَقَدْ عَلِمُواْ لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ} بێگومان ئەو جولەکانەی تەوراتیان پاش گوێ خست‌و لەجیاتی کار پێکردنی‌و پابەندبوون بە ئەحکامەکانی سیحرو جادوو بازییان هەڵبژاردوو هێنایانە کایەوە، بۆخۆیان باش دەزانن کە لە ڕەحمەتی خودا بێ بەرین‌و بۆنی بەهەشت ناکەن.

{وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ} شتێکی خراپ‌و ناپەسەندە ئەوشتەی کە ئەوان خۆیانیان پێ فرۆشتووە، ئەگەر بزانن‌و هەست بە هەڵەکەیان بکەن!

{[١٠٣] وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُواْ واتَّقَوْا} خۆ ئەگەر ئەوانەی خوویان داوەتە سیحر بازی‌و خۆیان پێ هەڵەوگیر کردووە، لەجیاتی فێربوونی سیحرو سیحربازی، ئیمانیان بە پێغەمبەر بێنایەو

خودا پەرستییان بکردایە، خودا پاداشی دەدانەوە، ئاشکراشە {لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّه خَيْرٌ لَّوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ} ئەو پاداشەی کە خودا دەیدانەوە زۆر باشتربوو لە ئاکامی ئەو کارە ناپەسەندەی کە فێربوونی سیحرو سیحربازییە.

تێبینی: هەندێ لە موفەسسیرین پێیان وایە وشەی (ما) لە {وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ...}دا (ما)ی (موصولة) نییە (ما)ی نافییە. ئەوکاتە تەفسیرەکە بەم جۆرە دەبێ.

{وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ} هیچ جۆرە جادووگەری‌و سیحر بازییەك نەنێردراوەتە خوارێ بۆ سەر (هاروت‌و ماروت) کە گوایە دوو فریشتە بوون‌و هاتوونە ناوچەی بابل – شارێکە لە عێراق – تا خەڵکی فێری سیحر بکەن، ئەم دوو فریشتە هیچ کەسیان فێری جادووگەری نەکردووە هەتا پێیان نەگوتبێ‌و ئامۆژگارییان نەکردبێ، کە ئێمە بۆ تاقیکردنەوەی ئادەمیزاد نێردراوین، کەوابێ بێ بڕوامەبە هەرکەسێك فێری سیحر ببێ‌و کاری پێ بکا پێی کافر دەبێ....

{١٠٤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقُولُواْ رَاعِنَا} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان بە پەیامی پێغەمبەر هێناوە، لە رووی ئەو پێغەمبەرەدا وشەی ناسك‌و جوان هەڵبژێرن، وشەی (رَاعِنَا) بەکار مەهێنن، ئەم وشەیە بە تۆزێك دەم بۆ خوارکردنەوە دەبێتە (راعینۆ)ی عیبری. کە جنێوێکی ناشیرینە، هەرچەندە لە زمانی عەرەبیدا بە مانای چاودێری کردن‌و گوێ بۆ راگرتن دێ‌و لەسەرەخۆیی دەگەیەنێ، {وَقُولُواْ انظُرْنَا} بڵێن: رووەمان تێبکەو سەیرمان بکەو سەرنجمان بدەرێ، بزانە ئاخۆ لە فەرمایشتەکانت حاڵی بووین؟ {وَاسْمَعُوا} فەرمانبەرداری فەرمانی خودابن، گوێ رابگرن پێغەمبەر چیتان پێ دەڵێ دەربارەی شەرعی خودا بیقۆزنەوە. {وَلِلكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ} سزای توندو بە ئێشمان بۆ ئەو جولەکە کافرانە ئامادە کردووەو شایانی ئەو سزایەن.

{١٠٥ مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلاَ الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ} ئەو جولەکەو گومڕایانەی کە دەرحەق بە پێغەمبەرانی خۆیان ئەو هەموو سەرپێچی‌و فروفێڵ‌و تەڵەکەبازییەیان ئەنجامداوە، ئەوانە هەرگیز نایانەوێ ئێوە خۆشبەخت بن. ئەو جولەکانە پێیان خۆش نییە کە پێغەمبەر لە خۆتانەو قورئانتان بۆ نێردراوەتە خوارێ، پێیان ناخۆشە بەشێکتان لە خێرو بەرەکەتی

مَا نَنسَخْ مِنْ ءَايَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ أَوْ مِثْلِهَآ ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْـَٔلُوا۟ رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَمَن يَتَبَدَّلِ ٱلْكُفْرَ بِٱلْإِيمَٰنِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَٱعْفُوا۟ وَٱصْفَحُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا۟ لَن يَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَٰرَىٰ ۗ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُۥٓ أَجْرُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

پەروەردگارتان بۆ نێردراوەتە خوارێ، هەروەها کافرەکانیش پێیان ناخۆشە بەڵام ئەوە شتێکەو عائید بەخودایە.

{وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاء وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ} خودا بە ویستی خۆی کەسێك هەڵدەبژێری‌و رەحمەتی خۆی بەسەرداددەرێژێ‌و دەیکاتە فروستادەی خۆی. کەس نیە بتوانێ نەهێڵێ خودا ئەم ویستەی خۆی ئەنجام بدا، خودا خاوەنی فەزڵ‌و گەورەییە بەسەر هەموو کەسداو بەتایبەتی بەسەر ئەو کەسەدا کە دەیکاتە پێغەمبەر.

{١٠٦ مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا} حوکمی هەر ئایەتێك بگۆڕین بە حوکمی ئایەتێکی ترو حوکمەکەی بسڕینەوە یان هەر لە رووپەڕی دڵتدا لەبیرت بەرینەوە نە لەفظو نە مانا هیچیان لات نەمێنن، ئەوە دڵنیابە باشترو گونجاو تر دەخەینە شوێنی ئەو ئایەتە نەسخ کراوە {أَوْ مِثْلِهَا} یان وەکوو ئەوە دەهێنین. یان مانای ئایەتەکە بەم جۆرەیە: (هەر موعجیزەیەك کە دەیدەین بە پێغەمبەرێك دوایی نایسڕینەوە بەم رەنگە نەیدەین بە یەکێکی تر، ئیللا موعجیزەیەکی باشتر یان وەك ئەوی دەدەینێ. ئەمەش بۆ

خودا کارێکی ئاسایی‌و ڕەسایە {أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} بۆ تۆ نازانی: کە خودا بەسەر هەموو شتێکی گونجاودا بە دەسەلاتە، هەر شتێ مومکین بێ ئەو دەتوانێ بیهێنێتە کایەوە.

{١٠٧ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} بۆ تۆ نازانی کە پەروەردگار خۆی فەرماندارەو هەرچی دەسەلاتو خاوەنداریەتی‌و شکۆداری ئاسمانەکان‌و زەوی هەیە، هەمووی هەرهی ئەوە؟ {وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ} نیە بۆ ئێوە جگە لە خودا کەسێکی تر چاودێری کاروبارتان بکا، کەسێك نییە جگە لە خودا یارمەتیدەرتان بێ‌و پشتیوانیتان بکا.

{١٠٨ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُواْ رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِن قَبْلُ} یان ئێوە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان دەتانەوێ داوای موعجیزەی ناقۆڵاو ناماقوڵ لە پێغەمبەرەکەتان بکەن، وەکوو چۆن لەوەپێش نەتەوەی ئیسرائیل ئاوا داوای موعجیزەی ناقۆڵایان لە حەزرەتی موسا کردو وتیان: بە ئاشکرا خودامان نیشان بدە. {وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ} هەر کەسێکیش لە شوێنی ئیمان‌و باوەڕ بەخودا، کوفرو بێ دینیی هەڵبژێرێ، بێگومان ڕێگای ڕاستی لێ گوم بووە!!

{١٠٩ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً} زۆربەی زۆری جولەکەو فەلەکان ئارەزوی ئەومیانە کە ئێوە لە ئایین زێوان بکەنەوە دەیانەوێ دوای ئەوەی ئێوە موسوڵمان بوون‌و حەقتان بۆ دەرکەوتووە ئێوە پاشگەز ببنەوەو بچنەوە سەر حاڵەتی کوفرو بێ دینیی پێشووتان {حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم} چونکە حەسودیتان پێ دەبەن‌و پێیان ناخۆشە ئێوە موسوڵمان بوون‌و بە موسوڵمانی بمێننەوە. {مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ} دوای ئەوەی بۆیان ئاشکرا بووە: کە ئایینی ئێوە ئایینێکی حەقەو بەڵگە لەسەر ڕاستی‌و دروستی زۆرو زەبەندن، جا ئێوە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان {فَاعْفُواْ وَاصْفَحُواْ} چاوپۆشییان لێ بکەن چیتان بەسەرەوە نەبن. {حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ} هەتا ئەو کاتەی پەروەردگار ڕێگاتان دەدا شەریان لەدژ بکەن‌و دەستی خۆتانیان لێ بوەشێنن. {إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} بێگومان خودا بەسەر هەموو شتێکدا تواناو دەسەلاتی ڕەهای هەیەو هەرکاتێ بیەوێ تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{١١٠ وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ} بەردەوام بن لەسەر ئەنجامدانی نوێژەکانتان بە ڕێك‌و پێکی‌و زەکاتی ماڵ‌و

وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ لَيْسَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ عَلَىٰ شَىْءٍ وَقَالَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ لَيْسَتِ ٱلْيَهُودُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا ٱسْمُهُۥ وَسَعَىٰ فِى خَرَابِهَآ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَآ إِلَّا خَآئِفِينَ ۚ لَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا۟ فَثَمَّ وَجْهُ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَـٰنَهُۥ ۖ بَل لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَـٰنِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا ٱللَّهُ أَوْ تَأْتِينَآ ءَايَةٌ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ تَشَـٰبَهَتْ قُلُوبُهُمْ ۗ قَدْ بَيَّنَّا ٱلْـَٔايَـٰتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَـٰكَ بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۖ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

سامانتان بدەن، دڵنیابن {وَمَا تُقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ} هەر کردارو گوفتارو هەڵوێستێك ئەنجام بدەن – هەرزێ یان سوننەتێ بێ - پاداشەکەی لای خودایەو دەستتان دەکەوێتەوە. {إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} بێگومان خودا ئاگادارو بینایە بەسەر هەموو کارو کردەوەیەکتانداو ڕۆژی دوایی بە گوێرەی پێویست پاداشتتان دەداتەوە.

{١١١ وَقَالُواْ لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَن كَانَ هُوداً أَوْ نَصَارَى} جولەکەو گاورەکان وتیان: کەسێك جولەکە یان گاور نەبێ ناچێتە بەهەشتەوە، واتە: جولەکە پێیان وابوو هەر جولەکە دەچنە بەهەشتەوە، گاورەکانیش دەیانگوت: بەهەشت هەر بۆ ئێمەیەو کەسی تری تێ ناچێ. {تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ} ئەم بیرو بۆچوونانە زادەی خەیاڵی پڕوپووچی ئەوانەو هیچ بنەمایەکی زانستی نیە، هەر بە هەوانتە ئەم جۆرە قسانە فڕێ دەدەن. {قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: ئەگەر ڕاست دەکەن بەهەشت هەر بۆ ئەوانە دە بەڵگەی چەسپێنەر بخەنە ڕوو! دیارە بەڵگەیان بەدەستەوە نیەو ناتوانن هیچ جۆرێك لەم بیرو بۆچوونانە بچەسپێنن.

{[١١٢] بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ} نەخێر وا نیە! بۆچوونەکەتان هەڵەیە، بەهەشت بۆ ئێوەی جولەکە یان گاور قۆرخ نەکراوە، بەڵکوو هەر کەسێك خودا پەرست بێ‌و بۆ خودا لێبرێ خۆی تەسلیم بە خودا بکاو چاکەکار بێ، ئەوە پاداشتی لای خودا خۆیەتی‌و بێ کەم‌و زیاد وەریدەگرێتەوە. {وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} نە ترسیان لەبەرەو نە خەم دەخۆن ترسی داهاتوویان نییەو خەم بۆ رابردووشیان ناخۆن.

{[١١٣] وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ} جولەکە (وتیان) دەڵێن: نەصرانیەکان لەسەر ئایینی حەق نین ئەو ئایینەی ئەوان پەیڕەوی دەکەن بێ بناغەیەو هیچ سەرچاوەیەکی نییە {وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ} لەبەرامبەردا نەصرانیەکان گوتیان: جولەکەکان لەسەر هیچ ئایینێکی حەق نین‌و دینەکەیان بەتاڵە. ئەمە لە کاتێکدایە کە {وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ} ئەوانە کتێب دەخوێننەوە؛ جولەکە تەورات دەخوێنن، لەوێدا مژدەی هاتنی حەزرەتی عیسای تێدایە، گاورەکانیش ئینجیل دەخوێننەوە باسی ئایینی جولەکەی تێدایە. {كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ} عەرەبە خوانەناس‌و هاوبەش پەیداکەرەکانیش هەر ئاوایان گوت‌و هەمان بیرو بۆچونیان هەبوو، دەیانگوت: (محمد) ئایینەکەی بێ بنەماو سەرچاوەیە، قسە بۆش‌و بێ بناغەکەی جولەکەو گاورەکانیان دەجوێتەوە. {فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} پەروەردگار رۆژی قیامەت موحاکەمەی نێوانی جولەکەو گاورەکان دەکا، بیرو بۆچوونەکانیان دەربارەی ئایین یەکالا دەکاتەوەو سزای شیاویان بۆ دیاری دەکا.

{[١١٤] وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ} کێ لەو کەسە ستەمکارترو تاوانبارترە: کە نەهێڵێ لە مزگەوتەکان‌و ماڵی خودادا ذیکری یادی خودا بکرێ‌و شك‌و گومان‌و دڵەڕاوکێ بخاتە دڵی موسوڵمانانەوە {وَسَعَى فِي خَرَابِهَا} هەروەها هەوڵ بدا وێرانیان بکا، بەم جۆرە نەهێڵێ یادی خودایان تێدا بکرێ. {أُوْلَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَآئِفِينَ} ئەوانە شایەنی ئەوەن، کە راوەدو بنرێن‌و بترسێندرێن‌و بخرێنە بەر فشارو سەرکوت کردن، مەگەر پەنا بەرنە بەر مزگەوتەکان‌و داوای ئاشتی بکەن‌و خۆ بخەنە ماڵی خوداوە. یان مانای ئایەتەکە بەم جۆرەیە: ئەوانە نابێ بچنە ناو مزگەوتەکانی خوداوە، مەگەر بە ترس‌و خوشوع‌و گەردن کەچییەوە بچنە ناویان، نابێ بەهیچ کلۆجێ رێگەیان پێ بدرێ: کە بە لووت بەرزی‌و کەش‌و فشەوە بچنە ناو مزگەوتەکانەوە.

{لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ} ئەوانە لە جیهاندا ریسواو سەر شۆڕن. {وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ} لە رۆژی دوایشدا سزایەکی کوشندەو گەورەیان هەیەو دەخرێنە ناوی.

{[١١٥] وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ} خۆرهەڵات‌و خۆرئاواو هەموو زەوی موڵکی خودایە، لەکاتی نوێژکردندا رووبکەنە هەر لایەك رووکردنە خودایەو لەپێش دەمتانەو خودا پەرستییەکەتان گیرایە {إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} بێگومان خودا شوێنێکی تایبەتی نییە، لەهەموو شوێنێکە، لەهەر شوێنێك رووی تێ بکەن ئاگاداری رووتێکردنەکەتانە، هەڵبەتە ئەم ئایەتە پێش فەرمانکردن بە رووکردنە کەعبە لەنوێژدا نازڵ بووە. بەمەش ئەو بیرو بۆچوونانەی ئایینە کۆنەکانی پوچەڵ کردەوە: کە دەیانگوت: خودا پەرستی هەر دەبێ لەناو دێرو کەنیشتەدا ئەنجام بدرێ.

{[١١٦] وَقَالُواْ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا} دەڵێن: خودا کوڕی بۆخۆی بڕیار داوەو کوڕی هەیە: نەصرانیەکانیش دەیانگوت: عیسا کوڕی خودایە، موشریکوکانیش دەیانگوت: فریشتە کچی خودان (سبحانەللا) پاك‌و بێ خەوشی بۆ خودایە، پەروەردگار دوورە لەوە مندالی هەبێ، چونکە مندال بۆ کەسێك پێویستە یارمەتی بدا، دوای مردنی شوێنی بگرێتەوە {بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ} بەڵکوو هەرچی لە ئاسمانەکان‌و زەویدا هەیە هەمووی موڵکی خۆیەتی. چیان تێدایە گەردن کەچ‌و فەرمانبەرداری ئەون، بە ویست‌و ئیرادەی ئەو لە گەردان‌و دێن‌و دەچن.

{[١١٧] بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} پەروەردگار خۆی بەدیهێنەری ئاسمانەکان‌و زەوییە. راگرو هەڵسوڕێنەریانە. {وَإِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ} هەر کارێك، هەر شتێك ویستی بێ بێ چەندو چوون یەکسەر دەبێ، ئیرادەی هاتنەدی هەرشتێك بکا بێ دواکەوتن دێتەجێ.

{[١١٨] وَقَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ لَوْلاَ يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ} نەفام‌و هاوبەش پەیداکەرەکانی عەرەب یان نەخوێندەوارەکانی جولەکەو گاور بیانوویان بە پێغەمبەر دەگرت‌و دەیانگوت ئەگەر تۆ راست دەکەی تۆ نیگات بۆ دێ‌و ئەو نیگایە لە خوداوەیە ئەدی بۆچی خودا بۆخۆی قسەمان

لەگەڵ ناكاو پێمان بڵێ: (محمد) (درودی خوای لەسەر بێ) راست دەكاو پێغەمبەری منە؟ {كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ} دەی كافرو گومڕاكانی پێشووش هەر ئەم قسەیەی ئەمانیان دەكردو پەڵپی لەم جۆرەیان دەگرت. {تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ} دڵو بیرو بۆچوونی كافرەكانی قورەیشو جولەكەو گاورەكان وەكوو یەك دەچن، لە سروشتو بیرو بۆچووندا، لە گومڕاییو سەركێشیدا وەك یەكتر وان. {قَدْ بَيَّنَّا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ} بێگومان ئێمە نیشانەكانی راستی پێغەمبەرایەتی (محمد)مان روون كردۆتەوە.

{[119] إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا} ئێمە تۆمان كردووە بە پێغەمبەرو ناردوومانی بۆسەر ئادەمیزاد بە حەقو راستی، ئەركی سەرشانیشت گەیاندنی پەیامە پیرۆزەكەتە، مژدە دەدەی بەوانەی پابەندی پەیامەكەت دەبن، سەرپێچی كەرانیش دەترسێنی. {وَلاَ تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ} تۆ بەرپرسیار نیت لەوانەی كە ئیمان ناهێننو بەهۆی كردەوەی خۆیانەوە توڕدەدرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوە.

{[120] وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ} جولەكەو نەصرانیو هاوپەیمانانیان لەتۆ رازی نابنو دژایەتیت دەكەن مەگەر واز لەو پەیامەكەت بێنیو بچیتە سەر ئایینی ئەوان، ئەوكاتەیش ماڵوێرانی دونیاو قیامەت دەبی. {قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: بێگومان رێبازی راستی ئیسلامو بەرنامەی خودا كە بریتییە لە پەیامی قورئان، هەر ئەوە شیاوی ئەوەیە پێی بگوترێ: رێبازی راستو مرۆڤ بیكاتە بەرنامەی خۆی. ئەی پێغەمبەر! ئاگات لەخۆبێو وریابە بەهیچ جۆرێ لەم هەڵوێستە نەیەیتە خوارێو بەموو لەم بەرنامە لانەدەیت {وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ} ئەگەر شوێن هەواو هەوەسی ئەوان بكەوێ، بەتایبەتی دوای ئەوەی كە ئەو ئایینە راستو دروستەت بۆ هاتووە.

{[121] الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ} ئەو موسوڵمانانەی كە لەوەپێش لەسەر ئایینی جولەكە، یان ئایینی مەسیحی بوون {يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ} ئەو نامە ئاسمانییەی كە بۆیان هاتووە دەیخوێننەوە، هیچ گۆڕانكاری تێدا ناكەنو نیشانەكانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) چۆن لایان نووسراوە دەری دەخەنو هیچی لێ ناشارنەوە {أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ} ئەوانە

وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ هُوَ ٱلْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم بَعْدَ ٱلَّذِى جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَتْلُونَهُۥ حَقَّ تِلَاوَتِهِۦٓ أُو۟لَٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا لَّا تَجْزِى نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَٰعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ ۞ وَإِذِ ٱبْتَلَىٰٓ إِبْرَٰهِۦمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا ٱلْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَٱتَّخِذُوا۟ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِۦمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِۦمَ وَإِسْمَٰعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْعَٰكِفِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِۦمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَٱرْزُقْ أَهْلَهُۥ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُم بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُۥ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُۥٓ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلنَّارِ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

بڕوایان بەنامەی خۆیان هەیەو دەزانن راستە، هەر بەگوێرەی ئەوەیش ئیمانیان بەتۆ هێناوە. {وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} كەسێك بڕوا بەنامەی خودا نەكاو پابەندی فەرمانو نەهییەكانی نەبێ، ئەوە بڕوا بە قورئانو بە پێغەمبەرێتی تۆش ناكا!! ئەوانە خەسارەتمەندی دونیاو قیامەتنو بەدبەختو چارە رەشن!

{[122] يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ} ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! یادی ئەو هەموو نازو نیعمەتانە بكەنەوە كەدام بەنێوە، ئەو خۆشبەختییەم پێ رەوا بینین، بەتایبەتی كەزێدە رێزم دابوونێ بەسەر ئادەمیزادانی رۆژگاری خۆتاندا بەرزم كردبوونەوە، ئەمجار پێمان گوتبوون: {[123] وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ} خۆتان بپارێزن لە سزاو تۆڵەی رۆژێك كە كەس لەبری كەس سزا نادرێ، كەس ناتوانێ ئێشو ئازاری یەكێكی تر هەڵبگرێ، شەفاعەتو تكای كەس سودی پێ ناگەیەنێ، چونكە ئەوان لەبنەڕەتدا بڕوایان بەخودایەتی خودا نەبووەو بەكافری دونیایان بەجێ هێشتووە {وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ} ئەوان یارمەتیان

نادرێ، کەس نییە بتوانێ بەرگرییان لێ بکاو عەزابی خودایان لێ دوور بخاتەوە.

{[١٢٤] وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ} ئەی محمد: بیر لەو کاتەبکەرەوە: کە پەروەردگار ئیبراهیمی بە تاقیکردەوەو کۆمەڵێك ئەرك و فەرمانی بەسەردا دا، ئەویش بە رێك و پێکی ئەنجامی دان {قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا} پەروەردگار پێی فەرموو: ئەمن دەتکەم بە پێشەوای ئادەمیزادو مەشخەڵی رەهنومایی بۆ خەڵك {قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي} ئیبراهیم وتی: پەروەردگارا! ئەم پلەو پایە پیرۆزە بە هەندێ لە نەوەکانیشم ببەخشە {قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ} پەروەردگار فەرمووی: ئەم پلەو پایە گەورەو پیرۆزە بە هیچ کەسێکی خوانەناس نادرێ، هەر کەسێ زاڵم و ستەمکاربێ، بە کەڵکی رابەری و پێشەوایەتی نایە با لە نەوەی تۆش بێ.

{[١٢٥] وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْناً} ئەی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) یادی ئەوە بکەرەوە ئەوکاتەی: کە خانووی کەعبەمان کرد بە مەرجەع و رۆگە بۆ ئادەمیزاد، بۆ ئەوەی لە هەموو لایەکەوە رووی تێبکەن و لێی کۆبنەوە، هەروەها ببێتە شوێنی ئاسایش و حەوانەوەی ئەوانەی کە پەنای بۆ دێنن. {وَاتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} ئەی موسوڵمانینە! شوێنی ئەو بەردەی کە حەزرەتی ئیبراهیم (عليهِ السلام) کاتی دروست کردنی دیواری کەعبە دەچووە سەری، بیکەنە شوێنی نوێژی سوننەت و خوداپەرستی لێ بکەن، یان مەبەست بە مەقامی ئیبراهیم هەموو کەعبەیەو هەمووی دەگرێتەوە، ئەرکی پاك ڕاگرتنی ئامادەکردنی بۆ خوداپەرستی تێیدا خستە ئەستۆی دوو بەندەی خۆی کە حەزرەتی ئیبراهیم و ئیسماعیلی کوڕیەتی.

فەرمووی: {وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ} فەرمانمان بە ئیبراهیم و ئیسماعیل کرد: کە خانووی ئێمە پاك و خاوێن ڕابگرن و پاکی بکەنەوە، هەرشتێ شیاوی پلەو پایەی یەکتاپەرستی نەبێ لێی دوور بخەنەوە، ئامادەی بکەن بۆ ئەوانەی دێنە حەج بە دەوریدا هەڵدەسوڕێن، یان لەناویدا دەمێننەوە، یان روکوع و سوژدەی تێدا دەبەن.

{[١٢٦] وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَـذَا بَلَداً آمِناً} باسی ئەوە بکە: کەئیبراهیم نزای کردو لەخودا پاڕایەوە وتی: خودایە: ئەم شوێنەی کەمن عیبادەتخانەی تۆی تێدا ئاوەدان

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَـٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَٱبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَٰهِـۧمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُۥ ۚ وَلَقَدِ ٱصْطَفَيْنَـٰهُ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُۥ رَبُّهُۥٓ أَسْلِمْ ۖ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّىٰ بِهَآ إِبْرَٰهِـۧمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَـٰبَنِىَّ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰ لَكُمُ ٱلدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ ٱلْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنۢ بَعْدِى ۖ قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَـٰهَكَ وَإِلَـٰهَ ءَابَآئِكَ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

دەکەمەوە بیکەی بەشارێکی هێمن و پڕ ئاسایش و خۆشگوزەرانی، لەهەموو ئازارو ناخۆشییەك پارێزراو بێ، {وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ} دانیشتوانی بە ڕزق و رۆزیی زۆرو بەروبوومی باش خەنی بکە، هەموو کاتێ بازاڕی پڕبێ لە میوەجات و خواردەمەنی. {مَنْ آمَنَ مِنْهُم بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} ئەوانەی لەناو ئەو دانیشتوانەدا ئیمانیان بەخوداو ڕۆژیی دوایی هەیە... {قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلاً} ئەوانەی کافرو بێ بڕوان لەژیانی دونیایاندا هەندێ خۆشیان دەدەمێ {ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ} ئەمجار راپێچیان دەکەم بۆ ناو سزای دۆزەخ {وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} ئاگری دۆزەخیش خراپترین شوێنێکە کەببێتە شوێنی مانەوەو تێدا حەوانەوەو سەرەنجام.

{[١٢٧] وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ} باسی ئەوە بکە ئەوکاتەی: کە ئیبراهیم و ئیسماعیلی کوڕی بناغەی دیواری کەعبەیان بەرزکردەوەو ئیشیان تێدا دەکردو دەیانگوت: {رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} خودایە! لێمان قبووڵ بکەو رەنجمان بەزایە مەدە، بێگومان تۆ هەموو نزاو پاڕانەوەیەك دەبیسی و ئاگاداری هەموو شتێکی.

{[١٢٨] رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ} خودایە! وامان لێ بکە بە تەواوی‌و بەردەوامی ملکەچ‌و فەرمانبەرداری فەرمانەکانت بین {وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ} هەروەها لە نەوەکانیشمان گەلێکی خواپەرست‌و موسوڵمان بێنە ئاراوە، {وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} خودایە! شوێنی خواپەرستی‌و چۆنیەتی حەج کردن‌و شوێنەوارەکانمان نیشان بدەو فێرمان بکە چۆن حەج بکەین‌و لەکوێوە دەست پێ بکەین‌و لەکوێ کۆتایی پێ بهێنین... ئەگەر هەڵەیەکمانکرد، تاوانێکمان لێ روداو پەشیمان بووینەوە لێی، تۆبەمان قەبوڵ بکەو لێمان خۆشبێ، بێگومان هەر زاتی پەروەردگارت میهرەبان‌و تۆبە وەرگرو بە بەزەیی‌و دلۆڤانی!

{[١٢٩] رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ} پەروەردگارا! لەکاتی پێویستدا پێغەمبەرێك بنێرە بۆ سەر نەوەکانمان، نامەی تۆیان بۆ بخوێنێتەوە، فێری ئاداب‌و رەوشتی پەسەندیان بکا، ناوەرۆکی کتێبی تۆیان بۆ روون بکاتەوە، حیکمەت‌و ژیرییان فێربکا، ئەو پێغەمبەرە بەهۆی رەوشتی بەرزی، دڵیان پاك بکاتەوە لە هەموو رەوشتێکی ناشیرین‌و رەوشتی بەرزو جوانیان تێدا بلاو بکاتەوە {إِنَّكَ أَنتَ العَزِيزُ الحَكِيمُ} بێگومان تۆ خودایەکی وەهای دەسەڵاتت بەسەر هەموو شتێکدا هەیەو هەموو کارێکت پڕ حیکمەت‌و لێزانی‌و کاردروستییە. لەهەموو ئیشێکا داناو زانای.

{[١٣٠] وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَن سَفِهَ نَفْسَهُ} کێ هەیە رێگا بەخۆی بدا، کە لە ئایینی ئیبراهیم لابدا؟ مەگەر کەسێك سوکایەتی بەخۆی بکاو رێزی خۆی نەگرێ. {وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ} بێگومان ئێمە لە دونیاداو لەرۆژگاری خۆیدا ئیبراهیممان هەڵبژارد، لەناو کۆڕو کۆمەڵی ئەو رۆژگارەدا پلەو پایەی پێغەمبەریمان پێ بەخشی، ئەویش بە عەزم‌و جەزمێکی پۆڵایینەوە بە لێهاتوویی‌و دڵسۆزی ئەرکی سەرشانی ئەنجام دا لە دوارۆژیشدا یەکێکە لە بەندە راستاڵ‌و صالحەکانی پەروەردگار.

{[١٣١] إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ} ئەو کاتەی: کە خودای خۆی پێی فەرموو: (واتە: خستیە ناو دڵیەوەو فەرمووی – گەردن کەچ بە، فەرمانبەرداری خودای خۆت بە. ئەویش {قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ} لە وەڵامدا یەکسەر وتی: ئەوا بە هەموو توانامەوە، بە لێبڕاوی گەردنکەچی پەروەردگارو خودای بوونەوەر بووم.

{[١٣٢] وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إَلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ} ئیبراهیم وەصیەتی بۆ کوڕەکانی کرد هەروەها حەزرەتی یەعقوبیش، وەصیەتی بۆ نەوەکانی کردو پێی فەرموون: ئەی کوڕو نەوەکانم، ئەی رۆڵەکانم! خودا ئایینی پاك‌و خاوێنی بۆ هەڵبژاردوون: کە ئایینی پاکی ئیسلامە، بەهیچ شێوەیێ لێی لامەدەن، بە موسوڵمانی نەبێ لە دونیا دەرمەچن، هەمووتان لەسەر ئایینی ئیسلام بەردەوام بن‌و پاشگوێی مەخەن، ئەم پلەو پایەی کە داویەتی بە خانەوادەی خانەدانی ئێوە بە فیڕۆی مەدەن. ئەمە بوو وەصیەتی ئیبراهیم بۆ کوڕەکانی‌و وەصیەتی یەعقوب بۆ نەوەکانی.

{[١٣٣] أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي} ئایا ئێوە لەوێ بوون ئەی موسوڵمانەکان! یا ئەی کۆمەڵی جولەکە ئێوە ئاگادار بوون کاتێ یەعقوب پێش مردنی بەچەند چرکەیەك رووی کردە کوڕو نەوەکانی‌و پێی گوتن: ئەی رۆڵەکانم! دوای لەدونیا دەرچوونی من کێ دەپەرستن؟ {قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ} وتیان: ئەو خودایە دەپەرستین کە تۆ دەیپەرستی، خودای تۆو باوك‌و باپیرانی تۆ ئیبراهیم‌و ئیسماعیل‌و ئیسحاق دەپەرستین، ئەو خودایەی تاك‌و تەنهاو بێ شەریکە، ئێمە گەردنکەچ‌و فەرمانبەرداری ئەو دەبین.

{[١٣٤] تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ} ئیبراهیم‌و پەیڕەوکارانی، یەعقوب‌و کوڕو نەوەکانی، ئەوانە پابەندی وەصیەتی ئەو رەهبەرانە بوون، ئەوانە کۆمەڵێك بوون‌و رابردن. {لَهَا مَا كَسَبَتْ} چی کردەوەی باشیان کردبێ سودی بۆ خۆیانەو خۆیان پێی بەختەوەر دەبن. {وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ} ئێوەش چی کرداری باش بکەن سودی بۆ خۆتانە، {وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ} ئێوە بەرپرسیارنین لە کرداری ئەوان، بەڵکوو هەر کەسە لە کردەوەی خۆی بەرپرسیارە.

{[١٣٥] وَقَالُواْ كُونُواْ هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُواْ} جولەکەکان گوتیان (دەیانگوت): ببنە جولەکەو وەرنە سەر ئایینی ئێمە سەرفراز دەبن.. مەسیحیەکانیش دەیانگوت: وەرنە سەر ئایینی ئێمەو ببنە مەسیحی لە گومرایی رزگارتان دەبێ. {قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} ئەی محمد پێیان بڵێ: بەڵکوو ئێمەو ئێوە شوێن ئایینی باوکە گەورەکەمان

وَقَالُواْ كُونُواْ هُودًا أَوْ نَصَٰرَىٰ تَهْتَدُواْ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِـۧمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَآ
أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾
فَإِنْ ءَامَنُواْ بِمِثْلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا
هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُۥ
عَٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ
وَلَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ أَمْ
تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطَ كَانُواْ هُودًا أَوْ نَصَٰرَىٰ قُلْ ءَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَٰدَةً عِندَهُۥ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ
بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

حەزرەتی ئیبراهیم دەکەوین؛ کە سەرچاوەی ئیسلامەو ئایینێکی پاك و خاوێنە. ئایینی ئەو پێغەمبەرەیە کە لەگەڵ خودادا پەیمانی بەستو پەیمانەکەی بردە سەرو هەرگیز هاوەڵی بۆ خودا دانەناوە.

{١٣٦ قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا} ئەی خاوەن باوەڕان هەمووتان بەیەك دەم بڵێن: بڕوامان هێنا بە خوداو بەو قورئانە گەورەیەی کە بۆمان نێردراوەتە خوار {وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ} هەروەها ئیمانمان هێنا بەو پەیامەی: کە بۆ ئیبراهیمو ئیسماعیلو ئیسحاقو یەعقوبو نەوەی ئیبراهیمو ئیسحاق کە پێیان دەگوترێ: ئەسباط. {وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى} بڕوامان بەو نامە ئاسمانیانە هەیە کەبۆ موساو بۆ عیسا نازڵ کراوە، واتە: بڕوامان بەو تەوراتو ئینجیلە هەیە کە دەستکاری نەکراون {وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ} بڕوامان بەو پەیامو نیگایە هەیە کە لەخوداوە بۆ پێغەمبەرانی تر نێردراوە، بڕوامان بەهەموو پەیامێك هەیە لەخوداوە هاتبێ بۆ پێغەمبەران {لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ} جوداوازی لەنێوانیاندا ناکەین، ناچین بڕوامان بە هەندێکیان هەبێو بڕوامان بە هەندێکیان نەبێ، وەکوو ئەوەی: کە جولەکەو گاور دەیکەن، {وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ} ئێمە هەمووەمان گەردنکەچی پەروەردگارین، پابەندی فەرمانەکانی ئەوین.

جا {١٣٧ فَإِنْ آمَنُواْ بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَواْ} ئەگەر خاوەننامەکان — جولەکەو گاورەکان — ئیمانیان هێنا بەو بەرنامەی ئێوە بڕواتان پێیەتی ئەوە ڕێبازی ڕاستیان دۆزیوەتەوە، کەوتونە سەر ڕێبازی هیدایەت {وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ} ئەگەر پشتیان هەڵکرد لە ئیمان هێنان بە پەیامی ئیسلام ئەوە بزانە ئەوانە دەیانەوێ دوژمنایەتیت بکەنو هەرگیز ئەوانە حەق خواز نین {فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّهُ} ئەی (محمد)! دڵنیابە خودا لەشەڕی شوومی ئەوان دەتپارێزێ {وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} پەروەردگار بیسەرە، گوێی لە ئاخاوتنی ئەوانەو زاناو ئاگادارە بەوەی کە لە دڵیان دایە لە فێڵو پیلانو شەڕی دژی موسوڵمان.

{١٣٨ صِبْغَةَ اللّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ صِبْغَةً} ئەو ئایینەی کە ئێمە پەیڕەوی دەکەین ئایینی خودایە، خودا ئێمەی بەو ئایینە ڕەنگ کردووە، نیشان زەدی کردوین، شوێنەواری ئەو ئایینەمان پێوە دیارە، وەکوو چۆن ڕەنگ بە جلو بەرگەوە دیاریی دەدا. کێ هەیە وەکوو خودا ئایین بۆ ئادەمیزاد دیاری بکا؟! {وَنَحْنُ لَهُ عَابِدونَ} ئێمە هەر ئەو خودایە دەپەرستین، کەسی تر بە خودا نازانین.

{١٣٩ قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِي اللّهِ} پێیان بڵێ: ئایا ئێوە دەربارەی خودا کێشەم لەگەڵ دەکەنو پێتان وایە ئێوە کوڕی خوداو خۆشەویستی خودان؟! پێتان وایە پێغەمبەران هەر دەبێ لە کۆمەڵی ئێوە بن، لە هۆزو نەتەوەی تر پێغەمبەر ڕەوانە نەکرێن. {وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ} پەروەردگار خودای ئێمەو ئێوەشە، هەمووەمان بەندەی ئەوینو ملکەچو فەرمانبەرداریین {وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ} پاداشو سزای کردەوەی خۆمان بۆ خۆمانەو پاداشو سزای کردەوەی خۆتان بۆ خۆتانە، {وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ} ئێمە خوداپەرستیو بەندایەتیمان بۆ خودا ڕاستاڵانەیەو هەموو کردەوەیەکمان لەبەر خاتری ڕەزامەندیی خودایە.

{١٤٠ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطَ كَانُواْ هُودًا أَوْ نَصَارَى} یان ئیدیعای ئەوە دەکەن کە ئیبراهیمو ئیسماعیلو ئیسحاقو یەعقوبو نەوەکانیان جولەکە یان گاور بوون {قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللّهُ} ئەی محمد (دروودی خوای لەسەر بێ) پێیان بڵێ: ئایا ئێوە ئاگادارترن

بە ئایینی ئەو پێغەمبەرو رەهبەرانە یان خودا؟ بێگومان خودا شایەتی ئەوەی بۆ داون: کە ئەوانە هەموویان لەسەر ئایینی ئیسلام بوون، نە جولەکە بوون نە گاور. {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللّهِ} کێ لەو کەسە زاڵم‌و ستەمکارترە کە ئایەتەکانی تەورات‌و ئینجیل ژێر لێو بخاو بیان شارێتەوە. ئەو دەقانەی کە مزگێنی هاتنی حەزرەتی (محمد)ی تێدایە سرپۆشیان بکا؟ {وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} خودا غافڵ نییە لەوەی دەیکەن، خودا ئاگادارو زانایە بە کردەوەکانیان دەزانێ چی دەکەن‌و چی ناکەن، سزای دادوەرانەیان دەداتەوە.

{[١٤١] تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ} پێش کەمێك تەفسیری ئەم ئایەتە کرا. هەڵبەتە دووبارە کردنەوەی ئەم ئایەتە هەڕەشەو ترساندنی تێدایە، واتە: ئەگەر رەهبەران لەگەڵ ئەو هەموو رێزەی هەیانە سزاو پاداشی کردەوەی خۆیان وەربگرنەوە، ئێوە بەولاترەوە سزاو پاداش وەردەگرنەوە.

کۆتایی جزمی یەکەم

{[١٤٢] سَيَقُولُ السُّفَهَاء مِنَ النَّاسِ مَا وَلاَّهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُواْ عَلَيْهَا} ئەوانەی گێل‌و تێنەگەیشتوون، کوێرانە شوێن خەڵك کەوتوون‌و هیچ تێفکرینیان نییە، دەڵێن: چ شتێك روویدا موسوڵمانەکان ئاوا گوزو گوممەت روویان لە بەیتولمەقدیس وەرگێرا: کە لەوەپێش قیبلەیان بوو، روویان کردە کەعبە؟ {قُل لِّلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَن يَشَاء إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} ئەی (محمد!) وەڵامیان بدەرەوەو پێیان بڵێ: هەموو لایەك رۆژهەڵات‌و خۆرئاوا باشورو باکور سەرو خوارو هەمووی هی خودایەو موڵکی خۆیەتی. ئارەزووی لەهەر کەسێ بێ بیخاتە سەر رێبازی راست‌و حەق دەیخاتە سەری‌و رێنموویی دەکات. هیدایەتی دەدات.

{[١٤٣] وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا} بەو شێوە ئێمە ئێوەمان کردووە بە گەل‌و نەتەوەیەکی میانەڕەو لە هەموو کاروبارێکدا رەچاوی توندڕەوی ناکەن.

۞ سَيَقُولُ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَ ٱلنَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمْ عَن قِبۡلَتِهِمُ ٱلَّتِي كَانُواْ عَلَيۡهَاۚ قُل لِّلَّهِ ٱلۡمَشۡرِقُ وَٱلۡمَغۡرِبُۚ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَٰكُمۡ أُمَّةٗ وَسَطٗا لِّتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيۡكُمۡ شَهِيدٗاۗ وَمَا جَعَلۡنَا ٱلۡقِبۡلَةَ ٱلَّتِي كُنتَ عَلَيۡهَآ إِلَّا لِنَعۡلَمَ مَن يَتَّبِعُ ٱلرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيۡهِۚ وَإِن كَانَتۡ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٤٣﴾ قَدۡ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجۡهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبۡلَةٗ تَرۡضَىٰهَاۚ فَوَلِّ وَجۡهَكَ شَطۡرَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۚ وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ شَطۡرَهُۥۗ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ لَيَعۡلَمُونَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنۡ أَتَيۡتَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٖ مَّا تَبِعُواْ قِبۡلَتَكَۚ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٖ قِبۡلَتَهُمۡۚ وَمَا بَعۡضُهُم بِتَابِعٖ قِبۡلَةَ بَعۡضٖۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ إِنَّكَ إِذٗا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾

{لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ} بۆ ئەوەی ببنە شایەت بەسەر ئەو جۆرە کەسانەی لایەنی خوداپەرستی‌و خوداناسیان پاش گوێ خستووە. ببنە شایەت بەسەر هەموویاندا، ببنە پێشەوایان لەمیانەڕەوی‌و کار دروستیدا. {وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا} پێغەمبەریش ببێتە شایەت بەسەرتانەوە، چونکە پێغەمبەر بۆ خۆی نموونەی هەرە بەرزی میانەڕەویە، موسوڵمانان کاتێك شیاوی ئەو وەصف‌و سەنایانەن کە پەیڕەوی شەریعەتی پێغەمبەر بکەن‌و لە رێبازی ئەو لانەدەن {وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ} ئێمە کە ئەم ئاڵوگۆڕەمان پێ کردی، قیبلەی لەوەپێش کە مەسجیدول ئەقصا بوو گۆڕیمان بە مەسجیدول حەرام بۆ ئەوەبوو دەری بخەین کێ لەسەر ئایین بەردەوامەو ناگۆڕێ، کێ دڵەڕاوکێی پێ دەکەوێ‌و راڕا دەبێ، دەربکەوێ کێ شوێن پێغەمبەر دەکەوێ‌و بەگوێی دەکا، کێ سەرپێچی ئەکات‌و لێی پاشگەز دەبێتەوە. {وَإِنَّهَا كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلاَّ عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّهُ} بێگومان گۆڕینی قیبلە لەسەر شانی ئەوانە گران بوو کە بە قیبلەی پێشوو راهاتبوون‌و خوویان پێوە گرتبوو، مەگەر ئەوانە نەبێ کەخودا بیرو باوەڕی پتەو

کردوون‌و شارەزای حوکمی ئایینی کردوون، بڕوایان وایە کە خودا پەرستی‌و ڕووکردنە قیبلە کاتێک سوودی هەیەو پەسەندە کە بەگوێرەی فەرمانی خودا ئەنجام بدرێن. {وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ} حیکمەت‌و ڕەحمەتی خودا وانیە کە کردارو خودا پەرستی ئێوە بەفیڕۆ بدا، هەرگیز ئەو ئیمانەی کە ئێوەی هەڵناوە بۆ شوێن کەوتنی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) بەفیڕۆ ناچێ. خۆ ئەگەر گۆڕانی قیبلە ببوایە بە هۆکاری ئەوەی خودا پەرستی پێشووتان پووچ بکاتەوە ئەوە قیبلەی نەدەگۆڕی. {إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ} بێگومان پەروەردگار لەگەڵ بەندەکانیی زۆر بەرەحم‌و بە بەزەییە. هیچ کردەوەیەکی باش گوم ناکا.

{١٤٤ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ} ئاگامان لێیەو زۆرجار بینیومانە ئەی (محمد!) کەتۆ چاوت دەبڕیە ئاسمان‌و ئارەزۆی ئەوەت بوو کە قیبلەت بۆ بگۆڕدرێ لە (بەیتول مەقدیس)ەوە بۆ (مسجد الحرام). کە یەکەم خانوێکە لەسەر زەوی دروستکراوە بۆ خودا پەرستی. {فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا} دڵنیابە ڕووت پێ دەکەینە قیبلەیەک کە خۆشت دەوێ‌و پێی ڕازی دەبی، {فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} لەئێستا بەولاوە لەنوێژدا ڕووبکەرە کەعبەو بەرەو لای ئەو خانووە پیرۆزە نوێژبکە. فەرمان بە موسوڵمانانیش بکە ڕووبکەنە کەعبە. {وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ} لەهەر شوێنێک بوون ئەی موسوڵمانینە! لەنوێژدا ڕووبکەنە لای کەعبە، بە پێچەوانەی گاورەکان کە هەر ڕوودەکەنە خۆرهەڵات، جولەکەکانیش ڕوودەکەنە خۆرئاوا، ئێوە لەهەر جێیەک بوون ڕووبکەنە کەعبە. {وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ} جولەکەو گاورەکان دەزانن‌و لێیان ڕوونە: کە کەعبە یەکەم پەرستگای سەر ڕووی زەوییە بە فەرمانی خودا ئیبراهیم بناغەی داناوەو دیوارەکانی بەرزکردۆتەوە. دەزانن: کە فەرمان بە ڕوکردنە کەعبە فەرمانی خودایەو حەقەو لەخوداوییە. {وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ} پەروەردگار غافڵ نیە لەو کردارو گوفتارانەی ئەوان ئەنجامی دەدەن، سزایان لێ دەستێنێ‌و هەروا بە هەوانتە بۆیان سەرناچێ‌و ڕزگاریان نابێ.

{١٤٥ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ} ئەی (محمد!) دڵنیابە ئەتۆ هەرچی بەڵگەو دەلیل هەیە بیخەرە ڕوو بۆ جولەکەو گاورەکان دەربارەی ڕاستی‌و حەقی گۆڕانی قیبلەو بتەوێ پێیان بسەلمێنی کە ئەو قیبلە گۆڕانە

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾

بە فەرمانی خودایەو پەیڕەوی کردنی پێویستە، ئەوانە نایەنە سەر ڕێبازی تۆو ڕوو ناکەنە قیبلەکەت، هەر بە ئەنقەست ڕقەبەرایەتیت دەکەن.

{وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ} ئەتۆش بەهیچ جۆرێک ڕوو ناکەیتە قیبلەی ئەوان، واتە: ئەکەی ڕووبکەیتە قیبلەی ئەوان‌و واز لە قیبلەی خۆت بێنی {وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ} تەنانەت جولەکەو گاورەکانیش لەناو خۆیاندا هیچیان ڕوو ناکەنە قیبلەی ئەوی تریان، واتە جولەکە واز لە قیبلەی خۆیان ناهێنن، گاورەکانیش واز لە قیبلەی خۆیان ناهێنن، هەریەکەیان سوورن لەسەر بیرو بۆچوونی خۆیان گوێ نادەنە بەڵگەو دەلیل‌و کوێرانە ڕەفتار دەکەن. {وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ} بێگومان ئەتۆ ئەی (محمد!) ئەگەر شوێن هەواو ئارەزۆی ئەوان بکەوی — بەتایبەتی دوای ئەوەی زانیاری تەواوت بۆ هاتووە - ئەوە تۆ ئەوکاتە لەڕیزی ستەمکارانی‌و شیاوی ئەوە دەبی سزای توند بدرێی. دیارە هەرگیز شتی وا لەتۆ ناوەشێتەوەو قەت هەڵوێستی ئاوا ستەمکارانە لەتۆ نابیندرێ.

{١٤٦ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ} ئەوانەی خاوەن نامەی ئاسمانین‌و تەورات‌و ئینجیلمان بۆ

ناردوون باش باش پێغەمبەری ئاخر زەمان دەناسن، وەکوو چۆن منداڵی خۆیان دەناسن ئاواش پێغەمبەر دەناسن، چونکە نیشانەو رەوشتەکانی لەنامە ئاسمانییەکانی ئەواندا روون کراوەتەوە. {وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} کۆمەڵێك لەو جولەکەو گاورانەی کە لە کتێبەکانیاندا نیشانەی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر روون کراوەتەوە ئەم راستییە ژێر لێو دەخەن و دەیشارنەوەو ناهێڵن نەخوێندەوارەکانیان بیزانن، بۆ خۆشیان باش گوێی دەخەن و کاری پێ ناکەن، دەشزانن کە حەقە.

{[١٤٧] الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ} پەیامی حەق و راست ئەوەیە کە لەخوداوە بۆ تۆ هاتووە، نەك ئەوەی جولەکەو گاورەکان دەیڵێن و بڵاوی دەکەنەوە. ئەو قیبلەیەی کەتۆ ئێستا رووی تێدەکەی قیبلەی حەقەو خودا پێی رازییە. {[١٤٨] وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا} بۆ هەموو گەل و نەتەوەیەك قیبلەیەك هەیە، هەرکەسە روودەکاتە قیبلەی خۆی. {فَاسْتَبِقُواْ الْخَيْرَاتِ} کەوابوو ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! پەلە بکەن لە ئەنجامدانی کاری خێرو چاکەدا، هیچ کاتێ لەکاری خێر سڵ مەکەنەوە. {أَيْنَ مَا تَكُونُواْ يَأْتِ بِكُمُ اللّهُ جَمِيعاً} هەموو وڵاتو شوێن و جێگایەك هی خودایە، لەهەر شوێنێك بن کۆتاندەکاتەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە. {إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} بێگومان پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا توانای هەیەو هیچی لێ عاسی نابێ.

{[١٤٩] وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} لەهەر جێگایەك چوویتە دەرەوە، لەهەر شوێنێك نیشتەجێ بووی و کاتی نوێژ هات لەنوێژدا رووبکەرە لای کەعبەو بەرەو ئەو روگەیە نوێژ بکەن. {وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ} بێگومان رووکردنە کەعبە حەق و چەسپاوە لەلایەن خودای خۆتەوە {وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} پەروەردگار بێ ئاگا نییە لەکردەوەکانی ئێوە، دەزانێ کێ بەباشی شوێن پێغەمبەر دەکەوێ و بە ئیخلاص و لێبوردەییەوە فەرمانەکانی جێبەجێ دەکا، دڵنیابن خودا پاداشتی کردەوەکانتان دەداتەوە.

{[١٥٠] وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ} لەهەرشوێنێك رۆشتیتە دەرەوە بۆ سەفەرو کاتی نوێژ هات رووبکەرە لای کەعبە، لەهەر شوێنێك بوون و ویستتان نوێژ بکەن رووبکەنە لای کەعبەو بیکەنە رۆگەی خۆتان. {لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ} پەروەردگار چۆنیەتی روکردنە قیبلەی فێرکردن بۆئەوە جولەکە بەڵگە لەدژتان نەهێننەوەو بڵێن: (محمد)و هاوەڵانی دژی ئایینەکەمانن کەچی روودەکەنە قیبلەکەمان، ئەمە بکەن بە بەڵگە لەسەر راستی ئایینەکەیان، هەروەها موشریکەکان بڵێن: (محمد) ئیدیعای ئایینی ئیبراهیم دەکا، کەچی روناکاتە قیبلەکەی، ئیتر ئەوکاتە خەڵك ناتوانن بەڵگەتان لەدژ بێننەوە، {إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي} مەگەر ئەو کۆمەڵە ستەمکارانەی کە بە بەڵگە بێدەنگ نابن و بەهیچ شتێك لەقسەی پوچی خۆیان ناکەون و هیچ پاساوو بەڵگەیەك وەرناگرن. ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان گوێیان پێ مەدەن و لێیان مەترسن تەنها لەمن بترسن، من شیاوی ئەوەم لێم بترسێن. {وَلأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ} ئێمە کە قیبلەمان بۆ گۆڕین و فەرمانمان پێکردن کە رووبکەنە لای کەعبە بۆ ئەوەیە نیعمەتی خۆمتان کە ئایینی ئیسلامە بۆ تەواو بکەم، چونکە ئێوە ئەگەر قیبلەی تایبەتیتان نەبێ بە ئوممەتی ناکامڵ و پاشکەوتوو حسێب دەکرێن. {وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} بەڵکوو بەهۆی ئەم نیعمەتە ئیسلامیەوە رەزامەندی خودا بەدەست بێنن و پاداشی باشی خۆتان وەربگرن.

{[١٥١] كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ} واتە نیعمەتی گۆڕینی قیبلە بۆتان یەکێکە لە نیعمەتە یەك بەدوای یەکەکانی پەروەردگارتان کە نیعمەتێکی تری فرە گەورەو مەزنە ئەویش رەوانەکردنی پێغەمبەرێك لە نەژادو رشتەی خۆتان بۆسەر خۆتان، {يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا} ئایاتی ئێمەتان بەسەردا دەخوێنێتەوە، هەمیشە هەوڵی ئەوە دەدا: کە ئێوە لە نەفامی و نەزانی رزگار بکا، {وَيُزَكِّيكُمْ} دڵ و دەروونتان لە هاوبەش پەیداکردن بۆ خوداو کرداری خراپی پاك دەکاتەوە. {وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ} ئەحکامی قورئانی پیرۆزتان فێردەکا، فەرموودەکانی خۆیتان بەگوێ دا دەدا کە ئەوانیش وەکوو قورئان ئەحکامی ئایینیان لێ وەردەگرن، {وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ} هەروەها زۆر شتی بەسوودو قازانج بۆ کاری دونیایی و قیامەتتان فێردەکا: کە لەوەپێش نەتان زانیوە، ئەگەر هاتنی پێغەمبەر نەبووایە ئێوە ئەو شتانەتان نەدەزانی.

{[١٥٢] فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ} بەخودا پەرستی و فەرمان بەرداری یادم بکەن و بەخودام بزانن، ئەمنیش بە پاداش و لێ خۆشبوون و دابینکردنی ژیانی بەختەوەری لەهەردوو دونیا یادتان دەکەم و چاوم لێتانە. {وَاشْكُرُواْ لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ} ئەی گرۆهی موسوڵمانان بە کردارو گوفتار سوپاس گوزاری ئەو

هەموو نیعمەتانەم بکەن: کەپێم بەخشیوون، هەموو شتێك لەشوێنی خۆیدا بەکاربێنن، بەدڵو زوبانو بە ئەندام جەستەتان شوکرانە بژێری من بن، کوفرانی نیعمەتەکانم مەکەن، بۆئەوەی سەرفرازی هەردوو جیهانتان بۆ دەستەبەر ببێ.

{١٥٣ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ} ئەی کۆمەڵی بڕواداران ئێوە لە پێناو بڵاوکردنەوەی ئایینی ئیسلامدا، لەئەنجامی بەرهەڵستکاریتانو داکۆکی کردنتان لە ئایین تووشی جۆرەها بەڵاو دەردی سەریی دەبن، پێویستیتان بە پاڵپشتو سەنگەری قایم هەیە، کەواتە بۆ بەهێز کردنی دڵو دەروونتان، بۆ ورە بەرزیو خۆڕاگریتان، پەنا ببەنە بەر صەبرو ئارامیو نوێژکردن، ئەم دوو ڕەوشتە چەکی بەکاری موسوڵمانن بۆ بەر پەرچدانەوەی هەموو کارێکی دوژمن کە دژی ئێوە ئەنجام دەدرێ چونکە (صەبر) خۆڕاگریی کردەوەی هەستی ناوەوەی مرۆڤە، نوێژیش قورسترین کردەوەی بەدیاریەتی. بەهۆی صەبرەوە مرۆڤ دەتوانێ بەرنگاری بیروباوەڕی پووچ ببێتەوە. هەروەکوو چۆن نوێژ سەرچاوەیەکی گرنگە بۆ بەهێزکردنی ورەو هیوای سەرکەوتن.

{١٥٤ وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبيلِ اللّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاء وَلَكِن لاَّ تَشْعُرُونَ} ئێوە دەربارەی ئەوانەی کە لە پێناو ئایینی خودادا کوژراون پێیان مەڵێن مردوون، ئەوانە نە مردوون، بەڵکوو ئەوان لە جیهانێکی تردان؛ کە جیاوازە لە جیهانی ئێوە، لە ژیانێکدان کە جوداوازە لە ژیانی دونیایی ئێوە، وەڵێ ئێوە هەست بەو ژیانەی ئەوان ناکەن.

{١٥٥ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوفْ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الأَمَوَالِ وَالأنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ} سوێندبێ ئێمە ئێوە بەتاقی دەکەینەوە بە کەمێك ترسان لە دوژمنانو بڕێ بەڵاو موصیبەتی عادەتی ژیان وەکوو برسییایەتیو گرانیو قاتو قڕیو فەوتانی بەروبوومو لەناو چوونی موڵكو داراییتان، مردنی کوڕو کچو خاو خێزانو خزمو کەسو کارتان واتە: وامەزانن موسوڵمان بوونو چوونە ناو ئیسلامتان ببێتە هۆی دەوڵەمەندیو زۆر بوونی ڕزقو ڕۆژیو فراوان بوونی سامانتان. بەڵکوو ئەو ڕووداوانە ڕوو دەدەن بە گوێرەی دابو نەریتێك کە خودا لە بوونەوەردا بۆ دروستکراوانی خۆی دایناوە، {وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ} مزگێنی بدە بەوانەی خاوەن صەبرن، لە کاتی تەنگانەو هاتنی بەڵادا خۆگرن.

وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَن يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتٌۢ ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ ۞ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ أَوِ ٱعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ ٱللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلْنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلْهُدَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِى ٱلْكِتَٰبِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَبَيَّنُوا۟ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كُفَّارٌ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ ٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

{١٥٦ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ} صابرو خۆڕاگر ئەوانەن کە بەڵایەك یەخەیان دەگرێ، تووشی ناخۆشی دەبن، خۆشەویستێکیان لەکیس دەچێ دادو فیغان ناکەن بەڵکوو {قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ} بەدڵێکی پڕ لە ئیمانەوە دەڵێن: ئێمە هەموومان بەندەی خوداینو هەمووشمان بۆ لای ئەو دەگەڕێینەوە.

{١٥٧ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ} ئەوانە: کە ئەوە هەڵوێستیانە، ئەوە هەڵسوکەوتیانە، ڕەحمەتو بەزەیی خودایان لەسەرە، دەکەونە ژێر فەیزو ڕەحمەتی یەزدانو سەرفرازی دونیاو قیامەت بوون.

{١٥٨ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ} بێگومان صەفاو مەروە کەدوو شوێنن لەنزیك کەعبە نیشانەی ئایینی خودان، چونکە ئەنجامدانی گورگە لۆقەی نێوانیانو بڕوا پێ بوونیان نیشانەی گەردن کەچییە بۆ پەروەردگارو خودا پەرستیو تەسلیم بوونە. {فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا} : کەسێك حەجی کرد، یان عومرەی بەجێ هێنا هیچ تاوانێکی تێدا نییە ئەگەر هاتووچۆی نێوان صەفاو

مەروە ئەنجام بداو تەوافی بەینیان بکا! هەرچەندە موشریکەکانیش ئەم هاتو چۆیەیان دەکرد، جیاوازی نێوان هاتوچۆی ئێوەو موشریکەکان ئەوەیە، ئەوان بەکافری ئەنجامیان دەدا، بەڵام ئێوە بە بیرو باوەڕی ئیسلامییەوە تەوافەکە دەکەن. {وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ} کەسێك زیاد لەئەندازەی واجبەکە طاعەتی خودا بکا، ئەوە پەروەردگار پاداشتی چاکە بەچاکە دەداتەوە، زاناو دانایە، دەزانێ کێ شیاوی ئەو پاداشەیە.

{[١٥٩] إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ} ئەو جولەکەو گاورانەی کە زانیاری ناو کتێبەکانیان دەربارەی ئایینی ئیسلامو هاتنی پێغەمبەری ئاخر زەمان؛ کە (محمد)ە (دروودی خوای لەسەر بێ) دەشارنەوەو یان لەشوێنی ئەو زانیاریانە شتی تر دەخەنە روو، راستییەکە ژێر لێو دەخەن، لەشوێنی ئەو راستییە درۆیەك دەخەنە روو {أُولَئِكَ يَلعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ} ئەوانە شیاوی ئەوەن، فریشتەو ئادەمیزاد لێیان هەڵنوزنو داوابکەن لە خودا لە رەحمەتی خۆی دووریان بخاتەوە.

{[١٦٠] إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} مەگەر ئەو کەسانە نەبێ: کە پەشیمان بوونەوەو لەو کردارو گوفتارانەی کردوویانن، تۆبە دەکەن، ئەو ئاژاوەو فیتنەیەی بەزانیاری شاردنەوە کە بەرپایان کردبوو راست دەکەنەوە، لە درۆو دەلەسەکانیان پاشگەز دەبنەوە، راستیو حەقیقەتی ئەوەی خودا ناردوویەتی بەخەڵکی رادەگەیەنن، ئەوانە تۆبەیان لێ وەردەگیرێو رەحمەتی خودا دەیان گرێتەوە، ئەوانە من تۆبەیان لێ وەردەگرم، من رەحمەتو بەزەییو لێبوردنی زۆرم بۆ بەندەکانم هەیە.

{[١٦١] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} بێگومان ئەوانەی کافر بوونو وازیان لە کوفرو گومڕایی خۆیان نەهێنا، هەر سوور بوون لەسەر بێ دینی خۆیان تاوەکوو مردن یەخەی گرتنو سەرنگوون بوون بەکافری مردنو دونیایان جێ هێشت، ئەوانە نەفرەتی خوداو فریشتەو ئادە بزادیان لەسەرە، تەنانەت رۆژی قیامەت کافرەکان هەندێکیان نەفرەت لەهەندێکیان دەکەن.

{[١٦٢] خَالِدِينَ فِيهَا لا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ} سزای بەئێشیان لەناو دۆزەخدا بەردەوامەو ساتە وەختێکیش ئەو سزایەیان

إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَـٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱلْفُلْكِ ٱلَّتِى تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن مَّآءٍ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَـٰحِ وَٱلسَّحَابِ ٱلْمُسَخَّرِ بَيْنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ إِذْ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ أَنَّ ٱلْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ ٱلَّذِينَ ٱتُّبِعُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوا۟ وَرَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ ٱلْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوا۟ لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا۟ مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ ٱللَّهُ أَعْمَـٰلَهُمْ حَسَرَٰتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُم بِخَـٰرِجِينَ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُوا۟ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَـٰلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِٱلسُّوٓءِ وَٱلْفَحْشَآءِ وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

لەکۆڵ ناکەوێ {وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ} ئەوانە مۆڵەتیشیان نادرێ سزایان دواناخرێ. رێگەیان پێ نادرێ تا عوزرو بەهانە بێننەوە.

{[١٦٣] وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} خودای ئێوە خودایەکی تاكو تەنهایە، هەر ئەو خودایەو شایەنی پەرستنە، هیچ خودایەکی حەق نیە جگە لە ئەو زاتە بێچوونە، کەس رایەی ناکەوێ ببێتە خودا جگە لە خۆی بەولاوە. خاوەنی هەموو نیعمەتو بەخششێکە، سەرچاوەی هەموو بەزەییو سۆزو رەحمێکە.

{[١٦٤] إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ} بێگومان لە دروست کردنی ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی تێیاندایە، ئەو ئاسمانە فراوانو مانگو خۆرو ئەستێرانە، ئەو جیهانە زانراوو نەزانراوە، ئەم رێكو پێکییەی کە لە تەوەرەی ئەستێرەکاندا هەیە، ئەو هاتوچۆو هەڵسوڕانو خولانەوەی کە ئەنجامی دەدەن بەو شێوە سەرسوڕهێنەرە. هەروا گۆڕانی شەو ڕۆژو هاتنی یەك بەدوای یەکیاندا، شەو دێو رۆژ دەڕوا، رۆژدێو شەو دێتە شوێنی، ئەم ئاڵو گۆڕییەی تاریکیو رووناکی، خۆرهەڵاتنو تاریکی داهاتن،

سپێدەی بەرەبەیان‌و تاریکی دوا خۆرئاوابوون، ئەمانە هەموویان سەرسوڕهێنەرو موعجیزەن، بەڵام دووبارە بووونەوەیان وای کردووە، ئادەمیزاد بەلایەوە شتێکی ئاسایی بن‌و لە ئاستیاندا سەری سوڕ نەمێنێ.

{وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ} ئەو کەشتی‌و گەمییانەی لە دەریادا دێن‌و دەچن، ئەو هەموو شتومەك‌و کاڵایەیان پێ دەگوێزرێتەوەو ئادەمیزادەکان لێیان سودمەند دەبن. {وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ} هەروەها ئەو ئاوی بارانەی کە خودا لە بەرزایی‌یەوە بۆ ئێوەی دەبارێنێ.

{فَأَحْيَا بِهِ الأرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا} بەو بارانە پەروەردگار زەوی مردوو سوتەمەڕۆی زیندوو کردەوە، گیاو گژو رووەکی تێدا رواند، هەر بە هۆی ئەو بارانەوە ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تر دەتوانن درێژە بە ژیان بدەن {وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ} لە ناو زەویدا لە هەموو جۆرە گیانلەبەرێکی بڵاو کردۆتەوە، هەر وڵاتێك بارانی لێ نەبارێ‌و چۆم‌و روباری بەناودا رەوان نەبێ نە گیاو گژی تێدا دەڕوێ‌و نە گیانلەبەری تێدا دەژی.

{وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ} هەروەها گۆڕانی (با) بەرەو خۆرهەڵات‌و خۆرئاوا بەرەو باکورو باشوور، جارێك گەرم‌و جارێك سارد، دەمێك بەهێزو کاتێك بێ هێز، تاوێك گێژەڵوکەو زریان، ماوەیەك شەماڵ‌و نەسیم، هەندێك جار تەلقیح‌و تۆم پرژاندن ئەنجام دەدا کاتێکیش نەزۆك‌و بای وەشتی یە.

{وَالسَّحَابِ الْمُسَخِّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ} ئەو هەورەی ملکەچ لە نێوان ئاسمان‌و زەویدا وەستاوە بۆ ئەوەی بەفەرمانی خودا باران بەسەر وڵاتاندا ببارێنێ، لەم شوێن بۆ ئەو شوێن‌و (با) راپێچی دەکا، پەروەردگار چۆنی بوێ ئاوا باران دەبارێنێ، ئەم دیاردە سروشتیانەی باس کران {لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ} هەموویان نیشانەو بەڵگەن لەسەر هەبوون‌و بە توانایی خودایەکی بەدیهێنەرو زاناو کار دروست، هەموویان بەڵگەو رێ نیشاندەرن بۆ گەل‌و نەتەوەیەك خاوەنی عەقڵ‌و هۆش بن.

{١٦٥ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً} برێ ئادەمیزاد هەن نەزانی‌و نەفامییان گەیشتۆتە ئاستێك لە جیاتی خودای پەروەردگار چەند بت‌و صەنەمێك دەپەرستن، یان ئەستێرە یان فریشتە یان شەیاتینی دەکەنە هاوبەشی خوداو ملکەچییان بۆ دەنوێنن، {يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ} موسوڵمانان چەند خودایان خۆش دەوێ ئەوانیش ئەوەندە ئەو بت‌و صەنەمانەیان خۆش دەوێن‌و دەیانپەرستن. بە ملکەچی لە ئاستیاندا هەڵدەنوزن‌و بەندایەتییان بۆ دەکەن. {وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ} ئەوانەی موسوڵمانی ساغن‌و خاوەن باوەڕن زۆر خودای خۆیان خۆشدەوێ، چونکە موسوڵمانان واز لەخودای خۆیان ناهێنن بچن خودای تر بپەرستن، بەڵام موشریکەکان کە تینیان بۆهات واز لە بتپەرستی دەهێنن‌و دەست دەکەن بەخودا پەرستی، خودا درۆزنەکانیان دەکەنە واسیتە بۆلای خودا، ماوەیەك بتێك دەپەرستن‌و دوایی واز لەوەدەهێنن‌و رووەدەکەنە بتێکی تر، یان دەیخۆن وەکوو: چۆن هۆزی (باهلة) ساڵێکی گرانی خوداکەیان کە لەخورمابوو خواردیان.

{وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً وَأَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ} ئەو ستەمکارانەی هاوبەش بۆ خودا دادەنێن، لەجیاتی خودا بەردو دار دەپەرستن، بەوکارانەشیان ستەم لەحەق دەکەن، ستەم لەخودی خۆشیان دەکەن، ئا ئەمانە ئەگەر بەوردی بڕوانن ئەو رۆژەی کە لەبەردەم خودای تاك‌و تەنیا بە ملکەچی دەوەستن، ئەگەر بیرێك لەو رۆژە بکەنەوە کە چاویان دەکەوێ بەو سزا سامناکەی کە دانراوە بۆ ستەمکاران، ئەوەیان بۆ روون دەبێتەوە: کە هەموو هێزو توانایەك هی خودایەو بەس! کەس رایەی ناکەوێ ببێتە هاوبەشی خودا، کەس ناتوانێ خۆ بەخودا بزانێ، هەروەها ئەوەشیان لا روون دەبێتەوە: کە بەڕاستی سزای بەئێشی هەیە بۆ سەرپێچیکاران، بۆ ستەمکاران، بەڵێ ئەگەر ئەو فلیمانە بێننە پێش چاوی خۆیان شتی سامناك دەبینن بەڵای گەورەیان چاو پێدەکەوێ، تەنگ‌و چەڵەمەی وایان چاو پێدەکەوێ زمان توانای گوتنی نییەو بەهیچ شێوەیەك باس ناکرێ.

{١٦٦ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُواْ مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ} ئەگەر ئاگاداربێ ئەوکاتەی سەرۆك‌و لێپرسراوان خۆیان لەشوێنکەوتووانی خۆیان بێ بەری دەکەن‌و دەڵێن: ئەوانە شوێنکەوتووی ئێمە نین، ئێمە پێمان نەگوتوون شوێنمان بکەون. ئەمجار سزای سەختی ئامادەکراویان چاو پێدەکەوێ، لە عەیبەتا هەموو پەیوەندی‌و عەلاقاتێکی کە لەگەڵ یەکتریدا هەیانبووە دەپچڕێ‌و هەرکەسە سەرقاڵی حاڵی خۆی دەبێ: سەرۆکی‌و لێپرسراوی مسکێنی‌و ئاغایی‌و بەگایەتی نامێنێ.

{١٦٧ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُواْ مِنَّا} ئەو جۆرە پیاوو شوێنکەوتوانە کە لەدونیادا شوێن ئەو فێڵبازو خۆ بەخودا زانانە کەوتبوون، ئەوەندە رقیان هەڵدەستێ‌و ئەوەندە تینیان پێدەگا ئاواتەخوازی ئەوە دەبن‌و

دەڵێن: خۆزگا بیان گێڕاینایەوە بۆ دونیا بۆئەوەی ئێمەیش پاکانەی خۆمانمان لێ بکردنایە وەکوو چۆن ئەوان ئێستا پاکانەیان لە ئێمە کرد، هەموو ئاواتێکیان ئەوەیە بگەڕێنەوە بۆ ژیانی دونیاو شوێن پەیامی حەقو ئایینی راست بکەوون.

{كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ} وەکوو چۆن پەروەردگار سزای بەئێشیان پیشان دەداو بێ دەسەڵاتیو زەبوونی گەورەکانی خۆیان دەبینن، ئا بەوجۆرەش کردەوەکانی دنیایان کەبۆ خۆیان دڵیان پێ خۆش بوو، دەبێتە غەمو نارەحەتی بۆیان خودا پیشانیان دەدا کە کردارەکانی دونیایان هیچ قازانجو سوودێکی نییە، لێیان پەشیمان دەبنەوە پەشیمانیش تازە دادیان نادا و راپێچ دەکرێن بۆ ناو دۆزەخ. {وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ} ئەوان لەو ئاگرەدا دەمێننەوەو لێی دەرناچنو ناگەڕێندرێنەوە بۆ دونیاو تا ئیمان بێننو تۆڵە لە گەورەکانی خۆیان بکەنەوە.

{١٦٨ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِي الأَرْضِ حَلاَلاً طَيِّباً} ئەی خەڵکینە لەو بەروبوومەی لەزەویدا هەیە، بڕێ لە خواردەمەنییەکانی بخۆن، کە لەناویاندا هەندێ لەو خواردەمەنییانەن بۆ خۆتان بەبێ هیچ پاساوو بەڵگەیەک لەخۆتانتان حەرام کردووە، حەرام بوونەکەیشتان داوەتە پاڵ خوداو گوایە خودا لێی حەرام کردووە.

{وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ} ئێوە شوێن رەوشتی شەیتان مەکەون، چاو لە هەنگاوەکانی مەکەن، وەکوو ئەو رێگا لە خەڵکی گوم مەکەنو مەردوم گومڕا مەکەن، چونکە ئەو دوژمنی ئێوەیەو، دژایەتی ئەو لەگەڵ ئێوەدا ئاشکراو نمایانە.

{١٦٩ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاء} شەیتان هەمیشە فەرمانتان پێ دەکا بە ئەنجامدانی کردارێک کە زیانی دونیاو قیامەتتانی تێدا بێ، دەیەوێ ئێوە بە نهێنیو بەئاشکرا خراپەو خراپەکاری بکەن. {وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ} هەروەها فەرمانتان پێ دەکاو هەڵتان دەنێ کە بە ناوی خوداوە شتی وا بڵێن: کە خودا فەرمانی پێ نەکردووە، رێنموییتان دەکا: کە شتی وا بخەنە ناو ئایینەکەیەوە: کە نازانن ئاخۆ ئایینە یان نا؟ یان شتی حەرامتان بە حەڵاڵ دەخاتە بەرچاو بە پێچەوانەشەوە شتی حەڵاڵتان بە حەرام بۆ دیاری دەکات، هەموو ئەمانە زیادەڕۆییەو کاری ناڕەوایەو تێپەڕاندنە لە سنووری خوداو دەست درێژییە بۆ سەر خودایەتی خوداو سوڵتەی تەشریعی پەروەردگار، ئەم جۆرە

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ كَمَثَلِ ٱلَّذِى يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَـٰتِ مَا رَزَقْنَـٰكُمْ وَٱشْكُرُواْ لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيْرِ ٱللَّهِ فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَيَشْتَرُونَ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا أُوْلَـٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ إِلَّا ٱلنَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُاْ ٱلضَّلَـٰلَةَ بِٱلْهُدَىٰ وَٱلْعَذَابَ بِٱلْمَغْفِرَةِ فَمَآ أَصْبَرَهُمْ عَلَى ٱلنَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُواْ فِى ٱلْكِتَـٰبِ لَفِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

شتانە خراپترین ئەو فەرمانانەن: کە شەیتان فەرمان بە ئادەمیزاد دەکا.

{١٧٠ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا} ئەگەر بەو کافرانەی: کە شوێن شەیتان کەوتوونو رێبازی ئەویان گرتووە — بگوترێ: وەرن، گوێ لە قورئان بگرنو شوێن پێغەمبەر بکەونو ئیمان بێننو جگە لەخودا کەسی تر بەخودا مەزانن، دەڵێن: ئێمە شوێن رێبازی باوکو باپیرانی خۆمان دەکەوین، ئەوان چۆن رەفتاریان کردووە ئێمەیش وادەکەین، پیاو ماقوڵی خۆمان چۆنیان کردووە ئێمە شوێن ئەوان دەکەوین، {أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ} ئەوانە ئەوەندە نەفامن، تەنانەت ئەگەر باوکو باپیریان نەزانو نەفامو گێژو وێژیش بن، ئەوان هەر شوێنیان دەکەون؟! ئەگەر باوکو باپیریان عەقڵو هۆشیان نەبێو دڵ هۆشیارو زیرەکیش نەبن، ئەوان واز لەرێبازەکەیان ناهێنن؟! پرسیارەکە بۆ نارەزامەندییەو بۆ لۆمەو گلەییە.

{١٧١ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاء وَنِدَاء} حاڵو چۆنیەتی ئەو کافرانەی ئەهلی کیتاب لەوەدا کە سوود لەو قورئانە نابیننو بەڵگە پرشنگدارەکانی کاریان

تێناگا، حاڵی ئەو کەسەش کە بانگیان دەکا بۆ ئیمان هێنان وەکوو شوانێك وایە: کە دەنگی مەڕو بزنەکانی دەداو رایان دەدا لێرە بۆ ئەوێ‌و لەوێوە بۆ ئێرە، مەڕو بزنەکانی دەنگەکە دەبیسن بەڵام هیچ تێناگەن، ئەو کافرانەش وەکوو ئەو ئاژەڵە لەوەڕ خۆرانە وان، هیچ لەو بانگەوازییە حاڵی نابن‌و تێی ناگەن. گوێیان لە قورئانە کەچی گوێچکەی خۆیان دەهاخنن، {صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ} کەڕو گوێ گرانن حەق‌و راستی نابیستن لاڵن لەقسەو ناتوانن ئاخاوتنی ئاقڵانە ئەنجام بدەن، کوێرو نابینان‌و رێگای حەق نادۆزنەوە، کەوابوو ئەوان هیچ حاڵی نابن لەو ئامۆژگاریانەی ئاراستەیان دەکرێ، چونکە ئەوان وەکوو ئاژەڵیان لێهاتووە لەگومرایی‌و کوفردا نوغرۆ بوون.

{[١٧٢]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە! بخۆن‌و بخۆنەوە لەو رزق‌و رۆزییە پاك‌و خاوێنەی پێمان بەخشیون‌و بۆمان حەڵاڵ کردوون. {وَاشْكُرُواْ لِلّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ} سوپاسگوزاری خودابن لەپای ئەو نیعمەت‌و خۆشییانەی کەپێتان دراوە، ئەگەر راست دەکەن ئێوە هەر خودا دەپەرستن‌و جگە لەئەو کەسی تر بەخودا نازانن.

{[١٧٣]إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ} ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە، شتێك لەخۆتان حەرام مەکەن کەمن لێم حەرام نەکردوون، ئەچن وەکوو سەردەمی پێش هاتنی ئیسلام کە لەخۆیانەوە وشتری بەحیرەو سائیبەو شتی تریان لەخۆیان حەرام کرد، ئێوەش ئاوا بکەن! هیچ خواردەمەنییەك لەئێوە حەرام نەکراوە جگە لەخواردنی گۆشتی مردارەوەبوو {وَالدَّمَ} هەروەها خوێنی رژاو، چونکە ئەویش وەکوو مردارەوەبوو، زیانی هەیەو بێزی لێ دەکرێ {وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ} گۆشتی بەراز، چونکە بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە کە زیانی جۆراو جۆری هەیە، بەتایبەتی لە وڵاتێکی گەرمێن. {وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّهِ} هەر کوشتییەك ناوی غەیری خودای لەسەر هاتبێ، چونکە ئەمەش جۆرە بت پەرستییەکە، تەنانەت زانایانی ئیسلام فەرموویانە هەر کوشتییەك لەکاتی سەربڕیندا لەگەڵ ناوی خودادا ناوی شێخێك پێغەمبەرێکیشی لەسەر بهێندرێ گۆشتەکەی حەرام دەبێ، جا {فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ} کەسێك ناچاربوو برسی بوو، ترسا لەوەی ئەگەر برێك لەو گۆشتە حەرامانە نەخوا تووشی زیان دەبێ، ئەوە بۆی رەوایە بەئەندازەی پێویست لێی بخواو زیانە چاوەڕوانکراوەکە لەخۆی دوور بخاتەوەو خۆی لە فەوتان‌و بە هیلاکچوون رزگار بکا {إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} بێگومان خودا لێخۆش بووە لەکەسێك کە ئەندازە گرتنی ئاتاجییەکەیدا بەهەڵەچوو، بە عەقڵی خۆی ئەو حاڵەتەی تێی کەوتووە پلەیەکە حەرامی بۆ حەڵاڵ دەکا. بە رەحم‌و بەزەییە کە رێگای ئادەمیزادانی داوە لەکاتی پێویست‌و ئاتاجیدا پەنا بۆ شتی حەرام بەرن، حەرامیان بۆ حەڵاڵ دەکا.

{[١٧٤]إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً} ئەوانەی فەرمانی خودا دەشێرنەوە، ئەو نیگایەی خودا بۆ پێغەمبەری خۆی ناردووە بۆ خەڵکەکەی روون ناکەنەوە، یان ماناکەی دەگۆڕن‌و لە مەبەستی خۆی لای دەدەن، یان دەقەکەی دەشێوێنن، یان لە شوێنی خۆی بەکاری ناهێنن، بە گوێرەی هەواو ئارەزوی خۆیان راڤەی دەکەن تا لە پاساوی ئەمەدا بەهایەکی کەمیان دەست بکەوێ، وەکوو بەرتیل وەرگرتن، یان بەفتوا دەرکردن بە شێوەیەکی ناڕەواو نا شەرعی بۆ رەزامەندی لێپرسراوان یان بۆ وەرگرتنی پارەو پوڵێکی کەم لە فتوا بۆ دراوەکە.

{أُولَـئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلاَّ النَّارَ} ئەوانە کەدەقە نووسراوەکانی ناو کتێبی پەروەردگار دەشارنەوە، یان بازرگانی بە ئایینەوە دەکەن بۆ دەستکەوتی دونیایی گۆڕانکاری لە دەقەکانی ئایندا دەکەن، ئەوەی کە دەستیان دەکەوێ‌و دەیخۆن دەبێتە هۆی چوونە ناو دۆزەخیان‌و وانەزانن ئەوە خواردەمەنی ئاساییە، ئەوە ئاگر خواردنە. یان ماناکەی بەم جۆرەیە: هیچ شتێك ورگی ئەوان تێر ناکا مەگەر ئاگر. {وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} ئەوان خودا رۆژی قیامەت نایاندوێنێ‌و رووی رەحمەتیان تێ ناکاو رقی لێیانە. {وَلاَ يُزَكِّيهِمْ} لە گوناهو تاوان پاکیان ناکاتەوەو لێیان خۆش نابێ بە مەرجێك بە کافری بمرن {وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} سزای بە ئێش‌و ئازاریان بۆ ئامادە کراوە.

{[١٧٥]أُولَـئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى} ئەو خودا نەناس‌و فێڵبازانەی کە ئاوا نیگای خودا دەشێوێنن‌و گۆڕانکاری لە کەلامی خودادا دەکەن‌و خوداش سزای بە ئێشی بۆ داناون رووی رەحمەتیان تێ ناکا، ئەوانەن کە رێبازی راستیان نەگرتووە، شوێن هەواو هەوەسی فێڵبازان دەکەون‌و گومراییان هەڵبژاردووە {وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ} شیاوی سزای دۆزەخن، چونکە بۆ خۆیان ئەو رێگایەیان پەسەند کردووەو ستەمیان لە خۆیان کردووە {فَمَآ أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ} دەبێ

چی وای لێ کردبن خۆیان بۆ ئاگری دۆزەخ رابگرن!! چۆن دەتوانن تێیدا ژیان بەسەر بەرن! لەوەش سەرسوڕهێنەتر ئەوەیە کە ئاوا پێکێشییان لەسەر ئەو کردارە نارەوایەیان بەردەوامە کە لەراستیدا دەبێتە هۆی چوونە ناو ئاگریان بەڕاستی جێگای سەرسوڕمانە، بەردەوامبوونیان لەسەر کوفرو بێدینیو شێواندنی دەقە ئایینیەکان ئەوە دەگەیەنێ کە لەئاگر ناترسنو خۆی بۆ رادەگرن!!

{١٧٦ ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ} ئەو سزایەی باس کراو بۆ ئەو خوانەناسانە تەرخان کراوە بەهۆی ئەوەوەیە: کە خودا تەوراتی ناردووە بۆ ئەوەی ئەو حەقو راستییەی تێیدایە بڵاوبکرێتەوە، کەچی ئەوانە دەیشارنەوەو گۆڕانکاری تێیدا دەکەن {وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِي الْكِتَابِ} ئەوانەی کێشەیان هەیە لە ماناو گۆڕانکاری لە تەوراتدا بڕوایان بە هەندێکیان هەیەو بڕوایان بەهەندێکیان نیە، هەندێکی دەردەخەنو هەندێکی تری دەشارنەوە {لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ} ئەوانە لە بەرەبەرکانیەکی دوور لە راستیو حەقخوازیدانو شیاوی سەختترین سزان!!

{١٧٧ لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ} کرداری چاکو کاری باش بریتی نییە لەوەی کە لەنوێژدا رووبکەنە لای رۆژهەڵات یان خۆرئاوا {وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ} بەڵکوو کرداری چاکی راستو باش هەبوونی بیرو باوەڕە بەخوداو بەڕۆژی دواییو بە فریشتەو بە کتێبە ئاسمانییەکانو بە پێغەمبەران. {وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى} ماڵو دارایی - هەرچەندە لای خۆشەویستیش بێ - بیدا بەخزمە هەژارەکانی، چونکە ئەوان لەپێشترن بۆ چاکە لەگەڵ کردن. {وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ} هەروەها پارمەتی هەتیوانو هەژارو نەدارایانو رێبوارانی دوورە وڵاتو سواڵکەرو موحتاجان بدا، هەروەها ماڵ بدا بۆ رزگارکردنی کۆیلەو دیلەکان {وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ} لەگەڵ ئەوانەشدا گرنگترین روکنی ئیسلام: کە نوێژکردنو زەکات دانە، ئەنجامیان بدا. {وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ} ئەوانەی کە پابەندی بەڵێنو پەیمانەکانی خۆیانن و کە بەڵێنێکیان دا ئەنجامی دەدەن {وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ} ئەوانەی خۆگرو خۆڕاگرن بۆ زاڵبوون بەسەر تەنگانەدا هەروەها لەکاتی شەڕکردن لەپێناو ئاییندا نەبەزو

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۖ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (١٧٧) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى ۖ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ ۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (١٧٨) وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (١٧٩) كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (١٨٠) فَمَنۢ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (١٨١)

خۆڕاگرن، ورە بەرزو چاونەترسن. {أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ} ئەو ئادەمیزادانەی: کە رەوشتیان ئاوایە، ئەوانە راستگۆن لەبیرو باوەڕدا، چوستو چالاکن لەتەقواو خودا پەرستیدا.

{١٧٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى} ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوەو موسوڵمان بوون، پێویستە لەسەرتان دادوەرانەو یەکسانی تۆڵەی کوشتن بسێننەوە، بکوژ کێیە بچن ئەو بکوژنەوە، نەچن لەشوێنی بکوژ سەرەك خێڵ بکوژنەوە، یان بچن لەجیاتی یەك کوژراو چەند کەسێك بکوژنەوە! بەڵکوو: کەویستتان تۆڵە بسێننەوە {الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالأُنثَى بِالأُنثَى} ئەگەر ئادەمیزادێکی ئازاد ئادەمیزادێکی ئازادی کوشت، ئەوە دەکوژرێتەوە، هەروەها کۆیلە لەشوێنی کۆیلە دەکوژرێتەوە، ئافرەت لەشوێنی ئافرەت دەکوژرێتەوە، بەشێوەیەکی چوون یەكو یەکسان، کێ بکوژە ئەو دەکوژرێتەوە نەك سەرەك خێڵ یان لەجیاتی بکوژ زیاد لەیەکێك بکوژنەوە پێویستە ئەوەش بزاندرێ کە مانای ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەوە ناگەیەنێ کە مرۆڤی ئازاد لەباتی بەندە یان پیاو لەجیاتی ئافرەت ناکوژرێنەوە. بەڵکوو دەکوژرێنەوە،

فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ وَأَن تَصُومُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا۟ ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لِى وَلْيُؤْمِنُوا۟ بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

شافیعی فەرموویەتی: پیاو لەخوێنی ئافرەتدا دەکوژرێتەوە، ئەگەر زیاد لەپیاوێك گەلەکۆمەکییان لەمرۆڤێك کردو بەهەمووانیان کوشتیان ئەوە هەموویان لەخوێنی ئەو تاقە کوژراوەدا دەکوژرێنەوە.

جا {فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ} ئەگەر بکوژێك لەلایەن کەسوکاری کوژراوەوە بەخشرا یان کوژراوەکە پێش گیان دەرچوونی بکوژەکە ئازادبکا، یان یەکێك لەخزمی کوژراو بکوژی ئازاد کرد، لەبەشە خوێنەکەی خۆی خۆشبوو، ئالەم حاڵەتانەدا نابێ بکوژ بکوژرێتەوە، بەڵکوو دەبێ بەپێی داب‌و نەریتی خۆیان خوێن بەست بکەن، کەسوکاری کوژراو رێك بکەون‌و خوێن وەربگرن. ئیتر ئەوکاتە {فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ} پێویستە لەسەر ئەو کەسەی عەفووەکە دەکا بەپیاوانەو بە ئوصوڵ هەڵس‌و کەوت بکاو بەگوێرەی داب‌و نەرێتی ئەو وڵاتە خوێن وەربگرێ‌و زێدەرەوی نەکا {وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ} لەسەر بکوژیش پێویستە بەرێك‌و پێکی‌و پیاوانە خوێنەکە بدا بەخاوەن خوێن‌و دوای نەخا، یان لێی کەم نەکاتەوە {ذَلِكَ} ئەو لێ خۆشبوون‌و خوێن وەرگرتنە کە پەروەردگار رێ‌و شوێنی بۆ داناون {تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ} بار سووککردن‌و ئاسانکردنە لەلایەن پەروەردگارتانەوە {وَرَحْمَةٌ} میهرەبانی‌و رەحم‌و سۆزی خودایە بۆتان {فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ} جا هەرکەسێك دوای ئەم لێ خۆشبوون‌و خوێن وەرگرتنە پابەندی رێکەوتنەکە نەبوو، دەست درێژی کرد ئەوە سزای بەئێش دەدرێ!

واتە: ئەگەر دوای خوێن وەرگرتن‌و رێککەوتن خزمێکی کوژراو بکوژی کوشتەوە، یان ئەگەر خوێندەرەکە خوێنەکەی نەداو سەرپێچی کرد ئەوە هەردوو حاڵەتەکە بە تەعداو ستەم دەژمێردرێن رۆژی قیامەت ئەوانە سزای سەختیان تووش دێ.

{١٧٩ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! لەپای کوشتنەوەی بکوژدا ژیانی ئاسوودەیی‌و کامەرانیی بۆ ئێوە دەستەبەر دەبێ، ماڵ‌و گیانی دانیشتوان دەپارێزرێ، کەس دەست درێژی ناکاتە سەر کەس. چونکە کەسێك بزانێ ئەگەر یەکێك بکوژێ دەکوژرێتەوە، خۆی لەکوشتنی خەڵك دەپارێزێ‌و پرکێشی کوشتنی کەس ناکا. بەمەش گیانی خۆی‌و گیانی ئەو کەسەی کە دەیەوێ بیکوژێ پارێزراو دەبێ. ماڵ وەرگرتن لەبکوژ هەموو کەسێك لەکوشتن ناگێرێتەوە، تەنانەت هی وا هەیە ماڵ‌و سامانێکی زۆر سەرف دەکا بۆئەوەی دوژمنەکەی لەناوبەرێ، بەتایبەتی کەسێك خاوەنی ماڵ‌و دارایی زۆر بێ بەلایەوە گرنگ نییە ناحەزانی خۆی بکوژێ‌و خوێن بدا.

{يَا أُولِي الأَلْبَابِ} ئەی هۆشمەندان‌و خاوەن باوەڕان، ئەی رۆشنبیرو تێگەیشتووەکان! ئێوە بیربکەنەوە بزانن قیصاص‌و تۆڵە ستاندن لەبکوژ چەند بەرژەوەندی تێدایە؟ چەند یاسایەکی پڕ حیکمەت‌و تاوان بن بڕکەرە. {لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} بەڵکوو ئێوە شوێن ئەم یاسایە بکەون‌و، دەست درێژی نەکەنە سەر خەڵك‌و واز لە کوشتن‌و بڕین بێنن، کەسێك عاقڵ بێ خۆ لەکوشتنی خەڵك‌و کوشتنی خۆی دەپارێزێ.

{١٨٠ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ} نووسراوەو پێویست کراوە لەسەر ئێوە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! هەرکاتێك مردنتان نزیك بووەوە نیشانەکانی مردنتان تێدا دەرکەوت، تووشی نەخۆشی کوشندە بوون، ماڵ‌و داراییتان لەدوا بەجێ دەما، پێویستە بەشێك لەو ماڵ‌و سامانە — بە وەسییەتنامە - تەرخان بکەن بۆ باوك‌و دایکتان بۆ خزم‌و کەس‌وکارتان، بۆ ئەوانەی کە دەزانن پێویستیان بە زێدە یارمەتی هەیە، بەمەرجێك ئەوەی تەرخانی دەکەن ئەندازەیەکی مامناوەندیی بێ‌و لە سێیەکی ماڵ تێنەپەڕێ.

ئەم وەسییەتکردنە ئەم فەرمانە بە پێویستو حەق لەسەر ئێوەی موسوڵمانو تەقواکارو خۆپارێز دانراوە.

جا {[١٨١] فَمَن بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} هەرکەسێك – شایەت بێ یا سەرپەرشتیکار بێ – دوای ئەوەی ئاگای لە وەسییەتنامەکە بێو گۆڕانکاری تێدا بکا، ئەوە گوناهەکەی لە ئەستۆی ئەو کەسەدایە؛ کە گۆڕانکاری تێدا دەکا، کابرای وەسییەتکەر لای خودا پاداشی بۆ دەنوسرێ.

{[١٨٢] فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ} ئەگەر وا رێکەوت کابرای وەسییەتکەر لە وەسییەکەیدا زێدەڕەوی کردبوو – بە هەڵە یان بە ئەنقەست – لە یاساو دابو نەریتی وەسییەتکردن لای دابوو، دوایی وەسییەت بۆ کراوەکان کێشەیان تێکەوت، یان لەگەڵ میراتگرەکاندا کەوتنە کێشەوە، ئەمجار خێر خوایەك کە ئاگای لە چۆنیەتی وەسییەتکردنەکە بوو هات گۆڕانکاری تێدا کردو بە گوێرەی شەرع رێکی خستەوە ئەوە گوناهی گۆڕانکارییەی ناگاتێ. چونکە ئەو شتی خوار راست دەکاتەوە، خراپ باش دەکا. {إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} بێگومان پەروەردگار لێخۆشبووەو ئەو جۆرە گۆڕانکارییە بە تاوان دانانێو پاداشی دەداتەوەو میهرەبانە.

{[١٨٣] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ} ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوەو موسوڵمان بوون؛ رۆژووتان لەسەر فەرزکراوە، ئەرکی سەرشانتانە کە جێبەجێی بکەن وەکوو چۆن لەسەر گەلو نەتەوەکانی پێشوو نووسراوەو فەرزکراوە، کەوابوو رۆژوو عیبادەتێکی گشتییە ئەرکی سەرشانی هەموو کەسە. بەمەش دڵ ئارامییەك بۆ رۆژووگران پەیدا دەبێ، چونکە هەرچەندە رۆژووگرتن ئەرکێکی قورسەو عیبادەتێکی فرە گرانە، بەڵام بەهۆیئەوەی لەسەر گەلو نەتەوەکانی پێشووش واجب بووە، مرۆڤ هەست بەسووکی قورساییەکەی دەکاو لەسەر شانی گران نییە. ئەمجار حیکمەتو سوودی رۆژوو بەیان دەکاو دەفەرموێ: {لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} واتە رۆژوو لەسەر ئێوە فەرز کراوە بۆئەوەی ئێوە خۆتان رابێنن بۆ خودا پەرستی، وەرە بدەنە خۆتان، تەنانەت لەچەند کاتێکی دیاریکراودا واز لە شەهوەتو هەواو هەوەسی خۆتان بێنن، پابەندی فەرمانەکانی خودابن هومێدی پاداشی باشتان پێی هەبێ، خۆتان بەورە بەرزیو خۆگری رام بێنن.

{[١٨٤] أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ} رۆژانی رەمەزان کە فەرزکراوە لەسەرتان تێیاندا بەرۆژوو بن، چەند رۆژێکی دیاری کراون، ژمارەیان دەزانرێ، پەروەردگار لەرووی رەحمو بەزەیی خۆیەوە هەموو رۆژەکانی ساڵ یان زۆربەیانی لەسەر واجب نەکردووین، بۆئەوەی بتوانین فەرمانەکەی جێبەجێ بکەین.

{فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ} ئەگەر یەکێك لەئێوە نەخۆش بوو یان لەسەفەردا بوو، نەیتوانی بەرۆژوو بێو رۆژووەکەی شکاند ئەوە پێویستە دوای چاکبوونەوەی لەنەخۆشی یان گەڕانەوەی لە سەفەرەکەی رۆژووە خوراوەکانی بگرێتەوە، نەخۆشیو سەفەر دەبنە عوزرو بیانوو بۆئەوەی موسوڵمان تێیاندا بەرۆژوو نەبێ.

{[١٨٥] شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ} پەروەردگار بارسووکیو ئاسانکاری بۆ ئێوە دەوێو نایەوێ ئەرکی سەر شانتان گران بکا.

{وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ} بۆ ئەوەی ماوەی مانگەکە تەواو بکەن، {وَلِتُكَبِّرُواْ اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ} تەکبیری خودا بکەن، زیکری (الله اکبر) بکەن، {عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} لەسەر ئەوە کە خودا هیدایەتی دان بۆ رۆژوو گرتن، بەڵکوو سوپاسی بکەن. کۆمەڵێك لە زانایان فەرموویانە هەموو نەخۆشییەك دەبێتە عوزر بۆ رۆژوو شکاندن، لەوانە ئیمامی عەطاو ئیبنو سیرینو بوخاری ئەم رایەیان چەسپاندووەو دەڵێن: زۆر نەخۆشی هەیە رۆژووەوان پێی سەخڵەت نابێ، بەڵام دەگونجێ بەخۆی نەزانێو لەماوەدای دووردا زیان بە نەخۆشەکە بگەیەنێ، یان ببێتە هۆی درەنگ چاکبوونەوەی لە نەخۆشییەکە. مەگەر پزیشکێکی بڕوا پێکراو رێگای بەرۆژوو بوونی بۆ بدا، بەڵام زوربەی زانایان دەڵێن: کاتێك نەخۆشی دەبێتە عوزری رۆژوو شکاندن، کە نەخۆشییەکە بەجۆرێك بێ رۆژوو گرتن لەگەڵیدا زەحمەت بێ.

{[١٨٦] وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ} ئەی پێغەمبەر هەرکاتێ دەربارەی من بەندەکانم پرسیارت لێ بکەن، تۆ پێیان رابگەیەنەو بۆیان روون بکەرەوە: کە پێویستە لە هەموو طاعەتو خوداپەرستییەکدا ئیخلاصو دڵسۆزی بەردەوامییان هەبێ، رووی نزاو پارانەوە

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ ۞ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

با تەنها ئاڕاستەی من بکەن، کەس نەکەن بە هاوبەش‌و بەرامبەرم، پێیان رابگەیەنە: کە من لێیانەوە نزیکم، لە نێوان من‌و ئەواندا پەردەو نێوان نیە. هەموو دوعاو نزاو پاڕانەوەو سرتەو ورتەی لێویان دەبیسم، کەس رایەی ناکەوێ جگە لە خۆم وەڵامیان بداتەوە، {فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ} کەوابێ با ئەوان پابەندبن بە شەریعەت‌و یاسام با ئەوان بەگوێم بکەن ئیمانم پێ بهێنن، بەڵکوو رێگای حەق‌و ڕاست بدۆزنەوەو بیگرنەبەر. واتە: کەمن لێیان نزیک بم‌و وەڵامی نزاو پاڕانەوەیان بدەمەوە، با ئەوانیش بەدەنگ منەوە بێن‌و کارێك بکەن شایانی وەڵام دانەوە بن، وەکوو من خودایەکی بەڕەحم‌و بەزەییم بۆیان، با ئەوانیش بەندەی ڕاستاڵ‌و بەئەدەب‌و گوێڕایەڵ بن، پابەندی فەرمانەکانم بن. بەڵکوو ئەوانیش شارەزای ڕێگەی ڕاست بن‌و بزانن خوداپەرستی بەڕاستی چۆنە.

{[١٨٧]أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَآئِكُمْ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ڕێگە دراوە بەئێوە: کە شەوانی ڕەمەزان لەهاوسەرتان نزیك ببنەوە، ئەوەی دەتانەوێ‌و حەزتان لێیەتی لەگەڵیاندا ئەنجامی بدەن. {هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ} پەروەردگار ڕێگەی داون شەوانی ڕەمەزان لەخێزانەکانتان نزیك ببنەوە، چونکە ئەوان بۆ ئێوە وەکوو پۆشاکن‌و ئێومیش بۆ ئەوان پۆشاکن، هەمیشە لەگەڵ یەکتری دان، تێکەڵی یەکترن، زۆر زەحمەتە بتوانن خۆتانیان لێ بپارێزن‌و لەبەرامبەریاندا خۆگربن {عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتانُونَ أَنفُسَكُمْ} خودا ئاگادارەو دەزانێ کەئێوە خیانەت لەخودی خۆتان دەکەن، بڕواتان بەشتێك هەیە کەناتوانن کاری پێ بکەن، وەکوو ریوایەتکراوە هاوەڵانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دوای بەربانگ کردنەوە بۆیان هەبوو بخۆن‌و بخۆنەوەو لەگەڵ خێزانەکانیان دروست بن، بەڵام کە خەویان لێ بکەوتایەو خەبەریان بوبایەوە بۆیان نەبوو لەگەڵ هاوسەریان دروست بن ئەگەر زۆریشی شەو بمایە، جا هی وایان هەبوو پابەندی ئەوە نەدەبوون‌و سنووریان دەبەزاندو لەخێزانەکانیان نزیك دەبوونەوە بەبڕوای خۆیان ئەمەیان بەتاوان دەزانی‌و دەشیان کرد. {فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ} خودا تۆبەو ژێوانبوونەوەتانی قبووڵ کردو لێتان خۆش بوو، {فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ} لە ئێستا بەولاوە شەوانی ڕەمەزان بچنە لای خێزانەکانتان‌و لێیان نزیك ببنەوە {وَابْتَغُواْ مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ} بە دڵ بخوازن‌و داوا بکەن ئەوەی کە خودا بۆی داناون لە زانستی خۆیدا بۆی دیاری کردوون، واتە: بۆ ئەوە بچنە لای ژنەکانتان کە وەچەو نەوەی موسوڵمان زیاد بکەن، داوێنپاکی بۆ خۆتان‌و خێزانەکانتان دەستەبەر بکەن، {وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ} بخۆن‌و بخۆنەوە هەر لە ئێوارەوە هەتا هێڵی ڕەش‌و سپی لەبەربەیاندا لێك جیا دەکەنەوە، واتە: بۆتان حەڵاڵە خواردن‌و خواردنەوەو نزیك کەوتنەوە لە ژنەکانتان لە شەوگاری ڕەمەزاندا هەر لە کاتی بەربانگەوە هەتا هێڵی ڕەشی شەو لە کاتی شەبەقدا لێك جودا دەکرێتەوە، ئەویش بە دەرکەوتنی ئەو هێڵە سپییەی کە بە کەناری ئاسماندا بڵاو دەبێتەوە. {ثُمَّ أَتِمُّواْ الصِّيَامَ إِلَى الَّليْلِ} ئەمجار بەردەوام بن لەسەر بەڕۆژووبوون‌و خۆگرتنەوە لە خواردن‌و خواردنەوەو ئەو شتانەی تر کە ڕۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە، تا سەرەتای شەوی داهاتوو؛ کە بە ئاوابوونی بازنەی خۆرو نەمانی تیشك‌و ڕووناکاییەکەی دەست پێ دەکاو دوایی شەو دادێ.. {وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ} نزیك هاوسەرەکانتان

نەکەونــەوە لەوحاڵــەدا: کــەئێوە لەمزگەوتــدا ئیعتیکافتــان کــردووەو نیــازی مانــەوەتان هێنــاوە، چــونکە نزیکبوونــەوە لەئافرەت ئیعتیکاف بــەتاڵ دەکاتــەوە، وەکوو چۆن خواردن و خواردنەوە لەرۆژدا رۆژوو بەتاڵ دەکاتەوە. {تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَقْرَبُوهَا} ئەو حوکم و یاسایانەی گوتران سنورو پەرژینی خودان وریابن لێیان نزیك مەبنەوە، چونکە لەبرێ شوێندا نزیکبوونەوە لەسنور سەردەکێشێ بۆ تێپەڕاندنی، چاك وایە لێی نزیك نەبیتەوە نەبادا بکەونە ناو حەرامەوە. {كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} ئا بەوجۆرە پەروەردگار حوکم و چۆنیەتی رۆژووگرتن و فەرمانی خۆی بۆ مەردوم روونده‌کاتــەوە، بــەڵکوو لەسەرپێــچی کردنــی فــەرمانی خۆبپارێزن، خــەڵکی تێدەگەیــەنێ فێریــان دەکا بۆئــەوەی خۆیــان ئامادەبکــەن بــۆ پەرســتش و خــودا بەیــەك ناسین و جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی.

{١٨٨ وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ} ئــەی کۆمــەڵی موسوڵمانان! ماڵی یەکتری لەناو خۆتاندا بەناڕەوا مەخۆن، کەستان ماڵی کەستان بەخۆڕایی نەخوا، کەس ماڵی کەس داگیرنەکا {وَتُدْلُواْ بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ} واتە: مەکەن ماڵ و دارایی خۆتان پێشکەش بە دادوەرو لێپرسراوان بکەن و بیکەنە بەرتیل {لِتَأْكُلُواْ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ} بۆ ئەوەی بەشێك لە ماڵ و دارایی خەڵك بە ناحەق – بەهۆی ئەو بەرتیل دانەوە – وەدەست بێنن و بخۆن، واسیتەو تکاکار پەیدا بکەن، شایەتی بەدرۆو سوێندی بەدرۆ..... ستەمکاری و تاوانباری خۆتان پەردەپۆش بکەن! وەلحال ئێوە دەزانن کەناحەقی دەکەن و ئەوەی بەهۆی بەرتیل و بەرتیلکارییەوە دەستتان دەکەوێ مافی خەڵکەو ئێوە داگیری دەکەن.

{١٨٩ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ} ئەی محمد! پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی هۆی گۆڕانی مانگ کە لەسەرەتادا وەکوو داوە دەزوو باریکەو وا دێتە بەرچاو دوایی زل دەبێ تا دەبێتە مانگی چواردە شەوە، ئەمجار وردە وردە لاواز دەبێتەوە تا دەگاتە حاڵی پێشووی؟! پێیان بڵێ: ئەوە نیشانەی کاتە بۆ ئادەمیزادو کاروبارو سەوداو مامەڵەو سەفەرو هاتوچۆی خۆیانی پێ دیاری دەکەن. بە هۆی گۆڕانی مانگەوە کاتی کشتوکاڵ و بازرگانی و کاتی قەرزو قۆڵەیان دیاری دەکەن، ماوەی شیر پێدانی منداڵی پێ دیاری دەکەن.

{وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوْاْ الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا} ئەی خەڵکینە! چاکە ئەوە نییە کە لەکاتی ئیحرامدا لەپاشەوەڕا خۆتان فڕێدەنە ناو ماڵەکانتانەوە وەکوو ڕیوایەتکراوە عەرەبەکان لەسەردەمی نەزانیدا خۆیان دەپاراست کە بەپۆشاکی ئیحرامەوە لەدەرگاوە بچنە ماڵەوە، چونکە پێیان وابوو کەسەردەرانی دەرگا دەبێتە پەردە لەنێوان ئەوان و ئاسماندا. {وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى} بەڵکوو چاکەو کاری باش ئەوەیە تەقوای خودا بکەن و پابەندی فەرمانەکانی بن، واز لەتاوان بێنن و خۆ لەکاری خراپ دوور بخەنەوە، بەکرداری چاك خۆتان ئارایشت بدەن و شوێن حەق و راستی بکەون {وَأْتُواْ الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا} لە دەرگاوە بۆ ماڵەکانتانەوە بچنە ژوورەوە {وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} لە خودا بترسن و خۆتان لە سزای بە ئێشی بپارێزن، ئەوەی نەهی لێکردوون توخنی مەکەون، ئەوەی فەرمانی پێکردووە بە تەواوی و رێك و پێکی ئەنجامی بدەن، ئەوە بزانن کە چوونە ناو خانوو لە پاشەوەڕا هیچ چاکەیەکی تێدا نییە، بۆخۆتان لەخۆڕا ئەم بروایەتان پەیدا کردووەو پەیڕەوی دەکەن.

{١٩٠ وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ} ئەی موسوڵمانینە! ئەی ئەوانەی ترسی ئەوەتان هەیە قورەیشیەکان نەهێڵن بچنە ناو کەعبەوەو نەهێڵن عەمرەکەتان بەقەزا بگێڕنەوە پەیمانی رابوردوویان هەڵوەشێننەوەو شەڕتان لەگەڵ بکەن و تووشی فیتنەیی و ئاشووبتان بکەن، ئەوا ئێمە رێگەمان پێدان کە شەڕیان لەگەڵ بکەن و بەرگریی لەخۆتان و ئاینتان بکەن، مەبەستتان لەم شەڕکردنە بڵاوکردنەوەی ئایینی خودابێ {وَلاَ تَعْتَدُواْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبِّ الْمُعْتَدِينَ} دەست درێژیی مەکەن! بەمجۆرە ئێوە سەرەتا شەڕ بەرپابکەن، کە شەڕیش هەڵگیرسا دەستدرێژی مەکەن بەمجۆرە کەسانێك بکوژن کە شەڕکەر نین وەکوو منداڵ و ژن و پیرەمێردو پەککەوتەو ئەوانەی چەك فڕێ دەدەن شەڕ ناکەن، خۆ تەسلیم دەکەن، هەروەها دەست درێژی مەکەن بەوە کە وێرانکاریی ئەنجام بدەن، خانوو باڵخانە بڕوخێنن درەخت ببڕن، بیرو کانیاو پڕبکەنەوە، ئەمانە هەموویان حەرامن و خۆتانیان لێ بپارێزن.

{١٩١ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ} کە شەڕ هەڵگیرسا لەنێوان ئەوان و ئێوەدا ئیتر دەستیان لێ مەپارێزن، لەهەر شوێنێك بن و بۆتان هەڵکەوتن، شەڕیان لەگەڵدا بکەن و بیانکوژن، لەمانگی ناو جەژناندا (ذیلقعیدە - حرام)دا بێ، یان لەناو (بیت الحرام)دا بێ، لەهەر شوێنێك بن و بەهەر شێوەیەك بێ.

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (١٩١) فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (١٩٢) وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (١٩٣) الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (١٩٤) وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (١٩٥) وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (١٩٦)

{وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ} دەریان بکەن لەوشارەی کە ئەوان ئێوەیان لێ دەرکردووە: کە شاری مەککەیە، ئەو شارەی تەنگیان پێ هەڵچنین و ناچاریان کردن کۆچ بکەن بۆ مەدینە. {وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ} ئەگەر کافرەکان شەڕیان هەڵگیرساندو دەست پێشخەری لەوانەوە بوو، ئێوە کۆ لەوە مەکەن؛ کە کاتەکە شەڕی تێدا قەدەغەیەو مانگی حەرامە، یان شوێنەکە بەیتول حەرامەو شەڕی تێدا قەدەغە کراوە، هیچ گوێ بەوە مەدەن، ئەگەر شەڕیان لەگەڵدا کردن ئێوەش یەکسەر پەلامار بدەن و شەڕ بکەن، چونکە گرو گێچەڵ و بڕو بیانوو ئەزیەتدان و سوکایەتی پێکردن و فیتنەو ناشووب گێڕان و دەرکردن و راوەدوو نان و رێگری لەئایین لەکوشتن گەورەترو کاریگەرترە، نابێ قبوڵی بکەن و لێی بێدەنگ بن، لەهەر شوێنێك بۆتان هەڵکەوتن هەل لەکیس خۆتان مەدەن. {وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ} هەرکەسێك لەوکافرانە خۆی خستە ناو کەعبەوە ئەمین دەبێ، مەگەر ئەو کەسە خۆی لەوێ حورمەتی کەعبە بشکێنێ و شەڕی تێدا بکا، ئەوکاتە ئێوەش دەستی لێ مەپارێزن، {فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ} ئەگەر لەکەعبەدا شەڕیان لەگەڵ کردن، ئێوەش شەڕیان لەگەڵدا بکەن و بیانکوژن، چونکە خەتا لەدەست پێشخەرو ستەمکارە {كَذَلِكَ جَزَاء الْكَافِرِينَ} سوننەتی خودا وایە، ئاوا بەوجۆرە سزای دەست درێژی کار داتەوەو بەوجۆرە تۆڵەیان تاوانیان لێ دەستێنێ، چونکە ئەوان رێزی کەعبەیان شکاندووەو ستەمیان لەخۆیان لەئێوەش کردووە، دەبێ سزای ستەمکاریی خۆیان وەربگرنەوە.

{[١٩٢] فَإِنِ انتَهَوْاْ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} ئەگەر وازیان لەشەڕ هێنا، یان موسوڵمان بوون و وازیان لە کوفر هێنا، ئەوە پەروەردگار لێخۆشبووەو کردەوەی باشیان لێ وەردەگرێ و لە تاوانیان دەبورێ.

{[١٩٣] وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ} شەڕیان لەدژ بکەن بۆئەوەی چاوترسێنیان بکەن و ورەیان بڕوخێنن و نەتوانن ببنە لەمپەڕ لەبەردەم ئاییناو واز لە ئازارو راوەدونانتان {وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّهِ} ئاییني هەموو کەسێك و بەندایەتی کردنی بۆ خودابێ، لەخودا نەبێ لەکەسی تر نەترسێ، کەس نەتوانێ موسوڵمانان لەسەر خودا پەرستی دەربەدەر بکاو ئازاریان بدا، کەس بەتەمای ئەوە نەکا موسوڵمانان لە ترساندا ماستاوی بۆ بکەن. {فَإِنِ انتَهَواْ فَلاَ عُدْوَانَ إِلاَّ عَلَى الظَّالِمِينَ} جا ئەگەر کافرەکان وازیان لەدەستدرێژی کردن و شەڕ هەڵگیرسان و فیتنەیی هێناو موسوڵمان بوون، ئەوە دەست درێژیان مەکەنە سەرو لەگەڵیاندا بەئارامی بژین. سزاو بەرپەرچدانەوە بۆ تەمێ کردنی ستەمکارانە، بۆئەوەی واز لەستەمکاری خۆیان بێنن.

{[١٩٤] الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ} ئەم مانگە ناوجەژنانەی: کە عەمرەکەتانی تێدا دەگێڕنەوە لەبری ئەو مانگە ناوجەژنانەی پارە، کە رێگایان لێ گرتن و شەڕیان لەگەڵدا کردن و نەیان هێشت عەمرەکەتان ئەنجام بدەن، جا ئەگەر ئەوان دەست پێشخەرییان کردو شەڕیان لەگەڵدا کردن، ئەوە ئێوەش بێ سێ و دوو شەڕیان لەگەڵ بکەن و بەرپەرچییان بدەنەوە. {وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ} سنوور شکاندنەکان تۆڵەیان هەیە، هەرکەسێك رێزی خەڵکی بشکێنێ، تۆڵەی لێ دەکرێتەوەو حورمەتی دەشکێندرێ. {فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ} هەرکەسێك دەست درێژی کردنە سەر، ئێوەش بەئەندازەی دەست درێژیی کردنەکە تۆڵەی لێ وەربگرنەوە. {وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ} لەخودا بترسن، نەخەڵەتاین دەست درێژی بکەن، بەجۆرێك کە رێگەتان پێ نەدرابێ، بزانن: کە هەمیشە

پەروەردگار لەگەڵ ئەوانەدایە کە دەست درێژی ناکەنو پابەندی فەرمانی خودان هەمیشە یارمەتیدەریانەو بەسەر دوژمنیاندا زاڵیان دەکا.

{[١٩٥] وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} ماڵو دارایی خۆتان لەپێناو پاراستنی قەوارەی ئاییندا خەرج بکەن، چەكو جبەخانە بکڕن، سەربازو شەڕکەر ئامادە بکەن، هەموو کاتێ هەوڵ بدەن کەرەسەی جەنگو جیهادتان لەهی دوژمن بەهێزتر بێ. {وَلاَ تُلْقُواْ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ} نەکەن بەدەستی خۆتان خۆتان بخەنە ناو بارودۆخی نالەبارو تێداچوونەوە. {وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} لەهەموو ئیشو کارێکتاندا بە سەلیقەو وردو کارزان بن. هیچ شتێکی باش پاشگوێ مەخەن، خۆبەخت کردنو ماڵو دارایی سەرفکردن لەپێناو بڵاوکردنەوەی ئاییندا دەچێتە چوارچێوەی ئەم فەرمانە خوداییەوە.

{[١٩٦] وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ} کردارو گوفتارە پێویستیەکانی حەجو عەمرە بە تەواوی ئەنجام بدەن، بە دڵیش مەبەستتان بە کردنی حەجو عەمرە خوداپەرستیو ڕەزامەندی پەروەردگار بێ، نەك مەبەستتان کاسبیو بازرگانیو ڕیابازیو ناوو شۆرەت بێ، هەرچەندە کاسبیو بازرگانی نابنە کۆسپ لەبەردەم ئیخلاص بۆ خودا. {فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ} ئەگەر ئێوە مەنع کرانو گیرتان خواردو نەتاندەتوانی کردارەکانی حەج تەواو بکەنو لە ئیحرامیشدا بوون، ئەوە پێویستە گوشتیەك سەر ببڕن، بە گوێرەی بۆ هەڵسوڕانو دەسکەوتن، وشتر بێ یان ڕەشەوڵاخ بۆ حەوت کەس دەبێ، سەربڕینەکەش لەو شوێنە دەبێ کە لەمپەرەکەی تێدا پەیدا بووە. {وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ} ئیحرام مەشکێننو لە کاروباری حەج دەرمەچن هەتا گوشتی سەرنەبڕنو نەگاتە شوێنی خۆی، واتە: لەو شوێنەی گیرتان خوارد قوربانیەکە سەربڕن، ئەمجار ئیحرام بشکێنن {فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ} ئەگەر یەکێك لە ئێوە لە حەجدا نەخۆش کەوت، نەخۆشیەکەی وابوو پێویستی بە سەرتاشین بوو، یان سەری برینداربوو، یان ئەسپێی تێدا بوو، یان توشی سەرئێشە بوو، ئەوە دەتوانێ سەری بتاشێو فیدیە بدا: کە بریتیە لەوە: یان سێ ڕۆژ بەڕۆژوو بێ، یان خۆراکی شەش هەژار بدا، یان بە گوێرەی بۆ لوانو گونجان مەڕێك یان بزنێك سەربڕێ {فَإِذَا أَمِنتُمْ} ئەگەر دڵنیابوونو ترسی

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ۚ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۚ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ (١٩٧) لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ ۚ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ (١٩٨) ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (١٩٩) فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ (٢٠٠) وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (٢٠٢)

دوژمنتان نەما، یان لە نەخۆشیەکە چاك بوونەوە، ئەو لەمپەرەی ڕێگای تەواوکردنی حەجی لێ گرتبوون نەما، ئەوە با هەر یەکێ لە ئێوە ئاوا ڕەفتار بکا. {فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ} کەسێك ئیحرامی بە عەمرە بەستو کارەکانی ئەنجام دان، ئەمجار ئیحرامی شکاندو بەبێ ئیحرام مایەوە {إِلَى الْحَجِّ} تا کاتی حەجو ئەوجار بەجیا ئیحرامی بە حەج بەست، هەر لە مەککەشدا ئیحرامی بەستو نەچوو بۆ میقات ئەوە {فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ} پێویستە لەسەری بەگوێرەی بۆ لوان مەڕێك یان بزنێك بکاتە قوربانیو ڕۆژی جەژن سەری ببڕێ. خۆ ئەگەر چوو بۆ میقات لەوێ ئیحرامی بەست ئەوە بریتی (فدیة)ی لەسەر نییە {فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ} کەسێك گوشتی دەست نەکەوت، یان پارەی نەبوو بیکڕێ، ئەوە دەبێ (دە) ڕۆژ بەڕۆژوو بێ سێ ڕۆژیان لە حەج، کاتەکەشی تا ڕۆژی جەژن ماوەی هەیە، حەوت ڕۆژیشیان کە گەڕایەوە ماڵەوە بەڕۆژوو دەبێ. {تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ} ئەوە کردیە دە ڕۆژی تەواو، پێویستە ئەوەش بزاندرێ دانیشتوانی مەککە چونکە هەر لەناو مەککەدا ئیحرام دەبەستن بە حەجو عەمرەو لەگەڵ حەجدا کاروباری

عەمرەکەشیان جێبەجێ دەکەن، ئەوان تەموتعویان بۆ نیەو (فیدیە) نادەن، بۆیە قورئان ئەم لایەنە روون دەکاتەوەو دەفەرموێ: {ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} ئەو شێوە حەج کردنەو عەمرە کردنو قوربانی سەربڕینو فیدیە دانە بۆ یەکێکە: کە دانیشتووی دەرەوەی مەککە بێ، چونکە دانیشتوانی مەککە تەمەتووعو قیرانیان بۆ نیە {وَاتَّقُواْ اللَّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} لە خودا بترسنو پابەندی فەرمانەکانی بن لە سنوور تێ مەپەڕن! بزانن: کە خودا سزای بە ئێشی هەیە بۆ ئەو کەسانەی کە سنوور دەبەزێنن.

{[١٩٧] الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ} بۆ کاتی ئەنجامدانی حەج چەند مانگێکی تایبەت بۆ موسوڵمانان دیاری کراونو دەیانزانن: کە مانگی (شەشەڵانو ذیلقە عیددەو ذیلحجە)ن هەر لەرۆژگاری ئیبراهیمو ئیسماعیلەوە (سڵاوی خودایان لێ بێ) ئەم مانگانە بە مانگی حەج کردن زانراون. {فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ} کەسێك لەم مانگەدا حەجی لەسەر خۆی واجب کرد بەوە کە ئیحرام ببەستێ، یان قوربانی راپێچ بکا لەگەڵ خۆیدا، یان دەست بکا بە گوتنی (لبيك اللهم لبيك)....هتد چونکە حەج عیبادەتێکە چوونە ناوو لێ دەرچوونی هەیە بەتەنها بەنیەت جێبەجێ نابێ، کەوابێ دەبێ لەگەڵ نیازەکەدا کردەوەکانیشی دەست پێ بکا. جا هەرکەسێ چووە ناو حەجەوە. {فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ} نابێ لەگەڵ خێزانی خۆی جووت بێ، نابێ قسەو ناوو ناتۆرەی ناشیرین بەخەڵك بڵێ، هەروەها نابێ لەو سنوورە دەرچێ کە شەرع بۆ ئیحرام بەستو دایناوە. نابێ کێشەو دەمەدەمێو شەڕو تێك گیران لەگەڵ هاوەڵو خزمو خەڵکی تردا بکا. {وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ} هەرچی بیکەن لەکاری باشو خێر ئاوەر خودا دەیزانێو پاداشی چاکەو سزای خراپەتان دەداتەوە. {وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ} خوداپەرستی بکەن بە تێشووی قیامەتتان، چونکە چاکترین تێشوو خوداپەرستییە {وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ} دڵسۆزانەو راستاڵانە بەندایەتیم بکەن، ئەوەی لەسەرم پێویست کردوون بە رێكو پێکی ئەنجامی بدەن، ئەوەی لێم قەدەغە کردوون توخنی مەکەون، ئەی خاوەن عەقڵو فامەکان.

{[١٩٨] لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ} هیچ تاوانو لۆمەیەکتان نایەتە سەر ئەگەر لە رۆژانی حەج کردندا بازرگانی بکەنو خەریکی کاسبی بنو پارە پەیدا بکەن، بەمەرجێ مەبەستی سەرەکیتان لە چوونە حەج بازرگانی نەبێ. چونکە کاسبی کردن لەگەڵ نیەت باشیداو لەگەڵ بەبەرچاوگرتنی ئەوە کە نان پەیدا کردن نیعمەتێکی خوداییە، دەبێتە جۆرێك لە جۆرەکانی خوداپەرستی. {فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُواْ اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ} کە لە کێوی عەرەفات هەڵڕژانە خوارێو داگەڕان بۆ موزدەلیفە کێوی (قوزەح) ئەوە ذیکری خودا بکەنو خەریکی شوکرو سوپاسی بن. (لبيك اللهم لبيك..) بڵێنو ذیکری خودا بکەنو بەردەوام بن لەسەری. {وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ} یادی خودا بکەنو بە جوانی ناوی ببەن وەکوو چۆن ئەو رێنمونی کردوونو رێگای ئیسلامەتی فێر کردوون، بەو شێوەی فێری کردوون یادی بکەن، واتە: بەلالانەوەو شێوە پاڕانەوە هاواری لێ بکەنو ترستان لە سزایو تەماعتان لە بەخشیشیا هەبێ، نەچن وەکوو سەردەمی نەفامی هاوبەشی بۆ دابنێن، ناوەندێ لەنێوان خۆتانو ئەودا دیاریی بکەنو دڵتان بە ئەوەوە پەیوەست نەبێ. {وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّآلِّينَ} بێگومان ئێوە پێش ئەم رێنموییی کردنە گومڕاو سەرلێ شێواو بوون، بیروباوەڕتان شێواوو کردارتان بتپەرستی بوو.

{[١٩٩] ثُمَّ أَفِيضُواْ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ} ئێوەش ئەی قورەیشییەکان وەکوو خەڵکانی تر بچنە عەرەفەو لەگەڵ خەڵکەکە بوەستنو ئەمجار بە کۆمەڵ لەوێوە بڕژێنە خوارێ بۆ موزدەلیفە، ئەو خۆ بەزل زانییەی قورەیشییەکان فەلاچۆ بکەن، ئەو دابە ناشیرینە بنبڕ بکەن {وَاسْتَغْفِرُواْ اللَّهَ} داوای لێخۆشبوون لە خودا بکەن بۆ ئەوەی لێتان خۆشبێ لەو گۆڕانکارییەی کە دوای ئیبراهیمو ئیسماعیل لە کاروباری حەجدا داتان هێناوە، شەریکتان بۆ خودا تێیدا پەیداکردووە. {إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} بێگومان پەروەردگار دەرگای رەحمەتو لێخۆشبوونی فراوانەو کەسێك بگەڕێتەوە بۆلایو تۆبە بکا، بە لێخۆشبوونی خۆی خەڵاتی دەکا.

{[٢٠٠] فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُواْ اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا} کە لە ئیشو کاری حەج بوونەوە، یادی خودا بکەن، وەکوو چۆن لەوە پێش یادی باوكو باپیرانتان دەکردو بە شانو باڵیاندا هەڵدەگوتن، بەڵکوو هەوڵ بدەن لەوە زیاتریش ذیکری خودا بکەن. {فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ} ئەو موسوڵمانانەی ئامادەی حەج دەبنو بە باشی ئایین لە دڵیاندا جێگیر نەبووەو دەروونیان بە نووری ئایین رەوشەن نەبۆتەوە،

هەموو هەوڵو تەقەلایەکیان بۆ دەوڵەمەندیو وەدەستهێنانی پلەو پایەو سەرکەوتنو گەیشتن بە مەرامی دونیایە. ئەوانە لە قیامەتدا لەو پاداشو نازو نیعمەتەی دەدری بە خوداپەرستان بەشیان نادرێ.

{٢٠١ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً} کۆمەڵێکی تر لە موسوڵمانان ذیکری خودا دەکەنو دەڵێن: پەروەردگارا! لە دونیادا ژیانێکی بەختەوەرو خۆشمان بدەرێ، لە قیامەتیشدا ژیانێکی بەختەوەرو سەرفرازی وامان بدەرێ لێی رازی بین، {وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} خودایە بمانپارێزە لە ئارزۆبازیو تاوانکردن کە ئاکامەکەی چوونە ناو دۆزەخە.

{٢٠٢ أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُواْ} ئەوانەی کە لە خودا داوای ژیانی خۆشو کامەرانی دەکەن هەردوو جیهاندا، ئەوانە بە گوێرەی هەوڵو تێکۆشانی خۆیان بەشیان دەدرێو ستەمیان لێ ناکرێ. {وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ} پەروەردگار دادگایی کردنی بەندەکانی زۆر خێرایەو هەموو کەسێک پاداشو سزای کردەوەکانی خۆی وەردەگرێتەوە، سوننەتی خودا وەهایە دوای کردەوە پاداش یان سزا دەداتەوە بە بەندەکانی خێرایی حیسابو لێکۆڵینەوەش بەوە دەبێ هەموو کەسێک کرداری خۆی ببینێو بزانێ چی کردووە.

{٢٠٣ وَاذْكُرُواْ اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ} ذیکری خودا بکەن لەچەند رۆژێکی دیاریکراوو ژمێراودا. واتە: لە رۆژانی مانەوەتان لە مینا کە رۆژی یانزەی (ذي الحجة) دەست پێ دەکات تا رۆژی سیانزەی ئەو مانگە واتە: سێ رۆژەی دوای جەژن: کە پێشیان دەگوترێ (أيام التشريق) لەو رۆژانەشدا حاجیەکان قوربانی سەردەبڕنو بەردەبارانی شەیتان دەکەن. {فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ} کەسێک پەلەبکاو بیەوێ تەنها دوای جەژن دوو رۆژ بمێنێتەوە، دوو جار بەردەبارانی شەیتان بکا. (واتە: رۆژی یانزەو دوانزەی مانگ لەوێ بێو رۆژی سیانزەهەم پێش ئەوەی خۆر ئاوا بێ دەبێ مینا بەجێ بێڵێ: ئەگینا ئەگەر مایەوە تا خۆر ئاوا بوو ئەوە دەبێ بمێنێتەوەو رۆژی سێیەمیش شەیتان رەجم بکا) ئەم سەرپشکی کردنەو بەتاوان حلێب نەبوونە {لِمَنِ اتَّقَى} بۆ کەسێکە تەقوای خودا بکاو خۆی دوور بگرێ لەو شتانەی کە نەهی لێ کراوە، چونکە تەقواکەر حاجی راستەقینەیەو مەبەستیش لە هەموو خوداپەرستییەک تەقوا کردنە. {وَاتَّقُواْ اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ} تەقوای خودا بکەن لە کاتی بەجێهێنانی کاروباری

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (٢٠٣) وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ (٢٠٤) وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ (٢٠٥) وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ ۚ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ (٢٠٦) وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (٢٠٨) فَإِن زَلَلْتُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٢٠٩) هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَن يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (٢١٠)

حەجو لە هەموو شوێنێکی تردا، بزانن ئێوە رۆژی قیامەت هەمووتان زیندوو دەکرێنەوەو لای پەروەردگار کۆدەکرێنەوە. سەرنجامو سەرفرازی بۆ خودا پەرستانەو هەر ئەوان بەختەوەرن.

{٢٠٤ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} هەندێ ئادەمیزاد هەن، بەقسە هیچیان نەهێشتۆتەوە، کە گوێ لە گوفتو گۆی دەگری سەرت لێ سوڕدەمێنێ، واخۆی نیشان دەدا: کە پارمەتیدەری حەقو راستییەو حەزی لە ئاشتیو کامەرانییە دەیەوێ کۆمەڵگای بەختەوەر بژین، جار جارەش بۆئەوەی پێی باوەڕ بکرێ {وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ} سوێند بەخودا دەخوا لەسەرئەوە چی بەدەم دەیڵێ بەدڵیش هەمان رای هەیە، بەڵام لەراستیدا {وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ} ئەو خوا نەناسەو لەهەموو کەس زیاتر دوژمنی گەلو کۆمەڵە.

{٢٠٥ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ} هەر لەگەڵ پشتی هەڵکردو لەبەرچاوی کۆمەڵ دیار نەماو چووە لای هەوادارانی خۆی یان لێپرسراوییەکی پێ سپێردراو دەسەڵاتی درایە، هیچ هەوڵو کۆشش بۆ ئاشتیو ئارامی نادا، بەڵکوو هەر خەریکی تێکدانی وڵاتو کۆمەڵە،

سَلْ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍۗ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ فَوْقَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾ كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِۚ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْۖ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُمۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَۖ قُلْ مَآ أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

هەر خەریکی چاندنی تۆوی دووبەرەکیو هەڵاچوکردنی کشتوکاڵو بەروبوومە، {وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الفَسَادَ} بێگومان خودا فەسادی خۆش ناوێ چونکە فەسادو گەندەڵیو تێکدانی سیستەمی ژیانە.

{٢٠٦وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ} جا ئەگەر یەکێك بەرپەرچی بداتەوە، بڵێ: کابرا! لەخودا بترسە، چی دی ئەم گەلو وڵاتە ئاوارەو بەرباد مەکە، یان یەکێك لێی بگاتە ئێسقانو بەرەو رووی ئەم زلحۆرتە لە خۆرازیو لەخۆ رادیوە ببێتەوە، فەرمانی پێبکا بەچاکەو نەهی لێ بکا لەخراپە {أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالإِثْمِ} خێرا رقی هەڵدەستێو هەڵدەچێو بەلایەوە گرانو نەنگییە یەکێك بڵێ: وامەکەو وابکە، چونکە پێی وایە ئەو زۆر لەوە بەرزترە یەکێك زاتی بێنێ ئامۆژگاری بکا، هێندە لووتبەرزو لەخۆرادیوە، نایەوێ کەس دەست بەر دەستی بێنێ. {فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ} ئەم گێرە شێوێنە دوا خانووی ئاگری دۆزەخەو سزای کردەوەکانی خۆی وەردەگرێتەوە.

{٢٠٧وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ} هەندێ ئادەمیزادی تر هەن پێچەوانەی کۆمەڵی رابردوو، ئەمانە کۆمەڵێکن لەپێناو بەدەستهێنانی رەزامەندی پەروەردگاردا خۆیان بەخت دەکەن، هەمیشە لەرێگای خودادا خەریکی تێکۆشانن، بۆ چەسپاندنی حەقو دادپەروەریی فەرمان دەکەن بەچاکەو نەهی دەکەن لەخراپە، {وَاللّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ} خوداش پاداشیان بە نیعمەتو خۆشی هەتا هەتایی بەهەشت لەبەرامبەر کردەوەی کەمیاندا دەداتەوە، زیاد لە وزەو توانای خۆیان داوایان لێ ناکا. رەحمەتو بەزەیی خۆی دەبارێنێ بەسەریاندا.

{٢٠٨يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ ادْخُلُواْ فِي السِّلْمِ كَآفَّةً}: ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوەو لەوەپێش لەسەر ئایینی جولەکە بوون، بەردەوام بن لەسەر ئیسلام، هەمووتان گەردنکەچی فەرمانی خودابنو لەهەموو شتێکدا هەمووتان بەدڵو بەگیان بچنە ژێر ئاڵای ئیسلامەوە، لەهەموو رووبەکەوە ئیسلام وەربگرن، شتی تری تێکەڵاو مەکەن. {وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ} شوێن هەنگاوەکانی شەیتان مەکەونو بەرێبازی ئەودا مەرۆنو پارچە پارچەو گرۆ گرۆ مەبن، دووبەرەکییو جوداوازیی لە ئاییندا بەرپا مەکەن، وریابن شەیتان لەخشتەتان نەبا. {إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ} بێگومان شەیتان دوژمنی راستەقینەی ئێوەیەو بەئاشکرا دوژمنایەتی خۆی بۆ ئێوە راگەیاندوە.

{٢٠٩فَإِن زَلَلْتُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ} ئەی گرۆهی موسوڵمانان! ئێوە ئەگەر لەرێگەی راست لابدەنو حەق پاش گوێ بخەنو لە رێبازی خودا - کە ئیسلامە - دوور بکەونەوە، دوای ئەوەی کە قورئانتان بۆ هاتو بۆتان روونکرایەوە، کەچی رێبازی شەیتان بگرنە بەر - کە رێگای دووبەرەکیو کێشەو نیزاعو جوداوازییە، ئەوە {فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} باش بزانن کەخودا بەتواناو دەسەڵاتە، کەس نییە بتوانێ بەربەرەکانی بکاو لەژێر دەستی دەربچێ، دڵنیابن دەتانگرێو تۆڵەتان لێ دەستێنێ.

{٢١٠هَلْ يَنظُرُونَ} ئەوە ئەوانە چاوەڕوانی چی دەکەنو بەتەمای چین؟ {إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللّهُ} مەگەر چاوەڕوانی ئەوەبن کە سزای خودا بۆیان بێ. {فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ} لەناو چەند پەڵە هەورێکی سپی کە بەرواڵەت بارانـاوینو چاوەڕوانی خێرو بەرەکەتیان لێ دەکرێ. {وَالْمَلآئِكَةُ} چاوەڕوانی ئەوەن فریشتەی سزا بێتە سەریانو ئەوەی خودا لەچارەی نووسیون بەسەریاندا ئەنجام بدەنو کار لەکار بترازێو پەشێمان

بوونەوە سوودی نەمێنێ‌و قیامەت هەڵسێ. {وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ} لەکۆتاییدا هەموو شتێك بۆ لای پەروەردگار دەگەڕێتەوە. ڕۆژی قیامەت هەرکەسە بە پاداش‌و سزای خۆی دەگا، خودا هیچی لێ ون نابێ.

{[٢١١] سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُم مِّنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ} ئەی پێغەمبەر! پرسیار لەو نەوە ئیسرائیلییە هاوچەرخانەت بکە دەربارەی ئەو هەموو نیشانەو بەڵگانەی دابوومانە باوك‌و باپیران‌و پێشینانیان، ئەو هەموو پێغەمبەرانەمان بە بەڵگەی ئاشکراوە بۆ سەر ناردن، بەدڵسۆزی‌و ڕاستاڵی پەیامی ئێمەیان پێ ڕاگەیاندن، کەچی پابەندی ئامۆژگاری‌و پەیامەکانیان نەبوون، {وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} هەرکەسێك نیشانەو بەهرەی خودا کە ئیمان‌و ئاشتییە بگۆڕێ بە گومرایی‌و جەنگ، لەجیاتی ئەوە ئەو بەهرانە بڕوای بەخودا پتەو بکەن‌و ئاشتی لە دڵیدا بڕوێنن، زیاتر پێیان گومڕا دەبێ‌و لایەنی شەڕەنگێزیی لە دڵ‌و دەروونیاندا کڵپە دەستێنێ!! کەسێك پەیامی خودای بۆ بێ‌و پاشگوێی بخا ئەوە بابزانێ خودا تۆڵەی بەزەبرەو دەستی تۆڵەو سزای دەگاتە هەموو تاوانبارێك.

{[٢١٢] زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا} سروشتی ئەو خودا نەناسە سەرسەختانە وەهایە کە زۆر دونیایان خۆش دەوێ‌و لە پێش چاوانیان جوانە، خۆشەویستیەکەی لە دڵیاندا جێگیر بووە بە جۆرێك خۆی بۆ بەخت دەکەن، لە هەموو شتێکیان بەلاوە گرنگترە، {وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ} قەشمەری بە بڕواداران دەکەن‌و گاڵتەیان بەو موسوڵمانە هەژارانەی وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی مەسعودو عەمارو صوهەیب دێ، کە خۆشی دونیایان بەلاوە ناوەو خۆیان بە خوداپەرستی ماندو دەکەن، دەوڵەمەندە موسوڵمانەکانیشیان بەلاوە سەیرە: کە بە خۆشی ڕانابوێرن هەر خەریکی توێشوو ناردنن بۆ پاش مردنیان. {وَالَّذِينَ اتَّقَواْ فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} ئەوانەی خوداپەرست‌و تەقواکارن، ڕۆژی قیامەت پلەو پایەیان لە ژوور کافرو خودا نەناسەکانە. موسوڵمانانی تەقواکارو خودا پەرست ڕۆژی قیامەت پلەو پایەیان زۆر لەژوور ئەو کافرانەوە دەبێ‌و لای خودای خۆیان زۆر ڕێزیان لێ دەگیرێ، ئەوان لەژوور (علیین)ن، کە شوێنێکی زۆر خۆشی بەهەشتەو کافرەکان لەچاڵی ناهەمواری دۆزەخدان. {وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ} پەروەردگار لەدونیاو لەقیامەتدا ڕزق‌و ڕۆزیی دەدا بەهەرکەسێك ئارەزۆی بێ بەبێ حیساب: واتە بێ لێ پرسینەوە، کەس نییە بڵێ: بۆ دەیدەیە؟ یان بۆ ئەوەندەی دەدەیە؟!

{[٢١٣] كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً} بەم جۆرەیە: دەفەرموێ ئادەمیزاد لەسەر ڕێبازی سروشت بە گوێرەی عەقڵ‌و بیری خۆیان خوداپەرستیان کردووە بەڵام شوێنکەوتنی عەقڵ بەبێ ڕەهنوماییەکی خودایی سەردەکێشێ بۆ کێشەو نیزاع‌و دووبەرەکی، چونکە زۆرجار خەیاڵ‌و بیروباوەڕی پڕوپووچ بوون بە لەمپەڕ لەبەردەم گەیشتن بە عەقیدەو حوکمی ڕاست‌و دروست. {وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ} بە گوێرەی پێویست کتێبی بۆ پێغەمبەرەکان ناردووە، کتێبی حەقانی، یاسا دروستو دەستوور ڕەوان {لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ} بۆ ئەوەی ئەو پێغەمبەرانە لەبەر ڕۆشنایی کتێبە ئاسمانیەکەیان دا فەرمانڕەوایی کۆمەڵ بکەن تەم‌و مژی کێشەو نیزاع‌و دووبەرەکییان لەسەر بڕەوێنەوە، کۆمەڵگای ئەوزەجی‌و میثالیان لێ پێك بێنن!! ئایەتەکە ئاماژەی ئەوەی تێدایە کە پەروەردگار لەگەڵ هەموو پێغەمبەرێکدا پەڕاوێکی ناردووە، جا ئەو کتێبە موعجیزە بووبێ یان موعجیزە نەبووبێ، کورت بووبێ یان درێژ بووبێ، نووسرابێتەوەو لەبەر کرابێ یان نا!! {وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ} ئەوانەی تێیدا کەوتنە کێشەو دووبەرەکی‌و نیزاعیان لەو کتێبانەدا کەوتە ناوەوە پیاوە گەورەو ماڵەکان بوون، زاناو ڕۆشنبیرو لێپرسراوان‌و پیاوانی ئایینی بوون؛ ئەوانەی ئەو کتێبانەیان درابوویە بۆ ئەوەی بە گوێرە دەقەکانیان هەڵس‌و کەوت بکەن، ئەوانیش لێی لادەدەن {مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ} دوای ئەوەی کە بەڵگەی زۆرو بەهێز لەسەر ڕاستی‌و بێ خەوشی ئەو کتێبانەیان پێدراو تێیان گەیەندرا کە ئەو کتێبانە بۆیە نێردراون کە ببنە هۆی یەکیەتی‌و تەبایی، نەك هۆی ناکۆکی‌و دووبەرەکی، تێگەیشتن کە ئەو کتێبانە بۆیە هاتوون کە خۆشبەختی‌و کامەرانی بە ناو خەڵکدا بڵاو بکەنەوەو ڕیزەکانی کۆمەڵ یەك بخەن! {فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ لِمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ} ئەمجار پەروەردگار ڕێنموویی بڕوادارانی کرد بۆ پەیڕەو کردنی ئەو ڕێگا ڕاستەی کە دووبەرەکییان تێدا پەیدا کردووە، بۆ ئەوەی کە بەرزامەندی پەروەردگار حەقیقەت‌و ڕاستی بدۆزنەوەو پابەندی بن. {وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} هەرکەسێك خودا حەزی لێ بێ شارەزایی دەکا بۆ ڕێگای ڕاست‌و دروست، چونکە بیروباوەڕی ڕاست‌و پتەو

لەگەڵ مەبەستی ساغ ئادەمیزاد دەگەیەنێ بە حەق‌و ڕاستی‌و دووبەرەکی قەڵاچۆ دەکا.

{[٢١٤]أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِكُم} ئایا پێتان وایە دەچنە بەهەشتەوەو ڕەزامەندی خودا بەدەست دێنن هەر بەوەندە کە دەڵێن: ئێمە موسوڵمانین {وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِكُم} لە کاتێکدا هێشتا وێنەی ئەو ئێش‌و ئازارەی لە پێناو ئاییندا بەسەر ئەو پێغەمبەرو موسوڵمانانەی پێش ئێوەدا هاتووە نەهاتۆتە ڕێتان‌و تووشی نەهاتوون!!

{مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء وَزُلْزِلُواْ حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللّهِ} ئەو گەل‌و نەتەوانەی پێش ئێوە تووشی گیروگرفت‌و کێشمەکێشم بوون، زەرەرو زیانیان پێ گەیی، ئازاردران، کەوتنە حاڵەتی زۆر ناخۆش‌و کوشندەو سامناکەوە، لە هەموو لایەکەوە دوژمن دەوری دان‌و تینیان بۆ هات، تەنانەت گەیشتنە حاڵەتێك کە پێیان وابێ ئەو یارمەتی‌و کۆمەکیەی کە خودا بەڵێنی پێداون دواکەوتووەو لێی بەپەلە بوون‌و دەیانگوت کەی کۆمەکی خودامان بۆ دێ‌و لەم مەینەتیە ڕزگارمان دەبێ؟؟ {أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ} ئاگاداربن‌و بزانن هاتنی کۆمەکی خودا نزیکەو هیچ وەختێك لە کاتی خۆی دوانەکەوتووە، دڵنیا بن بەسەر دوژمندا سەرتان دەخاو شەڕو گرۆکێچەڵی ئەو خوانەناسانەتان لێ دوور دەخاتەوە پشتگیری بانگەوازییەکەتان دەکاو دروشمی ئێوە سەردەخاو دروشمی خوانەناسان ژێر دەخا!!

{[٢١٥]يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ} ئەی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ)! هاوەڵانت پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی ئەندازەی ئەو ماڵ‌و داراییەی کە دەیکەن بە خێرو دەیبەخشن، هەروەها دەربارەی ئەو لایەنەی پارەو شتومەکیان بۆ خەرج دەکرێ‌و بەشیان دەدرێ {قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ} وەڵامیان بدەرەوەو پێیان بڵێ: ئەندازەی ئەو ماڵ‌و داراییەی دەیبەخشن کەم بێ یان زۆر بێ، پەیوەندی بە خۆتانەوە هەیەو پاداشەکەی بۆ خۆتانە، ئەو لایەنەی کە ئێوە خێریان لەگەڵ دەکەن ئەمانەن: باوك‌و دایك {وَالأَقْرَبِينَ} خزم‌و کەس‌وکارە {وَالْيَتَامَى} هەتیوو چەتیو: ئەو منداڵانەی بێ باوك‌و دایکن، چونکە ئەمانە زۆربەیان بێ دەسەڵاتن‌و هەژارن، ئەمجار {وَالْمَسَاكِينِ} هەژارو نەداران ئەوانەی ناتوانن کاسبی بکەن، ئەمجار {وَابْنِ السَّبِيلِ} ئەو ڕێبوارانەی لە وڵاتی خۆیان دوور دەکەونەوەو پارەیان لێ دەبڕێ، ئەوانە

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ ۞ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

ئەوەندەیان دەدرێتێ کە پێی بگەنەوە وڵاتی خۆیان. تەنانەت ئەگەر لە شوێنی خۆی دەوڵەمەندیش بێ هەر دەیدرێتێ! بەڵام ئەگەر دەوڵەمەند بوو چاك وایە پارە بەقەرز وەربگرێ! {وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ} هەر ماڵ‌و داراییەك بی بەخشن لە ڕێگای خێرو چاکەدا دڵنیابن خودا پاداشتان دەداتەوەو فەرامۆشی ناکات، چونکە خودا ئاگادارە بە هەموو شتێك‌و هیچ شتێکی لێ ون نابێ‌و پاداشی چاکەی کردارتانی لە بیر ناچێتەوە.

{[٢١٦]كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ} نووسراوە لە سەرتان‌و پێویستە لەسەرتان کۆمەڵێکتان شەڕ لەگەڵ کافرو خوانەناسان بکەن، واتە: شەڕ کردن لەگەڵ کافراندا فەرزی کیفایەیە: کە کۆمەڵێك پێی هەڵسان لەسەر ئەوانی تر لادەچێ، ئەگەر دوژمن بێتە ناو وڵاتەوەو خاکی ئیسلام داگیر بکا، ئەو کاتە لەسەر هەموو موسوڵمان پێویستە شەڕ بکەن، ئەمە لە حاڵێکدا {وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ} شەڕتان بەلاوە ناخۆشەو لەسەر شانتان گرانە، چونکە شەڕ خەرجکردنی ماڵ‌و دارایی‌و ترسی

گیان بەختكردنیشی تێدایە، جا وەنەبێ ئەم پێناخۆش بوونە سروشتییە لەگەڵ رەزامەندی بە بەجێهێنانی ئەركەكە دژایەتییان هەبێ! موسوڵمان شەڕكردنی پێ ناخۆشە بەڵام وەكوو تەكلیفێكی خودایی بە دڵنیایی‌و رەزامەندییەوە ئەنجامی دەدا. {وَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ} زۆر جار وا دەبێ ئێوە شتێكتان پێ ناخۆشە كەچی ئاكامەكەی دەبێتە خێر بۆتان‌و سوودی لێ دەبینن. زۆر جاریش وا دەبێ ئێوە شتێكتان پێ خۆشە، بەلاتانەوە سوود بەخشە كەچی سەرئەنجامی دەبێتە شەڕو نەگبەتی بۆ ئێوەوزەرەرو زیانی لێ دەبینن... ئەوەتا زۆرجار وا دەبێ مرۆڤ ئەزیەت‌و نارەحەتی سەفەر دەچێژێ بۆ وەدەست هێنانی قازانج لە بازرگانیدا، تاڵ‌و سوێری دەچێژێ، لە ماڵ‌و كەس‌و كاری دوور دەكەوێتەوە بۆ وەدەستهێنانی زانست‌و زانیاری، هەر بەو جۆرە شتی وا هەیە تەبیعەتی ئادەمیزاد پێی خۆشەو زیانی تێدا نابینێ! بەڵام ئاكامەكەی دەبێتە نەگبەتی‌و ئێش‌و ئازار بۆ خۆی‌و گەل‌و نەتەوەی! بۆ نمونە وازهێنان لە جیهادو پاڵدانەوەو تەمبەڵی‌و خۆپەنادان بە رواڵەت ماڵ‌و دارایی لە خەرج كردن دەپارێزێ، گیانی خۆی لە كوشتن دوور دەخاتەوە بەڵام ئاكامەكەی نەگبەتی‌و ژێردەستەیی‌و پێشێل كردنی مافی گەل‌و نەتەوەیەو داگیركردنی وڵات لەلایەن خوانەناسان‌و كافرەوە بە تاڵان بردنی ماڵ‌و دارایی‌و لە ناو بردنی گەل‌و نەتەوەو ئەتك كردنی ناموس‌و شوێنە پیرۆزەكانە! {وَاللّهُ يَعْلَمُ} خودا دەزانێ چی چاكە بۆ ئێوەو چی خراپە، چی سوودی ئێوەی تێدایەو چی زیانی ئێوەی تێدایە {وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ} ئێوە نازانن، كە وابێ خودا فەرمانی چی پێ كردوون پابەندی بن‌و جێبەجێی بكەن، هەرچەندە بە تەبیعەتی خۆتان پێتان ناخۆش بێ، خەریكی خوداپەرستی بن‌و شوێن هەواو ئارەزۆی خۆتان مەكەون!

{[٢١٧] يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ} پرسیارت لێ دەكەن دەربارەی شەڕكردن لەگەڵ كافران لە مانگی حەرامدا. {قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ} بڵێ: هەر شەڕێك بكرێ لە مانگی حەرام دا شەڕی گەورە یان بچوك — تاوانێكی گەورەیە، بەڵام ئەوەی عەبدوڵڵای كوڕی جەحش‌و هاوەڵانی كردوویانە یان لەوە دوا موسوڵمانەكان دەیكەن لەوە كە شەڕ لە مانگی حەرام دا بكەن ئەوە دەكەوێتە بەر قاعیدەو یاسای ئەنجامدانی سووكترین تاوان لە نێوان دواندا (إرتكاب أخف الضررين) كاتێك ناچار بێ یەكێكیان بكەی. شەڕ كردن لە مانگی حەرامدا خۆی لە خۆیدا تاوانێكی گەورەیە، بەڵام كە ناچار بوون بۆ لابردنی تاوانێكی گەورەتر ئەوە قەیناكە وەكوو ئەوەی كە ئایەتەكە روونی كردۆتەوەو دەفەرموێ: {وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللّهِ} رێگەگرتن لە بڵاوبوونەوەی ئایین‌و خوداپەرستی {وَكُفْرٌ بِهِ} بێ بڕوایی بە خوداو مەنع كردنی خەڵك لە بڕواهێنان بە ئایینەكەی {وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} قەدەغە كردنی خەڵك لە چوونە ناو كەعبەو تەواف كردنی‌و خوداپەرستی تێیدا {وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللّهِ} دەركردنی دانیشتوانی كە پێغەمبەرو هاوەڵانی بوون، كە ئازاریان دان‌و تەنگیان پێ هەڵچنین‌و لە مەككە وەدەریان نان، هەر تاوانێك لەم تاوانانەی كە بێ بڕوایان ئەنجامیان داوە، لە لای خودا زۆر گەورەتر لە شەڕكردن لە مانگی حەرامدا، {وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ} بەرپاكردنی فیتنەیی لە ئایینی موسوڵمانانداو گومان خستنە دڵیانەوەو ئەزیەتدان‌و سوكایەتی پێكردنیان لەشەڕو كوشتار دژوارترە، وەكوو ئەوەی لەگەڵ عەمماری كوڕی یاسرو بیلال‌و خەبابی كوڕی ئەرەتیان كرد، عەمماریان بە ئاگر داخ كرد، بۆ ئەوەی لە ئایین پەشیمان بێتەوە باوك‌و براو دایكیشی بەوپەڕی دوڕندەیی سزا دەدران. {وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ} ئەو كافرانە بەردەوام شەڕتان لەگەڵ دەكەن‌و دژتان دەوەستن {حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ} تاوەكو لە ئایین ژێوانتان بكەنەوەو پەشیمان ببنەوە {إِنِ اسْتَطَاعُواْ} ئەگەر بتوانن‌و بۆیان بكرێ، بەڵام بەراستی گێل‌و نەفامن، چونكە ئەوان دوای كڵاوی بابردوو كەوتوون چونكە كەسێك لە ئیسلام حاڵی بووبێ چۆن جارێكی تر كافر دەبێتەوە؟! {وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} كەسێك هەڵبگەڕێتەوەو كافر ببێتەوە، بە كافریی بمرێ هەموو كردەوەیەكی باشی لەوەپێشی پوچەڵ دەكرێتەوە، هەروەكوو هیچ كرداری باشی نەكردبێ وەهایەو زەرەرمەندی دونیاو قیامەت دەبێ؛ لە دونیادا خوێنی بە فیڕۆ دەڕوات، هەركاتێ بەردەست بكەوێ دەكوژرێ، ئەگەر ژنی هەبێ ژنەكەی لێ دەستێنرێتەوە، تەڵاقی نامێنێ برادەرو خۆشەویستی موسوڵمانانی لە كیس دەچێ! لە میرات بێ بەری دەبێ، زەرەرمەندی رۆژی قیامەتیشی ئەوە مانەوەیەتی لە ناو دۆزەخدا بۆ هەتا هەتایە.

{[٢١٨] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەو کەسانەی بڕوایان بە ئایینی ئیسلام هێناوەو موسوڵمان بوون، {وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ} ئەوانەی لە ڕێگای خوادا کۆچیان کردووەو ماڵو زێدی خۆیان بە جێهێشتو وازیان لە خانوو بەرژەوەندی خۆیان هێنا. {وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} لە پێناو ئایینی ئیسلامدا کۆششیان کردووەو گیانی خۆیان خستۆتە خەتەرەوە، {أُوْلَـئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ} ئەوانە هەموو هیواو ئاواتیان بەدەستهێنانی ڕەحمەتی خودایەو ڕازی کردنی خودایە لە خۆیان، واتە: ئیمان هێنانیانو کۆچکردنیانو کۆشش کردنیان لەبەر خاتری ڕەزامەندی خودایە! {وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} خوداش لێخۆش بووەو ڕەحمیان پێ دەکا، سزایان نادا لەسەر ئەو هەڵەیەی کە کردیانو لە مانگی حەرام دا شەڕیان کرد.

{[٢١٩] يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ} ئەی پێغەمبەر! پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی خواردنەوەی عەرەقو قومار کردن؛ ئایا حەڵاڵن یان حەرامن؟؟ هەروەها کڕینو فرۆشتنو وەکالەت تێداکردنو ئەم جۆرە شتانە، {قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ} وەڵامیان بدەرەوەو پێیان بڵێ: خواردنەوەی عەرەقو قومار کردن تاوانی گەورەن، چونکە زیانی گەورەی ماڵیو بەدەنیو کۆمەڵایەتییان تێدایە، عەرەق خواردنەوە زیان بە جەستەو عەقڵو هۆشو ماڵو دارایی دەگەیەنێ، پەیوەندی خزمایەتیو کۆمەڵایەتی تێک دەدا. {وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا} تاوانەکەیان لەسوودەکەیان زیاترە. زانایانی ئیسلام لەمبارەیەوە قاعیدەیەکی زۆر تۆکمەو کەم وێنەیان دەرهێناوە کە دەڵێن: (لابردنی خراپەکان لەپێشترە لە دەستەبەر کردنی بەرژەوەندییەکان). {وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ} پرسیارت لێ دەکەن چ بەشێك لە ماڵو داراییان ببەخشنو چ بەشێکی بهێڵنەوە کە پێیان بگوترێ پابەندی فەرمانی خودان کە دەفەرموێ: {وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} تۆ ئەی پێغەمبەر! لە وەڵامدا پێیان بڵێ: ئەوەی لە خەرجیو گوزەرانی خۆتانو ماڵو منداڵتان زیاد بوو خەرجی کەن بۆ پەککەوتەو داماوانو بۆ بەرژەوەندی گشتی وەك دروست کردنی پردو قوتابخانەو خەستەخانە.... هتد. {كَذَلِكَ يُبيِّنُ اللّهُ لَكُمُ الآيَاتِ} ئاوا بەوجۆرە پەروەردگار ئەحکامی خۆیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، هەرباساو نیظامێك بەرژەوەندیی ئێوەی تێدابێو عەقڵو هۆشتان بکاتەوە زەرەرو زیانتان پێ نیشانبدا، بۆتان شیدەکاتەوە، بۆچی؟

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ
خَيْرٌ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ
الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾
وَلَا تَنكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ
مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ
يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ
يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ
وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْأَلُونَكَ
عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ
أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾
نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُم مُّلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّوا
وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

{لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ [٢٢٠] فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ} بەڵکوو ئێوە بیر لەبەرژەوەندیی دونیاو قیامەتی خۆتان بکەنەوە، چاکەو خراپەی خۆتان لێك جیابکەنەوە، پێداویستی تەنو گیان هاو تەرازوو بکەنو ببن بە گەلو نەتەوەیەکی مامناوەندی، وەکوو ئەوانەتان لێ نەیە کە پێیان وابوو دەستکەوتی قیامەت بێ وازهێنان لەبەرژەوەندی دونیا دەستەبەر نابێ، ئیتر دونیاو قیامەتیان لەدەست چوو!! یان وەکوو ئەوانەی کەخۆیان خزاندۆتە خۆشیو لەززەتەکانی دونیاوە، ڕەوشتی خۆیان تێکداو چوونە ڕیزی ئاژەڵانەوە، بەتەواوی خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون. {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى} ئەی پێغەمبەر! پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی هەتیوو، چۆن هەڵسو کەوتیان لەگەڵدا بکرێ؟ چۆن ماڵو داراییان ڕەدام بهێنرێ، چۆن سەرپەرشتی بکرێنو بەخێو بکرێن؟ {قُلْ إِصْلاَحٌ لُّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ} ئەی پێغەمبەر بەو کەسانە بڵێ: کە پرسیارت لێ دەکەنو دەڵێن: ئایا بەرژەوەندی هەتیوو لەوەدایە گۆشەگیری بکەیو لەخێزان دووری بخەیەوە، یان لەگەڵ منداڵو خێزاندا وەکوو یەکێ لە منداڵەکانی ئەو خێزانە بەخێو بکرێ؟! بڵێ: هەر

جۆرێك بۆ هەتیوەكان باش بێ ئەوە باشە، پێویستە ئێوە بەخێویان بكەن، پەروەردەیان بكەن، ماڵو داراییان بخەنە گەڕو ئیشیان بۆ پێ بكرێ، ئەگەر دووكانو خانووبەرەیان هەبوو بەكرێ بدرێ ئەگەر پارەیان هەبوو بخرێتە بازرگانیەوە، خۆیانو ماڵو داراییان پاش گوێ نەخرێ، ئەگەر لە پۆشاكو نانخواردنو بەخێوكردندا وەكوو منداڵی خۆتان هەڵسو كەوتیان لەگەڵ بكەن، هیچ تاوانێكی تێدا نیەو ئەوان كوڕو برای ئایینی ئێوەن، كوڕو براش دەبێ بەیەكەوە بژینو پەروەردە بكرێن، هەتیو لە ماڵدا وەكوو برای بچووك سەیری دەكرێو بەرژەوەندی دەپارێزرێ {وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ} خودا ئاگادارو زانایە، دەزانێ دڵی ئادەمیزاد چی تێدایەو لە كردارەكانیدا چ مەبەستێكی هەیە، رۆژی قیامەت لێكۆڵینەوەو حیسابتان لەگەڵدا دەكا، لەسەر بچووكو گەورە پاداشو سزای هەیەو هیچی لێ هون نابێ! {وَلَوْ شَاء اللَّهُ لأَعْنَتَكُمْ} ئەگەر خودا بیویستایە ئەركێك بخاتە سەرشانتان، كە نەتوانن ئەنجامی بدەن، داوای ئەوەی لێ بكردنایە كە نابێ ئەو هەتیوانە تێكەڵاو بەئێوەبنو ماڵو سامانیشیان سەرپەرشتی بكرێو بۆخۆیان بەخێوبكرێنو بەگۆشەگیری هەڵسو كەوتیان لەگەڵدا بكرێ، ئەوە ئەو ئەركەی دەخستە سەرشانتان بەڵام خودا لەبەر فراوانی رەحمەتو بەزەیی شتێكی وای داوا لێ نەكردوون كە ئەنجامدانی زەحمەت بێ، {وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ} لە ئاییندا ئەركێكی وای نەخستۆتە سەرشانتان: كە بۆتان هەڵنەسورێ، ئەوەتا رێگەی بەئێوە داوە كە هەتیو تێكەڵ بەمنداڵو خێزانی خۆتان بكەن، مامەڵەی كوڕو كچو خوشكی خۆتانیان بۆ بكەن! {إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} بێگومان خودا خاوەن دەسەڵاتە، ئەگەر بیویستایە ئێوە ماندوبكا كەس نەیدەتوانی بەرگری ئەوە بكا، بەڵام سوننەتی خودا وا جاری بووە: كە شەریعەتو یاسای وابێ بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدا بێ، بەگشتی گونجاو بێ لەگەڵ بنچینەی سروشتی مامناوەندی ئادەمیزادا!

{٢٢١ وَلاَ تَنكِحُواْ الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ} ئافرەتانی بتپەرستو ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن مارەیان مەكەن، تا بڕوا نەهێنن، مەیانكەن بە هاوسەری خۆتان {وَلأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ} ئافرەتە كۆیلەیەكی موسوڵمان — هەرچەندە پلەی نزمە زۆر باشترە لە ئافرەتێكی ئازادی بتپەرستو هاوبەش پەیداكەر هەرچەندە ریزی ئازادی هەیە — با جوانیو سامانداری ئەو ئافرەتە سەرنجی ئێوە رابكێشێو كەمەندكێشتان بكاو حەزتان لێی بێ! چونكە باوەڕ تەواوكەری ئایینە، ماڵو دارایی تەواوكەری دونیایە، لەبەرچاو گرتنی ئایین پێش لەبەرچاو گرتنی دونیایە. {وَلاَ تُنكِحُواْ الْمُشِرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُواْ} ئافرەتە موسوڵمانەكانی خۆتان لە بتپەرستەكان مارە مەكەن تا ئیمان نەهێنن بە تاكو تەنیایی خوداو پێغەمبەرایەتی (محمد)و نەیەنە ریزی پیرۆزی موسوڵمانانەوە، ئەوكاتەی واز لە بتپەرستیو بێ بڕوایی دێنن، ئەوكاتە دەبنە هاوشانی ئافرەتانی موسوڵمان دەشێ ببنە هاوسەریان. {وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ} كوڕە كۆیلەیەكی موسوڵمان — هەرچەندە كۆیلایەتی پلە نزمییە — باشترە لە كوڕێكی بتپەرستی هاوبەش پەیداكەر با بنەماڵەو خانەدانو دەوڵەمەندو خاوەن كەسو كار بێ. {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ} واتە: حەلاڵە بۆ ئێوە كە ئەو ئافرەتانەی بڕوایان بە نامە ئاسمانیەكانی پێشوو هەیەو پێش ئێوە نامەیان بۆ نێردراوە مارەیان بكەنو بیانكەن بەهاوسەری خۆتان. {أُوْلَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ} ئەوانەی كافرو خوانەناسن چ ژن بن چ پیاو، بانگەوازی خەڵكەكە دەكەن بۆ بیروباوەڕو كردارو گوفتارێك كە دەبنە هۆی چوونە ناو دۆزەخ! دەی خۆ پەیوەندی نێوان ژنو مێرد زۆر بەهێزەو چاوەڕوانی ئەوەی لێ دەكرێ كە ژنە هاوبەشپەیداكەرەكە، یان پیاوە كافرەكە، لە پەنای ژنو مێردایەتیدا، كاربكەنە سەر بیروباوەڕی موسوڵمانەكانو لە ئایین وەریان گێڕن! {وَاللَّهُ يَدْعُوَ إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ} بانگەوازی خودا كە موسوڵمانان هەڵگرو بانگەواز بۆكەرینی. هەر ئەو بانگەوازییەیە كە ئادەمیزادان دەگەیەنێ بەبەهەشتو لێخۆشبوونی خودا دەستەبەر دەكا. {وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ} پەروەردگار حیكمەتو بەڵگەی حوكمە شەرعیەكانی خۆی بۆ بەندەكانی روون دەكاتەوە، هەر حوكمێك بفەرموێ: حیكمەتەكەی لە پاڵدا دیاری دەكاو سوودو قازانجەكانی ئاشكرا دەكا، بەڵكوو عیبرەت وەربگرنو پەندی لێ فێر ببن، لە دڵیاندا بچەسپێو بەرەزامەندیو سنگ فراوانییەوە وەری بگرن كاری پێ بكەن..

{٢٢٢ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ} ئەی پێغەمبەر! پرسیارت لێ دەكەن دەربارەی تێكەڵاو بوونو حوكمی هەڵسانو دانیشتن لەگەڵ ئافرەت لەكاتی بێ نوێژیدا {قُلْ هُوَ أَذًى} بڵێ بێ نوێژی (حەیز) ئازارو ئەركێكی سروشتیە بۆ ژنانو تێیدا تووشی ئازارو ئەشكەنجە دەبن، هەروەك ئەزیەتو ناخۆشیشە

بۆ پیاوەکانیان، ئەگەر لەکاتی حەیزدا بچنە لایان هەردوو لایان تووشی ئەزیەت دەبن! کەوابێ لەو کاتانەدا کە ئافرەت بێ نوێژە، مەچنە لایانو لەگەڵیاندا جووت مەبن!! {فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ} ئەگەر لە بێ نوێژی پاك بوونەوەو خۆیان شت، بچنە لایان لەو شوێنەوە کە نەفس ئارەزوی دەکاو وەچەو نەوەی لێ دەکەوێتەوە بەرقەرار بوونو درێژەدان بەژیانی ئادەمیزادی لێ دەستەبەر دەبێ!! {إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ} بێگومان پەروەردگار ئەو بەندانەی خۆش دەوێن کە بۆلای ئەو دەگەڕێنەوەو لەسەر خراپەکاری بەردەوام نابنو ناهێڵن دەسەڵاتی شەهوەتو ئارەزووی بەسەر سروشتو رەوشتیان دا زاڵ ببێو ناچن لەکاتی بێ نوێژی سواری ژنەکانیان ببن یان لە پاشەوە بچنە لایانو لە کۆمیانەوە ئارەزووی خۆیان دابین بکەن!! {وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ} هەرکەسێك خۆی لە پیسو پۆخەڵی پاك بکاتەوەو خۆ لەسەرپێچی کردنی تاوان دوور بخاتەوە لای خودا خۆشەویستەو رێزدارە. دیارە ئەمانە خۆشەویسترن لەو کەسانەی کە دەکەونە زلکاوی بێ دینیو تووشی تاوان کردن دەبنو دوایی تەوبە دەکەن!

{[٢٢٣]نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ} ژنەکانتان جێگای کشتوکاڵ کردنتانن، چۆن زەوی پاكو خاوێنو بەپیت تۆوی پێوە دەکەی بەروبووم دەدا بژێویتان لێ دەست دەکەوێ ژنەکانیشتان کە تۆویان تێ دەکەنو لەگەڵیان جووت دەبن منداڵتان بۆ بەرهەم دێنن! ئەو منداڵانە دەبنە هۆی درێژەدان بە ژیانی ئادەمیزادو زنجیرەی رەچەڵەكو ژیان بەردەوام دەبێ، ئافرەتیش سەرچاوەو هۆی هەرە گرنگی درێژە پێدانی ژیانە، ئەرکی پیرۆزی سەرشانی ئافرەت منداڵ بوونو پەروەردە کردنی منداڵە. کەوابێ. {فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ} بچنە لای ژنەکانتان لەو شوێنەوە کە هیوای منداڵبوونی لێ دەکرێ. {وَقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُواْ اللَّهَ} شتی بەقیمەتو بەسوود بۆ خۆتان پێشکەش بکەنو پەزمەندەی بکەن، هیچ شتێکیش بۆ ئینسان لەوە باشترو بەسوود تر نیە کە بۆ کاتی پیر بوونو دوامردنی منداڵێکی صالحو راستاڵ بخاتەوە سوودی دینو دونیای پێ بگەیەنێ. {وَاتَّقُواْ اللَّهَ} پابەندی فەرمانەکانی خودا بنو ئاگادار بن نەچن لە کاتی بێ نوێژیدا لەگەڵ ئافرەتدا جووت ببنو تۆمو گەرای خۆتان بە فیڕۆ بدەنو لە کاتی حەیزدا بچنە لای خێزانەکانتان، یان لە پاشەوەڕا بچنە لایانو تۆماوی خۆتان ئاراستەی شوێنێك بکەن کە جێگای منداڵ بوون نیە.. یان خۆتان بپارێزن لەوە

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَن يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِن بَعْدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۗ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يَتَرَاجَعَا إِن ظَنَّا أَن يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

کە ئافرەتی خراپ بۆ هاوسەری خۆتان هەڵبژێرنو خیانەت لە خۆتان بکاو منداڵتان خراپ پەروەردە بکا، ژیانی دونیاتان لێ تاڵ بکاو پاشەڕۆژیشتان لەکیس بچێ. {وَاعْلَمُواْ أَنَّكُم مُّلاَقُوهُ} باش بزاننو دڵنیابن کە ئێوە هەمووتان رۆژی قیامەت دەچنەوە لای پەروەردگارتانو حیسابتان لەگەڵ دەکاو سزای سەرپێچیکردنتان دەداو لە سۆنگەی ملهوڕیو گوێ پێنەدانتان سزای بەئێش دەچێژن. {وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ} مزگێنی بدە بەو موسوڵمانانەی کە سنووربەزێنی ناکەنو لە چوارچێوەی ئایین دەرناچنو شوێن ئامۆژگاریەکانی قورئان دەکەونو بە گوێرەی قورئانو حەدیث هەڵسوکەوت لەگەڵ خێزانو منداڵەکانیان دەکەن، خۆشبەختیو کامەرانی هەردوو دونیا بەدەست دێنن!

{[٢٢٤]وَلاَ تَجْعَلُواْ اللَّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّواْ وَتَتَّقُواْ وَتُصْلِحُواْ بَيْنَ النَّاسِ} نەچن ئێوە سوێند خواردن بە خودا بکەنە بەهانەو لەمپەر، بڵێن: چونکە سوێندم بە خودا خواردووە تازە من ئەو کارە باشە ناکەم ئیتر وازی لێ بێنن، لەبەر رێزی سوێندەکە کاری خێر لەخۆتان قەدەغە بکەن، هەرگیز خودا

رازی نیە، ئاوە پیرۆزەکانی ببنە لەمپەرو رێگر لەبەردەم کاری چاکەدا... {وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار بیسەرە بۆ ئەو قسەیەی کە بەسەر دەمتاندا دێ، ئاگاداری مەبەستو نیازتانەو دەزانێ چی لە دڵتانایە: کەوابی بەئاشکراو بەنهێنی پابەندی ئامۆژگارییەکانی بنو چاودێری شەریعەتەکەی بنو سنووربەزێنی نەکەن تا بچنە ریزی رزگاربوانو سەرفرازی دونیاو قیامەت بن.

{[٢٢٥]لاَّ يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِيَ أَيْمَانِكُمْ} خودا تاوانبارتان ناکاو سزاتان نادا لە سۆنگەی ئەو سوێنە ئاساییانەی کە بەسەردەمتاندا دێ لەکاتی قسەکردندا بێ مەبەست دەکەونە ریزی قسەتانەوە، ئەوە هیچ کەفارەتو بریتی دانتان لەسەر نییە {وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ} تاوانبارتان دەکاو سزاتان دەدا ئەگەر لە دڵەوە سوێندەکە بخۆنو مەبەستی تایبەتیشتان لەو سوێندخواردنە هەبێ، ئەوە دەبێ کەفارەتەکەی بدەن یا سزای سوێنخواردنەکەتان دەکەوێتە سەرو بۆ دوا رۆژتان دەبێتە کۆڵ گرانیو قورسایی تەرازووی گوناهتان!! {وَاللّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ} پەروەردگار لێ بوردووەو لە تاوانی بەندەکانی – ئەگەر مەیلی لێ بێ – خۆش دەبێو بەحەوسەڵەو بارقووڵە، مۆڵەتی بەندە گوناهکارەکانی دەداو خێراو دەستبەجێ تۆڵەیان لێ ناسێنێ!

{[٢٢٦]لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ} ئەوانەی سوێند لە ژنەکانیان دەخۆن ئەهد دەکەن: کە لێیان نزیک نەبنەوەو موعاشەرەی ژنو مێدایەتیشیان لەگەڵدا نەکەن، ئەوانە تا چوار مانگ مۆڵەت دەدرێن بۆ ئەوەی بیر لە داهاتوو وەزعی خۆیانو ژنەکانیان بکەنەوە، ئەم جۆرە سوێند خواردنە کارێکە خودا پێی رازی نیە، چونکە خۆشەویستی نێوان ژنو مێرد ناهێڵێ، پەیوەندیو هاوکاریو سۆزیان بۆ یەکتری دەپچڕێنێ. {فَإِنْ فَآؤُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} جا ئەگەر پێش تەواوبوونی چوار مانگەکە، یان لە کاتی تەواو بوونیدا بگەڕێتەوە بۆلای ژنەکانیانو سوێندەکە لە خۆیان بخەنو کەفارەتەکەی بدەنو موعاشەرەی ژنو مێردایەتیان لەگەڵدا بکەن، ئەوە پەروەردگار بەرەحمەتی بێ پایانی خۆی لە گوناهی سوێندەکەیان خۆش دەبێو لێیان دەبووری.

{[٢٢٧]وَإِنْ عَزَمُواْ الطَّلاَقَ} ئەگەر لەسەر ئەوە سوور بوون: کە نەچنە لای ژنەکانیانو ویستیان تەڵاقیان بدەن، لەماوەی دیاریکراوو دوا ماوەکەش نەچوونەوە لایان ئەوە بەپێی رێبازی ئیمامی حەنەفی تەڵاقەکەی دەکەوێ، بەپێی رێبازی شافیعیو مەزهەبەکانی تر دەبێ قازی حوکم بکا بەکەوتنی تەڵاقەکە. {فَإِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} بێگومان خودا ژنەوایەو بیسەرە بۆ سوێندەکەشو بۆ تەڵاقەکەش، زانایە بەمەبەستو نیەتیانو ئاگادارە، جا ئەگەر بەو سوێند لێ خواردنو تەڵاقدانە، مەبەستیان زیان گەیاندن بێ بەژنەکانیان ئەوە بابزانن خودا تۆڵەیان لێ دەستێنێو سزایان دەدا، ئەگەر بیانوییەکی شەرعیشیان هەبێ ئەوە خودا لێخۆش بووەو لێیان دەبووری.

{[٢٢٨]وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوَءٍ} ئەو ژنانەی تەڵاق دەدرێنو سەرو عوزر شۆرنو حەیزیان پیادێ واتە: لە حەیز نەوەستاونەوە لەبەر پیری، یان نەخۆشی، یان منداڵ نینو نەکەوتبنە حەیزەوە؛ دان بەخۆیانا دەگرنو چاوەڕوانی دەکەن؛ تا سێ جار دەکەونە حەیزەوەو پاك دەبنەوە، تا دڵنیا بن کە سکیان نیەو منداڵدانیان خاڵییە لە کۆرپەلە، ئەمجار دەتوانن شووبکەنەوەو خۆیان لە مێردێکی دیکە مارە بکەن.

{وَلاَ يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ} دروست نیە بۆ ئەو ژنە تەڵاق دراوانە کە ئەو کۆرپەلەی خودا لە منداڵدانیاندا دروستی کردووە بیشارنەوە! پێویستە لەسەریان کە هەستیان کرد بەوە کە سکیان هەیە بیدرکێننو دەری بخەن. هەروا حەرامە بێ نوێژیشیان بشارنەوە. وا رێ دەکەوێ ئافرەت شەو مێردەکەی دەچێتە لای سکی دەبێ بەیانی تەڵاق دەدرێ ئیتر ئەم ئافرەتە دەزانێ کە سکی هەیە بەڵام سکەکەی دەشارێتەوەو پاش ماوەیەك شوو بەپیاوێکی تر دەکاتەوەو ئیتر سکەکەی دەخاتە پاڵ مێردی تازەیو لەهی مێردی پێشوو دەپچڕێ!! {إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} ئەگەر بەراستی بڕوایان بەو خودایە هەیە کە ئەحکامی حەڵاڵو حەرامی ناردۆتە خوارێ، هەروەها بڕوایان بەرۆژی قیامەت هەیە کە هەموو کردەوەیەك پاداشو سزای خۆی هەیەو هیچ شتێك ون نابێ، هەرگیز ئەوەی لە سکیاندایە نایشارنەوە، چونکە کەسێك بڕوای هەبێ بەوە کە پابەندبوون بەم ئامۆژگاریانە پاداشو رەزامەندی خودای تێدایەو گوێ پێ نەدانیان دەبێتە بەدبەختیو زەرەرمەندی، دەبێ زۆر بەدڵسۆزییەوە پابەندییان بێ، دیارە ئەم ئایەتە هەڕەشەیەکی توندی لەخۆ گرتووە. {وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُواْ إِصْلاَحًا} جا ئەگەر لەماوەی ئەم عیددەیەدا، ژنو مێردەکە بیروبۆچوونیان گۆڕاو هەڵوێستی خۆیان گۆڕیو زێوان بوونەوە، هێشتا عیددەکە بەسەر نەچووبوو، ئەوە مێردەکە شایستەیە، بە گێڕانەوەی ئافرەتەکە بۆ ژێر نیکاحی

خۆی، واتە: هەر بەوەندە پیاوەکە بڵێ وا فڵانم هێنایەوە ژێر نیکاحی خۆم، دەبێتەوە بەخێزانی، بەمەرجێ پیاوەکە نیەتی ئاشتبوونەوەو حوسنی موعاشەرەی هەبێ، بەڵام ئەگەر مەبەستی لە گەڕانەوەکە ئەزیەتدانی ئافرەتەکە بێ، بیەوێ ڕێگای شووکردنەوە بەپیاوێکی تری لێ بگرێو نە بۆخۆی موعاشەرەی ژنو مێردایەتی لەگەڵدا بکا نە ڕێگاشی بدا شوو بکاتەوە بەپیاوێکی تر؛ ئەوە بێگومان تاوانبار دەبێو ستەمکارە. ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ واتە: هەیە بۆ پیاو بەسەر ئافرەتەوە چەند مافێکو لەبەرامبەر ئەوەش چەند ئەرکێکی لەسەرشانە. ئافرەتیش بەهەمان شێوە مافی بەسەر پیاوەکەوە هەیە، ئەرکو ئورکی خۆیشی لەسەرشانە، چەندیەتو چۆنیەتی ئەو مافو ئەرکەش دابو نەریتی ئەو کۆمەڵگایەو شەریعەتو یاسایان سنووورداری دەکاو دیاری دەکا. ئەگر پیاو داوای شتێکی لە ئافرەتەکە کرد لەبەرامبەر ئەو داواکردنەدا ئەرکێکی دەکەوێتە سەرشان، بۆیە ئیبنو عەبباس دەڵێ: من بە گوێرەی مانای ئەم ئایەتە خۆم بۆ خێزانەکەم قۆزدەکەم وەکوو چۆن ئەو خۆی بۆمن ئارایش دەدا!! ﴿وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ هاریکاری یەکتری بکەن لە کاری چاکەو خوداپەرستیدا، هەرگیز لە کاری خراپەو ستەمکاریدا کۆمەکی بەیەکتری مەکەن. ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ پیاوان سەروکارن بەسەر ئافرەتانەوەو ئەرکی بەڕێوەبردنو بەخێو کردنیان لەسەر شانە، چونکە پەروەردگار ئەم زێدە توانایەی پێ بەخشیوونو دەتوانن ئەم ئەرکە جێبەجێ بکەن، هەروەها چونکە لەماڵی خۆیان بژێوی خاوخێزان دابین دەکەن. ژیانی ژنو مێردایەتی ژیانێکی کۆمەڵایەتیە، دەبێ سەرۆکو لێپرسراوێکی تێدا بێ، کاتێك ڕاو بۆچوونو حەزو ئارەزووەکانی ئەندامانی خێزانەکە جیاجیابوو ئەو بڕیاری پێویست بداو نەهێڵێ هەریەکەیان پەرتەوازە ببنو هەریەکە لە ئاوازێك لێبدا، خۆ ئاشکراشە پیاو شیاوترە بۆ ئەم سەرۆکایەتیە. ﴿وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكُيمٌ﴾ پەروەردگار بەتواناو کارزانو دانایە، بەشێك لە کارزانیو دانایی ئەوەیە: کە وەکوو پیاو مافی داوە بەئافرەتو دوای ئەوەی کە لەلای گەلەکانی پێش ئیسلام ئافرەت وەکوو کاڵا سەیری دەکرا پلەو پایەی دایەو ڕێزی لێنا، خستیە هاوتەرازووی پیاو.. ئەمجار بۆ ئەوەی کاروباری خێزان پشێوی تێ نەکەوێو نەبێتە هەرجیو پەرجی؛ ئەرکی لێپرسراوی خێزانی خستە سەرشانی پیاو، هەرکەسێکیش بەم حوکمە ڕازی نەبێ مانای وایە: بەربەرکانی حوکمی خودا دەکاو دژی دەسەڵاتی خودا دەوەستێ، ئینکاری حیکمەتو دانایی خودا دەکا، ئاشکراشە پەروەردگار چ هەڕەشەیەکی لەوکەسانە کردووە کە ئەوە هەڵوێستیان بێ.

﴿[٢٢٩] الطَّلاَقُ مَرَّتَانِ﴾ ئەو تەڵاقدانەی کە خودا داینا‌وەو شەرع پەسەندی دەکاو پیاوەکە دەتوانێ ئافرەتەکەی تێدا ڕیجعە بکاتەوە دووجارەو هەرجارەی تەڵاقەکە دەداو ئافرەتەکە دەکەوێتە عیدەوەو پێش تەواوبوونی عیدەکە دەتوانێ ئافرەتەکە بگێڕێتەوە بۆ ژێر نیکاحی خۆی، واتە: پیاو دەتوانێ تا دووجار هەرجارەی تەڵاقێکی ژنەکەی بداو پێش تەواوبوونی عیددە بیگێڕێتەوە بۆ ژێر نیکاحی خۆی. ﴿فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ﴾ واتە: دوای ئەوەی: کە دووجار ژنی خۆت تەڵاق داو ڕیجعەت کردەوە ئەمجار یەکێ لەم دوو ڕێگایەتان لەبەردەمدایە: یان یەکگرتنەوەو ڕێك کەوتنەوەو نیازپاکیو هیوای ژیانێکی خۆشو کامەرانیو هەڵکردن بەیەکەوە، یان دەس لێك بەردانو لێك جیابوونەوە بەشێوەیەکی شەرعیو ڕێكوپێك. ﴿وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُواْ مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا﴾ واتە: بۆتان نیە کە ئەوەی داوتانە بەو ژنانە لێیان بسێننەوە جا ئەو ماڵە مارەیی بێ، یان دیاری بێ، یان شتی تر. بەڵکوو پێویستە لەسەرتان کە شتێکی زیادەشیان بدەنێ بەم جۆرەش پابەندی فەرمانی پەروەردگار دەبن کە دەفەرموێ: ﴿فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ دڵخۆشیان بکەن بەپێدانی بەشێك لەماڵی خۆتانو زیاد لە مافی خۆیان؛ ئەمجار بەشێوەیەکی ئاساییو یاسایی دەستیان لێ بەردەنو تەڵاقیان بدەن. ﴿إِلاَّ أَن يَخَافَا أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ﴾ مەگەر بترسێن کە پابەندی ئەحکامی خودا نەبن، کە دەربارەی پەیوەندی ژنو مێردایەتی دایناوە، وەکوو تەباییو ڕێزگرتنی یەکتریو بەرامبەرییان لە مافو ئەرکدا لەئاست یەکتری، چەسپاندنی سەرۆکایەتی پیاو لە ناو ماڵداو بەرپرسیاری لە خێزانو هاریکاری کردنیان بۆ پێکەوەنانی خێزانو پەروەردەکردنی منداڵو بەرچاوگرتنی بەرژەوەندی دینو دونیایان.. ئەگەر ترسیان هەبوو لەوەی کە ناتوانن موراعاتی یاسای ژنو مێردایەتی بکەن؛ بەم جۆرە ژنەکە ترسی ئەوەی هەبوو کە نەتوانێ نیعمەتی پێکەوە ژیان پەرە پێ بداو پیاوەکە ترسی ئەوەی هەبوو کە زوڵم لە ژنەکەی بکا زیاد لەوەی خودا بۆی داناوە سزای ژنە سەرپێچیکەرەکەی بدا، ئەوە حوکمەکە ئەوەیە کە ئەم ئایەتە ڕوونی دەکاتەوە

که دهفهرموێ: {فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ} ئهی کۆمهڵی موسوڵمانان! ئهگهر ئێوه ترسی ئهوهتان ههبوو که ژن‌و مێردێك ناتوانن پابهندی ئهو یاسایه بن که خودا دایناوه بۆ راگرتنی پهیمانی ژن‌و مێردایهتی‌و لهوانهیه ئهگهر بهیهکهوه بمێننهوه خیانهتی ژن‌و مێردایهتیان لێ رووبداو ئاکامی ژیانیان ناشیرین بوهستێ؛ ئهوکاته هیچ تاوانێکی تێدا نیه، که ئافرهتهکه خۆی بکڕێتهوهو بهپاره تهڵاق له مێردهکهی وهربگرێ؛ چونکه ئافرهتهکه بهرهزامهندی خۆی دهیداتێ‌و هیچ زۆرهملێیهکی پیاوهکهی تێدا نیهو بهڵکوو لهسهر داخوازی ژنهکهیه. {تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلاَ تَعْتَدُوهَا} ئهو فهرمان‌و نههییانهی که گوتران: حوکم‌و یاسای پهروهردگارن دهربارهی پهیوهندی ژن‌و مێردایهتی، سنوور بهزێنی مهکهن ئهوهی بۆتان حهڵاڵ کراوه پابهندی بن‌و پهلاماری حهرامهکه مهدهن، ئهوهی فهرمانتان پێکراوه بیکهن‌و توخنی ئهوه مهکهون که لێتان قهدهغه کراوه. چونکه {وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} ئهوانهی له سنووری خودا دهردهچن‌و سنووربهزێنی دهکهن، کارهکهیان گهل‌و نهتهوه لهناو دهبا، بهتایبهتی زوڵمی مێرد له ژنی یان زوڵمی ژن لهمێردی چونکه پهیوهندی نێوان ژن‌و مێرد بههێزترین پهیوهندییه جا که گهل‌و نهتهوه گهیشته ئهو ئاسته کهئهو پهیوهندییه تۆکمهیه ئاوا لهرزۆك بێ، دیاره پهیوهندییهکانی تری کۆمهڵ ههموویان لێك ههڵوهشاون.

{[٢٣٠] فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ تَحِلُّ لَهُ مِن بَعْدُ حَتَّىَ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ} ئهگهر دوای دوو جارهکه، کهلهرستهی {الطَّلاَقُ مَرَّتَانِ}دا ئاماژهی بۆ کراوه تهڵاقێکی تریدا که سێیهم جارهو به رستهی {أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ} ئاماژهی بۆ کراوه ئیتر ئهو ئافرهته لهژێر دهسهڵاتی پیاوهکهدا نامێنێ‌و ناتوانێ بههیچ شێوهیهك له هیچ کاتێکدا ریجعهی بکاتهوه مهگهر ئافرهتهکه شووبکاتهوه بهپیاوێکی ترو بهشێوهیهکی شهرعی‌و نیکاحێکی صهحیح بگوێزرێتهوهو بچێته لای‌و پێکهوه جووت ببن. {فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يَتَرَاجَعَا} ئهگهر مێردی دووهم لهبهر هۆیهکی تایبهتی ئافرهتهکهی تهڵاقدا تهڵاقهکهی کهوت‌و عیددهی رۆیی ئهوکاته هیچ خراپهیهکی تێدانیه: که مێردی یهکهم مارهی بکاتهوه بهنیکاحێکی تازه بهڵام بهمهرجێ ئهو مهرجهی کهخودا دایناوه بێتهجێ که دهفهرموێ: {إِن ظَنَّا أَن يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ} ههردووکیان پێیان وابوو که دهتوانن رێزی یهکتری بگرن‌و ههریهکهیان بهرامبهر

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٢٣١) وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٢٣٢) ۞ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٣٣)

ئهوی تر ئهرکی سهرشانی خۆی ئهنجام دهدا. ئهگهر ترسی ئهوهیان ههبوو دوایی دهکهونهوه کێشهوهو ئافرهتهکه دووباره بهلهسه دهبێتهوه یان پیاوهکه زیانی پێ دهگهیهنێ، ئهوه مارهکردنهوهکه لهلای خودا پهسهند نییهو نهیکهن باشه. {وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} ئهم ئهحکامانهی روونکرانهوه حوکمی پهروهردگارن، لهسهر زمانی پێغهمبهر بهئێوهی رادهگهیهنێ‌و روونی دهکاتهوه، بۆ کهسانێك که سوودو قازانجی پهیرهوکردنیان بزانن، ههست بهبهرژهوهندییان بکهن.

{[٢٣١] وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ} ئهگهر ئافرهتتان تهڵاق دان‌و {فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ} نزیك بهتهواوبوونی عیدده بوونهوه؛ بهیهکێ لهم دوو شێوهیه رهفتاریان لهگهڵ بکهن {فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ} یان ریجعهیان بکهنهوهو بهتهبایی‌و ئاشتی ژیانیان لهگهڵدا بهسهربهرن یان مهرهخهسیان بکهن‌و لێیان بگهرێن با تهڵاقهکهیان بکهوێ‌و بۆ خۆیان ژیانی داهاتووی خۆیان دیاری بکهن. بۆیهش رستهی {فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ} مان بهنزیك بوونهوه لهتهواوبوونی عیدده ماناکرد،

چونکە ئەگەر عیددەکە تەواو بوو، ئیتر پیاوەکە ناتوانێ ڕیجعەی بکاتەوە پەیوەندی ژن و مێردایەتیان بەتەواوەتی لێك دەپچڕێ و لەژێر ڕکێفی پیاوەکەدا نامێنێ. ئەمجار جەختی لەسەرئەوە کردووە کە نابێ ڕیجعەکردنەوەکە بۆ زیان پێگەیاندنیان بێ؛ فەرمووی: {وَلاَ تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُواْ} ڕیجعەیان مەکەنەوە بۆئەوەی بیانخەنەوە ژێردەستی خۆتان و زیانیان پێ بگەیەنن و تەنگیان پێ هەڵبچنن و عیددەکەیان پێ درێژکەنەوە، تا ناچاریان بکەن بەپارە تەلاقەکانیان بکڕنەوەو خۆیان ڕزگار بکەن. {وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ} کەسێك ئاوا بەوجۆرە ژنەکەی ڕیجعە بکاتەوە ئازاری بداو ستەمی لێ بکا، ئەوە بێگومان ستەمی لەخودی خۆی کردووە لەژیاندا، بەوە کە ڕێگای شەڕو شەڕەنگێزی گرتووە، ضەمیری خۆی نارەحەت دەکاو خزم و کەسوکاری ژنەکەی لەخۆ دەکا بەدوژمن و، خۆی لەپێش چاوی خەڵکی بەویژدان ناشیرین دەکا. هەر وەکوو چۆن لەقیامەتیشدا ستەمی لەخۆی کردووە، بەوە کە سەرپێچی لەفەرمانی خوای کردووە نارەزامەندی پەروەردگاری بەدەست هێناوە..!! {وَلاَ تَتَّخِذُوَاْ آيَاتِ اللّهِ هُزُوًا} فەرمانی خوداو حوکم و سنورەکانی بەگاڵتە مەگرن و شوێن داب و نەریتی سەردەمی نەزانی مەکەون؛ وریابن سنوور بەزێنی مەکەن؛ بەڕاستی ئەمە هەڕەشەیەکی توندە، ئاراستەی ئەوکەسانە کراوە کە سنوور بەزێنی دەکەن. لەهەمان کاتدا موسوڵمانانیش هەڵدەنێ کەڕێزی پەیوەندی ژن و مێردایەتی بگرن و واز لەداب و نەریتی سەردەمی نەزانی بهێنن، کە گاڵتەیان بەتەلاق و نیکاح دەکرد. {وَاذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} یادی نیعمەتی خودا بکەنەوە بەسەرتانەوە کە بریێ لەو نیعمەتە؛ خۆشەویستی نێوان ژن و مێردە بۆ یەکتری {وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ} هەروەها یادی نیعمەتی ئەوە بکەنەوە کەچەند ئایەتی پیرۆزیی دەربارەی یاسای ژن و مێردایەتی بۆ ناردوونە خوارێ؛ کە خۆشبەختی ژیانی دونیاو قیامەتی تێدایە، بەشێکیشە لە حیکمەتی خودا. لەحیکمەتی پەروەردگارە کە لەگەڵ دانانی تەشریعدا مەبەستە سەرەکییەکەیشی بۆ ڕوون کردوونەوە، سوودو بەرژەوەندییەکانی بۆ دیاری کردوون، دیارە زانینی حیکمەت و مەبەستەکەی پێکەوە دەبنە هەڵنەر بۆ پابەندبوون پێیانەوە. {وَاتَّقُواْ اللّهَ} لەخودا بترسن و پابەندی فەرمان و نەهییەکانی بن هەڵوێست و ڕەفتارتان بەرامبەر بەپەیوەندی نێوان ژن و مێرد بەگوێرەی شەریعەتی خودا بێ، {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} بزانن پەروەردگار ئاگاداری هەموو شتێکەو ئاشکراو پەنهان هیچی لێ ون نابێ؛ فەرمانیش بە بەندەکانی کردووە کە پابەندی سنوورەکانی بن و بەگوێرەی حوکم و شەریعەتەکەی ڕەفتار بکەن، نیاز پاك و دڵسۆزبن، هەموو کاتێ وابزانن خودا چاوی لێتانەو ئاگاداری دڵ و دەروون و ڕواڵەتتانە نە لەئەرزو نە لەئاسمان هیچی لێ گوم نابێ!؟!

{٢٣٢ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ} ئەی خاوەن بڕواو ئیمانداران! هەرکاتێ ژنتان تەلاقدان و عیددەیان بەسەرچوو مێردەکانیان یان پیاوی تر ویستیان مارەیان بکەن و ئافرەتەکانیش بۆ خۆیان داخوازی ئەمە بوون و دەیانویست شووبکەنەوە {فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ} ڕێگەیان لێ مەگرن و مەبنە بەربەست لەبەردەم شووکردنەکەیاندا، مادام ئەو پیاوو ئافرەتە بەیەکتری ڕازین و هیچ مانیعێکی شەرعی و عادەتی نییەو هیچ سوکایەتی پێ کردن و عەیب و عار بەبنەماڵە ناگەیەنێ و ڕێزی ئافرەتەکەی تێدایە، لێیان بگەڕێن با شووبکەنەوە. کە دەفەرموێ: {إِذَا تَرَاضَوْاْ بَيْنَهُم} واتە: لەبەینی خۆیاندا بەیەکتری ڕازی بوون؛ بەڵگەیە لەسەرئەوە کەهیچ مانیعێك نییە پیاوەکە ڕاستەوخۆ لە ئافرەتەکە خۆی خوازبێنی بکاو لەگەڵیدا ڕێك بکەوێ. ئەوکاتە بۆ باوك و براو کەسوکاری دروست نییە ڕێگە لەئافرەتەکە بگرن و نەهێڵن شووبکاتەوە، {بِالْمَعْرُوفِ} بەمەرجێك ڕێککەوتنەکەیان پەسەندبێ و ئەو پیاوەی ئافرەتەکە هەڵی بژاردووە هاوشانی خۆی بێ و سووکایەتی پێکردنی تێدانەبێ بۆ خزم و کەسوکاری ئافرەتەکە، {ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} ئەو حوکم و یاسایەی کە لەوەپێش بۆمان باسکردن لەگەڵ تەماع بەرنان و ترساندن، ئەوە ئامۆژگاری کۆمەڵی ئیماندارانی پێ دەکەین؛ ئەوانەی بڕوایان بەخوداو بەڕۆژی دوایی هەیە، چونکە هەر ئەوان ئەمجۆرە ئامۆژگارییانە وەردەگرن و کاری پێ دەکەن، دڵ و دەروونیان پێ ڕادەچەڵەکێ و دەیانەوێ بەوردی ناوەڕۆکەکەی جێبەجێ بکەن، بەهیوای پاداش وەرگرتنەوە لەهەردوو جیهاندا. {ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ} ئەو ڕێگە نەگرتنە لە ئافرەت کە بەدڵی خۆی شووبکاتەوەو بەو مەرجانەی باسکران، سوود بەخشەو بەرەکەتی تێدایە بۆ ئەوانەی کە پەیڕەوی دەکەن، ناموس و شەرەفیان دەپارێزێ، نەسەب و ڕەچەڵەکیان لەکەدار نابێ، زۆرجار وابووە، مەنع کردنی ئافرەت لەشووکردن بەدڵی خۆی ئاکامی ناشیرینی لێ

پەیدابووە، ئەخلاق‌و رەوشتی تێکداوەو یاسای کۆمەڵ‌و خێزانی تێکداوەو منداڵی سەرگەردان کردووە. {وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ} سەیریان بکرێ‌و رەفتاریان لەگەڵدا بکرێ. بەڵام سەد مەخابن زۆری پێ نەچوو موسوڵمانان ئەم پەیامە پیرۆزەیان لەبیر چۆوە، بایان دایەوە بۆسەر داب‌و نەریتی سەردەمی نەفامی‌و سەرلەنوێ دەستیان کردەوە بە چەوساندنەوەی ئافرەت، ئەمەش رەنگدانەوەیەکی خراپی هەبوو لەسەر کۆمەڵ‌و خێزان، رەورەوەی کۆمەڵایەتی لەسەنتەر لایداو خەڵکی تووشی گێرەو کێشەی جۆراوجۆر بوون. {وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ} پەروەردگار دەزانێ خێرو سوودو بەرژەوەندی لەچیدایە، نهێنی‌و حیکمەتی حوکمەکانی خۆی دەزانێ.

{[٢٣٣] وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ} پێویستە دایکان تەڵاقدراو بن یان لەژێر نیکاحی مێردەکانیان بن، دوو ساڵی تەواو شیر بدەن بەمنداڵەکانیان، ماوەی شیر پێدانەکە لەو ماوە دیاری کراوە تێپەڕ نەکات. {لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ} ئەگەر بەلایانەوە باش بوو بەرژەوەندی منداڵەکەی تێدا بوو باوك‌و دایکەکەش نەدارا بوون نەیان دەتوانی خواردنی ئاوی میوەو محەلەبی‌و نەرمەقووت بۆ زاروکەکەیان دابین بکەن، ئەوە دەبێ دایك ماوەی دوو ساڵەکە شیری خۆی بدا بە منداڵەکە، ئەگەر باوکەکە دەیتوانی ئەو جۆرە خواردنانە بۆ منداڵەکە دابین بکا، ئەوە باوك‌و دایکەکە دەتوانن پێش تەواوبوونی دوو ساڵەکە منداڵەکانیان لە شیر ببڕنەوە. {وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} لەسەر باوك پێویستە پێویستیاتی دایکە شیردەرەکە دابین بکا، نشینگەو بژێوو پۆشاکی پێویستی بۆ دەستەبەر بکا، بۆ ئەوەی ئافرەتەکە بتوانێ منداڵەکە بەخێو بکاو پارێزگاری بکا، ئایەتەکە لە جیاتی وشەی (الوالد) کە بەمانای باوکە وشەی (المولود لە)ی بەکار هێناوە بۆ ئەوەی ئاماژە بێ بۆ ئەوە کە (منداڵ هی باوکەو پاڵ ئەو دەدرێ) دایك وەکوو کارگە وایەو لە منداڵدانیدا ئەو کۆرپەلەیە هەڵدەپێچێ‌و گەشەی پێ دەکا تاوەکو چاو بە جیهان هەڵدێنێ.

بەکورتی‌و پوختی دایك سك بۆ باوك هەڵدەگرێ، شیر بۆ باوك دەدا، کەوابێ ئەرکی سەرشانی باوکە کە بژێوی‌و پۆشاکی پێویستی بۆ دابین بکا، تا بتوانێ خزمەتی زارۆکەکەی بکا، چاودێری بکاو پەروەردەی بکا، چەندییەت‌و چۆنیەتی نەفەقە پێدانەکە بە گوێری داب‌و نەرێتی ئەو دەوروبەرەیە کە ئافرەتەکەی تێدا دەژیا دیاری دەکرێ!

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (٢٣٤) وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ (٢٣٥) لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ (٢٣٦) وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَن تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٣٧)

{لاَ تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَهَا} هیچ کەسێك زیاد لە تواناو هێزی خۆی ئەرکی ناخرێتە سەر؛ نابێ نەفەقەو بژێوێکی وای داوا لێ بکرێ کە نەتوانێ بیدا. {وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ} ئەگەر باوك‌و دایکی نەمابوون پێویستە میراتگری منداڵەکە — کە خزمی نزیکیەتی بەجۆرێك کە یەکیان نێر بێ‌و یەکیان مێ بێ لێك مارە کردنیان دروست نەبێ — چی لەسەر باوك یان دایك پێویست بوو لەسەر میراتگرەکە پێویستە. {فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا} واتە: باوك‌و دایك کە هەردووکیان بەشیان بە منداڵەکەوە هەیە دەیانەوێ بەرێك‌وپێکی بەخێوی بکەن، جەستەو عەقڵ‌و هۆشی بەباشی گەشە بکا، دەتوانن بە رەزامەندی هەردووکیان پێش تەواوبوونی دوو ساڵەکە، یان دوای تەواوبوونی دووساڵەکە منداڵەکە لە شیر ببڕنەوە. {وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُواْ أَوْلاَدَكُمْ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} ئەگەر ویستتان دایەن بگرن‌و بۆ منداڵەکانتان ئافرەتی بێگانە بەکرێ بگرن بۆ بەخێوکردن‌و شیرپێدانی زارۆکەکانتان، ئەوە هیچ خراپەیەکی تێدا نیەو گوناهتان ناگا. {إِذَا سَلَّمْتُم مَّآ آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ} ئەگەر ئەو کرێیە بۆتان بڕیار داون بیان دەنێ کە دەچن بۆ سەردانیان

دیارییان بۆ بەرن‌و قسەی خۆشیان لەگەڵدا بکەن‌و ڕێزیان لێ بگرن، چونکە ئەوە بەرژەوەندی شیردەرو شیرخۆرو باوکەکەشی تێدایە، ئاشکراشە ئەگەر شیردەرەکە هەڵس‌وکەوتی جوانی لەگەڵدا نەکرێ‌و قسەی خۆشیشی نەکرێتە سەربار زۆر خۆ بە بەخێوکردنی منداڵەکەوە هەڵەوگیر ناکاو مەیل ناداتە منداڵەکەو بە پاك‌و خاوێنی ڕای ناگرێ، گرنگی بە گەشەکردنی نادا. {وَاتَّقُواْ اللّهَ} لە خودا بترسن زیادەڕەوی لە جێبەجێ کردنی ئەم حوکمانە مەکەن هەوڵ بدەن‌و بزانن بەرژەوەندی ئەم حوکمانە چیەو چی نیە، بزانن‌و ئامادە باش بن بۆ پابەندبوون پێیانەوە! {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} بزانن کە پەروەردگار کردەوەکانتان دەبینێ‌و ئاگادارییانە پاداش‌و سزاتان دەداتەوە لەسەریان، ئەگەر پێداویستی بەخێوکردنی منداڵەکانتان بە تەبایی‌و مەشۆرەت جێبەجێ کردو، بەگوێرەی شەرع‌و ئایین هەڵس‌و کەوتتان دەربارەیان کردووو کارێکی واتان نەکرد زیانیان پێ بگەیەنن ئەو منداڵانە لە جیهاندا دەبنە فێنکایی چاوتان‌و خێرو خۆشیان لێ دەبینن‌و لە قیامەتیشدا بۆتان دەبنە مایەی چاکەو پاداشتان دەدرێتەوە!

{[٢٣٤] وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا} ئەو پیاوانەی کە دەمرن‌و ژنیان لەپاش بەجێ دەمێنن‌و بەتەمای ئەوەن شووبکەنەوە، پێویستە لەسەریان کە تا تێپەڕبوونی چوارمانگ‌و دە شەو لە تازیەدا بن، شتێك نەکەن ببێتە هۆی خوازبێنی لێ کردن‌و لە ماڵ دەربچن، مەگەر ئیشێکی زەروور و شەرعییان هەبێ. {وَأُوْلاَتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} ئافرەتی دووگیان‌و سك پڕ مێردی مرد یان تەڵاق بدرێ کە منداڵەکەی بوو عیددەکەی تەواو دەبێ. {فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ} هەرکاتێ عیددەی دیاریکراویان تەواو بوو، ماوەی چاوەڕوانییان بەسەرچوو، ئەوە ئێوە گوناحتان ناگاتێ کە ئەگەر ئەوان ئەوەی لێیان قەدەغە بوو ئەنجامی بدەن، وەکوو خۆ ئارایشتدان‌و هەوڵدان بۆ شووکردن‌و چوونەدەر لە ماڵ‌و سەردانی خزم‌و کەس‌و کارو دراوسێ، بەشێوەیەکی شەرعی‌و بەگوێرەی داب‌و نەریتی ئەو کۆمەڵ‌و کۆمەڵگایە. {وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} پەروەردگار ئاگاداری هەموو کردەوەیەکتانە، جا ئەگەر خێزانەکانتان وا پەروەردە کرد کە بەگوێرەی شەرع ڕەفتار بکەن ئەوە حاڵتان باش‌و ژیانتان خۆش دەبێ. دەنا تووشی گیروگرفتی دنیاو سزای قیامەت دەبن.

{[٢٣٥] وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاء} گوناحتان ناگاتێ‌و چ خراپەیەکی تێدا نیە ئەگەر درکە لەگەڵ ئەو ژنانەدا بکەن کە لە عیددەی مێرد مردندان یان تەڵاق دراون‌و تەڵاقەکەی جۆرێکە ڕێگای ڕیجعەکردنەوەی تێدا نەماوە.. ئەم جۆرە ئافرەتانە ئەگەر بە درکە (کینایە) قسەی ئەوەیان بە گوێچکەدا بدەن کە دەتانەوێ دوای عیددە تەواوبوون بیانخوازن‌و مارەیان بکەن هیچی تێدا نیە. {أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ} هەروەها گوناحتان ناگاتێ کە لە دڵی خۆتاندا بەهیوای ئەوە بن دوای تەواوبوونی عیددە مارەیان بکەن، چونکە ئەم جۆرە هیواو حەز لێبوونە ناتوانرێ خۆی لێ بپارێزرێ، لەبەرئەوە پەروەردگار لەڕێی ڕێگەپێدان‌و ڕوخسەتەوە دەفەرموێ: {عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ} پەروەردگار دەزانێ ئێوە لە دڵی خۆتاندا ئەم هیوایە شین دەکەن‌و دژوار دەبێ کە ئێوە ئەم هیواو بەتەمابوونەتان بشارنەوەو ڕەغبەتی خۆتانیان پێ ڕانەگەیەنن‌و ئەوەی لەدڵتاندایە پێیان نەڵێن. {وَلَكِن لاَّ تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا} نەچن بە نهێنی‌و سرتەو بە دزییەوە بە ڵێنی مارەکردنیان پێ بدەن! چونکە ئەوە دەبێتە شوێن گومانی ئەم‌و ئەو شتی تری لێ دەبێتەوە، بەلام کە لەلای خەڵك‌و بە کینایە بێ عەیبی تێدا نیە. {إِلاَّ أَن تَقُولُواْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا}. وادەیان مەدەنێ بە قسەی بێ نەزاکەت، وادەیان بدەنێ بە وتەیەك کە لای خەڵکی کردنی عەیب نەبێ، وەکوو ئەوە بڵێی من سنگ فراوانم بۆ ئافرەت‌و بار قوڵم؛ پوختەی قسە ئەوەیە دروست نیە بۆ پیاو کە بەنهێنی لەگەڵ ئافرەتی عیددەدار باسی خوازبێنی‌و ژن مارەکردنیان لەگەڵدا بکەن‌و وادەی تەواوو صەریحیان پێ بدەن، بەلام ڕێگەیان پێدراوە کە بە کینایەو لە چوارچێوەی ئەدەب‌و حیشمەتدا ڕەغبەتی دڵی خۆیان بۆ بکەنەوە. {وَلاَ تَعْزِمُواْ عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىَ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ} بڕیاری مارەکردن‌و گواستنەوە مەدەن تا عیددەی ژنە مێرد مردووەکە تەواو دەبێ، واتە: مارەکردنی حەرامەو خوازبێنی حەرامەو تەنانەت ئەگەر مارەشی بکا مارەیی نایەو عەقدەکە دانابەسترێ. {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ} بزانن خودا دەزانێ چی لەدڵتاندایەو ئاگادارە، کە دەتانەوێ پرکێشی شتێك بکەن کە لێتان قەدەغەیە، بترسن لەوەی کە بڕیار لەسەر شتێك بدەن کە لێتان قەدەغە کراوە جا چ قسە بێ یان کرداربێ. {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ} بزانن کە هەریەکێ لە ئێوە کە سنووری بەزاندووە دوایی ژێوان بووە تۆبەی کرد، خودا تۆبەی لێ وەردەگرێ. چونکە پەروەردگار

خودایەکی لێخۆشبوو خاوەن حیلمە، زوو سزای بەندەکانی نادا، بەڵکوو مۆڵەتیان دەدا بۆ ئەوەی بەخۆیاندا بچنەوەو واز لە تاوان‌و گوناە بێنن‌و پابەندی فەرمانی خودای خۆیان بن، ژیانی کورتی دونیایان بە هەل‌و فرسەت بزانن‌و بە فیڕۆی نەدەن، تا دوایی پەشیمان نەبنەوە.

{[٢٣٦] لاَّ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاء مَا لَمْ تَمَسُّوهُنُّ أَوْ تَفْرِضُواْ لَهُنَّ فَرِيضَةً} هیچ مارەییتان ناکەوێتە سەر ئەگەر ژنتان تەڵاق دان بەمەرجێك نەتان گواستبنەوەو نەچووبنە لایان، مەگەر مارەییتان بۆ دیاری کردبن، ئەوکاتە ئەگەر گواستبتاننەوە ئەمجار تەڵاقتان دابن، ئەوە هەموو مارەییەکەیان دەکەوێ، ئەگەر نەتانگواستبنەوە ئەوە نیوەی مارەییان دەکەوێ، ئەگەر گواسترابنەوەو ماریی دیاری نەکرا بێ، ئەوە مارەیی هاوشانی (مهر المثل)ی خۆی دەکەوێ.. بەڵام چونکە ئافرەتەکە بەو مارەکردنە ناوی زڕاوەو تووشی زیان بووە {وَمَتِّعُوهُنَّ} دەبێ لە جیاتی مارەیی شتێکی بدرێتێ‌و بەهرەمەند بکرێ، ئەندازەی ئەو ماڵەی کە دەیدا بە ژنەکەدیاری نەکراوە بەڵکوو بە گوێرەی حاڵ‌و گوزەرانی پیاوەکە {عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ} لەسەر دەوڵەمەند بە پێی خۆی‌و {وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ} لەسەر دەست کورت‌و هەژاریش بە ئەندازەی خۆی. جا هەرچەندا شەرع ئەندازەی دیاری نەکردووە، بەڵام ئەوەی پەسەند کردووە کە تا دەتوانرێ دڵ فراوانی تێدا بەکار بێ، دڵدانەوەی ژنە تەڵاق دراوەکەی تێدا بێ. {مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ} ئەم ماڵ پێدانە پێی دەگوترێ موتعە ئەم موتعەیە واجب‌و پێویستە بدرێ بە ژنی تەڵاق دراوی نەگواستراوەی مارەیی دیاری نەکراو، حیکمەت‌و مەبەستیش لە پێدانی ئەم موتعەیەئەمەیە کە ئافرەتەکە پێش گواستنەوە تەڵاق بدرێ ناوی دەزڕێ‌و خەڵکی واگومان دەبەن کە ئەم ئافرەتە لەسەر شتێك تەڵاق دراوەو دیارە پیاوەکە ڕەوشتێکی ناشیرینی لێ بینیوە بۆیە تەڵاقی داوە، جا کە ئەم موتعەیەی دایە ئەو گومانە دەڕەوێتەوەو دەزانرێ کە سوچی تەڵاقدانەکە لە پیاوەکەوەیە نەك لە ئافرەتەکە.

{[٢٣٧] وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ} ئەگەر ژنتان تەڵاق دان، پێش گواستنەوەو چوونە لایان، لەوە پێشیش مارەییتان بۆ دیاری کردبوون، ئەوە نیوەی مارەیی دیاری کراویان دەدرێتێ‌و نیوەکەی تری دەگەڕێتەوە بۆ مێردەکە. ئەمە ئەو داب‌و نەریتەیە کە باو بووەو لە کاتی مارەکردندا ئافرەت هەموو مارەییەکەی وەردەگرت نەك بەو داب‌و نەریتەی کە ئێستا دایان هێناوە مارەیی دەکەنە دوو بەش یان زیاترو بەشێکی حازرو بەشێکی قەرزو زیادەڕەویش دەکەن لە مارەیی زۆرداو خۆی پێ هەڵدەنێنەوە!! ئەگەر پێش گواستنەوە یەکێ لە ژن‌و مێرد مرد؛ ئەوە هەموو مارەیی دیارکراو، یان مارەیی هاوشانی (مهر المثل) دەچەسپێ، چونکە مردن وەکوو گواستنەوە وایەو هەموو مارەیی واجب دەکا. {إِلاَّ أَن يَعْفُونَ} مەگەر ئافرەتە تەڵاق دراوەکە گەردنی مێردەکەی ئازاد بکا، لە هەموو نیوە مارەییەکە، یان لە بەشێکی بەم جۆرە بڵێ ئەم پیاوە نەچوومە لای‌و نە خزمەتم کردووە، نە سوودی لێ بینیوم، بۆچی شتی لێ وەربگرم! ئەوکاتە پیاوەکە لەو ئەندازەیەی کە ژنەکە ئازادی دەکا ڕزگاری دەبێ!! ئەمە کاتێك دەبێ کە ئافرەتەکە باڵغ‌و عاقڵ‌و خاوەن هۆش بێ. {أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ} یان ئەو کەسەی کە دامەزرانی مارە کردنەکەی بەدەستە: کە بریتتیە لە وەلی ئافرەتەکە، ئەو مێردەکە عەفوو بکا، هەندێك پێیان وایە مەبەست بەو کەسەی کە دامەزرانی مارەکردنەکەی بەدەستە مێردەکەیە ئەوکاتە ماناکەی ئاوایە. یان مێردەکە لەو نیوەی کە مافی خۆیەتی وەریگرێتەوە گەردنی ئافرەتەکە ئازاد بکاو پیاوەتی خۆی بنوێنێ، ئیتر ئەوکاتە ئافرەتەکە تەواوی مارەییەکە بۆخۆی دەبا. کە دەفەرموێ: {بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ} ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە قفڵی نیکاحەکە بەدەستی پیاوەو ئەو ئافرەتەکەی بەخۆیەوە شەتەك داوە، کە وابێ شیاوی ئەوە نیە هەروا بەهەوانتەو بێ پێدانی ماڵ‌و کاڵایەك وازی لێ بێنێ‌و بەرەڵای بکا، بەڵکوو واجوان‌و لەبارە: کە دەست‌و دڵ فراوانی لەگەڵدا بەکار بێنێ‌و چی داوەتێ لەمارەیی هیچی لێ نەسێنێتەوە. بۆیە دەفەرموێ: {وَأَن تَعْفُواْ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى} هەر یەکێك لەپیاوان یان ژنان لە مافی خۆی دەست هەڵگرێ‌و گەردنی ئەویتر ئازاد بکا ئەوە تەقوای خوای کردووەو لەخواترسە، جا گەردن ئازاد کردنەکە جاری وادەبێ پیاوەکە نیوەی خۆی ناوێ‌و هەموو مارەییەکە دەدا بە ژنەکە، جاری وایش دەبێ ژنەکە نیوە مارەییەکەی خۆی ناوێ چونکە وا ڕێدەکەوێ ئافرەتەکە هیچ خەتای نیە پیاوەکە بەبێ هۆیەکی مەعقوول تەڵاقی دەدا، جاری واش دەبێ ژنەکە پێکیشی لە پیاوەکە دەکا وا لە مێردەکەی دەکا تەڵاقی بدا!!! {وَلاَ تَنسَوُاْ الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ} پێویستە کەسێك کە لەبنەماڵەیەك ئافرەتێك دەخوازێ، دوایی تەڵاقی دەدا پیاوەتی‌و خزمایەتی ئەو بنەماڵەیەی لەبیر نەچێتەوە، وانەکا ژن تەڵاقدانەکە ببێتە

کردنەوەی دەرگای دوژمنایەتی. {إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} بێگومان پەروەردگار بیناو زانایە بەو هەڵسو کەوتەی کە ژنو مێرد لەگەڵ یەکتریی دەیکەن. بۆیەش پەروەردگار بەم رستە پیرۆزە کۆتای بە ئایەتەکە هێنا، تا بیری ئەو ژنو مێردانە بخاتەوەو ئامۆژگارییان بکا بۆ ئەوەی واز لە کەللەرەقیو سەرسەختیی خۆیان بێننو وانەزانن ئەو هەڵوێستانەیان کەس پێی نازانیو پرسینەوەیان لەسەر نیە!!

{[٢٣٨] حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ} لەوەپێش چەند ئایەتێکی ئەحکامی هێنا، بڕێکیان دەربارەی خوداپەرستیو (العبادات)و هەندێکیان دەربارەی سەوداو مامەڵەو بەشێکیان دەربارەی ئەحواڵ شەخصیو چۆنیەتی ژن مارەکردنو تەلاقدانو چۆنیەتیو چەندییەتی مارەیی بوو. {حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى} بەردەوام بن لەسەر بەجێهێنانی نوێژەکان بەگشتیو نوێژی ناوەراست بەتایبەتی، چونکە نوێژ بریتییە لە سوپاس کردنو پەنا بردن بۆ بارەگای زاتی بێچوونی پەروەردگار. {وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ} نوێژ بەجێ بهێنن بەشێوەیەك کە ترسو لەرزی تێدا بێو گەورەییو بێ هاوتایی پەروەردگاری تێدا بەدی بکرێ. ئاشکراشە نوێژ ئەم مانایانەی تێدا نابێ، ئەگەر ئامادە باشو خۆ حازرکردنی دڵو جەستەی تێدا نەبێ. دەبێ بەتەواویو بەدڵو بەگیان رووبکەیتە قاپی پەروەردگارو خەیاڵو خەتەرەی دوونیا لەدڵی خۆت دەربهاویو فکرو هۆشو هەستەکانت ئاراستەی زاتی بێچوونی بکەی!!

{[٢٣٩] فَإنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا} ئەگەر ترستان هەبوو لەوەی کە ئێوە بەو شێوە تایبەتییە نوێژەکانتان ئەنجام بدەن دوژمن فرسەتتان لێ بێنێو غافڵ گیرتان بکا، یان ترسی درندەتان هەبوو، لەبەری هەڵدەهاتن یان راوتان دەنان، یان جۆرێکی تر لەم شێوانە بوو.

ئەوە چۆنتان بۆ دەگونجا: بەرۆیشتنەوە بەسواری رووەو قیبلە یان روتان لە لایەکی تر، نوێژەکانتان بکەنو تەکانی نوێژ فاتیحەو تەحیاتو (سبحان الله)کان بڵێن، بۆ رکوعو سوجدەیش ئیشارە بکەن.

{فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ} ئەگەر ترسەکەتان نەماو دڵنیابوون، ئەوە یادی خودا بکەن، چونکە فێری کردوون چۆن عیبادەتی بکەنو لەکاتی ترسو بێمدا چۆن نوێژ دەکەن، یادی نیعمەتەکانی بکەن سوپاسی بکەن.

حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلْوُسْطَىٰ وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَآ أَمِنتُمْ فَٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَٰجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَٰجِهِم مَّتَٰعًا إِلَى ٱلْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِى مَا فَعَلْنَ فِىٓ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ وَلِلْمُطَلَّقَٰتِ مَتَٰعٌۢ بِٱلْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحْيَٰهُمْ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَٰتِلُواْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥٓ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَٱللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

{[٢٤٠] وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَاجِهِم مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ} ئەو پیاوانەی نزیك مردن دەبنەوەو ژنیان لەپاش بەجێ دەمێنێ پێویستە وەصیەت بۆ خێزانەکانیان بکەن کە بۆماوەی ساڵێك لەماڵی مێردەکەیدا بمێنێتەوەو بژێوی بۆ دابین بکرێ، بۆ کەس نەبێ لەو ماڵە دەری بکا. جا {فَإِنْ خَرَجْنَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِيَ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ} ئەگەر پێش تەواوبوونی ماوەکە لە ماڵەکە دەرچوونو بە پێچەوانەی وەسیەتی مێردەکەیانەوە، واتە هەر چوار مانگو دەشەو مانەوە ئەوە هیچ خراپەیەك نیە لەو کردارەی کردوویانە ئەگەر بچن بەنیکاحێکی راستو دروستو شەرعی شووبکەنەوە. چونکە مانەوەیان بەگوێرەی ئەم وەسیەتە پێویست نییە، هۆیەکەی بۆ ئەوە دەگەرێتەوە کە عەرەبەکان لەسەردەمی نەزانیدا وەسیەتیان دەکرد بۆ ژنەکانیان بە بژێوو شوێنی حەوانەوە بۆ ماوەی ساڵێکی تەواو، پێویست بوو ئافرەتەکە ماوەی ساڵەکە لە عیددەدا بێ... ئیتر پەروەردگار بەم ئایەتە ئەوەی روون کردەوە: کە ئەوە شتێکی واجب نییە. کەوابوو بەم پێیە نەسخ لە ئایەتەکەدا نییە...

{وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} خودا باڵادەستو بەتواناو دەستەڵاتدارو کارامەو کارسازە، دەتوانێ دابو نەریتی گەلو نەتەوە بگۆڕێ لەدابو نەریتی زیانەخرۆو زیانبەخش بۆ سوننەتو دابو نەریتی سوود بەخشو مرۆڤانە، وەکوو گۆڕینی ئەو عادەتەی عەرەبەکان هەیانبوو دەربارەی ژنی مێرد مردوو کە دەبوایە ماوەی ساڵێك گۆشەنشینو زەلیل بمێنێتەوەو ماوەی دەرچوونی نەبوو، ئەو عادەتەی گۆڕی بە عادەتێکی باشترو گونجاوتر کە بریتی بوو لەرێزگرتنی ئافرەتەکە لەماڵی مێردەکەیداو رێگە لێ نەگرتنی ئەگەر ویستی دوای عیددەی چوار مانگو دەشەو کە لەماڵەکە دەربچێ بە مەبەستی کاری باشو کارکردن بۆ بەرژەوەندی خۆیو داوڕۆژی خۆی. ئەم یاساو دابو نەریتە گونجاوە لەگەڵ بەرژەوەندی تاكو کۆمەڵ لەهەموو کاتو شوێنێکا.

{٢٤١ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ} هەیە بۆ ئەو ئافرەتانەی گواستراونەوە یان نەگواستراونەوە کە تەلاق دەدرێن موتعەیەکی رێكو پێك...

موتعە: بریتییە لەو ماڵو دارایییەی کە ژنو مێرد لەسەری رێك دەکەون یان قازی دیاری دەکا، پێدانی ئەم موتعەیە مافێکی چەسپاوو سەلمێندراوە... ئەوانەی لە خوداترسو خوداپەرستن تکووڵی تێداناکەن دەیاندەنێ!

{٢٤٢ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} واتە: وەکوو چۆن لەوە پێش پەروەردگار دەربارەی مافی ژنو مێرد — کەبەسەر یەکتریانەوە هەیە — حوکمو یاسای بۆ روون کردنەوە، هەربەو جۆرە لێرەدا پەروەردگار حوکمو یاسای تریشتان بەهۆی ئایاتی موحکەمەی قورئانەوە بۆ روون دەکاتەوە، لەتەك روون کردنەوەکەدا سوودو فائیدەی پەیڕەو کردنی ئەو حوکمو یاسایانەش دەستنیشان دەکا، بەڵکوو ئێوە لەشتەکان وردبینەوەو هۆشتان بەخۆدا بێتەوەو حیکمەتو بەرژەوەندییەکانی ئەو حوکمانە بزانن و لە مەبەستی ئایەتەکان تێبگەنو عەقڵو هۆش پەیدا بکەن....

{٢٤٣ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِمْ} ئایا نەتزانیوەو ئاگادار نیت لەحاڵو چۆنیەتی ئەو گەلو نەتەوەیەی لەترسی دوژمنیان لەماڵو زێدو نیشتمانی خۆیان دەرچوونو کۆڕەویان کردو هەڵاتن، ئەوان کەم نەبوون نەتەوەیەکی بەژمارە زۆر بوون، نەتەوەیەکی بەنی ئیسرائیل بوون. {وَهُمْ أُلُوفٌ} ئەوانە بە هەزاران هەزار کەس بوون، ئەوەندە زۆر بوون چاوەڕوانی ئەوەیان لێ دەکرا خۆڕاگرو ئازایانە بەرگری بکەن لە ماڵو ناموسو وڵاتیان، کاتێك دوژمن بۆیان هات بەرگرییان نەکردو هەڵهاتن {حَذَرَ الْمَوْتِ} لەترسی مردن چونکە نەتەوەیەکی ترسنۆكو ژیان خۆشەویستو بێ هەڵوێستو کەم غیرەتو بێ ورەو دەروون رووخاو بوون، بڕوایان بەخوداو پێغەمبەران نەبوو. {فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُواْ} پەروەردگار مراندنی، ئەمجار ئەم مردنە چۆن بووەو بەچی مردن! هیچ شتێك لەم بارەوە لە قورئاندا نەهاتووە چونکە ئەوە مەبەست نییە، ئەوە مەبەستە کە پەند وەربگرنو تێ بگەن کە ترسو لەرزو دڵەڕاوکێو هەڵهاتنو قوچاندنو خۆ حەشاردان هیچ لەمەوزوعەکە ناگۆڕێو مردنیان لێ دوور ناخاتەوەو ئەوەی بۆیان دیاری کراوە دەبێ بیگەنێو پێی بگەن. {ثُمَّ أَحْيَاهُمْ} دوایی زیندووی کردنەوە، جا چۆنی زیندوو کردنەوەو زیندوو کردنەوەکەیان بەچی شێوەیەك بوو ئەوەش قورئان باسی نەکردووەو نازانین چۆن بووە. {إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ} بێگومان پەروەردگار خاوەن فەضڵو نیعمەتی زۆرو هەمەجۆرە بەسەر ئادەمیزادەوە وەلێ زۆربەی زۆریان سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی نابنو سپڵەیی دەکەن.

{٢٤٤ وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ئێوە ترسنۆك مەبن مەترسن، لەرێگەی خودادا جیهاد بکەنو هەوڵ بدەن، گیانو ماڵو دارایتان لەپێناو ئایینی پیرۆزی خودادا بەخت بکەن {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} ئێوە باش بزانن و دڵنیا بن: کەخودا بیسەرە، هەموو قسەو باسێك دەبیسێو دەزانێ چی لەخۆ گرتووەو مەبەست بەو قسەیە چییە! یان خودا بیسەرەو وەڵام دەداتەوەو دەزانێ چی دڵو دەروون چاك دەکا چی حاڵو چۆنیەتی ژیان بەختەوەر دەکا.

ئاشکرایە جیهاد لەرێگەی خودادا بریتییە لەخۆ بەخت کردنو ماڵ بەخشین لەرێگەی خودادا لە قورئان دا زۆر جار لەگەڵ باسی شەڕو جیهاد باسی ماڵ بەخشین دەهێنرێ، چونکە وادەبێ موجاهید ئامادەباشی هەیە بچێ بۆ شەڕو دژی دوژمنی ئیسلام بجەنگێ بەڵام ماڵو دارایی و تفاقی جەنگی بۆ دابین ناکرێ کەوابوو پێویستە هەمیشە موسوڵمانان هەڵبندرێن بۆ ماڵ بەخشین بۆ دابین کردنی تفاقی جەنگاوەرانی ئیسلام.

{٢٤٥ مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً} کێیە ئەو کەسە کە ماڵو دارایی خۆی بەقەرز دەدا بەخودا بەشێوەیەکی رێكو پێك واتە ماڵو دارایی خۆی لەبەر خاتری خودا دەبەخشێ، ئەمجار خودا ئەو ماڵو

داراییەی بۆ دوو چەندانەو چەند چەندانە دەکاتەوەو لەدونیادا ماڵەکەی زۆرتر دەکاو پیتو بەرەکەتی تێدەخاو ئارامی دەروونی پێ دەبەخشێو خۆشی لەژیان دەبینێ لە قیامەتیشا پاداشتی بەچەند چەندان دەدرێتەوە زیاد لەوەش ڕەزامەندی خودا لێیانو نزیکی خودایان بۆ دەکرێتە بارە قەڵا. {وَاللَّـهُ يَقْـبِضُ وَيَبْـسُطُ وَإِلَيْـهِ تُرْجَعُـونَ} هەژاریو دەوڵەمەندی بەدەست پەروەردگارە بەخیلیو چرووکی مرۆڤ دەوڵەمەند ناکا بەخشندەییو سەخاوەتیش فەقیری ناکا: لەئاکاما چاکو خراپ، هەژارو دەوڵەمەند، پیرو جوان بەهەموو ڕەنگو ڕەچەڵەکو کردارییانەوە هەر بۆلای خودا دەگەڕێنەوە، هەرکەسە بەمەرگی خۆی دەمرێو مەرگ پاشو پێش ناکا!! {[٢٤٦] أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلإِ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ مِن بَعْدِ مُوسَى} ئایا چیرۆکی ئەو تاقمو کۆمەڵەی نەوەی ئیسرائیلت پێ نەگەیشتووە؟ کە دوای سەردەمی مووسا ڕوویدا؟ بزانە کە پیاو ماقووڵو ڕیش سپیو دڵسۆزانیان لەگەڵ پێغەمبەرێکیان کۆبوونەوە {إِذْ قَالُواْ لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} بە پێغەمبەرەکەی خۆیان گوت: سەرکردەیەکمان بۆ دەست نیشان بکە تا لەژێر سەرکردایەتی ئەودا لە ڕێگای خودادا جیهاد بکەین لە پێناو بیروباوەڕی خۆماندا بجەنگینو خۆمان بەخت بکەین، دیارە ئەم گەلو نەتەوەیە بڕوادارو دڵ زیندوو بوونو باوەڕیان بەخودا قایم بووەو هەستیان بەوە کردووە کە ئەوان خاوەنی بیروباوەڕنو لەسەر حەقن، دوژمنەکانیان لەسەر ڕێگای گومڕاییو سەرلێ شێواون. {قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلاَّ تُقَاتِلُواْ} پێی گوتن ئایا چاوەڕوان ناکرێ لێتان ئەگەر شەڕتان لەسەر پێویست کراو فەرمانتان پێکرا بە جەنگ کردن پشت هەڵبکەنو پاشگەز ببنەوە؟ {قَالُواْ} وتیان: {وَمَا لَنَا أَلاَّ نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَارِنَا وَأَبْنَآئِنَا} چی ڕێگەی ئەوەمان لێ دەگرێ کە لە پێناو ئایینی خودادا نەجەنگین؟ بۆ دەبێ پاشگەز ببینەوە؟ لە کاتێکدا ئێمە ستەم لێکراوینو لە زێدو نیشتمانی خۆمان دەرکراوین ماڵو سامانمان داگیر کراوەو منداڵەکانمانیان لێ فڕاندووین!! شەڕکردنمان لەگەڵ ئەوانەدا پێویستەو حەقەو ڕاستە. هیچ ڕێگا چارەیەکو بەهانەیەکمان نیە بۆ پاشگەز بوونەوە ئەمە هەڵوێستمانەو هەرگیز لێی لانادەین. بەڵام ئەم خوێن گەرمیو سوور بوونەیان بەردەوام نەبوو ئەم هەڵوێستەیان تاسەر نەبوو چونکە {فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْاْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ} کاتێك شەڕکردنیان لەگەڵ کافرەکاندا لەسەر پێویست کراو لە قسەی

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالُوا
لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ
هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا
قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا
مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا
إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ
لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا
قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ
مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ
عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ
يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾
وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ
التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا
تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

ڕووت دەرچوو دەبوایە بەکردەوە بیسەلمێنن کۆمەڵێکی کەمیان نەبێ ئەوانی تر پشتیان هەڵکردوو پەشیمان بوونەوە. {وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ} پەروەردگار ئاگادارو زاناو بینایە بەوانەی کە ستەم لە خۆیان دەکەن، ستەم لە پەیامبەرو بەرنامەی خودا دەکەن، ستەم لە حەقو ڕاستی دەکەن؛ دەزانن کە ئەوە حەقەو خۆی لێ هەڵە دەکەنو لێی لادەدەن.

{[٢٤٧] وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا} پێغەمبەرەکەیان پێی ڕاگەیاندن کە پەروەردگار طالووتی کردووە بە پاشاو سەرکردەیانو هەموویان بچنە ژێر فەرماندەیەوەو لەژێر سەرکردایەتی ئەودا بجەنگن! ئەمجار هەر بەئەوەندە نەوەستان کە خۆیان لەشەڕ پەنابگرنو نەچنە ڕووبەڕوو بوونەوەی دوژمنەکانیان! بەڵکوو دەنگی ناڕەزاییان بەرزکردەوەو {قَالُواْ} وتیان: {أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا} چۆن دەبێ طالووت بکرێ بە پاشاو سەرکردەی ئێمە؟؟ کەی ئەوە شیاوی ئەو پلەو پایەیە؟! {نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ} ئێمە شیاوترین بۆ پاشایەتی ئێمە کوڕی پاشاینو طالووت کوڕە مسکێنە.

سەرباری ئەوەش {وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ} دەوڵەمەندو ساماندارێك نیە تەرازووی لاسەنگی بنەماڵەو خادانی بۆ بەرامبەر بكاتەوە!! {قَالَ} وتی: {إِنَّ اللّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ} پەروەردگار ئەوی بۆ پاشایەتی هەڵبژاردووەو دەست نیشانی بەدیهێنەرە، ئەمە لەلایەكەوە، لەلایەكی تر ەوە {وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ} زاناو خوێندەوارە، خودا زانستێكی باشی پێ بەخشیوە كە پێویستییەكی سەرەكییە بۆ سەركردایەتی، وێڕای ئەوەش قەدو بالایەكی بەرزو بڵندو سەرو سیمایەكی جوانو لەشو لارێكی ساغو سەلیمو عەقڵو هۆشێكی تەواوی پێدراوە: كە ئەمانەش پێویستییەكی سەرەكین بۆ پاشایەتی.

{وَاللّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار خۆی خاوەنی هەموو بوونەوەرەو بەویستی خۆی دەسەڵاتو زانیاریو نیعمەتی تری دەدا بەهەركەسێك مەیلی لێ بێ بیداتێ خودا بۆخۆی خاوەنی گەنجو خەزێنەی بێ بڕانەوەیە، دەزانێ كێ شیاوی ئەوەیە زانیاریو دەسەڵاتی فەرمانڕەوایەتی پێ ببەخشێ.

{[٢٤٨] وَقَالَ لَهُمْ نِبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَن يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ} نەتەوەی ئیسرائیل لەگەڵ پێغەمبەرەكانیاندا هەڵوێستی زیادەڕەوی هەڵچوونو داچوونیان هەبووە، یەكێ لەو هەڵوێستانەیان ئەم هەڵوێستەیان بوو كە زۆر رقەبەرییان لەگەڵ پێغەمبەرەكەیان دەكردوو زۆر گیرە گیرو سەرپێچییان كرد. هەتا كار گەیشتە ئەوە كە پێغەمبەرەكەیان پێی گوتن: بەڵگەیەكی ماددی هەیە كە طالووت كراوەتە پادشای ئێوە، ئەویش گەڕانەوەی ئەو سندووقەیە، كە كاتی خۆی لای موسا بووە دوژمن لێی ستاندووە، ئەو سندووقە لەم رۆژانەی داهاتوودا دێتەوە بۆلاتان، ئەو سندووقە دەبێتە هۆی ئارامی بۆ ئێوە، چونكە پیرۆزیی هەیە، {وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ} هەندێ پاشماوەو كەلەپووری پیرۆزی خێڵی موساو هارونی تێدایە كە پاش خۆیان بەجێیان هێشتبوو وەكوو عەساو بەرگو برێ لەوحەی تەورتو مێزەری هاورونو جلو لیباسی ئەویشی تێدایە،هەروەها هەندێ كەلەپووری ماڵەكانی ئایینی موساشی تێدایە. {تَحْمِلُهُ الْمَلآئِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} فریشتە ئەو سندووقە لەدەست دوژمنەكانتان دەردەهێننو دەیهێننەوەبۆلای طالووتو هاتنەوەی ئەو سندوقە بەڵگەیە كە خودا چاودێری ئێوە دەكاو طالووتی كردووە بەپاشای ئێو، تا ئیشو كارتان بەڕێوەبەرێو بەسەر دوژمنەكانتاندا سەرتان

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۚ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو اللَّهِ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

بخا، پێویستی سەرشانی ئێوەشە كە پشتی بگرنو یارمەتی بدەنو رازی بن بە پاشایەتی ئەوو گەردنكەچی سەرۆكایەتیەكەی بن، ئەگەر راست دەكەن ئێوە بەراستی خودا پەرستن.

{[٢٤٩] فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ} كاتێك طالووت بە سوپاكەیەوە لەشار دەرچوو كۆبوونەوەیەكی سەربازی بە شەڕكەرەكانی كردوو وتارێكی بۆ دانو وتی: پەروەردگار بە چۆمێك بە تاقیتان دەكاتەوە، لەوە بەولاوە لەسەر رێگاماندا تووشی چۆمێك دەبین، {فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي} هەركەسێك لێی بخواتەوە ئەوە لە كۆمەڵی ئێمە نیەو یارمەتیدەرو سەربازی من نیە، كەسێك لێی نەخواتەوە ئەوە پارتو كۆمەڵی منە.

{إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ} مەگەر كەسێك لوێچێك ئاو هەلگرێو دەمی خۆی پێ تەڕ بكاو تۆزێ تینوایەتی خۆی پێ بشكێنێ. {فَشَرِبُواْ مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ} زۆربەیان دەمیان پێوەناو تێریان لێ خواردەوە، ئەوان رێگەی ئەوەیان پێدرابوو كە لوێچێك ئاو هەلگرنو دەمی خۆیانی پێ تەڕ بكەن نەك بچن خۆیان تێر ئاو بكەن، دیارە ئەوانەی كە وایان كردلە

سوپای طالووت جیا بوونەوە چونکە لەوەپێش پێی گوتبوون هەرکەسێك لەو چۆمە بخواتەوە ئەوە لەمن نیە. {فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ قَالُواْ لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنودِهِ} بێگومان ئەوان لە چۆمەکە پەڕینەوە زۆربەی زۆری سوپا پاشگەز بوونەوەو جەنگاوەرانی طالووت کەم بوونەوە، چاویشیان بە دوژمنەکانیان کەوت کە لە ژێر سەرکردایەتی جالوتدا بوون‌و زۆر پڕ چەك‌و تفاق بوون، هەستیان بە کەمی‌و بێ هێزی خۆیان لەبەرامبەر سووپای جالوتدا کرد؛ هەرکە پەڕینەوەو وەزعەکەیان بەچاوی خۆیان بینی هاواریان لێ هەڵساو وتیان: ئێمە بەم سوپا کەمە کەم تفاقە ناوێرینە ئەو سوپا زۆرەی جالوت کە هەموو پێویستییەکی جەنگی بۆ دابین کراوە؛ ئێمە ناتوانین بەم ژمارە کەم‌و بێ چەك‌و تفاقە لەگژ ئەو هێزە زەبەلاحە رابچین!! ئیتر لەم کاتەدا بڕوای پۆڵایین‌و باوەڕی تەواو رۆڵی خۆی گێڕاو دەوری بینی. کۆمەڵی بڕواداری پشت بەخودا بەستوو بەدیارکەوت.

{قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُو اللَّهِ} ئەوانەی کە بڕوایان وابوو دەچنەوە بەر دیوانی خودا رۆژی قیامەت حیسابیان لەگەڵ دەکرێ بیروباوەڕیان بە زیندووبوونەوەو گەڕانەوە بۆلای پەروەردگار زۆر پتەوو دامەزراو بوو وتیان: {كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ} سەرکەوتن بەزۆری چەك‌و تفاق نیە سەرکەتن بەدەست خودایەو یارمەتیدەر ئەوە لە زۆری ئەوان مەترسن زۆرجار کۆمەڵی کەم بەهۆی بڕوا بەخوداو ئیمان پتەویی بەسەر کۆمەڵی زۆرو پڕ چەك‌و تفاقدا سەرکەوتوون‌و تێکیان شکاندوون {وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ} پەروەردگار هەمیشە یارمەتیدەرو پشت گیری خۆراگرو وره بەرزانەو سەرکەوتن بۆ وره بەرزو پشوو درێژانە!

{[٢٥٠] وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا} کاتێك طالووت‌و کۆمەڵە خواناسەکەی کە لەگەڵیدا بوون چوونە گۆڕەپانی جەنگەوەو خۆیان پیشانی جالوت‌و سوپاکەیدا، بەچاوی خۆیان هیزو چەك‌و تفاقی سوپای جالوتیان بینی دڵە لەرزەیان پێ نەکەوت‌و وره‌یان نەڕوخا، بەڵکوو لەو کاتەدا پەنایان بۆ پەروەردگار بردو هاواریان لێ کردوو وتیان پەروەردگارا! خۆگری‌و خۆراگریمان بەسەردا بڕژێنە، وەرە هێزو توانامان بدەرێ {وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا} قاچمان بەهێز بکەو لێنگە لەرزێمان پێ نەکەوێ، خۆگری‌و ئارامیمان بدەرێ، لەشەڕدا دڵ‌و دەروونمان بەهێز بکە {وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} یارمەتیدەرمان بە بۆ سەرکەوتن بەسەر دوژمندا.. دوژمنێکی کافرو خوانەناس‌و دونیا خۆشەویست‌و باطل پەرست..

{[٢٥١] فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ} سوپای طالووت هەرچەندە کەم‌و کەم تفاقیش بوون بەڵام بەهۆی بیروباوەڕی پتەوو خواناسیان بەسەر دوژمنی زۆرو بێ شوماری جالووتدا سەرکەوتن‌و تێکیان شکاند. {وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاء} لە ئاکامی ئەم رووداوەدا داود ناوبانگی دەرکردوو دەسەڵاتی بەنو ئیسرائیلی دەستکەوت‌و دوایی پەروەردگار کردی بە پێغەمبەرو کتێبی تەوراتی بۆ ناردو فێری زرێ دروست کردن بوو، فێری زمانی باڵندەکان بوو ئاخاوتنی لەگەڵ دەکردن، فێری زانستی ئایین بوو، لە یەکالاکردنەوەی کێشەی ئادەمیزاداندا لێهاتوویەکی تەواوی هەبوو، پاشایەتی‌و پێغەمبەرایەتی بەیەکەوە پێدرا، پێش ئەو ئەم پلەو پایە بۆ کەسی تر دەستەبەر نەبوون! {وَلَوْلاَ دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ} لێرەدا پەروەردگار حیکمەتی شەڕو جەنگمان بۆ روون دەکاتەوە، حیکمەت‌و بەرژەوەندی لەبەیەکدا چوونی هێزو گرۆهەکانی ئادەمیزادو پێش بڕکێ‌و راپەڕین‌و هەوڵدان لە گۆڕەپانی ژیاندا کە بەدرێژایی رۆژگارو هەتا خەیاڵ بڕکا دەبینی گۆڕەپانی ژیان بە ئادەمیزاد شەپۆل دەدا، هەریەکە بۆلای خۆی رادەکێشێ‌و بۆ بەرژەوەندی خۆی هەوڵ دەدا، ئەوەمان بۆ روون دەکاتەوە کە لە پشتی پەردەوە دەستێکی بەهێزی کارساز هەیە سەرە دەزووەکانی پێکەوە گرتوون‌و ئەم کاروانی ژیانی ئادەمیزادە فەرەباڵغە دژ بەیەکانە بەرەو خێرو خۆشی دەجمێنێ لە کۆتاییدا دژایەتی‌و پێشبڕکێیان دەبێتە هۆی پێشکەوتن‌و ئاوەدان کردنەوەو خێرو خۆشی، چونکە شەڕو هەرا هەروەکو زەرەرو زیانی هەیە سوودو قازانجی وەکوو روخان‌و وێرانکردنی لێ پەیدا دەبێ، دروست کردن‌و داهێنانیشی لێوە هەڵدەستێ.

{وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ} وەلێ پەروەردگار خاوەن فەضل‌و گەورەیی‌و بەخششە بەسەر بوونەوەرداو (بۆ هەموو زاڵمێك زەواڵێکی ناردووە) ئەم چیرۆکە قورئانیە چەند شتێکی لێ وەردەگیرێ.

{[٢٥٢] تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ} ئەو ئایەتە قورئانیە بەرزو بە پێزانەت بەسەردا دەخوێننەوە.. خودا دەفەرموێ ئێمە بەسەرتدا دەخوێنینەوە، کەلامی ئێمەیەو خۆمان بۆت دەنێرینە خوارێ‌و بۆت دەخوێنینەوە بۆ ئەوەی ببێ بە قانوون‌و یاسا بۆ بەندەکانم، کەسی تر مافی ئەوەی نیە ئەم کارە بکا، هەرکەسێك یاسایەك

دابنێ بۆ ئادەمیزاد جگە لە یاسای خودا، ئەوە مافی خودا پێشێل دەکا، ستەم لەخۆی‌و ئادەمیزادیش دەکا ئیددعای شتێك دەکا نیەتی؛ فاڵچی‌و پڕوپووچ خوازەو نابێ بەقسەی بکرێ.

{وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ} بێگومان تۆ ئەی موحەممەد! لەڕیزی پێغەمبەرانی‌و یەکێکی لە ئەوان بۆیە ئێمە ئایەتی قورئانت بەسەردا دەخوێنینەوە، تاقیکردنەوەی ئادەمیزادت بۆ شی دەکەینەوە، بەسەرهات‌و رووداوی گەلە پێشینەکانت بۆ دەگێڕینەوە، تاقیکردنەوەی کاروانی بیروباوەڕ لە هەموو قۆناغەکانداو ئاکامەکانیت بۆ روون دەکەینەوە میراتی هەموو پێغەمبەرانت پێ دەبەخشین.

کۆتایی جزمی دووەم

﴿ تِلْكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَيَّدْنَٰهُ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَٰعَةٌ وَٱلْكَٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَا وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشْدُ مِنَ ٱلْغَىِّ فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

{[٢٥٣]تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} ئەو پێغەمبەرانە، ئەو کۆمەڵە تایبەتییە هەڵبژێراوەی کە خودا ئەرکی رابەرایەتی ئادەمیزادی پێ سپاردوون، هەموویان لەیەك ئاست‌و پلەو پایەدا نین، برێکیان زێدە رێزیان بەسەر ئەوانی تردا هەیە، لەبەرئەوە هەندێ رەوشت‌و شتی تایبەتمەند هەن لەبرێکیاندا هەبووەو، لەوانی تردا نەبووە، هەرچەندە هەموویان ئەرکی پێغەمبەرایەتی‌و رابەرییان خراوەتە سەرشان؛ هەموویان بانگەوازی ئادەمیزادیان کردووە بۆ بەدەستهێنانی خۆشبەختی دونیاو قیامەت. {منهم من كلم الله ورفع بعضهم درجات وآتينا عيسى ابن مريم البينات وأيدناه بروح القدس}. هەیانە راستەوخۆ خودا ئاخاوتنی لەگەڵدا کردووە، پلەو پایەی هەندێکیانی لە پلەو پایەی هەندێکیان بەرزتر کردۆتەوە، عیسای کوڕی مەریەم موعجیزەی ئاشکرامان پێدا، بە جوبرائیل پشتگیریمان لێکرد. {وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ} خۆ ئەگەر خودا بیویستایە هەرگیز ئەو گەل‌و نەتەوانەی پاش ئەو پێغەمبەرانە هاتوون لەناو یەکدا بەشەڕ نەدەهاتن‌و بە ئاشتی‌و تەبایی ژیانیان بەسەر دەبردو، هەموویان بە کۆمەڵ یەکیان دەگرت‌و، خوداپەرست دەبوون. بە تایبەتی دوای ئەوەی کە ئەو پێغەمبەرانە بە بەلگەی روون‌و ئاشکراو موعجیزەی بەهێزو چەسپێنەرەوە هاتوونە سەر گرۆهەکانی ئادەمیزادو بانگەوازیان کردوون بۆ خوداپەرستی! ئەگەر خودا بیویستایە دژایەتی لە نێوان ئادەمیزاد سەر هەڵ نەدا، سەری هەڵ نەدەدا؛ بە جۆرێك هەمووی وا رام دەکردن کە شوێن پێغەمبەران بکەون‌و قبووڵی حەق‌و راستی بکەن! بەڵام پەروەردگار ئەو ویستەی نەبووەو وای داناوە ئادەمیزاد بۆ خۆیان بیروڕایان ئازاد بێ‌و بەو عەقڵ‌و هۆشەی کە تێیدا دروست کردوون بۆ خۆیان رێگەی راست بگرن؛ رێگای خۆشبەختی‌و کامەرانی رەچاو بکەن، تا شیاوی وەرگرتنی پاداش‌و سزا بن. {وَلَكِنِ اخْتَلَفُواْ} بەڵام ئادەمیزادەکان هەموویان بەیەك عەقڵ‌و هۆش بیریان نەکردەوە، بەڵکوو کێشەیان تێکەوت‌و لە ئاستی وەرگرتنی ئایینەدا رای جیا جیایان تێدا سەری هەڵدا، {فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ} هەیانبووە یەکسەر باوەڕی بە پەیامی پێغەمبەرەکان کردووە،

هەیانبووە بڕوای بە پەیامەکەیان نەکردووە.. {وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلُواْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ} ئەگەر خودا مەیلی بکردایە شەڕیان نەدەبوو یەکتریان نەدەکوشت، بەڵام خودا چی بوێ دەیکاو،چی ویست ئەوە ئەنجام دەدرێ، هەموو شتێك بەقەزاو قەدەری خودا دەبێ، ڕەنگدانەوەی ئەم بیروباوەڕە جیا جیانە دیارە جیا جیا بووە جاری وا هەبووە بەکێشەی قسەی تانەو ڕەخنە بووە، جاری وایش بووە گرۆهەکان پەنایان بۆ شمشێرو خوێن ڕشتن بردووە. پەروەردگار دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێك دا دەشکێ، هەموو کاروبارێك لەژێر دەستی قودرەتی ئەودایە، جا ئەگەر ویستی کەسێك بەختیار بکا ئەوە ڕامی دەکا بۆ ئیمان هێنان‌و خوداپەرستی، ئەگەر ویستی ڕیسوای بکا بڕوا بە خودا ناهێنێ‌و، لێی یاخی دەبێ.. کەوابێ بەختیار کردن‌و ڕیسواکردن بە ویست‌و ئیرادەی خودایە، کارەکە هی بەندەیە.

{[٢٥٤]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ} . ئەی ئەو کەسانەی بڕوای ڕاست‌و ئیمانی پتەوتان هەیە! ببەخشن لەو ماڵ‌و دارایییەی پێمان داوون، ماڵ‌و سامان لە ڕێگەی خوادا، لە پێناو بەرژەوەندی ئایینی خودادا خەرج بکەن، یارمەتی فەقیرو هەژاری لێ بدەن، دەستی بێ نەوایانی پێ بگرن، تا لە جیهاندان‌و لە کۆڕی ژیاندان‌و زیندوون لە ماڵی خۆتان ببەخشن، دەست پێشخەری بکەن پێش ئەوەی ڕۆژێك بێتە ڕێتان کەس وەسەر کەسی ناپرژێ، کڕین‌و فرۆشتنی تێدا نیە. دۆستایەتی‌و خزمایەتی نامێنێ، شەفاعەت‌و بۆ پارانەوەو واسیتەو واسیتەکاری نابێ‌و کەڵك ناگرێ، خەفەت خواردن‌و پەشیمان بوونەوە هیچ سوودی نیە، ڕۆژی حیساب‌و کیتابە، ڕۆژی سزاو پاداشە، بەدەل‌و فیدیە، دۆستایەتی‌و خۆشەویستی، شەفاعەت‌و واسیتە، هیچ ڕۆڵێکیان نامێنێ، ڕۆژێکە ئەندازەو مەقاییسەکان جیاوازن لە مەقاییسی جیهان. {وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ} کافرەکان هەر ئەوان بۆخۆیان ستەمکارن، ستەمیان لەحەق کردووە، ستەمیان لەخۆیان کردووە، ماڵ‌و دارایی سەرف دەکەن لە شوێنی نەشیاوی خۆیاندا، شەڕ دەکەن لە پێناوی شتی پڕوپووچدا.

{[٢٥٥]اللّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} ئەو زاتە پەروەردگارە بەدیهێنەرە خودایەکە ناوی (الله)یە، هیچ کەسی تر نیە، شیاوی پەرستن‌و بەندایەتی بۆ کردن بێ، خودایەکە زیندووەو هەرگیز مردنی بەسەردا نایە، قەییومە؛ تەدبیرو نەخشەی بوونەوەر دەکێشێ‌و مەخلوقاتی خۆی پارێزگاری دەکا {لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ} هەمیشە بە ئاگاو بەخەبەرە، نە هەنۆز دەیگرێ‌و نە نوستنی عادەتی بەسەردا دێ: واتە: هەرگیز فەرامۆشی بەسەردا نایێ. هەموو کاتێ ئاگادارو چاودێری هەموو شتێکە، هەموو شتێك پەیوەندی بە زاتی ئەوەوە هەیە، ڕاگرو هەڵسوڕێنەری بوونەوەرە. {لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ} چی لە ئاسمانەکان‌و زەویدا هەیە، هەمووی موڵکی خۆیەتی بەبێ مەرج‌و ئەم لاو ئەولا، هیچ کەس لەگەڵیدا هاوبەش نیە، تاك‌و تەنیایە لە خودایەتیدا، لە موڵکداریدا، لە هەڵسوڕان‌و ڕاگری‌و بەدیهێناندا، بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ بە ویستی خۆی، کەوابێ خاوەنیەتی حەقیقی، مڵکدارێتی بەڕاستی لە بنەڕەتدا بۆ خودایەو بەس، ئادەمیزاد کە بەڕواڵەت خاوەنی فلانە گوندەو فلانە زەوییەو بەهی ئەو لە قەڵەم دەدرێ، مڵکایەتی ڕاستی نیەو بە ئەمانەتە خاوەنی ئەصڵی: کە پەروەردگارە پێی داوە. {مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ} ئەمە دیاری کردنی صیفەتێکی تری پەروەردگارە، کە سنووری خودایەتی‌و سنووری بەندایەتی دیاری دەکاو دەفەرموێ: (کێ ڕایەی دەکەوێ شەفاعەت بۆ خەڵك بکا، واتە: نزاو پارانەوە بکا بۆ ڕزگاربوونی خەڵك؟ کێ دەتوانێ لە سنووری بەندایەتی خۆی دەرچێ‌و بەبێ ئیزن وەرگرتن لە زاتی پەروەردگار بەخۆیدا رابپەرموێ: شەفاعەت بۆ تاوانباران بکا؟؟ بەندەکان هەموویان لە خزمەت پەروەردگار ڕادەوەستن دەستەو نەزەرو ملکەچ؛ کەس لە سنووری خۆی تەجاوز ناکا. {يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ} پەروەردگار دەزانێ بەندەکان چییان لە پێشدایەو چییان دێتە ڕێ، هەروەها دەشزانێ ڕابوردوویان چۆن بووەو چییان بەسەر هاتووە، نهێنی ڕابوردوویان‌و داهاتوویان ئاگادارە. {وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا} کورسی دەسەڵاتی هەموو ئاسمان‌و زەوی گرتۆتەوە، سەیری ئەم شێوە دەربڕینەی قورئانە کە نەخشەی دەسەڵاتی پەروەردگارمان بۆ دەکێشێ، چونکە ئەم جۆرە نەخشەکێشانە؛ ئەو حەقیقەتەی کە گەرەکە وێنەی بکێشرێ بۆ تێگەیشتنی دڵ‌و هێزو توانایەکی تایبەتی پێ دەبەخشێ. کورسی بە ڕواڵەت بە مانای دەسەڵات بەکار دەهێنرێ، کەوابوو کەسێك کورسییەکەی ئاسمان‌و زەوی بگرێتە خۆ، دیارە دەسەڵاتیشی دەیانگرێتە خۆ. پارێزگاری کردن‌و ڕاگرتن‌و بەڕێوەبردنی ئاسمانەکان‌و زەوی تۆزقاڵێك پەروەردگار ماندو ناکەن‌و،

ٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِى حَآجَّ إِبْرَٰهِـۧمَ فِى رَبِّهِۦٓ أَنْ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّىَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا۠ أُحْىِۦ وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ مِنَ ٱلْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِا۟ئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِا۟ئَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

ئەرکی ناخەنە سەر چونکە دەسەڵاتی خودا دەسەڵاتێکی سنووردار نیە، بەڵکوو دەسەڵاتی بێ پایانەو رەهایە. {وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ} هەر ئەو پەروەردگارو بەرزو خاوەن شکۆو بڵندو بێ شەریکەو کەس لەبەندەکانی رایەی ناکەوێ بگاتە ئەو پلەو پایەیە، هەرکەسێك ئیدعای ئەو پلەیە بکا خودا دەیپروێنێو ریسوای دەکاوو رۆژی قیامەتیش دەیخاتە ناو سزای بەئێشی دۆزەخەوە.

{[٢٥٦] لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ} لە ئاییندا زۆرەملێ هەر ئاسەواری نیە، هەرکەسە بۆخۆی ئازادە چ بیروباوەڕێك هەڵدەبژێرێ هەڵیبژێرێ، بێگومان رێگای سەرفرازیو حەقو راست، لە رێگای گومڕایی جیا کراوەتەوە!! بەڕاستی ئەمە مەبدەئێکە بە ئاشکرا رێزگرتنی پەروەردگاری بۆ ئادەمیزاد تێدا دیاری دەدا، رێزی بیرو ویستو هەستو هۆشی دەگرێ، رێگەی دەدا دەربارەی سەرفرازیو گومڕایی رەوتی خۆی دەست نیشان بکا. ئاکامی کردەوەکانی بخاتە ئەستۆیو حیسابو لێکۆڵینەوەی لەگەڵ بکا، ئەم ئازادی بیروباوەڕە، تایبەتمەندیی ترین دیاردەی ئازادیی مرۆڤە، ئەو ئازادییەی کە ئەمڕۆ لەسەدەی بیستەمدا برێ رێبازو پارتو گرۆهو کۆمەڵ هەن؛ بەڕەوای نابینن‌و رێگا نادەن ئینسان بەویستی خۆی بیروباوەڕی خۆی دیاری بکاو، بەرنامەی ژیانی خۆی دابڕێژێ! یان دەبێ بیروباوەڕێ هەڵبژێرێ کە رژێمەکەی دەیەوێ بڵاوببێتەوە، یان دەبێ خۆی ئامادە بکا بۆ مردن بەجۆرەها شێوەی لەناو بردنی نامرۆڤانە. {قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ} رێگای راستو رێگای گومڕایی لێك جیا کراوەتەوەو، هەرکەسە بۆخۆی، ئازادە؛ کام رێگایە هەڵدەبژێرێ با هەڵیبژێرێ! جا کەوابێ {فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللّهِ} کەسێك وازبێنێ لە پەرستنی بتو ئەو شتانەی شەیتان خۆشی دەوێن، بەندایەتی هەموو کەسێك – جگە لە خودا – رەت بکاتەوە، ئادەمیزادو جندۆکەو شەیتانو ئەستێرەو بتو صەنەم نەپەرستێ، تەنهاو تەنها بەندایەتی خودا بکاو ئەو بپەرستێ، شایەتی بدا؛ کە هیچ خودا نین جگە لە خودای مەزن‌و پەروەردگار، ئەوە {فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ لاَ انفِصَامَ لَهَا} بێگومان دەستی گرتووە بە گوشێکی قایم‌و پتەو، کە هەرگیز پچڕانی بۆ نیە، واتە: پەروەردگار پابەندبوونی بە ئایینەوە چواندووە بە کەسێك کە دەست بگرێ بە گوریسێکی قایمی پتەوی وەها کە پچڕانی نەبێ. {وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار ئاگاداری قسەو کردەوەی ئادەمیزادە. پەروەردگار بیسەرو زانایە بە هەموو شتێکی ئاشکراو نادیار، چۆنیەتی هەموو حەقیقەتێك دەزانێ، هەموو بیروباوەڕو گوفتارو کردارێك ئاگادارە.

{[٢٥٧] اللّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُواْ يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوُرِ} پەروەردگار خۆی سەرپەرشتی کاروباری موسوڵمانان دەکا، چاودێریان دەکا، شارەزاییان دەکا بۆ چاکەکاری. بەهۆی هەستو عەقڵو هۆش‌و ئامۆژگاری ئایینیەوە لە گومڕاییو شكو گومان، لە نەزانیو سەر لێ شێواوی کوفر رزگاریان دەکا بۆ گۆڕەپانی خۆشبەختیو رووناکیی زانستو زانین، بۆ بڕوای راستو دڵنیابوون. {وَالَّذِينَ كَفَرُواْ أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ} ئەوانەی گومڕاو کافرن سەرپەرشتیاریان گاغوتەکانن لە گۆڕەپانی روناکیو زانستو زانینەوە دەریان دەکەن بۆ ناو زلکاوی گومڕاییو تاریکستانەکان. {أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانە تاقم‌و کۆمەڵی دۆزەخن‌و شیاوی سزای دۆزەخن‌و تێیدا دەمێننەوە هەتا هەتایە!! کە ئەوان بە نووری ئیسلام شارەزای رێگای راست نەبن‌و نەیەنە سەر رێگای خوداپەرستی شیاوی ئەوەن کە بچنە ناو دۆزەخەوە هەتا هەتایی تێیدا بمێننەوە.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِيۖ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ ٱلطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ ٱجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ٱدْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًاۚ وَٱعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٍ مِّاْئَةُ حَبَّةٍۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَآ أَنفَقُواْ مَنًّا وَلَآ أَذًى لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ ۞ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًىۗ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبْطِلُواْ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِي يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًاۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

{٢٥٨أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ} واتە: ئەوە چیرۆکی نەمردوود نازانی؟ ئەو نەمردوودەی کە پاشایەکی دیکتاتۆرو ملهوڕو خۆ بەزل زان بوو، تەنانەت خۆی پێ خودا بوو. پەروەردگار دەسەڵاتو پاشایەتی دابوو بە نەمرود، کەچی سەرپێچی خودای کردوو، خۆی لێ بوو بەخوداو، پێی وابوو، ئەو دەسەڵاتە دەسەڵاتێکی حەقیقیو پایەدارە. لە باتی بەندایەتی کردن بۆ خودا خۆی بە خودا زانی، لە جیاتی شوکرو سوپاسگوزاریی کوفرانی نیعمەتی خودای کرد، ئەبوایە ئەو رێزو دەسەڵات پێدانە ببوایە بەهۆی ئەوەی بەندایەتی کردن بۆ خودا ئەنجام بدا، کەچی بوو بەهۆی ملهوڕیو سەر رەقیو خۆ بەخودا زانی!! {إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ} وتی: ئەو خوایەی من دەیپەرستم، خودایەکی وەهایە ژیانو مردنی بەدەستە، مردنو ژیان بەدی دێنێ، بێگومان تا ئێستاش ئێمە هیچ شتێك لە حەقیقەتو چۆنیەتی مردنو ژیان نازانین. هەر ئەوەیە دیاردەی ژیان لە زیندوو دیاردەی مردن لە مردوودا دەبینین!! نەمردوودی ملهوڕو سەر رەق وتی: من گەورەو پاشای ئەم خەڵکەم بە ئارەزووی خۆم کاروباریان هەڵدەسوڕێنم، کەوابێ خودامو پێویستە خەڵك گەردنکەچی من بێ {قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ} من خەڵك دەژێنمو خەڵك دەمرێنم، حەزم لێ بێ فلان دەکوژمو فلان عەفوو دەکەمو نایکوژم! دوو پیاوی هێنان، یەکێکیانی عەفوو کردو، ئەوی تریانیشی کوشت. وتی: ئەوەتا ژیانو مردنم بەدەستە، بە ئارەزۆی خۆم کێم بوێ دەیکوژمو کێم حەز لێ بێ عەفووی دەکەم. چوار کەسی تریشی هێنان کردنیە ژورێکەوە خواردنو خواردنەوەی لێ قەدەغە کردن، پاشان کە گەیشتنە ئەوپەڕی برسیایەتیو تینوایەتی دوو کەسیانی هێنانو تێروپڕ خواردەمەنیو ئاوی پێدان، دوو کەسەکەی تریشی بەبێ خواردنو خواردنەوە هێشتەوە تا مردن. وتی: ئەوەتا ئاوا مردنو ژیان بەدەست خۆمەو چیم بوێ ئەنجامی دەدەم. {قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ} ئیبراهیم وتی: پەروەردگاری من رۆژ لە رۆژهەڵاتەوە کێش دەکا بەرەو خۆرئاوا؛ ئەگەر راست دەکەی بەدەسەڵاتو توانای دە ئەتۆ لە خۆرئاواوە کێشی بکە بەرەو رۆژهەڵات. ئەوەتا خودای من هەموو رۆژێ لەکاتی خۆیدا بەبێ دواکەوتنو پێش کەوتن، بەشێوەیەکی ریكو پێك بەگوێرەی یاساو نیظامێکی فەلەکیی، خۆر لە خۆرهەڵاتەوە هەڵدێنێ، ئەتۆ ئازا بە! لە خۆرئاواوە هەڵی بێنە!! ئیتر لەجیاتی ئەوەی نەمردوود ئیمان بێنێو لە کەللەڕەقی خۆی دابەزێو گەردنکەچی پەروەردگار ببێ کەچی {فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ} شلەژاو سەرسام بوو، بۆڕی خواردو بێ دەنگ بوو، ئەو کافرە خوانەناسە دیکتاتۆرە ملهوڕە بۆڕی خوارد، بەڵام بۆڕخواردنەکەی نەبوو بەهۆی ئیمان هێنانیو هیدایەتی وەرنەگرت.

{٢٥٩أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا} ئەی پێغەمبەر! بڕوانەو گوی راگرە، وەکوو سەرگوزەشتەی ئەو کەسەی کە بەسواری وڵاغێك بەلای شارێکدا تێپەڕی؛ شارێکی خاپوورو وێران، دیوارەکانی بەسەر هەڵاشەکەیدا کەوتبوو، ئاداری بەسەر پادارییەوە نەمابوو، بە جۆرێك کە خەیاڵی ئەوەی لێ نەدەکرا جارێکی تر دانیشتوانی ئەم شارە زیندوو ببنەوەو خانوو باڵەخانەکانی ئاوەدان بکرێنەوە، دیمەنەکەی ئەوەندە سامناكو سەرسوڕهێنەر بوو، بینەر سەری لێ سوڕماو سەرسام بوو. بۆیە بەسەرسامییەوە {قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا}؟ وتی: خودا چۆن ئەم ئێسکە رزیوو پوڵکاوانە (دوای ئەم مردنو پەرتو بڵاوبوونەو رزینە)

زیندوو دەكاتەوە؟! چ هێزێك هەیە بتوانێ ئەم كارە ئەستەمە ئەنجام بدا؟ پێی وانەبوو جارێكی تر ئاوی حەیات بچێتەوە ناو جەستەی ئەو مردوانە. زۆربەی راڤەكەرانی قورئان پێیان وایە ئەو رێبوارە حەزرەتی عوزەیر بووە، ئیتر پەروەردگار ئەمەت بەشێوەی حیوار وەڵامی بداتەوەو تێی بگەیەنێ: كە چۆن ئەوانە زیندوو دەكاتەوە: بەڵكوو ویستی خودا وابوو بەشێوەیەكی واقعیی‌و عەمەلی ئەو راستییەی تێ بگەیەنێ، چونكە وادیارە سەرسوڕمانەكەی بەجۆرێك بووە بەبەڵگەی ئاوەزو مەنطیق‌و ویژدان نەڕەویوەتەوە. ﴿فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ﴾ پەروەردگار مراندیی‌و گیانی كێشا، بۆ ماوەی سەد ساڵ بە مردوویی مایەوە، ئەمجار زیندووی كردەوەو هۆش‌و گۆشی پێ دایەوە، ﴿قَالَ: كَمْ لَبِثْتَ؟﴾ پێی فەرموو: ماوەی چەند بە مردووی ماویتەوە؟ ﴿قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾ كە سەیری دەوروبەری خۆی كردو لە دیاردەكانی دەوروبەری تێفكری، وتی: ماوەی مانەوەم لێرەدا بە مردوویی رۆژێك یان بەشێك لە رۆژێك بوو، چونكە وەكوو دەڵێن: ئەوكاتەی مرد تازە خۆرهەڵاتووە، كە زیندووش كراوەتەوە دەمەو ئێوارە بووە. ﴿قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِئَةَ عَامٍ﴾ پەروەردگار فەرمووی: ئەخەیر وانیە، بەڵكوو تۆ سەد ساڵ مردوویی‌و لێرە بە مردوویی ماویتەوە. ﴿فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ﴾ سەیری خواردەمەنی‌و ئاوی خواردنەوەكەی خۆت بكە هیچ گۆڕانێكیان بەسەردا نەهاتووە.. كەوابوو دەبێ دیاردەی زۆر مانەوەكەی لە خودی عوزەیر خۆیدا یان وڵاغی سوارییەكەیدا هەبووبن، بۆیە فەرمووی: ﴿وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ﴾ سەیری گوێدرێژەكەت بكە! چۆن لاشەی پوڵكاوەو رزیوە.. زیندووی دەكەینەوە بۆ ئەوەی ئەم بەسەرهاتەی تۆ كە لاشەكەت هیچ تێك نەچووەو وڵاغەكەشت هەر لە پەنا تۆوە بووە ئەو ئاوا پوڵكاوە بیكەین بە نیشانەی بە دەسەڵاتی خۆمان ﴿وَانظُرْ إِلَى العِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا﴾ سەیری ئێسقانی وڵاغەكەت بكە! چۆن كۆیان دەكەینەوەو رێكیان دەخەینەوە ئەمجار بە گۆشت دایان دەپۆشین!! موعجیزەو ئایەتەكەش ئەوەیە كە بە فەرمانی پەروەردگار ئێسقانەكان چوونەوە پەنا یەكتری‌و رێكخرانەوەو، بە گۆشت داپۆشرانەوەو گیانیان تێ چوونەوە لە پێش چاوی عوزەیر كە ئەو خۆی هەر لەپەنا گوێدرێژەكەیەوە بوو بوو، هیچ گۆڕان‌و رزین‌و پوڵكانی بەسەردا نەهاتبوو. ئیتر ئەم پیاوە ﴿فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ﴾ كە بەچاوی خۆی ئەم تاقیكردنەوەی بینی‌و، هەستی بەم دەسەڵاتەو توانا رەهایەی پەروەردگار كرد ﴿قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ وتی: دەزانم‌و بە چاوی خۆم دیتم كە پەروەردگار دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێكدا هەیەو هەرچی بیەوێ دەیكا!.

﴿[٢٦٠]وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾ ئەی موحەممەد! ئەی رەهبەر! ئەوە بۆ خەڵك بگێڕەوەو یادی ئەوە بكەرەوە: كە ئیبراهیم وتی: پەروەردگارا! پیشانم بدە زاتی بێچوونتان چۆن مردووی پوڵكاوی رزی‌و زیندوو دەكاتەوە. ﴿قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن﴾ پەروەردگار پێی فەرموو بۆچی بڕوات بە زیندوو كردنەوەی مردوان لە لایەن ئێمەوە نیە؟ ﴿قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ ئیبراهیم وتی: پەروەردگارا! بەڵێ: من بڕوای تەواو دامەزراوم بە رەهایی دەسەڵاتی ئێوە هەیە، ئیمانێكی تۆكمەو بەهێزم بە زیندوو بوونەوە هەیە، بەڵام حەزێكی گیانی‌و داخوازییەكی دڵ‌و دەروونمە بۆ ئەوەی ئارامی تەواو بە دڵ‌و گیانم بگا، پەردەم بۆ لەسەر ئەو نهێنییە بۆ لابەری‌و تامی ئەو خۆشییە بكەم. ﴿قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ﴾ پەروەردگار فەرمووی: چوار باڵندە بگرەو لە خۆتیان نزیك بكەرەوە چاك سەرنجیان بدەرێ، چاك شێوەو روخساریان ببینە تا دوایی بیانناسیتەوە ﴿ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا﴾ ئەمجار سەریان ببڕەو پارچە پارچەیان بكەو پارچەكانیان بە تێكەڵاوی لەسەر كێوەكانی دەوروبەرت دابنێ ﴿ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا﴾ ئەمجار بەناوی ئێمەوە بانگیان بكە، بڕوانە: چۆن ئەندامەكانیان جارێكی تر كۆدەبنەوەو دەچنەوە پەنا یەكتری‌و رێك دەخرێنەوەو گیانیان تێ دەچێتەوەو سەر لەنوێ زیندوو دەبنەوەو بەراكردن دێنەوە بۆ لات! ﴿وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ دڵنیابەو چاك بزانە كە پەروەردگار دەسەڵاتی رەهای هەیە لە بوونەوەرداو چی بوێ ئەنجامی دەدا. لە هەموو كاروبارێكیدا داناو زانایەو ئیشی بێ حیكمەت ناكا.

﴿[٢٦١]مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ نموونەی ئەوانەی كە ماڵ‌و دارایی خۆیان لە رێگەی خودادا دەبەخشن ﴿كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ﴾ وەكوو نموونەی دەنكە تۆوێك وایە: كەلە زەوییەكی بە پیت‌و بەرەكەتدا بچێنرێ، حەوت گوڵە دانەوێڵەی لێ شین ببێ‌و، لە هەر گوڵە دانەوێڵەیەكیاندا سەد دنكی تێدا بێ ﴿وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ﴾ پەروەردگار لەو ئەندازەیەش بۆ كەسێك مەیلی لێ بێ بۆی زیاد دەكا، وە ئەو رێژەیە دوو چەندانەو چەند

چەندانەی دەکاتەوە {وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} گەنجینەو دارایی خودا بەرفراوان و رەهایە، چەندێکی لێ ببەخشێ لێی کەم نابێتەوە، ئاگادارو زانایە دەزانێ کێ شیاوی زیادە پێ بەخشینە..

{٢٦٢الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} ئەو خوداناسانەی ماڵ و دارایی خۆیان لە پێناو بەرژەوەندی رێگەی خودادا خەرج دەکەن، یارمەتی جەنگاوەرانی ئیسلام دەدەن، کۆمەکی بە شاگردانی زانستە پێویستەکانی ئیسلام دەکەن، پێداویستییان بۆ دابین دەکەن، یارمەتی هەژاران و بێ نەوایان دەدەن، {ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُواُ مَنًّا وَلاَ أَذًى} لەگەڵ ئەوەشدا بە شوێن ئەو ماڵ بەخشین و یارمەتیدانەدا هیچ منەت و شانازی ناکەن، یارمەتی و ماڵ بەخشینەکانیان بە چاوی یارمەتی دراوەکاندا نادەنەوە، دڵیان بە منەت بەسەردا کردن و شانازی بەسەردا کردن ناخۆش ناکەن، ئەوانە {لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} لای خودای گەورە پاداشی زۆر گەورەیان بۆ ئامادە کراوە، لەو رۆژەدا کە هەموو کەس ترسی لێ دەنیشێ و تینیان بۆ دێ، ئەوان هیچ ترسیان لەسەر نییەو تووشی غەم و نارەحەتی نابن، چونکە ئەوان لەبەر رەزامەندی پەروەردگار ماڵ و دارایی خۆیان بەخشیوە، بەشوێن ماڵبەخشینەکەیاندا هیچ منەت و شانازییەکیان بەسەر ماڵ پێ بەخشراوەکاندا نەکردووە، وتەی نابەجێیان بەرامبەر نەکردوون، چونکە

{٢٦٣قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى} تەنانەت وتەیەکی باش و رەتکردنەوەی داوای سواڵکەر بەشێوەیەکی جوان و چاوپۆشین لە هەڵەو ئیلحاحی داواکارو هەڵس و کەوتی، باشترە لە خێر پێکردن و یارمەتیدان و ماڵ بەخشینێک بە شوێنیدا منەت و شانازی بەسەردا بکرێ، یان جنێوی پێ بدرێ! {وَاللّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ} پەروەردگار بێ ئاتاجە لە ماڵبەخشینی ئادەمیزادو چ پێویستیەکی بەوە نییە؛ بەڵکوو ئەوە تاقیکردنەوەیە بۆ خاوەن سامان و دەوڵەمەندان، بەصەبرو ئارامە کەوا زوو بە سزای منەتکاران و شانازیکەران ناداو، مۆڵەتیان دەدا بۆ ماوەیەکی تر، یان بۆ رۆژی قیامەت!!

{٢٦٤يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە ئایینی ئیسلام کردووەو موسوڵمان بوون، هەرگیزاو هەرگیز نەکەن خێرو خێراتتان بەهۆی منەت کردن و شانازی و جنێودان — پووچ مەکەنەوە

وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَـَٔاتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ لَهُۥ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَأَصَابَهُ ٱلْكِبَرُ وَلَهُۥ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ فَأَصَابَهَآ إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَٱحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا۟ ٱلْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغْمِضُوا۟ فِيهِ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِى ٱلْحِكْمَةَ مَن يَشَآءُ وَمَن يُؤْتَ ٱلْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٦٩﴾

{كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} وەکوو ئەو کەسەی ماڵ و سامانی خۆی دەبەخشێ بۆ ریابازی و خۆهەڵکێشان و بڕواشی بە خوداو رۆژی دوایە نییە. ئەوە {فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ} نموونەی ئەم کابرایەی کە ماڵبەخشینی بۆ ریابازییە، ئەم دڵرەقەی کە هیچ ئیمان و بڕوایەکی لەدڵدا نییە، دڵرەقێکی لە خودانەترسی وا کە بە پەردەی ریاو روپامایی دڵرەقیەکەی خۆی داپۆشیوە، ئەوە وەکوو: بەردە لیسووکەیەکی رەق و تەق وایە، کە هەندێ گڵ و خۆڵی بەسەرەوە بێ و لە پێش چاو بەردەکە دیار نەبێ (واتە: وەکوو چۆن گڵ و خۆڵەکە رەقی بەردەکەی داپۆشیوەو وێ دەچێ کەسێك هەبێ تەماعی ئەوەی هەبێ شتی لێ برووێنێ، دڵی ئەو کابرایەش ئاوا رەقەو پەردەی ریا دایپۆشیوە، وێ دەچێ کەسانێك هەبن وا بزانن ئەم کابرایە ماڵبەخشینەکەی لەبەر خاتری خودایە!). {فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا} بارانێکی قەترە گەورەو لێزمە ئاسای لێ بدا، هەرچی گڵ و خۆڵی وا بەسەر بەردەکەوە لای بەرێ و رەقی و بێ کەڵکی بەردەکە دەربکەوێ و بارانەکەش لەو ئاستە ئەرووەکی پێ شین بێ و ئەمیوەیەك پێ بگەیەنێ، ئاواهیش خێرو خێراتی کابرای

ریاباز بێ خێرەو شیاوی پاداش نیەو رۆژی قیامەت هیچی دەست ناکەوێ! {لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ} ئەو ریابازانە ناتوانن هیچ سوودێك بەدەست بێنن لە پاداشی ئەو ماڵبەخشینەی کە بە ریابازی ئەنجامیان داوە، ئەو ریاکارانە کردەوەکانیان کردەوەی کافرو خودانەناسەکانە {وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ} خودا گەلو گرۆی خودانەناسو کافر هیدایەت ناداو پشتگیریان ناکاو، لە رۆژی قیامەتدا مایە پووچیان دەکا.

{[٢٦٥] وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ} نموونەی ئەوانەی کە ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن لە پێناو رەزامەندی پەروەردگارداو، راهێنانی نەفس لەسەر سەخاوەتو پاکردنەوەی لە چڵکی مادەو دامرکاندنی دڵو دەروونی خۆیاندا ماڵەکەیان دەبەخشن، بەدڵێکی پڕ لە ئیمانو ئیمانێکی قووڵو رەگ داکوتاو خێروخێرات دەکەن، بڕوای پتەویشیان بە پاداشی خودا هەیە، نموونەی ئەمانەن {كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ} وەکوو نموونەی باخێك وایە بە تەپۆڵکەیەکەوە کە زەوییەکەی بە پیتو بەرەکەت بێو نەرمانو گڵ زۆر بێ. {أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ} بارانێکی قەترە گەورەی بەسەردا بباریو هەوایەکی صافو گەشو نماکەری لێ بدا، ئیتر ئەو باخە دووقاتو دوو چەندانەی خۆی — لە غەیری ئەو شوێنەدا — بەرووبووم وەبەربێنێو خێرو خێراتی لێ بکەوێتەوە {فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ} خۆ ئەگەر بڕێ کات بارانی تێرو تەسەلی لێ نەباری، ئەوە بەهۆی جێگەی لەبارو هەواسازیی و رشێنە باران، شەونمی لێ بباریو، بەرووبوومی خۆی بدا، خێروخێراتی لێ دەستەبەر بکرێ، {وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} خودا بەکردەوەو کردارتان بیناو زانایە، هیچی لێ هون نابێ...

{[٢٦٦] أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ} واتە: ئەی ئەو کەسەی ماڵو سامانی خۆت دەبەخشی بە ریابازیی و بۆ ناوو شۆرەت! ئایا پێت خۆشە کە باخێکت هەبێ دار خورماو مێوو هەنارو هەرمێو جۆرەها داری بەرداری تێدا بن، بە ژێر دارەکانیدا جۆگەو جۆبار بکشێنو دارو درەختەکانی ئاو بدا، هەموو هیواو تەمای دونیات هەر ئەو باخە بێ، بەتەمابی سوودو قازانجی بۆ خۆتو بۆ منداڵەکانیشت هەبێ؛ {وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاء} چەند زارۆكو خێزانی زۆرو ساواشی هەبێ، بۆ خۆشت پیرو کەنەفت بوبیو توانای کارو کاسبیت نەمابێو، منداڵەکانیشت پێ نەگەیشتبنو خۆیان پێ بەخێو نەکرێ چ جایی بژێوی تۆ دابین بکەن، جگە لەو باخەش هیچ سەرچاوەیەکی بژێوی ترت نەبێ، جا ئەم باخە کە بەم شێوە جێگای هیواو ئاواتت بێ، لەنکاوێك {فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ} وەیشوومەو رەشەبای سەختو ئاگراوی لێی بداو بیسوتێنێو وێرانو تارو مار ببێ، ئەمە وێنەی حاڵی تۆیە، کە بەریبا ماڵ ببەخشی، یان منەتو شانازی بکەی بە ماڵ بەخشینەکەت، کە هیچ سوودو قازانجێکت دەست ناکەوێو لە ئاکامی کردارەکانتدا جگە لە ئاخو ئۆفیشت لەدەست دەرچوون زیاتر هیچت دەست ناکەوێ. {كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ} ئابەو شێوە روونو ئاشکرایە پەروەردگار نیشانەی گەورەیی خۆیو، بەڵگەی نهێنی شەریعەتو مەبەستو سوودەکانی بۆ ئێوە ئاشکرا دەکا، تاکوو ئێوە بە چاوێکی وردبینییەوە سەیری رووداوەکان بکەن، بە بیرو هۆشێکی تەواوەوە تێبفکرنو پەندو عیبرەت وەبگرنو لە مەبەستەکانی حاڵی ببن، ماڵبەخشینو کردارو چاکەو گوفتارتان بۆ رەزامەندی خودا بێو ریابازی تێدا نەکەن.

{[٢٦٧] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الأَرْضِ} ئەی ئەو کەسانەی موسوڵمانن و بڕواتان هەیە، فەرمانتان پێ دەکەین کە لە چاکترینی ماڵو دارایی خۆتان ببەخشن، چ بەروبوومێکتان باشو بە نرخە لە ئەوە خێرو خێراتو زەکات بدەن، جا ئەم ماڵو داراییە پارە یان ئاژەڵ یان دانەوێڵەو میوەو کاڵای بازرگانی بێ یان کانو شتی دۆزراوەی ژێر زەوی بێ! {ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون} نەچن شتی خراپو بێ کەڵك ببەخشن، شتی خراپ دیاری مەکەن بۆئەوەی بیدەن بە زەکات. {وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ} چۆن ئێوە شتی وادەکەنو دەچن لە ماڵی خراپ دەبەخشن، خۆ ئێوە بۆ خۆتان ئەگەر لەو ماڵە خراپەتان بدرێتێ دڵتان بڕوا نادا وەری بگرن مەگەر چاوی خۆتانی لێ بنوقێنن! ئەگەر یەکێك لە ئێوە قەرزی لەسەر خەڵك بێو لەو جۆرە ماڵە خراپە قەرزەکەی بۆ بێنێتەوە، بە حیسابی ماڵی باش وەری ناگرنەوە مەگەر لە نرخەکەی دابشکێنن! دەی چۆن رازی دەبن ئەوەی بۆخۆتان ناتانەوێ وەری بگرن بیدەن بە خودا؟! مافی ئێمە لەسەرتان ئەوەیە کە چاکترین ماڵی خۆتان ببەخشن!! {وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ} ئەوە بزانن کە خودا فەرمانتان پێ دەکا بە ماڵبەخشینو بە ماڵی باش بەخشینن — ئەو خۆی هیچ ئاتاجی بەو ماڵە نیەو خودا بێ ئاتاجە لە ماڵبەخشینتانو بێ ئاتاجە لە هەموو

بوونـەوەر، چونکە پەروەردگار کە فەرمانتان پێ دەکا بە ماڵبەخشین: بۆ سوودو قازانجی خۆتانەو بۆ دەستەبەر بوونی یەکسانیو، بەرامبەر بوونە لە نێوان دەوڵەمەندو هەژارداو، بۆ تاقیکردنەوەی ئێوەیە.

{[٢٦٨] الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاء} شەیتان دوژمنی ئێوەیە،ختۆکەی دڵتان دەداو هەڵتان دەنێ بۆ رژدیو چروکیو دەتانترسێنێ لە هەژاریو نەداریی، ئەوە دەخاتە دڵتانەوە کە ئەگەر ماڵو دارایی خۆتان ببەخشن، لە شتی باش بەشی هەژاران بدەن، خۆتان هەژار دەبن، وێڕای ئەوەش فەرمانتان پێ دەکا بە خراپەکاریی، ئەوەتان دەخاتە دڵەوە کە ئەچن لە ترسی هەژاریو شتی تر کچ زیندەبەچاڵ بکەن، هەڵپە هەڵپی ماڵو سامان کۆکردنەوە بکەن، سوودو ریبا بخۆنو گوێ نەدەنە حەڵاڵو حەرامو هەر خەریکی سامان کۆکردنەوە بن، ترسی هەژاریتان هەبێ، ئەمانە هەموویان بە فاحیشە دەژمێردرێن! {وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلاً} پەروەردگار بەڵێنی لێخۆشبوونی خۆیتان — بەهۆی پێغەمبەرەوە — پێ را دەگەیەنێ، لەپاداشی ماڵبەخشینو چاکەکاریتاندا گوناهتان رەش دەکاتەوە، زیاد لەوەش لە دونیادا ماڵو داراییتان بۆ زیاد دەکاو لە شوێنی ماڵە بەخشراوەکە هی ترتان دەداتێ {وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار خەزێنەی رەحمەتو بەزەیی فراوانە، چ بەڵێنێك بدا ئەنجامی دەدا، زاناو ئاگادارە بەو شتەی دەیبەخشنو پاداشی باشتان دەداتەوە.

{[٢٦٩] يُؤتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاء وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا} پەروەردگار حیکمەتو لێزانی دەدا بەو کەسانەی کە بیەوێ بیاندانێ، کەسێکیش حیکمەتی پێدرا، بێگومان خێرو بێرێکی زۆری دراوەتێ. جەماوەری زانایانی ئیسلام پێیان وایە حیکمەت بریتیە لە زانستو تێگەیشتنو قورئان. حیکمەت تایبەتی پێغەمبەرایەتی نیە بەڵکوو گشتی ترەو هەرە ژوورووی حیکمەت پێغەمبەرایەتییە، بە حیکمەت دەتوانرێ حەقیقەتو وەهم لێك جیا بکرێتەوە، فەرقی نێوان ختوکە (وەسوەسە)و نیگا بکرێ. {وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ} سوود لە زانست وەرناگرێو ئامۆژگاری کاری تێ ناکاو بە یاد خستنەوە سوودمەند نابێ، مەگەر خاوەن عەقڵێکی ساخو سەلیم کە خیطابی شەرعی تێ بگاو مانای کەلامی خودا بزانێ!

وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ ۞ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَىٰهُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنفُسِكُمْ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ ٱللَّهِ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ ٱلَّذِينَ أُحْصِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى ٱلْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ ٱلْجَاهِلُ أَغْنِيَآءَ مِنَ ٱلتَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَٰهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ ٱلنَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

{[٢٧٠] وَمَا أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ} هەرچی خەرج بکەن لە ماڵو داراییو بیبەخشن، نەزرو فۆتۆی بکەن، بۆ خودا بێ، یان بۆ ریابازی بێ، ئەوە بێگومان خودا پێی دەزانێ بە کێ دراوە، لە خێر سەرف کراوە یان لە شەڕدا خەرج کراوە پاداشی چاکە بە چاکە دەداتەوە، سزای توندو تیژیشی ئامادە کردووە بۆ تاوانکاران، ستەمکارانیش لە رۆژی قیامەتدا هیچ پشتو پەنایەکیان نیە، ئەو ستەمکارانەی کە رژدییان لە ماڵبەخشیندا کردووە کەس نیە کۆمەکیان پێ بکا.

{[٢٧١] إِن تُبْدُواْ الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاء فَهُوَ خَيْرٌ لُّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ} ئەگەر بە ئاشکرا ماڵ بەخشینو خێرو خێرات بکەن بەو مەبەستەی کە ببن بەسەر مەشقو خەڵکی تر چاوتان لێ بکا، شوێنتان بکەوێ ئەوە کارێکی باشەو پەسەندە، خۆ ئەگەر بە نهێنی ئەو کارە ئەنجام بدەنو جگە لە خودا کەسی تر ئاگای لە ماڵبەخشینەکەتان نەبێو بەشی هەژاران بدەن، ئەوە زۆر

باشترە بۆ ئێوەو خودا بڕێ لە گوناهەکانتانی پێ ڕەش دەکاتەوەو لە تاوانەکانتان خۆش دەبێ {وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} خودا ئاگادارو بینایە بە هەموو کردارێکتانو هەموو نهێنییەك دەزانێ، بگرە لە (نهێنی)یش نهێنی تر دەزانێو ئاگای لێیەتی، پاداشی کردەوەکانتان دەداتەوە.

{[٢٧٢] لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ} ئەی پێغەمبەر! پێویستە تۆ سنگ فراوان بی، لێبوردوویو سنگ فراوانی تۆ بەسەریاندا بڕژێ، ئەی محمد! لەسەر تۆ پێویست نیە کە بە زۆر خەڵکی کێش بکەی بۆ موسوڵمان بوون، تۆ هەر ئەوەندەت لەسەرە ئامۆژگاریو بانگەوازی ئیسلامی بکەی، خەڵکی شارەزای ئایین بکەی، مزگێنی بەهەشت بدەی بە ئەوانەی پابەندی ئامۆژگارییەکانت دەبن، ئەوانەی سەرپێچی دەکەن بیانترسێنیو هەڕەشەیان لێ بکەی بە ئاگری دۆزەخ.. بەڵام گەیاندن بە ڕێگەی ڕاستو حەقو پارمەتیدان لەسەر لێ لانەدان ئەوە بەدەست خودایەو، دەسەڵاتی پێغەمبەری تێدا نیە. {وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلأَنفُسِكُمْ} هەر شتێك ببەخشنو سوودی هەژارانی تێدا بێ، پاداشەکەی بۆ خۆدی خۆتانەو، بۆ خۆتان سوودی لێ دەبینن {وَمَا تُنفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاء وَجْهِ اللَّهِ} خۆ ئێوەی موسوڵمانیش هەر ماڵێك ببەخشن لەبەر خاتری ڕەزامەندی خودا دەیبەخشن، مەبەستتان لێ ڕازی بوونی پەروەردگارە، موسوڵمان نابێ خێرو خێرات بکا بۆ ئەوەی باسی بکەنو پێیدا هەڵبڵێنو مەدحی بکەن، موسوڵمان بۆیە ماڵ سەرف ناکا هەتا بەسەر ماڵ پێ بەخشراوەکەدا خۆی ڕاوەشێنێو کەشو فشیان بەسەردا بکا، یان بە تەما ئەوەبی خاوەن دەسەڵاتو پلەو پایە لێی ڕازی بێو قەرەبووی بکەن، بەڵکوو تەنها لەبەر خاتری خودا بەخشندەیی دەکا، بۆیە دڵنیایە خودا صەدەقەی لێ وەردەگرێو دڵنیایە خودا بەرەکەت دەخاتە ماڵو داراییەوە، دڵنیایە خودا پاداشی دەداتەوە! {وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ} هەر خێرو خێراتێك بکەن،هەر ماڵێك ببەخشن پاداشتتان دەدرێتەوەو ئێوە هیچ ستەمتان لێ ناکرێو بە زیادەوە پاداش وەردەگرنەوە!! لە دونیاو قیامەتدا خۆتان لێی سوودمەند دەبن؛ لە دونیادا ماڵو داراییتان پارێزراو دەبێ، هەژارو نەدارا چاوی تێنابڕنو هەوڵ نادەن لێتان بفڕێننو لێتان بدزن، لە قیامەتیشدا پاداشتتان چوونە ناو بەهەشتەو دەستەبەربوونی خۆشیو لەزەتەکانیەتی. ئەمجار پەروەردگار کۆمەڵێك هەژار دیاری دەکا کە لە هەموو کەس زیاتر شیاوی خێر پێ کردنن ئەوانیش ئەو هەژارانەن کە پێنج صیفەتیان تێدا بێ. ڕەوشتی یەکەمیان ئەوەیە: کە دەفەرموێ: {[٢٧٣] لِلْفُقَرَاء الَّذِينَ أُحصِرُواْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ}

١- یەکەم ئەو هەژارانەی کە ماڵو منداڵو سامانی خۆیان لە مەککە بەجێ هێشتووەو لە مەدینە نیشتەجێ بوون، خۆیان تەرخان کردووە بۆ تێکۆشانو خۆبەخت کردن لە ڕێگای خواداو پارێزگاری کردنی پێغەمبەر! وەکوو کۆمەڵێ (صوففە) کە بنکەیان لە ناو مزگەوتی مەدینە بوو، پارێزگاری ماڵەکانی پێغەمبەریان دەکردو دوژمن نەیدەتوانی فرسەتیان لێ بێنن، ژیانی خۆیان لە پێناو خەباتو تێکۆشان لە ڕێگای ئیسلامدا تەرخان کردبوو، بە جۆرێك کە ماوەی ئیش کردنو بازرگانییان نیەو ناتوانن بژێو بۆ خۆیان دابین بکەن؛

٢- دووەم ئەوەیە: کە نەتوانن کار بکەن {لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الأَرْضِ} واتە: ناتوانن بازرگانیو ئاڵو وێر بکەنو بە شوێن کاسبیدا بگەڕێن، جا چ لەبەر پیریو کەنەفتی بێ، یان لەبەر نەخۆشی بێ، یان لە ترسی دوژمن بێ، یان لەبەر هەر هۆیەکی تر بێ.

٣- سێیەم نەفس بەرزیو بێ تەماعییانە، هیچ هومێدێکیان بە ماڵی خەڵك نیە، ئەوەندە نەفس بەرزنو هێندە بە قەناعەتن لە بارەی خواردنو پۆشاكو هەڵسو کەوتیان هەر بەتەواوی ئەو لایەنەیان فەرامۆش کردووە، هیچ گرنگییەکی پێ نادەن.

٤- ڕەوشتی چوارەمیان ئەوەیە کە چەند نیشانەیەکی تایبەتییان هەیە {تَعْرِفُهُم بِسِيمَاهُمْ} ناسینو پێزانینو دۆزینەوەیان پێویستی بە لێورد بوونەوەو تێفکرینی موسوڵمانان هەیە، لێزانیو دووربینیو عەقڵو هۆشی تایبەتی گەرەکە، پێویستە لە هاوسێو خزمو کەسو کاریان پرسیار بکرێ، وێ دەچێ دیاردەی هەژارییان پێوە دیار بێو گزو لاوازو پۆشاك دڕاو بن، بەڵام زۆر جار ئەم دیاردە بەرچاوانە نابنە نیشانەی هەژاریو نەبوونی؛ چونکە وا دەبێ دوو کەس یەکێکیان خۆ بە هەژار پیشان دەداو پۆشاك دڕاو سەروگوێ ڕووتو بێ خاوسە، یەکێکیشیان پۆشاکێکی پاكو خاوێنو مامناوەندی دەپۆشێو وێ دەچی ئەم هەژار بێو ئەوی تریان درۆ بکا!!

٥- ڕەوشتی پێنجەم دەروەزە نەکردنیانە {لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا} واتە: بە هیچ جۆرێك سواڵ ناکەنو نەفس بەرزنو نەفس بەرزییان ڕەوشتێکی هەمیشەییانەو بەهیچ جۆرێك داوا لەکەس ناکەن.

{وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ} هەر خێرو خێراتێك بکەن کەم بی یان زۆر بێ خودا ئاگادارەو پێی دەزانێ و ئاگای لێیەتی و مەبەست و نییەتی بەخشندەکە دەزانێ بۆ چییەو بۆچی نیە، پاداشی پێویستیان دەداتەوە.

{[٢٧٤] الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً} ئەوانەی ماڵ و دارایی خۆیان دەبەخشن، لە هەموو شوێن و کاتێکدا؛ بەشەوو رۆژ، بەنهێنی و بە ئاشکرا، هیچ شتێك نابێتە لەمپەڕو مانیع لەبەردەم ماڵبەخشینیاندا، ئەوانە {فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ} پاداشی باشیان لەلای خودایەو لە گەنجینەی رەحمەتی خۆی خەلاتیان دەداتێ، ئەوانە لە جیهاندا ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام داوە، ئیتر {وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} ترسیان نیەو سەربەرزن، چونکە ئەوان ئەو کاتەی پێویست بووە ماڵی خۆیان ببەخشن بەخیلی و رژدی و چروکییان نەکردووە، یارمەتی هەژارانیان داوە، {وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} خەم و خەفەتی ئەوەشیان نیە کە فرسەتیان لە کیس چووبێ، چونکە ئەوانە ئەوەندە نەفس بەرز بوون هەموو ئاوات و هیوایەکیان ئەوەبوو پێداویستی بێ ئەوایان دابین بکەن و یارمەتی هەژارێك بدەن و، برسییەك تێر بکەن، یان کەل و پەل و تفاقی پێشمەرگەیەکی ئیسلام دابین بکەن و بینێرنە سەر سنوورو، سەنگەرو کەلێنێکی پێ بگرن، تا بەرگری لە ماڵ و نامووسی موسوڵمانان بکەن.

{[٢٧٥] الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ} ئەو کەسانەی سوود وەردەگرن و ریبا خواردنیان بەلاوە رەوایە بەبێ هۆی رەواو بەناحەق، بەبێ ماندوو بوون و کۆشش ماڵ و سامانی خەڵکی دەخۆن، ئەوانە لە چەواشەیی و دڵەڕاوکێ و ویژدان مردوویی و رۆچوون لە کردەوەی دونیایی دا وەکوو ئەو شێت و دەست لێ دراوانە وان کە جنۆکە دەستیان لێ دەوەشێنن! ئەوانە کاتێك رۆژی قیامەت زیندوو دەکرێنەوە، هەر لەو کاتەوە لە گۆڕ دێنە دەرێ تا دێنە دەشتی مەحشەرو دوایی بەرەو بەهەشت و دۆزەخ دابەش دەکرێن — شەپلە لێ دراون و هەڵس و کەوتیان بە نارێك و پێکی دێتە پێش چاو — هەموو دەم پەشێواوو لەش داهێزاوو سەر لێ تێکچوو بەهۆی ئۆباڵی قورسایی ئەو ماڵە حەرام و سوود ئامێزەی کە لە دونیادا بە نارەوا خواردوویانە، بە جۆرێك رەنگ و روخساریان لە هەموو کەس جیاوازە، ناتوانن رێ بکەن و هەرکە ویستیان بجووڵێن ئەندامەکانیان هاوکارییان ناکەن و لەدوایان نایەن، ئەمەش

ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى
يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ
مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ
مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَمَنْ عَادَ
فَأُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ
ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ وَيُرْبِى ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ
وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ
وَذَرُواْ مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓاْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ
فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ
إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَٱتَّقُواْ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى
ٱللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

وێنەیەکی دزێ و قیزلێکراوی هەیە، بەڵگەیە لەسەر ئەو حاڵەت و دیاردەیە کە نیظامی سەرمایەداری سوودئامێز لە جیهانی هاوچەرخدا بەدی دەهێنێ، هەڵکشان و داکشانی بازاڕو دڵەراوکێ و لە گرێژەنەچوونی سیستەمی ژیان و بڵاوبوونەوەی ترس و لەرزو نەخۆشی دەمارگیریی و دەروونی و جۆرەها دەردو مەینەتی تر هەموویان دیاردەی سووخواردن و ریبا وەرگرتن!! {ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا} چونکە ئەوان دەیانگوت: سوودو ریبا وەکوو کڕین و فرۆشتنی ئاسایی وان، بۆچوونەکەیان بەتاڵ و پووچ بوو: کە پێیان وابوو: ریباو بەیع وەکوو یەکترین!! دەیانگوت: چۆن رەوایە شتێك کە نرخی حازری دیرهەمێك بێ دروستە بەقەرز بیفرۆشی بە دوو دیرهەم، هەر بەو جۆرە رەوایە ئینسان کاتی پێویستی دیرهەمێك وەربگرێ و کاتی هەبوون و ئاسایی دوو دیرهەم بداتەوە، خۆ هۆی زیادەکە لە هەر دوو سەوداکاندا ماوەکەیە، دەی بۆ ئەویان دروستەو ئەمیان نادروستە؟؟ ئیتر پەروەردگار بۆچوونەکەیانی رەتکردەوەو ئەوەی ئاشکرا کرد کە پێك گرتن (قیاس)ە کەیان هەڵەیەو فەرمووی: {وَأَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا} پەروەردگار کڕین و

فرۆشتنی حەڵاڵ کردووە ریبای یاساغ کردووە، چونکە سەوداو مامەڵە بەردەوام تێبینی ئەوەی تێدا دەکرێکە کڕیار سوود لە کاڵا کڕدراوەکە دەبینێ، بۆ نموونە کەسێك گەنم دەکڕێ یان لێی دەخوا یان دەیچێنێ، یان دەیفرۆشێتەوە، پارەکە بەرامبەر کاڵاکەیەو کڕیارو فرۆشیار هەردووکیان رازین!! بەڵام ریبا وانیە چونکە لەمامەڵەی ریبائامێزدا خاوەن پارە ئەنازەیەك پارە یان کاڵایەك دەداتە کابرایەك دوایی پاش ماوەیەك زیاد لەو ئەندازەیەی لێ وەردەگرێتەوە، ئەو زیادەیەی وەری دەگرێتەوە هیچ بەرامبەرێکی نیەو بەرژەمەندی کابرای خاوەن ئاتاج نیە، ئەو بەناچاری ئەو زێدەیە دەدا بە خاوەن سامانەکە. جا {فَمَن جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَىَ فَلَهُ مَا سَلَفَ} کەسێك ئەوەی پێ گەیشتت کە ریبا یاساغەو خێرا وازی لێ هێنا، ئەوە ئەو ریبایەی لەوە پێش وەریگرتووە بۆ خۆیەتیو داوای ئەوەی لێ ناکرێ کە ئەو ریبایەی لەوەپێش وەری گرتووە بیداتەوە، بەڵکوو ئەوەندە بەسە کە ئیتر لەوە بەولاوە ریبا وەرنەگرێ {وَأَمْرُهُ إِلَى اللّهِ} لێبووردنو چاپۆشی لێ کردنی بەدەست پەروەردگارەو، بۆ خۆی دەزانێ رۆژی قیامەت چی بۆ بڕیار دەدا، {وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} کەسێك دوای ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ سوود وەرگرتنو ریبا خواردن، وەکوو سەردەمی نەزانیو جەهالەت هەژاران بچەوسێنێتەوە، ئەوە شیاوی سزای توندی دۆزەخەولە ناو ئاگردا ماوەیەکی دوورو درێژ دەمێنێتەوەو تۆڵەی ئەو سەرپێچی کردنەی لێ دەسێندرێتەوە).

{٢٧٦ يَمْحَقُ اللّهُ الْرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ} پەروەردگار خێرو بەرەکەتی ماڵو دارایی سوود تێکەوتوو ناهێڵێو گەشەی پێ ناکا، هەرچەندە بە رواڵەت ماڵو سامانەکە بەهۆی ریباوە زیاد بکا، بەڵام لە راستیدا هەر روو لەنەمانو بەرەو فەوتان دەچێ. بە پێچەوانەوە صەدەقەو خێرو خێرات خودا بەرەکەتی تێ دەخاو خێرو بێرەکەی دووچەندانە دەکاتەوە، لە دونیادا هەرگیز صەدەقەو خێر لێ کردن ماڵو دارایی کەم ناکاتەوەو خوا بۆی پڕ دەکاتەوە، لە رۆژی قیامەتیشدا خێرکەر پاداشی خێرکردنەکەی بە دوو چەندانەو چەند چەندانە وەردەگرێتەوە. {وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ} پەروەردگار هەرکەسێك بەردەوام بێ لە تاوان کردنداو سوپاسگوزاری نیعمەتی خودا نەبێو لە ماڵو دارایی خۆی نەبەخشێ، خۆشی ناوێو رقی لێی دەبێتەوە. چونکە ئەو ساماندارە رژدە پێویستیو ئاتاجی هەژاران دەقۆزێتەوەو بەهەلی دەزانێ بیانچەوسێنێتەوەو هەست بە ئێشو ئازاری هەژارییان ناکا، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە سوود خواردن کارو کردەوەی کافرو خوانەناسانە نەك هی موسوڵمان!

{٢٧٧ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} ئەوانەی بڕوایان بە ئایینی ئیسلام هێناوەو خودا دەناسنو بڕوایان بە پێغەمبەر هەیە گوفتارو کرداری چاك ئەنجام دەدەنو دڵو دەروونی خۆیان پاك دەکەنەوە، یارمەتی هەژاران دەدەنو قەرزداران مۆڵەت دەدەن {وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ} نوێژ دەکەن کە یادی خودایان بیردەخاتەوەو نزیکیان دەکاتەوە لە بارەگای زاتی بێچوونی {وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵو سامانی خۆیان دەردەکەن، کە دەبێتە هۆی بارسووك کردنی هەژارانو بڵاوکردنەوەی خۆشەویستی لە نێوان ساماندارو هەژاراندا، {لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ} ئەوانە پاداشی تەواویان لە لای خودا بۆ ئامادە کراوە، رۆژی قیامەت پێی شاد دەبن، شانازی بە کردەوەی چاکی خۆیان دەکەن.. {وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} لە داهاتوو ناترسنو دڵنیا دەبن لە ئاکامی حیسابو لێکۆڵینەوە {وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} خەمو خەفەتی رابوردوویان نیە، شتێك نیە حەسرەتی بۆ بخۆنو بڵێن خۆزگا بمانکردایەو دەستی خۆیانی بۆ بشکێننەوە.

{٢٧٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوەو بڕواتان بە فەرمانو نەهییەکانی پەروەردگار هەیە، خۆتان لە سزای سەختی خودا بپارێزن، پابەندی فەرمانو نەهییەکانی بن، چی دەفەرموێ: بیکەن، ئەنجامی بدەن، چی نەیی لێ کردن لێی دوورکەونەوە {وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا} ئەو قازانجو سوودەی لای قەرزداران ماوەتەوە وازی لێ بێننوگەردنیان ئازاد بکەن {إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} ئەگەر راست دەکەن ئێوە بە دڵ بڕواتان هێناوە، بەراستی پابەندی فەرمانو نەهییەکانی ئایینی ئیسلامن!!

{٢٧٩ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ} ئەگەر ئێوە ئەی موسوڵمانان! وازتان لە سوودخواردنو ریبا وەرگرتن نەهێناو دەستان هەڵنەگرت لەو ریبایەی ماوە لای قەرزدارەکانتان ئەوە {فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ} بزانن کە ئێوە شەڕێکی سامناكو دژوار لەگەڵ خوداو پێغەمبەر دەکەن، ئامادەبن بۆ جەنگان لەگەڵ خوداو پێغەمبەردا. {وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ} ئەگەر تۆبەتان کردوو وازتان لە ریبا هێناو پابەندی فەرمانی ئایین بوون، ئەوە دەتوانن دەست مایەکەتان وەربگرنەوە {لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ} زیادە لە قەرزدارەکان وەرنەگرنو ستەمیان لێ

نەکەن: بەوە کە لە دەستمایەکەتان کەم بکەنەوە، بەڵکوو ئێوە دەتوانن دەستمایەکەتان بەبێ زیادو کەم وەربگرنەوە.

{[٢٨٠]وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ} ئەگەر هاتوو قەرزدارەکە نەبوو بوو نەیدەتوانی خێرا دەستمایەکە بداتەوە، ئەوە مۆڵەتی بدەن تا شتێکی دەست دەکەوێ‌و دەتوانێ قەرزەکە بداتەوە. {وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ} خۆ ئەگە پیاوەتی لەگەڵ قەرزدارە نەبووەکان بکەن‌و لە هەموو قەرزەکە، یان لە هەندێکی خۆش ببن، ئەوە لە مۆڵەتدانەکە باشترە بۆ ئەوان‌و بۆ ئێوەش خێری زیاترە، {إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ} واتە: ئەگەر ئێوە دەزانن لێخۆشبوو لە هەموو قەرزەکە، یان هەندێکی خێری زیاترە لە مۆڵەتدان‌و لەسەر وەستان! ئەوە بە گوێرەی زانیارییەکەی خۆتان بکەن‌و لە براکانتان خۆش ببن‌و رەحم‌و بەزەیی خۆتانیان بۆ دەربخەن!

{[٢٨١]وَاتَّقُواْ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللّهِ} بترسن لە ناخۆشی ئەو رۆژە سامناکەی کە غەم‌و پەژارەی دونیاتان — لەترسی حیساب‌و لێکۆڵینەوە — لە بیردەچێتەوە بترسن لە رۆژێکی سامناك‌و گەورەی وەها کە ئێوە تێیدا دەگەڕێنەوە بۆ لای خوداو لەسەر کردارەکانتان حیسابتان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشتان دەداتەوە؛ لەسەر چاکە پاداش‌و لەسەر خراپە سزاتان دەدا {ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ} ئەمجار هەموو کەسێك لە خێرو شەڕ شیاوی چی بێ وەری دەگرێ، هیچ ستەمیان لێ ناکرێ‌و لە پاداشی کرداری چاکتان کەم ناکرێتەوەو لە رێژەی سزاشتان زیاد ناکرێ!! {وهم لا يظلمون} ئەوان ستەمیان لێ ناکرێ.

{[٢٨٢]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوەو موسوڵمانن! ئەگەر مامەڵەی کڕین‌و فرۆشتنتان کردو قەرزی تێکەوت‌و کەوتە (ذمة)وە، جا فرۆشتنی شتێکی حازر بە پارەیەکی قەرز بوو، یان فرۆشتنی کاڵایەك بوو بە پارەی حازر کە لەوە دوا ئەو کاڵایە تەسلیم بکرێ، - بەمەرجێ جینس‌و ئەندازەو چۆنیەتی ئەو کاڵایە لە سەوداکەدا روون بکرێتەوە — کە بەعەرەبی پێی دەگوترێ: سەلەم. یان بڕێ پارەتان دا بەقەرز بۆ ماوەیەك، ئەوە لەم حاڵانەدا وا باشە چۆنیەتی مامەڵەکەو جۆری رێکەوتن‌و سەوداکە بنوسرێ، ماوەی قەرزەکە بە رۆژو مانگ‌و ساڵ دیاری بکرێ، بە جۆرێك کە کاتی وەرگرتنەوەی قەرزەکە — چ کاڵا بێ یان پارە — دیاربێ، هیچ تەمولێلییەکی تێدا نەمێنێ {وَلْيَكْتُب بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ} با ئەو نووسەرەی

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيۡنٍ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى فَٱكۡتُبُوهُۚ وَلۡيَكۡتُب بَّيۡنَكُمۡ كَاتِبُۢ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَلَا يَأۡبَ كَاتِبٌ أَن يَكۡتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ ٱللَّهُۚ فَلۡيَكۡتُبۡ وَلۡيُمۡلِلِ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ وَلَا يَبۡخَسۡ مِنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ فَإِن كَانَ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ سَفِيهًا أَوۡ ضَعِيفًا أَوۡ لَا يَسۡتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلۡيُمۡلِلۡ وَلِيُّهُۥ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ مِن رِّجَالِكُمۡۖ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰۚ وَلَا يَأۡبَ ٱلشُّهَدَآءُ إِذَا مَا دُعُواْۚ وَلَا تَسۡـَٔمُوٓاْ أَن تَكۡتُبُوهُ صَغِيرًا أَوۡ كَبِيرًا إِلَىٰٓ أَجَلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ أَقۡسَطُ عِندَ ٱللَّهِ وَأَقۡوَمُ لِلشَّهَٰدَةِ وَأَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَرۡتَابُوٓاْ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً حَاضِرَةٗ تُدِيرُونَهَا بَيۡنَكُمۡ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَلَّا تَكۡتُبُوهَاۗ وَأَشۡهِدُوٓاْ إِذَا تَبَايَعۡتُمۡۚ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٞ وَلَا شَهِيدٞۚ وَإِن تَفۡعَلُواْ فَإِنَّهُۥ فُسُوقُۢ بِكُمۡۗ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱللَّهُۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿٢٨٢﴾

قەباڵە نامەکەتان بۆ دەنووسێ دادپەروەربێ‌و بەیەکسان‌و یەك چاو سەیری سەوداکەرەکان بکاو، نەچێ قەباڵەکە وا بنووسێ زیانی لایەکی تێدا بێ‌و سوودی لایەکی تێدا بێ، دەبێ نووسینەکەی مانای روون‌و ئاشکرای هەبێ، خۆ بپارێزێ لەو شتانەی کە زیاد لە مانایەك دەبەخشن، نووسەری قەباڵە، وەکوو قازی‌و دادوەر وایە لە نێوان خاوەن قەرزو قەرزداردا، ئەمەش ئەوە دەخوازێ کە نووسەر ئەمین‌و عادڵ بێ، {وَلاَ يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّهُ} نابێ نووسەر سەرپێچی بکا لە نووسینی قەباڵە بەو شێوەی کە خودا فێری کردووە، زیادو کەمی تێدا نەکاو شتێك نەنووسێ زیانی لایەك‌و سوودی لایەکەی تری تێدابێ، نووسین نیعمەتێکی خوداییە دەبێ نووسەر سوپاسگوزاری ئەو نیعمەتە بێ؛ سوپاسگوزارییەکەشی بەوە دەبێ کە داوایان لێکرد بۆ نووسینی قەباڵەو سەنەدێك گیرنەبێ‌و سەرپێچی نەکا، مەرجیشە دەبێ نووسەر زاناو شارەزای حوکمە شەرعییەکان بێ‌و دەبێ مەرجە ئاساییەکانی تێدابێ، واتە: دەبێ نووسەر دادوەرو زانابێ، هەرکاتێ داوای لێکرا قەباڵە بنووسێ

ئامادەبـاش بـێ {فَلْيَكْتُبْ} بـا قەباڵەکـە بنووسـێ‌و هـیچ گیرییـەك پـیشان نـەدا، بەتایبـەتی ئەگـەر مامەڵـە چییەکان نەخوێندەواربن، {وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ} دەبێ قەرزارەکە؛ ئـەو کەسـەی قەرزەکـەی دەکەوێتـە سـەر نـاوەڕۆکی قەباڵـە نامەکە بۆ نووسەرەکە بڵێ: تا بیێتە بەڵگە لەسەری‌و بەدەمی خۆی دان بەقەرزارییەکەیدا بنێ‌و ئەندازەو مەرج‌و ماوەکەی دیاری بکا، چونکە ئەو خۆی بەرپرسیارە لە جێبەجێ کردنی ئەو قەباڵە نامەیە {وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ} با ئـەو قـەرزدارە لـەخودا بترسێ‌و چی لەسەرە بەتەواوی بیڵێ {وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا} هیچی لێ کەم ناکاتەوە، بەتەواوی ئەندازەی قەرزەکەو ماوەو مەرجەکانی روون بکاتەوە {فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لاَ يَسْتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ} ئەگـەر قەرزدار نـەفامو کەم هۆش بـوو، یـان منـداڵ بـوو، یـان پیری خەڵەفاو بـوو، یـان نـەزان بـوو نەیـدەتوانی نـاوەڕۆکی قەباڵە نامەکە بەرێك‌و پێکی بۆ نووسەر رەتبکاتەوە، پێویستە وەلی‌و سەرپەرشـتیارەکەی یـان وەکیل‌و موتەرجیمەکەی دادوەرانـە ئـەم ئەرکـە ئـەنجام بـدەن، هـیچ کـەم‌و کـوڕی تێدانەکـەن، {وَاسْتَشْهِدُواْ شَهِيدَيْنِ مِن رِّجَالِكُمْ} داوا بکـەن دوو پیـاوی موسوڵمان‌و عادل ئاگاداری مامەڵە بەقەرزەکە بـن‌و، ئاگاداری ناوەڕۆکی قەباڵەکەبن {فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ} ئەگەر دوو پیاوی رێك‌و پێك دەست نەکەوتن با پیاوێك‌و دوو ژن ببن بەشایەد لەسەر سەوداکە {مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاء} لەوانـەی لـەبارەی ئـایین‌و عەداڵـەتکاری‌و هـەڵس‌و کـەوتیان لێیـان رازیـن‌و دەزانـن بـەکاری شـایەتیدانەکە دێـن؛ بۆیـەش مـەرجی لێ رازی بـوون بـۆ شـایەتی ئـافرەت دانـاوە، چـونکە ئافرەت بۆ شایەتیدان زەعیفەو خەڵکی تـر کـەمتر متمانـەیان پێیەتی، لەبەرئەوە بوونی بەشایەت پێویستی بـە رەزامەنـدی سەوداکەرەکان هەیە، بۆیـەش لەشوێنی پیاوێك دوو ئـافرەتی دیـاری کـرد {أَن تَضِلَّ إْحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى} لەترسـی ئـەوەی کـە یـەکێکیان رووداوەکـەی لـەبیر چـووەوە ئەویتریان بیری بێنێتەوە، چونکە زۆرجاران وادەبێ ئافرەت رووداوەکەی بۆ قۆرخ (ضبط) نـاکرێ‌و خۆی پێوە هەڵـەوگیر ناکا، وێدەچێ لەکاتی شایەتیدانەکەیدا هەڵەی تێدابکا،، بۆیـە پێویستە دوو ئافرەتبن، بۆئەوەی هەریەکەیان رووداوەکە بـیر ئەویتریان بخاتەوە، ئـیتر شـایەتی ئـەمیان دەبێتـە تەواوکـەری شایەتی ئەویتریان!

{وَلاَ يَأْبَ الشُّهَدَاء إِذَا مَا دُعُواْ} واتـە: نابـێ شـایەتەکان سەرپێـچی بکـەن لـە ئامـادەبوون بـۆ شـایەتیدان، بـەڵکوو پێویستە شایەت کە بەشایەت گیرا، بەرێك‌و پێکی رووداوەکە تێبگاو بەباشی سەرنجی بداتێ، ئـەمجار کاتی پێویست بچێ لەبەردەم قازی‌و دادوەردا بـەرێك‌و پێکی شایەتییەکەی ئـەدا بکا!

ئیمامی رەبیع دەفەرموێ: ئەم ئایەتە کاتێ هاتۆتە خوارێ کە هی وا هـەبوو بـەناو خەڵکدا دەگـەڕا بـۆ شـایەتیدان‌و کەسـی دەست نەدەکەوت! هەندێکیش دەڵێن: مەبەست ئەوەیە؛ کە کەسێ داوای لێکرا ببێتە شـایەت، نابـێ نکوڵی لێ بکاو، کاتی شایەتیدانەکەشی نابێ نکوڵی بکا. سەرپێچیکردن لەشایەتی هـەڵگرتن‌و شـایەتیدان حەرامـەو دەبـێ بـەدڵ فراوانییـەوە بەرەو پیرییان بچێ. {وَلاَ تَسْأَمُوْاْ أَن تَكْتُبُوْهُ صَغِيرًا أَو كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ} تەمەڵی مەکەن‌و بێزاری دەرمەبڕن لـەوە کـە قەرزەکە کەمـە یـان زۆرە، بـچووکە یـان گەورەیـە، ئێـوە قەباڵەکـەی بنووسن لەگـەڵ دیـاریکردنی کـاتی دانەوەیـشیا.. یـان ئەگـەر خاوەن مامەڵەکان داوایان لێکردن بۆ نووسینی قەباڵەکە هەر لەیەکـەم رۆژی مامەڵەکـەوە هـەتا رۆژی دانـەوەی قەرزەکـە هەرکاتێ داوایان لێکردن بۆ نووسین — قەرزەکە کـەم بـێ یـان زۆر — ئەوە سەوداکەیان بۆ بنووسن!

{ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِندَ اللّهِ} نووسینی ئەم قەباڵەیـە بەشێوەیەکی رێك‌و پێـك، عەداڵـەت‌و راسـتکاری زۆرتـرە لـەوە کـە هـەر بەشـایەتی لەسـەرگرتن کیفایـەت بکـەن. {وَأَقْومُ لِلشَّهَادَةِ} یارمەتیدەریشە بۆ راستکردنەوەی لارو وێری شایەتیدانەکە! چـونکە وادەبـێ شـایەتەکان چـۆنیەتی مامەڵەکـەیان لـەبیر نامێنێ‌و بەنووسینەکە وەبیریان دێتەوە. {وَأَدْنَى أَلاَّ تَرْتَابُواْ} بـە نووسـینەکە شایەتییەکەیان لەڕاستی نـزیکتر دەبێ‌و، لە ناڕاسـتی دوور دەکەوێتـەوە، شـك‌و گومـانی نامێنـێ لـە دیـاریکردنی تـوخمی قەرزەکـەو نـەوع‌و ئەنـدازەو مـاوەی، ئەمـەش بەڵگەیـە لەسـەرئەوە کە شـایەتەکان مـافی ئـەوەیان هەیـە پـێش شـایەتیدانەکەیان داوای بینینـی قەباڵـە نامەکە بکـەن‌و چـاوێکی پێـدا بخـشێننەوە، یـان بۆیـان بخوێننـەوە بۆئەوەی بەباشی چۆنیەتی مامەڵەکەیان وەبیر بێتەوە.

{إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلاَّ تَكْتُبُوهَا} واتە: نووسـینی مامەڵەکە پێویستە مەگەر ئـەو مامەڵەیـە بازرگانییـەك بـێ لـەنێوان سـەوداکەرەکاندا بکرێ‌و حـازر بـەحازربێ‌و قـەرزی تێنەکـەوێ، پـارە بـدەن‌و کـاڵا وەربگرن، ئەوە ئەوکاتە ئەگەر نەینووسن گوناحتان ناگاتێ، چونکە لەو حاڵەدا هیچ کێشەو نیزاعێك چاوەڕوان ناکرێ، خـاوەن کـاڵا شـت دەداو بەنـەخت پـارە وەردەگـرێ، ئـیتر چ

پێویستی بە نووسین نییە، بەڵام {وَأَشْهِدُوْاْ إِذَا تَبَايَعْتُمْ} لەسەودای بەحازریش شایەتی رابگرن، چونکە رێدەکەوێ لەبرێ سەودادا دوای تەواوبوونی مامەڵەکە کێشەو نیزاع روودەداو مامەڵە چییەکان پێویستیان بەشایەتیدانی شایەتەکان ببێ! بەڵام قەرزی درێژ خایەن چونکە وادەبێ دوای مردنی شایەتەکان کێشەی تێدا روودەدا، بۆیە پێویستە مامەڵەکە بنووسرێ. {وَلاَ يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلاَ شَهِيدٌ} با نووسەری قەباڵەکەو شایەتەکان زیان بە مامەڵە چییەکان نەگەیەنن، زیادو کەمی لە ئەندازەو ماوەی قەرزەکەو مەرجەکانی نەکەن، هەروەکوو چۆن دروست نییە بۆ سەوداکەرەکان کە زیان بە نووسەرو شایەتەکان بگەیەنن نەچن بە بەرتیل‌و بەرتیلکاری داوا لەشایەتەکان بکەن، کە شایەتییەکەیان ئەنجام نەدەن، یان شێوەکەی بگۆڕن، نابێ زۆریان لێ بکرێ بۆئەوەی گۆڕانکاری لە نووسینەکەدا، یان لە شایەتیدانەکەدا بکەن، پێویستە رووداوەکە چۆنە ئاوا بنووسرێ‌و شایەتیشی هەرئاوا لەسەر بدرێ! {وَإِن تَفْعَلُواْ فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ} زیان گەیاندن بە مامەڵە چییەکان، یان بەشایەت‌و نووسەرەکە، لادانە لە ئایینی پاکی ئیسلام‌و سەرپێچی کردنە لەراستی‌و عەداڵەت‌و حەق!!

{وَاتَّقُواْ اللّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّهُ} خۆتان لەسزای خودا بپارێزن، هەرچی فەرمانی بەکردنی کردووە ئەنجامی بدەن، هەرشتێکیش نەهی لێکردووە توخنی مەکەون، بڕێکیش لەو شتانەی نەهی لێکردووە زیان گەیاندنە بە نووسەرو شایەتی مامەڵەکانتان. خودا فێری ئەوەتان دەکا کەچۆن دەقی ئەو قەباڵە نامانە بنووسن {وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} ئاگاداربن‌و وریابن کەس کارتان تێنەکاو لەشایەتیدان‌و خوێندنەوەی قەباڵە نامەدا گۆڕانکاری مەکەن!

{[۲۸۳]وَإِن كُنتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُواْ كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ} ئەگەر ئێوە لەکاتی مامەڵە کردنەکەتاندا لەسەفەردا بوون، نووسەرو قەڵەم‌و دەفتەرو کاغەزتان دەست نەدەکەوت، ئەوە دەتوانن بارمتەیەك وەربگرن‌و لای خۆتان گلی بدەنەوە تا حەقی خۆتان وەردەگرنەوە، ئەمە لەکاتێکدا کەئێوە دڵنیا نەبن لەو کەسانەی مامەڵەیان لەگەڵ دەکەن‌و بەقەرز شتیان دەدەنێ {فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ} ئەگەر بازێکتان هەبوو دڵنیابوو کە ماڵەکەی ناخورێ‌و لەکاتی خۆیدا بابای قەرزدار قەرزەکەی دەداتەوە، ئەوە بارمتە وەرگرتن پێویست نییە!!

وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا۟ كَاتِبًا فَرِهَٰنٌ مَّقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ ٱلَّذِى ٱؤْتُمِنَ أَمَٰنَتَهُۥ وَلْيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا۟ ٱلشَّهَٰدَةَ ۚ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِّلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِن تُبْدُوا۟ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ ٱللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ ۚ وَقَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا ٱكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ ۖ وَٱعْفُ عَنَّا وَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَآ ۚ أَنتَ مَوْلَىٰنَا فَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

{وَلاَ تَكْتُمُواْ الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ} ئێوەش ئەی شایەتەکان! ئەگەر بانگکران بۆ شایەتیدان‌و داواتان لێکرا، شایەتییەکی کەلاتانە مەیشارنەوە، مامەڵەو رووداوەکە چۆنە ئاوا شایەتی لەسەربدەن، هەرکەسێك شایەتی بشارێتەوە ئەوە گوناهبارەو تاوان دەکا. {وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ} هەر شتێك بڵێن‌و بیکەن، باش بێ یان خراپ، ئاشکرابێ یان نهێنی خودا زاناو ئاگادارە بەسەریداو دەزانێ بەچ مەبەستێك ئەو کارەتان ئەنجام داوە سزاو پاداشی پێویستتان دەداتەوە!!

{[۲۸٤]لِّلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ} هەرچی لە ئاسمانەکان‌و زەویدا هەیە، هەمووی موڵکی خودایەو، هەرئەو لە نەبووەوە بەدی هێناوە، هەر ئەویش بەویست‌و ئیرادەی خۆی تەصەروفیان تێدا دەکاو، کەس هاوبەشی نییە تێیاندا، کەسی تر جگە لەزاتی خۆی شایانی پەرستن نییە، کەس ناتوانێ لە ملك‌و سەڵتەنەتی ئەو دەرچێ. {وَإِن تُبْدُواْ مَا فِي أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ اللّهُ} ئەگەر ئەوەی لەدڵتاندایە: لەخراپەکاری عەزمتان لەسەر کردنیەتی چ کردار چ گوفتاربێ دەری بخەن یان بیشارنەوەو دەری نەخەن ئەوە

خودا حیسابتان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشتان دەداتەوە؛ چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە. {فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاء} ئیتر پاش لێکۆڵینەوەو حیساب لەگەڵ کردن پەروەردگار خۆش دەبێ لەو کەسەی خواستی لەسەربێ، بیەوێ بە رەحمەتو گەورەیی خۆی رزگاری ببێ، سزای ئەو کەسە دەدا بیەوێ تۆڵەی لێ بستێنێ..!! {وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} خودا بەسەر هەموو شتێکی موومکیندا بە دەسەڵاتو توانایەو، هیچ شتێ لە چوارچێوەی دەسەڵاتی ئەو دەرناچێ!

{[٢٨٥] آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ} پێغەمبەری ئیسلام بۆ خۆیو موسوڵمانان بروایان بە پێغەمبەرایەتی (محمد) هەیەو بروایان بەو نیگاوپەیامە هەیە کە نێردراوە بۆسەر (محمد) کە بریتییە لە عەقیدەو حوکمە شەرعیەکان هەموویان تەصدیقیان کردووە، رەوشتی خۆیان بەو پەیامو نیگایە ئارایشت داوە، بۆیە عائیشە کە لە بارەی رەوشتی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) لێیان پرسی وتی: رەوشتی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) قورئان بوو.. واتە: لە چوارچێوەی قورئاندا بوو...). {كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ} هەموو ئەو موسوڵمانانە بروایان هێناوە بە بوونی خوداو بە تاکو تەنیاییو بە حیکمەتو تواناو دەسەڵاتی لە بوونەوەردا، هەروا بروایان هێناوە بە فریشتەی خودا، ئەو فریشتانەی چەندەها ئەرکی گرنگیان پێ سپێردراوەو هەمیشە خەریکی خواپەرستیو یەکتا پەرستین!! لە لایەن پەروەردگارەوەو دەنێردرێن بۆلای پێغەمبەران. هەروەها بروایان هێناوە بە پێغەمبەرانی بەرێز؛ ئەو پێغەمبەرانەی کە نامەی ئاسمانییان بۆ نێردراوەو شەریعەتیان بۆ دیاری کراوە بۆ ئەوەی ئادەمیزاد لە تاریکی نەزانی رزگار بکەنو بییان هێننە سەر رێگای راست. هەمیشە ئەو موسوڵمانانە دەڵێن: {لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ} ئێمە لە بارەی پێغەمبەرایەتیو تەشریعەوە جیاوازی ناخەینە نێوان پێغەمبەرانەوە، پێمان وایە پەیامی هەموویان بریتییە لە ئیقرار کردن بە هەبوونی خوداو تاکو تەنیایی زاتی پاکی پەروەردگار. {وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا} موسوڵمانان هەموویان بەیەك دەنگ وتیان: خودایە! پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) پەیامی خۆی گەیاند ئێمەش پەیامەکەیمان بیستو لێی حاڵی بووینو وەرمان گرت. فەرمانبەرداری فەرمانەکانی ئایینین! بڕوامان وایە هەموو فەرمانو نەهییەکی ئایین بۆ خۆشبەختی دونیاو قیامەتمان. ئەو موسوڵمانە راستاڵانەی هەمیشە خۆیان خۆیان دادگای دەکەنو نەفسی خۆیان موحاسەبە دەکەن. هەر کەمو کورییەکی هەیان بێ هەوڵ دەدەن قەڵاچۆی بکەنو هەر هەوڵی رازی کردنی خودای خۆیانیانە! بۆیە هەمیشە دەڵێن: {غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ} خودایە! کەمو کوریمان بپۆشە گوناهمان بشارەوە، لە دونیادا ئابڕوومان مەبەو لە قیامەتیشدا سزامان مەدە.. واتە: خودایە! داوات لێ دەکەین کە خۆشبی لەو گوناهانەمان کە لەوانەیە لێمان روویداو ببنە لەمپەرو کۆسپ لەبەردەم پێگەیشتنو بەختەوەربوونمان، خودایە! ئەتۆ هەڵسووڕێنەری هەموو ئیشو کارێکمانی، گەڕانەوەمان هەر بۆ بەردەم قاپی بارگای تۆیە، چیت بوێ لەگەڵمان دەکەیو کەس نیە بتوانێ رێگەت لێ بگرێ.

{[٢٨٦] لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا}. پەروەردگار هیچ کەسێ زیاد لە وزەی خۆی ئەرکی ناخاتە سەرێو، لەهیچ نەفسێ داوای ئەنجامدانی کارێك ناکا کە لە تاقەتیا نەبێ، ئەمەش لوطفو رەحمەتی خودایە کە هەر نەفسە بە ئەندازەی وزەو توانای خۆی داوای ئەنجامدانی کاری لێ دەکرێ. {لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ} نەفسی ئادەمیزاد بەختەوەر دەبێ بەو کردەوە باشانەی کردوونیو بەردەوام بووە لەسەری، پاداشی باش وەردەگرێ، هەروەکوو چۆن سزای دەدرێ لەسەر هەر کردەوەیەك کە ناهەمواربێو تاوان بێو بەویستی خۆی بیکا. ئەمجار پەروەردگار بەندەکانی خۆی شارەزایی دەکا بۆ نزاو پارانەوە، فەرمانیان پێ دەکا کە بڵێن: {رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا} خودایە! سزامان مەدە ئەگەر بەهۆی لەبیرچوونەوە (واجب)و ئەرکێکی سەرشانی خۆمان بەجێ نەهێنا، یان بە نەزانی کردەوەیەکی خراپمان ئەنجام داو لەبیرمان چووبووەوە کە حەرامە، یان رێگای راستمان هەڵە کردو نەمانزانی رێبازی راست کامەیە؟!!! {رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا} خودایە! باری گران مەخەرە سەر شانمان • یا بەزەحمەت بشتوانین ئەنجامی بدەین -- وەکوو ئەو ئەرکە قورسانەی کە خستبووتە سەر گەلو نەتەوەکانی پێش ئێمە، وەکوو بەنو ئیسرائیل کە وەرگرتنی تۆبە لێیان بە کوشتنی تۆبەکار دەبوو واتە: کەسێك تاوانێکی بکردایەو تۆبەی بکردایە مەرجی قبووڵ بوونی تۆبەکەی کوشتن بوو، هەروەها چواریەکی ماڵو سامانیان دەبوایە بدەن بە زەکات، ئەگەر شوێنێکی پۆشاکیان پیس بوایە دەبوایە بیبڕن!! بەڵام ئایینی ئیسلام زۆر بار سووکی تێدایەو لەسەر ئاسانکاری دامەزراوە، چۆن وانیە؟! پێغەمبەر بۆ خۆی پێغەمبەری رەحمەتەو نێردراوە بۆ سەر

سەرجەم ئادەمیزاد.. {رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ} خودایە! ئەرکێك مەخەرە سەر شانمان و داوای ئەنجامدانی کارێکمان لێ مەکە کە لەتوانامانـدا نـەبێ، بـەڵاو موصیبەتێکمان بەسەردا مەهێنە کە خۆی بۆ ڕانەگرین، بەشتێك تاقیمان مەکەرەوە کە لە وزەماندا نەبێ!! {وَاعْفُ عَنَّا} خۆش ببە لەو تاوانانەی کە لەنێوان ئێمەو تۆدایە، خۆت پێی دەزانی و ئاگاداری کەمتەرخەمیمانی! {وَاغْفِرْ لَنَا} هەروەها خۆش ببە لەو گوناهانەی کە لەنێوان ئێمەو بەندەکانتدا ڕووی داوە، مەهێڵە ئادەمیزادان ئاگاداری عەیب و لەکەو تاوانمان بن، بەکردەوەو خراپەکانمان بزانن، خودایە! هەموو تاوان و گوناهمان سڕ پۆش بکەو لای خۆت بیانشارەوەو لێمان خۆشبە. {وَارْحَمْنَآ} ڕەحممان پێ بکە، لە ڕۆژگاری داهاتوودا تووشی تاوان نەبین، بە تەوفیقی خۆت لە گوناه بمانپارێزەو یارمەتیمان بدە لەسەر ڕێبازی ڕاستی ئایینی پیرۆزت بەردەوام بین، کە دەبێتە هۆی بەختەوەری هەردوو جیهانمان!! {أَنتَ مَوْلاَنَا} پەروەردگارا! تۆ خوداو خاوەن و بەڕێوەبەری کاروباری ئێمەی، ئەتۆی هیدایەتت داوین و پاڵپشت و یارمەتیدەرمانی بۆ بەردەوام بوون لەسەر ڕێبازی ڕاست و حەقپەرستی!. {فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} زیاد لە ئەو داخوازییانەشمان یارمەتیمان بدە بۆ تێکۆشان و زاڵبوون بەسەر کۆمەڵانی خودا نەناس و کافردا سەرکەوتوومان بکە بەسەریاندا چ لەبواری بەڵگەو نووسین و موناقەشەو گفتوگۆدابێ یان لە گۆڕەپانی شەڕو جەنگدا بێ، خودایە! ئاکام خێرمان بکەو بەختەوەری دونیاو قیامەتمان بکە!

کۆتایی سورەتی البقرة

سورەتی (آل عمران)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1] الم}، ڕاڤەکەرانی قورئان لە مانای ئەم جۆرە وشانەدا دەڵێن: خودا بۆخۆی دەزانێ مەبەست لە مانای ئەم جۆرە وشەیە چیە، هەندێکیش دەڵێن: مەبەست ئەوەیە کە قورئان لەم جۆرە پیتانە پێك هاتووە، دە ئێوەش ئازابن بتوانن لەم پیتانە کەلامێکی وەکوو قورئان دابنێن.!

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَىٰةَ وَالْإِنجِيلَ ﴿٣﴾ مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾ هُوَ الَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَٰبَ مِنْهُ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَٰبَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِۦ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ إِلَّا اللَّهُ ۗ وَالرَّٰسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُولُوا الْأَلْبَٰبِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

{[2] اللّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} پەروەردگار خودایەکی بێ وێنەو پەرستراوێکی حەقە، لە بوونەوەردا جگە لە ئەو خودایەکی تر نیە شیاوی پەرستن بێ، چونکە ئەو بەدیهێنەرە، خاوەن دەسەڵاتی ڕەهاو فراوانە لە کەوندا، هەر ئەو سەرچاوەی خێرو لابەری شەڕە، زیندووی هەمیشە زیندووە، سەرەتاو کۆتای ژیانی نیە، کارگێڕو هەڵسوڕێنەری بەندەکانیەتی، بە ویستی خۆی گۆڕانکاریان تێدا دەکا باڵادەست و خاوەن دەسەڵاتە بەسەر ئاسمانەکان و زەویدا لە پێش دروستکردنی عیسادا، ئیتر چۆن ئەم بوونەوەرە ڕاگیر کراوە پێش هاتنە دونیای عیساو دوای لە دونیا دەرچوونی؟! دەی ئەگەر عیسا خودا بێ، یان بەشێك بێ لە خودا، دەبوو بەبێ ئەو بوونەوەر ڕاگیر نەبوایە..

{[3] نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ} پەروەردگار خودایەکی وایە – ئەی محمد! – قورئانی بە نیگا بۆ ناردووی، هیچ شك و گومانی تێدا نیە، ڕاستیی کتێبە ئاسمانییەکان و پێغەمبەرانی پێشوو دەچەسپێنێ، بە شێوەیەکی کورت و لە چوارچێوەی بنەمای پێغەمبەرایەتی و

نیگادا پاڵپشتی پێغەمبەرانی رابوردوو دەکا لەوەدا کە بانگەوازییان بۆ یەکتاپەرستیو رەوشت بەرزی کردووە؛ هەمیشە هەواڵی راستو موژدەنامێزیان بە گەلەکانیان داوە.. بە کورتی قورئان ئەو راستییە دەچەسپێنێ کە پێغەمبەرانی پێشوو موژدەیان پێداوە: کە لەوەودوا خودا پێغەمبەرێك دەنێرێ بۆ سەر هەموو ئادەمیزادو قورئانی بەخەڵات دەدرێتێ کە کەلامێکی بێ وێنەو موعجیزەیەو پڕتەو بەخشە هەتا هەتایە!

{وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ ۞ مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ} خودایەکی وەهایە لە پێش قورئاندا تەوراتی بۆ موساو ئینجیلی بۆ عیسا ناردووە، بۆ ئەوەی هەر یەکێ لەم کتێبە پیرۆزانە ببنە پرۆگرامو شارەزایی کەری ئادەمیزادی سەردەمی خۆیان!! کەوابێ پەروەردگار — لە پێش هاتنە دونیای عیساو دوای لە دونیا دەرچوونیشی — نیگاو شەریعەتی بۆ ئادەمیزاد ناردوە، حەزرەتی عیسا بۆ خۆی سەرچاوەی نیگا نیەو نیگای بۆ هاتووەو کراوە بە پێغەمبەر، دەی چۆن پێغەمبەر بە خودا دادەنرێ؟! {وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ} پەروەردگار قورئانی ناردووە بۆ (محمد) کە حەقو ناحەق لێك جیادەکاتەوە، رێگای هیدایەتو گومڕایی دیاری دەکا، بەبەڵگەو دەلیلی بەهێز راستیو ناڕاستی لێك جیا دەکاتەوە!

{إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ} ئەوانەی ئینکاری نیشانەکانی خودایەتی خوداو تاكو تەنیایی زاتی پاکی دەکەن، هەمیشە عەیبو عارو لەکە دەخەنە پاڵی، رۆژی قیامەت بەهۆی ئەو کوفرو سەرپێچی کردنەیان سزای بە ئێشیان بۆ ئامادەکراوە، {وَاللّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ} خودا باڵادەستەو (منیع الجناب)ە، فرسەتی لێ نابینرێ، خاوەنی تۆڵە سەندنە بۆ کەسێ بڕوای بە خودایەتی خودا نەبێو نیشانەی تاكو تەنیایی بەدرۆ بخاتەوەو سەرپێچی پەیامی پێغەمبەران بکا، بەهێزو توانای خۆی، بە ویستی خۆی تۆڵەی لە نەیارانی دەستێنێ {۞ إِنَّ اللّهَ لاَ يَخْفَىَ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء} بێگومان پەروەردگار هیچ شتێکی لە بوونەوەردا لێ گوم نابێت، دەزانێ کێ بەراستی ئیمانی هێناوەو کێ کافرو خودانەناسو دوو رووە، کێ بەزۆرو تۆبزیی گفتارو کرداری کوفر ئامێزی پێ ئەنجام دەدەن! بەڵام دڵو دەروونیان پڕە لە ئیمانو باوەڕ.

دەی عیساو غەیری عیسا هیچ شتێك لەم جۆرە نهێنییانە نازانن کە وابێ چۆن عیسا بە خودا حسێب دەکرێ؟!

{۞ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاء} خودا خودایەکی وەهایە ئێوەی ئادەمیزاد لە مندالداندا وێنەکێش دەکا، چۆنی بوێ ئاوا رخسارتان دیاری دەکا، نێرە، مێیە، جوانە، ناشیرینە، کورتە، درێژە، سپی پێستە،......هتد. دەی خۆ عیساو غەیری عیسا ناتوانن هیچ دروست بکەنو ناتوانن لە منداڵدان دا وێنەی کەس بکێشن!! بەڵکوو ئەوانە بۆخۆیان دروستکراوو وێنەکێشراون، کەوابێ چۆن بەکەڵکی خودایەتی دێن؟؟

{لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} هیچ خودا نین جگە لە پەروەردگار هەر ئەو دروستکەرو بەدیهێنەرەو شیاوی پەرستنو خودایەتییە، بێ باوكو بێ دایكو بێ منداڵە، کەسی لێ نەبووەو لە کەس نەبووە، کەس دەرەقەتی نایە هەموو ئیشێکی پڕە لە حیکمەتو دانایی...

{۞ هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ} ئەی محمد! پەروەردگار خودایەکی وەهایە قورئانی ناردۆتە سەر تۆو کردوویەتی بە بەرنامەو پرۆگرامی ئیسلامو باسای بوونەوەر، جا بەشێك لە ئایەتەکانی (موحکەمن) واتە: بەبێ تەمو مژ مانای مەبەست دەگەیەننو هەموو کەس لێیان حاڵی دەبێو هیچ ئیلتیباسو سەرلێ تێکچوونی بۆ پەیدا نابێ، بەشەکەی تریان ئایەتی (موتەشابیهن) واتە: ماناکانیان روونو ئاشکرا نینو نازانرێ مەبەستی سەرەکی لە ماناکانیان چیە؟؟ چونکە بە رواڵەت (تعارض)و دژایەتیەك هەیە لە نێوان ظاهیری وشەکەو مانای مەبەست لێی!! یان (متشابه) ئەو ئایەتانەن کە پەروەردگار زانینی ماناو مەبەستی لێیان تایبەت کردووە بە زاتی خۆیو کەسی تر پەی پێ نابا، وەکوو چۆنیەتی قیامەتو باسی رۆحو زیندووبوونەوەو دروستکردنی عیساو لە دوونیا دەرچوونی.

{فَأَمَّا الَّذِينَ في قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ} ئەوانەی دڵیان پڕە لە گومڕاییو سەرلێ شێوانو روویان لە حەق وەرگێڕاوەو نقوومی باطل بوون، هەر شوێن هەواو هەوەسی خۆیان دەکەوون، ئایەتە موتەشابیهەکان وەردەگرنو بە ئارەزۆی خۆیان مانایان لێ دەدەنەوە، چونکە دەتوانن بەهەوەسی خۆیان ماناکانیان بگۆڕنو لەگەڵ مەبەستی خۆیاندا بیگونجێنن!! ئایەتە موحکەمەکانیش پاشگوێ دەخەن باسیان ناکەن! بۆ ئەوەی خەڵکی لە خشتە بەرنو بیانخەنە نێو فیتنەو لە ئایین گومڕایان بکەنو رێگەی راستیان لێ تێك بدەن! واشی دەخەنە پێش چاو: کە ئەوان بەڵگە بە قورئان دەهێننەوە، ئایەتی قورئان پاڵپشتییانە!! بەڵام لە راستیدا ئەو بەڵگانە بۆ

بەرژەوەندی ئەوان نیە، بۆ نموونە: فەلەکان بەڵگە دێننەوە لەسەر ئەوە کە عیسا گیانی خودایە دەڵێن ئەوەتا قورئان دەڵێ: {وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ} عیسا گیانی خودایەو خستویەتیە ناوسکی مەریەمەوە، بەڵام ئایەتی {إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ....} پاشگوێ دەخەن، یان ئایەتی {إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ – آل عمران/٥٩}. لە بیر خۆیان دەبەنەوەو نایخەنە روو..

مەچن وەکوو ئەو گومڕایانە هەر خەریکی سەرلێ تێکدانی خەڵك بن‌و بتانەوێ بە هەواو هەوەس ئایەتە موتەشابیهەکان تەئویل بکەن، خۆ {وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ} جگە لە خودا کەسی تر مەبەست‌و مانای دروستی ئەو جۆرە ئایەتانە نازانێ، چونکە ئەوە زانیارییەکە خودا تایبەتی کردووە بە خۆی‌و کەسی تر پەی پێ نابا، {وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ} ئەوانەی خاوەنی پایەی دامەزراون لە عیلم‌و زانستدا دەڵێن: بڕوامان بەوە هەیە کە ئەو ئایەتە موتەشابیهانە لە خوداوە هاتوون‌و کەلامی پیرۆزی زاتی بێچوونن.

زانایان ئایەتە موحکەمەکان دەکەنە بنەماو بناغەو بڕوایان وایە — موحکەم‌و موتەشابیە — لە خوداوە هاتوون‌و هەردوو جۆریان حەق‌و راستن، هەریەکی لەو دوو جۆرە پاڵپشتی ئەوی تر دەکا، بەڵگەی ئەمەش ئەو فەرموودەیە کە دەڵێ: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) نزای بۆ عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس کرد فەرمووی: «اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَعَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ». خودایە! لە ئاییندا تێگەیشتووی بکەو، فێری شیکردنەوەو مەبەست زانینی قورئانی بکە.

لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشەوەو دەڵێ. بۆچی لە قورئاندا ئایەتی (متشابە) هەن؟ لە کاتێکدا کە قورئان بۆیە نێردراوە رەهنومایی خەڵکی بکاو ئادەمیزاد شارەزای خودا پەرستی بکا!! دەی ئایەتی موتەشابیە کە کەس مەبەستەکەی نەزانێ چۆن رەهنومایی پێ دەکرێ؟ لەوەڵامدا دەڵێین: هەبوونی ئایەتی موتەشابیە لە قورئاندا لەبەر ئەم هۆیانەیە:

أ- بۆ ئەوەی بڕواداری راستەقینەو ئیمان قایم لە بڕوا لاوازان جیابکرێتەوە، تاقیکردنەوەیە بۆ دڵی ئێمە.

ب- زێدە رێزو فەزڵی زانایان دەربکەوێ‌و ئاکامی لێکۆڵینەوەو کۆششیان بۆ خەڵکی دیاری بدا. هاندانە بۆ موسوڵمانان کە عەقڵ‌و هۆشی خۆیان بخەنە کارو هەمیشە خەریکی توێژینەوە بن بۆ ئەوەی هەمیشە بیروهۆشیان لە گەشەکردندا بێت‌و کول نەبێ.

ج- پێغەمبەران نێردراون بۆسەر ئادەمیزاد بەگشتی ئادەمیزادیش جۆراو جۆرن، هەیانە زیرەکەو هەیانە کۆڵەوارو نەزانە، برێ ماناو ئەحکامی وردەکاری هەن کە پێویستیان بەوەیە بە عیبارەتی تایبەتی تەعبیریان لێ بکرێ، ئیتر تێگەیشتن لەم جۆرە مەبەستانە بووەتە بەشی زانایان‌و ئەوانەی لە عیلم‌و زانیاریدا رۆچوون، فەرمانیش کراوە بە رەشە خەڵکەکە کە زانینی مەبەست لێیان حەواڵەی خودا بکەن، چونکە زانایان دەزانن‌و تێدەگەن قورئان چۆن پەیام ئاراستە دەکا، هەرچەندە حەقیقەت‌و کرۆکی شتەکانیش نەزانن، هەر بۆیەشە فەرمووی: {وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الألْبَابِ} واتە: تێ ناگەن‌و لە مانای قورئان حاڵی نابن‌و بەشێوەی راست‌و دروست لەمەبەستەکان ورد نابنەوە، مەگەر ئەو کەسانە نەبێ کە عەقڵ‌و هۆشی ساغیان هەیە، بیریان تیژە بۆ تێگەیشتن!

هەمیشە ئەو زاناو تێگەیشتوانە دەپاڕێنەوەو نزا دەکەن‌و دەڵێن: {[8] رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا} خودایە! دڵ‌و دەروونمان لەسەر خوداپەرستی‌و بیروباوەڕی راستەقینە بەرقەرار بکە، دوای تێگەیشتن‌و شارەزابوون، گومڕامان مەکەو، سەرلێ شێواومان مەکە {وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ} رەحمەت‌و بەزەیی خۆتمان پێ ببەخشە! لە سۆزو رەحمەتی خۆت بێ بەشمان مەکە، یارمەتیمان بدە لەسەر خێرو بۆ رێگای راست ئاراستەمان بکە! بێگومان تۆی پەروەردگاری بەخشندەو هەموو خێرو بێرێك لە تۆدایە!

{[9] رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ} ئەی پەروەردگارمان! بێگومان تۆ ئادەمیزاد زیندوو دەکەیەوەو کۆیان دەکەیەوە لە رۆژێکا کە هیچ گومان لە هاتنیدا نیە، چونکە تۆ وەعدەت داوەو وادەی تۆ بەجێیەو دێتە جێ.

پەروەردگار کە ئەم جۆرە نزایەمان فێر دەکا بۆ ئەوەیە کە ترسی ئەوەمان هەبێ بێ بڕوایی دزە بکا بۆ ناو دڵ‌و دەروونمان‌و لە رۆژی قیامەتدا نائومێدی رەحمەتی خودا بین!

{[10] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ} لەسەرتای سوورەتەکەدا پەروەردگار بنەمای یەکتاپەرستی باس کرد، بیروبڕوای زانایانی خستەڕوو ئەمجار لێرەدا باسی کافرو گومڕاکان دەکا دەفەرموێ: ئەوانەی کافرن‌و قورئان بەراست نازانن‌و پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستۆتەوە، سەرپێچی پەیامی

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔاۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ ٱلنَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْۚ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْۗ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ ءَايَةٌ فِى فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَاۖ فِئَةٌ تُقَٰتِلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْىَ ٱلْعَيْنِۚ وَٱللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ مَن يَشَآءُۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُوْلِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلْبَنِينَ وَٱلْقَنَٰطِيرِ ٱلْمُقَنطَرَةِ مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلْفِضَّةِ وَٱلْخَيْلِ ٱلْمُسَوَّمَةِ وَٱلْأَنْعَٰمِ وَٱلْحَرْثِۗ ذَٰلِكَ مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَاۖ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسْنُ ٱلْمَـَٔابِ ﴿١٤﴾ ۞ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْۚ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوْاْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿١٥﴾

خودایان کردووەو بە پێچەوانەی کەلامی خودا جوڵاونەوە، هیچ سوودێکیان لە نیگای خودا بۆ پێغەمبەران وەرنەگرتووە کە ئەمانە بریتین لە وەفدی فەلەی نەجران‌و فەلەی ترو جولەکەو موشریك‌و کافری تر.. ئەوانە سووتەمەنی دۆزەخن، لە رۆژی قیامەتدا ئەوەی پێیان دراوە لە ماڵ‌و منداڵ لەو رۆژەدا هیچ سوودی لێ نابینن‌و لە سزای خودا رزگاریان ناکا.

{[11]كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ} وەکوو کردەوەو حاڵ‌و چۆنیەتی تاقم‌و گرۆهی فیرعەون‌و ئەو خوانەناس‌و ملهوڕانەی پێش فیرعەون لە موئتەفیکەکان وەکوو هۆزی عادو ثەمود کە {كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا} نیشانەی خودایەتی ئێمەیان بە درۆ لەقەڵەمدا، پەیامی پێغەمبەرەکانیان رەت کردەوە {فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ} پەروەردگار لە تۆڵەی ئەو سەرپێچی‌و ملهوڕیەیان گرتنی بەڵام چۆن گرتنێك!!؟! {وَاللّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ} خودا تۆڵەو سزای بە ئێشەو کەس ناتوانێت بەرنگاری بکا.. ئەمجار هەڕەشە لە کافرو جولەکەکانی سەردەمی پێغەمبەر دەکاو دەفەرموێ:

{[12]قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەی محمد! بەوانە بڵێ کە بڕوایان بە پەیامی تۆ نیە {سَتُغْلَبُونَ} لە دونیادا شەڕتان لەگەڵ دەکرێ‌و تێدەشکێن‌و دەبنە ژێر دەستەو ریسوایی بە خۆتانەوە دەبینن {وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ} لە قیامەتیشدا راپێچ دەکرێن بۆ ناو دۆزەخ کە خراپترین جێگایە بۆ خۆتان ئامادە کردووە. ئەمجار ئەی موحەممەد: پێیان بڵێ: لە خودا بترسن‌و واز لە سەرپێچی کردن بێنن، ئەگینا تووشی شکستییەکی وەکوو شکستی قورەیشیەکان دەبن کە لەشەڕی (بەدر)دا تووشیان بوو، لەکاتێکدا ئێوە دەزانن من پێغەمبەرم‌و نیشانەی پێغەمبەرایەتی من لای ئێوە ئاشکرایەو لە تەوراتدا دەستنیشان کراوە.

{[13]قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا......} ئەی محمد! بە ئەو جولەکانە بڵێ: کە بەزۆری ماڵ‌و دارایی زۆر لە خۆبایی بوون، بە کوڕو کەس‌و کاری زۆر دەنازن، پێیان بڵێ: بە زۆری ژمارەی پیاوو ماڵ‌و منداڵ مەنازن، چونکە ئەم جۆرە شتانە هۆکاری سەرەکی سەرکەوتن نین، رووداوی رۆژگار باشترین بەڵگەیە لەسەر ناڕاستی بیروبۆچوونیان‌و نیشانەی بەهەڵە چوونتانە. بۆ نموونە سەیری ئەو دوو کۆمەڵە بکەن کە لە رۆژی بەدردا شەڕیان بوو تێك رژان {فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّهِ} کۆمەڵێکیان بەژمارە کەم بوون بەڵام خاوەنی بیروباوەڕی پتەو بوون‌و لە رێگەی خودادا شەڕیان دەکرد، خودا پشتیوان‌و یارمەتیدەریان بوو، بۆیە سەرکەوتنیان بەدەست هێنا بەسەر کۆمەڵی زۆرینەی کافراندا!

{وَاللّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاء} پەروەردگار یارمەتی‌و پاڵپشتی خۆی ئاڕاستە دەکا بۆ کەسێك بیەوێ سەرکەوتووی بکا. وەکوو چۆن یارمەتی موسوڵمانانی بەدری دا بەوە کە لەپێش چاوی دوژمن زۆری کردن، هەر بە سەیرکردنیان بۆ سوپای ئیسلام ورەیان رووخا {إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَّأُوْلِي الأَبْصَارِ} بێگومان لەم سەرخستن‌و زاڵبوون‌و سەرکەوتنی موسوڵمانان بەسەر کافرەکاندا — لەگەڵ کەمی‌و بێ تفاقی موسوڵمانان‌و زۆری‌و پڕچەکی کافرەکاندا — پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ کەسێك پەند وەربگرێ‌و تێ بگا!!

{[14]زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ} پەروەردگار سروشتی ئادەمیزادی وا دروست کردووە کە هەمیشە حەزی لەم شتانە بێ، کە لەوەدوا ریزیان دەکا.

کە دەڵێ: (زین) واتە: جوانکراوە، واتە: خۆشەویستییەکە لایان جوان بووەو لێیان بووەتە شتێکی سروشتی‌و هیچ

عەیبو نەنگی تێدا نابینن، بۆیە هەرگیز بیر لەوە ناکەنەوە وازی لێ بهێنن، ئەمەش ئەوپەڕی پلەی خۆشەویستییە کە خاوەنی خۆشەویستییەکە هەست بە خراپەو زیانی کارەکەی نەکاو نەیەوێ لێی پاشگەز بێتەوە با زیانیشی تێدا تووش ببێ!

ئەمجار پەروەردگار یەکە یەکە ئەم شتانەی کە جێگای حەزو خۆشەویستینو هەموو دڵو دەروونێکی ئادەمیزاد دادەگرێ، باس دەکاو دەفەرموێ: { زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاء وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ}.

یەکەم: شتێك کە پیاو کەمەند کێش دەکاو دڵو دەروونی دادەگرێو عەقڵو هۆشی لێ دەستێنێ ئافرەتە، چونکە ئافرەت شوێنی حەزی پیاوەو دڵو دەروونی لەگەڵیدا ئارام دەگرێو خۆشەویستییان ئاوێتەی یەکتری دەبێ.

هەر ئەم خۆشەویستییەیە کە پیاو زۆربەیماڵو دارایی خۆی بۆ ئافرەت خەرج دەکا، ئەوەی کە بە عەرەقی ناوچاوانو رەنجی شان بەدەستی دێنێ بەدڵ فراوانی بۆ خێزانی سەرفی دەکا.

دووەم: لەشتە خۆشەویستە سروشتییەکان منداڵە. کە مرۆڤ لە کۆمەڵدا شانازی پێوەبکاو پێی خۆشە هەیبێ.

مەبەست لە وشەی (الْبَنِينَ) لە ئایەتەکەدا کوڕو کچە بەگشتی.

هۆی خۆشەویستی ژنو منداڵ درێژە پێدانی زنجیرەی ژیانو مانەوەی نەتەوەو وەچەیە، تەنانەت ئەم هەستە لە ئاژەڵیشدا هەیە.

(الْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ) ئاماژەیە بۆ زۆری ماڵەکە بەجۆرێك کە ببێتە هۆی ئەوە بەتەواوی کاتی خاوەن ماڵ داگیربکاو هیچ مەجالێك نەمێنێتەوە بۆئەوەی کاری خێری تێدا بکاو خودا پەرستیو یارمەتی حەقی تێدا بدا!!

هەر بۆیەشە لەناو هەموو گەلو نەتەوەیەکدا، کە پێغەمبەران نێردراون بۆ سەریان دەوڵەمەندەکان یەکەم بەرهەڵستکارو سەرپێچیکەریان بوونو دژیان وەستاون، ئەگەر بڕواشیان پێ کردبنو ئیمانیان پێ هێنابن کەمتر پابەندی فەرمانەکانی ئایین بوون!

چوارەم: وڵاخی بەرزەی بەخێوکراوو رامکراوی رەسەنە، ئەو ئەسپانەی کە دەوڵەمەندو ساماندارو سەرەك خێڵو پیاو ماقووڵو هەوڵی پەیداکردنیان دەدەنو شانازییان پێوە دەکەن، پێشبڕکێ لە دەستەبەر کردنیاندا دەکەن بۆ خۆهەڵنانەوە پێیان.

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوا ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

پێنجەم: وشترو رەشەوڵاخو مەڕو بزنە، کە ئەم ئاژەڵانە بناغەی ماڵو دارایی گوندنشینەکان پێك دەهێنن، سامانو بژێوییان لەوانە دەستەبەر دەبێ، لادێییەکان خۆیان بە هەبوونی ئەم جۆرە ماڵانە هەڵدەنێنەوە.

شەشەم: کشتوکاڵ کردنە: ئەمیش سەرچاوەیەکی گرنگو هەمیشەییە بۆ ژیانی لادێو شارستانی، هەموو گەلو نەتەوەیەك پێویستی بە کشتوکاڵ هەیە، جا ئەگەر مەبەست لە کشتوکاڵ کردن سوود گەیاندن بێ بە ئادەمیزاد ئەوە کشتیارەکە پاداشی دەدرێتەوە، ئەگەر مەبەستی خۆ هەڵنانەوەو خۆ کێف کردنەوە بوو، ئەوە دەبێتە کاری شەڕ.

[15]{قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْ؟} ئەی محمد! بە ئادەمیزادانی سەردەمی خۆتو لەوەدواش بڵێ: ئایا دەتانەوێ من خەبەرتان بدەمێ بەچەند شتێك کە زۆر باشترن لەو شتانەی کە باسکران؟ بۆیەیش ئایەتەکە بەشێوەی پرسیاری سەلماندن (الأستفهام التقریری) باسەکە دێنێ بۆ زێدە گرنگی پێدان بەو شتانەی باسیان دەکاو جوڵاندنی هەستو شعوور بۆ رووتێکردنو گوێ راگرتن بۆ وەڵامی پرسیارەکە کە دەڵێ: {لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا} هەیە بۆ ئەوانەی تەقوا کارنو لەخودا دەترسن چەند

باخ و باخاتێك كه بەژێریاندا جۆگەو جۆبار دەكشێن و هەتا هەتایە تێیاندا دەمێننەوە! {وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ} لە شوێنی ئافرەت لەدونیادا كە خۆشەویستی لای پیاو سروشتییە، چەند خێزانێكی جوان و پاك و خاوێنیان دەدرێتێ! كە لەهەموو عەیب و لەكەو خەوش و پیسییەك دوورن..

{وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ} پەروەردگار ئاگادارو زانایە بە حاڵ و چۆنیەتی بەندەكانی و هەموو نهێنییەكیان دەزانێ، ئاگای لە كرۆكی تاعەت و خوداپەرستیانە.

{[١٦] الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} خوداپەرست ئەوانەن هەمیشە نزا دەكەن و دەڵێن: خودایە! ئێمە بڕوامان بەو نیگاو پەیامە هێناوە كە بۆ پێغەمبەرانت ناردووە، ئیمانێكی پتەوو دامەزراوو جێگیربوو لە دڵ و دەروونماندا هەیە، ئیمانەكەمان بە جۆرێكە لە هەموو كردارو گفتارێكماندا رەنگی داوەتەوە، خودایە! بە عەفوو لێبووردنی خۆت گوناهمان بپۆشە، لە ئاگری دۆزەخ دوورمان بخەرەوە؛ بێگومان زاتی بێچوونت لێخۆشبوو بەرەحم و بەزەییە.

{[١٧] الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالأَسْحَارِ} ئەو خوداپەرستانە ئەو رەوشتانەیان تێدا كۆبۆتەوەو كە هەر رەوشتەی پلەو پایەیەكی تایبەتی هەیە ئەو رەوشتانەش ئەمانەن:

ا- صەبرو خۆراگرییە، تەواوترین جۆری صەبر ئەوەیە بەردەوام بێ لەسەر كردنی طاعات و وازهێنان لە خراپەكاری، ئەگەر نەفس و شەهوەت جەختی لێكرد بۆ ئەنجامدانی تاوانێك هیچ رێگاچارە نیە جگە لە صەبر، هەر بە صەبرو خۆراگری، بڕوا قایم و پتەو دەبێ، ناهێڵدرێ ئادەمیزاد لە چوارچێوەی شەرع دەربچێ، هەر بەهۆی صەبرەوە ئینسان دەتوانێ شەرەفی خۆی بپارێزێ، تەنانەت رەوشتی صەبر رەوشتێكە دەتوانرێ بگوترێ هەوێنی هەموو رەوشتێكی باشە.

ب- راستگۆیی: ئەمەش رەوشتێكی هەرە بەرزی ئینسانییە!

ج- بەردەوام بوون لەسەر خوداپەرستی و گەڕانەوە بۆلای خودا وێڕای ترسان لە خوداو گەردنكەچی بۆ زاتی پاكی. لەخوداترسانیش كاكڵەی خوداپەرستییەو گیانی عیبادەتە.

د- ماڵ بەخشین لە هەموو بوارێكدا كە ئایین بە باشی دابنێ، جا ماڵبەخشینەكە واجب بێ یان سوننەت بێ.

هـ- نزاكردن و پاڕانەوەی بەرەبەیان، واتە: خوداپەرستی لە ئاخرو ئۆخری شەوگاردا، چونكە ئەو كاتە كاتێكی بێ گەردە، دڵ مەشغووڵ نیە بە كاروباری دونیاییەوە.

{[١٨] شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} پەروەردگار تاك و تەنیایی و خودایەتی خۆی بۆ هەموو دروستكراوانی خۆی روون كردۆتەوە — یان پەروەردگار لە خودایەتی راست و بەحەقدا تاك و تەنیایە، بەڵگەی دروستكاری و كارگێڕی زۆرو زەبەندن لەسەر ئەم راستیە، هەر بۆخۆی خودایە لە بوونەوەرداو كەسی تر شیاوی خودایەتی نیە — ئەم راستییەی بە فریشتەكانی راگەیاندووە، ئەوانیش شایەتیان بەم راستییە داوە، هەروەها زانایانیش ئەم راستییەیان پێ راگەیاندراوە، ئەوانیش بە بەڵگەو دەلیل شایەتیان بەم راستییە داوە!!

{لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ} هیچ خودای بە حەق و راست نین جگە لە زاتی خۆی {الْعَزِيزُ} خودایەكی بەهێزی وایە كەس نایوێرێتێ، قودرەت و توانای بێ وێنەیە، دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێكدا دەشكێ، گەورەیەو گەورەییەكەی بە سام و هەیبەتە، {الْحَكِيمُ} هەموو شتێك لە شوێنی شیاوی خۆی دادەنێ، گوفتارو كردارو شەرع و قەزاو قەدەری هەمووی رێك و پێكە، بێ عەیب و كەم و كوڕییە، چونكە لە عیلم و زانیاری رەها (مطلق)ەوە هەڵقوڵاون و هیچ شتێك لە بوونەوەردا لە ژێر دەسەڵاتی ئەو دەرناچێ.

{[١٩] إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ} بێگومان ئایینی پەسەندو مەقبووڵ لای پەروەردگار ئایینی ئیسلامە، ئەو ئایینەی كە بریتیە لە ئاشتی و صوڵح لەگەڵ ئادەمیزاداندا و گەردنكەچی تەواو بۆ خوداو بەندایەتی بۆ كردنی.

{وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ} ئەوانەی كتێبی ئاسمانییان دراوەتێ — جولەكەو فەلە — نەكەوتنە كێشەو نیزاعەوە، لەو ئایینە ئیسلامە دەرنەچوون كە پێغەمبەرەكانیان بۆیان هێنا بوون، نەبوونە كۆمەڵ و گرۆ گرۆ {إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ} مەگەر دوای ئەوەی زانیاری تەواویان بۆ هات و لێیان روون و ئاشكرا بوو كە (محمد) پێغەمبەرەو ئایین یەك ئایینەو نابێ جوداوازی و كێشەی تێدا بەرپا بێ، بەڵام ئەوان لەبەر ملهوڕی خۆیان بەهۆی حەسوودی و دڵ پیسی خۆیان كێشەیان تێكەوت و تەفرەقەیان نایەوە، هیچ بەڵگەیەكیشیان بەدەستەوە نەبوو جگە لەوەی حەسوود بوون، دەترسان

ئەگەر ئیمان بە پێغەمبەر بێنن دونیا خواردنیان لەدەست دەرچێ، رێگای چەوساندنەوەو دەستبڕینی خەڵکی ساویلکەیان لێ ببەسترێ، ئەگینا لە کتێبەکانی خۆیاندا نیشانەی پێغەمبەریان پێ راگەیەنرابوو، باش باش دەیان ناسی.

{وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ} کەسێك بڕوای بە نیشانەکانی خودایەتی پەروەردگار نەبێ‌و، دیاردەکانی خودایەتی خودا لە نەفسی ئادەمیزادو لەبوونەوەردا بە درۆ بخاتەوەو بڕوای بەو فەرمان‌و پەیامانە نەبێ کە خودا لە قورئاندا ناردوونیە خوارەوەو داوای پابەند بوون بە ئایین‌و یەکتاپەرستی دەکەن، ئەوە با بزانێ خودا لەسەر ئەوە تۆڵەی لێ دەستێنێ‌و سزای دەدا.

{[٢٠] فَإنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ} جا ئەگەر جولەکەو فەلە، یان کافرەکانی تر کێشەو نیزاعیان لەگەڵدا کردی‌و عاریان نەناو وازیان لە هەڵوێستی خۆیان نەهێنا!! ئەوە پێیان بڵێ: من بەندایەتی خۆم بۆ خودای پەروەردگار ئەنجام دەدەم، بڕوای پتەوم هەیە کە کەس هاوبەشی نیە کەس بەرامبەری ناکاو ناتوانێ رقەبەرایەتی لەگەڵدا بکا، نەمنداڵی هەیە نە خێزان لەکەس نەبووەو کەسی لێ نەبووە!! ئەمە بیروباوەڕی خۆم‌و ئەوانەیە کە شوێنم کەوتوون‌و سوورین لەسەر ئەم هەڵوێستەمان.

{وَقُل لِّلَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ وَالأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ} ئەی موحەممەد! بە جولەکەکان‌و فەلەکان بڵێ هەروەها بە هاوبەشپەیداکەرەکانی عەرەبیش بڵێ: ئایا موسوڵمان بوون‌و هاتنە سەر رێگای ئیسلام دوای ئەوەی کە بەڵگەتان بۆ شی کرایەوەو نیشانەی راستی پەیامی ئیسلامتان بۆ روون بووەوە یان هەر لەسەر کوفرو گومڕایی خۆتان بەردەوامن؟؟ {فَإِنْ أَسْلَمُواْ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ} جا ئەگەر موسوڵمان بوون‌و وازیان لە خواری‌و چەوتی هێنا، ئەوە رێگای راستیان دۆزیوەتەوەو رێگای گومڕاییان بەرداوە، خۆ ئەگەر ڕوویان وەرگێڕاو دانیان نەنا بە راستیەکانداو داخوازییەکەی تۆیان ئەنجام نەدا، ئەوە پێی دڵگران مەبەو زیانی بۆ تۆ تێدا نیە.. چونکە کاری تۆ راگەیاندنەو بەس: بە رێك‌و پێکی ئەرکی خۆت ئەنجامداوە، پەروەردگار ئاگاداری بەندەکانی خۆیەتی حاڵ‌و چۆنیەتییان دەزانێ، ئاگاداری ئەوانەیە کە چاوی خۆیان لە ئاست راستییەکان دەنوقێنن، دەزانێ کێ شیاوی هیدایەتەو شارەزایی بوونە، کێ شیاوی گومڕایی‌و سەر لێ تێکچوونە،

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۖ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَّا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَن تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ إِن تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

هەرکەسە بەگوێرەی کردارو گوفتاری خۆی سزاو پاداشی پێویست وەردەگرێ.

{[٢١] إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الِّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} ئەو جولەکانەی ئینکاری ئایەتی خودا دەکەن‌و نیشانەکانی پێغەمبەرایەتی (محمد) کە لە کتێبەکەیاندا هەیە ژێر لێوی دەخەن‌و دەیشارنەوە، (یان مەبەست ئەو جولەکە پێشینانەیە کە لە رۆژگاری خۆیانا بڕوایان بە پێغەمبەرەکانیان نەکردووە، ئایاتە نێردراوەکانیان بەدرۆ خستۆتەوە) سەرباری ئەوەش ئەو جولەکە پێشینانە (کە ئەو جولەکانەی سەردەمی پێغەمبەر ئەوەو وەچەیانن) پێغەمبەرانیان شەهید کردووە وەکوو ئەو شێوە دڕندەییەی لەگەڵ حەزرەتی زەکەریاو یەحیایان کرد هیچ حەق‌و مافێکیشیان بەسەرەوە نەبوون، جگە لەوە کە دەیانگوت (الله) پەروەردگارمانەو بانگەوازی حەقیان دەکردو پەیامی خودایان دەگەیاندو، ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام دەدا هەر لەسەر ئەوە شەهیدیان کردن! بەوەشەوە نەوەستان، بەڵکوو ئەو عاقڵ‌و هۆشمەندانەی کە دستیان بە ئامۆژگاری خەڵکەکە کردو

فەرمانیان بە چاکەو نەهیان لە خراپە دەکرد، ئەوانیشیان شەهید کرد، جا ئەی (محمد!) هەواڵ بدە بەو جولەکانەی سەردەمی خۆت کە لەسەر ڕێ‌و شوێنی باوك‌و باپیری خۆیان دەڕۆن بە سزای توندو بە ئێش لە دونیاوو قیامەتدا، ئەوانەی ئەو جۆرە تاوانەیان ئەنجام داوە لە گومڕایی دا ڕۆچوون.

{[٢٢]أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ} ئەوانە کردەوەیان لە دونیاو قیامەتدا پوچو بەتاڵە، هیچ سوودی لێ نابینن، لە ڕۆژی دواییدا کەس پاڵپشتیان نیەو لە سزای خودا بەرگریان لێ ناکا.

{[٢٣]أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ} ئەی موحەممەد! سەیری هەڵس‌وکەوتی ئەو کۆمەڵە جولەکەیە بکەو سەرت سوڕبمێنێ‌و شیاوی ئەوەشن لێیان سەرسام بی! ئەو کۆمەڵەی کە بەشێك لە تەوراتیان — وەکوو خۆی — لا ماوەتەوە زۆربەی زۆریشیان فەوتاندوویانە یان گۆڕیویانە چونکە تەورات پێنج سەد ساڵ دوای حەزرەتی مووسا نووسراوەتەوە، هیچ بەڵگەیەکیش نیە کە مووسا نووسیبێتیەوە، تەنانەت نازاندرێ بە چ زمانێ نووسراوەتەوە، هیچ بەڵگەیەکیش نیە کە حەزرەتی مووسا زمانی عیبری زانیبێ!!

{يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ} سەرسوڕمانەکە لەوەدایە ئەو جولەکانە بەشێکیان لە کتێبی ئاسمانی دراوەتێ، بۆ خۆیان داوا دەکەن بە گوێرەی ئەو کتێبەی خۆیان حوکمیان بکرێ! کەچی دوایی کە بە گوێرەی ئەو کتێبە حوکمیان بەسەردا دەدرێ هەموویان گوێبیستی نابن‌و حوکمەکەیان پێ تەحەممول ناکرێ، کۆمەڵێکیان پشتی لێ هەڵ دەکەن‌و نایانەوێ کتێب‌و شەریعەتی خودا یاسایان بێ، بەجۆرێك کە ئەوە دەگەیەنێ کە هیچ بڕوایەکیان بە کتێبی خودا نیەو، هەر دەڵێی ئەهلی کیتابیش نین، سەیرەکە لەوەدایە ئەوان حوکمێك کە موافیقی حوکمی کتێبی خۆیانە ڕەتی دەکەنەوە، دەی دەبێ بەچ حوکمێکی تر ڕازی بن؟!

{ثُمَّ} پاشان کە ئاکامی دادگایی کردنەکەیان بەدڵ نەبوو {يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ} کۆمەڵێکیان پشتی لێ هەڵ دەکەن‌و، ڕووی لێ وەر دەگێڕن!! دیارە بڕێکیشیان ڕێگای حەق دەگرن‌و بڕوا بە قورئان دەکەن‌و موسوڵمان دەبن...

ئەمجار لەم ئایەتەی دوایی دا هۆی ئەو پشت هەڵکردنە ڕوون دەکاتەوەو دەفەرموێ: {[٢٤]ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ}.

ئەو مل نەدان‌و نەهاتنە سەر ڕێگای ڕاست‌و بێ باکییەیان لە سۆنگەی ئەوەوەیە: کە بڕوایان وایە: چەند ڕۆژێك نەبێ بە ئاگر سزا نادرێن، پاش سزادانێکی کەم دەخرێنە ناو بەهەشتەوە {وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ} هیچ موبالاتێك بە گوناهکردن نادەن‌و تاوانکردنیان بەلاوە شتێکی ئاساییە، چەندەها درۆو دەلەسەیان هەڵبەستووە، بەوە دەنازن کە نەژادیان دەچێتەوە سەر پێغەمبەران، دەمێك دەڵێن: ئێمە کوڕی خوداین، یان دەڵێن: ئێمە خۆشەویستی خوداین، یان دەڵێن: پێغەمبەران شەفاعەتمان بۆ دەکەن، ئێمە منداڵی پێغەمبەرانین، یان دەڵێن: ئێمە نەتەوەی هەڵبژاردەی خوداین، یان دەڵێن: خودا وادەی بە یەعقووب داوە کە نەوەکانی — ماوەیەکی کەم نەبێ — سزایان نەدا.

{[٢٥]فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيهِ} دەی باشە چی دەکەن‌و هەڵوێستان چی دەبێ ئەو کاتەی ئێمە زیندوویان دەکەینەوەو ڕۆژی قیامەت لە گۆڕەپانی حەشردا کۆیان دەکەینەوە بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە؟؟ خۆ ئەوکاتە ئەم درۆو دەلەسەیەیان بۆ بەسەر ناچێ؟ ئەو ڕۆژە هەر دێ‌و هیچ شك‌و گومانی تێدا نیە، ڕۆژێکە کەس وەسەر کەس ناپرژێ نەسەب‌و نەژاد نامێنێ‌و دەوری نابێ، ماڵ‌و منداڵ‌و سامان هیچ سوودێکیان نیە، پیاو لەبەر خێزانی خۆی هەڵدێ! لەبەر کوڕو کچو باوك‌و دایك ڕادەکا، خۆ لە براو خوشك‌و کەس‌و کاری دەشارێتەوەو نایەوێ بیان بینێ‌و ببینن! {وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ} هەموو کەسێك چی کردبێ لە خێرو شەڕ دێتەوە ڕێگای‌و ئاکامەکەی وەردەگرێتەوەو بەبێ ئەوەی کەس زیاد لە سزای شیاوی خۆی سزا بدرێ، هیچ ستەمی لێ ناکرێ‌تەرازووی عەداڵەت دادەنرێ، کردار ڕۆڵ دەبینێ، هەرکەسێك بە ئەندازەی گەردیلەیەك چاکەی کردبێ یان خراپەی کردبێ بۆی دێننە پێشەوەو حیسابی لەسەر لەگەڵ دەکەن.

{[٢٦]قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء} واتە: ئەگەر کافرەکان گوێیان بە بانگەوازییەکەت نەداو ئەهل کیتاب — کە وەفدی نەجران بەشێکن لەوان — بانگەوازییەکەتیان ڕەت کردەوە، ئەوە ڕوو بکەرە خوداو بڵێ: ئەی خودای ئێمە! تۆ خاوەن دەسەڵات‌و باڵادەستی بەسەر هەموو شتێکدا، تۆ کارگێڕو هەڵسوڕێنەری دروستکراوانی خۆتی، چیت بوێ ئەنجامی دەدەی، بە ویست‌و حیکمەتی خۆت ئیش هەڵدەسوڕێنی، هەموو شتێك بەدەستی خۆتە، هەر تۆ بەخشندەو هەرتۆیش لێگرەوەی! هەر دەوڵەمەندە دەیکەیە

پەرندە! ئەمڕۆ خاوەن ماڵو سفرەو خوانە، سبەینێ ئاتاجی پارویێك نانە، ئەمڕۆ دەست ڕۆیشتوو فەرمانڕەوایە، سبەینێ لێخراوەو بێ دەسەلاتو گەدایە، هەرکەسێکی بتەوێ پادشایی‌و پێغەمبەرایەتی دەدەیە، هەر وەکوو چۆن پادشایی‌و پێغەمبەرایەتی وەردەگرییەوە لەو نەتەوانەی بتەوێ لێیان بسێنیەوە.

{وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء} ئەو کەسەی بتەوێ دەست ڕۆیشتووی دەکەی‌و بەرزی دەکەیتەوە! ئەوەی مەیلت بێنێ زەلیل‌و ژێر دەستەی دەکەی! زۆر کەس ئەمڕۆ شوان‌و گاوانە سبەینێ دەیکەیە میرو سوڵتان، ئەمڕۆ پادشاو فەرمانڕەوایە، سبەینێ کەم دەست‌و گەدایە! ئەوە مێژووی ئادەمیزاد پڕە لە هەواڵی سەر سوڕهێنەری وەرگەڕانی تەخت‌و بەختی ئەم پادشاو رووخانی فلان فەرمانڕەواو لەناوچوونی دەسەلاتی ئەمو ئەو..

{بِيَدِكَ الْخَيْرُ} هەموو خێرو بێرێك بەدەستی تۆیە، بە ویستی خۆت ئاڵو گۆڕی تێدا دەکەی، بۆ تاك‌و کۆمەڵ سوودی تێدایە.. {انك على كل شيئ قدير} خودایە! بۆ خۆت خاوەنی دەسەلاتی رەهای‌و بەسەر هەموو شتێکدا بالآدەستی، هیچ رووداوێك لەژێر دەسەلاتی تۆ دەرناچێ، ئێمە پشت‌و پەنامان هەر ئەتۆی‌و تەوەکولمان لەسەر زاتی تۆیە.

{[٢٧]تُولِجُ اللَّيْلَ فِي الْنَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ} خودایە! هەموو گۆڕانکارییەك بەدەستی تۆیە؛ ئەوەتا بەشێك لە شەو دادەبڕی‌و دەیخەیە سەر ڕۆژ؛ شەو کورت دەبن‌و ڕۆژ درێژ دەبن، بە پێچەوانەوە بەشێك لەڕۆژ دەخەیە سەر شەو، شەو درێژ دەبن‌و ڕۆژ کورت دەبنەوە، لەدرێژی ئەمیان وەردەگری دەیخەیە سەر ئەویان، تا هاوتەرازووی یەکتری دەبن، ئەمجار لەویان دەگرییەوە دەیخەیە سەر ئەمیان‌و، جیاوازی لەنێوانیاندا پەیدا دەبێتەوە، تا بەرامبەر بەیەکتر دەبنەوە! ئا بەو جۆرە بە درێژکردن‌و کورت کردنی شەوو ڕۆژ بەگوێرەی شوێنی جوگرافی ئەم وڵات‌و ئەو وڵات گۆڕانکاری لە شەوو ڕۆژدا دەکەی! ئەوەتا لەبری شوێندا شەش مانگ شەوەو شەش مانگ ڕۆژە، هەندێ شوێنی وا هەیە هەژدە تا بیست سەعات ڕۆژەو چەند سەعاتێك شەوی هەیە. هەندێ شوێن هەن کە خۆری لێ ئاوا دەبێ پاش سەعاتێك خۆری لێ هەڵدێتەوە.

دیارە دروستکردنی زەوی بەشێوەیەکی هێلکەیی‌و هەڵسوڕانی زەوی‌و خۆر هەریەکە لە تەوەرەی خۆیداو بەشێوەی تایبەتی، هۆکاری ئەم گۆڕانکارییەن‌و ئەوە دەسەلمێنن کە ئیش‌و کاری ڕۆژگارو گەردوون هەمووی بەدەستی خودا خۆیەتی.

{وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ} زیندوو لەمردوو دەخەیەوەو پەیدای دەکەی! جا ئەم دەرهێنانی زیندوو لەمردوو یان مردوو لەزیندوو یان بەشێوەیەکی مادییە وەکوو دەرهێنانی خورما لە دەنکەکەی‌و شیناوەردو زەرعات لە دەنکە تۆم، پەیدابوونی ئادەمیزادو ئاژەڵ لە دڵۆپی مەنی! کە ئەویش لە خواردنی شتی بێ گیان پێك هاتووە، پەیدابوونی پەلەوەر لە هێلکە.... هتد یان بەشێوەیەکی مەعنەوی وەکوو دەرهێنان‌و کەوتنەوەی زانا لە نەزان، موسوڵمان لە کافر، {وَتُخْرِجُ الَمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ} مردوو لەزیندوو دەردەهێنێ! جا یان بەشێوەیەکی مادی وەکوو دەرهێنانی دەنکە خورما لە دارخورما، هێلکە لە پەلەوەر، یان بەشێوەی مەعنەوی وەکوو کەوتنەوەی نەزان لە زانا، کافر لە موسوڵمان.

{وَتَرْزُقُ مَن تَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ} رزق‌و ڕۆزیی دەدەیە کەسانێك بتەوێ بیاندەیتێ بەبێ ئەژمارو ڕێژە، هیچیش پێیەوە ماندوو نابی‌و، نارەحەتی لێ نابینی، گەنجینەی ئاسمانەکان‌و زەوی هەمووی بەدەست خۆتە؛ رزق‌و ڕۆزیی بەسەر کۆمەڵێکدا دەڕێژی‌و لە کۆمەڵێکی دەگرییەوە، بەگوێرەی ویست‌و حیکمەتی خۆت ئەو دەوڵەمەند دەکەی‌و ئەو هەژار دەکەی، ئەم دەکەیە ملیۆنێرو ئەو دەکەیە رەندی هەژارو نانی شێوی نادەیتێ!! هەمووشی حیکمەتی یەزدانی تاوو توێی دەکاو سەنگ‌و سووکی تێدادەکا.

{[٢٨]لاَّ يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُوْنِ الْمُؤْمِنِينَ} با موسوڵمانان نەچنە ڕیزی کافرانەوەو دۆستایەتی‌و هاوپەیمانییان لەگەڵدا نەکەن، نەچن دڵی خۆیانیان بۆ بکەنەوە، نهێنی تایبەتی موسوڵمانانیان پێ بڵێن، لە نەخشەو پیلانی موسوڵمانان ئاگاداریان بکەن، بەرژەوەندی کافرەکان پێش بەرژەوەندی موسوڵمانان بخەن، چونکە ئەمە یارمەتیدانی کوفرە بەسەر ئیماندا.

پوختەی ئەمە ئەوەیە: پەروەردگار نەهی لە موسوڵمانان کرد کە هاوەڵی‌و دۆستایەتی کافران بکەن پەیمانیان لەگەڵ ببەستن، داوایان لێ دەکا، کە هەرگیز خزمایەتی‌و دۆستایەتییان لەگەڵدا نەکەن! بەڵکوو پێویستە دۆستایەتی‌و دوژمنایەتییان بۆ بەرژەوەندی ئیسلام‌و موسوڵمانان بەکاربهێنن! جا ئەگەر دۆستایەتی‌و پەیمان لەگەڵ بەستنەکە بۆ بەرژەوەندی موسوڵمانان بوو، ئەوە قەیناکا! چونکە پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) لەگەڵ خێڵی خوزاعە

پەیمانی بەستو هەر لەسەر کوفرو خوا نەناسی بوون. {وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّهِ فِي شَيْءٍ} کەسێك موسوڵمانان فەرامۆش بکاو کافرو خوا نەناسان بکاتە دۆستو هاوپەیمانی خۆی لەشتێکدا کە زیانی بۆ بەرژەوەندی ئایینو موسوڵمانان هەبوو، ئەوە هیچی بۆ خودا نییەو، پابەندبوون نییە بە فەرمانی پەروەردگارەوە، پارمەتیدانی ئایین نییەو، کابرا کە ئەوە هەڵوێستی بێ، مانای وایە پەیوەندی لەگەڵ ئیماندا نەماوەو لەخودا یاخی بووەو، دەچێتە ریزی کافرانەوە

{إِلاَّ أَن تَتَّقُواْ مِنْهُمْ تُقَاةً} واتە: دابڕان لەڕیزی کافران شتێکی پێویستە لەهەموو حاڵو زروفێکدا مەگەر ترسێکتان هەبێو بتانەوێ بەو پەیمان بەستنو دۆستایەتی کردنە خۆتانو بەرژەوەندی ئایینو موسوڵمانان لە مەترسییەك بپارێزن! ئەوە ئەوکاتە بۆتان هەیە بە ئەندازەی ئەو خۆپاراستنە لێیان نزیك ببنەوەو دۆستایەتییان بکەن!

{وَيُحَذِّرُكُمُ اللّهُ نَفْسَهُ} خودا ئێوە لە سزای خۆی دەترسێنێ؛ بترسن لە نارەزامەندی خودا، هەموو کاتێ کردەوەی باشو رەزامەندی خودا بۆ خۆتان دەستەبەر بکەن. بە وەسوەسەو ختوکەی شەیتان هەڵنەخەڵەتێن. چونکە خودا بۆ خۆی لەسزای خۆی دەتانترسێنێو دەسەڵاتیشی هەیە هەرەشەکەی ئەنجام بداو هیچ شتێك نییە ببێتە لەمپەڕ لەبەردەم ئەنجامدانی ویستی خۆی!!

{وَإِلَى اللّهِ الْمَصِيرُ} گەڕانەوەی ئادەمیزادو پاداش دانەوەیان لای خودایە، لێکۆڵینەوەو حیساب لەگەڵ هەموو بەندەیەك دەکا، پاداشی کردەوەکانیان دەداتەوە چاکە بەچاکەو خراپە بە سزاو تۆڵە.

ئەمجار پەروەردگار زانستی رەهای بێ سنووری خۆی بە دروستکراوانی دەچەسپێنێو دەفەرموێ: {[٢٩] قُلْ} ئەی محمد! بەو خەڵکە بڵێ {إِن تُخْفُواْ مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّهُ} ئەگەر ئەوەی لەدڵتاندایە بیشارنەوەو سرپۆشی بکەن، یان ئاشکرای بکەنو دەری بخەن، ئەوە خودا پێی دەزانێو ئاگای لێیەتی، دەزانێ دڵتان چی تێدایە دۆستایەتی کافران بکەنو خۆشتان بوێن یان (تقیە)یان لەگەڵدا بەکاربهێنن خۆتانیان لێ بپارێزن بەڵام دڵتان پڕبێ لە ئیمانو باوەڕ، ئەوە خودا ئاگادارەو پاداش یان سزاتان دەداتەوە! {وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ} زاناو ئاگادارە بە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیەو دەبێ، بڕێکیش لەو زانیاریانە رووتێکردنو دوورکەوتنەوەتانە لە گرۆهی کوفر، چی بکەن

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ أَمَدًۢا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ وَنُوحًا وَءَالَ إِبْرَٰهِيمَ وَءَالَ عِمْرَٰنَ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنۢ بَعْضٍ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّى وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ ٱلذَّكَرُ كَٱلْأُنثَىٰ وَإِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّىٓ أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا ٱلْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقًا قَالَ يَٰمَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ إِنَّ ٱللَّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

ئاگای لێتانە! {وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} خودا بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایەو دەتوانێ سزاتان بدا، کەوابێ سەرپێچی فەرمانەکانی مەکەن.. چونکە هەر تاوانێك بکەن ئاشکرا بێ یان نهێنی خودا پێی دەزانێو دەسەڵاتی هەیە تاوانبار سزابداو تۆڵەی لێ بسێنێ.

{[٣٠] يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا} بترسن لە رۆژی قیامەتو خۆتانی بۆ ئامادەبکەن، ئەو رۆژەی کە هەموو کەسێك ئاکامو سوودی کردەوە باشەکانی ئامادە دەبن لەلایو کەیف خۆش دەبێ پێیانو شا گەشکە دەبێ بە بینینیانو لەززەتی بەو کردەوانە پێدەگا {وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوَءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا} هەروەها ئاکامو زیانی کردەوە خراپەکانی لا ئامادە دەبنو پێیان دڵ ناخۆش دەبێو پەنجەی پەشیمانی دەگەزێو ئاواتەخواز دەبێ کە لەنێوان خۆیو ئەو کردەوانەدا ماوەیەکی دوورو درێژ هەبوایەو هەر نەی بینیبایە، بە ئەندازەی نێوان خۆرهەڵاتو خۆرئاوا لێی دوور بوونایە، {وَيُحَذِّرُكُمُ اللّهُ نَفْسَهُ} ئاگاداربنەوە جارێکی تریش

خودا لەسزای خۆی دەتانترسێنێ وریابن خودا رقی لێتان هەڵنەستێ و لێتان نەرەنجێ!

هەوڵ بدەن لایەنی خێرو چاکە بەسەر شەڕو خراپەدا تەرجیح بدەن!

ئاگاداربن شەیتان بە وەسوەسەو ختوکە هەڵتان نەخەڵەتێنێ {وَاللّهُ رَؤُوفُ بِالْعِبَادِ} خودا میهرەبان و دلۆڤانە بۆ بەندەکانی خۆی، کەوا لەپێشەوە دەیانترسێنێ و ئاگاداریان دەکاتەوە کەروو لەخراپە نەکەن.

{[٣١] قُلْ} ئەی خۆشەویستە! پێیان بڵێ {إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي} ئەگەر ئێوە راست دەکەن پابەندی فەرمانی خودان و دەتانەوێ پاداشی باشتان بداتەوە، ئەوە شوێن ئەو پەیامە بکەون کەخودا بۆ منی ناردووە، پەیڕەوی رێبازی من بکەن {يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ} خودا لێتان رازی دەبێ و لە گوناهتان خۆشدەبێ و دەتانخاتە ژێر رەحمەتی خۆیەوە. {وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} پەروەردگار لێ خۆشبووە بۆ ئەو کەسانەی گوێ بیستی فەرمانەکانینی و شوێن رێبازی پێغەمبەر دەکەون، بەرەحم و دلۆڤانە بۆیان لەدونیاو قیامەتدا.

{[٣٢] قُلْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئیطاعەی خودا بکەن و پابەندی فەرمانەکانی بن و خۆتان لە نەهییەکانی بپارێزن، هەروەها پابەندی فەرمانەکانی پێغەمبەرەکەشی بن، پەیڕەوی رێبازی ئەو بکەن، چونکە شوێنکەوتنی سوننەتی پێغەمبەر شوێنکەوتنی خودایە!! جا {فإِن تَوَلَّوْاْ} ئەگەر پشتیان هەڵکردو روویان وەرگێڕاو بەپیر بانگەوازییەکەتەوە نەهاتن و، لەخۆیان بایی بوون و، لافی ئەوەیان لێ دەدا کە ئەوان کوڕی خودان و خۆشەویستی خودان و خودایان خۆشدەوێ {فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ} ئەوە بابزانن کەخودا کافرو خوانەناسانی خۆشناوێن و، لە کردەوەکانیان رازی نییەو، لەگوناهیان خۆشنابێ، رقی لێیانە، چونکە ئەوانە: شوێن هەواو هەوەسی خۆیان کەوتوون، پەیڕەوی ئایینی راستیان نەکردووە، پابەندی ئەو پەیامە نەبوون کەخودا بۆ پێغەمبەری ناردووە!!

{[٣٣] إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ}. پەروەردگار ئەم کۆمەڵە کەسایەتی و خانەوادە پیرۆزانەی هەڵبژاردووەو کردوونی بە سەرپشکی هەموو ئادەمیزاد، چونکە بەهرەی پێغەمبەرایەتی تێدا رسکاندوون. ئادەم کە بابەگەورەی ئادەمیزادە هەڵیبژاردو، بەدەستی قودرەتی خۆی دروستی کردووە، ئەمجار لە نووری گیانی خۆی روحی بەبەردا کردووە، ناوی هەموو شتێکی فێر کردو نیعمەتی زانیاری پێ بەخشی، فەرمانی بە فریشتەکان کرد کە سوژدەی بۆ بەرن، لەبەهەشتا جێگیری کردو ئەمجار لەبەر حیکمەتێکی یەزدانی ناردیە خوارێ بۆسەر زەوی و تۆبەی لێ وەرگرت و رێزی لێ نا، پێغەمبەرو رەوانەکراوی خودا هەموو لە وەچەو نەوەی ئەون.

لەدوای ئەو (نوح) (کە بەبابەگەورەی دووەمی ئادەمیزاد دەژمێردرێ) هەڵیبژاردو کردی بەیەکەم پێغەمبەری رەوانەکراو بۆسەر ئەهلی سەرزەوی، ئەو ریش سپی و پیری پێغەمبەرانە، کاتێک قەومەکەی باوەڕیان پێ نەکردو ئیمانیان نەهێنا نزای تێداچوون و بە هیلاکچوونی لێ کردن، خودا بە خنکان لە ناو ئاودا تۆڵەی لێ ستاندن، نوح و شوێنکەوتوانی؛ ئەوانەی بڕوایان پێ هێنابوو لە کەشتییەکدا رزگاریان بوو! زۆر پێغەمبەرو رەوانەکراوی خودا لە نەوەی ئەم پێغەمبەرە بەرێزەن، یەکەم پێغەمبەرە دوای ئادەم نێردراوە بۆسەر ئادەمیزادانی سەرزەوی و مارەکردنی خوشک و کچ و پوورو ئەو جۆرە خزمە نزیکانەی حەرام کرد.

ئەمجار خانەوادەی ئیبراهیمی هەڵبژارد، لەم خانەوادەیە گەورەترین ئادەمیزادو سەرخەتمی پێغەمبەران (محمدالمصطفی) هاتۆتە کۆڕی ژیانەوە، هەر لەم خانەوادەیە ئیسماعیل و ئیسحاق و ئەسباط هاتنە کۆڕی ژیانەوەو هەر لە نەوەی ئیبراهیم خانەوادەی عیمرانی هەڵبژاردووە کە عیساو مەریەمی دایکی بەشێکن لەم خانەوادەیە.

پێویستە ئەوە بزانرێ کە مەبەست بە عیمران لەیەکەم جاردا کە دەڵێ: (آل عمران) باوکی موسایە، دوایی کە دەفەرموێ: (امرأة عمران) مەبەست بەو عیمرانە باوکی مەریەمی دایکی عیسایە.. لە نێوان عیمرانی باوکی موساو عیمرانی باوکی مەریەم ١٣٠٠ تا ١٨٠٠ ساڵ ماوەی زەمەنی هەیە!!

{[٣٤] ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ} ئەمانە چەند خانەوادەو وەچەو نەوەیەکن هەندێکیان لە هەندێکیان کەوتوونەوە.

پەروەردگار ئەم خانەوادانەی هەڵبژاردوون و کردوونی بە پوختەو نموونەی ئادەمیزادو بەهرەی پێغەمبەرایەتی تێدا رسکاندوون، ئەوانە هەموویان یەک نەتەوەو یەک نەژادوو یەک رشتەن، هەندێکیان لە رێزو گەورەییدا لەیەکدی دەچن... خانەوادەی ئیبراهیم (آل ابراهیم) کە ئیسماعیل و ئیسحاق نەوەکانیانن هەموویان لە نەژادی ئیبراهیمن،

ئیبراهیمیش لەنەوەی نووحەو نووحیش لە ئادەمە.. خانەوادەی عیمران (آل عمران) کە بریتییە لە مووساو هاروون‌و عیساو دایکی ئەمانیش نەوەی ئیبراهیم‌و نووح‌و ئادەمن.. پەروەردگار بەسەر هەموو ئادەمیزادا هەڵیبژاردوون، ئەوان پوختەو صەفوەی ئادەمیزادو بەندەکانی خودان، بەڵام (محمد المصطفی) لە پلەی هەڵبژێراویش تێپەڕیوە چونکە ئەو رەحمەت‌و سۆزو فەڕە بۆ ئادەمیزاد، خودا دەفەرموێ: {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ} پێغەمبەران دروستکراون بۆ رەحمەت‌و دلۆڤانی، بەڵام محمد بۆخۆی رەحمەتە، لە فەرموودەیەکی تردا دەفەرموێ: «إِنَّمَا أَنَا رَحْمَةٌ» واتە: من بۆخۆم رەحمەتم‌و کراوم بە دیاری بۆ ئادەمیزاد، {وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} خودا بیسەرو شنەوایە بە گوفتاری بەندەکان، زاناو ئاگادارە بە نیێت‌و مەبەستیان.

{[٣٥]إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ} ئەی محمد! ئەوە یادبکەرەوەو باسی بکە: کە خێزانی عیمران — دایکی مەریەم کە ناوی حەننەو کچی فاقود بووە — ئافرەتێکی نەزۆك بوو، منداڵی نەدەبوو، لە خودا پاڕایەوە کە منداڵێکی بداتێ، پەروەردگار نزاکەی قبووڵ کردو حامیلە بوو، وتی: {رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا} خودایە! ئەمن ئەو منداڵەی لە سکمدایە لەبەر خاتری تۆ دەیکەم بە مجەورو دەینێرمە مزگەوتی قودس بۆ خوداپەرستی‌و خزمەتکردنی ئەو ماڵە پیرۆزەی تۆ!! (ئەم نەزرو فۆتۆیە لە شەریعەتی ئەواندا رەوا بووە دوایی پێویست بوو ئەو کوڕە پابەندی ئەو فۆتۆیە بێ‌و جێبەجێی بکا). {فَتَقَبَّلْ مِنِّي} خودایە! ئەم نەزرەم لێ وەربگرە {إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} بێگومان زاتی بەرزو پاکت شنەوایە بۆ هەموو قسەیەك‌و هەموو نزایەك دەبیستێ، زاناو ئاگادارە بە نیێتی من‌و ئیخلاصم، دەزانێ کە من لە ناخەوە پێم خۆشە ئەو ئاواتەم بێتە دی‌و ئەو کارە ئەنجام بدەم. ئەو کاتە خێزانی عیمران نەیدەزانی ئەو منداڵەی لە سکی دایە کوڕە، یان کچە!!

{[٣٦]فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَىٰ} کاتێك کە سکەکەی داناو کچ بوو بە نائومێدییەوە وتی: خودایە! ئەوە بۆخۆت دەزانی ئەوەی من بوومە کچە، دیارە کچیش بەکاری خزمەتکردنی مزگەوتی قودس نایە! واتە: دلگران بوو: کە ئاواتەکەی بە تەواوی نەهاتۆتە دی، جا خودا ئاماژە بە گەورەیی ئەو کچە دەکا دەفەرموێ: {وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ} خودا باشتر دەزانێ بە چۆنیەتی ئەو منداڵەی کە ژنی عیمران بوویەتی! پلەو پایەی دواڕۆژی لەبەرچاوە، خودا بۆخۆی دەزانی ئەوەی بوویەتی کچێکی پاکی بەرێزی پایە بەرزە — لێرەدا خودا پلەو پایەی مێینە دیاری دەکا — دەفەرموێ: {وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ} ئەو کوڕەی تۆ بەتەمای بووی‌و ئاواتەخواز بووی بتبێ‌و نەتبوو وەکوو ئەو کچە نیە کە بووتە: واتە کەی ئەو کوڕەی بە هیوای بووی دەگاتە پلەو پایەی ئەم کچە کە بووتە؟؟ ئەم کچە زۆر باشترە لەو کوڕەی بەتەمای بووی، ئەم دوو دەستەواژەیە {وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ، وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ} وتەی خودان‌و جوملەی (معترضە)ن‌و خراونەتە نێو تابلۆکەوە.. بەڵام قیرائەتێك هەیە تاء (وضعت) بە مەضموومی دەخوێنێتەوە، ئەو کاتە دەبێتە وتەی خێزانی عیمران‌و مەبەست تەعظیم‌و تەنزیهو کاردروستی خودایە. رستەی {وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ}ش دەگونجێ هەر لە قسەی خێزانی عیمران بێ بەم مەعنایە عوزری هێنابێتەوە بۆ پەروەردگاری خۆی‌و بڵێ: ئەوە دەزانی من کچم بووە کچیش بەکەڵکی خزمەتکردنی بەیتولمەقدیس نایە، جا لەگەڵ ئەوەشدا کە من کچم بووە کچیش بەکاری مجەوری نایە، بەڵام من هەر لەسەر پەیمانی خۆمم‌و پەشیمان نیم {وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ} من ناون نا مەریەم. مەریەم لە زمانی ئەواندا واتە: خوداپەرست‌و خزمەتچی خودا، واتە: کە جەستەی بەکاری مجەوری نەیە با ببێتە خوداپەرست (عابدة) {وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ} من ئەم کچە دەخەمە پەنای تۆوە دەمەوێ پارێزگاری بکەی چاودێری بێ لەشەڕی شەیتانی نەگریس‌و دوورخراوە لە خێر، بیپارێزی، خودایە! داوات لێ دەکەم کە خۆی‌و نەوەکەی (عیسای کوڕی) بپارێزی‌و شەیتان هیچ دەسەڵاتی نەبێ بەسەریاندا.. خودا نزاکەی لێ وەرگرت‌و پاڕانەوەکەی قبووڵ کرد.

{[٣٧]فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ} پەروەردگار مەریەمی لە دایکی بۆ خزمەتکاری مزگەوتی قودس‌و خوداپەرست تێیدا وەرگرت؛ رازی بوو کە مەریەم — هەرچەندە منداڵ‌و مێینەیە — ئازاد بێ بۆ خوداپەرستی‌و خزمەتکردنی بەیتولمەقدیس. {وَأَنبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا} بەشێوەیەکی رێك‌و پێك لە رووی جەستەیی‌و گیانییەوە بەخێوی کردو گەورەی کرد، وەکوو چۆن رووەك لە زەوی بە پیتدا پەروەردە دەکرێ! ئابەو شێوەیە مەریەم پەروەردەکرا، لە ناو دەستە خوشکانیدا دیار بوو، لە هەموو رووێەکەوە نموونە بوو {وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا}

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥۖ قَالَ رَبِّ هَبۡ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةٗ طَيِّبَةًۖ إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتۡهُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٞ يُصَلِّي فِي ٱلۡمِحۡرَابِ أَنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحۡيَىٰ مُصَدِّقَۢا بِكَلِمَةٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَسَيِّدٗا وَحَصُورٗا وَنَبِيّٗا مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٞ وَقَدۡ بَلَغَنِيَ ٱلۡكِبَرُ وَٱمۡرَأَتِي عَاقِرٞۖ قَالَ كَذَٰلِكَ ٱللَّهُ يَفۡعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ ٱجۡعَل لِّيٓ ءَايَةٗۖ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمۡزٗاۗ وَٱذۡكُر رَّبَّكَ كَثِيرٗا وَسَبِّحۡ بِٱلۡعَشِيِّ وَٱلۡإِبۡكَٰرِ ﴿٤١﴾ وَإِذۡ قَالَتِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرۡيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصۡطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ وَٱصۡطَفَىٰكِ عَلَىٰ نِسَآءِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَٰمَرۡيَمُ ٱقۡنُتِي لِرَبِّكِ وَٱسۡجُدِي وَٱرۡكَعِي مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذَٰلِكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡغَيۡبِ نُوحِيهِ إِلَيۡكَۚ وَمَا كُنتَ لَدَيۡهِمۡ إِذۡ يُلۡقُونَ أَقۡلَٰمَهُمۡ أَيُّهُمۡ يَكۡفُلُ مَرۡيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيۡهِمۡ إِذۡ يَخۡتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ إِذۡ قَالَتِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرۡيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٖ مِّنۡهُ ٱسۡمُهُ ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ وَجِيهٗا فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

زەكـەرییا كـە مێـردی پـووری مەریـەم بـوو، پیـاوێكی خوداپەرستو خاوەن ناوو شۆرەت بوو، سەرۆكی مالـەكانی بەیتولەقـدیس بـوو، كـردی بـە سەرپەرشتیكارو دەستەبەربووی، بۆ ئەوەی چاودێری بكا بەخێوكردنو بەرژەوەندیەكانی بەرچاو بگرێ. هەتا گەورە بوو، ئەمجار هۆدەیەكیان بۆ تەرخان كرد، ئیتر لەو ژووره تایبەتییەی خۆی دا گۆشەگیر بوو بۆ خوداپەرستیو تاعەتكردن، هەموو رۆژێ زەكەرییا خواردەمەنی بۆ دەبرد {كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقاً} هەركاتێ زەكەرییا دەچوو بۆ ژورەكەی مەریەمو سەردانی دەكردو خواردنی بۆ دەبرد، لە ژوورەكەدا خواردەمەنیو رزقو رۆزیی و میوەی جۆراو جۆری دەبینی كە ئەو جۆره میوانە لەو وەرزەدا دەست نەدەكەوت.

{قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا} زەكەرییا بەسەرسامییەوە دەیگوت: مەریەم ئەو خواردەمەنیو میوەیەت لەكوێ بووە؟؟

{قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ} مەریەم دەیگوت: ئەوە لەلایەن خوداوە بۆم هاتووەئەو خودایەی كە رزقو رۆزی هەموو كەسێك دەدا {إنَّ اللّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ} بێگومان خودا رزقو رۆزی دەدا بە كەسێك بیەوێ بەبێ ئەژمار!!

{[38] هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ} هەر لەو شوێنەی كە مەریەم قسەی لەگەڵ كردو پرسیارو وەلام روویدا. زەكەرییا دەستی نزای بەرز كردەوەو لە خودا پاڕایەوە واتە: كە زەكەرییا ئەو دیاردانەی لەلای مەریەم بینینو حاڵو چۆنیەتی مەریەمو گۆشەگیری بۆ خوداپەرستیو خواردەمەنیو میوەی جۆراو جۆری لەلای مەریەم چاوپێكەوتن، زانی كە ئەو خودایەی بتوانێ میوەی هاوین بە زستانو میوەی زستان لە هاویندا بنێرێ بۆ مەریەم هەر ئەو خودایە دەتوانێ منداڵ بە پیرو ئیختیاری وێنەی ئەویش بدا. بۆیە زەكەرییا دەستی نزای بەرزكردەوەو لە خودا پاڕایەوە {قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاء} وتی: خودایە ببەخشە بە من كوڕێكی صالحو خوداپەرستو پاكو خاوێنو بەهرەداری وەكوو مەریەم، خودایە! زاتی پاكت شنەوای هەموو گوفتارێكە هەر نزاو پاڕانەوەیەك بە جێ بێ قبووڵی دەكەی!.

دیارە سروشتی ئادەمیزاد وەهایە كە منداڵی رێكو پێكو بەهرەمەند دەبینێ ئاواتەخواز دەبێ كە ئەویش منداڵی وای هەبێ.

{[39] فَنَادَتْهُ الْمَلآئِكَةُ} فریشتە بانگی لێ كرد، (جەماوەری زانایان دەڵێن: فریشتە بانگكەرەكە جوبرائیل بووە) {وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ} لە كاتێكدا كە زەكەرییا لە پەرستگاكەی خۆیدا لە میحرابی خوداپەرستیدا لە خودا دەپاڕایەوەو نوێژی دەكرد. واتە هەر دوابەدوای پاڕانەوەكەی فریشتە بانگی كردو مزگێنی پێداو پێی گوت: {أَنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى} خودا مژدەت دەداتێ بە كوڕێك كە بە یەحیا ناوزەد دەكرێ.. یەحیا لە (یوحنا) وەرگیراوە لە ئینجیلی مەتتادا هاتووە دەڵێ: پێیان گوتووە (یوحنا المعمدانی) مەعمەدان بەو كەسەیان گوتووە كە تۆبەی بە خەڵك كردووە غوسڵی بە گوناهباران كردووە.

ناوی یەحیا ئامازەو ئیلنیشانی ئەوەی تێدایە كە ژیانێكی بەختەوەر رابوێرێو ببێتە میراتگری باوكیو خانەوادەی یەعقووب.. هەندێك دەڵێن: مەبەست بە میحراب لە {يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ}دا پەرستگای مەریەمە.. فریشتەكە كە موژدەی پێدا ئەوەشی پێ ڕاگەیاند كە یەحیا {مُصَدِّقاً بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّهِ} بڕوا بە عیسای كوڕی مەریەم دەكاو یەكەم كەس دەبێ كە

ئیمانی پێ دەهێنێ.. بۆیە لێرەدا عیسای بە (كلمة الله) ناوهێناوە چونكە عیسا بە وشەی (كن فیكون) پەیدا بووە، نەك بەشێوەی سروشتی ئاسایی لە دایكبوونی ئادەمیزادانی تر كە لە ئاكامی بەیەككەیشتنی پیاوو ئافرەت پەیدا دەبن.

{وَسَيِّدًا} ئەم كوڕە ئادەمیزادێكی بەرزو پیرۆز دەبێ گەورەیی لەناو نەتەوەكەیدا بەدەست دەهێنێ، دەبێتە گەورەی ئادەمیزادانی سەردەمی خۆی لە پلەو پایەو كردارچاكیو هەڵوێستدا {وَحَصُورًا} خۆگرەوە دەبێ لە ئارەزۆبازیو لە ناوخانەوادەی صالحو خوداپەرستدا پەروەردە دەبێ، كە گەیشتە تەمەنی پێغەمبەرایەتی دەكرێتە پێغەمبەر... هیچ سەیریش نیە كە وابێ! چونكە ئەم زاتە لە پشتی پێغەمبەران پەیدا بووە {وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ} پێغەمبەرێك دەبێ لە پێغەمبەرانی راستاڵو چاك كردار. ئەمەش مژدەیەكی ترە بەوە كە ئەو كوڕە دەكرێتە پێغەمبەرو نیگای بۆ دەنێردرێ. بەهەری پێغەمبەرایەتیش بەرزترین پلەو پایەیەكە كە ئادەمیزادی پێ دەگا. جا زەكەریا پاش ئەم مژدە پێدانە بە خۆیدا چووەو تەماشای كرد بۆخۆی پیرو كەنەفتەو خێزانەكەشی پیرەژنێكی بە ساڵاچووە، بە سروشت ئەوەی لێ چاوەروان ناكرێ تازە منداڵی ببێ، بۆیە بەسەرسامییەوە رووی كردە بارەگای پەروەردگارو پرسیاری كرد.

{٤٠ قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ} وتی: خودایە! من چۆن كوڕم دەبێ بۆخۆم بەم تەمەنە گەیشتووم پیرەمێردێكی كۆنەساڵم و خێزانەكەشم پیرەژنێكی بەساڵاچووی نەزۆكو پەككەوتەیە؟؟؟

لەو حاڵو مەقامەدا لە حاڵو چۆنیەتی لەسەر خۆچوونو غەیبوبەداو رۆچوون لە عالەمی باڵادا بێ پەروا ئەم دۆعاو نزایەی بەسەر زماندا هاتو مژدەی گیرابوونی نزاكەشی لە فریشتە وەرگرت. كاتێك هاتەوە سەرخۆو لەو گەشتە گیانییە گەڕایەوە بۆ جیهانی مادەو جیهانی ئەسبابو هۆكار، دەشی زانی كە دۆعاكەی گیرا بووە، پرسیاری لە پەروەردگار كرد كە چۆن ئەم نزایەی گیرا بووە كە بە پێچەوانەی سروشتە!! ئیتر پەروەردگار بەهۆی فریشتەی تایبەتەوە پێی راگەیاند كە بۆ خودا شتی وا ئاساییەو هیچ ماندوبوونێكی تێدا نیە، {قَالَ كَذَلِكَ} خودا فەرمووی: راستە ئەوەی تۆ دەیڵێی وایە، بەڵام {اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ} خودا ئەوەی بیەوێ بیكا دەیكا، هەركاتێك ویستی كارێك ئەنجام بدا هۆكاری بۆ دەرەخسێنێ، یان بەبێ هۆكارو سەبەب دەفەرمووێ ببەو دەبێ، یەكێكیش لەو ئیشانە پەیدابوونی منداڵە لە ئافرەتی پیرو نەزۆك! هیچ شتێك بەبێ ویستو رەزامەندی ئەو نابێ، كەوابوو ئیشەكە بە خودا بسپێرەو پرسیار لە چۆنیەتەكەی مەكە، چونكە ئەوە نهێنییەكی خوداییەو ئادەمیزاد پەی پێ نابا!!

{٤١ قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي آيَةً} وتی: خودایە نیشانەیەكم بۆ دەستنیشان بكەو بزانم خێزانم كەی سكی دەبێو منداڵی تێدا دەرسكێ!! بۆ ئەوەی خێرا خۆشیو شادی بكەوێتە ناویانەوە، یان بۆ ئەوەی سوپاسی لەسەر بكا.

{قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا} پەروەردگار پێی فەرمووی: نیشانەت ئەوەبێ كە بۆماوەی سێ رۆژ ناتوانێ لەگەڵ خەڵكدا ئاخاوتن بكەی زمانت دەگیرێو قسەت بۆ ناكرێ، بەڵكوو بە ئیشارە جوڵاندنی دەستو سەرو چاوو شتی تر خەڵك لەمەبەستەكانت حاڵی دەكەی! {وَاذْكُر رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ} یادی خودای خۆت بكە بە زۆری، بەتایبەتی لەكاتی ئێوارانو بەیانیاندا، واتە: هەرچەندە بۆ قسەكردن لەگەڵ خەڵكدا زمانت دەگیرێ، بەڵام بۆ تەسبیحاتو زیكری خودا زمانت رەهایە، كەوابێ كاتی خۆت بە فیڕۆ مەدە، خەریكی یاد كردنی خوداو نوێژو شوكرو سوپاس بە.

{٤٢ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ} ئەی محمد! باسی ئەوە بكە كاتێك كە فریشتە بە مەریەمی گوت (مەبەست بەفریشتە جوبرائیلە چونكە لە سوورەتی مەریەمدا دەفەرمووێ: {فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا} جوبرائیلمان نارد بۆلایو لە شێوەی پیاوێكی ئاسایی دا خۆی نیشان دا.

پێی گوت: {يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ} خودا تۆی هەڵبژاردووە بۆ خزمەتكردنی بەیتولمەقدیس {وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ} پاكی كردووی لە هەموو نەنگیو عەیبێكی ناشیرینو هیچ خووڕەوشتێكی ناهەموارت تێدا نیەو هەڵبژاردووی كە بەبێ ئەوەی پیاو بێتە لات كوڕێكت ببێ، چۆن كوڕێك! كوڕێكی وا كە ببێتە پێغەمبەر، پاكی كردوویەوە بە جۆرێك نە خوێنی حەیزت پێدا بێو نە خوێنی منالبوونت هەبێ، ئافرەتێكی رەوشت بەرزیو داوێن پاكو خانمو رەزانو شازن، كردوویتی بە سەرپشكی ئافرەتانی هەموو عالەمو هەموو سەردەمێك یان ئافرەتانی سەردەمی خۆتو رێزی تایبەتی لێ ناوی، كەمو كوڕی جەستەییو رەوشتیت تێدا نیە.

{٤٣ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ} ئەی مەریەم! فەرمانبەرداری خودای خۆت بە، گەردنکەچی فەرمان و ئامۆژگارییەکانی بە، سوژدەی ملکەچی و سوپاس بۆ خودا بەرە، نوێژ بەجەماعەت بکە لەگەڵ نوێژکەراندا {٤٤ ذَلِكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ} ئەی موحەممەد! ئەم سەرگوزەشتانەی بۆمان گێڕایتەوە لە سەرگوزەشتەی زەکەریاو یەحیاو مەریەم هەموویان لەو سەرگوزەشتانەن کە تۆ ئاگات لێ نەبووە، هەواڵی غەیبی بوون، نە تۆ، نە قەومەکەت نەتانزانیوە، {نُوحِيهِ إِلَيكَ} بە سروشت بۆتی دەنێرین و جوبرائیل بە نیگا پێت دەڵێ: تا ببێتە بەڵگە لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیی تۆو بۆڕدانی ناحەزانت، ئەوانەی رەقەبەریت لەگەڵ دەکەن و نینکاری پێغەمبەرایەتیت دەکەن. {وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُون أَقْلاَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ} ئەی محەمەد! تۆ ئاگادار نەبووی و لەوێ نەبووی ئەو کاتەی زاناکان و مامەکانی بەیتولەقدیس کەوتبوونە کێشەو ململانێوە، هەریەکەیان قەڵەمی نووسینی فرێدایە چۆمی ئەردەنەوە، پێنوسی هەموویان شەپۆلی ئاوەکە بردنی، تەنها قەڵەمی زەکەریا وەستاو ئاوەکە نەی برد، ئەوەش نیشانە بوو بۆ ئەوەی کە مەریەم بە زەکەریا بسپێردرێ، خۆتۆ لەوێ نەبووی کە خێزانی عیمران مەریەمی هێناو خستیە بەیتولەقدیسەوە تا بوترێ: ئەم هەواڵانەی بەچاوی خۆی دیوە، کە ئەوە بوو زاناو مامەکان کەوتنە پێشبڕکێ و ململانێی ئەوە کە کامەیان ببێتە سەرپەرشتیکاری مەریەم و پەروەردەی بکا! چونکە مەریەم کچی گەورە پیاو سەرۆکەکەیان بوو، هەریەکەیان دەیەویست ئەم بەهرەیە بۆخۆی دەستەبەر بکا! تەنانەت کێشەکەیان سەری بەوە کێشا کە پەنا بۆ قورعەو تیرو پشك بەرن و، پشك هەڵدەن!! کاتی قورعەیان کێشا خواو راستان واهات پشکەکە بۆ زەکەریا دەرچوو!! دەستەبەرێتی مەریەمی پێ برا. {وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ} دیسان تۆ لەوێ نەبووی کە مامەکان کەوتنە مقۆ مقۆو کێشەوە دەربارەی بەخێوکردنی مەریەم و دەستەبەربوونی، تەنانەت تا پشکیان هەڵنەداو قورعەیان نەکرد کێشەکەیان کۆتایی پێ نەهات.

{٤٥ إِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ} ئەی موحەممەد! ئەوە بۆ گەلەکەت بگێڕەوە کاتێك جوبرائیل بە مەریەمی گوت: ئەی مەریەم! خودا موژدەت دەداتێ بە کوڕێك کە سروشتی وایە بە وشەو

وَيُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِي ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَٰلِكِ ٱللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ إِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّيٓ أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ ٱلطِّينِ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَأُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ وَأُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ ۞ فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

فەرمانێکی خودا خۆی کە (کن فیکن)ە پەیدا دەبێ، دروستکردنەکەی بەشێوەیەکی نائاسایی و ناعادەتی دەبێ، بۆیە بەو صیفەتە وەصفدار کراوە.

{وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ} ئەو فرزەندیەی تۆ خاوەن رێزو پلەو پایە دەبێ لە دونیاو قیامەتدا؟

لەدونیادا پلەو پایەی تایبەتی و رێزو نرخی بێ ئەندازەی لە دڵ و دەروونی ئادەمیزاداندا دەبێ، رێزو نرخی بێ ئەندازەی لەدڵی موسوڵمانانندا هەیە، ئەو بیرو باوەڕەی بڵاوی کردەوە تا ئێستاش شوێنەواری ماوە.

لە قیامەتیشدا ماقوڵی و رێزی لەوەدایە کە لای خودا خاوەن پلەو پایەیەکی بەرزە، ئادەمیزادان دەی بینن و خۆشەویستی لای خودا هەست پێ دەکرێ. {وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ} لەو زاتانەیە کە لەو رۆژەدا لەخوداوە نزیکن، هەرکەسێ بیروانێتێ دەزانێ چەندە لای خودا نزیك و رێزدارە!

وێڕای ئەو بەهرەو رەوشتانەی {٤٦ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً} لە تافی منداڵی و کامڵیدا ئاخاوتن لەگەڵ خەڵکدا دەکا، ئەمە ئاماژەیە بۆئەوە کە عیسا تەمەن درێژ دەبێ و دەژی تا دەبێتە پیاوێکی تەواو ژیرو خاوەن بیر.

{وَمِنَ الصَّالِحِينَ} هەروەها بەیەکێك لە پیاوە راستاڵەکانی خودا دەژمێردرێ، ئەو پیاوە چاکانەی خودا نازو نیعمەتی خودا پەرستی پێداون لە گرۆهی پێغەمبەران‌و راست خوازان کە مەریەم بۆ خۆی ژیاننامەکانیان دەزانێ.

جا کە مەریەم ئەو نیگاو سرووشەی لە جوبرائیل بیست‌و پێش وەخت شێوەو رەوشت‌و چۆنیەتی کوڕە چاوەڕوانکراوەکەی زانی بە سەرسامییەوە.

{٤٧ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ} وتی: خودایە! من چۆن کوڕم دەبێ؟ خۆ من هێشتا کچم‌و شووم نەکردووەو پیاو دەستی بۆ نەهێناوم‌و بەدەستی نەگرتووم؟؟. دەشگونجێ مەبەستی ئەوە بووبێ: ئایا کەمن کوڕم دەبێ بەهۆی شووکردن‌و مێردەوە دەبێ، یان بەهۆی شتی ترەوە دەبێ؟

{قَالَ كَذَلِكِ} پەروەردگار پێی گوت: ئەوەی تۆ دەیڵێی راستە دروستکردنی منداڵ بەبێ باوك جێگای سەرسوڕمانە بۆ تۆ، بەڵام بۆ خودا شتێکی ئاسان‌و ساکارو ئاساییە. {اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ} خودا چی بوێ ئاوا دروستی دەکا.

{إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ} کە خودا ویستی شتێك بێنێتەدی‌و کارێك ئەنجام بدا، هەر ئەوەندە دەفەرموێ: ببەو ئیتر دەبێ، چرکەیەك دواناکەوێ‌و یەکسەر دێتە دی!

{٤٨ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ} هەروەها فێری نووسین‌و خەتی دەکا {وَالْحِكْمَةَ} فێری زانستی راست‌و رەوان‌و هەڵنەر بۆ کرداری بەسوودی دەکا، {وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ} شارەزای تەوراتی دەکا کە بۆ مووسا نێردراوە، لەنهێنی بڕیارەکانی تەورات شارەزای دەکا، هەروەها فێری حوکم‌و ئامۆژگارییەکانی ئینجیلیشی دەکا کە بۆخۆی نێردراوە.

{٤٩ وَرَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ} دەیکا بە پێغەمبەرو رەوانەی دەکا بۆ ناو نەتەوەی ئیسرائیل.

ریوایەت کراوە دەڵێن: عیسا لەتەمەنی سی ساڵیدا نیگای بۆ هات. سێ ساڵیش لەناو قەومەکەیدا پێغەمبەرایەتی کردو دوایی بەرزکراوەتەوە بۆ ئاسمان. کە دەکرێتە پێغەمبەر بەڵگە لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی خۆی دەهێنێتەوەو دەڵێ: {أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ} ئەمن لە خوداوە نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتیم بۆ ئێوە هێناوە کە بەهەری پێغەمبەرایەتیم دەچەسپێنێ، ئەویش ئەوەیە {أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ} لەقوڕ شێوەو هەیکەلی باڵندەیەك رێك دەخەم، دوایی فووی پێدا دەکەم بە فەرمانی خودا گیانی بەبەردا دەکرێ‌و وەکوو باڵندەی تر دەکەوێتە هەوا پەرواز و دەفڕێ.

{وَأُبْرِئُ الأكْمَهَ والأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ} هەروەها کوێری زکماك‌و بەڵەك چاك دەکەمەوە، بە ئیزن‌و یارمەتی خوا مردوو زیندوو دەکەمەوە. بۆیەش ئەو دوو جۆرە نەخۆشییەی باسکردن چونکە لەو رۆژگارەدا ئەو دوو نەخۆشییە — هەرچەندە زانیاری پزیشکی پێشکەوتوو بوو — بەڵام پزیشکەکان نەیانتوانی چاری ئەم دوو نەخۆشییە بکەن. جا چونکە لەو رۆژگارەدا زانیاری پزیشکی پێشکەوتوو بوو، بۆیە پەروەردگار موعجیزەی لەوەدا پیشاندان کە تێیدا پسپۆڕبوون.

{وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ} هەروەها هەواڵتان دەدەمێ بەجۆری ئەو خواردەمەنییەی کە دەیخۆن‌و، ئەوەی پاشەکەوتی دەکەن بۆ رۆژێکی تر، بەڵێ دەیتوانی خەبەربدا بەهەموو کەسێك بەوەی کە ئەو رۆژە خواردوویەتی‌و ئەوەی کە بەزەخیرە هەڵی گرتووە بۆ رۆژێکی تر.

{إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ} بێگومان لەو موعجیزانەی باسکران نیشانەی گەورەو ئاشکراو بەهێز هەن لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیم‌و شایانی ئەوەیە کە ئێوە پەند وەربگرن‌و بیربکەنەوەو تێبگەن کەمن لە پەیامەکەمدا راستگۆم‌و پێغەمبەرو رەوانەکراوی خودام بۆ ناو ئێوە، دەزانن کەمن لە راگەیاندنی فەرمان‌و نەهییەکانی پەروەردگاردا راستگۆم. {إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} ئەگەر راست دەکەن برواتان بە یەکتا پەرستی‌و پێغەمبەرایەتی مووساو فەرمان‌و نەهییەکانی تەورات هەیە، چونکە ئەوەی من بانگەوازی بۆ دەکەم پێش من تەوراتیش رای گەیاندووەو مووسا بانگەوازی بۆ کردووە.

{٥٠ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ} هاتووم ئەحکامی تەورات دووپات بکەمەوەو بیچەسپێنم‌و پشتگیریی لێ بکەم، نەك حوکمەکانی هەڵوەشێنمەوەو دژی بوەستم! مەگەر برێ حوکم کە لەسەرتان گرانەو لێتان تەنگکراوە سووکی بکەم {وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ} برێ خواردن‌و ئیش کە لێتان قەدەغە کراون بۆتان حەڵاڵ‌و رەوا بکەمەوە.

{وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ} نیشانە دوا نیشانەم لەخوداوە بۆ هێناون کە دەبنە شایەت لەسەر راستگۆییم‌و راستی پێغەمبەرایەتیم، راستی ئەو پەیامەی پێم راگەیاندوون، وەکوو دروستکردنی باڵندەو فڕینی، چاکردنەوەی کوێرو

بەڵەك و زیندوو كردنەوەی مردوو، هەواڵدان لەشتی غەیبی و نادیار. بۆیە هێنانی نیشانەو ئایەتەكانی خودای دووبارە كردەوە بۆئەوەی ئەم فەرمانەی لەسەر هەڵستێنێ كە دەفەرموێ: {فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَطِيعُونِ} كەواتە لەخودا بترسن و سەرپێچی فەرمانەكانی مەكەن، بەقسەی من بكەن و ئەوەی پێتان دەڵێم ئەنجامی بدەن و بەپیر بانگەوازییەكەمەوە وەرن كەبنەمای سەرەكی بریتییە لەیەكتا پەرستی.

{[٥١] إِنَّ اللّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ} بێگومان (الله) خودای من و ئێوەشە، پەرستشی بكەن و بیپەرستن، ئەوە رێگەیەكی راست و بێ پێچ و پەنایەو هەموو پێغەمبەران لەسەری كۆكن و هەر ئەم رێبازە ئادەمیزاد دەگەیەنێ بە كامەرانی دونیاو قیامەت و هەركەسێ لەم رێبازە لابدا گومراو سەر لێ تێكچووە! {هَـذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ} ئەوەی كە پێتان دەڵێم پێم راگەیاندوون رێبازێكی راست و رەوانە هەموو پێغەمبەران لەسەری كۆكن و لە ئاستیدا یەكران!!

{[٥٢] فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ} كاتێك عیسا هەستی كرد كە قەومەكەی سوورن لەسەر كوفرو بەردەوامن لەسەر گومرایی و بەتەواوی لەو هەڵوێستەیان دڵنیا بوو، ویستی بزانێ كێ بە دڵسۆزی لەگەڵیدایە، {قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللّهِ} كێ یارمەتیدەرمە بۆ بانگەوازی كردن و خۆ دەخاتە ریزی ئەوانەی بانگەوازی بۆلای خودا دەكەن؟؟ كێ لەوانە ئامادەباشی خۆی نیشان دەدا بۆ شوێنكەوتنم و واز لە عادەت و هەواخوازی خۆی دەهێنێ و لێ دەبڕێ بۆ یارمەتیدانی پێغەمبەرەكەی؟؟

{قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللّهِ} هەڤاڵە دڵسۆزەكانی عیسا، قوتابییەكانی بەیەك دەنگ وتیان: ئێمە یارمەتیدەری ئایینی خوداین و چی بتوانین درێغی ناكەین، ماڵ و گیانمان لە پێناو پەیامەكەتدا دەبەخشین و پابەندی تەعلیمات و بەرنامەی پیرۆزت دەبین و واز لە داب و عادەتی كۆنینەمان دەهێنین! {آمَنَّا بِاللّهِ} بڕوامان بە خودا هەیە، ئیمانمان بە تاك و تەنیایی پەروەردگار بەهێزو پتەوە، {وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ} تۆ شایەد بە كە ئێمە موسوڵمانی تەواوین، موسوڵمانەتی بەم واتایە: كە ئێمە گەردنكەچی فەرمانی خوداین و پابەندی ئامۆژگارییەكانین، هەمیشە ملكەچ و فەرمانبەردارین.

{[٥٣] رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ} خودایە! ئێمە ئیمانمان هێناوە بەو حوكم و یاسایەی لە كتێبی خۆتدا ناردووتە خوارێ.

رَبَّنَآ ءَامَنَّا بِمَآ أَنزَلْتَ وَٱتَّبَعْنَا ٱلرَّسُولَ فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُواْ وَمَكَرَ ٱللَّهُ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٧﴾ ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ ٱلْءَايَٰتِ وَٱلذِّكْرِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْاْ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦١﴾

{وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ} شوێن پەیامی پێغەمبەرەكەت (كە عیسای كوڕی مەریەمە) كەوتووین و پابەندی ئەو ئامۆژگاریانەین كە لە زاتی تۆوە بۆی نێردراوە، {فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ} لە ریزی شایەدو گەواهی دەران بمان نووسە؛ ئەوانەی شایەدی دەدەن لە حاڵ و چۆنیەتی پێغەمبەران لەگەڵ گەلەكانیاندا.

{[٥٤] وَمَكَرُواْ} فرت و فێڵیان كرد بۆ لەناو بردنی عیسا، واتە: كۆمەڵێك جولەكە بە رەهنومایی كردنی (یەهوذا) پلانێكیان رێكخست بۆ كوشتنی عیسا (سەلامی خوای لێبێ) بەشێوەیەكی ناجوانمەردانە.

{وَمَكَرَ اللّهُ} خوداش سزای فرت و فێڵەكەی بەم جۆرە دانەوە، رەنگ و روخساری عیسای بەسەر یەهوذادا كێشا بە جۆرێك قوتابییەكانی بەخەبەر هاتن یەهوذایان بە عیسا زانی! ئیتر یەهوذا كە عیسای بەرچاو نەكەوت هاتە دەرەوە وتی: عیسا لێرە نیە، سەرۆكی دەستەكە كە یەهوذای بینی بە عیسای زانی و فەرمانی دا بە گرتن و كوشتنی، یەهوذا هاواری لێ هەڵساو وتی: من یەهوذام كابرای سەردەستە وتی: ئەگەر تر یەهوذایت ئەی كوا عیسا؟؟ یەهوذاش وتی: دەی باشە كەمن

عیسام ئەی یەهوذا کوانێ؟؟ بەڵام سەرۆکی دەستەکە گوێی بەمە نەداو فەرمانی دا یەهوذایان بردو کوشتیان. {وَاللّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ} پەروەردگار باشترین سزادەرەوەی فێڵبازانە؛ بەراستی سزای پڕاو پڕی فێڵبازان دەداتەوە، دەبێ فێڵبازی لە ئەمە زیاتر چی بێ یەهوذایەك بە فێڵ خۆ بکا بە هەڤاڵو قوتابی عیسا بچێتە ڕیزی حەوارییونەوەو خۆی بە دڵسۆزو بانگەوازی کەر پیشان بداو لەپاشملە جاسوسی بەسەر عیساوە بکاو، نهێنییەکانی ڕۆژ بەڕۆژو سات بەسات بە جوولەکە خوانەناسەکان بگەیەنێ؟؟ جولەکەکانیش پیلانی دڵ ڕەشانەی بۆ بکێشن و لەلای پاشای خوا نەناس ئاوا بەوجۆرە خوێنی بکەنە کاسەوە؟؟ سەرباری ئەوەش یەهوذا خۆی ڕێ نیشاندەر بێو پێش کۆمەڵێك جولەکە بکەوێو بچێ بۆئەوەی عیسا لەناوبەرێ؟؟ ئەی دەبێ سزا لەمە شیاوتر چی بێ؟. لەو حەلەدا کە یەهوذا ڕوخساری عیسای بەسەردا بکێشرێو بەعیسای بزانن و بیگرن و بیکوژن؟ هەرچەندە هاواربکا بڵێ: من عیسا نیم، پێی باوەڕ نەکەن و بیبەن چوار مێخەی بکێشن، ئەوەی بە خەیاڵی خۆی بۆ عیسای نەخشە کێش کردبوو بەسەر خۆیدا بشکێتەوە.

{٥٥ إِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ} ئەی محمد؛ یادی ئەوە بکەرەوە کە پەروەردگار بە عیسای فەرموو: ئەی عیسا! ئەمن لەکاتی دیاریکراودا گیانت دەکێشم و بەرزت دەکەمەوە بۆلای خۆم.

{وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} پاکت دەکەینەوە لەو شەڕو ئەگبەتییەی کە دەیانەوێ تووشت بکەن، ڕزگارت دەکەین لەو ڕەوشتە ناشیرینانەی کە دەیانەوێ پاڵ تۆیان بدەن، وێڕای ئەوەش {وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەو ئادەمیزادانەی شوێنت دەکەون و ئیمانت پێ دەهێنن، بڕوایان وایە: کە تۆ بەندەو ڕەوانەکراوی خوداو تەصدیقی هەڵوێستی مێژوویت دەکەن کە دەڵێ من هاتووم {وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ} مژدە دەدەم بە هاتنی پێغەمبەرێك کە دوای من دێ ناوی ئەحمەدە، ئەمجار ئیمان بە پێغەمبەری ئیسلام دەهێنن. ئەوانە دەخەینە ژوور ئەو جولەکانەی کە فێڵیان لێ کردیو بەدرۆیان خستیەوە، بە پەیامی تۆ پەندیان وەرنەگرت و هەر لەسەر گومڕایی خۆیان ماونەوەو دەمێننەوە.

{إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ} تا ڕۆژی قیامەت ئەمە حاڵیان دەبێ. {ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ} پاشان گەڕانەوەتان بۆلای ئێمەیە، لە ڕۆژی زیندووبوونەوەدا حوکم دەکەم لەنێوانتاندا، ئەو شتانەی نیزاعتان تێیدا هەیە بۆتان یەکلا دەکەمەوە، هەموو ڕاستیو درۆیەك دەردەکەوێ، چەواشەکردنی سەرپێچیکەران دەردەکەوێ!

{٥٦ فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ} جا ئەوانەی بڕوایان بە پەیامی عیسا نییەو بەدرۆیان خستەوە (کە جولەکەکانن) ئەوە لەدونیا سزای بەئێشیان دەدەم؛ بەژێر دەستەییو بەکوشتن و دیلیو کۆیلایەتیو گەلێ شتی تر، سزای قیامەتیشیان ئاگری دۆزەخە کە گەلێ بەئێش ترە، ئیتر ئەوکاتە یارمەتیدەریان نابێو کەس لای خێریان لێ ناکاتەوە.

{٥٧ وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ} بەڵام ئەوانەی کە بڕوایان بە پەیامی عیسا کردووەو دانیان بە پێغەمبەرایەتی ئەودا ناوە. (یان ئەوانەی کە بڕوایان بەتۆ کردووە ئەی محمد! دانیان بە پێغەمبەرایەتی تۆدا ناوەو گەردنکەچی یاسای ئیسلام بوون) وێڕای ئەو بڕوا پتەوەیان کردەوەی چاکیش دەکەن و واز لە کرداری خراپ دەهێنن. ئەوانە خودا پاداشتی تەواویان دەداتەوە. {وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ} خودا دۆستایەتی ئەوانە ناکا کە ستەمکارن و مافی خەڵکی زەوت دەکەن، یان شت لەشوێنی خۆی دانانێن، ئەوەی کە شیاوی پەرستنە نایپەرستن و، ئەوەی شیاوی خودایەتی نییە بەخودای دەزانن. بێگومان ئەمە هەڕەشەیە بۆ خوانەناسان و مزگێنی تێدایە بۆ ئەوانەی بڕوایان بەخوداو پێغەمبەران هەیە.

{٥٨ ذَلِكَ} ئەو هەواڵانەی بۆمان گێڕایتەوە دەربارەی داستانی عیساو مەریەمی دایکیو دایکی مەریەم (خێزانی عیمران)، هەروەها سەرگوزشتەی زەکەریاو یەحیای کوڕیو هەڵوێستی قوتابیەکانی عیساو هەڵسو کەوتی جولەکەکان لە ئاست عیساو پەیامەکەیدا، بەهۆی جوبرائیلەوە {نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ} بۆتی دەخوێنینەوە کە بەڵگەی بەهێزن و گەواهی ڕاستی پێغەمبەرایەتی تۆن و بە سرووش بۆمان ناردووی ئەگینا نەخوێندەوارێکی وەکوو تۆ ئەگەر لەسایەی خواوە نەبێ کوا دەتوانی پەی بەم زانیارییانە بەرێ! بەڕاستی ئەم ئایەتە قورئانییانە عیبرەتن، کانی بەهرەو زانیاری لێ وەرگرتنن. بەڵگەی بەهێزن بۆ بۆڕدانی وەفدی نەجران کە هاتبوون لەبابەت عیساوە دەمەقاڵێت لەگەڵ بکەن.

{⁵⁹إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ} چۆنیەتی روداوی دروستکردنی عیسا لەلای خودا کە بەبێ باوك دروست کراوە وەکوو چۆنیەتی روداوی دروست کردنی ئادەم وایە؛ بەڵکوو عەجایەب ترە چونکە ئادەم بەبێ باوكو دایك لە قوڕ دروستکراوە، هەردووکیان عیساو ئادەم یەك خودای کردگاری بەتوانا بەدی هێناون، جا ئەگەر دروستکردنی عیسا بەبێ باوكو ئادەم بەبێ باوكو دایك بۆ ئادەمیزادان جێگای سەرسوڕمان بێو بەلایانەوە شتێکی گرنگو گران بێ ئەوە بۆ خودا شتێکی ئاساییەو بۆ دەسەڵاتو توانای زاتی بێچوونی کارێکی ئاسانە. کەواتە بۆچی ئادەم بەبێ باوكو دایك دروستکراوە بە کوڕی خودای نازانن کەچی عیسا بەبێ باوك لە دایك بووە بە خودا یان بە کوڕی خودای دەزانن؟؟ کەوابێ ئاسانی دروستکردنی عیسا لای خودا وەکوو دروستکردنی ئادەم وایە کە {خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ} پەروەردگار لە گلێکی مردوو دروستی کردووە، ئەو گڵەی تێکەڵاو ئاو کردو بووبە قوڕێکی لینجو خەستو خۆشکراو، لەو قوڕە جەستەو شێوەو روخساری ئادەمی رێكو پێك کرد {ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ} پاشان پێی فەرمووی ببە بە ئادەمیو روحی بەبەردا کردو بوو بە ئادەمیزادێکی ئاسایی.

{⁶⁰الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ} ئەوەی پێمان راگەیاندی دەربارەی عیساو مەریەمی کچی عیمرانو چۆنیەتی داستانەکەیان هەر ئەوە راستەو رووداوەکە بەو شێوە بووە؛ عیسا بەندەو رەوانەکراوی خودایەو بەفەرمانی خودا بە وشەی {كُن فَيَكُونُ} لە سکی دایکیا خوڵقاوە!! نەك وەکوو مەسیحییەکان دەڵێن: عیسا خودایە یان کوڕی خودایە، هەروەها وەکوو جولەکەش نا کە دەڵێن: مەریەم لەگەڵ یوسفی نەجارڕدا دەستی تێکەڵاو کردووەو پێیان وایە: - خوانەخواستە — عیسا زۆڵە.... پەنا بە خوا لە بوختانی وا، خوا پەنامان بدا!!!

{فَلاَ تَكُن مِّن الْمُمْتَرِينَ} بەهیچ جۆرێك تۆ دەربارەی عیساو دایکی مەکەوەرە گومانەوە، گوێ بۆ نیگاو سرووشی ئێمە بگرە. دڵنیابە چۆنت سرووش بۆ کراوە رووداوەکە بەو شێوەیە! تۆ ئەی موحەممەد! لەسەر بڕوای پتەوی خۆت بەردەوام بەو دڵئارام بە، خۆت لە گومان دوور بخەرەوە! رووتێکردنی ئەم نەهی لێکردنە جەخت ئامێزە — کە ناگونجێ پێغەمبەر گومانی هەبێ — دوو جار سوود بەخشە:

{⁶¹فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ} ئەمجار هەر کەسێك دەربارەی عیسا دەمەقاڵێو موجادەلەی لەگەڵ کردی

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنجِيلُ إِلَّا مِن بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

{مِن بَعْدِ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ} دوای ئەوەی زانیاری راستو دروستت بۆ هات {فَقُلْ تَعَالَوْاْ نَدْعُ أَبْنَاءنَا وَأَبْنَاءكُمْ وَنِسَاءنَا وَنِسَاءكُمْ وَأَنفُسَنَا وأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: وەرن! هەریەکەمان بانگی کوڕو ئەوەی خۆمان بکەین، هەرکەسە ئافرەتی خۆی بانگ بکا، خودی خۆمانو ئێوەش، ئامادەبن، بۆ پاڕانەوەو دوعا کردن، موباهەلە بکەین (موباهەلە بریتییە لەوە دوو لایەن یا زیاتر کۆببنەوە دوعا لەیەکتری بکەن، داوای لەعنەتو نەفرینی خودا بکەن بۆ ئەو کەسەی کە درۆزنو خەتابارو ستەمکارە، بەبێ ئەوەی دەستنیشانی بکەن) {فَنَجْعَل لَّعْنَةَ اللّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ} نەفرینو لەعنەتی خودا لەو کەسە بکەین کە درۆزنەو راستی چەواشە دەکا...!!

{⁶²إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ} ئەم چیرۆکەی بۆمان گێڕایتەوە دەربارەی عیسا هەر ئەوە راستەو واقیعە، نەك ئەوەی مەسیحییەکان بانگەشەی بۆ دەکەنو دەڵێن: عیسا خودایە یان کوڕی خودایە، یان ئەوەی جولەکە ئیدیعای دەکەن کە دەڵێن: عیسا لە ئاکامی داوێنپیسی مەریەمو یوسفی نەجارڕدا پەیدا بووە!!

{وَمَا مِنْ إِلَـهٍ إِلاَّ اللّـهُ} هيچ خوداى حەق‌و راست‌و شياوى پەرستن نين جگە لە خوداى تاك‌و تەنيا! {وَإِنَّ اللّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} هيچ خوداى بەحەق نين، جگە لە خوداى تاك‌و تەنيا كە بێگومان ئەو خودايە خاوەنى تواناو دەسەلاتێكى وايە كەس نايوێرێتێ، دانايەكى وەهايە هەموو شتێك لە شوێنى خۆى دادەنێ.

{٦٣فَإِن تَوَلَّوْاْ} جا ئەگەر ئەو خودانەناسانە دواى ئەم ئامۆژگارى‌و بەلگە هێنانەوەو نيشانە دەرخستنە لەسەر راستى پێغەمبەرايەتى تۆ، هەر پشتيان هەلكردو شوێنت نەكەوتن‌و تەصديقيان نەكردى‌و يەكتاپەرستييان ئەنجام نەداو ئامادەش نەبوون بۆ موباهەلە ئەوە ديارە گێرە شێوێن‌و ئاژاوەگێرن، دلنيابە بەسەريانەوە ناچێ چونكە {فَإِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ} بێگومان خودا زاناو ئاگادارە بە گێرەشێوێنى‌و خراپەكارى خراپەكاران‌و سزاى تەواويان دەداتەوە، هەركەسێكيش لە حەق لابداو رووبكاتە بەتال، ئەوە موفسيدو ئاژاوەگێرە، خوداش بەتواناو دەسەلاتە، هيچى لەژێر دەست دەرناچێ!!

{٦٤قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ} ئەى محمد! بە كۆمەڵى جولەكەو فەلە بلێ: هەمووتان وەرن‌و ئامادەبن با بەيەكەوە لەسەر بەرنامەيەكى مام ناوەندى‌و دادوەرانە كۆببينەوە، ئەو بەرنامەيەى كاكلەو پوختەى بەرنامەى هەموو پێغەمبەرانەو كتێبە ئاسمانييەكان لەسەرى كۆكن، صوحوف‌و تەورات‌و ئينجيل‌و زەبووروو قورئان لەسەرى كۆكن‌و فەرمانيان پێ كردووەو داواى جێبەجێ كردنيان كردووە.

ئەمجار ئەو بەرنامەيە روون دەكاتەوەو دەفەرموێ: {أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا} وەرن با هەموومان جگە لەبۆ خودا بۆ كەسى تر كەرنكەچ نەبين، تەنها بۆ ئەو خوضووع‌و ملكەچى بنوێنين، بڕوامان وابێ كە دەسەلاتى رەهاو مافى ياسادانان هەر بەدەست ئەوە، هەر ئەو شياوى ئەوەيە كە حەلال‌و حەرام ديارى بكا! وێڕاى ئەم بڕوايەشمان كەس نەكەين بە هاوەڵ‌و هاوبەشى، كەس نەخەينە پلەى خودايەتيەوەو بيپەرستين. زياد لەوەش {وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِّن دُونِ اللّهِ} هەندێكمان هەندێكى ترمان بە خودا نەزانێ‌و پێى وانەبێ كە جگە لە خودا بەخێوكەرو هەلسوڕێنەرى تر هەن!

{فَإِن تَوَلَّوْاْ} ئەگەر روويان لەم بانگەوازييە وەرگێڕاو پشتيان هەلكردو هەر ويستيان لەسەر هەلوێستى نادروستى خۆيان بەردەوام بن‌و عيبادەتى غەيرى خودا بكەن، هاوەڵ‌و ناوەندى بۆ بەڕەوا بزانن‌و حەلال حەرام ديارى بكەن {فَقُولُواْ اشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ} ئەوە پێيان بلێن: دە ئێوە بە شايەد بن، ئێمە جگە لە خودا كەسى تر ناپەرستين.

{٦٥يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ} ئەى گرۆهانى جولەكەو فەلە! بۆچى دەربارەى ئيبراهيم (عليه السلام) كەوتوونەتە موجادەلەو دەمەقاڵێيەوە هەريەكەتان ئيديعاى ئەوە دەكا كە ئيبراهيم لەسەر ئايينى ئەو بووە (بێگومان ئيبراهيم (عليه السلام) لەلاى جولەكەو فەلە جێگاى رێزو پلەو پايەو مەقام بوو، چونكە لە كتێبەكانياندا زۆرجار باسى پلەو پايەى ئەم پێغەمبەرە رێزدارە كرابوو، لەهەمان كاتدا لەلاى قورەيشييەكانيش خاوەن رێز حورمەت بوو،، ئەوانيش ئيديعاى ئەوەيان دەكرد كە خۆيان لەسەر ئايينى ئەو پێغەمبەرە رێزدارەن).

ئەى كۆمەڵى جولەكە! ئێوە چۆن ئيديعاى ئەوە دەكەن كە ئيبراهيم جولەكە بووە،، خۆ سەردەمى ئەو زۆر پێش سەردەمى هاتنەخوارەوەى تەورات بۆ سەر مووسا بووە! ئەى گرۆهانى فەلە! ئەدى ئێوە چۆن ئيديعاى ئەوە دەكەن كە ئيبراهيم لەسەر ئايينى مەسيحى بووە؟؟ خۆ ئايينى مەسيحى زۆر پاش ئيبراهيم پەيدا بووە وەكوو دەفەرموێ: {وَمَا أُنزِلَتِ التَّورَاةُ وَالإنجِيلُ إِلاَّ مِن بَعْدِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} ئەو كاتەى ئيبراهيم پێغەمبەر بووە نە مووسا هەبووەو نە تەوراتى بۆ نێردراوە، هەروەها نە عيسا هەبووەو نە ئينجيلى بۆ رەوانەكراوە، بەلكوو ئەو پێغەمبەرانە دواى ئيبراهيم هاتوونەتە گۆڕەپانى ژيانەوەو نامەى ئاسمانييان بۆ رەوانەكراوە {أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} ئەرێ بۆچى هۆش ناكەنەوەو عاقڵ نابن؟ بۆچى رەوتى مێژوو دەگۆڕن‌و رووداوەكانى هەڵەوگێڕ دەكەن؟ لە نێوان ئيبراهيم‌و مووسادا زياد لەحەوت سەد ساڵ ماوە هەيە!! لە نێوان مووساو عيسادا هەزار ساڵ ماوە هەيە، دەى گوايە ئێوە عەقڵتان بەوە ناشكێ كە پێشينە ناگونجێ شوێن پاشينە بكەوێ!! نازانن كە ئەم داوايەتان بۆ سەر ناچێ‌و بۆڕ دەدرێن؟

{٦٦هَاأَنتُمْ هَؤُلاء حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِ عِلمٌ} ئاگاداربن‌و بزانن! ئێوە ئەوانەن كە دەمەقاڵێتان دەكرد لە شتێكدا كە بڕێ زانياريتان تێيدا هەبوو كە رووداوى عيسا بوو، جا هەندێكتان

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لِمَ تَلۡبِسُونَ ٱلۡحَقَّ بِٱلۡبَٰطِلِ وَتَكۡتُمُونَ ٱلۡحَقَّ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّآئِفَةٞ مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ءَامِنُواْ بِٱلَّذِيٓ أُنزِلَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَجۡهَ ٱلنَّهَارِ وَٱكۡفُرُوٓاْ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤۡمِنُوٓاْ إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمۡ قُلۡ إِنَّ ٱلۡهُدَىٰ هُدَى ٱللَّهِ أَن يُؤۡتَىٰٓ أَحَدٞ مِّثۡلَ مَآ أُوتِيتُمۡ أَوۡ يُحَآجُّوكُمۡ عِندَ رَبِّكُمۡۗ قُلۡ إِنَّ ٱلۡفَضۡلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٞ ﴿٧٣﴾ يَخۡتَصُّ بِرَحۡمَتِهِۦ مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ ۞ وَمِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ مَنۡ إِن تَأۡمَنۡهُ بِقِنطَارٖ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّنۡ إِن تَأۡمَنۡهُ بِدِينَارٖ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيۡكَ إِلَّا مَا دُمۡتَ عَلَيۡهِ قَآئِمٗاۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُواْ لَيۡسَ عَلَيۡنَا فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٞ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلَىٰۚ مَنۡ أَوۡفَىٰ بِعَهۡدِهِۦ وَٱتَّقَىٰ فَإِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَشۡتَرُونَ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ وَأَيۡمَٰنِهِمۡ ثَمَنٗا قَلِيلًا أُوْلَٰٓئِكَ لَا خَلَٰقَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيۡهِمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٧٧﴾

پێتان لێ هەڵبڕیو عیساتان بە خودا زانی، هەندێکیشتان بەلایەکی تردا پێتان لێ هەڵبڕیو وتتان: زۆڵەو درۆزنە، ئەمە لای خۆتان زانیاریتان هەبووەو لە تەوراتو ئینجیلدا باس کراوە کەچی زانیارییەکەتان لەو هەڵە گەورەیە نەیپاراستنو جەهلو نەفامیتان دەرکەوت: دەی ئێوە کە ئەمە حاڵتانە {فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ} چۆن دێن دەمەقاڵێو کێشە دەکەنو دەربارەی ئیبراهیم دەکەونە موجادەلەوە دەڵێن: جولەکە بووە یان مەسیحی بووە، لەکاتێکا هیچ زانیاریتان دەربارەی نیە، هیچ شتێك دەربارەی ئەوە کە جوو بووە یان مەسیحی بووە لە ئایینو کتێبی ئێوەدا نیە، ئەی چۆنو لەکوێوە زانیتان ئیبراهیم جولەکەیە یان مەسیحیە {وَاللّهُ يَعْلَمُ} خودا دەزانێ کە ئیبراهیم لەسەر ئایینی هیچ لایەکتان نەبووە {وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ} ئێوە نازانن کە ئیبراهیم چ بیروباوەڕێکی پاكو خاوێنی هەبووە، ئێوە تەنها شتێك دەزانن کە بینیوتانە یا بیستووتانە، نە بەبیستنو نە بە دیتن هیچ شتێکتان لەو بارەوە بۆ دەستەبەر نەبووە. هەرچی دەیڵێن لەو بارەوە هەر ڕەمڵ لێدانەو وڕێنەیە، هیچ ئەصڵو بنەمایەکی نیە.

{[٦٧] مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلَكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} ئیبراهیم نە جولەکە بووەو نە مەسیحی بووە، بەڵکوو باوەڕ پاکێکی موسوڵمان بوو، دوور بوو لە هاوەڵ پەیدا کردن بۆ خوداو بتپەرستی، موسوڵمانێکی گەردنکەچ بوو بۆ خوداو فەرمانبەرداری فەرمانەکانی بوو، خۆی لەو شتانە دەپاراست کە خودا لێی قەدەغە کردبوو... ئەوانەی ئیدیعای ئەوە دەکەن کە ئیبراهیم لەسەر ئایینی ئەوان بووە؛ وەکوو جولەکەو فەلەو قوڕەیشییەکان هەریەکەیان دەڵێنو پێیان وایە: ئیبراهیم لەسەر ئایینی ئەوانە! هەموویان درۆ دەکەنو بەهەڵەچوون! بەڵکوو گرۆهی ئایینی ئەو، ئەوگرۆهانەن کە لەسەر ڕێبازو شەریعەتی ئەو بوونو پەیڕەوی بەرنامەی ئەو زاتە دەکەن ئەوانیش تەنها موسوڵمانانو بەس، هەر ئەوان ڕاست دەکەن کە دەڵێن: لەسەر ئایینی (ئیبراهیم)ین.

{[٦٨] إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَـذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ} بێگومان شیاوترین کەس بە ئیبراهیمو نزیکترین گرۆه بۆی ئەو تاقمو کۆمەڵەن کە لەسەردەمی خۆیدا پەیڕەوی ڕێبازی ئەویان کردووە، ڕەفتارچاكو موسوڵمان بوون، خودایان بە تاكو تەنها ناسیوەو هاوەڵیان بۆ پەیدا نەکردووەو خاڵصانە خوداپەرستییان کردووە، هەروەها ئەم پێغەمبەرە کە ناوی (محمد)ە ئەوانەی ئیمانیان پێ هێناوە، هەر ئەوانە یەکتاپەرستنو بە خاڵصی خوداپەرستی دەکەن، کەس ناکەن بە هاوەڵی خودا، ئەوەش پوختەی ئایینی ئیسلامەو مەبەست لە ئیمانی ساغ ئەوەیە، {وَاللّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ} خودا یارمەتیدەری موسوڵمانانەو پاڵپشتیان دەکاو کاروباریان بۆ دەسازێنێو سەرپەرشتیان دەکاو پاداشتیان دەداتەوە.

{[٦٩] وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ} دەستەیەك لە گرۆی جولەکەو مەسیحی ئارەزۆیانە کە گومڕاتان بکەن، دڵتان لە موسوڵمانێتی کرمێ بکەنو بتانگێڕنەوە بۆ ئەو گومڕاییو سەر لێ شێواوییەی پێشووتانو هەمیشە هەوڵێ ئەوە دەدەن: کە شوبهەتو کۆسپ لە ناو دڵو دەروونتاندا بڕوێنن، بەڵام ئەوانە خەیاڵیان خاوەو هەوڵدانەکەیان بێهوودەیە. {وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ} ئەوانە بەس سەر لەخۆیان دەشێوێنن؛ کە خۆیان مەشغووڵی کارێك دەکەن کە سوودی لێ نابینن، بەڵکوو زیانیان پێ دەگەیەنێو دەیانخاتە زەلکاوی تاوانو گوناهەوە، بەڵام ئەوان بەخۆیان نازانن {وَمَا

﴿يَشْعُرُونَ﴾ هەست بەناكامی خراپەكاری خۆیان ناكەن، چاوی خۆیان لەعاست راستی دەنوقێنن، لە پەیامی پێغەمبەر ورد نابنەوە، ئەوان گاڵتە بە عەقڵ و هۆشی خۆیان دەكەن سروشتی خۆیان بە ئارەزۆ تێك دەدەن.

﴿٧٠ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ﴾ ئەی گرۆهی جولەكەو مەسیحی! ﴿لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ﴾ بۆچیو بە چ بەڵگەیەك ئێوە كافرن بەو بەڵگە ئاشكرایانەی كە نیشانەی پێغەمبەرایەتی (محمد)ن؟ لە كاتێكدا ئێوە بۆخۆتان شایەتی راستی پێغەمبەرایەتی (محمد) دەدەن لەم رووەوە كە لە تەوراتو ئینجیلدا نیشانەكانی دیاری كراون و مزگێنی بە هاتنی دراوە.

﴿٧١ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ﴾ ئەی گرۆهی جولەكەو فەلە ﴿لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ﴾ بۆچی شت هەڵەوگێڕ دەكەن؟ بۆچی ئەو پەیامە حەقەی پێغەمبەران هێناویانەو لە كتێبەكانیاندا باسكراوە — وەكوو یەكتاپەرستیو مزگێنی دان بە هاتنی پێغەمبەرێك لەنەوەی ئیسماعیل كە یاساو شەریعەتو حیكمەت فێری ئادەمیزادان دەكا — ئادەمیزاد ئەم راستییە پاشگوێ دەخەنو بە پووچی حسێب دەكەن، كەچی ئەو ورێنەو قسە پڕو پووچانەی كە مالەكانتان هەڵی دەبەستن بە ئایینی لەقەڵەم دەدەنو پێتان وایە پەیڕەو كردنی پێویستەو دەڵێن: ئەمە لە خوداوە هاتووە. ﴿وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ﴾ پێغەمبەرێتی (محمد) دەشارنەوە لە كاتێكا راستی پێغەمبەرایەتی ئەو لە تەوراتو ئینجیلدا نووسراوە، دەی بۆچی ئێوە ئەم راستییە ژێر لێو دەخەنو دەیشارنەوە؟؟ ﴿وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئێوە بۆخۆتان دەزانن كە هەڵوێستەكەتان هەڵەیەو بێ بنەمایە هەر لەڕووی حەسوودیو سەررەقیو ملهوری ئەم كارە ئەنجام دەدەن.

﴿٧٢ وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ كۆمەڵێك لە جولەكەكان لەناو خۆیاندا بەیەكتریان دەگوت: ﴿آمِنُواْ بِالَّذِيَ أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَجْهَ النَّهَارِ﴾ بەڕواڵەت ئیمان بەو قورئانە بیهێنن كە نێردراوە بۆ موسوڵمانەكان لەسەرەتای رۆژدا، وەكوو ئەوە وابیشان بدەن كە نوێژی بەیانی لەگەڵ موسوڵمانەكان بكەنو ﴿وَاكْفُرُواْ آخِرَهُ﴾ ئەمجار لە دەمەو ئێوارێدا پاشگەز ببنەوە، وا پیشان بدەن كە بۆتان دەركەوتووە كە ئەو ئایینە ئاینێكی بەتاڵە بۆیە لێی پەشیمان بوونەوە ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ بەڵكوو ئەوانەی موسوڵمان بوون چاو لە ئێوە بكەنو پاشگەز ببنەوە! بەم جۆرە هەوڵ بدەن سەر لەتازە موسوڵمانانی هەرزەو نەزان تێك بدەنو دڵەڕاوێكیان تێدا بخولقێننو وایان لێ بكەن بڵێن: دیارە ئەمانە كە بەیانی موسوڵمان بوونو ئێوارە ژێوان بوونەوە، كەمو كوڕییان لە ئاینەكەدا بینیوە، بۆیان دەركەوتووە كە ئەم ئایینە عەیبو نوقصانییەكی تێدایە، بۆیە سەرلە بەیانی موسوڵمان بوونو سەرلە ئێوارێ لێی پەشیمان بوونەوە!

﴿٧٣ وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ﴾ ئەم جۆرە ئیمانهێنانە رواڵەتییە مەهێنن مەگەر بۆ پەشیمان كردنەوەی ئەوانەی لەوە پێش لەسەر ئایینی ئێمە بوونو موسوڵمان بوون، واتە مەبەستەكەمان پەشیمان كردنەوەی ئەوان بێ، چونكە ئەو جولەكانەی لەوە پێش موسوڵمان بووبوون، زۆر بە موسوڵمان بوونەكەیان دڵخۆش بوونو سوور بوون لەمانەوەیان بە موسوڵمانی، جولەكەكانی تریش زۆریان پێ ناخۆش بوو، موسوڵمان بوونەكەی ئەوانیان زۆر لەسەر شان گران بوو!

یان دەتوانین مانای ئەم رستەیە وا لێ بدەینەوە ﴿وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ﴾ دڵنیا مەبنو بڕوا بەكەس مەكەن لەوە كە ئەم نهێنییەی لا بدركێنن مەگەر بەكەسێك لەسەر ئایینی ئێوە بێ.

﴿قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللّهِ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: هیدایەت هیدایەتی خودایە، هەركەسێكی بوێ شارەزای بكا بۆ ئیمان هێنان بەو پەیامەی بۆ موحەممەد نێردراوە ئەو بەهرەیەی پێ دەبەخشێ، فرتو فێڵی ئێوە، شاردنەوەی باسو خواسی پەیامی موحەممەد لە كتێبەكەی خۆتانداو چاوبەستكردن لە نەخوێندەوارانی خۆتانو دیكە، هیچ كاریگەرییەكی نابێ، ئێوە ئەو حەقو راستییە ئاشكرا بكەن یان بیشارنەوە هیچ لە رۆڵی نیعمەتی هیدایەتی خودایی ناگۆڕێ.

جوولەكەكان لە ناو خۆیاندا بەیەكتریان دەگوت: نەچن ئەوە بڵاوبكەنەوە كە ﴿أَن يُؤْتَى أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ﴾ دەگونجێ پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی بدرێ بەكەسانی تر وەكوو دراوە بە ئێمە، نەچن ئەم نهێنییە جگە لە هاوئایینانی خۆتان بەكەسی تری بڵێن: ﴿أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ﴾ بۆ ئەوەی بەڵگەتان لەسەر راست نەكەنەوەو لای پەروەردگار بۆڕتان نەدەن! بەڵگەو دەلیلتان پووچ بكەنەوە. تەورات بهێننو بیخوێننەوە ئەوەی كە ئێوە شاردووتانەتەوە لەباسو خواسی موحەممەدو مژدەدان بە هاتنی دەربكەوێ.

پوختەی مەبەست ئامۆژگاریی یەکتری دەکەن دەڵێن: لای عەرەبەکان ئەوە مەدرکێنن کە ئێوە بڕواتان وایە کە پێغەمبەرێك لەغەیری بەنی ئیسرائیل دێتە کایەوە!!!

بەڵکوو ئەوە سەرپۆش بکەن کە ئێمە بڕوامان هەیە موسوڵمانان وەکوو ئێمە نامەی ئاسمانییمان بۆ هاتووە، ئەم نهێنییە جگە لە هاوئایینانی خۆمان بەکەسی تری مەڵێن! بە موسوڵمانانی مەڵێن بۆ ئەوەی بڕوایان بە ئایینەکەیان پتەو نەبێ! بە کافرەکانی قورەیشی مەڵێن نەبادا موسوڵمان ببن {قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی بەهرەو بەخششی خوداییەو بەدەست زاتی پەروەردگارە، دەیبەخشێ بەکەسێك شیاوی بێ‌و مەیلی لێ بێ، {وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} خودای مەزن عەطاو بەخششی زۆرە، خەزێنەی رەحمەتی فراوانە، دەزانێ کێ شیاوی پێغەمبەرایەتییە، ئەم بەهرەی پێغەمبەرایەتییە دەداتە کەسێك شانی هەڵیبگرێ‌و خودا بۆخۆی دەستنیشانی کردبێ.

{[٧٤] يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ} بەخششی بەرفراوانی‌و رەحمەتی بێ پایانی دەداتە کەسێك مەیلی لێ بێ‌و بەکاری ئەو ئەرکە گرنگە بێ، نەك وەکوو ئەهلی کیتاب بۆی چوون‌و پێیان وایە: پێغەمبەرایەتی هەر دەبێ لەناو جولەکەدا بێ.

پەروەردگار کێی بوێ لەبەندەکانی خۆی دەیکاتە فرستادەو دەینێرێ بۆ راگەیاندنی پەیامی خۆی! کەسێکیش خودا ئەم بەهرەیەی داپێ، ئەوە لە رووی فەضل‌و گەورەیی خۆیەوەیەو بەس! نەك لە رووی نەژادو بنەماڵەو کردەوەبێ! چونکە خودا مەرایی‌و چاو بەستەکی لەبەر کەس ناکا، پەروەردگار زۆر لەوە بەرزترە هەڵوێستی ناوای پاڵ بدرێ! {وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ} پەروەردگار خاوەنی بەخششی گەورەو رەحمەتی بێ پایانە، رەحمەت‌و بەزەیی بەشی هەموو شتێك دەکا.

{[٧٥] وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ} واتە: وەکوو لە ئایەتی پێشوودا باس کرا ئەهلی کیتاب کۆمەڵێکیان خەریکی پیلانگێڕان‌و پەشیمان کردنەوەی ئەوانە بوون کە تازە موسوڵمان بووبوون، کۆمەڵێکی تریان ماڵ خواردنی — جگە لە ماڵی هاودینانی خۆیان — بەلاوە رەوایە، چونکە پێیان وایە تەورات تەنها نەهی لە ماڵ خواردنی هاودینانی خۆیانی لێ کردوون. {ذَلِكَ} ئەم کردارە ناشیرینە خیانەتکاریانەیان {بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ} لەم رووەوە بوو کە پێیان وابوو ماڵ خواردنی عەرەبەکان بۆیان رەوایەو گوناهیان ناگاتێ ئەگەر بیخۆن!

بەکورتی وایان دەزانی: کە هەرکەسێك جولەکە (شعب الله المختار) نەبێ خودا چی بەسەرەوە نیەو لای خودا قێزەونەو بەهیچی نازانێ‌و هیچ مافو رێزێکی نیە، ماڵ‌و سامانیشی بێ رێزو ئیحتیرام‌و بێ پەرژینە، هەرکەسێك بۆی بکرێ دەتوانێ چەپاوی بکاو بۆخۆی بەرێ!!

{وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} ئەوانە درۆ هەڵدەبەستن‌و شتی دەمهەڵبەست پاڵ خودا دەدەن‌و، بۆخۆشیان دەزانن کە درۆ دەکەن، چونکە ئەگەر ئەم حوکمە هەبوایە دەبوایە لە تەوراتدا بوایە! دەی ئەو تەوراتەی کە لەبەردەستاندایە شتی وای تێدا نیەو رێگەتان پێ نادا بە ناحەق ماڵ‌و سامانی عەرەب بخۆن! بەڵام ئەوان زیادەڕەوییان کردو پەنایان بۆ ماڵەکانیان بردو لەوانەوە فتوایان وەرگرت‌و بیروبۆچوونی ئەو ماڵانەیان کرد بە ئایین، ئەوانیش بە ئارەزۆی خۆیان فتوایان دەداو گۆڕانکارییان لە دەقەکانی تەوراتدا دەکرد، ئەم جۆرە قسەو قسەڵۆکەیان بڵاو دەکردەوە.

{[٧٦] بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ} بەڵێ بۆچوونەکەتان هەڵەیە، هەڵوێستەکەتان نارەوایە، هەرکەسێ وەفا بە وادەی خۆی بکاو تەقوای خودا بکا، ئەوە خۆپارێزەرەو، خوداش تەقواکارانی خۆش دەوێن، کەوابوو نابێ ئێوە بە نارەوا ماڵی نا جولەکەو عەرەب‌و ناعەرەب بخۆن!

{[٧٧] إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً} ئەوانەی کە گۆڕانکاریی لە عەهدو پەیمانی خودادا دەکەن، لە شوێنی ئەوەی پابەندی راستگۆیی‌و بەڵێن دروستی بن‌و سپاردە بگێڕنەوە بۆ خاوەنی‌و یەکتاپەرستی بکەن‌و کەس نەکەن بە هاوەڵی خوداو لە هەموو باروذۆخێکا خۆیان لە نافەرمانی پەروەردگاریان بپارێزن، پابەندی ئەو سوێندو بەڵێنانەی خۆیان بن کە دەیانگوت: ئەگەر پێغەمبەری ئاخرزەمان هات {لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ} کەچی بە بەهایەکی کەم کە لەبەرتیل وەرگرتن‌و دەستبڕینی خەڵکی دەستیان دەکەوت لەو هەڵوێستانەیان ژێوان بوونەوە، پابەندی هیچ وادەو بەڵێنێکیان نەبوون. {أُولَئِكَ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلاَ يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەوانە رۆژی قیامەت هیچ بەش‌و بارێکیان نادرێتێ‌و خۆشی‌و لەززەتی بەهەشتیان پێ نابرێ، خودا لێیان نارازییەو، رقی لێیانە، بەچاوی رەحمەت‌و بەزەیی سەیریان ناکا.

{[٧٨] وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ} واتە: بێگومان کۆمەڵێکی تری ئەهلی کیتاب کە مالمو زاناو کاربەدەستەکانیانن وەکوو کەعبی کوڕی ئەشرەفو مالیکی کوڕی ئەلصەیفو هاوەڵانیان دەقەکانی تەوراتیان گۆڕیوە، ئەمجار دێن ئەو دەقە گۆڕدراوە دەخوێننەوە لەکاتی خوێندنەوەکەیدا زمانی خۆیان بادەدەنو دەنگی لێ هەڵدەبڕنو، بە شاواز دەیخوێننەوە بۆئەوەی وای پیشان بدەن: کە ئەو دەقە گۆڕدراوە بەشێکە لە کەلامی خوداو تەوراتە؛ بەڵام لەڕاستیدا {وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ} ئەو دەقە گۆڕدراوە کەلامی خودا نیە، ئەوان درۆدەکەن {وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ} دەڵێن: ئەوە لەخوداوە هاتووەو فەرموودەی ئەوە؛ {وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ} ئەوانە ڕاست ناکەن ئەو دەقە گۆڕدراوانە لەخوداوە نەهاتوون {وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ} بێ چاوو ڕوویی ئەو تاقمە گەیشتۆتە ئەندازەیەك بێ پێچو پەنا ئەم دەقە گۆڕدراوانە دەدەنە پاڵ خوداو هیچ ترسو خۆفێکیان نیەو پێیان وایە: هەرشتێك بکەن خودا لێیان خۆش دەبێ. {وَهُمْ يَعْلَمُونَ} ئەوەندە بێ شەرمو ئابڕوون، دەزانن کە قسەکەیان درۆو هەڵبەستە، ئەو دەقە بۆ خۆیان گۆڕیویانە، کەچی نیسبەتی دەدەن بۆ لای خودا، ئەمەش تاوانێکی فرە گەورەیەو بوختانێکی بێ پاساوەو بە ئەنقەست ئەنجامی دەدەن.

{[٧٩] مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ} ناشێو هیچ ئادەمیزادێك ڕایەی ناکەوێ کە خودا نیگای بۆ بکاو بیکاتە پێغەمبەرو فێری ئاینو نهێنی شەریعەتی بکا {ثُمَّ} کەچی پاشان لە جیاتی سوپاسو ستایش کردنو بەندایەتیکردن بۆ خودا {يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُواْ عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللّهِ} بانگەوازی ئادەمیزادان بکا بۆ پەرستنی خۆی لە باتی پەرستنی خودا! دیارە شتی وا نابێو ناگونجێ! چونکە کەسێك خودا پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی بداتێ، بانگەوازی خەڵکی دەکا بۆ ئەوەی زانیاریان بەو پێغەمبەرایەتییە ببێو هەڵیان دەنێ بۆ تێگەیشتن لە یاسای ئاینەکەیو داوایان لێ دەکا ببنە پێشەنگ لە تاعاتو خوداپەرستیدا، دیارە هەرگیز پێیان نالێ: لە جیاتی خودا من بپەرستن {وَلَكِن كُونُواْ رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ} بەڵکوو ئەو پێغەمبەرەی کە کتێبی بۆ نێردراوە هەمیشە بە گەلو نەتەوەکەی دەڵێ: بەندەی خودا بن، خۆتان بە ڕەببانی (خوداویست) لەقەڵەم بدەن، ڕاستەوخۆ بەبێ ناوەندو وەسیلە

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّٰنِيِّـۧنَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّـۧنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَٰقَ النَّبِيِّـۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى قَالُوٓا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُم مِّنَ الشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْفَٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

لە بارەگای زاتی بێچوونی بپاڕێنەوە، هەمیشە پەنا بۆ ئاستانەی ئەو بەرن، بەهۆی تێفکرینو دیراسەکردنی قورئانو نامەی ئاسمانی، نامەی خودایی، واتە: لە ڕێگەی زانستو زانیاریو فێربوونی نامەی خوداوە، مرۆڤ دەبێتە ڕەببانیو خوداویست! چونکە هەر زانیارییەك ئادەمیزاد هەڵنەنێ بۆ گوفتارو کرداری چاك، بە زانیاری لەقەڵەم نادرێ.

{[٨٠] وَلاَ يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُواْ الْمَلاَئِكَةَ وَالنِّبِيِّيْنَ أَرْبَابًا} هەرگیز ناگونجێ بۆ کەسێك خودا بیکاتە پێغەمبەر داوا لە گەلو هۆزەکەی بکا کە بە خودای بزانن! هەرگیز فەرمانی واتان پێ ناکا، هەروەها فەرمانی ئەوەشتان پێ ناکا کە فریشتەو پێغەمبەران بکەن بە ئەربابو پەرستراو، ئەم بیروباوەڕە بێ بنەمایەو ڕاستی تێدا نیە!

{أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ} ئایا ئەو پێغەمبەرە فەرمانتان پێ دەکا بە فریشتە پەرستی یان پێغەمبەر پەرستی؟؟ بێگومان پێغەمبەران هەڵوێستی وا ناوێنن، چۆن پێغەمبەر شتی وا دەکا؟ هەر پێغەمبەرێ شتی وا بکا یەکسەر

قُلْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِى ٱللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ وَشَهِدُوٓا۟ أَنَّ ٱلرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ ٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦٓ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾

پێغەمبەرایەتی لێ دەسەندرێتەوەو کافر دەبێ‌و باوەڕی نامێنێ..! کەسێك خودا نامەی ئاسمانی بۆ بنێرێ‌و حیکمەت‌و پایەی پێغەمبەرایەتی پێ ببەخشێ، لە هەموو کەس زیاتر خودا دەناسێ!

{[81]وَإِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ} ئەی موحەممەد! باسی ئەوەیان بۆ بکە، ئەوەیان بخەرەوە یاد: کە خودای تۆ پەیمانی لە پێغەمبەران وەرگرت‌و پێی فەرموون: هەرکاتێك پێغەمبەرێك دوای ئێوە هات‌و بڕوای بە ئایینەکەی پێش خۆی هەبوو، پاڵپشتی کتێبە ئاسمانییەکانی پێشووی دەکرد، ئێوە ئیمانی پێ بهێنن‌و یارمەتی بدەن، ئێوە لەسەر هەر ئایین‌و مەزهەبێك بن، هەر کتێب‌و حیکمەتێکتان بۆ نێردرابێ دەبێ بڕوا بەو پێغەمبەرە تازە بکەن! چونکە مەبەست لە ناردنی پێغەمبەران یەك مەبەستە، کارەکانیان تەواوکەری یەکترین، هەموویان لە بنەماو ئوصوڵدا یەك هەڵوێستن، جوداوازییان - ئەگەر لە فروعدا هەبێ - ئەوە بۆ خۆشبەختی ئادەمیزادە، پێویستە پێغەمبەران هەموویان هاریکاری یەکتری بکەن‌و یارمەتیدەری یەکدی بن! ئەگەر پێغەمبەرێك لەسەردەمی پێغەمبەرێکی تردا هات پێویستە پێغەمبەرەکەی پێشوو ئیمانی پێ بهێنێ‌و یارمەتی بداو بە گوێرەی توانا هاریکاری بێ.

{أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي} پەروەردگار فەرمووی بەو پێغەمبەرانەی کە عەهدو پەیمانی لێ وەرگرتوون: ئایا دانتان بەوەدا نا کە ئیمان بهێنن بەو پێغەمبەرە لە ئاخر زەماندا پەیدا دەبێ؟ بەڵێن دەدەن کە یارمەتی بدەن‌و هاریکاری بکەن؟ پەیمان دەدەن کە بڕوا بەو پێغەمبەرە بکەن کە لە ئاخر زەماندا دێ‌و ئەو بڕوای بە پەیامی ئێوە هەیە؟ ئەم پەیامەتان قبووڵە؟ {قَالُواْ أَقْرَرْنَا} وتیان: بەڵێ: دانی پێدا دەنێین‌و ئیعتیراف بەوە دەکەین، {قَالَ فَاشْهَدُواْ وَأَنَاْ مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ} ئەمجار پەروەردگار فەرمووی: دە بڕێکتان شایەد بن لەسەر بڕێکتان، منیش شایەدم بەسەرتانەوەو ئاگاداری ئەم دان پیانان‌و بەڵێنەتانم‌و هەموو شتێك دەربارەی ئێوە دەزانم‌و هیچم لێ هون نابێ!

{[82]فَمَن تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ} کەسێك دوای ئەم دان پێدانانەو بەڵێن وەرگرتنە پشت هەڵ بکاو ئایین بکاتە هۆکاری جوداوازی‌و دژایەتی خستنەوەو ئیمان بە پێغەمبەری ئاخر زەمان نەهێنێ، کە ئەو بڕوای بە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرانی پێش خۆی هەیەو تەصدیقیان دەکاو، ئایینەکەی ئایینێکی گشتییەو سەرتاسەرییە، کەسێك دژایەتی ئەم پێغەمبەرە بکاو بەدرۆی بخاتەوە وەکوو ئەهلی کیتابی هاوچەرخی پێغەمبەری ئیسلام کردیان، ئەوە یاخی بوو کافرو بێ وادەو بەڵێنە، لە پەیمانی بەستراویان لەگەڵ خودادا دەرچوون‌و پابەندی عەهدو پەیمانی خۆیان نەبوون.

{[83]أَفَغَيْرَ دِينِ اللّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا} ئایا جگە لە ئایینی پەسەنکراوی خودا ئایینێکی ترتان دەوێ؟ پشت لە ئایینی پەسەنکراوی خودا دەکەن؟؟ لە کاتێکا چی لە ئاسمان‌و زەویدا هەیە، هەموویان گەردنکەچ‌و پابەندی ئەڵقەلەگوێی خوداوەندن. جا یان بە ویستی خۆیان لە ڕووی ئینصاف‌و تێگەیشتن لە بەڵگەو دەلیل، یان بەزەبری شمشێرو نیشاندانی ڕووداوی وەها کە ڕێگایان نەمێنێ‌و نەتوانن ئیمان نەهێنن وەکوو هەڵستانی کێو بۆسەر بەنو ئیسرائیلی، یان وێکهاتنەوەی دەریای نیل بەسەر فیرعەون‌و لەشکرەکەی داو خنکانیان، کە لەپێش ئەوەی بخنکێن کە زانیان مردن یەخەی پێ گرتوون‌و تازە چاریان نەماوە، یەکسەر ئیمانیان هێنا! بەڵام تازە چ سوود؟!

{وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ} هەر بۆلای خودا دەگەڕێنەوە هەرکەسێك لە جولەکەو مەسیحیو گرۆهەکانی تر جگە لە ئیسلام ئایینی تر هەڵبـژێرێ بـەگوێرەی ئـەو هەڵوێـستەیان سـزایان دەدرێتەوە.

{٨٤قُلْ آمَنَّا بِاللَّـهِ} ئـەی موحەممەد! بڵێ: منو ئەوانەی لەگەڵمدان لە موسوڵمانان ئیمانی پتەویان هەیە بە هەبوونی خودای تاكو تەنیاو بێ هاوەڵو هاوتایە، تاقە دەست ڕۆیشتوو لە بوونەوەردا {وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا} هەروەها بڕوامان بە قورئان هەیە کە بە نیگا لە خوداوە نێردراوە بۆ منو منیش بە ئوممەتەکەم ڕاگەیاندووە. {وَمَا أُنزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ} هەروەها بڕوامان بەوە هەیە کە خودا نیگای کردووە بۆ ئیبراهیمو ئیسماعیلو ئیسحاق؛ بۆ ئەوەی گەلەکانیان لە گومڕایی ڕزگار بکەنو، بیانخەنە سەر ڕێگای ڕاستو خوداپەرستی! ئەو نیگایەی بۆ ئەوان کراوە لەگەڵ پەیامی ئێمەدا لە ناوەڕۆكو ئوصولدا یەك ئامانجو یەك مەبەستن، بۆیەش ناوی ئەم پێغەمبەرانەی هێنا چونکە ئەهلی کیتاب بڕوایان بە پێغەمبەرایەتیو کتێبەکانیان هەیە.

{وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى} هەروەها بڕوامان بە پێغەمبەرایەتی موساو عیسا هەیە، بڕوامان بە تەوراتو ئینجیلو باقی موعجیزەکانیان هەیە، بۆیەش بەتایبەتی باسی ئەم دوو پێغەمبەرەی هێنا چونکە گوفتو گۆیەکەی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) لەگەڵ جولەکەو فەلەکان بووە {وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ} هەروەها بڕوامان بەو پێغەمبەرانەی تریش هەیە؛ کە لە خوداوە نێردراون وەکوو داودو سولەیمانو ئەییوبو هی تریش کە پەروەردگار چیرۆكو بەسەرهاتەکانیانی بۆمان گێڕاوەتەوە، وەهی هەندێکیانی هەر نەگێڕاوەتەوە؟

{لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ} ئێمە جوداوازیی ناخەینە ناو پێغەمبەرانەوە ناچین بڕوامان بە هەندێکیان هەبێو هەندێکیان بە پێغەمبەر نەزانین! وەکوو جولەکەو نەصرانی دەیکەن کە بڕوایان بەهەندێ پێغەمبەر هەیەو بڕوایان بە برەکەی تریان نیە! {وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ} ئێمە گەردنکەچی پەروەردگارین، فەرمانبەرداری فەرمانینی، مەبەستمان نزیك بوونەوەیە لە خودا، دەمانەوێ ئیصلاحی دڵو دەروونمان بکەینو لە چڵکی گوناه پاکی بکەینەوە.. ئایەتەکە بە وشەی ئیمان (امنا) دەستی پێ کردو بە وشەی ئیسلام؛ (مسلمون) کۆتای پێ هات تا ئاماژە بێ بۆ ئەوە کە بەروبوومی هەموو ئایینو نیگاو ناردنی پێغەمبەرێك ئیمانو ئیسلامە..

ئەمجار فەرموویی: {٨٥وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ} هەرکەسێك جگە لە ئایینی پاکی ئیسلام — کە پوختەی هەموو ئایینەکانەو بریتییە لە ئیمانو ئیسلام — هەوڵ بدا ئایینێکی تر بنێتە کایەوە. ئەوە لێی وەرناگیرێو چی بکا لای خودا بەتاڵو بێ هودەیە، چونکە ئەگەر ئایین وا لە ئادەمیزادەکان نەکا کە خضووعو گەردنکەچی بۆ خودا ئەنجام بدەن بە ئایین حسێب ناکرێو بریتی دەبێ لەچەند کردارو گوفتارێکی بێ مەبەستو لاسای کردنەوەیەکە کوێرانە دەبێو هیچ سوودێکیان لێ نابینرێ؛ بەڵکوو زیاتر دڵو دەروون ڕەش دەکاو، فیتنەیو ئاشووب بەرپا دەکاو سەرچاوەی خەسارەتمەندی دەبێ، {وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ} لە قیامەتدا لە خۆشی بەهەشت بێ بەریو تووشی سزای دۆزەخ دەبێ.

{٨٦كَيْفَ يَهْدِي اللّهُ قَوْمًا كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ} چۆن خودا گەلو هۆزێکی وەکوو جولەکەو نەصارا دەخاتە سەر ڕێگای ڕاستو وایان لێ دەکا شیاوی پاداشو خۆشبەختیو پیاهەڵدان بن؟! کە ئەوانە لە ڕوانگەی تەوراتو ئینجیلەوە بڕوایان بە پێغەمبەری ئاخر زەمان کردو {وَشَهِدُواْ أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ} شایەدییان دا کە ئەو پێغەمبەرە کە (محمد)ی ناوەو پێغەمبەری ئاخر زەمانە پێغەمبەرێکی ڕاستو حەقەو پێویستە هەموو کەس شوێنی بکەوێ {وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ} بەڵگەی زۆرو بەهێزیان بۆ هات لە ئایەتی قورئانو دەقەکانی تەوراتو ئینجیلو باقی ئەو موعجیزانە کە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر دەچەسپێنن.

{وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} پەروەردگار گەلو هۆزی وا ستەمکارو بێ وادەو بەڵێن ناخاتە سەر ڕێگای ڕاستو بەحەقیان ئاشنا ناکا! چونکە ئەوان بۆ خۆیان ستەمیان لە خودی خۆیان کرد، پاش ئەوەی بە گوێرەی تەوراتو ئینجیل ئیمانییان پێ هێنا بوو، بەڵام دوای هاتنی ئەو پێغەمبەرەو پەیدا بوونی نووری پێغەمبەرایەتی هەڵگەڕانەوەو لەوادەو بەڵێنی پێشوویان پاشگەز بوونەوە!

{٨٧أُوْلَئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} سزای ئەو گومڕاو سەر ڕەقانە ئەوەیە؛ کە خودا ڕقی لێیان بێو نەفرینیان لێ بکاو لە ڕەحمەتی خۆی بێ بەشیان بکا، هەروەها فریشتەو ئادەمیزادیش نەفرینیان لێ

بکەن‌و داوا بکەن لە دونیاو قیامەتدا خودا لە ڕەحمەتی خۆی دووریان بخاتەوە، چونکە هەرکاتێ ئادەمیزاد لە هەڵوێستی نارەوایان حاڵی ببن‌و ناوەڕۆکیان بۆ دەربکەوێ یەکسەر نەفرینیان لێ دەکەن!

{٨٨خَالِدِينَ فِيهَا لا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلا هُمْ يُنظَرُونَ} ئەوانە هەتا هەتایە بە نەفرین لێکراو دەمێننەوە، یان هەتا هەتایە لە سزای دۆزەخدا دەمێننەوە! چونکە ئەوان شیاوی لەعنەت‌و نەفرین‌و سزای ئاگرن‌و بە هیچ جۆرێ سزایان لەسەر سووک ناکرێ، ساتەوەختێکیش سوتمانی دۆزەخیان لە کۆڵ ناکەوێ، بەهیچ بەهانەو عوزرێکیش سزاکەیان بۆ دواناخرێ.

{٨٩إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} مەگەر ئەوانە نەبێ که دوای کافر بوون‌و خودانەناسی تۆبە بکەن‌و بگەڕێنەوە بۆلای خوا، بەدڵ لێ ببڕێن‌و دەروونی خۆیان لە چڵکی بێ دینی پاک بکەنەوەو کردەوەیان باش بکەن‌و لە کردارو هەڵوێستی ڕابوردوویان پەشیمان ببنەوە، ئەوە بێگومان خودا دەرحەق ئەوانە لێخۆشبووەو، لە گوناهی ڕابوردوویان خۆش دەبێ‌و، ڕەحمیان پێ دەکا.

{٩٠إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ} ئەوانەی لە پێشدا بەنەدیدەیی بڕوایان بە پێغەمبەر هێناوە، پێش ناردنی پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) شایەتیان داوە کە پێغەمبەرێکی حەقە، کەچی دوای ڕەوانەکردن‌و نیگا بۆ هاتن پێی کافر بوون‌و، دژایەتیان کرد، ئەمجا کوفرو بێ دینییان زیادی کرد بەهۆی سووربوونیان لەسەر کافری‌و دژایەتی کردن‌و بەرەنگاری کردنی پێغەمبەرو شەڕکردن لەگەڵ موسوڵمانان، ئەوانە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ!

{وَأُوْلَئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ} ئەوانە لە کوفرو بێ دینیدا ڕۆچوون‌و لە گومڕایی دا قاڵ بوون، سەرلێ شێواو سەرگەردانن‌و، ڕێگای ڕزگارییان لێ گووم بووەو هیوای ڕزگاربوونیان لێ ناکرێ.

تاقمی سێیەمیش بەم ئایەتە دەستنیشان دەکا کە دەفەرموێ:

{٩١إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الأرْضِ ذَهَبًا} ئەوانەی بەردەوامن لەسەر کوفرو بێ دینی‌و هەمیشە کرداریان کردەوەی کافرانەو هەتا مردن یەخەیان پێ دەگرێ‌و لەسەر حاڵەتی کوفر دەمێننەوە، ئەوانە ئەگەر لە دونیادا پڕ بەزەوی زێڕی دابێ بە خێرو چاکە، بڕی هیچ ناکەوێ بۆی‌و، سزای ڕۆژی قیامەتی بۆ سووک ناکاو، هیچ سوودو قازانجێکی بۆی نابێ.

{وَلَوِ افْتَدَى بِهِ} تەنانەت ئەگەر لە فەرزی مەحاڵدا بڵێین: لە ڕۆژی قیامەتدا ئەو موڵک‌و داراییەی هەبێ‌و بیدا بە فیدیەو فەرمبوو هەر لێی وەرناگیرێ! چونکە لە ڕۆژی قیامەت دا ڕزگاربوون بە ماڵبەخشین‌و خانەدانی نابێ، بەڵکوو بە پاکی نەفس‌و کردەوەی چاکی دونیایی دەبێ، کەسێک دڵ‌و دەروونی خۆی بە بڕوای پتەوو کردەوەی چاک پاک کردبێتەوە ئەوە ڕزگار بووە، کەسێکیش بە کوفرو بێ دینی خۆی چڵکن کردبێ‌و کردەوەی خراپی ئەنجام دابێ ئەوە خەسارەتمەندە!! پوختەی قسە ئەوەیە، لە ڕۆژی قیامەتدا بەهیچ جۆرێک مەجالی فیدیەو تۆڵەدان‌و خۆکڕینەوە نیە، وەکوو دەڵێن: ئەو ڕۆژە ڕۆژی چاندن‌و بەرهەمهێنان نیە، ڕۆژی درووێنەو چنینەوەیە

{أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ} ئەوانە سزای بە ئێشیان بۆ ئامادەکراوە دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو کەس یارمەتییان نادا و پاڵپشتیان ناکا!.

کۆتایی جزمی سێیەم

لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيۡءٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٞ ﴿٩٢﴾ ۞كُلُّ ٱلطَّعَامِ كَانَ حِلّٗا لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسۡرَٰٓءِيلُ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦ مِن قَبۡلِ أَن تُنَزَّلَ ٱلتَّوۡرَىٰةُۚ قُلۡ فَأۡتُواْ بِٱلتَّوۡرَىٰةِ فَٱتۡلُوهَآ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلۡ صَدَقَ ٱللَّهُۗ فَٱتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبۡرَٰهِيمَ حَنِيفٗاۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيۡتٖ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكٗا وَهُدٗى لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ ءَايَٰتُۢ بَيِّنَٰتٞ مَّقَامُ إِبۡرَٰهِيمَۖ وَمَن دَخَلَهُۥ كَانَ ءَامِنٗاۗ وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾ قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لِمَ تَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعۡمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنۡ ءَامَنَ تَبۡغُونَهَا عِوَجٗا وَأَنتُمۡ شُهَدَآءُۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

{[٩٢] لَن تَنَالُواْ الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ} ئێوه ناگەنە رەزامەندیی خوداو بە ئەهلی طاعەتو گەردنکەچ بۆ خودا حسێب ناکرێنو شیاوی پاداشی باش نابن، هەتا نەبەخشن لەو ماڵەی خۆشتان دەوێو کە لەماڵی چاکو باشی ئێوەیە، ئیتر لە روانگەی ئەم ئایەتە پیرۆزەوە موسوڵمانانی راستاڵی پێشوو ئەگەر ماڵێکیان خۆش بویستایە لەرێگای خودادا سەرفیان دەکرد!

{وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ} هەرشتێك لەرێگەی خودادا ببەخشن، چاك یان خراپ بێ، کەم بێ یان زۆربێ، دڵنیابن خودا پێی دەزانێو پاداشی گونجاوتان دەداتەوە لەسەریو بەگوێرەی نییەتو مەبەستتان حسابتان بۆدەکرێ.

{[٩٣] كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلاَّ مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ} هەموو خواردەمەنییەك بۆ نەتەوەی ئیسرائیل حەڵاڵو رەوا بووە، دوای بڕێ خواردەمەنی بە گوێرەی تەورات لە جوولەکەکان یاساغ کرا، وەکوو سزایەكو تەمبێ کردنێك بۆیان، چونکە ئەوان ستەمیان لە خۆیان کردو شیاوی ئەو تەمبێ کردنە بوون.

کە دەفەرموێ: {مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ} واتە: پێش هاتنە خوارەوەی تەورات بۆ مووسا هەموو جۆرە خواردەمەنییەك حەڵاڵ بووە، بۆ نەتەوەی ئیسرائیل بەڵام پاش نازڵبوونی تەوراتو ئەنجامدانی ئەوان بۆ چەند تاوانێك ئیتر جۆرەها خواردەمەنییان لێ قەدەغە کراو هۆی حەرامکردنەکەشی روون کردۆتەوە.

{قُلْ فَأْتُواْ بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ ئەگەر ئێوە دڵنیان کە راست دەکەن! دە تەورات بهێننو بیخوێننەوە سەیری بکەن بزانن ئاخۆ ئەوەی تێدایە کە دەڵێن: ئەو خواردەمەنییانەی لەئێوە حەرام کراوون لە ئیبراهیمیش حەرام بوون؟! دە بێنن دەقەکانی تەورات سەیر بکەنو بیکەن بە حەکەم با راستو درۆی قسەکانتان دەربکەوێ! خۆ تەورات کتێبی خۆتانەو بڕواتان پێەتی.. دڵنیابن ئەگەر سەیری تەورات بکەن بۆتان دەردەکەوێ کە ئەو شتانەی لە نەتەوەی ئیسرائیل قەدەغەکران هۆیەکەی ئەنجامدانی چەند تاوانێکی بەنو ئیسرائیلییەکان خۆیان بوو، ئەو حەرامکردنەش تەمبێ کردنو سزادانیان بوو، کە وابێ کەسێك ئەو جۆرە تاوانانەی نەکردبن ئەو خواردەمەنییانەی بەشێوەی حەڵاڵ بۆ دەمێنێتەوە! چونکە ئەصڵ لە خواردەمەنیدا حەڵاڵییە نەك حەرامی.

{[٩٤] فَمَنِ افْتَرَىَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ} کەسێك درۆو دەلەسە بەدەم خوداوە هەڵبەستێو پێی وابێ کە یاساغبوونی ئەو خواردەمەنییانە – گۆشتی وشترو شیرەکەی – لەسەر پێغەمبەرانی پێشووو گەلەکانیان لە پێش هاتنەخوارەوەی تەوراتدا بووەو، لەم هەڵوێستەیان پەشیمان نەبنەوەو تۆبە نەکەن {مِن بَعْدِ ذَلِكَ} دوای ئەوەی کە بۆیان روون کرایەوە کە حەرامبوونەکە بەهۆی گوناهو تاوانی خۆیانەوە بووەو دوای هاتنە خوارەوەی تەورات بووە، یان دوای ئەوەی داوایان لێ کرا تەورات بهێننو سەیری بکەن، ئەوانیش لە ترسی ئەوە کە درۆکەیان دەرکەوێ نەوێران تەورات بێنن {فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} ئەوانە ستەم لە خۆیان دەکەنو شیاوی سزای دۆزەخنو خودا نەفرەتیان لێ دەکا، چونکە ئەوان راستی پێشێل دەکەنو درۆو دەلەسە دەخەنە روو. دەگێڕنەوە دەڵێن: کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) ئەم تەحەدایەی لێ کردن، ئیتر نەوێران تەورات بێننە پێشەوەو بۆڕیان خوارد، ئەمەش بەڵگە بوو، لەسەر ئەوە: کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بە ئیگا ئەو زانیاریانەی تەوراتی

زانیـــوە، چـــونکە ئـــەو نەخوێنـــدەوار بـــووەو نەخوێندەوارییەکەشی مەشهوور بووە، جا کە راستیو حەق دەرکەوتنو بەتاڵ تێکشکاو ئاکام زاندرا.

{٩٥ قُلْ صَدَقَ اللّهُ} ئەی موحەممەد! بڵێ: پەروەردگار راستی لەگەڵ کـردم لـەوەدا کـە هـەواڵی پێـدام کـە هـەموو خواردەمەنییەك حەڵاڵ بووە. {فَاتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا} پێیـان بڵێ: شوێن ئـایینی ئیبراهیم بکـەون ئـاینێکی پـاكو خـاوێنو بێ خەوشـە، دەق وەکوو ئـەم ئایینـە وایـە کـە مـن بانگـەوازیتان بـۆ دەکـەم بـۆی، حـەزرەتی ئیبراهیم بـەهیچ جـۆرێ گۆشـتی وشـترو شـیری وشـتری حـەرام نـەکردووە، ئـایینێکی مامناوەندییـە، تـونرەویو زیـادەڕۆیی تێـدا نیـە، قورئـان ئاوێنـەی باڵانومایـەتی، ئیـبراهیم خوداپەرسـتێکی حەقناس بوو، وازی لە هەموو ئایینێك هێنا بوو ڕێگای راستی ئیسلامی گرتبـوو: کـە لەسـەر بنـەمای یەکتاپەرسـتیو بـە حـەڵاڵ زانینـی خواردەمـەنی پـاكو خـاوێن سەرچـاوەی هـەڵگرتبوو {وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} ئیـبراهیم هـەرگیز هـاوەڵی بـۆ خـودا قـەرار نـەداوە، نـە وەکـوو قورەیـشییەکان بتپەرستی کردووە، نە وەکوو جوولەکەو فەلە خۆی بە کوڕی خودا زانیوە.

{٩٦ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ} بێگومان ئەو خانووەی کە ڕۆگەی موسوڵمانانە لە نوێـژو پاڕانـەوەدا، ئـەوە یەکـەم خانوێکـە بـۆ خوداپەرسـتی دروسـت کـراوە، ئـەو خانوەیـە کـە ئیـبراهیمو ئیـسماعیل دروستیان کرد بۆ خوداپەرستی.

بـەکورتی: یەکـەم پەرسـتگایەکی راسـتو دروسـت کـە پێغەمبـەران دروستیان کردبێ کەعبـەی پـیرۆزەو لـەخاکی مەککەدا بنیات نراوە لەسەر زەوی پێش کەعبە پەرستگایەکی تر دروست نەکراوە، دێر زەمانیشی دەبێتە مایەی زۆر ڕێزی. ئەم خانووە پیرۆزە چەند تایبەتمەندییەکی هەیە:

١- پیرۆزو بەرەکەت ئامێزە خێرو فەڕی زۆرە.

٢- {وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ} ئەو ئاستانە سەرچاوەی شارەزایی کردنی خەڵکە، نوێژکەرەکان لە کـاتی نوێـژو پاڕانـەوەدا ڕووی تـێ دەکەنو دڵی موسوڵمانانی پێوە بەندە، ساڵانە بە سواریو بە پیادەیی ملیۆنەها خەڵکی بۆ دەکشێن، دەچن بۆ دیـدەنی ئـەم ماڵە پیرۆزە، لـە هـەموو لایەکـەوە موسوڵمانان دەڕژێنـە ئـەو بەسـتە (حەرەمـە)وە بـۆ ئەنجامـدانی ئەرکـەکانی حـەجو عەمرە.

{٩٧ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ} لـەو ماڵـەدا نیـشانەی ئاشکرای تێدا هـەن، یـەکێ لـەو نیـشانانە شوێنی ڕاوەسـتانی ئیبراهیمە تێیدا (مقام ابراهیم) کە بۆ نوێـژ لێـی ڕاوەسـتاوەو لە خودا پاڕاوەتەوە، وەکوو موعجیزەیـەکی مێـژوویش شوێن قاچـی پـیرۆزی لەسـەر تاتـە بەردەکـە مـاوە، عەرەبـەکان بـە تـەواتور چـین لـە دوای چـین ئـەم چیرۆکەیان بـۆ یـەکتری گێڕاوەتـەوە. {وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا} هەرکەسێك تینی بـۆ هاتبـێو خـۆی خـستبێتە نـاوی تـا لەناویـدا مابووبێتـەوە پـارێزراو بـووە، کـەس دەسـتدرێژی بۆسـەر خـۆیو مـاڵی نـەکردووە، تەنانـەت پیـاوکوژیش کـە خـۆی خـستبێتە نـاو کەعبەوە هەرچەندە موستەحەقی تۆڵە لێ ستاندن بووبێ تا لەوێدا بووبێ خوێنی پارێزراوە. {وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً} پێویـستە هەرکەسێك توانـای دارایـیو جەستەیی هەبوو لە موسوڵمانان لە مـاوەی تەمەنیـدا جارێـك دیـدەنی مـاڵی خـودا بکـا بەمەبەسـتی حـەج کـردن بـۆ خـودا، ئەمەش ڕێزلێنانێکی تایبەتـە بـۆ ئـەو خانـە پـیرۆزە، هـەر لـە ڕۆژگـاری ئیبراهیمـەوە تـا سـەردەمی پێغەمبـەری ئیـسلام ئـادەمیزادان ساڵانە دیـدەنی ئـەم خانوویـان کـردووە چـین لـەدوای چـینو نـەوە لـەپاش نـەوە — تەنانـەت ئەوانـەی بتپەرستو موشریکیش بوون — ئـەم ڕێو ڕەسمـەیان پـەیڕەو کـردووەو بەشـێوەیەك لـە شـێوەکانی حـەج کـردن ئـەم داب و نەرێتـەیان درێـژە پێـداوە، ئەمـەش بەڵگەیـەکی (متـواتر)و گێڕانەوەی کۆ لـە کۆیـە بـۆ چەسـپاندنی دروستکردنی ئـەو خانووە لەلایەن ئیبراهیمـەوە (علیـهِ السلام) هـەر لـەڕۆژگاری هـاتنی ئـایینی ئیسلامیـشەوە تـا ئێـستا ساڵانە کۆمـەڵێك لـە موسوڵمانان لەهـەر چوار لاوە لە کـاتی دیاری کـراودا بـەرەو مـاڵی خـودا بـەڕێ دەکـەون ئـەم ئەرکـە پـیرۆزە (ئـەرکی حـەجکردن) ئـەنجام دەدەن! ئینـشائەڵلا تا کۆتـایی تەمـەنی جیهان ئـەم ئەرکـە پیرۆزە ئیسلامییە لەگەشـەکردندا دەبێ. {وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ} هەرکەسێك ئینکاری ئەوە بکا کە کەعبە یەکەم خانوێکە کە ئیبراهیم بەفەرمانی خودا بـۆ خـودا تێداپەرسـتن دروسـتی کـردووە — گەردنکەچ نەبێ بۆ فەرمانی خوداو حەج کردنو ڕووتێکردنی لەکاتی نوێـژداو بـە ڕۆگـەی نـەزانێ، ئـەوە خـوا بـێ ئاتاجـەو هـیچ پێویستی بە ئادەمیزادان نیەو لە خودایەتی خۆی ناکەوێ!

{٩٨ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ} ئـەی موحەممـەد! بـە خـاوەن نامـەکان بڵـێ: بۆچـی بڕواتـان بـە خودایەتی خودا نیەو سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەنو ئیمان

به پەیامو نیشانی راستی پەسەندو نێردراوی ناکەن؟؟ هۆی چیەو بەڵگەتان چیە کەوا هەڵوێستی واتان گرتووە بانگەوازی ئیسلامیی رەت دەکەنەوە؟؟ {وَاللّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ} خودا ئاگادارەو دەزانێ چی دەکەنو سزای شیاوی ئەو هەڵوێستو کردارانەتان دەداتەوە.

{[99]قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ} پێیان بڵێ: ئەی خاوەن نامەکان! {لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ} بۆچیو لەپای چی هەمیشە هەوڵی ئەوە دەدەن کە موسوڵمانان لە رێگای راستو دروستی ئیسلام لابدەن؟؟ رێگای ئیمانو زانستیان لێ بشێوێنن؟ هەمیشە کۆسپو تەگەرە دەخەنە بەردەم بڵاوبوونەوەی ئایین!! ناهێڵن بە دڵی هۆشیارو چاوی وردبینییەوە لە بوونەوەر بڕوانن‌و دڵو دەروونی خۆیان بە رەوشتی بەرز ئارایشت بدەن؟ ئاستی مرۆڤایەتی خۆیان بەرز بکەنەوە؟؟ ئێوە بەم هەڵوێستە دژایەتیکردنەتان کە لەسەر بنەمای حەسوودیو لوتبەرزیو چەواشەکاری بنچی بەستووە. {تَبْغُونَهَا عِوَجًا} دەتانەوێ ئادەمیزاد لە رێبازی حەق لابدەن‌و بیانخەنە سەر رێگای گومڕاییو دەشزانن کە موحەممەد پێغەمبەرەو راستگۆیە لە پەیامەکەی داو، لە کتێبی ئێوە — تەوراتو ئینجیل —دا مزگێنی بە هاتنی دراوە، نیشانەو ئەخلاقو رەوشتی دیاری کراوە، بەڵام ئێوە دەقەکانتان گۆڕیون‌و بەدەم خوداوە درۆو دەلەسەتان هەڵبەستووە {وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} خودا بێ ئاگا نیە لە کردەوەو فرتو فێڵتان، تۆڵەتان لێ دەستێنێ!!

{[100]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوَاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ} ئێوە ئەی گرۆهی موسوڵمانان! ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە، ئەگەر گوێ بۆ ئەو قسە فیتنە ئامێزو ژەهراوییانەی جوولەکەکان بگرن‌و دڵیان بۆ بکەنەوەو بە گوێرەی ویستی ئەوان هەڵس‌و کەوت بکەن، دڵنیابن لە موسوڵمانییەوە دەتانگێڕنەوە بۆ سەردەمی نەفامیو خودانەناسی! وەکوو لە ئایەتێکی تردا ئەم مانایە دووپات دەکاتەوەو دەفەرموێ: {وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم} ئاشکراشە خودانەناسیو گەڕانەوە بۆ دابو نەریتی سەردەمی نەزانی دەبێتە هۆی بەدبەختی هەردوو جیهان؛ لە دوونیادا دەبێتە هۆی دروستبوونی دژایەتیو دوژمنایەتیو خوێن ڕشتن، لە قیامەتیشدا دەبێتە هۆی چوونە ناو دۆزەخو سزای بە ئێش!

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۥ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِٱللَّهِ فَقَدْ هُدِىَ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَٱعْتَصِمُوا۟ بِحَبْلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا۟ ۚ وَٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُوا۟ وَٱخْتَلَفُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱبْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ ٱللَّهِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٨﴾

{[101]وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ} چۆن ئێوە کافر دەبنەوەو مل لە خودانەناسی دەنێنەوە؟؟ خۆ {وَأَنتُمْ تتلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللّهِ} ئێوە ئایاتی خوداتان بەسەردا دەخوێندرێتەوە؟! هەر ساتە ناساتێك بەشێك لەو پەیامە پیرۆزە خوداییەتان بۆ دەنێردرێ {وَفِيكُمْ رَسُولُهُ} هاوکات لەگەڵ ئەوەدا پێغەمبەری خوداتان لە ناودایەو هەمیشە ئامۆژگاریتان دەکاو ئایەتەکانی قورئانتان بۆ شی دەکاتەوە، بیروباوەڕتان پتەو دەکاو رێگای راستو خۆشبەختیو کامەرانیتان پێ دەڵێ: جا ئێوە لەگەڵ هەبوونی ئەم رەهبەرە دڵسۆزە لە ناوتاندا، نابێ گوێ بۆ ئەو تاقمە سەرلێشێواوە گومڕایانە بگرن‌و بە فیتی ئەوان هەڵبخەڵەتین. {وَمَن يَعْتَصِم بِاللّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} کەسێك دەست بە ئایینی خوداوە بگرێو پەیڕەوی قورئان بکاو شوێن پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) بکەوێ، بێگومان رێگای راستیان پیشان دراوەو، کەوتوونە سەر شەقامە رێگای راست.

{[102]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ} ئەی ئەو کەسانەی خاوەن باوەڕن‌و ئیمانتان هێناوە، تەقوای خودا بکەن بە تەقوا کردنێکی وا کە بەگوێرەی توانا واجبات ئەنجام بدەن‌و

خۆ لە شتە نەهی لێ کراوەکان بپارێزن. {وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ} وا لەخۆتان مەکەن بە کافری بمرن، هەمیشە هەوڵ بدەن بە موسوڵمانی دونیا بەجێ بهێڵن، هەرگیز هاوەڵ بۆ خودا دامەنێن‌و بەشێوەی موسوڵمانی پێشوازی لە مردن بکەن!

{[١٠٣] وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ} هەمووتان دەست بە کتێبی خوداوە — کە قورئان — بگرن‌و پابەندی ئەو پەیمانە بن کە لەو قورئانەدا بۆی ناردوون، لەوێدا فەرمانی پێ کردوون بە یەکیەتی‌و تەبایی‌و گەردنکەچی بۆ خوداو گوێڕایەڵی پێغەمبەرەکەی! {وَاذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} ئەی موسوڵمانان! یادی نیعمەتی خودا بکەن بەسەرتانەوە. کە {إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاء فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا} ئەو کاتەی ئێوە دوژمنی یەکتری بوون، خودا یەکیەتی‌و برایەتی‌و تەبایی خستە ناوتانەوە، دوای ئەوەی کە دژایەتی یەکتریتان دەکردو پەرتەوازە بوون، ئەم ئەوی دەکوشت، بەهێز بێ هێزی دەچەوساندەوە! بەڵام بەهۆی نیعمەتی خوداوە — کە ئایینی ئیسلامە — هەمووتان بوون بە برای گیانی بە گیانی یەکتری، تەبایی‌و خۆشەویستیتان لە ناودا بڵاو بووەوە. {وَكُنتُمْ عَلَىَ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا} بەهۆی نەفامی‌و خودانەناسیەوە، ئێوە لەسەر لێواری چاڵە ئاگرێکی سوتمان بوون‌و خەریکبوو بەهیلاك بچن‌و، پەروەردگار رزگاری کردن‌و لە فەوتان‌و لەناوچوون‌و قوتار بوون! {كَذَلِكَ} ئا بەو شێوە روونکردنەوەی کە خودا بۆ ئێوەی روون کردەوە لەم ئایەتانەدا دەربارەی ئەو رق‌و کینەیەی جوولەکەکان بەرامبەر بە ئێوە هەیانە هەروەها ئەو شتانەی کە فەرمانتان پێ دەکاو ئەو شتانەی نەهیتان لێ دەکا هەروەها بۆ ئەو حاڵەتەی کە لەسەری بوون لە چاخی نەفامیتاندا، ئەو حاڵەتەی لەژێر سایەی ئیسلامدا بۆتان رەخساوە {يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} هەر بەو شێوە ئایەتەکانی ترو بەڵگەو فەرمانەکانی دەنێرێ بۆ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بۆ ئەوەی شارەزا بکرێن‌و سات دوای سات شارەزایی کردنەکەتان پەرەبسێنێ! بۆ ئەوەی نەگەڕێنەوە سەر بارودۆخی پەرتەوازەیی‌و دژایەتی کردنی یەکتری‌و بتپەرستی‌و هاوەڵ دانان بۆ خوداو گومڕایی لە عەقیدەو رەوشت‌و مامەڵەدا.

{[١٠٤] وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ} پەروەردگار فەرمان دەکاو دەفەرموێ: با لە ئێوە کۆمەڵێك هەبێ پسپۆڕو لێهاتوو تێکۆشەر تایبەت بن بە بانگەوازیکردنی خەڵك بۆ خێرو چاکەو فەرمان کردن بە چاکەو نەهی کردن لە خراپە، {وأولئك هم المفلحون} ئەوانە کۆمەڵی رزگاربووی دونیاو قیامەتن، ئاشکراشە تایبەتکردنی ئەم کۆمەڵە بەو ئەرکە نابێتە لەمپەڕو هۆی ئەوەی کە ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە ئەرکی سەرشانی هەموو کەس نەبێ! بەڵکوو فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە ئەرکی سەرشانی هەموو کەسێکەو هەر کەسە لە عاستی خۆیەوە دەبێ رۆڵی خۆی بگێڕێ‌و لەم کارە پیرۆزەدا هاوبەشی بکا.

{[١٠٥] وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ} ئەی موسوڵمانان! وەکوو خاوەن نامەکان مەبن ناکۆکیتان تێ بکەوێ‌و پارچە پارچە ببن! {وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ} کێشەیان تێکەوت بەتایبەتی دوای ئەوەی بەڵگەی ئاشکراو بەهێزیان پێ درا، ئەگەر شوێنی ئەو بەڵگەو نیشانانە بکەوتنایە دەگەیشتنە مراد، بەڵام ئەوان لە بەڵێن‌و پەیمانی خۆیان پاشگەز بوونەوە، کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بانگەوازی کردن پشتیان هەڵکرد، وازیان لە فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە هێنا {وَأُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} ئەوانە سزای گەورەو بە ئێشیان بۆ ئامادە کراوە، شیاوی سزادانی بە ئێش‌و ریسواکەرن لە دونیاو قیامەتدا، لە دونیادا دژایەتی نێوانیان توند دەبێ ریسواو بەد ناو دەبن، لە قیامەتیشدا دەخرێنە دۆزەخەوە بۆ هەتا هەتایە!

{[١٠٦] يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ} ئەو سزایە لە رۆژێك دایە هەندێ دەم‌و چاو لە گەشەو بزەدان‌و خۆشی‌و کامەرانییان پێوە دیارە، کەیف خۆش‌و روو گەش‌و گوشادن. {وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ} هەندێ دەم‌و چاوی تریش شەرمەزارو تەڵخ‌و رەش دادەگیرێن، ئەمانە ئەو کەسانەن کە لە بنەمای ئاییندا ناکۆکی‌و دووبەرەکیان بەرپاکردووە، ئەو خاوەن نامانەن کە لە ژیانی دونیایاندا فەرمانیان بە چاکەو نەهی لە خراپە نەکردووە، هەروەها ئەو دوو ڕووانەی کە ژیانیان بە دووڕوویی بەسەر بردووە، ئەو روو رەشانە کە سزای بۆ ئامادەکراویان دەبینن، لە ترسا رەنگیان رەش دادەگەڕێ!! {فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ} جا ئەوانەی کە روویان رەش دەبێ بەهۆی نانەوەی دووبەرەکی لە بنەمای ئاییندا، لە ژیانی دونیایاندا کێشەو نیزاعیان بەرپا کردووە، پەروەردگار تانووتیان لێ دەداو لۆمەیان دەکاو پێیان دەفەرموێ: دە بچێژن! ئاری! پێغەمبەری ئیسلام موحەممەد بەدرۆ دەخەنەوە؟ پێی کافر

دەبن؟ دوای ئەوە لە پێشدا ئیمانتان پێ هێنا بوو، پاشگەز دەبنەوە؟ ئێوە دەتانزانی کەی پێغەمبەری ئیسلام پەیدا دەبێ، نیشانەو رەوشتەکانی لە کتێبی ئێوەدا روون کرابوونەوە! کەچی کە نێردراو بانگەوازی ئیسلامی دەست پێ کرد، لەبەر حەسوودیو دەمارگیری خۆتان، لەبەر دڵڕەقیو دەروون تاریکی خۆتان، پەشیمان بوونەوە دەستان کرد بە دژایەتی کردنیو لەمپەڕ دانان لەبەردەم پەیامەکەیدا، ئیتر پاداشتان ئەوە بێ کە سزای بە ئێشی جۆراو جۆر بچێژن!

{١٠٧ وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانی روو گەشو روو سپین بەهۆی ئەوەی کە لە ژیانی دونیایاندا یەکیەتیو تەباییان بەرجەستە دەکرد، جیاوازییان لە ئاییندا نەدەکرد، ئەوانە هەتا هەتایە دەکەونە ژێر رەحمەتی خوداوە، لەبەهەشتا دەمێننەوە ئەوەندەیان بەلاوە خۆشو دڵگیرە نایانەوێ لێی دەربچن.

{١٠٨ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ} ئەم ئایەتانەی بەسەرتا دەخوێندرێتەوە ئایەتی خودان، بەسەرتا دەخوێنینەوە، حەق سەپێنن، شكو گومانو شەبهەیان تێدا نیە، ئیتر دوای پێراگەیاندنو خوێندنەوەی ئەم ئایەتانە، کەس عوزری نامێنێ کە لە ئاییندا دووبەرەکی بەرپا بکاو قورئان پاشگوێ بخاو پابەندی فەرمانو نەهیو ئامۆژگارییەکانی نەبێ! {وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ} ئەوە بزانن: هەرچی خودا فەرمانتان پێ دەکاو نەهیتان لێ دەکا، ئەوە بۆ ئەوەیە کە رێگای راست بگرنەبەر، شارەزا بن بۆ ئەو شتانەی کە سروشتان تەواو دەکا، یاسای کۆمەڵایەتییتان رێك دەخا، بۆ ئەوەی سەرەڕۆ دەرنەچن، راستاڵو خوداپەرست بن، خۆشبەختی دونیاو قیامەتدان بۆ دەستەبەر ببێ! کەوابێ ئەوانەی لەرێگای راست لایان داوە تووشی بەڵاو نەهامەتی بوون، ئەوە بۆخۆیان ستەمیان لە خۆیان کردووە، بەدەستی خۆیان خۆیان خستۆتە ناو نارەحەتییەوە، پەروەردگار هەرگیز ستەمی بۆ ئادەمیزاد ناوێ، بۆخۆی ستەمکار نیە! ناشیەوێ کەس ستەم لە خودی خۆیو خەڵکانی تر بکا.

{١٠٩ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ} چی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە، موڵکی خودایە، زاتی پاکی خاوەنی بوونەوەرو ئادەمیزادە، بەگوێرەی ویستو ئیرادەی خۆی کارگێڕو هەڵسوڕێنەری کاروباریانە، سوننەتی خودا هەرگیز گۆڕانکاری تێدا نیە، خودا بۆخۆی لە هیچ شتێکی کەم نیە، تا بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو کەمو کورییە بیەوێ ستەم لە ئادەمیزادان بکاو نەقصی خۆی پێ

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ ۞ لَيْسُوا سَوَاءً ۗ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

پڕبکاتەوە، سەرەنجامی هەموو کاروبارێك بۆ لای خودایەو هەموو شتێك بۆ بەر دیوانی ئەو دەگەڕێتەوە.

{١١٠ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ} ئێوە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! باشترین گەلو نەتەوەیەکن ئێستا هێنراونە ناو گۆڕەپانی ژیانەوە! کە رەوشتان وایە: فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە دەکەن. {وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ} بڕوای پتەو راستان لە دەروونندا هەیە، کە لە شەڕو فەساد دوورتان دەخاتەوە، بۆلای خێرو چاکە کێشتان دەکا! {وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ} ئەگەر خاوەن نامەکان — لەگەڵ هەبوونی ئیمان بە خودا کە ئیدیعای دەکەن — ئیمانێکی راستو دروستیان هەبوایە کە دڵو دەروونی رەوشەن بکردنایەوە جڵەوی نەفسیانی بکێشایە بۆ رێبازی راست. {لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ} ئەوە بێگومان ئەو ئیمانەیان باش دەبوو سوودیان لێ وەردەگرتو بەختەوەری دونیاو قیامەت دەبوون، ئەو مەبەستەی کە بەکەچە ئیمانەکەیان دەیانەوێ وە دەستی بێنن بە ئیمانە تەواوو راستەکەیان باشتر بۆیان دەستەبەر دەبوو؟! چونکە ئەو خاوەن نامانە ئایینی خۆیان بۆیە بەلاوە پەسەندە تاسەرۆکایەتی دەستەبەر بکەنو رەشە

خەڵکەکە شوێنیان بکەوێ، دەی خۆ ئەگەر پەیڕەوی ئایینی ئیسلامیان بکردایەو بیروباوەڕی پێویستیان هەبوایە، کامەرانی هەردوو جیهانیان دەست دەکەوتو لە دونیاو قیامەتدا بەختەوەر دەبوون، ئەم بنەما سەرەکییانە — فەرمان بە چاکە، نەهی لە خراپە، ئیمانی تەواو بە خوا — ئیمان بە پێغەمبەرانو بە فریشتەکانو نامە ئاسمانییەکانو بە ڕۆژی دوایی، ئەگەر دەستەبەر بوون دەبنە هۆکاری ئەو چاکیو باشییە بۆ هیچ گەلێك دەستەبەر نابن هەتا پارێزگاری ئەم بنەما سێ کوچکەیە نەکەن. {مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ} ئەوانە هەندێکیان بیروباوەڕی ڕێكو پێکیان هەیە وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلامو هاوەڵانی، نەجاشیو دارو دەستەکەی، کە ئەمانە بیروباوەڕی پتەویان بە پێغەمبەری ئیسلام هێناوەو لە مێژووی ئیسلامدا ڕۆڵی پیرۆزیان گێڕاوە.. بەڵام زۆربەی ئەو خاوەن نامانە فاسقو لە سنووری ئایینی خۆیان دەرچوون کەمیان بڕوای بە خوداو ئەو پەیامەی نێردراوە بۆ ئێوەو ئەو پەیامەی نێردراوە بۆ ئەوان! زۆربەیان لەسەر گومڕاییو کوفرو بێ دینینو لە خودا یاخی بوون. بۆیە فەرمووی: {وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ} زۆربەی ئەو خاوەن نامانە بێدینو گومڕاو لە خودا هەڵگەڕاوەنو چوونە باوەشی کوفرەوە!

{١١١ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلاَّ أَذًى} ئەو خودانەناسانە ناتوانن فرسەتتان لێ بێننو زیانتان پێ بگەیەننو قەڵاچۆتان بکەن، مەگەر لێرەو لەوێ جنێوێك بدەن، تانەیەك لە ئاینەکەتان بدەن، هەڕەشەیەکتان لێ بکەن، شوبهەیەك فڕێ بدەنە ناو بیروباوەڕتانەوە، قسەیەك بەدەم یەکێکەوە هەڵبەستن، ئەگینا لەوە زیاتریان لەدەست نایە! {وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الأَدُبَارَ} خۆ ئەگەر بەزۆری خۆیان بنازنو شەڕتان لەگەڵدا بکەن ناتوانن بەرەو ڕووتان بوەستن، بەڵکوو بەبێ ئەوەی بتوانن زیانتان پێ بگەیەنن پشتتان تێ دەکەنو دەقوچێننو گۆڕەپانی جەنگ جێ دێڵن {ثُمَّ لاَ يُنصَرُونَ} پاشانیش یارمەتی نادرێنو هەرگیز بەسەر ئێوەدا سەرکەوتوو نابن، بەمەرجێك ئەوان لەسەر گومڕاییو فاسقی خۆیان بەردەوام بنو ئێوەش لەسەر چاکیو خێرخوازی خۆتان بن؛ واتە: فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە بکەنو بڕوای پتەوو دامەزراوتان هەبێ.

{١١٢ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُواْ} ئەو خاوەن نامانە (ئەهلی کیتاب) زەلیلیو ژێر دەستەیی بووەتە مۆرکو بەناوچاوانیانەوە نراوەو ناتوانن خۆی لێ ڕزگار بکەن، لەهەر شوێنێك بن ئەوان دزێوو قیز لێ کراوو بەش خوراون، {إِلاَّ بِحَبْلٍ مِّنْ اللَّهِ} مەگەر بەهۆی ئەو عەهدو پەیمانەی کە خودا لە شەریعەتی ئیسلامدا بۆی دیاری کردوون، فەرمانی بە موسوڵمانان کردووە کە لە چوارچێوەی ئەو یاسایەدا هەڵسو کەوتیان لەگەڵدا بکەنو مافیان بپارێزن {وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ} هەروەها ئەو عەهدو پەیمانەی ئادەمیزادان لەگەڵیاندا پەیڕەو دەکەن، کە هاوبەشی ژیانو جیرانەتیو هاوەڵی دەسەپێنێ، لەوەدا کەئێمە پێویستمان بە ئەوان هەیەو ئەوانیش پێویستیان بە ئێمە هەیە، وەکوو پێویستی بازرگانیو پیشەسازی...هتد هەروەها وەکوو ئەو پارێزگارییە بەردەوامە تۆکمەیەی کە ئێستا بۆ جوولەکەی فەلەستین دابین کراوە لەلایەن ئەمریکاو خۆرئاواو حکومەتە زلهێزو ملهوڕەکانی جیهانەوە!!

{وَبَآؤُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ} شیاوی سزای سەختو غەزەبی خودا بوون، جێگای ئەوەن کە لێیان ناڕازی بێ، لە هەموو لایەکەوە زەلیلیو ژێردەستەیی دەورەی داون، هیچ کاتی ڕابەرایەتییان دەست ناکەوێ، هەمیشە شوێنکەوتووی خەڵكو نۆکەرو جاشی ملهوڕانی خودانەناسن!

{ذَلِكَ} ئەوەی باسکرا لە ژێردەستەییو چەوساندنەوەیانو غەزەبی خودا لەسەریان {بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الأَنبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ} بەهۆی ئەوەوەیە کە کافرو بێ باوەڕن، باوەڕی ڕاستییان نییە، بەبێ تاوانو بەئەنقەست پێغەمبەرانیان بە جۆرەها شێوەی دڕندەیی کوشتووە! مێژوویان پڕ کردووە لە کارەساتی ناڕەواو نامرۆڤانە {ذَلِكَ} ئەو کافر بوونودەستدرێژی کردنەیان {بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} بەهۆی یاخی بوونو ڕۆچوونو زیادەڕەوی لە ئەنجامدانی گوناهی بچووك کە ڕێخۆشکەرە بۆ گوناهی گەورە، چونکە هەرکەسێك گوناهی بچووك بکات بە عادەتو پەیڕەوی بکا سەری پێ دەکێشێ بۆ کافربوونو کوشتنی پێغەمبەرانو بانگەوازیکەران!

{١١٣ لَيْسُواْ سَوَاء} خاوەن نامەکان هەموویان لەم ڕەوشتانەدا یەکسان نین، بەڵکوو هەندێکیان موسوڵمانو خودناسو ڕەوشت بەرزن، زۆربەشیان فاسقو لە خودا یاخیو کافرن!

١- {مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ} لە ناو خاوەن نامەکاندا کۆمەڵێك هەیە ڕاستاڵو دامەزراو لەسەر حەق، دادپەروەرو حەقخواز، ستەم لەکەس ناکەنو پێچەوانەی فەرمانی ئایین ناجوڵێنەوە، مەبەست بەم کۆمەڵە — وەکوو ئیبنو جەریر لە

ئیبنو عەبباسەوە دەگێڕێتەوە – ئەو کۆمەڵە جوولەکانەن کە موسوڵمان بوون وەکووو عەبدوڵلای کوڕی سەلام‌و سەعلەبەی کوڕی سەعنە (یان سەعیە)و ئوسەیدی کوڕی عوبەیدو هاوەڵانیان.

٢ ، ٣ـ {يَتْلُونَ آيَاتِ اللّهِ آنَاء اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ} شەوانە قورئان دەخوێنن‌و خەریکی شەو نوێژو خوداپەرستین.

٤ ، ٥ـ {[١١٤] يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} بیروباوەڕێکی پتەوو راستیان بە خوداو رۆژی قیامەت هەیە، بە جۆرێك کە کاریگەریی ئەو ئیمانە تۆکمەو پتەوە، ترس لە خوداو خۆ ئامادەکردن بۆ رۆژی قیامەتی تێدا رسکاندوون!

٦ـ {وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ} ئەوانە زیاد لەوەش، قورئان خوێن‌و نوێژکەرن‌و ئیمانی پتەویان بە خوداو رۆژی قیامەت هەیە، فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە دەکەن، دەیانەوێ‌و هەوڵ دەدەن وەکوو ئەوەی بۆخۆیان باشن خەڵکی تریش باش بن!

٧ـ {وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ} ئیشی باش دەکەن، لەش سووك‌و چوست‌و چاپوکن بۆ ئەنجامدانی کاری خێر، هەرکارێکیان بەلاوە باش بێ پێشبڕکێی تێدا دەکەن‌و تەمبەڵی ناکەن؛ چونکە تەمبەڵی کردن لە کاری خێردا نیشانەی دووڕووەکانە؛

٨ـ {وَأُوْلَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ} ئەوانەی کە ئەو رەوشتە بەرزانەیان هەیە لەو کەسانەن حاڵیان باشە، کردەوەیان چاکە، خودایان لێ رازییە، کۆتایی هێنانی ئایەتەکە بەم رستەیە بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەو جوولەکانەیە کە دەیانگوت: بەس شەقاوەو پیاو خراپەکانمان بڕوایان بە موحەممەد هێناوە، ئەگەر ئەوانە باش بوونایە دەستیان لە ئایینی باوك‌و باپیری خۆیان هەڵنەدەگرت. لەلایەکی ترەوە وەصفدار کردنی ئەو کۆمەڵەی ئیمانیان هێناوە، بە (صەلاح) ئەوپەڕی پێدا هەڵدان‌و رێزلێنانە بۆیان، چونکە صیفەتی (صەلاح) پەروەردگار لە قورئاندا بۆ پێغەمبەرە پایە بەرزەکانی چەسپاندووە.

{[١١٥] وَمَا يَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوْهُ} ئەو خاوەن نامانەی موسوڵمان بوون‌و بەڕاستی بڕوایان هێناوە، هەر کردەوەو خودا پەرستییەك بکەن لە پاداشتی باش بێ بەش نابن، پاداشی کەس فەرامۆش ناکرێ؛ چونکە {وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ} خودا ئاگادارو زانایە بە هەڵوێستی تەقواکاران‌و خودا پەرستان، هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەکانی پاداشی دەدرێتەوە، هەرکەسێك بیرو باوەڕی صەحیح بێ‌و تەقوای خودا بکا بەموراد دەگا!

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِى هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا۟ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ ٱلْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٰٓأَنتُمْ أُو۟لَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِٱلْكِتَٰبِ كُلِّهِۦ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا۟ عَضُّوا۟ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ مِنَ ٱلْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا۟ بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ ٱلْمُؤْمِنِينَ مَقَٰعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

{[١١٦] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەوانەی کافرن‌و وەکوو پێویست خودا ناناسن لەخاوەن نامەکان‌و موشریکەکانی مەکەو خەڵکی تریش لەو گروپانەی کە رەخنەیان لە پێغەمبەر دەگرت‌و تانووتیان لەخۆی‌و هاوەڵانی دەداو دەیانگوت: ئەگەر موحەممەد لەسەر حەق بوایەو خۆشەویستی خودا بوایە، خودا ئاوا هەژارو نەبوونی نەدەکردو بەم شێوە بەبێ کوڕو بەهەژاری نەیدەهێشتەوە! هەمیشە ئەو کافرانە خۆیان بەهۆی دەوڵەمەندی‌و منداڵی زۆرەوە هەڵدەنایەوەو لەخۆیان بایی بوو بوون‌و، پێیان وابوو زۆریی ماڵ‌و دارایی کوڕو نەوەی زۆر لەسزای خودا دەیانپارێزێ!

{لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئًا} ئەو ماڵ‌و منداڵەی ئەوان پێی دەنازن‌و پێیان وایە: لەڕۆژی قیامەتدا لە ئاگری دۆزەخ دەیانپارێزن، هیچ سوودیان پێ نابەخشن‌و فریایان ناکەون‌و لەسزای ئاگر رزگاریان ناکەن!

{وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانە دارو دەستەی دۆزەخن‌و دەخرێنە ناو ئاگرەوەو هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، چونکە دڵ رەشی‌و خراپەکاری‌و چەواشەکارییان

لەژیانی دونیایاندا بەجۆرێك بووە كە شیاوی ئەو سزایەبن كە سووتەمەنییەكەی ئادەمیزادو بەردە!!

{[١١٧] مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هِذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ} ئەو ماڵو داراییەی دەیبەخشن بۆ ناوو شۆرەتو ریابازییو پشت گرتن، ئەوە هیچ سوودێكی لێ نابینن وەكوو زریانو رەشەبایەكی بەهێز وایە، كە سەرمایەكی زۆری پێوەبێو لەكشتوكاڵی قەومێك بدا كە ستەمیان كردووە لەناوی بەرێ!

{وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّهُ} خودا ستەمی لێ نەكردوون بەوەی كە سوودیان لە بەخشینەكانیان نەبینیو بەخشینەكانی لێ وەرنەگرتوون. پاداشی كردەوە خراپەكانیانی بەسزا دانەوە {وَلَكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} بەڵكوو بۆ خۆیان زوڵمیان لەخۆیان كرد كە ماڵو دارایی خۆیانیان لەرێگەیەكەوە بەخشی كە سوود بەخش نەبێ، بۆخۆیان تووشی نائومێدیو زیان بێن!

{[١١٨] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ} ئەی ئەوانەی موسوڵمان بوونو باوەڕتان هێناوە؛ هەرگیز دوژمنانتان بەسەر نهێنی خۆتاندا ئاگادار مەكەن، نەچن دۆستایەتی لەگەڵ خودا نەناساندا بگرنو چی پلانو نهێنی موسوڵمانان هەیە پێیان رابگەیەنن! چونكە ئەوان دۆستی ئێوە نین خۆشبەختیو سەربەرزی ئێومیان ناوێ، ئەوانە هەمیشە لە سەنگەردان بۆ ئێوە!

١- {لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً} كەمتەرخەمی ناكەن لەزیان پێگەیاندنتان، ئەوەندەی بتوانن هەوڵ دەدەن كارو بارتان بشێوێنن!

٢- {وَدُّواْ مَا عَنِتُّمْ} ئاواتەخوازی ئەوەن ئێوە تووشی ئەوپەڕی زەرەرو زیان بێن لە دینو دونیادا.

٣- {قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاء مِنْ أَفْوَاهِهِمْ} رقو كینەیان دەرحەق بەئێوە ئەوەندە زۆرە ناتوانن لە دەروونیدا بیشارنەوە، بەدەم ئاشكرای دەكەن، بێ پەردە پێغەمبەرو قورئانەكەی بەدرۆ دەخەنەوە، بە گێلو نەزانو كەم ئەزموونتان لە قەڵەم دەدەن!

٤- {وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ} ئەوەی بەدەم ئاشكرای دەكەن لە قینو ناخۆشەویستی بەرامبەرتان زۆر كەمترە لەوەی لە دڵدا شاردوویانەتەوە.

{قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ} بێگومان بۆمان روون كردوونەوەو رێگامان پیشان داون، بەڵگەو پەندو ئامۆژگاریمان بۆ شیكردوونەوە، كە ئەگەر گوێیان بۆ رابگرنو، پابەندیان بن، شارەزاتان دەكەن بۆ خێرو رێگای راستو رەوانتان بۆ دەستنیشان دەكەن، كە چۆن جیاوازی بخەنە نێوان دۆستو دوژمنەوە، كێ باشە بكرێتە كاربەدەستو نهێنی لەلا بدركێندرێ، كێ بەكارنایە — ئەگەر ئێوە هەست بەو حەقیقەتانە بكەن كە دەستنیشانی دۆستو دوژمنتان بۆ دەكا!!

{[١١٩] هَا أَنتُمْ أُوْلاء تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ} ئێوە ئەو كافرە خودانەناسانەتان خۆش دەوێن كە ئەوان ئێومیان خۆش ناوێو لە هەموو كەس زیاتر رقیان لێتانە، هیچ كەمتەرخەمی ناكەن لە شێواندنی ئایینو ئابووریو دەسەڵاتو وڵاتان، ئاواتە خوازی ئەوەن تووشی ناخۆشی ببنو بە ئاشكرا دژایەتیو دوژمنایەتیتان دەكەن، چاوەڕوانی ئەوەن بكەونە گێژاوێكەوەو ئەوانیش لە پشتەوە دەستان لێ بوەشێنن! دەی ئێوە چۆن تاقمو دارو دەستەی ئاواتان خۆش دەوێن؟!

{وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ} ئێوە بڕواتان بەهەموو نامە ئاسمانییەكان هەیەو ئینكاری هیچ كتێبێكی ئاسمانی ناكەن، بڕواتان بە هەموو پێغەمبەرو رەوانەكراوان هەیە، كە بڕێ لەو نامەو پێغەمبەرانە تەوراتو ئینجیلە، مووساو عیسایە! دەی ئەوان بڕوایان بەبەشێ لە نامە ئاسمانییەكان نییە، بڕوا بە بڕێ پێغەمبەر دەكەنو هەندێكی تر بە پێغەمبەر نازانن.

{وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ عَضُّواْ عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ} ئەگەر لە رێگەو بانو شوێنی كۆڕو كۆبوونەوەدا تووشی موسوڵمانان دەبن لەترسی خۆیان مەراییتان لەبەردا دەكەنو بە زمانی لووس دڵی ترساوەوە دەڵێن: ئێمەش موسوڵمانینو بڕوامان بە ئایینی ئیسلام هەیە، ئیمانمان بە پێغەمبەرایەتی موحەممەد هێناوە، كە دەڕۆنەوە ماڵو لای دارو دەستەی خۆیانو دڵنیادەبن كە موسوڵمانان ئاگایان لێ نین دوژمنایەتیو رقو كینی خۆیان دژی ئێوە هەڵدەڕێژن! تەنانەت كار دەگاتە ئەوە كە لەبەر پەشیمانی یان لە قینان پەنجەی خۆیانتان لێ بگەزن.

{قُلْ مُوتُواْ بِغَيْظِكُمْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: بەو داخو خەفەتەوە بتلێنەوە تا لەناو دەچن، چەندێك پێتان ناخۆش بێو خەفەتی پێ بخۆن! ئەوە بزانن خودا ئایینی خۆی تەواو دەكاو سەری دەخا، گەشەی پێ دەكا، پەیڕەوكارانی زۆرو بەهێز دەكا، بەراستی ئەمە پەندو ئامۆژگارییە بۆ موسوڵمانان بەڵكوو وەهۆش خۆ بێنەوەو بەخۆیاندا بچنەوە، بزانن ئەو نەهامەتییەی بەسەر شانیاندا دێ

هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە کە لەناو خۆیاندا یەکیەتیو تەباییان نیەو لێك ترازاونو گرۆ گرۆ بوون!

{إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} بێگومان خودا ئاگادارەو دەزانێ دڵو دەروونتان چ حیقدو رقو کینەیەکی تێدایە، ئەوەی بە نهێنی لەناو خۆتاندا دژی موسوڵمانان دەیڵێن، ئەو پیلانو فرتو فێڵانەی دژیان ئەنجامی دەدەن لەخودا بزر نابێ! هەروەها ئەو خۆشەویستیو دڵنەرمیو خێرخوازییەی موسوڵمانان بەرامبەر ئێوە هەیانە لێی گووم نابێ، پاداشو سزای کوفرو ئیمانی هەردوولاتان هەر یەکەتان بەگوێرەی خۆی چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە دەداتەوە!

ئەی خاوەن باوەڕان! ئەو خودا نەناسانە دوژمنی راستەقینەی ئێوەن چونکە {[١٢٠] إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ} ئەگەر سەربەرزیو سەرکەوتوویو سەروەرییەکتان بەدەست هێنا، وەکوو: ئەوە بەسەر دوژمندا زاڵ ببن، یان خەڵك روو بکاتە ئیسلامو پاڵتان لێ بدا یان هەرزانیو خێرو فەڕتان لەناودا بڵاوبێتەوە! ئەوان پێی نارەحەت دەبن غەمو خەفەت دایان دەگرێ — دەبنە پیرە ژنی دۆڕاو؟!-.

{وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا} ئەگەر ناخۆشییەکتان بێتە پێش وەکوو تێکشکانێك لەشەڕدا، یان هاتنی بەڵایەك بەسەرتاندا، یان کەوتنەوەی دووبەرەکیو ناکۆکی لەنێوانتاندا، ئەوە ئەوان پێی کەیف خۆش دەبنو تووکەی سمێڵیان دێ.

{وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا} ئەگەر ئارام بگرن لەسەر ناخۆشی ژیانو خۆڕاگربن لەبەرامبەر پیلانی دوژمنانی ئایینو پابەندی فەرمانی خودابنو، هەرچی نەهیتان لێ کراوە لێی دوورە پەرێزبن کە یەکێ لەو شتانەی نەهیتان لێ کراوە دۆستایەتی کردنی خودا نەناسانە — ئەوە فرتو فێڵی ئەوان زیانتان پێ ناگەیەنێ، چونکە ئێوە پەیمانی بەندایەتی خۆتان بەرامبەر بەخودا بەجێ هێناوە، خوداش پەیمانی خودایەتی خۆی دەربارەی ئێوە ئەنجام دەدا، لەداوو نەخشەو پیلانی گڵاوی ئەوان دەتانپارێزێ! {إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ} بێگومان خودا ئاگادارە بەو هەڵوێستو کردەوانەی هەردوولا ئەنجامی دەدەن، دەزانێ هۆکاری کردارەکان چینو پێشەکیو ئاکامو ئامانجی کردەوەکانتان چییە.

{[١٢١] وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ} ئەی موحەممەد! ئەوە بۆ هاوەڵانت باس بکە کە لە ماڵی خۆت هاتیە دەرەوە رۆژی شەممە حەوتی شەووالی ساڵی سێیەمی کۆچی بەرەو کێوی ئوحود کەوتیتە رێو لەوێ پیلانی شەڕت دادەنا، موسوڵمانانت دابەش دەکردن سەنگەرو شوێنی جەنگەکەت بۆ دیاری دەکردن، بەسەر شوێنەکاندا دابەشت دەکردن، ئامۆژگاری جەنگاوەرانت دەکرد، ورەت بەرز دەکردنەوە، کۆمەڵێك تیرهاوێژت لەسەر کەژەکە دامەزراند، تاقمێك جەنگاوەرت لەلای راستو دەستەیەك لەلای چەپەوە دامەزراندن، شوێنی تایبەتیت بۆ سوارەکان دیاری دەکرد {وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} خودا شنەوابوو بۆ ئەو راوێژەی لەگەڵ هاوەڵانتدا کردت لە مەدینە، کە کۆمەڵێك وتیان: لەشار دەرنەچین تا دێنە سەرمانو تاقمێکیشتان وتتان: با بڕۆینە دەرەوەو لە دەرەوەی شار بەرەنگاریان ببین، خودا زانایە بە هەموو نییەتو مەبەستو کردەوەیەك، دەزانێ کێ راستەو بەدڵ قسەی دەکردو دڵسۆزی ئایین بوو، کێ هەڵە بوو، کێ دووڕوو بوو — با رایەکەشی راست بووبێ وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیو هاوەڵانی دووڕووی—.

هەروەها خودا ئاگاداری ئەوەش بوو {[١٢٢] إِذْ هَمَّت طَّائِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا} ئەو کاتەی کە دوو تاقم لە یاریدەدەران کە دەستەی بەنو سەلەمە لە هۆزی ئەوسو دەستەی بەنوو حاریثە لە هۆزی خەزرەج کە دوو باڵی لەشکری موسوڵمانان بوون، سێیەکی سوپاکەش بوون ویستیان لاوازی بنوێنن ترسنۆکی پیشان بدەن، خۆیان دەنو هاوبەشی جەنگەکە نەکەن، ئەوەش لە کاتێکی زۆر حەساسو ناسکدا بوو لەو کاتەی بینیان دووڕووەکان گەڕانەوە، بەڵام خودا یارمەتیدان، چونکە ئەوان دووڕوو نەبوون، ئیمانیان راست بوو، ئەو ریسواییەی بەسەردا نەهێناو لە ترسو هەڵاتنو گەڕانەوە پاراستنیو ئەو خەتەرەی بە دڵیاندا هات بە تاوان بۆی حسێب نەکردن، چونکە ویستی خراپەکردن تا بە کردەوە ئەنجام نەدرێ بە تاوان دانانرێ، ئاماژە بەوە کە خودا دەفەرموێ: {وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا} خودا پشتیوانو پەنایانە.

{وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} با موسوڵمانان هەر بە خودا پشت ئەستوور بنو تەوەکولیان هەر لەسەر زاتی پاکی بێ، هەرگیز بە هێزو بازوی خۆیان نەنازن، بەڵکوو دوای — دەستەبەرکردنی هۆکارەکانو ئامادەکردنی پێویستییەکانو پێکەوەنانی سوپاو دابین کردنی چەكو تەقەمەنی پێویست بە گوێرەی رۆژگار — دەبێ پشت بەستنیان بە خودا بێ، نەك بەتوانای خۆیانو کۆمەکیکارانیان بنازنو پشت ئەستوور بن! چونکە ئەوە لەسەر ئادەمیزاد پێویستە کە هۆکار بەدەست بێنێو ئەمجار ئاکامو ئامانجەکان بداتە دەست خودا!

پەروەردگار بە ویستی خۆی هەمیشە یارمەتیدەری کۆمەڵی کەم‌و باوەڕدارە، زاڵیان دەکا بەسەر کۆمەڵی زۆری بێ بڕوادا، وەکوو چۆن لە جەنگی بەدردا موسوڵمانانی بێ چەک‌و کەل‌وپەلی جەنگی – بەڵام خاوەن بڕواو وورە بەرزی بەسەر سوپای کوفری قورەیشیدا زاڵ کرد!! وەکوو دەفەرموێ: {[١٢٣] وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ} واتە: ئەگەر ئێوە خۆڕاگر بن تەقوای خودا بکەن‌و پشت بەهێزی بێ سنووری ئەو ببەستن! ئەوە پیلان‌و تێکۆشانی بێ دینان بۆ لەناوبردنتان چ نرخێکی نیەو هیچ ترسێکی لەسەر ئێوە نابێ، خودا یارمەتیتان دەدا، وەکوو چۆن لە بەدردا سەرکەوتووی کردن بەسەر دوژمندا، لە حاڵێکدا ئێوە ئەو رۆژە کەم‌و بێ چەک‌و سلاحی پێویست بوون‌و کەس کۆمەکی پێ نەدەکردن! کەچی خودا زاڵی کردن بەسەر ئەو دوژمنە سەر سەختەی کە خۆیان بۆ لەناو بردنتان تەیارو ئامادەباش کردبوو، بە ژمارە لە ئێوە زۆرترو لە چەک‌و ئەسبابی شەڕ زۆر لە ئێوە پۆشتەترو بە تواناتر بوون. جا کە ئێوە خۆگربن بۆ فەرمانی خوداو پابەندی فەرمان‌و نەهییەکانی بن، ئەوە یارمەتیتان دەداو سەرکەوتووتان دەکا، وەکوو چۆن لە جەنگی بەدردا یارمەتی دان‌و سەرکەوتووی کردن {فَاتَّقُواْ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} تەقوای خودا بکەن، لە خودا بترسن بەوە پابەندی فەرمانەکانی بن‌و خۆ لە نەهییەکانی بپارێزن، بۆ ئەوەی دڵ‌و دەروونتان رام بکەن بۆ سوپاسگوزاریی لەسەر یارمەتیدانتان بەسەر دوژمندا، سەرخستنی ئایینەکەتان‌و شارەزایی کردنتان بۆ رێبازێکی پیرۆز کە ناحەزانتان لێیان گوم بووە، چونکە کەسێك خۆی رام نەکا بۆ تەقواکاری، ئەوە هەواو هەوەس بەسەریدا زاڵ دەبێ‌و ئومێدی سوپاسکردنی نیعمەتەکانی خودای لێ رەچاو ناکرێ!

بێگومان خودا یارمەتی دان {[١٢٤] إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ} ئەوکاتەی وورەی موسوڵمانانت بەرزکردەوەو پێت دەگوتن {أَلَن يَكْفِيكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلاَثَةِ آلاَفٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُنزَلِينَ} ئایا بەستان نیە کە پەروەردگارتان بە سێ هەزار فریشتە یارمەتیتان بدا؟ بەستان نیە سێ هەزار فریشتە بنێرێتە خوارێ بۆ کۆمەکی پێ کردنتان؟؟

{[١٢٥] بَلَى إِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ} بەڵێ: ئەگەر خۆڕاگر بن‌و ئارامتان هەبێ، لەسەر بەرەنگاربوونەوەی دوژمن‌و خۆپارێز بن لە تاوان‌و سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا نەکەن {وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَـذَا} کافرەکان بێنە سەرتان‌و شەڕتان لەگەڵ بکەن.

إِذْ هَمَّت طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَٱللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ فَٱتَّقُوا ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰٓ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦ وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا ٱلرِّبَوٰٓا أَضْعَٰفًا مُّضَٰعَفَةً وَٱتَّقُوا ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَٱتَّقُوا ٱلنَّارَ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

{يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلافٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُسَوِّمِينَ} پەروەردگارتان کۆمەکیتان پێ دەکا بە پێنج هەزار فریشتەی نیشانەکراو.

{[١٢٦] وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلاَّ بُشْرَى لَكُمْ} پەروەردگار کۆمەکی کردنی ئێوەی بە فریشتە کردە مزگێنی بۆتان بەوەی کە ئێوە سەرکەوتوو دەبن! {وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ} هەروەها بۆ ئەوەی صەبرو ئارامی بچێتە دڵتانەوەو بزانن کە یارمەتی‌و کۆمەکی خودا هەر بۆ ئێوەیە، واتە: کۆمەکی پێکردن بە فریشتە دوو مەبەستی سەرەکی لە خۆ گرتووە:

ا - مزگێنی بە سەرکەوتن بەسەر دوژمندا، دڵخۆشبوونتان بەو مزگێنییە.

ب – دڵنیاکردنی موسوڵمانان بەوەی کە خودا لەگەڵیانەو یارمەتییان دەداو ئیتر لەشەڕکردن نەترسن {وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ} سەرکەوتنی راستەقینە هەر لای خودای بەتواناو بالا دەستە، کە هەرگیز کەس بەسەریدا زاڵ نابێ، داناو کارسازێکی وایە، هەموو کارێك بەباشترین شێوەو نەخشەکێشان‌و هۆکار ئەنجام دەدا،

سەرکەوتن دەبەخشێ، کاتێکیش پێویست بوو لێیان بگرێتەوە لێیان دەگرێتەوە، وەکوو زللەیەکی میهرەبانیو تەمبێ کردنێکی یەزدانی بۆ ئەوەی بە خۆیاندا بچنەوە!

ئەی موسوڵمانینە! سەیر بکەن پەروەردگار لە جەنگی بەدردا سەرکەوتنو زاڵبوونی بۆ دەستەبەر کردن، کۆمەڵێك فریشتەی ناردنە خوارێ بۆ کۆمەکی پێکردنتان {[١٢٧]لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} بۆ ئەوەی قەڵاچۆی کۆمەڵێك لەسەرانی کوفر بکاو دوابڕاویان بکا، بە کوشتن یان بە دیل کردنیان، ئەوەتا لە جەنگی بەدردا حەفتایان لێ کوژرا، حەفتاشیان لێ بەدیل گیرا، زۆربەشیان لەسەرانو پاڵەوانەکانیان بوون! {أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُواْ خَآئِبِينَ} یان ریسوایان بکا، بەهۆی تێکشکانەوە دڵ پڕ داخو خەفەت بن، بە دۆڕاویو شکاوی بگەڕێنەوە، نەیانتوانیبێ ئامانجی خۆیان بەجێ بێننو بە مراد بگەن.

{[١٢٨]لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ} ئەی موحەممەد! لەبارەی موسوڵمانانو ئیمان نەهێنانی ئەو ئادەمیزادانەوە ئەتۆ هیچت بەدەست نیە! ئەوەی لەسەر تۆ پێویستە ئەوەیە؛ فەرمانی پەروەردگارت جێبەجێ بکەی، پابەندو ملکەچی فەرمانی ئێمە بی!! تۆ تەنها راگەیاندنت لەسەرە، ئێمە خۆمان حیساب بۆ ئەوانە دەکەینو تۆڵەیان لێ دەستێنین، بە هەڵوێستی سەر رەقانەیان دڵگران مەبە! دوعای لەناوچوونیان لێ مەکە، بەڵکوو هەیان بێ تۆبە بکا، موسوڵمان ببێ!!

{أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذَّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} یان تۆبەیان لێ وەردەگرێ، ئەگەر موسوڵمان بوونو گەڕانەوە بۆلای خودا، یان سزایان دەدا ئەگەر لەسەر هەڵوێستی سەر رەقانەو دوژمنکاری خۆیان بەردەوام بن، ئەوکاتە ستەم لە خۆیان دەکەن!.

{[١٢٩]وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} هەر بۆ خودایە چی لە ئاسمانەکانو زوی دا هەیە، هەموو بەندەو دروستکراوی خودان، چۆنی بوێ ئاوا هەڵیان دەسوڕێنێ، ئەوەی بیەوێ لێی خۆش بێ لێخۆش بوون دەکاتە خەڵاتی، ئەوەی بیشیەوێ سزای بدا، بە داناییو دادوەرانە سزای دەدا، پەروەردگار خودایەکی ئەوەندە بە رەحمو خاوەن لێخۆشبوونە، تاوانی خۆشەویستانی خۆی دادەپۆشێ، رەحمو سۆزی هەیە بۆ ئەو کەسانەی فەرمانبەردارو ملکەچی فەرمانەکانی، لە گوناه خۆش دەبێ، چاوپۆشی لە تاوان دەکا، سزا دوا دەخا!

{[١٣٠]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً} واتە: ئەی بڕواداران! خۆتان بپارێزن لە خواردنی ریبا، وەکوو ئەوەی ئادەمیزادان لەسەردەمی نەزانیدا دەیانکرد! ئەمە نەهییەکی ئاشکراو روونە ئاراستەی موسوڵمانان کراوە: کە نابێ ریبا خۆری بکەن، سەوداو مامەڵەی ریبا ئامێز ئەنجام بدەنو دووچەندانەو چەن چەندانە زیاد وەربگرن وەکوو لەسەردەمی نەزانیدا دەیانکرد؛ کە وەختی قەرزەکە دەهات خاوەن قەرزەکە بەقەرزدارەکەی دەگوت: یان قەرزەکەم بدەوە، یان ماوەکە درێژ بکەرەوەو پارەکە زیاد دەکەم، جا ئەگەر کابرای قەرزدار قەرزەکەی دابایەوە، ئەوە باش بوو ئەگینا قەرزدار چەند قەرزدانەوەکەی بوەغراندایە خاوەن قەرزەکە ئەوەندە سوودی قەرزەکەی زیاد دەکرد!

زۆرجار قەرزی کەم بەم شێوەیە زۆر بووە تا وای لێ هاتووە قەرزدار لە بنی دەرنەهاتووەو نەیتوانیوە بیداتەوەو بەقەرزداری سەری ناوەتەوە.. {وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} لە خودا بترسن، تەقوای خودا بکەن، واز لە سەوداو مامەڵەی ریبائامێز بێنن بەڵکوو سەرفرازی دونیاو قیامەت بن؛ لە دونیادا تووشی کێشەو عەداوەت بن، لە قیامەتیشدا تووشی سزای ئاگرین نەبن!!

{[١٣١]وَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ} خۆتان بپارێزن لە سزای ئەو ئاگرەی بۆ بێ بڕوایان ئامادەکراوە، واتە: ئەگەر ئێوە ریباخۆر بن شیاوی ئەوە دەبن کە مامەڵەی کافرانتان لەگەڵ بکرێ!

{[١٣٢]وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} پابەندی فەرمانی خودا بن، بە گوێی ئامۆژگارییەکانی پێغەمبەر بکەن، مامەڵەو سەودای ریباامێز مەکەن، سوود مەخۆن، بە گوێرەی پەیامی پیرۆزی خودا رەفتار بکەن، بەڵکوو رەحمتان پێ بکرێ، خودا بەزەی پێتانا بێتەوە!!

{[١٣٣]وَسَارِعُواْ إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ} پەلە بکەن بۆ وەدەستهێنانی لێخۆشبوونی خوداییو چوونە ناو بەهەشتێك کە تا بڵێی؛ فراوانو گوشادە، پانتایی بە ئەندازەی ئاسمانەکانو زەوییەو ئامادەکراوە بۆ خاوەن بڕوایان!

١- {[١٣٤]الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاء وَالضَّرَّاء} ئەوانەی ماڵو دارایی خۆیان دەبەخشن لە خۆشیو ناخۆشیدا، لە هەرزانیو گرانیدا، لە ساغیو نەخۆشیدا، بە گەنجیو بە پیری، بەشەوو بەڕۆژ، بە نهێنیو بە ئاشکرا!

٢- {وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ} كە رقیان هەڵساو سوور بوونەوە رقەكەیان دەخۆنەوە، هەرچەندە دەسەڵاتیان هەیە رقەكەیان بڕێژن، بەڵام دان بە خۆیاندا دەگرن و بەرەنگاری نەفس و شەیتان دەبنەوە.

٣- {وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ} ئەوانەی لە خراپەی خراپەكاران دەبوورن، كەسێك خراپەیان لەگەڵ دەكاو رقیان هەڵدەستێنێ، نەك هەر رقەكەیان دەخۆنەوەو بەس! بەڵكوو لێشیان خۆش دەبن، ئەمەش پلەیەكی مرۆڤایەتییە، نیشانەی پڕ عەقڵی و بیروڕا راستی و بەهێزی ویست و ئیرادەو توندو تۆڵی كەسایەتییەتی! ئەم پلەیە لە زوور پلەی پێش خواردنەوەیە، چونكە زۆرجار رق خواردنەوە كینەو بوغزاندن لە دڵ و دەروندا دروست دەكا.

٤- {وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} خودا چاكەكارانی خۆش دەوێن، ئەو كەسانەی بە چاكە وڵامی خراپەی خەڵك دەدەنەوە، جا چاكە كردنەكەیان بەگەیاندنی سوود بێ بە خراپەكار، یان بە دوورخستنەوەی زیان دەبێ لێی، لە دونیادا بەوە دەبێ كە لە هەموو ماڧێكی كە لای خەڵك هەیبێ خۆش ببێ، ئەمەش پلەیەكە لە پلەكانی پێشوو بەرزترە!

٥- {[١٣٥] وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً} ئەوانەی كە كردەوەیەكی ناشیرین ئەنجام دەدەن وەكوو غەیبەت كردن {أَوْ ظَلَمُواْ أَنْفُسَهُمْ} یان تاوانێك دەكەن كە زیانەكەی هەر بۆخۆیانە وەكوو خواردنەوەی عەرەق {ذَكَرُواْ اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ} خێرا یادی خودا دەكەنەوەو پەشیمان دەبنەوە، بۆلای خودا دەگەڕێنەوەو داوای لێخۆشبوونی لێ دەكەن، دڵنیان كە بەس خودا لە تاوان خۆش دەبێ و هەر ئەو كەریمی كارسازە، بە گوێرەی دانایی و زانایی خۆی بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ. {وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللَّهُ} كێ جگە لە خودا — لە تاوان خۆش دەبێ؟

{وَلَمْ يُصِرُّواْ عَلَى مَا فَعَلُواْ} لەسەر تاوانەكانیان بەردەوام نەبن، واتە: تۆبەیان لە تاوانەكانیان كردووە، بۆلای خودا گەڕانەوە، بەردەوام نەبوون لەسەر تاوانەكانیان ئەو گوناهەی تۆبەیان لێ كردووە جارێكی تر بۆی نەگەڕانەوە.

{وَهُمْ يَعْلَمُونَ} ئەوانە بزانن ئەمەی كە دەیكەن تاوانە، ئەگەر نەیانزانی ئەوە گوناهیان ناگاتێ!!

{[١٣٦] أُوْلَئِكَ} ئەو موسوڵمانانەی كە ئەو رەوشتانەیان تێدایەو بەو شێوە هەڵس و كەوت دەكەن {جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا}

وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ أُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَٰحِشَةً أَوۡ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ لِذُنُوبِهِمۡ وَمَن يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغۡفِرَةٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَجَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَنِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِكُمۡ سُنَنٞ فَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَٰذَا بَيَانٞ لِّلنَّاسِ وَهُدٗى وَمَوۡعِظَةٞ لِّلۡمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَنتُمُ ٱلۡأَعۡلَوۡنَ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِن يَمۡسَسۡكُمۡ قَرۡحٞ فَقَدۡ مَسَّ ٱلۡقَوۡمَ قَرۡحٞ مِّثۡلُهُۥۚ وَتِلۡكَ ٱلۡأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيۡنَ ٱلنَّاسِ وَلِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَتَّخِذَ مِنكُمۡ شُهَدَآءَۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾

پاداشیان لێخۆشبوونی پەروەردگارە بۆیان، وێڕای چەند باخ و باخاتێك كە بە ژێر دارەكانیاندا جۆگەو جۆبار دەكشێن هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە! {وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ} ئەم پاداشە باشترین پاداشە بۆ چاكەكاران كە بریتییە لە لێخۆشبوونی خوداو دڵنیابوونیان لە سزا نەدانیان و بە مراد گەیشتن بە بەهەشتی بەرین و رازاوە بە هەموو جۆرێكی زۆر رابواردن، بە هەموو جۆرێكی خواردن و خواردنەوە، تەنانەت خۆشی و لەزەتی وای تێدایە: نە چاو بینیویەتی و، نە گوێچكە بیستوویەتی، نە بەسەر دڵی هیچ كەسدا رابووردووە؟!

{[١٣٧] قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ} واتە: پێش ئێوە زۆر جار داب و نەریتی خودا دووبارە بۆتەوە، گەل و نەتەوەی جۆراو جۆر هاتوونەتە كۆڕی ژیانەوەو رۆیشتوون. دە بەسەر زەویدا گەشت و گوزار بكەن، لە شوێنەوارو پاشماوەی كۆنینە بڕوانن، سەیری رابودروی گەل و نەتەوە پێشینەكان بكەن، لە مێژووی ژیاریان تێبفكرێن، رووداوەكان بخوێننەوە ئەو كاتە راستیەتی تەرازووی خوداییتان بۆ ئاشكرا دەبێ، داب و نەریتی تایبەتی خۆیتان بۆ دەردەكەوێ

کە بریتییە لە بەمراد گەیاندنی چاکەکارو خەسارەتمەندی خراپەکار {فَانْظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ} تێبفکرن سەرەنجامی ئەمانە چۆن بوو کە پێغەمبەرانیان بە درۆ خستەوە، چۆن تەفرو توونا کرانو لەناو بران!!؟

{١٣٨ هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ} ئەمەی کە لەمەوپێش گوترا؛ لە قورئانو ئەوەی کە لەوە دوا دێ، هەمووی روونکردنەوەیە بۆ ئادەمیزادان بە گشتیو رێنموویيو ئامۆژگاری کردنە بۆ خواپەرستانو تەقواکاران بە تایبەتی، چونکە هەر ئەمان سوود لە قورئان وەردەگرن.

{١٣٩ وَلاَ تَهِنُوا} ئێوە خۆتان بە زەبوونو لاوازترو ترساو لە شەڕ پیشان مەدەن، {وَلاَ تَحْزَنُوا} خەمو خەفەت بۆ کوژراوان مەخۆن، ئەوانە نەمرنو میوانی خودان {وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ} ئێوە سەربەرزو سەرفرازن، دوا رۆژو سەرکەوتن هەر بۆ ئێوەیە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! {إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} بەمەرجێك ئێوە خاوەن باوەڕی راستو دروست بن!

{١٤٠ إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ} ئەگەر لەو جەنگەدا ناڕەحەتیەکتان تووش بووبێ؛ بریندار بووبن، سەرتان شکابێ، لێتان کوژرا بێ، ئەوە {فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ} ئەوە دوژمنانیشتان؛ کافرەکانی قورەیش هەمان زەبرو زەنگیان بەرکەوتووە؛ ئەوانیش لێیان کوژراوە، لێیان بریندار بووە، بەڵکوو زیاتریش، ئەو تا لە جەنگی بەدردا زیاتریان لێ کوژرا زیاتر تێشکان. کۆڵیان نەداو خۆیان بۆ شەڕێکی تر تەیار کردەوە! جا کە ئێوە لە شەڕی ئوحودا تێشکان ئەوە لە پێشدا لە جەنگی بەدردا سەرکەوتوو بوون، رۆژگاریش وەهایە، هەر رۆژە سەرکەوتن بۆ دەستەیەکە، رۆژێك بۆ ئێوەیەو رۆژێك بۆ ئەوان، هەمووشی لەبەر حیکمەتێکی خودایيە، دەسەلات دەدرێ بە دەستەیەکی بێ برواو رۆژێك بەتاڵ فەرمانڕەوا دەبێ، چەند رۆژێکیش حەق بالادەست دەبێو حوکمڕانی دەکا {وَتِلْكَ الأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ} ئەو رۆژگارانەی ئاوا دەستاو دەست پێ دەکەین لە نێوان ئادەمیزاداندا هەر رۆژەی شانسو نگین بە تاقمێك دەدەین، بەڵام دوارۆژو سەرکەوتنی سەرەنجام بۆ پابەندانی رێبازی خودایيە!

بۆیەش ئاوا هەر رۆژە نگین دەدەین بە تاقمێك {وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ} بۆ ئەوەی پەروەردگار عەدلو دادپەروەری خۆی دەربخا، یاسای بوونەوەر بچەسپێنێ، بۆ ئەوەی پەروەردگار زانیاری خۆی بە موسوڵمانان بزانێنێ بەوەی کە ئاگاداری چۆنیەتی بڕوای بڕوادارانە، بۆ ئەوەی خۆڕاگران لەبەرامبەر دوژمناندا دەربخا، بۆ ئەوەی خەڵك جیاوازییان بزانێو لێکیان جیا بکاتەوە.. بۆ ئەوەی راستی ئیمانی ئیمانداران بچەسپێنێ.

{وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ} بۆ ئەوەش پەروەردگار تاقمێك ئامادەباش بکا بۆ شەهید بوونو لە رێگەی خودادا بکوژرێن، لە پێناو رەزامەندیی خودادا گیانی خۆیان بەخت بکەن، چونکە برێ موسوڵمان بەشداریو ئامادەبوونی جەنگی بەدریان لە کیس چوو بوو ئاواتەخوازی ئەوە بوون هەڵێکیان بۆ هەڵبکەوێو پلەی شەهید بوونو گیان بەخت کردن لە رێگای خودادا بەدەست بێنن!!

{وَاللَّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ} پەروەردگار ستەمکارانی خۆشناوێن، سزایان دەدا، چونکە ستەمیان لە خۆیان کردووە ئاژاوەیان لە زەویدا ناوەتەوە، سەریان لە خەڵکی تێك داوە؛ لە پاساوی ئەوەدا پەروەردگار پەلە دەکا لە سەرنگون کردنیان، لە وەرگێڕانی تەختو بەختیان! لەکاتی پێویستو ماوەی دیاری کراودا سەرنگرێیان دەکا، لەم رووەوەیە: کە ستەمکاریی پایەدار نابێو ئاکامی فەوتانو وەرگەڕانە!!

{١٤١ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ} هەروەها بۆ هەڵبژاردنو جیاکردنەوەی بڕوادارانی راستاڵ لە دوو ڕووەکان، واتە: رۆژگارو شانسو نگین ئاڵوگۆڕ پێ دەکەین بۆ ئەوەی خاوەن باوەڕانی پاڵفتەکراو دیاری بکەین، لە موسوڵمانانی دەروون زەعیف هەڵیان هاوێرین، موسوڵمانانی راستاڵ لە موسوڵمانانی بڕوا لێڵو لەرزۆك جیا بکەینەوە! بۆ ئەوەی ئەو موسوڵمانە پاڵفتەکراوە ببێتە پارچە زێڕێکی پاڵفتەو لە بۆ تەدراو، خەڵکی تر بیناسێو ببێتە نموونەو هی تریش شوێنی بکەون، بۆ خۆشی خۆی بناسێ! چونکە زۆرجار ئادەمیزاد بۆخۆی خۆی ناناسێو حەقیقەتی راستی خۆی نازانێ!! ئەزموونو تاقیکردنەوەی وەکوو جەنگی ئوحود ئامێر، پاڵفتەی دەکاو راستیو پیاوەتی دەردەکەوێ!!

{وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ} هەروەها ئەو تاقیکردنەوەیە بۆ ئەوە بوو کە نائومێدیو نەمانی هیوا روو بکاتە دڵو دەروونی خودانەناسان، هیچ بنەماو ماکی ئازایەتیو هەڵمەتیان تێدا نەمێنێ! چونکە ئەوان ئەگەر سەربکەون ئاوا زیادەڕەوی دەکەن، سەرباری کوشتنو برین؛ کوژراوەکان ئەتك دەکەن، ئەمەش دەبێتە هۆی فەوتانو نەمانیان، ئەوان لە ئاست موسوڵمانانی راستەقینەدا هیچ وجوودێکیان نیە، بیروباوەڕی بەتاڵو پووچی ئەوان کاتێ دیارە، کە حەقو راستی موسوڵمانان دیار نەبێ!

وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَمۡحَقَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾ أَمۡ
حَسِبۡتُمۡ أَن تَدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ
مِنكُمۡ وَيَعۡلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدۡ كُنتُمۡ تَمَنَّوۡنَ ٱلۡمَوۡتَ مِن
قَبۡلِ أَن تَلۡقَوۡهُ فَقَدۡ رَأَيۡتُمُوهُ وَأَنتُمۡ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ
إِلَّا رَسُولٌ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِ ٱلرُّسُلُۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوۡ قُتِلَ
ٱنقَلَبۡتُمۡ عَلَىٰٓ أَعۡقَٰبِكُمۡۚ وَمَن يَنقَلِبۡ عَلَىٰ عَقِبَيۡهِ فَلَن يَضُرَّ
ٱللَّهَ شَيۡـٔٗاۗ وَسَيَجۡزِي ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفۡسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِ كِتَٰبٗا مُّؤَجَّلٗاۗ وَمَن يُرِدۡ
ثَوَابَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا وَمَن يُرِدۡ ثَوَابَ ٱلۡأٓخِرَةِ نُؤۡتِهِۦ
مِنۡهَاۚ وَسَنَجۡزِي ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيّٖ قَٰتَلَ مَعَهُۥ
رِبِّيُّونَ كَثِيرٞ فَمَا وَهَنُواْ لِمَآ أَصَابَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَمَا ضَعُفُواْ
وَمَا ٱسۡتَكَانُواْۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوۡلَهُمۡ
إِلَّآ أَن قَالُواْ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسۡرَافَنَا فِيٓ أَمۡرِنَا وَثَبِّتۡ
أَقۡدَامَنَا وَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ
ثَوَابَ ٱلدُّنۡيَا وَحُسۡنَ ثَوَابِ ٱلۡأٓخِرَةِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

{١٤٢ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جَاهَدُواْ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ} ئایا وا گومان دەبەن کە بچنە بەهەشتەوە بەبێ ئەوەی لە ڕێگای خودادا تێکۆشان بکەن‌و لە پێناو بەرنامەو ئایینەکەیدا خۆتان بەخت بکەن؟؟ بەتەمای ئەوەن بەبێ تاقیکردنەوەو تووشبوونتان بە جۆرەها گیروگرفتی تاڵ‌و ناسۆری سامناك بەهەشتان دەست کەوێ؟! هێشتا خودا گیانی خۆ بەخت کردن‌و تێکۆشانی ئێوەی بۆ خەڵکی دەرنەخستبێ؟ تێکۆشەری‌و خۆڕاگری ئێوە دەرنەکەوتبێ! چۆن هەروا بە هەوانتەو بە قسە بەتەمای بەهەشتن!!؟

{١٤٣ وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ} بێگومان ئێوە بوون، ئاواتەخوازی شەهیدبوون بوون، لە پێش ئەوەدا کە شەڕەکە ببینن، بەڵام کاتێك جەنگ بەرپا بوو لەگەڵ دوژمن لە ئوحوداو چاوتان بە لێك دان‌و تێك ڕژان کەوت، بریسك‌و بریقی شمشێرو سەرە ڕمتان بینی، ڕیزی خۆڕاگری‌و راوەستاوی جەنگاوەرانتان بینی، ئیتر ترسان‌و دڵە لەرزەتان پێ کەوت‌و پێغەمبەرتان لە کاتێکی زۆر ناسکدا بەجێهێشت‌و هەڵاتن، لە هەموو لایەکەوە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) تیرەباران دەکراو بەردی بۆ دەهاوێژرا، کافرەکان دەوریان دابوو؛ ئالەو کاتەدا ئێوە دەورتان چۆڵ کردو هەڵاتن!! ئەو بانگی ئێوەی دەکرد کە دەوری چۆڵ نەکەن‌و دژی دوژمن بجەنگێن‌و شەڕ بکەن‌و خۆڕاگر بن‌و وره بەرزو دڵ قایم‌و گورج‌و گۆڵ بن‌و مەیدان چۆڵ نەکەن، بانگی دەکردن بۆ خوداپەرستی‌و خۆڕاگری‌و وره‌بەرزیی! بەڵێ بە چاوی خۆتان هۆکاری مردنتان بینی، دیتان براو خزم‌و هاوەڵانتان کوژران‌و لاشەیان کەوتە سەر زەوی، ئێوەش خەریك بوو بکوژرێن! ئەمە لۆمە کردنێکی بە هێزە، بۆ ئەوانەی کە لە پێش جەنگەکەدا خۆیان دەخواردەوەو ئاواتەخوازی بەرپابوونی شەڕێکی وەکوو شەڕی بەدر بوون‌و ئیلحاحیان لە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) کرد کە خۆببەستێ‌و بچێتە دەرێ بۆ شەڕ، کەچی کە تەنگانە هات پاشەکشەیان لێ کردو هەڵاتن‌و کەمێکیان نەبێ کەسیان لەگەڵ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) نەمانەوە!

{١٤٤ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ} موحەممەد کە هەیە پێغەمبەرێکە ئادەمیزادە، نەخۆشی‌و کوژران‌و برینداربوون‌و مردنیشی بەسەردا دێ، وەکوو چۆن ئەو شتانە بەسەر پێغەمبەرانی پێش خۆیدا هاتوون، ئەوەتا پێش ئەو مووساو عیسا هاتوونەتە ژیانەوەو دوایی مردوون، زەکەریاو یەحیا کوژراون، لەگەڵ ئەوەشا ئایینەکانیان هەر ماون، پەیڕەوکەرانیان هەن، کەوابێ پێویستە لەسەرتان کە لەسەر ئایین بەردەوام بن، تەنانەت ئەگەر پێغەمبەر بمرێ یان بکوژرێ، نابێ ئێوە هەڵبگەڕێنەوەو لە ئایین پەشیمان ببنەوە. پێغەمبەر ئادەمیزادێکە وەکوو باقی پێغەمبەران، ئەرکی پێویستی خۆی لەسەرشانە، ئەرکەکەی کۆتایی دێ بەلە دونیا دەرچوونی، جا کەسێك موحەممەد بپەرستێ ئەوە بابزانێ ئەو دەمرێ، کەسێکیش خودا بپەرستێ، ئەوە خودا زیندووەو نامرێ. {أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ} ئایا ئەگەر موحەممەد مرد یان کوژرا!! ئێوە پاشگەز دەبنەوە؟! دەچنەوە سەر حاڵەتی نەفامی‌و گومڕایی؟! نابێ ئێوە هەرگیز بیر لە شتی وا بکەنەوەو هەڵوێستی ئاوا نەفامانە بنوێنن، خۆئەگەر پاشگەز ببنەوە، زیانەکەی بۆخۆتانە، چونکە {وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىَ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللّهَ شَيْئًا} کەسێك دوای موسوڵمان بوونی پاشگەز ببێتەوەو لە ئایین پەشیمان بێتەوە، واز لە تێکۆشان‌و بەرەنگاری دوژمن بهێنێ، ئەوە با

بزانێ هیچ زیانێك بە خودا ناگەیەنێ، بەڵكوو زیان بە خودی خۆی دەگەیەنێو بۆخۆی سزای دۆزەخ دەستەبەر دەكا. كەسێكیش خوداپەرست بێ بە مردنو كوژرانی پێغەمبەر واز لە ئایین نەهێنێو سوپاسگوزاری نیعمەتەكانی خودا بێ، لە پێناو ئایینیدا شەڕ بكا، لە حاڵی ژیانو مردنیدا پەیڕەوی پەیامی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بكا، ئەوە شوكرانە ژمێرە {وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ} خودا پاداشی شوكرانە ژمێران دەداتەوە، بە گوێرەی كردارو هەڵوێستیان بەهرەمەند دەبن! ئەم ئایەتە ڕێخۆشكەر بوو، بۆ لە دونیا دەرچوونی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ)، یادخەرەوە بوو، بۆ ئەوانەی وەكوو ئیمامی عومەر بیریان لە مردنی پێغەمبەر نەكردبووەوە، تەنانەت عومەر (رضيَ اللهُ عنهُ) كە هەواڵی لە دونیا دەرچوونی پێغەمبەری بیست، تاساو سەرسام بوو، تووشی صەدمە بوو، وتی: هەركەسێ بڵێ: موحەممەد مردووە دەیكوژم، بەم شمشێرە دوولەتی دەكەم!

{[١٤٥] وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ كِتَابًا مُّؤَجَّلاً} هیچ كەسێك نامرێ مەگەر بە ویستی خودا نەبێ، هەتا ئەو ماوەیەی بۆی دانراوە تەواوی نەكا لە ژیان دەرناچێ، دەبێ خودا ئیزن بدا ویستو ئیرادەی لەسەر مردنەكەی بێ ئەمجار دەمرێ!

{وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ} كەسێك هەوڵ بدا بۆ دونیاو ئامانجو مەبەستی بە دەستهێنانی دونیا بێ، ئەوە بە گوێرەی خۆی بەشی دەدەینو لە قیامەت بێ بەشە! كەسێكیش هەوڵ بۆ دواڕۆژ بدا، ئامانجی پلەو پایەی قیامەت بێ بێبەشی ناكەین!

{سَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ} واتە: ئێمە پاداشی شوكرانەژمێران دەدەینەوە، بەفەزڵو گەورەیی خۆمان لە دونیاو قیامەت بە گوێرەی شوكرو كردەوەیان لە پاداشی ئەوەدا كەلە شەڕدا هەڵنەهاتوون پاداشی نەبڕاوەیان دەدەینەوە. بەڵام ئێوە ئەی ئەو كەسانەی هەڵپەی دونیاتانە، لە ڕۆژی جەنگی ئوحودا وازتان لەسەنگەری بەرگری هێناو سەرپێچی فەرمانی پێغەمبەرتان كرد، ئەو دەستكەوتەی كە پێغەمبەر بانگەوازی بۆ دەكردن لە كیس خۆتان دا: كە خۆشبەختی دونیاو قیامەتە!

{[١٤٦] وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ} زۆر لە پێغەمبەران لە ڕێگای خودادا جەنگاون، تێكۆشاون، پەیڕەوكەرانیشیان شان بەشانی ئەوان لە پێناو بەرزكردنەوەی شیعاری (لا إله إلا الله)دا شەڕیان كردووە، نموونەو ڕەهنومایی كەری ڕۆشنبیرو شارەزایی كەر بوون.

{فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا} ئەوانە زەبوونیو لاوازییان نیشان نەئەدا لەبەرامبەر شەڕو شۆڕو كوژرانی خۆیانو پێغەمبەرەكانیان، دەستەوئەژنۆ دانەنیشتوون ورەیان نەڕووخاوەو مل كەچی دوژمن نەبوون.

{وَمَا اسْتَكَانُوا} دونیاپەرستو خۆپەرست نەبوون، پشتیان لە دوژمن نەكردووە، بەڵكوو خۆڕاگرو بەئارام بوون. {وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ} پەروەردگار خۆڕاگرانی خۆش دەوێن؛ ئەوانەی خۆیان خۆڕاگربوونو ورەی هاوەڵانیشیان بەرزكردۆتەوە، ئەوانە خودا ڕێنومایان دەكاو پاداشی باشیان دەداتەوە! ئەمە سەركۆنەكردنی موسوڵمانانی ئوحودی تێدایە! كە لەو ڕۆژەدا ورەیان ڕوخاو دڵەلەرزەیان پێكەوت، بە هەواڵی كوژرانی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) دەستیان لە كراسی هاتە دەرو، توانای بەرامبەری كردنی كافرەكانیان نەماو بیریان لەوە كردەوە چۆن پەیوەندی بە ئەبو سوفیانەوە بكەن لێبوردنیان بۆ دەستەبەر بێ!

دەی ئەوە كردەوەیو هەڵوێستی زۆربەی هاوەڵانی پێغەمبەرەكانی پێشوو بوو، {[١٤٧] وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلاَّ أَن قَالُواْ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} لەكاتی تێكڕژانو ڕووبەڕوو بوونەوەی خودا نەناساندا جگە لەنزاو پاڕانەوە لەخوا هیچی تریان نەدەگوت، هەر دەیانگوت: پەروەردگارا! لە گوناهو كەمتەرخەمیمان خۆشبە، عەیبو عارو سەرپێچی كردنی فەرمانی خۆتمان داپۆشە، ئەژنۆمان بەهێز بكە، نزاو پاڕانەوەو داوای لێخۆشبوونیان لەخودا لەگەڵ ئەوەدا كە ڕەببانیو خوداویست بوون! ئەمە ئاماژەیە بە هەست كردنیان بە تەقصیرو كەمتەرخەمی، داواكردنی لێخۆشبوون لەپێش داوای ورەبەرزیو خۆڕاگری، بەو مەبەستەیە كە دڵو دەروونیان پاك بێو دوعاكەیان گیرابێ..

{[١٤٨] فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} ئیتر خودا لە پاداشتی خۆڕاگریو نزاو پاڕانەوەیاندا سەركەوتنو زاڵبوونیانی بەسەر دوژمندا پێ بەخشین. ناوو شۆرەتی پیاوەتی دونیایان دەست كەوت، وێڕای پاداشی باشی قیامەتیان كە ڕەزامەندیی خوداو ڕەحمەتو شادبوونیانە بە بینینی پەروەردگار لە بەهەشتدا، چونكە ئەوان لە دونیادا كردارو هەڵوێستیان بەگوێرەی ویستی خودا

بووه، ویستوویانه سوننەتی خودا لەسەر زەوی بەرقەرار بکەن، خوداش چاکەکاری ئاوای خۆش دەوێن، پاداشی باشی ئەو کردارە چاکانەیان دەداتەوە!

{[١٤٩]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوَاْ إِن تُطِيعُواْ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُواْ خَاسِرِينَ} ئەی ئەو کەسانەی کە بڕواتان هێناوەو موسوڵمان بوون، ئەگەر گوێڕایەڵی ئەوانە بکەن کە بڕوایان بە ئایینی ئێوە نیەو پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرەکەتان ڕەت دەکەنەوە، وەکوو ئەبو سوفیان‌و هاوەڵانی، عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی سەرۆکی دووڕووەکان‌و شوێنکەوتووانی، هەروەها سەرانی جوولەکەو گاورەکان، ئەوە بزانن دوای موسوڵمان بوونتان دەتانگێڕنەوە بۆ کوفرو خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت دەبن، لە دونیادا زیللەتی کوفرو بێدینی بەسەر شانتاندا دێ، عیزەتی ئیسلامتان لە کیس دەچێ! دوژمن لە وڵاتاندا جێگیر دەبێ، لەزەتی سەرکەوتن‌و فەرمانڕەوایی‌و باڵادەستیتان نامێنێ.

{[١٥٠]بَلِ اللّهُ مَوْلاَكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ} ئێوە پشت بەوانە مەبەستن، بە هیوای یارمەتی بێ باوەڕان مەبن، بەڵکوو خودا سەرپەرشتیکاری ئێوەیە، ئەو یارمەتیدەرو پشتیوانتانە، ئەو باشترین یارمەتیدەرە؛

{[١٥١]سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُواْ بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا} ترس‌و لەرز دەخەینە دڵ‌و دەروونی ئەوانەی کە خوانەناسن‌و گومڕاو کافرن، چونکە ئەوان شەریك بۆ خودا دادەنێن، بەردو دارێك دەکەنە هاوبەشی خودا، کە هیچ بەڵگەو دەلیلێك نە عەقڵی‌و نە هەستی (حسی)یان بەدەستەوە نیە، کە شیاوی پەرستن بن! تاکە بەڵگەیان لەپەرستنی ئەو بتانەدا لاسایی کردنەوەی باوك‌و باپیریانەو دەڵێن: ئێمە بیستوومانە ئەوانە ئەو بتانەیان پەرستووە، ئێمەش شوێن ئەوان دەکەوین {بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ – الزخرف/٢٢}.

دامەزرانی بیروباوەڕیان لەسەر ئەو بنەما پڕوپووچانە سەردەکێشێ بۆ پشێوی دڵ‌و دەروونیان، شێوانی عەقڵ‌و هۆشیان، تێکچوونی بیرو بۆچوونیان، پەیدابوونی ترس‌و لەرز لە دڵیاندا وێڕای ئەو بەدبەختییەی جیهانیان {وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ} لە قیامەتا جێگایان دۆزەخە، بەهۆی ستەمکارییان لە خودی خۆیان، بەهۆی کوفرو بێدینی‌و سەرپێچی کردنیانەوە. {وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ} دۆزەخ خراپترین پەناگەو شوێنی مانەوەی ستەمکارانە.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَرُدُّوكُمۡ عَلَىٰٓ أَعۡقَٰبِكُمۡ فَتَنقَلِبُواْ خَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ ٱللَّهُ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلنَّٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلۡقِي فِي قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلرُّعۡبَ بِمَآ أَشۡرَكُواْ بِٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗاۖ وَمَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُۖ وَبِئۡسَ مَثۡوَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدۡ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعۡدَهُۥٓ إِذۡ تَحُسُّونَهُم بِإِذۡنِهِۦۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلۡتُمۡ وَتَنَٰزَعۡتُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ وَعَصَيۡتُم مِّنۢ بَعۡدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمۡ عَنۡهُمۡ لِيَبۡتَلِيَكُمۡۖ وَلَقَدۡ عَفَا عَنكُمۡۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ ۞إِذۡ تُصۡعِدُونَ وَلَا تَلۡوُۥنَ عَلَىٰٓ أَحَدٖ وَٱلرَّسُولُ يَدۡعُوكُمۡ فِيٓ أُخۡرَىٰكُمۡ فَأَثَٰبَكُمۡ غَمَّۢا بِغَمّٖ لِّكَيۡلَا تَحۡزَنُواْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا مَآ أَصَٰبَكُمۡۗ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

{[١٥٢]وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّهُ وَعْدَهُ} سوێند بە خودا بێگومان پەروەردگارتان بەڵێنی خۆی بەسەرکەوتنتان بەسەر دوژمندا هێنایە دی {إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ} ئەوکاتەی دەستتان کرد بە لێدان‌و کوشتنیان‌و هەڵاچۆتان دەکردن بە پشتیوانی خوداو یارمەتیدانی {حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ} تا ئەوکاتەی ترس‌و خۆف دایگرتن، لەشەڕ ترسان‌و ئەژنۆتان شکا {وَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ} کێشەتان تێکەوت دەربارەی جێبەجێ کردنی فەرمانی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) لێتان بوو بە مقۆ مقۆ لەسەر کەژی ئوحود، هەندێکتان وتتان: با شوێنی خۆمان بەجێ بێڵین‌و فریای تاڵان بکەوین، هەندێکیشتان وتتان: بێ ئەمری پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) ناکەین، لە سەنگەرەکاندا تەنها عەبدوڵڵای کوڕی جوبەیر (کە سەرکردەی تیرهاوێژەکان بوو) لەگەڵ چەند هاوەڵێکیدا مانەوەو ئەوانی تر شوێنەکانی خۆیان چۆڵ کرد {وَعَصَيْتُم مِّن بَعْدِ مَا أَرَاكُم مَّا تُحِبُّونَ} سەرپێچی فەرمانی پێغەمبەرتان کرد دوای ئەوەی پێتان خۆش بوو ئەوەی دیتان! کە بریتی بوو لە تێکشکانی سوپای کوفرو سەرکەوتنی موسوڵمانان‌و

هەبوونی دەستکەوتو غەنیمەت، ئیتر وادەی پەروەردگار بە یارمەتیدانتان دوا کەوت.

{مِنكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا} هەتان بوو هەڵپەی دونیای بوو؛ دەیویست دەستکەوتو غەنیمەتی دەست بکەوێ! ئیبنو مەسعود دەفەرموێ: هیچ کەس لە هاوەڵانی پێغەمبەر هەستی بەوە نەدەکرد کە دونیاویستیان تێدابێ! تا رۆژی جەنگی ئوحود هات! ئەوانە ئەو کەسانە بوون کە لەسەر کەژەکە سەنگەرەکانی خۆیان چۆڵ کردو بەهیوای گرتنی تاڵان هاتنە خوارێ. {وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ الآخِرَةَ} هەشتان بوو، پاداشی رۆژی قیامەتی دەویست، پابەندی فەرمانی پێغەمبەر بوون‌و شوێنی خۆیان جێ نەهێشت‌و لەگەڵ سەرکردەکەیان؛ عەبدوڵڵای کوڕی جوبەیر مانەوە، خالیدی کوڕی وەلیدو عەکرەمەی کوڕی ئەبو جەهل – کە ئەوسا کافر بوون – هەڵمەتیان بۆ بردن دەوریان گرتن ئەوانەی مابوونەوە لەسەر کەژەکە شەهیدیان کردن!! لۆمەکە روو دەکاتە ئەوانەی سەرپێچیان کردو شوێنی خۆیان بەجێ هێشت‌و هەڵاتن، روو ناکاتە ئەوانەی کە لە شوێنی خۆیان مانەوەو تا شەهید بوون بەرگرییان کرد، {ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ} دوای ئەوە کە لەسەرەتاوە سەرکەوتن، بەهۆی شکاندنی فەرمانی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) شکان‌و کوژران‌و هەڵاتنی بەسەردا هێنان {لِيَبْتَلِيَكُمْ} بۆ ئەوەی بیروباوەڕتان تاقی بکاتەوە، بۆ خۆتان بزانن، تا چ ڕادەیەك خۆڕاگرن – چونکە خودا بۆخۆی پێش ئەوەش ئەوەی دەزانی – {وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ} دڵنیا بن خودا لەو تاوانەتان خۆش بووە، بەو زێرکەوتن‌و تاقیکردنەوەتان شوێنەواری تاوانەکانتانی سڕییەوە، تۆبەی لێ قبووڵ کردن، پەشیمانیتان وەرگیرا، {وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ} خودا خاوەن فەزڵ‌و بەزەییە بۆ موسوڵمانان، چونکە بەهۆی تاوانەکانیانەوە لە بێخ دەری نەهێنان! وێ دەچێ هۆیەك لە هۆیەکانی بەزەیی هاتنەوەی خودا پێیان زۆری ژمارەو هەبوونی چەك‌و پێویستیاتی جەنگ لەلای کافرەکان، لەهەمان کات دا کەمیی موسوڵمانان‌و نەبوونی پێویستیاتی جەنگ لایان.

{[١٥٣] إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَ تَلْوُونَ عَلَى أحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ} یادی ئەوە بکەنەوە کە کافرەکان بۆ سەر کێوەکە هەڵیان بڕین‌و راویان نان، ئێوە بە شکاوی راتان دەکردو ئاوڕتان لەکەس نەدەدایەوە، لەبەر ترس‌و لەرزو پەشۆکاوی خۆتان دەتان قوچاند، پێغەمبەرتان بەجێ هێشت بوو، لە دواوە بانگی دەکرد دەیگوت: هەڵمەیەن‌و وەرنەوە بۆلای من‌و لە دەورم کۆببنەوەو خۆڕاگرن‌و بەرگری بکەن‌و هەڵمەت بەرن؛ ئەوە من پێغەمبەرم ماوم، نەکوژراوم، کەسێك بگەڕێتەوەو هەڵمەت بەرێ بەهەشت بۆخۆی حەڵاڵ دەکا.

بەڵام ئێوە گوێتان پێ نەداو نەگەڕانەوە بۆلای پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ). {فَأَثَابَكُمْ غُمَّاً بِغَمٍّ} پەروەردگار سزای دانەوە بە غەم‌و ناڕەحەتی‌و تێشکان بەهۆی ئەو غەم‌و ناڕەحەتییەی خستانە دڵی پێغەمبەرەوە کە سەرپێچی فەرمانتان کرد. کەوابێ (خەم)ی یەکەم تێشکانی موسوڵمانان‌و لە کیس چوونی دەستکەوت‌و کوژرانی هاوەڵانی پێغەمبەرە (دروودی خوای لەسەر بێ)، (خەم)ی دووەم کە هۆی خەمی یەکەمە، ئەو ناڕەحەتییەیە کە تووشی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بوو بەهۆی سەرپێچی کردنی ئێوەوە بۆ فەرمانەکەی!! خودا تووشی ئەو ناخۆشی‌و چەرمەسەرییەی کردن بۆ ئەوەی ئارام بگرن‌و لەسەر ناڕەحەتی‌و خۆ بۆ ناخۆشی رابگرن، لە ناو رووداوەکاندا قاڵ بین؛ {لِّكَيْلاَ تَحْزَنُواْ عَلَى مَا فَاتَكُمْ} تا خەفەت بۆ ئەوە نە خۆن کە لە کیستان چووە لە سوودو تاڵانی جەنگ. {وَلاَ مَا أَصَابَكُمْ} هەروەها خەفەت نەخۆن بۆ ئەو زەرەرو زیانەی تووشتان بووە، ئەو ئێش‌و ئازارەی پێتان گەیشتووە لە دوژمنەوە وەکوو کوژران‌و بریندار‌ی‌و ماندووبوون‌و برسیایەتی‌و تینوایەتی؛ {وَاللّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} خودا ئاگاداری کردارو هەڵوێست‌و مەبەستانە لەسەر چاکەو خراپە پاداشتان دەداتەوە! چونکە کردەوە هۆکارە بۆ سەرکەوتن‌و، هەل بەدەست هێنانە بۆ تەواوبوونی ئیمان‌و خۆڕازاندنەوەیە بە رەوشتی بەرز.

{[١٥٤] ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاساً} ئەمجارە خودا دوای ئەو غەم‌و ناڕەحەتییە تووشیان هات، پاش ئەو ترس‌و لەرزەی پێتان گەیی، ئەمن‌و ئاسایش‌و ئارامی ناردە سەر دڵتان، تەنانەت ئەوەندە لە دوژمنتان بێ باك بوون وەنەوز دایگرتن،وەنەوزیش لەکاتی وادا نیشانەی بێ باکی‌و ئەهەمیەت پێ نەدانە، بۆ ئەوەی ئەو سەرشۆڕییە بشۆنەوە، رەدی ئیعتیبار بکەنەوە، ئەو زەبوونی‌و لاوازییە تووشی هاتوون نەمێنێ.

{يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنكُمْ} بەڵێ، وەنەوز (خەوەنوچکە) کۆمەڵێکی داپۆشین کە بریتی بوون لە کۆچکەران‌و زۆربەی یاریدەدەران واتە: ئەوانەی بڕوا قایم‌و گەشبین بوون، یان کۆمەڵی یەقین‌و خۆڕاگرو پشت بەستوو بە خودا بوون، ئەوانەی کە

دڵنیا بوون لەوەی پەروەردگار یارمەتی پێغەمبەرەکەی دەداو ئاواتەکانی بۆ دێنیتە جێ.

{وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ} کۆمەڵێکیش خەمی خۆیان هەموو شتێکی لە بیر بردبوونەوە، ترس دڵو دەروونی داگیر کردبوون، چونکە بتمانەیان بە یارمەتیدانی خودا نەبوو، بڕوایان بە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) نەبوو ئەوانە کۆمەڵی دووڕووەکان بوون، وەکوو عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیو مەعتەبی کوڕی قوشەیرو هاوەڵانیان، ئەوانە وەنەوزیان نەدەهاتێو لە ترسو دڵە ڕاوکەو هەلەقدا بوون، هیچ کۆڵێکیان بە پێغەمبەرو ئایینەوە هەڵ نەگرتبوو!!

{يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ} گومانیان بە خودا دەبرد بەشێوەیەکی ناڕەوا، دەیانگوت: ئەگەر ڕاست بوایە موحەممەد پێغەمبەرە کافرەکان ئاوا زاڵ نەدەبوون بەسەریدا!! ئەم جۆرە وتانە جگە لە کافرو موشریك کەسی تر نایڵێ:

{يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الأَمْرِ مِن شَيْءٍ} بڕێکیان بە بڕێکییانیان دەگوت: ئایا ئێمە لە سەرکەوتنو سەرفرازی بەشمان هەیە؟ پرسیارەکەیان بەشێوەیەکی ئینکاری ئامێز بوو، مەبەستیان ئەوەبوو کەهیچ سەروەرێکیان دەست ناکەوێ، ئەوان وا لە ئایین تێگەیشتبوون کە هەر دەبێ خاوەن ئیمان سەرکەون، پێیان وابوو ئایینو سەرکەوتن دوو شتی لێك جیا نەبووەون! بەڕاستی گومانەکەیان هەڵەبوو، چونکە یارمەتیدانی خودا بۆ پێغەمبەرانی ئەوە ناگەیەنێ کە دەبێ هەموو کاتێك پەیڕەوانی پێغەمبەرانی سەرکەون، بەڵکوو ڕێ دەکەوێ ژێر دەکەون، کاتێك پەیڕەوی یاسایی سروشتیان نەکردبێ، بەڵام هەموو کاتێ کۆتای زێڕینو سەرفرازی دوا ڕۆژی بۆ تەقواکارانە.

{قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ} پێیان بڵێ: هەرکارێك ئەنجام دەدرێ، ئەوە بە گوێرەی دابو نەریتی خودایەو بە پێی یاسای ئەو هەڵدەسوڕێ!! لە ئاکامی پەیوەندی هۆو هۆکار (علە معلول)وە دێتەجێ.

سەرکەوتنو هەڵسوڕانی کاروبار هەمووی بەدەستی پەروەردگارە، کەس ڕایەی ناکەوێ بە هی خۆی بزانێ، خودا یارمەتی بەندە موخلیصە باوەڕدارەکانی دەدا.

ئەو کۆمەڵە خودانەناسو دووڕووانە {يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لاَ يُبْدُونَ لَكَ} لە دڵی خۆیاندا بیروباوەڕێکیان شاردۆتەوە کە ناوێرن بۆتۆی ئاشکرا بکەن؛ ئەوان کە پرسیارت لێ دەکەنو دەڵێن: {يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا}

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (١٥٤) إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ وَلَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ (١٥٥) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُواْ فِي الأَرْضِ أَوْ كَانُواْ غُزًّى لَّوْ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ لِيَجْعَلَ اللّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (١٥٦) وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ (١٥٧)

دەڵێن: کە سەرکەوتنو زاڵبوون بەدەست خوداو بەندە ڕاستگۆکانی بوایە وەکوو موحەممەد دەیڵێ: کە کاروبار بەدەست خودایەو سەرکەوتن بۆ خۆشەویستانیەتی، ئێمە ئاوا ژێر نەدەکەوتین؟! ئەو هەموو موسوڵمانە نەدەکوژران، ئەگەر موحەممەد بەڕاستی پێغەمبەر بوایە، ئاوا ژێر نەدەکەوت؟

{قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ} پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە لە ماڵی خۆشتان بوونایە ئەوانەی کوژرانیان لە زانستی خودادا دیاری کراوە، دەهاتنە ئەم شوێنی کوژرانەیانو گیانیان دەردەچوو، ئەم دەشتە دەبووە شوێنی لە خوێندا گەوزانیان.

بە کورتی ترس، قەزاو قەدەر ناگێڕێتەوە، تەگبیر بەرامبەری تەقدیرو نەخشەکێشانی خودا ناگا، ئەوانەی کوژرانیان بۆ نووسراوە دەبێ بکوژرێن ئەگینا زانیاری خودا دەبێتە نەزانی!! ئەوانەی کوژران، بۆیە کوژران چونکە ئەجەلیان هاتبوو! بەگوێرەی نەخشەی (لوح المحفوظ) بوو.

{وَلِيَبْتَلِيَ اللّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ} پەروەردگار ئەو تێشکانەی تووشی موسوڵمانان کرد بۆ تاقیکردنەوەی ورەی خاوەن

باوەڕان‌و دەرخستنی ڕێژەی ئیخلاص‌و خۆڕاگریان.

{وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ} بۆ لێك جیاكردنەوەو لێك هەڵاواردنی ئەوەی لە دڵیاندایە لە نەخۆشی‌و خەتوكەدانی شەیتان‌و پاك كردنەوەی دڵ، تا بڕواو ئیمانتان بگاتە ترۆپكی یەقین.

{وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} خودا پێویستی بە تاقیكردنەوە نیە، هیچ شتێكی لێ ون نابێ، لە ئاسمان‌و زەویدا شتێك نیە خودا پێی نەزانێ! خودا زانایە بە نهێنی دڵ‌و دەروون، دەزانێ چییان تێدایە. ئەوەی بۆیە كرد، تا چۆنیەتی ئەو خەڵكە دەربخا، هەڵوێستی موسوڵمانانی خۆڕاگرو ڕاستاڵ لە هەڵوێستی دووڕوو فێڵباز جیا بكاتەوە..

{[١٥٥] إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ} ئەو تیرهاوێژانەی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) لە جەنگی ئوحوددا فەرمانی پێ كردن كە لەشوێنی خۆیاندا جێگیر بن‌و نەجوڵێن بۆ ئەوەی پارێزگاری پشتەوەی سوپای ئیسلام بكەن، شوێنی خۆیان بەجێ نەهێشت مەگەر بە خەتوكەی شەیتان نەبێ بۆیان، شەیتان ئەو كاری پێكردن‌و هەڵی خەڵەتاندن، چونكە بڕێ تاوانیان كردبوو.

ئەمجار {وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ} بێگومان خودا لە تاوانی هەڵاتنەكەتان خۆش بوو، لە قیامەتدا سزاتان نادا لەسەری! سزای دونیاشیان كە ئاوا تێشكان‌و تووشی دەردی سەری هاتن ئەوە تاقیكردنەوەو پاڵفتەكردن‌و لە بۆتەدان بوو بۆیان ئەمەش دەرگای هومێدیان لێ دەكاتەوەو ناهێڵێ نائومێدیی دڵ‌و دەروونیان داگرێ {إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ} بێگومان خودا زۆر بە بەزەییە، دوای تۆبەكردن لە تاوانی گەورەو بچووكی بەندەكانی خۆش دەبێ، زۆر لەسەرخۆو هێدییە، تۆڵەی دەس بەجێ ناسێنێ! بەڵكوو مۆڵەتی بەندەی دەدا بۆ ئەوەی بە خۆیدا بچێتەوە، هەڵەكانی خۆی ڕاست بكاتەوە چارەسەری كەم‌و كورتییەكانی بكا.

{[١٥٦] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُواْ فِي الأَرْضِ أَوْ كَانُواْ غُزًّى لَّوْ كَانُواْ عِنْدَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ} ئەی خاوەن باوەڕان! نەچن وەكوو ئەو بێ بڕوایانە بكەن: كە هەركاتێ براو خزم‌و كەس‌و كاریان بچووونایە بۆ سەفەرێك، یان بۆ غەزایەك‌و بمردنایە؛ یان شەهید بكرانایە، دەیانگوت: ئەگەر نەچووونایەو لەلای ئێمە بمانایەوە نەدەمردن‌و شەهید نەدەكران! ئەی خاوەن بڕوایان ئێوە! بیروباوەڕی وا پەیڕەو مەكەن، بیروبۆچوونی وا لە دڵ‌و دەروونی خۆتان دەربكەن، ئەوە سەرلێشێوانە بەرامبەر بە ئایین‌و گومراییە لە بیروباوەڕدا، چونكە ژیان‌و مردن بە دەست پەروەردگارن.

{لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ} بۆ ئەوەی سەرەنجامی ئەو جۆرە قسانە ببێتە داخ‌و كەسەر لە دڵیانداو زیاتر بۆیان بە پەرۆش بن، ورەیان بڕوخێ‌و پەشیمانی بنوێنن ئەگەر ئێوە پەیڕەوی ئەو خوا نەناسانە بكەن وەكوو ئەوان تووشی حەسرەت دەبن وەكوو ئەوان لە تێكۆشان‌و بەرنگاری كول دەبن!

پەروەردگار ئەو بیروباوەڕەی لەلای ئەو بێ بڕوایانە پەیدا كرد، بۆ ئەوەی زیاتر حەسرەتبار بن‌و، پتر خەم بۆ مردوو كوژراویان بخۆن! بەڵام ئەوان نەزان‌و تێنەگەیشتوون‌و بەهەڵە چوون، چونكە {وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ} خودا دەژێنێ‌و دەمرێنێ.. واتە: دروستكردن‌و بەدیهێنان بەدەست خۆیەتی، لەناوبردن‌و مراندن بە ویست‌و فەرمانی ئەو دەبێ! كەس ناژی‌و كەس نامرێ بە ویست‌و ئیرادەی ئەو نەبێ! تەمەنی كەس بەبێ ئیرادەو ڕەزامەندی ئەو لێی زیادو كەم نابێ {وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} خودا ئاگادارو بینایە بەو كردارو گوفتارەی ئەنجامیان دەدەن! هەرچی لە دڵتاندا شاردوتانەتەوە: لەو بیروباوەڕانەی كە كاریگەرییان هەیە لە گفتارو كردارتاندا، لای خودا نمایانە! هەوڵ بدەن دڵ‌و دەروونتان پاك بكەنەوە لە وەسوەسەی شەیتان‌و دووڕووەكان، تا ئەو هەڵوێستانەی لە كافرەكان دەردەكەوێ لە ئێوە دیاری نەدا.

{[١٥٧] وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ} ئەگەر ئێوە لە ڕێگای خودادا بكوژرێن یان بمرن، ئەوە لێخۆشبوونی خودا بەدەست دێنن، لێخۆشبوونی خوداو ڕەحمەت‌و بەزەیی ئەو باشترە لەو ماڵ‌و داراییەی كافرەكان تێیدا ڕادەبوێرن، چونكە دونیا سێبەری بێ بەقایەو پایەدار نابێ. كەوابێ جێگای خۆیەتی موسوڵمانان لێخۆشبوونی خودا بۆ خۆیان بەدەست بێنن، حەسرەتبار نەبن بۆ ئەوانەی لە ڕێگای خودادا دەمرن‌و دەكوژرێن چونكە ئەوەی لە دونیا دەستیان دەكەوێ زۆر باشترە لەوەی كە لە دونیادا تێیدان.

{[١٥٨] وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لإِلَى الله تُحْشَرُونَ} ئێوە ئەگەر بە هەر هۆیەك بمرن‌و لەناو بچن، بێگومان هەر بۆلای خودا دەگەڕێندرێنەوەو حەشرتان بۆلای ئەوە، هەركەسە بە گوێرەی كردەوەی خۆی پاداش‌و سزای دەدرێتەوە؛ چاكە بە

وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَغُلَّ ۚ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَن بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

چاکەو خراپە بە خراپە.. جگە لە زاتی یەزدان داوا لە کەس ناکریٚ بۆ پاداش‌و لەکەسی تریش ئومێدی لابردنی سزا ناکریٚ!

[١٥٩] {فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّـهِ لِنتَ لَهُمْ} ئەی پێغەمبەر! بەهۆی رەحمەتی یەزدانەوە بوو، تۆ لەگەڵ هاوەڵەکانتدا ئەوەندە نەرم‌و نیان‌و لەسەرخۆو لێبوردە بووی! هەڵس‌و کەوت لەگەڵیاندا قورئانی بوو. {وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ} ئەگە تۆ ئەی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بیٚ) توندو تیژ بویتایە، قسە ڕەق‌و تورەو هەڵس‌و کەوت ناشیرین بوویتایە لەگەڵ هاوەڵانتدا، دەوریان چۆڵ دەکردی! لێت دوور دەکەوتنەوە، ئاوا ئاپوورەیان نەدەدای، ئەوەندە مل کەچ‌و پابەندی فەرمانت نەدەبوون، نەتدەتوانی ڕێگای هیدایەتیان نیشان بدەی‌و قسەت لە ناویاندا کاریگەر نەدەبوو!! {فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ} ئەی پێغەمبەر! لێیان خۆش ببەو داوای لێخۆشبوونیان لە خودا بۆ بکە! {وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ} هەڵس‌و کەوتت لەگەڵیاندا هەڵس‌و کەوتی ڕاوێژکارانە بیٚ، بەردەوام بە لەسەر پەیڕەوکردنی ڕاوێژ بۆ ئەو کاروبارانەی کە پێویستیان بە ڕاوێژ هەیە، چونکە ڕام کردنی موسوڵمانان لەسەر ڕاوێژ سوودی گرنگی دەبیٚ بۆ پاشەڕۆژی فەرمانڕەوایی موسوڵمانان،لەم ڕووەوە کە ڕای گەل‌و کۆمەڵ زۆر جار لە هەڵەوە دوورە! ئەو تەنگژەو ئاستەنگانەی تووشی نەتەوە دەبیٚ‌و خەتەر دەخاتە سەر ڕەوڕەوەی بەڕێوەچوون‌و هەڵسوڕانی کاروباری، ئەگەر بدرێتە دەست تاکە کەس — هەرچەندە عاقڵ‌و کارامەش بیٚ — لەوانەیە نەتوانیٚ خۆی‌و گەل ڕزگار بکات، وڵات تووشی کارەساتی سامناك دەکا! جا لەبەرە ئەوەی کە ڕاوێژ وادەبیٚ ڕا جیایی تێدا بیٚ — بەتایبەتی کە ڕاوێژکارەکان زۆر بوون — پەروەردگار فەرمانی بە پێغەمبەری خۆی کردووە کە بە کردەوە ئەم دیاردەیە پەیڕەو بکا لە واقیعی عەمەلی ژیانی خۆیدا ئەنجامی بدا، ئەوەبوو پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بیٚ) مەشۆرەتی بە هاوەڵانی دەکرد بە ئەو پەڕی لەسەرخۆیی‌و ئارامییەوە گوێی بۆ ڕای هەموو کەسێك دەگرت، ڕایەکی بەسەر ڕایەك هەڵدەبژاردو ئەوی بیزانیایە کە بەرژەوەندی گەل‌و کۆمەڵی تێدایە پەسەندی دەکردو بە گوێرەی توانا کاری بۆ دەکرد!!! {فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ} ئەی پێغەمبەر! ئەگەر دوای ڕاوێژ‌و ڕاگۆڕینەوە دڵت هاتە سەر جیٚبەجیٚ کردنی کارێك، ئەوە پشت بە خودا ببەستەو شانی بەر بدە، بەڵام بۆ هەموو کارێك پێویستە هۆکارەکانی لەبەرچاو بگریٚ. {إِنَّ اللّـهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ} بێگومان پەروەردگار ئەو کەسانەی خۆش دەوێت کە پشتی پیٚ دەبەستن‌و هیوایان پێیەتی، یارمەتییان دەداو شارەزاییان دەکا بۆ هەر شتێك سوودمەند بیٚ بۆیان.

[١٦٠] {إِن يَنصُرْكُمُ اللّـهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ} ئەگەر خودا بیەویٚ یارمەتیتان بدا لە جەنگی ئوحودا وەکوو لە جەنگی بەدردا یارمەتیدان ئەوە هیچ کەسێکی تر ناتوانیٚ بەسەرتاندا زاڵ ببیٚ! خۆ {وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ} ئەگەر بیەویٚ ڕیسواتان بکاو بتان شکێنیٚ‌و یارمەتی خۆی ببڕیٚ لێتان بەهۆی سەرپێچی کردنی خۆتان‌و دووبەرەکی نێوانتان‌و بەگویٚ نەکردنتان بۆ پێشەواکەتان وەکوو لە ڕۆژی ئوحودا بەسەرتاندا هات، ئەوە هیچ کەس لە ئادەمیزاد ناتوانیٚ سەرکەوتنتان بۆ دەستەبەر بکا. {وَعَلَى اللّـهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} دەی با موسوڵمانان هەر پشت بە خودا ببەستن‌و وێڕای دەستەبەر کردنی ئەسباب، تەوەکولیشتان بە خودا بیٚ.

{[١٦١] وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَغُلَّ} ناشێ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) کە خیانەت بکا! چونکە خودا پێغەمبەرانی بە دوور گرتووە لە گوناه کردن، ناهێڵێ شتێك شایەنی پلەو پایەی ئەوان نەبێ لێیان روو بدا، چونکە پێغەمبەرایەتی پلەو پایەیەکی بەرزو بەرێزە لەگەڵ ئەنجامدانی تاوان‌و کاری پروپووچدا ناگونجێ. {وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} کەسێك خیانەت بکا شتێك لە غەنیمەت‌و دەستکەوتەکانی جەنگ پاشقول بدا، رۆژی قیامەت کێشی دەشتی مەحشەری دەکەوێ‌و ئەو شتە کە پاشقولی داوە بەسەر شانیەوەیەو تەحەمولی بەرپرسیاریی کردەوەکانی خۆی دەکا!! {ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ} ئەمجار هەموو ئادەمیزادێك پاداشی کردەوەکانی خۆی وەردەگرێتەوە، ئەمجار پەروەردگار ئەوە روون دەکاتەوە: کە چاکەکارو خراپەکار چوون یەك نین‌و دەفەرموێ: {[١٦٢] أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَن بَاء بِسَخْطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} ئایا کەسێك تەقواکار بێ عەودالی رەزامەندیی خوا بێ وەکوو ئەو کەسە وایە: کە خراپەکارەو خودا لێی نارازییە؟! دیارە ئەم دوو جۆرە ئادەمییە چوون یەك نین، ئەوەی شوێن رەزامەندی خودا دەکەوێ‌و کردار چاکە، ئەوە شیاوی رەزامەندیی خوداو پاداشی باش‌و ئەمین بوون لەسزای دۆزەخە، کەسێکیش شیاوی غەزەبی خودابوو، کەس ناتوانێ رزگاری بکا لێی‌و رۆژی قیامەت جێگاو شوێنی حەوانەوەی ئاگری دۆزەخە.

{[١٦٣] هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللَّهِ} بۆ هەموو کەسێك، چاك یان خراپ، پلەوپایەی تایبەتی هەیە، بەهەشتییەکان لە بەهەشتدا هەرکەسە شوێنی جیای خۆی هەیە. دۆزەخییەکان لە جەهەنەم دا هەرکەسە شێوو چاڵی خۆی هەیە، هەرکەسە بە گوێرەی کردەوەی خۆی سزاو پاداشی دەدرێتەوە! بەرزترین پلەوپایەی بەهەشت جێگاو مەکانی پێغەمبەری ئیسلامە (دروودی خوای لەسەر بێ)، نزمترین‌و ناخۆشترین شوێن لە دۆزەخدا شوێنی دووڕووەکانە. {وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} پەروەردگار بیناو ئاگادارە بە کردەوەی ئادەمیزادان، هیچ شتێکی لێ هون نابێ، بە هەموو کردەوەیەکیان دەزانێ.

{[١٦٤] لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ} بێگومان خودا منەتی کرد بەسەر موسوڵماناندا‌و فەزڵ‌و گەورەیی خۆی بۆ ئادەمیزاد نواند: کە فروستادەی خۆی موحەممەد (دروودی خوای لەسەر بێ) نارد بۆ سەر هەموو ئادەمیزادو جنۆکە! فروستادەی خودا ئەم رەوشتانەی تێدایەو ئەم کارە گرنگانەشی لە ئەستۆدایە:

یەکەم: ئەو زاتە لە جۆری ئادەمیزادەو لە نەوەی ئیبراهیم‌و بەرەی ئیسماعیلە، ئەمەش زیاتر پاڵ بە گەل‌و نەتەوەکەیەوە دەنێ کە شوێنی بکەون‌و ئیمانی پێ بهێنن! بتمانە بە پەیامەکەی بکەن، زیاد لەوەش بەهۆی ئەو زاتەوە گەل‌و نەتەوەی قورەیش فەزڵ‌و رێزیان بەدەست هێناوە.

{يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ} نیشانەو بەڵگەی دەسەڵات‌و بە توانایی خودایان بۆ دەخوێنێتەوە، تاك‌و تەنیایی خودایان بۆ دەچەسپێنێ! زانایی‌و صیفاتەکانی پەروەردگاریان بۆ روون دەکاتەوە.

{وَيُزَكِّيهِمْ} پاکیان دەکاتەوە لە پۆخڵاواتی بتپەرستی، لە پشێوی بیروباوەری سەردەمی نەزانی، بیروباوەری ئەوە: کە گوایە بتەکانیان رۆڵی خۆیان هەیە لە بوونەوەردا، پێغەمبەری دڵسۆز فاڵ گرتنەوەو بیروباوەری پروپووچ‌و نەشازیان لە کوڵ دەکاتەوە، دەیانخاتە سەر بیروباوەری راست‌و فیکری رۆشن‌و شارستانیەت‌و ژیاری پێشکەوتوو، دامەزراندنی دەوڵەت‌و کارگێری‌و رامیاری لەو جۆرەی کە ئەمڕۆ جیهانی پێشکەوتوو شانازی پێوە دەکا. فەرمانیان پێ دەکا بە چاکەو نەهیان لێ دەکا لە خراپە، بۆ ئەوەی دڵ‌و دەروونیان پاك بکاتەوە لە پیس‌و پۆخەڵی بیروبۆچوونی کوفر ئامێز.

{وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ} قورئان‌و فەرموودەی خۆییان فێر دەکا، زاناو نووسەرو پزیشك‌و سەرکردەو مامۆستای زانست‌و زانیارییان تێدا هەڵدەکەوێ. {وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ} هەرچەندە پێش هاتنی ئەم پێغەمبەرە (دروودی خوای لەسەر بێ) لە گومرایی‌و نەزانی‌و سەرلێشێواویدا بوون، گەل‌و نەتەوەیەکی نەخوێندەوار بوون، بە هۆی نووری ئیسلام‌و زانستی قورئان‌و عەقڵ‌و هۆشی راستاڵانە گەل‌و نەتەوەیەکی شارستانی‌و پێشکەوتووخوازیان لێ پەیدا بوو. پێشبڕکێیان لەگەڵ گەلە خاوەن ژیارەکاندا کردو پێشیان کەوتن!

{[١٦٥] أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا} واتە: ئێوە بۆخۆتان هۆی ئەو بەڵاو تێشکانەن کە تووشتان هاتووە، چونکە ئێوە پێکێشیتان لە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) کرد کە لە شاری مەدینە دەرچێ بۆ شەڕ، یان بۆخۆتان سەنگەرەکانی سەرشاختان چۆڵ کردو شوێنە ستراتیجییەکەتان بەجێ هێشت. ئیمامی عەلی دەفەرموێ:

چونکە فیدیەتان لە دیلەکانی بەدر وەرگرت پێش ئەوەی ئیزن بدرێن! هەمزە لە (أَوَلَمَّا) بۆ تەقریرو تەقریعە؛ واتە: ناشێ بۆ ئێوە ئەی کۆمەڵی دووڕوو کۆمەڵی جەنگاوەرا کە ئیعتیزار بگرن {قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا} بەسەرسامییەوە بڵێن ئەم تێشکانە لە پای چیو بۆچی تووشی ئێمە بوو، لە کوێوە ئەم بەڵایەمان هاتە سەرو حەفتا کەسمان لێ شەهید بوو؟! پێتان وانەبێ چونکە موسوڵمانن – تەنانەت سەرپێچی فەرمانی خوداش بکەن خودا هەر سەرتان دەخا، لەگەڵ ئەوەیشا ئێوە لە رۆژی بەدردا دوو ئەوەندەتان زیان بە ئەوان گەیاند. حەفتا کەستان لێ کوشتن، حەفتای ترتان لێ بە دیل گرتن، ئەوجا لە جەنگی ئوحوودا ئەو هەموو دەردەسەریەتان تووش هات. {قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنْفُسِكُمْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەوەی بەسەرتان هات بەهۆی تاوانی خۆتانەوە بوو، بەهۆی دەرچوونتان بوو لە فەرمانی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ)؛ کاتێك پێی گوتن: شوێنی خۆتان جێ مەهێڵن! ئێوەی تیرئەنداز سەرپێچیتان کرد.

جۆرەکانی سەرپێچی زۆر بوون:

{إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} بێگومان پەروەردگار بەتوانایە بۆ یارمەتیدانتان ئەگەر خۆگر بنو صەبرتان بێ، دەتوانێ یارمەتیتان لێ بگرێتەوە ئەگەر سەرپێچی فەرمانی بکەنو لێی یاخی بن، کەوابێ ئەوەی تووشتان هات لە ناڕەحەتیو کوژرانو بریندار بوون، سوچی خۆتان بوو!

ئەمجار پەروەردگار دڵخۆشی موسوڵمانان دەداتەوەو دەفەرموێ: {[١٦٦] وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ئەوەی کە رۆژی پێك گەیشتنی ئەو دوو سوپایە؛ سوپای موسوڵمانانو سوپای کوفر بەسەرتان هات هەمووی بە ئیزنو ویستو قەزاو قەدەری پەروەردگارە، لەمەشدا حیکمەتێکی یەزدانی هەیە، هیچ شتێك نیە لە بوونەوەردا گەردنکەچی ویستو حیکمەتی خودا نەبێ.

{وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ} بەشێکیش لە دیاردەی حیکمەتی خودا ئەوەیە: کە زانستو عیلمی خۆیو چۆنیەتی بۆ موسوڵمانان دەبخا، پێیان رابگەیەنێ: کە هێزو لاوازی ئیمانیان، خۆڕاگریو صەبرو بێ صەبرییان دەزانێ!

{[١٦٧] وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا} تا دەری بخا کە ئاگاداری هەڵوێستی دووڕووەکانە، کۆمەڵی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی کوڕی سەلوول کە سێ سەد کەس بوون لە ڕێگای گەڕانەوە.

وَمَآ أَصَٰبَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ وَقِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ قَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدۡفَعُواْۖ قَالُواْ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالٗا لَّٱتَّبَعۡنَٰكُمۡۗ هُمۡ لِلۡكُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ لِلۡإِيمَٰنِۚ يَقُولُونَ بِأَفۡوَٰهِهِم مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ ٱلَّذِينَ قَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ وَقَعَدُواْ لَوۡ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُواْۗ قُلۡ فَٱدۡرَءُواْ عَنۡ أَنفُسِكُمُ ٱلۡمَوۡتَ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَيَسۡتَبۡشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمۡ يَلۡحَقُواْ بِهِم مِّنۡ خَلۡفِهِمۡ أَلَّا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ ۞يَسۡتَبۡشِرُونَ بِنِعۡمَةٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٖ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٧١﴾ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَجَابُواْ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ مِنۢ بَعۡدِ مَآ أَصَابَهُمُ ٱلۡقَرۡحُۚ لِلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ مِنۡهُمۡ وَٱتَّقَوۡاْ أَجۡرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدۡ جَمَعُواْ لَكُمۡ فَٱخۡشَوۡهُمۡ فَزَادَهُمۡ إِيمَٰنٗا وَقَالُواْ حَسۡبُنَا ٱللَّهُ وَنِعۡمَ ٱلۡوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

{وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا} ئەو موناڤیقانە ئەگەر پێیان بگوترێ: وەرن لە ڕێگەی خودادا شەڕ بکەن، یان بەرگری لە خۆتانو ماڵو منداڵو نیشتمانتان بکەن، {قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لاَتَّبَعْنَاكُمْ} دەیانگوت: ئەگەر بزانین ئێوە لەم غەزایەدا تووشی شەڕ دێن شوێنتان دەکەوتینو لەگەڵتان دەبووین! بەڵام ئێمە دڵنیاین کە تووشی شەڕ نابن، کەوابێ بۆچی خۆمان ماندوو بکەین؟ ئەم هەڵوێستەیان بەڵگەیە لەسەر نوغرۆ بوونیان لە دووڕوویی دا مەبەستیان چەواشە کردنی ڕاستییەو فێڵو تەڵەکەو ون کردنی ڕاستییەکانە، چونکە هاتنی سوپای کافرەکان بۆ ئوحوودو دەرچوونی موسوڵمانەکان لە مەدینەو ڕۆیشتنیان بەرەو ئوحوود بۆ بەرەنگاریو رووبەڕوو بوونەوە، بەڵگەی حاشاهەڵنەگرن لەسەر بەرپابوونی شەڕو کوشتو کوشتار.

{هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ} ئەمانە بە گوتنی ئەم قسەیان کە دەیانگوت: ئەگەر بمانزانیایە شەڕ بەرپا دەبێ شوێنتان دەکەوتین!؛ ئەوان بەم قسەیان لە دووڕییانی کوفرو

ئیمان دان، بەلام لە کوفرەوە نزیکترن، چونکە ئەوان بە گەڕانەوەیان لە ڕێگا بە مەبەستی رووخاندنی وورەی موسوڵمانان خۆیان دەخەنە خانەی کوفرەوە بە خاوەن باوەڕ حلێب نین، کە وابێ کەسێك خۆ لە جیهادو شەڕکردن لە ڕێگەی خودا بدزێتەوەو بەرگری نەکا لە ولاتو بەرەنگاری دوژمن نەبێتەوە! بە موسوڵمان حسێب ناکرێ!

{يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ} بەدەم شتێك دەڵێن: پێچەوانەی ئەوەیە کە لە دڵیاندایە.. جا خۆ وەنەبێ خودا بەم حەقیقەتەیان نەزانێ! بەڵکوو {وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ} خودا زۆر زاناترە لە خۆیان بەو هەڵوێستو مەبەستانەی کە دەیشێرنەوە. ئەمە هەڕەشەیەکی توندە لێیانو جاڕدانێکی ئاشکرایە کە دووڕوویی دادیان ناداو سوودیان پێ ناگەیەنێو دوای کڵاوی بابردوو کەوتوون!

{١٦٨ الَّذِينَ قَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُواْ لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا} ئەوانەی دووای تەواوبوونی جەنگی ئوحوود دەربارەی ئەوانەی کوژرا بوون دەیانگوت: ئەگەر پەیرەوی ئامۆژگاری ئێمەیان بکردایەو قسەی ئێمەیان ببیستایە کە پێمان گوتن: دانیشن، مەچن بۆ شەڕو لەگەڵ پێغەمبەر دەرنەچوونایە؛ ئاوا نەدەکوژرانو لە ناو نەدەچوون! ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە ئەوان ئامۆژگاری هاوەڵەکانیان کردووە کە بگەڕێنەوەو نەچن بۆ شەڕ.

{قُلْ فَادْرَؤُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەگەر لە ماڵەوە دانیشتن پیاو لە کوژرانو مردن دەپارێزێ، ئێوە ئازا بن مردن لە خۆتان دوور بخەنەوە! واتە: دەبێ ئێوە نەمرن! دڵنیا بن مردنتان بۆ دێ، تەنانەت ئەگەر لە ناو قەصرو باڵەخانەشدا بن! دە ئەگەر ڕاست دەکەن مردن لە خۆتان مەنع بکەن..!

{١٦٩ وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ} پێتان وانەبێ کە ئەو کەسانەی لە پێناو ئاینی خودادا کوژراونو مردوونو لە ریزی نەبوانن، چونکە ئەو شەهیدانە هەرچەندە بە ڕواڵەت لە دونیادا کوژراون؛ بەڵام لە ڕاستیدا گیانەکانیان زیندووە، لەو دونیا رزقو ڕۆژیی دەچێژنو بە لەزەتو خۆشی دەگوزەرێنن خیتابەکە لەگەڵ پێغەمبەرە (دروودی خوای لەسەر بێ) یان رووی خیتاب لە هەموو کەسە! واتە: ئەی ئەو کەسانەی قسەی دووڕووەکان دەبیسن! پێتان وانەبێ کە ئەوانەی لە ڕێگای خودادا کوژراون، مردوونو پاداشی ئەو کردەوانەیان نادرێتەوە کە کردویانن؟ بەڵکوو ئەوانە زیندونو لە جیهانێکی تردانو لە خودا نزیکنو رزقو ڕۆژیی وەردەگرنو وەکوو چۆن زیندووانی دونیا خواردنو خواردنەوەیان هەیە، ئەوانیش دەخۆنو دەخۆنەوە، ئەمە جەخت کردنە لەسەر ئەوە کە ئەوانە زیندوونو نەمردوون، لای خودای خۆیانن و لە خۆشیدان!

{١٧٠ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ} خۆشحاڵو تەردەماخن بەو پاداشەی خودا پێی داون، خۆشحاڵن بەوە کە سات دوای ئەو نیعمەتانە تازە دەبنەوە، لە نێو نازو نیعمەتو ڕێزی خودایی دا دەگوزەرێنن، مزگێنی دەدەن بەوانەی لە دوایانەوەنو هێشتا پێیان نەگەیشتوونو لە ژیاندان، مزگێنی نازو نیعمەتی خودایان پێ دەدەنو بەوە دڵخۆشن کە هەمان نازو نیعمەت بۆ ئەوانیش ئامادەکراوە ئەوەشیان پێ دەڵێن: {أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} کە ئەوانە ترسی ناخۆشی داهاتوویان نیەو خەمی شتی لە کیس چووی رابوردوویان نیە.

{١٧١ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ} مزگێنی بە ڕێزلێگرتنی خودا دەدەن، ئەوەشیان پێ ڕادەگەیەنن کە پەروەردگار بە هیچ جۆرێ پاداشی چاکەی چاکەکاران بە فیڕۆ نادات! هەرگیز موسوڵمانان کرێی کردەوەکانیان پاشگوێ ناخرێ.

{١٧٢ الَّذِينَ اسْتَجَابُواْ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ} ئەو موسوڵمانانەی بەپیر بانگەوازی خوداو پێغەمبەرەوە (دروودی خوای لەسەر بێ) هاتنو ئامادەباشی خۆیان دەربڕێ بۆ رووبەڕوو بوونەوەی دوژمن، وێڕای ئەو هەموو نارەحەتیەی تووشیان بوو بوو لە جەنگی ئوحوودا، سەرباری ئەو هەموو برینداریو ماندووبوونو شەکەتییەی چەشتوویانەو هێشتا ماندوویان نەحەسابووەوە خێرا بۆ غەزای (حەمرائولئە سەد) کە دوابەدوای غەزای ئوحوود بوو، خۆیان حازر کردو هەڵیان کوتایە سەر دوژمن، ئەبو سوفیان کە بەمەی زانی بە خۆیو لەشکرەکەیەوە هەڵهاتو بەرەو مەککە گەڕایەوە!

{لِلَّذِينَ أَحْسَنُواْ مِنْهُمْ وَاتَّقَواْ أَجْرٌ عَظِيمٌ} جا بۆ ئەوانەی کە خێرا بە پیر بانگەوازەکەیەوە هاتنو خوداپەرست بوون پاداشی گەورە هەیە، کە شیاوی ئەو خۆبەخت کردنو تێکۆشانەیان بێ، بە وشەی (مِنْهُمْ) ئاماژە بۆ ئەوە دەکا کە ئەوانەی بە پیر بانگەوازییەکەیەوە هاتن ڕێزو پاداشەکەیان

دەست کەوت، ئەوانی تر عوزریان هەبوو عوزرەکەیان پەسەند بوو.

{¹⁷³الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ} ئەو موسوڵمانانەی کە لە پاش غەزای ئوحوودو ساڵی دوایی واتە: لە پێش غەزای بەدری بچووك نەعیمی کوڕی مەسعوودی ئەشجەعی کە ئەوکاتە کافر بوو، پێی گوتن: {إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُواْ لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ} ئەی موسوڵمانەکان! ئەوە ئەبو سوفیان‌و جەماعەتەکەی لەشکریان لە ئێوە کۆکردۆتەوە، دەیانەوێ لە ناوتان بەرن، لێیان بترسن‌و شەڕیان لەگەڵ مەکەن، خۆتان تووشی فەوتان‌و لەناوچوون مەکەن، مەچنە دەرەوە بۆیان، بەڵکوو بەزەییان پێدا بێنەوە، ئەگەر پێشیان بگرن ئەتان کوژن.

ئیتر موسوڵمانەکان بە بیستنی ئەو هەواڵە نەك بترسێن‌و ورەیان بڕوخێ بەڵکوو {فَزَادَهُمْ إِيمَاناً} حەماسیان هەستاو بیروباوەڕیان بەهێز بوو، خۆڕاگری‌و صەبرو ئارام‌و جەربەزەییان زیادی کردو پشتیان بە خودا بەست‌و {وَقَالُواْ حَسْبُنَا اللّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} وتیان: ئێمە خودامان هەیە، خودا پشتیوانمانەو باشترین کەسێکە کە پشتی پێ ببەسترێ، ئیتر ئەوەندەی تر عەزیمەت‌و ئازایەتییان زیادی کردو خۆیان ئامادە کرد بۆ بەرەنگاری دوژمن‌و بیریان لە ئاکامەکەی نەکردەوەو، وتیان: خودامان بەسە، هیچ باکمان لە زۆری لەشکری دوژمن نیە، خودا سەروکاری ئێمە دەکا، باشترین پشت پێ بەستراوو یارمەتیدەرمانە.

{¹⁷⁴فَانقَلَبُواْ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُواْ رِضْوَانَ اللّهِ} گەڕانەوە بە چوار دەستکەوت: نازو نیعمەتی خودایی، فەزڵ‌و ڕێزی خودا، زیان پێ نەگەیشتنیان، شوێنکەوتنی ڕێبازێك کە ڕەزامەندی خودای تێدابێ‌و خوداش لێیان ڕازییە. کاتێك پشتیان بە خودا بەست‌و چوونە دەر بۆ بەرەنگاری دوژمن، پەروەردگار رازو مرازی بۆ بەجێ هێنان، ئەزیەتدانی پیلانگێڕانی لێ دوور خستنەوە، قازانجیان کردو کوژران‌و برینداریان نەبینی، شایانی ئەوەن کە بە گوێڕایەڵی فەرمانی خوداو پێغەمبەر لەقەڵەم بدرێن. کە دەستەبەر بوونی ئەم ڕەوشتە بناغەی سەرکەوتن‌و خۆشبەختی دونیاو قیامەتە {وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ} خودا خاوەنی فەزڵ‌و گەورەیی زێدەیە! چونکە بە گەورەیی خۆی بیروبڕوای پتەوکردن، تۆفیقی دان بۆ جیهاد کردن‌و، لە پیلانی دوژمن پاراستنی، خێروبێرو قازانجیشی بەسەردا ڕشتن.

فَانقَلَبُوا۟ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَٱتَّبَعُوا۟ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْكُفْرَ بِٱلْإِيمَٰنِ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى ٱلْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَجْتَبِى مِن رُّسُلِهِۦ مَن يَشَآءُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا۟ بِهِۦ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

{¹⁷⁵إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءهُ} ئەو ترساندنەی ئێوە لە شەیتانەوە بوو، ئێوەی ترساند لە گرۆهەکانی خۆی‌و وای خستە دڵ‌و دەروونتانەوە کە ئەوان واتە: (کافرەکان) خاوەن چەك‌و جەنگاوەری زۆرن، بەهەڵمەت‌و مەردو نەبەردن‌و، نەچن بچن بەرەو ڕویان ببنەوە! {فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} بەڵام ئێوەی موسوڵمان پێویستە لە فڕوفێڵی شەیتان ئاگادار بن‌و، هیچی بەگوێ نەکەن. ئەگەر شەیتان شتێکی وای خستە دڵتانەوە، هیچ لێیان مەترسن‌و پشتان بە من قایم بێ‌و خۆ بخەنە پەنامەوە، من یارمەتیدەرو پەنادەرتانم.

{¹⁷⁶وَلاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ} با هەڵوێستی ئەو کافرانە تۆ غەمناك نەکا، ئەی پێغەمبەر! با سەرپێچی کردن‌و کێشەو بەرەو یارمەتیدانی خوانەناسان بۆ کوفر، تۆ دڵگران نەکا، ئەو هاش‌و هوشەی ئەبو سوفیان‌و دانیشتوانی مەککەو دووڕووەکان ئەنجامی دەدەن با کار لەدڵی تۆ نەکا.

{إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئاً} بێگومان ئەوان ناتوانن زیان بە خۆشەویستانی خودا بگەیەنن، زیان بە پێغەمبەرو هاوەڵانی ناگەیەنن!

{يُرِيدُ اللّهُ أَلاَّ يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الآخِرَةِ} ئەوانە زیان بە خۆیان دەگەیەنن، جەنگ لەگەڵ خوداو پێغەمبەر دەکەن، خودا دەیەوێ کەریسوایان بکا، بێ بەشی نازو نیعمەتی رۆژی قیامەت بن، لەوێدا هیچ بەش‌و باریان نەدرێتێ؛ سەرباری ئەوەش {وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} سزای گەورەو سامناکیان دەدرێ چەندییەت‌و چۆنیەتی ئەو سزایە – خودا نەبێ – کەس نایزانێ، پەروەردگار لەسەر کردەوەی خراپی خۆیان سزایان دەداو ستەمیان لێ ناکا. بەڵکوو ئەوان بۆخۆیان زوڵمیان لە خۆیان کردووە، بەوە کەرێبازی کوفریان هەڵبژاردووەو خۆیان گومڕا کردووەو، یارمەتی گرۆهانی کوفر دەدەن‌و، دژی موسوڵمانان دەجەنگێن.

{١٧٧ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەوانەی کوفر بە ئیمان دەگۆڕنەوە، لە شوێنی ئیمان بە خوداو شوێنکەوتنی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) رێبازی کوفریان هەڵبژاردووە، ئەوان زیان بە خودا ناگەیەنن! بەڵکوو زیان بە خۆیان دەگەیەنن، ئەوان لە دونیاو قیامەتدا سزای بە ئێش‌و کوشندەیان دەدرێ‌و خۆشیی لە ژیانی دونیاو قیامەت نابینن.

{١٧٨ وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ} با ئەو کافرانە وانەزانن کە ئێمە مۆڵەتیان دەدەین‌و تەمەنیان درێژ دەبێ، مۆڵەتدانەکەمان بۆیان سوودی هەیەو قازانجی لێ دەکەن! با گومانی وا نەبەن، بەڵکوو {إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُواْ إِثْمًا وَلَهْمُ عَذَابٌ مُّهِينٌ} ئێمە کە مۆڵەتیان دەدەین بۆ ئەوە نیە تۆبە بکەن‌و بگەڕێنەوەو موسوڵمان ببن، بەڵکوو مۆڵەتدانەکەمان بۆیان بۆ ئەوەیە: زیاتر گوناه بکەن‌و لە گومڕایی دا نغرۆ بن! جا کە ئەوان تۆبە نەکەن‌و نەگەڕێنەوە، ئەوە مۆڵەتدانەکەمان بۆیان دەبێتە هاندەر بۆ زێدە رەوی لە گوناه کردن داو گومڕابوونی زیاتر!!

{١٧٩ مَّا كَانَ اللّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ} عادەتی خودا وا نەهاتووە واز لە کۆمەڵی موسوڵمانان بهێنێ کە بەو شێوە تێکەڵی‌و پێکەڵییەی کە لەپێش رووداوی جەنگی ئوحودا لەسەری بوون بیانهێڵێتەوە، دووڕووەکان بتوانن بیرو باوەڕی پیسی خۆیان بشارنەوەو بنکۆڵی قەڵای ئیسلام بکەن. بەڵکوو خودای میهرەبان وازناهێنێ، هەتا موسوڵمان‌و دووڕوو لێك جیا نەکاتەوە!

{وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ} عادەتی خودا وا دانەهاتووە کە هەموو موسوڵمانان بەسەر غەیبدا ئاگادار بکا، بەڵکوو خودا ئادەمیزادی دروستکردووە، رێگای چاك‌و خراپی بۆ دیاری کردووە، هێزو تواناو عەقڵ‌و هۆشی پێداوە، بۆئەوەی هەوڵ بداو تێ بکۆشێ‌و ئامانجی خۆی بەدەست بێنێ، بەکردەوەی سرووشت خوازو شارەزایی کردنی پێغەمبەران بە مرادی خۆی بگا! هەرگیز عادەتی خودا وا نەهاتووە کە هەموو کەس بەسەر غەیبدا ئاگادار بکا، {وَلَكِنَّ اللّهَ يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ} بەڵکوو پەروەردگار لە پێغەمبەرانی خۆی هەندێکیان هەڵدەبژێرێ بۆ ئەم کارەو بەنیگا ئەو جۆرە نهێنیانەیان پێ رادەگەیەنێ.

{فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ} کەوابێ ئێوە ئەی گرۆهی ئادەمیزاد! ئیمان بەخودایەتی خوداو پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر بهێنن، شوێن شەریعەت‌و یاسای ئاسمانی بکەون، بڕواتان وابێ کە پێغەمبەران لەخۆوە هەواڵ نادەن‌و چی خوا ئاگاداری نەکردبن ئەوانیش بەخەڵکی ڕاناگەیەنن، ئەمە رەتدانەوەی کافرەکانە کە دەیانگووت: ئەگەر (موحەممەد) راست دەکا با خەبەرمان بداتێ‌و پێمان بڵێ: کێ لە ئێمە ئیمان دەهێنێ‌و کێ ئیمان ناهێنێ! ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە کە دەفەرموێ: {وَإِن تُؤْمِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ} ئەگەر ئێوە ئیمان بێنن بەو هەواڵە غەیبییانەی پێغەمبەر پێتان رادەگەیەنێ‌و خۆتان لەسزای بەئێشی خودا بپارێزن، بەهۆی پەیڕەوکردنی فەرمانەکانی‌و دوورکەوتنەوە لەو شتانەی نەهی لێ کردووە، ئەوە بۆ ئێوە پاداشی گەورەو زۆرو زەبەندەی وا هەیە کە کەس ناتوانێ ئەندازەی دیاری بکا.

{١٨٠ وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ} با کەس وا گومان نەبا، کە بەخیلی‌و چروکی ماڵ کۆکردنەوە، گرتنەوەی ماڵ‌و داراییەك کە خودا داویە پێیان لە خەڵك، کارێکی باشەو سوود ئامێزە.

{سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} ئاکامی بەخیلییەکەیان‌و ماڵ پەرستییەکەیان دەکرێتە تۆقەی ئاگرین‌و لەملیان دەکرێ‌و هەرچی بکەن خۆیان بۆ رزگار ناکرێ‌و تووشی لۆمەو پرسیارو سزای رژدییەکەی خۆیان دەبن.

{وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} سامانی ئاسمان‌و زەوی هی خودایە، هەر ماڵ‌و داراییەك کە ئەو خەڵقە بەمیرات وەری دەگرن هی خودایەو بەس، ئیتر

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (١٨١) ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ (١٨٢) الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ (١٨٣) فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ (١٨٤) كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ (١٨٥) ۞ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (١٨٦)

چۆن دەگونجێ کە ئادەمیزادان رژدیو چروکی بکەن لەو ماڵو داراییەی کە خودا پێی داون لەرێگای خودادا سەرفی نەکەن!؟؟ دڵنیابن کە لەسەر هەموو شتێك لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دەکرێ، کەوابێ پێش هاتنی قیامەتو لەدونیا دەرچوونتان لە ماڵو دارایی خۆتان ببەخشنو یارمەتی هەژارو نەدارایان بدەن، خودا ئاگادارو زانایە بە نییەتو کردەوەتان، هیچی لێ هوون نابێ.

{[١٨١]لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاء} بێگومان خودا قسەی ئەو کەسانەی بیست کە گوتیان: خودا هەژارەو ئێمە دەوڵەمەندین! بەراستی قسەیەکی نارەواو ناحەقیان گوت، خودا لەسەر ئەو بوختانەیان سزایان دەداو تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{سَنَكْتُبُ مَا قَالُواْ} ئەمە هەرەشەیەکی توندو تیژە، لەسەر ئەو بوختانەی کە خودا بە هەژار دەزانن‌و خۆیان بە دەوڵەمەند حسێب دەکەن، بەڵام با بزانن کە خودا لەسەر ئەو وتەیان سزایان دەدا، چونکە پەروەردگار دەفەرموێ: وتەکەیان دەنووسین‌و هەڵی دەگرین، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە سزادانی لەسەر بێ، جا ئەوان هەر ئەم تاوانەیان نیە بەڵکوو تاوانێکی تریان {وَقَتْلَهُمُ الأَنبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ} ئەوەبوو کە پێغەمبەرانیان بە نارەوا کوشتووە، بەشێوەیەکی دڕندەیی لەناویان بردوون، نیسبەتدانی پێغەمبەر کوشتن بۆ جوولەکەکانی سەردەمی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) هەرچەندە باوك‌و باپیری ئەوان ئەنجامیان داوە، لەم رووەوەیە: کە ئەمان رازی بوون بە کردەوەکەی ئەوان پێی لێ دەنێن‌و هاوسۆزی خۆیان لەگەڵیاندا پیشان دەدەن، جا لەبەر ئەم هەڵوێستەیان‌و رەزامەندییان بە کردەوەکەیان پەروەردگار دەفەرموێ: {وَنَقُولُ ذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيقِ} پێیان بڵێن: سزای ئاگری سووتێنەر بچێژن! واتە: خودا لەسەر کردەوەکانیان بە سەخترین سزا تۆڵەیان لێ دەستێنێ، پێیان دەڵێن: {[١٨٢]ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ} ئەم سزا سووتێنەرەتان بەهۆی تاوانە جۆراوجۆرەکانتانەوەیە، وە کوشتنی پێغەمبەران‌و خودا بە هەژار زانین‌و یارمەتیدانی کوفرو بێ دینان. {وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ} خودا بە هیچ جۆرێك ستەم لە بەندەکانی ناکا، کەس بە نارەوا سزا نادا.

{[١٨٣]الَّذِينَ} ئەو جوولەکانە کەسانێکن کە {قَالُواْ} وتیان: {إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىَ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ} بێگومان خودا فەرمانی پێکردووین‌و بەڵێنی لێمان سەندووە کە بڕوا بە هیچ پێغەمبەرێك نەکەین، هەتاوەکوو بڕێك لە موعجیزاتەکانی ئەوە نەبێ: کە یەکێك لە ئوممەتەکەی قوربانی بکاو ئاگرێك بیسوتێنێ، واتە: موعجیزەی پێغەمبەرەکە ئەوە بێ؛ ئەگەر یەکێك قوربانییەکی کرد یان خێرێکی کرد، نیشانەی قبووڵ بوونەکەی ئەوە بێ شتەکە دابنێن‌و ئاگرێك بێتە خوارێ بیسوتێنێ! مەبەستیان ئەوە بوو: ئیمان بە پێغەمبەر نەهێنین، بۆیە: ئەو جۆرە درۆیەیان هەڵبەستووە.

{قُلْ قَدْ جَاءكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ} هاتنە خوارەوەی ئاگر موعجیزەیەو موعجیزەش بۆ چەسپاندنی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرە رەوانە کراوەکەیە، دەی خۆ زۆر پێغەمبەری خاوەن موعجیزە هاتوونە سەرتان‌و وەکوو یەحیاو زەکەریاو هی تریش موعجیزەی راست‌و حەقیان نیشان داوە، لەو جۆرە موعجیزەی کە ئێوە دەیڵێن نیشانیان داوە، ئەدی {فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ} بۆچی کوشتانن‌و بەشێوەی دڕندەیی لە ناوتان بردن؟ بۆچی بڕواتان پێ نەکردن؟ {إِن

كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئەگەر ئێوە ڕاست دەكەن شوێن حەقو ڕاستی دەكەونو پابەندی فەرمانی پێغەمبەران دەبن!!

{^١٨٤^فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَآؤُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ} ئەگەر كافرو خوانەناسانی هاوچەرخت بە درۆیان كردیەوەو بڕوایان پێ نەكردیو موعجیزەو بەلگەی ڕاستی پێغەمبەرایەتیت كاری تێ نەكردن؛ ئەوە دلگران مەبە. چونكە زۆر پێغەمبەری پێش تۆ بە موعجیزەو بەلگەی ڕاستیی پێغەمبەرایەتیانەوە هاتوونە ناو گەلو هۆزەكانیانەوە، كتێبی ئاسمانییان لەگەڵدا بووە، وەكوو ئەو پەڕاوانەی كە بۆ پێغەمبەران نێردراونەتە خوارێ، كتێبی وەكوو تەوراتو ئینجیلو زەبووریان پێ بووە كەچی بڕوایان پێ نەكردوونو بە درۆیان خستوونەوە.

{^١٨٥^كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ} هەموو نەفسێك تامی جودابوونەوە لە لاشە دەچێژێو ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەم حاڵەتەی بەسەردا دێ، كەس ڕزگاری نابێ. هەموو كەس دەبێ كاسەی مردن بچێژێ؛!

{وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} پاداشی كردەوەكانتان بەسەرجەمیو تەواوی لە ڕۆژی قیامەتدا وەردەگرنەوە، هەموو نەفسێك پاداشو سزای كردەوەكانی — خێرو چاكە، تاوانو خراپە — بە تەواویو بەشێوەیەكی دادوەرانە وەردەگرێتەوە، كەس تۆزقاڵێك ستەمی لێ ناكرێ!

{فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ} كەسێك لە ئاگر دوورخرایەوەو ڕزگاری بوو خرایە بەهەشتەوەو بە مراد گەیشت، ئەوە بەختەوەرو خۆشنوودە، گەیشتۆتە ئەو پەڕی پلەی خۆشیو كامەرانیو داخوازی هەرە بەرزی خۆی بەدەست هێناوە.

{وَما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ} ژیانی دونیا كە هەیە بە هەموو خۆشیو لەزەتێكەوە بریتییە لە هۆكاری لە خۆبایی بوونو هەڵخەڵەتاندن، خۆشییە جەستەییەكان؛ وەكوو خواردنو خواردنەوە، هەروەها خۆشییە مەعنەوییەكان وەكوو پلەو پایەو ڕێزداری! وەكوو كاڵایەكی هەڵخەڵەتاندن وانو پاش ماوەیەك دەردەكەوێ هیچو پووچو كەم بایەخنو، ئادەمیزاد لە ژیاندا پێیان هەڵدەخەڵەتێو، بە باشیان دەزانێو، هەڵیان دەبژێرێ.

{^١٨٦^لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ أَذًى كَثِيرًا} ئەی پێغەمبەرو كۆمەڵی موسوڵمانان! بزانن: دونیا خانووی تاقیكردنەوەو كاركردنو تێكۆشانە، ئێوە دەخرێنە بۆتەی تاقیكردنەوەو ئیمتیحانەوە، تووشی جۆرەها بەڵاو موصیبەت دەبن، لە ماڵو دارایی دا تاقی دەكرێنەوە، ماڵو داراییتان دەفەوتێ، لە دەوڵەمەندییەوە هەژار دەكەون، یان فەرمانتان پێ دەكرێ ماڵو سامانتان ببەخشنو لە ڕێگای خێردا سەرفی بكەن، لە جەستەو لاشەی خۆتانو منداڵو خزمو كەسو كاردا ئیمتیحان دەكرێن، تووشی كوشتنو برینداریو نەخۆشیو ترسو لەرز دەبن، جۆرەها نەخۆشیو بەڵاو ئافات ڕوو دەكاتە خۆتانو منداڵو كەسو كارتان.

{وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الأُمُورِ} ئەگەر صەبر بگرنو تەقوای خودا بكەن، چیتان فەرمان پێ كراوە، ئەنجامی بدەن، چیتان لێ قەدەغە كراوە خۆتانی لێ دوور بخەنەوە؛ ئەوە كار دروستییەو ڕاستاڵییە، شایانی ئەوەن دووچەندانە پاداش بدرێنەوەو پێویستە هەریەكێ لە ئێوە بەو شێوە ڕەفتار بكا.

{^١٨٧^وَإِذَ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ} یادی ئەو كاتە بكەنەوە كە پەروەردگار پەیمانو بەڵێنی لە خاوەن نامەكان — جوولەكەو فەلە وەرگرت: كە — تەوراتو ئینجیل — بەبێ دەست لێدان بە خەڵكی ڕابگەیەننو هیچیان لێ نەشارنەوە، ناوەڕۆكو حەقیقەتیان چۆنە ئاوا بۆ خەڵكیان شی بكەنەوە، نامەی خودا نابێ كەمو زیادی تێدا بكرێ، بەڵكوو دەبێ چۆن هاتووە ئاوا بۆ ئادەمیزادان ڕوون بكرێتەوە، گۆڕانكاریو پێچو پەنای تێدا نەكەن، مەبەستەكانی چۆنەو بۆچی هاتووە شی بكرێتەوە، بە تایبەتی باسو خواسی پێغەمبەری ئیسلام چۆنەو ڕەوشتو نیشانەی بۆ خەڵكی ئاشكرا بكەنو ئیمانیشی پێ بێننو بانگەوازی ئایینەكەی بكەنو، خۆ ئامادە بكەن: هەركاتێ ڕەوانە كرا، خێرا ئیمانی پێ بێنن!

{فَنَبَذُوهُ وَرَاء ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْاْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً} بەڵێ ئەو عالمە جوولەكەو قەشە مەسیحییانە هیچ پابەندی تەوراتو ئینجیل نەبوونو پاش گوێیان خستن. كۆمەڵێكیان تەوراتو ئینجیل دەخوێنن بێ تێگەیشتنو نازانن مەبەستەكانیان چینو چی نین! كۆمەڵێكیان بە ئەنقەست دەقەكان دەگۆڕنو لە خۆیانەوە زیادو كەمی تێدا دەكەن، بە جۆرێك لایانداونو گۆڕانكاریان تێدا كردوون، بۆ پڕوپیتاڵی دونیای بێ بایەخ گۆڕانكارییان لە دەقەكانیان كردووە، هەنێكیان شاردۆتەوە، هەندێكیان گۆڕیوە بۆ پلەو پایەیەكی كاتیو دونیایی، یان ناوبانگو شۆرەتی قەڵب، یان بۆ دەستكەوتنی ماڵو دارایی بێ

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ (١٨٧) لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (١٨٨) وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (١٨٩) إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ (١٩٠) الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (١٩١) رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (١٩٢) رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ (١٩٣) رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ (١٩٤)

بایەخ!! {فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ} خراپ کاڵایەکە، ئەوەی کڕیویانە. چونکە ئەوان لە شوێنی خۆشیی و کامەرانی بەردەوام و بەهەشت، جیهانی بێ بەقایان پەسەند کردووە!

{١٨٨ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ} ئەی موحەممەد! وا گومان مەبە کە ئەوانەی وا دڵخۆشن بە کردەوە ناڵەبارەکانی خۆیان و شانازی دەکەن بەوەی کە توانیویانە سەر لە خەڵکی بشێوێنن، راستییەکەیان هەڵگێڕاوەتەوە، زانیاری راست و دروستیان شاردۆتەوە، خۆیان بە خاوەن پلە و پایەی علیم و زانست دەزانن، پێیان وایە: کە شیاوی ئەوەن کە سوپاس بکرێن، چونکە تەورات و ئینجیل خوێنن و راڤەکەری دەقەکانیانن دەیانەوێ تۆ سوپاسیان بکەی لەسەر شتێک کە نەیان کردووە، - تۆ ئەی موحەممەد! وا مەزانە ئەوان لە سزای جیهانی رزگاریان دەبێ، ئەوانە هەرگیز رزگاریان نابێ و بەختەوەر نابن، بەڵکوو سزای بە ئێشیان بۆ دیاری کراوە لە دونیادا ریسوا دەبن، تووشی جۆرەها بەڵاو موصیبەت دێن، جۆرەها بومەلەرزە و زریان و لافاو دەردو بەڵاو تاعون و نەخۆشی سامناک روویان تێ دەکا! {وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} لە قیامەتیشا راپێچی دۆزەخ دەکرێن و تۆڵەی بوختان و سەرپێچییان لێ دەسێنرێ، لەسەر گۆڕانکاری دەقەکانی تەورات و ئینجیل و هەڵە و گێڕانەوەی مەبەست و ماناکانیان سزا دەدرێن.

{١٨٩ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} ئەی گرۆهی موسوڵمانان! غەمناک مەبن، لاواز مەبن، حەق بێژ بن، هیچ کاتێ راستی مەشێرنەوە، بە ئایەتی خودا کاڵای بێ بایەخ مەکڕن، ئایین فرۆش مەبن، دڵخۆش مەبن بەوەی مەدح بکرێن لەسەر کارێک کە نەتان کردووە، جگە لە خودا لەکەس مەترسێن و گوێ بە هیچ مەدەن خوداتان بەسە، ئەو فریاتان دەکەوێ! قسە و قسەڵۆکی ئەوان کارتان تێ نەکا کە دەڵێن: خودا هەژارە، ئێمە دەوڵەمەندین، چونکە موڵک و سامانی ئاسمان و زەوی هەمووی هی خودایە و بە ئارەزوی خۆی ئاڵ و گۆڕی تێدا دەکا، پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتی هەیە و هیچ شتێک لێی عاسی نابێ.

{١٩٠ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} بێگومان لە بەدیهێنان و دروستکردنی ئاسمانەکان و زەویدا، ئاسمانەکان بەو هەموو بەرزیی و فراوانییەوە زەوی بەو هەموو نزمیی و پەستییەوە و گونجانی بۆ ژینگەی گیانداران تێیدا، وێڕای هەبوونی ئەو هەموو یاساو ئیقامە رەنگینانەی کە کاروباری کەون و کائیناتیان پێ هەڵدەسورێ هەموو شتێک لە چوارچێوەی سنووری خۆیدا و لە کاتی خۆیدا کاری خۆی ئەنجام دەدا.

{وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ} هاتووچۆی شەوروژ یەک بەدوای یەکدا، دەمێک شەو درێژ و روژ کورت، کاتێک بە پێچەوانەوە دەبێ و جاخی واش دەبێ بەرامبەر و بە ئەندازەی یەکترین، ئاوا بەو جۆرە و بە گوێرەی وەرز و کات و شوێن، گۆڕانکاریان بەسەردا دێ، هەموو ئەمانە و هی تریش {لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ} بەڵگەی چەسپێنەرن لەسەر هەبوونی خوداو توانا و دەسەڵاتی رەهاو گەورەیی و تاک و تەنیایی، بۆ کەسانێک خاوەن هۆش و فام بن و بە وردی لە بوونەوەر ورد ببنەوە و بە هۆش و فامی تەواوەوە تێبفکرێن.

{١٩١ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ} ئەو هۆشمەندانەن: کە هەمیشە یادی خودا دەکەن و لە بوونەوەر دەفکرن، لە هەموو کات و شوێنێکدا لە گشت بار و زروفێکیاندا، بە راوەستاوی بە دانیشتوویی، بە راکشاوی، بە دڵ و بەزوبان، یادی خودا لە یاد ناکەن، هەمیشە خودایان لە

بیره، وێڕای ئەو یادە هەمیشەییە {وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} لە بوونەوەر ورد دەبنەوە، لە دیاردەکانی ئاسمان‌و زەوی دەفکرن، نهێنی‌و دەستی قودرەتی خودایان تێدا دەبینن، لە هەموو شوێنێکدا گەورەیی خوداو بە توانایی‌و زانیاری فراوان‌و بەزەیی پەروەردگار بەدی دەکەن... {رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً} خودایە! ئەم بوونەوەرت بە خۆڕایی دروست نەکردووە، ئەم کەون‌و کائیناتەت بە هەوانتە وەگەڕ نەخستووە، زاتی تۆ زۆر لەوە بەرزترە کاری نابەجێ بکا، هەموو دروستکراوێك لە شوێنی خۆیدایە، حیکمەت‌و نهێنییەکی یەزدانی تێدایە.

{سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} ئیش‌و کارت هەمووی پاك‌و بێ عەیبە، بۆخۆت پاك‌و بێ خەوشی، تاك‌و تەنیاو کەریمی کارسازی، خودایە! پەنامان بدەو لە سزای ئاگر بمانپارێزە! یارمەتیمان بدە بۆ کردنی کاری چاك، بیروباوەڕمان راست‌و دامەزراو بکە، تووشی پشێوی بیروباوەڕو گومڕایی‌و سەرلێ تێکچوون نەبین!!

{[١٩٢] رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ} پەروەردگارا! هەرکەسێك بە دادوەری خۆت‌و بەهۆی سەرپێچی کردن‌و گومڕایی‌و لادانی خۆی لە رێگای راست، بیخەیە دۆزەخەوە بێگومان ریسوات کردووە، زەلیل‌و داماوت کردووە.

{وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ} ئەوانە ستەمکارن، ستەمکارانیش کەس نیە بتوانێ یارمەتییان بداو لە سزای دۆزەخ رزگاریان بکا، سزادانیان بە ئاگری دۆزەخ تۆڵەستاندنێکی دادوەرانەیەو ئاکامی ستەمکاری‌و سنوور بەزێنی خۆیانە!

{[١٩٣] رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا} خودایە! ئێمە گوێمان لێ بوو؛ بانگەوازیکەرێك کە پێغەمبەرە (درووودی خوای لەسەر بێ) بانگی دەکردو داوای لێ کردین بۆ موسوڵمان بوون‌و بڕواهێنان بە خودا، بانگی کردین کە ئیمان بە خودای خۆمان بێنین، ئێمەش بڕوامان پێ کردو موسوڵمان بووین‌و شوێنی کەوتین، بڕوامان بە تاك‌و تەنیایی خوداو دەسەڵاتی رەهاو بێ سنووری هێنا، هەروەها ئیمانمان هێنا بە هەموو ئەو حوکم‌و شەریعەت‌و داب‌و نەریت‌و رەوشتانەی پێغەمبەر بۆی هێناوین، هەموویمان وەرگرت‌و قبووڵمان بوو! {رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأَبْرَارِ} خودایە! لە تاوانە گەورەکانمان خۆش ببە، تاوانی بچووکمان بپۆشە، گوناهی گەورەو بچووکمان رەش بکەرەوە، بمانخەرە ریزی پیاوچاکانەوە، لەگەڵ راستالان بمانمرێنە، لە کۆمەڵی صالح‌و خوداپەرستان حسێبمان بکە، شەرمەزاری رۆژی قیامەتمان مەکە.

{[١٩٤] رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ} خودایە! ئەوەی کەلەسەر زوبانی پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) بەڵێنت پێ داوین لە پاداشی باش، وەکوو سەرکەوتن لە ژیانی جیهانداو، چوونە ناو بەهەشت لە قیامەتدا بماندەرێ‌و بۆمان جێبەجێ بکە! ئێمە تاوانبارین‌و کەمتەرخەمین، یارمەتی‌و تۆفیقی تۆ نەبێ هیچمان بۆ ناکرێ، خودایە! {وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ} لێقەوماو شەرمەزاری بەرچاوی خەڵکی دەشتی مەحشەرمان مەکە، ئیمانمان بە هێز بکەو، کردەوەمان چاك بکەو، پاداشی باشمان لەسەریان بدەرەوە، تۆ وادە راست‌و بەڵێن دروستی، لە دونیادا پێشکەوتوو سەرکەوتوومان بکە.

{إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ} بێگومان تۆ وادە راست‌و بەڵێن دروستی، هەرگیز وەعدە بە خیلاف نەبووی‌و نابێ.

{[١٩٥] فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى} پەروەردگاریان نزاو پارانەوەکەیانی لێ وەرگرتن، چونکە پارانەوەکەیان بە دڵ بوو، لە دڵ‌و دەروونێکی پڕ لە ئیمان‌و ئیخلاصەوە سەرچاوەی گرتبوو! پێی فەرموون: کە من کردەوەی هیچ کەسێك بە فیڕۆ نادەم پاداشی نێرو مێ؛ هەرکەسە بە گوێرەی خۆی دەدەمەوە! نێرو مێ شان بەشانی یەکتری لە مافو ئەرکدا یەکسانن. پاداشیان لەسەر کردەوەی چاك‌و سزا لەسەر خراپەرکارییان وەکوو یەك وایە. {بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ} بریێکتان لە بریێکتان پەیدا دەبن، ئەمەش شتێکی غەریب نیە؛ نێرو مێ لەیەك رەگەزن‌و رەچەڵەکیان یەکە. مێ لە نێر پەیدا دەبێ‌و نێر لە مێ دەبێ! جا {فَالَّذِينَ هَاجَرُواْ} ئەو ئادەمیزادانەی لە پێناو ئایینی خودادا کۆچیان کردووە، زێدو نیشتمانی خۆیان بەجێ هێشتووە {وَأُخْرِجُواْ مِن دِيَارِهِمْ} لە ماڵ‌و حاڵی خۆیان دەرکراون، لە نیشتمانی دلگیری خۆیان وەدەرنراون {وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي} لە پێناو رێبازی مندا سزایان چەشتووە {وَقَاتَلُواْ وَقُتِلُواْ} کوژراون‌و گیانیان بەخت کردووە!! لە رێگای خودادا تێکۆشاون، ئەوانە هەموویان چاکەکارن‌و خودا پاداشی باشیان دەداتەوە، لە پاداشی کۆششی دڵسۆزانەیاندا {لأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ} تاوانەکانیان پەردەپۆش دەکەم‌و لە گوناهیان خۆش دەبم {وَلأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ} دەیانخەمە بەهەشتێکەوە کە بە ژێر دارو درەختەکانیدا جۆگەی ئاوی صاف دەکشێن، هەتا هەتایە لەو لەزەت‌و خۆشییەدا

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ ۖ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ ۗ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

سُورَةُ النِّسَاءِ

دەمێننەوە {ثَوَابًا مِّن عِندِ اللَّهِ} پاداشتێکە خودا دەیداتەوە بە بڕواداران لە بری کردەوەی باشی دونیایان {وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ} خودا هەرە پاداشتی باشی لایە بۆ کردار باشان ئەویش بەهەشتە.

{١٩٦ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ} ئەی ئەو کەسەی کە ئەو جۆرە بیروڕایە بە دڵتاندا گوزەر دەکەن! یان ئەی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) تۆ ئەمەیان پێ رابگەیەنە بڵێ: با ئەو حاڵەتو چۆنیەتییەی کافرەکان تێیدان لە لەزەتو خۆشی رابواردن؛ تۆ هەڵنەخەڵەتێنێ، واقیعت لێ چەواشە نەکا، چونکە ئەو خۆشیو کامەرانییە کاتییەی ئەوان تێیدان درێژخایەن نیەو، زۆر نامێنێتەوە رادەگوێزرێن بۆ کوشندەترین سزا! پێویستە موسوڵمان چاو ببڕێتە ئەو پاداشەی کە خودا بۆی داناوە کە خۆشیو کامەرانییەکی هەمیشەییو بەردەوامە لە ژیانی بەهەشت.

{١٩٧ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ} ئەو بەرەڵڵایو هاتووچۆو رابواردنەیان خۆشییەکی کاتیو ماوە کورتە، زۆر نابا کۆتایی پێ دێ پاشان گەڕانەوەو حەوانەوەیان لە دۆزەخدا دەبێ، کە خراپترین شوێنی حەوانەوەیە!

{١٩٨ لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا} بەڵام ئەوانەی تەقوای خودایان کردووە، پابەندی فەرمانەکانی بوونو خۆیان لە نەهی لێکراوەکانی پاراستووە، ئەوە لە پاداشی ئەوەدا چەند باخێکی بەهەشتیان دەدرێتێ کە بەژێر دارەکانیدا جۆگای ئاوی صاف دەکشێنو بە ئارەزووی خۆیان لەزەت وەردەگرنو خۆشی دەچێژنو لەم نیعمەتو لەزەتەدا هەتا هەتایە دەمێننەوە.

{نُزُلاً مِّنْ عِندِ اللَّهِ} میوانی رێزلێگیراوی پەروەردگارن، بە لوتفو کەرەمی خۆی دایان دەپۆشێ، لە کەرەمو بەخششی خۆی بەهرەمەندیان دەکا، ئەم شوێنو مەنزڵگاو بەهەشتە رازاوە لەزەتێکی جەستەیی لێ وەردەگرن.

{وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ لِّلأَبْرَارِ} ئەوەی لای خودایە لە رێزو تەقدیر، زیاد لەو خۆشیانەی باسکران، ئەوە بۆ پیاو چاکانو هەڵوێست پاکان زۆر چاکترە لەوەی کە خوانەناسان تێیدا رادەبوێرن.. بۆیە پێیان دەگوترێ: (ابرار) چونکە لەگەڵ باوکو دایکو کوڕو کچیان چاکەکار بوون.

{١٩٩ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ} بێگومان لەو خاوەن نامانە هەیە: کە بڕوای بە خودا هێناوە، موحەممەد بە پێغەمبەر دەزانێو ئیمانی پێ هێناوە، بڕوای بەو قورئانە کردووە کە بۆ ئێوە نێردراوەتە خوارێ {وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ} هەروەها ئیمانیان بەو نامانەش هێناوە کە بۆ خۆیان نێردراوە — کە تەوراتو ئینجیلە — ئەوانە چەند رەوشتێکی ناوازەیان هەیە.

{خَاشِعِينَ لِلَّهِ} ترسو خۆفێکی تەواویان لەخودا هەیە کە بەروبومی بڕوای راستو پتەوە، چونکە هەرکاتێ دڵ لەخودا ترسا، هەموو جەستە ئەو ترسەی تێدا رەنگ دەداتەوە.

{لاَ يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلاً} کاڵای پڕوپووچی دونیایی بە ئایینو بیرو باوەڕ ناکڕن... پارێزگاری نیگای خودایی دەکەنو هیچی لێ ناشێرنەوە، ئەو موژدەیەی کە لە تەوراتو ئینجیلدا دراوە بە هاتنی موحەممەد (پێغەمبەری ئاخر زەمان)و رەوشتو پێغەمبەرایەتی نیشانەکانی خۆیو نیشانەی ئومەتەکەی چۆن پێیان گەیشتووە ئاوا بڵاوی دەکەنەوەو بە خەڵکی تری دەگەیەنن.

{أُوْلَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ} ئەوانە: کە ئەو رەوشتانەیان تێدایە — جوولەکەبن یان گاور — پاداشی تەواوی کردەوەی

خۆیان وەردەگرنەوە، لەسەر هەموو کردەوەیەکی چاکیان پاداشتی تەواویان لای خودایەو پەزمەندە کراوە بۆیان، {إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} خودا زۆر خێرایانە لێکۆڵینەوەو حیسابو سەرژمێری کردەوەی ئادەمیزادان دەکا، لەماوەیەکی زۆر کورتو کەمدا حیسابو لێکۆڵینەوەی بێ هەڵەو بێ ستەم بۆ بەندەکانی خۆی دەکا، حوکمو فەرمانی خودا پێداچوونەوەو هەڵوەشاندنەوەی تێدا نییە.

{٢٠٠ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اصْبِرُواْ} ئەی ئەو کەسانەی کە بڕواتان هەیەو ئیمانتان هێناوە، خۆڕاگرو بەردەوام بن لەسەر بەجێ هێنانی ئەرکە پێویستەکانی ئایین، وەکوو ئەنجامدانی پێنج نوێژە فەرزەکان.

هەروەها خۆڕاگربن لەبەرامبەر بەڵاو نەخۆشیو ناخۆشیو هەژاریو نەداری، {وَصَابِرُواْ} پێشبڕکێی صەبرو ئارامگرتن بکەن لەگەڵ دوژمندا، بەرامبەریی نەفسو ئارەزۆ بکەن..

{وَرَابِطُواْ} لە سەنگەردابن بۆ دوژمن؛ هەموو کاتێ خەریکی خۆ ئامادەکردن بن بۆ جیهادو بەرگریی لە ماڵو ناموسو نیشتمانو ئایین، هەموو کاتێ حازرو ئامادە باشو گوێ لەمست بن بۆ فەرمانی فەرمانڕەوایی موسوڵمان!!

{وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} تەقوای خودا بکەن، بترسن لە تۆڵەو سزای، بەنهێنیو بە ئاشکرا خوداتان لەبەرچاو بێ! پابەندی فەرمان بنو خۆپارێزبن لە نەهییەکانی، بەڵکوو سەرفراز بن، ئاشکراشە کەسێك پابەندی ئەم ئامۆژگارییانە بێ بە موراد دەگاو لەناخۆشی ڕۆژی قیامەت رزگاری دەبێ! سەرفرازی دونیاو قیامەت دەبێ!

کۆتایی سورەتی آل عمران

سورەتی (النساء)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ} ئەی ئادەمیزادانی هۆشمەند! خۆتان لەسزای پەروەردگارتان بپارێزن بەوەی کە پابەندی فەرمانەکانی بنو لە نەهێلکراوەکان دوور بکەونەوە، لەهەموو شتێکدا کە پەیوەندی بەخودا پەرستیو مافی بەندەکانی خوداوە هەیە، بەگوێرەی بەرنامەی خودا رەفتار بکەن، خۆتان بپارێزن لەسزای ئەو پەروەردگارەی ئێوەی دروست کردووە لەیەك تاکە کەس، کە باوە ئادەمە هەمووتان لە ئادەم کەوتوونەتەوەو ئەویش لەگڵ دروستکراوە.

{وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا} هەر لەو رەچەڵەكو رەگەزەی باوە ئادەمی لێ دروستکرد، دایکە (حەوا)شی دروستکردووە، کە خێزانی ئادەمە! یان وەکوو دەڵێن: لە پەراسووی چەپی ئادەم دایکە (حەوا)ی دروستکرد! {وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَاء} لەو ژنو مێردە کە (ئادەمو حەوا)ن ئادەمیزاد کەوتۆتەوە، پیاوی زۆرو ئافرەتی فرەیان لێ کەوتوونەوە، ئەمجار لەو وەچەو نەوانەی لە ئادەمو حەوا کەوتوونەوە پەیوەندی خزمایەتیو خێزانی تێدا رسکاندون؛ بۆئەوەی بەزەییان بە یەکتردا بێتەوە، هاریکاری یەکتری بکەنو زەوی ئاوەدان بکەنەوەو کۆمەڵگای بەختەوەرو خودا پەرست پێکەوە بنێن، بۆیە جارێکی تر جەختی لەسەر تەقواو خۆپاراستن لەسزای پەروەردگار کردەوەو فەرمووی: {وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ} خۆتان بپارێزن لەسزای ئەو خودایەی کە بەناوی ئەوەوە داوای شت لەیەکتری دەکەن — وەکوو دەڵێی بۆ خاتری خودا وابکە، یان توخودا وامەکە.... هتد! —

{وَالأَرْحَامَ} هەروەها خۆتان بپارێزن، لە پچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی، چونکە هەبوونی خزمایەتی نیعمەتەو داخوازی وەفاو ئەرکە دەبێ سوپاسی خودای لەسەر بکرێ! خزمایەتی پەیوەندیو خۆشەویستیو هاریکارییە، مرۆڤ لەژێر سایەیدا هەست بە خۆشبەختیو کامەرانی دەکا، هەست بە پشتو قووەتو هێزی مەعنەوی دەکا، لەناو کۆمەڵدا کەیف خۆش دەبێ بە کامەرانی خێزانو خزمانی، خەمناك دەبێ بە ناخۆشییان.

{إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} بێگومان خودا بەسەر هەموو کردەوەیەکی ئێوەدا چاودێرو ئاگادارە، بناغەی هەموو هەڵوێستو بیرو باوەڕێکتان دەزانێ وە زانایە بە ئەندازەو چۆنیەتی کاریگەری ئەو کردارو هەڵوێستانەتان لەسەر دڵو دەروونتانو هیچی لێ ون نابێ، هیچ حوکمو یاسایەکتان بۆ دانانێ ئەگەر بەرژەوەندیو خۆشبەختی دونیاو قیامەتتانی تێدا بەدی نەکرێ!

{٢ وَآتُواْ الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَتَبَدَّلُواْ الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ} ئەی سەرپەرشتیاری هەتیوان! هەرکاتێ هەتیو بالغ بوو، پێگەیشت، ماڵو دارایی خۆیان کە لەژێر دەستی ئێوەدایە بیان دەنەوەو هیچی لێ کل مەدەنەوە، لەسەردەمی منداڵیشیدا لە ماڵو دارایی خۆی نەفەقەی بۆ دابین بکەن، هیچ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾ وَءَاتُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰٓ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَتَبَدَّلُواْ ٱلۡخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِۖ وَلَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَهُمۡ إِلَىٰٓ أَمۡوَٰلِكُمۡۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبٗا كَبِيرٗا ﴿٢﴾ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۚ ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُواْ ﴿٣﴾ وَءَاتُواْ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَةٗۚ فَإِن طِبۡنَ لَكُمۡ عَن شَيۡءٖ مِّنۡهُ نَفۡسٗا فَكُلُوهُ هَنِيٓـٔٗا مَّرِيٓـٔٗا ﴿٤﴾ وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا وَٱرۡزُقُوهُمۡ فِيهَا وَٱكۡسُوهُمۡ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴿٥﴾ وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِذَا دَفَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ فَأَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبٗا ﴿٦﴾

ئەندازەیەکیش لە ماڵی هەتیوەکە تێکەڵ بە ماڵی خۆتان نەکەن، ماڵو سامانی حەڵاڵی خۆتان پیسو حەرام نەکەن، بەهۆی تێکەڵاوو بوونی ماڵی هەتیوان. {وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ} ماڵی هەتیوان لەگەڵ ماڵی خۆتان مەخۆن، بۆیەش لەجیاتی هەموو تەصەڕوفێك کە لەماڵدا دەکرێ وشەی (اکل = خواردن)ی بەکارهێنا چونکە زۆربەی تەصەڕوفو هەڵسو کەوتی ماڵو دارایی بە مەبەستی خواردنە. وشەی (إلى) بەمانا (مع) هاتووە واتە: ماڵو دارایی هەتیوان مەخەنە پاڵ ماڵو دارایی خۆتان بە مەبەستی خواردن! ئێوە ئەگەر وا بکەن ماڵی حەڵاڵی خۆتان گۆڕیوەتەوە بە ماڵی حەرام کەهی هەتیوەکانە، ئەمەش تاوانێکی گەلێك گەورەیەو خۆتانی لێ بپارێزنو توخنی مەکەون، وەکوو دەفەرموێ: {إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا} بێگومان خواردنی ماڵی هەتیو تاوانێکی گەورەیە!

{[٣] وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ} ئەگەر لەدڵی خۆتاندا هەستتان کردو ترسان لەوەی کە ماڵی ژنی چەتیوە بخۆنو مافی پێشێل بکەن: ئەوە نابێ مارەیان بکەن، چونکە خودا لەباتی مارەکردنی ئەوان بۆی حەڵاڵ کردوون کە ژنی تر مارە بکەن دوو، سێ، چوار.

مەبەستی ئایەتەکە بە گوێرەی هۆی هاتنەخوارەوەکەی دیاری دەکرێ، جا یان دەربارەی مارەکردنی ئافرەتی ئاچەتیوەیە، واتە: ئەگەر چەتیوێکتان لەلابوو ترسان لەوەی کە مارەیی هاوشانی خۆی نەدەیتێ، واز لەو بێنەو هەوڵ بدە ئافرەتێکی تر مارە بکە، ئافرەتی تر زۆرن، دەتوانن مارەیان بکەن، دوو، سێ، چوار، واتە: زیاد لەژنێك تا چوار دروستە، بەڵام بەمەرجێك دادپەروەرانە هەڵسو کەوتیان لەگەڵ بکەنو مافیان پێشێل نەکەن.

{فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً} ئەگەر ترسی ئەوەتان هەبوو دادوەرانە لەگەڵیاندا نەجووڵێنەوە تەنها بە یەك ژن دابین ببنو قەنیات بکەن!

{أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} یان کە ویستان زیاد لە ئافرەتێکتان هەبێ، ئەوە ئافرەتی کۆیلە پەیدا بکەن، چونکە ئەو ئافرەتە کەنیزەکانە ئەگەر زۆریش بن رەوایە! {ذَلِكَ أَدْنَى أَلاَّ تَعُولُواْ} ئەمە گونجاوترە بۆئەوەی ستەم نەکەن.

{[٤] وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً} بە دڵ خۆشیو دڵ فراوانییەوە مارەیی بدەن بە خێزانەکانتان، هیچ گیریو منجە منجی تێدا مەکەن.. چونکە مارەیی نیشانەی خۆشەویستی نێوان ژنو مێردە.

{فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا} ئەگەر ئافرەتەکان بە ویستو ئارەزووی خۆیان بەبێ فرتو فێڵو هەڕەشە، برێکیان لەو مارەییە پێدان، ئەوە حەڵاڵەو بە نەوشی گیانی بیخۆنو هیچ گوناهی تێدا نیەو حەڵاڵو زوڵاڵە.

{[٥] وَلاَ تُؤْتُواْ السُّفَهَاء أَمْوَالَكُمُ} خیطابەکە بۆ کۆمەڵی موسوڵمانانە، یان بۆ سەرپەرشتیارانە نەهییەکە گشتییە بۆ هەموو ماڵو سامانێك کە دەدرێتە مرۆڤی گێلو نەزان.

{الَّتِي جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ قِيَاماً} ئەو ماڵو داراییەی کە پەروەردگار بۆ ئێوەی کردووە بەهۆی درێژە پێدانی ژیانو هۆکاری خۆش گوزەرانو رێكو پێك کردنی کاروبار، چونکە ماڵو سامان رەگی ژیانە، بەهۆی ماڵو داراییەوە گەلو نیشتمان پێش دەکەوێ قەڵای ژیانو شارستانی بینا دەکرێ، تاکو کۆمەڵ

خۆشبەختو کامەران دەبن بە ماڵو سامان دەتوانین بەسەر دوژمندا زاڵ ببین.

{وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ} واتە: ماڵو سامانەکەیان بکەنە شوێنی وەدەستهێنانی رزقو رۆژیو پۆشاکو پێداویستی ژیان بۆیان، ماڵو داراییەکەیان بۆ بخەنە ئیشو بازرگانییان بۆ پێوە بکەنو بژێوو پێداویستییان لەبەرو بوومو قازانجی ماڵەکەیان بۆ دابین بکەن، نەك لە خودی ماڵەکە نەفەقەو پێداویستییان بۆ دابین بکەن!

{وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا} با هەموو سەرپەرشتیارێك بەو سەفیهو گێلو (حیجر) لەسەر دانراوەی ژێر دەستی خۆی قسەی باشو هیوا بەخش بڵێ: ئەگەر منداڵ بوو بڵێ رۆڵە: ماڵ ماڵی خۆتەو من وەکیلو سەرپەرشتیارم بەسەر ماڵەکەتەوە، هەر کە پێ گەیشتی ماڵەکەت دەخەمەوە ژێر دەست، ئەگەر گێلو نەفام بوو ئامۆژگاری بکاو هەڵی بنێ بۆئەوەی ماڵی خۆی بەفیرۆ نەداو تێی بگەیەنێ کە سەرەنجامی ماڵ بەفیرۆدان هەژاریو نەدارییە، هەمیشە رێگای راستی نیشان بدا، گەشبینی فێربکا، دڵخۆشی بداتەوە، هەڵی بنێ بۆ کارکردنو بۆ راستاڵی.

{[٦] وَابْتَلُواْ الْيَتَامَى حَتَّىَ إِذَا بَلَغُواْ النِّكَاحَ} هەتیووەکان تاقی بکەنەوە پێش باڵغ بوون، یان دوای باڵغ بوون، چونکە بەلای ئەبو حەنیفەو شافیعییەوە پێش باڵغ بوون بەلای مالیکەوە دوای باڵغ بوون تاقیکردنەوەکە ئەنجام دەدرێ.

بە مەبەستی تاقیکردنەوە بەشێك لە ماڵەکەیان بدەنەوە بۆئەوەی ئاڵو وێری پێوە بکەن، چاودێرییان بکەن بزانن هەڵسو کەوتیان چۆنە، جا {فَإِنْ آنَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُواْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ} ئەگەر عاقڵو لێزانینتان تێدا بەدی کردنو، زانیتان سەوداو مامەڵەیان رێكو پێکە، هەڵسو کەوتیان هۆشمەندانەیە، ئەوە ماڵەکەیان وێ بدەنەوە با بۆ خۆیان کاروباری خۆیان هەڵسوڕێنن.

{وَلاَ تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ} ماڵو سامانەکەیان بە هەوانتەو بێ جێو رێ مەخۆن بتانەوێ پێشبڕکێ بکەنو پێش ئەوەی باڵغ ببن ماڵەکەیان بخۆنو دەست پێش خەری بکەنو بڵێن تا لێیان نەستاندووینەوە، بادەستی خۆمان بووەشێنین، واتە: بەهیچ جۆرێك خواردنی ماڵی هەتیوو رەوا نییەو نزیکی مەکەونەوە..

{وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ} کەسێك دەوڵەمەند بوو پێویستی پێ نەبوو، با دەست درێژی نەکاتە سەر ماڵەکەیو هیچی لێ هەڵنەگرێ بەڵام {وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ} کەسێك هەژار بوو، سەرپەرشتی کردنەکەش دەستی دەگرتو رێگای برێ ئیشو کاری لێ دەگرت، با لەماڵی هەتیووەکە بە ئەندازەی پێویستییەکەی هەڵبگرێو پێداویستی خۆی پێ دابین بکا، زێدەڕەوی تێدا نەکا!

{فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُواْ عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللّهِ حَسِيبًا} ئەی سەرپەرشتیاران! کە ماڵەکانتان دایەوە بە هەتیووەکان، شایەتییان لێ بگرن بەوەی کە ماڵەکانتان داونەوەو هیچتان لە ئەستۆدا نەماوە، چونکە ئەم شایەت گرتنە — دوای بەرچاو گرتنی دوو مەرجی پێشوو کە باڵغیو ژیرییە — گومان دوور خەرەوەیەو کێشە لابەرە، چەسپێنەرە بۆ ئەمانەتەکە! خودای مەزنو زانا باشترین شایەتو چاودێرە، ئاگای لەچۆنیەتی سەرپەرشتی کردنو ماڵ پێدانەوەکەیان هەیە، حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ هەموو کەس دەکا، پاداشتو سزای هەموو کردەوەیەك دەداتەوە.

{[٧] لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ} پیاوان بەشی خۆیان هەیە لەو کەلەپووری باوكو دایكو خزم بەجێی دێڵن، هەروەها ئافرەتان بەشی خۆیان هەیە لەو کەلەپووری دایكو باوكو خزم بەجێی دێڵن، واتە: ئەگەر هەتیووەکان ماڵیان هەبوو لەو کەلەپووری باوكو دایكو خزم بەجێی دێڵن؛ ئەوە هەموویان تێیدا هاوبەشن، جیاوازی نێوان نێرو مێ نییە، ماڵە بەجێ ماوەکە زۆر بێ یان کەم بێ، هەرکەسە بە پێی خۆی بەشە کەلەپووری دەدرێتێ.

{نَصِيبًا مَّفْرُوضًا} ئەوە بەشێکی دیاری کراوو حەقێکی چەسپاوو دانراوە، کەس بۆی نییە لێی کەم بکاتەوە یان مەنعی بکا.

ئەمجار قورئان لایەنێکی دەروونی چارەسەر دەکا، ئەویش ئامادەبوونی ئەو خزمانەیە — کە لەبەر خزمە نزیکەکان میرات نابەن — ئەوانە بۆ کۆڕی میرات بەشکردنەکە دێنە پێشەوەو، داوای میرات دەکەن، وەکوو برای باوکی لەگەڵ هەبوونی برای دایكو باوکیدا، یان مام لەگەڵ هەبوونی باوك...هتد بۆیە دەفەرموێ: {[٨] وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُوْلُواْ الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفًا} ئەگەر خزمە میرات لێ زەوت کراوەکان ئامادەی کۆڕی دابەشکردنی میرات بوونو، داوایان کرد بەشیان بدرێ، شتێکیان بدەنێ، تەنانەت ئەگەر کەمیش بێ بێ بەشیان مەکەن، با بەدڵ شکاوی نەگەڕێنەوەو دڵیان نەئێشێو دژایەتی لە ناو بنەماڵەدا پەیدانەبێ! قسەی نەرمو نیانیان

لەگەڵدا بکەن، بۆ ئەوەی ئەو ماڵە کەمەی دەیاندرێتێ بە زۆری بزانن‌و خزمایەتی‌و دۆستایەتی زیاتر پێ پتەو بێ.

{٩ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلاً سَدِيدًا} با ئەو سەرپەرشتیاری هەتیوانە بترسێن، ڕێزی هەتیوان بگرن؛ قسەی خۆشیان لەگەڵدا بکەن، بە ڕۆڵەو کوڕە بچووکەکەم بانگیان بکەن. واتە: وەکوو چۆن بە نەرم‌و نیانی بە خۆشەویستی بانگی منداڵی خۆیان دەکەن با بەو شێوە بانگی ئەوانیش بکەن، با ئەوە بخەنە یادی خۆیان کە ئەوانیش لەوانەیە بمرن‌و منداڵەکانیان بە هەتیوی بکەونە ژێر دەستی خەڵکی تر، منداڵی ئەوانیش پاشگوێ بخرێن‌و زەبرو زەنگیان لەگەڵدا بەکار بهێنرێ! جا با ئەو سەرپەرشتیارانە لە خوا بترسن‌و تەقوای خودا بکەن‌و خۆ بپارێزن لەوەی کە بە خراپی هەڵس‌و کەوت لەگەڵ هەتیوی ژێر دەستیان بکەن، با بەشێوەیەك مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن کە پێیان خۆشە لەگەڵ منداڵی خۆیان پاش مردنیان بکرێ.

{١٠ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا} دڵنیابن، ئەوانەی ماڵی هەتیوان بە ناڕەواو بێ جێ دەخۆن، ئەوە با بزانن: ئەوانە ئاگر دەخەنە ورگی خۆیانەوە، ورگی خۆیان پڕ دەکەن لە ئاگر، واتە: شتێك دەخۆن کە دەبێتە هۆی چوونە ناو ئاگرو سووتاندیان!

{وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا} لەوە بەولاوە دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو بە ئاگر دەسووتێندرێن؛ ئاگرێکی سووتێنەر: کە (وقود)و کەرەسەکەی ئادەمیزادو بەردە.

{١١ يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ} پەروەردگار دەربارەی میراتگرتنی منداڵەکانتان بەم شێوەیە فەرمانتان پێ دەکاو بەشەکانیان دیاری دەکا {لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ} ئەگەر یەکێك مرد کوڕو کچی لە دوا بەجێمان، ئەوە بۆ هەر نێرینەیەك دووچەندانەی مێینە هەیە! چونکە پیاو بەرپرسیارە بە بژێوی‌و خێزانی‌و کارکردن‌و چەشتنی جۆرەها ناڕەحەتی‌و مارەیی پێدانی خێزانی.

بەڵام ئافرەت داوای دابین کردنی بژێوی کەسی لێ ناکرێ، کچ بێ، خوشك بێ، دایك بێ، خێزان بێ یان پوور بێ، بژێوی کەسی لەسەر نیە مارەیی بەکەس نادا، جا {فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ} ئەگەر میراتگرەکان هەموویان ئافرەت بوون دوو یان زیاتر، ئەوە دوو بەش لە سێ بەشی ماڵەکە بۆخۆیان دەبەن.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

{وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ} ئەگەر میراتگر تەنها مێینەیەك بوو، ئەوە نیوەی ماڵەکە دەبا. دەربارەی بەشە میراتی دوو کچ ئەگەر نێرینەیان لەگەڵدا نەبوو، چەند واتایەك هەیە: ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: حوکمی دوو کچ حوکمی کچێکە واتە نیوەی ماڵەکە دەبەن! چونکە ئایەتەکە دەفەرموێ: {فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ} واتە: لە دوو زیاتر نەبن هەر نیوەیان دەکەوێ. جەماوەری زانایان دەفەرموون: حوکمی دوو کچ حوکمی دوو خوشکە، واتە: دوو بەش لە سێ بەش دەبەن، چونکە قورئان دەربارەی دوو خوشك دەفەرموێ: {فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ} هەروەها چونکە خوشك لەگەڵ براکەیدا سێیەك دەبا دەی دەبێ لەگەڵ خوشکیشیدا سێیەکی بەرکەوێ. هەروەها چونکە ئیبنو مەسعوود بۆ دابەشکردنی میراتی کابرایەك کە کچێك‌و کچی کوڕو خوشکێکی لە پاش بەجێ مابوون، بەم شێوەیە دابەشی کرد، شەش یەك بۆ کچی کوڕەکەو نیوە بۆ کچەکە بۆ ئەوەی بەشی هەردووکیان بکاتە دوو بەش لە سێ

بەش، جا ئەگەر کچ لەگەڵ کچی براکەیدا دوو لە سێیان بەرکەوێ، دەبێ لەگەڵ خوشکی خۆیدا هەمان بەش بەرن؛

بە کورتی ئەگەر منداڵەکان نێرو مێ بوون ئەوە هەموو نێرینەیەك دوو هێندەی مێینە دەبا، ئەگەر یەك کچ بوو نیوەی ماڵەکە دەبا، ئەگەر دوو کچ یان زیاتر بوون، ئەوە بە ڕای جەماوەری زانایان دوو بەش لە سێ بەش دەبەن، ئەگەر یەك کوڕ بوو هەموو ماڵەکە دەبا، ئەگەر چەند برایەك بوون، بەیەکسانی ماڵەکە لە ناویاندا دابەش دەکرێ!

{وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞ} باوك و دایکی مردوو هەریەکەیان شەش یەکی دەکەوێ لەو کەلەپووورەی لە مردووەکە جێماوە، بەمەرجێ مردووەکە منداڵی لە پاش جێمابێ!

{فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ} ئەگەر مردووەکە منداڵی نەبوون {وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ} باوك و دایکی هەبوون {فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ} ئەوە سێیەکی میراتەکە بۆ دایکیەتی.

{فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخۡوَةٞ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ} ئەگە مردووەکە وێڕای باوك و دایکی خوشك و برای هەبوون، ئەوە دایکەکە شەش یەکی ماڵەکە دەبا.

بەکورتی دایك سێ یەك دەبا، ئەگەر ئەوەی میراتگر نەبوو، یان دوو یان زیاتر لە خوشك و برا نەبوون. ئەگەر ئەوەی میراتگر هەبوو، یان ژمارەیەك لە خوشك و برا هەبوون، ئەوکاتە شەش یەك دەبا.

باوك شەش یەك دەبا ئەگەر ئەوەی میراتگر هەبوون، جا ئەگەر ئەوەکە کچێك بوو، ئەوە نیوەی دەبا، نیوەکەی تر باوکەکە بە فەرچ و بە تەعصیب دەیبا.

دایك ئەگەر یەکێ لە ژن و مێردی لەگەڵدا بوو، سێ یەکی باقی ماندە دەبا، وەکوو ئەوە ژنێك بمرێ مێردو دایك و باوکی هەبن، ماڵەکە دەکرێ بە شەش بەش، سێ بەشی بۆ مێردەکەیە، سێیەکی باقی ماندە کە بەشێکە لە شەش بەشەکە بۆ دایکەکەیە، دوو بەشەکەی تر باوکەکە بە شێوەی عەصەبەیی دەیبا. یان ئەگەر پیاوێك بمرێ ژنێك و باوك و دایکی لە دوا بەجێ بمێنن! ماڵەکە دەکرێ بە دوانزە بەش، ژنەکە چواریەك دەبا، دایك سێ یەکی باقی ماندە دەبا ئەوی تری کە شەش بەشە بۆ باوکەکەیە بەشێوەی عەصەبەیی دەیبا، ئەم دوو مەسەلە پێیان دەگوترێ (العمریە) یان (الغراوین)..

ئەم میراتگرتن و بەش کردنە {مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ} لە دوای جێبەجێ کردنی وەصیەتی مردووەکە و دانەوەی قەرزەکانیەتی! واتە: دوای مردنی ئادەمیزاد ئەگەر ماڵ و دارایی لە پاش بەجێ ما، پێش هەموو شتێك حەقی کفن و دفنی لێ دەدرێ، ئەمجار قەرزێك کە پەیوەندی بە ژیمەی مردووەکەوە هەبێ لێی دەدرێتەوە، دوایی ئەگەر وەصیەتی کردبوو، تا ئەندازەی سێ یەکی ماڵ وەصیەتەکەی ئەنجام دەدرێ، ئەمجار ئەوەی مایەوە بەسەر میراتگرەکاندا بە گوێرەی شەرع دابەش دەکرێ!

{ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ لَا تَدۡرُونَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ لَكُمۡ نَفۡعٗاۚ} ئەوانەی میراتیان بۆ دیاری کراوەو خودا دەربارەیان وەصیەت و ئامۆژگاری کردن، دایك و باوك و کووڕو کچی خۆتانن لە کاتی بەشکردنی میراتدا ستەمیان لێ مەکەن؛ هەرکەسە بەشە میراتی خۆی بدەنێ، نەچن وەکوو سەردەمی پێش ئیسلام ئافرەت و منداڵ بێ بەش بکەن! ئێوە نازانن کامەیان زیاتر سوودی دونیاو قیامەتان پێ دەگەیەنێ، ئەم بەش کردنە بەشکردنێکە خودا دیاری کردووە، کەس بۆی نیە گۆڕانکاری تێدا بکا، خودا بۆخۆی دەزانێ چی لە بەرژەوەندیی بەندەکانیدایە، هەموو شتێك لە شوێنی شیاوی خۆی دادەنێ، میراتی لە نێو ئێوەدا بەش کردووە بەشێوەیەکی عادڵانەو بەرژەوەندی هەموو کەسی لەبەرچاو گرتووە {إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا} بەراستی خودا زاناو دانایە، هەموو کارێکی لە جێی خۆیدایە، ئێوەش بە گوێرەی ئەو یاسایە میرات بەشبەش بکەن، ستەمکاری تێدا مەکەن.

{[١٢] وَلَكُمۡ نِصۡفُ مَا تَرَكَ أَزۡوَٰجُكُمۡ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٞۚ} بۆ ئێوەی مێرد هەیە نیوەی ئەو ماڵ و داراییەی کەژنەکانتان بەجێی دێڵن بەمەرجێ منداڵیان لە دوا بەجێ نەمێنێ، جا ئەو منداڵە لەم مێردەی بێ یان لە مێرێکی تری بێ، ئەو منداڵە نێر بێ یان مێ، یەك بێ یان زیاتر، منداڵی خۆی بێ یان منداڵی منداڵی بێ، مەرجیش نیە ئەو ژنە گواسترابێتەوە بەڵکوو تەنها مارە کرابێ بەسە؛ {فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٞ فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكۡنَۚ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِينَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖۚ} ئەگەر ئافرەتەکە منداڵی هەبوون، ئەوە مێردەکە چواریەکی هەیە ئەوی تری بۆ خزم و کەس و کاریەتی، ئەگەر کەسی تری نەبوو دەدرێ بە (بیت المال).

ئەمە دوای دانەوەی قەرزو جێبەجێ کردنی وەصیەتەکەی {وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكۡتُمۡ إِن لَّمۡ يَكُن لَّكُمۡ وَلَدٞۚ فَإِن كَانَ لَكُمۡ وَلَدٞ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكۡتُمۚ مِّنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ تُوصُونَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖۗ} ژن چواریەکی ماڵی بەجێماوی مێردی دەبا، ئەگەر مێردەکەی منداڵی بەجێ نەهێشتبوو، هەشت یەکی دەکەوێ، ئەگەر

مێردەکەی منداڵی لە پاش بەجێ مابێ، تەنانەت ئەگەر کابرای مێرد زیاد لە ژنێکی هەبێ، هەر هەموویان هاوبەشن لە چواریەك، یان هەشت یەکەکەدا، ئەمە دوای دانەوەی قەرزو جێبەجێ کردنی ئەو وەصیەتانەی دەیانکەن!

{وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَو امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ} پەروەردگار لەم ئایەتانەدا میراتگرانی کردوون بە سێ تاقم. تاقمێك راستەوخۆ پەیوەستن بە مردووەکەوە ئەوانیش باوكو دایكو کورو کچن، تاقمێك پەیوەندیان بە مردووەکەوە هەیە، بەهۆی عەقدی مارەیی، ئەوانیش ژنو مێردن.

تاقمێك پەیوەندیان بە مردووەکەوە هەیە بەهۆی ناوەندی (واسیط)وە ئەمەیان پێیان دەگوترێ (كَلاَلَةً) کەوابێ (کەلالە) خزمێکە جگە لە باوكو دایكو کورو کچە، جا چونکە تاقمی یەکەم خزمایەتیان بۆ مردووەکە زۆر بە هێزەو قەت لە میراتگرتن ناکەون پێش هەموانی خست، ئەمجار باسی تاقمی دووەمی کرد.

ئەمجار هاتە سەر باسی تاقمی سێیەم بە (كَلاَلَةً) ناو دەبرێن‌و خزمی جگە لە باوكو دایكو کورو کچن.

حوکمی میراتگرتنی (کلالە) ئەوەیە: ئەگەر مردووەکە خوشكو برای دایکی هەبوون هەریەکەیان شەش یەکی هەیە.

{فَإِن كَانُوَاْ أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاء فِي الثُّلُثِ} ئەگەر زیاد لە یەکێك بوون ئەوە لە سێیەکدا هاوبەشن، بەڵگە لەسەر ئەوەی کە مەبەست بە خوشكو برا لە ئایەتی (کلالە)دا خوشكو برای دایکین، قیرائەتی سەعدی کوڕی ئەبی وەققاصە کە دەفەرموێ: (وله أخ أو أخت من أم). هەروەها چونکە لێرەدا بەشەکەیان شەش یەکە، یان سێ یەکە، ئەم دوو بەشانەش بەشی دایکن کەوابێ دەشێ کەسێك بەهۆی دایکەوە بگاتە مردوو هەمان بەشی بەربکەوێ.

بەکورتی براو خوشکی دایکی دوو حاڵەتیان هەیە:

١- ئەگەر برا، یان خوشك، بەتەنها بوو، هەریەکەیان شەش یەکی هەیە.

٢- ئەگەر زیاد لە یەکێك بوون، هاوبەشن لە سێ یەکدا، فەرقی نێرو مێیان نیە.

ئەمانە هەموو {مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ} دوای جێبەجێ کردنی وەصیەتو دانەوەی قەرزەکان {غَيْرَ مُضَآرٍّ} بەمەرجێك دانەوەی قەرزو جێبەجێ کردنی وەصیەتەکەی زیان بە میراتگرو خاوەن قەرزەکان نەگەیەنێ!

﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾

هەڵبەتە زیان گەیاندن لە وەصیەتو قەرزدا چەند جۆرێکی هەیە.

١- کابرا دان بە قەرزداریدا بنێ بۆ بێگانەیەك بە جۆرێك قەرزەکە هەموو ماڵەکە، داگیر بکات، یان هەندێکی! مەبەستی دان پیانانەکە ئەوە بێ زیان بە میراتگرەکان بگەیەنێ.

٢- دان بەوەدا بنێ ئەو قەرزەی کە لەلای فلانەکەس هەیەتی وەری گرتۆتەوە.

٣- زیاد لە سێ یەکی ماڵ بکا بە وەصیەت.

٤- سێیەکی ماڵ بکا بە وەصیەت بەڵام مەبەستی خێرو رەزامەندی خودا نەبێ. بەڵکوو مەبەستی کەم بوونەوەی بەشی میراتگرەکان بێ.

{وَصِيَّةً مِّنَ اللهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ} ئەمە وەصیەتو فەرمانی خودایە فەرمانتان پێ دەکا کار بەم یاسایە بکەن‌و جێبەجێی بکەن، خودا زاناو ئاگادارە بە بەرژەوەندی بەندەکانی‌و زیان پێگەیاندنیان، دەزانێ کێ شیاوی میراتگرتنەو کێ شیاوی نیە،

هەرکەسە چەندی دەکەوێ! وێڕای ئەوە حەلیمو لەسەرخۆیە، پەلە ناکا لە سزادانی ئەوانەی سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن!

{[13] تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ} ئەو یاسایانەی باسکران دەربارەی ماڵو سامانی هەتیوان، یاسای ژنو مێردایەتی، شێوەی میراتگرتنو بەشە جۆراوجۆرەکانی میرات، هەموو سنوورو فەرز کراوو ئەندازەدار کراوو حوکمی خودان، کە کردوونی بە یاساو فەرمانی کردووە کاروباری خێزانو پەیوەندی ژنو مێردو بەشکردنی میرات ئەندازەی بەشەکانی لەو سنووره‌دا جێبەجێ بکرێن! هەرگیز سنووربەزێنی مەکەنو یاساشکێن مەبنو ئاگاداری فەرمانەکانی شەریعەت بنو پێشێلیان مەکەن.

{وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا} کەسێك پابەندی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بێ، بە گوێرەی قورئان پەیڕەو بکا، شوێن شەریعەتی ئیسلام بکەوێ، ئەوە خودا لە پاداشی هەڵوێستی باشیدا دەیخاتە ناو باخو باخاتی بەهەشتەوە، کە بە ژێر باخەکاندا جۆگەی ئاوی سافو بێ گەرد دەکشێنو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە {وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} ئەوە بە مراد گەیشتنێکی گەلێك مەزنەو سەرفرازیو رزگاربوونە لە هەموو ناخۆشییەك، لەزەتو خۆشی بەهەشت لەزەتی جەستەییو گیانییە.

{[14] وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ} کەسێك لە خوداو پێغەمبەری خودا یاخی بێ، سنوور ببەزێنێو یاسای خودا پێشێل بکا {يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ} خودا دەیخاتە ناو ئاگرێکەوە کەرسەی سووتاندنەکەی ئامادەیزادو بەردە، بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێنێتەوە، وێڕای ئەوەش سزایەکی سووکانە پێکردنی دەدرێو سەرباری ئازارو بەردەوامی سووکایەتیشی تێدایە!

{[15] وَاللاَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ} ئەو ژنانەی تاوانیان لێ روو دەدا لە خێزانی ئێوە {فَاسْتَشْهِدُواْ عَلَيْهِنَّ أَرْبَعةً مِّنكُمْ} چوار شایەتی پیاویان لێ بە شایەت بگرن، جا {فَإِن شَهِدُواْ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىَ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً} ئەگەر چوار شایەتە پیاوەکان شایەتیان لەسەر دان ئەوە لە ماڵدا بەندیان بکەنو مەهێڵن لە ماڵ دەربچن، تا دەمرن، یان خوا چارەسەرێکی تریان بۆ دیاری دەکا.

{[16] وَاللَّذَانَ يَأْتِيَانِهَا مِنكُمْ فَآذُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُواْ عَنْهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا} ئەو دوو پیاوەی نێربازی دەکەن، یان ئەو کوڕو کچەی زینا دەکەن، بە جنێوو تانەو

وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلۡمَوۡتُ أَوۡ يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلٗا ﴿١٥﴾ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿١٧﴾ وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ﴿١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِن كَرِهۡتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَيَجۡعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيۡرٗا كَثِيرٗا ﴿١٩﴾

تەشەر سزایان بدەن، جا ئەگەر تۆبەیان کردو صالح بوونو سروشتی خۆیان گۆڕیو وازیان لەو کردەوە ناشیرینە هێنا، ئیتر تانەو تەشەریان لێ مەدەن، چونکە کەسێك لە تاوان کردن تۆبە بکا وەکوو کەسێك وایە: تاوانی نەکردبێ، بێگومان پەروەردگار تۆبە گیرایەو تۆبە قبووڵ دەکاو بەرحەمو سۆزە بۆ بەندەکانی.

{[17] إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوَءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ} واتە: خودا بەگەورەیی و فەضڵو ئیحسانی خۆی تۆبە لەو کەسانە وەردەگرێ کە بە نەزانی تووشی کردنی تاوانێك دەبنو نازانن ئاکامو سەرەنجامی چی دەبێ، واتە، هەڵەیەکە پێیان دەکرێو دوایی لەسەری سوور نابنو وازی لێ دێنن زوو پەشیمان دەبنەوەو تۆبە دەکەن، تەنانەت ئەگەر تۆبە کردنەکەیان پێش غەرغەرەی سەرە مەرگ بێ هەر تۆبەکە گیرایە! مەبەست بە نەزانی ئەوە نیە نەزانێ کەوا حەرامە، چونکە هەموو موسوڵمانێك پێویستە حەرامو حەلاڵ بزانێ، بەڵکوو مەبەست ئەوەیە هەواو هەوەسو

شەهوەت و ئارەزوو بەسەریدا زاڵ ببن و تاوانەکەی پێ بکەن و دوایی پەشیمان ببێتەوە!

{فَأُوْلَئِكَ يَتُوبُ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّهُ عَلِيماً حَكِيماً} ئەوانەی بە نەزانی تاوانیان لێ ڕوودراوە دوای ماوەیەکی کەم تۆبە دەکەن ئەوە خودا تۆبەیان لێ وەردەگرێ و عەفوویان دەکا، چونکە بەردەوام و سوور نەبوون لەسەر گوناه کردن، پەروەردگار زانایە بە زەعیفی بەندەکانی لە بەرامبەر شەهوەت و ئارەزوودا، داناو حەکیمە لە وەرگرتنی تۆبەکەیان، لە دوای بەیانکردنی حاڵ و چۆنیەتی ئەوانە تۆبەیان لێ وەردەگیرێ، ئەمجار حاڵ و چۆنیەتی ئەوانەی کە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ بەیان دەکاو دەفەرموێ: {[18] وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الآنَ} تۆبە بۆ ئەوانە نیە کە خراپەکاری دەکەن دەست لە تاوانکردن هەڵناگرن هەتا مردن یەخەیان پێ دەگرێ و دەزانن کار لە کار ترازاوە ئەو کاتە بە ناچاری دەڵێ: من ئێستا تۆبە دەکەم و پەشیمانم لە کردارەکانم، ئەو کاتە تۆبە کردن هیچ سوودێکی نیەو هیچ هومێدێکی لێ ناکرێ.

{وَلاَ الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ} هەروەها تۆبە لەوانەش وەرناگیرێ کە بەبێ بڕوایی دەمرن {أُوْلَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا} ئەو دوو تاقمە کە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ سزای بە ئێش و کوشندەمان بۆ ئامادە کردوون، لە تۆڵەی تاوان کردن و بەردەوام بوونیان لەسەر خراپەکاری و بێ بڕواییان هەتا مردن.

{[19] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ النِّسَاء كَرْهًا} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە! ڕەوا نیە بۆ ئێوە کە ئافرەت بە کەلەپوور داگیر بکەن، ڕەوا نیە کە چاو لەسەردەمی نەزانی بکەن، ئافرەت بە کاڵاو شتومەك حسێب بکەن، بە ناوی میراتەوە داگیری بکەن و بە ئارەزۆی خۆتان تەصەرڕوفیان تێدا بکەن و بۆ خۆشیان ناڕازی بن، ویستتان مارەیان بکەن، یان لە خەڵکی تریان مارە بکەن و شیربایی بخۆن، یان شوکردنیان لێ قەدەغە بکەن و ناچاریان بکەن خۆیان بکڕنەوە یان بە ناڕەحەتی ژیانی کولەمەرگی بەسەر بەرن {وَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ} نەچن شووکردنیان لێ قەدەغە بکەن و تەنگیان پێ هەڵچنن بۆئەوەی ئافرەتەکە ناچار ببێ ئەو میرات و مارەییەی وەری گرتووە بتانداتەوە و خۆی ڕزگار بکاو خۆی بکڕێتەوە.

{إِلاَّ أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ} مەگەر ئەو ئافرەتانە تاوانێکی حەیابەرە ئەنجام بدەن، بە ئاشکرا تاوانێکی وەکوو زینا، دزی، هەڵگەڕانەوە لەمێردو ئەو جۆرە شتانەی کە شەرع بە ناپەسەندیان دادەنێ بیکەن، ئا لەم حاڵەدا سزادان و تەنگ پێ هەڵچنینی ئافرەت ڕەوایە بە مەبەستی ئەوەی ئەو ماڵەی کە پێتان داون لێیان بستێننەوە، جا مارەیی بێ، یان ماڵی تر بێ.

{وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵەو تاوانانەیە: کە لەسەردەمی پێش ئیسلامدا بەرامبەر ئافرەت دەکرا، ئەوەبوو پیاوان خراپەیان لەگەڵ ئافرەتدا دەکرد، قسەی ناشیرین و ڕەقیان لەگەڵدا دەکردن، ئازاریان دەدان، بۆیە پەروەردگار فەرمانی بە موسوڵمانان کرد: کە هەڵس و کەوتیان لەگەڵ ژناندا چاکەکاری بێ، تەنانەت {فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا} ئەگەر شتێکتان لەوان پێ ناخۆش بوو: بەم جۆرە عەیبێکتان لە ڕەوشتیان بەدڵ نەبوو، یان شێوەو ڕوخساریانتان بەدڵ نەبوو، یان هەڵسوڕان و کاروباری ناو ماڵیانتان بەدڵ نەبوو، یان حەزتان لە ئافرەتێکی تر بوو: ئەوە صەبر بگرن و پەلە مەکەن لە جوودابوونەوە لێیان، یان لەتەنگ پێ هەڵچنینیان؛ چونکە لەوانەیە خودا مانەوەیان بکاتە خێرو بێر بۆتان، وایان لێ بکا ببنە جێگای ڕەزامەندی ئێوە، ڕەوشتی خۆیان باش بکەن، یان منداڵی ڕێك و پێك و صاڵح و خێر ئاوەرتان لێیان ببێ و بۆتان پەروەردە بکەن.

{[20] وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلاَ تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْئًا} ئەگەر ویستتان ژنی نابەدڵتان بگۆڕن بە ژنێکی ترو تەڵاقی بدەن، بە ناڕەوا بوختان و پڕوپاگەندەیان بۆ بەرپا مەکەن و مارەییشیان لێ مەستێننەوە تەنانەت ئەگەر ماڵێکی زۆریشتان پێ دابوون هەر هیچیان لێ مەستێننەوە، {أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً} ئایا ئێوە ماڵەکەیان لێ وەردەگرنەوە بەهۆی بوختان و درۆ هەڵبەستنەوە؟ بەستەمکاریەکی ئاشکرا... مارەییەکەیان لێ وەردەگرنەوە؟ شتی وا مەکەن و هەڵوێستی وا مەنوێنن، {[21] وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ} ئەو هەمموو پێکەوە نووستن و جووت بوونەتان پێکەوە ئەنجام داوە، خۆشیتان لە یەکتری بینیوەو منداڵتان لەبەینەدا پەیدابووە، دەی چۆن ئەو هەڵوێستە وەردەگرن و ئەو پەیوەندییە دەپچڕێنن، هەتکی نامووسی ئافرەتەکە دەکەن، سومعەی خراپ دەکەن، تەماع لەماڵی ئەو بێ دەسەڵاتە دەکەن؟ خۆ ئێوە توانای کارکردن و ماڵ پەیداکردنتان هەیە! چۆن ئێوە هەڵوێستی ناوا

بەرامبەریان دەنوێنن؟ خۆ {وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا} عەهدو پەیمانیان لێ وەرگرتوون بەوەی کە بەرێکو پێکی مێردایەتییان لەگەڵدا بکەنو هەڵسو کەوتان لەگەڵیاندا راستاڵانە بێو هەرکاتێکیش بەیەکەوە نەگونجان بەشێوەیەکی عادلانەو مرۆڤانە.

{[٢٢] وَلاَ تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاء إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ} ئەو ئافرەتانە مارە مەکەن کە باوکەکانتان مارەیان کردوون! واتە: زڕ دایکی خۆتان مارە مەکەنەوە، ئەوە کردەوەیەکی ناشیرینو قیز لێکراوە تەبیعەتێ ساغ بێ لێی نامۆیە، چونکە زڕ دایك وەکوو دایك وایە، مەگەر ئەوانەی کە لەوەپێش مارەیان کردبن، ئەوە گوناهیان ناگاتێو سزایان لەسەر نییە {إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاء سَبِيلاً} مارەکردنەوەی زڕ دایك کارێکی ناڕەوایەو ستەمو قیز لێکراوەو رێبازێکی خراپەو هەرکەسێك لەوە بەولاوە بیکا تاوانەو شیاوی سزادانە.

ئیمامی رازی دەفەرموێ: کردەوەی خراپو پیس سێ جۆرە: یان قوبحی عەقڵییە، یان قوبحی شەرعییە یان قوبحی عورفییە، پەروەردگار مارەکردنەوەی زڕ دایکی وا حسێب کرد: کە هەرسێ ناپەسەندییەکەی تێدان. چونکە فەرمووی: (فَاحِشَةً) کە ناشیرینییەکەی لای هەموو ژیرو هۆشمەندێك ئاشکرایە، فەرمووی: (وَمَقْتًا) کە بێزراوی لای خودایە واتە: قوبحی شەرعییە، فەرمووی: (وَسَاء سَبِيلاً) کە ئەویش بێزراوی ناو پیاوانە واتە: قوبحی عورفییە، ئەمجار دێتە سەر دەستنیشان کردنی ئەو ئافرەتانەی کە مارەکردنیان حەرامە، چونکە مارەکردنیان پێچەوانەی ئەو پەیوەندییەیە کە لەنیکاح کردنی ئێرو مێ چاوەڕوان دەکرێ، ئەو ئافرەتانەش شەش تاقمنو پەروەردگار بەم شێوەیە دیاری کردوون کە دەفەرموێ: {[٢٣] حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ} یاساغو قەدەغەیە لەسەرتان مارەکردنی دایكو نەنکتان با بەرەو ژووریش بچێ! {وَبَنَاتُكُمْ} کچەکانتان با داکەوێ واتە کچی کچی.. {وَأَخَوَاتُكُمْ} هەروەها حەرامە لێتان مارەکردنی خوشك جا خوشکی دایكو باوکی، یان خوشکی باوکی یان خوشکی دایکی بێ. {وَعَمَّاتُكُمْ} پوور: خوشکی باوك {وَخَالاَتُكُمْ} پوور: خوشکی دایك. {وَبَنَاتُ الأَخِ} کچی برا. {وَبَنَاتُ الأُخْتِ} کچی خوشك. ئەم سێ تاقمە بەهۆی نەسەبەوە حەرامن واتە: (أصول) بنەچە (فروع) نەوە (حواشي) نزیكو دوور.

تاقمی چوارەم: مارەکردنیان بەهۆی شیر خواردنەوە حەرام دەبێ، وەکوو دەفەرموێ:

وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾

{وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ} دایکی شیردەرو خوشکی شیری! واتە: هەموو خزمی ژنە شیردەرەکە دەبنە خزمی شیر خۆرەکە: ژنەکە دەبێتە دایکی، کچی ژنەکە دەبێتە خوشکی شیر خۆرەکە، مێردی ژنە شیردەرەکە دەبێتە باوکی شیر خۆرەکە، کوڕەکانی دەبنە برای شیرخۆر.

{وَأُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ} حەرامە لەسەرتان مارەکردنی دایکی ژنتانو نەنکی ژنتان.. مەرجیش نیە ئافرەتەکە گواسترابێتەوە، بەڵکوو تەنها بە مارەبڕینی ئافرەتەکە، دایکیو دایکی دایکیو بەرەو ژوور، لە پیاوەکە حەرام دەبن.

دووەم کچی ژن کە لە مێردێکی تری بێ بە مەرجێ ئافرەتەکە گواسترابێتەوەو مێردەکەی لەگەڵی جووت بووبێ، ئیتر ئەوکاتە کچی ئەو ژنەو کچی کچی.. هتد لە پیاوەکە حەرام دەبن، وەکوو دەفەرموێ: {وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ} حەرامە لێتان مارەکردنی (کۆلەبەس) کچی ژنەکانتان کە لە مێردی تریان بێو لەژێر چاودێریو سەرپەرشتیاری ئێوەدابن، بەمەرجێ چووبنە لای

دایکەکەیان.. بەڵام {فَإِن لَّمْ تَكُونُواْ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} ئەگەر نەچووبوونە لای ئافرەتەکانو نەگواسترابوونەوە، هەر تەنها مارەیان برابوو لێك ترازان، ئەوە ئەگەر دایکەکە تەلاق بدەن یان بمرێ دەشێ (ربیبە)کە مارە بکەن! جا مەرج نیە (ربیبە)کە لەماڵی مێردی دایکیدا بێ، تەنانەت ئەگەر لای سەرپەرشتیاری تریش بێ هەر لەمێردی دایکی حەرام دەبێ.

سێیەم ژنی کوڕەکانتانو ژنی کوڕی کوڕ... هتد وەکوو دەفەرموێ: {وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ} حەرامە لەسەرتان مارەکردنی ژنی کوڕو ژنی کوڕی کوڕ ئەو کوڕانەی لەپشتی ئێوە کەوتوونەوە، بەڵام ژنی کوڕی هەڵگیراوەو بەکوڕ کراو واتە: (التبني) ئەوە ئەگەر مارەیان بکەن هیچی تێدا نیە. وەکوو چۆن پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) زەید بە تەبەنی بووبووە کوڕی، کە زەینەبەی مارەکرد دوایی تەلاقی دا، پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) مارەی کردەوە، بەمە دابو نەریتی تەبەننی پووچ کردەوە.

تاقمی شەشەم: ئەو ئافرەتانەن کە بەهۆی هۆکاری لاوەکی مارەکردنیان حەرام دەبێ وەکوو دەفەرموێ: {وَأَن تَجْمَعُواْ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ إَلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ} هەروەها لێتان حەرامە، کە لەیەك کاتدا دوو خوشك لەژێر نیکاحتاندا بن، یان ئافرەتێك لەگەڵ پووریدا یان لەگەڵ برازایدا یان لەگەڵ خوشکەزایدا ببن بەخێزانی پیاوێك، واتە: کۆکردنەوەیان لەژێر نیکاحی پیاوێکدا لەیەك کاتدا حەرامە. قاعیدەکەشی ئەوەیە: هەر دوو ئافرەتێك ئەگەر وای دابنێین یەکیان پیاو بێو یەکیان ئافرەت نیکاحیان لێك نەیە کۆکردنەوەشیان لەژێر نیکاحی کابرایەکدا دروست نیە، مەگەر لەپێش هاتنە خوارەوەی ئەم حوکمەدا بووبێ ئەوە تازە تێپەڕیوە {إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا} بێگومان پەروەردگار لێخۆشبووەو لە ئاساری ئەو جۆرە کردارانەی پێشووتان خۆش دەبێ، ئەگەر تۆبە بکەنو بۆ لای خودا بگەڕێنەوە، سۆزو بەزەیی زۆرە بۆیە ئەحکامی ژن مارەکردنی ئاوا بۆ شیکردنەوە بەجۆرێك کە بەرژەوەندیو خێرو سوودی تێدایە بۆ گشتیو دەبێتە هۆی بەهێزکردنی پەیوەندی نێوان ئێوەی ئادەمیزاد.

کۆتایی جزمی چوارەم

۞ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَن تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُم بِهِ مِن بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُم بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنكُمْ وَأَن تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

[٢٤] {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ} حەرامە لێتان مارە کردنی ژنی مێرد دار {إِلاَّ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} مەگەر ئەو ژنە مێرد دارانەی کە بوونە موڵکی ئێوە بەهۆی ڕفاندنەوە کە لە غەزادا گرتووتانن مێردەکانیان لە وڵاتی کوفر دانو کافرن، بەرژەوەندیش وا دەخوازێ کە نەیاندەنەوە بە مێردەکانیانو نەیانگێڕنەوە بۆ وڵاتی خۆیان. ئەو کاتە عەقدی ژنو مێردایەتییان دەپچڕێو بۆ ئێوە ڕەوا دەبێ کە بچنە لایانو بەو مەرجانەی کە لە کتێبی فیقهدا شی کراوەتەوە. حیکمەتی ئەمەش ئەوەیە: چونکە زۆرجار وا ڕێ دەکەوێ لە شەڕدا، بڕێ لە مێردەکانیان دەکوژرێن، بڕێکی تریان هەڵدێنو ناگەڕێنەوە بۆ وڵاتی موسوڵمانان. ئەو ئافرەتە ڕفێندراوانە پێویستە پێداویستیان بۆ دابین بکرێو نەهێڵدرێ تووشی ڕەوشت ناشیرینی ببن. جا لە بەرژەوەندی ئافرەتەکانەو کۆمەڵگای موسوڵمانانیش وا دەخوازێ کە بۆ هەریەکێکیان یان زیاتر بەخێوکەرێك هەبێ بژێوی بداو نامووسی بپارێزێو پێداویستیان دابین بکرێ.

ئیسلام رفاندنی ژنی نه به واجب داناوه، نه حەرامی کردووه، زۆرجاری وا هەیە سەبیی کردنی ئافرەتەکانو رفاندنیان دەبێتە خێر بۆ خودی ئافرەتەکان، وەکوو ئەوە کە شەڕەکە لەگەڵ هۆزێکی دیاری کراو بێو هەموو پیاوەکانیان بکوژرێن. مەرجە دەبێ ئەو شەڕە شەڕی ئایینی بێ لە نێوان موسوڵمانو کوفردا بێ. بۆ بەرگری لە ئایین بێ، شەڕی داگیر کردنو ئیستغلال نەبێ.

{كِتَابَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} خودا ئەوەی لەسەر چەسپاندوونو فەرزی کردووە، ئەو ئافرەتانەی مارە کردنیانی لێ قەدەغە کردوون، شتێکی چەسپاوو جەختی لێ کراوەو لەگەڵ بەرژەوەندی تاكو کۆمەڵدا گونجاوەو، گۆڕانکاری تێدا ناکرێو، شكو گومانیشی تێدا نیە.

{وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاء ذَلِكُمْ} ڕەوایە بۆتان جگە لەو ئافرەتانەی لێتان قەدەغە کراون، کە {أَن تَبْتَغُواْ بِأَمْوَالِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ} ئافرەتی تر بخوازنو، لە ماڵی خۆتان مارەییان بدەنێ بەمەرجێ لە ڕێگای شەرعییەوە بیانکەن بە حەڵاڵی خۆتانو، بەشێوەی داوێن پیسی نەچنە لایانو ماڵو دارایی خۆتان بە زینا کردن بە فیڕۆ مەدەن.

{فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ} هەر ئافرەتێك لەو ئافرەتانەی مارە کردنیان بۆتان ڕەوایەو، مارەتان کردنو لەززەتتان لێ بینین، مارەیی خۆیان بدەنێ {فَرِيضَةً} ئەم حوکمە، لە لایەن خوداوە دانراوەو، دیاری کراو فەرز کراوە، ئەو مارەییە خودا دایناوەو لە جیاتی خۆ تەسلیم کردنەو، بە چوونە لا واجب دەبێ.

{وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُم بِهِ مِن بَعْدِ الْفَرِيضَةِ} هیچ گوناهێکتان ناگاتێو خراپەیەك لەسەر ئێوەی مێرد نیە، لە ئاکامی ئەو ڕێك کەوتنو گەردن ئازادی کردنەی کە لە نێوان ژنو مێردەکەدا ڕوو دەدات، وەکوو ئەوە: ئافرەتەکە لە هەموو مارەییەکەی یان لە هەندێکی خۆش ببێ، یان پیاوەکە زیاد لە مارەییەکەی بداتێ، واتە: کەم کردنو زیاد کردن بە ڕەزامەندی خۆیان، شتێکی ڕەوایەو ناشەرعی تێدا نیە، {إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا} پەروەردگار زانایەو دەزانێ چ لە دڵی بەندەکانی دایەو چ کارو هەڵوێستێك بەرژەوەندی ئەوانی لە خۆ گرتووە، حەکیمو دانایە، لەو حوکمانەی بۆیان دادەڕێژێ، هەر حوکمێك کە بۆیان دادەنێ خێروبێری ئادەمیزادی تێدایە.

{٢٥ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلاً أَن يَنكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ} ئەی گرۆهی موسوڵمانان! ئێوە لەسەرتانە کە فاهیری شتەکان بزانن و بەس، بەرپرسیاری ئەوە نین: کە نهێنییەکان بزانن، زانینی چۆنیەتیو نهێنی هەموو کارێك تایبەتە بە خوداوە، ئێوە کار بە ظاهیرەکە بکەن، بیروباوەڕی ڕواڵەتی لە ئافرەتی کۆیلەدا بەسەو، پێویست ناکا بچنە ناوەڕۆکی چۆنیەتی ئیمانەکەیان؛ چونکە ئەوە: لە توانای ئێوەدا نیە، {بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ} ئێوە لەگەڵ ئافرەتە کۆیلەکان یەك ڕەچەڵەکن کە ئادەمیزادیەتیو گەڕانەوەتانە بۆ یەك بنەچەو باوە گەورە کە ئادەمە، یان ئێوەو ئافرەتە کۆیلەکان هاوبەشن لە بیروباوەڕدا، بیروباوەڕیش گەورەترین ڕێزو پلەو پایەیە، کەوابێ لە کاتی پێویستدا کۆ لە مارە کردنی ئافرەتی کۆیلە مەکەن! {فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ} بە ئیزنو ڕەزامەندی خاوەنەکانیان مارەیان بکەن.

{وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} بەشێوەیەکی ڕێكو پێك مارەیی خۆیان بدەنێ بە ڕەزامەندی خاوەنەکانیان چونکە مارەییەکەیان مافی خاوەنەکانیانە، لەم ڕووەوە کە کۆیلەکە ملکی خاوەنەکەیەو دەیدا بە یەکێکی ترو بە مارەکردن لێی بۆی حەڵاڵ دەکا، کەوابێ دەبێ مارەییەکەی بدرێ بەو.

{مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلاَ مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ} واتە: مارەییان بدەنێ ئەگەر مارەتان کردبوون نەك بەبێ مارە کردن بەکرێ بچنە لایانو بە ئاشکرا خۆفرۆشیو داوێن پیسی بکەنو هەرکەسی داوایان لێ بکا مەکەیان نەبێ، یان بە نهێنی دۆستیان گرتبێو ڕێگایان پێ بدەن بە نهێنی بچنە لایان بێگومان لەسەردەمی پێش ئیسلامدا دوو جۆر زینا هەبووە؛ ئاشکراو نهێنی:

{فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ} جا ئەگەر ئەو ئافرەتە کۆیلانە دوای شووکردنو مارەکردنو گواستنەوەیان زینایان لێ ڕوودا داوێن پیسیان لەسەر چەسپا {فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ} نیوەی سزای ئافرەتی ئازادیان لەسەرە، ئەگەر داری حەددی ئافرەتی ئازاد سەد دار بێ هی کۆیلە پەنجا دارە بەردبارانیش ناکرێ.

{ذَلِكَ} ئەوەی باس کرا لەوەی کە دەشێ کەسێك مارەکردنی ئافرەتی ئازادی بۆ هەڵنەسوورا ئافرەتی کۆیلە مارە بکا {لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ} بۆ کەسێك ترسی ئەوەی هەبێ ئەگەر ئافرەتی کۆیلە مارە نەکا نەتوانێ خۆڕابگرێو سەرەنجام تووشی زینا بێ، یان ترسی ئەوەی هەبێ ئەگەر بەرمنگاری داخوازییە جنسییەکانی بکا، تووشی نەخۆشی تووڕەییو

نەخۆشی تر ببێ، {وَأَن تَصْبِرُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ} ئەگەر خۆراگرن‌و دان بە خۆتاندا بگرن‌و ئافرەتی کەنیزەك هەرچەندە مارەکردنیان حەڵاڵە – مارەیان نەکەن ئەوە باشترە چونکە لە مارەکردنەکەیاندا وا دەبێ زیان هەبێ، وەکوو ئەوەی کە منداڵیان دەبێ منداڵەکەیان دەبێتە کۆیلە، یان ڕەوشتی نزمی لێوە فێر دەبێ، هەروەها چونکە مافی خاوەن کەنیزەکەکە بەهێزترە لە مافی مێردەکەی، خاوەنەکەی هەرکاتێ بیەوێ دەتوانێ کەنیزەکەکە لەگەڵ خۆی بەرێ بۆ سەفەر یان بیفرۆشێ ئەمەش بۆ مێردەکانیان شتێکی ناخۆشە.

{وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} خودا لێخۆشبوونی زۆرە، لەو کەسانە خۆش دەبی کە ناتوانن خۆڕابگرن‌و کەنیزەك مارە دەکەن، هەروەها لەو کەسانەش خۆش دەبێ کە وردە تاوانی لێ ڕوودابن‌و وەکوو ئەوە سووکایەتی کردبێ بە کەنیزەکی موسوڵمان، خودا بەزەیی زۆرە؛ کە ڕێگای داوە بۆ ئێوە کە کەنیزەك مارە بکەن‌و، حوکم‌و یاسای چۆنیەتی هەڵس‌و کەوتی ئێوەی لەگەڵ ئەواندا ڕوون کردۆتەوە.

{[٢٦] يُرِيدُ اللّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ} پەروەردگار بە ناردنە خوارەوەی ئەو ئایەتانە دەیەوێ ئەرکی سەرشانتان بۆ دیاری بکاو حوکمی شەرعیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، حەڵاڵ‌و حەرامتان بۆ لێك جیا دەکاتەوە، باش‌و خراپتان بۆ دەست نیشان دەکا، شارەزاتان دەکا بۆ ئەو شتانەی بەرژەوەندی ئێوەی تێدایە.

{وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ} هەروەها دەیەوێ کە بە هۆی کارکردن بەو حوکمانەی، بتانکاتە تۆبەکارو گەڕاوە بۆلای خوداو وازبێنن لەو جۆرە مارەکردنانە کە زیان بە کۆمەڵ دەگەیەنێ‌و لادانە لە سروشت‌و ڕەوڕەوەی مرۆڤایەتی تێك دەدا، {وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} پەروەردگار خاوەنی زانیاری گشتی ڕەهایە، دەزانێ چی بۆ کردوون بە یاساو چی سوودی بۆ کۆمەڵگای موسوڵمانان هەیەو، چی زیانبەخشە، پەروەردگار دانایە لە شەرع‌و یاسایدا، لە کردارو گوفتاریدا لە هەموو شتێکدا موراعاتی بەرژەوەندی ئادەمیزاد دەکا؛ ئەرکێك ناخاتە سەریان کە زیانی بۆیان هەبێ. هەر لە ژێر ڕۆشنای ئەو زانایی‌و داناییەدا تۆبە لە بەندەکانی وەردەگرێ‌و لە تاوانەکانیان خۆش دەبێ!

{[٢٧] وَاللّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ} پەروەردگار بەو ئەرك خستنە سەرشانەتان دەیەوێ لێتان خۆش بێ، پاکتان دەکاتەوەو تۆبەتان لێ وەردەگرێ!

وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُواْ مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ ۚ وَخُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأْكُلُوٓاْ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَٰنًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُواْ ۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ ۚ وَسْـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَٰلِىَ مِمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ ۚ وَٱلَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَٰنُكُمْ فَـَٔاتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

{وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَن تَمِيلُواْ مَيْلاً عَظِيمًا} ئەوانەی هەوەسبازن‌و شوێن هەواو هەوەسی خۆیان کەوتوون، لە کوێ‌و چۆن ئامانجیان بە ئاکام بگا لەوێ دەکێڵن، هیچ بەلایانەوە گرنگ نیە صیلەی ڕەحم دەپچڕێ، جەمسەری خێزان تێك دەچێ، ئاژاوە بەرپا دەبێ، ئەوانە هەر مەبەست‌و هەوڵ‌و تەقەلایان بۆ دابین کردنی شەهوەت‌و ئارەزووبازی خۆیانەو هۆگری تاوان‌و زینا بوون.

ئەو تاقمە سەرلێشێواوە دەیانەوێ ئایین لەگەڵ هەواو هەوەسی ئەوان هەڵسوڕێ‌و ناوێتەی بەتاڵ ببێ‌و لە حەق لابدەی.

{[٢٨] يُرِيدُ اللّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ} پەروەردگار بە ناردن‌و دانانی ئەو حوکمانە، بەو فەرمان‌و نەهی‌و ئامۆژگارییانە، دەیەوێ ئەرکی سەرشانتان سووك بکا! لە کاتی ئاتاجی‌و پێویستیدا مارەکردنی کەنیزەکی بۆ حەڵاڵ کردوون، هەندێك دەڵێن: مانای ئایەتەکە ئەوەیە: کە پەروەردگار هەموو ئەرکێکی بۆ سووك کردوون‌و لە ئاییندا شتی قورسی لێ داوا نەکردوون، {وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفًا} ئادەمیزاد دروست کراوە بە جۆرێکی وا کە زەبوون‌و لاوازە لەبەرامبەر هەواو هەوەسدا خۆڕانەگرە،

بە تایبەتی لەبەرامبەر ئافرەتدا زوو دەست لە خۆ بەردەدا، عەقڵی لەلای خۆی نامێنێ‌و دڵی لێ دەستێندرێ‌و ناتوانێ بەرەنگاری هەواو هەوەسی خۆی بکا!!

{[٢٩]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە ئایینی ئیسلام هێناوە! ماڵی کەس بە ناڕەوا مەخۆن! هەروەها ماڵ‌و سامانی خۆشتان لە کاروباری نەشیاودا خەرج مەکەن.. کە دەفەرموێ: {أَمْوَالَكُمْ} ماڵی خودی خۆی‌و ماڵی خەڵکی تریش دەگرێتەوە چونکە لە روانگەی ئیسلامەوە ماڵ‌و دارایی موڵکی گەلەو ئەندامانی گەل تێیدا هاوبەشن، خواردنی ماڵی خۆی بەشێوەی بەتاڵ ئەوەیە: کە لە کاری ناڕەوادا خەرجی بکا. خواردنی ماڵی خەڵك بە بەتاڵ هەموو جۆرە دەست بەسەرا گرتن‌و مامەڵە ناڕەواکان دەگرێتەوە! وەکوو ریبا، قومار، داگیرکردن‌و هەڵخەڵەتاندن، بەتاڵ واتە شێوەی ناشەرعی .

{إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ} واتە: بەڵام رەوایە ماڵی یەکتری بخۆن، کە بەشێوەی بازرگانی‌و رەزامەندی یەکتر ئاڵ‌و وێری پێوە دەکەن، لە چوارچێوەی یاساو شەرعی خودادا کڕین‌و فرۆشتنی تێدا دەکەن، بازرگانی هەموو مامەڵەیەك دەگرێتەوە کە گۆڕینەوەی کاڵای تێدا بێ بە پارە، بۆیەش باسی بازرگانی کرد چونکە زۆربەی ماڵ‌و دارایی لەو رێگەوە وەدەست دێ، هەروەها چونکە پاکترین بەرێزترین کاسبییە.

{وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ} خۆکوژی مەکەن، مانای رستەکە بە رواڵەت ئەوە دەگەیەنێ: کە مەنعی موسوڵمانان دەکا لەوە لە حاڵەتی رق هەڵسان‌و نارەحەتیدا خۆ ئینتیحار بکا، وەکوو شەیخان: موسلیم‌و بوخاری لە ئەبو هورەیرەوە دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر فەرموویەتی: کەسێك بە ئاسنێك خۆی بکوژێ رۆژی قیامەت ئەو ئاسنەی بەدەستەوە دەبێ لە ناو ئاگری دۆزەخدا زگی خۆی پێ هەڵدەدڕێ‌و هەتا هەتایە لە ناو دۆزەخدا دەمێنێتەوە! بەڵام زۆربەی راڤەکەرانی قورئان پێیان وایە مانای ئایەتەکە ئەوەیە: دەڵێ! برێکتان برێکتان مەکوژن بۆیەش وتی: {أَنفُسَكُمْ} بۆ ئەوەی زیاتر یاساغ کردنەکە کاریگەر بێ‌و واتە: موسوڵمان دەبێ گیانی موسوڵمانی تر بە گیانی خۆی حسێب بکا، کەسێك کەسێك بکوژێ وەکوو خۆی کوشتبێ وایە، {إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا} پاساو دانەوەیە بۆ نەهییەکانی پێشوو، واتە: پەروەردگار کە نەهی لێ کردن لە خواردنی ماڵی حەرام‌و خۆکوژی لەبەر ئەوەیە چونکە خودا بەرەحم‌و بە بەزەییە بۆ ئێوەو نایەوێ تووشی تەنگ‌و چەڵەمە بێن!!

بێگومان خودا بە سۆزو بەزەییە بۆ ئێوە هەر شتێکی لێ حەرام کردوون حیکمەت‌و دانایی تێدایەو ئەگەر بۆی حەڵاڵ بکردنایە زەرەرو زیانێکی زۆری لێ دەکەوتەوە! تووشی جۆرەها تەنگ‌و چەڵەمەو ئاستەنگ دەبووون‌و زۆر نەخۆشی سامناکتان تووش دەبوون.

بەداخەوە داوێن پیسی رۆژ لە دوای رۆژ لە ناو کۆمەڵگای موسوڵماناندا پەرەدەستێنێ، هەتاکوو خەڵکی لە ئایین دوور بکەونەوە ئەو دیاردە دزێو سامناکە زیاتر بڵاودەبێتەوە، لە رۆژگاری ئەمڕۆدا برسێتی‌و ئافرەت زۆری وای کردووە کە پیاوی داوێن پیس زۆر بە ئاسانی نێچیری خۆی دەست بکەوێ، لە لایەکەوە پیاوی داوێن پیس‌و چاوچنۆك‌و بێ ویژدان دەست درێژی دەکاتە سەر ئافرەتی خاوەن مێردو بە هۆی پارەو پوڵی زۆرەوە هەڵی دەخەڵەتێنێ‌و لە کەژاوەی مێردی خۆی دەری دێنێ، لە لایەکی ترەوە بەرەڵایی ئافرەت‌و بڵاوبوونەوەی بێ رەوشتی‌و بانگەشەی مافی ئافرەت‌و برسیایەتی زۆربەی خێزانە هەژارەکان رێگا بۆ دەست درێژی کردنە سەر نامووس خۆش دەکا، بەرەڵایی بڵاو دەکاتەوە. خودا لە بێدەنی‌و بەد رەوشتی‌و داوێن پیسی دوورمان خاتەوە!

ئەمجار سزای سەرپێچیکەران دیاری دەکاو دەفەرموێ: {[٣٠]وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا} هەرکەسێك بە ناحەق ئادەمیزادێك بکوژێ‌و هیچ حەقی لەسەر نەبێ‌و بە ستەمکاری‌و دەست درێژی ئەو کارە ئەنجام بدا، ئەوا خودا دەیخاتە ناو ئاگرێکی سوتێنەرەوەو لەسەر تاوانەکانی سزای دەدا.

{وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا} ئەو خستنە ناو ئاگرەو سزادانە بۆ خودا کارێکی ئاسانەو ئەرکی تێدا نیە، کەس نیە بتوانێ ببێتە بەربەست‌و لەمپەڕ لەبەردەم ویست‌و ئیرادەیدا!

{[٣١]إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًا} ئەگەر خۆبپارێزن‌و دوور بکەونەوە لەو تاوانە گەورانەی نەهییان لێ کراوە لە تاوانە بچووکەکانتان خۆش دەبین‌و دەتانخەینە بەهەشتەوە.

{[٣٢]وَلاَ تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ} ئاواتەخوازی ئەوە مەبن کە ئەو ماڵ‌و سامانەی خودا داویەتی بە هەندێ کەس بدرایە بە ئێوە، چونکە ئەوە حەسوودی‌و بەخیلییە، ئەو ماڵ‌و رێزە کە دراوە بە برێ کەس دابەشکردنێکی خوداییە بە دانایی‌و زانایی خۆی دایناوە بۆهەر کەسێك

بەشی شیاوی خۆی بۆ داناوە، هەرکەسە بە گوێرەی شانو شکۆی خۆی ماڵو سامانو ڕێزو شکۆمەندی داوەتێ.

{لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ} پیاوان بەشی خۆیان هەیە لەوە کە بەرەنجی شانو عەرەقی ناوچەوان پەیدای دەکەن، ئافرەتانیش بە گوێرەی هەوڵ وتێکۆشانیان بەشی دیاری خۆیان هەیە، هەردوولایان لە بەروبوومی خەباتو تێکۆشانی خۆیان دەخۆن.

{وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِن فَضْلِهِ} داوا لە پەروەردگار بکەن ئیحسانو نیعمەتی خۆیتان بەسەردا برێژێ، چیتان دەوێ داوای لێ بکەن، ئەگەر مەیلی لێ بێ دەتانداتێ، گەنجینەی خودا پڕەو هیچ کاتێ خاڵی نابێ، ئاواتەخوازی ئەوە مەبن بەشو باری خەڵکی تر بدرێ بە ئێوەو حەسوودی بەکەس مەبەن.

{إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا} بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکدا، دەزانێ کێ شیاوی ئەوەیە ماڵو سامانو پلەو پایەی دونیای بدرێتێ، کێ شیاوی ئەوەیە هەژار بێ، کێ شیاوی ئەوەیە کە پلەو پایەی قیامەتی بدرێتێ رام بکرێ بۆ کارکردن بۆ بەدەست هێنانی پلەو پایەی قیامەت، کێ شیاوی ئەوەیە ڕیسوا بکرێو هەوڵو تەقەلای کاری خێر نەدا.

{[33] وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ} بۆ هەر یەکی لە ژنو پیاو میراتگرمان بۆ دیاری کردوون، خزمو کەسوکاری ئەوەی کە جێی دێڵێ بە میرات دەیبەن.

{وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ} ئەوانەی سوێند خۆریان بوونو پێش هاتنی ئیسلام لەگەڵیاندا پەیمانتان بەستووە کە میرات لەیەکتری بگرن، ئەوە بەشی خۆیان بدەنێ چۆنتان پەیمان لەگەڵ بەستوون ئەنجامی بدەن.

{إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا} دڵنیابن خودا ئاگاداری ئەو پەیمانو بەڵێنانەی ئێوەیەو چاودێرتانە.

{[34] الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ} پیاوان باڵا دەستن بەسەر ژناندا، پیاو لێپرسراوی ئافرەتە، سەرۆكو بەرێوەبەریەتی، سەرپەرشتیارو پارێزەرو بەخێوکەریەتی، تێکۆشانو جیهاد لەسەر پیاوە، لەسەر ئافرەت نیە، پیاو دووچەندانەی ئافرەت میرات دەبا، چونکە پیاو بەرپرسیاری بەخێوکردنو بژێوی ئافرەتە. هۆی ئەم لێپرسراوییە دوو شتی سەرەکییە:

{بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} یەکەمیان ئەو زێدە ڕێزو فەچڵی کە خودا خۆی داویەتی بە پیاو، کە لە باری فسیۆلۆجییەوە، لە پێکهاتنی جەستەو لەشو لاردا، زێدەی بەسەر ئافرەتدا هەیە، تەن قایمو دەمار گشتو ماسەلکە

ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَآ أَنفَقُوا۟ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ ۚ فَٱلصَّٰلِحَٰتُ قَٰنِتَٰتٌ حَٰفِظَٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُ ۚ وَٱلَّٰتِى تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهْجُرُوهُنَّ فِى ٱلْمَضَاجِعِ وَٱضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا۟ عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾ ۞ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٣٧﴾

قەوی‌و بیر تیژە، خۆڕاگرو عاقڵ ترو لەش ساغ ترە، لە سۆزو عاگیفەدا مامناوەندی‌و لەبەرامبەر کارەساتی رۆژگاردا بە پشووترە.

لە بارەی وەرەبەرزی‌و هۆشمەندی‌و هێزو توانادا، پیاو زێدەی هەیە، بۆیە چەند پلەو پایەیەك هەیە، تایبەتە بە پیاو، وەکوو پێغەمبەرایەتی‌و فەرمانڕەوایی موسوڵمانانو قازییەتی‌و بانگ دانو قامەت کردنو ووتار خوێندنەوەی ڕۆژی جومعە، تەلاقیش بەدەست پیاوە، پیاو بۆی هەیە ئەگەر مەرجی خۆی تێدا هاتنە جێ. زیاد لە ژنێك مارە بکا تا چوار، شایەتیدانی قەزیەی جینایاتو تۆڵەستاندن تایبەتە بە پیاو، بەشە میراتیشی لە ژن زیاترە.

دووەم: {وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ} بەهۆی ئەوەی کە پێویستە پیاو بژێوی خێزانی خۆی‌و ئاتاجی کەسو کاری خۆی وەکوو باوكو مامو باپیرەو دایكو خوشكو پورو نەنك بدا، هەروەها پێویستە پیاو مارەیی بدا بە ژن، وەکوو ڕێز لێنانێك بۆ ئافرەت.

{فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ} چاكانی ژنان ئەوانەن كە خواپەرستو فەرمانبەردارو پارێزەری نامووسو حەیای خۆیانن. كاتێ مێردەكانیان لە ماڵ نەبن پارێزگاری خۆیانو ماڵو منداڵیان بەو پەڕی دڵسۆزییەوە دەكەن، كاتێكیش مێردەكانیان لە ماڵ بن دیارە باشتر ئەركی ژنیەتی خۆیان ئەنجام دەدەن ئەم پارێزگاری كردنەیان لە دیارو نادیار {بِمَا حَفِظَ اللّهُ} بەهۆی ئەوەوەیە كە خودا ئەوانی پاراستووە، بەهۆی ئەوەوە: كە تەوفیقی پێداون كە فەرمانەكانی خودا لەم بارەیەوە جێبەجێ بكەن! جا لەبەر ئەم فیداكاریو پارێزگاریو خزمەتكردنەی ئافرەت بۆ مێردی، پێویستە مێردەكەی نەفەقەی بكێشێ، مارەیی بداتێ، هەڵسو كەوتی باشی لەگەڵدا بكاو رێزی لێ بگرێو، مافی پێشێل نەكا! خوداش مزگێنی داوە بە ئافرەتی پارێزگارو بەحەیا، وە هەڕەشەی لە ئافرەتی داوێن پیسو خیانەتكار كردووە!!

{وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ} ئەو ژنانەی لە مێردەكانیان هەڵدەگەڕێنەوەو ناچیزە دەبن، یان دیاردەی ناچیزە بوونیان لێ دیاری دەدا، ئەوە دەبێ بە گوێرەی پێویست بەچەند قۆناغێ مامەڵەیان لەگەڵدا بكرێ:

١- ئامۆژگاری كردنو پەند دادان: وەكوو ئەوە ئەصیحەتی بكاو پێی بڵێ: ئافرەت لە خودا بترسە، من مافم بەسەرتەوە هەیە، واز لە كەلەڕەقی خۆت بێنە، پێویستە بە گوێی من بكەی، خۆت گوناهباری دیوانی خوا نەكەی.

٢- لەگەڵ نەنووستن جێ لێ جیاكردنەوە:

بەم جۆرە لەگەڵی نەخەوێو، لەسەر سەرینێك لەگەڵیدا نەنوێ! بەڵام زیاد لە سێ رۆژ دروست نیە دەنگی لێ دابڕێ! ئەم هەڵسو كەوتە زۆر كاریگەرە لە دەروونی ژندا، لەوانەیە هەڵوێستی خۆی بگۆڕێو بیر لە دوارۆژی خۆی بكاتەوە، ئەمجار ئەگەر ئەوەش دادی نەدا، پەنا دەباتە بەر رێگا چارەی سێیەم.

٣- لێدان كە ئازاری پێ نەگەیەنێ: لێدانی بە ئەسپایی وەكوو ئەوە سووك سووك بەدەست لەسەر شانی بدا، یان بە سیواكێ، یان بە شولكێ بۆ تەمێ كردن لێی بدا، نەك بۆ ئێش پێگەیاندنو داخی دڵ پێ ڕشتن.

جا هەرچەندە لەكاتی ناچیزەبوون دا لێدان لە ئافرەت لەسەر ئەم شێوەیە دروستە، بەڵام زانایان پێیان وایە تەرك كردنی باشترە.

٤- جا ئەگەر ئەم رێگا چارانە كاریگەر نەبوون؛ پەنا دەبرێ بۆ رێگا چارەی چوارەم كە دەفەرموێ: {[٣٥] وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا} ئەگەر زانیتان كە كێشەو ناخۆشی لە نێوان ژنو مێردەكەدا هەیەو گەیوەتە پلەیەك كە لەناو خۆیاندا بۆیان حەل ناكرێ، ئەوا دادوەرێك لە خزمی مێردو دادوەرێك لە خزمی ژنەكە بنێرنە لایان، بۆ ئەوەی لە نزیكەوە لە كێشەكەیان بكۆڵنەوە، هۆی ناكۆكییەكەیان دەست نیشان بكەن {إِن يُرِيدَا إِصْلاَحًا يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا} ئەگەر ویستو نیازیان پاك بێو بە دڵسۆزی بە پیر كێشەكەوە بچنو ئامۆژگاری كردنیان بۆ خودا بێ، خودا كۆششیان بە پیرۆز دەگێرێ، پارمەتیان دەدا، ئاكامی باش بەدەست دێننو رێكیان دەخەنەوەو خۆشەویستی دەكەوێتەوە نێوانیان {إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا} بێگومان خودا هەمیشە زانایەو دەزانێ چۆنو بە چی ئاشت دەبنەوەو خۆشەویستی دەكەوێتەوە ناویانەوە!

{[٣٦] وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا} پاش ئەوەی پەروەردگار ژنو مێردی ئامۆژگاری كردن كە لەگەڵ یەكتری مامەڵەیان باش بێ، فەرمانی بە حەكەمەكان كرد كە هەوڵی رێكخستنەوەی ژنو مێردی لێك زویر بوو بدەنو كێشەكەیان بۆ حەل بكەن، ئەمجار دێ رێنوومایی ئادەمیزادان بە گشتی دەكا بۆ پەیڕەوكردنی چەند رەفتارێكی جوان كە لەكاتی مامەڵەو پەیوەندی كردن بەیەكترەوە پابەندی بنو خۆیانی پێ ئارایشت بدەن، وە یەكە یەكە باسیان دەكەین:

١- {وَاعْبُدُواْ اللّهَ} بەندایەتی خودا بكەن، دەستە گوڵی هەموو كارێكی باش خواپەرستییە، واتە: ئەوپەڕی گەردنكەچی بۆ خودای گەورە نیشان بدەن، هەرچی فەرمانێكی پێمان كردووە بەجوانی ئەنجامی بدەین، وە ئەی لە هەرچی كردووە لێی دوور بكەوینەوە.

٢- {وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا} دووەمیش پەروەردگار فەرمانمان پێ دەكا، كە كەس مەكەن بە هاوەڵو هاوتایو جگە لە خودا كەسی تر بە خودا نەزانین.

٣- {وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا} چاكە كردن لەگەڵ باوكو دایكدا، پەروەردگار لەچەند شوێندا چاكە كردنی لەگەڵ باوكو دایك جوت كردووە بە عیبادەت كردنی خۆیو یەكتاپەرستی، وەكوو ئەم ئایەتەی ئێرەو ئایەتی {وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ـ الإسراء/٢٣} یان ئایەتی {أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ـ لقمان/١٤}.

چاكە لەگەڵ دایكو باوك بریتییە لە بەگوێ كردنیانو خزمەت كردنیانو هەوڵ دان بۆ دابین كردنی پێداویستیانو خۆپاراستن لە هەر شتێك كە زیانیان پێ بگەیەنێ!

٤- {وَبِذِي الْقُرْبَى} چاكە كردن لەگەڵ خزمو كەسو كاردا بەجێ هێنانی صیلەی رەحم لەگەڵ براو خوشكو مامو خاڵو پورو منداڵەكانیاندا. پەیوەندیو هاموشۆكردنو دڵدانەوەیان لە كاتی ناخۆشیدا، یارمەتیدانو بە پیرەوە چوونیان لە كاتی پێویستیدا،

٥- {وَالْيَتَامَى} چاكە كردن لەگەڵ هەتیوانو بێ باوكان.. پەروەردگار لەسەرەتای ئەم سوورەتەوە لە شوێنی تریشدا فەرمانی پێ كردووین كە چاومان لە هەتیوان بێو چاكەیان لەگەڵدا بكەین، چونكە ئەوان باوك كە پشتیوانو یارمەتیدەری ئینسانە لە ژیانیدا — نەیان ماوە، دەبێ وا هەڵسوكەوتیان لەگەڵدا بكەین كەلێنی بێ باوكیان بۆ پڕ بكەینەوە!!

٦- {وَالْمَسَاكِينِ} چاكە كردن لەگەڵ هەژاراندا ئەوانەی كە ناتوانن بژێوی خۆیان دابین بكەن، چاكە كردن لەگەڵ ئەواندا بەوە دەبێ خێریان پێ بكەی، یان بەشێوەیەكی جوان بەڕێیان بكەی.

٧- {وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى} چاكە كردن لەگەڵ دراوسێی نزیك یان دراوسێی خزم یان هاوسای هاوئایین (هاوسێی وا هەیە هەرسێ جۆرەكەی تێدا كۆ دەبێتەوە) چاكە كردن لەگەڵ هاوسێدا بناغەی یارمەتیدانو بەستنی پەیوەندیو دروست بوونی خۆشەویستیو هەست كردن بە كامەرانییە.

٨- {وَالْجَارِ الْجُنُبِ} چاكە كردن لەگەڵ هاوسێی دوور یان هاوسێیەك كە خزم نەبێ..

٩- {وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ} چاكەكردن لەگەڵ هاوڕێ، هاوڕێیش جۆری زۆرە، وەكوو هاوڕێی خوێندنو هاوڕێی سەفەرو كارو پیشە، هاوڕێی مزگەوتو كۆڕو كۆمەڵ، ئیمامی عەلی دەفەرموێ: مەبەست بە {وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ} حەلالو هاوسەرە كە وا لە پاڵتا.

١٠- {وَابْنِ السَّبِيلِ} چاكە كردن لەگەڵ رێبوار، واتە: كە لە ماڵو نیشتمانی خۆی دوور كەوتبێتەوە یارمەتی بدەی بگاتەوە وڵاتی خۆی، یان یارمەتی بدرێ بگاتە مەبەستی خۆی.

١١- {وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} چاكە كردن لەگەڵ كۆیلەكان چ مێینە بن چ نێرینە، ئەوە بوو پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) لەسەرە مەرگا لە دوا ئامۆژگارییەكەیدا، داوای لە موسوڵمانان كرد كە لەگەڵ كۆیلەكاندا مامەڵەو رەفتاریان جوان بێ، بەگشتی ئامۆژگاری پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) لەسەرە مەرگا ئەوە بوو فەرمووی: «الصَّلاَةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ» ((ئاگاداری نوێژ بكەنو چاوی خێرتان لە ژێر دەستەكانتان بێ)).

١٢، ١٣ — حەرامی خۆ بەزلزانیو خۆهەڵنانەوەو لە خۆبایی بوون {إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراً} بێگومان خودا كەسێكی خۆش ناوێ كە دەعیە كەرو خۆ بادەرو خۆبەزلزانو خود پەسەند بێ.

{[٣٧] الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ} ئەوانەی بەخیلی لە ماڵو دارایی خۆیاندا دەكەنو وەكوو خودا فەرمانی پێ كردوون لێی نابەخشن، چاكەی پێ لەگەڵ دایكو باوكدا ناكەن، یارمەتی خزمو هەتیوو هەژارو هاوسێیانی پێ نادەن زەكاتی شەرعی لێ دەرناكەن سەرەڕای ئەوەیش ئامۆژگاری خەڵكی تر دەكەن كە رژدو چرووك بن. ئەو ماڵو سامانەی هەیانە دەیشێرنەوەو نیشانەی نیعمەتی خودایان لەسەر دەرناكەوێ، دڵیان نایێ بۆ خۆشیان خەرجی بكەن، هەمیشە خۆیان بە هەژار دەخەنە بەر چاو، هەروا هەموو بەهرەو چاكەیێ كە خودا داوێتی پێیان دەشارنەوە، وەك زانستو دەسەڵاتو تواناییو شتی تری وا.

{وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُّهِيناً} ئامادەمان كردووە بۆ ئەوانە بەهۆی لوتبەرزیو بەخیلیو ناشكوری كردنیان سزایێ كە سەرباری ئێشو ئازاری زۆری — سووكایەتی پێ كردنیشی تێدایە، ئەو سزایە پڕاوپڕی كردەوە ناپەسەندەكانیانە، خودا ئەو لەخۆ رازیو بەخیلانەی بەكافر ناو بردووە، چونكە كردەوەكانیان كردەوەی كافرانە، نەك هی موسوڵمان،

{[٣٨] وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ} ئەوانەی ماڵو دارایی خۆیان دەبەخشن بۆ ریبابازیو ناوو شۆرەت، مەبەستیان بە ماڵ بەخشینەكە، رەزامەندی خودا نیە، باوەڕیان بە حیسابو لێكۆڵینەوەی رۆژی قیامەت نیە.

{وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِيناً فَسَاء قِرِيناً} كەسێك شەیتان رێ پیشاندەرو هاوڕێی بێ ئەوە هاوڕێیەكی خراپی هەیە، واتە: ئەوەی كە ئەوانی هەڵناوە بۆ بەخیلیو رژدی، بۆ خراپە كردنو ریبابازی شەیتانەو شەیتانیش هاوڕێو مامۆستایەكی خراپەو ئەوانەی بەگوێی دەكەن، لەشەڕو نەگبەتیدا حاڵیان لە حاڵی شەیتان خراپترە!

وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ ۗ وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

{[٣٩] وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُواْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّـهُ} ئەوانە چ زیانێکیان تووش دەبوو ئەگەر بەراستی بروایان بەخودا بکردایەو رۆژی قیامەتیان بە حەق بزانیایەو کاریان بۆ ئەو رۆژە سامناکە بکردایە، لەو ماڵو داراییەی کەخودا پێی داون بەخشندە بوونایەو لەبەرخاتری خوداو بەدەست هێنانی رەزامەندی ئەو کاریان بکردایە، ئاوا خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت نەدەبوون!! {وَكَانَ اللَّـهُ بِهِم عَلِيمًا} خودا ئاگاداری نیازو نیەتی باشو خراپی ئەوانەیە، دەزانێ کێ شیاوی تەوفیقو یارمەتی دانە دەیخاتە سەر رێگای راست؛ کێ شیاوی نەفرەت لێ کردنە وازی لێ دێنێو بەری بۆ بەرەڵلا دەکا.

{[٤٠] إِنَّ اللَّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا} دڵنیابن: کە خودا قەت زۆرو ستەم لەکەس ناکا، ئەگەر چی بەقەد دەنکە خەرتەلەیەکیش بێ، یا لەوەیش کەمتر بێ، تەنانەت بەقەد سەنگی گەردیلەیێ ناهەقی لەکەس ناکا، وەکی تریش ئەگەر چاکە بەقەد تۆسقاڵێکیش بێ، خودا بەرەکەتی تێ دەخاو پاداشی خاوەنەکەی دووچەندانەو چەند چەندانە دەداتەوە، بەڵکوو پاداشی بێ بەرامبەریش دەدا واتە: پاداشی تریش دەدا بەبێ ئەوەی کابرا چاکەی لەبەرامبەریدا هەبێ! خودا خەزێنەی رەحمەتی فراوانو پڕە، چەندێکی لێ ببەخشێ لێی کەم نابێتەوە.

{[٤١] فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَـؤُلاء شَهِيدًا} !! واتە: ئەو بێبڕواو جوولەکەو گاورو خوا نەناسانەی کە سەرپێچییان لە فەرمانەکانی پەروەردگاری بە رەحمو دادپەروەری خۆیان کردووە، دەبێ حاڵیان چۆن بێ لەو رۆژەدا کە هەڵەی خۆیان بۆ دەردەکەوێو رووبەڕووی سزاو تۆڵەی سەختی تاوانی خۆیان دەبنەوە بەتایبەتی پاش ئەوە کە پێغەمبەری هەموو نەتەوەیێ، بە فەرمانی ئێمە دێو دەبێ بە شایەت لەسەریان، ئەوجا تۆیش دێنین ئەی موحەممەد! دەبی بەشایەت بۆ پێغەمبەران کە ئەوان ئەرکی سەرشانی خۆیان بەجێ هێناوە، جا نەتەوەکە چیان کردووە پێغەمبەرەکەیان شایەتیان لەسەر دەدا وەکوو لەسەر زوبانی عیسا دەفەرموێ: {وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ – المائدة/١١٧}.

ئەمجار ئەی موحەممەد! تۆ دێنینو دەتکەین بە شایەت بەسەر ئەو خوا نەناسانەوە.. جا ئەو رۆژە کە ئێمە ئەوان راپێچی دەشتی مەحشەر دەکەین، پێغەمبەران دەبنە شایەت بەسەر گەلەکانیانەوە، موسوڵمانان دەبنە شایەت بەسەر نەتەوە پێشینەکانەوە.

پێغەمبەری ئیسلام دەبێتە شایەت بەسەر ئەوانەی کە لەرێبازی ئەو لایان داوە، ([٤٢] يَوْمَئِذٍ) رۆژێکە {يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَصَوُاْ الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الأَرْضُ} ئەوانەی کافر بوونو سەرپێچی فەرمانی پێغەمبەرەکەیانیان کردووە جا لەو رۆژەدا پەشیمان دەبنەوە، حاڵی شڕی خۆیانیان بۆ ئاشکرا دەبێ، کافرو بێ برواو سەرپێچیکەران لە فەرمانی خواو پێغەمبەران خۆزگە دەخوازن کە وەك مردووی ناو گۆڕ بنێژرێنو ببنەوە بە خاك، هەتا لەو رۆژە رەشە رزگاریان ببێ، {وَلاَ يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا} ناتوانن تاوانەکانیان لەخودا بشارنەوە، چونکە ئەندامەکانیان شایەتیان لەسەر دەدەن، ناتوانن درۆبکەن، خۆ ئەگەر درۆبکەن خودا دەمیان مۆر دەکاو ئەوکاتە ئەندامو دەستو قاچیان دێنە قسەو شایەتیان لێ دەدەنو بەدرۆیان دەخەنەوە، جا لەبەر سامناکی ئەو وێستگەیە ئاواتە خوازی ئەوەن کە ببنەوە بە خاكو خۆڵو دووچاری ئەو زەحمەتو مەینەتە نەبن.

{٤٣ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْرَبُواْ الصَّلاَةَ وَأَنتُمْ سُكَارَى} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە پەیامی ئیسلام کردووە! لە حاڵەتی سەرخۆشیدا نزیك نوێژ کردن مەبنەوە، واتە: لە پێش نوێژدا خۆتان لە عەرەق خواردنەوە بپارێزن، وا مەکەن کاتێ کاتی نوێژ دێ ئێوە سەرخۆش بن، چونکە بە سەرخۆشی ئێوە ئاگاتان لە خۆتان نییەو نازانن دەڵێن چی، نوێژیش رازو گفتوگۆی بەندەیە لەگەڵ خوای خۆیدا، دەبێ بەباشی دڵی لەلای بێ، کەواتە: هەر لە پێش کاتی نوێژەوە خۆتان لە سەرخۆشی بپارێزن {حَتَّىَ تَعْلَمُواْ مَا تَقُولُونَ} تا بزانن لە ناو نوێژەکەدا چی دەڵێن {وَلاَ جُنُبًا إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ} بە لەش پیسی نزیك شوێنی نوێژ کردن کە مزگەوتە مەکەونەوە مەگەر وەك رێبوار بەسەر پێوە بەناویا، بەبێ راوەستان گوزەر بکەن، سەرەڕێگاتان بێ و لەم دەرگاوە تێی بچن و لەو دەرگاوە دەرچن! واتە: چوونە ناو مزگەوت و مانەوە تێیدا بەلەشی پیسەوە لێتان قەدەغەیە، تا خۆتان دەشۆن و غوسڵ لە خۆتان دەردەکەن. {حَتَّىَ تَغْتَسِلُواْ} هەتا لەش پیسی لەسەر خۆتان لادەبەن.

{وَإِن كُنتُم مَّرْضَى} ئەگەر نەساغ بوون، نەخۆشییەکتان پێوە بوو، بە بەکارهێنانی ئاو ترسی ئەوەتان هەبوو زیاد بکا؛ وەکوو نەخۆشی پێست و خرووێلکەو ئاوەڵەو سوورێژەو ئەو جۆرە نەخۆشییانە! {أَوْ عَلَى سَفَرٍ} یان لە سەفەردا بوون و لە ماڵ و شوێنی خۆتان دوور کەتبوونەوە {أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ} یان کەسێکتان لە سەراو گەڕابوەوە، لە پێشەوە یان لە پاشەوە دەست نوێژی شکابوو {أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء} یان لەگەڵ خێزانەکانتان جووت بوون {فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء} ئاوتان دەست نەکەوت {فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا} ئەوە قەستی گڵ و خۆڵێکی پاك بکەن و لەباتی دەست نوێژ تەیەمموومی پێ بکەن واتە: هۆی رەوا بوونی تەیەمموم چوار شتن: نەخۆشی، سەفەر، دەرچوونی شت لە پاش و پێش، جووت بوون.

هەرکاتێ یەکێك لەم هۆیانە یان زیاتر هەبوون ئەوە بە گڵ و خۆڵی پاکی رووی زەوی تەیەموم بکەن: دەم و چاو هەردوو دەستتان تا ئەنیشك بە گڵ و خۆڵی پاك مەسح بکەن و ئەمجار نوێژ بکەن.

ئەم ئاسان کردن و روخصەتە بۆ ئێوە لەبەر ئەوەیە تەنگەتاو نەبن، کەوابوو {فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ} بەو خۆڵە پاکە مەسحی دەم و چاوو دەستتان بکەن تا ئەنیشك. {إِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا} بێگومان پەروەردگار خاوەن عەفوو

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَآئِكُمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَٰعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَٰبَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَٰبَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم بَلِ اللَّهُ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

لێخۆشبوون و لێبووردنە، گوناه دادەپۆشێ، زۆرجار وا دەبێ سزای گوناهبار نادا لەسەر گوناهەکانیان!

{٤٤ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ} ئەتۆ ئەی محمد! ناڕوانی بۆ ئەوانەی کە بەشێکیان لە کتێبی ئاسمان دراوەتێ {يَشْتَرُونَ الضَّلاَلَةَ} گومڕایی دەکڕن و کوفر هەڵدەبژێرن ئیمان و هیدایەت پاشگوێ دەخەن، روو وەردەگێڕن لەو پەیامەی کە خودا بۆ پێغەمبەری خۆی ناردویەتی، ئەو حوکم و یاسایانەی لایانە پاشگوێی دەخەن، فەرمانیان پێ کراوە درۆ نەکەن، ئەزیەتی خەڵکی نەدەن، سوود نەخۆن، بەڵام ئەوان پابەندی ئەو حوکمانە نابن، زانیاریان دەربارەی رەوشت و ئایینی پێغەمبەر هەیە، دەیشێرنەوە بۆ ئەوەی برێ کاڵای پڕوپووچی دونیایی پێ بکڕن {وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ السَّبِيلَ} دەیانەوێ ئێوەش لە گەڵیانا گومڕا بن و رێگەی راستتان لێ هون ببێ، کافر ببن بەو نامە پیرۆزەی کە بۆتان نێردراوە کە قورئانە، ئەو زانیاری و شارەزایی و بەختەوەرییەی هەتانە لە کیستان بچێ و سەرتان لێ بشێوێ.

{[٤٥] وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا}

ئەی گرۆهی موسوڵمانان! خودا لە ئێوە باشتر دوژمنانتان دەناسێ‌و دەتانترسێنێ لێیان، ئێوە خوداتان بەسەو پارێزگاری ئەوتان هەبێ پێویستتان بە هیچی تر نیە.

پارێزگاری خودا قەڵایە بۆ کەسێك پەنای بۆ بەرێ، کەسێك خودا یارمەتیدەرو هاریکاری بێ بەسیەتی! {[٤٦] مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ} لەوانەی کە جوولەکەن {يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ} ئەوانە گەلو نەتەوەیەکن ئاڵو گۆڕ بەو وشەو رستە نێردراوانە دەکەن کە خودا لە تەوراتدا ناردوونی، لە شوێنی خۆیان لایان دەدەن، جا لادانەکەیان بەوە دەبێ کە مانای مەبەست لەرستەو وشەکان بشێرنەوەو مانای ناقوڵاو نادرووستیان بۆ دیاری بکەن، وەکوو لادانی ئەو مزگێنی‌و بەڵێن‌و دیاردانەی کە دەربارەی پێغەمبەری ئیسلام هاتوون، یان لادانی ئەو دەقانەی دەربارەی عیسای کوڕی مەریەم هاتوون‌و دەیبڕن بەسەر کەسێکی ترداو، بەقسەی خۆیان دەڵێن: گوایە هەتا ئێستاش ئەو پێغەمبەرە رەوانە نەکراوەو تا ئێستاش هەر چاوەڕوانی هاتنێ!! یان لادانەکە بەوە دەبێ کە وشەیەك یان رستەیەك لە شوێنی خۆی هەڵبگرێ‌و بیبەیتە شوێنێکی تر، وەکوو ئەوەی ئەو نووسراوانەی لە مووسا بەجێ مابوو تێکەڵاو بەو نووسراوانەیان کردن کە زۆر دووای حەزرەتی مووسا نوسرابوونەوە، هەروەکوو قسەی نووسەرانی تەوراتیان تێکەڵ بە فەرمایشتەکانی خودی تەورات کردووە!! کە بە ئیعترافی خۆیان لە باتی تەوراتی فەوتاو نووسیویانەتەوە.

جوولەکەکانی سەردەمی تۆش ئەی محمد! یاری بە وشە دەکەن‌و وەك پێشینانیان‌و دژ بە تۆ، رووبەروو بە تۆ دەڵێن: {وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا} قسەکەتمان بیست‌و سەرپێچی فەرمانەکەت دەکەین.

موجاهید دەڵێ: بە پێغەمبەریان گوت: قسەکەتمان بیست بەڵام بە گوێت ناکەین. هەروەها لەم روانگەیەوەو لە روانگەی حەسوودی‌و رق لێ بوونیانە لە پێغەمبەر دەیانگوت: {وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ} واتە: خودا قسەت لێ نەبیسێ‌و دوعات گیرا نەکا. هەروەها لە هەمان روانگەو سۆنگەوە {وَرَاعِنَا} لە کاتی گوتنی ئەم وشەیەدا زمانیان بۆ خوار دەکردەوە بە جۆرێك دەهاتە بەر گوێچکە کە بە زمانی عیبری جنێو بگەیەنێ، چونکە وشەی (راعنا) وەرگیراوە لە (رعونة) کە بە مانا گێلی‌و گەوجییە، ئەم نامەردانە بە ناپاکی ئەم جۆرە وشانەیان بەکار دەهێنا، کە بە دیمەن قسەیەکی ئاسایی باشە، بەڵام بە مەبەست‌و مەعنا جنێوو ناماقوڵیە، {لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ} زمانیان خوار دەکردەوەو، وشەکەیان دەگۆڕین، بۆ ئەوەی لە مانای خێرو رێزی لابدەن‌و مانای شەڕو جنێو بگەیەنێ.. واتە: ئەوان بە زمان بادانەکەیان وشەکەیان وا لێ دەکرد، مانا جنێو ئامێزەکە بگەیەنێ: کە لە دڵدا ئەوەیان مەبەست بوو {وَطَعْنًا فِي الدِّينِ} بۆ ئەوەی تانە لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام بدەن‌و سوکایەتی پێ بکەن، بە رواڵەتیش گوایە مانای رێزو ئیحترامەکەیان مەبەستە، هەر بەم نیازە پیسە لە کاتی سڵاو کردنیشا لە حەزرەت زمانیان لار دەکردەوەو لە جیاتی (السلام علیکم) دەیانگوت (السام علیکم) واتە: مردن لەسەر ئێوە بێ بۆیە پێغەمبەریش (درووودی خوای لەسەر بێ) لە وڵامیاندا دەیفەرموو: (وعلیکم)و بەس، واتە: (ئەوەی دەیڵێن لەسەر خۆیشتان بێ).

ئیبنو عەگییە دەڵێ: تا ئێستاش جوولەکەکان منداڵەکانیان فێری ئەو وشانە دەکەن کە دوو مانایان هەیە، مانایەکی رێزو باش، مانایەکی جنێوو شەڕ، بۆئەوەی وتو وێژیان لەگەڵ موسوڵمانان پێ ئەنجام بدەن‌و لە پەنا ئەم وشە دوو مانایانەدا تانەو تەشەر لە موسوڵمانان بدەن، پەروەردگار ئەم بۆنەیە بە هەل دەزانێ‌و شێوەو شێوازی گفتوگۆو وتو وێژی پڕ لە رێزو سۆز فێری موسوڵمانان دەکاو دەفەرموێ:

{وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا} ئەگەر ئەوان بیانگوتایە بیستمان‌و فەرمانبەر دارین، گوێ بگرە بۆمان چیت پێ دەڵێین‌و مۆڵەتمان بدەو پەلەمان لێ مەکە با تێت بگەین‌و بزانین دەڵێی چی {لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ} ئەوە ئەو گوفتارە خێر ئامێز بوو بۆیان‌و هەنگاوێکی راست‌و درووست دەبوو سوودو ئەدەبیشی تێدا دەبوو {وَلَكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً} بەڵام بە هۆی بەردەوامیان لەسەر کوفرو بێ باوەڕی کە لە پێشینانە سەرکەشەکانیانەوە بە میراتی بۆیان ماوەتەوە، نایەنە سەر رێگەی راست‌و دینی ئیسلام قبووڵ ناکەن لەبەر ئەوە شایەنی نەفرەت‌و لەعنەت‌و ریسوای دونیاو قیامەتن! چونکە ئەوان کافرن‌و کوفریش دەبێتە لەمپەر لەبەر دەم ئادەمیزاداو ناهێڵێ بیر بکاتەوەو فێری ئەدەب‌و رەوشتی باش‌و قسە کردنی ژیرانە ببێ. ئەوان بڕوایەکی کەم‌و بێ بایەخ نەبێ وەدەستی ناهێنن، دڵیان لە خێرو چاکە بێزارەو لێی دوورە پەرێزن! بیروباوەڕێکی باشی سوود بەخشیان ناچێتە ناو دڵەوە کە بیروباوەڕی باشیان نەبوو هیوای کردەوەی چاکیان لێ ناکرێ‌و عەقڵیان مشت‌و

ماڵ نابێ‌و مێشکیان زاخاو نادرێ‌و دڵو دەروونیان پاك نابێتەوە!

{٤٧يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ} ئەی ئەو کەسانەی نامەی ئاسمانیتان بۆ نێردراوە! کە تەورات‌و ئینجیلە، هەرچەندە لە جیاتی هیدایەت گومڕاییتان هەڵبژاردووە بڕێ لە ئایاتی نامەی خۆتان فەوتاندووەو برێکتان گۆڕیوە، ئێستاش دەرگای تۆبەو گەڕانەوەتان بۆ والایە هەبوونی ئیمانتان بە تەورات‌و ئینجیل دەبێ سەربکێشێ بۆ بڕوا هێنان بەو کتێبەی کە پشتگیریان لێ دەکا، کە قورئانەو بۆ محمد نێردراوە، کەوابوو {آمِنُواْ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم} ئیمان بێنن بەو کتێبەی کە ناردوومانە بۆ محمدو پشتگیری کتێبی ئێوەو کتێبە ئاسمانییەکانی پێش خۆی دەکاو لە بنەما سەرەکییەکاندا لەگەڵ ئەواندا یەك دەگرێتەوە،

{مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا} ئیمان بهێنن پێش ئەوەی دەمو چاویان بگۆڕین، نیشانەی دەمو لێوو چاوو لوتیان بکوژێننەوە وەکوو پشتە ملیان ساف‌و بێ نیشانە بێ، هیچ شوێنەواری دەمو لوت‌و گوێچکەیان نەمێنێ! {أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ} یان بە هیلاکیان بەرین‌و بیان فەوتێنین، یان سزایان بدەین بە مەسخ کردن‌و گۆڕینیان بە بەرازو مەیمون، وەکوو چۆن کاتی خۆی نەیپمان لە جوولەکە کرد کە لە ڕۆژی شەممەدا ڕاوەماسی نەکەن، کەچی ئەوان پێچیان لێ داو لە جومعەدا دەچوون گۆماویان پڕ دەکردن‌و کە دەریا شەپۆلی دەهێنان‌و دەبردن گۆلاوەکان ماسیان تێ دەچوو، دوایی کە ئاوەکە دەکشایەوە ماسییەکان لە گۆلاوەکاندا دەمانەوە، ئەمجار ڕۆژی یەك شەممەی دەچوون ماسییەکانیان ڕاو دەکردن! ئێمەش لە تۆڵەی ئەم لاسارییانەیاندا مەسحمان کردن‌و کردمانن بە مەیمون‌و بەرازو نەفرینمان لێ کردن {وَكَانَ أَمْرُ اللّهِ مَفْعُولاً} فەرمانی خودا کەبە وشەی (کن فیکون)؛ (ببەو دەبێ) دێتە کایەوە جێبەجێ کراو ئەنجام دراوەو کەس ناتوانێ ببێتە لەمپەڕو پێشگیری لێ بکا. کە فەرمانی کرد بەبوونی شتێك کەس نیە بڵێ نابێ ببێ! یان مەرجی بۆ دانێ!

{٤٨إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء} بێگومان پەروەردگار خۆش نابێ لە کەسێك شەریك بۆ خودا دابنێ، خودا خۆش نابێ لە بەندەیەك بە موشریکی مرد بێ، مەبەست بە شیرك کوفری گشتییە کە شێوەی کوفری جوولەکەکانیش دەگرێتەوە، جگە لە تاوانی شیرك بەم مەبەستە گشتییە ئەگەر خوا مەیلی لێ بێ لە تاوانەکانی تر خۆش دەبێ، کەسێك هاوەڵ بۆ خودا دابنێ تاوانی گەورەی ئەنجام داوەو ئەگەر لەسەر ئەو حاڵەتە بمرێ خودا لێی خۆش نابێ.

{وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا} هەرکەسێك هاوەڵ بۆ خودا دابنێ، پێی وابێ جگە لە خودا کەسێکی تریش بەدیهێنەرە، یاسادانەرە، حەرام‌و حەڵاڵ دەست نیشان دەکا، ئەوە تاوانێکی گەورەی ئەنجام داوەو تاوانەکانی تر لە ئاستیا خۆ بە بچووك دەنوێنن.

{٤٩أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ} ئایا نابینی تۆ ئەی محمد! سەیری حاڵ‌و چۆنیەتی ئەوانە ناکەی؟ کە مەدحی خۆیان دەکەن‌و لافی ڕەوشت‌و ڕێزێك بۆ خۆیان لێ دەدەن کە تیایاندا نیە، دەڵێن: ئێمە کوڕی خوداین، خۆشەویستی خوداین، دەڵێن ئێمە گەل‌و نەتەوەی هەڵبژێردراوی خوداین، دەڵێن: کەسێك جوولەکە یان مەسیحی نەبی ناچێتە بەهەشتەوە، دەڵێن کوڕەکانمان مردوون بۆمان بوونە قوربانی، باوك‌و باپیرمان شەفاعەتمان بۆ دەکەن‌و پاکانەمان بۆ دەکەن، چونکە لای خودا ڕێزدارن‌و قسەیان وەردەگرێ! پەروەردگار ڕەدیان دەداتەوەو دەفەرموێ: {بَلِ اللّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاء} پاکانە کردن بۆ خۆیان هیچ نرخ‌و بەهایەکی نیە، پاکانە کردن بە قسە نابێ، دەبێ بە کردەوە بێ، خودا کەسێکی بوێ پاکی دەکاتەوە، یارمەتی دەدا بۆ ئەنجامدانی کردەوەی باش،هیدایەتی دەدا بۆ بیروباوەڕی ڕاست‌و ئەخلاق‌و ڕەوشتی بەرزی فێر دەکا {وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً} پەروەردگار هیچ شتێك لە پاداشی کردەوەی باشی ئەو پاکانە کەرانە کەم ناکاتەوە پاداشی خۆیان بە تەواوی دەداتەوە.

{٥٠انظُرْ كَيفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الكَذِبَ} سەیر بکە: چۆن بەدەم خوداوە درۆ هەڵدەبەستن‌و پاکانە بۆخۆیان دەکەن! پێیان وایە زێدە ڕێزیان بەسەر خەڵکی ترەوە هەیە. {وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا} بەسە بۆ تاوانباری‌و خوانەناسییان ئەم درۆو قسە هەڵبەستنە ئاشکرایەیان، چونکە خودا هیچ کاتێك عادەتی وا نیە کە گەل‌و نەتەوەیەکی تایبەتی مامەڵەیەکی تایبەتی بۆ بکا، بەڵکوو خودا پاداش‌و سزا بە گوێرەی کردەوە دەداتەوە هەرگیز سەیری ئەوە ناکا ئاخۆ لە چ گەل‌و نەتەوەیەکەو کوڕی کێیەو کچی کێیە!

{٥١أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ} بڕوانە ئەوانەی کە بەشێکیان لە کتێبی ئاسمانی پێ دراوەو تەورات دەخوێنن چۆن ماستاو بۆ کافرەکانی

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا (٥٢) أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا (٥٣) أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا (٥٤) فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا (٥٥) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا (٥٦) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا (٥٧) ۞ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (٥٨) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا (٥٩)

قورِمیش دەکەن‌و ئیمان بە بت‌و صەنەم دێنن، یارمەتی کافرەکان دەدەن، دژی موسوڵمانان، هەموو پێداویستییەکیان بۆ دابین دەکەن، شایەتی بە درۆیان بۆ دەدەن.

{وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا}

دەڵێن: کافرو موشریکەکان ئایینەکەیان راستەو حەق ترە لە ئایین‌و ڕێبازی ئەوانەی ئیمانیان بە پەیامی محمد هێناوە، بەڕاستی ئەو خاوەن نامانە، ئەو مالمو خۆ بە زانا زانانە لە ڕێنومایی عەقل بێ بەش بوون، بناغەی ئایینی خۆیان روخاند لە حەق لایان داوە، بانگی ستەمکاریان هەڵدا کاتێك بوونە پاڵپشت‌و یارمەتی دەری شیرك‌و بتپەرستی‌و خوداو پێغەمبەریان بە درۆ خستەوەو نەهاتنە سەر ئایینی راست‌و خوایان بە حەق نەناسی!!

{٥٢ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا}

ئەوانە ئەو تاقم‌و کۆمەڵەن کە خودا نەفرینی لێ کردوون‌و لە رەحمەت‌و بەخششی خۆی دووری خستوونەوە، کەسێکیش خودا نەفرینی لێ بکا کەسی دەست ناکەوێ یارمەتی بدا، بێ پشتیوان‌و پشتگیر دەمێنێتەوە!

{٥٣ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا} ئەوان هیچ بەش‌و بارێکیان لە پادشایی‌و فەرمانڕەوایی دا نیە چونکە ستەمکارو ملهوڕو رژدو چروکن، خود پەسەندو خۆ خۆشەویستن، بە سروشت خۆپەرست‌و ماددە پەرستن، لە خۆرازی‌و درۆزن‌و بەخیلن! خۆ ئەگەر شتێکیان بەدەست بێ بە ئەندازەی (نەقیرێك) توێکڵی ناوکی دەنکە خورمایەکی لێ نادەن بە کەس، دەی خۆ فەرمانڕەوایی‌و پادشایی پێویستی بە نەفس بەرزی‌و خۆ بەخت کردن‌و یارمەتیدانی خەڵك‌و جێبەجێ کردنی کاری لێقەوماوان‌و ئاتاجان هەیەو دەبێ گیانی تەچحیەو فیداکاری‌و جوامێری تێدا بێ!

{٥٤ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ} حەسوودی بە پێغەمبەری ئیسلام (محمد) دەبەن کە خودا رێزی پێغەمبەرایەتی‌و زانست‌و فەرمانڕەوایی‌و دۆست‌و یارو یاوەری زۆر داوێتێ. جا باش بزانن کە دەسەڵات‌و فەرمانڕەوایی، ماڵ‌و دارایی‌و رێزو پلەوپایەی پێغەمبەرایەتی تایبەت نیە بە ئەوانەوەو پەروەردگار بە ئارەزووی خۆی دەیدا بە هەرکەسێك شایانی بێ.

{فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا}

ئەوانە بە هەڵە چوون ناشێ حەسوودی بە محمد بەرن، چونکە وێنەی محمد زۆرن، بێگومان پەروەردگار پلەوپایەی پێغەمبەرایەتی‌و رێزو نرخی داوە بە خانەوادەی ئیبراهیم کە عەرەبە قورەیشییەکان لە نەوەی ئەون، پەروەردگار کتێبی ئاسمانی داوە بە ئیبراهیم کە شەریعەت‌و یاسای تێدا بوو، حیکمەت‌و تێگەیشتنی تەشریعی، پێغەمبەرایەتی بۆ خۆی‌و کوڕو نەوەکانی، ملك‌و سەڵتەنەتی بەرفراوان بۆ کوڕو نەوەکانی تێدا شی کرابووەوە! ئەمەش ئاماژە بۆ ئەوە دەکا کە موسوڵمانان موڵك‌و دەسەڵات‌و سەڵتەنەتێکی گەورەیان دەست دەکەوێ! ئەمە جگە لەوەی کە بەرزترین پلەو پایەو بەهرە کە پێغەمبەرایەتی‌و قورئان‌و حیکمەتە دراوە بە پێغەمبەرەکەیان!

{٥٥ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا}

ئەو پێغەمبەرە پێشینانە وەکوو ئیبراهیم‌و نەوەکانی لەگەڵ ئەوەشدا کە خانەوادەی پێغەمبەرایەتی بوون‌و موڵك‌و سەڵتەنەتیان درابوویە کەچی گەلەکانیان هەموویان بڕوایان بە پێغەمبەرایەتییەکەیان نەهێناوە، بەڵکوو هەیان بوو ئیمانیان پێ هێنا‌و هەیان بوو پشتیان هەڵکردو لەسەر کوفرو بێ دینی خۆیان مانەوە، کەوابێ سەرت سوڕنەمێنێ ئەی (محمد!) لە هەڵوێستی قەومەکەت، ئەمە داب‌و نەریتی

گەل‌و نەتەوەکانە لەگەڵ پێغەمبەرەکانیاندا!! ئەمەش دڵدانەوەیە بۆ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بۆ ئەوەی صەبرو ئارامی بە هێز تر بێ بەرامبەر بە ئازاردانی گەلەکەی‌و نائومێد نەبێ لە ئیمان هێنانیان.

جا ئەو گومڕایانەی کە نایەنە سەر ڕێگای ڕاست ئەگەر لەم دونیایەشدا سزایان وێ نەکەوێ ئەوا سزای قیامەتیان بەسەو ئاگری دۆزەخ کیفایەتە.

{[٥٦] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا} ئەوانەی کافر بوون بەو ئایات‌و بەڵگانەی ناردوومانە بۆ سەر پێغەمبەران بە تایبەتی ئەوانەی بڕوایان بە قورئان نەکردو گوێیان بۆ ئەحکام‌و ئامۆژگارییەکانی شل نەکرد، کە دوا کتێبی تەواوو بێ خەوش‌و نێردراوی خودایە بۆ سەر ئادەمیزاد، لە ئایندەدا دەیانخزێنینە ناو ئاگری سوتێنەری دۆزەخەوە، ئەو سزاو سوتاندنەیان هەمیشەیی‌و بەردەوامە {كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا} هەرکاتێ پێستیان سوتاو وای لێ هات هەستی ئازار نەگوێزێتەوە بۆ دەماغ، ئەوا پێستی تازەیان بۆ دروست دەکەینەوە کە هەست بە ئازار بکەن.

گۆڕین‌و تازە کردنەوەی پێستەکان {لِيَذُوقُواْ الْعَذَابَ} بۆ ئەوەیە ئازارەکەیان بەردەوام بێ‌و کۆتایی پێ نەیە، بەمەش ئەو وەهم‌و خەیاڵەی لابرد کە بگوترێ: ئەوانە لەگەڵ ئازارەکەدا ڕادێن‌و ئازارەکەیان بەلاوە ئاسایی دەبێ.

{إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا} دڵنیابن کە خودا باڵادەست‌و زاڵ‌و بە توانایە بەسەر ئەنجامدانی هەر سزایەك کە بیەوێ بیسەپێنێ بەسەر تاوانباراندا، دادوەرو دانایە دادوەرانە سزای تاوانباران دەدا. بە گوێرەی حیکمەت‌و دانایی نەبێ سزای کەس نادا، عەدل‌و دادیش ئەوە دەخوازێ کە کوفرو تاوان ببنە هۆی تۆڵەو سزای دۆزەخ؛ ئیمان‌و کردەوەی چاکیش ببنە هۆی دەستەبەرکردنی نازو نیعمەتی خودایی‌و چوونە ناو بەهەشت، هەموو کردەوەیەك سزاو پاداشی شیاوی هەیە، بۆیە لێرەدا پاداشی کردەوەی باشی موسوڵمانانی خستە پەنا سزای کردەوەی کافران بۆ جیاوازی خستنە نێوانیان‌و فەرمووی: {[٥٧] وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو بڕوایان هەیەو کردەوەی چاك دەکەن {سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ} بە زوویی دەیانخەینە ناو باغ‌و باغاتی بەهەشتەوە کە بە ژێر دارەکانیاندا جۆگەو جۆبار دەکشێن‌و جوانی پڕ لە نەفسوناوی دەبەخشن، خۆشی‌و لەززەت‌و ڕابواردنەکەیان بۆ قەشەنگ دەبێ، ئەم نازو نیعمەتە کاتی‌و دەمەدەمی نیە

بەڵکوو {خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا} بە هەمیشەیی تێیدا دەمێننەوە، بەجێی ناهێڵن‌و ناگوێزنەوە، دڵیان پێی خۆشە هەوڵی گواستنەوەو لێ دەرچوون لێی نادەن، لێ وەرز بوون‌و دۆش دامانی تێدا نابینن.

ئەمە پاداشی باوەڕو کردەوەی چاکیانە وێڕای ئەو جێ‌و شوێنە ڕازاوەو هەبوونی ئەو کەشە خۆش‌و هەوا سازگارو دیمەنە دڵڕفێنانە، {لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ} خێزانی بێ عەیب‌و نەنگیان هەیە، پاکن لە نەنگی جەستەیی‌و بەدوورن لە خەوشی ڕەوشتی‌و سروشتی، شتێك نیە حاڵەتی کەیف خۆشییان لابەرێ، کۆنترۆڵی تەندروستی تێك بدا، {وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً} دەیانبەینە شوێنێکی سێبەری فێنکی دڵڕفێن‌و خۆش‌و سازگاری وا کە نەسەرمای لێ بێ نە گەرما، ئەمەش ئەوپەڕی خۆش ڕابواردن‌و نازو نیعمەتی ڕازاوەیە!

{[٥٨] إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا} پەروەردگار فەرمانتان پێ دەکا کە ئەمانەتەکان بگێڕنەوە بۆ خاوەنەکانیان، هەر سپاردەیەکت لە ژێر دەستدا بوو دەرحەق بە خودی خۆت، دەرحەق بە بەندەکانی خودا، دەرحەق بە پەروەردگار پێویستە بیگەڕێنیەوە بۆ خاوەنەکەی!

{وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ} ئەگەر لە نێوان ئادەمیزاداندا دادوەریتان کردو فەرمانڕەوا بوون یا بڕیاردان‌و حوکم کردنتان دادوەرانە بێ.

{إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ} بێگومان ئەو شتانەی خودا ئامۆژگاریتان پێ دەکاو هەڵتان دەنێ بۆ دەستەبەر کردنی باشترین شتەو هەمیشە هەوڵ بدەن بۆ دەستەبەر کردنیان، چونکە خودا شتێکتان پێ ناڵێ: کە سوودی دونیاو قیامەتی ئێوەی تێدا نەبێ، {إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا} واتە: پێویستە پابەندی فەرمانی خودا بن بە گوێرەی ئامۆژگاری ئەو هەڵس‌و کەوت بکەن، چونکە خودا لە ئێوە زاناترە بە هەموو شتێك، ئەگەر دادپەروەرانە حوکمتان کرد خودا ئاگادارەو دەبیستێ، ئەگەر سپاردەتان گێڕایەوە بۆ خاوەنی خودا دەیبینێ! کە وابوو ئەمە وەعدو بەڵێنی خودای مەزنە بۆ ئەوانەی پابەندی فەرمانی خودان‌و هەڕەشەیەکی گەورەشە بۆ ئەوانەی سەرپێچی دەکەن، {[٥٩] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللَّهَ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە فەرمانبەرداری یەزدان بن! پەیڕەوی پەیامی پیرۆزو قورئانی مەزنی بکەن‌و بیکەنە پرۆگرامی ژیانتان، {وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ} گوێ بیستی پێغەمبەر بن، جی پێ گوتن پابەندی بن، چونکە پێغەمبەر

روونكەرەوەی نیگای خودایەو ئەحكامو یاسای قورئانتان بۆ شی دەكاتەوە، سوننەتی خودا وا داهاتووە كە پێغەمبەران شەریعەتی خودا بە خەڵكی رابگەیەننو پێویستی سەرشانی ئێمەش ئەوەیە ملكەچو پابەندی ئامۆژگارییەكانیان بین.

{وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ} گوێڕایەڵو فەرمانبەرداری خاوەن بڕیار بن كە بریتین لە فەرمانڕەوایانو حاكمو زاناو لێپرسراوی لەشكرو باقی سەركردەو فەرماندەكانی تر، ئەوانەی كاروباری خەڵكیان بەدەستە، ئادەمیزادان دەچنە لایان بۆ بەجێ هێنانی كارو باریان، ئەم لێپرسراوانە ئەگەر لەسەر رایەك، لەسەر حوكمو بڕیارێك یەكدیگیر بوونو حوكمیان كرد، پێویستە فەرمانبەرداریان بكرێ بەمەرجێ دڵسۆزو ئەمین بنو سەرپێچی فەرمانی خوداو رێبازی پێغەمبەر نەكەنو سەرفیرازو ئازاد بن لە وەرگرتنی هەڵوێستو بڕیار دان!

جا {فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ} واتە: ئەگەر دەربارەی ئەو حوكمە لە قورئانو حەدیسدا دەقێك نەبوو ئەهلی حیللو عەقد تێی دەفكرن ئەگەر لەسەر شتێك پێك هاتنو ئیجماعیان بەست پێویستە كار بەو حوكمە بكەن كە ئەوان لەسەری پێكهاتوون، ئەگەر كێشەیان تێ كەوت پێویستە ئەو حوكمە رانوێنن بەسەر قورئانو حەدیسداو حوكمە گشتییەكانیاندا هەرچی لەگەڵ ئەوان یەكی گرتەوە، ئەوە وەردەگیرێو كاری پێ دەكرێ، ئەو حوكمەی لەگەڵ ئەواندا نەگونجا پاشگوێ دەخرێ، بەمەش كێشەی ناو موسوڵمانان بنبڕ دەكرێ، یەكیەتیو یەكڕایی موسوڵمانان دەچەسپێ!

{إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} ئەگەر ئێوە بەڕاستی باوەڕتان بە خوداو بە رۆژیی دوای هەیەو پێتان وایە زیندوبوونەوەو لێپرسینەوەی رۆژی قیامەت دێتە رێتان.

{ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً} ئەو رانواندنەو پەیرەو كردنەی كیتابو سوننەتە باشترە بۆ ئێوەو ئاكامی باشتر بەدەست دێنێ...

{٦٠ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُواْ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ} ئەمە نارەزایی دەربڕینی پەروەردگارە بەرامبەر كەسێك لافی ئەوە لێ دەدا كە بڕوای هەیە بە قورئانو ئەو نامە ئاسمانییانەی پێش ئەو بۆ پێغەمبەرە پێشینەكان نێردراون كەچی لەگەڵ ئەوەدا دەیەوێ بۆ بڕینەوەی كێشەو بەرە پەنا بۆ غەیری كیتابی خوداو سوننەتی پێغەمبەرەكەی بەرێ!

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓا۟ أَن يَكْفُرُوا۟ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيْتَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَٰنًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ ٱللَّهَ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُوا۟ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

{يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُواْ إِلَى الطَّاغُوتِ} كە رازی نابن بۆ حوكمو بڕیار بچنە لای پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) دەچن دادگایی خۆیان دەبەنە لای گاغووتو گومڕایانی وەكوو ئەبو بەرزەی ئەسلەمی كاهین، یان كەعبی كوڕی ئەشرەفی جوولەكە، كە لەبەر زیادڕەوی لە گومڕاییو لادان لە رێبازی راستو دژایەتی كردنی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) نازناوی گاغووتی بەسەردا بڕا {وَقَدْ أُمِرُواْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِ} وەلحاڵ لە قورئاندا فەرمانیان پێكراوە كەخۆ لە گاغووت بپارێزنو هیچ شتێكی بەقسە نەكەن، جا ئەوان ئەگەر ئەو فەرمانە وەرنەگرنو پابەندی نەبن، نیشانەی ئەوەیە باوەڕیان نییە، بەدەم لافی ئیمانداری لێ دەدەنو بەكردەوە كافرن، دەڵێن: بڕوامان بەخوداو بە پێغەمبەرە، كەچی حوكمو بڕیار لە گاغووت وەردەگرن، ئەمەش نیشانەی ئاشكراو روونە كە ئەوانە موسوڵمان نین:

ئەوانە كەوا پابەندی حوكمو بڕیاری گاغووتن، دەبن بەقوتابی شەیتانو {وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا} شەیتانیش دەیەوێ رێگایان لێ هوون بكاو گومڕایان بكاو لەخشتەیان بەرێو مەسافەیەكی دوورو درێژ لەرێگای راست

دووریان بخاتەوە بەجۆرێك نەتوانن بگەڕێنەوە سەر ڕاستە ڕێگا.

بەڵگە لەسەر ئەو هەڵوێستەیان ئەوەیە {٦١ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا} ئەگەر بەو بەناو ئیماندارانە بگوترێ: وەرن با حوکم بە قورئان‌و سوننەتی پێغەمبەر بکەین، ئەوە بەرنامەو پرۆگرامی بێ خەوش‌و ڕێگەی ڕاست‌و ڕەوانە! ئەی محمد! ئەو دوو ڕووانە دەبینی ڕووت لێ وەردەگێڕن‌و گوێچکەیان لە ئاستی بانگەوازییەکەت دەهاخنن‌و حوکمی تۆیان ناوێ‌و سوورن لەسەر گومڕایی‌و بێ دینی، بە ئەنقەست خۆیانی لێ لادەدەن!

{٦٢ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ} حاڵ‌و وەزعی ئەو دووڕووانە چۆن دەبێ؟ ئەگەر خودا بەسەر هەڵوێستیاندا ئاگادارت بکاو پشت هەڵکردن‌و ڕوو وەرگێڕانیان لە حوکمی خوداو پێغەمبەریانت پێ ڕابگەیەنێ‌و ئەمجار لە ئاکامی تاوانەکانیان تووشی ئاستەنگ‌و ناخۆشی ببن، بەهۆی کرداری ناشیرین‌و هەڵوێستی بێ شەرمانەو نالەبارییان بکەونە گێژاوی ڕووداوی ناخۆشەوەو ناچاربن بگەڕێنەوە بۆلای تۆو سکاڵای خۆیانت بۆ بکەن {ثُمَّ جَآؤُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا} ئەمجار سوێند دەخۆن‌و دەڵێن: ئێمە بەو پەنابردنەمان بۆ حوکمی طاغووت مەبەستمان چاکەو ڕازیکردنی دڵی دوژمنەکانمان بووە، ویستوومانە ئاشتی‌و تەبایی لەنێوان خۆمان‌و ئەواندا بچەسپێنین!

یان عوزر خواهی دەکەن‌و سوێند دەخۆن‌و دەڵێن: ئێمە بەچوونمان بۆلای ئەوان مەبەستمان مەداراو لاواندنەوە بووە، ئەگینا بەدڵ بڕوامان بە حوکم‌و بڕیاری ئەوان نییە چوونەکەمان بۆلای ئەوان کارێکی ڕواڵەتکاری‌و سیاسەت ئامێزە.

{٦٣ أُولَـئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ} ئەم جۆرە ئادەمیزادانە کە تاقمی دووڕووەکانن خودا دەزانێ چییان لەدڵدایەو سزایان دەداتەوە، بێگومان هیچ شتێك لەخودا گووم نابێ، ئەو زاناو ئاگادارە بە ئاشکراو نهێنییان! ئەتۆ ئەی موحەممەد! {فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِي أَنفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغًا} گوێیان مەدەرێ، گرنگییان پێ مەدە، لەسەر ئەو بیرو باوەڕەی کە لەدڵیاندایە قسەی ڕەقیان لەگەڵ مەکە، ئامۆژگارییان بکەو لایەنی دووڕوویی‌و نیاز خراپییان لێ ببڕە، بە ئاخاوتنی ڕەوان‌و کاریگەرو دڵ تەزێن قسەیان لەگەڵدا بکە، ئەوەیان تێ بگەیەنە ئەوەی کە لەدڵیاندایە لە دووڕوویی‌و نیاز پیسی لە پەروەردگار شاراوە نییە، ئەوانە هیچ جیاوازییەکیان لەگەڵ کافردا نییە، ئەوان کە شەڕیان لەگەڵدا ناکرێ لەبەرئەوەیە کە بەڕواڵەت ئیمانیان هێناوە، جا ئەگەر ئەوان هەر لەسەر هەڵوێستی خۆیان بەردەوام بن‌و زیان بە کۆمەڵگای ئیسلام بگەیەنن‌و دەوڵەتی ئیسلامی بخەنە خەتەرەوە ئەوە دوور نییە کە بەشمشێر هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا بکرێ‌و لەملیان بدرێ.

{٦٤ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللّهِ} ئێمە هەر پێغەمبەرێکی ناردوومانە بۆ سەر گەل‌و نەتەوەیەك بە پێویستمان داناوە لەسەر ئەو گەل‌و نەتەوانە کە گوێڕایەڵی فەرمانی پێغەمبەرەکەیان بکەن‌و شوێنی بکەون، ئەو پێغەمبەرە بۆیە ڕەوانەکراوە کە قسەی وەربگیرێ‌و گاعەتی بکرێ، لەم ڕووەوە کە پەروەردگار ئیزنی داوە کە بەگوێی بکرێ یان کە خودا توفیقی داوە بۆ گاعەت کردن..

{وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا} ئەگەر ئەوان لەوکاتەدا ئەگەر هەڵەو تاوانیان کردو ڕوویان لە حوکمی تۆ وەرگێڕا پەنایان بردە بەر گاغووت، بهاتنایە لای تۆو بپاڕانایەوە لەخودا داوایان بکردایە لە پێغەمبەر کە دوعایان بۆ بکا، بۆیان لەخودا بپاڕێتەوە کە لێیان خۆش بێ، ئەوان ئەگەر ئەوەیان بکردایە خودا لێیان خۆش دەبوو ڕەحمی پێ دەکردن‌و دەیانزانی پەروەردگار چەند تۆبە وەرگرو لێبوردەیە!

{٦٥ فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ} ئەی پێغەمبەر سوێند بە خودای تۆ ئەو دووڕووە سەرلێشێواوانەی کە بۆ بڕیارو حوکم نایەنە لای تۆو پەنا بۆ تاغووت دەبەن ئیمانی تەواویان نییەو بە موسوڵمانی ڕاستاڵ حسێب ناکرێن، هەتا سێ مەرجیان تێدا نەیەتە جێ:

١- پێغەمبەر بکەن بە حاکم‌وداوەر بۆ حەل کردنی نیزاع‌و کێشەی نێوانیان، کەس ئیمانی نییەو بە موسوڵمان حسێب ناکرێ هەتا لە هەموو کاروبارێکیدا پێغەمبەر نەکا بە حاکم‌و ڕێبازی ئەو نەکاتە بەرنامەی ژیانی.

٢- {ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ} ئەمجار هیچ دڵەڕاوکێ‌و شك‌و گومانێکیان نەبێ دەربارەی ئەو بڕیارەی تۆ بۆت داون، بە دڵ ملکەچی فەرمانەکانت ببن‌و ڕەزامەندی تەواوو قبووڵ کردنی بێ مەرج‌و موطلەقیان لا پەیدا ببێ.

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ ٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ أَوِ ٱخْرُجُوا۟ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا۟ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّءَاتَيْنَٰهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَٰهُمْ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُو۟لَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ خُذُوا۟ حِذْرَكُمْ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَىَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَٰبَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ ۞ فَلْيُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَمَن يُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

٣- {وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا} گەردنکەچی تەواوو بە پیرەوە چوونو تەسلیم بوون بۆ ئەو حوکمو بڕیارانەی بەسەریاندا دەدرێ، بە نهێنیو بە ئاشکرا، بەبێ منجە منجو خۆ گرتنەوە، بەبێ بەرهەڵستیو دژایەتی کردن! ئەمە پلەی تەنفیزو جێبەجێ کردنە دەبێ بە کردەوە بیسەلمێنن کە پابەندو ملکەچن،

{[٦٦] وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُواْ مِن دِيَارِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلاَّ قَلِيلٌ مِّنْهُمْ} ئەگەر ئێمە لەسەر ئەوانەمان پێویست بکردایە کە واز لەو کردارو هەڵوێستانەیان بهێنن کە لێیان یاساغ کراوە گوێڕایەڵ نەدەبوونو وازیان لێ نەدەهێنا، چونکە سروشتیان وایە: حەز بە سەرپێچی دەکەن، ئەگەر پەروەردگاریان لەسەری پێویست بکردنایە کە خۆ بکوژن وەکوو فەرمانی بە نەتەوەی ئیسرائیل کرد کە بۆ پاساودانەوەی پەرستنی گوێرەکە تێك بەربنو لێك ڕاکێشنو خۆیان بکوژن بۆ ئەوەی تۆبەیان لێ وەربگیرێ! ئەگەر لەسەرمان پێویست بکردنایە کە زێدی خۆیان جێ بێڵنو لە ڕێگای خودا کۆچ بکەن، کۆمەڵێکی کەم نەبێ، ئەو ئەرکە ئەنجام نادەنو پابەندی فەرمانەکە نابن!

{وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا} ئەگەر ئەوان پابەندی ئەو نەصیحەتو ئامۆژگاریانە بوونایە: کە ئاڕاستەیان دەکرێو فەرمانەکانیان جێبەجێ بکردایەو لە شتە یاساغ کراوەکان دوور بکەوتنایەوە ئەوە بۆ ئەوانە باشتر بوو، شیاو تر بوو، چاکتر لەسەر ئایینو بیروباوەڕ ڕاگیری دەکرن، چونکە کردەوەیەکە: ڕەوشت دەچەسپێنێ..

{[٦٧] وَإِذاً لَّآتَيْنَاهُم مِّن لَّدُنَّا أَجْراً عَظِيمًا} واتە: ئەگەر ئەوانە ئەم کارە باشانەیان ئەنجام بدانایە، پابەندی فەرمانی خودا بوونایە، بە ئیخلاصو لێبووردوویی کاریان بکردایە، بێگومان پاداشی باشو نازو نیعمەتی زۆرو زەبەندەیان دەدانێ، ئەو پاداشە باشەش بەهەشتی پانو بەرینو ڕازاوەو قەشەنگە.

{[٦٨] وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا} شارەزامان دەکردن بۆ ڕێگەی ڕاست لە دونیاو قیامەتدا ئەویش بریتییە لە کردەوەیەك کە سەر دەکێشێ بۆ خۆشبەختی دونیاو قیامەتو چوونە ناو بەهەشتو کامەرانی هەتا هەتایی!

{[٦٩] وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم} هەرکەسێك ئیتاعەی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بکاو پابەندی فەرمانو نەهیەکانیان بێ، ئەوە خودا دەیخاتە ناو بەهەشتی بەرینەوەو دەیکاتە هاوەڵی ڕێزلێنراوانی خۆی، ئەوانەی نازو نیعمەتی بەسەردا ڕشتوونو پلەو پایەی بەرزیان دراوەتێ ئەوانیش چوار تاقمن {مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ} پێغەمبەران، ڕاستگۆیان، شەهیدان، ڕاستاڵان، کەسێك لە جیهاندا ملکەچی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بێ لە قیامەتدا لە بەهەشتی ڕازاوەو قەشەنگدا لەگەڵ ئەو چوار جۆرە خودا پێداوانە ژیان بەسەر دەبا، بە بینینیان شادمان دەبێ، بەڵام لە پلەو پایەدا یەکسان نابن، چونکە گومان لەوەدا نیە پلەو پایەی بەهەشتییان جیا جیایە، بەرزو نزمی هەیە، هەرکەسەو بە گوێرەی کردارو بیروباوەڕو تێکۆشانی خۆی پلەو پایەی دەدرێتێ،، بەڵام یەکتر بینینو دیدەنی کردنی یەکتریان هەیەو هەرکەسەش بە پلەو پایەی خۆی ڕازییە. {وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا} بەڕاستی ئەوان باش هاوەڵو هاوڕێن، هەریەکەیان هاوڕێی باشو بێ خەوشە!

{[٧٠] ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا} ئەم پاداشە گەورەو بە نرخە کە دانراوە بۆ ئەوانەی کە پابەندی

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ فَقَٰتِلُوٓا۟ أَوْلِيَآءَ ٱلشَّيْطَٰنِ ۖ إِنَّ كَيْدَ ٱلشَّيْطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوٓا۟ أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ ٱلنَّاسَ كَخَشْيَةِ ٱللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوا۟ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا ٱلْقِتَالَ لَوْلَآ أَخَّرْتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَٰعُ ٱلدُّنْيَا قَلِيلٌ وَٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ ۚ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

فەرمانی خوداو پێغەمبەرن، فەضڵو بەخششێکی خودایە، خودا بۆخۆی لە هەموو کەس باشتر دەزانێ کێ شیاوی پاداشە، کێ تەقواکارو خواپەرستە، بەسە کە خودا بۆخۆی هەموو شتێك دەزانێو ئاگاداری هەموو چاکەو خراپەیەکە، دەزانێ کێ تەقواکارو پابەندە، کێ لادەرو ڕیاکارو دووڕووە.

{[٧١] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ خُذُواْ حِذْرَكُمْ} ئەی خاوەن باوەڕان! وریاو ئاگادار بن! لە دوژمنتان ئەمین مەبن، هەمیشە حەزەری لێ وەربگرن، هەمیشە ئامادەی بەرەنگار بوونەوەی دوژمن بن، چونکە ئێوە هەمیشە چاوەڕوانی ئەوەتان لێ دەکرێ: کە دوژمن پەلامارتان بدا، شەڕی دژوارو چارەنووس ساز یەخەتان بگرێ، بۆیە پێویستە هەموو دەم خەریکی دابین کردنی کەرەسەو پێویستیاتی بەرگری بن، بە گوێرەی ڕۆژگار فێری مەشقو ڕاهێنانو بەکار هێنانی چەك بکەن، لە بەرامبەر دوژمندا ورە بەرزو چاونەترسو مەردو نەبەرد بن.

{فَانفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُواْ جَمِيعًا} کۆمەڵ کۆمەڵ بەرەو مەیدانی جەنگ ڕاچەن، پەل پەلو کەرت کەرت بەرەو بەرەنگاری کردنی دوژمن بکەونە ڕێ، هەمووتان پشتی یەکتر بگرنو یەك دەستو یەك هەڵوێست بن، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە پێویستە گەلی موسوڵمانان هەموو کات ئامادەباش بن بۆ جیهادو بەرگری.

{[٧٢] وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ} بەڵام بڕێك لە ئێوە لە گۆڕەپانی بەرەی ناوخۆییدا لە جیهادو تێکۆشان دوا دەکەوێ، یان کۆسپو تەگەرە دەخاتە بەردەم ڕۆیشتنی جەنگاوەران، یان وا دەبێ هەوڵ دەدا جەنگاوەران لە چوون بۆ شەڕ سارد بکاتەوە، ئەوانە دووڕوو بڕوا لاوازو ترسنۆکن.

{فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا} ئەگەر تووشی بەڵاو تێشکان بوون، لێتان کوژرا، بە ناچاری تووشی هەڵاتنو پاشەکشێ بوون، کەیف خۆش دەبن بەوەی کە ئەوان لەگەڵ نەبوونو تووشی ئەو ناخۆشیو کوشتنو بریندار بوونە نەهاتنو بە ئاشکرا دەڵێن: ئۆخەی کە ئامادەی جەنگی خۆ بە کوشت دان نەبووینو تووشی ئەو چەرمەسەرییە نەهاتووین، پێیان وایە: ئەوە نیعمەتی خودایە بەسەریاندا ڕژاوە، نازانن کە چ زەرەرو زیانێکیان لێ کەوتووە، کە پاداشی خۆڕاگریو نارەحەتیو شەهید بوونیان لە کیس چووە ئەگەر بکوژرانایە!

{[٧٣] وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ الله لَيَقُولَنَّ - كَأَن لَّمْ تَكُن بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ - يَا لَيتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا} ئەگەر خێروبێرێکتان تووش بێ، سەرکەوتنو دەستکەوتنی جەنگتان دەست دەکەوێ، دەڵێن: هەروەکوو لە گرۆهی ئێوە نەبنو لە ڕیزی ئێوە نەبن، خۆزگە هابەشی جەنگمان بکردایە بۆ ئەوەی بەشێکمان لە تاڵانو دەستکەوتی جەنگ بەربکەوتایە! گەشەو نەشەی سەرکەوتنمان بە خۆوە ببینایەو لافی ئازایەتیو نەبەردیو مەردایەتیمان لێ بدایە؛ ئەوانە لە هەردوو حاڵەتەکەدا عەقڵ سووكو کورت بینو بڕوا لاوازو ترسنۆکن، {[٧٤] فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ} با خاوەن باوەڕان شەڕ بکەن، لە ڕێگای خودادا بۆ بەرز کردنەوەی ئاڵای ئیسلامو کەلیمەی (لا إله إلا الله) با ئەوانەی ژیانی دونیای بێ بەقا دەفرۆشن بە ژیانی جاویدانی نەبڕاوەی قیامەت، لە پێناو ئایینی خودادا بجەنگێن، بۆ سەرخستنی ئایینو چەسپاندنی یەکتاپەرستیو عەدلو سەرفرازیو ئازادیو سەربەستی خۆیان بەخت بکەن، وشەی ئیسلام سەربخەنو وشەی کوفر داگرن. ئەوانە لە ڕێگای ئایینی خودادا دەجەنگێن چ سەربکەون یان تێبشکێن بە مراز گەیشتوو بەختەوەرن، چونکە {وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيُقْتَلْ أَو يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا} کەسێك شەڕ بکا

له پێناو ئاییندا‌و له ڕێگای خودادا، دوژمن بەسەریدا زاڵ بێ یان ئەو بەسەر دوژمندا سەربکەوێ، ئەوە بێگومان خودا لە هەردوو حاڵەتەکەدا پاداشتی گەورەو زۆرو نەبڕاوی پێ دەبەخشێ؛ کە بریتییە: لە بەهەشت‌و پاداشتی باش.

{[٧٥] وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ} چی دەبێتە کۆسپ‌و تەگەرە ناهێڵێ ئێوە جیهاد بکەن؟ چ عوزرو بەهانەیەکتان بەدەستەوەیە؟ کە ناچن لە پێناو ئایینی خودادا بجەنگێن؟ بۆچی هەوڵ نادەن یەکتاپەرستی لە شوێن هاوەڵ دانان بۆ خودا بچەسپێنن؟

چی دەستی ئێوەی بەستووە؟ بچن هەژارو لێقەوماوان؛ ژن‌و منداڵ‌و پیاوە موسوڵمان‌و ژێر دەستە بە جێماوەکانی مەککە لە چنگی کافرەکانی قوڕەیش ڕزگار بکەن، کە ناهێڵن کۆچ بکەن، هەمیشە زەحتیان لێ دەکەن لە ئیسلام ژێوان ببنەوە، {الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا} ئەو لێقەماو لاوازانە پارمەتیدەرو پشتیوانیان لە کیس چووە، ئەوان لە ژێر زەحتی چەوساندنەوەدان، لەبەر ئازارو ئەشکەنجە دەڵێن: خودایە! لەم شارە ڕزگارمان بکە کە مەککەیەو دانیشتوانی کافرن، ستەم لە بەندە بێ دەسەڵاتەکان دەکەن‌و گەردن بۆ زاتی پاکت کەچ ناکەن‌و هاوەڵت بۆ دادەنێن {وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا} خودایە! سەرکردەیەکمان بۆ بڕەخسێنە سەرپەرشتیمان بکاو کاروبارمان بەدەستەوە بگرێ؛ لەم جەورو ستەمە ڕزگارمان بکا، گیان‌و ناموسمان بپارێزێ، پارمەتیدەرێکمان بۆ بنێرە ستەم‌و زۆرمان لەسەر لابەرێ‌و بەسەریاندا سەرمان بخا، کۆمەکیمان بکا بۆ کۆچ کردن‌و ڕزگاربوونمان لەم ناخۆشیە. تەنها قاپی تۆمان هەیەو هەر تۆ فریادرەسمانی پشت‌و پەنای لێقەوماوو هەژارانی. {[٧٦] الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ} ئەوانەی خواناس‌و موسوڵمانن لە پێناو ئایینی خودادا شەڕ دەکەن، بۆ بەرز کردنەوەی وشەی (لا إله إلا الله) جیهاد دەکەن‌و تێدەکۆشن، بۆ چەسپاندنی عەدل‌و دادپەروەری خەبات دەکەن، دەیانەوێ گەل‌و نەتەوەکان لە چەوساندنەوەو ژێردەستەیی ڕزگار بکەن مەبەستیان تاڵان‌و داگیر کردن‌و چەوساندنەوەی گەلان نیە، {وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ} بەڵام ئەوانەی کافرو خوانەناسن شەڕ دەکەن لە پێناو تاغووتدا بۆ مەبەستی خەیاڵی‌و بێ سەروبەرە، بۆ بەدەستهێنانی شتی ماددی کاتی‌و پڕوپووچ کۆشش دەکەن، دەیانەوێ بە پێی ویستی شەیتان هەڵس‌وکەوت بکەن، بت پەرستی پەرە پێ بدەن، پارمەتی کوفرو بێدینی بدەن، یان دەیانەوێ تاڵان‌و بڕۆ بەدەست بێنن، یان بۆ شانازی‌و خۆهەڵنانەوەو بە خۆنازین‌و بزەو نەشەی سەرکەوتن‌و بە ئازایی‌و دەرکردنی ناوو شۆڕەت لە ناو هۆزو گەلاندا.

{فَقَاتِلُواْ أَوْلِيَاء الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! شەڕ لەگەڵ کافرو پەیڕەوانی شەیتان بکەن؛ ئەوانەی شەیتان هەڵی خەڵەتاندوون‌و وای تێگەیاندوون کە زوڵم‌و ستەم‌و وێران کردنی وڵات سەروەرییەو پلەو پایە دەدات بە ئادەمیزاد!!

فێڵ‌و تەڵەکەی شەیتانیش لای هۆشمەندان‌و ڕووناکبیران‌و خاوەن باوەڕان لاوازو بێ نرخە، شەیتان پیلانی هاوەڵ‌و پەیڕەوانی هەمیشە تێشکاو ژێر کەوتوون.

{[٧٧] أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّواْ أَيْدِيَكُمْ} ئەتۆ سەیر ناکەی بۆ ئەو کەسانەی لە مەککە لە سەرەتای ئیسلامدا پێیان گوترا: ئاشتی بپارێزن، خۆتان لە تێوەگلانی شەڕ بپارێزن. لەبەر چەند هۆیەك بارودۆخ لەبار نەبوو بۆ شەڕ کردن کە هۆیەك لەوانە کەمی موسوڵمانان‌و زۆری کافرەکان بوو، هەروەها شوێنەکەشی شاری مەککە بوو: کە (بلد الحرام)ە ڕێزدارترین شوێنی سەر زەوییە، شەڕ کردن تێیدا قەدەغەیە! لەبەر ئەوە فەرمانیان بە جیهاد پێ نەکرابوو تا کۆچیان نەکرد بۆ مەدینە ڕێگای شەڕ کردنیان پێ نەدرا، کەچی کە فەرمانیان پێ کراو جیهادیان لەسەر فەرز کرا ترس دایگرتن‌و لیوە لەرزیان پێ کەوت!! بۆیە خوا بەو شێوە سەرزەنشت کردنە هەڵوێستەکەیان دەگێڕێتەوە، دەفەرموێ: ئەو کاتە پێیان گوترا: ئاشتی بپارێزن‌و خۆتان لەشەڕ دوور بگرن {وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ} نوێژ بەجێ بێنن بە ڕێك‌و پێکی ئەنجامیان بدەن {وَآتُواْ الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵ‌و داراییتان دەربکەن کە سەردەکێشێ بۆ پەیدا بوونی خۆشەویستی لە نێوان خەڵکدا، {فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً} کە لە دوای کۆچ کردن بۆ مەدینە شەڕیان لەسەر پێویست کرا کۆمەڵێك لە دووڕووەکان‌و موسوڵمانە ترسنۆکەکان بوون پێیان ناخۆش بوو، ترسان لەوە کە کافرکان شەڕیان لەگەڵ بکەن‌و بکوژرێن، وەکوو چۆن لە سزای خودا دەترسێن بەڵکوو زیاتر لەوان دەترسان. تەنانەت ترسانەکەیان بە ڕێژەیەك بوو؛ کە خۆیان پێ نەگیراو بانگیان لێ بەرز بووەوە {وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ} گوتیان: پەروەردگارا! بۆچی شەڕکردنت لەسەر پێویست کردین؟ بۆ لێمان ناگەڕێی بۆخۆمان بە مردنی

مَّن يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

سروشتی بمرین {لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ} بۆچ پێویست کردنی شەڕ لەسەرمان بۆ ماوەیەکی تر دوات نەخست، شەڕ کارێکی خراپە، خوێن ڕشتنی تێدایە، منداڵ هەتیو دەبن، دایك و باوك جەرگ سوتاو دەبن.

{قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا} داواکردنتان بۆ دواخستنی شەڕو خۆپاشدان و خۆشاردنەوەتان لە چوون بۆ شەڕ لە ترسی مردن لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە حەزتان لە کاڵای دونیایەو دونیا پەرستن! لە کاتێکدا هەموو لەززەت و خۆشی دونیا هیچ و پووچ و بڕاوەو ڕوو لە نەمانەو لە ئاست نیعمەت و لەززەتی قیامەتدا بە هیچ و بێ بایەخ دەژمێردرێ، {[٧٨] أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِككُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ} لەهەر شوێنێك بن مردن دەستی پێتان دەگاو یەخەتان دەگرێ! تەنانەت ئەگەر لە قەڵاو باڵەخانەی قایم و پتەویشدا بن،

{وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِندِ اللَّهِ} ئەگەر خۆشیی و کامەرانییەکیان پێ بگا، غەنیمەت و هەرزانی و ڕزق و ڕۆزییەکیان دەست بکەوێ، کشت و کاڵ و بەروبوومیان باش بێ، کوڕو کچیان ببێ دەڵێن: ئەمانە لە خوداوە دەستمان کەوتووە، دەستی کەسی تێدا نیەو خودا پێی بەخشیوین {وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِندِكَ} ئەگەر بەڵاو نەخۆشی ڕوویان تێ بکا، تێشکانیان بەسەردا بێ، گرانی و نەبوونی ژیانیان بەسەردا بێ، بەروبوومو کشت و کاڵیان کەم بێ، بەری ڕەزیان بەر لافاو تەرزە بکەوێ، منداڵیان نەبێ، یان بمرن، دەڵێن: ئەی محمد! بەهۆی شوێن کەوتنمان بۆ ئایینەکەی تۆ تووشی ئەم هەموو نەهامەتییە هاتووین، {قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: ئەو بۆچوونەتان هەڵەیە، ئەو ڕووداوانە لە لایەن خوداوەیە، هەموو شتێ بە قەزاو قەدەری خودایە، قەزاو قەدەری خودا لە هەموو شتێکدا کاریگەرە، چاکەو خراپە، خۆشیی و ناخۆشی بۆ موسوڵمان، بۆ کافر، بەپێی قەزاو قەدەرە.

{فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا} ئەوە ئەو خەڵکە چیان لێ قەوماوە؟ عەقڵ و هۆشیان تووشی چ شڵەژانێ بووە؟ بۆچی تێناگەن و بەهۆش خۆیانەوە نایەنەوە؟ بۆ لەو ئاخاوتن و وتوێژە حاڵی نابن کە ئاراستەیان دەکرێ؟ بۆ ئەوەندە کەودەن و نەفام و نەزانن؟!

{[٧٩] مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ} ئەی محمد: مەبەستیش هەموو ئادەمیزادە هەر چاکەو خێرو خۆشیی و هەرزانیی و لەش ساغییەك تووشتان دێ ئەوە لە خوداوەیە، ئەوە لە فەضل و گەورەیی و ڕەحمەتی خوداوەیە بۆ ئێوەی ئادەمیزاد بە هۆی ئەوەوەیە: کە توفیقی داون بۆ ئەوەی ڕێگای سەرکەوتن و خێرو خۆشی بگرنە بەر {وَمَا أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ} ئەو بەڵاو تەنگ و چەڵەمانەی تووشت دێن ئەوە بە هۆی هەڵوێست و کرداری خۆتەوەیە، لەم ڕووەوە کە ڕێبازی عەقڵ و حیکمەتت نەگرتۆتەبەرو بە گوێرەی یاسای یەزدانی و بە گوێری زانیاری و تاقی کردنەوەی زانستی هەنگاوت نەناوە! {وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا} ئێمە تۆمان ناردووە ئەی موحەممەد! بۆسەر ئادەمیزاد بە پێغەمبەر، پێغەمبەریش بەس ڕاگەیاندن و بانگەوازی لەسەرە، ئەوە بەدەست تۆ نیە کە خەڵك تووشی خۆشیی و ناخۆشی دەبن! ئەتۆ چ دەسەڵاتێکت لەوەدا نیە، کە ئەوان تووشی باشە دەبن یان تووشی ناخۆشی دێن ئەتۆ ڕەهبەری و شەرعی خودا بەو مەردومگەلە ڕادەگەیەنی، ئەوەیان تێ دەگەیەنی کە خودا پێی خۆشە یان پێی ناخۆشە {وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا} بەسە بۆ تۆ کە خودا شایەدو گەواهیدەرە کە تۆ پێغەمبەرو ڕەوانە کراوی زاتی پاکی ئەوی، ئاگادارە بەوەی کە ڕوو دەدا لە نێوان

ئـەتۆو ئەوانـدا، زانایـە بـەوەی پێیـان رادەگەیـەنیو بـە هەڵوێستی بەرامبەری ئەوانو سەر رەقیو دژایـەتی کردنی ئەوان بۆ پەیامەکەت.

{٨٠مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ} لەم ئایەتە پیرۆزەدا پەروەردگار دەربارەی بەندەو رەوانە کراوی خۆی حەزرەتی (محمد) دەفەرموێ هەرکەسێك بە قسەی بکا مانای وایە بە قسەی خودای کردووە. کەسێك لێی یاخی بێ ئەوە لە خودا یاخی بووە، چونکە (محمد) پێغەمبەری خودایە، قسەی لە هەواو ئارەزوو خەیاڵ سەرچاوە هەڵناگرێ بەڵکوو هەرچی دەیڵێ بە نیگاو سروشتی خوداییە،

{وَمَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا} هەرکەسێك روو وەرگێڕێ لە فەرمانەکانی تۆ ئەی (محمد!) خەسارەتمەندو ماڵ وێرانە، تۆ بەرپرسیاری تاوانی ئەوان نی، رێگای ئەوەشت نیە کە بەزۆر ویستی خۆتی بەسەردا بسەپێنی، تۆ بەس پێ راگەیاندنت لەسەرەو زۆرە ملێت نیە.

{٨١وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ} لەلای خۆت دەڵێن: فەرمانت بەجێیە، قسەت بیسراو لەسەر چاوە، کە ئەمەش دەڵێن: بە راستیان نیەو بە دووڕوویی‌و نیفاقەوە {فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ} کە لەلای تۆ رۆیشتن‌و لە تۆ هون بوون {بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ} شەو لە ناو خۆیاندا رایەکی ترو، جیاواز دەدرکێنن‌و هەڵوێستێکی تر وەردەگرن پابەندی وادەو پەیمانی خۆیان نین.

{وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ} خودا دەزانێ بە شەو چ قسەو باسێك دەکەن‌و چ پیلان‌و هەڵوێستێکیان هەیە، لەسەریان تۆمار دەکا بە فەرمانی خودا فریشتەی چاودێر هەموو هەڵس‌و کەوتیان تۆمار دەکەن. {فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ} گرنگیان پێ مەدە، لەبەرامبەر ئەم هەڵوێستەو هەڵس‌وکەوتەیاندا بە ئارام‌و خۆڕاگرو لەسەر خۆبە، سزایان مەدە، گرنگی بە پیلانەکەیان مەدە، ئەم حەقیقەتەیان بۆ خەڵکی ئاشکرا مەکەو هیچ لێیان مەترسێ، { وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلاً} پشت بە خودا ببەستە، ئیشی خۆت بە ئەو بسپێرە، لە هەموو کاروبارێکدا ئیقەت بە ئەو بێ، خودات بەسەو پێویستت بەکەسی تر نیە، ئەو لە سرو پیلانی ئەو دووڕووانە دەتپارێزێ، کەسێك پشت بە خودا ببەستێ خودای بەسە بۆ یارمەتیدان‌و بەهانا چوونی!!

{٨٢أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ} ئەوە بۆچی لە قورئان ورد نابنەوە؟ بۆ لە مانا بەرزو وشە رەوانەکانی تێ نافکرێن؟؟ قورئان بە سیانە بـۆ راسـت کردنـەوەی بیروبۆچـوون‌و بەرنامـەو پرۆگرامیان {وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا} ئەگەر ئەم قورئانە دروست کراوو دەست کردو دەست هەڵبەست بوایە، وەکوو دووڕوو خوانەناسەکان وا دەڵێن، چەواشەیی‌و جوداوازییەکی زۆریان تێدا دەدۆزییەوە! دەی خۆ قورئان ئەو جوداوازی‌و دژایەتییەی تێدا نیە، کە وابێ کەلامی خودایە کەلامی یەکێکی تر نیە.

ئەگەر قورئان کەلامی خودا نەبوایە، دەبوو دیاردەی چەواشەیی‌و دژایەتی لە ریزبەندی وشەکانیدا، یان لە مەبەست‌و ماناکانیاندا ببوایە.

{٨٣وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِ} کە هەواڵێکیان دەربارەی ئاسایش‌و شەڕو رووداوەکان پێ دەگەیشت خێرا بڵاویان دەکردەوە!

{وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ} ئەگەر ئەوانە هەواڵەکان وا بە سادەیی وەرنەگرن‌و بیگێڕنەوە بۆ لای پێغەمبەر (درووی خوای لەسەر بێ)و بۆ لای فەرمانڕەواو کاربەدەستانی تایبەت، ئەوە ئەوان دەیانتوانی هەواڵەکە بە راستی‌و بە گوێرەی پێویست بڵاو بکەنەوە، وای ئاراستە بکەن کە سوودی ئیسلامی تێدا بێ‌و زیان بە کارو باری دەوڵەتی ئیسلامی نەگەیەنێ، چونکە پێویستە هەواڵەکان کەو بێژنگ بکرێن‌و لێك هەڵهاوێردرێن، کورد گوتەنی (هەموو قسەیەك قسەی کردن نیە!!)

چونکە گێڕانەوەو بڵاو کردنەوەی هەر هەواڵێك کە دەبیستڕێ بەبێ لێکۆڵینەوەو لێ ورد بوونەوە زیانێکی گەورە بە دەوڵەت دەگەیەنێ! بۆیە ئێستا دەوڵەتی هاوچەرخ چاودێری جۆراو جۆر دەخەنە سەر هەواڵ‌و رۆژنامەو رادیۆو تەلەفزیۆن، بۆ ئەوەی شتێك بڵاو نەکرێتەوە زیان بە بەرژەوەندی گەل‌و نیشتمانەکەیان بگەیەنێ.

{وَلَوْلاَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ قَلِيلاً} ئەگەر بەهۆی فەضل‌و گەورەیی خودا نەبوایە کە بە زەمیی پێتاندا هاتۆتەوەو شارەزای رێگای راستی کردوون‌و تۆفیقی داون بۆ بەگوێ کردنی خوداو پێغەمبەرو رێنومایی کردوون بۆ ئەوەی بگەرێنەوە بۆ سەرچاوەی زانستی راست کە پێغەمبەری ئیسلام‌و عەقڵ مەندو زاناو دانای موسوڵمانانن؛ ئەگینا لەوانە بوو شوێن وەسوەسەی شەیتان بکەون، یان هەر لەسەر بیروباوەڕی نەزانی‌و خوانەناسی بەردەوام بوونایە.

{٨٤فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} پەروەردگار فەرمان بە بەندەو رەوانە کراوی خۆی حەزرەتی محمد دەکا کە بە خودی خۆی شەڕ بکا، لەگەڵ کافراندا بجەنگێ! دەفەرموێ ئەی محمد! لە

پێناو ئایینی خوادا شەڕ لەگەڵ خوانەناسان بکە هەتا تۆ ببی بە سەرمەشقو پێشەوا بۆ موسوڵمانانو ئەوانیش چاو لە تۆ بکەنو بڵێن: ئەی پێغەمبەری خوا بەسەرو ماڵ یارمەتیت دەدەین، ئێمە لە تۆ زیاتر نین، بەڵکوو تۆ بمێنی باشتر هەتا ئێمە.

{لاَ تُكَلَّفُ إِلاَّ نَفْسَكَ} بزانن کارەکە زۆر گرانە، ئەی موحەممەد! ئەوەی لەسەر تۆیە ڕاگەیاندنەو بەس، تۆ بەس بەرپرسیاری لە خودی خۆت کە ئەم کارە بەجێ بهێنی ئەگەر دنیا بوو کەس هاوبەشی نەکردی، بەتەنیا خۆت مایتەوە تۆ بە تەنیا خۆت خەباتی خۆت بگێڕەو شەڕ لەگەڵ دوژمنانی خودادا بکە، بەڵام بە زۆرە ملێ کەس مەبە بۆ شەڕ، خودا یارمەتیدەرتە، نەک جەنگاوەران.

{وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ} موسوڵمانان هەڵبنێ بۆ شەڕ کردن تۆ هەر هەڵنانو تەشجیع کردنت لەسەرە، زۆرە ملێو زەختیان لێ مەکە {عَسَى اللّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئومێدە کە خودا شەڕو خراپەی قورەیشت لێ دوور بخاتەوە، {وَاللّهُ أَشَدُّ بَأْساً وَأَشَدُّ تَنكِيلاً} خودا لە قورەیشو هەموو دوژمنێکی ئیسلام بەهێزترە.

{[85]مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا} هەرکەسێك لە کارێکی باشدا کۆشش بکاو بەهۆی ئەوەوە خەڵك تووشی خێرو خۆشی ببن، حەق بەسەر بەتاڵدا سەربکەوێ ئەوا ئەو ڕێ پێشاندەرە بەشێکی لەو خێروبێرە هەیە، لای خودا پلەو پایەی پێ بەرز دەبێتەوە، بەشی لەو ڕێزو پلەو پایە دونیاییە هەیە کە ئەوان بەدەستی دێنن هاوبەشی دەستکەوتو غەنیمەتیانە، بەشی لە پاداشو دەستکەوتی قیامەتیشدا هەیە، هەروەها {وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا} کەسێك هەوڵ بدا لە کارێکی خراپدا، خەڵکی بۆ بانگەشە بکاو هەڵیان نێ بۆ ئەو کارە، ئاکامی تاوانی کۆششو هەڵدانەکەی لەسەریەتیو لە دونیاو قیامەتدا بەشی خۆی لە سزای پێویست وەردەگرێ!

{وَكَانَ اللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتاً} پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا ئاگادارە، یان بە تواناو دەسەڵاتە، یان لەسەر هەمووشتێك حیساب لەگەڵ خەڵك دەکا، واتە: پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەسەر مەبەستی شەفاعەتکاراندا، هەریەکە بە گوێرەی مەبەستی خۆی پاداشیان دەداتەوە، تواناو دەسەڵاتی هەیە بۆ ئەوەی هەرکەسە بە ئەندازەی خۆی سزاو پاداشی بداتەوە.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ لَيَجۡمَعَنَّكُمۡ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَا رَيۡبَ فِيهِۗ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا ﴿٨٧﴾ ۞ فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ﴿٨٨﴾ وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَآءٗۖ فَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ أَوۡلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡۖ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأۡمَنُوكُمۡ وَيَأۡمَنُواْ قَوۡمَهُمۡ كُلَّ مَا رُدُّوٓاْ إِلَى ٱلۡفِتۡنَةِ أُرۡكِسُواْ فِيهَاۚ فَإِن لَّمۡ يَعۡتَزِلُوكُمۡ وَيُلۡقُوٓاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡۚ وَأُوْلَٰٓئِكُمۡ جَعَلۡنَا لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴿٩١﴾

{[86]وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا} ئەگەر موسوڵمانێك سەلامی لێ کردن، ئێوەش وەڵامی سەلامەکەی بدەنەوە بە باشتر، یان کە هیچگە نەبێ بە ئەندازەی خۆی، زێدە وەڵام دانەوە باشترە، بە ئەندازەی سەلام کەر وەڵام دانەوە پێویستو فەرزە، ئەگەر یەکێك گوتی (السلام علیکم) سەلام لێ کراو دەبێ بڵێ (وعلیکم السلام) یان (وعلیکم السلام ورحمة الله) ئەگەر زیادی کردو گوتی (وبرکاته) ئەوە باشترەو بە هەموو وشەیەك دە چاکەی بۆ دەنووسرێ، وا باشە بە ڕوویەکی خۆشەوە وەڵامەکەی بدەینەوە.

{إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيباً} دڵنیا بن خودا لەسەر هەموو شتێك - سەلام کردنو شتی تر — خیسابتان لەگەڵ دەکا: ئەمە جەخت کردنو پێ لەسەر داگرتنی پێویستی وەڵام دانەوەی سەلامە.

{[87]اللّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ} پەروەردگار تەنیا خۆی خودایە، جگە لە زاتی پاکی هیچ خودای تر نین، گەڕانەوەی هەموو ئادەمیزاد بۆ لای خودای تاكو تەنیایە، زیندوو بوونەوەو سزاو پاداش وەرگرتنەوە لە قیامەتدا

شتێكی چەسپاوو حاشا هەڵنەگرە، پەروەردگار لە رۆژی قیامەتدا ئادەمیزادان زیندوو دەكاتەوە، بۆ حیساب و تۆڵە ستاندنەوەو پاداش وەرگرتنەوە {لَا رَيْبَ فِيهِ} هاتنی رۆژی قیامەت شك و گومانی تێدا نیەو راستییەكی حاشا هەڵنەگرە، {وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا} كێ بە ئەندازەی خودا وادەو بەڵێن و قسە راستە؟ واتە: كەس بە ئەندازەی پەروەردگار هەواڵی راست نین، وادەو بەڵێن و هەڕەشەی كەس وەكوو هی خودا نایەتە جێ! هیچ خودا نین جگە لە زاتی پاكی، پەروەردگار هەر خۆیەتی و بەس! زانست و زانیاری بەسەر هەموو بوونەوەردا هەیە، رابووردو داهاتووی ئاگا لێیەو هیچی لێ هون نابێ.

{⁸⁸فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُم} ئەوە چییە بۆ ئێوە؟ ئەی موسوڵمانینە! چیتان لێ قەوماوە؟ دوو هەڵوێست و راتان بەرامبەر بە كوفرو دووڕووەكان هەیە، خۆ بەڵگەی كوفرو خودانەناسینیان روون و ئاشكرایە، ئەوە چیتانە دەربارەیان بوون بە دوو كۆمەڵ! كۆمەڵێكتان پاكانەیان بۆ دەكەن و شایەدی خێرو باشەیان بۆ دەدەن كۆمەڵێكیشتان تانەیان لێ دەدەن و شایەدی ئەوەیان لەسەر دەدەن كە كافرن! ئەم دوو بەرەكییە چییە كەوتۆتە نێوانتانەوە؟ خۆ ئەوانە بە ئاشكرا كوفرەكەیان دیارە، خودا لە رێگای حەق لای داون و خستوونیە گومڕاییەوە ئەوانە بە هۆی یاخی بوون و سەرپێچی كردنی ئامۆژگاری پێغەمبەرو شوێن كەوتنیان بۆ رێبازی بەتاڵ و هیچ و پووچ و دژایەتی كردنیان بۆ موسوڵمانان و پیلان گێڕان لێیان و خۆپاشدان و كۆچ نەكردنیان بۆ مەدینە دەڵێی لەسەر روو بە كێشیان دەكەن و سەر شۆڕو ریسواو بەد سرووشتن...

{أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُواْ مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ؟} ئایا دەتانەوێ ئەوانە بگێڕنەوە بۆ سەر شەقامە رێگای ئیسلام؟ لە كاتێكا ئەوانە بە ئەنقەست و بە دەستی خۆیان خۆیان گومڕا كردووە، {وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً} كەسێك خودا بە هۆی كردەوەو هەڵوێستی خۆی رێگای لێ هون بكاو گومڕا بووبێ، تازە نایەتەوە سەر رێبازی ئیسلام و رێگای هیدایەت نادۆزنەوەو كەسیشیان دەست ناكەوێ لەم گومڕاییە رزگاریان بكا، چونكە رێگای حەق ئاشكراو نمایانە، پابەند بوونە بە پرۆگرامی سرووشت و رێنومایی كردنی عەقڵی تەواو كامڵ و بیر كردنەوەی زانستی و بێ لایەن و حەق خوازی، دەی كە ئەوان ئەو هۆیانە بەكار نەهێنن و پابەند نەبن پێیانەوە هەرگیز لە گومڕایی رزگاریان نابێ.

{⁸⁹وَدُّواْ لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَاءً} ئاواتەخوازی ئەوەن كە ئێوەش گومڕا ببن و سەرتان لێ بشێوێ و بچنە خانەی ئەوانەوە لە كوفرو بێدینیدا یەكسان ببن و ئایینی ئیسلام لە ناو بچێ، ئەم ئاواتەشیان لەوەوەیە: كە زۆر رقیان لێتانەو دوژمنی بابەكوشتەتانن و بە تەواوەتیش لە گومڕایی و كوفردا رۆچوون! ئەوە هەر بەوە رازی نابن كە بۆ خۆیان كافرن و گومڕان دەیانەوێ خەڵكی تریش وەكوو خۆیان ماڵ وێران بن! بۆیە پەروەردگار موسوڵمانانی وریا كردەوەو ترساندنی لە فێڵ و تەڵەكەی ئەوانە لە هەوڵ و تێكۆشانیان بۆ ئەو كارە ناپەسەندە.

{فَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىَ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} كەوابێ تا لە بیروباوەڕیان دڵنیا نەبن دۆستایەتیان لەگەڵدا مەگرن، تا بەڵگەی بێ گومان و ساختان دەست نەكەوێ لەسەر موسوڵمانەتیان و كۆچ نەكەن بۆ مەدینەو بۆ خزمەتی ئیسلام لێ نەبڕێن، ئێوە پێیان باوەڕ مەكەن و هاوكاریان لەگەڵدا مەكەن. {فَإِن تَوَلَّوْاْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدتَّمُوهُمْ} ئەگەر بە ئاشكرا پشتیان لە ئایین هەڵكردو لە پێناو ئایینی خودادا كۆچیان نەكرد بۆ مەدینەو لە شوێنی خۆیان مانەوە ئەوە بیانگرن و لێیان بدەن و بیانكوژن، لە هەر كات و شوێنێك دەستتان گەیشتێ كوژیان لێ مەكەن و دەستیان لێ مەپارێزن، لە حەرەمدا بن یان لە دەرەوەی حەرەم بن، هیچ كارگێڕی و لێپرسراوەتییان مەدەنێ و بەسەر كاروباری دەوڵەتدا ئاگاداریان مەكەن {وَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا} مەیانكەنە یارمەتیدەری خۆتان بۆ لێدانی دوژمنی ترتان؛ پشتیان پێ مەبەستن و بڕوایان پێ مەكەن! ئەمجار پەروەردگار دوو جۆر ئادەمیزادی لەوانە ئیستثنا كردووە. فەرمووی: {⁹⁰إِلاَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىَ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ} یەكەم: ئەوانەی پەیوەندییان بە گرۆهو تاقمێكەوە هەیە، كە لەگەڵ موسوڵماناندا هاوپەیمان و سوێند خۆرن! پەنا دێننە بەر ئەو كەسانەی لەگەڵ ئێوەدا عەهدو پەیمانیان هەیە، ئەوانە حوكمیان وەكوو حوكمی پەیمان لەگەڵ بەستووەكانتانن.

{أَوْ جَآؤُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُواْ قَوْمَهُمْ} .دووەم: كەس و تاقم و گرۆی بێ لایەن، ئەوانەی پێیان ناخۆشە شەڕتان لەگەڵ بكەن، بۆشیان ناكرێ یارمەتی ئێوە بدەن و لەگەڵتاندا شەڕ دژی ئەوان بكەن! واتە: بە گوێرەی پەیمان و بەڵێن، شەڕ لەگەڵ موسوڵمانان ناكەن لەبەر پەیوەندی خزمایەتی و رەگەزایەتی و هۆزایەتیش شەڕ لەگەڵ

ئەوان ناکەن عوزریان هەیە!! {وَلَوْ شَاء اللّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ} ئەگەر خودا بیویستایە بەسەر ئێوەدا زاڵی دەکردن‌و ئارەزووی شەڕو شەڕخوازی دەخستە دڵیانەوەو ئەوانیش پاڵیان دەدایە پاڵ دوژمنەکانی ترتان‌و سەنگەریان لێ دەگرتن. {فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ} جا ئەگەر ئەوانەوە هی تری واش گۆشەگیر بوون‌و شەڕیان لەگەڵ نەکردن {وَأَلْقَوْاْ إِلَيْكُمُ السَّلَمَ} دەستی ئاشتیان بۆ درێژ کردن‌و زیانیان پێ نەدەگەیاندن ئەوە {فَمَا جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً} ئێوە بۆتان نیە کە شەڕیان لەگەڵدا بکەن، خودا ڕێگەی ئەوەتان نادا کە بە ختو خۆڕایی دەست درێژی بکەنە سەریان، هەتا ئەوان لەسەر حاڵی خۆیان ئاوا بە گۆشەگیری بەردەوام بن‌و شەڕتان لەگەڵ نەکەن ئێوەش نابێ شەڕیان لەگەڵدا بکەن!

{[٩١] سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُواْ قَوْمَهُمْ} تاقم‌و کۆڕو کۆمەڵێکی تریش هەن منافیق‌و دووڕوون، لای پێغەمبەرو هاوەڵانی بە ڕواڵەت لافی موسوڵمانیەتی لێ دەدەن، بۆ ئەوەی پارێزگاری لە گیان‌و ماڵ‌و منداڵی خۆیان بکەن، لە ژێرەوە لەگەڵ کافرەکاندان‌و چییان پێ خۆش بێ ئەوانە ئەوە دەکەن، کافرەکان چ بپەرستن ئەوە دەپەرستن، لای موسوڵمانەکان خوداپەرستن وەکوو تریش خوانەناسن.

{كُلَّ مَا رُدُّواْ إِلَى الْفِتْنِةِ أُرْكِسُواْ فِيهَا} هەرکاتێ قەوم‌و هۆزەکانیان بانگیان بکەن بۆ شەڕ کردن لەگەڵ موسوڵماناندا زوو ئامادەباشی پیشان دەدەن‌و پاڵ لە دوژمن دەدەن‌و دژی موسوڵمانان شەڕ دەکەن، لە هەموو دوژمنێك دوژمن ترن.

{فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ} ئەگەر وازیان لە هەڵوێستی دوژمنکاری‌و دژایەتی نەهێناو گۆشەگیر نەبوون {وَيُلْقُواْ إِلَيْكُمُ السَّلَمَ} دەستی ئاشتیان بۆ درێژ نەکردن‌و، بە ملکەچی ئاشتییان نەخستە روو {وَيَكُفُّواْ أَيْدِيَهُمْ} دەستیان لە شەڕ کردن نەکێشایەوەو هەر سوور بوون لەسەر جەنگ کردن لەگەڵتان ئەوە {فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثِقِفْتُمُوهُمْ} بیانگرن، لێیان بدەن، بیانکوژن، لە هەر شوێنێك دەستتان کەوتن، دەستیان لێ مەپارێزن‌و کۆیان لێ مەکەنەوە.

{وَأُوْلَـئِكُمْ} ئەوانەی ئاوا هەڵوێستیان دوژمنکاری‌و دووڕوویی‌و بێ وادەیی‌و بەڵێن شکێنی‌و دژایەتی کردنی ئیسلامە.

{جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا} گیراومانە بۆ ئێوە بەسەریانەوە بەڵگەی بەهێزو ئاشکرا، بەهانەی ڕەواتان بەدەستەوەیە بۆ کوشتن‌و بڕین‌و گرتنیان.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَـًٔا ۚ وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُوا۟ ۚ فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَـٰقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَـٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُوا۟ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَـٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۚ كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

{[٩٢] وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلاَّ خَطَئًا} ڕەوا نیەو ناگونجێ بە هیچ جۆرێك ڕێگا نادرێ‌و نەدراوە کە موسوڵمان موسوڵمان بکوژێ! چونکە پەیوەندی موسوڵمان بە موسوڵمان پەیوەندی برایەتی‌و روحییە، پەیوەندی عەقیدەو هەڵوێست‌و مەبەستە! کە وابێ زۆر ناسروشتییە، زۆر نەگونجاوو ناڕەوایە، تاوانێکی گەورەو دەستدرێژیەکی بێ وێنەیە، کە موسوڵمان موسوڵمان بکوژێ! مەگەر بە هەڵە موسوڵمانێك موسوڵمانێکی لەدەست بکوژرێ، کوشتنی بە هەڵە ئەوەیە بکوژ ئەو کردەوەیەی کە سەر دەکێشێ بۆ کوشتنەکە بە ئەنقەست نەیکاو مەبەستی نەبێ، یان مەبەستی بە کردەوەکە کوشتنی کوژراوەکە نەبێ یان مەبەستی کردەوەکە گیان لەدەست دانی ئادەمیزاد نەبێ (ومن) ئەگەر موسوڵمانێك ئەو کارەساتەی لەدەست قەوما «قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً» موسوڵمانێکی بە هەڵە کوشت «فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ» ئەبێ کۆیلەیەك - نێرینە یان مێینە — ئازاد بکاو خوێنیش بدا بە کەس‌و کاری کوژراو.

واتـه: سـزای كوشـتنی بـه هەڵـه دوو شـته: یەكـەم دەبـێ كۆیلەیەكی موسوڵمان ئازاد بكا. دووەم خوێن‌و بەهاش بدا بە كەس‌و كاری كوژراو!

{إِلاَّ أَن يَصَّدَّقُواْ} مەگەر كەس‌و كاری كوژراوبكوژ عەفوو بكەن‌و گەردنی ئازاد بكەن، ئەو كاتە لەسەری لادەچێ چونكە ئەو خوێنە بۆیە پێویست كراوە بۆ دڵدانەوەی ئەوان‌و كەلێن پڕ كردنەوەی كوژراو بۆ ئەوەی دوژمنایەتی نەكەوێتە نێوان كەس‌و كاری كوژراوو بكوژەوە، ئەگەر كەس‌وكاری كوژراو بۆ خۆیان عەفووی بكەن‌و وازی لێ بێنن دەسەڵات‌و صەلاحییەتی خۆیانە!

جا {فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مْؤْمِنٌ} ئەگەر ئەو كوژراوە لە خێڵ‌و هۆزێكی دوژمن بوو، كوژراوەكە بۆخۆی موسوڵمان بوو، {فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ} پێویستە بكوژ كۆیلەیەكی موسوڵمان ئازاد بكا بۆ كەفارەتی گوناهەكەی. بەڵام {وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ} ئەگەر كوژراوەكە لە خێڵ‌و هۆزێك بوو، لە نێوان ئێوەو ئەواندا پەیمان‌و بەڵێن هەبوو كەس‌و كارەكەی ئەهلی زیممە بوون، یان ئاگر پەرست‌و حەربی بوون بەڵام ئاگر بەست هەبوو لە نێوان ئەوان‌و موسوڵماناندا ئەوە {فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ} دەبێ خوێنی كوژراوەكە بدەن بە كەس‌و كاری، جا كوژراوەكە بۆخۆی كافر بێ یان موسوڵمان بێ دەبێ بكوژ خۆی، یان خزمەكانی بەپێی جۆری كوشتنەكە خوێنی تەواو بدەن بە كەس‌و كاری كوژراوەكە، وێڕای ئەوەش {وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةً} دەبێ بكوژ كۆیلەیەكی موسوڵمانیش ئازاد بكا...

{فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ} كەسێك كۆیلەی دەست نەكەوت بەم جۆرە كۆیلە هەر نەمابوو، كۆیلەیی بنەبڕ بووبوو، وەكوو سەردەمی ئێستا كە سەردەمی مافی مرۆڤەو گوایە لە سەرانسەری جیهاندا كۆیلایەتی‌و بە كۆیلە كردن قەدەغەیە، یان دەسەڵات‌و دارایی نەبووو بەندە ئازاد بكا، ئەوا دەبێ دوو مانگ بەبێ ناوەند تێ خستن بە ڕۆژوو بێ {تَوْبَةً مِّنَ اللّهِ} پەروەردگار، ئەم یاسایەی بۆ داناون كردوویەتی بە تۆبە لێ قبووڵ كردن بۆتان‌و ڕەحمەت‌و بەزەیی‌و پاك كردنەوەی دڵ‌و دەروونتان لە ئاكام‌و ئەنجامی كەمتەرخەمی‌و گوێ پێ نەدان‌و كەم تێفكرینتان كە سەری كێشا بە وەدی هاتنی تاوانی ئادەمیزاد كوشتن بەهەڵە {وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا} پەروەردگار هەموو كات ئاگادارە بەسەر نیازو هەست‌و خوستی دڵ‌و دەروون داو دەزانێ بە چی لە چڵكی تاوان پاك دەبێتەوە، دەزانێ كە بكوژی بە هەڵە دەستی ئەنقەستی لە تاوانەكەدا نیە، تۆڵەی كوشتنەوەی لەسەر دانەناوە {حَكِيمًا} داناو حەكیمە لە دانانی شەریعەت‌و یاسادا، بێگومان دیاری كردنی خوێن لە كوژرانی بە هەڵەدا بۆ كەلێن پڕ كردنەوەی كوژراو، ئەوپەڕی حیكمەت‌و بەرژەوەندی تێدایە بۆ كەس‌و كاری كوژراو بۆ بكوژیش.

{٩٣ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا} كەسێك بە ئەنقەست موسوڵمانێك بكوژێ سزای تاوانی ئەو كوشتنەی ئاگری دۆزەخەو هەتا هەتایە، یان (ماوەیەكی دوورو درێژ) تێیدا دەمێنێتەوە، {وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا} خودا خەشم‌و غەزەبی لێیەتی‌و تۆڵەی ئەو تاوانە گەورەی لێ دەستێنێ‌و ڕیسوای دەكاو لە ڕەحمەت‌و بەزەیی خۆی دووری دەخاتەوەو نەفرینی لێ دەكاو سزای گەورەو بەئێشی بۆ داناوە.

{٩٤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو كەسانەی ئیمانتان هێناوەو موسوڵمان بوون {إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} ئەگەر ڕۆیشتن بۆ جەنگ لەگەڵ دوژمنان لەو دەڤەرو هەرێمانەی تێی دەچن، كەسانێكتان بینی لێیان كەوتنە گومانەوە ئاخۆ موسوڵمانە یان نا؟ ئاشتی خوازە یان شەڕخوازە؟ {فَتَبَيَّنُواْ} لێكۆڵینەوەی تێدا بكەن، هەوڵ بدەن بزانن چییەو چی نییە، كێیەو چ كەسە، موسوڵمانە یان كافرە؟ {وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلاَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا} بەو كەسە مەڵێن كە خۆی تەسلیمی ئێوە كردو سەلامی خوای لێ كردن‌و ئەوەی دەرخست كە موسوڵمانە پێی مەڵێن: تۆ موسوڵمان نی‌و بە فێڵ خۆت بە موسوڵمان نیشان دەدەی! ئەوە كاری ئێوە نییە، ئێوە لەسەرتانە كار بە ظاهیری حاڵیان بكەن نەك بیانوویان پێ بگرن بەوەش {تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} بتانەوێ ماڵ‌و سامانی دونیاتان دەست كەوێ! تاڵانی بگرن {فَعِندَ اللّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ} لای خودا ڕزق‌و ڕۆزیی زۆرو زەبەندە هەیە، نیعمەت‌و ماڵ‌و سامانی بێ ئەندازەی هەیە گەنجینەی ئاسمان‌و زەوی لای ئەوە، هەوڵ بدەن بە ڕێگەی خودا پەرستی بەدەستی بێنن، ئەوە باشترە بۆ ئێوە، نابێ بە هیچ جۆرێك كارێك لەو شێوە كارەی كردوتانە بیكەنەوە، نابێ لەخۆتانەوە حوكم بدەن بەسەر خەڵكدا بە كوفرو خوێنی بە حەڵاڵ بزانن، بەبێ بەڵگە پێتان وابێ ئەو هەڵس‌و كەوتەی نواندی بەرامبەرتان بۆ خۆپاراستن‌و ماڵ پاراستن بوو! {كَذَلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ} ئێوەش لەوەپێش وەكوو ئەو وابوون، بەنهێنی ئیمانتان هێنابوو موسوڵمان بوونی خۆتان لە موشریكەكانی

لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا (٩٥) دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (٩٦) إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (٩٧) إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا (٩٨) فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا (٩٩) ۞ وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ وَمَن يَخْرُجْ مِن بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (١٠٠) وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا (١٠١)

مەککە دەشاردەوە، دوایی موسوڵمان بوونی خۆتان ئاشکرا کرد، ئەم کابرایە ئێوە کوشتان ئەویش ئیمانی خۆی لە کافرەکان شاردبووەوەو لەوەپێش نەوێراوە لای قەومەکەی ئیمانەکەی ئاشکرا بکا کە ئێوەی بینیوە بیرو باوەڕی خۆی دەرخستووە {فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ} خودا منەتی خۆی بەسەر ئێوەدا باراند، ڕێگای کۆچکردنی پێدان، بەهێزی کردن توانیتان بانگەوازی ئیسلامی بە ئاشکرا هەڵبدەن.

یان مانای وایە ئێوەش وەکوو ئەو کابرایەی کە بەتۆمەتی کوفر کوشتووتانە ئێوەش ئاوا کافر بوون، خودا منەتی خۆی بەسەردا کردن هیدایەتی دان بۆ موسوڵمان بوون هی واتان هەبوو هەر لەیەکەم جارەوە بە ڕێك‌و پێکی‌و لەناخەوە ئیمانی هێناو موسوڵمان بوو، هی واشتان هەبوو لەسەرەتاوە لەترسان‌و بۆ پاراستنی ماڵ‌و منداڵ‌و گیانی، موسوڵمان بوو، دوایی وردە وردە لە ئیسلام تێگەیشتن‌و ئیمانەکەیان جێگیر بوو!

ئەمجار پەروەردگار جارێکی تر جەختی لەسەر توێژینەوەو لێکۆڵینەوەو وردبوونەوە کردەوەو فەرمووی: {فَتَبَيَّنُوا} روونی بکەنەوە بێ لێکۆڵینەوەو وردبوونەوە پرکێشی هیچ کارێك مەکەن، هەرکارێك تاوی دەدەنێ بەڵگەو نیشانەکانی بزانن باش بچنە بنج‌و بنەوانی، بە گومانی سەرپێیی‌و بێ بەڵگە کار مەکەن هەتا شتەکە روون نەبێتەوە بڕیار مەدەن! چونکە بۆ حوکم کردن بە ئیمانی ئادەمیزاد شێوەو روخساری دەرەکی کیفایەتە. {إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا} دڵنیابن کەخودا ئاگاداری کردەوەکانتانە، ئاگای لە حاڵ‌و چۆنیەتیتان هەیە، بە نیەت‌و مەبەستتان دەزانێ، پاداش‌و سزاتان دەداتەوە لەسەر نیەت‌و هەڵوێست‌و کردەوەتان حیسابتان لەگەڵ دەکا.

{[٩٥] لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ} یەکسان نین ئەو موسوڵمانانەی بەهانەی نەچوون بۆ غەزایان نیەو کەم ئەندام نین لەگەڵ ئەو موسوڵمانە جەنگاوەرانەی بە ماڵ‌و گیان تێدەکۆشن‌و خۆیان لە ڕێگەی خودادا بەخت دەکەن! دەچن بۆ بەرەنگاری کافران‌و هەمیشە سەریان لە ڕێ دایە بۆ جەنگان لە پێناو بڵاو کردنەوەی ئایینی ئیسلام‌و بەرز کردنەوەی ئاڵای «لَا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، مُحَمَّد رَسُولُ اللَّه»، چۆن ئەوانەی لە غەزای بەدر خۆیان پاش داو بەبێ بیانووی ڕەوا ئامادەی غەزایەکە نەبوون دەچنە ریزی ئەو جەنگاوەرانەی کە بە حەماس‌و سەرگەرمییەوە بەشداری جەنگەکەیان کردو بەوپەڕی حەماس‌و لێبووردەییەوە جەنگان‌و دوژمنیان شکاند؟! بەڵام پەروەردگار کۆمەڵێکی جەرت کرد لە چوون بۆ غەزا، کە بەهانەی ڕەوایان هەیە بۆ نەچوون، وەکوو نەخۆش‌و کوێرو شەل‌و سەقەت، ئەمانە هەرچەندە ئامادەی غەزاکە نەبوون بەڵام چونکە بە دڵ پێیان خۆش بوو ساغ بوونایەو بەشدارییان بکردایە، هەمان پاداشتی بۆ بەشدار بووەکان هەیە بۆ ئەوانیش هەیە.

{فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً} پەروەردگار پلەو پایەی جەنگاوەرانی زۆر بەرز کردۆتەوە بەسەر ئەوانەدا کە بەبێ عوزر خۆیان پاش داوە لە جیهاندا بە گەشەو بزەی سەرکەوتن‌و دەستکەوتی تاڵان‌و ناوبانگی مەردی‌و ئازایەتی، لە قیامەتیشدا بە پلەو پایەی بەرزی بێ وێنەی بەهەشت‌و پاداشی زۆر گەورەو فراوان.

{وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى} پەروەردگار بەڵێنی چاکەو پاداشتی باشی داوە بە ئەوانەی ئامادەی غەزاکە بوون‌و ئەوانەی لەبەر عوزرو بیانوی ڕەوا نەیانتوانیوە ئامادە بن‌و بەدڵ ئاواتەخواز بوون بچوونایەو بۆیان نەلواوە بچن. ئەم دوو

تاقمە هەردوو لايان لەبەر بيروباوەڕى تەواويان، بەهۆى ئيخلاص‌و نيەتى راستيان وێڕاى كردەوەو هەڵوێستيان شايانى پاداشى باشى پەروەردگارن.

{وَفَضَّلَ اللّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا} خودا پلەو پايەى جەنگاوەران‌و خۆبەخت كەرانى بەرز كردۆتەوە بەسەر ئەوانەى كە بەبێ عووزرى رەوا خۆيان لە چوون بۆ غەزا پاش داوە، پاداش‌و بەخششێكى زۆرو گەورەى بۆ داناون كە بريتييە لە {٩٦ دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً} پلەو پايەى بەرزو شكۆدار، خانوو باڵەخانەى دڵگيرو بەرزو رازاوە، كە زانين ئەندازەو رێژەى خۆشى‌و باشييان لە تواناى ئادەميزاددا نيە!!

هەروەها ئەجرو پاداشى تريشيان دەداتێ وەكوو لێخۆش بوون‌و چاوپۆشى كردن لە تاوانيان، رژاندنى رەحمەت‌و بەرەكەتى خۆى بەسەرياندا.

{٩٧ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} ئەوانەى فريشتە لە كاتى تەواو بوونى تەمەنيان گيانيان دەكێشن‌و لە بارو زروفێكدا بوون ستەميان لە خۆيان كردووە، بەوە كە لە مەككە كۆچيان نەكردووە، بەبێ عوزرو بەهانەى رەوا رازى بوون كە لە وڵاتى كوفردا بمێننەوەو پەيوەنديان بە پێغەمبەرو هاوەڵانى نە كردووە {قَالُواْ فِيمَ كُنتُمْ} فريشتەكان بە شێوەى تانەو توانجو تەشەر لێدان پێيان دەڵێن: دەربارەى ئايين وەزعتان چۆن بووە هەڵوێستان چى بووە؟ چۆنتان رۆژگار بەسەر دەبرد؟ واتە: ئێوە هيچ هەڵوێستێكى مەردانەتان نەبووە رێگاى كۆچ كردن‌و دەرباز بوونتان هەبوو كەچى كۆچتان نەكرد {قَالُواْ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ} ئەوانيش لە كاتى گيانەڵاودا وەڵامێك دەدەنەوە ريسواييە پێيان وايە عوزرە، بەڵێ عوزر دێننەوەو پاساوى كۆچ نەكردنەكەيان دەدەنەوە بەڵام عوزر هێنانەوەكەيان بێ بنچ‌و بنەوانە، دەڵێن: ئێمە لە مەككەدا بێ دەسەڵات‌و زەبوون بووين، نەمانتوانى‌و نەمانوێرا رێورەسمى ئايينى بەجێ بێنين، هەميشە لە ژێر زەبرو زەنگى ئەواندا بووين، كەس نەبوو لەسەرمان بە جەواب بێ، دەستى ستەمكارمان لێ دوور بخاتەوە، يارمەتيمان بدا!!

ئيتر فريشتەكان كە ئەم عوزرو پاساوەى ئەوانيان بەلاوە بێ بنچ‌و بنەوانە زياتر سەرزەنشتيان دەكەن {قَالُوْا: أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا} پێيان دەڵێن: ئايا زەوى خودا پان‌و پۆڕ نەبوو؟ رێگاى كۆچ كردن‌و هەڵهاتنتان نەبوو؟! نەتاندەتوانى ئەو شوێنە بەجێ بێڵن‌و كۆچ بكەن؟! كەوا بوو هۆى راستەقينە كە ئێوە كۆچتان نەكردووە، بەو زەليلى‌و ژێر دەستەيى‌و ماف پێشێل كراويە مانەوە، بێ دەسەڵاتيتان نەبوو بەڵكوو خۆشەويستى ماڵ‌و سامان‌و خۆپەرستى‌و بەرژەوەندى تايبەتيتان ئێوەى لە وڵاتى كوفردا هێشتبووەوە، ئەگينا دەتانتوانى كۆچ بكەن بۆ وڵاتێك كە وڵاتى ئيسلامە، بەسەر بەرزى‌و ئازادى ژيانى تێدا بەسەر بەرن، خواپەرستى تێدا بكەن؛ دەتانتوانى كۆچ بكەن بۆ مەدينەو پەيوەندى بكەن بە پێغەمبەرەوە ژمارەى موسوڵمانان زۆر بكەن‌و ترس بخەنە دڵى كافرانەوە، كە ئەوەتان نەكردووە خەتابارن، ستەمكارن، ستەمتان لە خۆتان كردووە. {فَأُوْلَـئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ} ئەو ستەمكارانە، ئەو كەمتەرخەم‌و گێل كەزابانە، شوێنى حەوانەوەيان دۆزەخە، چونكە كۆچ كردن لەسەريان فەرزى عەين بووەو نەيانكردووە، هەڵاتن لە وڵاتى كوفر پێويست بووە ئەنجاميان نەداوە {وَسَاءتْ مَصِيرًا} دۆزەخ خراپ شوێنێكە هەرچى تێيدايە بۆيان خراپەو ئەزيەتيان دەدا، ئاگر دەيانسووتێنێ ئاوو هەواى هەمووى دوكەڵ‌و هاڵەو گڕو هەڵقرچانە، دەنگ‌و صەداى هەرناڵەو دادو فيغان‌و هاوار هاوارە!

{٩٨ إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ} مەگەر زەبوون‌و بێ دەرەتان‌و پەك كەوتەكان نەبێ لە پياوو ژن‌و منداڵ كە {لاَ يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً} تواناى دەرباز بوونيان نيە، ناتوانن كۆچ بكەن، {وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً} شارەزا نين، لە رێگا ترسى تێدا چوون‌و بە هيلاك چوونيان هەيە، ئەوانە عوزريان هەيە.

{٩٩ فَأُوْلَـئِكَ عَسَى اللّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ} ئەوانە هومێد هەيە كە خودا لێيان خۆش ببێ‌و لە تاوانى كۆچ نەكردن عەفوويان بكا، ئەمە ئەوە دەگەيەنێ كە كۆچ كردن لە وڵاتى كوفرەوە بۆ وڵاتى ئيسلام كارێكى چەسپاوو جەخت لەسەر كراو بووە، تەنانەت ئەوانەى كە عوزرى كۆچ نەكردنيشيان هەيە ئەگەر كۆچ نەكەن لێخۆش بوون لێيان لە نێوان خۆف‌و رەجا دايە!!؟

{وَكَانَ اللّهُ عَفُوًّا غَفُورًا} پەروەردگار هەميشە خاوەنى عەفوى زۆرو بێ سنوورە لێخۆشبوو لێبووردووە، لەو تاوان‌و سەرپێچييانەى كە عوزرو بەهانەيان هەيە، گوناهەكانيان دادەپۆشێ‌و خاوەنەكانان ريسوا ناكا!

{١٠٠ وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّهِ} كەسێك كۆچ بكا لە پێناو سەرخستنى ئايينى خواداو مەبەستى رەزامەندى خودا بێ، پابەندى بەرنامەو مەنهەجى خودا بێ، خەرێكى ئەنجامدانى

ئەرکە ئاینییەکان بێ وەکوو پێویستە ئەمە {يَجِدْ فِي الأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا} شوێنی کۆچ کردنی باشی دەست دەکەوێ، پەکی ناکەوێ، زەوی خودا فراوانو پانو پۆرە جێگای حەوانەوەی وەهای دەست دەکەوێ کوێرایی دوژمنانی دابێ، خەفەتی پێ بخۆن {وَسَعَةً} وێڕای ڕزگاریو ئازادیو سەرفرازی شوێنی پڕ خێرو بەرەکەتی دەستگیر دەبێ، دوور دەبێ لەو شتانەی کە ئازاری دەدەن تووشی خێرو خۆشی دەبێ!

{وَمَن يَخْرُجْ مِن بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ} کەسێك لە جێگاو شوێنی خۆی دەربچێو کۆچ بکا ماڵو منداڵو کەسو کارو زێدی بەجێ بێڵێ! پێش ئەوەی بگاتە مەدینەی (منەوەرە) یان وڵاتی ئیسلام — بمرێ ئەوە {فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ} خودا پاداشی باشی بۆ ئەو لەسەر خۆی پێویست کردووە، خودا بۆخۆی دەزانێ چۆن پاداشی دەداتەوە، تەنانەت ئەگەر هەر لە دەرگا چووە دەرێو مردو تووشی هیچ دەردی سەرێو گێرەو کێشەش نەبێ! چونکە نیەتی ڕاستو نیازی پاك بەسە بۆ دەست کەوتنی ئەو پاداشە گەورەیە کە خوا لەسەر خۆی بۆ ئەوی پێویست کردووە. {وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا} پەروەردگار هەمیشە لێخۆشبوو بە بەزەییە بۆ ئەو کۆچکارانەی وڵاتی خۆیان بەجێ دێڵن.

{[١٠١] وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ} کاتێ لە ناو وڵاتا کۆچو کۆچبارتان دەکردو دەچوون بۆ سەفەر {فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصَّلاَةِ} گوناهتان ناگاتێو ج خراپیەکی تێدا نیە: کە لە نوێژە چوار ڕکاتییەکان کورت بکەنەوە، لە جیاتی چوار ڕکات دوو ڕکات بکەن! {إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەی پێغەمبەری خودا! گەر ترسی ئەوەتان هەبوو کافرەکان تووشی فیتنەتان بکەن: بتان گرن، یان بتانکوژن، یان هەر شتێکی کە دوژمن لەگەڵ دوژمنی دەکا، یان ترستان لە چەتەو ڕێگر هەبوو، بەم شێوە دوژمن، خەریك بوونتان بە نوێژەوە بە هەل بزانێ بۆ ئەوەی بەسەرتاندا زاڵ ببن، ئەوە ئەو هەلەیان بۆ مەڕەخسێنن، بەڵکوو نوێژەکانتان کورت بکەنەوە بە جۆرێك کە ماوەی نوێژ کردنەکانتان ئەوەندە نەبێ دوژمن بتوانێ تێیدا لێتان نزێك بێتەوەو پەلامارتان بدا! {إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُواْ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا} چاك بزانن کە کافرەکان دوژمنی سەرسەختو ڕاستەقینەی ئێوەن، هەرکاتێ هەلیان بۆ هەڵبکەوێ دەیقۆزنەوەو دەستتان لێ دەوەشێنن، پەلامارتان دەدەنو بەسەرتاندا زاڵ دەبن کەوابوو: هەلیان بۆ مەڕەخسێننو مەهێڵن بە مەبەستی پیسی خۆیان بگەن!

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓاْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَٰحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَوٰةَ فَاذْكُرُواْ اللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ الصَّلَوٰةَ إِنَّ الصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُواْ فِي ابْتِغَآءِ الْقَوْمِ إِن تَكُونُواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ الْكِتَٰبَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ اللَّهُ وَلَا تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

{[١٠٢] وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاَةَ} ئەگەر تۆ ئەی محمد! یان ئەو کەسەی جێگری تۆیە لە پێشەوایانی موسوڵمان، لە ناو کۆمەڵێك موسوڵماندا بوویتو لە بەرامبەر سوپای کوفردا وەستا بوون، ویستت نوێژیان پێ بکەی، کاتی نوێژ هاتبوو، بانگو قامەت درا بوو، سوپای موسوڵمانان بکە بە دوو تاقم {فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ} با کۆمەڵێکیان لەگەڵ تۆ ڕکاتی یەکەم بە جەماعەت بکەن {وَلْيَأْخُذُواْ أَسْلِحَتَهُمْ} با چەكو پێویستیاتی شەڕو بەرگری خۆیان پێ بێ! بۆ ئەوەی دوای تەواو بوونی نوێژ یەکسەر بچنە بەرامبەر دوژمن کە لەوانەیە پەلاماریان بدا!

{فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ} ئەگەر ئەم تاقمە (تاقمی یەکەم) چوونە سوژدە با تاقمی دووەم لە پاشەوە پارێزگارییان بکەن، چونکە نوێژکەری نوێژی ترس بە زۆری لە کاتی چوونە سوژدەدا پێویستی بە حەرەسو پارێزەر هەیە، چونکە لەو کاتەدا دوژمنی بەرامبەر نابینێ!! ئەمجار کە هەڵسانەوە بۆ ڕکاتی دووەم ئەتۆ لەسەرەتای ڕکاتەکەوە

رابووەستە با دەستەی یەکەم بۆ خۆیان رکاتی دووەمو تەحیات ئەنجام بدەنو سەلام بدەنەوە بە چەکەوە بچن بۆ بەرامبەر دوژمنو ئامادەی بەرگری بن! {وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّواْ} با دەستەکەی تر کە نوێژیان نەکردووە بێن لە پاش تۆوە نوێژ دابەستن بۆ جەماعەت {فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ} با رکاتێك لەگەڵ تۆدا بکەن کە بۆ تۆ دەبێتە رکاتی دووەمو بۆ ئەوان رکاتی یەکەمە، ئەمجار تۆ لە تەحیاتدا چاوەڕوانی ئەوان بکە با بۆخۆیان هەڵسنەوە رکاتی دووەم تەواو بکەنو ئەمجار تەحیات لەگەڵ تۆ بخوێننو سەلامیان پێ بدەرەوە، بەم جۆرە دەستەی یەکەم شەرەفی (الله أكبر)ی نوێژ دابەستنیان پێ برا، دەستەی دووەمیش شەرەفی سەلام دانەوە لەگەڵ تۆیان پێ برا، {وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ} با ئەم دەستەی دووەمیش وریابنو حەزەری خۆیان وەربگرنو چەکەکانیان پێ بێو لە کاتی نوێژ کردندا دایان نەنێن!

{وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ} دوژمنی کافرو سەرسەختتان ئاواتەخوازی ئەوەیە: کە ئێوە بە هۆی نوێژەوە ئاگاتان لە چەكو پێویستییەکانی جەنگ نەمێنێو غافڵ بن {فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَاحِدَةً} هەڵمەتتان بۆ بێننو غافڵ گیری پەلامارتان بدەنو هەڵکوتنە سەرتانو سەربکێشنّ بۆ کوشتنو برینی خۆتانو تاڵانو بڕۆکردنی شتو مەکەکانتان. {وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَى أَن تَضَعُواْ أَسْلِحَتَكُمْ} گوناهتان لەسەر نیە ئەگەر هەڵگرتنی چەك تووشی ناڕەحەتییەکی زۆری دەکردن، یان لەشو لارتان بە باران تەڕ بووبوو، یان نەخۆش بوون، تاوانبار نابن ئەگەر چەکەکانتان دابنێنو خۆتان وشك بکەنەوە، یان تیماری برینتان بکەن، یان خۆتان بکەنەوە بۆ ئەوەی پزیشك فەحصتان بکاو ئەم جۆرە عوزرانە! {وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ} خەزەر وەربگرنو وریاو ئاگادار بن {إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا} دڵنیا بن پەروەردگار سزای بە ئێشو ریسواکەری بۆ کافرەکان ئامادە کردووە، لە جیهاندا زاڵبوونی موسوڵمانان بەسەریانداو ژێر دەستە کردنیان کە ژێردەستەییو تێشکان شتێکی زۆر ناخۆشە، لە قیامەتیشدا سزای هەمیشەییو نەبڕاوە لە ناو دۆزەخدا...

{[١٠٣] فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَاذْكُرُواْ اللّهَ} هەرکاتێ نوێژی ترستان بەو شێوەی باسکرا ئەنجام داو سەلامتان دایەوە، ئەمجار لەبەر خۆتانەوەو لە دڵی خۆتاندا یادی خودا بکەن بە هەموو شێوەیەك {قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ} بە راوەستانەوە بە دانیشتنەوە بە ڕاکشانەوە، لە هەموو کاتو شوێنێکدا یادی نیعمەتو بەخششو بەڵێنو یارمەتی دانتان لە دونیاداو دەستکەوتی پاداشی قیامەتو بە مراد گەیشتنتان بکەن. {فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ} ئەگەر دڵنیا بوونو ترستان نەما بەم جۆرە شەڕ کۆتای هات، گەڕانەوە بۆ زێدو نیشتمانی خۆتان ئەوە {فَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ} نوێژەکانتان بە تەواویو بە ئاسایی بکەن، روکنو شەرتەکانیان بە رێكو پێکی ئەنجام بدەن.

{[١٠٤] وَلاَ تَهِنُواْ فِي ابْتِغَاء الْقَوْمِ} زەعیفو لاواز مەبن لە ئاست شەڕ کردن لەگەڵ دوژمندا، کە لە نوێژ بوونەوە هەمیشە چوستو چالاكو پێشمەرگە بن، ئامادەی شەڕ کردنو هێرش بردنو بەرگری کردن بن، دوو دڵ مەبن لە چوونە گۆڕەپانی شەڕی یەك لا کەرەوە (حاسم) لەگەڵ دوژمن، بە بیانووی ئەوەی ماندوو دەبن بریندار دەبن، دەکوژرێن، ئەوانیش وەکوو ئێوە گۆشتو خوێنن {إِن تَكُونُواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمونَ} ئەگەر ئەوە بکەنە بیانوو کە ئێشو ئازارتان پێدەگا، ئەوە بێگومان ئەوانیش ئێشیان پێ دەگا وەکوو ئێوە ئێشتان پێ دەگا، ئەوانیش ئادەمیزادنو خۆڕادەگرن ئەدی بۆچی ئێوە خۆڕاناگرن؟؟ {وَتَرْجُونَ مِنَ اللّهِ مَا لاَ يَرْجُونَ} ئێوە ئومێدەوارن کە خودا ئایینی حەقو راستو رێكو پێکتان بەسەر هەموو ئایینێکدا سەربخا، چاوەڕوانی پاداشو بەهەشتی بەرینو رازاوەن، خوداش بەڵێنی یەکێ لەو دوو شتە باشەکانی پێداون، یان سەرکەوتنو سەرفرازیو ئازادی یان شەهید بوونو چوونە ناو بەهەشت!!

{وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا} پەروەردگار ئاگادارو زانایە بە حاڵی ئێوە {حَكِيمًا} دانایە لەو شتانەدا فەرمانتان پێ دەکا، یان نەهیتان لێ دەکا، شتێك ناخاتە سەر شانتان بەرژەوەندی دونیاو قیامەتی ئێوەی تێدا نەبێ، هەرچی پێتان دەڵێ: بە گوێرەی داناییو زانایی خۆی سوودی ئێوەی تێدایە بۆ بەرژەوەندی ئێوەیە!

{[١٠٥] إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ} ئەی پێغەمبەر! ئێمە قورئانمان بۆ ناردووی کە بریتییە لە پرۆگرامو یاساو شەریعەتی حەقو عەدل: لایەنگیریو مامە حەمەیی بۆ هیچ لایەك قبووڵ ناکا، نایەوێ ستەم لە هیچ کەس بکرێ تەنانەت ئەگەر ئەو کەسە موسوڵمانیش نەبێ! ئێمە ئەو قورئانەمان بۆ ناردوویتە خوارێ: کە بریتییە لە حەقو راستی؛ هەموو شتێکی حەقو راستە، هەواڵی راستە، فەرمانی دروستە، حوکمی رەوایە، حەق بێژە راستی خوازە {لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

وَٱسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَٰدِلْ
عَنِ ٱلَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ ٱللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ ٱلْقَوْلِ ۚ وَكَانَ
ٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَٰٓأَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ جَٰدَلْتُمْ
عَنْهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَن يَعْمَلْ
سُوٓءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُۥ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورًا
رَّحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ۚ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً أَوْ إِثْمًا
ثُمَّ يَرْمِ بِهِۦ بَرِيٓـًٔا فَقَدِ ٱحْتَمَلَ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا
فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ أَن
يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ ۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن
شَىْءٍ ۚ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

{بِمَا أَرَاكَ اللّهُ} بۆ ئەوەی دادوەرانە لە نێوان ئادەمیزاداندا حوکم بکەی، بەو شێوە نیگات بۆ دەنێرم و فێرت دەکەم کێشەی خەڵك حەل بکەی، تەرازووی عەدالەت خوار مەکە، بە گوێرەی نیگا حوکم بکە، ئەگەر لەو بارەوە نیگات بۆ کرابوو...، یان بە لێکۆڵینەوەو توێژینەوەو وردبوونەوەی خۆت (اجتهاد) بە شەریعەتی خودا حوکم بکە! {وَلاَ تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا} نەچی ببیە پارمەتیدەری خائینان و دیفاع لەو دەروون نزمانە مەکە، ئەگەر کەسێك داوای مافێکی خۆی لێ کردنەوە تۆ بەرپەرچی مەدەرەوە سستی مەکە لە گەڕان بە دوای حەقدا دەم لووسی و قسەزانی ئەوان با کارت تێ نەکەن و لە حەق لات نەدەن!

{١٠٦ وَاسْتَغْفِرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا} داوای لێ خۆشبوون بکە لەو هەڵوێستەی کە خەریك بوو بینوێنی دەربارەی طوعمەو پاکانە بۆ کردنی لە شتێکا کە بە وردی لێت نەکۆڵیبووەوە دەتەویست بە هەوانتە کابرای جوولەکە تاوانبار بکرێ و سزای بدرێ، بێگومان خودا لێبووردو لێخۆشبووە، لە تاوان خۆش دەبێ، بە سۆزو بەزەییە دەربارەی بەندەکانی.

{١٠٧ وَلاَ تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ} ئەی محمد! تۆ بەرگری و دیفاع مەکە لەو کۆمەڵە گومڕایانەی کە خیانەتیان لەخۆیان کردووە؛ بەوە کە دەست درێژیان کردۆتە سەر ماڵی خەڵك و ماڵی خەڵکیان دزیوە دەیانەوێ بەناحەق بیخەنە سەر یەکێکی تر لایەنگیری ئەو خائینانە مەکە لەکاتی کێشەو نیزاعدا پارمەتییان مەدە!

{إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا} بێگومان خودا دەبوغزێنێ کەسێك زۆر خیانەت بکاو تاوانکردنی لێ بووبێتە خوو و سرووشت و خراپەو خراپکاری لێ بووبێتە عادەت و داب و نەریت!

{١٠٨ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ} ڕەوشتی ناشیرینی ئەو خائینانە ئەوەیە: کە تاوان دەکەن لە خەڵکی دەشێرنەوە، تاوانەکانیان بەدزی ئەنجام دەدەن، جا یان لەترسانە یان پێیان شەرمە کەچی {وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ} لەخودای ناشێرنەوە، شەرم لە پەروەردگار ناکەن، کە ئەو زاناو ئاگاداری هەموو نهێنیی و ئاشکرایێکە، چ لەزەوی و ئاسماندا هەبێ گەورەو بچووك و کۆن و نوێ... هتد هەمووی لەلای خودا نمایانەو ئاشکراو عەیانە {وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ} خودایەکی وەهایە لەگەڵیانە کە نەخشە خیانەتکارییەکەیان دەکێشن...، واتە: ئاگادارو خەبەرداره بەسەر کارەکەیاندا، هیچ شتێك لە نهێنی ئەوانی لێ ون نابێ، {وَكَانَ اللّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا} پەروەردگار هەمیشە ئاگاداری کردارو گوفتاریانە، چییان کردووەو چییان گوتووە لەسەریان نوسراوەو حیسابیان لەگەڵ دەکا، هیچ هیواو ئومێدێکی ڕزگاربوونیان لە چنگی سزای خودا نەبێ! هیچ تاوانبارێك لەدەستی ڕزگاری نابێ! چونکە خاوەنی هەردوو دونیایەو زاناو بەتواناو باڵا دەستی بێ ئەندازەو بێ سنوورە.

{١٠٩ هَاأَنتُمْ هَؤُلاء جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} ئەی ئەو کەسانەی دیفاع لە خائینان دەکەن و ویستتان تەبرییەیان بکەن و ڕاستییەکان هەڵبگێڕنەوە، ئەوا گریمان لەدونیادا ئەمەتان بۆ سەرچوو بەرواڵەت تاوانەکانیانتان بۆ پەردەپۆش کردن {فَمَن يُجَادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} کێ ڕۆژی قیامەت دیفاعیان لێ دەکا؟ کێ دەتوانێ بێ ئیزنی خودا شەفاعەتیان بۆ بکا؟ کێ ڕۆژی قیامەت دەبێتە داکۆکیکەرو پارێزەریان ئەوکاتەی کە دادوەر خودای زاناو داناو خەبەرداره بە کردارو

گوفتاریان؟ {أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً} کێ زاتی ئەوە دەکا ببێتە محامی ئەوان و بەرگرییان لێ بکا؟؟

{[١١٠] وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا} کەسێك تاوانێکی کرد زیانی بەکەسێك گەیاند؛ دزی لێ کرد لێی دا، پاش ملە بەخراپە باسی کرد {أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ} یان تاوانێکی کرد زیانی بەخۆی گەیاندو ستەمی لەخودی خۆی کرد، وەکوو ئەوە سوێنی بەدرۆی خوارد، {ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّهَ} دوایی پەشیمان ببێتەوەو تۆبە بکاو داوای لێخۆشبوون لەخودا بکا {يَجِدِ اللّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا} دەبینێ خودا لە گوناهەکانی خۆش دەبێ، بە بەزەیی و بەرەحمەتی خۆی عەیب و لەکەکانی دادەپۆشێ؛ ئەمەش لەرووی فەضل و ئیحسانی بێ شماری ئەوە نەك واجب بێ لەسەری.

{[١١١] وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ} هەرکەسێ تاوان بکا بەکارو پیشەی خۆیی و بیەوێ لەم رێگەیەوە سوودو قازانج بکا ئەوا تاوانەکەی بارە بەسەر خۆیەوەو زیانی بۆ خودی خۆیەتی و هیچ سوودو قازانجێکی لێ وەگیر ناکەوێ، لەدونیاو قیامەتدا پێی زەرەرمەند دەبێ، {وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا} هەمیشە پەروەردگار زاناو ئاگادارە، بەزانیاری فراوانی شەریعەتی بۆ ئادەمیزادان داناوە، یاساو سنووری بۆ دیاری کردوون، پێی راگەیاندوون کە تێپەڕبوون لەو سنوورەو لادان لەو شەریعەتە زیانیان پێ دەگەیەنێ {حَكِيمًا} دانایە بەو حیکمەت و داناییەی سزای شیاوی داناوە بۆ ئەوانەی سنوور بەزێنی دەکەن،

{[١١٢] وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا} لە تاوانی گەورەیە کە ئادەمیزاد بە ئەنقەست یان بە هەڵە تاوانێك بکا، ئەمجار کابرایەکی بێ خەتا پێوەبکاو تاوانەکە بخاتە ملی ئەوو، کەسێك هەڵوێستی ئاوا بنوێنێ {فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا} ئەوە بێگومان دوو تاوانی ئەنجامداوە تاوانی خودی تاوانەکەو تاوانی بوختان و خستنە ملی یەکێکی بێ تاوان و بێ ئاگا!

{[١١٣] وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ} ئەگەر خودا بە رەحمەتی خۆی چاودێری تۆی نەکردایە، ئەی موحەممەد! بەوە کە نیگای بۆ ناردی و نهێنی پیلانەکەیانی بۆ ئاشکرا کردی، حەقیقەتی رووداوەکەی تێگەیاندی {لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مُّنْهُمْ أَن يُضِلُّوكَ} ئەوە کۆمەڵێك لە هۆزی بەنو ظوفەر (خزم و کەسوکاری طوعمە) دەیانویست لە دادگایی کردن بەحەق لات بدەن و رێگای دادپەروەریت لێ هەوون بکەن، لەکاتێکدا دەیانزانی تاوانبار طوعمەیەو کابرای جوولەکە نییە.

{وَمَا يُضِلُّونَ إِلاُّ أَنفُسَهُمْ} ئەوانە لە حەقیقەتدا بەوە کە لەرێگای حەق لایانداوە تەنها خۆیان گومڕا دەکەن و سەر لەخۆیان دەشێوێنن و ماڵی خۆیان وێران دەکەن، خۆیان تووشی تۆڵەو سزای دونیاو قیامەت دەبن و خودا لەخۆیان دەرەنجێنن! {وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيْءٍ} زیانیان بەتۆ نەدەگەیاند چونکە تۆ کە بڕیارت دەدا بەگوێرەی ظاهیری حاڵ و شایەتیدانی خزمەکانی طوعمە حوکمت دەردەکرد، بەخەیاڵتدا نەدەهات کە رووداوەکە بە پێچەوانەوەیە، واقیع شتێکی ترە! {وَأَنزَلَ اللّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ} پەروەردگار قورئانی بۆ ناردووی حیکمەت و نهێنی شەریعەتی ئیسلامی تێگەیاندووی، قورئان و شەریعەتی فێرکردووی {وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ} حەقیقەت و راستی خستۆتە دڵتەوە کە لەوەوپێش پێی ئاشنا نەبووی،

{وَكَانَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا} فەضل و بەخششی خودا بەسەر تۆوە زۆرو گەورەو هەمە چەشنەیە، کردویتی بە پێغەمبەرو ناردویتی بۆ سەر گشت ئادەمیزادان، کۆتایی پێغەمبەرانی و هیچ پێغەمبەر نابن لەدوای تۆ، رۆژی قیامەت دەبێتە شایەد بەسەریانەوە، لە خراپەکاری مەردوومان دەتپارێزێ، ئوممەتەکەت گەلێکی مامناوەندی و میانەرەوە، چەندەها پلەو پایەی جۆراو جۆری تری پێ بەخشیوی؟!

{[١١٤] لاَّ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ} ئەم ئایەتە دەربارەی چپە چپی شەوانەی خزم و کەسوکاری طوعمەی کوڕی ئوبەیریق هاتۆتە خوارێ، کە پیلانیان دارشت و بە نهێنی و سرتە سرت قسەی خۆیان کرد بەیەك و ویستیان طوعمە رزگار بکەن و زرێ دزینەکەی بخەنە ئەستۆی کابرای جوولەکە، دیارە چپە چپەکەیان بۆ کاری خێر نەبووە ئیتر لێرەدا پەروەردگار حوکمی قسەی سرتە سرت دیاری دەکاو دەفەرموێ: قسە کردنی ئادەمیزادو چپەچپ کردنیان خێرو قازانجی تێدا نیەو زۆربەی کات سرتە سرتەکانیان بێ خێرو بێرن سوودو قازانجی دونیاو قیامەتیان لێ دەست ناکەوێ، مەگەر لە سێ شتدا نەبێ.

١- {إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ} کەسێك بە ئەسپایی و چپە بە کەسێك بڵێ فلان کەس نەبووەو پێویستی بە یارمەتی بەدەن، ئەمە ئەگەر بە نهێنی بێ باشترە، چونکە لە روپامایی و خۆڕانواندن دوورە، هەیە بەڵکوو یارمەتی بدەن، ئەمە ئەگەر بە نهێنی بێ

٢- {أَوْ مَعْرُوفٍ} یان فەرمان بە چاکە بکا لە شوێنێك بە چپە نەبێ کارەکەی سەرناگرێ، یان وەکوو پەنادانی ستەم لێ

کراوو هەڵاتوو لە دەستی ستەمکارو ئەو جۆرە شتانە واتە: هەر چپەیەك سوودی گشتی تێدا بێ شەرع بە کاری باشی دابنێ، وشەی (معروف) وشەیەکی گشتیە هەموو کارێکی خێر دەگرێتەوە.

٣- ﴿أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾ یان وتو وێژی نێوان دوو کەس دوو کۆمەڵ کە ناکۆکیانە، بە چپە وتو وێژی ئەسپاییو پەنامەکی نەبێ نەتوانێ رێکیان بخاتەوە.

﴿وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتَغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ کەسێك بەمەبەستی رازی کردنی خوداو فەرمانبەرداری فەرمانەکانیو بە هیوای پاداشی کردەوەکانی لای یەزدانی مەزن بەو جۆرە رەفتار بکا! ئەوە با دڵنیا بێ کە خودا پاداشی زۆرو هەمە جۆرو فراوانو باشی دەداتێ!

﴿١١٥ وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى﴾ کەسێك دوژمنایەتی پێغەمبەر بکاو پێچەوانەی ئەو رێبازو شەریعەتەی ئیسلام هێناویەتی رەفتار بکا، دوای ئەوەی کە رێگای راستی پیشان دراو شارەزای ئایینی ئیسلام بوو، ئەمجار پەشیمان ببێتەوەو لە ئایین هەڵگەڕێتەوە وەکوو (طوعمەی کوڕی ئوبەیریق) کردی، دژایەتی پێغەمبەرو کۆمەڵی موسوڵمانان بکا، پیلان دابرێژێو کۆمەڵو گرۆهی دژ بە ئیسلام پێکەوە بنێ، لە کۆمەڵی موسوڵمانان جودابێتەوە، بۆخۆی بە ئیختیاری خۆی ئەم هەڵوێستانە وەربگرێو رەچاوی ئەم کردەوانە بکا، ئەوە ﴿وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى﴾ شوێن بەرنامەو رێبازی ناموسوڵمانان بکەوێ ئەوە دەست بە کاری دەکەین لە کارەکەیداو دەسەڵاتو توانای ئەنجام دانی پێ دەدەین. بۆ زێدە گومڕا بوون رێبازی چەوتی لەلا خۆشەویست دەکەین ئەمجار بەرەڵلای دەکەین لە زەلکاوی گومڕا بووندا بۆخۆی هەنگاوی کوێرانە هەڵێنێو سەری لێ بشێوێو نەزانێ چی دەکا!!! وێڕای ئەوەش ﴿وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا﴾ رۆژی قیامەت فڕێی دەدەینە ناو دۆزەخەوەو ئەو شوێنە ناخۆشەی بۆ دەکەین بە جێگای حەوانەوەو خانووی هەتا هەتایی، بەڕاستی ئەمەش خراپترین سەرەنجامو ئاکامە کە تووشی دەبێو بۆخۆی بە ویستی خۆیو بە دەستی خۆی بۆخۆی خوڵقاندووەو کەسیش حەسوودی پێ نایا.

﴿١١٦ إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ﴾ دڵنیابن خودا خۆش نابێ کە هاوبەشی بۆ دابنرێ، کەسێك شەریك بۆ خودا دابنێ خودا لێی خۆش نابێ، واتە: کەسێك بەبێ تۆبە کردن لەسەر ئەو

﴿لَّا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ اللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّن دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

گوناهە بمرێ، رەحمەتو لێخۆشبوونی خودا نایگرێتەوە، بەڵام ﴿وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء﴾ پەروەردگار ئەگەر مەیلی لێ بێ لە تاوانەکانی تر خۆش دەبێ — کەسێك تاوانی جگە لە شیرك —ی لێ روودابێ ئەوە دەکەوێتە بەر ویستو ئارەزووی خودا ئارەزووی لێ بوو لێی خۆش دەبێ ئارەزووی لێ نەبوو لێی خۆش نابێ.

﴿وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا﴾ کەسێك هاوبەشی بۆ خودا بە رەوا ببینێ ئەوە رێگای راستی لێ گوم بووە، زۆر لە حەقو راستی دوور کەوتۆتەوە، کەوتۆتە زەلکاوی گومڕاییەوە، رۆشنایی لێ وون بووە، خۆی بە فەتارەت داوە خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بووە، خۆشبەختیو کامەرانی هەردوو جیهانی لە کیس چووە.

﴿١١٧ إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثًا﴾ ئەوانە کە تاعەت دەکەن، کە داوای ئەنجامدانی کارێك دەکەن، یان هاوار دەکەن، روو ناکەنە خودای باڵا دەستو بە تواناو دەسەڵات! بەڵکوو روو دەکەنە گۆڕی مردووێك کە تازە دەسەڵاتی زەرەرو زیانی

هیچی نەماوە! یان پەنا دەبەنە بەر بتە مێینەی وەکوو (لات)و (عوزا)و (مەنات)و ئەم جۆرە بتانە.

{وَإِن يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَانًا مَّرِيدًا} ئەوانە عیبادەتو پەرستش ئەنجام نادەن بۆ کەس جگە لە شەیتانێکی بەد رەفتارو راهاتوو لەسەر لەخشتەبردنی ئادەمیزادان. کە ئەو ماکی هەموو شەیتانەکانەو سەرچاوەی هەموو خراپەو خراپەکاریەکە، ئەو وا لە ئادەمیزادان دەکا بتپەرستی بکەن، فریشتەکان بە خودا بزانن! کەوابوو: لە حەقیقەتدا ئەو خەڵکە شەیتان دەپەرستنو فەرمانبەرداری ئەوون، ئەو شەیتانەی {[١١٨] لَعَنَهُ اللّهُ} خودا نەفرینی لێ کردووەو لە رەحمەتو بەزەیی خۆی دووری خستۆتەوە، {وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا} وتی: پەیمان بێ لە بەندەکانت بەشی خۆم دابڕێمو هەڵیان خەڵەتێنم بیان کەمە قوتابیو ئەڵقە لە گوێی خۆم، {[١١٩] وَلأُضِلَّنَّهُمْ} پەیمان بێ دەبێ ڕێگای راستیان لێ گوم بکەم، نەهێڵم بیروباوەڕی حەق بچێتە دڵو دەروونیانەوە بە هیوای پڕوپووچو بیروباوەڕی ناراستەوە خەریکیان بکەم {وَلأُمَنِّيَنَّهُمْ} لەززەت رابواردنی دونیایان لە پێش چاو شیرین دەکەم، ڕێگای گەڕانەوەو تۆبە کردنیان لێ دەگرمو هەڵیان دەخەڵەتێنم، پێیان دەسەلمێنم کە جارێ زووەو وەختی تۆبە کردنیان نەهاتووە، تا لە کیسیان دەدەمو دەیانگەیەنمە حاڵەتی غەرغەرەو ئەو کاتەی کە دەرگای تۆبەیان لێ دەبەسترێ.

{وَلآمُرَنَّهُمْ} فەرمانیان پێ دەکەم بە گومڕا بوون {فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الأَنْعَامِ} وایان لێ دەکەم دەبێ ماڵیاتو ئاژەڵی خۆیان نیشانەدار بکەنو تایبەتیان بکەن بۆ نەزرو قوربانی بتەکانیان.

{وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّهِ} فەرمانیان پێ دەکەم کە دروستکراوی خودا بگۆڕن، ئاژەڵیان بخەسێنن جەستەی خۆیان بکوتن بەتایبەتی دەستو پەلو دەمو چاویان کە جۆرەها وێنەو نیشانەی لێ دروست دەکەن بەهۆی کوتانەوە، دیارە ئەمەش گۆڕانکارییە لە دروست کراوانی خوداداو کارێکی حەرامە!

{وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّن دُونِ اللّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا} کەسێک شەیتان بکاتە وەلیو گەورەو خۆشەویستی خۆی، بە پێشەنگو رابەری خۆی بزانێو شوێنی بکەوێ، بێگومان خەسارەتمەندی دونیاو قیامەتە، لە هەموو حاڵێکدا بەدبەختو ماڵ وێرانە، {[١٢٠] يَعِدُهُمْ} بەڵێنی پڕوپووچو بێ بناخە دەدا بە پەیڕەوانی خۆی، بە شتی درۆو بێ بناخە هیواداریان دەکا! پێیان دەڵێ: ئەگەر لە ماڵو دارایی خۆتان ببەخشن هەژار دەکەون، ئەگەر بەرۆژو بن نەخۆش دەبن، پێیان دەڵێ: نوێژ کردن، خوداپەرستی دواکەوتوویییە!! {وَيُمَنِّيهِمْ} لە هەمان کاتدا هیواداریان دەکا بە شتی پڕوپووچ، پێیان دەڵێ: قومار بکەن دەوڵەمەند دەبن، دزی بکەن، تەرازووبازی بکەن، دەستی ئەمو ئەو ببڕن ماڵو دارایی کۆدەکەنەوە خۆشبەختی دونیاو قیامەت بەدەست دێنن، {وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُورًا} شەیتان جگە لە هەڵفریواندن چ بەڵێنێك نادا بە شوێنکەوتووانی خۆی، هەرچی پێیان دەڵێ: پێچەوانەیە، قازانجو سوودیان لەبڕێ شتدا بۆ دیاری دەکا کە ئەو شتانە پڕن لە ئێشو ئازارو زیان؛ زیناکەر، قومارکەر، عەرەق خۆر، کە پێی وایە لەززەت دەبینێ لە کارەکەی لە حەقیقەتدا لەزەتێکی کاتییەو بە شوێن ئەو خۆشییە کاتییەدا ئازارو ئێشو زیانی هەمیشەیی بۆ پەیدا دەبێ سەرەنجامی خراپو ماڵوێرانی لە دونیادا وێڕای سزای بە ئێشی قیامەتیان کە خودا نەبێ کەس نازانێ چۆنەو چەندە!!

{[١٢١] أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا} بەڵێ ئەوانە ئاوا بە وادەو بەڵێنی شەیتان هەڵخەڵەتان، خانەی دواییو شوێنی مانەوەی هەتاهەتاییان ئاگری دۆزەخە، هیچ شتێك نیە ئەوان لەو سزا بە ئێشە رزگار بکا، کەسیان دەست ناکەوێ لەو ئاگرە بیانپارێزێ، {[١٢٢] وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} ئەوانەی بڕوایان بە خوداو بە پێغەمبەرو بەرنامەی خوداو بە رۆژی قیامەت هێناوەو پابەندی فەرمانو نەهی پەروەردگارن، رازین بە قەزاو قەدەری خودا، وێڕای ئەو بڕوا تۆکمەیەیان کردارو گوفتاریشیان باشە، خێرخوازو خێرۆمەندنو چاکەخوازو فەرمانبەردارن، چییان لێ یاساغ کراوە توخنی ناکەون لێی دوورە پەرێزن {سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا} ئەوانە خودا دەیانخاتە ناو چەند باخو باخاتێکی رازاوەو دڵگیر کە بە ژێر دارەکانیاندا جۆگەو جۆباری روونو رەوان دەکشێن، ئەوانە بە ئارەزووی خۆیان بەناو ئەو باخانەدا دەگەڕێن، لە کوێیان بوێ لەوێ هەوار هەڵ دەدەن، مانەوەیان لەو بەهەشتەدا هەتا هەتاییەو بەردەوام تێیدا دەمێننەوە {وَعْدَ اللّهِ حَقًّا} ئەوە بەڵێنو وادەی خودایە، بەڵێنو وادەی خودا هەرگیز پێچەوانە نایەتە دیو چۆنی وادە داوە ئاوا دێتە دی {وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ

اللَّهِ قِيلاً} کێ لە خودا ڕاست بەڵێن ترە؟! کێ وەکوو خودا وادە دروستو کارسازە؟! بێگومان کەس هێندەی خودا بەڵێن دروستو وادە دروست نیە،

[١٢٣] {لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ} پاداشو چوونە ناو بەهەشتو بەختەوەری دونیاو قیامەت بە گوێری پێ خۆش بوونو هیواو ئاواتی ئێوە نیە، {وَلاَ أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ} بە گوێرەی هیواو ئاواتی جوولەکەو مەسیحییەکانیش نیە، بەم جۆرە ئەو قاعیدە توکمە نەگۆڕەی ئیسلام دووپات دەکاتەوە، پاداشو خۆشبەختی دوارۆژ بە گوێرەی هیواو ئارەزووی ئێوە نیە، پاداشو چوونە ناو بەهەشت بە گوێرەی بنەمایەکی دامەزراوو قانونو یاسایەکی نەگۆڕ پەیڕەو دەکرێ، قانونو یاسایەك هەموو گەلو نەتەوەیەك لەبەرامبەریدا یەکسانن لەو یاسایەدا، کەس خزمی خودا نیە، بەڵکوو هەموو کەسێك بەندەی خودایە، کێ زیاتر بەندایەتی بکا، ئەوە ڕێزی زیاترە، {مَن يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ} هەرکەسێك خراپەیەك بکا تۆڵەی لێ دەستێندرێتەوە، چونکە سزا بە گوێرەی دابو نەریتی خودایی ئاکامێکی سروشتییە بۆ کردەوە لە سۆنگەی کردارەوە پەیدا دەبێ، جا کەسێك خراپە بکاو شیاوی سزا بێ {وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللّهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا} جگە لە خودا کەسی تر نیە بتوانێ ئەو سزایەی لەسەر لاباو لێی خۆش بێ، کەس نیە یارمەتی بداو لەو سزایە ڕزگاری بکا، [١٢٤] {وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتَ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى} کەسێك کردەوەی چاك بکاو دڵو دەروونی خۆی باش بکا، جا ئەو کەسە نێرینە بێ یان مێینە بێ، بەڵام بەمەرجێك {وَهُوَ مُؤْمِنٌ} ئەو خاوەن کردەوەیە خاوەن بیرو باوەڕبێ، موسوڵمانی ڕاستاڵ بێ، {فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا} ئەوانە دەخرێنە ناو بەهەشتەوەو پاداشی خۆیان دەدرێتەوە بەبێ ئەوەی بە ئەندازەی ئەو خاڵە چاڵە بچکۆلەیەی کەوا لەسەر ناوکی دەنکە خورما هەیە ستەمیان لێ بکرێ لێیان کەمبکرێتەوە!

واتە: کەمترین شت لەپاداشیان کەم ناکرێتەوە [١٢٥] {وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا} کێ ئایینو بیرو باوەڕی جوانترو ڕاسترە؟ {مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله} لەو کەسە کە بەتەواوی ڕووی لەخودابێ دڵو دەروونی جگە لە خۆشەویستی خوداو ئایینی خودا هیچی تری تێدانەبێ، جگە لەخودا داوای نزا لەکەسی تر نەکا، جگە لەخودا کەسی تر بەشیاوی خودایەتی نەزانێ، {وَهُوَ مُحْسِنٌ} کردار چاكو گوفتار ڕاستو شیرین ڕەفتاربێ، لەخراپەو خراپەکاری دووربێ! ڕەفتارو ڕەوشتی قورئانی بێ

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا (١٢٢) لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَن يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (١٢٣) وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا (١٢٤) وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا (١٢٥) وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا (١٢٦) وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَن تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا (١٢٧)

{وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا} پەیڕەوی ئایینی پاكو پیرۆزی ئیبراهیم (عَلَيْهِ السَّلام) بکا کە بناغەی ئایینی ئیسلامەو ئایینێکی میانڕەوو دوور لەهاوەڵ دیاریکردن بۆ خودایە {وَاتَّخَذَ اللّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً} پەروەردگار ئیبراهیمی هەڵبژاردووە ڕێزو پلەو پایەیەکی داوەتێ دەشوبهێ بە خۆشەویستی دۆست بۆ دۆست!! جا کەسێك ئەوەندە لای خودا ڕێزدار بێ، ئەوەندە نزیكو خۆشەویست بێ، خودا کردبێتی بە دۆستی خۆی شیاوی ئەوەیە کە ئایینەکەی پەیڕەو بکرێو شوێن ڕێبازی بکەون، [١٢٦] {وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَانَ اللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا} هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە موڵکی خودایە، وەهەموو کەسێ، لەهەرکوێیە بێ، وەکوو لە ئایەتێکی تردا دەفەرموێ: هەر پلەو پایەیەکی هەبێ بەندەو دروستکراوی خودایە، هەر خودا بۆ خۆی کارگێڕو هەڵسوڕێنەری هەموو بوونەوەرە، هەرچی بڕیاربدا جێبەجێ دەکرێو کەس نییە بەرگری بکا، کەس نییە بتوانێ حوکمی ئەو، بڕیاری ئەو، پووچەڵ

بكاتەوە؛ {[١٢٧] وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاء} ئەی پێغەمبەر! داوای فەتوات لێ دەكەن دەربارەی ئافرەتان‌و مافی گشتیان، مافی ژن‌و مێردایەتییان، مافی دارایی‌و مافی رەفتار كردن لەگەڵیانداو بە یەكسانی‌و بەیەك چاو لە كاروبارەكاندا تەماشا بكرێن لەگەڵ پیاواندا، یەكسانی كردن لەگەڵیاندا لە هەڵس‌و كەوت‌و پێكەوە ژیان‌و چارەسەری‌و لێك زویر بوون‌و كێشەو سەرپێچی ئافرەت‌و ئەم جۆرە شتانە {قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ} بڵێ: خودا فەتواتان بۆ دەدا، ئەم بابەتانەتان بۆ روون دەكاتەوە، بڕیاری راست‌و دروستتان لە بارەی ئافرەتەوە بۆ دیاری دەكا! هەروەها {وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاء الَّلاتِي لاَ تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ} لەم قورئانەی كە بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە حوكم‌و بڕیاری تریشتان فێر دەكەین‌و رێگای راستتان بۆ روون دەكەینەوە، دەربارەی ئەو ئافرەتە هەتیو چەتیوانەی كە ئێوە میراتی دیاری كراوی خۆیان پی نادەن، ئەو بەشە میراتەی كە بۆیان دیاری كراوە، ئێوە جڵەوگیریان لێ دەكەن‌و نایان دەنێ، مافی شوو كردنی بە ئارەزووی خۆیان لێ قەدەغە دەكەن‌و ناهێڵن بە ویست‌و خواهیشتی خۆیان شوو بكەن!

{وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ} دەتانەوێ ئەگەر جوان بن ماڵیان هەبێ مارەیان بكەن، ئەگەر ناشیرین بوون خۆتان مارەیان نەكەن‌و لەبەر خاتری ماڵەكەیان بە شووشیان نەدەن!!

{وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ} هەروەها لەم قورئانەی بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە حوكم‌و بڕیاری حەق‌و راستتان بۆ دیاری دەكا دەربارەی ئەو منداڵە بێ دەسەڵاتانەی كە مافی خۆیان لە میرات نادەنێ كە لە ئایەتی {يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ...} دا بۆیان دیاری كراوە!

{وَأَن تَقُومُواْ لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ} هەروەها پەروەردگار فەتواتان بۆ دەداو حوكم‌و بڕیاری حەق‌و راستتان بۆ دەردەكا، كە هەڵس‌و كەوتتان لەگەڵ هەتیواندا داد ئامێز بێ، گرنگییەكی تەواو بدەن بە سەرپەرشتی كردنیان‌و بە شێوەیەكی رێك‌و پێك‌و دادپەروەرانەو دڵسۆزانە بەخێویان بكەن‌و پێیان بگەیەنن...

{وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا} هەر كردەوەیەكی خێر ئامێز بكەن كەم بێ یان زۆر بێ — بە گوێرەی حوكم‌و یاسای خودا بێ، ئەوە پەروەردگار ئاگای لێیەتی‌و پێی دەزانێ‌و باشترین پاداشیان لەسەر ئەوە دەداتەوە، {[١٢٨] وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا} ئەگەر ژنێك لەوە ترسا كە مێردەكەی نەیەوێ وازی لێ بێنێ‌و لە دڵی مێردەكەیدا شیرین نەبێ، یان ترسا لەوە كە پشتی تێ بكاو رووی لێ وەرگێڕێ‌و خۆی لێ بدزێتەوە! ترسانەكەشی بە خۆڕایی نەبوو، بەڵكوو لە ئاكامی هەڵس‌و كەوت‌و نیشانەو بەڵگەی حاشا هەڵنەگر پەیدا بوو بوو؛

{فَلاَ جُنَاْحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا} هیچ خراپەیەكیان لەسەر نیە كە لەنێوان خۆیاندا رێك كەون بەم جۆرە ژنەكە دەست لەهەندێ مافی خۆی كە لەسەر مێردەكەیەتی هەڵبگرێ‌و لە لانەی ژن‌و مێردایەتیدا بەڕێز لێگیراوی بمێنێتەوە.

{وَالصُّلْحُ خَيْرٌ} واتە: صوڵح كردنیان بەم جۆرە ژن كە لەهەندێ مافی خۆی دەست هەڵبگرێ‌و پیاوەكەش ئەوەی لێ قەبووڵ بكا ئەوە باشترە لەدەست لێبەردانیان، رێككەوتنەوەیان چاكترە، لە لێك جیابوونەوەو تەڵاقدان، یان رێكەوتن‌و پێكەوە ژیان بە تەبایی باشترە لە ناشیزەبوون‌و پشت لێكردنیان، {وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ} دەروونی ئادەمیزاد چرووكی‌و رژدی پیسكەیی تێدا چێنراوە، واتە: سرووشتی ئادەمیزاد وا دروستكراوە حەزی لە ماڵ‌و دارایی‌و كۆكردنەوەیەتی ماڵ خۆشەویست‌و رژدو چرووكە؛ كەواتە: ئەگەر ژنەكە دەست هەڵگرێ لەهەندێ لەو ماڵ‌و داراییەی لەسەر مێردەكەیەتی ئەوە دڵی نەرم دەبێ‌و واز لە تەڵاقدانی دەهێنێ لەبەر خاتری ماڵەكە، {وَإِن تُحْسِنُواْ وَتَتَّقُواْ} ئەگەر بەشێوەیەكی چاك‌و رێك‌و پێك لەگەڵ ژنەكانتاندا ژیان بەسەربەرن، وێڕای ئەوەی كە ناخۆشیشتان بوێن لەگەڵیاندا هەڵبكەن‌و خۆڕاگربن لەبەرامبەر حەزو ئارەزووی خۆتاندا، مافی هاوسەری‌و پێكەوە ژیانتان لەبەرچاو بێ، چاوپۆشی لەهەندێ كەم‌و كوڕی یەكتری بكەن‌و هەوڵبدەن بەكامەرانی ژیان بەسەربەرن، خۆبپارێزن لە ناچێزەبوون‌و پشت تێكردن‌و هەرشتێك كە سەربكێشێ بۆ ژیان پێكەیاندن‌و كێشەو دووبەرەكی!!

{فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا} بێگومان خودا بەو چاكەو ئیحسانەی كە لەگەڵ خێزانەكانتاندا دەیكەن ئاگادارو زانایە، هیچی لێ گووم نابێ‌و پاداشی باشتان دەداتەوە!

{[١٢٩] وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ} ناتوانن كە عەدالەتی تەواو لەهەموو روویەكەوە ئەنجام بدەن لەنێوان ژنەكانتاندا، تەنانەت ئەگەر سووریشبن لەسەر ئەنجامدانی هەر ناتوانن. چونكە عەدالەتكاری لەگەڵ خێزاندا شتی مادی‌و نامادی دەگرێتەوە، لەشتە مادییەكاندا دەتوانێ بە

عەدالەت لەگەڵیاندا هەڵسوکەوت بکاو وەکوو مانەوەی شەو لەلایان و بژێوو پۆشاك و ئەمجۆرە شتانە! بەڵام لەشتە نامادییەکانی وەکوو خۆشەویستی دڵ و مەیل پێدان و ئەمجۆرە شتانە کە پەیوەندییان بە هەستی دەروونییەوە هەیە ئەوا عەدالەتکاری تێیاندا مەحاڵە و ناتوانێ ئەنجامی بدا!

{فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ} مەیل و سۆزی خۆتان بەتەواوی مەدەن بە ژنە خۆشەویستەکەو ژنەکەی تر پاشگوێ بخەی بەهیچ شێوەیەك مافی ژن و خێزانێتی نەدرێتێ و {فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ} لای خۆتان بیهێڵنەوە وەکوو (معلق)، نە بەرەڵڵاکراو نە تەڵاقدراوبێ بۆخۆی بچێ شوو بکاتەوە، نە لەلای مێردەکەشی مافی خێزانێتی بدرێتێ، واتە: لەرووی دەروونییەوە کە ئەتان توانی بەیەکسانی لەگەڵیاندا بجووڵێنەوە لەرووی شتەکانی ترەوە بەگوێرەی توانا ستەمیان لێ مەکەن، بەڵکوو لەبارەی لەلا نوستن و لەگەڵ رابواردن و هەڵس و کەوتی جوان لەگەڵدا کردن دەبێ رازییان بکەن و مافیان بپارێزن.

{وَإِن تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا} ئەگەر ئێوە کاروباری خۆتان رێك بخەن و بە عەدالەت هەڵسوکەوت لەگەڵ ژنەکانتان بکەن و واز لە ستەم و ستەمکاری بێنن، تەقواکار و خۆپارێز بن لەهەمموو ئیش و کارێکتاندا {فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا} ئەوە بێگومان خودا لەهەمموو مەیل کردن و ستەمێك کە لەوەپێش لە ژنەکانتان کردووە خۆش دەبێ، داب و نەریتی خودا هەمیشە ئەوەیە: کە لێخۆشبوونی هەیە بۆ هەڵەکاران و رەحمەت و بەزەیی هەیە بۆ تۆبەکاران ئەوانەی لەدوای تاوان کردن پەشیمان دەبنەوە.

{[١٣٠] وَإِن يَتَفَرَّقَا} ئەگەر لێك جیابوونەوە، نە ئافرەتەکە وازی لەبرێ ماڵ و دارایی خۆی هێنا نە پیاوەکەش لە هەڵوێستی خۆی ژێوان بووەوە کار گەیشتە ئەوەی دەست لێك بەردەن ئەوە دڵنیا بن هیچ لایان پەکی ناکەوێ بەڵکوو {يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِ} پەروەردگار هەر یەکەیان لەوی تریان بێ ئاتاج دەکا، بە لوطف و کەرەمی خۆی بۆ پیاوەکە ئافرەتێکی باشتر دەرەخسێنێ، بۆ ژنەکەش مێردێکی چاکتر پەیدا دەبێ، لەبارەی بژێوو ماڵ و داراییشەوە خودا هەردوو لایان بێ ئیحتاج دەکا!

{وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا} پەروەردگار رزق و رۆزی دەری هەمموو گیانلەبەرێکە گەنجینەی فراوانەو هەرگیز کۆتایی نایە. دانایە لە ئیش و کارەکانیدا، لەهەمموو روویەکەوە

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَن تَسْتَطِيعُوا أَن تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِن تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ وَإِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِندَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

لەبارەی دروست کردن و دەست رەنگێنی و شەریعەت دانان و هەڵسوراندنی بوونەوەر و پاداش دانەوەو تۆڵە سەندنەوە.

{[١٣١] وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ} هەر بۆ خودایە موڵك و دارایی و سەڵتەنەتی ئاسمانەکان و زەوی هەر خودا خۆی حاکم و هەڵسوڕێنەری کاروبارە تێیاندا، هەرچی تێیاندا هەیە لە رووی موڵکایەتی و خولقاندن و هێنانەدی و هەڵسوڕان و بەندایەتی کردنی بەندەکان هەر بۆ خودایە! فەرمانڕەوایەکی رەهاو باڵادەستی هەیە!

{وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ} بێگومان فەرمانمان بە خاوەن نامەکان (جوولەکەو مەسیحی و گەلانی تریش) کردووە، هەروەها فەرمانمان بە ئێوەش کردووە؛ کە {أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ} بەندایەتی خودا بکەن و کار بە بەرنامەی خودا بکەن! هەمیشە هەوڵی چەسپاندنی بدەن و بیکەنە یاساو پرۆگرامی خۆتان، بۆ ئەوەی بەختەوەری دونیاو قیامەت بن، خۆ {وَإِن تَكْفُرُوا} ئەگەر سەرپێچی فەرمانی یەزدان بکەن و کافر بن {فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي

الْأَرْضِ} ئەوە بێگومان بۆ خودایە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە، چی لە بوونەوەردایە موڵكو سامانی خودایە، بۆخۆی خاوەنیانە، کافر بوونو یاخی بوونتان چ زیانێك بە خودایەتیو باڵا دەستی ئەو ناگەیەنێ، هەروەکوو چۆن سوپاسگوزاریو خوداپەرستیتان چ لە خودایەتی ئەو زیاد ناکا! کە فەرمانیشی پێ کردوون سوپاس گوزاری بنو بەندایەتی بکەن، ئەوە لەبەر سۆزو رەحمەتی بێ پایانیەتی!.

{وَكَانَ اللّهُ غَنِيًّا} خودا لە زاتی خۆیدا بێ ئاتاجە لە دروست کراوانی خۆیو پێویستی بە هیچ کەس نیەو بێ ئیحتیاجە لە عیبادەت کردنیان {حَمِيدًا} شیاو لایەقو موستەحەقی سوپاسو رێزلێنانە چونکە زاتێکی پاكو بێ خەوشە، صیفاتی تەواو بێ نەقصن بەخششو نیعمەتی زۆرن، تەنانەت ئەگەر کەسیش بەندایەتی بۆ نەکا ئەوە لە خوایەتی کەم نابێتەوە، واتە: خودا پێویستی بە تاعەتو شوکرو سوپاسی ئێوە نیە بۆ ئەوەی خودایەتی خۆی پێ تەواو بکا! {[١٣٢] وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ} هەر بۆ خودایە چی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە لە بارەی دروست کردنو خولقاندنو خاوەنیەتییەوە، بە ئارەزووی خۆی چۆنی بوێ، ئاوا هەڵیان دەسوڕێنێ، بە دییان دێنێو دەیانفەوتێنێ، دەیانژێنێو دەیانمرێنێ {وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً} بەسە کە خودا بۆخۆی سەرپەرشتیارو پارێزگار بێ بۆ کاروباری بەندەکانیو رزقو رۆژی هەموو کاروبارێکی تریان لە ئەستۆ گرتبێ!!

{[١٣٣] إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ} ئەی ئادەمیزاد! ئەگەر خودا بیەوێ بتانفەوتێنێو لە بێختان دەربێنێ تاقمو کۆمەڵێکی تر لە ئادەمیزاد بێنێتە کایەوە دەیکاو کەس نیە بیێتە لەمپەرو نەهێڵێ ئەو کارە ئەنجام بدا، چونکە هەموو شتێك لە ئاسمانو زەویدا لە ژێر دەسەڵاتی ئەودایەو لە چوارچێوەی دەسەڵاتی دەرناچێ {وَكَانَ اللّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا} پەروەردگار لەسەر ئەو لە ناو بردنو بەدیهێنانە ئەو پەڕی دەسەڵاتی هەیەو هیچ هێزێك نیە بتوانی بەرەنگاری بکا!! بەڵام کە نایکا ئەوە لەبەر ئەوەیە: کە ئیرادەی نەکردووە.

{[١٣٤] مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا} هەرکەسێك لە ئێوە لە رێگەی هەوڵدانو کۆششو جیهادەوە بیەوێ دەستکەوتی جیهانی دەست کەوێ، ماڵو نیعمەتو پلەو پایەی دونیای بەدەست دێنێ! ئەوە {فَعِندَ اللّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ} پاداشی باشی دونیاو قیامەت لای خودایە، پەروەردگار هێزو هەستو عەقڵو شارەزایی ئەوەی داوە پێتان کە ئەگەر بەکاریان بێنن دەتوانن هەموو پاداشەکان دەستەبەر بکەن، هەر بە پاداشی دونیای بێ بەقا رازای نەبن، {وَكَانَ اللّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا} پەروەردگار هەمیشە قسەو گفتوگۆی بەندەکانی بیستووەو دەبیسێ، بیناو زاناو ئاگادارە بە هەموو مەبەستو کردەوەیەکیان.

{[١٣٥] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە! زیادە رەویو موبالەغە بکەن لە چەسپاندنی عەدالەتدا، رەوشتی دادپەروەری لەخۆتاندا رەوشتێکی سرووشتیو بنچینەیی بێ بە لێبڕاوی پابەندی بن!!

{شُهَدَاء لِلّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ} شایەتی حەقو راستی بن بۆ خودا واتە: هەوڵی چەسپاندنی حەق بدەنو مەبەستی خودا لە خۆڕازی کردنتان هەبێ، شایەتی بەڕاستی بدەن، خۆتان لە شایەتیدانی بەدرۆ بپارێزن، لە شایەتیداندا لایەنگیری رەچاو مەکەن، شایەتی راستو بێ پێچو پەنا بدەن، با لەدژی خۆشتان بێ.

{أَوِ الْوَالِدَيْنِ} یان زیانی بۆ دایكو باوکتان هەبێ {وَالأَقْرَبِينَ} یان زیانی بۆ خزمو کەسو کارو دۆستو ئاشنا هەبێ! حەق چۆنەو رووداوەکە چۆنتان ئاگا لێیە ئاوا بیگێڕنەوە، لە شایەتیداندا جگە لەلایەنی خوداو حەق — هیچ شتێکی تر لەبەرچاو مەگرن! {إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقَيرًا فَاللّهُ أَوْلَى بِهِمَا} لە شایەتیداندا لایەنگیری دەوڵەمەند لەبەر دەوڵەمەندییەکەی مەکەن بەزەییتان بە هەژاردا لەبەر هەژاری نەیەتەوە، ئەوە حەواڵەی خودا بکەن خودا بۆ خۆی باش باش دەزانێ بەرژەوەندییان لەچیدایە!!

{فَلاَ تَتَّبِعُواْ الْهَوَى أَن تَعْدِلُواْ} شوێن هەواو هەوەس مەکەون؛ نەوەکوو لەحەق لابدەن بۆ بەتاڵ، چونکە هەرکەسێ شوێن هەواو هەوەسی بکەوێ هەڵدەخلیسکێو تووشی هەڵە دەبێ، یان با هەواو هەوەسو دەمارگیریو خۆشەویستی بۆ هەندێ کەسو رقو کینەتان لە هەندێکی تر واتان لێ نەکا عەدالەتو دادپەروەری پاشگوێ بخەن! {وَإِن تَلْوُواْ أَوْ تُعْرِضُواْ} ئەگەر بە ئەنقەست خوار بڕۆنو شایەتی بگۆڕنو درۆی تێدابکەنو لەڕاستی لابدەن، یان شایەدییەکە بشێرنەوەو نەدای نەکەنو وەکوو پێویست ئەرکی سەر شانی خۆتان ئەنجام نەدەن ئەوە {فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا} دڵنیابن خودا ئاگای لە هەڵوێستو کردارو رەفتارتانەو سزاتان دەداتەوە، ئاگادارو زانایە بەهەموو وردەکارییەکانو هیچی لێ هوون نابێ

بەهەموو نهێنیو پەنامەکییەکی شایەتییەکە دەزانێ، {[١٣٦] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! بەردەوامبن لەسەر بڕوای ڕاستتان بەخوداو بە پێغەمبەری خوداو بەو نامەیەی ناردویەتییە خوارێ بۆسەر پێغەمبەرەکەیو {وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ} هەروەها بڕواتان هەبێ بەو نامانەی کە لەپێش قورئاندا نێردراون بۆ پێغەمبەرەکانی پێشوو، پێتان وابێ کە ئەو نامانە لەخوداوە نێردراون بۆسەر پێغەمبەران.. {وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا} هەرکەسێك بڕوای بە خوا یان فریشتەکانی یان نامە نێردراوەکانی یان پێغەمبەرانی یان ڕۆژیی قیامەت نەبێ یان بڕوای بە هەندێکیان نەبێ ئەوە گومرایەو ڕێگای لێ هوون بووەو لەڕێگای حەق لایداوە، زۆر لە ڕێگای مەبەستو حەقیقەت دوور کەوتۆتەوە، کەسێك جیاوازی بخاتە نێوان نامە ئاسمانییەکانو پێغەمبەران بڕوا بەهەندێکیان بکاو بڕوا بەبڕێکیان نەکا وەکوو جوولەکەو مەسیحییەکان ئەوە بڕواکەیان بایەخی نییە!

{[١٣٧] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ} ئەو کەسانەی موسوڵمان بوونی خۆیان ڕاگەیاندا، دوایی پەشیمان بوونەوەو گەڕانەوە بۆ کوفرو گومڕایی {ثُمَّ آمَنُواْ} ئەمجار هەڵوێستیان گۆڕیو بە ڕواڵەت موسوڵمان بوونەوە {ثُمَّ كَفَرُواْ} ئەمجار هەڵگەڕانەوەو دووبارە کافر بوونەوە {ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْرًا} ئەمجار زێدەڕەوییان کرد لە گومڕاییو کافر بووندا و درێژەیان بە کافر بوونی خۆیان داو لەسەر گومڕایی مانەوە تا مردن، ئەوانە {لَّمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ} لێخۆشبوونی خودا نایانگرێتەوەو {وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً} شارەزایی ناکرێن بۆ چاکەو خێر، واتە: ئەوانە کە ئەوەندە ڕاڕابوون بە ڕواڵەت موسوڵمان بوونو بە ئاشکرا لە ئایین هەڵگەڕانەوەو زێدەڕەوی لەسەر کافر بوونو گومڕاییان لێ بیندراو سوور بوون لەسەر کافر بوونو ئامادە نەبوون بە باشی لە ئیسلام حاڵی ببنو هەوڵیان نەدا بەردەوام بن لەسەر دینداریو مانەوە لەسەر ڕێگای ڕاست! ئەوە هەرگیز لێخۆشبوونی خودایان دەست ناکەوێ، ڕەحمەتو چاکەو ڕەزامەندی پەروەردگار نایانگرێتەوە،

{[١٣٨] بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ} ئەی محمد! مزگێنی بدە بە دووڕووەکان لە هەر تاقمو کۆمەڵێك بن، هەروەها ئەوانەی کە لایەنگیری

۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلۡقِسۡطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ أَوِ ٱلۡوَٰلِدَيۡنِ وَٱلۡأَقۡرَبِينَۚ إِن يَكُنۡ غَنِيًّا أَوۡ فَقِيرٗا فَٱللَّهُ أَوۡلَىٰ بِهِمَاۖ فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلۡهَوَىٰٓ أَن تَعۡدِلُواْۚ وَإِن تَلۡوُۥٓاْ أَوۡ تُعۡرِضُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿١٣٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِن قَبۡلُۚ وَمَن يَكۡفُرۡ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعٗا ﴿١٣٩﴾ وَقَدۡ نَزَّلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ أَنۡ إِذَا سَمِعۡتُمۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكۡفَرُ بِهَا وَيُسۡتَهۡزَأُ بِهَا فَلَا تَقۡعُدُواْ مَعَهُمۡ حَتَّىٰ يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيۡرِهِۦٓۚ إِنَّكُمۡ إِذٗا مِّثۡلُهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱلۡكَٰفِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

کافرەکان دەکەن {بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا} بەوە کە ئاگری دۆزەخ ئامادەیە بۆیانو لە ناو دۆزەخدا سزای سەخت دەچێژن! ئەمجار پێناسەی دووڕووەکان دەکاو دەفەرموێ: {[١٣٩] الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ}.

ئەوانەی کافرەکان دەکەنە دۆستو برادەرو ڕاوێژ پێکراوو یارمەتیدەرو پشتو پەنا، دۆستایەتی موسوڵمانان بەڕاستی ناکەنو لە ژێر دەسەڵاتی موسوڵمانان دەردەچنو خۆیان لێ جیا دەکەنەوە، بەو هیوایەو پێیان وایە کە لە ئاکاما سەرکەوتن بۆ کافرەکان دەبێ! نازانن: کە سەرەنجام سەرکەوتن بۆ موسوڵمانانە، چونکە خودایان لەگەڵە!.

{أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ الْعِزَّةَ} ئایا ئەوانە کە دۆستایەتی کافرەکان دەکەن دەیانەوێ لای ئەوان هێزو پشتیوانی بۆ خۆیان پەیدا بکەن؟ ئەگەر بە تەما بن بەوە بەهێز بنو پشتو قووەتیان زیاد بکا، ئەوە بە هەڵە چوون {فَإِنَّ العِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعًا} هێزو تواناو پشتو قووەت لە دونیاو لە قیامەتدا هەر بۆ خودایە، هەر ئەویش هێزو تواناو پشتو پەنا دەبەخشێ، سەرکەوتن

سەرئەنجام بۆ خۆشەویستانی خودایەو ئەوان بالا دەستو زاڵ دەبن بەسەر جوولەکەو خوانەناسانی تر.. {[١٤٠] وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ} بێگومان نێردراوە بۆ ئێوە ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ئەوانەتان بە راستی موسوڵمان بوونو ئەوانەشتان مونافیقو دووڕوون — لە قورئاندا پێتان راگەیەندراوەو فەرمانتان پێ کراوە {أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكَفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا} هەرکاتێ بیستتانو زانیتانو بینیتان کە قورئانو ئایینی خودا رەت دەکرێتەوەو گاڵتەی پێ دەکرێو دەکرێتە هۆی رابواردنی کۆمەڵی خوانەناسان {فَلاَ تَقْعُدُواْ مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ} ئامادەی کۆڕو کۆبوونەوەیان مەبنو لەگەڵیاندا دامەنیشن تا دەکەونە سەر قسەو باسێکی ترو واز لە گاڵتە کردنەکە دەهێنن!

{إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ} ئێوە ئەگەر هاوبەشی دانیشتنو قسەو باسی ئەو کۆڕانەیان بکەن، ئەوا وەکوو ئەوان تاوانبارو هاوبەشی کوفرەکەیانن!! چونکە دانیشتن لەگەڵیانو گوێ راگرتن بۆ گاڵتە کردنەکەیان نیشانەی رەزامەندییە بە هەڵوێستیان، رازی بوون بە کوفر بە ئیختیار کوفرە، {إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا} دڵنیابن کە خودا دووڕووەکانو کافرەکان لە ناو ئاگری دۆزەخدا کۆدەکاتەوە، بەیەکەوە سزایان دەدا چونکە کەسێك رازی بێ بە کارێك حوکمی ئەو کەسەی هەیە کە کارەکەی کردووە.

ئەمجار پەروەردگار بڕێ رەوشتو نیشانەی مونافیقەکان دەستنیشان دەکاو دەفەرموێ: {[١٤١] الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ} ئەو دووڕووانە ئەوانەن کە خۆیان بەلایەکدا ساغ ناکەنەوە چاوەڕوانن ئاخۆ چییان دێتە رێ {فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ} ئەگەر ئێوەی موسوڵمان لە خوداوە یارمەتی دراونو بەسەر دوژمندا زاڵ بوونو سەرکەوتنتان بەدەست هێناوە، غەنیمەتتان دەست کەوت زمان درێژ دەکەنو گەزاف دەکێشنو دەڵێن: ئێمەش لەگەڵتان بووینو بەشە تالانیمان بدەنێ، مافمان پێشێل مەکەن! بە شێوەیەکی پرسیار ئامێز {قَالُواْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ} دەڵێن: ئایا ئێمە لە جەنگەکەدا لەگەڵتان نەبووین؟! وەکوو ئێوە بەشداری جەنگمان نەکرد؟؟ {وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ} ئەگەر کافرەکان سەرکەوتنێك بەدەست بێننو بەسەر موسوڵماناندا زاڵ ببن وەکوو رۆژی جەنگی ئوحوود {قَالُواْ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ؟} بە کافرەکانی مەککە دەڵێن: ئایا ئێمە یارمەتیمان نەدان بۆ سەرکەوتنتان؟ئەمان دەتوانی بتان کوژین دیلتان بکەین؟ نەهێڵن سەربکەون؟؟ ئایا ئێمە نەبووینە یارمەتیدەر بۆتان؟؟ لەم رووەوە کە دڵی موسوڵمانەکانمان سارد دەکردەوە؟! ترسمان دەخستە دڵیانەوەبۆ ئەوەی پشتیان سارد بێتەوەو پەلامارتان نەدەن!! {وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ} کاری سەرەکیمان ئەوە بوو: نەمانهێشت موسوڵمانان هەڵمەتتان بۆ بێنن، دڵمان سارد دەکردنەوە، بەو شێوەیە ئێوەمان پاراست لە پەلاماردانی ئەوان، کەواتە بەشێکمان لە دەستکەوتەکانتان بدەنێ! چونکە ئێمەش هاوخەباتتان بووین. ئیتر پەروەردگار حەسمی مەقیفەکە دەکاو دەفەرموێ: {فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} خودا دادگایی نێوانتان دەکا ئەی خاوەن بڕوایانو موسوڵمانانی بەراستیو ئەی کۆمەڵی دووڕوو! لە رۆژی قیامەتدا پەروەردگار حیسابتان بۆ دەکاو هەر یەکەتان بە گوێرەی کردەوەی خۆی سزاو پاداشتان دەداتەوە؛ {وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً} ئەی کۆمەڵی دووڕوو دڵنیا بن، دەستی نائومێدی بخەنە ژێر سەرتان! هەرگیز خودا ماوە نادا کافرەکان بەسەر موسوڵماناندا بەتەواوی زاڵ ببنو لە بێخیان دەربێنن بەمەرجێ موسوڵمان دەست بە شەریعەتی خوداوە بگرنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی پەروەردگاریان بن، ئەگەر لە شەڕێکدا، لە چاخو سەردەمێکدا کافرەکان سەرکەوتنێ بەدەست بێنن، ئەوە شتێکی کاتییەو پایەدار نابێ، سەرئەنجام سەرکەوتن بۆ خواپەرستانە.

{[١٤٢] إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ} بێگومان ئەو دووڕووانە لەبەر نەزانیو بێ عەقڵیو دەروون نەخۆشییان بەهۆی تێنەگەیشتنو بیرتەسکیان پەنا بۆ فرتو فێڵ دەبەن کارێك دەکەن بە رواڵەت وەکوو ئەوە وایە فێڵ لە خودا بکەن، دەچن خۆیان بە موسوڵمان دەخەنە بەرچاوی موسوڵمانانو لە دڵیشدا بێ بڕوان، {وَهُوَ خَادِعُهُمْ} خوداش تۆڵەی ئەو فرتو فێڵەیان لێ دەستێنێ.

یان مانای وایە: ئەوەی خودا لەگەڵیان دەکا لە فێڵ دەچێ، لەم رووەوە کە لە دونیادا وازی لێ هێناون، ئەحکامی شەریعەتیان بەسەردا جێبەجێ دەکرێ، خوێنوماڵیان پارێزراو دەبێ، بەلام لە قیامەتدا ژێرخانی دۆزەخی بۆ ئامادە کردوونو دەیان کاتە بنکڵی دۆزەخ.

{وَإِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ قَامُواْ كُسَالَى} کە هەڵدەستن بۆ نوێژ بە تەمبەڵیو لەش گرانی ئەنجامی دەدەن، چونکە ئیمانی پتەویان پێی نیە بەرەغبەتەوە نایکەن، هاندەرێکی دەروونی پاڵیان پێوە نانێ بۆ ئەنجام دانی، نیازی پاکیان نیە، لە مانای نوێژ ناگەن، بە هیوای پاداشی پاشەڕۆژ نین، ترسی دۆزەخیان

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَن يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا (١٤١) إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا (١٤٢) مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا (١٤٣) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا (١٤٤) إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا (١٤٥) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا (١٤٦) مَّا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا (١٤٧)

نیە، بەڵکوو لە ترسی خەڵکەکە نوێژ دەکەن، {يُرَآؤُونَ النَّاسَ} بەڵکوو بۆ ئەوە دەیکەن کە موسوڵمانان بیان بینن‌و ریابازی دەکەن‌و نوێژەکەیان بۆ ناو شۆرەتە نەك بۆ خودا! بۆیە زۆرجار لە نوێژ دوا دەکەون‌و ئامادەی کردنی نوێژی خەوتنان‌و بەیانی نابن، {وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً} ئەوانە کەم وادەبێ نوێژ بکەن یان لە نوێژەکەیاندا کەم یادی خودا دەکەن نازانن چی دەڵێن، بەڵکوو لە نوێژەکەیاندا بێ ئاگاو بێ نیازن، تەنانەت ئەوان لە واقیعدا زۆرکات هەر نوێژ ناکەن، ئەگەر خەڵك نەیانبینن‌و بۆ رووپامایی نەبێ هەر نوێژ ناکەن. {[143] مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لاَ إِلَى هَؤُلاء وَلاَ إِلَى هَؤُلاء} ئەوانە سەریان لێ تێکچووەبە هیچ لایەکدا خۆیان بۆ ساغ ناکرێتەوە، نە لەگەل موسوڵمانەکانن بەڕاستی، نە لەگەڵ کافرەکانن بە راستی، بەڵکوو بە رواڵەت لەگەڵ موسوڵمانەکانن لە دڵیشدا لەگەڵ کافرەکانن، هی واشیان هەیە شك‌و گومانی دەهێنێ‌و دەیبا، جارێك مەیلی لای موسوڵمانەکان دەکاو جاری واش هەیە مەیلی لای کافرەکانیان هەیە {وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ} کەسێك خودا بەهۆی کردەوەو هەڵوێستی نالەبارییەوە لە رێگەی راست لای بداو سەرلێشێواو گومڕا بێ {فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً} ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! ئەی بیسەر! ناتوانی رێگای حەق‌و راستی بۆ بدۆزیتەوە، چی هەوڵ بدەی‌و تێبکۆشی بۆ خستنە سەر رێگای باش، هەوڵدانەکەت بێ هودەیە! چونکە سوننەت‌و داب‌و نەریتی خودا ناگۆڕێ‌و هەڵناوەشێتەوە!

{[144] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە بە خوداو بە پێغەمبەری خودا، بە هیچ شێوەیەك کافرەکان مەکەن بە دۆست‌و گەورەی خۆتان‌و موسوڵمانان پاشگوێ بخەن! خوانەناسان مەکەن بە دۆست‌و یارمەتیدەرو هاوەڵ، دۆستایەتییان لەگەڵدا مەبەستن، نەصیحەت‌و ئامۆژگارییان لێ وەرمەگرن، دژی موسوڵمانان دەستی خۆشەویستییان بۆ درێژ مەکەن‌و نهێنی‌و حاڵ‌و وەزع‌و حاڵی موسوڵمانانیان پێ مەڵێن، سیخوڕی‌و چاوساغی بۆ خوانەناسان مەکەن! {أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُواْ لِلّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً مُّبِيناً} واتە: ئایا دەتانەوێ بەو یارمەتیدانەی کافران‌و کردنیان بە گەورەو لێپرسراوی خۆتان بەڵگەی تەواو بدەن بەدەست خودا بۆ ئەوەی سزاتان بداو تۆڵەتان لێ بستێنێ؟؟ مەبەست ئەوەیە: کە یارمەتیدان‌و هاریکاری کافران دژی موسوڵمانان رەوشتی دووڕووانەو بەڵگەیە لەسەر مونافیقی!

{[145] إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ} بێگومان رۆژی قیامەت دووڕووەکان دەخرێنە چینی ژێرەوەی دۆزەخەوە لە بنکڵیدا دەسوتێنرێن! ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەوە کە دۆزەخ: چین چین‌و قات قاتە، حەوت تەبەقەو ناخۆشترین شوێنی قاتی هەرە خوارییەتی، کە جێگای دووڕووانە.

{وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيراً} کەس نیە ئەو سزایە لەسەر دووڕووەکان لابەرێ، یان بۆیان سووك بکا کەس نیە یارمەتیان بداو بە هانایانەوە بچێ!! {[146] إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ} مەگەر ئەوانەیان کە لە هەڵوێستی دووڕوویی خۆیان پەشیمان دەبنەوە {وَأَصْلَحُواْ} هەوڵ تێکۆشانی تەواو دەخەنە کار بۆ کردنی کرداری چاك‌و سڕینەوەی تاوانی رۆژگاری دووڕوویی‌یان‌و شتنەوەی چڵکی نیفاق {وَاعْتَصَمُواْ بِاللّهِ} دەست دەگرن بەبەرنامەی خودا کە قورئان‌و شوێن ئامۆژگارییەکانی پێغەمبەر دەکەون {وَأَخْلَصُواْ دِينَهُمْ لِلّهِ}

تـەنها خـودا دەپەرسـتن‌و بەندایـەتی هـەر بـۆ ئـەو دەكـەن‌و سەری بەندایەتی هەر بۆ ئەو نەوی دەكەن پەنا بۆ كەسی تـر نابـەن نـەبۆ لابردنـی زیـان‌و ناخۆشـی‌و نـەبۆ دەسـتكەوتنی سوودو قازانج {فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ} ئەو دووڕووانـە كە بـەو شێوەیە بـاس كـرا ئەگـەر تەوبـە بكـەن‌و بگەڕێنـەوەو واز لـە دووڕوویی بێنن، ئەوە دەبنە هاوەڵی موسوڵمانان‌و لە هـەردوو دونیادا لە كۆمەڵ‌و گرۆهی خاوەن باوەڕان حسێب دەكرێن.

{وَسَـوْفَ يُـؤْتِ اللَّـهُ الْمُـؤْمِنِينَ أَجْـرًا عَظِيمًـا} لـەوە بـەولاوە پەروەردگار پاداشی زۆرو زەبەندە دەداتەوە بە خاوەن باوەڕان كـە خـودا نـەبێ كـەس ئەنـدازەی نازانـێ، ئـەو تۆبەكارانـەش دەبنە هاوبەشی ئەو موسوڵمانانە.

{[147] مَّـا يَفْعَـلُ اللَّـهُ بِعَـذَابِكُمْ إِن شَـكَرْتُمْ وَآمَنـتُمْ} خـودا چ مەبەستێكی هەیە بە سزادانی ئێوە ئـەی ئـادەمیزاد؟؟ ئەگـەر ئێـوە بڕواتـان هـەبێ‌و بەندایـەتی بكـەن‌و سـوپاس گـوزار بـن بۆچی سزاتان دەدا؟؟ واتـە: پـەروەردگار كـە سـزاتان دەداو لـە دۆزەخدا بە ئـاگر دەتانـسووتێنێ لەبـەر ئـەوە نیـە زیانتـان لێ دابێ‌و ئەویش تۆڵەی زیانەكـەتان لێ بـستێنێتەوە، یـان لەبـەر ئـەوە نیـە: كـە زیـان لـە خـۆی دوور بخاتـەوە یـان سـوودێكی دەستكەوێ!! هیچ ئاكامێ لەم مەبەستانەی نیە، چونكە خـودا بـێ ئاتاجـە لـە هـەموو بوونـەوەر هـیچ پێویـستییەكی بـە ئـادەمیزاد نیـە، خودایـەتی خـودا زۆر لـەوە بـەرزترە كـە ئـەو مەبەستانەی هەبن، بەڵام خودا عادل‌و دانایە، ئاگادارو زانایە، هەرگیز چاك‌و خراپ وەكیەك سەیر ناكا، كافرو موسوڵمان لە تەرازووی ئەودا بەرامبەرو یەكسان نین! {وَكَـانَ اللَّـهُ شَـاكِرًا عَلِيمًـا} هەمیـشە خـودا پاداشـی سوپاسـگوزاران بـە چـاكەو سوپاس دەداتەوە، پاداشی باشی داناوە بۆ ئەوانـەی بەندایـەتی دەكەن‌و فەرمانبەردارن! زانایە بە حاڵی بەندەكانی‌و ئاگاداری دروست كراوانی خۆیەتی، هیچی لێ گوم نابێ كەسێك بـڕوای بـە خـودای خـۆی هـەبێ، بەنـدەی سوپاسـگوزارو راسـتاڵ بـێ، خودا پێی دەزانێ‌و ئاگای لێیەتی‌و بە باشترین پـاداش پاداشـی دەداتەوە.

كۆتایی جزمی پێنجەم

﴿ لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِن تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَن سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ وَآتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

{[148] لاَّ يُحِبُّ اللَّـهُ الْجَهْـرَ بِالـسُّوءِ مِـنَ الْقَـوْلِ} خـودا نایـەوی تانەو تەشەر بە ئاشكراو دەنگی بەرز ئاراستەی یەكتر بكەن، واتە كەسێك بە ئاشكرا قسەی ناشیرین ئاراستەی یـەكێكی تـر بكا خودا سزای دەدا، كەسێك شووره‌یی‌و نـەنگی كەسانی تـر دیاری بكاو بڵاویان بكاتەوە خودا تۆڵەی لێ دەستێنێ، {إِلاَّ مَن ظُلِـمَ} واتـە باسـی خراپـەی موسـوڵمانان هـەموو كاتێـك بـە هـەموو شـێوەیەك حەرامـەو خـودا پێـی نارازییـە، مەگـەر كەسێك ستەمی لێ كرابێ‌و سكاڵای حاڵی خۆی بكا، وەكوو ئـەوەی لای قـازی‌و دادوەر، یـان هـەر كەسـێك كـە هیـوای یارمەتیدان‌و كۆمەكی پێ كردنی لێ بكا، دەردی دڵی خۆی لە دەستی ستەمكار هەڵڕێژێ‌و خراپەكانی روون بكاتـەوەو داوای لێ بكا دەستی ستەمكار بگرێ‌و زوڵم‌و زۆری لەسەر لابـەرێ‌و مافی خۆی بۆ وەربگرێتەوە، نەك هەر ئەوەندە بەڵكوو شكات كردن لە زوڵم بـە فـەرمانی شـەرع كارێكی پێویـستە، چونكە خودا نایەوێ بەندەكانی لە ئاست زوڵمی زاڵمدا بێ دەنگ بن‌و دەستەو ئەژنۆ دابنیشن‌و ملی خۆیان بۆ ستەمكار شۆڕ بكەن‌و سوكایەتی پی كردن‌و ژێر دەستەیی قبووڵ بكـەن، {وَكَانَ اللَّهُ

سَمِيعًا عَلِيمًا} لە هەردوو حاڵەتەکەدا حاڵەتی ڕەوای باسکردنی خراپەی زۆردارو حاڵەتی نارەوایی، ئەوە خودا بیسەرەو چی بگوترێ دەیبیستێو زاناو ئاگادارە بە هەموو ئەو مەبەستو نیازانەی کە دەبنە هۆی بڵاو کردنەوەی سکاڵانامە.

{[149] إِن تُبْدُواْ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُواْ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا} ئەگەر کردارو گوفتارتان بە ئاشکرا ئەنجامی بدەن یان بە پەنامەکی، هەروەها ئەگەر لێبوردنتان هەبێ بەرامبەر ئەو کەسەی خراپەتان لەگەڵ دەکا، ئەوە کارێکی باشەو خودا پاداشی خێرتان دەداتەوە، نەك هەر ئەوەندە بەڵکوو خودا ئافەرین لەو کارانە دەکاو ئادەمیزادیان بۆ هەڵدەنێ! خودا بۆخۆی کاری خێری پێ خۆشە، لە تاوان خۆش دەبێو ئەو پەڕی دەسەڵاتیشی هەیە بۆ سزادانی خراپەکار، کەوابێ چاولێکەری خودا لەم جۆرە کارانەدا شتێکی پەسەندەو جێگای ڕەزامەندی خودایە.

{[150] إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ} بێگومان ئەوانەی کافرن بە خوداو بڕوایان بە پێغەمبەرانی خودا نیە وەکوو بیروباوەڕی جوولەکەو مەسیحی کە بڕوایان بە هەندێ پێغەمبەر هەیەو بڕوایان بە هەندێکیان نیە {وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ} جوداوازی دەخەنە نێوان خوداو پێغەمبەرانییەوە لەم ڕووەوە کە {وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ} دەڵێن بڕوامان بە هەندێ پێغەمبەر هەیەو هەندێکیشیان بە پێغەمبەر نازانین، هیچ بەڵگەشیان بەدەستەوە نیە، جگە لە دەمارگیریو شوێن کەوتنی پێشینانو پابەند بوونیان بە هەواو هەوەسی خۆیانەوە!!

{وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا} ئەوانە دەیانەوێ کە ئایینێکی مام ناوەندی لە نێوان کوفرو ئیماندا دابێنن، ئایینێك لەنێوان ئیسلامو جوولەکەدا پەیدا بکەن {[151] أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ حَقًّا} ئەوانە کوفرەکەیان ئاشکرایەو هیچ شكو گومانی تێدا نیە، چونکە ئیمانەکەیان ئیمانێکی شەرعی نیە، چونکە ئەگەر ئیمانیان بە پێغەمبەرێك بوایە دەبوایە ئیمانیان بە پێغەمبەرەکانی تریش هەبوایە {وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا} ئامادەمان کردووە بۆ بێ بڕوایان بە گشتی – یان بۆ ئەوانەی کە بڕوایان بە هەندێ پێغەمبەر هەیەو بڕوایان بە هەندێکیان نیە – سزایەکی ڕیسواکەرو شەرم ئاوەر.

{[152] وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ} ئەوانەی ئیمانیان بەخوداو پێغەمبەرەکانی هەیە، کار بە شەریعەتی دوا پێغەمبەر دەکەنو پێشیان وایە: کە هەموویان لەخوداوە نێردراونو هەریەکەیان لەسەردەمی خۆی ئایینەکەیان ڕاستو دروست بووەو پێویست بووە خەڵکی پابەندی بنو جوداوازییان نەخستۆتە نێوانیانو نەیانگوتووە ئەومیان پێغەمبەرەو ئەومیان پێغەمبەر نیە، بەڵکوو پێیان وابوو: هەموویان نێردراوی خودانو نیگای خودایان بۆ هاتووە {أُوْلَٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ} ئەوانە لە قیامەتدا خودا پاداشی خۆیان دەداتەوە، لە پاداشتی ئەو بڕوا ڕاستەیاندا بەهەشتیان دەداتێ {وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا} خودا زۆر لێبوردووەو لە گوناهیان خۆش دەبێ، بەڕەحمو بەسۆزە بەرامبەریان بە چاکە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکاو چاکەکانیان بۆ زیاد دەکا.

{[153] يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ} خاوەن نامەکان (جوولەکەکان) داوات لێ دەکەن {أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ} کە نامەیەکی نووسراو بە خەتی ئاسمانی بێتە سەریان شایەدی ئەوە بدا: کە تۆ پێغەمبەری خوداو نێردراوی بۆ سەر ئەوانو خەڵکی تریش، کتێبەکە ناوزەد بکرێ بۆ لای ئەوان بۆ بەنو ئیسرائیل بنێردرێ، یان بۆ لای چەند کەسێکی تایبەتی ئەوان کە مالمو سەرۆك خوێندەوارەکانیانن – بنێردرێ! {فَقَدْ سَأَلُواْ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ} پێشینانی ئەوان زۆر لەوە گەورەتریان لە مووسا داوا کرد {فَقَالُوٓاْ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً} وتیان ئەی مووسا!: بە ئاشکرا خودامان نیشان بدە با بە چاوی خۆمان ببینین! لە ئاکامی ئەو داوا نارەوایەیاندا کە گاڵتە ئامێزو فرتو فێڵاوی بوو پەروەردگار سزای دەست بەجێی بۆ ناردوون {فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ} هەورە تریشقەیەك لێی دانو هەموویان خپ کەوتن {بِظُلْمِهِمْ} بەهۆی سەر ڕەقیو ستەمکاری خۆیانو مل نەدانیان بۆ حەقو ڕاستی، خودایان بە خۆیان شوبهاند، پلەو پایەی خۆیان بەرز کردەوە بۆ ژوور پلەو پایەی خودا، ڕێزی خودایان وەکوو پێویست بە گوێرەی توانایان نەگرت. بۆیە ئاوا خودا کردنی بە پەندی زەمانە! {ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ} کەچی پاش زیندوبوونەوەو بە ئاگا هاتنەوە دەستیان کرد بە گوێرەکەپەرستنو ئامۆژگاری مووسایان لە بیر چووەوە! وێڕای ئەو هەموو بەڵگەو نیشانانەی کە لەسەر دەستی مووسا بینییان وەکوو لە ناو چوونی فیرعەونو هەموو دارو

دەستەکەی لە ناو نیلی میسردا، وەکوو یەدی بەیضا، کە بریتی بوو لەوە کە دەستی لە باخەڵی دەرهێنا دەستی وەك چرا دەدرەوشایەوەو عەصاکەی کە دەبوو بە ئەژدیهایەکی راستی‌و مارە درۆزنەکانی سیحربازەکانی دەخوارد... هتد پاشگەز بوونەوە....

{فَعَفَوْنَا عَن ذَلِكَ} کە تۆبەیان کردو پەشیمان بوونەوە، لە تاوانی گوێرەکە پەرستیان خۆش بووین، تۆبە کردنەکەیان بریتی بوو لە یەکتر کوشتن (وەکوو لە سورەتی بەقەرە ئایەتی ٥١ — ٥٤ بە درێژی باس کراوە). {وَآتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُّبِينًا} دەسەڵاتی ئاشکراو بەڵگەی بە هێزمان بە مووسا بەخشی، جوولەکەکان بۆی رام بوون، لەگەڵ ئەو هەموو سەرکەشی‌و سەر رەقی‌و یاخی بوونەیان ملیان شۆڕ کردو بە فەرمانی خوا کەوتنە وێزەی یەکتری‌و مەرجی قبووڵ کردنی تۆبە لێیان ئەوە بوو کە هەندێکیان هەندێکیان بکوژن، تا پێیان دەگوترێ بەسە، کە پێیان گوترا بەس ئەوانەی کوژراون بە شەهید حلێب بوون‌و ئەوانیش کە مابوونەوە تۆبەیان لێ وەرگیرا بوو!

{[١٥٤] وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ} بەرزمان کردەوە بەسەریاندا کێوی طوری سەینا وەکوو هەور هێنامان لە ئاستی سەر سەریان رامانگرت، ئەویش بە هۆی ئەو عەهدو پەیمانەی لێمان وەرگرتبوون کە پابەندی شەریعەتی تەورات بن‌و کاری پێ بکەن کەچی سەرپێچیان دەکرد، دوایی ملیان کەچ کردو هاتنە خەتەوە {وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّدًا} پێمان گوتن برۆنە ناو شارەوە بچنە ناو بەیتولمەقدیسەوە بە ملکەچی‌و سەر کزی، فەرمانبەرداری فەرمانەکانمان بن‌و بکەونە سوژدە ئەوانیش بە ناچاری‌و لە ترسان چوونە سوژدە لە سوژدەکەیاندا بە تیلەی چاو سەیری کێوەکەیان دەکرد دەترسان بەسەریاندا بکەوێ. {وَقُلْنَا لَهُمْ لاَ تَعْدُواْ فِي السَّبْتِ} لەسەر زمانی داود پێمان گوتن: لە رۆژی شەممەدا سنووری خودا مەبەزێنن‌و راوەماسی تێدا مەکەن، بەڵام ئەوان سەرپێچییان کردو فێڵیان بەکار هێنا، برێکیان ئەم فێڵ کردنەیان پێ ناخۆش بوو نارەزاییان دەربڕی، هەندێکیشیان بێ دەنگ بوون. {وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا} پەیمان‌و بەڵێنێکی پتەوو جەخت لەسەر کراومان لێ وەرگرتن: کە بە گوێرەی تەورات کار بکەن‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بن، مزگێنی بدەن بە هاتنی حەزرەتی عیسا (عليهِ السّلام)و هاتنی حەزرەتی موحەممەد (صَلى اللهُ عَليهِ وسلم) ناو نیشانیانە مەشارنەوەو بە خەڵکی رابگەیەنن...

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لَّٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ ۚ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

{[١٥٥] فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ} بەهۆی هەڵوەشاندنەوەی جوولەکەکان بۆ بەڵێن‌و پەیمانەکانیان‌و بڕوا نەکردنیان بەو ئایەت‌و بەڵگانەی کە راستی پێغەمبەرایەتیی پێغەمبەرەکان دەچەسپێنن، {وَكُفْرِهِم بَآيَاتِ اللَّهِ} کافر بوونیان بە نیشانەکانی خوداو بە نامە ئاسمانییەکانی {وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ} هەروەها بە هۆی کوشتنی پێغەمبەران وەکوو زەکەریاو یەحیا بەبێ ئەوەی تاوانێکیان کردبێ‌و مافێکیان بەسەرەوە بن شیاوی ئەوە بن! {وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ} ئەو وتەیان کە دەیانگوت: دڵمان پەردەیەکی قایم‌و پتەوی تێوە پێچراوە ئەو بانگەوازی‌و ئامۆژگارییەی ئێوەی تی ناچێ، هیچ قسەو بەڵگەیەکتان، هیچ پەندو ئامۆژگاریتان کارمان تێ ناکاو ناچێتە دڵمانەوە!.

{بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ} وەکوو بۆخۆیان باسی دڵیان دەکەن وا نیەو بۆچوونەکەیان هەڵەیەو چاوبەستەکی لە خەڵك دەکەن، بەڵکوو ئەوان بە هۆی کوفرو گومڕاییانەوە پەروەردگار دڵی مۆر کردوون‌و کەوتونە زەلکاوی گومڕاییەوەو رەنگ دانەوەی ناشیرینی ئەو گومڕاییەیان

لەسەر کردارو گوفتارو ڕەوشتیاندا دیارە، {فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً} بڕوای تەواویان نیە تەنها بڕوایان بە مووساو تەورات هەیە، ئەوەیش بە بڕوا حلێب ناگرێ، یان کەمێکیان نەبێ وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلامو هاوەڵانی ئەوانی تریان بڕوایان نیە! {١٥٦ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا} هەروەها بە هۆی بڕوا نەکردنیان بە عیساو بە ئینجیلو بوختان کردنیان بە مەریەم کە گوایە دەستی تێکەڵ کردووە، لە ژێرەوە لەگەڵ یوسفی (النجار)دا داوێن پیسی ئەنجام داوە!! کە ئەوە بوختانێکە موچڕکە بە جەستەی خاوەن ویژداندا دەهێنێو هەستو شعور دەتاسێنێ! بوختانێکی گەڵ گەورەو ناڕەوایە، جگە لە جوولەکەکان کەسی تر زات ناکا بوختانی وا بکا.

{١٥٧ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّهِ} هەروا گومانی ئەوەیان کە گوایە عیسای کوڕی مەریەمیان کوشتووە، بە گاڵتەوە — نەك بە ڕاستی پێی دەڵێن: - (رسول الله) ڕەوانە کراوی خودا قورئانیش کە بە (ابن مریم) تۆماری کردووە بۆ ڕەتدانەوەی ئەو مەسیحییانەیە کە دەڵێن: کوڕی خودایە!!

{وَمَا قَتَلُوهُ} ئەوان درۆ دەکەن عیسایان نەکوشتووە، {وَمَا صَلَبُوهُ} هەڵیان نەواسیوەو لە خاچیان نەداوە وەکوو خۆیان ئەو ئیدیعایە دەکەن. {وَلَكِن شُبِّهَ لَهُمْ} بەڵکوو خودا شێوەی عیسای خستە سەر پیاوێکی ترو ئەویان گرتو کوشتیانو هەڵیانواسی! کەوابوو: ئەوان بە یەقین عیسایان نەکوشتووە، چونکە ئەو تیرۆرستانەی کە چوون بۆ کوشتنی عیسا، عیسایان نەدەناسی، کە کابرایان کوشت لە ناو خۆیانەوە کەتنە گومانەوە {وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِيهِ} ئەوانەی کەوتوونە گومانەوە لە بارەی هەڵواسینی عیسا، ئایا هەڵواسراوەکە عیسا بووە یان یەکێکی تر بووە؟؟ {لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ} لە گومانو ڕاڕاییدان دەربارەی ڕاستی ڕووداوەکە، {مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ} زانیارییەکی تەواویان لەو بارەوە نیە، بەڵکوو ئەوان شوێن گومانو نیشانەی وا کەوتوون کە زانیاری ڕاستیان بۆ دەستەبەر ناکا. {وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا} ئەوان بە یەقینی عیسایان نەکوشتووە!

{١٥٨ بَل رَّفَعَهُ اللّهُ إِلَيْهِ} بەڵکوو خودا لە دەستی ئەو کۆمەڵە جوولەکە تیرۆرستانە ڕزگاری کردو بەرزی کردەوە بۆ لای خۆی.

{وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} واتە: خودا باڵا دەستەو کەس بەسەریدا زاڵ نابێ، داناو زانایە لە هەموو کارو نەخشەو پیلانێکیا، هەموو کەسێك بە گوێرەی کردەوەکانی پاداشی دەداتەوە.

{١٥٩ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ} دڵنیابن هەر یەکێك لە خاوەن نامەکان جوولەکەو مەسیحی لە کاتی سەرەمەرگا کە مردن یەخەی دەگرێو ڕاستی بۆ دەردەکەوێو پێغەمبەرایەتیو بەندایەتی عیسای بۆ ئاشکرا دەبێو بڕوای پێ دەکەنو بەڕاستی دەیناسن، جوولەکە دەزانێ کە پێغەمبەرێکی ڕاستگۆیەو درۆزن نیە، مەسیحی دەزانێ کە ئادەمیزادەو بەس، نە خودایەو نە کوڕی خودایە، بەڵکوو ڕەوانە کراوی خودایە، بەندەیەکی فەرمانبەرداری یەزدانە، بەڵام بڕواهێنانەکەیان لە کاتێکدایە کە سوودی نیە، چونکە لە سەرەمەرگو پێش غەرغەرەی ڕۆح دەرچوونە، ئەو کاتەش ئیمان هێنان لەکەس وەرناگیرێ! {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا} ڕۆژی قیامەتیش حەزرەتی عیسا شایەتی لەسەر جوولەکەکان دەدا بەوەی کە بڕوایان پێ نەکردووەو پێغەمبەرایەتیەکەیان بەدرۆ خستۆتەوە، شایەتی لەسەر مەسیحیەکانیش دەدا بەوەی کە بە کوڕی خودایان داناوە، ڕاستی چۆنیەتی خۆی ئاشکرا دەکا.

{١٦٠ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ} بەهۆی ستەمو ستەمکاری جوولەکەکان خۆیانەوە لە ئاکامی ئەو هەموو تاوانە گەورانەیان {حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ} چەند خواردەمەنییەکی خۆشو بەلەزەتمان لێ قەدەغە کردن کە لەوە پێش بۆیان حەڵاڵ بوو.

{وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللّهِ كَثِيرًا} بەهۆی ئەوە کە خۆیان شوێن حەقو ڕاستی نەکەوتنو نەشیان دەهێشت خەڵکانی تریش شوێنی بکەون! فەرمانیان بە خراپە دەکردو جڵەوگیریان لە چاکە دەکرد، موژدەی هاتنی پێغەمبەرو ڕەوشتو نیشانەکانی لە کتێبەکانیاندا تۆمار کرابوون دەیان شاردەوەو نەیاندەهێشت خەڵك پێی بزانێ!

{١٦١ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا} هەروەها بە هۆی ڕیبا وەرگرتنو مامەڵە کردنیان بە شێوەی ڕیبا ئامێز {وَقَدْ نُهُواْ عَنْهُ} لە کاتێکدا کە لەسەر زبانی پێغەمبەران جڵەوگیریان لێ کرابوو، ڕاگەیەنرابوو کە ڕیبا وەرنەگرن، {وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ} هەروەها بە هۆی وەدەست هێنانی ماڵو سامانو خواردنی ماڵی خەڵك بە شێوەی ناڕەواو لە ڕێی بەرتیلو

دژی و داگیر کردن و هەڵخەڵەتاندن و فرت و فێڵ و کاسبی نادروستەوە، {وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا} ئامادەمان کردووە بۆ بێ بڕواکانیان سزای کوشندەو بە ئێش لە ناو دۆزەخدا هەروەها بۆ هەموو بێ بڕوایەکی وەکوو ئەوان سزای بە ئێشی دۆزەخمان ئامادەیە!

{١٦٢ لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ} بەڵام ئەو جوولەکانەی خاوەنی زانیاری راست و دروستن و لە زانیاریدا قووڵ بوونەوە، ئایینیان بە بەڵگەوە وەرگرتووە بیروباوەڕیان وەکوو کێوی ئەلبورزە، ئایینیان بە ماڵ و سامانی دونیا ناگۆڕنەوە {وَالْمُؤْمِنُونَ} موسوڵمانان بەگشتی یان موسوڵمانی ئوممەتی (محمد) (صلى الله عليه وسلم) ئەوانەی بیروباوەڕیان دامەزراوەو ئیمانەکەیان هەڵیان دەنێ بۆ چاکەکاری و خواپەرستی، ئیمانەکەیان رەگەز پەرستی و دەمارگیری تێدا نیە، رواڵەتبازی و چاولێکەری نیە {يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ} بڕوایان هەیە بەو قورئانەی کە بۆتۆ نێردراوە ئەی پێغەمبەری ئیسلام! {وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ} هەروەها ئیمانیان بەو نامە ئاسمانی و نیگا یەزدانیانە هەیە کە بۆ مووساو عیساو پێغەمبەرەکانی تر نێردراوە، ئیمانیان بە خواو هەموو پێغەمبەران هەیە، جوداوازی ناخەنە نێوانیانەوە، ئیمانی پتەویان بە خواو بە رۆژی قیامەت و بە زیندوبوونەوەو پاداشی کردەوەکانیان هەیە.

{وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ} بە تایبەتی ئەوانەی کە بە رێک و پێکی نوێژەکانیان ئەنجام دەدەن، رووکن و مەرجەکانیان بە تەواوی بەجێ دێنن.

{وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ} ئەوانەی زەکاتی ماڵ و سامانی خۆیان دەردەکەن و دەیدەنە ئاتاجان {وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ} ئەوانەی بڕوایان بە خودا هەیەو بەندایەتی بۆ دەکەن {وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} ئەوانەی بڕوایان بە رۆژی قیامەت هەیە {أُولَئِكَ} ئەوانەی خاوەنی ئەو رەوشتانەن کە باس کران {سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا} لەمەو دوا لە رۆژی قیامەتدا پاداشی گەورەو باشیان دەدەمێنێ پاداشێك کە هەر خودا چۆنیەتی و چەندییەتی دەزانێ.

{١٦٣ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ} ئەی محمد! ئێمە نیگامان بۆ تۆ ناردووە وەکوو چۆن نیگامان بۆ نوح و ئەو پێغەمبەرانەی دوا ئەو کردووە، جوداوازی لە نێوان نیگا کردن بۆ تۆو بۆ ئەوان نیە، تۆ ئەی محمد! پێغەمبەرێکی نەشاز نیت، ئەگەر ئەوان بە راستی ئیمانیان بە پێغەمبەرەکانی تر هەبوایە ئیمانیان بە تۆش دەهێنا نیگای یەزدانی یەك توخمەو گۆڕانی بەسەردا نایەو بۆ هەموو پێغەمبەرەکان چوون یەکە.

{وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا} نیگامان بۆ ئیبراهیم کردووە کە بە باوکی پێغەمبەران ناسراوە، پێشی دەڵێن (خليل الله) هەروەها بۆ ئیسماعیل کە کوڕە گەورەی ئیبراهیمەو باوکی هۆزی عەرەبەو باپیرە گەورەی پێغەمبەری ئیسلامەو لە مەککە لە دونیا دەرچووە، هەروەها نیگامان بۆ (ئیسحاق) کردووە کە کوڕی ئیبراهیمەو باوکی یەعقوبە کە بە ئیسرائیل بەناوبانگەو نەژادی جوولەکە بۆ ئەو دەگەڕێتەوە، لە شام لە دونیا دەرچووە، ئەمجار بۆ لوط کە برازای ئیبراهیمە، ئەمجار بۆ یەعقوب ئەمجار بۆ (أسباط) کە بریتین لە (١٠) کوڕەکانی یەعقوب و دوو کوڕەزاکانی کە کوڕی یوسف بوون و کۆی (سبط)ە دوانزە کوڕ بوون، ئەسباط لە نەوەی ئیسحاقە.

ئەمجار نیگامان نارد بۆ عیساو هارون و ئەییوب و داودو سولەیمان و یونس، لە ئایەتەکەدا عیسا پێش ئەو پێغەمبەرانە خراوە چونکە جوولەکەکان تانەی لێ دەدەن و پڕوپاگەندەی دەربارە بڵاودەکەنەوە، ئەو کۆمەڵە پێغەمبەرەی ناوزەد کردن بۆ رێزلێنان.

{١٦٤ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ} ژیان نامەو بەسەرهاتی هەندێك لەو پێغەمبەرانەمان بۆ گێڕاویتەوە لە پێش نازڵ کردنی ئەم سورەتەدا.

{وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ} ژیان نامەو بەسەرهاتی هەندێ پێغەمبەرمان بۆ نەگێڕاویتەوە، لە قورئاندا باسمان نەکردووە وەکوو ئەو پێغەمبەرانەی کە نێردراون بۆ سەر ئەو گەل و نەتەوانەی کە مێژوو بەسەرهاتیان لە لایەن گەلەکەتەوە نەزانراوەو خاوەن نامەکانیش (جوولەکەو مەسیحی) ئاگادارییان نین؛ وەکوو ئەو پێغەمبەرانەی کە نێردراون بۆ سەر گەل و نەتەوەکانی صین و یابان و هیندو خۆرئاوای ئەفریقا.

پێویستە ئەوە بزانین: پەروەردگار بۆ سەر هەموو گەل و نەتەوەیەك چەند پێغەمبەرێکی رەوانە کردووە، رەحمەت و بەزەیی خودا بۆ سەرجەم ئادەمیزاد گشتی بووە، پێغەمبەرایەتی تایبەت نەبووە بە گەل و نەتەوەیەکی تایبەت و دیاری کراو؛ وەکوو جوولەکەکان پێیان وایەو دەڵێن: پێغەمبەر هەر دەبێ بەنو ئیسرائیلی بێ، بەڵکوو قورئان بە روونی ئەوە ئاشکرا دەکا کە هەموو گەل و نەتەوەیەك

پێغەمبەری بۆ نێردراوە، هەموو گەلو نەتەوەیەك پێغەمبەری تێدا نێردراوە ئەوەتا قورئان دەفەرموێ: {وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ – فاطر/٢٤} یان دەفەرموێ: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ – النحل/٣٦}.

{وَكَلَّمَ اللّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا} پەروەردگار بە تایبەتی لەگەڵ مووسادا ئاخاوتنی كرد ئاخاوتنێك بێ ناوەند، ئاخاوتنێكی راستوحەقیقەت.

{[١٦٥] رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ} ئەو پێغەمبەرانەی ناردوومانن هەموویان موژدەدەر بوون بۆ چاكەكاران و ترسێنەر بوون بۆ خراپەكاران بۆیەش ئەو پێغەمبەرانەمان رەوانە كردوون {لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ} بۆئەوەی ئادەمیزادان بەڵگەیان بەدەستەوە نەبێ لەسەر خودا، دوای هاتنی پێغەمبەرەكان بۆ ناویان و پێ راگەیاندنی فەرمانی خودا ئیتر رۆژی قیامەت بە هانەیان بەدەستەوە نابێ و ناتوانن داكۆكی لە خۆیان بكەن و بڵێن: ئەمان زانیوە چیمان لەسەر بووە چیمان لێ قەدەغە بووەو كەس ئاگاداری نەكردووینەوەو ئێمە بێ ئاگا بووین و هیچمان نەزانیوە.

{وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} پەروەردگار باڵا دەستەو هەر شتێكی بوێ هیچ كەس نیە بتوانێ بەرەنگاری بكا، داناو حەكیمە لە كارەكانیداو كەریمی كارسازە!

{[١٦٦] لَّكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ} واتە: بەڵام خودا شایەدی بۆ تۆ دەدا كە رەوانە كراوی یەزدانی و ئەو پێغەمبەرەی قورئانت بۆ نێردراوە: ئەو قورئانەی كەتەلۆكی بوونەوەرو بەرنامەی ژیانەو یاسای پەسەندو شاكاری پەروەردگارە.

{أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ} پەروەردگار قورئانی ناردۆتە خوارێ پڕە لە زانستی یەزدانی، نە ئەتۆو نە نەتەوەكەت ئاگاتان لە ناوەرۆك و شێوەی شاكاری نەبوو، نەتاندەزانی كە پڕە لەو هەموو زانستیە یەزدانییەو ئەو هەموو زانیاریە ئەدەبی و رامیاری و كۆمەڵایەتی و سەرگوزشتەو بەسەرهاتی پێغەمبەرە پێشینەكان و نەتەوەكانیانی تێدایە! پەروەردگار ویستی وا بوو كە بەندەكانی ئاگادار بكا بەسەر ئەو هەموو بەڵگەو رێنومایە یەزدانییەدا كە قورئان لە خۆی گرتوون، ویستی بەبەندەكانی رابگەیەنێ خودا چی خۆش دەوێ و لە چی رازییە، چی پێ ناخۆشەو نایەوێ، ویستی زانیاری غەیبی رابوردوو داهاتوو بە ئادەمیزاد رابگەیەنێ، ناوە پیرۆزەكانی خودا رەوشتە بەرزەكانی بناسێنێ: {وَالْمَلآئِكَةُ يَشْهَدُونَ}

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَـٰرُونَ وَسُلَيْمَـٰنَ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَـٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لَّـٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدْ ضَلُّوا۟ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَظَلَمُوا۟ لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَـَٔامِنُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

فریشتەكانیش شایەدیت بۆ دەدەن و بە پێغەمبەرو رەهبەری ئادەمیزادو ئەجندەكانت دەزانن، شایەدیت بۆ دەدەن كە سەرداری پێغەمبەرانی! جوبرائیل كە یەكێكە لە فریشتەكان خۆی قورئانی بۆ هێناوی و بۆی خوێندوییەوەو فێری كردوی، {وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا} بەسە كە خودا شایەدیت بۆ دەداو شایەدی ئەو كیفایەتەو راسترین و كاریگەرترین شایەدییەو هیچ شایەتیدانێكی ناگاتێ!

{[١٦٧] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ} بێگومان ئەوانەی باوەڕیان بە خوداو قورئان نیە، ناهێڵن خەڵكی تریش موسوڵمان ببێ و شوێن پێغەمبەر بكەون، شك و گومان فڕێ دەدەنە ناو دڵیانەوەو بۆ ئەوەی ئادەمیزادان لە ئایینی ئیسلام دوور كەونەوەو، درۆو بوختان هەڵدەبەستن؛ {قَدْ ضَلُّواْ ضَلاَلاً بَعِيدًا} رێگایان لێ گوم بووە، لە جادەی حەق و راستی دوور كەوتوونەتەوە، بە تەواوی لە رێبازو بەرنامەی خودا لایان داوە، سەریان لێ شێواوەو خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون!!

{١٦٨إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ} بێگومان ئەوانەی بۆخۆیان کافر بوونو کردارو گوفتاریان کافرانەیە {وَظَلَمُواْ} ستەمیان لە کەسانی دیکە کردووە کەبە قسەی لووس هەڵیان خەڵەتاندوونو بە هەموو شێوەیەك کاریان تێ کردوون {لَمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ} ئەوە دابو نەریتی خودا وانیە لێیان خۆش ببێ، قانونو یاسای خۆی وا رەسا نەکردووە لەو شێوە کوفرو ستەمکارییە چاوپۆشی بکا لە رۆژی قیامەتدا تۆڵەو سزایان لێ دەستێنێ.

{وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً ١٦٩إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ} شارەزاییان ناکا بۆ رێگەی خێرو چاکە، دوای ئەوەی بۆخۆیان بە ویستو ئیرادەی خۆیان رێگەی کوفرو ستەمکارییان هەڵبژارد ئیتر خودا توفیقیان نادا بۆ گەیشتن بە رێگەی راست؛ دابو نەریتی خودا وایە کە ئەوانە تۆڵەی کردەوەکانیان لێ وەربگیرێتەوە، جگە لە رێگەی دۆزەخ رێگەی تر نەدۆزنەوە، تەنها بۆ رێگەی دۆزەخ شارەزا بکرێن {خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا} هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، لە وێدا مردنو لە ناوچوونیان بەسەردا نایە، ژیانیان لە ناو ئەو سزا سەختو سامناکەدا بەردەوامەو برانەوەی نیە {وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا} ئەو سزادانو عەزابە بۆ خودا ماندوو بوونی تێدا نیە.

{١٧٠يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ} ئەی ئادەمیزادینە! پێغەمبەرو رەوانەکراوی ئێمە هاتووە بۆ سەرتان ئایینێکی راستو دروستو بێ غەلو غەشی لە خوداوە بۆ هێناون {فَآمِنُواْ خَيْرًا لَّكُمْ} بڕوا بکەن بەو بەرنامەی بۆی هێناونو شوێنی بکەون ئەو بڕوا هێنانە بۆ ئێوە باشە، چونکە لە چڵكو پۆخەڵی کوفرو بێدینی پاکتان دەکاتەوە، رێگەی خۆشبەختیو کامەرانی دونیاو قیامەتتان نیشان دەدا.

{وَإِن تَكْفُرُواْ} ئەگەر بڕوای پێ نەکەن، ئەوە خودا پێویستی بە ئیمانی ئێوە نیەو ئیمان بێنن یان نەی هێنن لە خودایەتی خودا زیادو کەم ناکا چونکە {فَإِنَّ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} هەرچی لە بوونەوەردا هەیە موڵکی خودایە، هەموویان دروستکراوو بەندەی خودانو ملکەچی خودایەتی خودان.

{وَكَانَ اللّهُ عَلِيمًا} هەمیشە خودا زانایە بەو کەسانەی شیاوی شارەزایی کردننو شارەزایان دەکا بۆ رێگەی راستو دەزانێ کێ شیاوی گومڕا بوونە گومڕای دەکاو هیچ کردارو گوفتارێکی بەندەکانی لێ گوم نابێ {حَكِيمًا} دانایە لە کردارو گوفتاردا لە تەشریعو بەرنامەدا پاداشی کەس نافەوتێنێو هەرکەسە بە گوێرەی خۆی سزاو پاداشی کردەوەکانی وەردەگرێتەوە، هەرگیز چاکەکارو خراپەکار بەیەك چاو تەماشا ناکا!

{١٧١يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ} ئەی کۆمەڵی نەصاراو ئەو کەسانەی شوێن عیسا کەوتوون زێدە ڕەوی دەربارەی عیسا مەکەن ئەوەندە بەرزی مەکەنەوە بیگەیەننە پلەی خودایەتی؛ ئەو ئادەمیزادێکە کراوە بە پێغەمبەر، بە گوێرەی بەرنامەی خوداو نیگای ئاسمانی هەڵسو کەوت بکەنو بیروباوەڕتان دابمەزرێنن! پەروەردگار ئەم خیطابەی ئاراستەی نەصاراکان کرد، چونکە دەربارەی عیسا زێدە ڕەویان دەکردو گەیاندبوویانە پلەی خودایەتیو لە پلەی پێغەمبەرایەتییەوە بردبوویانە پلەی خودایەتیو کردبوویانە هاوبەشی پەروەردگار، نەك هەر ئەوەندە بەڵکوو زیادە ڕەویان دەربارەی شوێنکەوتوانیشی کردبوو پێیان وابوو: کەبێ گوناهنو هەرگیز تاوانیان لێ رووناداو هەرچی گوتوویانە دەبێ پەیڕەو بکرێ، ئەو راهیبو دێرنشینانە چی بڵێن راست یان درۆ، حەق یان بەتاڵ — ئەوە کەلامی خودایە دەبێ پەیڕەو بکرێ.

{وَلاَ تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقِّ} جگە لە حەقو راستی چەسپاو بڕوا بە هیچی تر مەکەن، دەقێکی ئایینی متواتر یان بەڵگەیەکی عەقڵی چەسپاو نەبێ بڕوای پێ مەکەن! شتێك راست نەبێ دەربارەی خودا مەیڵێن! وریا بن خۆ لەو بیروبۆچوونەتان دوور بخەنەوە کە گوایە مەریەم خێزانی خودایەو عیسا کوڕی خودایە، {إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ} لە راستیدا عیسا نە کوڕی خودایەو نە خودایە، بەڵکوو ئادەمیزادەو کوڕی خاتوو مەریەمی داوێن پاكو خواپەرستو رێزدارە پێغەمبەرێکی رەوانە کراوە بۆ سەر بەنو ئیسرائیل، فەرمانی پێ کردوون خواپەرستی بکەن، گەردن کەچو فەرمانبەرداری بن، جڵەوگیری لێ کردوون لە هاوبەش پەیدا کردن بۆ خوداو بڕیاردانی هەبوونی (تثلیث) سێ خودایی!!! عیسا بە فەرمانی خودا بە وشەی (کن) ببە، هاتۆتە وجود، دروست کردنی عیسا رەنگدانەوەی فەرمانی خودا بوو، ئاکامی موژدەی نێردراوی خودا کە جوبرائیل بوو موژدەی بە مەریەم داو وتی: من نێردراوم کە منداڵێکی زیرەكو وریات پێ ببەخشم {وَرُوحٌ مِّنْهُ} ئەم رستەیە دوو مانای هەیە:

١- پارمەتدراوە بە روحی خودا، فریشتەی خودا هاریکارییان کردووە.

٢- دروست کراوە بەفوو تێکردنێك لەلایەن گیانی خوداوە کە جوبرائیلە.

عیسا ئادەمیزادەو پیغەمبەرێکی رەوانە کراوە، پاڵپشت کراوە بە گیانێك لەخوداوە، بەشێك نیە لەخودا.

{فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ} ئێوە بڕوای راستو دروستو پتەوتان هەبێ بە خوداو بە پیغەمبەرانی، زێدە رەوی مەکەنو بەرزو نزمی لە پلەی خودایەتیو پیغەمبەرایەتی پیغەمبەراندا مەکەن {وَلاَ تَقُولُواْ ثَلاَثَةٌ} بەهیچ جۆرێك بڕیاری ئەوە مەدەن کە سێ خودا هەن (باوكو کوڕو روح القدس) یان بڵێین خودا سێ بەشە هەر بەشێکی عەینی بەشەکەی ترە، هەریەکەیان بەخودا حلێب دەکرێو کۆی هەرسێ بەشەکەش یەك خودایە، مەڵێن عیساو دایکی هاوبەشی یەزدانن، {انتَهُواْ خَيْراً لَّكُمْ} ئەی کۆمەڵی مەسیحی واز لە بڕوای سێ خودایی بێنن؛ بڕوایەکی ترتان هەبێ ئەوە باشترە بۆ ئێوە ئەویش بیروباوەڕی سەرجەم پیغەمبەرانە کە بریتییە لە یەکتاپەرستی.

{إِنَّمَا اللّهُ إِلَـهٌ وَاحِدٌ} یەزدان بۆ خۆی خودایەکی تاكو تەنیایە، پارچەو بەشی ئەم لاو ئەو لای نیە، لەهیچ شتێکی دروستکراوان ناچێ {سُبْحَانَهُ أَن يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ} زۆر پاكو بێ خەوشو دوورە لەوەی کە منداڵی هەبێ منداڵ بەو مانایەی کە پێك بێ لە موتربە بوونی تۆوی پیاو لەگەڵ هی ژندا — جا ئەگەر منداڵی (مجازی)بێ ئەوە تایبەت نییە بە عیساوە، کەوابوو خودا منداڵی حەقیقی نیە بەڵام {لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَات وَمَا فِي الأَرْضِ} هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە چ بە موڵکایەتی چ بە دروست کردن (عیسا)ش لەگەڵ دابێ، هەموو هی خودایە.

{وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً} کیفایەتە کە خودا پارێزەرو پشت پێ بەستراو بێ، ئیمامی رازی دەفەرموێ: واتە: خودا بەسە بۆ هەڵسوڕانی ئیشو کاری دروستکراوانیو پارێزگاری کردنی بوونەوەر.

{[172] لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْداً لِّلّهِ وَلاَ الْمَلآئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ} مەسیح بۆ خۆی لاری لەوە نیە کە بەندەی خودا بێ، هیچ نەنگی لە بەندایەتی کردنی بۆ خودا نابینێ، هەروەها فریشتە نزیکەکانی بارەگای (ئەقدەس)یش بەلایانەوە نەنگی نیە کە بەندایەتی خودا بکەن، هەموو رێزو

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۖ وَلَا تَقُولُواْ ثَلَٰثَةٌۚ ٱنتَهُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞۘ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ﴿١٧١﴾ لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبۡدٗا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَۚ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعٗا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ أُجُورَهُمۡ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضۡلِهِۦۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡتَنكَفُواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿١٧٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ﴿١٧٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعۡتَصَمُواْ بِهِۦ فَسَيُدۡخِلُهُمۡ فِي رَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَفَضۡلٖ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَيۡهِ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴿١٧٥﴾

حورمەتو نرخێك لە بەندایەتی کردن بۆ خودادا دەبیننەوە هەموویان خۆیان بە بەندەی خودا دەزانن.

{وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ} کەسێ لاری هەبێ لە بەندایەتی کردن بۆ خوداو لوتبەرزی بکا {فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيهِ جَمِيعاً} ئەوە خودا لەڕۆژی قیامەتدا هەموو ئادەمیزادان لەدەشتی مەحشەردا کۆدەکاتەوە حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکا، هەرکەسە بە پێی خۆیو بەگوێرەی کردەوەکانی پاداشو سزای دەدرێتەوە.

{[173] فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} جا ئەوانەی بڕوایان بەخودا هەیەو کردەوەی باشیان ئەنجام داون {فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزيدُهُم مِّن فَضْلِهِ} ئەوا پاداشی تەواویشیان دەداتەوە، ئەمجار بە فەضلو گەورەیی خۆیزێدە پاداشی تریشیان دەداتێ {وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُواْ وَاسْتَكْبَرُواْ} بەڵام ئەوانەی کە لارییان لە بەندایەتی کردن بۆ خودا هەیە تەکەبوورو لوتبەرزی دەکەنو ئەرکی سەرشانی خۆیان بەرامبەر یەزدان بەجێ ناهێنن {فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً أَلُيماً} ئەوە پەروەردگار سزای بە ئێشیان دەدا،

بەگوێرەی بیروباوەڕو کردەوەی خۆیان سزایان دەداو هیچی لێ زیاد ناکا، چونکە خودا ڕەحمەتو بەزەیی لە ڕقو غەزەبی زیاترە. {وَلاَ يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا} ئادەمیزادان جگە لەخودا کەسێکی تریان دەست ناکەوێ کاروبارو بەرژەوەندییان بەڕێوە بەرێ، کەس نیە بتوانێ بەندەیەك لە سزای خودا ڕزگار بکاو یارمەتی بدا، سزای لەسەر هەڵبگرێ. {[١٧٤]يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ} ئەی کۆمەڵانی ئادەمیزاد! ئەی خەڵکینە! بێگومان لەلایەن یەزدانەوە بەڵگەو نیشانەیەکی زۆر ئاشکراتان بۆ هاتووە، حەقیقەتی بڕوا بەخوداو نظامو یاسای ژیانی کۆمەڵتان بۆ ئاشکرا دەکا، ئەویش ئەو پیغەمبەرە نەخوێندەوارەیە کە بە هەڵسو کەوتی ڕێكو پێکی بە ژیانی عەمەلیو بانگەوازی کردنی شەرع ئامێز بەڵگەیەکی بەهێزو ڕۆشنە لەسەر ڕاستی بانگەوازی کردنەکەی، {وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا} ناردوومانە بۆ ناو ئێوە ئەی کۆمەڵی ئادەمیزاد! نامەیەك کە وەك ڕۆژ ڕوناکیی دەبەخشێ، ڕێگەی حەقو ڕاست نیشان خەڵکی دەدا، چاكو خراپ لێك جیادەکاتەوە کە ئەویش قورئانی پیرۆزەو هاتووە بیروباوەڕی ئادەمیزاد ڕاست بکاتەوە، بەرنامەی ڕاستو حەق نیشان مەردومگەل بدا.

{[١٧٥]فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ} جا ئەوانەی بڕوایان بەخودا هێناوەو پەیڕەوی فەرمانی ئەویان کردووە {وَاعْتَصَمُواْ بِهِ} دەست بە قورئانەوە دەگرنو ئیسلام دەکەنە بەرنامەی خۆیان {فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ} لەڕۆژی دواییدا پەروەردگار دەیانخاتە بەهەشتی ڕازاوەی خۆیەوە دەیانخاتە بەر ڕەحمەتی تایبەتی خۆیو کەسی تر ناخاتە نێو ئەو ڕەحمەتەوە {وَفَضْلٍ} فضلو بەخششێکی تایبەتی خۆی دەڕێژێ بەسەریاندا، ئەوانە لەدونیاو قیامەتدا بەختەوەرو کامەرانن. {وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا} شارەزای ڕێگایەکی ڕاستیان دەکا بۆئەوەی بگەن بە پاداشتی باشی نەبڕاوەی خۆی، شارەزای ڕێگەیەکیان دەکا کە کامەرانی دونیاو قیامەتیان دەست دەکەوێ، ژیانی دونیا بەسەر بەرزیو ڕێزداری بەسەر بەرنو لە قیامەتیشدا بە بەهەشتی ڕازاوە شادبن، ئەم ڕێگە ڕاستەش بەهۆی دەست بە قورئان گرتنو شوێنکەوتنی فەرموودەکانی پیغەمبەر دەستەبەر دەبێ.

کۆتایی سورەتی النساء

{[١٧٦]يَسْتَفْتُونَكَ} واتە: ئەی پیغەمبەر! داوات لێ دەکەن فتوایان بۆ بدەی دەربارەی کەسێك — دەربارەی (کەلالە) کە بریتییە لە میراتگر جگە لە باوكو دایك — میراتی لێ بگرێ وەکوو جابیری کوڕی عەبدوڵلا کە لەکاتی مردنیدا نە باوکی هەبوو نەمنداڵی هەبوون چەند خوشکێکی باوكو دایکی هەبوو لەوەپێش بەشە میراتیان دیاری نەکرابوو، ئەوەی تا ئەوکاتە بەشە میراتی دیاری کرابوو خوشکی دایکی بوو کە بەتەنها شەشە یەکی بۆ دیاری کرابوو بۆ زیاتر لە یەکیش سێیەك دیاری کرابوو.

{قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ} بڵێ پەروەردگار فتواتان بۆ دەداو باسی کەلالەتان بۆ ڕوون دەکاتەوەو دەفەرموێ: {إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ} ئەگەر کابرایەك مردو منداڵی لەپاش بەجێ نەمابوو باوکیشی نەمابوو {وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ} خوشکێکی باوكو دایکی هەبوو، یان خوشکێکی باوکی هەبوو، ئەوە نیوەی میراتەکەی دەگرێ {وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ} ئەگەر خوشکەکە بمرێ میراتی لێ دەگرێ ئەگەر کوڕو کچی لەپاش بەجێ نەمابنو باوکیشی نەمابێ ڕێگای میراتگرتنی لێ بگرێ!

واتە: ئەگەر برای باوكو دایکی یان باوکی هەبوو ماڵو سامانی خوشکە مردووەکەی بەمیرات وەردەگرێ بەمەرجێك مردووەکە منداڵی لەپاش بەجێ نەمابن، باوکیشی نەمابێ چونکە ئەگەر باوك هەبوو برای ڕێگەی میراتگرتنی نابێ.

{فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ} ئەگەر برا مردووەکە دوو خوشکی باوكو دایکی یان باوکی یان زیاتری لەپاش بەجێ مابوون ئەوا سێ یەکی ماڵە بەجێماوەکە دەبەن.

{وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء} ئەگەر میراتگرەکان ژمارەیەك خوشكو برا بوون {فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ} بۆ هەر نێرینەیەك بەشی دوو مێینە هەیە.

{يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ} پەروەردگار کاروباری ئایینو هەموو حوکمێکی حەڵاڵو حەرامتان بۆ ڕوون دەکاتەوە بۆئەوەی ڕێگاتان لێ تێك نەچێو بزانن چۆن میرات بەش بەش دەکەنو هەرکەسە بەشە میراتی شیاوی خۆی بدرێتێ! {وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} پەروەردگار ئاگاداری هەموو شتێکە هەر حوکمو یاسایەك بۆتان دەردەکا بەرژەوەندی ئێوەی تێدایە لەژێر زانستو ئاگاداری پەروەردگاردا هاتۆتە دیو

سورەتی (المائدة)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

ئاکامی زانست فراوانی خودایە، کەوابێ ڕوونکردنەوەکەی حەق و ڕاستەو پێناسەکەی لەجێی خۆیدایە!!

{١ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە خودا هێناوەو ڕەوشتی موسوڵمانیتان تێدایە! {أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ} پابەندی وادەو بەڵێنی خۆتان بن، بەسەر ڕاستی پەیمانی نێوان خۆتان و ئادەمیزادی تر ئەو پەیمانەی بۆ خۆتان بەخۆتان داوە بە جێی بهێنن، ئەو ئەرکانەی خراوەتە سەر شانتان بە ڕێک و پێکی ئەنجامیان بدەن، ئەو ئەرکانەی پەروەردگار خستویەتییە سەرشانتان و ئێوەش بەڵێنی جێبەجێ کردنیتان داوە، ئەو شتانەی خودا حەڵاڵی کردووە یان حەرامی کردووە، ئەو عەهدو پەیمانەی لە بڕواداران وەرگیراوە کە بڕواتان بە پێغەمبەرو قورئان هەبێ پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانیان بن.

{أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ} حەڵاڵ کراوە بۆ ئێوە سوود وەرگرتن لە ئاژەڵ کە وشترو ڕەشەوڵاغ و بزن و مەڕو گاکێوی و حەیوانە کێوی و ئاسک و ئەو جۆرە شتانەیە کە دەتوانن بە هۆی سەربڕینی شەرعییەوە گۆشتەکەیان بخۆن، شیریان بدۆشن و جۆرەها خواردەمەنی لێ دروست دەکرێ، سوود لە خوری و موویان وەربگیرێ، {إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ} جگە لەو گیانلەبەرو ئاژەڵانەی لێرە بەو لاوە لە ئایەتی داهاتوودا بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە بەڵام بەمەرجێک سوود وەرگرتن لەو جۆرە ئاژەڵانەتان بۆ ڕەوایە {غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ} کە لە بەستی مەککەدا لە کاتی ئیحرام بەستن بە حەج و عەمرەدا ڕاوی نێچیر نەکەن چونکە ڕاو کردن لە حەرەمدا حەرامە تەنانەت با ئیحرامیشی نەبەستبێ، کەسێکیش ئیحرامی بەستبێ لە دەرەوەی حەرەمیش بێ هەر ڕاو کردنی لێ حەرامە، حەرەمیش دوو شوێنە حەرەمی مەککەو حەرەمی مەدینە لە هەردووکیاندا ڕاو کردن یاساغە، {حُرُمٌ} کۆی حەرامە مەبەست ئیحرام بەستن بە حەج یان بە عەمرە یان هەردووکیانە {إِنَّ اللّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ} دڵنیابن کە خودا چی بوێت بڕیاری لەسەر دەدا، چی بوێ حەڵاڵی دەکاو چی بوێ حەرامی دەکا بە گوێرەی حیکمەت و دانایی خۆی و بەرژەوەندی ئادەمیزاد بڕیار دەداو حوکم دەردەکا ئێوەش ئەی ئادەمیزاد پابەندی فەرمان و بڕیارەکانی بن و وادەو بەڵێنی خۆتان ببەنە سەر، هیچ پەیمانێکتان هەڵمەوەشێننەوە.

يَسۡتَفۡتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِۚ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞۚ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ أَن تَضِلُّواْۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ﴿١٧٦﴾

سُورَةُ المَائِدَة

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِۚ أُحِلَّتۡ لَكُم بَهِيمَةُ ٱلۡأَنۡعَٰمِ إِلَّا مَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ غَيۡرَ مُحِلِّي ٱلصَّيۡدِ وَأَنتُمۡ حُرُمٌۗ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُحِلُّواْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ وَلَا ٱلشَّهۡرَ ٱلۡحَرَامَ وَلَا ٱلۡهَدۡيَ وَلَا ٱلۡقَلَٰٓئِدَ وَلَآ ءَآمِّينَ ٱلۡبَيۡتَ ٱلۡحَرَامَ يَبۡتَغُونَ فَضۡلٗا مِّن رَّبِّهِمۡ وَرِضۡوَٰنٗاۚ وَإِذَا حَلَلۡتُمۡ فَٱصۡطَادُواْۚ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ أَن صَدُّوكُمۡ عَنِ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ أَن تَعۡتَدُواْۘ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴿٢﴾

{٢ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحِلُّواْ شَعَآئِرَ اللّهِ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هەیە دیاردە (مەعالیمە) ئاینییەکانی خودا بەبێ ڕێز سەیر مەکەن، تەگەرە مەخەنە بەردەم ئەوانەی دەیانەوێ جێبەجێی بکەن، سنوور بەزێنی و یاسا شکێنی مەکەن، مەچن لە خۆتانەوە ئاڵ و گۆڕیان تێدا بکەن و دەستکارییان بکەن! بەڵکوو بە گوێرەی ئایین و چۆنتان پێ گوتراوە ئاوا ئەنجامیان بدەن و ڕێزیان لێ بگرن {وَلاَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ} ڕێزی مانگە حەرامەکان بگرن ئەو مانگانەی شەڕیان تێدا حەرامە، کە مانگی (ذولقەعیدەو ذولحیجەو موحەڕەم و ڕەجەب)ن لەو مانگانەدا جەنگ لەگەڵ کافرەکاندا مەکەن، ئەو مانگانە مەگۆڕن بە مانگی تر وەکوو لەوە پێش عەرەبەکان دەیان کردو بە ئارەزووی خۆیان (مانگە حرامە) کانیان دەگۆڕین.

لەو مانگانەدا حەجیان تێدا دەکرێ شتێک مەکەن کە ببێتە بەربەست و لەمپەر ڕێگەی حەج کردن لە موسوڵمانان بگرێ {وَلاَ الْهَدْيَ} ڕێگە مەگرن لە کۆشتی و قوربانی کە بۆ کەعبە دەبرێ بەو جۆرە لێی داگیر بکەن و لێی بستێنن، یان نەهێڵن

بیگەیەنێتە شوێنی خۆی‌و بە کەعبە نەگا {وَلاَ الْقَلآئِدَ} هەروەها دەست درێژی مەکەنە سەر ئەو ئاژەڵانەی کە دیاری کراون بۆ دیاری کەعبە، ملوانکەی قوربانیان لە ملی کراوە، نیشانەی دیاری‌و هەدیەیان پێوەیە، {وَلا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ} رێگە لەوانە مەگرن کە دەیانەوێ بچن بۆ دیدەنی کەعبە، شەڕیان لەگەڵدا مەکەن، ماڵ‌و سامانیان داگیر مەکەن، ئەوانە بەو دیدەنییەیان بۆ کەعبە {يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا} مەبەستیان بەدەست هێنانی سوودو قازانجی بازرگانیەو لە خودایان داوایە خێریان بە توشەوە بێ‌و رەزامەندی خودا بەدەست بێنن.

{وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواْ} کە لە ئیحرام بەستن بوونەوەو ئیحرامتان شکاندو لە ئاخی بەست دەرچوون ئەوە ئەوەی لەوێدا لێتان یاساغ بوو بۆتان رەوایە، لە دەرەوەی حەرەم بە ئارەزووی خۆتان راو بکەن‌و نێچیر بگرن، هیچ تاوانتان لەسەر نیە راو بکەن‌و گۆشتەکەی بخۆن، سوود لە نێچیر وەربگرن. بەڵام {وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُواْ} با رق‌و کینەتان لە گرۆهو کەسانێك کە لەوەپێش رێگەی کەعبەیان لێ گرتبوون هەڵتان نەنێ دەست درێژی بکەنە سەریان‌و سنوور بەزێنی بکەن‌و تۆڵەیان لێ بکەنەوە.

{وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ} هاریکاری یەکتری بکەن لەسەر خێرو چاکە. (بر) لە لوغەتدا زۆرکردنی کاری خێرە؛ ئەو کارەیە شەرع پەسەندی دەکاو فەرمانی پێ دەکا (تقوی) بریتیە لە هەر کارێك خاوەن کارەکە لە زیانی دین‌و دونیا بپارێزێ، کە وابوو تا بۆتان دەکرێ هاریکاری یەکتری بکەن لەسەر کاری چاکە، بەڵام بە هیچ جۆرێك هاریکاری یەکتری مەکەن لەسەر تاوان‌و دەست درێژی‌و کاری ناپەسەند!

{وَاتَّقُواْ اللّهَ} خۆتان لە سزای خودا بپارێزن بەهۆی پەیڕەو کردنی فەرمانەکانی پەروەردگار کە لە قورئاندا بۆی روون کردوونەوە بۆ ئەوەی بە هۆی پشت هەڵکردنتان لە فەرمانی خودا تووشی سزا نەبن {إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} بێگومان پەروەردگار سزای بە ئێش‌و بە سزایە، تۆڵە لە تاوانباران دەستێنێ!

{[3] حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ} یاساغە لێتان خواردنی گۆشتی مردارەوە بوو، مردارەوە بوو: بریتیە لەو ئاژەڵەی بەبێ سەربڕینی شەرعی، یان نێچیر کردنی گیانی دەردەچێ، خواردنی گۆشتی مردارەوە بوو حەرامە، چونکە پیسە، هەروەها چونکە هەندێ ماددەی زیانبەخش لە لاشەی

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣) يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (٤) الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَن يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٥)

مرداربووەکەدا دەمێنێتەوە، کە بەهۆی نەخۆشی ئاژەڵەکە، یان مانەوەی خوێن تێیدا پەیدا بووە، ئەگەر سەر ببڕێ بەهۆی رەوان بوونی خودێنەکە ئەو ماددە زیانبەخشە، نامێنێ، زیادلەوەش تەبیعەتی بەرزو خاوێن قیز لە خواردنی ئەو جۆرە گۆشتە مردارەوە بووە دەکاتەوە، تەبیاتی تێ ناچێ! {وَالْدَّمُ} هەروەها یاساغە لێتان خوێنی رەوان ئەو خوێنەی روونەو دەڕژێ نەك خوێنی تۆپەڵ بوو (متجمد) وەکوو جەرگ‌و سپڵ، یان ئەو خوێنەی کە لەگەڵ گۆشتەکەدا دەمێنێتەوە؛

{وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ} هەروەها حەرامە لێتان خواردنی پێست‌و گۆشت‌و پیوی بەراز، بۆیەش هەر ناوی گۆشتەکەی هێناوە چونکە ئەو مەبەستی گرنگە!

{وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ} هەروەها حەرامە لێتان هەر سەربڕاوێك کە ناوی غەیری خوای لەسەر برابێ، لە کاتی سەربڕیندا ناوی شتی تری لەسەر بەرز کرابێتەوە وەکوو

ئەوەی ناوی پیغەمبەر، مەسیح، شێخی گەیلانی، مەولانا خالیدو کاك ئەحمەدی شێخو........ هتد لەسەر ببرێ.
یان وێڕای ناوی خودا ناوی کەسێکی تری لەسەر ببرێ وەکوو ئەوە بڵێ (بەناوی خوداو پیغەمبەر ئەو ئاژەڵە سەردەبڕم!) بەلام ئەگەر بڵێ بە ناوی خودا ئەم ئاژەڵە سەردەبڕم، (محمد پیغەمبەری خودایە) قەیناکا، واتە: ئەگەر ناوی غەیری خودا بە عەطف بۆسەر ناوی خودا یان پێش ناوی خودا خرا ئەوە حەرامی دەکا، ئەگەر بە شێوەی عەطف نەبوو حەرام نابێ بەلام مەکروە دەبێ.
{وَالْمُنْخَنِقَةُ} هەر ئاژەڵێك بخنکێندرێ، جا خنکانەکەی بە ئەنقەست بێ یان بە سودفە بێ، بە هەر شێوەیەك و بەهۆی هەر شتێکەوە بخنکێ گۆشتەکەی حەرام دەبێ.
{وَالْمَوْقُوذَةُ} ئەو حەیوانەی بە شتێکی کوشندە لێی دەدرێ تا گیانی دەردەچێ بەبێ سەربڕینی شەرعی، جا ئەو شتە پێی لێ دەدرێ قۆچەقانی بێ یان هەر داروبەردێك و شتێك بێ چوون یەکەو ئەو گیان دەرچووە مردارەوە بووەو خواردنی گۆشتەکەی حەرامە.
{وَالْمُتَرَدِّيَةُ} هەر ئاژەڵێك هەڵدێرێ و بەربێتەوەو گیانی دەرچێ گۆشتەکەی حەرام دەبێ! ئەگەر پێش گیان دەرچوونی فریا بکەوێ سەر ببڕدرێ ئەوە حەڵاڵە!
{وَالنَّطِيحَةُ} هەرحەیوانێك لە ئاکامی شەڕ کردن لەگەڵ حەیوانێکی تردا گیانی دەربچێ مردارەوەبووەو خواردنی حەرامە، تەنانەت با شاخی بشکێ لوتی بپژێ و خوێنیشی لێ بێ!
{وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ} هەر حەیوانێك درندە بریندارى بکا یان هەندێکی لێ بخواو گیانی دەربچێ خواردنی گۆشتەکەی حەرامە هەرچەندە خوێنیشی لێ بڕوا.
{إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ} مەگەر ئەو جۆرە حەیوانانەی کە گوتران بە زیندوویی فریایان بکەون و سەریان ببڕن بە شێوەیەکی شەرعی. بەلام مردارەوە بوو، خوێن و گۆشتی بەراز بە هیچ شتێك حەڵاڵ نابن. مەگەر ناعیلاجی!؟
{وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ} (نصب) چەند بەردێك بوون بە دەوری کەعبەوە ژمارەیان سێ سەدو شەست بەرد بوون عەرەبەکان لە سەردەمی نەزانیدا ئاژەڵیان لەسەر سەردەبڕین بە مەبەستی نزیك بوونەوە لە بتەکان کە دەیانپەرستن. خوێنەکەیان لە دیواری کەعبە هەڵدەسوو، گۆشتەکەیان بەسەر بەردەکان (نصب) هەڵدەخست ئەم بەردانە جوودا بوون لە بتەکانیان، بتەکانیان نەقش و نیگاریان لەسەر بوو ئەم (نصب)و بەردانە لووس و پووس بوون.
{وَأَن تَسْتَقْسِمُواْ بِالأَزْلاَمِ} حەرامە لێتان بەخت گرتنەوەو رەمڵ هاویشتن بە هۆی تیرەدارینەوە.
أَزْلاَم: بریتی بوو لەچەند دارێك لە شێوەی تیر، بەلام بێ ئەوەی سەرەتیری پێوە بێ، ئەم پارچە دارانە سێ پارچە بوون لەسەر یەکیان نووسرا بوو (امرني ربي) لەسەر دووەمیان نووسرا بوو (نهاني ربي) سێیەمیش هیچی لەسەر نەنووسرا بوو.
جا کە کەسێك دەیویست ئیشێك بکا؛ بچێ بۆ سەفەرێك ئەم تیرە دارانەی دەجووڵاندن و دوایی یەکێکیانی رادەکێشا ئەگەر ئەوە بهاتایە دەستی، کە لەسەری نووسرا بوو (امرني ربي) ئەوە ئیشەکەی دەکردو پێی وا بوو بەخت هاورێیەتی ئەگەر ئەوە بهاتایە پێشەوە کە لێی نووسرا بوو (نهاني ربي) وازی لێ دەهێناو دەستی لێ هەڵدەگرت! ئەگەر ئەوە بهاتایە دەستی کە هیچی لەسەر نەنووسرا بوونەوە تاقی کردنەوەکەی دووبارە دەکردەوە.
{ذَلِكُمْ فِسْقٌ} هەموو ئەو شتە حەرامانەی باسکران پێویستە خۆیان لێ دوور بخەینەوە، چونکە دەرچوون لە سنووری خودا، سەرپێچی کردنی فەرمانەکانیەتی، هەڵس وکەوت کردنە بە شێوەی نامەعقول و نا سروشتی.
{الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ} ئەمرۆ کە رۆژی عەرەفەیەو ساڵی دەیەمی کۆچییە رێکەوتی رۆژی جومعەیە، ئەو رۆژەی کە ئەم ئایەتەی تێدا هاتۆتە خوارێ، ئەمرۆ کافرەکان ناهومێد بوون لە پووچەڵ کردنەوەی ئایینەکەتان و ناتوانن ئیتر بەسەرتاندا زاڵ ببن و بتانگێڕنەوە بۆ سەر بتپەرستی و ئایینی خۆیان، هەروەها شەیتان ناهومێد بوو کە لە ئاخی ئێوەدا بە قسەی بکرێ!
ئیبنو عەبباس دەڵێ: واتە: دانیشتوانی مەککە ناهومێد بوون لەوەی کە ئێوە بگەرێننەوە بۆ سەر ئایینی ئەوان و بتپەرستی دەست پێ بکەنەوە.
{فَلاَ تَخْشَوْهُمْ} لێیان مەترسێن، ترسی ئەوەتان نەبێ کە سەرپێچییان بکەن، زیانتان پێ بگەیەنن {وَاخْشَوْنِ} لە من بترسێن، خۆتان بپارێزن لەو شتانەی دەبنە هۆی نارەزامەندی من، ئەمن پارمەتیتان دەدەم و سەرتان دەخەم، لە دونیاو لە قیامەتدا دەتانخەینە ژوور ئەوانەوە. {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ} ئەمرۆ ئەحکامی ئایینمان بۆ چەسپاندن، حەڵاڵ و حەرامامان بۆ لێك جیا کردنەوە، هەموو حوکمێکی

پێویستمان بۆ دیاری کردوون، هەموو شتێك دەربارەی ئایین روون‌و ئاشکرایەو پەردە پۆش نین. هەموو یاساو نیظامیکمان بۆ داناون‌و کەم‌و کوڕی تێدا نیە.

{وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي} منەت‌و بەخششی خۆمانمان بەسەرتاندا تەواو کرد ولات بۆ ئێوە قۆرخ کراوە، هیچ لە موشریکەکان بۆی نیە هاوبەشیتان بکا لە حەج کردندا، مەککە رزگار کرا، ئەو وادەیەی پێتان درابوو بەجێ هێنرا، خەڵکی کۆمەڵ کۆمەڵ‌و دەستە دەستە دێنە ژێر بەیداخی ئیسلامەوەو سەرکەوتنتان بەدەست هێنا {وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} رازیم کە ئیسلام ئایینتان بێ‌و بیکەنە بەرنامەی ژیانتان‌و رۆژی قیامەتیش بە گوێرەی ئەم ئایینە دادگایی دەکرێن، جگە لە ئیسلام نابێ هیچ ئایینێکی تر پەیرەو بکەن.

{٤يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ} موسوڵمانان پرسیارت لێ دەکەن ئەی (محمد)! چ گۆشت‌و خواردنێکیان بۆ رەوایە؟؟

{قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ} پێیان بڵێ: رەواو حەلاڵە بۆ ئێوە خواردەمەنی پاك‌و خاوێن، هەر گۆشت‌و خواردنێك کە ئادەمیزاد بەلایەوە پاك‌و خاوێن بێ، هەر خواردنێك طەبیعەت‌و سروشتی پاك‌و بە پاکی بزانێ حەلاڵە! {وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّهُ} هەروەها حەلاڵە بۆتان نێچیری سەگ‌و تاژی تەربییە دادراو، واتە: هەر نێچیرێك ئەو جۆرە سەگ‌و تاژییە فێر کراوانە بیگرن خواردنی حەلاڵە، بەمەرجێك ئەو سەگ‌و تاژیانە لە لایەن ئادەمیزادەوە فێری راو کرابن‌و مەشق دادرابن.

{فَكُلُواْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ} بخۆن لە گۆشتی ئەو نێچیرانەی کە ئەو بازو سەگ‌و تاژییە راوکەرانە بۆ ئێوەی دەگرن، پاسی دەکا تا خاوەنەکەی دەگاتە سەری‌و هیچی لێ ناخوا! خۆ ئەگەر لێی بخوا بەلای زۆربەی زانایانەوە نێچیرەکە حەرام دەبێ چونکە دەشوبهێتە بەرماوەی دڕندە.

{وَاذْكُرُواْ اسْمَ اللّهِ عَلَيْهِ} لەکاتی تێبەردانی سەگە راوکەرەکەدا ناوی خودا بێنن‌و بیسمیللای لەسەر بکەن.

{وَاتَّقُواْ اللّهَ} تەقوای خودا بکەن، خۆتان بپارێزن لەو شتانەی کە دەبنە هۆی سزای خودا، پارێزگاری سنوورەکانی یەزدان بکەن، بەهیچ شێوەیەك سەرپێچی فەرمانەکانی خودا مەکەن.

{إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} دڵنیابن خودا خێرا حیسابو لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دەکا، هیچی لێ گوم نابێ، ماندوو بوون وەرزبوونی بەسەردا نایە، بەڵکوو زۆر بە خێرایی‌و لێهاتوویی لێکۆڵینەوە لەگەڵ ئادەمیزاد دەکاو هەرکەسە بەگوێرەی خۆی سزاو پاداشی دەداتەوە!

{٥الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ} ئەمڕۆ ئەو خواردەمەنییانەی کە لەمەوپێش بە ئیجمالی بۆتان حەلاڵ کرابوو، بەشێوەیەکی بەرفراوان‌و تەفصیل ئامێز حەڵاڵییەکەیان جێگیر کراو خواردنیان بۆتان رەوایەو حوکمی حەڵاڵییەتەکەیان چەسپاوو بەردەوامە.

{وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ} هەروەها گۆشت‌و سەربڕاوی ئەوانەی خاوەن نامەی ئاسمانین حەلاڵە بۆتان، هەر ئاژەڵێك جوولەکە یان مەسیحی سەری ببڕێ لەو گیانلەبەرانە بێ کە گۆشتیان دەخورێ بۆ ئێوەی موسوڵمان حەلاڵ‌و رەوایە! بەڵام سەربڕاوی ئاگر پەرست‌و شەیتان پەرست... هتد حەلاڵ نیە، نابێ ئافرەتیشیان لێ بخوازن‌و سەربڕاوو ئافرەتیان بۆ ئێوە حەلاڵ نیە.

{وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ} گۆشتی سەربڕاوی ئێوەش بۆ ئەوان حەلاڵە هیچ گوناهتان ناگاتێ ئەگەر لەگۆشتی سەربڕاوی خۆتان بەشیان بدەن، یان پێیان بفرۆشن. ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەوە: کە سەربڕاوی ئەهلی کیتاب بۆ ئێمەو هی ئێمە بۆ ئەوان حەلاڵە، بەڵام ژن‌و ژنخوازی وانیە، بۆیە فەرمووی {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ} حەلاڵ‌و رەوایە ئافرەتی موسوڵمان مارەبکەن هەروەها {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ} حەلاڵ‌و رەوایە بۆ ئێوەی موسوڵمان کە ئافرەتی ئازادی سەربەستی داوێن پاکی جوولەکەو مەسیحی مارەبکەن، ئەوانەی کە نامەی ئاسمانییان پێش ئێوە بۆ نێردراوە، بەڵام بەمەرجێ:

{إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ} کە مارەییان بدەنێ واتە: مارەیی واجبەو دەبێ بدرێ، ئەم مەرجە بۆ جەخت کردنە لەسەر واجبی نەك مەرجی حەلاڵ بوون! هەروەها دروستە ئافرەتی کۆیلەی ئەهلی کیتاب مارەبکرێ بەڵام کە باسی ئافرەتە ئازادەکانی کردووە ئاماژەیە بۆ ئەوە: کە مارەکردنی ئافرەتی ئازاد لەهی کۆیلە باشترە.

{مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ} داوێن پاك بن زیناکارو داوێن پیس نەبن {وَلاَ مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ} هەروەها بە نهێنی پەیوەندی ناڕەوا لەگەڵ ئافرەتدا نەبەستن، واتە: نە بە ئاشکراو نە بەنهێنی داوێن پیسی نەکەن‌و ئاوی خۆتان نەرێژنە شوێنی

حەرامەوە! ئەمجار پەروەردگار ئادەمیزاد دەترسێنێ لەسەرپێچی کردنو دەفەرموێ: {وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ} هەرکەسێك ئینکاری شەریعەتی ئیسلام بکاو ئەرکەکانی جێبەجێ نەکا، ئینکاری بنەما ئیسلامییەکانو فروعەکانی بکا هەموو کردەوەکانی پووچەڵ دەبنەوەو خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت دەبێ، لەدونیادا کردەوەکانی بێ سوودو بێ بایەخەو {وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ} لە قیامەتیشدا سوود لە کردەوەکانی جیهانی نابینێو مایە پووچ دەمێنێتەوە.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەخودا هێناوەو پەیڕەوی فەرمانی خوداو پێغەمبەر دەکەن {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ} ئەگەر ویستتان نوێژ بکەنو بێ دەستنوێژ بوون پێش ئەوەی دەست بکەن بە نوێژ دەستنوێژ بگرن بەم شێوەیە: {فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ}: پێویستە دەمو چاوتان بشۆن. سنووری دەمو چاو لە باری درێژییەوە لە تووکی سەرەوە بۆ دامێنی چەناگەیە، لەباری پانیشەوە نێوان دوو گوێچکەیە، کەسێك ریشی تەنکی هەبوو پێویستە پێستی ژێرەوە بشۆرێ، ئەگەر ریشی پڕبوو دەبێ پەنجەکانی تێ بخا.

{وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ} شتنی هەردوو دەستە لەسەرە پەنجەکانەوە تا ژوور ئانیشك.

{وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ} دەستی تەڕ بەبڕێ لەسەرتاندا بهێنن. بەلای شافیعییەوە پێویست مەسح کردنی بڕێ لە مووی سەرە لەجێگای خۆی، تەنانەت با مویەکیش بێ.

مالیكو ئەحمەد دەفەرموون: پێویستە مەسحی هەموو سەربکا، لەبەر ئیحتیاط، ئەبوو حەنیفە دەفەرموێ: پێویستە مەسحی چواریەکی سەربکا.

{وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ} پێویستە هەردوو قاچی لەگەڵ قولە قاپی بشوا، بەڵگە لەسەر شتنی قاچو قولە پێ وێڕای ئەم ئایەتە، کردەوەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)و کردەوەی هاوەڵانیو چینی دوا هاوەڵانە، کە هەموویان بۆ دەستنوێژ قاچیان شتووە، ئیجماعی زانایانیشی لەسەر دامەزراوە.

{وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ} ئەگەر لەشتان گران بوو بوو خۆتان پاك بکەنەوە، هەموو ئەندامەکانی جەستەتان بشۆن! پێویستە ئاو بەسەر بەدەندا بڕوا، (جونوب = لەشگرانی) مانایەکی شەرعییە، کەسێك لەشی پیس بوو نابێ نوێژ بکا، نابێ قورئان بخوێنێ، نابێ دەستی لێدا، نابێ بچێتە مزگەوتەوە.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ وَإِن كُنتُمۡ جُنُبٗا فَٱطَّهَّرُواْۚ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُم مِّنۡهُۚ مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجۡعَلَ عَلَيۡكُم مِّنۡ حَرَجٖ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمۡ وَلِيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٦﴾ وَٱذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَمِيثَٰقَهُ ٱلَّذِي وَاثَقَكُم بِهِۦٓ إِذۡ قُلۡتُمۡ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَأَجۡرٌ عَظِيمٞ ﴿٩﴾

{وَإِن كُنتُم مَّرْضَى} ئەگەر ئێوە نەخۆشییەکی واتان لەگەڵ دابوو: کە نەتان دەتوانی ئاو بەکاربێنن، {أَوْ عَلَى سَفَرٍ} یان لەسەفەردا بوونو ئاو نەبوو، {أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ} یان لەسەر پێشاوو تەوالێت دەهاتنەوە دەستتان بەئاو گەیاندو پێویستتان بە دەستنوێژ هەڵگرتن بوو {أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء} یان پێستان لە پێستی ئافرەت کەوتن یان چوونە لای ئافرەتو کاری شەرعیتان لەگەڵدا کردن {فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء} ئاوتان دەست نەکەوت بۆ دەستنوێژ یان غوسل، ئەوە لەم حاڵانەدا.

{فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا} ئەوە قەصدی خۆڵێکی پاكو خاوێن بکەنو تەیەمموم بکەن بە خۆڵێکی خاوێن، {فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ} مەسحی دەمو چاوو دەستتان بکەن بە ئەم خۆڵە.

{مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ} خودا نایەوێ لەو یاساو شەریعەتەی بۆتان دادەنێ قورسایی بخاتە سەر شانتان،

چونكە بێ ئاتاجە لە ئەزیەتدانتان، هەر یاساو شەریعەتێكتان بۆ دابنێ سوودی ئێوەی تێدایە، شتێك قازانجی ئێوەی تێدا نەبێ فەرمانتان پێ ناكا، {وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ} بەڵكوو دەیەوێ ئێوە پاك بكاتەوە لەهەموو پیسییەكی ناوەوەو دەرەوە.

{وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ} بۆئەوەی نیعمەتی خۆی بۆ ئێوە تەواوبكا، پاكی جەستەو پاكی گیان بەیەكەوە بۆتان دابین بكا چونكە ئادەمیزاد لە مادەو گیان پێك هاتووە، نوێژ دڵو دەروون پاك دەكاتەوە، نوێژ ئادەمیزاد لە خراپەو خراپەكاری دەگێڕێتەوە، وا لە نوێژكەر دەكا رۆژانە چەند جار خۆ لەبەردەم خودادا رانوێنێو بە نهێنیو بە ئاشكرا موراقەبەی خۆی بكا، {لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} بۆئەوەی ئێوە سوپاسی خودا بكەنو بەردەوام بن لەسەر سوپاسو بەندایەتی كردن بۆ پەروەردگار.

{٧ وَاذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} یادی ئەو نیعمەتانەی خودا بكەنەوە، كە لە عالەمی ئەرواحدا وادەی لێ وەرگرتوون {وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُم بِهِ} پابەندی ئەو عەهدو پەیمانەی خودا بن كە بەڵێنی پێ لێ وەرگرتوون. یان یادی ئەو نیعمەتانەی خودا بكەنەوە ئەی كۆمەڵی موسوڵمانان! كە ئێوە لەوەوپێش خودا نەناسو ناكۆك بوون بەهۆی نووری ئیسلامەوە بوون بەبرای یەكتریو خۆشەویستی لە ناوتاندا بڵاوبۆتەوە! هەروەها بیری ئەو عەهدو پەیمانە بكەنەوە كە بە پێغەمبەرتان داوە!

{إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا} كە وتتان: بەڵێ پابەندی فەرمانەكانی خوداو پێغەمبەر دەبین، گوێڕایەڵیان دەبین لە خۆشیو لە ناخۆشیدا، لە تەنگانەو فەرەحیدا، چیمان پێ بفەرموێ فەرمانبەردارین، جڵەوگیریی چیمان لێ بكەی نایكەین {وَاتَّقُواْ اللّهَ} خۆتان لە سزای خودا بپارێزن، چی جڵەوگیریی لێ كردوون توخنی مەكەون! {إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} دڵنیابن پەروەردگار زاناو خەبەردارە بەوەی كە لە دەروونتان دایە، دەزانێ كێ بەڕاستی دڵسۆزی ئایینەو كێ دووڕوو ریابازە هیچ شتێك؛ نهێنیو ئاشكرا لەخودا گوم نابێ.

{٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ لِلّهِ} ئەی كۆمەڵی موسوڵمانان! هەموو هەڵسو كەوتێكتان، هەموو كارو كردەوەیەكتان حەق ئامێز بێ، عەدالەت كاری بێ، دابو نەریتتان مرۆڤانەو حەقخوازی بێ، بەرامبەر بە پەروەردگار دڵسۆزو موخلیص كار بن، هەموو كارێك لەبەر رەزامەندی خوداو بە گوێرەی بەرنامەی ئیسلام ئەنجام بدەن، دەست درێژی مەكەنە سەر كەس، فەرمان بە چاكەو جڵەوگیری لە خراپە بكەن، {شُهَدَاء بِالْقِسْطِ} حەقو راستی بۆ دادوەر دەستنیشان بكەن، چۆن حەقو راستە ئاوا شایەتی لە یەكتری بدەن، لەبەر خاتری بەرژەوەندی هیچ كەس شایەتی لە یەكتری مەدەن! لە هەموو شتێكدا عەدالەت خواز بن، چونكە عەدالەت تەرازوی مافە بۆ هەموو كەس.

{وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ} با رق لێبوونتان بەگەلو هۆزێك هەڵتان نەنێ بۆ بەرقەرار نەكردنی عەدالەتكاری دەربارەیان، بەڵكوو پێویستە عەدالەت بەكار بێنن لەگەڵ هەموو كەسێ، دۆست بێ یان دوژمن {اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى} عەدالەتكاربن عەدالەتكاریتان لە مامەڵە كردندا نزیكو هۆكارە بۆ خواپەرستان لە گوناه، پارێزگارتان دەكا، لە نارەزایی خودا، وازهێنان لە عەدالەتكاری تاوانی گەورەیە، {وَاتَّقُواْ اللّهَ} خۆتان لە سزای خودا بپارێزن لە ئاگری دۆزەخ بترسن، سەرپێچی فەرمانەكانی مەكەن.

{إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} دڵنیابن خودا هیچی لێ گوم نابێ ئاگادارو زانایە بە كردەوەكانتان، بترسن لەوەی سزاتان بدا لەسەر گوێ پێنەدانتان بە عەدالەت: مێژووش شایەتە: كە خودا چی بە ستەمكاران كردووە، هەركەسێك وازی لە عەدالەتكاری هێنا بێ، لە دونیادا سووكو ریسوای كردووە، لە قیامەتیشدا سزای بە ئێشی بۆ داناوە، وێڕای ئەوەش ریسوای هەتا هەتایی دەكا.

{٩ وَعَدَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ} پەروەردگار وادەی بەختەوەری هەردوو جیهانی داوە بە وانەی بڕوایان بە خوداو پێغەمبەر هێناوە {وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} كردەوەی باشیان ئەنجام داوە، هەمیشە خەریكی ئەنجامدانی كاری مەسڵەحەت ئامێزن، حەقخوازو عەدالەتكارن، لە هەموو حاڵو بارێكدا تەقوای خودا دەكەن خۆ دەپارێزن لە نافەرمانی خودا!

{لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ} ئەوانە لە خوداوە لێخۆشبوونیان بۆ هەیەو پاداشی گەورەیان دەدرێتێ، كە بەهەشتی ڕازاوەیەو زێدەكردنی پاداشە لە بەرامبەر بڕوای راستو كردەوەی باشیان!

{١٠ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەوانەی بڕوایان بە خوداو هەموو پێغەمبەران نیە، نیشانەكانی خودایەتی خودا لە بوونەوەرو خودی ئادەمیزادەكانیدا رەت دەكەنەوە {وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا} بەڵگەی تاكو تەنیایی خوداو بەرفراوانی دەسەڵاتو بە

توانایی خودا بە درۆ دەخەنەوە، بڕوا بە نامە ئاسمانییەکانو پیغەمبەرەکان ناکەن {أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ} ئەوانە تاقمو گرۆی دۆزەخین، سزای سەرپێچیو بێدینیو خراپەکارییان ئاگری دۆزەخەو تێی فڕێ دەدرێن.

{[11] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی خاوەن باوەڕان ئەی ئەوانەی بڕواتان بە خوداو بە پیغەمبەر هێناوە؛ {اذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} یادی نیعمەتی خودا بکەن بەسەرتانەوە، شەڕو بەڵای لەسەر لابردن پیغەمبەرەکەتانی لە تیرۆر رزگار کرد {إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُواْ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ} کە کۆمەڵێك ویستیان دەست درێژی بکەنە سەرتانو پیغەمبەر لە ناو بەرن {فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ} بەڵام خودا لە باڵی دانو ئێوەی پاراستو پیلانەکەیان بۆ جێبەجێ نەکراو نەیانتوانی پیغەمبەر تیرۆر بکەنو رزگاری بوو!! ئایینی خۆی سەرخستو نووری ئیسلام بڵاوبووەوە.. {وَاتَّقُواْ اللّهَ} بترسن لەو پەروەردگارەی کە بە تواناییو دەسەڵاتی بەرفراوانی خۆی نیشان دان، لە کاتی بێ هێزیدا بەسەر دوژمندا زاڵی کردن، {وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} پشت هەر بە خودا ببەستن تەوەکولتان هەر لەسەر ئەو بێ، هەر لە ئەو داوای یارمەتیو سەرکەوتن بەسەر دوژمندا بکەن.

{[12] وَلَقَدْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ} بێگومان: پەروەردگار بەهۆی مووسا پیغەمبەرەوە پەیمانو وادەو بەڵێنی لە بەنو ئیسرائیل وەرگرت، بۆ ئەوەی پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی تەورات بن، ئەو تەوراتەی کە یاساو شەریعەتی بۆ ئەوان تێدا ناردبووە! ئەو تەوراتەی کە خودا بۆی هەڵبژاردنو بە نیگا بۆ مووسای ناردووە!

{وَبَعَثْنَا مِنهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا} فەرمانمان بە (موسا) کرد: کە دوازدە نەقیب هەڵبژێرێ بۆ ئەوەی بیان نێرێ بۆ شەڕ کردن لەگەڵ جەبابیرەکان...

{وَقَالَ اللّهُ إِنِّي مَعَكُمْ} پەروەردگار نیگای بۆ (موسا) کرد: کە من یارمەتیدەرتانم پشتان دەگرم، بەمەرجێ پابەندی وادەو بەڵێنەکانتان بن، ئاگاداری کردەوەکانتانم، گوێم لە قسەو گفتو گۆتانە، دەزانم دڵتان چی تێدایە.

{لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ} ئەگەر ئێوە نوێژەکانتان بە رێكو پێکی ئەنجام دا، {وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵو سامانی خۆتان دا بە ئاتاجان { وَآمَنتُم بِرُسُلِي} بڕواتان بە پیغەمبەرەکانم کردوپابەندی فەرمانەکانیان بوون {وَعَزَّرْتُمُوهُمْ} یارمەتیتان دانو دژی خوانەناسان لەگەڵیاندا جەنگان،

وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ
ٱلۡجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتَ
ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ هَمَّ قَوۡمٌ أَن يَبۡسُطُوٓاْ إِلَيۡكُمۡ أَيۡدِيَهُمۡ
فَكَفَّ أَيۡدِيَهُمۡ عَنكُمۡۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ
ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَلَقَدۡ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ بَنِيٓ
إِسۡرَٰٓءِيلَ وَبَعَثۡنَا مِنۡهُمُ ٱثۡنَيۡ عَشَرَ نَقِيبٗاۖ وَقَالَ ٱللَّهُ
إِنِّي مَعَكُمۡۖ لَئِنۡ أَقَمۡتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَيۡتُمُ ٱلزَّكَوٰةَ
وَءَامَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرۡتُمُوهُمۡ وَأَقۡرَضۡتُمُ ٱللَّهَ قَرۡضًا
حَسَنٗا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَلَأُدۡخِلَنَّكُمۡ
جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ فَمَن كَفَرَ بَعۡدَ
ذَٰلِكَ مِنكُمۡ فَقَدۡ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا
نَقۡضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ لَعَنَّٰهُمۡ وَجَعَلۡنَا قُلُوبَهُمۡ قَٰسِيَةٗۖ
يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَنَسُواْ حَظّٗا مِّمَّا
ذُكِّرُواْ بِهِۦۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٖ مِّنۡهُمۡ إِلَّا قَلِيلٗا مِّنۡهُمۡۖ
فَٱعۡفُ عَنۡهُمۡ وَٱصۡفَحۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٣﴾

{وَأَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضًا حَسَنًا} لە رێگای خودا زیاد لە واجب ماڵو سامانتان بەخشی، جگە لە زەکاتی واجب ماڵو سامانی تریشتان بەخشی، کە ئەم ئەرکانە بەجێ بێنن {لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ} تاوانەکانتان دادەپۆشینو لێتان خۆش دەبینو تۆڵەتان لێ ناسێنین!

{وَلأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ} دەتانخەینە بەهەشتێکی رازاوەو پانو بەرین کە بە ژێر دارو درەختەکانیدا جۆگاوی ئاوی جوانو سەرنج راکێش دەکشێنو ئەوەندەی تر بەهەشت دەرازێنینەوەو جوانی پێ دەبەخشین!!!

جا {فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنكُمْ} هەرکەسێك دوای وەرگرتنی وادەو بەڵێن لێی سەرپێچی ئەو فەرمانانە بکا کە ئاراستەی کراونو پابەندی فەرمانەکانی خودا نەبێ، ئەوەی پێی گوترابوو نەیکردوو ئەوەی جڵەوگیریی لێ کرابوو کردی، ئەوە {فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ} بێگومان رێگای راستی لێ هەڵەبووەو

گومرابووە، ئیتر دڵو دەروونی پاك نابێتەوە، شایانی ئەوە نیە بچێتە بەهەشتەوە.

{[١٣] فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ} جا بەهۆی هەڵوەشاندنەومیان بۆ وادەو بەڵێنەکانی خۆیان، بەهۆی پاشگەزبوونەومیان لەو عەهدو پەیمانەی لێیان وەرگیرا بوو — کە بەشێك لەو عەهدو پەیمانە ئەوە بوو ئیمان بەو پێغەمبەرانە بێنن کە دەنێردرێنە سەریان‌و یارمەتیان بدەن‌و رێزیان لێ بگرن {لَعَنَّاهُمْ} نەفرەتمان لێ کردن، شیاوی رق‌و غەزەبی ئێمە بوون، لە رێگەی حەق لادران‌و، گومرا بوون {وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً} دڵیانمان رەق کردووە، بەزەیی‌و مرۆڤایەتییان تێدا نەماوە، بە هیچ جۆرێك حەق وەرناگرن پەندو ئامۆژگاری ناچێتە گوێچکەیانەوە، هەڵوەشاندنەوەی وادەو بەڵێن دڵی رەش کردوون، سروشتی تێك داون دەروونی پیس کردوون، {يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ} دەستکاری رستەکانی تەورات دەکەن، ماناکەی وا ئاراستە دەکەن کە پێچەوانەی مەبەست بێ، پاش‌و پێش لە وشەکانیدا دەکەن.

{وَنَسُواْ حَظًّا} واتە: کاریان بە تەورات نەکرد، ئیتر تووشی بەدبەختی بوون، نە دڵو دەروونیان بە ساخی مایەوە نە سروشت‌و هەڵس‌و کەوتیان مرۆڤانە بوون، نە کردەوەکانیان رێك‌و پێك بوون، هەموو شتێکیان درندە ئاسا بوو.

{وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىَ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ} ئەی (محمد) تا ئێستاش لەو جوولەکانە خیانەت دوای خیانەت دەبینێ‌ری! هەرگیز ئەی (محمد) وا مەزانە کە تۆ ئایینەکەشت لە خیانەتی ئەوان دوورە پەرێز دەبن، قەت لە پیلان‌و گێرەشێوێنیان دڵنیا مەبە، ئەوانە گەل‌و نەتەوەیەکن خاوەنی وەفاو وادەو بەڵێنیان نین لێیان ئەمین مەبن، کەسێك عەهدو پەیمان لەگەڵ خودا نەپاتە سەرو بەڵێنی خۆی هەڵوەشێنێتەوە! کەی هی ئەوەیە پشتی پێ ببەسترێ؟!

{إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمُ} مەگەر کەمێکیان نەبێ، وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی سەلام‌و هاوەڵەکانی؛ ئەوانەی کە ئیمانیان بە پێغەمبەر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هێناوە خودا بە تاك‌و تەنیا دەپەرستن، ئەوانە گومانی خراپەیان لێ مەکە، لە پیلان‌و خیانەتکارییان مەترسێ.

{فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ} چاوپۆشی بکە لەو هەڵەو تاوانەی لەوەپێش لێیان روی داوە، لە خراپەیان خۆش بە، مامەڵەیان لەگەڵدا بکە بە شێوەیەکی باش‌و چاکەکاری.

{إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} بێگومان خودا چاکەکارانی خۆش دەوێن، ئەو چاکەکارانەی لە کاتی دەسەڵات‌و تواناداا عەفو دەکەنە رەفتاری خۆیان‌و لە خراپەی خراپەکاران خۆش دەبن، پاداشی چاکەکاران دەداتەوە، ئەمەش ترۆپکی سەرکەوتن‌و سەرفرازی‌و زاڵبوونە.

{[١٤] وَمِنَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ} هەروەها عەهدو پەیمانمان لە مەسیحییەکانیش وەرگرت؛ کە هەرکاتێ پێغەمبەری ئاخر زەمان رەوانە کرا شوێنی بکەون‌و یارمەتی بدەن‌و پشتی بگرن، هەروەها بەڵێنمان لێ وەرگرتن کە بڕوا بە هەموو پێغەمبەرانی خودا بکەن، کەچی ئەوانیش هەمان هەڵوێستی جوولەکەکانیان نواند، ئایینی خۆیان تێکدا، گۆڕانکارییان تێدا کرد، {فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ} کاریان بە بنەمای ئایینەکەی خۆیان نەکرد، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیری ئینجیل نەبوون، هەموو وادەو بەڵێنی خۆیان هەڵوەشاندەوە {فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ} ئێمەش لە تۆڵەی ئەوەدا تۆوی دوژمنایەتی‌و رق‌و کینەمان خستە ناویانەوە، هەریەکەیان رقی لەوی ترە، هەر بەو شێوەیەش دەمێننەوە هەتا رۆژی قیامەت! کۆمەڵەی مەسیحی وێرای جوداوازی رەگ‌و رەگەزیان لە نێوان خۆیاندا دوژمنایەتی‌و دژایەتییان هەیە، هەریەکە ئەوەی تر بە کافر حسێب دەکا، هەریەکەیان نەفرین لەوی تر دەکا!

{وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّهُ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ} لەوە بەلاوە رۆژی قیامەت خودا لە کاتی حیساب‌و لێکۆڵینەوە لەگەڵ کردندا پێیان دەڵێ: لە دونیادا چییان کردووە، یەکە یەکە تاوانەکانیان بیر دەخاتەوەو سزایان دەدا لەسەری، تاوانی پەیمان شکێنی‌و پابەند نەبوون بە وادەو بەڵێنی جەخت لەسەر کراوو گۆڕینی ئینجیل‌و گۆڕانکاری لەو فەرمان‌و جڵەوگیرییانەی کە لە خۆی گرتوون.

{[١٥] يَا أَهْلَ الْكِتَابِ} ئەی کۆمەڵی جوولەکەو نەصارا! {قَدْ جَاءكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ} بێگومان پێغەمبەری ئێمە (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هاتووە بۆ سەرتان، ئێمە ناردوومانە بۆ ناوتان، بۆ ئەوەی زۆر لەو حوکمانەی کە شاردووتانەوەو لە تەوراتدا چەسپاون بۆتانی روون بکەینەوە (وەکوو حوکمی زیناکەر کە بەردباران کردنیەتی، ئەم حوکمە لەو حوکمانەیە کە لە سیفری (التثنية)دا تۆمار کراوە، بەڵام ئێوە پابەندی نەبوون‌و کاری پێ ناکەن، عالەکەشتان (ئیبنو صوریا) لای پێغەمبەر ئینکاری هەبوونی ئەو حوکمەی کرد، دوایی کە پێغەمبەر

سوێندی دا، دانی پیانا. زۆر لەو شتانەی کە لە تەوراتدا هەیەو شاردوویانەتەوەو بۆیان روون دەکاتەوە، ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: نیشانەو رەوشتی پێغەمبەریان شاردۆتەوە، حوکمی زیناکەر کە بەردباران کردنە شاردوویانەتەوە بەڵام خودا چاوپۆشی لێ کردن‌و پەردەی لەسەر هەڵنەماڵین، جا کە پێغەمبەر لەگەڵ ئەوەشدا کە خوێندەواری نەبووە – ئەم نهێنییانەی ئاشکرا کردن‌و حوکمە شاردراوەکانی تەوراتی خستنە ڕوو، ئەوە نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتییەکەیەتی، ئەگینا پێغەمبەرێکی نەخوێندەوار چۆن ئەو حوکمانەی زانین!!؟

رەوشتی دووەم: بێدەنگی لە زۆر حوکمی شاردراوەی تر کردووە کە دەرخستنیان بۆ بۆ بانگەوازییەکەی پێویست نیەو سوودی ئیسلام لە روون کردنەوەیاندا نیە وەکوو دەفەرموێ: {وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ} رەوشتێکی تری پێغەمبەر ئەوەیە: کە زۆر شت لەو حوکمانەی شاردوویانەتەوە لە تەوراتدا هەن ئەو چاوپۆشی لێ دەکاو پەردە لەسەرتان هەڵناماڵێ چونکە بۆ نەخشەی بانگەوازییەکەی پێویست نیە، بەڵام پێویستە ئەوان بۆخۆیان واز لەو گۆڕانکاری‌و حوکم شاردنەوە بێنن بۆ ئەوەی حەیایان نەچێ!!

{قَدْ جَاءكُم مِّنَ اللّهِ نُورٌ} لە خوداوە (نوور) بۆ ئێوە هاتووە پێغەمبەرێك کە مەشخەڵی نوورو رووناکییە، ئەگەر ئەو پێغەمبەرە نەبوایە هیچ کەسێك شارەزایی ئایینی حەق‌و راست نەدەبوو، خەڵکی لە گومرایی‌و سەرلێشێواویدا دەمانەوە، بڕێ لە راڤەکەران دەڵێن: مەبەست بە (نوور) ئایینی ئیسلامە.

{وَكِتَابٌ مُّبِينٌ} بۆتان هاتووە کتێبێکی رێگا نیشاندەرو حەق ئاشکراکەرو راست‌و دروست، هەرچی ئادەمیزاد پێویستیان پێ بێ ئەو روونی کردۆتەوە، بەرنامەی ژیانەو، کەتەلۆکی بوونەوەرە، قانون‌و یاسای خودایە بۆ بەندەکانی: {[١٦]يَهْدِي بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلاَمِ} پەروەردگار بە هۆی ئەو قورئانەوە کەسانێك شارەزا دەکا کە بیانەوێ لەسەر ئایینی حەق‌و راست بن‌و شوێن پەندو ئامۆژگاری یەزدان بکەون! شارەزایان دەکا بۆ رێگای رزگاری‌و سەرفرازی‌و پرۆگرامی راست‌و دروست! {وَيُخْرِجُهُم مِّنِ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ} لە گومرایی‌و چارەرەشی رزگاریان دەکا، لە باوەشی کوفرو بێدینی دەریان دێنێ، دەیانخاتە ناو دونیای نوورو ئیمان‌و کامەرانییەوە، {وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} شارەزایان دەکا بۆ راسترین رێگە کە ئەویش ئایینی حەق‌و راستی ئیسلامە.

وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ ٱلْعَدَاوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ ۚ قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

{[١٧]لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعاً وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا} هەر بۆ خودایە پادشایەتی‌و خاوەنیەتی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی لە ناویاندا هەیە، چی لە بوونەوەردا هەیە ملکی خودایە! چی ئادەمیزادو جنۆکەو فریشتە هەن دروستکراوی خودان! {يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ} هەر ساتێك بیەوێ شتێك بێنێتە دی دەیهێنێتە دی، چۆنی بوێ لە نەبوونەوە دروستی دەکا، {وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} خودا بەسەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتی هەیە جاری وا دەبێ بەبێ دایك‌و باوك ئادەمیزاد دروست دەکا، جاری وا دەبێ بەبێ باوك ئادەمیزاد دروست دەکا! وەکوو (عیسا) کە ئێوە بە خودای دەزانن! بە کورتی هەرشتێك ویست‌و ئیرادەی خودا پەیوەندی پێوە ببەستێ بە دەسەڵات‌و توانای بێ سنووری دێتە دی، جا کە بڕە شتێك بەسەر سوڕهێنەر دێتە بەرچاو ئەوە هەر بە نیسبەت

ئادەمیزادەوەیە نەك بە نیسبەت خوداوەیە، هەموو كارێك بۆ خودا وەكوو یەك وایە.

{[١٨] وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ} جوولەكەكان و مەسیحییەكان دەڵێن: ئێمە خۆشەویستی خوداین سەر بە پیغەمبەرەكانینی و ڕێزو قەدرمان لای خودا هەیە، چاودێریمان دەكا، قسەمان لای خودا پەسەندەو شانس و بەختمان هەیە، كە دەڵێن: {نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ} مەبەستیان ئەوە نیە كە كوڕی بەڕاستی خودا بن، بەڵكوو مەبەستیان ئەوەیە: كە لای خودا خۆشەویست و قسە ڕۆیشتوون!

{قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم} ئەی محمد! پێیان بڵێ: دەی ئەگەر وایە بۆچی خودا لە دونیادا لەسەر تاوانەكانتان سزاتان دەدا، وەكوو ئەوە بتپەرستەكان مزگەوتی گەورەی ئێوەیان ڕووخاند، شاری پیرۆزی قودسیان وێران كرد، فەرمانڕەواییان لێ ستاندنەوە لە قیامەتیشدا ئاگری دۆزەخی بۆ ئامادە كردوون لە تۆڵەی كوفرو درۆو بوختان هەڵبەستنتان، خۆ وا باوە باوك ڕۆڵەی خۆی خۆش دەوێ زەرەرو زیانی پێ ناگەیەنێ!

{بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ} بەڵكوو ئێوە ئادەمیزادن ووەكوو هەموو ئادەمیزادێكی ترو بەندەی پەروەردگارن، خودا مەرایی لەبەر كەس ناكاو منەتی لەكەس نیە {يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ} كەسێك شیاوی لێخۆشبوون بێ لێی خۆش دەبێ و كامەرانی دونیاو قیامەتی دەداتێ، {وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ} كەسێك شیاوی سزادان بێ سزای دەداو تۆڵەی لێ دەستێنێ، خودا چی بوێ و چۆنی بوێ ئاوا ئەنجامی دەداو كەس ناتوانێ بەرگری بكا، كەوابێ لە لوتبەرزی خۆتان دابەزن و بە خۆتاندا بچنەوە، ئەو بانگەشەو فڕوفیشاڵە سوودتان پێ ناگەیەنێ، ئەوەی كە سوود بەخشە بۆتان بیروباوەڕی ڕاستەقینەو بڕواهێنانە بە پەیامی ئیسلام و كردنی كردەوەی چاكە!

{وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ} هەر بۆ خودایە خاوەنیەتی و دەسەڵات و فەرمانڕەوایی ئاسمانەكان و زەوی و ئەوەی تێیاندایە، لە ناویاندایە، هەموو بوونەوەر دروست كراوو بەندی ئەڵقە لە گوێی خودان و لە ژێر دەسەڵات و فەرمانڕەوایی ئەودان، گەڕانەوە هەر بۆلای خودایە، هەموو بەندەكان زیندوو دەكرێنەوەو دەچنەوە بەر قاپی یەزدان، بە شێوەیەكی دادپەروەرانە دادگایی هەموو ئادەمیزادان دەكاو، هەر كەسە بە پێی كردارو گوفتاری پاداش و سزای دەداتەوە.

وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحْنُ أَبْنَٰٓؤُا۟ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ۚ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ ٱلرُّسُلِ أَن تَقُولُوا۟ مَا جَآءَنَا مِنۢ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ ۖ فَقَدْ جَآءَكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَءَاتَىٰكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٠﴾ يَٰقَوْمِ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْأَرْضَ ٱلْمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِى كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَٰسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمَا ٱدْخُلُوا۟ عَلَيْهِمُ ٱلْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَٰلِبُونَ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

{[١٩] يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ} ئەی ئەهلی كیتاب! باش بزانن كە ئەو پیغەمبەرەی كە لەسەر زمانی پیغەمبەرەكانتاندا مزگێنیتان پێ دراوەو لە نامە ئاسمانییەكاندا باسی كراوە هاتووە بۆناوتان، ئەویش ڕەوانەكراوی خودای مەزن (محمد)ە (صلى اللهُ عليهِ وَسلم) دوا پیغەمبەرەو هیچ پیغەمبەر نایەن لە دوای ئەو، بەڵكوو ئەو پشتگیری پەیامی ئەوان دەكاو بڕوای بە هەموویان هەیەو هەموویان بە حەق دەزانێ! (محمد) ئەو پیغەمبەرەیە: كە لە نامە ئاسمانییەكانتاندا مزگێنیتان دەربارەی دراوەتێ، پیغەمبەرەكانتان نیشانەكانی ئەویان بە ئێوە ڕاگەیاندووە، ئەو پیغەمبەرە پاش تێپەڕبوونی ماوەیەكی زۆر بەسەر پچڕان و لێبڕانی پیغەمبەراندا ئەو هاتۆتە سەرتان، ماوەیەكی دوورو درێژ تێپەڕیوە بەسەر لە دونیا دەرچوونی عیسادا ئەمجار ئەم نێردراوە، بۆ ئەوەی پێویستیاتی ئایینیتان بۆ ڕوون بكاتەوە، ڕەوڕەوەی ژیانتان بۆ دیاری بكا.

{أَن تَقُولُواْ مَا جَاءنَا مِن بَشِيرٍ وَلاَ نَذِيرٍ} ئەوەتا پیغەمبەرمان بۆ ناردن بۆ ئەوەی نەڵێن هیچ موژدەدەرو ترسێنەرێکمان نەهاتۆتە ناو، بێ ئاگا بووین ئەوەتا ئێستا {فَقَدْ جَاءكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ} هاتۆتە ناوتان پیغەمبەرێك ناوی (محمد)ەو دوا پیغەمبەرە، مزگێنی دەدا بەوانەی خوداپەرستی دەکەن بە بەهەشتو رەزامەندی خودا بەتەمایان دەکا سەرپێچی کەران لە دۆزەخ دەترسێنێو رێگای راستو دروست نیشان ئادەمیزاد دەدا. {وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا بە تواناو دەسەڵاتە.

{[٢٠]وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ} ئەی پیغەمبەر! ئەوە بۆ نەتەوەی ئیسرائیلو هەموو ئەوانەی کە بانگەوازی تۆیان دەگاتێ بگێڕەوە کە موسا بە نەتەوەکەی خۆی گوت: ئەی خەڵکینە! یادی نیعمەتو بەخششی خودا بکەنەوە بەسەرتانەوە: کە خێرو خۆشی دونیاو قیامەتی پێ بەخشیون، لەدەست فیرعەون رزگاری کردنو لە وڵاتی زوڵمو ستەمکاری رەوی پێ کردن، سەربەستیو ئازادی پێ بەخشینو لە چەوساندنەوەو کۆیلایەتی دەربازی کردن!

{إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَاء} کە زنجیرەی پیغەمبەرانی یەك لە دوای یەکی تێدا رەوانە کردون، هەر لە ئیبراهیمەوە زنجیرەی پیغەمبەران لە ناو ئەواندا نەپچڕاوە، وەکوو موساو هارونو ئەوانەی لە پێش ئەوانو دوای ئەوان هاتوون هەموو پیغەمبەرەکانی بەنو ئیسرائیلی دوای موسا بە گوێرەی تەورات رەفتاریان کردووەو کتێبی ئاسمانی هەموانیان بووە!

{وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا} لە دوای کۆیلەیەتیو ژێردەستەیی کردوونی بە خاوەنی خۆتان، لە بەندو کۆتی چەوساندنەوە رزگاری کردوون، هەر کەسە بۆخۆی خاوەنی موڵكو ماڵو خێزانی خۆیەتی..!

{وَآتَاكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّن الْعَالَمِينَ} نازو نیعمەتێکی وای پێ بەخشیوون کە نەیداوە بە کەسی تر لەو رۆژگارەدا، بە تایبەتی رێزو نرخی پێ داون، دەریای بۆ شەق کردنو چەن رێگایەکی بۆ تێداکردنەوە پێیدا رۆیشتنو لە دەستی فیرعەون رزگارتان بوو.

گەزۆو گۆشتی پەلەوەری شێلاقەی بۆ دابارانەن هەوری لەسەر سەر راگرتن؛ بۆ ئەوەی سێبەریان لێ بکا، ئەمجار کە حەزرەتی موسا (سەلامی خودای لێ بێ) ئەو نازو نیعمەتانەی خودای وەبیر هێنانەوە، فەرمانی پێ کردن کە جیهاد بکەنو دژی دوژمن بجەنگێن، بەڵێنی ئەوەشی پێ دان کە خودا یارمەتییان دەداو پشتگیریان لێ دەکاو پێی گوتن:

{[٢١]يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الأَرْضَ المُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ} ئەی نەتەوەی ئیسرائیل ئەی گەلو هۆزەکەم خودا لە کۆیلایەتیو ژێر دەستەیی رزگاری کردن! سەربەستیو ئازادیتان بەدەست هێنا! پێویستە پارێزگاری ئەو دەستکەوتە بە نرخەی خۆتان بکەن! بچنە ناو ئەو خاکە پیرۆزەوە کە لە بتپەرستی پاك کراوەتەوەو بووەتە زێدو مەڵبەندی پیغەمبەران، خودا بۆ ئێوەی داناوەو کردوویەتی بە خاکی نیشتیمانی ئێوە؛ کە خاکی فەلەستینو شامە، بچنە ناویەوەو داوو دەزگای خۆتانی تێدا دابمەزرێننو کافرو خودا نەناسانی لێ وەدەرنێنو خۆتان تێیدا نیشتەجێ بن!!

{وَلاَ تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ} نەکەن هەڵگەڕێنەوەو واز لە یەکتاپەرستیو دادپەروەریو رێگای بەختەوەری بهێننو روبکەنە بتپەرستیو گێرە شێوێنیو ستەمکاریو ئاشوب گێڕان، شوێن هەواو هەوەس بکەون، چونکە لەم هەڵگەڕانەوەتاندا خەسارەتمەندی دونیاو قیامەتتانی تێدایە، ئەو نیعمەتو بەخششانەی پێتان دراوە لە کیستان دەچێ ئەو خاکە پیرۆزەی پێتان دراوە: کە بیکەنە زێدو نیشتمانی خۆتان لە پاساوی شوکرو خوداپەرستیتاندا، لێتان دەسێندرێتەوە لە خێرو بەرەکەتی بێ بەری دەبن.

{[٢٢]قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ} وتیان: ئەی موسا ئەو وڵاتو هەرێمەی کە هەڵمان دەنێی بچینە ناویەوە، گەلو هۆزێکی جەربەزەو کەتەی تێدان، ئادەمیزادەکانیان باڵا بەرزو بە هێزو بە تواناو سامناکن، هەموو پاڵەوانو گورز بەدەست بەهەڵمەتو نەبەردن، ئێمە دەرەقەتیان نایەین {وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىَ يَخْرُجُواْ مِنْهَا} ئێمە ناچینە ناو ئەو شارەوە هەتا ئەوان چۆڵی نەکەن، ئەگەر ئەوان لێی چوونە دەرەوە ئەوکاتە ئێمە دەچینە ناوی!

{فَإِن يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ} ئەگەر ئەوان لێی دەربچن ئێمە دەچینە ناوی.

{[٢٣]قَالَ رَجُلاَنِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيْهِمَا} دوو پیاو لە نەقیبەکان کە ترسی خودایان لە دڵدا بوو، پەروەردگار نیعمەتی هیدایەتو ئیمانی تەواوی پێ بەخشی بوونو تەوفیقی دابوون، وتیان: {ادْخُلُواْ عَلَيْهِمُ الْبَابَ} تا دەرگای شار لێیان بچینە پێشەوە ورەبدەنە خۆتانو هەڵمەت بەرن {فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ} ئەگەر ئێوە تا دەرگای شار بۆیان چوونو خۆتان نیشان دانو ئامادەبوون شەڕیان لەگەڵدا بکەن، ئەوە خودا یارمەتیتان دەداو بەسەر دوژمنەکانتاندا

زاڵتان دەکا. {وَعَلَى اللّهِ فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} تەوەکولتان هەر بە خودا بێ‌و پشت بە ئەو ببەستن ئەگەر ئێوە برواتان بە خودا هەیەو موسوڵمانن!.

{[٢٤]قَالُواْ يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُواْ فِيهَا} وتیان: ئەی موسا! ئێمە هەرگیز لەو شارە نزیك ناکەوینەوە، هەتا ئەوانە لەوێدابن ئێمە زات ناکەین بچینە ناوی {فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ} ئەی موسا! ئەگەر راست دەکەی‌و خودا فەرمانی پێ کردووی کە جیهادی بۆ بکەی ئەوە تۆو خوداکەت بچن بۆ شەڕ کردن لەگەڵ ئەو عیملاقانەدا، لەگەڵ ئەو زەلام‌و زەبەلاح‌و شانپان‌و کەتەو پاڵەوانانەدا، ئێمە لێرە دادەنیشین‌و چاوەڕێی ناکامی شەڕەکەتانین!

{[٢٥]قَالَ رَبِّ إِنِّي لا أَمْلِكُ إِلاَّ نَفْسِي وَأَخِي} وتی: پەروەردگارم! من تەنها دەسەڵاتی خۆم‌و براکەم هەیە، ناتوانم بە زۆر جگە لە خۆم‌و براکەم کەسی تر هەڵنێم بۆ فەرمانبەرداریت لە خۆشی‌و ناخۆشیدا. {فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} خودایە! من‌و براکەم لەم قەومە فاسق‌و سەرپێچیکەرە جیا بکەرەوە، ئەوانە بەم سەرپێچی کردنانەیان بوون بە دوژمنی ئێمە، دەی پەروەردگار حوکم بکە لە نێوانماندا‌و هەر کەسە شیاوی چیە لە پاداش‌و سزا با وەری بگری!

{[٢٦]قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الأَرْضِ} فەرمووی: بەهۆی ئەو سەرپێچی کردنەیان، ئەو خاکە پیرۆزەیان لێ یاساغ‌و قەدەغەیە؛ بۆ ماوەی چل ساڵ دەبێ لە بیابان‌و چۆڵەوانیدا سەرگەردان‌و سەر لێ شێواو بن، نەزانن لە کوێوە هاتوون‌و بۆ کوێ دەچن. {فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} ئەی موسا! تۆ خەفەت بۆ گەل‌و نەتەوەی ستەمکارو سەرپێچیکەر مەخۆ، دڵ نارەحەت مەبە بۆیان؛ ئیتر ماوەی ئەو چڵ ساڵە ئەوانەی ئەو سەرپێچییەیان کرد، لە ماوەی ئەم چڵ ساڵەدا، یان لە ژیاندا نامێنن، یان پیرو کەنەفت دەبن بە کاری جیهاد نایەن.

{[٢٧]وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ} زۆربەی زانایانی ئیسلام دەڵێن: ئەم دوو کوڕە کوڕی ئادەم بوون، لە پشتی ئەو پەیدا بوون.. لە سفری تەکویندا دەڵێ: ئەو دوو کوڕە یەکەم کوڕی ئادەم بوون یەکیان ناوی قاین یان قابین بووە.

بەڵام راڤەکەرانی قورئان مێژوو نووسە موسوڵمانانەکان بە قابیل‌و هابیل ناویان بردوون، قابیل بکوژەو هابیل کوژراوەکە بووە واتە: ئەی محمد! بەسەر ئەهلی کیتاب‌و هی کەشدا ئەو هەواڵە گرنگە بخوێنەوە، هەواڵی دوو کوڕەکەی

قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّا لَن نَّدۡخُلَهَآ أَبَدٗا مَّا دَامُواْ فِيهَا فَٱذۡهَبۡ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَٰتِلَآ إِنَّا هَٰهُنَا قَٰعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمۡلِكُ إِلَّا نَفۡسِي وَأَخِيۖ فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡۛ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗۛ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ فَلَا تَأۡسَ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ ۞ وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ ٱبۡنَيۡ ءَادَمَ بِٱلۡحَقِّ إِذۡ قَرَّبَا قُرۡبَانٗا فَتُقُبِّلَ مِنۡ أَحَدِهِمَا وَلَمۡ يُتَقَبَّلۡ مِنَ ٱلۡأٓخَرِ قَالَ لَأَقۡتُلَنَّكَۖ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنۢ بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقۡتُلَنِي مَآ أَنَا۠ بِبَاسِطٖ يَدِيَ إِلَيۡكَ لِأَقۡتُلَكَۖ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَن تَبُوٓأَ بِإِثۡمِي وَإِثۡمِكَ فَتَكُونَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلنَّارِۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتۡ لَهُۥ نَفۡسُهُۥ قَتۡلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُۥ فَأَصۡبَحَ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابٗا يَبۡحَثُ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُرِيَهُۥ كَيۡفَ يُوَٰرِي سَوۡءَةَ أَخِيهِۚ قَالَ يَٰوَيۡلَتَىٰٓ أَعَجَزۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِثۡلَ هَٰذَا ٱلۡغُرَابِ فَأُوَٰرِيَ سَوۡءَةَ أَخِيۖ فَأَصۡبَحَ مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ﴿٣١﴾

ئادەم بە شێوەیەکی راست‌و دروست بگێڕەوەو حەقیقەت‌و راستی ئەو رووداوەیان بۆ شی بکەرەوە، بۆیان شی بکەرەوە کە ئادەمیزاد سروشت‌و تەبیعەتی چۆنە، چەند بەیەکتری حەسوودی دەبەن‌و بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان دەپەرستن!!

{إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا} کە هەریەکەیان قوربانیەکیان ئامادە کرد، بۆ قبووڵ بوون {فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا} قوربانی یەکێکیان کە (هابیل) بوو وەرگیرا، بەم جۆرە ئاگرێك لە ئاسمانەوە هات قوربانیەکەی هابیلی لەگەڵ خۆیدا برد بە ئاسمانا کە بەرانێکی قەڵەو بوو، قبووڵ کرا {وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ} لەوی تریان کە قابیل بوو وەرنەگیرا، کە قوربانیەکەی بریتی بوو: لە هەندێ گوڵە گەنم‌و پوش‌و پەڵاش. {قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ} قابیل رەقی هەڵسا وتی، مەرج بێ دەتکوژم؛ ئیتر ئاسنێکی بەرز کردەوەو پێی کێشاو کوشتی! جا کە قابیل هەڕەشەی لە هابیل کرد، هابیل زۆر بە هێواشی وتی {قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ} پەروەردگار خێرو خێرات لە تەقواکەر وەردەگرێ، لە کەسێك قوربانی قبووڵ دەکا کە خۆ لە تاوان

بپارێزێ، واتە: من تاوانێکم نەکردووە شیاوی ئەوە بم بمکوژی، ئەگەر خودا قوربانیەکەی وەرنەگرتووی ئەوە بە خۆتدا بچۆرەوە، بزانە هۆیەکەی چیەو خۆت باش بکەو واز لە سەرپێچی کردنی خودا بێنەو هەوڵ بدە تەقوای خودا بکەو فەرمانبەرداری فەرمانو جڵەوگیریەکانی بە.

{٢٨ لَئِن بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي} خۆ ئەگەر دەستدرێژی بکەیە سەرمو بتەوێ بمکوژی {مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَكَ} من دەستمت بۆ درێژ ناکەم بۆ ئەوەی بتکوژم! هەرگیز وەڵامی ئەو کردەوە خراپەت نادەمەوە، چونکە ئەو کارە ناشیرینە لەگەڵ رەوشتی من ناگونجێ، رێگا بە خۆم نادەم تاوانی ئاوا گەورەم لەدەست بقەومێ، بۆیە هەرگیز کاری ئاوا ناکەم چونکە {إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ} من دەترسم لە خودای بوونەوەر، نامەوێ بە خوێن ڕێژو تاوانبار بم بینێ! بەڵکوو خۆ رادەگرمو پاداشی صەبرو خۆراگریم لە خودا داوا دەکەم!

{٢٩ إِنِّي أُرِيدُ أَن تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ} من دەمەوێ بەم خۆپارێزییەم لە دەست درێژی کردنەوە بۆ سەرت، ئەگەر ئەو تاوانەت ئەنجام دا — بگەڕێیتەوە بە گوناهی کوشتنی منو گوناهی تایبەتی خۆت، کە قوربانییەکەت لێ وەرنەگیرا، ئەو کاتە، لە ئاکامی ئەو دوو تاوانانەدا {فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ} تۆ دەخرێیە ناو دۆزەخەوە، دۆزەخیش سزای هەموو ستەمکارێکە.

{٣٠ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ} ئینجا پاش ئەو هەموو پەندو ئامۆژگارییەی هابیل بۆ قابیلی برای و بەهیوای ئەوە لە ئەنجامدانی ئەو تاوانە پاشگەز بێتەوە، بەڵام نەفسی سەرکەشی قابیل رۆڵی خۆی گێڕاو هانیدا بۆ کوشتنی براکەی و ئەنجام دانی ئەو تاوانە سامناکەی لە پێش چاو جوانو لە دڵیدا شیرین کرد، دەستی تاوانی بۆ درێژ کردو هەلمەتی بێ ویژدانانەی بۆ برد {فَقَتَلَهُ} هابیلی کوشتو تاوانی سامناکی ئەنجام دا {فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ} چووە ریزی ئەوانەی خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون! لە دونیادا بە سەرکۆنە کراوی و خەفەتباری و بێ هیوایی ژیا، لە قیامەتیشا لە تۆڵەی ئەو تاوانە گەورەدا دەخرێتە دۆزەخەوەو بە توندترین سزا تۆڵەی لێ دەستێندرێ، چونکە لەگەڵ هەموو بکوژێك هاوبەشە.

ئیتر کە ئەم کارەساتەی لەدەست قەوما، ئەو دیمەنە سامناکەی بە چاوی خۆی بینی، بە تایبەتی کە دیمەنی

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ (٣٢) إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (٣٣) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ ۖ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣٤) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٣٥) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٣٦)

ئادەمیزادی کوژراو زۆر قیز لێ کراوو سامناکە — سەری لێ تێك چوو، نەیزانی چی لە جەستەی برای کوژراوی بکاو ئەو دیمەنە لەبەرچاوی خۆی لابەرێ!

{٣١ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ} خودا قەلەڕەشەیەکی نارد، لە پێش چاوی قابیل دەستی کرد بە هەڵکەندنی زەوی و چاڵێکی هەڵکۆڵی، جا وەکوو دەڵێن: ئەو قەلەڕەشە قەلەڕەشەیەکی تری کوشتو خستیە ناو چاڵەکەوە، یان لاشەی قەلەڕەشێکی بێ گیانی پێ بوو، یان لەو شوێنە لاشەیەکی باڵندەی بێ گیانی بینی خستییە ناو چاڵەکەوەو خۆڵەکەی بەسەردا کرد، تا بە تەواوی ژێر خاکی کرد {لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ} بۆ ئەوەی پیشان قابیلی بدا: کە چۆن جەستەی بێ گیانی براکەی بشارێتەوە، کە ئەمەی بینی هاواری کردو: {قَالَ يَا وَيْلَتَا} وتی: ئای هاوار بۆ خۆم قوڕ بەسەر خۆم! داماو هیچ نەدیوو لێقەوماو خۆم!!

{أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا الْغُرَابِ} ؟؟ ئایا من نەمتوانی وەکوو ئەم قەلەڕەشەیە بکەم؟ زانستو هێزو توانای عەقڵیم نەگەیشتە ئاستی عەقڵو هۆشی ئەو قەلەڕەشەیە؟؟ هێندە

بۆ مێشکم نەمزانی وەکوو ئەو هەڵسو کەوت بکەم؟؟ {فَأُوَارِيَ سَوْءَةَ أَخِي} جەستەی شێوێندراوو فێزەوونو سامناکی براکەم داپۆشم؟ ئیتر ئەمیش هات چاڵێکی هەڵکەندو جەستەی براکەی تێ خستو گڵەکەی بەسەردا دایەوەو ژێر خاکی کردوو {فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ} ئیتر بەتەواوی لە کوشتنی براکەی پەشیمان بوومەوە؛ بەڵام تازە چ سوود؟؟ ئەم پەشیمان بوونەوە هەڵوێستی هەموو تاوانبارێکە: کە تاوانێك ئەنجام دەداو پاشان پەشیمان دەبێتەوە! بەڵام دیارە قابیل تۆبەی لێ وەرنەگیراوە.

{[٣٢] مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ} بەهۆی ئەنجامدانی ئەم تاوانە سامناکە: کە قابیل بەرامبەر برای خۆی کردی، بە ناڕەواو ستەمکارانە هابیلی برای کوشت {كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا} یاسای تۆڵەستاندنەوەی کوشتنمان داناوە، لەسەر نەتەوەی ئیسرائیلمان فەرز کرد، کە هەرکەسێ ئادەمیزادێك بەبێ حەق بکوژێ بەبێ ئەوەی تاوانێکی کردبێ کە شیاوی کوشتن بێ، بەبێ ئەوەی ئاژاوەو ئاشوبی لەسەر زەوی بەرپا کردبێ بیکوژێ ئەوە تاوانی زۆر گەورەیە، وەکوو ئەوە وایە: هەموو ئادەمیزادی سەر زەوی کوشتبێ، چونکە لای خودا جیاوازی نیە لە نێوان ئەم مرۆڤ تا ئەو مرۆڤ دەست درێژی کردن بۆ سەر ئادەمیزادێك دەست درێژی کردنە بۆ سەر هەموو کۆمەڵگای ئادەمیزاد، چونکە کەسێك پرکێشێ ئەوە بکا ئادەمیزادێك بکوژێو بەڕەوای بزانێ، وەکوو ئەوە وایە: کوشتنی هەموو ئادەمیزاد بە ڕەوا بزانێ!

{وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا} واتە: کەسێك ببێتە هۆی دەرباز بوونی گیانی ئادەمیزادێك لە مردن، وەکوو ئەوە وایە: هەموو ئادەمیزادی لە مردن رزگار کردبێ، چونکە ئەو شتەی پاڵی پێوە ناوە ئادەمیزادێك لە مردن رزگار بکا، دڵسۆزیو ڕەحمو ڕێزگرتنی گیانی ئادەمیزادەو پابەندبوونە بە فەرمانو جڵەوگیرییەکانی شەریعەت، {وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ} بێگومان پێغەمبەرانی ئێمە بە بەڵگەی ئاشکراوە هاتوونە ناویانو بانگەوازیان کردوونو ڕێگەی ڕاستو چەوتیان بۆ دیاری کردوون، {ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذَلِكَ فِي الأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ} کەچی زۆربەی زۆریان وێڕای ئەو هەموو بانگەوازیو پێ ڕاگەیاندنانە، پاش ئەو هەموو بەڵگەو نیشانانە، سەرباری ئەو هەموو پەندو ئامۆژگاری کردنە، لە باتی ئەوەی ڕەوشتیان بەرز بێو دڵ نەرمو هێدیو لەسەرخۆو میانەڕەو بن، کەچی پیاوکوژو توندڕەویشن لە کوشتندا، سنوور شکێنو دڵڕەقن، لە ئەنجامدانی تاواندا.

{[٣٣] إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا} دەربارەی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتە ئیمامی موسلیمو بوخاری لە ئەنەسەوە دەگێڕنەوە دەڵێ: چەند کەسێك لە خێڵی عوکلو عورینە، هاتنە خزمەت پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەربارەی ئیسلام قسەو ئاخاوتنیان ئەنجام داو ویستیان فێری تەعالیمی ئایین ببن، بەڵام پاش ماوەیەك ئاوو هەوای مەدینەیان پێ نەکەوت پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بڕێك وشترو شوانێکی وەگەڵ خستنو ناردنی بۆ دەشت بۆ ئەوەی لەوێ شیری وشترەکان بخۆنەوەو تەندروستیان باش ببێ! کە چوونە دەری مەدینەو گەیشتنە ئەو خرە بەرداوییەی کە پێی دەگوترێ: ئەلحەرە لە ئیسلام پەشیمان بوونەوەو شوانەکەیان کوشتو هەتکیشیان کردو وشترەکانیشیان بردن، ئەم هەواڵە بە پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) گەیشتەوە، مەفرەزەیەکی بۆ دەرکردنو دەستگیر کرانو هێنانیانەوە خزمەت پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فەرمانیدا چاویان هەڵکۆڵین، دەستو قاچیان ڕاستو چەپ بڕینو فڕێیان دانە ناو خرە بەرداوییەکەوە لە دەرەوەی شار کە پێی دەگوترێ ئەلحەرە ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارێ.

بڕێکیش دەڵێن: ئەم ئایەتە دەربارەی کەسو کاری هیلالی کوڕی عوەیمیری ئەلئەسلەمی هاتۆتە خوارێ کە لە نێوان هیلالو پێغەمبەردا پەیمانو بەڵێن هەبوو: کە هەرکەسێك بە هەرێمی ئەواندا هات بۆ خزمەت پێغەمبەر ڕێگەی لێ نەگرن، کەچی ڕۆژێك گرۆهێك لە هۆزی (کەنانە) بە مەبەستی موسوڵمان بوون دەهاتن بۆ خزمەت پێغەمبەرو بەو ناوچەیەدا تێپەڕ دەبوونو (هیلال)یش لە ماڵ نەبوو خزمەکانی هیلال ڕێگایان لێ گرتنو کوشتنیانو ماڵو سامانەکەشیان بردن.

بڕێکیش دەڵێن: ئەم ئایەتە دەربارەی هۆزێکی ئەهلی کیتاب هاتۆتە خوارێ کە لە نێوان ئەوانو پێغەمبەردا عەهدو پەیمان هەبووە، بەڵام ئەو هۆزە نامەردیان کردوو پەیمانەکەیان هەڵوەشاندەوەو ڕێگەیان لە موسوڵمانان گرت... بەهەر حاڵ دەگونجێ هۆکاری هاتنە خوارەوەی ئایەتەکە چەند هۆکارێك بن، هەر کەسێك ڕەوشتی دژایەتی کردنی خوداو پێغەمبەری تێدا بێ بیگرێتەوە جا ئەو کەسانە کافر بن یا موسوڵمان بن، ئەگەر ئایەتەکە دەربارەی کافرەکان

هاتبێتە خوارێ ئەوە عیبرەت بە گشتی وشەکەیە نەك بە تایبەتی هۆکارەکە. ئەم ئایەتە ئایەتی (محاربە)ی پێ دەڵێن: واتە: دژایەتی کردنو سەرپێچیکردن بە جۆرێك کە تاوانی کوفر رێگە گرتنو رێبوار ترساندنو ئاژاوەگێڕانو ئاشوب بەرپا کردن بگرێتەوە، چونکە ئەم تاوانە (تاوانی دژایەتی کردنی خوداو پیغەمبەر) تاوانێکە ئاشتی کۆمەڵگا دەشێوێنێو لەرزە بە پایەکانی کۆمەڵگا دەخاو ترسو لەرزو دڵەراوکێ لە ناو خەڵکیدا بڵاو دەکاتەوە! بۆیە پەروەردگار سزای توندی بۆ ئەنجامدەرانی داناوە، ئەوەتا: سزای ئەو دژە یاسایانە (المحاربین)ی بە تەرتیبو تەوزیع داناوەو دەفەرموێ: {إِنَّمَا جَزَاء الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ} واتە: سزاو تۆڵەیێ کە بە پێی تاوانی ئەو کەسانە بێ کە لەگەڵ خودادا شەڕ دەکەنو بە گژ پێغەمبەری خودادا دەچنو شەڕی لەگەڵ دەکەنو هێزو توانای بەرگرییان لە خۆیان بۆ دەکرێ چەكو تەقەمەنی پێویستیان هەیە، رێگە لە رێبواران دەگرن، دەست درێژی دەکەنە سەر ماڵو گیانی موسوڵمانان {وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا} هەوڵ دەدەن ئاشوبو ئاژاوە بگێڕن، لە ناو وڵاتدا ئاشوبو خراپە بەرپا بکەن، لەسەر رووی زەوی چەتەیی ئەنجام دەدەن، خەڵك دەکوژن، رێبواران رووت دەکەنەوە ئەوانە سزاو تۆڵەیان ئەوەیە {أَن يُقَتَّلُواْ} واتە: سزایەکی وا کە شایستەی ئەمانە بێ، ئەوەیە: کە بکوژرێن. واتە: ئەگەر خەڵکیان کوشت دەکوژرێنەوە، تەنانەت ئەگەر کەسو کاری کوژراوەکەش لێی خۆش ببن یان بە خوێن رازی بن هەردەبێ بکوژرێتەوە {أَوْ يُصَلَّبُواْ} ئەگەر وێڕای کوشتن سامانیان لە خەڵکی ستاندبوو، وێڕای کوشتنەوەیان دەبێ بۆ عیبرەت بکرێن بە داراو هەڵ بواسرێن {أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلافٍ} ئەگەر هەر ماڵو سامانیان لە خەڵکی ستاندبوو دەستو قاچیان راستو چەپ دەبڕدرێن {أَوْ يُنفَوْاْ مِنَ الأَرْضِ} ئەگەر هەر خەڵکیان ترساندبوو، هیچ کام لە تاوانی کوشتنو ماڵ ستاندنیان ئەنجام نەدابوو، ئەوە لەم شارەوە بۆ ئەو شار دەربەدەر بکرێن.

{ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا} ئەو سزاو تۆڵەو هەڵواسینو دەرکردنە ریسواکردنو تۆڵەو سزادانیان لە دونیادا بۆ ئەوەی کەسی تر بیر لەو جۆرە تاوانە نەکاتەوەو بترسێنو زەندەقیان بچێ، وێڕای ئەو سزا توندو سامناکەی دونیا {وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ} لە قیامەتیشدا سزای بە ئێشو ترسناکی دۆزەخیان بۆ ئامادە کراوە لە تۆڵەی ئەو تاوانە خەتەرناکەی ئەنجامیان داوەو بناخەی کۆمەڵیان پێ وە لەرزە خستووەو ئەمنو ئاسایشی هاوڵاتیانیان شڵەقاندووە کارو کاسپیان لە خەڵکی تێك داوەو بازرگانییان راگرتووە.

{^٣٤ إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ} مەگەر ئەوانە نەبێ کە لە پێش ئەوەدا دەستگیر بکرێن تۆبە دەکەنو لە کارەکەیان پەشیمان دەبنەوەو وازدێنن؛ ئەوانە تۆڵەستاندنیان لەسەر لا دەچێ، بەمەرجێ تۆبەکردنەکەیان بەراست بێو فرتو فێڵی تێدا نەبێو بۆ خۆ دەرباز کردن نەبێ، {فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} باش بزانن کە خودا لێخۆشبووە، ئەگەر تۆبە بکەن خودا لێتان خۆش دەبێو تاوانەکانیان دەسڕێتەوە، خودا بە رەحمو میهرەبانە.

{^٣٥ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە بە خودایەتی خوداو پیغەمبەرایەتی (محمد) خۆتان بپارێزن لە سزای خودا، شتێك مەکەن خودا لە خۆتان برەنجێنن، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن {وَابْتَغُواْ إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ} هەوڵ بدەن لە یەزدان نزیك ببنەوە بە تاعەتو خودا پەرستی، شتێك بکەن جێگای رەزامەندی پەروەردگار بێو بە مرادتان بگەیەنێو بە بەهەشت شادمانتان بکا!

{وَجَاهِدُواْ فِي سَبِيلِهِ} لە رێگای خودادا جیهاد بکەن، تێبکۆشن بەرگری لە ئایین بکەن، خەڵك هەڵبنێن بۆ خوداپەرستی، جیهاد لەگەڵ نەفسی خۆتاندا بکەن، مەهێڵن سەرکەشانە پەل بهاوێ، رای بێنن لەسەر ویژدانو دادپەروەریو لە هەموو شوێنو کاتێکدا چاودێری بکەن، جیهاد بکەن لەگەڵ دوژمنی منو خۆتاندا، خۆتان ماندوو بکەن لە جەنگان لەگەڵیانداو مەهێڵن ببنە کۆسپ لەبەردەم بانگەوازی ئیسلامیدا {لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} بەڵکوو رزگارتان بێو بە مراد بگەن، کامەرانی دونیاو قیامەت بەدەست بێنن.

{^٣٦ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُواْ بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} بێگومان ئەوانەی ئینکاری خودایەتی خودا دەکەن، جگە لە خودا شتی تر دەپەرستن؛ وەکوو گوێرەکەو بتو لەسەر ئەو حاڵەتە گومراییە دەمرن ئەگەر هەرچی لەسەر زەوی هەیە ملکی ئەوان بێو ئەوەندەی تریشی لەگەڵدا بێو بیانەوێ بیکەن بە سوپەرو خۆیانی پێ لە سزای رۆژی قیامەت رزگار بکەنو خۆیانی پێ بکڕنەوە، ئەوە لێیان وەرناگیرێو لێیان قبووڵ ناکرێ، بەڵکوو خودا سزای بە ئێشیان دەداو تۆڵەی دادپەروەرانەیان لێ دەستێنێ.

{[37]يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ النَّارِ} ئاواتەخوازی ئەوەن کە لە دۆزەخ دەربچن‌و رزگاریان ببێ بەڵام {وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا} ئەوانە دەرناچن، بۆیان ناکرێ لە ناو دۆزەخ دەربچن، ئاواتەخوازی‌و هاوارو هەوڵدانیان بۆ دەرچوون لە ناو ئاگر بێ سوودەو هەر تێیدا دەمێننەوە {وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ} ئەوانە لە وێدا سزای بەردەوام‌و نەبڕاوەیان هەیە، نە لەسەریان لا دەچێ نە ئەوانیش لێی دەردەچن، بۆ هەتا هەتایە دۆزەخ ماڵ‌و شوێنی حەوانەی ئەوانە.

{[38]وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ} پیاوی دزو ئافرەتی دز حوکمەکەیان ئەوەیە کە بۆتان دەخوێندرێتەوە، سزای تاوانەکانیانتان بۆ دیاری دەکەین، {فَاقْطَعُواْ أَيْدِيَهُمَا} دەستیان ببڕن، وەکوو چۆن دەستی ئاژاوەگێڕو چەتەو رێگر دەبڕن! بەپێی حوکمی ئەم ئایەتە هەرکەسێ - پیاو بێ یان ئافرەت — دزی بکاو لەسەری بچەسپێ مەرجی دزیەتی تێدا بێتە جێ، دەستی راستی لە جومگەوە دەبڕدرێ، ئەگەر دزییەکەی دووبارە کردەوە قاچی چەپی دەبڕدرێ، لە قاپەرەقەیەوە! ئەمجار دەستی چەپی، ئەمجار قاچی راستی، ئەگەر هەر وازی لە دزی نەهێناو تەمێ نەبوو بەند دەکرێ!

{جَزَاء بِمَا كَسَبَا} بڕینی دەستی پیاوو ئافرەتی دز، تۆڵەو سزای کردەوەکەیانە، چونکە دەستدرێژیان کردۆتە سەر ماڵی خەڵك، {نَكَالاً مِّنَ اللّهِ} ریسوا کردن‌و پەند پێدان‌و تەمێ کردنە لە خوداوە بۆیان، بۆ ئەوەی جارێکی تر هەوڵ نەدەن ئەو تاوانە دووبارە بکەنەوە؛ هەروەها پەندو ئامۆژگارییە بۆ خەڵکی تریش کە خۆ لەو تاوانە بپارێزن.

{وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} پەروەردگار بە تواناو باڵا دەستە بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی، چۆنی بوێ ئاوا یاسا دەردەکا، بە هێزو توانایە بۆ تۆڵە سەندنەوە لەوانەی تاوانی دزی ئەنجام دەدەن، دانایە لە یاسا داناندا، شەرع‌و یاسایەك دانانێ کە بەرژەوەندی گەل‌و وڵاتی تێدا نەبێ.

{[39]فَمَن تَابَ مِن بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ} جا کەسێك دوای ئەنجامدانی تاوانی دزی پەشیمان بووەوەو تۆبەی کردو ماڵە دزراوەکە، یان نرخەکەی گێڕایەوە بۆ خاوەنەکەی، هەڵوێستی خۆی گۆڕی‌و رەوشتی خۆی پاك کردەوەو بە خۆیدا چووەوە، بڕیاریدا جارێکی تر نەگەڕێتەوە بۆ سەر ئەو تاوانە ئەوە {فَإِنَّ اللّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} بێگومان خودا تۆبەکەی لێ وەردەگرێ‌و لێی خۆش دەبێ، چونکە پەروەردگار لێخۆش بوونی زۆرەو بەرەحم‌و بەزییە.

يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُواْ أَيْدِيَهُمَا جَزَاء بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَن تَابَ مِن بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاء وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُواْ آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هِادُواْ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِن بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُواْ وَمَن يُرِدِ اللّهُ فِتْنَتَهُ فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّهِ شَيْئًا أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

{[40]أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} بۆتۆ نازانی ئەی پێغەمبەر؟ یان ئەی ئەو کەسەی بانگەوازی ئیسلام بڵاو دەکەیتەوە! بۆ تۆ نازانی، کە خودا خاوەنی هەرچی لە ئاسمان‌و زەویدایە؟ هەمووی موڵکی ئەوەو بە ویست‌و حیکمەتی خۆی هەڵیان دەسوڕێنێ، بەو پەڕی عەدالەتکاری‌و رەحم‌و بەزەیی کاروباریان تێدا ئەنجام دەدا، کەس نییە بتوانێ رەخنەی لێ بگرێ‌و ببێتە لەمپەر لەبەردەم ویست‌و ئیرادەیدا.

{يُعَذِّبُ مَن يَشَاء وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاء} هەرکەسێك شیاوی سزا بێ ئەگەر ویستی سزای دەداو کەس نییە بڵێ نابێ سزای بدەی، ئارەزووشی لێ بێ لێی خۆش دەبێ، کەس نییە بتوانێ بڵێ نابێ لێی خۆش بی!!

{وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا بە تواناو خاوەن دەسەڵاتە، دەتوانێ سزای تاوانباران بدا دەتوانێ لێیان خۆش بێ.

{[41]يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ} ئەی رەوانەکراو بۆ سەر گشت ئادەمیزاد! {لاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ} تۆ خەفەتبار ناکا،

واتە: خەم مەخۆ گوێ مەدە بەوانەی کە بێ بڕوان، بۆ کوفر شانیان دەخورێ‌و ئەڵقە لەگوێی کوفرن‌و ئامادەن هەنگاو بەهەنگاو پەیڕەوی بەرنامەکەی بکەن، بە دڵخۆشییەوە بەپیر بانگەوازەکەیەوە دەچن، هەر هەڵیان بۆ هەڵبکەوێ کوفری خۆیان دەردەخەن‌و پاڵ دەدەن بە دوژمنانی ئیسلامەوە، {مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ} لەوانەن کە دووڕوون، بەدەم دەڵێن: ئێمە بڕوامان بە پەیامی ئیسلام هەیە، بەڵام {وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ} دڵیان بڕوای نەکردووە؛ ئەو ئیمانەی بە زوبان ئیدیعای دەکەن لەدڵیاندا نییە، هەروەها {وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا} ئەوانەش کە جوولەکەن، هەردوو تاقمەکە دوژمنی ڕاستەقینەی ئیسلام‌و موسوڵمانانن، ئەوانە {سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ} زۆر گوێ گرن بۆ درۆو دەلەسەو بڕوایان بەو درۆیانە هەیە: کە مالم‌و سەرۆکەکانیان هەڵیان دەبەستن دەربارەی پێغەمبەرو لەبارەی ئەحکامی ئایینی خۆیانەوە، کە بەئارەزووی خۆیان گۆڕانکارییان تێدا دەکەن. {سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ} قسە زۆر دەبیستن لەتۆ ئەی پێغەمبەر! لەبەر خاتری کۆمەڵێکی ترو بۆئەوەی قسەکانت بۆ ئەوان بگێڕنەوە: کە بەفرت‌و فێڵ‌و پیلانن بۆ خۆیان، واتە: ئەو سەرۆک‌و پیلان گێڕانە نایەنە کۆڕو مەجلیسی تۆوە جا یان ناوێرن یان بێزیان نایە، بەڵام هەواڵگرو جاسووس لەخەڵکی تر دەنێرن، کە {يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِن بَعْدِ مَوَاضِعِهِ} گۆڕانکاری لە وشەو ڕستەکانی تەوراتدا دەکەن، دوای ئەوەی پەروەردگار هەموو ئەو وشەو ڕستانەی لەشوێنی خۆی داناوەو حەرامی بە حەرام دەستنیشان کردووەو حەڵاڵی لێ بە حەڵاڵ داناوە، کەچی ئەوان بە ئەنقەست دەستکارییان کردووەو گۆڕانکاری تێدا دەکەن، {يَقُولُونَ} دەڵێن: بەوانەی کە دەیانێرن بۆلای پێغەمبەر (صلى اللهُ عليهِ وَسَلم) کە پرسیاری حوکمی زیناکەری موحصەنی لێ بکەن، پێیان دەڵێن: {إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا} ئەگەر لەلایەن (محمد)ەوە فتواتان پێدرا بە جەلدە لێدان‌و ڕوو ڕەشکردن لەباتی ڕەجم، ئەوە {فَخُذُوهُ} ئەوە وەری بگرن‌و پێی ڕازی بن، {وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا} ئەگەر ئەو فتوایەی بۆ نەدان‌و ڕەجم کردنی بۆ بڕیاردان، ئەوە بترسن لە قبووڵ کردنی‌و پێی ڕازی مەبن‌و ڕەتی بکەنەوە! {وَمَن يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ} کەسێك ویستی خودا وابوو: کە تاقی بکاتەوە؛ تاقیکردنەوەکەش کوفرو گومڕاییەکەی دەرخست، وەکوو چۆن ئاگرو بۆتە غەل‌و غەشی ئاڵتوون دیاری دەکەن، ئەویش ئاوا کوفرو گومڕاییەکەی دەرکەوت.

سَمَّٰعُونَ لِلۡكَذِبِ أَكَّٰلُونَ لِلسُّحۡتِۚ فَإِن جَآءُوكَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُمۡ أَوۡ أَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡۖ وَإِن تُعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيۡـٔٗاۖ وَإِنۡ حَكَمۡتَ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِٱلۡقِسۡطِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيۡفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ ٱلتَّوۡرَىٰةُ فِيهَا حُكۡمُ ٱللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوۡنَ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَۚ وَمَآ أُوْلَٰٓئِكَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّآ أَنزَلۡنَا ٱلتَّوۡرَىٰةَ فِيهَا هُدٗى وَنُورٞۚ يَحۡكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسۡلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلۡأَحۡبَارُ بِمَا ٱسۡتُحۡفِظُواْ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُواْ عَلَيۡهِ شُهَدَآءَۚ فَلَا تَخۡشَوُاْ ٱلنَّاسَ وَٱخۡشَوۡنِ وَلَا تَشۡتَرُواْ بِـَٔايَٰتِي ثَمَنٗا قَلِيلٗاۚ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾ وَكَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ وَٱلۡعَيۡنَ بِٱلۡعَيۡنِ وَٱلۡأَنفَ بِٱلۡأَنفِ وَٱلۡأُذُنَ بِٱلۡأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ وَٱلۡجُرُوحَ قِصَاصٞۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٞ لَّهُۥۚ وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

{فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا} ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! هیچ دەسەڵاتێکت نییە بتوانی ئەو حاڵەی بگۆڕی لە گومڕاییەوە بیخەیە سەر حاڵی هیدایەت، وەکوو چۆن ناتوانێ مس بگۆڕێ بە ئاڵتوون، چونکە سوننەتی خودا دەربارەی کونهی ئینسانەکە نەگۆڕە، وەکوو چۆن کانەکانی زەویی نەگۆڕن.

{أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ} بێگومان ئەوانە ئەو کەسانەن کە فیتنەیی‌و ئاژاوەگێڕیان گەیشتۆتە ئەندازەیەك گومڕایی بووەتە سروشت‌و تێکەڵاوی خوێن‌و گۆشتیان بووە، بە جۆرێك کە ئیرادەی خودا پەیوەندی بەوەوە نەبەستووە کە پاکیان بکاتەوەو بیانخاتە سەر ڕێگای هیدایەت، {لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ} لە دونیادا بەشیان ڕیسواییە، بەوە کە نامەردی‌و درۆزنییان دەردەکەوێ، هەمیشە سەر شۆڕو چاو بەرەو ژێرن، ڕیسوایی دووڕووەکان لەم ڕووەوە کە درۆزنییەکەیان لای پێغەمبەر (صلى اللهُ عليهِ وَسَلم) ئاشکرا بووەو ترسی کوشتن‌و تۆڵە لێ سەندنەوەیان هەیە، ڕیسوایی جوولەکەکانیش لەوەدایە: کە شاردنەوەی دەقەکەی تەوراتیان لێ ئاشکرا بووە دەربارەی حەددی زیناکەری موحصەن کە

لەوێدا رەجم کردنە بەڵام ئەوان کردبوویانە جەلدەو رووڕەش کردن {وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ} لە قیامەتیشا سزای گەورەو ترسناكو بە ئێشیان هەیە، کە ئاگری دۆزەخەو سوتەمەنیەکەی ئادەمیزادو بتو صەنەمەکانیانن.

{[٤٢] سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ} زۆر گوێیان بۆ درۆ رادەگرتو بڕوایان پێ دەکردو بڵاویان دەکردەوە {أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ} زۆریان ماڵی حەرام دەخوارد کۆیان لە خواردنی هیچ حەرامێك نەدەکردەوە، بەرتیلیان وەردەگرت، پارەی گەوادیو نامووس فرۆشییان وەردەگرت، حەقی ئەسپ پەڕێنیو جوانەگا پەڕێنیو نێری پەڕێنیان وەردەگرت، بەهای عەرەقو گۆشتی مردارەوەبوویان دەخوارد لەهیچ کارێکی حەرام سڵیان نەدەکردەوە! {فَإِن جَآؤُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُم أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ} ئەگەر جوولەکەکان هاتنە لات بۆ حوکم کردن لەناویاندا، تۆ بۆخۆت سەرپشك بە بڕیاریان بۆ بدەو حوکمیان بۆ دەرکە، یان پشتیان لێ هەڵ بکەو وەڵامیان مەدەرەوە، بابچن لای مالمو سەرۆکەکانی خۆیان حوکم وەربگرن، شایانی باسە، کە ئەم سەرپشکییە بۆ ئەوانەیە: کە ئەهلی نیمەنین، ئەهلی نیمە ئەگەر حوکمیان هێنا بۆ لای موسوڵمانان پێویستە بڕیاری شەرعییان بۆ بدرێ. {وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ اللّهُ} ئەوەتا: لەسەر پیغەمبەری پێویست کردووە کە حوکمو بڕیاریان بۆ بدا بەگوێرەی قورئان؟! لە وەڵامدا دەڵێین: ئەم ئایەتەی ئێرە کە پیغەمبەر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تێیدا سەرپشکە، تایبەتە بە ئەوانە کە عەقدو پەیمانی نیمەیان لەگەڵ نەبەسترابێ. {وَإِن تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْئًا} ئەی پیغەمبەر! ئەگەر ئەو لایەنەت هەڵبژارد کە حوکمیان بۆ نەدەیو بڕیاریان بۆ دەرنەکەی، ئەوە دڵنیابە کە ناتوانن هیچ زیانێکت پێ بگەیەننو خودا لە پیلانو دەست درێژی ئەوان دەتپارێزێ! {وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ} ئەگەر ئەوەت هەڵبژارد کە حوکمو بڕیاریان بۆ دەرکەی بڕیاری عادڵانەیان بۆ دەرکە، بەپێی قورئان حوکمیان بکە {إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ} بێگومان خودا دادپەروەرو ڕێڕەوانی شەریعەتی ئیسلامیی خۆش دەوێن.

{[٤٣] وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ} ئەوە چۆنە تۆ دەکەن بە دادپەروەرو بڕیار بەدەست لە روداوێکدا وەکوو رووداوی دوو زیناکەرە جوولەکەکە {وَعِندَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللّهِ} خۆ لای خۆیان تەوراتیان لەبەر دەستدایەو شەریعەتو حوکمی خودا دەربارەی ئەو روداوە ئاشکراو نمایانە، {ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِن بَعْدِ ذَلِكَ} پاشان پشت هەڵ دەکەنو روو لە حوکمی تۆ وەردەگێرن، لەگەڵ ئەوەشدا کە دەزانن حوکمەکەی تۆش وەکوو بڕیارەکەی تەورات وایە، {وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ} ئەوانە هەرگیز موسوڵمان نابن، یان ئەوانە بڕوایان بە تەورات نیە، کە کتێبی خۆیانەو لافی ئەوە لێ دەدەن کە گوایە پابەندینی.

{[٤٤] إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ} ئێمە تەوراتمان ناردە خوارێ بۆ سەر موسا ڕێنموییو شارەزایی کردنی تێدا بوو بۆ نەتەوەی ئیسرائیل، هەموو حوکمو ئەرکو پێویستییەکانی سەر شانیان تێدا روون کراوەتەوە یەکتاپەرستیو ئەرکی پیغەمبەرایەتیو چۆنیەتی رۆژی قیامەتی تێدا شی کراوەتەوە، تەوراتمان بۆ ناردنە خوارێ، {يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ} بۆ ئەوەی ئەو پیغەمبەرانەی کە گەردنکەچی فەرمانی خودانو موسوڵمانن حوکمی پێ بکەن، ئەو پیغەمبەرانەی کە بە پاكو خاوێنی ئاینی خودایان بە گەلەکانیان گەیاند، بە دڵسۆزیو لێبڕانەوە تێکۆشان، راستاڵانە خودا پەرستیان کردووە، مەبەست ئەو پیغەمبەرانەیە: کە لە رۆژگاری حەزرەتی موساو دوای ئەو تا حەزرەتی عیسا رەوانە کراون!سەلامی خودا لە پیغەمبەری خۆمانو لەوانیش بێ.

ئیبنولئەنباری دەڵێ: (الَّذِينَ أَسْلَمُواْ) سیفەتی کاشیفەیە، بۆ بەیانی حاڵە، واتە: بە سروشت هەموو پیغەمبەرێ! موسوڵمانە، نەك صیفەتی ئاسایی، کە بۆ جیاکردنەوەی کەسێکە لە کەسێکی تر، کە لەم شوێنەدا مەفهومە مەخالیفەکەی ئاوای لێ دێ کە هەندێ پیغەمبەر موسوڵمان نین، چونکە ناگونجێ پیغەمبەر هەبن موسوڵمان نەبن؛

{لِلَّذِينَ هَادُواْ} پیغەمبەران حوکم بە تەورات بکەن بۆ بەرژەوەندی جوولەکەکان، تەورات یاساو شەریعەتێکی تایبەتە بە نەتەوەی ئیسرائیلو گشتی نیە بۆ هەموو کەسو گشت کاتو شوێنێك، داوودو سولەیمانو عیسا حوکمیان بە تەورات کردووە، {وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ} هەروەها بۆ ئەوەی رەبەنو پیاو چاکەکانیان کە نەوەی هاروونن حوکمی پێ بکەن.. مەبەست بە (وَالرَّبَّانِيُّونَ) زاناو داناکانیانن کە زیرەكو لێزانن لە سیاسەتو بەڕێوەبردنی کاروباری خەڵکیو پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان! مەبەستیش بە (الأَحْبَارُ) زاناو خواپەرستو راستاڵەکانیانن! ئەوانەی حوکمیان بە تەورات کردووە {بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللّهِ} حوکمیان بە تەورات کردووە بەهۆی ئەوەوە: کە زانیاری تەوراتیان پێ سپێردراوەو بە ئەمین دانراون لەسەریو داوایان لێ کراوە: پارێزگاری

بکەن.. {وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهَدَاء} پێشینە صاڵحەکانیان پارێزگاری تەوراتیان دەکردوو چاودێری ئەوانە بوون کە دەستکاری تەوراتیان دەکردو رەخنەیان لێ دەگرتن شایەتیان دەدا کە حوکمەکانی حەق‌و راستن.

{فَلاَ تَخْشَوُاْ النَّاسَ وَاخْشَوْنِ} واتە: کە حاڵ‌و رووداو ئەوە بێ کە باس کراو ئێوەش ددانی پێدا دەنێن‌و ئینکاری ناکەن، دەی لە گرۆی جوولەکەکان مەترسێن، لەبەرخاتری بنەماڵەو پیاو ماقوڵەکانیان حوکمی تەورات مەشارنەوە، بۆ مەبەستی تایبەتی خۆتان‌و دەستکەوتی ماددی لەو خەڵکە، گۆڕانکاری لە دەقەکانیدا مەکەن؛ تەنیا لە من بترسێن: کە پەروەردگارو بەدیهێنەرتانم، وەفا بە عەهدو بەڵێنی خۆتان بکەن کە بە منتان داوە، شوێن هەڵس‌و کەوتی زانا پێشینەکانتان بکەون پارێزگاری تەورات بکەن‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی بن؛ کە پێتان دەڵێ: شوێن پێغەمبەری ئیسلام بکەون‌و ئیمانی پێ بێنن باش بزانن هەموو سوودو زیانێك بەدەست منە، جڵەوی هەموو شتێك بەدەستی قودرەتی منە {وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً} واز لە شیکردنەوەو گەیاندن‌و کارپێکردنی تەورات مەهێنن، حوکمەکانی مەشارنەوەو گۆڕانکاری تێدا مەکەن، بۆ بەدەست هێنانی دەستکەوتێکی دونیایی بێ بایەخ وەکوو بەرتیل‌و پلەو پایەو ئافەرین کردن لێتان، لە پاساوی گۆڕین‌و ژێر لێو خستنی حوکمەکانی تەوراتدا! {وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ} هەرکەسێك حوکم‌و بڕیار لە شەریعەتی خودا وەرنەگرێ‌و بە پێی کتێبی نێردراو لە خوداوە بۆ سەر پێغەمبەر کار نەکا؛ وەکوو ئەوەی جوولەکەکان دەیان کرد لە جیاتی رەجم جەڵدەو رووڕەش کردنیان دانابوو، نیشانەو رەوشتی پێغەمبەر، کە لە تەورات دیاری کرا بوون، دەیان شاردەوە، لە بڕێ کوژراویاندا نیوە خوێنیان وەردەگرت‌و لە بڕێکیشیاندا خوێنی تەواو، بۆ هەندێکیش هەر تۆڵەیان نەدەستاند، ئەوانە هەموویان کافرن، حەق‌و راستی دەشارنەوە، ستەمکارو مل هوڕو لە سنووری خودا دەرچوون، سووکایەتی بە کتێبی خودا دەکەن.

{[45] وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا} ئێمە بە پێویستمان داناوەو لەسەر جوولەکەکانمان چەسپاند لە تەوراتدا: کە تۆڵە یەکسانییەو لە تۆڵەدا کەس لە کەس زیاتر نیە {أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ} ئادەمیزادی بکوژ لە تۆڵەی کوژراودا دەکوژرێتەوە {وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ} کەسێك چاوی کەسێك کوێر بکا چاوی کوێر دەکرێتەوە {وَالأَنفَ بِالأَنفِ} کەسێك لووتی کەسێك ببڕێ

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ ٱلْإِنجِيلِ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۖ فَٱسْتَبِقُوا۟ ٱلْخَيْرَٰتِ ۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ وَأَنِ ٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ وَٱحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَنۢ بَعْضِ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ لَفَٰسِقُونَ ﴿٤٩﴾ أَفَحُكْمَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

لووتی دەبڕدرێتەوە، {وَالأُذُنَ بِالأُذُنِ} گوێچکە لەباتی گوێچکە دەبڕدرێتەوە {وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ} ددان لە جیاتی ددان دەردەهێندرێ {وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ} لە برینیشدا تۆڵە دەستێندرێ، هەوڵ دەدرێ بە ئەندازەی ئەو بریندار بکرێتەوە!! ئایەتەکە بە روونی ئەوە دەگەیەنێ کە تۆڵە دەستێندرێتەوە لەو شتانەی باسی کرد.

{فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ} کەسێك خۆش بێ لەو مافەی بۆی دەچەسپێ لە تاوانکار، ئەوە ئەو لێخۆش بوونە دەبێتە کەفارەتی تاوانەکانی‌و گوناهەکانی پێ دەسڕدرێتەوە، {وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} هەرکەسێك پشت هەڵکا لە شەریعەتی خودادەرباری تۆڵەو خوێن وەرگرتن‌و لێخۆشبوون یاسای خودا پەیڕەو نەکا، ئەوە ستەمکارو مل هوڕو بێ ویژدانن ستەم لە خۆیان‌و غەیری خۆیان دەکەن، دەست درێژی دەکەنە سەر سنووری خوداو هیچ شتێك لە شوێنی خۆیدا ناهێڵنەوە.

{⁴⁶وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعَيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ} لە دوای ئەو پێغەمبەرانەی نەتەوەی ئیسرائیل هەموویان بە پێی تەورات کاریان کردووە، عیساش لەسەر ڕێبازی بووە کەوابێ شەریعەتی عیسا بریتی بوو لە تەورات، تەنانەت لە ئینجیلەکانیاندا هاتووە کە عیسا وتوویەتی: بۆیە نەهاتووم شەریعەتی تەورات بکوژێنمەوە، بەڵکوو بۆیە هاتووم تەواوی بکەم ئەوەی خودا ڕێگام بداو بۆم بنێرێ لە حوکم‌و ئامۆژگاری لێی زیاد بکەم، بەڵام لە دوایی دا نەصرانییەکان وازیان لە کارکردن بە تەورات هێناو شوێن ڕایەکەی (پۆلس) کەوتن.

{وَآتَيْنَاهُ الإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى} بەخشیمان بە عیسا ئینجیل: کە هیدایەت‌و شارەزایی کردنی ئادەمیزادی تێدایە، لە گومڕایی‌و بیروباوەڕی پڕوپووچ ڕزگاریان دەکا، فێری یەکتاپەرستی‌و ڕاستاڵیتان دەکا {وَنُورٌ} ڕووناکییە بۆ ڕێڕەوانی خوداپەرستی‌و ڕێگای حەقیان نیشان دەدا {وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ} تەصدیق کەرو پشتگیری کارە بۆ ئەو نامە ئاسمانیانەی کە لە پێشدا هاتوون کە تەوراتە.

{وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ} پەندو ئامۆژگاریی تێدایە بۆ خۆپارێزان‌و لە خوا ترسان، چونکە هەر ئەوان سوودی لێ دەبینن، کەسێك خۆپارێزو لە خوا ترس نەبێ سوود لە نیگای ئاسمانی نابینێ.

{⁴⁷وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فِيهِ} گوتمان با ئەوانەی گرۆهی ئینجیلن‌و خۆیان بە پەیڕەوکارانی ئینجیل دەزانن با حوکم بەو یاسایانە بکەن کە خودا لە ئینجیلدا ناردونیە خوارێ! {وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ} کەسێك حوکم بەو شەریعەتە نەکا کە خودا ناردویە بۆ سەر پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەوانە فاسقن‌و لەڕێ لادەرن، لە چواچێوەی ئیسلام دەچنە دەرێ پێشێلی ئەحکامی دەکەن.

{⁴⁸وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ} ناردوومانەتە خوارێ بۆ تۆ ئەی پێغەمبەر! {الْكِتَابَ} قورئانی پیرۆز: کە تەواوکەری هەموو کتێبە ئاسمانیەکانە {بِالْحَقِّ} بە حەق‌و ڕاستی، هەرچی تێدایە حەق‌و ڕاستەو شك‌و گومانی تێدا نیە کە لە خوداوە بۆت نێردراوە {مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ} تەصدیق‌و پشتگیری کتێبە ئاسمانیەکانی پێشوو دەکا، {وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ} چاودێرو شایەتە بەسەر باقی کتێبەکانی تردا، شایەتی ڕاستی‌و چەسپاوی بناغەکەیانە.

{فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ} ئەی (محمد)! حوکم بکەن ئەتۆو غەیری تۆش، لە نێوان ئەهلی کیتاب‌و هەموو خەڵکی تریشدا بەو حوکم‌و یاساو شەریعەتەی لەم قورئانە پیرۆزەدا هەیە هەروەها بەو شەریعەت‌و یاسای پێغەمبەرانەی پێشوو: کە هەڵنەوەشێنراوەتەوە، بەڵام {وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ عَمَّا جَاءكَ مِنَ الْحَقِّ} شوێن بیروڕای دەست کردی ئەهلی کیتاب مەکەوە، کە وازیان لە بڕیارە ئاسمانیەکە هێناوە، بە ئارەزۆی خۆیان شەریعەتی تریان هەڵبەستووە، لامەدە لەو شەریعەتە حەقەی خودا بۆی ناردووی، فەرمانی پێ کردووی کە پابەندی بێ، لامەدە بۆ هەواو هەوەسی ئەو سەرسەری بازانەی لە نەزانیدا گومڕابوون.

{لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا} بۆ هەموو گەل‌و نەتەوەیەك لە ئێوە یاساو شەریعەتێکمان بۆ داناوە، لەسەرمان پێویست کردوون پەیڕەوی بکەن، حوکمەکانی جێبەجێ بکەن، بۆ هەر گەل‌و نەتەوەیەك پرۆگرام‌و بەرنامەیەکمان بۆ دیاری کردوون، فەرضمان کردووە لەسەریان کە پابەندی بن‌و لێی لانەدەن، ئەو شەریعەت‌و یاسایانەش کە بۆیان دانراوە بە گوێرەی ڕۆژگارو سروشتی کۆمەڵگای ئادەمیزادی ئەو سەردەمانە بووە، لەگەڵ کۆمەڵگاکاندا شەریعەتەکانیشیان بۆ گۆڕدراوە.

{وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً} ئەگەر خودا بیویستایە هەموو ئێوەی ئادەمیزادی دەخستە سەر یەك بیروباوەڕ لە ژێر خێمەی یەك ئایینا کۆی دەکردنەوەو یەك شەریعەتتان پەیڕەو دەکردو ئەو شەریعەتە بەردەوام دەبوو، وە هیچی لێ نەدەسڕایەوەو گۆڕانی بەسەردا نەدەهێنا.

{وَلَكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَآ آتَاكُم} بەڵام بۆیە ئاوا شەریعەتی جیاوازی بۆ پێغەمبەران داناوەو هەر پێغەمبەرێکی ڕەوانە کردبێ بە گوێرەی ڕۆژگار شەریعەتێکی تایبەتی بۆ ناردووە، چونکە هەمیشە کۆمەڵگای ئادەمیزاد لە گۆڕاندایە، شەریعەت‌و یاسای ئەم سەردەم بۆ سەردەمێکی تر نەگونجاوە.

{فَاسْتَبِقُوا الخَيْرَاتِ} کەوابێ ئەی گرۆهی موسوڵمانان! هەمووتان پێشبڕکێ‌و دەست پێشخەری بکەن، بۆ خوداپەرستی‌و پابەندبوون بە فەرمانەکانی، بۆ شوێنکەوتنی ئەو شەریعەتەی کە هەموو شەریعەتەکانی پێش خۆی سڕیوەتەوە، {إِلَى الله مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا} سەرئەنجام گەڕانەوەتان بۆ لای خودایە، هەمووتان ڕۆژی قیامەت لەبەر قاپی دیوانی ئەودا کۆ دەبنەوە؛ {فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ} هەواڵتان دەداتێ بەو شتە حەقانەی کە تێیدا کەوتوونە کێشەوە، پێتان

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلْيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوْلِيَآءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُۥ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ (٥١) فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰٓ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ ۚ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِىَ بِٱلْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِۦ فَيُصْبِحُواْ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّواْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ نَٰدِمِينَ (٥٢) وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۙ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فَأَصْبَحُواْ خَٰسِرِينَ (٥٣) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ (٥٤) إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ (٥٥) وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ (٥٦) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَٱلْكُفَّارَ أَوْلِيَآءَ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (٥٧)﴾

دەفەرموێ: کێ راستی کردووەو کێ خوار رۆیشتووە، هەرکەسە بە گوێرەی کردارو گوفتاری خۆی پاداش‌و سزای دەدرێتەوە؛

{٤٩ وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ اللّهُ} لەسەر تۆمان بە پێویست داناوە: کە حوکم بە قورئان بکەی کە بۆت نێردراوە، پابەندی فەرمان‌و جلەوگیرییەکانی بە، {وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ} شوێن بیروباوەڕی ئارەزووبازیی ئەو جوولەکانە مەکەوە، {وَاحْذَرْهُمْ} لە فرت‌و فێڵیان بترسێ‌و ئاگات لە خۆت بێ {أَن يَفْتِنُوكَ} نەبادا تووشی فیتنەت بکەن، لە رێگای حەق لات بدەن {عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللّهُ إِلَيْكَ} لەو حوکمانەی خودا بۆی نازڵ کردووی، {فَإِن تَوَلَّوْاْ} ئەگەر پشتیان هەڵکرد لەو قورئانەی تۆ حوکمی پێ دەکەی لە ناویاندا بەراست‌و دروستی، سەرپێچی شەریعەتی خودایان کرد، ئەوە لەسەر شانت گران نەبێ‌و گوێ مەدەرێ‌و {فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ} بزانە کە ئەوە لە دەسەڵاتی خودادایەو حیکمەتی وایە: کە لە رێگای هیدایەت لایان بدا، بەهۆی ئەو هەموو تاوانانەیان کە لەوە پێش ئەنجامیان داوە، بەرادەیەك کە شیاوی ئەوە بوون؛ خودا رێگایان لێ گوم بکاو تووشی دەردی سەری‌و سزاو تۆڵە ببن.

{وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ} بێگومان زۆربەی ئادەمیزادان لادەرو یاخی بوون، سەرپێچی حەق‌و راستی دەکەن، لە رێگەی راست لایان داوە.

{٥٠ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ} ئایا ئەوانە (ئەی محمد)! پشت لە حوکمی تۆ هەڵدەکەن کە حوکمی قورئانە، حەق‌و راست‌و دروستە، حوکم‌و بڕیاری سەردەمی نەزانییان دەوێ کە لەسەر بناغەی نەزانی‌و ستەم‌و ئارەزووبازی دامەزراوە؟ {وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ} کێ حوکمی لە حوکمی خودا چاکترو باشترە؟؟ واتە: کەس حوکمی لە حوکمی خودا جوانتر نیە بۆ کەسانێك هۆشمەندو خاوەن بڕوا بن، گەردنکەچی شەریعەتەکەی بن، چونکە حوکمی خودا کامەرانی دونیاو قیامەتی لە خۆ گرتووە، ئەوپەڕی دادوەری‌و پابەند بوون بە حەق‌و راستی تێدا بەدی دەکرێ!

{٥١ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاء} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە ئایینی ئیسلام کردووە جوولەکەو مەسیحییەکان مەکەن بە هاوپەیمان‌و دۆست‌و پشت پێ بەستووی خۆتان، مەیانکەن بە یارمەتیدەرو سوێندخۆری خۆتان بەسەر موسوڵماناندا پاساویان مەدەنێ نهێنی خۆتانیان لامەدرکێنن لە دۆستایەتی‌و خۆشەویستیان دڵنیا مەبن! {بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ} جوولەکەکان هەندێکیان یارمەتیدەرو پشت‌و پەنای یەکترن، مەسیحییەکانیش برێکیان پشت‌و پەنای یەکترن، هیچیان بۆ موسوڵمانان نابنە یارمەتیدەرو پشت‌و پەنای راستەقینە،،

{وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ} کەسێك یارمەتیان بداو هاریکاریان بکا، یان داوای یارمەتیان لێ بکا، ئەوە لە راستیدا لەوانەو لە کۆمەڵی ئەوان حسێب دەکرێ وەکوو ئەوان وایەو لە تاقمی موسوڵمانان نیە {إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} بێگومان خودا هیدایەتی قەومی ستەمکار نادا بۆ رێگەی خێرو حەق‌و راستی، ئەوەتا {٥٢ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ} واقیعی حاڵ‌و رووداو ئەوەیە: کە دەبینی ئەوانەی لە دڵیاندا شك‌و گومان هەیە دووڕوو مونافیقن وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی پەیوەندی بە جوولەکەکانەوە دەکەن، پەلەپەلیانە بۆ دۆستایەتی لەگەڵ بەستن‌و پەیوەندی پێوەکردنیان بە ئاشکراو بە نهێنی، هەر هەلێکیان بۆ هەڵبکەوێ دەی قۆزنەوەو بۆ پتەو کردنی خۆشەویستی‌و

پەیوەندی نێوانیان و چەسپاندنی دۆستایەتی بەردەوامیان دژی موسوڵمانان.

{يَقُولُونَ نَخْشَى أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ} دەترسێین، کە موشریکەکان یان جوولەکەکان، لە ئاکامدا سەرکەوتوو بن بەسەر موسوڵماناندا، ئەوکاتە گورزێکیش لە ئێمە بدەن و سزامان بدەن، دەترسێین کە بەڵایەکی رۆژگار تووشمان ببێ پێویستیمان بە یارمەتی جوولەکەو مەسیحییەکان ببێ.. بۆیە دەمانەوێ دەستێکمان هەبێ لایان، لە کاتی فەرەحیدا دۆستایەتییان بکەین بۆ ئەوەی لە کاتی تەنگانەدا فریامان بکەون؟!

{فَعَسَى اللّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ} ئومێد وایە خودا سەرکەوتن و زاڵ بوون بێنێ بۆ پەیڕەوکارانی ئایینەکەی، کێشەی نێوان موسوڵمانان و کافران یەك لا بکاتەوە، وەکوو ئەوەی لە رزگار کردنی مەککەو شوێنەکانی تردا روویدا، {أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ} یان کارێك بسازێنێ لەلایەن خۆیەوە دەربارەی کافرەکان، دەستی ئادەمیزادانی تێدا نەبێ؛ وەکوو ئەوەی ترسی خستە دڵی جوولەکەکانی بەنو نەضیرەوە، یان ئەو هۆکارانەی کە سازاندنی بۆ سەرکەوتنی موسوڵمانان بەسەر کافرەکاندا، {فَيُصْبِحُواْ عَلَى مَا أَسَرُّواْ فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ} ئەو دوورووانەی کە دۆستایەتی جوولەکەو گاورەکانیان کردووەپەشیمان ببنەوە بۆیان دەربکەوێ، کە دۆستایەتی و فسکەفسکیان لەگەڵ جوولەکەو مەسیحییەکان بێ سوودە، بەڵکوو زیانی پێ گەیاندن و پەردەی سرپۆشیان لەسەر لادرا، کلکایەتی و خیانەتیان بۆ موسوڵمانان دەرکەوت، کە لەوەپێش پەردەپۆش کرابوون و لە ریزی خوداپەرستان حسێب دەکران!

{٥٣ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُواْ} بڕێ لە موسوڵمانان بە بڕێکی تریان یان بە جوولەکەکان، لە شێوازی سەرسوڕمان و گاڵتە پێ کردن و بێ خۆش بوون پێیان – دەڵێن: {أَهَؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُواْ خَاسِرِينَ} ئائەم خوێڕی و هیچ و پووچانە بوون، کە سوێندیان بۆ دەخواردن و جەختیان لەسەر سوێندەکانیان دەکردەوەو دەیان گوت: ئێمە لەگەڵتان داین و یارمەتیتان دەدەین و بۆ زاڵبوون بەسەر جوولەکەکاندا هاوکاریتان دەکەین، بەڵام دوایی حەقیقەت و ناوەڕۆکیان دەرکەوت، دژایەتیان بۆ موسوڵمانان ئاشکرا بوو.

{٥٤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوەو خوداپەرستن! {مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ} هەر کەسێ لە ئێوە لە ئایینی خۆی پەشیمان ببێتەوە لە ئایینی حەق و راست هەڵگەڕێتەوە بۆ ئایینی بەتاڵ و بێ بناغە، ئەوە باش بزانن خودا زیانی پێ ناگاو دەستەوئەژنۆ دانانیشێ {فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ} پەروەردگار کۆمەڵێك دێنێتە شوێنیان و جێگیریان دەکا، کە ئەم رەوشتانەیان تێدا بەدی دەکرێن {يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ}.

١- خودا خۆشی دەوێن، پاداشی باشیان دەداتێ مەدح و ثەنایان دەکا، لێیان رازییە.

٢- ئەوانیش خودایان خۆش دەوێ، پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی و تاعەتی دەکەن هەوڵ دەدەن رەزامەندی ئەو بەدەست بێنن، لە هەر شتێك خودا پێی ناخۆش بێ دوورە پەرێز دەوەستن.

٣- سۆزو رەحمیان بۆ موسوڵمانان هەیە، یارمەتیان دەدەن بە هانایانەوە دێن.

٤- توندوتیژی بەتەوەژمن بەرامبەر کافرەکان، لە ئاستیاندا، خۆ سەر بەرزو باڵادەست دەزانن.

٥- رەوشتی پێنجەمیان {يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ} لە رێگەی خودادا جیهاد دەکەن و تێ دەکۆشن لە پێناو بەرز کردنەوەی وشەی (لا إله إلا الله) هەوڵ و تەقەلا دەدەن!

٦- رەوشتی شەشەمیان {وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ} لە پێناوی رەزای خوادا لە سەرزەنشت و لۆمەی کەس ناترسن، چونکە دڵ قایم و وره بەرزو چاو نەترس و خاوەنی بیروباوەڕی پۆڵایین، {ذَلِكَ فَضْلُ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء} ئەو رەوشتە بەرزو نایابانەی باس کران؛ بەخشش و فەضلی خودایە دەیبەخشێ بەو کەسانەی بیەوێ ئەو بەهرەو رێزو فەضلەیان بداتێ {وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} خودا خێرو بەرەکەتی زۆرو فراوانە، دەزانێ کێ شیاوی ئەو رێزو بەهرەمەندییەیە.

{٥٥ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ} جوولەکەو گاور دۆستی ئێوە نین، بەڵکوو دۆستی راستەقینەی ئێوە تەنیا خوداو پێغەمبەرو ئەو گرۆهانەن کە بە راستی بڕوایان هێناوە بە ئیسلام {الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ} ئەوانە نوێژەکانیان بەباشی بەجێ دێنن {وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵ و سامانی خۆیان بە تەواوی و رێك و پێکی دەردەکەن، بە دڵێکی فراوان و روخۆشییەوە دەیدەن بەوانەی کە شیاوی زەکات پێدانن.

{وَهُمْ رَاكِعُونَ} هەموو کاتێ گەردنکەچی فەرمانی خودان و ئامادەی جێبەجێ کردنی هەموو تەکلیفێکی شەرعین.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ ٱتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ ٱللَّهِ مَن لَّعَنَهُ ٱللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ ٱلْقِرَدَةَ وَٱلْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ ٱلطَّٰغُوتَ أُو۟لَٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَإِذَا جَآءُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَقَد دَّخَلُوا۟ بِٱلْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا۟ بِهِۦ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا۟ يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا۟ بِمَا قَالُوا۟ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ كُلَّمَآ أَوْقَدُوا۟ نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا ٱللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

ئاشکراشه {[٥٦] وَمَن يَتَوَلَّ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ} کەسێك خوداو پیغەمبەر بکا بە دۆستو پەنای خۆیو پشتیان پێ ببەستێو یارمەتی ئایینی خودا بداو موسوڵمانان بکا بە دۆستو ئاشنای خۆی، ئەوە سەرکەوتوو بە مراد گەیشتووە، چونکە ئەو کاتە دەبێتە حیزبی خودا دڵنیاش بن: کە {فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ} بەراستی هەر لایەنگرو گرۆی پابەند بە ئایینی خودا سەرکەوتوو رزگار بوو باڵا دەستن.

{[٥٧] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاء} ئەی گرۆهی خواناسان! نەچن خوانەناسان لە جوولەکەو مەسیحیو هابەش پەیداکەرانو دووڕووەکان بکەن بە دۆستی خۆتان! هانا مەبەنە بەر ئەوانەی گاڵتەو قەشمەری بە ئایینەکەتان دەکەنو شەریعەتو یاسای ئایینەکەتانیان پێ گاڵتەو گەمەیە.

{وَاتَّقُواْ اللّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! خۆتان بپارێزن لە سزای خودا، دۆستایەتی ئەوانە مەکەن کە بیروباوەڕتانیان بەلاوە گاڵتەو گەمەیە، مەیانکەن بە پەناگاو پشتیوانی خۆتان، ئەگەر ئێوە بە راستی بیروباوەڕ دامەزراوو رێزی بڕیارەکانی ئیسلام دەگرنو پابەندی سنوورەکانی یەزدانن‌و ئیمانتان پتەوە بەو ئایینەی کە ئەوان گاڵتەی پێ دەکەن! پشت بەو کۆمەڵە لە خودا یاخی بووە مەبەستن!!

{[٥٨] وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا} هەرکاتێ بانگبێژ بانگی موسوڵمانانی کرد بۆ نوێژ ئەو کەسانەی دۆستایەتیتانیان لێ قەدەغە کراوە کە ئەهلی کیتابو کافرەکانی عەرەبن گاڵتە بە بانگدەرەکەو بانگەکە دەکەن {ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَعْقِلُونَ} ئەو گاڵتە کردنەیان بە ئایینو بانگەوازی بۆ کردنی بەهۆی ئەوەوەیە: کە مانای ئایینو خوداپەرستی نازانن، بێ عەقڵو هۆشن، لەشەریعەتو یاسای خودا تێ ناگەن.

{[٥٩] قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِاللّهِ} بەوانەی گاڵتە بە ئایینەکەتان دەکەن بڵێ: ئایا ئێوە ئەوە لە ئێمە دەکەن بە عەیبو لەکە؟ کە بڕوای راستو پتەومان بە خودا هێناوە؟! رەخنەی ئەوەمان لێ دەگرن کە بڕوامان بە خوداو پیغەمبەرانی هەیە؟! {وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا} هەروەها ئەوەمان لێ دەکەن بە لەکە کە ئیمانمان بەو قورئانە هەیە، کە نێردراوە بۆ سەرمان {وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ} هەروەها ئەو نامە ئاسمانیانەش کە لەوە پێش نێردراون بۆ سەر گەلەکانی تر، دەی ئەم بیروباوەڕەمان نابێتە عەیبە لێمانو شایانی رەخنە گرتن نیە {وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ} واتە: رەخنە گرتنتان لێمان لەبەر ئیمان هێنانمانەو لەبەر ئەوەشە کە ئێوە زۆربەتان لە ئایین دوورنو حەقیقەتی ئایین ئاگادار نین، {[٦٠] قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَلِكَ} پێیان بڵێ: ئایا پێتان بڵێم: ئەی گاڵتەکەرانو فیتنە جۆیان: کە دەڵێن: پێمان وانیە ئایین لە ئایینی ئێوە خراپتر هەبێ! پێتان بڵێم چ کارێك لەوە خراپترە؟ هەواڵتان بدەمێ کێ خراپترە لە خاوەنی ئەو ئایینەی کە ئێوە رقتان لێیەو گاڵتەی پێ دەکەن؟ {مَثُوبَةً عِندَ اللّهِ} لەبارەی تۆڵەو سزای خراپەوە لای خودا {مَن لَّعَنَهُ اللّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ} ئەوە خراپەی ئەو کەسەیە کە خودا نەفرینی لێ کردووەو لە رەحمەتی خۆی دووری خستوونەوەو رقو خەشمی لێیانە، {وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ} گێڕای لەو نامەردانە چەند مەیموونو بەرازێك چەندێکیانی لێ گۆڕین، لە روخساری ئادەمیزادییەوە کردنی بە مەیموونو بەراز {وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ} هەندێکیانی لێ کردن بە گوێرەکە پەرستو شەیتان پەرستو بت پەرستو ملهوڕ پەرست... هتد {أُوْلَـئِكَ

شَرٌّ مَّكَاناً وَأَضَلُّ عَن سَوَاء السَّبِيلِ} ئەوانەی کە ئەو ڕەوشتە ناشیرینانەیان هەیەو ئەوە هەڵوێستو بیرو باوەڕیانە، ئەوانە جێگایان خراپەو ئاکامیان شەڕەو ڕێگایان لێ گوم بووەو گومڕاو سەرگەردانن.

{[٦١] وَإِذَا جَآؤُوكُمْ قَالُوَاْ آمَنَّا} ئەو دووڕووە جوولەکانە کەدێن بۆ لای ئێوە بە ڕواڵەتو بۆ سیاسەت دەڵێن: بڕوامان بە پێغەمبەرو بەو قورئانەش هەیە کە بۆی نێردراوە پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی ئەو شەریعەتەین! لەکاتێکا ئەوان {وَقَد دَّخَلُواْ بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُواْ بِهِ} بە کافری هاتوون بۆ لای ئێوەو هەر بە بیروباوەڕی کافریەتییەوە چوونە دەرەوە، نەصیحەتو ئامۆژگاری ئێوە بۆیان تێفکرینو سەیرکردنیان لە هەڵسو کەوتی ئێوە هیچ کاری تێ نەکردوون، بیروباوەڕی کوفرو خیانەتیان نەگۆڕاوە، وا ئاوێتەی کوفرو گومڕایی بوون ئەو کاتەی هاتوونە لای تۆو ئەو کاتەی چوونە دەرەوە بیروباوەڕیان تۆزقاڵێك نەگۆڕاوە، لە کوفرو گومڕایی خۆیان نەهاتوونە خوارێ، {وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُواْ يَكْتُمُونَ} خودا لەخۆیان زاناترە بەنهێنی ناو دڵیان، زاناو خەبەردارە بەوەی لەدڵیاندا حەشاریان داوە، جا با ئەوان بە ڕواڵەت بە پێچەوانەی ڕاستییەوە خۆ دەرخەنو چاوبەست لە خەڵك بکەن، دڵنیابن خودا زانایە بەهەموو نهێنییەكو لە خۆیان باشتر ئادەمیزادەکان دەناسێ.

{[٦٢] وَتَرَى كَثِيراً مِّنْهُمْ} ئەتۆ دەبینی (ئەی محمد!) یان ئەی بیسەر! زۆربەی ئەو جوولەکەو دووڕووانەی: کە گاڵتە بە ئایینەکەی تۆ دەکەنو قەشمەرییان بە بانگو بانگەوازیی ئیسلام دێ {يُسَارِعُونَ فِي الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ} پەلە دەکەن لە ئەنجامدانی ئەو تاوانەی کە تێیاندا نوغرۆ بوون، هەمیشە بە کردەوەو بە گوتە خەریکی ئەنجامدانی ستەم کردنو سنوور بەزاندنو زیانگەیاندنن بە مەردوومو ڕێبازی ئیسلامی، دەست درێژی دەکەن بۆ سەر خەڵك، ئازاری هەژاران دەدەن، دژی ئایینی خوداو پەیڕەوکارانی دەدوێن {وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ} هەروەها پەلە دەکەن بۆ خواردنی شتی حەرامو نامەردانە، کۆ لە هیچ شتێکی حەرام – کردەوە بێ یان گوتە – ناکەنەوە، هەرشتێك زیانی دینو دونیای تێدابێ ئەوان ئەنجامی دەدەن، تا بینە قاقایان لە تاواندا نوغرۆبوون، {لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} بەڕاستی خراپ کردەوەیەکە، ئەو ئیشەی: کە ئەوان دەیکەن! هەرشتێك ڕەوشت تێك بداو ژیان تاڵ بکاو کۆمەڵگا بشێوێنێ ئەوان تێیدا دەست ڕەنگینن،

{[٦٣] لَوْلاَ يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ} بۆچی ڕەبەنو پیاو چاكو مەلاکانیان نەهییان لێ ناکەنو ئەو خراپەکارییەیان قبووڵ دەکەن؟ بۆچی زاناو ڕۆشنبیرەکانیان جڵەوگیرییان لێ ناکەن {عَن قَوْلِهِمُ الإِثْمَ} لەوتەی درۆو بوختانو گاڵتەکردن بە ئایینی ئیسلام ئاوا جڵەوی خراپەکارییان بۆ شل دەکەن؟ {وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ} بۆ ڕێگەیان دەدەن ئاوا حەرام خۆریو بەرتیل کاری لەناویاندا بڵاوببێتەوە؟ بۆچی ئارەزایی خۆیان بەرامبەر ئەو کردەوە ناشیرینانەیان دەرنابڕن؟ بۆچی فەرمان بە چاکەو جڵەوگیری لەخراپەیان پاشگوێ خستووە؟ {لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ} بەڕاستی کارێکی خراپە ئەوەی کە ئەو بەناو زاناو پیاو چاكو ڕۆشنبیرانەیان دەیکەن! هەڵوێستێکی نا مەسئولانەیان هەیە کە ئەوەندە بە کارامەییو لێزانیو ساختەچییەتی خۆیان لەکاری پیرۆزی فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە دزیوەتەوە!

{[٦٤] وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ} جوولەکەکان دەڵێن: خودا دەستی وا لە کۆتو کەلەپچەدایە، بەهۆی ئەوە تووشی دەست قوچاویو چروکی بووە! کاتێك بە هۆی بڕوا نەکردنیان بە پەیامی پێغەمبەر (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تووشی دەست کورتیو کێشەی سامانی بوون هەندێکیان (ئەم شەکرەیان شکاند) نەك هەموویان بەڵام وتەکە وپاڵ هەموو گەلەکە دراوە، چونکە نەتەوە هاریکاریو تەکافولی ئیجتیماعی هەیە لە ناویاندا ئەم جۆرە قسانە سەرچاوە لە بیروباوەڕی گشتی ناویان هەڵ دەگرێ، بۆیە ئەگەر یەکێکیان کردەوەیەکی کرد پاڵ هەموو نەتەوەکە دەدرێ! {غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْ} دەستی خۆیان کەلەپچە کرێو خێر لە دەستیان نەبێتەوە، خۆیان ڕژدو چروکن بەهۆی ئەو قسە نابەجێیەیان: مێژووش دەری خست کە تا ئێستا هیچ نەتەوەیەك نەبووە بە ئەندازەی جوولەکە بەخیلو چروك بن.

{بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ} بەڵکوو یەزدان دەستی بەخششی هەمیشە کراوەو پەخشایندەیە، دەرگای خەزێنەی ڕەحمەتی فراوانو کراوەیە {يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاء} دەبەخشێ چۆنی بوێ، گەنجینەی هەموو شتێك لای خۆیەتی، هەموو نیعمەتێك دروستکراوی ئەوەو لە ئەووەیەو بەس.

{وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً} دڵنیابەو بزانە: ئەو قورئانەی بۆتۆ نێردراوە، ئەو نیعمەتو فەضلەی بە تۆ بەخشراوە، گومڕاییو کوفر بۆ ئەوان زیاد دەکا؛ لە کاتێکدا موسوڵمانان بڕوایان پێی پتەو دەبێو

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَٰهُمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا۟ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا۟ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

کرداری باشی پێ زیاد دەکەن، زانستی بە سوودی لێ وەردەگرن، کافرو جوولەکەکان حەسوودانی خۆت و گەلەکەت، گومڕایی و کوفری پێ زیاد دەکەن و پتر سەرلێ شێواوو یاخی دەبن، {وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ} خستوومانەتە نێوان کۆمەڵانی جوولەکەو گاورانەوە دوژمنایەتی و دژایەتی کردنی یەکتری، هەر کۆمەڵێکیان دژی کۆمەڵێکی تریانە، هەرگیز دانویان پێکەوە ناکوڵێ و پەیوەندی دۆستایەتیان لە نێواندا نیە.

{كُلَّمَا أَوْقَدُواْ نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّهُ} هەرکاتێ بیانەوێ فرت و فێڵ لە پیغەمبەرو موسوڵمانان بکەن، فیتنە بەرپا بکەن و شەڕ هەڵگیرسێنن، دوژمنایەتی بخەنە نێوان گەل و نەتەوەکانی ترەوە، ئاگری شەڕ خۆش بکەن، لە دەرەوەو ناوەوە خودا ریسوایان دەکاو فرت و فێڵەکانیان بۆخۆیان دەگەڕێتەوە، جا یان هەوڵ و تەقەلاکانیان بێ سوود دەبن، یاخود موسوڵمانانیان بەسەردا زاڵ دەکا!

{وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَادًا} واتە: ئەو جوولەکانە کە دژایەتی پیغەمبەرو هاوەڵانی دەکەن، ئاگری شەڕو فیتنەیی هەڵ دەگیرسێنن، وەنەبێ مەبەستیان راست کردنەوەی ئەخلاق و رەوشت بێ، یان بۆ بەرژەوەندی وڵات و ئاوەدان کردنەوەی بێ، بەڵکوو مەبەستیان دژایەتی کردن و بڵاوکردنەوەی فەسادو بەدرەوشتییە، دەیانەوێ موسوڵمانان یەك نەگرن و لە نەزانییەوە نەگوێزنەوە بۆ ژێر رۆشنایی عیلم و زانست لە بت پەرستییەوە نەبنە یەکتاپەرست، هەوڵ دەدەن فێڵ و تەڵەکە لە موسوڵمانان بکەن، گومان بخەنە بیروباوەڕیانەوە، {وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ} پەروەردگار هەرگیز فەسادکارانی خۆش ناوێن، کردەوەکانیان باش ناکاو هەوڵ و کۆششەکانیان سەرکەوتوو ناکا.

{[65] وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُواْ وَاتَّقَوْاْ} ئەگەر ئەهلی کیتاب بڕوای رێك و پێکیان بە خوداو بە پیغەمبەر بکردایەو پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی قورئان بوونایە، خۆیان بپارستایە لەو تاوانانەی کە ئاوێتەی بوو بوون وازیان لێ بهێنانایە {لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ} تاوانەکانیانمان رەش دەکردەوە لە تۆڵەی ئەو گوناهانەی ئەنجامیان داون خۆش دەبووین {وَلأدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ} دەمانخستنە ناو بەهەشتی رازاوەو خۆشەوە! بۆخۆیان تێیدا خۆشیان بچێشتایە! ناخۆشیمان لەسەر لادەبردن و خۆشی و کامەرانیمان دەدانێ! خۆ {[66] وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ} ئەگەر ئەهلی کیتاب گۆڕانکارییان لە تەورات و ئینجیلدا نەکردایەو چۆن لە خوداوە بۆیان هاتوون ئاوا بیان پاراستنایەو کاریان پێ بکردنایەو پابەندی فەرمان و جڵەوگیریەکانیان بوونایە کە هەندێ لە دەقەکانیان جەخت کردنە لەسەر یەکتاپەرستی و موژدەدانە بە هاتنی پیغەمبەری ئاخر زەمان {وَمَا أُنزِلَ إِلَيهِم مِّن رَّبِّهِمْ} هەروەها بڕوایان بە قورئان بێنایەو کاریان پی بکردبایەو شوێن رێبازی پیغەمبەر بکەوتنایە {لأكَلُواْ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم} پەروەردگار رزق و رۆزیی بۆ گوشاد دەکردن و لە ئاسمانەوە باران و بەرەکەتی بۆ دەباراندن و زەویش خێرو خێراتی بۆ فەراهەم دەهێنان، بە تێرو تەسەلی لە بەروبوومی جۆراو جۆریان دەخوارد، لە هەموو لایەکەوە رزق و رۆژییان بەسەردا دەباری!

{مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ} تاقمێکیان هەیە میانەڕەوو راستاڵ و خوداپەرستن، وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلام و هاوەڵانی لە جوولەکە، یان وەکوو نەجاشی و هاوەڵانی لە مەسیحییەکان {وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاء مَا يَعْمَلُونَ} زۆربەی زۆریشیان لە سنووری

ئایین دەرچوون‌و هەڵوێست‌و کردەوەو گوفتاریان نامەردانەو فیتنە ئامێزو گومڕاییە.

{[٦٧] يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ} ئەی پیغەمبەری رەوانەکراو! ئەو پەیامەی بۆت نێردراوە بە تەواوی‌و دەست بەجێ بیگەیەنە بەو خەڵکەو دوای مەخە؛ لە کەسیش مەترسێ، هیچ کەس ناتوانێ زیانت پێ بگەیەنێ!

{وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ} ئەگەر دەست بەجی ئەو قورئانەی بۆت نێردراوە بەبی ترس بە خەڵکی نەگەیەنی، ئەوە ئەو ئەرکەی خراوەتە سەرشانت بە رێك‌و پێکی ئەنجامی نەدەی، بەم جۆرە شتێکی لێ بشاریتەوە یا بۆ ماوەیەکیش بێ ئەوە ئەرکی پیغەمبەرایەتی خۆت ئەنجام نەداوەو پەیامی خۆت نەگەیاندووە!!

{وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ} خودا لە پیلان‌و هەوڵدانی ئەو خەڵکە خوانەناسە دەتپارێزێ‌و ناهێڵێ دوژمنانت لێت بە مەرام بگەن‌و زەفەرت لێ بێنن.

{إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ} بێگومان خودا هیدایەتی گرۆی کافرو بێ دین نادا، پشتگیری ئەوانە ناکا کە هەوڵی تیرۆر کردنی تۆ دەدەن...

ئەمجار خودای گەورە راستییەکی تر بۆ ئادەمیزادان روون دەکاتەوە، راستییەکی گرنگ بۆ ئەهلی کیتاب‌و موسوڵمانان رادەگەیەنێ‌و دەفەرموێ: {[٦٨] قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّىَ تُقِيمُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ} ئەی محمد! بە ئەهلی کیتاب – جوولەکەو مەسیحی – بڵێ: ئێوە لەسەر ئایینێك نین کە پەسەند بێ هەتا پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی تەورات نەبن‌و بە کردەوە جێبەجێیان نەکەن کە بریتییە لە یەکتاپەرستی‌و کردەوەی چاك: کە برێك لە فەرمانەکانیان بڕوا کردنە بە پەیامی ئیسلام‌و شوێنکەوتنی شەریعەتی (محمد)و بڕوا هێنان بە پیغەمبەرایەتیەکەی‌و، {وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ} هەروەها پەیڕەوی ئەو قورئانە بکەن. کە لە خوداوە نێردراوە بۆ ئێوەو هەموو ئادەمیزاد بە گشتی‌و تا کۆتایی دونیا، ئەو قورئانەی کە بەرنامەو پرۆگرامی خودایە بۆ ئادەمیزاد، پاڵفتەی هەموو کتێبە ئاسمانیەکانی پێشووە.

{وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا} پەروەردگار سوێند دەخواو جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە: کە ئەم قورئانە بۆ زۆربەی زۆری ئەهلی کیتاب دەبێتە گومڕابوونی زیاترو سەرلێشێواوی پتر ئەم قورئانەی کە لە خوداوە بۆ تۆ نێردراوە زۆربەی زۆری ئەهلی کیتاب پێی شێت گیر تر دەبن‌و زیاتر پەیامەکەت رەت دەکەنەوەو کوفرو گومڕاییان زیاتر پێی پتەو دەبێ! {فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} ئەی پیغەمبەر! خەم‌و خەفەت مەخۆ لەسەر زێدە گومڕایی بوون‌و پتەوبوونی بیروباوەڕی کوفر ئامێزیان، چونکە زیانی ئەوە بۆخۆیان دەگەڕێتەوەو تۆ زەرەر ناکەی، موسوڵمانانیش پێویستیان بەوان نیە!

{[٦٩] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەو ئادەمیزادانەی بڕوایان بە ئایینی ئیسلام کردووەو شوێن پەیامی پیغەمبەری ئاخر زەمان کەوتوون {وَالَّذِينَ هَادُواْ} ئەوانەی جوولەکە بوون‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی تەورات بوون، شوێن پەیامی موسا کەوتن {وَالصَّابِؤُونَ} ئەوانەی صابیئەن‌و هیچ ئایین‌و شەریعەتێکیان نیە یان ئەوانەی فریشتە دەپەرستن‌و لە نوێژدا روو ناکەنە قیبلە {وَالنَّصَارَى} ئەوانەی مەسیحین‌و شوێن پەیامی عیسا کەوتوون‌و بڕوایان بە ئینجیل هێناوە {مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ} هەر کەسێ لەو گرۆهانە ئیمانی راست‌و دروستی بە خوداو پیغەمبەرانی خوداو رۆژیی دوایی هەبێ، وێڕای هەبوونی ئەو ئیمانە {وعَمِلَ صَالِحًا} کردارو گوفتاری راستاڵانەی کردبێ، هەموو کارێکی بۆ رەزامەندی خودا بێ‌و لە چوارچێوەی شەریعەتی خوادا هەڵس‌و کەوت بکا، ئەوە {فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} ترسی تۆڵەو سزای رۆژی قیامەتیان نیە دڵنیان لە ئاکامی تێکۆشان‌و هەوڵ‌و تەقەلای دونیایان {وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} خەفەت بۆ ژیانی دونیاشیان ناخۆن تامەزرۆی لەزەت‌و خۆشییەکانی بە جێماو لە دونیایاندا نین چونکە ئەوەی پێیان دراوەو پێی گەیشتوون زۆر لە هی دوونیایان خۆش ترە!

{[٧٠] لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً} بێگومان وادەو بەڵێنمان لە نەتەوەی ئیسرائیل وەرگرت: کە گەردن کەچ‌و پابەندی فەرمانی خوداو پیغەمبەری خودا بن، پیغەمبەرانمان بۆ لا رەوانە کردن، بانگەوازیان کردن بۆ خودا پەرستی‌و ئامۆژگارییان کردن، بەڵام ئەوان بەپیر بانگەوازییەکانەوە نەدەهاتن، سەرپێچییان دەکرد {كُلَّمَا جَاءهُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ} هەرکاتێ پیغەمبەرێك بهاتایە بۆ ناویان، ئایین‌و شەریعەتێکی بهێنایە کە بە هەوەسی ئەوان نەبوایە، بەرژەوەندی تەسکی تایبەتی ئەوانی تێدا نەبوایە، وادەو بەڵێنی خۆیان هەڵدەوەشاندەوەو لە خودا یاخی دەبوون‌و هەڵس‌و کەوتیان لەگەڵ پیغەمبەرەکان بە یەکێك لەم شێوانە بوو {فَرِيقًا كَذَّبُواْ} کۆمەڵێکیان بە درۆ

دەخستەوەو پشتیان لێ هەڵدەکردن، {وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ} یان کۆمەڵێکیان لێ تیرۆر دەکردن و بە درندەترین شێوە شەهیدیان دەکردن.

{٧١ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ} پێیان وابوو: کە لەسەر ئەو کردەوە خراپانەیان هیچ فیتنەیی و ئاشوبێك هەڵناستێ! بەلایانەوە کارێکی ئاسایی بوو پێیان وابوو، تۆڵەیان لێ ناسێندرێ، چونکە ئەوان خۆیان بە خۆشەویستی خوداو کوڕی خودا حسێب دەکردو بڕوایان وابوو: پێغەمبەرایەتی پێشینانیان و پیاو چاکی باوك و باپیرانیان لە تۆڵەو سزای ئەو کوشتن و بە درۆخستنەوەیە دەیانپارێزێ، بەڵام ئاکامی ئەم خراپەکارییەیان ئەگبەتی بوو بۆیان {فَعَمُوا} لە ئاستی حەق کوێر بوون و حەق و راستییان نەبینی {وَصَمُّوا} گوێچکەی خۆیان لە ئاست حەق و بیستنی ئایەتی خوادا ئاخنی بوون و حەق و راستییان نەدەبیست و پەندو ئامۆژگاری پێغەمبەرەکانیان بە گوێدا نەچوو ترساندن و هەڕەشەکردنی پێغەمبەرەکانیان کاری تێ نەدەکردن، {ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ} ئەمجار خودا بەزەیی پێدا هاتنەوەو تۆبەو پەشیمان بوونەوەی لێ قبوول کردن، کاتێك وازیان لە فەساد هێناو بە خۆیاندا چوونەوە، سەڵتەنەتی لەسەر دەستی پاشایەکی فارس زوبان، پێیدانەوە، ئەم پاشایە هات بەیتولمقدیسی بۆ ئاوەدان کردنەوە، ئەو جوولەکانەی بە دیلی لای بەختو نەصەر مابوونەوە بەرەڵای کردن و گێڕانیەوە بۆ خاك و نیشتیمانی خۆیان و ئاهێکیان بەبەردا هاتەوەو ژمارەیان زۆر بووەوە، وەزعی ماددی و تەندروستی کۆمەڵایەتییان لە پێشوو چاکتر بۆ سازایەوە، بەڵام دووبارە سەر لە نوێ دەستیان کردەوە بە سەرپێچی کردن {ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ} پاشان زۆربەی زۆریان لە ئاستی حەقدا کوێر بوون و راستی حەقیقەتیان نەبینی، گوێچکەی خۆیان لە ئاست پەندو ئامۆژگاری پێغەمبەرانیان ئاخنی و جارێکی تر دەستیان کردەوە بە سەرپێچی کردن و ئەزیەتدانی پێغەمبەرانیان و پتر پێیان لێ هەڵبڕی و زیاتر زێدە ڕەوییان کرد، تەنانەت بە ناڕەواو بێ هۆ چەند پێغەمبەریان تیرۆر کردا.

{وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} خودا بینایە بەو هەموو پیلان و فرت و فێڵانەی کە ئەنجامیان دەدەن دژی پێغەمبەری ئاخر زەمان.

{٧٢ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ} پەروەردگار لە روانگەی بە کافر حسێب کردنی هەموو

وَحَسِبُوٓا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ وَٱللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱعْبُدُوا ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى ٱللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ ٱلطَّعَامَ ٱنظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ ٱلْءَايَٰتِ ثُمَّ ٱنظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

گرۆهە مەسیحییەکان مەلکیە – یەعقوبیە، نەسگورییە پێشینیەکان، کاپولیك، ئەرپودکس، پرۆتستانتی ئێستا کە ئەو گرۆهانە هەتا ئێستا باوەڕیان بەوە هەیە؛ کە خوا سێ توخمی هەیە، دەفەرموێ: سوێند بە یەزدان کافرو گومڕان هەموو ئەوانەی کە دەڵێن و بڕوایان وایە: کە خودا عیسای کوڕی مەریەمە، بەراستی ئەوانە گومڕا بوون و ڕێگایان لێ تێکچووە: کە پێیان وایە خودا لە سێ ئوقنوم پێکهاتووە، واتە: لەسێ ئەصڵ (باوك، کوڕ، روحول قودس) دەڵێن (الله) باوکە (مەسیح) کوڕەکەیەو ئەڵلا لە مەسیحدا تواوەتەوەو بوون بەیەك و (روحول قودسی)یان پێك هێناوە، هەر یەکێك لە خوداو لە مەسیح بریتییە لەوی تریان، پوختەی قسەیان ئەوەیە: کە دەڵێن: خودا مەسیحەو مەسیح خودایە، واتە: دوو ناون بۆ یەك شت!! {وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ} مەسیح بانگی گەلەکەی کردو گوتی: ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! خودا بپەرستن، بە تاك و تەنیای بناسن، بۆ تاعەتکردن روو بکەنە ئەو، هەر ئەو بە خودا بزانن، ئەو خودای من و خودای ئێوەشە، {إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ} هەرکەسێك

هاوبەش بۆ خودا دابنێ، جا ئەو هاوبەشە فریشتە، یان ئادەمی، ئان ئەستێرە یان بتو صەنەم بێ یان هەر شتێکی تر بێ، ئەوە {فَقَدْ حَرَّمَ اللّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ} بێگومان خودا بەهەشتی لێ حەرام کردووەو بۆنی بەهەشت ناکا، پەروەردگار ئەم بڕیارەی لە زانستی خۆیدا لە ئەزەلدا چەسپاندووەو لە شەریعەتی پیغەمبەرەکانیدا تۆماری کردووە، ئەوانیش بە ئادەمیزادانیان راگەیاندووە، {وَمَأْوَاهُ النَّارُ} دوا خانوو مەنزلگای قیامەتی ئاگری دۆزەخە کە پڕاو پڕ سزای خراپەکاری‌و بیروباوەڕی چەواشەو بێ بناغەیانە {وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ} بۆ ئەو ستەمکارانەی کە ستەمیان لە خۆیان کردووە، شەریکیان بۆ خودا قەرار داوە، یارمەتیدەرو پەنا نیەو کەس بە هانایانەوە نایێ‌و کەس ناتوانێ لە سزای خودا رزگاریان بکا هەروەها {[٧٣]لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ} بێگومان کافر بوون‌و نەفرین لێ کراون ئەوانەی پێیان وایە، کە بە دیهێنەری ئاسمان‌و زەوی‌و هەموو بوونەوەر سێیەمی سێ خودایەکانە، کە ئەمەش قسەی مەسیحیەکانەو دەڵێن: مەسیح کوڕی خودایە، یان دەڵێن: خودا پێك هاتووە لە سێ ئوقنوم؛ باوك کە خودایە، کوڕ کە عیسایە، دایك کە مەریەمە، واتە: هەموو تاقم‌و گرۆهەکانی مەسیحی کافرن؛ چ ئەوانەی دەڵێن: مەسیح یەکێکە لە سێ خواکان، یان ئەوانەی کە دەڵێن: مەسیح کوڕی خودایە، یان ئەوانەی کە دەڵێن: خودا بریتییە لە مەسیحی کوڕی مەریەم، نەصرانیە تازەکان بڕوایان بە سێ خودایی هەیە، دەڵێن: (الله، عیسا، مەریەم) هەرسێکیان خودان، لەلایەکی ترەوە پێیان وایە: کە هەریەکێ لەم سیانە عەینی یەکترن، واتە: هەرسێکیان یەك خودان!! پەروەردگار بۆچوونەکەیانی رەت کردەوەو فەرمووی: {وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ} هیچ خودایەك نیە لە بوونەوەردا شیاوی خودایەتی‌و پەرستن بێت بێجگە لە (الله) کە خودایەکی تاك‌و تەنیاو بی شەریك‌و بێ هاوەڵە، خودای کەون‌و کائیناتە، بەدیهێنەری بوونەوەرە، خودایەکە سیفەتی تاك‌و تەنهایی تایبەتی خۆیەتی‌و هیچ رەوشتێکی ئادەمیزادی تێدا نیە، زاتی پیرۆزی پێکهاتەی بەش‌و کەرت نیە، نە زات‌و نەسیفاتی مورەکەب نیە، زاتێك نیە پێکهاتبێ لە ئەعیان‌و ئەجزاوو ئەنواع! لە هیچ شتێك ناکاو هیچ شتێکیش لەو ناکا، وەکوو دەفەرموێ: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ – الشوري/١١}، ئەمجار پەروەردگار هەڕەشە لە مەسیحیەکان دەکاو دەفەرموێ: {وَإِن لَّمْ يَنتَهُواْ عَمَّا يَقُولُونَ} ئەگەر واز لەو هەڵوێست‌و باوەڕەیان نەهێنن، لە بڕوا بە سێ خودایی دەست هەڵنەگرن‌و بڕوا بە یەکتایی‌و بێ شەریکی خودا نەکەن {لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} وەڵڵاهی سزایەکی توندو بە ئێش لە قیامەتدا تووشی کافرەکانی ئەو نەتەوە نەصرانییانە دەبێ، خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت دەبن‌و دەکەونە بەر نەفرین‌و غەزەبی خودا! ئایەتەکە ئاماژە بۆ ئەوە دەکا کە سزاکە تەنها تووشی ئەوانەیان دەبێ کە کافرو شەریك بۆ خودا بەڕەوا دەزانن! نەك ئەوانەیان کە تۆبە دەکەن‌و بۆلای خودا دەگەڕێنەوەو واز لە بیروباوەڕی فرە خودایی دەهێنن‌و تاوانی تر ئەنجام نادەن!! {[٧٤]أَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ؟} ئەرێ ئەوانە لە بڕوای نابەجێیان پەشیمان نابنەوەو تۆبە ناکەن‌و بۆلای خوداناگەڕێنەوەو داوای لێ خۆش بوونی لێ ناکەن؟ {وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} پەروەردگاریان رەحمەت‌و بەزەیی فراوانەو لێخۆشبوونی زۆرو زەبەندەیە، تۆبە لە بەندەکانی قبووڵ دەکا، لە تاوانی رابردویان خۆش دەبێ، ئەگەر ئیمان بێنن‌و بیروباوەڕی خۆیان وا لێ بکەن جێگای رەزامەندی خودا بێ‌و خۆیان لەو شتانە بپارێزن کە دەبنە هۆی سزای خوداو کردەوەی چاکیش ئەنجام بدەن!

{[٧٥]مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ} عیسای کوڕی مەریەم پیغەمبەرێکە لەو پیغەمبەرانەی کە خودا ناردوونی بۆ شارەزایی کردنی ئادەمیزاد، بۆ خۆشی ئادەمییەکەو بەندەی خودایە، نەك بۆخۆی خودا بێ، یەکێکە وەکوو ئەو پیغەمبەرانەی کە خودا پلەو پایەی پیغەمبەرایەتی پێ بەخشیون‌و بە نیشانەو بەڵگەو مەعجیزەی جۆراوجۆر پشتگیری کردوون {وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ} دایکیشی کە مەریەمە ئافرەتێکی خوداپەرستی راستگۆو راستاڵ بوو.

{كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ} هەریەکەیان لە مەسیح‌و لە دایکی لە رەگەزی ئادەمیزاد بوون‌و خۆراکیان دەخوارد بۆ ئەوەی درێژە بە ژیانیان بدەن، وەکوو ئادەمیزادی تری ئاسایی پیسایان دەکرد، پێویستیان بە ئیستراحەت‌و خەو هەبوو، کەسێك ئەمە حاڵی بێ پێویستی بە خەو خواردن‌و رینەوە هەبێ، جەستەی مورەککەب بێ ناگونجێ خودا بێ.

{انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ} بەراستی جێگای سەرسوڕمانە ئەی بیسەر! سەیر بکە بە بیری وردو فکری تیژەوە بڕوانە، ئێمە چۆن بەڵگەی بەهێزو حاشا

هەڵئەگر بۆ ئەو گرۆهانەی خۆیان بەنەصرانی ناوزەد کردووە دەهێنینەوە بەڵگەی روونو ئاشکرا لەسەر بەتاڵیو پووچی ئیدیعای ئەو گرۆهانەو بیروبۆچوونیان دەربارەی حەقیقەتی عیساو دایکی دەخەینە روو، کەچی ئەوان پشت هەڵدەکەنو یاخی دەبن، هیچ تێ نافکرنو ورد نابنەوە ئەم هەموو بەڵگەو دەلیلانە کاریان تێ ناکەن!

{^٧٦قُلْ} ئەی محمد! بەو جوولەکەو گاورانە بڵێ! {أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا} ئایا ئێوە جگە لە خودا کەسێك دەپەرستن کە نەدەتوانێ زیانتان لێ دووربخاتەوەو لە زیان بتانپارێزێ نە دەتوانێ سوودتان وەدەست بخا!! {وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} پەروەردگار قسەو گفتو گۆی بەندەکانی دەبیسێو ئاگادارە بە هەموو شتێك، هەموو بوونەوەر بەدەست ئەوە توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، دەی ئیتر بۆچی روو لە پەرستنو بەندایەتی کردن بۆ ئەو زاتە وەردەگێڕن؟

{^٧٧قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ} ئەی محمد! بە ئەهلی کیتاب بڵێ: لە شوێنکەوتنی ئایینـدا سنوور بەزێنی مەکەن، زێدەڕەوی لە بەگەورە زانینی عوزەیردا مەکەن، هەروەها لە بەگەورە زانینی عیساشدا زێدەڕەوی مەکەن.

{وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ} شوێن هەواو ئارەزووبازی کەسانێك مەکەون کە بیرو بۆچوونەکەیان هەڵقوڵاوی هەواو هەوەسە، ئەوانە پیری کۆتە ساڵو گومڕاو سەر لێ شێواون! لەمێژە نوغرۆی گومڕایی بوون.

{وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ} ئەوانە زۆر تاقمو گرۆی ئادەمیزادیان گومڕا کردووە بۆ خۆشیان لە ڕێگەی ڕاستو دروست لایان داوەو چوونە سەر ڕێگای گومڕاییو سەر لێ شێوان!

{^٧٨لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} لە کۆنەوە پەروەردگار لەسەر زوبانی داوود لە زەبووورداو عیسا لە ئینجیلدا نەفرینی کردووە لەوانەی کافرو گومڕابوون لە نەتەوەی ئیسرائیل بەهۆی سەرپێچی کردنو لادانیان لەڕێگەی خوداو سنوور بەزێنیان، بەهۆی دەست درێژی کردنیان بۆ سەر خەڵك، داوود نەفرینی کرد لەوانەی کە لەڕۆژی شەممەدا سنووریان بەزاندوو بەفێڵ ڕاوە ماسییان ئەنجامدا، هەروەها نەفرینی لەوانە کرد: کە لەخودا یاخی بوونو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی نەبوون، حەزرەتی عیساش نەفرینی لە جوولەکە یاخی بووەکان کرد بەهۆی سەرپێچی کردنو پشت هەڵ کردنیان لە فەرمانەکانی یەزدان.

{ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} هۆی ئەم نەفرین لێ کردنەیان بە بەردەوامیو بێ پسانەوە درێژە پێدانیان بوو بە سەرپێچی کردنو یاخی بوونیان لەخودا، بەبێ پسانەوە، وەکوو دەفەرموێ: {وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} کە ڕستەکە خۆی مانای بەردەوامیو درێژە پێدان دەگەیەنێ!

ئەمجار پەروەردگار هۆکاری ئەم بەردەوامییەیان لەسەر یاخی بوونو سەرپێچی کردنو سنوور بەزێنییەیان دیاری دەکاو دەفەرموێ: {^٧٩كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ} دابو نەریتیان وابوو: کەس جڵەوگیری لەکەس نەدەکرد، لەو خراپەکاریانەی ئەنجامیان دەدا، چەندێك ئەو خراپەکارییانەیان گەورەو سامناكو زیان ئامێز بوونایە کەس نەبوو جڵەوگیری لێ بکا.

{لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ} خراپ کردەوەیە کە ئەو کردارەی ئەوان دەیان کرد، هەڵوێستێکی ناشیرین بوو: کە هەندێکیان تاوانیان ئەنجام دەداو بەردەوام دەبوون لەسەر ئەنجامدانی، ئەوانی تریش پێی ڕازی بوونو لێیان بێ دەنگ بوون!!

{^٨٠تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەتۆ دەبینی زۆر لەوانەی ئەهلی کیتابن، دۆستایەتی موشریکەکانی مەککە دەکەنو هاوپەیمانییان لەگەڵدا دەبەستنو دەبنە سوێند خۆرو پشتگیری کەری یەکتری لەدژی تۆو هاوەڵانت، دژی پەیامی پیرۆزت بۆ لەناوبردنت، کافرەکان هەڵدەنێن بۆئەوەی شەڕتان لەگەڵدا بکەنو لەشکر کێشی بکەنە سەرتان! {وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} ریوایەت کراوە: کە کەعبی کوڕی ئەشرەفو هاوەڵانی چوون بۆ مەککە پەیوەندییان بە کافرەکانی قورەیشەوە کرد: کە لەشکر کێشی بکەن بۆسەر پێغەمبەرو موسوڵمانان لە مەدینە بەڵام بۆیان سەرنەچوو، کافرەکان ترسانو بەپیر بانگەوازییەکەیانەوە نەهاتن {لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ} بەڕاستی خراپ هەڵوێستو کردەوەیەکە: کە ئەوان بۆ ڕۆژی قیامەتیان پەزمەندە کردووە؛ ئەو کردەوانەیان کە بۆتە هۆی ناڕەزامەندی خودا لێیان، ئەوانە بەخراپترین شێوە تۆڵەیان لێ دەستێندرێتەوەو ڕۆژی قیامەت لەهەموو لایەکەوە عەزابی خودا دەوریان دەداو ڕزگاربوونیان نییەو هەتا

هەتایە لە دۆزەخدا دەمێننەوە، {٨١ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ} ئەگەر ئەو جوولەکانەی دۆستایەتی کافرەکان دەکەن و دەبنە سوێندخۆرو هاوڕکێفیان و دژی موسوڵمانان پەیمان دەبەستن؛ ئەگەر ئەوانە بەڕاستی و بەتەواوی بڕوایان بە مووسا هەبوایە و پابەندی ئەو پەیامو نیگایە بوونایە: کە بۆی نێردراوە کە تەوراتە؛ هەرگیز ئەو عەرەبە کافرە بت پەرستانەیان نەدەکردنە هاوپەیمان و دۆست و لایەنگیرو پشت و پەنای خۆیان!

{وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ} بەڵام زۆربەی زۆریان لە دووڕوویی و نیفاقدا نغرۆ بوون، لە چوارچێوەی ئایین دەرچوون، هەر هەڵپەی پلەو پایەی دونیایی و ناوو شۆرەتیانە، بەهەموو شێوەیەك خەریکی دونیا خۆرین و دەیانەوێ پلەو پایەی بێ بایەخی دونیای بێ بەقا دەستەبەر بکەن!

{٧٧ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ} ئەی محمد! بە ئەهلی کیتاب بڵێ: لە شوێنکەوتنی ئایینندا سنوور بەزێنی مەکەن، زێدەڕەوی لە بەگەورە زانینی عوزەیردا مەکەن، هەروەها لە بەگەورە زانینی عیساشدا زێدەڕەوی مەکەن.

{وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ} شوێن هەواو ئارەزوو بازی کەسانێك مەکەون کە بیرو بۆچوونەکەیان هەڵقوڵاوی هەواو هەوەسە، ئەوانە پیری کۆنە ساڵ و گومڕاو سەر لێ شێواون! لەمێژە نوغرۆی گومڕایی بوون.

{وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ} ئەوانە زۆر تاقم و گرۆی ئادەمیزادیان گومڕا کردووە بۆ خۆشیان لە ڕێگەی ڕاست و دروست لایان داوەو چوونە سەر ڕێگای گومڕایی و سەر لێ شێوان!

{٧٨ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} لە کۆنەوە پەروەردگار لەسەر زوبانی داوود لە زەبووردا و عیسا لە ئینجیلدا نەفرینی کردووە لەوانەی کافرو گومڕابوون لە نەتەوەی ئیسرائیل بەهۆی سەرپێچی کردن و لادانیان لەڕێگەی خوداو سنوور بەزێنیان، بەهۆی دەست درێژی کردنیان بۆ سەر خەڵك، داوود نەفرینی کرد لەوانەی کە لەڕۆژی شەممەدا سنووریان بەزاندوو بەفێڵ ڕاوە ماسییان ئەنجامدا، هەروەها نەفرینی لەوانە کرد: کە لەخودا یاخی بوون و پابەندی فەرمان و جڵەو گیرییەکانی نەبوون، حەزرەتی عیساش نەفرینی لە جوولەکە یاخی بووەکان کرد بەهۆی سەرپێچی کردن و پشت هەڵ کردنیان لە فەرمانەکانی یەزدان.

{ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} هۆی ئەم نەفرین لێ کردنەیان بە بەردەوامی و بێ پسانەوە درێژە پێدانیان بوو بە سەرپێچی کردن و یاخی بوونیان لەخودا، بەبێ پسانەوە، وەکوو دەفەرموێ: {وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ} کە ڕستەکە خۆی مانای بەردەوامی و درێژە پێدان دەگەیەنێ!

ئەمجار پەروەردگار هۆکاری ئەم بەردەوامییەیان لەسەر یاخی بوون و سەرپێچی کردن و سنوور بەزێنییەیان دیاری دەکاو دەفەرموێ: {٧٩ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ} دابو نەریتیان وابوو: کەس جڵەوگیری لەکەس نەدەکرد، لەو خراپەکاریانەی ئەنجامیان دەدا، چەندێك ئەو خراپەکارییانەیان گەورەو سامناك و زیان ئامێز بوونایە کەس نەبوو جڵەوگیری لێ بکا.

{لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ} خراپ کردەوەیە کە ئەو کردارەی ئەوان دەیان کرد، هەڵوێستێکی ناشیرین بوو: کە هەندێکیان تاوانیان ئەنجام دەداو بەردەوام دەبوون لەسەر ئەنجامدانی، ئەوانی تریش پێی ڕازی بوون و لێیان بێ دەنگ بوون!!

{٨٠ تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەتۆ دەبینی زۆر لەوانەی ئەهلی کیتابن، دۆستایەتی موشریکەکانی مەککە دەکەن و هاوپەیمانییان لەگەڵدا دەبەستن و دەبنە سوێند خۆرو پشتگیری کەری یەکتری لەدژی تۆو هاوەڵانت، دژی پەیامی پیرۆزت بۆ لەناوبردنت، کافرەکان هەڵدەنێن بۆئەوەی شەڕتان لەگەڵدا بکەن و لەشکر کێشی بکەنە سەرتان! {وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} ڕیوایەت کراوە: کە کەعبی کوڕی ئەشرەف و هاوەڵانی چوون بۆ مەککە پەیوەندییان بە کافرەکانی قوڕەیشەوە کرد: کە لەشکر کێشی بکەن بۆسەر پێغەمبەرو موسوڵمانان لە مەدینە بەڵام بۆیان سەرنەچوو، کافرەکان ترسان و بەپیر بانگەوازییەکەیانەوە نەهاتن {لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ} بەڕاستی خراپ هەڵوێست و کردەوەیەکە: کە ئەوان بۆ ڕۆژی قیامەتیان پەزمەندە کردووە؛ ئەو کردەوانەیان کە بۆتە هۆی نارەزامەندی خودا لێیان، ئەوانە بەخراپترین شێوە تۆڵەیان لێ دەستێندرێتەوەو ڕۆژیی قیامەت لەهەموو لایەکەوە عەزابی خودا دەوریان دەداو ڕزگاربوونیان نییەو هەتا

هەتایە لە دۆزەخدا دەمێننەوە، {[٨١]وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ} ئەگەر ئەو جوولەکانەی دۆستایەتی کافرەکان دەکەن‌و دەبنە سوێندخۆرو هاوڕێکیفیان‌و دژی موسوڵمانان پەیمان دەبەستن! ئەگەر ئەوانە بەڕاستی‌و بەتەواوی بڕوایان بە مووسا هەبوایەو پابەندی ئەو پەیام‌و نیگایە بوونایە: کە بۆی نێردراوە کە تەوراتە؛ هەرگیز ئەو عەرەبە کافرە بت پەرستانەیان نەدەکردنە هاوپەیمان‌و دۆست‌و لایەنگیرو پشت‌و پەنای خۆیان!

{وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ} بەڵام زۆربەی زۆریان لە دووڕوویی‌و نیفاقدا نغرۆ بوون، لە چوارچێوەی ئایین دەرچوون، هەر هەڵپەی پلەو پایەی دونیایی‌و ناوو شۆرەتیانە، بەهەموو شێوەیەك خەریکی دونیا خۆرین‌و دەیانەوێ پلەو پایەی بێ بایەخی دونیای بێ بەقا دەستەبەر بکەن!

کۆتایی جزمی شەشەم

{[٨٢]لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا} سوێند بێ ئەی فروستادە! ئەتۆ دەستت دەکەوێ دژوارترین خەڵك لەبارەی دوژمنایەتی کردنیان بۆ موسوڵمانان جوولەکەو ئەوانەی شەریك بۆ خودا دادەنێن، سەرڕەقترین دوژمن بۆ موسوڵمانانی سەردەمی هاتنە خوارەوەی قورئان جوولەکەکان بوون: چونکە کوفرو خوانەناسی ئەوان کوفری رقەبەری‌و ئینکاری کردن‌و ژێرخستنی حەقە، بەڵکوو دوژمنایەتیەکەیان لە دوژمنایەتی موشریکەکانیش قوڵترە، چونکە لە ئایەتەکەدا جوولەکە پێش موشریکەکان خراون، هەر لەبەر زێدەڕەوییان لە دوژمنایەتی کردنی خواناساندا، چەند پێغەمبەریان کوشتوون، تەنانەت چەند جار هەوڵ‌و تەقەللایان دا پێغەمبەری ئیسلامیش تیرۆر بکەن، ژەهریان بۆ کردە ناو خواردنەوە، سیحرو جادوویان لێ کرد، دنەدەنەی موشریکەکانیشیان دەدا کە لەشکرکێشی بکەنە سەر موسوڵمانان، ئەمجار لە پلەی دووەمدا بۆ دوژمنایەتی کردنی موسوڵمانان موشریکە

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ (٧٧) لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ (٧٨) كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (٧٩) تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ (٨٠) وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ (٨١) ۞ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ۖ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ (٨٢)

بتپەرستەکانن، چونکە ئەوانیش حەقیقەتی ئایین نازانن، خودای تاك‌و تەنیا ناناسن، جوولەکەو موشریکەکان دەشوبهێنە یەکتری لە کوفرو سەرڕەقی‌و یاخی بوون لە خوداو ژیان خۆشەویستی‌و خۆویستیدا، {وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ} سوێند بێ ئەتۆ دەستت دەکەوێ نزیکترین گرۆهی ئادەمیزاد لەبارەی خۆشەویستیەوە بۆ موسوڵمانان تاقم‌و کۆمەڵێك: کە دەڵێن: ئێمە نەصرانین. بێگومان پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) باشترین یارمەتی لە مەسیحییەکانی حەبەشە دەبینی، زۆر بە رێك‌و پێکی پەنای کۆچەرە موسوڵمانەکانیان دا، ئەو موسوڵمانانەی کە پێغەمبەر لەسەرەتای پەیدا بوونی ئایینی ئیسلام دا ناردنی بۆ حەبەشە لە ترسی ئەوەی ئەوەکوو کافرەکانی مەککە زیانیان پێ بگەیەنن. ئەمجار پەروەردگار هۆی دۆستایەتی‌و خۆشەویستی مەسیحییەکانی دەربارەی

موسوڵمانان بۆ روون دەکاتەوە، دەفەرموێ: {ذلك} ئەو دڵنەرمیو خۆشەویستییەی مەسیحیەکان بەرامبەر موسوڵمانەکان {بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ}. بەهۆی ئەوەویە: کە ئەو مەسیحیانە زانایان تێدان، {وَرُهْبَانًا} خوداپەرستو تاعەتکەریان تێدان، کە هەمیشە بانگەوازی خەڵك دەکەن بۆ رەوشت بەرزیو خۆنەویستیو دونیا نەویستی {وَأَنَّهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ} ئەوان لە ئاستی حەقدا ملکەچو فەرمانبەردارن، لە بیستنی حەقو ویژدان بەکارهێنان لووتبەرزی نانوێنن، هەمیشە ترسی خودایان لە دڵدا جێگیر بووە، بێ فیزو بێ دەعیەو تەکەبوورن، ملکەچی حەقو راستین، بەشێك لە فەضیلەی ئایینەکەیان بۆخۆ بەکەمزانینو فەرمانبەرداریو گەردنکەچییانە بۆ هەموو فەرمانڕەوایەك، بەڵکوو فەرمانیان پێ کراوە کە تەنانەت دوژمنیشیان خۆش بوێ، بە هیچ شێوەیەك شەڕەنگێزیان تێدا نەبێ، ئەگەر لە روومەتی راستیان دان خێرا لا روومەتی چەپیان بۆ ئامادە بکەن.

{٨٣وَإِذَا سَمِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ الْحَقِّ} ئەوانەی کە دەڵێن: ئێمە مەسیحین کە گوێیان لەو قورئانە دەبێت کە بۆ پێغەمبەر نێردراوە، دەبینی چاویان پڕ دەبێت لە گریانو هۆن هۆن فرمێسك دەبارێنن بەهۆی ئەو حەقو راستییەی کە قورئان بۆیان بەیان دەکاتو ئەوانیش ئەو حەقە دەزانن، لوتبەرزیو دەعیە زلی نابێتە لەمپەڕ لەبەردەم قبووڵ کردنی حەقدا، دەزانن کە محمد ئەو پێغەمبەرەیە کە لە ئینجیلدا مزگێنی بە هاتنی دراوە، ئەمجار بێ سێو دوو قبووڵی بانگەوازییەکە دەکەن {يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ} دەڵێن: خودایە! ئێمە ئیمانمان هێناوە بڕوامان بە پەیامی پێغەمبەرەکەت کرد، شوێن شەریعەتی (محمد) دەکەوین، لە گرۆهو تاقمی ئەوانە حلێبمان بکە، کە شایەدی دەدەن بە راستی هاتنەخوارەوەی قورئان بۆسەر پێغەمبەر؛ شایەدی دەدەین کە خودا تاكو تەنیایە.

{٨٤وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللّهِ وَمَا جَاءنَا مِنَ الْحَقِّ} بۆچی چی لەمپەرێك هەیە بتوانێ ئێمە لە موسوڵمان بوون مەنع بکا؟ چ بەڵگەیەکمان بەدەستەوەیە بڕوا بە خودای تاكو تەنیا نەکەین؟ چ شتێك ئێمە لە شوێن کەوتنی ئەو پێغەمبەرە

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

ڕێزدارە دەگێڕێتەوە؟ چ شتێك هەیە ئێمە لە قبووڵکردنی ئەو نامە ئاسمانییە حەقە پەشیمان بکاتەوە؟ بە تایبەتی کە بۆمان دەرکەوت ئەم پێغەمبەرە ئەو گیانە حەقەیە کە مەسیح مژدەی بە هاتنی داوە، وە نیشانەکانی دیاری کردووە!!

{وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ} بەتەمای ئەوەین کە پەروەردگار بمانخاتە ریزی گرۆهی صاڵحو راستانەوە ئەوانەی بە هۆی بیروباوەڕی راستو دروستەوە، بەهۆی فەضیلەو رەوشتی جوانەوە دڵو دەروونیان سافو بێ گەرد بوون، ئەوانەی شوێنکەوتووی ئەو پێغەمبەرە ڕێزدارەن؛ کە شوێن دەستپاکیو ئاکار چاکیو لێهاتوویان لە لامان ئاشکرا بوو، بە چاوی خۆمان بینیمان چ ئاشوبو ئاژاوەیەك لەپێش هاتنی ئایینی ئیسلامدا بڵاوبوبووەوە موسوڵمانان چۆن جیهانیان هێمنو ئاسایش کردەوە. ئەمجار پەروەردگار پاداشتی باشیان لەسەر ئەم هەڵوێستو بیروباوەڕەیان دیاری

دەكاو دەفەرموێ: {٨٥فَأَثَابَهُمُ اللّهُ بِمَا قَالُواْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاء الْمُحْسِنِينَ}. خودا لە پاساوی ئەو ئیمانە پتەویانداو داننانیان بە حەق‌و راستیدا پاداشتی دانەوە بە باشترین پاداش كە بریتییە لە باخ‌و باخاتی بەهەشتی بەرین‌و بەرفراوان‌و رازاوە، ئەو بەهەشتەی كە بەژێر دارەكانیدا جۆگەلەو جۆبار دەكشێن‌و جوانی‌و رازاوەیی‌و پۆشتەو پەرداخی زیاتر بە باخەكان دەبەخشن، ئەوانە لەناو ئەو بەهەشتەدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە، ئەوە پاداشتی چاكەكارانە؛ ئەوانەی لە شوێنكەوتنی حەق‌و راستیدا بەجوانی دێنەدەست‌و منجە منج ناكەن، لەهەر جێگایەك حەق ببینن شوێنی دەكەون، لەهەر كەسێكەوە حەق ببیستن گەردنكەچی دەبن.

{٨٦وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ} ئەوانەی كافرن‌و ئایەتەكانی خودا بە درۆ دەخەنەوە، ئینكاری تاك‌و تەنهایی خودا دەكەن‌و پیغەمبەرایەتی (محمد) رەت دەكەنەوە، ئایەتەكانی قورئان بە درۆ دەخەنەوە ئەوانە دەبنە جەهەنەمی‌و تێیدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن، لە زمانی عەرەبیدا (جحیم) بە ئاگرێك دەڵێن كە زۆر گەرم بێت.

{٨٧يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحَرِّمُواْ طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللّهُ لَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُواْ}. ئەی كۆمەڵی موسوڵمانان! شت لەخۆتان حەرام مەكەن‌و خواردنی خۆشی حەڵاڵ‌و هەرشتێك حەڵاڵ بێ‌و لەززەتی تێدابێ‌و بەبێ فەرمانی شەرع لەخۆتانی قەدەغە مەكەن؛ بەم جۆرە بە مەبەستی خودا پەرستی‌و خودا لەخۆ رازی كردن ئەو شتە حەڵاڵانە لەخۆتان قەدەغە بكەن هەروەها زێدەڕەویش مەكەن لە بەكارهێنانی شتی حەڵاڵ، تەجاوزكاری مەكەن، بەم جۆرە حەڵاڵ حەرام بكەن، یان زێدەڕەوی بكەن لە بەكارهێنانی حەڵاڵ {إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ} خودا كەسانێكی خۆش ناوێ كە سنوور بەزێنی دەكەن‌و لە چوارچێوەی شەریعەت دەردەچن، جا زێدەڕەوی‌و دەرچوونەكەیان بە نیازی خودا پەرستی بێت، یان بەنیازی تر بێ، هەروەها شت لەخۆ حەرام كردنەكەیان بە سوێندو قۆتۆ بێ، یان بێ سوێندو نەزر بێ چوون یەكە.

{٨٨وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ حَلاَلاً طَيِّبًا} بخۆن‌و بخۆنەوە لەو رزق‌و رۆزییەی كە خودا پێی داون‌و بۆی حەڵاڵ كردوون‌و بە خاوێنی داناوە بۆتان، توخنی خواردن‌و خواردنەوەی حەرام مەكەون؛ جا چ ئەو شتە حەرامە خودی خۆی حەرام بێ وەكوو مردارەوە بوو خوێنی رەوان‌و گۆشتی بەراز..... یان لە رێگەی دەست تێخستن‌و كار پێ كردنەوە حەرام بێ وەكوو سوودو قومارو دزی‌و بەرتیل ..... هتد.

{وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ} خۆتان لە تۆڵەو سزای ئەو خودایە بپارێزن كە بڕواتان پێیەتی، لە هەموو كاروبارێكی ژیانـــدا پارێزگـــاریی ســـنوورەكانی بكـــەن؛ خـــواردن‌و خواردنـەوەتان، پۆشاك‌و پەیوەنـدیتان لەگەڵ ئافرەتـان لـە چوارچێوەی سـنووری خـودا بـێ، هـەموو كاتـێ بترسـن لـە سەرپێچی كردنی فەرمانی خودا.

{٨٩لاَ يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ.....} خودا ئێوە ناگرێ لەسـەر سـوێندخواردنێك كـە بـەبێ مەبەسـت لـە دەمتـان دەردەچـێ! سزا نـادرێن لەسـەر ئـەو سوێندانەی كە لـەدەمی سوێندخۆران دەردەچـێ، عائیشە دەڵـێ: پێغەمبەر (درووودی خوای لەسـەر بـێ) فەرموویەتی: (لـە غـوو ئـەیمان) ئەوەیە كابرا لـە ناوەنـدی ئاخاوتنـدا دەڵـێ: نەبە خوا بـەڵێ بـەخوا: فلان شـت وایـە، یـان وانیـە. {وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الأَيْمَانَ} بـەڵكوو سـزاتان دەدا لەسـەر سـوێندێك كـە بـە سووربوونەوە جەختی لەسەر بكەی‌و بڵێی سوێندم وابێ فلان شت دەكەم یان نایكەم؛ ئەمە ئەگەر سوێندەكەی لە خۆخست، لێپرسینەوەی لەسەرە... جۆرە سوێندێكی تر هەیە؛ سوێندی (غـەمموس) (سـوێندی بـە درۆ)ی پـێ دەگـوترێ، ئـەویش سـوێندێكە بـە مەبەسـت‌و سووربوونەوە ئـەنجامی بـدات‌و درۆش بـێ، جا بـۆ رابـوردوو بـێ، یـان بـۆ حـاڵی حـازر بـێ. كـەوابوو جـۆری سـوێند سیانن {سـوێندی لـەغوو، سوێندی دامەزراو، سوێندی غەمموس}.

{فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ} كەفارەت‌و قەرەبوو كردنەوەی ئـەو تاوانـە، خۆراكدانـە بـە دە كەسی هەژار لە خۆراكێكی مامناوەندی كە خۆتان دەیدەن بە ماڵ‌و منداڵی خۆتـان {أَوْ كِسْوَتُهُمْ} یـان پۆشتەكردنی دە هەژار {أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ} یـان ئـازاد كردنـی كۆیلەیەك. واتە:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَٱحۡذَرُواْۚ فَإِن تَوَلَّيۡتُمۡ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيۡسَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جُنَاحٞ فِيمَا طَعِمُوٓاْ إِذَا مَا ٱتَّقَواْ وَّءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ ثُمَّ ٱتَّقَواْ وَّءَامَنُواْ ثُمَّ ٱتَّقَواْ وَّأَحۡسَنُواْۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٩٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَيَبۡلُوَنَّكُمُ ٱللَّهُ بِشَيۡءٖ مِّنَ ٱلصَّيۡدِ تَنَالُهُۥٓ أَيۡدِيكُمۡ وَرِمَاحُكُمۡ لِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ مَن يَخَافُهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ فَمَنِ ٱعۡتَدَىٰ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٩٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡتُلُواْ ٱلصَّيۡدَ وَأَنتُمۡ حُرُمٞۚ وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآءٞ مِّثۡلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ يَحۡكُمُ بِهِۦ ذَوَا عَدۡلٖ مِّنكُمۡ هَدۡيَۢا بَٰلِغَ ٱلۡكَعۡبَةِ أَوۡ كَفَّٰرَةٞ طَعَامُ مَسَٰكِينَ أَوۡ عَدۡلُ ذَٰلِكَ صِيَامٗا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمۡرِهِۦۗ عَفَا ٱللَّهُ عَمَّا سَلَفَۚ وَمَنۡ عَادَ فَيَنتَقِمُ ٱللَّهُ مِنۡهُۚ وَٱللَّهُ عَزِيزٞ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

کەسێك سوێندی خوارد دوایی سوێندەکەی هەڵوەشاندەوە، یان بە ئەنقەست هەڵی وەشاندەوە، یان لە بیری چوو دەبێ کەفارەتی سوێندەکەی بدا بەمەرجێ دەوڵەمەند بێ، لەم سێ شێوەیە سەرپشك دەبێ کامەیان دەکا باشە:-

{فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ} کەسێك توانای ئەنجامدانی یەکێ لەم سێ جۆرە کەفارەتەی نەبوو، پێویستە سێ ڕۆژ بە ڕۆژوو بێ بەلای حەنەفیەکانو حەنبەلییەکانەوە دەبێ سێ ڕۆژەکە بە شوێن یەکەوە بن، شافیعییەکانو مالیکییەکان دەڵێن: مەرج نیە بە شوێن یەکدا بێن.

{ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ} ئەوەی گوترا: کەفارەتو قەرەبوو کردنەوەی سوێندەکانتانە کە سوێندوخوارد، بە گوێرەی شەرع، هەرکاتێ سوێندتان بە خودا، یان بە ناوێکی، یان بە سیفەتێکی خواردو سوێندەکەتان لێ کەوت، بەو جۆرەی کە بۆمان شی کردنەوە کەفارەت بدەن.

{وَاحْفَظُواْ أَيْمَانَكُمْ} پارێزگاری سوێندەکەتان بکەن، پابەندی سوێندەکەتان بن‌و هەوڵ بدەن سوێند لە خۆتان مەخەن! یان پارێزگاری بکەن بەم جۆرە کە سوێندەکەتان لێ کەوت کەفارەتەکەی بدەن، یان پارێزگاری سوێندەکەتان بکەن بۆ هەر شتێکی هیچو پووچ سوێندێك مەخۆن، لە شتی ڕاستیشدا سوێند زۆر مەخۆن، چ جای سوێندی درۆ!! کە سوێندیشتان خوارد لەبەر پێویستیو بەرژەوەندیی نەبێت سوێندەکە لە خۆتان مەخەن! {كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ} بەم شێوە ڕوون کردنەوەیە پەروەردگار ئەحکامی ئایینەکەتان بۆ شی دەکاتەوە {لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} بۆ ئەوەی ئامادە باش‌و گونجاو بن بۆ سوپاس کردنی خودا بەو شێوەیەی کە پێی خۆشەو لێی ڕازییە دەبێتە هۆی زیاد بوونی فەزڵو ئیحسانیو جێگای ڕەزامەندیی زاتی پاکی.

{[90]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوەو موسوڵمان بوون {إِنَّمَا الْخَمْرُ} بێگومان ئەو شەرابەی دەیخۆنەوەو هەموو شتێك کە سەرخۆشتان بکا {وَالْمَيْسِرُ} قومار بە هەموو جۆرەکانیەوە {وَالأَنصَابُ} ئەو بەردە تایبەتیانەی کە حەیوانیان لەلا سەردەبڕن، ئەو بتانەی قوربانیان لە کن سەردەبڕن {وَالأَزْلاَمُ} ئەو پارچە دارانەی کە لە شێوەی تیردا بوون لە سەردەمی نەزانیدا شتیان پێ دابەش دەکردنو بەختو شانسی خۆیان پێ تاقی دەکردنەوە، ئەمانە هەموویان {رِجْسٌ} پیسن، خودا پێی خراپن، پێی ناخۆشە توخنیان بکەون {مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ} ئەوە شەیتان کردیەو ئەو بۆتان جووان دەکاو لە پێش چاوتان دەیڕازێنێتەوە! لەو شتانە نین خودا پێی ڕازی بێو ئافەرینتان لێ بکا لەسەر ئەنجامدانی! دەی کە وابێ {فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} واز لەو خواردنو کارە پیسانە بێننو خۆتانی لێ دوور بخەنەوە بەڵکوو بە مراز بگەنو دەروونتان پاكو خاوێن بێو ڕزگارتان بێ لە کرداری پیسو جەستەتان ساغڵەم بێو خۆشەویستی بکەوێتە ناوتانەوە.

ئەمجار پەروەردگار دوو مەفسەدەی قومارو شەراب دەست نیشان دەکا مەفسەدەیەکی دونیاییو مەفسەدەیەکی ئایینیو دەفەرموێ: {[91]إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ} ئەوەی کە شەیتان دەیەوێ ئەوەیە: کە ڕقو کینە بخاتە نێوانتانەوە لە ڕێگەی شەرابو

قومارەوە هەڵتان لێ بەدەست بێنێ‌و ئەمن‌و ئاسایش‌و تەبایی‌و برایی‌تان لە ناودا نەمێنێ!

{وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلاَةِ} دەیەوێ ئێوە لابدا لە یادی خوداو هۆشتان بەسەر خودا پەرستی‌و یادی خوداوە نەمێنێ، یادی خودا کە هۆی دڵئارامی‌و دڵخۆشییە لە دوونیاو لە قیامەتدا لە بیرتان بچێتەوەو هۆشتان بەسەریەوە نەمێنێ، هەروەها لاتان بدا لە ئەنجامدانی کاری چاك‌و بە سوود. نوێژ ئادەمیزاد دەگێڕێتەوە لە خراپەو خراپەکاری‌و دڵ‌و دەروونی ئادەمیزاد پاك دەکاتەوە لە چڵکی گوناە.

{فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ}؟ ئایا ئێوە واز دەهێنن؟ کۆڵتان لێ دا؟! واتە: لەگەڵ ئەو هەموو زیان‌و خراپییەی کە مەی‌و قومار لە خۆیان گرتووەو شایانی ئەوەن کە دەستبەرداریان بن؛ ئایا ئێوە وازتان لێ هێنان؟! ئایا وەکوو خۆتان ماونەوەو هیچ نەگۆڕاون‌و هەر دەڵێی پەندو ئامۆژگاریتان نەبیستووە؟!

{[٩٢] وَأَطِيعُواْ اللَّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ} فەرمانبەرداری فەرمانی خودا بن، گوێ بیستی ئامۆژگارییەکانی پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) بن، چیتان پێ ڕاگەیەندراوە لە خوداو پێغەمبەرەوە دەربارەی خۆپاراستن لە مەی خواردنەوەو قومار کردن‌و باقی شتە حەرامەکانی تر پابەندی بن‌و بەموو لێی لانەدەن!! {وَاحْذَرُواْ} بترسن لەو نارەحەتی‌و بەدخت ڕەشییەی کە تووشتان دێ ئەگەر سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بکەن؛ بترسن لە بەرپابوونی فیتنەو ئاژاوەو تێدا چوونی ماڵ‌و گیان لە دونیادا، سزای سەخت‌و کوشندە لە قیامەتدا، چونکە خودا هیچ شتێکی حەرام نەکردووە ئیللا زیانی تێدایەو لەبەر زەرەرو زیانەکانی یاساغی کردووە.

جا {فَإِن تَوَلَّيْتُمْ} ئەگەر ئێوە پشتان هەڵکردو پابەندی فەرمانەکانی خوداو پێغەمبەر نەبوون {فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاَغُ الْمُبِينُ} ئەوە بزانن پێغەمبەری ئێمە ڕاگەیاندنی لەسەرە، ئەوا ڕەوانەکراوی ئێمە پەیامی خۆی پێ گەیاندن، ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام دا، ئیتر ئێوە تازە بیانووتان بەدەستەوە نامێنێ‌و عوزرو بەهانەتان دەبڕێ. کەسێك ترسێندرا عوزری نامێنێ!!

{[٩٣] لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُواْ} تاوان‌و تۆڵە سەندنەوە نیە لەسەر ئەوانەی خاوەن بڕوا بوون‌و کردەوەی باشیان ئەنجام داوە. واتە: ئەو کەسانەی باوەڕیان بە خوداو پێغەمبەر هەبووەو پێش یاساغ کردنی مەی. لە دونیا دەرچوون، وەکوو حەزرەتی (حەمزە) هەروەها لەسەر ئەوانەی کە لە ژیان دا ماون‌و پێش یاساغ کردنی مەی‌و قومار مەینۆش بوون‌و قوماریان کردووە وەکوو عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود؛ ئەوانە هیچ گوناهێکیان لەسەر نیە، چونکە شەریعەت‌و یاسا کاردانەوەیان بۆ دواوە نیە، گرنگ ئەوەیە دوای هاتنەخوارەوەی ئایەتی یاساغ کردن نەیخۆنەوە! پێش هاتنەخوارەوەی ئایەتەکە حەڵاڵ بووە! بەمەرجێك {إِذَا مَا اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} تەقواکار بووبن، بڕوایان بەو حوکمانە هەبووبێ خودا ناردوونیە خوارێ‌و کردەوەی باشیان ئەنجام دابن، ئەو ئەرك‌و واجباتەی لەسەریان بووە وەکوو نوێژو ڕۆژو بە ڕێك‌و پێکی جێ‌بەجێیان کردبێ.

{ثُمَّ اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ} ئەمجار خۆیان پاراستبێ لەو شتانەی لێیان قەدەغە کراوەو بڕوایان هەبووبێ بەو پەیامەی بۆ پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) نێردراوە {ثُمَّ اتَّقَواْ وَّأَحْسَنُواْ} ئەمجار بەردەوام بووبن لەسەر خۆپارێزی‌و چاکەکاریی‌و کردەوەی چاك، سەرپێچی فەرمانی خودایان نەکردبێ، {وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} پەروەردگار چاکەکارانی خۆش دەوێن‌و پاداشی چاکەکارییەکەیان دەداتەوە، چاکەی ڕاستی‌و کار درووستیان پاشگوێ ناخات!

{[٩٤] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان بە خودایەتی خوداو پێغەمبەرایەتی (محمد) هەیە {لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ} سوێند بە خودا، دڵنیابن پەروەردگار، ئێوە تاقی دەکاتەوە بە ناردنی نێچیرێکی زۆرو لێتان نزیك دەبنەوەو بۆتان بەدەست دەبن، دەتوانن نێچیرە بچووکەکان بەدەست بگرن، نێچیرە گەورەکان بە شمشێر بکوژن. وشەی (بشیء) کە بە (نەکیرە) نەناسراوی هێندراوە، تەحقیرو هیچ‌و پووچی دەگەیەنێ بۆیەش بەو شتە کەم بایەخە تاقیکرانەوە بۆ ئەوەی ئاماژە بێ کە کەسێك نەتوانێ خۆ لەبەر ئەو تەماعە ڕابگرێ‌و فەرمانی خودا بشکێنێ‌و نێچیری بکا، دیارە لە کاتی ترداو لە شوێنی تەنگانەو تەماعی زۆردا هەر خۆ ڕاناگرێ‌و فەرمانی خودا

دەشكێنێ؛ دیارە خۆگرتنەوەو خۆپاراستن لە شتێك كە نەفس حەزی لێیەتیو بە ئاسانی بە دەستەوە بێ، زیاتر نیشانەی تەقواو لە خوا ترسییە، تا خۆپاراستنو خۆگرتنەوە لە شتێك كە بە ناخۆشی دێتە دەست!!

{لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ} بۆ ئەوەی خودا دەری بخاو بۆ خەڵكی روون بكاتەوە؛ كێ لە خودا ترسو پابەندی فەرمانەكانیەتی، ئەوەی كە خودا لە ئەزەلدا زانیویەتی لای ئادەمیزادانیش زاندراوبێ، بزانن كێ فەرمانبەردارە، كێ سەرپێچی كەرە! بروا پتەوی وا لە ئینسان دەكات بە نهێنیو ئاشكرا لە خودا بترسێو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەكانی بێ.

{فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ} كەسێك دوای ئەم روون كردنەوە چڕوپڕە، سنوور بەزێنی بكا لە كاتی ئیحرامدا لە ناخی حەرەمدا نێچیرەوانی بكا، ئەوە لە قیامەتدا سزای توندی دەدرێو دەخرێتە ئاگری دۆزەخەوە، چونكە ئەگەر دوای ئەم روون كردنەوەو پێ راگەیاندنە سەرپێچی فەرمانی خودا بكا، مانای ئەوە دەگەیەنێ كە گوێ بە تاقی كردنەوەو فەرمانی خودا نادا، سەرپێچی كردن دوای پێ راگەیاندنو تێگەیاندن لووت بەرزیو رقەبەریی دەگەیەنێ!

{[٩٥] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ} نەچن نێچیر راوبكەن لەوكاتەدا كە ئێوە لەئیحرامدا بوون ئایەتەكە نێچیر گرتنو كوشتنی لە ئیحرام بەستووان قەدەغە كردووە، نەك خواردنی گۆشتی نێچیر، كە كەسێكی تری ئیحرام نەبەستوو گرتبیەتی یان كوشتبیەتی!!

ئەمجار پەروەردگار قەرەبوو كردنەوەی نێچیر گرتنو نێچیر كوشتنی ئیحرام بەستوو دیاری دەكاو دەفەرموێ: {وَمَن قَتَلَهُ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا} هەركەسێك لە ئێوە لە كاتی ئیحرام بەستندا بە ئەنقەست نێچیر بكوژێو راوی بكا {فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ} تۆڵەو قەرەبوو كردنەوەكەی دەبێ كوشتیەك سەر ببڕێ بە ئەندازەی نێچیر كراوەكەو وەكوو ئەو بچێ، ئەگەر كەمتیاری راو كرد دەبێت بەرانێك بكا بە قوربانی، لە جیاتی ئاسك مەڕ سەرببڕێ.

{يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ} دوو كەسی عادڵو لێزانو موسوڵمان هاو وێنەیی یان نرخەكەی دیاری بكەن، چونكە یەكسانی لە نێوان نێچیرو وێنەكەیدا پێویستی بە دیاری كردنی دوو كەسی شارەزاو لێزان هەیە، لەم رووەوە كە یەكسانیەكەیان لای زۆر كەس نادیارە!

جا كە بڕیاری سەبڕینی ئاژەڵێكیماڵی هاووێنە درا بۆ قەرەبوو كردنەوەی نێچیرەكە، دەبێ لە حەرەمی مەككەدا سەری ببڕێ، چونكە خودا دەفەرموێ: {هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ} تۆڵەو قەرەبوو كردنەوەكە دەبێ كوشتییەك بێ لە پەنا كەعبە سەرببڕێو گۆشتەكەی بەسەر هەژارانی بەستی كەعبەدا دابەش بكرێ!. {أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ} یان دەتوانێ كەفارەت بدا، ئەویش خۆراكدانە بە هەژاران بۆ هەر هەژارێك موددیك خواردەمەنی، یان لەبارتەقای خواردەمەنییەكەدا بەرۆژووبێ.

ئەو شتانەمان لەسەر سنوور بەزێن پێویست كرد {لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ} بۆ ئەوەی سزای سەرپێچییەكەی خۆی بچێژێ، چونكە سنووری خودای شكاندووە دەبێ تۆڵەی لێ بسێندرێتەوە یان بە ماڵ، یان بە كردەوەی بەدەنی!!

{عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ} خودا خۆش بووە لەوەی كە پێش پرس كردن بە پیغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) لە كاتی ئیحرامدا نێچیرتان گرتوونو كوشتوون، ئەوە خودا لەسەر ئەو كارەتان سزاتان نادا.

{وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ} كەسێك دوای ئەم نەهیە ئاشكرایە بگەڕێتەوە بۆ عادەتی پێشووی، نێچیر بگرێو سەرپێچی فەرمانی خودا بكا؛ ئەوە دڵنیا بن خودا تۆڵەی لێ دەكاتەوە باش باش سزای دەداو كەسیش نیە بەرگری لێ بكا. {وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ} خودا باڵا دەستەو هەركارێكی بوێ دەیكات. خاوەنی تۆڵەو سزای سەختە بۆ ئەو كەسانەی كە سوورن لەسەر ئەنجامدانی تاوان.

بەلام {[٩٦] أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ} حەڵاڵو رەوایە بۆ ئێوە نێچیری دەریا، واتە: راو كردنی گیانلەبەرانی دەریا بۆتان حەڵاڵە {وَطَعَامُهُ} هەروەها ئەو گیانلەبەرانەی كە شەپۆلەكانی دەریا فڕێیان دەدا بۆ قەراخی! دروستە بۆ مرۆڤی ئیحرام بەستوو خواردنی گۆشتی گیانلەبەرانی دەریا، زیندووبن یان مردوو بن، شەپۆل فڕێی دابێ، یان بۆخۆی

سەر ئاو کەتبێ یان لە گۆلاوو دێراودا گیریان خواردبێ، یان شەپۆل فڕێی دابێ‌و ئاویان لێ بڕابێ.

{مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ} واتە: گیانلەبەرانی دەریامان بۆ حەلاڵ کردوون تا سوودی لێ وەربگرن، لە ماڵەوە بن یان لە سەفەردا بن، کەسێك لە ماڵەوە بوو، با لە نێچیری دەریا بخوا بە تازەیی، کەسێك لەسەفەردا بوو با لە گۆشتی هەڵگیراو لە سەلاجەدا بخوا ئەگەر سەفەرەکەی لە بەحرا نەبوو، نێچیری دەریا سوودو لەززەتی تێدایە لەسەفەرو لە حەضەردا چ بە خواردن بێ یان بە هەڵگرتن‌و پەزمەندە کردن (ادخار) بێ، یان بە سوود لێ وەرگرتن بە غەیری لێ خواردن وەکوو دەرهێنانی لوئلوئو مرواری، یان زەیت لێ وەرگرتن، یان ئەو سودەی لێ دەبینرێ لە ئێسقان‌و ددان‌و عەنبەر لێ پەیدا کردن...

{وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا} بەڵام نێچیری وشکانی، ئاژەڵ یان پەلەوەر، کە بە شێوەیەکی سروشتی دروست بووبێ زاوزێیان لە وشکانیدا دەبێت‌و بە شێوەیەکی سروشتی کێوین‌و نامۆن، تا لە ئیحرامدا بن نێچیر کردنی ئەو گیانلەبەرانە یاساغە لێتان!

{وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ} واتە: خۆتان بپارێزن لەو شتانەی کە خودا نەهی لێ کردوون، وەکوو نێچیر کردن لە کاتی ئیحرام بەستن‌و هەموو تاوانێکی تری وەکوو مەینۆشی‌و قومار کردن... هتد. بترسن لە خودا بەو رەنگە پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بن، دڵنیا بن ئێوە لە ئاکاما هەمووتان دەچنەوە لای خوداو بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە، حیسابی توندو تیژتان لەگەڵ دەکا، سزای یاخی بووان دەداتەوەو دەیانخاتە ناو دۆزەخەوە، پاداشی ئەوانە دەداتەوە کە فەرمانبەردارن بە بەهەشت‌و ڕەزامەندیی خۆی لێیان!.

{٩٧ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ} پەروەردگار کەعبە کە (بەیتولحەرامە) کردوویەتی بە هۆکاری ئەوە کە خەڵکی کاروباری ئایینی‌و دونیاییان چاك بکەن، هۆکارێکی سەرەکیە بۆ دابین کردنی بەرژەوەندی ئەو خەڵکانەی کە لە دەوروبەریدا نیشتەجێ بوون، چونکە وڵاتی مەککە وڵاتێکە نە کشت‌و کاڵی تێدا دەکرێ نە ئاژەڵی تێدا بەخێو دەکرێ، بەدەگمەن نەبێ پێویستیاتی دانیشتوانی تێدا دابین ناکرێ،

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (٩٦) ۞ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٩٧) اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٩٨) مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ (٩٩) قُل لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (١٠٠) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ (١٠١) قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ (١٠٢) مَا جَعَلَ اللَّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (١٠٣)

ئیتر پەروەردگار کەعبەی لە دڵی ئادەمیزادانەدا خۆشەویست‌و ڕێزدار کردووە، حەزیان لە دیدەنی کردنی هەیەو لە هەموو لایەکەوە خەڵکی بۆی دەچن‌و بۆی دەکشێن؛ ئەم هاتن‌و کۆبوونەوەی ئادەمیزادان لە دەوری کەعبە دەبێتە هۆی ناز‌و نیعمەت بۆ خەڵکەکەی دەوروبەری؛ سوودی ئابوری‌و کۆمەڵایەتی‌و ڕۆشنبیری لێ وەردەگرن، هەر وەکوو چۆن دانیشتوانی ئەو هەرێمە لە سایەی کەعبەوە لە ئەمن‌و ئاسایشدا دەژین‌و کەس دەستدرێژی ناکاتە سەریان {وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ} هەروەها پەروەردگار ئەو مانگانەی کە شەڕ کردن تێیاندا یاساغ کراوە کە مانگی (ذولقەعیدەو ذولحیجەو موحەڕڕەم‌و ڕەجەب)ن، کردوونی بەهۆی دابین کردنی پێویستیاتی خەڵکی، کە لەم مانگانەدا ئادەمیزادان بەرگی شەڕ دادەنێن‌و ترس‌و خۆفیان نامێنێ، دەتوانن هاتوچۆی بازرگانی بکەن، بەدڵنیاییەوە هاتوچۆی شارەو شار بکەن‌و

ترسی لەدەستدانی ماڵو سامانی خۆیانو گیان لەدەست دانیان نەبێ، لەو مانگانەدا زۆربەیان دەیانتوانی بژێوی ساڵەکەیان پێکەوە بنێن {وَالْهَدْيَ وَالْقَلاَئِدَ} هەروەها پەروەردگار ئەو کوشتییانەی کە دەکرێن بە دیاری بۆ کەعبەو ئەو حەیوانانەی کە ملوانکەیان لە ملی دەکرێ لە کاتی بردنیان بۆ دیاری کەعبەو سەربڕینیان لەوێ کردوونی بەهۆی دابین کردنی بژێو بۆ دانیشتوانی دەوروبەری، چونکە ئەو کوشتیانە لەوێ سەردەبڕێنو گۆشتەکەیان بەسەر هەژارانی ئەو دەڤەرەدا دابەش دەکرێو پێویستییاتیان جێبەجێ دەبێ.

{ذَلِكَ} ئەو رێز پێدانە بە کەعبەو مانگەکانی حەرامو کوشتیو دیاری نیشانە کراو بۆ کابەو دابین کردنی ئەمنو ئاسایش لە ناوچەی بەستی کەعبەداو لە رۆژگاری مانگەکانی کە شەریان تێدا قەدەغەیە، هەموویان سوودبەخشنو بۆ ئادەمیزادو بەرژەوەندیان تێیاندا دابین دەکرێ {لِتَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ} بۆ ئەوەی بەسەرنجو تێفکرینەوە بزانن کە خودا زانایە، هەرچی لە ئاسمانو زەویدا هەیە پەروەردگار ئاگای لێیەتیو دەزانێ بەرژەوەندیان لە چیدایە {وَأَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} هەروەها بۆ ئەوەی تێبگەن کە پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکداو هیچ شتێکی لێ گوم نابێت!

{[98] اعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} دڵنیا بنو بزانن کە خودا تۆڵەو سزادانەوەی سەختو بە ئێشو توندە، بزانن خودا هیچ شتێکی لێ گوم نابێ، هەرکەسێك لە خودا یاخی بێ سزای بە ئێشی دەدرێتەوە {وَأَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} بزانن کە خودا لێخۆشبوو بە بەزییە بۆ ئەو کەسانەی بەکردارو گفتاری چاك دڵو دەروونی خۆیان پاك دەکەنەوە، بڕوای پتەویان هەیەو تەنها خودا دەپەرستن، ئەو تاوانانەی پێش موسوڵمان بوونیان ئەنجامیان داون هیچ لێپرسینەوەیەکیان لەسەر نیە، هەروەها ئەو تاوانانەی کە بە نەزانی ئەنجامیان داون بەمەرجێك خێرا تۆبە بکەنو پەشیمان ببنەوە خودا لێیان خۆش دەبێ، هەروەها خودا لەسەر تاوانی بچووك سزایان نادا بەمەرجێك خۆیان لە تاوان کردنی گەورە بپارێزن، بەڵکوو تاوانە بچکۆلەکانیان دادەپۆشێو لە ناو کردارە چاکەکانیان دەتوێنێتەوە!

{[99] مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاَغُ} پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) جگە لە پێ راگەیاندن بەولاوە هیچی تری لە ئەستۆ نیە، ئەو ناتوانێ بە تۆپزی خەڵك بخاتە سەر رێگای هیدایەتو تەوفیقیان بدا بۆ ئیمان هێنان، ئەوەی ئەرکی سەرشانی پێغەمبەرە تەنها پێ راگەیاندنو ئامۆژگاری کردنە.

{وَاللّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ} خودا زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکدا، ئەو شتانەی ئاشکرایان دەکەن ئەوانەی دەیشارنەوە، خودا دەیزانێو هیچی لێ گوم نابێ، ئەو شیاوی حیساب کردنە لەگەڵ ئادەمیزادانو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشیان بۆ دەستنیشان دەکا!

{قُل} ئەی پێغەمبەر بە هەموو ئادەمیزادێك رابگەیەنە کە {[100] قُل لاَّ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ} هەرگیز پیسو پاك چوون یەك نین، کرداری باشو خراپ وەکوو یەك حیسابیان بۆناکرێ. زیان بەخشو سوود بەخش نابن بە یەك، حەڵاڵو حەرام، ستەمکارو دادپەروەر، زاناو نەزان، چاكو خراپ، موسوڵمانو کافر......هتد. چوون یەك نین، هەریەکەیان پاداشو سزای تایبەتی خۆی هەیە! حیکمەتو دادپەروەریش نیە کە یەکسانی بخرێتە نێوان چاكو خراپەوە.

ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ: بە هیچ شێوەیەك پیسو پاك یەکسان نین {وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ} با زۆری پیسییەکە سەرسامت بکاو سەرنجت رابکێشێ!

{فَاتَّقُواْ اللّهَ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} خۆتان لە سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی خودا بپارێزن ئەی هۆشمەندان! مەهێڵن شەیتان بەسەرتاندا زاڵ ببێ، زۆریی ئەهلی بەتاڵو ئاژاوەگێڕ، زۆریی ماڵی حەرامو دارو دەستەی لە رێ دەرچووان هەڵتان نەخەڵەتێنێ، چونکە هۆشمەند ئەو کەسەیە پەند وەربگرێو تێ بگاو بیربکاتەوە، لە سزای خودا بترسێ، بەڵکوو ئێوە بەم تەقواو خۆپارێزییە رزگارتان ببێ، رێگای سەرفرازیو سەرکەوتنو بەختەوەری بگرنە بەر، خێرو خۆشی دونیاو قیامەت دەستەبەر بکەن.

{[101] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَسْأَلُواْ عَنْ أَشْيَاء إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ} ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان بە خوداو

پیغەمبەرەکەی هێناوە! پرسیار لە شتی غەیبیی و پەنامەکیی و ئەو شتانەی پرسیار کردن لێیان بێ هودەیە مەکەن، هەروەها پرسیار لە کاروباری ئایینیی و وردو نهێنی مەکەن، لەو شتانە مەکۆڵنەوە کە قورئان باسی نەکردوون و نیگای پێ نەهاتووە! نەوەکوو ئەرکی سەرشانی ئێوەو باقی موسوڵمانانیش قورس بێ و پرسیارکردن و لێکۆڵینەوەکەتان ببێتە هۆی قورس کردنی باری سەرشانتان و، ئەوجار نەتوانن ئەنجامی بدەن و ببێتە نەهامەتیی و خراپە بۆتان و پەشێمانی بەدەست بهێنن. {وَإِن تَسْأَلُواْ عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ} ئەگەر پرسیار لەو شتانە بکەن کەنیگای ئاسمانی لێیان بێ دەنگ بووە، یان پرسیار لە شتی زۆر وردو پەنامەکیی و پەی پێ نەبراو، یان پرسیار لە بارەی ئەرکی قورس و لە تواناد نەبوو بکەن لەو کاتانەدا کە نیگا دێتە خوارێ پەروەردگار لەسەر زوبانی پیغەمبەرەکەی ئاشکرای بکاو بیکاتە ئەرکی سەرشانتان و ئەو کاتە نەتوانن ئەنجامی بدەن و ببێتە هۆی چارەڕەشیتان!!.

{عَفَا اللّهُ عَنْهَا} پەروەردگار بڕێ شت هەیە چاوپۆشی لێ کردووە لە قورئاندا باسی نەکردووەو لێی بێ دەنگ بووە، ئێوەش لێی بێ دەنگ بن {وَاللّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ} پەروەردگار لێخۆشبووە بۆ ئەو کەسانەی بە هەڵە پرسیاری نا بەجێیان کردووەو دوایی پەشیمان بوونەوە، تۆبەیان کردووە. حەکیم و لەسەرخۆیە پەلە لە سزادانتان ناکا لەسەر ئەو سەرپێچی و هەڵانەی کردووتانن!!

{[١٠٢]قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ} بێگومان ئەم پرسیارە نابەجێیانە هەر ئێستا گەل و نەتەوەی تۆ نیە ئەی پیغەمبەر!! ئەو جۆرە پرسیارە قەدەغانە پێش ئێوە گەل و نەتەوەی تریش کردوویانن. کە حوکمەکەیان پێ ڕاگەیاندرا ئەمجار بڕوایان پێ نەکردو پاشگوێیان خستن {ثُمَّ أَصْبَحُواْ بِهَا كَافِرِينَ} ئیتر پێی کافر بوون! واتە: کە پرسیارەکەیان کرد ئێمەیش حوکمەکەمان بۆ ڕوون کردنەوە، بەڵام سوودیان لێ وەرنەگرت، چونکە ئەوان پرسیار کردنەکەیان بۆ تێگەیشتن و فێربوون نەبوو، بەڵکوو بەمەبەستی گاڵتە پێ کردن و لاقرتێ بوو دەیانویست ئەزیەتی پیغەمبەرەکەیان بدەن.

{[١٠٣]مَا جَعَلَ اللّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلاَ سَآئِبَةٍ وَلاَ وَصِيلَةٍ وَلاَ حَامٍ}.

(بحیرە) ئەو حوشترەیە بوو کە عەرەبەکان لەسەردەمی نەفامیدا گوێچکەیان دەقڵیشاندنەوە کاتێک کە پێنج سک دەکرد ئاخیرەکەیان مێینە دەبێ، ئیتر ئەو وشترە گۆشت و شیری لەسەر ئافرەتان قەدەغە دەبوو، ئەگەر ئاخر سکی نێرینە بوایە سەردەبڕاو گۆشتەکەی دەخورا لەلایەن پیاوو ئافرەتانەوە.

(سائبة) وشترێکە مەرەخەس دەکراو نەزر دەکرا بۆ بتەکانیان لەکوێ بلەوەڕایە ئارەزووی خۆی بوو، باری لێ نەدەنرا، کوڵکەکەی لەشیر نەدەبڕایەوە، شیرەکەی بۆ میوان نەبوایە نەدەدۆشرا!!

(وصیلة) حوشترێکە دەسک بکا دوانکە دوانکە، یان مەڕ حەوت سک بکا دوانکە دوانکە، جا کە لە جاری حەوتەمدا یان دەیەمدا نێرو مێ ببن نێرەکە سەرنابڕن لەبەر خاتری مێیەکە، شیری دایکەکەشیان نەدەبوو ئافرەت بیخۆنەوە تایبەت بوو بە پیاوان!.

(حام) وشترە نێرێک کە لای خاوەنەکەی دە جار پەڕیبێ دە وەرز مێینەی لێ چاک کرابێ.ئیتر ئەو حوشترە باری لێ نەدەنرا لە هیچ پاوانێك نەدەگەڕێندرایەوە، لەکوێ حەزی لێ بوایە لەوێ دەلەوەڕا.

واتە: پەروەردگار هەرگیزاو هەرگیز یاساو شەریعەتی حەرام بوونی (بەحیرەو سائیبەو وەصیلەو حامی) دانەناوە {وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ} بەڵکوو خەڵکانی سەردەمی نەفامی بە حەرام کردنی بەروبووم و گۆشتی ئەو جۆرە ئاژەڵانە درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن.

چونکە بۆخۆیان یاساو داب و نەریتیان دادەنان و پاڵ خودایان دەدان و دەیانگوت: ئەمە خودا وای داناوە {وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ} زۆربەیان عەقڵیان بەوە ناشکێ کە ئەو هەڵبەستنە لەسەر خودا بێ عەقلیی و بێهۆشییە، کوفرو بتپەرستییە، خودا ڕازی نیە بەندەکانی کافر ببن و فەرمان بە کافر بوون ناکا.

{[١٠٤]وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ} ئەگەر بەو موشریکانە بگوترێ: واز لەو داب و نەریتە پوکاوانە بێنن، وەرن موسوڵمان ببن و بە گوێرەی قورئان هەڵس و کەوت بکەن، ئەحکامی ئەو کتێبە نێردراوە جێبەجێ بکەن، کە هەموو حوکمێکی بە بەڵگەی بەهێزەوە پشتگیری دەکرێ،

ومرن گوێ لە ئامۆژگاری پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بگرن کە راگەیەنەری قورئانەو حوکمە موجمەلەکانی شی دەکاتەوە، لە وڵامدا {قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا} دەڵێن: ئەوەمان بەسە کە لە باوكو باپیرانمان بۆمان ماوەتەوە، ئەوان بۆ ئێمە پێشەواو مامۆستانو ئێمە شوێنکەوتووی ئەوانین. ئیتر پەروەردگار قسەکانیان رەت دەکاتەوەو دەفەرموێ: {أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ} بۆچی نازانن کە باوكو باپیریان هیچ لە شەریعەتو یاسایان نەزانیوەو هەرگیز نازانن رێگەی راستو خێر لە کوێوەیە، قەت بەرژەوەندی دینو دونیایان نەزانیوە!!

بەڵکوو ئەوان لە گومڕاییو قوڕولیتەی بتپەرستیدا، لە ناو گێژاوی بیروباوەڕی پڕوپووچدا نوغرۆ بوون، ئەوان بە ئارەزوو هەوانتە شەریعەت بۆخۆیان دادەنێن، ئەوەتا یاسای کچ زیندەبەچاڵ کردن، عەرەقخواردنەوە، ستەم کردن لە ئافرەتو هەتیو، تاوان کردنی گەورەو هەمە جۆر، هەڵگیرساندنی شەڕوشۆڕ بەبێ هۆی رەوا، خۆشکردنی ئاگری دوژمنایەتی ......هتد، پەیڕەویان کردووەو دەیکەن.

{[١٠٥] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ} ئەی ئەو کەسانەی کە بڕواتان بە خوداو پیغەمبەرەکەی هێناوە {عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ} پارێزگاری نەفسی خۆتان بکەنو خۆتان لە تاوانو سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی خودا بپارێزن، هەوڵ بدەن خۆتان لە خودا نزیك بکەنەوە، کردەوەی چاك بکەن، گوفتارو کردارتان باش بێ! خۆتان لە سزای خودا رزگار بکەن. ئەگەر ئێوە بۆخۆتان خوداپەرستو فەرمانبەردار بن، {لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ} گومڕایی خەڵکی تر زیانتان پێ ناگەیەنێ، ئەگەر ئێوە رێگای هێدایەتو راستی بگرنە بەرو حەقخوازو بە حەق گەیشتوو بن، گومڕایی کەسانی تر نزیك بن لێتان یان دوور بن زیانتان پێ ناگەیەنێ! {إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} هەر بۆلای خودایە گەڕانەوەتان، هەمووتان دەگەڕێنەوە بۆلای قاپی یەزدان، ئەو کاتە هەواڵی کردارو گوفتارتان دەداتێو پێتان دەڵێ: چیتان کردوەو چیتان گوتووە، هەر کەسەتان بە گوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدرێتەوە! چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە!.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهْتَدَيْتُمْ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ شَهَـٰدَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ حِينَ ٱلْوَصِيَّةِ ٱثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ ءَاخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَأَصَـٰبَتْكُم مُّصِيبَةُ ٱلْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنۢ بَعْدِ ٱلصَّلَوٰةِ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِى بِهِۦ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَـٰدَةَ ٱللَّهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلْـَٔاثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا ٱسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْأَوْلَيَـٰنِ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ لَشَهَـٰدَتُنَآ أَحَقُّ مِن شَهَـٰدَتِهِمَا وَمَا ٱعْتَدَيْنَآ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُواْ بِٱلشَّهَـٰدَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓاْ أَن تُرَدَّ أَيْمَـٰنٌۢ بَعْدَ أَيْمَـٰنِهِمْ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱسْمَعُواْ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

{[١٠٦] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە خوداو بە پیغەمبەری خودا کردووە شایەتیدانی راستو دروست لە نێوانتاندا {إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ} کاتێ مردن یەخەی هەریەکێ لە ئێوەی گرت، واتە: کە تووشی دەردی وا بوون گومانی ئەوەتان لێ دەکرد پێی دەمرن {حِينَ الْوَصِيَّةِ} لە کاتی وەسیەت کردندا دوو شایەت بگرن شایەتەکان دەبێت بریتی بن لە {اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ} دوو شایەتی عادل لە موسوڵمانان یان لە خزمو خوێشی خۆتان {أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ} یان دوو شایەتی غەیری موسوڵمان یان غەیری خزمو خوێش ئەگەر موسوڵمان یان خزم دەست نەکەوت {إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ} ئەگەر ئێوە لەسەرە مەرگدا بوونو بەڵای مردن یەخەی پی گرتنو ئێوەش وەسیەتنامەتان نووسیبوو، دوو کەس کە پێتان وابوو عادڵن، چی ماڵو سامان پێتان بوو تەسلیم بە ئەوانتان کردو دوایی مردن، دوو شایەتەکە شتومەکەکانیان

هێنایەوە بۆلای میراتگرەکانو ئەوانیش لێیان کەوتنە گومانەوەو پێیان وابوو خیانەتیان کردووە، بەم شێوە شایەتیەکەیان لێ وەربگرن ﴿تَحْبِسُونَهُمَا مِن بَعْدِ الصَّلَاةِ﴾ رایان بگرن لە دوای نوێژی عەصر چونکە دوای نوێژی عەصر کاتی دادگای کردنو حوکم دان بووە لە وڵاتی حیجازدا، لەو کاتەدا قازیو دادوەر ئەرکی خۆیان ئەنجام داوە، هەندێکیش دەڵێن: مەبەست دوای نوێژی نیوەڕۆیە، بڕێکیش دەڵێن: دوای هەر نوێژێك بێ دەبێ، ئەمجار سوێندخواردنو شایەتی دانو تەنمین کردن بەو شێوە، لە ناو کۆمەڵێك خەڵكو لە دوای نوێژ بۆ وروژاندنی هەستی ئایینیو شەرمەزار کردنە لە حاڵەتێکدا کە درۆو خیانەتی لێ دەربکەوێ بۆ ئەوەی خۆیان بپارێزن!!

﴿فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ﴾ ئەگەر لە راستگۆیی شایەتەکان کەوتنە شکەوە، سوێندیان دەدەن بە خودا، واتە: داوایان لێ بکەن کە سوێندتان بۆ بخۆن بە خودا، کە ﴿لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا﴾ بڵێن: ئێمە بەم سوێندخواردنەمان نامانەوێ ماڵو سامانی دونیامان دەست بکەوێ، بەم جۆرە سوێند بە درۆ بخۆین، نەخەیر سوێند بە درۆ ناخۆینو چی دەڵێین راست دەکەین، بە سوێندەکەمان مەبەستمان دەست کەوتنی ماڵی دونیا نییە.

﴿وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ تەنانەت ئەگەر سوێند بۆ خوراوەکەمان یان شایەدی بۆ دراوەکە خزمو خوێشی خۆشمان بێ!

واتە: ئێمە بۆ ماڵی دونیا سوێند بە درۆ ناخۆین ﴿وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ﴾ دەبێ لە سوێندەکەشیاندا بڵێن: ئێمە شایەتیدانێك ناشارینەوە کە خودا فەرمانی کردووە بە ئەنجامدانی، چیمان لایە بە راستو رەوانی دەیگێڕینەوە، چۆن خودا فەرمانی کردووە بە هەڵگرتنو پارێزگاری کردنو ئەدا کردنی ئێمە ئاوا ئەنجامی دەدەین، خۆ ئەگەر وا نەکەین ﴿إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الْآثِمِينَ﴾ واتە: ئەگەر ئێمە سوێند بە درۆ بخۆین یان لایەنی خزمایەتی لەبەرچاو بگرین، درۆ لە شایەتیدانەکەماندا بکەین، شایەتییەکەمان بشارینەوە، ئەوە ئێمە تاوانبارینو شیاوی سزای تۆڵە لێ ستاندنین.

بە کورتی دەبێ شاهیدەکە سوێند بخوا کە حەقو راستی دەڵێ: دادوەرانە شایەدیەکەی ئەدا دەکا، لایەنی سوودو قازانجی دونیایی کاری تێ ناکەن، نە کەم نە زۆر شایەتیەکەی ناشارێتەوە خودا چۆن فەرمانی پێ کردوون ئاوا ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام دەدەن. جا ﴿[١٠٧] فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا﴾ ئەگەر دەرکەوت کە شایەتەکان درۆیان کردووە، خیانەتیان لە شایەتیدانەکەیاندا کردووە، شایەتیەکەیان شاردۆتەوە کارێکیان کردووە کە پێی تاوانبار بوون ئەوە ﴿فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا﴾ سوێندەکە رەت دەکرێتەوە بۆ میراتگرەکان دوو پیاو لە خزمی مردووەکە سوێند دەخۆن لە شوێنی شایەتەکان ﴿مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَانِ﴾ لەوانەی کەوا نزیکن لە مردووەکەو شیاوترین کەسانێکن بۆ میرات گرتن ﴿فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا﴾ سوێند دەخۆن بە خوداو دەڵێن: سوێند خواردنو شایەدی ئێمە راسترە لە شایەتیدانی ئەوان، دەڵێن: ئەوان خیانەتیان لە شایەتیەکەی خۆیاندا کردووە، ئەرکی سەرشانی خۆیان بە رێكو پێکی ئەنجام نەداوەو سوێندیان بە درۆ خواردووە ﴿وَمَا اعْتَدَيْنَا﴾ دەڵێن: ئێمە دەستدرێژیمان نەکردۆتە سەر ئەو دوو شایەتەو بە هەوانتە بە خیانەتکاریان حلێب ناکەین، بەڵکوو بەڵگەمان هەیە لەسەر داواکەمان ﴿إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ واتە: دەبێ لە سوێندەکەیاندا بڵێن: ئێمە ئەگەر دەستدرێژی بکەینە سەر حەقو بە درۆ سوێند بخۆین ئەوە ئێمە ستەمکارین ستەم لە خۆمان دەکەین، بەوە کە خۆمان دەخەینە بەر نارەزامەندی خوداو تۆڵە ستاندنەوە! ئەمجار پەروەردگار حیکمەتی دانانی ئەم جۆرە شایەتیدانو سوێند خواردنە دیاری دەکا دەفەرموێ: ﴿[١٠٨] ذَلِكَ أَدْنَى أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾ ئەو یاسایەی کە بۆ ئێوەمان داناوە کە دەبێ ئەمانەت لادانراوەکە؛ وەصیەت لەلا کراوەکە، لەبەرامبەر خەڵکدا لە پاش نوێژو لە مەشهەدێکی سامناکدا سوێند بخوا، ئەمە نزیکترین رێگەیە کە شایەتەکان شاهیدیەکەی خۆیان بە رێكو پێکی ئەدا بکەن، بەبێ گۆڕانکاریو کەمو زیاد تێدا کردن.

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ خوداتان لە یاد بێ، لە سزاو تۆڵەی بترسن! لە سوێند خواردندا خیانەت نەکەن، بە هۆی سوێندی بە درۆ ماڵو سامان کۆمەکەنەوە، ﴿وَاسْمَعُوا﴾ ئەم حوکمانە ببیستن بەبیستنی تێفکرینو وەرگرتن کاری پێ بکەن، ئەگەر وا

نەکەن دەبن بە فاسق‌و یاخی بوو لە چوارچێوەی حوکمی خوداو شەریعەتی خودا دەچنە دەرێو لە ژێر خێمەی هیدایەتی خوادا نامێننەوە، شیاوی سزاو تۆڵە دەبن، {وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ} پەروەردگار یارمەتی گەل‌و نەتەوەی فاسیق‌و لە ڕێگا دەرچوو نادا.

{١٠٩ يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ} ئەی پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) یادی ئەو ڕۆژە بکەرەوە کە ڕۆژی قیامەتە، ئەو ڕۆژەی کە پەروەردگار هەموو پیغەمبەران کۆ دەکاتەوە، لە رووی سەرزەنشت‌و لۆمەکردنی گەلەکانیانەوە روو دەکاتە پیغەمبەران‌و {فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ} دەفەرموێ: کە ئێوە بانگەوازی نەتەوەکانی خۆتان کرد بە چ شێوەیەك بە پیر بانگەوازییەکەتانەوە هاتن؟ ئایا بڕوایان پێ کردن‌و گوێ بیستی ئامۆژگارییەکانتان بوون؟ ئایا سەرپێچیان کردو ڕوویان لێ وەرگێڕان؟؟ {قَالُواْ لاَ عِلْمَ لَنَا} وتیان (دەڵێن:) خودایە! ئێمە هیچ زانیارییەکمان نیە جگە لەو بڕە زانیارییەی کە تۆ لە ئێمە باشتر لێی دەزانی، زانیاری ئێمە لە ئاست زانیاری رەهاو موطلەقی تۆدا دەبێ چی بێ؟ ئەتۆ ئاگاداری هەموو شتێکی، زانیاری ئێمە لە ئاقار زانستی تۆدا وەکوو نەبوو وایە. {إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ} بێگومان زاتی تۆی پەروەردگار زاناو ئاگادار بە هەموو نهێنی‌و شتە پەنامەکییەکان، ئەوەی لە ئادەمیزادان نادیار بێ، یان لەبەر ترس‌و بیمی تەنگ‌و چەڵەمەی ڕۆژی قیامەت لە یادیان بچێ لای تۆی یەزدانی زاناو ئاگادار ئاشکراو نمایانە.

{١١٠ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسى ابْنَ مَرْيَمَ} ئەی پیغەمبەر! ئەو دیمەنە بۆ گەل‌و نەتەوەکەت باس بکە؛ کە خودا عیسا لەو مەشهەدە سامناکەدا رادەگرێ، خیطابی خۆی ئاڕاستە دەکاو، دەفەرموێ: ئەی عیسای کوڕی مەریەم! {اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ} یادی نیعمەتی من بکەرەوە کە بەسەر خۆت‌و دایکتدا ڕشتمن!! بەبێ باوك لە دایك دروستم کردی، کردمی بە موعجیزەو نیشانەی باڵادەستی‌و بە توانایی خۆم، نیعمەتم بەسەر دایکتدا ڕشت بەوە کە تۆم کرد بە بەڵگەو شایەت لەسەر داوێن پاکی لەو تاوانەی کە ستەمکاران وەپاڵیان دابوو نەفام‌و گەوج بوختانیا بۆ دەکرد، کە لەسەر بێشکە تۆمان هێنایە زوبان‌و شایەتیت دا بە داوێن پاکی‌و بی تاوانی دایکت

۞ يَوْمَ يَجْمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا عِلْمَ لَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِى ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ ٱلطِّينِ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ بِإِذْنِى فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِى ۖ وَتُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّـۧنَ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى وَبِرَسُولِى قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَٱشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۖ قَالَ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا۟ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿١١٣﴾

{إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ} تۆم بەهێز کرد بەهۆی ناردنی فریشتەی سرووش کە جوبرەئیلە، کردمی بە پیغەمبەر، نیگامان بۆ ناردی‌و پلەو پایەی پیغەمبەریت پێ درا، لە تەمەنی منداڵی‌و گەورەییتدا بانگەوازی خەڵکت کرد بۆ خوداپەرستی، موعجیزەی سەرسوڕهێنەرمان پێ بەخشی بۆ پشتگیری کردن لە ڕاستی پیغەمبەرایەتیەکەت بەم جۆرە کە {تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً} ئادەمیزادانت بانگ دەکرد بۆ خوداپەرستی‌و ئاخاوتنت لەگەڵدا دەکردن لە تەمەنی ساواییتدا کە لەسەر بێشکە بووی لە تەمەنی گەورەیشدا داوێن پاکی دایکت رادەگەیاند

هەروەها {وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ} یادی ئەو نیعمەتە بکەرەوە کە فێری نووسین‌و خوێندنەوەم کردی، دەتوانی کتێب بخوێنیتەوەو زانستی بە سوود بۆ دین‌و دونیات فێر ببیت، وشەی {الْحِكْمَةَ} زانستی نەظەری‌و عەمەلی دەگرێتەوە {وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ} فێری تەوراتم کردی، ئەو

تەوراتەی کە لە پێش تۆدا بە نیگا بۆ موسامان ناردبوو، هەروەها (ئینجیل)مان بۆ ناردی کە پەندو ئامۆژگاری تێدایە، باس کردنی ئەم دوو کتێبە دووا بە دوای وشەی (الکتاب) بۆ زێدە رێزو قەدر زانینیانە! ئەگینا وشەکە ئەوانیش دەگرێتەوە!.

هەروەها ﴿وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي﴾ یادی ئەو موعجیزە بکەرەوە کە پێمان بەخشیوی؛ بەویستو ئیرادەی ئێمە دەتهێنا لە قوڕ لاشەیەکت دروست دەکرد لە شێوەی باڵندەدا ئەمجار فووت بەو لاشەیەدا دەکرد، بەویستو ئیرادەی ئێمە دەبوو بە باڵندەیەکی خاوەن گیان. ئەتۆ لاشەیەکت رێکدەخستو فووت پێدا دەکرد پەروەردگار دەیکردە باڵندەو گیانی بەبەردا دەکرد ﴿وَتُبْرِئُ الأَكْمَهَ وَالأَبْرَصَ بِإِذْنِي﴾ هەروەها بە شێوەی موعجیزە کوێری مادەرزادو بەڵەکت چاك دەکردەوە، بە ویستو ئیرادەی ئێمە! هەروەها ئەو نیعمەتە بێنەوە یادی خۆت؛ کە موعجیزەی مردوو زیندووکردنەوەمان پێ بەخشی بووی، مردووی چەند ساڵ لەوە پێش مردوو لە گۆڕا، بانگت لێ دەکرد بە ئیزنو ئیرادەی ئێمە گۆڕی هەڵدەتەکاندو زیندوو دەبووەوەو هەڵدەستایەوە.

هەروەها ﴿وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ﴾ یادی ئەوە بکەرەوە کە لە شەڕو مەبەستی بەنو ئیسرائیلی پاراستمیو نەمهێشت فرسەتت لێ بێنن ﴿إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ ئەو کاتەی کرای بە پێغەمبەرو بە بەڵگەو موعجیزەوە هاتیە لایانو پەیامی خۆتت پێ راگەیاندنو بەڵگەت لەسەر راستی پەیامەکەت نیشان دان، بەڵام گەلەکەت بڕوایان پێ نەکردیو سەرپێچیان کرد ﴿فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ ئەوانەی لە گەلەکەت کافر بوونو بڕوایان پێ نەکردی، وتیان: ئەم دیاردانەی عیسا دەیانوێنێ سیحرو جادوویەکی ئاشکرایە، فڕی بەسەر موعجیزەوە نیە، پەروەردگار هەموو نیعمەتەکانی بە شێوەی کرداری رابوردوو هێنان، بۆ ئەوەی ئاماژە بێ لەسەر روودانیان.

هەروەها ﴿[111] وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ﴾ یادی ئەو نیعمەتە بکەرەوە کە ئیلهامم خستە دڵی حەوارییەکانەوە ﴿أَنْ آمِنُواْ بِي وَبِرَسُولِي﴾ کە ئیمان بێنن بە خودایەتی خۆمو پێغەمبەرایەتی عیسا؛ بۆ ئەوەی ببنە هاوڕێو یارمەتیدەرت ئەوانیش ﴿قَالُوَاْ آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ﴾ وتیان: خودایە ئیمانمان هێناو بڕوامان بە خودایەتی تۆ هەیەو عیساش بە پێغەمبەرو رەوانە کراوی تۆ دەزانین، خودایە! تۆ بە شایەد بە ئێمە موسوڵمانین!!

ئاشکرایە وشەی ﴿أَوْحَيْتُ﴾ لێرەدا بە مانا ئیلهامو خستنە دڵە، نەك ئەو سروشو نیگایەی بۆ پێغەمبەران کراوە.

مەبەست لە هێنانی موعجیزاتی عیسا لێرەدا ئاگادار کردنەوەی مەسیحییەکانە، کە بیروباوەڕەکەیان بەتاڵەو پێویستە واز لەو بیروباوەڕە بێنن، چی دیکە ئادەمیزادێکی ئاسایيو لە دایکبووی وەکوو عیسا نەکەن بە خودا، ئادەمیزادێك کە وەکوو ئادەمیزادێکی تر دەخواو دەخواتەوەو سەرئاو دەکاو خەوی لێ دەکەوێ......هتد.

﴿[112] إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ﴾ ئەی محمد! یادی ئەو کاتە بکەرەوەو ئەو چیرۆکە بۆ ئادەمیزادان بگێڕەوە، کە هاوەڵە راستاڵەکانی عیسا؛ حەوارییەکان، بە عیسایان گوت: ئەی عیسای کوڕی مەریەم! ﴿هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ﴾ ئایا پەروەردگاری تۆ رازی دەبێ بەوە کە لە ئاسمانەوە سفرەو خوانمان بۆ بنێرێتە خوارێ ئایا شتی وامان بۆ دەکا؟؟

راڤەکەرانی قورئان لەسەر رستەی ﴿هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ﴾ چەند رایەکیان هەیە:

١- دەڵێن: چونکە پرسیارو رووداوەکە لە حەوارییەکانەوە بووە، ئەوانیش بڕوادار بوونو پێیان وابووە: کە خودا بەسەر هەموو شتێکدا باڵادەستە، کەواتە: مانای ﴿يَسْتَطِيعُ﴾ لەسەر شێوەی خۆی نیە، بەڵکوو بە مانای (يَفْعَلُ)ە، واتە: پرسیارەکە لە تواناو دەسەڵات نیە بەڵکوو پرسیارەکە لەوەیە ئایا دەیکات یان نا؟! ئایا ئەگەر داوای شتی وا بکەی وەڵامت دەداتەوە یان نا؟! واتە: ئەوان هەرچەندە بڕوای تەواویان هەبوو بەدەسەڵاتو توانای خودا بەسەر هەموو شتێکدا بەڵام ویستیان بە چاوی خۆیان ببینن بۆ زێدە دڵنیاییو بەهێزبوونی باوەڕەکەیان!

بەهەر حاڵ حەزرەتی عیسا پرسیارەکەیانی پێ خۆش نەبوو بۆیە وەڵامی دانەوە کە واز لەو داوایە بێنن ﴿قَالَ اتَّقُواْ اللَّهَ﴾

قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ ٱللَّهُمَّ رَبَّنَآ أَنزِلۡ عَلَيۡنَا مَآئِدَةٗ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدٗا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا وَءَايَةٗ مِّنكَۖ وَٱرۡزُقۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ ٱللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيۡكُمۡۖ فَمَن يَكۡفُرۡ بَعۡدُ مِنكُمۡ فَإِنِّيٓ أُعَذِّبُهُۥ عَذَابٗا لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدٗا مِّنَ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١١٥﴾ وَإِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ ءَأَنتَ قُلۡتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيۡنِ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ قَالَ سُبۡحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ أَنۡ أَقُولَ مَا لَيۡسَ لِي بِحَقٍّۚ إِن كُنتُ قُلۡتُهُۥ فَقَدۡ عَلِمۡتَهُۥۚ تَعۡلَمُ مَا فِي نَفۡسِي وَلَآ أَعۡلَمُ مَا فِي نَفۡسِكَۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلۡتُ لَهُمۡ إِلَّا مَآ أَمَرۡتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمۡۚ وَكُنتُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا مَّا دُمۡتُ فِيهِمۡۖ فَلَمَّا تَوَفَّيۡتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيۡهِمۡۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبۡهُمۡ فَإِنَّهُمۡ عِبَادُكَۖ وَإِن تَغۡفِرۡ لَهُمۡ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ ٱللَّهُ هَٰذَا يَوۡمُ يَنفَعُ ٱلصَّٰدِقِينَ صِدۡقُهُمۡۚ لَهُمۡ جَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا فِيهِنَّۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرُۢ ﴿١٢٠﴾

وتی: تەقوای خودا بکەن‌و لە سزای بترسن‌و واز لەم داواکارییە بێنن کە لە داوا ناقۆلاکانی بەنی ئیسرائیلی دەچێ کە داوایان لە مووسا کردو داواکەیان رەت کرایەوە، چونکە داواکەیان پەڵپ‌و بیانوو بوو ئێوەش پەڵپ‌و بیانووی وا مەگرن {إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} ئەگەر ئێوە راست دەکەن لە داوای ئیمان پتەویتاندا، چونکە ئەو جۆرە پەڵپ‌و بیانووە لەگەڵ ئیمانی راست‌و پتەودا کۆنابێتەوە.

ئەمجار حەوارییەکان عوزر دەهێننەوەو هۆی سەرەکی داواکەیان روون دەکەنەوە {[113]قَالُواْ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا} داواکردنەکەمان پەڵپ‌و بیانوو نیە بەڵکوو دەمانەوێ لێی بخۆین، برسیمانەو پێویستیمان بە خۆراك هەیە، سەربارەی ئەوەش {وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا} دەمانەوێ دڵنیا بین‌و برِوامان بە هێز ببێ {وَنَعْلَمَ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا} یەقین‌و زانیاریمان بۆ زیاد ببێ لەسەر تواناو دەسەڵاتی خوداو راستی پیغەمبەرایەتی تۆو هیچ گومان‌و دڵەراوکێمان نەمێنێ!! چونکە زانیارییەك کە لە رێگەی بینینەوەدەست بکەوێ بە هێزترە بۆ دابین کردنی مەبەست لە زانیاریەك کە لە رێگەی بەڵگەوە بە شێوەی نەظەری پەیدا ببێ {وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ} ئەگەر ئەو سفرەو خوانەمان بۆ بێتە خوارێ ئێمە دەبین بە شایەد لەسەر ئەو موعجیزەو لای ئەو بەنو ئیسرائیلییانەی کە حازر نین بۆیان باس دەکەین، یان ئەو کاتە ئێمە شایەدی دەدەین بە تاك‌و تەنهایی خوداو، بە تواناو دەسەڵاتی بێ سنووری‌و، باڵادەستی بەسەر هەموو شتێکدا، شایەتیش دەدەین کە تۆش بە راستی پیغەمبەری‌و لە خوداوە رەوانە کراوی، بەمەش ئیمانمان زیاد دەکاو دەشبێتە هۆی موسوڵمان بوونی خەڵکی تر.

جا کە حەزرەتی عیسا لە نیازەکەیان گەیشت‌و زانی مەبەستەکەیان پەڵپ‌و بیانوو نیە، ئەم نزایەی لە خودا کرد: کە فەرمووی: {[114]قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ} عیسای کوری مەریەم دەستی نزاو پاڕانەوەی بەرز کردەوەو فەرمووی: پەروەردگارا! ئەی ئەو کەسەی هەموو ئیش‌و کارێکی ئێمەت بە دەستە؛ سفرەو خوانێکمان لە ئاسمانەوە بۆ بنێرە خوارێ، بە شێوەیەك ئەمانە بە چاوی خۆیان ببینن {تَكُونُ لَنَا عِيداً} ئەو رۆژەی سفرەو خوانەکەی تێدا دێتە خوارێ ببێتە جەژن‌و رۆژی شادی‌و خۆشی بۆ ئێمەی خاوەن باوەڕو خوداپەرست، یان ئەو سفرەو خوانە ببێتە بژێوو نیشانەی رێزلێنان لە ئێمە لە رۆژی جەژندا! {لِّأَوَّلِنَا} ببێتە جەژن بۆ یەکەم گرۆهی ئێمەی موسوڵمان بووی حاڵی حازر کە ئەم نزاو پاڕانەوەیە دەکەین، واتە ئێمەی خاوەن باوەڕ {وَآخِرِنَا} هەروەها ببێتە جەژن بۆ ئەوانەی کە دوای هاتنە خوارەوەی سفرەو خوانەکە ئیمان دێنن.

هەندێك دەڵێن: واتە: ئەو سفرەو خوانە بەشی هەموویان بکا، واتە: ئاخر کەس وەکوو یەکەم کەس لێی تێر بخوا! {وَآيَةً مِّنكَ} ئەو سفرەو خوانە بکە بە نیشانە لەسەر راستی بانگەوازییەکەم‌و راستی پیغەمبەرایەتییەکەم‌و بێتە هۆی شارەزایی بوونی قەومەکەم بۆ رێگەی راست‌و خوداپەرستی {وَارْزُقْنَا} لەو سفرەو خوانە رزق‌و رۆژیمان بدەرێ، رزق‌و رۆژیمان لە شتی تریش بۆ دابین بکە، کە بیکەینە غیذاو

خۆراکی جەستەمان {وَأَنتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ} تۆی پەروەردگار چاکترین رزقو رۆزی دەری، رزقو رۆزی دەدەی بە کەسانێك مەیلت لێ بێ، بەبێ ئەندازە، گەنجینەی رەحمەتت بێ سنوورو فراوانە.

تێبینی ئەوە دەکرێ: کە حەزرەتی عیسا لە دۆعاو پاڕانەوەکەیدا سوودو فائیدە ماددییەکانی سفرەو خوانەکەی خستە دوای سوودەکانی ئایینیو سوودە کۆمەلایەتییەکانی، بە پێچەوانەی داوای حەوارییەکان کە سوودە ماددییەکانیان پێش خست!

دوعاکەی حەزرەتی عیسا گیرا بوو {[115] قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ} پەروەردگار وادەی بە عیسا داو فەرمووی: ئەو سفرەو خوانەی داوات کرد، بۆتان دەنێرمە خوارێ، جارێك یان چەند جارێك!! وادەی خودا حەقەو وتەی راستەو بەڵێنی خۆی بە جێ هێنا. سفرەو خوانی لە ئاسمانەوە بۆ ناردنە خوارێ بەلام ئەم وادەیە مەرجێکی لەگەڵدا بوو فەرمووی: {فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ} هەر کەسێك لە ئێوە دوای هاتنە خوارەوەی ئەم سفرەو خوانە کافر ببێو بڕوا بە تاكو تەنیایی خودا نەکا {فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لاَّ أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ} بێگومان من سزای دەدەم سزایەکی وەها کەسی تر لە کافرەکانی جیهانی ئەو سەردەمە بەو شێوە سزا نەدابێ! چونکە دوای بینینی ئەو بەڵگەیە بە چاوی خۆیان، هیچ بروبیانوویەکیان نامێنێ بۆ ئەوەی بە کافری بمێننەوە، یان گاڵتە بە نیشانەکانی خودایەتی خوداو دەسەلاتو توانای بێ سنووری بکەن!!

{[116] وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ} ئەی محمد! ئەو رۆژە بۆ گەلەکەت باس بکە، کە پەروەردگار پرسیارێکی گرنگ لە مەشهەدێکی ترسناکدا ئاراستەی عیسا دەکاو دەفەرموێ: ئەی عیسای کوڕی مەریەم {أَأَنتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ}؟؟ ئەوە تۆ بە ئادەمیزادانت گوتووە منو دایکم بە خودا بزانن‌و لە جیاتی خودا ئێمە بپەرستن؟؟ واتە: لە یەکتاپەرستییەوە ببنە موشریكو هاوەڵ پەیداکەر بۆ خوداو لە تەك خودادا خودایەکی تر، یان چەند خودایەك قەرار بدەن، جا پێیان وابێ کە ئەو هاوەڵە سوودو زیان دەگەیەنێ یان نا، بۆ خۆی سەربەخۆ کاری پێ ئەنجام دەدرێن یان پێویستی بە ئیزنی خودا هەیە، چوون یەکەو بە موشریك حلێب دەکرێ.

{قَالَ سُبْحَانَكَ} دەڵێ: خوایە! تۆ پاكو بێ عەیبی، بەرزو بێ هاوەڵی، تاكو تەنیاو بالادەستو پەروەردگاری، کەی بەندەیەکی وەکوو من رایەی دەکەوێ ناماقووڵی وا بکا؟! {مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ} من رایەم ناکەوێو ناگونجێ بۆ من شتێك بڵێم کە بۆ زاتی پاکت نەشێ، ناگونجێ بۆ من قسەیەك بکەم کە مافی کردنی ئەو قسەیەم نەبێ، چۆن بەندەیەکی وەکوو من رێ بە خۆی دەدا لافی خودایەتی لێ بدا؟! ئەمجار دەکەوێتە بەڵگە هێنانەوە لەسەر ئەوەی کە ئەو کارە نەبووەو هەرگیز بانگەوازی بۆ ئەوە نەکردووەو زاتی پەروەردگار دەکاتە شایەد لەسەر بێ تاوانییو بەرائەتی لەو تاوانە گەورەو دەڵێ: پەروەردگارا! ئەمن هەرگیز شتی وام نەگوتووە {إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ} خۆ ئەگەر شتی وام گوتبێ بێگومان تۆ زانیوتەو ئاگاداری، تۆ تاكو تەنیاو زاناو داناو پەروەردگاری {تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي} تۆ هەموو ئاشکراو نهێنیو پەنامەکی ناو دڵی من دەزانی{وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ} بەلام من ئەو شتانەی لە زانستی تایبەتی خۆت دەیشارییەوە بە هیچ جۆرێك پەی پێ نابەمو لێی بێ ئاگام، ئەوەی فێرم نەکەی نایزانم، وا دەبێ فێری دەبم لە بیرم دەچێتەوە {إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ} بێگومان تۆی پەروەردگار هەموو نهێنیو پەنامەکییەکت ئاگا لێیەو دەزانی چی دەبێ چۆن بووەو چی لێ دێ!!

ئەمە ولامی عیسا بوو، نەیگوت من ئەوەم گوتووە یان نەم گوتووە، بەڵکوو زانینی ئەوەی حەواڵەی زانیاری بەرفراوانو بێ سنووری خودا کرد کە هەموو شتێکی لێ ئاشکراو نومایانەو هیچی لێ ون نابێ، ئەوە بوو وتی: ئەگەر من ئەوەم گوتبێ ئەوە تۆ دەیزانیو ئاگاداری پێی، ئەمەش ئەوپەڕی رێز گرتنو ئەدەب دەگەیەنێ، ئەوپەڕی زەلیلیو گەردنکەچی خۆی بۆ خودا دەردەبڕێ!!

ئەمجار پەروەردگار قسەی عیسامان بۆ دەگێڕێتەوە کە چی بە گەلەکەی گوتووەو فەرمانی بە چی پێ کردوون، حەقیقەتو راستی ئەوەی بە گەلەکەی راگەیاندووە ئاشکرای دەکاو دەفەرموێ: {[117] مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلاَّ مَا أَمَرْتَنِي بِهِ} ئەمن

هیچ شتێکم دەربارەی بیروباوەڕی خودا پەرستی پێ نەگوتوون جگە لەوەی فەرمانت پێ کردووم بە گەیاندنی کە بریتی بوو لەوەی تەنیا خودا بپەرستن کە پەروەردگاری منو پەروەردگاری ئێوەشەو منیش وەکوو ئێوە بەندەی بێ دەسەلاتو دروستکراوی ئەو پەروەردگارەم! تەنیا جیاوازی من لەگەڵ ئێوە ئەوەیە: خودا کردوومی بە فروستادەی خۆی و بۆلای ئێوەی ناردووم بانگەوازیتان بکەم بۆ خوداپەرستیو بەندایەتی کردنی! {وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ} تا لە ناویاندا بووم چاودێریم دەکردنو ئاگام لە کردارو گوفتاریان بوو، نەم دەهێشت قسەی نابەجێ بکەن! هەمیشە داوام لێ دەکردن کە قسەی حەق بڵێنو خۆیان لە کردارو گوفتاری نابەجێ بپارێزن، {فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ} کاتێکیش منت مراندو بردمتەوە بۆلای خۆت ئیتر من ئاگام لێیان نەماوەو نازانم چییان کردووەو چییان گوتووە، تۆ بۆخۆت چاودێری کردارو گوفتاریان بوویتو ئاگات لە هەڵسو کەوتیان بووە {وَأَنتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ} تۆ بەسەر هەموو شتێکدا ئاگاداریو هیچت لێ گوم نابێ، ئاگات لێیەو شاهیدی.

{[118] إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ} هەموو شتێك بەدەست خۆتە، ئەگەر لەسەر تاوانەکەیان سزایان بدەی ئەوە دادپەروەری خۆتەو ئەوان بەندەی خۆتن. {وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} خۆ ئەگەر لەگەڵ ئەوەشدا کە موشریكو تاوانبارن لێیان خۆش ببی، ئەوە دەسەلاتو صەلاحیەتی خۆتەو کەس رایەی ناکەوێ رەخنەت لێ بگرێ، تۆ بەهێزو خاوەن تواناو دەسەلاتی، دەتوانی پاداش یان سزایان بۆ دەست نیشان بکەی، حەکیمو دانای هەرچی بکەی حیکمەتەو لە جێی خۆیدایەو کاری بێ رێو جێ ناکەی!

{[119] قَالَ اللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ} جەماوەری قورئان خوێنان وشەی (یوم) یان بە (مضمومی) خوێندۆتەوە لەسەر ئەم شێوە خوێندنەوەیە مانای ئایەتەکە بەم جۆرە دەبێ: پەروەردگار لە کۆتایی پرسیارو وەڵامەکەدا فەرمووی: ئەمڕۆ ئەو رۆژەیە کە راستگۆیان سوود لە راستگۆیی خۆیان دەبینن، راستگۆیی لە بیروباوەڕدا، راستگۆیی لە شایەددانیاندا، راستگۆیی لە قسەو هەڵسو کەوتیاندا. ئیمامی نافیع وشەی (یوم)ی بە (مەنصوبی) خوێندۆتەوە، ئەوکاتە مانای ئایەتەکە بەم جۆرە دەبێ: پەروەردگار فەرمووی: ئەوەی کە عیسا گوتی: لە رۆژێك دایە، کە راستگۆیان سود لە راستییەکانیان دەبینن. ئەمجار پەروەردگار شێوەو جۆری ئەو سوودە دیاری دەکاو دەفەرموێ: {لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ} بۆ ئەو راستگۆیانە هەیە باخو سەیرانگای بەهەشت کە بە ژێر دارەکانیاندا جۆگەو جۆبار دەکشێنو، ژیانیان تێدا خۆشتر دەبێ! {خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا} هەتا هەتایە لەو بەهەشتەدا دەمێننەوە وێڕای ئەو لەززەتو خۆشییە جەستەییانە {رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ} پەروەردگاریش لێیان رازییە، ئەوانیش رازین لەو پاداشتەی پەروەردگاریان، ئەمەش لەززەتێکی گیانیەو خۆشبەختیو کامەرانییەکی وەهایە کە بە نووسینو گوتن پێناسە ناکرێنو هەر خودا بۆخۆی دەزانێ چەند دڵخۆشکەرنو فەرەح بەخشن بە دڵو دەروون، چ بە مراز گەیشتنو ئاوات بەدیهێنانێکە! بۆیە پەروەردگار دەفەرموێ: {ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} ئائەو خۆشیو لەززەتو بە مراز گەیشتنە بە مراز گەیشتنی مەزنو گەورەیەو ئەوپەڕی خۆشبەختیو کامەرانییە! چونکە رزگار بوون لە دۆزەخو دوورکەوتنەوە لێی ئەوپەڕی بە مرازگەیشتنو خۆشبەختییە، خۆشیو لەززەتە جەستەییو گیانیەکانی ناو بەهەشتیش سەربار!!

ئەمجار پەروەردگار شتێك دێنێتە پێشەوە کە زۆر گونجاوە لەگەڵ ئیدیعای مەسیحییەکان کە بە خودا زانینی عیسایە تا بە شێوەیەکی نا راستەوخۆ بەرپەرچی ئیدیعاکەیان بداتەوە، ئەوەتا لە کۆتایی باسەکەداو لە دوادوای مەشهەدە سامناكو ترسناکەکەدا جاڕی دەسەلاتداریو خاوەنیەتی خودا هەڵدەداو دەفەرموێ: {[120] لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} هەر بۆ خودایە خاوەنیەتی ئاسمانەکانو زەوی {وَمَا فِيهِنَّ} ئەو شتو حەشاماتەی تیایاندایە هەمووی دروست کراوو موڵکی خودان نەك هی عیسا یان یەکێکی تر {وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} خودای بالادەست تواناو دەسەلاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە هەر شتێکیش خودا دەسەلاتی بەسەردا هەبێ دروستکراوی ئەوەو بە ویستو ئیرادەی ئەو هاتۆتە کایەوە، یەکێکیش لەو بەندەو دروستکراوانە عیساو مەریەمی

دایکییەتی؛ ئەدی ئێوەی مەسیحی چۆن ئیدیعای خودایەتیان بۆ دەکەن‌و دەیانبەنە پلەو پایەی خودایەتیەوە؟ چۆن ئەو مافە بە خۆتان دەدەن ئەم دەستدرێژییە لە خودا بکەن؟

کۆتایی سورەتی المائدة

سورەتی (الأنعام)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1] الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ} هەموو جۆرە ستایشێك بە هەموو زوبانێك‌و لە هەموو كات‌و شوێنێكدا بۆ پەروەردگاری تاك‌و تەنیایە، بۆ بەدیهێنەری ئاسمانەكان‌و زەوییە، هەر ئەو شیاوی سوپاس‌و ستایشە، چونكە بەخشش‌و نیعمەتەكانی بەسەر ئادەمیزادا زۆرو هەمە جۆرن، یەكێك لەو نیعمەتانە دروستكردنی ئاسمانەكانە، كە ئەو هەموو ئەستێرە كاكەشانەو مانگ‌و رۆژەی تێدان كە بۆمان بوون بە چراو رووناكی، هۆی گەشەو نەشوونومای ئادەمیزادو ئاژەڵ‌و رووەكن، هەروەها بۆشایی فراوان كە برێكی هەوای تێدایەو درێژە، پێدەری ژیانە، هەروەها ماددەی ئەثیر كە هۆی گواستنەوەی دەنگە لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر، هەروەها برێ لە نیعمەتەكانی یەزدان، هەبوونی زەوییە؛ كە قەرارگای مەخلوقاتەو سەرچاوەی رزق‌و رۆزییە، هەموو ئەم بوونەوەرە بۆ بەرژەوەندی ئادەمیزادەو لە خزمەتی ئینساندایە، {وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ} هەروەها تاریكی‌و رووناكی دروست كردووە، شەوو رۆژی داهێناوە بۆ ئەوەی بەندەكانی سوودیان لێ وەربگرن، شەو بۆ حەسانەوەو نووستن‌و رۆژ بۆ هەوڵدان‌و كۆششكردن‌و دەستەبەركردنی بژێوو پێداویستی ژیان.

{ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ} واتە: ئەمجار ئەوانەی كافرو هاوبەش پەیداكەرن‌و ئینكاری نیعمەتەكانی خودای گردكار دەكەن‌و هاوبەش بۆ خودا دادەنێن! شتی تر دەكەن بە هاوشانی پەروەردگارو دیپەرستن، هاواری لێ دەكەن بۆ دابین كردنی پێویستییەكانیان، داوای دوورخستنەوەی زەرەرو زیان‌و هێنانی خێروبێر لەو خودا درۆزنانە دەكەن! لە

سُورَةُ الأَنْعَامِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ ٱلظُّلُمَٰتِ وَٱلنُّورَ ثُمَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰٓ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِندَهُۥ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَفِى ٱلْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ مِّنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ بِٱلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنۢبَٰٓؤُا۟ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا ٱلسَّمَآءَ عَلَيْهِم مِّدْرَارًا وَجَعَلْنَا ٱلْأَنْهَٰرَ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ءَاخَرِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ﴿٨﴾

كاتێكدا ئەم خودا درۆزنانە ناتوانن بۆ خودی خۆیان سوودیان هەبێ، پێیان ناكرێ زیان لە خۆیان دوور بخەنەوە چ جای بۆ خەڵكی تر! ئەمجار پەروەردگار رووی خیطاب دەكاتە هاوبەش پەیداكەران؛ ئەوانەی هاوشانیان بۆ پەروەردگار داناوە، بەڵگەیان بۆ دێنێتەوە لەسەر تاك‌و تەنیایی خۆی‌و زیندوبوونەوەی رۆژی قیامەت‌و دەفەرموێ: {[2] هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن طِينٍ} پەروەردگار خودایەكی وەهایە ئێوەی لە گڵ دروست كردووە، واتە: باوكی ئێوە كە ئادەمەو هەموو رەگەزی ئادەمیزاد لەو كەوتۆتەوە لەگڵ دروستمان كردووە، دوایی ئەوەی زۆری لێ كەوتۆتەوەو هەموو كون‌و قوژبنێكی زەوییان گرتۆتەوە.

{ثُمَّ قَضَى أَجَلاً} پاشان تەمەنی ژیانی ئادەمیزادی دەستنیشان كردووە، لە رۆژی لە دایكبوونەوە تا رۆژی مردنی، {وَأَجَلٌ مُّسمًّى عِندَهُ} تەمەن‌و ماوەی بەرقەراربوونی ژیانی هەموو ئادەمیزادێك لای خودا خۆیەتی، ئەم تەمەنە ناوبراوە لە

زیندوبوونـەوەی نـاو گـۆڕەوە دەسـت پـێ دەکـا، تـا ڕۆژی زیندوبوونەوەی قیامەت، ژیانی ئەم ماوەیە پێی دەڵێن: ژیانی بەرزەخیی.

ئیبنو عەبباس‌و موجاهید دەڵێن: مانـای {قَضَى أَجَلاً} واتـە: تەمەنی ژیانی دونیا، کە بە مردن کۆتایی دێ {وَأَجَلٌ مُّسمًّى} تەمەنی ژیانی قیامەتە. واتە: ئایەتەکە ئامـاژە بـۆ ئـەوە دەکا کـە پـەروەردگار دوو جـۆر ئەجـەلی بـۆ بەنـدەکانی دانـاوە، ئەجەلێك بۆ ژیانی هەموو کەسێك کە بـە مـردن کۆتـایی دێ، ئەجـەلێکیش دوای مردنـی دونیـا دەسـت پـێ دەکـا کـە بـە زیندوبوونەوە دەست پێ دەکا!

{ثُـمَّ أَنـتُمْ تَمْتَـرُونَ} کەچـی ئێـوە ئـەی کۆمـەڵی کـافرو هاوەڵپەیداکەران؛ دەکەونـە شـك‌و گومانـەوەو بڕواتـان بـە زیندوبوونەوە نیە، پێتان وایە ژیان تـەنها بریتییە لە ژیانی دونیاو بەس، پاش لە دونیا دەرچوون ئیتر ژیانی تر نیە!؟

{[٣]وَهُوَ اللّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الأَرْضِ} ئـەو پـەروەردگارە کە نـاوی {اللّـه} یـە هـەر ئـەو خودایـەو شایانی پەرسـتنە لـە ئاسمانـەکان‌و زەویـداو ناسـراوە بـە خودایـەتی‌و هەرچـی لـە ئاسمانـەکان‌و زەویـدا هەیـە گەردنکەچـی فـەرمان‌و دەسـەڵاتی ئەو خودایەیە: کە ناوی {اللّه} یـە... لە ڕووی خۆشەویستی‌و لێ ترسـانەوە — جگـە لـە کـافران‌و بـێ بـاوەڕانی ئـادەمیزادو جنۆکـە — هـەموو شـتێك‌و هـەموو کەسـێك دەیپەرسـتن‌و بەندایەتی دەکەن!

{يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهرَكُمْ} شتی نهێنی‌و ئاشکراتان وەکوو یـەك دەزانێ، لە زانستی خودادا پەنامەکی‌و نومایان چوون یەکە، بەسەر هەموو شتێکدا بە تەواوی ئاگادارە، هیچی لێ گوم نیـە، هەرچی پەنامـەکی‌و شاردراوەی ئاسمانـەکان‌و زەوی هەیـە لـە ژێـر تیشکی زانسـتی ئـەودا ئاشـکراو نومایانـە! {وَيَعْلَـمُ مَـا تَكْـسِبُونَ} هـەر کـردارو گوفتارێـك ئـەنجامی دەدەن، چـاك‌و خراپ‌و خێرو شەڕ، کەم‌و زۆر خودا پێی دەزانێ‌و ئاشکراو عەیانە لای، پاداش‌و سزاتان لەسەریان دەداتەوە!

{[٤]وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلاَّ كَـانُواْ عَنْهَـا مُعْرِضِـينَ} ئـەی پێغەمبـەر! بزانـە ئـەو موشـریکانە هـەر نیشانەیەکی خودایـان بووبـێ‌و بەڵگـەبێ لەسـەر ڕاسـتی پـەیامت‌و پێغەمبەرایەتی تۆ بسەلمێنێ، ئەوان پشتی لێ هەڵدەکەن‌و تێی نـافکرن، ئـەوان هـەرگیز بیر لـە قورئـان ناکەنـەوەو لێـی ورد نابنەوە، ئەو قورئانەی لە پەروەردگاریانەوە بۆیـان نێردراوە، هیچ بیر لە دروسـتکراوی دەسـتکردی ئـەو خودایـە ناکەنـەوە، کە پەروەردەی کردوون، لە کاتی زەبوونی‌و بەهێزیدا بـژێوی پێ داون، نازو نیعمـەتی بەسـەردا ڕشتوون، ئاسمـان‌و زەوی بـۆ ڕام کـردوون‌و سوودی لێ وەردەگـرن، لـە خـودی خۆیانـداو لـە ئاسمـان‌و زەویـدا بەڵگـەی چەسـپێنەر هـەن، لەسـەر دەسـت ڕەنگینیی‌و کارسازی خودا، کەچـی ئـەوان لـە ئاسـت هـەبوونی ئـەم هـەموو بەڵگـەو دەلیلانـەدا چـاوی خۆیـان دەقـونجێنن‌و گـوێی خۆیـان دەئـاخنن‌و پـشتی لێ هەڵدەکـەن، تەنانـەت گاڵتەشـیان پـێ دێ‌و بـەلاقرتێ‌و گاڵتەبازییـەوە ڕوویـان لێ وەردەگێرن.

{[٥]فَقَدْ كَذَّبُواْ بِـالْحَقِّ لَمَّـا جَـاءهُمْ} هـۆی ئـەو ڕوو وەرگێڕان‌و پشت هەڵکردنەشیان لە ئایەتـەکانی خـودا بـە درۆخـستنەوەی ئـەو ئایینـە حـەق‌و ڕاسـتەیە کە سـەرداری پێغەمبـەران بـۆی هێنـاون ئـەویش ئـایینی پـاك‌و خـاوێنی ئیـسلامە! ئـەمجار پـەروەردگار لەسـەر ئـەو پـشت هـەڵکردن‌و ڕوو وەرگێڕانـەیان هەڕەشەی توندیان ئاڕاستە دەکاو دەفەرموێ: {فَسَوْفَ يَـأْتِيهِمْ أَنبَاء مَا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} دڵنیابن ئەوەیان بەسەرەوە ناچێ، لەوەدووا هەواڵی ئەو بە درۆخستنەوەیان دەزانن‌و ئاکامی ئەو هەڵوێـستە نادروسـتـەیان‌و ڕوو وەرگێـڕان‌و گاڵتـەکردنـەیان تـووش دەبێتـەوە بـە کوشـتن‌و فڕانـدن‌و دەرکـردن لـە وڵات تۆڵەیان لێ دەسێندرێتەوە!

{[٦]أَلَمْ يَرَوْاْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ مَّكَّنَّاهُمْ فِي الأَرْضِ مَـا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ} ئایا ئەو بەدرۆخەرەوانەی ئایینی ئیسلام، ئـەو ڕوو وەرگێڕانـە لـە قورئـان‌و موعجیزەکانی پێغەمبـەر (صَلَّى اللّهُ عَلَيْـهِ وَسلّم)، نەیانبیـستووەو نـەیانزانیوە ئێمـە چـەند گەل‌و نەتەوەمان لە پێش ئەوان بە هیلاك بـردووە، چـەندان گەل‌و نەتـەوەی وەکوو گـەلی عـادو ثـەمودو گـەلی فیرعـەون‌و گـەلی (لـووط)مـان بەفـەتارە داوەو لـە بـێخ دەرمـان هێنـاون، ئەوانـەی پێغەمبـەرانی خۆیـان بـە درۆخـستەوە، هەرچـەندە ئەوانە هێزو توانامان پێ دابوون، ڕزق‌و ڕۆژیمان پـێ دابـوون، دەسەڵات‌و فەرمانڕەواییمان پێ بەخـشیبوون بـە جۆرێـك کـە

ئەو دەسەڵاتو چەسپان لە زەویداو رزقو رۆژییەمان نەداوە بە ئێوەی هاوچەرخی پیغەمبەری ئیسلام!

{وَأَرْسَلْنَا السَّمَاء عَلَيْهِم مِّدْرَارًا} ئاسمانمان بۆ رام کردن بۆ ئەوەی بە گوێرەی پێویست بارانیان بۆ ببارێنێ {وَجَعَلْنَا الأَنْهَارَ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمْ} جۆگەو جۆبارمان بە ژێر نیشتەمەنیەکانیاندا دەرۆیاند، واتە ئەوان لە کافرەکانی قورەیش ساماندارتر بوون، بارانیان بۆ دەباری بە شێوەیەکی رێكو پێك، جۆگەو جۆبار بە ژێر خانووەکانیاندا دەکشان! ژیانێکی بەختەوەرو کامەرانیان هەبوو! بەڵام کە کوفرانیان بەرامبەر نیعمەتەکانی خودا کردو تاوانیان ئەنجام دان، پیغەمبەرەکانیان بە درۆخستنەوە {فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ} بەهۆی ئەو تاوانانەیانەوە لە ناومان بردن، تەفرو تونامان کردنو لە بێخمان دەرهێنان! {وَأَنْشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ} دوای ئەوان نەتەوەیەکی ترمان هێنایە کۆڕی ژیانەوە، چینێکی ترمان خستنەسەر زەویو ئەرکی ئاوەدان کردنەوەمان خستنە ئەستۆ، بۆ ئەوەی زەوی ئاوەدان بکەنەوەو سوپاسی پەروەردگار بکەن!

{[٧] وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ}. ئەگەر بماننارادایە بۆسەر تۆ پەڕاوێك لە کاغەزدا بۆ خۆیان دەستیان لێ بدایە، کافرە بێ بڕواکان دەیانگوت: ئەمە جگە لە سیحرو جادو هیچی تر نیە.

{[٨] وَقَالُواْ لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ} واتە: کافرەکان پێشنیاری ئەوەیان کرد، وتیان: بۆ فریشتە نانێردرێتە سەری؟ ئەگەر (محمد) راست دەکا پیغەمبەرە بۆ فریشتەی لەگەڵدا نییە! پشتگیری بکاو یارمەتی بدا؟ وەکوو ئەوە بڵێی وا تێگەیشتبوون کە پیغەمبەرایەتیو ئادەمیزادی پێکەوە ناگونجێ!! دەشیانزانی کە پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) ئادەمیزادە، ئیتر نەدەچووە عەقڵیانەوە پیغەمبەر ئادەمیزاد بێ.

{وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الأمْرُ ثُمَّ لاَ يُنظَرُونَ} ئەگەر بەگوێرەی پێشنیاری ئەوان فریشتەمان بناردایە خوارێو سەرپێچییان بکردایە یەکسەر بڕیاری لەناوچوونیانمان دەدانو مۆڵەتمان نەدەدان بۆ ماوەیەكو بە کاڵەخۆ موسوڵمان بوونایە، بەڵکوو یەکسەر لەخوداوە سزایان بۆ دەهات.

وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُواْ مِنْهُم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ ٱنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ قُل لِّمَن مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُل لِّلَّهِ كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ ۞ وَلَهُۥ مَا سَكَنَ فِى ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّىٓ أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُۥ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٨﴾

{[٩] وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلاً} ئەگەر لەتەك ئادەمیزاد سرووشتدا فریشتەمان بناردایەتە خوارێ، دەبوایە ئەو فریشتەیەش لەشێوەی ئادەمیزاددا بووایە تا بیانتوانیایە ئاخاوتنی لەگەڵدا بکەنو شتی لێوە فێرببن، ئیتر ئەوکاتەش دەکەوتنە هەمان سەر لێ تێکچوونو سەرلێ شێواوییەوە، چونکە ئەویش لەشێوەو روخساری ئادەمیزاددا دەبوو پێی دەگوتن: من رەوانەکراوی خودام بۆ لای ئێوە، وەکوو چۆن ئێستا پیغەمبەر (محمد) (دروودی خوای لەسەر بێ) پێتان دەڵێ: ئێوەش دەتانگوت ئێمە داوای پیغەمبەری فریشتەمان کردووە ئەمە ئادەمییە!

واتە: ئامانجەکەیان نەدەهاتە دی، چونکە ئەگەر فریشتەکە لەشێوەی خۆیدا بووایە، ئەوان نەیاندەتوانی ببینن، ئەگەر لەشێوەی پیاویشدا بووایە ئەوکاتە دەیانگوت تۆ فریشتەنیو ئادەمیزادی کەوابوو هەمان هەڵوێستی ئێستایان دەنواندەوە!.

{وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ} دەمانکردە گرێ کوێرەکەو چاوبەست لەسەریان‌و لێمان دەشێواندن ئەوەی بۆخۆیان لەخۆیان شێواندووەو کردوویانە بەگرێ کوێرەکەو پەلپ‌و بیانوو! واتە هەمان بەزمەکەی خۆیان دەهاتەوە کایەوەو دەیانگوت: ئێمە داوای فریشتەمان کردووە، ئەمەی بۆمان نێردراوە ئادەمیزادە!!؟

بەکورتی داواکردنی هاتنی فریشتە بە ئەرکی پیغەمبەرایەتی پەلپ‌و بیانوویەکی نابەجێیە، لەبەر دوو هۆ:

یەکەم: ئەگەر فریشتە بنێرین یەکسەر ئیمانی پێ نەهێنن هیچ مۆڵەتیان نادەین دەستبەجێ لەناویان دەبەین.

دووەم: ئەگەر لەفەرزی مەحاڵدا لەناویان نەبەین ئەو فریشتەیەی بە ئەرکی پیغەمبەرایەتی دەینێرین دەبێ لەشێوەو روخساری ئادەمیزاددا بێ‌و ئیتر پەلپەکەیان هەر دەمایەوەو دەمکوت نەدەکران..

پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بە بیستنی ئەم داوا نابەجێیەیان زۆر دڵتەنگ بوو، ئیتر پەروەردگار ئەم دوو ئایەتەی دوایی ناردە خوارێ، بۆ دڵدانەوەی پیغەمبەرو سووککردنی ئەو ئێش‌و ئازارانەی لە کافرەکانەوە پێی دەگەیشتن... وێڕای دڵدانەوەکەش وادەو بەڵێنیشی تێدایە بۆ موسوڵمانان بە سەرکەوتن‌و بەختەوەری دونیاو قیامەت‌و دەفەرموێ: {[١٠] وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ} سوێند بە زاتی خودا بێگومان زۆر گاڵتەو لاقرتێ کراوە بەو پیغەمبەرانەی پێش تۆ، گەل‌و نەتەوە پێشینەکانیش وەکوو نەتەوەکەی تۆ گاڵتەیان بە پیغەمبەرەکانیان کردووە؛ ئەمە داب‌و نەریتی هەموو گەل‌و نەتەوەیەك بوو کە پیغەمبەریان بۆ نێردراوە، بە درۆیان خستۆتەوەو گاڵتەیان پێ کردوون، دژی بانگەوازی حەق‌و یەکتاپەرستی وەستاون، ئەو هەڵوێستی دژ بە حەق وەستانە تایبەت نیە بە کافرەکانی قورەیشەوە؛ بەڵام با ئەوان‌و هەموو کەسێکی وەکوو ئەوان باش بزانن کە ئەو گاڵتە کردن‌و پەلپ گرتنەیان بۆ سەر ناچێ‌و وەك بەرزەکی بانان بۆی دەرناچن؛ چونکە گەلە پێشینەکان سەرپێچی کردنیان بۆ سەر نەچوو، بەڵکوو {فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُواْ مِنْهُم مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} دەوری ئەو کافرانەی دا کە گاڵتەو لاقرتێیان بە پیغەمبەرەکانیان دەکرد، ئەو سزاو تۆڵەیەی کە گاڵتەیان پێ دەهات، سزاو عەزابی بێ ئامانی خودا دەوری دان‌و تێکیەوە پێچان‌و بەرەو تونی نەمان گلۆری کردنەوەو لە ناوی بردن، ئەو سزاو تۆڵەیەی پیغەمبەرەکان هەرەشەیان پێ لە گەل‌و نەتەوەکانیان کرد کە ئەگەر بروا نەهێنن لە ناو دەچن، ئەوانیش گاڵتەیان پێ دەهات، هاتە سەریان‌و دەوری دان‌و لە ناوی بردن! یان سزاو تۆڵەی بروا نەکردنیان بەو شتە هەق‌و راستانەی کە پیغەمبەرەکانیان پێیان راگەیاندن‌و گاڵتەکردنیان بە پیغەمبەرەکان دەوری دان‌و تێکی شکاندن‌و لە ناوی بردن!

{[١١] قُلْ سِيرُواْ فِي الأَرْضِ ثُمَّ انظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ}

ئەی محمد! بە موشریکەکان بڵێ: بەوانە بڵێ: کە ئینکاری راستی ئەو پەیامەی تۆ دەکەن، بڵێ دە بڕۆن گەشت‌و گوزار بکەن‌و بگەڕێن بە ناو شوێنەواری ئەو گەل‌و نەتەوانەی کە لە پێش ئێوەدا لە زەویدا جێگیرمان کردبوون‌و هێزو تواناو دەسەڵاتی ماددی زۆرمان پێ دابوون؛ ئەمجار لە کاتی گەڕان‌و هاتووچۆتاندا ورد ببنەوە لە شوێنەوارو پاشماوەی ئەو نەتەوانەی کەوا بەر سزای خودا کەوتوون‌و بە هیلاك چوون، تێبفکرن ئەوان چییان بەسەر هاتووەو سەرەنجامیان بە چی گەیشتووە، سەیری شوێنەواری نەتەوەی فیرعەون‌و نەتەوەی لوط‌و هی تریش بکەن، بڕوانن‌و پەند وەربگرن، بترسن لەوەی ئێوەش بەدەردی ئەوان بچن، خۆتان بپارێزن لەو بەدبەختی‌و چارەرەشییەی کە تووشی ئەوان هاتووە، ئەوە جگە لە سزای قیامەت‌و سووتاندنیان بە ئاگری دۆزەخ؛ هەروەها بڕوانن چۆن یەزدان پیغەمبەران‌و بەندە موسوڵمانەکانی بەسەر موشریك‌و بتپەرستەکاندا زاڵ کردوو خوداپەرستانی لە مەینەتی رزگاری کردن.

{[١٢] قُل لِّمَن مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} ئەی محمد! ئەی فروستادە! بەو موشریکانەی نەتەوەکەت بڵێ: ئەو ئاسمانانەو ئەو زەوییەو ئەوەی تێیاندایە هی کێیە؟ کێ خولقاندوونی؟ کێ هەڵسوڕێنەرو راگرو خاوەنیانە؟ ئەم بوونەوەرە هی کێیەو کێ خاوەنیەتی؟

{قُل لِلَّهِ} ئەی محمد! بڵێ: ئاسمانەکان‌و زەوی‌و هەرچی تێیاندایەو هەموو بوونەوەر هی خودایەو ئەو راگرو هەڵسوڕێنەرو بەدیهێنەریەتی! ئەم وەڵامە لە جیاتی

کافرەکان دەدرێتەوە، چونکە ئەوان بۆخۆیان دان بەوەدا دەنێن! یان لەم رووەوەیە: کە تێیان بگەیەنێ؛ کە هەر ئەو جۆرە وەڵامە راستەو، پێویستە ددان بەوەدا بنێن کە هەموو بوونەوەر موڵکی خودایە! هیچ خیلافو راجیاییەك نیە لە نێوان منو ئێوەداو ناتوانن رایەکی تر بێننە کایەوەو کەسێکی تر بکەنە خاوەنی بوونەوەر! خاوەن دەسەڵاتو فەرمان رەوا هەر خۆیەتی، خۆی خاوەنی هەموو شتێکە، هەموو شتێك بەدەست خۆیەتی، خودایەکی وەهایە {كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ} لەسەر خۆی پێویست کردووە بەرامبەر بەندەکانی خاوەن رەحمو بەزەیی بێ! بەگوێرەی رەحمو شەفەقەتی خۆی حیساب لەگەڵ بەندەکانی بکا.

{لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ} ئەم رستەیە وەڵامە بۆ پرسیارێکی مەزندە کراو، واتە: وێ دەچێ کە فەرمووی: {كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ} پرسیار بکرێ بڵێن: ئەم رەحمو بەزەییە چییە؟ ئەویش فەرمووی: بەشێك لە رەحمو بەزەیی پەروەردگار بۆ بەندەکانی ئەوەیە: لە رۆژی قیامەتدا زیندووتان دەکاتەوەو کۆتان دەکاتەوە، بۆ لێکۆڵینەوەو پاداشو سزا، کۆکردنەوەتان لەو رۆژەدا بۆ حیسابو لێکۆڵینەوەو سزاو پاداش وەرگرتنەوە شتێکی حەتمیەو هیچ شكو گومانی تێدا نیە. خۆ ئەگەر ترسی سزای ئەو رۆژە نەبێ سەرزەوی پڕدەبێ لە ئاشووبو خراپەکاری، یاسای کۆمەڵایەتی تێك دەچێو، بەهێز زەبوون دەخواو هیچ شتێك نابێ دەستی زۆردار بگرێو، سەرزەوی دەبێتە جەنگەڵستان! ئەم سەرزەنشتو لۆمەو یادخستنەوەیە لەناو ئەوانەی کە رۆژی قیامەت کۆدەکرێنەوە بەتایبەتی ئاڕاستەی {الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لا يُؤْمِنُونَ} و ئەوانە دەکرێ کە سروشتی خۆیان تێکداوە پەنجەرەو دیدەوانی هیدایەتیان لەسەر خۆیان پێوە داوە، پەیڕەوی هیچ جۆرە هیدایەتێك ناکەن، چونکە ئەوان لەبەرئەوەی لەدونیادا سەریان لەخۆیان تێکداوە خۆیان بەفیڕۆ داوە، ئیمانیان بەڕۆژی قیامەت نییەو بەڕاستی نازانن، ئەوان کەم بیردەکەنەوەو کەم هەوڵی بەڵگە هێنانەوە دەدەن لەسەر بنەما سەرەکیەکانی ئیسلام، ئەگەر هەوڵیش بدەن ناگەنە ئامانج، چونکە بەهۆی زەبوونی ویستو ئیرادەیان خۆ لەبەردەم لۆمەی لۆمەکاران ناگرنو ناتوانن رای خۆیان فەرز بکەنو خاوەن کەسایەتیو بیروباوەڕی خۆیان نین! ئەوان هەرگیز ئیمان ناهێنن! بەکورتی سەرکەوتنو بەمراز گەییشتن لەدونیاو قیامەتدا بەبێ زانستی راستو وەی بەرزو هەڵنەر بۆ کارکردن بەگوێرەی زانیارییەکە دەستەبەر نابێ! کەسێك یەکێ لەم دوو رەوشتە سەرەکییەی لەدەست بچن، خۆشی بەخەسار داوەو ماڵی خۆی وێران کردووەو کەسایەتی خۆی لەدەست داوە، هۆی خەسارەتمەندییەکەیان ئەوەیە: کە ئیمان ناهێنن بڕوا بە زیندوبوونەوەو لێکۆڵینەوەو حیسابو کیتاب ناکەن، ترسی سزای ئەو رۆژەیان نییە!! {[١٣] وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} هەروەها هەر بۆ خودایە هەرچی لە شەوو رۆژدا ئارام دەگرێو خۆ حەشاردەدا، پەروەردگار هەموو شتێك دەبیستێو پێی دەزانێ! هەرشتێك شیاوی بیستن بێ ئەو دەیبیستێ! گوێی لەدەنگی قاچی مێروولەیە کە بەشەو بەسەر بەردی لوس دا تێ دەپەڕێ، ئاگای لەهەموو جووڵەو خشپەو هاتوچۆیەکیەتی، بەپێچەوانەی بیسەری ترەوە کە ناتوانێ گوێی لەدەنگی نزم بێو دەنگی گەورەش کەڕی دەکاو سیستەمی بیستنی تێك دەدا! زاناو ئاگاداری هەموو شتێکە، هیچ شتێك نییە لەژێر زانستی ئەو دەرچێ ئاگای لەهەموو هەستو نەستێکی بەندەکانیەتیو هەموو جمو جووڵەیەکیان کۆنترۆڵ دەکا!

{[١٤] قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا} ئەی (محمد)! پێیان بڵێ: ئایا دەشێ جگە لەخودای مەزن کەسێکی تر بکەم بە وەلیو سەرپەرشتیاری خۆم؟؟ واتە: بڵێ: من جگە لەخودا کەسێکی تر ناکەم بە پشتیوانو سەرپەرشتیارو سوودم پێ بگەیەنێ یا زیانم لێ دوورخاتەوە! جگە لەزاتی مەزن کەسێکی تر شیاوی ئەوە نیە؛ بێگومان زاتی بێچوون {فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، لە نەبووەوە هێناونیە وجودو رەخساندوونی، ئاسمانەکانو زەوی یەکپارچە بوون، کوتلەیەکی دووکەڵی بوون، پەروەردگار لێکی جیاکردنەوە.

{وَهُوَ يُطْعِمُ وَلاَ يُطْعَمُ} رزقو رۆزیی ئەدا بە گیانلەبەرانو بژێوییان دەداتێو بۆخۆی پێویستی بە رزقو رۆزیی کەس نییەو موحتاجی هیچ شتێك نییە! هەموو بەندەکان

پێویستیان به رزق و رۆزیی خودا هەیە، پێویستە هەموویان پەرستش و بەندایەتی بۆ ئەنجام بدەن.

{قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ} پێیان بڵێ: من لەخودای زاناو داناو بەرەحم و باڵا دەستەوە فەرمانم پێکراوە: کە لەناو ئەم نەتەوەدا یەکەم کەسبم، کە گەردن کەچ بم بۆ فەرمانی یەزدان، بۆ هەموو کارێکی باش و پەسەند پێشەنگ و سەردەستە بم، هەرشتێك بانگەوازی بۆ بکەم بۆخۆم یەکەم کەس بم بڕوای پێ بێنم و لەپێناویا تێکۆشم خەباتی بۆ بکەم {وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} دوای ئەوەی گەردن کەچ و پابەندی فەرمانی خودا بووم، پێم گوتراوە: کە لەگرووپی موشریکەکان نەبم و هەرگیز هاوشان بۆ خودا بەڕەوا نەبینم و کەس نەکەم بە شەریکی یەزدان، ئەمن بێ بەریم لەخۆتان و ئاینتان؛ هەرگیز من ئاینی ئێوەم پێ قبووڵ ناکرێ!!.

بەکورتی من فەرمانم پێکراوە بە پابەندبوون بە ئاینی ئیسلام و یەکتا پەرستی، نەهیم لێکراوە لەفرە خودایی و بێ دینی، بێ بەریم لە شیرك و هەوا خواهانی!.

ئەمجار پەروەردگار فەرمانی بە پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) کرد کە سزای ئەوانە دیاری بکا کە سەرپێچیی فەرمان و نەهییەکانی پەروەردگار دەکەن و پێی فەرموو: {[15]قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} ئەی فروستادە! بەو موشریك و خوا نەناسانە بڵێ: من دەترسم ئەگەر سەرپێچی فەرمانی پەروەردگار بکەم و لێی یاخی بم، کە سزاو تۆڵەی رۆژێکی گەورەترو ترسناك و بێ ئامانم تووش ببێ، کە رۆژیی قیامەتە، رۆژێکی سامناك و خەتەرناك، ئەو رۆژەی پەروەردگار مەخلووقاتی تێدا کۆدەکاتەوەو بەووردی حساب و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا دەکا، رۆژەکەی وەصفدار کردوە بە گەورە، چونکە کاری گەورەی تێدا روودەدا، پەروەردگار تێیدا دەردەکەوێ و، دیوانی لێکۆڵینەوەو تۆڵەو پاداش دادەنێ، رۆژێکە کەس وەسەر کەسی ناپەرژێ و رۆژیی نەفسی نەفسییە، رۆژێکە کڕین و فرۆشتنی تێدا نییە، خزمایەتی و دۆستایەتی و تکاکاری بۆ یەکتر لەگۆڕێ نییە، جگە لەخودا کەس خاوەن دەسەڵات نییە، هەموو شتێ بەدەستی خودا خۆیەتی، تەرازووی خێرو شەڕی، وردبین و ورد خوێنەرەوەیەو گەردیلەو بچوکتریش حلێب دەکا!! جا کە ئەم هەڕەشەیە بەم جۆرە ئاراستەی پێغەمبەر کرابێ! ئەی دەبێ خەڵکی تر بڵێن چی و حاڵ و وەزعی ئەوان چۆن بێ؟؟.

بەڕاستی {[16]مَن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ} کەسێك لەورۆژەدا ئەو سزاو ترس و عەزابەی لێ دوور بخرێتەوەو رزگاری ببێ، یان کەسێك لەو سزاو عەزابە لابدرێ و نەیگرێتەوەو لێی کەنارگیر بکرێ و دوایش بچێتە ناو بەهەشتەوە، ئەوە بێگومان خودا رەحمی پێ کردووەو بەزەیی پێدا هاتۆتەوە، {وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ} ئائەو رزگاربوونە لەسزاو عەزاب و بەمراز گەیشتن بە بەهەشت و نیعمەتەکانی سەرکەوتن و بە مراز گەیشتنێکی گەلێ مەزن و گەورەیەو هیچ سەرکەوتن و بەمراز گەیشتنێکی تری ناگاتێ.

{[17]وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ} پەروەردگار هەواڵمان دەداتێ: کە هەر خۆی خاوەنی هەموو شتێکە، زەرەرو زیان و سوودو قازانج هەمووی بەدەستی خۆیەتی، گۆڕانکاری دەکا لە ناو دروستکراوانیدا بەو شێوەیەی کە دەیەوێ و مەبەستیەتی، کەس ناتوانێ حوکم و بڕیاری هەڵوەشێنێتەوە، یان نەهێڵێ ئەنجام بدرێ، لەم روانگەوە رووی خیطاب دەکاتە هەموو ئادەمیزادێك و دەفەرموێ: ئەی ئادەمیزاد ئەگەر زیان و تەنگ و چەڵەمەیەکت تووش هات، ئێش و ئازارو نەخۆشی و هەژاری و دڵتەنگییەکت تووش بوو، کەس نیە بتوانێ ئەو ناخۆشییەت لەسەر لابەرێ ئازارت لەسەر سووك بکا، جگە لە پەروەردگارت کەس ئەو دەسەڵاتەی نیە، هەر ئەو بە تواناو بەدەسەڵاتە بەسەر هەموو شتێکدا {وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} ئەگەر خێرو خۆشییەکت بۆ دەستەبەر بوو، لەش ساغی و دەوڵەمەندی و دەسەڵات و رێزو نرخێکت پێ درا ئەوە بزانە لە خوداوەیەو ئەو بۆی رەخساندووی، چونکە خودا دەسەڵاتی تەواوی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، هەر زاتی ئەو باڵادەست و خاوەن هێزو تواناو فەرمانڕەوایە، هەر ئەوە هەموو شتێك گەردنکەچیەتی، هەموو لووت بەرزو ملهوڕو خاوەن دەسەڵات و هێزو توانا لە ئاستی دەسەڵاتی ئەودا نوودیان نیە! هەموو قانگەڵاشکی بەردەم رەشەبای سەختن!

{[18]وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ} زاتی بێچوونی پەروەردگار خاوەن

قـارو دەسـەڵاتو هێـزو توانـای بـێ وێنەیـە لـە ژوور بەندەکانیەوە، باڵادەستو زاڵە بەسەریانەوە، هەموو کەسو گشت شتێك لـە ئاست دەسـەڵاتی یەزدانـدا هیـچو زەبوونـە. {وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ} پەروەردگار زاناو دانایە لە هەموو کارو کردەوەیەکیدا، لـە هـەموو بڕیـارو حوکمێکیـدا، خەبـەردارو لێزانە بە دانانی هەموو شتێك لـە شوێنی خۆیدا، کەسێك شیاوی شتێك نـەبێت نایداتێ، کەسێك شیاو نـەبێت بـۆ لێ ستاندنەوەی خێر، خێرو بێری لێ ناسێنێتەوە!

{[19]قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: چ شتێك لـە رووی شایەتیدانەوە مـەزنترە؟ کـێ شـایەتیدانی راستو دروسـتو جێگـای متمانەیـە؟ کـە وەڵامیـان نـەبوو، دڵنیابـە ناشیان بـێ {قُـلِ اللّـهِ شَـهِيدٌ بِيْنِـي وَبَيْـنَكُمْ} بڵـێ: شایەتیدانی یەزدان لە شایەتی هەموو کەس گـەورەترو راست ترو دروست ترە، خودا شایەدە لە نێوان منو ئێوەدا! جا کە خـودا شایەد بـێ لـە نێـوان پێغەمبـەرو موشریکەکان، ئـەوە گـەورەترین کـەس شـایەتی دەدا! ئـەمجار ئـەرکی سەرشـانی پێغەمبەر دەست نیشان دەکاو دەفەرموێ: {وَأُوحِيَ إِلَـيَّ هَـذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ} ئەی محمد! بڵێ: پەروەردگار ئـەم قورئانەی بۆ ناردووم بۆ ئەوەی ئێوەی پێ بترسێنم لـە سزاو خەشـمو قـاری خـودا ئەگـەر بـە کـافری بمێننـەوەو ئیمـان نـەهێنن! مزگێنـی سـەرفیرازیو دونیـاو قیامـەتتان دەدەمـێ، مـوژدەی چوونە بەهەشتتان پـێ رادەگەیـەنم، ئەگـەر ئیمـان بێنـنو بـە قسەم بکەن! هـەروەها هـەمان هەڕەشـەو مـوژدە ئاڕاستەی هەموو گەلو نەتەوەیەك بکەم کە ئەم قورئانـەی پێ دەگا، لە عەرەبو ناعەرەب! قورئان ترسێنەرو موژدەدەرە بۆ هەر کەسێك بیگاتێ.

ئـیتر پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەر بـێ) مەرەخەسـی کردنو پاشان ئایـەتی {وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ}ی خوێندەوە ئەمجار فەرمووی: ڕێگەیان بۆ بەرەڵا بکەن، تـا دەگەنـە شـوێنی خۆیـان، چـونکە بانگـەوازییان پـێ نەگەیشتووە!

ئـەمجار پـەروەردگار ئیعلانـی بەرائـەتی خـۆی لـە هاوبـەش پەیداکـەران کـردو، فـەرمانی بـە پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسەر بێ) کرد کە شایەدی بە تاكو تەنهای خودا بداو

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا
الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ
آلِهَةً أُخْرَى قُل لَّا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا
تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ
أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ
﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ
الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا وَاللَّهِ
رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ انظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ
عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى
قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ
لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا
إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن
يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ
فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾

بەرائەتی خۆی لە هاوبەش پەیداکەران را بگەیـەنێ، یەخـەی خۆی لێیان دادڕێو فەرمووی: {أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللّهِ آلِهَةً أُخْرَى؟؟} پێیان بڵێ: ئایا ئێوە شایەدی دەدەن کە لە تەك خـودای مەزنـدا خودای تـر هـەن شیاوی پەرستن بن؟! زانایـان دەڵـێن ئـەم شـێوە ئاخاوتنـە تـەقریر دەگەیـەنێو مەبەسـت ئینکـارو دووری لـە واقیعـە! ئـەمجار فـەرمان بـە فروستادەی خۆی دەکا کە وەڵام بداتەوە، دەفەرموێ: {قُلْ إِنَّمَا هُـوَ إِلَـهٌ وَاحِـدٌ} بڵـێ مـن شایەدی وا نـادەم، ئـەوەی شیاوی پەرستنو خودایەتییە تەنها یەك خودایەو بەس، کەسی تر شیاوی بەندایەتی بۆ کردن نیە! {وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ} من بێ بـەریم لـە ئـەو بتو صەنەمانەی ئێوە بە خودایان دەزانن، جگە لە خودای بێ هاوتا، کەسی تر بە خودا نازانم.

{[20]الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمُ} ئـەو گەلو نەتەوانەی لەوە پێش نامەمان بۆ رەوانە کردوون کە جوولەکەو فەلـەن، پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەر بـێ)

دەناسن‌و ناسینەکەیان هەڕەمەکی نیە، بەڵکوو چۆن کوڕەکانی خۆیان دەناسن ئاواش پێغەمبەر دەناسن. بەهۆی ئەو هەواڵ‌و سەرگوزشتەو پێناسانەی لە پێغەمبەرە پێشینەکانیانەوە پێیان گەیشتووە! نیشانەکانی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) لە کتێبەکانیاندا ئاشکراو نومایانەو هەموو پێغەمبەرێك مزگێنی بە هاتنی حەزرەتی موحەممەد (درودی خوای لەسەر بێ) داوە، پێناسەو ڕەوشت‌و زێدو نیشتمان‌و شێوەی کۆچ کردن‌و نیشانەی گەل‌و هۆزەکەیان باس کردووە...!بۆیە ئینکاری کردنیان بۆ پێغەمبەرایەتی موحەممەد (درودی خوای لەسەر بێ) جێگای سەرسوڕمانەو دەفەرموێ: {الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ} ئینکاری کردنیان بۆ پێغەمبەرایەتی موحەممەد (درودی خوای لەسەر بێ) لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە ئەوانە خۆیان لە دەست داوە، بەدەستی خۆیان خۆیان تووشی نەگبەتی‌و چارەڕەشی کردووە، ئینکاری کردنەکەیان لە هی موشریکەکان دەچێ کە ئەوانیش لەگەڵ هەبوونی ئەو هەموو بەڵگە حاشا هەڵنەگرانە ئینکاری پێغەمبەرایەتییەکەیان دەکرد، کەوابێ هەردوولا موشریکەکان‌و خاوەن نامەکان داخوازییەکانی عەقڵ‌و ئاوەزو زانست‌و مێژوویان پاشگوێ خستووەو پەندیان لێ وەرنەگرتووە! موشریکەکانی عەرەب‌و مالوم قەشەکانی جوولەکەو نەصارا بەرژەوەندی ماددی‌و پلەو پایەی دونیایان بە لاوە گرنگترە لە ئیمان هێنان بە پێغەمبەرێك کە نیشانەو پێناسەی لە تەورات‌و ئینجیلدا نووسراوەو دەیخوێننەوە، ئەوان پێیان وایە: ئەگەر ئیمان بە پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) بێنن، پلەو پایەی لێپرسراوی‌و سەرکردەییان لە کیس دەچێ‌و دەبنە موسوڵمانێکی ئاسایی وەکوو باقی موسوڵمانانی تر.

{[٢١] وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا} کێ لەو کەسە تاوانبارترە کە بەدەم خوداوە قسە هەڵدەبەستێ؟؟ واتە: هیچ کەس لەو کەسە ستەمکار تر نیە کە لەسەر خودا شت هەڵدەبەستێ‌و لاف ئەوە لێ دەدا کە ڕەوانە کراوی خودایەو لە کاتێکدا خودا نەیکردووە بە پێغەمبەرو ڕەوانەی نەکردووە، یان پێیان وایە: کە خودا هاوەڵی هەیە، منداڵی هەیە، یان بتپەرستی دەکەن بەو هیوایە کە بتەکان لە خودایان نزیك بکەنەوەو شەفاعەتیان بۆ بکەن {أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ} هەروەها کەس لەو کەسە ستەمکار تر نیە کە ئایەتەکانی خودا بە درۆ دەخاتەوە، بەڵگەو نیشانەی هەبوونی خودا ڕەت دەکاتەوە!.

وەکوو تێبینی دەکرێ: موشریکەکانی مەککە هەردوو تاوانەکەیان ئەنجام دەدان، ئەوەبووە بەدەم خوداوە درۆیان هەڵدەبەست لە هەمان کاتیشدا نیشانەی تاك‌و تەنیایی خودایان ڕەت دەکردەوە، بڕوایان بە پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەد (درودی خوای لەسەر بێ) نەبوو، ئاشکراشە {إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ} کە ستەمکاران ڕزگاریان نابێ، درۆ هەڵبەست‌و بە درۆخەرەوە هەرگیز بە مراد ناگەن، هیچیان بە ئاوات ناگەن‌و بەسەریانەوە ناچێ، بەڵکوو سزاو تۆڵەی ستەمکارییان لێ دەستێندرێ {[٢٢] وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا} ئەی محمد! ئەو ڕۆژەیان بۆ باس بکە کە هەموانیان کۆدەکەینەوە بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە، ئەوانەی ستەمیان لە خۆیان کردووەو ئەوانەی ستەمیان لە خەڵکی کردووە وێکڕا ڕاپێچی دەشتی مەحشەریان دەکەین! {ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُواْ} ئەمجار ڕوو دوکەینە ئەوانەی کە هاوەڵیان بۆ خودا داناوە بە تەوسەوەو بە شێوەیەکی لاقرتێ‌و گاڵتە پێ کردن‌و سەرزەنشتەوە، پێیان دەڵێین: {أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ؟} کوان لە کوێن ئەو خودا درۆزنانەی پێتان وابوو شەریکی خودان‌و لە دونیادا دەتانپەرستن، هاناتان بۆ دەبردن‌و پشتتان پێ دەبەستن! ئەوە چییان لێ هاتووە؟ بۆ لێتان گوم بوون؟

{[٢٣] ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلاَّ أَن قَالُواْ وَاللّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ} پاشان ئاکام‌و سەرەنجامی شەریك بۆ خودا دانانیان، یان ئاکامی کوفرو خودا نەناسییان، یان بەڵگەو دەلیلیان لە کاتی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەمان لە گەڵیاندا عوزر هێنانەوە نیە لەو هەڵوێست‌و کردارانەیان، بەڵکوو دەست دەکەن بە سوێند خواردن‌و دەڵێن: سوێندمان بە خودا ئێمە شەریکمان بۆ خودا دانەناوە!!

{[٢٤] انظُرْ كَيْفَ كَذَبُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ} سەیر بکەو تێبفکرە، چەند بی ئابڕوون، چۆن خۆیان بە درۆ دەخەنەوە؟؟ ئاوا درۆی ئاشکرا هەڵدەبەستن، ئینکاری شەریك دانانی خۆیان

دەكەن‌و بەو جۆرە سوێند دەخۆن‌و دەڵێن: ئێمە هەرگیز شەریك‌و هاوەڵمان بۆ خودا دانەناوەو هەڵوێستی وامان نەنواندووە!!

{وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ} ئەمجارەش وردببەرەوەو تێبفكرە، چۆن ئەو شەریكانەی بۆخودایان هەڵدەبەستن لێیان گوم دەبن كرداری شەریك دانانیان بۆ خودا لە بیر نامێنێ، تەنانەت حاشای لێ دەكەن‌و دانی پیا نانێن‌و ناچنە ژێری!

{٢٥ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ} لەو موشریك‌و كافرانە كۆمەڵێك هەن دێنە لات‌و بۆ ئەوەی گوێ لە خوێندنەوەی قورئانت بگرن، بانگەوازی‌و ئامۆژگاری تۆ ببیستن؛ وەلحاڵ ئەوە سوودیان پێ ناگەیەنێ‌و قازانجی لێ ناكەن، چونكە {وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا} ئێمە دڵیانمان پەردەپۆش كردوون‌و لە ئایەتەكانی قورئان‌و ئامۆژگارییەكانت حاڵی نابن، گوێچكەیانمان ئاخنیون‌و قسەو ئامۆژگاری بە سوود نابیستن! واتە: دروست كردنی لەمپەرو پەردە كە ناهێڵن ئەوانە لە قورئان حاڵی ببن‌و پابەندی ببن‌و ماناكانی قبوول بكەن بەهۆی هەڵوێستی لاساكەرەوەی خۆیانە، بەهۆی پشت هەڵكردن‌و روو وەرگێڕانی دەست ئەنقەستی خۆیان‌و سوور بوونیان لەسەر مل نەدان بە حەق! ئەوان بە ویستی خۆیان وورد نابنەوە لەو ئایەت‌و ئامۆژگاریانەی دەیبیستن بە وردی بیری لێ ناكەنەوە بۆ ئەوەی جیاوازی بخەنە نێوان حەق‌و بەتاڵەوە!

ئایەتەكە تەشبیهو لێكچواندنی پەردەو لەمپەرە مەعنەوییەكان بە پەردەو لەمپەرە حیسسییەكانی تێدایە، واتە: دڵ كە پەردەپۆش كرابێ‌و هیچ شتێكی پاڵ نەكەوێ، گوێچكەیەك كە ئامۆژگاری بەسوود وەرنەگرێ‌و پەندو ئامۆژگاری كاری لێ نەكەن بیستن‌و نەبیستنی چون یەكە، گوێ لێ بوون بەبێ كار پێ كردن هیچ سوودی نیە، ئەو كەسەی ئایەتی قورئان دەبیستێ‌و كاری پێ ناكا وەكوو ئەوە وایە: گوێچكەی بە قورقوشم ئاخندرابێ.

بۆیە بۆ چەسپاندنی ئەم راستییە دەفەرموێ: {وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا} چەندێك بەڵگەو دەلیل‌و نیشانەی ئاشكراو روون ببینن لەسەر هەبوونی خودای تاك‌و تەنیاو بێ هاوەڵ، لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی‌و پەیامت، ئەوانە بڕوایان پێ ناكەن‌و كاریان تێ ناكەن! نە تێدەگەن‌و نەویژدانیان هەیە دان بە راستیدا بنێن.

{حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ يُجَادِلُونَكَ} تەنانەت كار دەگاتە ئەوە ئەوانە دێنە لات‌و دەمەدەمێت لەگەڵدا دەكەن، دەیانەوێ بیروباوەڕی پووچ‌و بەتاڵی خۆیان بە ئایینی راست‌و حەق بخەنە بەر چاوو ئایینی راستی تۆ بە درۆ بخەنەوە! {يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَآ إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ} ئەو خودانەناسانە كە گوێیان لە قورئان دەبێ دەڵێن: ئەمە جگە لە چیرۆكە هەڵبەستراوە كۆنەكانی گەلە پێشینەكان بەولاوە هیچی تر نیە! ئەمە لەو چیرۆكە درۆو تورەهاتانەیە؛ كە مێشكی رەشە خەڵكەكەی پێ بەنج دەكەن! {٢٦ وَهُمْ} ئەوانە وێڕای بە درۆ خستنەوەی پێغەمبەر {يَنْهَوْنَ عَنْهُ} داكۆكی لەوە دەكەن خەڵك بڕوا بە پێغەمبەر بكەن‌و گەردنكەچی فەرمانی قورئان بن {وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ} بۆخۆشیان لێی دوور دەكەونەوە... واتە: ئەوانە دوو تاوان بە یەكەوە ئەنجام دەدەن، نە بۆخۆیان سوود لە قورئان وەردەگرن نە دەهێڵن كەسانی دیكە سوودی لێ وەربگرن!.

حاكم‌و هی تریش لە ئیبنو عەبباسەوە دەگێرنەوە دەڵێن: ئەم ئایەتە دەربارەی ئەبو طالیب هاتۆتە خوارێ؛ داكۆكی لە پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) دەكرد نەیدەهێشت كافرەكانی قورەیش ئازاری بدەن! بۆخۆشی ئیمانی پێ نەدەهێناو لە پەیامەكەی رەتدەكردەوە.

{وَإِن يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ} سەرەنجامیش ئەوانە هەر خۆیان بە فەتارەو فەوتاندن دەدەن، خۆیان تووشی چارەڕەشی‌و بەدبەختی دەكەن، كەچی هەست بەو بەدبەختییەی خۆیان ناكەن.

{٢٧ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى النَّارِ} ئەگەر تۆ ئەو كافرو خوانەناسانە ببینی لەو كات‌و ساتە سامناكەدا كە فریشتەی سزاو تۆڵە، دۆزەخیان پیشان دەدەن‌و دوایی راپێچی ئەو دەریا سوتمانەیان دەكەن‌و تین‌و گەرمایی ئاگریان پێ دەگاو هاڵاوی گەرم‌و شاڵاوی بڵێسەی بێ ئامانیان بۆ دێ‌و دەزانن كار لە كار ترازاوەو سەرەنجامی بەدبەختی‌و چارەڕەشی خۆیان دەبینن، سەرت سوڕ دەمێنێ‌و سام‌و دەهشەت دەتگرێ، حاڵ‌و

وەزعێکت چاو پێ دەکەوێ بە وشەو رستە دەرنابڕدرێو ناتوانی بە قەڵەمو بە زوبان باسی بکەی!!!

تۆ دەبینی ئەو کاتە ئەوان پەشیمان دەبنەوە بەڵام پەشیمانی بێ سوودە، ئاواتەخوازن جارێکی دی بگێڕدرێنەوە بۆ دونیا!! هاواریان لێ هەڵدەستێو {فَقَالُواْ} دەڵێن: {يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ} خۆزگا بگێڕدرابینایەوە بۆ جیهانو بچووینایەوە بۆ سەر حاڵی سروشتی رابردوومان {وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا} ئایەتو نیشانەکانی تاكو تەنهایی خودامان بە درۆ نەخستایەتەوە، بە رێكو پێکی بڕوامان پێ بکردنایەو پابەندی فەرمانو نەهییەکانی پەروەردگارمان بوینایەو {وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} لە تاقمو گرۆهی موسوڵمانان بووینایەو بڕوامان بە خوداو تاكو تەنیایىو باڵادەستی زاتی پاکی هەبوایە، بڕوامان بە رۆژی قیامەتو هەبوونی فریشتەو راستیو پیرۆزی کتێبە ئاسمانییەکانو پیغەمبەران ببوایە، لە تاوانەکانی لەوە پێشمان پەشیمان بووینایەوە، کردارو رەفتارمان باش بوایەو خودامان لە خۆمان رازی بکردایە!!

پەروەردگار رەتی دانەوەو فەرمووی: {[٢٨] بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُواْ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ} واتە: نەخێر! ئەوان لەم ئاوات خواستنەیان راست ناکەنو ئەگەر راستیش بکەن ئەو حەزو ئاواتانەیان نایەتە دی، چونکە ئەگەر بیشبرێنەوە بۆ جیهانو ئەوان لەسەر کوفری خۆیان بەردەوام دەبن، حاڵو وەزعیان گۆڕانی بەسەردا نایەتەوە، لە بیروباوەڕی پڕوپووچی خۆیان پاشگەز نابنەوە!

{وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ} ئەگەر بشگەڕێندرێنەوە بۆ دونیا، ئەوە دەگەڕێنەوە بۆسەر خراپەکارییەکانیانو دەست دەکەنەوە بە سەرپێچی کردنو دووڕوویىو تاوانکارىو کوفرو بێدینی، چونکە سروشتی تاوانکاری لەگەڵ خوێنیان تێکەڵاو بووە، سەرپێچی کردنو درۆو دووڕوویىو تاوانکاری شتێکی سروشتییە لە جەستەیاندا رەگی داکووتاوە، ئەگەر — لە فەرزێکدا — بگێڕدرێنەوە بۆ دونیا سەر لە نوێ ئینکاری زیندوبوونەوە دەکەنو بڕوا بە حیسابو تۆڵەو سزاو پاداشتی قیامەت ناکەن! ئەگەر بگەڕێندرێنەوە بۆ جیهان بڕوا بە ژیانی جیهان دەکەنو بڕوا بە ژیانی قیامەت ناکەن! دەڵێن: ژیان هەر ژیانی دونیایەو دەژین ژیان بەسەر دەبەینو زەمانە لە ناومان دەبا، پاداشو سزای قیامەت نیەو بێ بناغەیە... زیندوبوونەوە نیە، ژیان هەر بریتییە لە ژیانی جیهان، ئەمە هەڵوێستی ماددە پەرستەکانە؛ ئەوانەی کە بڕوایان بە غەیب نیە! {وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} ئەوانە لە تەمەننا کردنو وادەدان بەوەی ئەگەر بگەڕێندرێنەوە بۆ جیهان کاری چاك دەکەنو ئیمان دەهێنن، درۆ دەکەنو درۆزنو راست ناکەن ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ دونیا هەمان هەڵوێستی لەوە پێشییان دەنوێننەوەو {[٢٩] وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا} دەڵێن: ئەم ژیانە کە هەیە تەنها بریتییە لە ژیانی جیهانو بەس، ژیانی تر نیەو {وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ} ئێمە کە مردین جارێکی تر زیندوو ناکرێینەوە دوای ژیانی دونیا ژیانی تر نیە!!. هەر بەو جۆرە هەموو گرۆهە ماددییەکان بڕوایان بە غەیب نیەو هەرگیز چاوەڕوانی خێرو چاکەیان لێ ناکرێ!

{[٣٠] وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى رَبِّهِمْ} ئەتۆ ئەی پیغەمبەر! یان ئەی بیسەر! ئەگەر ببینی ئەو کاتەی کافرەکان؛ ئەوانەی هاوەڵیان بۆ خودا داناوە، پیغەمبەرەکانی خودایان بە درۆ خستۆتەوە، کە تۆ ببینی لەو کاتەیدا کە فریشتەی تایبەت ئەوانە را دەگرێ بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، بۆ پرسیارو وەڵامو دادگایی کردنیان دەست نیشان کردنی ئاکامیان دەبینی وەزعیان شپرێوە، دیمەنیان چرژاوو بزرکاوە بە جۆرێك کە زمان کۆڵەو پێنووس کولە لە دەربڕینی ئەو دیمەنەو تەعبیرێك نیە بتوانێ ئەو وەصفە بگەیەنێ! جا وەکوو یەکێك پرسیار بکا بڵێ: ئەمانە لەم حاڵو وەزعەدا چییان ئاراستە دەکرێو چ قسەیەکیان پی دەگوترێ؟؟.

{قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ} ئەوکاتە پەروەردگار پێیان دەفەرموێ: ئەرێ ئەم زیندوبوونەوەو حەشرو نەشرو بەهەشتو دۆزەخو باڵادەستی منو تاكو تەنیایىو بێ باکیم حەقیقەت نین؟ ئەوەی لە دونیادا لەسەر زمانی پیغەمبەرەکانم لەم بارەوە پێتان راگەیاندرا راست نەبوو؟ هیچ شكو گومانێکی تێدایە؟ ئەوەتا چۆنتان پێ راگەیەندراوە، ئاوا هاتۆتە دی، کەچی ئێوە بە درۆتان خستوونەتەوە! ئیتر کافرەکان لە وەڵامی ئەم پرسیارە ریسواکەرەدا {قَالُواْ بَلَى وَرَبِّنَا} دەڵێن: بەڵێ، سوێند بە پەروەردگار ئەمە حەقیقەتو چەسپاوەو هیچ شكو گومانی تێدا نیە، سەیرە بەم جۆرە دان بە تاوانباری خۆیاندا

دەنێن‌و سوێند لەسەر کافری‌و خوانەناسی خۆیان دەخۆن‌و شایەدی لەسەر کوفرو خراپەکاری خۆیان دەدەن! ئیعتیراف بەوە دەکەن کە لە دونیادا کافر بوون‌و سەرپێچی فەرمانی خودایان کردووە!! ئیتر پەروەردگار وەڵامیان دەداتەوەو بڕیاری یەزدانی دەردەچێ، {قَالَ فَذُوقُواْ العَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ} پەروەردگار دەفەرموێ: دەی کە ئەوە کردارو هەڵوێستتان بووبێ‌و ئاوا بۆ خۆتان ددان بە تاوانەکانتاندا بنێن، دەی سزای بە ئێش بچێژن بە هۆی کوفرو بێدینی‌و بە درۆخستنەوەی پێغەمبەرەکان، بەهۆی ئەو هەڵوێستەی کە لە دونیادا لەسەری بەردەوام بوون‌و تا مردن لەسەری سوور بوون.

ئەمجار پەروەردگار بە شێوەیەکی گشتی هەواڵی ئەوە رادەگەیەنێ کە هەرکەسێك زیندوبوونەوەو حەشرو گەیشتن بە خودا بە درۆ بزانێ خەسارەتمەندەو سەرەنجامی چارەڕەشییەو دەفەرموێ: {[31]قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ} بێگومان خەسارەتمەند بوون ئەو کافرو خوانەناسانەی بڕوایان بە قیامەت نەبوو، بڕوایان بە زیندوبوونەوە نەبوو حیساب‌و لێکۆڵینەوەی خودا لەگەڵیاندا بە درۆ دەزانی‌و پێیان وا بوو شتی وا نابێ‌و نایەتەدی. هەرچی پەروەردگار لەسەر زوبانی پێغەمبەرانی وادەی دابوو ئەوان بە درۆ حلێبیان دەکردو گاڵتەیان پێ دەهات‌و بە خەیاڵ پڵاویان دەزانی!

{حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً} هەتا لە ناکاوێك‌و لە پڕ قیامەتیان هاتە سەرو ڕۆژی دونیا خراپ بوونیان پێ گەیشت‌و مردن یەخەی پێ گرتن تۆزقاڵێك بواری نەدان، پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرموویەتی: (مَنْ مَاتَ قَامَتْ قِيَامَتُهُ) کەسێ مرد ئەوە بە نیسبەت ئەوەوە قیامەت رابووە. جا ئەو کاتەی رووبەڕووی سەرەنجامی چارەڕەشی خۆیان دەبنەوەو ئاکام‌و مەصیری خۆیانیان بۆ روون دەبێتەوە، هاواریان لێ هەڵدەستێ‌و {قَالُواْ يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا} دەڵێن: ئەی خەفەتبارو خەسارەتمەند خۆمان لەو سەوداو مامەڵەی ئێمە کردوومانە، چەند رەنج بە خەسارو مایە پووچین شتێکمان نەکردووە پاداشی تێدا بێ بۆمان! هەرچی کردوومانە بریتییە لە تاوانباری‌و گوناهی گران کردووین.

بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُواْ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُواْ بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُواْ يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلاَ سَاء مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُواْ عَلَى مَا كُذِّبُواْ وَأُوذُواْ حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ وَلَقدْ جَاءكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاء فَتَأْتِيَهُم بِآيَةٍ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

جا ئەوانە پەلکێش دەکرێن بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە، هیچ بڕوایەکیان بە خۆیان نیە، دەزانن کەتاوانبارن {وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ} حاڵ‌و وەزعیان بەو جۆرەیە کە تاوانەکانیان لە کۆڵ داوەو لە ژێر باری گوناهدا نقەیان دێ {أَلاَ سَاء مَا يَزِرُونَ} ئاگاداربەو بزانە کە ئەوان کۆڵێکی خراپیان لە کۆڵ داوەو بەدبەخت‌و چارە ڕەشن!!.

{[32]وما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ} حاڵی دونیا جگە لە گاڵتەوگەپ زیاتر هیچی تر نیە، واتە: کردەوەی ئادەمیزاد لە جیهاندا دوو جۆرە: جۆرێکیان هیچ سوودو قازانجی تێدا نیە ئەوەش کردەوەی دونیایی رووتە؛ کردەوەیەك کە دونیایی بێ‌و بەس، کە زۆربەی کردەوەی خەڵك لەو جۆرەیە. {وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} بێگومان ماڵی قیامەت باشترین ماڵە بۆ خوداپەرستان‌و ئەوانەی ترسی خودایان لە دڵ‌و دەروونداپە، بە پێچەوانەی دونیاوە کاری قیامەت هەمووی پڕ بایەخ‌و باش‌و سوودمەندن، گاڵتەو گەپی تێدا

نيە، ئەرێ ئەوە بۆ هۆشتان بەخۆتاندا نايەتەوەو بۆ تێناگەن‌و ئەو راستيانە هەزم ناکەن؟

{³³قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ} ئێمە زانيومانە دەزانين کە ئەو کافرو خوانەناسانە تۆ بە درۆ دەخەنەوەو پەيامەکەت رەت دەکەنەوە، ئەتۆش بەو هەڵوێستەيان دڵتەنگ دەبیو غەم‌و پەژارە داتدەگرێ، چونکە تۆ دڵسۆزی ئەوانی‌و بەرژەوەندی ئەوانت مەبەستە، بەڵام ئەوان نەفام‌و گێل‌و تێ نەگەيشتوون.

سەرچاوەی ئەم هەڵوێست‌و بەدرۆ خستنەوەی کافرەکان بۆ تۆ شتێکی دەست نەنقەستەو سەرپێچی کردنی بێ بنەماو بێ بناغەيەو بەڵگەيان بە دەستەوە نيە، {فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ} ئەوانە لە راستيدا تۆ بە درۆزن نازانن، ئەتۆ لە ديدی ئەوانەوە راستگۆو متمانە پێ کراوی، لەوە پێش درۆيان لێ نەبيستووی‌و خيانەتيان لێ نەبينيوی، هەموو کردارو گوفتارێکت لە ناوياندا ئەمانەت‌و راستی بووە، {وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ} بەڵکوو ئەوانی ستەمکارو سەر رەق بەربەرکانی حەق‌و راستی دەکەن، ئينکاری نيشانەکانی ئايەتەکانی خودا دەکەن‌و بەڵگەی تاک‌و تەنيايی خوداو راستی پەيامەکەت رەت دەکەنەوە! لەبەر کورتە ناموسی‌و لەدەست نەدانی بەرژەوەندييە تايبەتيە تەسکەکەی خۆيان بروات پێ ناکەن‌و بەربەرکانيت دەکەن؛ ئەگينا دەزانن کە پيغەمبەری‌و راست دەکەی!!.

تۆش ئەی پيغەمبەر خەفەت بەو هەڵوێستەی ئەوان مەخۆ، پەرۆشی ئەوانت نەبێ، صەبرو ئارام بدە بە دڵی خۆت‌و چاو لە پيغەمبەرەکانی پێش خۆت بکە! ئەوە سروشتی ئادەميزادە لە سەردەمی کۆن‌و نوێدا {³⁴وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ} دڵنيابە کە لە پێش تۆدا چەند پيغەمبەرێك – بە تايبەتی ئولولعەزمەکان – بە درۆ خراونەوەو ئازار دراون، {فَصَبَرُواْ عَلَى مَا كُذِّبُواْ وَأُوذُواْ} ئەوانيش خۆيان راگرتووەو سوور بوون لەسەر هەڵوێستی خۆيان‌و کۆڵيان نەدا {حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا} تا خودا يارمەتی بۆ ناردوون‌و بە مراد گەيشتوون.

{وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ} ئەمە داب‌و نەريتی خودايە بۆ هەڵوێستی گەل‌و نەتەوەکان بەرامبەر پيغەمبەرەکانيان، سوننەت‌و داب‌و نەريتی خودا گۆڕانی بەسەردا نايە، خاوەن پەيام دەبێ ئەزيەت‌و ناخۆشی ببينێ، تووشی جۆرەها جورتم‌و نارەحەتی ببێ! صەبر بگرە وەکوو چۆن پيغەمبەرە ئولولعەزمەکان صەبريان گرت! دڵنيابە خودا داکۆکی لە خاوەن برواکان دەکا، ئەمە بڕياری خودايەو بڕياری خودا پاشگەزبوونەوەی تێدا نيەو وادەو بەڵێنی دێنە جێ‌و هەرگيز گۆڕانيان تێدا ناکرێ!

{وَلَقدْ جَاءكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ} بێگومان ئێمە سەرگوزشتەی پيغەمبەرەکانی پێشوومان بۆ گێڕايتەوە، باسی هەڵوێستی گەل‌و نەتەوەکان بەرامبەر پيغەمبەرەکانيان‌و خۆگرتنی پيغەمبەرەکان لەسەر ئەم بە درۆخستنەوەو ئازاردانەی گەلەکانيان‌و کۆمەکی خودا بۆ پيغەمبەرەکان‌و زاڵ بوونيان بەسەر دوژمنەکانياندا‌و بە دوورو درێژی شی کراوەتەوە.

{³⁵وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ} ئەگەر روو وەرگێرانی ئەوانت لەسەر شان قورسەو زۆرت پێ ناخۆشە کە بڕوات پێ ناکەن دڵگرانی بەوەی کە داوای موعجيزەی جۆراو جۆرت لێ دەکەن پەڵپت پێ دەگرن، جارێك دەڵێن: {لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الأَرْضِ يَنبُوعًا} جارێکی تر دەڵێن: دەبێ بەچاوی خۆمان بيبينين فريشتە لە ئاسمانەوە کتێب بۆ ئێمە بێنێتە خوارێ هەروەها ئەو پەڵپ‌و بيانووەی کە خودا لە سورەتی (الأسرى) ئايەتی (٩٠ – ٩٣) باسی کردوون...هتد. ئەوە {فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الأَرْضِ} ئەگەر دەتوانی تونێلێك لە زەويدا لێ بدەو زەوی کون بکەو پێيدا بگەڕێ {أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاء} يان پەيژەو قالدرمە هەڵبەستە بەرەو ئاسمان پێيدا سەر بکەوە بۆ حەوت تەبەقەی ئاسمان‌و پێياندا بگەڕێ {فَتَأْتِيَهُم بِآيَةٍ} موعجيزەيەك لەو موعجيزاتەی ئەوان داوای دەکەن بۆيان بێنە!! بەڵام تۆ تەنها پيغەمبەرو رەوانە کراوی بۆسەر ئادەميزادو راگەياندنت لەسەرە، ناتوانی بەبێ ويستی ئێمە هيچ شتێك ئەنجام بدەی، هيچ پيغەمبەرێك ناتوانێ موعجيزە بنوێنێ، ئەگەر يارمەتی خودای لەگەڵ نەبێ. ئەتۆ پەيامی خۆت بگەيەنە، بە دڵسۆزی ئەرکی سەرشانی خۆت ئەنجام بدە، کاريگەری پەيامەکەت لە دڵ‌و دەروونياندا بەدەست خودايەو دەسەڵاتی تۆی تێدا نيە، {وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ} ئەگەر خودا بيويستايە هەموويانی دەخستە سەر رێبازی ئيسلام‌و

هیدایەتی دەدانو ئیمانی لە دڵدا دروست دەکردنو وەکوو فریشتە هەموویان خودا پەرست دەبوون، یان وای دروست دەکردن کە ئامادەباشیان تێدا بێ بۆ ئەوەی مل بۆ حەق ئەوی بکەنو بە قسەی پیغەمبەران بکەن، بەڵام خودای پەروەردگار ویستو ئیرادەی وایە؛ ئادەمیزاد جوداوازییان هەبێ، هەر کەسە بۆخۆیو بە ویستی خۆی ڕێبازی حەق یان ناحەق هەڵبژێرێ، هەرکەسە بەرپرسیاری کردەوەی خۆیەتی، پاداشو سزا بە گوێرەی کردەوەکانی وەردەگرێتەوە، سروشتی ئادەمیزاد وا دروست کراوە کە بیروباوەڕی جیاوازیان هەبێ، ویستی خودا وایە.

{٣٦ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ} ڕوو وەرگێڕانی ئەوانەت لەسەر دڵ گران نەبێ، پێت ناخۆش نەبێ کە ئەو کافرانە ڕوو لە خۆتو بانگەوازییەکەت وەردەگێڕن بڕوا بە تاکو تەنیایی خودا ناکەنو تۆ بە پیغەمبەر نازانن، چونکە کەسانێک گوێبیستی بانگەوازی تۆ دەبن، کە کەلامی خودا ببیستن بە بیستنێکی ژیرانەوە تێ بگەنو، گوێیان لە حەق بێو ڕێگای هیدایەت بگرن، سروشتیان پاک بێو حەقخواز بن، دڵو دەروونیان پاڵفتە کراوو بێ غەلو غەش بێ، ڕاستی وەربگرن؛ بەڵام کافرو خوانەناسەکان ئەوانە ڕوو لە خۆتو بانگەوازییەکەت وەردەگێڕنو تۆ پێکیشی ئەوەیان لێ دەکەی کە بڕوات پێ بکەنو موسوڵمان ببن، ئەوانە لە ڕیزی مردوواندانو، دەنگی حەق نابیستن، لە بانگەوازی تۆ تێ ناگەنو لە قسەی باشو بە سوود حاڵی نابن، چونکە ئەوان لە بەڵگەو نیشانەکانی خودا ورد نابنەوە، پەندو ئامۆژگاری لە ئایەتەکانی قورئان وەرناگرنو بیرێک لە خۆیان ناکەنەوە! هۆی ئیمان نەهێنانو واز نەهێنانیان لە کوفرو بێدینی ئەوەیە: کە بە ڕێکو پێکی فکر لە قورئان ناکەنەوەو لە ئایەتەکانی ورد نابنەوە وەکوو مردوویەکی بێ گیانو هەستو خوست وان، ئەوانە دڵیان مردووە وەکوو مردووی حەقیقی وانو بە تۆ زیندوو نابنەوە، وازیان لێ بێنە {وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ} مردوو خودا زیندوویان دەکاتەوە {ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ} ئەمجار بۆلای پەروەردگار دەگەڕێنەوە، لە پاش مردن، سەرلەنوێ زیندوویان دەکاتەوەو ڕاپێچی دەشتی

۞ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۚ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَن يُنَزِّلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُم ۚ مَّا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِن شَيْءٍ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ۗ مَن يَشَإِ اللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِن شَاءَ وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُم بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَٰكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

مەحشەریان دەکاو دادپەروەرانە حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکاو سزاو تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{٣٧ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ} کافرەکان وتیان: بۆچی موعجیزەیەك لەو موعجیزانەی ئێمە پێشنیارمان کردن بۆی نەهاتە دیو هیچ کامێ لەو ئایەتانەی بۆ ئەنجام نەدران؟ وەکوو وشترەکەی صالحو عەصای مووسا سفرەو خوانی نەتەوەی ئیسرائیلو هەڵقوڵانی سەرچاوەو دروست کردنی باغو بێستانی بە دارخورماو دارو میوە دەورە دراو، کەوتنە خوارەوەی پارچە پارچەی ئاسمان بۆ سەریان، هاتنی کۆمەڵێك فریشتەو شایەتیدانیان بە ڕاستییەتی پەیامەکەی پیغەمبەر، دروست کردنی خانوویەك لە زوخروف، هاتنەخوارەوەی نامەیەك لە ئاسمانەوەو ئەمانە بە چاوی خۆمان ببینین!......هتد.

پەروەردگار بەربەرچی دانەوەو فەرمووی: {قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَن يُنَزِّلَ آيَةً} ئەی پیغەمبەر! پێیان بڵێ: پەروەردگار

دەتوانێ هەرکامێ لەو موعجیزانە بنێرێتە خوارێ کە ئەوان پێشنیاریان کردووە، بەڵام خودا وا دەخوازێ کە دوایان بخاو بە دییان نەهێنێ، چونکە ئەگەر بە گوێرەی پێشنیاری ئەوان موعجیزەکان بنوێنێو ئەوجار بڕوای پێ نەکەن دەست لە عاست لە ناویان دەباو سزای توندیان دەدا، وەکوو چۆن لەگەڵ گەلو نەتەوە پێشینەکاندا ئەو جۆرە هەڵوێستەی نواندووە، چەند گەلو نەتەوە پێش ئەوان پێشنیاری موعجیزەیان کردووەو پەلپیان لە پێغەمبەرەکەیان گرتووە دوایی کە موعجیزەکە هاتۆتە دیو بڕوایان پێ نەکردووە خودا لە ناوی بردوون.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ} مەبەستی ئەوەیە؛ خودا دەتوانێ ئەو موعجیزەیەی ئەوان داوای دەکەن بیهێنێتە دی، وێ حیکمەتو دانایی خۆی داخوازی ئەوەیە: موعجیزەکە بەدی نەهێنێ، بەڵام زۆربەی ئەوان نەفامنو نازانن کە ئەوان کاتێك لە رووی بیانووو پەڵپەوە داوای ئەو جۆرە موعجیزانە بکەن خودا بۆیان ئەنجام نادا، ئەگەر زاناو ژیر بوونایە لە رووی سوود بەخشیو دوور لە پەڵپ گرتن داوای ئەو جۆرە موعجیزانەیان دەکرد، ئەو کاتە پەروەردگار بە باشترین شێوە داخوازییەکەی بۆ جێبەجێ دەکرن، چونکە ناردنە خوارەوەی موعجیزە کە بەهۆی پەڵپ گرتنەوە بنێردرێ ئەگەر یەکسەر ئیمانی پێ نەهێنن دەبێتە هۆی لە ناوچوونیان.

{٣٨ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ} نیە هیچ گیانلەبەرێك کە بەسەر زەویدا بڕوات {وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ} یان باڵندەیەك کە بە دوو باڵی بفڕێ {إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم} مەگەر گرۆهو گەلو نەتەوەیەکن لە چەشنی ئێوە، ئەوانیش چینو توێژو کۆمەڵ کۆمەڵو گرۆهـ گرۆهن، وەکوو ئێوەی ئادەمیزاد، رزقو رۆژییان، تەمەنو کاتی لە ناوچوونیان، سروشتو رەوشتو دابو نەریتیان دیاری کراوە، پەروەردگار بەرێوەیان دەباو چاودێری کاروباریان دەکاو بەرژەوەندییان دەپارێزێ، بۆیەش تەنها ناوی باڵندەو پێڕۆی سەرزەوی هێنا، چونکە کافرەکان تەنها هەر ئەوانەیان بە چاو دەبینی، ئەگینا مەلەکوتی ئاسمانەکان گەلێ شتی وای تێدایە کە هەر خودا بۆخۆی عیلمی پێیەتیو کەسی تر پێیان نازانێ.

{وَمَا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ} هیچ شتێك نیە لە لەوحولمەحفوظدا باسمان نەکردبێو نەخشەو پیلانمان بۆ دیاری نەکردبێ. {ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ} ئەمجار هەموویان پاش مردن سەرلەنوێ بۆلای خودا راپێچ دەکرێنەوەو دەبرێنە گۆڕەپانی مەحشەر بۆ حیسابو لێکۆڵینەوەو هەر کەسە بە پێی کردەوەی خۆی سزای پاداشی دەداتەوە، تەنانەت تۆڵەی ئاژەڵی بێ شاخ لە ئاژەڵی شاخدار دەستێنێ!

{٣٩ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَن يَشَأِ اللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} کەسێکیش خودا بیەوێ هیدایەتی بدا دەیخاتە سەر رێگای راستو رەوانو بەختەوەری دونیاو قیامەت دەبێ.

{٤٠ قُلْ أَرَأَيْتُكُم إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ} ئەی محمد! بەو موشریكو خوانەناسانە بڵێ: وەرن پێم بڵێنو تێم بگەیەنن: ئەگەر سزای سەختی خودا هاتە سەرتانو بەڵای سامناکی وەکوو ئەو بەڵایانەی تووشی گەلو نەتەوەکانی پێش ئێوە هات؛ تووشی ئێوە ببێ، ئەگەر وەکوو ئەوان زەوی ژێرتان رۆچێ، باوو بۆرانێکی غەزەبتان بەسەردا بباری، گێژەڵوکەو وەیشوومەو زریانو رەشەباو لافاو راتان ماڵێو تێکتانە وەپێچێ، هەورە بروسکە لێتان بدا، ئایا ئێوە جگە لە خودا لەوکاتانەدا هانا بۆ کێ دەبەن؟ ئەگەر قیامەت لەسەرتان رابێو دیاردەو نیشانە ترسناکەکانی بەدی بێن جگە لە خودا، داوا لە کێ دەکەن رزگاتان بکاو ئەو بەڵایانەتان لەسەر لابەرێ! ئایا پەنا بۆ بتەکانتان دەبەنو داوا لەوان دەکەن فریاتان بکەون؟ یان داوا لە خودا دەکەن؟ {أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئایابۆ رزگار بوونتان لەو تەنگو چەڵەمانە جگە لە خودا داوا لە کەسی تر دەکەن؟ ئەگەر راست دەکەن بتەکانتان هاوەڵو هاوبەشی خودان دە داوا لەوان بکەنو هانا بۆ ئەوان بەرن!! نەخەیر ئاشکرایە لە کاتی تەنگانەدا هاوار ناکەنە بتەکانیان {٤١ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ} بەڵکوو هەر داوا لە خودا دەکەنو پەنا بۆ ئەو دەبەنو لە بارەگای ئەو دەپارێنەوە {فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ} پەروەردگار بە گوێرەی حیکمەتو دانایی خۆی، ئەو ناخۆشییەتان لەسەر لادەبا، لەو تەنگو چەڵەمەیە رزگارتان دەکا! {وَتَنسَوْنَ مَا

{تُشْرِكُونَ} لە كاتی بەڵاو ناخۆشیدا ئەو بتانەی دەیانكەنە هاوبەشی خودا لە بیرتان دەچنەوەو بە خەیاڵتاندا نایە هاواریان بكەنێ! جگە لە خودا كەستان بە بیردا نایە!

{٤٢ وَلَقَدْ أَرْسَلنَآ إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ} ئەی محمد! دڵنیابەو باش بزانە كە ئێمە ناردوومانە بۆ سەر گەلو نەتەوەكانی پێش تۆ چەند پێغەمبەرو فروستادەو رەوانەكراوی خۆمان بۆ ئەوەی گەلو نەتەوەكانیان بترسێنن لە سزاو عەزابی خودا ئەگەر سەرپێچی بكەن، مـوژدەی بەهەشتو پاداشی باشیان بدەنێ ئەگەر پابەند بن بە فەرمانی خوداوە! بەڵام ئەو گەلو نەتەوانە پەندو ئامۆژگاری كاری تێ نەكردنو پشتیان هەڵكردو پێغەمبەرەكانیان بە درۆخستەوەو یاخی بوون سەركێشیان كرد {فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ} ئێمە بەڵاو سزای بە ئێشمان بۆ ناردن، تووشی جۆرەها تەنگو چەڵەمەمان كردن، {لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ} بەڵكوو ئەوان تەمبێ خواردو ببنو واز لە سەركەشیو بێ دینی بهێنن! چونكە بەڵاو تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی دڵو دەروونی ئادەمیزاد مشتو ماڵ دەكاو خاوێنی دەكاتەوە، وا لە ئادەمیزادی لووت بەرزو لە خۆرازی دەكا كە چاوێك بە خۆیدا بگێڕێتەوەو بیرێك لە رابردوو داهاتووی خۆی بكاتەوە، خۆ بخاتە پەنای خوداوە.

{٤٣ فَلَوْلا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُواْ} دەی بۆچی كەبەڵاو كارەساتی دڵ تەزێنی ئێمەیان پێ گەیشت نەكەوتنە پاڕانەوەو لاڵانەوە؟ كاشكێ ئەو تەنگو چەڵەمانە كاریان تێ بكردنایەو وەهۆش خۆ بهاتنایەوە، بەڵام كوا ئەوانە ئەوەند خاوەن هۆشو فامن تەمبێ خواردوو ببن؟ نەخێر تەنگانەو بەڵای سەختو سامناك كاری تێ نەكردنو دڵیان نەرم نەبوو {وَلَكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ} بەڵكوو دڵیان رەقتر بوو زیاتر گومڕا بوونو سەركەشیان كرد {وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} شەیتانیش رێگای گومڕابوونی بۆ جوان كردنو زیاتر بێدینی لەدڵ دا شیرین كردن بەڕاستی كارێكی ناشیرینیان كردو رێگایەكی سامناكیان گرتەبەر كە سەرەنجامەكەی سووتانیانە بە ئاگری دۆزەخ! ئەمجار یەزدانی مەزن ئاكامی سەركەشییان دیاری دەكاو دەفەرموێ: {٤٤ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ} كاتێك روویان وەرگێڕا لەو هەڕەشەو ترساندنەی پێغەمبەرەكان

فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ ٱللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَٰرَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُم مَّنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِهِ ۗ ٱنظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَءَيْتَكُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُ ٱللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۖ فَمَنْ ءَامَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَمَسُّهُمُ ٱلْعَذَابُ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُل لَّآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ إِنِّى مَلَكٌ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ۚ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَأَنذِرْ بِهِ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْشَرُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّهِمْ ۙ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِۦ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِىِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ ۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَىْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾

ئاراستەیان كردن، گوێیان بۆ مـوژدە پێدانی بەهەشتیان نەگرتو لاسارییان نواند، ئامۆژگاری پێغەمبەرەكانیان لە بیر خۆ بردەوە، زانرا كە ئەوانە بە هیچ كلۆجێك ئیمان ناهێنن، ئەوەی كە لە عیلمی ئێمەدا چەسپاوە دەرحەق ئەوان هاتە دی {فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ} ئێمەیش بۆزیاتر هەڵخەڵەتاندنیانو رۆچوونیان لە گومڕاییدا دەرگای رزقو رۆزیمان بۆ كردنەوە، هەرزانیو خێرو خۆشی كاتی دونیاییمان بەسەردا رشتن، لەش ساغیو ئەمنو ئاسایشمان بۆ دابین كردن {حَتَّى إِذَا فَرِحُواْ بِمَا أُوتُواْ} ئەوەندە ژیانو گوزەرانمان بۆ خۆشو ئاسان كردن، ماڵو منداڵی زۆرمان پێدانو تا كەیف خۆش بوون پێیو ئەوەندەی تر خۆیان لە خۆ گۆڕاو لوتبەرزییان نواند {أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً} لە ناكاوێك گرتمانن، بە سزای بە ئێش لە بیخمان دەرهێنانو ئاسەوارمان بڕینەوە {فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ} كاتێك بە خۆیان زانی كە تازە رێگای رزگار بوونیان نیەو لە هەموو خێرو خۆشییەك بێ

بەشن‌و سەرەنجامی سامناك‌و سزای سەختی جەهەننەم چاوەڕێیانە!

{٤٥فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ} ئەو گەل‌و نەتەوانەی كە ستەمیان لە خۆیان كرد بەوەی كە پێغەمبەرەكانیان بەدرۆ خستنەوەو سوور بوون لەسەر بتپەرستی‌و بێدینی دوابڕاو كران‌و ریشەو ڕەچەڵەكیان لە بێخ دەرهێنراو لە ناوبران‌و كەسیان لێ دەرنەچوو {وَالْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} سوپاس‌و ستایش هەر بۆ خودای مەزن‌و پەروەردگاری بوونەوەرە، لە پاساوی ئەو نیعمەتە گەورانەی كە پەروەردگار بەسەر پێغەمبەرەكانی‌و خواپەرستاندا ڕشتی كە بەو جۆرە گرۆی كوفرو ئیلحادو بتپەرستی سزادان‌و تۆڵەی ستەمكاریی لێ ستاندن‌و جیهانی لێ پاك كردنەوە.

{٤٦قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ} ئەی پێغەمبەر! بەو هاوبەش پەیداكەرە بە درۆخەرەوە ناپەسەندانە بڵێ: وەرن پێم بڵێن ئەو كارەی كە ئێوە دەیكەن چییە؟ بەڕاستی جێگای سەرسوڕمانە، چۆن ئاوا لە خودا غافڵ‌و كەمتەرخەمن! باشە پێم بڵێن: ئەگەر خودا ئامێری بیستن‌و دیتنتان لێ وەربگرێتەوە، واتان لێ بكات كەڕو كوێر ببن نە هیچ ببیستن‌و نە هیچ ببینن {وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُم} دڵتان مۆر بكاو دەرگای تێگەیشتن‌و هەست كردنی دابخات، ئەگەر خودا ئەم هەستانەتان لە كار بخا، ئەم ئامێرانە لە ئادەمیزاد بسێنێتەوە (مَّنْ إِلَـهٌ غَيْرُ اللّهِ يَأْتِيكُم بِهِ) كێ هەیە جگە لە خودا ئەو ئامێرانەتان پێ ببەخشێتەوە؟ دیارە هەر خودا ئەم ئامێرانەی پێ بەخشیوون‌و هەر ئەویش ئەگەر لە كار كەوتن وەگەڕیان دەخاتەوە، ساكەوابێ پێویستە كەسی تر بە شیاوی پەرستن‌و بەندایەتی بۆ كردن نەزانداری، جگە لە خودا، هەر ئەو شایەنی پەرستن‌و مل بۆ كەچ كردنە، كەسی تر ڕایەی ناكەوێ ئەو پلەو پایەیەی بدرێتێ!.

{انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ} ئەی محمد! سەیر بكە چۆن ئایەتەكان شی دەكەینەوەو ڕافەیان دەكەین، مەبەستەكان دووبارەو سێ بارە دەكەینەوە، چەمك‌و شێوەو شێوازی دەقەكان دەگۆڕین‌و جۆراو جۆر ڕایان دەنوێنین، جارێ هومێد بەرنانەو دەمێ هەڕەشە كردنە، لێرە تەرغیب‌و تەماع بەرنانە، لەوێ ترساندن‌و هەڕەشە كردنە، هەموو بەڵگەكان ئەوە دەگەیەنن جگە لە خودای باڵا دەست‌و تاك‌و تەنیاو زانا خودای تر نین، هەرچی جگە لەو پەروەردگارە بپەرستێ بە تاڵ‌و تاوانەو لە ڕەوڕەوەی ئادەمیزاد لای داوەو خۆی چارە ڕەش كردووەو گومڕاو سەرلێ شێواو بووە {ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ} پاشان بڕوانە! ئەوانە چۆن ڕووی خۆیان وەردەگێڕن‌و پشت هەڵدەكەن؟!!.

{٤٧قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّهِ بَغْتَةً} ئەی محمد! پێیان بڵێ: وەرن تێم بگەیەنن‌و هەواڵم پێ بدەن، ئەگەر لە پڕێكا بەبێ ئەوەی ئێوە ئاگاتان لێ بێت عەزابی خوودا بێتە سەرتان‌و بە خۆتان نەزانن تا تێكتانەوە دەپێچێ {أَوْ جَهْرَةً} یان پێشەكی ئاگادار بن‌و چاوتان لە عەزابەكە بێ كە بەرەو ڕووی ئێوە دێ بە ئاشكرا ببیبنن! پێم بڵێن: ئێوە لەو كاتەدا چی دەكەن‌و هەڵوێستان چی دەبێ؟ خۆ ئەگەر ئەو عەزابە هات {هَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ؟} جگە لە تاقم‌و گرۆهی ستەمكارو كافر كەسی تری تێدا ناچێ‌و نافەوتێ، سزاكە هەر ئەوانە دەفەوتێنێ كە هاوبەشیان بۆ خودا داناوەو سوورن لەسەر كوفرو بێدینی خۆیان، واتە: داب‌و نەریتی خودا وایە لەو جۆرە سزایانەدا پێغەمبەران‌و شوێن كەوتوانیان ڕزگار دەبن، سزاكە ئەوانە دەگرێتەوە كە ستەمكارو سەر ڕەق‌و دڵ ڕەشن!

ئەمجار ئەركی سەرشانی پێغەمبەران دیاری دەكاو دەفەرموێ:

{٤٨وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ} ئێمە كە پێغەمبەران دەنێرین‌و ناردوومانن بۆ دوو مەبەست ناردوومانن‌و كارەكەیان لە دوو شتی سەرەكیدا كورت هەڵهێندراوە، مژدە بدەن بە موسوڵمانان بە بەهەشت‌و خێرو خۆشی، هەروەها كافرە بێدینەكان لە سزای خودا كە ئاگری دۆزەخە بترسێنن، ئەركی پێغەمبەر پێ ڕاگەیاندن‌و بانگەوازی كردنە {فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ} كەسێك بە پیر بانگەوازییەكەیەوە بچێ‌و ئیمان بێنێ‌و كرداری باش‌و چاك بكاو شوێن ڕێبازی پێغەمبەران بكەوێ ئەوە {فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} ترسی سزای دوا ڕۆژیان لەسەر نییە، لە سزای داهاتووی دونیاو قیامەت ناترسێن، دڵنیان لە ڕەحمەت‌و بەخششی خودا {وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ} هەروەها پەرۆشی ئەوەشیان نییە كە لە دونیادا لە پاش خۆیان بە جێیان

هێشتووە، چونکە خودا لە هەموو ترسو بیمێك دەیانپارێزێو چاودێرییان دەکا.

موسوڵمانان لە دونیادا وەکوو موشریك‌و خوانەناسەکان خەم‌و خەفەت دایان ناگرێ‌و بێ ئومێد نابن، چونکە خاوەن باوەڕ صەبرو ئارام دەگرێ‌و هومێدی پاداشی لای خودای هەیەو بە هیوا دەبێ خودا بۆی پڕبکاتەوە، پەروەردگار شارەزای کردووە بۆ ئەوەی لەسەر نیعمەت‌و بەخشش سوپاس گوزار بێ، لە کاتی بەڵاو موصیبەتیشدا خۆگرو بە ئارام بێ‌و خۆی بداتە دەست خودا {[٤٩] وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ} ئەوانەی ئایاتی خودا بە درۆ دەزانن‌و پێغەمبەران بە درۆ دەخەنەوەو گوێ بۆ ئامۆژگارییەکانی رانـاگرن‌و پشتیان لێ هەڵدەکەن‌و لە فەرمان‌و رێبازی خودا دەردەچن‌و تاوان ئەنجام دەدەن، ئەوانە سزای بە ئێشیان تووش دەبێ، سزای کوفرو بێدینیەکەیان لە دونیادا جۆرەها بەڵاو موصیبەتە، سزای قیامەتیشیان سەرباری رق‌وغەزەبی خودا لێیان، ئاگری دۆزەخە!

{[٥٠] قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ: کە داوای موعجیزاتی جۆراو جۆرت لێ دەکەن‌و نازانن پێغەمبەرایەتی چیەو چی نیە، بڵێ: گەنجینەی خودا لە ژێر دەسەڵاتی مندا نیە، توانای دابەش کردن‌و تەصەروف تێدا کردنم نیە، ئەوە بەدەست خودا خۆیەتی، چۆنی دەبەخشێ‌و بە کێی دەدا پەیوەندی بە زاتی بێچوونەوە هەیە، من هیچم بەدەست نیە، {وَلا أَعْلَمُ الْغَيْبَ} هەروەها غەیب زان نیم‌و دەربارەی نهێنی هیچ نازانم، ئەوە تایبەتە بە خوداوەو هیچی لێ نازانم، جگە لەوەی کە خودا بۆخۆی بەسەر برێکیدا ئاگادارم دەکا.

{وَلا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ} هەروەها ناڵێم‌و لافی ئەوە لێ نادەم کە فریشتەم، بەڵکوو من یەکێکم لە ئادەمیزادو نیگام بۆ دێ لەلایەن خوداوە، ئەمن ناتوانم شتێك بێنم کە ئادەمیزاد دەسەڵاتی بەسەردا نەبێ.

بەکورتی من لافی خودایەتی لێ نادەم، نهێنی نازانم، فریشتە نیم کە وابێ داوای شتێکم لێ مەکەن کە لە توانام نەبێ، من بەندەیەکم لە ئادەمیزاد وەکوو ئێوە وام لە سروشتی ئادەمیدا، بە نیگا قورئانم بۆ دێ‌و راڤەو مانایم فێر دەکرێ، لەمەشدا من تاکە کەس نیم‌و لە پێش من زۆر پێغەمبەر رەوانە کراون‌و ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام داوە، ئەرکی پێغەمبەر کارکردنە بە گوێرەی ئەو نیگاو سروشەی بۆی دێ وەکوو دەفەرموێ: {إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ} من تەنها شوێن ئەو نیگایە دەکەوم کە بۆم دێ، چیم پێ بگوترێ ئەوە ئەنجام دەدەم‌و بە موو لێی لا نادەم! بەڵگەی زۆرو زەبەندەشم بۆ هێناون لەسەر راستی ئەوەی کە دەیڵێم، شتێك ناڵێم کە عەقڵی ئێوە قبووڵی نەکا، یان بوونی مەحاڵ بێ، دەی بۆچی ئینکاری دەکەن؟؟.

ئەمجار پەروەردگار سەرزەنشتیان دەکاو ئەوەیان بۆ روون دەکاتەوە کە گومڕاو شارەزا چون یەك نین‌و فەرمووی: {قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ} ئەی محمد! بەو هاوبەشپەیداکەرە بە درۆخەرەوانە بڵێ: ئایا چونیەك‌و یەکسانن ئەوانەی شوێن حەق‌و راستی کەوتوون‌و شارەزای رێگای حەق کراون لەگەڵ کەسانێکدا کە رێگایان لێ گوم بووە لە شەقامە رێی حەق لایان داوە!؟ چۆن کوێرو چاو ساغ وەکوو یەکن؟ {أَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ} ئەوە بۆچی بیر ناکەنەوە؟ بۆچی بە وردی‌و تێبینیەوە سەیری رووداوو شتەکان ناکەن تا بتوانن جوداوازی بخەن لە نێوان گومڕایی هاوبەش پەیدا کردن‌و شارەزایی بوون لە ئیسلامدا، لە قورئان‌و بەڵگەکانی تاك‌و تەنیایی خودا تێبگەن‌و شوێن رێبازی پێغەمبەری ئیسلام بکەون‌و سەرفیرازی‌و بەختەوەریی هەردوو جیهان دەستەبەر بکەن!

{[٥١] وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْشَرُواْ إِلَى رَبِّهِمْ} ئەی محمد! بەهۆی نیگاو سروشەوە لە رێگەی ئایەتەکانی قورئانەوە، ئەوانە بترسێنە کە بڕوایان بە خودا هەیەو ترسی رۆژی حەشرو لێکۆڵینەوەی ئەو رۆژەیان هەیە، ترس‌و بیمی ئەوەیان هەیە کە ببرێنەوە بەرقاپی خوداو بەو تەرازووە ورد خوێن‌و وردبینە حیساب‌و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ بکا، ئەوانە بترسێنە کە پێیان وایە {لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ} جگە لە پەروەردگار کەسی تر چاودێرو سەرپەرشتیارو یارمەتیدەریان نیە، کەس فریایان ناکەوێ‌و بە هانایانەوە نایە، بیانترسێنە {لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} بەڵکوو خۆیان لە سزاو تۆڵەی ئەو رۆژە بپارێزن؛ کارو کردارێك بکەن کە ببێتە

مایەی ڕزگاریو سەرفرازییان لە ڕۆژی قیامەتداو پاداشتیان بۆ دووچەندانەو چەند چەندانە بکاتەوە.

{٥٢ وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ} ئەی پێغەمبەر ئەو موسوڵمانانەی دەوروبەرت مەڕەنجێنە، نەچی بۆ دڵ ڕازی کردنی ملهوڕەکانی قورەیشو بە هیوای ئەوەی ئەوان دوات کەونو موسوڵمان بن ئەو تاقمو کۆمەڵە موسوڵمانەی کە لەگەڵتدان دەریان بکەیو لە خۆتیان دوور بخەیەوە، نەکەی ئەو موسوڵمانە هەژارانەی خواپەرستی دەکەنو بەیانیو ئێوارە بەندایەتی خۆیان بۆ خودا تازە دەکەنەوە پاشگوێیان بخەیو دەریان بکەی، نەکەی ئەو موسوڵمانانەی هەمیشە خواپەرستو ڕوو لە خوان لە خۆتیان بڕەنجێنی.

مەبەست بە وشەی {يَدْعُونَ}: {يصلون}ە، واتە: لە بەیانیو ئێوارەدا نوێژ دەکەن، چونکە لە سەرەتای هاتنی ئایینی ئیسلامدا دووجار نوێژیان دەکرد؛ نوێژێکیان بەیانیو ئەوی تریان ئێوارە، یان مەبەستەکە گشتییەو بە مانا {يعبدون}ە، واتە: خواپەرستی بە هەموو جۆرەکانیەوە، نوێژ کردن، پاڕانەوە، قورئان خوێندن، یادکردنی خودا، کردارو گوفتاری باش...هتد. ئەو موسوڵمانەی کە لە بەیانیو ئێوارەدا، یان لە هەموو کاتەکاندا خواپەرستی دەکەنو هانای بۆ دەبەنو لێی دەپاڕێنەوە {يُرِيدُونَ وَجْهَهُ} مەبەستیان بەو خواپەرستیەو پاڕانەوەیە ڕازی کردنی پەروەردگارە، تەنها بەندایەتیو ملکەچی بۆ ئەو ئەنجام دەدەنو طاعەتو پاڕانەوەیان بۆ ئەوەو بەس، مەبەستیان ڕەزامەندی خودایە، هەموو دوعاو بانگ کردنو داوایەکیان ئاڕاستەی زاتی بێچوون دەکەن، چونکە هەر ئەو زاتە شیاوی پەرستنو بەندایەتی بۆ کردنو هاوار لێ کردنە!!

{وَمَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ} پاش ئەوەی خودا بۆخۆی شایەدی بۆ دان کە ئەوان موخلیصو ڕاستاڵن، ڕەزامەندیی خودایان مەبەستە لە کردارو گوفتاریاندا، جا کە وەکوو دەڵێن: ئاوابن، ئەوە ئەی پێغەمبەر! تۆ هەر ئەوەندەت لەسەرە کە ظاهیربین بیو لەم ڕووەوە هەڵسو کەوتیان لەگەڵدا بکەی، خۆ ئەگەر لە حەقیقەتو ناوەڕۆکدا وانەبن، بەم جۆرە موخلیصو ڕاستاڵ نەبن، ئەوە حیسابو لێکۆڵینەوەو لێپرسینەوە لەسەر خۆیانەو زیانی بۆ تۆ نیە {وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ} هەروەکوو چۆن تۆش حیسابی خۆت لەسەر خۆتە لە بیروباوەڕی خۆت بەرپرسیاری، ئەوان لە کاری تۆ بەرپرسیار نین، هەر کەسە بۆخۆی بەرپرسیارە لە کاری خۆی.

کەوابێ بۆچی {فَتَطْرُدَهُمْ} دەریان دەکەییو لە خۆتیان دوور دەخەیتەوە؟ وامەکە، ئەوە ئیشی تۆ نیە، چونکە دەرکردن سزادانە سزادانیش دوای حیسابو دادگایی کردن لەسەر خودایە لەسەر تۆ نیە، تۆ بەس ڕاگەیاندنت لەسەرە!

{فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ} ئەوە تۆ بەو کارەت دەچیتە ڕیزی ستەمکاران، ئەو زۆردارانەی کە ستەمیان لە خۆیان کردووە، بەدبەختیو چارەڕەشی سەرەنجامیان بۆخۆیان هێناوە!

{٥٣ وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ} ئاواو هەر بەو جۆرە بڕێ ئادەمیزادمان کردووە بە تاقیگەو هۆی ئیمتیحان بۆ بڕێکی تریان، واتە: ئێمە بەگوێرەی دابو نەریتی خۆمان کە لە سروشتی ئادەمیزادا دامان ناوە، هەندێکیان دەکەین بە هۆکارو بۆتەی تاقیکردنەوە بۆ ئەوەی حەقیقەتو جەوهەری بڕێکی تریان دەر بکەوێ! وەکوو چۆن زەڕنگەر ئاڵتونو زیو دەخاتە بۆتەوەو لە ناو ئاگردا جۆشی دەدا تا حەقیقەتو جەوهەرەکەیان دەربکەوێ! بۆ ئەوەی لەسەرەنجامدا بە شێوەی پرسیارێکی ئینکار ئامێز ڕوو بکەنە یەکترو لەبەر خۆیانەوە بڵێن: ئایا ئەمانەن خودا لە ناو ئێمەدا هەڵیبژاردوونو نیعمەتی ئایینی پێ بەخشیوون؟ وەکوو دەفەرموێ: {لِّيَقُولُواْ} بۆ ئەوەی لەسەرەنجامو ئاکام دا کافرە ملهوڕە موشریکەکان بڵێن: {أَهَؤُلاء مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا؟} ئایا ئەم هەژارو لاکەوتەو کۆیلەو بۆرە پیاوانەن کە خودا لە ناو ئێمەدا نیعمەتی ئیسلامی پێ بەخشیوون؟ چۆن ئەوانە شایەنی ئەو ڕێزەن کە خودا لێی ناون؟!

{أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ} واتە: ئایا پەروەردگار نازانێ کێ سوپاس گوزارەو شیاوی ئەوەیە کە نیعمەتی ئیمانی پێ ببەخشرێ، بەڵێ خودا لە هەموو کەس باشتر دەزانێ کێ شیاوی ئەو نیعمەتەیەو تۆفیقی دەدا بۆ ئیمان هێنانو موسوڵمانیەتی، هەروەها زاناو ئاگادارەو دەزانێ کێ سوورە

لەسەر کوفرو بێدینی، ڕیسوای دەکاو تۆفیق‌و سەرکەوتنی لێ دەگرێتەوە...

{٥٤ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا} واتە: ئەگەر کەل‌و هۆزێکی موسوڵمان هاتنە لات، بڕوای تەواویان بە قورئان‌و بە نیشانەکانی خودایەتی ئێمە هەبوو، بە کردارو گوفتار دانیان بەو ڕاستیەدا دەنا، هاتنە لات پرسیاریان دەکرد لە تاوانێك کە ئەنجامیان داوەو هۆکارێکی بە هێز پاڵی پێوە ناون بۆ ئەو تاوانە، پرسیار دەکەن ئاخۆ ڕێگای تۆبەو پەشیمان بوونەوەیان هەیە یان نا؟ ئەوە تۆ نائومێدیان مەکە {فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ} پێیان بڵێ: سەلام‌و ئەمان‌و دڵنیاییتان لەسەر بێ، دوای تۆبە کردن‌و پەشیمان بوونەوەتان لێخۆشبوونی خواتان بۆ هەیە، ئەمجار هۆکاری ئەم لێخۆشبوون‌و دڵنیا کردنەوەی دیاری کردو فەرمووی: {كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ} پێیان ڕابگەیەنە کە خوای ئێوە لە ڕووی فەضل‌و چاکەو ئیحسانەوە ڕەحمەت‌و بەزەیی بە خەڵکی لەسەر زاتی پاکی باڵادەستی خۆی پێویست کردووە!

{أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ} بڕیاری خودا وایە: هەرکەسێك لە ئێوە کردەوەیەکی زیان ئامێزی ئەنجامدا، شتێکی کرد کە سەرەنجامی زیانبەخش بوو، نەزانی پاڵی پێوە نابوو بۆ کردنی ئەو تاوانە، ڕق هەڵسان‌و تووڕەیی پێی کردبوو، یان هەوەس‌و ئارەزووی لە ڕادەبەدەر تینی بۆ هێنابوو، وای لێ هاتبوو هەتکی نامووس بکاو سنووری ئایین ببەزێنێ {ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ} پاشان کە هەستی بە خۆی کرد تاوانی ئەنجام داوە پەشیمان بووەوەو تۆبەی کردو کردارو گوفتاری خۆی ڕاستاڵ کردن‌و پاشماوەی ئەو تاوانەی لە دڵی خۆی دەرهاویشت‌و، دڵ‌و دەروونی خۆی مشت‌و ماڵ کردو، لە چڵکی تاوان پاك‌و خاوێنی کردەوە، وای لێ کرد بشێ لە خودا نزیك ببێتەوە، سیما موسوڵمان‌و ڕەفتار چاك‌و گوفتار باش‌و دڵ پڕ لە ئیمان بوو، ئەو کاتە هەڵوێستی خودا بەرامبەری هەڵوێستێکی میهرەبانانە دەبێ، {فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} پەروەردگار لێخۆشبوو بە بەزییە، بەم دوو صیفەتە کە لێخۆشبوونی بەرفراوان‌و ڕەحم‌و بەزەیی بێ ئەندازەیە، مامەڵەی لەگەڵ دەکا، لەو تاوانانەی خۆش دەبێ کە تۆبەی

وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۖ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۚ قُل لَّا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ ۚ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ الْحَقَّ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُل لَّوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾ ۞ وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾

ڕاست‌و دروستی لێ کردوون، بە ڕەحمەت‌و بەزەیی خۆی دایدەپۆشێ‌و چاکەی لەگەڵ دەکا.

{٥٥ وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ} ئاوا هەر بەو جۆرە شی کردنەوەو ڕوونکردنەوانە ئەنجامەمان دا بۆ بەڵگە هێنانەوە لەسەر تاك‌و تەنیایی پەروەردگارو ڕاستی پێغەمبەرایەتی‌و قەزاو قەدەرو ڕۆژی دوایی‌و زیندوبوونەوە؛ ئایەتەکانی قورئان درێژە پێ دەدەین‌و ڕوونیان دەکەینەوەو حەقیقەتی شەریعەت‌و یاسا ڕوون دەکەینەوە، هەموو حەق‌و ڕاستییەك دەچەسپێنین کە گرۆهی بەتاڵخواز پێیان ناخۆشە، بۆ ئەوەی پێناسەی ڕێبازی تاوانباران بکەین‌و بۆ موسوڵمانانی ڕوون بکەینەوە، جا کەڕێبازو نیشانەی تاوانبارانمان دەستنیشان کرد، ئەو کاتە هەرشتێك لەو جۆرانە نەبوو، ئەوە ڕێبازی موسوڵمانانە.

{٥٦قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکە خوانەناسانە بڵێ: من نەهیم لێ کراوە هەرچەشم لێ کراوە ئەو خودا درۆزنانەی کە ئێوە لە جیاتی خودا دەیانپەرستن بیانپەرستم؛ لێم یاساغو قەدەغەیە کە هانا ببەمە بەر ئەو بتو صەنامانەی ئێوە هاواریان دەکەنو هیوای هێنانی خێرو بەرپەرچدانەوەی شەریان لێ دەکەن! پێم گوتراوە: کە جگە لە خودای مەزن بتو صەنەم یان بەندەو فریشتە نەپەرستمو هاواریان نەکەمو لێیان نەپاڕێمەوە، بێگومان هەموو ئەوانە پاشگوێ دەخەمو پێم پیرۆز نینو بە خودایان نازانم لەمەشدا پشتم بە بەڵگەی حیسی هەستیارەکانو ئایەتەکانی قورئان بەستووە، کە هەموویان داکۆکی لەوە دەکەنو ئەوە دەچەسپێنن کە نابێ جگە لە خودا کەسی تر بە خودا بزانین، جگە لە خودا کەسی تر نەپەرستین {قُل لاَّ أَتَّبِعُ أَهْوَاءكُمْ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: من شوێن هەواو ئارەزووی ئێوە ناکەوم ڕێبازی ئارەزووبازی ئێوە ناگرمە بەر، بەبێ بەڵگە شوێن هیچ کەسێ ناکەوم، ئەگەر شوێن هەواو هەوەسی ئێوە بکەوم {قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا} ئەوکاتە من سەرلێ شێواو گومڕام {وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُهْتَدِينَ} من لە گرۆهی حەقخوازو هەقپەرستو شارەزا بە ئایینی ڕاست نیم، هیچ بەشێکم لە هەقو ڕاستو شارەزا بە ئایین نیە.

{٥٧قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي} ئەی پێغەمبەر! بەو کافرو موشریکانە بڵێ: من کە بیروباوەڕم پێچەوانەی ئێوەیەو بە پێچەوانەی ئێوە دەجوڵێمەوە، من لە خوداوە شارەزایی کراوم بۆ ڕێبازی ڕاست، بە نیگاو سرووش بۆم دەستنیشان کراوە، بە عەقڵو هۆش پەیم پێ بردووە، بەڵگەو دەلیلی عەقڵی، نیشانەو بەڵگەی هەست ئامێز، وێڕای قورئان کە پڕە لە بەڵگەی زۆرو هەمەجۆری عەقڵیو کەونی — تەنانەت پێغەمبەریش وەکوو خەڵکی تر ناتوانێ وێنەی بهێنێ — ئەو قورئانەی کە بەبەڵگەو بەیینەی چەسپاو پشتگیری لێ دەکرێو لە هەموو بوارێکی پێویست بۆ دینو دونیا دواوە؛ کەچی لە باتی ئەوەی بیکەنە بەرنامەی ژیانی خۆتانو پەیڕەوی فەرمانو نەهییەکانی بکەن {وَكَذَّبْتُم بِهِ} ئێوە ئەو قورئانەی کە بەڵگەی بەهێزی منەو لە خوداوە بۆم هاتووە، بە درۆی دەخەنەوە، جارێک پەڕێن سیحرو جادوبازییە، دەمێک دەڵێن: سەرگوزشتەی پێشینانە، هاوبەش بۆ خودا دادەنێنو یەکتاپەرستی ناکەن، سەرباری ئەوەش تەماعی ئەوەم لێ دەکەن کە من لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگەو ڕاستیانەی کە هەمن شوێن ئێوەی گومڕاو سەر لێ شێواو بکەوم، کە هیچ بەڵگەو دەلیلتان بەدەستەوە نیە، جگە لە لاسایی کردنەوەی بابو باپیرانتان، لاسایی کردنەوەش بە بەڵگە حلێب نیە، بەڵکوو ڕازی بوونە بە نەزانیو نەفامی بابو باپیران!!

{مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ} ئەو سزایەی کە پەلەم لێ دەکەن بۆتان بێ، بەدەست من نیە، هێنانی لە دەسەڵاتی مندا نیە. {يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ} پەروەردگار چیرۆکو سەرگوزشتەی حەقو ڕاست بۆ پێغەمبەرەکەی دەگێڕێتەوە، هەموو وادەو بەڵێنو هەڕەشەی ڕاستو بەجێیە، زاتی پاکی ئەو چاکترین دادوەرە بەوپەڕی ڕێکو پێکیو دادپەروەرییەوە دادگایی نێوان بەندەکانی دەکا، حوکمی ڕەوایە، هەرکاتێ ویستی چۆنی بوێ ئاوا ویستی خۆی دێنێتە دیو کەس نیە ببێتە لەمپەڕ!!

{٥٨قُل لَّوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: ئەگەر من دەسەڵاتی هێنانی ئەو عەزابەم هەبوایە لە مێژبوو بۆم دەهێنانو تۆڵەم لێ دەستاندنو کێشەی نێوانی خۆمو ئێوەم دەبڕیەوە کۆتاییم پێ دەهێناو لەو کێشەیە ڕزگارم دەبوو، بەڵام ئەوە دەسەڵاتی منی تێدا نیەو لەو بارەوە هیچم بەدەست نیە، بڕیاری ئەوە لای خودایە، {وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ} خودا بۆخۆی لە هەموو کەس زاناترە بە ستەمکارانو دەزانێ کێ سەرپێچیکارو دڵ ڕەقو ستەمکارو ملهوڕە، دەزانێ کێ بە تەواوی گومڕا بووەو تازە هیوای ئەوەی لێ ناکرێ بگەڕێتەوە بۆ ئیمانو موسوڵمان بێ، جا کە ئەو کارە بەدەست من نەبێ بەدەست خودا بێ، هەڵبەتە خودا بۆخۆی دەزانێو دەتوانێ چۆن سزایان دەداو بە چ شێوەیەک تۆڵەی ئەم ملهوڕیەیان لێ دەستێنێ، دیارە هێشتا کاتی ئەوە نەهاتووە، هەرکاتێ وەختی هات ئیتر بە چرکە قوتاریان ناداو بە بست بەسەریانەوە ناچێ.

{٥٩وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ} گەنجینەی هەموو نهێنیەکان لای خودایە، هەر ئەو دەتوانێ گۆڕانکاریان تێدا

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾

بكا، هەروەها كلیلو ئامێرو هۆكاری گەیشتن بە گەنجو خەزێنەكانی لای خۆیەتیو جگە لە زاتی بێچوونی كەسی تر رایەی ناكەوێ ئاگاداری بەسەر ئەو نهێنیانەدا پەیدا بكا، هەر ئەو بە تەواوی زانستی هەیە دەربارەی غەیبو جگە لە زاتی پاكی ئەو هیچ كەسی تر ئاگاداریەكی لەو غەیبە نیە مەگەر خودا بۆخۆی بەسەر هەندێ نهێنیدا ئاگاداری بكا، كەواتە پێویستە جێبەجێ كردنی بەڵێنەكانی بۆ پێغەمبەرانو هەڕەشەو ترساندنی دوژمنەكانیان بە عەزابو قار لێ گرتن حەواڵەی زاتی بێچوونی بكەینو بڕوای تەواویشمان هەبێ كە پەروەردگار خیلاف وادە دەرناچێو چی بەڵێنی بە پێغەمبەرەكانی دابێ دەیانهێنێتە جێ، بەڵام كە جێبەجێ كردنەكە دوادەكەوێ ئەوە لەبەر حیكمەتێكی یەزدانییە!

{وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ} پەروەردگار زاناو ئاگادارە بە هەرچی شتێ كە لە وشكانیو دەریادا هەیە، چەند نهێنی بێ چەند وردو پەنامەكی بێ خودا ئاگای لێیە، هیچی لێ نادیار نیە، تەنانەت گەردیلەیەكیش بێ چ لە زەویو چ لە ئاسماندا بێ خودا پێی دەزانێ، واتە: وەكوو چۆن شتە نهێنیەكان دەزانێ ئەو شتانەش كە ئێوە بە چاو دەیان بینن لێیان ئاگادارە، بەڵام زانینو بینینی ئێوە بۆ شتە بینراوەكان زانینێكی سەر سەرەكییە، زانینو بینینی خودا بنەڕەتیو گشتیو حەقیقیە {وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا} لە هەر شوێنێكو لە هەر كاتێكدا پەلكە گەڵایەك لە دارێك هەڵوەرێ خودا پێی دەزانێ ئاگای لێیەتی، تەنانەت ئاگای لە جوڵانو لەرینەوەی هەموو لاشەو قەبارەیەكە، بەرد بێ یان دار بێ، بێ گیان بێ یان گیاندار بێ، بەڵكوو بۆ گیانداران زیاتر ئاگادارو چاودێری هەیە بە تایبەتی بۆ ئەوانەی كە موكەلەفو بەرپرسیارن لە ئەجندەوە لە ئادەمیزاد هەموو حاڵو چۆنیەتیەكی پەیوەند پێیانەوە بەوپەڕی زانینەوە دەزانێ.

{وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ} ئەگەر دانەوێڵەیەك، دەنكە میوەیەك، بەرە دارێك، بكەوێتە ناو كونی درزی زەوییەوە، كشتیار ژێر خاكی بكا، یان بۆخۆی بكەوێتە خوارێ؛ خودا ئاگای لێیەتیو پێی دەزانێو لێی بێ ئاگا نیە، وشك بێ یان تەڕ بێ، گیاندار بێ یان بێ گیان بێ، بچووك بێ یان گەورە بێ، بە نیسبەت زانیاری خوداوە چوون یەكەو یەكسانە! هەر بەو جۆرە زانیاری تەواوی هەیە دەربارەی هەموو بوونەوەر، هەموو ئەو زانستو زانیاریانەی كە هەیەتی بەردەوامو گشتیو نەگۆڕە، هەموو لەپەڕاوی یەزدانییدا كە لەوحولەحفوظە چەسپاوەو دەست نیشان كراوە؛ ئەو لەوحولەحفوظەی زانیاری دەربارەی هەموو شتێك تێدا ڕوون كراوەتەوە، تەمەنو كاتو شوێنو حاڵو چۆنیەتی هەموو شتێكی تێدا شی كراوەتەوە.

{٦٠ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ} واتە: پەروەردگار خودایەكی وەهایە، لە شەودا گیانی بەندەكانی وەردەگرێتەوە لە كاتی نوستندا ئادەمیزاد وەكوو نیمچە مردوویەكی لێ دێو هەستو خوستی لێ دەبڕێ، ئەمە پێی دەگوترێ مردنە بچكۆڵە. نیمچە مردن.

{وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ} خودا ئاگادارەو دەزانێ بە ڕۆژ چی دەكەنو چی دەڵێن: ئەم ڕستەیە ڕستەیەكی تێخزێنراوەو

ئەوە دەگەیەنێ کە زانستی خودا هەموو شتێك دەگرێتەوەو هیچ هەڵس و کەوتێکی مەخلوقاتی خۆی بەشەو بە ڕۆژ لێ هون نابێ و ئاگای لە هەموو کردارو گوفتارێکیانە، هەموو جوڵانەوەو ئارام گرتنێکیان دەزانێ.

{ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ} پاشان بە ئاگاتان دێنێتەوە لە ڕۆژدا بۆ ئەوەی کاروباری ڕۆژانەی خۆتان ئەنجام بدەن، ئەم هاتوو چوو نوستن و بە ئاگاهێنانەوەو هەوڵدان و تێکۆشانەشتان بە ڕۆژو بەشەو {لِيُقْضَى أَجَلٌ مُسَمًّى} بۆ ئەوەیە کە ماوەی دیاری کراوی تەمەنتان بەسەر بەرن، هەرکەسە ماوەی ژیانی دونیایی خۆی تەواو بکاو ڕۆڵی خۆی ببینێ، چونکە تەمەن و ئەجەل و کاتی مردن و شوێنی، لە زانیاری خودادا لەوە پێش دیاری کراون و براوەتەوە {ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} ئەمجار گەڕانەوەتان بۆلای خودایە، هەرکە کاتی خۆی هات زیندووتان دەکاتەوەو چیتان کردووە، بیرتان دێنێتەوەو دەیخاتەوە بەردەمتان و بە گوێرەی کردارو گوفتارتان سزاو پاداشتتان دەداتەوە، خراپە بە خراپە، چاکە بە چاکە. زۆر عادیلانە حیساب و لێکۆڵینەوەتان لەگەڵدا ئەنجام دەدا، کەس نیە دەست بەردەستی بێنێ و بتوانێ ببێتە لەمپەرو نەهێڵێ دادگایی خۆی ئەنجام بدا، تەنانەت بەبێ ئیزن و ڕەزامەندی ئەو، کەسێك نیە بتوانێت شەفاعەت بکا

{[٦١] وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ} پەروەردگار بەسەر بەندەکانیدا باڵادەستە، هەموو شتێك گەردنکەچ و دەستەوسانە لە ئاست جەلال و گەورەیی خودا، هەر ئەو دەتوانێ پاش مردن مردووەکان زیندو بکاتەوە، چونکە کەسێك بتوانێ زیندوان بنوێنێ و دوایی بە ئاگایان بێنێتەوە دەشتوانێ مردووان زیندوو بکاتەوە، یەزدان هەڵسوڕێنەرو کارگێڕی بەندەکانیەتی، چۆنی بوێ و چی بوێ لێیان دەکا، دەیانخولقێنێ، دەیانژێنێ و دەیانمرێنێ!

{وَيُرْسِلُ عَلَيْكُم حَفَظَةً} خودا فریشتەی پارێزگار دەنێرێ بۆ پاراستنی جەستەی ئادەمیزاد، شەوو ڕۆژ پارێزگاری دەکەن، کردارو گوفتاری تۆمار دەکەن، هیچ شتێکیان لە بیر ناچێ و هیچ شتێك پاشگوێ ناخەن.

{حَتَّىَ إِذَا جَاء أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا} تا کاتێك تەمەنی ژیانی دونیاتان تەواو دەبێت و کاتی مردنتان دێ و مەرگ دەبێتە میوانی یەکێك لە ئێوە، ئەو کاتە فریشتەی نێردراوو ڕاسپێراوی ئێمە گیانەکە وەردەگرێتەوە {وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ} وەلحاڵ ئەو فریشتە چاودێرو ڕاسپێراوانە کە گیانەکە وەردەگرن کەمتەرخەمی ناکەن و زۆر بەباشی و لێهاتوویی گیانەکە لە خۆیان دەگرن و پەروەردگار چ شوێنێکیان بۆ دەست نیشان دەکا لەوێ دایدەنێن، ئەگەر لە کۆمەڵی چاکان بێ دەیخەنە بەهەشتەوە، ئەگەر لە کۆمەڵی گومڕایان بێ — پەنا بە خوا — دیخەنە دۆزەخەوە.

{[٦٢] ثُمَّ رُدُّواْ إِلَى اللّهِ مَوْلاَهُمُ الْحَقِّ} پاشان ئەوانەی کە فریشتە گیانیان دەکێشن دەسپێردرێنەوە بە خوداو حەواڵەی دادگایی کردن و حیساب لەگەڵ کردنی خودا دەکرێنەوە! دەبرێنەوە بەر قاپی خودا کە خاوەنی ڕاستەقینەیانەو هەموو کاروبارێکیان بەدەست ئەوە. ئەو خودایەی کە بە حەق و دادپەروەری نەبی حوکم ناکا، هەرگیز ستەمی لێ چاوەڕوان ناکرێ {أَلاَ لَهُ الْحُكْمُ} ئاگادار ببنەوەو بزانن کە دادگایی کردن و بڕیار دەرکردن، هەر بەدەست ئەوەو کەسی تر ڕایەی ناکەوێ دادگایی بکا، بڕیاری جێبەجێ دەکرێ و کەس نیە حوکم و فەرمانی هەڵوەشێنێتەوە یان ڕای بگرێ و نەهێڵێ تەنفیذ بکرێ {وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ} خودا خێراترین دادوەرو سەریع ترین حیساب گەرە، لە کورت ترین ماوەدا لێکۆڵینەوەی بەندەکانی ئەنجام دەدا، حیساب و لێکۆڵینەوە لەگەڵ یەکێك، لە حیساب و لێکۆڵینەوەی یەکێکی تر بێ ئاگا ناکا.

{[٦٣] قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً} ئەی پێغەمبەر! بەو کافرە موشریکانە بڵێ: کە بێ ئاگان لە نیشانەکانی تاك و تەنهایی خوداو دەسەڵاتی بەرفراوان و بێ ئەندازەی، پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە لە کاتی گەشت و هاتوچۆتان بۆ هەندەران لە ڕێگەی بیابان و دەریاو وشکانیدا تووشی مەترسی باو بۆران و زریان و گێژەڵوکەو لافاوو ڕەشەبا هاتن و ڕێگاتان لێ تێکچوو شەوەزەنگتان بەسەردا هات، یان ئۆتۆمبیل و شەمەندەفەرێك کە سواری بوون ڕەوتی دەرچوو لێخوڕ دەسەڵاتی بەسەردا نەما خەریك بوو وەرگەڕێ، یان باڵەفڕەو فڕۆکەی کە سواری بوون لە حەوادا کەوتە حاڵەتی خەتەرەوە، خەریك بووبکەوێتە

خوارێو لە هەموو لایەکەوە ترسی مەرگو سەرتێدا چوون دەوری دانو ئاسۆی رزگاربوونتان لێ دیار نەبوو، یان لە بەحردا بە سواری بەلەمو گەمێ کەوتنە ناو گێژاوو شەپۆلی سامناکی دەریای بێ ئامانەوە، مۆتەکەی مەرگ لە هەر چوارلاوە لێتان نزیك بووەوەو کەڵبەی دڕندانەی لێتان گیر کرد! کێ ئێوە رزگار دەکا لەو سەخڵەتیو تەنگو چەڵەمەو کارەساتانە!! بەڵێ ئەوکاتە جگە لە پەنای خودا هیچ پەنایەکتان دەست ناکەوێ؛ ئالەو کاتەدا بە ئاشکراو بە نهێنی بە دەنگی بەرزو هاوار هاوارەوە بە ورتە ورتو لەبەر خۆتانەوە هاواری لێ دەکەنو لێی دەپاڕێنەوەو دەلاڵێنەوە دەنوزێنەوە، بەشێوەی ملکەچیو بێ دەسەڵاتی دەپاڕێنەوە وادەو بەڵێن دەدەن، سوێند دەخۆنو دەڵێن: {لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ} ئەگەر خودا ئەم جارە لەم تەنگو چەڵەمە رزگارمان بکاو ترسی مەرگمان لێ بڕەوێنێتەوە، دەبینە پیاوچاكو سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی پەروەردگار دەکەین، دان بە تاكو تەنهایی خودادا دەنێین، بە دڵسۆزی دەیپەرستینو شەریکی بۆ دانانێین.

{[٦٤] قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ} بڵێ خودای باڵادەست چەند جار لەم تەنگو چەڵەمانەو هی تریش رزگاری کردنو رزگارتان دەکا، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا سەرباری ئەو هەموو چاکەو رەحمو بەزەییەی خودا، ئێوە کە رزگارتان بوو هەڵدەگەڕێنەوەو شەریك بۆ خودا دادەنێنو وادەو بەڵێنی خۆتان نابەنە سەر، خیانەت لە عەهدو پەیمانی خۆتان دەکەن، سوێندی جەخت لەسەر کراوی خۆتان لە بیر دەچێتەوەو پاشگەز دەبنەوە هەروەك نە باتان دیبێو نە باران!! بەمەش سپڵەییو ناکەس بەچەیی خۆتان دووپات دەکەنەوە...

{[٦٥] قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ} ئەی پێغەمبەر! بەو کافرو موشریکە سەرڕەقانە بڵێ: پەروەردگار باڵادەستە، دەتوانێ جۆرەها سزاتان بۆ بنێرێ، جارێك لە ژوور سەرتانەوە سزاتان بەسەردا ببارێنێ وەکوو ئەو بەردباران کردنەی بەسەر نەتەوەی لوطو ئەصحابولفیلی هێنا، یان وەکوو ئەو ناڵەو گرمو هورەی بەسەر گەلی ئەموودی هێنا کە بەهۆی گرمەی لە رادەبەدەرەوە لە ناوی بردن، یان وەکوو ئەو لێزمە بارانو لافاوەی بەسەر گەلی نووحی هێنا {أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} یان عەزابتان بۆ بنێرێ لە ژێر قاچتانەوە وەکوو بومەلەرزەو بورکانو رۆچوون بەزەویدا، وەکوو چۆن قاروونی بە ماڵو سامانەوە بە زەویدا بردە خوارێ {أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ} یان وا سەرتان لێ دەشێوێنێو دەتان کاتە چەند گروپو تاقمێكو هەر یەکەی بۆخۆی راو بۆچوونێکی جیای هەبێو هەر فیرقەو کۆمەڵە رابەرێکی هەبێو دژایەتیو شەڕو ئاژاوە بکەوێتە ناوتانەوەو تێك بەر ببنو لێك رابکێشن هەر یەکەتان ئازار بەوی ترتان بگەیەنێ!

{انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ} ئەی پێغەمبەر! بڕوانە ئێمە چۆن بە شێوەی جۆراو جۆر بەڵگەیان بۆ دێنینەوە، جارێك لە رێگەی هەستەکانەوە، دەمێ لە رێگەی عەقڵ ئاوازەوە، جەلێك لە رێگەی هەواڵی پەنامەکیو غەیبییەوە، نیشانەی خودایەتیو تاكو تەنیایی خۆمیان بۆ دووپات دەکەمەوە، بۆ ئەوەی هۆشیان بەبەر خۆدا بێتەوەو بە وردی لە نیشانەکانی خوداو بەڵگەی خودایەتی تێفکرنو پەندو ئامۆژگاری وەربگرنو خۆیان باش بکەنو بەختەوەری هەردوو جیهان بەدەست بێنن!

{[٦٦] وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ} بەڵکوو زۆربەی گەلەکەت کە قورەیشییەکانن قورئانەکەتیان بەلاوە درۆیە، پەندو ئامۆژگاریەکانت رەت دەکەنەوە، گاڵتەیان بەو عەزابە دێ کە تۆ هەرەشەیان پێ لێ دەکەی {وَهُوَ الْحَقُّ} وەلحاڵ ئەو قورئانە حەقو راستو بێ شكو شوبهەیە، چی تێدایە راستو دروستە، لە هیچ روویەکەوە بەتاڵیو ناراستی رووی تێ ناکا، هەروەها ئەو سزایەی کە هەرەشەتان پێ لێ کراوە، هەر دەبێ بیگەنێو تووشتان دەبێو ئێوە لەدەستی قوتارتان نابێ، راستی قورئانو هاتنی عەزاب بۆ سەرتان دوو شتی حاشا هەڵنەگرنو هەستو عەقڵو ویژدان دەیسەلمێنن.

ئەمجار پێیان بڵێ: من دەسەڵاتی ئەوەم نیە، بە زۆر موسوڵمانتان بکەم {قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ} بڵێ من پارێزەرو خاوەن دەسەڵاتو خۆسەپێنەر نیم بەسەر ئێوەوە، ئەوەم پێ نەسپێردراوە کە بە زۆر ئیمانتان پێ بێنم، ئەرکی

سەرشانی من پێڕاگەیاندنە، ڕێگاتان پیشان دەدەمو تەماعی بەهەشتتان بەرنێمو لە ئاگری دۆزەخ بتان ترسێنم.

{^٦٧لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ} هەر هەواڵێك قورئان ڕایدەگەیەنێ ڕاستەو کاتو شوێنی پەیدابوونی هەیە، هەموو هەواڵێکی حەقیقەتو ڕاستی خۆی هەیە، هەردەبێ ڕوو بدات تەنانەت با پاش ماوەیەکیش بێ؛ ئەمجار بەشوێن ئەو هەڕەشەیەدا هەڕەشەیەکی تری ئاڕاستە کردو فەرمووی: {وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ} لەوە پاش ڕاستی ئەو هەواڵانە حەقیقەتی بەڵێنو هەڕەشەکان دەزانن، پەلە مەکە وادەو بەڵێن بە زاڵ بوونی پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) سەرکەوتنی بەسەر دوژمنەکانیدا، هاتنی عەزاب بۆسەر ئێوەی موشریكو لە خوا یاخی بوو دێتە دیو ڕۆژێك لە ڕۆژان لە جیهانی واقیعدا دەبیندرێن!

{^٦٨وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ} ئەی پیغەمبەر! هەرکاتێ تۆو هاوەڵانت یان هەر کەسێکی تر کە موسوڵمان بێ، بینیتانو بیستتان کە موشریکەکان گاڵتەو قەشمەری بە قورئان دەکەن، ڕوویان لێ وەرگێڕن، کۆڕو کۆمەڵیان بەجێ بهێڵن، لەگەڵیان دامەنیشن {حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ} تاوەکوو دەچنە سەرباسو خواسێکی ترو لەبارەی شتێکی ترەوە ئاخاوتن ئەنجام دەدەن... شیاوی باسە هەرکەسێکیش ئایەتەکانی قورئان بە شێوەی ناڕاستو بەتاڵ تەئویل بکا، مانایەك بەسەر وشەو ڕستەکانیدا دابڕێ کە هەڵی ناگرن نابێ گوێی لێ بگیرێو لەگەڵی دانیشن، پێویستە کۆڕو مەجلیسەکەی بەجێ بهێڵدرێ، مەگەر کابرا توانای بەرپەرچدانەوەو دەمکوت کردنی ئەوانی هەبێ، ئەوکاتە کارەکەی دەبێتە جیهادو کۆشش کردن لە ڕێگای خودادا!

{وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ} ئەی خاوەن بڕوا! ئەگەر وا ڕێکەوت شەیتان ئەوەی لە بیر بردیتەوە کە دانیشتن لەگەڵ ئەو جنێودەرو گاڵتەبازانە قەدەغەیەو دانیشتیو کەوتیتە قسە کردنو گوێ گرتن لەگەڵیاندا پاشان بیرت کەوتەوە کە دانیشتن لەگەڵیان یاساغە، ئەوە {فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} دوایی بیرت کەوتەوە دامەنیشە لەگەڵ ئەو تاقمو کۆمەڵە ستەمکارە کە ستەم لە خۆیان دەکەن بەوەی گاڵتە بە قورئانو پەیامەکەت دەکەنو بەدرۆت دەخەنەوە!

وَمَا عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۚ وَذَكِّرْ بِهِۦٓ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌۢ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَآ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ أُبْسِلُوا۟ بِمَا كَسَبُوا۟ ۖ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ أَنَدْعُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰٓ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ كَٱلَّذِى ٱسْتَهْوَتْهُ ٱلشَّيَٰطِينُ فِى ٱلْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُۥٓ أَصْحَٰبٌ يَدْعُونَهُۥٓ إِلَى ٱلْهُدَى ٱئْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ هُوَ ٱلْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ۚ قَوْلُهُ ٱلْحَقُّ ۚ وَلَهُ ٱلْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ ۚ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۚ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

{^٦٩وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ} چ تاوانێك لەسەر ئەوانە نیە کە خۆ دەپارێزن لەدانیشتن لەگەڵ گاڵتەبازو جنێودەرانو موحاسەبە ناکرێن، ئەمانە کە خۆیان بپارێزن لە کۆبوونەوە لەگەڵ ئەوانەی کە قەشمەری بە قورئانو پەیامی پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) دەکەن، سزاو تۆڵەی قەشمەری کەرانیان لەسەر نیە، ئەوان کە خۆیان لە تێکەڵ بوونو دانیشتن لەگەڵ گاڵتەکەراندا بپارێزنو لێیان دوورە پەرێز بن، فەرمانی خودایان بەجێ هێناوە {وَلَكِن ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} بەڵکوو هەر ئەوەندەیان لەسەرە کە ئامۆژگارییان بکەنو خودایان بیر بخەنەوە، ئیتر بەسە، لە خودا بترسنو واز لە جنێودانو گاڵتە کردن بێنن...
جارێکی تر پەروەردگار فەرمانی بە پیغەمبەر (صَلَى اللهُ عَلَيهِ وَسَلم)و هاوەڵانی کرد؛ کە خۆیان لە گاڵتەکەران بپارێزنو لێیان دوور بکەونەوەو فەرمووی: {^٧٠وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا} ئەی پیغەمبەر! هەروەها ئەوانەی

شوێن پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) کەوتوون! پشت هەڵکەن و ڕوو وەرگێڕن دوورە پەرێز بن لەو موشریکانەی کە ئایینی خۆیان کردووە بە گاڵتەبازاڕ؛ قەشمەری بە ئایینی خۆیان دەکەن بەوەی کە بتپەرستی دەکەن، بۆخۆیان بتەکە دروست دەکەن و دیخۆن، تەمەنی خۆیان لە شتێکدا بەسەر دەبەن کە سوودی لێ نابینن، ئەمە گاڵتەو خۆ خەریک کردنی بێ سوودە، خۆیان هەڵەو گیر کردووە؛ ڕوو ناکەنە ئیش و کاری باش، ئەممەش ئەوپەڕی لەهو خۆ خلافاندنە!

{وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا} خۆشی ژیانی دونیای بێ بایەخ بای تێکردوون و لە خۆیان بایی بوون، ژیانی قیامەت و خۆشی دوارۆژیان فەرامۆش کردووە، ژیانی دونیایان بەسەر ژیانی قیامەتدا هەڵبژاردووە، خەریکی لەززەت و خۆشی دونیای بێ بایەخن! لە جیاتی ئەوەی لە ئایەتی قورئان ورد ببنەوەو تێی بفکرن و لێی تێبگەن و پابەندی فەرمان و نەهییەکانی بن، گاڵتە بە ئایەتەکانی دەکەن و جنێو بە پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلم) و هاوەڵانی دەدەن و سوکایەتیان پێ دەکەن و کردوویانن بە هۆکاری پێکەنین و ڕابواردن و کۆڕو کۆمەڵیان پێ گەرم دەکەن!

{وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ} تۆ بە ئایەتەکانی قورئان ئامۆژگاری خەڵک بکە، خودایان بخەرەوە یاد لە سزاو تۆڵەی بێ ئامانی بیانترسێنە، تا لە خێرو خۆشی و بەختەوەری دانەبڕێن و لە ئاکاما بەهۆی کردەوەی دونیایان لە دۆزەخدا گیر نەخۆن و نەبنە سوتماکی ئاگری بێ ئامان، تا تەسلیم بە هیلاکەت نەبن و نەبنە بارمتەی کردەوەکانی ژیانی دونیایان و بەدبەختی و چارەڕەشی بۆ هەتا هەتایە لە ئامێزیان نەگرێ: وەلحاڵ ئەو جۆرە کەسانە؛ ئەو نەفسە پیسانە {لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللّهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ} جگە لە خودا خزم و دۆستێکیان نیە؛ کە شەفاعەتیان بۆ بکا لە تەنگانە ڕزگاریان بکا، یارمەتیدەرو پشتیوانێکیان نیە کۆمەکیان پێ بکا، ئەوانە ستەمکارن ستەمیان لە خۆیان کردووە، کەسێکیش بۆخۆی ستەم لە خۆی بکا، بەدەستی خۆی خۆی چارەڕەش بکا، خودا شەفاعەتی کەسی بۆ قبووڵ ناکا.

{وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لاَّ يُؤْخَذْ مِنْهَا} ئەگەر ئەو بە قسە هەر شتێك ببەخشێ لێی وەرناگیرێ.

{أُولَـئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُواْ بِمَا كَسَبُواْ} ئەوانەی کە ئایینیان کردووە بە گاڵتەبازاڕو بە ژیانی دونیای بێ بایەخ لە خۆیان بایی بوون، ئەوانە بۆخۆیان پاداشی باشیان لە خۆیان یاساغ کردو خۆیان سپارد بە سزاو بەهەشتی ڕازاوەو فراوانیان لێ قەدەغە کرا، ئەوانە بەهۆی ئەنجامدانی کردەوەی خراپ و ناپەسەند تووشی ئەو چارەڕەشیە بوون! ئەوانە لە پاداشتی ئەو خۆ گومڕایی کردنە ئەو خۆ کردنەوەیان بە بارمتە لە دۆززەخدا {لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ} ئاوی کوڵاوی تام ناخۆشیان دەدرێتێ بۆ خواردنەوە، ئاوی گەرمو ناسازو بۆن ناخۆشیان درخوارد دەدرێ، کە ناوسکیان دادەوشێنێ، ڕیخۆڵەکانیان لەتلەت دەکا! {وَعَذَابٌ أَلِيمٌ} هەروەها سزای بە ئێشیان دەدرێ، بە ئاگری سوتێنەر کە بە جەستەی ئەوان هەڵدەگیرسێندرێ، ئەم سزاو ئازارانەیان {بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ} بەهۆی ئەو کوفرو بێدینیەی کە بە درێژایی تەمەنیان لەسەری بەردەوام بوون، بە جۆرێك سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی بەتەواوی لە ڕێبازی سەفرازی و کامەرانی لایان داوە، واتە: قوڵبوونەوەیان لە کوفرو گومڕاییدا گەیشتۆتە پلەو ئەندازەیەك کە ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نیە کە ڕوو بکەنە ڕێگەی هەق و ڕاست!!

{[٧١] قُلْ أَنَدْعُو مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَنفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا} ئەی محمد! پێیان بڵێ: ئایا ئێمە جگە لە خودای باڵادەست و خاوەن نەفع و سوود گەیەنەر، شتێك بپەرستین کە نەتوانای سوود گەیاندنی هەبێ، نەبتوانێ زیانمان پێ بگەیەنێ! ئایا دەتانەوێ بەرەو دواوە بگەڕێینەوە بۆ کوفرو بێ دینی؟! پاش ئەوەی نووری ئیمان بە ئیسلام دڵ و دەروونی ڕەوشەن کردووینەوەو ڕزگارمان بوو لە گومڕایی، ئایا گونجاوو پەسەندە ئێمە سەرلەنوێ کافر ببینەوەو ڕێگای بەدبەختی بگرینەوە بەر؟!

{كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الأَرْضِ حَيْرَانَ} واتە: بێ ئاگا پاشەو پاش بگەڕێینەوە وەکوو ئەو کەسەمان لێ بێ کە شەیتان لەسەر هەواو ئارەزووی نەفس بە گێژو وڕی بردوویەتی بەزەویداو بێ عەقڵ و نەفام بە بیابان و چۆڵەوانیدا دەسوڕێتەوە، نازانێ لە کوێوە بۆ کوێ دەچێ! شەیتان لە زەویدا سەرگەردانی کردووە، وەلحاڵ ئەو سەرلێ

شێواوە {لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا} چەند دۆستو برادەرێکی هەیە، لەسەر ڕێگای ڕاستو دروست لە دوورەوە بانگی لێ دەکەنو دەڵێن: وەرە لای ئێمە، ڕێگای ڕاستت نیشان دەدەین لە گومڕایی‌و سەرلێ شێواوی ڕزگار ببێ!

پوختەی پەندو مەتەلەکە ئەوەیە: کەسێك دوای ئیمان هێنان لە ئیسلام هەڵگەڕێتەوە، وەکوو کەسێك وایە کە عەشقو شێتی وای لێ کردبێ ڕووی لە چۆڵو بیابان کردبێ، حەیرانو سەرلێ شێواو ملی ڕێگای هاتوو نەهاتی گرتبێ‌و نەزانێ بۆ کوێ دەچێ‌و چی دەکا، لە کاتێکدا، هاوەڵانی لەسەر ڕێگای ڕاست جێی هێشتبن‌و هەمیشە بانگی لێ بکەن‌و پێی بڵێن: وەرەوە بۆلای ئێمە وەڵامیان نەداتەوە.

ئەی پێغەمبەر! بانگەوازی ئەوانە بکە، بۆسەر ڕێگەی ڕاستو {قُلْ: إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى} پێیان بڵێ: ئەو هیدایەتو ڕەهنومایەی خودا کە لە قورئاندا ناردوویەتیە خوارێ ئەوە هیدایەتو شارەزایی کردنی ڕاستەقینەیە، ڕێبازی ئیسلام ڕێبازی حەق‌و ڕاستە، نەك ئەو ڕێبازەی ئێوەی کافر لەسەری دەڕۆن‌و پەیڕەوی دەکەن‌و کوێرانە لاسایی باوك‌و باپیرانتان دەکەنەوە!

ئەمجار پێیان بڵێ: {وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ} فەرمانمان پێ کراوە کە پابەندو گەردنکەچ بین بۆ پەروەردگاری بوونەوەرو ئێمەیش پابەندو گەردنکەچ بووین {[٧٢] وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ} هەروەها فەرمانمان پێ کراوە: بەپەیڕەو کردنی بەرنامەی ئیسلام‌و بەجێهێنانی نوێژو تەقوا کردن؛ بەجێهێنانی نوێژەکان لە کاتی خۆیانداو بەو شێوەیەی کە خودا فەرمانی بە کردنیان کردووە، نوێژکردنێك کە دڵو دەروون پاك بکاتەوە، ئادەمیزاد لە خراپەو خراپەکاریی بگێڕێتەوە، تەقواش بریتیە لە خۆپاراستن لە هەر شتێك کە لە ئاکامی سەرپێچی کردنی ئایینی خوداوە شەریعەتی پیرۆزی پەیدا دەبێ.

واتە: پێیان بڵێ: ئێمە بە سێ شت فەرمانمان پێ کراوە بە ئیخلاص بۆ خوداو شەریکی بۆ قەرار نەدەین، نوێژەکانمان بە ڕێك‌و پێکی ئەنجام بدەین‌و خوداپەرستی بکەین‌و جگە لە زاتی پاکی کەسی تر بە خودا نەزانین، لە هەموو حاڵێکیشدا تەقوای خودا بکەین بە نهێنی‌و بە ئاشکرا خۆمان لەو شتانە دوور بگرین کە لێی یاساغ کردووین‌و سەرپێچی فەرمانەکانی نەکەین. {وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ} خودایەکی وەهایە؛ هەر بۆلای ئەو دەگەڕێندرێنەوە، ڕۆژی قیامەت هەمووتان دەچنە بەر قاپیەکەی ئەو، حیسابو کیتابتان لەگەڵ دەکا، لەسەر کردارو گوفتارتان، سزاو پاداشتان دەداتەوە، جا کەواتە ناگونجێ‌و نابێ جگە لەو خودا خاوەن دەسەڵاتە، کەسی تر بە خودا حلێب بکرێ!

{[٧٣] وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ} پەروەردگار دروست کارو بەدیهێنەری ئاسمانەکان‌و زەوییە، خاوەن‌و هەڵسوڕێنەری کاروباریانە، جیهان تێدایە دروست کراوی زاتی پەروەردگارن، هەموو شتێکی لە کاتو شوێنی خۆیدا بەدیهێناوەو حیکمەتو دانایی خودا دەگەیەنن!

{وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ} (وشەی (یوم) کە مەنصووبە یان عەطفە بۆسەر وشەی (تقوی)ی پێشەوە یان بۆسەر وشەی (خلق) یان لە پێشەوە فیعلێکی وەکوو (اذکر) مەزمندە دەکرێ). خۆ بپارێزن لە سزاو تۆڵەی ئەو ڕۆژەی کە خودا بەهەرشتێك بفەرمووێ ببە دەبێ، هیچ هێزو توانایە نیە بەرهەڵستی بێ‌و نەهێڵێ مەرامی خۆی بێنێتە جێ!

{قَوْلُهُ الْحَقُّ} هەموو فەرمان‌و وتەی ئەو ڕاستو حەقن، هەرشتێ بیەوێ دروستی بکاو بەدی بێنێ، لە کاتی خۆیدا بەبێ دواکەوتن چۆنی بوێ ئاوا دێتە دی‌و، ئاتاجی بەکەس نیەو، ڕەزامەندی کەسی ناوێ، هەر ویستو ئیرادەی خۆی پەیوەندی بەو شتەوە کرد، فەرمانی تەکوینی ئاراستە کرد، دەست بەجێ بەبێ دواکەوتن ئەو شتە پەیدا دەبێ!

{وَلَهُ الْمُلْكُ} خاوەنیەتی ڕاستی، سەڵتەنەتو دەسەڵاتی تەواو هەر بۆ ئەوە کە خودایەکی بێ هاوەڵو بێ هاوسەرو بێ باوك‌و دایك‌و کوڕو کچە، تاك‌و تەنیاو فەردو صەمەدە، واتە: کە لە جیهاندا بە ڕواڵەت بە شێوەی مەجازی دەڵێن: ئەوە موڵکی فڵانەو ئەمە موڵکی فیسارە لە قیامەتدا ئەوەش نامێنێ، بەڵکوو موڵکایەتی تەواو هی هەموو شتێك بۆ خودایە {يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ} لەو ڕۆژەدا کە فوو دەکرێ بە کەڕەنای صووردا جگە لە موڵکایەتی خودا هیچ خاوەنییەك نیە، تەنانەت بێ بڕواکانیش بۆیان دەردەکەوێ کە هەر خودا خاوەنەو کەسی تر خاوەندیەتی نیە.

ئەو خودایە خودایەکە {عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ} زاناو ئاگادارە بەسەر نهێنیو ئاشکرادا.

عالەمی غەیب: ئەو عالەمەیە کە لە ئێمە نادیار بێ، عالەمی شەهادە ئەو عالەمەیە کە بە چاو ئێمە دەیبینین. ئیبنو عەبباس دەڵێ: غەیب واتە: نهێنی، شەهادە واتە: ئاشکرا {وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ} پەروەردگار دانایە لە بەدیهێنانو دروست کردندا هیچ شتێك دروست ناکا، هیچ یاسایەك دانانێ ئیللا حیکمەتو بەرژەوەندی تێدایە خەبیرو ئاگادارە بەسەر نیەتو مەبەستی ناو دڵو دەروونو هەموو قسەو باسێك!.

{[74]وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً؟} ئەی محمد! یادی ئەوە بکەرەوە، ئەو چیرۆکە بۆ گەلەکەت بگێڕەوە کە ئیبراهیم بە ئازەری[1] باوکی گوت: سەرزەنشتی کردو، رەخنەی لێ گرت، لە شێوەیەکی نارەزای دەربڕیندا وتی: ئایا تۆ بە چ عەقڵێك چەند بتێك دەکەیە خوداو دەیان پەرستی؟! جگە لە خودا طاعەتو بەندایەتی بۆ ئەوان دەکەی؟! لە کاتێکدا خودای حەقو ڕاست (الله)یە ئەو کەسەیە کە بەدیهێنەری تۆو ئەوانیشە، هەر ئەو شیاوی پەرستنو بەندایەتی بۆ کردنە، کەسی تر مافی ئەوەی نیە بە خودا حلێب بکرێو بەندایەتی بۆ ئەنجام بدرێ!!.

{إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ} بێگومان، من خۆتو گەلەکەت دەبینم لە گومڕایی ئاشکرادان، خۆتو ئەوانەی وەك تۆ بتپەرستی دەکەن، ئەم هەیکەلە داتاشراوو دروست کراوانە بە خودا دەزانن‌و بەندایەتییان بۆ دەکەن، سەرلێ شێواوو نەفامن سەریان لێ تێك چووە، ڕێبازی ڕاستو حەق نادۆزنەوە، لە زەلکاوی نەفامیو نەزانیدا کوێرانە دێنو دەچن، هەڵس‌وکەوتو بیروباوەڕیان بێ بناغەو پووچو بەتاڵە، هەموو خاوەن هۆش‌و فامێك هەست بە سەرلێ شێواوی ئێوە دەکا، چونکە زۆر ئاشکراو نمایانە! دەی کێ لەو کەسە گومڕاترە چ گومڕاییەك لەوە ئاشکراترە پەیکەرێك بپەرستێ کە لە دار، یان بەرد، یان لە مەعدەنێك دروست

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّىٓ أَرَىٰكَ وَقَوْمَكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُرِىٓ إِبْرَٰهِيمَ مَلَكُوتَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ ٱلْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ رَءَا كَوْكَبًا قَالَ هَٰذَا رَبِّى فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَآ أُحِبُّ ٱلْءَافِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَٰذَا رَبِّى فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِى رَبِّى لَأَكُونَنَّ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّى هَٰذَآ أَكْبَرُ فَلَمَّآ أَفَلَتْ قَالَ يَٰقَوْمِ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ وَحَآجَّهُۥ قَوْمُهُۥ قَالَ أَتُحَٰٓجُّوٓنِّى فِى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنِ وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّى شَيْـًٔا وَسِعَ رَبِّى كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا فَأَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِٱلْأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

کرابێ؟ بێی بەدەستی خۆت پەیکەرێك داتاشی، ئەمجار پلەو پایەی خودایەتی بدەیتێو بیپەرستیو بە پیرۆزی بزانی!!

{[75]وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} واتە: هەر بەو جۆرە، جار دوای جار گەورەییو فراوانیو ڕێكو پێکی بوونەوەرمان پیشانی ئیبراهیم دا، وامان لێ کرد بە هەستی روونو تێفکرینی وردو بیری بەرفراوانەوە سەیری مەلەکوتی ئاسمانەکانو زەوی بکا، لە ئەستێرەو رۆژو مانگ سەرنج بدا، لە جۆگەو چۆمو دەریاو کێو دەشتو بیابان رامێنێ، خودایەتی خودایان تێدا بدۆزێتەوە، بە دیهێنەری بە راستی بناسێو بەندایەتی خۆی بۆ رابگەیەنێو ببێتە ئەو پیغەمبەرە ئولولعەزمەی کە نموونەی پیاوچاکانو خوداپەرستانە، ئەو پیغەمبەرەی بە دووربینی خودایی، بەهەستی پاکی، بەدڵی رەوشەنو دەروونی بێ خەوشی بوونەوەری بینی، بەسەر وردیاتو شاراوەی ئاسمانو زەویدا ئاگادار بوو، بۆ ئەوەی لەم ڕێگەوە بەڵگە لەسەر تاكو

[1]- لە بارەی زێدو بنەچەی حەزرەتی ئیبراهیمو ئەو سەردەمو رۆژگارە تێیدا ژیاوە سەیری تەفسیری مەنار ج ٥٣٤/٧ — ٥٤٠دەکرێ.

تەنیایی‌و باڵادەستی خودا بهێنێتەوە! مەلەکووتی بەرزایی‌و زەویمان پیشان دا، گەلێ شتمان پێ ناساند، دەروونیمان گوشاد کرد، تێفکرینیمان راست ئامێز کرد، بەرچاومان روون کرد، شارەزاییمان کرد بۆ رێبازی بەڵگە هێنانەوەو بۆڕدانی بەرامبەرو دژ هەڵوێست، کۆمەکیمان پێ کرد، بوونەوەرو مەلەکووتمان وەکوو پەڕاوێك خستە بەردەم‌و خوێندییەوەو تێی گەیشت، {وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ} بۆ ئەوەی دڵنیا بێ، قەناعەتی تەواو پەیدا بکا، کە هیچ کامێك لە بت‌و ئەستێرەو رۆژ ناشێ ببن بە خودا، ناگونجێ بە خودا بزاندرێن.

{[٧٦]فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا} کاتێك ئیبراهیم شەوی بەسەر هات ئەستێرەیەکی گەورەی پرشنگداری بینی، لە ئەستێرەکانی تر ورشەدارتر بوو، رووناکی‌و درەوشانەوەی لە ئەستێرەکانی تر جودا بوو، ئەویش یان ئەستێرەی (موشتەری) یان (زوهرە) بووە، جا وەکوو دەڵێن: بڕێ لە گەل‌و نەتەوەی ئیبراهیم ئەستێرە پەرست بوون، ئەستێرەی موشتەری گەورەترین‌و ناسراوترین خودا درۆزنەیەك بوون کە بڕێ ئەستێرە پەرست لە رۆمان‌و یۆنانە کۆنەکان دەیانپەرستن! گەل‌و نەتەوەی ئیبراهیمیش لەو سەردەمەدا مامۆستاو پێشەوای ئەستێرە پەرستان بوون، ئیبراهیمیش بەمەبەستی بناغەدانان بۆ موناقەشەو قسە لەگەڵ کردنیان‌و لە ئاکاما بۆڕدانیان {قَالَ هَذَا رَبِّي} وتی: ئەو ئەستێرەیە خودای منە، کە دروست کراوی ئادەمیزاد نیەو کەس دەستی پێ ناگاو رووناك‌و پرشنگداریشە! خۆی خستە پێڕی ئەوان‌و بەدڵی ئەوان دەدوا، بۆ ئەوەی بیانخاتە هەڵوێستێکەوە کە دوایی بەڵگەی هێنانەوە، یەکسەر بۆڕیان بدا، لەسەرتاوە وای خستە دڵیانەوە کە لەسەر بیروباوەڕی ئەوانەو ئەو ئەستێرەیەی بەلاوە خودایە، پاشان بە بەڵگەی هەست ئامێزو عەقڵی، گەڕایەوە سەریان‌و بیروباوەڕی چەسپاو لە دڵیاندا هەڵوەشاندەوە وەکوو دەفەرموێ: {فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لا أُحِبُّ الآفِلِينَ} کاتێك ئەو ئەستێرەیە جووڵاو ئاوابوو لە پێش چاو ون ئەبوو، وتی: من شتی بێ دەوامی زوو لاچوو ئاوابووم ناوێ‌و خۆشم ناوێ‌و نایپەرستم.

ئەمجار لە شەوێکی تردا بۆ هەمان مەبەست‌و بەهەمان هەڵوێستی ئەگۆڕی خۆیەوە سەیری مەلەکووتی ئاسمانی کرد {[٧٧]فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي} کاتێ بینی لە ئاسۆوە مانگ هەڵات‌و بە رووناکی خۆی سەر زەوی رەوشەن کردەوە، وتی: ئەوە پەروەردگاری منە، ئەمەیان ورشەو رووناکی زۆرترە جا {فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ: لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لأكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ} کە ئەمیش وەکوو ئەستێرەکە ئاوابوو ئیبراهیم بەدەنگی بەرز بۆ ئەوەی گەلەکەی گوێیان لێ بێ وتی: ئەمەش خودانیە! خۆئەگەر پەروەردگارم شارەزاییم نەکاو هیدایەتم نەدا بۆ رێگای حەق‌و یەکتاپەرستی ئەمن لە ریزی گومراو سەرلێ شێواواندا دەبم؛ ئەوانەی رێگایان لێ گوم بووە، هیدایەتیان نەدۆزیوەتەوە جگە لە خودا شتی تریان پەرستووە، بەمەش جارێکی تر بە گوێچکەی گەل‌و نەتەوەکەیدا دایەوە کە ئەوان لەسەر رێبازی پووچ‌و بەتاڵن، هەر کەسێك پێی وابێ مانگ شیاوی پەرستنەو بە خودا حلێب دەکرێ، ئەوە گومڕایە! لە هەمان کاتدا ئەوەی پێ راگەیاندن کە زانینی عەقیدەی راست‌و بێ غەوش پێویستی بە سروشتی خودایی هەیە، بۆیە لە جاری سێیەمدا ئیبراهیم بە ئاشکرا بەرانەتو دووره پەرێزی خۆی لە شەریك دانان بۆخودا راگەیاندو وەکوو دەفەرموێ: {[٧٨]فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي} کاتێ خۆر لە ئاسۆ بەدەرکەوت رووناکیی بەسەر زەویدا پەخش کرد، لە ئەستێرەو مانگ گەورەترو رووناکترو بە سوودتر بوو؛ وتی: ئەمە خودای منە {هَذَآ أَكْبَرُ} ئەمە گەورەترین ئەستێرەیە کە بە ئاسمانەوە ئێمە دەیبینین، نوورو رووناکیی لە هەمووان زۆرترو بەهێزترە، شیاوترە بۆ ئەوەی بە خودای خۆمی حلێب بکەم {فَلَمَّا أَفَلَتْ} کە ئەویش وەکوو ئەستێرەو مانگ ئاوا بوو، ئیتر حەزرەتی ئیبراهیم داشی سوار بوو؛ کاتی ئەوەی بۆ رەخسا کە بیروبڕوای خۆی بۆ قەومەکەی ئاشکرا بکاو خۆی لە موشریکەکان دوورە پەرێز بگرێ {قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ} وتی ئەی گەل‌و نەتەوەکەم! دڵنیابن من دوورە پەرێزم لە بت پەرستی‌و ئەستێرەو مانگ‌و خۆر پەرستن، هیچیان بە خودا نازانم‌و نایانکەمە گەورەو خۆشەویست‌و

پەرستراوی خۆم {[٧٩] إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} ئەمن لە کاتی پاڕانەوەو نزاکردندا لە نوێژو خوداپەرستیدا، ڕوو دەکەمە ئەو خودا کردگارەی کە ئاسمانەکانو زەوی بەدی هێناون، ڕووی خۆم وەردەگێڕم لە گومڕاییو ڕوو لەحەق دەکەم، بە لێبڕاویو ڕاستاڵانە ئایینی ڕاست پەیڕەو دەکەم، ئایینێك بریتی بێت لە یەکتاپەرستی، بێ بەریم لە کۆمەڵی موشریکەکان؛ ئەوانەی لەگەڵ خودادا خودای تر دەپەرستن. بەڵکوو من بە دیهێنەری ئەستێرەو مانگو خۆرو ئاسمانەکانو زەوی دەپەرستم؛ ئەو کەسەی هەڵیان دەسوڕێنێو دەیانهێنێو دەیانبا، ئەو خودایەی بەدیهێنەری هەموو شتێکە، خاوەنو خودای هەموو شتێکە.

{[٨٠] وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ} نەتەوەکەی ئیبراهیم دەستیان کرد بە موجادەلە کردن لەگەڵیدا، لەبەرامبەر بەڵگە بەهێزەکانی ئیبراهیمدا بەڵگەی لاوازیان دەهێنانەوە!! سەیرە ئەو بە بەڵگەی حاشا هەڵنەگرو بەگوێرەی ئاستی هۆشو بیریان تاكو تەنیای خودای بۆ دەچەسپاندنو پێی دەسەلماندن کە بەندایەتی کردنو طاعەت هەر دەبێ بەتەنیا بۆ خودابێ! ئەوانیش بەڵگەی گوماناویو لاوازیان دەخستە ڕوو؛ دەیانگوت هەبوونی چەند خودایەكو بە خودا زانینی ئەستێرەو مانگو خۆر چ دژایەتی لەگەڵ بڕوا بە خودا نیە، چونکە ئەو خودایانە لای خودا شەفاعەتمان بۆ دەکەن؛ کوێرانە لاسایی باوكو باپیری خۆیان دەکردەوە، ئیتر ئیبراهیم ئەوەی پێ ڕاگەیاندن کە سوورە لەسەر هەڵوێستی خۆیو ئەو بەڵگە لاوازانەی ئەوان کاری تێ ناکەن {قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ} ئایا ئێوە دەربارەی خودا کێشەم لەگەڵ دەکەنو دەتانەوێ بیروباوەڕی پڕوپووچی ئێوە پەسەند بکەمو جگە لە خودا شتی تر بە شیاوی خودایەتی بزانم؟! ئەوەتان بەلاوە سەیرە کە من دەڵێم: جگە لە خودا خودای تر نین؟ دەتانەوێ لەو بڕیارە لەو بیروباوەڕە ژێوان ببمەوە؟ {وَقَدْ هَدَانِ} وەلحاڵ ئەو خودایە ڕێگای هیدایەتی نیشانی من داوە، بیروباوەڕی حەقو ڕاستی خستۆتە دڵو دەروونمەوە، من دڵنیام لە ڕاستی بیروباوەڕی خۆمو، دەزانم کە من لەسەر حەقو ڕاستیم! دەی چۆن گوێ بۆ بیروباوەڕی بێ بناغەی ئێوە دەگرم، چۆن خۆم وەکوو ئێوە گومڕا دەکەم؟ چۆن شوێن لاسایی کردنەوەی ئێوە بکەوم؟ ئێوە بەبێ بەڵگە لاسایی باوكو باپیرانتان دەکەنەوە من چۆن شوێن ئێوە دەکەوم؟!

بەڵگە لەسەر بێ بناغەییو پڕوپووچی بیروباوەڕی ئێوە ئەوەیە: ئەم خوا درۆزنانەی ئێوە دەیانپەرستن هیچیان پێ ناکرێ! چ کاریگەرییەکیان لە بوونەوەردا نیە دەی چۆن بە خودایان بزانم؟! دڵنیا بن من بە خودایان نازانمو {وَلاَ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ} ناترسم کە لە عیلمی خودادا هاتنە خوارەوەی بەڵاو موصیبەتێك لەو شتانەوە بۆ من بەهۆی هۆکارێکەوە چەسپابێو من تووشی ئەو نارەحەتییە ببمو زیانم وێ بکەوێ! {إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئاً وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْماً أَفَلاَ تَتَذَكَّرُونَ} ئایا ئێوە دوای ئەو ڕوون کردنەوەو شی کردنەوەیەش تێنافکرنو ورد نابنەوەو بیرناکەنەوە: کە خوداکانتان هیچیان بەدەست نیە؟ نە دەتوانن زیان بگەیەنن نە دەسەڵاتی سوود بەخشینیان هەیە!! دەی کەوابێ ئێوە بۆچی بیرناکەنەوە هەتا بزانن کە ئەوانە ناتوانن زیان بە من بگەیەنن یان سوودم پێ بگەیەنن، دەسەڵاتی باڵا بۆ خودا خۆیەتی، جگە لە زاتی پاکی کەسی تر هیچی بەدەست نیە، جا ئەگەر پەروەردگار بڕێ سوودی بەخشی بە دروستکراوێکی یان دوورخستنەوەو بەرگری کردنی زیانی پێ دەبەخشێ، ئەوە نابێتە هۆی ئەوە: کە ئەو دروستکراوە لە پلەی دروستکراوەوە بەرز بکرێتەوە بۆ پلەو پایەی خودایەتیو پەرستن.

{[٨١] وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا} چۆن من دەترسم لەو خودا درۆزنانەی ئێوە کردووتانن بە هاوبەشی خوداو پێتان وایە سوودو زیانیان بەدەستە، لە حاڵێکدا ئێوە ناترسن لەوەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، ناترسن لەوەی دروستکراوێك دەکەنە هاوتای خودای زاناو داناو بەدیهێنەر کە هیچ بەڵگەیەك نیە لەسەر بەخودا زانینی ئەو شتانەی ئێوە بە خودایان حسێب دەکەن، عەقڵو هۆشیش ناتوانن هاوەڵ بۆ خودا بە ڕەوا بزانن، عەقڵی تەواو ڕێگە نادا بڕیاری ئەوە بدرێ کە خودا هاوەڵی هەبێ لە بوونەوەردا هاوبەشی کارەکانی بکا، بێگومان بەڵگەی عەقڵیو نەقڵی ئەوە

دەگەیەنن کە خودا خودایەکی تاكو تەنیاو فەردو صەمەدە، کەوابوو شەریك دانان بۆ خودا کە ئێوە پەیڕەوی دەکەن ئەوە شیاوی ئەوەیەو جێگای ئەوەیە: کە ترسی لێ بکرێ؛ نەك من بترسم لە بتەکانی ئێوە، من چۆن لە مردووی بێ گیان بترسم، ئێوە لە خودای خاوەن دەسەڵاتو توانا ناترسن؟! جا کە ئەمە حەقیقەتو راستی بێ {فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ} چ تاقمو گروپێکتان شیاوی ئەوەیە کە لە سزای خودا ئەمین بێ، کۆمەڵی یەکتاپەرستان، یان کۆمەڵی موشریکەکان؟ کام تاقمو کۆمەڵیان لایەقی ئەوەیە: کە لە ناکامی بیروباوەڕی خۆی دڵنیابێ؟! کام دەستەیەیان رێبازی راستی پەیڕەو کردووەو لەسەر حەقە؟ ئایا ئەو کەسەی بەندایەتی بۆ خودایەك دەکا؛ کە خاوەنی هەموو شتێکەو سوودو زیانی بەدەستە، لەسەر حەقە؟ یان ئەو کەسەی شتێك دەپەرستێ کە هیچی بەدەست نیە؟! کام لەم دوو کۆمەڵە شیاوترە بە دڵنیاییو ئاسایش، کۆمەڵی یەکتاپەرست یان کۆمەڵی موشریكو ناڕاست، ئەگەر ئێوە خاوەنی زانستو تێفکرینو شت دەزانن؟؟! بۆیەش لە شوێنی {أَيُّنَا أَحَقُّ بِالأَمْنِ} رستەی {أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ}ی هێنا تا ئاماژە بێ کە ئەم بەرامبەری کردنە گشتیەو هەموو یەکتاپەرستێكو موشریکێك لە هەموو کاتو ساتو شوێنێك دەگرێتەوە، نەك هەر تایبەت بێ بەو کۆمەڵەی سەردەمی حەزرەتی ئیبراهیم، هەروەها بۆ ئەوەی راستەوخۆ پانەوپان هەڵەیان نەخاتە ئەستۆو تاوەکوو باش گوێی بۆ بگرنو پەنا بۆ رقەبەریی نەبەن!!

ئەمجار پەروەردگار بە شێوەیکی روونو ئاشکرا کۆمەڵی شیاو بە ئەمنو ئاسایش دیاری دەکاو دەفەرموێ: {[82]الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ} ئەوانەی شیاوی دڵنیاییو ئەمنو ئاسایشن لە دونیاو لە قیامەتدا کە بڕوایان بە هەبوونو تاكو تەنیایی خودا هەیە، بە لێبڕانو دڵسۆزییەوە بەندایەتی خودا دەکەن، هیچ شتێك ناکەن بە هاوبەشو هاوەڵی، بیروباوەڕیان تێکەڵ بە ستەمو تاوانباری ناکەن، بڕوایان بە خودا بڕوایەکی تۆکمەو دامەزراوە، هاوبەشی بۆ دانانێن.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾

{[83]وَتِلْكَ حُجَّتُنَا} ئەو بەڵگە بەهێزانەی کە ئیبراهیم (سەلامی خودای لەسەر بێ) هێنانیەوە بۆ گەلەکەی.

{آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ} بە ئیبراهیممان بەخشینو فێرمان کرد بۆ ئەوەی بیکات بە رابەرو بەڵگە {عَلَى قَوْمِهِ} بەسەر گەلەکەیداو قەناعەتیان پێ بکاو واز لە رێبازی پووچی خۆیان بێننو بێنە سەر رێگای حەقو خواپەسەندا! {نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاء} هەرکەسێك لە بەندەکانی خۆمان بمانەوێ بەرزی بکەینەوە، پلەوپایەی بەدینێ دەیدەینێ، لە دونیا پلەی زانستو دانایی پێ دەبەخشینو پلەی ئیمانو باوەڕی دەدەینێ، پلەی زانیارییو دانایی، پلەی پێغەمبەرایەتیو رابەری دەدەین بە کەسانێك پەسەندیان بکەینو هەڵبژێراوی خۆمان بن.

{إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ} دڵنیابە خودای تۆ، دانایە لە گوفتارو کرداردا، هەموو وتەیەکی لە شوێنی خۆیەتیو هەموو

کردەوەیەکی لە کاتی خۆیدا ئەنجام دەدا {عَلِيمٌ} زاناو ئاگادارە بە کاروباری دروستکراوانی، دەزانێ کێ شیاوی هیدایەت دانە، شارەزای دەکا، کێ شیاوی گومراییە سەری لێ دەشێوێنێ، چونکە کابرا بە ویستی خۆی ڕێگای ناراست دەگرێ‌و گومرایی هەڵدەبژێرێ، خوداش داخوازییەکەی بۆ دێنێتە جێ! ئەوانە لە زانستی خودادا وا تۆمار کراون کە ڕێبازی گومرایی دەگرنە بەرو نایەنە سەر ڕێگای هیدایەت.

{٨٤ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا} ئیسحاق‌و یەعقوبمان بە ئیبراهیم بەخشی، واتە: پەروەردگار ڕێزی لە ئیبراهیم گرت (سەلامی خودای لێ بێ) دوای ئەوەی کەوتە ساڵەوەو پیری پێوە دیار بوو، خۆی‌و خێزانی بە هیوای ئەوە نەبوون تازە منداڵیان ببێ، کەچی فریشتە هاتنە لای‌و مزگێنی ئەوەیان پێ دا، کە کوڕی دەبێ، فریشتەکان لە کاتی چوونیان بۆسەر گەلی لوط بۆ لە ناو بردنیان لایاندایە لای حەزرەتی ئیبراهیم‌و مزگێنی بەخشینی کوڕێکیان پێدا، ناوی ئیسحاق دەبێ.

ئەم کوڕ پێ بەخشینە لە کاتی پیریدا پاداش‌و موکافئە بوو بۆ ئیبراهیم (سەلامی خودای لێ بێ) لە پاساوی ئەوەدا: کە لە نەتەوەکەی گۆشەگیر بووە، وازی لێ هێناو زێدو نیشتمانی بەجێ هێشت‌و بەرەو ئەو وڵات‌و شوێنەی خودا فەرمانی پێ کردبوو کەوتە ڕێ، ئیتر پەروەردگار قەرەبووی دووره وڵاتی‌و گۆشەگیری لە خزم‌و کەس‌وکاری بەوە بۆ کردەوە: کە منداڵی صاڵح‌و خواناس‌و بەوەفای پێ بەخشین، بۆ ئەوەی ببنە فێنکایی چاوی‌و بیرۆشی پێ بێن! ئیسحاق‌و یەعقوبمان پێ بەخشین، چونکە کوڕی کوڕیش بە کوڕ حلێب دەکرێ، هەردووکیانمان هیدایەت دان‌و شارەزامان کردن، وەکوو چۆن ئیبراهیممان هیدایەت داو پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی‌و حیکمەت‌و زیرەکی‌و بەهێزی بەڵگە هێنانەوەمان پێ بەخشی! خودا لە حاڵەتی پیریدا ئیسحاقی پێ بەخشی. هۆیەکی تریش هەیە: بۆ ئەوەی کە هەر باسی ئیسحاقی کردو باسی ئیسماعیلی نەکرد، هۆیەکەش ئەوەیە، لێرەدا مەبەست بەم باس کردنە پێغەمبەرانی بەنو ئیسرائیلین ئەوانیش هەموویان لە ئەوەی ئیسحاق‌و یەعقووبن! حەزرەتی ئیسماعیل جگە لە حەزرەتی موحەممەد هیچ پێغەمبەرێکی تری لێ نەکەوتووەتەوە.

حەزرەتی ئیبراهیم لە نەوەی حەزرەتی نووحە، جا وەکوو چۆن هیدایەتی ئیبراهیممان دا {وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ} لە پێش ئەودا هیدایەتی نووحمان دا کە باپیری بوو، خودا نیعمەتی پێغەمبەرایەتی‌و دانایی لە کارو گوفتاریدا پێ بەخشی؛ ئەمەش نیعمەتێکی گەورەو مەزنە، پلەو پایەی حەزرەتی ئیبراهیم دەست نیشان دەکا! مەبەست ئەوەیە: کە بنەچەی ئیبراهیم ڕێزدارترین‌و پاک‌و خاوێنترین بنەچەیە، چونکە پەروەردگار کوڕی وەکوو ئیسحاقی پێ بەخشی، کوڕەزای وەکوو یەعقوبی دایێ، هەموو پێغەمبەرەکانی نەوەی ئیسرائیل لە وەچەی ئەم دوو پێغەمبەرانەن، ئیبراهیم بۆخۆشی لە پشتی پێغەمبەرانی بەرێزو پاک‌و خاوێنی وەکوو نووح‌و ئیدریس‌و شیت پەیدا بووە، باوك‌و باپیرانی پێغەمبەر بوون‌و کوڕو کوڕەزاو وەچەیان پێغەمبەر بوون، {وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} حەزرەتی داوودو سولەیمان‌و ئەییوب‌و یونس‌و مووساو هاروون هەموویان لە نەوەو وەچەی حەزرەتی ئیبراهیمن، ئێمە بەو چەشنە پاداشی پیاوچاکان دەدەینەوەو پلەوپایەی پێغەمبەرایەتی‌و حیکمەت‌و زانست دەبەخشین بە وەچەو نەوەکانیان.

هەندێك دەڵێن: ڕاناو لە {وَمِن ذُرِّيَّتِهِ} دەچێتەوە بۆ حەزرەتی نووح نەك حەزرەتی ئیبراهیم چونکە قاعیدەیەکی نەحوییان هەیە دەڵێ کە ڕاناو دوو مەرجەعی هەبوون، یەکێکیان دوورو یەکیان نزیك، بۆ نزیکەکەیان بگەڕێتەوە باشترە، هەروەها چونکە لوطو یونس بەوەچەی ئیبراهیم حلێب ناکرێن هەروەها کوڕ بە(ذرية = وەچە) ناژمێردرێ، ناگونجێ بگوترێ ئیسماعیل وەچەی ئیبراهیمە؛ بەڵام ئەم قسەی دوایی وەرناگیرێ چونکە زانایانی زمان دەڵێن (ذرية) واتە: نەوە، ئیتر کوڕو کچی خۆی بێ یان لە وان بەرەو خوارتر بێ!

{٨٥ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ٨٦ وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ}

ئەوەی تێبینی دەکرێ لەم سێ ئایەتەدا چواردە پێغەمبەری

تۆمار کردوون بەڵام نەهاتووە بە گوێرەی مێژوو ریزبەندیان بکا، یان بە گوێرەی پلەو پایەو مەناقیب تۆماریان بکا، چونکە قورئان کتێبێکی مێژووی نیە رووداو تۆمار بکا، هەروەها پەڕاوی پێدا هەڵدانو مەناقیب نیە، بەڵکوو کتێبی هیدایەتدانو پەندو ئامۆژگاریو رەهنومایی کردنە.

برێ لە زانایانی تەفسیر دەڵێن: حیکمەتی ئەو شێوە ریز کردنەی قورئان ئەوەیە: پەروەردگار پیغەمبەرەکانی کردوون بە سێ بەش هەر بەشەیانو تایبەتمەندییەکیان هەیەو لە شتێکدا هاوبەشن.

بەشی یەکەم: کە رێزداران حەزرەتی (داوودو سولەیمانو ئەییوبو یوسفو مووساو هاروون)ن، ئەمانە پەروەردگار دەسەڵاتو فەرمانڕەواییو پیغەمبەرایەتیو رابەری پێ بەخشیوون، حەزرەتی داوودو سولەیمان وێڕای پیغەمبەرایەتی پاشاو خاوەن دەسەڵاتو خاوەن سامان بوون، حەزرەتی ئەییوب وێڕای پیغەمبەرایەتی فەرمانڕەواو خاوەن سامان بوو، حەزرەتی یوسف سەرباری پیغەمبەرایەتی وەزیریو فەرمانڕەواو پارێزگار بووە، بەڵام ئەم دوو بە رێزە تووشی بەڵاو موصیبەت بوون صەبریان گرت، کەوتنە خۆشیو بەختەوەرییەوە سوپاسگوزار بوون. حەزرەتی مووساو هاروونیش وێڕای پیغەمبەرایەتی فەرمانڕەوا بوون؛ بەڵام نەگەیشتنە پلەی پاشایەتی، هەردوو پیغەمبەرێك لەم بەرێزانە تایبەتمەندییەکیان هەیە، تەرتیب لە نێوان ئەو جووت جووتانەدا ئەوەیە: لە پلەو پایەی دونیاییدا لە پلەو پایەی بەرزەوە بەرەو نزمی دێتە خواریٚ؛ لە پلەو پایەی ئایینیدا رەنگە لە نزمیەوە بەرەو بەرزی بڕۆن! داوودو سولەیمان بەختەوەری ژیانی دونیایانو دەسەڵاتو فەرمانڕەواییان زۆرو بەرفراوان بووە، حەزرەتی ئەییوبو یوسف بەو ریژەیە نەیان بووە، حەزرەتی مووساو هاروون لە ئەییوبو یوسفیش کەمتریان بۆ گوونجاوە، بەڵام لە رووی ئایینیەوە وا دیارە حەزرەتی مووساو هاروون پلەو پایەی پیغەمبەرایەتیو ماندوبوونو بەری ماندوبوونەکەیان زۆرتر سوودبەخش بووە، حەزرەتی ئەییوبو یوسف لەم بارەوە نەگەیشتوونەتە ئەوانو ئەو پلەو پایەیان بەو جۆرە پێ نەدراوە، بەڵام ئەمان واتە: ئەییوبو یوسف چونکە لە کاتی بەڵاو موصیبەتدا خۆڕاگر بوونو لە ئاکامی ژیانی کامەرانیو خۆشگوزەرانیدا سوپاسگوزار بوون، لە حەزرەتی داوودو سولەیمان پلەیان بەرزتر بووە؛

{[٨٧]وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} برێك لە باوكو باپیری ئەوانمان هیدایەت داو شارەزاییمان کردنو گەیاندمانن بە رێگەی حەقو هێزو توانای بەردەوام بوون لەسەر ئەو رێبازەمان پێ بەخشین. هەروەها هەمان نیعمەتو رێزداریمان بەخشی بە هەندێ لە کوڕو وەچەو نەوەیان، لە براو برازایان، نەك بە هەمووانیان، چونکە وەکوو ئاشکرایە هەموو باوكو باپیرو نەوەو براو برازایان ئەم نیعمەتی هیدایەتەیان پێ نەبەخشراوە... ئەوەتا: باوکی حەزرەتی ئیبراهیم کافر بووە، کوڕی حەزرەتی نووح کافر بووە!!

{[٨٨]ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ} ئەوە هیدایەتی خودایە دەیبەخشێت بە کەسانێك لە بەندەکانی کە بیەوێ پێیان ببەخشێ، ئەم جۆرە هیدایەتو شارەزاییەی کە بەو پیغەمبەرانە بەخشراوە بۆ ئەوەی بگەنە ئایینی راستو دروستو بەردەوام بن لەسەری، هیدایەتێکی خوداییو تەوفیقێکی تایبەتییە، لە هیدایەتو شارەزایی بوونی خەڵکانی دیکە جیاوازن.

{وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} تەنانەت ئەو پیغەمبەرە هیدایەت دراوانە، وێڕای ئەو هەموو فەضلو رێزەی هەیانە، ئەگەر هاوبەش بۆ خودا دابنێنو بە رەوای بزانن پاداشیان پووچ دەکرێتەوە هەوڵو تێکۆشانیان بە فیڕۆ دەچێ وەکوو کەسانی دیکەی خودا لێ رەنجاو کردەوەکانیان دەپوکێنەوەو سوودیان لێ نابینن.

{[٨٩]أُوْلَٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ} ئەو پیغەمبەرانەی باسمان کردن پەیامەکەیان یەك پەیامە، بۆ یەك مەبەست نێردراون، هەموویان بانگەوازییان بۆ خوداپەرستیو بە تاكو تەنیا ناسینی خودایە، ئەو پیغەمبەرانە فەضلو نیعمەتمان بەسەردا رشتوون،کتێبی ئاسمانیمان بۆ ناردوون حیکمەتو داناییمان فێر کردوون، زانستی بە سوودو تێگەیشتن لە ئایینمان پێ بەخشیوون،

{فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلاءِ} ئەگەر ئەو موشریكو خودانەناسانەی مەككە بڕوا بە كتێبە ئاسمانییەكانو فەرمانڕەوایی پێغەمبەرایەتییان نەكەن ئەوە {فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُواْ بِهَا بِكَافِرِينَ} ئێمە ئامادەباشیمان خولقاندووە بۆ گوێڕایەڵیو فەرمانبەرداریو پابەند بوون بە فەرمانو نەهییەكانی قورئانەوە لە نێو دڵو دەروونی دەستەو تاقمێكدا كە هەرگیز روو وەرگێڕانو پشت هەڵكردنیان لە حوكمو یاسای كتێبە ئاسمانیەكان نیەو بە تەواوی بڕوایان پێ دەكەنو هیچ شكو گومانیان لە راستیو دروستی ئەو نیگاو سروشە نیەو نابێ.

{[٩٠] أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ} ئەو هەژدە پێغەمبەرەی باسكران لەگەڵ وەچەو نەوەو براو خزمو كەسو كاریان كە خودا هیدایەتی خۆی پێ بەخشیوون، ئەوانە ئەو پێغەمبەرانەن كە خودا نامەی ئاسمانیو حیكمەتو زانیاریو دەسەڵاتو فەرمانڕەواییو پلەی پێغەمبەرایەتی پێ بەخشیوون {فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ} ئەی محمد! لەسەر رێبازی ئەوان بڕۆ، وەكوو ئەوان بانگەوازی بۆ یەكتاپەرستی بكە، بەندایەتیو خواپەرستی راست ئەنجام بدەن، ئەخلاقو رەوشتی جوان بڵاو بكەرەوە!!.

{قُل لاَّ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا} ئەی پێغەمبەر! بەو كەسانە بڵێ كە بۆ لایان رەوانەكراوی، بڵێ: من لە پاساوی گەیاندنی قورئان بە ئێوە داوای كرێو سوپاسو ماڵو سامانو سوودی تایبەتی ناكەم، هەروەكوو چۆن هەموو پێغەمبەرەكانی پێش من لەسەر بانگەوازیو راگەیاندنی پەیامی خودایی داوای كرێو سوپاسیان نەكردووە.

{إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْعَالَمِينَ} ئەم قورئانە كەهەیە بیرخەرەوەو ئامۆژگاریو رێ پیشاندەرە بۆ هەموو جیهانییان، پەڕاوی هیدایەتو بەرنامەی ژیانو كەتەلۆكی بوونەوەرە.

{[٩١] وَمَا قَدَرُواْ اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ} بێگومان ئەوانەی ئینكاری نیگایی خودایی دەكەن بۆ ئادەمیزاد – كە موشریكەكانی قورەیشن یان دەستەو تاقمێكی جوولەكەن – بەراستی ئەوانەی خودایان وەكوو پێویست نەناسیوە، وەكوو پێویستە ریزیان لێ نەگرتووەو بە پیرۆزیان نەزانیوە كە پێغەمبەرەكەیان بە درۆ خستۆتەوەو بڕوایان پێ نەكردووە، {إِذْ قَالُواْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ} كاتێ وتیان: خودا

وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ إِذْ قَالُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَىْءٍ ۗ
قُلْ مَنْ أَنزَلَ ٱلْكِتَٰبَ ٱلَّذِى جَآءَ بِهِۦ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ ۖ
تَجْعَلُونَهُۥ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۖ وَعُلِّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُوٓا۟
أَنتُمْ وَلَآ ءَابَآؤُكُمْ ۖ قُلِ ٱللَّهُ ۖ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾
وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ
أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۖ
وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى
ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِىَ إِلَىَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَىْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ
مِثْلَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۗ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ۖ ٱلْيَوْمَ
تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ
وَكُنتُمْ عَنْ ءَايَٰتِهِۦ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَٰدَىٰ
كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ ۖ
وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ ۚ
لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

هیچ كتێبێكی لە ئاسمانەوە نەناردۆتە خوارێ بۆسەر ئادەمیزاد.

{قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاء بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا} ئەی محمد! پێیان بڵێ: كێ تەوراتی نارده خوارێ بۆ سەر مووسای كوڕی عیمران؛ ئەو تەوراتەی كە بریتی بوو لە نوورو رووناكییەكی پرشنگدارو تاریكایی راماڵی، هیدایەت بوو بۆ ئەوانەی پابەندی بوونو شوێنی كەوتن. هەر بەو جۆرە تەورات كاریگەری هەبوو لە ژیانو هەڵسو كەوتی نەتەوەی ئیسرائیلدا، هەتا گۆڕانكاریان تێدا كرد، دەقەكانیان تێكدان، زۆر لە حوكمەكانیان شاردەوە.

{وَعُلِّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُواْ أَنتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ} پەروەردگار بەهۆی قورئانەوە هەواڵی رابوردووانو داهاتوانی فێر كردوون، هەواڵو سەرگوزشتەیەك كە نە ئێوە زانیوتانە نە باوكو باپیرتان زانیویانە، نە دەشتانزانی.

{قُلِ اللَّهُ} ئەی محمد! بڵێ خودا ئەو کتێبەی ناردۆتە خوارێ بۆسەر موسا، هەروەها ئەم قورئانەی بۆ من ناردووە، یان بڵێ: خودا ئێوەی فێری قورئان کردووە.

{ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ} پاشان ئەی محمد! وازیان لێ بێنەو لێیان گەڕێ، با لە نەزانیو گومڕایی خۆیاندا یاری بکەن تا مردن یەخەیان پێ دەگرێو چنگیان لێ قایم دەکاو دەیانجەڕێنێ، جا ئەو کاتە دەزانن سەرەنجامی باش بۆ ئەوانە، یان بۆ بەندە خودا پەرستەکانە!!

{[٩٢] وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ} ئەم قورئانە کتێبێکە ناردومانەتە خوارێ بۆسەر تۆ، شارەزایی ئادەمیزاد دەکا بۆ ناسینی حەقو ڕێبازی ڕاست، هەر وەکوو چۆن لەوەپێش تەوراتمان ناردۆتە خوارێ بۆ سەر موسا، ئەم قورئانە {مُبَارَكٌ} خێرو بەرەکەتی زۆرو زەبەندەیە، لەهەموو ڕوویەکەوە بەرەکەتی تێدایە، موبارەکو پیرۆزە لە بنەمادا چونکە پەروەردگار لەلای خۆیەوە ناردویەتیە خوارێ.

{مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ} ئەم قورئانە تەصدیقی ئەو مانایانە دەکا کە لەپێش خۆیەوە لەلایەن خوداوە ناردراونە خوارێ، باوەڕ دەردەبڕێ بەو کتێبانە لەو شێوەیاندا کە گۆڕانکارییان تێدا نەکراوە.

{وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ} هەر کەسێك بڕوای بە زیندووبوونەوەو ڕۆژی قیامەت هەبێ بڕوا بەم کتێبە پیرۆزە — کە قورئانە — دەکەن بەمەرجێ بانگەوازیان بگاتێ، چونکە تەواوترین هیدایەتی تێدا دەست دەکەوێ.

{وَهُمْ عَلَى صَلاتِهِمْ يُحَافِظُونَ} ئەو موسوڵمانانەی کە بڕوایان بە ڕۆژی دواییو قورئان هەیە، ئاگاداری نوێژەکانیشیان دەکەن لەکاتی خۆیاندائەنجامیان دەدەن ڕوکنو مەرجو هەیئەتەکانیان بە ڕێكو پێکی بەجێ دێنن!

{[٩٣] وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا} کێ لەو کەسە ستەمکارترە کە درۆ بەدەم خوداهەڵدەبەستێ؟؟ واتە: کەس لەوانە ستەمکارتر نیە کە لەسەر خودا درۆ هەڵدەبەستن {أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ} یان بڵێ: نیگام بۆ کراوەو سرووشم بۆ هاتووە لە کاتێکدا هیچ نیگاو سروشی بۆ نەهاتووە. {وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ} هەروەها کێ لەو کەسە ستەمکارترە بڵێ: منیش دەتوانم کتێبێکی وەکوو قورئان دابنێم، بڵێ من دەتوانم کتێبێکی وەکوو قورئان کە خودا ناردوویەتیە خوارێ واتە: نامەیەکی وەکوو قورئان بەلیغو فەصیحو ڕەوان بخەمە ڕوو.

{وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ} خیطابەکە بۆ پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) هەروەها بۆ هەموو بیسەرو خوێنەرێکە، واتە: ئەگەر تۆ ئەی محمد هەروەها ئەی بیسەرو خوێنەر! ئەگەر تۆ ببینی ئەوکاتەی ستەمکاران دەکەونە حاڵی مردنەوە، ئێشو ئازاری گیانکێشان لە هەموو لایەکەوە دەوریان دەدا، شتێك دەبینی کەباسی ناکرێو نایەتە گوفتارو نووسینو چۆنیەتی حەقیقەتەکەی بە خوا نەبێ بەیان ناکرێ، ئەگەر بەیانیش بکرێ کەس ناتوانێ گوێی لێ بگرێ. {وَالْمَلآئِكَةُ بَاسِطُواْ أَيْدِيهِمْ} حاڵو وەزعیەت وایە فریشتەکان دەستیان بۆ درێژ دەکەن بۆ وەرگرتنەوەی گیانیان بە ئەوپەڕی گرژیو توڕەییو مرومۆچیو توندتیژییو لێدان تێهەڵدانەوە؛

پێیان دەڵێن {أَخْرِجُواْ أَنفُسَكُمُ} دەی خێراو بێ ڕاوەستان گیانەکانتانمان پێ بدەن! یان ئەگەر ئازان گیانەکانتان لەم حاڵەتە ڕزگار بکەن!

{الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ} ئەمڕۆ ئەوپەڕی سووکایەتیتان پێ دەکرێ! وەکوو چۆن ئێوە درۆتان لەسەر خودا هەڵدەبەست، لوتبەرزیتان دەنواند لە شوێن کەوتنی نیگاو سروشی ئاسمانیو پەیڕەو کردنی ڕێبازی پێغەمبەرەکانی، بڕواتان بە نیشانەکانی خودا نەدەکردو پێغەمبەرەکانیتان بە درۆ دەخستەوە، شتی نابەجێو ناحەقتان بەدەم خوداوە بڵاو دەکردەوە؛ یان ئەوانەی کەلافی پێغەمبەرایەتیان لێ دەداو دەیانگوت نیگامان بۆ کراوەو لە ڕاستیشدا هیچ نیگایان بۆ نەکراوە، یان ئەوانەی کە ئینکاری کۆمەڵێك صیفاتی خودایان دەکرد یان خێزانو کوڕو کچیان بۆ دادەنان!.

{[٩٤] وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ} بێ شكو گومان ئێوە ئێستا هاتوون بۆ لای ئێمە بە تەنیاو ڕووتو قووتو {بێ ناونیشانی دونیاییتان، بێ دارو دەستەو پاساوڵو خزمەتکارو خزمو کەسو کار، بێ ماڵو سامانو چەكو تەقەمەنیو پۆشاكو ئامێری خۆ سەپاندنو هۆکاری خەڵك

چەوساندنەوە، کەسێکتان لەوانە لەگەڵ نیە کە بە هاوەڵو هابەشی خوداتان دەزانین، یان پێتان وابوو لەم رۆژەدا شەفاعەتتان بۆ دەکەن‌و تکاکارتان دەبن لە سزای خودا رزگارتان دەکەن! لەسەرەتادا چۆنمان دروست کردوون‌و چۆن لە دایک بوون بە رووت‌و قووتی، ئاوا هاتوونەوە بۆ لامان تەنانەت سونەتیش نەکراون!!

{وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ} ئەو ماڵو منداڵەی پێمان بەخشی بوون هەموویتان بەجێ هێشتووە، چی ماڵو سامانێ خودا پێی بەخشیبوون، چی منداڵو خێزان‌و خزمەتکارو دارو دەستەی لەگەڵتان بوو لە دونیادا هەمووتان جێ هێشتووەو سوودی لێ وەرناگرن بەڵکوو زیانتان پێ دەگەیەنن‌و سزاتان لەسەر سەختتر دەکەن!

{وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ} نابینین شەفاعەتکارەکانتان لەگەڵتان بن. ئەو بت‌و صەنەمانەی دەتانپەرستن‌و پێتان وابوو شەفاعەتتان بۆ دەکەن، ئەو بت‌و صەنەمانەی کە پێتان وابوو هاوبەشی خودان لە پەرستشی ئێوەداو شیاوی تاعەت بۆ کردنن وەکوو خودا. {لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ} بێگومان لەم رۆژەدا کە رۆژی قیامەتە هەموو پەیوەندییەکی دونیاتان پچڕا! هیچ پەیوەندییەکی دۆستایەتی، خزمایەتی، لێپرسراویەتی، بەرژەوەندیتان لەگەڵ یەکتر نەماوە کار لە کار ترازاوەو هەر کەسە خەمی خودی خۆیەتی کەس وەفریای کەس ناکەوێ {وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ} ئەو بت‌و صەنەمانەی کە لە جیهاندا پێتان وابوو شەفاعەتتان بۆ دەکەن لێتان ون بوون‌و نایان دۆزنەوەو (حیسابتان بیتی بووە).

{[٩٥] إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى} بێگومان پەروەردگار دەنکە تۆم‌و دانەوێڵە لە ناو زەویدا لێک دەکاتەوەو چەکەرەی پێ دەکاو دەیروێنێ‌و سەوز دەبێ‌و نەشوونما دەکاو دوونیا دەکاتە گوڵ‌و گوڵزارو سەوزایی‌و شیناوەرد! جۆرەها گژوگیاو رووەک‌و دانەوێڵەو میوەو بەروبووم لە هەموو رەنگ‌و روخسارو تام‌و بۆنێک بەرهەم دێنێ. {يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ} گژوگیاو دارو درەختی نەشونما کەری شێوە زیندوو لە دەنکە تۆم‌و دانەوێڵەیەکی رەق‌و تەقی نیمچە مردوو دەردێنێ!

﴿ إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ (٩٥) فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (٩٦) وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٩٧) وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ (٩٨) وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۗ انظُرُوا إِلَىٰ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (٩٩) وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ ۖ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَصِفُونَ (١٠٠) بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ ۖ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٠١) ﴾

{وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ} هەروەها پەروەردگار دانەوێڵەو دەنکە تۆمی رەق‌و تەق‌و بێ گیان لە گژوگیاو دارو درەختی نەشونماکەر دەردێنێ، هەندێک دەڵێن: مەبەست بە مردوو نیفرازاتی جەستەیە وەکوو: شیرو ئارەق‌و شتی تر کە لە جەستەی ئادەمی یا گیانداری تر دێتە دەری! {ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ؟} بەدیهێنەری ئەم شتانە ئەو کەسەیە کە ئەوپەڕی دەسەڵات‌و حیکمەت‌و لێزانی هەیە ئەویش پەروەردگاری تاک‌و تەنیاو بالادەست‌و کار رەنگین‌و بێ هەمتایە! دەی ئێوە چۆن لە حەق لادەدەن‌و روو دەکەنە بەتاڵ؟ بە چ عەقڵێک لە تەک خودادا شتی تر بە خودا دەزانن‌و دەیپەرستن؟ چۆن شتێک دەکەنە هاوبەش بۆ خودا کە دەسەڵاتی هیچی نیە؟ تەنانەت شتی وا دەپەرستن مردوو بێ گیانە!؟

{[٩٦] فَالِقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا} پەروەردگار بەدیهێنەری رووناکییە، دڕ بە تاریکایی دەداو رووناکیی بەیانی دەردەکەوێ دونیا رووناک دەبێ‌و رەوشن دەبێتەوەو تاریکایی

دەرەوێتـەوە، شـەو بـە خـۆیو تـاریکی را دەبـێو ڕۆژ دێتـە شوێنی، ڕووناکایی پرشنگی خۆی بە جیهاندا پەخش دەکا.

{وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا} خۆرو مانگ دێنو دەچن بە ئەندازەو بە حیسابو بە ژمارە بۆ گەیشتن بە ئاکامی خۆیانو تەواوکردنی ڕێڕەوی دیاری کراو بۆیان، خۆرو مانگ هەڵدەسوڕێن بۆ ئەنجامدانی بەرژەوەندی مەخلوقات، هەڵاتنو ئاوابوونیانو ئەو گۆڕانکارییەی ڕوودەدا لە گواستنەوەو دیمەنیان هەموو بە حیسابەو دیاری کراوەو ئەخشەی داڕێژراوەو ئەوان ئەنجامی دەدەن، بۆ هەریەکەیان قۆناغی دیاری کراوو ڕێڕەوی تایبەتیو شوێنی هەڵاتنو ئاوا بوونی خۆی هەیە.

{ذَلِكَ} ئەو دەستکردو بەدیهێنانە، ئەو کار دروستیو کردەوە بەرزانە، ئەو ڕێكو پێكیو هاتووچۆو هەڵسوڕانە، ئەو گۆڕانکاری مردنو ژیانە {تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ} ئەندازە کردنو ئەخشەکێشانی پەروەردگاری باڵادەستو زاناو کارسازە، کە بە دەسەڵاتی باڵاو زانستی فراوانو ڕەهاو توانای لە بن نەهاتوو حیکمەتو لێزانی خۆی بوونەوەری بەدیهێناوەو لێکی داوەو هەڵی دەسوڕێنێ، هیچ کام لەمانەی بێ هودە دروست نەکردووە.

{٩٧ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئەستێرە پرشنگدارەکانی بۆ ئێوە کردووە بە نیشانە، بۆ ئەوەی لە ناو تاریکایی وشکانیو دەریادا ڕێگەوبانی خۆتان بدۆزنەوە، جا ئەو تاریکاییە تاریکایی ئاشکرا بێ وەکوو تاریکایی شەو یان تاریکایی سەرگەردانیو وێڵ بوونی ناو بیابانو دەریا گەورەکان بێ!

{قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} مەبەست بە ئایەتەکان لێرەدا یان ئایەتی قورئانی پیرۆزە، یان مەبەست بە ئایات نیشانەو دیاردەکانی بوونەوەرە...

{٩٨ وَهُوَ الَّذِيَ أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ} پەروەردگار خودایەکی وایە: ئێوەی لە یەك نەفس درووست کردووە کە ئادەمیزادی یەکەمە بە بابە ئادەم مەشهوورە لە ڕێگەی زاوو زێوە ئێوەی لێ کەوتۆتەوە!

{فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ} واتە: بۆ ئێوە هەیە شوێنی مانەوە لە منداڵداندا کە بە نوطفەیی دەخرێنە ئەوێوە، هەروەها شوێنی مانەوەی کاتیی کە لە پشتی باوکتاندا بۆ ماوەیەکی کاتی دەمێننەوە. یان (مُسْتَقَرٌّ) واتە: مانەوەتان لەسەر زەوی (مُسْتَوْدَعٌ) واتە: مانەوەی کاتی لە ژێر زەویداو لە گۆڕدا[1].

یان بە پێچەوانەوە (مُسْتَقَرٌّ) واتە: شوێنی مانەوەتان لە پشتی باوکتاندا، (مُسْتَوْدَعٌ) واتە: شوێنی کاتی مانەوەتان لە منداڵدانی دایکتاندا بۆیە پشتی پیاو کراوە بە شوێنی مانەوەی تۆو منداڵدان کراوە بە شوێنی بە ئەمانەتو کاتیی دانراوی تۆم، چونکە تۆم لە پشتی پیاودا پەیدا دەبێو بە شوێنی قەرارو مانەوەی حلێب دەکرێ، بەڵام منداڵدان وەکوو زەرفێکی کاتیی وەکوو شوێنێکی کاتیی ئەو نوطفەیەی تێدا دادەنرێ.

{قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ} بێگومان ئێمە ئەو ئایەتانەی کە دابو نەریتی ئێمە لە بوونەوەردا شی دەکەنەوە درێژەمان پێداون، ویستو ئیرادەی لە بن نەهاتوومان، زانستی فراوانو داناییو لێزانینمان، بەخششو ڕەحمو بەزەیی بێ ئەندازەمان شی دەکەینەوە بۆ کەسانێك تێبگەنو بزانن مەبەستەکان چینو پەی بە وردیاتو نهێنی ئایەتەکان بەرن.

{٩٩ وَهُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە کە بە دەسەڵاتو تواناو حیکمەت بە ئەندازە گۆڕانکاری لە بوونەوەردا دەکا، لە بەرزاییەوە باران دەبارێنێ، پیتو بەرەکەتو ڕزقو ڕۆزیی بۆ بەندەکانی لە زەوی پێ پێك دێنێ، بەو بارانە زەوی مردوو ئاودێر دەکاو زیندووی دەکاتەوە، دانەوێڵەو تۆمی وشكو ڕەقو تەق سەرلەنوێ لێك دەکاتەوەو چەکەرە دەکاو دەژێتەوەو سەوز دەبێتەوە، جۆرەها گژوگیاو ڕووەکی جیاجیا لە ڕەنگو ڕوخسارو تامو بۆنو گەڵێ تایبەتمەندی تردا لە زەوی دەردێنێ؛ لە کاتێکدا بە یەك ئاو ئاودەدرێنو لە یەك ئاخ دەڕوێن.

جا {فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا} بەهۆی ئەو بارانەوە کشتوکاڵو دارستانی سەوزمان وەدەرهێناوە، ساقو پەلو پۆپو تەرزەو

---

[1] — تفسير المنار ج ٣٠٨/٧.

تووڵەمان لێ پەیدا کردوون، ئەمجار ئەو گژوگیاو دارو درەختانە بەروبووم دەگرن‌و پێ دەگەن {نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا} دانەوێڵەی بە مل یەکاچوو چین لەسەر چینیان لێ دەردێنین، {وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ} دەردێنین لە دارخورما لە پرژەو چڵ‌و پۆپەی سەری هێشووە خورما کە شۆڕبوونەتەوە، کەسێ بیەوێ دەستی پێیان دەگاو دەتوانێ بیان چنێ، {وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ} هەروەها لەو سەوزاییە، رەزو باغی ترێ پێك دێنین هەروەها باغی زەیتوون‌و باغی هەنار رێك دەخەین کە لە رەنگ‌و شکڵدا لێك نزیکن، بەڵام لە بەروبوومدا زۆر لێك جیاوازن؛ هەیانە بەرەکەی شیرینە، هەیە مزرە، هەیە تاڵە، هەیە تامەکەی ترشە، هەیە تامێکی تری هەیە، رەنگی بەروبوومەکەش جیاوازو جۆراوجۆرە، رەنگاو رەنگ‌و هەمەچەشنەیە!.

{انظُرُواْ إِلِى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ} بە چاوێکی وردبینییەوە سەیری بەروبوومی ئەو باغانە بکەن، لە دانەوێڵەو بەری گژوگیاو بێستان‌و باغی جۆراو جۆری بڕوانن، چۆن سەر دەردێنێ‌و پێ دەگاو کامڵ دەبێ!! چۆن لە وشکییەوە تەڕ دەبێتەوەو پڕ دەبێ لە ئاوو خێرو بەرەکەت‌و جۆرەها فیتامینات!! هەموو بەروبووم‌و میوەیەك تامی خۆی هەیە بۆن‌و قەبارەو شێوە روخسارو رەنگی خۆی هەیە، بەراوردێك لە نێوان میوەکاندا بکە، بیر لە تواناو دەسەڵاتی خودای کردگار بکەرەوە، سەیری بکە بڕوانە ئەو درەختە چۆن لە کاتی زستاندا رەش‌و رووت‌و وشك‌و برینگە، چۆن لە بەهاردا چرۆ دەکاو دەژێتەوەو بەو گەڵا تەڕوی تازەیە خۆی دەڕازێنێتەوەو پۆشتەو پەرداخ دەنوێنێ.

{إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} بێگومان لەو شتانەی کە فەرمانمان پێ کردن تێیان بفکرن چەند نیشانەو بەڵگەی جۆراو جۆر هەن، لەسەر دەسەڵات‌و توانای بەدیهێنەرەکەیان رەحم‌و بەزەیی‌و حیکمەتی ئەو زاتە دەچەسپێنن، موسوڵمانانی خاوەن بڕوا بە خوداو شوێنکەوتوانی پێغەمبەرانی سوود لەو تێفکرین‌و ورد بوونەوەیە دەدبینن‌و ئیمانیان پێ بەهێز دەبێ‌و دڵیان ئارام دەگرێ.

{[١٠٠] وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ} ئەو هاوبەش پەیداکەرانە هاوەڵیان بۆ خودا داناوە لە ئەجندە، فەرمانبەردارییان دەکردن لەو شتانە کە فەرمانیان پێ دەکردن. لێرەدا مەبەست بە جنۆکە فریشتەیە، چونکە ئەوان هەیان بوو فریشتەیان دەپەرستن.

سەیرە! ئەو موشریکانەی جنۆکەیان کردوون بە هاوبەشی خوداو بە قسەی ئەوان بتەکانیان دەپەرستن {وَخَلَقَهُمْ} وەلحاڵ پەروەردگار ئەوانیش‌و بتەکانیشی دروست کردوون غەیری ئەوانیشی بەدی هێناوە، دەی چۆن دروست کراو دەبنە شەریك‌و هاوەڵ؟؟ چۆن لەگەڵ خودادا شتی تر دەپەرستن؟!

{وَخَرَقُواْ لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ} لەبەر نەزانی‌و نەفامی، لەبەر ئەحمەقی‌و گەمژەیی ئەو موشریکانە هاتوون کوڕو کچیان بۆ خودا داناوە بەبێ ئەوەی بزانن چی دەڵێن، نازانن لەسەر حەقن یان هەڵەن، بەڵکوو وتەیەکە کوێرانەو نەزانانە لە دەمیان دەردەچێ بەبێ ئەوەی لێی ورد ببنەوەو تێی بفکرن فڕێی دەدەن‌و وشەی {بِغَيْرِ عِلْمٍ} تەئکیدی مانای {وَخَرَقُواْ} دەکاتەوە، موشریکە عەرەبەکان دەیانگوت فریشتە کچی خودان، جوولەکە دەیانگوت عوزەیر کوڕی خودایە، نەصرانییەکان دەیانگوت عیسا کوڕی خودایە {سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَصِفُونَ} پاك‌و بێ عەیب‌و خەوشە خودا دوورە لەو شتانەی پێیەوە دەڵێن: نە هاوەڵی هەیە، نە کوڕو نەکچی هەیە! ئەو بۆخۆی بە دیهێنەری هەموو شتێکەو هەڵسوڕێنەری بوونەوەرەو هاو وێنەی نییەو کەس لێی ناچێ‌و لەکەس ناچێ!

پەروەردگار {[١٠١] بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ} بەدیهێنەرو ئەندازیاری ئاسمانەکان‌و زەوییە، دروستی کردوون بەبێ ئەوەی لەوەپێش وێنەیان هەبووبێ، {أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ} چۆن خودا منداڵی هەیە؟ بە چ عەقڵ‌و هۆشێك ئەوانە منداڵ‌و نەوە بۆ خودا دادەنێن؟؟ خۆ پەروەردگار خێزانی نیەو ناشێ خێزانی هەبێ. {وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ} هەموو شتێکی دروست کردووە بە دروست کردن! نەك لێی بووەو لێی کەوتۆتەوە، ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: ئەوەی

كە ئێوە بە كوڕو كچی خودایان دەزانن ئەوانە دروست كراوی خودان نەك منداڵی خودان.

{وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} پەروەردگار زانایە بە هەموو شتێك، زانینەكەی هی خودی خۆیەتی، كەس زانینی ئەوەی نیە، ئەگەر خودا منداڵی هەبوایە بۆخۆی لە هەموو كەس پێی زاناتر دەبوو، ئامـاژەی بـۆ دەكـرد، بـەڵام ئـەوە درۆیـەكی هەڵبەستراوو بێ بناغەیە نە بەڵگەی عەقڵی نە بەڵگەی نەقڵی نە نیگا، هیچ چەسپێنەرێكی نیە!

{١٠٢ ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ} ئـەی موشریكەكان! ئـەوە بـزانن ئـەو خودایـەی كـە ئـەوە صیفاتو چۆنیەتییەتی، زاتی (اللّه)یەو خودای ئێوەیەو جگە لە ئەو خودای تر نین، بەدیهێنەری هەموو شتێكە، نە خێزانی هەیە نە منداڵ، هیچ چارەو رێگاتان نیە جگە لەوەی كە بیپەرستنو بە تاكو تەنهای بزاننو كەسی تر مەكەن بە هاوشانی، زاتی پاكی بێ خەوشو بێ وێنەیە، نە هاوەڵو نە هاوشانی هەیە، جگە لە زاتی خۆی هەموو شتێك دروست كراوی خۆیەتی، دروست كراویش پێویستە دروستكەری بپەرستێ.

{وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ} پەروەردگار وێرای هەبوونی ئەو صیفاتە بەرزانەی، هەڵسوڕێنەری هەموو كاروبارێكە، بوونەوەر دێنێو دەبا بە زانستو دانایی بێ ئەندازە رایگرتووە، بژێوی هەموو بەندەكانی دەدا، بەشەوو بە رۆژ پارێزگارییان دەكا، جگە لە زاتی خودا كەسی تر پارێزگاری پێ ناكرێ، جگە لە خودا كەسی تر پێویسیاتی بەندەكانی پێ دابین ناكرێ، كەوابوو پێویستە ئێمە جگە لە پەروەردگارمان هیوامان بەكەس نەبێ، بۆ هەموو كارێك داوای یارمەتی لەو بكەین. {١٠٣ لاَّ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ} پەروەردگار چاو نایبینێ بە بینینێكی وا چۆنیەتیەكەی بزاندرێ.

{وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ} پەروەردگار چاوەكان دەبینێ بە بینینێكی تەواو هیچ چۆنییەتیەكی لێ هون نابێ.

{وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} پەروەردگار بۆخۆی زاتێكی لەطیفو نامادديە، بە جۆرێك چاو كوێرو كۆڵە لە بینینیو چۆنیەتی نازانێ، بەڵام زاتی پاكی هەموو وردیاتو چۆنیەتی شتەكان دەزانێو هیچ زانیارییەكی لێ گوم نابێ!

ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ فَٱعْبُدُوهُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ وَهُوَ يُدْرِكُ ٱلْأَبْصَٰرَ ۖ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَآءَكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ عَمِىَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ وَلِيَقُولُوا۟ دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُۥ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ ٱتَّبِعْ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشْرَكُوا۟ ۗ وَمَا جَعَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن جَآءَتْهُمْ ءَايَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا ٱلْءَايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَآ إِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْـِٔدَتَهُمْ وَأَبْصَٰرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

{١٠٤ قَدْ جَاءكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ} ئەی ئادەمیزادینە! بەڕاستی لەلایەن پەروەردگارتانەوە رەهنومایيو رێ پیشاندەرتان بۆ هاتووە، ئەو بەڵگەو دەلیلانەی كە قورئان لەخۆی گرتوونو پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) لە فەرموودەكانیدا شی كردوونـەوە؛ بەڵگـەی عـەقڵیو نـەقڵی وا كـە چەسـپێنەری بیروباوەڕی راستو دروستو پرۆگرامی ژیانی كامەرانینو یاسای گشتی كۆمەڵو بنەمای سەرچاوەی ئەخلاقو رەوشتن! جا {فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا} كەسێك لە رەوانگەی ئـەو بەڵگـەو دەلیلانـەوە حـەقو راستی بینی ئـەوە سوودو قازانجی بـۆ خـودی خۆیـەتی، كەسێكیش لـە ئاستی حەقدا كوێرو گومڕا بوو لـە رێبازی حـەق لایدا ئـەوە ستەمی لە خودی خۆی كردووە زیانی بە خۆی گەیاندووە!

{وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: من رەقیبو چاودێر نیم بەسەرتانەوە، من راگەیەنەرو ترسێنەرم هەر

ئەوەنــدەم لەســەرە پــەیامی خوداتــان پــێ رابگەیــەنم ئــیتر هیدایەت‌و گومڕایی بەدەست خودا خۆیەتی.

{١٠٥ وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ} وەکوو چۆن لەم سورەتەدا چەند ئایەتێکمان هێنان بۆ شی کردنەوەو چەسپاندنی تاک‌و تەنهایی خوداو جەخت کردنەوە لەسەر ئەوە کە جگە لە پەروەردگار هیچ خودای تر نین، هەر بەو شێوەیە، لە هەموو شــوێنێکدا ئایەتــەکان دەگــۆڕین‌و شــییان دەکەینــەوەو ئاڕاستەیان دەکەین، بە شێوازی جۆراو جۆر ئاییەنیان بۆ روون دەکەینەوە لەبەر ئەوەی ئەو کافرانە نەفام‌و نەزانن وا بە ئاسانی دەست بەرداری بیروباوەڕی پڕوپووچی خۆیان نابن.

هەروەها {وَلِيَقُولُواْ دَرَسْتَ} بۆ ئەوەی موشریکە خوانەناسە بە درۆخەرەوەکان لە ئاکامدا بڵێن: ئەی محمد! تۆ راست ناکەی ئەمە نیگای ئاسمانی نیە بۆت هاتووە بەڵکوو تۆ ئەمەت خوێندووەو فێر کراوی! واتە: گۆڕانکاری لە شێوەو شێوازی ئایەتەکانــدا هــەر جارەو بــە گــوێرەی پێویــست ئوسلوبەکەیان دەگــۆڕین‌و ئاڕاســتەیان دەکــەین بــۆ ئــەم مەبەستانەیە:

{وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} بۆ ئەوەی ئەم قورئانەی کە ئەم هەموو ئایەتە جۆراو جۆرانەی لە خۆ گرتووە بۆ ئەو کەسانەی شی بکەینەوە کە حەقناس‌و حەقخوازن، راستی دەدۆزنەوەو شوێنی دەکەون، باطل‌و پووچ پێناسە دەکەن‌و خۆی لێ دەپارێزن؛ شیکردنەوەو روونکردنەوەی تەنها سوود بەخشە بۆ ئەوانەی خاوەن زانست‌و هەست‌و عەقڵ‌و هۆشیان دەخەنە کار، لە ماناکانی قورئان ورد دەبنەوەو تێیان دەفکرن، ئەوانە لە ئاکامی لێ ورد بوونەوەو تێفکرین، حەقیقەت‌و بەڵگەکانی قورئانیان بۆ دەردەکەوێ... بەڵام نەفام‌و نەزانەکان کە لە ئایەتەکانی قورئان تێ ناگەن‌و هیچ کەڵکیان لێ وەرناگرن پێیان سوودمەند نابن!

{١٠٦ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ} شوێن ئەو پەیامە بکەوە کە لە پەروەردگاری خۆتەوە بۆت نێردراوە، پابەندی ببەو لێی لامەدە، چونکە ئەوەی لە خوداوە بۆت نێردراوە حەق‌و راست‌و دروستەو هیچ گومان لە راستییەکەیدا نیە {لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ} ئەو خودایەی ئەو پەیامەی بۆ ناردووی خودایەکی تاک‌و تەنیاو باڵادەستەو هیچ خودا نین جگە لە خۆی، کە وابێ شوێن پەیامەکەی بکەوەو خۆت ئامادە بکە بۆ ئەوەی ببیە پێشەواو رابەری ئادەمیزادان‌و لە گومڕایی رزگاریان ببێ {وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ} روو لە موشریکەکان وەرگێڕەو گوێیان پێ مەدەو بەوە خەفەتبار مەبە کە سوورن لەسەر کوفرو بێدینی، بە قسەکانیان کە دەڵێن: تۆ قورئانت لای کەسانی تر خوێندووەو نیگا نیە دڵتەنگ مەبە، لەبەرامبەر قسەکانیاندا خۆگربەو صەبرو ئارام بگرە، هەتا خودا دەرووی رەحمەتت لێ دەکاتەوەو بە سەریاندا زاڵت دەکا!

{١٠٧ وَلَوْ شَاءَ اللّهُ مَا أَشْرَكُواْ} خۆ ئەگەر پەروەردگار بیویستایە ئەوانە کافر نەدەبوون، وەکوو فریشتە هەموویان خودا پەرست دەبوون، بەڵام ویستی خۆیەتی‌و بۆخۆی حەکیم‌و دانایە، چی بکاو چی بڕیار بدا کەس نیە بتوانێ بڵێ بۆ! پرسیاری لێ ناکرێ، ئادەمیزاد مافی ئەوەیان نیە بڵێن بۆچی ئەوە وایە؛ بەڵام ئەوان پرسیاریان لێ دەکرێ! خودا بۆخۆی دەزانێ حیکمەت چیە؛ کە ئەوانە بە گومڕایی دەهێڵێتەوە! ئەگەر بیویستایە هەموو ئادەمیزادانی دەخستە سەر رێگای راست، بەم جۆرە وای دروست بکردنایە کە ئامادەباشییان تێدا هەبوایە بۆ ئیمان هێنان، بەڵام وای دروست کردوون کە ئامادەباشی هیدایەت‌و گومڕاییشیان تێدایەو ئازادی‌و هەڵبژاردنیشی بۆ رەخساندوون، بۆخۆیان سەربەستن لە هەڵبژاردنی گومڕایی‌و هیدایەت.

{وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ} ئەی محمد! تۆ پێغەمبەری‌و راگەیاندنت لەسەرە، ئێمە تۆمان نەکردووە بە چاودێر بەسەریانەوە گوفتارو کردەوەکانیان تۆمار بکەی، تۆ وەکیل‌و فەرمانبەری رزق‌و رۆزی ئەوان نیت! هیچ کاریگەرییەکت نیە لە هەڵس‌وکەوتی ئەواندا! تۆ بەسەر ئەواندا باڵا دەست نیت.

{١٠٨ وَلاَ تَسُبُّواْ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ فَيَسُبُّواْ اللّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ} پەروەردگار نەهی لە پێغەمبەرو موسوڵمانان دەکا لەوەی کە جنێو بە بتی موشریکەکان بدەن! جا هەرچەندە جنێودانەکە بەرژەوەندییەکی تێدایە بەڵام چونکە سەر دەکێشێ بۆ ئەوەی موشریکەکانیش جنێو بە خودا بدەن کە ئەمە تاوانێکی گەلێ گەورەو سامناکە، جنێودانەکەیان لێ قەدەغە کراو فەرمووی: ئەی موسوڵمانان! جنێو بە خودای

موشریکەکان مەدەن؛ ئەو بتانەی دەیپەرستن؛ چونکە لەوانەیە سەر بکێشێ بۆ ئەوەی کە ئەوانیش بە ناحەقو ناڕەوا بۆ تووڕە کردنی موسوڵمانان جنێو بە خودا بدەن، لەم ڕووەوە کە نازانن خودا چەند گەورەو بەڕێزو پیرۆزە!

{كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ} هەر بەو جۆرە بۆ هەموو گەلو نەتەوەیەك كردەوەكانیانمان لەلا شیرین كردووەو لە پێش چاویان ڕازاندوومانەتەوە، هەر كەسە بیروباوەڕو گوفتارو كرداری خۆی پێ باشە! هەڵبەتە ئەم جوان كردنو ڕازاندنەوەیە بە شوێن ئیختیارو هەڵبژاردنی ئادەمیزادەكان خۆیان بۆ كردەوەكانیاندا پەیدا دەبێ، واتە: ئەوان بە ویستو سەربەستی خۆیان ئازادانە كردەوەو بیروباوەڕەكانیان هەڵدەبژێرن، ئەمجار خودا لە دڵیاندا شیرینی دەكا، ئەمە عادەتو سوننەتی پەروەردگارە لەگەڵ بەندەكانیدا.

{ثُمَّ إِلَى رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} ئەمجار پاش ئەوەی كە خودا لێیان دەگەڕێ هەركەسە بۆخۆی ئازادانە ڕێبازی ژیانی خۆی هەڵدەبژێرێ، دوای مردنو زیندووبوونەوەی ڕۆژی قیامەت دەچنەوە بەرقاپی پەروەردگاری خۆیانو هەر بۆلای ئەو دەگەڕێنەوە، سزاو پاداشی كردەوەكانیان دەداتەوە، چاكە بە چاكەو خراپە بە خراپە!

{١٠٩ وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا} ئەو كافرە موشریكانە سوێندی جەخت لەسەر كراو دەخۆن؛ دەڵێن: ئەگەر موعجیزەیەكی ماددی، نیشانەیەكی لە توانای ئاسای بەدەرمان پیشان بدەی؛ ئێمە ئیمانت پێ دەهێنین، بڕوا دەكەین كە تۆ پێغەمبەرو ڕەوانە كراوی خودایو ئەو موعجیزەیەش لە خوداوە بۆ تۆ ئەنجام دراوە!

{قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِندَ اللّهِ} ئەی محمد! بەو كەسانە بڵێ: كە بەشێوەی هەوانتەو ڕەقەبەریو گاڵتەجاڕی داوای موعجیزەت لێ دەكەن؛ مەبەستیان فێربوونو شارەزاییو هیدایەت نییە، بەڵكوو ئامانجیان ئەزیەتدانو بەرەنگاری كردنە! پێیان بڵێ: سەرچاوەو دەسەڵاتی هێنانی ئەو موعجیزانە لای خودایە، ئەو دەتوانێ ئەو دیاردە ئاناساییانە لەسەر دەستی من دەربخا، جا ئەگەر مەیلی بوو دەیانكاو مەیلیشی نەبوو نایانكا، ئەو بە گوێرەی دانایيو زانایی خۆی كار دەكا، بەبێ ڕەزامەندی خۆی هیچ پێغەمبەرێك ناتوانێ هیچ موعجیزەیەك بنوێنێ...

{وَمَا يُشْعِرُكُمْ} چی ئێوەی ئاگادار كردووە؟ ئەی پێغەمبەرو كۆمەڵی موسوڵمانان! كە ئاواتەخوازن ئەو داواكارییانە جێبەجێ بكرێن بەڵكوو ئەوان موسوڵمان ببن كێ بە ئێوەی زاناندووە كە ئەو موعجیزانە هاتن ئەوان ئیمان دەهێنن؟؟ {أَنَّهَا إِذَا جَاءتْ لاَ يُؤْمِنُونَ}. لەوانەیە ئەگەر ئەو ئایاتو موعجیزانە هاتن ئەوانە ئیمان نەهێنن، چونكە من دەزانم ئەو موعجیزانە ئەگەر بشهێن ئەوانە ئیمان ناهێنن بەڵا ئێوە نازانن.

{١١٠ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُواْ بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ} چی بە ئێوەی زاناندووە كە داواكارییەكەیان جێبەجێ كراوە موعجیزەكانیان بۆ ئەنجام درا ئێمە دڵیان لانادەین لە تێگەیشتنی حەقو ڕاستيو چاوی دڵیان كوێر ناكەین لە بینین؟؟ كێ دەڵێ لەمپەر ناخەینە نێوان ئەوانو حەقو ڕاستی! بە جۆرێك كە حەق بەدی ناكەن!

{وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ} چی ئێوەی فێر كردووە كە ئێمە لە گومرایی خۆیاندا نایانهێڵینەوە هەتا سەرگەردان بن؟ واتە: لە توغیانو سنوور بەزێنیدا دەیان هێڵینەوە، وازیان لێ دەهێنین لە گومرایی خۆیاندا بەسەرگەردانی بمێننەوە! بێگومان دڵێك كە ئیمان بە ئایەتی زۆرو زەبەندەی قورئان نەهێنێ؛ بڕوا بەو هەموو نیشانە جۆراو جۆرانەنەكا كە لە كەوندا بڵاوبوونەوەو قورئان سەرنجیان بۆ ڕادەكێشێ، ئەوە دڵێكی قەڵبو هەڵگەڕاوەیە، هەر ئەو دڵەیە: كە یەكەمجار بانگەوازی بۆ كراو بە پیر بانگەوازییەكەوە نەهاتو حەقی وەرنەگرت! هەر ئەو دڵەیە: كە بانگەوازی قورئانی ڕەت كردەوە!

كۆتایی جزمی حەوتەم

{١١١ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلآئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً} ئەگەر ئێمە وڵامی ئەو کافرانە بدەینەوە کە بە سووربوونەوە سوێندیان دەخواردو دەیانگوت: ئەگەر ئێمە موعجیزەو نیشانەیەکی ماددیمان بۆ بێ لەو موعجیزەو نیشانانەی بۆ پێغەمبەرەکانی پێشوو هاتووە یەکسەر ئیمان دەهێنین.

ئەگەر پێشنیارو داواکارییەکەی ئەوان جێبەجێ بکەین؛ فریشتە بنێرینە سەریان پێیان بڵێن: ئەم پەیامە لە خوداوەیە، راستی پێغەمبەرایەتی تۆ بچەسپێنن و شایەدی لەسەر پێغەمبەرایەتییەکەت بدەن ئەوانە ئیمان ناهێنن و بروا بە پێغەمبەر ناکەن. یان مانای ئایەتەکە بەم جۆرەیە: ئەگەر ئێمە فریشتە بنێرینە لای ئەو کافرانە، بە چاوی خۆیان جار دوای جار بیان بینن، بە گوێچکەی خۆیان شایەدی دانی فریشتەیان لەسەر راستی و پێغەمبەرایەتی تۆ ببیستن، ئەگەر مردووەکان زیندوو بکەینەوە هەواڵیان پێ بدەن لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیت!

{مَّا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ إِلاَّ أَن يَشَاءَ اللّهُ} لەوانە نین کە ئیمان بێنن، ئامادەباشییان تێدا نیە بۆ بڕواکردن، چونکە بە چاوی وردبینی و تێفکرینەوە سەیری ئایەتەکان ناکەن! بەڵکوو بە چاوی گاڵتەجییانەو دژایەتی کردن سەیریان دەکەن، ئیمان ناهێنن مەگەر خودا مەیلی لێ بێ کە ئیمان بێنن.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ} بەڵام زۆربەی ئەو موشریکانە نەفام و نەزانن، پێیان وایە: هەرکاتێ ویستیان ئیمان دەهێنن و هەرکاتێ ئارەزوویان لێ بوو کافر دەبن!! نەخەیر وا نیە گومانەکەیان هەڵەیە کەسێک ئێمە هیدایەتی نەدەین ئیمان ناهێنێ، کەسێک ئێمە ریسوای نەکەین و رێگای لێ هەون نەگەین کافر نابێ!

{١١٢ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ} وەکوو چۆن ئەو موشریکانەمان کردوون بە دوژمنی تۆو دژایەتیت دەکەن، بەو جۆرە بۆ هەموو پێغەمبەرێک کە لە پێش تۆوە رەوانە کرابێ دوژمنمان بۆ داناوە لە شەیاتینی ئادەمیزادو شەیاتینی جندۆکە، دەتواندرێ بگوترێ مانای وایە: ئێمە شەیاتینی ئادەمی و جندۆکەمان کردووە بە دوژمن بۆ هەر پێغەمبەرێک کە رەوانە کرابێ.

﴿ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَىْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوٓا۟ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ يُوحِى بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ ٱلْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغَىٰٓ إِلَيْهِ أَفْـِٔدَةُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا۟ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْتَغِى حَكَمًا وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ إِلَيْكُمُ ٱلْكِتَٰبَ مُفَصَّلًا وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُۥ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَّا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا ذُكِرَ ٱسْمُ ٱللَّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُم بِـَٔايَٰتِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

{يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا} هەندێکیان بۆ هەندێکیان قسەی رازاوەو رووکەش بۆیەکتر دەهاوێژن، بۆ ئەوەی هەڵیان بخەڵەتێنن؛ پێیان وایە: بەو رووکەش کردنە پووچەڵی و گەندەڵی ناوەڕۆکی قسەکانیان دادەپۆشن و کەس هەست بە مەبەستی پیسیان ناکات.

{وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ} ئەی پێغەمبەر! ئەگەر خودای تۆ مەیلی لێ بوایە ئەوە نەکەن و بیویستایە نەهێڵێ ئەو هەڵخەڵەتاندنە ئەنجام بدەن، دەیتوانی رێگایان لێ بگرێ! بەڵام سوننەت و داب و نەریتی خودا وا نەهاتووە سروشتی ئادەمیزادەکان وا بگۆڕێ، زۆرەملێ و تۆبزییان لێ بکا بە پێچەوانەی هەواو ئارەزووی خۆیان بجوڵێنەوە! بەڵکوو ویستی پەروەردگار وایە: کە هەر یەکێک لە ئادەمیزادو جندۆکە ئامادەباشیان تێدا بێ بۆ وەرگرتنی حەق و ناحەق، خێرو شەڕ، بۆخۆیان سەربەست و ئازاد بن لە هەڵبژاردنی هەر رێبازێک لەو دوو رێبازە.

{فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ} ئەی پێغەمبەر! لێیان گەڕێ بەرەنگارییان مەکە، وازیان لێ بێنە با درۆو بوختان هەڵبەستن، با خەڵکی بە قسەی رووکەش و چاوو راو هەڵخەڵەتێنن و لە رێبازی حەق لایان بدەن، گرنگییان پێ مەدە، تۆ لەسەر بانگەوازی خۆت بەردەوام بە، ئەرکی سەرشانی خۆت ئەنجام بدە، پشت بە خودا ببەستە، خودا بەستە، پارمەتیدەرتە بەسەریاندا، ئەوەی لەسەر شانی تۆیە راگەیاندنە، حیساب لەگەڵ کردن و لێکۆڵینەوەو پاداش و سزادانەوەیان لەسەر ئێمەیە {١١٣ وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ} واتە: هەندێ لەو شەیاتینییانە قسەی رووکەش بۆ هەندێکی تریان دەهاوێژن، قسەی رازاوە بۆ یەکتری دەکەن، بۆ ئەوەی شوێنکەوتووانی پێغەمبەرەکان هەڵخەڵەتێنن، هەروەها بۆ ئەوەی دڵی کافرو خوانەناسەکان ئەوانەی بڕوایان بە قیامەت نیە بەو قسە لووس و پووسانە کەمەندکێش بکەن، چونکە لەگەڵ هەواو ئارەزووی ئەواندا دەگونجێ، بەڵام موسوڵمانانی خاوەن هەست و بیر: کە دووربین و وردبینن، بەو قسە رووکەش و پڕوپووچانە هەڵناخەڵەتێن.

{وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُواْ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ} بۆ ئەوەی لە سەرەنجامدا بەبێ لێکۆڵینەوەو توێژینەوە، بەبێ ئەوەی بزانن ئەو قسانە راستن یان نا، رەزامەندی خۆیان بەرامبەر دەربڕن و بڕوایان پێ بکەن، رازی بن بە قسەکانیان و کەسبی ئەوە بکەن کە حەزیان لێیەتی و دڵخوازیانە، تا کاتی خۆی دێ، ئیتر ئەو کاتە حەقی ئەوەڵ و ئاخریان لێ دەستێنم و تۆڵەی سەرپێچی کردن و چەواشەکاری و لە خشتە بردنی خەڵکییان لێ دەکەمەوە.

{١١٤ أَفَغَيْرَ اللّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا} ئایا من جگە لە پەروەردگار دادوەرێکی تر دەستنیشان دەکەم؟ واتە: ناگونجێ بۆ من جگە لە خودا کەسێکی تر پەیدا بکەم، بۆ ئەوەی لە نێوان من و ئێوەدا حوکم بدا، چونکە هیچ حوکمێك لە حوکمی خودا دادوەری تر نیە، کەس لە خودا راستگۆ تر نیە {وَهُوَ الَّذِي أَنَزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً} خودایەکی وەهایە قورئانی ناردۆتە خوارێ بۆ ئێوە، هەموو شتێکی تێدا شی کراوەتەوە، هەرچی بیروباوەڕو شەریعەت و یاساو زانستی پێویستە تێیدا روون کراوەتەوە!

{وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ} ئەگەر ئەو موشریکانە ئینکاری حەق و راستی قورئان بکەن و بە درۆی بخەنەوە؛ ئەوە با بزانن کە ئەهلی کیتاب – جوولەکەو نەصرانی – دەزانن کە ئەو قورئانە لە خوداوە نێردراوە بۆ تۆ؛ چونکە نیشانەو رەوشتەکانی تۆ لە کتێبی ئەواندا روون کراوەتەوە، لەسەر زوبانی پێغەمبەرەکانی پێشوو مزگێنی بە هاتنی تۆ دراوە!

{فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ} ئەی محمد! تۆ هەرگیز نەچیە ریزی گرووپی ئەوانەی گومانیان هەیەو بە عەزم و جەزمەوە کاری خۆیان ئەنجام نادەن، چونکە ماتوڵ خودا ئەم نامەیەی بۆ ناردووی و حەق و راستە، خاوەن نامەکانیش ئەوە بە باشی دەزانن و باسی راستی پێغەمبەرایەتی تۆو قورئان لە تەورات و ئینجیلدا شی کراوەتەوە کەواتە تۆ لەو کەسانە مەبە کە دوو دڵن و گومانیان لە قورئان و پێغەمبەرایەتییەکەت هەیە!

{١١٥ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ} کەلامی پەروەردگار کە قورئانە تەواوو بێ کەم و کوڕییە، پێویست بە لێ زیادکردن ناکا، کتێبێکی گشتی و موعجیزەو رەوان و بێ زیادەو بێ خەوش و لەنگییە، چی دەڵێ راستەو چ حوکمێك دەدا عەدل و رەوایە، راستە لە هەواڵە غەیبییەکاندا، عادلە لە داواکارییەکانیدا، هەرچی هەواڵی لێ داوەو باسی کردووە راستەو شك و گومانی تێدا نیە، هەرچی فەرمانی پێ کردوووە عەدل و دادپەروەرییە، هەرچی نەهی لێ کردووە بەتاڵ و پووچ و زیان بەخشە، بۆیە پەروەردگار داکۆکی لێ کردووە، قورئان شتێك خێرو سودبەخش نەبێت فەرمانی پی ناکا، شتێك فەسادو شەڕ نەبێ نەهی لێ ناکا. {وَهُوَ السَّمِيعُ} پەروەردگار شنەوایە، گوفتاری بەندەکانی دەبیسێ {الْعَلِيمُ} زاناو ئاگادارە بە هەڵس و کەوت و جم و جوڵی بەندەکانی هەر کەسە بە گوێرەی کردارو گوفتاری خۆی پاداشی دەدرێتەوە.

{١١٦ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللّهِ} نابێ بە هیچ شێوەیەك لە شەریعەتی حەق و قورئان لابدەی و روو بکەیە رێبازی گومڕایان و سەرلێ شێواوان، چونکە ئەوانیش شوێن گومان و بیروباوەڕی فاسید کەوتوون! ئەی محمد! ئەتۆو

ئەوانەی لەگەڵتدان، ئەگەر لە کاروباری ئاینیدا شوێن زۆربەی دانیشتوانی سەرزەوی بکەوی کە هەموویان کافرو موشریکن، پێچەوانەی قورئانو شەریعەتی خودا هەڵسوکەوت بکەی، ئەوە لە ڕێبازی حەقی خودا لات دەدەنو گومڕات دەکەنو ڕێگای عەدڵو حەقو ڕاستت لێ گوم دەکەن، چونکە ئەوان جگە لە هەواو هەوەسو گومانو بیروباوەڕی پڕوپووچ شوێن هیچی تر ناکەون، ئەوان هیچ نرخێك بۆ بەڵگەو نیشانەکانی هەبوونی خودا دانانێن، هیچ گرنگییەك بە بەڵگەی عەقڵی نادەن {إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ} ئەوانە تەنیا شوێن گومان دەکەون {وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ} ئەوان تەنیا مەزەندە دەکەنو بە هەوانتەو تەخمینو لابڕ شت دیاری دەکەن، مەزەندە کردنەکەشیان بێ بناغەو دوورە لە حەقیقەتو ڕاستییەوە.

{[١١٧] إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ} بێگومان پەروەردگاری تۆ کە پێی گەیاندوویو قورئانی بۆ ناردوویو ئەو شتانە کە نەتدەزانی فێری کردوووی لە تۆ زاناترە، لە هەموو ئادەمیزادو مەخلوقاتی تر زاناترە بەو کەسانەی ڕێگای ڕاستی خودایان لێ گوم بووە، لە هەموو کەس زاناترە بە هیدایەتدراوانو ڕێڕەوانی ڕێگای ڕاستی یەزدان پەسەند؛ جا لەبەر ئەوەی موشریکەکان سەربڕینی گیانلەبەری کوشتییان بۆ بتو پەرستراوی خۆیان — جگە لە خودا — بە بنەمای بیروباوەڕی خۆیانیان دەزانی، حاڵو وەزعی زۆربەی دانیشتوانی سەرزەوی کوفرو گومڕابوو، بۆیە پەروەردگار فەرمانی بە موسوڵمانان کرد بە کردەوەو هەڵسو کەوتێك کە بنەمای بڕوا بە خودایە؛ کە ئەویش خواردنی گۆشتی ئەو سەربڕاوانەیە کە ناوی خودای لەسەر دەهێندرێو فەرمووی: {[١١٨] فَكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ} واتە: خۆتان بپارێزن لە خواردنی گۆشتی ئەو ئاژەڵو پەلەوەرانەی کە لەبەر خاتری بتو صەنەم سەربڕاوانو ناوی غەیری پەروەردگاریان لەسەرە هێندراوە (بسم اللّه)یان لەسەر نەکراوە {إِن كُنتُم بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ} ئەگەر ئێوە بڕواتان بە نیشانەو بەڵگە هیدایەت ئامێزەکانی یەزدان هەیە، دەتانەوێ عەقیدەی ڕێكو پێك لە دەروونتان بچەسپێو هەرشتێك دژی ئەو بیروباوەڕە ڕاستە بێ، ئێوە بە درۆو پووچی بزانن...!

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِندَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

{[١١٩] وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تَأْكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ} چی شتێك ئەوەتان لێ قەدەغە دەکا کە لە گۆشتی ئەو حەیوانە سەربڕاوانە بخۆن کە لە کاتی سەر بڕیندا ناوی خودایان لەسەر هاتووە؟؟

{وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ} بێگومان بۆ ئێوە شی کراوەتەوە ئەو شتانەی لێتان قەدەغەیە.

{إِلاَّ مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ} مەگەر پێویستیو زەرورەت پاڵتان پێوە بنێ بۆ خواردنی، واتە: ئەگەر برسیتان بوو خواردنی ترتان دەست نەکەوت، ئەوکاتە لەبەر ناعیلاجی حەرام حەڵاڵە، چونکە قاعیدە ئوصولییە کە دڵێ: (الضرورات تبيح المحظورات) بەڵام دەبێ بە ئەندازەی پێویست لەو حەرامە بخورێو زێدە ڕەوی تێدا نەکرێ، چونکە قاعیدەیەکی تری ئوصولی هەیە دەڵێ: (الضرورة تقدر بقدرها) کەوابوو دروستە بۆ ناعیلاج کە بە گوێرەی پێویستی خۆی لە حەرام بخواو

خۆی له مردن رزگار بکا! {وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ} واته: بێگومان زۆربەی ئادەمیزاد وەکوو بۆ خۆیان گومرابوونو سەریان لێ شێواوە رێگەش لە خەڵکی گوم دەکەن، لە رێگەی خواردنی گۆشتی ئەو حەیوانانەی کە بۆ غەیری خودا سەردەبردرێن رێگا لە خەڵکی گوم دەکەن؛ بەوە کە حەلاڵیان لێ حەرام دەکەنو حەرامیان لێ حەلاڵ دەکەن، ئەم رێ لێ گوم بوونو رێ لێ گوم کردنە بە ئارەزوو هەواو هەوەسی خۆیان ئەنجامی دەدەن، نەك لە رێگەی زانیارییەکەوە کە لە وەحی ئاسمان سەرچاوەی گرتبێ بێ.

{إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ} خودای تۆ ئەی محمد! کە ئەم هەموو رێنموونیو هیدایەتەی لەسەر زوبانی تۆ بە خەڵکی راگەیاند، لە تۆش و باقی خەڵکی تریش زاناترە بەوانەی دەستدرێژی دەکەنو لە حەلاڵەوە لادەدەن بۆ ئەو شتانەی خودا لێی حەرام کردوون، یان لە ئەندازەی پێویست لە کاتی زەرورەتو ناعیلاجیدا تێ دەپەڕێنن، خودا باش باش ئاگاداری تەجاوزکاریو درۆو دەلەسەو خیبانەتکارییە، سزای پڕاوپڕیان دەداتەوەو تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{[١٢٠]وَذَرُواْ ظَاهِرَ الإِثْمِ وَبَاطِنَهُ} واز لە هەموو تاوانێك بێنن، لە هەموو حەرامێك دووربکەونەوە بە ئاشکراو نهێنی، لە کەمو زۆری، جا ئەو تاوانە تاوانێك بێ بە ئەندامی ئاشکرا ئەنجام بدرێن وەکوو دەستو قاچو زوبانو ئامێری داوێن پیسی، یان کردەوەی دڵو دەروون بێ وەکوو دڵپیسیو حەسوودیو لووتبەرزیو خۆبەزلزانین.

{إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُواْ يَقْتَرِفُونَ} بێگوما ئەوانەی تاوان دەکەن بە ئاشکرا، یان بە نهێنی کەم بێ یان زۆر بێ سزای خۆیان دەدرێتەوە، چەندێك زێدە رەوی بکەن لە تاوان کردندا سزایان توندتر دەبێ، چەندێك ئەوان سروشتی خۆیان تێك بدەنو سووربن لە دووبارە کردنەوەو سێ بارە کردنەوەی تاوانەکانیان تۆڵەو سزایان سەختتر دەبێ.

{[١٢١]وَلاَ تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! گۆشتی حەیوانێك مەخۆن کە مردار بووبێتەوەو سەرنەبڕدرا بێ، یان سەربڕابێو ناوی خودای لەسەر نەهێندرابێ! یان بۆ غەیری خودا سەربڕابێ وەکوو ئەو حەیوانانەی کە موشریکەکان بۆ بتەکانیان سەریان دەبڕن، {وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ} حەیوان سەربڕین بۆ غەیری خوداو خواردنی گۆشتی مردارەوەبوو لەخودا یاخی بوونو تاوانە... ئەوەی لەم شوێنە وەردەگیرێ ئەوەیە کە مەبەست بە {مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ} ئەو حەیوانە بێ مردار بووبێتەوە، یان ناوی غەیری خودای لەسەر هاتبێ.

{وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ} بێگومان شەیاتینی ئادەمیزادو جندۆکە ختوکەی دڵی هاوەڵانو دۆستانی خۆیان لە موشریکەکان دەدەن بۆئەوەی دەمێ دەمێ لەگەڵ پیغەمبەرو هاوەڵانی بکەن دەربارەی خواردنی گۆشتی مردارەوەبوو {وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ} ئەگەر ئێوە بەگوێی ئەو موشریکانە بکەنو بیرو بۆچوونی ئەوانتان بەلاوە راستبێو پێتان وابێ مردارەوەبوو حەڵاڵە؛ ئێوەش وەکوو ئەوان موشریكو تاوانبارن، چونکە لە شەریعەتی خودا لاتان داوەو بیروباوەڕی پووچی موشریکەکانتان وەرگرتووە، ئەمەش بە شەریك دانان حلێب دەکرێ؛

{[١٢٢]أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا} واته: ئایا ئێوە ئەی موسوڵمانان! وەکوو ئەو شەیاتینییانە وان؟ یان وەکوو ئەولیاکانی ئەوان وان؟ کە بە قسەی پڕوپووچو بێ بناغە دەیانەوێ خەڵکی هەڵخەڵەتێنن؟ ئایا کەسێك بەهۆی کوفرو نەزانییەوە مردووبێو ئێمە بەهۆی ئیمانو باوەڕەوە زیندووی بکەینەوەو چرای رۆشنکەرەوە کە قورئانی پیرۆزە بیدەینێ بۆ ئەوەی کاروباری دونیاییو ئایینی خۆی پێ ئەنجام بدا وەکوو ئەو کەسە وایە: کە بەناو تاریکی جۆراو جۆردا دەڕوا؟! تاریکی شەو، تاریکی هەور، تاریکی باران، بە هیچ جۆرێك ناتوانێ لەو تاریکییانە سەر دەرکاو رزگاری ببێ! سەرگەردان دەمێنێتەوەو رێگای رزگار بوون نازانێ.

{كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} وەکوو چۆن بۆ موسوڵمانان ئایینی ئیسلامو بڕوا بە خودا لە دڵیاندا شیرین کراوەو لە پێش چاویان رازێندراوەتەوە، هەر بەو جۆرە کوفرو تاوانمان بۆ کافرەکان رازاندۆتەوە، واته: بۆ هەر کۆمەڵێك کردەوەکانیانمان لە پێش چاو جوان کردوون.

{[١٢٣]وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجَرِمِيهَا} واته: وەکوو چۆن دانیشتوانی مەککە کردەوەکانیان لە پێش چاو جوان

كراوه، وێراى ئەوەى كە فاسق‌و خوانەناسن، خودا كردوونى بە پياو ماقووڵ‌و ريش سپى مەككە! هەر بەو جۆرە لە هەموو شارو شارۆچكەو نيشتەمەنييەكدا خاوەن دەسەلآت‌و پياو ماقووڵ‌و دەست رۆيشتووەكانمان كردوون بە گەورەى تاوانباران‌و كادرو بانگەوازيكەر بۆ كوفرو گومڕايى‌و لەمپەر لەبەردەم بانگەوازيكەرانى ئايينى خودا {لِيَمْكُرُواْ فِيهَا} تا لە ئاكامدا فرت‌و فێڵ‌و چاوو راو بكەن لەو شوێنانەدا بۆ بەربەست كردنى ئايينى پيرۆزى خودا، دژى حەقخوازان بوەستن، چونكە ئەوان بە هۆى دەسەلآت‌و دەست رۆيشتووييانەوە زياتر دەتوانن رەواج بە گومڕايى‌و بێدينى بدەن‌و خەڵكى لە خشتە بەرن‌و پيلانى جۆراو جۆر دژى بانگەوازيكەرانى رێگاى خودا دابرێژن!

{وَمَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ} بەلآم سەرەنجام سەركەوتن هەر بۆ خوداپەرستان‌و پياوچاكانە، تێشكان‌و لە ناوچوون‌و ريسوابوون بۆ كافرو گێرە شێوێن‌و چەواشەكارانە. ئەو گەورە تاوانبارانە كە فرت‌و فێڵ دەكەن‌و دژى پێغەمبەران‌و شوێنكەوتووانيان پيلان دادەرێژن، زيانى پيلان‌و فێڵەكانيان بۆ خۆيان دەگەڕێتەوەو خۆيان زەرەرمەند دەبن! بەلآم ئەوان دووربين نين‌و دوا رۆژيان لەبەرچاو نيەو لە رابردوو پەنديان وەرنەگرتووەو هەست‌و شعوريان نيە، هەستى شارەزاييان نيە بزانن ئاكامى كردەوەكانيان چۆنەو چۆن نيە، نازانن چۆن هەڵس‌و كەوت بكەن!

{[١٢٤] وَإِذَا جَاءتْهُمْ آيَةٌ قَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللّهِ}. ئەگەر بۆ سەر ئەو موشريكانە نيشانەيەكى ئاشكراو بەڵگەيەكى بەهێزيان لە قورئاندا بۆ بێ، راستى پێغەمبەرايەتى موحەممەد (دروودى خواى لەسەر بێ) بچەسپێنێ، يەكتاپەرستى‌و هيدايەتى تێدا بێ، راستگۆيى پێغەمبەر لە گەياندنى پەيامەكەيدا دووپات بكاتەوە، لە جياتى ئەوەى يەكسەر بڕواى پێ بكەن، لە رووى حەسوودى‌و سەرڕەقى‌و لووتبەرزى‌و لە خۆبايى بوونەوە، هەروەها لەو روانگەوە كە پێيان وايە: پێغەمبەرايەتى پلەو پايەيەكى دونياييە، دەڵێن: ئێمە بڕوا ناكەين‌و ئيمان ناهێنين، هەتا ئێمەيش وەكوو موحەممەد پلەو پايەى پێغەمبەرايەتيمان نەدرێتێ، موعجيزەو نيشانەى كەونى لەسەر دەستمان ديارى

فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن يَهْدِيَهُۥ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِى ٱلسَّمَآءِ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ ٱللَّهُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهَٰذَا صِرَٰطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ ۞ لَهُمْ دَارُ ٱلسَّلَٰمِ عِندَ رَبِّهِمْ ۖ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ قَدِ ٱسْتَكْثَرْتُم مِّنَ ٱلْإِنسِ ۖ وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ ٱلْإِنسِ رَبَّنَا ٱسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَآ أَجَلَنَا ٱلَّذِىٓ أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ ٱلنَّارُ مَثْوَىٰكُمْ خَٰلِدِينَ فِيهَآ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّى بَعْضَ ٱلظَّٰلِمِينَ بَعْضًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِى وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا۟ شَهِدْنَا عَلَىٰٓ أَنفُسِنَا ۖ وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَشَهِدُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ كَٰفِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذَٰلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَٰفِلُونَ ﴿١٣١﴾

نەدەن؛ واتە: دەبێ وەكوو پێغەمبەرانى پێشوو موعجيزەمان لەسەر دەست دەربكەوێ وەك لێك جيابوونەوەى ئاوى دەريا بۆ مووسا، چاك كردنەوەى لاڵ‌و بەڵەك‌و زيندووكردنەوەى مردوو بۆ عيسا.

{اللّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ} واتە: خودا باشتر دەزانێ پلەو پايەى پێغەمبەرايەتى بەكێ دەبەخشێ‌و كێ شياوى ئەو رێز لێنانەيە، پێغەمبەرايەتى پلەو پايەيەكى ئايينيە مەرج‌و پێويستياتى تايبەتى خۆى هەيە، فەضل‌و بەخششێكە لە خوداوە دەدرێ بەو بەندانەى كە بۆ ئەو ئەركە هەڵيان دەبژێرێ، پلەو پايەيەك نيە بە تێكۆشان‌و ماندوبوون پەيدا بكرێ؛ يان بە هۆى رەگەزو بنەماڵەوە بدرێ، يان بەهۆى شتە تايبەتمەنديە دونياييەكانى رواڵەتى وەكوو ماڵدارى‌و هەبوونى كەس‌و كارو منداڵى زۆرو سەرۆكايەتى هۆزو نەتەوە بە ئينسان بدرێ. {سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُواْ صَغَارٌ عِندَ اللّهِ} لەوە بەولاوە سوكايەتى‌و زەليلى تووشى ئەو تاوانبارانە

دەبێ، بۆ هەتا هەتایێ لە ناو ئەو ریسوایی و سوکایەتییەدا دەمێننەوە {وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ} هەروەها سزای بە ئێشیان دەدرێ لە تۆڵەی ئەو هەموو فرتو فێڵ و پیلان دارشتنەو سزای ئەوەی کە لووتبەرزییان کرد لە شوێنکەوتنی پیغەمبەران و گەردن کەچ نەبوون بۆ پەیرەوکردنی پەیامەکەیان، بۆیە لە تۆڵەی ئەو لووتبەرزی و خۆبەزلزانییەیان زەلیل و ریسوایان دەکەین.

{وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ} لە تۆڵەی ئەو مەکرو فێڵ و تەڵەکەبازییەیاندا سزای بە ئێشیان لەلایەن خودا بەسەردا دەدرێ و پراوپڕ تۆڵەیان لێ دەسێندرێتەوە...

{[١٢٥]فَمَن يُرِدِ اللّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ} کەسێك خودا بیەوێ تۆفیقی بدا بۆ رێگای حەق و خێرو موسوڵمان بوون؛ کەسێك بە ویستی خودا شیاوی ئەوە بێ کە بانگەوازی قورئان وەربگرێ، ئەوە خودا دڵی بە نوورو رووناکی خۆی دەکاتەوەو ئایینی پیرۆزی ئیسلامی تێدا جێگیر دەبێ و یارمەتی دەدرێ بۆ وەرگرتن و گەشەسەندنی بیروباوەڕ لە دەروونیدا، پەروەردگار دڵی دەکاتەوەو ئیمانی لەلا خۆشەویست دەکاو ئارامیی پێ دەگرێ.

{وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاء} کەسێك بەهۆی شەریك بۆ خودا دانانەوە سروشتی پیس بووبێ بە تاوان دڵ و دەروونی پیس بووبێ خودا بیەوێ رێگای لێ گوم بکا، وای لێ دەکا سینگی تەنگ بێ، ئیمانی تێ نەچێ، ئەو تەنگییە ناهێڵێ خێرو چاکە ڕوو لە دڵ و دەروونی بکا، نموونەی ئەو کەسە وەکوو کەسێك وایە کە بەرەو حەوا بەرز ببێتەوە هەست دەکا بە تەنگەنەفەسی و هەناسە سواری؛ دەڵێی کارێکی لە توانا بەدەر ئەنجام دەدا، چونکە بەرز بوونەوەی بەرەو حەوا کارێکی لە توانا بەدەرەو ئادەمیزاد بە وزەی خۆی ناتوانێ ئەنجامی بداو بە ڕواڵەت نموونەی ئیشە مەحاڵەکانە! جا پەروەردگار ئاواو بەوجۆرە سینگی ئەوانەی دەیەوێ گومڕایان بکا تەنگ دەکا.

{كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ} هەر بەو جۆرەش شەیتان دەست ڕۆیشتوو دەکا بەسەر ئەو جۆرە کەسانەو هەموو کەسێکی تر کە بڕوای بە خوداو پیغەمبەر نەبێ! ئیتر شەیتان زەفەری پێ دەباو گومڕای دەکاو لە ڕێگای حەق لای دەداو سەرگەردان دەبێ!

{[١٢٦]وَهَذَا} ئەم ئایینی ئیسلامەی کە خودا دڵی هەندێ لە بەندەکانی بۆ گوشاد دەکا {صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا} رێبازی خودا پەسەندە، ئەو رێبازەیە کە خودا بۆ بەندەکانی پەسەندی کردووە، رێبازێکی ڕاست و دروست و بێ قۆرت و پێچە، چونکە رێبازی خودایە، رێبازی خوداش نابێ خوارو خێچی تێدا بێ، رێبازەکانی تر خوارو نارێك و پێکن.

{قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ} بێگومان ئایەتەکانی قورئانمان شی کردوونەوەو روونمان کردوونەوە بۆ کەسانێك کە بیر لەو پەیامە بکەنەوە کە پێیان گەیشتووە، بۆ هەموو کاروبارێك پەنای بۆ بەرن و بیکەنە بەرنامەی ژیانیان، بەمەش زێدەتر دڵنیا دەبن، بیروباوەڕیان پتەوتر دەبێ.

{[١٢٧]لَهُمْ دَارُ السَّلاَمِ عِندَ رَبِّهِمْ} هەیە بۆ ئەو کەسانەی پابەندی رێبازی ڕاستی خودان، مەنزڵگای ئاشتی و ئارامی و دڵنیایی لە بەهەشتدا لای پەروەردگاری خۆیان {وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ} خودا بۆخۆی چاودێرو سەرپەرشتیاریانە، لە پاداشتی ئەو کردەوە چاکانەی لە دونیادا ئەنجامیان داون.

{[١٢٨]وَيَوْمَ يِحْشُرُهُمْ جَمِيعًا} ئەی محمد! یادی ئەو چیرۆك و رووداوانە بکەرەوە کە بۆتی دەگێڕینەوە، ئەو خەڵکە بترسێنە لە رۆژێك کە پەروەردگار هەموو ئادەمیزادو جنۆکەو شەیاتینی لە دەشتی مەحشەردا کۆ دەکاتەوە، ئەمجار خیطابیان ئاراستە دەکەین و دەڵێین: {يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ الإِنسِ} ئەی گرۆهی شەیاتینی و جنۆکە! ئێوە زۆرتان لە ئادەمیزاد گومڕا کردو سەرتان لێ تێکداو سەرگەردان بوون! {وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ الإِنسِ} ئەو ئادەمیزادانەی کە بە گوێی شەیتانەکانیان کردووەو بە قسەی ئەوان هەڵخەڵەتاون وەڵامی پەروەردگار دەدەنەوەو دەڵێن: {رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ} ئەی پەروەردگارا! هەر یەکێك لە ئێمەو جنۆکەکان سوودمان لە یەکتر بینیوە؛ ئادەمیزادەکان سوودیان لە جنۆکە بینیوە، لەم ڕووەوە کە جنۆکەکان ئادەمیزادەکانیان شارەزا کردووە بۆ ڕێگای گومڕایی و ڕابواردن و ئارەزووبازیی، جنۆکەکانیش سوودیان لە

ئادەمیزادەكان وەرگرتووە لەم رووەوە بە قسەیان كردوون‌و یارمەتییان داون بگەن بە مرازی خۆیان كە گومڕایی كردنی ئادەمیزادەكانە ﴿وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِيَ أَجَّلْتَ لَنَا﴾ گەیشتینە ئەو ماوەیەی بۆت دیاری كردبووین كە مردنە، یان رۆژی زیندوبوونەوەیە! ئەم وەڵامەی ئادەمیزاد ئیعتیراف‌و دان پێدانانە بەوەی كە ئەوان گوێبیستی شەیاتینییەكان بوون، شوێن فەرمان‌و رەفتاریان كەوتوون‌و خوداو پێغەمبەرو زیندوبوونەوەیان بە درۆ زانیوە.

﴿قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ ئاگری دۆزەخ جێگای ئێوەو ئەوانەشە كە گومڕایان كردوون‌و رێگایان لێ تێك داون بۆ هەتا هەتایێ تێیدا دەمێننەوە لێی دەرناچن مەگەر خودا حەز بكاو بیەوێ لە شوێنێكەوە بگوێزرێنەوە بۆ شوێنێكی تر، بۆ خواردنەوەی ئاوی كوڵاو تر، یان گواستنەوەیان لە ئاگری دۆزەخەوە بۆ سزای زەمهەریر، لە هەردوو حاڵەكەدا گواستنەوەیە لە سزایەكەوە بۆ سزایەكی ترو رزگار بوونیان لە سزا نایەتە دی.

﴿إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ بێگومان خودای تۆ حەكیم‌و دانایە لە پاداشت دانەوەی بەندەكانیداو دەزانێ كێ شیاوی چییەو چ سزایەك هەڵدەگرێ!

﴿[129] وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ﴾ وەكوو چۆن ئادەمیزادو جنۆكە هەندێكیان‌و دۆست‌و سەرپەرشتیاری یەكترین برێ ستەمكاریشمان كردووە بە دۆست‌و سەرپەرشتیاری هەندێ ستەمكاری تر؛ یارمەتی یەكتری دەكەن، بە گوێرەی نەخشەو سوننەتی یەزدانی لە بوونەوەردا ستەمكاران هەندێكیان كۆمەكی بە هەندێكیان دەكەن، هەروەكوو چۆن هەندێ موسوڵمان پشتگیری یەكتری دەكەن لە روانگەی ئەو كردەوانەیانەوە كە ئەنجامی دەدەن...

ئەمجار پەروەردگار درێژە بە هەڕەشەكانی دەدا، كافرو خوانەناسانی ئادەمیزادو جنۆكە دەترسێنێ‌و حاڵ‌و چۆنیەتی رۆژی قیامەتیان ئاشكرا دەكا، پرسیاریان لێ دەكاو بۆ خۆشی باشتر لەوان وەڵامی پرسیارەكە دەزانێ‌و ئاگای لێیەتی؛ دەفەرموێ: ﴿[130] يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا﴾ ئەی گرۆهی جنۆكەو ئادەمیزاد! ئایا پێغەمبەران لە خۆتان نەهاتنە

ناوتان؟ ئاشكرایە پێغەمبەران هەر لە رەگەزی ئادەمیزاد دەبن، لە جنۆكە پێغەمبەر نابن!

جەماوەری سەلەف‌و خەلەفی زانایانی ئیسلام لەسەر ئەمە كۆكن كەوابێ لە وشەی ﴿مِّنكُمْ﴾دا تەغلیب بەرچاو گیراوە.

دەتوانرێ بگوترێ مەبەست بە پێغەمبەری ئادەمیزاد ئەو پێغەمبەرانەن كە ناویان لە قورئان‌و فەرموودەی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ)دا هاتووە، مەبەست بە پێغەمبەری جنۆكە ئەو جنۆكانە بن كە گوێیان لە پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) دەگرت‌و دوایی دەچوونەوە بۆ ناو گەل‌و نەتەوەكانیان دەیانترساندن‌و ئامۆژگارییان دەكردن‌و پەیامی پێغەمبەری ئیسلامیان پێ رادەگەیاندن!!

﴿قَالُواْ شَهِدْنَا عَلَى أَنفُسِنَا﴾ لە رۆژی قیامەتدا لە حوزووری پەروەردگاردا دەڵێن: بەڵێ شایەتی دەدەین كە پێغەمبەران هاتوونە لامان پەیامی پەروەردگاریان پێ راگەیاندووین، لەم رۆژەیان ترساندووین‌و پێیان راگەیاندووین كە ئەم رۆژەمان دێتە رێ، بەڵام ئێمە بە درۆمان خستوونەتەوەو بروامان پێ نەكردوون.

﴿وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ﴾ خۆشەویستی ژیانی دونیاو جوانی ئامێرەكانی ژیان‌و شەهوەت‌و ئارەزووبازیی‌و ماڵ‌و سامان‌و منداڵ‌و خزم‌و كەس‌و كار ئارەزووی پلەو پایەی شان‌و شەوكەت؛ ئەوانی هەڵخەڵەتاندووەو سەرگەردان بوون، زێدەڕەوییان لە هەڵەوگیر بوون بە زیانەوە كردووە، بەهۆی بە درۆخستنەوەی پێغەمبەرانیان‌و ئینكاری كردنی موعجیزەكانیان بەفەتارە چوون‌و خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون، بەدبەخت‌و چارەڕەش كەوتوون، لە قیامەتدا بۆخۆیان شایەدی لە خۆیان دەدەن كە كافرو خوانەناس بوون‌و لە جیهاندا پابەندی فەرمان‌و ئامۆژگاری پێغەمبەرانیان نەبوون.

﴿[131] ذَلِكَ﴾ ئەم ناردنی پێغەمبەرانەو هەوڵدانیان بۆ ئارەزا كردنی ئادەمیزادو ناردنە خوارەوەی نامەی ئاسمانی بۆ سەر پێغەمبەرەكان بەهۆی ئەوەوەیە ﴿أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ﴾ كە سوننەت‌و داب‌و نەریتی خودا وەهایە: هیچ كەسێك سزا نادات تا بانگەوازی حەقی پێ رانەگەیەنێ، هیچ گەل‌و نەتەوەیەك ریشەكێش ناكا تا

وَلِكُلٍّ دَرَجَٰتٌ مِّمَّا عَمِلُواْۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ ٱلۡغَنِيُّ ذُو ٱلرَّحۡمَةِۚ إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ وَيَسۡتَخۡلِفۡ مِنۢ بَعۡدِكُم مَّا يَشَآءُ كَمَآ أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوۡمٍ ءَاخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَأٓتٖۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعۡجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلۡ يَٰقَوۡمِ ٱعۡمَلُواْ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمۡ إِنِّي عَامِلٞۖ فَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَ مَن تَكُونُ لَهُۥ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِۚ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُواْ لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ ٱلۡحَرۡثِ وَٱلۡأَنۡعَٰمِ نَصِيبٗا فَقَالُواْ هَٰذَا لِلَّهِ بِزَعۡمِهِمۡ وَهَٰذَا لِشُرَكَآئِنَاۖ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمۡ فَلَا يَصِلُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَآئِهِمۡۗ سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٖ مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ قَتۡلَ أَوۡلَٰدِهِمۡ شُرَكَآؤُهُمۡ لِيُرۡدُوهُمۡ وَلِيَلۡبِسُواْ عَلَيۡهِمۡ دِينَهُمۡۖ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

پیغەمبەر نەنێرێتە سەریانو بانگەوازیان پێ ڕانەگەیەنێو سەرپێچی نەکەن؛ گەلو نەتەوەی بێ ئاگاو پەیام پێ نەگەیشتوو سزا نادا، لە ناویان نابا، بۆ هەموو گەلو نەتەوەیەك پێغەمبەرو ترسێنەری ناردووە.

{[١٣٢] وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُواْ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ} بۆ هەموو خاوەن کردەوەیەك – خودا پەرستی یان سەرپێچی کردن – پلەو ئەندازەیەك هەیە، خودا دەیگەیەنێتە ئەو پلەو پایەی سزاو تۆڵەی لەسەر دەداتەوە، چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە؛ پەروەردگار ئاگادارو زانایە بە هەموو کردەوەیەك، هیچ کردەوەیەك نیە خودا پێی نەزانێو ئاگاداری نەبێ، بەڵکوو هەموو کردارو گوفتارێك سەرژمێر دەکاو دەینووسێو بۆیان تۆمار دەکا، بۆ ئەوەی لە ڕۆژی خۆیدا تۆڵەو پاداشتیان لەسەر بداتەوە، لە کاتی گەڕانەوەو تۆڵەو لێکۆڵینەوەدا پاداشتو سزای خۆیان وەربگرنەوە.

{[١٣٣] وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ} ئەی محمد! خودای تۆ لە هەموو دروست کراوانی بێ ئاتاجە، لە هەموو ڕوویەکەوە، بەندایەتی کردنیان بۆی لە خودایەتی ئەو زیاد ناکا، کافر بوونو سەرپێچی کردنیان لە فەرمانەکانی زیان بە خودایەتییەکەی ناگەیەنێ؛ بەندەکانی لە هەموو حاڵو وەزعێکدا پێویستییان بە خودا هەیە، سەرباری ئەوەش ڕەحمەتی خودا بۆ بەندەکانی گشتیو فراوانەو هەموو کەس دەگرێتەوە. {إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِن بَعْدِكُم مَّا يَشَاءُ كَمَآ أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ} ئەی کۆمەڵی کافرو خودانەناس! باش بزاننو دڵنیا بن ئەگەر خودا بیەوێ لە ناوتان دەباو دەتانفەوتێنێ وەکوو چۆن لەوەپێش سەرپێچیکارانو دژ بە پێغەمبەرانی لە ناو بردوونو فەوتاندوونی؛ وەکوو نەتەوەی عادو ثەموودو نەتەوەی صالحو هۆزی لوطو هۆزی توببەع...هتد.

ئەگەر خودا بیەوێ ئێوەی کافرو خودانەناس، موشریك دانیشتووی مەککەو دەوروبەری لە ناو دەباو ڕەگەزو چینو توێژێکی تر دێنێتە کایەوە، لە ئێوە باشترو فەرنابەردار تر؛ پەروەردگار دەتوانێ لە پاش لە ناوبردنی ئێوە هەر گەلو هۆزێك بە شیاوی بزانێ بیخاتە جێگای ئێوە، وەکوو چۆن توانیویەتی ئێوە بخاتە شوێن گەلو هۆزی تر!

{[١٣٤] إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ} ئەی محمد! بیانترسێنەو پێیان بڵێ: ئەو سزاو چەرمەسەرییەی بەڵێنتان پێدراوە لە ڕۆژی قیامەتدا دڵنیا بن دێتە ڕێتانو تووشتا دەبێ هیچ شكو گومانتان نەبێ! {وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ} ئێوە ناتوانن ئەو سزاو عەزابە لە خۆتان دوور بخەنەوە، ناتوانن لەبەری هەڵبێن، یان بیگێڕنەوەو لە خۆتانی لابدەن، ئەگەر ئێوە ببنە ئێسکە ڕزیوو خۆڵەمێش پەروەردگار دەتوانێ سەرلەنوێ وەکوو خۆتان لێ بکاتەوە، پەروەردگار باڵادەستەو دەتوانێ قار لە بەندەکانی بگرێ...

{[١٣٥] قُلْ} ئەی محمد! بەو کافرو موشریکانە بڵێ: {يَا قَوْمِ اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ} ئەی گەلو هۆزەکەم! بەردەوام بن لەسەر ڕێبازی خۆتان، ئەو ڕێبازەی خووتان پێوە گرتووە بەلاتانەوە ڕێبازی ڕاستەو پێتان وایە لەسەر حەقو هیدایەتن، دە لێی لامەدەنو پەیڕەوی بکەن؛ ئەمنیش لەسەر ڕێبازی بیروباوەڕی خۆم بەردەوام دەبمو لێی لانادەم،

من لەسەر ئاینی ئیسلام و بانگەوازی کردن بۆ ئەو ئاینەو صەبرو ئارامگرتن لەسەر ئەزیەتدانی ئێوە بەردەوام دەبم و سوور دەبم لەسەر تێکۆشان و هەوڵدان بۆ بڵاوکردنەوەی {فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ} لەوە بەولاوە دەزانن کێ سەرەنجامی باش وەدەست دێنێ و کرداری پەسەند دەبێ و خانووی ڕازاوەی بەهەشتی چنگ دەکەوێ! لەوە بەولاوە دەزانن ئێمە یان ئێوە بەختەوەرو سوودمەندن دەبین؟

{إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ} بێگومان ستەمکاران و بێ باوەڕان ناگەنە ئامانجی باش و سەرەنجامیان باش نابێ، هەرگیز پەروەردگار ستەمکاران سەرناخاو ناهێڵێ بە مراز بگەن و سەرکەوتن بەدەست ناهێنن، ئەوان پشت بە غەیری خودا دەبەستن و بە هیوان بتەکانیان یارمەتیان بدەن، جگە لە خوداش کەس هیچی بەدەست نیە، ئەو ستەمکارە ملهوڕانە هەرچەندە لە جیهاندا بۆ ماوەیەك دڵشادو دەست ڕۆیشتوو بن و گوزەرانیان خۆش بێ و باش ڕابوێرن و خۆ بلێسنەوە بەختەوەریەکەیان پایەدار نیەو درێژخایەن نابێ و زۆری پێ ناچێ لە کیسیان دەچێ!

{[١٣٦] وَجَعَلُواْ لِلّهِ مِمِّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالأَنْعَامِ نَصِيبًا} لەو بەروبوومو کشتوکاڵەی کەوا پێکی دێنن لەو ئاژەڵ و زیندەوەرە ماڵیانەی بەخێویان دەکەن بەشێك دیاری دەکەن بۆ خوداو بەشێکی تریشی دیاری دەکەن بۆ بت و صەنەمەکانیان، واتە: دوو بەش جیا دەکەنەوەو دیاری دەکەن {فَقَالُواْ هَذَا لِلّهِ} بەم ڕەنگە دەیانگوت: ئەم بەشە بۆ خودایەو بۆ ئەو تەرخان کراوە، کە ئەمەشیان دەگوت: {بِزَعْمِهِمْ} بەپێی بیروبۆچوونی پووچی خۆیان بوو، هیچ بەڵگەیەکی زانستی و ئاینی ڕاست و خوداپەرستیان نەبوو! {وَهَـذَا لِشُرَكَآئِنَا} دەستیان بۆ بەشەکەی تریشیان ڕادەداشت و دەیانگوت: ئەمەش بۆ بتەکانمانە، تایبەتە بەوانەوە، لەڕێی ئەم بەخشینەوە خۆمان لە پەرستراوەکانمان نزیك دەکەینەوە.

{فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللّهِ وَمَا كَانَ لِلّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَآئِهِمْ} ئەو بەشەی بۆ بتەکانیان دیاری دەکرد هیچیان لێ نەدەدا بە خودا، بەڵام ئەو بەشەی بۆ خودایان دیاری دەکرد وا دەبوو بۆ بتەکانیان صەرف دەکرد! دەهاتن بەشی خودایان بۆ میوان و منداڵ و هەژاران و خەرج دەکرد، بەشی بتەکانیشیان بەسەر پاسەوان و خزمەتچی و دارو دەستەی بتخانەکانیان دابەش دەکرد، ئەگەر شتێ لەبەشە دیاریکراوەکەی خودا بکەوتایە گەڵ بەشی بتەکان، ئەوە هەڵیان نەدەگرتەوەو نەیان دەخستە گەڵ بەشەکەی خودا، دیانگوت خودا دەوڵەمەندەو پێویستی پێی نیە، بەڵام ئەگەر شتێك لەبەشی بتەکانیان بکەوتایە پاڵ بەشەکەی خودا دەیانخستەوە پاڵ بەشی بتەکانیان! {سَاء مَا يَحْكُمُونَ} بەڕاستی حوکم و بڕیارو هەڵسوکەوتیان خراپ و ناپەسەندە دابەش کردن و کردەوەکانیان نەگونجاوو نەشیاون! دروستکراوێکی مردووی بێ دەسەڵات، دارو بەردێکی ڕەق و تەق و بێ گیان دەکەنە هاوەڵی خوداو وەکوو ئەو بەشی بۆ دیاری دەکەن و بەڵکوو زیاتریش، بەڕاستی ئەم دابەش کردنەیان دابەش کردنێکی ستەمکارانەیە.

{[١٣٧] وَكَذَلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلاَدِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ} هەر بەو جۆرە ئادەمیە شەیتانەکان و کاهین و زێوان و پاسەوانەکانی بتخانەکان و جنۆکەی شەیاتینیەکان، کوشتنی منداڵە بێ تاوانەکانیان لە پێش چاوی زۆربەی بتپەرستەکان جوان کردووەو لە دڵیاندا شیرینیان کردووە، بە جۆرێك پێیان وابوو کارێکی مەردانە ئەنجام دەدەن!

{لِيُرْدُوهُمْ} بۆ ئەوەی گومڕایان بکەن و سەریان تێدا بچێ و سروشتیان تێك بچێ و بگەنە ئەوپەڕی دڕندەیی بە جۆرێك باوك بەدەستی خۆی جەرگی خۆی سەربڕێ، یان کچۆڵە بچکۆلانەی خۆی بە زیندووی ژێر خاك بکا... {وَلِيَلْبِسُواْ عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ} یان بۆ ئەوەی ئاینەکەیان لێ بشێوێنن — مەبەست ئاینی حەزرەتی ئیبراهیم و ئیسماعیلە — چاك و خراپیان لێ تێکەڵ بێ! هۆی ئەم جوانکردن و ڕازاندنەوەیە ئەوەبوو شەیاتینیەکان موشریك و بتپەرستەکانیان دەترساند، کە ئێستا یان لەوە دوا، تووشی هەژاری دەبن و ناتوانن ماڵ و منداڵ بەخێو بکەن. هەروەها دەیانترساندن بە لەکەدار کردن و ئەنگی بەسەردا هاتن، بۆیە ئەوانیش کە کچیان دەبوو لە ترسی ڕیسوایی و هەژاری و مارە کردنیان لە ناهاو کووف دەیانکوشتن، زیندەبەچاڵیان دەکردن. {وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا فَعَلُوهُ} ئەگەر خودا بیویستایە ئەو جۆرە کردارە ناپەسەندانە

نەكەن، نەیاندەكردا كردەوەكانیان بەگوێرەی ویستو ئیرادەی پەروەردگارە! حیكمەتو دانایی خودا داخوازیانە!

{فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ} ئەی پیغەمبەر! وازیان لێ بێنە خۆیانو بیروباوەڕی خۆیان؛ تۆ تەنها ڕاگەیاندنت لەسەرەو بەس! حیسابو لێكۆڵینەوەو سزاو تۆڵە لەسەر ئێمەیەو چاریان دەكەین... جۆرێكی تر لە كارە ناپەسەندو جاهیلیەت ناساكانیان ئەوەبوو ئاژەڵو بەروبوومو كشتوكاڵەكانیان دەكردە سێ جۆرو بۆ هەر جۆرێكیان بڕیاری تایبەتیان بۆ دەدا، وەكوو دەفەرموێ: {[١٣٨] وَقَالُواْ هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لاَّ يَطْعَمُهَا إِلاَّ مَن نَّشَاء}.

١- دەیانگوت ئەم ئاژەڵو خواردەمەنیو بژێوە پاوانەو تایبەتە، بۆ كەس نیە سوودیان لێ وەربگرێ، بەڵكوو تایبەتن بە بتەكانمانو لە پێناو خوداكانماندا خەرج دەكرێن، نابێ كەس لێیان بخوا، جگە لە پاسەوانو خزمەتچی بتخانەكانو پیاوەكانمان نابێ بە هیچ جۆرێ ئافرەت لێیان بخوا! ئەم بڕیارو حوكمەیان دەدا {بِزَعْمِهِمْ} بە بیروبۆچوونی خۆیان بوو بەڵگەو دەلیلیان بەدەستەوە نەبوو.

٢- {وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا} جۆرێك لە ئاژەڵەكانیان بەرەڵڵا دەكرد وەكوو فیلەكەی خاوەن شكۆ بلەوەڕێنو كەس لە هیچ شتێك نەیانگێڕێتەوە، كەس باریان لێ نەنێو كەس سواریان نەبێ، واتە: برێ لە ئاژەڵەكانیان دەكردە (بەحیرەو سائیبەو حامی) دایان دەبەستنو هیچیان پێ نەدەكردن، هەر دەلەوەڕانو خۆیان دەلستەوە، كەس بۆی نەبوو نە باریان لێ بنێ نە سواریان بێ!

٣- {وَأَنْعَامٌ لاَّ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا} برێ لە ئاژەڵەكانیان سەربڕینەكەدا لێ نەدەهێنا، بەڵكوو ناوی بتەكانیان لەسەر دەبردو بۆ ڕێزلێنانی ئەوان سەریان دەبڕین كە دەچوون بۆ حەج كردن سواریان نەدەبوونو لەسەر پشتی ئەو ئاژەڵانە (لبيك)یان نەدەگوت.

{افْتِرَاء عَلَيْهِ} بەدەم خوداوە شتیان هەڵدەبەست، ئەم بیروباوەڕو حوكمەیان بە درۆ پاڵ خودا دەدا، خودا لێیان بەرییە، شەرعو یاسای وای بۆ ئەوان دانەناوە.

{سَيَجْزِيهِم بِمَا كَانُواْ يَفْتَرُونَ} پەروەردگار تۆڵەی ئەم درۆ بەدەم هەڵبەستنەیان لێ دەكاتەوە، سزای ئەم سەرپێچی كردنەو دانانی حوكمو یاساو حەڵاڵ كردنو حەرام كردنەی كە لە خۆیانەوە ئەنجامی دەدەن ئاگری دۆزەخەو تێیدا دەسووتێندرێن.

ئەمجار پەروەردگار جۆرێكی تر لە تەشریعو یاساكانیان؛ لە حەڵاڵ كردنو حەرام كردنەكەیان باس دەكاو دەفەرموێ: {[١٣٩] وَقَالُواْ مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا} دەیانگوت ئەو بێچووە شیرەی لە سكی ئەم ئاژەڵانەدا هەیە كە بەحیرەو سائیبەن تایبەتن بۆ پیاوەكانمانو حەڵاڵو زوڵاڵی ئەوانەو لە مێینەكانمان قەدەغەیە ئەگەر ئاژەڵەكە بەچكەیەكی نێری ببوایە، تەرخانیان دەكرد بۆ پیاوەكانیانو نەدەبوو ئافرەتەكانیان لێی بخۆن! ئەگەر ئاژەڵەكە بەچكەیەكی مێینەی ببوایە مەڕەخەسیان دەكرد بۆ زاوزێو سەریان نەدەبڕی.

{وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاء} ئەگەر بێچووەكە بە مردارەوەبوویی لە دایك بوایە ئەوە پیاوو ئافرەت تێیدا هاوبەش دەبوون، ئاوا بەو جۆرە ئەو بڕیارانەیان دەدا، ئاوا بەدەم خوداوە شتیان حەڵاڵو حەرام دەكرد، هیچ بەڵگەو چەسپێنەرو سەلمێنەریان نەدەبوو، تەنها بە هەوانتەو خەیاڵ پڵاوی خۆیان ئەم حوكمانەیان دەدا، {سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ} لەوە بەولاوە پەروەردگار تۆڵەی ئەو درۆو دەلەسەو بوختانو بەدەم هەڵبەستنەیان لێ دەكاتەوە {إِنَّهُ حِكِيمٌ عَلِيمٌ} بێگومان خودا داناو لێزانە لە كارەكانیدا، ئیشی نابەجێ ناكا، زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێكداو هیچی لێ گوم نابێ، ئەو بوختانكەرانە لە دەستی ڕزگاریان نابێ!

{[١٤٠] قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُواْ أَوْلاَدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ} بێگومان خەسارەتمەندو بەدبەختو چارەڕەش بوون ئەو كەسانەی كە منداڵی خۆیان دەكوژن، كچیان زیندەبەچاڵ دەكەن، ئەو نیعمەتەی كە خودا پێی داون لە خۆیانی دەبڕن، ئاوا بەبێ عەقڵیو نەفامیو دڕندەیی جەرگی خۆیان لە ناو دەبەن، هەڵسو كەوتی نەزانانە دەنوێنن... ئەوانە بە شێوەیەكی نەزانیو ئەحمەقانە منداڵەكانی خۆیان دەكوژن، بەخەیاڵ پڵاوی خۆیان لە ترسی هەژاریو عەیبو لەكەدار بوون پركێشی جەرگی خۆیان دەكەن، بەو شێوە دڕندانەیە لە ناویان دەبەن لەبەر نەزانیو نەفامییان جیاوازی نێوان

قازانج و زیانی خۆیان ناکەن، خراپەو چاکە لێك جیا ناکەنەوە!

{وَحَرَّمُواْ مَا رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِرَاء عَلَى اللّهِ} هەروەها لە هیچ و خۆڕایی ئەو رزق و رۆزیە پاك و خاوێنەی خودا پێی بەخشیوون و بۆی حەڵاڵ کردبوون لەسەر خۆیان حەرام کردبوو، هیچ بەڵگەشیان بەدەستەوە نەبوو، بە درۆو دەلەسە ئەم حەڵاڵ کردن و حەرام کردنەیان بەدەم خوداوە هەڵدەبەست و بە ئایینیان حلێب دەکردو پێیان وابوو خوداپەرستی دەکەن!

{قَدْ ضَلُّواْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ} بەڕاستی ڕێگایان لێ تێك چووەو گومڕابوون و سەریان لێ شێواوەو هیدایەت و ڕێبازی حەقیان نەدۆزیەوەو هەرگیز لەو گومڕاییە ڕزگاریان نەبوو.

{١٤١ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ} پەروەردگار ئەوە روون دەکاتەوە کە بۆخۆی بەدیهێنەرو خالیقی هەموو شتێکە لە کشتوکاڵ و بەروبووم و دانەوێڵە و ئاژەڵ... هتد.

هەر ئەو باغ و دارستانی بەرداری دروستکردووە، داری بەرداری وای بەدی هێناوە لکەکانی دەخرێنە سەر کەپرو بەسەر کەپرەکەدا پەخش دەبێ، میوەو بەروبوومەکەی پێیەوە دەلاژێتەوە، هەروەکوو داری بەرداری واشی بەدی هێناوە کە پێویست بە کەپر بۆکردن ناکاو بۆخۆی بەسەر زەویدا پەخش دەبێ، یان قەدو لقەکانی وا دروست کردوون کە دەتوانن بۆخۆیان قورسایی بەرەکە هەڵبگرن و پێویست بە کەپر بۆ کردن و کۆڵەکە بەردان نەکا!

{وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُكُلُهُ} هەروەها پەروەردگار دارخورمای دروست کردووە کشتوکاڵی جۆراوجۆری هێناوەتە کایەوە کە شێوەو روخسارو رەنگ و تام و بۆنی هەر یەکەیان لەوی تر جیایە، خۆراك و بژێوە بۆ ئادەمیزاد، ژیانی ئادەمیزاد پەیوەستە بەو بەروبووم و دانەوێڵە و خواردەمەنیانەی کە لەو باغ و دارستان و زەوی و زارە بەرهەم دەهێندرێ... وشەی (زرع) هەموو بەروبووم و دانەوێڵە و میوەیەك دەگرێتەوە کە لە وەرزەکانی ساڵدا بەرهەم دەهێندرێ...

وَقَالُواْ هَٰذِهِۦٓ أَنۡعَٰمٞ وَحَرۡثٌ حِجۡرٞ لَّا يَطۡعَمُهَآ إِلَّا مَن نَّشَآءُ بِزَعۡمِهِمۡ وَأَنۡعَٰمٌ حُرِّمَتۡ ظُهُورُهَا وَأَنۡعَٰمٞ لَّا يَذۡكُرُونَ ٱسۡمَ ٱللَّهِ عَلَيۡهَا ٱفۡتِرَآءً عَلَيۡهِۚ سَيَجۡزِيهِم بِمَا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُواْ مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ ٱلۡأَنۡعَٰمِ خَالِصَةٞ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِنَاۖ وَإِن يَكُن مَّيۡتَةٗ فَهُمۡ فِيهِ شُرَكَآءُۚ سَيَجۡزِيهِمۡ وَصۡفَهُمۡۚ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٞ ﴿١٣٩﴾ قَدۡ خَسِرَ ٱلَّذِينَ قَتَلُوٓاْ أَوۡلَٰدَهُمۡ سَفَهَۢا بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَحَرَّمُواْ مَا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ ٱفۡتِرَآءً عَلَى ٱللَّهِۚ قَدۡ ضَلُّواْ وَمَا كَانُواْ مُهۡتَدِينَ ﴿١٤٠﴾ ۞ وَهُوَ ٱلَّذِيٓ أَنشَأَ جَنَّٰتٖ مَّعۡرُوشَٰتٖ وَغَيۡرَ مَعۡرُوشَٰتٖ وَٱلنَّخۡلَ وَٱلزَّرۡعَ مُخۡتَلِفًا أُكُلُهُۥ وَٱلزَّيۡتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُتَشَٰبِهٗا وَغَيۡرَ مُتَشَٰبِهٖۚ كُلُواْ مِن ثَمَرِهِۦٓ إِذَآ أَثۡمَرَ وَءَاتُواْ حَقَّهُۥ يَوۡمَ حَصَادِهِۦۖ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿١٤١﴾ وَمِنَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ حَمُولَةٗ وَفَرۡشٗاۚ كُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوّٞ مُّبِينٞ ﴿١٤٢﴾

{وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ} هەروەها پەروەردگار داری زەیتون و هەنارو بەروبوومیانی دروست کردووە، هەندێکیانی لێك دەچن و هەندێکیانی لە تام و چێژدا جیاوازن، هەریەکێ لەم دارو درەخت و بەروبووم و کشتوکاڵ و دانەوێڵە و ئاژەڵ و پەلەوەرانە تایبەتمەندیی خۆی هەیە، تام و چێژو شێوەو روخسارو بۆن و بەرامیان لێك جیاوازن، پرۆتینی تایبەتیان تێدایەو سروشتی جودایە! لە کاتێکدا هەموو یەك ئاو دەخۆنەوەو یەك هەوا هەڵدەمژن و لەیەك زەویدا دەروێن و پەروەردە دەبن! پەروەردە بوون و پێگەیشتنیان گونجاو و لەبارە بۆ پێویستی ئادەمیزاد، بڕێکیان بەسەرماو هەندێکیان بە گەرماو جۆرێکیان بە هەوای مامناوەندی بەروبووم و میوەی پێ دەگا...!

{كُلُواْ مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ} بخۆن لە میوەی ئەو دارو درەخت و باغانەی کە باس کران هەر کاتێ بەدەرکەوت و پێگەیی، با شیرین و تام گرتوو نەبووبێ بەتەواوی! ئەوەتا ترێ بە

بەرسیلەیی‌و بە تریێ‌و بە مێوژی دەخورێ، خورما بە مزریی‌و بەتمڕی‌و بە خورمایی دەخورێ، گەنم بە فەریکی‌و بە گەنمی‌و بە شێوەی تریش دەخورێ.

{وَآتُواْ حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ} کە کاتی درویَنەو چنینی زەراعەت‌و میوە هات بەشی دیاری کراوی خاوەن مافەکانی لێ دەربدەکەن؛ بەشی خزم‌و هەتیوو هەژارو نەدارای لێ بدەن، واتە: دوای ئەوەی پێ دەگاو دەدروێتەوەو گێرە دەکرێ‌و بەشەن دەکرێ، بەشە زەکاتی دیاری کراوو پێویستی لێ بدەن بە ئاتاجان.

{وَلاَ تُسْرِفُواْ} بخۆن‌و بخۆنەوە لە رزق‌و رۆزی حەلاڵ‌و زێدەڕەوی مەکەن، هەروەها لە خێر کردن‌و ماڵ بەخشینیشدا زێدەڕەوی مەکەن‌و میانەڕەو بن، {إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ} بێگومان خودا زێدەڕەوانی خۆش ناوێ...

{[١٤٢] وَمِنَ الأَنْعَامِ} هەر لە تەواو کردنی نیعمەتی خودایە بەسەر ئێوەی ئادەمیزاددا کە وشترو گاو مەڕو بزنی بۆ دروست کردوون {حَمُولَةً} هەیانە گەورەو بار بەرە، سەرباری ئەوەی کە گۆشتی دەخورێ‌و شیرو ماستی هەیە، باریشی پێ هەڵدەگرن‌و جوتی پێ دەکەن‌و گالیسکەی پێ ڕادەکێشن {وَفَرْشًا} هەمیان بچکۆلەو بەیدەست پالی دەخەن بۆ سەربڕین، لە خوری‌و کوڵك مووەکەیان ڕاخەرو پۆشاك دروست دەکەن‌و ڕەشماڵ‌و جەواڵ‌و هۆری لێ پەیدا دەکەن، خۆتانی پێ لە گەرماو سەرماو باو باران دەپارێزن!

{كُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ} بخۆن‌و بخۆنەوە لە گۆشت‌و شیرو ماستی ئەم ئاژەڵانە وەکوو چۆن لە بەروبوومی کشتوکاڵ‌و میوەی دارو درەخت دەخۆن، هەموویان دروستکراوی خودان‌و بۆ بەرژەوەندی ئێوە دروستی کردوون، بە هەموو شێوەیەکی ڕەوا سوودیان لێ ببینن‌و بۆ بەرژەوەندی خۆتان بەکاریان بێنن!

{وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ} بە هیچ جۆرێك شوێن ڕێبازو فەرمانی شەیتان مەکەون، مەچن وەکوو موشریکەکان ڕزق‌و ڕۆزییەك کە خودا بۆی حەلاڵ کردوون بە هەوانتە لە خۆتانی حەرام بکەن؛ ئەوە هەڵخەڵەتاندنی شەیتانەو گومڕاتان دەکا، پەروەردگار ئەو شتانەی بۆ ئێوە حەلاڵ کردووە، حەلاڵ کردن‌و حەرام کردن بەدەست ئەوە، ئەو دروستکەرو بەدیهێنەری هەموو بوونەوەرە، ئەو دەزانێ چی بۆ ئێوە باشەو چی خراپە، کەسی تر ڕایەی ناکەوێ ئەوە حەلاڵ بکاو ئەوە حەرام بکا.

{إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ} بێگومان شەیتان دوژمنی ئێوەیەو بەرژەوەندی ئێوەی ناوێ، دوژمنایەتیەکەی بۆ ئێوە ئاشکراو نومایانە، هەرگیز فەرمانتان بە چاکە پێ ناکا، لە خراپە بەولاوە ڕێگای ترتان پیشان نادا.

{[١٤٣] ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ} ئەو ئاژەڵانەی کە بۆ ئێوە ڕام کراون‌و گۆشتیان دەخورێ هەشت جۆرن. ئەمجار دێ دیارییان دەکاو دەفەرموێ: {مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ} لە مەڕدا دوو جۆری هەیە، بەران‌و مەڕ. {وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ} لە بزندا دوو جۆر هەیە نێری‌و بزن. {قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ} ئەی محمد! بەو موشریکە عەرەبانە بڵێ کە بە هەوانتە ئاژەڵیان دابەش کردووە بۆ جۆری - بەحیرەو سائیبەو حامی - و جۆری تریش، بڵێ ئایا نێرەکانیان کە بەران‌و نێرییە خودا حەرامی کردوون یان مێینەیان کە مەڕو بزنە؟؟ {أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ} یان ئەو بێچووەی کە لە منداڵدانی مەڕو بزنەکاندایە خودا حەرامی کردووە؟؟ واتە: منداڵدانی مێینەی ئاژەڵ یان نێری تێدایە یان مێ؛ دەی بۆچی بڕێکیان بە هەوانتە لە خۆتان حەرام دەکەن‌و هەندێکیان حەلاڵ دەکەن، بە چ یاساو داب‌و نەریتێك ئەم حەلاڵ‌و حەرامە دیاری دەکەن... {نَبِّؤُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} بەلگەی بەهێزو هەواڵی زانستانەم پێ بڵێن، پێم بڵێن: چۆن پەروەردگار ئەو ئاژەڵانەی کە پێتان وایە لێتان حەرام کراوە: وەکوو - بەحیرەو سائیبەو وەصیلەو حامی - لێی حەرام کردوون، بەلگەیێ بێننەوە حەرام کردن بگەیەنێ، بەلگەکە دەبێ لە نامەی خودادا هەبێ، یان پێغەمبەرێك هەواڵی پێ دابێ {إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} ئەگە ئێوە ڕاست دەکەن‌و ڕاستگۆن لە ئیدیعاکەتاندا پەروەردگار ئەو جۆرە ئاژەڵانەی لێ قەدەغە کردوون، دەبێ یان ڕاستەوخۆ ئەم حوکمەتان لە خودا وەرگرتبێ ئەمەیان نەبووەو بۆخۆیان لافی ئەوە لێ دەدەن، یان بەهۆی پێغەمبەرەوە پێتان گەیشتبێ، دیارە بڕواتان بە پێغەمبەر نیە تاکوو حوکمەی لێ وەربگرن!؟

{[١٤٤] وَمِنَ الإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ

{وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَذَا؟} ئایا ئێوه ئەی گرۆهی موشریك و ستەمکار! خودای خۆتان چاوپێکەوت و ئەم حوکمی حەرام و حەلاڵەی پێ ڕاگەیاندن؟؟ ئەو فەرمانی پی کردن کە ئەم جۆره یاسایانە دابنێن؟ ئەو فەرمانی پی کردن کە بەدەم خوداوه درۆو بوختان هەڵبەستن و شتێك کە بۆخۆی حەرامی نەکردووه ئێوه حەرامی بکەن!

{فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا} دەی کێ لەو کەسە ستەمکار تره کە بەدەم خوداوه شت هەڵدەبەستێ {لِيُضِلَّ النَّاسَ} بۆ ئەوەی ئادەمیزاد گومڕا بکا، کاره گومڕائامێزەکەشی ئەنجام دەدا {بِغَيْرِ عِلْمٍ} بەبێ ئەوەی بەڵگەی بەدەستەوه بێ، بەڵکوو بە نەزانی و نەفامی ئەم حەرام و حەلاڵە دیاری دەکا ستەم لە خودا دەکا، کارێك کە تایبەتە بە خوداوه کە حەرام کردن و حەلاڵ کردنە ئەوان دەیانەوێ لێی زەوت بکەن، لافی شەریعەت دانان لێ دەدەن!

{إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} بێگومان پەروەردگار هەرگیز هیدایەتی گرۆهی ستەمکاران نادا، حەق و عەدالەتیان پێ نیشان نادا، ڕێگای ڕاست و بەرژەوەندی ئامێزیان لێ گوم دەکا.

{[١٤٥]قُل لاَّ أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: من لەو سروشەی بۆم کراوه؛ کە قورئانی پیرۆزه، شتێکی تێدا نابینم کە بۆ بخۆر حەرام بێ {إِلاَّ أَن يَكُونَ مَيْتَةً} مەگەر مردارەوه بوو بێ. {أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا} یان خوێنێکی شلی ڕەوان، نەك خوێنی توندی تۆپەڵ بەستوو؛ وەکوو جەرگ و سپڵ. {أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ} یان گۆشتی بەراز {فَإِنَّهُ رِجْسٌ} بێگومان ئەوه پیسە، {أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ} یان سەربڕاوێك بێ ناوی غەیری خودای لەسەر برابێ.

{فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} کەسێك کەوتە حاڵەتی تەنگانەو برسیایەتی تەنگی پێ هەڵچنی و بە هیچ شێوەیەك خواردنی حەلاڵی دەست نەکەوت بە ناچاری و بە گوێرەی پێویست هەندێکی لەو حەرامە خوارد، ئەوه خودا لێخۆشبوو بە بەزەییەو بە تاوان بۆی حلێب ناکا، چونکە ئەوه بۆ ڕزگار کردنی ژیانەو دابین کردنی پێویستی زەرووریيەو بەو حەرام خواردنە خۆی لە مردن ڕزگار دەکا!

ثَمَٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍۢ ۖ مِّنَ ٱلضَّأْنِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْمَعْزِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ نَبِّـُٔونِى بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ ٱلْإِبِلِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ وَصَّىٰكُمُ ٱللَّهُ بِهَٰذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ ٱلنَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٤﴾ قُل لَّآ أَجِدُ فِى مَآ أُوحِىَ إِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ إِلَّآ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ ۖ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ وَٱلْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ أَوِ ٱلْحَوَايَآ أَوْ مَا ٱخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۚ ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿١٤٦﴾

{[١٤٦]وَعَلَى الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ} بە تایبەتی لەسەر نەتەوەی جوولەکە – نەك گەل و نەتەوەکانی دیکە – هەموو خاوەن ناخونێك لە ئاژەڵ و پەلەوەرمان حەرام کرد، واتە: ئەوانەی یەك سمیان هەیەو قاچیان دووفاق و سێ فاق نیە وەکوو حوشتر و مورغ و قاز و مراوی...هتد. بەمەبەستی سزادان و تۆڵە لەسەر جوولەکە حەراممان کردن و خواردنیانمان لێ یاساغ کردن![1]

{وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا} هەروەها لە ئاژەڵی ڕەشەوڵاغ و مەڕو بزندا بەس ئەو بەزو پیوەی بە ئاسانی جیا دەکرێتەوەو کەوتۆتە سەر ورگ و گورچیلەیان و تێکەڵاو گۆشت و ئێسقانیان نەبووه لێمان حەرام کردن، {إِلاَّ مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا} بەڵام بەزو پیوی پشتیان و کلکیان {أَوِ الْحَوَايَا}

---

[1] – ئیبنو عەبباس و موجاهید و قەتادەو سەعیدی کوڕی جوبەیر ئاوایان مانا کردووه.

یان بەزو پیوی ڕیخۆڵەکانیان {أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ} یان ئەو بەزو پیوەی کە لکاوە بە ئێسقانەوە هەمووی ئەو جۆرە بەزو پیوانەمان بۆ حەڵاڵ کردبوون {ذَلِكَ جَزَيْنَاهُم بِبَغْيِهِمْ} ئەو حەرام کردن و خواردەمەنی یاساغ کردنەی دەربارەیان ئەنجامماندا بەهۆی سنوور شکێنی و سەرپێچی کردنی خۆیانەوە بوو، سزاو تۆڵە بوو لێمان ستاندن سزای کوشتنی پیغەمبەران و بەرگریی کردن لە بڵاوبوونەوەی ئاینی خوداو ڕیبا وەرگرتن و خواردنی ماڵی خەڵك بە ناڕەواو پێشیان حەڵاڵ بووا ئەمە ڕەتدانەوەی جوولەکەکانە کە دەیانگوت: خودا هیچی لێ حەرام نەکردووین، ئێمە بۆخۆمان ئەو خواردەمەنییانەی ئیسرائیل لە خۆی حەرام کردبوون ئێمەش لە خۆمان حەرام کردن ئیتر پەروەردگار بەم شێوە بەدرۆی خستنەوەو دەفەرموێ: {وَإِنَّا لَصَادِقُونَ} ئێمە ڕاستگۆین لە گێڕانەوەی ئەم هەواڵانەداو ئێمە بە مەبەستی تەمبێ کردنیان ئەو خواردەمەنیانەمان لێ حەرام کردن نەك وەکوو جوولەکەکان دەڵێن: گوایە ئیسرائیل ئەو خواردنانەی لە خۆ حەرام کردبوون و ئێمەش لە خۆمان حەرام کردن.

{[١٤٧] فَإِن كَذَّبُوكَ} ئەی محمد! ئەگەر دوژمنەکانت لە موشریك و جوولەکەو هاو وێنەکانیان بڕوایان پێ نەکردی و بە درۆیان خستیەوەو بە پیغەمبەریان نەزانی و حوکم و یاسای ئیسلامیان ڕەت کردەوە {فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ} بڵێ: خودای ئێوە خودایەکی خاوەن بەزەیی فراوانە، هەرکەسێك بیەوێ ئەو ڕەحمەتەی بەربکەوێ و شوێن پیغەمبەرەکەی بکەوێ لە ڕەحمەتی خودا بێ بەش نابێ! {وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ} تۆڵەو سزای خودا کە هات بۆ گەل و نەتەوەی تاوانبارو یاخی بوو سەرپێچیکار ناگێڕدرێتەوە کەس نیە بتوانێ بەرەنگاری بکاو نەهێڵێ ئەو سزایە بە ئەنجام بگەیەنرێ. ئەمەشیان ترساندن و هەڕەشە لێ کردنیانە بۆ ئەوەی کە سەرپێچی فەرمانی پیغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) نەکەن! ئەم بە تەما کردن و هەڕەشە لێ کردنە (الترغیب والترهیب)ە شێوازو ئوسلوبێکی هەرە دیاری قورئانە، زۆرجار ئاوا ئادەمیزادان بە تەمای بەهەشت دەکا بە ئاگری دۆزەخیش هەڕەشەیان لێ دەکاو.

فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا فَإِن شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ ۞ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُم مِّنْ إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

{[١٤٨] سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا} لەوە بەولاوە ئەوانەی موشریك و خوانەناسن دەڵێن: ئەگەر خودا بیویستایە ئێمە موشریك نەبین نە خۆمان و نە باوك و نە باپیرمان موشریك نەدەبووین {وَلاَ حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ} هیچ کامێك لەو شتانەی خودا حەڵاڵی کردووە حەرامیان نەدەکرد، واتە: ئەگەر بیویستایە ئێمە کافر نەبین نەیدەهێشت کافر ببین، کە مەنعی نەکردووین مانای وایە ویستی خودا وایە ئێمە کافر بین و ئەو شتانە لە خۆمان حەرام بکەین کەوابێ ئێمە عوزرمان هەیە!

{كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم} وەکوو ئەو بەدرۆ خستنەوەی موشریکە عەرەبەکان و دانیشتوانی مەککەو دەوروبەری کە بەبێ بەڵگە بانگەوازی پیغەمبەریان ڕەت کردەوە، یەکتاپەرستی و پەروەردگاریەتی خودایان نەسەلماندو نەهاتن مافی دانانی شەریعەتی حەرام کردن و حەڵاڵ کردن هەر بۆخودا بە ڕەوا بزانن؛ هەر بەو شێوە گەل و نەتەوە

پێشینەکانیش بەبێ بەڵگەی عەقڵیو زانستی، پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرەکانی خۆیان بە درۆ خستوونەوە. بەدرۆ خستنەوەکەیان بە هەوانتەو لە خۆوە بووە، لە ئاکامی تێفکرینو وردبوونەوە نەبووە.

{حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا} ئەو گەلو نەتەوە بەدبەختانە بەردەوام بوون لەسەر بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرەکانیان هەتا سزای پراوپڕی سەرپێچی کردنەکانیانمان بەسەردا ڕشتو تۆڵەمان لێ ستاندن، ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە کافر بوونو حەرام کردنی حەڵاڵو حەڵاڵ کردنی حەرام بە ویستو ئیرادەی خۆیان بووەو دەیانتوانی وانەکەن! هەرچەندە پەروەردگار دەیتوانی هەڵوێستیان بگۆڕێ بەم جۆرە بیروباوەڕی ڕاستو دروستی بخستایە دڵیانەوەو لەمپەری دروست بکردایە لە نێوان ئەوانو کوفردا! بەڵام ئەو هەڵوێستەشیان هەر بە ویستی خودایە، چونکە هیچ شتێك لە بوونەوەردا بەبێ ویستو ئیرادەی خودا نایەتەدی.

{قُلْ} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ: {هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا؟} ئایا لای ئێوە زانیاریو بەڵگەیەکی واهەیە کە بتوانن پشتی پێ ببەستن بۆ چەسپاندنی بیروباوەڕەکەتان؟ ئەگەر لاتان هەیە دە بیخەنە ڕوو پیشانمان بدەن با بزانین چۆنە!!

{إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إَلاَّ تَخْرُصُونَ} ئێوە دەربارەی ئەم بیروباوەڕە پووچەی هەتانەو لەسەر ئەم هەڵوێستە ناشیرینانەی دەیاننوێنن هیچ بەڵگەیەکی زانستیو ئایینیتان بەدەستەوە نیە، جگە لەوەی شوێن گومان کەوتوونو بەدەم قسە فڕێ دەدەنو شوێن خەیاڵ پڵاو بیروبڕوای گەندەڵ کەوتوونو بەدەم خوداوە درۆ هەڵدەبەستنو داواکەتان بێ بنچو بناوانەو بێ بەڵگەو دەلیلە! هیچتان بەدەستەوە نیە.

{[١٤٩] قُلْ} ئەی محمد! بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: {فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ} بەڵگەی تەواو بەهێزو بێ وێنە لەسەر چەسپاندنی ڕاستیو پووچەڵ کردنەوەی بەتاڵ هەر بۆ خودایە، هەر کە ویستی حەق بچەسپێنێو بەتاڵ تڕۆ بکا بنەمای بیروباوەڕی ڕاست دادەمەزرێنێ، ئەحکامی ڕاستو پتەو دادەڕێژێ بە ئەوپەری ڕێكو پێکی ئەنجامیان دەدا، هەموو بیروبۆچوونەکانی ئەوان بە بەڵگەو نیشانەی پتەوو زانست ئامێز هەڵدەوەشێنێتەوە {فَلَوْ شَاء لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ} ئەگەر خودا بیویستایە ئێوە کافر نەبن ئەیخستنە سەر ڕێگای ڕاستو بە زۆر ئیمانی پێ دەهێنانو ناچاری دەکردن کە واز لە شەریك دانان بێنن، لە خۆتانەوە شت حەرامو حەڵاڵ نەکەن، هەمووتانی هیدایەت دەدا، ئێستا کە وای نەکردووە، دیارە ئێوە بە مەیلو ئارەزووی خۆتان ئەو تاوانانە ئەنجام دەدەن؛ کەواتە جێگای خۆیەتی خودا داواتان لێ بکا واز لەو بیروباوەڕە پڕوپووچانە بێنن! چونکە ئێوە خاوەن ویستو ئیرادەی خۆتانن بە زۆر پێتان ناکرێو ناچار نین بۆ ئەنجام دانی.

{[١٥٠] قُلْ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: {هَلُمَّ شُهَدَاءكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّهَ حَرَّمَ هَذَا} ئەو شایەتانە ئامادە بکەن کە بە ئاشکرا شایەتیتان بۆ دەدەن کە ئەو شتانەی پێتان وایە حەرامە، خودا لێی حەرام کردوون، دیارە شایەتیان دەست ناکەوێتو بێ بەڵگە دەستەوەستان دەبن. {فَإِن شَهِدُواْ فَلاَ تَشْهَدْ مَعَهُمْ} ئەگەر وای دابنێین لە فەرزی مەحاڵدا شایەدیان هێنانو شایەتیان بۆ دان؛ ئەتۆ پێیان بڕوا مەکەو شایەتییەکەیان لێ وەرمەگرەو تەسلیمیان مەبە، بەڵکوو دژیان بوەستەو بەربەرکانێیان بکەو هەوڵ بدە بۆڕیان بدە، چونکە دڵنیابە شایەتیدانەکەیان درۆو بوختانەو ئەوانە شایەتی درۆن {وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاء الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا} ئەتۆ ئەی محمد! بەهیچ شێوەیەك شوێن هەواو ئارەزووبازی ئەو کەسانە مەکەوە کە نیشانەکانی تاكو تەنیایی خودا بە درۆ دەخەنەوەو بڕوایان بە پەروەردگاریەتی یەزدان نیەو بە خاوەنی بوونەوەری نازانن، پێیان وایە دەسەڵاتی یاسا دارشتنو حەڵاڵ کردنو حەرام کردن تایبەت نیە بە خوداوە {وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ} هەروەها شوێن بیروباوەڕی ئەو نەفامانە مەکەوە کە دوای خەیاڵ پڵاوی خۆیان کەوتوونو بڕوایان بە هاتنی ڕۆژی قیامەت نیە، ئەوەندەیان بڕوا بە زیندوبوونەوەی ڕۆژی قیامەت نیە کە ئەو بڕوایە پاڵیان پێوە بنێ کاتێ بەڵگەو دەلیلیان بۆ هێندرانەوە گوێی لێ رابگرن {وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ} ئەوانە شەریك بۆ خودای خۆیان دادەنێن، شتی تر دەکەن بە هاوتایو هێنانی خێرو لابردنی شەڕو وەپاڵ ئەو شەریکە دەدەن، وەکوو خودا دەسەڵاتی

حیسابو لێکۆڵینەوەی قیامەتو تۆڵە ستاندنو پاشاتدانەوەی بۆ دیاری دەکەن!

{[151] قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ} ئەی محمد! بڵێ: بەو موشریکانەی غەیری خودا دەپەرستن، رزقو رۆزییەک خودا بۆی حەڵاڵ کردوون بۆ لە خۆیانی حەرام دەکەن! لە ترسی هەژاریو سەرزەنشتو لۆمە کردن منداڵی خۆیان دەکوژن، بەناڕەوا بە هەوانتەو راسپاردەی شەیاتینی حەڵاڵ حەرام دەکەنو حەرام حەڵاڵ دەکەن پێیان بڵێ: وەرن بۆلام لێم کۆببنەوە، بۆتان دەخوێنمەوە بۆتان دەگێڕمەوە، ئەو شتانەی خودا بەراستی لێی حەرام کردوونو فەرمانی داوە بە حەرام بوونیانو نیگای پی ناردووە — نەک وەکوو ئێوە بەدەمبڕو گۆترە کاری — وەرن پێتان بڵێمو بۆتان روون بکەمەوە، چونکە هەر خودا مافی دارشتنی یاساو شەریعەتی هەیە، هەر ئەو بۆی هەیە شت حەرام بکاو شتە حەڵاڵ بکا، ئەمنیش پێغەمبەرو رەوانەکراوی ئەوم چی بۆ ناردووم پێتانی رادەگەیەنم، وەرن با ئەم دە وەسیەتنامەتان پێ رابگەیەنم پێنجیتان بەشێوەی جڵەوگیریو پێنجیان بە شێوەی فەرمان.

بەتایبەتی باسی شتە حەرامەکانی کرد، هەرچەندە وەسیەتەکان گشتی ترن چونکە دیاری کردنی شتە حەرامەکان ئەوە دەگەیەنێ کە جگە لەوان ئەوانی تر حەڵاڵن.

١- سەرەتا بە جڵەوگیری کردن لە هاوەڵدانان بۆ خودا دەست پێ دەکاو دەفەرموێ: {أَلاَّ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا} ئامۆژگاریتان دەکا کە هیچ کەسێکو هیچ شتێک نەکەنە هاوەڵی خودا، با ئەو شتە لە بارەی قەبارەوە گەورەیی؛ وەکوو مانگو خۆرو ئەستێرەی کاکەشان بێ، یان لە بارەی رێزو نرخەوە بەرزو پیرۆز بێ وەکوو فریشتەو پێغەمبەرانو پیاوچاکان، چونکە ئەوانە هەموویان دروست کراوی خودانو بەندەی خودان.

ئەی کۆمەڵی ئادەمیزاد! پێویستە پەرستنو بەندایەتی تایبەت بکەن بە پەروەردگارەوەو بەس! واز لە پەرستنو بەندایەتی کردنی هەموو شتێک بێنن.

٢- چاکە کردن لەگەڵ دایکو باوکدا {وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا} واتە: چاکە لەگەڵ باوکو دایکتاندا بکەن بەدڵو بە گیان خزمەتیان بکەنو گوێ رادێری فەرمانەکانیان بن، بەمەرجێک فەرمانەکانیان دژی ئایین نەبێ.

زۆرجار لە قورئاندا پەروەردگار بەندایەتی کردن بۆ زاتی پاکی خۆیو چاکە کردن لەگەڵ دایکو باوکدا بەیەکەوە باس دەکا! چونکە پەروەردگار بۆخۆی سەرچاوەی دروست کردنی ئادەمیزادو رزقو رۆزی دەریەتی، باوکو دایکیش هۆکاری ئەو پەیدا بوونو بەخێو کردنو پارێزگاری کردنەن.

٣- کچ زیندەبەچاڵ کردن یاساغە...! لەم رووەوە پەروەردگار دەفەرموێ: {وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ} لەوە پێش یەزدان وەسیەتی بۆ کردین؛ کە چاکە لەگەڵ باوکو دایکو باپیرو نەنکدا بکەین، ئەمجار گەڕایەوە فەرمانی کرد بە باوکو دایک کە چاکە لەگەڵ منداڵ بکرێو فەرمووی: بەشێک لەو وەسیەتو فەرمانو ئامۆژگارییانەی کە خودا ئاراستەی ئێوەی کردووە، ئەوەیە: کە لە ترسی هەژاری یان شتی تر منداڵی خۆتان لەناو نەبەن، چونکە {نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ} ئێمە رزقو رۆزی ئێوەو ئەوانیش دەدەین، بژیوی ئەوان بەهۆی ئێوەوە دابین دەکەین، نە لە هەژاری ئێستاو نە لە هەژاری داهاتوو مەترسن — سەری بێ رزق لە ژێر گڵدایە — پەروەردگار بۆخۆی بەر عۆدەی رزقو رۆزی بەندەکانی بوو.

٤- ئەنجامدانی هەموو تاوانێ حەرامەو پێویستە خۆی لێ بپارێزین وەکوو دەفەرموێ: {وَلاَ تَقْرَبُواْ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ} هەرگیز نزیک تاوانی فاحیشە مەبنەوە، فاحیشە بە تاوانێک دەگوترێ: گوناهەکەی گەورە بێ! جا کردار بێ یان گوفتار بێ وەکوو زیناو بوختان کردن بە ئافرەتی داوێن پاکی بێ ئاگا، جا زینا کردنەکە بە ئاشکرا بێ یان بە نهێنی بێ.

٥- لە ناو بردنی نەفسی ئادەمیزاد بەناڕەوا! دەفەرموێ: {وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ} بەهیچ جۆرێک ئەو نەفسەی خودا کوشتنی حەرام کردووە بەهۆی ئیسلامەتیەوە یان بەهۆی وادەو پەیمانەوە وەکوو ئەهلی کیتاب کە لە ناو ئێمەی موسوڵماندا نیشتەجێنو لە زیممەی ئێمەدان مەیکوژن، مەگەر شیاوی کوشتن بێ، بەم رەنگە بکوژ بێ بەناڕەوا کەسێکی کوشتبێ یان موحصەن بێو زینای کردبێ، یان لە ئایین هەڵگەڕابێتەوە. {ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} ئەو کارە یاساغکراوانە لێتان لەو کارانەن کە خودا

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۖ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾ وَأَنَّ هَٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ أَن تَقُولُوا إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَىٰ طَائِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَاءَكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

ئامۆژگاریتان دەكا بەوەی لێی دوور بكەونەوەو فەرمانو جڵەوگیرییەكانی خودا وەربگرن، بەو جۆرە ئامۆژگاریو وەسییەت كردنە بۆتان پەروەردەتان دەكا، بۆ ئەوەی ڕاستاڵو هۆشمەندبن، بەرژەوەندی خۆتان بزانن، ئەوەی فەرمانی پێ كردوون ئەنجامی بدەن ئەوەی جڵەوگیری لێ كردوون توخنی نەكەون.

٦- پارێزگاری ماڵی هەتیو. وەسیەتو ئامۆژگاری شەشەم پاراستنی ماڵی هەتیوە... دەفەرموێ: {[152] وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ} بە هیچ جۆرێك توخنی ماڵی هەتیو مەكەونو لێی نزیك مەبنەوە، هیچ ئەندازەیەك لە ماڵو سامانی ئەو هەتیوانەی لە ژێر سەرپەرشتیكاری ئێوەدان هەڵمەگرن، دەستكاری ماڵو داراییان مەكەن، مەگەر بە شێوەیەك بێ كە سوودو قازانجی بۆ ئەوان تێدا بێ، وەكوو ئەوە ماڵەكەیان بخەنە بازرگانییەوەو گەشەی پێ بدرێو لە ناوچوون بپارێزرێو بەگوێرەی پێویست لە قازانجی ماڵەكەیان بژێویان بۆ دابین بكرێ.

هەڵبەتە جڵەوگیری كردن لە نزیك كەوتنەوە لە ماڵی هەتیو بەردەوام دەبێ {حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ} هەتا ئەو هەتیوە پێ دەگاو ڕەسیدە دەبێو لە ڕیزی پیاوان دەژمێردرێ، مەلەكەی عاقڵو هۆشی كامڵ دەبێو دەتوانێ بەرێكو پێكی سەرپەرشتی ماڵو سامانی خۆی بكاو گەشەی پێ بكا، بۆیە شەعبیو مالیكو كۆمەڵێك لە زانایانی سەلەف ڕستەی {حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ} یان بە {حَتَّى يحتلم} مانا كردووە، واتە: هەتا ئیحتیلامی دەبێ، كاتی ئیحتیلام بوونیش بە عادەت لە نێوان تەمەنی پانزە ساڵیو هەژدە ساڵیدایە، هەركاتێ هەتیو گەیشتە ئەو تەمەنەو دیاردەی پیاوەتیو هۆشمەندیو زیرەكی لێ دەركەوت ئەوكاتە ماڵو سامانەكەی خۆی دەدرێتەوە.

٧ - ٨- وەسیەتی حەوتەمو هەشتەم كێشانەو پێوانەی تەواو لە كاتی كڕینو فرۆشتندایە دەفەرموێ: {وَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ} ئەگەر شتی پێوانەكراوو كێشانەكراوتان فرۆشت بەخەڵك بەتەواوەتی بۆیان پێوانەو كێشانە بكەن، كەمو كوڕی تێدا مەكەن، ئەگەر ئەو شتانەتان كڕین لە كاتی پێوانەو كێشانە كردندا زیادەی مەخەنە سەرێ بە كورتی چ بفرۆشنو چ بكڕن لە پێوانەو كێشانەدا زیادەو كەمی تێدا مەكەن! بەڵكوو دادپەروەرانە كار بكەنو تەرازوو بازییو حوقەبازیی مەكەن، بەگوێرەی توانا وریا بن ڕبەو قسناغو ئامێری پێوانەو كێشانەتان كەمو كوڕی تێدا نەبێ بەئەنقەست فرتو فێڵو تەڵەكە بازی مەكەن {لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا} پەروەردگار لە هیچ كەسێك زیاد لە توانای خۆی ئەركی ناخاتە سەری، جا ئەگەر كەسێك لە كاتی پێوانەو كێشانەدا هەڵەی كردو كەمی دا، یان زیادی وەرگرت، ئەوە تاوانبار نابێ هەركاتێ هەستی كرد دەبێ هەڵەكەی ڕاست بكاتەوە!

٩- دادپەروەری لە قسەو بڕیاردا. وەكوو دەفەرموێ: {وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى} ئەی گرۆهی موسوڵمانان! كە شایەتیتاندا یان بڕیارو حوكمتان دەركرد، دادپەروەرانە ئەنجامی بدەن، با ئەو كەسەی شایەتییەكەی لە دژ دەدەن یان بڕیاری دژ دەردەكەن خزمو خوێشیش بێ، چونكە هەر لەڕێگەی دادپەروەرییەوە كاروباری وڵات ڕێكدەخرێو

ئاسایش بەرپا دەبێ و دانیشتوان مافیان پێشێل ناکرێ، تاک و کۆمەڵ ئۆخەی لە گیانی خۆیان دەکەن!

١٠- وەفا بە وادەو بەڵێن و پابەند بوون پێیانەوە! ئەمە یەکێکە لە وەسیەتەکانی کە پەروەردگار ئاراستەی ئادەمیزادی کردووەو دەفەرموێ: ﴿وَبِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُواْ﴾ وەفا بەعەهدو پەیمانی خودا بکەن، ئەو شتانەی فەرمانی پێ کردوون، ئەنجامی بدەن، ئەوەی جڵەوگیری لێ کردوون توخنی مەکەون، بە گوێرە نامەی خودا کە قورئانە کار بکەن، سوننەتی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) پەیرەو بکەن، هەروەها سروشتی پاک و عەقڵی ساغ بەکار بێنن، ئەم رستەیە لە ئایەتەکەدا هەموو وادەو بەڵێنەکان دەگرێتەوە.

ئەمجار پێش کۆتایی هێنان بە وەسیەت و ئامۆژگارییەکان دەفەرموێ: ﴿ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ ئەو شتانەی باس کران؛ ئەو شتانەن کە ئامۆژگاری پێ کردوون، بەڵکوو پەندیان لێ وەربگرن بیربکەنەوە تەمبێ ببن، واز لەو کردارو گوفتارە خراپانەیان بێنن کە لەوە پێش ئەنجامتان داون، با ئێوە لە ناو خۆتاندا ئەو وەسیەت و ئامۆژگارییانەی کە خودا ئاراستەی کردوون بیر یەکتری بخەنەوە، ئامۆژگاری یەکتری پێ بکەن.

﴿١٥٣ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ﴾ جا لەبەر ئەوەی هەر ئەمە رێبازی خودا پەسەندو راست و دروستەو رێگای حەق هەر ئەمەیە شوێن ئەو رێبازە بکەون و بە موو لێی لانەدەن، ﴿وَلاَ تَتَّبِعُواْ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ نەچن شوێن رێبازە جیاجیاکانی ئەم و ئەو بکەون؛ رێبازە گومراییەکانی و قۆرت و پێچ پێچەکان، لە ئاکامدا سەرتان پێ دەکێشێ بۆ پەرتەوازە بوون و دووبەرەکی و لادان لە رێبازی ئایینی ئیسلام و بەرنامەو پرۆگرامە نموونەییەکەی!

بڕوبیانووی موشریکەکانی رەت کردەوە کە گەردنکەچی فەرمانی نەدەبوون، ئەوەی چەسپاند کە بڕوبیانووەکانیان بەکەڵکی عوزر خواهی نایەن و بۆ ئەوە ناشێن بیانکەنە عوزر بۆ پابەند نەبوونیان و دەفەرموێ: ﴿١٥٤ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾.

زانایانی تەفسیر دەفەرموون لێرەدا لە پێش ئایەتەکەدا وشەی ﴿قُلْ﴾ مەزندە دەکرێ، واتە: ئەی محمد! بەو خەڵکە بڵێ: ئێمە نامەی تەوراتمان بە مووسا بەخشیوە! ئایەتەکەی ئێرە بە وشەی ﴿ثُمَّ﴾ عەطف کراوەتەوە بۆ سەر سەرەتای ئایەتی وەسیەتنامەکان، واتە: پێیان بڵێ: گەورەتر لەو (دە) وەسیەتە ئەوەیە: کە ئێمە نامەی تەوراتمان بە مووسا بەخشیوە؛ کەوابێ کۆی ئەو قسانەی کە پەروەردگار فەرمان بە پێغەمبەر دەکا بە خەڵکەکەی بڵێ: بریتین لەمانە ﴿قُلْ تَعَالَوْا...﴾ وەرن ئەوەی خودا لێی یاساغ کردوون بۆتان بخوێنمەوەو پێتان بڵێم: خودا وەسیەتی بۆ کردوون کە فلان شت و فلان شت بکەن، فلان شت و فلان شت نەکەن! ئەمجار پێیان بڵێ و فێریان بکەن: کە ئێمە کتێبمان بە مووسا بەخشیوە؛ تەوراتمان بۆ ناردووە، ئەمجار هەواڵیان بدەرێ بەو نیگایەی بۆ تۆ هاتووەو بەو نیگایەی بۆ مووسامان ناردووە.

بێگومان زۆرجار باسی تەورات لە قورئاندا دووبارە بۆتەوە، چونکە تەورات — زیاتر لە ئینجیل و زەبوور — لە قورئان دەچێ، لەم رووەوە کە وەکوو قورئان هەموو حوکمێکی تەشریعی لە خۆ گرتووەو هەریەکەیان لە تەورات و قورئان حوکم و یاساو شەریعەتێکی تەواون، بە پێچەوانەی ئینجیل کە بریتییە لە پەندو ئامۆژگاری و مێژوو، زەبووریش ناوەرۆکەکەی بریتییە لە لاواندنەوەو پیاهەڵدان و تەنانەت زۆربەی عاقڵمەندانی عەرەب ئاواتەخوازی ئەوە بوون کە نامەیەکی وەکوو تەوراتیان هەبێ و دەیانگوت: ئەگەر ئێمە نامەیەکی ئاوامان بۆ بێ زۆر باشتر لە جوولەکەکان پابەندی ناوەرۆکی دەبووین و سوودمان لێ دەبینی، چونکە پێیان وابوو: ئەوان لە جوولەکە زیرەکتر و عاقڵتر و تێگەیشتووترن.

﴿ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِيَ أَحْسَنَ﴾ واتە: ئێمە تەوراتمان بە موسا بەخشی بۆ ئەوەی نیعمەت و بەهرەمەندی و رێزو نرخ تەواو بکەین بۆ ئەو کەسەی کە بەباشی پابەندی رێنموونییەکانی بێ و پەیڕەوی فەرمایشتەکانی بکا، بە هیدایەت و ئامۆژگارییەکانی بەختەوەری بەدەست بێنێ.

دەشێ مانای ﴿تَمَامًا عَلَى الَّذِيَ أَحْسَنَ﴾ لە ئایەتەکەدا بەم جۆرە بێ: ئێمە کتێبی تەوراتمان بە مووسا بەخشی

بەتەواوی و بێ کەم و کوڕی، هەرچی ئادەمیزادانی ئەو ڕۆژگارە لەبارەی تەشریعەوە پێویستیان پێی بووبێ تێیدا بوو، لە جوانترین شێوەی کتێبدا ڕەنگی دابووەوە! باشترین ڕێبازو شێوەی لە خۆ گرتبوو، بەڵام ئەوەی ئەم مانایە بە نەگونجاو دادەنێ ئەم ڕستەی دواوەیەتی کە دەفەرموێ: {وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ} واتە: ئێمە ئەو کتێبەمان پێ بەخشی کە بۆمان ناردبوو تەواوو کامڵ بوو هەرچی خەڵک پێویستیان پێ بوو دەربارەی شەریعەت تێیدا بوو! جا کە مانای ڕستەی پێشوو بەو جۆرە بکەین لەگەڵ ڕستەی دواییدا دووبارە بوونەوەی تێدا دێتە جێ؟! بۆیە ئەو مانا دوورەمە بە نەگونجاو دێتە بەرچاو.

{وَهُدًى وَرَحْمَةً} ئەو کتێبەی ئێمە دابوومان بە مووسا کتێبی شارەزایی کردن بوو بۆ ڕێگای حەق و ڕاستی؛ هۆی ڕەحمەت و کامەرانی بوو بۆ کەسێك پەیڕەوی بکردایەو پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بووایە!

ئێمە ئەو کتێبە بەفەرە باشەمان دابوو بە مووسا {لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ} بەڵکوو گەل و نەتەوەکەی بڕوا بێنن بە گەڕانەوە بۆلای خوداو وەدی هاتنی ئەو وادەو بەڵێنانەی کە خودا پێی داون لە پاداش و سزا.

{[١٥٥] وَهَذَا كِتَابٌ} ئەم قورئانە، کتێبێکی بەرێزو پایەبەرزو سەرسوڕهێنەرە، سوودو قازانجی بۆ دین و دونیا زۆرو زەبەندەیە، بەرنامەیەکی چەسپاوو خودا پەسەندە، قانونێکی بەردەوامەو ناسڕێتەوەو کۆن نابێ و لەکار ناکەوێ، زیندووەو هەست و ویژدانی شوێن کەوتووانی دەجوڵێنێ و هێزو وزەیان پێ دەبەخشێ، {أَنزَلْنَاهُ} ئێمە ناردوومانەتە خوارێ بۆ ڕەهنمومایی کردنی ئادەمیزاد، {مُبَارَكٌ} کتێبێکی بەفەرو پیرۆزە، هەموو هۆیەکانی شارەزایی و ڕێنموونی لەخۆ گرتووە، هۆی سەرفرازی و سەرکەوتنی هەمیشەییە، کەوابێ {فَاتَّبِعُوهُ} شوێن ڕێنموونییەکانی بکەون، پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بن {وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} خۆ بپارێزن لە بێدینی و کوفرو ئیلحاد، خۆ بپارێزن لە ئاکامی کوفرو ئیلحاد کە ئاگری دۆزەخە، هەرچی قورئان نەهی لێ کردووە توخنی مەکەون بەڵکوو بە مراز بگەن و بکەونە ژێر ڕەحمەتی بێ پایانی پەروەردگارو لە دونیاو قیامەتدا بەختەوەرو کامەران بن.

بەڕاستی ئەمە بانگەوازییەکی بێ پەردەو پێچ و پەنایە، پەروەردگار ئاراستەی ئادەمیزادی کردووە، کەشوێن پەیامی قورئان بکەون لە مانای ئایەتەکانی بفکرن و کاری پێ بکەن!

قورئان کتێبێکە ناردوومانەتە خوارێ {[١٥٦] أَن تَقُولُوا إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا} — خیطابەکە لەگەڵ دانیشتوانی مەککەیە — واتە: بۆ ئەوەی نەڵێن تەنیا کتێبی ئاسمانی بۆ سەر نەتەوەی جوولەکە مەسیحی نێردراوەو ئێمە نامەی ئاسمانیمان بۆ نەهاتووە، واتە: بۆ ئەوەی بەهانەتان ببڕین، بیانووتان نەمێنێ، بۆ ئەوەی نەڵێن ئێمە لە زانیاری کتێبە پێشینەکان بێ ئاگا بووین و چییان لێ نازانین، چونکە بە زوبانی ئێمە نەهاتوونە خوارێ {وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ} هەروەها بۆ ئەوەی نەڵێن: ئێمە گەل و نەتەوەیەکی نەخوێندەوارین ئەوەی گەل و نەتەوەکانی دیکە دەیخوێنن و دەیزانن ئێمە نایزانین و لێی بێ ئاگاین.

{[١٥٧] أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ} هەروەها بۆ ئەوەی نەڵێن: ئەگەر ئەو نیگاو کتێبەی بۆ جوولەکە مەسیحییەکان نێردراوەتە خوارێ بۆ ئێمە بهاتایە ئێمە باشتر هیدایەتمان لێ وەردەگرت و چاکتر فێری دەبووین و زووتر تێی دەگەیشتین! چونکە ئێمە زیرەکترو تێگەیشتووترین، بەبڕواو پشوو درێژترین.

جا پەروەردگار بەرپەرچی دانەوەو بەشێوەیەك کە هەموو عوزرو بروبیانووی بڕین و فەرمووی: {فَقَدْ جَاءَكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ} نا نا، برو بیانوو مەهێننەوە ئەوا لەسەر زوبانی پێغەمبەری ئێمە کە موحەممەدە قورەیشی ڕەگەزو زمان عەرەبیە، قورئانتان بە زمانی خۆتان بۆ نێردراوە، هەموو جۆرە حوکم و یاسایەکی تێدا ڕوون کراوەتەوە، حەڵاڵ و حەرامی تێدا ئاشکرا کراوە، دەرمانی دەردانە، شیفای دڵ و دەروونە، ڕەحمەتی پەروەردگارە بۆ ئەو بەندانەی شوێن فەرمان و جڵەگیرییەکانی دەکەون، پابەندی دەبن لە ئەحکام و بیروباوەڕو ڕەوشتدا.

ئەمجار پەروەردگار سەرەنجام و ئاکامی سەرپێچیکاران و ستەمکاران دیاری دەکاو بە تەعبیرێکی پرسیار ئامێز

نارِەزامەندی خۆی بەرامبەر ئەوانە دەردەبڕێ کە قورئان بەدرۆ دەخەنەوەو دەفەرموێ: {فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّهِ} کێ لەو کەسە ستەمکارترە؟ واتە: کەس لەو کەسە ستەمکارتر نیە کە ئایاتی قورئان بەدرۆ دەخاتەوە، بڕوای بە نیشانەکانی هەبوونی خودا نیە، پاش ئەوەی راستی بۆ دەرکەوت‌و حەقیقەتی بۆ روون بۆوە.

{سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يَصْدِفُونَ} ئێمە لەوە بەولاوە بە کوشندەترین سزا سزای ئەوانە دەدەین کە ڕوو لە ئایاتی قورئان وەردەگێڕن، پەردە بەسەر چاوو هۆش‌و بیری خۆیاندا دەدەن، لە نیشانەکانی خودا ورد نابنەوە، ڕێبازی حەق چەواشە دەکەن‌و دەبنە لەمپەر لە بەردەم بانگەوازیکەرانی ئایینی خودادا، خەڵك لە ئایین لادەدەن، ئەوانە تاوانی خۆیان‌و تاوانی لە خشتە بردنی خەڵکی دیکەشیان لەسەرە. بۆ خۆیان لە ڕێبازی خودا لایان داوەو خەڵکی تریش لادەدەن، بۆیە سزایان دووچەندانەیە...

{[158] هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيهُمُ الْمَلآئِكَةُ} جگە لەیەکێ لەم سێ شتە چاوەڕوان ناکەن! واتە: بەگوێرەی سوننەتی خودا ئەوەی لێیان چاوەڕوان دەکرێ یەکێ لەم سێ ئاکام‌و سەرەنجامەیە، فریشتەی گیان کێشان تاك تاك بێتە سەریان‌و گیانیان بکێشێ! یان فریشتەی سزا بێتە سەریان‌و بەکۆمەڵ لە ناویان بەرێ، {أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ} یان خودای تۆ وادەو بەڵێنی خۆی بێنێتە دی، بەوەی خۆشەویستانی خۆی سەربخاو هەرەشەکانی بۆ دوژمنانی ئایین جێبەجێ بکا، بەوەی لە دونیادا سزایان بداو بەدبەختی‌و چارەرەشی هەتا هەتایی لە خۆیان بگرێ! هیچ شتێك نەبێ بیانپارێزێ! وەکوو ئەوەی کە دەربارەی ئەوانەی پێیان وابوو قەڵاو شوراکانیان لە سزای خودا دەیانپارێزێ.

{أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ} یان بڕێ رووداوی وا ڕووبدەن کە وایان لێ بکا بە ناچاری ئیمان بێنن وەکوو ئیمان هێنانی فیرعەون، هەڵبەتە ئەم جۆرە ئیمان هێنانە چ سوودێکی نیەو نابێ، چونکە ئیمان هێنانی ئاوا لە حاڵەتی غەرغەرەدا بە ئیمان هێنانی ئیختیاری‌و ئاسایی حلێب ناکرێ، کابرا زمندەقی دەچێ‌و چ ئیعتیبارێك بە ئیمانەکەی ناکرێ!!

بۆیە پەروەردگار هەرەشەی کۆتایی ئاراستەی کافرەکانی مەککەو هەموو ئەوانەی هەڵس‌وکەوتیان وەکوو ئەوانە دەکاو دەفەرموێ: {يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ} ئەو ڕۆژەی بڕێ لە ئایات‌و نیشانەکانی پەروەردگار پەیدا دەبن‌و کافرەکان ناچار دەکا کە ئیمان بێنن‌و دەرەتانیان نامێنێ، ئا لەو کاتە ناچارییەدا ئیمان هێنان هیچ سوودێکیان پێ ناگەیەنێ چونکە ئیمان هێنانەکە بە ئیختیارو خواهیشی خۆیان نیە، ئیمانیش کاتێك کەڵکی هەیە کە بە خواهیش‌و ئارەزوو ئیحتیار ئەنجام بدرێ، ئیمانێك کەڵکی نیە کە لە پێش ئەو حاڵەتە ناچارییەدا ئیمانی نەهێنابێ {أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا} یان لەوەپێش ئیمانی هێنابێ بەڵام چ کردەوەیەکی چاکی لەگەڵدا نەکردبێ پاش هاتنی ئەم نیشانانە ئەگەر کردەوەیەکی چاکیش بکا بێ سوودەو کەڵکی لێ وەرناگرێ.

{قُلِ انتَظِرُواْ} ئەی محمد! بەو کافرە سەرسەختانە بڵێ: دە ئێوە چاوەڕوانی ئەو شتانە بن کە بە هیوان ڕوو بدەن، هەروەها چاوەڕوانی ئەوە بن کە پێتان وایە: ئیسلام لەناو دەچێ، پێغەمبەر دەکوژرێ ئاسەواری ئایین نامێنێ {إِنَّا مُنتَظِرُونَ} ئێمەیش چاوەڕوانی ئەو وادەو بەڵێنانەین کە خودا پێی داوین‌و هیچ شك‌و گومانمان نیە لە راستیاندا، ئێمە سەردەخاو بە مراز دەگەیەنێ‌و دوژمنانمان لەناو دەباو دەیانفەوتێنێ.

{[159] إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمْ وَكَانُواْ شِيَعًا} واتە: ئەوانەی ئایینی خۆیان لێك جیا کردۆتەوەو ئیمانیان بەبڕێکی هەیەو کاری پێ دەکەن هەندێکیشی پاشگوێ دەخەن‌و کاری پێ ناکەن، بەگوێرەی هەواو هەوەسی خۆیان دەقەکانی دەگۆڕن‌و مانای ناقۆڵاو نەگونجاویان بۆ دیاری دەکەن، کۆمەڵ کۆمەڵ‌و گرۆ گرۆ بوون؛ هەر تاقم‌و کۆمەڵێك ڕێبازو بیروبۆچوونێکی هەیەو لایەنگری مەذهەبێکەو کوێرانە داکۆکی لێ دەکا...

ئایەتەکە هەموو ئەوانە دەگرێتەوە کە لە ئایین هەڵگەڕابنەوەو دژی ئایین هەڵس‌و کەوت بکەن.

{لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ} ئەی محمد! تۆ لە هیچ شتێکدا لەوان نیت، تۆ لە خراپەکاری ئەوان بەرپرسیار نی‌و توخنیان مەکەوەو وازیان لێ بێنە، شەڕیان لەگەڵ مەکە، تۆ بەس

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِىَ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِى شَىْءٍ ۚ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ إِنَّنِى هَدَىٰنِى رَبِّىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ ٱلْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ ٱلْعِقَابِ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿١٦٥﴾

راگەیاندنی ئایینت لەسەرە، کۆمەکی بە دروشمی ئایینی حەق بکە کە ئیسلامەو بەرێك‌و پێکی بەو خەڵکەی رابگەیەنە، تۆ لە پێڕێ ئەوان نی لە کردەوەو گوفتارو رێبازی ئەوان بەرپرسیار نیت {إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ} ئیشی ئەوان؛ حیساب‌و لێکۆڵینەوە لەگەڵیاندا پەیوەندی بە خوداوە هەیە، پاشان لە قیامەتدا ئیشە خراپەکانیان دەخاتەوە بەرچاوو هەواڵی کردەوەکانیان یەکە یەکە بەبێ زیادو کەم پێ دەداتەوەو لەسەر ئەو دوو بەرەکی نانەوەو کێشە پەیدا کردنە لە ئاییندا سزایان دەدا.

{[١٦٠] مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا} هەر کەسێك رۆژی قیامەت بێتە دەشتی مەحشەرەوە تێشووی باشی پێ بێ، کردەوەی چاکی کردبێ، تۆماری ژیانی دونیای خوداپەرستی‌و بەندایەتی کردن‌و فەرمانبەرداری بووبێ، ئەوە پاداشی دە چەندانەی دەدرێتەوە، ئەمە لە رووی دادپەروەری‌و زێدە پێدانی سنوور دارەوەیە، ئەگینا جاری وا هەیە چاکە بە حەوت سەد ئەوەندەو زیاتریش پاداش دەدرێتەوە.

{وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ} هیچ کەس لە چاکەکارو خراپەکار ستەمیان لێ ناکرێ، لە کردەوەی کەسدا زیادو کەمی ناکرێ، لە پاداشتی چاکەکاران کەم ناکرێتەوە لە سزای خراپەکارانیش زیاد ناکرێ!

{[١٦١] قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} ئەی محمد! بە گەل‌و نەتەوەکەت‌و هەموو ئادەمیزاد را بگەیەنەو پێیان بڵێ: خودای خۆم رێنموونی کردووم‌و تەوفیقی داوم بۆ رێبازێکی راست‌و بێ قۆرت‌و پێچ، کە بریتییە لە ئایینی تۆکمەو رێك‌و پێك، کە پابەند بوون پێیەوە خۆشبەختی دونیاو قیامەت دەستەبەر دەکا، ئایینێکە لەسەر حەق‌و راستی دامەزراوە بنەماکانی چەسپاوەو لەگەڵ سروشتی ئادەمیزاددا گونجاون، {قِيَمًا} ئایینێکە راست‌و رەوانە، خوارو خێچی تێدا نیە {مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا} ئەویش ئایینی ئیبراهیمی خەلیلە کە لە هەموو ئایینێکی بەتاڵ‌و پووچ پشتی هەڵکردو رووی کردە ئایینی حەق‌و خودا پەسەند کە ئایینی ئیسلامە، دە ئێوە ئەی ئادەمیزاد! هەمووتان پابەند بن بەو ئایینە پاکە بێ خەوشەوەو لێی لامەدەن؛ چونکە ئایینی حەق‌و یەکتاپەرستییە! ئایینی هەڵبژاردەی ئیبراهیمە؛ کە لە هەموو ئایینێك رووی وەرگێڕاو ئەم ئایینەی هەڵبژارد {وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} هەرگیز ئیبراهیم هاوەڵی بۆ خودا دانەناوە، بڕوای بە فرە خودایی نەبووە، یەکتاپەرستێکی راستاڵ بووە.

{[١٦٢] قُلْ} ئەی محمد! پێیان بڵێ: {إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} بێگومان هەموو جۆرە خوداپەرستییەکم؛ نوێژو پاڕانەوەو قوربانی‌و حەج‌و عەمرەو هەموو کردارو گوفتارێکم لە ژیاندا، ئەو بیروباوەڕەی لەسەری دەمرم هەمووی بۆ خودای پەروەردگارەو مەبەستم لە ئەنجامدانیان بەندایەتی کردنی زاتی پاکی کردگارە، هەموو کارو مەبەست‌و نییەتم بۆ رازی کردنی خودای مەزن‌و بێ هاوەڵە!

بێگومان ئەم ئایەتە کۆکەرەوەی هەموو کردارێکی چاکەیە، هەموو کردارو گوفتارێکی باشی لە خۆ گرتووە!

{[١٦٣]لا شَرِيكَ لَهُ} پەروەردگار هاوەڵو هاوشانی نیە، نە لەزاتو نەلە صیفاتدا، کەس نیە لە خودایەتیو پەروەردگاریەتیدا وەکوو ئەو بێ، پەرستشو بەندایەتی کردن هەر بۆ ئەوە، هەر ئەو مافی تەشریعو یاساداناني هەیە {وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ} من بەو بیروباوەڕە فەرمانم پێ کراوەو بە موو لێی لانادەم، {وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ} من یەکەم موسوڵمانی گەردنکەچم بۆ بەجێهێنانی فەرمانی پەروەردگارمو بۆ خۆپاراستن لە جڵەوگیرییەکانی، هەر شتێك ئەو نەهی لێ کردبێ هەرگیز توخنی ناکەوم!

جا کەلە ئایەتی پێشوودا تاكو تەنهایی یەزدانی لە بارەی خودایەتییەوە ڕاگەیاندو، ئەمجار تاكو تەنهایی ئەو زاتە لە (ربوبیەت)دا ڕادەگەیەنێو دەفەرموێ: {[١٦٤]قُلْ} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ: {أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا؟} ئایا دەشێ من جگە لە خودا پەروەردگارێکی تر داوا بکەم؟ لە کاتێکدا کە ئەو زاتە پاكو بەرزە خاوەنی هەموو شتێکە، چی لە بوونەوەردا هەیە دروستکراوی ئەوەو ئەو بەدیهێناوەو هەڵی دەسوڕێنێ، هەر ئەو زاتە کانو سەرچاوەی خێرو بێرەو سوود گەیەنەرو زیان دوورخەرەوەیە!! دەی چۆن دەگونجێ من جگە لە ئەو کەسێکی تر بە پەروەردگار بزانم؟

{وَلاَ تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلاَّ عَلَيْهَا} هەر کردەوەیەك ئادەمیزاد ئەنجامی بدا، چاك بێ یان خراپ بێ، پاداشو سزای لەسەر ئەو ئادەمیزادە خۆیەتیو کەسێکی تر لێی بەرپرسیار نیە {وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى} نەفسێك هیچ تاوانی نەفسێکی تر هەڵناگرێ، هەر کەسە سزاو پاداشی لەسەر کردەوەی خۆی دەدرێتەوە.

هەموو ئادەمیزادێك بەرپرسیاری کردارو گوفتاری خۆیەتی، چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە. {ثُمَّ إِلَى رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ} ئەمجار ئەی ئەو تاقمو کۆمەڵانەی خۆتان بە جونەفاو ئایین پەسەند دەزانن! باش بزانن لە کۆتایی دا گەڕانەوەتان بۆ لای پەروەردگاری خۆتانە، نەك بۆ لای کەسانی تر، هەر ئەو ئاکامی دووبەرەکی نانەوەتان لە ئاییندا پێ ڕادەگەیەنێو بە گوێرەی زانستو ویستی خۆی سزاتان لەسەر کردەوەکانتان دەداتەوە!

{[١٦٥]وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلاَئِفَ الأَرْضِ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئادەمیزادەکانی کردوون بە جێگیرو جێنشینی یەکتری، هەندێکیان شوێنی هەندێکیان دەگرنەوە، گەلە پێشینەکانی لەناو بردوون، گەلو نەتەوەی تری خستنە شوێنیان بۆ ئەوەی زەوی ئاوەدان بکەنەوە، ڕۆڵی خۆیانی تێدا بگێڕن، پێشبڕکێ بکەن بۆ بەکارهێنانو سوود بینین لە بەروبوومەکانی.

{وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ} هەندێکیانی خستۆتە زوور هەندێکیانەوە، جوداوازی خستۆتە نێوانتانەوە؛ لە دەوڵەمەندیو هەژاریدا، لە پلەو پایەو دەست ڕۆیشتوییدا، لە زانینو نەزانیدا، لە شێوەو شکڵو سەرو سیمادا، لە جوانی ناشیرینیدا، لە عەقڵو ژیریدا، لە رزقو رۆزیدا، ئەم جوداوازیو خوارو ژوورییە لەبەر نەتوانینو نەزانی خودا نیە، بەڵکوو {لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ} بۆ ئەوەی بە تاقیتان بکاتەوە لەو ماڵو دارایيەی پێی بەخشیوون، یان لەو کەمو کورییەی کە تووشی دەبن لە ژیاندا، بۆ تاقیکردنەوەو ئەزموونە، تا دەربکەوێ چۆن هەڵسو کەوت لەگەڵ ئەو بەشو بارەدا دەکەن کە خوا پێی داون، واتە: پەروەردگار هەرچەندە بۆخۆی پێویستی بە تاقیکردنەوە نیەو هەموو شتێك لای ئەو نومایانە. بەڵام وەکوو تاقیکەرەوە هەڵسو کەوتتان لەگەڵ دەکا؛ دەوڵەمەند بە تاقی دەکاتەوە، ماڵو سامانی دەداتێ، تا دەربکەوێ تا چ ئەندازەیەك شوکرانە ژمێری لەسەر دەکاو بەشی فەقیرو هەژارانی لێ دەدا! هەژار بە تاقی دەکاتەوە ماڵو سامانی ناداتێ ژیانی پڕ ئاستەنگو دەست کورتی دەداتێ؛ تا دەربکەوێ چەند شوکرو صابیرە بەو بەشەی خودا بۆی داناوەو چۆن هەڵسو کەوت لەگەڵ هەژارییەکەیدا دەکا. ئەمجار خودا پاداشو سزا لەسەر کردەوەکانیان دەداتەوەو هەر کەسە بەپێی کردەوەو هەڵسو کەوتی خۆی لە دونیادا پاداشتو سزای ڕۆژی قیامەت وەردەگرێ!

{إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ} دڵنیابە خودای تۆ زوو تۆڵە دەسێنێ، کەسێك سەرپێچی فەرمانەکانی بکا دژی ڕێبازی پێغەمبەرەکەی بجوڵێتەوە زوو سزای دەداو پاشگوێی ناخا، هەرچەندە بۆ ماوەیەك مۆڵەتی بدا، وەصفدار کردنی

تۆڵەو سزا بە زوو ئەنجامدانی لەم ڕووەوەیە کە هەموو داهاتوویەك نزیکە، عەرەب وتەنی (كُلُّ مَا هُوَ آتٍ قَرِيبٌ).. ئەو تۆڵەو سزایە یان لە دونیادا دەبێ بەزیان لێ کەوتن لە گیان‌و ماڵ‌و نامووسدا یان لە هەندێکیاندا، یان لە قیامەتدا دەبێ بە ئاگری دۆزەخ! دەشێ بە هەموو سزاکان سزا بدرێ.

کۆتایی سورەتی الأنعام

سورەتی (الأعراف)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١] المص} هەندێ لە زانایان پێیان وایە ئەم جۆرە پیتە پچڕ پچڕانە ناون بۆ سورەتەکان‌و جۆرێکن لە عەلەمی مورتەجەل. برێکی تر لە زانایان پێیان وایە حیکمەت لە هێنانی ئەم جۆرە پیتانە دەستنیشان کردنی سەرئاسایی قورئانەو ئاماژەیە بە ئەوە کە قورئان لەم پیتانە پێکهاتووە، قسەو ئاخاوتنی عەرەبەکانیش لەم پیتانە پێك دێ کەچی لەگەڵ ئەوەشدا عەرەب‌و ناعەرەب ناتوانن لەو پیتانە نامەیەکی ئاوا بخەنە ڕوو، بۆ ئەوەی سەرەنجیان ڕابکێشێ بۆ ئەوە کە قورئان ئاخاوتنی ئادەمیزاد نیەو شاکاری دەستی پەروەردگارە:

{[٢] كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ} ئەم قورئانە کتێبێکی گەورەو بەفەڕو بەنرخە، ئەی محمد! لەلایەن خوداوە بۆ تۆ نێردراوە، بۆ ئەوەی خەڵکی پێ شارەزا بکەی‌و ڕێگای ئایینی ڕاست پیشان ئادەمیزاد بدەی‌و لە گومڕایی‌و سەر لێ شێواوی ڕزگاریان بکەی.

{فَلاَ يَكُن فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ} بە سینگێکی فراوانەوە ئەرکی سەرشانی خۆت ئەنجام بدە، دڵت تەنگ نەبێ بەڕاگەیاندنی قورئان‌و ترساندنی مەردووم پێی‌و گەیاندنی بەو کەسانەی کە فەرمانت پێ کراوە پێیان بگەیەنی، خۆڕاگر بە بۆ فەرمانی ئێمە، ئەرکی پێغەمبەرایەتی خۆت جێبەجێ بکە؛ وەکوو چۆن پێغەمبەرە خاوەن هەڵوێست‌و عەزیمەکان خۆڕاگر بوون!

سُورَةُ الأَعْرَافِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَٰبٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُن فِى صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِۦ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَا فَجَآءَهَا بَأْسُنَا بَيَٰتًا أَوْ هُمْ قَآئِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ دَعْوَىٰهُمْ إِذْ جَآءَهُم بَأْسُنَآ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ ۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴿٧﴾ وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ ۚ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿١١﴾

{لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ} بۆ ئەوەی ئەتەوەکەت‌و باقی ئادەمیزادی پێ بترسێنی، هەروەها بۆ ئەوەی ببێتە بیرەوەری‌و یادخەرەوە بۆ ئەو کەسانەی لە زانستی خودادا بە موسوڵمان حلێب کراون، یادکردنەوەیەکی سوودبەخش‌و کاریگەر بێ لە دڵیاندا.

{[٣] اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ} ئەی محمد! بەو خەڵکە بڵێ: هەمووتان تێکڕا شوێن ئەو قورئانە بکەون کە لە خوداوە بۆتان نێردراوەتە خوارێ، لەلایەن پەروەردگارو بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەری کاروبارتانەوە بۆتان نێردراوە. هەر ئەوە بە تەنیا شیاوی ئەوەیە مافی ئەوەی هەیە کە شەریعەت دابنێ‌و یاساتان بۆ دابڕێژێ‌و عیبادات‌و خوداپەرستیتان بۆ دیاری بکا، شتی بە سوودتان بۆ حەڵاڵ بکاو شتی زیانبەخشتان لێ یاساغ بکا چونکە هەر ئەو کرۆك‌و ماهیەتی شتەکان دەزانێ، دەزانێ چی بە سوودەو چی زیانبەخشە.

{وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء} ئێوە جگە لە خودا کەسی تر مەکەن بە وەلی و سەرپەرشتیاری خۆتان، نە لە ئادەمی و نە لە شەیاتینی، ئەوانە ختوکەو وسوەسە دەخەنە دڵتانەوە، مەیانکەن بە گەورەو لێپرسراوی خۆتان، کاروباری خۆتانیان پێ مەسپێرن؛ پابەندی فەرمانەکانیان مەبن بۆ ئەنجامدانی کاری زیان ئامێزو خەتەرناك، بۆ وەرگرتنی بیروباوەڕی پڕوپووچ و گومڕایی شوێنیان مەکەون و شەڕو بەدبەختی بۆخۆتان دەستەبەر مەکەن!

بەڵام ئێوە {قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ} زۆر بەکەمی ئەو شتانەی ئەرکی سەرشانتانە بەرامبەر بە خودا دێتەوە بیرتان و پێی ئاشنا دەبن، کەمتر پەندو ئامۆژگاری لەم قورئانە وەردەگرن و واز لە لاسایی کردنەوەی کوێرانەو ئارەزوو پەرستی دەهێنن و دەگەڕێنەوە بۆلای خوداو موسوڵمان دەبن.

{[٤] وَكَم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا} زۆر لە شارو شارۆچکەمان ژێرو زەبەر کردن و دانیشتوانیمان لەناو بردن، بەهۆی سەرپێچی کردنیان بۆ پیغەمبەرەکانیان و بەدرۆخستنەوەیان، ئەو گەل و نەتەوانە پیغەمبەرمان بۆ ناردن و سەرپێچییان کرد {فَجَاءهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا} ئیتر عەزاب و تۆڵەی ئێمەیان بۆ هات، لە کاتێکا کە ئەوان لە شەودا بوون و لە شیرینی خەودا غافلگیرمان کردن! {أَوْ هُمْ قَآئِلُونَ} یان لە کاتی قەیلولەو پشوودانی پێش نیوەڕۆدا بوون. هەردوو کاتەکە کاتی بێ ئاگایی و ئیستیراحەت و پاڵدانەوەیە.

{[٥] فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا إِلاَّ أَن قَالُواْ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ} لەکاتی هاتنی تۆڵەو سزای ئێمە بەسەر ئەو گەل و نەتەوە ستەمکارانە هەر ئەوەندەیان پێ گوترا کە دان بە تاوانەکانیاندا بنێن و بەدەمی خۆیان بڵێن ئێمە شایانی ئەو سزایەین و ستەمکار بووین، پەشیمان دەبنەوە بەڵام تازە پەشیمانی سوودی نابێ.

{[٦] فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ} دڵنیا بن و هیچ شك و گومانتان نەبێ ئێمە لە ڕۆژی قیامەتدا پرسیار لە گەل و نەتەوەکان دەکەین دەربارەی شێوەی وەڵامدانەوەیان بۆ پیغەمبەرەکانیان، لێیان دەپرسین چۆن وەڵامی پیغەمبەرەکانیان داوەتەوە، واتە: پەروەردگار لە ڕۆژی قیامەتدا یەکە یەکە پرسیار لە ئادەمیزادەکان دەکا دەربارەی ئەو پیغەمبەرەی کە پێویست بوو شوێنی بکەوێ! چۆنی بانگەوازی پێ گەیشتووەو چۆن وەڵامی داوەتەوە!

هەروەها {وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ} پرسیار لە پیغەمبەرەکانیش دەکەین، ئاخۆ چۆن چۆنی پەیامی ئێمەیان بەخەڵکەکە گەیاندووەو چۆنیان وەڵام داوەتەوە؟ بڕوایان پێ کردوون یان لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان بەردەوام بوون؟

{[٧] فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ} دڵنیابە ئێمە زۆر بەوردی و لێزانی ڕووداو هەڵوێست و کارو کردەوەکانیان بەسەر پیغەمبەرو نەتەوەکانیاندا دەخوێنینەوە خوێندنەوەیەکی زانستیانە، تا ئەوپەڕی زانستی! بەبێ ئەوەی تەنانەت بەئەندازەی گەردیلەیەك و بچووکتریشمان لێ هون نابێ، چونکە زانستی ئێمە هەموو شتێکی وردو هەراش دەگرێتەوەو ئاگاداری هەموو هەڵوێست و کردارو گوفتارێکیان بووین {وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ} هیچ کات و ساتێك لە هیچ پەناگەو کون و کەلەبەرێکدا ئێمە لە ئەوان بێ ئاگا نەبووین، بەڵکوو لەگەڵیان بووین و ئەوەی گوتوویانە بیستوومانە، ئەوەی کردوویانە بینیومانە، ئاگاداری هەست و مەبەست و خەیاڵی ناو دڵیشیان بووین، خیانەتی چاویشیانمان ئاگا لێ بووە، لە ڕۆژی قیامەتدا هەواڵ بە ئادەمیزادەکان دەدەین بە کردەوەکانیان، هەرچی کردوویانە کەم بێ یان زۆر، گرنگ بێ یان پڕوپووچ دەیخەینە بەرچاویان، چونکە ئێمە ئاگاداری هەموو شتێکین، گەڵایەك کە لە درەخت دەکەوێتە خوارێ، دەنکە دانەوێڵەیەك کە دەکەوێتە درزی زەوییەوە خودا ئاگای لێیەو پێی دەزانێ.

{[٨] وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ} کێشان و ئەندازەدار کردنی کردەوەکان بۆ پیغەمبەران و گەل و نەتەوەکان و سەنگ و سووکیان و باش و خراپیان ئەو ڕۆژە لەسەر بنەمای حەق و دادپەروەری ئەنجام دەدرێ، کەس ستەمی لێ ناکرێ، ماوەی بەهەڵە بردن و تەرازووبازیی و خۆ دزینەوەو دەمەدەمێ نیە.

{فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} کەسێك تای تەرازووی کردەوە باشەکانی قورس بوو بەسەر تای تەرازووی کردەوە خراپەکانیدا زاڵ بوو، ئەوە ئەوانە بە مراز گەیشتوون و دەچنە ناو بەهەشتەوەو لە سزای ئاگری دۆزەخ ڕزگاریان دەبێ! چ ڕزگار بوون و بە مرازگەیشتنێك لەوە

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

خۆشترە ئادەمیزاد لە ئاگری دۆزەخ رزگاری ببێو بگەڕێتەوە بۆ بەهەشت؟ بۆ ئەو بەهەشتەی لەسەرەتای پەیدابوونی ئادەمیزاددا ژیانی تێدا بەسەر بردوا زێدو نیشتەمەنی خۆی بووە، دوای ئەو دابڕانە دوورو درێژە گەڕانەوە بۆ ئەو بەهەشتە، گەورەترین بە مراز گەیشتنە.

بەلام {[٩] وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُم بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ} کەسێك تای تەرازووی کردەوە باشەکانی سوك بێ، چاکەی کەم بنو کوفرو خراپەکاری زۆر بن، ئەوانە خودی خۆیان خەسارەتمەند بوون، خودی خۆیان لەدەست داوە، خۆشبەختیو بە مرازگەیشتنی هەتا هەتاییان لە کیس خۆیان داوەو بەرەو دۆزەخو بەدبەختیو چارەڕەشی هەمیشەیی بردوویانە! ئەوان دەردیان گرانە، خودی خۆیان لەدەست داوە، کەسێکیش خۆی لەدەست دا خۆی لە کیس بچێ ئیتر چی بۆ دەمێنێتەوە!!

{[١٠] وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ} سوێند بێ ئێمە ئێوەی ئادەمیزادمان لەسەر زەوی جێگیر کردووە، ئەو هەسارەیەمان گونجاندووە بۆ تێدا ژیانی ئێوە، زەویمان کردووە بە شوێنی حەوانەوەو تێدا ژیان، تایبەتمەندیی وامان تێدا داناوە کە لەگەڵ پێویستیاتی ئادەمیزادو ئاژەڵو پەلەوەرو خشۆکدا بگونجێ، {وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ} رزقو رۆزی زۆرو هەمە جۆرمان بۆ ئێوە تێدا بەدی هێناوە، سوود بینینو کەڵك وەرگرتن لە زەویمان بۆ حەڵاڵ کردوون، دەریاو هەورو بارانمان بۆ ڕام کردوون، بە گوێرەی پێویست زەوی ئاوەدێر بکەنو رزقو رۆزیی هەمەجۆری لێ بەدی بێنن! کێوانمان تێدا کردوون بە لەنگەرو شیوو دۆڵو چۆمو زێمان تێدا بەدی هێناونو ئاوو هەوای سازگارمان بۆ دابین کردوون...!

{[١١] وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ} ئەی ئادەمیزادینە! ئێمە باوکی ئێوە کە ئادەمە لە قوڕ دروستمان کردو نیگارمان کێشا {ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ} پاشان وێنەمان کێشاو کردمانە ئادەمیزادێکی ڕێكو پێكو لە گیانو رۆحی خۆمان فوومان پێدا کردو گیانی بەبەردا کرا، زانیاری تەواومان فێر کرد، ناوی شتەکانما پی گوتو فێریان بوو، رێزو عیلمو زانستی بەدەستهێنان {ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ} دوای ئەوە جەستەیمان ڕێکخستو گیانمان بەبەردا کردو وای لێ هات بەکەڵکی ئەوە بێ ببێتە جێنشینو ئاوەدانکەرەوەی زەویو ئامادەباشی ئەو ئەرکەی تێدا بەدی کراو فێری ناوی هەموو شتەکانمان کردو رەوشتی زانایی بەدەست هێنا، ئەمجار فەرمانمان بە فریشتەکان کرد کە سوژدەی ڕێزلێنانی بۆ بەرن {فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ} هەموو فریشتەکان جگە لە شەیتانی نەفرین لێ کراو، سوژدەیان بۆ ئادەم بردو فەرمانی خودایان بەجێ هێنا، شەیتان لوتبەرزی نواندو ملی نەدا بە سوژدەبردنو خۆی بەزلزانیو فەرمانی خودای شکاندو خۆی لە پێڕی سوژدەبەران هەڵهاوردو لە خوا یاخی بوو، ئەو لە بناغەدا لە ڕەگەزی جنۆکە بوو، نەك لە ڕەگەزی فریشتە.

ئەم سوژدەبردنە سوژدەی رێزو بە گەورە زانین بووە نەك سوژدەی پەرستنو تەقدیس، چونکە بەڵگەی حاشا هەڵنەگر هەن لەسەر ئەوەی کە هیچ پەرستراوو خودای بەحەق نین

شیاوی سوژدەبردن بێ جگە لە پەروەردگار... جا کە شەیتان فەرمانی خودای شکاندو سوژدەی نەبرد.

{[١٢]قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ}، پەروەردگار پێی فەرمووو چی ڕێگەی لە تۆ گرتو بووە لەمپەر لەبەردەمتا کە سوژدە بۆ ئادەم نەبەیت؟؟ کە فەرمانم پێ کردی بە سوژدەبردن بۆ فەرمانەکەت شکاندو لەگەڵ سوژدەبەراندا سوژدەت نەبرد؟

{قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ} شەیتان لە وەڵامدا وتی: ئەوەی کە پاڵی پێوەنام ئەم هەڵوێستە هەڵگرمو سوژدە نەبەم ئەوەیە: من لە ئادەم بەرێزترم! ڕەگەزی من لە ڕەگەزی ئەو چاکترە، چونکە {خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ} تۆ منت لە ئاگر دروست کردووە، ئادەمت لە قوڕ بەدی هێناوە، ئاگر کە تایبەتمەندیی ڕووناکی بەرزبوونەوەی تێدایە زۆر بەرێزترە لە قوڕ کە تایبەتمەندیی بێ خوستو پەستی تێدایە... کەسێك بەرزو بەرێز بێت سوژدە بۆ خوار خۆی نابا با فەرمانی خوداش بێ، ئەمە قیاسو بەرامبەر کردنی ئیبلیس بوو، بەڵا قیاسێکی هەڵەو بێ بناغەیە.

{[١٣]قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا} پەروەردگار فەرمانی بە شەیتان کردو فەرمووی: دابەزە خوارێ. لەم بەهەشتەی کە خودا تۆی تێدا دروست کردووە بڕۆ خوارەوە، بەهەشتەکە بەسەر تەپۆڵکەیەکی بەرزەوە بوو؛ یان مەبەست ئەو بەهەشتەیە کە دووای دروست کردنی ئادەم لە زەوی خراوەتە ئەو بەهەشتەوەو تێیدا نیشتەجێ کراوە، ئەویش بەهەشتی پاداشتدانەوەیە.

{فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا} ئەی شەیتانی نەفرین لێ کراو! بۆت نیە ڕێگات پێ نادرێ کە لوتبەرزی بنوێنیت لەم شوێنەدا کە بۆ ڕێزو نرخ ئامادە کراوە {فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ} لەم شوێنە بڕۆ دەرەوە تۆ لەوانەیت سوکایەتیت پێ دەکرێو بەچاوی بێ نرخو ڕێزەوە سەیرت دەکرێ، بەپێچەوانەی بیروبۆچوونی خۆت کە لە خۆت ڕازیو خۆت پێ گەورەو بەرێزو نرخدارە، تۆ هیچو پووچو کەم بایەخی، لە تاقی کردنەوە سەرکەوتوو نەبوویتو ئەزموونەکە حەقیقەتی تۆی دەرخستو هیچ ڕێزو پلەو پایەیەکت بۆ دانانرێ، نەفرین لێ کراوی و لەڕەحمەتی پەروەردگار بێ بەری!

شەیتان خێرا مەقیفەکەی قۆستەوەو داوای مۆڵەتو تەمەن درێژی کردو {[١٤]قَالَ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ} وتی: خودایە! مەم مرێنە مۆڵەتم بدە تا ئەو ڕۆژەی ئادەمو نەوەکانی زیندو دەکرێنەوە، منو نەوەکانم زیندو بین، ئاگامان لە ژیانو مردنو زیندوبوونەوەیان بێ. پەروەردگار وەڵامی دایەوەو فەرمووی: {[١٥]قَالَ إِنَّكَ مِنَ المُنظَرِينَ} تۆ لەمۆڵەتدراوانی تا ڕۆژی دونیا وێران بوونو فوو کردن بە کەڕەنای صوورو داچڵەکاندنی ئادەمیزادو باقی گیاندارانو خپ کردنیانو مراندنی هەموو زیندەوەرێكو تێکچوونی جیهان.

ئەمجار کە شەیتان دڵنیا بوو تا ڕۆژی دونیا وێرا بوون نامرێ {[١٦]قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ} وتی بەهۆی ئەوەوە کە منت لەبەر خاتری ئادەم گومڕا کردو نەفرینت لێ کردم، سوێن بێ لەسەر ڕێگای ڕاستی تۆ دابنیشمو نەهێڵم ئادەمیزادەکان پێیدا بڕۆنو لە ڕێگایان لابدەم، ڕێگای تری خوارو خێچیان لە پێش چاو شیرین بکەمو سەریان لێ تێك بدەم، گومڕایان بکەم. ئەمجار شێوەی گومڕا کردنەکەی دیاری دەکاو دەڵێ: {[١٧]ثُمَّ لآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ} پاشان لە هەموو لایەکەوە هێرشیان بۆ دێنم لە هەر چوارلاوە دێمە ویزەیان، لە پێشیانەوە لە دوایانەوە لای ڕاستانەوە، لای چەپیانەوە، بە هەموو جۆرێك تێ دەکۆشم بۆ لەخشتەبردنو هەڵخەڵەتاندنیانو گومڕا کردنیان، لێیان لە پارێزدا دەبمو هەر هەلم بۆ هەڵبکەوێ بە قورتاریان ئادەم! {وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ} زۆربەیان وا لێ دەکەم سوپاسی تۆ نەکەن، دەبینی زۆربەیان کوفرانی نیعمەتی تۆ دەکەن، سوپاسگوزاریی ئەوە نابن کە تۆ عەقڵو هۆشت پێ بەخشیون، ڕزقو ڕۆزی هەمە جۆرت بۆ دابین کردوون، لەشی ساغو تەندروستیت داونێ. بەڵکوو کەمێکیان شوێن ئایینی پەسەند کراوی تۆ دەکەون.

{[١٨]قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُومًا مَّدْحُورًا} فەرمووی لەو بەهەشتە دەرچۆ دەرەوەو تڕۆ ببە؛ بڕۆ دەرەوە بە سەرزەنش کراوی و ڕیسواکراوی و نەفرین لێ کراوی، نەفرینی پەروەردگارو فریشتەکانت لێ بێ، تۆ بێ بەری لەڕەحمەتی ئێمە!

ئەمجار پەروەردگار سوێندی خواردو فەرمووی: {لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ} مەرج بێ هەرکەسێك لە ئادەمیزاد شوێن تۆ بکەوێو بەو فرتو فێڵانەی تۆ هەڵیخەڵەتێ رێگای راست هون بکاو رێگای گومرایی بگرێتە بەرو گومانی تۆی تێدا بەجێ بێ، من دۆزەخ پڕ دەکەم لە تۆو لە هەندی لەو ئادەمیزادانەی کە شوێن تۆ دەکەون.

{[١٩] وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ} ئەی ئادەم تۆ خۆتو خێزانت لەو بەهەشتەدا نیشتەجێ ببنو تێیدا رابوێرن، ئەو بەهەشتە بەرای زۆربەی زانایان بەهەشتی هەتا هەتاییو پاداشتدانەوەیە، هەندێك پێیان وایە بەهەشتێکە لە بەهەشتەکانی ئاسمان، یان باغێکە لە باغەکانی زەوی.

{فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا} لەهەر شوێنێك هەرچیەکتان حەز لێیە بیخۆنو بخۆنەوە، بە ئارەزووی خۆتان، بەروبوومو میوە بخۆن! بەڵام {وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ} بە هیچ جۆرێك نزیك ئەو دارە تایبەتە مەکەونەوە، لەبەروبوومی مەخۆن... — قورئان جۆری دارەکەی دیاری نەکردووە — ئەمجار هۆی جڵەوگیری لە نزیك بوونەوە لە دارەکە دیاری دەکاو دەفەرموێ: ئەگەر لێی نزیك بکەونەوەو لێی بخۆن دەچنە ریزی ستەمکارانەوەو، شیاوی ئەوە دەبن سزا بدرێن.

{[٢٠] فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ} شەیتان وەسوەسەی خستە دڵیانەوەو تاوانو سەرپێچی کردنی لە پێش چاو جوان کردن، تەفرەی دان بۆ ئەوەی بەروبوومی درەختی لێ قەدەغە کراو بخۆن، {لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا} هەتا لە ئاکاما بەهۆی خواردنەکەوە پێویستیان بەسەر ئاو ببێ، شەرمگایان — کە لەوەپێش بە پەردەی سرپۆشی یەزدانی داپۆشرابوو — بەدەر بکەوێ، چونکە سوننەتی خودا وایە: کە نیعمەتێکی بەخشی بە کەسێك؛ بەگەڵو هۆزێك هەتا ئەو نیعمەت پێدراوە لە خۆی تێك نەداو نەبێتە هۆی لابردنی، خودا نیعمەتەکەی خۆی هەڵناگرێ!

ئەمجار شەیتان کەوتە چاوو راوو {وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ} وتی بۆیە خواردنی بەروبوومی ئەو دارەتان لێ قەدەغە کراوە بۆ ئەوەی نەبنە فریشتە یان بۆ ئەوەی هەتا هەتایە لەم بەهەشتەدا نەمێننەوە؛ ئەگەر لەم درەختە بخۆن ئەوە ئەم مرادەتان دێتە جێ، یان دەبنە فریشتەو تایبەتمەندیی فریشتەتان پێ دەدرێ، یان وەکوو ئەوان هێزو تواناو تەمەن درێژیتان دەست دەکەوێو واتان لێ دێ هیچ دیاردەیەکی کەون کارتان لێ ناکا، یان دەچنە ریزی ئەوانەوە: کە هەتا هەتایە لە بەهەشتدا دەمێننەوەو مردنتان بەسەردا نایە! بەم جۆرە لە تەوەری هەستیاریدا بەم حەزو ئارەزوویانەی کە لە سروشتی ئادەمیزادا شاردراونەوە سەرنجی راکێشان، ئادەمیزاد پێی خۆشە نەمر بێ، یان تەمەنی درێژ بێ.

{[٢١] وَقَاسَمَهُمَا} سوێندی بۆ خواردنو پێی گوتن: {إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ} دڵنیا بن من ئامۆژگاریکەرێکی متمانە پێ کراوم بۆ ئێوەو دڵم پێتان دەسوتێو بۆتان بە پەرۆشم، مەبەستم سوودو قازانجی ئێوەیەو دەمەوێ بەختەوەریتان هەتا هەتایە بەردەوام بێو ئەم ژیانە کامەرانییەتان لێ نەشێوێ...

{[٢٢] فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ} بەرە بەرە بە فرتو فێڵ لە ئاستی بەرزی خودا پەرستیو فەرمانبەرداری بۆ خودا هێنانییە خوارەوەو لەو پلەو پایە دایبەزاندنو بەرەو ئەنجامدانی تاوان پەلکێشی کردنو لە ئاکاما تاوانیان قەوماندو لە درەختەکەیان خوارد!! {فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا} کە لە دارەکەیان خوارد، شەرمگای یەکتریان چاو پێ کەوت هەریەکەیان چاوی بە هێنی ئەوی تریان کەوت کە لەوەپێش داپۆشراو بوو! ئیتر بەهۆی ئەو خواردنەوە ئارەزووی زاوزێو حەزی منداڵ بوونو ئەوە لێ کەوتنەوەیان تێدا وروژا، وێڕای ئەوەش ئادەم بە بینینی هێنەکەی خۆیو بێلامانەکەی حەواش شەرمی بە خودا هاتەوە، حەواش بەهەمان شێوە بە بینی بێلامانەکەی خۆیو هێنەکەی ئادەم تەریق بووەوە، هەستیان بە پێویست بوونی پۆشاك کرد، {وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ} ئیتر هەریەکەیان پەلاماری پەلکە گەڵای پانی درەختەکانی بەهەشتیان دا بە جەستەی خۆیانەوە دەنووسانو شەرمگای خۆیانیان پێ دادەپۆشی!!

{وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَآنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ} لەو کاتی تەنگو چەڵەمەیەی کە

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ ٱهْبِطُوا۟ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَٰرِى سَوْءَٰتِكُمْ وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ ٱلتَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ كَمَآ أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ ٱلْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَٰتِهِمَآ ۗ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ إِنَّا جَعَلْنَا ٱلشَّيَٰطِينَ أَوْلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَإِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً قَالُوا۟ وَجَدْنَا عَلَيْهَآ ءَابَآءَنَا وَٱللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّى بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا۟ وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَٱدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلضَّلَٰلَةُ ۗ إِنَّهُمُ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلشَّيَٰطِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

ئادەمو حەوا تێی کەوتبوون پەروەردگاریان بانگی لێ کردنو سەرزەنشتی کردن بە شێوەیەکی گلەیی ئامێز پێی فەرموون: ئەرێ من لە خواردنی ئەو درەختە جلەوگیریم لێ نەکردن؟؟ پێم نەگوتن توخنی ئەو درەختە مەکەونو لێی نزیک نەبنەوە؟؟ بۆچی فەرمانەکەی منتان شکاند؟ بە قسەی شەیتان لەو دارەتان خوارد؟! ئەری من پێم نەگوتن: شەیتان دوژمنی راستەقینەی ئێوەیەو نەخەڵەتابن بە قسەی بکەن؟! من پێم نەگوتن ئەگەر ئێوە بە قسەی شەیتان بکەن لە بەهەشت وەدەرتان دەنێو لە خۆشی لەززەتو رابواردنی بەهەشت دەرتان دەکاو دەتانخاتە تەنگو چەڵەمەی ژیانی کوللەمەرگییو نارەحەتی دونیا، ئەری من پێم نەگوتن! وریا بنو لە شەیتان حەزەر بکەنو نەکەونە داوی گڵاوی!؟

{[٢٣]قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا} وتیان پەروەردگارا! ئێمە ستەممان لە خودی خۆمان کردو هەڵخەڵەتاینو قاچمان هەڵخلیسکا بەوەی کە بە قسەی شەیتان فەرمانی تۆمان شکاند، سەرباری ئاگادارکردنەوەمان کە بە قسەی شەیتان نەکەین، کەچی ئێمە بە فرتو فێڵی شەیتان تێکەوتینو تاوانمان ئەنجام دا {وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ} ئەگەر بە لوتفو رەحمەتی خۆت لێمان خۆش نەبیو بەزەییت پێماندا نەیەتەوەو تەوفیقمان نەدەی بۆ پەیرەو کردنی رێگای راستو خواپەرستیو وازهێنان لە ستەمکاریو تۆبەمان لێ وەرنەگریو پەشیمانیمان لات قبوول نەبێو رەزامەندیت نەبێ بەرامبەرمان ئەوە ئێمە لە پێڕو تاقمی خەسارەتمەندان دەبین خۆمان لەدەست داوەو تازە لە بەدبەختیو چارەڕەشی رزگارمان نابێ!

{[٢٤]قَالَ اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ} پەروەردگار خیطابی ئاراستەی ئادەمو حەواو شەیتان کردو فەرمووی: هەمووتا بڕۆنە خوارێو لەم بەهەشتە دەرچن هەندێکتان دوژمنی هەنێکتان بن (شەیتان دوژمنی ئادەمیزادەو بە پێچەوانەشەوە) بۆیە پێویستە ئادەمیزاد هیچ کاتی لە دوژمنایەتی شەیتان بێ خەم نەبێ، لە وەسوەسەو گومڕایی کردنی ئەمین نەبێ، هەمیشە بە دوژمنی خۆی بزانێو دڵنیا بێ کە ئەو کافرە نەفرین لێ کراوە هەمیشە بۆی لە کەلێندایە!

{وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ} بۆ ئێوە هەیە ئەی ئادەمیزادینە! لە زەویدا مانەوەو تەمەنی دیاری کراو کە ماوەی ژیانتان تەواو بوو ئەجەلی مردنتان دێ، هەموو ئەمانە لە لەوحولمەحفوظدا دەست نیشان کراونو نووسراون {[٢٥]قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ} پەروەردگار فەرمووی: ئەی ئادەمیزادینە! ئێوە لەسەر زەوی ژیان بەسەر بەرن، لەسەر (زەوی)یش دەمرنو دەخرێنە باخەڵی خاکەوە، هەر لە زەوی دەردەهێندرێنەوەو زیندو دەکرێنەوەو راپێچی دەشتی مەحشەر دەکرێنو کۆ دەکرێنەوە بۆ لێکۆڵینەوەو پاداشتدانەوەو تۆڵە لێ ستاندن.

{[٢٦]يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا} ئەی نەوەی ئادەم یادی نازو نیعمەتی خودا بکەنەوە کەبەخشیونی بە ئێوە ئێستاو بە باوە ئادەمو بە دایە حەوا لەوە پێش، بەو جۆرە کە پێویستیاتی ئاینو ژیانی دونیای

بـۆ دابـین کـردوون، وەکـوو ئـەو پۆشـاکەی شـەرمگای پـێ دادەپۆشـن و ئـەو بـەرگ و ئـامێرە جوانانـەی خۆتـانی پـێ دەرازێننەوە، لە سەرماو گەرما خۆتانی پێ دەپارێزن.

{وَلِبَاسُ التَّقْوَىَ ذَلِكَ خَيْرٌ} بەگوتەی کۆمەڵی تابعین، پۆشاکی تەقوا پۆشاکی مەعنەوییە نەك حیسسی!

ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: پۆشاکی تەقوا بریتییە لە ئیمان و کردەوەی باش لە پۆشاکی رواڵەتی چاکترە.

{ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ} ئـەوەی بـاس کـرا لـە دروست کـردن و بـەدی هێنـانی مـاددە خامـەکانی پۆشاك، لـە دانـانی یاسـاو شـەریعەتی پۆشـینی پۆشـاك نیـشانەی بـە دەسـەڵاتی خودایـەو فـەضـل و گـەورەیی زاتـی پـەروەردگار دەچەسپێنێ، نیشانەی رەحم و بەزەیی یەزدانە بۆ بەندەکانی، پەروەردگار ئەم نیعمەتانەی پێ بەخشیون بۆ ئـەوەی رامیان بکا بۆ سوپاسگوزاری و شوکرانە ژمێری زاتی پـەروەردگار و ناسـینی نیعمەتـە گـەورەکانی بەسـەر بەندەکانیـداو دوورکەوتنەوە لە فیتنەی شەیتان و بەدەرخستنی شـەرمگاو خۆ رووت کردنەوەی ناشەرعی.

{[٢٧]يَا بَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ} ئەی نەوەی ئادەم بی ئاگا مەبن لە نەفسی خۆتـان و هەمیشە ئاگـاداری بکـەن و مـەهێڵن شـەیتان فرسـەتتان لێ بێنـێ و بـە وەسوەسەو فرت و فێڵ تووشی ئەنجامدانی تاوانتان بکا وەکوو لەوە پێش باوکە ئادەم و دایکە حەواتانی بەهەمان فرت و فێڵ هەڵخلیسکاندو تاوانی پێ ئەنجام دان و لە بەهەشت دەرکـران و تووشی جۆرەها نارەحـەتی و مانـدوبوون هـاتن، هـەر شـەیتان بوو: کـە بـوو بـەهۆی دەرکـەوتنی شـەرمگایان!! کـە لـەوەپێش لێیان شاراوە بوو {يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا} لـە بەهەشت وەدەری نـان و بـوو بـە هۆکاری دارنینـی پۆشـاکیان؛ ئەو پۆشاکەی کە لە پەلکە گەڵای بەهەشت پێکیان هێنـا بـوو، پۆشاکیان لێ دارنیدرا بۆ ئەوەی شەرمگای یەکتری ببینن!!

(لام) لـە وشـەی (لیریهمـا)دا (لام)ی عاقیبـەتی پـێ دەگـوترێ واتە: بۆ ئەوەی لـە ئاگاما شـەرمگای یـەکتری ببیـنن، ئەمـەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە ئـادەم و حـەوا لەسـەر زەوی بـە رووت و قووتی ژیاون چونکە ئەو کاتە لەسەر زەوی پۆشاك نەبووە!!

خۆتان بپارێزن لـە شـەیتان و جەنـدرمـەکانی {إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ} شەیتان و سەربازانی، ئێوە دەبینن بەڵام ئێوە ئەوان نابینن، زیان پی گەیشتن لە دوژمنێکەوە کە نەیبینی زۆرتر و کوشندەترە لە دوژمنێك کە بیبینی.

خۆپاراستن لە شەیتان بە پەناگرتن بە خودا دەستەبەر دەبێ بە بەهێز کردنی ئیمان بە خوداو پیوەندی کردن پێوەی و بـە جـەنگان لەگـەڵ نـەفس و گـوێ رانـەگرتن بـۆ وەسوەسـەو دەنەدەنـەی شـەیتان و هەوڵـدان بـۆ پـاك کردنـەوەی نـەفس و مشت و ماڵ کردنی دڵ و دەروون دێتە کایەوە!

ئـەمجار ترسـاندنەکەمانی لـە شـەیتان دووبـارە کـردەوەو فـەرمووی: {إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ} ئێمە شەیاتینەکانمان کردوون بە یارمەتیدەر و پشتگیریکەری کافر و بـێ بڕواکـان، بـەم جـۆرە ئامادەباشـییان تێدایـە بـۆ قبـووڵ کردنـی وەسوەسـەی شـەیتان وەکـوو چـۆن جەسـتەی لاواز ئامادەباشی تێدایە بۆ نەخۆش کەوتن و وەرگرتنی میکرۆب.

{[٢٨]وَإِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً} ئەو موشریك و گومڕایانە کە تاوانێکی گەورەو ناشیرین ئەنجام دەدەن، تاوانێکی وا دەکەن کە شەرع و عـەقڵ و سروشـتی سـاغ و سـەلیم بـە هـیچ شـێوەیەك وەری نەگرێ وەکوو: تـەواف کردنـی ژن و پیاو بـە رووت و قـووتی و هەموو تاوانێکی تـری گـەورەو فاحیـشە ئاسا، پێیان بگـوترێ بۆچی و بە چ پاساوێك ئێوە ئەو تاوانانە دەکەن و بـە رەوایان دەزانـن؟ ئەگەر لەسـەر کردەوەکانیـان خـەڵکی سەرزەنـشتیان بکـەن، {قَالُواْ وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءنَا وَاللّهُ أَمَرَنَا بِهَا} دەڵێن: ئێمـە لاسایی باوك و باپیری خۆمان دەکەینەوەو شوێن داب و نەریتی ئەوان دەکەوین، چاو لە رێبازیان دەکەین، جگە لـەوەش خـودا فـەرمانی پـێ کـردووین و ئێمـە فـەرمانی خـودا جێبـەجێ دەکەین!!

{قُلْ إِنَّ اللّهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء} ئەی پیغەمبەر پێیان بڵێ ئێوە راست ناکـەن، ئـەم پاسـاو دانەوەیـەتان درۆیـە، چونکە خـودا فەرمان بە کردەوەی فاحیشە ئـامێز ناکا، ئـەم کارانـەی ئێوە وێ نەچـووو نـەگونجاوو قێـزەونن، هـەموو پیغەمبـەران بـە خراپ و نەشیاویان حلێب کـردوون، خودای مـەزن و باڵادەست هەرگیز فەرمان بە کردنی کاری ئاوەها ناشیرین ناکا!

{أَتَقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ} ئەرێ ئێوە بە چ ڕوویەکەوە شتی ئاوا پاڵ خودا دەدەن؟ شەرمو حەیا ناتانگرێ بوختانی ئاوا بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن؟ شتێك كە حەقیقەتو ڕاستییەکەی نازانن بۆ دەڵێن: خودا فەرمانی پێ کردووین؟ خۆ شەریعەتو فەرمانی خودا بە نیگا کردن بۆ پێغەمبەران نەبێ نازاندرێ، لە ڕێگەی نیگای خوداوە بۆ پێغەمبەرانی نەبێ ئادەمیزاد لە شەریعەتی یەزدان تێ ناگەن! دەی خۆ ئێوە بە ختوکەو دنەدنەی شەیتان ڕەفتار دەکەن درۆ لەسەر خودا هەڵدەبەستن!

{[٢٩]قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ: پەروەردگاری من فەرمان بە فاحیشەو خراپەکاری ناکا، بەڵکوو فەرمان بە دادپەروەریو کاری چاكو سوودمەند دەکا، داوا دەکا ئادەمیزادان کاری چاك ئەنجام بدەنو میانەڕەوو بەردەوام بن لەسەر کاری چاكو زێدەڕەوی نەکەن. فەرمانتان پێ دەکا کە: نە خۆتان ڕووتو قووت بکەنەوە، نە بەرگو پۆشاکی حەرامو زێدە درێژو زێدە پانو گرانبەها لەبەر بکەن.

{وَأَقِيمُواْ وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ} هەروەها ئەی محمد! پێیان بڵێ: لە ناو هەموو مزگەوتێك کە خوداپەرستی تێدا دەکەن مافی ڕوو تێ کردنتان بۆلای خودا بدەن، بەتەواوی ڕوو تێ کردنەکە ئەنجام بدەن؛ نیەتی ساغو دڵئاگاییو لێبڕان بۆ ڕوو تێ کردن لە پەروەردگارتان هەبێ، چ ئەو عیبادەتەی کە لە مزگەوتەکە یان لای مزگەوتەکە ئەنجامی دەدەن نوێژ بێ یان تەواف بێ یان ذیکرو خوداپەرستییەکی تر بێ، دەبێ ساغ بۆ خودا بێ!

{وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} هاوارو پاڕانەوەو عیبادەتتان تەنها بۆ خودا بێ، هەر ئەو بپەرستنو ڕوو لە بارەگای زاتی ئەو بکەن، ڕوو مەکەنە غەیری خوداو کەسی تر جگە لە پەروەردگار بە شایستەی پەرستش مەزانن، هاوارو پاڕانەوە مەکەنە فریشتەو پیاوچاكو پێغەمبەرانو پێتان وابێ پاڕانەوە لەوانو گۆڕەکانیان لە خواتان نزیك دەکاتەوە وا مەزانن پاڕانەوە لە شێخو پیاوچاكو گۆڕەکانیان بەشێکە لە ئایینو سوود بەخشە!!.

{كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ، [٣٠]فَرِيقًا هَدَى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلاَلَةُ} وەکوو چۆن لەسەرەتاوە خودا ئێوەی دروست کردووە ئاواش بۆلای خودا دەگەڕێنەوە، واتە: هەر بەو دەسەڵاتە زیندووتان دەکاتەوە کە سەرەتا کاروانی ژیانتانی دەست پێ کرد...

دوو پێڕو تاقم بوون: ئادەمو خێزانی، شەیتانو جەندرمەکانی، کە دەشگەڕێنەوە بۆلای خودا کۆمەڵێکتان لەگەڵ ئادەمو دایکە حەواو موسوڵمانانو ڕاستاڵانی خاوەن باوەڕو شوێنکەوتووانی پێغەمبەرانو گەردنکەچ بۆ فەرمانو جڵەوگیرییەکانی پەروەردگار، کۆمەڵێکیشتان سەرپێچیکارو تاوانبار لەگەڵ شەیتانو جەندرمەکانی دەگەڕێنەوە بۆلای خودا ڕیسواو شەرمەزار! کۆمەڵێکتان خودا هیدایەتی داونو ڕێبازی خوداتان گرتووە، یا پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بوون.

کۆمەڵێکیشتان گومراییان بەسەردا دەچەسپێو چەسپیوە، ئەوانە شەیتانیان کردووە بە پێشەواو شوێنی کەوتوون، ئەویش بەرەو دۆزەخ ڕاپێچیان دەکا، بەراستی شەیتان ڕابەرو پێشەوایەکی خراپو گومراکەرە.

{إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ اللّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ} واتە: ئەوانە کە گوێڕایەڵی ئامۆژگاری شەیتان بوونو ئەو تاوانو خراپەکارییەی لە پێش چاوان جوان کردو لە دڵیان شیرین بوو مانای وایە کاروباری خۆیان داوەتە دەست شەیتانو ئەویان کردووە بە فەرماندەو گەورەی خۆیانو وازیان لە پەروەردگاری زاناو داناو بەڕەحمو بەخشندە هێناوە؛ ڕوویان لە ئەو خودایە وەرگێڕاوە کە فەرمان بە دادپەروەریو چاکەکاری دەکا جڵەوگیریی لە خراپەو فاحیشە دەکا!

کەچی وێڕای ئەم بەهەڵە چوونو تاوانکارییەیان پێیان وایە ئەوان ڕێنموونی کراونو هیدایەت دراونو وادەزانن ئەوەی کە شەیتان بە گوێیاندا دەدا ڕاستەو پێویستە پەیڕەوی بکەن!

{[٣١]يَا بَنِي آدَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ} ئەی کۆمەڵی ئادەمیزاد! جوانیو شۆخو شەنگی خۆتان لە کاتی ئەنجامدانی هەموو تاعەتێك بنوێنن لە کاتی نوێژ یان لە کاتی تەوافدا پۆشاکی خۆتان لەبەر بکەن. مەبەست بە (زینة) پۆشاکی جوانە، کەمترین پۆشاك ئەوەیە شەرمگا دابپۆشێ، داپۆشینی

شەرمگا لە نوێژو تەوافدا واجبو پێویستە! جگە لە داپۆشینی شەرمگا داپۆشینی شوێنەکانی تری جەستە سونەتە، شەرمگای پیاو — وەکوو لە پێشەوە گوترا: نێوان ناووك و ئەژنۆیە. جەستەی ئافرەت هەمووی شەرمگایە جگە لە دوو دەستو دەمو چاو.

{وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ} ئەی کۆمەڵی ئادەمیزاد! بۆ هەر یەکێك لە ئێوە رەوایە خواردنو خواردنەوەی پاكو خاوێن بخواو بخواتەوە، دەی ئێوە لە خواردنو خواردنەوەی پاكو بەتامو لەززەت بخۆنو بخۆنەوەو زێدەرەوی مەکەن، بەڵکوو بە شێوەیەکی مام ناوەندیو میانەرەوی کەڵکیان لێ وەربگرن، نە ئەوەندە کەم بخۆن کە پێداویستی جەستەتان دابین نەکا، نە ئەوەندەش زۆر بخۆن کە زیان بە جەستەو بیرو هۆشتان بگەیەنێ، رژدو بەخیل مەبن بەجۆرێك دڵتان نەیە بە گوێرەی پێویست لە ماڵی خۆتان بخۆن، ئەوەندەش دەست بڵاوو موسریف مەبن زیاد لە پێویست ماڵو دارایی خۆتان خەرج بکەن! دڵنیا بن خودا ئەوانەی خۆش ناوێ کە زیادەرەوی دەکەن لە خواردنو خواردنەوەدا واتە: سزایان دەداو تۆڵەیان لێ دەستێنێ!

{[٣٢] قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّهِ الَّتِيَ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالْطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ} پێیان بڵێ: کێ ئەو کەلو پەلو ئامێرو کاڵایانەی دەبنە هۆی جوانی ئێوە یان ئەو رزقو رۆزییەی خودا بۆ بەرژەوەندی ئێوە دروستی کردووە، بە حەرام داناوە؟؟ کێ پۆشاكو ئامێری رابواردنو خۆشگوزەرانی قەدەغە کردووە؟! کێ ماددە خامەکانی ئەو هۆکارو ئامێرانەی بەدی هێناون کە دەبنە مایەی خۆشگوزەرانی ئێوە؟ کێ عەقڵو زانیاریو شێوەی بەکارهێنانو سوود بینین لەو ماددانەی فێری ئێوە کردووە؟ واتە: خواردنو خواردنەوەی حەڵاڵو پاكو خاوێن، هەروا لەبەر کردنی پۆشاكو خۆرازاندنەوەو رێكو پێکی حەڵاڵو رەوایەو خودا بۆ بەرژەوەندی ئێوە ماددە خامەکانی بەدی هێناوەو عەقڵو زانیاری بەکارهێنانو سوود لێ بینینیانی فێر کردوونو خیطابی ئاراستە کردوون کە بە میانەرەوی بەکاریان بێننو سوودیان لێ وەربگرن!! جا ئەگەر کافرەکان وەڵامیان نەبوو، یان وەڵامەکەیان وەکوو پێویست نەبوو {قُلْ هِي لِلَّذِينَ آمَنُواْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ}

۞ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمۡ عِندَ كُلِّ مَسۡجِدٖ وَكُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٣١﴾ قُلۡ مَنۡ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِيٓ أَخۡرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزۡقِۚ قُلۡ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا خَالِصَةٗ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلۡ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ ٱلۡفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنۡهَا وَمَا بَطَنَ وَٱلۡإِثۡمَ وَٱلۡبَغۡيَ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَأَن تُشۡرِكُواْ بِٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا وَأَن تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٞۖ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمۡ لَا يَسۡتَأۡخِرُونَ سَاعَةٗ وَلَا يَسۡتَقۡدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ إِمَّا يَأۡتِيَنَّكُمۡ رُسُلٞ مِّنكُمۡ يَقُصُّونَ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِي فَمَنِ ٱتَّقَىٰ وَأَصۡلَحَ فَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسۡتَكۡبَرُواْ عَنۡهَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٦﴾ فَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوۡ كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِهِۦٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ يَنَالُهُمۡ نَصِيبُهُم مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوۡنَهُمۡ قَالُوٓاْ أَيۡنَ مَا كُنتُمۡ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا وَشَهِدُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ أَنَّهُمۡ كَانُواْ كَٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾

بڵێ ئەو خواردنو خواردنەوە بەتامو خۆشانە، پۆشاکی جوانو ئامێری خۆرازاندنەوە تایبەتە بۆ بڕواداران، لە راستیدا خودا بۆ ئەوانی دروست کردوونو نامووسوڵمان بەهۆی ئەوانەوە سوودیان لێ دەبینن، جا ئەگەر لە ژیانی دونیادا کافرەکان هاوبەشی خاوەن بڕواکان دەکەن لەو خۆشیو رابواردنو خواردنو خواردنەوەیەدا ئەوە با بزانن لە رۆژی قیامەتدا ئەو رابواردنو خۆرازاندنەوەیە تایبەتە بە بڕوادارانەوە، کەس لە کافرەکان هاوبەشییان ناکا، چونکە بەهەشت لە بێ بڕوایان قەدەغەیە {كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} بەم جۆرە شیکردنەوەو روونکردنەوەیەی کە دەربارەی رزقو رۆزیو پۆشاكو ئامێری خۆرازاندنەوە ئەنجاممان دا هەر ئاواش نیشانەو بەڵگەکانی راستی ئایینو تەواوەتی شەرعو راستگۆیی پێغەمبەرو رێكو پێکی یاساو شەریعەت شی دەکەینەوە بۆ کەسانێك زانستی کۆمەڵناسیو دەروونناسیو تەندروستیو... هتد. دەزانن، بەرژەوەندی

ئادەمیزاد دەست نیشان بکەن‌و هەوڵ بدەن بۆ دەستەبەر کردنی مافەکانیان، لە بوونەوەر ورد ببنەوەو پەندی لێ وەربگرن، گوێ بۆ قسەو ئاخاوتن را بگرن چاك‌و خراپی لێك جیا بکەنەوەو شوێن قسە باش‌و بە سوودەکان بکەون.

{[٣٣]قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُواْ بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ} ئەی محمد! بەو موشریکانەو خەڵکی تریش بڵێ: کە ئەوشتانەی خودا حەڵاڵی کردوون ئەوان بەبێ هۆو بەڵگە حەرامیان کردوون، پێیان بڵێ: پەروەردگاری من تەنها ئەم پێنج شتانەی حەرام کردوون کە بنەمای هەموو شتە حەرامەکانن، حەرامییەکەیان بەشێوەیەکی بەردەوام‌و هەمە کاتییە لەسەر هەموو میللەت پێویستە کە بزانن: ئەمانە بەهیچ جۆرێك‌و لەهیچ شوێنێکدا حەڵاڵ نین‌و نابن. ئەو شتە حەرامانەش ئەمانەن:

١- فاحیشە چ بە ئاشکرابێ یان بە نهێنی. فاحیشە: بریتییە لە کردارو گوفتارێك کە لەخراپیدا تێیان پەڕاندبێ واتە تاوانی گەورەبن وەکوو زیناو دزی‌و یاخی بوون لە فەرمانڕەوای موسوڵمان.... هتد.

٢- تاوانی بچووك (اثم) بریتییە لەهەر شتێك بەتاوان حلێب بکرێت ئەگاتە پلەی تاوانی گەورە وەکوو تەماشاکردنی ئافرەتی نامەحرەم بەچاوی خیانەتکارییەوە. هەندێك پێیان وایە (اثم) بەمانا تاوانە بەگشتی چ تاوانی گەورە بێت چ تاوانی بچوك بێ ئەوکاتە عەطفی (عام)ە بۆ سەر (خاص).

٣- ستەمکاری‌و سنوور بەزێنی لەخراپە کاری‌و پێشێل کردنی مافی کەسانی تر، لە ئایەتەکەدا سنوور بەزێنی پەیوەست کرد بە وشەی {بِغَيْرِ الْحَقِّ}ەوە واتە: سنور بەزێنییەکەی بەناحەق بێ ئەگەر لەبەر بەرژەوەندی گشتی بوو بە رەزامەندی ناحەقی لێکرابوو ئەوە بەسنوور بەزێنی حلێب ناکرێ‌و ناحەقی نییە.

٤- شەریك دانان بۆ خودا ئەمە گەورەترین تاوانەو لێخۆشبوونی نیە هاوەڵدانان بۆ خودا ئەوەیە: وێڕای پەرستنی خودا بتێك یان کەسێکی تر بپەرستێ، بەبێ بەڵگەو نیشانەی راست‌و دروست، بەبێ ئەوەی لەڕێگای نیگاوە بەڵگەی خودایەتی ئەو شتەی پێ گەیشتبێ.

{[٣٤]وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ} بۆ هەموو گەل‌و نەتەوەیەك، بۆ هەموو چین‌و توێژێك، بۆ هەموو هۆزو بنەماڵەو بەرەباب‌و ئادەمیزادێك، بەڵکوو بۆ هەموو شتێك لە بوونەوەردا ئەجەلێکی دیاریکراو هەیە، کاتێك هەیە دێنە سەر شانۆی ژیان‌و ماوەی تەواو بوونی تەمەنی هەریەکێك دەستنیشان کراوە، کە ماوەکە تەواو بوو ساتێك دواناخرێت!

جا ئەم ماوەیە چ ماوەی ژیان بێ یان ماوەی دەسەڵاتداری‌و بەخت‌و ئیقباڵ بێ! یان ماوەی ژێردەستەیی‌و چەوساندنەوە بێ!

جا {فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ} ئەگەر کاتی دیاری کراو هات‌و ماوەی دەستنیشان کراو بۆیان کۆتای هات {لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً} ساتەوەختێك دوا ناخرێن، بگرە کەمترین کات دواناخرێن {وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ} هەروەکوو چۆن پێش ناخرێن.

دەربارەی مەبەست بە ئەجەل دوو را هەن:

١- ئیبنو عەبباس‌و حەسەنی بەصری‌و موقاتیل دەڵێن: مەبەست ئەوەیە پەروەردگار مۆڵەتی هەموو گەل‌و نەتەوەیەکی سەرپێچیکەرو بەدرۆخەرەوەی پێغەمبەرەکەیانی داوە بۆ ماوەیەکی دیاری کراو کە نەهاتنە سەر رێبازی راست‌و ئیمانیان نەهێناو کاتی لەناوچوون‌و ریشەکێش کردنیان هات! ئیتر ئەو سزاو تۆڵەیە دێ‌و هیچ دواناکەوێ. وەکوو ئەو عەزاب‌و لەناو بردنەی تووشی نەتەوەی نووح‌و عاد‌و ثەموودو فیرعەون‌و ئیخوانی لووطو هی تریش هات.

٢- رای دووەم ئەوەیە مەبەست بە ئەجەل تەمەنی ئادەمیزاد بێ، هەرکاتێ ئەو تەمەنە تەواو بوو ئیتر پاش‌و پێشی تێدا ناکرێ!

{[٣٥]يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي} ئەی نەوەی ئادەمیزاد! ئەگەر پێغەمبەرێك لە رەگەزی خۆتان‌و نەتەوەی خۆتان هاتە ناوتان‌و هەواڵی ئەو ئەرك‌و فەرمانانەی ئێمەیان پێ راگەیاندن، شەریعەت‌و یاسای ئێمەیان بۆ روون کردنەوە، دەربارەی خوداپەرستی‌و جۆرەکانی مامەڵەو بازرگانی، ئەخلاق، رێ‌و شوێنیان پێ گوتن، فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی ئێمەیان پێ راگەیاندن ئەوە ئێوە لەبەردەم دوو هەڵوێستدان‌و لەیەکێ لەو دوو حاڵەتەدا

قَالَ ٱدۡخُلُواْ فِيٓ أُمَمٖ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِكُم مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ فِي ٱلنَّارِۖ كُلَّمَا دَخَلَتۡ أُمَّةٞ لَّعَنَتۡ أُخۡتَهَاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱدَّارَكُواْ فِيهَا جَمِيعٗا قَالَتۡ أُخۡرَىٰهُمۡ لِأُولَىٰهُمۡ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ أَضَلُّونَا فَـَٔاتِهِمۡ عَذَابٗا ضِعۡفٗا مِّنَ ٱلنَّارِۖ قَالَ لِكُلّٖ ضِعۡفٞ وَلَٰكِن لَّا تَعۡلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتۡ أُولَىٰهُمۡ لِأُخۡرَىٰهُمۡ فَمَا كَانَ لَكُمۡ عَلَيۡنَا مِن فَضۡلٖ فَذُوقُواْ ٱلۡعَذَابَ بِمَا كُنتُمۡ تَكۡسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسۡتَكۡبَرُواْ عَنۡهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمۡ أَبۡوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلۡجَمَلُ فِي سَمِّ ٱلۡخِيَاطِۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٞ وَمِن فَوۡقِهِمۡ غَوَاشٖۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعۡنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنۡ غِلّٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُۖ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي هَدَىٰنَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهۡتَدِيَ لَوۡلَآ أَنۡ هَدَىٰنَا ٱللَّهُۖ لَقَدۡ جَآءَتۡ رُسُلُ رَبِّنَا بِٱلۡحَقِّۖ وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٤٣﴾

دەبن، حاڵەتێکیان موژدەبەخش‌و ئەوی تریان ترسێنەر. جا {فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} کەسێك لە خودا بترسێ‌و خۆ لەو کردارانە بپارێزێ کە دەبنە هۆی سزای دۆزەخ‌و پەیوەندیی خۆی بە خوداوە بەهێز کرد وازی لە خراپەکاریی هێناو لە ماوەی ژیانیدا سەرگەرمی تاعەت کردن‌و خوداپەرستی بوو لەسەر ئەو حاڵە گیانی سپارد، ئەوە هیچ ترس‌و بیمێکی داهاتووی نیەو دڵنیایە لە ئاکامی خۆی‌و هیچ ترسێکی لە سزای دۆزەخ نیە {وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ} هەروەها پەرۆشی ژیانی دونیایان نیە، لە کردەوەی رابوردوویان پەشیمان نین.

{[٣٦] وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا} ئەوانەی نیشانەو ئایاتی خودا وەرناگرن‌و بەدڵ بڕوایان پێی نیەو لوتبەرزیی دەنوێنن‌و پابەندی ئامۆژگاریی‌و فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی قورئان نابن، بە ئەنقەست‌و سەرڕەقی بانگەوازی پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر بێ) رەت دەکەنەوە {أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانە گرۆو تاقمی دۆزەخن، جێگای نیشتەمەنییان ئاگری دۆزەخەو بۆ هەتا هەتایی تێیدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن!

{[٣٧] فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِبًا} کێ لە ئەو کەسە ستەمکارترە، تاوانبارترە؟ واتە: کەس لەو کەسە ستەمکارتر نیە کە بەدەم خوداوە درۆ هەڵبەستێ بەم جۆرە شتێك بەواجب بزانێ کە خودا واجبی نەکردووە، شتێك حەرام بکا کە خودا بە حەرامی دانەناوە! یان حوکمێك پاڵ پەروەردگار بدا کە ئەوی ناردبێ! یان هاوەڵ‌و منداڵ‌و خێزان پاڵ خودا بدا!!

{أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ} یان ناردنە خوارەوەی نامە ئاسمانییەکان بەدرۆ بزانێ، پێی وابێ قورئان کەلامی خودا نیەو لە خوداوە نەنێردراوەتە خوارێ، وەکوو ئەوەی کە کافرەکانی عەرەب نەیاندەسەلماند کە قورئان نیگای خودایە!

{أُوْلَـئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ} ئەوانە هەموویان بەشی خۆیان لە رزق‌و رۆزیی کە لە کتێبی مەزەندەکراوان (کتاب المقدرات)دا چەسپاوە بەردەکەوێ، ئەوەی بۆیان تەرخان کراوە لە رزق‌و رۆزیی‌و تەمەن‌و خۆشی‌و ناخۆشی ژیان پێیان دەدرێ، ئەوانە وێڕایی ستەمکاریی‌و سپڵەییان، وێڕای ئەو هەموو درۆو بوختانەی بەدەم خوداوە هەڵی دەبەستن بێبەش ناکرێن لەو نازو نیعمەتەی کە لە تۆمارگەی بوونەوەردا بۆیان دیاری کراوە، هەتا تەمەنیان تەواو دەبێ‌و لە دونیا دەردەچن بەشی خۆیان دەدرێتێ‌و لێی بەهرەمەند دەبن! {حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ} هەتا رەوانەکراوی ئێمە کە فریشتەی گیانکێشانە دەچێ بۆ لایان‌و گیانیان دەکێشێ‌و تاڵاوی مردنیان پێ دەچێژن {قَالُواْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ} فریشتەی گیانکێشان بەمەبەستی سەرزەنشت کردن‌و لێ توورەبوونیان پێیان دەڵێن: کوان ئەوانەی کردبووتانن بە هاوشانی خوداو لە ژیانی دونیاتاندا لە جیاتی خودا بەندایەتیتان بۆ دەکردن؟ داوای دەستەبەر کردنی سوودو دوورخستنەوەی سزاتان لێ دەکردن، هاناتان بۆ دەبردن‌و لێیان دەپاڕانەوە؟ دە بانگیان بکەن با لەم حاڵە ناخۆش‌و تاڵە رزگارتان بکەن! ئەم سزاو ئێش‌و ئازارەتان لێ دوور بخەنەوە! {قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا} وەڵام دەدەنەوەو دەڵێن:

لێمان هوون بوون و شوێنەکانیان نازانین، هیوامان پێیان نیە، ئومێدی ئەوەیان لێ ناکەین سوودیان بۆمان هەبێ و زیانمان لێ دوور بخەنەوە!

{وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ} شایەتیاندا لەسەر خۆیان و دانیان پێدانا کە ئەوان بە پاڕانەوەو هانابردن بۆ ئەو بت و صەنەم و خودا درۆزنانەو بەندایەتی کردن بۆیان کافرن و گومڕا بوون.

{[٣٨]قَالَ ادْخُلُواْ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم مِّن الْجِنِّ وَالإِنسِ فِي النَّارِ} ڕۆژی قیامەت فریشتە بە فەرمانی پەروەردگار پێیان دەڵێ دە بڕۆنە پێڕی ئەو گەل و گرۆهانەی وەکوو خۆتانن، وەکوو خۆتان بوون لە هەڵوێست و ڕەوشتدا، ئەوانەی پێش ئێوە کافر بوون لە جندۆکەو ئادەمیزاد، ڕۆژگاریان پێش ڕۆژگاری ئێوە بوو، بیژەرەکە یان مالیکی دۆزەخە، یان پەروەردگارە ئەم ئایەتە ئامـاژەی ئەوەی تێدایە کە پەروەردگار بە یەك وەجبە کافرەکان ناخاتە دۆزەخەوە، بەڵکوو کۆمەڵ کۆمەڵ و تاقم تاقم دەیانخاتە ناو دۆزەخەوە، هەیانە ماوەیەکە خراوەتە دۆزەخەوەو سزا دەدرێ هەیانە هێشتا نەخراوەتە ناو ئاگرەوەو بەرەو ئەوێ پەلکێشی دەکەن و لەم حاڵەتەدا پێشکەوتووانی پێش خۆی دەبینێ لە ناو دۆزەخدا سزا دەدرێن!! {كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا} هەرکاتێ تاقم و کۆمەڵێك دەچنە ناو دۆزەخەوەو دەبینێ چی بەسەر هاتووەو بەسەری دێ؛ نەفرین لە هاوەڵانی خۆیان دەکەن چونکە بەهۆی شوێنکەوتنی ئەوانەوە تووشی ئەو چارەڕەشییە هاتوون و بەسۆنگەی ئەوان ئەم ئاکام و سەرنجامانەی تووش هاتوون.

{حَتَّى إِذَا ادَّارَكُواْ فِيهَا جَمِيعًا} هەتا هەموویان خزێندرانە دۆزەخەوەو لەوێدا یەکتریان گرتەوەو کۆبوونەوەو یەکتریان ناسییەوە {قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لأُولاَهُمْ} پاشەتایان کە لەچوونە ناو دۆزەخ دواکەوتبوون یان پلەو مەقامیان پایینەو بۆرە پیاوو کاسەلێس و خزمەتچی بوون بە ئەوانە دەڵێن کە لە پێشیانەوە چوونە ناو دۆزەخەوە، یان کە پێشەواو کاربەدەست و دەمڕاست بوون و بەهۆی تاوانی گومڕابوونی خۆیان و گومڕا کردنی خەڵکانی دیکەوە پێشتر خراونە دۆزەخەوە، دەڵێن: {رَبَّنَا هَؤُلاء أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ} پەروەردگارا! ئەو ملهوڕو فێڵبازو زمان لووس و لەخشتەبەرانە بوون ئێمەیان گومڕا کردو سەریان لێ تێکداین و نەیانهێشت شوێن پەیامی پێغەمبەرەکانت بکەوین و بەختەوەریی بەدەست بێنین! ئەوانە سەرکردەو پێشەوامان بوون لە ڕێبازی بێدینیدا، ئێمە چاومان لە ئەوان کردووە! کەوابێ خودایە! سزای دووچەندانەو دووقاتیان لە ئاگر بەسەردا بدە، تۆڵەی گومڕایی خۆیان و گومڕا کردنی ئێمەشیان لێ بستێنە.

پەروەردگار وەڵامی دانەوەو {قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ} فەرمووی: بۆ هەریەکێ لە ئێوەو ئەوان سزای دووچوندانە هەیە، ئەوەمان بڕیارداوەو ئەنجامامان داوە، هەریەکە سزای شیاوی خۆیمان داوەتێ، سزای گومڕاکردن و لەخشتەبردن، یان سزای شوێنکەوتن و لاسایی کردنەوە، چونکە هەریەکە لە فەرمانڕەواو کاربەدەست و شوێنکەوتووانیان گومڕاو گومڕاکەرن، {وَلَكِن لاَّ تَعْلَمُونَ} بەڵام ئێوە چۆنیەتی و حەقیقەتی سزاکان نازانن.

{[٣٩]وَقَالَتْ أُولاَهُمْ لأُخْرَاهُمْ} پێشەواو کۆمەڵە ڕۆ چووەکان بۆ ناو ئاگر یان پێشەواو ملهوڕو گومڕاکەرەکان بە شوێنکەوتووانی خۆیان دەڵێن: {فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ} ئەگەر ئێمە ئێوەمان گومڕا کردبێ، ئەوە لەمبارەوە ئێوە هیچ حەقێکتان بەسەر ئێمەوە نیە تا داوای زێدە سزا بۆ ئێمە بکەن، بێگومان ئێوەش وەکوو ئێمە گومڕابوون! بۆخۆتان دانتان پێدا نا، ئێمەو ئێوە لەوەدا کە شیاوی ئەوەین سزا بدرێین چوون یەکین، ئێوەش وەکوو ئێمە کافربوون و خراپەکاریتان کردووە، نە ئێوە شیاوی ئەوەن سزاتان لەسەر سووك بکرێ، نە ئێمەش شیاوی ئەوەین سزامان لەسەر دووچەندانە بکرێ، جا کەوابێ {فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ} بچێژن سزای دۆزەخ بەهۆی ئەو هەڵوێست و کردەوانەتان کە بووەتە هۆی ئەو سزایە، ئەمە وەڵامی پێشەواو فەرمانڕەواو سەرۆکەکانە، یان فەرموودەی پەروەردگارە ئاراستەی هەردوو تاقم و کۆمەڵەکان دەکرێ!

{[٤٠]إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاء} ئەو گرۆهو کەسانەی نیشانەی ڕاستی تاك و تەنهایی ئێمەو ئایاتی قورئان و ڕاستی پێغەمبەرایەتی و هەبوونی

ڕۆژی دوایی بە درۆ دەخەنەوە دەرگای ئاسمانیان بۆ ناکرێتەوە؛ واتە: کردەوەی چاکو نزاو پاڕانەوەیان بەرز ناکرێتەوە بۆ ئاسمانو لێیان وەرناگیرێ، هەروەها گیانەکانیان بەرز ناکرێنەوەو بەهەشت نابینن. چی کردەوەی چاك بکەنو بپاڕێنەوە بێ هودەیە.

{وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ} ئەوانە ناچنە بەهەشتەوە، ئەوانە لە ڕەحمەتو بەزەیی پەروەردگار بێ بەشن، چوونە ناو بەهەشت بۆ ئەوان مەحاڵەو هەرگیز نایەتە جێ؛ چونکە پەروەردگار چوونە ناو بەهەشتی بۆ ئەوان بەستۆتەوە بەشتێکی مەحاڵەوە کە ئاودیوبوونی ووشترە لە کونی دەرزییەوە، دیارە ئاودیوبوونی وشتر لە کونی دەرزییەوە شتێکی مەحاڵەو بەرواڵەت نایەتە دی، کەوابوو چوونە ناو بەهەشت بۆ ئەو کافرانە شتێکی مەحاڵەو نایەتەدی!!

{وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ} وەکوو ئەو سزا کوشندەیە سامناکە، سزای هەموو کەسێکی تاوانبار دەدەین، هەرکەسێك دەرحەق بە خودا تاوان بکاو گەردنکەچی فەرمانو نەهییەکانی نەبێ، ستەم لە خودی خۆی کاو بەرامبەر برا موسوڵمانەکانی ستەمکار بێ؛ بەو شێوە سزای کوشندەی دەدەین، هەرکەسێك تاوانو ستەمکاری لێ بووبێتە خوو پیشەی هەمیشەیی، ئێمە بە ئاگری دۆزەخ سزای دەدەینو هەرگیز لەو سزایە قوتاری نابێو چاوی بە بەهەشت ناکەوێو بۆنی ناکا، ئەم ئایەتە ئاماژەیە بۆ ئەوە کە تاوانو ستەم هۆکاری سەرەکین بۆ سزادان بە ئاگری دۆزەخو هەرکەسێك تاوان بکا سزا دەدرێ! بۆیە لە کۆتایی ئایەتەکەدا ئەوەی دووبارە کردووەو فەرمووی: {[41] لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ} ئەو تاوانبارانە فەرشو ڕاخەریان لە ئاگر بۆ ئەرخان دەکرێ، لەلای سەریشیانەوە بە ئاگر دادەپۆشرێ، مەبەست ئەوەیە کە ئاگری دۆزەخ لە هەموو لایەکەوە دەورەی داونو لەخۆی گرتوون!

{وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ} واتە: هەر بەو شێوەیەش ئێمە سزای ستەمکاران دەدەین، چونکە هەموو تاوانکارێك ستەمکارەو ستەم لە خودی خۆی دەکا.

{[42] وَالَّذِينَ آمَنُواْ} ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، بڕوایان بە تاكو تەنهایی خوداو پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرو زیندوبوونەوەی ڕۆژی قیامەت هێناوە {وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ} کردەوەی چاکیان کردووەو دەکەن، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی پەروەردگارنو بە گوێرەی شەریعەتی ئەو ڕەفتار دەکەن، هەر ئەوانە دەستەو تاقمی بەهەشتینو دەچنە ناویو لێی دەرناچنو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوەو بە نیعمەتەکانی بەختەوەر دەبن...

جا وەنەبی گەیشتن بە ئەم بەهەشتە جوانو قەشەنگە زۆر گرانو لەتاقەت بەدەربێ، بەڵکوو هەموو ئادەمیزادێك دەتوانێ بەدەستی بێنێ، هەرکەسێ ئیمانی هەبێو پەیڕەوی قورئان بکا پێی دەگا {لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا} ئێمە هەرگیز هیچ کەسێك زیاد لە توانای خۆی ئەرکی ناخەینە سەر، بەهەشت وێڕای ئەو هەموو گەورەییو خۆشیو لەززەتەی تێیدایە بەکردەوەی ئاسانو لە چوارچێوەی توانای ئادەمیزاددا دەتوانرێ پێی بگەی، ئەو کردەوانە دەبنە هۆی چوونە ناو بەهەشت کرداری ئاسانو لە تواناداں، ئەو کردارانە زەحمەتو لە تاقەت بەدەر نین، بەڵکوو هەموو ئادەمیزادێك بیروباوەڕی تەواوی هەبێ دەتوانێ ئەنجامیان بداو پێیان هەستێ {أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} هەر ئەوانە گرۆهو تاقمی بەهەشتینو بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێننەوە لەززەتو خۆشی تێدا دەچێژنو ژیانی بەختەوەری تێدا بەسەر دەبەن، ئازارو مەینەتی تێدا نابینن و ناخۆشی ڕوویان تێ ناکا، دڵخۆشو تەڕ دەماخو لەشساغو بە نەشاطن {[43] وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ} برێك لە نیعمەتەکانی پەروەردگار بەسەر بەهەشتییاندا ئەوەیە کە ڕژدیو بەخیلیو حەسوودی لە دڵیاندا ناهێڵێ، دڵو دەروونیان ساف و بێ گەرد دەکا، لێڵیو خەمو نارەحەتیو تەنگو چەڵەمەیان تووش نابێ، شەڕو هەراو دژایەتیو کێشەو دووبەرەکیو دوژمنایەتییان لە نێواندا نامێنێ، چونکە پەروەردگار حەسوودیو ڕقو کینەی لە دڵ دەرهاویشتوونو، لە هەموو نەخۆشی جەستەییو دەروونیو ساخڵەمی کردوونو هەموویان بە چاوی برایەتیو دڵسۆزی تەماشایی یەکتری دەکەن، ئەوان لە حاڵێکدان جۆگەو

جۆبـاری جـوانو سـەرنج راكـێش بـەژێر باڵەخانـەو دارو درەختـی باغەكانیانـدا دەكـشێن ئـەوان لـە ژوورو شـوێنی حەسـانەوەو رابواردنـەوە چاویان لـە دیمـەنی ئـەم جۆگـەو روبارانەیە بە بینینی ئەم دیمەنانە ئەوەندەی تر دڵ خۆشو كەیف خۆشو تەڕ دەماخ دەبن.

{وَقَالُواْ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَـذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا أَنْ هَدَانَا اللّـهُ} بـە زوبـانی سـوپاسو بـۆ دەربڕینـی كـەیفو خۆشـیو رەزامەنـدییان دەڵـێن: هـەموو سـوپاسو ثـەنایـەك بـۆ ئـەو پەروەردگارەیــە كــە رێنمــوونی ئێمــەی كــرد بــۆ بەمرازگەیشتنمانو وەدەستهێنانی ئـەم پلـەو مەقامـە! ئەگـەر رێنمـوونی پـەروەردگار نەبوایـەو رەحمـەتو فـەضلی ئـەو نەبوایە هـەرگیز ئێمـە ئەمـەمان دەست نەدەكـەوتو رێبازی بەرەو بەهەشتمان نەدەزانی! ئەگەر فـەضلو گـەورەیی خـودا نەبوایـە هـەرگیز ئێمـە بـە عـەقڵو بیروبۆچـوونی خۆمـان پەییمان بەم رێبازە نەدەبرد!

{لَقَـدْ جَـاءتْ رُسُـلُ رَبِّنَـا بِـالْحَقِّ} بێگومـان پیغەمبـەرانی پـەروەردگارمان بەراسـتو رەوانـی هاتوونـە سـەرمانو رێگـای راسـتییان پـێ نیـشان داویـنو چـۆنیان بـەڵێن پـێ داویـنو چۆنیان بۆ باس كردووین ئاوا دەرچوو! ئەمـە دەق ئـەو وادەو بەڵێنانەیـە كـە پـەروەردگار لەسـەر زمـانی پیغەمبـەران پێـی راگەیاندووین! پڕاو پڕ هاتوونە دی.

{وَنُودُواْ أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} بانگیان لێ دەكرێ، واتە: فریشتە بانگیان دەكەن: دەڵێن: سلاوتان لێ بێ، باشتان كردووە، بڕۆنـە نـاو ئـەو بەهەشتەوە، ئەم بەهەشتە ئەوەیە كە پەروەردگار بە میرات داویەتی بە ئێوە لە پاداشتی كردەوەی باشتان!

{[44] وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَـا وَعَـدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا} واتـە: بەهەشـتییەكان دوای جێگیربوونیــان لــە بەهەشــتداو جێگیربــوونی دۆزەخییـەكان لـە دۆزەخـدا، روو دەكەنـە لای دۆزەخییـەكانو شانازییان بەسەرەوە دەكەنو بەتانەو تەشەر لێان بانگیان لێ دەكەنو تاوانو سەرپێچی كردنی دونیایان وەبیر دەهێننـەوەو پێیـان دەڵـێن: ئـەوەی پـەروەردگارمان وادەی پـێ دابـووین هێنایە دیو راستو حەق بوو، ئێمە بە مرازگەیشتووینو بە

وَنَادَىٰٓ أَصْحَـٰبُ ٱلْجَنَّةِ أَصْحَـٰبَ ٱلنَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا۟ نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌۢ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ كَـٰفِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا۟ أَصْحَـٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَـٰمٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ ۞ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَـٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَـٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰٓ أَصْحَـٰبُ ٱلْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَىٰهُمْ قَالُوا۟ مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهَـٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ ٱللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادَىٰٓ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ أَصْحَـٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا۟ عَلَيْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ ۚ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۚ فَٱلْيَوْمَ نَنسَىٰهُمْ كَمَا نَسُوا۟ لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هَـٰذَا وَمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

بەهەشـت شـادبووین! ئایـا ئێـوەش ئـەوەی خـودا وادەی پـێ دابوون لە ریسواكردنو سزادانو تۆڵە لێ ستاندن راستو حەق دەرچوو هاتە دی؟

{قَـالُواْ نَعَـمْ} دەڵـێن: بـەڵێ، ئـەوەی خـودا هەڕەشـەی پـێ لێ كردبـووینو پیغەمبـەران چـۆنیان پـێ راگەیانـدبووین هاتـە دیو راسـتو حـەق دەرچـوو! ئـەوەتا لـە نـاو ئـاگری دۆزەخـدا دەسـوتێندرێین! ئەمـە بەڵگەیـە لەسـەر ئـەوە كـە كافرەكـان رۆژی قیامەت ئیعتیراف بەوە دەكەن كە وادەو هەڕەشەكانی خودا حەقو راستن.

{فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَـةُ اللّـهِ عَلَـى الظَّالِمِينَ} ئیتر ئاكامو سەرەنجامی ئەو گفتوگۆیەی نێوان بەهەشتیو دۆزەخییەكان هاوتــای ئــەو پرســیارو وەڵامــەو بردانــی كافرەكــانو ریسواكردنیان بەوە تـەواو دەبێ كە بانگدەرێك بـانگ دەكـاو دەڵێ: نەفرینی خودا لە ستەمكاران بێ،هەمیشە لە رەحمـەتی خودا بەدوور بنو نەحەسێنەوە چونكە ئەوانە ستەمیان لە

خودی خۆیان کردووه بەوە کە ئیمانیان نەهێناوەو ملکەچی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی نەبوون.

{[٤٥] الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا} ستەمکار ئەوانەن ئادەمیزاد لەرێگەی خودا لادەدەنو خەڵکی لەرێگەی راستی دوور دەخەنەوە، دەیانەوێ ئەو رێگایە خوارو خێچ بێ، پڕ لەقۆرتو پێچ بێ بۆ ئەوەی کەس پێیدا نەڕواو نەیکاتە رێبازی خۆی!

{وَهُم بِالآخِرَةِ كَافِرُونَ} ئەوانە وێڕای ئەو هەموو گومراییو گومراکردنە بڕوایان بە رۆژی قیامەت نیە، بێ بڕوایی‌و کافربوونیان بە رۆژی قیامەت لە ناخیاندا رەگی داکوتاوە کە تاوانێك دەکەن ترسی تۆڵە لێ ستاندنی رۆژی قیامەتیان نیە، کە ئینکاری رۆژی قیامەت دەکەن ترسی سەرزەنشتو تانەی رۆژی قیامەتیان نیە!

{[٤٦] وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ} لە نێوان بەهەشتییەکانو دۆزەخییەکان شوورەو لەمپەرێك هەیە، ناهێڵێ دۆزەخییەکان بگەنە بەهەشت.

تۆپەڵاكو سەرانسەری ئەم شوورایە بریتییە لە ئەعراف، دەربارەی چۆنیەتی ئەعراف زۆر رای جیاجیا هەن، رای پەسەندو راست ئەوەیە: کە ئەعراف ئەو شوورەو پەردەیەیە کە لە نێوان بەهەشتو دۆزەخو دانیشتوەکانیان دایە، یان تۆپەڵاكو لوتکەی ئەو شوورەیەیە کە کۆمەڵێکی ئادەمیزاد لەسەرن، لەوێوە چاویان لە بەهەشتییەکانو دۆزەخییەکانە وەکوو دەفەرموێ: {وَعَلَى الأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسِيمَاهُمْ} لەسەر ئەو شوورایەی بەهەشتو دۆزەخ کۆمەڵێك هەن چاویان لە بەهەشتو دۆزەخە دانیشتوانی بەهەشت، دۆزەخییەکان دەبینن، بەشێوەو روخسارو سەرو سیما بەهەشتیو دۆزەخییەکان دەناسن، نیشانەکانیان دەزانن، نیشانەیێك لە نیشانەی بەهەشتییەکان روونـاکیو درەوشانەوەو سپییەتی دەمو چاویانە، هی دۆزەخییەکانیش تەڵخیو رەشی دەمو چاویانە!

{وَنَادَوْاْ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَن سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ} تاقمی سەر ئەعراف بانگی بەهەشتییەکان دەکەنو پێیان دەڵێن: سەلامی خوداتان لەسەر، ئەم سەلامکردنە یان بریتییە لە دوعاو پاڕانەوە لە خودا بۆیان، یان هەواڵ پێدانیان کە لە ناخۆشی رزگاریان بووە، ئەمە ئەگەر پێش چوونە ناو بەهەشتیان بێ، ئەگەر دوای چوونە ناو بەهەشت بێ ئەوە هەر سەلام کردنەو بەس!

{لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ} هێشتا نەچوونە ناو بەهەشتەوە بەڵام بەتەمای چوونە ناو بەهەشتن چونکە حیسابو لێکۆڵینەوەیان بە ئاسانی لەگەڵ کراوە، لەهەمان کاتدا بڕوایان بە فراوانی رەحمەتی خودا زۆرە. حەسەنی بەصری کە ئەم ئایەتەی خوێندەوە وتی: سوێند بە خودا ئەم هیواو بەتەمابوونەی بۆیە خستە دڵیانەوە تا رێزیان لێ بنێو دەیەوێ تەکریمیان بکا، خەڵکی لەو رۆژەدا لە نێوان ترسو هیوادا دەژین.

{[٤٧] وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاء أَصْحَابِ النَّارِ قَالُواْ رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} ئەعرافییەکان کە چاویان بەرەو لای دۆزەخییەکان وەردەگێڕدرێو ئەو حاڵو فەزیعەتەی ئەوان دەبینن چاویان لێ هەڵدەنگوێ، دەست دەکەن بە پاڕانەوەو لالانەوە لە پەروەردگارو دەڵێن: پەروەردگارا! هاوار! نەمانخەیە ریزی ستەمکارو کافرانەوە، خودایە! دەخیل هانات بۆ دێنین مەمانخەرە پێری ئەوانەی ستەمیان لە خودی خۆیان کردووە،گوێڕایەڵی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی تۆ نەبوون، بڕوایان بە یەکتاپەرستیو راستی پێغەمبەرانو زیندوبوونەوە نەبووە.

{[٤٨] وَنَادَى أَصْحَابُ الأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ} ئەمە بانگەوازییەکی تری ئەعرافییەکان ئاراستەی برێ لوتبەرزو ملهوڕەکانی دونیایان دەکەن کە لەناو ئاگری دۆزەخدا سزایان دەدرێ ئەو ملهوڕانەی کە لەدونیادا پشتیان بەهێزو توانای خۆیان دەبەست موسوڵمانەکانیان بەهیچ نەدەزانیو بەچاوی سووکایەتی سەیری موسوڵمانە هەژارو بێ نەواکانیان دەکرد، ئەم بانگکردنەی ئەعرافییەکان بەمەستی سەرکۆنە کردنو دڵناخۆش کردنی ملهوڕە موشریکەکانو سەرانی کوفرو ئیلحادە، کەبەشێوەو روخسارو نیشانەی تایبەتییان دەیانناسنەوە.

واتە: برێ لە ئەعرافییەکان بانگی چەند کەسێکی موشریكو ملهوڕ دەکەن کە لەناو دۆزەخ سزا دەدرێن، ئەعرافییەکان ئەو ملهوڕانە دەناسنەوە بەشێوەو روخساری رەشو خەڵۆزاویو تەپو تۆزاویو چاوشینو شێوە شێواو! لە خەڵکانی تر

جیایان دەکەنەوە، {قَالُواْ مَا أَغْنَى عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ} پێیان دەڵێن: ماڵو سامان کۆکردنەوەتان چ سوودێکی پێ گەیاندن یان کۆمەڵو کۆڕو زۆریو دەسەلاتی ڕەواڵەتی دونیاتان چ قازانجێکی بۆتان نەبوو، هەروەها لووتبەرزییو پشت هەڵکردنتان لە ئیمان هێنان بەپەیامی پێغەمبەری ئیسلام هیچ سوودی بۆ ئێوە نەبوو! واتە: کۆمەڵو زۆریو لووتبەرزیتان لە ئیمان هێنان لە سزای دۆزەخ ڕزگاری نەکردن، بەڵکوو ئەوەتا کەوتوونە ناو ئەو سزاو تەنگو چەڵەمەیەوە کە ناتوانن خۆتانی لێ قوتار بکەن! هەروەها لووتبەرزییو بەزلزانیتان بەسەر موسوڵمانە هەژارو بێ نەواکاندا چ سوودێکی پێ نەگەیاندن!

{[٤٩]أَهَؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لاَ يَنَالُهُمُ اللّهُ بِرَحْمَةٍ؟} ئایا ئەمانەبوون ئەوانەی لە دونیادا سوێندتان دەخواردو جەختتان لەسەر دەکردەوەو دەتانگوت: ئەمانە هەرگیز خودا ڕەحمیان پێ ناکاسەرکەوتوویان ناکا، چونکە هەژارو بێ نەواو بێ کەس‌وکارن! دەی خۆ بۆچوونەکانتان وا دەرنەچوون ئەوەتا ئەو موسوڵمانە هەژارو بێ نەوایانە لەناو خۆشیو لەززەتی بەهەشتدا ڕادەبوێرنو لەبەروبوومو میوەی بەهەشت دەخۆنو دەخۆنەوە، دڵ خۆشو لەشساغو بەمرازگەیشتوو تەڕ دەماغو دەم بە پێکەنینو شادمانن! ئێوەی کافرو ملهوڕو لووتبەرزیش لەناو ئاگری بێ ئامانی دۆزەخدا دەتلێنەوە!!

{ادْخُلُواْ الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ} بڕۆنە ناو بەهەشتەوە، لەنیعمەتو خۆشییەکانی لەززەت وەربگرن، هیچ ترسی داهاتووتان نەبێ، مەترسن لەوە بەولاوە هیچ ئاستەنگو ناخۆشییەك نایەتە ڕێگاتان، تووشی تەنگو چەڵەمە نابن، هەروەها غەمو پەژارە بۆ ڕابردووتان ناخۆن، پەرۆشی شتی بەجێماوی دونیاتان نیەو هیچ شتێك نیە ژیانی کامەرانیو ڕابواردنی بەهەشتتان لێ تاڵ بکا.

{[٥٠]وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُواْ عَلَيْنَا مِنَ الْمَاء أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ} ئەمە مەشهەدێکە لە مەشاهیدە ترسناکەکانی ڕۆژی قیامەت کە حاڵو چۆنیەتی دۆزەخییەکان دیاری دەکا، لەم ئایەتەدا پەروەردگار هەواڵی زەلیلیو چارەڕەشی دۆزەخییەکانمان پێ ڕادەگەیەنێ کە چۆن دۆزەخییەکان داوای ئاوو خواردەمەنی لە بەهەشتییەکان دەکەنو ئەوانیش گوێیان پێ نادەن.

واتە: دۆزەخییەکان داوا لە بەهەشتییەکان دەکەن کە بڕێ لەو نیعمەتانەی پێیان دراوە لە خواردنو خواردنەوە لەبەهەشتدا بنێرنە خوارێ بۆ دۆزەخو فریایان بکەون، لێیان دەپاڕێنەوە کە هەرچۆنێك بێ بڕێ لە ئاویان بۆ بڕێژنە خوارێ، هەندێ خۆراکیان بۆ بنێرنە خوارێ بەڵام وەڵامیان نادرێتەوە. لێیان دەپاڕێنەوە هانایان بۆ دەبەن دەشزانن کە وەڵامیان نادرێتەوە، بەڵام لەبەر سەرلێ شێوانو تینوایەتی زۆرو برسیایەتی لە ئەندازە بەدەر دەشزانن کە داواکەیان جێبەجێ ناکرێ ئەوان داواکەیان هەر دەکەن!

{قَالُواْ إِنَّ اللّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ} دەڵێن: بێگومان پەروەردگار خواردنو خواردنەوەی بەهەشتی لەسەر کافران حەرام کردووە!

{[٥١]الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا} ئەو کافرانەی کە بۆخۆیان هۆکاری سەرەکی بوون لەوەی کە خواردنو خواردنەوەی بەهەشتیان لێ قەدەغە بکرێ، چونکە ئایینی خۆیان کردبووە گاڵتەو گەپ، یان گاڵتەو کاری پڕوپووچیان کردبووە ئایین، بەژیانی دونیاو جوانیو زەرقو بەرقی ژیان لەخۆیان بایی بووبوون، وازیان لەکارو کردەوەی بەسوود هێنابوو.

واتە: ئەو کافرانە گاڵتەیان بە ئایین دەهاتو بەگرنگیان نەدەزانی، یان گاڵتەو گاڵتەجاڕییان کردبوو بە ئایین بۆخۆیان، هەمیشە خەریکی ئەنجامدانی کاری پڕوپووچ بوون، کارێکیان نەکردووە کە مشتو ماڵی دڵو دەروونیان بکاو سوودبەخش بێ، بەڵکوو کردەوەکانیان بریتی بوو لەو کارانەی کە ئادەمیزاد لەکاری گرنگ بێ ئاگا دەکا، یان کارەکانیان بێ مەبەستو ئاکامی باشە، وەکوو کاری منداڵانە کە هەر بریتیە لە خۆخافڵاندن!

{وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا} لە ژیانی دونیادا لە خۆیان بایی بووبوون، بەجوانیو لەززەتو خۆشییەکانی گیرۆدە بووبوون! بە تەمای تەمەنی درێژو خۆشگوزەرانیو زۆرکردنی ماڵو سامانو وەدەستهێنانی پلەو پایە، ئاگایان لە قیامەتو ئیش بۆ کردنی نەبووە!

وَلَقَدْ جِئْنَاهُم بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۚ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

{فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَـذَا} ئەمڕۆ مامەڵەیان لەگەڵ دەکەین بەشێوەی مامەڵە کردنی کەسێك کە شت لە بیر خۆی بەرێتەوە، واتە: لێیان دەگەڕێین با لەناو دۆزەخدا بسوتێن؛ هەر لێیان ناپرسینەوە، مامەڵەی شتی لەبیرچوووەمیان لەگەڵ دەگەین، ئەگینا پەروەردگار هیچ شتێکی لە بیر ناچێ‌و هیچ شتێك نیە لە زانیاری خودا ون بێ.

{فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ} ئەمڕۆ مامەڵەی شتی لەبیرچوووەمیان لەگەڵ دەکەین دوعاو پاڕانەوەیان لێ وەرناگرین، بەخێرو چاکە باسیان ناکەین، لەناو ئاگردا دەیانهێڵینەوەو لێیان دەگەڕێین {كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَذَا} وەکوو چۆن ئەوان لە دونیادا ئەم ڕۆژەیان لە بیر خۆ بردبۆوە هەرگیز وەبیر خۆیان نەدەهێنایەوەو گرنگیان پێ نەدەدا، {وَمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ} هەروەکوو چۆن ئینکاری ئایاتی خودایان دەکردو، بڕوایان بە پیغەمبەران نەدەکردو بەدرۆیان دەخستنەوە بەردەوام دژی پەیامەکەیان دەوەستان!

{[٥٢] وَلَقَدْ جِئْنَاهُم بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ} بیگومان پەڕاوێکمان بۆ ئەو موشریك‌و بتپەرستانەی عەرەب‌و خەڵکانی تریش هێناوە کە ئەحکام‌و دەقەکانی ڕوون‌و ئاشکران‌و چەواشەکاریی تێدا نیە، ئایەتەکانیمان بە وتەی پڕ ماناو پەندئامێزو ئامۆژگاری‌و چیرۆك‌و دیرۆك‌و ئەحکام‌و بەڵێن‌و هەڕەشە، شی کردۆتەوە، بەزانیاری مەعریفەتێکی تەواوە ڕاگەیاندراون؛ بۆ ئەوەی ئادەمیزادەکانی سەردەمی پیغەمبەرو دووایش بیروباوەڕی خۆیان ڕاست بکەنەوە، دڵ‌و دەروونی خۆیان پاك بکەنەوە.

{هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} بۆ ئەوەی ببێتە ڕەهنوماو مایەی ڕەحمەت بۆ ئەوانەی بڕوای پی دەکەن‌و دەیکەنە پەیڕەوو پڕۆگرامی خۆیان لە ژیانداو پابەندی حوکمەکانی دەبن!

خوێنەری موسوڵمانی هێژا! بڕوانە قورئان چۆن بناغەی ئایینی ڕوون کردۆتەوە، هەڕەشەی توندی لە بتپەرستی‌و هاوەڵ دانان بۆ خودا کردووە، یاساو نیظامی ڕەساو لەباری بۆ مرۆڤایەتی داناوە، ئادەمیزادانی هەڵناون بۆ بیناکردن‌و پێشکەوتن‌و شارستانیەت‌و گەشەکردنی هەردوو لایەنی ماددی‌و گیانی، ئەویش لە ڕێگەی تێفکرین‌و وردبونەوەو هەڵنانی ئادەمیزاد بۆ لێکۆڵینەوەو توێژینەوە، لە زۆر ئایەتدارەخنەی لە لاساییکەرەوەو شوێنکەوتنی کوێرانە گرتووە، مەدحی عەقڵ‌و عەقلکاری کردووە.

{[٥٣] هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ} ئەو کافرو خودانەناسانە چاوەڕوانی ناکەن لەم کتێبە جگە لە سەرەنجامی ئەوەی کە لەسەر زوبانی پیغەمبەران پێیان ڕاگەیاندراوە لە سزاو پاداش!

{يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ} ئەو ڕۆژەی هەواڵەکانی قورئان کۆتاییان پێ دێ وادەو بەڵێن‌و هەڕەشەکانی دێنە جێ، ڕاستی ئەو شتانەی خەبەری پێداوە ئاشکرا دەبن، هەموو شك‌و گومانێك دەڕەوێتەوە، ئەوانەی پەیڕەوی ئەو قورئانەیان نەکردووەو لە دونیادا لە بیر خۆیان بردبووەوە ڕوویان لێ وەرگێڕابوو دەڵێن: بێگومان ئەوەی پیغەمبەرانی پەروەردگارمان پێیان دەوتین هەمووی

راست بوو، ئەوانەی بەحەق هاتبوون و پەیامەکەیان هەق و راست بوو، ئاشکرا بوو ئەوان لەسەر حەق بوون و ئێمە بەنەفامیی پشتمان لەو پەیامە راستە کردو رووومان لێ وەرگێرا، بۆیە بەم شێوە سزامان درایەوە! خەتای خۆمانەو خۆمان بەخۆمان کرد!

{فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاء فَيَشْفَعُواْ لَنَا} ئایا ئێمە تکاکارێك، شەفاعەتخوازێ دڵسۆزێکمان هەیە شەفاعەتمان بۆ بکاو لەم بەدبەختیی و چارەرەشییە رزگارمان ببێ {أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ} یان دەکرێ بگێردرێینەوە بۆ دونیاو ژیان دەست پێ بکەینەوە جا لەوێ هەڵوێستی خۆما بگۆڕین و کردەوەی چاك بکەین و پەیرەوی ئایین و رێبازێك بکەین کە خودا پێی رازیی بێ و شیاوی چوونە ناو بەهەشت بین؟؟

{قَدْ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ} ئەوانە خودی خۆیان لە کیس داوە بەوە کە خراونە ناو دۆزەخەوەو بۆ هەتاهەتایی تێیدا دەمێننەوەو لێی قوتار نابن، ئەو خودا درۆزن و پەرستراوانەیان کە پێیان وابوو لای خودا تکایان بۆ دەکەن هیچ رۆڵێکیان نیەو ناتوانن هیچیان بۆ بکەن و ئاسەواریان دیار نیە، نە شەفاعەتیان بۆ دەکەن نە یارمەتییان دەدەن، نە لەو سزایە ساتەوەختێکیش رزگاریان دەکەن!

{[54] إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ} بێگومان پەروەردگاری ئێوە ئەی ئادەمیزادینە! کە ناوی (الله)یە خودایەکی ئەوتۆیە کە ئاسمانەکان و زەوی لە شەش رۆژدا بەدی هێناون، ئەمجار کۆنترۆڵی عەرشی کردو کاروباری بوونەوەری لێوە هەڵدەسوڕێنێ، کەوابوو پێویستی سەرشانی ئێوەیە کە بەتەنها هەر ئەو بپەرستن، چونکە جگە لە زاتی پاکی ئەو هیچ خودایەکی تر نین شیاوی پەرستن بن.

{يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا} پەروەردگار بەتاریکایی شەو رووناکی خۆر دادەپۆشێ، واتە: تاریکی دەکەوێتە شوێنی رووناکی و بەسەریا دەکشێ و دایدەپۆشێ، هەر شوێنێك تاریکی شەوی گەیشتبێتێ رووناکی خۆری لێ نامێنێ، بەپێچەوانەشەوە هەر شوێنێك رووناکی خۆری گەیشتێ تاریکی شەوی لێ نامێنێ! هەریەکەیان بەشوێن ئەوی تریانەوە راوی دەنێ و رەدووی کەوتووە! بە بست بواری نادا، ئەمڕۆ کە زانستی تازە لەبارە مادديیەکاندا پێشکەوتنی بەدەست هێناوەو زانست هێلکەیی زەوی زیاتر چەسپاندو بووتە شتێکی بەڵگە نەویست، ئەم راوان و شوێن کەوتنە خێرایەی شەوو رۆژ بۆ یەکتری زیاتر روون دەبێتەوە، چونکە هەموو کاتێ نیوەی زەوی رووناکەو نیوەکەی تری تاریکە، هەموو کاتێ لە ئەنجامی هەڵخولانی زەوی لەتەوەرەی خۆیدا بەدەوری خۆردا تاریکایی لە شوێنێك دەرواو رووناکی دێتە شوێنی، لە شوێنێکی تریش رووناکایی دەرواو تاریکایی دێتە شوێنی، ئەگەر لە خۆرهەڵاتی ناوەراست رۆژ بێ و دونیا رووناك بێ، ئەوە لە ئەمریکای باشوورو یابان و دەوروبەریان دونیا شەوەو تاریکایی هەیە، زۆربەی زانایانی ئیسلام وەکوو غەزالی و رازیی و ئیبنو تەیمییەو ئیبنولقەیم (ألجوزیة) ئاماژەیان بۆ ئەم راستییە کردووە لە نووسینەکانیاندا وەکوو حەقیقەتێکی زانستی چەسپاندوویانە.

{وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ} خۆرو مانگو ئەستێرەو هەسارەو کاکەشانە زەبەلاحەکانی بەدی هێناون و هەموویان بە گوێرەی ویستو ئیرادەی ئەو دێن و دەچن، هەموویان ملکەچ و پابەندی فەرمانی زاتی پاکی کردگارن، چۆنی بوێ وا هەڵدەسوڕێن، ملیۆنەها ساڵە ئەم گەردوونە لە هاتووچۆدایە، ئەم قەبارە گەورەو زەبەلاحانە بەبێ وچان هەڵدەسووڕێن، نە لەکار دەکەون و نە بەنزین و گازیان پێویستەو نە لێیان دەبڕێ، نە بورغویان سلاك دەبن و دەسوێن، هەریەکەیان لە تەوەری خۆی بەخێراییەکی دیاری کراوو تایبەت هەڵدەسوڕێن و هیچیان لە هیچیان ناخشێن و رێگە لەیەکتر ناگرن و پێکەوە دەعەم ناکەن. {أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ} هۆشیار ببنەوە! هەر بۆ پەروەردگارە بەدی هێنان و دروستکردن، کارگێریی و هەڵسوڕاندن هەر بەدەست ئەوە، هەر خودا خاوەنی بوونەوەرە، هەر ئەو کارگێڕو هەڵسوڕێنەرە {تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ} خودای بوونەوەر پاك و بێ گەردە، بەرزو بێ وێنەو هاوتایە، هەر ئەو خوداو پەروەردگارە، هەرچی خێرو بێری بوونەوەر هەیە، هەمووی لە خوداوەیە، پێویستە بەندەکانی سوپاسی خودا بکەن لەسەر ئەو هەموو نیعمەت و خێرو خۆشییەی بۆ ئادەمیزادانی دابین کردووە،

جگە لەخودا کەسی تر شایانی خودایەتی‌و پەروەردگاریەتی نیە، کەسی تر خودایەتی پێ ناکرێ، کەس رایەی ناکەوێ لافی خودایەتی لێ بدا.

ماوەتەوە ئەوە بگوترێ: کە ئەمرو ئیرادە لێك جیاوازن، چونکە پەروەردگار جاری واهەیە ئەمر دەکا بەشتێك نایەوێ ئەنجام بدرێ! ئەی ئەوە نیە فەرمانی کرد ئیبراهیم کە کورەکەی سەربڕێ! ئیرادەی سەبڕینەکەشی نەکردبوو، فەرمانی بە پیغەمبەر کرد کە پەنجا نوێژ بکاو هەر ئیرادەی پێنج نوێژیشی کردبوو، ئیرادەی شەهید بوونی حەمزەی کردبوو نەهی لە کافرەکانیش کردبوو کە بیکوژن.

{[٥٥] ادْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً} پەروەردگار بەندەکانی شارەزا دەکا بۆ ئەوەی لێی بپارێنەوە، چونکە نزاو پارانەوە لەخودا مایەی خۆشبەختی دونیاو قیامەتەو دەفەرموێ: ئەی بەندەکان! دوعاو پارانەوە ئاراستەی پەروەردگارتان بکەن، بەشێوەیەکی ملکەچی‌و بەسۆزو پەرۆشەوە لە خودا بپارێنەوە، با پارانەوەکەتان وێرای ئەوەی کە بەزەلیلی‌و ملکەچی دەبێ با بەدەنگی نزمو لەسەرخۆ بێ، پارانەوە مۆخی خوداپەرستییە، بەتایبەتی لەکاتی تەنگانەدا، یان بە زەلیلی‌و ملکەچی نزاو پارانەوە ئەنجام بدەن‌و هاوار بکەنە پەروەردگارتان.

{إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ} بێگومان پەروەردگار ئەو کەسانەی خۆشناوێن کە لە دوعاکردن‌و پارانەوە لەخوداو لە شتی تریش زێدەڕەوی دەکەن، زێدەڕەویی لە دوعادا ئەوەیە کەبەشێوەی ملکەچی‌و زەلیلی‌و دەنگ نزمیی ئەنجام نەدرێ‌و خۆشەویستی خودای تێدا نەبێ، واتە: دوعاو پارانەوەبەشێوەی (تضرع)و پەنامەکی نەبوو، خودا وەلامی ناداتەوەو دوعاکە گیرا نابێ.

{[٥٦] وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا} ئەی ئەوەی ئادەمیزاد! خراپەکاریی‌و ئاشووبگێری لەسەر زەوی بەرپا مەکەن، دوای ئەوەی پیغەمبەران‌و شوێنکەوتووانیان کاروباری سەر زەوییان رێك خستووە، عاقڵمەندان‌و دڵسۆزان لەبارەی ماددی‌و مەعنەوییەوە هۆکاری ژیانی بەختەوەریی‌و کامەرانییان دەستەبەر کردووە، لەبواری بنەماکانی ژیاندا - کشتوکاڵ، پیشەسازی، بازرگانی، بلاوکردنەوەی ئەخلاقی بەرزو دادپەروەریی‌و یاسای مەشوەرەت‌و هاریکاری...هتد - کاریان کردووە.

{وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا} وا لە خوودا بپارێنەوە ترسی سزاو تۆڵەی خوداتان هەبێ، بەتەمای پاداش‌و بەخششی ئەبراوەی بن، بێگومان دوعاو پارانەوەی شەرعی مۆخی خوداپەرستن‌و کاکڵەی بەندایەتی کردنە بۆ خودا، هەرکاتێ دوعاو پارانەوە مەرج‌و پێداویستییەکانی هاتنە جێ گیرابوونی چاوەڕوان کراوە، بۆیە فەرمووی: {إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ} رەحمەت‌و بەخششی پەروەردگار نزیك‌و بەیدەستە بۆ ئەوانەی کردەوەکانیان بە رێك‌و پێکی ئەنجام دەدەن‌و شوێن فەرمان‌و نەهییەکانی خودا دەکەون..

{[٥٧] وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە لەپێش باران بارینداا با هەڵدەکا. ئەو بایە دەنێرێ تابیێتە مزگێنی بەهاتنی رەحمەتی خۆی کە بارانە.

{حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالاً} جا کە بایەکە هەورە باراناوییەکەی هەڵگرت {سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ} ئەو هەورە باراناوییە بەهۆی بایەکەوە رادەفڕێنین بۆ وڵاتێکی پێویستی بە باران بێ. {فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء} بەهۆی هەورەکەوە لەوێ بارانەکە دەبارێنین‌و زەوییەکە زیندوو دەکەینەوە.

{فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ} بەهۆی ئەو بارانەوە جۆرەها گژوگیاو بەروبووم لەزەوی دەروێنین، کە هەریەکەیان رەنگ‌و قەبارەو شێوەو روخسارو تام‌و بۆن‌و بەرامی تایبەتی خۆی هەیەو هیچیان لە هیچیان ناچن، ئەمە بەڵگەیە لەسەر بەتوانایی خودا رەحمەت‌و بەخششی بی پایانی.

{كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْموْتَى} وەکوو چۆن ئەو زەوییە مردووە بەو بارانە زیندووی دەکەینەوەو هەموو ساڵێ سەرلەنوێ ئەو هەموو گژوگیاو دارو درەختە زیندوودەکەینەوە، هەر بەو جۆرەو ئاوا بەئاسانی‌و بێ ماندوبوون ئادەمیزادە مردووەکان لەکاتی خۆیدا زیندوو دەکەینەوەو گیانیان بەبەردا دەکەینەوە، ئەم لێکچواندن‌و تەشبیهەمان بۆ ئێوە روون کردووە {لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ} بەڵکوو ئێوە بەخۆتاندا بچنەوەو بیرێك لەخۆتان بکەنەوەو پەندئامێز ببن‌و بڕوا بە رۆژی قیامەت‌و زیندوبوونەوە بکەن‌و بزانن ئەو خودایەی

لەسەرەتاوە ئێوەی لە نەبووەوە دروست کردووە، دەتوانێ پاش مردن سەرلەنوێ دروستتان بکاتەوە.

{٥٨ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ} واتە: زەوی پاك‌و خاوێن‌و گونجاو بۆ کشتوکاڵ بەفەرمان‌و ویستی خودا گژوگیاو رووەك‌و کشتوکاڵ بەباشی‌و بەرێك‌و پێکی دەڕوێ‌و شین دەبێ‌و زوو پێ دەگاو دێتە بەرهەم، {وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا} ئەو زەوییەی گڵ‌و خۆڵەکەی پیس بێ‌و نەگونجاو بێ بۆ کشتوکاڵ، بارانیشی لێ بباری گژوگیای لێ شین نابێ، ئەگەر لێشی شین بێ بەکەم‌و کوڕیی‌و بەناخۆشی: بێ بەرهەم‌و بێ خێرو بێرە!

{كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ} واتە: وەکوو ئەو روونکردنەوەو گۆڕانکارییەی کە لە بوونەوەردا ئەنجامی دەدەین، ئاواش ئایەتەکان دووبارە دەکەینەوە ئەو ئایەتانەی کە دەسەڵات‌و توانای ئێمە دیاری دەکەن‌و بەڵگەن لەسەر هەبوونی توانای رەهاو بێ سنوورمان، ئەم ئایەتانە دووبارە دەکەینەوە بۆ ئەوانەی سوپاسگوزاریی نیعمەتەکانی ئێمەن‌و نیعمەتەکانی ئێمە کە پێمان بەخشیون لە شوێنی خۆیاندا بەکاریان دێنن، بۆیە ئەوانە شیاوی ئەوەن ئێمە زیاتر نیعمەتەکانمانیان بۆ زیاد بکەین‌و پاداشی باشیان بدەینەوە.

{٥٩ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ} ئەی دانیشتوانی مەککە! ئەی هەموو ئادەمیزاد! سوێند بێ: ئێمە (نوح)مان بۆسەر گەلەکەی رەوانە کرد، بۆ ئەوەی گەل‌و هۆزەکەی لە سزای خودا بترسێنێ بەتەمای بەهەشت‌و بەخششی پەروەردگاریان بکا، بۆ ئەوەی بانگەوازییان ئاراستە بکا واز لە بتپەرستی بهێنن، خودای تاك‌و تەنیاو بێ هاوتا بپەرستن، یەکتاپەرستی رەچاو بکەن، جگە لە پەروەردگار کەسی تر بە خودا نەزانن‌و بەندایەتی زاتی پاکی ئەو بکەن‌و بەس.

ئەویش پەیامی خۆی راگەیاندو {فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ} پێی گوتن: ئەی گەل‌و هۆزەکەم! خودا بپەرستن واز لە پەرستنی ئەو بتانە بهێنن! بەندایەتی‌و خوداپەرستی هەر بۆخودا بکەن، هەموو عیبادەتێکتان بۆ زاتی پاکی ئەو ئەنجام بدەن، چونکە جگە لە خودای پەروەردگارو کردگارو زاناو دانا، ئێوە خودای ترتان نین، کەسی تر شیاوی پەرستش‌و بەندایەتی بۆ کردن نیە، نزاو

وَٱلْبَلَدُ ٱلطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُۥ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَٱلَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِهِۦٓ إِنَّا لَنَرَىٰكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لَيْسَ بِى ضَلَٰلَةٌ وَلَٰكِنِّى رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّى وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا۟ وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ فِى ٱلْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ ۞ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦٓ إِنَّا لَنَرَىٰكَ فِى سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لَيْسَ بِى سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّى رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٧﴾

پاڕانەوە، داوای خێرو خۆشی هەر ئاراستەی خودا دەکرێ، هەر پەروەردگار بەدی هێنەرو هەڵسوڕێنەرە، ملك‌و دەسەڵاتی بوونەوەر بەدەست خۆیەتی چۆنی بوێ ئاوا هەڵیدەسوڕێنێ‌و وەگەڕی دەخا، هەر ئەو خودای حەق‌و خاوەن دەسەڵات‌و توانایە بەسەر بوونەوەردا، هەر ئەو شیاوی پەرستن‌و بە پیرۆز زانین‌و رێز لێ گرتنە.

{إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} من دەترسم تووشی سزای سەختی رۆژی قیامەت ببن، ئەگەر ئێوە لەسەر بتپەرستی خۆتان بەردەوام بن رۆژی قیامەت کە دەچنە بەر قاپی خودا سزای سەختتان بداو تۆڵەی ئەم سەرپێچی کردنەتان لێ بستێنێ.

{٦٠ قَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ} پیاوماقوڵ‌و قسە رۆیشتوو سەرۆك‌و کاربەدەستەکانی گەلەکەی بە حەزرەتی (نووح)یان گوت: ئێمە تۆ بە گومڕاو سەرلێ تێکچوو دەزانین، پێمان سەیرە تۆ ئەوەندە گومڕاو سەرلێ شێواو بی

بە ئێمە بڵێی واز لە بتپەرستی ئەو بتانە بهێنن! تۆ چۆن بەخۆت رادەپەرمووی ئەو داوایەمان لێ بکەی؟!

{^٦١^ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ} حەزرەتی نوح فەرمووی: ئەی گەل و نەتەوەکەم! من گومراو سەرلێ شێواو نیم، من کە فەرمانتان پێ دەکەم بەیەکتاپەرستیو وازهێنان لە بتپەرستیو بە سەرلێ شێواو حلێب ناکرێم، بەڵکوو من رەوانە کراوی پەروەردگارمو پێغەمبەری فەرمان پێکراوم کە ئامۆژگاری ئێوە بکەم، رێگای راستو سەرفرازیتان نیشان بدەم، بتانخەمە سەر رێبازێك بەختەوەری دونیاو قیامەتی ئێوەی تێدا بێ، لە فەوتانو چارە رەشی هەمیشەیی بتانپارێزم.

{^٦٢^ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي} پەیامی پەروەردگاری خۆمو خۆتان پێ رادەگەیەنم، ئەوەی پێم گوتراوە بیگەیەنم بە ئێوە، بۆیە رەوانە کراوم یەکتاپەرستیو خوداناسیتان فێربکەم، بڕوا بە رۆژی قیامەتو راستی پێغەمبەرایەتیو هەبوونی فریشتەو بەهەشتو جەهەننەم بکەن.

{وَأَنصَحُ لَكُمْ} ئامۆژگارییەکی دڵسۆزانەو خاڵصتان دەکەم، ئامۆژگارییەکی بێ فێڵ و دوور لە بەرژەوەندیی تایبەتی خۆمتان دەکەم، دەتانترسێنم لە سزاو تۆڵەی خودا.

{وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} شتێك دەزانم زانستو زانیارییەکم لەخوداوە بۆ هاتووە دەربارەی ئاکامو سەرەنجامی ئەم بوونەوەرە ئێوە هیچی لێ نازانن.

من دەزانم سەرەنجامی کوفرو بێدینی چۆن دەبێ، ئامۆژگارییەکانم بۆ ئێوە لە زانستو سەرچاوەیەکی یەقینەوە سەرچاوەی بەستووە ئێوە بێ ئاگانو هیچی لێ نازانن!

{^٦٣^ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ} ئەرێ ئێوە من بە درۆدەخەنەوەو بڕوام پێ ناکەنو بەلاتانەوە سەیرو عەجایەبە کە لە خوداوە پێغەمبەرتان بۆسەر نێردراوەو پەیامی بۆ هێناون؛ پێتان سەیرە پەیامی یادخەرەوەتان لەسەر زوبانی مرۆیەکی لەخۆتان بۆ ناردوون؟! بۆ ئەوەی بتانترسێنێ لە ئاکامو سەرنجامی سەرکێشیو کوفرو بێدینی {وَلِتَتَّقُوا} بۆ ئەوەی ئامادەباشیتان تێدا بخوڵقێنێ بۆ تەقواکارییو پابەندبوون بە جێبەجێ کردنی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی {وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} بۆ ئەوەی شیاوی رەحمەتی خودا بنو بەزەیی پێتاندا بێتەوە، ئەو رەحمەتەی بۆ تەقواکارانو خوداپەرستانی داناوە ئێوەش بگرێتەوە.

{^٦٤^ فَكَذَّبُوهُ} بەدرۆیان خستەوەو روویان لێ وەرگێڕا، کەمێکیان نەبێ بڕوایان پێ نەکرد.

{فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ} نووحو ئەوانەی بڕوایان پێ کردبوو لە کەشتییەکەدا رزگارمان کردن، {وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا} ئەوانەی ئایاتی ئێمەیان بە درۆ خستەوەو ئینکاری تۆفانیان کرد، بە تۆفان خنکاندمانن، چونکە کافر بوونو درێژەیان بە گومراییو هاوەڵدانان بۆ خودا دا {إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ} بێگومان ئەوانە گەل و نەتەوەیەکی حەق نەبین بوون؛ لە ئاستی بینینی حەقدا کوێر بوون، بەچاوی دڵیان حەقو راستییان نەبینیو شارەزای نەبوون.

{^٦٥^ وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا} واتە: هوودمان بۆ سەر هۆزی عاد کە لەرەگەزدا یەکێك بوو لەو هۆزە — نەك برای ئایینییان بوو — واتە: لە رەگەزی خۆیان بوو لە رەگەزی فریشتە نەبوو، بۆئەوەی لە ئاخاوتنی تێبگەنو هەڵسو کەوتی کاریان تێ بکا، ئەخلاقو رەوشتی جوانی ببێتە پاڵپێوەنەر بۆ ئیمان هێنانی ئەوان پێی.

حەزرەتی هوود کە رەوانەکرا بۆ سەریانو دەستی بە بانگەوازیی کرد {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ} وتی: ئەی گەل و هۆزەکەم! تەنها خودا بپەرستن، هەر پەروەردگار بەشیاوی بەندایەتی بۆ کردن بزانن، هیچ شتێکی تر مەکەن بە خوداو بە هاوشانی پەروەردگار، جگە لەخودای تاكو تەنیاو بێ وێنە ئێوە خودای ترتان نیە، لەخۆڕایی ئەو بتو صەنەمانە بەخودا مەزانن {أَفَلَا تَتَّقُونَ} ئەرێ ئێوە بۆ لەخودا ناترسێن؟ بۆ بەندایەتیو ملکەچی بۆ ئەو ناکەن؟ بۆ واز لە پەرستنی ئەو بتو صەنەمانە ناهێنن؟ بۆ خۆتان لە سزای دۆزەخ ناپارێزن؟

{^٦٦^ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ} پیاو ماقوڵو سەرۆكو قسە رۆیشتووەکانیان ئەوانەی ئیمانیان پێ نەهێنا لە گەلەکەی وتیان: {إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ} بەراستی ئێمە تۆ بە

گێلو نەفام دەزانین کە واز لە ئایینی خۆت دەهێنیو ئایینێکی تر وەردەگری!

{وإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ} ئێمە پێمان وایە تۆ لەم ئاخاوتنو بانگەوازییەتدا، لە ئیدیعای ئەوەدا کە دەڵێ من پیغەمبەرمو لەخوداوە بۆ سەر ئێوە نێردراوم یەکێکی لەو درۆزنانەی کە بەدرۆ لافی پیغەمبەرایەتی لێ دەدەن، درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن.

{[٦٧] قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ} ئەمیش وەکوو حەزرەتی نووح پاکانەی بۆ خۆی کردو وتی: ئەی گەلو هۆزەکەم! من هیچ دیاردەیەکی گێلیو نەفامیم پێوە نیە، هەرگیز گومڕاو ئەحمەق نیمو سەر لێ شێواو نەبووم، {وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ} بەڵکوو من پیغەمبەرمو لەلایەن پەروەردگاری بوونەوەرەوە رەوانە کراوم، خودا منی بۆ سەر ئێوە ناردووە بۆئەوەی ئەرکەکانی سەرشانتان بەرامبەر پەروەردگار بۆتان روون بکەمەوە، پەیامی پەروەردگارتان پێ رابگەیەنمو رێبازی ژیانی بەختەوەری هەردوو دونیاتان نیشان بدەم!

کاری سەرەکی {[٦٨] أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاتِ رَبِّي} پەیامو ئامۆژگارییەکانی خوداتان پێ رادەگەیەنم، ئایینی پەسەندو خودا ویستتان فێردەکەم {وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ} من لە راگەیاندنی پەیامی پەروەردگارو ئامۆژگاری کردنم دا بۆ ئێوە ئامۆژگاریکەرێکی دڵسۆزمو فرتو فێڵتان لێ ناکەم، درۆ هەڵبەستو خیانەتکار نیم!

{[٦٩] أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ} ئەوە پێتان عەجایەبە کە لەخودای خۆتانەوە پەیامتان بۆ نێردراوە بەهۆی پیاوێك لە هۆزی خۆتان بۆئەوەی بتانترسێنێ لە سزای سەختی خودا!

پێویستە ئێوە سەیری واقیعی حاڵی خۆتان بکەن {وَاذكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاء مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ} بیری بەخششو نیعمەتی خودا بکەنەوە کە ئێوەی کردووە بە جێنشینی گەلی نووح ئەوان لەم زێدو نیشتمانەی ئێوەدا دەژیان بەهۆی بتپەرستیو یاخی بوونیان لەخوداو گوێ نەدان بە ئامۆژگاری حەزرەتی نووحو پەیامەکەی، پەروەردگار بە تۆفان لەناوی بردنو فەوتاندنی، ئێوەی لەشوێنی ئەوان هێناوەتە وجوودو کردوونی بە میراتگری ئەوان، وێڕای ئەوە {وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً} هێزو توانای زۆری پێ بەخشیون، جەستەو ئەندامی رێكو پێكو بە شانو شەوکەتو کەڵەگەتو چوار شانەو تێکسمڕاو دروستی کردوون، {فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} یادی نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی خودا بکەنەوە، شوکرو سوپاسی پەروەردگار بکەن لەسەر نیعمەتەکانی بە ئیخلاصەوە خودا پەرستی بکەن، خودا بەیەك بناسنو یەکتاپەرست بنو واز لە بتپەرستیو شەریك دانان بۆ خودا بهێنن، بۆئەوەی بە مراز بگەنو سەرفراز بنو بەهەشتی رازاوەتان بە نسیب بێ، ژیانی خۆشیو کامەرانی تێدا بەسەر بەرن!

{[٧٠] قَالُواْ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا} بە ئوسلووبێکی لاقرتێ پێ کردنەوە وتیان: ئەوە تۆ بۆ ئەوە هاتووی تەنیا خودا بپەرستینو واز لە پەرستنی ئەو شتانە بهێنین کە باوكو باپیرمان دەیانپەرستن؟؟ داوای ئەوەمان لێ دەکەی ئێمە واز لە خوداکانی باوكو باپیرانمان بهێنینو تەنیا یەك خودا بپەرستین؟!

{فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ} دەبێ منەت بە! ئەوەی هەڕەشەمان پێ لێ دەکەی بۆمان بێنە، ئەگەر راست دەکەی ئێمە بڕوامان بە پەیامەکەت نەکەین عەزابمان بۆ دەهێنی دەڵێین: بۆمان بێنە!

{[٧١] قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ} حەزرەتی هوود فەرمووی: دڵنیابن کە سزاو نارەزامەندیی خوداو دوور لە رەحمەتو بەزەیی پەروەردگارتان کەوتە سەر! ئەو عەزابەی ئێوەم پێ ترساندو ئێوەش پەلەتانە بێتە سەرتان، دێتە سەرتان.

عەزابەکە بریتی بوو لە رەشەبایەکی توندی بەگرمە گرمی سامناکی ریشەکێش کەر! ئەو زەلامە بەهێزو چوارشانەو زەبەللاحانەی لاڵو پاڵ خستن، شێوەی ئەو زەلامە لاڵو پاڵ کەوتووانە دەتگوت: کۆتەرە دارخورمای هەڵکەندراون تارومار کراون!

{أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَآؤُكُم} ئایا ئێوە چۆن کێشەم لەگەڵ دەکەن دەربارەی ئەم بتو صەنەمانەی ئێوەو باوكو باپیرانتان ناوتان ناون خوداو بەخودایان

أُبَلِّغُكُمْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّي وَأَنَا۠ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَٱذْكُرُوٓاْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي ٱلْخَلْقِ بَصْۜطَةً فَٱذْكُرُوٓاْ ءَالَآءَ ٱللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوٓاْ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ ٱللَّهَ وَحْدَهُۥ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَٰدِلُونَنِي فِيٓ أَسْمَآءٍ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ فَٱنتَظِرُوٓاْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَمَا كَانُواْ مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ ءَايَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِيٓ أَرْضِ ٱللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

دەزانن، کە لەڕاستیدا هیچیان پێ ناکرێ، نە زیان دەگەیەنن‌و نە سوودیان هەیە، بەڵکوو تەنها چەند ناوو نیشانێکە ئێوەو باب‌و باپیرانتان بەسەر ئەو دارو بەردە پڕوپووچانەتاندا داوە {مَّا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ} دەربارەی خودایەتی ئەو بت‌و صەنەمانە پەروەردگار هیچ بەڵگەو دەلیلێکی نەناردۆتە خوارێ پاڵپشتی بۆچوونی بێ بناغەتان بکا، هەرگیز خودا ڕازیی نابێ‌و نەبووە کە ئەو داروبەردە بەخودا دانراوانەتان ببنە ناوەند لەنێوان ئێوەو پەروەردگاردا، هەروەها ڕازی نیەو نابێ کەئێوە ئەو داروبەردە بێ گیانانە بەخودا بزانن‌و بیانپەرستن.

{فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ} ئێوە چاوەڕوانی هاتنی عەزابەکە بن کە بۆ خۆتان پەلەی هاتنی دەکەن‌و دەڵێن: دە بۆمان بێنە، منیش لەگەڵتان چاوەڕوانی دەکەم ئەمن دڵنیام لە هاتنی‌و ئێوە گومانتان دەربارەی هەیە.

بەڵێ عەزابەکە لەکاتی خۆیدا هاتە سەریان‌و {٧٢ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا} هوودو ئەوانەی ئیمانیان پێ هێنابوو بە ڕەحمەت‌و بەزەیی خۆمان ڕزگارمان کردن‌و عەزابەکە نەیگرتنەوە. {وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا، وَمَا كَانُواْ مُؤْمِنِينَ} ئاسەواری ئەوانەی ئایەتی ئێمەیان بەدرۆخستەوە بڕیەوەو لەناومان بردن‌و لەبێخمان دەرهێنان‌و تاقمان لێ بڕین!

{٧٣ وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا} بێگومان بۆ سەر هۆزی ثەموود (صالح)ی هاوزمان‌و هاوجینس‌و هاوعەشیرەتمان بۆ ناردن بە پێغەمبەریی چووە ناویان‌و بە فەرمانی ئێمە بانگەوازیی دەست پێ کرد، {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ} وتی: ئەی گەلەکەم! خوداپەرستی بکەن، بەتەنیا ئەو بپەرستن‌و کەس مەکەن بەهاوەڵی.

{هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً} واتە: بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگرە لەسەر ڕاستی پێغەمبەرایەتی من! کە دەفەرموێ ئەمە حوشتری خودایە، واتە: حوشترەکە پاڵ خودا دراوە، ئەو بۆ ڕێزو قەدر زانین‌و گرنگی پێدانە، چونکە ئەو حوشترە بەشێوەیەکی موعجیزە ئاسا وەدی هاتووە، بەبێ باوك‌و دایك لە بەردێکی ڕەق پەیدا بووە.

{فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} واتە: حوشتر حوشتری خودایە، زەوی زەوی خودایە، لێی بگەڕێن با بۆخۆی لە زەوی خودا چی دەخوا با بیخوا، ئێوە بۆتان نیە دەستی بەر دەستی بهێنن‌و شتی لێ قەدەغە بکەن! بەهیچ جۆرێك دەستی بۆ درێژ مەکەن‌و خراپە لەگەڵ خۆی‌و خۆراکی مەکەن! وازی لێ بهێنن چی دەخواو دەخواتەوە با بیخواو بیخواتەوە.

{٧٤ وَاذْكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا} یادی ناز و نیعمەتەکانی خودا بکەنەوە کە پێی بەخشیوون، سەیری چاکەو بەرەحمی خودا بکەن بەسەرتانەوە، ئەوەتا کردوونی بە جێنشین‌و میراتگری قەومی عادو لە ژیارو شارستانیەت‌و ئاوەدانی‌و هێزو توانادا. زەوی وڵاتی ئەوانی بە ئێوە بەخشیوە، ئێوەی لە شوێنی ئەوان نیشتەجێ کردووە، لە دەشتایی‌و پێتەختیدا باڵەخانەی بەرزو ڕازاوە دروست

وَٱذۡكُرُوٓاْ إِذۡ جَعَلَكُمۡ خُلَفَآءَ مِنۢ بَعۡدِ عَادٖ وَبَوَّأَكُمۡ
فِي ٱلۡأَرۡضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُورٗا وَتَنۡحِتُونَ
ٱلۡجِبَالَ بُيُوتٗاۖ فَٱذۡكُرُوٓاْ ءَالَآءَ ٱللَّهِ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ
مُفۡسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ ٱلۡمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُواْ مِن
قَوۡمِهِۦ لِلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ لِمَنۡ ءَامَنَ مِنۡهُمۡ أَتَعۡلَمُونَ
أَنَّ صَٰلِحٗا مُّرۡسَلٞ مِّن رَّبِّهِۦۚ قَالُوٓاْ إِنَّا بِمَآ أُرۡسِلَ بِهِۦ
مُؤۡمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُوٓاْ إِنَّا بِٱلَّذِيٓ
ءَامَنتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُواْ ٱلنَّاقَةَ وَعَتَوۡاْ عَنۡ
أَمۡرِ رَبِّهِمۡ وَقَالُواْ يَٰصَٰلِحُ ٱئۡتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ
ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلرَّجۡفَةُ فَأَصۡبَحُواْ فِي دَارِهِمۡ
جَٰثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنۡهُمۡ وَقَالَ يَٰقَوۡمِ لَقَدۡ أَبۡلَغۡتُكُمۡ
رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحۡتُ لَكُمۡ وَلَٰكِن لَّا تُحِبُّونَ ٱلنَّٰصِحِينَ
﴿٧٩﴾ وَلُوطًا إِذۡ قَالَ لِقَوۡمِهِۦٓ أَتَأۡتُونَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم
بِهَا مِنۡ أَحَدٖ مِّنَ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمۡ لَتَأۡتُونَ ٱلرِّجَالَ
شَهۡوَةٗ مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِۚ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ مُّسۡرِفُونَ ﴿٨١﴾

دەکەن، سوود لە گڵو دارو بەردی دەبینن بۆ دروست کردنی خانوو باڵەخانەکانتان، لە کێوەکان بەرد دەتاشن شوراو قەڵای قایمو قوڵی پێ دەکەن، لە زستاندا تێیدا دەحەوێنەوە.

{فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ} واتە: ئەم هەموو نیعمەتانەی خودا یاد بکەنەوە، سوپاسو ستایشی زاتی پاکی خودا بکەن، عیبادەت هەر بۆ ئەو بکەن بەتاکو تەنهایی بناسن، لەبەرامبەر نیعمەتەکانی خودادا هەڵسو کەوتی ناجوامێرانە مەنوێنن، ئاژاوەو ئاشووب لە زەویدا بەرپا مەکەن، شتێك مەکەن خودا لە حۆتان برەنجێنن‌و خودا پێی رازی نەبێ!

{[75]قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ} پیاوما قووڵو سەرۆكو دەست رۆیشتووەکانیان ئەوانەی خۆیان بەزلزانی‌و لەناو قەومەکەیدا لووتبەرزییان نواندو روویان لە بانگەوازیی حەزرەتی صالح وەرگێرا وێڕای ئیمان نەهێنانی خۆیان وتیان: {لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُواْ لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ} بەوانەی بۆرەپیاوو مسکێن‌و هەژارو نەدارا بوون – کە بەرواڵەت ئەم توێژەی کۆمەڵ لە هەموو چەرخو رۆژگارێکدا زوو بەپیر بانگەوازی پیغەمبەرانەوە هاتوون‌و موسوڵمان بوون – کە ئیمانیان بە حەزرەتی صالح هێنابوو {أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ؟} ئەوە ئێوە پیتان وایە صالح پیغەمبەرەو لە خوداوە نێردراوە؟

هەڵبەتە ئەم پرسیارە مەبەستیان گاڵتە پێ کردن‌و لاقرتێ پی کردن بوو، بۆرەپیاو مسکێنەکان کە ئیمانیان هێنابوو {قَالُواْ إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ} وەڵامی ملهوڕو خاوەن دەسەڵاتە کافرەکانیان دایەوە؛ وتیان: ئێمە بڕوامان وایەو دڵنیاین کە حەزرەتی صالح لەخوداوە نێردراوە، هیچ شكو گومانمان لە پیغەمبەرایەتی ئەودا نیە، ئێمە ئیمانمان بەو پەیامە هێناوە کە حەزرەتی صالح هێناویەتی؛

{[76]قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ إِنَّا بِالَّذِيَ آمَنتُمْ بِهِ كَافِرُونَ} ئەوانەی کافرو لووتبەرز بوون وتیان: دەسا ئێمە هەرگیز بڕوا بەو کەسەو بەو پەیامە ناکەین کە ئێوە ئیمانتان پی هێناوە، ئێمە کافرو بی بڕواین بە پیغەمبەرایەتی صالح‌و هەرگیز بڕوای پی ناکەین.

{[77]فَعَقَرُواْ النَّاقَةَ} ئەو حوشترەی کە خودا بە موعجیزە لە بەردێکی رەق بۆ راستی پیغەمبەرایەتی صالح بە شێوەیەکی نائاسایی دروستی کردبوو سەریان بڕی، هیچ گوێیان بە ئامۆژگاری حەزرەتی صالح نەدا کە پێی گوتن: ئەم حوشترە موعجیزەی خودایە، وازی لێ بهێنن‌و دەست درێژی مەکەنە سەر {وَعَتَوْاْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ} پشتیان لە فەرمانی خودا هەڵکرد، کە لەسەر زمانی صالح پێیان راگەیاندرابوو دەربارەی حوشترەکە، یان پشتیان لە ئایینی خودا هەڵکردو یاخی بوون؛ بەمەندەش وازیان نەهێنا، بەڵکوو بە تەحەدداوە {وقَالُواْ يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ} وتیان: ئەی صالح! دڵنیابە ئێمە بڕوات پی ناکەین‌و نایەینە سەر رێبازی تۆ، بێ منەت بە! ئەو عەزابەی تۆ هەڕەشەمان پێ لێ دەکەی بۆمان بێنە، ئەگەر راست دەکەی تۆ لە پێڕی پیغەمبەرانی‌و ئەگەر ئێمە ئیمانت پێ نەهێنین عەزابمان بۆ دێو خودا تۆڵەمان لێ دەستێنی! دە خێراکە بۆمان بێنە! ئیتر

{٧٨ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ} بوومەلەرزەیەکی بەهێز لێی دانو رای تەکانـدنو زەنـدەقی بـردن، بوومەلـەرزەی زەویو گرمـەی زەندەقبـەری ئاسمان تێکەڵاو بوونو لێی دان، هەریەکەیان لەعاست خۆیەوە بەروەو دەم قونگەولتوور کەوتو خپ بوو گیانی تێدا نەماو مردا!

{فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ} لە سورەتی (الـذاریات/٤٤)دا دەفەرموێ: {فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ} لـە هەموویانـدا مەبەستەکە پەیدابوونی دەنگێکی گەورەو گرمەو ناڵەیەکی سامناکی وەها کـە بوومەلـەرزەی لەزەویـدا بـەرپا کـردو زەنـدەقی بـردنو هەناوی برینو خپی کردن!

{٧٩ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ} پاشان پشتی تێ کردنو خەفەتی ئیمان نەهێنانی ئەوانی خواردو پێی ناخۆشبوو کە ئاوا خۆیان بە فـەتارە داو بەدبـەختو چارەڕەشـی هـەردوو دونیـا بـوون! بەغەمبارییـەوە خیطـابی خـۆی ئاراسـتەی ئـەو کەلاکـە کەوتووانە کردو {وَقَالَ يَا قَوْمِ} وتی: ئەی گەلو هۆزەکەم! بۆچی واتـان لـە خۆتـان کـردو ئـەم دەردەتـان بەسـەر خۆتـان هێنا؟!

{لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي} بێگومـان مـن پـەیامی پـەروەردگاری خۆمم پـێ راگەیانـدن، ئەوپـەڕی هـەوڵو تێکۆشـانم ئەنجامـدا ئێوە ئیمانم پـێ بێـنن، {وَنَصَحْتُ لَكُمْ} زۆرم ئامۆژگـاری کردن، تەماعم بەرنان، هەرچەشم لێ کردن، بەهـەموو جۆرێـك نەصیحەتم کـردن {وَلَكِن لاَّ تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ} بـەڵام بەداخـەوە ئێـوە ئامۆژگاریکـەرتان خـۆش نـاوێنو بەقسەیان ناکەن! هەتا ئاوا چارەڕەشیو بەدبەختی بۆ خۆتان دەستەبەر دەکەن! بەڵێ بەو شێوە لاپەڕەیەکی تـر لـە مێـژووی ملهوڕو سەرپێچیکاران پێچرایەوە.

{٨٠ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ} ئـەی پێغەمبـەر! داستانی لـووط بـۆ قەومەکەت بگێـڕەوە کاتی بەشـێوەیەکی سەرزەنشتو گلەیی بەگەلەکەی خۆت گوت: {أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ؟ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّن الْعَالَمِينَ} ئـەرێ ئێـوە داناوەشێن کردەوەیـەکی وەها ئـەنجام دەدەن پـێش ئێـوە کـەس ئـەی کـردووە؟ بـەڵکوو بـۆ خۆتان داتان هێناوە، تاوانی خۆتانو تـاوانی ئەوانـەی چاوتان لێ دەکەن لەسەر ئێوەیە! کرداری ناشیرینو قیز لێ کراوی

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنجَيْنَـٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَـٰبِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَـٰقَوْمِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُواْ ٱلْكَيْلَ وَٱلْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُواْ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُواْ فِى ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَـٰحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُواْ بِكُلِّ صِرَٰطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِهِۦ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَٱذْكُرُوٓاْ إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَٱنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِن كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنكُمْ ءَامَنُواْ بِٱلَّذِىٓ أُرْسِلْتُ بِهِۦ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُواْ فَٱصْبِرُواْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَـٰكِمِينَ ﴿٨٧﴾

ئێوە پێچەوانەی سروشتی ئادەمیزادە! تا ئێستا هیچ کەس لە ئـادەمیزادان پـێش ئێـوە ئـەو کـارە ناشـیرینەی نـەکردووە!

{٨١ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاء بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ} ئێوە لە ڕێبازی سروشتی ئادەمیزاد لاتان داوە، ئێوە لە پاشەوڕا دەچنە لای پیاوو کاری سێکسی خۆتـان بـەو شـێوە ناشیرینە ئەنجام دەدەن، وازتان لە چوونە لای ئافرەت هێناوە. لە پێشەوەڕا ناچنە لایان، چوونە لای ئافرەت لە پێشەوڕا کە کـارێکی سروشـتییەو جێگای هێـوای منداڵبوونـەو خـودا بـۆ ئەوەی دروست کـردووە ئێوە پاشگوێتان خستووەو ماتەڵتان کـردووە، شـتێك کـە هـۆی درێژەپێـدانی ژیانـەو مانـەوەی ڕەچـەڵەکی ئـادەمیزادە بریتیـە لەچـوونە لای ئـافرەت لـە پێشەوەڕا، ئێوە وازتـان لێ هێنـاوە، تۆماوی خۆتان دەخەنـە شوێنێنێك کە بۆ ئەوە ناشێ!

{[٨٢] وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَن قَالُواْ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ} قەومی لووط لەوەڵامی ئەم ئامۆژگاریانەدا هیچیان بەدەستەوە نەما جگە لەوەی کە گوتیان: لووطو شوێنکەوتوانی لە شارەکەتان دەربکەن، مەهێڵن هاونشینیتان بکەن، چونکە وادیارە ئەوانە کەسانێکن خۆیان پاكو خاوێن رادەگرنو خۆیان دەپارێزن لە نێربازیی! هەڵبەتە بەگاڵتە پێیان دەگوتنو بەشێوەیەکی قەشمەریی‌و لاقرتی پێیان دەگوتن ئەوانە کەسانێکن خۆیان بەخاوێنی رادەگرنو هاوبەشی ئێمە ناکەن لە ئەنجامدانی کاری نێربازیدا!!

{[٨٣] فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ} ئێمە لووطو خاووخێزانی کە ئیمانیان پێ هێنابوو رزگارمان کردنو قوتاربوون جگە لە ژنەکەی، ئەو ئیمانی نەهێناو کەوتە پێری لەناوچوواندو عەزابەکە ئەویشی گرتەوە، عەزابی قیامەتیشی زۆر سەختو ترسناك! چونکە ئەم ژنە بەدبەختو چارەرەشە سەربارەی ئەوەی ئیمانی نەهێناو لەسەر ئاینی قەومەکەی مایەوە، خەڵکیشی هان دەدا بۆ ئەزیەتدانی حەزرەتی لووطو جاسووسی بەسەرەوە دەکردو هەر میوانێکی بهاتایە خێرا خوانەناسەکانی ئاگادار دەکردەوە، بەشێوەیەکی نهێنی‌و ناونیشانێك لەنێوان خۆی‌و ئەواندا دیاریی کرابوو ئاگاداری دەکردنو هەموو هەڵس‌و کەوتێکی حەزرەتی لووطی پێ رادەگەیاندن!

{[٨٤] وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا} بارانێکی سەیرو سەمەرەمان بەسەردا باراندن، بارانێکی ئاسایی نا، بەڵکوو بەردبارانمان کردن.

{فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ} ئەی محمد! هەروا هەموو کەسێك کە بەم چیرۆکانە پەند ئامێز دەبێ سەیر بکە سەرەنجامی لەخودا نەترساوان چۆنە؟! تێفکرە ئەوانەی سووربوون لەسەر لەخودا یاخی بوونو بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەران چییان بەسەر هاتو چۆن لەناوچوون!!

دەفەرموێ: {[٨٥] وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا} ناردمان بۆسەر دانیشتوانی شاری مەدیەن شوعەیب کە برایان بوو لە رشتەی خزمایەتیدا، فەرمانی پێ کردن بە ئەنجامدانی پێنج ئەرك کە لەڕاستیدا دەچنەوە سەر دوو بنەماڵەی سەرەکی: یەکەمیان خودا بەگەورە زانینە کەخوداپەرستی‌و دانان بە یەکتاپەرستی‌و بڕوا بە پێغەمبەرایەتی دەگرێتەوە. دووەم دڵنەرمی‌و بەزەیی هاتنەوە بە دروستکراوانی خودادا ئەمەش وازهێنان لەفێڵبازیی‌و ئاشووبگێڕی دەگرێتەوە. ئەو ئەرکانەش ئەمانەن کە قورئان دەستنیشانیان دەکات:

١- {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ} وتی: ئەی گەلو هۆزەکەم! خوداپەرستی بکەنو جگە لەزاتی پاکی ئەو کەسی تر بەخودا مەزانن... ئەمە بنەمایەکی سەرەکییە لەبانگەوازی هەموو پێغەمبەرێکدا، شەریعەتی هەموو پێغەمبەران تێکڕا ئەم حەقیقەتەیان چەسپاندووەو بانگەوازییان بۆ کردووە.

٢- {قَدْ جَاءتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ} من پێغەمبەرمو بۆسەر ئێوە رەوانە کراوم، پەروەردگار موعجیزەو بەڵگەی بەهێزی بۆ ناردوون لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی من!

٣- سێیەم ئەرك کە فەرمانی پێ کردن نەهێشتنی کەمو کوڕی بوو لە ئامێری پێوانەو کێشانەیاندا وەکوو دەفەرموێ: {فَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ} ئامێری پێوانەو کێشانەتان رێكوپێك بکەن، تەرازووبازیی‌و حوققەبازیی مەکەن، لە مامەڵەو بازرگانیدا فرتو فێڵو تەڵەکەبازیی مەکەن.

٤- مەنع کردنیان لە خیانەت کردن لەخەڵكو ماڵ خواردنی خەڵك بەناحەق. ئەوەتا پەروەردگار لەسەر زوبانی حەزرەتی شوعەیب دەفەرموێ: {وَلاَ تَبْخَسُواْ النَّاسَ أَشْيَاءهُمْ} لەماڵ گۆڕینەوەو مامەڵەو بازرگانیدا لەکالای خەڵك دامەشکێننو بەناحەق عەیبو عاری لێ پەیدا مەکەن، عەیبو لەکەی لێ پەیدا مەکەن هەروا ماڵی خەڵك بەهەوانتە مەخۆن، واز لە ماڵ زەوت کردنو دزیی‌و بەرتیل وەرگرتن بهێنن، واز لە رێگریی‌و چەتەیی‌و فرتو فێڵ بهێنن، مافی خەڵك — ماددیی‌و مەعنەوی — پێشێل مەکەن.

٥- مەنع کردنیان لەئاشووبگێڕی‌و فیتنەجۆیی وەکوو پێی فەرموون: {وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا} لەزەویدا فەساد بڵاومەکەنەوە، پاش ئەوەی پیاوچاكو پێغەمبەرانو شوێنکەوتووانیان هەوڵیانداوەو خەڵکیان هێناوەتە سەر رێگای خوداپەسەندو ئەخلاقو رەوشتی ئادەمیزادانیان رێكوپێك کردووە، یاسای کۆمەڵیان بەگوێرەی پەیامی خودا رێکخستووە، لەبارەی کشتوکاڵو پیشەسازیی‌و بازرگانیدا

پێشکەوتنیان بەدەست هێناوە، ئێوە ریسەکەیان مەکەنەوە بە خوری و وڵات و یاساو نیظام تێك مەدەن و ئاشووب بەرپا مەکەن! {ذَٰلِكُمْ} ئەنجامدانی ئەم پێنج ئەرکانە – خواپەرستی و یەکتاپەرستی، بڕوا کردن بە پێغەمبەرایەتی من، ڕێك و پێك کردنی ئامێری پێوانەو کێشان، واز هێنان لە بەسووك زانینی کاڵای خەڵك، وازهێنان لەئاشووب و فیتنەگێڕی لەسەر زەوی بەهەموو جۆرەکانیەوە {خَيْرٌ لَّكُمْ} بۆئێوە باشترو بەسوودترە. {إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ} ئەگەر ئێوە ئیمانتان بەتاك و تەنیایی خوداو بەڕاستی پێغەمبەرانی و بەشەرع و یاسای تۆکمەو بێ خەوش و بەزیندووبوونەوەی رۆژی قیامەت و پاداش و تۆڵەی عادڵانە هەیە!

دەتوانین بڵێین: {ذَٰلِكُمْ} ئاماژە بێ بۆ پابەندبوون بەفەرمان و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگار، چونکە ئاشکرایە پەروەردگار، جگە لەچاکە، فەرمان ناکا بە هیچی تر، جڵەوگیریش هەر لەخراپە دەکا.

ئەمجار حەزرەتی شوعەیب جڵەوگیریی لە گەلەکەی کرد کە واز لە ڕێگریی و چەتەیی بهێنن، جا چ ڕێگریی حیسسی بێ، یان ڕێگریی مەعنەوی. پێی فەرموون: {[٨٦] وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ} لەسەر ڕێگا دامەنیشن، هەڕەشە لەڕێبواران بکەن گومرگ و باج لە کاسبکاران بستێنن، هەڕەشەی کوشتن لەوانە بکەن کەماڵ و کاڵای خۆیانتان نادەنێ؛ یان هەڕەشە لەوانە بکەن کە دێن بۆلای شوعەیب بۆ ئیمان هێنان! مەبنە لەمپەڕو بەربەست لەبەردەم هاتووچۆی ڕێبواران و ئەوانەی دێن بۆ ئیمان هێنان کە ئیمانیان هێناوە یان دەیانەوێ ئیمان بێنن بەخوداو بە پێغەمبەرەکەی ئێوە ژیوانیان بکەنەوەو لەڕێبازی حەق و ڕاستی لایان بدەن! {وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا} پێتان خۆشەو ڕێبازی خودا خوارو خێچ بکەن! چاوو ڕاوو پروپاگەندە بکەن بۆ هەڵگێڕانەوەی ڕاستیەکان. {وَاذْكُرُوا إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ} نیعمەت و فەضلی خودا بێننەوە یادی خۆتان کە پێی بەخشیوون، بۆ ئەوەی لەروانگەی ئەو نیعمەتانەوە روو بکەنە خواپەرستی لەتاوانکردن دور بکەونەوە، بەشێك لەو نیعمەتانەی دراوە پێتان ئێوە ژمارەتان کەم و بێ هێزو توانا بوون، خودا ژمارەی زۆر کردن و وەچەو نەوەتان زۆر لێ کەوتەوە، بوون بەخاوەنی دەسەڵات و توانای زۆرو زەبەندە! دەشگونجێ بڵێین: مانای بەم جۆرەیە: ئێوە هەژارو نەداراو بێ هێزو توانا بوون: خودا بەهێزی کردن و ماڵ و سامانی زۆری پێدان. لەخودا بترسن، سەرپێچی مەکەن! {وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ} سەیری ئاکام و سەرەنجامی ئاشووبگێڕو موفسیدەکانی رابوردوو بکەن و پەندو عیبرەتیان لێ وەربگرن، بیر لە ئاکام و سەرەنجامی قەومی نووح و عادو ثەموودو قەومی لووط بکەنەوە، بڕوانن خودا چۆن بەفەتارەی بردن، چۆن بەهۆی فەسادو ئاشووبگێڕی لەسەر زەوی و جورئەتکردن بۆ لەخودا یاخی بوون و بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرەکانی دوابڕاوی کردن و بنبڕی کردن.

{[٨٧] وَإِن كَانَ طَائِفَةٌ مِّنكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ} هەرچەندە کۆمەڵێك لە ئێوە بڕواتان کردووە بەو پەیامەی کە من پێی نێردراوم، موسوڵمان بوون {وَطَائِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا} کۆمەڵێکیشتان ئیمانتان نەهێناوە، {فَاصْبِرُوا} چاوەڕوان بن، بزانن خودا چۆن نێوانی ئەم دوو تاقمە دەکاو ئاکام و سەرەنجام چۆن دەبێ، چاوەڕوان بن {حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا} هەتا خودا حوکمی نێوان ئێمەی خودپەرست و ئێوەی خودانەناس دەکا، بزانن پەروەردگار چۆن حەق بەسەر بەتاڵدا سەردەخا، چۆن موسوڵمان و خواپەرست بەسەر کوفرو بێدینیدا زاڵ دەکا.

{وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ} خودا باشترین دادوەرە، دڵنیا بن سەرفرازیی و سەرکەوتن بۆ خواپەرستانە، فەوتان و تێشکان بۆ کافرو موشریکانە، چونکە حوکمی خودا هەمووی حەق و عەدالەتەو زوڵم و ستەمی تێدا نیە! مەبەست لەم چیرۆك و فەرمان و جڵەوگیرییانەی تیاندا هاتوون: بەتەماکردنی خەڵکە بۆ بەهەشت و ترساندنیانە لەئاگری دۆزەخ بۆ هەڵنان و دنەدنەدانیانە بۆ ئیمان هێنان و کردەوەی چاك هەرکەسێکیش ئەم ئایەتانە بخوێنێتەوە یان بیان بیسێ پێویستە فەرمانبەرداری بێ و پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بێ.

کۆتایی جزمی هەشتەم

{٨٨ قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا} ئەشرافو پیاوماقوولی گەلەکەی، ئەوانەی لوتبەرزییان کرد لەئیمان هێنانو پابەند نەبوون بە فەرمانو جڵەوگیری لێ کردن لەناشووبگێڕیو فیتنە جۆیی! ئەو پیاو ماقوڵو ئەشرافانە هەڕەشەیان لەحەزرەتی شوعەیبو شوێنکەوتوانی کردو وتیان: سوێندبێ ئەگەر واز نەهێنی.ئەی شوعیب! لەم هەڵوێستەت پاشگەز نەبیەوە، خۆتو شوێنکەوتوانت لەوڵات دەردەکەینو ناهێڵین تێی دا دانیشن! {قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ؟} پێی گوتن: ئایا ئێوە داوای ئەوەمان لێدەکەن بگەڕێینەوە سەر ئایینی ئێوەو لەئایینی خودا پەسندی خۆمان پاشگەز ببینەوە تەنانەت ئەگەر پێشمان ناخۆش بێ ئێوە لەسەر هەڵوێستی خۆتان سوورنو پێکێشیمان لێدەکەن کە دەبێ بگەڕێینەوە بۆ سەر ئایینی ئێوە؟ ئەگینا دەرمان دەکەن؟؟ دەتانەوێ بەتۆپزیو زۆرەملی ئێمە پاشگەز ببینەوەو بێینەوە سەر ئایینی ئێوە؟!

{٨٩ قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِباً إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا} ئەوە بێگومان بوختانمان بۆ خودا هەڵبەستووە، بەدرۆو بێ بەڵگە هاوەڵمان بۆ خودا بڕیار داوە، ئەگەر ئێمە دوای ئەوەی خودا لە شیرکو بیروباوەڕی بەتاڵ رزگاری کردوین بگەڕێینەوە بۆ سەر ئەو بیروباوەڕە بەتاڵو پوچە، ئەوە ئێمە بە دەستی ئەنقەستو لەگەڵ ئەوە دا کە دەزانین ئایینی خۆمان راستەو ئایینی ئێوە پووچە ئیفتیرا لە سەر خودا دەکەینو بە ناحەقو بێ بەڵگەی عەقلی ونەقلی هاوەڵی بۆ دادەنێین!

{وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا} هەرگیز بۆ ئێمە نابیو لە شانی ئێمە ناوەشێتەوە کە لە ئایینی خۆمان پاشگەز ببینەوەو بگەڕێینەوە بۆ سەر ئایینی پڕوپووچی ئێوە، هیچ هێزێك نیە بتوانێ ئێمە لە بیروباوەڕی خۆمان پەشیمان بکاتەوە، چونکە ئێمە دڵنیاین کە ئایینی خۆمان حەقەو ئایینی ئێوە بەتاڵە {إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا} مەگەر خودا بیەوێ ئێمە بێینەوە سەر ئایینی ئێوە! چونکە بڕوای پتەومان بە مەشیئەتو ئیرادەی خودا وامان لێ دەکات کە هەموو شتێك حەواڵەی پەروەردگار بکەین، خودا هەموو شتێك دەزانیو حیکمەتو دانایی لە هەموو شتێك دا رەهاو موتڵەقە.

۞ قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لَنُخْرِجَنَّكَ يَـٰشُعَيْبُ
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ
كُنَّا كَـٰرِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ ٱفْتَرَيْنَا عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِى مِلَّتِكُم
بَعْدَ إِذْ نَجَّىٰنَا ٱللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّعُودَ فِيهَآ إِلَّآ أَن يَشَآءَ
ٱللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا ٱفْتَحْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِٱلْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْفَـٰتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لَئِنِ ٱتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَـٰسِرُونَ
﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دَارِهِمْ جَـٰثِمِينَ ﴿٩١﴾
ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَا ۚ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ شُعَيْبًا
كَانُوا۟ هُمُ ٱلْخَـٰسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَـٰقَوْمِ لَقَدْ
أَبْلَغْتُكُمْ رِسَـٰلَـٰتِ رَبِّى وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ ءَاسَىٰ
عَلَىٰ قَوْمٍ كَـٰفِرِينَ ﴿٩٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّبِىٍّ إِلَّآ
أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ
بَدَّلْنَا مَكَانَ ٱلسَّيِّئَةِ ٱلْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا۟ وَّقَالُوا۟ قَدْ مَسَّ
ءَابَآءَنَا ٱلضَّرَّآءُ وَٱلسَّرَّآءُ فَأَخَذْنَـٰهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

ئەگەر ویستی شتێك ئەنجامبدا ئەوە عائید بەخۆیەتی چونکە هەر زاتی پاکی هەڵسوڕێنەری کاروباری ئێمەیە!

{وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْماً} پەروەردگار هەموو حیکمەتو بەرژەوەندییەك دەزانێ، زانیاری رەهاو موطلقە، فەضڵو بەخششی زۆرو زەبەندەیە، هەموو کاروکردەوەییەکی حیکمەتو داناییە، ویستو ئیرادەی هەموو حیکمەتو خێرو بێرە بۆ مرۆڤا ئیرادەی بە گوێرەی حیکمەتی لە کاردایە.

{فلا يأمن مكر الله الا القوم الخاسرون} ئێمە وێرای ئەوەی کە هەرچی خودا لە سەری پێویست کردوین پابەندی دەبینو بەلێبوردوییەوە پارێزگاری شەرعو ئاینەکەی دەکەین {عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا} لە هەموو کارو بارێکمان دا پشتمان بەخودا بەستووە، پشتی پێ دەبەستین کە لەسەر بیروباوەڕی راست راگیرمان بکا، توفیقمان بدا بۆ زێدە یەقینو بڕوا دامەزران،پشتگیری ئەومان بەسە بۆ بەرەنگار بوونەوەی هەڕەشەی ئێوە. هەرچی تەوەککولی راستو دروستیش ئەوەیە: بەگوێرەی شەرعو بە بەرچاوگرتنی سوننەتی

بونەوەربێ، کەسێك هۆکارە مادییەکان بە بەرچاو نەگرێو سوننەتە کەونییەکان پاشگوێ بخا ئەوە نەزانێکی لەخۆبایی بووە، نەك خاوەن تەوەککولێکی خاوەن پاداش لای خودا!. {رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ} پەروەردگارا! ئەتۆ بەحەقو راستی حوکم بکە لەنێوان ئێمەو گەلەکەمان دا، خوایە! بەگوێرەی سوننەتی نەگۆڕاوی خۆت لە بونەوەر دا کە دادگایی نێوان پێغەمبەرانو کافران دەکەی، لەنێوان خاوەن بەرنامەی حەقو خاوەن بڕوای پوچ دا بڕیار دەدەی، خودایە! بەو قانوونە دادوەرانەی خۆت کێشەی نێوانمان کۆتایی پێبهێنەو، لە نێوانمان دا حوکم بدە! بێگومان زاتی پاکی تۆ باشترین دادوەرو چاکترین حاکمە بۆ یەکالاکردنەوەی کێشەی نێوانمان، چونکە تۆ زانای بە هۆکاری کێشەو نیزاعی هەموو تاقمو گرۆهەکان هەرگیز حوکمی ستەمکارانە نادەی.

{٩٠ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ} ئەشرافو پیاو ماقوڵەکانی گەلەکەی شوعەیب، ئەوانەی ئینکاری ئایاتی خودایان دەکردو پێغەمبەرەکەیان بە درۆ دەخستەوەو رۆچووبوون لە گومراییدا، بە هەژارو شوێنکەوتوانی شوعەیبیان گوت: ئەگەر ئێوە شوێن شوعەیب بکەونو چیتان پێدەڵێ: بەقسەی بکەنو خودا بەیەك بناسنو شوعەیب بە پێغەمبەری ئەو بزانن، ئەوە بێگومان ئێوە خەسارەتمەندنو مایە پوچ خۆتانن!

{٩١ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ} بوومەلەرزە لێی دانو هەریەکەیان لە ماڵی خۆی دا سەرەنگریو قونگەو تلوور کەوتنو لەناوچونو مردن..

{٩٢ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا} ئەوانەی حەزرەتی شوعەیبیان بە درۆ خستەوە، هەر ئەوان خەسارەتمەندو چارە رەش بوون! ئەوانە ریشەکێش کرانو لەناوبران هەر دەتگوت: قەتقەت ئەوانە لەو شارو هەرێمە دا هاتوچۆیان نەبووە لەو خانو بەرەی خۆیان دا نیشتەجێ نەبوونو پشوویان نەداوە!! {الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ} واتە: ئەوانەی شوعەیبیان بەدرۆ خستەوەو پێیان وابوو هەرکەسانێك شوێن شوعەیب بکەوێ خەسارەتمەندو چارەرەشو بەدبەختن! دونیاو قیامەتیان لە کیس چوو... شوێن کەوتوانی حەزرەتی (شوعەیب)یش سەرفرازو سەرکەوتوو بە مراز گەیشتوون!

{٩٣ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ} پێش هاتنی عەزابەکە، حەزرەتی شوعەیبو شوێنکەوتوانی لەو ناوچەیە چونە دەرێو عەزابەکە نەیگرتنەوە، ئەمجار بەدڵێکی ناخۆشەوە {وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ} ئەی گەلو هۆزەکەم! ئەمن بەدڵسۆزییەوە پەیامی خودای خۆمم پێ راگەیاندن.ئەو ئەرکەی پێم سپێرا بوو پێتان بگەیەنم ئەنجامم دا، زۆرم ئامۆژگاری کردنو هەوڵم لەگەڵ دان، بەڵام بەداخەوە گوێتان لێ نەگرتمو بەقسەتان نەکردم، تا بەو دەردەچوون کە پێی چوون!! {فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ} چۆن من غەم بۆ قەومی کافرو خوانەناس دەخۆم؟ واتە: من خەفەت بۆ لەناوچوونی گەلو هۆزێك ناخۆم کە ئینکاری تاك و تەنهایی خودایان دەکردو پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوەو بڕوایان پێنەکرد!!

{٩٤ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ} واتە: سوننەتی ئێمە لەبونەوەر دا ناگۆڕێو نەگۆڕاوە، ئێمە هەرکاتێ پێغەمبەرێکمان بۆ سەر گەلو نەتەوەیەك ناردبێو بەدرۆیان خستبێتەوە یەکسەر عەزابمان بۆ نەناردونو لەناومان نەبردون، بەڵکوو بۆ ماوەیەك مۆڵەتمان داونو بەڵاو موصیبەتو گیروگرفتمان تووش کردون، توشی گرانیو هەژارییو نەخۆشی جۆراوجۆر بوون، بۆ ئەوەی بەخۆیان دا بچنەوەو دڵیان نەرم بیو بەندایەتیو ملکەچیو زەلیلی خۆیان رابگەیەننو هاوارمان لێ بکەن ئەو ناخۆشیانەیان لەسەر لابەرین!

{٩٥ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا} پاشان لەشوێن ئەو حاڵە ناخۆشەی تێی کەوتبوون، لەجیاتی ئەو تەنگو چەڵەمەی تووشیان بوبوو، خێرو خۆشیمان پێداون، لەباتی هەژاریو نەخۆشیو قاتو قڕیو کێشەو شەڕو هەرای ناویان هەرزانیو تەندروستیو ماڵو سامانی زۆرو برایەتیو ئاشتیو تەباییمان خستە ناویان {حَتَّىٰ عَفَوا} هەتا ژمارەیان زۆر بوو، لەشساغو تەڕدەماغ بوون، ماڵومنداڵیان پەرەی سانڈو وەچەو نەوەی زۆریان لێ کەوتەوە، زەویان ئاوەدان کردەوە، خانو باڵەخانەیان هەڵچنیین.

{وَقَالُوا} بەبێ ئەوەی ئەو رووداوانە کاریان تێبکەن، وتیان: {قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ} بێگومان باوك باپیرانیشمان ئاوا توشی ناخۆشیو خۆشی هاتوون، دەمێك هەژارو لەش بەبارو دەربەدەرو بێ لانەو خانە بوون، کاتێکیش لەنازو نیعمەت دا گوزەراندویانە، خاوەن ماڵو ساماندارو لەشساغو تەڕدەماخ لەژێر باڵی ئاشتیو تەبایی دا ژیاون. ئەوە

هەڵوێستی ڕۆژگارە، لەگەڵ ئادەمیزاد دا، کەوابێ نە تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی سزاو تۆڵەی تاوانە، نەهەرزانیو ئاشتیو لەشساغی پاداشی کردەوەی چاکەیە!!

{فأخذناهم بغتة وهم لا يشعرون} لەنکاوێکو بەناگەهان عەزابمان بەسەر دا دانو تێکمانەوە پێچان بەبێ ئەوەی هەست بەئەوە بکەن کە سزایان بۆ نازڵ دەبێ.

{[٩٦] ولو أن أهل القرى آمنوا واتقوا لفتحنا عليهم بركات من السماء والأرض}

ئەگەر دانیشتوانی مەککەو دەوروبەری، هەروەها دانیشتووی هەموو شارو شارۆچکەیەك ئیمانیان بەخودا بهێنایەو بڕوایان بەفریشتەکانی، بەکتێبەکانی، بەپێغەمبەرانی خودا بهێنایەو ڕۆژی قیامەتیان بەڕاست بزانیایە، خۆیان بپاراستایە لەو شتانەی خودا نەی لێ کردووە: وەك هاوەڵدانان بۆ خوداو بەرپا کردنی فیتنەو ئاشووب لەسەر زەوی، ئەوە پەروەردگار خێرو بێری زۆری لەئاسمانەوە بەسەر دا دەباراندن، بارانی پڕپیتو بەرەکەتی لەکاتی پێویست دا بۆ دەڕژاندن، لەزەوی خێرو خێراتی بۆ دەردەهێنان، کانو گەنجو خەزینەی نیشان دەدان، زانستو زانیاری فێردەکردن، بۆ ئەوەی لەسوننەتی بونەوەر حاڵی ببن!

{ولكن كذبوا} بەڵام دانیشتووی ئەو شارانە لەجیاتی ئەوەی ئیمان بهێننو بڕوا بەپێغەمبەرەکانیان بکەن بەدرۆیان خستنەوەو ئیمانیان پێ نەهێنان، خۆیان لەنەهییەکانی خودا نەپاراستو تەقوای پەروەردگاریان نەکرد، {فأخذناهم بما كانوا يكسبون} تۆڵەمان لێ ستاندن بەلەناوبردن، بەهۆی ئەو هەڵوێستو بێ گوێییەی کە بەرامبەر پەیامی پێغەمبەرەکەیان نواندیان، لەسەر شەریك دانان بۆ خوداو ئەنجامدانی تاوانی وا کە یاسای کۆمەڵی ئادەمیزاد تێك دەدا، ژیانی دانیشتوان تاڵ دەکا!

{[٩٧] أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا بياتا وهم نائمون} ئایا دانیشتوانی مەککەو دانیشتوانی شارو کۆمەڵگای تریش، ئەوانەی بانگەوازی ئیسلامیان پێگەیشتووە؟! کەمتەرخەمی دەکەنو ناترسێن لەوەی عەزابی کوشندەو ڕیشەکێشکەری ئێمەیان بۆبێ لەکاتی بێ ئاگاییو پاڵدانەوەیاندا، لەکاتێك دا کە ئەوان لەشیرین خەودابن! ئایا دانیشتوانی شارو گوندەکان ئەمینو دڵنیان لەوەی کە عەزابی خودایان بۆ نایە؟ ئەوە دابونەریتی خودایە لەبوونەوەردا، ئادەمیزاد تاقی دەکاتەوە بەخۆشیو ناخۆشی ئەوە پاشماوەو شوێنی سەرپێچی کارانو بەدرۆخەرەوەکانە ئەوانەی کە لەپێش ئێوە دا لەو شارو

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٩٦) أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ (٩٧) أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ (٩٨) أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ (٩٩) أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن لَّوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (١٠٠) تِلْكَ الْقُرَىٰ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَائِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِن قَبْلُ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ (١٠١) وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ وَإِن وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ (١٠٢) ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ (١٠٣) وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ (١٠٤)

گوندانە دا نیشتەجێ بوونو تێی دا هاتوچۆیان دەکردو کاروباری ڕۆژانەی خۆیان ئەنجام دەدان، دوایی بەجێیان هێشتوو چوونە زبڵدانی مێژووەوە-ئایە ئەو خەڵکە دڵنیانو ناترسن لەوەی کەخودا لەنکاوێك غافڵگیریان بکاو، عەزابی لەناوبردنیان بۆ بنێرێ؟! عەزابی کوشندەی زەندەق بەر، خۆیان لەناوبچنو شارو گوندیان ژێرو زەبەر بکرێ لەکاتێك دا ئەوان لەشیرین خەودابن.

{[٩٨] أوأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا ضحى وهم يلعبون} یان ئەوە دانیشتوی ئەو شارو گوندانە ناترسن لەوەی عەزابی ئێمەیان بۆبێ لەچێشتەنگاودا، لەکاتێك دا ئەوان خەریکی گاڵتەو گەپن، سەرقاڵی ئەنجامدانی کاروباری خۆیانن کە وەکوو گاڵتەی منداڵان وایە کە چ سودێکی لێ پەیدا نابێ.

{[٩٩] أفأمنوا مكر الله} ئایا هۆی ئەوەی کە ئەمینن لەعەزاب، ئەوەیە کە ئەمینن عەزابی ئێمەیان بەشەو یان چێشتەنگاو لەکاتی غەفڵەت دا بۆبێ، یان هۆکەی ئەوەیە لەمەکری خودا ئەمیننو لەگرتنو تۆڵەستاندنەوەی ناترسن؟ بێ ئاگان لەوەی کە خودا دەتوانێ سزایان بۆ بنێرێ بەجۆرێك کە بەخۆیان

نەزانن؟! ئەگەر هۆیەکە ئەوەبێ ئەوە بابزانن کە خۆیان خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت کردوە، چونکە {فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ} کەس لەمەکری خودا ئەمین نابێ مەگەر قەومی خەسارەتمەندو بەدبەختو چارەڕەش،

{[١٠٠] أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا} ئایا ئاشکرا نەبوە بۆ ئەوانەی جێگیری و میراتگرتنی زەوییان پێبڕاوەو دوای لەناوچوونی دانیشتوە ستەمکارەکانی پێش ئەمان، ئاوەدانکردنەوەی زەوییان پێ سپێراوە-بەتایبەتی ئەو قورەیشییانەی کە زێدو نیشتمانی گەلو نەتەوە لەناوچووەکانیان پێبڕاوەو لەشوێنی ئەوان نیشتەجێ بوون!؟ ئایا بۆیان مەعلووم نەبووە {أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَسْمَعُونَ؟} کە دابو نەریتی ئێمە لەگەڵ ئەمانیش هەمان سوننەتو یاسایە کە لەگەڵ ئەوان دا بەکارمان هێنا؟ ئەگەر مەیلمان هەبیو بمانەوێ دەیانگرینو عەزابیان بەسەر دا دەدەین، تۆڵەی تاوانو کردارە خراپەکانیان لێ دەستێنین!

{[١٠١] تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَائِهَا} ئەوەی باسکرا بەسەرهاتی شارو شارۆچکەی ئەو پێنج نەتەوانەیە کە دوای لەناوچونو وێران بوونو ڕۆژگارێکی دورو درێژیان بەسەر دا تێپەڕیوە، برێ لەبەسەرهاتەکانیان بەسەر تۆ دا (ئەی محمد!) دەخوێنینەوە، بۆ ئەوەی ببێتە پەندو عیبرەت بۆ خۆت بۆ قەومەکەت، بۆ ئەوەی تۆ زیاتر لەسەر بانگەوازی خۆت خۆڕاگریتو سوربی، قەومەکەشت بەخۆیان دا بچنەوەو پەندو عیبرەت لەو نەتەوە لەناوبراوانە وەربگرن، سەیری شوێنەوارو پاشماوەی شارو گوندەکانیان بکەنو فام بکەنەوە.

{وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ} بێگومان ئەو نەتەوانە یەك بەدوای یەك دا هەرنەتەوەیەك پێغەمبەرێکیان بۆ سەر هاتووە، بەلگەی بەهێزو پێزیان پێبوە لەسەر ڕاستی پەیامەکەیان، بەهەموو جۆرێك بەبەلگەو دەلیل گەلەکانیان بۆڕداوە، بەلام ئەو ملهوڕو نەفامانە {فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ} لەو گرۆهانە نەبوون کە بڕوا بەپەیامی پێغەمبەرەکەیان بکەن بەهۆی حەق بەدرۆخستنەوەیانو سووربوون لەسەر ئەو باوەڕە بەتاڵەی کە پێش هاتنی پێغەمبەرەکەیان لەسەری بوون، واتە: بەردەوام بوون لەسەر ئایینی خۆیانو هەرلەسەرەتای ئاراستەکردنی بانگەوازی بۆیان کە یەکتاپەرستی ئەنجام بدەنو بەدڵ عیبادەتی خودا بکەنو پێش هاتنی موعجیزەکان ئەوانە لەسەر بڕوای پووچی خۆیان بوون لێی پاشگەز نەبوونەوە، بەلگەو موعجیزەکان کاریان تێ نەکردن.

یان مانای {فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل} بەم جۆرەیە: ئەو گرۆهانە لەوانە نەبوون ئیمان بێنن، تاتەمەنیان تەواو بوو بەکافری مردن، بەهۆی ئەو هەلوێستەی کە یەکەم جار لەکاتی هاتنی پێغەمبەر بۆ سەریان نواندیان کە بریتی بوو، لەوە پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوەو بڕوایان پێ نەکرد.

{كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ} هەر بەو شێوەی کە خودا دەرگای دڵی کافرەکانی گەلە پێشینەکانی مۆر کردوە، دڵی هەموو کافرێك کە خودا لەعیلمی خۆی دا بەکافری داناوەو دەزانێ کە هەرگیز ئیمان ناهێنی مۆر دەکاو هیچ نەصیحەتو ئامۆژگارییەك وەرناگرنو لێکۆلینەوەو باسکردن لەگەلیان بێ سودەو چی لێ شین نابێ! ئەوانە وەکوو پارچە دراوێك وان کە لەکاتی توانەوە لەبۆتەی خۆی دا نوسراوێکی تایبەتی خۆی لێ دراوەو ئیتر لەوەبەولاوە ئەو نوسراوە ناسڕێتەوەو قبولی هەلوەشانەوە ناکا!!!

{[١٠٢] وَمَا وَجَدْنَا لأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ} ئێمە لەزوربەی زۆری ئەو گەلو نەتەوانە نەمان بینی وەفا بەعەهدو پەیمانی خۆیان بکەن، جا ئەو عەهدو پەیمانە عەهدو پەیمانی فیترەت بێ، ئەو عەهدو پەیمانەی کە لەپشتی باوە ئادەمیان دا لێی وەرگرتوون، یان ئەو عەهدەی کە خودا سروشتی ئادەمیزادی وا دارشتووە: کە هەست بەدەسەلاتێکی نهێنی بکەن کە لەژوور هەموو دەسەلاتەکانەوەیە، هەروەها هەستی ئەوەی تێدا خولقاندوون: کە شتی باش هەلبژێرنو خۆ لە خراپە بپارێزن، حەزیان لەشتی کاملوتەواوبیو کەموکوڕییان پێناخۆشبێ....

{وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ} بێگومان ئێمە زوربەی ئەوانەمان بەسنور بەزێنو دەرچوو لەعەهدو پەیمانی سروشتیو شەرعیو عورفی دەست کەوت، ئەوانە پەیمان شکێنو سنووربەزێنو تاوانبارن!

{[١٠٣] ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا} واتە: ئەمجار پاش ناردنی ئەو پێغەمبەرانەی کە لەوە پێش باس کران (موسا)مان کردە پێغەمبەرو بەبەلگەو موعجیزەی ڕاستو دروستەوە ناردمان بۆ سەر فیرعەونو داروودەستەکەی، بەلام ئەوان بەبیر بانگەوازییەکەیەوە نەهاتنو ئینکاریان کردو، بڕوایان بەپەیامەکەی مووسا نەکرد، ستەمیان لەخۆیان کرد، ستەمیان لەپەیامەکە کردو مافی شیاوی خۆیان نەدایە، بەلکوو ستەمیان لەهەموو

مسكێنو بۆرەپیاوەكانی ژێر دەسەڵاتی خۆیان كرد، چونكە ئەگەر فیرعەونو دارودەستەكەی ئیمانیان بهێنایە هەموو میسرییەكان ئیمانیان دەهێنا.

{فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ} ئەی موحەممەد! سەیر بكەو بڕوانە ئاكامو سەرنجامی ئاشوبگێڕانو فیتنە جۆیان لەسەر زەوی چۆن بوو؟ چییان لێ هات؟؟ ئەوانەی خەڵكیان لەڕێگای خودا مەنع كردو نەیانهێشت موسوڵمان بن، پێغەمبەری خودایان بەدرۆ خستەوە!!

{[١٠٤] وَقَالَ مُوسَى يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ، [١٠٥] حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلاَّ الْحَقَّ} واتە: حەزرەتی مووسا ﷺ پەیامی خۆی بەفیرعەون گەیاندو وتی: ئەی فیرعەون! من رەوانەكراوم بۆ سەر ئێوە لەلایەن پەروەردگاری بونەوەرەوە، لەلایەن خودای هەموو كەسەوە، لەلایەن بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەری هەموو كاروبارێكی بونەوەرەوە. ئەوەی لەسەر من پێویستەو نابێ لێی لابدەم، ئەوەیە: كە دەربارەی پەروەردگار نابێ جگە لەحەقو راستی هیچ شتێكی تر بڵێم: نابێ بەدەم خوداوە درۆ هەڵبەستم، چی حەقەو چی راستە دەبێ ئەوە بڵێم.

{قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ} ئەمن هاتووم بۆ سەر ئێوە بەصیفەتی پێغەمبەری‌و بەڵگەی بەهێزم پێیە لەلایەن پەروەردگاری ئێوەوە لەسەر راستی پەیامەكەمو راستی ئەوەی كە پێتانی دەڵێم. كەواتە: ئەی فیرعەون {فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ} هیچی تر نەتەوەی بەنی ئیسرائیل مەچەوسێنەوەو بەندیان مەكەو مەیانكەرە كۆیلەو ژێردەستە، وازیان لێ بێنە باڵەگەڵ خۆم دا بیانبەمەوە بۆ خاكی پیرۆز: بۆ فەلەستین كە زێدو نیشتمانی خۆیانەو شوێنی لەدایك بوونی باوكو باپیرانە.

{[١٠٦] قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ} وتی: ئەگەر ئەتۆ بەنیشانەو موعجیزەوە هاتووی‌و لەلایەن ئەو كەسەی كە تۆی ناردوە بەڵگەی بەهێزت هێناوە وەكوو دەڵێی: دەموعجیزەكانت بنوێنەو نیشانم بدە: بزانم چینو چۆنن؟ ئەگەر تۆ راستگۆی‌و لەپێڕی راستانی‌و حەق بێژی!!

حەزرەتی مووسا دەست بەجێ بەكردەوە وەڵامی دانەوە-نەك بەقسە. {[١٠٧] فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ} عەصاكەی (گۆچانەكەی) كەبەدەستی راستیەوە بوو لەبەردەم فیرعەون دا هاویشتییە سەر زەوی ئیتر خێرا لەناكاوێك بوو بەنێرینەمارێكی زەبەللاحو بەئاشكرا هەموو خەڵكەكە

حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَن لَّآ أَقُولَ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ۚ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِىَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِـَٔايَةٍ فَأْتِ بِهَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ ۖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا۟ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا۟ ۖ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ سَحَرُوٓا۟ أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ ۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

بەچاوی خۆیان بینییان دەجولایەوە لەگۆڕەپانەكە دا دەهاتو دەچوو وەكوو ئەژدیهایەكی راستی لەم شوێنەوە دەكشا بۆ شوێنێكی تر.

{[١٠٨] وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ} ئەمجار دەستی خستە باخەڵیەوەو دەری هێنایەوە سپی بوبوو بەجۆرێكی وا دەدرەوشایەوەو چاوی بینەرانی لەبەرهەڵدەهات، لەبەر ورشەو بریسكانەوەی دەتگوت: خۆرەو روناكی لێ هەڵدەقوڵێ، بەبێ ئەوەی سپی بوونەكەی لەبەر نەخۆشی‌و بەڵەكی بوبێ!

{[١٠٩] قَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ} دارودەستەی فیرعەونو هەوادارانی وتیان: ئەم كابرایە سیحربازێكی شارەزاو لێزانە، هەموو جۆرە سیحرێك دەزانی‌و خەتەرە لەسەر ئێمە، بەهۆی ئەم سیحرو جادوگەریەوە خەڵك هەڵدەگەرێتەوە لێمانو لەئاكاما {[١١٠] يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ} دەیەوێ بەهۆی ئەم سیحربازییەوە بەسەرمان دا زاڵ ببی‌و دەسەڵاتو فرمانڕەواییمان لێ داگیر بكاو لەخاكو زێدی خۆمان وەدەرمان دەنێ!!! فەرمانتان بەچیەو چی بكەین باشە؟؟

{[١١١]قَالُوا أَرْجِهِ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ} دارودەستەکەی بەفیرعەونیان گوت: جارێ بڕیاری خۆت دەربارەی مووساو براکەی دوا بخە، بنێرە بۆ شارو ولاتەکانی ژێر دەستت با کاربەدەستو پۆلیسو یاساولەکانیان هەوڵ بدەن چی سیحربازو جادوگەر هەیە، کۆیان بکەنەوە،

{[١١٢]يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ} هەرچی سیحربازی لێزانو لێهاتوو هەیە لەولات دا کۆیان دەکەنەوەو، دەیانهێنن بۆ ئێرەو، بەئاسانی بەربەرچی مووسا دەدەنەوەو، راستی ئەوەی مووسا هێناویەتی ئاشکرای دەکەنو ئیتر کەسی پێ هەڵناخەڵەتێ!!

{[١١٣]وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا} ساحیرەکان وتیان: {إِنَّ لَنَا لَأَجْراً إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ؟} ئایا ئێمە پاداشمان دەدرێتەوە ئەگەر سەرکەوتینو مووسامان بۆڕدا؟

{[١١٤]قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ} فیرعەون وتی: بەڵێ: ئێوە پاداشی گەورەو بەنرخ وەردەگرن لەپاساوی ئەو کارە گرنگەتان‌دا، وێڕای پاداشی ئەوانەی کە هەمیشە لێم نزیکن لەدەرباری من دا رێزدار دەبنو پلەوپایەی بەرزتان پێ دەدرێ، ئێوە هەم ماڵو داراییتان پێ دەدرێ هەم پلەوپایەی کاربەدەستیو رێزداریتان دەدەمێ! بەمەش خۆشبەختی دونیاتان دەست دەکەوێ!

{[١١٥]قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ} وتیان: ئەی مووسا! سەرپشکبە، یان تۆ لەپێش دا مارەکەی خۆت بهاوێژەو موعجیزەکەی خۆت بنوێنە، یان ئێمە مارەکانی خۆمان دەهاوێژین!

حەزرەتی مووسا وەڵامێکی زیرەکانەی دانەوە، {[١١٦]قَالَ أَلْقُوا} فەرموی: ئێوە لەیەکەم جار دا گوریسو حەبلەکانی خۆتان بهاوێژن، هەڵبەتە حەزرەتی مووسا بۆیە ئەوەی هەڵبژارد کە خۆی دوا بکەوێ، چونکە ئەو کەسەی دوا دەکەوێ لەکاری ئاوادا بەتەواوی ئاگاداری هەوڵو تەقەڵلای بەرامبەرەکەی دەبێو، دەبینێ چۆن کارەکەی ئەنجام دەدا، لەهەمان کات دا حەزرەتی مووسا بڕوای تەواوی بەموعجیزەکەی خۆی هەبوو دەیزانی سەد دەر سەد بۆڕیان دەدا، {فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ} کە ساحیرەکان گوریسو حەبلەکانی خۆیان هاویشتو، وەکوو مار دەجولانەوە، چاوبەستەکیان لەخەڵکەکە کرد، بینەران وایان هاتە پێش چاو کەکارەکەیان حەقیقەتی هەیەو شتێکی راستە! تەنانەت حەزرەتی مووساش وا هاتە پێش چاوی کە حەبلو گۆچانەکان بوونە ماری راستیو ترسێکی لەدڵ دا پەیدا بوو.

{[١١٧]وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ} پەروەردگار نیگای بۆ مووسا کردو فەرمانی پێکرد، بەهاویشتنی عەصاکەی دەستیو فەرموی: عەصاکەت بهاوێژە! {فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ} لەپڕێکا ئەو عصایە بووە مارەنێرینەیەکی زەبەلاحی وا کە مارە درۆزنەکانی ساحیرەکانی قوتدا، ئەو شتانەی روکەشیان کردبوو، بەحەقو راستیان حلێب کردبوو هەمووی تێکەوە پێچانو قووتی دان.

{تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ} مانای ئەوەیە: یەکە یەکە سیحرەکەیانی ئاشکرا کرد، حەقیقەتی سیحرەکەیانی بۆ بینەران روون کردەوە، چاوبەستەکیو فێڵەکەیانی پوچ کردەوە، ئیتر ساحیرەکان بۆیان دەرکەوت کە ئەمە شتێکە لەئاسمانەوەیەو سیحرو چاوبەست نیە، بۆیە یەکسەر سیحربازەکان چوونە سوجدەو وتیان ئیمانمان بەخودای بوونەوەر هێناو پابەندی فەرمانو جڵەوگیریەکانی دەبین.

بەڵێ {[١١٨]فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} حەقو راستی چەسپا وەکوو خۆر ئاشکراو نمایان بوو، فێڵو چاوبەستەکی ساحیرەکان پوچبایەوەو، کاریگەری نەما، بۆیان دەرکەوت موعجیزەی مووسا لەژوور سیحرەوەیەو، شتێکی خودا کردە!

{[١١٩]فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ} ساحیرەکان بۆڕدران، لەپێش چاوی ئەو جەماوەرە زۆرو بینەرە، سیحربازەکان بەزینو بەزەلیلیو تێشکاوی فیرعەونو قەومەکەی لەمەیدانی روبەروبوونەوە دا خۆیان دزیەوەو پاشەکشەیان کردو بۆڕدرانو هیچیان بەدەستەوە نەما خۆی پێڕانوێنن. بەلام دیمەنی گرنگو روداوی چاوەروان نەکراو بۆ فیرعەونو داردەستەکەی ئەوە بوو، کە {[١٢٠]وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ} ساحیرەکان بەسوجدە دا کەوتنو ئیمانیان هێنا، چونکە حەقو راستی، ئەوانی سەرسام کردو هەڵینان بۆ سوجدە بۆ خودا بردنو {[١٢١]قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ} وتیان: بڕوامان هەیەو ئیمانمان بەخودای بونەوەر هێنا، {[١٢٢]رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ} خودای مووساو هارون، خودای هەموو شتێك لەدروستکراوان، خودای ئادەمیزادو جندۆکەو شتی تریش.

{[١٢٣]قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ} فیرعەون ئیمانهێنانی ساحیرەکانی زۆر لەسەر شان گران بوو، ئەو کۆمەڵەی کە لەم روبەڕوبونەوەیە دا پشتی پێ بەستبوون لەکیسی چوون، پێی وا بوو ئەوان هەرگیز لەفەرمانی

دەرناچـن، وەیـدەزانی ئـەوان کوێرانـە ئیگاعـەی دەکـەن، تەنانـەت ئەگـەر ئیمـانیش بهێـنن دەبـێ ئـەو ڕێگایـان بـداو فەرمانیان پێ بکا!!

بۆیە بەسەرسوڕمانەوە وتی: ئـەوە ئێوە ئیمانتان هێنا پێش ئەوەی روخصەت لـەمن بخوازن‌و منیش ڕێگاتان پـێ بـدەم؟! {إنّ هذا لمكرٌ مكرْتمُوهُ في الْمدينة لِتخْرجُوا منْها أهْلها} ئـەم سیحر کردنـەتان‌و زاڵبونی مووسا بەسـەرتان دا لـەم ڕۆژەداو سەرەنجام ئیمانهێنانتان بەموسا نەخشەو پلانێکە لـەوە پـێش لەسەری ڕێك کەوتوون‌و خۆتان پێی رازی بون!! ئێوە خۆتان ئـەم پیلانـەتان دارشـتووە بـۆ ئـەوەی بـەم سـیحرەتان میـصریەکان لـەم شـارە وەدەرنـێن‌و، خۆتـان لەگـەڵ بەنوئیسرائیلییەکان تێی دا نیشتەجێ بن، {فسوْف تعْلمُون!} لـەوە بـەولاوە دەزانـن چیتان لێ دەکـەم، دەبیـنن چ سـزاو تۆڵەیـەکتان تـوش دێ لەسـەر ئـەم پیلانـەو چۆن عـەزابتان دەدەم!؟!

ئەمجار شێوەی عـەزابو سزاکەیان بۆ شی دەکاتـەوەو دەڵێ: {[١٢٤] لأقطّعنّ أيْديكُمْ وأرْجُلكُمْ منْ خلافٍ} سوێند بێ من راستو چەپ دەسـتو قاچتان دەبـڕم، دەستی راستو قاچی چـەپتان دەبڕمـەوەو بەپێـچەوانەشەوە. {ثُمّ لأصلّبنّكُمْ أجْمعين} پاشان بەدەسـتو قاچ قرتـاوی هـەڵتان دەهاوەسـم، نـەك یـەك‌و دو بـەڵکوو یەکـە یەکـە هـەموانتان بەسـەر دار خورماوە هەڵدەهاوەسم!!

ساحیرەکان کـە گوێیان لـەم هەڕەشـەیەی فیرعـەون بـوو زۆر نەترسانەو بوێرانە {[١٢٥] قالُوا إنّا إلى ربّنا مُنقلبُون} وتیـان: ئێمە گوێ بەکوشتن نادەین‌و لەمردن ناترسین! چونکە ئێمـە دڵنیاین لەوە کـە دەگەڕێینـەوە بـۆ لای خـودای خۆمـان‌و پاش لـەدونیا دەرچونمان زینـدو دەکرێینـەوە لـەڕۆژی قیامـەت دا پاداشـی دەسـتو قاچـی بڕاومـان‌و کوشـتنمان لەلایـەن تـۆوە لەخودا وەردەگرێنەوە.

{[١٢٦] وَمَا تنقمُ منّا إلاّ أنْ آمنّا بآيات} ئـەمجار ساحیرەکان-پـاش ئیمانهێنانیـان- ئـەومیان درکانـد کـەزۆرانبازی نێـوان ئـەوان‌و فیرعـەون‌و دارودەسـتەکەی زۆرانبـازی عەقیـدەو بیروبـاوەڕە، بۆیە ڕقی لێ هـەڵگرتون چـونکە ئیمانیـان بـەخودای بونـەوەر هێنـاوە، وتیـان: تـۆ هـیچ خراپەیـەك لەئێمـە دا نـابینی جگـە لـەباوەڕهێنانمان بـەئایاتی خـودای خۆمـان، کەبریتییـە لەپەیامی حەزرەتی مووساو بۆمـان هـات کـە لەڕاستی دا ئـەم ئیمان هێنانەمان باشترین کردەوەو هەڵوێستە، بنەمای هەموو چاکەو خێرو بێرێکە، جێگای فەخرو شانازیمانە، بەمەش

قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ ءَامَنتُم بِهِۦ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّ هَٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِى ٱلْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا۟ مِنْهَآ أَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُۥ لِيُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَٰهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ٱسْتَعِينُوا۟ بِٱللَّهِ وَٱصْبِرُوٓا۟ إِنَّ ٱلْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوٓا۟ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

ئیعلانـی بڕیارێکیـان کـرد کەگەڕانـەوەی تێدا نیـەو لـەناخی دڵیانەوە بەبڕوایەکی پتەوەوە ئەم ڕێبازەیان هەڵبژاردوە.

{ربّنا لمّا جاءتْنا ربّنا أفْرغْ علَيْنا صبْراً} پـەروەردگارا! هێزو توانای خۆڕاگریمان پـێ ببەخـشە، صەبرو خـۆگری فراوانمان بەسەر دا بڕێژە، لەسەر بیروباوەڕی خودا ناسی‌و ئایینی خۆت بـەردەوامان بکـە، بەصـەبرو ئـارام دامـان بپۆشـە! {وَتوَفّنا مُسْلمين} بەموسـوڵمانی بمـان مرێنـە، لـەحاڵێك دا گیانمـان بکێشە کە بەردەوامبین لەسەر ئیسلامەتی، پابەنـدی پـەیامی پێغەمبەرەکەت بین کە حەزرەتی مووسایە.

{[١٢٧] وقالَ الْملأُ منْ قوْم فرْعوْن أتذرُ مُوسى وَقوْمهُ ليُفْسدُوا في الأرْض ويذرك وآلهتك} واتـە: پیاو ماقوڵ‌و دارودەستەکەی قەومی فیرعەون وتیان: ئـەوە تـۆی خـاوەن شكۆ ڕێگـە دەدەی مووساو شوێنکەوتوانی ئاوا بەئازادی بێ ترس پەیامی خۆیـان بڵاوبکەنـەوەو بـەو جـۆرە مـسکێن‌و ڕەعییـەتت تێك بـدەن‌و لـەئایینی تـۆ ژێوانیـان بکەنـەوەو بیانخەنـە سـەر ئـایینی خۆیـان؟؟ یـان بیانخەنـە ژێـر رکێفـی خۆیانـەوەو لـەژێر دەسەڵاتی تۆ دەریان بهێنن؟ ئایا لێیان دەگەڕێی ئاوا بانگیان

بکەن بۆ پەرستنی خودای خۆیانو واز لەپەرستنی تۆ بهێنن! ئایا دەهێڵی ئەوان واز لەخۆتو خواکانت بهێننو عیبادەتت نەکەنو سەرپێچی فەرمانەکانت بکەن؟؟

فیرعەون لەوەڵامی پرسیاری دارودەستەکەی خۆی دا {قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ} وتی: لەئێستا بەولاوە کوڕەکانیان دەکوژین، نێرینەکانی نەتەوەی ئیسرائیل لەناو دەبەینو مێینەکانیشیان بەزیندویی دەهێڵینەوە وەکوو لەوە پێش پەیڕەومان دەکرد، ناهێڵین ژمارەیان زیاد بکا، ئاوا هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکەین هەتا بەیەکجاری ئاسەواریان نامێنیو بەتەواوی دەفەوتێن. {وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ} ئێمە بالادەستیمان بەسەر ئەوان دا هەیە، دەتوانین سەرکوتیان بکەین، ناتوانن فەساد لەخاکی ئێمە دا بلاوبکەنەوە. توانای ئەوەیان نیە زیانمان پێ بگەیەنن، دەسەلاتی ئەوەیان نیە لەژێر دەسەلاتی ئێمە بچنە دەرەوە.

{[١٢٨] قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا} حەزرەتی مووسا دڵنەوایی قەومەکەی کردو ئامۆژگاری کردن، وتی: پشت بەخودا ببەستنو داوای کۆمەگیو یارمەتی لەزاتی پاکی ئەو بکەن، لێی بپاڕێنەوە کە فیرعەون ئەم هەڕەشەیەی بۆ ئەنجام نەدرێ، خۆڕاگرو ورەبەرزبن! خودا پشتو پەنای بێ دەسەلاتانەو یارمەتی دەریانە لەکاتی تەنگو چەڵەمەدا، بەصەبرو ئارام بن، چونکە صەبر چەکی بەکاری موسوڵمانانە کلیلی دەرگای خۆشییە. دڵنیابن کە {إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ} بەڕاستی زەوی فەلەستین، یان هەموو زەوی ملکی خودایە، بەئارەزۆی خۆی بەمیرات دەیدا بەبەندەکانی خۆی، ئەم ولاتە دەکەوێتە ژێر دەستی ئێوەی خاوەن باوەڕەوە، ئەمەش وادەپێدانیان بوو بەسەرکەوتن.

{وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ} دڵنیابن کە سەرەنجام ژیانی بەختەوەریو سەرفرازی بۆ کەسانێکە کە تەقواکارو لەخوا ترسن، سەرکەوتن بۆ خواپەرستانە نەك بۆ فیرعەونو دارودەستەکەیەتی!

{[١٢٩] قَالُوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا} وتیان: ئێمە پێش لەدایك بوونی تۆو پێش هاتنی تۆ بەناوی پێغەمبەریو دوا هاتنیشت تووشی جۆرەها ئازارو ئەشکەنجە بووین، ئەوەی پی کردین کە تۆ بە چاوی خۆت دەتبینی، کوڕەکانی دەکوشتین، ئازارو ئەشکەنجەی دەداین، دڕندانە لەگەڵمان دەجولایەوە بەوپەڕی دڵڕەقیو ستەمکارییەوە هەڵسو کەوتی لەگەڵمان دەکرد، وا ئەمڕۆش دەیەوێ هەمان کارەساتو چەوساندنەوەو ڕەشەکوژیو گەرا برینەوەمان

فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَٰذِهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُ ۗ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (١٣١) وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ (١٣٢) فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ (١٣٣) وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ ۖ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ (١٣٤) فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُم بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ (١٣٥) فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ (١٣٦) وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ (١٣٧)

دەست پێ بکاتەوە! کە ئەمەیان بەموسا گوت: لەوەڵام دا {قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ}. حەزرەتی مووسا وەڵامی دانەوە، دڵنیای کردن کە کۆمەگی خودایان بۆدێ، لەو تەنگو چەڵەمەو چەوساندنەوەیە ڕزگاریان دەبیو فیرعەون لەنادەچێ! وتی: ئۆمێدم بەخودا وایە داواکارم لەپەروەردگاری خۆم کە دوژمنی سەرسەختتان لەناوبەرێ، فیرعەونو دارودەستەو ڕژێمی سەرەنگون بکا! ئێوە بکاتە جێگرو جێنشینی ئەوان لەخاکی میسردا، فەرمانڕەوایی ئەم ولاتە بەئێوە ببەخشێ، ئەمجار سەیری کاروکردەوەی هەڵوێستتان بکا چی دەکەنو چی ناکەن! سوپاسگوزار دەبن، یان سپڵەو پێ نەزان! بەگوێرەی کردارو گوفتارتان پاداش دەدرێنەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بە خراپە.

{[١٣٠] وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ}

دارودەستەکەی فیرعەونمان گرتن بەکەم بارانیو گرانیو برسیایەتی، بەکەمبوونەوەی بەروبومو میوە. لەلادێکان دا کشتوکاڵ کەم بوبوەو بەروبوومی نەدەدا، لەشارەکان دا میوەو بەروبووم کەم بووەوە. بەم تەنگو چەڵەمانە

بەتاقیمان کردنەوە {لعلهم يذكرون} بەڵکوو بەخۆیان دا بچنەوە، پەندو عیبرەت وەربگرن، لەکوفرو سەرپێچی کردن پاشگەز ببنەوە، پێغەمبەرو ئایەتەکانی خودا بەدرۆ نەخەنەوە، واز لەستەمکاری و چەوساندنەوەی نەتەوەی ئیسرائیل بهێنن، بروا بەخودایەتی پەروەردگار بکەن و بەپیر بانگەوازی مووساوە بچن.

{[١٣١] فإذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه} ئەگەر هەرزانیان بۆ دەهاتو رزقو رۆژیان زۆر دەبوو، ئاژەڵیان زاووزێیان باش دەبوو لەنەخۆشی و بەڵاو موصیبەت پارێزراو دەبوون، دەیانگوت: ئەمە مافی خۆمانەو بەکردەوەو زانیاری خۆمان بەدەستمان هێناوە، شانمان هەڵی دەگرێ، {وإن تصبهم سيئة} ئەگەر بەڵاو ناخۆشییەك رووی تێبکردنایە، گرانی و هەژاریان تووش بوایە، {يطيروا بموسى ومن معه} رەشبینییان بەموساو شوێنکەوتوانی دەکردو وایاندەزانی سوچی موسایە، واتە: دەیانگوت: ئەمە شومی مووساو داروودەستەکەیەتی، ئەمە پێ و قدومی ئەوانە ئێمە تووشی ئەم هەموو بەدبەختی و نەگبەتیانە بووین!

{ألا إنما طائرهم عند الله} ئاگادار بنەوە هەرچی کە توشیان دێ لەخێرو شەڕ ئەوە بەقەزاو قەدەری خودایە، پەروەردگار خێرو خۆشی کە دە دا بەبەندەکانی بۆ ئەوەیە دەری بخا کێ سوپاسگوزارەو کێ سپڵەو پێنەزانە، کە بەڵاو ناخۆشی بەسەر بەندەکانی دا دێنێ بۆ تاقیکردنەوەو ئیمتیحانە بۆ ئەوەیە: دەری بخا کێ خۆگرو بەصەبرو ئارامە، کێ نارازی و گلەیی بازە، بۆ ئەوەیەتی سەرپێچیکاران لەگومرایی و فەسادو سەرلێشێواوی خۆیان پاشگەز ببنەوە، واز لەکرداری چەوتو ناقۆڵا بێنن، بەخۆیان دا بچنەوەو رووبکەنە خوداو پابەندی فەرمان و نەهییەکانی ببن.

{ولكن أكثرهم لا يعلمون} بەڵام زوربەی زۆری ئەوان حیکمەتو نهێنی کارەکانی پەروەردگار لەبوونەوەر دا نازانن، هۆکاری خێرو شەڕ نادۆزنەوە، ئەوە نازانن کە هەموو شتێك لەبوونەوەر دا بەویستو ئیرادەی خودا دێتە جێ.کەوابێ ئەو بەڵاو ناخۆشییانەی تووشی قەومی فیرعەون هاتووە بەهۆی شوومی مووساو قەومەکەی نیە، هۆکارەکەی خراپەکاری و سپڵەیی خۆیانە..

{[١٣٢] وقالوا} بەحەزرەتی مووسایان گوت: {مهما تأتنا به من آية لتسحرنا بها فما نحن لك بمؤمنين} چەندێك تۆ بەڵگەو نیشانەو ئایەتمان بۆ بێنی! هەرچی بەڵگەو نیشانە هەیە بیهێنی بۆ سەلماندنی ئەوەی کە تۆ لەسەر حەقی و بانگەوازییەکەت راستەو بتەوێ ئێمە ئیقناع بکەی و لەئایینی خۆمان لابدەین و بێینە سەر ئایینی تۆ، ئێمە رەتی دەکەینەوەو قبوڵمان نیەو بڕوات پێ ناکەین، بەهیچ جۆرێك بروا بەقسەو پەیامەکەت ناکەین و شوێنت ناکەوین!.

{[١٣٣] فأرسلنا عليهم الطوفان} لەسزای ئەو تاوانکارییەیان دا (تۆفان)مان بۆ ناردن، واتە: ئەوەندەمان باران بۆ باراندن کە کشتوکاڵی لەناوبردن، زەوی و زاری تێك دان، گژوگیاو بەروبومیان هەموو بەئاو کەوتو رزی و پۆڵکا،

{والجراد} کوللەمان ناردنە سەر، هەرچی کشتوکاڵیان هەبوو هەموویان خوارد، تەنانەت دەرگاو هەلاشی خانووەکانیشیان خواردن، تەنانەت پۆشاکیشیان خواردن، بەڵام هیچ کامێ لەم کوللانە نەچوونە ماڵی نەتەوەی ئیسرائیلییەکانەوە. ئەمجار داوایان لەحەزرەتی مووسا کرد کە داوا بکا ئەم بەڵایەیان لەسەر هەڵگرێ، ئەویش بۆیان لەخودا پاڕایەوەو ئەو بەڵایەیان لەسەر لاچوو لەوادەی خۆیان پەشیمان بونەوەو وتیان ئێمە لەئایینی خۆمان لانەدەین!

{والقمل} ئەمجار پەروەردگار ئەسپێی بەسەر دا زاڵ کردن هەرچی مابووەوە لەخواردەمەنی و کوللە نەیگەییشتبویە، ئەوان خواردیان، ئەم ئەسپێیە جۆرێك بووە هەرچی شیناوەردو کشتوکاڵێك مابووەوە کوللەکان نەیانخواردبوو ئەوان روتاندیانەوەو قەلاچۆیان کرد.. دوبارە هانایان بۆ حەزرەتی مووسا بردەوە داوایان لێ کرد لەخودا بپاڕێتەوە ئەم بەڵایانەیان لەسەرلابەرێ! ئەویش نزای بۆ کردن و بەڵایان لەکۆڵ بوەوە، کەچی دووبارە ژێوان بوونەوەو وادەی خۆیان نەبردە سەر، ئەمجار یەزدان ویستی بەبەڵایەکی تر بەتاقیان بکاتەوە، وەکوو دەفەرموێ: {والضفادع} واتە: بۆقمان ناردنەسەر، هەموو ماڵەکانیان پڕبون گۆزەو دیزەو قاپو مەنجەڵیان پڕبوون لەبۆق. تەنانەت ئەگەر یەکێکیان بیویستایە قسە بکا خێرا بۆقێك بازی دەدایە ناودەمیەوەو دەمی دەگرت! کە بۆق هەراسانیان لێ هەڵگرتن، مەنجەڵیان لەسەر ئاگر دەکولا، تەنووریان لەکڵی ئاگر دا بوو بۆقەکان خۆیان تێ فرێ دەدان و بەهەموو جۆرێك تینیان بۆ هێنان ئەوانیش هانایان بۆ حەزرەتی مووسا بردو وتیان: ئەگەر ئەمجار رەحممان پێ بکەی، ئیتر تۆبەیەکی راستاڵانە دەکەین و ژێوان نابینەوە، ئەویش وادەو بەڵێنی لێ وەرگرتن و بۆیان لەخودا پاڕایەوە، خودا بەڵای لەسەر لابردن، کەچی سەر لەنوێ پەیمانی خۆیان شکاندو پابەندی بەڵێنەکانیان نەبوون!! ئەمجار یەزدان بەخوێن سزای دان وەکوو

دەفەرموێ: {والدَّمَ} واتە: بەخوێن سزامان دان، هەرچی ئاوی هەیانبوو بوو بەخوێن، لەجۆگەو جۆبار ئاویان هەڵدەگرت دەبوو بەخوێن، لەهەر شوێنێك ئاویان هەڵنجایە یەکسەر دەبوو بەخوێن! لەلای فیرعەون شەکوای حاڵی خۆیان کرد ئەویش وتی: ئەوە سیحری لێ کردون، تەنانەت ئەگەر قیبگییەکو ئیسرائیلییەك لەیەك مەنجەڵ ئاویان هەڵێنجایە لای قیبگییەکە دەبوو بەخوێن!

هەموو ئەم نیشانانە {آياتٍ مُفَصَّلاتٍ} نیشانەی ئاشکراو نمایان بوون، هەموو خاوەن عەقڵێك دەیزانی کە لەخوداوە ئاراستە کراون‌و کەسی تر ئەو دەسەڵاتەی نیەو ئەوە خودا بۆیان دەنێرێ بۆ ئەوەی پەندی لێ وەربگرن‌و تۆڵەی سووربونیانە لەسەر کوفر! بەڵگەی ئەوەیە: کە حەزرەتی مووسا پێغەمبەرەو هەرشەکانی یەکە یەکە دێنە جێ‌و پێویستە بەخۆیان دا بچنەوەو ملکەچی فەرمان‌و نەهیەکانی بن!!

شایانی باسە لەوە پێش حەزرەتی مووسا یەکە یەکە هەرەشەی بەهاتنی ئەم بەڵایانە لێ کردبوون. بەڵام ئەوان {فاستَكبَرُوا وَكانُوا قَوماً مُجْرِمِين} بەردەوام بوون لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان، لەئاستی عیبادەت کردن بۆ خودا لوتبەرزیان کردو گەل‌و نەتەوەیەکی تاوانبار بوون بەرامبەر خۆیان خەڵکانی تریش، سوور بوون لەسەر تاوان کردن‌و ملهوری.

{[١٣٤] وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ} کە سزای بەئێش‌و نارەحەتیان هاتە سەر، ئەو جۆرە عەزابانەی کە لەئایەتەکانی پێشوو دا ئاماژەیان بۆ کرا یەك بەدوای یەك دا هاتنە سەریان، ئیتر ژیانیان لێ دەشێواو ترسیان لێ دەنیشت‌و بەتەواوەتی تینیان بۆ دەهات‌و هەموو جارێ هانایان بۆ حەزرەتی مووسا دەبردو دەیانگوت: ئەی مووسا بۆمان لەخودا بپارێرەوە، بەهۆی ئەو وادەو بەڵێنانەی پێی داوای، بەهۆی ئەو ئەرکەی خستویەتیە سەر شانت کە پێغەمبەرایەتی‌و رابەرایەتییە، لەبەر ئەو رێزو پلەوپایەی پێی داوی، لەبەر ئەوە تۆ خۆشەویستی لای خودا، بۆمان بپارێرەوە کە ئەم تەنگو چەڵەمەو بەڵاو ناخۆشیانەمان لەسەر لابەرێ. سوێندیان بۆ خوارد وتیان: {لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ} ئەگەر ئەم سزاو نارەحەتیەمان لەسەر لابەرێ، بڕوا بەپەیامەکەت دەکەین، ئیمانت پێ دەهێنین‌و شوێن رێبازی تۆدەکەوین. {وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرائيلَ} وێڕای ئەوەش نەتەوەی ئیسرائیلت لەگەڵ دا دەنێرین بۆ

خاکی فەلەستین کە بەقسەی خۆتان زێدی خۆتانەو نیشتمانی وادە پێدراوتانە!

کەچی وێڕای ئەو هەموو وادەو بەڵێنانەی کە بەموسایان دەدان {[١٣٥] فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ} هەموو جارێ کە عەزابمان لەسەر هەڵدەگرتن بۆ ماوەیەکو تاکاتی هاتنی ئەجەلێك کەپێی دەگەن کە خنکاندنیانە دەکەوتنەوە حاڵی پێشویان، ئەو ناکەس‌بەچانە وادەو بەڵێنی خۆیان هەڵدەوەشاندەوەو، ژێوان دەبوونەوە..

واتە: ئێمە عەزابمان لەسەر لابردن تاماوەیەکی دیاریکراو، کەماوەکە تەواو بوو کاتی دیاریکراو هات، سەر لەنوێ پەشیمان بوونەوە ئەمجار نەك هەر عەزابمان خستەوە سەریان‌و بەس بەڵکوو بەخنکاندن بەهیلاکمان بردن!

{[١٣٦] فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ} تۆڵەمان لێ ستاندن، بەو جۆرە کە {فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ} لەدەریا دا خنکاندمان‌و ئاسەوارمان بڕینەوە {بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا} چونکە ئەوان ئایاتی جۆراو جۆری ئێمەیان بەدرۆخستنەوە، بەهیچ شتێك بڕوایان نەدەکردو بیریان لەنیشانەکانی خودایەتی ئێمە نەدەکردەوە، رویان لێ وەرگێڕان‌و هیچ گرنگییان پێ نەدان {وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ} وەکوو کەسێك وابوو کەغافڵ بێ! واتە: ئەوان لەکاتی هاتنی هەموو ئایەتێکدا، لەو ماوە دا کە عەزابەکەیان لەسەر بوو، ئیمانی خۆیان دەردەخست وادەی ئیمان هێنانیان دەدا، کە عەزابەکەیان لەسەر نەدەما ژێوان دەبوونەوە! تاماوەی دیاریکراو تەواو بوو ئەجەلیان هات، ئیتر تۆڵەمان لێ ستاندن‌و لەناومان بردن، چونکە ئەوان هەموو ئایەتەکانیان بەدرۆخستنەوەو بێ ئاگا بوون لەوەی کە بەدرۆخستنەوەکەیان دەبێتە هۆکاری سزای دونیاو قیامەت بۆیان‌و خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت دەبن.

{[١٣٧] وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا} بەمیرات خاکی پڕپیت‌و بەرەکەت‌و پیرۆزمان دا بەنەتەوەی بێ دەسەڵات‌و چەوساوەو ژێردەستەی ئیسرائیل. ئەو نەتەوەیەی کە فیرعەون دەیچەوساندنەوە، کورەکانی دەکوشتن، ئەی دەهێشت نێرەکانیان دوای لەدایکبوون بژین، مێیەکانیشیانی دەهێشتەوە، کارەکەری‌و خزمەت چییەتی پێ دەکردن، {وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ بِمَا صَبَرُوا} فەرمانی پەروەردگاری تۆ جێ بەجێ بوو، وادەو بەڵێنی خودای تۆ بەباشی‌و تەواوی هاتە جێ بەسەر نەتەوەی ئیسرائیلدا، بەمرادی گەیاندن‌و رزگاری

کردن، چونکە لەبەرامبەر ستەمکاری فیرعەون دا خۆیان گرتو بەصەبرو ئارام بون، زۆریان ئەزیەتو چەرمەسەری لەدەستی فیرعەونو داروودەستەکەی بینی! بەڵام ئەوان خۆیان راگرتو گوێ بیسی حەزرەتی مووسا بوون.

{ودَمّرْنَا ما كان يصْنعُ فرْعونُ وقوْمُهُ ومَا كانُوا يعْرِشُونَ} ئەوەی فیرعەون و داروودەستەکەی بنیاتیان نابوو روخاندمان تێکمان دا هەرچی باڵەخانەو خانوو بەرەی دروستیان کردبوو، هەرچی باغو داری بەرداری پەروەردەیان کردبوو، هەرچی کە پڕو ساباتی دروستیان کردبوو بۆ دارە بەردارەکانیان، بۆ باغەکانیان دارەکان لقو پۆپی خۆیان بەسەر ئەو کەپرانە دا پەخش کردبوو. هەمومان تێک روخاندن! هەروەها هەرچی فرتو فێڵو سیحربازییەکی بەکاریان هێنا هەموومان پووچەڵ کردەوەو لەناومانبردن!

{١٣٨ وجَاوزْنا بِبَنِي إسْرائيل الْبحْرَ} لەتەك حەزرەتی مووسا دا نەتەوەی ئیسرائیلمان لەدەریا ئەوبەر خستن، بەسەلامەتیو بێ دەردی سەری لەدەریا تێپەڕین، زۆر نیشانەی گەورەیی خودایان بەچاوی خۆیان بینی، دەریا بۆیان شەق بوو ڕێبازی تێکەوتن، بەوشکانی دا رۆیشتن، بەچاوی خۆیان بینییان فیرعەونو لەشکرەکەی لەناو دەریا دا خنکان. پاش پەڕینەوەیان لەدەریا، {فأتوْا على قوْمٍ يعْكُفُونَ على أصْنامٍ لهُمْ} بەلای گەلو نەتەوەیەك دا تێپەڕین کە بتیان دەپەرستن.

دەڵێن: ئەو نەتەوە بت پەرستە عەرەبە کەنعانیەکان بوون جا کە دیتیان ئەو قەومە بتەکانیان دەپەرستن ئەوانیش یادی بت پەرستی کۆنی خۆیان کردەوە، داوایان لە حەزرەتی مووسا کردو {قالُوا يَا مُوسى اجْعلْ لنا إلهاً كما لهُمْ آلهةٌ} وتیان: ئەی مووسا! بتو صەنەممان بۆ پەیدابکە بۆ ئەوەی بتپەرستی بکەین! وەکوو چۆن ئەوگەلە بتیان هەنو دەیانپەرستن!

{قَالَ إنّكُمْ قوْمٌ تجْهلُونَ} وتی: بەراستی ئێوە گەلو نەتەوەیەکی نەفامو تێنەگەیشتوون پلەو پایەی خودایەتیو یەکتاپەرستی نازانن، بەتەواوی گێلو گەوجن، تائێستا فێری ئەوە نەبوون کە تەنیا خودا شیاوی پەرستنەو هەر ئەو عیبادەتی بۆ دەکرێ. ئەمجار حەزرەت درێژە بەرەتکردنەوەی داواکاریەکەیان دەداو زیاتر نەزانیو گەوجییان دەستنیشان دەکاو هەوڵ دە دا وەهۆش خۆیان بێنەوە لەهەڵوێستیان ژێوان ببنەوە نەوەکو بەدبەختو چارە رەشی دونیاو قیامەت ببنو فەرموی: {١٣٩ إنّ هؤُلاءِ مُتبّرٌ ما هُمْ فيه وباطِلٌ مَا كانُوا يعْملُونَ} بێگومان ئەو بتپەرستانەی کە لەدەوری بتەکانیان

وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتَوۡاْ عَلَىٰ قَوۡمٖ يَعۡكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصۡنَامٖ لَّهُمۡۚ قَالُواْ يَٰمُوسَى ٱجۡعَل لَّنَآ إِلَٰهٗا كَمَا لَهُمۡ ءَالِهَةٞۚ قَالَ إِنَّكُمۡ قَوۡمٞ تَجۡهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٞ مَّا هُمۡ فِيهِ وَبَٰطِلٞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيۡرَ ٱللَّهِ أَبۡغِيكُمۡ إِلَٰهٗا وَهُوَ فَضَّلَكُمۡ عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذۡ أَنجَيۡنَٰكُم مِّنۡ ءَالِ فِرۡعَوۡنَ يَسُومُونَكُمۡ سُوٓءَ ٱلۡعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبۡنَآءَكُمۡ وَيَسۡتَحۡيُونَ نِسَآءَكُمۡۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَآءٞ مِّن رَّبِّكُمۡ عَظِيمٞ ﴿١٤١﴾ ۞ وَوَٰعَدۡنَا مُوسَىٰ ثَلَٰثِينَ لَيۡلَةٗ وَأَتۡمَمۡنَٰهَا بِعَشۡرٖ فَتَمَّ مِيقَٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرۡبَعِينَ لَيۡلَةٗۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَٰرُونَ ٱخۡلُفۡنِي فِي قَوۡمِي وَأَصۡلِحۡ وَلَا تَتَّبِعۡ سَبِيلَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرۡ إِلَيۡكَۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِي وَلَٰكِنِ ٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡجَبَلِ فَإِنِ ٱسۡتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوۡفَ تَرَىٰنِيۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلۡجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكّٗا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقٗاۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبۡحَٰنَكَ تُبۡتُ إِلَيۡكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

کۆبوونەوەو بتپەرستی دەکەن، بڕیاری لەناوچوونیان دراوەو سەرئەنجام بەرەو فەوتان دەڕۆنو کردەوەکانیان پووچو بەتاڵەو هیچ سوودی لێ نابینن، ئەو دیاردەی بتپەرستیەی کە ئەوانە ئەنجامی دەدەنو ئەو فرە خوداییو شەریك دانانو لادان لە یەکتاپەرستیو پەیڕەو کردنی رای پووچو هەڵە هەموویان بەتاڵنو دەفەوتێنو بەرقەرار نابن .

{١٤٠ قَالَ أغَيْرَ اللّهِ أبْغِيكُمْ إلَهاً وَهُوَ فَضّلَكُمْ عَلى الْعَالَمِينَ} فەرمووی ئایا چۆن دەگونجێ من جگە لەخودای پەروەردگار پەرستراوێکی ترتان بۆ دیاری بکەمو ڕێگە بدەمو رازی بم ئێوە بتپەرستی بکەن، لەحاڵێك دا کە پەروەردگار بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، ئەم هەموو نازو نیعمەتانەی بەئێوە بەخشیون، لەدەستی دوژمنو ستەمکارو ملهوڕی وەکوو فیرعەون رزگاری کردن، بەهۆی یەکتاپەرستیو خودا ناسینەوە بەسەر هەموو ئادەمیزادانی هاوچەرخی خۆتان دا ڕێزداری کردون، {١٤١ وَإذْ أنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يسُومُونكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ} ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! یادی ئەو نیعمەتە گەورەیەی ئێمە بکەنەوە: کە بەهۆی ناردنی مووساو

پاڵپشتی کردنمان بۆی، ئێوەمان رزگار کرد لەچنگی فیرعەونو داروودەستەکەی کەسزای بەئێشیان پێ دەچەشتنو دەیانچەوساندنەوە بەم جۆرە درِندانە کە {يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ} هەر منداڵێکی نێرینە لە دایك بوایە خێرا دەیانکوشتو لەناویان دەبرد {وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ} منداڵی مێیینە یان دەهێشتەوە بۆ ئەوەی زیاتر هێزو تواناتان کەم بێتەوە باشتر ئامادە باشیتان تێدابێ بۆ خزمەتکردن، {وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ} لەوسزاو ئازار دانەتان بەوشێوە درِندانەو نامرۆڤانەیە، ئەمجار رزگاربونتان لە چنگی ئەو ملهورە ستەمکارەو رێزدارکردنتان بەسەر هەموو ئادەمیزانی هاوچەرخی خۆتانو جێگیربونتان لەسەر خاکی پیرۆز، تاقیکردنەوەیەکی گەورە هەیە بۆ ئێوە، پەروەردگار بەو ئاڵو گۆڕە تاقیتان دەکاتەوە، بەڕاستی بەتاقیکردنەوەیەکی مەزنو بەسوودە لەلایەن خودای خۆتانەوە!

{[١٤٢] وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً} واتە: پەروەردگار وادەی گفتوگۆ کردنی لەگەڵ مووسا دا دوای تەواو بوونی (سی) شەو، فەرمانی پێ کرد کە ئەو سی رۆژە بەرۆژوو بێ، ئەویش بەرۆژوو بوو، سی رۆژەکە لەمانگی (ذیلقعیدة) دا بوو، کە تەواو بوو مووسا بۆنی دەمی خۆی پێ ناخۆش بوو بەلقەدارێك سیواکی کرد، پەروەردگار فەرمانی پێ کرد کەدە رۆژی تر لەمانگی (ذیلحیجة) بەرۆژوو بێ، کاتی ئاخاوتنو گفتوگۆ کردن لەگەڵ پەروەردگار دا بەرۆژوو بێ. ئیتر کاتی گفتوگۆکە کەوتە کۆتایی تەواو بوونی چل شەوەکە.

{وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ} واتە: حەزرەتی مووسا کاتێك ویستی بۆ گفتوگۆ کردنی پەیام بڕوا بۆ سەر کێوی (طور) بەحەزرەتی هارونی برای گوت کە لەتەمەن دا باڵاتر بوو، ئەی برای خۆشەویستم ببە بەجێنشینمو تا دێمەوە لەشوێنی من کاروباری قەومەکەم بەڕێوەبەرە، هەر پرسیارو کاروبارێکی ئایینی هاتە پێشتان بۆیان رون بکەرەوەو شتی نارێكوپێکیان بۆ راست بکەرەوە، ئاگات لەخۆت بیو وریابە شوێن رێبازی ئاشووبگێڕان مەکەوە لەخراپەکاریو فیتنە جۆیی دا هاوبەشییان مەکە.

{[١٤٣] وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ} کاتێك مووسا هات بۆ ئەو شوێنەی بۆی دیاری کرابوو، بۆ ئەوەی ئاخاوتن لەگەڵ خودای خۆی بکاو شەریعەتی بداتێ، پەروەردگاری خۆی بەبێ ناوەندو واسیتەی فریشتە لەگەڵی دواو بەشێوەیەك ئاخاوتنی لەگەڵ دا کرد کە بەرێکو پێکی لەهەموو لایەکەوە دەنگەکەی دەبیست ئیتر نەفسی حەزرەتی مووسا هێمن بووەوە بەتەواوی ئولفەتی بەخوداوە گرتو ئارامی گرت! ئەمجار ئارەزۆی ئەوەی کرد کە پەروەردگار خۆشی نیشان بدا، بۆیە عەرزی بارەگای بێ نیازی کردو {قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ} وتی: پەروەردگارا! خۆتم نیشان بدە، با بۆت بڕوانمو بەدیدارت شاد بم، زاتی پیرۆزت ببینم. هێزو توانام بدەرێ بتوانم تێت بڕوانم! {قَالَ لَنْ تَرَانِي} پەروەردگار فەرمووی: ئەتۆ ئێستاو لەرۆژگاری داهاتۆش من نابینی، چونکە ئادەمیزاد لەدونیا دا توانای ئەوەیان نیە بڕواننە منو بم بینن! {وَلَٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي} وەلێ: ئەتۆ بڕوانە بۆ ئەو کێوە، پرتەوی زاتی خۆمی نیشان دەدەم ئەگەر لەکاتی دەرکەوتنی زاتی من دا بۆی لەشوێنی خۆی مایەوەو خۆی راگرت، ئەوە تۆیش لەوە بەولاوە دەمبینی، جا ئەگەر کێوەکە بەو هەموو پتەویو سەختییەوە خۆی رانەگرت ئەوە تۆ چۆن خۆرادەگری بۆ پرتەوی زاتی من!! {فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا} جا کاتێك پەروەردگار کەمێك لەجلیوەی نووری خۆی نیشانی کێوەکەدا، کێوەکەی وردو خاش کردو بوو بەخۆڵەمێش وەکوو سورمەی چاو نەرم بوو! {وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا} حەزرەتی مووسا کە ئەمەی بینی لەهەیبەتا لەرزەگرتیو لەهۆش خۆی چوو بەرەو دەم کەوتو بێ ئاگابوو! {فَلَمَّا أَفَاقَ} کاتێ مووسا وەهۆش خۆی هاتەوەو بەخۆی دا روانیو هێزو توانای خۆی بۆ دەرکەوتو زانی کە ئەو لەوپرسیار کردنەکە دا زێدە رەوی کردوەو لەسنوری تێپەڕاندوە {قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ} وتی: پەروەردگارا! ئەتۆ پاکو بێ باکو گەورەو بێ هاوەڵو بێ وێنەی. ئەمن تۆبەم کردو پەشیمانم لەداواکردنی بینینی زاتی پاکت، هەرگیز شتێك داوا ناکەم کە نەگونجێ بێتەجێ! ئەمن یەکەم کەسم لەنەتەوەی ئیسرائیل لەسەر دەمی خۆم دا کەبڕوام هەیە بەگەورەییو بەرزیو شکۆمەندی زاتی پاکت.

{[١٤٤] قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي} فەرمووی ئەی مووسا! من تۆم هەڵبژاردوە بەسەر ئادەمیزادانی سەردەمی خۆت دا زێدە لەهەموو کەس بەبێ ناوەندو فریشتە گفتوگۆم لەگەڵ دا کردی، پلەو پایەی پێغەمبەرایەتیم پێ بەخشیوی شەریعەتو یاسام پێ داوی

{فخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَاكِرِين} ئەو شەریعەتو یاسایەی پێم داوی -کە تەوراتە- بەباشی وەری بگرەو جیٚ بەجێیان بکەو کاریان پیٚ بکە، لەتاقمو کۆمەڵی سوپاسگوزاران بە: سوپاسی نیعمەتەکانی من بکە کە داومە بەتۆو بەگەلەکەت، چاکەو فەچلی من بەسەرخۆتەوە ببینەو یادیان بکەرەوە!

{[145] وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ} واتە: چەند پارچە تەختەیەکمان پێدا، لەهەموو جۆرێك حوکمو ئامۆژگاری کاریگەرمان بۆ تێدا نوسیبوو، کاروباری ئایینمان لەحەڵاڵو حەرامو بنەمای عەقیدەو ئاداب بۆ رون کردبووەوە، بەدورو درێژی نەصیحەتو ئامۆژگاری پێویستمان تێی دا بۆ شی کردبووەوە، هەرشتێك ئادەمیزاد هەڵبنیٚ بۆ گاعەتو لەتاوان دووری بخاتەوە، تێی دا بوو. ئەم پارچە تەختانە تەوراتیان تێدا نووسراو بوو، یەکەم شەریعەتو یاسا بوو، درا بەموسا!

{فخُذْهَا بِقُوَّةٍ} پێمان گوت: ئەمە وەسییەتو بنەمای شەریعەتی ئێمەیە بەهێزی دڵو نیشاگی جەستەوە وەری بگرە، بەعەزم نییەتێکی راستەقینەوە پەیڕەوی بکە! {وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا} فەرمان بەگەلەکەشت بکە فەرمانو نەهییەکانی پەیڕەو بکەن، لەپەندو ئامۆژگارییەکانی ورد ببنەوە، شتەجوانەکانی وەربگرن هەرچی تێیدایە جوانو بەکەڵکە- پەیڕەوی فەرمانەکانی وەکو قیصاص، لێبوردن، یارمەتیدان، خۆڕاگرتن...هتد- بکەن. بەراستاڵی خودا پەرستی بکەن، چونکە خوداپەرستی راستی عەقڵ جوان دەکاو نەفس مشتومالٚ دەکا. {سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ} واتە: ئەگەر ئێوە پابەندی ئەو پەیامە نەبن کە بۆمان ناردوون، شوێن یاسا جوانەکان نەکەون، ئەوە دەچنە پێڕی سەرپێچیکارانو لادەران لەرێبازی خوداو فاسقانەوە، ئەو سزایەی بەسەر فاسقان دا درا کە داروودەستەی فیرعەون بوون، دەکەوێتە سەر ئێوەش.

{[146] سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ} لەوە بەولاوە وەکو لەوەپێشەوە دڵی لوتبەرزو خۆبەزلزانەکان: ئەوانەی لوتبەرزی دەکەن لەبەندایەتی کردن بۆ منو خۆیان بەزل دەزانن لەئاستی ئادەمیزادان دڵیان لادەدەین لەتێگەیشتنی بەڵگەو دەلیلی جۆراو جۆر لەسەر گەورەییو بەدەسەڵاتیو خودایەتی خۆم، چاوی دڵیان کوێر دەکەین بەجۆرێك کەهیدایەتی ناو شەریعەتی ئێمە نابینن، سوود لەئامۆژگاری پێغەمبەر وەرناگرن.

قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّي ٱصۡطَفَيۡتُكَ عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَٰلَٰتِي وَبِكَلَٰمِي فَخُذۡ مَآ ءَاتَيۡتُكَ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبۡنَا لَهُۥ فِي ٱلۡأَلۡوَاحِ مِن كُلِّ شَيۡءٖ مَّوۡعِظَةٗ وَتَفۡصِيلٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ فَخُذۡهَا بِقُوَّةٖ وَأۡمُرۡ قَوۡمَكَ يَأۡخُذُواْ بِأَحۡسَنِهَاۚ سَأُوْرِيكُمۡ دَارَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصۡرِفُ عَنۡ ءَايَٰتِيَ ٱلَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَإِن يَرَوۡاْ كُلَّ ءَايَةٖ لَّا يُؤۡمِنُواْ بِهَا وَإِن يَرَوۡاْ سَبِيلَ ٱلرُّشۡدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلٗا وَإِن يَرَوۡاْ سَبِيلَ ٱلۡغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلٗاۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُواْ عَنۡهَا غَٰفِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَلِقَآءِ ٱلۡأٓخِرَةِ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡۚ هَلۡ يُجۡزَوۡنَ إِلَّا مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَٱتَّخَذَ قَوۡمُ مُوسَىٰ مِنۢ بَعۡدِهِۦ مِنۡ حُلِيِّهِمۡ عِجۡلٗا جَسَدٗا لَّهُۥ خُوَارٌۚ أَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمۡ وَلَا يَهۡدِيهِمۡ سَبِيلًاۘ ٱتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَٰلِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِيٓ أَيۡدِيهِمۡ وَرَأَوۡاْ أَنَّهُمۡ قَدۡ ضَلُّواْ قَالُواْ لَئِن لَّمۡ يَرۡحَمۡنَا رَبُّنَا وَيَغۡفِرۡ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

{وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لا يُؤْمِنُوا بِهَا} ئەو لوتبەرزو لەخۆباییی بوانە رەوشتیان وایە هەر ئایەتو موعجیزەیەك ببینن کە بەڵگە بیٚ لەسەر حەقو حەق سەپێن بیٚ ئەوان بڕوای پێناکەن، چونکە موعجیزە سوود بەکەسێك نابەخشیٚ کەئامادەباشی تێدا نەبیٚ بۆ تێگەیشتنو تێفکرینو وەرگرتنی حەقو راستی!

{وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً} ئەوانە ئەگەر رێبازی هیدایەتو سەرفرازی بەدی بکەن لێی لادەدەنو لێی دوور دەکەونەوە، نایکەنە رێبازی خۆیان، شەقامەرێی سەرفرازیو رزگاربون واز لیٚ دێنن، {وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً}، هەندێکیان بەئەنقەستو هەندێکیان بەنەزانی رێگای گومڕایی دەگرنە بەر، ئەوانەی رەوشتیان بەو جۆرەیەو ئەوە هەڵسو کەوتیانە، ئەوانە خودا دەرگای دڵی داخستوونو گوێچکەی هاخنیونو مۆری کردونو، پەردەی بەسەر چاو دا هێناون، رێبازی حەق لایان ناخۆشو قێزەونە، روی تیٚ ناکەنو پێی دا نارۆنو رقیان لێیەتی. بۆیە هەر لەگەڵ رێبازی گومڕاییو فەسادیان چاو پیٚ دەکەویٚ خێرا دەیگرنەبەرو پێی دا دەڕۆن، شوێن هەواو هەوەسی خۆیان دەکەون، ئەمجار هۆکاری ئەم حاڵو چۆنیەتەی تێی کەوتوون

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى مِنۢ بَعْدِىٓ ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۖ وَأَلْقَى ٱلْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ٱبْنَ أُمَّ إِنَّ ٱلْقَوْمَ ٱسْتَضْعَفُونِى وَكَادُوا۟ يَقْتُلُونَنِى فَلَا تُشْمِتْ بِىَ ٱلْأَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِى مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِأَخِى وَأَدْخِلْنَا فِى رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا۟ مِنۢ بَعْدِهَا وَءَامَنُوٓا۟ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى ٱلْغَضَبُ أَخَذَ ٱلْأَلْوَاحَ ۖ وَفِى نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَٱخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُۥ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَٰتِنَا ۖ فَلَمَّآ أَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّٰىَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَّآ ۖ إِنْ هِىَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَآءُ وَتَهْدِى مَن تَشَآءُ ۖ أَنتَ وَلِيُّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَا ۖ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْغَٰفِرِينَ ﴿١٥٥﴾

دیاری دەکاو دەفەرموێ: {ذلك بأنهم كذبوا بآياتنا وكانوا عنها غافلين} ئەو وازهێنانەیان لەرێگەی حەق‌و گرتنەبەریان بۆ رێبازی گومڕایی‌و هیدایەت نەدانی ئێمە بۆیان‌و دڵ لادانیان لەحەق، بەهۆی ئەوەوە کە بەڵگەو نیشانەکانی خودایەتی ئێمەو راستی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، بێ ئاگان لەتێفکرین‌و وردبوونەوە لەئایەتەکانی خودا!

{[١٤٧] وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الآخِرَةِ؟} ئەوانەی ئایەتە نێردراوەکانی ئێمە بەدرۆ خستەوەو دەخەنەوە ئەو ئایەتانەی بەحەق‌و راستی ناردومانن بۆ سەر پێغەمبەرانمان‌و ئەوان رەتیان کردۆتەوەو پابەندی ئامۆژگاری‌و فەرمان‌و نەهیەکانی پەیامی پێغەمبەران نەبوون‌و سەرەنجام زیندوبوونەوەو سزاو پاداشی رۆژی قیامەتیشیان بەدرۆ لەقەڵەمدا، ئەوانە {حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ} کردەوەکانیان پوچەڵ کراونەوەو ماندوبوونیان بەفیڕۆ دەچێ چونکە ئەوان کردەوەکانیان بۆ غەیری خودا بوون، خۆیان لەشتێك دا ماندو کردوە کە خودا پێی رازی نەبوە، کردەوەکانیان دەبنە هۆی سزاو نارەحەتی بۆیان. {هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} ئایا ئەوانە پاداشیان دەدرێتەوە جگە لەوەی لەدونیا دا دەیکەن؟ واتە ئەوانە سزاو پاداشیان نادرێتەوە جگە لەو کارانەی بەردەوامن لەسەرئەنجامدانیان، ئەوانە بەردەوامن لەسەر کوفرو سەرپێچی کردنی فەرمانی خودا کەوابێ هەر سزای خراپەکاری خۆیان وەردەگرنەوە، کوفرو بێ دینی دڵ‌و دەروون‌و روحی پیس کردون‌و تێکی داوە، سوننەتی خوداش وەها هاتووەو وا دەبێ سزاو پاداش لەقیامەت دا بەگوێرەی کردەوەی دونیا دەبێ: چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە خودا- تەنانەت- بەئەندازەی گەردیلەیەکیش ستەم لەکەس ناکا!!

{[١٤٨] وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ} واتە: نەتەوەی ئیسرائیل -دوای ئەوەی حەزرەتی مووسا لەسەر وادەی پەروەردگار چوو بۆ سەر کێوی (طور) بۆ گفتو گۆ کردن لەگەڵ خودای مەزندا- لەخشڵی زێرو زیوی قیبطییەکان کە بەئەمات لێیان وەرگرتبوون لاشە گوێرەکەیەکیان دروست کرد بۆڕە بۆڕی لێوە دەهات! دەنگو رەنگی لەگوێرەکە دەچوو! دەستیان کرد بەپەرستنی! وەکوو دەڵێن: ئەو خشڵە هی قیبطییەکان بوو دوای ئەوەی پەروەردگار فیرعەون‌و قیبطییەکانی خنکاند لەلای نەتەوەی ئیسرائیل مابوبووەوە!

{أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لا يُكَلِّمُهُمْ وَلا يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً} ئایا ئەوانە لەوە وردنەبوونەوە کە ئەو گوێرەکە هیچ صیفەتێکی خودایەتی تێدا نیە، زمانی ئاخاوتنی نیە، ناتوانێ قسەیان لەگەڵ بکا، شارەزایان ناکا بۆ رێبازی خێرو چاکە، ناتوانێ خۆشبەختی دونیاو قیامەتیان بۆ دابین بکا، {اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ} ئەوان ئەو گوێرەکەیەیان لەروی بەڵگەو دەلیلەوە بەخودا نەزانی، بەڵکوو لەروی لاسایی کردنەوەی میصریە کۆنەکان کە لەوەپێش گوێرەکە پەرست بوون هەروەها لاسایی کردنەوەی ئەو قەومەی کە بینیان بتیان دەپەرستن لەفەلەستینا! کەوابێ ئەوان کە ئەو گوێرەکەیان بەخودا داناو پەرستیان ستەمیان لەخودی خۆیان کرد.

{[١٤٩] وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا} کاتێك بەهۆش خۆ هاتنەوەو حەقیقەتیان بۆ روون بوەوە، زانیان هەڵەیان کردوەو گومڕابوون. ئەمجار نۆرەی پەشیمانی‌و پەنجە شکاندنەوە هات، پەشیمان بوونەوەو شەرمەزارو خەفەتبار بوون‌و نەیاندەزانی چۆن ئەم هەڵەیەیان چاك بکەنەوە، دانیان بەهەڵخلیسکانی خۆیانداناو {قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ} وتیان: ئەگەر

پەروەردگارمان بەزەیی پێمان دا نەیەتەوەو لێمان خۆش نەبی‌و تۆبەمان لێ وەرنەگرێ ئەوە ئێمە ماڵوێرانی دونیاو قیامەت بووین، دەچینە پێری ئەوانەی خۆشبەختی‌و کامەرانی دونیاو قیامەتیان لەدەست داوە، لەدونیا دا سەربەخۆی‌و سەرفرازی‌و ئازادی وادە پێدراومان لەخاکی پیرۆز دا لەکیس دەچێ، لەقیامەتیشا نازو نیعمەتی بەهەشتمان نادرێتێ!

{١٥٠ ولمّا رجع مُوسى إلى قومه غضبان أسفاً} کاتێ حەزرەتی مووسا، لەکێوی گوورەوە بەغەمباری گەڕایەوە بۆ ناو قەومەکەی، بەرەق هەڵساوی لەهارونی برای، چونکە هێشتا هەر لەمیقات دا بوو، خەریکی گفتوگۆ بوو، لەخزمەت پەروەردگاردا، زاتی حەق هەواڵی پێ دا کە قەومەکەت پاشگەز بوونەوەو دەستیان کردوە بەگوێرەکە پەرستی! بەوحاڵەتە تورەیی‌و غەمبارییەوە گەیشتەوە ناو قەومەکەی، کە ئەو واقیعە تاڵەی پاشگەزبونەوەی بەچاوی خۆی بینی، ئەوەندەی تر رەقی هەڵساو توورەبونی زیادبوو، دەهەری بوونو تورەیی لە گفتارو کرداری دا دیاری دا: حەزرەتی مووسا، مافی خۆی بوو کەتورەبێ،رووداوەکە سامناکە، گۆڕانکارییەکە زۆر کاریگەرە، بۆیە: رویکردە گەلەکەیی‌و {قال بِئسما خلفتمُوني منْ بعْدي} وتی: بەراستی بە ناشیرنتر شێوە، بەخراپترینکار، دوای چونم بۆ خزمەت بارەگای خودا جێگای منتان گرتەوە، کە من لێرە نەبوم کاری ناشیرینتان کردو، جێگری خراپبون!من بەجێم‌هێشتن هیدایەتدراوو ئایین پەروەربوون کەچی دوای من گومرابون، سەرتان لێ شێوا، من بە خودا پەرستی جێم هێشتن، ئێوە جێگری منتان بە گوێرەکە پەرستی ئەنجامدا،،

{أعجلْتُمْ أمْر ربِّكُمْ} واتە: ئایا پەلەتان لەهاتنی وادەی خودا کرد خۆتان رانەگرت؟ چونکە ئەوان کە حەزرەتی مووسا لەسەری سییەمین شەو نەهاتەوە، وایان مەزندە کرد مردوە،، بەوەیان نەزانی بوو کەماوەی مانەوەی مووسا لە میاقاتا دە شەوی تری لێ زیاد کراوەو بووە بەچل شەو!!

{وألْقى الألْواح وأخذ برأْس أخيه يجُرُّهُ إليْه} ئەو لەو حانەی کە پەروەردگار پێی دابوونو ئادابی ئایینیان تێدا بوو فڕێی داو پەرتو بڵاوی کردنەوە، پەلاماری حەزرەتی هارونی داو، قژی سەری گرتو، بۆلای خۆی رایکێشا! چونکە پێی وابو: حەزرەتی هارون کەمتەرخەمی کردووەو، ئەرکی پێویستی سەرشانی خۆی ئەنجام نەداوە، بەرگری لەقەومەکەی نەکردووە: بەم جۆرە نەهێڵێ گوێرەکە پەرستی بکەن! سەرزەنشتی بکردنایەو گوێرەکەکەی لەناو ببردایە:

{قال ابْن أُمّ إنّ الْقوْم اسْتضْعفُوني وكادُوا يقْتُلُونني} حەزرەتی هارون لەوەڵام دا وتی: ئەی کوڕی دایکم! تۆ مۆڵەتم بدە با رووداوەکەت بۆ روون بکەمەوە، پەلە مەکە لەسەر زەنشت کردنم، لێم توورە مەبە، وا مەزانە کەمتەرخەم بووم ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانم بەرامبەر خوداو ئایینی خودا، چونکە من دژیان وەستام بەرەنگاری کارەکەیانم کرد، ئامۆژگاریم کردن، بەڵام ئەم گەلە چەقاوە سووە هیچ بایەخیان بە ئامۆژگاریەکانم نەدا، بەتەنیا بووم‌و دەرەقەتیان نەهاتم، گوێیان بەقسەکانم نەدا، بەبێ هێزو تواناو بێ پاڵپشتو کەسو کاریان زانیم، تەنانەت ئەوەندەم کێشمە کێشم لەگەڵ دا کردن نزیک بوو دەستم بۆ درێژ بکەن بمکوژن، ئیتر من لەبەر بێ دەسەڵاتی‌و ناتەوانی خۆم وازم لێ هێنان!!

ئەی برای شیرینم : {فلا تُشْمتْ بي الأعْداء ولا تجْعلْني مع الْقوْم الظّالمين} کارێکی وەهام لەگەڵ مەکە دوژمن پێم خۆش بێ، هیواو ئاواتیان مەهێنە دی، مەمخەرە ریزی ستەمکارانەوە ئەوانە گوێرەکەیان پەرستو لەپێری ئەوان حلێبم مەکە، رقت لەمن هەڵنەستێ وەکوو لەوان رقت هەڵساوە، من لەهیچ شتێك دا لەگەڵ ئەوان نیم‌و لێیان بەریم!!

ئەمجار پەروەردگار کاریگەری ئەم سکاڵایەی حەزرەتی هارون لەدڵی مووسا دا دیاری دەکاو دەفەرموێ: {١٥١ قال ربّ اغْفرْ لي ولأخي وأدْخلْنا في رحْمتك وأنْت أرْحمُ الرّاحمين} مووسا وتی: کە مووسا لەواقیعەکە حاڵی بوو، گەڕایەوە بۆ سەر حاڵی سروشتی خۆی، لەخودا پاڕایەوەو وتی: پەروەردگارا! لەمن خۆشبەو چاوپۆشی بکە لەو کردارو گوفتارانەم کە دڵشکانی هارونی برامی تێدا بوو، ئازارم بەدڵو دەروونی گەیاند، هەروەها لەهارونی براشم خۆشبە ئەگەر لەکاتی جێگری من دا کەمتەرخەمییەکی کردبی‌و وەکوو پێویست بەرەنگاری گەلەکەی نەبۆتەوەو ترساوە کە ئەگەر زیاتر پێکیشییان لێ بکا بیکوژن! هەردوکمان بخەرە نێو رەحمەتو بەزەیی خۆتەوە. کە بەشی هەموو کەس دەکا، بەفەچلو گەورەیی خۆت، بەرەحمەتی خۆت، دامان پۆشە! زاتی پاکت لەهەموو خاوەن رەحمێك بەرەحم ترە بۆ بەندەکانی. پەروەردگارا!وا بکە، رەحمەتو بەزەیی خۆت هەمیشە بەسەرمان دا بڕژی‌و لەدونیاو قیامەت دا لێ بێبەش نەبین!

{١٥٢ إنّ الّذين اتّخذُوا الْعجْل سينالُهُمْ غضبٌ منْ ربّهمْ وذلّةٌ في الْحياة الدُّنْيا} بێگومان ئەوانەی دوای رۆیشتنی

پێغەمبەرەکەیان (حەزرەتی مووسا) بۆ سەر کێوی گوور گوێرەکەیان کرد بەخودای خۆیانو، لەسەر گوێرەکە پەرستی بەردەوام بوون، وەکوو سامیریو داروودەستەکەی، ئەوانە لەلایەن خوداوە سزایەکی کوشندەیان پێ دەگا!

{ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ } وەکوو ئەو سزایەی کە لەدونیا دا بەسەر ستەمکارەکانی نەتەوەی ئیسرائیلمان دادا، سزای هەموو گەلو نەتەوەیەکی بوختانکەرو هاوەڵدانەر بۆ خودا دەدەین، لەهەموو چەرخو رۆژگارێکدا، واتە: هەر کەسێك لەئایینی خودا دا بەدرۆ شت هەڵبەستیو هاوەڵ بۆ خودا دانێ، راستی لەئادەمیزادان بشارێتەوە، خەڵکی گومڕا بکا، سزای تاوانەکانی غەزەبی خودایە بۆی زەلیلیو ژێردەستەییە لە دونیادا. وەکوو چۆن سامیریو هەوادارانی ریسوابوونو درۆکەیان دەرکەوت، هەرکەسێك بوختانو درۆ لە ئایین دا هەڵبەستێ بەوجۆرە ریسواو فەضح دەبێ!

{ ١٥٣ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا } ئەوانەی لەوە پێش کردەوەی خراپیان ئەنجام داوە، تاوانی گەورەیان کردوە، تاوانی کوفرو شیرکیان لێ رۆدراوە، پاشان لەو کردارانەیان پەشیمان بوونەوەو، بۆلای خودا گەڕانەوە، ئەگەر کافر بووبێ ئیمانی هێنابێ، ئەگەر خراپەکار بووبێ وازی لەخراپەکەی خۆی هێنابێ، بەشێوەیەکی رێكو پێك پابەندی شەریعەتی خودا بێ، ئیمانێکی راستالانەی هێنابێو، وێرای بڕواکەی کردەوەی چاکیشی هەبێ، ئەوە { إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ } بێگومان پەروەردگاری تۆ ئەی موحەممەد! دوای تۆبەکردن لەو تاوانانە لێخۆشبوو لێبوردەیە، تاوانیان دادەپۆشێ بەرەحمو بەزەییە، پاداشی چاکەیان دەداتەوە بەچەند چەندانەو دە چەندانە،

{ ١٥٤ وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ } کاتێك مووسا رقەکەی نیشتەوەو بەهۆی عوزر هێنانەوەی هارونی برایو تۆبەکردنی زۆربەی قەومەکەیو ژیوان بوونەوەیان لە گوێرەکە پەرستی، ئەمجار گەڕایەوە بۆلای لەوحەفرێدراوەکانو هەڵی گرتنەوە، ئەو لەو حاڵەی کە گەڕایەوەو قەومەکەی بینی گوێرەکە دەپەرستن لە عەیبەتان چاوی عەرزی نەبینیو فرێی دان! کە لەوحەکانی هەڵگرتنەوەو گەڕایەوە سەرباری ئاسایيو رێنموونی قەومەکەی، { وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ } لەنووسراوی سەر ئەو لەوحانە، یان لە هەر نووسخەیەك کە لەبەر ئەولەوحانە بنووسرێتەوە رێنموونيو شارەزایی کردنی تێدا هەبوو، رەحمەتو بەزەیی خودا بۆ بەندەکانی نومایان بووتێیدا، ئەم رێنموونيو رەحمەتە بۆ ئەو کەسانەیە کە بەدڵ لە پەروەردگاری خۆیان دەترسن، خۆیان دەپارێزن لەو بیروباوەڕو کردەوەنالەبارو نەگونجاوانە کە خودا لە ئادەمیزادنی قەدەغەکردون!

{ ١٥٥ وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِمِيقَاتِنَا } واتە: پەروەردگار نیگای بۆ مووسا کرد کە حەفتا کەس لەقەومەکەی هەڵبژێرێ بۆ میقات، ئەویش لەناو قەومەکەی دا حەفتا کەسی پیاو ماقووڵو رێزدار هەڵبژارد بۆ ئەو میقاتەی کە خودا بۆی دیاری کردبوو، هێنانی بۆ کێوی گوور، لەوێ حەزرەتی مووسا گفتوگۆی لەگەڵ خودا دا کرد، فەرمانی پێ کردن کە رۆژوو بگرن، خۆیان پاكو خاوێن رابگرن، پۆشاکیان خاوێن بێ! بەگوێرەی زنجیرەی ئایەتەکان وا پێ دەچێ هەڵبژاردنی ئەم ژمارەیەو چوونیان لەگەڵ حەزرەتی مووسا بۆ میقات لەو سەرو بەندانە دا بووە کە مووسا داوای بینینی پەروەردگاری کرد، واتە: پێش گوێرەکە پەرستنەکەیان بووە، بۆیەش لەگەڵ خۆی دا بردونی بۆ ئەوەی گوێیان لێ بێ کە مووسا لەکەڵ یەزدان دا ئاخاوتن دەکا، لێیان یەقینبێ کە مووسا راست دەکاو پێغەمبەرە، بیستنی ئاخاوتنەکە بەلگەبێ لەسەر راستگۆیی حەزرەتی مووسا، کاتێ هاتن بۆ میقات وتیان: ئەی مووسا! ئێمە هەتا خودا بەچاوی خۆمان نەبینین بڕوات پێ ناکەینو ئیمانت پێناهێنین، ئەتۆ ئاخاوتنت لەگەڵ دا کرد، وە پیشانمان بدە! ئیتر زۆر پێکێشیان لێ کردو داوای بینینی پەروەردگاریان کرد، تا کێوەکە لەرزەی پێکەوتو رایتەکاندنو هەموویان لە هۆش خۆیان چوون! { فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ } کە ئەو لەرزەو راتلەقاندنەی کێوەکە گرتنیو هەموو لە هۆش خۆیان چونو لالو پاڵ کەوتن. { قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ } مووسا وتی: پەروەردگارا! ئاواتە خوازی ئەوەم: کە ئەگەر لەوەپێشو پێش هاتنیان لەگەڵ مـن دا ئیرادەو مەشیئەتت وای ویستوەو وات بڕیار داوە لەناویان بەری، ئەگەر خواستت ببوایە ئەوانیشو منیشت لەناو دەبرد لە پێش ئەوەدا بێین بۆ میقاتو من گیرۆدەی ئەم ئەم ریسوایە نەدەبووا ئێستە من کەوتوومە حاڵەتێکی بە خۆداشکانەوەو هەزار سوێندیان بۆ بخۆمو قسەیان بۆ بکەم گەلەکەم بڕوام پێ ناکەنو دەڵێن: مووسا فێڵی لێ کردینو بە پیلان ئەو حەفتاکەسەی کە پیاو ماقوڵی نەتەوەکەمان بوون بردنی بۆ کێویو لەناوی بردن.

ئەمجار حەزرەتی مووسا درێژەی بەتکاو پاڕانەوەو قسەکانی

داو وتی: {أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا} پەروەردگارا! ئەتۆ بە هۆی کردەوەی نەفامەکانمان ئێمە لە ناوەبە.

پاڕانەوەو داوا کردنەکە بە شێوەی ئیستیفهام هێندراوە، بۆ ئەوەی زیاتر داوای لە ناونەبردنەکە جەخت بکاتەوە، واتە خودایە! لەرەحمەتو عەدالەتکاریی تۆ دوورە کە بەهۆی کردەوەی خراپی نەفامەکانمان هەڵسو کەوتی بی ئەدەبو ناشیرینیان ئێمە لەناو بەریی.

{إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ} ئەوکردەوەو هەڵوێستەی کە بوو بەهۆکاری ئەم لەرزەو راتلەقاندنو لەهۆش خۆچونی ئەم حەفتا کەسە هەڵبژێراوەی قەومەکەم، جگە لە تاقیکردنەوەو ئیمتیحانکردنی زاتی پاکت بۆ ئەوان هیچی ترنیە. ئەم کارەساتە دەخولقێنیّ بۆ ئەوەی بەندەکانت بەتاقی بکەیەوە، دەری بخەی کەتا چ ئەندازەیەك ئامادەباشیان بۆ هیدایەتو گومرایی تێدایە، چی لە دڵیان دا شێرداوەتەوە، کامیان شیاوی سزاو تۆڵەیە، کامیان شیاوی پاداشو بەخشیشە! ئەمانە هەموویان بەگوێرەی سوننەتی خۆت لە بوونەوەر دا ئەنجام دەدرێن ئەم روداوانە دەخولقێنی بۆ تاقیکردنەوەی بەندەکانت.

{تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ} کەسێك بتەوێ گومڕای بکەی، گومڕای دەکەی، کەسێکیش بتەوێ ڕێنموونی بکەیو هیدایەتی بدەی هیدایەتی دەدەی! چونکە تاقیکردنەوەو میحنەتە خوداییەکە بۆیان هۆکاری گومڕا بوون، یان هیدایەتدانیانە. ئیتر بەشێوەی مەجاز گومڕا بوونو هیدایەتەکەی پاڵ خودا دا.

{أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ} پەروەردگارا! ئەتۆ سەرپەرشتیارو چاودێری کاروباری ئێمەی، ئاگاداری کردارو گوفتارمانی، دەزانی نەفسو دەرونمان چۆنەو چی تێدایە، خودایە! خۆشبە لەو تاوانەی لە ئاکامی کردارو گوفتارمان دێتە کایەوەو دەبێتە سەرپێچی کردنی سوننەتی تۆ لەگەڵ بەندەکانتدا، یان کەمتەرخەمی دەکەین لە ژیکرو سوپاسگوزاریو بەندایەتی بۆ کردنت.

{١٥٦ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ} پەروەردگارا! بەرەحمەتو فەجڵو کەرەمی خۆت ژیانێکی خۆشو پڕ کامەرانیو سەرفرازیمان بدەری، رزقو رۆژیمان گوشاد بکە، تۆفیقمان بدە بۆ خودا پەرستی لەدونیادا، پاداشتو پەوابی چاکمان لەقیامەت دا بدەری، بمانخەرە بەهەشتەوە، بمانگەیەنە بەرەزامەندی خۆت. {إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ} خودایە! ئێمە تۆبەمان کردوەو گەڕاینەوە بۆ لای ڕەحمەتت، پەشێمانین لەوەی کە قەومەکەمان داوای ئەوەیان کرد کە ڕێگایان بدەمو بتێك دیاری بکەم بۆیان بیپەرستن، ئەمجار نەفامو بێ عەقڵەکانی قەومەکەم گوێرەکەیان پەرستو عاقڵمەندەکانیان کەمتەرخەمییان کردو ڕێگەیان لێ نەگرتن، هەروەها پیاو ماقوڵانی قەومەکەم داوای ئەوەیان کرد بەچاوی خۆیان خودا ببینن، چەندەها هەڵەو تاوانی تریش. {قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ} فەرمووی: سزای من تایبەتە بەو کەسانەی دەمەوێ سزایان بدەم لەکافرو یاخی بووان، هەرکەسێ بمەوێ سزای بدەم سزای منی دەگاتێ! بەڵام ڕەحمەتم بەشی هەموو کەس دەکا لەبوونەوەرداو لێیان زیادە، بێگومان ڕەحمەت صیفەتێکی ئەزەلی منەو کاروباری بوونەوەر بەو صیفەتە بەندە، عەزاب صیفەتی من نیە بەڵکوو لەو کردەوانەمە، کە لەصیفەتی عادلیمەوە پەیدا دەبیو سەرچاوە دەگرێ، ڕەحمەتم گشتییەو بۆ هەموو کەسە. ئەو ڕەحمەتە گشتییە نەبوایە هەموو کافرو خودا نەناسێك دوا بەدوا بێدینییەکەی یەکسەر لەناوم دەبرد!! {فَسَأَكْتُبُهَا} لەوە بەولاوە ئەو ڕەحمەتەم تایبەت دەکەمو دەیچەسپێنم بۆ:

١- {لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ} بۆ ئەو ئادەمیزادانەی خۆیان لەهاوەڵدانان بۆ خوداو تاوانکردن دەپارێزن، سەرپێچی فەرمانی پەروەردگار ناکەن.

٢- {وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵو سامانی خۆیان دەردەکەن دڵو دەروونی خۆیان لەرژدیو بەخیلی پاك دەکەنەوە، بۆیە بەتایبەتی -لەنێو عیبادەتەکاندا- باسی زەکاتی کرد، بۆ ئەوەی نەخۆشی دەروونی مادییە سوود خۆرەکانی جولەکە چارەسەر بکا، هەروەها چونکە بەگشتی دەروونی ئادەمیزاد ڕژدیو بەخیلی تێدایە.

٣- {وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ} هەروەها بۆ ئەوانەیە کە بڕوایان بەهەموو ئەو ئایەتانە هەیە، کە نیشانەی تاکو تەنهایی ئێمەیە، بەڵگەن لەسەر ئەوە کە شەریعەتو یاسای ئێمە بێ عەیبو بێ کەمو کوڕییەو گونجاوە بۆ کارپێکردنو بەکەڵکی هەموو نەتەوەیەك دیو بۆ هەموو ڕۆژگارێك دەبێ. بڕوایان بەپێغەمبەرایەتی پێغەمبەرانمان هەیە.

ئەو ئادەمیزادانەی ئەو سێ ڕەوشتانەیان تێدان: ئەوانە، {١٥٧ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ} کەسانێکن شوێنکەوتووی پێغەمبەرێکی نەخوێندەوارن، ئەم صیفەتە نیشانەیەکە تایبەتە بەحەزرەتی موحەممەدەوەﷺ هیچ کامێ لەپێغەمبەرانی تر ئەو ڕەوشتەیان نەبوە، نەخوێندەواری

نیشانەیەك بووە لەنیشانەكانی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەدﷺ ئەم زاتە پیرۆزە وێرای ئەوەی كە نوسینو خوێندنەوەی نەزانیوە، پەیامێكی هێناوە بەسوود ترینو باشترین زانیاری لەخۆ گرتووە، كاملترین زانیاری لەبارەی عەقیدەو خودا پەرستیو رامیاریو كۆمەلایەتی ئابووریو ئەخلاقو رەوشتەوەی تێدایە، بەو شەریعەتو یاسایەی هێناویانە دەتوانرێ بیروباوەری ئادەمیزاد راست بكرێتەوە ئەخلاقو رەوشتی جوان فێر بكرێن، كردەوەیان بەسوود بێ ژیانیان پڕ كامەرانیو بەختەوەری بێ! {الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ} ئەو پێغەمبەرەیە كە نەتەوەی ئیسرائیل رەوشتەكانی لەناو تەوراتو ئینجیل دا بەنوسراوی دەبیننو هیچ گومانیان لەوە دا نیە كە ئەو وەصفانە هی ئەم زاتەن كە ناوی موحەممەدەو پێغەمبەری ئیسلامە، چۆن كوری خۆیان دەناسن ئاوا ئەو پێغەمبەرە دەناسن. بەلكوو زیاتریش دەیناسن. {يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ} ئەو زاتە پێغەمبەرێكە فەرمان دەكا بەچاكەو نەهی دەكا لەخراپە، هەر شتێك عەقلی ساغو سەلیم بەباشی بزانێ، طەبیعەتی ساغ پێی چاك بێ، ئەو پێغەمبەرە فەرمانی پێ دەكاو هەولی چەسپاندنی دەدا، هەرشتێك دەروونی صافو بێ گەرد قێزی لێ بكاتەوە، عەقل بەباشی نەزانێ ئەو پێغەمبەرە نەهی لێ دەكا!! بەكورتی ئەو پێغەمبەرە كە فەرمان دەكا تەنها فەرمان بەچاكە دەكا، كەنەهی دەكا تەنها نەهی لەخراپە دەكا. {وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ} هەر خواردنو خواردەمەنییەك تەبیعەتی میانە بەپاكو خاوێنی بزانێ ئەو بۆیان حەلال دەكا. {وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ} هەروەها هەر خواردنو خواردنەوەیەك كە تەبیعەتی میانە، بەناپارو ناشیرینی بزانیو لێی نەبان بێ، وەكو: (مردارەوە بوو گۆشتی بەرازو خوێنی رەوانو هەر مالو سامانێك كە بەناحەق وەردەگیرێ وەكوو ریباو بەرتیلو داگیركردنو خیانەتكردن) لێیان یاساغ دەكاو نەهیان لێ دەكا كە نزیكی بكەونەوە. {وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالأَغْلالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ} ئەو ئەركە قورسانەی كە لەسەر شانیان بووە وەكو: قیصاصی قەتل، كە بكوژ بەئەنقەست یان بەهەلە ئەو كارەی لەدەست بقەومایە دەكوژرایەوە، خوێن وەرگرتن لەیاسای ئەوان دا نەبووە، یان خۆكوژی بۆ تۆبە كردن، یان ئەگەر یەكێكیان تاوانێكی بكردایە، دەبوو ئەو ئەندامەی تاوانەكەی پێ كراوە ببڕدرێ. ئەگەر پۆشاكیان پیس بوایە دەبو ببڕن چەندەها ئەركی قورسی تریش.) ئەم ئەركانەیان لەسەر لادەبرێ!

۞ وَٱكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي ٱلْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَآ إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِيٓ أُصِيبُ بِهِۦ مَنْ أَشَآءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلَّذِينَ هُم بِـَٔايَٰتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلرَّسُولَ ٱلنَّبِيَّ ٱلْأُمِّيَّ ٱلَّذِي يَجِدُونَهُۥ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَىٰهُمْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَٱلْأَغْلَٰلَ ٱلَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِهِۦ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَٱتَّبَعُوا۟ ٱلنُّورَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ مَعَهُۥٓ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ٱلَّذِي لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِيِّ ٱلْأُمِّيِّ ٱلَّذِي يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِن قَوْمِ مُوسَىٰٓ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

{فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} جا ئەو ئادەمیزادانەی ئیمانیان هێناوە بەو پێغەمبەرەی كە خاوەنی ئەم رەوشتانەیە، لەقەومی مووساو قەومەكانی تریش، وێرای ئیمان هێنانیان پێی بەچاوی رێزەوە سەیری دەكەنو لەدوژمنو ناحەزانی دەیپارێزنو پارێزگاری لێ دەكەن، بەزوبانو بەشمشێر یارمەتی دەدەن، پەیرەوی ئەو نوورو روناكییە دەكەن كەبۆی نێردراوەتە خوارێ، شوێن ئەو قورئانە دەكەون كە لەگەلێ پێغەمبەرایەتییەكەی دا بۆی نێردراوە. ئەو ئادەمیزادانە رۆژی قیامەت سەرفرازو بەمراز گەیشتوون، هەر ئەوان رزگاریان دەبیو رەحمەتو رەزامەندی خودایان دەست دەكەوێ.

{١٥٨ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا} ئەی موحەممەد! بەهەموو ئادەمیزاد رابگەیەنە، بەهەموو عەرەبو غەیری عەرەب، بەرەش پێستو سپی پێستیان بەهەموو چینو توێژو گەلو نەتەوەیەك بلێ: من رەوانەكراوی خودام بۆلای هەموانتان، پێغەمبەری خودام بۆ

هەموو کاتو شوێنێك تاڕۆژی قیامەت، ڕەوانەکراوم بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد بەگشتی!

{الَّذي لَهُ مُلْكُ السَّمواتِ والأرْض لا إله إلاّ هُو يُحْيِي ويُمِيتُ}

کە هەرچی مڵكو سەڵتەنەتی ئاسمانەکانو زەوی هەیە هی ئەوە، هیچ خودا نین جگە لەزاتی پاکی، دەمرێنیو دەژێنێ، واتە: مردنو ژیان بە دەستی خۆیەتی، دوای مردن ڕۆژی قیامەت هەموو مردوان زیندو دەکاتەوە.

{فَآمِنُوا بِاللَّهِ} ئەی ئادەمیزادینە هەموتان! ئیمان بێنن بەخودای تاکو تەنیاو بێ شەریك لەڕبووبیەتو ئولوهیەتدا، ئەو خودایەی کە هەرچی شیاوی ژیان بێ دەیژێنێ، هەرچی شیاوی مردن بێ دەیمرێنێ {وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ} ئیمان بێنن بەرەوانەکراوو پێغەمبەرە نەخوێنەوارەکەی کە ڕەوانەی‌کردوە بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد بەگشتی بۆ ئەوەی فێری قورئانو حیکمەتیان بکا، لەبیروباوەڕی پڕوپوچو شەریك دانان بۆ خودا، لەبیروباوەڕی نەفامیو دوژمنکاری پاکیان بکاتەوە، بۆ ئەوەی بەهۆی شارەزایی کردنی پێغەمبەر بۆیان ببنە یەك ئوممەتی پتەوی خوداپەرستو هاریکار لەناوخۆیانداو، هەموویان بەچاوی برایەتی سەیری یەکتر بکەن. {الَّذي يُؤْمِنُ باللَّهِ وكَلِماتِهِ} ئەو پێغەمبەرەی بۆخۆی پێش هەموو کەسێك بڕوای تەواوی بەتاکو تەنهایی خودا هەیە، هەروەها ئیمانی بەو کەلیماتە تەشریعیانە هەیە کە نێردراونە خوارێ بۆ هیدایەتدانی ئادەمیزادو دیاردەیەکن لەدیاردەکانی عیلمو ڕەحمەتی پەروەردگار بۆ ئادەمیزاد. هەروەها بڕوای بەکەلیماتی تەکوینی خودا هەیە، کە نیشانەی دەسەڵاتو ویستو حیکمەتی یەزدانن، بڕوای تەواویشی بەو نیگایە هەیە کە بۆ سەر خۆی نێردراوە لەلایەن پەروەردگارەوە.

{واتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} ئەی خەڵکینە! شوێن ڕێبازی پێغەمبەر بکەون، پابەندی فەرمانو نەهیەکانی بن. هەرچی پێتان دەڵێو بۆتان دێنێ وەری بگرن، بەڵکوو هیدایەت بدرێن بۆ شەقامەڕێی خوداپەرستی، کە هیچ کەندو لەندی تێدا نیە! یان بەڵکوو هیدایەت بدرێن بەهۆی ئیمانو شوێنکەوتنی شەریعەتەوە بۆ ڕێبازێك کە خۆشبەختی دونیاو قیامەتی ئێوەی تێدایە.

{[159] ومِنْ قَوْمِ مُوسى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بالْحَقِّ وبِهِ يَعْدِلُونَ} کۆمەڵێك لەنەتەوەی ئیسرائیل لەسەردەمی مووساداو پاش لە دونیا دەرچوونیشی شوێن حەق کەوتنو بە حەقو عەدالەت حوکمیان کردوە، پابەندی فەرمانو نەهیەکانی ئایینی خودا بوون، ئەوانە خاوەن باوەڕە تۆبەکارەکان بوون لەنەتەوەی ئیسرائیل، ئیمانیان بەموسا هێناو ﷺ بۆ عوزر هێنانەوەو داوای لێخۆشبوون لەپەروەردگار، بۆ ئەوەی لەگوێرەکە پەرستی نەتەوەکەیان خۆش ببێ لەگەڵ حەزرەتی مووسا دا چون بۆ میقات.... ئەوانە کۆمەڵێك بوون دڵو دەروونی خۆیان بەئیمان بەهێز کردبوو، خەڵکیان شارەزا کرد بۆ ئایین، لەپێناو ئایینەکەیان دا تێدەکۆشان، پابەندی ئامۆژگارییەکانی تەورات بوون، بەگوێرەی ئەو کتێبە ئاسمانییە لەناو نەتەوەکەیان دا حوکمیان دەکرد.

{[160] وقَطَّعْناهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أسْباطاً أُمَماً} نەتەوەی ئیسرائیلمان کرد بەدوازدە کۆمەڵ، حاڵو چونیەتی ئەمانە وابوو لەنەتەوەی دوازدە کوڕەکەی ئیسرائیل بوون، هەر کۆمەڵێکیان ئوممەتێ بوون لەناو خۆیاندا، هەر کۆمەڵەو دابو نەریتێکی تایبەتی هەبوو، لەبەر ئەوە لەو جێگە دا لەیەکمان جو دا کردنەوە، بۆ ئەوەی هەر کوڕێك لەوانە خزمەتی خۆیان بکەن. لەناو خۆیان دا گەورەو بچوکی خۆیان دیاری بکەن، گەرەلاوژیو هەرچیو پەرچی لەناویان دا پەیدا نەبێو، فیتنەو ئاشوبیان تێ نەکەوێ! بۆ هەر قەبیلەو هۆزێکیان حەزرەتی مووسا ڕابەرو پێشەوایێ دابنێ، چاودێری یاسای دینو دونیایان بکا.

{وأَوْحَيْنا إلى مُوسى إذِ اسْتَسْقاهُ قَوْمُهُ أنِ اضْرِب بِعَصاكَ الْحَجَرَ فانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَةَ عَيْناً قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُناسٍ مَشْرَبَهُمْ} نیگامان بۆ مووسا کرد لەو کاتە دا کە قەومەکەی لەدەشتی فەلەستین داوای ئاوی خۆشو گواریان لێ کرد، پێمان گوت: بەعەصاکەت لەو بەردە گەورە بدە کەوا لەکێوی (حوریب)ی شیوی سینادایە!

حەزرەتی مووسا بەفەرمانی خودا بەعەصاکەی دای لەبەردەکە، دوانزە سەرچاوەی لێ هەڵقولا، هەریەکێ لەم سەرچاوانەی بۆ بەرەبابو هۆزێکیان دیاری کرد، بۆ ئەوەی لەسەر ئاو تێك بەرنەبنو ئاشووبو ئاژاوەیان تێدا پەیدا نەبێ، هەر بەرەبابو هۆزێکیان دەیانزانی سەرچاوەی تایبەتی خۆیان کامەیەو لێیان تێك نەدەچوو!

{وظَلَّلْنا عَلَيْهِمُ الْغَمامَ} هەورمان کرد بەچەترو سێبەر بەسەریاندا، لەگەرمای خۆر دەیپاراستن، ئەگەر سێبەری هەورەکە نەبوایە، گەرمای خۆر دەیسوتاندن!! چونکە لەو دەشتە گەرمە دا دارو درەخت نەبوو سێبەریان لێ بکا....!

سەرباری ئەو نیعمەتانە -هەڵقوڵانی ئاوو سێبەری هەور- {وأَنْزَلْنا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ والسَّلْوى} خواردنو خواردنەوەمان بۆ

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾ وَسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

ئاسان کردن، لەباتی نان گەزۆمان بەسەر دا باراندن، لەجیاتی گۆشت پەلەوەری (شەلاقە)مان بۆ ناردن بەئاسانی بۆیان دەگیران‌و، سەریان دەبڕین‌و، گۆشتەکەیان دەخواردن، ئەم خواردن‌و خواردنەوەمان بۆ دابین کردن‌و لەسەر زمانی مووسا پێمان گوتن: {كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} بخۆن‌و بخۆنەوە لەو رزق‌و رۆزییە خاوێنەی کە پێمان داون ئەوە نیعمەتی ئێمەیەو بەتایبەتی بەئێوەمان بەخشیوە، پێویستە ئێوە سوپاسگوزارو شوکرانە ژمێر بن!

کەچی وێڕای ئەو هەموو رزق‌و رۆزییەی کە پێمان دابوون، ئەو نەتەوە بەدبەختە، کوفرانی نیعمەتی ئێمەیان کردو، پەرەیان بەسەرپێچیکردن‌و نافەرمانی ئێمە دا {وما ظلمونا ولكن كانوا أنفسهم يظلمون} ئەوان بەوەی کە کوفرانی نیعمەتی ئێمەیان کرد ستەمیان لەئێمە نەکردو زیانیان پێ نەگەیاندین بەلکوو ستەمیان لەخودی خۆیان کرد.

{[١٦١] وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هذِهِ الْقَرْيَةَ} ئەی موحەممەد! باسی ئەوە بۆ گەلەکەت بکە، کە لەلایەن مووساوە بەنەتەوەی ئیسرائیل گوترا: بڕۆن نیشتەجێ بن لەو شارە ئاوەدانەی کە شاری بەیتولەقدیسە، {وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ} بەئارەزوی خۆتان لەهەر شوێنێ ویستتان لەرزق‌و رۆزی ئەو شارە بخۆن‌و بخۆنەوەو سوودی لێ وەربگرن {وَقُولُوا حِطَّةٌ} بڵێن خودایە! تاوانمان لێ بتەکێنەو لەگوناهمان خۆش ببە، {وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا} بەشێوەی خۆ بەکەم زانین‌و سوپاسگوزاری بۆ پەروەردگارو سەر نەوی کردن‌و کڕنووش بردن‌و لالانەوە پاڕانەوەو بچنە دەرگای بارەگای ئەو شارە پیرۆزەوە، بەجارێ هاوار لەپەروەردگار بکەن لێتان خۆش بێ‌و، کامەرانی‌و بەختەوەریتان پێبداو، تێی دا بحەسێنەوە، دەست بکەن بەکارو کاسپی‌و هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستی ژیان، هەروەها پێویستە جیهاد بکەن بۆ ئەوەی نیشتمانەکەتان لەدوژمن وەربگرنەوەو بەسەربەستی‌و ئازادی تێی دا ژیان بەسەربەرن!!

ئەگەر وا بکەن {نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ} لەپاداشی پابەند بوونتان بەفەرمانی ئێمەو لەپاداشی ئەو جیهادەتان دا لەتاوانەکانتان خۆش دەبین‌و چاو پۆشیتان لێ دەکەین، زیاد لەوەش {سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ} پلەو پایە زیاد دەکەین بۆ ئەوانەی بەدڵسۆزی‌و ئیخلاصەوە ئەرکی سەرشانیان ئەنجام دەدەن‌و چاکەکارن!

{[١٦٢] فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ} بەلام ئەوانەی ستەمکار بوون لەنەتەوەی ئیسرائیل ئەوەی پێیان گوترابوو گۆڕییان، لەجیاتی (حطه) دەیانگوت(حبه). لەجیاتی ئەوەی ملکەچ بکەن‌و کڕنووش بەرن‌و بەسەردانەواندنەوە بچنە ناو قودسەوە بەقنگە خشکێ چوونە ناو قودسەوە.سروشتی جوولەکە هەمیشە بریتی بووە لەسەرپێچیکردن‌و یاخی بوون‌و هەڵگەڕانەوە لەیاسای خوداو نافەرمانی کردن‌و سیلەیی‌و هەڵپەکردن بۆ سەرپێچیکردنی فەرمانی خودا بەگوفتارو کردار. ئەوە بوو لەجیاتی ئەوە بڵێن: (حطة) دەیانگوت: (حبة في شعرة) لەجیاتی ئەوەی بە ملکەچی‌و خوشوع‌و خچووعەوە بڕۆنە ناو بەیتولەقدیسەوە بەقنگەخشکێ‌و چاو لەحەوا چوونە ژوورەوە رۆیشتنە ناو شارەکەوە. دەی بابزانین ئاکام چۆن بوو سەرەنجام چییان بەسەرهات..؟ {فأرسلنا عليهم رجزا من السماء بما كانوا يظلمون} لەسزای ئەو سەرپێچی‌و سەرسەختی‌و بێگوێییان دا عەزابێکی زۆرمان بۆ سەر ناردن، ئەو ئاسمانەی کە لەوەپێش لێیەوە گەزۆو گۆشتی پەلەوەری (شەلاقە)یان بۆ دەنێردرایە خوارێ، هەور سێبەری لێ دەکردن. ئێستا بەهۆی سەرپێچی‌و

ستەمکارییانەوە عەزابیان لێیەوە بۆ دەنێردرێ! عەزابێك دڵو دەروون بەلەرزە دێنیّ و، کاروباری ژیانیان لێ دشێوێنیّ!

{[١٦٣] وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ} ئەی موحەممەد! لەجوولەکەکانی هاوچەرخت پرسیار بکە، دەربارەی چیرۆکو بەسەرهاتی دانیشتوانی ئەو شارەی کە لەقەراغ دەریا هەڵکەوتبوو، سەرپێچی فەرمانی پەروەردگاریان کرد، ئەویش لەتۆڵەو سزای ئەو کردەوە ناشرینانەیاندا، عەزابی سەختی خۆی بەسەر دا دان، تۆڵەی کردەوەی ناهەموارو فێڵو تەڵەکەبازییانی لێ سەندن. پرسیارەکە بۆ لۆمەکردنو سەرزەنشت کردنیانە، بەیان کردنو روون کردنەوە ئەوەیە: کە کوفرو سەرپێچی کردنی جولەکە هاوچەرخەکانی رۆژگاری حەزرەتی موحەممەد، شتێکی تازە بابەتو تازە قەڵا نیە، بەڵکوو دابو نەرێتو سروشتی باوكو باپیرانیانە بەمیرات بۆیان ماوەتەوە، بێگومان پێشینەکانیان تاوانی گەورەیان ئەنجام داوەو بەئاشکرا سەرپێچی فەرمانی خودایان کردوە.....

ئەو جولەکانەی هاوچەرختو ئەوانەی لەدوا ئەوانیش دێن بیانترسێنە لەوەی سەرپێچی فەرمانو نەهیەکانی پەیامەکەت بکەن، بۆ ئەوەی ئەو سزاو عەزابەی تووشی پێشینەکانیان بووە، تووشی ئەمانیش نەیە.

پرسیار لەجولەکەکانی هاوچەرخت بکە دەربارەی دانیشتوانی ئەو شارەی قەراغ دەریای سوور کە کەوتوبوە نێوان مەدیەنو گوور، {إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ} کاتێك سنوور بەزێنێیان کردو، لەرۆژی شەممە دا کە بەلایانەوە پیرۆز بوو، کاریان تێدا نەدەکردو کردبوویانە رۆژی خودا پەرستی ئالەو رۆژە دا سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو، فێڵیان لەراوە ماسی دا کردو، ماسییان تێدا گرتنو فەرمانی خودایان شکاند! {إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا} ئەوەیان بۆ بگێرنەوە کە بەقودرەتی خوداو بۆ تاقیکردنەوەی نەتەوەی ئیسرائیل لەرۆژی شەممە دا کە راوە ماسییان لێ یاساغ کرابوو تێیدا، ماسییەکی زۆر دەهاتنە قەراغ دەریاو، بۆیان بەیدەست دەبوونو، گرتنیان زۆر بەئاسانی دەبوو، {وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ} لەرۆژەکانی تر دا جگە لەشەممە، ماسییەکان گوم دەبوونو دەرنەدەکەوتن وەکوو رۆژی شەممە سەرئاو نەدەبوونو نەدەهاتنە قەراغ دەریا!

ئەوانیش هاتن فێڵیان کرد بەوە لەقەراغ دەریا ئەستێراویان دروست کردن کە شەپۆلی دەریا رۆژی شەمموان دەهات لەگەڵ خۆی دا ماسی دەهێنان دەکەوتنە حەزەکانەوەو ئاخێ دەبوونو رێگای چوونەوە بۆ ناو دەریایان نەدەبوو، ئەمجار رۆژی یەکشەممە ئەو فێڵبازانە، دەهاتن دەیانگرتنو راویان دەکردن! {كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} وەکوو ئەو تاقیکردنەوەی کە ئەنجامیاندا: بەوەی کە ماسییەکان لەرۆژی شەممە دا کەراوکردنیان تێی دا لێ قەدەغە کرابوو بەدەرکەوتنو لەرۆژانی تر دا -کە بۆیان رەوا بوو راوە ماسی بکەن- ماسییەکان خۆیان گوم دەکردو دیار نەدەمان!! ئاوا بەو جۆرە جوولەکە پێشینەکانو جوولەکە هاوچەرخەکانو خەڵکانی تریش بەتاقی دەکەینەوە، واتە: وایان مامەڵە لەگەڵ دەکەین وەکوو ئەوە بڵێی بەتاقییان دەکەینەوە -ئەگینا خودا بۆخۆی پێویستی بەتاقیکردنەوە نیە، پەروەردگار بۆخۆی دەزانێ سەرەنجامو ئاکام چۆن دەبێ

کاتێك فێڵەکەیان کردو تاوانەکەیان ئەنجامدا، دانیشتوانی شارەکە بوون بەسێ گرۆهو تاقمو سێ هەڵوێست وەرگیران، کۆمەڵێکیان تاوانکارو کۆمەڵێك ئامۆژگاریکەرو کۆمەڵێك بێلایەن.

وەکوو دەفەرموێ: {[١٦٤] وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا} ئەی موحەممەد! پرسیاریان لێ بکە دەربارەی حاڵو چۆنیەتی دانیشتوانی ئەو شارە، کاتێك: کۆمەڵێك لەو دانیشتوانە، کە بێلایەن بوونو پێیان وابوو ئامۆژگاری کردنی سەرپێچیکاران چ سوودی تێدا نیەو سەرزەنشتی ئامۆژگاریکارانیان کردو پێیان وتن: ئەوە ئێوە بۆچی ئامۆژگاری کۆمەڵێك دەکەن کە پەروەردگار بڕیاری لەناوبردنی داون؟؟ ئێوە دەزانن کە خودا لەدونیا دا بەهیلاکیان دەباو لەقیامەت دا سزای سەختیان دەدا، دەی کەوابێ بۆچی خۆتانیان پێ هەڵەوگیر دەکەنو سەری خۆتانیان پێ دەهێشێنن؟؟

کۆمەڵی ئامۆژگاریکەران وەلامیان دەدەنەوەو: {قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} دەڵێن: بۆیە ئامۆژگاریان دەکەین، بۆ ئەوەی لای خودا عوزرمان هەبیو بڵێین: ئێمە ئەرکی سەرشانی خۆمان ئەنجام داوەو بەزوبان بەرهەڵستی کاری خراپمان کردوەو لەعاستی کاری خراپ بێدەنگ نەبووین، وێرای ئەوەش ئێمە ناهومێد نابین لەگەڕانەوەیان بۆ لای حەقو هاتنەوەیان بۆ سەر رێبازی راست بەڵکوو بەم ئامۆژگاری کردنو نارەزایی دەربڕینەمان واز لەو خراپەکاریو سەرپێچی کردنەیان بهێننو بگەڕێنەوە بۆ لای خوداو تۆبە بکەن، ئەو کاتە پەروەردگار تۆبەیان لێ قبووڵ بکاو رەحمیان پێ بکاو لێیان خۆش ببێ!!

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ٱللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا۟ مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦٓ أَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلسُّوٓءِ وَأَخَذْنَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ بِعَذَابٍۭ بَـِٔيسٍۭ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا۟ عَن مَّا نُهُوا۟ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ ﴿١٦٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ ٱلْعِقَابِ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أُمَمًا مِّنْهُمُ ٱلصَّٰلِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ وَبَلَوْنَٰهُم بِٱلْحَسَنَٰتِ وَٱلسَّيِّـَٔاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا ٱلْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُۥ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَٰقُ ٱلْكِتَٰبِ أَن لَّا يَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ وَدَرَسُوا۟ مَا فِيهِ وَٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِٱلْكِتَٰبِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

جا {[١٦٥] فلمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِه} کاتێك راوکەرەکان گوێیان بەئامۆژگاری کردنەکە نەداو، رویان لێ وەرگێڕاو، هیچ سوودیان لەنەصیحەتەکەیان نەبینیو هیچ کاریگەر نەبوو بۆیان {أنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنْ السُّوء} ئەوانەی نەهییان لەخراپەو سەرپێچی کردن کرد، کە کۆمەڵی ئامۆژگاری کردن هەرچەندە کۆمەڵی ئامۆژگاری کەر بڕوا پتەوترو خاوەن هەڵوێستتر بوون، چونکە ئەوان بەگوفتارو بەکردار بەرهەڵستییان کردو دژی سنوور بەزێنییەکەی سەرپێچیکاران وەستان، بۆیە قورئانی پیرۆز دەستنیشانی رزگاربوونی ئەو کۆمەڵەی کردو بەصەراحەت رزگاربوونیانی راگەیاند! کۆمەڵی دووەم هەر بەدڵ دژی سنوور بەزێنییەکە وەستان، بۆیە قورئان لێیان بێ دەنگ بووە، ئەوان شیاوی مەدح نین تا مەدح بکرێن، تاوانیشیان نەکردوە تا زەم بکرێن.

{وأخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} تاقمی سێیەم کە کۆمەڵی سەرپێچیکارانن سزامان دان بەسزایەکی بەئێش، بەهۆی بەردەوامبوونیان لەسەر فیسقو سەرپێچی کردنو سنوور شکاندن.

{[١٦٦] فلمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِين} کاتێك ئەو کۆمەڵە سنوور بەزێنە ستەمکارە یاخی بوونو گوێیان بەئامۆژگارییەکە نەداو، فێزو لوتبەرزییان نواند ئامادە نەبوون واز لەکارە خراپەکانیان بهێننو بەقسەی ئامۆژگاریکەرانیان نەکرد، ئێمەش فارمان لێ گرتنو پێمان وتن: ببنە مەیموونی زەلیلو قێز لێکراوو سووكو گاڵتە پێکراو! واتە: ویستو ئیرادەمان وای خواست کە ئەو کۆمەڵە سەرپێچیکارە ببنە مەیموونی قێز لێکراوی ناشیرینو دوور خراوە لەکۆمەڵگای ئادەمیزاد واتە: شێوەی ئادەمیزادمان لەوانە گۆڕی بەشێوەی مەیموون!

{[١٦٧] وإذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَاب} ئەی موحەممەد! یادی ئەوە بکەو باسی ئەوە بکە، کاتێك پەروەردگاری تۆ بەپێشینانی یەهوودی راگەیاند لەسەر زوبانی پێغەمبەرانیان یەك بەدوای یەك دا ئەوەی بۆ رون کردنەوە: کە لەزانستی خۆی دا وای بڕیار داوەو عەزمی ئەوەی کردوە کە لەهەموو سەردەمو رۆژگارێك دا تارۆژی قیامەت کەسانێکیان بەسەر دا زاڵ بکا، کە بەناهەمواریو نالەباری مامەڵەیان لەگەڵ دا بکەنو، سزای بەئێشیان پێ بچێژنو، ژێر دەستەییو کۆیلایەتییان بۆ بەرەوا بزانن، سەرانەیان لێ بستێنن، بێگاریان پێ بکەن، ماڵو سامانیان لێ زەوت بکەن، یەکیەتی ریزەکانیان تێك بدەنو زەلیلو بێ لانە ژیان بەسەربەرن! {إنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَاب} بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! زۆر زوو تۆڵەستێنە بۆ ئەو گەلو نەتەوانەی کە سەرپێچی فەرمانی دەکەنو فەسادو ئاژاوە لەسەر زەوی بەرپا دەکەن، ئەو سزادانەی بۆ گەلو نەتەوە یاخی بووەکان دواناکەوێ، وەکوو هەندێ جار سزای پەروەردگار بەو سزا حازر بەدەستەی ئەوانە دەگرێ: کە بڕیاری سزادانیان دەدا، وەکوو چۆن تاقمێکی لەدانیشتوانی شاری قەراغ دەریاکە بەسزا گەیاندن، سزایەکی عادڵانە. {وإنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ} بێگومان زاتی پەروەردگار لێخۆشبووە بۆ ئەوانەی لەخراپەکاری دەگەڕێنەوەو تۆبە دەکەنو واز لەتاوان دەهێنن، بەرەحمو بەزەییە بۆ ئەوانەی پابەندی فەرمانی خودانو تۆبەکارو راستاڵن.

{[١٦٨] وقطَّعْنَاهُمْ فِي الأرْض أُمَماً} بەنو ئیسرائیلییەکانمان پەرتەوازە کردن بەناو زەوی دا، کردمانن بەگرۆ گرۆو هۆزو خێڵی جیا جیا، هەر کۆمەڵێك لەوانەمان خستە ناو وڵاتێکەوە، هەرێمێك نیە جوولەکەی تێدا نەبێ، بەڵام دەسەڵاتو شەوکەتیان نیە، ئەمەش موعجیزەیەکی قورئانە {مِنْهُمْ الصَّالِحُون} ئەو بەنو ئیسرائیلیانە کۆمەڵی وایان

تێدان صالّحو خودا پەرستو چاکەکارە، بڕوایان بەو پێغەمبەرانەی دوا مووسا هێناوە، ئیمانیان بەموحەممەدﷺ هێناوە، بەختەوەریی قیامەت بەسەر دونیا دا هەڵدەبژێرن، وەکوو ئەو دەستەو تاقمەی کە نەهییان لەراوکردنی ماسی لەشەممە دا کرد، هەروەها وەکوو عەبدوڵلای کوری سەلامو ئەو هاوەڵانەی کە موسوڵمان بوون! {ومِنْهُم دُونَ ذَلكَ} هی وایان هەیە لەبارەی صەلاحو تایین پەروەرییەوە لەخوار پلەی کۆمەڵی پێشونو بەئەندازەی ئەوان پابەندی فەرمانی خودا نین..... هی وایان هەیە بێدینو سەر رەقو توندڕەوو فاسقو بێ وادەو بەڵێنن! وەکوو ئەوانەی بەناحەق پێغەمبەرانیان شەهید کردن، هی وایان هەن درۆو دەلەسە دەبیسنو بڵاوی دەکەنەوە، سوودخۆرو بەرتیل خۆرن! هەوڵو تەقەڵایان داوە ئەحکامی خودا بگۆڕن، حوکم بەغەیری یاسای خودا بکرێ!!

{وبلَوْناهُمْ بالْحسنات} ئەو گرۆهو تاقمو کۆمەڵانەی نەتەوەی ئیسرائیلمان بەتاقیکردنەوە: نیعمەتو خۆشیمان پێبەخشین، تا دەربکەوێ ئاخۆ ئامادەباشی گەڕانەوەو خودا پەرستییان تێدایەو شوکرانە ژمێری دەکەن؟ {والسَّيِّئَات} ئەمجار بەڵاو موصیبەتمان بەسەر دا باراندن ئاخۆ بەصەبرو خۆڕاگرن؟ {لعلَّهُمْ يرْجعُون} ئەم تاقیکردنەوانەمان بەسەر دا هێنان بۆ ئەوەی لەتاوانکاری بگەڕێنەوە، واز لەخراپەکاری بێنن، شوکرانە ژمێری نیعمەتەکانمان بکەنو صەبر لەسەر ناخۆشی بگرنو لێخۆشبونو رەحمو بەزەیی خودا بۆخۆیان دەستەبەر بکەن!

{فخلف منْ بعْدهمْ خلْفٌ ورِثُوا الْكتاب يأْخذُون عرض هـذا الأدْنـى}[١٦٩] پاشان لەو کۆمەڵە صالّحو باشانەی نەتەوەی ئیسرائیلو ئەوانەی لەصالّحو باشی دا لەخوار ئەوانەوەن،نەوەو وەچەیەکیان لەپاش بەجێما، لەپێشینەکانیان تەوراتیان بەمیرات کەوتە لا. خوێندیانو دیراسەتیان کرد، بەڵام لەگەڵ یاساکانی دا نەگونجان کاریان پێ نەکردو کاریگەر نەبوو لەسلووکیاندا، بەسەر سەرەکی دەقەکانی تەوراتیان تووتی ئاسا دەخوێندەوە، حوکم یاساکانیان دەزانین ئەمانە ئەو جولەکانە بوون کە لەسەر دەمی پێغەمبەری ئیسلام دا بوون!! وێڕای زانیارییان بەتەورات، حوکمەکانیان پاشگوێ خستبوون، ژیانی دونیاو پڕوپیتاڵی ئەو ژیانەیان بەسەر ژیانی قیامەت دا هەڵبژاردبوو، زۆر بەلێبڕاویی هەڵپەی وەدەستهێنانی کاڵای دونیاییان دەکرد، گوێیان بەحەرامو حەڵاڵ نەدەدا، کۆیان لەسوود وەرگرتنو بەرتیل خواردن نەکردەوە، هەردەم خەریکی بازرگانی کردن بەئایینو گۆڕانکاری کردن لەدەقەکانی تەورات دا بوون، هەر قازانجو سوودێکی دونیاییان بەدی بکردایە پەلاماریان دەداو هەڵپەیان بۆ دەکردو دەیانقۆزتەوە، ئەمجار تەئویلیان دەکردو {ويقُولُون}: دەیانگوت: {سيُغفرُ لنا} رزگارمان دەبیو سزا نادرێین، دەیانگوت: ئێمە کوری خوداینو خۆشەویستی ئەوین، نەتەوەی هەڵبژاردەی یەزدانین، نەوەی پێغەمبەرانی پەروەردگارین لەسەر کردەوەی خراپ عەزاب نادرێین، ئەمە لەحاڵێك دا کە دان بەتاوانی خۆیان دا دەنێنو بەهومێدی لێخۆشبوونن. {وإنْ يأْتهمْ عـرضٌ مِثْلُهُ يأْخُذُوهُ} ئەگەر ئەندازەیەکی تر لەکاڵای حەرامی دونیاو بەرتیلیان لەلایەن گەورەکانیانەوە بۆ بێ وەری دەگرنو هیچ گوێ بەوە نادەن کە بەردەوام بوون لەسەر تاوانکاری دەبێتە مایەی شەرمەزاریی! ئەوانە بەهیوان، خودا لێیان خۆش بێ، کەچی بەردەوامن لەسەر تاوانکردنو سوورن لەسەر یاخی بوونو سەرپێچی کردن. کۆ لەوە ناکەن کە حەرام بخەنە پاڵ حەرام! لەحاڵێك دا ئەوان دەزانن وادەو بەڵێنی خودا بەلێخۆشبوون تایبەتە بەو کەسانەی کە تۆبە دەکەنو واز لەخراپەکارییەکەیان دەهێنن!

ئەمجار پەروەردگار پرسیارێکی ئینکار ئامێز دەکاو دەفەرموێ: {ألمْ يُؤْخذْ عليْهِمْ ميثاقُ الْكتابِ أنْ لا يقُولُوا علَى اللَّه إلاَّ الْحقَّ ودرسُوا ما فيه} چۆن وادەکەن؟ بەچ عەقڵێك هەڵوێستی ئاوا دەنوێنن؟ ئایا وادەو بەڵێنیان لەتەورات دا لێ وەرنەگیراوە: کە نابێ جگە لەحەقو راستی بەولاوە هیچی تر لەسەر خودا بڵێن: ئایا بەڵێنیان لێ وەرنەگیراوە کە نابێ دەقەکانی تەئویل بکەن، دەبێ حیلە شەرعو فرتو فێڵ بەکار نەهێنن بۆ قوتار بوون لەئەرکەکانی ئایین.

{والدَّارُ الآخرةُ خيْرٌ لِّلَّذينَ يتَّقُونَ} واتە: ئایا نازانن: کە خانووی قیامەتو ئەو خۆشیو لەزەتەی لە بەهەشت دا هەیە، زۆر باشترە لە پڕوپیتاڵی دونیا بۆ ئەو کەسانەی خۆیان لەتاوان دەپارێزن بەگوێی هەواو هەوەسی خۆیان ناکەنو، ڕوودەکەنە خوداپەرستیو، ناچن لەرێگەی بەرتیلو ریباو سوودەوە ماڵی حەرام کۆ بکەنەوە، {أفلا تعْقلُون} ئایا عەقڵیان بەوە ناشکێ؟ نازانن کە ژیانی بەختەوەری قیامەت زۆر باشترە لەوەدەستهێنانی کاڵای بێ بایەخی دونیا؟ خۆ ئەگەر ئەوە شتێکی ئاشکراو نمایانەو هەرکەسێ عەقڵو هۆشێکی هەبێ ئەو راستییە دەزانێ!! ئەدی ئێوە بۆچی نایزانن؟؟

وَإِذْ نَتَقْنَا ٱلْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُۥ ظُلَّةٌ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُۥ وَاقِعٌۢ بِهِمْ
خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُوا۟ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾
وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنۢ بَنِىٓ ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ
عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۛ شَهِدْنَآ ۛ أَن تَقُولُوا۟ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَٰفِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوٓا۟ إِنَّمَآ أَشْرَكَ
ءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنۢ بَعْدِهِمْ ۖ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ
ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿١٧٤﴾ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ٱلَّذِىٓ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا فَٱنسَلَخَ مِنْهَا
فَأَتْبَعَهُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَكَانَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَٰهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُۥٓ أَخْلَدَ إِلَى ٱلْأَرْضِ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ ۚ فَمَثَلُهُۥ
كَمَثَلِ ٱلْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَث ۚ ذَّٰلِكَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۚ فَٱقْصُصِ
ٱلْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَآءَ مَثَلًا ٱلْقَوْمُ ٱلَّذِينَ
كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا۟ يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ
فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِى ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

{١٧٠ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ} ئەوانەی پابەندی فەرمانو نەهییەکانی کتێبی یەزدانینو دەستیان بەدەستبەندی ئەو کتێبەوە گرتووە، رەفتاری پێ دەکەن بڕوا بەپێغەمبەری ئاخر زەمان دەکەنو، نوێژەکانیان بەرێکو پێکی ئەنجام دەدەن، ئەوانە لەپێڕی راستاڵو خێرخواهو پیاو چاکانن، ئێمە پاداشی چاکەکاران زایە ناکەینو بەزیادەوە پاداشیان دەدەینەوە.

{١٧١ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ} ئەی موحەممەد! باسی ئەوەش بۆ جولەکەکان بکەو، بیریان بخەرەوە کە بەراستی ئەوان گەلێکی سەر رەقو دڵ سەختو سپڵەو سەرپێچیکار بوون! لەکاتی خۆیان بۆ ئەوە بەتوانایی و بەدەسەلاتی خۆمیان نیشان بدەم! کێوی گوورم لەبێخ هەڵکەندو بەرزم کردەوە بۆ سەریانو وەکوو چەتر لەسەر سەریان رامان گرتو، گومانیان بردو ترسان لەوەی بەسەریان دا بکەوێو بیانفەوتێنێ!

لەسەر زوبانی مووسا پێمان گوتن: {خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ} ئەو کیتابەی بۆم ناردوون بەهەموو هێزی دڵتانو بەتەواوی چوستو چالاکیتانەوە وەری بگرنو رەفتاری پێبکەن، چی لەو کتێبە دا هەیە: لەبیروباوەڕو کردارو گوفتارو بەندایەتیو خوو رەوشت وەری بگرنو بەدەرس بیخوێننو، بەخەڵکی رابگەیەننو، فێری ماڵو منداڵتانی بکەنو، لەژێر رۆشنایی ئەو کتێبە پیرۆزە دا منداڵو نەوەکانتان پەروەردە بکەن. {وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} بیر لەو شتانە بکەنەوە کە لەو کتێبە دا هەن لەفەرمانو نەهیو لەبیر خۆتانی مەبەنەوە، هەمیشە خۆفو رەجاتان هەبێ، بەتەمای پاداشی گەورەو زۆرو زەبەندەی بن، بترسێن لەسزای یەنێشو سامناکی، بەڵکوو گیانو دڵتان رووناک ببێتەوە، ترسی خودا لەدڵتان جێی خۆی بکاتەوە، لەکردارو گوفتارتان دا لەچوار چێوەی ئایین دەرنەچن، سەرفرازی هەردوو جیهانتان دەست بکەوێ!!

{١٧٢ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟} ئەی موحەممەد! ئەوە بۆ ئادەمیزادان باس بکە کە پەروەردگار لەعالەمی زورییەت دا بەڵێنێکی گشتی لەئادەمیزادان وەرگرتووە خۆیانی کردوە بەشایەت بەسەر خۆیانداو پێی فەرموون ئایا من خودای ئێوە نیم؟ زورییەتو رەچەڵەکی ئادەمیزادان بەگشتیو تێکڕا {قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا} وتیان: بەڵێ، شایەتی دەدەین تۆ خودای ئێمەی، تۆ شیاوی خودایەتیو شایانی ئەوەی ئێمە بەندایەتیت بۆ بکەین، ئەم ئیعترافو دان پێدانانەیان بەزوبانی حاڵ بوو، بەزوبانی ئاخاوتن نەبوو واتە: ئەم ئیعترافە لەعالەمی تەمپیل دا بووە نەك لەعالەمی حەقیقەتو بینراودا، بۆیەش ئەم ئیعترافەمان لێ وەرگرتنو ئەم شایەتیەم پێدان {أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ} بۆ ئەوەی ئەگەر شەریکتان بۆ خودا دانا- رۆژی قیامەت بەهانەتان نەمێنیو نەڵێن: ئێمە لەشێوەی یەکتاپەرستی بێ ئاگا بووینو نەمانزانیوە پێویستی یەکتاپەرستی چۆنەو چۆن ئەنجامی بدەین؟! {١٧٣ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ} یان لەو رۆژە دا بڵێن: باوکو باپیرمان موشریك بوونو ئەوان هاوەڵیان بۆ خودا داناوەو ئێمە نەمانزانیوە کە رێبازەکەیان هەڵەیە بەناچاریو کوێرانە شوێن رێبازی باوکو باپیری خۆمان کەوتوینو شارەزای رێبازی یەکتاپەرستی نەبووین.

{أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ؟} ئایا بەتاوانبارمان دەزانیو بەهیلاکمان دەبەیو سزامان دەدەی بەهۆی داهێنانی هاوەڵدانان بۆ خودا لەلایەن باوکو باپیرانی گومڕامانەوەو

ئیمەش وەکوو ئەوان سزا دەدەی لەکاتێك دا ئێمە حوسنی ظنمان بەئەوان هەبوە؟!

{وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} [١٧٤] بەم شێوە شیکردنەوە رەوانە، بەڵگەو نیشانەی خۆمان بۆ کۆمەڵی ئادەمیزاد شی دەکەینەوە، بۆ ئەوەی عەقڵو هۆشی خۆیان بەکار بێنن، واز لەلاسایی کردنەوەی کوێرانە بێنن، خۆیان لەکۆتو زنجیری نەزانی رزگار بکەن.

{وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا} [١٧٥] ئەی موحەممەد! بە سەر جولەکەکانی مەدینەدا، یان بەسەر قەومەکەت دا دەنگو باسی ئەو زانایە بخوێنەرەوە: کە ئایاتی خۆمانمان فێرکردبوو، عیلمو ماریفەتمان پێ بەخشبوو، فێری ئایەتەکانی خۆمانمان کردبوو، بۆ ئەوەی رەفتاریان پێبکا، رێگەی سەرفرازی بگرێ، کەچی ئەو {فَانسَلَخَ مِنْهَا} لەو عیلمو زانستە دارنرا، کاری پێنەکرد، واتە: ئەو زانستو ماریفەتەی کە وەك پۆشاك دایپۆشیوو، لێی دارندرا، بۆ هەتاهەتایەلەو ئیمانە، لەوعیلمو زانستە رووت بوو، ئەو عیلمو ماریفەتەی وازلێهێناو خستیە پاش خۆیەوەو ئاوری لێ نەدایەوە، لەبەر بەدبەختیو چارەرەشی بووبە ئادەمیزادێکی خراپی واکە {فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ} شەیتان شوێنی کەوتو قۆزتیەوەو، کردی بە مامۆستای خۆی. واتە: ئەوەندە کردەوەی خراپی ئەنجام دا پێی دەگوترا: مامۆستای شەیتانەو دەرس بەشەیتان دەڵێ. یان دەتوانین بڵێین: پاش ئەوەی لە رێگەی هیدایەت لایداو شەیتان کافری کرد، ئەمجار شەیتان کەوتە شوێنی، توانی بەوەسوەسە کاری تێ بکا، ئەم کابرایە بۆ هەر شوێنێك برۆیشتایە شەیتان بەشوێنیەوە بوو، دەنگو باسی خراپی دەخستە شوێنیو ناوی زڕاندو {فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ} بەپیاوێکی گومڕاوسەر لێ شێواو دەرچوو، چوە پێڕی گومڕایانەوە. خەسارتمەندی دونیاو قیامەت بوو!

{وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا} [١٧٦] ئەگەر خواستمان بیوایە، ئەو کابرایەمان بەهۆی ئەو ئایەتانەی کەپێمان دابوو لە پلەوپایەی خوداناسی دا بەرزمان دەکردەوە، پلەوپایەی شارەزاو پابەند بەئایینمان پێ دەبەخشی! هیدایەتمان دە دا کە کار بەو ئایەتانە بکا کە پێمان داون! {وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ} بەڵام ئەو بەدبەختە مەیلی پەستی کردو حەزی لەنزم بوونەوە بوو، خۆی دایە لای زەویو سوکیو ریسوایی هەڵبژاردو، کەوتە شوێن هەواو هەوەسی دونیا پەرستی خۆی.... کاری بۆ سەرفرازی قیامەت نەکردو بەئایەتەکانمان هیدایەتی بەدەست نەهێنا، بەرەو ئاسۆی بەرزیو بەختەوەری ملی نەناو کوفرانی نیعمەتەکانی خودای کردو بۆ رەزامەندی خودا بەکاری نەهێنا. {فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ} حاڵو رەوشتو وێنەی ئەو کابرا پەستی خوازە لەرەوشتی خوێڕیەتیو زەلیلی دا وەکوو هی سەگ وایە لەپەست ترین رەوشتو سووکایەتیدا، کە حاڵەتی هانکە هانكو زمان دەرکێشانیەتی: ئەگەر هێرش ببیتە سەری زمانی لەدەم دەردێنیو دەست دەکات بەهانکە هانك، ئەگەر وازیشی لێ بێنی لەبەر حیرصو تەماعی خۆی ئەو هەر زمان دەردێنیو هانکە هانکی خۆی دەکا.

{ذَلِكَ} ئەو مەثەل هێنانەوە سەیرو سەمەرەیە، ئەوەی باسمان کرد لەحاڵو چۆنیەتی سەگ، ئەوە {مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا} مەثەلو نمونەو حاڵی ئەوانەیە، کە ئایاتی نێردراوی منو موعجیزەی پێغەمبەرەکانم بەدرۆ دەخەنەوە، لەئاستی ئایاتی خودا لوتبەرزی دەنوێنن، بەئامۆژگاری دەرس دادان تەمێ خواردو نابن، ئەوانە هەمیشە هەڵپەی دونیا خواردنیانە ئارەزۆی شانو پلەو پایەی دونیایی دەکەنو هەمیشە لەهانکە هانكو دەمەلاسکێ دان بەدوای ئارەزۆی خۆیاندا.

{فَاقْصُصِ الْقَصَصَ} ئەی پێغەمبەر! چیرۆکی ئەو کابرایە بگێڕەوە کە حاڵو رەوشتی دەشوبهایە حاڵو رەوشتی ئەو کەسانەی کە ئایینی ئێمە بەدرۆ دەخەنەوە، چونکە نەتەوەی ئیسرائیل، ئەوانەی ئاگاداریان بەسەر حاڵو چۆنیەتی بەلعامی کوڕی باعوراو دا هەیە، دەزانن چی بەسەر هاتو چۆن خودا گومڕای کرد ئەو بەدبەختە بەهۆی ئەوەوە، کە ئەو نیعمەتەی خودا پێی بەخشیبوو، کە زانینی ئیسمی ئەعظەم بوو، هەر داوایەکی پێ بکردایە جێ بەجێ دەبوو لەغەیری گاعەتی خودا دا بەکاری هێنا، خودا لەرەحمەتی خۆی دووری خستەوە. جا تۆ ئەم سەرگورشتەیان بۆ بگێڕەوە {لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ} بەڵکوو ئەو جولەکانە بیرێك لەدوا رۆژی خۆیان بکەنەوە، هەوڵ بدەن بەدەردی بەلعامی کوڕی باعورا نەچنو وەکوو ئەو بەدبەختی دونیاو قیامەت نەبن. چونکە پەروەردگار لەتەورات دا بەرەوشتو نیشانەکانی پێغەمبەری ئیسلام، موحەممەدﷺ ئاشنای کردوون. کەوابوو: ئەوان شیاوترین ئادەمیزادن بۆ ئەوەی شوێنی بکەونو یارمەتی بدەنو پشتی بگرن.

{سَاءَ مَثَلاً الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ} [١٧٧] خراپ نمونەیەکە، نمونەی ئەو گرۆهانەی ئایاتی

نێـردراوی ئێمـەیان بـەدرۆ خـستەوە، ئەوانـە بـەهۆی بـێ باوەڕیو بـێ موبـالاتی بـەئایاتی ئێمـە، ستـەمیان لـەخۆیان كردو، ئەوانە ستەمیان لەئیمە نەكرد، چونكە ئێمە ستەممان لێ ناكرێ زیانمان لێ ناكەوێ، ئادەمیزادان هەموویان خواناس بن ئێمە سوودمان پێ ناگا، ئەگەر هەموویان ستەمكارو كافر بن هیچ لەخودایەتی ئێمە كەم ناكا..

{[١٧٨] مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي} كەسێك خودا هیدایەتی بدا بۆ ئیمان هێنانو خێرو شوێنكەوتنی شەرعو قورئان بە هۆی بەكارهێنانی عەقڵو حەواسی بەرێكو پێكی، ئەوە هەر ئەو بەڕاستی هیدایەت دراوەو كەسی تر هیدایەت دراونیە. {وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} كەسێكیش خودا ریسوای بكاو تۆفیقی نەداو، شارەزای نەكا بۆ خێرو شوێنكەوتنی قورئان، بە هۆی لەكارخستنی عەقڵو شعوری لەتێفكرینی نیشانەكانی بونەوەرو تێگەیشتن لەئایەتە شەرعیەكان، ئەوە ئەو جۆرە كەسـانە خەسـارەتمەندنو،دوورن لـەڕێبازی هیدایـەتو بەختەوەری دونیاو قیامەتیان لەكیس چووە، گومڕاو سەرلێ شێواون.

ئەمجار پەروەردگار ئەو مەفهومەی كە لەئایەتی پێشو دا بەكورتی هێنای لێرە دا شی دەكاتەوەو درێژەی پێدەداو دەفەرموێ: {[١٧٩] وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ} سوێندبێ! ئێمە زۆرمان لەئادەمیزادو جندۆكە دروست كردون، كە ئامادەباشی ئەوەیان تێدایە كردارێك بكەن شیاوی چونە دۆزەخ بنو تێی دا بمێنەوە. هەروەها ئادەمیزادو جندۆكەی تریشمان دروست كردوە كە ئامادەباشی ئەوەیان تێدایە كردەوەی وائەنجام بدەن بچنە ناوبەهەشتەوە، چونكە ئادەمیزاد بە سروشت ئامادەباشی ئەنجامدانی كاری خێرو كاری شەڕی تێدایە.

{لَهُمْ قُلُوبٌ لا يَفْقَهُونَ بِهَا} ئەوانە: دڵیان هەیە بەلاّم بۆ تێگەیشتن بەكاری ناهێنن، عەقڵو هۆشیان بەشێوەی رێكو پێك بەكار ناخەن تابگەنە حەقیقەتی ئیمانو دڵو دەروونیان لەژەنگی گومڕایی پاك بێتەوە، هەست بەخۆشیو بەختەوەری ژیانی دونیاو قیامەت بكەن.

{لَهُمْ قُلُوبٌ لا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لا يُبْصِرُونَ بِهَا} ئەوانە چاویان هەیە پێی نابینن، واتە: بەچاوی وردبینیو تێفكرینەوە سەیری شتەكان ناكەن، لەئایاتی كەونیو ئایاتی قورئانی وردنابنەوە، تا شارەزای ڕێبازی خۆشبەختی ببن. {وَلَهُمْ آذَانٌ لا يَسْمَعُونَ بِهَا} گوێچكەیان هەیە پێی نابیسن، گوێ ناگرن بۆ ئایاتی خودا كە

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ ءَاذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ كَٱلْأَنْعَٰمِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِى لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ ۗ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنظُرُوا۟ فِى مَلَكُوتِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ وَأَنْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَدِ ٱقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَا هَادِىَ لَهُۥ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّى ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِىٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

بۆ پێغەمبەرانی ناردوە، هەواڵو بەسەرهاتی گەلە پێشینەكان نابیسن.

{أُولَئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ} ئەوانە وەكوو حوشترو رەشە وڵاخو مەڕو بزن هەر خەمی خواردنو خواردنەوەیانە، بەڵكوو گومڕاتریشن، چونكە ئەو ئاژەڵانە هەوڵی ئەو شتانە دەدەن كە سوودیان پێ دەگەیەنیو خۆ دەپارێزن لەو شتانەی زیانیان پێ دەگەیەنن. زێدە ڕەوی ناكەن لەخواردنو خواردنەوەدا، كەچی ئەو ئادەمیزادە بەدبەختانە، بەئەنقەستو ڕەقەبەری ئەو كارانە دەكەن كە بەرەو دۆزەخیان دەبا، زێدە ڕەوی لەهەموو خواردنو خواردنەوەیەك دا دەكەن چی زیان بەخش بێ بۆ ژیانی دونیاو قیامەتیان ئەوە رەچاو دەكەن. {أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ} ئەوانە بەتەواوی بێ ئاگان لەئایاتی خودا، نازانن چۆن هەستو شعورو عەقڵیان بخەنەكار، ئەوانە نەزانو گێلو نەفامو كەودەنن. بەتەواوی رویان لەدونیا پەرستی كردوە، خەریكی خواردنو خواردنەوەن، وازیان لەهەوڵدان بۆ ژیانی قیامەتو خۆشی هەتاهەتایی هێناوە، چ باكیان لەبەهەشتو

دۆزەخ نیە....

{[١٨٠] ولِلّه الأَسْماءُ الْحُسْنَى فادْعُوهُ بِها} هەر بۆ خودایەو بۆ کەسی تر نیە چەند ناوێك کە جوانترین مانایان لەخۆ گرتوون. بەو ناوە جوانانە بانگی بکەنو هاواری لێ بکەن یان بۆ پەسنیو وەصفو ستایش بۆ زاتی پاکی بەکاریان بێنن، یان بۆ داواکاریو دابینکردنی پێویستیو لابردنی بەلاو موصیبەت..

بێگومان ناوە جوانەکانی خودا (اسماء الله الحسنى) لەچوار سورەت دا باس کراون لەسەرەتای ئەم سورەتەدا.

لەکۆتایی سورەتی (الأسراء) دا کە دەفەرموێ: {قُلْ ادْعُوا اللَّه أَوْ ادْعُوا الرَّحْمن أَيّاً ما تَدْعُوا فلهُ الأَسْماءُ الْحُسْنَى} الأسراء/ ١١٠

لەسەرەتای سورەتی (طه) دا کە دەفەرموێ: {اللَّهُ لا إله إلاّ هُوَ لهُ الأَسْماءُ الْحُسْنَى} طه ٧

لەکۆتایی سورەتی (الحشر) دا کە دەفەرموێ: {هُوَ اللَّهُ الخالِقُ الْبارِئُ الْمُصوِّرُ لهُ الأَسْماءُ الْحُسْنَى} الحشر ٢٤.

ناوە جوانەکانی خودا نەوەدوو نۆ ناون، لەصحیحی موسیلمو بوخاری دا هاتووە کە ئەبو هورەیرە(رەزای خوای لێ بێت) ریوایەتی دەکا، دەڵێ: پێغەمبەر فەرمویەتی: (ان لله تسعا وتسعين اسما، مائة الا واحدا، من احصاها دخل الجنة، وهو وتر يحب الوتر) واتە: خودای گەورەو بالاّ دەست نەوەدو نۆ ناوی هەیە، سەد ناو یەك کەم، کەسێك بیان ژمێرێ، لەبەریان بکا، بیر لەماناکەیان بکاتەوە، دەچێتە بەهەشتەوە ئەو تاکە، جووت نیە، تاکی خۆش دەوێ.

ناوە جوانەکانی خودا بەگوێرەی ریوایەتی تیرمیزی لە گەریقی (الولید)ی کوڕی موسلیم لەشوعەیبەوە ئەمانەن:

(هو الله الذى لا اله الاهو الرحمن، الرحيم، الملك، القدوس، السلام، المومن، المهمن، العزيز، الجبار، المتكبر، الخالق، البارء، المصور، الغفار، القهار، الوهاب، الرزاق، الفتاح، العليم، القابض، الباسط، الخافض، الرافع، المعز، المذل، السميع، البصير، الحكم، العدل، اللطيف، الخبير، العظيم، الشكور، العلي، الكبير، الحفيظ، المقيت، الحسيب، الجليل، الكريم، الرقيب، المجيب، الواسع، الحليم، الودود، المجيد، الباحث، الشهيد، الحق، الوكيل، القوى، المتين، الولي، الحميد، المحصى، المبديء، المعيد، الحي، القيوم، الواجد، الماجد، الواحد، الصمد، القادر، المقتدر، المقدم، المؤخر، الاول، الاخر، الظاهر، الباطن، الوالى، المتعالى، البر، التواب، المنتقم، العفو، الرؤوف، مالك الملك، ذوالجلال و الاكرام، المقسط، الجامع، الغنى، المانع، الضار، النافع، النور، الهادى، البديع، الوارث، الرشيد، الصبور).

{وذرُوا الّذين يُلْحِدُون فِي أَسْمائِه سَيُجْزوْنَ مَا كانُوا يَعْمَلُون} واز لەوانە بێنن کە گۆڕانکاری لەناوە جوانەکانی دا دەکەن، وشەکانیان یان ماناکانیان لەراستی خۆیان لادەدەن تەحریفو گۆڕانکارییان تێدا دەکەن، زیادو کەمیان تێدا ئەنجام دەدەن.

{[١٨١] وممَّنْ خلقْنا أُمّةٌ يهْدُونَ بِالْحقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ} لەو ئادەمیزادانەی ئێمە دروستمان کردون، لەناو ئەو گەلو نەتەوانەی کە بەدیمان هێناون، گەلو نەتەوەیەك هەیە، کە پێك هاتووە لەچەند هۆزو خێڵو نژادو رەگەزو نەتەوەی جیا رێنومایی رێبازی حەق دەکەنو بەکردەوەو بەقسەو ئامۆژگاری ئادەمیزادان هەڵدەنێن بۆ پابەندبوون بەحەقو عەدالەتکاری، بانگەوازی خەڵکی دەکەن بۆ خوداپەرستیو گوێڕایەڵی فەرمانەکانی یەزدان، کردارو هەڵوێستیان حەقەو، حوکمو بڕیاریان عەدالەتو دادپەروەرییە، لادانو ستەمکاری لەگوفتارو کرداریان دا نیە، رێبازیان یەکە، چونکە حەق یەکەو نابێ بەدوو، ئەو گەلە هەڵوێست پەسندە کردار باشە ئوممەتی موحەممەدە ﷺ.

{ومن قوم موسى أمة يهدون بالحق وبه يعدلون} پاشان لێرە دا هەمان رستەی دووبارە کردەوە، زوربەی راڤەکەرانی قورئان دەڵێن: مەبەست بەو ئوممەتە، ئوممەتی موحەممەدە ﷺ.

ئەمجار دوای دەستنیشانکردنی تاقمی یەکەم، باسی تاقمی دووهەم دەکاو دەفەرموێ: {[١٨٢] والّذِين كَذّبُوا بِآياتِنا سَنَسْتدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لا يَعْلمُونَ} ئەوانەی قورئان بەدرۆ دەخەنەوە - کە قورەیشییە بێ باوەڕەکانن- لەگومڕاییو سەرگەردانی خۆیان دا دەیانهێڵینەوەو، ئیستدراجیان دەکەین وازیان لێ دێنین لەگومڕاییو سەرگەردانی دا زیاتر رۆبچنو نەزانن سەرەنجامی کاریان بەچی دەگاو ئاکامیان چی دەبێ.

ئیستیدراجیان دەکەین بۆ سزادان، بەجۆرێك کە بەخۆیان نازانن و بێ ئاگان لەوەی بۆچی وایان لێ دەکرێ، نزیك دەخرێنەوە لەو شتانەی دینە هۆی بەهیلاك چوونو فەوتانیان. نیعمەتو خۆشیان دەدرێتێ، رزقو رۆزییان بەسەر دا دەرژێنێ، هۆکاری ژیانیان بۆ خۆش دەکرێ، هەر کاتێ تاوانێك بکەن، کردەوەیەکی خراپ ئەنجام بدەن زیاتر ژیانی دونیایان بۆ خۆش دەکرێ، ئیتر خۆیان لەخۆ دەگۆڕێو زیاتر لەزەلکاوی گومڕایی دا رۆدەچنو روو دەکەنە تاوانو تاوانکاری، چونکە تا ئەوان پێی لێ هەڵبڕنو درێژە بەتاوانو یاخی بوون بدەن زیاتر نیعمەتو خۆشییان بەسەر دا دەرژێ،

نازانن كە ئەوە پشی پشی كردنیانە بۆ ئەوەی بەداوەكەوە ببن.

{[١٨٣] وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ} مۆڵەتی ئەو گرۆهە بەدرۆخەرەوانە دەدەم، تەمەنیان درێژ دەكەم، هۆكاری ژیانیان بۆ زۆر دەكەمو، ماڵو سامانیان دەدەمێ، بەڵام بێگومان نەخشەو تەگبیری من بۆ لەناو بردنو تۆڵە لێ ستاندنیان بەهێزو تۆكمەیە!

{[١٨٤] أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ} ئایا ئەو كۆمەڵو تاقمە بەدرۆ خەرەوانەی كە ئایاتی ئێمە بەدرۆ دەخەنەوە، بیریان لەوە نەكردوەتەوە كە هەڤاڵەكەیان كە موحەممەدە ﷺ هیچ جۆرە شێتیەكی لەگەڵ نیە؟! بۆ فكر لەحاڵی رابووردووناكەنەوە هەر لەسەرەتای ژیانیەوە! خۆباش ئاگاداری سەردەمەكانی پێش ئێستاینی، لەسەردەمی منداڵیو گەنجیو پیاوەتی دا باش باش دەیناسن، حەقیقەتی بانگەوازەكەشی دەزانن، بەڵگەی پێغەمبەرایەتی ئەویان لەلا ئاشكراو نومایانە، ئەو پێغەمبەری خودایە بەراستی، بانگەواز بۆ حەق دەكا،، ئەوان ئەگەر بیر لەرابردووی بكەنەوە، خۆیان لەدەمانگیریو ئارەزۆ بازی دوور بخەنەوە، حەقو راستییان بۆ دەردەكەوێ راستی پێغەمبەرایەتی ئەویان لەلا ئاشكراو عەیان دەبێ! دەزانن كە شاعیر نیەو، دیاردەی شێتی پێوە دیار نیەو، هیچ جۆرە شێتیو بێ ئاگاییەكی پێوە نیە.

{إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ} بەڵكوو ترسێنەرەو ئامۆژگاری كەرە، بەئەمانەتەوە پەیامی خوای دەگەیەنیو ئەركی سەرشانی ئەنجام دەدا، ئەو لەسزای دونیاو قیامەت دەتانترسێنێ، پێتان رادەگەیەنێ: كە ئەگەر بەپیر بانگەوازییەكەیەوە نەیەن تووشی سزای دونیاو قیامەت دەبن!

{[١٨٥] أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ} ئایا سەیری جیهانی ئاسمانەكانو زەوی ناكەن؟! لەمەلەكوتی ئاسمانەكانو زەوی دا؛ بەڵگەی بەهێزو زۆرو زەبەندە هەن لەسەر هەبونی بەدیهێنەرێكی داناو بەتواناو زاناو بەئاگا. ئەگەر ئەو موشریكە بەدرۆخەرەوانە، سەیری ئایاتی ئێمە بكەن، بڕواننە مڵكو سەڵتەنەتی خوداو كاردروستیو رێكو پێكی لەهەموو دروستكراوێكی دا، ئەوە بەبێ شكو گومان ئەو سەیر كردنەیان كێشی دەكردن بۆ ئیمان هێنان بە هەبونی خودایەكی تاكو تەنیاو بێ هاوەڵ، دەیانزانی كە هیچ شتێ لەم بونەوەرە دا بە هەوانتە دروست نەكراوە، هەر لەوزرە تامەجەرە بەڵگەن لەسەر هەبونی خودایەكی باڵا دەستو زاناو دانا.

{وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ} ئایا بیریان لەوە نەكردۆتەوە كە لەوانەیە مردنیان نزیك بیو بەم زووانە دونیا بەجێ بهێڵن؟! با پەلە بكەن بۆ تێفكرین لەو حاڵەتەیانو هەوڵی وەدەست هێنانی حەق بدەن، پێش هاتنی مەرگی ناوەختو لەنكاو با بڕوا بە پێغەمبەر بكەنو پابەندی فەرمانو نەهیەكانی بنو بترسن لەسزای بە ئێشو نەبڕاوەی دۆزەخ!!

بەكورتی: لەوانەیە مەرگیان نزیك بیو كاتی فەوتانیان هاتبێ! دەی بەتەمای چینو بۆ خێرا ئیمان ناهێنن؟! {فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ} دەی ئەوانە ئەگەر ئیمان بەم قورئانە ناهێنن بەچ كتێبێكی تر پاش قورئان ئیمان دەهێنن؟ كەسێك بە قورئان موسوڵمان نەبێ كە تەواو ترینو بەهێزترین كتێبە، بە چی موسوڵمان دەبێ؟!

{[١٨٦] مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ} كەسێك خودا گومرای بكا كەس نیە بتوانێ هیدایەتی بدا، واتە: پەروەردگار قورئانی كردووە بە گەورەترین هۆكاری هیدایەت بۆ تەقواكاران، پێغەمبەریشی كردووە بە گەورە ترین پێغەمبەرو تەواو ترین عاقڵ مەندو خاوەنی جوانترین رەوشت،، جا كەسێك ئامادەباشی تێدانەبێ ئیمان بەو قورئانە بهێنیو بڕوا بەو پێغەمبەرە بكا ئەوە خودا گومرای كردوە، هیچ كەس نیە بتوانێ ئەو دابو نەرێتە بگۆڕێ.

{وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ} واتە: پەروەردگار ئەو گومرایانە لەزەلكاوی گومرایی خۆیان دا فەرامۆش دەكاو سەرگەردانو سەر لێ شێواو، رێگای رزگار بوون نادۆزنەوە لەزەلكاوی سەر لێ شێواوی دا دێنو دەچن.

{[١٨٧] يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا} ئەی موحەممەد! موشریكەكان پرسیارت لێ دەكەن دەربارەی كاتی قیامەت، كەی رادەبیو كەی دێ؟ كەی دەقەومیو كەی جێگیر دەبێ؟ وشەی (ارساء) واتە: راوەستانو جێگیر بوونو پەیدا بوون. (مرسی): ئیسمی زەمانە واتە: كاتی راوەستانی بوونەوەر. گەمیو بەلەم لەقەراغ دەریابە حەبل دەبەسترێنەوە بۆ ئەوەی لەجوڵە بكەویو راوەستێ! جا كە لێرە دا پەروەردگار وشەی (مرسا)ی بۆ قیامەت بەكارهێنا، ئاماژەیە بۆ ئەوەی هەڵسانی قیامەت بریتییە لەكۆتایی هاتنی جمو جۆڵی بوونەوەرو كۆتای هاتنی تەمەنی زەوی.

{قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي} ئەی موحەممەد! لەوەڵامی پرسیارەكەیان دا پێیان بڵێ: زانینی كاتی هاتنی قیامەت

تەنها لای خوداپەو هەر ئەو دەزانێ کەی هەڵدەستێ! کەس لەبەندەکانی خودا -ئادەمیزاد، فریشتە، جندۆکە ئاگادارییان بەسەر کاتی هاتنەکەی دا نیە، بەتەحدید کەی پەیدا دەبێ، {لا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلاَّ هُوَ} کەس نیە بتوانێ کە قیامەت لەکاتی دیاریکراوی خۆی دا بخاتە روو بیهێنێتە ئاراوە جگە لەخودای خاوەن دەسەڵات، کەس بەوەختی هەڵسانی قیامەت نازانێ، تەنانەت فریشتەکانی نزیك بارەگای ئەقدەسو پێغەمبەرانیش هیچ زانیاریکیان لەو بوارە دا نیەو نازانن قیامەت کەی رادەبرێ؟!

{ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ} کاتی هاتنی نادیارو نەزانراوە گرنگە لەسەر ئەهلی ئاسمانەکانو زەوی، هیچ کەسێك لەفریشتە نزیکەکانی بارەگای ئەقدەسو پێغەمبەرە خاوەن پلەو پایەکانیش نازانن کەی پەیدا دەبێو دێتە ئاراوە، هەر شتێکیش نەزانراوبێ لەسەر دڵو دەروون قورسو گرانە.

یان دەگوترێ: هاتنەکەی لەسەر ئەهلی ئاسمانەکانو زەوی گەورەو بەساموو هەیبەتە، نازانن کەی غافڵ گیریان دەکاو پەیدا دەبێ، هەموو کاتێ تەوەقوعی هاتنی دەکەنو ترس تەنگو چەڵەمەی ئەو رۆژەیان هەیە.

{لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً} پەروەردگار وای بڕیار داوە کە قیامەت بەناگەهانیو غافڵ گیر نەبێ نەیە، لەکاتێك دا پەیدا دەبێ ئادەمیزادان سەرگەرمی کاروباری رۆژانەیان بن، هەوڵی جێ بەجێ کردنو دابین کردنی پێویستیاتی رۆژانەی خۆیان بدەن.

{يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا} ئەی پێغەمبەر! پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی قیامەت چۆنەو چۆن نیە وەکوو ئەوە زۆر گرنگیت پێ دابیو بزانی کەی دێو زۆر پرسیارو سوراخت لێ کردبێ، یان زۆر لێی ئاگاداریو دەیزانی، {قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ} پێیان بڵێ: من هیچ دەربارەی کاتی هاتنی قیامەت نازانم، زانیاری ئەوە لای پەروەردگارە، هەر ئەو نهێنی ئاسمانەکانو زەوی دەزانێ. هەر ئەو لەنەبوونەوە بەدیهێناونو هەر ئەو دەتوانێ وێرانیان بکا، هەر ئەو دەزانێ کەی کۆتایی دونیا دێ! دووبارە بوونەوەی وەلام {عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ} پاش دووبارە بوونەوەی پرسیار، بۆ زێدە موبالەغەو جەخت کردنە کە زانیاری، دەربارەی کاتی هاتنی قیامەتو چۆنیەتی هاتنەکەی تەنها لای خودایەو بەس!

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ} واتە: زانینی کاتی هاتنی قیامەت لای خودایەو بەس! بەڵام زوربەی ئەو ئادەمیزادانە ئەوە نازانن کە هەر خودا بەو نهێنییە دەزانێو هەر ئەو تایبەتە بەو زانینە، زوربەیان نهێنیو حیکمەتی ئەو تایبەتمەندییە نازانن، دابو نەریتی پرسیار کردن نازانن. تەنها کەمێکیان ئەوە دەزانن: کە زانینی کاتی هاتنی قیامەت تایبەتە بەپەروەردگارەوە، ئەوانەش ئەو کەسانەن کە بڕوایان بەقورئان هێناوە لەپێغەمبەرەوە فێری ئەو ئەدەبو زانینە بوون.

{[١٨٨]قُلْ لاَ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعاً وَلاَ ضَرّاً إِلاَّ مَا شَاءَ اللَّهُ} ئەی موحەممەد! بەگرۆهی ئادەمیزاد بڵێ: من نەبۆ خۆمو نەبۆ غەیری خۆم دەسەڵاتی ئەوەم نیە خێرو خۆشی، سوودو قازانج بۆ خۆم بێنم یان زیانو ناخۆشی لەخۆم دوور بخەمەوە، مەگەر خودا مەیلی لێ بێو بیەوێ لەم بارەوە شتێکم بخاتە دڵەوەو تۆفیقم بدا بۆ ئەنجامدانی، هەروا لەخۆمەوە هیچ شتێکی پەنامەکی نازانمو ئاگاداری رووداوەکانی داهاتوو نیم، مەگەر خودا بەتواناو ویستی خۆی شتێکم تێ بگەیەنیو نیشانم بدا.

{وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ} ئەگەر من بەقامێ خۆم شتی پەنامەکیم بزانیایەو بمزانیایە چ شتێك بۆم بەسوودە، چ شتێ زیانم پێ دەگەیەنێ زۆر شتی بەسوودم بۆ خۆم پەیدا دەکردو هەرگیز زیانم پێ نەدەگەیی! واتە: پێش وەخت خۆم لەو شتانە دەپاراست کە شەڕو زیانیان لێ دەکەوێتەوە، کەچی ئەوەتا: وانیمو گەلێ شتی بەسوودم لەکیس دەچێو، زۆر جار زیانم پێ دەگاو تووشی تەنگو چەڵەمە دەبم!

{إِنْ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} من هیچ زێدە تواناو ئیمتیازێکم لەئادەمیزادانی تر نیە، مەگەر ئەوەندە نەبێ کە من ئادەمیزادێکم ئەرکی پێغەمبەرایەتیو راگەیاندنم خراوەتە ئەستۆو ترسێنەرو موژدەدەرم بۆ ئەو گرۆهانەی ئیمانیان پێم هێناوەو باوەڕم پێ دەکەن.

من بەندەیەکم کراوم بەپێغەمبەرو لەخوداوە رەوانە کراوم: بۆ ئەوەی ئادەمیزادانی خراپەکار بترسێنم لەسزای دۆزەخو مژدەی بەهەشت بدەم بەموسوڵمانان!!

{[١٨٩]هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا} پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئێوەی لەبنەڕت دا لەتاکە نەفسێك دروست کردوە، زوربەی راڤەکەرانی قورئان دەڵێن: مەبەست بەو تاکە نەفسە حەزرەتی ئادەمە. پاشان هەر لەو نەفسە یان لەگروپی ئەو نەفسە حەوای هاوسەری بۆ دروست کردوەو لەگەڵ ئادەم دا بوون بەجوتێکی نێرو مێ تا لەگەڵ یەکتر دا ئارام بگرنو پێکەوە ژیان

بەسەربەرن. ئەمجار ئادەمیزادیان لێ کەوتەوە. {فلمّا تغشّاها حملتْ حَمْلا خفيفا} واتە: کاتێك رەگەزە نێرینەکە سواری رەگەزە مێیەکە بوو، کاری جینسیو سەرجێییان ئەنجامداو ئاویان تێکەڵاو بوو، کۆرپەلە لەناو منداڵدانی ئافرەتەکە دا دروست بوو، سکی بوو، ئەم سك بوونەی لەسەرەتا دا سووكو بێ ئەرکە، لەوانەیە هەستی پێ نەکاو بەخۆی نەزانێ، مەگەر بەوە بزانێ سکی هەیە کە عادەتی مانگانەی نامێنێ. ئەم کۆرپەلە سەرەتا دڵۆپە ئاوەو دوایی دەبێ بەخوێنپارەو ئەمجار دەبێتە گۆشتپارە.... {فمرّتْ بِهِ} بەم جۆرە ئافرەتەکە لەگەڵ حەملەکەی دا کات بەسەر دەباو ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام دەداو، بەبێ ئەوەی هەست بەماندوو بوون بکا، کاروباری خۆی بەرێوە دەبا!! {فلمّا أثقلتْ} جاکە ئافرەتەکە قورس بوو سکەکەی گەورە بوو، کاتی منداڵبوونی نزیك بووەوە {دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُما} هەردوك ژنو مێردەکە لەخودای خۆیان پارانەوەو هانایان بۆ بردو سوێندیان خوارد: {لئِنْ آتيْتنا صالحا لنكوننّ مِنْ الشّاكرين} وتیان: پەروەردگارا!! ئەگەر منداڵێکی صالحو باشمان بدەیتێ رێكو پێكو تەواو بێ ئێمە بەکردارو گوفتارو بیروباوەڕەوە سوپاسی نیعمەتو میهرەبانیت دەکەین! {١٩٠ فلمّا آتاهُما صالحاً جعلا لَهُ شُرَكاء فيما آتاهُما} جاکە پەروەردگار ئاواتەکەی هێنانە دیو داواکەیانی بۆ جێ بەجێ کردن، منداڵێکی صالحو ئەندام تەواووجەستە ساغی پێدان، ئەو ژنو مێردە هاوەڵو شەریکیان بۆ خودا بڕیار دا، گومانی ئەوەیان برد کە جگە لەخودا هۆی تر هەیە بۆ پەیدابوونی منداڵەکەیان. {فتعالى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ} خودا پاکو بەرزو دوورە لەوەی هاوەڵی هەبێ، مونەززەهە لەوەی کەسانی تر هەبن یارمەتیدەری بنو، هاوبەشی بکەن لەکارەکانیدا!!!

{١٩١ أيُشْرِكُونَ مَا لاَ يَخْلُقُ شَيْئاً}؟ ئایا شتێك دەکەن بەشەریكو هاوشانی خودا کە لەراستی دا ناتوانێ هیچ شتێك بەدی بێنێ؟ پەرستراوێك دەکەن بەشەریکی خودا کە هیچ دروست ناکاو ناتوانێ دروستی بکا! {وَهُمْ يُخلقُونَ} بەڵکوو ئەو بتانە خۆیان دروستکراوو تاشراون. نەك هەر ئەوەندە بەڵکوو هەر پەروەردگار بەدیهێنەرە بۆخۆیانو بۆ منداڵەکانیشیانو بۆ هەموو موخلوقاتێکی تریش.

{١٩٢ وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلاَ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ} ئەو بتانە دەسەڵاتو توانای ئەوەیان نیە یارمەتی ئەوانە بدەن کە عیبادەتیان بۆ دەکەن، هەر کاتێ ئەو بتپەرستانە بەڵایەك

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (١٨٨) ۞ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (١٨٩) فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (١٩٠) أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ (١٩١) وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ (١٩٢) وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ (١٩٣) إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (١٩٤) أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ (١٩٥)

روی تێ کردن یەکێك دەستدرێژی کردنە سەر بتەکانیان ناتوانن هیچ بەرگریەکیان لێ بکەن، نەك هەر ئەوە بەڵکوو ئەگەر دەستدرێژییەکە بکرێتە سەر خودی بتەکان خۆشیان، ناتوانن بەرگری لەخۆیان بکەن، یارمەتی خودی خۆشیان پێ نادرێ!

{١٩٣ وإن تَدْعُوهُمْ إلى الْهُدى لاَ يَتبعُوكُمْ} واتە: ئەگەر ئێوە بانگەوازیی خۆتان ئاراستەی ئەو بتانە بکەن بۆ رێگەی هیدایەتو خوداپەرستی، یان ئەگەر داوایان لێ بکەن شارەزاتان بکەن: بۆ شتێك کە مەبەستانە، وەڵامتان نادەنەوە، سوودتان پێ ناگەیەنن، ئەوانە لەهەردوو حاڵەتەکە دا سوودتان پێ ناگەیەنن، ئەگەر داوایان لێ بکەن -وەکو داوا لەخودا دەکەن- بۆ خێرو هیدایەت، ئەوە بێگومان ناتانگەیەننە مەبەستو داواکەتان بۆ جێ بەجێ ناکەن! ئەگەر داوایان لێ بکەن بەڵایەکتان لەسەر لابەرنو بەهاناتانەوە بێن ئەوە هیچیان پێ ناکریو بە هاناتانەوە نایەن!

{سواء عليْكُمْ أدعوْتمُوهُمْ أمْ أنتُمْ صامتُون} یەکسانە بۆ ئێوە

بانگیان لێ بکەنو هاواریان بۆ بەرن، یان بێدەنگ بنو هاواریان نەکەنێ! لەهەردوو حاڵەتەکە دا ئێوە هیچتان دەست ناکەوێ، چونکە ئەوان دەنگی ئێوە نابیستنو لەپاڕانەوەو هاوارو لالآنەوەی ئێوە حالی نابنو، نازانن چییان پێ دەگوتریو چییان ئاراستە دەکرێ!

{ ١٩٤ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ} ئەو بتو صەنەمانەی جگە لەخودا ئێوە دەیانپەرستنو بەخودایان حلێب دەکەنو ناوی خودایەتیتان بەسەر دا بڕیون، بۆ لابردنی ناخۆشیو کێش کردنی سوودو قازانج هاواریان دەکەنیو هانایان بۆ دەبەن، لەراستی دا ئەوانیش بەندەو دروستکراوێکن وەکوو ئێوە، ئەوانیش وەکوو ئێوە گەردنکەچو بێ دەسەڵاتن لەئاست دەسەڵاتو ویستی پەروەردگاردا، بەڵکوو عیبادەتکەران لەعیبادەت بۆ کراوان بەدەسەڵاتترن چونکە بەلانی کەمەوە عیبادەتکەرەکان بیستنو دیتنو هەڵمەتو تێکۆشانێکیان هەیە، بەلام بتەکان هەر هیچیان لەدەست نایە، جاکەوابێ ئێوە بەچ عەقڵێك داوا لەو دارو بەردانە دەکەن ئێشتان بۆ جێ بەجێ بکەنو بەهاناتانەوە بێن؟ چۆن ڕێگا بەخۆتان دەدەن دروستکراوێکی پەست تر لەخۆتان بەپیرۆز تر بزانن‌و بەندایەتییان بۆ بکەن؟؟ ئێوە چۆن داوا لەو بتانە دەکەن کارێکتان بۆ ئەنجام بدەن کە بەخۆتانو وێنەی خۆتان ئەنجام نادرێ؟؟ لەکاتێك دا ئێوە لەو شتە بێ گیانانە بەدەسەڵات ترنو تەواو ترن...

{فَادْعُوهُمْ} دەبانگیان لێ بکەنو، هانایان بۆ بەرنو داوایان لێ بکەن. {فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} باوەڵامتان بدەنەوەو بەهاناتانەوە بێنو، ئەوەی ئێوە بەهێزو توانای ئادەمیزادیتانەوە بۆتان ئەنجام نادرێ بائەوان بۆ خۆیان بۆتان دەستەبەر بکەن، یان کار لەپەروەردگار بکەنو ئەو بۆتان بکا!

جاکە بۆ هەموو هۆشمەندێ دەرکەوت: کە ئەوان دەسەڵاتو توانای وەڵامدانەوەیان نیە، دیارە کە بەکەڵکی عیبادەت بۆ کردن نایەنو شیاوی خودایەتی نین.

{ ١٩٥ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا} ئایا ئەوان قاچیان هەن پێیان بڕۆن؟ دەستیان هەن پەلاماری شتی پێ بدەن....؟ واتە: ئەوان قاچیان نین پێیان بڕۆن بۆ لابردنی زیانو هێنانی سوود، دەستیان نین پەلاماری پێ بدەن بۆ دابین کردنی خێر بۆیان، لابردنی زیان لێیان، چاویان نین شتی پێ ببینن‌و حاڵو وەزعی ئەوان (واتە: عیبادەتکەرەکانیان) بزانن، گوێچکەشیان نین گوێیان لەدوعاو پاڕانەوەیان بێ!! دەی کە ئەو بتانە ئەوە حاڵو وەزعیانەو ئەوە تواناو دەسەڵاتیانە، ئەدی چۆن ئەوانە دەیانکەن بەخوداو دەیانپەرستن؟!

{أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ} ئەی موحەممەد! بەو بتپەرستانە بڵێ: دە ئێوە بانگی ئەو شتانە بکەن کە کردوتانن بەهاوەڵو هاوشانی خوداو، بەخودایان دەزانن! داوایان لێ بکەن دژی من یارمەتیتان بدەن، کۆمەکیتان پێ بکەن بۆ زیان گەیاندن بەمن، بێ منەت بن چاو تروکاندنێك مۆڵەتم مەدەنو هەموو هێزو تواناتان بخەنە گەڕ، چیتان لەدەست دێو چۆنتان بۆ دەلوێ، ئاوا زیانم پێ بگەیەنن دەفەرموون! ئەمە عەرزو ئەمە گەز! منەتتان نەبێ ساتەوەختێك دوای مەخەن چیتان پێدەکرێ تەخسیری مەکەن!!

{ ١٩٦ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ } بێگومان سەرپەرشتیارو یارمەتیدەری من بەرزو پیرۆزو بالا دەستە، ئەو خودایەی نامەی ئاسمانی بۆ ناردووم کە بانگەوازی ئادەمیزادان دەکا بۆ یەکتاپەرستیو عیبادەتکردن بۆ خودایەك کە شیاوی پەرستنو بەندایەتی بۆ کردنە، هەر زاتی پاکی شیاوی هاوار لێکردنە لەکاتی تەنگانەو ناخۆشی دا، هەر زاتی پاکی سەرپەرشتیارو چاودێری بەندە صالحەکانی خۆیەتی. بەندەی صالح کەسێکە بیروباوەڕی پاکو خاوێن بێ، خەرافاتو خەیاڵی پڕوپووچی تێدانەبێ، کردارو گوفتاری ڕێکو پێك بن. دابو نەریتو سوننەتی خودا وا هاتووە کە یارمەتی بەندە ڕاستاڵەکانی بداو ڕیسوایان نەکا، بەسەر بەرزیو مەردانە بژین، کەلانەو سەرفرازانە بمرن.

{ ١٩٧ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ} ئەو بت صەنەمانەی ئێوە دەیانپەرستنو عیبادەتیان بۆ دەکەن، جگە لەخوداو، هاواریان لێ دەکەن بۆ یارمەتیدانو زیان لێ دوورخستنەوەتان، دڵنیا بن هیچیان لەدەست نایەو ناتوانن یارمەتیتان بدەن، تەنانەت ناتوانن یارمەتی خۆشیان بدەن دژی ئەو کەسانەی سووکایەتیان پێدەکەن، یان ئەو شتانەی پێیانەوەیە لەخشڵو بۆنی خۆش لێیان دەفڕێنن. ئەوەتا حەزرەتی ئیبراهیم بتەکانی شکاندنو ئەوپەڕی سووکایەتی پێ کردن، نەیانتوانی بەرگری لەخۆیان بکەن.

{ ١٩٨ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا} ئەگەر هاوار لەو بتانە بکەنو لێیان بپاڕێنەوە کە هیدایەتتان بدەنو، ڕێگای واتان نیشان بدەن کە سەرکەوتنو بەختەوەری تێدا بەدەست

بێنن، گوێیان لەنزاو پاڕانەوەکەی ئێوە نیە، چ جای بتوانن یارمەتیان بدەن. {وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ} ئەی موخاگەب! تۆ دەبینی ئەو بتانە بەرواڵەت سەیرت دەکەن، بەهۆی ئەو چاوە لەشوشەو مەعدەن دروستکراوەیانەوە وا دەزانی بۆت دەڕوانن، بەڵام لەراسی دا ئەو بتانە هیچ نابینن چونکە ئەوانە بێ گیانن، ئەوان شکڵی چاویان هەیە نەك چاوی بینین.

{[199] خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ} ئەی پێغەمبەر! تۆ بەگوێرەی یاسای ڕەسای پەروەردگارت بڕۆ، هەر ڕێگەیێ ئاسانە بۆ بەردەوام بوونت لەسەر ئەو یاسایە، پێی دا بڕۆ، ئەوەندە خۆت ماندو مەکە کە نەتوانی پەرە بەئەرکی سەرشانت بدەی، بەرامبەر پەیڕەوکارانت چاوپۆشیو لێبوردنت هەبێ، هەر خزمەتێ کە ئاسایی و ئاسانەو بەوان دەکرێ، لێیان وەربگرەوە. داوای ئەنجامدانی کاری قورسو ناباریان لێ مەکە، فەرمانیان پێ بکە بەچاکە کردنو ئەنجامدانی کردەوەی سوود ئامێز. ڕوو لەنەفامو نەزانان: وەرگێڕە بەم جۆرە خۆتیان لێ دوورە پەرێز بگرەوە. تێکەڵاویان مەبە، سەرمەنێرە سەریانو خۆتیان لەگەڵ ماندو مەکە.

{[200] وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ} هەر کاتێ بەهۆی کارەساتی ڕۆژگار، یان بەهۆی گیرۆدە بوون بەئادەمی ناهەموار، نەگەیشتیتە مەبەستی خۆتو شەیتان فرسەتی لێ هێنای و ختوکەو داڵغەی خستە دڵتەوە، ئاگری شەڕو فەسادی لەدەروونتا هەڵگیرساند، ڕقو ئارەزۆت جۆشان، نزیك بوو لەڕێبازی ڕاست لات بداو بتخاتە زلکاوی تاوانەوە یان وای لێکردی ڕو لەنەفام وەرنەگێڕیو وەڵامی بدەیەوە، ڕقی هەڵساندیو ویستت تۆڵە بکەیەوە! ئەوە گورج پەنابەرە بۆ خودا، پەنای ئەمان داوا بکە لەو زاتە خاوەن دەسەڵاتەی کە ناوی (الله)یە. بەدڵ ڕو بکەرە خودا بۆ ئەوەی لەو شەڕە بتپارێزێو نەکەویە زلکاوی سەرپێچیکردنەوە، نەك هەر بەدڵ بەڵکوو بەزوبانیش ئەو پەنابردنە بدرکێنەو بڵێ (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) پەنادەگرم بەپەروەردگار لەشەیتانی نەفرین لێکراو، {إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} بێگومان پەروەردگار ئەوەی داوای لێ دەکەی دەیبیسیو گوێی لێیە، زاناو ئاگادارە بەوەی کە لەدەروونت دا دێتو دەچێ، بڕیاری ئەوەی داوە فریای ڕەهبەرانی خۆی بکەوێ.

إِنَّ وَلِـۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا۟ وَتَرَىٰهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ ٱلْعَفْوَ وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ إِذَا مَسَّهُمْ طَٰٓئِفٌ مِّنَ ٱلشَّيْطَٰنِ تَذَكَّرُوا۟ فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَٰنُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى ٱلْغَىِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِـَٔايَةٍ قَالُوا۟ لَوْلَا ٱجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَآ أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ مِن رَّبِّى ۚ هَٰذَا بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ ٱلْقُرْءَانُ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥ وَأَنصِتُوا۟ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَٱذْكُر رَّبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ ٱلْجَهْرِ مِنَ ٱلْقَوْلِ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْـَٔاصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَيُسَبِّحُونَهُۥ وَلَهُۥ يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢٠٦﴾

{[201] إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ} واتە: بێگومان ئەوانەی بەندەی لەخودا ترسنو، پابەندی فەرمانی پەروەردگارن، پەیوەندی ڕاستیان لەگەڵ دا هەیە، هەر کاتێ وەسوەسەو ختوکەیەکی شەیتان لێیان بداو هەڵیان نێ بۆ کردنی تاوانێك، یان بەرپابوونی فیتنەیی و ناخۆشی لەناو خۆیاندا، یەکسەر بیریان دەکەوێتەوە: کە ئەوە ختوکەو گومڕایی شەیتانە، دەزانن خودا فەرمانی چی پێ کردونو لەچی نەهی لێ کردوون، ڕێگای حەقو خێر ئامێز دەدۆزنەوە، وەسوەسەی شەیتان لەدڵی خۆیان دەردەهاونو، ئیتر شوێن هەواو ئارەزۆی خۆیان ناکەون، هانا بۆ خودا دەبەنو پەنا بەئەو دەگرن. پەروەردگاریش بەهانایانەوە دێو لەو پەرێشانحاڵییە ڕزگاریان دەکاو دەیانخاتە حاڵەتی دڵئارامیو شادمانییەوە، لەو سەرگەردانیو نەفامییە قوتاریان دەبیو دەکەونەوە سەر حاڵی ئاسایی خۆیان، ئیتر چاویان دەکرێتەوە ڕێگەی ڕاست دەبینن.

{[202] وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُونَ} برایانی

شەیاتینییەکان، ئەوان لەخودا ناترسن‌و تەقواکارنین ئەوە شەیاتینی فرسەتیان لێ دێنن‌و گومرایان دەکەن، پشتگیریان دەکەن بۆ درێژەدان بەگومرایی‌و سەر لێ شێوان، ساتەوەختێك کەمتەرخەمی ناکەن لەهەڵنانیان بۆ گومرایی‌و پەرەپێدان بەسەر لێ شێوان‌و تێکدانی بیروباوەڕیان. هەتاوایان لێ دەکەن خوو بەگومراییەوە دەگرن‌و سوور دەبن لەسەر پەرەپێدانی.

{٢٠٣ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا؟} قورەیشییەکان داوات لێ دەکەن، یان ئەگەر ماوەیەك نیگات بۆ نەهات، دەڵێن: ئەوە بۆچی داوات لەخودا نەکردو ئیلحاحت لێ نەکرد موعجیزەکە بنێرێ، یان ئایەتە قورئانیەکانییەکە بنێرێتە خوارێ، یان دەڵێن: بۆچی بۆخۆت ئەو کارەت ئەنجام نەدا؟ چما تۆ پێغەمبەر نی؟.. چونکە پێیان وایە: قورئان هەڵبەستراوی موحەممەدە، وە ئەو دەتوانێ ئایاتی کەونی، موعجیزەی تایبەتی بێنێتە دی!

{قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي} ئەی پێغەمبەر! بلێ: من رایەی ئەوەم ناکەوێ پێشنیار بۆ خودا بکەم‌و رێگای نیشانبدەم‌و شتی لەسەر فەرز بکەم، من شوێن نیگای خودا دەکەوم، چاوەڕوانی ئەو پەیام‌و نیگایەم کە لەخودای خۆمەوە بۆم دێ، هەر شتێك بەفەرچڵ‌و گەورەیی خۆی بۆی ناردم دەیلێم‌و شوێنی دەکەوم، لەخۆمەوە هیچ شتێك هەڵنابەستم‌و ناتوانم بەخودی خۆم هیچ موعجیزەو خاریقەیەك نیشان بدەم.

{هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ} ئەم قورئانە چرای رۆشنەو رێگا نیشاندەرە، بەڵگەو نیشانەیە لەسەر یەکتاپەرستی‌و پێغەمبەرایەتی‌و زیندوبوونەوە. واتە: ئەم قورئانەی خودا بۆ منی ناردووە رێ پیشاندەرەو بەڵگەیە لەخوداوە بۆمان هاتووە.

{وَهُدًى} ئەم قورئانە هیدایەتدەرە بۆ حەق‌و رێگای راست. ئەم قورئانەی کە هیچ موعجیزەو خاریقەی مادی کەونی ناگەنە ئاستی سەر ئاسای ئەم‌و، لەهیچ رۆژگارو شوێنێك دا موعجیزە نیە پێشی بکەوێ‌و بەئەندازەی ئەم هیدایەت ئامێز بێ!

{وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} ئەم قورئانە، رەحمەت‌و فەیض‌و ئیحسانی یەزدانییە لەدونیاو قیامەت دا بۆ ئەو کەسانەی ئیمانی پێ دەهێنن.

{٢٠٤ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} ئەی گرۆهی موسوڵمانان! هەرکاتێ قورئانی پیرۆز خوێندراو گوێتان لێ ببوو، گوێی بۆ بگرن‌و دڵی بدەنێ، بۆ ئەوەی لەمانای ئایەتەکانی حاڵی ببن‌و پەند لەئامۆژگاریەکانی وەربگرن، کە قورئان خوێندرا، واز لەقسەو ئاخاوتن بێنن، بەهێدی‌و هێمنی، بەترس‌و وریاییەوە گوێچکەتانی بۆ کلۆر بکەن، بۆ ئەوەی تێی بگەن‌و بزانن چیتان ئاراستە دەکرێ. بۆ ئەوەی لەروانگەی تێگەیشتن‌و پابەند بوونتان بە پەیامەکەی بەمراز بگەن‌و رەحمەت‌و فەچلی خوداتان بەسەر دا برێژێ! سەر فرازی دونیاو قیامەت ببن..

{٢٠٥ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ} واتە: یادی خودای خۆت بکە، ئەو خودایەی دروستی کردوی‌و بەنیعمەتەکانی پەروەردەی کردوی، لەدڵی خۆت دا یادی بکە، ناوە جوانەکانی، صیفاتەکانی بێنەرە پێش چاوی دڵت، بەدڵ یادی بکە، سوپاس گوزاری بە، داوای لێخۆشبوونی لێ بکە، بەتایبەتی لەکاتی بەیانی‌و ئێوارەدا.

گونجاو ترین کات بۆ زیکرو یادی خودا کاتی بەیانی‌و کاتی ئێوارەیە، واتە: سەرەتاو کۆتایی رۆژ باشترین کاتی یادکردنەوەی پەروەردگارە، چونکە باقی ماوەی رۆژ بۆ کار کردن‌و هەوڵدانی ژیانە. بەلام دەبێ هەموو کات یادی خودا لەدڵ دا بێ. کەسێك سەرەتای رۆژ بەخودا پەرستی‌و یادکردنی خودا دەست پێبکاو کۆتاییشی بەو زیکرو یادە بهێنێ، لەوانەیە لەباقی رۆژەکە دا خودای لەبیرنەچی‌و یادی بکاتەوە.

ئەی پێغەمبەر! ئەوەی پێت راگەیەندرا ئەنجامی بدەو {وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ} لەپێری غافڵ‌و بێ ئاگایان مەبە، نەك هەر بەدەم‌و زوبان بەڵکوو بەدڵ‌و گیان! زیکرو یادێك ئەنجام بدە، دڵت گەشەی پێ بکا، خاوەنەکەی وا لێ بکا هەمیشە وابزانێ خودا چاوی لێیەتی، هەر هەنگاوێك بنێ، هەر جم‌وجۆڵێك ئەنجام بدا، لایەنی خودای لەدڵ‌و دەروون دا هەبێ، حیساب بۆ ئەو چاودێرە بکا، شەرم‌و حەیا بکا لەوەی کارێك ئەنجام بدا خودا پێی ناخۆش بێ! یادی خودا بکەو بێ ئاگا مەبە لەموراقەبە کردنێ.

{٢٠٦ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ} بێگومان ئەو فریشتە بەرێزانەی نزیکی بارەگای ئەقدەسن، نزیکی یەك کە هەر خودا بۆخۆی دەزانێ چەندەو چۆنەو چیە، ئەو فریشتە نزیکانە لەعیبادەتکردن دا لوتبەرزی نانوێنن، ساتەوەختێك لەخودا بێ ئاگا نین {وَيُسَبِّحُونَهُ} بەرزی‌و پیرۆزی‌و بێ شەریکی پاڵ خودا دەدەن، لەهەموو عەیب‌و ناتەواوییەك بەدوری دەگرن.

{ولهُ يسْجُدُونَ} هەر بۆ خودا نوێژ دەکەن‌و هەر بۆ زاتی پاکی سوژدە دەبەن‌و کەس ناکەن بەشەریك‌و هاوەڵی، هەموو عیبادەت‌و بەندایەتێکیان خالص بۆ خودایە.

کۆتایی سورەتی الاعراف

سورەتی (الأنفال)

{بسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

سُورَةُ الأَنفَالِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ ۖ قُلِ الْأَنفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَٰتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَٰرِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَٰدِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَن يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَٰفِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

{[1] يَسْأَلُونَكَ عَنْ الأَنْفال} ئەی موحەممەد! هاوەڵانت پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی حوکمی دەسکەوتی شەڕ، کێ حوکمی تێدا دەکاو چۆن دابەش دەکرێ؟ ئایا دەدرێ بەگەنجەکان، یان بەپیرەکان؟ یان دەدرێ بەکۆچکەران یان بەیارمەتیدەران، یان دەدرێ بەهەموانیان؟ {قُلْ الأَنْفالُ لِلَّه والرَّسُول} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: حوکم‌و بڕیار دەربارەی دەسکەوت هەر بۆ خودایەو، چۆنی بوێ ئاوا بڕیار دەردەکا، ئەمجار بۆ پێغەمبەرە، بەگوێرەی فەرمانی خودا دابەشی دەکا بەسەرتاندا، بڕیارو حوکم دەربارەی دەسکەوتی جەنگ‌و شتی تریش عائید بەخودایەو پێغەمبەر بەگوێرەی حوکمی خودا رەفتاری تێدا دەکا!!

{فَاتَّقُوا اللَّهَ} ئێوە ترسی خوداتان هەبێ لەگوفتارو کردارتاندا، خۆ بپارێزن لەکێشەو نیزاع‌و دژایەتیکردنی یەکتری، وا مەکەن خودا لێتان بڕەنجێ، راجیایی‌و کێشەو دوبەرەکی هەموو دەم زیانتان پێ دەگەیەنی‌و دەبێتە هۆی تێشکان‌و ژێرکەوتنتان لەبەرامبەر هێزی دوژمن.

{وأَصْلِحُوا ذاتَ بَيْنِكُمْ} پەیوەندی نێوان خۆتان رێك‌وپێك بکەن، هەموو حاڵ‌و وەزعتان یەکێتی‌و تەبایی‌و خۆشەویستی بێ، یەکێتی‌و برایەتی لەناو خۆتان دا بڵاوبکەنەوە، مەهێڵن بناغەی برایەتی‌و هاریکاریتان تێك بچێ.

{وأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ} لەبارەی چۆنیەتی دابەشکردنی دەسکەوت پابەندی فەرمانی خوداو پێغەمبەربن‌و، بەلکوو بۆ هەموو فەرمان‌و نەهییەکی خودا گەردنکەچ بن، فەرمانبەرداری هەموو حوکم‌و بڕیارێکی خوداو پێغەمبەری خودا بن. ئەم پابەندبوون‌و فەرمانبەرداریيە بناغەی هەموو بەمرازگەیشتن‌و سەرفرازییەکی دونیاو قیامەتتانە! خۆشبەختی‌و کامەڕانی گۆمەڵگای ئیسلامی پێوە بەندە.

{إنْ كُنْتُمْ مُؤْمنين} ئەگەر ئێوە بڕواتان بەنامەی خودا هەیەو ئیمانتان تەواوو کامڵە. پابەندی ئەو فەرمانانە بن، چونکە بڕوا بەخوداو بەنامەی خودا داخوازی ئەو پابەند بوونەیە.، ئیمانی کامڵ ئەم رەوشتانە بەدی دێنێ.

{[2] إنّما الْمُؤْمنُون} موسوڵمان‌و خاوەن باوەڕانی حەقانی‌و راستاڵ ئەوانەن کە ئەم پێنج رەوشتانەیان تێدا بن:

{الَّذِين إذا ذُكر اللَّهُ وجلتْ قُلُوبُهُمْ} بەتەواوی لەخودا بترسن، ئەوانەی هەر کاتێ یادی خودایان بەدڵ دا هات، لەبەر گەورەی‌و دەسەڵات‌و بەتوانایی ئەو پەروەردگارەو ترسان لێی موچوڕکەیان پێدا بێ، بیری هەڕەشەو بەڵێنەکانی بکەنەوە، بەتەواوی ترسیان لێ بنیشی‌و پێستیان گرژ بی‌و دیاردەی ترسانیان پێوە دیار بێ.

{وإذا تُلِيتْ عليْهِمْ آياتُهُ زادتْهُمْ إيمانا} هەر کاتێ ئایاتی پەروەردگار کە نێردراون بۆ سەر پێغەمبەری خۆی بەسەریان دا دەخوێندرێتەوە، ئیمانیان زیاد دەکاو بەهێز دەبێ، بۆ ئەنجامدانی کاری پەسند چوست‌و چالاك دەبن،

یەقینو بڕوایان زۆر پتەو دەبێ، رودەکەنە کردنی کرداری چاکو پەسند، چونکە زۆر بوونی بەڵگەو نیشانەو یادکردنەوەیان سەردەکێشێ بۆ زیادبوونی یەقینو بڕوا، لەم ڕووەوە کە بینینی چاویان هەسکردن بەهەستیارەکانی تر قەناعەتی دڵو دەروون زیاد دەکەن!

{وعلى ربهم يتوكلون} ڕەوشتێکی تری ئەو موسوڵمانانە ئەوەیە: پشتو پەنایان هەر بەخودایە، بتمانە هەر بە ئەو دەکەن، هانا بۆ لای کەسی تر نابەن! پێویستی خۆیان هەر لەقاپی پەروەردگار داوا دەکەن! چونکە کەسێك دڵنیا بوو: کە خودا هەڵسوڕێنەری کاروباریەتی، بەڵکوو بەرێوەبەرو کارگێڕی هەموو بونەوەرە هەرگیز هیچ شتێك پاڵ غەیری خودا ناداو هەموو کارو هەڵسوکەوتێکی بەپشتیوانی زاتی پاکی ئەو ئەنجام دەدا.

{[٣]الذين يقيمون الصلاة} ئەوانەی نوێژەکانیان بەرێكو پێکی لەکاتی خۆی دا بەجێ دێنن، شێوەو ئەرکانو هەیئەتەکانی بەتەواوی ئەنجام دەدەن، نییەتو ڕاوەستانو رکوعو سوژدەو دانیشتەکانو خوێندنی قورئانو زیکرەکان بەرێكو پێکی بەجێ دەهێنن، بەخوشوعو ئەدەبەوە، بەتێفکرینو شێوە ملکەچییەوە ئاخاوتن لەگەڵ پەروەردگار دا ئەنجام دەدەن، بەئەنجامدانی ئەم هەڵسوکەوتانە بەرو بوومی نوێژ دێتەدیو نوێژکەر واز لەتاوانو فەحشا دەهێنێو لەخراپە دوور دەکەوێتەوە.

ڕەوشتی پێنجەمیان ئەوەیە کە {ومما رزقناهم ينفقون} بڕێك لەو ماڵ، سامانەی پێمان داون دەبەخشن، زەکاتی واجب دەردەکەن، بژێوی خزمو ئاتاجان دەدەن، لەپێناو بەرژەوەندی گەلو وڵاتدا، بۆ ئەنجامدانی پرۆژەی گشتیو سوود بەخش بڕێك لەماڵی خۆیان تەرخان دەکەن، هەر کارێك خێری تێدا بەدی بکەن هاوکاری تێدا دەکەنو ماڵی خۆیانی تێدا دەبەخشن!

{[٤]أولئك هم المؤمنون حقا} واتە: ئەوانەی ئەوە ڕەوشتو هەڵسوکەوتیانە، بیروباوەڕو هەڵوێستیان بەو جۆرەیە، هەر ئەوان -نەك کەسانی دیکە- موسوڵمانو خاوەن باوەڕی ڕاستین، خاوەنی پلەوپایەی شکۆمەندن لەلای پەروەردگار.

{لهم درجات عند ربهم} ئەوانە لای پەروەردگاری خۆیانن بەگوێرەی کردەوەکانیان پلەوپایەیان هەیە، ڕێزو نرخێکیان بۆ دیاری کراوە، هەر خودا بۆخۆی دەزانێ چەندەو چۆنە، هەر ئەو دەتوانێ ئەو پاداشە زۆرو بەنرخە بداتەوە، پەروەردگار هەندێ ئادەمیزادی بەسەر هەندێکی تریان دا ڕێزدار کردوە، هەندێ پلەوپایە هەیە دەدرێ بەبڕێکیانو نادرێ بەوانی تر!! تەنانەت پێغەمبەرانیش ڕێزو پلەوپایەیان جوداوازە هەندێ پلەوپایە هەیە دراوە بەئەمیان نەدراوە بەئەوانی تریان {ومغفرة ورزق كريم} هەروەها لەلایەن خوداوە لێخۆشبوون لەتاوانی پێشوویان دەکرێ بەخەڵات، پەروەردگار لەخراپەکارییان خۆش دەبێ، لەسەر چاکەو کرداری باشیان سوپاس دەکرێن، رزقو ڕۆزی بەهەشتیان دەدرێتێ، خواردەمەنی بەتامو خواردنەوەی خۆشو گوارایان پێشکەش دەکرێ!

{[٥]كما أخرجك ربك من بيتك بالحق} واتە: وەزعو حاڵی هاوەڵان لەوە دا کە پێیان ناخۆش بوو دەسکەوتەکانی جەنگ بەیەکسانی دابەش بکرێ وەکوو ئەو حاڵەیان وایە: پێیان ناخۆش بوو تۆ لەماڵ دەرچووی لەمەدینە بۆ شەڕ، بەڕاستی ئەم لەماڵ دەرچوونە شتێکی حەقو ڕاست بوو، دانایی بوو، خێری تێدا بوو، خاڵی وەچەرخان بوو، جو دا گەرەوەی حەقو بەتاڵ بوو، {وإن فريقا من المؤمنين لكارهون} بێگومان کۆمەڵێك لەموسوڵمانان چوونە دەرەوەیان بۆ شەڕ بەلاوە ناخۆش بوو، چونکە ئامادەباشی شەڕیان تێدا نەبوو، خۆیان بۆ جەنگ ئامادە نەکرد بوو، کەوابوو پەروەردگار تۆی لەماڵ هێنایە دەر لەحاڵێك دا ئەو تاقمە هاوەڵانەت چوونە دەرەوەکەتیان بەلاوە ناخۆش بوو. لێکچواندنەکە لەنێوان دوو حاڵەکەدا پێ ناخۆشبوونە، چونکە بڕێ لەموسوڵمانەکان لە(بەدر) دا دوو شتیان بەلاوە ناخۆش بوو:

یەکەمیان: پێیان ناخۆش بوو دەسکەوتەکانی جەنگ وەکوو یەك بەسەریان دا دابەش بکرێ، ئەم پێناخۆشبوونە لەلایەن گەنجەکانەوە دیاریداو دەرکاندیان وتیان: ئێمە شەڕمان کردوەو دەسکەوتمان هەبوە.

دووەمیان: پێیان ناخۆش بوو شەڕ لەگەڵ لەشکری قورەیش بکەن، چونکە ئەوان لەمەدینە دەرچوون بەمەبەستی گرتنی کاروانو بۆ دەسکەوتنی کاڵاو ماڵو سامان، خۆیان بۆ شەڕ ئامادە نەکردبوو، ئێستا کە کاروان لەکیس چوەو لەشوێنی ئەوە تووشیان بووە بەتوشی لەشکری زۆرو پڕچەكو تەیارکراوی قورەیشەوە زوربەی زۆری هاوەڵان پێیان ناخۆش بوو شەڕ لەگەڵ لەشکری قورەیش بکەن، بەئاشکرا نارەزاییان پیشاندا، وتیان: ئێمە بۆ گرتنی کاروان هاتوین، هاتوین شەڕ لەگەڵ ئەو کۆمەڵە قەتار چییە کەمە بکەین کە لەگەڵ کاروانەکە دا بوون نەهاتوین شەڕ لەگەڵ ئەو لەشکرە

زەبەلاحەی قورەیش دا بکەین کەسێ بەرامبەری هێزی ئێمەیە.

بەکورتی سەرەنجامی هەردوو حاڵەتەکە ئەوە بوو بەگوێکردنی فەرمانی پێغەمبەرﷺ خێرو دەسکەوتو تەبایی و شکۆمەندی بوو بۆ موسوڵمانان!!

بێگومان پێناخۆشبوونی کۆمەڵێك لەهاوەڵان دەربارەی روبەڕووبوونەوەی کافرەکان بەزەقی دیار بوو، هەرچەندە کاتێك پێغەمبەرﷺ راوێژی پێکردن، حەزرەتی ئەبوبەکرو حەزرەتی عومەرو میقدادو سەعدی کوڕی مەعاژو کۆمەڵێکی تریش قسەی باش و گونجاویان کردن، ئازایەتی وچاو نەترسییان نواندو پابەندبوونی خۆیان بۆ فەرمانی پێغەمبەرﷺ نیشاندا! بەڵام دیاردەی نارەزایی و پێناخۆشبوون لەدڵو دەروونی زوربەی هاوەڵان دا بەتەواوی پەرەی سەندو کەوتە ئاستێك کە قورئان دەربارەی دەفەرموێ: {^٦يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ} ئەی موحەممەد! هاوەڵانت کێشمەکێش لەگەڵ دەکەن دەربارەی روبەڕووبوونەوەی سوپای قورەیش، پاش ئەوەی بۆیان ئاشکرابوو، زانییان کە پەروەردگار بەڵێنی یەکێك لەدوو دەسکەوتی پێداون، جاکە ئێستا کاروانەکە لەکیس چووە، تەنیا جەنگان لەگەڵ لەشکرەکەیان لەبەردەمدایە، پێویستە روبەڕووی دوژمن ببنەوە، ئیتر پێویست ناکا دەمەودەمێ بکەن و بیانوو بهێننەوە، پێویست ناکا بڵێن: ئێمە ژمارەمان کەمەو پێداویستی جەنگمان وەکوو ئەوان نابێ، هیچ مافی ئەوەیان نیە جەدەل بەرپا بکەن بەتایبەتی پاش ئەوەی کە حەق و راستییان بۆ دەرکەوت، ئەو حەقەش بریتی بوو لەوەی کە پێغەمبەرﷺ هەواڵی پێداون بەسەرکەوتن و زاڵبوون بەسەر دوژمن دا کەوابێ هیچ بیانوو بەڵگەیان بەدەستەوە نیە جگە لەترسان و بێ ورەیی بەرامبەر دوژمن. تەنانەت ئەوانە لەکاتێك دا کە بەرەو جەنگی سەرفرازی دەچن ئەوەندە ترس و لەرزیان پێوە دیارە، {كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ} دەڵێی بەرەو مردنی راستی رایان دەکێشن و کێشیان دەکەن و هۆکاری مردن بەچاوی خۆیان دەبینن و خەریکە زەندەقیان بچێ!! چونکە ئەوان کە سەیری هێزو تواناو ژمارەی خۆیان دەکەن و لەگەڵ ژمارەو هێزو توانای دوژمن دا بەراوردی دەکەن ئەو حەقیقەتەیان بۆ دەردەکەوێ.

{^٧وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ} ئەی موسوڵمانینە! لەگەڵ پێغەمبەر دا بیر لەوە بکەنەوەو ئەوە بێننەوە یادی خۆتان، کە پەروەردگار لەسەر زوبانی پێغەمبەر بەڵێنی ئەوەی پێدان کە بەسەر یەکێك لەو دوانە - کاروانەکە، یان لەشکرەکە دا زاڵتان دەکاو دەبێتە دەسکەوتی ئێوەو بەئارەزوی خۆتان تەصەررووفی تێدا دەکەن. واتە یا کاروانەکە بەهەموو کاڵاکەیەوە دەبێتە دەسکەوتتان، یان بەسەر لەشکرەکە دا زاڵ دەبن، بەم شێوە زۆر لەپاڵەوانەکانیان دەکوژن و زۆریشیان بەدیل دەگرن وەلحاڵ {وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ} ئێوە داخوازی ئەوە بوون کە کاروانە بێ دڕکەکە بۆ ئێوە بێ و دەسکەوتتان بێ، چونکە بێ نارەحەتی و بێ ماندوون شەڕ لەگەڵ دا کردن بۆتان دەستەبەر دەبوو، تەنیا چل قەتارچی شمشێر بەدەستی لەگەڵ بوو، ئەوانیش بەرامبەر هێزی سێسەدو ئەوەندە کەسی موسوڵمانان چ نەبوون! بەڵام: ئەوەی لای ئادەمیزاد خەیاڵە، لای خودا بەتاڵە!

{وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ} پەروەردگار بەم بەڵێنەی کە پێی داون دەیەوێ شتێك بێتە ئاراوە کە جوداوازە لەویستی ئێوە، خودا دەیەوێ حەق بچەسپێنی و بەهۆی ئایاتی نازلکراوی خۆیەوە بەرزی بکاتەوە، خواستی خودا وایە ئایینی ئیسلام دابمەزرێنێ و رەگو ریشەی کافرەکان لەبێخ دەربێنێ بەکورتی ئێوە ویستان ماڵو سامانتان بەبێ جەنگ دەست بکەوێ. ویستی پەروەردگاریش ئەوە بوو، کە کوفر بڕوخێ و ئیسلام سەربکەوێ، بەتاڵ بڕواو حەق بچەسپێ! ئاشکراشە کە جەنگی بەدر کلیلی سەرکەوتنی ئیسلام بوو بەسەر کوفردا، خاڵی وەچەرخان بوو لەمێژووی پڕشانازی و سەروەری هاوەڵانی پێغەمبەردا.. پەروەردگار ئەوەی کرد کە کردی، بەڵێنی ئەوەی پێدان کە پێی دان، موسوڵمانانی زاڵ کردو سەرفرازی کردن {^٨لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ} بۆ ئەوەی حەق بچەسپێنێ، ئیسلام دابمەزرێنێ و، بڵاوی بکاتەوە، شیرك و کوفرو بێدینی لەناوبەری و پوچەڵیان بکاتەوە، هەرچەندە کافرو سەرپێچیکاران پێیان ناخۆشبێ!!

{^٩إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ} ئەی گروهی موسوڵمانان! یادی ئەو کاتە بکەنەوە کەهاناو پەناتان بۆ پەروەردگاری خۆتان برد، کاتێك زانیتان جگە لەروبەڕووبوونەوەی دوژمن و شەڕ لەگەڵ دا کردنی هیچ رێگا چارەیەکی ترتان نیە، هاوارتان کردە خوداو لێی پاڕانەوە. وتتان: خودایە! بەسەر دوژمن دا زاڵمان بکە، ئەی پشت و پەنای بێ نەوایان! فریامان بکەوە، ببە بەفریادرەسمان و بەهانامانەوە وەرە!!

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ (٩) وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (١٠) إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ (١١) إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ (١٢) ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَن يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (١٣) ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ (١٤) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ (١٥) وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ (١٦)

{فاسْتجاب لكُمْ} وەڵامی دوعاو پاڕانەوەکەی دانەوە، بەوە کە {أنّي مُمدُّكُمْ بألف منْ الملائكة مُرْدفين} من کۆمەکی بەئێوە دەکەمو یارمەتیتان دەدەم بەهەزار فریشتەی بژاردەو ناودارو پیرۆزو یەکی یەکی.. کە بەڕیز بەشوێن یەك دا دێنو بازێکیان بەشوێن بازێکیان دا دادەبەزن، بڕێکیان دەگەنە جیو هی تریشیان بەشوێن دا دێن! ئەم هەزار فریشتە پێشەنگو پێشەتابوون، ئەمجار هی تریان بەشوێن دا هاتن، ژمارەیان بوو بەسێ هەزار فریشتە، پاشان بوون بەپێنج هەزار!!

{[10] ومَا جعلهُ اللّهُ إلاّ بُشْرى ولتطْمئنّ به قُلوبُكُمْ} پەروەردگار ناردنی ئەو فریشتانەی کە ناردنی بۆ کۆمەکی، کردی بەمزگێنی بۆ ئێوە، لەسەر زمانی پێغەمبەر هاتنی فریشتەی پێی ڕاگەیاندن، بۆ ئەوەی موژدە بێ بەسەرکەوتنتان، وە بۆ ئەوەی دڵتان دابمەزرێو ئارام بگرێ، ترسی زۆریو بەهێزی دوژمنتان نەمێنێ، بەدڵێکی دامەزراوو پشت ئەستورەوە بەرەنگاری دوژمن ببنەوە، دڵنیابن لەسەرکەوتنو تێکشکاندنی دوژمن!

{ومَا النّصْرُ إلاّ منْ عنْد اللّه} سەرکەوتنی ڕاستیو حەقیقی لەجەنگ دا هەر لای پەروەردگارە، کەس ناتوانێ سەرخستن دابین بکاو کۆمەکی فەراهەم بێنێ جگە لەخودا، نەفریشتەو نەغەیری فریشتە لەهۆکارە ڕواڵەتیەکان بەبێ ڕەزامەندی خودا یارمەتیدانو سەرکەوتنیان پێ ئەنجام نادرێ ، هەموو کارێکو یارمەتیدانێك لەڕاستی دا خودا دەیکاتو دەیخوڵقێنێ! {إنّ اللّه عزيزٌ حكيمٌ} بێگومان پەروەردگار بەسەر هەموو شتێك دا باڵا دەستەو هیچی لێ عاسێ نابێو هەرچی بیەوێ دەیکا، داناو کار دروستە، هەرچی دیکا ڕاستو بەجێیە، هەموو شتێ لەکاتی خۆی دا ئەنجام دەدا، کاری بێ جێ ناکا!!

{[11] إذْ يُغشّيكُمْ النّعاس أمنةً منْهُ} واتە: بیر لەنیعمەتەکانی خودا بکەنەوە کە بەسەری دا ڕشتن، کە یەکێك لەو نیعمەتانە هێنانی وەنەوزو خەوەنوچکە بوو بەسەرتاندا، بەجۆرێك خەوە نوچکە دایگرتن وەکوو پەردە دایپۆشین بۆ ئەوەی ئەمینیو دڵنیایی لەسەرکەوتن بکەوێتە دڵتانەوە، ئەو ترسو بیمەی کە لەبینینی ژمارە زۆری دوژمنو کەمی خۆیانەوە کەوتبوە دڵتانەوە بڕەوێتەوە، ماندویەتیو شەکەتی ڕێگایان نەمێنێ.

{وينزّلُ عليْكُمْ منْ السّماء ماءً ليُطهّركُمْ به ويُذْهب عنْكُمْ رجْز الشّيْطان وليرْبط على قلوبكمْ ويُثبّت به الأقدام} واتە: پەروەردگار باراندی بەسەرتان دا لەئاسمانەوە بارانێکی زۆر پڕ خێر، بۆیەش ئەم بارانەی بەسەر دا باراندن تالەچڵکو چەپەڵیو لەبێ دەستنوێژیو لەسپێسی پاکتان بکاتەوەو ڕزگارتان بکا. هەروەها بۆ ئەوەی ختوکەو وەسوەسەی شەیتان لەدڵ دەربهاوێ کە لەوەپێش لەبێ ئاویو تینوایەتی دەیترساندنو هەروەها بۆ ئەوەی دڵتان قایم بکاو صەبرو ئارامی تێ بچێ، ئازایەتیو فیداکاریتان تێدا بخوڵقێنێ، قاچتان لەزەوی قایم ببیو ورەتان بەرز بێ.

{[12] إذْ يُوحي ربُّك إلى الملائكة أنّي معكُمْ فثبّتُوا الّذين آمنُوا} واتە: پەروەردگار هێزی ئەژنۆتان دەداتیو قاچتان لەزەوی قایم دەکا بەهۆی باران بارینو پەستاوتنی لمبەڵانەکە، لەکاتی شەڕوبەرەنگار بونەوەی دوژمن. کەلەو شەڕو جەنگە دا پەروەردگار نیگای بۆ فریشتە کرد کەمن وام لەگەڵ ئێوەدا، بەیارمەتیو کۆمەکی کردن بۆ موسوڵمانەکان ئێوەش ئەی فریشتە! دڵی موسوڵمانەکان قایم بکەنو لەسەرجیهاد کردنو تێکۆشان دایان بمەزرێنن!

{سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ} کە مانای (أني معکم)شی دەکاتەوەو دەفەرموێ: من لەگەڵ ئێوەم ئەی فریشتەکان! ترس‌و بیم دخەمە ناو دڵی ئەوانەی کافرن. ئەمجار ئێوەش ئەی خاوەن باوەڕان! یان ئەی فریشتەکان! - بەڵام خیطابەکە روبکاتە خاوەن باوەڕان باشترە- {فَاضْرِبُوا فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ} لەسەریان بدەن‌و بەشمشێر سەریان ببڕن، بدەن لەگێزەرەی ملیان‌و سەریان لێ بکەنەوە! لەپەنجەکانیان بدەن دەستو قاچیان بپەڕێنن.

ئەمجار پەروەردگار هۆی یارمەتیدانی موسوڵمانەکان بەیان دەکاو دەفەرموێ: {[13] ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ} ئەم یارمەتی‌و کۆمەکی کردنە بەموسوڵمانان، ئەم کوشتن‌و بڕینە، ئەو هەموو ئازارو بڕینە بۆ کافرەکان بەهۆی ئەوەوە بوو کە ئەو بێ بڕوایانە زۆر دوژمنایەتی خوداو پێغەمبەریان کرد، پابەندی فەرمانی خودا نەبوون، شوێن پێغەمبەر نەکەوتن، زیاد لەوە دژایەتیشیان کردن. ئاشکراشە {وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} هەر کەسێ سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بکا، دوژمنایەتی‌و دژایەتی ئەوان بکا، ئەوە خودا بەرامبەر بەئەوان سزای سەختو بێ ئامانە..

کێ لەو کەسە شیاو ترە بەسزا کە شیرک‌و عیبادەتکردن بۆ گاغووت بۆخۆی هەڵبژێری‌و واز لەیەکتاپەرستی‌و بەندایەتیکردن بۆ خودا بێنێ؟؟ دەستدرێژی بکاتە سەر خۆشەویستانی خوداو بەرپەرچی پەیامەکەیان بداتەوە، لەسەر ماڵ‌و سامانی خۆیان وەدەریان نێ؟؟

{[14] ذَلِكُمْ} ئەو سزا بەپەلەیەی کە پێم نۆشین ئەی گرۆهی کافرو سەرپێچیکاران! ئەو تێشکان‌و ریسوابوونەی بەسەرم هێنان لەسەر دەستی کۆمەڵێکی کەم‌و بێ چەک‌و بێ ئامێری شەڕ {فَذُوقُوهُ} لەدونیا دا ئەو سزایە بچێژن‌و ئەم هێشت بەسەرتانەوە بچێ‌و مۆڵەتم نەدان، {وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ} دڵنیابن کە لەقیامەت دا سزای دۆزەخم هەیە، ئەگەر بەردەوام بن لەسەر کوفرو بێدینی، لەقیامەت دا ئەو سزایەتان دەدەم کە سزایەکی کوشندەو نەبڕاوەیە!

{[15] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەخوداو بەپێغەمبەرەکەی هێناوە هەرکاتێك ئێوە لەدوژمن نزیك بوونەوە بینیتان ئەوان لەشێوەی لەشکرو سوپایەك دا بۆ لای ئێوە دەجمین‌و هەڵمەتیان بۆ دەهێنان ئێوە لەبەریان هەڵمەیەن! هەرچەندە ئەوان زۆربن‌و ئێوە کەم لێیان

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ ٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٨﴾ إِن تَسْتَفْتِحُوا۟ فَقَدْ جَآءَكُمُ ٱلْفَتْحُ ۖ وَإِن تَنتَهُوا۟ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَعُودُوا۟ نَعُدْ وَلَن تُغْنِىَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ ۞ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ ٱللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱتَّقُوا۟ فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنكُمْ خَآصَّةً ۖ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

مەترسن‌و لەبەریان رامەکەن! بەڵکوو خۆبگرن‌و شەڕیان لەگەڵ دا بکەن‌و لێیان دەن‌و بیانکوژن، خوداتان لەگەڵە.

{[16] وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ} کەسێك لەرۆژی جەنگ دا هەڵبێ، کارێکی خراپ دەکاو تاوانە غەزەبی خودا بۆخۆی دێنی‌و شوێنی حەوانەی قیامەتی دۆزەخە!

{فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ} ئەوە بەخەشم‌و غەزەبی خوداوە دەگەڕێنەوە، خودا لێی نارازییە، {وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} شوێنی حەوانەوەی رۆژی قیامەتی دۆزەخە، دۆزەخیش خراپترین شوێنی حەوانەوەیە.

{[17] فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ئێوە بەهیچ جۆرێك لەشەڕ دا پشت لەدوژمن مەکەن، ئێوە شیاوترن بەخۆراگری‌و بەسەرکەوتن‌و پاشان بەیارمەتیدانی خودا بۆتان، سەیر بکەن خودا چ سەرکەوتنێکی پێ بەخشین؟ چۆن لەگەڵ ئەوە دا خۆتان بۆ شەڕ ئامادەنەکردبوو ژمارەو کەلوپەلی شەڕتان زۆر لەهی کافرەکان کەمتر بوو، کەچی

خودا سەری خستن، بێگومان ئەوە یارمەتیدانی خودایە بۆ ئێوە شانازی بەکوشتنی ئەو کوژراوانە مەکەن، چونکە ئێوە بەهێزو بازوی خۆتان نەتانکوشتن، بەڵکوو بەدەستی ئێوە لەناوی بردن، بەئێوەی بەکوژ دان!

{وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى} ئەی پێغەمبەر!ئەو کاتەی کە بەروالەت چنگە خۆڵو زیخو وردە بەردەکانت گرتە موشریکەکانو هەریەکەیان شتێکی لەو گڵو خۆڵو وردە بەردانە بەرکەوتو کاریگەری تەواویان لەسوپای دوژمن کرد، ئەوە لەحەقیقەتو راستی دا تۆ نەتهاویشت، چونکە هاویشتنی تۆ کاریگەری وەکوو هی ئادەمیزادانی تر وایەو ئەو کاریگەرییەی نیە، بەڵکوو هاویشتنەکە لەلایەن خوداوە بوو، واتە: خودا ئەو کاریگەرییە بەهێزەی تێدا خولقاندو گڵو خۆڵەکەی گەیاندە چاوی شەڕکەرانی دوژمنو وردی روخاندن، شێوەی هاویشتنە روالەتییەکە لەپێغەمبەرەوە بوو، بەلام کاریگەرییەکە خودا خولقاندی گرنگیش کارتێکردنە!

{وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا} بۆ ئەوەی نیعمەتو فەضلی خۆی بەخوداناسان بناسێنێ، نیعمەتی سەرکەوتن بەسەر دوژمن دا، نیعمەتی بلاوبوونەوەی ئایینو شکاندنی دوژمنی سەرسەختیان سەرەرای زۆری دوژمنو کەمی ئەوان، بۆ ئەوەی فەضلو نیعمەتی خودا بەسەر خۆیانەوە ببینن، سوپاسی نیعمەتە زۆرو هەمەجۆرەکانی بکەن {إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار هەموو قسەو باسێك دەبیسی، کەبرێ لەو قسانە پارانەوەو دوعاو نزای پێغەمبەرو هاوەڵانی بوو کە لەو رۆژە دا پێش هەڵگیرسانی شەڕ لەخودا دەپارانەوەو داوای سەرکەوتنو زاڵبوونیان دەکرد بەسەر دوژمن دا، زاناو ئاگادارە بەهەموو هەستو رازو مەبەستێك هیچی لێ گوم نابێ.

ئەمجار پەروەردگار مزگێنییەکی تر دە دا بەموسوڵمانەکان، دەفەرموێ: {١٨ ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ} ئەو بەتاقیکردنەوە پیرۆزو بەفەڕە ئەوە بوو: کە زانیتانو گوێتان لێ بوو، سەرەرای ئەوەش پێتان رادەگەیەنین کە پەروەردگار لەداهاتوو دا مەکرو فرتو فێڵی کافرەکان هەڵدەوشێنێتەوە، پوچەڵیان دەکاتەوە، رێگەیان پێنا دا پێغەمبەرو موسوڵمانان بفەوتێنن، لەمپەر لەبەردەم بلاوبوونەوەی ئایین دا دروست بکەن!

دوای ئەوە پەروەردگار رووی خیطاب دەکاتە کافرەکانی مەککەو لەروی سەرزەنشتو تەحقیرو لاقرتێ پێکردنەوە دەفەرموێ: {١٩ إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ} ئەی خەڵکی مەککە! ئەگەر ئێوە داوای سەرکەوتنو زاڵبوون بەسەر موسوڵمانەکان دا دەکەنو، کە هاتن بۆ جەنگ چوونە ناو کەعبەو لەخودا پارانەوەو پەردەی کەعبەتان راتەکاندو داواتان کرد سەرکەوتن بدا بەلایەنی حەقخوازو خاوەن هیدایەت، ئەوا سەرکەوتنو نەصرەتی خودایی هات بۆ لاتان، بەلام نەبوو بەماڵی ئێوە بەڵکوو بوو بەماڵی خوداناسان، بوو بەنسیبی شوێنکەوتوانی پێغەمبەر.

ئەمجار هەڕەشەیان لێ دەکاو دەفەرموێ: {وَإِنْ تَنْتَهُوا} ئەگەر واز لەبتپەرستیو بەدرۆخستنەوەی خوداو پێغەمبەر بهێنن، چیدی دژایەتیو بەرهەڵستکاری پێغەمبەری خودا نەکەن، ئەوە {فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ} ئەو رەفتارەتان باشترە بۆ ئێوە لەدونیاو قیامەت دا، ئەو باشترە لەو شەڕە سامناکەی هەڵتان گیرساند، کە ئاکامی ئەو هەموو کوژراوو دیلو بریندارەی لێ کەتەوە.

{وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ} ئەگەر بەم تێشکانە عار نەنێنو جارێکی تر شەڕ لەگەڵ پێغەمبەرو هاوەڵانی دا بکەنەوە، دژی ئایینی خودا بوەستنو بگەرێنەوە بۆ سەر ئەم حاڵەتە گومراییو بێ دینییەی ئێستا تێیدان، ئەوە ئێمەش دووبارە یارمەتی پێغەمبەرو هاوەڵانی دەدەینەوە، وەکوو ئەوەی بەچاوی خۆتان بینیتانو زانیتان، بەو جۆرە یارمەتی موسوڵمانان دەدەینەوەو ئێوە دەشکێنینەوە، {وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ} وەلحال ئەو کاتەی ئێمە بگەرێینەوە بۆ کۆمەکی کردن بەموسوڵمانان، قەرەباڵغیو زۆری هێزی هەوا خواهانی ئێوە هیچ سوودو قازانجتان پێ ناگەیەنن، یارمەتیدانی تاقمو کۆمەڵی هەواخواهانتان لەئاست دەسەڵاتو توانای خودا دا هیچ دادتان ناداو چ بەرگرییەکتان پێ ناکرێ، هەرچەندە زۆریش بن.

{وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ} باش بزانن خودا یارمەتیدەری موسوڵمانانەو کۆمەکییان پێ دەکا، ئەگەر جارێکیش لەبەر کەمتەرخەمیو هەڵەیەکی خۆیان نزم ببنەوە، ئەوە هەر بەرز دەبنەوەو بەمرازی خۆیان دەگەن.

{٢٠ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەئایینی حەقو راست کردوە، ملکەچی خۆتان بۆ فەرمانەکانی خوداو پێغەمبەر ﷺ راگەیاندوە، زانیوتانەو دەزانن کە هەموو یارمەتییەك بەپیشتیوانی خوداو گوێڕایەڵی پێغەمبەر دەستەبەر دەبێ، بەهیچ شێوەیەك رەفتاری کافرو خودانەناسان رەچاو مەکەن! ئەی خاوەن بڕواو ئیمانداران! {أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ} بەردەوام بن لەسەر گوێڕایەڵی بۆ فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا کاتێك بانگتان دەکەن بۆ جیهادو ماڵبەخشین لەپێناو ئایینی پیرۆزی ئیسلام دا،

فەرمانو ئامۆژگاریەکانی خوداو پێغەمبەری خودا پاشگوێ مەخەن، هەر کاتێ پێغەمبەر فەرمانی پێ کردن بەتێکۆشانو ماڵبەخشین لەرێگای شکۆمەندی ئایین دا بەقسەی بکەنو گوێ بیسی فەرمانەکانی بن. وەلحال {وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ} ئێوە ئامۆژگارییەکانی دەبیسنو دەزانن بۆچی بانگتان دەکاو، لەمەبەستو مانای پەیامەکەی تێگەیشتوونو دەزانن چیتان پێ دەڵێ، قورئانتان گوێ لێیە فەرمانتان پێ دەکا بەفەرمانبەرداری بۆ فەرمانی پێغەمبەرﷺ. {[٢١] وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ} خۆ بپارێزن لەوەی وەکوو ئەو کافرو دووڕووانە بن کە ڕەوشتیان وایە بەقسەو سەرزارەکی دەڵێن: ئایینی حەقمان بیستو لێی حاڵی بووینو فەرمانبەردارینو پەیڕەوی فەرمانەکانی دەکەین، بەڵام لەراستی داو بەکردەوە پەیڕەوی ناکەنو بڕوایان پێی نییەو، پابەندی فەرمانو نەهییەکانی نابن، هەروەکوو هیچیان نەبیستبێو گوێیان لێ نەبووبێ!

{[٢٢] إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ} بێگومان خراپترینو بێ فەڕ ترین گیانلەبەرو چوار پێ لای پەروەردگار ئەو ئاژەڵانەن کە کەڕن ئامۆژگاری حەق نابیسن تا پەیڕەوی بکەن، لاڵن ناتوانن حەق بڵێنو تێی بگەن، ناتوانن جوداوازی نێوان حەقو بەتاڵ بکەن، خێرو شەڕ لێك جیا بکەنەوە.

{[٢٣] وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ} ئەگەر ئەمانە حاڵیان وابوایە: پەروەردگار مەبەستو نیازێکی باشی لەدەروونیان دا بەدی بکردایە، بیزانیایە کە ئامادەباشییان تێدایە بۆ خێرو ئیمانهێنانو شوێنکەوتنی پەیامی ئیسلامی پیرۆز. ئەوە ئامۆژگاریو ئایاتی خۆی دەخستە دڵیانەوە، تەوفیقی دەدان کە کەلامی پەروەردگار تێبگەن، بەجۆرێك کە سوودی هەردوو جیهانی لێ وەربگرن، بەڵام ئەوانە خێریان تێدا نیە، چاکەو ئیمانیان لێ چاوەڕوان ناکرێ، جا خوداش ئەو جۆرە دەرسو بیستنەیان فێر ناکاو تێیان ناگەیەنێ، تەنانەت ئەگەر فێریشیان بکا فێری بیستنێکی ئاساییان دەکا. جاکە ئەوانە بەو جۆرەبن نیازی خێریان نەبێ خوداش پێیان نابیسێنێ چونکە {وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ} خودا بۆخۆی دەزانێ ئەگەر دەرزێکی عادەتیشیان دابداو تێیان بگەیەنێ دوای تێگەیشتنیش ئەوان بەئەنقەستو قینەبەری پشتی لێ هەڵدەکەنو گوێی پێ نادەن، ئەوانە لەوەپێش بەدڵ پشتیان لەوەرگرتنی ئەو ئامۆژگاریو دەرزو تەمبێ کردنە هەڵکردووەو بڕیاریان داوە کاری پێ نەکەن، ئەوانە دابو نەرێتیان پشت تێکردنو ڕو وەرگێرانە لەحەقو ڕاستی. بەکورتی ئەوانە، ئەگەر ئامادە بوونایە بۆ ئەوەی ڕێگای ڕاستو حەق بگرنەبەرو بەدوای ئایینی حەق دا بگەڕانایە خودا شارەزای دەکردنو هیدایەتی دەدان. ئەوانە ئەوەندە سوورن لەسەر پشت هەڵکردن لەئایین تەنانەت ئەگەر پەروەردگار بیخستنایەتە سەر ڕێگای حەقو شارەزای بکردنایە بۆ پێداڕۆیشتن. بەویستو خواهیشی خۆیان لەو ڕێگایە لایان دەداو ڕێبازی گومراییان دەگرتە بەر!!!!

{[٢٤] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەحەق کردووەو گەردنکەچی بوون {اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ} بەدڵسۆزیو لێبڕاوانەوە وەڵامی بانگەوازی خودا بدەنەوە، چیتان فەرمان پێ دەکا ئەنجامی بدەنو پابەندی بن. {وَلِلرَّسُولِ} هەروەها وەڵامی بانگەوازی پێغەمبەریش بدەنەوە، ئەوەی لەخوداوە فەرمانتان پێ دەکا جێبەجێی بکەن! {إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ} هەرکاتێ بانگی کردن بۆ بەرنامەو ئایینێك کە ژیانێکی بەختەوەریو هەتاهەتاییتان پێ دەبەخشێ، کامەرانی دونیاو قیامەتتان بۆ دەستەبەر دەکا، هەموو خۆشیو سەرفرازیو خێرو بێرێکتان تێی دا دەست دەکەوێ.

{وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ} بزانن کە خودای خاوەن دەسەڵات دەتوانێ بەزۆر بتانخاتە سەر ڕێگای ڕاستو گوێڕایەڵی فەرمانەکانی بن، دەتوانێ بکەوێتە نێوان مرۆڤو دڵەکەیەوە، دڵەکە لەمرۆڤ داگیر دەکاو چۆنی بوێ ئاوا هەڵیدەسوورێنێو، خاوەنەکەی هیچ دەسەڵاتێکی بەسەر دا نیە.

{وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ} واتە: پەلە بکەن لەچاکە کردنو تێشوو ئامادە بکەن بۆ ڕۆژی قیامەت، چونکە ئێوە دڵتان لەنێو پەنجەی خودا دایە، پاشانیش گەڕانەوەو کۆبونەوەتان لای پەروەردگارە، پاداشو سزای کردەوەکانتان دەداتەوە. چارتان ناچارە هەربۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە دەراوی ڕوونی ترتان نیە.

{[٢٥] وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! وریابن، خۆبپارێزن لەهۆکاری ستەمو تاوانێك کە تۆڵەو سزاکەی بەتایبەتی دووچاری ئەوانەتان نابێ کە ستەمو تاوانەکەی کردووە، بەڵکوو سزاو تۆڵەکە گشتی دەبێو تەڕوویوش پێکەوە دەسووتێنێ، چاکو خراپ دەگرێتەوەو بەر هەمووتان دەکەوێ. لەهەمووتاوانێکیش گەورەتر کەنارگیر کردنی شەریعەتی خودایەو کار پێ نەکردنیەتی.

{واعْلَمُوا أنّ اللّه شديدُ العِقاب} بزانن: كه خوداى پەروەردگارو بالادەست سزاى توندو بەئێشە لەدونياو قيامەت دا بۆ ئەو گەل‌و نەتەوەو تاك‌و كۆمەڵانەى سەرپێچى فەرمانەكانى دەكەن‌و بەگوێرە ئايينى خوداو شەرع‌و ياساى بێ خەوشى رەفتار ناكەن!.

{[٢٦] واذْكُرُوا إذْ أنْتُمْ قليلٌ مُسْتضْعَفُون في الأرْضِ تخافُون أنْ يَتخَطَّفكُمْ النّاسُ فآواكُمْ وأيّدكُمْ بنصْره ورزقكُمْ منْ الطّيّبات لعلّكُمْ تشْكُرُون} بيرى ئەو سەردەم‌و رۆژگارانە بكەنەوە كە ئێوە ژمارەتان كەم بوو خودا زۆرى كردن، بێ دەسەڵات‌و نەدارا بوون، ترسى دوژمنتان هەبوو، لەمەدينە حەواندنيەوە، لەجەنگى بەدرو جەنگەكانى تر دا خودا بەهێزى كردن‌و يارمەتى دان، هەژارو نەبوو بوون، خودا دەوڵەمەندى كردن، رزق‌و رۆزى بەسەر دا رشتن.. يان ئەى گرۆهى موسوڵمانان! يادى ئەو سەردەم‌و رۆژگارە بكەنەوە. كە ئێوە كەم‌و بێ نەواو بێ دەسەڵات‌و هەژار بوون لەمەككە دا، موشريكەكان زۆرو بەهێزو خاوەن دەسەڵات بوون، سزايان دەدان، بەهەموو جۆرێك نارەحەتيان دەكردن، ئێوە دەترسان دڵە راوكێتان بوو، لەخۆتان دڵنيا نەبوون، دەترسان كە لەناكاو موشريكەكان بتانفڕێنن، بتان بەن بۆ كوشتن، يان بێنە سەرتان بۆ روتكردنەوەو ماڵ تالان كردنتان، وەكوو چۆن لەدەرەوەى شارى مەككە وا باوبوو خێڵە عەرەبەكان بەغافلگيرى يەكتريان تالان دەكرد، لەيەكتريان دەفڕاند، شەوكوتى كورتى يەكتريان دەكرد.

{[٢٧] ياأيُّها الّذين آمنُوا} ئەى ئەو كەسانەى بڕواتان بەخوداو پێغەمبەرايەتى پێغەمبەرو بەقورئان هێناوە: {لا تخونُوا اللّهَ} خيانەت لەگەڵ خودا مەكەن، بەم جۆرە ئەو ئەركانەى خستويەتيە سەر شانتان ئەنجاميان نەدەن، يان سنوورەكانى بشكێنن‌و سنوور بەزێنى بكەن، {والرّسُول} هەروەها خيانەت لەگەڵ پێغەمبەر مەكەن، بەم جۆرە شوێن ئامۆژگارييەكانى نەكەون‌و پابەندى فەرمان‌و نەهيەكانى نەبن‌و شوێن هەواو ئارەزۆى خۆتان بكەون‌و لاساى باوك‌و باپيرانتان بكەنەوە. {وتخونُوا أماناتكُمْ} هەروەها خيانەت لەسپاردەى ناو خۆيشتان مەكەن، بەم جۆرە پارێزگارى سپاردەو شتى لەلا دانراوتان نەكەن‌و گرنگى پێ نەدەن، بەڵكوو پێويستە وێڕاى خيانەت نەكردن لەگەڵ خوداو پێغەمبەرﷺ ئاگادارى سپاردەى نێوان خۆشتان بن‌و خيانەت لەئەمانەت مەكەن. ئەمەش سپاردەو (وەديعە)ى مادى‌و هەواڵى نهێنى گشتى پەيوەند بەگەل‌و وڵاتەوەو نهێنى تايبەت بەتاكەكانى كۆمەڵ دەگرێتەوە. نابێ رێگا بدەن دوژمن بەسەر نهێنى گەل‌و وڵات دا ئاگادار بێ، هەروەها نابێ بهێڵێ نهێنى تاكەكان بەناو خەڵك دا بڵاوبێتەوە. {وأنْتُمْ تعْلَمُون} وەلحال ئێوە كە ئەو خيانەتە ئەنجام دەدەن دەزانن: كە خيانەت دەكەن‌و دەزانن سزاكەى بەئێش‌و سامناكە، ئێوە جياوازى چاك‌و خراپ دەكەن‌و دەزانن: ئاكامى خيانەت چۆنە، واتە: ئێوە كە خيانەت دەكەن بەئەنقەست دەيكەن نەك بەنەزانى.

{[٢٨] واعْلَمُوا أنّما أمْوالُكُمْ وأوْلادُكُمْ فتْنةٌ} واتە: باش بزانن كە بێگومان ماڵ‌و سامانتان ئەزمون‌و تاقيكردنەوەن بۆ ئێوە، پەروەردگار بەتاقيتان دەكاتەوە، بۆ ئەوەى بۆتانى دەربخا چۆن پارێزگارى سنوورەكانى خودا دەكەن‌و رەفتارتان چۆن دەبێ، كەسێك لەتاقيكردنەوە دا سەركەوتوو نەبێ، تووشى تاوان‌و سزا لێ ستاندن دەبێ، چونكە ماڵ‌و مندال وا لەئادەميزاد دەكا بەتەواوى هەڵەوگيرى دونيا بێ‌و، واز لەهەوڵدان بۆ قيامەت بێنێ. {وأنّ اللّهَ عِنْدهُ أجْرٌ عظيمٌ} خودا خۆى ماڵ‌و منداڵ دەبەخشێ بەئادەميزاد، هەرئەو خودايەى ماڵ‌و منداڵ بەئادەميزاد دەبەخشێ، پاداش‌و ئەجرێكى گەورەو فرە مەزنى لايە بۆ ئەو كەسانەى كە بەهۆى ماڵ‌و منداڵەوە تووشى كارى خراپ نابن‌و لەتاقيگەو ئەزموونى ماڵ‌و منداڵ بەسەر بەرزيى دەردەچن‌و سەركەوتوو دەبن، ماڵ‌و منداڵيان نابێتە كۆسپ‌و تەگەرە لەبەردەم بەجێهێنانى ئەركى سەرشانيان‌و لەخۆبەختكردن‌و جيهاد ساردیان ناكەنەوە.

{[٢٩] ياأيُّها الّذينَ آمنُوا إنْ تتّقُوا اللّهَ يجْعلْ لكُمْ فُرْقاناً} ئەى ئەو كەسانەى بڕواتان بەپەيامى ئيسلام كردوە! ئەگەر لەخودا بترسن، پابەندى فەرمانەكانى بن‌و خۆ بپارێزن لەجلەوگيرييەكانى، بەگوێرەى ياساى پەروەردگار رەفتار بكەن، لەناو دەروونى خۆتان دا، زانيارى‌و مەلەكەيەكتان بۆ دەرەخسێنێ دەتوانن بەهۆيەوە حەق‌و بەتاڵ لێك جيا بكەنەوە، قازانج‌و زيانى خۆتان بزانن، ئەم زانيارى‌و مەلەكەو روناكييە بەبێ تەقواو لەخودا ترسان دەستەبەر نابێ، كەوا بوو زانيارييەك كە لەتەقواوە سەرچاوە بگرێ بريتييە لەحيكمەت‌و دانايى، كەسێكيش حيكمەتى بدرێتێ خۆشبەخت‌و كامەرانە، {ويُكفّرْ عنكُمْ سيّئاتِكُمْ ويغْفِرْ لكُمْ} هەروەها ئێوە ئەگەر تەقواى خوداتان هەبێ، تاوانەكانتان دادەپۆشێ‌و لێتان خۆش دەبێ، لەسەر تاوانى لەوەپێشتان سزاتان ناداو تۆڵەتان لێ ناسێنێ: {واللّهُ ذُو الفَضْلِ العظِيم}

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ
أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُم
مِّنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ
عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا
اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ
لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ
اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا
قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا إِنْ هَٰذَا إِلَّا
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا
هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ
أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

پەروەردگار کە ئەم هەموو چاکەیەتان لەگەڵ دەکا، فەچلو نیعمەتی گەورە گەورەی بەسەر ئێوەو غەیری ئێوەش دا هەیە، نیعمەتو بەخششەکانی هێندە زۆرو بەرفراوانن بەشی هەموو کەس دەکا،، {[٣٠]وإذْ يمْكُرُ بك الّذين كفرُوا} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست ئەو نیعمەتە گرنگە یاد بکەرەوە کە خودا پێی دای، بیری ئەو کاتە بکەرەوە کە موشریکەکان کۆبوونەوە بۆ دارشتنی پیلانێکی خەتەرو سامناك دژی شەخصی خۆتو پەیامەکەت، بێگومان پوچەڵکردنەوەی ئەو پیلانە نیعمەتێکی ئەوەندە گرنگە شیاوی ئەوەیە: تۆ هەمیشە سوپاسگوزار بیّ، روداوێك بوو پەندو عیبرەتی لیّ وەردەگیریّ، بەڵگەیە لەسەر راستی بانگەوازیو پەیامەکەت، نیشانەی ئەوە بوو خودا لەکاتی تەنگانەو ناخۆشی دا پشتگیریت دەکا، ناهێڵیّ دوژمن فرسەتت لیّ بێنن بێگومان موشریکەکان نەخشەو پیلانیان لەدژ دارشتی، هەموویان لەسەر ئەوە رێکەوتنو بەنهێنی لەناو خۆیان دا بریاریان دا {يُثْبِتُوك أوْ يقْتُلُوك أوْ يُخْرِجُوك} کە بەیەکێك لەم سیّ جۆرە زیانت پیّ بگەیەنن، یان بتخەنە بەندیخانەوەو نەهێڵن پەیامەکەت بەخەڵکی بگەیەنیّ، یان گەلەکۆمەکیت لیّ بکەنو بتکوژن، یان لەوەڵات دەرت بکەنو نەهێڵن لەزێدی خۆت دابنیشی. {ويَمْكُرُونْ} ئەوان بەنهێنی پیلانیان لەدژ دادەرشتی بەجۆرێك کە تۆ ئاگات لیّ نەبوو، {ويَمْكُرُ اللّهُ} بەڵام پەروەردگار پیلانەکەیانی پووچ دەکردنەوە فرتو فێڵەکانیانی هەڵوەشاندنەوە، چ پیلانو نەخشەی کێشابوویانن بەفیرۆ چوون چونکە کۆچکردنی بۆ مەدینە بەساغو سەلامەتی بۆ رەخساندیو بەناو ئەوان دا لەماڵ هاتیە دەریّو پێیان نەزانیو لەدەستیان رزگارت بوو، لەمەککەوە کۆچت کرد بۆ مەدینە. {وَاللّهُ خَيْرُ الْماكِرِينَ} پیلانی خودا باشتر جیّ دەگریو کاریگەرترە بەڵکوو هەرنەخشەی خودا جیّبەجیّ دەبیّو هەر پیلانی ئەو سەرکەوتوو دەبیّ!

{[٣١]وَإذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا!} ئەگەر ئایاتی قورئانی پیرۆز بەسەر ئەو موشریکانە دا بخوێندرێتەوە، هەرچەندە ئایەتەکان وەکوو خۆری روناك وان، ئاشکراو نومایانن- ئەوانە لەبەر نەفامیو سەررەقیو بیّ هۆشیو لوتبەرزی خۆیان دەڵێن: گوێمان لیّ بوو بیستمان، جا ئەوە چیەو گرنگی لەچی دایە؟ {لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هَذَا!} ئەگەر ئارەزۆمان لیّ بیّ، ئێمەیش کتێبی وەك ئەم قورئانە دادەنێین، دەتوانین ئایاتی ئاوا بڵێین!! ئەمجار باییسی وتەکەی خۆیان دەدەنەوەو دەڵێن: {إنْ هَذَا إلاّ أَسَاطِيرُ الأَوّلِين} ئەم قورئانە بریتیە لەکۆمەڵێك درۆو دەلەسەو چیرۆكو داستانی پێشینان، جگە لەمە هیچی تری تێدا نیە.

{[٣٢]قالُوا اللّهُمّ إنْ كانَ هذا هُو الْحقّ منْ عنْدك} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! یادی ئەوە بکەرەوە، ئەو کاتەی قورەیشیەکان وتیان: پەروەردگارا! ئەگەر راستە هەر ئەم قورئانە حەقەو لەتۆوە هاتووە، {فامْطرْ علیْنا حجارة منْ السّماء أوْ ائْتنا بعذاب أليم} دەسزامان بدە بەبەردە بارانکردنو لەئاسمانەوە بەردبارانمان بکە، وەکوو چۆن لەشکری (ئەبرەهە)ت بەردەباران کرد، یان عەزابێکی ترمان بەسەر دا بدە، بەسزایەکی کوشندە لەناومان بەرە.

{[٣٣]وما كان اللّهُ ليُعذّبهُمْ وأنْت فيهمْ} ئەی پێغەمبەر! دابو نەرێتی خودا وا نەهاتووە، باوی وانیە، رەحمەتو دانایی داخوازی ئەوە نیە کە عەزاب بۆ ئەوانە بنێریّ، بەبەردەباران، یان بەسزای تر لەناویان بەریّ لەکاتێك دا ئەتۆ پێغەمبەریان بیو بانگەوازییان دەکەی بۆ ئیمان هێنان، مادام پێغەمبەر لەناویان دا بیو بانگەوازییان بکا بۆ ئیمان هێنان، هومێدی ئەوە هەیە: برێکیان ئیمان بهێنن، ئەوان کە مۆڵەت دەدرێنو

لەدونیا دا عەزابی ریشەکێشکەریان نانێردرێتە سەر، لەبەر خاتری پێغەمبەرە ﷺ و بۆ رێز لێنان لەو خۆشەویستەیە، ئەگینا لەناومان دەبردن. چونکە پێغەمبەر ﷺ مایەی رەحمەتە بۆ ئادەمیزاد بەگشتیو نابێتە هۆکاری زەحمەت..

{وما كان اللّهُ مُعذّبهُمْ وهُمْ يسْتغْفرُون} پەروەردگار لەروی رەحمەتو فەچلو بەخششی خۆیەوە مامەڵە لەگەڵ ئۆمەتی پێغەمبەر ﷺ بەو شێوە ناکا کە لەگەڵ گەلەپێشینەکان دا کردیو لەبێخی دەرهێنان، لەحاڵێك دا ئەوان داوای لێخۆشبوونو چاوپۆشیکردن لەتاوان دەکەن.

{[٣٤] وما لهُمْ ألاّ يُعذّبهُمْ اللّهُ وهُمْ يصُدُّون عنْ الْمسْجد الْحرام} چ شتێك هەیە ببێتە کۆسپو تەگەرە کە خودا بەجۆرە سزایەکی تر سزایان نەدا؟؟ کێ هەیە بتوانێ نەهێڵێ: خودا ئەو جۆرە عەزابەیان بەسەر بدا؟ لەحاڵێك دا ئەوان موسوڵمانان مەنع دەکەن لەماڵی خوداو نەهێڵن بچنە ناوی شەعائیری خوداپەرستی تێدا ئەنجام بدەن!.

{وما كانُوا أوْليـاءهُ} ئەوانە خاوەن، سەرپەرپشتیاری کەعبە نین، ئەوانە شیاوی ئەوە نین. کافرەکان دەیانگوت: ئێمە خاوەنو سەرپەرپشتیاری حەرەمین، هەرکەسێك حەزمان لێ بێ ناهێڵین بێتە ناوی، حەزیشمان لێ بێ دەهێڵین، ئیتر خودا رەدی دانەوەو فەرمووی: ئەوانە شیاوی ئەوە نین کاروباری کەعبەیان بەدەستەوە بیو خاوەن حەرەم بن. لەکاتێك دا ئەوان شەریك بۆ خودا دادەنێنو دژایەتی پێغەمبەر دەکەن. ئەوانە دوژمنی کەعبەن دوژمنی خاوەنی کەعبەن، داگیرکەری کەعبەن. خانەی خودا کەلەپوور نیە بەمیراتی وەربگیرێ، داهاتوو لەرابوردوان بەمیرات وەری بگرن {إنْ أوْلياؤُهُ إلاّ الْمُتّقُون} کەعبە خانەی خودایە، خانەی خوداش هەر خوداپەرستو تەقواکار خاوەنو سەرپەرشتیارینی.

{ولكنّ أكْثرهُمْ لا يعْلمُون} بەڵام زوربەیان نازانن کە ئەوان خاوەنو سەرپەرپشتیاری ماڵی خودا نین، نازانن کە تەقواکاران خاوەنی کەعبەنو خۆشەویستی خاوەنی کەعبەن کە خودایە، ئەوان لەسزاو عەزابی خودا ئەمینو ئەو خوداپەرستانە شیاوی ئەوەن سەرپەرشتیاری کەعبە بن!

{[٣٥] وما كـان صلاتُهُمْ عنْـد الْبيْـت إلاّ مُكاءً وتـصْدية فـذُوقُوا الْعذاب بمـا كُنـتُمْ تكْفُـرُون} دەبچێژن سزای کوشتنو دیل کردنو ریسوا بوون، وەکوو ئەوەی رۆژی جەنگی بەدر تووشیان هات بەدەستی کۆمەڵێك موسوڵمان. بەهۆی کوفرو کرداری وا هەر لەکافران پەیدا دەبێ، بەڵام عەزابی ریشەکێشکەرو لەبێخ

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ ۚ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

دەرهێنەر ئەوە دوا خراوە لێیانو رەحمەتی خودایە پێیانو لەبەر رێزی پێغەمبەرە ﷺ.

{[٣٦] إنّ الّذين كفرُوا يُنفقُون أمْـوالهُمْ ليـصُدُّوا عـنْ سـبيل اللّـه} ئەوانەی کافرو خودا نەناسنو پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، ماڵو دارایی خۆیان دەبەخشن بۆ ئەوەی خەڵك لەرێبازی خودا مەنع بکەن، نەهێڵن ئایینی خودا بڵاو بێتەوە، کۆسپ بخەنە بەردەم ئەوانەی کە دەیانەوێ شوێن پێغەمبەر بکەون! هەر چۆنێك بۆیان بکرێ ئادەمیزادان لەرێبازی خودا لابدەن. جا ئەوانە کە ئەمە رەفتارو کردەومیانە

{فسيُنفقُونها ثُمّ تكُـونُ علـيْهمْ حـسْرةً} ماڵەکەیان دەبەخشن، سەرەنجامی ماڵبەخشینەکەیان بۆ دژایەتیکردنی پێغەمبەرو خەڵك لادان لەئایین دەبێتە پەشیمانیو خەمو خەفەت بۆیان، هیچیان دەست ناکەویو مەبەستیان نایەتە دی. بەڵکوو پێچەوانەی مەبەستیان دێتە دیو پەنجەی پەشیمانی دەگەزن! ماڵی خۆیان لەپێناو شەیتان دا دەبەخشنو ماڵبەخشینەکەشیان سەرکەوتنیان بۆ وەدی ناهێنێ، بەڵکوو

بەپێچەوانەوە {ثُمَّ يُغْلَبُونَ} ئاکامی ماڵبەخشینەکەیان تێکشکاوو ژێر کەوتنە، ئەمە سزای دونیایانە، ماڵ لەکیس چوونو تێشکان. {وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ} جا ئەوانەی لەسەر کوفرو بێدینی دەمێننەوەو موسوڵمان نابن لەرۆژی قیامەت دا راکێشی دۆزەخ دەکرێنو فرێ دەدرێنە ناو ئاگرەوە.

{[٣٧]لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعاً فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ}. بۆ ئەوەی کۆمەڵو تاقمی پیس لەکۆمەڵی پاك جیا بکاتەوە، کافرەکان لەخوداناسەکان هەڵاوێرێ، گرۆی خۆشبەختو کامەران لەگرۆی بەدبەخت جیا بکاتەوە، ئەمجار پیسەکان هەمموو یەك دەخاو دەیانخاتە سەریەكو لەدۆزەخیان دەخزێنێ، ئا ئەوانە خەسارەتمەندو ماڵوێرانی دونیاو قیامەتن، رەنج بەخەسارو مایە پووچن!!

{[٣٨]قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! لەژێر رۆشنایی بریاری پەروەردگار کە لەئایەتەکانی پێشوو دا رایگەیاند، دەربارەی ماڵوێرانی کافرەکانو خەسارەتمەندیو خەفەتباریو بێهوودەیی ماڵبەخشینیان، وێرای ریسواییو تۆپەڵکردنی کارە پیسەکانیانو فرێ دانیان بۆ ناو دۆزەخ بەخۆیانو کردەوەیانەوە، لەژێر رۆشنایی ئەم بریارە دا بەو کافرو خوداناناسانە بڵێ: ئەگەر واز لەکوفرو بێدینی خۆیان بێنن، چی دی دژایەتی پێغەمبەر ﷺ نەکەنو بێنە ژێر ئاڵای ئیسلامو موسوڵمان بنو گەردنکەچی خۆیان رابگەیەنن، ئەوە گوناهو تاوانی رابوردوویان رەش دەکرێنەوە، لەگوناهەکانیان خۆش دەبین. ئیسلام تاوانو گوناهی رابووردووی پاك دەکاتەوە وەکوو: ئەو رۆژەی کە لەدایك دەبێ ئاوا بێ تاوانە، بەڵام {وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الأَوَّلِينَ} ئەگەر دوای ئەم رونکردنەوە بگەرێنەوە بۆ سەر کوفرو بێدینی واتە: لەسەر کوفر بەردەوام بن، ئەوە دابو نەرێتی خودا دەربارەی پێشینان بەموو پاشو پێشی نەکردوە، با ئەوانیش دڵنیا بن کە هەمان دابو نەرێتی خۆمانیان بەسەر دا جێبەجێ دەکەین، دوای پێراگەیاندنو رونکردنەوە، بەدرۆ خەرەوەو سەرپێچیکاران لەناو دەبەینو دەیانفەوتێنین. ئەمە دابو نەرێتی خودایە، هیچ گۆرانکاری بەسەر دا نەهاتووەو نایە.

{[٣٩]وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! دژی دوژمنە موشریكو خوداناناسەکان بجەنگێن، بۆ ئەوەی بتپەرستیو شەریك بۆ خودا دانان نەمێنێ، جگە لەخودا هیچ شتێکی تر نەپەرسترێ، هیچ موسوڵمانێك تووشی فیتنە نەبێ، تەنها خودا بپەرستریو بەس.

ئاڵای (لا اله الا الله، محمد رسول الله) بەرز بکرێتەوە، هەموو شیعارو پەیرەوو پرۆگرامی تر بپووچێنەوە، ئایینە بەتاڵو دەس لێدراوەکان نەمێنن: جگە لەئایینی ئیسلام هیچ ئایینێکی تر پەیرەو نەکرێ. بەتایبەتی ئەمە لەکەعبەو دەورو بەری دا، لەنێوە دوورگەی عەرەب دەبێ ئەنجام بدرێ. {فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} جا ئەگەر ئەو کافرانە وازیان لەکوفرو بێدینی خۆیان هێناو دژی موسوڵمانان نەجەنگانو گەردنکەچی خۆیان بۆ ئایین راگەیاند، ئەوە ئێوەش وازیان لێ بێننو شەریان دژ مەکەن، لەنیەتو مەبەستیان مەکۆڵنەوە، پێویست ناکا بزانن چی لەدڵیان دایە، ئەوە حەواڵەی خودا بکەن، چونکە خودا ئاگادارو بیناو بیسەرە بەوەی لەدڵیان دایە، پراوپر سزاو پاداشیان لەسەر ئەوە دەداتەوە، هیچی لێ گوم نابیو هیچی لێ تێك ناچێ.

{[٤٠]وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ} ئەگەر پشتیان هەڵکردو رویان وەرگێرا لەبیستنی بانگەوازی ئێوەو وازیان لەکوفرو بێدینی خۆیان نەهێنا، ئەوە بایەخیان پێ مەدەن. بزانن: کە خودا سەرپەرشتیاری ئێوەیەو یارمەتیدەرتانە، کەسێکیش خودا سەرپەرشتیارو یارمەتیدەری بێ، لەهیچ ناترسێ. بێگومان خودا باشترین سەرپەرشتیارو یارمەتیدەرو پشتیوانە. هەرکەسێك پشتی پێ ببەستێ رەنجەرۆ نابێ. کەسێك خودا یارمەتیدەری بێ کەس بەسەریا زاڵ نابێ!

کۆتایی جزمی نۆیەم

{[٤١]واعلَمُوا أنّما غنِمْتُمْ مِنْ شيْءٍ فأنّ للّه خُمُسَهُ وللرّسُول ولذي الْقُرْبى والْيتامى والْمساكين وابْنِ السّبيل} بزانن: ئەوەی لەجەنگ دا دەبێتە دەستکەوتتان، دەکرێتە پێنج بەش: بەشێك لەپێنج بەشەکە دەدرێ بەوانەی ئایەتەکە باسی کردون، بەلام شتێك هەیەو پرسیار دەکرێ بۆ ئایەتەکە شەش لایەنی باس کردوون کە پێنج یەکەکەیان بەسەردا دابەش دەکرێ؟ لەوەلام دا دەگوترێ رای راستو صەحیح ئەوەیە: کە هێنانی ناوی خودا بۆ پیرۆزیو تەبەرروکەو پێنج یەکەکە هەر بەسەر پێنج لایەن دا دابەش دەکرێ.

١- بەشێك بۆ پێغەمبەرە، بەئارەزۆی خۆی دەیدا بەکێ دەیدا.

٢- بەشی خزمەکانی پێغەمبەر ﷺ کە بریتین: لەبەنوهاشمو بەنوموطەلیب ئەمە رای شافیعیو ئەحمەدو هی تریشە، بەلگەشیان ئەو فەرموودەیە کە بوخاریو نەسائی دەریان هێناوە دەلێن: کاتێ پێغەمبەر ﷺ بەشی (ذوی القربی)ی دابەش کرد تەنیا لەنێوان بەنوهاشمو بەنوموطەلیب دا بەشی کردو فەرمووی: (انهم لم یفارقوني في جاهلیة ولا اسلام، انما بنوهاشم وبنوالمطلیب شيء واحد). کە ئەمەی فەرموو: پەنجەکانیشی تێکنان.

٣- بۆ هەتیوان: زارۆکو منداڵی موسولمانان کە باوکەکانیان نەمابن.

٤ بۆ هەژاران: ئەو موسولمانانەی هەژارنو پێویستییان هەیە.

٥ رێبوار: ئەو موسولمانانەی لەماڵو ولاتی خۆی دوور کەوتۆنەوەو پارەیان پێ نەماوە.

ئەمجار دەفەرموێ: {إنْ كُنتُمْ آمنْتُمْ باللّه} واتە: پابەندی ئەو شەریعەتو یاسایەبن کە بۆمان داناون دەربارەی پێنج یەکی دەستکەوتو لێی دەرمەچن، ئەگەر ئێوە ئیمانتان بەخودا هەیەو خۆتان بەموسولمان دەزانن. {وما أنزلنا على عبْدنا يوْم الْفُرْقان يوْم الْتقى الْجمْعان} هەروەها ئەگەر راست دەکەن بڕواتان بەو پەیامە هەیە کە ناردوومانە بۆ سەر بەندەی خۆشەویستمان کە پێغەمبەرە یان: بزانن: ئەو ماڵو کالایەی دەستتان دەکەوێ لەجەنگ دا پێنج یەکی دەدرێ بەو پێنج لایەنانەی باسکران. ئێوە تەماعتان تێیدا نەبێ، بەچوار بەشەکەی تری قینیات بکەن، ئەگەر ئێوە ئیمانتان بەخودا

﴿وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَىْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ ٱلْفُرْقَانِ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنتُم بِٱلْعُدْوَةِ ٱلدُّنْيَا وَهُم بِٱلْعُدْوَةِ ٱلْقُصْوَىٰ وَٱلرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَٱخْتَلَفْتُمْ فِى ٱلْمِيعَـٰدِ ۙ وَلَـٰكِن لِّيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنۢ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَىَّ عَنۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ ٱللَّهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ أَرَىٰكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَـٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ ٱلْتَقَيْتُمْ فِىٓ أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِىٓ أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٤٤﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُوا۟ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾﴾

هێناوەو بڕواتان بەو پەیامە هەیە کە لەرۆژی بەدردا خودا ناردویە بۆ پێغەمبەری خۆی، ئەو رۆژی بەدرەی کە حەقو بەتاڵی تێدا جیا کرایەوە، موسولمانانی بەسەر کافرەکان دا زاڵ کردن. ئەو رۆژەی سوپای موسولمانو سوپای کوفر بەیەك گەیشتنو لێکیان دا، ئەو جەنگە یەکەم جەنگ بوو کە پێغەمبەر ﷺ تەشریفی بەشداری تێدا کرد، {وَاللّهُ على كُلّ شيْءٍ قديرٌ} پەروەردگار بەسەر هەموو شتێك دا خاوەن دەسەلاتو توانایە، دەتوانێ ئێوەی موسولمانی کەمو بێ چەكو ئامێری جەنگ بەسەر لەشکری زۆری کافران دا زاڵ بکاو هیچ شتێك نیە ببێتە کۆسپو تەگەرە لەبەردەم ئەنجامدانی ویستو ئیرادەی دا!

{[٤٢]إذْ أنْتُمْ بالْعُدْوة الدُّنْيا وهُمْ بالْعُدْوة الْقُصْوى} ئەی گرۆهی موسولمانان! یادی ئەو بەیەك گەیشتنو تێکرژانو لێکدانە یەکالاکەرەوە بکەن کە روی دا لەنێوان ئێوەو کافرەکان دا،

هەمیشە شوکری پەروەردگار بکەن کە لەو جەنگە دا ئێوەی بەسەر ئەوان زاڵ کرد! لەکاتێك دا ئێوە لەبەردەم جەنگێکی ترسناك دا بوون لەگەڵ دوژمن دا، ئەو کاتەی ئێوە لەلایەکی دۆڵەکەوە بوون، بەلای مەدینەوە، ئەو شوێنەش زەوییەکی لمەلان بوو، قاچتان رۆدەچوو، بەناخۆشی جموجوڵتان بۆ دەکرا، لەشکری کافرەکانیش لەبەرێکی تری دۆڵەکەوە -دوور لەمەدینە- بەلای مەککەوە هەڵیان دا بوو، ئاویشیان لێ نزیك بوو، {وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ} کاروانی قورەیشییەکان کە بەسەرۆکایەتی ئەبو سوفیان بوو، بەهەموو ماڵو کاڵای پێیان بوو، لەخوارتانەوە بوون، بەلای دەریاوە، یان کەناری دەریاکەوە. لەو کاتە دا کاروانەکە لەشامەوە دەگەڕایەوە بەچل کەسی قورەیشییەوە، ئەوان لەگەڵ مەککەییەکان دا دەیانەویست بەهەموو جۆرێك بەرگری لەو کاروانو کاڵایە بکەنو نەهێڵن کەس دەس بێنێتە رێگای. {وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ} خۆ ئەگەر لەوە پێش ئێوەو کافرەکان وادەی شەڕتان بەیەکتر بدایەو شوێنی جەنگەکەتان دیاری بکردایە، بتانزانیایە ژمارەیان چەندە، وا دەکەتان نەدەبردە سەر، لەترسی جەنگ لەکاتی دیاریکراو دا ئامادە نەدەبوون، لەبەر کەمیو کەمتفاقی خۆتانو زۆریو بەهێزی دوژمن. هەروەها لەلایەکی ترەوە کافرەکانیش دەترسان شەڕ لەگەڵ پێغەمبەر بکەن، کەوا بوو: هیچ لایەکتان ئامادە نەدەبوون بۆ جەنگ. بەڵام بەیەکگەییشتنتان بەبێ پێش وادەیو بەبێ ئەوەی هیچ لایەکتان پێش وەخت حەزتان لەشەڕ بێ، {وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا} بۆ ئەنجامدانی کارێك بوو: کە پەروەردگار بڕیاری دابوو. {لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ} تا بمرێ ئەوەی دەمرێ لەکافرەکان پاش بینینی بەڵگەیەکی ئاشکرا کە راستی ئایینی ئیسلام دەسەلمێنێ، بژێ ئەوەی دەژێی لە موسوڵمانان پاش ئەوەی بەڵگەی بەهێزی بینی کە خودا ئایینی خۆی زاڵ دەکاو کۆمەڵی بەموسوڵمانان دەکا. بۆ ئەوەی کەس بیانووی نەمێنێ! چونکە جەنگی (بەدر) بەڵگەیەکی بەهێز بوو: بۆ چەسپاندنی بیرو باوەڕ لەدڵی موسوڵمانان داو خەڵکی هەڵنا بۆ کرداری چاکو راستاڵی لە خودا پەرستیدا! {وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ} بێگومان پەروەردگار شنەواو زانایە بەهەموو شتێك، هیچی لێ گوم نابێ، هەموو بیرو باوەڕو کردارو گوفتارێکی کافرو موسوڵمان دەزانێو شنەوایە بەگوفتاری کافرەکانو زاناو ئاگادار بوو بەهەڵسوکەوتو رەفتاریان، شنەوایە بەدوعاو نزای موسوڵمانانو ئاگادارە بەوەی کە شیاوی ئەوەن بەسەر دوژمن دا زاڵیان بکاو سەریان بخا! هەر کەسەیان لەکافرو موسوڵمان بەگوێرەی کردەوەیان پاداشو سزایان دەداتەوە.

{[٤٣] إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بیری ئەو کاتە بکەرەوە، کە پەروەردگار لەخەودا کافرەکانی بەکەمو بێ هێز نیشان دای، ئەتۆش ئەمەت بەهاوەڵانت راگەیاندو بڕوایان پێ کردیو دڵیان دامەزراو وورەیان بەرز بووەوە، هیوایان بەسەرکەوتن بەهێز بوو {وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ} ئەگەر پەروەردگار کافرەکانی بەزۆرو خاوەن هێز، نیشان بدایە، هاوەڵانت لێیان دەترسانو لەناو خۆیان دا لێیان دەبوو بەمقۆ مقۆ، هەندێکیان ئامادەباشی خۆیان پیشان دەداو هەندێکیان خۆیان دەگرتەوەو ئامادە نەدەبوون، چونکە برێکیان بڕوای پتەویان هەیەو وورەبەرزو دڵ قایمو خۆبەخت کەرن، پابەندی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودان، هەیانە ترسنۆكو وورە روخاوە: تا هەنگاوێك دەهاوێ هەزار حیساب دەکاو جۆرەها بیانوویان دەهێنایەوە، بۆ ئەوەی ئامادەی شەڕ نەبنو بەشداری نەکەن. {وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ} بەڵام خودا ئێوەی لەو دووبەرەکیو ترسانو راجیایی یە پاراستو، تووشی ئەو شکانو نوشوستییەی نەکردنو ریسوا نەبوون! {إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەو هەستو ترسانو لاوازییەی کە لەناو دەروونتان دا شێردراوەتەوە، ئاگای لەو هەستە شێردراوەیە: کە جەنگاوەر لەچوون بۆ جەنگ پاش دەدا، هەروەها زاناو ئاگادارە بەو وزە ئیمانییەی کە پاڵ بەجەنگاوەری خوداناسەوە دەنێ بۆ چوونە پێشەوەو خۆبەختکردن ئاگای لەئەندازەی تەوەککولو دڵئارامیو خۆگری هەریەکێك لەئێوە هەیە، بۆ هەموو کەسێك هۆکاری پێویستی رەخساندوە بۆ گەییشتن بەو مەبەستەی هەوڵی بۆ دەدا.

{[٤٤] وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا} ئەی پێغەمبەری خۆشەویستو ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! بیری

ئەو کاتە بکەرەوە کە پێش بەرپابوونی جەنگ پەروەردگار کافرەکانی لەچاوی ئێوەدا بەکەم و لاواز نیشان دا، بۆ ئەوەی بەخۆتان رابپەڕموون و ورەتان بەرز بێتەوەو پەلاماریان بدەن.بڕواتان بەیارمەتیدانی خودا بەهێزبوو فریشتەش گوڕو تینێکی تایبەتی خستە ناو دڵتانەوەو بەبێ ئەهمیەت کافرەکانتان هاتنە بەرچاو، لەهەمان کات دا {وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ} ئێوەشی بەکەم و لاواز خستە پێش چاوی کافرەکان، بۆ ئەوەی زیاتر لەخۆیان بایی ببن و پێداویستی زۆر بۆ جەنگ ئامادە نەکەن و بەبێ ئەهمیەت سەیرتان بکەن، تەنانەت کار گەییشتە ئەوە ئەبو جەهل بڵێ: جا هاوەڵانی موحەممەد ئەوەندە کەمن رۆژانە بێچوە وشترێکیان بەسەو، پێی تێر دەخۆن. پەروەردگار ئەم هۆکارانەی رەخساندن {وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا} بۆ ئەوەی هەردوولاتان سووربن لەسەر بەرپاکردنی جەنگ ئەوان بەهۆی لەخۆبایی بوون و خۆبەزۆر زانین و خاوەن هێزو دەسەڵات، ئەمانیش بەهۆی پشت بەستنیان بەخوداو بەراست زانینی بەڵێن و وادەکانی خودا!! تا لەسەرنجام دا ئەو نەخشەی کە لەزانستی خۆی دا کێشاویەتی ئەنجامی بدا، کە بریتییە لەزاڵ کردنی ئێوەی موسوڵمان بەسەر ئەوانی کافردا. {وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ} هەر بۆ لای خودایە گەڕانەوەو یەکالا کردنەوەی هەموو کارێک و هەموو شتێک بەدەستی خۆیەتی.

{[٤٥] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا} ئەی خاوەن باوەڕان! هەرکاتێ روبەڕوی کۆمەڵێک جەنگاوەری دوژمن بوونەوە، خۆڕاگربن لەبەریان هەڵمەیەن؛ {وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا} لەکاتی جەنگ دا دژی دوژمن، زۆر ذیکری خودا بکەن، بەدڵ و بەزوبان یادی خودا بکەن، بیر لەتواناو دەسەلاتی بکەنەوە، یارمەتیدانی بێ سنووری بۆ خودا پەرستان بخەنەوە یادی خۆتان، بەزوبان (الله أکبر) بکەن و بەدڵ یادی بکەن و بڕواتان هەبێ کە هیچ شتێک لێی عاسێ نابێ. {لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} ئەم خۆڕاگری و یادکردنی خوداو بیر کردنەوە لەتواناو دەسەلاتی پەروەردگار هۆکاری بەمراد گەیشتن و دەستکەوتنی پاداش و، سەرکەوتن بەسەر دوژمن دایە. کەوابێ پێویستە ئادەمیزاد لەهیچ کاتێک دا لەیادی خودا نەبڕی و خودای لەیاد نەچێتەوە. لەکاتی شەڕو ئاشتی، بەلەشساغی و بەنەخۆشی لەماڵ بێ یا لەسەفەر بێ دەبێ هەمیشە خودای لەبیر بێ.

{[٤٦] وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ} فەرمانبەرداری فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودابن لەهەرشتێک دا کە فەرمانی پێ دەکەن یا نەهی لێ دەکەن.. پەروەردگار هەر فەرمانێکمان پێ بکا دەبێ پابەندی بین. لەهەر شتێک نەهیمان لێ دەکا دەبێ لێی دوور بکەوینەوە. {وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ} واتە: کێشەو دووبەرەکی لەناو خۆتان دا پەیدا مەکەن، یەکیەتی و تەبایی خۆتان مەشێوێنن، چونکە ئەگەر وا بکەن ناگەنە ئاوات و بەمراز ناگەن و لەژیان دا فاشیل دەبن، بای بەختتان دەڕواو نگینتان دەفەوتێ، شانس و بەخت یارتان نابێ. {وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ} خۆڕاگرن و ورە بەرزبن لەکاتی هێرش و هەڵمەتهێنانی دوژمن دا، چونکە صەبرو خۆگری چەکی کاریگەری جەماوەری موسوڵمانانە، بۆیە گوتراوە ئازایەتی و بەجەرگی خۆگری تاوێکە، تاوێک دان بەخۆدا گرتنی چەند پێشمەرگەیەک لەجەنگێک دا ڕەوڕەوەی ژیانی گەلەکەیان دەگۆڕێ، سەرفرازی و ئازادی و ناوو شۆرەت بۆ خۆیان و نەتەوەکەیان تۆمار دەکەن،

{[٤٧] وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} ئەی موسوڵمانینە! خۆتان مەشوبهێنن بەکافرەکانی مەککەو ئەتواری ئەوان ڕەچاو مەکەن، وەکوو ئەوانە مەبن کە لەماڵی خۆیان دەرچوون بۆ پارێزگاری کاروانەکەیان بەلوتبەرزی و لەخۆبایی بوون و بەخۆنازین، بەشێوەی تەکەبورو خۆبەزلزانین خۆیان رادەنوانن و منەتیان بەسەر زەوی دا دەکرد کە بەسەری دا دەڕۆیشتن بەلوتبەرزی و فیزەوە خۆیان نیشانی خەڵک دەدا، پێیان خۆش بوو خەڵک ببیان بینن. {وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ} پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێک دا، دەزانێ ئەوانە بۆچی لەشکرییان کۆکردۆتەوەو بۆچی هاتوون بۆ بەدر. بەخراپترین سزا تۆڵەیان لێ دەستێنێتەوە لەدونیاو قیامەت دا. لەدونیا دا بەدیلی و کوشتن و ریسوا بوون، لەقیامەتیش دا بەئاگری دۆزەخ.

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

{[٤٨] وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمْ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وقَال لا غالبَ لكُمْ الْيوْم مِنْ النّاس وإنّي جارٌ لكُم} ئەی پێغەمبەر! ئەوە وەبیر هاوەڵانت بێنەوەو یادی بکەرەوە کە شەیتان بەهۆی دەنەدەنەو ختوکەوە هەڵوێستو کردەوەی موشریکەکانی لەپێش چاویان جوان کردو لەدڵیان دا شیرینی کردن. وای خستە زەینو دڵیانەوە کە ئەوان بەهۆی زۆریو ژمارەیانو هەبوونی پێداویستی جەنگیان، هیچ کاتێ تێ ناشکێنو ژێر ناکەون، کەس ناتوانێ بەسەریان دا زاڵ ببێ، شوێنکەوتوانی ڕێبازی شەیتانو شەیتانو فەرمانبەردارانی، داکۆکیان لێ دەکەنو یارمەتییان دەدەن، ئەو ترسەی هەیانبوو لەدوژمنی سەرسەختی خۆیان: کە خێڵی بەنی بەکر بوو ڕەواندییەوەو وتی: من پەنادەرو یارمەتدەرتانم، ناهێڵم خێڵی بەنی بەکری بەنی کەنانە لەپاشەوەڕا خەنجەرتان لێ بوەشێننو فرسەتتان لێ بێنن، ئەوەبوو، شەیتانی نەفرین لێکراو خۆی بردە سەر شێوەو ڕوخساری سوراقەی کوڕی مالیکی کوڕی جوعشوم کە سەرۆکو ڕیش سپی خێڵی بەرەبابی مودلیج بوو. کە دەڵێ: {وإنّي جارٌ لكُمْ} واتە من داکۆکیکەرم لێتان، دەتانپارێزم، ناهێڵم تووشی زیانو دەردیسەری ببن ئابەو جۆرە زۆر وادەی قەشەنگو ڕازاوەی پێدانو هەڵیخەڵەتاندن! {فلمّا تراءتْ الْفئتَان نَكصَ عَلَى عقبيْه} کاتێك هەردوو سوپا لێك ئاشکرا بوونو بەرامبەر یەك ڕاوەستان شەیتان کە لەشێوەی سوراقەی کوڕی مالیك دا بوو پاشەو پاش کشایەوەو قوچاندیو هەڵاتو {وقالَ إنّي بَريءٌ مِنْكُمْ} وتی: من لەئێوە بەریمو لەپێڕی ئێوە نیمو هاوکارو هاوپەیمانو یارمەتیدەرتان نیم. ئیتر وازی لەهەڵخەڵەتاندنو لەخشتە بردنیان هێناو خۆی کێشایە دواوە. واتە: فێڵو تەڵەکەبازییەکەی پووچەڵ بووەوە، کاتێك بینی فریشتە دابەزینو بینی فریشتە یارمەتی موسوڵمانان دەدەن لەسەرکەوتنی سوپای کوفر نائومێد بوو، وتی: {إنّي أرى ما لا تَرَوْنَ} من شتێك دەبینم ئێوە نایبینن {إنّي أخافُ اللّه واللّهُ شَديدُ الْعقابِ} من لەخودا دەترسم. پەروەردگار سزاو تۆڵەی توندو بەئێشە بۆ تاوانباران لەدونیاو قیامەت دا...

{[٤٩] إذْ يَقُولُ الْمُنَافقُونَ وَالّذين في قُلُوبهمْ مرضٌ غرّ هَؤُلاء دينُهُمْ} ئەی پێغەمبەر! ئەوە بێنەوە یادی خۆتو بۆ موسوڵمانانی بگێڕەوە: کاتێك دووڕووەکانو دڵ نەخۆشەکانو ئیمان سستو بڕوا لەرزۆکەکان. کەکەمی موسوڵمانانو زۆری کافرەکانیان بینی، وتیان: وا دیارە ئەو موسوڵمانانە بەئایینەکەیان هەڵخەڵەتاونو بەئایینەکەیان لەخۆبایی بوون، وا دەزانن ئەوان لەبەر خاتری ئایینەکەیان یارمەتی دەدرێن. بۆیە ئەوانە بەسێ سەدو چەند کەسێکەوە هاتوونە بەرەنگاری نزیکەی هەزار کەسی پڕ چەكو تەیاری قورەیش!! {ومنْ يتوكّلْ على اللّه فإنّ اللّه عزيزٌ حكيمٌ} کەسێك پشت بەخودا ببەستیو کاری خۆی حەواڵەی دەسەڵاتو توانای بێ سنووری ئەو بکا، ئەوە خودای بەسەو پێویستی بەکەسی تر نیە، ئەو یارمەتدەرو کۆمەگیکاریەتیو سەری دەخا، پەروەردگار باڵا دەستو خاوەن هێزو توانایەو کەس بەسەری دا زاڵ نابێ، داناو لێزانە لەکارو کردەوەی دا.

{[٥٠] ولوْ ترى إذْ يتوفّى الّذين كفرُوا الْملائكةُ يضْربُونَ وُجُوهَهُمْ وأدْبارهُمْ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست ئەگەر تۆ ئەو حاڵو

چـۆنیەتەی کافرەکـان ببینـی کـە فریـشتەی تایبـەت بەگیانکێشان گیانیـان دەکێشن، شـتێکی گـەورەو سـامناکت دەبینیو لەوانە نیە بتوانرێ باس بکرێ. ئادەمیزاد لەتاستی باسـکردنی دا زمـانو قەڵـەم کـوڵو کـولن، ئـەو فریـشتانە بەقامچیو مقاشی ئاسنین لەدەمو چاوو پشتیان دەدەنو تێیان دەسـرەوێننو بـەزەبرو زەنـگ گیانیـان لەجەسـتەکانیان دەردەهێننو پێیان دەڵێن: {وذُوقوا عذاب الْحريق} بـرۆنو بـچێژن سـزاو ئـازاری ئـاگری دۆزەخ لەقیامـەت دا، ئەمـە هەڕەشـەو ترساندنی پـێش وەختیانـە بـەو سزا سامناکە کە لـەرۆژی قیامـەت دا دەخرێنـە نـاوی‌و بۆیان ئامادە کـراوەو چاوەڕوانیانە.

{[٥١]ذلك بِمَا قدّمتْ أيْديكُمْ} ئـەو عـەزابو سزایەی تووشتان دێ، ئـەو لێدانو سـزادانەی کـاتی گیانکێـشانتان بـەهۆی ئـەو کردەوانەتانە کە کردوتانن، سـەرەنجامی خراپـەکاری خۆتانـە. تۆڵەی کـوفرو سـتەمکاری ژیـانی دونیاتانـە، بەدەسـتی خۆتـان خۆتـان خـستۆتە نـاو ئـەو ئـاگرە سوتمانەوە. {وأنّ اللّـه لـيْس بظـلاّمٍ للْعبيـد} پـەروەردگار ئـەو سـزایەتان دەداو تۆڵـەتان لێ دەستێنێ لەرووی دادپەروەرییەوە نەك بەسـتەمکاری، چونکە پەروەردگار ستەم لەهیچ بەندەیەکی خۆی ناکا، بـەڵکوو ئـەو حاکمێکی دادوەری وەهایە کە هەرگیز ستەم ناکا!

{[٥٢]كدأْب آل فرْعـوْن والّـذين مـنْ قبْلهمْ كفـرُوا بآيـات اللّـه فأخـذهُمُ اللّـهُ بـذُنُوبهمْ} واتـە: پـەروەردگار ئـاوای بـەو کـافرە موشریکانە کرد کە پێغەمبەری ئیسلامیان بـەدرۆ خـستەوەو بڕوایـان پـێ نـەکرد، وەکـوو چـۆن لـەوە پـێش ئـاوا گەلـە پێشینەکانی لەسـەر هـەمان هەڵوێـستو کـردار لـەناو بـرد. کردارو ڕەفتاری ئـەم قورەیشییە موشـریکانە وەکوو کـردارو ڕەفتاری گەلی فیرعەونو گەلە ستەمکارەکانی پێشوو وەهایە. لەبـەدرۆ خـستنەوەی پێغەمبـەری خـوداو سـەرڕەقیو دڵ ڕەقییـان لەئاسـتی پـەیامی پـەروەردگار، بۆیـە ئـەم کـافرە قورەیشییانە بەکوشتنو بـەدیل گـرتنو ڕیسوا بـوون سزایان درایـەوە، وەکـوو چـۆن فیرعـەونو گەلەکـەی بەخنکانـدن لەناوبران. {إنّ اللّه قويٌّ شديدُ الْعقاب} بێگومـان پـەروەردگار بەهێزو تواناو دەسەڵاتە، کـەس نـاتوانێ بەسـەری دا زاڵ ببـێ. کەس لەدەستی دەرناچێ. سزاو تۆڵەی بەئێشە بـۆ کەسـانێك

شیاوی سزابنو ئایەتەکانی بەدرۆ بخەنەوە، بۆ هـەموو شـتێك ماوەو ئەندازەی داناوە، لەگەڵ وەختی هات بەسەریەوە ناچێ!

{[٥٣]ذلك بأنّ اللّه لمْ يكُ مُغيّراً نعْمةً أنْعمها على قوْمٍ حتّى يُغيّـرُوا مـا بأنفُـسهمْ} ئـەو سـزاو تۆڵەیـەی کـە لـەئاکامی خراپـەکاری کافرەکان پەیدا بوو، فەوتاندنی کافرە قورەیـشییەکان بـەهۆی کـوفرانی نیعمـەتی خـوداو بـەدرۆ خـستنەوەی پێغەمبـەر ﷺ هەموو ئەمانـە لەچوار چێوەی ئـەو دابـو نـەرێتو سوننەتە خوداییە دان کە حیکمەتو دانایی زاتی خۆی داخوازی دەکاو هـەرگیز گـۆڕانی بەسـەر دا نایـە، ئـەویش بریتییـە لـەو یاسا نـەگۆڕەی خـۆی کـە نـازو نیعمـەتی خـۆی لەسـەر هـیچ گـەلو نەتەوەیەك هەڵنەگرێ هەتا ئەو گەلو نەتـەوە حاڵو وەزعـی خۆیـان نـەگۆڕن. {وأنّ اللّـه سـميعٌ علـيمٌ} واتـە: پـەروەردگار شـنەوایە بـۆ ئاخـاوتنی ئەوانـەی پێغەمبـەران بـەدرۆ دەخەونـەوەو گـوێی لێیـە چـی دەڵێن. زانـاو ئاگادارە بـەوەی دەیکەن، سزاو پاداشیان لەسەر کردەوەکانیان دەداتـەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

{[٥٤]كدأْب آل فرْعوْن والّذين منْ قبْلهمْ كـذّبُوا بآيـات ربّهـمْ فأهلكْناهُمْ بذُنُوبهمْ وأغْرقْنا آل فرْعوْن وكُلٌّ كانُوا ظالمين} واتە: وەکـوو چـۆن دابـو نـەرێتی ئـەو موشـریکانە لـەبارەی ئینکاریکردنی ئایـاتی خـوداو نـازو نیعمەتـەکانی دەشوبهێتە دابو نەرێتی نەتەوەی فیرعەونو گەلە ستەمکارە پێشینەکان. هەر بەو جۆرە دابو نەرێتیان لەبارەی بەردەوام بوون لەسەر بـەدرۆ خـستنەوەی پێغەمبـەرانو ڕەتکردنـەوەی نیـشانەی پێغەمبەرایەتییان دەشوبهێتە دابو نـەرێتی گـەلی فیرعـەونو ئەو نەتەوانەی پێش ئەوان. لێکچوونەکە لەنێوانیان دا لـەدوو بـوار دایـە، یەکـەم لـەبواری کافربوونیـان بەنیـشانەکانی پـەروەردگارو ئینکـاریکردنی پێغەمبەرایـەتی پێغەمبـەران. دووەم لـەبواری بـەدرۆ خـستنەوەی پێغەمبـەرانو بـەردەوام بونیـان لەسـەر ئـەو هەڵوێـستە ناپەسندەیان. هەریـەکێ لـەم گەلو نەتەوانە بەسزای خۆی گەیشت، پەروەردگار بـەگوێرەی دابو سوننەتی خۆی هەریەکەیانی لەسەر تاوانی خۆی گـرتو لـەناوی بـردن: بڕێکیـان بەگرمـەی هـەورو هەورەتریـشقە، هەنـدێکیان بەڕەشـەباو زریان، نەتـەوەی فیرعـەون بـەخنکان لەناو دەریا دا......هتد، هەموویان سـتەمکار بوونو ستەمیان

لەخودی خۆیان کرد، کەوا بوو هەریەکەیان شیاوی ئەو سزاو تۆڵە بەزەبرە بوون کە تووشیان هات.

{٥٥ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} واتە: خراپترین پێرۆی سەرزەوی لەحوکمو یاسای خودادا ئەو کافرە خودانەناسانەن کە پەیمانی خۆیان شکاندووەو وادەو بەڵێنی خۆیان نەبردە سەر، ئەوانە خراپترین دروستکراوی خوداو پیسترین ئادەمیزادن، چونکە دوو ڕەوشتیان تێدان، یەکەم بەردەوام بوونیان لەسەر کوفرو بێدینیو یاخی بوون، ئەوان بەهیچ کلۆجێك ئیمان ناهێنن.

{٥٦ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ} ئەو خودانەناسە کافرە جوولەکانە کە تۆ ئەی موحەممەد! پەیمانت لێ وەرگرتوونو پاشانو هەموو جارێك پەیمانەکەیان شکاندووەو بەڵێنی خۆیان هەڵوەشاندووە، هەرچەندە بەجەختو سوێند خواردن بریاری پابەند بوونیان بەو پەیمانە دا بوو. سەرباری ئەو دوو ڕەوشتە ڕەوشتێکی سێیەمیشیان هەیە: ئەویش ئەوەیە تەقوای خودا ناکەنو لێی ناترسن، کۆ لەهیچ تاوانێك ناکەنو بەبێ منەت چ تاوانێکیان بوێ ئەنجامی دەدەنو هیچ ترسی ئاگری دۆزەخیان نیە.

{٥٧ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ} ئەی پێغەمبەر! هەرکاتێك لەجەنگ دا تۆ ظەفەرت بەو پەیمان شکێنانە بردو بەسەریان دا زاڵ بووی، زەبرو زەنگی وایان لەگەڵ دا بنوێنە ئەوانەی پشتگیریشیان لێ کردون لێیك بترازێنو پەرتەوازەی ببن. وایان لێ بدە ئەوانو کۆمەکیکارانیشیانو لێت بترسن، وایان بپروێنە ئەوانو یارمەتیدەرانیانو غەیری ئەوانیش لەدوژمنان: عەرەبو نا عەرەب لێتان بترسنو پەندو عیبرەت وەربگرنو کەسێکی تر نەوێرێ هەڵوێستی ئاوا بنوێنێ!! پەیمانتان لەگەڵ ببەستیو دوایی بیشکێنێ! بۆیە پەروەردگار فەرمانی پێ کرد کە زەبرو زەنگ بنوێنیو بیان پروێنێ بیانتۆقێنێ. {لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ} بەڵکوو ئەوانەی لەپشتیانەوەنو یارمەتیدەریانن، بەخۆیان دا بچنەوەو ترسیان لێ بنیشیو بیر لەپەیمان شکێنی نەکەنەوەو خەیاڵی شەڕ کردن لەدژی پێغەمبەر نەکەن!

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ ۞ وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

{٥٨ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ} واتە: ئەگەر پەیمانت لەگەڵ تاقمو گرۆهێك بەستو پاشان گومانی ئەوەت لێ کردن کە پەیمانەکەیان نابەنەسەرو وادەو بەڵێنەکانیان هەڵدەوەشێننەوە، بەم رەنگە نیشانەو بەڵگەی وا هەبوون ئاماژەیان بەوە دەکردو ترسی ئەوەی لا دروست کردن، کە پەیمانەکەیان نابەنەسەر ئەوە تۆ ئەی پێغەمبەر! ئەو ڕێگەیان لێ ببەستەو پێش ئەوەی ئەو خیانەتەیان لێ رو بدا، پێیان بڵێ: کەتۆ پابەندی پەیمانە بەستراوەکەنیتو بەڵێنەکەت، هەڵوەشاندۆتەوە، بەشێوەیەکی ئاشکراو نومایان بەبێ فێڵو ژێر بەژێری ئەمەیان پێ رابگەیەنە. {إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ} بێگومان خودا هەرگیز خائینانی خۆش ناوێن، تەنانەت خیانەتکردن لەکافرانیش نارەوایە.

{٥٩ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا} با ئەوانەی کافرو بێ بڕوان وا گومان نەبەن کە لەدەست ئێمە رزگاریان بووەو سەرەنجامی خیانەتەکەیان نایەتەوە ڕێگایانو ئیتر بۆی

دەردەچن‌و سزاو تۆڵەیان لێ ناسێندرێ! بەڵکو ئەوان‌و هەموو بوونەوەر لەژێر دەسەڵاتی ئێمە دان‌و دەستی ئێمەیان دەگاتی‌و تۆڵەیان لێ دەستێنین. {إِنَّهُمْ لا يُعْجِزُونَ} بێگومان ئەوانە خودا دەستە بەستە ناکەن، لەچنگی قارو تۆڵەی قوتار نابن، سزاو تۆڵەی کافربوونیان لێ دەسێندرێ. پێغەمبەرو موسوڵمانانیان بەسەر دا زاڵ دەکرێن‌و تۆڵەی پەیمان شکێنی‌و فرتو فێڵ‌و خراپەکارییان لێ دەستێنن.

{٦٠ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ}. ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! خۆتان ئامادەو تەیار بکەن بۆ شەڕی دوژمنان‌و پێداویستی جەنگ بەگوێرەی تواناو بارودۆخی رۆژگار دابین بکەن، بۆ ئەوەی بەرەنگاری دوژمن ببنەوە نەفس‌و ماڵ‌و نامووسی خۆتان بپارێزن‌و نەهێڵن دوژمن دەستدرێژیتان بکاتە سەر، ئەمەش لەدوو خاڵ دا رەنگ دەداتەوە.

١- ئامادەکردنی هێزو دەسەڵات بەگوێرەی رۆژگارو شوێن‌و پێداویستی.

٢- دامەزراندن‌و دانانی سوار چاک‌و تیر ئەندازە لەسەر سنووری وڵات‌و قایم کردنی بەندەن‌و سەنگەر لێدان‌و دابینکردنی ئامێری چاودێری‌و بەرگری.

بەکورتی پێویستە موسوڵمانان سوپایەکی بەهێزی هەمیشەییان هەبێ هەمیشە ئامادەباشی بەرگریکردن بێ لەوڵات ماڵ‌و دارایی پێویستی بۆ دابین بکری‌و بەگوێرەی رۆژگار بەچەک‌و ئامێری شەڕ دەوڵەمەند بکرێ. پەروەردگار لەئایەتەکە دا کە بەتایبەتی باسی ئەسپ دەکا هەرچەندە وشەی (من قوة) ئەویش دەگرێتەوە. بۆ زیندە رێزلێنان‌و گرنگییەتی، چونکە ئەو کاتە ئەسپ گرنگترین ئامێرو پێداویستی جەنگ بوو. بەڵێ پێویستە موسوڵمانان هەمیشە لەئامادەباشی دابن‌و کەرەسەی جەنگ دابین بکەن، بەئەوپەڕی هێزو تواناوە خۆیان تەیار بکەن، بۆ ئەوەی هەمیشە هێزی خوداپەرست هێزی بالادەست بێ لەسەر زەوی. هەموو هێزەکانی تر لێی بترسن‌و نەوێرن هێرش بکەنە سەر وڵاتی ئیسلام‌و هەموو جیهان گەردنکەچی دەسەڵاتی خودابن‌و نەتوانن کۆسپ‌و تەگەرە بخەنە بەردەم بانگەوازیگەران‌و خەڵك لەموسوڵمان بوون ژێوان نەکەنەوە،

هەروەها کەس نەتوانێ مافی خودایی‌و حاکمیەت بەخۆی بداو لافی خودایەتی لێ بدا. بۆ ئەوەی هەموو ئایین‌و پەرستشێك هەر بۆ خودا بی‌و بەس. ئەمجار ئایەتەکە هۆی خۆ ئامادە کردن‌و خۆتەیار کردن‌و خۆ فێر کردن‌و هێزو توانا دابین کردنەکە دەست نیشان دەکاو دەفەرموێ: {تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ} بۆ ئەوەی دوژمنانی خوداو دوژمنانی موسوڵمانان بترسێنن ئەو کافرانەی کە دوژمنایەتییان بۆ ئێوە ئاشکراو نمایانە وەکوو موشریکەکانی مەککە، هەروەها بۆ ترساندنی ئەو دوژمنە نهێنیانەی کە هاوپەیمانن لەگەڵ ئەو دوژمنە ئاشکرایانە دا، جا ئێمە ئەو دوژمنانە بناسین یان نەیانناسین. خودا بۆ خۆی دەیانناسێ، چونکە زاتی پاکی ئەو زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو نهێنییەکدا. {وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لا تُظْلَمُونَ} هەر شتێك لەرێگەی خودادا ببەخشن پاداشتان دەدرێتەوە، ئێوە هیچ ستەمتان لێ ناکرێ مافتان پاشگوێ ناخرێ.

{٦١ وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا} ئەگەر دوژمن لەحاڵەتی جەنگەوە مەیلیان بۆ ئاشتی کردو داوای ئاشتیان کرد، ئەوە تۆش ئەی پێغەمبەر! مەیل بۆ لای ئاشتی بکەو ئاشتەوایی پەسند بکەو پابەندی حاڵەتی ئاشتی بە! چونکە جەنگ خۆی لەخۆی دا مەبەستی سەرەکی نیە، {وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ} پشتت بەخودا ببەستەو کاری خۆت بەخودا بسپێرە، لەمەکرو پیلانەکانیان مەترسە، خودا پشتیوانتەو لەپیلانی ئەوان دەتپارێزێ {إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} بێگومان خودا شنەوایە بەو راوێژو گفتو گۆیانەی لەناو خۆیان ئەنجامی دەدەن، زاناو ئاگادارە بەو پیلان‌و نەخشە جۆراو جۆرانە کە دژی ئێوە دایدەرێژن. خودا هیچی لێ گوم نابێ.

{٦٢ وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ} ئەگەر بیانەوێ لەرێگەی بانگەوازی بۆ ئاشتییەوە فێڵتان لێ بکەن‌و خۆیان بەهێز بکەن‌و خۆیان ئامادەو تەیار بکەن بۆ لێدانتان ئەوە تۆ ئەی پێغەمبەر! خودات بەسەو چاودێریت دەکاو یارمەتیت دەداو زاڵت دەکا بەسەریان دا، هەر خودا بوو کە لەوەپێش یارمەتی دای‌و هۆکاری مادی‌و مەعنەوی بۆ خولقاندی بۆ ئەوەی

موسولمانان بەکۆچکارو یاریدەدەرانەوە دڵیان قایم بیو یەك بگرنو لەژێر ئاڵای ئیسلام داو لەژێر فەرماندەیی تۆدا جیهاد بکەن!

{٦٣ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} پەروەردگار موسوڵمانەکانی لەسەر خۆشەویستی کۆکردەوە هەموویانی کردنە کۆمەڵێکی یەك ریزو یەك هەڵوێستو یەك ئامانج، هەموویان تێکڕا هاریکاری یەکتر بوون بۆ یارمەتیدانی پەیامی تۆو بۆ بلاوکردنەوەی ئاینی تۆ. {لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً مَا أَلَّفَتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} ئەگەر تۆ هەرچی ماڵو سامانی لەزەوی دا هەیە هەموویت ببەخشییایە نەتدەتوانی بەو شێوە دڵیان یەکخەیو ئاوێتەی یەکتری ببنو ئاوا یەکدەمو یەکهەڵوێستو یەکئامانج بن {وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ} بەڵکوو پەروەردگار بەهۆی نیعمەتی ئیمانەوە، بەهۆی کۆکردنەوەیان لەسەر رێبازی راستو هیدایەت بەقودرەتو تواناو دانایی خۆی کردنی بەیەکنەتەوەو یەکیەتیو برایەتیو تەبایی‌و خۆشەویستی خستە نێوانیانەوە کردنی بەنموونەی هەرەبەرزی برایەتیو خۆشەویستیو کۆمەڵگایەکی لێ دروست کردن مێژوو بەخۆیەوە نەدیبوو، بۆ هەتا هەتایێ مێژوو شانازییان پێوە دەکا. {إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} بێگومان خودای باڵا دەست بەهێزو تواناو دەسەڵاتە، دەتوانێ هەرچی بیەوێ ئەنجامی بدا، داناو لێزانە، هەرچی دەیکا پەسندەو رەخنەی لێ ناگیرێ..

{٦٤ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! یارمەتیدانی پەروەردگار بەستە بۆ خۆتو ئەوانەی شوێنت کەوتوون، خودا یارمەتیدەرو پشتیوانتە بۆ هەموو کاتو شوێنێك، زاڵت دەکا بەسەر دوژمنانت دا، هەرچەندێك دوژمن زۆرو موسوڵمانان کەم بن، خودا ئێوە سەردەخاو دواڕۆژ هەر بۆ خوداپەرستانە.

{٦٥ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ} ئەی پێغەمبەر موسوڵمانان هەڵنێ بۆ جەنگو دابینکردنی ئامێری جەنگ بەهەموو شێوەکانیەوە، وایان لێ بکە هەمیشە سوور بن لەسەر خەباتو تێکۆشانو بەرخودانو بەرگری لەنیشتمانو ئایینو ماڵو سامان، واتە: دەبێ موسوڵمانان بۆ خۆیان ئەوپەڕی تواناو هێزی خۆیان بخەنە کار بۆ رێکخستنی سوپاو

وَإِن يُرِيدُوٓا۟ أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِۦ وَبِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مَّآ أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ حَسْبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ حَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَى ٱلْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَٰبِرُونَ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ ٱلْـَٰٔنَ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِىٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَٰلًا طَيِّبًا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾

چەکدارکردنیو ئامادەکردنی بۆ جەنگ ئەمجار پشت بەخودا ببەستنو داوای سەرکەوتنو سەرفرازی لەخودا بکەن. جا ئەو کاتە {إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفاً مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا} ئەگەر بیست جەنگاوەری موسوڵمانی خاوەن صەبرو خۆگر تووشیان بوو بەتووشی دوو صەد شەڕکەری کافر دەبێ خۆیان رابگرنو جیهاد بکەن تا بەسەریان دا زاڵ دەبن. واتە: ئەگەر بیست موسوڵمانی خاوەن صەبر هەبوون بەهۆی لێزانیو ئیمانو خۆڕاگریانەوە سەرکەوتوو دەبن بەسەر دوو صەد کافری وادا کە ئەو رەوشتانەیان تێدا نەبن. ئەگەر لەئێوە سەد کەس هەبێ بەسەر هەزار کافردا زاڵ دەبن. بۆیە دوا بەدوای ئەوە فەمووی: {بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يَفْقَهُونَ} واتە: هۆی تێشکانی کافرەکان ئەوەیە: ئەوان نەتەوەیەکی نەفامن وەکوو ئێوە لەحیکمەتی جەنگ نازانن. ئەوان کە شەڕ دەکەن تەنیا مەبەستیان سەرکەوتنو داگیر کردنە، ئێوە دەجەنگن بۆ بەرز کردنەوەی رستەی (لا اله الا الله محمد رسول الله) بۆ

راستکردنەوەی بیرو باوەڕ، بۆ خۆپاککردنەوە لەبتپەرستیو خۆئارایش دان بەڕەوشتی بەرزو ئیظهاری بەندایەتی کردن بۆ خوداو ئەنجامدانی نوێژو زەکات دانو فەرمان بەچاکەو نەهی لەخراپە.

{[٦٦] الآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ} . واتە: ئەی کۆمەڵی موسوڵمان! لەکاتێکا لەسەر ئێوە پێویست بوو کە لەحاڵی بەهێزیو قووەت دا بەرەنگاری چەند هێندەی خۆتان ببنەوەو خۆتان رابگرنو بجەنگن، ئەوەتان لەسەر شان گران بوو، ئەوە پەروەردگار ئەوەی بۆ کەم کردنەوەو روخصەتی پێدان کە لەحاڵەتی غەیری بەهێزی دا بەرامبەر دوو هێندەی خۆتان خۆراگربن.

{[٦٧] مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الأَرْضِ} دروست نیەو ناگونجیو رەوا نیە بۆ هیچ پێغەمبەرێك لەپێغەمبەران: کە دیلی هەبن گلیان بداتەوەو بەندیان بکا، یان فیدیەیان لێ وەربگرێ، یان بەمنەتو پیاوەتی مەرەخەسیان بکا. مەگەر پاش ئەوەی بەتەواوی بالا دەست دەبیو دوژمنان دەشکێنێ، دوژمنانی لەخوێن دا دەگەوزێنیو زۆریان لێ دەکوژیو ئیتر توانای شەڕکردیان نامێنێ، بالا دەستیو سەرکەوتن بۆ موعەسکەری ئیسلامیو موسوڵمانان بەرقەرار دەبێ، ترسو خۆف دەچێتە دڵی کافرانەوەو کەسیان زات نەکا جارێکی تر هێرش بۆ سەر موسوڵمانان بکا، هەروەها بۆ ئەوەی هیچ کامێك لەو دیلانە هەوڵی زەعیف بوونی موسوڵمانان نەداو نەچێ جاسووسییان بەسەرەوە بکا، کە بەرەلا کراو گەڕایەوە بۆ ولاتی خۆی زانیاری دەربارەی هێزو توانای موسوڵمانان بگەیەنێ بەهێزی کافران. {تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الآخِرَةَ} ئێوە بەم فیدیە وەرگرتنە دەتانەوێ کاڵای دونیای فانیتان چنگ بکەوێ، پەروەردگاریش دەیەوێ ئێوە پاداشی قیامەتتان دەسکەویو بەلەو پایەی بەهەشت بۆ خۆتان پەزمەندە بکەن، خودا دەیەوێ وشەی حەق سەربکەویو ئێوە بەشتی مادی بووچەوە هەڵوگیرنەبن، حوکمو یاسایەکتان بۆ دادەڕێژێ کە ببێتە هۆی چوونە ناو بەهەشتو سەرفرازی دونیاو قیامەتتان، ئەمەش لەرێگەی خوێن رشتنی دوژمنانو سەرخستنی وشەی حەقو چەسپاندنی عەدالەتو یاسای گونجاو بۆ ئادەمیزادو عیززەت پەیداکردن بۆ ئایینو قەلاچۆ کردنی دوژمنان دەستەبەر دەبێ. {وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} پەروەردگار بەهێزو دەسەلاتەو خۆشەویستانی خۆی زاڵ دەکا بەسەر دوژمنان دا لێیان بکوژنو لێیان بەدیل بگرن، داناو حەکیمە لەفەرمانو کردارەکانی دا، بۆ هەموو شتێك یاسای موناسیبو حوکمی گونجاو دەردەکا.

{[٦٨] لَوْلا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} خۆ ئەگەر پەروەردگار لەوەپێش لەلەوحولمەحفوظ دا بڕیاری ئەوەی نەدایە کە لێبووردنی هەیە بۆ کەسێك ئیجتهاد بکاو بەهەڵە بچێ، ئەگەر حوکمی لێخۆشبوونی لەوانە دەرنەکردایە، ئەوە بەهۆی ئەو فیدیەی کە بەپەلە لەدیلەکانتان وەرگرت، سزایەکی گەورەو بەئێشتان تووش دەبوو، چونکە ئەوانەی ئیجتهادیان کردو تێفکرینو وایان بەپەسەند زانی کە بییان هێڵنەوەو نەیانکوژن، پێیان وا بوو: هێشتنەوەیان لەوانەیە ببێتە هۆی ئیسلام بوونیانو تۆبەکردنیان، فیدیە لێ وەرگرتنیشیان دەبێتە هۆکاری بەهێز بوونیان بۆ تێکۆشانو جیهاد لەرێگەی خودادا، ئەوەیان لەبیر چوبوو کە کوشتنی دیلەکان شکۆمەندی بۆ موسوڵمانان دەستەبەر دەکاو سامو هەیبەتیان دەخاتە دڵی کافرەکانەوە. هەندێك لەراڤەکەرانی قورئان دەڵێن: ئەو بڕیارەی پەروەردگار لەلەوحولمەحفوظ دا نووسیویەتیو چەسپاوە بریتییە لەوە کە ئەهلی بەدر سزا نەدا، ئەوان خودا لێیان خۆش بووە، یان بڕیارو حوکمەکەی ئەوەیە: کە هیچ نەتەوەیەك سزا نەدا مەگەر پاش پێ ڕاگەیاندنو جەخت لەسەر کردنەوە. دەی خۆ ئەصحابی بەدر لەوە پێش ئەوەیان پێ ڕانەگەیەندرا بوو کە فیدیە لەدیل وەرنەگرن کەوابێ ئەمان بەر ئەو حوکمە دەکەونو سزا نادرێن..

{[٦٩] فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلالاً طَيِّبًا} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان دەستکەوتی جەنگتان بۆ حەلاڵ کرا، وەرگرتنی فیدیەشتان بۆ رەوایەو وەکوو دەستکەوتی جەنگ وایە. کەوابێ لەو فیدیەی وەرتان گرتووە بخۆنو بەکاری بێنن لەحاڵێك دا کە بۆتان رەوایە، ماڵێکی پاكو خاوێنەو لەزاتی خۆی دا حەرام

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّمَن فِيٓ أَيۡدِيكُم مِّنَ ٱلۡأَسۡرَىٰٓ إِن يَعۡلَمِ ٱللَّهُ فِي قُلُوبِكُمۡ خَيۡرٗا يُؤۡتِكُمۡ خَيۡرٗا مِّمَّآ أُخِذَ مِنكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُواْ خِيَانَتَكَ فَقَدۡ خَانُواْ ٱللَّهَ مِن قَبۡلُ فَأَمۡكَنَ مِنۡهُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَيۡءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْۚ وَإِنِ ٱسۡتَنصَرُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ فَعَلَيۡكُمُ ٱلنَّصۡرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٍۚ إِلَّا تَفۡعَلُوهُ تَكُن فِتۡنَةٞ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَفَسَادٞ كَبِيرٞ ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ حَقّٗاۚ لَّهُم مَّغۡفِرَةٞ وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ﴿٧٤﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنۢ بَعۡدُ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ مَعَكُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ مِنكُمۡۚ وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ﴿٧٥﴾

نیە، هاوکات لەگەڵ خواردنو بەکار هێنانی فیدیە، تەقوای خودا بکەنو لەئاگری دۆزەخ بترسێن، لەهەموو کاروبارێکتان دا لایەنی خودا پاشگوێ مەخەن، {واتّقوا اللّه إنّ اللّه غفورٌ رَحيمٌ} بێگومان پەروەردگار لێخۆشبوونو لێبوردنی زۆرو فراوانە بۆ ئەو کەسانەی دەیەوێ ڕەحمەتو لێخۆشبوونی بیانگرێتەوە.

{[٧٠] يا أيُّها النّبيُّ قُلْ لمَنْ في أيْديكُمْ منَ الأسْرى إنْ يعْلمْ اللّهُ في قلوبكُمْ خيْرا يُؤْتكُمْ خيْرا ممّا أخذ منْكمْ} ئەی پێغەمبەر! بەو ئادەمیزادە موشریکانە بڵێ: کە بەدیلی کەوتوونە دەست ئێوەو فیدیەتان لێ وەرگرتوون پێیان بڵێ: ئەگەر لەدڵتان دا خێرێکی تێدا بیو زانیاری خودا پێیەوە پەیوەست بیو ئێوە ئێستایان لەداهاتوو دا ئیمانو ئیخلاصو مەبەستو نیازتان پاك بیو سووربن لەسەر تاعەتی خوداو شوێنکەوتنی پێغەمبەر لەهەموو کردەوەیەکتان دا، تۆبە بکەن لەکوفرو بێدینی ڕابووردووتانو واز لەهەموو تاوانێك بێنن، عەزمتان جەزم بێ لەسەریارمەتیدانی پێغەمبەرو پەیامەکەیو بەخەیاڵیش دژایەتی نەکەن، ئەوە دڵنیابن پەروەردگار زۆرترو باشترتان لەوەی لێتان وەرگیراوە دەداتەوە، زەرەرو زیانی پێشووتان بۆ قەرەبوو دەکاتەوە، سەرباری ئەوەش {ويغْفرْ لكُمْ واللّهُ غفورٌ رَحيمٌ} لەتاوانی شیركو بێدینیتان خۆش دەبێ، پەروەردگار خۆشبوو لێبوردووە بۆ ئەو کەسانەی تۆبە لەتاوان دەکەن، بەرەحمو بەبەزەییە بۆ خوداپەرستان بەچاودێری خۆیو توفیقو ڕەهنومایی کردنی کۆمەکییان پێ دەکا!

{[٧١] وَإنْ يُريدُوا خيَانَتَكَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەگەر ئەو دیلانە بەتەما ئەوە بن کە خیانەتت لێ بکەن لەم ڕووەوە بەڕواڵەت موسوڵمان بنو لافی ئاشتیو ئاشتەوایی لێ بدەن، پاشان پەیمان شکێنی بکەنو وادە بەخیلاف دەربچن، ئەوە لێیان مەترسەو چ بایەخێکیان نیەو چییان پێ ناکرێو بەمراد ناگەن وەکوو لەوەپێش ئاواتیان بەدی نەهاتووە. ئەوەتا {فقدْ خانُوا اللّه منْ قَبْلُ} بێگومان ئەوان لەپێش ڕوداوی جەنگی بەدردا خیانەتیان لەخودا کردوە بەوە کە کافر بوونو پەیمانی ڕۆژی {قالوا بلى} یان شکاندوە؟! {فأمْكن منْهمْ} پەروەردگار لەشەڕی بەدردا ئێوەی بەسەریان زاڵ کردو بەو دەردەی بردن کە دیتان، خۆ ئەگەر سەرلەنوێ ڕو لەخیانەتکاری بکەنەوەو بەتەمابن فێڵت لێ بکەن ئەوە خودا تۆ بەسەر ئەوان دا زاڵ دەکاتەوەو تێکیان دەشکێنێ! {واللّهُ عليمٌ حكيمٌ} پەروەردگار ئاگاداری نیازو مەبەستی ئەوانەیەو داناو لێزانە لەدانانی پیلانو نەخشەی داو خاوەن دەسەڵاتە لەئەنجامدانی هەموو کارێکی دا، موسوڵمانان بەسەر کافران دا سەردەخا.

{[٧٢] إنّ الّذين آمنُوا وهاجرُوا وجاهدُوا بأمْوالهمْ وأنفُسهمْ في سبيل اللّه والّذين آووا ونصرُوا أُولئك بعْضُهمْ أوْلياءُ بعْض والّذين آمنُوا ولمْ يُهاجرُوا ما لكُمْ منْ ولايتهمْ منْ شيْءٍ حتّى يُهاجرُوا} ئایەتەکە موسوڵمانان دەکا بەچوار کۆمەڵو گرۆهو تاقم:

١- ئەو موسوڵمانانەی پێش جەنگی بەدر کۆچیان کردوە. واتە: کۆچکرنەکەیان پێش پەیمانی ئاشتی حودەیبییە بووە.

٢ ئەنصارەكان: دانیشتوانی شاری مەدینە كە موسوڵمان بوونو كۆچكارە موسوڵمانەكانیان لەخۆگرتنو حەواندیانەوە.

٣ ئەو موسوڵمانانەی كە كۆچیان نەكردوو لەوڵاتی كوفردا مانەوە.

٤ ئەو موسوڵمانانەی پاش پەیمانی حودەیبییە كۆچیان كردوە.

تاقمی یەكەم:

ئەو موسوڵمانانەن كە لەسەرتای ئایەتەكەوە باس كراونو رەوشتەكانیان دیاری كراوە، بە{إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} پێناسە كراون، ئەوانەی بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا هێناوە، دەستەی یەكەی كۆچكارانن، لەپێش جەنگی بەدردا تا پەیمانی ئاشتی حودەیبییە ساڵی شەشەمی كۆچی كۆچیان كردوە، ئەو تاقمە موسوڵمانانەن زێدو نیشتمانی خۆیان بەجێ هێشتو وازیان لەماڵو دارایی خۆیان هێناو هاتن بۆ یارمەتی ئایینی خوداو بڵاوكردنەوەی بیرو باوڕی ئیسلامی. خۆیانو ماڵو سامانیان لەپێناو ئایینی خودادا بەخت كرد، ئەم تاقمە بەتەواوی لێبڕانو ئەوپەڕی فیداكاریو تێكۆشانیان ئەنجام دا، ئەمانە لای خوداو لەتەرازووی خودادا دەستەیەكی كامڵو رێزدارن، خاوەنی فەضلو فیداكارین لەرێگای ئیسلام دا، پەروەردگار بەخاوەن ئیمانو بڕوا بتەو ئاماژەی بۆ كردوون، بەوە وەصفی كردوون كە بڕوایان بەهەموو پەیامی پێغەمبەر ﷺ هەیە. هەروا وەصفی بەوە كردوون كە لەپێناو ئایینی خودادا نیشتمانی خۆیان بەجێ هێشتووەو وازیان لەماڵو سامانی خۆیان هێناوە، لەبەر خاتری ئایینی ئیسلام كۆچیان كردوە بۆ رەزامەندی خوداو یارمەتیدانی پێغەمبەر ﷺ بوونە ئاوارەو وڵاتیان جێ هێشتووە، هەروەها وەصفی بەوە كردوون كە لەرێگای خودادا گیانو ماڵی خۆیان بەخت كردوەو جیهادیان كردووە.

بەكورتی پەروەردگار دەستەی یەكەمی كۆچكارانی بەچوار رەوشت پێناسە كردوە: یەكەم ئیمان بەخوداو بەفریشتەو بەنامە ئاسمانییەكانو پێغەمبەرانو رۆژی دوایی. دووەم: كۆچكردن لەپێناو ئایین دا. سێیەم: جیهادو تێكۆشان بەماڵو بەگیان دژی دوژمنان. چوارەم: دەست پێشخەریو رەچەشكاندن بۆ ئەم كردارو هەڵوێستانە.

تاقمی دووەم:

ئەوانەن كە بە {وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا} پێناسە كراون. واتە: ئەو یارمەتیدەرانەی كە داڵدەی پێغەمبەریان داو كۆچكەرانیان حەواندەوەو لە خۆیان گرتنو لە ماڵی خۆیاندا كردیانن بە بەشە برا، مەدینە بوو بە پایتەختی دەوڵەتی ئیسلامو بڵاوبونەوەی بانگەوازی ئایینی ئیسلام بە هەموو كونو قوژبنی سەر زەویدا، بوو بە پەناو پەناگای كۆچكەرانو قەڵای مەحكەمی موسوڵمانان. {أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ} ئەوانە: هەندێكیان یارمەتیدەرو هەم ئاهەنگی هەندێكی تریانن، دۆستو پشتو پەنای یەكترین بۆ پشتگیری كردنی حەقو بڵاوكردنەوەی ئایین، هەریەكەیان لەباتی ئەویتریان كاری یەكتری ئەنجام دەدەن، بەجۆرێك هەریەكەیان دەڵێی كار بۆ خودی خۆی دەكا. هەریەكەیان بۆ ئەویتریان لەهەموو كەسی تر شیاوترە. چونكە مافو بەرژەوەندییان هاوبەشە، بۆیە پێغەمبەر ﷺ برایەتی لەنێوان كۆچكارانو یارمەتیدەران دا چەسپاند، لەنێوان هەر كۆچكەرێكو یارمەتیدەرێك دا برایەتی دامەزراند، بەجۆرێك كە لەپێش خزمایەتی دا میراتیان لەیەكتری دەگرت، ئەم دابو نەریتە بەردەوام بوو، هەتا كۆچكاران بەهۆی بازرگانیو شتی ترەوە دەوڵەمەند بوونو بوژانەوە، ئەمجار پەروەردگار ئەم یاسایەی هەڵوەشاندەوە. {والذين آمنوا ولم يهاجروا، مالكم من ولايتهم من شيء حتى يهاجروا} ئەوانەی بڕوایان بەپەیامی پێغەمبەر ﷺ كردووە، بەڵام لەمەككەوە بۆ مەدینە كۆچیان نەكردووە، لەخاكی كوفردا مانەوەو لەژێر دەسەڵاتی موشریكەكان دان، واتە: لە (دار الحرب) ماون، ئەوانە هیچ وەلایەتێكی یارمەتیدانو هاریكاری موسوڵمانانی (دار الأسلام)یان بۆ ناچەسپێ. {وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ} ئەگەر داوای یارمەتییان لەئێوە كرد دژی ئەوانەی دەیانچەوسێننەوە لەسەر ئایین، ئەوە پێویستە كۆمەكییان پێ بكەنو بەهانایانەوە بچن. {إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ} مەگەر داواكردنی یارمەتیو كۆمەكییەكەیان لەدژی گەلو نەتەوەیەك بێ كە لەنێوان ئێوەو ئەو گەلو نەتەوەدا عەهدو

پەیمان هەبێو ئەوان پابەندی پەیمانەکەیان بن، ئەوە ئێوە بەهانایانەوە مەچنو وەڵامیان مەدەنەوە، {وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} پەروەردگار ئاگادارو بینایە بەو کردارانەی دیانکەنو بەو هەڵوێستانەی دەیاننوێنن، هیچی لێ گوم نابێ، وریابن سنوورەکانی مەشکێنن، بۆ ئەوەی نەکەونە بەرسزاو تۆڵەی سامناکی. هەر کردەوەیەکی دەیکەن خودا چاوی لییە، سەرو بنی دەزانێ، سەرەتاو ئاکامی لانومایانە، هۆکارو سەرەنجامی هەموو کردەوەیەکی لا ئاشکرایە.

{٧٣ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ} ئەوانەی کافرو خوا نەناسن، برێکیان هاریکارو هەم ئاهەنگی یەکترین، لەسەر بیرو باوەڕی بەتاڵ کۆمەکی بەیەکتر دەکەن، لەدژی ئێوەی موسوڵمان پشتی یەکتری دەگرن، ئێوە دۆستایەتیو هەم ئاهەنگییان مەکەن، {إِلَّا تَفْعَلُوهُ} ئەگەر ئێوە ئەم فەرمانانە جێبەجێ نەکەن، لەناو خۆتان دا هەم ئاهەنگ نەبن، یارمەتی یەکتر نەدەن، هەروەها پەیوەندی خۆتان لەگەڵ کافران دا نەپچڕێنن، پابەندی وادەو بەڵێنی خۆتان نەبن، {تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ} فیتنەو ئاشووب لەنێو خۆتان دا بەرپا دەبێ، دابو نەرێتی جاهیلییەت بەسەر یاسای ئیسلام دا زاڵ دەبێ، سەرزەوی دەبێتە فیتنەو ئاشووب، جاهیلییەتو نەفامی بەسەر ئیسلام دا بوغرا دەبێ، بەندایەتی کردن بۆ ملهوران بەسەر بەندایەتی کردن بۆ خودا زاڵ دەبێ. بیرو باوەڕی ئایینی حەق لاواز دەبێ، کوفرو بێدینی پەرە دەستێنن، خوێنرشتن پەیدا دەبێو فیتنە هەموو شتێك دەگرێتەوە، حەقو ناحەق تێکەڵاو دەبن، موسوڵمانو کافر تێکەڵاو دەبنو لێك جیا ناکرێنەوە، بەمەش زێدە فەسادو ئاشووب لەئایینو دونیادا بەرقەرار دەبێ.

{٧٤ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ} ئەو موسوڵمانانەی ئیمانیان بەپەیامی ئیسلام هێناوەو لەپێناو ئایینی حەق داکۆچیان کردووە وازیان لەماڵو سامانو زێدی خۆیان هێناوە، تێکۆشاونو بەماڵو گیانی خۆیان لەپێناو بیرو باوەڕیان جیهادیان کردووە جەنگاون، هەروەها {وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا} ئەو موسوڵمانانەی کۆچکارانیان لەخۆگرتنو حەواندنیانەوەو یارمەتی ئایینی حەقیان داو وشەی (لا اله الا الله محمد رسول الله)یان بەرز کردووە {أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا} ئەوانە بیرو باوەڕیان پتەوو تۆکمەو تەواوەو موسوڵمانی ساغو ڕاستاڵن {لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} ئەوانە خودا پاداشتیان دەداتەوە بەلێخۆشبوونو چاوپۆشی لەتاوانەکانیان ئەگەر تاوانیان هەبێ، هەروەها پاداشیان دەداتەوە بەرزقو بژێوی پاكو خاوێنی بەهەشت کە زۆرو پاكو بەردەوامو نەبڕاوەیە... ئەم سێ تاقمە پێشەنگو سەردەستەو نزیك بەرەحمەتو بەخششی یەزدانو بەختەوەری دونیاو قیامەتن.

{٧٥ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ} ئەو موسوڵمانانەی ئیمانهێنانو کۆچکردنیان دواکەوت، دوا ئەوەی موسوڵمانان سەرکەوتنو شەوکەتیان پەیدا کرد ئەمجار ئەم تاقمە کۆچیان کرد بۆ مەدینەو لەگەڵ کۆچکارانو یاریدەدەران تێکۆشانو جیهادیان کرد، ئەوانە لەپێری ئێوەن. ئەی کۆمەڵی موهاجیرو ئەنصار! وەلایەتو مافو کۆمەگیو هەم ئاهەنگیتان بەسەر یەکترەوە هەیەو بەشێکن لەئێوە. ئەوان لەتەك ئێوە دا پاداشتی باشو سەرەنجامی بەختەوەرییان هەیە. {فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ} ئاماژەیە بۆ ئەوە کە پێشینەکان زێدە ڕێزو شکۆمەندییان هەیە... {وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ} ئەوانەی پەیوەندی خزمایەتییان هەیەو خوێنو ڕەچەڵەکیان یەکە، بازێکیان نزیکترن لەبازێکیانەوە، ئەوانە وێڕای وەلایەتی ئیمانو کۆچکردن وەلایەتی خزمایەتییان هەیە، کەوا بوو: هەندێکیان لەپێشترن بۆ هەندێکیان لەبارەی خۆشەویستیو پشتگیریو هەم ئاهەنگیو میرات لێك گرتن. {إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} خودا ئاگاداری هەموو شتێکە، زانیاری یەزدان هەموو شتێك دەگرێتەوە، دەزانێ چ لەبەرژەوەندی دینو دونیاتان دایە. زانیارییەکەی هەموو ئەو شەریعەتو یاسایانە دەگرێتەوە کە لەم سورەتە دا بۆی داناون.

کۆتایی سورەتی الأنفال

سُورَةُ التَّوبَة

بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُخْزِى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلنَّاسِ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُۥ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا۟ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا۟ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلْأَشْهُرُ ٱلْحُرُمُ فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

سورەتی (التوبة)

{[١]براءةٌ منَ اللّه ورسُوله إلى الّذين عاهدتُمْ منَ المشركين} واته: خوداو پێغەمبەری خودا بەرین لەموشریکەکان، ئەوانەی پەیمانتان لەگەڵ دا بەستبوونو پابەندی نەبوونو هەڵیان وەشاندۆتەوە.

{[٢]فسيحُوا في الأرض أربعة أشهُر} ئەی موسوڵمانینە! بەموشریکەکان بڵێن: ئێوە لەیەکەم رۆژی ئیعلانی بەرائەتەوە بۆ ماوەی چوار مانگ دڵنیاو بێ خەم بن، بۆ کوێ دەچن بچنو چی دەکەن بیکەن، کەس چی بەسەرتانەوە نیەو لەهیچ مەترسن! دوای چوار مانگەکە ئیتر پەیمان هەڵوەشاتەوەو ئاشتی نەماوە. {واعْلمُوا أنّكُمْ غيرُ مُعْجزي اللّه} واته: باش بزاننو دڵنیابن کە ئێوە لەهەرشوێنێك بن لەچنگی سزای خودا رزگارتان نابێ ناتوانن خودا داماو بکەن، ئەگەر لەسەر حاڵەتی موشریکی خۆتان بمێننەوە نەهەڵاتنو نەخۆ قایم کردن رزگارتان ناکەن، تەنانەت ئەگەر بۆ ماوەیەکیش مۆڵەتتان بدا ئەو پاشگوێتان ناخا. {وأنّ اللّه مُخْزي الكافرين} هەروەها باش بزانن کە پەروەردگار موشریكو کافرەکان ریسوا دەکا، لەدونیادا بەتێشکانو کوشتنو لەقیامەت دا بەسزای دۆزەخ.

{[٣]وأذانٌ منْ اللّهِ ورسُوله إلى النّاس يوْم الْحجّ الأكْبر أنّ اللّه بريءٌ منَ المُشْركين ورسُولهُ} ئەمە جاڕدانو راگەیاندنە لەخوداو پێغەمبەری خوداوە بەبەرائەتو دەستبەردار بوونیان لەپەیمانو بەڵێنی موشریکەکان، بۆ ئەوەی بگاتە هەموو ئادەمیزادان بەگشتی لەرۆژی حەجی گەورەدا: کە رۆژی جەژنی قوربانە: ئەو رۆژەی کە ئەرکەکانی حەجی تێدا تەواو دەکرێ، گەورەترین رۆژی ئەنجامدانی کاروباری حەجە، ئەو رۆژەیە کە حاجیەکان لەمینا دا کۆدەبنەوە بۆ تەواو کردنی کارەکانی حەج. {فإنْ تُبْتمْ فهُو خيرٌ لكُمْ} بەو کافرو موشریکانە بڵێن: ئەگەر تۆبە بکەنو واز لەهاوەڵدانان بۆ خودا بێنن، ئەوە بۆ ئێوە باشترو بەسوود ترە، لەدونیاو قیامەت دا سوودمەند دەبن. {وإنْ تولّيْتُمْ} ئەگەر تۆبە نەکەنو نەگەڕێنەوە بۆ لای خودا، پشت لەئیمانهێنان هەڵکەن، رو لەئاییینی ئیسلام وەرگێڕن، لەسەر کوفرو بێدینی خۆتان بەردەوام بن، ئەوە {فاعْلمُوا أنّكُمْ غيْرُ مُعْجزي اللّه} باش بزانن ئێوە خودا دەستەوەسان ناکەن، سزاو عەزابی بۆ ئێوە دیو لەچنگی قارو غەزەبی رزگارتان نابێ، چونکە ئەو دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێك دا باڵایە. {وبشّرْ الّذين كفرُوا بعذاب أليم} ئەی پێغەمبەر! موژدە بەو کەسانە بدە کە ئینکاری پێغەمبەرایەتیەکەت دەکەنو بڕوا بەخوداو بەفریشتەی خودا ناهێنن بەسزایەکی بەئێشو کوشندە لەقیامەت دا، هەڵبەتە بەکارهێنانی موژدە لەشوێنی هەڕشەو ترساندن ئوسولوبێکی گاڵتە ئامێزو لاقرتێ پێکردنە بۆ زێدە سوکایەتی پێکردن بەو موشریکە ملهوڕانە.

{[٤]إلاّ الّذين عاهدتُمْ منْ الْمُشْركين ثُمّ لمْ ينقُصُوكُمْ شيْئا ولمْ يُظاهرُوا عليْكُمْ} واته: هەواڵی هەڵوەشاندنەوەی پەیمان هەموو موشریکەکان دەگرێتەوە جگە لەوانەی پەیمانتان

لەگەڵ بەستوونو پابەندی پەیمانەکە بوونو هیچ خاڵێکی پەیمانەکەیان پێشێل نەکردوە، یارمەتی هیچ دوژمنێکیان دژی موسوڵمانان نەداوە، وەکوو خێڵی بەنو ضەمرەو خێڵی بەنو کینانە، کە پابەندی پەیمانەکەی خۆیان بوون. ئەوانە {أحَدا فأتِمُّوا إلَيهِمْ عَهْدَهُمْ إلى مُدّتِهِمْ} پابەندی پەیمانەکەیان بنو تاکاتی دیاریکراو تەواو بوونی پەیمانەکەیان لەگەڵیان دا هەڵکەن، بەمەرجێ ئەو پەیمان لەگەڵ بەستراوانە پەیمانەکەیان نەشکێنن، کۆمەکی دوژمنی موسوڵمانان بکەن، ئەوانە وەفا بەعەهدو ذیممەیان دەکرێ، {إنّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ} بێگومان پەروەردگار ئەوانەی خۆش دەوێن کە وەفا بەعەهدو پەیمانی خۆیان دەکەن.

{٥فَإذا انسَلَخَ الأشْهُرُ الْحُرُمُ} ئەم ئایەتە بەئایەتی شمشێر بەناوبانگە، واتە: هەر کاتێ مانگە رێزدارەکان تەواو بوون، ئەو مانگانەی شەڕیان تێدا یاساغ کراوە بەرێ بوون، کە بەلای زوربەی موفەسیرەکانەوە لەرۆژی جەژنی قوربانەوە دەست پێ دەکا تا دەگاتە رۆژی دەیەمی رەبیعولئاخیر، ئەوە چی بەرژەوەندی تێدایە لەم شتانەی دوایی ئەوەیان لەگەڵ دا بکەن:

١- {فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ} موشریکو کافرەکان بکوژن لەهەر شوێنێك بەردەستتان کەوتن: لەناو بەستی کەعبە دابن یان لەدەرەوەی حەرەم بن، چۆنتان فرسەت لێ هێنان بەسەریانەوە مەچنو کۆیان لێ مەکەن.

٢- {وَخُذُوهُمْ} یان ئەگەر ویستان بەدیل بیانگرن بۆ ئەوەی دوایی یان بیانکوژن یان بەفیدیە بەرەڵایان بکەن، یان بەمنەتو پیاوەتی مەرەخەسیان بکەن.

٣- {وَاحْصُرُوهُمْ} یان لەناو قەڵاو باڵەخانەی خۆیان دا دەوریان بگرن تا موسوڵمان بن، مەهێڵن دەرچن، هەتا گەردنکەچو سەر شۆڕ نەبنو چییان پێ دەڵێن ئەنجامی نەدەن گەمارۆ دانەکەیان لەسەر هەڵمەگرن، مەگەر ئیزنیان بدەن بەئامانو زامان بێنە ژێر سایەی ئێوەوە.

٤- {وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ} یان لەهەموو سەنگەرو بەندەنێك بۆیان دانیشنو چاودێرییان بکەنو بیانخەنە ژێر چاودێریو موراقەبەوە، هەتا ناچاریان دەکەن ئیمان بهێنن، هەتا دڵو دەروونیان پڕ بکەن لەترسو لەرزو زەندەقیان بچێو نەوێرن بەربەرەکانیتان بکەن.

{فإنْ تابُوا وَأقامُوا الصّلاةَ وَآتَوُا الزّكاةَ فخلُّوا سبيلَهُمْ} ئەگەر تۆبەیان لەکوفرو هاوەڵدانان کردو هاتنە ژێر ئاڵای ئیسلامەوەو موسوڵمانبوونی خۆیان راگەیاندو ئەرکەکانی ئیسلامیان جێبەجێ کردن: نوێژەکانیان بەرێکو پێکی ئەنجامدانو زەکاتی ماڵو سامانی خۆیان دەرکرد، ئەوە رێگەیان بۆ ئاچووغ بکەنو وازیان لێ بێنن با ئیتر کارو باری خۆیان ئەنجام بدەن {إنّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ} بزانن، کە خودا لێخۆشبوو لێبوردوە بۆ ئەو کەسانەی داوای لێخۆشبوونی لێ دەکەن، بەرەحمو بەزەییە بەوانەی تۆبە دەکەنو دەگەڕێنەوە بۆ لای.

{٦وَإنْ أحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجارَكَ فأجِرْهُ} ئەگەر کابرایەك لەموشریکەکان پاش هەڵوەشاندنەوەی پەیمانو تێپەڕبوونی چوار مانگەکە هاتە لای ئێوەو پەنای بۆ هێنان ویستی گوێی لەئایەتەکانی قورئان بێ، لەپوختەی ئیسلام حاڵی ببێ، بەڵگەو دەلیل ببیستێ، ئەوە پەنای بدە، پارێزگاری بکە، هۆکاری بیستنی قورئانی بۆ ئاسان بکە، با بەدڵ گوێی لەقورئان بێ نەسیحەتو ئامۆژگاری ببیستێ.

{حَتّى يَسْمَعَ كَلامَ اللّهِ ثُمَّ أبْلِغْهُ مأمنَهُ} هەرکاتێ ویستی بگەڕێتەوە بۆ وڵاتی خۆی، پێویستە پارێزگاری بۆ دابین بکرێ تا دەگاتەوە وڵاتی خۆی، پاشان ئەگەر ویستت شەڕیان لەگەڵ بکەی بەبێ غەدرو خیانەت دەتوانی شەڕیان لەگەڵ بکەی.

{ذلك} ئەو تەساموحو لێبوردەییو ئاشتیخوازییەی ئیسلام کە لەپەنادانو حەوانەوەی ئەو موشریکانە دا خۆی دەنوێنیو لەپارێزگاری گەڕاندنەوەیان بۆ وڵاتی خۆیان دا رەنگ دەداتەوە.

{بِأنّهُمْ قَوْمٌ لا يَعْلَمُونَ} بەهۆی ئەوەوەیە: کە ئەو موشریکانە تاقمو گرۆهێکی نەفامو تێنەگەییشتوون، ئاگایان لەحەقیقەتی ئیسلام نیەو، نازانن پوختەو کاکڵەی ئەو ئایینە چیەو چی نیە، ئادەمیزادیش دژایەتی ئەو شتە دەکا کە نایزانێ، کەوابوو پێویستە ئەمانیان بدرێ بۆ ئەوەی کەلامی خودا ببیسنو لەحەق حاڵی بن.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ اللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ (٧) كَيْفَ وَإِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُم بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ (٨) اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَن سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٩) لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ (١٠) فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (١١) وَإِن نَّكَثُوا أَيْمَانَهُم مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ (١٢) أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَّكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُم بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَوْهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (١٣)

{[٧] كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ}؟ چۆن پەیمانی ڕێزلێ گیراو لای خوداو پێغەمبەری خودا دەبێ بۆ ئەو موشریکانەی پەیمانیان پێشێل کردوە؟ ئەم ڕستە پرسیار ئامێزە مانای ئینکارو پێ ڕازی نەبوونی خودای لەخۆگرتووە، واتە: بەعەهدو پەیمانی ئەو کافرو موشریکانە بڕوا مەکەن‌و بایەخیان پێ مەدەن ئەوانە شیاوی ئەوە نین پەیمانیان لەگەڵ دا ببەستری‌و پەرەی پێ بدری. {إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ} واتە: جگە لەو خێڵە عەرەبانەی کە لەلای کەعبە واتە: لەناخی حەرەم دا پەیمانتان لەگەڵ بەستوون‌و پابەندی پەیمانی بەڵێنی خۆیان بوون ئەوانە حوکمەکەیان بەم جۆرەیە: {فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ} هەتا ئەوان پابەندی وادەو پەیمانی خۆیان بن، ئێوەش پابەندی پەیمانەکە ببن‌و پەیمانشکێنی مەکەن، {إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ} بێگومان پەروەردگار هەموو ئەو موسوڵمانانەی خۆش دەوێن کە وەفا بەپەیمان‌و بەڵێنی خۆیان دەکەن‌و گەردنکەچی فەرمانی خودان، خۆیان لەغەدرو خیانەتکاری دەپارێزن.

{[٨] كَيْفَ} چۆن عەهدو پەیمان بۆ ئەو موشریکە پەیمانشکێنانە دەبێ: کەی ئەوان شیاوی ئەوەن کە پەیمانی ڕێزدارو وەفا پێکراویان لای خوداو پێغەمبەر هەبێ؟ وەلحال خودا بۆ خۆی دەزانی‌و ئاگادارە کە ئەوانە هەمیشە بۆ ئێوە لەکەمین دانو {وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلاًّ وَلا ذِمَّةً} ئەگەر فرسەتیان دەسکەوی‌و بەسەرتان دا زاڵ ببن‌و بزانن کە دەتانوێرنێ، ئەوە بێگومان هیچ موراعاتی سوێندو پەیمان‌و خزمایەتی‌و سوێند خۆری ناکەن. {يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ} فێڵبازو دووڕوون بەزوبان قسەی شیرین دەڵێن دڵیان پڕە لەکینەو دوژمنایەتی‌و حەسوودی. ئەوانە بەدەم قسەی خۆش‌و دۆستانەتان بۆ دەکەن {وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ} دڵیان بەو قسانەی خۆیان دەیانکەن ڕازی نیە!! {وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ} زۆربەیان لەڕێبازی حەق لایان داوەو پەیمانشکێنن.

{[٩] اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ} ئەوانە لەجیاتی پابەند بوون بەئایەتی خوداو پەیڕەو کردنی پەیامی ئیسلام‌و شوێنکەوتنی پێغەمبەر (ﷺ) کە دەبنە هۆی شارەزابوون بۆ حەق‌و خێرو بەختەوەری هەردوو دونیا. ئەوانە لەجیاتی هەڵبژاردنی ڕێبازی ئیسلام‌و خوداپەرستی، شوێنکەوتنی هەواو هەوەسی خۆیان هەڵبژاردووە، خۆیان بەدونیا هەڵەوگیر کردوە، خەریکی دونیا خواردنن بەشێوەیەکی ناڕەوا، ئیتر سەرباری خۆیان خەڵکی تریش لەڕێگا لادەدەن‌و ناهێڵن بچنە ژێر ئالای ئیسلامەوە، بۆ خۆیان موسوڵمان نابن‌و ناهێڵن خەڵکانی تریش موسوڵمان بن، {إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} بێگومان ئەو کارەی ئەوان دەیکەن زۆر خراپە خراپکردارێکە کرداری ئەوان. ئەوەی ئەوان بۆ خۆیانیان هەڵبژاردووە پێی ڕازی بوون تا بڵێی شتێکی ناشیرین‌و قێزەونە.

{[١٠] لا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلا ذِمَّةً} ئەوانە لە بەر ئەوەی کافرو خودا نەناسن دەربارەی هیچ موسوڵمانێک کە دەسەڵاتیان بە سەریدا بشکێ، موراعاتی هیچ سوێندو پەیمان‌و خزمایەتیەک ناکەن {وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ} ئەوانە

دەستدرێژی کەرنو ئەو پەڕی ستەمکاریو شەڕخوازییان پەیڕەو کردوە جگە لە شمشێر لە هیچی تر حاڵی نابن، ئەوانە بە زۆر نەبێ چارەیان ناکرێ، ئەوانە هەرگیز پابەندی پەیمانو بەڵێنیان نابن، زمانی حیوارو وتو وێژنازانن بەکوردی وەکوو ماری شێخ هۆمەر وان دەبێ بە دار شەرعیان بکرێ!

{[١١] فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ} ئەگەر تۆبەیەکی راستو دروستیان کردو وازیان لەکوفرو پەیمانشکێنیو هەڵخەڵەتاندنو گومراکردنی کەسانی دیکە هێنا. {فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ} ئەوان برای ئایینیتانن، چی مافێك بۆ ئێوە هەبێ بۆ وانیش هەیە. چ ئەرکێك لەسەر ئێوە بێ لەسەر ئەوانیش دەبێ. کە دەفەرموێ: {فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ} بەڵگەیەکی بەهێزە کە برایەتی ئایینی زۆر لەبرایەتی رەگەز پیرۆزترو کاریگەرترە، دیارە ئەم هاوەڵناوەیان بەهۆی ئەو سێ شتەوە وەدەست هێناوە، کە لەپێشەوە باسکرانو بریتی بوون لەتۆبە کردن لەکوفرو پەیمانشکێنیو گەڕانەوە بۆ لای خودا؛ نوێژ کردنو زەکات دان. {وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} ئێمە بەڵگەو نیشانە دەخەینە رو، شییان دەکەینەوە بۆ سەلماندنی بونو تاکو تەنیایی خۆمان بۆ گرۆهو تاقمو کەسانێك داناو زانابن، لەبەڵگەو نیشانە تێبگەنو وردبنەوە...

{[١٢] وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ} ئەگەر پەیمانی خۆیان هەڵوەشاندەوەو پابەندی وادەو بەڵێنی خۆیان نەبوون، تانەیان لەئایینەکەتان دا، رەخنەیان لەقورئانو پێغەمبەر گرت، گاڵتەو لاقرتێیان بەموسوڵمانان کرد، وەکوو ئەوەی شاعیرەکانیان دەیانکردو بەشیعر هەجوی پێغەمبەرو موسوڵمانانیان دەکرد، سەرۆکەکانیان تانەو تەشەریان لەپێغەمبەرو قورئان دەدا، ئەوە مانای ئەوەیە: ئەوانە پێشەواو رابەری کوفرنو سەرۆکو فەرمانڕەوای موشریکانن {فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ} شەڕێکی دژوار دژی سەرانی کوفر ئەنجام بدەن، بەهەموو جۆرێك دژیان بجەنگن {إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ} ئەوانە پەیمانو سوێندیان بێ بایەخە، وادەو بەڵێنیان نیە، واتە: چونکە ئەوانە وەفایان بەعەهدو پەیمانی خۆیان نەکردوە، وەکوو ئەوە وایە: کە هەر پەیمانیان نەبێ!! بۆیە ئاوا (نەفی) پەیمانی لێ کردن. شەڕیان لەگەڵ بکەن {لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ} بۆ ئەوەی واز لەکوفرو بێدینی خۆیان بێنن، چیدیکە ئەزیەتی موسوڵمانان نەدەن.

{[١٣] أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا} ئەرێ موسوڵمانینە! ئەوە بۆچی بەپەلە خۆتان کۆناکەنەوەو دەست ناکەن بەشەڕ دژی ئەو نەتەوەو هۆزو خێڵانەی کە موشریکو خودانەناسن چەند جار پەیمانشکێنیان کردوە، ئەو وادەو بەڵێنانەی بەئێوەیان دابوو پابەندی نەبوون وەفایان پێ نەکردن، هەر هەلیان بۆ هەڵکەوتبێ دەستی خۆیان وەشاندوە. ئەمە هەڵنانی موسوڵمانانە بۆ جەنگان دژی موشریکە پەیمانشکێنەکان، ئەوەش لەبەر سێ هۆی سەرەکی.

١. {نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ} ئەو پەیمانانەی بەسوێند جەختیان لەسەر کردبوونەوە هەڵیان وەشاندونەوە، پێشێلیان کردون. ئیبنو عەبباسو سوودیو کولەبی فەرموویانە ئەم ئایەتە دەربارەی کافرەکانی مەککە هاتۆتە خوارێ کە پاش ئاشتینامەی (حودەیبییە) پەیمانی خۆیان شکاند، یارمەتی هۆزی بەنی بەکریان دا دژی هۆزی خوزاعە کە هاوپەیمانی پێغەمبەر بوون ئەمەش ئاماژەی ئەوەی تێدایە، کە جەنگان دژی پەیمانشکێنان زۆر لەپێشترە لەجەنگان دژی کافری دی، بۆ ئەوەی ببێتە پەندو عیبرەت کەس نەوێرێ پەیمانشکێنی بکا.

٢. {وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ} لەوە پێشیش هەوڵی دەرکردنی پێغەمبەریان داوە، ویستوویانە لەمەککە دەری بکەن، یان بەندی بکەنو بیخەنە شوێنێکەوە کەس نەیبینێ، یان بەدەستی کۆمەڵێك پیاوکوژ لەناوی بەرن.

٣. {وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ} ئەوانن کە یەکەمجار شەڕیان هەڵگیرساند، ئەوە بوو لەجەنگی بەدردا پاش ئەوەی دڵنیا بوون کە کاروانەکە رزگاری بووە، وتیان: نەخەیر ئێمە ناگەڕێینەوە هەتا موحەممەدو هاوەڵانی بنەبڕ نەکەین. هەروەها لەجەنگی ئوحودو جەنگی خەندەقو شوێنی تریش دا چەند جار ئەم هەڵوێستەی خۆیان دووبارە کردۆتەوە. {أَتَخْشَوْنَهُمْ} ئایا ئێوە لێیان دەترسنو ناوێرن لەگەڵیان دا بجەنگن؟ جا خۆ ئەگەر هۆی شەڕ نەکردنتان لەگەڵیان ترسانی ئێوە بێ لێیان، ئەوە {فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} خوا شیاوترە بۆ ئەوەی لێی بترسن، ئەگەر ئێوە بەراستی ئیمانتان هەبێ، چونکە موسوڵمانی راستو بڕوا

پتەو، لەخودا نەبێ لەکەس ناترسێ. کەسێك ئیمانی ساغی هەبێ دەزانێ کە دەسەڵاتی هەموو شتێك بەویستی خودایە، جەمسەری هەموو بونەوەرو هەڵسوڕانی بەدەستی قودرەتی زاتی بێچوونە.

{[١٤] قاتلوهم} ئەی موسوڵمانینە! دەست بکەن بەشەڕ دژی ئەو کافرانە، لەگەڵیان بجەنگێن، هەل لەکیس خۆتان مەدەن، ئێوە ئەگەر شەڕیان لەگەڵ بکەنو دژیان بجەنگێن {یعذبهم اللّٰه بأیدیكم} خودا بەدەستی ئێوە سزایان دەدا، {ویخزهم} ریسوایان دەکا بەهۆی کوشتنو بەدیل گرتنیانو تێشکاندنیان، {وینصركم علیهم} ئێوەی خاوەن باوەڕ زاڵ بکا بەسەر ئەو موشریکانە دا {ویشف صدور قوم مؤمنین} داخی دڵی خێڵو هۆزێکی موسوڵمان سارێژ بکا: کە بریتی بوون لەهۆزی خوزاعە: کە هاوپەیمانی پێغەمبەر بوون، زۆریان خەفەتو زوخاو لەموشریکەکانی مەککە خواردبوو، گەلێ ئازارو ئەشکەنجەیان لێ بینیبوون..

{[١٥] ویذهب غیظ قلوبهم} موجاهید دەفەرموێ: خەمو خەفەتی دڵی ئەو موسوڵمانانە لابەرێ کە لەموشریکەکانەوە پێیان گەییشتبوو، غەدریان لێ دەکردن، خیانەتیان دەرحەق ئەنجام دەدان، ئازاریان دەدان، یان کینەو جەخاری دڵتان لابەرێ، ئەو داخو کەسەرەی ناو دڵتان کە بەهۆی خراپەکاری موشریکەکان پەیدا بوبوو سارێژ بکا، خۆشیو گەشە بکەوێتە ناو دەروونتانەوە. {ویتوب اللّٰه علی من یشاء} ئەمە رستەیەکی سەربەخۆیەو عەطف نیە، واتە کەسانێك کە بیەوێ هیدایەتیان بداو رێنموییان بکا بۆ ئیمان هێنان، بەم رەنگە برێ لەدانیشتوانی مەککە تۆبە بکەنو واز لەکوفرو بێدینی بێنن، بێگومان سەرکەوتنی موسوڵمانان وا لەبرێ موشریكو کافر دەکا کە ئیمان بهێنن، چاوی دڵیان بکرێتەوە بەتایبەتی کە دەبینن موسوڵمانان بەهۆی کۆمەکی خوداوە سەرکەوتن بەدەست دێنن. {واللّٰه علیم حکیم} خودا زانایەو دەزانێ چی بۆ بەرژەوەندی بەندەکانی بەسوودە، دەزانێ سەرەنجامی کارەکان بەچی دەگاو سەرەتا شاردراوەکان چییان لێ وەدی دێ. لێزانو دانایە، نەخشە بۆ ئاکامی کردارو جمو جۆڵەکانی دەکێشیو لەهەموو کرداو گوفتارێکی دا حەکیمو لێزانە.

قَٰتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ (١٤) وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (١٥) أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا۟ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَا رَسُولِهِۦ وَلَا ٱلْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ (١٦) مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُوا۟ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ شَٰهِدِينَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِم بِٱلْكُفْرِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ وَفِى ٱلنَّارِ هُمْ خَٰلِدُونَ (١٧) إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ فَعَسَىٰٓ أُو۟لَٰٓئِكَ أَن يَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ (١٨) ۞ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ ٱلْحَآجِّ وَعِمَارَةَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَجَٰهَدَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُۥنَ عِندَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ (١٩) ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ (٢٠)

{[١٦] أم حسبتم أن تتركوا؟} واتە: ئەرێ موسوڵمانینە! ئەوە بۆچی شەڕ لەگەڵ ئەو موشریکانە ناکەن کە پەیمانیان شکاندو دەستدرێژییان کردە سەرتانو پابەندی وادەو بەڵێنی خۆیان نەبوون، بۆچی پێتان وایە ئەی موسوڵمانینە! کە ئێوە هەر ئاوا وازتان لێ بێندریو پاشگوێ بخرێنو هیچ تاقیکردنەوەو بۆتەدانو ئەزمونێکتان لەگەڵ دا ئەنجام نەدرێ؟ دەڵێی بەتەمانین کە لەڕێگەی جیهادو تێکۆشانەوە بەتاقی بکرێنەوە، کە لەراستی دا جیهادو جەنگان دژی موشریکەکان باشترین تاقیگەو بۆتەیە بۆ لێك جیاکردنەوەی راستو درۆ، بۆ دەرخستنی موسوڵمانی راستاڵو دوڕووی بەناو موسوڵمان. {ولما یعلم اللّٰه الذین جاهدوا منكم} واتە: وەلحال لەئێوە شتێکی وای نەخستۆتە ڕو کە موجاهیدی راستو دڵسۆز لەچەکداری دووڕوو دەروون نەخۆش جیا بکاتەوە، کە هێشتا خودا لەئێوە کۆمەڵێکی نەهێناوەتە سەرمەسرەحی ژیان کە جیهاد دەکەنو بەخەڵکی نەناساندون؟! هێشتا

جیهادکەرو تێکۆشەری دڵسۆز لەنێوە پەیدا نەبوە، {وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً} هەروەها جگە لەخوداو پێغەمبەری خوداو موسوڵمانان کەسی تریان نەگرتووە بەدۆست، نەبوونە چڵکاوخۆری موشریکەکانو ناچن هەواڵو نهێنی موسوڵمانان بگەیەنن بەکافرەکان، {وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} خودا هەموو کاتێ ئاگادارو زانایە بەکردارو گوفتارتانو سزاو پاداشتان دەداتەوە. پێویستە ئەوە بزانین کە مەبەست بە {وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ} ئەوە نیە نەفیی زانیاری خودا بکەین، نەچین وەکوو هیشامی کوڕی عەبدولحەکەم بڵێین: خودا تاشتەکە نەیەتە بازنەی بوونەوە نایزانیو وەکوو ئەو ظاهیری ئایەتەکە وەربگرین.. بەڵکوو مەبەست لەئایەتەکە نەفیی کردنی زانیارییە کە لەواقیع دا وجوودی هەیە بەڵام هێشتا نەهێنراوەتە سەر گۆڕەپانی ژیانی ئادەمیزادو خودا بۆی رانەنواندون بۆ ئەوەی ببێتە بەڵگە لەسەریان لەرۆژی قیامەت دا.

{[١٧] مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ} نابێو ناگونجێو رەوا نیە بۆ ئەوانەی بتپەرستنو هاوەڵ بۆ خودا بەرەوا دەزانن، مزگەوتەکانی خودا -کە کەعبە یەکێکیانە- ئاوەدان بکەنەوە، نابێ رێگەیان پێ بدرێ عیبادەتی پوچی خۆیانی تێدا ئەنجام بدەن، مافی ئەوەیان نیە سەروکاری کەعبە بکەنو مجێورو دەرکەوانو ئاودەری بن، نابێ بۆ حەجو عەمرەش بچنە ناویو تەوافی بکەن، چونکە ئەوان {شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ} بۆ خۆیان شایەدی کافرێتی خۆیان دەدەن: بەم جۆرە بت دەپەرستن، بەروتو قوتی تەوافی کەعبە دەکەن، هەر کە سورێك بەدەوری کەعبەدا دەدەن سوژدە بۆ بتەکانیان دەبەن. {أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ} ئەو خودانەناسە هاوبەشپەیداکەرانە، بەهۆی شیرکو کوفرەکەیانەوە، کردەوەکانیان پووچ کراوەتەوە، رۆژی قیامەت چ سوودو قازانجی لێ نابینن، ئەوان لەناو دۆزەخ دا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە، کردارو هەڵوێستیان هێندە ناجوامێرانەیە، تاوانەکەیان هێندە گەورەو بەسامە سزای دادوەرانە بۆیان ئەوەیە لەناو ئاگری دۆزەخ دا بمێننەوەو لێی دەرنەچن.

{[١٨] إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} نەوەکوو شیاوی ئاوەدانکردنەوەو سەرپەرشتیکردنی مزگەوتەکانن ئیللا کەسانێك کە بڕوایان بەتاكو تەنهایی خودا بێ، بڕوایان بەزیندو بوونەوەو هاتنی رۆژی قیامەت هەبێ، کەسێك چاودێریکردنی کابەو ماڵی خودایە کە بڕوای تەواوی بەتاكو تەنهایی خودا بێ، ئیمانی بەرۆژی قیامەت هەبێ، {وَأَقَامَ الصَّلَاةَ} نوێژەکانی بەرێكو پێکی ئەنجام بدا، {وَآتَى الزَّكَاةَ} زەکاتی ماڵو سامانی بەگوێرەی شەرعی خودا دەربکاو بیدا بەو کەسانەی کە شیاوی زەکات پێدانن. {وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ} جگە لەخودا لەکەسی تر نەترسێ، هیچ مەخلوقاتێك گیانلەبەر بێ، یان بێ گیان بێ بە خودا نەزانێو بەندایەتی بۆ نەکاو لێی نەترسێ. {فَعَسَى أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ} ئەمجار ئەوانەی کە ئەو رەوشتانەیان تێدانو خاوەنی ئەو کارە پەسەندانەن ئەوانە لەپێری هیدایەتدراوەکانن، رێنموونییان وەرگرتووە، رێبازی خودایان گرتۆتە بەرو، شیاوی پاداشی باشو بەهەشتن.

{[١٩] أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} واتە: ئایا ئێوە ئەوانەی ئاو دابەش دەکەن بەسەر حاجیان داو کەعبە ئاوەدان دەکەنەوە وەکوو ئەوانەیان حلێب دەکەن کە بڕوایان بەخودا هێناوە، بڕوایان بەهاتنی رۆژی قیامەت هەیەو لەپێناو ئایینی خودادا جیهادو تێکۆشان دەکەن؟ ئایا ئەم دوو تاقمە لەفەضلو رێزدا چون یەکن؟ بێگومان ئاودان بەحاجیانو ئاوەدانکردنەوەی کەعبە هەرچەندە کاری پەسەندن بەڵام خاوەنی ئەم ئیشانە لەپلەو پایەو بەرزی دا لای خودا ناچنە ریزی ئەهلی ئیمانەوە. {لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ} ئەوانە لای خودا وەکوو یەك نینو لەیەك ئاست دا نین. نە لەرەوشتو نە لەکردەوەدا نە لەدونیاو نە لەقیامەت دا هاوتا نین. {وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} پەروەردگار گەلو نەتەوەیەك هیدایەت نادا: کە بەردەوام بن لەسەر ستەم کردن لەخۆیان بەم جۆرە درێژە بەکوفری خۆیان بدەنو ستەم لەغەیری خۆشیان دەکەن.

{[٢٠] الَّذِينَ آمَنُوا} ئەوانەی بڕوای تەواویان بەتاكو تەنهایی خودا هەیە {وَهَاجَرُوا} لەبەر خاتری رەزامەندی خودا

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَٰنٍ وَجَنَّـٰتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَابَآءَكُمْ وَإِخْوَٰنَكُمْ أَوْلِيَآءَ إِنِ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْكُفْرَ عَلَى ٱلْإِيمَـٰنِ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَـٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَـٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾

لەوڵاتی کوفرەوە کۆچیان کردوە بۆ وڵاتی ئیمانو ئیسلام {وجاهدُوا فِي سبيل اللّـه بأمْوالهمْ وأنفسهمْ} لەپێناو ئایینی خودادا جیهادیان کردوەو تێکۆشاون، گیانو ماڵی خۆیان بەخت کردوە، تاڵو سوێرییان چەشتووە، جۆرەها تەنگو چەڵەمەو دەردی سەرییان توش هاتووە، بێگومان ئەوانە {أَعْظَمُ دَرَجَةً عنْد اللّـهِ} پلەو پایەیان زۆر گەورەترە لەو موشریکانەی ئەرکی ئاو دابەشکردنیان لەئەستۆ گرتووە، مجێوری کەعبە دەکەنو روخاوی چاك دەکەنەوە جوداوازی نێوانیان عاسمانو رێسمانە. {وأُولَئكَ هُمْ الْفائزُونَ} ئەوانە، هەر ئەوانە بەمراز دەکەنو بەبەختەوەر حلێب دەکرێن. هەر ئەو موسوڵمانە کۆچکارە تێکۆشەرانە بەفەضلو کەرەمی خودا بەختەوەر دەبنو بەمراز دەگەنو پاداشی کردەوەی باشیان وەردەگرنەوە. ئەم بەختەوەریو بەمراز گەییشتنە ئەوەیە: کە {[٢١]يُبشّرُهُمْ ربُّهُمْ برحْمةٍ مِنْهُ ورضْوانٍ وجنّاتٍ لهُمْ فيها نعيمٌ مُقيمٌ} پەروەردگاریان مزگێنی بەختەوەرییان دەداتێ بەوەی کە لەرەحمەتی خۆی دەبارێنێ بەسەریان دا، هەموانیان دەخاتە ژێر ئەو رەحمەتە بێ پایانەوە، سەرباری ئەوە رەزامەندی خۆ دەکاتە سێبەری کامەرانیو دایاندەپۆشێ، ئەمەش گەورەترینو نایابترین خەڵاتە بۆیان، لەرۆژی قیامەت دا دەیانخاتە نێو باغو باغاتی بەهەشتی جوانو رازاوەی کە بۆ ئەوانی تەرخان کردوە، لەو بەهەشتە دا نازو نیعمەتی بەردەوامو نەبڕاوە هەیەو پەکیان لەهیچ ناکەویو چییان بوێ بۆیان دابین کراوەو ئامادەیە، بۆ هەتا هەتایەو بێ بڕانەوەو کۆتایی هاتن لەم نازو نیعمەتەدا دەگوزەرێنن! {[٢٢]خالدينَ فيها أبداً إنّ اللّه عنْدهُ أجْرٌ عظيمٌ} بە هەتا هەتاییش لەوێ دەبن، بێگومان خوا پاداشی زۆر گەورەی لایە بۆ بڕواداران.

{[٢٣]يا أَيُّهَا الّذين آمنُوا لا تتخذُوا آباءكُمْ وإخْوانكُمْ أوْلياء} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاكو تەنهایی خودا هەیەو ئیمانتان بەپێغەمبەر هێناوە، نەچن باوكو براو خزمی موشریکتان بکەنە لێپرسراوی خۆتانو پابەندی فەرمانو ئامۆژگارییان بنو لەشەڕدا یارمەتییان بدەن، بۆ خاتری ئەوان کۆمەگی بەکافرەکان بکەن، بەسەر نهێنی موسوڵمانان دا ئاگاداریان بکەن، نابێ لەخزمو کەسوکارو بنەماڵەو خاوو خێزانتان کەسانێك كە کافرو خودا نەناسن بیانکەنە دۆستو سەرپەرپشتیاری خۆتانو بەرژەوەندی ئەوان پێش بەرژەوەندی موسوڵمانان بخەن. {إنْ اسْتحبُّوا الْكُفْرَ علَى الإيمان} ئەگەر ئەوان کوفریان هەڵبژاردو شیرکیان بە باشتر زانی لە ئیسلامو لە سەر کوفرو بێدینی خۆیان بەردەوام بوون. {ومَنْ يتولّهُمْ منْكُمْ فأُولَئكَ هُمْ الظّالمُونَ} کەسێك لە ئێوە کۆمەگی لە کافران داوا بکاو پشتیان بێ ببەستێ، ئەوە ئەوانە لەو گرۆهانەن کە لە ڕێبازی راست لایان داوە.

{[٢٤]قل} ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: {إنْ كان آباؤُكم} ئەگەر باوكو باپیرانتان {وأبْناؤُكمْ} کوڕو کچو نەتەوەتان {وإخْوانُكُمْ} براو ئامۆزاو مامو خاڵتان {وَأَزْوَاجُكُمْ} خێزانو هاوسەرتان {وَعشيرتُكُمْ وأمْوالٌ اقْترفْتُمُوهَا} ماڵو سامانێك كە کۆتان کردۆتەوە {وَتجارةٌ تخْشوْنَ كَسَادَهَا} بازرگانیو مامەڵەکردنتان کە ترسی بازاڕ وەستانو نرخ شکانی کاڵاکانتان هەیە، {وَمسَاكنُ تَرْضَوْنها} خانوو باڵەخانەکانتان کە تێیان دا دەحەوێنەوەو ئیستراحەتیان تێدا دەکەن. پێیان

ثُمَّ يَتُوبُ ٱللَّهُ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٢٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡمُشۡرِكُونَ نَجَسٞ فَلَا يَقۡرَبُواْ ٱلۡمَسۡجِدَ ٱلۡحَرَامَ بَعۡدَ عَامِهِمۡ هَٰذَاۚ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ عَيۡلَةٗ فَسَوۡفَ يُغۡنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦٓ إِن شَآءَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٢٨﴾ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلۡحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ حَتَّىٰ يُعۡطُواْ ٱلۡجِزۡيَةَ عَن يَدٖ وَهُمۡ صَٰغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ عُزَيۡرٌ ٱبۡنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ ٱللَّهِۖ ذَٰلِكَ قَوۡلُهُم بِأَفۡوَٰهِهِمۡۖ يُضَٰهِـُٔونَ قَوۡلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبۡلُۚ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُۖ أَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ﴿٣٠﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٣١﴾

بڵێ ئەگەر ئەم هەشت شتانەتان {أَحبَّ إلَيْكُمْ مِنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهادٍ فِي سَبِيلِهِ} لەخوداو پێغەمبەری خوداو جیهاد لەپێناو ئایین دا خۆشتر دەوێ، بەجۆرێك ئەو خۆشەویستییە ببێتە كۆسپو تەگەرە لەبەردەم یارمەتیدانی پێغەمبەر ئەوە {فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ} چاوەڕوان بن تا ئەوكاتەی خودا بڕیاری خۆی دەربارەی ئێوە دەردەكاو سزای بێ ئامانی خۆی دەنێرێ بۆتانو ئەوكاتە رزگارتان نابێ. {وَاللّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ} خودا هەرگیز هیدایەتی گەلو هۆزی سنوور بەزێن ناداو، هەر كە كاتی سزادانتان هات بەقوتارتان نادا.

{[٢٥]لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّهُ فِي مَواطِنَ كَثِيرَةٍ} ئەی موسوڵمانینە! بێگومان پەروەردگار لەزۆر شەڕو جەنگ دا ئێوەی سەرخستووە بەسەر دوژمنەكانتان دا، لەزۆر شوێنو شەڕگەی وەكوو بەدرو حودەیبییەو مەككەو شەڕی بەنوقوریظەو بەنو نەضیر دا خودا یارمەتی ئێوەی داوە، بەهۆی بەهێزی بیروباوەڕتانو صەبرو خۆراگریتان. {وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ} لەڕۆژی حونەینیش دا هەر كۆمەگی پێ كردنو یارمەتیدان. لەكاتێك دا زۆریو تەیاریتان سەرسووڕمانی بەسەر هێنانو هەڵیخەڵەتاندنو لەخۆتان بایی بوون وتتان ئەمڕۆ تێ ناشكێین، ئیتر پەروەردگار لەسەرەتاوە خۆتانی بەخۆتان سپارد، {فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئاً} زۆریتان ج سوودێكی پێ نەگەیاندن، دوژمن بەسەرتان دا زاڵ بوو، {وَضاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِما رَحُبَتْ} لەترسانو لەپەشۆكاویتان (كونە مشكتان لێ بوونە قەیصەری) سەر زەوی پانو پۆڕتان لێ وتەنگ هاتبوو، رێگای دەستكردنەوەو شەڕكردن یان خۆقوتار كردنی شەرفمەندانەتان نەدۆزییەوە، رێگا چارەتان نەما جگە لەهەڵاتن {ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ} ئیتر بەتێشكاوی هەڵاتنو قوچاندتانو پێغەمبەرتان لەگۆڕەپانی شەڕدا لەگەڵ كۆمەڵێكی كەم لەهاوەڵان دا بەجێ هێشت.

{[٢٦]ثُمَّ أَنْزَلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ} ئەمجار عینایەو كۆمەگی خودا فریاتان كەوت، دڵ ئارامیو خۆگری بەسەر پێغەمبەرو ئەو هاوەڵانەی لەخزمەتیا مابوونەوە باراند، دڵی پڕكردن لەهیواو ئاواتی سەركەوتن، ئەو غەمو پەژارەی كە تووشی پێغەمبەر بوو بەهۆی تێشكانو هەڵاتنی زوربەی موسوڵمانەكانەوە لاچوو نەما، هەڵاتنی ئەوان زێدە ورەبەرزیو ئازایەتی بەپێغەمبەر بەخشیو زیاتر سوور بوو لەسەر هێرش بردنو پەلاماردانی دوژمن. {وَأَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها} بۆ بەهێز كردنی دڵی موسوڵمانەكان فریشتەی ناردنە خوارێ بۆ كۆمەگی پێكردنیان كە ئێوە بەچاو نەتان بینین، بەڵكوو ئاسەوارەكەیان لەدڵی خۆتان دا بینیو هەستتان پێ كرد، كە بریتی بوو لەورە بەرزیو بەخۆدا چوونەوەو سەرلەنوێ هەڵمەت بردنو پەلامار دانی دوژمنو شكاندنی لێ كوشتنو بەدیل گرتنی زۆر لێیان. {وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا} سزای ئەوانەی دا كە كافر بوون بەكوشتنو بەدیل گرتنو تێشكانو راونانو ریسوا بوونیان {وَذلِكَ جَزاءُ الْكافِرِينَ} ئائەوەیە: سزای ئەوانەی كافرن لەدونیا دا، هەتا ئەوان كوفر بەسەر ئیسلام دا هەڵبژێرنو دژایەتی موسوڵمانان بكەنو شەڕیان لەدژ بكەن ئەوە حاڵیان دەبێ.

{[٢٧]ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} ئەمجار خودا پاش ئەو سزادانەی موشریکەکان لەدونیادا، ئەگەر مەیلی لێ بێ تۆبەی ئەوانە قبوول دەکا کە تۆبە دەکەن‌و واز لەکوفرو بێدینی دەهێنن، هیدایەتیان دەدا بۆ موسوڵمان بوون‌و لەتاوانی لەوە پێشیان خۆش دەبێ ئەگەر بەراستی‌و لەناخەوە تۆبەیان کردبێ، خودا لێخۆشبوو لێبوردەیە بۆ ئەو کەسانەی تۆبە دەکەن‌و کردەوەی باش ئەنجام دەدەن.

{[٢٨]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ} ئەی ئەو کەسانەی برواتان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا هێناوە: بزانن کە موشریکەکان -بەهۆی هاوەڵدانانیان بۆ خودا- دڵ‌و دەرونیان پیس بووە، ئەوان لەبارەی بیرو باوەڕەوە گومڕان، عەقیدەیان فاسیدە، لەدەروون پیسی دا ڕۆچون، ئەوانە پیسن {فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا} مەهێڵن نزیك بەمەسجیدولحەرام بکەونەوە، لەدوای ئەم ساڵەوە (ساڵی نۆیەمی کۆچی) ڕێگایان مەدەن بچنە ناو ماڵی خوداوە، ئیتر ئەو شوێنە پیرۆزە لەو کافرو خودا نەناسانە یاساغەو لێیان قەدەغەیە. {وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ} ئەگەر ترسی هەژاریتان هەیە، ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! بەهۆی نەهێنانی بژێوو کاڵای بازرگانی کە لەوەپێش موشریکەکان دەیانهێناو لەم ساڵەوە مەنع کراون‌و ناهێڵدرێ نزیك ئەو بەستە بکەونەوە، ئەوە دڵنیابن خودا بەفەضل‌و گەورەیی لەلایەکی ترەوە ئەو کەلێنەتان بۆ پڕ دەکاتەوە، هۆکاری ژیانتان باشتر بۆ دابین دەکاو کارو کاسبیتان زۆر دەبی‌و پەکتان ناکەوێ. {إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەحاڵ‌و چۆنیەتی ئێوە؛ هی ئێستاو هی داهاتووشتان، دەزانێ چۆن هەژار دەکەون‌و بەچی دەوڵەمەند دەبن! حەکیم‌و دانایە لەو شەریعەت‌و یاسایەی بۆتان دادەنێ، لەو فەرمان‌و نەهییانەی ئاراستەتان دەکا، کە فەرمانتان پێ دەکا بەجەنگان دژی موشریکەکان پاش تەواو بوونی پەیمان‌و ئاگربەست، یان کە جڵەگیریتان لێ دەکا لەنزیکبوونەوەی موشریکەکان لەمەسجیدولحەرام دوای ساڵی نۆیەمی کۆچی، بێ حیکمەت نیەو بەرژەوەندی دونیاو ئایینی ئێوەی تێدایە. هەروەها پەروەردگار حەکیم‌و دانایە لەهەرچی کە دەیداو هەرچی دەیگرێتەوە.

١- {[٢٩]قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ} ئەی موسوڵمانینە! شەڕ بکەن دژی ئەو جولەکەو نەصرانییانەی ئیمانیان بەخودا نیە، بێگومان ئەوان بەراستی بڕوایان بەخودا نیە، چونکە زۆربەی جولەکە پێیان وایە: خودا جەستەی هەیەو لەشتی مادی تر دەچێ، ئەوان بڕوایان بەهەبوونی خوداو تاك‌و تەنهایی نیە. نەصرانییەکان بڕوایان وایە: سێ خودا هەن، لەسەرەتاوە سێ خودا بڕیار دەدەن، ئەمجار دەیانکەنەوە بەیەك. بەمجۆرە دەڵێن: باوك هەیە، کوڕ هەیە، ڕوحولقودس هەیە. ئەم سێیانە بەخودا حلێب دەکەن، پاشان دەڵێن: باوك لەعیسا دا تواوەتەوە ئیتر عیسا بوەتە خودای تاك‌و تەنیا.

٢- {وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ} بەراستی بڕوایان بەڕۆژی قیامەت‌و زیندوبوونەوەی ئادەمیزادو زیندەوەرانی تر نیە. ئەوان پێیان وایە کە تەنها گیانەکان زیندو دەکرێنەوە نەك جەستەکان، وەکوو فریشتەیان لێ دێ جەستەیان نابێ، پێیان وایە: ئەهلی بەهەشت خواردن‌و خواردنەوەیان نابێ، هیچ لەززەت‌و خۆشی مادی لەقیامەت دا نیە، پێیان وایە نازو نیعمەتی بەهەشت‌و سزای ئاگر بریتین لەچەند مانایەکی گیانی وەکوو کەیف خۆشی‌و دڵتەنگی‌و بەس! ئەوان بڕوایان بەژیانێکی پێك هاتوو لەماددەو گیان لەقیامەت دا نیە.

٣- {وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ} ئەو شتانەی قورئان‌و فەرموودەی پێغەمبەر حەرامیان کردوون ئەوان بەحەرامی نازانن، تەنانەت ئەو شتانەی تەورات‌و ئینجیلی دەستکاری نەکراو حەرامیان کردون ئەوان بە حەرامی نازانن، بۆخۆیان شەریعەت‌و یاسایەکیان بۆ خۆیان داهێناوە پێچەوانەی ئایینە ئەصڵییەکەی خۆیانە کە نەسخ بۆتەوە بەئایینی ئیسلام. ئەوەتا: جوولەکە خواردنی ماڵی خەڵك بەناڕەوا لەڕێگەی ڕیباوو بەرتیل‌و دەسبڕینی خەڵك....هتد بەڕەوا دەزانن، نەصرانییەکانیش ئەو شتانەی لەتەورات دا لێیان یاساغ کراوە: وەکوو پیوو عەرەق........هتد بەحەڵاڵی دەزانن.

٤- {وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ} ئەوان بڕوایان بەئایینی حەق کە ئایینی ئیسلامە نیەو پابەندی فەرمان‌و جڵەو گیری‌و ئامۆژگارییەکانی نابن. بەڵکوو

بەگوێرەی ئەو پەیڕەوو پرۆگرامەی پیاوە ئایینەکانیان بەهەواو هەوەسی خۆیان بۆیان داناون هەڵس‌و کەوت دەکەن. تەوراتو ئینجیلیان دەستکاری کردوون، بنەما سەرەکییەکانی ئایینەکانیان کە لەگەڵ ئایینی ئیسلام دا یەك دەگرنەوەو بەنیگا بۆ حەزرەتی موساو حەزرەتی عیسا نێردراون گۆڕانیان بەسەردا هێناون‌و وەکوو خۆیان نەماون‌و لەکاریان خستوون جا کەوا بی‌و ئەمە ڕەوشت‌و هەڵس‌و کەوتی ئەو خاوەن نامانە بێ، ئێوە ئەی موسوڵمانینە! شەڕ بکەن‌و بجەنگن دژی ئەوانەی کە ئەو چوار ڕەوشتەیان تێدان لەخاوەن نامەکان. {حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ} تا ناچار دەبن: یان موسوڵمان بن، یان سەرانە دەدەن بەشێوەیەکی وا: کە بەتەواوی گەردنکەچی‌و پابەندبوونیان بەئەحکامی ئیسلام پێوە دیار بێ بەبێ سەرپێچی‌و منجە منج کردن سەرانەی خۆیان لەکاتی دیاریکراودا تەسلیم بکەن.

{[30] وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ} بڕێ لەجوولەکەکان دەیانگوت عوزەیر کوڕی خودایە، عوزەیر کاهینێکی یەهوودی بوو دەورو بەری ساڵی (٤٥٧ پێش زایین) لەوڵاتی بابل نیشتەجێ بووبوو، لەنەوەی حەزرەتی هاروون بوو، نووسەرێکی بەناوبانگ بوو، هەموو پارچەکانی تەوراتی کۆکردەوە، لەجیاتی عیبرانی کۆن پیتی کلدانی بەکار هێنا، (ئەسفاری، الأيام، عزرا، نحميا)ی دانا سەردەمی ئەو بەبەهاری ئایینی جولەکە حلێب دەکرێ، شیاوی ئەوەیە: بەبڵاوکەرەوەو دامەزرێنەری شەریعەتی یەهودی بناسرێ، پاش ئەوەی شەریعەتی تەورات خەریك بوو لەناو بچێ ئەو زیندوی کردەوە، بۆیە جولەکە ڕێزی لێ دەنێن‌و تەقدیسی دەکەن، تەنانەت بڕی یەهوود نازناوی (کوڕی خودا)یان داوەتێ. {وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ} نەصرانیش وازیان لەیەکتاپەرستی هێناوەو دەڵێن: مەسیح کوڕی خودایە، بێگومان پێشینەکانی نەصرانی مەبەستیان بەکوڕییەتی عیسا بۆ خودا حەقیقەت نەبوو بەڵکوو بەمەجازبوو مەبەستیان خۆشەویستی‌و ڕێزداری لای خودا بوو، دوایی بەهۆی تێپەڕبوونی ڕۆژگارێکی زۆرو بەهۆی فەوتانی ئینجیلە ئەصلەکەو کاریگەری هیندییە بتپەرستەکان لەسەریان وایان لێ هات عیسا بەکوڕی حەقیقی خودا بزانن. {ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ} ئەوەی دەیڵێن: لەبارەی عوزەیرو عیساوە، قسەیەکی دەمهەڵبەستی خۆیانەو چ بەڵگەیەکی زانستی‌و سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراویان بەدەستەوە نیە، جگە لەفڕو فیشاڵی خۆیان‌و درۆو دەلەسەو هەڵبەستراوی ماڵم‌و قەشەکانیان. جوولەکەو مەسیحییەکان لەم قسە بێ بناغانەیان داو بەم کوفرە ئاشکراو بیرو باوەڕیان {يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ} دەشوبهێنە قسەو کوفرو بیرو باوەڕی موشریك‌و کافرەکانی پێش خۆیان کە بتپەرست‌و بەرهەمیەکان‌و بوذیەکانی هیندو چین‌و یابان‌و نەتەوە کۆنەکانی میصرو ئێران‌و یۆنان‌و ڕۆمان بوون، کەوابێ جولەکەو مەسیحی بیرو باوەڕی ئەو موشریك‌و کافرە کۆنینانەیە کاوێژی دەکەنەوەو بەناوی تەوراتو ئینجیلەوە بڵاوی دەکەنەوە. هەروەکوو موشریکەکانی عەرەب هەندێکیان بڕوایان وابوو کە فریشتە کچی خودان. {قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ} دەك نەفرینی خودایان لێ بێ، خودا ئەم کافرو موشریکانە بخاتە بەر نەفرینی خۆی‌و لەناویان بەرێ، سەیرو سەمەرەیە ئەوانە چۆن لەڕێبازی حەق لایان داوە، چۆن‌و بەچ عەقڵێك لەو حەقە ئاشکراو نومایانە لایان داوەو کەوتوونە ناو زلکاوی گومڕایی‌و کوفرەوە؟؟ مەسیح‌و عوزیر دو بەندەی خودان‌و خودا دروستی کردون، قەتیش دروستکراو ناکرێ بەدروستکەرو بەدیهێنەر، نابێ مەخلووق بەخالق حلێب بکرێ! عیساو عوزەیر وەکوو هەموو ئادەمیزادێکی تر خواردن‌و خواردنەوەیان هەیە، ماندوبوون‌و حەسانەوەیان هەیە دەی ئەوان کەی بەکەڵکی خودایەتی دێن؟!

{[31] اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ} جولەکەو مەسیحییەکان ماڵم‌و قەشەکانیان کردبوون بەخودای خۆیان، لەجیاتی پەروەردگاری بەرزو پیرۆز، پیاوە ئایینیەکانیان شەریعەتو یاسایان بۆ دادەنان‌و حەڵاڵ‌و حەرامیان بۆ دەست نیشان دەکردن ئەوانیش پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانیان دەبوون، هەروەها عیسای کوڕی مەریەمیشیان بەخودا دەزانی. جولەکەکان یاساو شەریعەتی دەسهەڵبەستی پیاوە ئایینییەکانی خۆیان پاڵ تەورات دا بوو،

مەسیحییەکانیش ئەحکامی تەوراتیان گۆڕی و شەریعەتی دەستهەڵبەستی خۆیان لەبواری عیبادەتو مامەڵەکردن دا خستە کارو گۆڕانکارییان لەحوکمەکانی تەورات دا کردو بەئارەزۆی خۆیان حەرامو حەڵاڵیان بۆ دەست نیشانکردن، رەشە خەڵکەکەش شوێنیان کەوتن. {وَما أُمِرُوا إِلاّ لِيَعْبُدُوا إِلَهاً وَاحِداً} ئەوان لەسەر زمانی موساو عیسا فەرمانیان پێ نەکراوە کە جگە لەخودا خودایەکی تر بپەرستن، ئەوەی فەرمانیان پێ کراوە بریتی بووە لەوە کە تەنها خودا بپەرستنو هاوەڵی بۆ دانەنێن. ئەو خودایە بپەرستن کە ئەحکامی ئایینی بۆ داناون، ئەو خودایە خودای ئەوانو خودای هەموو شتێکی تریشە، زاناو دانایە، بێ هاوەڵو بێ منداڵو تاکو تەنهایە، هەر شتێکی حەرام کرد حەرامەو بەکەس حەڵاڵ ناکرێ، هەرشتێك ئەو حەڵاڵی بکا، حەڵاڵەو بەکەس حەرام ناکرێ. هەر شەریعەتو یاسایەك دابنێ شوێنکەوتنی واجبو فەرزە، هەر فەرمانێکی فەرموو دەبێ جێبەجێ بکرێ، زاتی پاکی بەگوێرەی شەرعو عەقڵ شیاوی پەرستشە {لا إِلَهَ إِلاّ هُوَ} بەپێی شەریعەتو عەقڵی سەلیم جگە لەپەروەردگار خودای ترنین، هیچ خودانین جگە لەزاتی پاکی {سُبْحانَهُ عَمّا يُشْرِكُونَ} پەروەردگار پاکو بەرزو پیرۆزە لەهاوەڵو ژنو منداڵ یارمەتدەرو شەریك، هەر خۆی شیاوی پەرستنە، بێ وێنەو بێ نەظیرە لەزاتو لەصیفات دا. لەئولوهییەتو لەربووبییەت دا تاکو تەنهاو فەردی موطلەقە.

{٣٢ يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ} ئەو کافرو موشریکانە دەیانەوێ بەو بیرو بۆچوونە شێواوو پوچەی خۆیان نوری ئیسلام بکوژێننەوە. هەوڵ دەدەن ئەو ئایینەی پێغەمبەری ئێمە موحەممەد هێناویەتی لەناوی بەرن، بڵێسەی حەقو چرای هیدایەت بکوژێننەوە، بۆ ئەوەی هەموو ئادەمیزاد گومرابن. {وَيَأْبَى اللَّهُ إِلاّ أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكافِرُونَ} پەروەردگاریش هەرگیز ناهێڵێ مرادیان بێتەجێو هەر دەیەوێ روناکایی ئایینی خۆی تەواو درەخشان بکاو بەدونیادا بڵاوبێتەوە. هەرچەندە کافرەکان پێشیان ناخۆش بێو بەزیاد بوونو بڵاوبوونەوەی ئایینی ئیسلام تەنگەتاو

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔواْ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ وَٱلرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُواْ فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ ۚ وَقَٰتِلُواْ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

ببن، خودا هەر ئایینی خۆی سەردەخاو یارمەتی پێغەمبەری خۆی دەدا.

{٣٣ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە پێغەمبەری خۆی کە موحەممەدە، ناردویە بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد بە هیدایەتو بەڵگەو نیشانەوە. ئاینێکی حەقی پیادا رەوانە کردوە، کە هەتا دەونیا دونیایە نەسخ نابێتەوە، گۆڕانی بەسەردا نایە، هیچ ئاینێکی تر هەڵی ناوەشێنێتەوە، هەر هەواڵێکی تێدایە راستو دروستە، بیرو باوەڕی صەحیحو زانیاری بەسودی لە خۆ گرتووە، ئاینێکە هەموو کردەوەکانی کە تێیدا ئەنجام دەدرێن کردەوەی باشو بە سوودن بۆ دونیاو قیامەت...{لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ} بۆ ئەوەی ئەم ئایینە بێ خەوشە: کە ئایینی ئیسلامە، بەرزی بکاتەوەو سەری بخا بەسەر هەموو ئایینەکانی تردا بەهۆی بەڵگەو بورهانی جۆراو جۆرەوە، بەهۆی ئەو زانیاریو زانستەی لەخۆی

گرتووە، بیکاتە ئایینێکی باڵادەستی خاوەن دەسەڵاتی ماددی مەعنەوی. ئاشکراشە هیچ ئایینێك وەکوو ئیسلام کاریگەری گیانیو عەقڵیو ماددیو کۆمەڵایەتیو رامیاری لەسەر ئادەمیزاد نەبووە نابێ. تاکە ئایینێکە کە بەکەڵکی هەموو سەردەمو کاتو شوێنێك دێ.. بۆ هەموو کۆمەڵگاو نەتەوەیەك لەبارو گونجاوە.

{[٣٤] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيراً مِنَ الأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ} ئەی ئەو کەسانەی برواتان بەتاكو تەنهایی خوداو بەپێغەمبەرایەتی موحەممەد هەیە، دڵنیابنو باش بزانن: کە زۆر لەمالمو قەشەکانی خاوەن نامەکان بەناحەقو نارەوا ماڵو سامانی خەڵك دەخۆن، هیچ رێبازێکی شەرعیو ئایینیان بەدەستەوە نیە، بەڵکوو بەهەوانتەو بەئارەزۆبازی خۆیان ئەو خەڵکە دەسخەرۆ دەکەنو هەڵیان دەخەڵەتێننو دەستیان دەبرن. ئایەتەکە ئەو دەسخەرۆ کردنو ماڵ خواردنەی پاڵ زوربەیانی دا بۆ هەموانی نەچەسپاند، چونکە کەمینەیەکیان خۆیان لەو کارە ناشیرینە دەپاراست. {وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} خەڵکی لەرێبازی خودا لادەدەنو ناهێڵن کەسانی دیکە موسوڵمان ببن، واتە: ئەوانە وێرای خواردنی ماڵو سامانی بۆرە پیاوو مسکێنەکان، ناشیان هێڵن موسوڵمان بنو مەنعیان دەکەن لەرێبازی حەقو راست. جا یان پەیامی ئیسلام رەتدەکەنەوەو بەدرۆی دەزانن، یان شكو گومان دەخەنە ناو بنەماو حوکمەکانی ئایینەوە لەبواری عەقیدەو عیبادەتو مامەڵەو ئەحکامەکانی تری شەرعو بیرو باوەڕ دا ئاڵو گۆڕ دەکەن، یان تانەو تەشەر لەخودی پێغەمبەر دەدەنو قورئان بەدرۆ دەزانن. {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ} ئەوانەی ماڵو سامان کۆدەکەنەوە، پارەو پولو زێڕو زیو سەفتە دەکەنو دەیخەنە قاسەو گەنجینەوە {وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ} زەکاتی شەرعی دەرناکەن، لەپێناو ئایین دا ماڵ نابەخشن بۆ بەرژەوەندی گشتیو تایبەتی موسوڵمانان، یارمەتی لێقەوماوان نادەن، جا ئەوانەی کە ئەمە هەڵوێستو رەوشتیانە خاوەن نامەو مالمو قەشە بن، یان مەلاو حاجیو موسوڵمان بن، ئەوە {فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} مژدەیان بدەرێ بەسزای کوشندەو بەئێش لەناو ئاگری دۆزەخ دا. ئەم هەڕەشەیە وەکوو رو دەکاتە خاوەن نامەکانو ئاراستەی مالمو قەشەکان کراوە، لەهەمان کات دا موسوڵمانانیش دەگرێتەوە. واتە: هەر کەسێك زێڕو زیو کۆبکاتەوەو سەریەکی بنیو زەکاتی شەرعیو مافی هەژارانی لێ نەدا بەئاگری دۆزەخ سزا دەدرێو تۆڵەی لێ دەستێندرێ.

{[٣٥] يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ} ئەی موحەممەد! هەواڵیان بدەرێ بەسزایەکی بەئێشی سامناك کە تووشیان دەبێ لەو رۆژە دا کە ئەو زەکات نەدەرە سوور دەکرێتەوە لەناو ئاگری دۆزەخ دا لەسەر ئەو ماڵو سامانەی کۆی کردۆتەوەو زەکاتی لێ نەداوە، واتە: ماڵو سامانەکەی دادەنرێو ئاگری گەرمی لەسەر دەکرێتەوە ئەویش وەکوو ئاگرەکەی لێ دێ. چۆنییەتی ئەم سوور کردنەوەو، گێرانی ماڵو سامانەکە بەئاگر، کاروبارێکی قیامەتیەو نهێنیو غەیبە، ئێمە چۆنیەتیو دیاردەکانی نازانین، وا باشە حەواڵەی عیلمی خودای بکەین. {فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ} روخسارو لاتەنیشتو پشتیان بەو پلێتە ئاگرینانە داخ دەکرێ. کە بەتایبەتی باسی ئەو ئەندامانەی جەستە دەکا: چونکە ئەوان لەدونیادا بەروخسار پێشوازی لەخەڵك دەکەنو نیشانەی کەیف خۆشییەکەیان بەدەمو چاوەوە دیارە، بەروخسار خۆیان گرژ دەکەن کە داوای هەژاران رەتدەکەنەوەو نائومێدیان دەکەن، کە لەناو نازو نیعمەت دا دەتلێنەوە بەسەر تەنیشتو پشتیان دا تەپاتل دەدەن، لەلایەکی ترەوە داخکردنی دەمو چاو باشتر دیارەو نەنگی ترە، لە پشتو لاتەنیشت قەبرغەیان بەئازارترە، ئەمجار لەلایەن فریشتانەوە کە بەرپرسن لەداخکردنیان پێیان دەگوترێ: {هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ} ئەمە ئەو ماڵو سامانەتانە کە بەخەیاڵی خۆتان بۆ سودو قازانجی خۆتان کۆتان کردبووە، ئەوا بوو بەهۆی زیانو سزادانتان. یان دەتوانین بڵێین: ئەو ئامێری داخکردنەتان کە پێی داخ دەکرێن ئەو ماڵو سامانەیە کۆتان کردبووەوە بۆ خۆشیو رابواردن!!

{[٣٦] إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ} بێگومان هەر لەو رۆژەوە کە خودا ئاسمانەکانو زەوی دروست کردون پێکهاتەی ساڵو ژمارەی مانگەکانی چوار وەرزی ساڵ لەبریارو ئەندازەکێشیو زانیاری پەروەردگار دا کە فەرمانی کردوە بەکار پێکردن پێیان

لەیاسای هاتوچۆی مانگ دا چەسپاندویەتی دوازدە مانگی بێ زیادو کەمن، بەو جۆرەی کە ئەمڕۆ ئولفەتمان پێوە گرتووە. مەبەست بەمانگەکان ئەو ماوەیەیە کە لەروانگەی بینینی یەکەم ڕۆژی مانگەوە هەموو کۆتایی بیستو نۆ ڕۆژ یان سی ڕۆژ دەستەبەر دەبێ. {مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ} چوار مانگ لەم دوازدە مانگە مانگی ڕێزدارو تایبەتینو شەڕو ئاژاوەیان تێدا قەدەغە کراوە، سێ مانگیان بەریز بەشوێن یەکەوەن (ذولقعدة، ذولحجة، المحرم)ن مانگێکیان بەتاکەوەیە ئەویش مانگی ڕەجەبە. {ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ} ئەوەی باسکرا، هەر ئەوەیە ئایینی ڕاستو دروستو ئایینی ئیبراهیمو ئیسماعیلیش بەو شێوە هاتووە. کەوابێ {فَلا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ} لەو چوار مانگە دا ستەم لەخۆتان مەکەن، نەچن ڕێزی ئەم مانگە ڕێزدارانە بشکێنن، شتی قەدەغە کراویان تێدا ئەنجام مەدەن. خودا بۆ خۆی کەونی بەدیهێناوەو خۆیشی یاسای هەڵسوڕانو بەردەوامبوونی لەسەر ئەو شێوە هەڵسورانە دارشتوە. {وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً} بەکۆمەڵو بەتێکڕا شەڕ بکەن دژی موشریکەکان، وەکوو چۆن ئەوان بەکۆمەڵو هەمئاهەنگی شەڕتان لەگەڵ دەکەن، ئێوە دژی هەموانیان بجەنگنو کەسیان لێ مەبوێرن، دەس لەهیچ خێڵو تاقمێکیان مەپارێزن، وەکوو چۆن ئەوان دژی هەموانتان شەڕ دەکەنو کەستان لێ نابوێرن، لەراستی دا جەنگەکە لەنێوان موشریکانو خوداپەرستانە، لەنێوان کوفرو ئیمان دایە، شەڕی هیدایەتە دژی گومڕایی، شەڕی دوو موعەسکەری لێك جیاوازن، ناگونجێ بەئاشتی هەڵکەنو ئاشتی بکەوێتە نێوانیان، {وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ} بزانن یارمەتی خودا بۆ ئەوانەیە: کە خۆ لەسنوور بەزێنێ دەپارێزن، خۆیان دەپارێزن لەوەی کە حەرام حەڵاڵ بکەن یان حەڵاڵ حەرام بکەن، یان قانوونی خودا تەحریف بکەن، هەرگیز لەجیهاد کردن پاڵ نادەنەوە، ترسان لەجەنگان دژی موشریکەکان نیە، سەرکەوتن بۆ ئەوانە، چونکە خودایان لەگەڵە، کەسێکیش خودای لەگەڵ بێ هەر ئەو سەرکەوتووە!!

{٣٧ إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ} بێگومان دواخستنی ڕێزو حورمەتی مانگێکی ڕێزدار بۆ مانگێکی تر کە ئەو ڕێزەی نەبێ، هەڵگێڕانەوەی حەرامو حەڵاڵ زیاد کردنی کوفرو بێدینی ترەو دەیخەنە پاڵ کوفرو شیرکی پێشوویان کە بتپەرستیە، گۆڕانکارییە لەئایینی ئیبراهیمو بیرو بۆچونێکی خراپە چونکە کافرو بێدین هەرکاتێ تاوانێك زیاد بکا مانای وایە کوفر زیاد دەکا. {يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا} ئەوانەی کافرن زیاد لەکوفرەکەیان پێی گومڕا دەبن. واتە: زیاد لەکوفری پێشوویان گومڕاش دەبن. ئەمە ئەگەر وشەی (يضل) بەشێوەی (مبني للمجهول) بخوێندرێتەوە. ئەگەر بەشێوەی (مبني للمعلوم) بخوێندرێتەوە ماناکەی بەم جۆرە دەبێ، خودا ئەو کافرانە گومڕا دەکا، بەم جۆرە {يُحِلُّونَهُ عَاماً يُحِلُّونَهُ عَاماً} مانگێکی تایبەتی ساڵێك دەیکەنە مانگی ڕێزدارو ساڵێکی تر نایکەنە ڕێزدار. {وَيُحَرِّمُونَهُ عَاماً لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ} بۆ ئەوەی ژمارەی مانگە شەڕتێدا قەدەغە کراوەکان لەژمارە دا کەم نەکەن واتە: لەساڵێك دا چوار مانگ شەڕیان تێدا قەدەغەبێ. {فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ} ئەم شێوە گۆڕانکاریو گواستنەوەی ڕێزە لەم مانگ بۆ ئەو مانگ لەگەڵ هێشتنەوەی ژمارەی مانگە ڕێزدارەکان، بۆ ئەوە وا دەکەن ئەو شتانەی خودا حەرامی کردوە ئەوان حەڵاڵی بکەن. {زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ} کردەوە خراپەکانیان لەپێش چاو جوان کراوە، شەیتان لەخشتەی بردونو کردەوەی خراپیان لەلا جوان بووە، پێیان وایە: بیرو باوەڕی پووچو بەتاڵیان ئایینی ڕاستو دروستە. {وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ} پەروەردگار گەلو نەتەوەی کافرو گومڕا هیدایەت ناداو شارەزایان ناکا بۆ ڕێبازی ڕاست. ئەوانەی بۆخۆیان ڕێبازی گومڕایی هەڵدەبژێرن، خودا هیدایەتیان نادا بۆ ڕێگای حیکمەت ئامێزو خێرو چاکەو پابەند بوون بەئەحکامی شەرعی خوداوە، بەڵکوو ریسوایان دەکاو ڕەحمیان پێ ناکا، چونکە بەگوێرەی دەقی قورئان شارەزایی کردن بۆ ڕێبازی خۆشبەختی دونیاو قیامەت ڕەنگدانەوەی بیرو باوەڕی ڕاستو کردەوەی چاكو پەسندە.

{٣٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الأَرْضِ؟} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەخوداو پێغەمبەری خودا هێناوە، ئەوە چیتانە، بۆ کە پێتان دەگوترێ بەگشتی خۆتان ئامادە بکەنو بڕۆن بۆ شەڕ دژی ڕۆمەکان کە خۆیان ئامادە کردوە بۆ پەلاماردانی شاری

مەدینـەو وڵاتـی موسـوڵمانانو لـەناوبردنتان کەچـی ئێـوە بەزەوییـەوە نووسـاونو جوڵـەتان نیـەو هـیچ دیاردەیـەکی بەپیرەوە چوونی بانگەوازییەکەی پێغەمبەرتان پێوە دیار نیە تەمبـەڵو تـەوەزەل پاڵتـان لێ داوەتـەوە، چاوتان لـەڕابواردنو میوە خواردنو لەسێبەر دانیشتنە؟؟ چ شتێك بوەتە کۆسپو تەگەرە لەبەردەمتان دا بەو جۆرە قەلبتان داهێزاوە سەری خۆتان کز کردوە (شانتان کردوە کۆمەو لەخۆتان گرتووە لۆمە) وا وەگری پاڵدانەوە بوون تەنانـەت بەنوێژیش ڕاست نابنەوە؟! چیە؟ بۆ ئەوەندە جەستەی خۆتان خۆش دەوێ، بۆ ئەوەنـدە خۆپەرسـتو بـێ هەسـتو دونیـا خۆشەویستن؟ {أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ} ئایا ئێوە ڕازی دەبن بـەڕابواردنی ژیـانی دونیـا لـەجیاتی خۆشـبەختی ژیـانی قیامـەتو لـەززەتو خۆشیەکانی. ئەگەر ئەوە بکەنو بەوە ڕازی بن ئـەوە مانـای وایە وازتـان لـەخێرو خۆشی نـەبڕاوە هێناوە لەپێناو وەدەست هێنانی شتێکی کەمو پڕوپووچ {فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ} ئەو ژیانەی دونیاتان کە زۆربـەی غـەمو خەفەتـە، ئەگـەر بەرامبـەری بەخۆشـیو لەززەتی ژیانی نەبڕاوەی قیامەت بکرێ جگە لەشتێکی کەمو بێ نـرخ هیچی ترنیەو ناشێ بکرێ بەباربەهای ئەو ژیانە خۆشەی قیامەت.

{[۳۹] إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ} ئەگەر لەگـەڵ پێغەمبـەر دەرنەچـن بـۆ جیهـادو بـەپیر بانگەوازییەکەیـەوە نەچـن ئـەوە خـودا لـەدونیا دا سـزای بەئێشتان پێ دەگەیەنێ وەکوو ئەوە گرانیو قاتو قڕی بخاتە ناوتانەوە، دوژمـن بەسـەرتان دا زاڵ ببـێ، بـەهیلاکتان بـەرێ، لـەپاش فەوتانـدنی ئێـوە، لـەباتی ئێـوە کۆمـەڵێکی ڕاسـتاڵ دێنێتە پێشەوە گەلو نەتەوەیەکی تر بێنێتە شوێنی ئێوە بۆ ئەوەی یارمەتی پێغەمبـەری خـودا بـدەنو پابەنـدی فـەرمانو جڵەوگیری ئایینەکەی بن. {وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا} ئێوە ئەگەر لەجیهاد کردن خۆبدزنەوەو تەمبەڵو تەوەزەلی بنوێنن ئـەوە زیـان بـەخودا ناگەیـەنن، چـونکە خـودا بالادەستە بەسـەر هەموو بەندەکانی دا. هەندێك دەڵێن: ڕاناو لە(تضروە) دا بۆ پێغەمبەر دەگەڕێتەوە. واتە: ئێوە ناتوانن زیان بەپێغەمبەر بگەیەنن، چونکە خودا وادەی داوە کە بیپارێزێ لەدەستی

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

چەپەڵ، {وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} پەروەردگار بەبێ ئەوەی ئێوە کۆمـەگی پـێ بکـەن دەتـوانێ بەسـەر دوژمنـانی دا زاڵ ببێ!!

{[٤٠] إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ} ئەگـەر ئێـوە یارمـەتی پێغەمبەری خودا نـەدەن، لەگـەڵی دا نەچن بۆ جیهاد، ئەوە خودا کۆمەگی پێ دەکاو یارمەتدەری دەبێ، کەسێکیش خودا یارمەتدەری بێ بەسیەتیو حەوێجەی بەکەسی ترنیە. خودا یارمەتی دەداو وەکوو چۆن ساڵی کۆچ یارمەتی دا {إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا} کاتێك کافرەکان تەنگیان پێ هەڵچنیو پیلانیان بۆ دادەڕشتن بەکوشتن، بەبەندکردن، بەدەرکردن. پێغەمبەر (ﷺ) بەفـەرمانی خـودا کۆچـی کـرد لەگـەڵ هـاوەڵی خۆشەویـستی دا ئـەبو بـەکری صدیق {ثَانِيَ اثْنَيْنِ} حـاڵی پێغەمبەر بەم جۆرە بوو یەکێ بوو لەدوو کەس، نەسوپای کۆچکەرانو نەسوپای یارمەتیدەرانی لەگەڵ دا بوو، بەڵکوو تەنیا دوو کەس بوون؛ خۆیو ئەبو بەکری هەواڵی {إِذْ هُمَا

فِي الْغَارِ} لەو کاتەدا کە لەناو غاری حیرا دا بوون، کە ئەشکەوتێکە لەکێوی (ثەور) سەعاتە رێیی لەمەککە دوورە. {إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا} لەو کاتەدا کە ئەبو بەکری هاورێی چاوی بەکافرەکان کەوت کە هاتبوونە دەرگای ئەشکەوتەکە ترسی لێ نیشت لەوە کە بیان بینن‌و بیانگرن‌و بیانکوژن، بەپێغەمبەری وت: ئەگەر تەماشای بەرقاچی خۆیان بکەن ئێمە دەبینن. پێغەمبەر (ﷺ) بۆ دڵدانەوەی ئەبو بەکر فەرمووی: مەترسە خودا لەگەڵمانە، یارمەتیمان دەداو دەمان پارێزێ. {فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ} ئەمجار پەروەردگار ئارامی خۆی ناردە خوارێ بۆ سەر دڵی پێغەمبەر (ﷺ) یان بۆ سەر دڵی ئەبو بەکر، ئیبنو عەبباس‌و هی تریش دەفەرمون: مەبەست ئەبو بەکر بێ باشترە چونکە پێغەمبەر (ﷺ) هەموو کاتێ دڵئارام بووەو ترسی نەبوە. {وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا} کۆمەگی پێغەمبەری خۆی کرد بەسەربازو لەشکرێك کە ئێوە نەتان بینی، کە بریتی بوو لەفریشتە رۆژی جەنگی بەدرو رۆژی جەنگی ئەحزابو رۆژی جەنگی ئوحود یارمەتیان دا. {وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى} پەروەردگار وای کرد دروشمی کافرانی ژێر خستو ئاواتو هومێدیان نەهاتە دی‌و تێشکانو زەلیلو ریسوا بوون. {وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا} رستەی (لا الـه الا الله، محمد رسول الله)ی سەرخست بانگەوازی بۆ ئیسلامی پێش خستو وەگەڕخست. ئەمە ئەگەر {كَلِمَةَ اللَّهِ} بە (مەنصوبی) بخوێندرێتەوە. ئەگەر {كَلِمَةُ اللَّهِ} بەمەرفووعی بخوێندرێتەوە ئەو کاتە ماناکەی بەهێزتر دەبێ واتە: هەر دروشمی خودا، رستەی (لا الـه الا الله) لەسەرەوەیەو پایەدارەو هەر ئەو سەرکەوتووە. {وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} خودا عەزیزو باڵا دەستە، هەر کەسێك پەنا بەئەو بەرێ پارێزراوو سەرکەوتووە. حەکیم‌و دانایە لەکردارو گوفتاری دا، هەموو گوفتارو کارێکی لەجێی خۆی دایەوەو هیچ شتێکی بێ حیکمەت نیە.

{[٤١] انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا} ئەی موسوڵمانینە! هەرکاتێ بانگی جیهاد درا، بانگ کران بۆ چوون بۆ جیهاد وەڵامی بدەنەوەو بەپیر بانگەوازی جیهادەوە برۆن تاکتاکو کۆمەڵ کۆمەڵ، هەرکەسە بەگوێرەی حاڵو توانای خۆی. دەوڵەمەند بن یان هەژار، لەخۆش بن یاساغ، پیر بن یان جوان، ئێشتان هەبوو یان بێکار بوون {وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} جیهاد بکەن، تێبکۆشن‌و بەماڵو گیان لەپێناو ئایینی خودادا، بۆ بەرز کردنەوەی ئاڵای (لا الـه الا الله، محمد رسول الله) {ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} ئەوە بۆ ئێوە سەر بەرزی‌و خێرو شکۆمەندییە، هۆی پارێزگاری ماڵو وڵاتو ناموس‌و سەروەریتانە. ئەگەر ئێوە لەئەهلی زانیاری راستو مەعریفەتی حەقن، جاکە ئێوە ئەوە دەزانن‌و هەست بەباشی ئەوە دەکەن ئەوە راپەڕن بۆ جیهادو تەمبەڵی مەکەن. ئەگەر ئێستا ئەم ئایەتە مانابکەین دەبێ بڵێین: ئەی موسوڵمانینە! راپەڕن بۆ جیهاد بۆ شەڕ بەسواری بەپیادەیی بەچەکی سوكو بەچەکی قورس بەزرێپۆش‌و بەفڕۆکەو ئەرزئەرزو تۆپو بەقەڵەم‌و بەزوبان بەشیعرو بەوتارو هەموو جۆرە چالاکییەك هەر کەسە بەگوێرەی دەسەڵاتو توانای خۆی.

{[٤٢] لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ} ئەی پێغەمبەر! ئەگەر ئەوەی تۆ بانگەوازی خەڵکەکەت بۆ کرد سوودو قازانجێکی بەیدەست بوایە بەئاسانی بەدەستەوە بهاتایە، پێگەییشتن‌و وەدەستهێنانی ماندووبوونی زۆرو چەرمەسەری گەرەك نەبوایە، سەفەرێکی کورتو بێ ترس‌و بێ نارەحەتی بوایە هەموویان شوێنت دەکەوتن‌و بەپیر بانگەوازییەکەتەوە دەهاتن، چونکە خۆشویستنی ماددەو هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی، شتێکی سروشتییە لەئادەمیزاددا، بەتایبەتی ئەگەر ئەو شتە خۆش‌و ئاسان بەدەستەوە بی‌و ئاکام‌و سەرەنجامی بێ ترس بێ، کورد وتەنی (خورەی لێوە نەیە) هەروەها ئەوانەی هەوڵی بۆ دەدەن بروایان بەرۆژی دوایی نەبی‌و چاوەڕوانی پاداشی قیامەت نەبن وەکوو نموونەی ئەو دووڕووانە. {وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ} بەڵام تۆ ئەی پێغەمبەر! داوای نەفیری عامت لەوانەکرد بۆ شوێنێکی دوورو سەفەرێکی سامناكو پڕ دەردیسەری‌و ئاکام ترس‌و خۆف‌و گیانبازی‌و خۆفیداکرن، ئەتۆ داوات لێ کردن کە راپەڕن بۆ جیهاد لەوەرزێکی گەرم‌و پڕئێش‌و کارو کاتی کۆدکردنەوەی بەروبووم‌و میوەجات. جا وەنەبێ شەرم بیانگرێ‌و سەری خۆیان کز بکەن‌و دەم درێژی نەکەن بەڵکوو {وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ} کە لەغەزای تەبووك گەڕایەوە

انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (٤١) لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (٤٢) عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ (٤٣) لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ (٤٤) إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ (٤٥) ۞ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ (٤٦) لَوْ خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (٤٧)

سوێندت بۆ دەخۆن، سوێندی بەدرۆ. سوێند دەخۆن دەڵێن: ئەگەر بمانتوانیایە لەگەڵ ئێوەدا دەردەچووین بۆ غەزا، ئەگەر بیانووی وەرگیراومان نەبوایە، کۆسپو تەگەرەمان نەهاتایە پێش، ئێمەش لەگەڵ ئێوە دەهاتین بۆ غەزا، دواکەوتنمان لەبەر ناچاری بوو، ئەوانە بەم سوێند خواردنە بەدرۆیەیان {يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ} خۆیان بەفتارە دەدەن، خۆیان شیاوی سزای سەختی خودا دەکەن، چونکە سوێندی بەدرۆ دەخۆن، ناوی خودا بەکەم تەماشا دەکەن، بۆیە بەدرۆ سوێندی پێ دەخۆنو دەیکەنە پەردەی درۆو دووڕوویییان. {وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} پەروەردگار دەزانێ کە ئەمانە لەسوێند خواردنیان بەخودا درۆ دەکەن، کە دەڵێن: ئەگەر بمانتوانیایەو کۆسپو تەگەرەمان لەپێش نەبوایە لەگەڵتان دەردەچووین، راست ناکەن، توانایان هەبوو: جەستەیان ساغو ماڵو سامانیان هەبوو، هیچ بیانوویان نەبوون. جگە لەتەمبەڵیو خۆویستی.

{[43] عَفَا اللَّهُ عَنكَ} خودا لێت نەگرێ، خودا عەفووت بکا لەسەر ئەوەی کە بەئیجتیهادی خۆت کاتێک داوای روخصەتیان لێ کردی ئیزنت دان ئەوان بیانووەکەیان درۆو دەلەسە بوو {لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ} بۆچی ئیزنت دان، بۆ ماوەیەک چاوەڕوان نەبووی‌و خۆت نەگرت تا حەقیقەتت بۆ دەربکەوێ، تاقمی راستاڵو تاقمی درۆزنت بۆ دەربکەوتنایە! بۆ خێرا ئیزنت دانو ماوەیەک سەبرت نەگرت؟ {حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ} هەتا بەتەواوی هەڵوێستت بۆ روون دەبێتەوە ئەوانەی راستگۆن ئاشکرا ببنو بزانی کێ درۆ دەکا، ئەو کاتە کە هەر دوولات بۆ دەرکەوتن ئەمجار لەروانگەی ئەوەوە هەڵوێستت بنواندایە، چونکە ئەگەر تۆ خۆت بگرتایەو خێرا ئیزنت نەدانایە، ئەوان بەبێ ئەوەی ئیزنیشیان بدەی هەرخۆیان پاش دەدا، ئەو کاتە حەقیقەتیان دەردەکەوت.

{[44] لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ} ئەوانەی بڕوایان بەخوداو بەرۆژی دوایی هەیە داوای ئیزنی نەچوون بۆ غەزات لێ ناکەن، هەرگیز خۆیان لەچوون بۆ غەزا بەماڵو گیان پاش نادەن. بەڵکوو بەبێ منجە منجو داوای روخصەت کردن بەرەو جیهاد رادەجمنو ئامادەو تەیارن. {وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ} خودا زانایە بەو کەسانەی کە لێی دەترسنو خۆدەپارێزن لەو شتانەی کە دەبنە هۆی نارەزایی خودا، هەوڵ دەدەن ئەو کردەوانەی خودا پێی خۆشە ئەنجامیان بدەن، بۆ رەزامەندی خودا هەمیشە ئامادەن بەماڵو بەگیان خۆیان بەخت بکەنو دژی دوژمنانی خودا بجەنگن.

{[45] إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ} بەڵکو ئەوانە، داوای ئیزنت لێ دەکەنو روخصەتی نەچوون بۆ غەزات لێ دەخوازن کە ئیمانیان بەخوداو بەرۆژی دوایی نیە، ئەوانە ئیزنت لێ دەخوازن کە دڵیان یەقینی تێدا نیە، خۆیان دەخافڵێنن، هەوڵی دوزینەوەی بروبیانوو دەدەن بۆ ئەوەی کۆسپێک دروست بکەن ببێتە پەرژین لەنێوان ئەوانو ئەنجامدانی ئەرکی ئەو عەقیدەیەی کە خۆیان بەپەیڕەوی نیشان دەدەنو بەرواڵەت خۆیان بەهەڵگری ئەو بیرو باوەڕە دەزانن. ئەوان

لَقَدِ ٱبْتَغَوُا۟ ٱلْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُوا۟ لَكَ ٱلْأُمُورَ حَتَّىٰ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَهُمْ كَـٰرِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ٱئْذَن لِّى وَلَا تَفْتِنِّىٓ ۚ أَلَا فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا۟ قَدْ أَخَذْنَآ أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّوا۟ وَّهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَىٰنَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ إِحْدَى ٱلْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ ٱللَّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِندِهِۦٓ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوٓا۟ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ أَنفِقُوا۟ طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ ۖ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَـٰسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَـٰتُهُمْ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأْتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَـٰرِهُونَ ﴿٥٤﴾

لەشكو گومانی خۆیان دا دێنو دەچن، ئەوان شكو گومانیان دەربارەی ئایین هەیە، دڵیان دانەمزراوە، ڕاڕاو دوو دڵن لەكارو گوفتاریان دا، لەكردەوە ئاسانەكانی خوداپەرستی وەكوو نوێژو ڕۆژو دا، هاوكاری موسوڵمانەكان دەكەن، هەوڵ دەدەن خۆیان لەئەركە قورسەكان بشارنەوە، بڕو بیانووی جۆراو جۆر دەدۆزنەوە بۆ خۆرزگار كردن لەئەنجام دانیان.

{[٤٦] ولوْ أرَادُوا الْخرُوج لأعـدُّوا لـهُ عُـدّة} ئەگەر مەبەستیان بوایە لەگەڵ پێغەمبەرو موسوڵمانان هاوبەشی غەزاكەیان بكردایە، خۆیان بۆ ئامادە دەكرد:: چەكو تفاقو ولاغی سواریو شتی تری پێویستیان دابین دەكردو، هەشیان بوو، دەیانتوانی، {ولكـنْ كـره اللّـهُ انْبعـاثهُمْ فثـبّطهُمْ} بەڵام پەروەردگار دەرچوونەكەیانی بۆ هاوبەشیكردن پێ ناخۆش بوو، چونكە زیانی بۆ موسوڵمانان تێدابوو، خودا دەیزانی مەبەستیان چیەو سروشتیان چۆنە، دووڕوویییان چەندەو چەند حەزیان لەتێشكانی موسوڵمانە، بۆیە پەروەردگار ترسو لەرزی خستە ناو دەروونیانەوەو كەوتنە بڕو بیانوو دۆزینەوە بۆ خۆدزینەوە، بەهیچ جۆرێ زاتی ئەوەیان نەكرد ڕەگەڵ بكەونو هاوبەشی غەزاكە بكەن {وقیل اقْعُدوا مـع الْقاعدین} پێیان گوترا: دەلەگەڵ پیرەژنو پەككەوتەو منداڵو بێ دەسەڵاتەكان بۆخۆتان بمێننەوە، ئەوە شوێنی شیاوی ئێوەیەو ڕایەتان ناكەوێ لەریزی پیاوانی جەنگاوەردا بڕۆن بۆ غەزا، ئەوە شوێنی ترسنۆكو بێ هیمەتو دڵ ڕاڕاو دەروون نزمو خوێڕیو حیزە پیاوانە، دە بۆخۆتان لەگەڵ ئەو پڕو پیرێژنانە بمێننەوە!!

{[٤٧] لوْ خرجُوا فیكُمْ ما زادُوكُمْ إلاّ خبالاً} ئەگەر ئەوانە لەناو ئێوەدا هاوبەشییان بكردایە هیچ هێزو توانایەكیان بۆ ئێوە زیاد نەدەكرد، بەڵكو سەرباری ئەوەی كە هیچ سوودیان نەدەبوو، ئەم سێ زیانە سەرەكییەشیان بەئێوە دەگەیاند! {ولأوْضعُوا خلالكُمْ یبْغُونكُمْ الفتْنة} دووبەرەكیو ئاشووبیان دەخستە نا ڕیزەكانتانەوە، دەیانەویست فیتنەیيو ترسو دڵەراوكێ لەناوتان دا بڵاو بێتەوە. {وفیكُم سمّاعُون لهُم} تاقمو گرۆهی واتان تێدایە عەقڵ سووكو سافیلكە، بڕوا لاوازو ترسنۆكو ورە نزمو عەزیمەت ڕوخاو لەبەرامبەر جیهاد، جا ئەگەر ئێوە حاڵو چۆنیەتی ئەوانە ئاگادار نەبن، ئەو ئاگادارنەبوونەتان شەڕ دەكێشێ بۆ بەرپابوونی شەڕو فەساد لەنێو موسوڵمانان دا! {وَاللّـهُ عَلیمٌ بالظّـالمِینَ} خودا ئاگادارو زانایە بەحاڵو چۆنیەتی ستەمكاران دەزانێ چ بوەو چ دەبیو چ نابێ، لەسەر هەموو كردارو هەڵوێستێكیان سزاو پاداشی شیاوی خۆیان دەداتەوە.

{[٤٨] لقـدْ ابْتغـوْا الْفتْنـة مِـنْ قبْـلُ} بێگومان ئەو دووڕووانە لەوەپێش لەرێگەی چوون بۆ غەزای ئوحوودا ویستیان دووبەرەكیو فیتنەیی بخەنە ناو ڕیزی موسوڵمانانەوە، ئەو كاتەی كە عەبدوڵلای كوڕی ئوبەی سەرۆكی دووڕووەكان لەنێوان مەدینەو ئوحوودا گەڕایەوەو سێیەكی سوپاكەی لەگەڵ دا گەڕایەوە، بەخەڵكەكەی دەگوت: پێغەمبەر شوێن قسەی منداڵو پاڵ كەوتووەو هیچی بەڕای ئێمە نەكرد، دەی كەوابێ لەپێناو چی دا ئێمە خۆمان بەكوشت بدەین. {وقلّبُوا لك الأُمور حتّى جاءَ الْحقُّ وظهر أمْرُ اللّـهِ وهُـمْ كـارهُون} ئەو دووڕووانە جۆرەها فرتو فێڵیان ئەنجام دا دژی پێغەمبەرو

پەیامەکەی، بیریان لەوە دەکردەوە: چۆن بەرگری پەیامی ئیسلام بکەن، لەلایەکەوە پەیوەندییان بەجوولەکەکانەوە هەبوو لەلایەکی ترەوە پەیوەندییان بەموشریکەکانەوە هەبوو، هەرچی دژایەتیەکی ئەو دوو لایەنە دژی موسوڵمانان ئەنجامیان دەدا ئەو دووڕووانە دەستیان تێیدا هەبوو، هاوکارو هەم ئاهەنگییان بوون، هەتا یارمەتی خودا گەییشتو ئایینی ئیسلام سەرکەوتو شەرعو یاسای باڵا دەست بوو قەڵاچۆی جولەکەکان کراو بەنو نەضیرو بەنو قورەیظە بەو دەردە چون کە پێی چون سەرچاوەی بتپەرستیو شیرك بەگرتنی مەککە لەناو چوو، ئەو دووڕووانە پێیان ناخۆش بوو.

{٤٩ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي} لەو کۆمەڵە مونافیقانە هی وا هەیە پێت دەڵێ: ئەی موحەممەد! روخصەتم بدە بۆ خۆم دانیشم‌و نەیەم بۆ غەزای تەبووك، بەهۆی چوونە دەرم لەگەڵ خۆت دا مەمخەرە گۆمی تاوانەوە، لێم گەڕێ با نەیەم‌و تووشی داوی ژنە رۆمییان نەبم، ئەگەر چاوم پێیان بکەوێ زۆر زەحمەتە خۆم پێ رابگیرێ. بەڵێ بەو جۆرە برو بیانووی پڕوپووچ دەدۆزنەوە، خۆیان بەخاوەن شەرەفو ناموس نیشان دەدەن. ئیتر پەروەردگار رەدیان دەداتەوەو بەدرۆیان دەخاتەوە، چۆنیەتیو حەقیقەتیان دەردەخاو دەفەرموێ: {أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا} واتە: ئەوان بەم بروبیانووە بێ سەرو بەرەیان، بەم خۆهەڵکێشان، خۆ بەخاوەن شەرەف نیشاندانەیان، کەوتوونە نێو دەریای تاوانی جۆراو جۆرەوە، ئەوان کاتێ ئەم برو بیانوە درۆیانە دەدۆزنەوە، خۆیان لەجیهاد دوادەخەنو لەچوون بۆ غەزا خۆیان دەشارنەوە بەبیانووی ئەوەی گوایە چاویان بەئافرەتی رۆمی نەکەوێو بەخەیاڵی خۆیان تەماشای ئافرەتی نامەحرەم نەکەن! {وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ} بێگومان دۆزەخ چواردەوری کافرانی داوە لەچنگی رزگاریان نابێ، تەعبیرە قورئانییەکە وێنەی دیمەنەکە وا دەکێشێ، وەکوو ئەوە بڵێی فیتنە چاڵێك بێ وەکوو بیر فیتنە خوازان تێی دەکەون! لەولاشەوە دۆزەخ دەورەی داون، هەموو کونو کەلەبەرێکی لێ گرتوونو چی بکەن رزگاریان نابێ، رێگای هەڵاتنیان نیە.

{٥٠ إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ} ئەگەر ئێوەی موسوڵمانو خوداپەرست تووشی خۆشیو خێرو بێرێك ببن؛ لەغەزایەك دا سەرکەوتن بەدەست بێنن وەکوو جەنگی بەدر ئەوان دڵتەنگ دەبنو پێیان ناخۆشە، چونکە ئەوان خێرو خۆشییان بۆ پێغەمبەرو بۆ موسوڵمانان ناوێ. لەلایەکی ترەوە {وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ} ئەگەر بەڵاو ناخۆشییەکتان تووش بێ، تێشکانو هەڵاتنو پاشەکشە کردنو کوشتنو بریندار بوونیان تووش ببێ وەکوو ئەوەی رۆژی جەنگی ئوحود بەسەرتان هات: ئەوە دەڵێن: ئێمە زوو بۆخۆمان ئەوەمان دەزانیو هەرزو حیسابی ئەوەمان کردبوو خۆمان لێ پاراستو خۆمان نەخستە ناو ئەو گێژاوەوە خۆمان لەشەڕەکە پاش داو کەنارگیریمان کردو خۆمان بەفتارە نەدا، ئێمە بۆخۆمان پێش بینی ئەوەمان کردبوو ئەم تێشکانەمان لەپێش چاوبوو {وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ} ئەمجار لەشوێنی ئەم ئاخاوتنەیان هەڵدەستنو بەرەو ماڵو منداڵی خۆیان دەگەڕێنەوە، کەیف خۆشو تەردەماخن بەئاکامی لەبەرچاوی هەنووکەیی رووداوەکەو، دڵخۆشن بەوەی کە موسوڵمانان تووشی ئەو نارەحەتیو تەنگو چەڵەمەیە بوونو بۆخۆشیان رزگاریان بووە.

{٥١ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! پێیان بڵێ: ئەوەی کە خودا لەلەوحولمەحفوظ دا بۆی نەنووسیبین نایەتە رێمان تووشمان نابێ. ئێمە لەژێر چاودێری مەشیئەتو قەزاو قەدەری خودا داین. ئەو سەرپەرشتیارو یارمەتیدەرو رەنگرێژی کارو بارمانە. {هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} با موسوڵمانان تەوەکولیان هەر بەخودا بێ، پشتیان هەر بەو ببەستن، واتە: بڵێ: ئێمە هەر بەخودا پشت دەبەستینو ئەومان بەسە، نابێ موسوڵمانان جگە لەخودا پشت بەهیچ کەسی تر ببەستن، ئەمجار بڕوا بەقەزاو قەدەری خوداو پشت بەستن بەخودا نابێ ببنە لەمپەر بۆ دابینکردنی پێویستیاتی ژیان لەشەڕو ئاشتی دا بەگوێرەی توانا، چونکە ئەوە فەرمانی خودایە بەرونو ئاشکرا فەرمان بەموسوڵمانان دەکا: کە هەرچی لەتوانایان دا هەیە لەچەكو تفاق بۆ بەرامبەری کافران دابینی بکەن.

{٥٢ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلاَّ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بەو دووڕووانە بڵێ: ئایا ئێوە جگە لەیەکێ لەدوو ئاکامی باش چی تر بۆ ئێمە چاوەڕوان دەکەن؟ ئایا جگە لەسەرکەوتن و ظەفەر، یان شەهید بوون و پاداشتی باشی قیامەت چی تر بۆ ئێمە چاوەڕوانن؟ ئێمە ئەگەر بژێیین بەسەر بەرزی و ژیانی شکۆمەندی و خوداپەرستی ژیان بەسەردەبەین، ئەگەر بمرین بەشەهیدی دەمرین، سەر بەرز و پیاوانە دەچینە دەشتی مەحشەر. {وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا} وەلحال ئێمە چاوەڕوانی یەکێ لەدوو ئاکامی خراپین کە تووشی ئێوە ببێ: یەکەمیان ئەوەیە: خودا لەلایەن خۆیەوە سزایەکتان بۆ دێنێ، لەئاسمانەوە گرمەو هەورەبروسکەو زریانێکتان بۆ بنێرێ، یان بوومەلەرزەو بورکانێکتان لەژێرەوە لێ هەڵسێنێ و غافلگیرتان بکاو لەناوتان بەرێ، دووەمیان ئەوەیە: کە بەدەستی ئێمە تووشی سزای کوشتن و لێدان و بریندار کردن و ڕفاندن و جۆرەها نارەحەتی تر ببن، {فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ} ئێوە چاوەڕوانی ئاکامی ئێمەبن و ئێمەش چاوەڕوانی سەرەنجام و ئاکامی ئێوەین. هیچ گومانیش لەوەدا نیە هەردوك لامان دەگەینە سەرنجام و ئاکامی خۆمان و ناتوانین خۆمانی لێ لادەین.

{٥٣ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ} ئەی پێغەمبەر! بەو دووڕووانە بڵێ: چەندێك ماڵ و سامان ببەخشن لەرێگەی خوداداو بۆ جیهادو لەبواری کاری خێردا بەخۆشی و بەناخۆشی لێتان وەرناگیری و هیچ پاداشتتان بۆ حیساب ناکرێ؛ چونکە ئێوە تاقم و پێرێکی کافرو بێ بڕوان، بڕواتان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا نیە، شك و گومانتان هەیە دەربارەی پەیامی پێغەمبەرو ناوەرۆکی ئایین و پێتان وا نیە ڕۆژی قیامەت پاداش لەسەر کردەوەی چاك و سزا لەسەر خراپەکاری هەبێ.. {إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْماً فَاسِقِينَ} چونکە ئێوە تاقمگەلێکی فاسق و لەرێ دەرچوون، لەخودا یاخی بوون بێ بڕواو ئیمانن، کردەوەش کاتێك پەسندە کە ئیمانی لەگەڵ بێ.

{٥٤ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلاَّ أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ} هیچ شتێ نیە مەنعی ئەوەی لێ کردبن کە ماڵبەخشینیان لێ وەربگیری و خێرو خێراتیان لای خودا پەسند بێ بێجگە لەوەی: کە ئەوانە ئەم سێ ڕەوشتەیان تێدا کۆببوونەوە.

یەکەمیان ئەوەیە: بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا نیە.

دووەم: {وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إِلاَّ وَهُمْ كُسَالَى} نوێژەکانیان ئەنجام نادەن مەگەر لەحاڵی تەمبەڵی و تەوەزەلی دا، کە نوێژەکانیان دەکەن بۆ ڕیابازی و خۆپارێزییە، نەك لەبەر ئەوە دەیکەن کە بڕوایان بەواجبی نوێژ هەیە. بۆیەی ناکەن خودا پاداشیان بداتەوە، لەبەرئەوە نوێژەکانیان ئەنجام نادەن کە فەرمانی خودایەو بەجێ هێنانی ئەرکی سەرشانیانە. بۆیە لەکاتی ئەنجامدانی نوێژەکانیان لەشگران و جەستە قورسن دەڵێی بێگاریان پێ دەکرێ، هیچ دڵ و دەروونیان بەنوێژەکە ڕوناك نابێتەوەو جەستەیان چوستو چالاك نابێ.

سێیەم: {وَلاَ يُنْفِقُونَ إِلاَّ وَهُمْ كَارِهُونَ} ماڵ و سامانیان نابەخشن لەبەرژەوەندی جیهادو بواری خێرو چاکەی تردا مەگەر بەشێوەیەکی پیناخۆشبوون و نابەدڵ و دەڵێی بەزۆر لێیان دەسێندرێ، چونکە ئەوان ئەم جۆرە ماڵبەخشینەیان بەلاوە سەرانەو جەریمەیەو موسوڵمانان سوودی لێ وەردەگرن، نەك خۆیان، چونکە خۆیان بەموسوڵمان حسێب ناکەن، کەوابێ هیچ سوودو قازانجی قیامەتی لێ ناکەن، چونکە بڕواو ئیمانی لەگەڵ دا نیە، لەدونیاش دا سوودی لێ نابینن.

{٥٥ فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ} ئەی فروستادە! یان ئەی بیسەر! با ماڵ و سامانی ئەو دووڕووانە سەرنجی ئێوە ڕانەکێشێ، منداڵ و کەس و کاریان ئێوە نەخاتە حاڵەتی سەرسوڕمانەوە با نازو نیعمەتی کە پێمان داون ئێوە سەرسام نەکا، هەموو ئەو شتانە کە بەڕواڵەت بەنیعمەت دێنە بەرچاو لەڕاستی دا هۆکاری بەدبەختی و چارەڕەشییە بۆ ئەوان. {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} پەروەردگار دەیەوێ بەو ماڵ و سامانە لەژیانی دونیایان دا سزایان بدا، ئەوەتا بەماندووبونێکی زۆرو چەرمەسەری کۆی دەکەنەوە، لەپێناو وەدەستهێنانی دا چەند تووشی گیروگرفت و دڵەڕاوکێ دەبن، پاشانیش بەخۆشی و ناخۆشی بەنابەدڵی و پێناخۆشبوونەوە دەبێ لەجیهاددا خەرجی بکەن، بەزەکات و کۆمەکی کردنی موسوڵمانان و بەهێزکردنی دەوڵەتی ئیسلام بەشێکی لێ

ببەخشن، هەروەها منداڵو کەسو کاریان وا دەبێ لەجەنگو روبەڕوبوونەوە دا گیان لەدەست دەدەنو ئەمانیش بۆیان بەپەرۆشنو چ پاداشیشیان نادرێتێ (واتە: فاسقو مەحروومن) {وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ} بۆ ئەوەی گیانیان دەرچێ بەکافری! لەقیامەت دا سزا بدرێن بەسزای دۆزەخ، چونکە بەکافری دەمرنو کردەوەی باشیان هەمووی پووچ کراوەتەوە. واتە: ئەم ماڵ پێدانو منداڵ پێدانو لەشساغو نیعمەتە جۆراو جۆرانەی پێیان دراوە، هەمووی لەخشتە بردنو ئیستیدراجە، بۆ زێدە گومڕا بوونیانە.

{[56]وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ} سوێند بەخودا دەخۆنو جەخت دەکەن کە ئەوانە بەراستی لەپێڕی ئێوەنو موسوڵمانو بەدڵ ئایینی ئیسلامیان وەرگرتووە، لەکاتێك دا {وَمَا هُمْ مِنكُمْ} ئەوان لەتاقمی ئێوە نین، {وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ} بەڵکوو ئەوانە دەستەو تاقمێکن ترسنۆكو چاوچنووك، لەترسو ناچاری دا خۆیان تێکەڵ بەئێوە دەکەن، خۆ بەپێڕی ئێوە حلێب دەکەن. ئەوانە کە ئەو هەموو سوێندانە دەخۆنو خۆیان لەکۆمەڵی ئێوە حسێب دەکەن.

{[57]لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلاً} ئەگەر قەڵاو پەناگایەکیان چنگ بکەوێ، یان ئەشکەوتو کونە شاخێکیان بدۆزیایەوە، یان کونو نەفەقێکیان لەزەوی دەست بکەوتایەو بیانزانیایە تێیدا ئارام دەگرنو پارێزراو دەبن {لَوَلَّوْا إِلَيْهِ} خۆیان بۆ دەکوتاو پەنایان بۆ دەبردو خۆیان تێ دەخزاندو لەئێوە جیا دەبوونەوە. {وَهُمْ يَجْمَحُونَ} ئەوانە بەراکردنو هەڵپە کردن بۆ یەکێ لەم کونو کەلەبەرانە رایان دەکردو رادەجمین، بەشێوەیەك هیچ شتێ نەدەبوو بیانگرێتەوە، وەکوو وڵاخی چەمووشو سەرکەش غاریان بۆ لادەداو واتە: ئەو ناپاکانە هێندە لەتێکەڵی ئێوە بێزارن، هەر روناکایەکیان شك ببردایە خۆیان لەئێوە جیا دەکردەوە..... یان لەبەر ئەوەی زۆر دەترسن پەردە لەسەر ناپاکییەکەیان هەڵبدرێتەوە ئاواتە خوازن شوێنێکیان دەست بکەوێو بۆ لای بەغارو هەڵەداوان بچن، جا با ئەو شوێنە تەنگو تاریكو هەڵدێرو ناخۆشیش بێ.

{[58]وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ} هەندێ کەس لەناو ناپاکان هەیە: کە رەخنەت لێ دەگرێ دەربارەی دابەشکردنی

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِن لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ ۞ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

دەستکەوتی جەنگو زەکاتی ماڵو سامانی دەوڵەمەندان کە لێیان وەردەگرێ، تانەو تەشەرت لێ دەدەن، پڕوپاگەندەی ناشیرینت دەربارە بڵاو دەکەنەوە. گوایە: تۆ فەرقو جیاوازیو لایەنگیری دەکەی لەدابەشکردنی ئەو ماڵو سامانە دا کە دەکەوێتە ژێر دەستت!! ئەوانە کە ئەو پڕوپاگەندانە بڵاو دەکەنەوە لەبەر دڵسۆزییان نیە بۆ عەداڵەتکاری، نیازیان پاك نیەو بۆ دادو ئایین هاوار ناکەن، بەڵکوو ئەوانە بۆ بەرژەوەندی خۆیان هاواریان لێ هەڵساوە، بۆ تەماعو چاوچنۆکی خۆیان شاتە شاتیانە. (بەکوردی شینەکەیان بۆ حسێن نیە بۆ هەریسەیە!). {فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا} ئەوانە ئەگەر لەو ماڵو سامانە بەشیان بدرێ، زۆر رازینو گوێیان لەهیچ کەسێکی تر نیەو گرنگی بەحەقو عەداڵەتو ئایین نادەن چ نیازو مەبەستێکیان بەو زاراوانە نیەو باسیان ناکەن. {وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا} ئەگەر لەو ماڵو سامانە بەشیان نەدرێ {إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ} ئیتر دسبەجێ شێتگیر دەبنو بێ

سێ‌ووودوو نارەزامەنـدی خۆیـان نیـشان دەدەن. چـەنـد ریوایـەتێك هـەن دەربـارەی ئەوانـەی پێغەمبـەر (ﷺ) بەشـی دانو ئەوانەی رەخنەیان لێ گرت:

{٥٩ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ} ئەگەر ئەوانـە بـەوە رازی بوونایـە کـە پێغەمبـەر (ﷺ) بـۆی دیـاری دەکـردنو دەیـدانێ لەدەسـتکەوتو زەکـات نەفـسییان پێـی دابمرکایـەو هەرچەندە بەشەکەیان کەمیش بوایە قنیاتیان پێ بکردایە، {وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ} بیانگوتایـە: فـەضـلو نیعمەتی خودامان بەسەو رازین بەو بەشەی پێمان دراوە، {سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ} لـەوە بـەدوا خـودا رزقو رۆزییمـان دەداتـێو لەدەسکەوتێکی تردا بەشمان زیاد دەکا، پێغەمبەر (ﷺ) بەشی زیاترمان دەداتێ {إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ} ئێمە ئومێدمان وایە: کە خودا لەفـەضـلو نیعمـەتی خـۆی بێ بـەشمان نـەکا، ئێمـە حەزمان لێیە خودا بـەشمان بـداو، جگە لـەخودا لەکەسـی تـر داوای هیچ ناکەین. ئێمـە هـەر بـۆ لای خـودا مـەیلو سـۆزمان هەیەو حەزمان هەر لەنیعمەتی ئەوە.

{٦٠ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ} نەوەکوو زەکات دەدریو حەقە بیاندرێتێ ئیللا کە دەدرێ: {لِلْفُقَرَاءِ} بۆ فەقیرانە: ئەوانـەی نەکاسبیان هەیە، نـەماڵو سامان. {وَالْمَسَاكِينِ} بـۆ هـەژاران؛ ئەوانـەی کـەمێك مـاڵو سـامانیان هەیـە بـەڵام پێـی بـەڕێوە ناچـن. {وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا} ئەوانـەی ئـیشو کـاری زەکات کۆکردنـەوە ئـەنجام دەدان. {وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ} ئەوانـەی تـازە موسـوڵمانبوونو هێـشتا دڵیـان لەسـەر ئیـسلام دانەمـەزراوە، {وَفِي الرِّقَابِ} بۆ کۆیلە ئازاد کردن ئەوانەی کۆیلەن، پارەیان دەدرێتێ بۆ ئەوەی خۆیان ئازاد بکەن! {وَالْغَارِمِينَ} ئەوانـەی قـەرزدارن، بەمـەرجێك پـارە قەرزکردنـەکـەیان بـۆ پـرۆژەی بێدینی نەبووبیو لەقەرز کردنیش دا زێدەرۆویان نـەکردبێ. {وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ} هـەروا دەدرێ بەوانـەی لەرێگـەی خودادا تێدەکۆشن، جا تێکۆشانەکەیان جەنگان دژی کافران بـێ، یـان قوتـابی ئـاینی بـن، یـان بانگـەوازی ئیـسلامی بـلاو بکەنـەوە. {وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ} ئـەم زەکاتـە فەرزێکـە خـودا پێویـستی کـردوە، ئـەرکێکی سەرشـانی دەوڵەمەندانـە خـودا واجبـی کـردوە. {وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} خـودا زانـاو دانایـە لەحوکمو بڕیاری دا، هچ ئیشێکی بێ حیکمەت نیە.

{٦١ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ} لـەو تـاقمو گـرۆ دووڕوانـە کـە سـانێك هـەن بـە قـسەو گاڵتـە پێکـردن ئەزیـەتی پێغەمبـەر دەدەن، رەخنـەی لێ دەگـرن، {وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ} دەڵـێن: موحەممەد گوێرادێرە، چی بێ بگوترێ: بـڕوا دەکا، چـی بـۆ باس بکرێ بڕوای پێ دەکا، هەر کاتێ بێینە لای‌و سوێندی بـۆ بخۆین یەکسەر بڕوامان پێ دەکا، مەبەستیان ئەوەیە: دڵسافو خۆشـباوەڕە، زوو بـڕوا دەکـاو تێفکرینـی نیـەو لـە شـت ورد نابێتـەوە. ئـەم بیرو بۆچوونە یان لـەوەوە سـەری هەڵدابوو، چـونکە پێغەمبـەر ﷺ بـەزاهیری حـاڵ مامەڵـەی لەگـەڵ دەکـردنو نهێنییـەکانی ئاشکرا نـەدەکردن. ئیتر پـەروەردگار ڕەددی دانـەوەو فـەرمووی: {قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ} ئـەی موحەممـەد! پێیـان بڵـێ: ئـەو کەسـەی ئێـوە پاشملە ئـەو تۆمەتانەی ئاراستە دەکەن، وەکوو دەڵێنو بۆی چوون: وانیـەو ئێوە بەهەڵە چوون، چونکە ئـەو کەسـەی ئێوە ئـەم جۆرە تۆمەتانەی پاڵ دەدەن گوێچکەی خێرە، هەرراستی دەبیسیو بەبـەتاڵ هەڵناخەڵـەتێ ئـەو گـوێ بیسی خێرە {يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ} بـڕوا بـەخوداو سروشـتی خـودا دەکا، بـڕوا بەموسوڵمانان دەکا، چونکە موسوڵمانانی راستاڵ ئیمانەکەیان نـاهێڵێ درۆ بکـەن ئـەو گوێـچکەی بیـستنی درۆو فیتنـەییو دەمەدەمێ نیە، ئـەو دەزانێ راستگۆو درۆزن کێنو کێ نین، بەباشی لێکیان جیا دەکاتەوە، وەڵێ ئەو لەگەڵ دووڕووەکان دا بەگوێرەی ئەحکامی شەریعەتو ئادابی ئیسلام مامەڵە دەکاو سوریان هـەڵناماڵێ: ئـەو پێغەمبـەرە خـاوەن رەوشـتی بـەرزو مرۆڤایەتییەو ئادەمیزادێکی نموونەییە. لەراستی دا ئەو بـڕوا بەدووڕووەکان ناکاو هەواڵو بیرو بۆچوونیان بەراست نـازانێ! {وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ} ئەو پێغەمبـەرە رەحمـەتو سۆزە بۆ ئەوانـەی ئیمانیـان هێنـاوە لـەئێوە، رەحمەتـە بـۆ ئێـوەی دووڕوو کە بڕوا رواڵەتیەکەی لێ وەرگرتـوونو نهێنییـەکانتان بڵاو ناکاتەوەو فەزحتان ناکا، ئەو هەڵسو کەوتەی بەرامبـەر موشریکەکان دەینوێنێ بەرامبەر ئێوە نـاینوێنێ. موراعاتی بەرژەوەندی ئیسلامو موسوڵمانان دەکا کە ئـەو کارە خراپانە لەئێوە قبوول دەکا! {وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَن يُرْضُوهُ إِن كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَن يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُم بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِئُوا إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَائِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾

أليمٌ} ئەوانەی بەکردارو گوفتار ئەزیەتی پێغەمبەری خودا دەدەن سزایان ئاگری دۆزەخە، خودا بەعەزابی بەردەوامو بەئێش تۆڵەیان لێ دەستێنێ!

{[٦٢] يحلِفُونَ باللَّهِ لكُمْ لِيُرْضُوكُمْ} هەر کە دووڕوویی‌و نیفاقیان دەرکەوتو هەستیان بەهەڵوێستی حەرەجو حەیابەرەی خۆیان کرد، خێرا پەلاماری سوێند خواردن دەدەن، دەست دەکەن بەعوزر هێنانەوە بۆ ئەو کردارو گوفتارانەی لێیان رودراوە، بۆ ئەوەی ئێوە رازی بکەن‌و دڵتان لێیان نەرەنجێ، وەلحاڵ {واللَّهُ وَرَسُولُهُ أحَقُّ أنْ يُرْضُوهُ} خوداو پێغەمبەری خودا شیاوترن بەوەی ئەو دووڕووانە هەوڵ بدەن رازیان بکەن، پابەندی فەرمان‌و نەهیەکانیان بن، ئیمانی راستەقینە بهێنن‌و کردەوەی چاك بکەن. واز لەدووڕوویی‌و روپامایی بێنن‌و ببنە موسوڵمانی راستاڵ! {إنْ كانُوا مُؤْمنين} واتە: ئەگەر ئەوان لافی بڕواداری لێ دەدەن‌و بەسوێند جەخت لەسەر ئیمانداری خۆیان دەکەن دەبوایە خوداو پێغەمبەری خودا رازی بکەن، کەسێك خۆبەموسوڵمان‌و خاوەن باوەڕ دەزانێ باخوداو پێغەمبەرەکەی رازی بکەن، چونکە بەدەست هێنانی رەزامەندی ئەوان نرخ‌و سوودی هەیە، رازیکردنی خەڵکی تر بەتەنیا هیچ سودو نرخێکی نیە.

{[٦٣] ألَمْ يعلَمُوا أنَّهُ مَنْ يُحادِدْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ} ئایا ئە دووڕووە ناپاکانە نازانن‌و دڵنیانین لەوەی کەسێك دوژمنایەتی خوداو پێغەمبەر بکاو سنوور بەزێنی بکا، یان گاڵتەو قەشمەری بەپێغەمبەر بکا، رەخنە لەکردارو گوفتارو رەوشتی بگرێ، وەکوو ئەوە: کە دەربارەی دابەشکردنی (صدقات) رەخنەیان لێ گرت، دەربارەی رەوشتو هەڵس‌و کەوتی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵیان دا گاڵتەیان پێ دەکردو دەیانگوت گوێڕادێرو خۆشباوەڕە.....هتد. ئایا نازانن کەسێك بەم جۆرە دژایەتی خوداو پێغەمبەر بکا {فأنّ لهُ نارَ جهَنّمَ خالِدا فيها} ئەوە سزاو تۆڵە لێ ستاندنیان ئاگری دۆزەخەو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێنێتەوەو رزگاربوونی نابێ. {ذلِكَ الْخِزْيُ الْعظيمُ} ئەو سزا بەئێش‌و هەمیشەییە ریسوا کردنێکی گەورەو سامناکە، هیچ ئازارو ریسواکردنێکی دونیایی نایگاتێ!

{[٦٤] يحْذَرُ الْمُنافِقُونَ أنْ تُنزّلَ عليهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا في قُلُوبِهِمْ} دووڕووەکان ترسی ئەوەیان هەیە: کە سوورەتێکی قورئان دابەزێتە سەر موسوڵمانەکان‌و نهێنی دووڕووەکان دەربخاو پەردەیان لەسەر لابداو دووڕووییەکەیان ئاشکرا بکا. بۆیە پەروەردگار هەڕەشەی لێ کردن‌و فەرمووی: {قُلِ اسْتَهزِئُوا} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: بەکەیفی خۆتان گاڵتەو قەشمەری بەئایەتەکانی خودا بکەن، دڵنیا بن: کە {إنّ اللَّهَ مُخْرِجٌ ما تَحْذَرُونَ} بێگومان خودا نیگا بۆ پێغەمبەرەکەی دەنێرێ‌و سورەتی قورئانی بۆ سەر نازڵ دەکا، نهێنی‌و شتە پەنامەکییەکانتان دەردەخا، حەقیقەتو چۆنیەتی ئێوە بەپێغەمبەر رادەگەیەنی‌و فەضح دەبن.

{[٦٥] ولئِنْ سألْتَهُمْ} ئەی فروستادە؛ ئەی پێغەمبەر! سوێند بێ ئەگەر تۆ لێیان بپرسی: ئەرێ ئێوە بۆچی گاڵتە بەقورئان دەکەن؟ بۆچی رەخنە لەپێغەمبەر دەگرن؟ بۆچی بەنهێنی‌و پەنامەکی دژی پێغەمبەرو پەیامەکەی دەدوێن؟ خێرا دەست دەکەن بەعوزر هێنانەوەو {لَيقُولُنّ إنّما كُنّا نَخُوضُ ونَلْعَبُ} سوێند دەخۆن لەسەر ئەوە: کە ئەوان لەو قسانەیان دا

جیددی نین، بۆ سوحبەتو گاڵتە کردنو کات بەسەر بردنو بۆ پێکەنین ئەو قسانە دەکەن، پێیان وا بوو: ئەم عوزرەیان لێ وەردەگیری و ئەم درۆیەیان بۆ بەسەر دەچێ، چونکە ئەوان نەیاندەزانی کە قەشمەری و لاقرتێ کردن بەئایین کوفرێکی ئاشکرایەو تاوانێکی گەورەو بەفتارەبەرە! ئەمجار پەروەردگار سەرزەنشتیان دەکاو دەفەرموێ: {قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ} پێیان بڵێ ئایا ئێوە گاڵتەو قەشمەری بەخوداو بەقورئانو بەپێغەمبەر دەکەن؟ هیچتان دەست نەکەوتووە گاڵتەی پێ بکەن خوداو پێغەمبەر نەبێ؟! بەراستی کارێکی خراپ دەکەنو تاوانێکی گەورە ئەنجام دەدەن.

{٦٦ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ} ئەم جۆرە عوزرانە مەهێننەوە، بەو جۆرە بیانوانە پاساوی ئەو تاوانانەتان مەدەنەوە، چونکە ئەنجامدانی کاری کوفرو ناپەسند بەمەبەستی سوحبەت، پێکەنینو رابواردن شتێکی زۆر بێ جێیەو ناماقوڵییەو نابێ بکرێ، عوزر هاوردنەوەتان دانانە بەتاوانو، عوزر لەقەباحەت خراپترە!! {إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ} خۆ ئەگەر ئێمە خۆش ببین لەتاقمێکتان بەهۆی تۆبە کردنو گەڕانەوەتان لەتاوانو وازهێنانتان لەو کارە کوفر ئامێزانە ئەوە {نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ} کۆمەڵێکی تر سزا دەدەین بەهۆی تاوانبارییانو سووربوونیان لەسەر هەڵوێستی کوفر ئامێزیان. واتە: ئەگەر ئێمە خۆش ببین لەو دووڕووانەی کە تۆبە دەکەنو واز لەقسەی بەدو بەدرفتاری دێنن، نابێ بەوە کەسانی دیکە هەڵخەڵەتێن، چونکە بێگومان ئێمە سزای ئەوانە دەدەین: کە تۆبەناکەنو لەهەڵوێستی تاوانبارییان پەشیمان نابنەوە. سوور دەبن لەسەر تاوانی کوفر ئامێزیان!

{٦٧ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ} واتە: دووڕووەکان پیاوو ئافرەتیان، لەئەخلاقو رەوشتو کردارو گوفتاریان دا دەشوبهێنە یەکتری و لەخراپەکاری دا چون یەکن. {يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ} واتە: هەندێ لەو دووڕووانە فەرمان بەهەندێکی تریان دەکەن بەخراپەکاری و فیتنەو ئاشووب، وەکوو درۆو خیانەتو پەیمانشکێنی و پابەند نەبوون بەوادەو بەڵێن، هەر شتێك خودا پێی ناخۆش بێ ئەوان ئەوە پەیڕەو دەکەن، هەوڵ دەدەن خەڵك لەجیهاد کردن سارد بکەنەوە، تێدەکۆشن موسوڵمانان لەرێگەی خودا ماڵو سامانی خۆیان خەرج نەکەن، تا بڵێی دەست قووچاوو رژدن، بەهیچ جۆرێ روناکەنە ماڵبەخشین. {نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ} ئەو مونافیقانە ئەوەیان لەبیر چووەتەوە کە بەطاعەتو پابەندبوون بەفەرمانی خوداو وازهێنان لەو شتانەی جڵەوگیری لێ کردون، خۆیان لەخودا نزیك بکەنەوە، رۆژێك لەرۆژان بەدڵیان دا نەهاتووە: کە ئەرکی سەرشانیانە طاعەتی خودا بکەنو سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی بن، شوێن هەواو هەوەسی شەیتانی خۆیان کەوتونو خودایان لەبیر چۆتەوە، بۆیە خوداش جەزای دانەوە، واتە: سزای دان، بەوە: لەدونیادا لەرەحمەتو لوطفی خۆی بێ بەشی کردنو تۆفیقی نەدان، لەقیامەتیش دا پاداشی باشیان ناداتێ. {إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ} واتە: بێگومان ئەو مونافیقە بەدبەختانەی لەرێبازی راست لایان داوەو رێبازی شەیتانیان گرتۆتە بەر ئەوان لەهەموو کەس زیاتر گومراو فاسقو سەر لێ شێواون، لەهەموو ئەخلاقو فەضیلەتێك رووت بوونو، هیچ خێرو چاکەیەکیان لێ چاوەڕوان ناکرێ.

{٦٨ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا} پەروەردگار وادەی داوە بەدووڕووەکان بەپیاوو ئافرەتیانەوە، وێڕای کافرەکانی تریش بەئاگری دۆزەخ، بڕیاری داوە: کە ئەوانە هەموویان بخاتە نێو دۆزەخەوەو بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێننەوە. {هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ} ئاگری دۆزەخ ئەوەندەی ئازار تێدایە کە بەسیان بێو سزای کردەوەکانیان پڕ بکاتەوە، خودا نەفرینی لێ کردوونو لەرەحمەتی خۆی دووری خستوونەوە، ئەو بەدبەختانە سزای هەمیشەییان هەیە، جگە لەسزای سوتان بەئاگری دۆزەخ، سزای هەمیشەیی وەکوو هەڵپرووزانی دەمو چاویان بەبای سەمومو داپلۆخانی هەناویان بەئاوی کوڵاتوو، قەدەغەبوونی بینینی خودا لێیانو مەحروومبوونیان لەو بەهرەو نیعمەتە گەورەیە.

{٦٩ كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ} واتە: ئێوە ئەی ئەو دووڕووانەی ئەزیەتی خوداو پێغەمبەری خوداو موسوڵمانان دەدەن! دەشوبهێنە ئەو

دووڕووانـەی گەلەپێشینەکانی پێغەمبەرانی رابوردوو، کە لەپێش ئێوەوە هاتوونە گۆڕەپانی ژیانەوەو لەناوچوون. ئێوەش وەکوو ئەوان بەماڵو سامانو منداڵو کەسو کار لەخۆتان بایی بوون بەژیانی دونیا هەڵخەڵەتاون و بوغرا بوون. وەلێ ئەوان لەئێوە بەهێزتر بوون، ماڵو منداڵو کەسو کاریان لەئێوە زۆرتر بوو، هەموو هەوڵو تەقەلایەکیان لەژیان دا بۆ لەزەت وەرگرتنو خۆش رابواردنو ماڵو منداڵ زۆر کردن بوو، بەژیانی کەمخایەنی دونیا لەخۆیان بایی بوون، خۆشییەکانی جیهان لەخشتەی بردن. {فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ} ئێوەی موناڧیقو گومڕا رێبازی دووڕووەکانی رابوردووتان گرتۆتە بەرو هەمان هەڵسوکەوتی ئەوان دووبارە دەکەنەوە، ئەو هەڵوێست خراپەکاریانەی دووڕووەکانی پێشینان بەرامبەر ئایینی حەقو راست نواندیانو کردیان، ئێوەش ئەوە ئەنجام دەدەن، هەوڵ نادەن هیدایەت لەقورئان وەربگرنو شوێن پەیامی پێغەمبەر بکەونو دڵو دەروونی خۆتان پاڵفتە بکەنو بچنە پێڕی بەختەوەرانەوە. ئێوە دووڕووی سەردەمی ئایینی ئیسلام شیاوی سزاو تۆڵەی زیاترو بەئێش ترن! چونکە ئەوان لەئێوە بەهێزترو ماڵو سامان زۆرتر بوون، ئەو ئایاتو موعجیزانەی خودا نیشانی ئێوەی داوە، ئەوان نەیان بینیوە. {وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا} واتە: ئێوەی دووڕووی سەردەمی هاتنی ئیسلام وێرای ئەوەی کە دەبوایە وازتان لەخراپەکاریو درۆو فێڵبازی بهێنایە، کەچی ئێوەش وەکوو دووڕووە پێشینەکان لەدرۆو فرتو فێڵبازی دا رۆچوونو ملتان لەخراپەکاری نا!! {أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} واتە: ئەو موناڧیقو کافرانە هەموویان هەوڵو تێکۆشانیان بەفیڕۆ چوو، ئەو کردارانەیان کە پێیان وا بوو: کرداری چاکو باشن پووچەڵ بوون بەکەڵکی هیچیان نەهاتن، چونکە هەرچی کردویانە بۆ ریابازیو ناودەرکردن بوون، مەبەستیان خزمەت گەیاندنو سوود بەخشین نەبوو، لەقیامەتیش دا پاداشو ئەوابیان نادرێتێ.

{ ٧٠ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ} ئەوە هەواڵی

كَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم بِخَلَٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَٰقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ أُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَٰهِيمَ وَأَصْحَٰبِ مَدْيَنَ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُو۟لَٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

بەسەرهاتی گەلەپێشینەکان بەو موناڧیقانە نەگەیشتووە؟ ئەو سزاو کارەساتەی بەسەر شەش گەلە بەدرۆخەرەوەکان هات بەئەو دووڕوو کافرانەی سەردەمی ئیسلام نەگەییشتووە: بێ ئاگان لەهەواڵی ئەو گەلانەی پێش ئەوان: کە لەپێغەمبەرەکانیان یاخی بوونو سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو خوداش بەسزای سەختو بێ ئامانی خۆی گرتنیو لەناوی بردن؟ بێ ئاگان لەسەرەنجامی گەلی نووح کە بەتۆفان خنکانو جگە لەوانەی ئیمانیان بەحەزرەتی نووح هێنابوو کەسی تریان لێ دەرنەچوو، یان ئەو رەشەباو زریانەی کە عادی گەلی حەزرەتی هودی لەناوبرد، یان ئەو گرمەو ناڵەو شریخەی گەلی ثەموودی دوا براو کرد، یان ئەو عەزابەی ملهوڕی وەکوو نەمروودی لەناوبرد، ئەو ملهوڕەی هەوڵی دا حەزرەتی ئیبراهیم بسوتێنێ، یان ئەو بوومەلەرزەو زەوی راتڵەقاندنەو عەزابی (یوم الظلە)ی توشی گەلی شوعەیب پێغەمبەر هات، یان ئەو رۆچوونو بەقوڕا بردنی توشی گوندەکانی هۆزی لووط هات، کە بە دانیشتوانەکانیانەوە

ژێـرو زەبـەر کـرانو خاکەکـەیان هەڵگێڕدرایـەوەو ئـەمجار بەردەباران کران، ئایا ئەو کافرو دووڕوانەی سەردەمی ئیسلام ئـەم بەسـەر هـاتو ڕووداوانـەیان پـێ نەگەیـشتوەو نـەیان بیـستوە؟ واتـە: بیـستویانەو پێیان گەیـشتووە. ئـەو گـەلو نەتەوانە {أتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بالبيِّنات فما كانَ اللّهُ لِيظْلِمَهُمْ ولكن كانُوا أنفُسَهُمْ يظلمُون} پێغەمبەرەکانیان بە بەڵگەو نیشانەی ئاشکراوە هاتونە ناویانو ئەوانیش لە جیاتی ئـەوەی بڕوایان پێ بکەن بە درۆیان خستوونەوە، پەروەردگاریش پەلەی لە ناوبردنیان کردو لە بێخی دەرهێنان، خـودا کە لـەناوی بـردن ستـەمی لێ نـەکردوون بـەڵکوو ئـەوان بۆخۆیـان ستـەمیان لـەخودی خۆیـان کـردوە. هـۆی لەناوچـوونیان کردەوەناپەسـندەکانی خۆیـان بـوو، بەدرۆخـستنەوەی پێغەمبەرەکانیان بوو، دژایەتیکردنی حەقو حەقخوازان بوو.

{[٧١] والمُؤْمِنُونَ والمُؤْمِناتُ بعضُهُمْ أوْلِياءُ بعْض} پیـاوانی موسـوڵمانو ئافرەتـانی موسـوڵمان هەنـدێکیان یارمەتیـدەرو کۆمەکیکاری یەکترن، لەیەکیەتی بیرو باوەڕدا، لەیارمەتیدانی یەکتری لەسەر چاکەو دژی دوژمنان پشتی یـەکتری دەگرنو یەکتری تەواو دەکەن.

١. {يـأْمُرُونَ بـالْمَعْرُوف} فـەرمان بەیـەکتری دەکـەن بەچاکە کردن بەڵام مونافیق جڵەوگیری دەکەن لەفەرمان بەچاکە.

٢ {وينْهـوْنَ عـنْ الْمُنكـر} موسـوڵمانان جڵـەوگیری دەکـەن لەخراپـە بەپێـچەوانەی دووڕووەکـان فـەرمان دەکـەن بەخراپەکاری.

٣. {ويُقِيمُونَ الصَّلاة} موسوڵمانان بـەرێکوپێکی نوێژەکانیان بەخوشوعو خوضوعەوە ئەنجام دەدەنو لەبەر خاتری خودا دەیکەن، بەڵام دووڕووەکان.

٤ {ويُؤْتُونَ الزَّكاة} موسوڵمانان زەکاتی ماڵو سامانی خۆیـان بـەرێکو پێکی دەدەنو خێـرو صەدەقەی تـریش دەبەخـشن بـەئاتاجان. بەپێـچەوانەوە دووڕووەکـان بـەخیلی دەکـەنو دەستی خۆیان دەقوچێنن.

٥. {ويُطيعُـونَ اللَّـهَ ورسُـولَهُ} موسـوڵمانان فەرمانبـەرداری فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودان، چییان فەرمان پێ بکرێ ئـەنجامی دەدەن، جڵـەوگیری چـییان لێ بکـرێ لێـی دوور دەکەونەوە، بەڵام مونافیقەکان هەمیشە یاخیو سنوور

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُوا۟ وَلَقَدْ قَالُوا۟ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُوا۟ بَعْدَ إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّوا۟ بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ ۚ وَمَا نَقَمُوٓا۟ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُوا۟ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْا۟ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ ۞ وَمِنْهُم مَّنْ عَٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنْ ءَاتَىٰنَا مِن فَضْلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضْلِهِۦ بَخِلُوا۟ بِهِۦ وَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِى قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُۥ بِمَآ أَخْلَفُوا۟ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ ٱلَّذِينَ يَلْمِزُونَ ٱلْمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ فِى ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

بەزێنو پابەنـدی فـەرمانی خـوداو پێغەمبـەری خـودا نـین!! {أُولَئِكَ سيرْحمُهُمْ اللَّهُ إنَّ اللَّهَ عزِيزٌ حكِيمٌ} بـەهۆی ئـەو ڕەوشـتـە جـوانو پەسـەندانەوە، ئـەو موسـوڵمانانە شـیاوی ڕەحمـەتو بـەزەیی پـەروەردگارن، خـودا بـەڵێنی ڕەحمـەتی خۆیـان پـێ دەدا لـەدونیاو قیامـەت دا. بێگومـان پـەروەردگار عەزیزو باڵادەستە هەرشتێکی بۆێ دەیکا، هەر وادەو بەڵێنێك بـدا، هەرهەرەشـەیەك بکـا دەیهێنێتـە جـێ، حـەکیمو دانایـە، کاروبـاری بوونـەوەر بـەگوێرەی عەداڵـەتکاریو دانـایی خـۆی ڕێكو پێك هەڵدەسوڕێنێ.

{[٧٢] وعد اللَّهُ الْمُؤْمنين والْمُؤْمِناتِ جنَّاتٍ تجْري مِنْ تحْتِها الأنهارُ} پەروەردگار بەڵێنی بەپیاوانی موسوڵمانو ئافرەتـانی موسوڵمان داوە، کە شـادیان بکـا بـەباغو باغـاتی بەهەشـت کە بەژێر دارو درەختەکانی دا جۆگەو جۆبار دەکشێن، {خالِـدين فِيهـا} بـۆ هـەتا هەتایـە لـەناو ئـەو بەهەشـتـە ڕازەوەدا دەمێننەوە، لەززەتو خۆشی لێ وەردەگرن، {ومساكِن طيِّبة في

{جَنَّاتِ عَدْنٍ} خانووبەرەی دلگرو رازاوەی بۆ ئامادەکردون، لەناو بەهەشتی نەبەدی دا، وێڕای ئەو خانوو باڵەخانە دلگیرانە، سەرباری ئەو هەموو ئامێرو هۆکاری خۆشگوزەرانیو بەختەوەرییە: کە نەچاو بینیویەتیو نەبەسەر دڵی کەس دا بەخەیاڵ رابوردوە، ئەو خودا پێداوانە نازو نیعمەتێکی تریان هەیە: کە لەهەموو نیعمەتەکانی تری بەهەشت خۆشترو بەلەززەت ترە ئەویش رەزامەندیی خودایە بۆیان، بۆیە دەفەرموێ: {وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ} هەیە بۆ موسوڵمانان رەزامەندی خودا کە زۆر لەبەهەشت گەورەترو، زۆر لەبەهەشت مایەی شادمانی ترە. شتێکی بەڵگە نەویستیشە کە کامەرانی گیانی خۆشترو پیرۆزترە لەلەززەتی جەستەیی. {ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} واتە: ئەو وادەو بەڵێنەی خودا، یان ئەو رەزامەندییە، یان ئەو خۆشیو لەززەتە مادیو مەعنەوییانە بەیەکەوە بەمراز گەیشتنێکی فرە گەورەیەو هیچ خۆشییەکی تری ناگاتێ.

{[٧٣]يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ} ئەی پێغەمبەر! تێبکۆشەو بەردەوام بە لەسەر تێکۆشان لەسەر بەرەنگاربوونەوەی تاقمی کافرو دووڕوو، هەوڵ بدە بۆ ئەوەی لەهەڵوێستی خۆیان پەشیمانیان بکەیەوە، توندو تیژبە لەدژیانو نەرمو نیانی لەبەرامبەریان دا مەنوێنە، وەکوو چۆن ئەوان ئەوپەڕی هێزو توانای خۆیان دژی تۆ بەکار دەهێنن. توانای خۆت بخەکارو بەرەنگاریان ببەوە؛ بەبەڵگەو دەلیل بۆریان بدە، بەشمشێرو گورزو تیر شەڕیان لەگەڵ بکە. هەڵبەتە ئەم چەکو ئامێرانە بەگوێرەی رۆژگار دەگۆڕێنو دەبێ موسوڵمانان هەوڵ بدەن لەگەڵ باروودۆخ دا چەکی پێویستیان هەبێ. {وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} دڵنیابە سەرەنجامیانو شوێنی حەوانەوەیان دۆزەخە، شوێنی تریان نیە جگە لەو شوێنە ناخۆشە، بەراستی خراپ ئاکامێکە ئەو ئاکامەی ئەوان، خراپ مەنزڵو نیشتەمەنییەکە، هەرکەسێ بچێتە ناوی نامرێو لەو سزایە رزگاری ببێ، ژیانەکەشی ج ژیانێك نیە. پێی بگوترێ ژیان! بەکورتی ئەو دووڕووانە دوو عەزابیان دەدرێ؛ سزای دونیایان لەسەر دەستی موسوڵمانان کە جیهادیان لەگەڵ دەکرێ، سزای قیامەتیشیان بەئاگری دۆزەخە...

{[٧٤]يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا} سوێند بەخودا دەخۆن. کە ئەو وشە کوفرانەی پاڵیان دراوە نەیانگوتووە، {وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلامِهِمْ} بێگومان ئەوان وشەی کوفریان وتووە، کە دەڵێن: نەمان وتووە درۆ دەکەن، شتی وایان گوتووە کوفری ئاشکرایە، ئەوان پاش ئەوەی بەموسوڵمان خۆیان پیشان دابوو ئیعلانی ئیسلامەتی خۆیان کردبوو، ئیظهاری کوفرو بێدینی خۆیان ئەنجام دا. دوای ئەوەی کوفرەکەیان شاراوەبوو ئاشکرایان کرد! {وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا} بڕێ لەو موونافیقانە هەوڵی تیرۆر کردنی پێغەمبەریان داو بۆیان نەکرا. {وَمَا نَقَمُوا إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ} ئەو موونافیقانە لەئیسلامو ناردنی پێغەمبەر ﷺ شتێکیان نەبینیوە شیاوی رق لێ بوونەوەو هەوڵدانی تۆڵەکردنەوە بێ بێجگە لەوەی: کە خودا بەفەضلو گەورەیی خۆی بەهۆی دەستکەوتی جەنگەوە ئەوانو پێغەمبەریشی بێ ئاتاج کردوە. {فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُنْ خَيْرًا لَهُمْ} ئەگەر ئەو دووڕووە تاوانکارانە تۆبە بکەنو واز لەدووڕوویی خۆیان بێنن، چیدی کرداری ناپەسند نەکەنو گوفتاری ناشیرین نەڵێن، ئەوە ئەو تۆبەو گەڕانەوە دەبێتە خێرو بەهرەمەندی دونیاو قیامەت بۆیان: خودا تۆبەیان لێ وەردەگریو بەمراز دەگەن، لەدونیادا دەچنە پێڕی موسوڵمانانەوەو رەوشتی ئەوان هەڵدەگرن، پشت بەخودا دەبەستنو رازی دەبن بەقەزاو قەدەری خودا، خۆڕاگر دەبن لەبەرامبەر تەنگو چەڵەمەدا، تێدەکۆشن بۆ وەدەستهێنانی بەختەوەری قیامەتو بەراستی دەبنە هەواڵی پێغەمبەرو سوود لەرەوشتەکانی وەردەگرن، {وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ} ئەگەر پشت هەڵکەنو روو وەرگێڕن لەم بانگەوازییەو تۆبە نەکەنو سوور بن لەسەر دووڕوویی و خراپەکاری ئەوە پەروەردگار لەدونیاو قیامەت سزای بەئازاریان دەدا، لەدونیادا بەجۆرەها سزا تۆڵەیان لێ دەستێنێ: بەکوشتنو بڕین، بەرفاندنی ژنو منداڵیان، بەدەست بەسەراگرتنی ماڵو سامانیان، بەژیانی راڕایی و دڵە راوکیو ترسو خەمو خەفەتاوی. بەجۆرێك کە (کوونە مشکیان لێ ببنە قەیصەری)و عەرز لەخۆیان نەگرێ. {وَمَا لَهُمْ فِي الأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلا نَصِيرٍ} لەهەموو سەر زەوی دا

کەسێکیان نیە سەرپەرشیاریان بێ و یارمەتییان بداو داکۆکییان لێ بکا.

{٧٥ومِنْهُمْ مَنْ عاهد اللّه لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِه} واتە: هەندێك لەو موناڤیقانە هەیە پەیمانیان بەخودا پێغەمبەری خودا داوەو دەدەن، دەڵێن: ئەگەر خودا بەفەضڵو گەورەیی خۆی دەوڵەمەندمان بکاو ماڵو سامانمان بداتێ {لَنصَّدَّقَنَّ ولَنكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِين} بەتەئکیدەوە دەڵێن: ئێمە زەکاتی ماڵو سامانمان بەرێکو پێکی دەدەین، خێرو خێرات دەکەین، ماڵ دەبەخشین لەپێناو ڕەزامەندی خودادا، بەندەی ڕاستاڵو گوێڕایەڵی فەرمانی خوداو پێغەمبەر دەبین.

{٧٦فلمَّا آتاهُمْ مِن فضْله بخلُوا به وتولّوا وَهُمْ مُعْرِضُون} کەچی کاتێ ڕزقو ڕۆزی زۆری پێدانو ماڵو سامانیان زۆر بوو، ڕژدیو چرووکییان نواندو زەکاتی واجبیان لەماڵو سامانی خۆیان دەرنەکرد، لەپێناو ئەنجامدانی کاری چاکەو خێرو خۆشیو باربووی جەنگاوەرانو بەهاناوە چوونی لێقەوماوان هیچیان نەبەخشی، پشتیان هەڵکردو خۆیان لەکۆمەگی کردنی هەژاران گرتەوە.

{٧٧فَأَعْقبهُمْ نفاقاً في قُلُوبِهِمْ إلى يومِ يلْقونَهُ} ئەو ڕژدیو بەخیلییە دوای ئەو هەموو سوێندو وادەو بەڵێنانەیان، بوو بەنیفاقو لەدڵیان دا خۆی دا کوتا، ئەو ناپاکیو دووڕووییەیان بەردەوام دەبێ تا دەمرنو دەچنەوە بەرقاپی پەروەردگاریان، چونکە دیارە چاوەڕوانی تۆبەیان لێ ناکریو سوورن لەسەر ناپاکی خۆیان. {بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وعدُوهُ وبِما كانُوا يَكْذِبُونَ} واتە: ئەو دووڕووییەیان بەهۆی ئەوەوەیە: کە پابەندی وادەو بەڵێنی خۆیان نین لەوتەو سوێندەکانیان دا درۆ دەکەن. چونکە دابو نەریتی خودا لەئادەمیزاد دا وا هاتووە هەرکردەوەیەك کە نیفاق داخوازی بێ زیاتر نیفاق لەدڵ دا دەچەسپێنیو بەهێزی دەکا، وەکوو چۆن کردەوەی چاکو پەسند ئیمان لەدڵ دا بەهێز دەکا زیاتر دەیچەسپێنێ!

{٧٨أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يعْلَمُ سِرَّهُمْ ونَجْواهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلاَّمُ الْغُيُوب} ئایا ئەو دووڕووانە نازانن کە پەروەردگار هەموو نهێنیو پەنامەکییان دەزانێ؟! نازانن کە خودا ئاگادارە بەسەر ئەو پەیمانشکێنییەی لەدڵی خۆیان دا دەیشێرنەوەو ئەو سرتەو ئاخاوتنە نهێنیانەی کە بەپەنامەکی ئەنجامی دەدەنو تانەو تەشەر ئاراستەی ئایینی خوداو پێغەمبەر دەکەنو پیلانو نەخشەی گلاو دژی موسوڵمانان دادەڕێژن نازانن کە پەروەردگار {عـلام الغيـوب}ە و نهێنی شێردراوەی ناو قوڵایی دڵ دەزانیو هیچی لێ گوم نابێ!!!

{٧٩الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَدَقَاتِ وَالَّذِينَ لا يجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ} ئەو کەسانەی تانەو تەشەر لەو موسوڵمانانە دەدەن کە بەئارەزۆی خۆیان زیاد لەزەکاتی واجبو پێویست ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن، گاڵتە بەسامانداره موسوڵمانەکان دەکەن دەڵێن: بۆ ڕیاباری بەلێشاو ماڵ دەبەخشن، لاقرتێ بەهەژارەکان دەکەن کە شتی کەم دەبەخشن، دەڵێن: هەر بۆیە ئەو شتە کەمە دەبەخشن بۆ ئەوەی ناویان لەگەڵ ماڵبەخشەکانی تر تۆمار بکرێ، ئەگینا خودا چ پێویستیەکی بەو تۆزە ماڵە نیە. ئەو موناڤیقانەی کە بەو جۆرە گاڵتە بەموسوڵمانان دەکەن، {سَخِر اللَّهُ مِنْهُمْ} خودا تۆڵەی ئەم گاڵتە کردنەو هەموو کردارو گوفتارو هەڵوێستێکیان لێ دەستێنێو دەیانکاتە جێگای گاڵتەی موسوڵمانانو ڕیسوایان دەکا، بەم جۆرە نیازو مەبەستی گلاویان دەردەخاتو وتارو کرداری بەدیان ئاشکرا دەکاو دەیانکاتە پەندی زەمانەو ئابروویان دەبا. سەرباری ئەوەش {ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} لەقیامەتیش دا سزای توندو بەئێشیان بۆ ئامادە کراوە..

ئەمجار پەروەردگار سزاو تۆڵەی خۆی بۆ دووڕووەکان دیاری دەکاتو دەیانخاتە پێڕی کافرەکانەوە دەفەرموێ: {٨٠اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ} ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ بپاڕێیەوەو داوای لێخۆشبوون بکەی بۆ موناڤیقەکانو داوا بکەی تاوانەکانیان پەردەپۆش بکرێنو لێیان خۆش بینو فەضحیان نەکەین، یان بۆیان نەپاڕێیەوەو داوای لێخۆشبوونیان بۆ نەکەی یەکسانە، ئەگەر هەزار جار داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکەی ئەوە بزانە خودا تاوانەکانیان پەردەپۆش ناکاو لێیان خۆش نابێ، بەڵکوو ڕۆژی قیامەت لەپێش چاوی خەڵك ڕیسوایان دەکا. {ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ} بۆیە داوای لێخۆشبوونەکەت وەرناگیرێ چونکە ئەوان ئینکاری تاکو تەنهایی خودا دەکەن،

بڕوایان بەوە نیە کە خودا ئاگادارو زانایە بەسەر هەموو نهێنیی‌و سرتەو پەنامەکی‌و شتە نادیارەکان دا. ئینکاری پێغەمبەرایەتی پێغەمبەری ئیسلام دەکەن‌و بڕوایان بەزیندو بوونەوە نیەو سوورن لەسەر ئینکارییەکەیان! دڵو دەروونیان ئامادەباشی ئەوەی تێدا نیە هیدایەتو نووری ئایین وەربگرن‌و موسوڵمان ببن. {وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ} داب‌و نەریتی خودا وا جاری بووە: کە هیدایەتی گرۆو تاقمی یاخی بوو کافر نەداو نەیانخاتە سەر ڕێبازی حەق.

{[٨١]فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللَّهِ} واتە: ئەو دووڕووانە کەیفخۆشن بەوەی کە لەمەدینە دا پاش دراون‌و نەبراون بۆ غەزاو ئەو بەهرەمەندییەیان بەنسیب نەبووە. کەیفخۆشن بەوە کە لەماڵەوە دانیشتوون‌و پێغەمبەر ﷺ لەکاتی بەرێکەوتنی بۆ غەزای تەبووك لەگەڵ خۆی نەیبردون... هۆی دڵخۆشییان بەو دەرنەچوونەیان بڕوا نەبوونیانە بەگرنگی جیهادو بەخێرو بێری تێکۆشان لەپێناو ئایینی خودادا، پێیان ناخۆشە لەتەك پێغەمبەر دا بەماڵ‌و بەگیان جیهاد بکەن! هەڵبەتە ئاشکرایە پێخۆشبوونیان بەمانەوە لەماڵ مانای ئەوە دەگەیەنێ: کە چوونیان پێ ناخۆشە. بەڵام پەروەردگار مانای ڕستەکەی جەخت کردەوەو فەرمووی: {وَكَرِهُوا أَنْ يُجاهِدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} واتە: پێیان ناخۆش بوو کە جیهاد بکەن بەماڵ‌و گیانیان لەپێناو ئایینی خودادا. هاوبەشی غەزا بکەن! جا وەنەبێ هەر بەپێخۆشبوونی مانەوەیان لەماڵەوە واز بێنن بەڵکوو خەڵکی تریش دەترسێنن لەهاوبەشی کردن‌و هەڵیان دەفریوێنن بۆ خۆپاشدان‌و پاڵدانەوە! بەجۆرێك هەندێکیان ئامۆژگاری هەندێکیان دەکرد: {وَقالُوا لا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ} پێیان گوتن: مەچن بۆ جیهاد، لەم وەرزە گەرمایەدا هاوبەشی ئەو غەزایە مەکەن، کاتەکەی ناسکەو سێبەر خۆشن‌و میوەگەنانەو بەروبووم پێگەیشتووە! ماڵ‌و حاڵ‌و باغ‌و باغاتی خۆتان بەجێ مەهێڵن، ئەم گەرمایە تەحەممول ناکرێ! پەروەردگار ڕەددیان دەداتەوەو دەفەرموێ: {قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئاگری دۆزەخ کە ئامادەکراوە بۆ سەرپێچیکاران، ئێوەش سەرەنجامتان بەهۆی پابەند نەبوونتان بەفەرمانی خوداو پێغەمبەری خوداوە بۆ

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓا۟ أَن يُجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا۟ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا۟ قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا۟ كَثِيرًا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِن رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخْرُجُوا۟ مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَٰتِلُوا۟ مَعِىَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِٱلْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا۟ مَعَ ٱلْخَٰلِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَٰلُهُمْ وَأَوْلَٰدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُعَذِّبَهُم بِهَا فِى ٱلدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُوا۟ مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ أُو۟لُوا۟ ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا۟ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾

ئەو شوێنە ناخۆشەیە زۆر لەو گەرمایە گەرمترە: کە ئێوە خۆی لێ دەشێرنەوە: {لَوْ كانُوا يَفْقَهُونَ} ئەگەر عەقڵ‌و تێفکرینیان ببوایە، سەرپێچی فەرمانی پێغەمبەریان نەدەکردو لەماڵەوە پاڵیان نەدەدایەوە. بەهاوبەشی نەکردنەکەیان کەیفخۆش نەدەبوون بەڵکوو خەفەتبار دەبوون، خۆیان نەدەکردە سوتەمەنی ئەو ئاگرە بێ ئامانە.

{[٨٢]فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيراً} باکەم پێ بکەن‌و زۆر بگرین! واتە: دەبوایە ئەوان پێکەنینیان کەم‌و گریانیان زۆر بوایە، بۆ حاڵی خۆیان بگریانایەو بەزەییان بەحاڵی خۆیان دا بێتەوە. لەپای ئەو بەهرەمەندییەی لەکیسیان چووەو ئەو سزاو تۆڵەیەی بۆیان ئامادەکراوە! دەشتوانین ئاوا مانای ئەم ڕستەیە بکەین: با ماوەیەکی کەم کەیفخۆش بن بەپاڵدانەوەو نەچوون بۆ غەزا، با پێ بکەنن!! بێگومان ماوەی پێکەنینەکەیان کەمە، چونکە بەکۆتایی هاتنی ژیانیان کۆتایی کەیفخۆشی‌و پێکەنینیان دێ! بەشوێن ئەو پێکەنین‌و شادییەیان دا گریانی درێژخایەن‌و نەبڕاوەی قیامەتیان بۆ

پەیدا دەبێ، سزاو تۆڵەی بێ ئامانی ناو ئاگری دۆزەخیان توش دێ {جزاءً بما كانُوا يكْسِبُونَ} ئەو سزادانو عەزابەی قیامەتیان پاداش تۆڵەستاندنەوەی ئەو کردەوانەیانە، کە لەژیانی دونیادا ئەنجامیان داوە.

{[٨٣]فإنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إلَى طَائفةٍ مِنْهُمْ فاسْتأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەگەر خودای تۆ لەغەزای تەبووک تۆی گەیاندەوە بۆ مەدینەو ئەو کۆمەڵە موناقیقەت چاوپێکەوتنەوە کە خۆیان پاش داوەو ئامادەی غەزا نەبوون، وەکوو قەتادە دەڵێ: دوانزە پیاو بوون- داوایان لێ کردی بۆ غەزایەکی تر رەگەڵت کەون، ویستیان هاوبەشی بکەن ئەتۆ لەروانگەی تەمبێ کردنو سزادانیانەوە {فقُلْ لَنْ تخْرُجُوا معي أبَدًا} پێیان بڵێ: ئێوە ئیتر بەهیچ شێوەیەك جارێکی تر هاورێیەتی من ناکەنو لەگەڵم نایەنو لەسەنگەری ئێمە دا ئێوە شەڕ لەدژی دوژمنان ناکەن. ئێوە ئەو پیاوە نین شەرەفو رێزی جیهادتان بەربکەوێ. {ولنْ تُقاتلُوا معي عدُوًّا إنّكُمْ رَضِيتُمْ بالْقُعُودِ أوّلَ مَرّةٍ} ئێوە یەکەمجار پاڵدانەوەو خۆشاردنەوە لەجیهادتان هەڵبژاردو بەبێ عوزرو بیانووی رەوا خۆتان پاش داو نەهاتن بۆ غەزا، سوێندی بەدرۆتان خواردو راستگۆ نەبوون، دڵخۆشو تەردەماغ بوون بەخۆپاشدانو هاوبەشی نەکردن، بەڵکو بەوەشەوە نەدەوەستان خەڵکانی تریشتان هەڵدەنا بۆ خۆپاشدانو هاوبەشی نەکردن، کەوابێ {فاقْعُدُوا مَعَ الْخالِفِينَ} دانیشنو پاڵی لێ بدەنەوە لەگەڵ ئەو موناقیقانەی خۆیان پاش داوەو لەجیهاد خۆیان شاردۆتەوە، یان دانیشن لەگەڵ پیرەژنو ئافرەتو منداڵو پەککەوتەکان، ئێوە پیاوی جیهاد نینو ئەو شەرەفەتان پێ نادرێ! ئەرکی پارێزگاریکردن لەئایینی خودا شکۆمەندییەکە شانی ئێوە هەڵی ناگرێ!!

{[٨٤]ولا تُصَلِّ علَى أحدٍ منْهُمْ مَاتَ أبدًا ولا تقُمْ علَى قبْرِهِ} بەهیچ شێوەیەك نوێژ لەسەر مردوویان مەکەو ئامادەی بەخاکسپاردنیان مەبەو لەسەر گۆڕیان رامەوەستەو دوعای ئارامیو خۆراگرییان لەسەر وەڵامی فریشتە بۆ مەکە! {إنّهُمْ كفرُوا باللّهِ ورَسُولهِ ومَاتُوا وهُمْ فاسقُونَ} چونکە بێگومان ئەوانە بڕوایان بەهەبوونی خودای تاكو تەنیا نیەو، ئینکاری پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر دەکەنو سووربون لەسەر ئەو بێ بڕواییەیانو بەکافری مردوونو کە دونیایان بەجێ هێشتووە بێ ئیمان بوون، لەحاڵەتی یاخی بوونو سنوور شکێنی دا بوون کە مەرگ یەخەی پێ گرتوون. هەروەها چونکە نوێژ کردن لەسەر مردو شەفاعەت بۆ کردنەو راوەستان لەسەر گۆڕی رێز لێگرتنە بۆی. دەی کافرو فاسق شایانی رێزو تەقدیر نین.

{[٨٥]ولا تُعْجِبْكَ أمْوالُهُمْ وأوْلادُهُمْ} با ماڵو سامانی فرەیانو منداڵی زۆریان سەرەنجی تۆ رانەکێشیو تۆ سەرسام نەکا. ئەوە خێرو خۆشیو بەختەوەری نیە پێیاندراوە، {إنّمَا يُرِيدُ اللّهُ أنْ يُعَذِّبَهُمْ بهَا في الدُّنْيا} بێگومان پەروەردگار دەیەوێ بەو ماڵو منداڵەی کە پێی داون لەدونیادا سزایان بدا، ماڵو سامانیان هۆی سزاو عەزابیانە لەدونیادا، ماندو دەبن بەکۆکردنەوەو پارێزگاریکردنی، هەمیشە لەدڵەراوکێ داونو غەمی بەدەستهێنانو لەکیس چوونیانە، دوایی موسوڵمانان لەشێوەی زەکات باربوو کردنی جەنگ دا لێیان دەستێنن، موسوڵمانان پێی بەهێز دەبن ئەوان پێیان ناخۆشە، منداڵو خزمو کەسیان لەشەڕو جەنگ دا دەکوژرێنو بەپەرۆشن. {وتزْهقَ أنْفُسُهُمْ وهُمْ كافرُونَ} گیانیان دەربچێ ئەوان لەحاڵی کوفرو بێدینی دابن، خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت دەبنو ئەوەش گەورەترین خەسارەتمەندیو ماڵوێرانییە.

{[٨٦]وإذا أُنْزلتْ سُورةٌ أنْ آمِنُوا باللّهِ وجاهِدُوا معَ رَسُولهِ اسْتأْذَنكَ أُولُوا الطّوْلِ مِنْهُمْ} هەرکاتێ سورەتێکی قورئان یان هەندێکی نازڵ ببێ، فەرمانیان پێ بکا بەئیمانهێنان بەخوداو بەپێغەمبەرو بەزیندوبوونەوەو داوایان لێ بکا لەگەڵ پێغەمبەر دا بچن بۆ جیهادو تێکۆشان، خاوەن سامانو بەتواناکان داوای روخصەتت لێ دەکەن کە وازیان لێ بێنی هاوبەشی جیهادو تێکۆشان نەکەنو خۆپاش دەن {وقالُوا ذرْنَا نكُنْ مَعَ الْقاعِدِينَ} دەڵێن: ئەی پێغەمبەر! وازمان لێ بێنە با ئێمە لەگەڵ ئافرەتو پەککەوتەو منداڵو بێ هێزەکان بمێنینەوە!!

{[٨٧]رَضُوا بأنْ يكُونُوا مَعَ الْخَوالِفِ} رازی بوون بەوە: کە لەگەڵ ژنو ژاڵ دا بمێننەوە، رازی بوون کە وەکوو پیرەژنو پەککەوتەکان کە ئەرکی جیهادیان لەئەستۆ دا نیە مامەڵەیان لەگەڵ بکرێ، ئەمەش ئەوپەڕی ترسنۆکیو زەلیلییەو نەفسی

بەرز ڤێزی لێ دەکاتەوە! هۆی ئەم ترسنۆکیو ناپیاوییەیان نەفامیو نەزانییە {وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُون} دڵیان مۆر کراوە، پەروەردگار دڵی مۆر کردوون بەهۆی نەچوونیان بۆ غەزاو خۆپاشدانیان لەجیهاد، دڵیان داخراوە هیچ نووری عیلمو زانیاریو هیدایەتو وەرناگرێ، وایان لێ هاتووە لەهیچ حاڵێ نابن، نازانن چ بەرزەوەندیو سوودی ئەوانی تێدایە. ئەنجامی بدەن، نازانن چ شتێك زیانی بۆ ئەوان هەیە خۆی لێ بپارێزن، حیکمەتو نهێنی ئەوە نازانن بۆچی خودا فەرمانی بەجیهاد کردن کردووە!

{٨٨لكِنْ الرَّسُولُ والَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ} بەڵام پێغەمبەرو موسوڵمانانی شوێنکەوتووی، جیهان دەکەنو خۆناشێرنەوە، بەماڵو بەگیان ئامادەی جەنگو بەرگریکردنن لەئایینو وڵاتو ماڵو گیان، ئامادەن لەرێبازی ئایین دا خۆیان بەخت بکەن، ئەرکی سەرشانی خۆیان جێ بەجێ دەکەن. لەدونیادا بەمراز گەیشتوونو سەرکەوتنی خۆیانو تێشکانی دوژمنانیان دەستکەوت بوو {وأُولئِك لَهُمْ الْخَيْرَاتُ وأُولئِك هُمْ الْمُفْلِحُون} ئەو موجاهیدە تێکۆشەرانە خێرو بێری دونیاو قیامەتیان دەستگیر بوو، خۆشیو کامەرانیو سەروەری هەردوجیهانیان دەسکەوت، سەرفرازو بەمراد گەیشتوو خۆیانن، بەپێچەوانەی دووڕووەکانەوە کە خەسارەتمەندی هەردوو جیهاد بوون!!

{٨٩أعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِها الأَنْهارُ خالِدِين فِيها ذلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} پەروەردگار ئامادەی کردوە بۆ ئەو موسوڵمانە خودا پێداوانە باغو باخاتی وا کە بەژێر درەختەکانیان دا جۆگەو جۆبار دەکشێنو بۆ هەتا هەتایێ لەو خۆشیو لەززەتە دا دەگوزەرێنن!

{٩٠وَجاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنْ الأَعْرابِ لِيُؤْذَنْ لَهُمْ} ئەو عەرەبە دەشتەکییانە هاتنە لای پێغەمبەرو داوای ئیزنی لێ دەکەن رێگەیان بدا نەچن بۆ غەزای تەبووك، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: خودا بەسەر هەواڵی ئێوەدا ئاگاداری کردوومو دەزانم مەبەستتان چیەو خودا بێ ئاتاجی کردوم لەیارمەتی ئێوەو پێویستیم پێتان نیە. {وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ} خۆیان لەجیهاد پاش دا ئەو تاقمەی خوداو پێغەمبەریان بەدرۆخستنەوە، بەروکەش خۆیان بەخاوەن باوەڕ دادەناو

رَضُوا بِأَن يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾ وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾ لَّيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ ۞ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ ۚ رَضُوا بِأَن يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

لەدڵ دا کافر بوون، ئەمانە وەکوو بۆ غەزا نەچوون نەهاتن عوزریش بێننەوە. ئەوانە ئەو مونافیقە عەرەبە دەشتەکییانەن کە عوزریان نەهێنایەوە، بەبێ عوزرو بەهانە خۆیان پاش داو نەچوون بۆ جیهاد. {سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ} لەوە بەولاوە ئەوانەی کافرو مونافیقن، ئەوانەی خوداو پێغەمبەریان بەدرۆ خستنەوە بەدرۆ عوزریان هێنایەوە، یان ئەوانەی عوزریان نەهێنایەوە، سزای بەئێشو توندیان توش دێ، لەدونیادا بەکوشتنو برین لەقیامەتیش دا بەئاگری دۆزەخ!!

{٩١لَيْس على الضُّعَفاء} چوون بۆ غەزا واجب نیە لەسەر بێ هێزو پیرو کەفتەکار {ولا على الْمَرْضى} هەروەها لەسەر نەخۆشو کەم ئەندامو کوێریش جیهاد فەرز نیە، {ولا على الَّذين لا يجدُون ما يُنفقُون حرجٌ} هەروەها جیهاد لەسەر ئەوانە واجب نیە کە پێداویستی جیهادیان بۆ دابین ناکرێ. {إذا نصحُوا للّه ورسُوله} بەمەرجێ ئیمانی تەواوو پتەویان

بەخودا هەبێ، شوێن ئامۆژگاری پێغەمبەر بکەون، بەنهێنیو ئاشکرا پابەندی فەرمانی خودا بن، حەقناس بنو حەقخوازانیان خۆش بوێ، بەرژەوەندی گەلو وڵات بپارێزن، جاسووسیو خیانەت لەوڵات نەکەن، پڕو پاگەندەی دژ بەئیسلام بڵاو نەکەنەوە. {مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ} هیچ ڕێبازو بیانوێك نیە چاکەکاران سزا بدرێن، لۆمەیان بکرێ، کە بیانوی شەرعییان هەبێ بۆ نەچوون بۆ غەزاو لەماڵەوە دانیشتن، تاوانبار نابنو گوناهیان ناگاتێ! بۆ کەس نیە تاوانیان پاڵ بدا بەکورتیو پوختی هەموو نەصیحەتکارو ڕاستاڵو موخلیصێك بۆ خوداو بۆ پێغەمبەری خودا موحسینو چاکەکارە، کەس رایەی ناکەوێ چاکەکار بەگیر بێنیو بیخاتە بەر لێپرسینەوەو سەرزەنشت کردن! {وَاللَّهُ غَفُورٌ} پەروەردگار لێخۆشبوونی زۆرە بۆ ئەو خاوەن عوزرو چاکەکارانەو بۆ کەسانی تریش کە وەك ئەوان بن. {رَحِيمٌ} خاوەن سۆزو بەزەیی زۆرە، هەرگیز زیاد لەتواناو دەسەڵات ئەرك ناخاتە سەر کەس. بەڵام یاخی بوو موونافیقەکان تا تۆبە نەکەنو واز لەتاوانو دووڕوویی نەهێنن خودا ڵیان خۆش نابێ.

{[٩٢] وَلا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ} هەروەها تاوانو حەرەج لەسەر ئەو کەسانە نیە کە ئامادەباشی چوون بۆ جیهادیان تێدایەو بەڵام وڵاخی سواریو تێشوو چەکیان دەست ناکەوێ، بژێوی ماڵو منداڵیان دابین نەکردوە، بەتایبەتی ئەوانەی هاتنە لای تۆ ئەی پێغەمبەر! بۆ ئەوەی وڵاخی سواریو تێشوویان بۆ دابین بکەیو لەگەڵتا بێن بۆ جیهادو پێت گوتن: تێشوو وڵاخی سواریم دەست ناکەوێ بتاندەمێ، بەمە دڵیان تەنگ بوو دەستیان کرد بەگریانو زۆریان پێ ناخۆش بوو: کە شەرەفی بەشداری کردنی جیهادیان لەکیس دەچێو ناتوانن لەگەڵ سوپای ئیسلام وەرێ بکەون. ئامادەی جەنگ بن. {تَوَلَّوا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلاَّ يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ} گۆڕو مەجلیسی پێغەمبەریان بەجێ هێشت، چاویان فرمێسکی دەرشتو بەکوڵ دەگریانو دڵ تەنگ بوونو خەمو پەژارە دایگرتبوون، چونکە توێشوو پێداویستی جەنگیان دەست ناکەوێ.

{[٩٣] إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ} واتە: دەرگای لۆمەو سەرزەنشت لەسەر چاکەکاران نیە، بەڵکوو ڕێگای لۆمەو لێپرسینەوەو سەرزەنشتکردن بەرووی ئەو کەسانەدا ئاچووغە کە دەوڵەمەندو خاوەن تواناو لەشساغن، دەتوانن وڵاغی سواریو تێشوو چەکی پێویست دابین بکەن، کەچی داوای ئیزن دەکەنو دەیانەوێ پێغەمبەرﷺ عوزری ناڕەوایان بەڕەوا بزانیو ئیزنیان بدا. ئەوانە عوزریان نیەو بیانوویان ناحەقەو جێگای سەرزەنشتو لێپرسینەوەنو تاوانبارن، چونکە {رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ} ڕێگایان بەخۆیان داوە لەگەڵ ئافرەتو منداڵو شەلو سەقەتو پەککەوتەکاندا بمێننەوە، رازین لەپێری ئەو بێ دەسەڵاتو کەم ئەندامانە بژمێردرێن، قبووڵی زەلیلیو سەرشۆڕی دەکەنو پیاوەتیو مەردایەتییان تێدا نیە، حیزیو سەلامەتییان هەڵبژاردوە، چاوشۆڕو ورە ڕوخاوو دڵەتەپێیانە، ئیتر لەئاکامی ئەم هەڵوێستو نامەردییەیاندا خەسارەتمەندی هەردوو جیهان بوون {وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَعْلَمُونَ} خودا دڵی مۆر کردوون خێری تێ ناچیو ڕووناکی ڕووی تێ ناکا، سەریان لێ شێواوەو نازانن بەرژەوەندییان لەچیدایە، نازانن جیهاد چەند سوودمەندە بۆ دونیاو قیامەتیان، ئەوان لەتاواندا نقووم بوونو خۆیان لێ گوم بووە، هەست بەخراپی ئاکامی خۆیان ناکەن.

کۆتایی جزمی دەیەم

{[٩٤] يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! بزانن: کە ئێوە لەغەزای تەبووك گەڕانەوە، ئەو مونافیقانە دێنە لاتانو پاکانەتان بۆ دەکەنو عوزرتان بۆ دێننەوە، چەندان بڕو بیانوو دەدۆزنەوە بۆ پاساودانەوەی نەچوونیان بۆ غەزای تەبووك! {قُلْ لا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: عوزر مەهێننەوە، بیانوو مەدۆزنەوە، ئێمە هەرگیزاو هەرگیز بڕواتان پێ ناکەینو عوزرتان قبووڵ نیەو ئەوەی دەیڵێن: ڕاست ناکەن! کە

بەخودا هەبێ، شوێن ئامۆژگاری پێغەمبەر بکەون، بەنهێنیو ئاشکرا پابەندی فەرمانی خودا بن، حەقناس بنو حەقخوازانیان خۆش بوێ، بەرژەوەندی گەلو وڵات بپارێزن، جاسووسیو خیانەت لەوڵات نەکەن، پڕو پاگەندەی دژ بەئیسلام بڵاو نەکەنەوە. {ما عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ} هیچ ڕێبازو بیانوێك نیە چاکەکاران سزا بدرێن، لۆمەیان بکرێ، کە بیانوی شەرعییان هەبێ بۆ نەچوون بۆ غەزاو لەماڵەوە دانیشتن، تاوانبار نابنو گوناهیان ناگاتێ! بۆ کەس نیە تاوانیان پاڵ بدا بەکورتیو پوختی هەموو نەصیحەتکارو ڕاستاڵو موخلیصێك بۆ خوداو بۆ پێغەمبەری خودا موحسینو چاکەکارە، کەس ڕایەی ناکەوێ چاکەکار بەگیر بێنیو بیخاتە بەر لێپرسینەوەو سەرزەنشت کردن! {واللَّهُ غَفُورٌ} پەروەردگار لێخۆشبوونی زۆرە بۆ ئەو خاوەن عوزرو چاکەکارانەو بۆ کەسانی تریش کە وەك ئەوان بن. {رحيمٌ} خاوەن سۆزو بەزەیی زۆرە، هەرگیز زیاد لەتواناو دەسەڵات ئەرك ناخاتە سەر کەس. بەڵام یاخی بوو موونافیقەکان تا تۆبە نەکەنو واز لەتاوانو دووڕوویی نەهێنن خودا لێیان خۆش نابێ.

{[٩٢] وَلا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ} هەروەها تاوانو حەرەج لەسەر ئەو کەسانە نیە کە ئامادەباشی چوون بۆ جیهادیان تێدایەو بەڵام وڵاخی سواریو تێشوو چەکیان دەست ناکەوێ، بژێوی ماڵو منداڵیان دابین نەکردوە، بەتایبەتی ئەوانەی هاتنە لای تۆ ئەی پێغەمبەر! بۆ ئەوەی وڵاخی سواریو تێشوویان بۆ دابین بکەیو لەگەڵتا بێن بۆ جیهادو پێت گوتن: تێشوو وڵاخی سواریم دەست ناکەوێ بتاندەمێ، بەمە دڵیان تەنگ بوو دەستیان کرد بەگریانو زۆریان پێ ناخۆش بوو: کە شەرەفی بەشداری کردنی جیهادیان لەکیس دەچێو ناتوانن لەگەڵ سوپای ئیسلام وەڕێ بکەون. ئامادەی جەنگ بن. {تَوَلَّوا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ} کۆڕو مەجلیسی پێغەمبەریان بەجێ هێشت، چاویان فرمێسکی دەڕشتو بەکوڵ دەگریانو دڵتەنگ بوونو خەمو پەژارە دایگرتبوون، چونکە توێشوو پێداویستی جەنگیان دەست ناکەوێ.

{[٩٣] إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ} واتە: دەرگای لۆمەو سەرزەنشت لەسەر چاکەکاران نیە، بەڵکوو ڕێگای لۆمەو لێپرسینەوەو سەرزەنشتکردن بەرووی ئەو کەسانەدا ئاچووغە کە دەوڵەمەندو خاوەن تواناو لەشساغن، دەتوانن وڵاغی سواریو تێشوو چەکی پێویست دابین بکەن، کەچی داوای ئیزن دەکەنو دەیانەوێ پێغەمبەرﷺ عوزری ناڕەوایان بەڕەوا بزانیو ئیزنیان بدا. ئەوانە عوزریان نیەو بیانوویان ناحەقەو جێگای سەرزەنشتو لێپرسنەوەنو تاوانبارن، چونکە {رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ} ڕێگایان بەخۆیان داوە لەگەڵ ئافرەتو منداڵو شەلو سەقەتو پەککەوتەکاندا بمێننەوە، ڕازین لەپێڕی ئەو بێ دەسەڵاتو کەم ئەندامانە بژمێردرێن، قبووڵی زەلیلیو سەرشۆڕی دەکەنو پیاوەتیو مەردایەتییان تێدا نیە، حیزیو سەلامەتییان هەڵبژاردوە، چاوشۆڕو ورە ڕوخاوو دڵەتەپێیانە، ئیتر لەئاکامی ئەم هەڵوێستو نامەردییەیاندا خەسارەتمەندی هەردوو جیهان بوون {وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَعْلَمُونَ} خودا دڵی مۆر کردوون خێری تێ ناچێو ڕووناکی رووی تێ ناکا، سەریان لێ شێواوەو نازانن بەرژەوەندییان لەچیدایە، نازانن جیهاد چەند سوودمەندە بۆ دونیاو قیامەتیان، ئەوان لەتاواندا نقووم بوونو خۆیان لێ گوم بووە، هەست بەخراپی ئاکامی خۆیان ناکەن.

کۆتایی جزمی دەیەم

{[٩٤] يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ} ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! بزانن: کە ئێوە لەغەزای تەبووك گەڕانەوە، ئەو موونافیقانە دێنە لاتانو پاکانەتان بۆ دەکەنو عوزرتان بۆ دێننەوە، چەندان بڕو بیانوو دەدۆزنەوە بۆ پاساودانەوەی نەچوونیان بۆ غەزای تەبووك! {قُلْ لا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: عوزر مەهێننەوە، بیانوو مەدۆزنەوە، ئێمە هەرگیزاو هەرگیز بڕواتان پێ ناکەینو عوزرتان قبووڵ نیەو ئەوەی دەیڵێن: ڕاست ناکەن! کە

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (٩٤) سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٩٥) يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ (٩٦) الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٩٧) وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٩٨) وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٩٩)

بڕواشتان پێ ناکەین هەر بەهەوانتە نیە بەلکوو {قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ} پێش وەخت لەڕێگەی سروشەوە پەروەردگار بڕێ نهێنیو حاڵو چۆنیەتی ئێوەی بەپێغەمبەری خۆی ڕاگەیاندوە، نیازو مەبەستی گڵاوتان، سەرپێچیو نافەرمانیو دژایەتیکردنتان بۆ حەق لەلایەن خوداوە بەئێمە گەیشتووە. {وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ} لەوە بەولاوە خوداو پێغەمبەری خودا کردەوەکانتان دەبینن؛ واتە: کردەوەکانتان لەدونیادا بۆ خەڵك دەردەکەوێ، دواڕۆژتان: لەبەردەوامبوون لەسەر نیفاق، یان تۆبە کردنو وازهێنان لەدووڕوویی دەزانێدریو بۆ خەڵك دەردەکەوێ؛ واتە: کردەوە گرنگە، سوێند خواردنو قسەی بێ کردەوە هیچ بایەخێکی نیە. {ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} پاشان ڕۆژی قیامەت دەگەڕێندرێنەوە بۆ لای پەروەردگاری ئاگادارو زانا بەهەموو شتێکی نهێنیو ئاشکرا، دەگەڕێندرێنەوە بۆ لای خودایەکی وا دەزانێ چی لەدڵی خۆتاندا دەشێرنەوەو چی ئاشکرا دەکەن، ئاشکراو پەنامەکی بۆ ئەو چوون یەکە، جا ئەو کاتە هەواڵتان دەداتێ: چیتان کردووەو چ هەڵوێستێکتان نواندوە، بەگوێرەی نیازو مەبەستو کردەوەکانتان تۆڵەتان لێ دەستێنیو پاداشتان دەداتەوە.

{٩٥سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ} کە گەڕانەوە بۆ مەدینە، ئەو مونافیقانەی خۆیان لەهاتن بۆ غەزا پاش داوە، دێنە لاتانو عوزو بیانووی نەهاتنیان بەسوێندی بەدرۆ جەخت دەکەنەوە بۆ ئەوەی چاوپۆشییان لێ بکەنو لۆمەو سەرزەنشتیان نەکەن لەسەر ئامادەنەبوونو خۆپاشدانیانو ڕژدی کردنیان لەماڵبەخشیندا. {فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ} ئێوە ڕویان لێ وەرگێڕن، سەرکۆنەیان مەکەن، بایەخیان پێ مەدەنو بەهیچیان بزانن، چونکە ئەوان دڵو دەروونیان پیسو ژەنگ گرتووە، بیرو باوەڕیان پووچو بەتاڵە، دڵو دەروونیان مشتو ماڵ ناکریو بیروباوەڕیان ڕاست ناکەنەوە، کەوابێ هیچ حیسابێکیان بۆ مەکەن {إِنَّهُمْ رِجْسٌ} ئەوان دڵ پیسو ناڵەبارن، پێویستە خۆیان لێ دوورەپەرێز بگرن، وەکوو چۆن خۆتان لەگوڵ دەپارێزن ئاوا پارێزییان لێ بکەن، {وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} لەکۆتاییدا جێگایان دۆزەخە، لەتۆڵەی ئەو کردەوانەی لەدونیادا کردویانەو بوونە هۆی پیسیو زیاد بوونی پیسیو ژەنگ گرتنی دڵو دەروونیان!

{٩٦يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ} بەدرۆ سوێندتان بۆ دەخۆن بۆ ئەوەی لێیان ڕازیی بنو بەڕواڵەت مامەڵەی موسوڵمانیان لەگەڵ بکەن، واتە: بۆ ئەوەی مامەڵەکردنەکەتان بەو شێوە بۆیان بەردەوام بێ، بەموسوڵمانیان حسێب بکەن. ئەمە مەبەستی سەرەکیو هەرەگرنگی ئەوانەو هیچی تریان مەبەست نیە. ئەگینا ئەگەر ئەوان لەناخەوە موسوڵمان بوونایە مەبەستی سەرەکییان بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خودا دەبوو. {فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} ئەگەر ئێوە لێیان ڕازی بن، ڕەزامەندی ئێوە چ سوودێکیان پێ ناگەیەنێ، چونکە ئەوان بەهۆی فیسقەوە لەنێو ڕقو قاری خوداداو خودا سزای دۆزەخی بۆ ئامادەکردون.

{٩٧الأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ} واتە: عەرەبە دەشتەکییەکان کوفرو

نیفاقیان لەعەرەبی تر بەهێزترە، شیاوترن بەوەی کە سنووری شەریعەت نەزانن و پابەندی پەیامی پێغەمبەری خودا نەبن. چونکە دەشتەکی سروشتیان توندترو دڵیان رەقترە، نەفامو نەزانترن! {وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} پەروەردگار زاناو ئاگادارە بە حاڵو وەزعی بەندەکانی بە سارانشین و شارنشینیانەوە، حەکیمو دانایە لەدانانی شەریعەتو یاسا بۆیانو لەپاداشدانەوەی چاکەکارانو تۆڵەستاندنەوە لەخراپەکاران.

{٩٨وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا} هەندێك هەن لەو عەرەبە دەشتەکییانە بڕێ ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن بۆ جیهاد بەرێبازیو بەمەبەستی خۆپاراستنو خۆنزیك کردنەوە لەموسوڵمانان، پێیان وایە: ئەوەی دەیبەخشن سەرانە لێ ستاندنو خەسارەتمەندییەو گێچەڵ لەخۆ دوورخستنەوەیەو ئەرکێکە لەسەر شانیان پێیان خۆش بێ و پێیان ناخۆش بێ و دەبێ ئەنجامی بدەن. {وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ} ئەم تاقمە عەرەبە دەشتەکییە موناڧیقە چاوەڕوانی ئەوەن ئێوە تووشی بەڵاو موصیبەتێك بن، هێزو تواناتان نەمێنێ، لێ بکەونو دوژمن بەسەرتاندا زاڵ ببێ، ئیتر ئێوە ئەوانتان لەبیر بچێتەوەو نەتانپرژێتە سەریان، داوای هاوبەشی کردنو ماڵبەخشینیان لێ نەکەن، ئیتر ئەوانیش ئەم ماڵبەخشینە رێبازیەیان لەکۆڵ بکەوێ! {عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ} بەڵاو موصیبەتو تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی بەسەر خۆیاندا بخولێتەوەو یەخەی خۆیان بگرێ! ئەوەی چاوەڕوانی دەکەن تووشی پێغەمبەرو موسوڵمانان بێ، تووشی خۆیان بێ. رستەی {عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ} دەگونجێ هەواڵدانو خەبەر بێ، دەگونجێ دوعالێکردن بێ. واتە: (انشاء) بێ. ئێمە بەشێوەی دوعا راڤەمان کرد... بێگومان ئەم هەواڵە هاتەدی، یان بڵێین: ئەم دوعایە گیرا بوو، بەڵاو موصیبەتو تەنگو چەڵەمە یەخەی خۆیانی گرتو تووشی تێشکانو رێسوایی بوون، ئاواتیان نەهاتە دیو بەمراز نەگەیشتن! {وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} پەروەردگار شنەوایە بۆ ئەو قسانەی لەناو خۆیاندا دەیڵێن: کە رەنگدانەوەو دەربڕینی هەستو شعوورو بیرو باوەڕیانە دەربارەی ماڵبەخشینیان، زاناو ئاگادارە بەو نیازو مەبەستانەی: کە لەناو دڵی خۆیاندا دەیشێرنەوە، بابزانن: لەوەبەولاوە خودا حیسابیان لەگەڵ دەکاو لەسەر ئەو کردارو گوفتارو نیازو مەبەستانەیان تۆڵەیان لێ دەستێنێ.

{٩٩وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} هەروەها لەو عەرەبە لادێو دەشتەکییانە کەسانێك هەن، بڕوایان بەخودا هەیە، پێیان وایە: هەر ئەو خاوەنی بوونەوەرەو دەسەڵاتی تەواوو رەهای هەیەو بەویستی خۆی بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ، بڕوایان بەهاتنی رۆژی قیامەت هەیە: کە پاداشو سزای تێدا دەدرێتەوە، بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەرو بەرۆژی دوایی رێكو پێکەو راستو دروستە. {وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ} ئەوانە ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن لەپێناو رەزامەندی خوداداو دوو مەبەستیان هەن:

١ نزیکبوونەوە لەخوداو بەدەستهێنانی رەزامەندی زاتی بێچوونی.

٢- دوعا کردنی پێغەمبەر ﷺ بۆیان، چونکە پێغەمبەر ﷺ دوعای بۆ ئەوانە دەکرد کە زەکاتی ماڵی خۆیان دەداو ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشی داوای لێخۆشبوونی خودای بۆ دەکردن، داوای خێرو بەرەکەتی بۆ دەکردن، ئەوانیش بەم دوعایانە دڵیان دادەمرکاو ئارامی دەگرت. {أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ} ئاگادار ببنەوەو بزانن: ماڵبەخشینەکەیان لەرەحمەتو بەخششی خودایان نزیك دەکاتەوەو دەکەونە ژێر رێژنەی بارانی رەحمەتی تایبەتی خۆیەوەو رەزامەندی خۆی دەبەخشێ پێیانو هیدایەتیان دەدا بۆ بەردەوام بوون لەسەر رێبازی راستو دروست: کە دەیانگەیەنێ بەبەهەشتی بەرینو نەبڕاوەو رازاوە. {سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ} بێگومان پەروەردگار لێخۆشبوونو رەحمەتو بەزەیی بەرفراوانو بێ سنوورو بێ سەرو بنە، رەحمەتو لێخۆشبوونی خۆی دەبەخشێ بەو بەندانەی لەکردارو گوفتاریاندا موخلیصو دڵسۆزن، لەگوناهو کەمتەرخەمییان خۆش دەبێ.

دەفەرموێ: {١٠٠وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ} پەروەردگار لەم ئایەتەدا رەزامەندی خۆی: ئەوپەڕی رەزامەندی خۆی رادەگەیەنێ بۆ کۆمەڵێك لەموسوڵمانانو پاساوی رێزو پلەو پایەیان بەسەر موسوڵمانی دیکەدا دەداتەوە، کە نموونەو پێشەنگو دەست پێشخەر بوون

بۆ موسوڵمانبوونو جیهادو تێکۆشان، ئەوانەش سێ چینو توێژن:

یەکەم: موسوڵمانە دێرینەکان ئەوانەی یەکەمجار کۆچیان کرد، کە بریتین: لەو کۆمەڵە موسوڵمانانەی پێش پەیمانی ئاشتی (حودەیبییە) دەست پێشخەربوون لەهیجرەتکردنو یارمەتیداندا. ڕێزدارترین ئەم کۆمەڵە پەسەندە چوار خەلیفەکانی پێغەمبەرن (أبو بكر، عمر، عثمان،علي) ئەمجار ئەو دە هاوەڵە ڕێزدارەن کە پێغەمبەر ﷺ لەدونیادا مۆژدەی بەهەشتی پێداونو بە(العشرة المبشرة) بەناوبانگن. ڕێزدارترینی ئەم کۆمەڵە جێنشینی یەکەم حەزرەتی ئەبوبەکرە ﵁ هاوار بۆ ئەو کۆمەڵەی کە خۆیان بەموسوڵمان دەزانن و دژایەتی ئەم خەلیفە ڕێزدارە دەکەنو جوێنی پێ دەدەن، پەنا بەخوا! بەڕاستی ئەوانە کۆمەڵێکی گومڕاو سەرلێ شێواون. عەقڵو هۆشیان تێکچووە، دڵیان ڕەش بووە، چۆن زات دەکەن لەگەڵ هەبوونی ئەو هەموو ئایاتی قورئانو فەرموودەی پێغەمبەردا: کە دەربارەی فەضلو ڕێزی ئەو چینە بەرێزەی صەحابە هاتوون، چۆن زات دەکەن ناماقوڵی بەرامبەر پیاوی وەکو حەزرەتی ئەبوبەکر بکەن؟ دژایەتی کەسانێك دەکەن کە خودا ڕەزامەندی خۆی لێیان ڕاگەیاندوە. بەچ عەقڵو بیرو هۆشێك دژی زاتی وەکوو حەزرەتی ئەبوبەکرو حەزرەتی عومەرو حەزرەتی عوسمان، دەدوێنو جنێویان ئاراستە دەکەنو بوختانو قسەو باسیان بۆ هەڵدەبەستن؟ خودا لەشەڕی ئەو کۆمەڵە گومڕایەی ئەمە هەڵوێستیانە بەرامبەر صەحابەی خودا لێ ڕازی بوو، بمانپارێزێ!!!

دووەم: دەستەی یەکەمی یارمەتیدەرانن؛ ئەو کۆمەڵە هاوەڵە یارمەتیدەرەی ئامادەی پەیمانی (عەقەبەی یەکەم بوون) کە ژمارەیان حەوت کەس بوو لەمینا ساڵی یازدەهەمی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر واتە: دوو ساڵ پێش هیجرەتی پێغەمبەر ﷺ پەیمانیان لەگەڵ پێغەمبەردا بەست. ئەمجار هاوەڵانی (پەیمانی عەقەبەی دووەمن) کە ژمارەیان حەفتا پیاوو دوو ئافرەت بوون.

سێیەم: ئەو موسوڵمانانەی کە شوێن ئەو موسوڵمانە دێرینانە کەوتوون بەچاکەکاریو ئیمانو گەردنکەچیەوە شوێن ئەو

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

صەحابە خوا لێ ڕازیبوانە کەوتوون، کردارو گوفتاریان چاکەو چاکەکارییە، ئەم سێ تاقمو دەستەیە {رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ} خودا لەبیرو باوەڕو کردارو گوفتاریان ڕازییەو طاعەتو خودا پەرستییان قبووڵەو لەتاوانو زەڵلەو خراپەیان خۆش بووە، بەئەوان ئیسلام گەشەی کردووەو بڵاوبۆتەوە. ئەوان بوون بەگیانو بەماڵ خۆیان فیدایی کرد: ئەوانیش لەخودا ڕازین سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی دەکەن، ڕازین بەو نیعمەتانەی خودا لەدونیاو قیامەتدا بەسەریدا ڕشتوون، لەشیرکو گومڕایی ڕزگاری کردوون، توفیقی داون بەرەو ڕێبازی خێرو چاکە هەنگاو بنێن، هیدایەتی داون بۆ حەقو ڕێبازی ڕاست، سەربڵندی دونیاو قیامەتی کردون، {وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً} باغی بەهەشتی بۆ داناون کە بەژێردارو درەختەکانیدا جۆگای ئاو دەکشێنو ئەوەندەی تر جوانیو ڕازاوەیی بەباغەکانی بەهەشت

دەبەخشن، بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە. {ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} ئەوە بە مراز گەیشتنێکی گەورەو پیرۆزە.

{[101]وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ} لەو عەرەبانەی لەدەوروبەری مەدینەن، کە خێڵی جوهەینەو ئەسلەمو غەففارو ئەشجەعن موناڤیقو دوورووون، هەروەها هەندێکی تریان دانیشتووی ناو شاری مەدینەن دوورووون؛ نەك هەر دوورووو بەس! بەڵکو {مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ} لەسەر دوورووویی راهاتوونو تێیدا ماهیرو کارامەن {لا تَعْلَمُهُمْ} ئەتۆ ئەی موحەممەد! وێڕای زیرەکیو لێزانیت ناياناسیو ناتوانی دەست نیشانیان بکەی. ئەوەندە ورياو پیسو فێڵبازو خۆپارێزن ناهێڵن هەستیان پێ بکەی. {نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ} ئێمە دەیانناسینو بەسەر نهێنیو پەنامەکییەکانیاندا ئاگادارینو پێیان دەزانین، ئەوان کوفرو دژایەتی لەنێو دڵیان حەشار دەدەنو بەرواڵەتو روکەش خۆیان وەکوو موسوڵمانی موخلیصو راستاڵ پیشان دەدەن {سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ} بەسەریانەوە ناچیو بۆیان سەرناچێ لەوە بەولاوە دوو جار سزایان دەدەین بەریسوابوونو ماڵفەوتاندنیانو منداڵ مردنیان، ئەمجار بەئازاری کاتی گیانکێشانو عەزابی ناوگۆڕ، یان بەماڵ لێ ستاندنو ماندوکردنی جەستەیان. {ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ} پاشان دەگەڕێندرێنەوە بۆ ناو سزای دۆزەخ کە بەئێشو ئازارترین سزایە. مەبەست ئەوەیە: سزایان دوو چەندانەو چەند چەندانە دەبێ!

{[102]وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ} کۆمەڵێکی تر هەن کە خۆیان پاشداوە، نەهاتن بەدرۆو بیانوو بهێننەوەو عوزر خواهی بکەن، بەڵکوو دان بەتاوانی خۆیاندا دەنێنو دەڵێن کارێکی خراپمان ئەنجام داو پەشیمانین، ئەوانە {خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا} کرداری چاکیان تێکەڵ بەکردەوەیەکی تری خراپ کردووە، جارێك چوون بۆ جیهادو جارێك خۆیان لێ پاشداوە، تۆبەو تاوانیان تێکەڵ بەیەك کردوە. ئەوانە {عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ} هومێد وایە؛ خودا تۆبەیان لێ وەربگرێو لێیان خۆش بێ {إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ} بێگومان خودا لێبووردوو لێخۆشبووە، بەرەحمو بەزەییە بۆ ئەو کەسانەی تۆبە دەکەنو لەکرداری خۆیان پەشیمانن.

{[103]خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً} ئەی پێغەمبەر! هەروەها هەموو حاکمو فەرمانڕەوایەکی دوای پێغەمبەر، وەربگرە لەماڵو سامانی ئەو تۆبەکارانەو لەکەسانی تریش بەشێك لەماڵو سامانیان کە زەکاتی دیاریکراوەو واجبە لەسەریان دەری بکەن {تُطَهِّرُهُمْ} بەو زەکات لێ وەرگرتنە لەدەردی بەخیلیو تەماع پاکیان دەکەیتەوە {وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا} دڵو دەروونیان پاڵفتە دەکەی، لەنەخۆشی رژدیو چروکی پاکیان دەکەیتەوە، گەشەو نەشو نما بەچاکەو حەسەنەیان دەدەی، بەرزیان دەکەیتەوە بۆ پلەو پایەی راستاڵان، بەو زەکات لێ وەرگرتنە ماڵو سامانیان گەشە دەکاو زۆر دەبیو خاوێن دەبێتەوە. {وَصَلِّ عَلَيْهِمْ} ئەی پێغەمبەر! دوعا بۆ ئەوانە بکە زەکات دەردەکەنو داوای رەحمو بەزەیی خودایان بۆ بکە. بۆیە سوننەت وایە: کە جابی زەکات زەکاتەکە وەردەگرێ دوعا بۆ زەکاتدەر بکا، {إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ} بێگومان دوعاکردنی تۆ ئەی پێغەمبەر بۆ زەکاتدەرەکان ئارامی دەبەخشێ بەدڵو دەروونیانو هیچ پەرۆشی ئەو ماڵەیان نابێ کە دەیبەخشن. {وَاللَّهُ سَمِيعٌ} پەروەردگار شنەوایە بۆ دوعاو پاڕانەوەی تۆ بۆیانو شنەوایە بەدانانی ئەو خۆپاشدەرانە بەتاوانی خۆیانداو تۆبەکردنیانو پاڕانەوەیان. {عَلِيمٌ} زاناو ئاگادارە بەو هەستو شعوورەی لەناو دڵو دەروونیاندا شاردراوەتەوە بەو پەشیمانبوونەوەو ئەو غەمو پەژارەی تووشیان بووە لەئاکامی تاوانی خۆپاشدانیان لەچوون بۆ غەزا!

{[104]أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} ئایا نەزانن؟ واتە: با بزانن: کە هەر خودا تۆبە لەبەندەکانی وەردەگریو زەکاتو صەدەقە قبووڵ دەکا، هەر خودایە تۆبەو پەشیمانی ئاراستە دەکریو هەر ئەویش مافی ئەوەی هەیە تۆبە وەرگریو رەحمو بەزەیی بەتۆبەکاران ببەخشێ، کەسی تر مافی ئەوەی نیە. تەنانەت پێغەمبەری خودا کاتێك هاوەڵە خۆپاشدەرەکانی لەکۆڵەکەکان کردنەوە، صەدەقەکەیانی لێ وەرگرتن بەفەرمانو بەئیزنی خودابوو، تا خودا ئیزنی نەداو نیگای بۆ نەنارد ئەو نەیتوانی هیچ بکا!

{[١٠٥] وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ} ئەی پێغەمبەر! بەو تۆبەكارانەو بەخەڵكانی تریش بڵێ: تێبكۆشن‌و كار بكەن، بێگومان كردەوەی ئێوە چاك بێ یان خراپ، دەبینرێ؛ خودا ئاگای لێیەو پێغەمبەر دەیبینێ‌و موسوڵمانان پێی دەزانن. كردەوە گرنگییەكی تایبەتی هەیەو بناغەی خۆشبەختی‌و كامەرانییە، یان مایەی بەدبەختی‌و چارەڕەشییە، هەرچی ئێوە بیكەن: لەچاكەو لەخراپە خودا دەیبینێ‌و ئاگاداریەتی، پێغەمبەرو موسوڵمانانیش بەسەر كردەوەكانتاندا ئاگادار دەكا، پاداش‌و سزاتان بەگوێرەی كردەوەكانتان دەدرێتەوە...

{وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ} ڕۆژی قیامەت دەگەڕێندرێنەوە بۆ لای پەروەردگاری زاناو ئاگادار بەسەر هەموو نهێنی‌و ئاشكراییەكدا، دەبرێنەوە بەر دادگایی كردنی خودایەك دیارو نادیاری لەلا چوون یەكە، ئاشكراو نهێنی لەلا ئاشكراو نومایانە، كردەوەكانتان دەخاتەوە بەرچاوو {فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} هەواڵتان دەداتێ بەو كردەوانەی لەدونیادا ئەنجامتان داوون، ئەمجار سزاو پاداشتان بەگوێرەی كردەوەكانتان دەداتەوە چاكە بەچاكەو خراپە بەخراپە!!

{[١٠٦] وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ} تاقمێكی تر لەخۆپاشدەران‌و هاوبەشی نەكەرانی غەزای تەبووك، مەوضوعەكەیان لەبەر ئەوە خودا بڕیاری یەكالا كەرەوەی دەربارەیان دەرنەبڕیوە دوا خراوە، موسوڵمانان نازانن چییان دەربارە نازڵ دەبێ ئایا خوا تۆبەیان لێ قبووڵ دەكا یان نا؟!

پێغەمبەر ﷺ فەرمانی بەموسوڵمانان كرد كە دەنگیان لێ دابڕن‌و هاونشینی‌و هاوڕێیەتییان نەكەن، فەرمانی كرد خێزانەكانیان پێیانەوە دانەنیشن‌و بچنەوە ماڵە باوانیان تا ئاكام دیاری دەكرێ! {إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ} یان خودا سزایان دەدا {وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ} یان تۆبەیان لێ قبووڵ دەكا.

{وَاللَّهُ عَلِيمٌ} پەروەردگار زاناو ئاگادارە دەزانێ كێ شیاوی سزادانەو كێ شیاوی لێخۆشبوونە، چ شتێك لەبەرژەوەندی بەندەكانیدایە. {حَكِيمٌ} داناو حەكیمە لەكردارو گوفتاریدا، لەدانانی شەریعەت‌و یاسایەك كە بەختەوەری هەردوو دونیا بۆ بەندەكانی دەستەبەر بكا.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ ۖ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾ ۞ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ ۚ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

{[١٠٧] وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِرَاراً وَكُفْراً} ئەوانەی مزگەوتی (الضرار)یان بنیات نا، كۆمەڵێك دووڕوو بوون لەو دووڕووانەی باسكران، دوانزە پیاو بوون لەدووڕووەكانی هۆزی ئەوس‌و هۆزی خەزرەج. ئەم مزگەوتەیان بنیات نا بۆ چوار مەبەستی سەرەكی.

١- بۆ زیانگەیاندن بەموسوڵمان‌و نوێژكەرانی مزگەوتی قوبا كە پێغەمبەر ﷺ بەگەیشتنی بۆ شاری مەدینە دروستی كردبوو.

٢ بۆ ڕەتكردنەوەی پەیامی پێغەمبەرو كافر بوون بەخۆی‌و پێغەمبەرایەتی‌و تانەو تەشەردان لەخۆی‌و پەیامەكەی ئەرخانكردنی ئەو مزگەوتە بۆ شوێنی پیلانگێڕان‌و ئاشوب نانەوە دژی پێغەمبەرو هاوەڵانی‌و هەروەها بۆ خۆدزینەوەی مونافیقەكان لەبەجێ هێنانی نوێژەكانیان.

٣- {وَتَفْرِيقاً بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ} بۆ لێك دابڕانی موسوڵمانانو پەرتەوازەبوونیان، چونكە لەوەپێش موسوڵمانان هەموویان لەدوا پێغەمبەرەوە لەمزگەوتی قوبادا نوێژیان دەكرد.

٤- {وَإِرْصَاداً لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ} بۆ چاوەڕوانیو بەتەماهاتنی كەسانێك كە بێن دژی ئایینی خوداو پێغەمبەر ﷺ شەڕ بكەنو ئەو بەناو مزگەوتە بكەنە بنكەی خۆیانو تێیدا كۆببنەوەو ئامادەباش بن بۆ جەنگ كە سوپای خەیاڵپلاوی ئەبو عامیری راهیب هات رەگەڵی بكەون!! {وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ الْحُسْنَى} ئەو مونافیقانەی مزگەوتی (الضرار)یان بنیات ناوە سوێند دەخۆنو دەڵێن: ئێمە ئەم مزگەوتەمان بەنیازی چاكەكاریو پاك بنیات ناوە، بۆ ئەوە دروستمان كردوە كە نەخۆشو پیرو پەككەوتە شەوی ساردو سەرما نوێژی تێدا بكەن، تووشی نارەحەتی نەبن، ئەم سوێند خواردنو ماستاو كردنەیان بۆیە بوو، بۆ خاتری پێغەمبەر بڕوایان پێ بكاو بچێ نوێژ لەمزگەوتەكەدا بكاو بەوە شەرعییەت بدەن بەمزگەوتەكەو ئیتر موسوڵمانانی پێ هەڵخەڵەتێنن، {وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} خودا دەزانیو شایەدی دەدا، كە ئەوانە درۆ دەكەن.

{١٠٨ لا تَقُمْ فِيهِ أَبَداً} ئەی پێغەمبەر! بەهیچ جۆرێك ئەتۆ نوێژ لەو مزگەوتەدا مەكە. {لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ} بێگومان مزگەوتێك كە لەسەر تەقواو خوداپەرستی بنیات نرابیو لەیەكەم رۆژی دروستكردنیەوە بۆ نیازی پاكو مەبەستی پیرۆز دروستكرابیو موسوڵمانان تێیدا كۆببنەوەو خودا پەرستی تێدا بكەنو یەكتر بناسنو یەكیەتیو تەباییو برایەتی تێدا پەرە پێ بدەن، ئەوە شیاوی ئەوەیە: كە تۆ ئەی پێغەمبەر نوێژی تێدا بكەیو پێشنوێژی بۆ موسوڵمانان تێدا ئەنجام بدەی! {فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا} لەو مزگەوتەدا چەند پیاوێكی موسوڵمانی تێدان، بەنوێژ تێداكردنو ذیكرو سوبحانەڵلا كردن ئاوەدانی دەكەنەوە، بەیانیو ئێواران خەریكی خوداپەرستی كردنن تێیدا! حەزیان لەپاكو خاوێنی جەستەو دڵو دەروونیانە. {وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ} پەروەردگار ئەوانەی خۆش دەوێن كە زێدەرەوی دەكەن لەپاككردنەوەو بەپاك راگرتنی گیانو جەستەیان، چونكە پێیان وایە: پاكو خاوێنی جەستەو گیان كە ماڵی مرۆڤایەتی دەستەبەر دەكەن بۆیان.

{١٠٩ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ} ئایا كەسێك بناغەی مزگەوتەكەی لەسەر تەقواو هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی رەزامەندی خودا دانابێ، چاكترە، یان كەسێك بناغەی مزگەوتەكەی لەسەر لێواری شیوێكی بن هەڵۆڵی وا دانابێ كە نزیكە داڕوخێ؟ واتە: یەكسان نیە كەسێك بناغەی مزگەوتی داڕشتبێ لەسەر تەقواو خوداپەرستیو وەدەستهێنانی رەزامەندی خودا، بناغەی مزگەوتی دانابێ لەسەر بناغەیەكی قایمو قوڵی سوود بەخش بۆ دونیاو قیامەت. لەگەڵ كەسێكدا؛ كە مزگەوتی ضیراری دروستكردبێ بەنیازی زیان گەیاندنو كوفرو بێدینیو لێك ترازاندنی كۆمەڵی موسوڵمانانو چاوەڕوانی هاتنی سوپای دوژمن؟!! {وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} پەروەردگار هیدایەتی گرۆی ستەمكاران ناداو شارەزای رێبازی حەقو عەداڵەتیان ناكاو پشتگیریان لێ ناكاو سەرفرازو بەمرازگەیشتوو سەركەوتوویان ناكا.

{١١٠ لا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلاَّ أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ} بەردەوامو هەمیشە دروستكردنو بنیاتنانی ئەو مزگەوتە درۆینەی بنیاتیان ناو دوایی روخێندرا، بووتە هۆی شكو گومانی ئەو مونافیقانە دەربارەی ئایینو زیادبوونی نیفاقیانو ئاخو كەسەرە لەدڵیانداو ناسڕێتەوە، بەردەوامو هەمیشە گریو ژانە لەدڵیانداو ناسۆری جەرگو هەناویانە، مەگەر دڵەكانیان پارچە پارچە بكرێنو بمرنو هەستو خۆستیان نەمێنێ، {وَاللَّهُ عَلِيمٌ} پەروەردگار ئاگاداری كرداری بەندەكانیەتی {حَكِيمٌ} خاوەن حیكمەتو داناییە لەپاداشو سزادانەوەیان بەچاكە یان بەخراپە، بەشێكیش لەحیكمەتو دانایی پەروەردگار رونكردنەوەی حاڵو چۆنیەتی مونافیقەكانەو دەرخستنی شتە پەنامەكیو نهێنییەكانیانە.

{١١١ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ} واتە: پەروەردگار گیانو ماڵو سامانی لەموسوڵمانان كڕیوە بەوە كە بەهەشتیان دەداتێ، لەپای گیانو سامانبەخشین بەهەشتیان پێشكەش دەكا. {يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ

التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَّقَد تَّابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِن بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾

اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ} لەرێگەی خودادا شەڕ دەکەن، لەپێناو بەرز کردنەوەی ئایین‌دا دەجەنگن، دوژمنان دەکوژن، یان بۆ خۆیان شەهید دەبن، جا چ بکوژن یان شەهید بکرێن یان بکوژن‌و شەهیدیش بن، ئەوە بەهەشتیان بۆ ئامادە کراوە. {وَعْداً عَلَيْهِ حَقّاً فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ} پەروەردگار وادەی بەهەشتی پێداون، لەسەر خۆی پێویست کردووەو کردویەتی بە مافێکی چەسپاو بۆیان‌و لەتەوراتو ئینجیل‌و قورئان‌دا ئەم وادەیەی داوەو ئەم حەقیقەتەی چەسپاندوە. {وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ ؟} کێ لەخودا باشتر وەفا بەبەڵێنی خۆی دەکاو زیاتر پابەندی بەڵێنەکانیەتی، واتە: کەس بەئەندازەی خودا لەوادەدا راستگۆ نیە، کەس ئەوەندەی خودا پابەندی بەڵێنەکانی نیە، هەرگیزاو هەرگیز پەروەردگار خیلاف وادە نابێ. {فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ} مزگێنی بدەن، کەیفخۆشی دەرببڕن: بەوەی کە نەفس‌و ماڵی خۆتان بەخودا بەخشیوەو لەشوێنی‌دا بەهەشتتان وەرگرتووە، ئێوە سوودمەندن، چیتان لەکیس چووە؟ موسوڵمان ئەگەر گیان‌و ماڵ لەپێناو ئایینی خودادا ببەخشی‌و بەهەشت وەربگرێ، چی لەکیس چووە؟ هیچی لەدەست نەچووە، گیان هەر دەمری‌و ماڵ دەفەوتێ، خاوەنەکەیان لەپێناو ئایینی خودادا بیانبەخشێ، یان لەپێناو شتێکی دی‌دا بیانبەخشێ هەر دەفەوتێن. {وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} ئەو بەمراز گەیشتنە بەمراز گەیشتنێکی گەورەو مەزنەو نازو نیعمەتێکی هەتا هەتایی‌و نەبڕاوەیەو هیچ بەمراز گەیشتنێکی تری ناگاتێ!!

{[112] التَّائِبُونَ} ئەو کەسانەن: کە تۆبەیان لەتاوانی رابوردویان کردوە، بەراستی بۆ لای خودا گەڕاونەوە، وازیان لەتاوان هێناوەو پەشیمانن لەهەڵوێستی رابردوویان، کردەوەیان باشەو پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی ئایینن، خۆیان لەتاوان پاك کردۆتەوە، رویان لەپەروەردگارەو راستاڵ‌و صاڵحن! {الْعَابِدُونَ} بەندایەتی‌و روتێکردن‌و گەردنکەچییان هەر بۆ پەروەردگارە، دان بەخودایەتی‌و پەروەردگاریەتی زاتی حەق‌دا دەنێن، هەموو کردارو گوفتارێکیان بۆ خودایەو مەبەستیان رەزامەندی ئەوە. {الْحَامِدُونَ} بەدڵ‌و زوبان سوپاسگوزاری پەروەردگارن، لەخۆشی‌و ناخۆشی‌دا شوکرانەژمێرن‌و سوپاسگوزارن: {السَّائِحُونَ} دەربارەی مانای ئەم وشەیە راڤەکەرانی قوران تەفسیری جیاجیایان هەیە: ریوایەتی وا هەیە، دەڵێ: ئەوانە کۆچکارانن، هەیە دەڵێ: مانای تێکۆشەرو موجاهید دەگەیەنێ، ریوایەتی واش هەیە دەڵێ: مەبەست ئەو قوتابی‌و فەقێیانەن کە بەشوێن عیلم‌و زانیاری‌دا وێڵی هەندەران دەبن. هەشە دەڵێ: مەبەست رۆژوانەکانە. {الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ} ئەو موسوڵمانانەی کە نوێژەکانیان ئەنجام دەدەن‌و نوێژکردن بووتە رەوشتێکی سروشتی‌و رکوع‌و سوژدە بردن لێیان بووتە دیاردەیەکی تایبەتی‌و جیاکەرەوەیان لەخەڵکی تر. {الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ} فەرمان دەکەن بەچاکەو نەهی دەکەن لەخراپە..! {وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ} ئەوانەی پارێزگاری سنوورەکانی خودا دەکەن، هەوڵ دەدەن یاسای خودا لەخۆیان‌داو لەخەڵکی تردا تەنفیذ بکەن. {وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ} ئەی پێغەمبەر! مزگێنی بدە بەو موسوڵمانانەی ئەوە

ڕەوشتو هەڵوێستو کردارو گوفتاریانە، موژدەیان بدەرێ بەخێرو خۆشی دونیاو قیامەت!

{[١١٣]مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ} شیاو نیە بۆ پێغەمبەرو موسوڵمانان کە داوای لێخۆشبوون بۆ موشریکو کافر بکەن.. واتە: ئەوە ئیشی ئەوان نیە کە داوای لێبوردن بۆ موشریکەکان بکەن واتە: شتی وا ناکەن. ئەمە ئەگەر رستەی (ماکان) مانای نەفی لێ بدەینەوە. ئەگەر رستەی (مَا كَانَ)بۆ نەهی بێ، ئەو کاتە ماناکەی بەم جۆرە دەبێ، ڕەوا نیەو نابێ پێغەمبەرو موسوڵمانان داوای لێخۆشبوون بۆ موشریك بکەن، چونکە پێغەمبەرێتیو ئیمان ڕێگە نادەن داوای لێخۆشبوون بۆ موشریك بکرێ، {وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى} یا ئەو کافرو مونافیقانە خزمو کەسو کاری نزیکیش بن بۆ دوعا گۆیەکان؟!! ئەمجار هۆی نەهی لەداوای لێخۆشبوونەکە ڕوون دەکاتەوەو دەفەرموێ: {مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ} واتە: داوای لێخۆشبوون بۆ کافرو موشریکەکان ناکەن، یا با داوای لێخۆشبوونیان بۆ نەکەن پاش ئەوەی بۆیان دەرکەوت، کە ئەو موشریکانە پێرو تاقمی دۆزەخنو بەموشریکی دونیایان جێ هێشتووەو بەکافریی سەریان ناوەتەوە.

{[١١٤]وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ} داوای لێخۆشبوونی ئیبراهیم بۆ باوکی لەبەر وادەو بەڵێنێك بوو: کە پێیدا بوو، وتبووی: داوای لێخۆشبوونو هیدایەتت بۆ دەکەم، لەپەروەردگارم دەپاڕێمەوە هیدایەتت بدا!! بەڵام {فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ} کە بۆ ئیبراهیم دەرکەوت کە باوکی دوژمنی خودایە، بەم جۆرە بەکافری مردبێ، یان خودا نیگای بۆ کردبێو پێی ڕاگەیاندبێ کە باوکی ئیمان ناهێنێو بەکافری دەمرێ، خۆی لێ بێ بەری کردو یەخەی خۆی لێ هەڵتەکاند، داوای لێخۆشبوونی بۆ نەکردو وازی لێ هێنا، {إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ} بێگومان ئیبراهیم زۆر دڵ نەرمو بەبەزەییو دوعاگۆو لەخودا ترسو خۆڕاگرو بەصەبر بوو. وێڕای ئەوەی باوکی ئەزیەتیداو دوژمنایەتی کردو هەڕەشەی لێ کرد.

ئەمجار پەروەردگار ئەوەی ڕاگەیاند: کە ئەوانەی لەوەپێش داوای لێخشبوونیان بۆ موشریکەکان کردووە بەتاوانباریان

حلێب ناکاو لێپێچینەوەیان لەگەڵدا ناکا لەسەر ئەو کارەو فەرمووی: {[١١٥]وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ} دابو نەریتی خودا وا جاری نەبووە لەبوونەوەردا، حیکمەتو دانایی خودا وا نیە: کە گەلو هۆزێك بەگومڕا دابنێو حوکمی تاوانبارو خراپەکاریان بەسەردا بدا، سزاو عیقابی گومڕاییانیان بەسەردا بدا پاش ئەوەی خودا بەڕەحمەتی خۆی هیدایەتی دان بۆ ئیسلامو خوداناسین، هەتا پێیان ڕانەگەیەنێ کە فلان کار حەرامو یاساغەو پێویستە خۆی لێ بپارێزنو جڵەوگیریان لێ نەکا، لەسەر کردنەکەی سزایان نادا، دابو نەریتی خودا وا باوە کەس سزا نەدا {حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ} هەتا ئەوەی پێویستە خۆی لێ بپارێزن بۆیان ڕوون نەکاتەوەو پێیان ڕانەگەیەنێ کە فلان گوفتار یاساغەو فلان هەڵوێستو فلان کردار مەمنوعە. {إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} دڵنیابن پەروەردگار زانایە بەهەموو شتێكو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکدا، حاڵو چۆنیەتی بەندەکانی دەزانێ، دەزانێ پێویستیان بەچ ڕوون کردنەوەیەك هەیەو، هەر شتێك پێویستی بەڕوون کردنەوەو شیکردنەوە بێ بەدەقێکی ئاشکراو بێ پێچو پەنا ڕوونی دەکاتەوەو تێیان دەگەیەنێ بۆ ئەوەی هەرکەسەو بەئارەزووی خۆی حوکم دەرنەکاو هەڵوێست نەنوێنێ!

{[١١٦]إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ} بێگومان پەروەردگار خاوەنی هەموو بوونەوەرە، هەرچی مڵكو سەڵتەنەتی ئاسمانەکانو زەوی هەیە، هەر هی خودایە، هەر ئەو هەڵسوڕێنەرو ڕاگری بوونەوەرە، هەموو شتێك بەدەست خۆیەتی؛ دەژێنێو دەمرێنێ، هەرچی بیەوێ دەیکا، هەر ویستی ئەو دێتەجێو کەس ناتوانێ حوکمی ئەو هەڵبوەشێنێتەوە {وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ} پشتگیریو کۆمەکیتان هەر لەخوداوە بۆ دێ، کەوابێ یەخەی خۆتان لەو کافرو خوانەناسانە هەڵتەکێننو دەستبەرداریان ببن، هیچ هیواو هومێدێکتان بەوان نەبێ، خزمایەتیو پەیوەندی ئەوان وەلابنێنو ئیهمالیان بکەن، ئێوە جگە لەخودا کەسی تر یارمەتیدەرو فریادرەستان نیە!!

{[١١٧]لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ} بێگومان پەروەردگار ڕەحمەتو فەضڵو ئیحسانی خۆی بەسەر

پێغەمبەرو کۆچکاران‌و یارمەتیدەراندا پەخش کرد، تۆبەی لەو هاوەڵە موسوڵمانانە وەرگرت؛ کە لەگەڵیا ئامادەی جەنگی تەبووك نەبوون، لەهەڵەو کەمتەرخەمییان چاوپۆشی کرد، چونکە لەم غەزایەدا هاوەڵان تووشی تەنگو چەڵەمەو دەردی سەریی بوون، زۆریان نارەحەتی‌و برسیایەتی‌و تینوایەتی چەشت‌و خۆڕاگرو بەصەبرو ئارام بوون. {الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ} واتە: خودا رەزامەندی خۆی بەخشی بەو هاوەڵانەی پێغەمبەر ﷺ کە لەکاتی تەنگانەو سەغڵەتی‌دا شوێن پێغەمبەر کەوتن‌و سڵیان لەماندوبوون‌و برسیایەتی‌و توینیایەتی نەکردەوە، لەو بارو دۆخە سەغڵەتییەدا، لەو بارو دۆخەدا کە کۆتایی وەرزی هاوین بوو، بژێوو بەروبوومیان لەخورمای ساڵی پێشوو کەم بوبوەوە، سەرەتای وەرزی پاییز بوو، خورمای تازەو تەڕیان بۆ هەڵنەدەگیرا، هەبوو چەند دەنکە خورمایەکی کۆنی لەگەڵ خۆی دەبرد، هەبوو هەندێ جۆی پڵ‌و پوشاوی دەکردە تێشوو، هەبوو کەمێك پیوی لەگەڵ خۆی برد. لەبارەی ئاوی خواردنەوەش‌دا لەوپەڕی بێ ئاوی‌دا بوون. تەنانەت لەگەڵ ئەو هەموو پێویستساتەی بەوشتریان هەبوو لەو سەفەرەدا هی وایان هەبوو وشترەکەی سەر دەبڕی بۆ ئەوەی بەئاوی ناو گەدەی وشترەکە دەمیان تەڕ بکەن، وێڕای ئەم برسیایەتی‌و تینوایەتییە گەرماو گڕەی هاوینیش سەرباربوو! جابیری کوڕی عەبدوڵلا دەفەرموێ: {فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ} لەسێ لاوە بوو، تەنگانەی بێ وڵاخی واتە: کەمو کوڕی وڵاخی سواری، نەبوونی تێشوو، نەبوونی ئاوی خواردنەوە. ئەم تۆبە قبولکردنە لەموسوڵمانان {مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ} کاتێك بوو: کە نزیك بوو دڵی هەندێکیان لەحەق لابدا، لەرێبازی موسوڵمانان دەربچن، ئەوەبوو: بڕێك لەو موسوڵمانانە لەچوون بۆ غەزاکە دواکەوتن، بەڵام دواکەوتنەکەیان لەبەر دووڕوویی نەبوو، بەڵکوو هۆکاری تری هەبوو، ئەمانە ئەوانە بوون؛ کە کرداری باش‌و خراپیان تێکەڵ بەیەك کردبوو، دانیان بەتاوانی خۆیاندا نا {ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ} پاشان خودا تۆبەی لێ وەرگرتن‌و رەزامەندی خۆی پێ بەخشین، دڵیانی لەسەر

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُم مِّنَ الْأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُوا عَن رَّسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ ۞ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

ئایینی خوای دامەزراند {إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ} بێگومان پەروەردگار دڵسۆزو بەبەزەییە بۆ بەندە تۆبەکارەکانی، پاش ئەوەی خۆڕاگرییان نواندو لەپێناو ئایین‌دا جیهادیان کرد پاشگوێیان ناخا! غەمو ناخۆشییان لەسەر لادەباو سودو قازانجیان پێ دەگەیەنێ! دووبارەکردنەوەی تۆبە وەرگرتن لێیان کە دەفەرموێ: {ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ} بۆ رێز لێنان‌و گرنگی دانە بەو موسوڵمانانەو لابردنی شك‌و گومانە لەناو دڵ‌و دەروونیان‌و دڵنیا کردنیانە لەقبووڵبوونی تۆبەکەیان.

{[١١٨] وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا} هەروەها پەروەردگار تۆبەی وەرگرت لەو سێ کەسەی لەغەزا دواکەوتبوون.. نەك بەهۆی دووڕوویی‌و نیفاق بەڵکوو بەهۆی تەمبەڵی‌و راحەت ویستی‌و دانیشتن‌خوازی. ئەمانە ئەو سێ کەسەن کە لەچوون بۆ غەزای تەبووك دواکەوتبوون مەوزوعی تۆبە لێ وەرگرتنیان دواخرابوو، هیچ بڕیارێك دەربارەیان دەرنەچووبوو، یەکێکیان کەعبی کوڕی مالیك (شاعیری بەناو بانگ)و هیلالی

کوڕی ئومییەی واقیفیو سێیەمیان مورارەی کوڕی رەبیعی عامیرییە، هەمووشیان لەیارمەتیدەرانن.

لێرەدا پەروەردگار ئەو موسوڵمانانەی بەسێ صیفەت وەصفدار کرد:

صیفەتی یەکەم: ئەوەیە دەفەرموێ: {حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ} واتە: ئەوانە تۆبە لێ وەرگرتنیان دواخراو وەغرا هەتا وایان لێ هات دونیایان لێ تەنگ بوو (کونە مشکیان لێ بوو بەقەیسەری)و تەنگەتاو بوون، ترسی سەرنجامی حاڵی خۆیان هەبوو، زۆر بەوە نارەحەت بوون: کە پێغەمبەرو موسوڵمانان دەنگیان لێ دابڕیبوونو قسەیان لەگەڵ نەدەکردن، کۆڕو کۆمەڵیان لەگەڵ دانەدەبەستن، خێزانەکانیان جێگایان لێ جیاکردبوونەوە، پەنجا رۆژ بەم شێوەو لەم حاڵەدا مانەوە.

صیفەتی دووەم: ئەوەیە: کە دەفەرموێ: {وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ} بەهۆی خەمو نارەحەتی زۆرو نائومێدی دڵیان تەنگ بوو، کە دەیاندی خۆشەویستانیان دەنگیان لێ دابڕیونو خەڵکی بەچاوی سووك سەیریان دەکەن..

صیفەتی سێیەم: ئەوە بوو {وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ} دڵنیا بوون لەوەی: کە هیچ پەنایێن لەقاری خودا بیانپارێزێ جگە لەتۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خوداو داوای لێخۆشبوونو هێوای رەحمەتو بەزەیی پەروەردگار، کەوتبوونە حاڵەتێکی زۆر دژوارەوە: پێغەمبەر روی لێ وەرگێڕاون، موسوڵمانان دەنگیان لێ دابڕیون، نەیاندەزانی هانا بۆ کێ بەرنو داوای دوعاو شەفاعەتی لەکێ بکەن! {ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ} پاشان پەروەردگار بەزەیی پێدا هاتەوە بڕیاری تۆبە لێ وەرگرتنی ناردەخوارێ. {لِيَتُوبُوا} بۆ ئەوەی تۆبە بکەنو بۆ لای خودا بگەڕێنەوە، شوێن پەیامی پێغەمبەر ﷺ بکەون! {إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ} بێگومان پەروەردگار بەزۆریو بەلێشاو تۆبەی تۆبەکاران قبوول دەکا، رەحمەتو بەزەیی بەرفراوانە بۆ چاکەکاران، بەفەضڵو بەخششی خۆی (هەرچەندە شیاوی سزادانن) جۆرەها نیعمەتی خۆی پێ بەخشیون!

{[١١٩]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ} ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوەو بڕوادارن، لەخوا بترسنو خۆبپارێزن لەو شتانەی دەبنە هۆی نارازی بوونی خودا لێتان، بەهیچ شێوەیەك سەرپێچی پەیامی پێغەمبەر مەکەن، ئەرکی سەرشانی خۆتان ئەنجام بدەن، لەهەموو غەزاو گۆڕەپانی جیهادو تێکۆشاندا لەگەڵ پێغەمبەرو موسوڵماناندا بن، نەچن لەپێغەمبەرو موسوڵمانان هەڵبڕێنو خۆتان پاش بدەن لەگەڵ مونافیقو گومڕایاندا لەماڵ دانیشن! لەدونیادا لەگەڵ راستگۆیان بن لەبیرو باوەڕو وادەو بەڵێندا، بەگوفتارو کردارو هەڵوێست لەپێڕی راستگۆیان بن، نەچن خۆتان بخەنە پێڕی ئەو مونافیقو گومڕایانەی تاوان دەکەنو دەیانەوێ بەدرۆو سوێندی درۆ خۆیان رزگار بکەن.

{[١٢٠]مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ} ناشێو نابێو ناگونجێ بۆ دانیشتوانی شاری مەدینە کە پایتەختی دەوڵەتی ئیسلامەو بارەگای پێغەمبەری لییە، هەروەها دانیشتوانی دەوروبەری مەدینە، کە بریتین لەهۆزی موزەینەو جوهەینەو ئەشجەعو غیفارو ئەسلەم، نابێو ناگونجێ لەپێغەمبەر دوابکەونو لەتەکیا نەچن بۆ غەزا. وەکوو ئەوەی هەندێ کەس لەغەزای تەبووك خۆیان پاش داو لەخزمەت پێغەمبەر ﷺدا نەچوون؟ هەروەها نابێ لەهیچ کارو بارێکی تری دەوڵەتدا لەپێغەمبەر دابڕێنو خۆیان کلا بکەن، هەروەها نابێ بەهیچ جۆرێك گیانو جەستەی خۆیان لەهی پێغەمبەر خۆشتر بوێ، نابێ ئەوان لەسای سێبەر دانیشنو لەنازو نیعمەتدا بتلێنەوەو پێغەمبەریش لەتەنگو چەڵەمەدا بێ.

{ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ} چونکە ئەوانە کە دەچن بۆ جیهاد، هەر ناخۆشیو نارەحەتییەکیان تووش دێ لەتینوایەتیو ماندوبونو برسییایەتی لەرێگەی خودادا، هەروەها کە برێك خاکی کوفر داگیر دەکەنو پێیان دەخەنەسەریو کافرەکان نارەحەت دەکەن، هەروەها کە فرسەت لەکافرەکان دەبینن دەست لەدوژمن دەوەشێنن، بەدیل دەیانگرن، یان لێیان دەکوژن، یان تاڵانیان لێ دەگرن، شکستیان بەسەر دێنن، ئیللا بەهەر یەکێ لەم شتانە چاکەیان بۆ دەنووسرێ، یا پاداشتی باشیان دەدرێتەوە. بەهەر جەمو جووڵو هەڵوێستو خۆڕاگریو بەرگریو پەلاماردانو هێرش بردنێك کە ئەوانە

لەکاتی جیهاد دا ئەنجامی دەدەن خێرو چاکەیان بۆ دەنوسرێ، هەموو شتێکیان طاعەتو خوداپەرستییەو خودا پاداشیان لەسەری دەداتەوە، چونکە
{إِنَّ اللَّهَ لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ} بێگومان پەروەردگار پاداشی چاکەکارن بەفیڕۆ نادا، هەرکەسێك کردەوەی چاك بێ پابەندی فەرمانو جڵەوگیریەکانی پەروەردگار بێ پاداشی شیاوی خۆی دەدرێتەوە.
{[١٢١]وَلا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلا كَبِيرَةً وَلا يَقْطَعُونَ وَادِياً إِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} ئەو موجاهیدو تێکۆشەرانە شتێك نابەخشن؛ کەم بێ یان زۆر بێ، پچووك بێ یان گەورە بێ، شیوو دۆڵێك نابڕنو هاتووچۆی پێدا ناکەن ئیلا خودا پاداشیان بۆ دەنووسیو لەسەری چاکەیان دەداتەوە، هیچی پاشقول ناداو هیچی لەبیر ناچیو هیچ کارێکیان بەفیڕۆ ناچێ.
{[١٢٢]وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً} ناگونجیو شیاو نیە بۆ موسوڵمانان کە هەموویان تێکڕا راجمن بۆ غەزاو شاری مەدینە چۆڵ بکەنو پێغەمبەر ﷺ بەتەنیا بمێنێتەوە، چونکە وەکوو وتمان: جیهادو چوون بۆ غەزا فەرضی کیفایەیە، هەرکاتێ کۆمەڵێك لەموسوڵمانان پێی هەڵسان بری هەموانیان دەکەویو تاوان لەسەر گشتیان لادەچێ.
{فَلَوْلا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ} ئەوە بۆچی لەهەموو تاقمو کۆمەڵێك لەموسوڵمانان بڕێکیان ناچن بۆ خوێندنو فێربوون؟ بۆچی لەهەموو کۆمەڵێکی زۆر بەشێکیان خۆیان تەرخان ناکەن بۆ تێگەیشتن لەئایین؟ بۆ تێکۆشانو ماندووبوون لەپێناو بەدەستهێنانی عیلمو زانستدا. بۆ زانینی ئەحکامی شەریعەتو نهێنییەکانی.
{وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ} بۆ ئەوەی کە موجاهیدەکان لەبەرەکانی جەنگو روبەڕووبوونەوەدا گەڕانەوە بۆ ناو شارو گوندەکان، ئەوانەی فێری ئەحکامی ئایین بوون جەنگاوەرەکان لەفرتو فێڵی دوژمنان بترسێنن، ترسی قارو غەزەبی خودایان بخەنە دڵو دەروونەوە.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ ٱنصَرَفُواْ صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

سُورَةُ يُونُسَ

ئەحکامی ئایینیان فێر بکەن، بۆ ئەوەی لەخودا بترسنو خۆیان لەسەرنجامی سەرپێچی کردن بپارێزنو بێ ئەمری نەکەن!
{[١٢٣]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ} ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاکو تەنیایی خوداو بەپێغەمبەرایەتی (محمد)و بەرۆژی قیامەت هەیە، بجەنگن لەگەڵ کافران، کامەیان لێتان نزیکترەو هاوسێی (دار الإسلام)ە لەوەوە دەس پێ بکەن، تا هاوسیو نزیکەکانتان نەخەنە ژێر رکێفی ئیسلامەوە پەل بۆ دوور مەهاوێژن! چونکە ئیسلام رەحمەتە، هاوسیو خزمو کەسوکارو نزیك شیاوترە، ئێوە هەوڵ بدەن سەرەتا ئەوان ئەو رەحمەتەیان بەربکەوێ.
{وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً} باکافرانو رێگرانی بڵاوبوونەوەی ئیسلام توندو تیژی لەئێوە ببینن، ئازایەتیو مەردایەتیو خۆراگریو چاونەترسی ئێوەیان بۆ دەربکەوێ، بزانن ئێوە چەند سوورن لەسەر گەیاندنی روناکی نووری ئیسلام بەهەموو جیهان، چەند فیداکارو ئازاو خۆنەویستو جەنگاوەرن! {وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ} باش بزانن: کە

پەروەردگار لەگەڵ خوداپەرستانو خۆپارێزەرانو لەخودا ترساوانە، یارمەتیان دەدا پارێزگارییان دەکاو پشتو پەنایانە!

{[١٢٤] وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا؟} هەر کە سورەتێك لەسوورەتەکانی قورئان دێتە خوارێو بەدووڕووەکان دەگاو دەیبیسن، هەیانە بەبرادەرەکانی دەڵێ: واتە هەندێکیان بەهەندێکیان دەڵێن: ئەرێ کورینە! کێ بەئەم سورەتە بڕوای کردو پێی وایە: لەخوداوە هاتۆتە خوارێو موحەممەد ڕاستگۆیە لەوەدا دەڵێ: من پێغەمبەرم! {فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا} بەڵام موسوڵمانان وەکوو دووڕووەکان نین، دەربارەی قورئان پرسیاری گاڵتەئامێز ئاراستەی یەکتری بکەن، بەڵکوو ئەمانە بەهاتنە خوارەوەی سوورەتی قورئان بڕوایان زیاد دەکاو دڵیان زیاتر دامەزراو دەبێ لەسەر ئاینو ئیمانی بەهێزبوویان پاڵیان پێوە دەنێ بۆ ئەوەی ڕەفتار بەناوەڕۆکی قورئان بکەنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن {وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ} حاڵیشیان وایە: کە کەیفخۆشن بەهاتنە خوارەوەی سوورەتی تر، چونکە بەڵگەیەکی تریان لەسەر بیروباوەڕ بۆ زیاد بووە، دڵیان بەیادی خودا کەوتۆتە جەمو جۆڵو وەلەرزەکەوتووە، هەستیان بەچاودێری پەروەردگار کردوە.

{[١٢٥] وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ} بەڵام ئەوانەی دڵو دەروونیان پیسیو پۆخەڵی دووڕوویی تێدایە، سەرباری کوفری پێشوویان کوفرو نیفاقو شكو گومانی تریش دەخەنە پاڵی، ئەوە پیسی دەخەنە پاڵ پیسیو کوفرو دووڕووییان زیاد دەکاو توکمەو دامەزراو دەبێ، بەو کوفرو نیفاقەوە دەمرنو سەر دەنێنەوە، بەم حاڵە ناسروشتییە سلار دەبنەوە، دونیا بەجێ دێڵن بڕوایان بەخوداو بەقورئانو بەپێغەمبەر نیە!

{[١٢٦] أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ} ئایا ئەو دووڕووانە نازانن: کە هەموو ساڵێك جارێك یان دوو جار بەتاقی دەکرێنەوە، تووشی جۆرەها تەنگو چەڵەمە دەبن، گرانیو نەخۆشیو زەرەرو زیانیان تووش دێ، ئەم جۆرە شتانەش بەرەواڵەت خودا دەخەنەوە یادی ئادەمیزادو وای لێ دەکا مەیلی ئیمان هێنانی بێو واز لەکوفرو بێدینی بێنێ، جوداوازی نێوان حەقو بەتاڵ بکا، کەچی ئەوانە وێڕای ئەم هەموو تاقیکردنەوانەی کە تووشیان دێن، تۆبە ناکەنو لەتاوانی پێشوویان پەشیمان نابنەوە، پەند وەرناگرنو ڕام نابن، بەسەررەقی دەمێننەوەو بەهیچ جۆری ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نیە قبووڵی ئیمان بکەن؛ پەندو ئامۆژگاری کاریان تێ ناکا!

{[١٢٧] وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ} ئەگەر سورەتێکی قورئان نازڵ ببێ بۆ سەر پێغەمبەر ﷺ و ئەم مونافیقانە لای دانیشتبن سەیری یەکتری دەکەن، بەچاو ئاماژە بۆ یەکدی دەکەن، لیچ دادەگرنو گاڵتەیان پێ دێ، لەبەر دڵ نەخۆشیو بێ بڕوایی یان چ گرنگی بەنیگای تازە هاتوو نادەن، خۆساز دەکەن بۆ هەڵاتنو خۆدزینەوە دەیانەوێ هەلیان بۆ هەڵبکەوێو دەرچن، بەیەکدی دەڵێن: {هَلْ يَرَاكُم مِّنْ أَحَدٍ} ئەرێ کە دەرچوون پێغەمبەرو موسوڵمانان ئێوەیان بینی؟ ئاگایان لێ بوو کە خۆتان دزییەوە؟ {ثُمَّ انصَرَفُوا} ئەمجار هەموویان کۆڕو یانەی پێغەمبەر ﷺ جێ دێڵنو پشت لەحەقو ڕاستی هەڵدەکەن، ئەمە حاڵو چۆنیەتی ژیانی ڕۆژانەیانە، هەڵسو کەوتو کردارو ڕەفتاریانە، لەسەر حەق بەردەوام نابن، حەق وەرناگرنو لێی تێناگەن، نایانەوێ لەحەقو ڕاستی حاڵی ببن. {صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ} خودا دڵو دەروونی لاداون لەحەقو ئیمانو خێرو نوورو ڕوناکی، هیچ نابیستنو حەق نابینن. یان دوعایە لێیان، واتە: خودا دڵو دەروونیان لەحەقو ڕاستیو نووری ئیمان لابدا، حەقو ڕاستی نەبیسنو توخنی نەکەونو هەرگیز شتێك نەکەن قازانجو بەرژەوەندی خۆیانی تێدا بێ! {بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ} چونکە ئەو بەدبەختانە گەلو نەتەوەیەکن لەو ئایاتانە حاڵی نابن کە دەیانبیستن، نایانەوێ لێیان حاڵی بن، دڵیان نادەنێ تا لێیان تێ بگەن، بەڵکوو ئەوان خەریکی خۆ لێ گێل کردنو گوێ پێ نەدانن، پەروەردگاریش دڵیانی لاداو وەندەی تر گومڕای کردن!

{[١٢٨] لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ} ئەی موسوڵمانینە! بزاننو دڵنیا بن هاتووە بۆ سەر ئێوە پێغەمبەرێك لەخودی

خۆتانە، لەرەگەزو نەتەوەی خۆتانەو بەزمانی خۆتان ئاخاوتن دەکا، لاتان ناسراوو رابوردوو زانراوە، هۆزو بنەماڵەی دەناسن‌و لەزمانی حاڵی دەبن. {عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ} زۆر لەسەر شانی قورسەو بەلایەوە ناخۆشە ئێوە تووشی تەنگو چەڵەمە بێن، زۆر بەتەنگەوەیە: کە لەدونیاو قیامەتدا تووشی ناخۆشی نەبن. چونکە لەرەگەزی خۆتانەو خۆشی ئێوە خۆشی ئەوە، ناخۆشیتان ناخۆشی ئەوە. {حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ} زۆر سوورە لەسەر ئەوەی شارەزای رێگای حەق‌و هیدایەتتان بکا، بەدڵ دەیەوێ لەدونیاو قیامەتدا لەخۆشی‌و بەختەوەریدا بن. {بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ} زۆر بەبەزەیی‌و دڵسۆزە بۆ موسوڵمانان‌و مەبەستیەتی رێگای هیدایەت بگرن‌و لەئاگری دۆزەخ رزگارتان بێ.

{[١٢٩]فَإِنْ تَوَلَّوْا} ئەگەر ئەو موشریکانە پشتیان هەڵکردو روویان وەرگێڕا، گوێیان بۆ پەیامەکەت نەگرت‌و ئیمانیان نەهێناو بڕوایان بەپێغەمبەریەتی تۆ نەکردو نەیانویست بەگوێرەی شەریعەتی خودایی هەڵس‌وکەوت بکەن، ئەوە {فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ} تۆ بڵێ: من خودام بەسە، ئەو پشتیوانم بێ، بەسەر دوژمناندا سەر دەکەوم‌و پێویستیم بەکەسی تر نیە. هەموو هێزو تواناو دەسەڵاتێك هی ئەوەو کەسێك پشت بەئەو ببەستێ حەوێجەی بەکەسی تر نیە. {لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ} هیچ خودایەکی حەق‌و شیاو بۆ پەرستن نیە جگە لەزاتی پەروەردگار، هیچ خودایەك نیە شیاوی ئەوە بێ هانای بۆ ببری‌و بەندایەتی بۆ بکرێ جگە لەخودا، من پشتم بەئەو بەستوەو کاری خۆم بەئەو سپاردوەو پشت بەکەسی تر جگە لەئەو نابەستم!

{عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ} ئەو خوداو خاوەنی عەرشی بەرینە، گەورەترین دروستکراو: کە عەرشە، لەژێر دەسەڵاتی ئەودایە.

کۆتایی سورەتی التوبة

سورەتی (يونس)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ}

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُۥ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ بِٱلْقِسْطِ ۚ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

{[١]الر} ئەم سێ وشەیە دەبێ بەم شێوەیە بخوێندرێنەوە: ئەلف، لام، را. مەبەستیش لە هێنانی ئەم وشانە: ئاگادارکردنەوەو چاوەڕوانکردنە بۆ ئەو شتەی لەوەدوا دەخوێندرێتەوە بۆ ئەوەی گرنگی پێ بدری‌و هەوڵ بدرێ بیسەرو خوێنەر لێی حاڵی ببن. {تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ} ئەو نیگایەی بۆت نێردراوە، ئەوە ئایاتی قورئانی پڕ حیکمەتن، یان ئایاتی قورئانی دامەزراوو هەڵنەوەشاوەن، یان ئایاتی قورئانی خاوەن حیکمەتن، یان ئایاتی سوورەتی پڕ حیکمەتو دانایین، ئایاتی راستو حەقن پەروەردگار بۆ بەندەکانی روونیان دەکاتەوە، حەڵاڵ و حەرامیان تێدا ئاشکرا دەکا، ئەحکام‌و سنورەکانی شەریعەتی خودایان تێدا روون دەکرێتەوە.

{[٢]أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَباً أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ} پەروەردگار نارەزایی خۆی دەردەبڕێ بەرامبەر ئەو کافرانەی کە پێیان سەیرەو دەڵێن: نابێ پێغەمبەر لەئادەمیزاد بێ، واتە: هەڵوێستی ئەو بڕە خەڵکە سەیرە: کە ئینکاری نیگاناردنی

ئێمە دەکەن بۆ ئادەمیزادێك لەرەگەزی خۆیانەو دەڵێن: نابیو ناگونجێ پەروەردگار نیگا بۆ ئادەمیزاد بنێرێ، پێیان وایە هاورەگەزیی ئەو پێغەمبەرە لەگەڵ ئەوان دەبێتە مانیعو کۆسپ لەبەردەم پێغەمبەرایەتیەکەیدا. {أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ} واتە: نیگامان بۆ کردوە کە خەڵکی بترسێنێ لەسزای دۆزەخ ئەگەر لەسەر کوفرو بێدینی بمێننەوە، فێری یەکتاپەرستیو خوداناسییان بکا، مەبەستەکانی ئایینیان بۆ روون بکاتەوە. {وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ} مزگێنی بدە بەو کەسانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باش ئەنجام دەدەن، کە لای پەروەردگاری خۆیان پلەو پایەی بەرزو شکۆداریان هەیە لەبەهەشتی رازاوەو بەریندا، پاداشی کردەوەکانیان وەردەگرنەوە، نوێژو رۆژوو خێرو خێراتیان پەسەندو وەرگیراوە...{قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ} ئەو کافرانە، کە ئەو پێغەمبەرە رەوشت جوانو رابووردوو پاکە هاتە سەریان لەجیاتی ئەوەی ئیمانی پێ بهێنن، وتیان: ئەم موحەممەدە جادوبازێکی ئاشکراو نمایانە!

{[٣]إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ} بێگومان خودای ئێوە ئەڵلایە؛ ئەو خودایەی ئاسمانەکانو زەوی لەشەش رۆژ یان شەش کاتدا بەدیهێناون، ئەم بوونەوەرە بەرفراوانە کە خەیاڵیش پەی پێنابات... ئەوپەڕی نابا، بەئاسمانو زەوییەوە، بەمانگو رۆژو ئەستێرەو مەجەرەو شارە ئەستێرەکانەوە، بەشەوو رۆژو ئاوو هەوایەوە، بەهەموو ئەو شتانەی وان لەئاسمانەکاندا، بەهەموو چۆمو دەریاو کێوودەشتو دۆڵو زیندەوەری سەرزەویو ناو خاکو ناو دەریاکانەوە هەموویان دروستکراوو بەدیهێنراوی خودای کردگارن، پەروەردگار لەماوەو کاتێکدا دروستی کردونو بەدیهێناون: کە هەر خۆی دەزانێ چەند بووەو چەندی خایاندوە! {ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ} ئەمجار کۆنترۆڵی عەرشی کرد، کۆنترۆڵکردنو بەسەردا راگەیشتنێك کە شیاوی زاتی پاکی بێ. لەگەڵ گەورەییو شکۆمەندیی ئەودا بگونجێ، جگە لەخودا خۆی کەسی تر نازانێ ئەو کۆنترۆڵکردنە چۆنەو چۆن نیە...عەرش: کورسی یان مەڵبەندی بەڕێوەبردنی بوونەوەرە، گەورەترین دروستکراوی بوونەوەرە، جگە لەخودا کەسی تر چۆنیەتی عەرش نازانێ...پەروەردگار کە کۆنترۆڵی عەرشی کردوەو فەرمانڕەوایی بوونەوەر دەکاو کاروباری مەخلوقاتو مەلەکووت بەحیکمەتو زانایی خۆی هەڵدەسووڕێنیو بەگوێرەی نەخشەو پلانی ئەزەلی خۆیو داخوازی حیکمەتو ئیرادەو مەشیئەت ئیشو کاری بوونەوەر تاوو توێ دەکا. سەرەتاو کۆتایی شتەکان مەزندە دەکا. {مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِن بَعْدِ إِذْنِهِ} هیچ تکا کارو شەفاعەتخوازێك نیە، بتوانێ شەفاعەت بۆ یەکێك بکا مەگەر خودا بۆ خۆی رێگە بەو تکاکارە بدا! {ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ} ئەو خودایەی ئەوە سیفەتەکانێ: کە لەراستیدا سیفەتەکانی کە سیفەتی خودایەتیو پەروەردگاریەتییە، هەموویان سیفاتی کەمالو جەمالن، سیفەتی خەڵقندییو مەزندەکردنو داناییو نەخشەکێشانو هەڵسوڕاندنی بوونەوەرو بڕیاردان لەشەفاعەت کردندان، هەر ئەو خودایە سەروکاری ئیشەکانتان دەکاو کەسی تر رایەی ناکەوێ هاوبەشی بێ لەخودایەتیدا، لەهەموو ئەو سیفەتانەی کە بۆ زاتی پاکی دەشێنو تایبەتن بەئەو! {فَاعْبُدُوهُ} یەکتاپەرستیو بەندایەتی هەر بۆ ئەو بکەن، عیبادەت بۆ ئەو ئەنجام بدەن {أَفَلَا تَذَكَّرُونَ} ئەوە بۆ بیر لەئیشو سەرەنجامی خۆتان ناکەنەوە، ئەی گرۆهی موشریکەکان! بۆ ئەوەی لەروانگەی بیر کردنەوەتانەوە هۆش خۆتان بێنەوەو بزانن، کە هەر خودا شیاوی پەروەردگاریەتیو پەرستش بۆ کردنە، نەك ئەو خودا درۆزنانەی ئێوە بەخودایان دەزاننو کڕنووشیان بۆ دەبەنو بەهیوان شەفاعەتتان بۆ بکەنو لەخوداتان نزیك بکەنەوە، لەکاتێکدا ئێوە دەزانن: هەر خودا بەدیهێنەرو دروستکارە.

{[٤]إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا} هەر بۆ لای خودایە گەڕانەوەتان، دوای مردن زیندو دەکرێنەوە، هەمووتان دچنەوە بەرقاپی خودا، یەك کەستان پاشگوێ ناخریو لەبیر ناچێتەوە، {وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا} خودا بۆ خۆی ئەم وادەو بەڵێنەی داوەو وادەو بەڵێنی خوداش پاشگەزبوونەوەی تێدا نیەو هەر دێتە جێ، هەموو کەس ئاکامی کردەوەکانی خۆی دێتەوە ریو پاداشو سزای خۆی وەردەگرێتەوە. {إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ} بێگومان خودا سەرەتا مەخلووقاتی بەدیهێناوەو پاشان جارێکی تر دروستیان دەکاتەوە، دروستکردنی ئادەمیزادو زیندەوەر

ئاشکرایەو رۆژانە دەبیندرێو دەزاندرێ کە چەند زارۆکو بێچوو لەدایك دەبنو دێنە کۆڕی ژیانەوەو پێش ماوەیەك ئەوانە نەبوون، وەلێ ئادەمیزاد تا ئێستا نازانێو رەنگە لەمە دواش هەر نەزانێ سەرەتای دروستبوون چۆنەو چۆن مادە گیانی تێ دەچێو وەگەڕ دەکەوێو دەکەوێتە جمو جوولێ. {لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} بۆ ئەوەی پاداش بداتەوە بەئەو موسولمانانەی ئیمانیان هێناوە بەخوداو بەپێغەمبەرانو بەو نامانەی بۆیان نێردراوەو کرداری باشیان ئەنجام داوە {بِالْقِسْطِ} بەعەدالەتکاریو پاداشی تەواو؛ بۆ ئەوەی هەموو کەسێك پاداشو سزای شیاوی خۆیان وەربگرنەوە. {وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ} ئەوانەی کافرنو بڕوایان بەخوداو پێغەمبەرانی نیەو ئینکاری زیندو بوونەوە دەکەن، سەریان سووڕ دەمێنێ لەوەی: کە خودا نیگای بۆ بەندەیەکی هەڵبژاردەی خۆی کردوە، بۆ ئەوەی لەئاگری دۆزەخ بیانترسێنیو موژدەی بەهەشتیان بداتێ.

{٥هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً} واتە: (الله) کە خودای ئێوەیە، خوادایەکی وەهایە: ئاسمانو زەوی بەدیهێناون، خۆری وا دروست کردوە کە تیشكو روناکی دەدا بەبوونەوەر، سەرچاوەیە بۆ ژیانی گیاندارانو گەشەکردنی روەكو درەخت، ئەگەر تیشکی خۆر نەبوایە هۆکاری ژیانو گەشەو نما دەستەبەر نەدەبوو، سەر زەوی بەکەڵکی ژیان نەدەهات {وَالْقَمَرَ نُوراً} مانگی وا بەدیهێناوە کە بەروناکایی خۆی تاریکایی شەو دڕ دەداو هۆکارێکە بۆ نەشو نماکردنی درەختو گژوگیاو ژیانی گیانداران! {وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ} مانگی وا رەخساندوە: کە قۆناغ قۆناغ هاتوچۆ دەکا هەرشەوە لەمەنزڵێکدایە، بەبیستو هەشت رۆژ جارێك تازە دەبێتەوە، سەرەتا: کە دەردەکەوێ پچوکو بێ نمودە، وردە وردە گەورە دەبێ کە دەبێتە مانگی شەوی چاردە، ئەمجار وردە وردە دەپووکێتەوە کە تاوای لێ دێ وەکوو لاسکی هێشووی خورما چرچ دەبێتەوەو نموودی نامێنێ. هەڵبەتە ئەو گۆڕانەی بەسەر مانگدا دێ، لەپێش چاوی ئێمە وایەو بەهۆی ئەوەیە: کە تیشکی خۆر هەر لەو بەشەی دەدا کە بەرامبەریەتی، ئەگینا قەبارەی مانگ خۆی گەورە بوونو بچووك بوونەوەی بەسەردا نایە!! پەروەردگار خۆرو مانگی بەو شێوە بەدیهێناونو هەریەکەیان لەتەوەرەی خۆیدا هاتووچۆ دەکا {لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ} بۆ ئەوەی بەهۆی هاتووچۆی خۆرو مانگو گۆڕانکاری تێیاندا ئێوەی ئادەمیزاد فێری ژمارەی ساڵ و مانگو حەفتەو رۆژەکان ببن، ئەو ماوەو کاتانەی بەهۆی خۆرو مانگ دیاریی دەکرێن فێریان ببن، وەرزەکانی ساڵ بناسن، کاتی حەجو عومرەو مانگی رەمەزانو حیسابو کیتابی بازرگانیو کارکردنی جۆراو جۆرتان لێ تێك نەچێ! بەهۆی خۆرەوە رۆژەکان دیاریی دەکرێن، بەهۆی مانگەوە مانگو ساڵ دەزاندرێن، هەروەها بەهۆی خۆرەوە ساڵی خۆرییو بەهۆی مانگەوە ساڵی مانگی دیاری دەکرێن، لەهەردوو حیسابەکەشدا سوودو قازانجی ئادەمیزاد هەیە. حیسابی ساڵی خۆریی یەك شێوەیەو گۆڕانی بەسەردا نایە، حیسابی ساڵی مانگی بەئاسانی دەزاندرێ، خوێندەوارو نەخوێندەوار دەتوانن لێی حاڵی ببنو کاری پێ بکەن، بۆیە هەرچی ئەحکامی شەرعیو کاتی عیبادەتو خودا پەرستی هەیە بەگوێرەی ساڵی مانگی ئەنجام دەدرێن! {مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ} خودا مانگو خۆری بێهودە بەدی نەهێناون، خۆر کە تیشك دەدا بەهەموو ئەو ئەستێرانەی کە لەتەوەرەی ئەودانو بەکۆمەڵەی ئەو حسێب دەکرێنو گەرمایی دەگاتە هەموو زیندەوەرانو بەهۆی ئەوەوە ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تریش شت دەبینن کارو باری ژیانیان رێك دەخەن. هەروا مانگ کە روناکایی خۆی لەخۆرەوە وەردەگریو رێبوارو کاروانچی رێگای پێ دەردەکەنو گەلێ سوودی تری تێدایە ئەمانە بەبێ هودە دروست نەکراون. بەڵکوو حیکمەتو مەبەستێکی هەرەبەرز لەدروستکردنیاندا هەیە، دروستکردنیان حەقەو بەحەق هێنراونە دیو بۆ مەبەستی حەق دروستکراون! {يُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} پەروەردگار نیشانەکانی بوونەوەر دیاردەکانی خۆرو مانگو شتەکانی تر دەکاتە بەڵگە لەسەر دەسەڵاتی فراوانو داناییو زانایی خۆی بۆ گەلو نەتەوەیەك کە بزانن سوود لەو دیاردانە وەربگرنو حەقو بەتاڵ لێك جیا بکەنەوە.

{٦إِنَّ فِي اخْتِلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ} بێگومان لەبەدیهێنانی شەوو رۆژ: کە بەشوێن یەکتردا دێن، ئەویان دێو ئەمیان دەڕوا،

هەمیشە بەدوای یەکتریدا ویڵن، هەروا لەکورتیو درێژیی شەوو ڕۆژدا؛ کە بەگوێرەی گۆڕانی شوێنهەڵاتی خۆرەوە گۆڕانیان بەسەردا دێ، وێڕای ئەو یاساو نیظامە پڕ حیکمەتو وەردەکارییەی کە لەسووڕانەوەی خۆردا هەیە، هەروا ئەو تایبەتمەندییەی کە لەخودی شەوو ڕۆژدا هەیە؛ ئەویان بۆ نووستنو حەسانەوەو ئەمیان بۆ ئیشوکارا! {وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ} هەروەها ئەو حەشاماتەی خودا لەئاسمانەکانو زەوی دا دروستی کردوونو حاڵ و چۆنیەتیو تایبەتمەندییان، بگرە هەر ئاژەڵ و پێڕۆو خشۆکو چۆنیەتی هەورە بروسکەو تریشقەو گرمەو ناڵەی سەرسووڕهێنەریان، بارانو سەرماو گەرماو لافاوو ڕەشەباو زریانو بومەلەرزەو بورکانو ئەم جۆرە شتانە، چۆنیەتی دەریاو شەپۆلو زیندەوەرانی ناوی، چۆنیەتی کانو کانزاو پێکهاتەی سەیرو سەمەرەیانو هەموو ئەمانەو گەلێ شتی تریش {لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ} ئەمانە هەموویان بەڵگەی بەهێزو گەورەن لەسەر هەبوونی بەدیهێنەرێکی تاکو تەنهاو خاوەن حیکمەتو دەست ڕەنگینو کارامە لەدروستکردنو هەڵسوڕانو بەڕێوەبردنو یاسادانانیدا بۆ گەلو نەتەوەیەك خۆیان لەسەرپێچی فەرمانی خودا بپارێزنو پێچەوانەی سوننەتی خودا لەبوونەوەردا هەڵسوکەوت نەکەن.

{[٧]إِنَّ الَّذِينَ لا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا} ئەوانەی بەتەمانین زیندو بکرێنەوەو بچنەوە بەرقاپی خودا بۆ لێکۆڵینەوەو حیسابو سزاو پاداشو پێیان وایە: ژیان هەر ژیانی دونیایەو بەس! {وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا} لەجیاتی ژیانی قیامەتو هەوڵدان بۆ بەختەوەری ژیانی نەبڕاوەی ئەو دونیایە، ڕازین بەژیانی کەمخایەنی دونیای بێ بەقاو غافڵنو بێ ئاگان لەژیانی حەقیقیو نەبڕاوەی قیامەت، بەژیانی جیهانی بێ بەقا ڕازینو پاڵیان لێ داوەتەوەو باوەشیان بەلەززەتو نیعمەتە ڕواڵەتیەکانیدا کردوەو خۆیان پێوە هەڵەو گیر کردوە. هەروەها {وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ} ئەوانەی بێ ئاگان لەنیشانەکانی خودا لەبوونەوەردا، هەروا بێ ئاگان لەئایاتە شەرعیەکانی، بیر لەنیشانەکانی بوونەوەر ناکەنەوەو لێیان وردنابنەوە، پابەندی فەرمانەکانی نابن.

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُواْ بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَٱطۡمَأَنُّواْ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ يَهۡدِيهِمۡ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمۡۖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعۡوَىٰهُمۡ فِيهَا سُبۡحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمۡ فِيهَا سَلَٰمٞۚ وَءَاخِرُ دَعۡوَىٰهُمۡ أَنِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ ۞ وَلَوۡ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ ٱسۡتِعۡجَالَهُم بِٱلۡخَيۡرِ لَقُضِيَ إِلَيۡهِمۡ أَجَلُهُمۡۖ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا فِي طُغۡيَٰنِهِمۡ يَعۡمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ ٱلۡإِنسَٰنَ ٱلضُّرُّ دَعَانَا لِجَنۢبِهِۦٓ أَوۡ قَاعِدًا أَوۡ قَآئِمٗا فَلَمَّا كَشَفۡنَا عَنۡهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمۡ يَدۡعُنَآ إِلَىٰ ضُرّٖ مَّسَّهُۥۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلۡمُسۡرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدۡ أَهۡلَكۡنَا ٱلۡقُرُونَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَمَّا ظَلَمُواْ وَجَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُواْ لِيُؤۡمِنُواْۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلۡنَٰكُمۡ خَلَٰٓئِفَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ لِنَنظُرَ كَيۡفَ تَعۡمَلُونَ ﴿١٤﴾

{[٨]أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} ئەوانە سەرەنجامو شوێنی حەوانەوەیان ئاگری دۆزەخە، ئەمەش لەتۆڵەی ئەو تاوانو کارە خراپانەی کە لەدونیادا ئەنجامیان داوە، سزای بێ بڕواییان بەخوداو پێغەمبەرو ڕۆژی دواییو زیندوبوونەوەیە.

{[٩]إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} ئەوانەی بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەرایەتی هێناوە، لەنیشانەکانی بوونەوەر غافڵ نەبوونو بەتەما لیقای پەروەردگارنو ترسی لێکۆڵینەوەیان هەیەو بەتەما بەهەشتو بەخششی پەروەردگارن، لەنیشانەکانی ورد دەبنەوەو پابەندی ئایەتە شەرعییەکانینی، خوداپەرستو لەخودا ترسن، ئەوانە {يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ} پەروەردگار بەهۆی هەبوونی ئیمانەکەیانەوە شارەزایان دەکا بۆ ڕێگای ڕاستو دروست؛ کە دەیانگەیەنێ بەبەهەشتی ڕازاوە؛ کە بەژێر درەختەکانیدا جۆگەو جۆبار دەکشێنو هەمیشە لەژیانی کامەڕانیو خۆشی

بەردەوامدا دەیگوزەرێنن. دەخرێنە بەهەشتێکەوە کە {تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ} بەژێر خانوو باڵەخانەکانیاندا جۆگەو جۆبار دەکشێن. لەبەهەشتی پڕ لەزەتو خۆشیدا، لەبەهەشتێکدا کە بەراستی شوێنی خۆشیو رابواردنە. جا موسوڵمان کە دەخرێنە بەهەشتەوە.

{[10]دَعْوَاهُمْ فِيهَا} یەکەم وتەو هوتافیان لەبەهەشتدا {سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ} پاکو بێ عەیبی هەر بۆ تۆیە ئەی خودای ئێمە، بەپاکو پیرۆزیو کەماڵت ئیعتراف دەکەین، خودایەکی تاکو تەنهاو بێ شەریکی، ئێمە سوپاست دەکەین، بەذیکرو تەقدیسی تۆ لەززەت وەردەگرینو خۆشیمان پێ دەگا. {وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلامٌ} چاکو چۆنیو لێك پرسینیان لەناو یەکتریدا سەلام کردنە لەیەکتریو هەواڵی رزگاربوونیان بەیەکتری رادەگەیەنن. {وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} کۆتایی هەموو حاڵ و چۆنیەتی رابواردنیان هەروەها داوایەك کە لەخودای بکەنو هەر مەبەستێك بیانەوێ بێتە دی، بەسوپاسو ستایشی خودای بوونەوەر بەدووبارە کردنەوەی رستەی {الحمد لله رب العالمين} ئەنجامی دەدەن. بەمە زیاتر خۆشیو لەززەتی بەهەشتیان پێدەکەوێو گیانیان پێی شاد دەبێ.

{[11]وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ} واتە: ئەگەر پەروەردگار بەپەلە وەڵامی ئادەمیزاد بداتەوەو دوعای شەڕ لەخۆکردنیان قبووڵ بکا، وەکوو ئەو پەلەکردنەی کافرەکانی مەککە لەپێغەمبەریان دەکرد: کە خێرا ئەو سزایەی هەڕەشەی پێ لێ کردون بۆیان بێنێ، وەکوو چۆن پەلەی دەستکەوتنی خێرو سوودو قازانج دەکەن.. ئەگەر خودا بۆ هەموو پەلەپەلو داواکارییەکیان بەپەلە وەڵامیان بداتەوەو داواکاریەکەیان بێنێتە جێ، ئەوە {لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ} لەناو دەبرانو دەفەوتانو لەناو دەچوون، بەڵام خودا بەرەحمو بەبەزەییە، خێرا سزاو تۆڵەیان لێ ناستێنێو، دوایان دەخا بۆ کاتێك کە خۆی دیاری کردووەو حیکمەتو بەرژەوەندی ئەوان لەم دواخستنەی سزاو تۆڵەیدایە، لەوانەیە هەندێکیان موسوڵمان ببن، هەندێکیان وەچەو نەوەی وایان لێ بکەوێتەوە دوایی ببنە سەربازی ئیسلام. {فَنَذَرُ الَّذِينَ لا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ} واتە: ئەوانەی کە بەتەما نین زیندوو ببنەوە بەرەورووی ئێمە بکرێنەوە لێیان دەگەڕێین لەگومڕاییو کوفرو بێ باوەڕی خۆیاندا بتلێنەوە، بۆ ڕێزنان لەپێغەمبەر عەزابی کۆکۆزیان بۆ نانێرینو بەکۆمەڵ لەناویان نابەین. کەچی کە بەڵایەك یەخەی دەگری دەست دەکا بەپاڕانەوە، کە بەڵاکەی لەسەر لاچوو، دەگەڕێتەوە سەر حاڵی جارانیو (وەکوو نەبای دیبیو نەباران)!

دەفەرموێ: {[12]وَإِذَا مَسَّ الإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا} هەر کاتێ ئادەمیزادی کافرو بێ بڕوا دەردو بەڵایەکی تووش هات: نەخۆش کەوت، هەژار بوو، بەند کرا... هاوارمان دەکاتێ، لێمان دەپاڕێتەوە، بەپاڵکەوتنەوە، بەدانیشتنەوە، بەراوەستانەوە، بەبەردەوامی لەهەموو کاتەکانو حاڵەکاندا، بەئیلحاحەوە لەخودا دەپاڕێتەوە بۆ ئەوەی لەو بەڵایە رزگاری بکا، درێژە بەپاڕانەوەکەی دەداو قسەی قەڵەو قەڵەو هەڵدەڕێژیو دەلاڵێتەوەو دەنووزێتەوە..! {فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ} کاتێك کە بەڵاو ناخۆشییەکەمان لەسەر هەڵگرتو کەوتەوە خۆشیو فەرەحییەوە {مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ} پشت هەڵدەکاو رو لەخوداناسی وەردەگێڕێو وا خۆی نیشان دەدا: کە هەر هیچ ناخۆشی نەدیوەو نەپاڕاوەتەوەو هاواری پڕ ئیلحاحی لەخودا نەکردوە! هەر دەڵێی: کوردی وتەنی (نەبای دیوەو نەباران). {كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} ئاوا بەو جۆرە ڕێگای گومڕاییو هەڵدێر بۆ کافران جوان دەکرێو پێیدا دەڕۆنو تووشی دەبن. بەراستی ئەمە تابلۆ کێشانێکی رەنگینە بۆ نموونەی ئادەمیزاد: کە لەژیانیدا هەڵە دەکا، تاوان ئەنجام دەدا، سەرکەشو بوغرا دەبێ، زێدە ڕەوی دەکا، لەشی ساغو باروودۆخی بۆ گونجاوە، دونیا بەکەیفی ئەوە، مەگەر کەسێك خودا ڕەحمی پێ بکاو پارێزراو بێ، ئەگینا کەس لەهەڕەتی لەشساغیو هەبوونی ماڵ و سامانو هێزو توانادا بیر لەوە ناکاتەوە کە دەردداری هەیە، هەژاری هەیە. بەهەرزانیو زۆر سامانیو تەندروستیو لەشساغی بوغرا دەبیو خودای بیر ناکەوێتەوە. کاتێکیش دەردو بەڵا یەخەی دەگرن، ئاخو ئۆف کەرو بەهاتو هاوارە، زۆر دەپاڕێتەوە درێژە بەدوعاو پاڕانەوەو هەڵنوزان دەدا، تەنگەتاوو نەفەس کورتو بێ حەوسەڵەیە، کاتێکیش دوعای گیرا بوو بەڵای لەسەر لاچوو پشت هەڵدەکا، خودای لەبیر

دەچێتەوە تێفکرینی نیە. دەست دەکاتەوە بەسەرکەشیو سەرپێچی!! مەبەست بە(انسان) لەئایەتی {وإذَا مَسَّ الإِنْسَانَ الضُّرُّ} ئادەمیزادی کافرە، چونکە ئەو هەڵوێستو کردارە هەڵوێستی موسوڵمانان نیەو شیاوی ئەوان نیە، قورطوبی دەفەرموێ: کافرو غەیری کافریش دەگرێتەوە. مەبەست بەو کەسەی رێگای گومرایی بۆ کافرەکان جوان دەکا، شەیتانە یان نەفسە، یان خودایە. چونکە فیعلەکە لەرستەی {زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ} (مبني للمجهول)ە بکەر باس نەکراوە.

کافر بەموسریف ناوبراوە، چونکە خۆیو ماڵ و سامانی خۆی بەفیرۆ دەدا؛ نەفسی خۆی کردوە بەبەندەی بتو خودا درۆزنەکان، ماڵ و سامانی خۆی لەشتی پڕوپووچدا خەرج دەکا.

{[13]وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا} ئەی موشریکەکانی عەرەب! بەخۆتاندا بچنەوە، واز لەسەرپێچیو ستەمکاری بێنن، بزانن: کە ئێمە لەپێش ئێوەدا زۆر گەلو نەتەوەمان لەناو بردوون بەهۆی ستەمکاریو بەدرۆخستنەوەی پەیامی پێغەمبەرانیان.. کاتێك بەبەڵگەی بەهێزو موعجیزەی ئاشکراوە هاتنە سەریانو ئەوانیش بەدرۆیان خستنەوەو ئێمەش لەتۆڵەی سەرپێچییاندا ریشەکێشمان کردنو لەناومان بردن. {وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ} پێغەمبەرەکانیان هاتنە ناویان بەبەڵگەوە بەموعجیزەو نیشانەی راستەوە، کەچی ئەوان بەدرۆیان خستنەوە بڕوایان پێ نەکردن. {وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا} ئەوان ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نەبوو ئیمان بێنن، بۆ بڕوا کردنو موسوڵمان بوون نەدەگونجان، خودا بۆ خۆی دەیزانی ئیمان ناهێنن، چونکە بەکوفرو بێدینی راهاتبوون، هەموو هیواو ئاواتیان رابواردنو دونیا خۆریو ستەمکاریو فیسقو فجوور بوو، ئیمانهێنان لەوان دوور بوو، خودا بۆ خۆی دەیزانی: کە چ سوودو بەرژەوەندی لەمۆڵەتدانیاندا نیە، تا بمێننەوە زیاتر گومڕا دەبنو ستەمو ئاژاوە بڵاو دەکەنەوە، بۆیە ئێمەش لەناومان بردن {كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ} بەوێنەی ئەو لەناوبردنو بەفتارەبردنە تۆڵە لەهەموو تاوانبارێك دەستێنن، بەو شێوەیە گەلو نەتەوەی تاونکارو لەخودا یاخی سزا دەدەین!

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُل لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِهِۦٓ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ ٱلنَّاسُ إِلَّآ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَٱخْتَلَفُوا۟ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَقُلْ إِنَّمَا ٱلْغَيْبُ لِلَّهِ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

{[14]ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلائِفَ فِي الأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ} ئەی ئەوانەی پێغەمبەری ئیسلام نێردراوە بۆ سەرتان! بزانن کە لەپاش لەناوبردنی گەلو نەتەوە پێشینەکان ئێوەمان کردوە بەجێگیرو جێنشین لەزەویدا. {لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ} ئێمە ئێوەمان کردوە بەجێنشینی ئەو نەتەوانە بۆ ئەوە ببینین ئێوە چۆن هەڵسو کەوت دەکەن! چۆن جێنشینییەکەتان ئەنجام دەدەن! بۆ ئەوەی بەگوێرەی کردەوەکانتان سزاو پاداشتان بدەینەوە.

{[15]وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا} هەرکاتێ ئایاتی قورئانیان بەسەردا بخوێندرایەوە، واتە: هەر کاتێ پێغەمبەر قورئانی بەسەر موشریکەکاندا بخوێندایەوە {بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا} ئەوانەی موشریکو بێ بڕوانو بەتەما زیندوبوونەوە نین دەڵێن: {ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ} ئەم قورئانە بگێڕەوە بۆ شوێنی خۆیو قورئانێکی ترمان بۆ بێنە

لەشێوەی ئەم قورئانە نەبێ، شتێکی وای تێدا نەبێ پێمان ناخۆش بێ، ڕەخنە لەخواکانمان نەگرێ، شتێکی وای تێدا نەبێ ئێمە بڕوامان پێی نەبێ، باسی زیندو بوونەوەو سزاو پاداشی تێدا نەبێ. یان کە هیچکەنەبێ هەندێکی لێ بگۆڕە: ئەو ئایەتانەی هەڕەشەو ڕەخنەیان تێدایە لایانبەرەو ئایەتی تر بخە جێگەیان. {قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: من ڕایەم ناکەوێو ناگونجێ بۆ من: کە بەخودی خۆم ئەم قورئانە بگۆڕم، چونکە من تەنیا شوێن ئەو نیگایە دەکەوم کە بۆم دێ بەسروش ئاراستەم دەکرێ، ئەویش ئەوەیە: کە پێتان ڕادەگەیەنم، منیش هەر ڕاگەیاندنم لەسەرە، ئەم قورئانە نامەی خودایە من بەپێی ئەم نامە هەڵسو کەوت دەکەم، بەهیچ شێوەیەك بۆم نیە دەسکاری بکەمو گۆڕانکاری تێدا بکەم! {إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ} پێیان بڵێ: من تەنیا شوێن ئەو پەیامە دەکەوم کە بەسروش بۆم نێردراوە، هیچی لێ ناگۆڕم، هەر گۆڕانکارییەکی تێیدا بکەم تاوانەو سەرەنجامی سزای دۆزەخە. {إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} من دەترسم ئەگەر لەخودای خۆم یاخی بم، هەر تاوانێك ئەنجام بدەم دەترسم لەسزای ڕۆژێکی گەورەو سامناك کە ڕۆژی قیامەتە! دەی کەوابێ من چۆن زات دەکەم کەلامی خودا بگۆڕمو ویستی ئێوە بێنمە دی! حاشا من شتی وا ناکەمو ناشێ بێکەمو ڕایەم ناکەوێ.

{[١٦] قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَدْرَاكُمْ بِهِ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەگەر خودا مەیلی ببوایە ئەم قورئانە بەسەرتاندا نەخوێنمە نەم دەخوێندەوە، ئەگەر خودا بیویستایە من ئەو قورئانە فێری ئێوە نەکەم فێرم نەدەکردن! کارەکە هەمووی بەدەست خودایە، ناردنە خوارەوەی قورئان، ڕاگەیاندنی بەئادەمیزاد هەمووی بەفەرمانو ویستی خودا خۆیەتی. {فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ} ئەمن ماوەیەکی زۆر ژیانم لەناو ئێوەدا بەسەر بردوە، پێش ئەوەی ئەم قورئانەم بۆ بێ، چل ساڵ لەناو ئێوەدا ژیاوم، سورەتێکم لەم جۆرە سورەتانە بۆ ئێوە نەخوێندۆتەوە، تەنانەت ئایەتێکیشم لەم جۆرە ئایەتانە لەدەم دەرنەچووە، شتێکم بۆ ئێوە نەخوێندۆتەوە بشوبهێتە ئەم قورئانە لەشێوازو زانیاریو ڕەوانیو وێژەییدا، {أَفَلا تَعْقِلُونَ؟} ئەرێ ئێوە بۆچی بیر ناکەنەوەو تێنافکرن: کەسێك چل ساڵ ژیانی بەسەر بردبێ، لەو ماوە دورو درێژەدا پەڕاوێکی نەخوێندبێتەوە، لای کەس وشەیەکی نەخوێندبێ، دێڕێکی نەنووسیبێ، نەخوێندەوار بووبیو بەنەخوێندەواری مابێتەوە. شوێن ئایینو ڕێبازێك نەکەوتبێ، خەریکی شیعرو ئەدەبو بەلاغەو بەیان نەبووبێ، چۆن توانی ئەم نامە سەرئاسایە بێ وێنەیە بخاتەڕوو؟!

کەواتە: {[١٧] فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ؟} کێ لەو دوو کەسە ستەمکارترو بێدین ترە؟!؟

یەکەمیان: ئەو کەسەیە کە بەدرۆ شت بۆ خودا هەڵدەبەستێ، هاوەڵی بۆ دادەنێ خێزانو ماڵو منداڵی پاڵ دەدا، یان کەلامی خودا دەگۆڕێ، یان لەسەر خودا شت هەڵدەبەستێ ئیدیعای ئەوە دەکا کە نیگای بۆ دێو پێغەمبەرەو واش نیە.

دووەمیان: ئەو کەسەیە ئایاتی خودا بەدرۆ دەخاتەوە، بڕوا بەنیشانەو ئایەتی خودا ناکا. {إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ} شەئنو حاڵ ئەوەیە: کە بێگومان پەروەردگار لەڕۆژی قیامەتدا کافرو تاوانباران ڕزگار ناکا، لەچنگ سزای خودا قوتاریان نابێ، سەرەنجامیان سزاو عەزابی بەئێشو سوتماکە.

{[١٨] وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنْفَعُهُمْ} ئەو نەفامانە عیبادەت بۆ چەند بتو صەنەمێك دەکەن، لەجیاتی ئەوە خودا بپەرستنو بەندایەتی پاکی بۆ بکەن، کەچی بەردو دار دەپەرستنو شتێك دەپەرستن کە ناتوانن زیانو قازانجیان پێ بگەیەنن: {وَيَقُولُونَ هَؤُلاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ} دەڵێن: ئەو بتو صەنەمانە لای خودا شەفاعەتکارمانن، لای خودا تکامان بۆ دەکەن. {ما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفى} واتە: دەیانگوت: ئێمە بۆیە عیبادەت بۆ بتەکان دەکەین بۆ ئەوەی لەخودامان نزیك بکەنەوە... ئیتر خودا بیرو باوەڕەکەی ڕەتکردنەوەو فەرمووی: {قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ؟} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: هیچ بەڵگەیەکتان لەسەر داواکەتان بەدەستەوە نیە، ئایا ئێوە هەواڵ دەدەن بەخودا بەشتێك کە لەئاسمانەکانو زەویدا هەبوونی نیەو نازانێ کێ ئەو شەفاعەتە دەکا؟! واتە: پێیان

وایە: خودا نازانێ کێ شەفاعەتی لا دەکا؟ ئایا ئێوە شتێك دەزانن کە خودا نایزانێ؟ هەواڵی دەدەنێ بەشتێك کە نازانێ لەئاسمانو زەویدا هەیە؟! ئەمە شێوازێکی گاڵتە پێکردنە شیاوی ئەو نەفامانەیە: کە ئەوە بیرو بۆچوونیانە، ئەوە عەقڵو هۆشیانە، ئەمجار بەشوێن ئەم قەشمەری پێکردنەدا، پاكو بێ عەیبی خودا رادەگەیەنیو دەفەرموێ: {سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ} واتە: پاكو بێ عەیبە، بەرزو پیرۆزە، دوورە لەوەی: کە شەریکی بۆ دادەنێن، خودا پاكو پیرۆزە لەوەی کە شەریكو هاوەڵی هەبێ. هەروەها پاكو بێ عەیبەو دوورە لەو شتانەی بۆی هەڵدەبەستن کە گوایە هەندێ شت دەتوانن کار لەخودا بکەنو بەندەکانی لەخودا نزیك بکەنەوەو لای خودا تکاکاریان بن!

{[١٩] وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلاَّ أُمَّةً وَاحِدَةً} ئادەمیزاد لەهەموو رۆژگارو سەردەمەکانی رابووردودا نەتەوەیەکی یەکپارچە بوونو پابەندی ئایینێکی پاكو خاوێن بوون ئەویش ئایینی خوداپەرستیو یەکتاپەرستیو ئایینی سروشتی ئادەمیزادە کە ئایینی ئیسلامە، {فَاخْتَلَفُوا} پاشان کێشەیان تێکەوتو بوون بەگرۆو تاقم تاقم بەهۆی هەوەسبازیو شوێنکەوتنی بیرو باوەڕی پڕوپووچەوە، دووبەرەکیو جوداوازیی کەوتە نێوانیانەوە. بیرو باوەڕی جیا جیایان تێدا پەیدابوو... یان کاتێك پێغەمبەران هاتنە سەریان دووبەرەکییەکە پەیدا بوو؛ بەم رەنگە هەندێ لەخەڵکەکە شوێن پێغەمبەرەکان کەوتنو هەندێکیشیان لەسەر گومڕاییو هەواپەرستیو بیرو باوەڕی پوچیان مانەوەو سوور بوون لەسەر بتپەرستیو رێبازی چەوتی خۆیان. {وَلَوْلا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ} ئەگەر لەبەر ئەو کەلیمە حەقو راستە نەبوایە.. کە لەوەپێشو لەئەزەلدا خودا بڕیاری داوە: کە سزاو پاداش بخاتە رۆژی قیامەتو لەوێدا دادگای بەندەکانی بکاو حەقو بەتاڵ لێك جیابکاتەوە، {لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} ئەوە لەدونیادا کافرو بڕوا پووچەکانی لەناو دەبرد، ئەو شتەی تێیدا کەوتوونە کێشەوە یەکالای دەکردەوەو حەقو بەتاڵی لێك جیا دەکردەوە.

{[٢٠] وَيَقُولُونَ لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ} موشریکەکانی عەرەب دەڵێن: ئەوە بۆچی موعجیزەیەکی کەونی نائاسایی نایێتە

وَإِذَآ أَذَقۡنَا ٱلنَّاسَ رَحۡمَةٗ مِّنۢ بَعۡدِ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُمۡ إِذَا لَهُم مَّكۡرٞ فِيٓ ءَايَاتِنَاۚ قُلِ ٱللَّهُ أَسۡرَعُ مَكۡرًاۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكۡتُبُونَ مَا تَمۡكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱلَّذِي يُسَيِّرُكُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمۡ فِي ٱلۡفُلۡكِ وَجَرَيۡنَ بِهِم بِرِيحٖ طَيِّبَةٖ وَفَرِحُواْ بِهَا جَآءَتۡهَا رِيحٌ عَاصِفٞ وَجَآءَهُمُ ٱلۡمَوۡجُ مِن كُلِّ مَكَانٖ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمۡ أُحِيطَ بِهِمۡ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنۡ أَنجَيۡتَنَا مِنۡ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمۡ إِذَا هُمۡ يَبۡغُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۗ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغۡيُكُمۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۖ مَّتَٰعَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ ثُمَّ إِلَيۡنَا مَرۡجِعُكُمۡ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٢٣﴾ إِنَّمَا مَثَلُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ مِمَّا يَأۡكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلۡأَنۡعَٰمُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلۡأَرۡضُ زُخۡرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتۡ وَظَنَّ أَهۡلُهَآ أَنَّهُمۡ قَٰدِرُونَ عَلَيۡهَآ أَتَىٰهَآ أَمۡرُنَا لَيۡلًا أَوۡ نَهَارٗا فَجَعَلۡنَٰهَا حَصِيدٗا كَأَن لَّمۡ تَغۡنَ بِٱلۡأَمۡسِۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱللَّهُ يَدۡعُوٓاْ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٢٥﴾

سەر موحەممەد، وەکوو ئەو موعجیزە نائاساییانەی بۆ نووحو شوعەیبو هوودو صاڵحو موساو عیسا دەستەبەر بوون. یان کێوی صەفا بکاتە ئاڵتون، یان کێوەکانی مەککە لا ببرێنو شوێنەکانیان ببێتە دەشتاییەکی فراوانو کشتو کاڵی تێدا بکرێ. {فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ} ئەی موحەممەد! بەو موشریكو بێ بڕوایانە بڵێ: جێبەجێ کردنی پێشنیازەکانی ئێوە کارو باری غەیبن، تەنها خودا زانیاری غەیب دەزانێو ئەو ئیشە نهێنیو پەنامەکییانە تایبەتن بەخۆیەوەو هەر خۆی ئاگاهو سەرەنجامی هەموو شتێك دەزانێو هەموو کارو بارێك بەدەست خۆیەتیو بەویستی ئەو دێتە کایەوە. {فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ} چاوەڕوان بن با بزانین خودا چی بڕیار داوە بۆ منو بۆ ئێوە منیش لەگەڵتان چاوەڕوانم.

{[٢١] وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا} هەرکاتێ بەخشیمان بەموشریکەکان خۆشیو

هەرزانیو ئاسایش پاش تەنگو چەڵەمەیەك كە لەوەپێش یەخەی گرتبوون، لەجیاتی ئەوەی سوپاسی پەروەردگار بكەن، سەری بەندایەتی بۆ نەوی بكەن... گاڵتەی پێ دەكەن تانەو تەشەری ئاراستە دەكەن، دەیانەوێ كاریگەری دەسەڵاتی خودا لەو شتانەدا بشێرنەوە، واقیع هەڵبگێڕنەوە، گرنگی بەو رووداوە نەدەن... {قُلْ اللّٰهُ أَسْرَعُ مَكْراً} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: خودا بەدەستو بردترەبۆ سزا دانو تۆڵە لێ ستاندنتان لەسەر كردەوەكانتان، ئەو سزایە یەخەتان دەگرێ پێش ئەوەی نەخشەی كوژاندنەوەی چرای ئیسلام جێ بەجێ بكەن. پەروەردگار زاناترو بەتواناترە بۆ (استدراج) راكێشكردنتانو مۆڵەتدانتان بەجۆرێك تاوانباران وا دەزانن: سزایان نادریو فوتاریان دەبێ، بەڵام باوا نەزانن: كە رزگاریان دەبێ، ئەوان مۆڵەتدراونو لەنكاوێكو لەپڕێكا عەزاب یەخەیان دەگریو تا تێكیانەوە نەپێچێ بەخۆیان نازانن! باوا نەزانن ئێمە لێیان بێ ئاگاین {إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ} بێگومان فریشتە چاودێرو كردەوەنووسەكان: كە بۆ تۆماركردنی كردەوەی ئادەمیزاد تەرخان كراون، هەموو هەڵسو كەوتی ئەوان ئاگادارنو هەموو فرتو فێڵو نەخشەو پیلانو كارو كردەوەیان تۆمار دەكەنو سەرژمێری دەكەنو عەرزی دەكەن بۆ پەروەردگاری ئاگادار بەسەر هەموو نهێنیو پەنامەكییەكدا، ئەویش سزاو پاداشی پڕاو پڕتان دەداتەوە.

{[٢٢] هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ} پەروەردگار خودایەكی وەهایە هێزو توانای پێ بەخشیون: كە بتوانن لەوشكانیو لەناو دەریادا هاتوچۆ بكەن، خۆتانو ماڵو سامانو كاڵاتان لەم وڵات بۆ ئەو وڵات بگوێزنەوە، لەوشكانیدا بەهۆی وڵاغو قەتارو ترومبێلو گالیسكەوە، لەدەریادا بەهۆی كەشتیو گەمێوە لەهەوادا بەهۆی فرۆكەوە. {حَتَّى إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} هەتا كاتێك وا رێ دەكەوێ ئێوە لەكەشتیدانو بەهۆی بای گونجاو بۆ رۆیشتنی گەمێكە بەسەر روی دەریادا بەهێدیو بەنەرمی بەهێزی ئەو بایە خۆشوەزە درێژە بەرۆیشتن دەدەن، كەیفخۆشو شادمانن بەو بایە موافیقە خۆشوەزە گونجاوە، پاشان كوتوپڕ بایەكی ناموافیقو رەشەبایەكی ناهەمواری گێژەڵۆكەو زریان لەكەشتیەكەیانی داو دەریا شێواو شەپۆل هاتنو چوونو لەهەموو لایێكەوە شەپۆلی ترسناك دەورەی دانو گومانیان وا برد: كە ئیتر رزگاربوونیان نیەو مردنو لەناوچوون یەخەی گرتوونو كۆتاییانە... ئا لەو كاتە ترسناكەدا هیچ پەنایان چنگ نەكەوتن جگە لەهانا بردن بۆ خودا، ئیتر بەدڵ لەخودا پاڕانەوە، دەستیان كرد بەهاوارو سكاڵاو لاڵەو پاڕانە لەبارەگای خوداو بەنیازی راستانیو دڵسۆزییەوە عەرزی بارەگای پەروەردگارتان كردو وتتان: {لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِ} پەروەردگارا! ئەگەر ئەمجارە لەم مەرگو مەینەتە رزگارت كردین {لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ} ئیتر بەگیانو بەدڵو بەزمان سوپاسگوزارینو سەری بەندایەتی بۆ نیعمەتەكانت شۆڕ دەكەینو فەرمانبەردارو یەكتاپەرست دەبین.

{[٢٣] فَلَمَّا أَنجَاهُمْ} كەچی كاتێ خودا بەمیهرەبانی خۆی رزگاری كردنو لەو مەرگەساتو مەینەتە رەهابوونو لەدەریا دەرچوون، لەجیاتی ئەوەی بەڵێنی خۆیان ببەنە سەرو سوپاسگوزارو یەكتاپەرست بن {إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ} دەستیان كردەوە بەستەمكاری لەسەر زەویو گەڕانەوە بۆ سەر بارو دۆخی پێشوویان! دەستیان كردەوە بەستەمكاریو یاخی بوونو سەرپێچی كردن. {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰ أَنفُسِكُم مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} ئەی ئادەمیزادینە! بزانن: ئەم ستەمكاریو یاخی بوونەتان تاوانەو سزاو تۆڵەكەشی یەخەی خۆتان دەگرێتەوە، لەدونیاو قیامەتدا بۆ خۆتان سزای ئەو تاوانانە دەچێژن، خۆتان پێی زەرەرمەند دەبن، لەدونیادا ئەو لەززەتو خۆشییەی دەیچێژن كورت خایەنەو بەردەوام نابێ، ویژدانتان لۆمەتان دەكاو هەمیشە هەست دەكەن بەسزایەكی ویژدانی، زۆر جاریش وا دەبێ كابرای یاخی بوو هەر لەدونیادا سزای یاخی بوونی توش دێو سەرباری سزای قیامەت سزای دونیاش دەچێژێ! {ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} پاشان سەرەنجامو گەڕانەوەتان رۆژی قیامەت بۆ لای ئێمەیە، واتە: دوای ژیانی كورت خایەنی دونیاتان زیندو دەكرێنەوە بۆ دادگایو سزاو پاداش وەرگرتنەوە، ئەو كاتە هەواڵتان دەدەمێ بەهەموو كردارو هەڵوێستێكی دونیاتان.

{٢٤إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ} نموونـەو شێوەی ژیانی دونیا لەرازاوەیی‌و گەنجی‌و دەسەڵاتو هێزو تواناو دارایی‌و هۆی پێکهاتنی کامەرانی ژیان لەهەموو روویێکەوە، دەشوبهێتە ئاوی ئارامی بەهاران کە لەئاسمانی بەخشندەیی خۆمانەوە دەیبارێنین بەسەر زەوی تینووی نەرمانو بەپیتدا، جا بەهۆی ئەو بارانەوە زەوی زیندو دەبێتەوە، گژو گیای جۆراو جۆر دەروی‌و سەر لەخاك دەردێنێ دارو درەخت چرۆ دەکەن‌و شین دەبنەوە، هەموو ئەمانە نەش‌و نما دەکەن‌و تێك دەچەرژێن‌و تێکەڵ بەیەکتر دەبن، بوونەوەر دەرازێننەوە، سپی‌و سەوزو سورو شین‌و زەردو ئاڵو پەمەیی‌و... باوەش لەیەکتری وەردێنن، گیاو گژی وا هەیە ئادەمی دەیخواو سوودی لێ وەردەگرێ، بەروبوومی وا هەیە، پێخۆرو بژێوی ئادەمیزادە هی واش هەیە خۆراکی ئاژەڵ‌و گیانلەبەرانی ترە. {حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا} هەتا کاتێ زەوی بەهۆی ئەم رێژنە بارانە بەهارییانەوە بەشی خۆی لەجوانی‌و رازاوەیی‌و زینەتو زیبا وەردەگرێ، برێ دار هەڵئەچی‌و بازێ دائەچی‌و لەبەر میوەی زۆر گران لقەکانی شۆڕ دەبنەوە، هەندێ بەسەر زەویدا بلاو دەبێتەوە، گژو گیا کامڵ دەبی‌و دانەوێڵە پێدەگاو میوە دێتە بەر، هەموو بەروبوم‌و دانەوێڵە کاتی ئەوەی دێ دروێنە بکرێن‌و بچێندرێن‌و بهێندرێنەوە بۆ ماڵو عەمبار بکرێن، خاوەنەکانیان دێنە سەر ئەو باوەڕە کە کاتی دروێنەو رنین‌و چنین هاتووەو هەموو شتێك کاتی سوود لێ وەرگرتنیان هاتووە، دەتوانن سوودیان لێ وەرگرن! ئا لەو سەرو بەندەدا {أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ} کوتوپڕ قەزاو قەدەری ئێمە بۆ لەنابردنی روی کردە ئەو باخ‌و بێستان‌و کشتو کاڵە زۆرو هەمو جۆرە بەشەو یان بەرۆژ بەفاری خۆمان لێمان داو هەموو ئەو گیاو گژو دارو دروختو دانەوێڵەو بەروبوومە حەڵاڵو پێگەیشتوەمان کردە سوتەمەرۆو لەکەڵکی خواردن‌و سوود لێ وەرگرتن کەوت! هەروەکوو لەدوێنێدا نەبووبی‌و نەبیندرا بێ، کەسێك شارەزا نەبووبێ نازانێ ئەو شوێنە شوێنی کشتو کاڵ بووە یان نا، هەر دەڵێی لەوەپێش سەوزایی لێ نەبووەو شینایی لێ شین

﴿ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَّا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ ۖ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ ۚ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ ۖ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

نەبووە! {كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ} وەکوو ئەم مەثەلە ئاشکرایەو بەو جۆرە ئاوا ئێمە نیشانەکانی دەسەڵاتی خۆمان شی دەکەینەوە بۆ گەلو نەتەوەیەك: کە بیر لەحاڵی دونیا بکەنەوە، کە لەگەڵ ئەوەدا زوو بەسەر دەچێ، کەچی ئادەمیزاد ئاوا خۆیانی پێوە هەڵەوگیر دەکەن!! بەڵێ بەو جۆرە ئێمە بەڵگەو نیشانەی سەلمێنەری تاکو تەنهایی خۆمان‌و هەبوونی سزاو پاداش لەرۆژی قیامەتداو هەرچی بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدابێ شی دەکەینەوە بۆ کەسانێك کە بیر لەئایاتی خودا بکەنەوە، عەقڵو بیرو هۆشی خۆیان دەخەنە کار بۆ پەند وەرگرتن بەم پەندو مەثەلانە دەربارەی ژیانی دونیا: کە زوو لەکیس خەڵك دەچی‌و گۆڕانی بەسەردا دێ.

{٢٥وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ} پەروەردگار بانگەوازی هەموو بەندەکانی دەکا بۆ ئیمان هێنان‌و ئەنجامدانی کردەوەی چاك: کە دەبنە هۆی چوونە بەهەشتو حەسانەوە لەناو خانووی

ئاشتیو ئارامیدا!! {وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} كەسێكیش خودا مەیلی لێ بێ شارەزای ڕێگای ڕاستی دەكا: كە بیگەیەنێتە بەهەشت، تەوفیقی دەدا بۆ بڕوا هێنانو پابەندبوون بەئەحكامو ئەخلاقی ئیسلامییەوە كەوایە: بانگەوازی بۆ ئیمان هێنان گشتیو یەكانگیرە، بەلام هیدایەت پابەندە بەمەشیئەتەوەو تایبەتییە.

{٢٦ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} لەقیامەتدا هەیە بۆ ئەو كەسانەی ئیمانیان هێناوەو كردەوەی باشیان ئەنجام داوە پاداشی چاكو زێدە پاداش تا دەچەندانەو زیاتریش بەلكوو تا حەوتسەد هێندەو زیاتریش. {وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ} هیچ شتێك لەتەپو تۆزی ڕەش دەمو چاویان داناپۆشێ لەكاتێكا كافرەكان دەمو چاویان تەپو تۆزاویو ڕەشی دایان دەپۆشێ، ئەوان دەمو چاویان ڕوناكو نورانییە، سوكایەتییان پێ ناكرێ چاو بەرەژێرو زەلیلو ئیهانە پێكراو نین، بەئاشكراو بەنهێنی سەر بەرزو سەرفرازن، بەمراد گەیشتوو بەنازن!! {أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەو بەندە ڕاستالانەی ئەوە صیفاتو نیشانەیانە هەر ئەوان بەهەشتینو خودا پێداون، ئەوان دەچنە ناو بەهەشتەوەو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، خۆشیو نیعمەتەكانی برانەوەیان نیەو كۆتاییان نایە.

{٢٧ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا} ئەوانەی خراپەكارنو لەدونیادا تاوان ئەنجام دەدەن كافرو موشریكو ستەمكارن، سزای پڕاو پڕ وەردەگرنەوەو هیچ لەتاوانەكانیان زیاد ناكرێ، بەئەندازەی تاوانەكانیان سزایان لێ دەسێندرێ! {وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ} چاو بەرەو ژێریو ڕیسواییو زەلیلی دایان دەپۆشێ، ترسو خۆفو ڕیسوایی دەوریان دەداو لەعەیبەتانو لەترسان خەریكە زەندەقەیان بچێو واقیان وڕدەمێنێ، كە دەبینن نامەی كردەوەكانیان ئەو هەموو شیركو ستەمكاریو بوختانو تاوانانەی لەخۆگرتووە، پەنجەی پەشیمانی دەگەزنو هیوا بڕاو دەبن، {مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ} هیچ شتێك نیە بتوانێ لەعەزابی خودا بیانپارێزێ، هیچ كەس نیە قارو تۆڵەی خودایان لەكۆڵ بكاتەوە. {كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً} هەر دەڵێی دەمو چاویان بەپارچەیەك لەتاریكی شەو داپۆشراوەو ڕەشو برش دەبنو هیچ ڕوناكایی لەشێوەو ڕوخساریاندا نامێنێ. {أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} ئەوانەی حاڵو چۆنیەتییان بەم ئاكامە دەگاو بەو شێوە ڕیسوا دەبنو ئاوا لەڕەحمەتو بەزەیی خودا دوور دەخرێنەوە هاوەڵانی ئاگرنو پێری دۆزەخینو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن!

{٢٨ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً} ئەی پێغەمبەر! یادی ئەو ڕۆژە بكەرەوە: كە ئێمە هەموو مەخلووقات بەئادەمیزادو جندۆكەوە، بەچاكەكارو خراپەكاریانەوە زیندو دەكەینەوەو كۆیان دەكەینەوە بۆ لێپرسینەوەو لێكۆڵینەوەو سزاو پاداشدانەوە، هەموویان ڕاپێچی سارای مەحشەر دەكەین. {ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ} پاشان ڕودەكەینە موشریكەكانو پێیان دەڵێین: لەشوێنی خۆتان بوەستنو جووڵە مەكەن ئێوەو ئەوانەی بەشەفاعەتكارو هاوەڵی خوداتان دەزانین ڕاوەستن چاوەڕوان بن، ئاخۆ چیتان لەگەڵ دەكرێو چ حوكمو بڕیارێكتان دەربارە دەردەچێ!! {فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ} پاشان عیبادەتكەرەكانو عیبادەت بۆ كراوەكانمان لێك جیا كردنەوە، لێكمان هەڵهاواردن، بەرامبەر بەیەك ڕامان گرتن. {وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ} خودا درۆزنەكانیان پێیان دەڵێن: درۆ دەكەن، ئێوە بەتایبەتی ئێمەتان نەپەرستووە، بەڵكوو ئێوە عیبادەتی شەیتانتان كردوە، ئەو فەرمانی پێ كردون هاوەڵ بۆ خودا دابنێنو بیانپەرستن، ئێوەش بەگوێتان كردووە، پەیكەرتان بۆ ئێمە تاشیوەو بەناحەق ئێمەتان بەشەریكو هاوەڵی خودا زانیوە، گومڕابوونو سەرتان لێ تێكچووە. پەرستراوی حەقو شیاو بۆ خودایەتی تەنها زاتی (الله)یە هەر ئەو خاوەنی دەسەڵاتەو سوودو زیانی بەدەستە.

{٢٩ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ} بەسە بۆ ڕاستی ئەم قسانەمان كە خودا شایەد بێ لەنێوان ئێمەو ئێوەدا، ئەو ئاگادارە بەحاڵی ئێمەو حاڵی ئێوە، خودا دەزانێ ئێمە بانگەوازی ئێوەمان نەكردوە بمانپەرستن، فەرمانمان پێ نەكردوون، ڕازیش نەبووین بەوە عیبادەتمان بكەن! {إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ} بێگومان ئێمە تەواو بێ ئاگابوین: لەعیبادەتكردنی ئێوە، نەمانزانیوە كە ئێوە عیبادەتی ئێمە دەكەن، بشمان زانیایە پێی ڕازی نەدەبووین.

{^{٣٠}هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ} ئالەو مەوقیفە ترسناکەداو لەو کاتی لێکۆڵینەوەو حیساب لەگەڵ کردنەدا هەموو نەفسێك لەعابیدو مەعبوود، موسوڵمانو کافر، تێدەگاو دەزانێ: چی کردووەو چی نەکردوە، کردەوەی باشی ئەنجام داوە یان خراپ، شیاوی چوونە ناو بەهەشتە یان دۆزەخ!! {وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ} هەموو بەندەکان گێڕدرانەوە بۆ لای پەروەردگار، هەموو ئیشو کارێك گەڕێندرایەوە بۆ لای خودای حاکمو دادوەر، خودای حەقو هەبوو هەمیشە زیندوو ئاگادار. {وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} گوم بوو لەو کافرانە ئەو شەریکو خودا درۆزنانەی بەخودایان دانابوونو پێیان وا بوو: هاوەڵو هاوبەشی خودان، هیچ یارمەتیدەرو تکاکارێیان نەماو بۆیان دەرکەوت هەموو شتێك بەدەست خودایە، کەسی تر هیچی بەدەست نیە.

{^{٣١}قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ} ئەی موحەممەد! بەو کافرو موشریکانە بڵێ: کێ رزقو رۆزیی ئێوە دەدا؟ لەئاسمان بەهۆی ئەو بارانەی لەبەرزاییەوە دەیبارێنێتە خوارێ، هەروا لەزەویدا بەهۆی ئەو گیاو گژو دارو درەختەی تێیدا دەروێنێ، خۆتانو ئاژەڵەکانتان لێیان دەخۆن؟ {أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ؟} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: کێ ئامێری بیستنو دیتنو هەستەکانی تر بۆ ئێوە دابین کردوە؟ کێ بەدی هێناون؟ کێ لەئافات دەیانپارێزێ؟ کێ ئاوا بەو جۆرە هێزی بیستنو دیتنو لەمسو بۆنکردنو تامکردنی پێ بەخشیون؟ خۆ ئەگەر بیەوێ لێتان دەستێنێتەوەو بێ هەستو شعوورتان دەکا. {وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ؟} کێ دەتوانێ بەتواناو دەسەڵاتی لەبن نەهاتووی کاروباری پەیوەند بەمردنو ژیانەوە ئەنجام بدا؟ دەمرێنێو دەژێنێ، زیندوو لەمردوو پەیدا دەکاو مردوو لەزیندوو دەردێنێ، وەکوو رسکانی دارخورما لەدەنکە خورماو دروستکردنی پەلەوەرو گیانلەبەری تر لەهێلکەو دڵۆپە ئاو، بەپێچەوانەشەوە دەنکی مێوەو هێلکەو تۆماو لەدرەختو باڵندەو گیانلەبەرانی تر دەردێنێ. {وَمَنْ يُدَبِّرُ الأَمْرَ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: کێ کاروباری مەخلوقات هەڵدەسوڕێنێ، کێ سەروکاری ئەو هەموو یاساو تایبەتمەندییانەی بونەوەر دەکا؟

بێگومان لەوەڵامی ئەم پێنج پرسیارانەدا موشریکەکان هیچ وەڵامێکی گونجاویان بەدەستەوە نیە، ناچار {فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ} بەبێ منجەمنجو راوەستان دەڵێن: بکەری حەقیقیو بەدیهێنەری راستی خودای پەروەردگارە، هەر ئەو بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێو سەروکاری مەخلوقات دەکا. ناچارن هەردەبێ بڵێن: خودا چونکە هیچ وەڵامێکی تریان بەدەستەوە نیە. دەی کەوایە: {فَقُلْ أَفَلا تَتَّقُونَ؟} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: ئەدی بۆچی خۆتان لەسزای خودا ناپارێزن؟ بۆچی هاوەڵی بۆ دادەنێنو لەتەك زاتی پاکیدا خودا درۆزنەی تر دەپەرستنو خۆتان وا لێ دەکەن شیاوی سزای دۆزەخ بن؟!

{^{٣٢}فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ} ئەو زاتەی کەوا ئەو تواناو دەسەڵاتە بێ سنورەو ئەو ویستو ئیرادە داهێنەرانەی هەیە، ئەوە (الله)یە، خوداو پەروەردگاری حەقو راستی ئێوەیە، بەدیهێنەری ئێوەیە، هەڵسوڕێنەری کاروباری ئێوەیە، هەر ئەو شیاوی پەرستنو عیبادەت بۆ کردنە. جا ئەگەر (الله) خودای حەقو راستی ئێوە بێ حەقیش یەکەو نابێ بەدوو {فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلالُ فَأَنَّا تُصْرَفُونَ؟} لەپاش حەق جگە لەگومرایی چی تر هەیە؟ بۆچی لەحەق لادەدەن بۆ گومرایی؟ ئاشکرایە دوای گوتەی حەقو کرداری حەق جگە لەگومراییو بەتاڵ هیچی تر نیە، شتێك نیە ناوەند بێ لەنێوان حەقو بەتاڵدا، هەرکەسێ لەحەق لایداو وازی لەپەرستنو عیبادەتکردن بۆ خودای حەق هێنا، دەکەوێتە چاڵی گومراییەوە، دەی ئێوە بۆچی لەخودا پەرستی لادەدەنو رودەکەنە بتپەرستی؟ چۆن لەحەق لادەدەن بۆ بەتاڵ، پشت لەهیدایەت دەکەنو رودەکەنە گومرایی؟

{^{٣٣}كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا} واتە: وەکوو چۆن بەحەق ربوبییەت هەر بۆ (الله)یە، ئولوهییەت هەر بۆ (الله)یە ئەمە شتێکی چەسپاوو سەلمێندراوە، هەر بەو جۆرە وشەی خوداو بڕیاری خوداو حوکمو هەڕەشەی خودا چەسپا بەسەر ئەو کەسانەی فاسقنو رۆچون لەکوفرو بێدینیداو سوورن لەسەر مانەوە لەگومراییداو لەچوار چێوەی حەقو چاکەکاریو یەکتاپەرستی چوونە دەرەوە، چەسپا لەسەریان {أَنَّهُمْ لا يُؤْمِنُونَ} کە ئەوانە ئیمان ناهێنن.

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُواْ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُواْ بِمَا لَمْ يُحِيطُواْ بِعِلْمِهِۦ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّى عَمَلِى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنتُم بَرِيٓـُٔونَ مِمَّآ أَعْمَلُ وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ وَلَوْ كَانُواْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

{٣٤قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ؟} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئایا کێ لەو شەریکانەی ئێوە عیبادەتیان بۆ دەکەنو بەهاوەڵی خودایان دەزانن لەبتو صەنەمو ئەستێرەو جندۆکەو فریشتە...هتد. پێیان بڵێ: کێ وەکوو خودا لەنەبوەوە مەخلوقاتی بەدی هێناوە؟ کێ ئاسمانەکانو زەوی و ئەوەی تێیاندایە دروست کردوە؟ کێ دەتوانێ پاش لەناوچون جارێکی تر سەرلەنوێ دروستیان بکاتەوە؟ {قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ} ئەی پێغەمبەر! بڵێ (اللە) دەتوانێ. هەر خودای من دەسەڵاتی ئەوەی هەیە سەرەتا مەخلوقات دروست بکاو دواییش سەرلەنوێ جارێکی تر دروستیان بکاتەوە، چونکە کەسێك بتوانێ سەرەتا لەنەبوەوە شتێك دروست بکا، جارێکی تر دروستکردنەوەی بەلاوە ئاسانترە. هەر خودا دەتوانێ ئەوە بکاو کەسی تر ئەو توانایەی نیە. {فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ؟} پێیان بڵێ: چۆن ئێوە لەرێگای حەق لادەدەن بۆ رێگای بەتاڵ؟ چۆن لەحەقو یەکتاپەرستی وازدێننو رودەکەنە هاوەڵدانان بۆ خوداو بتپەرستی!

{٣٥قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئایا یەکێك هەیە لەو شتانەی بەهاوەڵی خودایان دەزانن، بتوانێ هیدایەتی گومراو سەرلێشێواو بدا؟ کێیان دەتوانێ بەسروشتو غەریزە یان بەهۆی هەستو عەقڵو تێفکرینەوە، یان بەهۆی ناردنی کتێبی ئاسمانی و پێغەمبەرانەوە، گومراو سەرلێشێواوێك هیدایەت بدا؟ {قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: هەر خودا دەتوانێ هیدایەتی بەندەکانی بدا بۆ رێبازی حەقو راست. هەر ئەو دەتوانێ نامەی ئاسمانی بنێرێ، پێغەمبەران بنێرێ، یاسا دانێ، خەڵك روەو خێر رەها بکا، نیشانەو ئایاتی خۆی لەبوونەوەرو خودی ئادەمیزاددا رانوێنێ، دڵەکان بەئاگا بێنێتەوە، هەستە لەکارکەوتووەکان وە جەوجۆڵ بخاتەوە. {أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدَى} ئایا کەسێك هیدایەتی بەندەکانی بدا بۆ رێگای حەقو راست، ئەو شیاوترە بەشوێنکەوتن، ئەو شیاوی ئەوەیە: کە بەندەکانی پەیرەوی فەرمانو جلەوگیرییەکانی بکەن؟ یان کەسێك توانای هیدایەتدانی خودی خۆی نیەو نازانێ هیدایەتی خۆی بدا، مەگەر غەیری خۆی: کە خودایە ئەو هیدایەتی بدا؟! {فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ؟} چی وای لەئێوە کردوەو پاڵی پێوە ناون بۆ رەچاو کردنی رێبازی ئاوا چەوت؟ چۆن یەکسانیتان خستۆتە نێوان خوداوەندو بەندەکانیو حوکمتان کردوە بەوەی: کە رەوایە عیبادەتی غەیری خودا بکرێ؟ ئێوە چۆن مەزندەی شتەکان دەکەن، چۆن ئاوا لەحەقو راستی دوور دەکەونەوە؟ روو دەکەنە رێبازی بەتاڵو پووچ؟.

{٣٦وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا} ئەوانەی لەو بیرو باوەڕدا، کە شەریك بۆ خودا بەرەوا دەزاننو عیبادەتی غەیری خودا دەکەن هیچ بەڵگەو دەلیلی راستیان بەدەستەوە نیە، بەڵکوو هەموویان شوێن گومانی لاواز کەوتوون، لەوەهمو خەیاڵپلاو زیاتر هیچی تر نیە. {إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا} بێگومان ئەو گومانو خەیاڵپلاوانە دادی هیچیان نادا، چونکە گومانی بێ بناغە هیچ کاتێکو لەهیچ شتێکدا لەشوێنی یەقیندا

دانانیشیو بێ سوودو قازانجه! {إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ} بێگومان خودا زاناو ئاگاداره بەو کارو کردەوانەی ئەنجامی دەدەن، بەگوێرەی بیرو باوەڕو گوفتارو کرداریان سزایان دەداتەوە؛ لەسەر هەموو کردەوەیەکیان.

{۳۷وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ} ڕاست نیەو ناگونجێو عەقڵ نایگرێ: کە ئەم قورئانە لەسەر خودا هەڵبەسترێ، کەس ڕایەی ناکەوێو ناتوانێ بۆخۆی کتێبێکی ئاوا دا بێنێو پاڵ خودای بدا، چونکە قورئان بەو هەموو ڕەوانبێژیو فەصاحەتەی تێیدایە، ئەو هەموو کورتبڕیو شیرینکەلامییەی لەخۆی گرتووە، ئەو هەموو هەواڵو ڕوداوە غەیبیانەی باسیان دەکا، ئەو شەریعەتو یاسا ڕێکو پێکەی هێناویەتی، ئەو هەموو ئامۆژگاریو نەصیحەتە بەسوودانەی کە ئاراستەیان دەکا، گەواهی ئەوەن: کە ئەم کتێبە هەر دەبێ لەخوداوە هاتبێو کەسی تر توانای دانانو هێنانی کتێبی ئاوای نیە. {وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ} بەڵکوو ئەم قورئانە گەواهیدەری ڕاستی ئەو کتێبە ئاسمانییانەیە: کە لەوەپێش بۆ پێغەمبەران نێردراون. بێگومان زانیاری قورئان لەگەڵ زانیاری کتێبە ئاسمانییەکانی تر: کە لەوە پێش بۆ پێغەمبەران نێردراون یەکدەگرنەوەو موافیقی ئەوانە لەبانگەوازیکردنیدا بۆ بنەمای ئایین لەیەکتاپەرستی دا، لەبڕوا بەخوداو بەڕۆژی قیامەتو هەڵنان بۆ کاری چاکو ڕەوشتی بەرز. {وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ} قورئان ڕوونکەرەوەی ئەحکامی شەریعەتە حەڵاڵو حەرام لێك جیا دەکاتەوە، پەندو ئامۆژگاری تێدایە، ئادابو ئەخلاقی کۆمەڵایەتی فێری ئادەمیزاد دەکا، دەرمانی هەموو دەردێکە، ڕێ پیشاندەرو چاورونکەرەوەیە. {لَا رَيْبَ فِيهِ} هیچ شكو گومانی تێدانیە، ناگونجێ ئادەمیزادی عاقڵو هۆشمەند گومان لەقورئاندا پەیدا بکا، چونکە بەڵگەکانی ئاشکراو حەقو ڕاستن {مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ} لەلایەن خوداوە بەنیگاو سروش نێردراوە بۆ پێغەمبەر ﷺ کەلامی پەروەردگارەو داتراوی ئادەمیزاد نیە.

{۳۸أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ} واتە: بەڵکوو ئایا ئەوان دەڵێن: موحەممەد بۆخۆی ئەم قورئانەی هەڵبەستووە؟! {قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: منیش وەکوو ئێوە ئادەمیزادم، جا کە بەقسەی ئێوە من خۆم ئەم قورئانەم دانابێ، دە ئێوە بتوانن سورەتێکی ئەم قورئانە بخەنە ڕو، تەنانەت ئەگەر کورترین سورەتیش بێ، ئەوە عەرزو ئەوە گەز!! هەمووتان خەریك بن بتوانن سورەتێکی وەکوو قورئان لەشێوازو دەستەواژەو خۆشخوانیو ڕەوانبێژیو بەپێزیو سفتو لووسیو پتەویدا بێنن. چەندێکی دەتوانن بۆ ئەم کارە داوای یارمەتی لەئادەمیزادو جنۆکە بکەن! {وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ} داوای کۆمەگی لەکێ دەکەن بیکەن، جگە لەخودا. {إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} ئەگەر ئێوە ڕاستگۆن لەئیدعاکەتاندا کە دەڵێن: قورئان دانراوی موحەممەدە، دە ئێوە بەهەمووتان: بەئادەمیزادو جنۆکەتانەوە وێنەی ئەم قورئانە دابێنن.

{۳۹بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ} واتە: بەڵکوو ئەوانە بەخێراییو بێ لێوردبوونەوە قورئانیان بەدرۆ لەقەڵەمداو بەبێ ئەوەی لێی وردببنەوەو بزانن: چی تێدایەو بەڵگەو نیشانەکانی چین، پێش ئەوەی بزانن: کە قورئان لەو کتێبانە نیە بتوانرێ لەلایەن غەیری خوداوە وێنەی بهێنرێ بەدرۆیان خستەوە. {وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ} هێشتا ئەو هەواڵە غەیبیانەی قورئان هەواڵی پێ داون نەهاتوونو کاتی هاتنیان نەهاتووە، تا بۆیان ڕوون ببێتەوە ئاخۆ ڕاستن یان درۆن! {كَذَلِكَ} وەکوو ئەم بەدرۆخستنەوەی قورەیش بۆ قورئان پێش لێوردبوونەوە بەهۆی لاسایی کردنەوەی پێشینانیانو دوا تێفکرینو دەرکەوتنی ئیعجازی لەهەموو ڕوێکەوە بەهۆی سەررەقیو لاساییانەوە {كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} گەلە پێشینەکانی پێش ئەوانیش پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستۆتەوە. ئەوانیش وەکوو ئەمان بەبێ لێ وردبوونەوەو تێفکرین، لاسایی باوكو باپیرانی خۆیان کردووەو بەبێ ویژدانانە پەیامی نێردراوانی خودایان بەدرۆ خستەوە. {فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ} ئەی پێغەمبەر! سەیر بکەو بزانە: سەرەنجامی ستەمکاران چۆن بوو چییان بەسەرهات، چۆن لەتۆڵەی بەدرۆخستنەوەیان بۆ پێغەمبەرەکانیانو دونیا ویستیانو وازهێنانیان لەئیش کردن بۆ قیامەت بەهیلاکمان بردنو لەناوچوون: ئێوەش ئەی گرۆهی موشریكو کافران! بەخۆتاندا بچنەوە، واز لەسەر ڕەقیو ستەمکاریو بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەری ئیسلام بێنن، بترسن لەوەی ئێوەش

بەدەردی ئەوان بچن، هاکا سزای ناگەهانی ریشە کێش کردنمان بۆ ناردن...!

{[٤٠] وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ} ئەو کافرانە هی وایان هەیە لەناو دڵو دەروونی خۆیدا بڕوا دەکا: کە قورئان کەلامی خودایە، بەڵام بەئەنقەست بەدرۆی دەخاتەوەو سەر رەقی دەنوێنێ. {وَمِنْهُمْ مَنْ لا يُؤْمِنُ بِهِ} هی واشیان هەیە بەهیچ جۆرێ بڕوا ناکاو گومانی لەوە هەیە: کە قورئان کەلامی خودا بیو بەنیگا بۆ موحەممەد هاتبێ! {وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ} خودای تۆ لەهەموو کەس زاناترە بەوانەی شیاوی هیدایەتو شارەزایی کردنن، بەئەوانەی شیاوی گومڕایی‌و سەرگەردان بونن، ئەمانەش سەرپێچیکارو یاخی بووەکانن.

{[٤١] وَإِنْ كَذَّبُوكَ} ئەگەر بەردەوام بوون لەسەر بەدرۆخستنەوەتو نائومێد بووی لەئیمانهێنانیانو بەهیچ کلۆجێ بڕوایان پێ نەکردی، ئەوە بەرائەتو دوورەپەرێزی خۆت لەخۆیانو کردەوەیان رابگەیەنە. {فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ} پێیان بڵێ: کردەوەی خۆم بۆ خۆم، کردەوەی خۆتان بۆخۆتان، من راگەیاندنی پەیامی خودا بۆ ئێوەو ترساندنتان لەدۆزەخو موژدە پێدانتان بەبەهەشت بۆخۆمو خودا پاداشم دەداتەوە، ئێوەش ستەمکاری‌و شەریك دانانتانو ئاشووبگێڕیتان بۆ خۆتانو خودا سزاتان پڕاو پڕ دەداتەوە لەسەر کردەوەکانتان!. {أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ} ئێوە لەکردەوەی من بەرپرسیار نین، منیش بەرپرسیار نیم لەکردەوەی ئێوە، ئەمە جۆرە جوڵاندنو خوراندنێکە بۆ ویژدانیان، بەوە کە جیایان دەکاتەوە خۆیانو کردەوەیان، وازیان لێ دێنێ خۆیانو سەرەنجامی رەشیان، مەبەستەکە ترساندنو گێڕانەوەیانە لەو هەڵوێستو کردەوانەیان. لەهەمان کاتدا راگەیاندنی بەرپرسیارێتی هەموو ئادەمیزادێکە بەرامبەر خودی خۆی‌و چەسپاندنی ئەو مەبدەئە ئیسلامییەیە: کە کەس لەسەر تاوانی یەکێکی تر سزا نادرێ. قورئانی پیرۆز چەند جار ئەم مەبدەئە پیرۆزەی دووبارە کردۆتەوە.

{[٤٢] وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ} لەو موشریكو بەدبەختە نەفامانە، کەسانێك هەن گوێ دەگرن بۆ تۆ، کاتی قورئان دەخوێنیەوەو راڤەی دەکەی‌و بنەمای ئایین روون دەکەیەوە،

وَمِنْهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ ۖ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُل لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنتُم بِهِ ۚ آلْآنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَيَسْتَنبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ ۖ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

ئەوانە گوێچکەیان بۆ کلۆر کردووی، بەڵام ئەو کاتەی گوێیان راگرتووە نابیسن چونکە گوێچکەی دڵیان داخراوە، ئەوانە بیری لێ ناکەنەوەو تێناگەن چییان لێ داوا دەکرێ‌و مەبەست چیە. {أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لا يَعْقِلُونَ} ئەی پێغەمبەر! تۆ تەماعی ئەوەت هەیە: بتوانی بیستن بەکەڕ ئەنجام بدەی؟ تەنانەت ئەگەر وێڕای کەڕییەکەیان بێ عەقڵو هۆشیش بن؟ واتە: ئەتۆ ناتوانی بیستنی بەسوود بخەیە گوێچکەی کەسانێکەوە کە گوێچکەیان کەڕە لەئاست ئاخاوتنی تۆو نایانەوێ گوێیان لەتۆ بێ، وێڕای ئەوەش عەقڵیان بەو شتە ناشکێ کە دەیبیستنو تێی ناگەن تا سوودی لێ وەربگرن!

{[٤٣] وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ} ئەی پێغەمبەر! کەسانێك هەن لەو کاتەدا تۆ قورئان دەخوێنی بەسەر سامییەوە سەیرت دەکەن، بەڵام نووری ئیمانو قورئانو هیدایەتی ئایینو ئەخلاقی جوان نابینن‌و فێر نابن، سەیری شێوەو روخسارت دەکەن،

سەرنج دەدەن لەهێدیو هێمنیو بەلگەی پێغەمبەرایەتیت، ئەوانە وەکوو باقی کەسانی تر سەیرت دەکەن، بەلام لەو سەیرکردنە هیچ سوودیان پێ ناگا. {أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لا يُبْصِرُونَ} ئایا تۆ پێت وایە: کە دەتوانی هیدایەتی کەسانێك بدەی کە چاوی دڵیان کوێرە؟ تەنانەت ئەگەر وێڕای کوێری چاویان چاوی دڵیشیان کوێر بێ؟ چونکە کەسێك چاوی سەری کوێر بێ هەستی دەرك کردنی هەیەو لەوانەیە لەزۆر شت حاڵی بێ. بەلام کوێری وێڕای نەحمەقی ئەوە گەورەترین بەلاو موصیبەتە.

{[44]إِنَّ اللَّهَ لا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئاً} بێگومان پەروەردگار هەرگیزاو هەرگیز ستەمی نەکردووەو ناکا، هەستو شعوور لەکەس ناستێنێتەوە، قەت ڕێگای هیدایەتو ڕاست لەکەس ناگرێ، {وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} وەلێ ئادەمیزادان بۆ خۆیان ستەمکارن، بۆخۆیان خۆیان وا لێ دەکەن کە شیاوی سزاو عیقاب بن. بۆخۆیان نیعمەتی عەقڵو هۆش فەرامۆش دەکەن، دان بەگرنگی هیدایەتی ئایینیدا نانێن.

{[45]وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ} ئەی پێغەمبەر! ئەوە بۆ ئادەمیزادان باس بکەو لەو ڕۆژەیان بترسێنە کە پەروەردگار دوای مردن هەموویان لەگۆڕەپانی مەحشەردا کۆدەکاتەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، ئەو کاتە ئادەمیزادان هەموویان سەرنج دەدەنو بیر لەرابوردوویان دەکەنەوە، وا دەزانن: لەدونیادا ماوەیەکی زۆر کورت ماونەوەو ژیانی دونیایان ماوەیەکی کەم بووەو تێپەڕیوە. {يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ} کە لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوە یەکتر دەناسنەوە پاشان لەترسانو لەعەیبەتان یەکتریان لەبیر دەچێتەوەو کەس وەسەر کەسی ناپرژێو کەس کەس ناناسێ! {قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ} بێگومان ئەو موشریكو کافرانە: کە بڕوایان بەزیندو بوونەوە نیە، هاتنی ڕۆژی قیامەتیان بەدرۆ دەزانی خەسارەتمەندبوونو پاداشی گەورەی بەهەشتیان لەکیس خۆدا، بڕواو ئیمانیان بەکوفر گۆڕییەوە، زەرەریان کرد، {وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ} ئەوان ڕێگای قازانجو سوودی خۆیان نەزانی، ڕویان نەکردە ئەنجامدانی کردەوەی چاك. ئای چەند خەسارەتمەندن؟ ئای چەند بەدبەختو ئاکام ڕەشن؟ ئەوانە ژیانی کەمخایەنی خەسیسیان بەژیانی نەبراوەی نەفیس گۆڕیوەتەوە. {[46]وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ} ئەگەر ئێمە برێ لەو هەڕەشانەی لێمان کردوون بەدیان بهێنینو پیشانی تۆیان بدەین ئەوە سزایەکە شیاوی خۆیانە. {أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ} یان تۆ بمرێنین پێش ئەوەی ئەو سزایەی بۆمان داناون ببینی، ئەوە لەهەردوو حاڵەکەدا سەرنجام دەگەڕێنەوە بۆ لای ئێمە، ئەو کاتە سزای وادەپێدراویان تووش دێو بۆیان دەردەکەوێ: کە هەڕەشەکانمان ڕاستنو چییان پێ گوتراوە: دەق دێتە جێ. لەهەمان کاتدا سزادانی ئەوان پیشانی تۆش دەدەینو دەبینی چۆن سزایان دەدەین. {ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ} پاش مردنی تۆ خودا ئاگادارە بەکردەوەو گوفتاریانو بەپێی کرداریان سزایان دەداتەوە، بەگوێرەی زانیاریو ئاگاداری خۆی بەحەقو دادپەروەری سزایان دەداتەوە.

{[47]وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ} پەروەردگار لەروانگەی لوطفو بەزەیی خۆیەوە، هەروەها بۆ نەهێشتنی بەلگەو بیانوو بەدەست ئادەمیزادەوە بۆ هەموو گەلو نەتەوەیەك لەو گەلو نەتەوانەی پێشوو لەکاتی پێویستدا پێغەمبەرانی بۆ ناردوون، بۆ ئەوەی ڕێبازی ئایینیان بۆ ڕوون بکەنەوە، باسو خواستی قیامەتیان پێ ڕابگەیەنن، هەڵیان بنێن بۆ ئیمانهێنانو ئەنجامدانی کردەوەی چاك بەجۆرێك خۆشبەختی دونیاو قیامەت بەدەست بێنن! {فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ} جا هەر کاتێ پێغەمبەرێك دەهاتە سەرگەلو نەتەوەیەكو ئەوەی لەسەر شانی پێویست بوو پێی ڕادەگەیاندن، ئیتر عوزرو بیانوویان بۆ نەدەمایەوە، بەلام ئەو گەلو نەتەوانە بەدرۆیان دەخستنەوە، پەیامەکەیانیان ڕەت دەکردنەوە. جا لەڕۆژی قیامەتدا خودا دادگاییان دەکا، دادپەروەرانە حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ ئەنجام دەدا، تۆزقاڵێك ستەمیان لێ ناکرێ، چەند سزادان هەڵدەگرن ئەوەندە سزا دەدرێن.. ئەمە ئەگەر ڕاناوی (بَيْنَهُمْ) بگەڕێتەوە بۆ گەلو نەتەوەکان. ئەگەر ڕاناوەکە بگەڕێتەوە بۆ پێغەمبەرەکانو گەلەکان ئەو کاتە ئاوا مانا دەکرێ: (قُضِيَ اللهُ بَيْنَهُمْ) خودا بڕیارو دادگایی دەردەکا لەنێوان پێغەمبەرو گەلو نەتەوەکەیدا، واتە: دەدگایی لەنێوان هەموو پێغەمبەرێكو گەلەکەیدا دەکا، پێغەمبەرو

پەیڕەوکارانی رزگار دەکاو سەرپێچیکاران سزا دەدا، لەم دادگایی کردنەدا کەسیان ستەمی لێ ناکرێ، بەبێ تاوان کەس سزا نادرێ.

{٤٨وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} واتە: کافرەکانی قورەیش لەروی بەدرۆ خستنەوەو گاڵتە پێکردنەوە بەپێغەمبەرو موسوڵمانان دەڵێن: ئەو هەڕەشانەی موحەممەد لێمان دەکا، ئەگەر راست دەکا: کەی دێتە دی؟ کەی خودا سزاو عیقاب بۆ ئێمە دەنێرێو تۆڵەمان لێ دەستێنێو موحەممەدو شوێنکەوتوانی بەسەر ئێمەدا زاڵ دەکا؟؟

{٤٩قُلْ} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: کە پەلە لەهاتنی سزا دەکەن. {لا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرّاً وَلا نَفْعاً إِلاَّ مَا شَاءَ اللَّهُ} من ئادەمیزادێکمو نیگام بۆ کراوە، بەندەیەکی خودامو کراوم بەپێغەمبەر. بۆ خودی خۆم (چ جای بۆ کەسانی دیکە) توانای لابردنی سزاو هێنانی سوودم نیە، ناتوانم قازانجو زەرەر بەخۆمو غەیری خۆم بگەیەنم، بەڵام ئەوەی خودا ئارەزۆی بکا لەناردنی سزا بۆ سەر موشریکەکانو سەرخستنی موسوڵمانان، هەر کاتێ ئارەزۆی کرد دێتە دی ئەمن نازانم کەی دێ! {لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلا يَسْتَقْدِمُونَ} هەموو گەلو نەتەوەیەك لەوانەی سوورن لەسەر بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەرەکەیان، ماوەیەکی دیاریکراو هەیە بۆ هاتنی عەزاب بۆ سەریان، ئەو عەزابە دێتە سەریانو گەلو نەتەوەیەکی تر ناگرێتەوە، جا کە ئەو عەزابە نازڵ بوو، ئیتر نەپێغەمبەرەکەیانو نەغەیری پێغەمبەر، هیچیان توانای ئەوەی نیە ساتە وەختێك دوای بخەن یان پێشی بخەن!

{٥٠قُلْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: {أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتاً أَوْ نَهَاراً} هەواڵم پێ بدەنو پێم بڵێن: حاڵو وەزعتان چۆن دەبێو چی دەتوانن بکەن ئەگەر عەزابی خوداتان بۆ هات بەشەوو لەکاتی نوستندا، یان بەرۆژو لەکاتی ئیش کردنتاندا، لەو کاتانەدا: کە سەرگەرمی کارو کاسبی یان رابواردنو گاڵتەو سەیرانن!! {مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ؟} چ جۆرە سزاو عیقابێك داوا دەکەنو پەلەیان بۆ هاتنی کامەیانە؟ داوای سزای دونیا یان سزای قیامەت دەکەن؟ هەردوو سزاکە دێنو بەئازاریشن، هەرکامێکیان داوا بکەنو پەلەیان لەهاتنی، بێ نیشانەی نەفامیو ئەحمەقییانە، چ سوودێکی لێ دەبینن؟

{٥١أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ؟} خۆ ئەگەر بڵێن: کاتی هاتنی عەزابەکە ئیمان دەهێنین، ئەوە بەهەڵەچوون، چونکە ئیمانهێنانی کاتی هاتنی عەزابو ناهومێد بون لەژیان، بێ سوودە. سزای نزیك سزای دونیایە، بەدوا سزای دونیادا سزای قیامەت هەیە زۆر لەسزای دونیا بەشیدەت ترە. {أَالآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ؟} ئەوە تازە ئیمان بەخوداو بەپێغەمبەر دەهێننو بەناچاریو لەترسانو بەزۆر بڕوا دەکەن؟ لەکاتێکا ئێوە لەوەپێش بەشێوەی گاڵتەجاڕیو بەمەبەستی بەدرۆخستنەوەو خۆ بەزلزان پەلەی هاتنی سزاتان دەکرد، دەتانگوت کوانیو کەی ئەو سزاو عیقابە دێن؟!

{٥٢ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ} پاشان بەوانە دەگوترێ: کە ستەمیان لەخودی خۆیان کردوە بەکوفرو یاخی بوون، ستەمیان لەخۆیان کردوە لەم رووەوە: کە بڕوایان بەپێغەمبەرایەتیو وادەو هەڕەشەکانی پەروەردگار نەکردوە، پێیان دەڵێن: دەبچێژن سزای خودا بۆ هەتا هەتایە، سزایەك بچێژن کە بڕانەوەی نیەو کۆتایی نایە. {هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاَّ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ؟} ئایا سزا دەدرێنەوە ئیللا بەگوێرەی کردەوەکانتان؟ ئێوە بەویستی خۆتان کوفرو ستەمکردنتان هەڵبژاردوە، سوور بوون لەسەر بەردەوام بوون لەسەر کوفرو ستەمکاریی، کەوابێ ئەم عیقابو سزایە هیچ جۆرە ستەمکارییەکی تێدا نیە، بەڵکوو سزایەکی پڕاو پەڕە.

{٥٣وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ؟} ئەی پێغەمبەر ئەو موشریکانە داوای خەبەرو هەواڵت لێ دەکەن، داوات لێ دەکەن خەبەریان دەربارەی عەزابی دونیاو قیامەت پێ بدەی، ئایا حەقو راستە؟ دێتە دی؟ یان چاوو راوو هەڕەشەو ترساندنە؟ {قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: بەڵێ سوێندم بەخودا ئەو عەزابەی هەڕەشەتان پێی لێ کراوە حەقو راستەو پەیدا دەبێ، کە هات کەس نیە بیگێڕێتەوە، کەس ناتوانێ بەرگری بکاو نەهێڵێ نەیە {وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ} ئێوە ناتوانن خۆتان لەچنگ ئەم سزایە قوتار بکەن، ئێوە خودا دەسەوەسان ناکەن، بونتان بەگڵو خۆڵ نابێتە کۆسپو تەگەرە لەبەردەم خودادا کە نەتوانێ دروستتان بکاتەوە،

بەڵكوو چۆن لەسەرەتادا لەنەبوونەوە ئێوەی هێناوەتە گۆڕەپانی ژیانەوە، ئاواش دووای مردنتانو دوای بوونتان بەگڵو خۆڵ جارێكی تر زیندوتان دەكاتەوەو ئەو سزایەتان بەسەرا دەداو دەتانجەرێنێ!! ئەمە بۆ خودا كارێكی ئاسانە.

{[٥٤]وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الأَرْضِ لافْتَدَتْ بِهِ} ئەگەر لەفەرزی مەحاڵدا، بۆ هەر نەفسێك كەستەمی لەخۆی كردوەو ئیمانی نەهێناوەو بڕوای بەپەیامی پێغەمبەر نەكردوە، چی لەزەویدا هەیە لەماڵو سامانو تواناو دەسەڵات هەمووی هی ئەو بێ، بتوانێ بیكاتە فیدیەو قوربانی بۆ خۆیو ڕزگاربوونی لەسزای بەئێش، ئەوە بێگومان بەبێ سێو دوو هەر هەمووی دەكردە فیدیەو هیچی لێ نەدەهێشتەوە، خۆشی بەسوودمەند دەزانی! {وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ} جا ئەو كاتەی سزای بەئێش دەبینن پەشیمانی خۆیان دەشارنەوە، سەرگەردانو سەرساموو لاڵو پاڵ دەبن، دەتاسێنو كەڕو كاس هیچیان پێ ناگوترێ، نازانن بڵێن چی، چاویان بەملۆق دەوەستیو ڕەنگیان ڕەش دادەگیرسێ! {وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ} پەروەردگار دادگایی نێوان ئادەمیزادان دادپەروەرانە ئەنجام دەدا، بڕیاری عادڵانە دەردەكا، دادگایی نێوان پێغەمبەرانو گەلە ستەمكارو كافرەكانیان ئەنجام دەدا، دادگایی نێوان گومراكەرانو گومراكراوان دەكا، بەم دادگایی كردنەش تۆزێ سزای گومراكەران زیاد دەبێو سزای گومراكراوانیش سووك دەكرێ!

{[٥٥]أَلا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ} ئاگادار ببنەوە: بێگومان هەر بۆ خودایە چی لەئاسمانەكانو زەویدا هەیە، هەمووی ملكی خودایە، كەوابێ كافرەكان لەو ڕۆژەدا هیچیان دەست ناكەوێ بیكەنە فیدیەو قوربانیو خۆیانی پێ لەئاگری دۆزەخ ڕزگار بكەن! {أَلا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لا يَعْلَمُونَ} ئاگادار ببنەوەو بزانن: كە بێگومان وادەو هەڕەشەی خودا حەقو ڕاستو دێنە جێ، وەلێ زۆربەی ئەو ئادەمیزادانە، زۆربەی ئەو موشریكانەی بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیە، لەبەر بێ ئاگاییو نەفامیو كورتبینیو نەزانییان كاروباری قیامەت نازانن: نازانن ڕوداوەكانی چۆنن!!

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِۦ ۗ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٥٤) أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٥٥) هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٥٦) يَٰٓأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ (٥٧) قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ (٥٨) قُلْ أَرَءَيْتُم مَّآ أَنزَلَ اللَّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَٰلًا قُلْ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ ۖ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ (٥٩) وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ (٦٠) وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِن قُرْءَانٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۚ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ (٦١)

{[٥٦]هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} هەر خودا خۆی ژیان دەبەخشێو دەمرێنێ، هەرچی بیەوێ زیندوی بكا یان مردنی بەسەردا بدا فەرمانی ڕەوایەو كەس نیە بەرگری بكاو ببێتە كۆسپو تەگەرە، پاش مردن زیندوتان دەكاتەوەو ڕاپێچی دەشتی مەحشەرتان دەكا بۆ حیسابو لێكۆڵینەوەو سزادانو پاداش دانەوەتان لەسەر كردارو گوفتارتان!!

{[٥٧]يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بەو خەڵكە ڕابگەیەنە، بڵێ: ئەی ئادەمیزادینە! دڵنیا بن نامەیەكی ئاسمانی گرنگتان بۆ هاتووە، هەموو ئامۆژگاریو ڕاسپاردەی جوانی لەخۆ گرتوون، فێری ڕەوشتی بەرزو كرداری چاكو گفتاری باشتان دەكا، جڵەوگیریتان لێ دەكا لەخراپەكاری دەتانگێڕێتەوە، دەرمانی دەردی دڵو دەروون دەكا.

١ {مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ} قورئان ئامۆژگاریكەرێكی باشە لەخوداوە نێردراوە بۆ سەر ئادەمیزاد ترساندن لەسزاو

بەتەماکردنی پاداشی لەخۆگرتووە، ئادەمیزاد هەڵدەنێ بۆ ئەنجامدانی کاری باشو وازهێنان لەکاری خراپ.

٢- {وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ} دەرمانی دەردی دڵو دەروونە، شوبهەو گومانو دووڕوویی‌و کوفرو ئیلحاد لادەبا.

٣- {وَهُدًى} شارەزایی دەکا بۆ ڕێبازی حەقو یەقین، ڕێبازی ژیانی خۆشبەختی‌و کامەرانی هەردوو جیهان دیاری دەکا.

٤- {وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ} بەخششو ڕەحمەتێکی تایبەتییە بۆ بڕواداران، لەتاریکایی گومڕایی ڕزگاریان دەکاو بەرەو نووری ئیمان ڕەهایان دەکا، ئاگری دۆزەخیان لێ دوور دەخاتەوەو پلەو پایەی بەهەشتی پێدەبەخشێ. بۆیەش ڕەحمەتەکەی تایبەت کرد بەبڕوادارانەوە چونکە هەر ئەوان سوود لەئیمان وەردەگرن.

{[٥٨]قُلْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: {بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا} با بەبەخششو فەضڵو ڕەحمەتی خودا کەیف خۆش بن، واتە: ئەگەر شتێك هەبێ لەجیهاندا شیاوی دڵ پێ خۆش بوون بێ، ئەوە ڕەحمەتو فەضڵو بەخششی خودایە! {هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ} واتە: دڵ خۆش بوون بەفەضڵو ڕەحمەتی خودا باشترو بەسوودترە لەهەموو ئەو زێڕو زیوو ئاژەڵو ماڵو سامانە جۆراو جۆرەی کۆی دەکەنەوە.

{[٥٩]قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَاماً وَحَلَالاً} ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکو بێ بڕوایانە بڵێ: بەو نەفامانە بڵێ: کە بڕوایان بەنیگاو پێغەمبەرایەتی نیە، پێیان بڵێ: ئێوە بیرو ڕاتان دەربارەی ئەو ڕزقو ڕۆزییەی خودا بۆی ناردوونە خوارێ چۆنەو چیە؟ (ئاشکرایە هەموو ڕزقو ڕۆزییەك لەخوداوەیە) پێیان بڵێ: ڕاتان چیە دەربارەی ئەو ڕزقو ڕۆزییەی: کە خودا پێی بەخشیون بۆ ئەوەی بەگوێرەی شەریعەتو یاسای ئەو هەڵسو کەوتی تێدا بکەن، کەچی ئێوە بەپێچەوانەوە لەخۆتانەوەو بەهەوانتە، بەبێ ئیزنو شەرعی خودا، هەندێکتان حەرام کردوەو هەندێکتان بەحەڵاڵ داناوە، هەڵبەتە حەرامکردنو حەڵاڵکردن تەشریعو یاسا دانانە، تەشریعو یاسادانان فەرمانڕەوایی‌و حاکمییەتە، حاکمییەتیش ربووبییەتەو تایبەتە بەخوداوە هیچ کەسی تر مافی ئەوەی نیە، دەی ئێوە بۆ خۆتان صەلاحییەتی ئەو تەشریع دانانو حاکمییەتەتان بەخۆتان داوە! {قُلْ} ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ: هەواڵم پێ بدەن دەربارەی ئەو ڕزقو ڕۆزییە حەڵاڵەی خودا بۆی ناردوونە خوارێ بۆ ئەوەی سوودی لێ ببینن، کەچی ئێوە بەشبەشتان کردوەو دەڵێن: ئەم بەشە حەڵاڵو ئەو بەشەی حەرامە، هەواڵم پێ بدەن: {آللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ} ئایا خودا ئیزنی داون کە هەندێك لەو ڕزقو ڕۆزی‌و ئاژەڵانە حەرام بکەنو هەندێکی حەڵاڵ بکەن؟ ئێوە ئەو تەشریعو یاسایە بەئیزنو ڕەزامەندی خودا دادەنێن؟ {أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ} یان ئێوە درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستنو پێتان وایە: ئەوەی حەرامی دەکەن حەرامەو ئەوەی حەڵاڵی دەکەن حەڵاڵە؟؟

{[٦٠]وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟} ئەوانە کە درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن دەبێ گومانیان چۆن بێ؟ دەبێ بەخەیاڵی خۆیان ڕۆژی قیامەت بەچ شێوەیەك هەڵسو کەوتیان لەگەڵ بکرێ؟ ئایا پێیان وایە: ئەوان ئاوا بەبێ سزاو عیقاب لەسەر تاوانی درۆهەڵبەستن لەسەر خودا ڕزگاریان دەبێ؟ ئایا وا دەزانن: خودا لەسەر ئەو تاوانە گەورەیە سزایان نادا؟! {إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ} بێگومان خودا خاوەنی فەضڵو بەخششی زۆرو زەبەندەیە بەسەر ئادەمیزاداندا؛ نیعمەتی عەقڵو ئاوەزی پێ بەخشیون، نیگای بۆ پێغەمبەر کردوە پێیان ڕابگەیەنێ، حەڵاڵو حەرامی بۆ دیاری کردون، یاسای ژیانی بۆ داناون، بەفەضڵو ڕەحمەتی خۆی ڕزقو ڕۆزی بەسەردا ڕشتون، سوود لێ بینینی بۆ حەڵاڵ کردون، مافی حەڵاڵکردنو حەرام کردنی تایبەتە کردوە بەخۆیەوە، بۆ ئەوەی کەسانی هەلپەرست نەیقۆزنەوە، وەکوو ماڵەو قەشەکان: کە بەئارەزۆو هەوەسی خۆیان شتیان حەرامو حەڵاڵ دەکرد، خۆیان دەکردە هاوەڵی خودا! {وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ} وەڵێ زۆربەی زۆری ئەو خەڵکە سوپاسی ئەم نیعمەتانەی خودا ناکەن.

{[٦١]وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ} ئەی پێغەمبەر! ئەوەی ڕوودەدا لەکاروباری خۆت تایبەتی بێ یان گشتی بێ، پەیوەندی بەخودی خۆتەوە هەبێ، یان پەیوەندی بەبانگەوازی‌و بەرژەوەندی پەیڕەوانی ڕێبازی ئیسلامەو کاروباری گشتییەوە هەبێ، موژدەو وادەپێدان بێ، یان ترساندنو هەڕەشە کردن

بێ، کردار بێ یان گوفتار بێ! {وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ} هەروەها ئەوەی دەیخوێنیەوە بۆ ئەنجامدانی ئەو شتە گرنگە لەو قورئانەی نێردراوەتە سەرت بۆ پەیڕەوی کردن‌و راگەیاندن‌و بلاوکردنەوەی بانگەوازی ئیسلامی بەناو مەردومدا ئێمە ئاگامان لییەو پێی دەزانین. {وَلا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوداً إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ} ئێوە ئەی ئادەمیزادینە؛ ئەی ئوممەتی پێغەمبەر! هیچ کردەوەیەك ئەنجام نادەن گەورە بێ یان بچووك بێ، خێر بێ یان شەڕ، شوکرو سوپاس بێ یان سپڵەیی‌و کوفرانی نیعمەت بێ، هەرچەندە پچووك‌و بێ بایەخیش بێ، ئیللا ئێمە چاودێری‌و شاهیدین بەسەرتانەوە ئاگامان لییەو چۆنی ئەنجام دەدەن‌و مەبەستتان لەئەنجامدانی‌دا چیە، لەسەرتانی دەنووسین‌و سزاو پاداشتانی لەسەر دەدەینەوە. {وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلا فِي السَّمَاءِ} هیچ شتێك لەژێر زانستی خودا دەرناچێ تەنانەت ئەگەر بەئەندازەی گەردیلەیەکیش بێ لەزەوی‌و ئاسمان‌دا یان بچووکتر بێ، خودا پێی دەزانێ‌و ئاگای لێیە. {وَلا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ} هیچ شتێك لەژێر تیشکی زانیاری خودا دەرناچێ، تەنانەت ئەگەر لەگەردیلە بچوکتر یان زلتر بێ، دیار بێ یان نادیار بێ، لەعالەمی بالا بێ، یان لەعالەمی سوفلا بێ، ببیندرێ یان نەبیندرێ، ئیلا لای پەروەردگار سەرژمێرکراون‌و ئەندازەو چۆنیەتی‌و چەندایەتیان نمایانەو لەدەفتەری تایبەتی خۆی‌دا تۆمار کراون؛ لە لەوحولمەحفوظدا چەسپێندراون!

{[٦٢]أَلا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} ئاگادار ببنەوە: کە خۆشەویستانی خودا؛ ئەوانەی بەندایەتیکردن‌و تاعەت هەر بۆ خودا ئەنجام دەدەن، خوداش رێزو نرخیان دەداتێ، ئەوانەی بەدڵسۆزیی بەندایەتی بۆ خودا دەکەن‌و تەوەکوولیان هەر لەسەر خودایە، هاوەڵی بۆ دانانێن، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی دەبن، بەموو لەرێبازی خودا لانادەن! ئەوانە خۆشەویست‌و وەلی خودان، ئیمانی راست‌و تەقوایان هەیە، ئەوانە لەجیهان‌دا جگە لەخودا لەهیچ شتێك ناترسن، باکیان لەهیچ ناخۆشی‌و تەنگو چەڵەمەیەك نیە، ترسیان لەقوتابیانی شەیتان‌و ملهوڕان نیە. هەر لەخودا دەترسن. هەروەها لەقیامەتیش‌دا ترسیان لەسەر نیە، ئەوەی کافرو لەخودا یاخی بووەکان ترسیان لێیەتی ئەوان لێی ناترسێن، لەقۆناغ‌و وێستگاکانی قیامەت باکیان نیە. {وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ} هەروەها لەدونیادا خەم‌و خەفەتی لەکیس چوونی شتێکیان نیە بەهیوای بووبن، یان ناخۆشییەکیان پێ بگا، یان خۆشەویستێکیان لەدەس‌دا بێ.

{[٦٣]الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ} خۆشەویستانی خودا ئەو کەسانەن: کە بڕوایان هێناوەو تەقواکار بوون. بڕوایان بەتاك‌و تەنهایی خوداو پێغەمبەرایەتی پێغەمبەران‌و هاتنی رۆژی قیامەت هێناوە، خۆیان لەهەموو سەرپێچییەك پاراستووە، هەر شتێك خودا پێی ناخۆشبێ خۆیان لێ پاراستووە، ئیمانی راست‌و تەقوای تەواویان تێدا کۆبۆتەوە، بەگوێرەی دابو نەریتی باوی خودا هەڵس‌و کەوت دەکەن.

{[٦٤]لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ} لەدونیادا مزگێنی سەرکەوتن‌و ئاکام باشییان پێ دراوە لەهەموو کاروبارێکیان‌دا. خودا مزگێنی داونێ کە دەیانکاتە جێگری خۆی‌و خاوەنیەتیی زەوییان پێ دەبەخشێ بەمەرجێ پابەندی شەریعەتی خودا بن‌و بەگوێرەی سونەن‌و دابو نەرێتی خودا لەبوونەوەردا هەڵس‌و کەوت بکەن! هەروەها بەشێك لەمزگێنی دونیایان مژدە پێدانیانە لەلایەن فریشتەکانەوە لەکاتی گیانکێشان‌دا. هەروەها مزگێنییان لەژیانی قیامەتدا بەوە پێ دەدرێ: کە ئاکام باش‌و پاداش چاکن، ئەوابو لەززەت‌و مانەوەی هەتا هەتاییان لەبەهەشتدا بۆ دەستەبەر دەبێ؛ {لا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ} گۆڕان‌و خیلاف وادەیی لەوادەو بەڵێنی خودادا نیە. کە موژدەی بەهەشتی بەموسوڵمانان داوە وادەی خۆی بەجێ دێنی‌و گۆڕان لەوادەو بەڵێنی‌دا نیە. {ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} ئەوەی باس کرا لەموژدە پێدان‌و وادە پێدانی خۆشبەختی‌و کامەڕانی لەدونیاو قیامەتدا بەمرازگەیشتنێکی گەورەو فرە مەزنە، خۆشی لەوە گەورە تر نیە!!.

{[٦٥]وَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ} با قسەو هەڕەشەو هاش‌و هۆشی ئەوان تۆ غەمناك نەکا، گوێ مەدەرە ئەو قسەو قسەلۆکانەیان: کە دەڵێن: تۆ پێغەمبەر نی، بەدرۆت دەخەنەوە، هەڕەشەت لێ دەکەن بەوە کە ئەوان خاوەن ماڵ‌و دارایی‌و دەسەلاتن، هیچ

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ
فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِ
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ
ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ
مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ ٱلَّذِينَ
يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُرَكَآءَ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا
ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ
ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِى ذَٰلِكَ
لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا
سُبْحَٰنَهُۥ هُوَ ٱلْغَنِىُّ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ
إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَٰنٍۭ بِهَٰذَآ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ
لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَٰعٌ فِى ٱلدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ
نُذِيقُهُمُ ٱلْعَذَابَ ٱلشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

باكت لێيان نەبێ، پشت بەخودا ببەستەو تەوەكولت لەسەر ئەوبێ، {إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً} چونكە هەموو هێزو توانايەكی راستیو سەركەوتنو دەسەلات بۆ خودايەو بەس، كەسی تر دارايی هێزو توانا نیە، هەر خودا خاوەنی دەسەلاتە، سەركەوتن دەدا بەكەسانێك بیەوێ بیانداتێ، هەر بەویستی خۆیشی سەركەوتنو مالو دارایی لەكەسێكی تر دەگرێتەوە، سەركەوتنو زالبوون بەزۆری ژمارە نیە، بەلكوو زۆر جار تاقمی كەم (بەلام پشت بەستوو بەخودا) بەسەر تاقمو كۆمەلی زۆری كافرو خوانەناساندا زال دەكا. {هُوَ السَّمِيعُ} پەروەردگار شنەوايە بۆ قسەو وتەی بەندەكانی، كە بەشێك لەو قسانەيان بەدرۆ خستنەوەی حەقو پێغەمبەرايەتییەو هاوەلدانانە بۆ خودا، {الْعَلِيمُ} زاناو ئاگادارە بەحالو چۆنیەتی بەندەكانیو ئاگادارە بەو هەلسو كەوتو كردەوانەی دەیكەن؛ لەئەزیەتدانو فرتو فێل كردن، سزاو تۆلەیان لێ دەستێنێ،

{[٦٦]أَلا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ} ئاگاداربنەوە هەر بۆ خودایە چی لەئاسمانەكانو زەویدا هەیە، هەموویان بەندەو ملكی خودان، كەسی تر خاوەنیەتی راستەقینەی نیە، دەی كەوابێ چۆن ئەو بتو صەنەمانە بەخودا حسێب دەكرێن؟ لەكاتێكدا ئەوان بۆخۆیان ملكی عیبادەتكەرەكانن، هەر بتێك لەو بتانە ملكی یەكێكە! {وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ} ئەو موشریكانە لەحەقیقەتو راستیدا عیبادەت بۆ هاوەلی خودا ناكەن، چونكە خودا شەریكی حەقیقی نیە، ئەو بتو صەنەمانەی؛ كە ئەو نەفامانە بەهاوەلی خودایان دەزانن هیچیان پێ ناكرێ، هیچ دەسەلاتێكیان نیە، بەلكوو ئەوانە ناتوانن زیان لەخۆیان دوور بخەنەوە، دارایی ئەوەیان نیە سوود بەخودی خۆیان بگەیەنن. {إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ} ئەو نەفامانە لەحەقیقەتدا جگە لەشكو گومان شوێن هیچی تر نەكەوتوون. هەر بەخەیالو گومان لافی ئەوە لێ دەدەن؛ كە ئەو بتانە خۆشەویستی خودانو تكاكارن بۆیان لای خودا، ئەوانە پێیان وایە: پەروەردگار (جل جلاله) وەكوو پاشا ملهوڕەكانی دونیا وەهایە، بەبێ واسیتەو ناوەندو تكاكارو وەزیرو دەستو پێوەند نەبێ، كەس نایگاتێ، ئەوان لەم بۆچوونەدا شوێن گومانی پووچو چەواشە كەوتوون، كەوتوونە هەلەیەكی گەورەوە.

{[٦٧]هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً} ئەو خودایەكی وەهایە، بەبێ یارمەتیدەرو تكاكار، كاتی ئێوەی دابەش كردوە، بەشێك لەكاتی ئێوەی كردوە بەشەوو تاریكی داهێناوە؛ بۆ ئەوەی ئارامی تێدا بگرن، دوای ماندووبوونو هەولدان بۆ دەستەبەركردنی پێویستیاتی ژیان تێیدا بحەسێنەوە، بەشێكیشی كردوە بەرۆژی روناكو شتی تێدا دەبینن، بۆ ئەوەی لەم كاتەدا بەناو زەویدا بلاو ببنەوە، كاروباری خۆتان ئەنجام بدەن، كارو كاسبی تێدا رەدام بێننو، شوكرو سوپاسی خودای پەروەردگاری تێدا بكەن! {إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ} بێگومان لەم گۆڕانی شەوو رۆژەدا؛ كە بەو شێوە ئالو گۆڕیان پێ دەكەینو، حالو چۆنیەتی زیندەوەران لەشەوو رۆژداو، دیاردەو هەلسو كەوتیان لەو

دوو کاتەدا، لەهەموو ئەمانەدا بەڵگەو نیشانەی بەهێز هەن لەسەر هەبوونو بەتوانایيو خاوەنیەتيو تاكو تەنهایی خودایەکی زاناو باڵادەستو هەمیشە زیندو، گۆڕانی شەوو رۆژ بەڵگەن لەسەر ئەوەی: کە پەرستراوی حەقو راست ئەو کەسەیە: شەوو رۆژی داهێناون جوداوازی خستۆتە نێوانیانەوە، گۆڕانی شەوو رۆژ بەڵگەو نیشانەن بۆ کەسانێك ببیسنو پەندو عیبرەت وەربگرنو تێفکرن لەو بەڵگەو نیشانانەی دەیانبیسن!

{[٦٨]قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ} موشریکەکان دەڵێنو وتوویانە فریشتەکان کچی خودان، جولەکەکان دەڵێنو وتوویانە: عوزەیر کوڕی خودایە، مەسیحیەکانیش پێیان وایە عیسا کوڕی خودایە!! خودا پاكو بەرییە لەوەی وەپاڵی دەدەن، بۆچوونەکەیان سەیرو جێگای سەرسوورمانە، چونکە وەپاڵدانی منداڵ بۆ لای کەسێك دەبێ بگونجێ منداڵی هەبێ، دەی خۆ پەروەردگار نەلەکەس بووەو نەکەسیشی لێ بووە، نەخۆی منداڵی کەسە نەمنداڵیشی بووە!! {هُوَ الْغَنِيُّ} خودا بۆ خۆی بێ ئاتاجە، بۆ خۆی پێویستی بەکەس نیەو هەموو کەسێكو هەموو شتێك پێویستی بەئەو هەیە، منداڵ بۆ کەسێکە پێویستی پێ بێ، دەی خودا پێویستی بەکەس نیە. {لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ} هەر بۆ خودایە، چی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە، هەموو شتێکی بوونەوەر مڵكو بەندەی خودایە، خودا بەدیهێنەرو دروستکاری ئاسمانەکانو زەوییە، چی تێیاندا هەیە، ئەو دروستی کردون، خودا لەکەس ناچێو هیچ مەخلووقێك لەئەو ناچێ، هیچ ئاتاجی بەکەس نیەو هەموو کەس ئاتاجی بەئەو هەیە، هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە، هی خودایەو ئەو بەدی هێناونو ئەو خاوەنیانەو بەڕێوەیان دەبا. {إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا} هیچ بەڵگەیەکتان بەدەستەوە نیە لەسەر ئەو ئیدیعاو بۆچوونەتان، هیچتان بەدەستەوە نیە، قسەو بۆچوونەکانتان بچەسپێنێ، ئەوەی کە دەیڵێن: درۆو بوختانو هەڵبەستە. {أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} ئایا ئێوە لەسەر خودا شتێك دەڵێن: کە نایزانن، شتێك بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن کە هیچ حەقیقەتێکی نیە، شتێك وەپاڵ خودا دەدەن کە عەقڵ نایسەلمێنێو وەری ناگرێ!

{[٦٩]قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ} ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: ئەوانەی بەدەم خوداوە شت هەڵدەبەستنو هاوەڵی بۆ دادەنێن، کوڕو کچی وەپاڵ دەدەن، درۆ بەدەم خوداوە دەکەن سەرکەوتوو نابن، قەت بەمراز ناگەنو لەدونیاو قیامەتدا ئۆخەی لەگیانی خۆیان ناکەن، سەرلێ شێواوو ماڵوێرانو ئاکام نەگبەتن. لەسزای قیامەت رزگاریان نابێ.

{[٧٠]مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا} ئەوانە لەدونیادا مەتاعو خۆشییەکی کەمو بێ بایەخیان هەیە، لەژیانێکی کورتو تەمەنێکی کەمدا پێوەی رادەبوێرنو لەپڕێکا دەبڕێتەوەو بەرەو سزای سەخت کێش دەکرێن، {ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ} پاشان گەڕانەوەیان بۆلای ئێمەیە، لەقیامەتدا زیندویان دەکەینەوەو راپێچی دەشتی مەحشەریان دەکەین، حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ ئەنجام دەدەین {ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ} پاشان سزای بەئێشی دۆزەخیان پێ دەچێژین، لەناو ئاگردا جۆرەها سزای سەختیان دەدەین، بەهۆی کافربوونیانو درۆ هەڵبەستن بەدەم خوداوە.

{[٧١]وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! چیرۆکو بەسەرهاتی نوح لەگەڵ نەتەوەکەیدا بەسەر کافرەکانی مەککەو هەموو ئەوانەدا کە سەرپێچیت دەکەن، بخوێنەوە، بۆیان شی بکەرەوە: چۆن خودا بەهیلاکی بردنو بەتۆفان خنکاندنیو لەبێخی دەرهێنان، بۆ ئەوەی ئەو موشریکو خودا نەناسانە بترسن لەئاکامی خۆیان؛ بترسن: کە ئەگەر ئەوانیش واز لەسەر رەقی خۆیان نەهێنن بەدەردی ئەوان دەچن. ئەوەیان بۆ باس بکە {إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ} کە نوح بەنەتەوەکەی وت: ئەی نەتەوەکەم! ئەگەر مانەوەم لەناو ئێوەدا، ئامۆژگاری کردنم بۆتان، بانگەوازیکردنتان لەلایەن منەوە بۆ بڕواهێنانو موسوڵمانبوون لەسەر شان قورسەو بەلاتانەوە ناخۆشە: کە من ئایاتی خوداتان بۆ شی بکەمەوە، بەڵگەو نیشانەی تاكو تەنهایی خوداتان بۆ رون بکەمەوە، پێتان رابگەیەنم: کە پەرستنو بەندایەتی کردنتان بۆ خودا پێویستەو فەرزە لەسەرتان، ئەگەر ئەم شتانەتان پێ ناخۆشەو لەسەرشانتان قورسە، ئەوە بزانن: کە من باکم نیە،

پشتم بەخودا بەستووەو ئیقەم لەسەر ئەوەو واز لەبانگەوازی خۆم ناهێنمو پەیامی پیرۆزی خۆم دەیەنمو پێتان خۆش بێ پێتان ناخۆش بێ من ئەركی سەرشانی خۆم ئەنجام دەدەم! بێ منەت بن {فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ} خۆتان ئامادە بكەنو عەزمتان جەزم بێ لەسەر ئەنجام دانی ئەو كارەی دەتانەوێ بیكەن بەرامبەر بەمن، خۆتانو ئەو شتانەی بەهاوەڵی خودایان دەزانن‌و بەندایەتییان بۆ دەكەن بەكدیگیر بن‌و چیتان لەدەس دێ بەرامبەر من ئەنجامی بدەن! {ثُمَّ لا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً} پاشان ئەوەی دەتانەوێ دەرحەق بەمن ئەنجامی بدەن با ئاشكرا بێ‌و مەیشێرنەوە، رەپو رەوان بێ پێچو پەنا چیتان دەوێ بیخەنە ڕوو، كاری خۆتان لەگەڵ من یەكالا بكەنەوە، بەوردی پیلانی خۆتان دارێژن‌و بەرەو مەبەستی خۆتان هەنگاو هەڵێنن! {ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلا تُنظِرُونِ} جا ئەگەر پێتان وایە ئێوە لەسەر حەقن، ئەو كارەی عەزمتان لەسەر جەزم بووە ئەنجامی بدەن، ساتە وەختێك پاشی مەخەن، هیچ مۆڵەتم مەدەن، بێ منەت بن!

{[٧٢]فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ} ئەگەر ئێوە پشتان هەڵكردوو روتان وەرگێڕا لەپەیامی من‌و بەدرۆتان خستمەوەو بەردەوام بوون لەسەر بەدرۆخستنەوەمو بڕواتان بەپێغەمبەرایەتی من نەكردو پابەندی ئامۆژگارییەكانم نەبوون‌و ئایینی حەق‌و راستان وەرنەگرت، ئەوە بزانن من لەپێناو بانگەوازییەكەمدا داوای كرێ‌و شوكرو سوپاستان لێ ناكەم، بەتەمای پاداش‌و چاكە دانەوەی ئێوە نیم. {إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللَّهِ} پاداش‌و كرێی من تەنها لای خودایەو ئەو پاداشم دەداتەوە، ئەو منی كردوە بەپێغەمبەرو رەوانەی كردوم بۆ سەر ئێوە، هەر ئەویش پاداش‌و جەزای كردەوەكانم دەداتەوە، {وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ} هەروەها خودا فەرمانی پێ كردوم: كە من لەتاقم‌و پێڕی موسوڵمانان بم، گەردنكەچ‌و فەرمانبەرداربم بۆ هەر فەرمانێك كە پێم دەكرێ، هەر شتێك پەیوەندی بەبانگەوازییەكەمەوە هەبێ بەوپەڕی لێبڕان‌و لێبوردووییەوە ئەنجامی دەدەم. گەردنكەچ‌و گوێڕایەڵی فەرمانی پەروەردگارم.

{[٧٣]فَكَذَّبُوهُ} هەر سوور بوون لەسەر بەدرۆ خستنەوەی حەزرەتی نوح‌و گوێ پێ نەدانی پەیامەكەی.

﴿ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ (٧١) فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٧٢) فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ (٧٣) ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ (٧٤) ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ (٧٥) فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ (٧٦) قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ (٧٧) قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ (٧٨)

{فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ} نوح‌و ئەوانەی لەگەڵیدا بوون، لەكەشتیدا رزگارمان كردن، فەرمانمان پێ كرد گەمێ دروست بكاو هەر كاتێ تۆفان هەڵسا خۆی‌و بڕواداران‌و لەهەموو رەگەزێك نێرو مێیەك بخاتە ناو كەشتییەكەوە، {وَجَعَلْنَاهُمْ خَلائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا} ئەوانەی لەتەك نوحدا لەكەشتییەكەدا رزگارمان كردن، كردمانن بەجێنشین‌و جێگری ئەوانەی لەناومان بردن، كردمانن بەئاوەدانكەرەوەو سەروكاری كردنی زەوی‌و لەشوێنی لەناوچووەكان جێنشینمان كردن، سەرپێچیكاران‌و بەدرۆ خەرەوەكانمان خنكاندن! {فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بەچاوی دڵ بڕوانە، بەعەقڵ تێبفكرەو سەرنج بدە سەرەنجامی ئەو نەتەوە چۆن بوو: كە پێغەمبەرەكەیان ترساندنی‌و هەڕەشەی بەهاتنی عەزاب لێ كردن‌و ئەوان پەند ئامێز نەبوون‌و سوور بوون لەسەر هەڵوێستی ناراستی خۆیان‌و وازیان لەبەدرۆخستنەوەی پێغەمبەر نەهێنا!

{٧٤ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ} لەدوای نوح چەند پێغەمبەرێکی ترمان ناردن بۆ سەر نەتەوەکانیان، لەوانە: هود، صالح، ئیبراهیم، لووط، شووعەیب سەلامی خودا لەسەر پێغەمبەری ئێمەو ئەوانیش بێ، ئەم پێغەمبەرە بەڕێزانە هاتنە سەر گەلەکانیان بەبەڵگەی ئاشکراو موعجیزەی گەورە گەورەو بەڵگەو بورهانی عەقڵیو حیسسی لەسەر راستی ئەو پەیامەی پێی نێردراون، {فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ} هیچ گەلو نەتەوەیەك لەو گەلو نەتەوانە ئیمانیان نەهێنا بەپەیامی پێغەمبەرەکانیان لەیەکەم رۆژی بانگەوازی کردنیان بۆ گەلەکانیان، واتە ئەو نەتەوانە وەکوو چۆن پێش هێنانی موعجیزەو بەڵگەو نیشانەکانیان بڕوایان بەپێغەمبەرەکانیان نەکردو بەدرۆیان خستنەوە، پاش هێنانی موعجیزەو بەڵگە ئاشکراکانیشیان هەر بڕوایان پێ نەکردن، بەکافریو سەرپێچیکار مانەوە!. {كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ} هەر بەو جۆرەی کە دڵی ئەوانەمان مۆر کرد بەهۆی سەرڕەقیو بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرەکانیان، دڵی ئەو نەفامانەی گەلی تۆیش (ئەی پێغەمبەر!) مۆر دەکەین کە دەشوبهێتە ئەو نەفامو سەرڕەقانەی پێشوو، ئەمە هەڕەشەیەکی گەورەو سامناکە لەو کەسانەی پێغەمبەری ئیسلام بەدرۆ دەخەنەوەو بڕوا بەقورئانو پەیامەکەی ناکەنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی نابن.

{٧٥ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا} واتە: پاش ناردنی ئەو پێغەمبەرە رێزدارانە (موساو هارون)مان کردنە پێغەمبەرو بۆلای فیرعەونو دارو دەستەکەی رەوانەمان کردن، بەبەڵگەو نیشانەی ئاشکراو بەهێزەوە ناردمانن بۆ سەر فیرعەونو تاقمو کۆمەڵی، کە ئەو کاتە فیرعەون پاشای میصر بوو، دارو دەستەکەشی خۆیان بەئەشرافو پیاوماقوڵی نەتەوەی قیبطی دەزانی بۆیەش بەتایبەتی هەر ناوی ئەوانی هێناوە، چونکە باقی خەڵکەکەی تر شوێنکەوتوو پابەندی فەرمانی ئەوان بوون. ئەگەر فیرعەونو تاقمەکەی ئیمانیان بهێنایە، مەردومگەلەکەی یەکسەر ئیمانیان دەهێنا {فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْماً مُجْرِمِينَ} لوتبەرزییان نواند، شوێن رێبازی حەق نەکەوتنو ملکەچی شەریعەتی خودا نەبوون، ئیمانیان بەپەیامی حەزرەتی موساو هارون نەهێنا، بەراستی ئەوانە گەلو نەتەوەیەکی تاوانکار بوونو تاوانکارییان لێ ببوە خویەکی سروشتیو باریان بەتاوانەوە گرتبوو، تاوانی گەورە گەورەو کەم وێنەیان ئەنجام دەدان، لەستەمکاریو تاوانکاریو ئاشوبنانەوەدا دەستێکی باڵایان هەبوو، لەهەموو تاوانێکیشیان گەورەتر بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرانی خوداو رەتکردنەوەی پەیامەکەیان بوو!!

{٧٦فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا} کاتێك موسا هاتە سەریان بەبەڵگەو نیشانەی ئاشکراوە، زۆر موعجیزەو نیشانەی وای نیشان دان کە راستی پێغەمبەرایەتی ئەوو تاكو تەنهایی خودایان دەچەسپاند، رەوانە کردنی موساو هارونو بەدیهێنانی موعجیزەکانیان لەلایەن ئێمەوە بوو، ئەو پەیامە حەقو راستە لەئێمەوە نێردرابوو: کەچی ئەوان لەجیاتی ئیمان هێنان {قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ} لەڕوی سەرڕەقیو خۆبەزلزانیو لوتبەرزیو هەوا پەرستییەوە وتیان: بەراستی ئەمە سیحرێکی ئاشکراو نمایانە، بەشێوەیەکی جەخت لەسەر کراوو دڵنیاییەوە موعجیزەکانی موسایان بەسیحر لەقەڵەم دان. {ان هذا لسحر مبين} سوبحانەڵلا دەڵێی ئەم رستەیە، هەموو کافرو بەدرۆخەرەوەکان لەهەموو کاتو سەردەمێکدا لێکیان گێڕاوەتەوە، هەر گەلو نەتەوەیەك پێغەمبەری بۆ سەرنێردرابێو موعجیزەیان نیشان درابێ لەباتی ئەوەی ئیمانیان هێنا بێ، ئەو بوختانەیان بەپێغەمبەرەکە کردوە!.

{٧٧قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا؟ وَلا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ} حەزرەتی موسا بەشێوەیەکی نارەزایی دەربڕینو سەرزەنشت کردنی ئەو نەفامو لوتبەرزانە وتی: ئایا ئێوە بەحەقی ئاشکراو رونو دوور لەسیحری بەتاڵ، یەڵێن ئەمە سیحرو جادوە؟ بەراستی عەجایەبو سەرسوڕهێنەرە بۆ ئێوە چۆن بەم پەیامو موعجیزانە دەڵێن: سیحرا؟ ئایا ئەمە سیحرە؟! چۆن رێگا بەخۆتان دەدەن بڵێن: ئەمە سیحرە؟ لەحاڵێکدا ئێوە بۆخۆتان دەزانن سیحر چاوبەستەکیو روکەش کردنە، ئەگەر ئەمە سیحر بوایە زو دەپوکایەوە، سیحری ساحیرەکانی بەتاڵ نەدەکردەوە!! هەرگیزاو هەرگیز

ساحیرەکان لەگۆڕەپانی روبەڕو بوونەوەی حەقائیقدا سەرکەوتوو نابن.

{٧٨قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا} وتیان: ئەی موسا! ئایا تۆ بۆ ئەوە هاتووی ئێمە لەئایینی باوکو باپیرانمان لابدەی؟ دەتەوێ ئێمە واز لەئایینی باوکو باپیرانمان بێنین؟ {وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ} هەروەها دەتانەوێ ئەتۆو هارونی برات ببنە کاربەدەستو خاوەن دەسەڵات لەسەر زەوی؟ دەتانەوێ سەرۆکایەتی ئایینی دونیایی بۆخۆتان دەستەبەر بکەن؟ دەتانەوێ شانو شکۆو پلەو پایەو ملکو دەسەڵات بۆخۆتان پەیدا بکەن؟ {وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ} باش بزانن ئێمە هەرگیزاو هەرگیز بڕواتان پێ ناکەین‌و نایەینە سەر ئایینی ئێوە، کە جیاوازە لەئایینی باوکو باپیرو پێشینەکانمان.

{٧٩وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ} فیرعەون بەدارو دەستەکەی دەرباری خۆی گوت: هەوڵ بدەن لەهەموو لایەکەوە ساحیرە زاناو لێهاتووەکانم بۆ ئامادە بکەن.. فیرعەون کاتێك ئەمەی گوت: کە عەصاو دەستی نوورانی موسای بینی‌و پێی وابوو: کە موساو هاروون دوو کەڵەساحیری لێهاتوو شارەزان لەبواری سیحربازیدا. {٨٠فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ} کاتێك ساحیرەکان هاتنە شوێنی کۆبوونەوەو لەگەڵ حەزرەتی موسادا روبەڕو بوونەوە، موسا پاش ئەوەی ساحیرەکانی سەرپشك کردن لەنێوان ئەوەدا سەرەتا ئەو عەصای خۆی بهاوێژێ یان ئەوان گوریسی جیوە تێکراوی خۆیان بهاون {قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ} موسا پێیانی گوت: ئێوە ئەوەی دەتانەوێ بیهاون بیهاون، چیتان لەدەس دێ ئەنجامی بدەن، ئێوە دەست پێشخەر بن.

جا {٨١فَلَمَّا أَلْقَوْا} کاتێك ساحیرەکان دەست پێشخەریان کردو گوریسەکانیان هاویشت، موسا دڵنیا کرابوو ترسی لێ رەوێندرابووەوە، بتمانەی تەواوی بەراستی پەیامی خۆی‌و یارمەتی خودایی هەبوو {قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ} موسا پێی گوتن ئەوەی ئێوە دەیکەن سیحرو جادوبازییەو چاوبەستو فرتو فێڵە، نەك ئەوەی من هێناومە لەخوداوە. ئەوەی من موعجیزەیەو لەخوداوە هاتووە. {إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ} بێگومان خودا ئەو سیحرەی ئێوە دەینوێنن بەتاڵی دەکاتەوەو

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

بێ بناغەیی‌و پووچی سیحرەکەتان بۆ خەڵکی دەردەخاو پێیان دەسەلمێنێ کە کارەکەتان چاوبەستەو فری بەسەر راستییەوە نیە. چونکە {إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ} بێگومان خودا کارو کردەوەی ئاشوبگێڕان بەرقەرار ناکاو هێزو پێزیان ناداتێ‌و وا ناکا کارەکەیان بەکەڵکی مانەوە بێ.

{٨٢وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ} ویستی خودا وەهایە: کە حەقو راستی بەردەوام بکا، ئەو حەقە بچەسپێنێ کە بەرژەوەندی مەخلووقاتی تێدایە، بەهێزی بکاو بەسەر بەتاڵدا زاڵی بکا. {وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ} با تاوانبارانی وەکوو فیرعەون‌و دارو دەستەکەی سەرخستنی حەقو راستییان بەسەر بەتاڵدا پێ ناخۆش بێ.

{٨٣فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ} پەروەردگار ئەوەمان بۆ روون دەکاتەوە: کە لەسەرەتاوە تاقمێکی کەم نەبێ لەگەنج‌و لاوەکانی بەنو

ئیسرائیلی کەسی تر ئیمانی بەموسا نەهێنا؛ هەرچەندە حەزرەتی موسا بەڵگەو نیشانەو موعجیزەی ئاشکراو گرنگی نیشانی بەنو ئیسرائیلو فیرعەونو دارو دەستەکەی داو بانگەوازی کردن بۆ ئیمانهێنان، کۆمەڵێکی کەم نەبێ لەگەنجو تازە رەسیدەکانی نەتەوەی ئیسرائیل کەسیکە ئیمانی پێ نەهێنا، ئەوانیش کە ئیمانیان هێنا ترسو بیمی ئەومیان هەبوو فیرعەون پێیان بزانیو بیانگێڕێتەوە بۆ سەر کوفرو بێدینی، {وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنْ الْمُسْرِفِينَ} بێگومان فیرعەون لوتبەرزو خۆبەزلزانو ستەمکارو یاخیو سەرڕەقو سنووربەزێن بوو لەخۆبەزلزانیدا، بەجۆرێك خۆی بەخودا دادەناو پێی وابوو: کەس لەخۆی گەورەتر نیە، جگە لەخۆی کەس خاوەنی ملکی میصر نیە.

{[٨٤]وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ} موسا؛ کە بینی ئەو کۆمەڵەی ئیمانیان پێ هێناوە ترسی زۆریان لەوە هەیە فیرعەون تووشی کێشەو سزایان بکا، وتی: ئەی نەتەوەکەم! ئەگەر ئێوە ئیمانتان بەخودا هێناوەو بڕواتان بەمنایاتی پەروەردگار پتەوە، ئەوە پشت بەخودا ببەستنو ئیعتمادتان لەسەر زاتی پاکی بێ، بتمانەی پێ بکەنو دڵنیابن کە ئەو وادەو بەڵێنانەی پێی داوین بەجێیان دێنێو سەرکەوتوومان دەکا. ئەگەر ئێوە گەردنکەچو پابەندی فەرمانی خودان، ئەگەر خۆتان داوەتە دەس قەزاو قەدەری خوداو گەردنکەچو دڵسۆزی ئەون ئەوە بتمانەتان بەخودا هەبێو ترسو بیمتان لەفیرعەون نەبێ.

{[٨٥]فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا} دوای ئەم فەرموودانەی حەزرەتی موسا بڕوادارەکان یەکسەر وتیان: ئێمە پشت بەخودا دەبەستینو بتمانەمان هەر بەئەوە، ئەمجار دەستیان کرد بەنزاو پاڕانەوە لەخوداو وتیان: {رَبَّنَا لا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} پەروەردگارا! ئەی خودای ئێمە! مەمانکەرە فیتنە بۆ گەلو نەتەوەی ستەمکار، خودایە!، وا مەکە ستەمکاران بەسەرماندا زاڵ ببنو خەڵکی پێ لەخشتە بچێو وا گومان بەرن ئەوان لەسەر حەقن، بۆیە بەسەر ئێمەی موسوڵماندا زاڵ بوون.

{[٨٦]وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} ئەی پەروەردگار! بەرەحمەتو چاکەکاری خۆت بەلوتفو کەرەمی خۆت رزگارمان بکە لەباڵا دەستی ئەوانەی کافرن، بڕوایان بەتاكو تەنهایی زاتی پاکت نیە، ستەمکارو ملهوڕن.

{[٨٧]وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتاً} نیگامان بۆ موساو هارونی برای کرد: کە لەمیصردا شوێنی حەوانەوەو خۆحەشاردان بنیات بنێن. یان لەمیصردا مزگەوتو شوێنی بەجێهێنانی نوێژو خوداپەرستی دروست بکەن؛ واتە: پاش ئیمانهێنانی ئەو کۆمەڵە گەنجو نەورەسیدانەو جیابوونەوەیان لەکافرو ملهوڕەکان پەروەردگار نیگای بۆ موساو هارونی برای کرد: کە خانووی تایبەتی بۆ بەنوئیسرائیلییەکان دیاری بکەن، بۆ ئەوەی جیایان بکەنەوەو رێکیان بخەنو ئامادەیان بکەن بۆ بەرەنگاربوونەوە، خۆئامادە بکەن بۆ رەوکردن لەمیصرو بەجێهێشتنی لەکاتی گونجاودا. {وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً} خانووەکانتان روبکەنە قیبلەو لەماڵی خۆتاندا بەرەو رۆگە نوێژ بکەن؛ چونکە دەترسان خوانەناسان زیانیان پێ بگەیەنن؛ {وَأَقِيمُوا الصَّلاةَ} لەو مزگەوتانەدا، لەماڵەکانتاندا نوێژەکانتان ئەنجام بدەنو هەمووتان روبکەنە قودسو یەك رۆگەتان هەبێ، چونکە یەکیەتی لەقیبلەدا دەبێتە هۆی یەکیەتی دڵو دەروون. {وَبَشِّرْ الْمُؤْمِنِينَ} ئەی موسا! مزگێنی بەخودا پەرستان بدە: بەوە: کە خودا دەیانپارێزێو بەسەر دوژمنندا زاڵیان دەکاو لەقیامەتیشدا دەیانخاتە بەهەشتی بەرینەوە.

دەفەرموێ: {[٨٨]وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} واتە: دوای ئەوەی فیرعەونو کۆمەڵەکەی بانگەوازی حەزرەتی موسایان رەت کردەوەو سوور بوون لەسەر کوفری خۆیان، موسا وتی: پەروەردگارا! ئەتۆ لەدونیادا ئەوەندەت نازو نیعمەت داوە بەفیرعەونو تاقمەکەی لەخۆیان بایی بوون، ئەوەندەت پۆشاکی جوانو خشڵو زێڕو زیوو ناومالو ماڵو سامانو خۆشی ژیانت پێ بەخشیون، کشتو کاڵو باغو بێستانو ئاژەڵت هێندە بۆ زۆر کردون، خۆیان لەخۆ گۆڕاوەو گوێ بەبانگەوازی ئێمە نادەن: {رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ} خودایە! ئەو نازو نیعمەتەی پێت داون سەری بەوە کێشاوە: کە وێڕای گومڕایی خۆیان کەسانی

قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ ۞ وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُۥ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ ٱلْغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَٱلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ ءَايَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنْ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ فَمَا ٱخْتَلَفُوا۟ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِى شَكٍّ مِّمَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ فَسْـَٔلِ ٱلَّذِينَ يَقْرَءُونَ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ ءَايَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

دیکەش گومڕا بکەن! {رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ} خودایە! ماڵو سامانیان مەحوو کەرەوە، شوێنەواری ماڵو سامانیان بەپێوە مەهێڵە، هەرچی هەیانە لەماڵو مڵکو باغو بێستانو ئاژەڵ لەناویان بەرەو بیفەوتێنە! {وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ} دڵیان مۆربکەو دایخەو قەساوەت دایگرێ {فَلا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الأَلِيمَ} ئیمان نەهێنن هەتا سزای بەئێشیان بۆ دێ، جا لەو کاتەدا کە حەزرەتی موسا ئەم دوعایانەی دەکرد حەزرەتی هارونیش ئامین ئامینی بۆ دەکرد، ئیتر پەروەردگار فەرمووی: {[٨٩]قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا} ئەوا دوعاکەتانمان قبووڵ کرد، چۆنتان داوا کردو حەزتان لێ بوو ئاوامان بڕیاردا، ئالی فیرعەون بەخۆیانو ماڵو سامانیانەوە لەبێخ دەریان دێنین. {فَاسْتَقِيمَا} ئێوەیش لەسەر گەیاندنی پەیامی خۆتان بەردەوام بنو کەمتەرخەمی مەکەن، بانگەوازیی بۆ حەقو خوداپەرستی بەرێکو پێکی ئەنجام بدەن {وَلا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ} شوێن ڕێبازی ئەوانە مەکەون: کە نازانن دابو نەرێتی خودا لەبوونەوەردا چۆنە، ئێوە شوێن ڕێبازی ئەو نەفامانە مەکەون کە هەڵەشەکارو چەواشەکارن، بتمانەیان بەوادەی خودا نیە، پەلە دەکەنو پێش وەخت داوای ئەنجامدانی کار دەکەن!

{[٩٠]وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْياً وَعَدْواً} واتە: بەنونیسرائیلییەکانمان لەدەریا پەڕاندەوە، پەڕاندنەوەکەیان بەکۆمەکیو یارمەتی ئێمە بوو، دەریامان بۆ شەق کردن، پەڕینەوەکەیان بەو شێوە نائاساییە، موعجیزەیەکی تری موسا بوو، نیشانەیەکی تری ڕاستی پێغەمبەرایەتی ئەو بوو، فیرعەونو یاساوڵەکانی شوێنیان کەوتن، دەیانەویست ستەمیان لێ بکەنو قەلاچۆیان بکەن. {حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ} هەتا خنکان لێی نزیک بوەوەو دڵنیا بوو: تازە ڕزگاربوونی نیە {قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ} وتی: بڕوام هێنا: کە هیچ خودایەك نیە جگە لەو خودایەی: کە نەتەوەی ئیسرائیل ئیمانیان پێ هێناوە، وە من لەپێڕی موسوڵمانانم. من یەکێکم لەوانەی گەردنکەچی فەرمانی پەروەردگارن، من کە لەوەپێش ئینکاری ئایەتەکانی خودام دەکردو بەربەرەکانی پێغەمبەرەکەیم دەکرد، ئێستا وا پەشیمان بوومەوەو ئیمانم هێناوە. سێ جار ئیمانهێنانی خۆی ڕاگەیاند بەتەمای ئەوە بوو: ئیمانی لێ وەربگیرێو لەخنکان ڕزگاری ببێ، بەڵام تازە کار لەکار ترازاوەو ئەو سەردەمە تێپەڕی ئیمانهێنان قبووڵ بێ، ئیمانهێنانەکەی کاتی نائومێدیو دەس لەخۆبەردانو غەرغەرەی مردن بووەو لێی وەرناگیرێ.

{[٩١]آلآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ؟} ئایا ئێستا ئیمان دەهێنی، تازە بڕوا بەدەسەڵاتو خودایەتی خوداو پەیامی موسا دەکەی؟ لەحاڵێکدا تۆ لەوەپێش لەخودا یاخی بوویو خەریکی ئاشوبگێڕانو فیتنە جۆیی بووی لەسەر زەوی، بۆ خۆت گومڕاو سەرلێ شێواو بووی، هەمیشە خەریکی گومڕاکردنی کەسانی دیکە بووی. ئێستا کە لەژیان نائومێد بویو دەزانی کارلەکار ترازاوە ئەمجار ئیمان دێنی؟! بۆچی پێش ئەوەی دەرگای تۆبەو پەشیمانیت لەسەر دابخرێ ئیمانت نەهێنا؟!

{٩٢فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً} ئەمڕۆ لاشەکەت بەبێ گیان بەرز دەکەینەوە بۆ سەر بەرزاییيەك، ئەوانەی بڕوایان بەلەناوچوونی تۆ نیە بادڵنیا بن لەمردنی تۆ، بۆ ئەوەی ببیتە پەندو عیبرەت بۆ ئادەمیزادانی دوا خۆت، بەتێفکرین لەسەرەنجامو بەسەرهاتی تۆ تەمبێ ببن، واز لەسەرپێچی فەرمانی خودا بێنن، واز لەکوفرو بێدینی بێنن، چیدی ئاشوبو فیتنە لەسەر زەوی بەرپا نەکەن. شەریك بۆ خودا دانەنێنو لافی خودایەتی لێ نەدەن. تەمبێ ببنو بزانن خودا وادەو بەڵێنی خۆی بەجێ دێنێ، ئەو وادەی کە داویەتی بەپێغەمبەران ئەنجامی دەدا، هەروا هەڕەشەی بۆ دوژمنانی ئەنجام دەدا! {وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ} واتە: زوربەی زۆری ئادەمیزادان بێ ئاگان لەبەڵگەو دەلیلی جۆراو جۆری ئێمە دەربارەی ئەوەی کە عیبادەت تەنیا بۆ خودایەو کەسی تر شیاوی خودایەتی نیە، بەو نیشانەو بەڵگانە پەند ئامێز نابن، عیبرەت وەرناگرن، چونکە بیر لەهۆکارو ئاکامی رووداوەکان ناکەنەوە!

{٩٣وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ} بێگومان دوای فەوتانو لەناچوونی فیرعەون، نەتەوەی ئیسرائیلمان لەشوێنێکی گونجاوو لەبار نیشتەجێ کردن، رزقو رۆزی زۆرو زەبەندەمان بەسەردا باراندن، لەوڵاتی شامو فەلەستیندا نیشتەجێمان کردن، لەوڵاتێکی ئاودارو سازگارو ئاوو هەوا گونجاودا ژیانیان بەسەر برد، خێرو بێری زۆرمان بەسەردا رشتن، میوەو دانەوێڵەو ئاژەڵو باخو بێستانو جۆرەها وەسائیلی بەختەوەریو زینەتمان بۆ دابین کردن؛! {فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ} واتە: بەنوئیسرائیلیەکان نەکەوتنە دوبەرەکیو راجیاییيەوە دەربارەی ئایینی خۆیان ئیللا پاش ئەوەی زانیارییان دەستگیر بوو، تەوراتیان خوێندەوە، حوکمەکانی فێر بوون، یان ئەوان نەکەوتنە ناو کێشەو دووبەرەکیو ئیختلافەوە دەربارەی حەزرەتی موحەممەد ﷺ ئیللا پاش ئەوەی راستی ئەو زاتەیان بۆ دەرکەوت، رەوشتو نیشانەو موعجیزەکانیان بینین، چونکە ئەوان پێش هاتنی پێغەمبەری ئیسلام دانیان دەنا بەپێغەمبەرایەتی پێغەمبەرێك: کە ناوی موحەممەدە، کۆك بوون لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی، دەیانگوت هەر لەگەڵ ئەو پێغەمبەرە هات ئێمە نیشانەو رەوشتەکانی دەزانین خێرا پێش هەموو کەس ئیمانی پێ دەهێنین. {إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} واتە: بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! رۆژی قیامەت ناوانیان دەکاو دەربارەی ئەو مەسەلانەی تێیاندا کەوتوونە کێشەوە حوکمو بڕیاری عادلانەی خۆی دەردەکا، حەقو بەتاڵ لێك جیا دەکاتەوە، راستاڵان رزگار دەکاو دەیانخاتە بەهەشتەوە گومڕایانیش دەخاتە ناو ئاگری دۆزەخەوە.

{٩٤فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەگەر لە(فەرزی مەحاڵ‌دا) شكو گومانت لا پەیدا بوو دەربارەی راستی ئەو قورئانەی بەنیگا بۆت نێردراوەو چیرۆکی پێغەمبەرانی رابوردووی وەکوو حەزرەتی هوودو نوحو موساو هارونو هی تریشی لەخۆگرتووە، لەفەرزێکدا گومانت لەحەقیقەتو راستی‌دا هەبوو، ئەوە {فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ} تۆ پرسیار لەزاناکانی ئەهلی کیتاب بکە، لەماملەکانی جولەکە بپرسە؛ لەئەوانە پرسیار بکە کە لەپێش تۆدا تەوراتیان خوێندۆتەوە، ئەوان زانیارییەکی تەواویان هەیە دەربارەی راستی ئەو نیگایەی بۆ تۆ نێردراوە. {لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ} سوێند بێ پەیامی حەقو راستو ئاشکرات بۆ هاتووە، هیچ شكو گومانی تێدا نیە، ئەو هەواڵانەی لەقورئاندا بۆت هاتوون راستو حەقن، تۆ فروستادەو رەوانەکراوی پەروەردگاری، جولەکەو مەسیحییەکان ئەو راستییە دەزانن چونکە لەکتێبە ئاسمانییەکانی خۆیاندا نیشانەو وەصفی تۆیان خوێندۆتەوەو دەزانن، کەوابێ هیچ گومانت لەپێغەمبەرایەتی خۆتدا نەبێ، دڵنیابە ئەوەی بۆت نێردراوە راستو حەقە.

{٩٥وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ} ئەی پێغەمبەر بەهیچ جۆرێك نەچی لەپێڕی ئەوانەبی: کە ئایاتی خودا بەدرۆدەخەنەوە، بەڵگەکانی تاكو تەنهایی خودا رەت دەکەنەوە، دەڵێن: خودا ناتوانێ ئادەمیزاد بکاتە پێغەمبەرو رەوانەی بکا بۆ سەر گەلو نەتەوەکان، ئەگەر وا بکەی دەچیە پێڕی ئەوانەی خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَٰنُهَآ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ ءَامَنُوا۟ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَتَّعْنَٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَءَامَنَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ أَفَأَنتَ تُكْرِهُ ٱلنَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَجْعَلُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ ٱنظُرُوا۟ مَاذَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِى ٱلْءَايَٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾

{٩٦إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ} ئەوانەی بڕیاری خودایان بۆ دەرچووە بەوە: کە سزایان بدا، حوکمی خودایان بەسەردا چەسپاوە بەسزا بەگوێرەی سوننەتی پەروەردگار لەمەخلووقاتی خۆیدا لەم ڕووەوە: کە ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نیە هیدایەت وەربگرن، ئەوانە هەرگیزاو هەرگیز ئیمان ناهێنن، چونکە لەکوفرو یاخیبووندا ڕۆچوون، لەتاواندا نقوم بوون، پشتیان لەنیشانەکانی خودا هەڵکردوە، ڕوو لەو بەڵگانە وەردەگێڕن کە خودا لەبوونەوەردا دایناون.

{٩٧وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الأَلِيمَ} تەنانەت ئەگەر هەموو ئایاتو نیشانە کەونییەکانیان بۆ بێ بەچاوی خۆیان بیانبینن، هەرچی نیشانەی زانستیو قورئانی هەیە بۆیان بێ ئەوانە ئیمان ناهێنن.

{٩٨فَلَوْلا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلاَّ قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ} واتە: دانیشتوانی هیچ شارو شارۆچکەیەك لەو نەتەوانەی پێشوو لەکاتی هاتنی عەزابدا ئیمانیان بەپێغەمبەرەکەیان نەهێناوەو ئیمانهێنانەکەیان سودبەخش بووبێ بۆیان جگە لەنەتەوەی یونس کە دانیشتووی شاری نەینەوا (موصل) بوون لەکوردستانی عێراق. ئەوان ئیمانهێنانەکەیان لەترسی هاتنی ئەو عەزابە بوو کە پێغەمبەرەکەیان هەڕەشەی پێ لێ کردبوون، جا کەنیشانەی هاتنی سزاکەیان بینی، هۆکارەکانیان بەدی کردن، لە هەڵوێستی خۆیان پەشیمان بوونەوەو هاواریان کردە خوداو لێی پاڕانەوەو ئیمانیان هێناو خودا ڕەحمی پێ کردنو ئیمانی لێ قبوڵ کردنو. عەزابی لابردو خستنیە حاڵەتی ئاساییەوە خودا پەرستانە تەمەنی خۆیان بەسەربرد.

{٩٩وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لآمَنَ مَنْ فِي الأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعاً} ئەگەر خودای تۆ ئەی موحەممەد! بیویستایە: کە ئیزن بدا بۆ هەموو دانیشتوانی سەرزەوی بڕوا بەپەیامەکەت بکەنو ئیمانیان تێدا برسکێنیو هیدایەتیان بدا، دەیکردو هەموویان ئیمانیان دەهێنا، وەلێ کە پەروەردگار وای نەکردوەو واناکا حیکمەتێکی تێدایەو بۆخۆی زاناو دانایەو دەزانێ بەرژەوەندی ئادەمیزادان لەچیدایەو چۆنەو چیە؟! {أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ؟} ئایا تۆ ئەی موحەممەد! زۆرەملێ لەئادەمیزادان دەکەی تا ئیمان بێننو موسوڵمان ببن؟ تۆ ناتوانی زۆری لەکەس بکەی، نابێ بەزۆرەملێ ئادەمیزادان موسوڵمان بکەی، ئەوە کاری تۆ نیە، ئەرکی سەرشانی تۆ نیە. ئەوە عائید بەخودایەو ئەو ئەو کارە دەکا، ئیمان بەزۆرەملێ نابێو حسێب نیە، ئیمانی ڕاستو قبووڵ ئەوەیە: کابرا بەویستو ئیرادەی خۆی هەڵیبژێرێ.

{١٠٠وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللَّهِ} ناگونجێ بۆ هیچ ئادەمیزادێك: کە ئیمان بهێنێ مەگەر بەئیرادەو مەشیئەتی خودا نەبێ، دەبێ ئادەمیزادەکە بۆ خۆی لەناخەوە بەرەو ئیمانهێنان بچێ، ئەمجار خودا هۆکارەکانی ئیمانهێنانی بۆ بڕەخسێنێ. بەڵام کەسێك بۆخۆی بەرەو ئیمانهێنان نەچێو هەستو شعووری خۆی بەرەو ئەو ئاستە ئاڕاستە نەکا، ئەوە شیاوی عەزابی خودایە، چونکە دابو نەریتی خودا وایە: کە {وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لا يَعْقِلُونَ} عەزابو غەزەبی خۆی

بخاتە سەر ئەو ئادەمیزادانەی لەنیشانەو بەڵگەکان ورد نابنەوە، عەقڵو بیری خۆیان ناخەنەکار بۆ ئەوەی ڕێبازی حەقو خودا پەسەند بگرنەبەرو لەبەڵگە عەقڵیو قورئانییەکان وردببنەوە.

{١٠١قُلْ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ} ئەی پێغەمبەر! بەو سەرڕەقو یاخی بووانە بڵێ: سەیری ئاسمانەکانو زەوی بکەن، بیر لەدروستکردنیان بکەنەوە، بڕوانن چەند بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆرو گرنگ لەئاسمانەکانو زەویو ئەو شتانەی تێیاندایە، لەیاساو نیظامی سازاوو گونجاویان وردببنەوە، سەیری مانگو خۆرو ئەستێرەکانی تر بکەن، بیر لەئەستێرەو کاکەشان بکەنەوە، لەگۆڕانی شەوو ڕۆژو درێژبوونو کورتییان بفکرن، سەیری بەرزی ئاسمانو ئەستێرەکان بکەن، لەجوانیو ڕازاوەییان وردببنەوە. {وَمَا تُغْنِي الآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لا يُؤْمِنُونَ} بەڵام نیشانەو بەڵگە کەونییەکان، قورئانو پێغەمبەرو ترسێنەران چ سوودێك نابەخشێ بەگەلو نەتەوەیەك کە ئومێدی ئیمانیان لێ نەکرێو نەفامو گەوج بنو لەبەڵگەو نیشانە جۆراو جۆرەکان وردنەبنەوە. (ئەمە ئەگەر (ما) نافیە بێ). دەشگونجێ (ما) ئیستفهامیە بێ. ئەو کاتە ماناکە بەم جۆرە دەبێ: چ نیشانەو بەڵگەیەکی ئاسمانی یان هی سەر زەوی چ پێغەمبەرو ڕەهبەرێك بەموعجیزەو پەیامەکەوە کەڵکی دەبێ بۆ گەلو نەتەوەیەك: کە بڕوایان بەخودا نیەو بڕوا بەپێغەمبەران ناکەنو عەقڵو هۆشو هەستەکانیان ناخەنە گەڕو وەکوو پێویست ئاڕاستەیان ناکەن!؟ هەر کائینێکی بەشەری بەفیطرەتو سروشتی خۆی هەست بەم تەسبیحو ذیکرە نەکا، ئامێرە فیطریو هەستەکانی باوەش بۆ ئەو شەپۆلە ئیمانییە کەونیانە نەگرێتەوەو لەئامێزیان نەگرێ، کائینێکە ئامێری پێشوازیو بەپیرەوەهاتنی بۆ شەپۆلە ئیمانییەکان تێیدا پەك کەوتوو لەکارکەوتوونو ستۆکن بەکێشەو جەدەل دەرگای دڵو عەقڵی ناکرێتەوە، بۆیە پێویستە ڕێگاچارەی تری بۆ بدۆزێتەوە، هەوڵ بدرێ ئامێری پێشوازیو بەپیرەوەچوونی بانگی سروشتی تێدا بەئاگا بهێندرێتەوە، شاراوە سروشتییەکانی ناوکییانو هەستیان وەجوڵە بخرێ بەڵکوو بکەوێتە کارو شەحن ببێتەوە. گەوابوو سەرنج ڕاکێشانی هەستو دڵو عەقڵ بۆ ورد بوونەوە لەو حەشاماتەی لەئاسمانەکانو زەویدا هەن هۆکارێکن لەهۆکارەکانی مەنهەجی قورئان بۆ زیندوکردنەوەی دڵەکان، بەڵکوو بکەونەوە گەڕو دەست بکەنەوە بەجمو جوڵی سروشتی خۆیانو بەپیر بانگەوازی پەیامی خوداوە بێن. بەڵام ئەو بەدرۆخەرەوە نەفامە عەرەبانەو هاوێنەکانیان لەبوونەوەر وردنابنەوە، بەپیر بانگەوازی پەروەردگارەوە نایەن، دەی ئەوانە چاوەڕوانی چی دەکەن؟! بێگومان دابو نەرێتی خودا ناگۆڕێ، سەرەنجامی یاخی بوانو بەدرۆخەرەوان ئاشکراو نمایانە، نابێ چاوەڕوانی ئەوەبن دابو نەرێتی خودا گۆڕانکاری تێدا پەیدا بێ، وا دەبێ خودا ئەو نەفامانە مۆڵەت دەداو عەزابی ڕیشەکێشیان بۆ نانێرێ، بەڵام ئەوانەی سوورن لەسەر بەدرۆخستنەوەی فروستادەکانی خوداو ئایینی ئیسلام ڕەت دەکەنەوە هەردەبێ تۆڵەیان لێ بستێنێ.

{١٠٢فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِهِمْ} ئەی موحەممەد! ئایا ئەو موشریکانەی پەیامی تۆ بەدرۆ دەخەنەوە چاوەڕوانی چی دەکەن لەبەڵاو عەزاب جگە لەو جۆرە عەزابو ئافاتانەی تووشی نەتەوە بەدرۆخەرەوەکانی پێشو هات، ئەگەر ئەوان بەردەوام بن لەسەر هەڵوێستی ناشیرینی خۆیان با چاوەڕوانی هەمان عەزابو بەسەرهاتی گەلەپێشینەکانی پێش خۆیان بن، با بزانن ئەوەی بەسەر گەلی نوحو نەتەوەی عادو ثەموودو هی تریش هات، ئەو عەزابو ڕوداوانەی ئەوانی ڕیشەکێش کرد دوورنیە ئەمانیش بگرێتەوە، چونکە دابو نەرێتی خودا ناگۆڕێ. {قُلْ} ئەی موحەممەد! بەو موشریکانە بڵێ: هەڕەشەیان لێ بکە، بیانترسێنە، پێیان بڵێ: {فَانتَظِرُوا} چاوەڕوانی عەزابی سەختی پەروەردگار بن {إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ} منیش لەگەڵتاندا چاوەڕوانی لەناوچونتانم بەعەزابی ڕیشەکێشکەری پەروەردگار. یان: ئێوە چاوەڕوانی فەوتانی من بن، منیش لەگەڵتاندا چاوەڕوانی لەناوچوونی ئێوەم بەعەزابی سەختی بێ ئامان. یان چاوەڕوانی بەدی هاتنی بەڵێنی خودام، چاوەڕوانی ئەو وادەو بەڵێنانەم کە خودا بەمنی داوە دەربارەی لەناوچوونی ئەو کەسانەی سوورن لەسەر سەرپێچیو یاخی بوون.

{[١٠٣]ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا} پاشان پێغەمبەرانمانو ئەوانەی ئیمانیان پێ هێناون رزگاریان دەکەین. سوننەتو دابو نەرێتمان دەربارەی پێغەمبەران لەگەڵ نەتەوەکانیان کە بانگەوازییان کردونو پەیامی خودایان پێ گەیاندونو ترساندویانن لەسەرەنجامی هەڵوێستی نالەباریان. جا هەندێ لەنەتەوەکان ئیمانیان پێ هێناونو شوێنییان کەوتوون، هەندێکیشیان سوور بوون لەسەر بەردەوام بوون لەسەر کوفر، دابو نەرێتمان وابووە، کە بەدرۆخەرەوەکان لەناوبەرینو پێغەمبەرانمانو شوێنکەوتوانیان رزگار بکەین. {كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ الْمُؤْمِنِينَ} وەکوو ئەو رزگار کردنەی گەلە موسوڵمانە پێشینەکانمان پێ رزگار کردن، بەو شێوە موسوڵمانە شوێنکەوتووەکانی تۆش ئەی موحەممەد! رزگار دەکەین، ئەمە بەڵێنێکەو داومانەو لێی پاشگەز نابینەوە! ئەمە بەڵێنو وادەی پەروەردگارە لەسەر خۆی پێویست کردوە، بڕیاری داوە ئەنجامی بدا، بڕیاری داوە: کە تۆوی ئیمانو موسوڵمانان بەردەوام بێو بڕوێ لەهەموو نارەحەتیو ناخۆشییەکدا بەسەر بەرزی رزگاری بێ، لەهەموو خەتەرو تەنگو چەڵەمەیەك بپەڕێتەوە، دوای هەموو بەدرۆخستنەوەو سزاو ئازارێك سەربەرزو قاڵبوو خۆی بنوێنێ!

{[١٠٤]قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ!} ئەی موحەممەد! بەو خەڵکە رابگەیەنەو پێیان بڵێ: ئەی خەڵکینە! {إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّن دِينِي} ئەگەر ئێوە گومانتان هەیە دەربارەی راستی ئەو ئایینە پاکەی من بۆم هێناونو خودا بەنیگا بۆی ناردوم {فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ} ئەمن بەندایەتیو پەرستش بۆ ئەو خودا درۆزنانە ناکەم کە ئێوە لەجیاتی خودا بەندایەتییان بۆ دەکەن. ئەو بەردو دارو بتو صەنەمانەی ئێوە بەخودایان دەزانن من نایان پەرستمو بەندایەتییان بۆ ناکەم، چونکە ناتوانن زیانو قازانجم پێ بگەیەنن {وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ} بەڵکوو من خودایەك دەپەرستم تاکو تەنیاو بەتواناو زاناو داناو بەدیهێنەرە خودایەك دەپەرستم تەمەنو ژیانو مردنتان بەدەست ئەوە، چۆن ژیانتان پێ دەبەخشێ ئاواش دەتانمرێنێ، پاشان هەمووتان دەگەڕێنەوە بۆ لای ئەو. {وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} فەرمانم پێ کراوە، کە لەپێڕی ئەو موسوڵمانانە بم کە بڕوایان پتەوو بەتەواوی خودا دەناسن.

{[١٠٥]وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا} فەرمانم پێ کراوە کە رو بکەمە ئایینی راستو دروست، ئایینی حەقو خوداپەسند، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بمو بەموو لێی لانەدەم، دڵسۆزانە بەندایەتی خودا بکەمو هیچ شتێکی تر جگە لەخودای مەزن بەشیاوی پەرستن نەزانم. {وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} ئەی موحەممەد! (ئەی بیسەر!) نەخەڵەتابی لەو پێڕو تاقمو کۆمەڵانە بی کە هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، هەرگیز لەکۆمەڵی موشریکان مەبە. راستەوخۆو بەبێ ناوەند عیبادەتی خودا بکە، ناوەندو واسیتەو تکاکار مەهێنە کایەوە، نەچی لەکاتی تەنگانەو بەڵاو موصیبەتدا هاوار بکەیە پێرو موشایەخو داوایان لێ بکەی بەهاوارتەوەبێنو کارت بۆ جێبەجێ بکەن، ئەگەر وا بکەی بەفتارە دەچیو دەفەوتێی.

{[١٠٦]وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ} نەچی پەنابەریە بەر هەڵوێستی نالەبارو نەگونجاو، نەچی عیبادەت بۆ غەیری خودا بکەی، نەکەی دوعاو پاڕانەوەت ئاراستەی غەیری پەروەردگار بکەی! نەخەڵەتابی جگە لەخودا عیبادەت بۆ شتێك بکەی لەدونیاو قیامەتدا سودو قازانجت پێ ناگەیەنێ، تەنانەت ئەگەر هاواریشیان بکەیتێ بەهاناتەوە نایەنو چ سودێکت پێ ناگەیەنن، خۆ ئەگەر وازیشیان لێ بێنیو عیبادەتیان بۆ نەکەی، ناتوانن هیچ زیانێکت پێ بگەیەنن!! {فَإِن فَعَلْتَ} ئەگەر خودانەخواستە وات کردو نزاو پاڕانەوەت ئاراستەی غەیری خودا کرد، ئەو کاتە {فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ الظَّالِمِينَ} ئەتۆ دەچیە پێڕی ستەمکارانەوە، ئەم جڵەوگیرییە کە لەپێغەمبەر کراوە جڵەوگیری کردنە لەئۆمەتەکەی. چونکە جڵەوگیری لەکەسێك هەرکاتێك نەگونجێو چاوەڕوان نەکرێ جڵەوگیریی لێ بکرێ، ئەوە نیشانەی موبالەغەو زێدەڕۆوییە لەجاڵەوگیرییەکەدا.

{[١٠٧]وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ} ئەی بیسەر! ئەی ئادەمیزاد! هەر کاتێ جەستەت تووشی نەخۆشیو زیانێك بوو، ماڵو سامانت تووشی زەرەرو زیان بوو هەزار کەوتی، ئازارێکت تووش هات ئەوە باش بزانە هیچ کەس نیە بتوانێ ئەو زەرەرو زیانەت لەسەر لابەرێ جگە لەخودا!!

{وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ} ئەگەر خودا خێرو بێرێكت بەنسیب بكا، سەروەرییەكی ئایینی یان دونیاییت پێ بگەیەنێ، سەركەوتنێك، لەشساغی‌و خۆشگوزەرانییەكت پێ ببەخشێ، ئەوە باش بزانەو دڵنیابە كەس نیە بتوانێ جگە لەخودا ئەو خێرو بەرەكەتو سەروەرییەت لێ بستێنێتەوە، چونكە كەس نیە بتوانێ بەرەنگاریی ویستی خودا بكا، كەس ناتوانێ بڕیاری خودا هەڵبوەشێنێتەوە، فەضڵو رەحمەتی خودا بگێڕێتەوە، پەروەردگار باڵادەستو خاوەن دەسەڵاتی رەهایە بەسەر هەموو شتێكدا دەبەخشی‌و دەگرێتەوە، چی بوی‌و چۆنی بوێ ئاوا دێتە كایەوە. {وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ} پەروەردگار لێبوردو لێخۆشبووە بۆ ئەوانەی تاوانبارن‌و تۆبە دەكەن‌و لەتاوانەكانیان پەشیمان دەبنەوە، واز لەشیرك‌و گومڕایی دەهێنن‌و رودەكەنە خوداپەرستی‌و بەندایەتی بۆ خودا. بەرەحم‌و بەزەییە بۆ ئەو كەسانەی ئیمانی پێ دەهێنن.

{[١٠٨]قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ} ئەی موحەممەد! بەئادەمیزادەكان بڵێ: ئەی خەڵكینە! ئەوەتا لەخوداوە نیگای حەق‌و راستتان بۆ هاتووە، ناوەرۆكی ئایینتان بۆ شی دەكاتەوە، شەریعەتتان بۆ دیاری دەكا، لەسەر زوبانی پیاوێكی هاوزمانی خۆتان‌و لەهۆزی خۆتان شەریعەتو یاساتان بۆ رون دەكاتەوە. جا {فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ} كەسێك بەو پەیام‌و نیگایە هیدایەتی وەرگرتو بڕوای بەقورئان‌و بەپێغەمبەر كردو شوێنیان كەوت، ئەوە سوودو قازانجی شوێنكەوتنەكەی بۆ خۆیەتی‌و بۆخۆی پێی بەختەوەری دونیاو قیامەت دەبێ. {وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا} كەسێكیش لەو رێبازە لابداو گوێ بەو پەیامە نەداو ئەو مەنهەج‌و پرۆگرامە پاشگوێ بخا ئەوە بەدبەختییەكەی بۆخۆیەتی‌و خۆی تووشی نەگبەتی دونیاو قیامەت دەبێ، سزای بەئێش‌و ئازاری دۆزەخی تووش دەبێ. {وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ} ئەمن بەسەر ئێوەوە وەكیل‌و بەرپرسیار نیم، ناتوانم بەتۆپزی‌و زۆرەملێ موسوڵمانتان بكەم، ناتوانم بەزۆر رێگای كوفرو یاخی بوونتان لێ بگرم، ناتوانم زیانتان لێ دووربخەمەوەو خێرو خۆشیتان بۆ دەستەبەر بكەم، سوود پێ گەیاندن‌و زیان لێ دوورخستنەوە بەدەستی خودایەو بەس!

وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَٱصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

سُورَةُ هُود

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أُحْكِمَتْ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۚ إِنَّنِى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا۟ مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٥﴾

{[١٠٩]وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ} ئەی موحەممەد! شوێن ئەو نیگایە بكەوە كە بۆت نێردراوە، بەتەواوی پابەندی بەو لێی لامەدە، خۆگربەو بەردەوامبە لەسەر بانگەوازیی‌و بڵاوكردنەوەی پەیامەكەت، خۆڕاگرە لەسەر ئەزیەتدان‌و نارەحەتكردنت لەلایەن گەلەكەتەوە، گوێ بەیاخی بوون‌و سەرپێچیكردنیان مەدە، پەیامی خۆت رابگەیەنەو بانگەوازی خۆت بڵاوبكەرەوە، هەتا خودا نێوان تۆو ئەوان یەكالا دەكاتەوەو زاڵت دەكا بەسەریان‌داو یارمەتیت دەدا، {وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ} چاكترین حاكم‌و دادوەرە، بەئەوپەڕی عەدالەتەوە كارەكانی ئەنجام دەدا، هەموو كارێكی عەدالەت ئامێزەو پڕە لەحیكمەتو دانایی.

كۆتایی سورەتی یونس

سورەتی (هود)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ الر=الف، لام، را} موبتەدایەو {كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ...} خەبەرەكەیەتی. واتە: ئەم كتێبەی كە پێك هاتوە لەو پیتانە ئەو كتێبەیە كە ئێوە بڕوای پێ ناكەنو پشتی لێ هەڵدەكەنو رووی لێ وەردەگێڕن، لەهەمان كاتیشدا ناتوانن لەو پیتانە نموونەی ئەم كتێبە، یان دە ئایەت تەنانەت كورترین سورەتیش بخەنە روو. دەشتوانین بڵێین {كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ...} خەبەرە بۆ موبتەدایەكی مەحذوف، واتە: ئەمە كتێبێكی بەرزو بەنرخە، ئایەتەكانی رێكوپێكو پتەوو بێ كەمو كورین، نەظمو مەعنای بێ عەیبو نەنگییە، لەهەموو رویەكەوە تەواوو پڕمانایە، جوان دانراوە، ماناكانی وردو وشەكانی پتەوو رستەكانی مەبەستەكانیان پێكاوەو جوان ئاراستە كراون، هەموو وشەیەكی، هەموو رستەیەكی مەبەستێكی بەرزو مانایەكی قوڵو ورد دەگەیەنێ، هەموو مانایەكی، هەموو ئامازەو وشەكانی پێكەوە گونجاوە، رستەكانی دەستەملانی یەكتربوونو چەمبەرمیان تێك وەرهێناوە، دژایەتیو ناكۆكی لەنێوان وشەو رستەكانیدا نابیندرێو نیە، وشەو رستەكانی بەوپەڕی كاراماییو تەنظیمەوە رێكخراونو لێك دراون، {ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ} پاشان شیكراوەتەوەو بەگوێرەی مەبەستەكانی دابەشكراوە، بەگوێرەی باسو مەواضیعەكانی سورەت سورەتو ئایەت ئایەت تەرتیب كراوە، هەر مەبەستو باسێك بەئەندازەی خۆی وشەو رستەی بۆ تەرخان كراوە!

{٢ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ} كە جگە لەخودای تاكو تەنیاو باڵا دەست كەسی تر نەپەرستن، هیچ شتێك نەكەن بەهاوەڵو هاوشانی. {إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ} من لەخوداوە كراوم بەپێغەمبەرو بۆ سەر ئێوە رەوانەكراوم، ئەگەر سەرپێچی پەیامەكەم بكەن، ئەوە لەسزاو عەزابێكی بەئێش دەتانترسێنم، ئەگەر پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەكانی قورئان بن، ئەوە موژدەتان دەدەمێ بەبەهەشتو ژیانی كامەرانی. ئەمە ئەركی سەرەكی پێغەمبەرە (درووودی خودای لەسەر بێ): كە یاخی بووان بترسێنێ لەئاگری دۆزەخو مزگێنی بەهەشت بەو كەسانە بدا، كە شوێنی دەكەون.

پێیان بڵێ: {٣ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ} من فەرمانتان پێ دەكەم بەوەی تۆبەو پەشیمانی لەتاوانەكانتان بكەن، داوای لێ خۆشبوونو لێبوردن لەتاوانی شیركو یاخی بوون رابگەیەنن. بگەڕێنەوە بۆ لای خوداو لەكرداری لەوەپێشتان پەشیمان ببنەوەو عەزمتان جەزم بێ كە جارێكی دی نەگەڕێنەوە بۆ سەر ئەو تاوانانە. ئەگەر وا بكەنو ئەوە هەڵوێستتان بێ {یمتعكم متاعاً حسناً الى أجل مسمى} پەروەردگار ژیانی كامەرانیو خێرو خۆشیتان بۆ ماوەیەكی درێژ پێ دەبەخشێ، هەتا تەمەنتان تەواو دەبێو كاتی مردنتان دێ، بەخۆشیو سەرفرازیو كامەرانی دەیگوزەرێنن! {يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ} رۆژی قیامەتیش هەر كەسێك كردەوەیەكی باشی هەبێ پاداشەكەی وەردەگرێتەوەو ستەمی لێ ناكرێ. {وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە رو وەرگێڕن لەبانگەوازی یەكەمو پشت هەڵبكەن لەیەكتاپەرستیو بەندایەتیكردن بۆ خودا، ئەوە من دەترسم ئێوە دوچاری سزایەكی كوشندە ببن، عەزابێكی گەورەو سامناك لەقیامەتدا توشتان ببێ، ئەو كاتە هیچ شتێك فریاتان ناكەوێو كار لەكار دەترازێ.

{٤ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} دڵنیابن گەڕانەوەتان بۆ لای خودایەو رۆژی قیامەت هەمووتان زیندو دەكرێنەوەو دەخرێنە بەرحیسابو لێكۆڵینەوەی خودای باڵا دەستو بەتوانا چی بوێ لەگەڵتان ئەنجامی دەدا، چۆن پاداشی باش بەچاكەكاران دەداتەوە تۆڵەش لەخراپەكاران دەسێنێ، هیچی لێ عاسێ نابێو كەس ناتوانێ بەربەرەكانی بكا، چونكە زاتی پاكی بەسەر هەموو شتێكدا بەتواناو دەسەڵاتە!

{٥ أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ} ئاگادار ببەرەوەو بزانە: كە ئەو كافرانە كاتێ بانگەوازی دەبیسن بۆ خوداپەرستی پشتی لێ هەڵ دەكەنو خۆیان كۆم دەكەنەوەو سەری خۆیان شۆڕ دەكەنو خۆیان باریك دەكەنەوە بۆ ئەوەی پێغەمبەر نەیان بینێ، كەس چاوی پێیان نەكەوێ، واتە: هێندە كافرو سەررەقو بێ بڕوان، كە گوێیان لەئایەتی قورئانە خۆیان باریك دەكەنەوەو خۆیان دەشێرنەوە.

{أَلا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ} ئاگادار ببەرەوەو بزانە ئەو خودایەی ئەم قورئانەی نازڵ کردوە هەمیشە لەگەڵیانەو چاوی لێیانە، ئەو کاتەی سەری خۆیان دادەپۆشن بەپۆشاکەکانیان بۆ ئەوەی پێغەمبەر نەبینن، ئەوەندەیان رق لێیە چاویان بەرایی نادا ببینن، یان بۆ ئەوەی خۆیان لەپێغەمبەر یان لەخودا بشارنەوە، پێیان وایە: خودا نایانبینێ، بەڵام با باش بزانن: خودا زاناو ئاگادارە بەو نهێنییانەی لەدڵیاندا حەشاریان داوەو ئەوەی بەدەم دەیدرکێنن، ئاگادارە بەو شتە پەنامەکییانەی بەشەو بەنهێنی دەیکەن‌و بەو کارو کردەوانەی بەرۆژ بەئاشکرا ئەنجامیان دەدەن. {إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەو نهێنی‌و پەنامەکییانەی لەناوسنگدا شاراوەن ئەو نهێنی‌و پەنامەکییانەی لەدڵاندا حەشاردراون خودا ئاگای لێیانەو پێیان دەزانێ. هەرچی لەبوونەوەردا هەیە، هەرچی شك‌و گومانی ناو دڵ‌و دەروون هەیە، هەرچی خەتەرەو خەیاڵ، خیانەتی چاو هەیە خودا پێی دەزانێ، پاداش‌و سزای هەموو ئادەمیزادێك دەداتەوە.

کۆتایی جزمی یازدەیەم

وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (٦) وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِن بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ (٧) وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ۗ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٨) وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ (٩) وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي ۚ إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ (١٠) إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ (١١) فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَن يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (١٢)

{[٦] وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا} واتە: هیچ پێرۆو خشۆك‌و باڵندەو ئاژەڵێك نییە لەسەر زەوی مەگەر خودا رزق‌و رۆژی دەداو بژێوی لەسەر پەروەردگارە، ئەمە وێنەیەکی ترە لەوێنەکانی زانیاری پەروەردگار: کە عەقڵ تێیدا سەرسام‌و هەست‌و شعوور لەبەرامبەریدا داماوە! ئەم هەموو پێرۆو زیندەوەرانە، هەرچی لەسەر زەوی گیانی تێدایەو دێ‌و دەچێ! ئادەمیزادە، ئاژەڵە، خشۆکە، پەلەوەرە، باڵندەیە، هەرچی لەم زیندەوەرانە کە سەرزەوییان پڕ کردوە، لەناو سکی دایە زەویدا خۆیان حەشارداوە، لەکون‌و کەلەبەریدا خۆیان شاردۆتەوە، ئەم هەموو زیندەوەرانەی: کە هەر خودا بۆخۆی ژمارەو جۆریان دەزانێ‌و زانستی ئێمە پەیان پێ نابا، لای پەروەردگار زانیاری تەواوو وردو راست دەربارەیان هەیە، رزق‌و رۆژیشیان لەسەر ئەوەو ئەو بژێوییان دەدا، نەك هەر ئەوەندە بەڵکوو {وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا} دەزانێ لەکوێ دەحەوێتەوە لەکوێوە هاتوون‌و بۆ کوێ دەچن، دەزانێ تا لەژیاندان جێگایان کوێیەو پاش مردنیان بۆ کوێ دەڕۆن‌و هەریەکێ لەم زیندەوەرو گیانلەبەرانە لەنێو زانستی رەهاو بێ سنووری پەروەردگاردا تۆمار کراون‌و کۆنترۆڵ کراون. {كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ} هەموو زیندەوەرو گیانلەبەرێك چۆنییەتی‌و چەندییەتی، تەمەن‌و شێوازو روخساری، ژیان‌و مردنی بەنەوپەڕی وردی‌و لێزانی‌و ئاگالێبوونەوە لەلەوحولمەحفوظ دا چەسپێندراون‌و نوسراون!

{[٧] وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ} پەروەردگار ئاسمانەکان‌و زەوی دروستکردون‌و بەدیهێناون لەماوەی شەش رۆژدا، نەك وەك رۆژی ئاسایی دونیا، بەڵکوو لەرۆژە تایبەتییەکانی خودا: کە هەر بۆخۆی دەزانێ ئەو رۆژانە چەندن‌و چۆنن! زانایانی فەلەك‌و ئاسمان شوناسیی ئەوەیان

سەلماندوە، کە رۆژانی ئەستێرەکانی تری کۆمەڵەی خۆریی جیاوازییان هەیە لەرۆژانی سەر زەوی، جیاوازییەکەشیان بەگوێرەی قەبارەو خێرایی جەو جوڵو هەڵسوڕانو دوورییانە! رۆژانی تەکوینو دروستکردن، کە پەروەردگار ئاسمانەکانو زەوی تێدا بەدیهێناون بەهەزاران هەزار ساڵی ئێمە مەزەندەدەکرێن!! {وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ} لەوەپێشو لەماوەی دروستکردنی ئاسمانەکانو زەویدا عەرشی پەروەردگار لەسەر ئاو بوو! سەلەفی صاڵحو زانایانی عیلمی کەلامو تەفسیر دەفەرموون: عەرشی پەروەردگار بەشێکە لەعالەمی غەیبو ئێمەی ئادەمیزاد بەهەستو عەقڵی خۆمان دەرکی ناکەینو ناتوانین بەبیرو هۆشی ئادەمیزادیمان تەصویری بکەین، نازانین خودا چۆن لەسەر ئەو عەرشە ئیستیوای کردووەو چۆنی کۆنترۆڵی کردوە! نازانین پەروەردگار چۆن نەخشەو فەرمانی خۆی بۆ ئەو مەملەکەتە گەورەو فراوانە ئاراستە کردووەو دەکا!!؟ بۆیە لەئوممەسەلەو ئیمام مالیکو رەبیعەو ئیمام ئەحمەدو هی تریشەوە ریوایەت کراوەو فەرموویانە (الأستواء معلوم والكيف مجهول) کۆنترۆڵکردنو دەس بەسەراگرتنەکە ئاشکرایەو بڕوامان پێیەتی بەڵام چۆیەتیەتەکە نازانینو پەی بێ نابەین.!! {لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً} لەپێش ئەم رستەدا چەند فەقەرەیەك مەزندە دەکرێنو بەزاراوەی زانستی (نەحوی عەرەبی) حەزف کراون رستە حەزف کراوەکان بەم جۆرە مەزندە دەکرێن: واتە: پەروەردگار ئەم بوونەوەرەی لەم ماوەدا بەدیهێنا، بۆ ئەوەی گونجاوو ئامادەباش بێ بۆ تێدا ژیانی رەگەزی ئادەمیزاد، ئێوەی ئادەمیزادی دروستکردوە، زەوی بۆ تەرخان کردون، ئاسمانی بۆ گونجاندون سوود لەمانگو خۆرو ئەستێرەو بارانی وەربگرن.... پەروەردگار باڵادەستە بەسەر هەموو بوونەوەردا بۆ؟ {لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً} بۆ ئەوەی ئێوە بەتاقی بکاتەوە، دەربکەوێ کامەتان رو لەخودا دەکاو خوداپەرستی چاك دەکاو کرداری باشو گوفتاری چاکی دەبێ. {وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ} ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ بەڵگەی زۆرو زەبەندە بهێنیەوە بۆ ئەو کافرانە لەسەر زیندو بوونەوەی دوای مردنو پێیان بلێی بەتەئکید ئێوە دوای مردن زیندو دەکرێنەوەو لەگۆڕەکانتان راست دەکرێنەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوەو وەرگرتنی سزاو پاداش، ئەو کافرە نەفامانە لەجیاتی ئەوەی بڕوات پێ بکەنو بەخۆیاندا بچنەوە بەتەئکید دەڵێن: ئەم زیندوبوونەوەی تۆ باسی دەکەی، یان ئەو قورئانەی باسی زیندوبوونەوەی هاتنی رۆژی قیامەتی تێدایە سیحرەو فێڵو فرتێکی ئاشکرایەو بێ بناغەیەو شتی وا نابێ!

{[8] وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ؟} وەڵڵاهی ئەگەر ئێمە ئەو عەزابەی پێغەمبەر هەڕەشەی پێ لێ کردوون بۆ ماوەیەکی دیاریکراو دوای بخەین، بەگوێرەی دابو نەرێتی خۆمانو لەبەر حیکمەتو بەرژەوەندییەك: هاتنی عەزابەکە هەڵبگرین بۆ ماوەی دیاریکراوی خۆی، بەگاڵتە پێکردنو لەشێوەی بەدرۆخستنەوەدا دەڵێن: ئەوەچی هاتنی عەزابەکەی بۆ ئێمە دواخست؟ بۆ نەهات؟ ئیتر زمان درێژ دەکەنو تیرو توانج لەپێغەمبەر دەدەنو لاقرتێی پێ دەکەن! {أَلا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ} ئاگاداربەو بابزانن هاتنی ئەو عەزابە رۆژی دیاریکراوی هەیە، کە کاتی خۆی هات، ئەو کاتە هات کە خودا دایناوە بۆ نازڵبونی ئەو عەزابەی ئەوان گاڵتەی پێ دەکەن، هیچ شتێك نیە بتوانێ عەزابەکە بگێڕێتەوەو لێیانی لادا، {وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون} ئەو کاتە لەهەموو لایەکەوە عەزاب دەوریان دەداو تۆڵەی بەدرۆخستنەوەو گاڵتە پێ کردنیان لێ دەستێنێ.

{[9] وَلَئِنْ أَذَقْنَا الإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ} ئەگەر جۆرێك لەنیعمەتەکانمان ببەخشین بەئادەمیزاد، لەشساغو تەندروست بێ، ماڵو سامانی بدەینێ، کوڕو کچی باشی بدەینێ، ئەمنو ئاسایشی بۆ فەراهەم بێنین، لەخۆی بایی دەبێ، جا ئەگەر پاشان ئەو نیعمەتانەی لێبستێنینەوە، نەخۆش بکەوێ، هەژار ببێ، خێزانو منداڵی بمرێ، توشی تەنگو چەڵەمەی ژیان ببێ، ئەوە لەرەحمەتی خودا نائومێد دەبێو زێدە رەوی دەکا لەرەشبینیو نائومێد بوون لەرەحمەتی یەزدان، کوفر دەکاو رابوردوی لەبیر دەچێتەوە،

لەداهاتوو نائومێد دەبێو هەروەکوو قەت خێرو خۆشی نەبینیبێ!!

{١٠ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ} ئەگەر ئێمە لەروانگەی رەحمەتی خۆمانەوە، دوای ئەو ناخۆشیو تەنگو چەڵەمانەی تووشیان بووە نیعمەتی خۆمانی بەسەردا برێژین، شیفای نەخۆشی بدەین، دوای لاواز بوونو بێ هێزیی بەهێزی بکەین، پاش هەژاریی ساماندارى بکەین، ئیتر رابوردووی لەبیردەچێتەوە، دەڵێ: بەڵاو موصیبەت پەخەی بەردامو جارێکی تر تووشیان نابمەوە، ئیتر سەرلەنوێ خۆی لەخۆ دەگۆڕێو کەیف خۆشو تەردەماغو خۆبەزلزان، کەس بەپیاو نازانێو ئاوڕ لەهەژارو بێ نەوایان ناداتەوە، لەپاساوی ئەو نیعمەتانەدا سوپاسی خودا ناکا، بەڵکوو خۆ بەسەر خەڵکدا یادەداو خۆهەڵدەنێتەوەو فەخرو شانازی بەسەر ئەمو ئەودا دەکا.

{١١ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ} مەگەر ئەو ئادەمیزادە موسوڵمانانەی کە لەکاتی تەنگانەو ناخۆشیدا خاوەن صەبرو بەئارامن، ئیمانیان پتەوەو کرداری پاش دەکەن، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی پەروەردگارن، لەکاتی ناخۆشیدا خۆڕاگرو بەئارامن، لەکاتی خۆشیو فەرەحیدا سوپاسگوزارن، ئەوانە لێخۆشبوون لەتاوانیان خەڵات دەکرێو پاداشی گەورەو مەزن لەسەر کرداری باشیان وەردەگرنەوە.

{١٢ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ} ئەی پێغەمبەر! تۆ هەوڵو تەقەلا مەدە موشریکەکان رازی بکەی، چونکە ئەوان ئیمان ناهێنن، لەوانەیە ئەگەر هەوڵ بدەی ئەوان رازی بکەی هەندێك لەو نیگایەی بۆت دەنێردرێو لەسەر شانی ئەوان گرانە تەرکی بکەیو نەیگەیەنی، بڕێك لەو شتانەی پێیان ناخۆشە بیبیسن وەکوو فەرمان بەیەکتاپەرستیو نەهی کردن لەبتپەرستیو هەڕەشە کردن لێیانو دەرخستنی نەفامیو گەوجییان پێ ڕانەگەیەنیو پێت ناخۆش بێ بۆیان بخوێنیتەوە، ئەوەکوو بەرپەرچدانەوەیان توندو تیژ بێ. بەکورتی لەوانەیە تۆ بڕێ لەو نیگایەی بۆت نێردراوە، وازی لێ بێنیو پێت ناخۆش بێ هەندێ بڕگە لەقورئانیان بەسەردا بخوێنیتەوە {أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ} لەترسی ئەوەی ئەوەکوو بڵێن: ئەرێ بۆچی گەنجو خەزێنەی ئاڵتونی بۆ نایەتە خوارێ بێ ئاتاجی بکا لەکاسبیو بازرگانیو بشبێتە نیشانەی راستی پەیامەکەی!؟ یان بۆچی فریشتە لەتەکیا نایە؟ بۆ ئەوە پشتگیری راستی پێغەمبەرایەتییەکەی بکا. مەبەست بەو ئیستیفهامە ئینکارئامێزەی کە {لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ} دەیگەیەنێ لەئایەتەکەدا، نەفییە یان نەهییە... {إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ} تۆ تەنها ئەوەندەت لەسەرە بیانترسێنی بەو قورئانەی بۆت نێردراوە، ئەوەی فەرمانت پێکراوە پێیان بگەیەنیو بیگەیەنی، ئیتر ئەوان هەڵوێستیان چۆن دەبێو چۆن نابێ کەیفی خۆیانە، ئەوە تۆ لێی بەرپرسیار نی، {وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ} خودا بەسەر هەموو شتێکدا ئاگادارو چاودێرە، لەسەر کردەوەو گوفتاریان سزایان دەداتەوە، چۆنی بوێ ئاوا سزایان دەدا، تۆ پشتت بەخودا قایم بێو ئیشی خۆت بەئەو بسپێرە، بەدڵێکی فراوانو بڕوایەکی پتەوەوە ئەرکی سەرشانی خۆت ئەنجام بدە، هیچ گرنگی بەسەر رەقیو یاخی بوونیان مەدە، بەگاڵتە پێکردنو رەتدانەوەی نابەجێیان تەنگەتاو مەبە!

{١٣ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ} واتە: بەڵکوو موشریکەکانی مەککە پێیان وایە: موحەممەد ئەم قورئانەی داناوە، دەڵێن: دەسهەڵبەستی خۆیەتیو بەدەم خوداوە هەڵی بەستووە، {قُلْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەوەی ئێوە دەیڵێن، ئەگەر راست بێو ئادەمیزاد بتوانێ کەلامی ئاوا دابنێ! دە ئێوە ئازابن {فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ} دە سوورەتی ئاوا هەڵبەستراو بخەنە روو! هاوشانی ئەو قورئانەی من بکا لەفەصاحەتو بەلاغەتدا، لەرێکو پێکیو تۆکمەییو بەهێزیو یاسا دروستیو شەریعەت رەواییو لەخۆگرتنی زانیارییە جیا جیاکانی وەکوو رامیاریو کۆمەڵناسیو ئابووریو هەواڵدروستیو چیرۆکی رابوردوانو غەیب زانیدا، پێیان بڵێ: ئەمە ئەرزو ئەمە گەز، خۆ ئێوە شۆڕە سواری رەوانبێژیو گوزارەکاریو زمانڕەوانیو وتار بێژین. {وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} داوای یارمەتی

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

لەگێ دەکەن بیکەن، کێ یارمەتیتان دەدا بابیدا، بانگی ئادەمیزادو جندۆکە بکەن، بانگی رەوانبێژو زمانپاراوو هەستیارو وێژەوانانتان بکەن، با یارمەتیتان بدەنو کەلامێکی ئاوا بەئەندازەی (دە) سوورەتی دابێنێن ئەگەر ئێوە راست دەکەن ئەم قورئانە کەلامی ئادەمیزادە!!

{[١٤] فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ} ئەگەر بەدەنگتانەوە نەهاتنو نەیانتوانی (دە) سوورەتی وەکوو هی قورئان دابێنن، ئەوە {فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ} بزانن: کە ئەوان عاجزن لەوەی بتوانن وێنەی (دە) سوورەتی قورئان بخەنە رو، لەهەمان کاتدا ئەوەش بزانن: قورئان لەلایەن خوداوە نازڵ کراوەو بەشێوەو شێوازێك نێردراوە جگە لەخودا کەسی تر ناتوانێ کەلامی ئاوا سەرئاساو موعجیز بنێرێ، کەسی تر ناتوانێ نامەی ئاوا پڕ حیکمەتو ئامۆژگاریو هەواڵدەر لەنهێنیو پەنامەکییەکان دابنێ! {وَأَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ} دڵنیابن کە هیچ خودایەك نیە حەقو راست بۆو خاوەنی بوونەوەرو شیاوی پەرستن بێ جگە لە(الله) هەر ئەو خودایە شیاوی بەندایەتی بۆ کردنەو توانای ناردنی قورئانی ئاوای هەیە! {فَهَلْ أَنتُمْ مُسْلِمُونَ؟} ئایا ئێوە ئەی گرۆهی کافرو موشریك! دوای راستکردنەوەی ئەم هەموو بەڵگەو دەلیلە بەهێزانە لەسەر ئەوەی: کە قورئان لەلایەن خوداوە هاتووە، موسوڵمان دەبنو بروا بەخودایەتی خوداو راستی قورئان دەکەن؟ گەردنکەچ دەبن بۆ فەرمانو جڵەوگیرییەکانی خودا کە لەقورئاندا ئاراستەی کردوون؟ پابەندی ئەو ئەحکامو شەریعەتو دابو یاسایانە دەبن کە لەخۆی گرتوون؟؟

{[١٥] مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لا يُبْخَسُونَ} کەسێك هەوڵی ژیانی دونیا بدا، بیەوێ خۆشیو لەززەتی دونیای دەست بکەوێو جوانیو رازاوەیی دونیا بۆ خۆی دابین بکا، ئەوە بەروبوومی کردەوەکانیان بەتێرو تەسەلی دەدەمێنێو هیچی لێ کەم ناکەینەوە!!

{[١٦] أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ} ئەوانەی کە لەژیانی دونیایاندا تەنها هەوڵی دونیا دەدەنو بەس! ئەوانە لەقیامەتدا جگە لەئاگری دۆزەخ لەبەرامبەر هەوڵو تێکۆشانەکەیاندا هیچی تریان پێ نادرێ، چونکە ئەوان لەدونیادا پاداشی کردەوە چاکەکانیان وەرگرتووە، ئەوی ماوەتەوە بۆ قیامەتیان تەنها کردەوە خراپەکانیانە، چ کردەوەیەکی باشو پەسەندی بۆ قیامەت نەکردوە، هیچ حیسابێکی بۆ ژیانی پاش مردنی بەرچاو نەگرتووە. کەوابێ {وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا} بێ سوود بوو ئەو کردەوانەی لەدونیادا ئەنجامیان دابوون، هیچ کەڵکیان لێ وەرنەگرتن بۆ ژیانی قیامەتیان. {وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} بەتاڵو پووچ بوو پاداشی کردەوەکانیان لەقیامەتدا، چونکە ئەوان کە کردەوەکانیان ئەنجامداون مەبەستیان رەزامەندی خودا نەبوە، هەر کردەوەو تێکۆشانێك خۆشبەختی هەمیشەیی لێ نەکەوێتەوە پووچو بێ بایەخەو وەکوو نەبوو وایە، تەرازووی پاداشی قیامەت هەوڵدانە بۆ وەدەستهێنانی رەزامەندی خوداو ئیخلاصو دڵسۆزییە بۆ پەروەردگار!

{١٧ أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ} یان کەسێك لەژیانی دونیادا بەرێكو پێكی هەڵسو كەوت بكا، خودا هیدایەتی دابێو رێگای حەقو راستی گرتبێتە بەرو هەوڵو تێكۆشانی بۆ رەزامەندی خودا بێ، دڵسۆزانە لەپێناو حەقو راستیدا ژیانی خۆی بەسەر بەرێ، شاهیدێكی راستی (كە قورئانە) گەواهی بۆ بداو پشتگیری لێ بكا، {وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَاماً وَرَحْمَةً} شایەتێكی تریشی هەبێ لەوەپێش هاتبێو شایەتی پێغەمبەرایەتی بۆ بداو موژدەی هاتنی دابێ. ئەویش كتێبی موسایە، نامەی تەوراتەو بەخەڵات بۆ موسا هاتووە. ئایا كەسێك ئەوە حاڵو شەئنی بێ، ئەوە هەڵسو كەوتو پەیڕەوو پرۆگرامی بێ؛ وەكوو كەسێك وایە: كە لەژیانیدا گومڕاو سەرلێ شێواوو بێ بەرنامە بێ، هەر هەوڵی لەززەتو خۆشی كاتی دونیای بێ؟ بێگومان وەك یەك نین. {أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ} ئەوانەی خودا هیدایەتی داونو بڕوایان بەناوەرۆكی تەورات هەیە: كە موژدەی هاتنی پێغەمبەرو ناوو نیشانەكانی تێدا تۆمار كراون، ئەوانە لەناخەوە بڕوایان بەپێغەمبەری ئیسلامو قورئان هەیە. {وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ} ئەو كەسەی لەدانیشتوانی مەككە بڕوا بەقورئان ناكاو ئەوانەی كۆمەڵو پارتیان پێك هێناون دژی پێغەمبەر لەسەرانی قورەیشو جولەكەو مەسیحیو بتپەرستەكان دەیانەوێ قورئان بەدرۆ بخەنەوەو موسوڵمانان پاشگەز ببنەوە. هەوڵ دەدەن نەهێڵن خەڵكی تر موسوڵمان ببن، ئەوانە دۆزەخ شوێنی حەوانەوەیانەو بەتەئكیدی دەچنە ناویو تۆڵەی ئەم بەدرۆخستنەوەو دژایەتیكردنەی ئایینیان لێ دەستێندرێ! رۆژی قیامەت ئاگری دۆزەخ چاوەڕێیانە. {فَلا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ} ئەی موحەممەد! یان ئەی بەرپرسی بیسەر! هیچ شكو گومانت نەبێ دەربارەی راستی ئەم قورئانە، {إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ} ئەم قورئانە كەلامێكی حەقەو لەهیچ رویەكەوە كەمو كورتی تێدا نیەو لەهیچ لایەكەوە رەخنەی لێ ناگیرێ، لەلایەن خوداوە هاتووە، بەدیهێنەری تۆ ناردویەتی، هەر كەسێ شوێنی بكەوێ خۆشبەختو كامەران دەبێ لەدونیاو قیامەتدا، {وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يُؤْمِنُونَ} وەلێ زوربەی ئادەمیزادان هەواو ئارەزۆبازیی گومڕای كردونو رێگایان لێ تێك چووەو بڕوا بەقورئان ناكەن!

{١٨ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً؟} كێ لەئەو كەسە ستەمكارترە بۆ خۆیو غەیری خۆیشی؟ واتە: كەس ستەمكارتر نیەو ستەمی زۆر تر نیەو دووركەوتو تر نیە لەحەقو رێبازی راستو خوداپەسەند لەو كەسەی لەسەر خودا درۆ هەڵدەبەستێ، بەدەم خوداوە بەدرۆ شت هەڵدەبەستی لەكردارو گوفتارو صیفاتیدا، لەئەحكامو یاسایدا، یان پێیان وایە: بتەكانیان خودا درۆزنەكانیان لای خودا شەفاعەتیان بۆ دەكەنو خوداش شەفاعەتەكانیان قبووڵ دەكا! یان منداڵ پاڵ خودا دەدەنو پێیان وایە: خودا كوڕو كچی هەن! {أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ} ئەوانەی: كە ئاوا گومڕا بوونو رۆچوون لەكوفرو شیركو درۆ هەڵبەستن لەسەر خودا، رۆژی قیامەت رادەنوێندرێن بەسەر پەروەردگاردا واتە: كردەوەو گوفتاریان بەسەر خودادا رادەنوێندرێ بۆ ئەوەی حیسابو لێكۆڵینەوەیان لەگەڵ بكا. {وَيَقُولُ الأَشْهَادُ هَؤُلاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ} شایەدەكان لەفریشتەو پێغەمبەرانو پیاوچاكانی موسوڵمان راست دەبنەوەو دەڵێن: ئا ئەوانە بوون بەدەم خوداوە درۆو دەلەسەیان هەڵدەبەستن، گەورە ترین تاوانو ستەمییان دەرحەق بەپەروەردگار ئەنجام داوە، لێیان لەهەرا دەدەنو ریسوایان دەكەن، دەڵێن: دەی نەفرینی خودا لەسەر ستەمكاران بێ، ئەوانەی هاوەڵیان بۆ خودا قەرار دەداو، بەدەم خودا درۆیان هەڵدەبەستن. هەڵبەتە ئەم رانواندنە رانواندنێكی تایبەتییە، رانواندنێكە بەمەبەستی ریسواكردنو ئابڕۆ بردنە، ئیتر لەناخۆشترین حاڵو وەزعدا ریسوایان دەكەنو شەرمەزاری ئەو رۆژە سامناكەیان دەكەن!

{١٩ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً وَهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ} ستەمكاران ئەو موشریكانەن كە ئادەمیزادان لەرێبازی خودا لا دەدەن، ئەوانەن كە بەدەم خوداوە درۆ هەڵدەبەستن بۆ ئەوەی خەڵك لەرێبازی حەق لابدەن، دەیانەوێ خەڵك شوێن حەقو راستی نەكەوێ.

{٢٠ أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ} ئەو ستەمكارە لەرێ لادەرانە، ئەو موشریكو كافرانە، هێزو توانایەكی ئەوتۆیان نیە بتوانن خودا دەستەوەستان بكەن لەوەی

لەدونیادا بەسزا بیانگرێ، وڵاتیان بەسەردا وێران بکا، بەزەویدا بیانباتە خوارێ، بەردەبارانیان بکاو لەناویان بەرێ، وەکوو چۆن گەلەپێشینەکانی لەناوبردن! بەڵکوو ئەمانیش لەژێر دەسەڵاتو قەهرو غەزەبی خۆیدان هەر کاتێ بیەوێو چۆنی بوێ ئاوا سزایان دەدا، دەتوانێ لەدونیادا پێش هاتنی قیامەت سزایان بدا! {وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ} ئەو ستەمکارو موشریکانە جگە لەخودا خۆی، هیچ یارمەتیدەرو پشتیوانێکیان نیە، کەس نیە بتوانێ عەزابی خودایان لێ دوور بخاتەوە... {يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ} رۆژی قیامەت عەزابیان بۆ دوو چەندانەو چەند چەندانە دەکرێتەوە، بەهۆی ئەوەوە کە وێڕای گومڕابوونی خۆیان کەسانی دیکەشیان گومڕا کردوون، هەروەها چونکە پێیان ناخۆشبوو گوێیان لەقورئان بێ، نەیاندەویست نیشانەکانی خودا لەبوونەوەردا ببینن. ئەوانە {مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ} بەهیچ جۆرێك نەیاندەویست گوێیان لەقورئان بێ، خۆیان لەبیستنی حەقو راستی کەڕ کردبوو، نەیاندەویست شوێن حەق بکەونو خۆیان لەئاستیدا کوێرو کوتر کردبوو!

{[٢١] أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} ئەوانەی خاوەنی ئەو رەوشتە نامەردانەن کە لەوەوپێش باس کران ئەو ئادەمیزادانەن: کە خودی خۆیان بەفیڕۆ داوە، لەدونیادا خۆیان فەوتاندوە، پارێزگاری کەرامەتو رێزو نرخی خۆیان نەکردوە، بڕوایان بەهاتنی قیامەت نەبوو، بەدەم خوداوە درۆو دەلەسەیان هەڵبەستن، خۆیان بەفیڕۆ دا، چونکە ئەوان رۆژی قیامەت دەخرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوە، سات دوای سات گەرماییەکەی لەزیادبووندایە.

{[٢٢] لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ} هیچ گومان نیەو شتێکی حەقو راستە: کە ئەوانە لەقیامەتدا لەهەموو کەس زیاتر خەسارەتمەندن، چونکە خۆشیو لەززەتی بەهەشتیان گۆڕیوەتەوە بەسزای دۆزەخ.

{[٢٣] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، خوداو پێغەمبەریان بەراستی ناسیون، خودایان

أُولَٰٓئِكَ لَمۡ يَكُونُواْ مُعۡجِزِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنۡ أَوۡلِيَآءَۘ يُضَٰعَفُ لَهُمُ ٱلۡعَذَابُۚ مَا كَانُواْ يَسۡتَطِيعُونَ ٱلسَّمۡعَ وَمَا كَانُواْ يُبۡصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡأَخۡسَرُونَ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَخۡبَتُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٣﴾ ۞ مَثَلُ ٱلۡفَرِيقَيۡنِ كَٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡأَصَمِّ وَٱلۡبَصِيرِ وَٱلسَّمِيعِۚ هَلۡ يَسۡتَوِيَانِ مَثَلًاۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦٓ إِنِّي لَكُمۡ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن لَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۖ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٍ أَلِيمٖ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ ٱلۡمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوۡمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ إِلَّا بَشَرٗا مِّثۡلَنَا وَمَا نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمۡ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ ٱلرَّأۡيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمۡ عَلَيۡنَا مِن فَضۡلِۭ بَلۡ نَظُنُّكُمۡ كَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِهِۦ فَعُمِّيَتۡ عَلَيۡكُمۡ أَنُلۡزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمۡ لَهَا كَٰرِهُونَ ﴿٢٨﴾

بەحەق ناسیوەو بەندایەتییان بۆ کردوە، پێغەمبەریان بەراست زانیوەو شوێنی کەوتوون، لەدونیادا کرداری چاکیان ئەنجام داوەو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی ئایین بوون، دڵیان بەئیمان ئاوەدان بووە، بەردەوام بوون لەسەر طاعەتکردنو دوورە پەرێزی لەتاوان، هەمیشە ترسی خودایان لەدڵدا بووە، ئەوانە هاوەڵانی بەهەشتن، بەهەشتی رازاوەو پڕ خێرو خۆشییان دەدرێتێ، نازو نیعمەتی وایان پێ دەبەخشرێ کە لەژمارە نایەنو بەچاو نەبیندراون بەگوێچکە نەبیستراون بەخەیاڵیش بەسەر دڵی هیچ کەسدا رانەبردوون، ئەوان لەو بەهەشتە خۆشو رازاوەدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە، نەپیر دەبن، نەدەمرن، نەنەخۆش دەکەون، نەپیسایی‌و بۆنی ناخۆشییان لێوە دەردەچێ.

{[٢٤] مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ} واتە: مەثەلو نموونەی ئەو دوو تاقمو کۆمەڵەی لەوەوپێش باسکران، ئاکامیان دیاری کرا، کافرەکان بەبەد بەختیو

موسوڵمانەکان بەکامەرانی، وەکوو نموونەی کوێرو کەڕو شنەواو بینەر وان، کافر وەکوو کوێر وایە، چونکە خۆی لەئاستی حەقو راستیدا کوێر دەکاو بەچاوی ورد تەماشای نیشانەکانی خودا ناکا لەبوونەوەردا، شارەزای رێبازی خێر نابێو نایدۆزێتەوە، وەکوو کەڕ وایە، چونکە بەڵگەو دەلیلی راست نابیستێو، شتێك سوودی هەبێ بەدڵ گوێی لێ ناگرێ! موسوڵمان وەکوو چاو ساغی گوێچکە کراوە وایە لەوەدا: کە سوود لەو قورئانە دەبینێ کە دەیبیسێ، نیشانەکانی تاکو تەنهایی خودا لەبوونەوەردا دەبینێ ئیمانی پتەو دەبێ، دڵ دامەزراوو بەرچاو روون دەبێ. {هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً أَفَلا تَذَكَّرُونَ} ئایا ئەو تاقمو کۆمەڵە لەرەوشتو حاڵو سەرەنجامدا چۆن یەکن؟ ئەرێ بۆ بیر ناکەنەوە؟ بۆ پەند وەرناگرن؟

{[٢٥] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ} واتە: ئەی موحەممەد! وەکوو چۆن تۆمان کردوە بەپێغەمبەرو رەوانەمان کردوی بەترسێنەرو موژدەدەر، بێگومان (نوح)مان رەوانەکردوە بۆ سەر گەلەکەیو پێی گوتن: من رەوانەکراوی پەروەردگارم، ترسێنەرێکی ئاشکراو حەقو راستم بۆ ئێوە.

من بۆ ئێوە ترسێنەرێکی ئاشکراو شارەزاکارم بەوەی: کە {[٢٦] أَنْ لا تَعْبُدُوا إِلاَّ اللَّهَ} جگە لەخودا بەندایەتی بۆ کەسی تر مەکەن. داواتان لێ دەکەم: کە یەکتاپەرستی بکەنو واز بێنن لەهاوەڵدانان بۆ پەروەردگار {إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ} چونکە ئەگەر بەقسەم نەکەنو یەکتاپەرستی نەکەنو واز لەهاوەڵدانان بۆ خودا نەهێنن، ئەوە من دەترسم سزای رۆژێکی بەشیدەت یەخەتان بگرێو رزگار بوونتان نەبێ.

{[٢٧] فَقَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلاَّ بَشَراً مِثْلَنَا} ریش سپیو پیاو ماقووڵو قسەرۆیشتووەکانی گەلەکەی؛ ئەوانەی کافر بوونو بڕوایان بەنووح نەدەکرد، وتیان: تۆ ئادەمیزادێکی وەکوو ئێمەیو هیچت لەئێمە زیاد نیە، تۆ پاشاو مەلیك نی، ئادەمیزادێکی ئاسایی وەکوو ئێمەیو بەس! ئیتر بۆچی شوێنت بکەوین. بۆچی زێدە لەهەموو کەس نیگا بۆ تۆ هاتووە؟! {وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ} ئێمە نابینین شوێنکەوتوانت ئیللا کەسانێکن: کە پلەی کۆمەڵایەتییان نزمەو جوتیارو وەرزێرو خۆش باوەڕن، هیچ بیریان لەسەرەنجامو ئاکامی نەکردۆتەوە.. ئەگەر تۆ راست دەکەی پێغەمبەری، پیاو ماقووڵو ئەشرافو عاقڵمەندان شوێنت دەکەوتن. {وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ} ئێمە نابینین بۆ ئێوە بەسەر خۆماندا هیچ رێزو نرخێك، هیچ شتێکتان لەئێمە زیاتر نیە؛ لەئێمە بەهێزو تواناتر نین، ساماندارتر نین، زانیاریو عەقڵو فامتان لەئێمە زیاتر نیە، ئیتر چ شتێك وا لەئێمە دەکا: کە شوێنتان بکەوین.؟! {بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ} بەڵکوو ئێمە ئەوەمان بەلاوە راستە کە ئێوە درۆزننو ئەوەی دەیڵێن: گوایە ئێوە لەدونیاو قیامەتدا بەختەوەر دەبن لەراستییەوە دوورەو هیچی بەسەر هیچەوە نیە.!

{[٢٨] قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ} نووح لەوەڵامیاندا وتی: ئەی نەتەوەکەم! پێم بڵێن: من چی بکەمو ئێوە چۆنی دەبینن؟؟ {إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي} ئەگەر من بەڵگەی بەهێزم بەدەستەوە بێ، یەقینم هەبێ کە من رەوانەکراوی پەروەردگارمو ئەرکی پێغەمبەرایەتیم خراوەتە سەرشانو دەبێ ئەنجامی بدەم، دڵنیام من لەسەر حەقو راستیمو لەخوداوە نێردراوم {وَآتَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ} پەروەردگار رەحمەتو بەهرەی پێغەمبەرایەتی لەلایەن خۆیەوە پێ داوم؛ کە گەورەترین بەهرەی پەروەردگارە، بەرزترین پلەو پایەیە؛ کە خودا دەیدا بەبەندەی خۆی! چ رەحمەتو بەهرەیەك لەوە گەورەترە کە ئادەمیزاد خودا بناسێتو رێبازی یەکتاپەرستی بگرێتە بەرو ئەرکی فروستادەیی بخرێتە سەرشان؟! من چی لەئێوە بکەم؟ من کراوم بەپێغەمبەرو لەخوداوە نیگام بۆ هاتووە {فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ} ئەم بەهرەیە لەئێوە شێردراوەتەوە، هەست بەگرنگی ناکەن، پێی هیدایەت نادرێن، ئیمانی پێ ناهێنن بەڵکوو خێرا بەدرۆتان خستەوە، پەیامەکەمتان رەتکردەوە، {أَنُلْزِمُكُمُوهَا} ئایا دەتوانم بەزۆر ئەم پەیامو رەحمەتەتان پێ قبووڵ بکەمو بتانخەمە سەری؟! وەلحال {وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ} ئێوە پشتی لێ هەڵدەکەنو ناتانەوێ، دەی خۆ ناگونجێو عەقڵ پەسەندی ناکا ئایین بەزۆر بسەپێ!

وَيَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَٰقَوْمِ مَن يَنصُرُنِى مِنَ ٱللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّىٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا۟ يَٰنُوحُ قَدْ جَٰدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَٰلَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ ٱللَّهُ إِن شَآءَ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِىٓ إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِن كَانَ ٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ فَعَلَىَّ إِجْرَامِى وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَأُوحِىَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُۥ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

{[٢٩] وَيَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالاً} ئەی قەومەکەم! من لەجیاتی ئامۆژگاریو پەیام راگەیاندنەکەم داوای کریو پارەو پولتان لێ ناکەم، ئەرکی سەرشانتان بەوە گران ناکەم داوای کرێتان لێ بکەم! ئەمن پەیامی خودا بەئێوە دەگەیەنمو پاداشیشم هەر لەخودا دەوێ، {إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللّٰهِ} کریو پاداشم هەر لای خودایەو هەر ئەو هیوای پاداشدانەوەی لێ دەکرێ! {وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا} ئەوە ئیشی من نیەو لەشانی من ناوەشێتەوە کە بڕواداران لە کۆڕو مەجلیسی خۆم دوور بخەمەوە؛ ئەوانە دەرناکەم {إِنَّهُمْ مُلاقُو رَبِّهِمْ} ئەوانە لەرۆژی قیامەتدا بەخودای خۆیان دەگەنو حیسابیان لەگەڵ دەکا، ئەگەر دەریان بکەم شکاتم لێ دەکەنو تووشی سزا دەبم، {وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ} بەلام من ئێوە دەبینم گەلو نەتەوەیەکی نەفامو نەزانن، حەقائیقی شت نازانن، لەناو زەلکاوی جەهلو گومراییدا دێنو دەچن؛ هەندێ لەنیشانەی بێ عەقڵێتان ئەوەیە: موسوڵمانەکان بەنەفام دەزانن، بەپڕوپوچو پلە نزم ناویان دەبەن، داوای ئەوەم لێ دەکەن لەکۆڕو کۆمەڵی خۆم دەریان بکەم.

{[٣٠] وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ} ئەی گەلو هۆزەکەم! ئەگەر من ئەوانەی شوێنم کەوتوونو بڕوایان پێ کردوم دەریان بکەمو نەهێڵم ئامادەی کۆڕو کۆمەڵم ببن؛ کێ پشتیوانو یارمەتیدەرم دەبێ لەبەرامبەر عەزابی خودادا، چونکە دەرکردنی ئەوانە ستەمو تاوانو سپلەییە بەرامبەریان، ئەگەر من شتی وەها بکەم لەدەستەی ستەمکاران دەبم. {أَفَلا تَذَكَّرُونَ؟} ئەوە بۆ بیر ناکەنەوە، بێگومان ملهوڕیو سەررەقی ئێستاتان تەرازوی سروشتی لەبیر بردونەوە، بیر بکەنەوە بابێنەوە تایەو بچنەوە سەر رێبازی راستەقینەی خۆتان!

{[٣١] وَلا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللّٰهِ} من کە دەڵێم: پێغەمبەرمو نیگام بۆ دێ، مانای ئەوە نیە من خاوەنی خەزێنەی پەروەردگارمو دەتوانم گۆڕانکاری لەملکی خودادا بکەم! ئەمن هەرگیز پێتان نالێم خەزێنەی خودام لایە. {وَلا أَعْلَمُ الْغَيْبَ} من غەیب زان نیم، مەگەر هەندێ شتی پەنامەکی نەبێ کە خودا بەفەضلی خۆی منی بەسەردا ئاگادار کردوەو دەکا!! {وَلا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ} من نالێم فریشتەمو رەوشتو صیفەتێك بۆ خۆم داوا ناکەم کە نەمبێ، لافی شتێك لێ نادەم کە تێمدا نەبێو خۆم بەسەر ئێوەدا هەڵنانێمەوە. {وَلا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْراً} ئەمن نالێم: بەوانەی کە ئێوە بەهیچو پۆچیان دەزانن، لەپێش چاوتان بێ نموودو کەم بایەخن، نالێم خودا خێرو خۆشییان ناداتێ! من بڕیار نادەمو نالێم: ئەوانە خودا لەدونیاو قیامەتدا بەهرەمەندیان ناکا، ناچم بۆ رەزامەندی ئێوە ئەو بڕیارە هەڵەیە بدەم! {اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ} خودا دەزانێ چی لەدەروونیاندایە، خودا دەزانێ ئاخۆ بیرو باوەڕیان راستو پەسەندە یان نا؟ من ظاهیر بینمو سەیری رواڵەتیان دەکەمو بەظاهیر رێزدارو خاوەن بەهرەنو هومێد وایە خودا خێرو خۆشییان بەنسیب بکا. ئەگەر دڵو دەروونیان وەکوو دەرەوەیان پاکو خاوێن بێ، ئەوە بەهرەمەندو خۆشنودن! {إِنِّي إِذاً لَمِنَ الظَّالِمِينَ} من بەراستی

لەتاوانبارو ستەمکارانم، چونکە پێغەمبەر دەبێ راستی نیشان بدا نەک حەقو راستی ون بکا، هەر کەسێك حەق ون بکا ئەوە ستەمی لەخۆی کردوە کە حەقیقەتو راستی لێ شاردونەوە!

{[٣٢]قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ} هۆمەکەی نوح پێیان گوت: ئەی نوح! بێگومان زۆرت لەگەڵ گوتینو جەدەلو موناقەشەی زۆرت لەگەڵ کردین، لەسنوورت تێپەڕاند! بەڵگەیەك نەمایەوە نەیهێنی، شتێك نەما لامان پێت بڵێین، تاقەتمان چوو، کاس بووین، وەرەز بووین لەبەڵگە هێنانەوەو بەرپەرچدانەوە!!

{[٣٣]قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ} فەرمووی: هاتنی عەزاب بەدەست خودایە، ئەو هەر کاتێ ویستی عەزابتان بدا دەیدا، ئێوە ناتوانن لەچنگ عەزابی ئەو خۆتان قوتار بکەن، هەڵاتنتان بۆ ناکرێ، چونکە هەمووتان لەژێر چنگو دەسەڵاتی خودادانو لەمڵکی ئەودان.

{[٣٤]وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ} ئەگەر خودا بیەوێ گومراتان بکا نەصیحەتو ئامۆژگاری من سوودتان پێ ناگەیەنێ، ئەگەر بمەوێ ئامۆژگاریتان بکەم. بەڵکوو سوود ببینن لەئامۆژگاری، پابەندە بەویستو مەشیئەتی خوداوە، دابو نەرێتی خوداش لەبوونەوەردا وا هاتووە: هەر کەسێك ئامادەباشی تێدا بێ ئامۆژگاری وەردەگرێو سوودی لێ دەبینێ: کەسێکیش گومراو فاسید بێ رەتی دەکاتەوە. {هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} خودا بەخێوکاری ئێوەیەو هەموو شتێکی ئێوە بەدەست خۆیەتی، بەگوێرەی دابو نەرێتی خۆی لەبوونەوەردا کاروباری ئێوە هەڵدەسوڕێنێو کارەکان ئەنجام دەدا، هەموو شتێکیش لای پەروەردگار سنوورو ئەندازەی خۆی هەیەو مەزندەکراوە، لەقیامەتیشدا هەر بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە، سزاو پاداشی کردەوەکانتان دەداتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپەو تۆزقاڵێك ستەمتان لێ ناکرێ!

{[٣٥]أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ} بەڵکوو ئایا ئەو کافرە سەرڕەقو نەفامە قورەیشییانە دەڵێن: موحەممەد بۆخۆی قورئان هەڵدەبەستێو ئەم چیرۆکەی (نووح)یش کە بۆمان دەگێڕێتەوە بۆ خۆی دایناوە! پەروەردگار فەرمان دەکا بەپێغەمبەر (درووی خودای لەسەر بێ) کە رەدیان بداتەوە دەفەرموێ: {قُلْ} ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: {إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي} ئەمن ئەگەر ئەم قورئانەم هەڵبەستبێ وەکوو ئێوە دەڵێن، ئەوە ئێوە هیچتان لەسەر نیەو چ زیانێکتان پێ ناگا، بەڵکوو سزای تاوانی خۆم خۆم دەیچێژمو بۆخۆم بەرپرسیارم! {وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ} منیش بەرپرسیار نیم لەتاوانی ئێوە سزای تاوانی خۆتان لەسەر خۆتانە، حوکمی خودا وایەو بڕیاری وا داوە هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەی خۆی پاداشو سزا وەربگرێتەوە.

{[٣٦]وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ} واتە: نیگا بۆ نووح کرا: کە جگە لەوانەی لەگەڵەکەت ئیمانیان پێ هێناوی کەسی تر بڕوات پێ ناکا، کەوابێ تۆ ناڕەحەت مەبە بەوەی ئەنجامی دەدەنو بەوەی لەئاکاما بەسەریان دێ. کاتی ترساندنو بانگەوازی بەسەر چوو، وەختی دەمە دەمێو موناقەشەو جیدال نەما.

{[٣٧]وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا} کەشتی رزگار بوون دروست بکە، لەژێر چاودێری ئێمەو ریعایەتو پارێزگاری ئێمە بەگوێرەی نیگای ئێمە خەریکی دروستکردنی کەشتی ببە، چۆنت پێ دەڵێین: ئاوا دروستی بکە، ئاکامو سەرەنجامی ئەوان تەواو بوو، بڕیاری لەناوچوونیان درا. {وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ} ئەی نووح! ئیتر دەربارەی ئەو ستەمکارانە نزاو پاڕانەوەم لێ نەکەی! نەچی بپاڕێیەوە بۆ ئەوەی عەزابیان لەسەر لابەرین، شەفاعەتیان بۆ نەکەی! ئەوان بڕیاری خنکانیان بەتۆفان دەرچووە، ئیتر شەفاعەت بۆ کردنیان یاساغە!

{[٣٨]وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ} ئیتر حەزرەتی نووح دەستی کرد بەدروستکردنی کەشتی {وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ} هەر کاتێ کۆمەڵێك لەئەشرافی گەلەکەی بەلایدا تێپەڕبوونایە گاڵتەیان پێ دەهاتو پێی پێ دەکەنینو پێیان وابوو شێت بووە!! بەگاڵتەوە پێیان دەگوت: ئەوە دوای ئەوەی پێغەمبەر بووی ئەمجار بووی: بەدارتاش؟! {قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِن تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾ ۞ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ ۖ وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ} حەزرەتی نووح فەرمووی: ئەگەر ئێوە ئەمڕۆ گاڵتە بەئێمە بکەنو پێتان وا بێ کەشتی دروستکردنەکەمان کارێکی بێ سوودە، ئەوە ئێمەش گاڵتە بەئێوە دەکەین، ئەمڕۆ گاڵتەتان پێ دەکەینو پێکەنینمان بەعەقڵی ئێوە دێ چونکە نەفامنو نازانن حیکمەتو بەرژەوەندی ئەمە چییە، سەبەینێش کە سزاو عەزاب دێتە سەرتان گاڵتەتان پێ دەکەین وەکوو چۆن ئەمڕۆ ئێوە گاڵتە بەئێمە دەکەن!

{٣٩ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ} لەوە بەولاوە سوودی کارەکەمانو کەشتی دروستکردنەکەمان دەزانن‌و لەمەبەستەکە حاڵی دەبن. لەوە بەولاوە دەزانن: کێ عەزابی پڕ ئێش‌و ئازارو ریسواکەری بۆ دێ: کە سزای خنکان بەتۆفانە! دەزانن کێ عەزابی بەئێشی قیامەتی بۆ دێو دەیچەرێنێ بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێنێتەوەو رزگاری نابێ، ئێمە یان ئێوە!!

{٤٠ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ} جا ئەو کاتەی کاتی فەرمان کردنمان بەهیلاکچوونیان هات ئاو لەتەندوور هەڵقوڵاو بەخوڕەژم بەرزبووەوەو بڵقی هاویشتن‌و فوارەی کرد! ئەمە نیشانە بوو بۆ حەزرەتی نووح، کە هەر کاتێ لەتەندوور ئاو هەڵقوڵا، ئەوە نیشانەی هەڵسانی تۆفانەکەیە. {قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ} ئەو کاتە بە(نووح)مان گوت: هەڵبگرە لەناو کەشتییەکەدا لەهەموو جۆرە گیانلەبەرێك نێرو مێیەك، بۆ ئەوەی گەرای ئەو حەیوانانە نەفەوتێ دوایی زاووزێ بکەن‌و بێچوویان لێ بکەونەوە. {وَأَهْلَكَ إِلاَّ مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ} واتە: هەڵبگرە لەناو کەشتییەکەدا لەخانەوادەی خۆت بەنێرو مێیانەوە، جگە لەوانەی بڕیار دراوە کە لەپێڕی خنکاوان بن بەهۆی ستەمکارییانەوە ئەوانیش کەنعانی کوڕی نووح‌و دایکی کەنعان بوون کە لەبیرو ڕادا لەگەڵ کافرەکاندا بوون‌و نووحیان بەشێت دەزانی! {وَمَنْ آمَنَ} هەروەها هەڵبگرە لەکەشتییەکەدا هەر کەسێ ئیمانی پێت هێناوە لەکەسانی تر کە لەخانەوادەی خۆت نین {وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلاَّ قَلِيلٌ} وەلحال ژمارەیەکی کەم ئیمانیان پێ هێنابوو، وێڕای ئەو ماوە دوورو درێژەی: کە نووح تێیدا بانگەوازی کردن، ژمارەیەکی کەم نەبێ کەسی تر بڕوایان پێ نەکرد.

{٤١ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِاسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا} واتە: نووح بڕوادارەکان‌و گیانلەبەرەکانی خستە ناو کەشتییەکەوەو وتی: سوار بن، بەناوی خودایە ڕۆیشتنی ئەم کەشتییە بەسەر ئاودا، بەناوی خودایە ئاکامی ڕۆیشتنەکەی‌و ڕاوەستانی، هەمووی بەتەسخیرو ڕامکردنی پەروەردگارە، بەهۆی دەسەڵات‌و توانای خودایە نەك بەهێزی ئێمە! {إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ} پەروەردگاری من لێخۆشبوونی زۆرە بۆ بەندە بڕوادارەکانی، بەرەحم‌و بەسۆزە بۆیان: کە بەهۆی تاوانەوە لەناوی نەبردن، بەڵکوو کافرە ستەمکارەکان لەناو دەبا. بەرەحم‌و بەسۆزە: کە ئەو کەشتییەی بۆ دابین کردن‌و لەو تۆفان‌و خنکانە ڕزگاری کردن.

{٤٢ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ} واتە: کەشتییەکە دەرۆیشت بەناو شەپۆلی گەورەو سامناکدا، کە وەك کێو وەهابوون لەبەرزیو گەورەییو درێژیدا، جا کەسێك ئاگای لێ بووبێو کەوتبێتە ناو شەپۆلی دەریای گەورە لەو کاتەدا کە بای بەهێزهەڵدەکاو شەپۆلی وەکوو کێو دەخولقێنێو دیمەنێکی سامناك نیشان دەدا، دەزانێ کە ئەم زێدە رەویو موبالەغە لەم تەشبیهو لێك چواندنەدا شتێکی ئاساییە.. {وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ} حەزرەتی نوح بانگی کوڕەکەی خۆی کرد وەلحال لێیان تەرەببوبوو فەرمووی: {يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ} ئەی کوری خۆم! وەرە لەگەڵ ئێمە سواری کەشتییەکە ببەو لەتاقمو پێری کافرەکان مەبە؛ کە خودا بڕیاری داوە بەم تۆفانە لەناو بچن!

بەڵام کوڕی گەنجو سەرکەشو لەخۆبایی بوو، ئامۆژگاری باوکی بەگوێدا نەچوو {٤٣ قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ} وتی: خۆم دەگەیەنمە سەر لوتکەی کێوێك بۆ ئەوەی لەخنکان بمپارێزێ! {قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ} نووح وەڵامی کوڕەکەی دایەوەو وتی: لەم ڕۆژەدا هیچ شتێك نیە بتوانێ یەکێك لەخنکان بپارێزێ هیچ شتێك نیە ئەمڕۆ ببێتە لەمپەرو نەهێڵێ عەزابی خودا بگاتە ئەوانەی یاخی بوونو بڕیاری لەناچوونیان دراوە، بەڵام ئەوانەی خوا رەحمی پێ کردونو ئیمانیان هێناوەو سواری کەشتی بوون ئەوانە رزگاریان دەبێ. {وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ} شەپۆلێك هاتو کوڕی یاخی بووی لوول داو گفتوگۆی باوکو کوڕی لێکدابڕیو لێکی جیاکردنەوە! ئەو کوڕە یاخی بووە سەرکەشە لەپێری خنکاوان بوو.

{٤٤ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} بانگێك لەمەڵەئی سەرووەوە هات، خیطابی ئاراستەی ئاسمانو زەوی کرد، گوترا زەمین ئاوت هەڵقوڕێنە، بەرزایی بەس ببارێنە، ئاو ڕۆچو بەناخی ئاخاو کار سەری گرت، کەشتی لەسەر کێوی جوودی لەنگەری گرت، گوترا: تارن ئەوانەی ناحەقیکارن! دووری بۆ ئەوان لەژیان ئەوەتا ژیانی دونیایان لەکیس چوو، دووری بۆ ئەوان لەرەحمەتی خودا ئەوەتا ئەفرینیان لێ کراوە، دووری بۆ ئەوان لەرەحمەتی خودا ئەوەتا لەناوچوونو شیاوی ئەوە نین ئەنانەت یادیشیان بکرێتەوە!

{٤٥ وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي} نووح بانگی ئاراستەی پەروەردگار کردو وتی: خودایە! بێگومان کوڕەکەم لەئەهلو کەسو کاری منە؛ کە وادەت دامێ رزگاریان بکەی فەرمانت پێ کردم بیانخەمە ناو کەشتییەکەوە. {وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ} بێگومان وادەی تۆ بەجێیەو دێتە دی، دەی باشە ئاکامی کوڕەکەم بەچی گەیی؟ وەلحال تۆ لەهەموو دادوەرێك کاروبارت موحکەم ترو لەجێی خۆیدایە، حوکمو بڕیاری تۆ لەئەوپەڕی زانستو داناییەوە دەردەچێ، ئەوپەڕی دادپەروەریو صەوابی تێدایە، هەرگیز هەڵەو ستەمو نابەجێیی تێدا نیە!

{٤٦ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ} پەروەردگار فەرمووی: ئەی نووح! بێگومان ئەو کوڕە لەکەسو کاری تۆ نیە، بێگومان ئەو کوڕەی تۆ خاوەنی کرداری بەدبوو، خۆی لەچاکەکاری دەپاراستو خەریکی فەسادو ئاشوبو کوفرو ستەمکاری بوو! ئەو لەتۆ دابڕابوو، تۆش لەئەو دابڕابووی، ئەگەر بەرواڵەت لەپشتی تۆش بێ، پەیوەندی بەهێز کە ئایینە پچڕاوە، هیچ پەیوەندیبەتۆوە نەماوە! {فَلَا تَسْأَلْنِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ} پرسیارم لەشتێك لێ مەکە کە نازانی چۆنەو چۆن نیە، داوای شتێك مەکە: کە نازانی ئایا ڕاستو دروستە، یان هەڵەو ناقۆڵایە؟!. {إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ} ئەمن جڵەوگیریت لێ دەکەم، ئامۆژگاریت دەکەم لەوەی لەپێری نەزانان بی، ئامۆژگاریت دەکەم ئەوەکوو نەزانی پەیوەندیو کەسایەتی ڕاستی چیەو چی نیە، یان ئەوەکوو لەوادەی خودا حاڵی نەبیونەزانی چۆن خودا وادەی خۆی بەجێ هێناوە، وادەی خودا هاتە دی کەسو کاری حەقیقی تۆ رزگاریان بوو! جارێکی تر پرسیاری ئاوا ناقۆڵاو نابەجێ مەکەو دەتترسێنم کە لەنەزانو تاوانباران بی!

{٤٧ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ} وتی: خودایە! من پەنا دەگرم بەزاتی پاکت: کە لەئێستا بەولاوە

پرسیارێکت ئاراستە بکەم، نەزانم جێ بەجێ بوونەکەی لەگەڵ حیکمەتی تۆدا یەك دەگرێتەوە! {وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ} پەروەردگارا! ئەگەر لەتاوانم خۆش نەبیو رەحمم پێ نەکەی ئەمن لەپێری خەسارەتمەندانم، هەولمدا قازانجم دەست بکەوێ، هەموو منداڵەکانم رزگاریان ببێو بکەونە خۆشیو کامەرانییەوە بەهۆی بەندایەتیو خودا پەرستییانەوە، کەچی بەو جۆرە بەسەرمدا شکایەوە، تۆ خۆت باشتر دەزانیو ئاگاداری هەموو شتێکی!

{[48] قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِّمَّن مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ} واتە: بەزوبانی نیگاو سروش بەنووح گوترا: لەکەشتی رزگاریی دابەزە بۆ سەر زەوی، بەسەلامەتیو بێ وەیی، بەدڵنیاییو دڵخۆشی، دابەزە سەلامی خودات لەسەرو لەئەمانی خودادا دەبی. یان لەکێوی جودییەوە دابەزە بۆ پێدەشتو دەشتاییەکانی دەورو بەری.

بەکورتی سەلامی ئێمەو رزقو رۆزیو خێرو بەرەکەتی ئێمە لەسەر تۆ بێ ئەی نووح! هەروەها لەسەر ئەو موسوڵمانانەش بێ کە لەگەڵ تۆ پەروەردە بوونو دەبن، جا لەوانەی لەگەڵ تۆدان گەلو نەتەوەیەك دێنە کۆڕی ژیانەوە، بێدینو خوانەناس دەبن لەزەتو خۆشی دونیا بەدەست دەهێننو پاشان لەقیامەتدا دەخزێندرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوە.

{[49] تِلْكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ} ئەو هەواڵو سەرگوزشتانەی بۆمان گێڕایەوە لەباسو چیرۆکی نووحو گەلەکەی هەموویان هەواڵی نهێنیو پەنامەکین بۆت دەگێڕینەوە لەسەر شێوەی خۆی، هەر دەڵێی بەچاو دەی بینیو لێت ئاشکرایە. سروشو نیگایە لەئێمەوە بۆ تۆ، فێرت دەکەین.. {مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَٰذَا} پێش ناردنی نیگاو سروش بۆ تۆ، نەخۆت دەتزانیو نەنەتەوەکەشت، کەسیان زانیارییەکیان لەم بارەوە نەبوو، دەی چۆن ئەوانەی بەدرۆت دەخەنەوە دەڵێن: تۆ لەخەڵکی ترەوە فێری ئەم چیرۆکو سەرگوزشتانە بووی؟ بیرو بۆچوونەکەیان هەڵەیە، ئەتۆ خودا فێری کردووی! جا

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِّمَّن مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَٰذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

کەوابێ ئەی پێغەمبەر! {فَاصْبِرْ} تۆ خۆڕاگرە، بەئارام بە، صەبر بگرە لەسەر بەدرۆخستنەوەی کافرەکان بۆ پەیامەکەت، خۆگرو پشوو درێژبە لەسەر ئەزیەتدانی ئەوان بۆ تۆ، بەردەوامبە لەسەر گەیاندنی پەیامەکەتو باکت لەهیچ شتێك نەبێ، هەروەکوو چۆن نووح بەصەبرو پشوو درێژبوو لەبەرامبەر ئەزیەتی کافرەکانی سەردەمی خۆی، {إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ} بێگومان سەرئەنجامو سەرکەوتنو بەمرازگەیشتن بۆ تەقواکارانە، بۆ ئەوانەیە بەندایەتی پەروەردگار دەکەنو خۆیان لەتاوان دەپارێزن. ئێمە لەوە بەولاوە کۆمەگیت پێ دەکەینو چاودێرتینو سەرئەنجام سەرکەوتنو بەمرازگەیشتن بۆ تۆو شوێنکەوتوانی پەیامەکەتە، لەدونیاو قیامەتدا، وەکوو چۆن لەوەپێش هەمان هەڵسوکەوتمان لەگەڵ پێغەمبەرانی تر کردوە. بەسەر دوژمنانیاندا زاڵمان کردن!

{[٥٠] وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُوداً} ناردمان بۆ لای گەلی عادی یەکەم، برای خۆیان (هود) ﷺ لەرەچەڵەکو هۆزایەتی دا نەك برای ئایینیان بێ چونکە هود یەکێك بوو لەهۆزی عاد. {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ} وتی: ئەی نەتەوەکەم! تەنها خودا بپەرستن‌و کەسی تر بەخودا مەزانن، جگە لەخودا بتو صەنەم مەپەرستن، کەس مەکەن بەهاوەڵ‌و هاوشانی پەروەردگار، ئێوە جگە لە ئەو خودای ترتان نیە. {إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ مُفْتَرُونَ} ئێوە کە پەرستش بۆ بتو صەنەم دەکەن‌و بەخودایان دەزانن، لەخۆتانەوە شت هەڵدەبەستن‌و درۆ بەدەم خودای تاکو تەنیاوە هەڵدەبەستن لەخۆتانەوەو بەبێ بەڵگە ئەو خودا درۆزنانەتان کردوون بەهاوەڵ‌و تکاکار لای خودا! ئەو خودایەی ئێوەی بەدیهێناوەو بژێوی پێ داون، نیعمەتی زۆرو زەبەندەی بەسەردا رشتوون...

{[٥١] يَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً} ئەی نەتەوەکەم! ئەمن لەپاساوی بانگەوازی کردنم بۆتان داوای کرێ‌و پاداشتان لێ ناکەم، لەبارتەقای ئامۆژگاری‌و نەسیحەتەکانمدا پارەو ماڵم مەبەست نیە، {إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلا تَعْقِلُونَ؟} کرێ‌و پاداشی من لەسەر پەروەردگار؛ لەسەر ئەو خودایەیە: کە دروستی کردوم لەسەر فیطرەتی ساغ‌و راست، فیطرەتی خوداپەرستی‌و یەکتاپەرستی! ئەوە بۆ تێناگەن، بۆ حاڵی نابن لەقسەی کەسێك: کە دڵسۆزتانە بانگتان دەکا بۆ رێبازێك بەرژەوەندی ئێوەی تێدایە لەدونیاو لەقیامەت، بەبێ ئەوەی داوای کرێ‌و پاداشتان لێ بکا! ئەوە بۆ رێزی ئەوەی پێتان دەگوترێ لەنەسیحەتو ئامۆژگاری ناگرن؟ ئەوە بۆ نازانن کە من دڵسۆزتانم‌و، کە جڵەوگیریتان لێ دەکەم لەبتپەرستی، راستیم پێکاوە!!

{[٥٢] وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً} ئەی گەلەکەم! ئێوە داوای لێخۆشبوون بکەن لەسەر بتپەرستی‌و کوفرو بێدینی رابووردوتان، تۆبەیەکی راستاڵانە بکەن، جا ئەگەر داوای لێخۆشبوونتان لەخودا کردو تۆبەیەکی رێکو پێکتان کردو کەوتنە سەر رێبازی خوداپەرستی، ئەوە خودا بارانی زۆرتان بۆ دەبارێنێ، زەوی‌و زارتان تێر ئاو دەبێ‌و کشتو کاڵتان بەرەکەت ئامێز دەبێ، دیارە ئەو کاتە ئەوان زۆریان پێویستی بەباران بووە، چونکە وەکوو ئاماژەمان بۆ کرد ئەوان خاوەنی ئاژەڵ‌و کشتو کاڵێکی زۆر بوون‌و ساڵەکەیان وشکە ساڵ بووە، {وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ} ئەگەر داوای لێخۆشبوون بکەن‌و لەتاوانەکانتان پەشیمان ببنەوە، سەرباری هێزو توانای ئێستاتان هێزو توانای ترو ماڵ‌و سامانی کەشتان دەداتێ! زیاتر باڵادەستو سەرکەوتووتان دەکا.

{[٥٣] وَلا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ} ئێوە ئەی گەلەکەم! پشتم لێ هەڵمەکەن، بانگەوازییەکەم رەت مەکەنەوە، سوور مەبن لەسەر تاوان‌و جەریمە..{قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ} وتیان: ئەی هود! تۆ لەسەر داواو پەیامەکەت بەڵگەو نیشانەیەکی وات نیشان نەداین: کە پێت بڕوا بکەین‌و دڵنیا بین تۆ پێغەمبەری‌و لەخوداوە رەوانە کراوی! {وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ} ئێمە واز لەخوداکانی خۆمان ناهێنین بەقسەی روتی تۆ، بەتەما ئەوە مەبە ئێمە بەقسەکانی تۆ هەڵبخەڵەتێین، واز لەرەخنە گرتن لەخوداکانی ئێمە بێنە {وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ} ئێمە بڕوات پێ ناکەین.

{[٥٤] إِنْ نَقُولُ إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ} ئێمە لەبەرامبەر هەڵوێستی تۆدا هیچکە شك نابەین جگە لەوەی کە بڵێین هەندێ لەخوداکانمان دەستیان لێ وەشاندوی‌و شێتیان کردووی، چونکە رەخنەت لێ گرتن، داوات لەئێمە کرد واز لەعیبادەت بۆ کردنیان بێنین، ئیتر ئاوایان لێ کردووی ئەم قسە پڕوپووچانە دەکەی! شێتو وێت بووی نازانی دەڵێی چی‌و چی دەکەی!! {قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ} وتی: من خودا دەکەم بەشایەت بەسەر خۆمەوە لەبابەت ئەوەی دەیڵێم: ئێوەش دەکەم بەشایەدو بزانن: کە من بەریم‌و دوورم لەنەخۆشی هاوەڵدانان بۆ خودا، من دوورە پەرێزم لەبتپەرستی‌و هەرگیز رێبازی ئاوام نەگرتوەو پەیرەوی ناکەم! ئێوە نەخۆشن من لەو نەخۆشییەی ئێوە دوورە پەرێزم! ئەمەش مانای وا نیە کە حەزرەتی هود ئەوانی بەشیاوی ئەوە زانیبێ بەکاری شایەتیدان هاتبن، نەخەیر بەشیاوی شایەتیدانی نەزانیون، بەڵام بۆ گاڵتە پێکردن بەوان‌و دڵنیا بوون لەراستی پەیامی خۆی ئەوانی

کـرد بەشـایەد بـۆ ئـەوە بـزانن: کـە ئـەوە بـیرو بـاوەڕو هەڵوێستیەتیو ئەوان بەهیچ نازانێ.

بەڵێ من دوورم لەپەرستش بۆ ئەو خودا درۆزنانەی ئێوە بەخودایان دەزانن، {٥٥ مِنْ دُونِهِ} جگە لەخوداو پێتان وایە ئەو بتو صەنەمانە هاوەڵی پەروەردگارن. دڵنیا بن: کە من هیچ موبالات بەئێوەو خوداکانتان ناکەم، چ گرنگی یەك بەخوداکانتان نادەم: کە دەڵێن: گوایە دەستیان لێ وەشاندوم. دەبێ منەت بن {فَكِيدُونِي جَمِيعاً ثُمَّ لا تُنظِرُونِ} هەمووتان خەریکی پیلانو نەخشەکێشان بن لەدژی من، ئێوەو خوداکانتان هاوکاری یەکتری بکەن، دژم بوەستنو هەوڵی زیان پێکەیاندنم بدەن، چاو لێکنانێك مۆڵەتم مەدەن، خوداکانتان: کە پێتان وایە: دەستیان لێ وەشاندومو عەقڵیان تێك داوم با ئەوانیش یارمەتیتان بدەنو دەسەوەسان رانەوەستن!

{٥٦ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ} من پشتم بەخودای خۆم قایمەو تەوەککولم لەسەر پەروەردگارە، ئەو خاوەنی ئیشو کاری منو ئێوەشە، ئاگاداری هەڵوێستی منو هەڵوێستی ئێوەشە، ئەوم بەسە، پیلانی ئێوە دەپوچێنێتەوەو هیچ شتێك نیە بتوانێ نەهێڵێ خودا یارمەتیم بدا، خودا توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە. {مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا} هیچ گیانلەبەرێك نیە لەسەر زەویو شوێنی تریش ئیللا جڵەوی هەڵسوڕانو کاروباری بەدەست خودایەو ئەو خاوەنیەتی، چۆنی بوێ ئاوا رەدەمیان دێنێ. {إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} بێگومان کردەوەکانی خودای من بەگوێرەی حەقو دادپەروەری ئەنجام دەدرێن، ستەمو ستەمکاری تێدا نیە، دابو نەرێتی خودا وا هاتووە موسوڵمانانی راستاڵ یارمەتی دەداو کافرانی ئاشوبگێڕ لەناو دەبا.

جا {٥٧ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ} ئەی نەتەوەکەم! ئەگەر رو لەپەیامەکەم وەربگێڕنو گوێ بۆ ئامۆژگاریو نەسیحەتەکانم نەگرن، پشت هەڵبکەن لەو نیگاو سروشەی پێتان رادەگەیەنم، هەڵوێستتان نەگۆڕنو هەر بەدرۆم بخەنەوە، ئەوە من خەتا بارنابم، چونکە ئەو پەیامو سروشەی پێی ئێردراوم گەیاندومەو پێم راگەیاندوون، کەمتەرخەمیم نەکردوە لەبەجێهێنانی ئەرکی سەرشانم،

إِن نَّقُولُ إِلَّا ٱعْتَرَىٰكَ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوٓءٍ ۗ قَالَ إِنِّىٓ أُشْهِدُ ٱللَّهَ وَٱشْهَدُوٓا۟ أَنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِن دُونِهِۦ ۖ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى ٱللَّهِ رَبِّى وَرَبِّكُم ۚ مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَآ ۚ إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦٓ إِلَيْكُمْ ۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَٰهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ ۖ جَحَدُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا۟ رُسُلَهُۥ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَآ إِنَّ عَادًا كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾ ۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَٱسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا۟ يَٰصَٰلِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَآ ۖ أَتَنْهَىٰنَآ أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

ئێوەش بۆخۆتان دانی پێدا دەنێن: کە من بانگەوازیم کردوونو داوام لێ کردوون تەنها خودا بپەرستنو هاوەڵی بۆ دامەنێن. ئەوا من پەیامی خۆم گەیاندو بوو بەبەڵگە لەسەر ئێوەو بیانووتان نەما، موستەحەقی سزاو عەزاب بوون. {وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْماً غَيْرَكُمْ} خودا بەهیلاکتان دەباو گەلو نەتەوەیەکی تر دێنێتە گۆڕێو دەبنە جێنشینی ئێوەو ماڵو نیشتمانتان بەمیراتی دەکەوێتە دەست ئەوان. {وَلا تَضُرُّونَهُ شَيْئاً} ئێوە بەپشت هەڵکردنتان لەپەیامی خودا، بەسوور بوونتان لەسەر کوفرو بتپەرستی هیچ زیانێك بەخودا ناگەیەنن، بەڵکوو زیانی ئەوە لەسەر خۆتانەو بۆخۆتان تووشی دەردی سەریو کێشمەکێشم دەبن. {إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ} بێگومان خودای من بەسەر هەموو شتێکدا ئاگادارو چاودێرە، هیچ شتێ لەکردەوەی ئێوەی لێ هون نابێو غافڵ نیە لەتۆڵە لێ ستاندنتان! ئەگەر ماوەیەکیش مۆڵەتتان بدا دڵنیابن پاشگوێتان ناخا.

ئەمجار پەروەردگار باسی عەزابی نێردراو بۆ سەر گەلی عاد دەكاو سەرەنجامی هودو گەلەكەی دیاری دەكاو دەفەرموێ:

{[٥٨] وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوداً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ} كاتێك فەرمانی ئێمە هات بۆ بەهیلاك بردنی گەلی هود، خۆیو ئەوانەی لەگەڵیا ئیمانیان هێنابوو، رزگارمان كردن لەروانگەی رەحمەتی خۆمانەوە، رزگارمان كردن لەعەزابێكی سەختی ریشەكێش كەر، گەلەكەیشمان لەناو بردن، هەرچی ئیمانی نەهێنابوو كەوتنە بەر شاڵاوی عەزابی سامناكو ئاسەوارمان بڕینەوە.

{[٥٩] وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ} هۆی ئەو سزا سامناكەی هاتە سەریانو لەناوی بردن، ئەوە بوو: گەلی عاد نیشانەكانی خودایان رەتكردنەوەو ئینكاریان كردن، لەپێغەمبەرەكان یاخی بوون (پێغەمبەرەكانی بەكۆ هێناو مەبەستیش یەك پێغەمبەرە كە هودە، بەڵام چونكە كەسێك بڕوای بەپێغەمبەرێك نەبوو وەكوو ئەوە وایە بڕوای بەهیچیان نەبێ، بۆیە فەرمووی (رسله) نەیفەرموو: (رسوله).

{[٦٠] وَأُتْبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ} لەم دونیادا نەفرینی خودایان دوكەوتوو هەروا نەفرینی ئادەمیزادانیان بەركەوت، هەر كەسێ بەحاڵو وەزعیان بزانێو مێژوو بەسەرهاتیان ئاگادار بێ، نەفرینیان لێ دەكا، هەر پێغەمبەرێك هاتبێ، هەواڵی ئەوانی گێڕابێتەوە نەفرینی لێ كردون، هەروەها رۆژی قیامەتیش ئەو كاتەی شایەتەكان شایەتی لەخەڵك دەدەن نەفرین لەستەمكاران دەكەن، نەفرینی خۆیان ئاراستەی گەلی هودیش دەكەن! لەپێش چاوی مەخلووقاتی دەشتی مەحشەر بانگدەرێك بانگ هەڵدەداو دەڵێ: {أَلَا إِنَّ عَاداً كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْداً لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ} ئاگادار بینەوەو بزانن: كە گەلی عاد بەنیعمەتەكانی خودا كافر بوون، ئینكاری ئایەتەكانی خودایان كرد، پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستنەوە، ئاگادار بینەوە دوور كەوتنەوە لەرەحمەتی خودا بۆ گەلی عاد: كە قەومی هود بوون! لەعنەتی خودایان لێ بێ، بەشیان فەوتانو تێدا چوونو بەدبەختیو عەزابی بەردەوام بێ!

{[٦١] وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً} واتە: بێگومان ناردمان بۆ سەر قەومی ثەمود پیاوێك لەهۆزو نەژادی خۆیان، پەیوەندی نژادو خزمایەتی لەگەڵدا هەبوون، ئەویش صالح بوو (علیه السلام) كە هاتە سەریان فەرمانی پێ كردن بەخودا پەرستی، {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ} پێی گوتن: ئەی نەتەوەكەم! تەنها پەرستش بۆ خودا بكەن، هەر ئەو بەخودا بزانن، جگە لەزاتی پەروەردگار هیچ خودای ترتان نیە شیاوی بەندایەتی بۆ كردن بێ!

ئەمجار دوو بەڵگەی لەسەر تاكو تەنهایی خودا هێنایەوە:

أ- بەڵگەی یەكەم ئەوەیە: كە دەفەرموێ: {هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ} واتە: سەرەتا ئێوەی لەخاك دروست كردوە، ئادەم كە باوكی ئێوەیە لەخاك دروست كراوە ئەویش باوە گەورەی ئادەمیزادە، خۆڵ یەكەم ماددەیە كە ئادەمی لێ دروستكراوە، ئەمجار ئێوەی ئادەمیزادی لە(سولالە)ی قوڕ بەچەند هۆكارێك بەدیهێناوە؛ ئێوەی لەدڵۆپە ئاوی (تۆماو) ئەمجار كردویەتی بە(عەلەقە) ئەمجار كردویەتی بەگۆشتپارە، پاشان كردی بەئێسقانو ئەمجار ئێسقانەكانی بەگۆشت داپۆشیوە. بنەمای تۆماو لەخوێنەوەیە، خوێنیش لەخۆراكەوە پەیدا دەبێ، خۆراكیش یان لەدانەوێڵەو بەروبوومی دارو درەخت یان لەگۆشتو شیرو پەنیرو ئەم جۆرە شتانە پەیدا دەبێ كە ئەمانیش دەچنەوە سەر دانەوێڵەو بەروبووم.

ب- بەڵگەی دووەم ئەوەیە دەفەرموێ: {وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا} ئێوەی كردوە بەئاوەدانكەرەوە ئیشی تێدا دەكەن، كشتو كاڵو پیشەسازیو بیناسازی تێدا ئەنجام دەدەن. جا كە زەوی بەكاری ئاوەدانكردنەوە بێو ئادەمیزادیش بتوانێ ئاوەدانی بكاتەوە، ئەوە بەڵگەیە لەسەر هەبوونی خودایەكی بەدیهێنەرو دانا، كە نەخشەی هەموو شتێكی كێشاوە، ئادەمیزادی شارەزا كردوە بۆ سوود وەرگرتن لەسروشت، عەقڵو هۆشی داوە بەئادەمیزاد: كە بوونەوەر بۆ سوودی خۆی بەكار بێنێ، توانای داوەتێ كە تەصەروفی تێدا بكا. جا كە پەروەردگار هەر خۆی شیاوی پەرستن بێ {فَاسْتَغْفِرُوهُ} داوای لێخۆشبوونی لێ بكەن بۆ ئەوەی لەتاوانی لەوەپێشتان خۆش بێ، {ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ} ئەمجار بگەڕێنەوە بۆ لای خودا،

قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي مِنۡهُ رَحۡمَةٗ فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ إِنۡ عَصَيۡتُهُۥۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيۡرَ تَخۡسِيرٖ ﴿٦٣﴾ وَيَٰقَوۡمِ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمۡ ءَايَةٗۖ فَذَرُوهَا تَأۡكُلۡ فِيٓ أَرۡضِ ٱللَّهِۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ فَيَأۡخُذَكُمۡ عَذَابٞ قَرِيبٞ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُواْ فِي دَارِكُمۡ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٖۖ ذَٰلِكَ وَعۡدٌ غَيۡرُ مَكۡذُوبٖ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا نَجَّيۡنَا صَٰلِحٗا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ بِرَحۡمَةٖ مِّنَّا وَمِنۡ خِزۡيِ يَوۡمِئِذٍۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلصَّيۡحَةُ فَأَصۡبَحُواْ فِي دِيَٰرِهِمۡ جَٰثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَن لَّمۡ يَغۡنَوۡاْ فِيهَآۗ أَلَآ إِنَّ ثَمُودَاْ كَفَرُواْ رَبَّهُمۡۗ أَلَا بُعۡدٗا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدۡ جَآءَتۡ رُسُلُنَآ إِبۡرَٰهِيمَ بِٱلۡبُشۡرَىٰ قَالُواْ سَلَٰمٗاۖ قَالَ سَلَٰمٞۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجۡلٍ حَنِيذٖ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَءَآ أَيۡدِيَهُمۡ لَا تَصِلُ إِلَيۡهِ نَكِرَهُمۡ وَأَوۡجَسَ مِنۡهُمۡ خِيفَةٗۚ قَالُواْ لَا تَخَفۡ إِنَّآ أُرۡسِلۡنَآ إِلَىٰ قَوۡمِ لُوطٖ ﴿٧٠﴾ وَٱمۡرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٞ فَضَحِكَتۡ فَبَشَّرۡنَٰهَا بِإِسۡحَٰقَ وَمِن وَرَآءِ إِسۡحَٰقَ يَعۡقُوبَ ﴿٧١﴾

پەشیمان ببنەوە لەتاوانەکانتانو رویکەنە بەندایەتی بۆ کردنو عەزمتان جەزم بێ لەسەر نەگەڕانەوە بۆ گوناه لەداهاتوودا، {إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ} بێگومان خودای من لەدروستکراوانی نزیکە بەرەحمەتو فەضلی خۆی، شنەواو زانایە بەمەخلووقاتی خۆی.

قەومەکەی بەشێوەیەکی نەفامانەو سەر رەقانە وەڵامی حەزرەتی (صالح)یان دایەوە: {[٦٢]قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا} وتیان: ئەی صالح! تۆ لەوەپێش لەناو ئێمەدا شوێنی هومێد بووی! لەناو دڵماندا رێزو تەقدیرمان بۆ دانابووی، هیوامان پێت بوو بەتەما بووین ببیە گەورەو تەگبیرکەرو ریش سپیمان، چونکە زیرەکیو بلیمەتیو عاقڵمەندیو بیرتیژیو لێهاتووییمان پێوە دەبینی، ئێستا تۆ ئێمەت ناهومێد کرد، هەموو ئاواتێکت بڕین، سەدەخابن ئێمە بەتەما بووین ببیە پاشاو گەورەمان بەڵام وا ئێستا هیوا بڕاوت کردین. {أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا؟} ئەوە جڵەوگیریمان لەوە لێ دەکەی: کە ئەوەی باوکو باپیرانمان پەرستویانە ئێمەش بیپەرستین؟ دەتەوێ واز لەپەرستنی ئەو بتانە بێنین کە باوکو باپیرانمان پەرستویانو لەسەری راهاتوون؟ {وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ} ئێمە گومانی زۆرمان هەیە دەربارەی بانگەوازییەکەت: کە بانگمان دەکەی بۆ یەکتاپەرستی، بەراستی ئەمە جێگای گومانەو دڵمان لێ پیس کردوی.

{[٦٣]قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي} حەزرەتی صالح وتی: ئەی نەتەوەکەم! من چۆن لەخودا یاخی دەبم؟ چۆن واز لەپەیامی پێغەمبەرایەتی خۆم دەهێنم؟ دەپێم بڵێن: من چی بکەمو ئێوە چیم بۆ بەباش دەزانن: ئەگەر من لەسەر رێبازێکی حەق بمو بەڵگەو نیشانەی راستو دروستم بەدەستەوە بێو، دڵنیابم: کە ئەو پەیامەی پێی نێردراومو بۆ ئێوەم هێناوە حەقەو راستە، {وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً} ئێوە تەقدیری ئەوە بکەن: کە من لەخوداوە هیدایەت دراومو لەسەر بەصیرەتو بەرچاو روونی هەنگاو هەڵدەنێم، پێغەمبەرم بەراستیو خودا بەفەضڵو گەورەیی خۆی پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی پێ بەخشیوم، سەیر بکەن

{فَمَنْ يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ؟} کێ من لەعەزابی خودا دەپارێزێ؟ {إِنْ عَصَيْتُهُ} ئەگەر من لەخودا یاخی ببمو شوێن ئێوە بکەومو واز لەبانگەوازییەکەم بهێنم، بانگی ئێوە نەکەم بۆ خوداپەرستی، جڵەو گیریتان لێ نەکەم لەبتپەرستی، دڵنیام سوودم پێ ناگەیەنن {فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ} جگە لەخەسارەتمەندی هیچی ترم بۆ زیاد ناکەن، خەسارەتمەندی لەگۆڕینەوەی ئەو پەیامەی لامە، بەو بڕوا پڕوپوچەی لای ئێوە، واز هێنان لەپەیامی پێغەمبەرایەتیمو شوێن کەوتنی ئێوە.

{[٦٤]وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً} ئەی گەلەکەم! ئەمە وشترێکە نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی منە، وشترێکە خودا بەموعجیزە دروستی کردوە، لەهەموو وشترێکی تر جیاوازە لەخواردنو خواردنەوەیدا لەزۆری شیریدا. {فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ} مەرەخەسی بکەن لێی بگەڕێن لەکوێ دەلەوەڕێ با

بلەوەڕێ، شیرو ماستەکەی بۆ ئێوەو ناڵفەکەی لەسەر ئێوە نەبێ. {وَلا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ} بەهیچ شێوەیەك خراپەی لەگەڵ مەکەنو دەستدرێژی مەکەنە سەرو ئەزیەتی مەدەن، ئەگەر ئەزیەتی بدەنو دەستدرێژی بکەنە سەر {فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ} ئەوە سزایەکی نزیك خێرا یەخەتان دەگرێو لەناوتان دەبا، سێ رۆژ زیاتر نابا عەزابی خودا دێتە سەرتانو ئیتر رزگار بوونتان نابێ!

بەڵام گەلەکەی ئامۆژگارییەکەیان نەبیست، {٦٥فَعَقَرُوهَا} بەرەزامەندی هەموویان قیداری کوڕی سالف هەڵسا وشترەکەی سەربڕی، خۆبەزلزانیو لەخۆبایی بونو گاڵتە کردنیان بەئامۆژگاریو هەڕەشەکانی حەزرەتی صالح گەییشتە ئاستێك نەك هەر ئەزیەتدان، بەڵکوو وشترەکەشیان سەربڕی. {فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ} حەزرەتی صالح پێی گوتن: سێ رۆژی تر بگوزەرێننو لەززەتو خۆشی ژیان وەربگرن لەجێو رێگای خۆتاندا، تا سێ رۆژی تر بژینو هەوا هەڵمژن، پاشان عەزابی بەئێشتان بۆ دێ، عەزابی پەروەردگار لەبێختان دەردێنێ، ئەوە وادەیەکی حەقو راستەو درۆی تێدا نیە، هیچ گومانتان لەهاتنیدا نەبێ!

{٦٦فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحاً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ} جا کە کاتی هاتنی عەزابی ئێمە هاتو ئەوی هەڕەشەیان پێ لێکرابوو رووی‌دا، هەورە بروسکەو سزای ریشەکەنیان بەسەردا درا، صالحو شوێنکەوتوانی لەگەڵی بوون بەرەحمەتو میهرەبانی خۆمان رزگارمان کردن، لەو عەزابە بەئێشە قوتاریان بوو، لەریسواییو نارەحەتی رۆژی قڕکردنی گەلی ثەموود رزگارمان کردن، ئەو نەفرینو ناوزڕانو سەرزەنشتەی گەلی ثەموودی گرتەوە ئەوان لێی رەها بوون!! {إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ} خودای تۆ ئەی موحەممەد! ئەو خودایەی گەلی ثەموودی بەو مەرەدە برد، خودایەکی بەتواناو باڵا دەستە، دەتوانێ وێنەی ئەو عەزابەو توند تریش بەگەلی تۆ بگەیەنێ، ئەگەر ئەوان بەردەوام بن لەسەر ئینکاریو سەر رەقی!!

{٦٧وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ} ئەوە بوو: دەنگی فریشتە، یان گرمەو ناڵەی عەزاب، گەلی ثەموودی گرتو دارو بەردی وەلەرزە هێناو رایتەکاندنو لەرزەی خستە دڵو دەروونیانەوە، چونکە ئەوانە ستەمیان لەخۆیان کردو کافرو سەر رەقو تەجاوز کار بوون، لەئاکامی گرمەو ناڵەی هەورە تریشقەو صاعیقەکەدا هەموو ئەوانەی بڕوایان بەحەزرەتی صالح نەکردبوو سلار بوونەوەو جوڵەیان لێ بڕا، بوون بەلاکە تۆپیوی فڕێ دراو لەسەر زەوی.

{٦٨كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا} ئەوان بەهۆی خێرا لەناوچوونیان دەتگوت: هەر لەدونیادا نەبوونو لەماڵو وڵاتی خۆیاندا ژیانیان بەسەر نەبردوە. ئیشیان تەواو بوو، لەکۆڕی ژیان وەدەر نران، لەوڵاتدا نەمان، بەجۆرێك هەر وەکوو نەبووبن، حاڵو وەزعیان هاتبوە زوبان بەجۆرێك پەندیان لێ وەربگیرێو هەموو عاقڵمەندێك پێیان تەمبێ بێ! {أَلا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلا بُعْداً لِثَمُودَ} بزانن: کە گەلی ثەموود بەخودای خۆیان کافر بوونو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی نەبوون، شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەیان نەکەوتن، دووری لەرەحمەتی خوداو نەفرینی خودا لەگەڵی ثەموود بێ!

{٦٩وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى} واتە: بێگومان فریشتەمان ناردن بۆ لای ئیبراهیم بەموژدەوە؛ مزگێنیمان دا بەئیبراهیمو خێزانی بەوەی: کە منداڵیان دەبێ! {قَالُوا سَلاماً} وتیان: ئەی ئیبراهیم! سڵاوت لێ بێ. {قَالَ سَلامٌ} (ئیبراهیم)یش وەڵامی دانەوەو وتی: هەمیشە سەلام لەسەر ئێوە بێ. {فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ} پەلەی کردو ئەوەندەی پێ نەچوو کە گوێرەکەیەکی قەڵەوی برژێندراوی هێناو خستیە بەر دەمیان بۆ ئەوەی لێی بخۆن!

{٧٠فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً} جا کە بینی میوانەکان دەستیان بۆ خواردنەکە نابەن، وەکوو میوانی ئاسایی دەستیان بۆ خواردنەکە نەبرد، حەزرەتی ئیبراهیم لێیان بەگومان کەوتو پێی وانەبوو ئەوانە میوان بن! لەدڵدا لێیان ترساو بۆی ئاشکرا بوو ئەوانە ئادەمیزاد

نین‌و وێ دەچێ فریشتەی عەزاب بن {قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ} وتیان: ئەی ئیبراهیم! مەترسە ئێمە نامانەوێ زیان بە تۆ بگەیەنین، ئێمە نێردراوین بۆ لەناوبردنی گەلی لوط. ولاتی گەلی لوط نزیك بوو لەو شوێنەی: کە حەزرەتی ئیبراهیمی لێ بوو.

{[٧١] وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ} خێزانی ئیبراهیم لەپاش پەردەیەکەوە راوەستابوو بەجۆرێك کە چاوی لەفریشتەکان بوو، یان هەر راوەستابوو لەپێش میوانەکان‌و خزمەتی دەکردن، بەبیستنی قسەکانیان‌و دڵنیا کردنیان بۆ ئیبراهیم کەیف خۆش بوو پێکەنینی لێ برژا، یان بەبیستنی هەواڵی لەناوبردنی گەلی لوط کەیف خۆش بوو، چونکە دژی کردەوەکانیان بوو، کوفرو بێ دینی‌و سەر رەقییان ئاشکراو نومایان بوو. {فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبَ} لەسەر زوبانی فریشتەکان موژدەمان بەخێزانی ئیبراهیم دا: کوڕی دەبێ‌و ناوی دەنێن ئیسحاق، ئەم کوڕە دەژیاو تەمەن درێژ دەبێ دوایی کوڕێکی دەبێ ناوی لێ دەنێ یەعقووب! ئیتر خێزانی ئیبراهیم هاواری لێ هەستاو لەخۆشیان‌و قیژاندی

{[٧٢] قَالَتْ يَا وَيْلَتَا أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ} وتی: ئای چەند سەیرە، ئای کە جێگای سەر سوڕمانە چۆن من منداڵم دەبێ، وەلحاڵ ئەمن پیرەژنم، پەکم کەوتووەو کەوتومە حاڵەتی نەزۆکییەوە {وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا} ئەوەش مێردەکەمە دەبینن پیرە مێردێکی بەساڵا چووە، بەرواڵەت هاوتەمەنانی ئەو منداڵیان نابن {إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ} بەراستی ئەوەی بیستم شتێکی سەیرو سەمەرەیە، چونکە چۆن پیرەژنێك‌و پیرەمێردێکی بەساڵا چووی وەکوو من‌و مێردەکەم منداڵیان دەبێ؟!

{[٧٣] قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ} فریشتەکان وەڵامیان دایەوەو وتیان چۆن تۆ لەقەزاو قەدەری خودا سەرت سوڕ دەمێنێ؟ چۆن ئەوەت بەلاوە سەیرە کە بەپیری منداڵتان ببێ؟ ئەوە کاری خودایەو ویستو ئیرادەی ئەوە: کە هیچی لێ عاصی نابێ، {رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ} ئەوە رەحمەتی خودایەو بەرەکەتو خێری ئەوە بەسەر ئێوەوە ئەی خانەوادەی پێغەمبەرایەتی!! هیچ عەجایەب نیە: کە خودا شتێك بەئێوە ببەخشێ کە نایدا بەکەسانی ترا!

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰٓ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓا۟ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۖ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَٰتُهُۥ عَلَيْكُمْ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ ۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَٰهِيمَ ٱلرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ ٱلْبُشْرَىٰ يُجَٰدِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَآ ۖ إِنَّهُۥ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَإِنَّهُمْ ءَاتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَآءَهُۥ قَوْمُهُۥ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِن قَبْلُ كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا۟ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً أَوْ ءَاوِىٓ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا۟ يَٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓا۟ إِلَيْكَ ۖ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ ۖ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمْ ۚ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ ٱلصُّبْحُ ۚ أَلَيْسَ ٱلصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

{إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ} بێگومان پەروەردگار لەسەر هەموو کردەوەیەکی سوپاس کراوە، شیاوی هەموو حەمدو سوپاسێکە، زاتو صیفاتی پیرۆزو موبارەکە، خێرو ئیحسانی زۆرو فراوانە، ئەو زاتە سوپاسکراوە بەرزو پیرۆزە. بەخشندەو خاوەن عەطایە.

{[٧٤] فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ} جا کاتێك ترسو خۆف لەئیبراهیم رەوییەوە، موژدەی خۆشی بیستو گوێی لەموژدەدانی فریشتەکان بوو کە موژدەی بونی کوڕیان پێدا، زانی: کە ئەوانە فریشتەی عەزابن بۆ گەلی لوط. دەستی کرد بەموناقەشە لەگەڵ فریشتەی ئێمە دەربارەی بەهیلاکبردنی گەلی لوط، وتی: چۆن ئێوە ئەو گەل‌و ولاتە لەناو دەبەن؟ لوط لەناویان دایە، ئاخر ئەویش بەردەکەوێ.

{⁷⁵إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ} بێگومان ئیبراهیم پیاوێکی لەسەرەخۆو هێمن بوو، پەلەی نەدەکرد لەتۆڵەستاندنەوەی ئەو کەسانەی خراپەیان لەگەڵ دەکرد، زۆر بەزەیی بەخەڵکدا دەهاتەوە، ئاخو ئۆفی زۆر بوو: کە بیدیایە خەڵکانی دیکە تووشی نارەحەتی بوون، هەموو شتێکیشی دەگەڕاندەوە بۆ لای خودا، هەمیشە تۆبەو ئیستیغفاری دەکردو دەیەویست ئەو کارانە بکا کە خودا پێی خۆشە، جا دڵنەرمیو خۆشەویستی بۆ خەڵك پاڵی پێوە نا: کە موجادەلە لەگەڵ فریشتەکان بکا، بەهیوای ئەوە: کە خودا عەزاب لەسەر گەلی لوط هەڵبگرێو ئەوانیش تۆبە بکەنو ئیمان بهێنن!

فریشتەکان وەڵامیان دایەوەو وتیان: {⁷⁶يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا} ئەی ئیبراهیم! واز لەو جیدالو موناقەشەیە بێنە، چی دی دەربارەی گەلی لوط داکۆکی مەکە {إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ} شەئنو حاڵ وایە: بێگومان فەرمانی خودای تۆ هاتووەو بڕیار دەرچووە بەلەناوبردنی گەلی لوطو هاتنی عەزاب بۆ سەریان، {وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ} بێگومان گەلی لوط سزایان بۆ دێو سزاکەش گەڕانەوەی نیە.

{⁷⁷وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا} کە فریشتەکانی ئێمە لەشێوەی کوڕی تازە پێگەیشتودا هاتنە لای لوط، زۆری پێ ناخۆش بوو، خەمو پەژارە دایگرت، هەستی کرد: کە ناتوانێ میوانداریان بکا، چونکە ترسا لەوەی: کە گەلەکەی پێیان بزانو پەلاماریان بدەن، دەستدرێژییان بکەنەسەر. {وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ} وتی: ئەمە ڕۆژێکی سەختو دژوارە تێی کەوتووم، ئەمڕۆ تەنگانەیەو تووشی بەڵایەکی گەورە بووم!

{⁷⁸وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ} جا کە گەلی لوط زانییان: کە ماڵی لوط ئەم کوڕە تازە پێگەیشتوانەی تێدانو میوانی ماڵی (لوط)ن، بەهەڵەداوانو ڕاکردن بەرەو ماڵی لوط ڕاجمین، کەیفخۆشو تەردەماخ بوون بەو هەواڵەو دەیانەویست زوو بەر پەلانیان بکەون سواریان بن، ئەمەش شتێکی ئاسایيو عادەتی بوو لایان، چونکە {وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ} لەپێش هاتنی ئەم میوانانەدا دابو نەریتی هەتیوبازی لایان باو بوو، ئەو کردەوە ناشیرینەیان ئەنجام دەدا، ئەم عادەتەیان لێ ببوە خوو وازیان لێ نەدەهێنا. {قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ} لوط ڕوی تێکردنو وتی: ئەی گەلو هۆزەکەم! ئەوانە کچەکانمن، واتە: ئافرەتی گەلەکەی مەبەستە؛ چونکە پێغەمبەر بۆ نەتەوەکەی وەکوو باوك وایە، ئەوە کچەکانمن مارەیان بکەنو بچنە لایان ئەوانە بۆ ئێوە پاکو خاوێن ترو باشترن لەوەی خەریکی ئەو کارە ناشرینە بن، مارە کردنو خێزان پێکەوەنان سوودی زیاترە بۆ ئێوە لەدونیاو قیامەتدا. {فَاتَّقُوا اللَّهَ} لەخودا بترسنو خۆتان لەسزاو عەزابی بپارێزن، {وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي} حەیاو ئابڕوم مەبەن، دەستدرێژی مەکەنە سەر میوانەکانم، خەجاڵەتو چاو بەرەو ژێرم مەکەن سوکایەتیکردن بەمیوانەکانم سوکایەتیکردنە بەخودی خۆم! {أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ} ئایا لەناو ئێوەدا پیاوێکی داناو عاقڵمەندی تێدا نیە، ئامۆژگارییەکانم وەربگرێو بەقسەم بکاو واز لەو شتانە بێنێ: کە جڵەو گیریتان لێ دەکەمو شارەزاتان بکا بۆ ڕێگای ڕاستو دروست.؟؟

{⁷⁹قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ} هەموویان ڕویان کردە حەزرەتی لوطو وتیان: بێگومان تۆ لەوە پێش زانیوتە: کە ئێمە کارمان بەکچەکانت نیەو ئارەزۆمان لەئافرەت نیە، کەوابێ چ سوودێك نیە لەوەی کە دەیڵێی: ئێمە تەنها کارمان بەنێرە، تۆ بۆخۆشت دەزانی ئێمە چیمان دەوێ، ئیتر چ سودێك هەیە لەدوبارە کردنەوەی ئەو جۆرە قسانە؟؟ واتە: ئێمە سوورین لەسەر هەتیوبازیو وازی لێ ناهێنین!

{⁸⁰قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ} لوط بە گەلەکەی وت: ئەگەر من هێزو توانایەکی وەهام ببوایە بمتوانیایە بەرگری بکەم، یان هۆزێکی شەڕکەرم ببوایە پشتم بگرێو یارمەتیم بداو شەڕو ئاشووبی ئێوەی لێ دوور بخستمایەوە بەرەنگاریم دەکردنو نەم دەهێشتن بەئاواتی خۆتان بگەن.

{⁸¹قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ} وتیان: ئەی لوط! مەترسەو ئەو غەمو پەژارەیە لەدڵو دەروونی خۆت دەربهاوێ ئێمە

فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا جَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهَا حِجَارَةٗ مِّن سِجِّيلٖ مَّنضُودٖ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَۖ وَمَا هِيَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٖ ﴿٨٣﴾ ۞وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ وَلَا تَنقُصُواْ ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَۖ إِنِّيٓ أَرَىٰكُم بِخَيۡرٖ وَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٖ مُّحِيطٖ ﴿٨٤﴾ وَيَٰقَوۡمِ أَوۡفُواْ ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا تَبۡخَسُواْ ٱلنَّاسَ أَشۡيَآءَهُمۡ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُفۡسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيۡكُم بِحَفِيظٖ ﴿٨٦﴾ قَالُواْ يَٰشُعَيۡبُ أَصَلَوٰتُكَ تَأۡمُرُكَ أَن نَّتۡرُكَ مَا يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَآ أَوۡ أَن نَّفۡعَلَ فِيٓ أَمۡوَٰلِنَا مَا نَشَٰٓؤُاْۖ إِنَّكَ لَأَنتَ ٱلۡحَلِيمُ ٱلرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي مِنۡهُ رِزۡقًا حَسَنٗاۚ وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أُخَالِفَكُمۡ إِلَىٰ مَآ أَنۡهَىٰكُمۡ عَنۡهُۚ إِنۡ أُرِيدُ إِلَّا ٱلۡإِصۡلَٰحَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُۚ وَمَا تَوۡفِيقِيٓ إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

فروستادەی خودای تۆین، ئێمە فریشتەین‌و رەوانە کراوین بۆ ئەوەی تۆ رزگار بکەین لەشەڕو خراپی ئەمانەو لەناویان بەرین.. هیچ مەترسەو خەمت نەبێ {لَن يَصِلُوا إِلَيۡكَ} ئەوانە ناتوانن خراپەو شەڕو نەگبەتی خۆیان بەتۆ بگەیەنن، سوکایەتیت پێ بکەن، ئابرۆو ناموست بەرن، ئیتر لەو کاتەدا خودا چاوی ئەو هەتیوبازانەی کوێر کردو کەسیان نەدەبینی وەکو لەسورەی (القمر)دا دەفەرموێ: {ولقد راودوه عن ضيفه فطمسنا أعينهم}. {فَأَسۡرِ بِأَهۡلِكَ بِقِطۡعٖ مِّنَ ٱلَّيۡلِ وَلَا يَلۡتَفِتۡ مِنكُمۡ أَحَدٌ إِلَّا ٱمۡرَأَتَكَ} ئەتۆ خۆتو ماڵو خێزانت کە شەو راشکاو زوربەی زۆری تێپەڕ بوو پێش بەرەبەیان خۆتان رزگار بکەن‌و لەشار دەرچن‌و هەڵێن: کەستان ئاوڕ نەداتەوە، ئەوەکوو دیمەنی عەزابی سامناك ببینێ‌و زەندەقی بچێ، هەمووتان شار بەجێ بێڵن، جگە لەژنەکەت: کە خیانەتی لێ کردی، ئەو لەگەڵ دەرچووەکان نەبێ {إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمۡ} بەتەئکید ئەو عەزابەی تووشی گەلە ستەمکارەکەت دەبێ، دەبێ ژنەکەشت بگرێتەوە، دەبێ ئەویش ئەو عەزابە بچێژێ! ئێوە بەشەو دەرچن چونکە {إِنَّ مَوۡعِدَهُمُ ٱلصُّبۡحُ} بێگومان کاتی لەناو بردنی ئەوان بەیانییەو هەر کەسێ لەشاردا بمێنێتەوە لەناو دەچێ عەزابەکە دوا فەجر دەست پێ دەکا کاتی خۆرهەڵاتن. ریوایەت کراوە: کە بە(لوط)یان گوت: {إِنَّ مَوۡعِدَهُمُ ٱلصُّبۡحُ} لوط وتی: دەمەوێ عەزابەکە زووتر بێ، پێم خۆشە پاش سەعاتێکی تر عەزابەکەیان بۆ بێ، فریشتەکان وتیان: {أَلَيۡسَ ٱلصُّبۡحُ بِقَرِيبٖ؟} راڤەکەرانی قورئان دەڵێن: حەزرەتی لوط کە ئەم قسانەی بیستن بەشەو لەگەڵ ماڵو منداڵیا دەرچوون!

{[٨٢]فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا} جا کاتێ فەرمانی ئێمە بەسزادانیان هاتو وەختی نازڵبوونی عەزابەکە هات لەکاتی خۆرهەڵاتندا ویستو ئیرادەی ئێمە هاتە دی {جَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا} شارەکەمان ژێرو زەبەر کرد لای سەروی کە دانیشتوانی لەسەری دەژیان خستمانە ژێرەوە؛ واتە: خاکەکەمان هەڵگێرایەوەو بەزەوییماندا بردنە خوارێ! {وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهَا حِجَارَةٗ مِّن سِجِّيلٖ مَّنضُودٖ} وێڕای ئەو هەڵەوگێڕییە بەردە بارانمان کردن، بەردی سواڵەتمان بەسەردا باراندن، بەردو گڵی جۆشخواردومان بەسەردا باراندن، هەندێ لەو بەردانە لکابوون بەهەندێکیانەوە، واتە: یەك بەدوای یەکدا باراندمانن. واتە: ئەوەندەمان بەرد بەسەردا باراندن تا بەردەکان کەڵەکە بوون.

{[٨٣]مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ} ئەو بەردانە نیشانەدار کرابوون بۆ سزاو عەزاب، بەردەکان نیشانەیەکی تایبەتیان پێوە بوو لەلایەن خوداوە، بۆ ئەو شوێنە دیاری کرا بوون، لەبەردی سەرزەوی جودا بوون! {وَمَا هِيَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٖ} ئەو جۆرە عەزابو بەردەبارانە دوور نیە تووشی ستەمکارانی گەلی تۆش بێ ئەی موحەممەد!

{[٨٤]وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗا} ناردمان بۆ سەر دانیشتوانی شاری مەدیەن برای خۆیان لەنەسەبدا: شوعەیب. کە لەبەرێزترین بنەماڵەو خانەوادەی ئەو گەلەبوو. کردمان بەپێغەمبەرو رەوانەمان کرد بۆ سەریان تا پەیامی خودایان

پێ بگەیەنێ. کە هاتە سەریان بانگەوازی کردن: {قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ} وتی: ئەی گەل‌و هۆزەکەم! عیبادەتی خودا بکەن، بەس ئەو بپەرستن، هاوەڵی بۆ دامەنێن، جگە لەخودای پەروەردگار هیچ شتێکی تر نیە شیاوی خودایەتی بێ، هەر ئەو خودای ئێوەیەو خودای ترتان نیە. {وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ} کە دەپێون‌و دەکێشن بۆ خەڵك دزی تێدا مەکەن، بەتەواوی حەقی خۆیان بدەنێ، تەرازوبازی‌و قسناغ چووکی مەکەن، واز لەم دابو نەرێتە ناشرینەتان بێنن، چ بفرۆشن چ بکڕن ئامێری پێوانەو کێشانەتان تەواو بێ‌و کەم‌و کوڕی تێدا مەکەن! {إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ} ئەوە دەتان بینم خاوەن رزق‌و رۆزی زۆرو زەبەندەن، هیچ پێویستیتان بەم دزی‌و گزییە نیە، حەوێجەتان بەخواردنی ماڵی خەڵك نیە بەبەتاڵ! {وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ} ئەمن ترسی ئەوەم هەیە کە بەهۆی سەرپێچی کردنتان بۆ فەرمانی خودا ئەو نازو نیعمەتەتان لێ بسەندرێتەوە، هەروەها دەترسم عەزابێکی سەختو دژوار دەورەتان بداو تێکتانەوە پێچێ‌و کەستان رزگاری نەبێ، یان عەزابی ریشەکێشتان دێتە سەرو دەورەتان دەدا، یان عەزابی دۆزەخ لەقیامەتدا.

{[٨٥]وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ} ئەی گەل‌و هۆزەکەم! پێوانەو کێشانەتان دادپەروەرانە بێ، زیادو کەمی تێدا مەکەن، بەتەواوی مافی خەڵکی بدەن. {وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ} واتە: خۆتان بپارێزن: کە ستەم‌و ناحەقی بکەن لەمافی خەڵکدا رەخنە لەکاڵای خەڵك مەگرن لەنرخی دامەشکێنن بۆ ئەوەی بەبەهای کەم لێیان بکڕن، ئەمەش دابو نەریتێکی ناشیرین‌و ناپەسەندە! {وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ} هەوڵ مەدەن بەئەنقەست بەرژەوەندی دین‌و دونیای ئادەمیزادان تێك بدەن، ئەخلاق‌و رەوشتی خەڵك فاسید مەکەن، چەتەیی‌و رێگری مەکەن، واتە: کاروباری خەڵك پەك مەخەن بەمەبەستی ئیفسادو زیانگەیاندن بەئادەمیزاد.

{[٨٦]بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} ئەوەی بۆتان دەمێنێتەوە لەقازانج‌و سوودی حەڵاڵ، دوای گۆڕینەوەو فرۆشتنی کاڵاکانتان بەپێوانەو کێشانەی تەواوو رێك‌و پێك‌و دادوەرانە ئەوە زۆر باشترە لەو ماڵە حەرامەی بەهۆی تەرازوبازی‌و گزی‌و فزی لەپێوانەو کێشانەدا یان کردنی فرتو فێڵی تر لەو ماڵەدا دەستتان دەکەوێ. {وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ} من چاودێرو رەقیب نیم بەسەر کردەوەکانتانەوە، ناتوانم مەنعتان بکەم لەکردنی ئەو کارە ناشرینانەتان! بەڵکوو من ئامۆژگاریتان دەکەم‌و نەسیحەتکارێکی ئەمینم بۆتان، کاری خێر ئامێزو خودا پەسند بکەن، دڵسۆزانە بۆ خودا ئەنجامیان بدەن نەك بۆ ریاباری‌و روپامایی!

{[٨٧]قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا؟} وتیان: ئەی شوعەیب! ئەوە نوێژەکەت فەرمانت پێ دەکا کە ئێمە واز لەشێوە عیبادەتکردنی باوك‌و باپیری خۆمان بێنین‌و چیدی بتپەرستی نەکەین؟ {أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ؟} ئایا نوێژەکەت فەرمانت پێ دەکا: کە ئێمە بەئارەزۆی خۆمان لەماڵ‌و سامانی خۆماندا نەتوانین ئەوەی دەمانەوێ بیکەین؟ ئەوە نوێژەکەت فەرمانت پێ دەکا: کە ئێمە بەئازادی‌و سەربەستی تەصەروف لەماڵ‌و سامانی خۆماندا نەکەین. {إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ} بەراستی ماشا ئەڵلا تۆ لەم وڵاتەدا پیاوێکی خاوەن عەقڵ‌و فامی! وا دیارە هەر تۆ خاوەنی ماریفەتو هیدایەتی! ماشا ئەڵلا پیاوێکی زەریفو هۆشمەندی، دەتەوێ ئیصلاحی مەعنەویاتو مادیاتی ئێمە بکەی! مەبەستیان ئەوە بوو: وەصفی بکەن بەپێچەوانەی ئەو رەوشتانە. وەکوو چۆن بەتەوسەوە بەپیاوی بەخیل دەڵێی ماشا ئەڵلا ئەگەر حاتەمی طائی تۆی ببینیایە چاوی لێ دەکردی‌و شوێنیت دەکەوت!!

ئەمجار حەزرەتی شوعەیب کەوتە گفتو گۆ لەگەڵیاندا، بەنەرمی مەوعیظەی حەسەنەی کردن {[٨٨]قَالَ يَا قَوْمِ! أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي} وتی: ئەی گەل‌و هۆزەکەم! شتێکی ئاشکراو بەڵگە نەویستە: کە هەر کەسێ بیەوێ قسەی ببیسترێ دەبێ بەڵگەی راستی بەدەستەوە بێ‌و مەبەستی پاك بێ، دەی وەرن پێم بڵێن: ئەگەر من لەم بانگەوازییەمدا لەخوداوە بەڵگەو دەلیلی راستم بەدەستەوە بێ، رێبازێکی مەعقوول‌و خودا پەسەندم گرتبێ، نیگاو سروشم لەخوداوە

بۆ هاتبێ! {وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقاً حَسَناً} ئەو خودا گەورەو بەرەحمە بەفەضلی خۆی رزقێکی جوانی گیانی پێدابم، منی کردبێ بەپێغەمبەر، حیکمەتو زانیاری فێر کردبم، ئەوەندەشی رزقو رۆزیو بژێو پێ دابم: کە پڕ کیشی تەرازوبازی نەکەمو مالی خەلك بەتالان نەخۆمو داوای دارای لەکەس نەکەم. {وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ} ئەمن نامەوێ جلەوگیریتان لەشتێك لێ بکەمو بۆ خۆم پابەندی نەبم، بەلکوو ئەوەی بەئێوەی دەلێم: بۆ خۆم بەعەمەلی ئەنجامی دەدەم. {عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ} ئەمن بەم نەسیحەتو ئامۆژگاریيانەم، بەم فەرمان بەچاکەو جلەوگیرییانەم لەخراپە، مەبەستم ئەوەیە ئێوە ئیصلاح بکەم، چەندێك بتوانم ئێوە بخەمە سەر رێبازی راستو دروست، بەمەش ئامازە بۆ ئەوە دەکا: کە عاقلو لێزانو کاراماو داناو زانایە، ئەوان بەهەلە لێی تێگەیشتوون! {وَمَا تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللَّهِ} تۆفیقو سەرکەوتنم لەئەنجامدانی ئەرکی سەرشانم بەیارمەتیدانی خودایەو ئەو هیدایەتدەرو پشتیوانم نەبێ هیچم بۆ ناکرێ، من لەهەموو کارێکمدا (کە برێکی راگەیاندنی پەیامەکەمە) پشتیوانم هەر بەخودایەو بەس. چونکە من {عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ} پشتیوانم هەر بەخودایەو بۆ ئەنجامدانی هەموو کارێکم بۆ گەیاندنی پەیامی ئاسمانیم، ئەگەر یارمەتیو کۆمەکی خودا نەبێ هیچم بۆ ناکرێ، هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێمەوە.

{[89]وَيَا قَوْمِ لا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ} ئەی گەلو نەتەوەکەم! تکام لێتان ئەوەیە: کە ناکۆکیتان لەگەل منو ناحەزیتان بۆ من واتان لێ نەکا ئێوە لەسەر کافریی خۆتان سووربن، یا دژایەتیکردنتان بۆ من هەلتان نەنێ بۆ ئەوەی بەردەوام بن لەسەر سەرپێچی فەرمانی خوداو دزیو تەرازوبازیو ئەمجار بەسۆنگەی ئەو سور بوونەتان لەسەر کوفرو بێدینی، ئەو عەزابو بەلایانەی بەسەر گەلی نووحو گەلی هودو گەلی صالح هات بەسەر ئێوەش بێ! ئێوەش ئاوا ریشەکێش بکرێن!! {وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ} خۆ ئەوەی بەسەر قەومی لوط هات لەئێوە دوور نیە؛ ئەمێژووەکەی زۆر کۆن بووە،

وَيَٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيٓ أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَآ أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَٰلِحٍۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنكُم بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ يَٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفًاۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَٰكَۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَهْطِيٓ أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَٱتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّاۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَٰمِلٌۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَٰذِبٌۖ وَٱرْتَقِبُوٓا۟ إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِي دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَآۗ أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ فَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ فِرْعَوْنَۖ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

ئەشوێنەکەشی لەنیشتمانی ئێوە دوورە، ئەگەر پەندو عیبرەت لەگەلە لەناوچووە پێشینەکان وەرناگرن دە لەقەومی لوط پەند وەربگرنو تەمبێ ببن!

{[90]وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ} داوای لێخۆشبوون لەخودای خۆتان بکەن لەو تاوانانەی ئەنجامتان داوەو تا ئێستاش بەردەوامو سوورن لەسەری، ئەمجار تۆبەیەکی نەصووح بکەنو بگەڕێنەوە بۆ لای خوداو پابەندی فەرمانو نەهیەکانی بنو خۆتان بەئەو بسپێرن {إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ} بێگومان خودای من بەرەحمو میهرەبانە بۆ ئەوانەی تۆبە دەکەنو دەگەڕێنەوە بۆ لای ئەو، ئەو کەسانەی خۆش دەوێن کە تۆبەکارن، رەحمەتو بەخششی زۆرە بۆ تەوبەکاران.

{[91]قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيراً مِمَّا تَقُولُ} وتیان: ئەی شوعەیب! بەراستی ئێمە لەزۆر لەو شتانەی دەیانلێی حالی نابین، هەرچەند ورد دەبینەوە، لەمانای یەکتاپەرستیو

وازهێنان لەپەرستنی بتەکانمان حاڵی نابین، ئەو ئایینەی تۆ بۆمان شی دەکەیەوە ناچێتە دڵمانەوە. هەروەها لەوەش حاڵی نابین کە ئێمە پایەمان لەئاستی پایەی خەڵك دابێ، هەرچی بۆ ئێمە ڕەوابێ بۆ کەسانی دیکەش ڕەوا بێ، بەڵکوو ئێمە گەلی هەڵبژاردەینو هەرچی پێویست بێ بۆخۆمان بەڕەوای دەزانین! ئیتر تۆ ئەم قسە پڕوپوچانە چیە دەیانکەیو بۆچی وازمان لێ ناهێنی؟! {وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفاً} ئێمە کە سەیری تۆ دەکەین، تۆ بەهاوشانی خۆمان نازانین، پلەو پایەت زۆر لەخوار هی ئێمەوەیە، دەی چۆن تەماعی ئەوەمان لێ دەکەی کە تۆ بەرەهبەرو پێشەوای خۆمان دابنێینو بەئارەزوی تۆ ڕەفتار بکەین؟ {وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ} ئەگەر لەبەر دڵڕاگرتنی خزمو کەسو کارو عەشیرەتەکەت نەبوایە، کە نامانەوێ دڵیان بشکێنین، شاربەدەرمان دەکردیو نەماندەهێشت لەم وڵاتەدا دانیشی! چونکە تۆ بۆ خۆت لای ئێمە هیچ ڕێزو نرخێکت نیە، {وَمَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ} تۆ هیچ دەسەڵاتو هێزێکت نیە لەئێمە یاخی ببی، کوشتنو ئەزیەتدانت زۆر ئاسانە!

بۆیە حەزرەتی شوعەیب سەرزەنشتی کردنو لۆمەو تەوبیخی ئاراستە کردن لەسەر ئەو هەموو بێ عەقڵیو نەفامییەیان، دەفەرموێ: {[٩٢]قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ؟} ئەی گەلو هۆزەکەم! ئەوە ئێوە بۆچی ئەوەندە نەفامو تێنەگەیشتوون؟ ئایا خزمو کەسو کارم لای ئێوە لەخودا عەزیز ترەو ئەوانتان لەلا لەخودا ڕێزدار ترە؟! کە زیانم پێ ناگەیەنن لەبەر خاتری خزمەکانمە، نەك لەبەر خاتری خودا؟! بەڕاستی جێگای سەرسوڕمانو پێکەنینە! {وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيّاً} خودای پەروەردگارتان پاشگوێ خستووە، لایەنی خوداتان بەرداوە، خستوتانەتە پاش خۆتانەوە وەکوو شتێکی بێ نرخ، نەئیطاعەی دەکەن، نەڕێزی دەگرن، نەلەعەزابو تۆڵەی دەترسن، نەسوپاسی نازو نیعمەتی دەکەن، تەنانەت ئەوەتا بەدەمی خۆتان دەڵێن: ئێمە کە بەردەبارانت ناکەین لەبەر خاتری خزمەکانتە نەك لەبەر خاتری خودا!.. {إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ} خودای من بەو هەڵوێستو کردەوانەتان ئاگادارە، دەزانێ چی دەکەنو چی دەڵێنو هەڵوێستتان چیەو هیچی لێ گووم نابێ، پڕاو پڕ عادڵانە سزاتان دەداتەوە.!!

{[٩٣]وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ} ئەی گەلو نەتەوەکەم! مادام کە باوەڕم پێ ناکەنو شوێنم ناکەون، دە ئێوە بەگوێرەی تواناو بیرو باوەڕی خۆتان کار بکەن، چیتان لەدەس دێ دەربارەی زیان پێ گەیاندنم، تەقصیری مەکەن! {انـي عامـل} ئەمنیش بەگوێرەی بیرو باوەڕی خۆمو بەگوێرەی تەنییدو پشتیوانی خودا بۆخۆم کار دەکەم. بەکورتی: ئێوە لەسەر کوفرو گومڕایی خۆتان بەردەوام بن، منیش بەردەوام دەبم لەسەر بانگەوازیو بتمانە بوونم بەخودا، {إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ} لەوە بەولاوە بۆتان دەردەکەوێو دەزانن: کێ سزای ڕیسواکەری بۆ دێو یەخەی دەگرێو زەلیلو داماوی دەکا لەدونیاو قیامەتدا؟ دەزانن: کێ درۆزنەو کێ ڕاستە لەقسەو گوتاریدا، من یان ئێوە؟! {وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ} چاوەڕوانی ئەوە بن: کە پێتان دەڵێم: دەربارەی هاتنی عەزاب، منیش لەگەڵتاندا چاوەڕوانی دەکەم!

{[٩٤]وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْباً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا} کاتێك فەرمانی ئێمە بەسزادانی گەلی شوعەیب دەرچوو ئەمرەکەمان دەربارەیان تەنفیذ کرا، شوعەیبو موسوڵمانانی شوێنکەوتوویمان ڕزگار کردن، بەرەحمەتو میهرەبانی خۆمان پێغەمبەرو شوێنکەوتوانیمان لەو عەزابو مەینەتییە قوتار کرد، {وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ} گرمەو صاعیقەی مەرگ ئاوەر یەخەی ئەوانەی گرت کە ستەمکار بوونو بەپیر بانگەوازییەکەی شوعەیبەوە نەچوونو ئامۆژگاریو نەسیحەتەکانی بەگوێیاندا نەچوو، بەهۆی ستەمو کوفرو خراپەکارییانەوە دەنگێکی گەورەو سامناكو ڕیشەکێشکەر؛ کە دونیای لێ وەلەرزە هێنانو لەناوی بردن، لەماوەیەکی کەمدا هەموویانی خپ کردن {فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ} هەر کەسە لەماڵو حاڵی خۆیدا، لەشوێنو نیشتمەنی خۆیان بەڕەو دەم سەرەنگری بوونو جوڵەیان لێ بڕا!

بەڵێ بەجۆرێك ئەو نەتەوە کڕکەوتنو ئاسەواریان بڕایەوەو لەناوچوون {[٩٥]كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا} هەر دەڵێی لەنیشتمانی

خۆیاندا رۆژێك لەرۆژان نەبوونو نەژیاونو بەخۆشی رایان نەبواردوە، لەوەپێش جمو جۆڵو هەڵپەی ژیانیان نەبوە!! {أَلَا بُعْداً لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ} دەك بەفتارە بچن دووریی لەرەحمەتو میهرەبانی خودا بۆ دانیشتوانی مەدیەن بێ، وەكوو چۆن لەوەپێش گەلی ثەموود لەرەحمەتو میهرەبانی خودا دوور خرانەوەو بەهیلاك چوونو فەوتان!

{[٩٦] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ [٩٧] إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ} سوێند بێ ئێمە موسامان كردە پێغەمبەرو رەوانەمان كرد بەبەڵگەو نیشانەی ئاشكراوە بۆ سەر فیرعەونو دارو دەستەكەی، ئایەتەكان نۆ موعجیزەی ئاشكراو نومایان بوون، نیشانەی تاكو تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی موسا بوون. جا هەر چەندە موسا بۆ سەر هەموو گەلی فیرعەون (بەقیبطیء بەنو ئیسرائیلییەوە) نێردراوەو بانگەوازییەكەی بۆ هەموان بووە وەلێ چونكە فیرعەونو تاقمەكەی ئەهلی حیلو عەقد بوون، بۆیە لێرەدا بەتایبەتی ناوی ئەوان هێندراوەو رەوانە كردنەكە بۆ لای ئەوان دیاری كراوە، {فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ} واتە: فیرعەون بۆ خۆی بڕوای پێ نەكردو پێی كافر بوو، فەرمانیشی بەدارو دەستەكەی كرد كە بڕوا بەموسا نەكەنو شوێن خۆی (واتە: فیرعەون) بكەون لەكوفرو سەرپێچی فەرمانی خودادا، ئەوانیش شوێن فەرمانی فیرعەون كەوتن، رێبازی ئەویان پەیڕەو كرد. {وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ} ئیشو كاری فیرعەون، پەیڕەوو رێبازیو هەڵسو كەوتو مەنهەجی ژیانی گونجاوو لەبار نەبوو، رێبازێكی عاقڵانەو هیدایەت ئامێز نەبوو، بەڵكوو گومڕاییو نەزانیو نەفامیو كوفرو سەرپێچیو ستەمو ئاشوب بوو!

{[٩٨] يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} فیرعەون رۆژی قیامەت پێش گەلەكەی دەكەوێ، فیرعەون پێشەواو ئەوانیش بەدوویدا، بۆ كوێ؟ {فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ} بەتەئكید دەیانباتە ناو ئاگرەوە، داخڵی دۆزەخ دەبن، ئازاری ئەو عەزابە دەچێژن {وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ} خراپ شوێنێكە كە ئەوان دەچنە ناوی، دەچن لەجیاتی ئاوی ساردو فێنك كردنەوەی ناو دەروونیان ئاوی كوڵاتووی بۆگەن دەخۆنەوە، لەجیاتی ئەوەی تێنویەتییان بشكێ بەو ئاوە كوڵاتوە ریخۆڵەكانیان پچڕ پچڕ دەبن.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَىٰ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ ۖ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ۖ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

{[٩٩] وَأُتْبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ} سەرباری ئەو عەزابە سامناكەی دۆزەخ، لەدونیاشدا نەفرینیان لێ دەكرێ لەلایەن ئەو گەلو نەتەوانەی كە دوا ئەوان دێنە كۆڕی ژیانەوە، هەروەها رۆژی قیامەتیش لەلایەن خوداوە نەفرینیان لێ دەكرێ، لەلایەن فریشتەكانەوە، لەلایەن ئەهلی مەحشەرەوە نەفرینیان لێ دەكرێ، {بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ} بەراستی خراپ خەڵاتێكە ئەم نەفرین لێكردنەی دونیاو قیامەت كە پێشكەش ئەوان دەكرێ، نەفرین لێكردنو دوور بوونیان لەرەحمەت ناونراوە (رفد) عەطاو بەخشش بۆ گاڵتەپێكردنو قەشمەریو سوكایەتی پێكردنیان!

{[١٠٠] ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ} ئەم چیرۆكانەی بۆمان گێڕایتەوە ئەی موحەممەد! ئەوە بڕێكن لەهەواڵو سەرگورشتەی ئەو گوندو شارانەی: كە ژێرو زەبەرمان كردن، وێرانمان كردن، ئەمانە هەموویان هەواڵی پەنامەكینو بۆت

دەگێڕینەوە {مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ} هەندێ لەو گوندو شارانەی تا ئێستاش ئاسەواریان ماوەو شوێنەواریان دەبینرێ. هەندێکیشیان ئاسەواریان نەماوە ئەوە مەیدانی لەناوبردنی گەلە ستەمکارەکانە رادەنوێندرێ، نەفسو خەیاڵ تەنگە تاو دەکا!! هەندێ لەو گەلو نەتەوانە لەنێو شەپۆلی تۆفاندا نوغرۆ بوون، هەندێکیان بەرەشەباو زریان خاکو وڵاتیان ژێرو زەبەر کراوە، هەندێکیان بەگرمەو ناڵەی بێ ئامانی دەنگی فریشتەی هێزو توانا پێدراوی لەووزە بەدەر شارو گوندیان وێران کرانو خۆیان سەرەنگرێ کەوتنو خپ بوون. هەندێکیان بەخۆیانو ماڵو حاڵیانەوە بەزەویدا رۆچوونو چوونە دەریای نەمانەوە، هەندێکیان لەدەریادا خنکانو هەمیشە نەفرینیان لێ دەکرێو فیرعەون پێشەوایان بوو بۆ دۆزەخ!

{١٠١ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ} ئێمە کە لەناومان بردنو وڵاتمان وێران کردن ستەممان لێ نەکردن، بەبێ تاوان ئەوەمان بەسەر نەهێنان {وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ} بەڵکوو ئەوان بۆ خۆیان ستەمیان لەخۆیان کرد.. کە سوور بوون لەسەر کوفرو ستەمکاری خۆیان، بەردەوام بوون لەسەر پەرستنی غەیری پەروەردگار، وازیان لەئاشوبو فیتنە جۆیی نەهێنا، ئامێری هەستی خۆیان لەکار خست، پشتیان لەهیدایەت هەڵکردو روویان لەبانگەوازی پێغەمبەران وەرگێڕا، {فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ} ئەو کاتەی فەرمانی خودای مەزن دەرچوو بەلەناو بردنیان خودا درۆزنەکانیان هیچ سوودو نەفعێکیان بۆیان نەبوو، ئەو بتو صەنەمانەی کە لەجیاتی خودا بەندایەتیان بۆ دەکردن دادیان نەدانو عەزابی ریشەکێشکەریان لێ دوور نەخستنەوە، بەڵکوو زیانیان پێ گەیاندنو بوون بەمایەی لەناوبردنو بەفتارە چوون بۆیان {وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ} بەردەوامیو سوور بوونیان لەسەر بتپەرستیو بەندایەتی کردن بۆ غەیری خودا، وێرانیو فەوتانی بۆ زیاد کردن، جگە لەخەسارەتمەندیو بەهیلاك بردنیان هیچ سوودێکی تریان بۆیان نەبوو.

{١٠٢ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ} وەکوو ئەو سزادانو غەزەب لێ گرتنە سامناکەی کە خودای تۆ ئەی موحەممەد! دانیشتوی ئەو شارو گوندانەی پێ گرتن، وەکوو ئەو وێرانیو لەناوبردنەی بەسەر گەلی نوحو قەومی عادو ئەموودو غەیری ئەوانیشمان هێنا کاتێ ستەمیان لەخۆیان کردو پەیامی پێغەمبەرانیان رەتکردەوە، هەمان عەزابو سزا دەنێرین بۆ سەر گەلو نەتەوەی تر هەر کاتێ ستەمیان لەخۆیان کردو سەرپێچی فەرمانی خودایان کرد! چۆن گەلو نەتەوە پێشینەکانمان لەناو بردن ئاواش گەلو نەتەوەی تر لەناو دەبەین هەر کاتێ رەچاوی ئەوان بکەن. {إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ} بێگومان تۆڵەساندنو سزاو گرتنی خودا بۆ ستەمکاران سامناکو بەئازارو پڕ ئەندێشەیەو رزگار بوونی لێ ناکرێ!!

{١٠٣ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ} بێگومان لەم چیرۆکانەی باسمان کردنو بەهیلاکچوونی ستەمکارانو رزگار بوونی بڕوادارانیان لەخۆ گرتبوو، بەڵگەی بەهێزو ئاشکرا هەن لەسەر راستی وادەو بەڵێنی خودا دەربارەی پاداشو سزای قیامەت؛ بۆ کەسانێك بڕوایان بەقیامەت هەیەو لەسزاو ئازاری سامناکی دەترسن! {ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ} ئەو رۆژە رۆژی عەزابی قیامەتە، هەموو ئادەمیزادی تێدا کۆدەکرێنەوە، لەیەك کەسەوە تا دواکەس لەو رۆژەدا گرد دەکرێنەوە، بۆ ئەوەی حیسابیان لەگەڵ بکرێو لەسەر کردەوەکانیان پاداشو سزا بدرێنەوە. {وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ} ئەو رۆژە رۆژێکی گەورەو سامناکە، رۆژێکی گەورەیە؛ فریشتە ئامادەی دەبن، پێغەمبەران تێیدا کۆدەبنەوە، خودا تێیدا حاکمەو پێغەمبەرانو شەهیدانو پیاوچاکان شایەتو گەواهیدەرن!!

{١٠٤ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ} ئێمە هەڵسانی قیامەت دواناخەین مەگەر بۆ ماوەیەکی دیاریکراو کە خۆمان لەزانستی خۆماندا دیاریمان کردوە، هیچ زیادو کەمییەکی تێدا ناکرێو پاشو پێش ناکا، هەر کاتێ تەمەنی دونیا تەواو بوو قیامەت رادەبێو کۆتایی بەژیان دێ!

{١٠٥ يَـوْمَ يَـأْتِ لا تَكَلَّـمُ نَفْـسٌ إِلاَّ بِإِذْنِـهِ} لـەو کاتـەی ڕۆژی قیامەت دێ هیچ زیندەوەرێکی خاوەن نوتقو قسە، ناخاوتنی بۆ ناکرێ، مەگەر خودا ڕێگەی بدا، چونکە لەو ڕۆژەدا کەس ئیرادەو ئیختیاری نیە، بەبێ ئیزن وەرگرتن کەس قسەو کردەوەی بۆ ناکرێ! هەر خودا خاوەنی فەرمانو جڵەوگیرییە، کەسی تر دارای هیچ نیە. {فَمِـنْهُمْ شَـقِيٌّ وَسَـعِيدٌ} لـەو حەشاماتەی کۆبۆتـەوە لـەو ڕۆژەدا هەیانـە بەدبـەختو نەگبەتە بەهۆی کوفرو بێدینی لەژیانی دونیایدا، هەشیانە بەختەوەرو کامەرانە، تاقمو کۆمەڵی بەهەشتی ڕازاوەیە؛ چونکە لەژیانی دونیادا بڕوای ڕاستی هەبووەو بەردەوام بووە لەسەر خوداپەرستی.

{١٠٦ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّـارِ لَهُـمْ فِيهَـا زَفِـيرٌ وَشَـهِيقٌ} جا ئەوانـەی بەدبـەختن لـەژیانی دونیـادا بـەهۆی ئـەو کـردەوە ناشیرینانەی ئـەنجامیان داوە، کـە لـەناکامی بـیرو بـاوەڕی فاسیدو پوچی بـەجێماو بۆیـانو شـوێنکەوتنی خراپـەکاران لەکردارو گوفتاردا هەتا وایان لێ هات لـەتاوانو خراپـەکاریدا نوغرۆ بوونو ڕوناکایی بیرو باوەڕی سروشتییان کوژایەوەو دڵیان تاریک بوو گومڕا بوون، موستەحەقی چوونە ناو دۆزەخ بـوون، ئـاگر بەشی ئەوانـەو جیگای حەوانـەوەو پشودانیانە. ئەوان لەناو ئەو دۆزەخـەدا شینو شەپۆڕیان هەیەو هەناسە سوارنو نرکەو هانکە هانکیان لێ دێ، سینگیان تـەنگ دەبـێ لرخەو پرخەو لرفەو دادو فیغانیـانو شاتە شاتیان جیهانێک پڕ دەکا!!

{١٠٧ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَـتْ الـسَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ} ئەوانـە لـەناو دۆزەخـدا دەمێننـەوە بـۆ هـەتا هەتایـە، مانەوەکـەیان لـەوێدا بـەردەوامو نەبڕاوەیـە، تـا ئـەو ئاسمانـەی لەسـەریانەو ئـەو زەوییـەی لەسـەرنی بمێننـەوە ئـەوانیش لـەناو دۆزەخـدا دەمێننـەوە، مەبەسـت بـەم تـەعبیرە قورئانییـە مانەوەیانـە لەناو ئـاگردا بـۆ هـەتا هەتایـە. کۆتـایی نـەهاتنی سزاکەیانە. {إِلاَّ مَا شَاءَ رَبُّكَ} واتە: ئەم مانەوەیان لەدۆزەخدا بـەردەوامو نەبڕاوەیە: مەگەر خودای تۆ مەیلی بێنێ، ئەم یاسایە بگۆڕێ لەشـێوەیەکەوە بـۆ شـێوەیەکی تـر! مەبەسـت بـەم تـەعبیرە بەردەوامو مانەوەی ئەبەدییە، چونکە مانەوەی موشریکان

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

لـەناو دۆزەخـداو مانـەوەی بەهەشـتییەکان لەبەهەشـتدا چەسپاوو سەلمێنراوە. {إِنَّ رَبَّـكَ فَعَّـالٌ لِمَـا يُرِيـدُ} بێگومـان خودای تـۆ هەرچی بـوێ دەیکـا: بـەگوێرەی زانیاریو دانـایی خۆی چی بوێ لەگەڵ ئەهلی دۆزەخـی دەکـا، هـەروەکوو چۆن چی بوێ بیدا بەبەهەشتییەکان پێیان دەدا.

{١٠٨ وَأَمَّـا الَّـذِينَ سُـعِدُوا فَفِـي الْجَنَّـةِ خَالِـدِينَ فِيهَـا مَـا دَامَـتْ السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَـاءً غَيْـرَ مَجْـذُوذٍ} واتـە: ئـەهلی سـەعادەت: کـە شـوێنکەوتووی پێغەمبـەرانن، ئەوانـە شوێنو ماوایان بەهەشتەو بۆ هـەتا هەتایـە تێـیدا دەمێننـەو، هەتا ئاسمـانی بەهەشـتیان بەسـەرەوە بـێو زەوی بەهەشـتیان لەژێرەوە بێ بەویستو ئیرادەی خودا تێـیدا دەمێننـەوە، ئـەو بەهەشتە بۆ ئەوان بەخششێکی نـەبڕاوەو ناپاسـاغە، بـۆ هـەتا هەتایەیە!

{[١٠٩]فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ} واتە: ئەی موحەممەد! ئەگەر ئەوەی باسکرا لەچیرۆك و سەرگوزەشتەی گەلە ستەمکارە موشریکەکان لەدونیاو قیامەت سەرەنجامی هەموو ستەمکارو موشریکێك بێ، ئەوە تۆ ئەی موحەممەد! هیچ شك و گومانت نەبێ لەسەرەنجامی ئەوەی: کە ئەو موشریکانەی گەلەکەت، ئەوانە بت پەرستن، شك و گومانت لەفەسادی بیرو باوەڕیان نەبێ! هەرچی دەیپەرستن بەتاڵ و پوچ و نەزانی و گومڕاییە، عەزابەکەیان مسۆگەرەو بۆیان دێ. {مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ} ئەوان عیبادەت ناکەن مەگەر وەکوو باوك و باپیرانیان دەیکەن! ئێمەش پاداشیان دەدەینەوە بەتەواوی. واتە: ئەوان وەکوو باوك و باپیرانیان بتپەرستی دەکەن، پەروەردگار ڕۆژی قیامەت لەسەر کردەوەکانیان پڕاوپڕ پاداشیان دەداتەوە، سزایەکی بەئێشیان دەداو تۆڵەی باشیان لێ دەستێنێ.

{[١١٠]وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ} بێگومان ئێمە تەوراتمان دا بەموسا بۆ ئەوەی گەلەکەی بیکەنە بەرنامەو یاساو شەریعەتی خۆیان و بەگوێرەی ئەو کتێبە هەڵسوکەوت بکەن! بەڵام ئەوان لەڕاو بیرو بۆچوون و ڕاڤەکردنیاندا کێشەیان تێکەوت هەر کەسە بەئارەزۆی خۆی مانای لەدەقەکانی دەدایەوە، بوونە تاقم تاقم و گرۆ گرۆ، پەرتەوازە بوون. {وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ} ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کە قەزاو قەدەری خودای تۆ، داخوازی ئەوە بووە: کە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو کە هاتنی ڕۆژی قیامەتە عەزابیان بۆ نەنێرێ، ئەوە هەر لەدونیادا ناوانمان دەکردن، هەر لەدونیادا عەزابمان بۆ دەناردن، سەرپێچیکارانمان لەناو دەبردن، خودا پەرستانمان ڕزگار دەکردن. {وَإِنَّهُمْ} بێگومان گەل و نەتەوەی موسا {لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ} دەربارەی تەورات لەشك و گومانێکی زۆر چەواشەکاردان، چونکە تەورات زۆری لێ گۆڕاوە، زۆری لێ فەوتاوە، مێژوو نووسان دەڵێن: کاتێك بابلیەکان پەیکەری سولەیمانیان سوتاند؛ تەوراتیش فەوتاو لەناو چوو، ماوەیەکی زۆری پێ چوو ئەمجار جولەکەکان سەر لەنوێ هەوڵیاندا تەوراتیان نووسیەوە بەڵام بەشێواوی و دەست لێدراوی، چونکە نوسخە ئەصلیەکەی نەمابوو!

{[١١١]وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ} هەر تاقمە لەموسوڵمانان و لەکافرەکان: کە کێشەیان هەیە دەربارەی نامەی خودا، هەموو ئەوانەی: کە جیاوازییان هەبوە لەکتێبی تەورات و هەندێکیان بڕوایان پێ کردو زوربەشیان ڕەتیان کردەوە، خودای تۆ ئەی موحەممەد! پاداش و سزای خۆیان بەتەواوی دەداتەوە. {إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} بێگومان پەروەردگار ئاگادارو زانایە بەهەر شتێکی ئەوانە ئەنجامی دەدەن. هیچی لێ ون نابێ!!

{[١١٢]فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ} ئەی موحەممەد! خۆت و ئەوانەی شوێنت کەوتوون، ڕێبازی ئیستیقامە بگرنەبەر، لەبواری عەقیدەو کردەوەو ئەخلاقدا بەردەوام بن لەسەر ڕێبازی ئیسلام؛ ڕێبازی مام ناوەندی پەیڕەو بکەن، بەبێ ئیفراط و تەفریط. لەڕێگای ڕاست لامەدەن، بەردەوام بن لەسەر ڕێبازی خودا پەسەند، کە بریتییە لەیەکتاپەرستی بڕوا بوون بەوەی: کە خودا تاك و تەنیایە لەزات و لەصیفاتدا، بڕوا بوونە بەغەیب و شتە پەنامەکییەکان: کە بریتیین لە بەهەشت و دۆزەخ و زیندوبوونەوەو حیساب و لێکۆڵینەوەو فریشتەو عەرش و هەموو ئەو شتانەی ئایین ئاماژەی پێ کردون. {وَلَا تَطْغَوْا} سنور بەزێنی مەکەن، گومڕاو یاخی مەبن، لەخۆتان بایی مەبن، لوتبەرزیی مەنوێنن {إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} بێگومان خودا بیناو زاناو شنەوایە بەو کردەوانەی ئەنجامیان دەدەن، هیچی لێ ون نابێ سزاو پاداشتان دەداتەوە لەسەر هەموو گوفتارو کردەوەیەکتان. کەوابێ خۆتان بپارێزن لەنافەرمانی خوداو شتێك ئەنجام مەدەن ئەو پێی ناخۆش بێ!

{[١١٣]وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا} بەهیچ شێوەیەك کەمترین مەیل مەکەن بۆ لای ستەمکاران، خۆشتان نەوێن، مەراییان مەکەن، داوای کۆمەکییان لێ مەکەن، پشتیان پێ مەبەستن، ڕێبازیان بەجوان و پەسند مەزانن {فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ} ئەگەر وا بکەن شیاوی ئەوە دەبن: کە بەئاگری دۆزەخ سزا بدرێن، پەروەردگار لەسەر ئەو مەیل و ڕەغبەتەتان بۆ لای کافران سزای دۆزەختان دەدا {وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ} نیە بۆ ئێوە جگە لەخودا کەسێکی تر یارمەتیتان بدا، کەس نیە

سوودتان پێ بگەیەنێ، عەزابتان لێ دوور بخاتەوە{ثُمَّ لا تُنصَرُونَ} پاشان ئێوە یارمەتیتان نادرێ، خودا پشتیوانیتان ناکا، چونکە پەروەردگار کۆمەکی بەستەمکاران ناکا.

{[١١٤]وَأَقِمْ الصَّلاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنْ اللَّيْلِ} ئەی پێغەمبەر! نوێژ بەتەواوی‌و رێك‌و پێکی ئەنجام بدە لەهەردوو سەری رۆژدا، هەموو رۆژێك نوێژەکانت ئەنجام بدە لەدوو تەرەفی رۆژدا: کە نوێژی بەیانی‌و نیوەڕۆو عەصر دەگرێتەوە، بەم رەنگە لەنیوەی ئەوەڵدا نوێژی بەیانی دەکرێ، لەنیوەی دووەمدا نوێژی نیوەڕۆو نوێژی عەصر دەکرێ، لەبەر ئەوە ئەم دوو نوێژە کەوتوونەتە یەك، چونکە لەکاتی جەمعدا یان نێوەڕۆ دەبرێتە لای عەصر، یان عەصر دەهێندرێتە لای نیوەڕۆ، لەغەیری جەمعیش‌دا وەکوو دروستە نوێژی نیوەڕۆو پاش زەوال بکرێ، دروستیشە لەئاخرو ئۆخری وەختا بکرێ، واتە: کاتی کردنەکەی دەکەوێتە نزیك کاتی نوێژی عەصر. بەکورتی پاش زەوال کاتی نوێژی نیوەڕۆو عەصرە، جا لەم رووەوە کە پاش زەوال کاتی ئیوارەیە، ئەم دوو نوێژە دەکەونە لایەکی رۆژەوە، نوێژی بەیانیش دەکەوێتە لایەکیەوە. ئەو کاتانەیش کە نزیکی شەون‌و بە(زُلَفاً مِنْ اللَّيْلِ) ئاماژەیان بۆ کراوە بریتین لەکاتی پاش رۆژ ئاوا بوون کە وەختی مەغریبەو ونبوونی روناکی کەناری ئاسمانە کە وەختی نوێژی عیشایە، کەوابێ ئایەتەکە ئاماژەی بۆ هەر پێنج نوێژەکان تێدایە. {إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ} بێگومان کرداری چاکەو چاکەکاری (کە نوێژ بەشێکە لەچاکە) تاوانی پێشوو رەش دەکاتەوە، واتە: تاوانی بچوك، چونکە تاوانی گەورە کەفارەت‌و تۆڵەو حەدی خۆیان هەیە!! پێویستیان بە تۆبەی نەصووح‌و شتی تر هەیە! {ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ} ئەو ئامۆژگارییانەی پێشوو کە بریتی بوون: لەئیستیقامەو کردنی کردەوەی باش‌و پەسندو پابەند بوون بەفەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگارو سنوور نەبەزاندن‌و مەیل نەدان بەستەمکاران، پەندو عیبرەتن بۆ ئەو کەسانەی پەند وەرگرن‌و شت دەبیسن‌و تێی دەگەن‌و هەست بەگرنگی دەکەن، خۆیان لەخەتەری خراپەکاری دەپارێزن‌و ترسی خودایان هەیەو داوای لێبوردن لەتاوانەکانیان دەکەن.

{[١١٥]وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ} صەبر بریتییە لەپابەندبوون لەسەر کردنی کاری چاك‌و نارەحەتی بەجێهێنانی، هەروا خۆگری لەسەر کردنی تاوان‌و داخوازییەکانی، خۆ بەدووربگرە لەهەموو شتێکی خراپ‌و ناپەسندو حەرام، لەکاتی بەڵاو ناخۆشی‌دا بەصەبرو ئارام بە، خۆگرو ورە بەرز بە، بێگومان خودا نازو نیعمەتی بەهەشتتان بەنسیب دەکا.

{[١١٦]فَلَوْلا كَانَ مِنْ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُوْلُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنْ الْفَسَادِ فِي الأَرْضِ} ئەوە بۆچی لەناو ئەو گەل‌و نەتەوانەی کە لەچەرخەکانی پێش ئێوەدا بەهۆی ستەمکاری خۆیان لەناومان بردن، کەسانێك نەبوون خاوەن عەقڵ‌و فام‌و ئایین، یان خاوەن قەدرو قیمەت‌و قسە بیستراوو ئەهلی خەیر، جڵەوگیرییان بکردایە لەو ستەمکارو ئاشوبگێڕو فیتنە جۆیانەی فەسادیان لەسەر زەوی بڵاوکردەوە، ئەوە بۆ کۆمەڵێك نەبوون خاوەن فەضل‌و ئایین‌و هۆشمەند مەنعی جەمارەریان بکردایە لەفەسادو بەد رەوشتی، لەستەمکاری‌و ئاشووبگێڕی لەوڵاتدا، وڵاتو گەلیان لەو عەزابە رزگار بکردایەو بیانپاراستنایە!! ئەوە نەبوو، ئەوانە دەست نەکەوتن {إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ} مەگەر کەمێ لەوانە کە رزگارمان کردن لەقارو غەزەبی خۆمان. واتە: ئەوەی پێویست بوو بێ نەبوو، بەڵکوو ئەوەی رویدا ئەوە بوو: کە کەمێك لەموسوڵمانان کەم نەمودو قسە نەبیستراو بێ ئەوەی کاریگەریان هەبێ‌و شوێندەستیان دیار بێ، کەس بەگوێی نەکردن، خودا لەگەڵ پێغەمبەرەکانیان‌دا رزگاری کردن، لەکاتێکدا ستەمکارو ئاشوبگێڕەکان سوور بوون لەسەر هەڵوێستی خۆیان‌و وازیان لەژیانی تەڕەفو فەساد نەهێنا، بەڵکوو {وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ} ئەو ستەمکارانە: کە زۆرینەی گەل‌و نەتەوەکان بوون، شوێن هەواو ئارەزۆی خۆیان کەوتن هەر خەریکی دەستەبەر کردنی نازو نیعمەت‌و پلەو پایەی دونیایی بوون، مەشغووڵی رابواردن‌و تاوانکاری‌و فەساد بوون، ئەگەر موصڵیحێك ئامۆژگاری بکردنایە گوێیان بۆ نەدەگرت، خۆش رابواردنی دونیایان بەسەر بەختەوەری قیامەتدا هەڵبژاردبوو، {وَكَانُوا مُجْرِمِينَ} ئەوان

لەهەڵبژاردنی ئەم جۆرە ژیانە بۆ خۆیانو سووربونیان لەسەر فەسادو ئاشوبگێڕان، لەناو تاوانو گومراییدا نوغرۆ بوبوون.

{١١٧ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ} واتە: ئەوە دابو نەریتی خودا نیە، عەداڵەتکاری ئەو نیە: کە ستەم لەگەڵو نەتەوەیەك بکا، بەناڕەوا لەناویان بەرێ، لەکاتێکدا ئەهلو دانیشتوانی ئەو شارو گوندانە حەقخوازو حەق پەرست بن، پابەندی ئەخلاقو رەوشتی بەرزو پەسەند بن، خەریکی رێکخستنی کارو باری خۆیان بن بەگوێرەی شەریعەتو یاسای خودا. چونکە پەروەردگار ستەمکار نیەو ستەم ناکا.

{١١٨ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ} ئەی موحەممەد! ئەگەر خودای تۆ بیویستایە هەموو ئادەمیزادەکانی لەسەر یەك ئایین کۆدەکردەوە، وای لێ دەکردن بەسروشت هەموویان خودا پەرست بوونایە وەکوو فریشتە، ئەو کاتە ئەم عالەمە عالەمێکی تر دەبوو! بەڵام ویستی خودا وا نەبوە کە هەموویان لەسەر یەك ئایین کۆ بکاتەوە، بەڵکوو وازی لێ هیناون بۆ خۆیان بەئیختیاری خۆیان رێبازی ژیانیان هەڵبژێرن، ئەوەتا جوداوازییان لەهەموو شتێکدا هەیە، تەنانەت لەبنەمای عەقیدەو بیرو باوەڕیشدا راجیاییان هەیە، تەنانەت لەو شتانەشدا کە نەدەبوو ئیختیلافیان تێدا بێ وەکوو بڕوا بەڕۆژی قیامەت، بیرو رایان جوداوازە، هەر کەسە بەگوێرەی مەیلو ئارەزوو بیرو بۆچوونی خۆی رایەکی تایبەتی هەیە، هەر تاقمەو پشتگیری عەقیدەو مەزهەبێك دەکاو داکۆکی لێ دەکا.

{١١٩ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ} مەگەر کەسانێك کە خودا بەمیهرەبانی خۆی هیدایەتی دابن بۆ هەڵبژاردنی رێگەی خودا پەسندو بەختیاری، ئەوانە شوێن پێغەمبەران کەوتنو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانیان بوون، لەسەر ئەو رێبازەیان بەردەوام بوون تا دوا پێغەمبەر: کە پێغەمبەری ئیسلامە هاتە سەریانو شوێنی کەوتن، ئەوانە کۆمەڵی رزگار بووی ئادەمیزادن، فیرقەی ناجییە ئەوانو بەس! {وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ} واتە: هەر لەبەر ئەوەی بۆ خۆیان توانایان هەبێ بەویستی خۆیان رێبازی چاك یان خراپ هەڵبژێرن، بۆ ئەوەی ئەو ئیختیارەیان هەبێ کە سەر دەکێشێ بۆ ئەو ئیختیلافە، پەروەردگار ئادەمیزادی دروستکردون، بۆ ئەوەی پاداشی باش بداتەوە بەوانەی رێبازی حەق هەڵدەبژێرنو پەیڕەوی دەکەن، سزای ئەوانە بدا کە رێگای خراپ هەڵدەبژێرنو پەیڕەوی دەکەن! {وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ} بڕیاری خودای تۆ ئەی موحەممەد! دەرچوو قەزاو قەدەری وا ئاراستە کرا، دانایی و زانایی خودا وا داخواز بوو: کە بەشێك لەئادەمیزادو جندۆکەی دروستیان دەکا شیاوی چوونە ناو بەهەشت بن، بەشێکیشیان شیاوی چوونە ناو دۆزەخ بن، بۆیە لەئەزەلدا ئەم بڕیارەی داوەو براوەتەوە ئەویش بریتییە لەوەی کە دەفەرموێ: {لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} وەڵڵاهی دەبێ دۆزەخ پڕ بکەم لەجندۆکەو ئادەمیزاد، دەبێ لەگەراو جینسی ئادەمیزادو جندۆکە دۆزەخ بهاخنم، لەوانەی شوێن پێغەمبەران ناکەونو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانم نابن پەیامی پێغەمبەرەکان بەدرۆ دەخەنەوە..

{١٢٠ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاءِ الرُّسُلِ} دەخوێنینەوە بەسەر تۆدا ئەی پێغەمبەر! هەموو جۆرە هەواڵێکی پێغەمبەرانی پێشوو لەگەڵ گەلەکانیان بۆ دوو مەبەستو قازانجی سەرەکی:

١- {مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ} یەکەم بۆ ئەوەی دڵت دامەزرێو پتەو بێ بۆ بەجێهێنانی پەیامەکەتو صەبرو ئارامت بۆ پەیدا بێو لەبەرامبەر ئەزیەتدانی موشریکەکان خۆگرو پشوو درێژ بی.

٢- {وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ} واتە: سوودی دووەم بۆ تۆ ئەوەیە: کە لەم سورەتانەی چیرۆکی پێغەمبەرانی تێدایە، یان لەو چیرۆکو نیشانانەدا کە بۆت رون دەکەینەوە: شتێکت بۆ هاتووە کە حەقو راستو یەقینە: ئەویش بریتییە لەتاکو تەنهایی خوداو عیبادەت بۆ کردنی بەخالصیو چەسپاندنی زیندوو بوونەوەو تۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خودا واز هێنان لەفاحیشەو کاری خراپ، لەو هەواڵانەدا پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ کافرانو یادخستنەوەو بیرەوەری هەیە بۆ موسوڵمانان، سوودی لێ وەردەگرنو ئیمانیان پێ

زیاد دەکا، ئەوانەش: کە ئامادەباشییان تێدایە بۆ ئیمانهێنان پەلە لەموسوڵمانبوون دەکەن. ئەمجار دوای ئەم هەڕەشەو تەرهیبو تەرغیبە پەروەردگار فەرمان بەپێغەمبەر دەکاو دەفەرموێ: {[۱۲۱] وَقُلْ لِلَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ} ئەی موحەممەد! بەو ئادەمیزادانە بڵێ: کە سوورن لەسەر کوفرو بێدینیو بەهیچ جۆرێك بڕوا بەپەیامەکەت ناکەن بەشێوەی هەڕەشە پێیان بڵێ: {اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ} ئێوە لەسەر ڕێبازی خۆتانو بەگوێرەی مەنهەجو پرۆگرامی خۆتان کار بکەن، چتان لەدەست دێ دژی من ئەنجامی بدەنو بێ منەت بن، هەرچی هێزو تواناتان هەیە بیخەنە کار دژی ئیسلامو بۆ زیانگەیاندن بەموسوڵمانان، ئێمەش بەگوێرەی شەریعەتو ڕێبازی خۆمان کاری خۆمان ئەنجام دەدەین، چی بتوانین لەبانگەوازی بۆ خێرو چاکە دریغی ناکەینو بەردەوامو سوورین لەسەر بیرو باوەڕی خۆمانو بەموو لێی لا نادەین!

{[۱۲۲] وَانتَظِرُوا} ئێوە چاوەڕوان بن ئاخۆ ئێمە دەمرین چیمان بەسەردێ، {إِنَّا مُنتَظِرُونَ} ئێمەش چاوەڕوانی سەرئەنجامو ئاکامی ئێوەین، بزانین چیتان بەسەر دێ.

{[۱۲۳] وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ} هەر بۆ خودایە زانیاری نهێنی ئاسمانەکانو زەوی. واتە: پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەهەموو نهێنییەکی ناو ئاسمانەکانو زەوی لەڕابوردو حاڵی حازرو داهاتوودا، زانیارییەکەی هەموو کوللیاتو جوزئیاتو مەعدومو مەوجودێك دەگرێتەوە، دیاریو نادیاری لەلا وەکوو یەك وایە. {وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الأَمْرُ كُلُّهُ} ئیشەکان هەموویان هەر بۆلای خودا دەگەڕێنەوە، چونکە ئەو کانو سەرچاوەی هەموو شتێکە، ئەو خودایە بەتواناو بەدەسەڵاتە فەرمانی ڕەوایەو ویستی جێ بەجێ کراوە، هەموو بوونەوەر، هەموو بەندەکان لەژێر دەسەڵاتیدا بێ وەجو زەبوونن، ڕۆژی قیامەت لەهەموو کەس دەپرسێتەوە، سزاو پاداشی هەموو کەس دەداتەوە، هەموو کردەوەیەك گەورەو بچووك حیساب دەکا. {فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ} بەخالصانەو دڵسۆزی عیبادەت هەر بۆ خودا بکە، با هەموو موسوڵمانان لەگەڵتدا هەر خودا بناسنو ئەو بپەرستن، لەهەموو کارو کردەوەیەکتدا پشتت بەخودا

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَانتَظِرُوا إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

سُورَةُ يُوسُفَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

ببەستە. {وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} خودای تۆ لەکردەوەی ئەو خەڵکە بێ ئاگا نیە، هەرچی دەیڵێنو دەیکەن لەخودا نهێنی نیە، لەدواییدا بەتەواوی پاداشو سزایان دەداتەوە، خۆتو شوێنکەوتوانت سەر دەخاو موشریكو بێدینەکان ڕیسوا دەکا.

کۆتایی سورەتی هوود

سورەتی (یوسف)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

دەفەرموێ: {[۱] الر} ئەم وشە دەبێ بە(الف، لام، را) بخوێندرێتەوە، دەربارەی ماناکەشی هەمان ڕاو بۆچوون هەیە کە لەسەرەتای سورەتی (البقرة)داو سەرەتای سورەتی (ال عمران)و شوێنی تریشدا باس کراوە هەرە گرنگیان ئەوەیە:

کە دەفەرموێ: قورئـان لـەم پیتانـە پێـك هـاتووە، ئێـوەش زوبانەکەتان لـەم پیتانـە پێـك هـاتووە، دە ئێـوە بتـوانن لـەو پیتانە کەلامێکی ئاوا بخەنە ڕوو! {تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ} ئەو ئایەتانەی لەم سورەتەدا بۆ تـۆ هـاتووە ئـەی موحەممـەد! کە لەو جۆرە پیتانە پێك هاتووە ئایـەتی سورەتێکی ئاشکراو نمایانە لەوەدا: کە عەرەبەکانو غەیری ئەوانیش دەستەوەسان دەکا. یان ئایەتی قورئانێکە کە ئاشکراو نمایانـە هـیچ گومـانی تێدا نیە، سەرئاسایەو عەرەبەکان دەستەوەسان دەکاو بۆڕیـان دەدا..

{٢إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً} ئێمە قورئانێکمان بەزوبانی عـەرەبی نـاردووە بـۆ سـەر پێغەمبـەری خۆمـان کـە موحەممـەدە، ئـەو قورئانە دەخوێندرێتەوەو لەبەر دەکرێ، بۆیەشمان بـەزوبانی عـەرەبی نـاردووە {لَعَلَّكُـمْ تَعْقِلُـونَ} بـەڵکوو بـەهۆی ئـەم قورئانەوە عەقڵو هۆش پەیدا بکەن، چیرۆکو سەرگورشتەی رابـوردوان بـزانن، فێـری ئـادابو ئـەخلاقی جـوانو ئـەحکامو شەریعەت ببن، ڕێبازی ژیانتـان بـەگوێرەی بەرنامـەی قورئـان دیـاری بکـەن، بـۆ ئـەوەی قورئـان بکەنـە مەنهـەجی ژیانتـان لـــەڕووی رامیــــاریو ئــــابوریو کۆمەڵایـــەتیو کاروبـــاری دەوڵەتەوە.

{٣نَحْنُ نَقُـصُّ عَلَيْـكَ أَحْسَنَ الْقَـصَصِ بِمَـا أَوْحَيْنَـا إِلَيْـكَ هَـذَا الْقُـرْآنَ} ئێمـە جـوانترین چـیرۆكو سەرگورشـتەت بەسـەردا دەخوێنینەوە بەهۆی ئەوەوە: کە ئـەم قورئانـەمان بـەنیگا بۆ ناردووی، قورئانێك کە تەواوو بێ عەیبو شیکەرەوەی هەموو شتێکە، چیرۆکی حـەزرەتی (یوسـف)یش چیرۆکێکی تـەواوو سەرنج راکێشە، مەبەستو ئەهدافی بـەرزی لـەخۆ گرتـوون {وَإِنْ كُنـتَ مِـنْ قَبْلِـهِ لَمِـنَ الْغَـافِلِينَ} هەرچـەندە تـۆ ئـەی موحەممەد! پێش ئـەوەی ئـەم قورئانـەت بـەنیگا بۆ بنێرین لەپێری بێ ئاگایان بووی! تۆش وەکوو گەلەکەت لەو باسانەی لەقورئانـدان بـێ ئاگابووی، چ زانیاریـەکت دەربـارەی هـەواڵو سەرگورشتەی پێغەمبەرانی پێشوو نەبوو.

{٤إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ} ئەی موحەممـەد! چیرۆکی یوسف بـۆ گەلو ئەتەوەکەت بگێڕەوە. ئەوە بۆ گەلەکەت بـاس بکـە: کـە یوسـف بـەباوکی (یـەعقووب) گـوت: {يَـا أَبَـتِ} ئـەی بـاوکی خۆشەویستم! {إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَـشَرَ كَوْكَبـاً وَالـشَّمْسَ وَالْقَمَـرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَـاجِدِينَ} من لەخـەومدا: یـازدە ئەسـتێرەو خـۆرو مانگم دیتن سوژدەیان بۆ بردم، واتە: سوژدەی ڕێزو تەقـدیرو فەرمانبەرداری، نەك سوژدەی عیبادەتو پەرستن..

{٥قَالَ يَا بُنَيَّ} وتی: ئـەی کوڕی پچکۆلەو خۆشەویـستم! {لا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْداً} خەونەکەت بۆ براکانت مەگێڕەوە، ئەوەکوو حەسـوودیت پـێ بـەرنو پیلانـی وات بـۆ دابرێـژن تووشـی ناخۆشـیو چەرمەسـەریت بکـەن، چونکە {إِنَّ الـشَّيْطَانَ لِلإِنـسَانِ عَـدُوٌّ مُـبِينٌ} بێگومـان شـەیتان دوژمنی سەرسەختی ئادەمیزادە، بەئاشکرا دوژمنایـەتی خـۆی لەگـــەڵ بـــەرەی ئـــادەمیزاددا راگەیانـــدوە، نەکـــەی باســـی خەونەکـەت لای براکانـت بـدرکێنی، بترسـە لـەوەی شـەیتان بچێتە بـن کلێشەی براکانتـەوەو هـەڵیان خەڵەتێنێو دەنـە دەنـەیان بـدا بـۆ ئـەوەی زیانـت پـێ بگەیـەنن، دابـو نـەرێتی شـەیتان ئەوەیـە: کـە نـاکۆکیو دژایـەتی بخاتـە نێـوان ئادەمیزادانەوە.

{٦وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيـكَ رَبُّـكَ} ئەی کوڕی خۆشەویستم! وەکوو چۆن پەروەردگار لەخەودا ئاوا ئەستێرەو خۆرو مانگی نیشان داوی سوژدەیان بـۆ بـردوی، خـودای خـۆت هـەڵت دەبـژێریو دەست نیشانت دەکا بـۆ پێغەمبەرایەتیو پلەو پایـەی ڕێـزو ئیحترامت بەسەردا دەرێژێو جۆرەها بەهرەو سەروەریت پـێ دەبەخشێ! {وَيُعَلِّمُكَ مِـنْ تَأْوِيـلِ الأَحَادِيـثِ} لەلایـەن خۆیـەوە زانیاری خەون لێدانـەوەت فێـر دەکا، واتە: زانیاری تایبـەتی خۆیت فێـر دەکا، دەتـوانی مانـای خـەون لێ بدەیـەوەو بزانـی چۆن دێتە جێو ئاکام چی دەبێ. {وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَـى آلِ يَعْقُوبَ} هەروەها پەروەردگار نیعمەتی خۆی لەسەر تۆ تـەواو دەکـا، بـەو جـۆرە دەتکاتـە پێغەمبـەرو رەوانـەت دەکـا بـۆ بانگەوازیکردن، هـەروەها نیعمـەتی خـۆی بەسـەر یـەعقووبو بنەماڵەکەشیـدا تەواو دەکا، بەم جۆرە هەلیان بۆ دەڕەخسێنێ کە لەلادێوە بێنـە نـاو شـاری میـصرو جێگـەو ڕێگـەی باشـیان بـداتێو پاشـان زنجـیرەی پێغەمبـەران لـەم بنەماڵەیـەدا بـۆ ماوەیەکی زۆر بەردەوام بـێ. {كَمَا أَتَمَّهَا عَلَـى أَبَوَيْـكَ مِـنْ قَبْـلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ} هـەروەکوو چـۆن لـەوەپێش نیعمـەتی خـۆی

ڕژاند بەسەر باپیرتو باوکی باپیرتدا. کە ئیسحاقو ئیبراهیم بوون.. لەئایەتەکەدا ئیبراهیمی پێش خست چونکە پلەو پایەی ئەو بەرز ترەو بەباوکی پێغەمبەرانو (خلیل الله) ناسراوە. {إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ} بێگومان خودای تۆ زاناو دانایە بەو کەسانەی هەڵیان دەبژێرێ بۆ پێغەمبەرایەتیو دەزانێ کێ شیاوی فەضلو نیعمەتو ڕێزلێنانە، هۆکاری بۆ دەڕەخسێنێ بۆ ئەوەی بگاتە ئامانجی خۆیو ئاواتەکانی بەدی بێن. هەرچی دەیکا لەزانیاریو داناییەوەیە، ئیشی نابەجێ ناکاو کاری خراپی لێ ناوەشێتەوە.

{[7] لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ} سوێند بێ بەخودا لەچیرۆکی یوسفو براکانیدا پەندو ئامۆژگاری هەن بۆ پرسایان، زۆر عیبرەتو نیشانە هەن لەسەر قودرەتو دەسەڵاتی ڕەهای پەروەردگارو زانایی‌و دانایی‌و لوطفو کەرەمی بۆ بەندە هەڵبژاردەکانی‌و پەروەردەکردنیان بەپەروەردەیەکی خودایی، بۆ هەر کەسێك پرسیار بکا لەڕوداوی چیرۆکەکەو بیەوێ بەڕاستی چۆنیەتی ڕوداوەکانی ئەم چیرۆکە بزانێو پەندیان لێ وەربگرێ!

{[8] إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا} کاتێك براکانی یوسف وتیان: وەڵڵاهی یوسفو براکەی بونیامین لای باوکمان لەئێمە خۆشەیست ترن، ئەوان هەرچەندە لەئێمە بچوکترنو کارو کاسبییان پێ ناکرێ کەچی ئەوانی لەئێمە خۆشتر دەوێ، ئێمە هەموومان پیاوی بەهێزو تاقەتو کارو کاسبی کار، چی پێویست بێ بۆ دابینکردنی باری ژیانو خەرجی ناو ماڵ ئێمە دابینی دەکەین کەچی زیاتر گرنگی بەئەوان دەدا! {وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} بێگومان باوکمان لەو هەڵوێستەیدا کە ئەوانی لەئێمە خۆشتر دەوێ ڕێگای عەداڵەتکاری لێ هون بووەو بەهەڵە چووەو بەهەڵەچوونەکەی ئاشکرایەو هەموو کەس دەیزانێ، دەنا چۆن دوو منداڵی بێکارەو هیچ لەبارا نەبوو پاساو دەداتەوە بەسەر کۆمەڵێك کوڕی گەنجی بەدەستو بازۆو کاسبکەرو خزمەتگوزارو پارێزەر!!

{[9] اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضاً} یا یوسف بکوژینو لەناوی بەرین بۆ ئەوەی باوکمان بڕوی بنێو هیچ هیوایەکی پێك

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (٥) وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٦) ۞ لَّقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ (٧) إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (٨) اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِن بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ (٩) قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ (١٠) قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ (١١) أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (١٢) قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَن تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ (١٣) قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَّخَاسِرُونَ (١٤)

گەیشتنەوەی ئەوی نەمێنێ، یان فڕێی بدەنە وڵاتێك دوور بێ لەئاوەدانی، تەنانەت ئەگەر نەش مرێ ڕێگای هاتنەوە نەزانێ بێتەوە بۆ لای باوکمان. {يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْماً صَالِحِينَ} ئیتر بەرچاوی باوکتان چۆڵ دەبێو دڵو دەروونی بۆ ئێمە خاڵی دەبێ، هەموو گرنگییەك بەئێمە دەداو عەطفو سۆزی خۆی دەدا بەئێمە ئەمجار ئێوە تۆبە بکەنو ببنە بەندەی صاڵحو ڕاستاڵ، کردەوەی باش ئەنجام دەدەینو جارێکی تر تاوانی وا ناکەین، بەمەش خودا لەخۆمان ڕازی دەکەینو باوکیشمان لێمان ڕازی دەبێ.

{[10] قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنتُمْ فَاعِلِينَ} یەکێك لەبراکان: کە ناوی بەهوذاو برا گەورەیان بوو، هەندێکیش دەڵێن: ڕوبیل بوو، وتی: یوسف مەکوژن، بڕکێشی کوشتنی مەکەن؛ چونکە برای خۆتانەو کوشتن تاوانێکی گەورەیە، بەڵکوو فڕێیدەنە

ناو بیرێکەوە، کاروانێك (کە هاموشۆی بازرگانی دەکەن) بۆ خۆیان هەڵیدەگرنەوە، لەکوڵ ئێوە دەبێتەوە، بەمە مەبەستەکەتان دێتە جێو لەباوکی دوور دەکەوێتەوەو لێی دیدار ناخیرەت دەبێ.

{[11]قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ} وتیان: ئەی باوکی بەڕێزمان! ئەوە تۆ چیتە لەئێمە دڵنیانی دەربارەی یوسف؟ دەترسی لێمان تووشی ئەزیەتی بکەین؟ ئێمە خۆشمان دەوێ، دڵسۆزین بۆی، دەمانەوێ لەخێرو خۆشیدا بێ، بەدڵو بەگیان نەصیحەتو ئامۆژگاری دەکەین، وەکوو چاوی خۆمان دەیپارێزین!

{[12]أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ} جا وا ئێمە وەکوو دابو نەرێتی خۆمان بەیانی دەچین بۆ سەیران. بۆ یاریو رابواردن، جەنابیشت بەدڵنیاییەوە یوسفمان لەگەڵ بنێرە، با بۆخۆی بەئارەزۆی خۆی لەو دەشتو سارایە، لەو کێوو کەژە بەروبوم بخوا، لەگەڵ ئێمەشدا یاری بکاو پێشبڕکێو تۆپێنو سێ بازێن ئەنجام بدا، ئێمە پارێزگاری دەکەین ناهێڵین تووشی هیچ ناخۆشییەك ببێ، هەر لەبەر خاتری تۆ وەکوو چاوی خۆمان دەیپارێزین!.

{[13]قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ} وتی: هەست دەکەم بەغەمو نارەحەتیو دڵتەنگ دەبم ئەگەر یوسف لێم دوور کەوێتەوە، ئەگەر ئێوە لەگەڵ خۆتان بیبەن بۆ دەشتو دەر من بێ ئەو هەڵناکەم، {وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ} دەترسم رێگا بدەم لەگەڵ خۆتانی بەرنو لەبیابان لێی کەمتەرخەم بینو گورگ بیخوا، دەترسم ئێوە سەرگەرمی یاری کردنی خۆتان بنو ئاگاتان لەیوسف نەمێنێو گورگ پەلاماری بداو بیخوا!

{[14]قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ} وەڵامی باوکیان دایەوەو وتیان: وەڵلاهی، ئەگەر ئێمە ئەوەندە دەستەوەسان بین گورگ بتوانێ یوسفمان لێ بفڕێنێو بیخوا، ئەگەر ئێمە بەهەموانمان نەتوانین یوسف بپارێزن (لەکاتێکدا ئێمە دەستەیەکی خاوەن هێزو تواناو دەستو بازووینو کوڕی تەنگانەو پیاوی رۆژی هەڵمەتو قوربانین) ئەگەر ئەوەمان بۆ نەکرێ، نیشانەی ئەوەیە: ئێمە هیچو پووچین چمان لەدەست نایە، جێگای متمانە نینو هیچ کارێکمان پێ ئەنجام نادرێو چ خێرو بێرێکمان تێدا نیە!

{[15]فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ} کاتێك بەڕێ کەوتنو یوسفیان لەباوکی دوور خستەوە، هەموو رایان هاتە سەر ئەوە کە بیهاوێژنە قوڵایی بیری کەنعانەوەو ئەوەی بڕیاریان لەسەر دا بوو ئەنجامی بدەن. جا لەم حاڵە تەنگو چەڵەمەیەدا، لەم کاتە ناسکو ترسناکەدا کە مردن لێی نزیك بۆتەوەو هیچ فریادرەس نیەو کەس نیە فریای بکەوێو دادو فوغان دادی ناداو ئەم منداڵو بێ دەسەڵاتو ئەوان دە کەسی زەلامو زەبەللاحو بێ ویژدان، تا لەم ساتە ناسکەدا: کە یوسف لەژیانی خۆی نائومێد بووە، پەروەردگار نیگای بۆ دەنێرێو دڵنیای دەکا: کە ئەمە تاقیکردنەوەیە، تەنگانەیەو فەرەجی لەدوایە. دەفەرموێ: {وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} نیگامان بۆ کرد، دڵنیامان کرد لەوەی: کە لەم تەنگانە رزگارت دەبێ نامری تا ئەم کارە ناپیاوانەیان بەچاودا دەدەیەوە، تەریقیان دەکەیەوە، ئەوان لەسەرەتادا نازانن ئەوەی ئەم تانوتەیان لێ دەدا ئەو یوسفە منداڵەیە کە خستوویانەتە ناو بیرەوەو بەخەیاڵی خۆیان لەکۆڵیان بۆتەوە!

{[16]وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ} ئێوارە درەنگانێك کاتی عیشاء هاتنەوە بۆ لای باوکیان، خۆیان بەغەمبارو دڵتەنگ نیشان دەداو شینو رۆرۆیان دەکردو دادو فیغانو برا رۆیان بوو!

{[17]قَالُوا يَا أَبَانَا} وتیان: ئەی باوکی بەڕێزمان! چیت لێ وەشێرین {إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ} ئێمە چووین بۆ یاریو پێشبڕکێو بازبازێن {وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا} یوسفمان لای کەلو پەلەکانمان دانابوو {فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ} گورگ خواردی، ئێمە لێی دوور بووینو سەرگەرمی یاریو رمبازی خۆمان بووین، {وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ} ئێمە دەزانین: ئەتۆ بڕوامان پێ ناکەی با ئێمە راستگۆو جێگای بتمانەی جەنابت بین! چۆن تۆ گومانی خراپ بەئێمە دەبەیو پێت وایە ئێمە راست ناکەین؟ بەهەر حاڵ لەمەدا جەنابت بیانووت هەیە چونکە رووداوەکە هێندە غەریبە ناچێتە عەقڵەوە شتی وا

روبدا؟! ئەتۆ دوێنێ لەم کارەساتە ترساندتینو ئێمە ڕەدمان دایەوە، بەڵام وا کارەسات ڕویداو شتەکە قەوماوە!!

{[١٨] وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ} هەر بۆ چەواشەکاریو چەسپاندنی فێڵەکەی خۆیان، ئاسکێکیان سەربڕیو بەدرۆ خوێنی ئاسکەکەیان لەکراسی یوسف هەڵسوو بەناڕێکو پێکی کراسەکەیان خوێناوی کردو وایان نیشان دا، کە ئەم کراسە ئەوەیە: کە گورگەکە یوسفی تێدا خواردووە، بەڵام ویستی خودا وابوو: کە دەبێ شوێندەستی تاوانەکەیان دەربکەوێ، فێڵەکەیان ئاشکرا ببێ، ئەوەیان لەبیر چوو کە هەندێك کراسەکە بشێوێنن، بیدڕێنن، بیهەنجنن، چونکە ئەگەر گورك بیخواردایە دەبوایە کراسەکە بدڕایەو ونجڕ ونجڕ ببوایە؛ بەڵام مەیدانی درۆ کورتەو زۆر ناخایەنێ.{قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا} یەعقوبی باوکیان پێی گوتن بەڵکوو ئەوە دڵو دەروونی ناپاکتان ئەمەی پێ کردونو کارێکی وا ناپەسندی پێ ئەنجام داون، ئەوەی دەیڵێن لەڕاستییەوە دوورەو عەقڵ وەری ناگرێ! {فَصَبْرٌ جَمِيلٌ} صەبر دەگرم، صەبری جوانو پەسند بۆمان باشەو ئەوە چەکی خاوەن باوەڕانەو ئارام دەگرم، پشت بەخودا دەبەستم، چاوەڕوانی دەرووی ڕەحمەتم. {وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ} خودا یارمەتیدەرمە لەسەر ئەوەی باسی دەکەنو بۆمی دەگێڕنەوە لەم هەواڵە دڵتەزێنە.

{[١٩] وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ} کاروانێکی بازرگانی بەپەلە لەوڵاتی مەدیەنەوە بەرەو میصر دەڕۆیشتو بەلای بیرەکەدا تێپەڕین، یەکێکیان نارد هەوڵ بدا ئاویان بۆ پەیدا بکا، کابرا هاتە سەر بیرەکەو دۆڵچەی داهێشت بۆ ناو بیرەکە بۆ ئەوەی پڕ بێ لەئاوو هەڵیکێشێتەوە. جا کە کابرای کاروانی دۆڵچەکەی داهێشت حەزرەتی یوسف خۆی پێوە هەڵواسی، کابراکە دۆڵچەکەی هەڵکێشایەوە کوڕێکی جوانکیلەی زۆر ڕوح سووکو خنجیلانەی بینی خۆی بەدۆڵچەکەوە هەڵواسیبوو، کابرا هاواری لێ هەڵساو موژدەی بەهەڤاڵانی دا {قَالَ يَا بُشْرَى} وتی: ئای لەم خێرو بەرەکەتە! ئای لەم دەستکەوتە بەنرخە! مزگێنی لەخۆمان {هَذَا غُلَامٌ} ئەمە کوڕێکی جوانو شۆخو شەنگە، وەرن سەیر بکەن! بزانن چ دەستکەوتێکمان دەست کەوت!! {وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً} لەخەڵکی

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِۦ وَأَجۡمَعُوٓاْ أَن يَجۡعَلُوهُ فِي غَيَٰبَتِ ٱلۡجُبِّۚ وَأَوۡحَيۡنَآ
إِلَيۡهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمۡرِهِمۡ هَٰذَا وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَآءُوٓ
أَبَاهُمۡ عِشَآءٗ يَبۡكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبۡنَا نَسۡتَبِقُ
وَتَرَكۡنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَٰعِنَا فَأَكَلَهُ ٱلذِّئۡبُۖ وَمَآ أَنتَ
بِمُؤۡمِنٖ لَّنَا وَلَوۡ كُنَّا صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ
بِدَمٖ كَذِبٖۚ قَالَ بَلۡ سَوَّلَتۡ لَكُمۡ أَنفُسُكُمۡ أَمۡرٗاۖ فَصَبۡرٞ جَمِيلٞۖ
وَٱللَّهُ ٱلۡمُسۡتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتۡ سَيَّارَةٞ فَأَرۡسَلُواْ
وَارِدَهُمۡ فَأَدۡلَىٰ دَلۡوَهُۥۖ قَالَ يَٰبُشۡرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٞۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةٗۚ
وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِمَا يَعۡمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوۡهُ بِثَمَنِۢ بَخۡسٖ
دَرَٰهِمَ مَعۡدُودَةٖ وَكَانُواْ فِيهِ مِنَ ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ
ٱلَّذِي ٱشۡتَرَىٰهُ مِن مِّصۡرَ لِٱمۡرَأَتِهِۦٓ أَكۡرِمِي مَثۡوَىٰهُ عَسَىٰٓ
أَن يَنفَعَنَآ أَوۡ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدٗاۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي
ٱلۡأَرۡضِ وَلِنُعَلِّمَهُۥ مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِۚ وَٱللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰٓ
أَمۡرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ
أَشُدَّهُۥٓ ءَاتَيۡنَٰهُ حُكۡمٗا وَعِلۡمٗاۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٢٢﴾

تریان شاردەوەو کردیانە کاڵایەکی نهێنیو لەناو شتو مەکەکانی خۆیاندا شاردیانەوە، بۆ ئەوەی بیبەنەوە بۆ بازاڕی میصر بیفرۆشن، {وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} خودا زانا بوو بەو کردەوانەی دەیانکرد، ئاگادار بوو بەکردەوەی براکانی یوسفو کڕیارو فرۆشیارەکانی.

{[٢٠] وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ} بردیانە میصرو بەپارەیەکی کەم فرۆشتیان، ئەو پارەی لەجیاتی یوسف وەریان گرت چەند دیرهەمێکی کەم بوو، بەژمارە وەرگیران نەك بەکێشانە، چونکە دابو نەرێتیان وا بوو پارەی کەمیان بەژمارە حیساب دەکردو پارەی زۆریان بەکێشانەو تەرازو حیساب دەکرد. هەر پارەیەك لەچل دیرهەم کەمتر بوایە دەیانهەژمارد، ئەگەر لەچل دیرهەم زیاتر بوایە دەیانکێشا، ئەوان یوسفیان بەبیست دیرهەم یان بیستو دوو دیرهەم

فرۆشت {وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ} ئەوانەی فرۆشتیان خواخوایان بوو لەكۆڵیان بێتەوە، زۆر لێی وەرز بوونو لایان بێ نرخ بوو، چونكە دەیانەویست لەبەكۆیلە كردنو فرۆشتنی رزگاریان ببێ. بەمەش كۆتایی بەتەنگانەی یەكەمی حەزرەتی یوسف هات!!

{[٢١]وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ} ئەو كەسەی لەمیصر حەزرەتی یوسفی كڕی؛ كە بردیەوە بۆماڵەوە بەخێزانەكەی خۆی وت: رێزی پلەو مەقامی بگرە! {عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا} رێزی لێ بگرە بەڵكوو سوودی لێ وەربگرین، یارمەتیمان بدا بۆ ئیشو پێویستی ژیان، ماڵو سامانی خۆمانی پێ بخەینە كارو بەرژەوەندی {أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا} یان بیكەین بەكوڕی خۆمانو ببێتە فینكایی چاومانو بۆ كاتی پیریمان فریامان بكەوێو دوایی میراتو كەلەپورمان لێ بگرێ! وا دیارە عەزیزو خێزانەكەی منداڵیان نەبوون، بۆیە عەزیز تەماعی ئەوەی لێ كرد، كە بیكا بەكوڕی خۆیان! {وَكَذَلِكَ} واتە: وەكوو چۆن نیعمەتی خۆمانمان پێ بەخشی بەسەلامەتی لەبیری قوڵو تاریك دەرمان هێنا، لەدەستی براكانی رزگارمان كرد شوێنی حەوانەوەی باشمان بۆ دابین كرد، دڵی عەزیزی میصرمان بۆ نەرم كردو سۆزێكی تایبەتی هەبوو بۆی، هەر بەو شێوە {مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ} لەخاكی میصردا جێگیربوونمان بۆ یوسف دابین كرد، پلەو پایەو شانو شكۆمەندیمان پێ دا، بوو بەفەرمانڕەواو كاربەدەستێكی گەورەو لێهاتوو، كاروباری گەنجینەو ماڵو سامانی وڵاتێكی فراوانی كەوتە ژێر دەستو زۆر بەلێهاتوویی بەڕێوەی بردو بوو بەمامۆستاو پێشەنگی ئەوانەی كە دەبنە كارگێڕی ماڵو سامانی گەلو وڵات. بەئەوپەڕی عەدالەتكاریو شارەزاییو دەست پاكییەوە ئەركی سەرشانی خۆی ئەنجام دا. {وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ} واتە: دەسەڵاتو توانای فەرمانڕەواییو بەڕێوەبردنمان پێ بەخشی بۆ ئەوەی بیكەینە حوكمدارو فێری مانا لێدانەوەی خەونی بكەین، لەروانگەی تەفسیری خەونەوە بزانێ چ رو دەداو داهاتوو چۆن دەبێ؛ پێش وەخت خۆ بۆ رووداوەكان ئامادە بكا، بتوانێ لەتێفكرین لەهەندێ مەخلووقات بەڵگە لەسەر دەسەڵاتی خودا بدۆزێتەوە، بزانێ خودا چەند بەتواناو داناو بەدەسەڵاتە. {وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ} خودا بەتواناو دەسەڵاتە بۆ تەنفیذ كردنی هەر كارێك بیەوێ ئەنجامی بدا؛ هەرچی دەربارەی یوسف رویدا هەر لەدژایەتی براكانیەوەو دۆزینەوەی لەلایەن كاروانەكەوەو بەكۆیلە كردنو فرۆشتنی لەبازاڕی میصردا، ئەمجار ئامۆژگاری عەزیزی میصر بۆ خێزانەكەی كە رێزی بگرێو دوایی حەزلێكردنی زولەیخا لێی ئەمجار رووداوەكانی ناو بەندیخانە هەموویان هۆكار بوونو خودا سازاندبوونی بۆ ئەوەی یوسف لەخاكی میصردا ببێتە ئەو فەرمانڕەوایەو بەو پلەو پایەیە بگا {وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ} بەڵام زۆربەی خەڵك نهێنی رووداوەكان نازانن، ئاگاداری حیكمەتو پیلانی خودا نین، تەماشای ظاهیری رووداوەكان دەكەنو بەو پێیە هەڵسو كەوت دەكەن.

{[٢٢]وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا} كاتێك گەیشتە تەمەنی ژیریو هێزو توانای جەستەییو عەقڵی تەواو بوو، زانیاری حوكمو بڕیاردانی راستو دروستو زانینی بەئاكام گەیشتنو سەرەنجامی رووداوەكانو مانای خەونمان پێ بەخشی، زانیاریمان فێر كرد: چۆن ژیان بەسەر بەرێو چۆن هەڵسو كەوت بكا، چۆن رێگای راستو دروست بەیڕەو بكاو خۆ لەرێبازی چەوت بپارێزێ. {وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} بەو شێوە پاداشو ئەمەكدانەوە پاداشی چاكەكاران دەدەینەوە. هەر كەسێك رەوشتی ئاوا جوانو جوانمێرانەی تێدا بن، دڵو دەروونی خۆیان بەخراپەكاریو تاوان پیس نەكردبێ، لەلایەن خۆمانەوە بەهرەی حوكم كردن بەعەدالەتو حەقخوازییان پێ دەبەخشین.

{[٢٣]وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ} داوای دەست تێكەڵكردنی لەیوسف كرد ئەو خانمەی كە یوسف لەماڵەكەیدا ژیانی بەسەردەبرد، بەڵێ زولەیخا (ژنی عەزیز) كە ئاغا ژنو گەورەی یوسف بوو داوای لەیوسف كرد كە دەستی لەگەڵ تێكەڵاو بكا. {وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ} حەوت دەرگای باڵەخانەی داخستن، فەرمانی دابوو كەنیزەكو كارەكەرو خزمەتچی لەو ماڵەدا نەمێنن، بەكردەوە هەموو شتێكی مادی ئامادە كردو حەزو ئارەزۆی گەیشتە ئاستێك پەردەی حەیا بدڕێو بەشێوەی فەرمان روبكاتە حەزرەتی یوسف، بەئاشكرا

وَرَٰوَدَتۡهُ ٱلَّتِي هُوَ فِي بَيۡتِهَا عَن نَّفۡسِهِۦ وَغَلَّقَتِ ٱلۡأَبۡوَٰبَ وَقَالَتۡ هَيۡتَ لَكَۚ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ رَبِّيٓ أَحۡسَنَ مَثۡوَايَۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ (٢٣) وَلَقَدۡ هَمَّتۡ بِهِۦۖ وَهَمَّ بِهَا لَوۡلَآ أَن رَّءَا بُرۡهَٰنَ رَبِّهِۦۚ كَذَٰلِكَ لِنَصۡرِفَ عَنۡهُ ٱلسُّوٓءَ وَٱلۡفَحۡشَآءَۚ إِنَّهُۥ مِنۡ عِبَادِنَا ٱلۡمُخۡلَصِينَ (٢٤) وَٱسۡتَبَقَا ٱلۡبَابَ وَقَدَّتۡ قَمِيصَهُۥ مِن دُبُرٖ وَأَلۡفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا ٱلۡبَابِۚ قَالَتۡ مَا جَزَآءُ مَنۡ أَرَادَ بِأَهۡلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَن يُسۡجَنَ أَوۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ (٢٥) قَالَ هِيَ رَٰوَدَتۡنِي عَن نَّفۡسِيۚ وَشَهِدَ شَاهِدٞ مِّنۡ أَهۡلِهَآ إِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن قُبُلٖ فَصَدَقَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ (٢٦) وَإِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ فَكَذَبَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ (٢٧) فَلَمَّا رَءَا قَمِيصَهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ قَالَ إِنَّهُۥ مِن كَيۡدِكُنَّۖ إِنَّ كَيۡدَكُنَّ عَظِيمٞ (٢٨) يُوسُفُ أَعۡرِضۡ عَنۡ هَٰذَاۚ وَٱسۡتَغۡفِرِي لِذَنۢبِكِۖ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ ٱلۡخَاطِـِٔينَ (٢٩) ۞ وَقَالَ نِسۡوَةٞ فِي ٱلۡمَدِينَةِ ٱمۡرَأَتُ ٱلۡعَزِيزِ تُرَٰوِدُ فَتَىٰهَا عَن نَّفۡسِهِۦۖ قَدۡ شَغَفَهَا حُبًّاۖ إِنَّا لَنَرَىٰهَا فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ (٣٠)

داوای لێ بکا ئارەزۆی جینسی دابمرکێنێتەوە {وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ} پێی گوت: دەی خۆت ئامادە بکەو وەرە پێشەوەو دەس بەکاربەو دوامەکەوەو خێرابە! {قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ} حەزرەتی یوسف فەرمووی: پەنا دەگرم بەخودا هانای بۆ دەبەم لەوەی: کە من شتی ئاوا بکەم! هەر خودا دەم پارێزێ لەوەی: کە من بچمە پێری نەفامانەوە، من هەرگیز ئەوەی تۆ داوام لێ دەکەی‌و دەتەوێ ئەنجامی بدەم توخنی ناکەوم، ئەوە خیانەتەو بێ وەفاییەو ناکەس بەچەییە من داوێنپیسی لەگەڵ تۆدا بکەم، چونکە تۆ خێزانی عەزیزی میصری {إِنَّهُ رَبِّي} ئەویش خاوەنی منەو گەورەمەو ئەمن بەملکایەتی هی ئەوم {أَحْسَنَ مَثْوَايَ} مامەڵەی لەگەڵمدا زۆر پیاوانە بووە رێزی لێ گرتووم، وەکوو کوڕی خۆی حسێب کردووم، تەنانەت ئامۆژگاری تۆشی کرد، کە رێزم بگری! {إِنَّهُ لا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ} بێگومان ستەمکاران سەرکەوتوو نابن، خودا ستەمکاران سەرناخا: ئەوانەی ستەم لەخۆیان دەکەن‌و ستەم لەخەڵکی تر دەکەن خییانەتیان لێ دەکەن، دەستدرێژی دەکەنە سەر ناموسیان، نەلەدونیا سەرکەوتوو دەبن‌و دەگەنە مەرامی خۆیان نەلەقیامەتدا رەزامەندی خودایان دەست دەکەوێ‌و دەچنە بەهەشتەوە!!

{[٢٤] وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ} بێگومان زولەیخا قەصدی یوسفی کرد بەوە پەلاماری بداو تۆڵەی مل نەدانی بۆ فەرمانەکەی لێ بستێنێ، ئەو ئاغا ژن‌و گەورەو خاوەنیەتی‌و داوای کارێکی وای لێ دەکاو بەقسەی ناکا، دەیەوێ تەمبێی بکاو سزای ئەم سەرپێچیکردنەی لێ بستێنێ! یان زولەیخا شاڵاوی بۆ یوسف هێناو پەلاماری داو باوەشی پێدا کرد بۆ ئەوەی لەگەڵی تێکەڵاو بێ! {وَهَمَّ بِهَا لَوْلا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ} حەزرەتی یوسفیش بەگوێرەی سروشتی ئادەمیزادو حاڵەتی گەنجی‌و بارودۆخی روداوەکە لەدڵداو بەشێوە ختوکەدانی نەفس‌و خەتەرەی ناو دەروون مەیلی کرد، خۆ ئەگەر نیشانەی خودای خۆی نەبینیایە دەکەوتە ژێر کاریگەری زولەیخاوەو تاوان روی دەدا، بەڵام خودا پاراستی‌و خستیە دڵیەوە کە باشترین چارە بۆ ئەو هەڵاتنەو هەوڵ بدا خۆی لەدەست زولەیخا رزگار بکا. {كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ} ئاوا بەو جۆرە

یوسف بەگوێی مەیلی دڵی نەکردو پڕکێشی تاوان‌و خییانەتی نەکردو بەداوێنپاکی مایەوە، بەم جۆرە یوسفمان لەسەر پاک‌و خاوێنی‌و داوێنپاکی پەروەردە کردو رامان کرد لەسەر بەردەوام بوون لەسەر ئەو رەوشتە بەرزانە، بۆ ئەوەی خراپەی خییانەت‌و تاوانی زینا کردنی لێ دوور بخەینەوە، بۆ ئەوەی لەپێڕی چاکەکاراندا بمێنێتەوەو نەچێتە ناو تاقمی ستەمکارانەوە. {إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ} بێگومان یوسف یەکێك بوو لەبەندە راستاڵەکانی ئێمە، دڵسۆز بوو بۆ ئایینی خودا، هەڵبژاردەبوو، شەیتان نەیتوانی لەخشتەی بەرێ!جا وەکوو لەپێشەوە ئاماژەمان پێ کرد زولەیخا کە زانی یوسف مل نادا بۆ داواکەی ویستی پەلاماری بداو تۆڵەی سەرپێچی لێ بستێنێ، (یوسف)یش ویستی بەرگری لەخۆی بکا بەڵام کە بورهان‌و بەڵگەی خودایی بینین، یان مەوکیبو کەژاوەی عەزیزی میصری بینی بەرەو ماڵ دەهاتەوە بڕیاریدا هەڵێ‌و خۆی دەرباز بکا، ئیتر {[٢٥] وَاسْتَبَقَا الْبَابَ} هەردووکیان بەرەو

دەرگـای دەرەوە رایـان کـرد؛ یوسـف لەپێـشەوەو زولـەیخا بەدواوە، یوسف دەیەویست بگاتە دەرگای حەوشەو دەرچێ، زولـەیخا بەدوایـدا رادەیکـرد دەیەویـست نـەهێڵێ لـەدەرگا دەرچێ، لەکاتی یـەکتر راونانەکەدا زولـەیخا لـەدواوە لەیوسف نزیک کەوتەوە {وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ} کراسی یوسفی گرتو دڕاندی، ویستی لەدواوە یەخـەی کراسـەکەی بگرێو بـۆ دواوە بیگێڕێتەوەو نـەهێڵێ دەربـازبێ، یەخـەی کـراس دڕاو لـەو کاتە ناسکەداو بـەو حاڵەتـە سـەرنج ڕاکێشە موفاجەئەیـەکی سەیر قەوما چونکە {وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ} هـەردوکیان؛ یوسـفو زولـەیخا لوتیـان بـەلوتی عـەزیزەوە هەڵتەقیـیەوەو لەناو دەرگاکەدا بـەرەورووی بوونـەوە!ئیتر زولـەیخا هـەوڵیدا تاوان لەخۆی دووربخاتـەوە {قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا؟} وتـی: ئـەوە سـزای ئـەو کەسـە چیـە: کـە بیـەوێ دەستدرێژی بکاتە سەر خێزانی تـۆ؟ {إِلاَّ أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} مەگەر بەنـد بکرێ، یـان دارکارییـەکی بـاش بکرێو سزایەکی بەئێش بدرێ.

{[٢٦]قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي} حـەزرەتی یوسف فـەرمووی: نـەخێر وا نیـەو مـن هـیچ دەسـتدرێژییەکەم نەکردۆتـە سـەر ئـەم ئافرەتـە بـەڵکوو ئـەو هـەوڵی دا بەمـەکرو حیلـەبازی لەخـشتەم بـەرێ، هـەڵەم خەڵـەتێنێ ئـەو ویـستی مـن کەمەنـدکێش بکـاو مـن بەقسەم نـەکرد، کێشەیان تێکـەوتو هەریەکەیان ئەوی تری تاوانبار دەکردو بەڵگەی لەسەر بێ تـاوانی خۆی دەهێنایەوە، هەتا کار گەییشتە ئـەوە {وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا} یەکێك لەخزمەکانی زولەیخا شایەتی دا وتی: سەیر بکەنو بزانن {إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ} ئەگەر کراسـەکەی یوسف لەپێشەوە دادڕاوە، ئەوە زولەیخا ڕاست دەکاو یوسف لەپێڕی درۆزنانە.

{[٢٧]وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ} ئەگـەر کراسـەکەی لـەدواوە دادڕاوە ئـەوە زولـەیخا درۆ دەکـاو یوسف لەڕاستگۆیانە.

جا {[٢٨]فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ} کە عـەزیزی میصر یـان شایەتەکە تەماشای کرد، بینی: کراسەکەی لەدواوە دڕاوە، بـەم پێیە دەرکەوت: کە ڕاستگۆ یوسفەو حەق بەلای ئەوەوەیە، کە لەمە دڵنیا بـوو: {قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ} وتـی: ئـەوە لەمـەکرو حیلـەی تۆیـە ئـەی زولـەیخا! ئەمـە بەشـێکە لەفێڵەکانت، بەڕاستی حیلـەو فێڵی ئێوەی ئـافرەت کاریگـەرن لەسـەر دڵو دەروون، زۆر سەرسـوڕهێنەرنو پیـاوان کـەم وا هەیە زوو پەییان پێ بەرن.

{[٢٩]يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا} ئـەی یوسـف! ئـەو شتە پاشگوێ بخەو گرنگی پێ مەدەو باسی مەکەو پەردەپۆشی بکە! ئەمجار ئامۆژگـاری خـانم دەکـا: کـە حـەزی لەکۆیلـەی خـۆی کـردوە، لەدواوە کراسی کۆیلەی خـۆی دڕانـدوەو بـەم تاوانـەوە گیراوە! دەڵـێ: {وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ} ئـەی زولـەیخا! تـۆ تاوانبـاری داوای لێ بـوردن لەتاوانەکـەت بکـە، بێگومان تۆ لەپێڕی تاوانبارانی!.

{[٣٠]وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ} کۆمەڵێك ژنی هاوەڵو هاوشانی زولـەیخا لـەناو شاردا کەوتنـە (تـەحاو ئەیـەڕۆ ئەیـەڕۆ) وتیـان: ژنەکـەی عـەزیز خـەریکی دڵداری بووە لەگەڵ غولامەکەی، هەمیشە خـەریکی لەخشتە بردنیـەتیو دەیـەوێ رامـی بکـاو دەستی لەگـەڵ تێکـەڵاو بکـا، بەردەوامە لەسەر هەوڵو تەقەلاّ بـۆ رامکردنـی!{قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا} بەڕاستی ئەوینو خۆشەویستی ئـەو غولامـە چووەتە نـا پەڕەی دڵی زولەیخاوە {إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ} بێگومـان ئێمـە لـەم بـارەوە زولـەیخا بـەگومڕاو سـەرلێ شێواو دەزانـین، چـونکە چـۆن دەبـێ شـاژنێکی وەکـوو زولـەیخا حـەز لەخزمەتکاری خۆی بکا؟ کەی کۆیلەو بەنـدە شیاوی ئەوەیـە: ژنی عەزیز دڵداری لەگەڵ بکا؟؟!

{[٣١]فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ} کاتێـك زولـەیخا قـسەو باسـی ژنەکانی بیستەوە، بەئاشکرا ئەو قسانەیان بڵاو دەکـردەوە بـۆ ئـەوە زولـەیخا بیـان بیـستێتەوە ڕقـی هەڵـستێو بانگیان بکـاو یوسفیان نیشان بدا، پیلانەکەیان سـەری گـرتو ویستەکەیان هاتەدی: ئەوەبوو: {أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا} زولەیخاش فێڵی خۆی لێ کردنـەوە، بـانگی کـردن بـۆ خوانێـك لـەماڵی خـۆیدا، کورسـیو سـەرینی بـۆ ئامادەکردن خواردنێکی بۆ ئامادەکردن کە پێویستی بـەوەبێ

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَءَاتَتْ كُلَّ وَٰحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ ٱخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ ٱلَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ فَٱسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَآ ءَامُرُهُۥ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِّنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَىَّ مِمَّا يَدْعُونَنِىٓ إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٣٣﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا رَأَوُا۟ ٱلْءَايَٰتِ لَيَسْجُنُنَّهُۥ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣٥﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ ٱلسِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَآ إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ ٱلْءَاخَرُ إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ ٱلطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِۦٓ ۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِۦٓ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِۦ قَبْلَ أَن يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّىٓ ۚ إِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٧﴾

بەکێردو چەقوە لەتی بکەن. کە هاتنو کۆبوونەوە خواردنەکەی لەبەردەم دانانو هەریەکەیان کێردێکی پێ دان، جا کە ژنەکان خەریکی قاش کردنی خواردنەکە بوون، {وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ} فەرمانی بەیوسف کرد وتی: وەرە بۆ ناو ئەم ژنانەو خۆتیان نیشان بدە! {فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ} کە یوسف هاتە ناویانو چاویان پێکەوت، زۆر بەشکۆمەندی جوانو شۆخ هاتە بەرچاویانو سەریان لەجوانیی و پیاوەتی یوسف سوورماو چاویان تێ بڕی و بەهۆی تەماشا کردنیان بۆ ئەو هۆشیان لای خۆیان نەماو لەجیاتی ئەوە کێردەکە لەخواردەمەنییەکە بنێنو پێی قاشقاش بکەن دەستی خۆیان بڕی، دەستو پەنجەی خۆیانیان بریندار کردو بەخۆیان نەزانی و هەستیان بەئازاری برینەکەیان نەکرد. {وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَراً إِنْ هَذَا إِلاَّ مَلَكٌ كَرِيمٌ} هەموو وتیان: پاکو بێ عەیبی بۆ خودا، خودا هەموو توانا و دەسەڵاتێکی هەیە، بەڕاستی ئەمە جێگای سەرسوورمانە، خودا توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیەو دەتوانێ ئادەمیزادی ئاوا شۆخو شەنگ دروست بکا، ئەمە ئادەمیزاد نییەو فریشتەیەکی ڕێزدارو خاوەن قەدرە لەشێوەی ئادەمیزاددا خۆی دەنوێنێ!!

{[٣٢]قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ} زولەیخا وتی: ئاخر ئا ئەم جوانو دڵڕفێنەیە، کە خۆتان بەچاوی خۆتان دیتانو لەجوانی سەرسام بوونو گیرۆدەی ئەوینی بوون، ئەو غولامەیە: کە ئێوە سەرزەنشتی منی لەسەر دەکەنو ڕەخنەم لێ دەگرن، دەبڕوانن خۆتان چیتان بەسەر هاتو چۆن بەبینینی شاگەشکەو سەرسام بوونو دەستی خۆتان بریندار کردو هەستان بەئازاری برینداربییەکەتان نەکرد. {وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ} بێگومان چۆن ئێوەی سەرسام کرد، منیشی ئاوا سەرسام کردوە، بەڕاستی من زۆرم پێکیشی لێ کردوە، هەوڵم داوە بۆ ڕامکردنی و کەوی بوونی بۆم، بەڵام ئەو خۆی بەدەستەوە نەداوەو خۆی گرتووە. {وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَ مِنَ الصَّاغِرِينَ} سوێند دەخۆمو عەهدو پەیمان بێ، ئەگەر ئەوەی من لەوم دەوێ ئەنجامی نەدا، ئەوەی فەرمانی پێ دەکەم پابەندی نەبێ، بەتەئکید دەخرێتە بەندینخانەوەو دەچێتە ڕیزی پیڕو تاقمی زەلیلو چەوساوەکانو داماو دەکرێ، چونکە مێردەکەم هەرچی پێ بڵێم بەگوێم دەکاو سەرپێچی فەرمانم ناکا. چۆنم بوێ ئاوا سزای دەدا.

{[٣٣]قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ} وتی: خودایە! بەندینخانە لەلای من زۆر خۆشترە لەو کارە ناشیرینەی: کە ئەو ژنانە داوام لێ دەکەن ئەنجامی بدەم! {وَإِلاَّ} ئەگینا خودایە! ئەگەر تۆ پشتیوانم لێ نەکەی و فرتو فێڵی ئەو ژنانەم لێ لانەدەی {تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ} لەوانەیە بکەومە داویانەوەو مەیلیان بدەمێ، دەست بکەم بەڕابواردن لەگەڵیاندا، ئەو کاتە دەچمە پێڕی نارەزۆبازانو نەفامو گومڕایانەوە!!

{[٣٤]فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ} پەروەردگار وەڵامی دوعاو پاڕانەوەکەی دایەوە نزاو لالانەوەکەی وەرگرت {فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ} شەڕو

نەگبەتیو فرتو فێڵی ژنەکانی لێ لادا، پاراستی لەوەی بکەوێتە نێو داوی هەوەسبازیو شەهوەتەوە، وەزعێکی وای رەخساند کە دڵی عەزیز هاتە سەر ئەوە یوسف لەو باڵەخانە دوور بخەنەوە، {إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} بێگومان خودا شنەوایە بەدوعاو پاڕانەوەی ئەوانەی پەنای بۆ دەبەن، زانایە بەراستی بیرو باوەڕیانو دەزانێ حاڵو وەزعیان چۆنەو چییان بۆ باشەو بەرژەوەندییان لەچیدایە!!

{[٣٥]ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ} جا پاش ماوەیەکی کەم لەکپکردنەوەی باسی ئەم رووداوە، دوای ئەوەی نیشانەی راستیو داوێنپاکی یوسفیان بۆ دەرکەوت، عەزیزو زولەیخاو پەیوەنداران وایان بەباش زانی: کە تا ماوەیەك یوسف بخەنە بەندیخانەوە.

{[٣٦]وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ} واتە: کاتێ ویستیان یوسف بەند بکەنو بەندیان کرد، وێڕای حەبس کردنی یوسف دوو خزمەتکاری پاشاشیان بەند کردن. ئەمەش رێکەوت نەبوو بەڵکوو تەقدیری خودا وا بوو. ئەم دوو خزمەتچییانە بەتاوانی ئەوە زیندانی کران گوایە: ویستوویانە پاشا دەرمانخواردوو بکەن!{قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْراً} یەکێکیان وتی: لەخەوما دیم ترێم دەگوشیو دەمکردە شەراب بۆ پاشا {وَقَالَ الآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزاً تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ} ئەویتریان وتی: لەخەوما دیم نانم لەسەر سەرم داناوەو باڵندە دائەبارین بەسەرماو لەو نانەیان دەخوارد! {نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ} وتیان: دەمانەوێ مەعنای ئەم خەونانەمان پێ بفەرمووی: بزانین چی دەگەیەنن {إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ} بێگومان ئێمە وا دەزانین جەنابت مرۆڤێکی لێزانو لەپێری پیاوچاکانیو لەتەعبیری خەوندا زۆر شارەزاو کارامەی. پیاوێکی مرۆڤ دۆستیو خێرو چاکەی ئادەمیزادانت دەوێ.

{[٣٧]قَالَ لا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلاَّ نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا} پێی فەرموون: من نەك هەر بۆ تەعبیری خەون پرسم پێ دەکرێ، بەڵکوو خودا زانیارییەکی وای پێ بەخشیوم: هەر خواردەمەنییەك لەلایەن کاربەدەستو ئاشپەزی زیندانەوە بۆ ئێوە رەوانە دەکرێ بۆ خواردن، پێش ئەوەی خواردەمەنییەکە بگاتە لاتان، دەزانم چ خواردنێکەو دەتوانم هەواڵتان بدەمێ چ جۆرە خواردەمەنییەکەو خواردنی سودی هەیە بۆتان یان زیان! {ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي} ئەم زانیارییانە لەو زانیارییانەیە کە خودای خۆم فێری کردوم. وەمن بەهەوانتە فێری ئەم زانستانە نەبووم، نهێنی ئەم بەهرەو سەروەریانە ئەوەیە: کە {إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ} من دەست بەرداری ئایینی گەلو نەتەوەیەك بووم: کە بڕوایان بەخودای تاكو تەنیا نیەو پێیان وا نیە رۆژی قیامەت هەبێو بڕوا ناکەن زیندوو بوونەوە هەبێو پاداشو سزا لەسەر چاکەو خراپە بدرێتەوە.

{[٣٨]وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ} من شوێنی ئایینی باوكو باپیرەکانی خۆم کەوتووم: کە یەعقوبو ئیسحاقو ئیبراهیمن، هەموویان پێغەمبەری رەوانەکراو بوون، بانگەوازییان بۆ یەکتاپەرستی کردوە..{مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ} ناگونجێو بۆ ئێمە رەوا نیەو نابێ: کە شەریكو هاوەڵ بۆ خودا دابنێین، هەرگیزاو هەرگیز هیچ شتێك ناکەین بەشەریك بۆ خودا.{ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ} ئەم رێبازو پەیڕەوو پرۆگرامە پیرۆزەیە فەضڵو بەخششی خودایە بەسەر ئێمەوەو بەسەر ئەو کەسانەشەوە کە ئێمە پێغەمبەریانین {وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَشْكُرُونَ} وەلێ زوربەی ئادەمیزاد نازانن کە ئەم بەهرەیە چەند بەرزو پیرۆزو پاکە، شوکرو سوپاسی پەروەردگار ناکەن، کە ئەم ئایینەی بۆ ناردون لەجیاتی شوکر شەریکی بۆ دادەنێن، بیر لەداهاتووی خۆیان ناکەنەوە. هەست بەو نیعمەتە مەزنە ناکەن کە ناردنی پێغەمبەرانە بۆ سەریان!

{[٣٩]يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ} ئەی دوو هاوڕێکانم لەم بەندیخانەیەدا! ئەی هاوەڵانی زیندانم! ئایا پەرستنی چەند خودایەکی جیا جیای لێرەو لەوێ، پەرستنی چەند خودایەکی دژ بەیەکی جوداواز لەزاتو صیفاتدا: کە ئەم جوداوازییەیان سەردەکێشێ بۆ کێشەو بەرەنگاریکردنی یەکتریو تێکچوونی بوونەوەر لەئاکامدا، ئایا ئەوە باشترە بۆ ئێوەو غەیری ئێوەش لەبارەی

هێنـانی سـودو گێڕانـەوەی زیـانو ئاگـاداریکردنو چـاودێری کردن! یان خودایەکی تاکو تەنیاو خاوەن دەسەڵاتو بێ ئاتاج لەهـەموو شـتێ، کـە هـیچ شـتێك نیـە بتوانـێ بەرامبـەری بوەستێو ئیشی لێ تێك بدا، خودایەکی باڵادەستو زاڵە بەسەر هـەموو شـتێكدا! ئایـا ئـەم خودایـە باشـترە یـان ئـەو خـودا درۆزنانەی ئێوە کە هیچیان پێ ناکرێ؟؟

{٤٠ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلاَّ أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ} ئێوە کە عیبادەت بۆ ئەو خودا درۆزنانە دەکەنو لـەجیاتی خودای مـەزن دەیانپەرستن، لەراستـیدا عیبادەت بـۆ چـەند شـتێك دەکەن کە شیاوی عیبادەت بۆ کـردن نـین چونکە خـودا نـین، بۆ خـۆتـان ناوتـان لێ نـاون، ئێـوەو بـاوکو باپیرانتـان بـەناڕەوا بەخوداتان داناون {مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ} خـودای مـەزن هـیچ بەڵگـەو نیـشانەیەکی لەسـەر بـەخودا دانانیـان نـازڵ نەکردوە تا بیکەنە بیانووی عیبادەت بۆ کردنیان. {إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّـهِ} حـوکمو فـەرمانو خاوەنیـەتی هـەمووی هـەر هـی خودای تاقو تەنیایە.. {أَمَرَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ} ئـەو خودایـەی من دەیپەرستم فەرمانی بەبەندەکانی کردوە: کە جگە لە ئەو عیبادەت بۆ کەسی تر نەکەن، ئەوەی من بانگەوازیتان دەکـەم بۆ پەرستنیو دڵسۆزی بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی فەرمانـەکانی، ئـەوە خـودای حەقـەو ئـایینی پەسندو راستو بەجێیـە، ئـەو ئایینەیە خودا فەرمانی پێ کردوین پەیڕەوی بکەینو بەڵگەو دەلیلی لەسەر راستیو پەسندی نازڵ کردون! {ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ} بـەڵام زوربـەی زۆری ئـادەمیزاد نـازانن: کـە ئـەوە ئـایینی حـەقو خـودا پەسـندەو ڕێبـازێکی شەقامە ڕێیەو هیچ خوارو خێچیەکی تێدا نیە!

{٤١ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْراً} ئـەی دوو هـاوڕێی زینـدانم! یـەکێکتان، واتـە: ئـەوەتان: کـە لەخەویـدا بینیویەتی ترێی دەگوشیو دەیکردە شەراب بۆ پاشاکەی! ئەوە دەگەڕێتـەوە بـۆ سـەر کـاری پێـشووی وەکـوو جـاران مـەی پێشکەش پاشا دەکا. {وَأَمَّا الآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ} بـەڵام ئـەویترتان ئـەوە تاوانبـار دەکـرێو حـوکمی ئیعـدامی بەسـەردا دەدرێو ئـەنفیـذ دەکـرێو هەڵدەواسـرێ بەسـەر سێدارەوەو بۆ چاو ترساندنی خەڵك بەسێدارەوە دەمێنێتەوە،

وَٱتَّبَعۡتُ مِلَّةَ ءَابَآءِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَۚ مَا كَانَ لَنَآ أَن نُّشۡرِكَ بِٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۚ ذَٰلِكَ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ عَلَيۡنَا وَعَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسۡمَآءٗ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ إِنِ ٱلۡحُكۡمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلۡقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ أَمَّآ أَحَدُكُمَا فَيَسۡقِي رَبَّهُۥ خَمۡرٗاۖ وَأَمَّا ٱلۡأٓخَرُ فَيُصۡلَبُ فَتَأۡكُلُ ٱلطَّيۡرُ مِن رَّأۡسِهِۦۚ قُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ ٱلَّذِي فِيهِ تَسۡتَفۡتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُۥ نَاجٖ مِّنۡهُمَا ٱذۡكُرۡنِي عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَىٰهُ ٱلشَّيۡطَٰنُ ذِكۡرَ رَبِّهِۦ فَلَبِثَ فِي ٱلسِّجۡنِ بِضۡعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ ٱلۡمَلِكُ إِنِّيٓ أَرَىٰ سَبۡعَ بَقَرَٰتٖ سِمَانٖ يَأۡكُلُهُنَّ سَبۡعٌ عِجَافٞ وَسَبۡعَ سُنۢبُلَٰتٍ خُضۡرٖ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٖۖ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ أَفۡتُونِي فِي رُءۡيَٰيَ إِن كُنتُمۡ لِلرُّءۡيَا تَعۡبُرُونَ ﴿٤٣﴾

باڵندەو پەلەوەری گۆشت خۆر لەگۆشتی سەری دەخۆن! {قُضِيَ الأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ} لەسەری مـەرۆن کار لـەکار ترازاوەو ئەوەی پرسیارتان دەربارەی هەبوو هاتە جێو براپـەوە، واتـە: ئاکـامی زینـدانی کردنتـان لەروانگـەی تـەعبیری خەونەکانتانەوە ئەمەیە: کە من بۆم شی کردنەوە..

{٤٢ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ} بەدزییەوە بەویانی گوت: کە پێی وا بوو لەزیندان رزگاری دەبێ، واتە: کـابرای مـەیگێڕ، پـێی فـەرموو: کاتێ چویتە دەرێو گەڕایەوە بۆ سەر وەزیفەی خـۆت، لای پاشا باسی من بکە، بڵێ: یوسف بـەناڕەواو ستەم لەزینداندا هێڵراوەتـەوە، تـاوانی نـەکردوەو بەتاوانبار لەقەڵـەم دراوە، بـەڵکوو پـاش لێکۆڵینەوەو دەرکەوتنی بێ تـاوانیم بـەزەیی پێمدا بێتـەوەو لەم کونـە ڕەشە رزگـارم بکـا، بـەڵام کـابرا: کـە رزگاری بـوو، گەڕایەوە بـۆ سـەر کـاری پێشووی تێکەڵ بـەکۆڕو مەجلیسی

پاشا بووەوە، راسپاردەکەی یوسفی فەرامۆش کرد، چونکە {فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ} شەیتان باسو خواسی یوسفی لەلای پاشا لەبیر کابرای رزگار بووی مەیگێڕ بردەوە، هەر بەخەیاڵیا نەهاتەوەو بیری نەکەوتەوە!! {فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ} ئیتر یوسف لەبەندیخانەدا نزیکەی حەوت ساڵێکی تر مایەوە، بەبێ ئەوەی کەس باسی بکاو بەخەیاڵی کەسدا گوزەربکا. هەر لەبیرچووەوە.. زوربەی زۆری راڤەکەرانی سەلەف پێیان وایە: حەزرەتی یوسف دوای رزگار بونی کابرا حەوت ساڵی تەواو لەبەندیخانەدا ماوەتەوە.

{[٤٣] وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ} پاشای میصر وتی: من لەخەوەدا شتێکم دی سەر سوڕهێنەر، خەونێکم بینیوە سەرسامی کردوم؛ لەخەوەدا دیتم حەوت مانگای قەڵەو لەچەمێکی وشک هاتنە دەرەوە، حەوت مانگای لەرو لاواز خواردیانن، {وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ} هەروەها حەوت گوڵە گەنمی سەوزو گەش، حەوت گوڵە گەنمی وشکەوەبوو حەوت گوڵە گەنمی تری سەوز، گوڵە گەنمە وشکەوەبووەکان بەسەریاندا زاڵ بوونو بەسەریاندا کەوتنو دایانپۆشین، لەم خەوەم سەرم سوڕ ماوەو نازانم چیمان دێتە رێو وڵاتمان توشی چی دەبێ؟ {يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ} ئەی خەڵکینە! ئەی زاناو فامیدەی وڵات! ئەی پیاو ماقوڵو کاربەدەستانی حکوومەت! مانای ئەم خەونەم بۆ لێك بدەنەوە، ئەگەر ئێوە لەو کەسانەن کە شارەزای مەعنای خەونن. پێم بڵێن: ئاماژە بەچی دەکاو چی لێ وەردەگیرێ؟!

{[٤٤] قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ} هەموویان وتیان: ئەمە جۆرێکە لەخەونو خەیاڵی تێکەڵو پێکەڵو بێ سەرو بەرو پرو پووچ، نوستوو لەلاشعووری خۆیدا دەیانبینێو مانا نادەن بەدەستەوە، لەئاکامی ناڕێکی هەزمکردنو تێکچوونی مەعیدەو ماندووبوونی گیان پەیدا دەبێ. {وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ} ئێمە مانای خەونی ئاوەها بێ بناغەو پروپووچ نازانین چونکە حەقیقەتی نیە! تا ئێستا سێ خەون بینراونو هەوڵی مانا لێدانەوەیان درا؛ جا کە خەونی پاشا بەمانا لێ نەدراوەیی مایەوەو بووە موشکیلەی ناو قەصرو پاشا پێی تەنگەتاو بوو، دەستو پێوەند کەوتنە هەوڵو تەقەلای تەعبیری خەونەکە {[٤٥] وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا} ئەو کاتە کابرای کە لەزینداندا هاوەڵی یوسف بوو بوو خەونی بینیبوو یوسف مانای خەونەکەی بۆ لێ دابووەوەو رزگاری بوبوو شەیتان راسپاردەکەی یوسفی لەبیر بردبووەوە، {وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ} پاش تێپەڕبوونی چەند ساڵێك ئەو کابرا مەیگێڕەی پاشا، یوسفی کەوتەوە بیرو یادی ئەوەی کردەوە کە خۆی خەونی بینیوە یوسف مانای بۆ لێ دایەوەو راست دەرچوو، راسپاردەکەی (یوسف)یشی هاتەوە بیرو وتی: {أَنَا أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ} من خەبەرتان دەدەمێ بەمانای ئەم خەونەو فەرمان بفەرموون بم نێرن بۆ لای یوسفی هاوەڵم: کە ئێستا لەزینداندایە!

{[٤٦] يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ!} ئەی یوسف! ئەی هاوەڵی دێرینم! ئەی ئادەمیزادی خودا پێداوی قسە راستو کار دروست! ئەی راستگۆی زۆر راستگۆ! لەگوفتارو رەفتاردا {أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ} تەعبیری ئەم خەونەمان بۆ لێك بدەرەوە، خەونێکی گرنگەو پاشا دیویەتی بەڵکوو مانا لێدانەوەکە بۆ تۆ ببێتە هۆی رزگار بونت لەبەندیخانە. خەبەرمان بدەرێ دەربارەی خەونی پاشا: کە لەخەودا دیویەتی: حەوت گای لەرو لاواز حەوت گای قەڵەویان خوارد، حەوت گوڵە گەنمی وشکی پووکاوە بەسەر حەوت گوڵەگەنمی سەوزی دانەوێڵە لەخەم رەخسیوو پێگەیشتوودا کەوتنو دایانپۆشین، مانای ئەم خەونەم بۆ شی بکەرەوە {لَّعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ} بەڵکوو من بگەڕێمەوە بۆ لای پاشاو دەستو پێوەندەکانیو باسەکەیان بۆ بگێڕمەوەو تەعبیرەکەی تۆیان پێ رابگەیەنم {لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ} بەڵکوو ئەوانیش لەمانای خەونەکە حاڵی بنو بزانن: ئاکامی چی دەبێو ئاماژە بۆ چی دەکا، لەهەمان کاتدا زانینو فەضلو هونەری تۆش بناسنو فەرمانی رزگار بوونت دەربکەن!

{[٤٧] قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا} حەزرەتی یوسف فەرمووی: مانای ئەو خەونە ئەوەیە: ئێوە حەوت ساڵ کشتو کاڵ دەکەن، بەبێ پسانەوە ئێوە سەرگەرمی چاندنو دروێنە دەبن،

{فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِي سُنبُلِهِ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تَـأْكُلُونَ} هەرچی دەیدروونـەوە لـەناو گوڵەکەیـدا بیهێڵنـەوەو بەگوڵەکەیـەوە عـەمباری بکەن، مەگـەر کـەمێ نـەبێ لـەوەی: کە پێویـستان دەبـێ بـۆ خـواردن لـەم سـاڵە هاتانـەدا. تـا دەتـوانن پـەیڕەوی ئیقتیصاد بکەن‌و بەپێ‌و دان دانەوێڵە بۆ خـواردن وەلا بنێن‌و بەئەندازەی پێویست لێی خەرج بکەن!

{[48]ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِـدَادٌ يَـأْكُلْنَ مَـا قَـدَّمْتُمْ لَهُـنَّ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ} پاش ئەو حەوت ساڵە پڕ پیتو بەرەکەتـە حەوت ساڵی گرانی دێن، حەوت ساڵ قاتوقڕی دەبێ، هەرچی ئـەو رزق‌و رۆزییـەی لەسـاڵە هاتـەکاندا عـەمبارتان کـردووەو هەڵتان گرتـووە بـۆ سـاڵە گرانییـەکان دەیخۆن، مەگـەر کـەمێ نەبێ لەوەی کە هەڵی دەگرن بۆ تۆو چاندن لەساڵی داهاتوودا واتە: ساڵی دوا ساڵە قاتوقڕیەکان.

{[49]ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَـاثُ النَّـاسُ وَفِيـهِ يَعْـصِرُونَ} پاش تێپەڕبوونی ساڵە گرانییەکان، ساڵێکی هاتو باراناوی دێ لەو ساڵەدا دانیشتوانی وڵات کشتو کاڵیان تێـراو دەبـێ‌و بـەرو بـووم‌و دانەوێڵـەیان زۆر دەبـێ، لـەو سـاڵەدا خـەڵك تـرێ‌و زەیتـون‌و هـەر میوەیـەك کـە بگوشـرێ دەیگوشـن‌و شـەربەت‌و پێخۆر بۆ خواردن دروست دەکەن!

{[50]وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ} پاشا فەرمانی دەرکردو {فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ} جا کە کابرای فرستادە هاتـە لای حـەزرەتی یوسـف‌و پەیامی رزگـار بوونی پـێ راگەیانـدو ویـستی پاشـای بـۆ روون کردەوە، حەزرەتی یوسف هیچ خۆی تێك نەداو هەواڵی رزگـار بـوون‌و مـوژدەی بڕیـاری بـەرەڵلا کردنـی لەبەندیخانـە شاگەشکەی نەکرد، بـەڵکوو چوونە دەرەوەشی لەبەندیخانـە رەت کردەوە. {قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ} بەفرستادەکەی فەرموو: بگەڕێرەوە بۆ لای پاشاکەت‌و داوای لێ بکە بـا لێکۆڵینـەوە لـەو تۆمەتە بکا کە وەپاڵ من دراوە {فَاسْأَلْهُ مَا بَـالُ النِّـسْوَةِ اللاَّتِـي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ} بڕۆ عەرزی پاشا بکە! فەرمان بدا ئـەو ژنانـەی دەستـی خۆیـان بـڕی لەگـەڵ ژنـی عـەزیزی میـصردا کۆیـان بکاتەوەو پرسیاریان لێ بکا: حاڵی ئەوان چۆن بووەو حاڵی من چۆن بووە؟ لێیان بپرسێ لەسەر چی ئەو ژنانە داوایان لـەمن کرد فەرمانی شاژن جێ بەجێ بکەم؟ ئەمن لەبەندیخانە

قَالُوٓا۟ أَضْغَـٰثُ أَحْلَـٰمٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَـٰمِ بِعَـٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ ٱلَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَٱدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِۦ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنۢبُلَـٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَـٰتٍ لَّعَلِّىٓ أَرْجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِى سُنۢبُلِهِۦٓ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ قَالَ ٱرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ ٱلنِّسْوَةِ ٱلَّـٰتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ قُلْنَ حَـٰشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوٓءٍ ۚ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْـَٔـٰنَ حَصْحَصَ ٱلْحَقُّ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّى لَمْ أَخُنْهُ بِٱلْغَيْبِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

نایەمە دەرەوە تا ئەو لێکۆڵینەوە ئەنجام نەدرێ، چونکە پێم ناخۆشە من بێمە لای پاشاو ئەو تۆمەتەم بـەدووەوە بـێ. {إِنَّ رَبِّي بِكَيْـدِهِنَّ عَلِـيمٌ} بێگومـان خـودای مـەزن ئاگاداری فێڵ‌و حیلە بازی ئـەو ژنانـەیەو بـێ تـاوانی مـن ئاشـکرایە، داواکارم پاشا ئەو ژنانە کۆبکاتەوە بەڵکوو دان بەناپاکی خۆیان‌و پـاکی من دابنێن!

پاشا ئەو ژنانەی دەستی خۆیان بڕی بوو لەگەڵ ژنی عـەزیزدا کۆی کردنەوەو رووی تێ کـردن‌و {[51]قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ} وتی: مەبەستتان چی بـوو ئـەو رۆژەی: کە دەوری یوسفتان دابوو لـەماڵی عـەزیزی میـصرو دەتانـەویـست یوسف لەخشتە بەرن‌و رامی بکەن بۆ ژنی عەزیز، ئایا یوسف هاتـە سـەر مەبەسـتی ئێـوەو بـەڵێنی دا داخوازییەکـەتان جـێ بەجێ بکا!؟ {قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْـهِ مِـنْ سُـوءٍ} ئـەوانیش هـەموو وتیـان: ئـەوەڵلا حاشـا ئێمـە هـیچ رەفتـارو هـەڵس‌و

کەوتێکی ناپەسەندمان لەیوسف نەدیوە، نە لەسەرەتاوە نەلەکۆتایی دا هیچ خراپەیەکمان لێ نەدیوە!! {قَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ} ژنی عەزیز کەوتە قسەو وتی: {الآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ} ئێستا حەق دەردەکەوێو خۆی دەنوێنێ، چیتان لێ بشێرمەوە {أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ} ئەم ژنانە پەیوەندییان بەفەزیەی یوسفەوە نیە، من هەوڵم لەگەڵ داوەو ویستوومە بۆ خۆمی رام بکەم، زۆرم ئەملاو ئەولا لەگەڵدا کردو هەوڵو تەقەلامدا بۆ ئەوەی سازی بکەمو بۆخۆمی بگونجێنم، بەڵام ئەو ملی نەداو بەقسەی نەکردمو نەهاتە سەرخەت. بەراستی یوسف داوێنپاکەو {وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ} بێگومان ئەو لەگوفتارو هەڵوێستدا راستو راستخوازە. {[٥٢] ذَلِكَ} ئەم دان پیانانەم ئاوا بەئاشکراو بێ منجە منجو شایەتیدانم بەراستگۆیی‌و بێ تاوانی یوسف بۆ ئەوەیە: {لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ} کە یوسف بزانێ من لەو کاتانەدا کە ئەو لەبەندینخانەدا بووە خیانەتم لێ نەکردوە، تانەو تەشەرم لەشەرەفو داوێنپاکی‌و نەفس بەرزی ئەو نەداوە، تەنانەت کە ژنەکانیشم بانگ کردن بۆ ماڵی خۆمو خواردەمەنی‌و کێردم دانە دەستو یوسفم هێنایە سەریان‌و لەعەیبەتاو لەتاوا دەستی خۆیان بڕی، بەئاگاداری ئەوان دانم بەوە دانا: کە من هەوڵم داوە لەخشتەی بەرمو بۆخۆمی کەوی کەمو کوڵی دڵی خۆمی پێ دامرکێنم! بەڵام یوسف بەیدەست نەبوو، خۆی گرتو بۆم رام نەبوو. زومەخشەری دەفەرموێ: رستەی {لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ} وێ دەچێ لەئاخاوتنی حەزرەتی یوسف بێ‌و پەیوەست بێ بەوتەکەی پێشووی کە فەرمووی {إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ}. ئەو کاتە مانای رستەی {لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ} بەم جۆرە دەبێ: من کە داوای ئەم لێکۆڵینەوەم کردو ویستم پاشا ئەنجامی بدا بۆ ئەوە بوو: کە عەزیز (مێردی زولەیخا) بزانێ‌و دڵنیا بێ من خیانەتم لێ نەکردوە، لەماڵ نەبوونی ئەوم بەهەل نەزانیوە دەست لەگەڵ خێزانەکەیدا تێکەڵاو بکەم! {وَأَنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ} با هەموو کەس بزانێ‌و دڵنیا بێ کە خودا فرتو فێڵی خائینان جێ بەجێ ناکاو سەرکەوتوویان ناکا بەڵکوو بەتاڵیان دەکاتەوە.

کۆتایی جزمی دوازدەیەم

۞ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِيٓ ۚ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓ ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِي بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ ٱلْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ ٱجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي ٱلْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَآءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ٱئْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّيٓ أُوفِي ٱلْكَيْلَ وَأَنَا۠ خَيْرُ ٱلْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِۦ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ سَنُرَٰوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَٰنِهِ ٱجْعَلُوا۟ بِضَٰعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ إِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَبِيهِمْ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا ٱلْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾

﴿[٥٣] وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ هەڵبەتە من پاکانە بۆ نەفسی خۆم ناکەم، من ناڵێم هەڵەی نەکردوەو نەخلیسکاوە، چونکە نەفس بەسروشت ئارەزۆی شەهوەتو خۆش رابواردنی هەیەو فەرمان دەکا بەخراپەو داخوازی کاری ناشیرینە، ﴿إِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّي﴾ جگە لەکەسانێك کە خودا رەحمی پێ کردون‌و لەخراپەکاری‌و مەیل بۆ تاوانکردن پاراستوونی! بەڵام من لەرەحمەتی خودا ناهومێد نیم‌و نابم چونکە ﴿إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ خودای من زۆر لێبوردو لێخۆشبووە بەزەیی بەبەندەکانی‌دا دێتەوە.

﴿[٥٤] وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي﴾ پاشا فەرمانی داو وتی: ئەو پیاوە داناو زانایە لەبەندینخانەوە بگەیەننە لام، دەیکەم بەپیاوی تایبەتی خۆم‌و راوێژی پێ دەکەم‌و دەیکەمە جێگای بتمانەی خۆم، پیاوانی پاشا دەس بەجێ‌و بەهەڵەداوان چوون یوسفیان لەبەندینخانە دەرهێناو

گەیاندییانە لای پاشا، جا ﴿فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ کە قسەی لەگەڵدا کردو زانیاریو ئەدەبو رەوشتی یوسفی بۆ دەرکەوت، وتی: بێگومان ئەتۆ ئەمرۆ لای ئێمە بوی بەجێگای بتمانەو بڕوا پێکراومانو هەموو کاروبارێکی وڵات عائید بەتۆیەو بەگوێرەی عەقڵو مەدارای خۆت وڵات بەڕێوە بەرە!!

﴿٥٥ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ﴾ وتی: پاشا بمکە بەلێپرسراوی عەمباری دەغڵو دان، ئەو عەمبارو سایلۆیانەی کە لەحەوت ساڵە هاتەکانی داهاتوودا دانەوێڵەیان تێدا خەزن دەکرێ، پێش هاتنی حەوت ساڵە گرانییەکە، حەوت ساڵی هاتو پڕ پیتو بەرەکەتن، پێویستە بەشێوەیەکی لێزانانەو کارامانە ئەو کشتو کاڵە وەبەرهەم بهێندرێو بەشی پێویست بۆ خواردنی ساڵانەی لێ پاك بکرێو ئەوی تری وەلا بنرێو خەزن بکرێو هەڵبگیرێ بۆ ساڵە قاتو قڕیەکان، ئەمەش پێویستی بەلێزانیو بەتوانایی سەروبەرکردنو سەرۆکاریکردن هەیە، حەزرەتی یوسف ئەو تواناو لێزانیەی لەخۆیدا دەبینیو دەیزانی دەتوانێ بەوپەڕی لێهاتووییەوە ئەو ئەرکە ئەنجام بدا، بۆیە فەرمووی ﴿إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾ ئەمن ئەمینداریکی لەبارمو خاوەن ئەزموونو زانیاریم بۆ بەڕێوە بردنی ئەو کارە لەخۆم رادەبینم بەتەواوی ئەنجامی بدەم!!

﴿٥٦ وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ﴾ وەکوو ئەو نیعمەتو فەضلەی بەسەر یوسفمان دارشت؛ کە خستمانە بەردڵی پاشاو لەبەندینخانە رزگارمان کرد، هەر بەو شێوە لەخاکی میصردا جێگیرمان کرد، واتە: تواناو هێزمان پێدا بۆ هەڵسوڕانی ئەو کاروبارانەی ویستی ئەنجامیان بدا، ﴿نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ﴾ دەبەخشین رەحمەتی خۆمان بۆ کەسێك بمانەوێ تووشی رەحمو بەزەیی ئێمە ببێ، ﴿وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ پاداشی چاکەکاران بەفیڕۆ نادەین، هەر لەدونیادا چاکەیان دەدەینەوە، خۆشبەختیو پلەو پایەو رێزو حورمەتیان دەدەینێ، لەقیامەتیشدا دەیانخەینە بەهەشتەوەو ژیانی بەختەوەری هەتا هەتاییان پێ دەبەخشین.

﴿٥٧ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ بێگومان پاداشی قیامەت زۆر پیرۆزترو باشترو گەورەترە، دەدرێ بەئەو خودا ناسانەی بیرو باوەڕیان تەواوو بێ خەوشەو تەقواکارو لەخودا ترسو خۆپارێزن.

﴿٥٨ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ﴾ براکانی حەزرەتی یوسف لەخاکی کەنعانەوە (کە فەلەستینی ئێستایە) هاتن بۆ میصر بۆ گەنم کرین، چونکە گرانی وڵاتی فەلەستینو شامیشی گرتبووەوە، ئەوەشیان بیستبووەوە کە عەزیزی میصر خواردەمەنی بەنرخی خۆی دەفرۆشێو زیادە وەرناگرێ، ﴿فَدَخَلُوا عَلَيْهِ﴾ چوونە خزمەت یوسفو مواجەهەیان کرد، ﴿فَعَرَفَهُمْ﴾ کە سەیری کردن ناسینیەوە، چونکە شێوەو روخساری ئادەمیزادی گەورەو بەتەمەن کەمتر گۆڕانکاری تێدا رودەدا، ﴿وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ﴾ بەڵام ئەوان نەیانناسیەوە، چونکە ئەو بەمنداڵی لێیان جیا ببوەوە شێوەو روخساری منداڵیش کە گەورە دەبێ زۆر دەگۆڕێ، هەروەها چونکە ئەوان وایان دانابوو: کە یوسف لەژیاندا نەماوە، هەرگیز بەخەیاڵیاندا نەدەهات ئەو بگاتە ئەو پلەو پایەیە!

﴿٥٩ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ﴾ کە جەواڵەکانی بۆ پڕ کردنو بۆ هەریەکەیان باری حوشترێکی دانەوێڵە پێدان، هەندێ شتی زیادەشی بەدیاری پێشکەش کردنو بارەکانیان بۆ بارکردن ﴿قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ﴾ حەزرەتی یوسف پێی فەرموون: ئەمجارە کە هاتنەوە برا باوکییەکەتان لەگەڵ خۆتان بێنن، وا دیارە لەناوەندی گفتو گۆکردنیان لەگەڵ یوسفدا بەتەواوی پێکهاتەی بنەماڵەی خۆیانیان بۆ یوسف روونکردۆتەوە، دیارە گوتویانە: باوکمان پیرەمێردێکی کۆنەساڵو پەککەوتەیە، برایەکی ترمان هەیە دایکی جیایە برا پچوکمانە باوکمان ئەوەندەی خۆش دەوێ دڵی نایە لێی جیا بێتەوە، ئەوانیش پێویستیان بەخواردنو خۆراك هەیە، ئیتر حەزرەتی یوسف فەرمانی کردوە بۆ ئەوانیش دوو باری حوشتر داگرنو بۆیان بەرن، ئەمجار پێی گوتوون: کە هاتنەوە ئەو برایەتان بێنن با بی بینم، ﴿أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ نابینن من چۆن دانەوێڵە بۆ کڕیاران پێوانە دەکەمو هەر کەسە مافی خۆی بەتەواوی دەدەمێ؟ دیتان من

چۆن رێزی میوان دەگرمو پێشوازییان لێ دەکەم، ئەمجار کە هاتنەوە لەگەڵ خۆتان بیهێننو ترستان لێی نەبێ.

﴿٦٠ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ﴾ ئەگەر ئەمجارە هاتنەوەو ئەو برا پچوکەتانم بۆ نەهێنن، ئەوە ئێوە لای من ئازووقەتان نیەو هیچ خواردەمەنیەکتان نادرێتێو بەهیچ شێوەیەك توخن ئەم دەڤەرە مەکەونەوە.

﴿٦١ قَالُواْ سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾ وتیان: هەوڵ دەدەینو هەموو توانای خۆمان دەخەینە گەڕ بۆ رازیکردنی باوکمان بەڵکوو بتوانین لەگەڵ خۆمان برا پچوکەکەمان بهێنینو دڵی تۆمان لێ نەرەنجێ!

﴿٦٢ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُواْ بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُواْ إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ ئەمجار حەزرەتی یوسف فەرمانی بەدەستو پێوەندەکانی کرد: کە ئەو بیضاعەی هێناویانە گەنمی پێ بکڕن، بۆیان بخەنەوە ناو بارەکانیانەوە بەبێ ئەوەی ئاگایان لێ بێ، بەڵکوو کە گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیانو بارەکانیان کردنەوە بیناسنەوەو بزانن: ئێمە چەند رێزمان لێ گرتوون، لەمەوە تەماعیان لێ غالب بێ جارێکی تر بێنەوەو برا پچوکەکەیان لەگەڵ خۆیان بهێنن.

﴿٦٣ فَلَمَّا رَجِعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُواْ يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ﴾ واتە: کاتێك کوڕەکانی حەزرەتی یەعقووب گەڕانەوە بۆ لای باوکییان، پێش ئەوەی بارەکانیان بکەنەوەو خۆراكو گەنمو جۆیەکی هێناویانە دەری بکەن، چوونە لای باوکیانو وتیان: باوە گیان! بەداخەوە عەزیزی میصر لەمەدوا خواردەمەنی لێ بڕیوین، بڕیاری دا کە ئیتر گەنمو جۆمان پێ نەدەن، ئەگەر ئەمجارە چوینەوە بونیامینی برامان لەگەڵ خۆمان نەبەین، بۆیە داوات لێ دەکەین: کە لەم بارەوە گوێمان لێ بگرێو بەرژەوەندی بنەماڵەکەمان لەبەر چاو بگرێ ﴿فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ﴾ ئەمجار کە چووینەوە بۆ میصر بونیامینمان لەگەڵ دا بنێرە، بۆ ئەوەی بەئەندازەی ژمارەمان بارە گەنمو جۆ وەربگرین، چونکە ئێمە چەند کەس بین ئەوەندە بارە دانەوێڵەمان دەدەنێ، ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ ئێمە بەوپەڕی دڵسۆزیو وریاییەوە لەچوونو هاتنەوەماندا پارێزگاری دەکەینو ناهێڵین هیچی بەسەر بێ، هیچ مەترسە بەساغو سەلیمی دەیهێنینەوە!

ئیتر حەزرەتی یەعقووب کۆنەبرینی کولانەوەو سەر لەنوێ یوسفی بیر کەوتەوە، ﴿٦٤ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلاَّ كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِن قَبْلُ﴾ فەرمووی: من ئەگەر ئەمەتان بەقسە بکەم شتێکی سەیرە، دڵنیابن حاڵو وەزعی من ئەو کاتەی لێتان ئەمین دەبم دەربارەی براکەتان وەکوو ئەو حاڵو وەزعەم وایە: کە کاتی خۆی دەربارەی یوسف لێتان ئەمین بووم بردتانو ئێوارە گەڕانەوە وتتان: گورك خواردویەتی!! دەی چۆن ئێستا دەربارەی بونیامین لێتان ئەمین بم؟! ﴿فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا﴾ من خودام بەسە بۆ پارێزگاری کوڕەکەم! ئەو باشترین پارێزەرو چاودێری کارە، ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ خودا لەهەموو کەس بەرەحم ترە، سۆزو بەزەیی زۆر لەوە فراوانترە کە پاش ئەو ناخۆشییەی بەهۆی یوسفەوە توشم بوو، تووشی ناخۆشییەکی تری لەو جۆرەم بکاتەوە، من تەواوی بتمانەم بەخودای خۆمەو پشتو پەنام هەر ئەوەو کاری خۆم بەئەو دەسپێرم! هەر ئەو بەزەیی بەجەرگی هەڵقرچاوم دادێو رەحمم پێ دەکاو بەسەلامەتی بۆم دێنێتەوە! ئەمە نیشانەی ئەوەیە: کە حەزرەتی یەعقووب لەبەر ناعیلاجیو پێویستیان بەخواردەمەنی رازی بوو بەناردنی بونیامین لەگەڵیاندا، بەتایبەتی کە هیچ دیاردەو نیشانەیەکی وای هەست پێ نەکرد براکان رقو کینەیان لەگەڵ بونیامیندا هەبێ!

﴿٦٥ وَلَمَّا فَتَحُواْ مَتَاعَهُمْ﴾ کە ماندویان حەسایەوەو بارەکانیان کردنەوە بۆ ئەوەی دانەوێڵەکەی هێنابوویان بیکەنە عەممباری خۆیانەوە ﴿وَجَدُواْ بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ﴾ ئەو بەهایەی بردبوویان بۆ گەنم کڕین بۆیان گەڕێندرابوەوە، ئیتر وەندەی تر بۆیان دەرکەوت کە یوسف چەند پیاوەتی لەگەڵ کردبوون، ئەمەشیان کردە هۆکارێك بۆ زێدە دڵنیا بوونی باوکیانو ئیقناعی بکەن بۆ ئەوەی((بونیامین)) یان لەگەڵدا بنێرێ، بەزمانێکی شیرینو پڕ لەرێزو ئیحتیرام ﴿قَالُواْ يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا﴾ وتیان: باوە گیان! چی ترمان لەمە جوانتر بوێ، چاوەڕوانی چی لەمە زیاتر بکەین! ئەمە

قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمْ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَٰفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا۟ مَتَٰعَهُمْ وَجَدُوا۟ بِضَٰعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا مَا نَبْغِى هَٰذِهِۦ بِضَٰعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُۥ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ ٱللَّهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَٰبَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا۟ مِنۢ بَابٍ وَٰحِدٍ وَٱدْخُلُوا۟ مِنْ أَبْوَٰبٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَآ أُغْنِى عَنكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا۟ مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِى عَنْهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَىٰهَا وَإِنَّهُۥ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَٰهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّىٓ أَنَا۠ أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

ماڵو سامانەکەمانە کە برد بوومان بۆ دانەوێڵە کڕین بۆمان گێڕدراوەتەوە، هیچیان لێ کل نەداوەتەوە، وەکوو خۆی بۆیان گێڕاوینەوە! خودا یاریێ لەگەڵ بونیامینی براپچوکەماندا سەفەردەکەین ﴿وَنَمِيرُ أَهْلَنَا﴾ تێشوو بژیو بۆ خاوو خێزان دەهێنین ﴿وَنَحْفَظُ أَخَانَا﴾ بەدڵسۆزییەو چاودێری براکەمان دەکەین، وەکوو چاوی خۆمان دەیپارێزین، ﴿وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ﴾ باری حوشترێکمان گەنم زیاتر دەداتێ، چونکە هەر کەسەو باری حوشترێکی دانەوێڵە دەدرێتێ، عەزیز بۆ خۆشی بەڵێنی ئەوەی پێداوین کە بونیامین بەرین بارێکمان بۆ زیاد بکا، ﴿ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ﴾ ئەو بارە زیادەی دەماندانێ کارێکی ئاسانو ئاساییە، بۆ پیاوێکی ئاوا سەخی رەوشتو خاوەن رەحمو بەزەیی چ گرانیەکی تێدا نیە،

﴿[٦٦] قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِي مَوْثِقاً مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلاَّ أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ پێی فەرموون: ئەمن بونیامینتان لەگەڵدا نانێرم هەتا عەهدو بەڵێنێکی سوێند لەسەر خوراوم نەدەنێ، دەبێ وەعدێکی مەردانەم بدەنێ کە بەسەلامەتی بۆم دەهێننەوە، دەبێ بەڵێنێکی وام بدەنێ کە مەگەر خۆتان لەناو بچن ئەگینا هەر بۆم دەگێڕنەوەو هیچی بەسەر نایە! ئەوانیش بەڵێنی سوێند لەسەر خوراویان پێدا وادەو بەڵێنی مەردانەیان دایە، جا ﴿فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ﴾ کە وەعدو پەیمانەکەیان دایە، دڵنیایان کرد: کە پارێزگاری دەکەنو وەکوو چاوی خۆیان دەیپارێزن، ئەو کاتە: ﴿قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ وتی: خودا شایەد بێ لەسەر وەعدو پەیمانی نێوان منو ئێوە، خودا ئاگادارە بەم گوفتو گۆیەمانو من ئیشی خۆم بەخودا دەسپێرمو کاری خۆم حەواڵەی ئەو دەکەم.

﴿[٦٧] وَقَالَ يَا بَنِيَّ لا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ حەزرەتی یەعقووب لەکاتی بەڕێکردنی کوڕەکانیدا فەرمانی پێ کردنو پێی فەرموون: ئەی کوڕە خۆشەویستەکانم! هەمووتان بەکۆمەڵ لەدەرگایەکەوە مەچنە ژوورەوە، بەڵکوو لەدەرگای جیا جیا بچنە ژوورەوە! ئەوەش بزانن: کە من ئامۆژگاریتان دەکەم، ﴿وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ من بەم ئامۆژگارییانەم هیچ شتێك لەقەزاو قەدەری خودا ناگێڕمەوە، ئەوی خودا نەخشەی بۆ کێشابێو ویستی لەسەر بوونی هەبێ هەر دەبێ ببێو گەڕانەوەی نیە، واتە: خۆپاراستن. ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ﴾ جێ بەجێ کردنی نەخشەی بوونەر بەهەموو شتێکەوە بەدەست خودایەو، هەموو بڕیارێك بەدەست خودا خۆیەتی، کەسی تر هیچی بەدەست نیە، ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ من هەر بەخودا پشت دەبەستمو هومێدم هەر بەئەوە، بتمانەم بەخودایەو بەس، ئیشی خۆم بەزاتی پاکی دەسپێرمو بتمانە بەکەسی تر ناکەم، ﴿وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ خاوەن تەوەککولەکان هەر لەسەر خودا تەوەککولیان هەیە، پشت هەر بەئەو دەبەستن!

﴿[٦٨] وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾ جا کاتێك کوڕەکانی یەعقووب چوونە ناو شارەوە بەو شێوەیەی باوکیان فەرمانی پێ کردبوون، لەو شوێنەوە کە نەخشەی بۆ کێشابوون، ﴿مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ جا وەنەبێ رای یەعقووبو

چوونه ناو شاریان بەو شێوەیەی باوکیان فەرمانی پێ کردبوون ناخۆشییان لێ دوور بخاتەوە، چونکە هەرچەندە بەگوێی باوکیان کردبوو جوێ جوێ چوونە ناو شارەوە لەدەروازی جیا جیا چوونە ژوورەوە، کەچی تووشی ئەو هەموو دەردی سەرییە بوونو تۆمەتی دزی درایە پاڵیانو بونیامینی برایان گرایە بارمتە، چونکە ڕەبەکە لەباری ئەودا دۆزرایەوە، ئەمجار پەرێشانی باوکیانو غەمبار بوونو پەرۆشی بۆ یوسفو بونیامین سەربارا! حەزرەتی یەعقووب کە ئەو فەرمانەی پێ کردن شتێك نەبوو زیانیان لێ دوور بخاتەوە ﴿إِلاَّ حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾ بەڵكوو مەبەستێك بوو لەدڵی یەعقووب خۆیدا ئەنجامی دا، شتێك بوو لەدڵی داو دریکاندی، سۆزی باوکایەتی پاڵی پێوە نا کە ئەو ئامۆژگارییەیان بکا، ﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ﴾ بێگومان یەعقووب دەیزانی: کە ویستی خودا دەبێ بێتە جێ، خودا ئەوەی فێر کردبوو، ئەویش باش فێری بوبوو، دەیزانی: حەزەر قەدەر ناگێڕێتەوە چونکە بەنیگاو سروش ئەوەمان فێر کردبوو!﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ﴾ وەلێ زوربەی خەڵك: کە موشریكو کافرن وەکوو یەعقووب ئاگادارنین، یان زوربەی خەڵك نازانن: کە یەعقووب ئەو ئاگادارییەی هەیە، چونکە نازانن: خودا چۆن خۆشەویستانی خۆی فێری زانیاری بەسوود بۆ دونیاو قیامەتیان دەکا، بڕێکێش لەو زانیارییە بەسوودانە دەستەبەر کردنی هۆکارە ڕواڵەتیەکانەو ئەمجار کارسپاردن بەخودا!!!

﴿[٦٩] وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ﴾ جا کە کوڕەکانی حەزرەتی یەعقووب گەیشتنە میصرو چوونە مەجلیسی حەزرەتی یوسفەوە، بونیامینی براشیان لەگەڵدا بوو، ڕێزی لێ گرتنو شوێنی تایبەتی بۆ دابین کرد بونیامینی برای بردە پەنا خۆیەوە، ﴿قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ﴾ وتی: من یوسفی براتم، ﴿فَلا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ خەم لەوە مەخۆ کە کاتی خۆی خراپەیان دەربارەی من کردوە، ئەمجار ئامۆژگاری کرد: کە براکانی بەم حاڵە نەزاننو ئەوەیان پێ نەڵێ: کە ئەمە یوسفەو یەکترمان ناسیوەتەوە، ئەمجار لەگەڵیدا تەگبیری ئەوەشی کرد: کە چۆن گلی بداتەوە.

فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ (٧٠) قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ (٧١) قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ (٧٢) قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ (٧٣) قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ (٧٤) قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ (٧٥) فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ (٧٦) ۞ قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِن قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ (٧٧) قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ (٧٨)

﴿[٧٠] فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ﴾ دوای ڕێز لێ گرتنو پێشوازیکردنی جوانو ڕێكو پێك، فەرمانی دا بۆ هەریەکەیان باری وشترێك دانەوێڵە دابگرن، جا کە تەجهیزی کردنو خۆیان ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە، حەزرەتی یوسف فەرمانی بەپیاوەکانی کرد: کە ﴿جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ﴾ کە ئامێری پێوانەکە (ڕبە، قسناغ، مود، تەنەکە) وا دیارە زێڕ یان زیو بووە یان شتێکی بەنرخ بووە بیخەنە باری بونیامینەوە، بەبێ ئەوەی خۆیان هەستی پێ بکەن! ﴿ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ﴾ پاشان کە باریان بار کردو ویستیان لەشار دەربچن بانگدەرێك بانگی هێشتنو هاواری لێ کردن وتی: ئەی کاروانیەکان! ئێوە قافلەیەکی دزن، ڕبەی پاشا دزراوە، ئێوە دزیوتانە! ڕاوەستن دەتانپشکنین! ئەوانیش سەریان سوڕما پەشۆکان، جۆش دامان نەیاندەزانی چییان بەسەر هاتووە، چی بکەن باشە، چۆن بەرەنگاری ئەم مەوقیفە ببنەوە، ئەوان کوڕی یەعقووبی کوڕی ئیسحاقو ئەم تاوانە (کوجا مەرحەبا) ناچار بەرێگادا گەڕانەوە بۆ ئەوەی

بزانن چی رودەدا.

﴿٧١ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ﴾ بەرەو رووی کابرای بانگبێژ هاتن‌و رویان تێکردو وتیان: ﴿مَاذَا تَفْقِدُونَ؟﴾ چ باسەو چیتان لێ دزراوە؟ لەچی دەگەڕێن؟ ﴿٧٢ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ﴾ وتیان: جامی ئاو خواردنەوەی پاشامان لێ هون بووە، یان ئەو ربەیەی پاشا: کە گەنمی پێ پێوانە دەکەین لێمان دزراوە، هەندێك دەڵێن: ئامێرەکە لەزێڕ بووە، بۆ ئاو خواردنەوە بەکار هێنراوە، لەهەمان کاتدا دانەوێڵەشیان پێ پێوانە کردوە، ئەمجار بەکوڕەکانی حەزرەتی یەعقووبیان گوت: ئەو ئامێرە دیار نیەو دزراوە ﴿وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ﴾ هەر کەسێك بێ ئەوەی بی پشکنین بۆ خۆی بۆمان بێنێتەوە ﴿حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾ باری حوشترێکی دانەوێڵەی دەدەمێ‌و من بەرعودەی ئەوە دەبم کە ئەو خەڵاتە لەپاشا وەردەگرێ. بەڵام کوڕەکانی حەزرەتی یەعقووب دڵنیان: کە دزییان نەکردوەو لەو تاوانە بەرین، ربەیان نەدزیوەو ئاگاشیان لێ نیە، بۆ دزی نەهاتوون‌و بەتەما دزیکردنیش نین‌و نەبوون، ئەوان نەهاتوون فەسادی دزیکردن ئەنجام بدەن، بتمانەی خۆیان بدۆڕێنن! بۆیە بەو پەڕی لەخۆڕادیوی‌و بتمانە بەخۆبوونەوە.

﴿٧٣ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ﴾ وتیان: سوێندمان بەخودا، ئێوە بۆ خۆتان دەزانن‌و جاری یەکەم تاقیتان کردوینەوە، لەو کاتەوە ئێمەتان ناسیوەو هەڵس‌و کەوتی ئێمەتان بینیوە، رەگەزو بنەماڵەی ئێمەتان ناسیوە، بۆتان دەرکەوتووە کە ئێمە نەهاتووین بۆ دزی کردن‌و فەساد بلاو کردنەوە، لەکەنعانەوە نەهاتووین بۆ میصر بۆ ئەوەی کاری ناشیرین ئەنجام بدەین! ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ ئێمە دزنین‌و رۆژێك لەرۆژان دزیمان لێ واقیع نەبوەو دزیکردن‌و کاری ناشیرین رەوشتی ئێمە نیە.

﴿٧٤ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ﴾ وتیان: سزای ئەو کەسە چیە ئەگەر درۆتان کردو ئێوە ربەکەتان دزی بوو؟

﴿٧٥ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ﴾ وتیان: سزای ئەو کەسەی ربەکەی پاشای دزی بوو لەبارەکەیدا دۆزرایەوە بۆ خۆی ببێتە بارمتەو نرخی دزییەکەی ئەویە بگیرێ ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ ئێمە بەشەریعەتی خۆمان ئاوا سزای دزو ستەمکاران دەدەینەوە!!

هەموو ئەم حیوارو گفتو گۆیە لەپێش چاوی یوسف‌و بەئاگاداری ئەو ئەنجام درا، ئیتر فەرمانی دا بەتەفتیش کردن‌و پشکنینی بارەکانیان ﴿٧٦ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ بەشێوەیەکی ژیرانەو عاقڵ مەندی سەرەتا دەستی کرد بەپشکنینی باری زڕبراکانی، هەڵبەتە ئەو فەرمانی کردو پیاوەکانی کارەکەیان ئەنجام دا یەکە یەکە بارەکانیان پشکنین تا سەرە گەییشتە سەر باری بونیامینی برای ﴿ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ پاشان کە باری حوشتری بونیامین پشکنرا ربەکەی پاشایان لێ دەرهێنا! لەباری ئەودا دۆزرایەوە، بەمەش پلان‌و نەخشەکەی یوسف بۆ گلدانەوەی براکەی سەرکەوت‌و بەگوێرەی شەریعەتێ: کە خۆیان پێی رازی بوون رێگای بۆ خۆش بوو: کە بونیامین گل بداتەوە. ﴿كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ﴾ ئاوا بەو شێوە وردو لێزانیە ئەو پیلانەمان بۆ یوسف رێك خست، نیگامان بۆ کرد: کە بەو شێوە نەخشەکە جێ بەجێ بکا. ﴿مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ﴾ ئەگەر بەگوێرەی شەریعەت یەعقووب هەڵس‌و کەوتی لەگەڵ نەکردنایە، نەیدەتوانی بەگوێرەی یاسای پاشای میصر بونیامین بەبارمتەو سزای دزی گل بداتەوەو بیکاتە کۆیلە، چونکە لەیاسای باوی ئەو سەردەمەی پاشای میصر رێگای ئەوە نەبوو دز بکرێتە کۆیلەو بەند بکرێ! بەڵام خودا بارو دۆخێکی بۆ هەڵسوراند براکانی بەدەمی خۆیان خۆیان پابەندی یاسایەك کرد: کە لەبەرژەوەندی حەزرەتی یوسف بوو، بۆ پلانی گل دانەوەی بونیامین گونجاو بوو! حەزرەتی یوسف بۆ خۆیشی دەیزانی کە شەریعەتی ئەوان ئەوەی تێدایە: کە دز دەکرێتە کۆیلەو دەگیرێ، بەڵێ ئەگەر حەزرەتی یوسف بەشەریعەتی یەعقووب مامەڵەی لەگەڵ نەکردنایە، نەیدەتوانی براکەی گل بداتەوە ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ﴾ مەگەر خودا ویستی لەسەر بوایە، بێگومان خوداش ویستی لەسەر بوو، بۆیە ئەو پلانەمان بۆ داناو تەوفیقمان دا بۆ ئەوەی هۆکارەکان رێك بخاو بەهێدی‌و هێمنی نەخشەکە

ئەنجام بدا، واتە: ئەو پلانە خودا فێری کردو فەرمانی پێ کرد ئاوا ئەنجامی بدا، نەك لەداهێنان و پیلانی یوسف خۆی بێ! ﴿اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ﴾ کەسێك بمانەوێ چەند پلەیەك بەرزی دەکەینەوە، زانست و زانیاری پێ دەبەخشین، ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ لەژوور هەموو خاوەن زانیاری و زانایەکەوە زاناترێك هەیە، لەژوور هەموو زانایەکەوە کەسێك هەیە لەو زاناترە، تا دەگاتە کەسێك: کە زانیاری ئەو هەموو شتێك دەگرێتەوە ئەویش پەروەردگاری بوونەوەرە ئیتر عیلم و زانیاری ئەو سنووری نیە، رەهاو فراوانە زاتی پاکی لەژوور هەموو خاوەن زانیارییەکەوەیە.﴿٧٧ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ وتیان: شتێکی سەرسوڕهێنەر نیە کە ئەم برا باوکییەمان دزی بکا چونکە دایکی جودایە، جا ئەگەر ئەمڕۆ ئەم دزی کردبێ و دزی بکا ئەوە عەجایەب نیە چونکە لەوەپێش برایەکی تری هەبوو ئەویش هەر وا دزی کرد، ئەم سروشتەیان لەدایکییانەوە بۆ ماوەتەوە، ﴿فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾ حەزرەتی یوسف وەڵامی ئەم قسە ناشیرینەی نەدانەوە، لێیانی نەگرت و پێناخۆشبوونی خۆی بەرامبەر دەرنەبڕی و بەدرۆی نەخستنەوە، لەکاتێکدا لێی مەعلووم بوو کە خۆیشی و بونیامینی براشی لەتاوانی دزی دوورن، ئەوان بوختانیان پێ دەکەن، بەڵکوو لەدڵی خۆیدا ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا﴾ بەڵکوو ئێوە بەم درۆهەڵبەستن و بوختانکردنەتان لای خودا پلەو پایەی خراپتان هەیە، بوختانکەر زۆر لەبوختان پێکراو خراپترە، ئێوە خۆشەویسترین جگەر گۆشەتان لەباوکتان دزی و بەمەبەستی لەناو بردنی خستتانە بیری کەنعانەوە، ئەمجار درۆی ئەوەتان هەڵبەست گوایە گورگ خواردویەتی، ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾ خودا لەهەموو کەس زانا ترە بەو تاوانەی بەناحەق وەپاڵی من و بونیامینی برامی دەدەن! ﴿لتأتني بـه الا أن يحاط بكـم﴾ ئیتر دەستیان کرد بەپاڕانەوەو هەوڵیان دا حەزرەتی یوسف بەزەیی پێیاندا بێتەوە، ﴿٧٨ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا﴾ وتیان: ئەی پاشا! ئەی عەزیزی میصر! ئەم کوڕەی کەوا تۆ گرتوتە باوکێکی پیرو کەنەفتی هەیە، باوکێکی بەساڵاچوو کەفتەکاری هەیە، بێت و ئێمە بچێنەوەو ئەومان لەگەڵ نەبێ بەتەواوی تێك دەچێ، کاتی خۆی کوڕێکی خۆشەویستی هەبوو فەوتاوە بیرۆشی ئەو کوڕەی بەئەم دێ، بۆیە پێویستە ریعایەتی ئەو باوکە پیرەمان بکەی بەزەییت پێمانا بێتەوە ﴿فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ﴾ یەکێك لەئێمە بگرەو بیخەرە شوێنی بونیامین ﴿إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمە دەبینین جەنابت زۆر لەگەڵ ئێمەدا چاکەکاری و پیاوەتیت بەسەرمانەوەیە، کە ئازوقەو بەشەخواردنمان پێ دەدەی زیادەمان دەدەیەو پیاوەتیمان لەگەڵ دەکەی، میوانداریمان دەکەی، بەرێزو قەدرەوە مامەڵەمان لەگەڵ دەکەی، کەوابێ چاکەکاری و پیاوەتی خۆتمان لەسەر تەواو بکە.﴿٧٩ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ﴾ حەزرەتی یوسف فەرمووی: پەنا دەگرین بەخودا کە ئێمە کاری ناڕەوا بکەین، پەنا دەگرین بەخودا کە ئێمە کەسێك بگرین ڕەبەکەی لەباردا نەدۆزرابێتەوە، ئێمە کەسێك گل دەدەینەوە کە ڕەبەکەمان لەبارەکەیدا دۆزیوەتەوە، کەسی تر لەباتی ئەو گل نادەینەوە، ﴿إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ﴾ ئێمە کە جگە لەئەو کەسێکی تر گل بدەینەوە ئەوە بەگوێرەی شەریعەتی خۆشتان ستەمکارییەو ئێمە دەچینە پێری ستەمکارانەوە، دەی چۆن داوای ئەوە دەکەن ئێمە ستەمکاری بکەین لەجیاتی تۆمەتبارێك بێ تاوانێك بگرین؟﴿٨٠ فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ کە براکانی یوسف ناهومێد بوون لەڕزگار کردنی براکەیان، لەمەجلیسەکە چوونە دەرەوە لەناو خۆیاندا دەستیان کرد بەراوێژو گفت و گۆ: ﴿قَالَ كَبِيرُهُمْ﴾ برا گەورەکەیان بەتەمەن یان بەعەقڵ و هۆش وتی: ئەمە کارێکی گەورەیەو نابێ وا بەئاسانی سەیری بکەین: ﴿أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ﴾ ئەوە نازانن و بیرتان نایەتەوە: کە باوکتان وادەو بەڵێنی لێ وەرگرتین: کە دەبێ بەسەلامەتی ئەم کوڕەی بۆ بەرینەوە مەگەر سەرمان تێدابچێ و هیچمان نەمێنین! ﴿وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ﴾ ئەی ئەوەتان وەبیر نایەتەوە لەڕابردوودا چیتان لەگەڵ یوسف کرد؟ چۆن بەو شێوە نامەردانەیە لەبەر چاوی باوکمان ونتان کردو ئاوا بوو بەهۆی غەم و خەفەت بۆی و چاوەکانی کوێر بون و ئاوا

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَن نَّأْخُذَ إِلَّا مَن وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِندَهُۥٓ إِنَّآ إِذًا لَّظَٰلِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا ٱسْتَيْـَٔسُوا۟ مِنْهُ خَلَصُوا۟ نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُم مَّوْثِقًا مِّنَ ٱللَّهِ وَمِن قَبْلُ مَا فَرَّطتُمْ فِى يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ ٱلْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِىٓ أَبِىٓ أَوْ يَحْكُمَ ٱللَّهُ لِى ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ٱرْجِعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَبِيكُمْ فَقُولُوا۟ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّ ٱبْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَآ إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَٰفِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ ٱلْقَرْيَةَ ٱلَّتِى كُنَّا فِيهَا وَٱلْعِيرَ ٱلَّتِىٓ أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَٰٓأَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَٱبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ ٱلْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ تَفْتَؤُا۟ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ ٱلْهَٰلِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَشْكُوا۟ بَثِّى وَحُزْنِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

تووشی ئەو حاڵەتە ناخۆشە بوو!! دەسا وەڵلاهی ﴿فَلَنْ أَبْرَحَ الأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي﴾ ئەمن ئەم خاکی میصرە بەجێ ناهێڵم‌و بونیامینی تێدا بمێنێتەوە، هەتا باوکم بۆ خۆی ئیزنی گەڕانەوەم نەدا، ﴿أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي﴾ یان خودا بڕیارێك بدا دەربارەی من‌و براکەم بەجۆرێك بتوانم براکەم رزگار بکەم، یان فەرمانی دەرچوونم لەخاکی میصر دەر بکا ﴿وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ خودا باشترین دادوەرە، هەر حوکمێکی بیدا حەق‌و عەداڵەتە، پێویستە پابەندبم پێیەوە، ئەمە بڕیاری شەخصی خۆمەو بەنیسبەت خودی خۆمەوە ئەمە هەڵوێستمە.﴿٨١ ارْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ!﴾ ئێوەش بڕۆنەوە بۆ لای باوکتان‌و بڵێن: بابە گیان بونیامینی کوڕت ربەی پاشای دزی‌و عەزیزی میصر لەتوڵەی ئەو تاوانەدا، کردی بەکۆیلەو گلی دایەوە، ئەم حوکمەشی لەسەر رۆشنایی شەریعەتی باوی ئێمە دەرکردو، ئێمە بۆ خۆمان پێمان گوت: سزای دزی لەشەریعەتی ئێمەدا ئاوایە ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلاَّ بِمَا عَلِمْنَا﴾ ئێمە ئاگادار نەبووین بەدزییەکە جگە لەوەی: کە زانیمان‌و بەچاوی خۆمان دیمان ربەکەی پاشایان لەباری ئەو دەرهێناو بەئاشکرا دزییەکەی لەسەر چەسپا! ئێمە ئەو کاتەی کە وادەو بەڵێنمان پێدای گوتمان: بەسەلامەتی دەیهێنینەوە چوزانین ئەوەمان بەسەر دێ ئەگینا نەبونیامینمان دەبردو نەوادەو بەڵێنی ئاوا جەخت لەسەر کراویشمان بەجەنابت دەدا ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾ ئێمە خۆئاگاداری زانیاری پەنامەکی نین، کەی دەمانزانی: کە بونیامین دزی دەکاو دەگیرێ‌و دەکرێتە کۆیلە؟ ئێمە چوزانین ئەمیش توشی کارەساتێکی ئاوا دەبێ‌و بۆ تۆ دەبێتە غەم‌و ناڕەحەتیەکی تر؟!﴿٨٢ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا﴾ دەتوانی یەکێك بنێری بۆ شاری میصرو شایەدی دانیشتوانی شاری میصرت بۆ بێنێ، بنێرە پرسیار لەخەڵکی ئەو شارە بکە کە ئێمە لێی بوین‌و ئەو روداوەمان تێیدا بەسەرهات، چونکە دەنگ‌و باسی دزییەکە بەناو شاردا بڵاوەی کردوو هەموو پێی زانی، ﴿وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا﴾ بۆ خۆت پرسیار لەو کاروانچییانە بکە: کە لەگەڵمان بون‌و شایەدی روداوەکە بوون، ئەمە هەموو پاکانەیە بۆ خۆیانی دەکەن‌و دەیانەوێ تۆمەت لەخۆیان دوور بخەنەوە، چونکە گومانیان لێ دەکرێ‌و لەرووداوی یوسفدا تۆمەتبارن! ئەمجار جەختیان لەسەر راستگۆیی خۆیان کردەوە وتیان: ﴿وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ بێگومان راستگۆین لەو هەواڵانەی پێمان دای‌و درۆمان لەگەڵ نەکردووی!

جا کاتێ براکانی یوسف گەڕانەوە بۆ کەنعان‌و ئەم هەواڵە ناخۆشەیان بۆ باوکیان گێڕایەوە باوەڕی پێ نەکردن ﴿٨٣ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْراً﴾ فەرمووی: نەخێر ئەمەشتان فرت‌و فێڵێکی ترەو بۆ خۆتان ربەکەتان خستۆتە ناو باری بونیامینەوە بۆ ئەوەی بەگرتی بدەن، بەڵکوو ئەمەش پیلانێکە لەنەفس‌و دەروونتاندا داتانڕشتووە بۆ ئەوەی بونیامینیش وەکوو یوسف لەناوبەرن‌و خۆتانی لێ رزگار بکەن، ئەگەر بۆ خۆتان بەدەمی خۆتان فتوا نەدەن بۆ عەزیزی میصر: کە هەر کەسێك ربەکەی لەبارەکەیدا دۆزرایەوە دەگیرێ‌و دەکرێتە کۆیلە، عەزیزی میصر کوڕی

منی نەدەگرتو گلی نەدەدایەوە بـرا گەورەکەشتان لەمیصر هەڵەوگیر نـەدەبووا ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾ حـاڵو وەزعـی مـن لەناکامی ئەم موصیبەتانەدا خۆگریو دان بەخۆدا گرتنە، نە ئاخو ئۆف دەکەم، نەشکایەتو سکالآم بۆ لای کەس دەبەم! رازیم بەقەزاو قەدەری پەروەردگار، سکالآم بـەس بۆ بارەگای خودا دەبەم، هەروەها ئەو کەسی بێکەسانە، هەر ئەو پەنای بۆ دەبرێو هاواری لێ دەکرێ، هەرگیز لەرەحمەتی خودا نائومێد نابم ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً﴾ هومێدەوارم خودا هەرسێك کورەکانم بۆ بگێڕێتەوە (یوسفو بونیامینو روبیل) چاوەڕوانی بڕیاری خودا دەکەم دەربارەیان، ئاواتە خوازم خودا هەرسێك کورەکانم بۆ بنێرێتەوە (بەئیلهام ئەوەی دەزانی کە یوسف نەمردوە). ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ بێگومان خودا بۆخۆی زاناو ئاگادارە بەحاڵی تەنیایی منو فەوتانی کورەکانمو غەمو نارەحەتی من بۆیان، داناو کارامایە لەکردەوەکانیدا، هەرچی دەیکا، ئەنجامی بێ هۆو حیکمەت نیە.

﴿[٨٤] وَتَوَلَّى عَنْهُمْ﴾ پشتی لەکورەکانی هەڵکردو پێی ناخۆشبوو ئەو هەواڵە ناخۆشەیان پێدا، بەدڵی غەمبارەوە رۆیشتە کەنارێکەوە، سەرباری غەمو خەفەتی نەهاتنەوەی بونیامینو کورە گەورەکەیشی بیری رۆژگاری رابردوی کردەوە، برینی ونبوونی یوسفی کولاندەوە، بەئاهو حەسرەتەوە هەستی بەوە کرد: کەس هاوبەشی غەمی نیە، سەرباری پیریو کوێریو کەفتەکاری، کورەکانیشی لەدەس چوونو دەوروبەریش هەست بەناسۆری پڕ جەخاری ناکەن، بەتەنیا لەکوڵبەی ئەحزاندا ماتو غەمبارە ﴿وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ﴾ وتی: ئەی ئەسەفو خەسار بۆ تۆ ئەی یوسف! ئای چۆن لێم ونبوویو لەدەستم چووی؟! ﴿وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ﴾ هەردوو چاوی کوێر بوبوونو سپی هەڵگەڕابوون لەبەر غەمو نارەحەتیو فرمێسك رژاندن، ﴿فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ بەراستی دڵو سینەی پڕبوبوو لەئازارو ئاسۆر.

﴿[٨٥] قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ﴾ وتیان: سوێندمان بەخودا تۆ خراپت لێ قەوماوە ماڵ خرانەبووا ئەوە تۆ چیتە کەس بەشت ئازانی یوسف نەبێ، تاکەی تۆ وازناهێنی، هەر باسی یوسف دەکەی! ﴿حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً﴾ هەتا بەتەواوی نەخۆش دەکەویو نیوە مردو دەبیو لەدەستو دوو دەکەویو دەتوێیەوە ﴿أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾ یان هەر بەیەکجاری دەمریو لەناو دەچی! بۆ بەزەییت بەخۆتدا نایەو تاکەی ئەم ئاخو ئۆفە؟! یوسف مردو برایەوە! تۆ تازە بەتەمای یوسفی بێتەوە؟!

پیرەمێردی کۆنە سالی جەرگ براو رەددی دانەوەو ﴿[٨٦] قَالَ﴾ پێیانی فەرموو: ئێوە حەقتان چیە بەسەرمەوە، خۆمن داوا لەئێوە ناکەم هەندێ غەمو پەژارەم لەگەڵ هەڵبگرن؟ نامەوێ ئێوە باری گرانم لێ سووك بکەن! نەرۆییشتووم لەناو هەڵکدا هاتو هاوار بکەم، ئێوە پێی لەکەدار بن، لێم گەرێن ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ من: کە سکالآو شکاتی خۆم دەکەم، تەنیا بۆ لای پەروەردگاری خۆم بۆ لای (اللَّهِ) هانا دەبەم، داوای لابردنی غەمو پەژارەی پڕ ئازارم هەر لەخودا دەکەم، دوعاو پاڕانەوەم هەر ئاراستەی ئەو دەکەم، وازم لێ بێنن خۆمو خودای خۆم!! ﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لا تَعْلَمُونَ﴾ ئەوەی کە من دەربارەی خودا دەیزانم ئێوە پەی پێ نابەن! من هیوا بڕاونیمو ناهومێد نەبووم، چونکە من دەزانم: رەحمەتو فەضلو بەخششی خودا چەند زۆرو زەبەندەیە، چەند دەریای ئیحسانو چاکەکاری فراوانو بێ سنوورە.

ئەمجار تەوجیهی کورەکانی دەکاو فەرمانیان پێ دەکا کەبە سۆراغی کورەکانیەوە بچنەوە بۆ میصرو دەفەرموێ: ﴿[٨٧] يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾ ئەی کورە خۆشەویستەکانم! بچنەوە بۆ ولاتی میصرو لەگەڵ برا گەورەکەتان یەکدی بگرنەوە، بەهێدیو هێمنی بەوردیو کارامایییەوە لەیوسفو بونیامینی برای بگەڕێنو هەوڵی دۆزینەوەو رزگار کردنیان بدەن، مەهێڵن کەس پێتان بزانێ، بەشێوەیەکی نهێنیو لەسەرەخۆیی سۆراغیان بکەن ﴿وَلا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾ لەدەرو لێکردنەوەی خودا ناهومێد مەبن، هەمیشە گەشبینو دڵ پڕ هیوا بن، بەتەمای رەحمەتو یارمەتی خودا بن، هیوا بڕاو مەبن ﴿إِنَّهُ لا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ بێگومان شەئنو حاڵ وایە:

يَٰبَنِيَّ ٱذۡهَبُواْ فَتَحَسَّسُواْ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَاْيۡـَٔسُواْ مِن رَّوۡحِ ٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ لَا يَاْيۡـَٔسُ مِن رَّوۡحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡقَوۡمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَيۡهِ قَالُواْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهۡلَنَا ٱلضُّرُّ وَجِئۡنَا بِبِضَٰعَةٖ مُّزۡجَىٰةٖ فَأَوۡفِ لَنَا ٱلۡكَيۡلَ وَتَصَدَّقۡ عَلَيۡنَآۖ إِنَّ ٱللَّهَ يَجۡزِي ٱلۡمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلۡ عَلِمۡتُم مَّا فَعَلۡتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذۡ أَنتُمۡ جَٰهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوٓاْ أَءِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُۖ قَالَ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَٰذَآ أَخِيۖ قَدۡ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡنَآۖ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصۡبِرۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ لَقَدۡ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيۡنَا وَإِن كُنَّا لَخَٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثۡرِيبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡيَوۡمَۖ يَغۡفِرُ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ وَهُوَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾ ٱذۡهَبُواْ بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلۡقُوهُ عَلَىٰ وَجۡهِ أَبِي يَأۡتِ بَصِيرٗا وَأۡتُونِي بِأَهۡلِكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلۡعِيرُ قَالَ أَبُوهُمۡ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَۖ لَوۡلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَٰلِكَ ٱلۡقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

کەس لەدەرو لێکردنەوەو بەهانا هاتنی خودا ناهومێد نابێ مەگەر کەسانێك کە لەگرۆهو تاقمی بێ بڕوایان بن، جگە لەزیانکاران‌و سەرپێچیکاران کەسی تر لەرەحمەتی خودا هیوا بڕاو نابێ. ﴿٨٨فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ﴾ کە کوڕەکانی یەعقووب بۆ جاری سێیەم چوونەوە بۆ میصرو هەوڵیاندا بچنە لای عەزیزی میصر، جا کە چوونە لای عەزیز ﴿قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ﴾ وتیان: ئەی خاوەن شکۆ، ئەی عەزیزی میصر! تەنگ‌و چەڵەمەیەکی ئێجگار کاریگەر تووشی خۆمان‌و خاوو خێزان‌و بنەماڵەکەمان بووە! قات‌و قڕی‌و گرانی تەنگی پێ هەڵچنیوین، ئازارو بێزاری، بێ نانی‌و بێ گوزەرانی‌و برسیایەتی بەتەواوی تینی بۆ هێناوین‌و شەپرزەی کردوین، ﴿وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ﴾ هاتووینەوە بۆ بارەگای بەڕێزتان بەکاڵایەکی بێ نرخ‌و کەم بەها، بە ئەندازەیەکی کەم‌و ناڕەواجەوە، بازرگان مامەڵەی پێوە ناکەن‌و لەبازاڕدا رەواجی نیە، بەچاکەو پیاوەتی خۆت وەکوو جارەکانی پێشوو بارەکانمان بۆ داگرەو دانەوێڵەی تەواومان بدەرێ، ﴿وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا﴾ بەخشندەیی خۆت بنوێنە بەسەرماندا، پارەی ناڕەواجی ئەندازەکەم‌و کەم نرخمان لەباتی دانەوێڵە لێ وەربگرە، چاوپۆشی لەماڵی کەم‌و خراپمان بکە! یان بەخشندەیی خۆت بنوێنە بەسەرمانداو چاوپۆشی بکە لەتاوانمان‌و براکەمان بۆ بەربدە! ﴿إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾ بێگومان پەروەردگار پاداشی چاکەکاران دەداتەوە بەباشترین پاداش، چی دەبەخشن بۆیان پڕ دەکاتەوە، پاداشیان دوچەندانەو چەند چەندانە دەداتەوە، پاداشی ئەوانە بەفیڕۆ نادا کە دەستی داماوان دەگرن، بەهانای لێقەماوانەوە دەچن، لەتاوانی تاوانباران چاوپۆشی دەکەن، بەزەییان بەدڵ بیماراندا دێتەوە،

﴿٨٩قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ؟﴾ وتی: ئایا دەزانن کاتی خۆی چ کارێکی نامەردانەتان بەرامبەر یوسف‌و بونیامینی برای کرد؟ لەیادتانە چۆن فڕێتان دایە بیرەکەوەو ویستتان لەناوی بەرن، لەبونیامینی براتان جیا کردەوە، براتان لەبرا دوور خستەوە؟؟ چەند بەتوندو تیژی هەڵس‌و کەوتتان لەگەڵ یوسف‌و بونیامینی برایدا کرد، ئەوتان خستە بیرەوە، بەشێوەیەکی توندو رەقیش هەڵس‌و کەوتتان لەگەڵ بونیامیندا ئەنجامدا؟ ئێوە ئەو کارە ناشیرینانەتان ئەنجام دان کاتێك نەتاندەزانی چەند کردەوەکەتان ناشیرینە!! ئەزیەتدانی باوك‌و دایك، پچڕاندنی خۆشەویست لەخۆشەویست!! ئای کە کارێکی ناشیرینتان ئەنجام دا!! وەی کە دڵڕەق‌و بێ ویژدان بوون!! چۆنتان پرکێشی ئەو کارە کردو چۆنتان ئەنجامدا؟!

﴿٩٠قَالُوا: أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ؟﴾ وتیان! ئەرێ بەراستی تۆ یوسفی کوڕی یەعقووبی؟! حەزرەتی یوسفی دڵسۆزو دڵ گەورەو لێبوردو ﴿قَالَ: أَنَا يُوسُفُ﴾ فەرمووی: بەڵێ بزانن‌و دڵنیابن من یوسفم ﴿وَهَذَا أَخِي﴾ ئەم کوڕەش کە لام دانیشتووە بونیامینی برامە، ﴿قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا﴾ بێگومان خودا نیعمەت‌و فەضلی خۆی بەسەردا باراندوین بەوە کە دوای لێك دابڕان‌و پەرتەوازە بوون یەکترمان گرتەوە،

بووینەوە بەیەك خێزانو یەكتریمان ناسییەوە، پەروەردگار كەرەمو بەخششێكی وای لەگەڵ كردین ناتوانم بەیانی بكەم! ﴿إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ شەئنو حاڵ وایە: هەر كەسێك تەقوای خودا بكاو خۆبپارێزێ لەنافەرمانی پەروەردگارو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەكانی بێ، بەردەوام بێ لەسەر طاعەتكردنو خۆگربێ لەبەرامبەر بەڵاو موصیبەتی رۆژگاردا، ئەوە بێگومان خودا بەسیەتیو بەهانایەوە دێو لەهەموو ناخۆشیو تەنگو چەڵەمەیەك دەیپارێزێو هەرگیز خودا پاداشی چاكەكاران فەرامۆش ناكا!

﴿٩١ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾ وتیان: سوێندمان بەخودا پەروەردگار تۆی بەسەر ئێمەدا بەرز كردەوە: زانیاریو حیلمو رەوشتی جوانو دەسەڵاتو فەرمانڕەواییو پێغەمبەرایەتی پێ بەخشی، دان بەهەڵەی خۆماندا دەنێین ئێمە تاوانبارین، ئێمە نەزانو بێ ویژدان بووین بەرامبەرت، حەسوودیو نەزانی وای لێ كردین رەفتاری ناڵەبارت دەرحەق بكەین، ئەگینا تۆ پیاوێكی هەڵكەوتوو خاوەن جەماڵو شانو شەوكەتو بەوەفاو ئەمەك پاك بووی!

﴿٩٢ قَالَ لا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾ فەرمووی: هیچ جۆرە لۆمەو سەرزەنشتێكتان لەسەر نیە، من هیچ رەخنەیەكم لێتان نیەو هیچم لەدڵدا نیە بەرامبەر ئێوە! ﴿يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ خودا لێتان خۆشبێو لەتاوانو ستەمكاریتان ببورێ: خودا لەهەموو كەس بەرحم ترو لێبوردوو ترە بۆ كەسانێك تۆبە بكەنو بگەڕێنەوە بۆ لایو ملكەچی فەرمانو جڵەوگیرییەكانی بن!

﴿٩٣ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيراً﴾ئەم كراسەم ببەنەوە بۆ خزمەت باوكم با بەسەر دەمو چاوی خۆیدا بهێنێ، چاوەكانی چاك دەبنەوە، دڵنیا دەبێ لەساغو سەلامەتی منو دڵی خۆشی تێدەكەوێو جەستەی گەشەی تێ دەكەوێتەوە، ﴿وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ هەمووتان بەخاوو خێزانەوە كەنعان جێ بێڵنو باربكەن بۆ ئێرە، وەرن بۆ شاری میصر بۆ لای خۆم.

﴿٩٤ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلا أَنْ تُفَنِّدُونِ﴾ هەر لەگەڵ كاروانی كوڕەكانی یەعقووب لەسنووری شاری میصر دەرچوون بەرەو ناخی كەنعان گەڕانەوە، حەزرەتی یەعقووب هەواڵێكی سەرسوڕهێنەری راگەیاند! هەواڵێك بەخەیاڵی كەسدا نەدەهات!! هەواڵێك پەیوەندی بەحەزرەتی یوسفەوە هەیە، حەزرەتی یەعقووب! پیری كفتەكارو كوێرو بێ روناكایی بەڵام دڵ پڕ لەنووری ئیمان، بەنەوەو خزمو كەسو كارەكانی دەوروبەری فەرموو: ئەمن بۆنی یوسف دەكەم ئەگەر پێم نەڵێن: خەرەفاوەو عەقڵی تێك چووە؟! بەشێتم مەزانن ئەمن ئێستا بۆنی یوسفو كراسەكەی دەكەم!

﴿٩٥ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلالِكَ الْقَدِيمِ﴾ وتیان: سوێندمان بەخودا، تۆ هەر لەگومراییە كۆنەكەی خۆت دای، هەر بەتەمای یوسفیو چاوەڕوانی هاتنەوەی ئەوی، تازە یوسفی چیو بۆنی چی؟ تاكەی تۆ لەم هەڵوێستە هەڵەیەی خۆت نایەیە خوارێ؟! تاكەی یوسفت لەیاد ناچیو بڕوی نانێی؟

﴿٩٦ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيراً﴾ جا كە كاروانەكە گەییشت مزگێنی دەر: كە كوڕە گەورەی یەعقووبەو یەهوزای ناوە هاتە لای باوكیو كراسی یوسفی بەسەر دەمو چاوی باوكیدا هێنا یەكسەر چاوەكانی لەخۆشیا روناكاییان تێكەوتەوەو موفاجەئەی چاوڕوان نەكراو پەیدا بوو، موفاجەئەی كراس! كە نیشانەی مانی حەزرەتی یوسفەو بەم زوانە بەیەكتر شاد دەبنەوە موفاجەئەی چاكبوونەوەی چاوە كوێر بووەكانی حەزرەتی یەعقووب كە چەند ساڵ بوو سپی هەڵگەڕابوون، ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لا تَعْلَمُونَ﴾ حەزرەتی یەعقووب بەكوڕو نەوەو كەسو كارەكانی فەرموو: ئەی ئەوە نەبوو كاتی خۆی پێم گوتن لەرەحمەتی خودا نائومێد مەبن، بچنەوە بۆ میصر سۆراغی یوسفو بونیامینی برای بكەنو لەرەحمەتو بەهانا هاتنی خودا نائومێد مەبن، من بەهۆی نیگاو سروشەوە دەربارەی سونەنو دابو نەریتی خودا شتی وا دەزانم كە ئێوە نایزانن! ئیتر لەو كاتەدا كوڕەكان تێكرا دەستەو دامانی باوكیان بوونو.

﴿٩٧ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾ وتیان: بابە

گیان! داوای لێ خۆشبونمان بۆ بکە، ئێمە پەشیمانین لەکردەوەکانمان، بەرامبەر جەنابت و یوسفی برامان و بونیامینی برابچوکمان هەڵەمان کردووە و چاوپۆشیمان لێ بکە، سەد تاوان و یەك تۆبە! ﴿٩٨ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ فەرمووی: لەوە دوا داوای لێخۆشبوونتان بۆ لەخودای خۆم دەکەم لێی دەپاڕێمەوە کە لێتان خۆشبێ بێگومان پەروەردگاری من لەتاوان خۆش دەبێ و بەسۆز و بەزەییە بۆ بەندەکانی.

﴿٩٩ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ﴾ جا کاتێك خێزانی یەعقووب گەیشتنە سنووری میصر و حەزرەتی یوسف بەنزیکبوونەوەیانی زانی پێشوازی لێ کردن، بەفەرمانی پاشا کاربەدەست و گەورە پیاوانی میصر هاوبەشی پێشوازییەکەیان کرد، حەزرەتی یەعقووب بەخۆی و خاوو خێزانیەوە گەیشتنە میصر حەزرەتی یوسف دەستی لەملی باوکی و دایکی کردو ماچ و مۆچ ئەنجام دراو ئەمجار فەرمانی بەهەموو خێزانەکە کردو ﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ﴾ فەرمووی: هەمووتان بچنە ناو شاری میصرەوە بەپشتیوانی خودا ئەمین دەبن لەگیان و ماڵی خۆتان و هیچ ترس و بیمێکتان لەسەر نیە.

﴿١٠٠ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ﴾ باوك و دایکی بردنە لای خۆیەوەو لەسەر کورسی فەرمانڕەوایی لەپەناخۆیەوە دای نیشاندن بۆ ڕێز گرتن و گرنگی پێدان ﴿وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾ باوك و دایك و هەر یازدە براکانی لەئاست یوسفدا سەری خۆیان دانەواند، چونکە داب و نەریتی ئەو ڕۆژگارە وا بوو بەو جۆرە سەردانەواندنە نیمچە شوژدە بردنە ڕێزیان لەپاشاو گەورە پیاوان دەگرت، ﴿وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ﴾ وتی: ئەی باوکی خۆشەویستم! ئەمە ئاکام و مانای خەونەکەی سەردەمی منداڵیمە کە بۆم گێڕایەوە. ﴿قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا﴾ بێگومان خودا خەونەکەمی بەڕاست گێڕاو هێنایە دی، ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾ بێگومان پەروەردگار چاکەی لەگەڵ کردم، بەشێك نیعمەت و فەضلی خۆی بەسەردا ڕشتم: کە لەبەندیخانە ڕزگاری کردم، فەرمانڕەوایی و دەسەڵاتی پێ بەخشیوم کردومی

فَلَمَّا أَن جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَّزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ ۞ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

بەکاربەدەستی قسەڕۆیشتوو ﴿وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾ ئێوەی لەلادێوە هێنایە ناو شار و لەژیانی لادێ نشینی و کولەمەرگی و ئاژەڵداری و وەرزێری ڕزگاری کردن، هەموو ئەم نیعمەتانەم بەسەردا ڕژاون، پاش ئەوەی شەیتان نێوان من و براکانمی تێك داو، سۆزی برایەتی و خۆشەویستی لەنێوانماندا نەهێشت و حەسوودی و دژایەتی خستە ناومانەوە، ﴿إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ﴾ بێگومان خودای من زاناو ئاگادارە بەورد و درشتی هەموو کاروبارێك، بەلوطف و مەرحەمەتە بەرامبەر بەندەکانی، هەر کاتێ ویستی شتێ بکاو کارێك ئەنجام بدا، هۆکارەکانی بۆ دەرەخسێنێ و وەکوو پێویست دەیهێنێتە دی! ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ بێگومان خودا زانایە بەبەرژەوەندی بەندەکانی سەرەتاو ئاکامی هیچ شتێکی لێ هون نیە، داناو حەکیمە هەرچی دەیکا لەشوێنی خۆیدایەو بۆ بەرژەوەندی بەندەکانیەتی پاداشی چاکەکاران بەچاکە دەداتەوە، سەرەنجام

بۆ خوداپەرستانە هەر ئەوان سەرفرازو سەرکەوتوو دەبن!!

﴿١٠١ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ﴾ پەروەردگارا! فەرمانڕەوایی‌و دەست ڕۆیشتووی بێ بەرهەڵستت پێ دام، کەس نیە دەست بەردەستم بێنێ، کەس نیە بەرێزەوە سەیرم نەکا، هەرچی گەنج‌و خەزێنەی وڵاتی میصر هەیە هەمووی کەوتە ژێر دەستم، پلەو پایەی بەرزم دەست کەوت، شان‌و شکۆمەندێ تەواوم پێ درا لەهیچم کەم نیە، ئەمانە نازو نیعمەتی دونیایین، ﴿وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ﴾ فێری تەعبیری خەون‌و ئاکامەکانی خەونت کردم؛ ئەمەشیان نیعمەتی عیلم‌و زانستە، خودایە نیعمەتەکانت دەژمێرم یەکە یەکە، باسیان دەکەم بەدڵ شوکرو سوپاست دەکەم! ﴿فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ ئەی بەدیهێنەری ئاسمانەکان‌و زەوی! کە بەقودرەتی خۆت دروستت کردون‌و کارو باریان بەدەست خۆتە، دەسەڵات‌و توانات بەسەریانداو بەسەر دانیشتوەکانیدا هەیە، ﴿أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ﴾ هەر تۆ یارمەتدەرو پشتیوان‌و چاودێرو خاوەنمی، هەموو شتێکم بەدەست تۆیەو تۆ خاوەنمی لەدونیاو قیامەت! ﴿تَوَفَّنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ بەموسوڵمانی بمرێنەو بمخەرە پێڕی صالحانەوە.

﴿١٠٢ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ﴾ ئەوەی باسکرا لەچیرۆکی یوسف، هەر لەو ڕۆژەوە کە خەونەکەی بینی‌و دوایی خرایە بیرەکەوە تا ئەو ڕۆژەی بووە فەرمانڕەوای دەست ڕۆیشتووی میصر، هەروا هەڵوێستی براکانی بەرامبەری، حاڵ‌و وەزعی باوکی ئەمانە هەموویان هەواڵی پەنامەکین‌و پێش نازڵبوونی قورئان پێغەمبەرﷺ ئاگاداریان نەبوە. ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ ئەی موحەممەد! ئەتۆ لەلای براکانی یوسف نەبووی، ئاگاداری پیلان‌و نەخشەیان نەبووی، ئەو کاتەی بڕیاریان دا: کە یوسف بخەنە بیرەکەوە، فێڵیان لەیوسف‌و باوکیشی کرد، بەڵام ئێمە بەنیگا ئەو سەرگوروشتەیەمان فێر کردی‌و بەسروش بۆمان ناردی.

﴿١٠٣ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ زوربەی زۆری ئەو ئادەمیزادانە بڕوا بەبانگەوازییەکەت ناکەن‌و شوێن پەیامەکەت ناکەون، تەنانەت ئەگەر زۆریش خۆت ماندوبکەی‌و هەوڵ‌و تەقەڵلا بدەی ئیمان بهێنن، بڕوات پێ ناکەن، چونکە ئەوان سوورن لەسەر کوفرو سەر ڕەقی خۆیان.

﴿١٠٤ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ تۆ ئەی موحەممەد! داوای کرێ‌و موچە لەو کافرە سەررەقانە ناکەی لەسەر بانگهێشتنیان بۆ خوداپەرستی، بەڵکوو لەپێناو ئایینی خوداداو بۆخاتری ڕەزامەندی خودا ئەو کارە ئەنجام دەدەی، ئەتۆ مەبەستت جێ بەجێ کردنی ئەرکی سەرشانی خۆتەو پاداشت لێیان ناوێ! دەی دەبوایە ئەوانیش بەبێ سێ‌و دوو ئیمانیان بهێنایەو بەپیر بانگەوازییەکەتەوە بهاتنایە!! ﴿إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ نیە ئەو قورئانەی تۆی پێ نێردراوەو بۆ تۆ بەنیگا هاتووەو پەیڕەوو پرۆگرامی ئایینی ئیسلامە، ئیللا کە هەیە یادخەرەوەو ئامۆژگاری‌و شارەزاییکەری هەموو عالەمە، ئەگەر پەیڕەوی بکەن‌و شوێنی بکەون لەدونیاو قیامەتدا سەرفراز دەبن.

﴿١٠٥ وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ چەندان لەنیشانە جۆراو جۆرەکانی ئاسمانەکان‌و زەوی، کە تاک‌و تەنهایی خودا دەچەسپێنن‌و نیشانەی کەماڵی زانست‌و دەسەڵاتی پەروەردگارن، هەر لەئەستێرە گەرۆک‌و ڕاوەستاوەکانەوە تا دەگاتە کێوو چۆم‌و دەریاو گژو گیاو دارو درەخت‌و ئاژەڵ‌و مردوو زیندو، هەروا بەرووبوم‌و تام‌و بۆن‌و بەرام‌و ڕەنگ‌و ڕوخساری میوەهات، شیناوەردو ئاوو هەواو هەورو باران‌و بەفرو تەرزەو چەندەهاو ملیونەها شتی تر کە ئەو ئادەمیزادانە بەسەریدا ڕادەبرن‌و دێنە بەرچاویان‌و بەسەریاندا تێپەڕ دەکاو دەیان بینن کەچی لێیان بێ ئاگان‌و تێیان نافکرن‌و پەندیان لێ وەرناگرن هەمووشیان گەواهی هەبوونی خودایەکی تاک‌و تەنیاو خاوەن دەسەڵاتی ڕەها دەدەن.

﴿١٠٦ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلاَّ وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ زوربەی زۆری ئەو خەڵکە وێڕای هەبوونی ئەو هەموو نیشانە جۆراو جۆریانە دان بەوجودی خودادا نانێن مەگەر شەریکی بۆ دادەنێن، دەزانن خودا هەیە بەڵام هاوەڵی بۆ بەرەوا دەزانن!

﴿١٠٧ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ﴾ ئایا ئەو

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾ وَكَأَيِّن مِّنْ ءَايَةٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِٱللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوٓا۟ أَن تَأْتِيَهُمْ غَٰشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ ٱللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰٓ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ ٱلْءَاخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱسْتَيْـَٔسَ ٱلرُّسُلُ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا۟ جَآءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَن نَّشَآءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

موشریکانە ئەو بەناو موسوڵمان‌و بەکردەوە کافرانە دڵنیان لەوەی، کە خودا عەزابێکی ئیقلیم گیرو داگرندەیان بۆ بێنێ، هەموانیان بگرێتەوەو تێکیانەوە پیچێ!؟ ﴿أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ یان لەوە دڵنیان‌و ناترسن کە بەناگەهان قیامەت رابێ‌و تایەخەیان نەگرێ بەخۆیان نەزانن!؟

﴿١٠٨ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي﴾ ئەی موحەممەد! بەئادەمیزادو جندۆکە بڵێ: ئەمە ئەو رێگایەیە کە من بانگەوازی بۆ دەکەم، بانگەوازی دەکەم بۆ ئەوەی شایەتی بدەن کە هیچ خودا نین جگە لەخودا، ئەمن بەو بانگەوازییەم ﴿أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي﴾ خەڵك بانگ دەکەم بۆ پەیڕەویکردنی ئایینی خودا بەیەقین‌و بڕوایەکی تەواوەوە، بەبەڵگەو نیشانەی ئاشکراوە، ئەمن بۆخۆم بانگەوازی دەکەم بۆ ئایینی خوداو هەموو ئەوانەش کە شوێنم کەوتوون‌و بڕوایان بەپەیامی من کردوە بانگەوازی دەکەن بۆ ئایینی خودا، ﴿وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُشْرِكِينَ﴾ ئەمن خودا لەهەموو عەیب‌و نەنگییەك بەدوور دەگرم بەپیرۆزی دەزانم تەقدیسی دەکەم، ئەمن هەرگیز شەریکی بۆ دانانێم هاوەڵ‌و منداڵ‌و خێزانی نیە، وەزیرو راوێژکاری نین‌و پێویستی بەهیچ نیە، هەموو کەس موحتاجی ئەوەو ئەو موحتاجی بەکەس نیە.

﴿١٠٩ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ ئەی موحەممەد! ئێمە پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێکمان جگە لەپیاوان نەناردوە، نەفریشتەمان کردوە بەپێغەمبەرو نەئافرەتیشمان کردوە بەپێغەمبەر! بەڵکوو تەنها پیاومان کردون بەپێغەمبەرو رەوانەمان کردون هەمووشیان لەئەهلی شاربوون دانیشتووی لادێ‌و ساراو دەوارنشین نەبوون! نیگاو سروشمان بۆ ناردوون شەریعەت‌و یاسامان فێر کردون. ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ ئەوە بۆ ئەو موشریکە بەدرۆخەرەوانەی کە پەیامی تۆ بەدرۆ دەزانن بەناوزەوی‌دا گەشت‌و گوزار ناکەن! بۆ ئەوەی سەرەنجامی ئەو گەل‌و نەتەوانە ببینن کە پێغەمبەری خۆیان بەدرۆ خستنەوە چییان بەسەر هاتوو خودا چۆن لەناوی بردن، بۆ لەشوێنەواری قەومی نوح‌و هودو صالح‌و لوط وردنابنەوە؟ بزانن ئەوانە بەهۆی کوفرو سەرپێچی پەیامی پێغەمبەرەکانیانەوە چییان بەسەر هاتووە؟ چۆن ریشەکێش کراون‌و لەناو بران! دەبوایە پەندیان وەربگرتایە بترسانایە لەوەی کە ئەو عەزابەی ئەو گەل‌و نەتەوانەی پێ لەناو برا دێتە سەر ئەوانیش! ﴿وَلَدَارُ الآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ بێگومان پاداشی قیامەت زۆر باشترە بۆ ئەو کەسانەی لەخودا دەترسن‌و هاوەڵی بۆ دانانێن، خۆشگوزەرانی قیامەت زۆر باشترە لەپاداش‌و بەروبومی ئەم جیهانەی کە موشریکەکان پێغەمبەرانی تێدا بەدرۆ دەخەنەوە، جا وەکوو چۆن لەدونیادا خودا پەرستانمان سەرفراز کردون‌و رزگارمان کردون، هەر بەو جۆرە لەقیامەتیش‌دا سەرفرازی‌و رزگاربوونمان بۆ دەست نیشان کردوون، بێگومان قیامەت بۆ ئەوان زۆر لەدونیا باشترە، چونکە نیعمەتی دونیا تەمەن کورت‌و رو لەنەمانە، بەڵام نیعمەتی قیامەت تەواوو بەردەوام هەتا هەتاییە!! ﴿أَفَلا تَعْقِلُونَ﴾ ئایا عەقڵتان پێ ناشکێ،

عەقڵو هۆشتان نەماوە؟ بۆ تێنافکرن‌و بیر لەداهاتووی خۆتان ناکەنەوە؟؟ خۆ ئێوە ئەگەر تێفکرین‌و وردبوونەوەتان هەبوایە ئیمانتان دەهێنا!

﴿[١١٠] حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ﴾ هەتا کار گەیشتە ئەوە پێغەمبەران نائومێد بوون لەئیمانهێنانی گەلەکانیان، یا لەسەر کەوتن بەسەریاندا؛ چونکە ئەوان بەتەواوی لەکوفرو بێدینیدا رۆچووبوون، ﴿وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ گەل‌و نەتەوەکان دڵنیا بوون لەوە: کە پێغەمبەرەکانیان درۆیان لەگەڵ کراوە، ئەوەی لەخوداوە وادەیان پێدراوەنایەتەدی، ئالەم سات‌و کاتە حەرەجانەدا کە پێغەمبەرەکان گەیشتوونە ئەوپەڕی نارەحەتی‌و تەنگانە، بەرەنگاری کوفرو گومرایی دەکەن، رۆژگار دێن‌و دەڕۆن پێغەمبەران دەپاڕێنەوەو دوعا دەکەن کەمێك نەبێ وەڵامیان نادرێتەوە، ساڵ تێوەر دەسووڕێنەوەو کوفرو بەتاڵ لەهێزو توانای خۆییان‌دان‌و شوێنکەوتوویان زۆرو موسوڵمانان کەم‌و بێ هێز! بەراستی کات‌و ساتی ناسك‌و حەرەجن‌و تەنگانەن، پێغەمبەر چاوەڕوانی هاتنی کۆمەکییەو نایەتی دی، کافرەکان پێیان وایە درۆیان لەگەڵ کراوە، ئا لەم کاتەدا کە تەنگانە دەگاتە ئەوپەڕی‌و پێغەمبەران تەنگەتاو دەبن‌و لەپەل‌و پۆ دەکەون‌و هێزی بەرگری‌و بەرەنگارییان پێ نامێنێ، ئا لەم کاتە حەرەجەدا ﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾ لەنکاوێك یارمەتی‌و کۆمەگی خودا هات بۆیان‌و فریایان کەوت ﴿فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ﴾ ئەوانەی مەیلمان لێ بوو رزگاریان بێ، رزگار کران ئەوانیش پێغەمبەرو موسوڵمانەکان بوون، سزاو تۆڵەمان دابەزییە سەر بەدرۆخەرەوەکان ﴿وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾ عەزاب‌و تۆڵەی خودا لەتاوانباران ناگێڕدرێتەوە، ئەو تاوانبارانەی کافرن بەخوداو پێغەمبەریش بەدرۆ دەخەنەوە.

﴿[١١١] لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ بێگومان لەچیرۆکی حەزرەتی یوسف‌و براکانی‌و باوکیدا پەندو عیبرەت هەیە بۆ ئەوانەی خاوەن عەقڵ‌و فامن، لەرووداو ورد دەبنەوەو سەیری سەرەتاو ئاکامی رووداوەکان دەکەن‌و پەندیان لێ وەردەگرن! وەلێ غافڵ‌و نەفامەکان: کە عەقڵی خۆیان بەکار ناهێنن‌و تێنافکرن نەصیحەت‌و ئامۆژگاری کاریان تێ ناکا سوود لەچیرۆك‌و سەرگورشتە وەرناگرن، ﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى﴾ ئەم قورئانە کە بەنیگا بۆ تۆمان ناردوە ئەی پێغەمبەر! قسەو باسێکی هەڵبەستراو نیە، چیرۆك‌و سەرگورشتەی دروستکراو نیە. ﴿وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ بەڵکوو پشتگیری کتێبە ئاسمانییەکانی پێش خۆی دەکا: کە خودا بۆ پێغەمبەرانی پێشووی ناردوون، وەکوو تەورات‌و ئینجیل‌و زەبوور، ئەوەی: کە تێیاندایەو حەقەو دەستی لێ نەدراوەو نەگۆڕاوە قورئان پشتگیری دەکاو بەراستی لەقەڵەم دەدا، ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ هەموو شتێکی پێویست بۆ ئایین تێیدا شی کراوەتەوە، هەرچی پێویست بێ بۆ کاروباری ئایینی وەکوو فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگار، مزگێنی‌و هەڕەشەی رونکردنەوەی صیفات‌و ناوەجوانەکانی، چیرۆك‌و سەرگوروشتەی پێغەمبەران لە گەل‌و نەتەوەکانیاندا، لەم قورئانەدا رون کراوەتەوە!!

﴿وَهُدًى﴾ قورئان هێدایەتدەرە بۆ کەسێك تێی بفکرێ‌و لێی ورد بێتەوە، بەجوانی سەیری بکاو بیخوێنێتەوە، شارەزاییکەری رێگای راست‌و صەلاحە لەهەموو بوارێکی ژیاندا، ﴿وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ رەحمەت‌و بەخششێکی گشتییە بۆ ئەو موسوڵمانانەی ئەحکامی قورئانیان لەناودا جێبەجێ دەکرێ، ئەوانەی موسوڵمانیش نین لەژێر سایەی حوکمی قورئاندا لەسەروەت‌و سامانی خۆیان دڵنیان، ناموس‌و گیان‌و بیرو باوەڕو شوێنی عیبادەتیان پارێزراوە، وەکوو موسوڵمانان مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێ‌و لەکۆمەڵگایەکی خاڵی لەفەسادو فاحیشەو تاوان ژیان بەسەردەبن!

کۆتایی سورەتی یوسف

سورەتی (الرعد)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] المر﴾ لەوەپێش ئاماژەمان پێ کرد: کە ئەو پیتانە لەسەرەتای هەندێ سورەتدا هەن ئامێری ئاگادار کردنەوەن‌و دەبێ گرنگی بدرێ بەو پەیام‌و ئەحکامانەی بەدوا ئەو پیتانەدا دێن، شێوەی خوێندنەوەشیان دەبێ بەشێوەی لێك

دابـڕان بخوێندرێتـەوە واتـە: دەبـێ بخوێندرێتـەوە: (الف، لام، میم، را) هـەر سورەتێك بـەم جۆرە پیتانـە دەست پـێ بکا بەمەبەسـتی تەحـەددا کردنـی قورئانـە بـۆ کافرەکـانو بۆڕدانیانە، هەروەها ئاماژەی ئەوەشی تێدایە: کە نازڵبوونی قورئان لەلایەن خوداوەیەو گومانی تێدا نیە. ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ﴾ ئایەتەکانی ئەم سورەتە بریتین لەئایاتی قورئانی پیرۆز: کە گەییشتوونە سەر ترۆپکی کەماڵو بێ عەیبی، شیاوی ئەوەن بەناوی ﴿الْكِتَابِ﴾ ناوببرێن. ﴿وَالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ﴾ هەموو ئەو قورئانەی بۆ تۆ نازڵکراوە ئەی موحەممەد! لەخوداوە بۆت نێردراوەو شكو گومانی تێدا نیە، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ﴾ وەلێ زوربەی ئەو ئادەمیزادانە بڕوایان بەوە نیە کە ئەم قورئانە لەخوداوە بۆ تۆ نێردراوە،،، دان بەوەدا نانێن کە ئەم قورئانە شەریعەتو یاسای تا بڵێی رێكو پێكەو گونجاوە بۆ هەموو رۆژگارو سەردەمێك.

﴿٢ اللّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئاسمانەکانی دروستکردونو بەرزی کردوونەوەو بەبێ کۆڵەکە رایگرتوون، بەچاو دەبینن ئەو ئاسمانەیانو بەرینانە کە ئەم سەرەو سەریان نازاندرێ، بەبێ کۆڵەکە وەستاون، جگە لەقودرەتو دەسەڵاتی خودا هیچی تر راینەگرتوون، ئێوە هەمیشە ئاسمانەکان دەبینن بەبێ کۆڵەکە وەستاونو هیچیان لەژێردا نیە، تەنانەت ئەگەر بشگوترێ: راوەستانەکەیان بەهۆی تەرازوو کێشی جاذیبییەتی نێوان ئەستێرەکانو قەبارە زەبەلاحەکانی ناو بۆشاییە! بێگومان ئەوەش هەر بەقودرەتو دەسەڵاتی خودایەو بەس! ﴿ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ﴾ پاشان ئەو خودایەی کە ئاسمانەکانی بەبێ کۆڵەکەو پایە راگرتوون، کۆنترۆڵی عەرشی کرد، دەسەڵاتی بەسەریا هەیە، کردویەتی بەمەرکەزی فرمانڕەوایی خۆی، ئەم کۆنترۆڵکردنو داگیرکردنە بەشێوەیەکە: کە شیاوی زاتی پاکی بێ، ئێمە نازانین ئیستیواکە چۆنەو چۆن نیە عەرش: شتێکی دروستکراوە، خودا بەقودرەتی خۆی بەدیهێناوە. ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ خۆرو مانگی رام کردون، وای لێ

سورة الرعد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ۗ وَٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ٱلْحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ۖ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى مَدَّ ٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنْهَٰرًا ۖ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ ۖ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِى ٱلْأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَٰوِرَٰتٌ وَجَنَّٰتٌ مِّنْ أَعْنَٰبٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَآءٍ وَٰحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِى ٱلْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ ۞ وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْأَغْلَٰلُ فِىٓ أَعْنَاقِهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٥﴾

کردون فەرمانبەردار بن بۆ ئەنجامدانی ئەو ئەرکەی لەئەستۆیانەو سودی هەیە بۆ ئادەمیزادو ئاژەڵو روەكو درەخت، هەر یەکێ لەخۆرو لەمانگ بەرێو شوێنی خۆیدا تا کاتی دیاریکراو هاتو چۆ دەکا، هەر یەکەو لەجەمسەری خۆیدا هەڵدەسوڕێ، روناکاییو گەرمایی دەبەخشن بەزەوی هۆکاری ژیان دەستەبەر دەکەن. ﴿يُدَبِّرُ الأَمْرَ﴾ پەروەردگار کاروباری بونەوەر نەخشەکێش دەکاو بەوپەڕی رێكو پێکییەوە بەگوێرەی ویستو داخوازی حیکمەتو دانایی خۆی، بونەوەر هەڵدەسوڕێنێ گۆڕانکاری تێدا دەکا، دەژیێنێو دەمرێنێ، هەندێ کەس بەرز دەکاتەوە هەندێك نەوێ، هەندێك بێ هێز دەکا هەندێك قەوی، برێك دەوڵەمەند دەکاو تاقمێك هەژار، ئەم جوان دەکاو ئەو ناشیرین، ئەم کورتو ئەو درێژ،،، هۆکار دەرەخسێنێ بۆ بەدیهێنانی ئاکام، هەموو شتێك لەبوونەوەردا یاساو قانوونێکی تایبەتی بۆ داناوەو تایبەتمەندی خۆی هەیەو حیکمەتی خودا داخوازی

ئەوە بووە کە بەو جۆرە بێ، چۆن عالەمی ئەجسام بەڕێوە دەباو ئەخشەو پلانی تێدا ئەنجام دەدا هەر بەو شێوەش عالەمی ئەرواح سەرپەرشتی دەکاو ویستو ئیرادەی خۆی تێدا ئەنجام دەدا، چۆن چاودێری مەجەرە دەکا ئاواش ئاگاداری زەڕەیە، چاو دێریکردنی ئەمیان لەسەرپەرشتی کردنی ئەویان غافڵی ناکا، هیچ ئیشێك لەئیشێکی تری بێ ئاگا ناکا! ﴿يُفَصِّلُ الآيَاتِ﴾ نیشانەکانی دەسەڵاتو بەتوانایی خۆی ڕون دەکاتەوە، بەڵگە لەسەر خودایەتیو تاكو تەنهاییو زانایی و دانایی خۆی دەهێنێتەوە. ﴿لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ﴾ بۆ ئەوەی ئێوە بڕوای تەواو پەیدا بکەن بەهاتنی قیامەتو زیندو بوونەوە، بزانن: کەسێك ئەوە تواناو دەسەڵاتی بێ، ئەوەندە داناو لێزان بێ، دەتوانێ جارێکی تر ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تریش سەر لەنوێ زیندو بکاتەوە، کەسێك بتوانێ لەنەبوو ئەم بونەوەرە بەدی بهێنێ دەتوانێ جارێکی تر ئێوەی ئادەمیزاد پاش مردن زیندو بکاتەوەو سزاو پاداشیان لەسەر کردەوەکانتان بداتەوە. ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الأَرْضَ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە زەوی فراوان کردوە، لەباری درێژیو لەباری پانی درێژی کردۆتەوە، وا دێتە پێش چاو دەڵێی بەڕەیە ڕاخراوە، بڵاوی کردۆتەوە بۆ ئەوەی قاچی ئادەمیزادو ئاژەڵی لەسەر بچەسپێ، بتوانن بەسەریدا هاتوو چۆ بکەن، سود لەخێرو خێراتی وەربگرن لەبەروبوومی دارو درەختی بخۆن، بەشیوو دۆڵو پێدەشتو لاپاڵی دا بگەڕێن.

﴿[3] وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ﴾ پەروەردگار لەزەویدا کێوی چەقاندون بۆ ئەوەی جەمو جوڵ نەکا سەنتەری خۆی تێك نەداو لەنگەری خۆی ڕابگرێ، ﴿وَأَنْهَاراً﴾ چۆمی لەزەوی دروست کردون، ئەم چۆمو جۆگەو جۆبارانە بەناو زەویدا دەکشێن سود بەئادەمیزادو ئاژەڵو دارو درەختو ڕوەك دەگەیەنن زەوی تینوو ئاو دەدەن، کشتو کاڵو بەروبوم بەهۆی ئاوی ئەو چۆمانە وەبەرهەم دێن، ﴿وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ پەروەردگار لەهەموو جۆرە میوەیەلێکدا نێرو مێی داناوە، ڕوەكو درەخت بەروبومو میوەیان لێ پەیدا نابێ ئەگەر نێرو مێیان تێدا نەبێ! زانستی تازەش ئەوەی سەلماندوە: کە دارو درەختو ڕوەك، میوەو دانەوێڵەیان - بەبێ هەبوونی نێرو مێ- لێ پەیدا نابێ. ﴿يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ﴾ پەروەردگار بەتاریکی شەو ڕوناکایی ڕۆژ دادەپۆشێ، دەبینی دەمەو ئێوارە خۆرئاوا دەبێ، تاریکی باڵی ڕەشی خۆی بەسەر بوونەوەردا دەکێشێ و بەرگێکی ڕەشی قەترانی بەبەر تەبیعەتدا دەکاو دونیا دەبێتە ئەنگوستەچاو، ئیتر وردە وردە شەو ڕادەبرێو دەگاتە دەمەو بەیان، ئەمجار شەو پۆشاکی ڕۆژ لەبەر خۆی دەکاو دونیا ڕوناك دەبێتەوە ئەم گۆڕانکاریکردنە لەبوونەوەردا بۆ ئەوەیە بەرژەوەندی ئادەمیزادەکان دەستەبەر ببێ بەشەو ئارام بگرنو ماندویان بحەسێتەوە، بەڕۆژ هەوڵی بژێوی خۆیان بدەنو پێداویستی ژیان دابین بکەن. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بێگومان لەدروستکراوانی خوداداو لەدیاردە سەرسوڕهێنەرەکانی دروستکراوەکانیدا کە نیشانەی بەتواناییو دەسەڵاتی ڕەهای زاتی حەقن، بەڵگەی جۆراو جۆر هەن بۆ کەسانێك لێیان ورد ببنەوەو پەندیان لێ وەربگرن، ئەگەر تێیان بفکرن دەزانن: کە بەدیهێنەری ئەم شتانە بەهەموو دیاردەیەکیانەوە خودای باڵادەستو خاوەن ویستو ئیرادەی ڕەهاو خاوەن دەسەڵاتی بێ سنوورە.

﴿[4] وَفِي الأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ﴾ لەزەویدا چەند پارچە زەوییەك لەپەنا یەکەوە هەن، ئەم پارچە هاوسێی ئەو پارچەیەو ئەو پارچەیە لەتەك ئەم پارچەیەدایە، کەچی وێڕای هاوسێییو لەپەنا یەکبوونیانەوە بەسروشتو بەماهییەت لێکدی جیانو هەر یەکەیان بۆخۆی سروشتێکی تایبەتی هەیە، هەیە خاکێکی نەرمانی پڕ پیتو بەرەکەت، خاوەن بەرو بوومو سوود بەخش بۆ ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تر، هەیە گونجاوە بۆ دارستانو باخ، هەیە بۆ کشتو کاڵ گونجاوەو دارستانی پێ ناکەوێ، بەشی وەهاشی هەیە ڕەقەنو چەقەنو ڕوتەن نەبەکاری کشتو کاڵ دێو نەدارو درەختی لێ وەبەر دێ، هەیە زیخەڵانو لمبەڵانە، هەیە کوێستانەو هەیە گەرمیانە هەیە ئاوەدانو هەیە وێرانە، هەیە ئاودارو هەیە بێرونە، هەیە هەواسازو هەیە دەرداوێ! ئەمیان خاکی ڕەشو ئەویان سورە خاکە، ئەمیان گڵە سوورە ئەویان گڵە زەردە!...هتد، ﴿وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ﴾ لەزەویدا هەیە باخو ڕەزی ترێی جۆراو جۆر ﴿وَزَرْعٌ﴾ هەروا کشتو کاڵی جۆراو جۆر کە بەروبوومیان خۆراكو بژێوی ئادەمیزادو

گیانلەبەرانی ترە، ﴿وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ﴾ هەروەها لەزەویدا هەیە دار خورما، هەیە یەك بنكی هەیە لەسەر ئەو بنكە چەند قەدێك هەڵچوون وەكوو داری هەنارو دار هەنجیرو هەندێك دار خورما، داری وایش هەیە یەك بنكو یەك قەدی هەیە وەكوو باقی درەختەكانی تر، ﴿يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ﴾ ئەمانە هەموویان بەیەك ئاو ئاو دەدرێن، زەوییەكەیان یەك زەوییە، یەك هەوایان هەیە، كەچی شێوەو روخسارو قەبارەو تامو بەرامیان جوداوازە، ﴿وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الأُكُلِ﴾ هەندێكیانمان لەهەندێكیان باشترو بەسوود تر كردوە لەخواردنو تامو چێژدا، لەبۆنو بەرامو ڤیتامیناتا، لەشیرینیو مزریدا! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان لەم جوداوازییەی نێوان دارو درەختو روەكو بەروبومو دانەوێڵەو شتی تریشدا نیشانەی جۆراو جۆرو بەهێز هەن لەسەر هەبوونی خودایەكی باڵا دەستی بەتواناو زاناو كارساز، بەڵگەی بەهێزیان تێدان لەسەر تاكو تەنهایی خودا بۆ كەسانێك بیر بكەنەوەو لەشتەكان وردبینەوە، خاوەن عەقڵو فام بن!

﴿٥ وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَاباً أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ سەرت سوڕبمێنێ لەهەڵوێستی موشریكەكان بەرامبەر بەتۆ: كە بەدرۆت دەخەنەوە، یان تۆ سەرسام ببی لەوەی كە عیبادەتی شتی وا دەكەن نەزیان دەگەیەنن نەسوود، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو هەموو بەڵگە كەونییانە دەبینن كە نیشانەی هەبوونی خودایەكی خاوەن دەسەڵاتو زاناو دانایە، دانیش بەوەدا دەنێن: كە هەر ئەو خودایە لەنەبوو شتەكانی وەدی هێناوە، جا ئەگەر تۆ ئەی موحەممەد! لەم هەڵوێستو بیرو باوەڕیان سەرت سوڕبمێنێ، ئەوە سەرسوڕهێنەر تر لەوە بڕوا نەكردنیانە بەزیندو بوونەوە، بەدرۆ خستنەوەیانە بۆ هاتنی رۆژی قیامەت، وتنی ئەو قسەیەیانە كە دەڵێن: ئەرێ ئێمە كە مردینو بووینەوە بەخاكو خۆڵ جارێكی دیكە چۆن زیندو دەكرێینەوە؟! ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ﴾ ئەوانە ئەو كەسانەن كە بڕوایان بەخودای خۆیان نیە؛ ئەو خودایە لەسەرەتاوە دروستی كردون پەروەردەیان دەكا چاودێرییان دەكا رزقو رۆژییان

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِّنكُم مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

دەداتێ ئەوان پێی كافرنو نایناسن، نایانەوێ بیناسن!! ﴿وَأُولَئِكَ الأَغْلالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ﴾ ئەوانە وێڕای ئەوەی كە دەستو قاچیان پێوەند كراون كۆتو زنجیریشیان لەملدایە، ئەوانە رۆژی قیامەت زینجیر دەكرێتە ملیانو كێش دەكرێن بۆ حیسابو لێكۆڵینەوە، ﴿وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ئەوانە تاقمو پێڕی دۆزەخن دەخرێنە ناوی، شیاوی ئەو جیگا ناخۆشو پڕ ئازارەن، بۆ هەتا هەتایێ تێیدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن!

﴿٦ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ﴾ واتە: ئەو كافرە بەدرۆ خەرەوانە پەلە لەهاتنی عەزاب دەكەن، بەگاڵتەپێكردنەوە دەڵێن: دەبا ئەو سزایەی تۆ هەڕەشەمان پێ لێ دەكەی با بۆمان بێو دوانەكەوێ! ئەوانە ئەوەندە نەفامن داوای هاتنی عەزاب دەكەن لەپێش ئەوەدا داوای رەحمەتو نیعمەتی خودا

بكەن! ﴿وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلاتُ﴾ وەلحال لەپێش ئەواندا چەندەها سزاو عەزابی ریشەكێشمان نارده سەر گەلو نەتەوه بەدرۆ خەرەوەكان، سزای توندمان نازڵ كردوه بۆ سەر گەلو نەتەوه پێشینەكانو كردمانن بەپەندو عیبرەت بۆ كەسانێك پەند وەربگرن! دیاره ئەوانه بێ ئاگان لەئاكامو سەرەنجامی گەلو نەتەوه رابوردوەكان كە ریشەكێشمان كردنو بوونە پەندو عیبرەتی رۆژگار، ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! خاوەنی لێخۆشبونو داپۆشینە بۆ تاوانی بەندەكانی هەرچەندە بەندەكانی ستەمكارنو شەوو رۆژ خەریكی ئەنجامدانی تاوانو سەرپێچیكردنی فەرمانی پەروەردگارن، ئەگەر حیلمو عەفووی بەرفراوانی نەبێ لەگەڵ ئەنجامدانی تاوان یەكسەر عەزابی بۆ نازڵ دەكردنو لەناوی دەبردن؛ ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ بێگومان خودای تۆ سزای توندو بەئێشی هەیه بۆ ئەوانەی تاوانكارن، بۆ یاخی بوان!

﴿[٧] وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ ئەو كافرو موشریكه نەفامانه لەروی رقەبەریو ئینكاریكردنەوه دەڵێن: ئەوه بۆچی موحەممەد موعجیزەیەكی وەكوو عەصای موساو وشترەكەی حەزرەتی صالح پێغەمبەرمان بۆ ناوێنێ، بۆ كێوی (الصفا)مان بۆ ناكا بەزێرو زیو، یان بۆچی كێوەكانی دەورو بەری مەككەمان بۆ لانابا و لەشوێنەكانیان باخو باخاتو جۆگەو جۆبارمان بۆ ناخولقێنێ؟ ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ﴾ ئەی موحەممەد! ئەتۆ پێغەمبەری، ئەركی سەرشانی تۆ گەیاندنی پەیامی پەروەردگاره، كاری تۆ ئەوەیه: ئەو كافرانه بترسێنی لەئاكامی ئەو سەرپێچیو خراپەكارییەی ئەنجامی دەدەن، بەدیهێنانی ئەو موعجیزەو ئایاتانەی داوایان دەكەن ئیشی تۆ نیه، ئەوه عائید بەخودایه ﴿وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ بۆ هەمو گەلو نەتەوەیەك داعیو بانگەوازیكەرێك هەیه، بانگیان دەكا بۆ لای ئایینی خودا، بۆ رێبازی خێرو چاكه.

﴿[٨] اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَى﴾ پەروەردگار زانیاری تەواوی هەیه دەربارەی ئەو كۆرپەلەی لەسكی مێیینەدا هەیه، نێره یان مێیه، یەكێكه یان زیاتر، ساغە یان ناتەواوه، جوانه یان ناشیرینه، چ رەوشتو سروشتێكی تێدا هەیه، تەمەنی كورته یان درێژه،،، هتد. ﴿وَمَا تَغِيضُ الأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ﴾ هەروەها پەروەردگار دەزانێ ئەوەی منداڵدانی مێیینه كەمی دەكا یان زۆری دەكا، دەزانێ یەكه یان زیاتره. ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ هەموو شتێك لای پەروەردگار كاتی دیاریكراوی هەیەو ئەجەلی خۆی بۆ دیاری كراوه، زیادو كەم ناكا.

﴿[٩] عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ زانایه بەو شتانەی ئێوەی ئادەمیزاد نایبینن و چاوتان دەركی ناكا، ئەوەتا ئەمڕۆ زانستی تازه ئەوەی دەرخستووه كە چەندەها عالەم هەن بەچاو نابیندرێن بەڵكوو بەئامێری دووربینو وردبین (تەلیسكۆب) دەبیندرێن وەكوو میكرۆبی شێرپەنجەو سیلو زەهری ئاوڵەو خرویلكەو دەیانو سەدان میكرۆبی تر، ئەمانە هیچیان بەچاو نابیندرێن بەڵكوو بەئامێری وردبینو پێشكەوتوو دەرك دەكرێن، هەروەها زاناو ئاگاداره بەسەر شتی پەنامەكیو ئاشكرا لەوردو گەوره، هەر لەمزرەوه تا مەجەرره هیچی لێ هون نیه، ئاگاداری هەموو شتێكه لەبوونەوەردا! ﴿الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي﴾ خودایەكی وەهایه لەهەموو شتێك گەورەتره، هەموو شتێك بەنیسبەت خوداوه پچوكو بێ نموده، بەسەر هەموو شتێكدا بالأدەستە، زانیاری رەهاو بەرفراوانی هەموو شتێكی كۆنترۆڵ كردوه، هەموو شتێكی ملكەچ كردوه، بەخۆشیو ناخۆشی پابەندی فەرمانی بوون!

﴿[١٠] سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ﴾ یەكسانه لای پەروەردگار كەسێك قسە بشارێتەوەو نەیدركێنێ یان بیڵێو ئاشكرای بكا، بەهەر شێوەیەكیان بێ خودا دەیبیسێو ئاگای لێیەتی ﴿وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ﴾ هەروەها خودا ئاگاداره بەسەر ئەو شتانەدا كە لەكونو كەلەبەردا لەتاریكی شەودا خۆیان حەشار داوه، لەهەر شوێنێكدا بن، بەهەر شێوەیەك خۆیان بشارنەوەو پێیان وابێ كەس نایانبینێ، خودا ئاگای لێیانەو چاودێریانه، ﴿وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ﴾ هەروەها ئاگاداره بەسەر ئەو شتانەدا: كە بەروناكایی رۆژ هاتوچوویانه، ئەوەی لەتاریكایی شەودا خۆحەشار دەداو ئەوەی بەروناكایی رۆژ دێو دەچێ لای خودا وەكوویەك ئاشكران!

﴿[١١] لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ﴾ هەمیشه بۆ ئادەمیزاد چەند فریشتەیەك هەن، كە بەنۆره چاودێری دەكەن،

لَهُۥ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ ۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَىْءٍ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦ ۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَٰلُهُم بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُلِ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا۟ كَخَلْقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَٱحْتَمَلَ ٱلسَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى ٱلنَّارِ ٱبْتِغَآءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَٰعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ وَٱلْبَٰطِلَ ۚ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٨﴾

فریشتەی چاودێری شەوانەی دێنە شوێنی فریشتەی چاودێری رۆژانەی، کە فریشتەی رۆژ کاریان تەواو بوو فریشتەی شەو جێگایان دەگرنەوە، ئەم فریشتانە کردارو گوفتاری ئادەمیزاد بەچاك و خراپەوە تۆمار دەکەن و هەڵی دەگرن؛ چی دەکاو چی دەڵێ خێرا دەیقۆزنەوەو لەسەری تۆمار دەکەن، ﴿يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ ئەو فریشتانەی کە خودا کردونی بەچاودێرو موراقیب بەسەر ئادەمیزادەوە، ئادەمیزاد دەپارێزن بەفەرمان و ئیزنی خودا، هەر کاتێ ئادەمیزاد تاوانێکی کردو دوعای لێخۆشبوونی بۆ دەکەن، داوا دەکەن خودا مۆڵەتی بداو خێرا سزای نەدا، بەڵکوو تۆبە بکا، ﴿إِنَّ اللَّهَ لا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ﴾ پەروەردگار هیچ کاتێك نیعمەت و بەخششی خۆی کە بەگەل و نەتەوەیەکی بەخشیوە ناگرێتەوەو لێیان مەنع ناکا هەتا ئەو گەل و نەتەوە رەوتی خۆیان نەگۆڕن، زوڵم و ستەم لەیەکتری نەکەن، ئاشووب و ئاژاوە بەرپانەکەن، شیرازەی کۆمەڵگای خۆیان تێك نەدەن، هەر کاتێ گەل و نەتەوەکە دابو نەرێتی خۆیان گۆڕی و وازیان لەشوکرو سوپاسی خودا هێنا، خوداش نازو نیعمەتی خۆی کە پێی بەخشیون لێیان دەگرێتەوەو تووشی قات و قڕی و تەنگ و چەڵەمەیان دەکاو ئەمن و ئاسایشیان لەناودا هەڵدەگرێ، پشێوی و ئاژاوە دەکەوێتە ناویان، ﴿وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءاً فَلا مَرَدَّ لَهُ﴾ هەروەها کاتێ خودا ویستی گەل و نەتەوەیەك تووشی گێرمەو کێشە بکا، قات و قڕی و نەخۆشی و ئاژاوەو دووبەرەکی بخاتە ناویانەوە، ژێر دەستەیی و دەستکورتی و نەهامەتییان بەسەر بێنێ، کەس نیە بتوانێ نەهێڵێ ویستی خودا بێتەدی؛ ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ جگە لەخوا کەسی تر نیە سەروکاری بەرژەوەندی ئادەمیزاد بکا، کەس نیە بتوانێ خێرو خۆشییان بۆ بێنێ و زەرەرو زیانیان لێ دوور بخاتەوە.

﴿ [١٢] هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً﴾ خودایەکی وەهایە هەورەبروسکەتان نیشان دەدا، هەورە بروسکە رامەدەکاو ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام دەدا، رێبوارو کاروانچی لێی دەترسێن، خاوەن خەڵەو خەرمان ترسی زیان لێ کەوتن و تەڕبوونی دانەوێڵەو توتن و مشتاغیان لێ پەیدا دەبێ، ترسی چاوکوێر بوون بەشوعلەی بروسکەکەیان لێ پەیدا دەبێ، ترسی لافاوو زریانیان لێ غاڵب دەبێ! لەهەمان کاتدا ئەوانەی پێویستیان بەباران هەیە بۆ کشت و کاڵەکەیان، بۆ پاککردنەوەی کەش و هەوای وڵاتیان، بۆ تەقینی کانیاوو بیریان خۆشی خۆشییانەو تەماعی خێرو بەرەکەتیان بۆ پەیدا دەبێ، خوا خوایانە هەور بگرمێنێ و بروسکە چەخماخە بداو باران دابکا ئیقلیمگیر بباریٚ. ﴿وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە هەوری ئاوسی پڕ باران بەدی دێنێ؛ هەورێك کەلەبەر قورسایی بارانی کە تێیدایە لەزەوی نزیك بۆتەوە، موجاهید دەڵێ: ﴿السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ ئەو هەورەیە: کە بارانی پێیە!

﴿ [١٣] وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ﴾ واتە: هەور کە دەگوڵێنێ و دەشریخێنێ بەزمانی حاڵ تەسبیحاتی خودا دەکا، پەروەردگار بەدوور دەگرێ لەهاوەڵ و منداڵ و خێزان و بێ توانایی.

﴿وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ﴾ فریشتەکان تەسبیحاتی خودا دەکەن لەبەر هەیبەتو جەلالی، بەدووری دەگرن لەوەی هاوەڵو خێزانو منداڵی هەبێ. ﴿وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ﴾ خودایەکی وەهایە هەورە بروسکە دەنێرێ، لەو شتانە دەکەوێ کە دەیەوێ لێی بداو بەهیلاکی بەرێ. ﴿وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ﴾ ئەوانە وێڕای ئەو هەموو بەڵگەو دەلیلانە لەسەر بەتوانایی‌و زانایی‌و دانایی خودا، کەچی کێشەو جیدال دەکەن دەربارەی تاکو تەنهایی‌و خودایەتی خودا. ﴿وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ﴾ پەروەردگار هەڵمەتی توندو تیژە بۆ دوژمنانی بە خۆیان نازانن تێکیانەوە دەپێچێ، خودا بە تواناو دەسەڵاتە کە سزایان بۆ بنێری‌و نەتوانن خۆیانی لێ ڕزگار بکەن.

﴿[١٤] لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ﴾ بانگ کردنو پاڕانەوە هەر لەخودا دەکرێ، هەر خودا بەتاکو تەنها بزانن بەندایەتیکردنو طاعەت هەر بۆ خودا بکەن، هاوار مەکەنە بتو صەنەمو فریشتەو ئادەمیزاد، هاوار هەر لەخودا بکەن، هەر ئەو هاواری لێ دەکرێ. ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ﴾ ئەو خودا درۆزنانەی کافرەکان لەجیاتی خودا دەیانپەرستنو دوعاو نزایان ئاراستە دەکەن، بەهومێدی ئەوەن وەڵامیان بدەنەوە، با چاک بزانن کە وەڵامیان نادەنەوە، دوعایان لێ وەرناگرن بانگیان نابیسن، سودو قازانجیان بۆ ناهێنن، زەرەرو زیانیان لێ دوور ناخەنەوە، بەهیچ جۆرێو بەهیچ شتێك جوابیان نادەنەوە! مەگەر وەکوو وەڵامدانەوەی ئاو بۆ کەسێك کە تینووی بێو دەست رادێرێ بۆ لای ئاو داوای لێ بکا ئاوەکە بێتە ناو مشتیەوەو ئەمجار بگاتە دەمی، خۆ ئاو بێ هەستو شعوورەو ئاگای لەدەست پانکردنەوەی کابرای تینوو نیە، ئیتر چۆن وەڵامی دەداتەوە. ﴿وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ عیبادەتکردنو پاڕانەوەی کافرەکان بۆ بتەکانیان جگە لەگومرایی‌و سەرلێ شێوانو کات بەفیڕۆدان هیچی تری لێ شین نابێو رەنج بەخەسارو ماڵوێران خۆیانن، چونکە ئەوانە ئەگەر هاوار لەخودا بکەن وەڵامیان ناداتەوە ئەگەر هاوار لەبتەکانیان بکەن ناتوانن وەڵامیان بدەنەوە!

﴿[١٥] وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا﴾ هەر بۆ خودا گەردنکەچو سوژدەبەرە هەرچی لەئاسمانەکانو زەوی‌دا هەیە؛ فریشتەو موسوڵمانان لەحاڵی خۆشی‌و ناخۆشی‌دا بەویستو هەوەسی خۆیان سوژدە بۆ پەروەردگار دەبەن، کافرو خودا نەناس لەکاتی تەنگانەداو بەناعیلاجی گەردنکەچی خودا دەبن؛ بەڵکوو هەرچی مەخلووقات هەیە لەبوونەوەردا بەئادەمیزادو ئاژەڵو روەكو جەماداتەوە گەرنەکەچن بۆ ئەو خودایەی بەدیهێناون! ﴿وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ هەروەها سێبەری ئەوانەی سێبەریان هەیە بەیانی‌و ئێوارە سوژدە بۆ زاتی پاکی دەبەن، بەتایبەتی باسی بەیانی‌و ئێوارەی کرد، چونکە لەم دووکاتەدا درێژ بوونەوەو کورت بوونەوەی سێبەری شت ئاشکراو نمایانە، یان مەبەستی ئەوەیە بفەرموێ: هەموو کاتێك ئەم شتانە سوجدە دەبەنو گەردنکەچییەکەیان بۆ خودا هەمیشەییە!

﴿[١٦] قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ؟﴾ ئەی پێغەمبەر! بەموشریکەکان بڵێ: کێ بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە؟ کێ خاوەنو هەڵسوڕێنەرییانە؟ کێ رایگرتوون؟ جا ئەگەر لەبەر عەنادی‌و سەررەقییان بێدەنگ بوون، تۆ ئەی پێغەمبەر! بۆخۆت وەڵامەکە بدەرەوە ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ بڵێ: بەدیهێنەرو خاوەنو هەڵسوڕێنەری ئاسمانەکانو زەوی خودای تاکو تەنهایە. ﴿قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ بڵێ: ئەدی بۆچی جگە لەخودا چەند پەرستراوێکتان بۆ خۆتان بڕیار داوەو لەجیاتی خودا بەندایەتیان بۆ دەکەن؟! بۆچی‌و بەچ عەقڵێك عیبادەت بۆ خودا ناکەنو خودا ناپەرستن لەجیاتی خودای مەزن چەند خودا درۆزنیەکتان بڕیار داوەو دەیانپەرستن، لەکاتێکدا ئەو خودا درۆزنانە ﴿لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ توانای ئەومیان نیە سوود بەخودی خۆیان بگەیەنن، زیان لەخۆیان دوور بخەنەوە، ئەدی چۆن ئێوە هیواتان پێیانە سوودتان پێ بگەیەننو زیانتان لێ دوور بخەنەوە؟ ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ؟﴾ پێیان بڵێ: کوێرو بینا وەکوو یەك وان؟! کەسێك کوێرو سەرلێ شێواوو بتپەرست بێ وەکوو موسوڵمانی خودا پەرست وایە؟ حاشا حاشا هەرگیز ئەم دووانە وەکوو یەك نینو ناخرێنە تای

تەرازوی یەکترەوە! ﴿أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ؟﴾ یان ئایا تاریکییەکان و روناکی وەکوو یەکتر وان؟ نەخەیر هەرگیز ئەمانە وەکوو یەکتر نین و نابن! ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ؟﴾ بەلکوو گێراویانە بۆ خودا چەند هاوەڵێك کە وەکوو خودا مەخلووقاتیان بەدیهێناوە، جا ئەو کاتە دروستکراوی ئەوان و دروستکراوی خودایان لێ تێکەڵاو بوون و بۆیان لێك جیا ناکرێنەوە؟؟ ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ!﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: خودا بەدیهێنەری هەموو شتێکە، ئێوەش و بتەکانتان و هەموو مەخلووقاتێکی تریشی بەدیهێناوە، ئەگەر تۆزێك جوان بیر بکەنەوە بۆتان دەردەکەوێ: کە خودا تاك و تەنهایە لەئولوهییەت و ربوبییەتدا، هەر ئەو شیاوی عیبادەت بۆ کردنە، هەر ئەو شیاوی خودایەتییە، هەر خۆی بالادەست و خاوەن دەسەلاتە بەسەر هەموو شتێکدا، ئیتر ئێوە بەچ عەقڵێك چەند بت و صەنەمێك دەپەرستن کە دارای سوود و زیانیان بۆ خۆیان نیە چ جایی بۆ ئێوە!

﴿[١٧]أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا﴾ واتە: پەروەردگار لەهەورەوە باران دەبارێنێ، هەموو شیوو دۆڵێك بەئەندازەی خۆی لافاوی تێدا هەڵدەستێ، بەگوێرەی کەم و زۆری ئاوی هەر شیوێك لافاو دێ! جا ﴿فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا﴾ ئەو لافاوە بەگوێرەی ئەو شوێنەی پێیدا تێدەپەڕێ خەوش و چیلکە و چەوێڵ و کەف و خشت و خاڵ رادەداو بەسەر خۆیەوە هەڵی دەگرێ و بەسەر ئاوەکەوە بەرز دەبێتەوە، ﴿وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ﴾ هەروەها نموونەی حەق و ئیمان وەکوو کانزای بەسوود و بەنرخ وەکوو هی زێڕ و زیوو ئاسن و مس و ئەو جۆرە شتانە وەهایە کە دەخرێنە بۆتەو مەنجەڵ و کورەوە بۆ ئەوەی پاڵفتە بکرێن و خشت و خۆڵ و چڵك و ژەنگیان پێوە نەمێنێ زێڕ و زیوێکی پاڵفتەکراوی بێ خەوشیان لێ جیابکرێتەوە بۆ خشڵ و پیاڵەو پەرداخ، یان ئامێری پێداویستی بۆ کاروباری ژیانیان لێ بەرهەم بێنرێ لەئاسن و مس و فافۆن و ئەو جۆرە شتانە، چونکە بەهۆی ئاگرەکەوە چڵك و پیسییەکە جیا دەبێتەوەو مادەکە بەپاکی و پاڵفتە کراوی دەمێنێتەوە، جا لەکاتی توانەوەو لەبۆتەداندا ژەنگ و خشت و خۆڵ و پیسایی سەردەکەوێ و مادەکە دادەپۆشن، ئەمەش نموونەی شتی بەتاڵ و پووچە، شتە ئەصڵەکە دەشارێتەوەو دایدەپۆشێ بەڵام بەرقەرار نابێ و زوو وەلا دەخرێ و فڕێ دەدرێ! مادە ئەصڵەکەش دەهێڵدرێتەوەو سوودی لێ دەبینرێ! تەنانەت جاری وا دەبێ وا گومان دەبرێ: کە مادە ئەصڵییەکە هەر نەماوەو فەوتاوەو رۆچووە، بەڵام لەراستیدا باقییەو هەر ئەو سوود دەبەخشێ وەکوو ئەو ئاوەی مایەی ژیانە بۆ زەوی و بۆ گیانلەبەران، یان وەکوو ئەو کانزایەی سوود دەبەخشێ بەئادەمیزاد! ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ﴾ ئاواو بەو جۆرە خودای زاناو دانا پەندو نموونە دەهێنێتەوە، نموونەی حەق و بەتاڵ دەخاتە رو، حەق و راستی لەجێگیر بوون و سوود بەخشیدا وەکوو ئاو وایە کە بەناخی زەویدا دەڕواتە خوارێ و کانیاوو جۆگەو جۆبار پێك دێنیٚ و دەبێتە مایەی زیندووبوونەوەی تەبیعەت و هۆی ژیانی گیانلەبەران، یان وەکوو مەعدەنێکی پاڵفتە کراوی بێ خەوش وایە: کە ئادەمیزاد سوودی لێ دەبینن، بەتاڵیش لەزوو بەسەر چوون و بێ سوودیدا وەکوو ئەو چڵك و کەف و خشت و خاڵە وەهایە کە لافاو بەم لاو بەولای خۆیدا دەیپرژێنێ، هەروەها وەکوو چڵك و ژەنگ و خەوشە وەهایە کە لەکاتی لەبۆتەدانی کانزادا سەردەکەوێ و مادە ئەصڵەکە دادەپۆشێ، کەوابێ بەتاڵ لەبەردەم حەقدا خۆناگرێ و بەردەوام نابێ! ﴿فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ ئەو کەف و خشت و خۆڵەی وا بەسەر ئاوەکەوەیە یان کانزاکەی داپۆشیوە ئەوە دەپوکێتەوەو بەم لاو بەولای رارەوی لافاوەکەدا دەپرژێ و لەناودەچێ، بادەیبا، کون و کەلەبەر دەیانگرنەوە! ﴿وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾ ئەوەی سوود دەگەیەنێ بەئادەمیزاد لەئاوو کانزاکە ئەوە دەمێننەوە؛ ئاوەکە بەکار دەهێندرێ بۆ خواردنەوەو پێداویستی تری گیانلەبەران، کشت و کاڵی پێ ئاو دەدرێ ئاشی پێ وەگەڕ دەکەوێ، کارەبای لێ دروست دەکرێ،،،هتد، کانزاکەش سوودی لێ وەردەگیرێ یا دەکرێتە خشڵ و ئامێری جوانی و خۆڕازاندنەوە، یان ئامێری پێداویستی بۆ ژیانی لێ دروست دەکرێ. ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ﴾ وەکوو چۆن ئەم نموونەو پەندانەمان هێنانەوە، کە

ئـەو شـتانەی ئـادەمیزاد لێیـان چەواشـە بـووە بۆیـان روون دەكەینـەوە، جـوداوازی نێـوان حـەق‌و بـەتاڵیان بـۆ دەكـەین، ئیمان‌و كوفریـان بـۆ لێـك جیـا دەكەینـەوە، هـەر بـەو شـێوە لەهەموو بوارو لایەنێكەوە نموونە بۆ ئـادەمیزاد دەهێنینـەوە هەتا رێگەی هیدایەتیان بۆ رون بێتەوەو پێیدا برۆن، رێگەی چەوت‌و بەتاڵ بناسن‌و لێی دوور بكەونەوە.

﴿[١٨] لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى﴾ هەیـە بـۆ ئەوانـەی فەرمانبـەرداری فـەرمانی خـوداو شـوێن پـەیامی پێغەمبەرەكەی دەكەون، بڕوا بەناییەنەكەی دەكەن، پاداشتی بەهەشـتیان دەدرێتێ، پاداشـی بەختـەوەری‌و دوور لەهـەموو ناخۆشـی‌و تـەنگ‌و چـەڵەمەیەك پاداشـی بەهەشـتی رازاوەو بەردەوام‌و نەبڕاوە. ﴿وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ﴾ ئەوانـەی فەرمانبـەرداری خودا نابن پابەندی فەرمان‌و نەهیەكانی نـین، شوێن پـەیامی پێغەمبەر ناكەون ئەگەر ئەوەی لەجیهان دایە رۆژی قیامـەت ملكی ئـەوان بـێ‌و ئەوەنـدەی تریشی لەگەڵـدا بـێ دەیكەنـە فیدیەو بەدەلی سزای قیامەت، بەڵام هیچ سودیان پـێ ناگاو كـەڵكی لـێ وەرنـاگرن‌و لێیـان وەرنـاگیرێ ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ﴾ ئەوانەی: كە ئیطاعەی خودایان نەكردووە وەڵامی پـەیامی پێغەمبـەریان نەداوەتـەوە، لەقیامـەتدا سـزای سەختیان دەدرێ‌و لەسەر هەموو خراپەیەكیان كەم بـێ یا زۆر حیسابیان لەگەڵ دەكرێ، لەهیچ شتێكیان خۆشبوون نیە، كەسـێكیش موناقەشـەی لەگـەڵ بكـرێ‌و لێخۆشـبونی خـودا نەیگرێتـەوە، سزا دەدرێ! ﴿وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾ سـەرەنجامیان سـزای ئـاگری دۆزەخـە، دۆزەخـیش خـراپترین جێگەیە بۆ حەوانەوە.

﴿[١٩] أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى﴾ واتە: ئایا كەسێك بزانێ‌و بڕوای وا بـێ ئـەو پەیامـەی بـۆ تـۆ نازڵ كراوە لەلایەن خودای خۆتـەوە حـەق‌و راستـەو گومـانی تێـدا نیـە چەواشـەكاری تێدا نیـە، هـەموو حـەق‌و راسـتە، هەندێكی پشتگیری هەندێكی تـری دەكا، هەواڵـەكانی هـەموو حـەقن، فـەرمان‌و نەهیـەكانی دادپەروەرانەیـە، ئایا كەسـێك ئەوە بڕواو هەڵوێستی بێ وەكوو كەسێك وایە كە شارەزای

﴿أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ٱلْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰٓ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩﴾ ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلْمِيثَٰقَ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَن صَلَحَ مِنْ ءَابَآئِهِمْ وَأَزْوَٰجِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَٰمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ ۚ فَنِعْمَ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا۟ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا مَتَٰعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۗ قُلْ إِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ ٱللَّهِ ۗ أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

خێر نەبێ‌و تێی نەگا تەنانەت ئەگەر تێشی بگا گەردنكەچی نابێ‌و تێی ناگاو شوێنی ناكەوێ ئایا ئەم كەسە وەكوو ئەوی تر وایە؟! ﴿إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ ئـەوەكوو پەنـدئامێز دەبێ‌و عیبرەت وەردەگرێ‌و بیر دەكاتەوە مەگەر كەسانێك: كە خاوەنی عەقڵی ساغ‌و بیری وردو تێفكرینی راستن؛ ئەوانـەی ژیرانـە بـیر دەكەنـەوەو دانایانـەو زانایانـە هـەڵس‌و كـەوت دەكەن.

﴿[٢٠] الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ﴾ ئەوانـەی هەرچی خودا فەرمانی كردوە بەپەیوەستبوون پێیـەوەو نـەی كردوە لەدابڕینی ئەنجامی دەدەن؛ وەكوو یارمەتیدانی ئایینی خوداو پشتگیریكردن لەپێغەمبەر ﷺ لـەجیهادو بانگەوازیـدا، هەوڵـدان بـۆ بڵاوكردنـەوەو شـیكردنەوەی ئـایینی ئیـسلام، هەروەها ئەنجامدانی صیلەی رەحم‌و هاتوچۆی خزم‌و كەس‌و كارو هەواڵپرسیيان.

﴿٢١ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ﴾ ترسی سزای خودای خۆیان هەیە، هەرچی دەیکەن‌و دەیڵێن لایەنی خودای تێدا رەچاو دەکەن، دان دەنێن بەگەورەیی خوداو تاك‌و تەنهایی زاتی پێچوونی دا، چونکە ئەوان خودا ناسن دەزانن خودا دەبێ چۆن بێ، دیاریشە هەتا ئادەمیزاد زاناتر بێ دەبێ لەخودا ترس تر بێ ﴿وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾ دەترسن لەچەندو چون لەگەڵدا کردنی حیسابی قیامەت، دەترسن لەموناقەشەی کاتی لێکۆڵینەوەی رۆژی رەستاخیز، چونکە وەکوو لەمەوپێش وتمان: کەسێك لەحیساب لەگەڵ کردندا موناقەشەی لەگەڵ بکرێ سزا دەدرێ.

﴿٢٢ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ﴾ ئەوانەی خۆڕاگرن لەکاتی بەڵاو تەنگ‌و چەڵەمەدا، بەردەوامن لەسەر طاعەت‌و خوداپەرستی، دوورە پەرێزن لەتاوان‌و تاوانکاری، هەرچی تاعەت‌و خودا پەرستییە ئەنجامی دەدەن، خۆ دەپارێزن لەهەمر شتێك نافەرمانی خودای تێدا بێ، رازین بەقەزاو قەدەری خودا، خۆڕاگرییان لەبەرامبەر بەڵاو موصیبەتدا لەبەر خاتری رەزامەندی خودایە، بۆ بەدەست هێنانی پاداشی باشی پەروەردگارە. ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ ئەوانەی نوێژەکانیان بەرێك‌و پێکی ئەنجام دەدەن. ﴿وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ لە برێ لەو رزق‌و رۆزییەی پێمان داون بەگوێرەی پێویست بەئاشکراو بەنهێنی دەبەخشن! ﴿وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ بەچاکە خراپە رەت دەکەنەوە لەهەڵس‌و کەوتی رۆژانەیاندا (نەك لەئایینی خودادا) بەچاکە بەرەنگاری خراپە دەبنەوە، بەحیلم‌و لەسەرەخۆیی روبەڕووی نەفامی دەبنەوە، بەصەبرو خۆڕاگریی بەرەنگاری ئەزیەتدانی خراپەکاران دەکەن! ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ﴾ ئەوانەی ئەوە رەوشتیانەو ئاوا هەڵس‌و کەوت دەکەن سەرەنجامی باشیان هەیە، خۆشبەختی دونیاو قیامەتیان دەست دەکەوێ؛ لەدونیادا زاڵیان دەکەین بەسەر دوژمنداو لەقیامەتیشدا بەهەشتیان بەخەڵات دەدەینێ.

﴿٢٣ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾ ئەو سەرەنجامە باشە بریتییە لەچەند باخ‌و باخاتێك کە شوێنی مانەوەی هەتا هەتاییانە‌و هەرگیز لێی دەرناچن، خۆیان دەچنە ئەو بەهەشتەوەو ﴿وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ﴾ هەروەها باوك‌و باپیرە صاڵحەکانیان‌و خێزان‌و نەوەیان؛ ئەوانەی لەدونیادا کردار باش‌و خاوەن باوەڕو رەفتار پەسەند بوون بەمەش زیاتر کەیفیان خۆش دەبێ‌و ماڵ‌و خێزانیان یەکدیگیر دەبنەوە ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ لەهەموو لایەکەوە فریشتە دیدەنییان دەکەن‌و پیرۆزبایی چوونە ناو بەهەشت‌و مانەوەی هەتا هەتایی لەتەك راستگۆیان‌و پێغەمبەراندا لەو بەهەشتە رازاوەیەدا، جا فریشتەکان پێیان دەڵێن: ﴿٢٤ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ﴾ ئاشتی‌و دڵنیایی لەرزگار بوون لەسەر ئێوە بێ، بەهۆی ئەوەی لەدونیادا خۆڕاگربوون، بەردەوام بوون لەسەر طاعەت‌و خوداپەرستی، بەڵاو موصیبەت‌و تەنگ‌و چەڵەمە کاری لەخۆگری ئێوە نەکرد، ﴿فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ بەراستی ئەم بەهەشتە پاداش‌و سەرەنجامێکی فرەخاسەو پیرۆزتان بێ‌و شوێنێکی زۆر باشە بۆ حەوانەوەو ژیان تێدا بەسەر بردن.

﴿٢٥ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ﴾ ئەوانەی پەیمانی خودا هەڵدەوەشێننەوە، ئەو عەهدو پەیمانەی خودا فەرمانی پێ کردوون پابەندی بن کە بریتییە لەئیمان بەخوداو بڕوا بەقودرەت‌و باقی صیفەتەکانی، هەروا ئیمان بەپێغەمبەران‌و کتێبە ئاسمانییەکان‌و ئەو پەیمان‌و بەڵێنانەی کە لەگەڵ ئادەمیزاددا دەیانبەستن‌و خۆیانی پێوە پابەند دەکەن، کەچی دوایی لێیان پاشگەزدەبنەوە پابەندیان نابن! ﴿وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ﴾ هەرچی خودا فەرمانی کردوە بەئەنجامدانی ئەوان نایکەن، هەرچی خودا نەی لێ کردوە ئەوان دەیکەن. ﴿وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ فەسادو ئاشووب لەسەر زەوی بڵاودەکەنەوە، کردەوەی پیس‌و ناشیرین ئەنجام دەدەن، ستەم لەخۆشیان‌و خەڵکی تریش دەکەن، بانگەوازی بۆ غەیری بەرنامەی خودا دەکەن، ستەمکاری دەرحەق بەگیان‌و ماڵی ئادەمیزادان ئەنجام دەدەن، هەر شتێك ببێتە هۆی وێرانبوونی وڵات ئەوان هەوڵی بۆ دەدەن‌و بانگەشەی بۆ دەکەن، فیتنە جۆو شەڕانی‌و شووم ویست‌و خراپەکارن ﴿أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ﴾ ئەوانە نەفرینی خوداو پێغەمبەران‌و

فریشتەیان لەسەرە، شیاوی نەفرین لێکردنن. ﴿وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ ئەوانە سەرەنجامی خراپیان هەیە، دوا ڕۆژیان سامناکەو شوێنی حەوانەیان دۆزەخە، هەرچی تووشیان دێ خراپەو سزاو تۆڵەیە..

﴿٢٦ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ پەروەردگار رزقو ڕۆزیی دەرێژێ بەسەر کەسانێکدا کە مەیلی لێیە بیانداتێ، بۆ هەندێ کەسیش کەمی دەکاتەوە، ئەمەش حیکمەتو دادپەروەریی یەزدانە، چ پەیوەندییەکی بەکوفرو ئیمانی ئادەمیزادەکەوە نییە، ﴿وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ واتە: موشریکەکانی مەککە بەژیانی دونیا کەیف خۆشو تەڕدەماخ بوونو پێیەوە پەیوەست بوونو وا دەزانن جگە لەژیانی دونیاو لەززەتەکانی هیچی تر نییە، پێیان وایە: ژیان هەر ژیانی دونیایەو بەس! ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إِلاَّ مَتَاعٌ﴾ بەڵام لەڕاستیدا خۆشیو ژیانی دونیا لەبەرامبەر ژیانی قیامەتدا وەکوو مەتاعێکی بێ بەهاو کەم بایەخ وایە، شتێکی کەمو هیچو پووچو خێراتواوەیە.

﴿٢٧ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ؟﴾ واتە: کافرەکانی قورەیش هی وەك عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیو هاوەڵانی دەڵێن: ئەوە بۆچی موعجیزەیەکی وەکوو مەعجیزەی پێغەمبەرەکانی پێشوو دانابەزێ بۆ سەر موحەممەدا؟ بۆ پارچەیەك لەئاسمان بەرنابێتەوە بۆ سەرمان؟ بۆچی کێوی صەفا ناکا بەزێڕ؟ بۆچی کێوەکانی دەورو بەری مەککە ڕانامالێو شوێنەکەیان ببێتە باخو باخاتو شوێنی سەیرانگاو کانیاوی لێ هەڵقوڵێنو جۆگەو جۆباریی تێدا بکشێن. ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ﴾ واتە: چ سوودێك لەموعجیزە هاتنە خوارەوەدا نییە بۆ ئێوە ئەگەر خودا ئیرادەی هیدایەتدانی ئێوەی نەکردبێ، هەر کەسێك وەکوو ئێوە سەرڕەقو ئینکار بێ، لەکوفرو گومڕاییدا ڕۆچو بێ، ئەگەر موعجیزەی تریشی بۆ بێنن هەر ئیمان ناهێنێ، چونکە هیدایەتو گومڕایی بەدەست خودایە، بۆیە پێویستە ئێوە لەجیاتی داوا کردنی موعجیزەی تر، لەخودا بپاڕێنەوە هانای بۆ بەرن، دەستی دوعا بەرز بکەنەوەو بنووزێنەوە داوای لێ بکەن هیدایەتتان بدا، چونکە خودا کەسێك مەیلی لێ بێ گومڕای دەکا، وەکوو چۆن ئێوەی گومڕا کرد دوای ئەوەی موعجیزەی وەکوو قورئانی بۆ ناردن، ئەگەر موعجیزەی تریشتان بۆ بنێرێ هەر لەگومڕایی خۆتان دەرناچن، هەروەها کەسێك هیدایەت دەدا کە بۆلای خودا بگەڕێتەوەو هانای بۆ بەرێ، واز لەسەر ڕەقی خۆی بێنێو ڕووبکاتە ئیسلامو گەردنکەچی فەرمانو نەهیەکانی خودابێ.

﴿٢٨ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەتاكو تەنهایی خودا هەیەو شوێن پەیامی پێغەمبەر کەوتوون، دڵیان ئارامی گرتووەو دڵنیان لەتاكو تەنهایی پەروەردگارو هاتنی وادەو بەڵێنەکانی، پشتیان بەخودا بەهێزەو هەمیشە چاوەڕوانی ڕەحمەتی بەرفراوانی یەزدانن، ئەگەر شكو گومانێکیان بۆ پەیدا ببێ، خێرا بەبەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆر گومانەکەیان دەرەوێننەوە، لەنیشانەو دیاردەکانی کائینات ورد دەبنەوە، دان بەخودایەتی خوداو تاكو تەنهاییدا دەنێن، بەیارمەتیدەرو چاودێری خۆیانی دەزانن ﴿أَلا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ ئاگادار ببنەوە هەمیشە بەیادی خوداو خۆ تەسلیم کردنیو پابەند بوون بەفەرمانو نەهیەکانی دڵەکان ئارام دەگرنو ختوکەو قەلەقو ڕاڕاییو چەواشەییان تێدا نامێنێ.

﴿٢٩ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەخودا کردووەو شوێن پەیامی پێغەمبەر کەوتوون، کردەوەی چاكو پەسندیان ئەنجام داوە، ئەوانە کەیفخۆشیو تەڕدەماخیو چاو فێنکییان لای خودا بۆ تەرخان کراوە، ژیانی خۆشو نازو نیعمەتو پاداشی باشو سەرەنجامی چاکیان دەست دەکەوێ.

﴿٣٠ كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾ وەکوو پێغەمبەرمان ناردوون بۆ سەر گەلو نەتەوە پێشینەکانو بەدرۆیان خستوونەوەو پەلپو بیانوویان پێ گرتوون، تۆشمان کردوە بەپێغەمبەرو ڕەوانەمان کردوی بۆ سەر ئەم گەلو نەتەوەیە بۆ ئەوەی پەیامی خودایان پێ بگەیەنیو ئیمانت پێ بهێنن. ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾ وەلحاڵ ئەم هۆزەی تۆمان بۆسەر ناردوون

ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَـَٔابٍ ﴿٢٩﴾ كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَٰكَ فِىٓ أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ ۗ بَل لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا ۗ أَفَلَمْ يَا۟يْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَهَدَى ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا۟ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِىَ وَعْدُ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ أَم بِظَٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا۟ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَّهُمْ عَذَابٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَشَقُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٣٤﴾

ئەی موحەممەد! بڕوایان بەخودا نیە، ئەو پەروەردگارە ڕەحمانە ناناسن کە ڕەحمەتو فەچلی بەشی هەموو شتێك دەکا.﴿قُلْ هُوَ رَبِّي لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ﴾ ئەی فروستادەی خۆشەویست! بەوکافرانە بڵێ: ئەو (ڕەحمانە)ی ئێوە بڕواتان پێی نیە، من بڕوای تەواوم پێیەتی، ئەو بەدیهێنەری منە، چاودێرو پارێزەرمە، هەر ئەو خودامە خودای ترم نین، هیچ خودای تر نین شیاوی پەرستن بن! ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ لەهەموو نیش و کارێکمدا پشت بەئەو دەبەستم و کارەکانم حەوالەی ئەو دەکەم و بتمانەم هەر بەخودایە! ﴿وَإِلَيْهِ مَتَابِ﴾ گەڕانەوەم هەر بۆ لای خودایە، تۆبە هەر بۆ لای ئەو دەکەم، کەسی تر شیاوی ئەوە نیە من بۆ لای بگەڕێمەوە، ئەم ئایەتە فەچل و گەورەیی تۆبە دیاری دەکاو هەڵنانی کافرەکانە بۆ واز هێنان لەکردارو هەڵوێستیان بەناسکترین شێوە، چونکە فەرمان بەپێغەمبەر کراوە بەتۆبە کردن، لەکاتێکدا ئەو دوورە لەتاوانکردن، کەوابێ تۆبەکردنی کافرەکان: کە سوورن لەسەر کوفرو بێدینی زۆر پێویست ترە!

﴿[٣١] وَلَوْ أَنَّ قُرْآناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ﴾ ئەگەر بچەسپێ کە کتێبێك هەبوە بەخوێندنەوەی کێو وەگەڕکەوتووەو شوێنی خۆی بەجێ هێشتووە. ﴿أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الأَرْضُ﴾ یان زەوی بەهۆیەوە شەق بکرێ. ﴿أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى﴾ یان بەهۆیەوە قسە لەگەڵ مردو بکرێ. بەڵێ ئەگەر شتێك لەمانە بۆ نامەیەکی ئاسمانی دەستەبەر بووبێ و دەستەبەربوایە، ئەوە بەتەئکید بۆ قورئان دەهاتە دی ئەو قورئانەی: کە بەهیچ جۆرێك بەتاڵی تێدا نیەو هەمووی حەق و بێ خەوشە، بەکورتی ئەگەر هێنانەدی ئەو ئایات و موعجیزانەی کافرەکان داوایان دەکەن حیکمەت و دانایی خودا داخوازیان بوایەو بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدا هەبوایە، ئەوە بێگومان لەقورئاندا ڕەنگی دەدایەوە: ئەو قورئانەی کە ئەوان بەموعجیزەی نازانن و پەڵپی نیشانەو موعجیزەی تر دەگرن. ﴿بَلْ لِلَّهِ الأَمْرُ جَمِيعاً﴾ بەڵکوو جەمسەری هەموو کاروبارێك، سەرئەنجامی هەموو شتێك، بەدەست خودایەو لەلای خودایە، هەرچی بیەوێ ببێ دەبێ، ئەوی نەیەوێ ببێ نابێ! ﴿أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعاً؟﴾ ئایا

موسوڵمانان نەیانزانیوەو نازانن و تا ئێستا بۆیان ئاشکرا نەبوە: ئەگەر خودا بیویستایە هەموو ئادەمیزادی دەخستنە سەر ڕێبازی هیدایەت و دەیگەیاندنە مەبەست!؟ ﴿وَلا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ﴾ بەردەوام و بەشێوەیەکی گشتی بەڵاو موصیبەتی جۆراو جۆر تووشی ئەو کافرانە دەبێ کە ئیمان بەپەیامی تۆ ناکەن، کوژران و دیلی و تاڵان و بڕۆو نەخۆشی و دڵتەنگی و دڵەڕاوکێ و تەنگ و چەڵەمە باڵی ڕەشیان بەسەر ئەواندا دەکێشن، چونکە پەیامی تۆ ڕەتدەکەنەوەو تۆیان لەزێدو نیشتمانی خۆت وەدەرناوە.. ﴿أَوْ تَحُلُّ قَرِيباً مِنْ دَارِهِمْ﴾ یان ئەو بەڵاو نەخۆشی و بوومەلەرزەو (قاریعانە) لەدەوروبەریان پەیدا دەبن و پریشك و سەلبیاتی ئەو ڕوداوانە لەسەر ئەوانیش کاریگەر دەبن، هەواڵی ڕوداوەکان دەبیسن، بەچاوی خۆیان دەیانبینن بۆ ئەوەی پەندی لێ وەربگرن و لەهەڵوێستی نادروستی خۆیان پەشیمان ببنەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا ئایەت و

موعجیزەیەکی بەردەوامە بۆ کەسانێك خاوەن عەقڵو فام بن! دەی کەوابێ بۆچی پەلپو بیانووی موعجیزەی تر دەگرن! ﴿حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ﴾ هەتا خودا ئەو وادەو بەڵێنەی پێ داوی دەیانهێنێتە جێو ئەتۆو موسوڵمانانیان بەسەردا زاڵ دەکاو ئەوان بەناچاری دێنە ژێر رکێفی ئێوەوەو گەردنکەچو فەرمانبەردار دەبن، بەزەبری شمشێر سەریان پێ شۆڕ دەکەی! وەکوو لەرۆژی رزگار کردنی مەککەدا هاتە دی... ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾ بێگومان پەروەردگار وادەو بەڵێنی خۆی بەجێ دێنێو لێیان پەشیمان نابێتەوە، ئەو وادەو بەڵێنانەی بەپێغەمبەرانی خۆی داون، دەیانهێنێتە جێو پێغەمبەرو موسوڵمانان زاڵ دەکا بەسەر کافرەکاندا لەدونیاو قیامەت.

﴿[٣٢] وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەگەر ئەو کافرو موشریکانەی گەلو هۆزەکەت گاڵتەو لاقرتێت پێ دەکەنو داوای موعجیزەی سەیرو سەمەرە دەکەنو پەلپو بیانووت پێ دەگرنو بەدرۆت دەخەنەوە، ئەوە تۆ خۆگربەو صەبرو ئارامت هەبێو بەردوام بە لەسەر ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانت، چونکە بێگومان هەمان گاڵتەو لاقرتێ بەپێغەمبەرانی پێش تۆ کراوە، لەلایەن گەلو نەتەوەکانیان پەیامەکەیان بەدرۆ خراوەتەوە، ﴿فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ مۆڵەتی ئەوانەم دا کە کافرو موشریکن بۆ ماوەیەكو ﴿ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ ئەمجار کە زێدەڕەوییان لەگومرایی‌و بێدینی دا کرد، عەزابی سەختی خۆمانمان بەسەردا دانو تێکمانەوە پێچان، دەی وردبەرەوەو بڕوانە: چۆن تۆڵەم لێ ستاندنو چۆن عەزابی سەختم بەسەردا دان.

﴿[٣٣] أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ ئایا خودایەك ئاگادارو چاودێرو بەرپرسی هەموو رزقو رۆژی گیانلەبەرێك بێ، کاروباریان هەڵسوڕێنێ ئاگاداری هەڵسو کەوتیان بێ، هەرچی دەیکەن لەکاری خێرو کاری خراپە لەسەریان تۆمار بکا، هەر لەزەرە تا مەجەرە هیچی لێ گوم نەبێ! وەکوو کەسێك وایە کە ئەو رەوشتانەی تێدا نەبن؟ ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ﴾ ئەوانە هاوەڵو شەریکیان بۆ خودا داناوە، لەتەك پەروەردگاردا چەند بتو صەنەمێکیان قوت کردۆتەوەو بەندایەتییان بۆ دەکەن، هاواریان لێ دەکەن، هانایان بۆ دەبەن، ﴿قُلْ سَمُّوهُمْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەو خودایانەم بۆ پێناسە بکەن، پێم بڵێن: ئەو هاوەڵانەی بۆ پەروەردگارتان دیاری کردوون کامانەنو چینو کێن بابزاندرێن، چونکە ئەوانە هیچ بنەمایەکیان نیە، شیاوی بەندایەتی بۆ کردن نین، چونکە ناتوانن زیان لەکەس دوور بخەنەوە، ناتوانن خێرو خۆشی بۆ کەس بێنن! ﴿أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ﴾ یان هەواڵ دەدەن بەپەروەردگار بەوەی چەند هاوەڵو شەریکێکی هەیە: کە وجوودیان نیەو خودا پێیان نازانێ لەکوێن؟ چونکە ئەگەر وجوودیان هەبوایە پێی دەزانینو دەیناسینو چونکە خودا هیچ شتێکی لا پەنهان نیە،، ﴿أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ﴾ یان هەر بەهەوانتەو بەقسە ناوی خودایان لێ دەنێنو بەقسە دەیانکەنە هاوەڵی خوداو پێتان وایە: سوودو زیانیان بەدەستە؟ بەبێ ئەوە هیچ حەقیقەتێك بۆ ئەم بۆچوونەتان هەبێ، ئای لەو بێ عەقڵی‌و نەفامییە ناوێکی گەورەو پیرۆز بدەیە شتێك کە وجوودی نیە، بەهەوانتەو بێ بەڵگە سیفەتی خودایەتی بدەیە شتێکی نەبوو، ئەمجار مامەڵەی ئەوەی لەگەڵ بکەی کە حەقیقەتە!؟ ﴿بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ﴾ کێشەو دانو سان لەگەڵ ئەوان بخەرە لاوە، ماندو بوون لەگەڵیاندا بێهودەیە، بەڵکوو ئەوان گەڵو نەتەوەیەکن کوفرو فرتو فێڵیان رێگای گومرابوونی بۆ جوان کردونو لەرێبازی حەق لادراون! کەوابێ مەسەلەکە ئەوەیە: ئەوانە کافرن. ﴿وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ کەسێك خودا گومرای بکا لەبەر بیرو باوەڕی چەواشەیی‌و کردەوەی خراپی‌و تاوانکردنو لادان لەرێبازی حەق.

﴿[٣٤] لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ئەوانە لەدونیادا سزای سەختیان دەدرێ بەکوشتنو بەدیل گرتنو باقی ئەو بەڵاو موصیبەتانەی تووشیان دێن، ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ﴾ بێگومان سزای قیامەت زۆر بەئێش ترو سامناکترە... ﴿وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾ نیە بۆ ئەو کافرانە لەمپەرێك بیانپارێزێو لەسزای دۆزەخ رزگارییان بکا، بەبێ ئیزنی خودا کەس ناتوانێ شەفاعەت بۆ کەس بکا.

﴿٣٥ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ﴾ لەوەی لەمەبەولاوە بۆت دەخوێنینەوە صیفەتو چۆنیەتی ئەو بەهەشتەیە: کە پەروەردگار وادەی بەتەقواکاران داوە لەپاداشی خواپەرستیو تۆبە کردنیانو هانابردنیان بۆ خوداو دڵسۆزییان بۆ ئایین، ئەو بەهەشتە بەهەشتێکی وەهایە ﴿تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ﴾ جۆگەو جۆبار لەژێریەوە جاری دەبن! لەهەموو لایەکیەوە جۆگاو جۆم دەکشێن، دانیشتوان چۆنیان بوێ ئاوا جۆگاکان دەڕۆن جا وەنەبێ هەر جۆگەی ئاو هەبێو بەس بەڵکوو جۆگای شیرو هەنگوینو مەی هەر شتێکی حەزیان لێ بێ. ﴿أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا﴾ میوەو خۆراکو خواردنەوەکانی بەردەوامو هەمیشەییە نابڕێتەوەو کۆتایی نایە، هەروەها سێبەرەکەشی بەردەوامو نەبڕاوەیە، خۆری تێدا نیەو دانیشتوانی سەرماو گەرما نابینن. ﴿تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوا﴾ ئەو بەهەشتە جوانو ڕازاوەیە عاقیبەتو سەرەنجامی ئەو کەسانەی تەقوای خودا دەکەن، وازیان لەکوفرو بێدینی هێناوە. ﴿وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ ئاکامو سەرەنجامی کافرانیش دۆزەخە بەهۆی ئەو تاوانو ستەمکارییەی لەخۆیانو خەڵکیشیان کردوە.

﴿٣٦ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾ ئەوانەی نامەی ئاسمانیمان داونێ لەجولەکەو نەصرانییەکان: دوو بەشن، ئەوانەی بەگوێرەی نامەکانیان هەڵسو کەوتیان کردوە ئیمانیان بەپەیامی پێغەمبەری خۆیان هێناوە، دڵیان خۆشە بەو سروشەی بۆ لای تۆ نێردراوە: کە قورئانی پیرۆزە، چونکە لەکتێبەکانی خۆیاندا نیشانەو بەڵگە هەن لەسەر ڕاستی پەیامی تۆ. ﴿وَمِنَ الأَحْزَابِ مَنْ يُنكِرُ بَعْضَهُ﴾ لەتاقمو کۆمەڵی ئەهلی کیتاب هەندێك هەن: کە ئینکاری بڕێ لەقورئان دەکەن، حیزبو پارتیان پێك هێناوە دژی پێغەمبەر ﷺ ئەمثالی کەعبی کوڕی ئەشرەفی یەهوودیو (السد)و (العاقب) کە دوو کەشیشی نەجران بونو شوێنکەوتوانیان، ئەمانە ئینکاری هەندێ لەقورئان دەکەن، واتە: ئەو شوێنانەی کە لەگەڵ تەوراتە گۆڕاوەکەی ئەواندا یەك ناگرێتەوە، ﴿قُلْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ﴿إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلا أُشْرِكَ بِهِ﴾ من تەنها فەرمانم پێکراوە: کە

﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ (٣٥) وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ (٣٦) وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَمَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ (٣٧) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ (٣٨) يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ (٣٩) وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ (٤٠) أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (٤١) وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ (٤٢)﴾

عیبادەتی خودا بکەمو بەتاکو تەنهای بناسمو یەکتاپەرستی بکەمو هاوەڵ بۆ خودا دانەنێم. ﴿إِلَيْهِ أَدْعُو﴾ بۆ ڕێبازی خواپەرستیو دڵسۆزی لەعیبادەتدا ئادەمیزادان بانگ دەکەم. ﴿وَإِلَيْهِ مَآبِ﴾ هەر بۆلای خودایە گەڕانەوەو حیسابو لێکۆڵینەوە، پاداشو سزا هەر بەدەست ئەوە، ئێمەو ئێوە لەمەدا ناکۆکیمان نیە، سەیر ئەوەیە: ئێوە ئینکاری شتێك بکەن کەهەموومان لەسەری کۆکین، ڕاجیایی دروست بکەن لەشتێك دا کە جێگای خیلاف نیە.

﴿٣٧ وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا﴾ وەکوو لەپێش تۆوە پێغەمبەرمان ناردوونو نامەمان بۆ سەر نازڵ کردون، نازڵمان کردوە بۆ سەر تۆ قورئانی پیرۆز: کە ڕێكو پێكو بێ عەیبو بێ کەمو کوڕییە، یاسایەکە بەزوبانی عەرەبیو بەزمانی گەلو نەتەوەکەت هاتۆتە خوارێ بۆ ئەوەی لێی حاڵی بنو تێی بگەن. ﴿وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَمَا جَاءَكَ مِنَ

الْعِلْمِ﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ شوێن هەواو ئارەزووبازی ئەوانە بکەوی کە ئینکاری هەندێ لەقورئان دەکەنو موجامەلەیان بکەی، وەکوو ئەوە روبکەیتە بەیتولمەقدیس پاش قیبلە گۆڕان، یان بەگوێرەی بیرو باوەڕی ئەوان هەڵسو کەوت بکەی، ئەوە دڵنیابە ﴿مَا لَكَ مِنَ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ وَاقٍ﴾ نیە بۆ تۆ لەغەیری خودا بەولاوە هیچ وەلی و یارمەتیدەرێك، کەس نیە بتوانێ تۆ لەعەزابی خودا بپارێزێ، کەوابێ بترسە لەوەی شوێن بیرو باوەڕی ئەوان بکەوی، وەکوو ئەوان هەڵسو کەوت بکەی!

﴿[٣٨] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجاً وَذُرِّيَّةً﴾ واتە: ئەی موحەممەد! وەکوو چۆن تۆمان کردوە بەپێغەمبەرو ئادەمیزادمان کردون بەپێغەمبەر، هەموویان خواردنو خواردنەوەیان هەبوە بەناو بازاڕدا ڕۆیشتوون، خێزانیان هەبوون، منداڵو نەوەیان لێ کەوتوونەوە. ﴿وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّهِ﴾ ناگونجێو لەتوانای هیچ پێغەمبەرێك دا نیە: کە موعجیزەو ئایاتی داوالێکراو لەلایەن گەلو نەتەوەکانیان بخەنەڕو، مەگەر خودا مەیلی لێ بێو بزانێ: کە لەهێنانی ئەو موعجیزانەدا حیکمەتی خودایی هەیەو بەرژەوەندی ئادەمیزادانی تێدا بەرچاو بگیرێ! ﴿لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾ بۆ هەموو ڕوداوو فەرمانێك کە خودا نووسیونی تەمەنو کاتی دیاریکراو هەیە، هیچ موعجیزەو ئایەتێك پێش وەخت نایە، هیچ عەزابو سزایەك لەکاتی خۆی پێش ناکەوێ.

﴿[٣٩] يَمْحُو اللّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ﴾ پەروەردگار ئەوەی بیەوێ دەیفەوتێنێو ئەوەی بیەوێ دەیهێڵێتەوە، ئەو شەریعەتو یاسایەی بیەوێ بیسڕێتەوە دەیسڕێتەوە، هەر یاساو شەریعەتێکیش حیکمەتی خودا داخوازی بێو بەرژەوەندی ئادەمیزادانی تێدا بێ دەیچەسپێنێو نەسخی ناکاتەوە! ﴿وَعِندَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ بنەماو سەرچاوەی هەموو کتێبەکانی لایە: کە (لەوحولەحفووظە) هەموو شتێکی تێدا تۆمار کراوە.

یان مانای ﴿وَعِندَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ لای خودایە ئەو کتێبەی: کە هیچ گۆڕانکارییەك رووی تێ ناکا، یان مەبەست: زانستی خودایە واتە: هەرچی روو دەداو لەدەفتەری فریشتەکاندا دەنووسرێ دەبێ مووافیقی ئەوە بێ کە لەزانستی خودادایە، چونکە زانیاری پەروەردگار،کانو سەرچاوەی هەموو شتێکە ﴿[٤٠] وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەگەر لەماوەی ژیانتدا بڕێ لەو هەڕەشەو گۆڕەشانەی لەدوژمنانەکانتمان کردوە بیانهێنینە دیو پیشانت بدەین چۆن کافرو موشریکەکان ڕیسوا دەکەینو سزایان دەدەینو لەناویان دەبەین، یان پێش ئەوەی ئەوەیان بەسەر بێنین ئەتۆ بمرێنین هەر لایەکمان بڕیار دابێ، ئەوەی لەسەر تۆ پێویستە ئەنجامی بدەی ڕاگەیاندنو بڵاوکردنەوەی پەیامی ئیسلامە،

﴿[٤١] أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّا نَأْتِي الأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا﴾ ئایا ئەو موشریکانەی شاری مەککە لەبیریان چۆتەوە؟ یان گومانیان هەیە؟ نابینن ئێمە هەر کاتێ گەلو نەتەوە لەخۆیان بایی بوونو کافر بوون، ئێمە لەهێزو توانایان کەم دەکەینەوە، ژیارو دەسەڵاتیان کەم دەکەینەوە، لەروبەرێکی تەسکی زەویدا خڕیان دەکەینەوە، بەپێچەوانەی حاڵو وەزعی پێشوویان کە خاوەن دەسەڵاتو هێزو توانا بوون، دەسەڵاتیان بەسەر روبەرێکی فراوانی زەویدا هەبوو، ﴿وَاللّهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ﴾ خودای باڵا دەست بڕیار دەداو کەس نیە بڕیاری ئەو هەڵوەشێنێتەوە، ﴿وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ پەروەردگار بەم زوانە لەقیامەتدا حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ بەندەکانیدا دەکا، تۆڵەی تاوانو، ستەمکارییان لێ دەستێنێ، عەزابو سزای خودا دێو گومان لەهاتنیدا نیە.

﴿[٤٢] وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ زۆر لەکافرەکانی گەلە پێشینەکان فرتو فێڵیان لەپێغەمبەرەکانیان کرد، بەدرۆیان خستنەوە ئەزیەتیان دان، لەوڵات دەریان کردن؛ ﴿فَلِلّهِ الْمَكْرُ جَمِيعاً﴾ پیلانی پیلانگێڕان بەبێ ئیزنی خودا چ رۆڵێکی نیە، بەگوێرەی قەزاو قەدەری خودا نەبێ مەکری کافرەکان هیچ کاریگەریەکی نیە،﴿يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ﴾ خودا دەزانێ هەموو ئادەمیزادێك چ دەکاو چی کردوە، خۆشەویستانی خۆی پارێزگاری دەکاو پیلانگێڕان سزا دەدا، هەر کەسە بەئەندازەی کردەوەکانی پاداشو سزا وەردەگرێتەوە،

﴿وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ﴾ لەوەبەولاوە رۆژی قیامەت کە کافرەکان حیساب و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دا کرا، پێغەمبەرو موسوڵمانان چونە بەهەشتەوەو کافرەکان بۆ دۆزەخ بەرێ کران: ئەو کاتە دەزانن کێ سەرەنجام و ئاکامی پیرۆزەو بەختەوەری و سەرفرازی کێ وەدەستی دەهێنێ.

﴿[٤٣] وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلاً﴾ ئەوانەی کافرن دەڵێن: ئەتۆ رەوانەکراوی خودا نیت، ئەتۆ پێغەمبەرێك نیت لەخوداوە نێردرابی بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بانگ بکەی بۆ خودا پەرستی و یەکتاپەرستی، ﴿قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: من خودام بەسە بۆ ئەوەی شایەدیم بۆ بدا کە من پێغەمبەرم و پشتگیریم بکا! ئەوەتا پەیامی بۆ ناردووم، سروشم بۆ دەکا، ئەم قورئانە سەرئاسایەی بۆ نازڵ کردوم، هەموو ئادەمیزادو جندۆکە ناتوانن وێنەی سورەتێکی وەکوو ئەو بخەنە رو، جا کە من ئەو خودا زاناو بەدەسەلاتە پشتگیریم بکا ئیتر چ حەوێجەم بەئێوە هەیە، بەپێغەمبەرم بناسن؟!

﴿وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ هەروەها ئەوانەی خاوەن نامەن و بروایان پێم کردوە، وەکوو عەبدولای کوری سەلام و هاوەڵانی و تەمیمی (الداری) و سەلمانی فارسی و هاوەڵانیان.

کۆتایی سورەتی الرعد

سورەتی (إبراهیم)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] الر﴾ الف، لام، را ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ﴾ ئەم نامە پیرۆزە کە پێك هاتووە لەم پیتانە، نامەیەکی ئاسمانییە نازڵمان کردوە بۆ سەر تۆ، ئەتۆ بۆخۆت هەڵت نەبەستووە، ئێمە بۆمان ناردووی بۆ مەبەستێك: ﴿لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بەگشتی لەتاریکی گومڕایی رزگار بکەی؛ تاریکی خەیاڵات و وەهم، تاریکی داب و نەرێت، تاریکی سەرگەردانی و فرە خودایی و بتپەرستی، ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ قورئانمان بۆ ناردووی بۆ ئەوەی ئادەمیزاد لەگومڕایی رزگار بکەی بۆ روناکایی ئیمان بەهۆی تەوفیقی خودایی

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِندَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُم بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

بەهۆی لوطف و بەخششی خودای خۆیان، بەهۆی ناردنی نووری هیدایەت بۆ ناو دڵ و دەروونیان، ﴿إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ قورئانمان بۆ ناردووی بۆ ئەوەی ئادەمیزادان شارەزا بکەی بۆ رێبازی راست، رێبازی خودایەکی وەها کە بالادەستی هەموو کەسە، هەموو شتێك لەژێر دەسەڵاتی خۆیدایە، لەسەر هەموو کردارو گوفتارێکی سوپاسکراوە، هەموو کارێکی پڕحیکمەت و عەداڵەتە، هەموو هەواڵێکی راست و دروستە.

﴿[٢] اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ پەروەردگارێکی وەهایە؛ هەرچی لەئاسمانەکان و زەویدا هەیە: بەدرۆوسکردن و خاوەنیەتی و هەڵسوڕاندن و ئاڵ و گۆڕتێداکردن هەمووی بەدەست پەروەردگارەو هی ئەوە! هەر ئەو خاوەنی ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی تێیاندایە، حەوێجەی بەکەس نیە، بالادەست و خاوەن دەسەڵاتە بەسەر بوونەوەرو

ئەوەی تێیدایە، ﴿وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ شیوی دۆزەخ، یان سزای بەئێش لەرۆژی قیامەتدا بۆ ئەوانەیە کە بڕوا بەپەیامی تۆ ناکەن و ئینکاری تاک و تەنهایی خودا دەکەن!

﴿٣ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ﴾ ئەوانەی ژیانی دونیا هەڵدەبژێرن بەسەر قیامەتدا، گرنگی بەژیانی دونیا دەدەن و پێش ژیانی قیامەتی دەخەن، کار بۆ جیهان دەکەن و وازیان لەکارکردن بۆ قیامەت هێناوە، ﴿وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ مەنعی ئەوانە دەکەن: کە دەیانەوێ روبکەنە خوداو ئیمان بەپێغەمبەر بهێنن، کۆسپ و لەمپەڕ دروست دەکەن لەبەردەم ئەوانەدا کە خەریکن بێنەسەر رێبازی راست و خوداپەسند، هەر کەسێ روبکاتە ئیسلام ئەوان ژێوانی دەکەنەوە، ﴿وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ پێیان خۆشە رێبازی خودا خوار و خێچ بێ، دەیانەوێ رێبازی ئادەمیزادان دوور لەحەق بێ، بۆ ئەوەی لەگەڵ هەواو مەبەستی ئەواندا بگونجێ، ﴿أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ ئەو کافرو موشریکانەی ئەوە رەوشتیانە لەگومراییەکی دوور لەحەقدان، لەنەزانی و نەفامیدا دەژین، هومێدی ئەوەیان لێ ناکرێ بێنە سەر رێگای راست و پەسند!

﴿٤ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ﴾ واتە: ئێمە هیچ پێغەمبەرێکمان لەپێغەمبەران نەناردوە ئیللا کە ناردومانە بەزمانی نەتەوەکەی خۆی ناردومانەو پەیامەکەی بەزوبانی ئەوان بووە، بۆ ئەوەی تێبگەن و بزانن چییان پێ دەگوترێ: لەفەرمان و نەهی و ئامۆژگارییەکانی حاڵی ببن و بەڵگەیان بەدەستەوە نەمێنێ، رۆژی قیامەت نەڵێن: لێی حاڵی نەبووین و تەمانزانیوە! ﴿فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ واتە: دوای گەیاندنی پێغەمبەر بۆ پەیامەکەی ئادەمیزاد دەبنە دوو تاقم، بەشێکیان خودا هیدایەتیان دەداو دڵیان بەنووری ئیسلام رۆشن دەکاو شوێن حەق دەکەون و رێبازی راست دەدۆزنەوە: کۆمەڵێکیشیان بەهۆی تاوان و بێدینی دڵیان بەپەردەی گومرایی دادەپۆشرێ و حەق ناناسن، ئەمانە هەموویان بەقەزاو قەدەری خودا دێنەجێ و هەرچی خودا بڕیاری لەسەردابێ گەڕانەوەی نیە، ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ پەروەردگار بالادەستەو هیچ شتێك نیە بتوانێ بەرەنگاری ویستی خودا بکا، داناو لێزانە لەکارەکانیدا، شتێك ناکا بێ حیکمەت بێ پێچەوانەی یاساو سونەنی خودا بێ لەبوونەوەردا، چونکە خودا لەبوونەوەردا یاساو نیظامی خۆی هەیەو هەموو کاتێك بەگوێرەی سونەنی خۆی کار دەکا.

﴿٥ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ واتە: وەکوو چۆن تۆمان رەوانە کردوە ئەی موحەممەد! نامەمان بۆ ناردوی بۆ ئەوەی خەڵك لەگومرایی رزگار بکەی بۆ روناکایی! هەر بەو شێوەیە موسامان کردە پێغەمبەرو رەوانەمان کرد بۆ سەر گەلی جولەکەو نۆ موعجیزەمان پێداو فەرمانمان پێ کردو پێمان گوت: کە گەلەکەت لەتاریکی گومراییەوە رزگار بکە بۆ روناکی، واتە: بانگیان بکە بۆ رێبازی خێرو چاکە، بۆ ئەوەی لەو گومرایی و سەرلێ شێواوییەدا نەمێننەوە، بکەونە سەر رێبازی خوداپەرستی و هیدایەت و روناکایی ئیمان و باوەڕ بەپەیامی خودا! ﴿وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ﴾ ئامۆژگارییان بکە بەو رووداوانەی لەرۆژانی خودا هاتوونە جێ، هەموو رۆژێك رۆژی خودان، وەلێ لێرەدا مەبەست ئەوەیە: ئامۆژگارییان بکا بەو رۆژانەی کە بەنیسبەت ئادەمیزادەوە یان بەنیسبەت هەندێکیشانەوە رۆژی تایبەتین: لەم رووەوە کە رووداوی گەورەو ناوازەیان تێدا روودراوە، ئەو رووداوە سەرنج راکێشانەی بەسەر گەل و نەتەوەکان و پێغەمبەرەکانیاندا تێپەڕیوە، جا رووداوەکان نیعمەت و خۆشی بووبوون یان نیقمەت و عەزاب و نەگبەتی بووبن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ بێگومان لەم یادخستنەوەو وەبیر هێنانەوەدا بەڵگەی زۆرو زەبەندە هەن لەسەر تاك و تەنهایی خوداو دەسەڵات و تواناییێ سنووری بۆ کەسانێك لەکاتی بەڵاو ناخۆشیدا خۆگرو پشوو درێژن، لەکاتی نیعمەت و خۆشیدا سوپاسگوزارو شوکرانەژمێرن.

﴿٦ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەوە بۆ گەل و نەتەوەکەت بگێڕەوە: کاتێك موسا بەگەلەکەی خۆی وت: ئەی نەتەوەکەم! یادی ئەو نیعمەتەی خودا بکەنەوە بەسەر

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ ۞ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾

خۆتاندا، کە لەفیرعەون‌و دارو دەستەکەی رزگاری کردن، یادی ئەو رۆژگارە بکەنەوە کە فیرعەون ئەوپەڕی سزاو عەزابی پێ دەچێژتن، ئەرکی قورس‌و کاری لەتوانادا نەبووی لێ داوا دەکردن، نێرینەکانی سەردەبڕین، مێینەکانتانی بۆ دەهێشتنەوە، ﴿وَفِي ذَلِكُمْ بَلاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾ لەوەی بۆتان باسکراو خوێندرایەوە تاقیکردنەوەیەکی خودایی بوو؛ چ لەحاڵی ناخۆشی‌و تەنگانەداو چ لەحاڵی نیعمەت‌و خۆشیدا، بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بزانێ ئاخۆ شوکرانە ژمێرە یان کوفران دەکا،

﴿٧ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ﴾ ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! یادی ئەو رۆژە بکەنەوە کە خودا پێی راگەیاندن‌و فەرمووی: ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لأَزِيدَنَّكُمْ﴾ ئەگەر شوکرانەژمێری نیعمەتەکانم بن، سوپاسم بکەن، زیاتر نیعمەتی خۆمتان بەسەردا دەڕژێنم، ﴿وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ﴾ خۆ ئەگەر کوفرانی نیعمەتەکانم بکەن، سپڵەیی دەرببڕن لەجیاتی شوکر، ﴿إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ سزای من زۆر بەئێش‌و ئازارە؛ لەدونیادا بەلێ ستاندنەوەی نیعمەتەکان‌و لەقیامەتدا بەئازاردانی توندو تیژ لەسەر سپڵەیییەکەیان.

﴿٨ وَقَالَ مُوسَى إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعاً فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ جا کاتێک حەزرەتی موسا دیاردەی کوفرو عینادی لەگەڵەکەی بینی، مەبدەئێکی بنەڕەتی لەئاییندا راگەیاندو وتی: ئەگەر ئێوە ئینکاری نیعمەتەکانی خودا بکەن تەنانەت ئێوەش‌و هەرچی لەزەویدا هەیە بەئادەمیزادو جندۆکەوە کوفرانی نیعمەتەکانی خودا بکەن، ئەوە بێگومان چ زیانێک بەخودا ناگەیەنن، چونکە خودا بێ ئیحتیاجە لەسوپاسی بەندەکانی، خودا بۆخۆی سوپاسکراوە با خەڵکان کافرو سپڵە بن،

﴿٩ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لا يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللَّهُ﴾ ئایا بۆتان نەهاتووە هەواڵ‌و سەرگوزشتەی ئەو گەل‌و نەتەوانەی لەپێش ئێوەدا هاتوونە گۆڕەپانی ژیانەوە: کە ئەوانیش گەلی نوح‌و عادو ثەموودو هی تریش بوون لەو نەتەوانەی پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە، خودا نەبێ کەس نازانێ ژمارەیان چەندە؟ جا ئەو گەل‌و نەتەوانە ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ پێغەمبەرەکانیان هاتوونە ناویان بەموعجیزەو بەڵگەی جۆراو جۆرەوە، موعجیزەی ئاشکراو سەرەنج راکێشیان نیشانی گەل‌و نەتەوەکانیان داوە، ﴿فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ﴾ بەڵام ئەو گەل‌و نەتەوانە، پەنجەی رق‌و کینەیان لێ گەستن، دژایەتیان کردن، بەپەندو ئامۆژگارییەکانیان پەست بوون، ﴿وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا﴾ بە پێغەمبەرەکانیان گوت: ئێمە بڕوا بەپەیامەکەتان ناکەین، پێمان وا نیە ئەو موعجیزاتانەی نیشانی دەدەن بەڵگەی راستی پێغەمبەرایەتی ئێوە بێ، ﴿بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ﴾ ئێمە شک‌و گومانمان هەیە دەربارەی ئەو پەیامەی بانگەوازیمان دەکەن بۆ لای: کە ئیمان بەخودایە، بڕوا بەتاک‌و تەنهایی پەروەردگارە، شوێنکەوتنی ئەو شەریعەت‌و یاسایەی هێناوتانە! هەرچەند بیر دەکەینەوە ناتوانین دەس بەرداری بیرو باوەڕی خۆمان بین‌و شوێن ئایینی ئێوە بکەوین.

﴿ ١٠ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ؟﴾ پێغەمبەرەکانیان پێیان گوتن: ئایا ئێوە لەهەبوونی خودادا گومانتان هەیە! سەیرە ئێوە چۆن گومانتان لەهەبوونی خودادا هەیە، خۆ فیطرەتی ئادەمیزاد خۆی شایەتە لەسەر بوونی خودا، دان بەهەبوونی خودادا دەنێ هەرکەسێك تۆزێك عەقڵو فامی هەبێ دان بەهەبوونی خودادا دەنێ، ﴿فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ خودای مەزن بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، واتە: ئێوە چۆن گومانتان لەوجودی خودادا هەیە؟ لەکاتێکدا ئەو زاتە بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، لەنەبووە ئەم بوونەوەرەی بەو شێوە رێكو پێکییە هێناوەتە دی، ﴿يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ﴾ بانگەوازی ئێوەی ئادەمیزاد دەکا ئیمانی پێ بهێنن شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەی بکەون، بۆ ئەوەی لەقیامەتدا لەبری تاوانتان خۆش بێ، ﴿وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ دواتان دەخا بۆ کاتێکی دیاریکراو واتە: بانگەوازیتان دەکا کە ئیمانی پێ بهێنن، بۆ ئەوەی لەبرێ تاوانتان خۆش بێ کە لەپێش ئیمانهێنانتان ئەنجامتان داون هەروەها دواتان بخا بۆ کاتێکی دیاریکراو لەزانیاری خۆی دا کە کۆتایی هاتنی تەمەنتانە ﴿قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا﴾ وتیان: چۆن هەروا بەهەوانتە شوێنتان بکەوین، هێشتا ئێمە موعجیزەیەکمان لێ نەبینیون، ئێوەش وەکوو ئێمە ئادەمیزادن، چ زێدە فەضلو رێزێکتان بەسەر ئێمەوە نیە، ئەدی چۆن ئێوە بوونە فروستادەی خوداو ئێمە نەبووین؟! ﴿تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ﴾ دە بەڵگەو موعجیزەی ئاشکرامان بۆ بێنن، راستی داواکەتان بچەسپێنێ! ئێمە بەشتی حیسی نەبێ بڕوا ناکەین!

﴿ ١١ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ پێغەمبەرەکان بەگەلو نەتەوەکانیان فەرموو: راستە ئێمە ئادەمیزادێکین وەکوو ئێوە دەخۆینو دەخۆینەوە، دەخەوینو دێینو دەرۆین بەبازاردا، هەوڵی رزقو رۆزی ژیان دەدەین، بەڵام خودا فەضلو نیعمەتی خۆی دەرژێنێ بەسەر کەسانێکدا کە مەیلی لێ بێ رێزی پێغەمبەرایەتی بداتێ، ﴿وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ ئێمە هیچ دەسەڵاتێکمان لەهێنانی ئەو جۆرە موعجیزانەدا نیە، هەر موعجزەو نیشانەیەکی داوامان لێ دەکەن ئەگەر بەویستو ئیرادەی خودا نەبێ نایەتە جێ! ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ با هەر لەسەر خودابێ تەوەککولی خاوەن باوەڕان، پێویستە هەموو موسوڵمانێك پشت بەخودا ببەستێ، لەهەموو کارو کردەوەیەکیدا هانا بۆ ئەو بەرێ!

﴿ ١٢ وَمَا لَنَا أَلاَّ نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا﴾ چۆن ئێمە پشت بەخودا نابەستین وەلحال ئێمەی هیدایەت داوە بۆ رێبازی زانستو زانیاری، لەسەر پێویست کردوین: کە رێبازی راستی ئەو بگرینە بەر، رێبازی سەرفرازیو رزگار بوونی نیشان داوین، ﴿وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا﴾ دڵنیابن ئێمە لەبەرامبەر سەررەقیو پەڵپو بیانووی جۆراو جۆرتان خۆراگرو پشوو درێژ دەبین، بەردەوام دەبین لەسەر بانگەوازی کردنتان! ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ با خاوەن تەوەککولەکان بەردەوام بن لەسەر پشت بەستن لەسەر خودا، با بتمانەیان هەر بەخودا بێ، لەپێناو ئایینی خودا هەموو نارەحەتیو ناخۆشیەك بچێژنو تەحەموولی بکەن!

﴿ ١٣ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوا بوونو گوێ بیسی ئامۆژگاری پێغەمبەرەکانیان نەبوون، پەنایان بۆ هەڕەشە کردن بردو وتیان: ئەگەر واز لەهەڵوێستو بانگەوازی خۆتان نەهێنن، لەمزێدو نیشتمانی خۆمان دەرتان دەکەین، ناهێڵێین ئاوا بەئاسوودەیی دانیشن یان دەبێ بگەڕێنەوە بۆ سەر ئایینی بتپەرستیو بەمیرات بۆ بەجێماومان، ﴿فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ﴾ پەروەردگار نیگای بۆ پێغەمبەرانی کردو پێیانی فەرموو: دڵنیابن ئێمە ستەمکارو موشریکەکان لەناو دەبەین، خاكو وڵاتی ئەوان دەخەینە ژێر دەستی ئێوە، پاش بەهیلاکبردنی ئەوان ئێوە لەشوێنی ئەواندا جێگیر دەکەین،

﴿ ١٤ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي﴾ ئەم نیگا کردنە بەلەناوبردنی ستەمکارانو نیشتەجێ کردنی موسوڵمانان لەشوێنی ئەوان، ئەم کارە حەقو راستە بۆ کەسێك لەحیسابو لێکۆڵینەوەی من بترسێ، هەوڵی

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِن بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِّن وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَّا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

بەدەستهێنانی ڕەزامەندی بدا ﴿وَخَافَ وَعِيدِ﴾ بترسێ لەهەڕەشەو عەزاب و تۆڵەستاندنەوەم لێیان، بترسێ لەڕۆژی ڕووبەڕووبونەوە لەگەڵ مندا، بەباشی بەندایەتیم بکاو خۆبپارێزێ لەغەزەب و ڕق هەڵسانم،

﴿[١٥] وَاسْتَفْتَحُوا﴾ پێغەمبەران داوای یارمەتیو کۆمەکییان لەخودا کرد بۆ سەرکەوتن بەسەر گەلو نەتەوە ستەمکارەکانیاندا، واتە: داوای سەرکەوتنو پیرۆزییان لەخودا کرد بەسەر دوژمنەکانیاندا یان دادگایی کردنو یەکالا کردنەوەی نێوان ئەوانو دوژمنەکانیان، وێ دەچێ ڕاناوەکە بۆ کافرەکان بگەڕێتەوە ئەو کاتە مانای ﴿وَاسْتَفْتَحُوا﴾ واتە: کافرەکان داوای سەرکەوتن لەخودا دەکەن بەسەر پێغەمبەرەکان دا، لەم ڕووەوە کە پێیان وایە خۆیان لەسەر حەقن و پێغەمبەرەکان لەسەر بەتاڵن، ﴿وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾ ئاکامی ئەم کێ برکێیە ئەوە بوو: سەرکەوتنو پیرۆزی بۆ تەقواکاران بوو، خەسارەتمەندیو لەناوچوون بۆ موشریکەکان بوو، خەسارەتمەندو گوڕ بەگوڕ بوون هەموو ئەوانەی لەخۆیان بایی بوونو لوتبەرزییان نواند، ڕوویان لەخوداپەرستی وەرگێڕا.

﴿[١٦] مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ﴾ بەڵکوو لە پێش ئەم لوتبەرزە سەر ڕەقانەدا عەزابی دۆزەخ هەیە، ئاگری دۆزەخ بۆیان لەبۆسەدایەو چاوەڕێیانە بۆ ئەوەی لەناویدا بمێننەوە بۆ هەتا هەتایێ، ﴿وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ﴾ ئاوی خواردنەوەیان بریتییە لەکێمو زوخاوی هەڵچۆڕاوی پێستو گۆشتی دۆزەخییەکان، ئەو کێمو زوخاوەی لەجەستەی ئەهلی دۆزەخ دەچۆڕێتەوە دەکرێتە ئاوی خواردنەوەیان.

﴿[١٧] يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ﴾ بەنابەدڵی قوم قوم قوتی دەدا، بەڵام ئەوەندە تامی ناخۆشە ئەوەندە بۆنی ناخۆشە ئەوەندە ڕەنگی ناشیرینە، خەریکە نەیخواتەوە، بەڵام بەزۆر دەرخواردی دەدرێو ئەوپەڕی ئازاری پێ دەگا، ﴿وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ﴾ لەهەموو لایەکەوە هۆکاری مردن دەوریان دەداو تەنگیان پێ هەڵدەچنێ، جۆرەها عەزاب و ئێشو ئازار لێیان کۆدەبێتەوە، هەر جۆرە سزایەکیان بگرێ، کوشندەیە، ئەگەر بواری مردنیان ببوایە دەمردن، بەڵام بڕیاری پەروەردگارە نابێ بمرن! ﴿وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ﴾ هەیە بۆ ئەو ستەمکارو لوتبەرزانەی دونیا سزایەکی تری بەئێش تر؛ زۆر لەسزاو عەزابەکانی پێشوو بەئازارترە، بەردەوامو نەبڕاوەیە.

﴿[١٨] مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ﴾ واتە: نموونەی کردەوە باشەکانی کافرەکان کە بریتییە لەماڵبەخشین بەئاتاجان و بەجێهێنانی صیلەی ڕەحمو چاکە کردن لەگەڵ باوکو دایک،،، ئەم کردەوە باشانەیان ڕۆژی قیامەت کە داوای پاداشەکانیان لەخودا دەکەنو پێیان وایە سوودیان لێ دەبینن وەکوو تەپو تۆزێک وایە ڕەشەبا هەڵی بگرێو کەس نەزانێ بۆ کوێی دەباو کەس نەتوانێ سوودی لێ وەربگرێو هیچی وەگیر بکەوێ، ئەوانە ناتوانن هیچ سودێك لەکردەوە باشەکانی جیهانیان وەربگرن وەکوو چۆن ناتوانن ئەو تەپو تۆزە کۆبکەنەوەو سوودی لێ

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (١٩) وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ (٢٠) وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ (٢١) وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢٢) وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ (٢٣) أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ (٢٤)

وەربگرن، ﴿لا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلالُ الْبَعِيدُ﴾ هەوڵو تێكۆشانی ئەوانە، كرداری باشو ماڵبەخشینیان لەسەر بیرو باوەڕی ناراستو بێ بناغە، نوغرۆبوونەو لەگومڕاییيەكدا كە زۆر لەحەقو راستی دوورە، چونكە ئیمانیان نیە هیچیان لێ وەرناگیرێ، كارەكانیان بێ سوودو بێ بایەخە.

﴿[19] أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ ئایا نازانی ئەی بیسەر! كە پەروەردگار ئاسمانەكانو زەوی بەدیهێناون بەشێوەیەكی رێكو پێكو حەقو راست؟ بەو شێوەی پێویستە ئاوا بەدی هێناونو رەخساندونی، جا كەسێك بتوانێ ئاسمانەكانو زەوی دروست بكاو ئاوا بەو شێوە بەدیعە بەدییان بێنێ ئایا ناتوانێ ئێوە زیندو بكاتەوە؟ بێگومان دەتوانێو هیچ پێی ماندوو نابێ، ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ خۆ ئەگەر مەیلی لێ بێ ئێوە لەناو دەباو گەلو نەتەوەیەكی دی دروست دەكاو لەشوێنی ئێوە نیشتەجێیان دەكا.

﴿[20] وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ ئەو كارە بۆ خودا هیچ ئەركێكی تێدا نیەو پێوەی ماندو نابێ، بەڵكوو زۆر لای ئاسانەو هەر كاتێ بیەوێو چۆنی بوێ ئاوا دێتە جێ!!

﴿[21] وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعاً﴾ هەموو ئادەمیزاد بەچاكو خراپیانەوە، بەموسوڵمانو كافریانەوە لەساری مەحشەردا دەردەكەون! ئەوان هەموو كاتێ لەخوداوەدیارن، خودا هەموو ئانو ساتێك ئاگای لێیانە، بەڵام بۆ خۆیان ئەو كاتە هەست دەكەن: كە لەخودا دیارنو هیچ پەردەو داپۆشەرێك نیە لەخودایان نەدیو بكا، دەردەكەون، ساری مەحشەر پڕ دەكەن، هەموویان دەزانن: كە خودا دەیانبینێ، بەپێچەوانەی حاڵی دنیایان: كە كافرو یاخی بووان وا دەزانن خودا ئاگای لەهەڵسو كەوتیان نیە، پەردە هەڵدەدرێتەوەو حیوار دەست پێ دەكا، دەبێتە دەمە دەمێو موناقەشەو جیدال ﴿فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ؟﴾ ژێردەستەو شوێنكەوتوو رەشە خەڵكەكە رو دەكەنە ملهوڕو دەرەبەگەكانی دونیایانو پێیان دەڵێن: ئێمە شوێنكەوتووی ئێوە بووینو بەگوێی ئێوەمان كردوەو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەكانی ئێوە بووین، بەقسەی ئێوە بڕوامان بەخودا نەكردو پێغەمبەرانمان بەدرۆ خستنەوە، ئایا ئێوە ئەمڕۆ دەتوانن بڕێ سزای خودامان لێ دوور بخەنەوە؟ وەكوو بەڵێنتان پێ دابووینو هەڵتان خەڵەتاندین، دە ئەمڕۆ بەرگریمان لێ بكەنو مەهێڵن ئاگری دۆزەخ بمانسوتێنێ! ئەمجار سەرۆكو فەرمانڕەواو ملهوڕەكان وەڵامیان دەدەنەوە، خۆیان لەئەركی بەرگریكردن لێیان دەدزنەوە ﴿قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ﴾ دەڵێن: ئەگەر خودا ئێمەی هیدایەت بدایا بۆ ئایینی خۆیو تەوفیقی بدایانایە بۆ پابەند بوون بەئایینی حەقەوە، شارەزای بكردینایە بۆ خێر، ﴿لَهَدَيْنَاكُمْ﴾ ئێمەش هیدایەتی ئێوەمان دەدا، شارەزامان دەكردن بۆ رێبازی حەقو راست! بەڵام بڵێین چی، خودا ئێمەی هیدایەت نەداوە، ئیتر بڕیاری سزادان چەسپا لەسەر بێ بڕوایان، ﴿سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ﴾ هیچ چارمان نیە، رێگای رزگار بوونمان دەست ناكەوێ، هاتو

هاوار بکەین یان خۆڕاگربین وەکوو یەك وایە، لەچنگ عەزابی خودا رزگاریمان نابیّ!

﴿٢٢ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الأَمْرُ﴾ واتە: پاش ئەوەی پەروەردگار حوکمو بڕیاری عادلانەی خۆی لەنێو ئادەمیزاداندا ئەنجام دا، موسوڵمانان چوونە ناو بەهەشتەوەو کافرەکان خزێندرانە بنکڵی دۆزەخەوە، شەیتان رودەکاتە دۆزەخییەکانو پێیان دەڵیّ: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ﴾ پەروەردگار لەسەر زوبانی پێغەمبەرانی وادەو بەڵێنی حەقو راستی پێدان، ﴿وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ﴾ منیش وادەم پێدان: کە زیندو بوونەوە نیەو حیسابو لێکۆڵینەوە درۆیەو نابیّ، ئەمن درۆم لەگەڵ کردنو هەڵم خەڵەتاندن، هەرچی پێم گوتن درۆ بوو، من تاوانم چیە ئێوە بۆخۆتان وادەو بەڵێنی خوداتان پاشگوێ خستو شوێن پڕوپاگەندەی پووچی من کەوتن!! ﴿وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ﴾ ئەمن لەبانگەشە کردنەکەم بۆتان هیچ بەڵگەو نیشانەم بەدەستەوە نەبوو، زۆرەملیّو زەختو زۆریم لیّ نەکردون، ﴿إِلاَّ أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي﴾ بەڵکوو هەر لەگەڵ بانگم لیّ کردنو رێگای بەتاڵم لەپێش چاو جوان کردنو، وەسوەسە رەهنومایيم کردن، خێرا بیّ سیّو دوو بەپیرمەوە هاتنو شوێن شەهوەتو ئارەزۆبازی خۆتان کەوتنو پابەندی فەرمانەکانم بونو رێبازی تیداچوونتان گرتە بەر! ﴿فَلاَ تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ ئەمڕۆ رەخنەو سەرزەنشتم ئاراستە مەکەن! چونکە من تەنها بانگەوازیم کردونو وەسوەسەم خستۆتە دڵتانەوە، ئێوە بەویستو ئیرادەی خۆتان بەبیّ ئەوەی من بەڵگەو دەلیلێکم پیّ بیّ، ئامادەباشی خۆتان نیشان داو شوێنم کەوتن، خراپەم لەدڵ شیرین کردن، رێبازی لارو لوێرم لەپێش چاو جوان کردن، بیّ سیّو دو ملتان لێنا، بانگەوازی پەروەردگارتان پشت گویّ خست، هەرچەن بانگەوازییەکەی خودا ئەو هەموو بەڵگەو نیشانە بەهێزانەی لەتەك دابوون، بۆ خۆتان بەخۆتان کردا دڵنیابن ﴿مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ﴾ من ناتوانم رزگارتان بکەمو هیچ کۆمەکییەکی ئێوەم پیّ ناکریّ، سزای دۆزەخم لەسەر ئێوە بۆ سوك ناکریّ، ئێوەش ناتوانن هیچ یارمەتیەکی من بدەنو بۆتان ناکریّ

تُؤْتِيٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينِۭ بِإِذْنِ رَبِّهَاۗ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ
كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ٱجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ
﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ
ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفْعَلُ
ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ كُفْرًا
وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَاۖ وَبِئْسَ
ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦۗ قُلْ
تَمَتَّعُوا۟ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾ قُل لِّعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ يُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ
بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِىَ
فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ
ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

عەزابم لەسەر سوك بکەن! ﴿إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِي مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەمن ئەوە رەت دەکەمەوە کە هاوشانو هاوەڵی خودابم، ئەوەی لەدونیادا بۆ منتان دانابوو بەشەریکی خوداتان حیساب کرد بوم، ئەمڕۆ رەتی دەکەمەوەو بڕوام پێی نیەو لێی بیّ بەریم!!

﴿٢٣ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ ئەوانەی خاوەن باوەڕ بوونو لەدونیادا کردەوەی باشیان ئەنجام داوە دەخرێنە ناو باغەکانی بەهەشتەوەو لەلەزەتو خۆشیدا ژیان بەسەر دەبەن، باغەکانی بەشێوەیەکن بەژێر درەختەکانیاندا جۆگەو جۆبار دەکشێنو وەندەی تر باخەکان دەرازێننەوە، بۆ هەتا هەتایە ئەو خودا پێداوانە لەناو بەهەشتدا دەمێننەوەو وەغری لیّ ناکەن، ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ بەتۆفیقو هیدایەتی خودایە چنگیان دەکەویّ: بەهۆی ئەوەوەیە کە خودا لەدونیادا

ڕێنومایی کردون بۆ چاکە کردنو ڕوکردنە کارێك خوداو پێغەمبەر پێیان خۆش بووە، ﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾ فریشتە بەسەلامکردن لێیان هەواڵیان دەپرسن، خۆیان لەناو خۆیاندا سەلاو لەیەکتری دەکەن.

﴿[24] أَلَمْ تَرَى كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ [25] تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ﴾ ئایا نازانی ئەی ئەو کەسەی خیطابت ئاڕاستە دەکرێ؟ ئایا نابینی پەروەردگار چۆن نموونە دەهێنێتەوە پەندو وشەی حیکمەت لەشوێنی تایبەتی خۆی دا دەنێ، وشەی پیرۆز: کەوشەی تەوحیدە، وشەی ئیسلامو بانگەوازی قورئانە دەشوبهێنێ بەدرەختێکی پیرۆزو پۆشناخ کە دارخورمایەو چوار دیاردەی پیرۆزی تێدان:

١- دارخورما: درەختێکی ڕوخسار جوانو بۆنخۆشو میوەو بەروبوومەکەی بەسوودە تامی خۆشە،

٢- قەدەکەی چەسپاوەو ڕەگو ڕیشاڵی بەزەویدا ڕۆچوونو قایمو پتەوەو بەئاسانی هەڵناکەندرێ،

٣- لقو پۆپەکانی بەرز بوونەوەو بەروبوومەکەی پاکو خاوێنەو پوختەو پاڵفتەیە،

٤- هەموو ساڵێك بەئیزنی خودا بەروبومی خۆی دەدا! ﴿بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ هەر بەو جۆرە پەروەردگار پەندو مەثەل بۆ ئادەمیزادان دەهێنێتەوە، بۆ ئەوەی بیر بکەنەوە ڕێبازی حەق بگرنە بەرو پێیدا بڕۆن، لەهێنانەوەی پەندو مەثەل زێدە تێگەیشتنو بیرخستنەوە هەیە، تەشبیهی مەعانی مەعقوولو نامادی بەشتی مادی ماناکان لەدڵی بیسەران دەچەسپێنێ، شكو گومان تەمو مژ دەڕەوێنێتەوە، شتی نامادی وەکوو شتی مەلموس دەخاتە بەردەست!

﴿[26] وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ ڕەوشتی کەلیمەی پیس: کە وشەی کوفرو ئیشراکە وەکوو ڕەوشتی درەختێکی پیس وایە: ئەویش درەختی گوژاڵە یان درەختێك کە وەکوو ئەو بچێ.

﴿[27] يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ﴾ واتە: پەروەردگار ئەوانەی ئیمانیان هێناوە ڕاگیریان دەکا لەسەر ئەو گفتو بڕیارەی: کە لەژیانی دونیادا لەسەری بوون: کە ئەویش ئیمانی چەسپاوە لەدڵو دەروونیاندا! ئەو ئیمانەی کە بەڵگەو دەلیل لەدڵیاندا ڕەگی داکوتاوە، مەبەست ئەوەیە: جێگیر بوونو بەردەوام بوون لەسەر خوداناسیو طاعەت، پاداشی مسۆگەرو ڕێزو فەضلو بەخششی پەروەردگاری لێ وەدەست دێ، ﴿وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ﴾ پەروەردگار ناهێڵی کافرو ستەمکارەکان بەمراز بگەن، لێیان دەگەڕێ لەگومڕایی خۆیاندا بمێننەوە، چونکە ئامادەباشی ئەومیان تێدا نیە ئیمان بهێنن، قاچیان هەڵخلیسکاوەو کەوتوونە ناو قوڕەلیتەی شەهوەتو ئارەزۆ بازییەوە، ﴿وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾ واتە: بەگوێرەی مەشیئەتو ویستی خۆی یاسای بوونەوەر دادەنێو پێی ڕازی دەبێ، تا ئەو کاتەی حیکمەتو دانایی خۆی داخوازی ئەوە دەبێ بیگۆڕێ ئەوکاتەش لەچوارچێوەی مەشیئەتو دەسەڵاتی خۆیدا یاساکە دەگۆڕێ، چی بوێ چۆنی بوێ ئەوە دەکا.

﴿[28] أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْراً وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾ ئایا تۆ سەیری حاڵو وەزعی سەیرو سەمەرەی ئەو بەدبەختانە ناکەی!؟ سەرنج نادەیە حاڵی ئەوانەی نیعمەتی زۆرو زەبەندەی خوداوەندییان پێدراوە: کە هەندێ لەو نیعمەتانە ناردنی پێغەمبەرە بۆ سەریان! بانگەوازییان دەکا بۆ ئیمان، سەرۆکایەتییان دەکا بۆ ڕێبازی لێخۆشبوونو بۆ سەرەنجامو ئاکامێك کە بەهەشتە! کەچی واز لەهەموو ئەو نیعمەتانە دەهێننو لەجیاتی ئەوان کوفر وەردەگرن! ئەو نەفامانە پیاو ماقوڵو ڕیش سپی گەلەکەی تۆن ئەی موحەممەد! هەڵسو کەوتی ئەمانیش وەکوو هەڵسو کەوتی هەموو پیاو ماقوڵو ڕیش سپی گەلو نەتەوەکانی تر وایە، بەم هەڵسو کەوتە ناشیرینو نابەجێیەیان گەلو هۆزەکەی خۆیان بەرەو دۆزەخ ڕەوانە دەکەن! لەناو دۆزەخدا شوێنو جێگایان بۆ داناون!! بەڵێ خانووی هیلاکەتیان بۆ ئامادە کردون، ئەو خانوە شومەش

﴿ [٢٩] جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ﴾ دۆزەخە دەچنە ناویو دەخرێنە ناوی، بەراستی خراپ قەرارگایەکە ئەوان دەچنە ناوی.

﴿ [٣٠] وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَندَاداً لِّيُضِلُّوا عَن سَبِيلِهِ﴾ ئەوانە چەند هاوەڵو هاوشانیان بۆ خودا داناوە، وەکوو خودا دەیانپەرستن، بەندایەتییان بۆ دەکەن، وەکوو بەندایەتیکردن بۆ خودا، تایبەتمەندی وایان بۆ بەڕەوا دەزانن: کە هەر بۆ خودا دەشێتەو بۆ کەسی تر نابن، ئەم خودا درۆزنانەیان کردون بەهاوەڵی خودا بۆ ئەوەی ناکامی کارەکانیان گومڕا کردنی ئادەمیزادان بێ لەڕێگای یەکتاپەرستی، هەر کەسێك بەقسەیان بکا دەچێتە خانەی گومڕایانەوە، ئەی پێغەمبەر هەواڵیان بدەریو پێیان رابگەیەنە ﴿قُلْ﴾ بەو گەلو نەتەوە نەفامە بڵێ: ﴿تَمَتَّعُوا﴾ لەززەتو خۆشی کەمو بێ بەقای ئەم ژیانی جیهانەتان بچێژن، تا ئەو کاتەی خودا بۆی داناون ﴿فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾ پاداشو گەڕانەوەتانو حەوانەوەتان بۆ لای دۆزەخەو بۆ ناو دۆزەخە.

ئەی فروستادە! ﴿ [٣١] قُل لِّعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ فەرمان بەبەندە خاوەن باوەڕەکانم بکە بەوە بەندانەی ئیمانیان هێناوە بەتاكو تەنهایی خوداو پێغەمبەرایەتیو هاتنی رۆژی قیامەت، پێیان بڵێ: با شوکرو سوپاسی خودای خۆیان بکەن: ﴿يُقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ بەبەجێهێنانی نوێژەکانیان بەرێكو پێکی، ﴿وَيُنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلَانِيَةً مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ﴾ هەروەها پێیان بڵێ: ببەخشن لەو ماڵو دارایییەی پێمان بەخشیون، بەنهێنیو بەئاشکرا ببەخشن، سەرفیترە لەماڵی خۆیان دەربکەن بۆ ئەوەی رەصیدی سامانەکەیان گەشە بکا، با پەلە بکەن بۆ ماڵبەخشین پێش ئەوەی رۆژی قیامەت بێ: کە لەو رۆژەدا فیدیەو کڕینو فرۆشتنی تێدا نیە دۆستایەتیو خزمایەتی نامێنێ بۆ یارمەتیدانو رزگار بوون لەسزا.

﴿ [٣٢] اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئاسمانەکانی بەدیهێناونو بەرزی کردونەوەو بەئەستێرە رازاندونیەوە، ﴿وَالْأَرْضَ﴾ زەوی دروست کردوەو رایخستووە، دروستکردنی ئاسمانەکانو زەوی زۆر لەدروستکردنی ئێوە گرنگترە، پڕن لەنیعمەتی جۆراو جۆر بۆ سوودو قازانجی ئێوە، هەست بەهەندێکیان دەکەنو بەهەندێکیان نازانن، ﴿وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ﴾ دەبارێنێ لەبەرزایییەوە ئاو، بەهۆی ئەو ئاوەوە زەوی وشكو برینگ سەرلەنوێ زیندو دەکاتەوە، درەختو رووەکی جۆراو جۆری تێدا دەڕوێنێ، کشتو کاڵی لێ بەرهەم دەهێنن، هەرچی پێویست بێ بۆ بژێوی ئادەمیزادو ئاژەڵو گیانلەبەرانی تر لەزەوی دەری دەهێنێ، جۆرەها میوەو بەروبوومی رەنگاو رەنگو خاوەن تامو بۆنو سوودی جودا جودا دەخولقێنێ، ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ﴾ کەشتیو گەمێکانی بۆ ئێوە رام کردون، واتە عەقڵو دەسەڵاتی دروستکردنو بەکارهێنانی پێداون، وای لێ کردون بەسەر ئاوەوە دێنو دەچن لەم شار بۆ ئەوشارو لەم وڵات بۆ ئەو وڵات بەئیزنو رەزامەندی خودا، خۆتانو کاڵای خۆتانی پێ دەگوێزنەوە، ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ﴾ سەرچاوەی ئاوی بۆ هەڵقوڵاندون کانیاوو جۆگاو چۆمی بۆ بەدیهێناون، زەوی بۆ شەق کردون بۆ ئەوەی چۆمو رووبارەکان لەم وڵات بۆ ئەو وڵات بکشێن سوودو قازانجی ژیان لەو چۆمانە وەردەگرن، جۆگاو ئێرویان لێ هەڵدەبەستن بۆ ئاو خواردنەوەو ئاودێرکردنی کشتو کاڵو پێویستیاتی تریش،

﴿ [٣٣] وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ﴾ خۆرو مانگی بۆ رام کردون وای راهێناون بەردەوام لەهاتوچۆدا بن، شەوو رۆژ لێ بڕابن بۆ گەشەپێدانو رێكو پێك کردنی ژیانی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی ترو درەختو رووەكو شتی تریش، خۆرو مانگو ئەستێرەکانی تر هەموویان بێ راوەستان لەهاتوچۆدان هیچیان رێ لەویتریان ناگرێو نابێتە لەمپەڕ لەبەردەم ئەویتردا، ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ شەوو رۆژی راهێناون وای لێ کردون بەرێكو پێکی بەشوێن یەکتردا دێنو دەچن، جارێك شەو درێژ دەبنو رۆژ کورت، وەکوو لەزستاندا رودەدا، جارێکی تر رۆژ درێژ دەبن شەو کورت، وەکوو لەوەرزی هاویندا دێتەجێ، رۆژ کاتی هەوڵدانە بۆ دەستەبەرکردنی پێویستی ژیانو شەو کاتی حەسانەوەو ئارامگرتنە.

﴿ ٣٤ وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ﴾ بەخشیویەتی بەمێوە ئەی کۆمەڵی ئادەمیزاد هەر شتێك داواتان کردبێ‌و بۆ داواکردن بشێ‌و پێویستتان پێی بێ‌و سوودی هەبێ، جا چون یەکە داواتان کردبێ یان پێتان نەزانبیبێ‌و داواتان نەکردبێ، ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لا تُحْصُوهَا﴾ ئەگەر بتانەوێ نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی کە خودا بەمێوەی داوە بیانژمێرن، ناتوانن ژماریان بکەن چونکە هێندە زۆرو جۆراو جۆرن لەژمارە نایەن، بەمێوە سەرژمێر ناکرێن، دەی کە ئێوە نەتوانن سەرژمێریان بکەن بەتەئکید ناتوانن شوکرانەی پێویستیشیان لەسەر بکەن، ﴿إِنَّ الإِنسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ بەراستی ئادەمیزاد ستەمکارو سپڵەو بێ وەفایە.

﴿ ٣٥ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً﴾ ئەمە یاد خستنەوەی پەروەردگارە بۆ ئادەمیزاد، بەڵگە هێنانەوەی مێژووییە بۆ موشریکەکانی قورەیش بەوە: کە مەککە شاری خودا پەرستییە، هەر لەکۆنەوە دامەزراوە بۆ خوداپەرستی‌و یەکتاپەرستی، هەر لەکۆنەوە حەزرەتی ئیبراهیم لەوانە بەری بووە: کە جگە لەخودا شتی تر دەپەرستن، هەر ئەویش بوو لەخودا پاڕایەوە: کە شاری مەککە بکاتە شاری ئاشتی‌و تەبایی، واتە: ئەی موحەممەد! یادی ئەوە بکەرەوە، ئەم راستییە بۆ گەلەکەت بگێڕەوە: ئەو کاتەی ئیبراهیم لەخودا پاڕایەوە: وتی: خودایە! ئەم شاری مەککەیە بکەرە شارێکی وا ئەمن‌و ئاسایشی تێدا بەرقەرار بێ، کەس خوێنی کەسی تێدا نەڕێژێ، کەس تێیدا ستەم لەکەس نەکا، ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الأَصْنَامَ﴾ خودایە! خۆم‌و کوڕو نەوەکانم بپارێزە لەوەی بتپەرستی بکەن، دوورمان بخەرەوە لەو کارە ناشیرینە ماڵوێرانکەرە، هیدایەتمان بدەو وامان لێ بکە: کە یەکتاپەرستی بکەین‌و عیبادەتمان خاڵص بۆ تۆ بێ‌و کەس نەکەین بەهاوەڵ‌و شەریکت!!

﴿ ٣٦ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ﴾ خودایە! بەراستی ئەوبتانە بوونە هۆی گومرا بوونی زوربەی زۆری ئادەمیزاد لەرێگەی حەق‌و هیدایەت، بەجۆرێك کردویانن بەخوداو دەیانپەرستن، هەڵبەتە وەپاڵدانی گومراکردن بۆ بتەکان لەروی مەجازەوەیە، ئەگینا بت‌و صەنەم بێ گیانن‌و دەسەڵاتی هیچیان نیە، ﴿فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي﴾ جا کەسێك بڕوا بەمن بکاو لەسەر بیرو باوەڕی من بێ لەسەر مەنهەج‌و رێبازی من ئیمانی بەتۆ هەبێ‌و راستاڵانە یەکتاپەرستی بکا، ئەوە لەمنە‌و لەسەر رێبازی منەو لەپێڕی منە، ﴿وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ کەسێکیش پیچەوانەی فەرمانی من بکا، وەڵامی بانگەوازییەکەم نەدەنەوە، یەکتاپەرستی ئەنجام نەدەن، ئەوە عائید بەتۆیەو بۆ خۆت زاناو ئاگاداری، دەتوانی لێیان خۆش بێ‌و تۆبەیان لێ وەربگرێ‌و هیدایەتیان بدەی بۆ رێگای راست.

﴿ ٣٧ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ﴾ پەروەردگارا! خۆت ئاگادارو زانای بەوەی من بڕێ لەمنداڵ‌و خێزانی خۆم (کە ئیسماعیل‌و ئەوانەی لەودەکەونەوە) جێنشینم کردوون لەشیوو دۆڵێکی رەقەن‌و چەقەندا کە شیوی مەککەیە، لای خانووی حەرەمی تۆ کە کابەیە‌و سوکایەتی پێکردنی ئەو ماڵەت یاساغ کردوە، دەورو بەرەکەیت کردوە بەحەرەم‌و نابێ کەس دەستی بۆ درێژ بکا بەبێ رێزی سەیری بکا! ﴿رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلاةَ﴾ خودایە بۆیە ئەو خانوو دەورو بەرەت کردوە بەخاکی حەرەم رێزت داوەتێ بۆ ئەوەی دانیشتوانی بتوانن نوێژی تێدا بکەن‌و روی تێبکەن‌و بەیادی خودا پەرستی ئاوەدانی بکەنەوە، یەکتاپەرستی تێدا ئەنجام بدەن، ﴿فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ خودایە! وا بکە دڵ‌و دەروونی ئادەمیزادان وەگری بن‌و بەحەزو ئارەزووە بۆی بێن‌و بەهەڵەداوان‌و پەلەپەل سەفەری بۆ بکەن، دڵیان بۆ زیارەتی بکورکێنێ‌و حەزیان لەدیدەنی بێ، خودایە خۆشەویستی ئەم خاك‌و زێدە بخەیە دڵی بەندەکانتەوە بەتاسوخەوە لەهەر چوارلاوە بکەونە رێ بۆ دیدەنی ماڵی خۆت کە کەعبەیەو ببینی دانیشتوانی دەورو بەری، کە نەوەکانی منن، ﴿وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ﴾ خودایە! نەوەکانم، ئەوانەی لای ماڵی خۆت جێنشینم کردون رزق‌و رۆزییان بدە لەجۆرەها میوەو بەروبوومی وڵاتانی دونیا، لەهەر چوارلای جیهانەوە خواردەمەنی بۆ کێش بکرێ، بۆ ئەوەی بتوانن بەوپەڕی دڵسۆزی‌و لێبڕانەوە تاعەتی تۆ بکەن، ﴿لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾

بەڵكوو سوپاس‌و ستایشی نیعمەتەكانت بكەن، یان تا باشتر نوێژەكانیان ئەنجام بدەن‌و بەلێبڕانەوە بەندایەتیت بكەن!!

﴿٣٨ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ﴾ پەروەردگارا! بێگومان زاتی پاكت ئاگادارەو دەزانێ بۆچی لێت دەپاڕێینەوە، ئاگاداری نهێنی ناو دڵمانی‌و ئەوەی بەئاشكرا دەیڵێین، ئەتۆ زۆر زاناتری بەحاڵ‌و وەزع‌و بەرژەوەندیمان، ﴿وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الأَرْضِ وَلا فِي السَّمَاءِ﴾ هیچ شتێك لەئاسمانەكان‌و زەویدا لەخودا هوون نیەو نابێ، هەموو شتێك بۆ ئەو ئاشكراو نمایانە، چونكە ئەو بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەرو چاودێریانە،

﴿٣٩ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ﴾ سوپاس‌و ستایشی نەبڕاوە بۆ ئەو خودایەیە: كە لەگەڵ ئەوەدا پیر بووم‌و بەساڵا چوم ئیسماعیل‌و ئیسحاقی پێ بەخشیم پاش ئەوەی ناهومێد بووم لەوەی منداڵم ببن‌و گەییشتمە تەمەنی پەنس، دوو كوڕی پێدام ئیسماعیل‌و ئیسحاق، ئیسماعیل لەهاجەرە بووە، ئیسحاق لەسارا خاتوونە، ئیسماعیل سێنزە ساڵ لەئیسحاق گەورە ترە، ﴿إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ بێگومان خودای من بیسەرو شنەوایە بەپاڕانەوەو وتەكانم، وەڵامی دوعاكانم دەداتەوە هەر كەسێ لێی بپاڕێتەوە دوعاكەی گیرا دەكا، مەبەستەكانم بدركێنم یان نەیاندركێنم خودا ئاگاداری مەبەستەكانە،

﴿٤٠ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي﴾ خودایە! وام لێ بكەی بتوانم ئەوەی لەسەرم پێویستە ئەنجامی بدەم نوێژەكانم بەرێك‌و پێكی ئەنجام بدەم، یارمەتیم بدە ئەركەكانم بەجێ بێنم، هەروەها برێ لەنەوەكانیشم تۆفیق بدە ئەركەكانی سەرشانیان بەرێك‌و پێكی ئەنجام بدەن، نوێژەكانیان بەجێ بێنن، ﴿رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ﴾ خودایە! عیبادەتمان قبووڵ بفەرموو.

﴿٤١ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾ خودایە! تاوانەكانم داپۆشی‌و لێم خۆش ببی، هەروا لەتاوانی دایك‌و باوكم خۆش ببە، هەروەها لەتاوانی هەموو موسوڵمانان چاوپۆشی بفەرموو: لەو رۆژەدا كە حیساب‌و

وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَٰذَا ٱلْبَلَدَ ءَامِنًا وَٱجْنُبْنِى وَبَنِىَّ أَن نَّعْبُدَ ٱلْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَّبَّنَآ إِنِّىٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْـِٔدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِىٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى ٱلْكِبَرِ إِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ ٱجْعَلْنِى مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾

لێكۆڵینەوە ئەنجام دەدەی‌و بەندەكانت كێش دەكەی بۆ پاداشدانەوەو تۆڵەستاندن لێیان لەسەر كردەوەكانیان،

﴿٤٢ وَلا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ﴾ ئەی موحەممەد! وا مەزانە: خودا بێ ئاگایە لەو كردارانەی ستەمكاران ئەنجامی دەدەن، وا مەزانە كە هەر كاتێ خودا مۆڵەتی ئادەمیزادی ستەمكار دەداو عەزابیان لێ دوا دەخا لێیان بێ ئاگایەو ئیهمالی كردوون‌و عەزابیان نادا، دڵنیا بە خودا یەكە یەكە تاوانەكانیان دەژمێرێ‌و لەسەریان دەنووسێ‌و لەرۆژی خۆی تۆڵەیان لێ دەستێنێ، ﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الأَبْصَارُ﴾ ئەوەكوو سزادانەكەیان دوا دەخەین ئیللا بۆ رۆژێك دوای دەخەین كە تا بڵێی بەلاو ناخۆشییەكانی سامناكن، هەر لەبەر دیمەنی بەسامی ئەو رۆژە چاوی ئادەمیزادان بەملۆق دەوەستێ‌و چاو قوچاندنیان

بۆ ناكرێ لەترسان‌و لەحەیبەتان دەشڵەژێن‌و چاویان بزبز دەڕوانن‌و پێڵوویان وێك نایەنەوە.

﴿٤٣ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ﴾ سەریان بەرز كردۆتەوە بەترس‌و لەرزەوە دەڕوانن، بەم لاو ئەولادا ئاوڕ نادەنەوە، ﴿لا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ﴾ چاویان بەملۆق وەستاوەو پێڵووی چاویان وێك ناكەوێتەوە، بەڵكوو چاویان كراوەو وەستاوەو لەترسان‌و لەشڵەژاوییان چاویان بۆ لێك نانرێ، تا چاویان هەتەر بكا هەرچی دەبیینن هەر دەیانترسێنێ‌و جەستەیان وەلەرزە دێنێ، ﴿وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾ دڵ‌و دەروونیان خاڵی‌و بۆشە، هیچ وەرناگرێ هیچیان لەبیر نەماوە، لەترسان پەشۆكاوو شڵەژاون، سەرسام‌و وڕو حەیرانن، هەرچی هومێدو هیوا هەیە لەدڵیاندا نیە، هیچ خۆشی‌و كامەرانییەكیان لەدڵدا نیە.

﴿٤٤ وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ﴾ ئادەمیزادان بترسێنە لەناخۆشی‌و نارەحەتی رۆژێك كە لەو رۆژەدا عەزاب یەخەیان دەگرێ‌و تێكیانەوە دەپێچێ، ﴿فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ جا ئەوانەی: كە ستەمكار بوون گوێیان بەپەیامی پێغەمبەر نەداوە كە ئەو عەزابە دەبینن دەست دەكەن بەدادو فیغان، بەناڵەو هاوار، رودەكەنە خوداو لێی دەپاڕێنەوەو دەڵێن: ﴿رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ﴾ خودایە بمانگێڕەوە بۆ دونیا بۆ ماوەیەكی كەم مۆڵەتمان بدە، با هەڵەكانی خۆمان راست بكەینەوە كەمتەرخەمیمان پڕ بكەینەوە، بەبیر بانگەوازی پێغەمبەرەكانتەوە بچین، بڕوایان پێ بكەین، ببینە یەكتاپەرست‌و بەدڵسۆزی بەندایەتیت بۆ بكەین‌و شوێن پەیامی پێغەمبەرانت بكەوین، ئەمجار بمانهێنەوە بۆ سارای مەحشەر، ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ﴾ ئەوە ئێوە نەبوون لەدونیادا پێش ئەم حاڵەتان سوێندتان دەخواردو دەتانگوت: كە ئێمە مردین جارێكی تر زیندوو ناكرێینەوە؟ بڕواتان وابوو قیامەت نیەو حیساب‌و لێكۆڵینەوە نیە لەژیانی دونیاوە بۆ ژیانی قیامەت گواستنەوە نیە، دەتانگوت ژیان هەر ژیانی دونیایەو كە مردین تازە زیندوو نابینەوە؟

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

﴿٤٥ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ﴾ ئێوە جێنشین بوون لەشوێنی ئەوانەی: كە ستەمیان لەخۆیان كردوە، هاوەڵی ستەمكارانیان كرد، بەڕێ‌و شوێنی ئەواندا رۆیشتن چاوتان لەوان كردو لاسایی ئەوانتان كردوە، هەرچەندە بۆتان ئاشكرا بوو چیمان بەو ستەمكارانە كرد، چۆن لەناومان بردن لەتۆڵەی رەتكردنەوەی پەیامی پێغەمبەران‌و بەرەنگار بوونەوەی بانگەوازی حەق، بەچاوی خۆتان شوێنەواری لەناوچوانتان بینی‌و بۆتان دەركەوت ئاكامیان ریسوایی‌و لەناو چوون بوو، ﴿وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ﴾ ئامۆژگاریمان كردن، مەثەلمان بۆ هێنانەوە لەقورئانداو پێمان گوتن: كەسێك بتوانێ لەسەرتاوە شتێك دروست بكا زۆر بەئاسانی تر دەتوانێ دوای لەناوچوونی دروستی بكاتەوە.

﴿٤٦ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ﴾ واتە: ئەوانەی جێنشین بوون لەشوێنی ستەمکارە پێشینەکان، هەڵوێستو حاڵو وەزعیان لەستەمکارە رابوردووەکان جیانەبوە، هەمان هەوڵو تەقەلالای پێشینەکانیان داویانە بۆ رەتکردنەوەی حەقو بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرانو چەسپاندنی بەتاڵ، ئەمانیش هەموو هێزو توانای خۆیان لەم بوارەدا خستۆتە گەڕو چییان پێکرا کردیان، بەهەموو جۆرێك دژی ئایینی حەق وەستان! ﴿وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ﴾ فرتو فێڵو مەکرەکانیان لای خودا نووسراوە، بێگومان سزای عادڵانەیان دەداتەوە، هەموو شتێك لای خودا نووسراوەو تۆمار کراوەو بەگوێرەی کردەوەو هەڵوێستیان تۆڵەیان لێ دەستێنێ، ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ سەرەنجامی مەکری ئەوان خەسارەتمەندی و بەهفتارە چوونە، مەکری ئەوان ئەوەندە بەهێز نیە بتوانێ کێو لەشوێنی خۆی بجوڵێنی، مەکری ئەوان ناتوانێ ئایاتی خودا، شەریعەتی خودا، موعجیزەی پێغەمبەران: کە وەکوو کێو دامەزراون بپوچێننەوە، کەی مەکری ئەوان دەتوانێ کێو، یان شتێك: کە بەئەندازەی کێو دامەزراوو چەسپاوە لابەرێو بیگوێزێتەوەو بەرەنگاری بکا، مەکری ئەوان لەژێر هێزی قودرەتی خودادایە چۆنی بوێ ئاوای لەگەڵ دەکا!

﴿٤٧ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ﴾ ئەی موحەممەد! وا مەزانە خودا وادەو بەڵێنی کە داویەتی بەپێغەمبەرانی نایهێنێتە دی، دڵنیابە چی بەڵێنی داویەتی بەپێغەمبەران هەمووان دێنێتە دی! ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ بێگومان پەروەردگار بالادەستەو بەتوانایە، ناهێڵێ ستەمکار لەسزا رزگاری بێ، ناهێڵێ مەکرباز بێ سزا بۆی دەرچێ! هەر شتێك بیەوێ بیکا دەیکاو کەس نیە بتوانێ ببێتە لەمپەڕ لەبەردەم ویستی خودادا، هەر کەسێکی بوێ سزای بدا لەچنگی رزگاری نابێو کەس ناتوانێ لەدەست خودا راکا، پەروەردگار خاوەنی سزاو تۆڵەیە بۆ ئەوانەی پەیامی پێغەمبەرەکانیان رەت کردۆتەوەو شەریکیان بۆ خودا داناوە.

﴿٤٨ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ﴾ واتە: پەروەردگار خاوەنی تۆڵەستاندنەوەو سزادانە لەرۆژێکدا: کە زەوی دەگۆڕدرێ بەزەوییەکی تر بەم جۆرە ئەم زەوییەی ئێستا دەبێتە تۆزو خۆڵو دووکەڵ بڵاو دەبێتەوە، پاشان دەبێتەوە زەوییەکی تر! ﴿وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ هەرچی مەخلووقات هەیە هەموویان لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوە، چاوەڕوانی بڕیاری پەروەردگارن، هەموویان لەپێش دوو دەستی خودای تاكو تەنهاو بالادەستدا دەوەستن.

﴿٤٩ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ ئەی موحەممەد! تۆ لەو رۆژەدا تاوانباران دەبینی کۆمەڵ کۆمەڵ بەزنجیرو پێوەند بەیەکترەوە بەستراونەوەو شەتەك دراون، ئەوانەی مولحیدو بێ باوەڕن پێکەوە شەتەك دراون، ئەوانەی موشریکن، یا پیاوکوژن، یا خیانەتکارو دزو سودخۆرن هەر کۆمەڵەو بەجیا پێوەند کراونو تێکخراون، ﴿٥٠ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ﴾ کراسەکانیان لەقەترانە: کە زۆر زوو ئاگر دەگرێ، ﴿وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ﴾ ئاگری دۆزەخ روویان دادەپۆشێ، سەرتاپای جەستەیان بەهۆی ئەو قەترانەی لەجەستەیان هەڵسوراوە گڕ دەگرێ.

﴿٥١ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ﴾ پەروەردگار ئەو کارانە دەکا بۆ ئەوەی هەموو ئادەمیزادێك بەگوێرەی کردەوەکانی سزای شیاوی خۆی وەربگرێتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە! سزای کافرو تاوانباران دەدا لەسەر کوفرو تاوانیان، پاداشی موسوڵمانو خوداپەرستانیش بداتەوە لەپاساوی ئیمانو باوەڕو کردەوەی باشیان! ﴿إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ بێگومان خودا زۆر بەخێرایی حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ بەندەکاندا دەکا، حیسابکردن لەگەڵ ئەم غافڵی ناکا لەحیسابکردنی ئەو، وەکوو چۆن رزقو رۆژیدان بەخدر بێ ئاگای ناکا لەرزقو رۆژیدانی بەمەمەند!

﴿٥٢ هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ﴾ ئەم قورئانە راگەیاندنە بۆ ئادەمیزادانو بۆ پەندو ئامۆژگاری بەسیانە، بەڵگەیەکی بەهێزەو ئەگەر بەگوێرەی رێنوکاییەکانی هەڵسو کەوت بکەن سەرفرازی دونیاو قیامەت دەبن، ﴿وَلِيُنْذَرُوا بِهِ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی پێی بترسێندرێن لەسزاو تۆڵەی خودا ﴿وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ بیکەنە بەڵگەو بزانن کە خودا تاكو تەنهایەو هیچ خودای تر نین جگە لەئەو ﴿وَلِيَذَّكَّرَ

﴿أُوْلُوا الأَلْبَابِ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی خاوەن عەقڵ و هۆشەکان بیر بکەنەوەو پەندو ئامۆژگاری لێ وەربگرن.

کۆتایی جزمی سێزدەیەم

سورەتی (الحجر)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1]الر﴾ دەبێ ئەم جۆرە پیتانە بەجیا جیا بخوێندرێنەوە (الف، لآم، راء) دەربارەی ماناو مەبەست بەهێنانی ئەم جۆرە پیتانە چەند رایەك هەیە، لەسەرەتای سورەتی (البقرة)دا ئاماژەمان پێ کردوون. یەکێك لەو مانایانە ئاگادار کردنەوەی عەرەبەکانە بەئیعجازو سەرئاسایی قورئان لەرووی بەلاغەت و فەصاحەتەوەو تەحەددا کردنی ئەوان و ئادەمیزادانی تریشە کە ناتوانن وێنەی کورترین سورەتی بێنن. بەعەرەبەکان دەفەرموێ: قورئان بەزمانی ئێوە نازڵ بووە، وشەکانی لەو جۆرە پیتانە پێك هاتوون، دە ئێوە ئەگەر دەڵێن: ئەمە لەخوداوە نەهاتووە (ئەوە عەرزو ئەوە گەز) دەبتوانن وێنەی سورەتێکی ئەم قورئانە بخەنە روو.﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ﴾ ئەم ئایەتانەی لەم سورەتەدان، ئایاتی نامەیەکی ئاسمانی کامڵ و تەواون لەهەموو رویەکەوە، ئایاتی قورئانێکی رونکەرەوەو مانا ئاشکراو هیدایەت ئامێزە. کە ئەوپەڕی بەلاغەت و فەصاحەتی تێدا کۆبۆتەوە. لەناو نامە ئاسمانییەکاندا تاقە کتێبە، لەهەموو رویەکەوە پەسندە، پەندو ئامۆژگاری و حوکم و یاسای ژیانی لەخۆگرتووە. بەکوردی و کورتی کتێبی خودایەو قورئانەو سەرچاوەکەی لەلەوحولمەحفوظدایە!!

﴿[2]رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ﴾ ئەمە هەواڵی یەزدانە دەربارەی کافرو موشریکەکان، کە لەرۆژی قیامەتدا لەهەڵوێستی خۆیان پەشیمان دەبنەوەو ئاواتەخوازی ئەوە دەبن و دەڵێن: خۆزگە ئێمەش موسوڵمان بووینایە. جا ئەم پەشیمان بوونەوە ئایا لەکاتی گیان دەرچووندایە؟ یان رۆژی قیامەت کە حاڵ و وەزعی خۆیان و موسوڵمانان دەبینن؟ یان ئەو کاتە دەبێ کە دەبینن موسوڵمانان بەسەلامەتی بەسەر پردی سیراطدا تێدەپەڕن؟ یان ئەو کاتە دەبێ: کە موسوڵمانە تاوانبارەکان دوای سزادانیان لەسەر تاوانەکانیان رزگاریان دەبێ؟ ئەمانە راو بۆچونی زانایانی ئیسلامن.

﴿[3]ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الأَمَلُ﴾ ئەی موحەممەد! واز لەکافرەکان بێنە، لێیان بگەڕێ با لەبێ ئاگایی خۆیاندا بمێننەوە، لەززەت لەژیان وەربگرن، وەکوو ئاژەڵ بخۆن و بخۆنەوە، هیواو ئارەزۆی تەمەندرێژی و دەستکەوتنی ماڵ و سامان و پلەو پایە مردنیان لەبیر بەرێتەوە. ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ لەوە بەولاوە ئاکام و جەزای کردەوەو هەڵوێستەکانیان دەزانن، بۆیان مەعلووم دەبێ چەند خەسارەتمەندو ماڵ کاولن.

﴿[4]وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلاَّ وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ﴾ واتە: داب و نەرێتی خودا بۆ هەموو گەل و نەتەوەیەك، یەك جۆرە، دانیشتووی هیچ گوندو شارێك نافەوتێنێ، هەتا بەڵگەیان لەسەر راست نەکاتەوەو بیانوویان نەبڕێ. هەموو گەل و نەتەوەیەك رەهنومایی دەکا، رێگەی راست و حەقیان نیشان دەدا، جا کە کاتی لەناوچونیان هات و ئەجەلیان هات لەناویان دەبا.

﴿[5]مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ﴾ لەناوچوونی هیچ گەل و نەتەوەیەك پێش هاتنی ئەجەلی خۆی نایەتەدی. هەر کاتێکیش ئەجەلیان هات دوا ناخرێ!

﴿[6]وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾ کافرە قورەیشییەکان لەرووی گاڵتەپێکردن و نەزیەتدانی پێغەمبەرەوە دەیانگوت: ئەی ئەو کەسەی لافی ئەوە لێ دەدەی گوایە پێغەمبەری و نیگات بۆ دێ و قورئانت بۆ نازڵکراوە: تۆ شێتی، بەراستی نەفامی لەوەدا: کە بانگمان دەکەی بۆ ئەوەی واز لەئایینی باوك و باپیری خۆمان بهێنین و شوێن تۆ بکەوین، وازمان لێبێنەو ئێمە شوێن شێتی وەکوو تۆ ناکەوین!!

﴿[7]لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلاَئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ئەگەر تۆ راست دەکەی پێغەمبەری؟ بۆچی فریشتەمان بۆ ناهێنی

سُورَةُ الحِجْر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ وَقُرْءَانٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ رُّبَمَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ كَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا۟ وَيَتَمَتَّعُوا۟ وَيُلْهِهِمُ ٱلْأَمَلُۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَّا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ ٱلذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَّوْ مَا تَأْتِينَا بِٱلْمَلَٰٓئِكَةِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا۟ إِذًا مُّنظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى شِيَعِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُۥ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦۖ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَظَلُّوا۟ فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوٓا۟ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَٰرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

شایەدی بدەن لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیەکەت‌و پشتگیریت بکەن لەهەڕەشەکانتدا.

﴿[٨] مَا نُنَزِّلُ الْمَلائِكَةَ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذاً مُنْظَرِينَ﴾ ئێمە فریشتە نانێرینە خوار بۆ سەریان، ئیللا کە دەیاننێرینە خوارێ بەشێوەیەکی حەق‌و بەمەبەستی حیکمەت‌و بەرژەوەندییەکە خۆمان دەیزانین. فریشتە نانێردرێن بۆ سەر پێغەمبەرێك لەپێغەمبەران مەگەر بۆ لەناوبردنی بەدرۆخەرەوەکانی گەلەکەی، بۆ فەوتاندنی ئەوانەی بەپیر بانگەوازی پێغەمبەرەکەوە نەچوون، ئەمەش لەکاتێکدایە: کە تەمەنی ئەو گەلە کۆتایی هاتبێ و کاتی لەناوبردنیان بێ! ئیتر پاش‌و پێش تێدا کردن ناکرێ. مۆڵەتدان‌و دواخستنی عەزابەکە نیە.

﴿[٩] إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ ئێوە گەلێکی گومڕاو سەرلێشێواون، گاڵتە بەپێغەمبەری ئێمە دەکەن، گاڵتەپێکردنەکەتان زیانی پێ ناگەیەنێ، چونکە ئێمە ئەو قورئانەمان نازڵ کردوە، ئێمە پارێزگاری دەکەین ناهێڵین زیادو کەمی تێدا بکرێ، گۆڕانکاری تێدا بکرێ، کەس ناتوانێ بەرەنگاری بکا. ئەمە تایبەتمەندییەکی قورئانەو هیچ نامەیەکی تر ئەم تایبەتمەندییەی نیە، خودا بۆ خۆی بەرعۆدەی پارێزگاری کردنی بووەو دەیپارێزێ!

﴿[١٠] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الأَوَّلِينَ﴾ بێگومان ئێمە لەپێش رەوانەکردنی تۆدا چەند پێغەمبەری ترمان رەوانە کردوون بۆ سەر نەتەوە پێشینەکان، بۆ سەر هۆزو تاقم‌و کۆڕو کۆمەڵی جیاجیای ئادەمیزاد، داوای یەکتاپەرستی‌و بڕواهێنان بەزیندوبوونەوەو هاتنی رۆژی قیامەتیان لێکردوون، بەڵگەو دەلیلی ئاشکراو روونیان لەسەر راستی پەیامەکەیان نواندوە، ﴿[١١] وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ بەڵام هەر پێغەمبەرێك هاتبێتە سەریان‌و داوای ئیمانهێنانی لێکرد بێ ئیللا گاڵتەیان پێ کردوە، پەیامەکەیان رەتکردۆتەوە.

﴿[١٢] كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ، [١٣] لا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الأَوَّلِينَ﴾ هەر بەو جۆرە قورئان دەخەینە دڵی تاوازنبارانەوە، حاڵیان وایە ئیمانی پێ ناهێنن‌و بەلایانەوە کتێبێکی پەسند نیە، چونکە لەدڵیاندا ئامادەباشی وەرگرتنی کەلامی حەق نیە، بەروناکایی چرای هیدایەت دڵیان روناك نابێتەوە، وەکوو چۆن حاڵ‌و وەزعی گەلەپێشینەکانیش ئاوا بوو، هەمان هەڵوێستیان نواند بەرامبەر ئەو پەیامەی لەخوداوە بۆیان نێردرا. ئەمە ئەگەر راناوی (نسلکه) بگەرێتەوە بۆ قورئان. دەشگونجێ بگەرێتەوە بۆ شیرك ئەو کاتە ماناکەی بەم جۆرە دەبێ: دەفەرموێ: ئێمە بەدرۆخستنەوەی پەیامی یەزدانی دەخەینە دڵی تاوانبارانەوە: ئەوانەی شوێن هیدایەتی خودا ناکەون، بێگومان ئەو بەدرۆخستنەوەو کوفرو شەریك دانانەی خرابوە دڵی تاونبارانی رابوردووەوە، دەیخەینە دڵی تاونبارانی سەردەمی تۆو ئەوانەی لەوەدوا دێنە گۆڕەپانی ژینەوە! سوننەت‌و داب‌و نەرێتی خودا دەربارەی گەلەپێشینەکان، ئەوانەی پێغەمبەریان بۆ سەرنێردراون رون‌و ئاشکرایە،

بریتی بووه لەوەی: کە ریسوایان بکا، کوفرو گاڵتەکردن بەپەیامی خودای خستۆتە ناو دڵیانەوەو پاشان لەناوی بردون، سەرکەوتن و پیرۆزی بەش و باری پێغەمبەران و موسوڵمانان بووە، تاوانبارانی لەناوبردون و پێغەمبەران و شوێنکەوتوانیانی سەرفرازی دونیاو قیامەت کردون.

﴿[١٤] وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَاباً مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ، [١٥] لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ﴾ ئەگەر ئێمە دەرگایەك لەئاسمان لەسەر ئەو کافرە سەرڕەقانە بکەینەوە، وایان لێبێ بەو دەرگایەدا سەربکەون، یان ببینن فریشتە پێیدا سەربکەوێ، هێشتا بڕوا ناکەن، بەڵکوو دەڵێن: چاوبەستەکیمان لێکراوە، چاومان شتەکان وەکوو خۆیان نابینن، رووداوەکانمان لێچەواشە بوون، وامان لێهاتووە جگە لەشتە خەیاڵییەکان چی تر نابینین، سیحرمان لێکراوەو موحەممەد بەئایەتەکانی سەری لێشێواندین.

﴿[١٦] وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجاً﴾ بێگومان ئێمە لەئاسمانەکاندا چەند ئەستێرەی گەورەو گەڕۆك و راوەستاومان بەدی هێناون ﴿وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ﴾ ئەم ئەستێرانەو ئەستێرەکانی تریشمان کردونە نیشانەی جوانی و رازاوەیی بونەوەر بۆ هەر کەسێك تێیان بفکرێ و لێیان وردبێتەوە، هەر کاتێ سەیری ئاسمانی بەرزو بەرین بکەی، تا تێی رامێنی و لێیان وردبیەوە شتی عەجایەب و سەرسوڕهێنەر دەبینی، دەست رەنگینی و دەسەڵاتی خودای گردگاریان تێدا بەدی دەکەی!

﴿[١٧] وَحَفِظْنَاهَا مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ﴾ پارازستومانەو دەیپارێزین لەهەموو شەیتانێکی دوورخراوە لەرەحمەتی خودا.

﴿[١٨] إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ﴾ مەگەر کەسێ بیەوێ وتەیی لەعالەمی نهێنیی و قسەو باسی فریشتەکان بدزێ ئەو کاتە شووڵە ئاگرێك دەردەچێ و بەئاشکرا شوێنی دەکەوێ و راوی دەنێ!

﴿[١٩] وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا﴾ نیشانەیەکی تر لەنیشانەکانی خودایەتی و تاك و تەنیاییمان ئەوەیە: کە ئێمە زەویمان راخستوە، لەباری پانی و درێژی و قوڵی تا بڕوانی درێژکراوەتەوە، وامان لێکردوە گیانلەبەران بەئاسانی تێیدا هەڵبکەن و ژیواری خۆیانی لێوەدەست بێنن؛ ئیتر لەحەقیقەتدا زەوی بۆ خۆی خڕ بێ یان هیلکەیی بێ، یان هەرجۆرێکی تر بێ، لەگەڵ مانای ئایەتەکە دژناوەستێ؛ چونکە زەوی کورەیەکی زۆر گەورەیە، هەموو ئەندازەیەکی وەکوو سارایەکی پان و بەرین دێتە بەرچاو.﴿وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ﴾ چەند کێوێکی بەرزو زەبەلاح و دامەزراومان لەزەویدا دروست کردوە، بۆ ئەوەی لەرزە بەدانیشتوانی سەری نەکا، گیانلەبەران بەئاسانی و بەئاسایی بتوانن لەسەری بژین.﴿وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ رواندوومانە لەزەویدا لەهەموو جۆرە رووەك و دارو درەختێك بەئەندازەو تەرازوا هەموو گژوگیاو رووەك و درەختێك پێکهاتەکانی ئەندازەدار کراون، حیکمەت و بەرژەوەندیەکی تێدا رەچاو کراوە، هەموو رووەکێك هەموو درەختێك عونصورەکانی پێکهاتەکانی وەکوو یەك نین، هەرچەندە لەیەك زەویدان بەیەك ناو ناو دەدرێن، دەبینی عونصورێکی تایبەتی لەم رووەك بۆ ئەوەی تر جوداوازی هەیە، بەهۆی هەڵمژینی غیذاء لەرەگەکانیەوە بۆ قەدو لك و گەڵاو گوڵ و بەروبوومەکەی. ئەوەی کۆنترۆڵی ئەم جوداوازییە دەکا ئەو کونە پچکۆلە زۆر پچکۆلانەن، کە بەعەرەبی پێیان دەڵێن: (الفتحات الشعرية) بەدیوی دەرەوەی رەگەکانەوەن! سوبحانەڵڵا ئەو بۆرییە پچکۆلانە هەر ئەوەندە رێگا بەهەڵمژینی غیذاکە دەدەن کە رووەکەکە پێویستی پێ بێ، ئەوی تر رەتدەکاتەوە، چونکە وا دروست کراوە: کە جگە لەخۆراکی پێویست زیاتر هەڵنەمژێ. بۆ نموونە عونصوری (بۆتاس) بەئەندازەی ٣٠٪ دەچێتە ناو ئەو زوراتەی ئێمە دەیخۆین. ٤٢،٣٪ دەچێتە ناو قامیشی شەکرەوە. ٦١،٥٪ دەچێتە ناو پەتاتەوە. ٣٤،٦٪ دەچێتە ناو بەرسیمەوە، بەهۆی ئەم جوداوازییەوەیە قامیش دەگونجێ بکرێتە شەکر، بەرسیم بکرێ بەبژێوی ئاژەڵ، زورات و پەتاتە ببێتە بژێوی ئادەمیزاد!!! کەوابوو مانای ﴿مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ هەموو ئەندازەدارکراون بەتەرازوویەکی یەزدانی، کێشراون، بەتەرازووی حیکمەت و بەگوێرەی بەرژەوەندی ئادەمیزادو گیانلەبەران.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ أَن يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

﴿[٢٠] وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ﴾ ئامادەمان کردوە بۆ ئێوەی ئادەمیزاد لەزەوی‌دا هۆکارەکانی ژیان هەر لەئاوو هەواو خواردەمەنی تا پۆشاك‌و جێگای حەوانەوەو پشوودان. ﴿وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ﴾ هەروەها بۆ ئێوەمان رەخساندوە لەزەوی‌دا کەسانێك‌و چەند شتێك کە ئێوە رزق‌و رۆژییان نادەن‌و ئێمە دەیان ژێنین، وەکوو خێزان‌و منداڵ‌و خزمەتچی‌و کارەکەر هەروا ئاژەڵ‌و ئامێری خۆش رابواردن. پەروەردگار منەتی خۆی بەسەر بەندەکانی‌دا دەکا: بەوە: کە لەزەوی‌دا ئاژەڵی بۆ رام کردون هەندێکیان بەکار دەهێنن بۆ سواری‌و بارگواستنەوە، هەندێکیان بۆ سود بینین لەشیرو گۆشتیان، هەندێکیان بۆ جوانی‌و رازاندنەوە، ئەمانە هەموویان سودبەخشن بۆ ئێوەو رزق‌و رۆژیشیان لەسەر پەروەردگارە. ماسی لەدەریادا ئێوە بەخێوی ناکەن، باڵندە بەئاسمانەوە ئێوە بژێوی دابین ناکەن، دارو درەخت‌و ئاژەڵ ئێوە دروستتان نەکردون خودا بەدیهێناون‌و ئێوە سودیان لێدەبینن!

﴿[٢١] وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ هەر شتێك لەبوونەوەردا هەیەو سوودی ئادەمیزادانی تێدایە هەموویان بەدیهێنراوی ئێمەن‌و ئێمە دەتوانین وایان لێبکەین سودیان لێببینرێ، هەموو شتێك بەئەندازە دەبەخشین‌و چەند پێویست بێ‌و بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدا بێ ئەوەندەی دەدەینێ.

ئەمجار پەروەردگار هۆکارەکانی رەخساندنی نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی رادەنوێنێ‌و دەفەرموێ: ﴿[٢٢] وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ﴾ برێك لەفەضل‌و نیعمەتی خودا بەسەر بەندەکانی‌دا ئەوەیە: بای رەحمەت دەنێرێ هەوری باراناوی هەڵدەگرێ‌و لەو شوێنەی بیەوێ زەوی تێراو بکا باران دەبارێنێ‌و دەبێتە هۆی ژیاندنەوەی روەك‌و دارو درەخت!

هەروەها بای رەحمەتمان کردوە بەهۆکاری لابردنی تەپ‌و تۆز لەگەڵاو گوڵی روەك‌و درەخت بۆ ئەوەی غیذای پێویست هەڵمژن‌و بەتۆوی نێرەکە یان، مێینەکان متوربە بکرێن‌و بەروبوم‌و میوە پێ بگەیەنن! لەهەمان کاتدا ئەم شەکانەوەی دارو درەخت‌و روەکە بەهۆی باوە جۆرە ورزشێکە بۆ ئەو جەستە نامییانەو گەشەی پێ دەکەن، وەکوو چۆن جەستەی گیانلەبەران بەورزش گەشە دەکا. ﴿فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ﴾ لەبەرزاییەوە بارانمان باراند، بەو بارانە خۆتان‌و ئاژەڵ‌و کشت‌و کاڵتان تێر ئاو دەکەین، پێداویستی ژیانتان بۆ دابین دەکەین، دەتوانن بەهۆی ئاوەوە درێژە بەژیان بدەن! ﴿وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ﴾ ئێوە ناتوانن ئەو ئاوەی ئێمە دەیبارێنن کۆی بکەنەوەو کۆنترۆڵی بکەن‌و نەهێڵن بەگوێرەی ویستی خۆمان دابەشی بکەین بەسەر زەوی‌دا، باران باراندن بەدەست ئێمەیەو چۆنمان بوێ ئاوا دەیبارێنن، ئەگەر حەزمان لێبێ لەسەر روی زەوی دەیهێڵینەوە، ئەگەر بمانەوێ بەناو زگی زەوی‌دا دەیبەینە خوارێ‌و نوغرۆی دەکەین‌و ناهێڵین کەس سوودی لێوەربگرێ‌و ناتوانن کشت‌و کاڵتانی پێ پاراو بکەن!

﴿[٢٣] وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ﴾ ئێمە لەنەبوەوە مەخلوقات بەدی دەهێنین‌و گیانی پێ دەبەخشین پاشان

دەمانمرێنین‌و دوایی زیندوویان دەکەینەوە بۆ پاداش‌و سزا، ئێمە هەموو کاتێ بمانەوێ گیان بەبەر مردوودا دەکەین، هەموو زیندویەکیش لەناو دەبەین‌و کەس ناهێڵینەوە، پاشان هەموانیان بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە زیندو دەکەینەوە، هەموو ئادەمیزادێك پاداش‌و سزای کردەوەکانی وەردەگرێتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

ئەمجار پەروەردگار هەواڵی ئەوەمان پێ دەدا، کە زانیاری تەواوی هەیە دەربارەی مەخلووقات بەپێشینەو پاشینەوەیان دەفەرموێ: ﴿^٢٤ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ﴾ بێگومان زانیاری تەواومان هەیە دەربارەی ئەوئادەمیزادانەی هاتوونە گۆڕەپانی ژیانەوەو مردوون‌و دونیایان جێ هێشتووە سەرژمێری وردو تەواومان لایە دەربارەی خۆیان‌و کردەوەکانیان دەربارەی ئەوانەی ئێستا لەژیاندان‌و ئەوانەی لەوەبەولاوە دێنە گۆڕەپانی ژیانەوە. هیچ شتێکمان دەربارەی خۆیان‌و حاڵ‌و وەزعیان، دەربارەی‌کردارو گوفتاریان لێگوم نەبووەو نابێ!

﴿^٢٥ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! هەموانیان زیندو دەکاتەوەو کێشیان دەکا بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە، کافرو موسوڵمان، چاك‌و خراپ، گەورەو پچووك، کەسی لەبیر ناچێ‌و کەس ناتوانێ ئامادەی ڕۆژی حەشر نەبێ، دەبێ هەموویان خۆشیان بێ‌و ترشیان بێ گۆڕهەڵتەکێنن‌و حیساب‌و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دا بکرێ. ﴿إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە، داناو لێزانە، هەرچی بوێ‌و چۆنی بوێ ئاوا دەیکاو دەیرەخسێنێ!!

﴿^٢٦ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ﴾ بێگومان ئێمە ئادەمیزادی یەکەم: کە ئادەمەو بابە گەورەی بەرەی ئادەمیزادە، لەقوڕێکی وشکەوەبوو دروستمان کرد. صلصال: قوڕی وشك کە بەشتێك لێی بدەی ترینگە ترینگی لێبێ. حمأ: واتە: قوڕ. مسنون: لووس‌و بێ گرێ‌و گۆڵ. واتە: قوڕە ڕەشێکی ترشاوی لەقاڵب دارێژراوی وشکەوەبوو!

﴿^٢٧ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ﴾ باوەگەورەی جندۆکەمان لەوەپێش لەبڵێسەی ئاگری بای گەرم دروست کردوون، واتە: لەمادەیەکی ئاگرینی زۆر گەرم! کە گڕی هەیەو ڕێی هەر کەسێك بکەوێ دەیکوژێ.

﴿^٢٨ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ﴾ ئەی موحەممەد! ئەوە بۆ گەل‌و هۆزەکەت باس بکە: کاتێ پەروەردگاری تۆ بەفریشتەکانی ڕاگەیاند: کە ویستی وایە ئادەمیزادێك لەقوڕ دروست بکا فەرمووی: ﴿إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ﴾ ئەمن دەمەوێ ئادەمیزادێك لەقوڕی سورکراوە دروست بکەم. لەئێستاوە فەرمانتان پێ دەکەم ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ﴾ هەر کاتێ ئەو ئادەمیزادەم دروست کردو هێنامە گۆڕەپانی ژیانەوە.

﴿^٢٩ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ یەکسەر بەبێ سێ‌و دوو سوژدەی ڕێزی بۆ بەرن.

﴿^٣٠ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ﴾ فریشتەکان هەموویان کڕنووشی ڕێزیان بۆ ئادەم برد.

﴿^٣١ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ أَن يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾ جگە لەشەیتان: کە دوژمنی بوو، ئەوسەرپێچی فەرمانی پەروەردگاری کردو هاوبەشی کڕنووش بردنەکەی نەکرد، زێدە لەهەموو فەرمان پێکراوەکان تەنیا ئیبلیس پابەندی فەرمانەکە نەبوو، خۆی بەمزلزانی‌و ئینکاری کردو پێی ناخۆش بوو کە خودا ئەو ڕێزەی بەئادەم بەخشی!!

پەروەردگار ڕوی کردە ئیبلیس‌و ﴿^٣٢ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾ فەرمووی: ئەی شەیتان! چیە بۆ تۆ نەچویتە پێڕی کڕنووش بەرانەوەو وەکوو فریشتەکان فەرمانی منت بەجێ نەهێناوە؟؟

شەیتان پاساوی بۆ هەڵوێستەکانی هێنایەوەو داکۆکی لەخۆی کردو ﴿^٣٣ قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ﴾ وتی: من هێندە پلە نزم نیم کڕنووش بەرم بۆ ئادەمیزادێك: کە لەقوڕە ترشاوێکی لنج‌و بۆگەنی دوایی بوو بەسواڵەت، دروستت کرد، من زۆر لەو بەرزو بەرێز ترم!

﴿^٣٤ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾ فەرمووی: لەم جێگاو پلەو پایەت بڕۆ دەرەوە، تۆ نەفرین لێکراوی، لەڕەحمەتی من دوور خراوییەوە. ﴿^٣٥ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ﴾ بێگومان تا

ڕۆژی قیامەت ئەتۆ لەعنەتت لەسەرەو ئەو نەفرینەت لەکۆڵ ناکەوێ. جا بۆ زێدە گومڕا کردنو قوڵبوونەوە لەفرتو فێڵو هەڵخەڵەتاندنی ئادەمیزادو دەرخستنی حەسوودی خۆی بۆ ئادەمو وەچەکانی داوای تەمەندرێژی خۆی کردو ﴿٣٦قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ وتی: خودایە مۆڵەتم بدە تا ڕۆژی قیامەت لێم گەڕێ بەئارەزوی خۆم ئادەمیزاد لەخشتەبەرم ﴿٣٧قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ، ٣٨إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ فەرمووی: ئەتۆ مۆڵەتدراوی هەتا ڕۆژی قیامەت، چی دەکەی بیکە!

جا کە شەیتان داخوازییەکەی وەرگیراو مۆڵەتدرا ﴿٣٩قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ، ٤٠إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾ وتی: خودایە! بەهۆی ئەوەی: کە منت گومڕا کردو نەفرینت لێکردم، دەبێ خراپەکارییان بۆ جوان بکەم، تاوانو سەرپێچی کردنیان لەدڵ دا شیرین بکەم، هەڵیان بنێم بۆ خراپە، دەبێ گومڕایان بکەم وەکوو چۆن تۆ منت گومڕا کرد!! منیش هەموویان گومڕا بکەم جگە لەبەندە ڕاستاڵەکانت، ئەوانەی بەدڵسۆزی بەندایەتی تۆ دەکەنو هیدایەتت داون، ئەوانە من دەسەڵاتم بەسەریاندا نیەو نایان وێرمێ! شەیتان بۆ خۆی زانیویەتی: کە فرتو فێڵی ئەو، کار لەوان ناکاو بەندە موخلیصەکانی خودا بەوەسوەسەی شەیتان هەڵناخەڵەتێن!

ئەمجار پەروەردگار هەڕەشەی خۆی ڕاگەیاندو ﴿٤١قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ﴾ فەرمووی: ئەمە دابو نەرێتی منە، ئەوە ڕێگایەکەو خۆم دامناوە، بڕیارو وادەمە: هەموو ئادەمیزادێك بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدەمەوە. چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە! کەس ناتوانێ لەچنگم دەرچێو کەس لەسزاو تۆڵەم قوتار نابێ!

﴿٤٢إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ بێگومان ئەتۆ هیچ دەسەڵاتێکت بەسەر بەندەکانی مندا نیە، موخلیص بن یان ناموخلیص بن، وەلێ ئەگەر یەکێك بەویستی خۆی شوێن تۆ کەوت ئەوە دەبێتە پێڕی تۆو بەشوێنکەوتووی تۆ دەژمێردرێ! دەسەڵاتت بەسەر

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ ۞ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾

ئەواندا دەبێ، چونکە بۆ خۆیان بەئیختیاری خۆیان ملکەچی تۆ بوونو گوێڕایەڵی فەرمانو نەهیەکانت دەبن! ﴿٤٣وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ باباش بزانن: کە دۆزەخ جێگای حەوانەوەی هەموو ئەوانەیە، هەر کەسێ بەئیختیاری خۆی شوێن شەیتان بکەوێ بەئاگری دۆزەخ سزای دەدەم!!

﴿٤٤لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ﴾ دۆزەخ حەوت دەرگای هەیە، ﴿لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ﴾ بۆ هەموو دەرگایەکی بەشێکی لەشوێنکەوتوانی شەیتان بۆ دیاری کراوەو قوتار بوونیان نیە دابەشکردنیان بەسەر دەرگاکانیدا بەگوێرەی کردەوەکانیانە. شوێن وجێگاشیان لەناو دۆزەخدا هەر بەگوێرەی کردەوەکانیانە! دەربارەی ڕاڤە کردنی (سبعة أبواب) لێرەدا دوو تەفسیر هەیە:

١- مەبەست بەحەوت دەرگا حەوت قاتو طەبەقە بێ یەك لەسەر یەك، ئەم قاتو طەبەقانە پێیان دەگوترێ (الدركات)

٢- رایەکی تر هەیە دەڵێ: مەبەست بە(سبعة أبواب) حەوت بەشە بۆ هەموو بەشێك لەدۆزەخ دەرگای تایبەتی هەیە. ئیبنو جورەیج بەم جۆرە بەشەکانی دۆزەخی پۆلێن کردووە: (جهنم، لظی، الحطمة، السعیر، سقر، الجحیم، الهاویة) ئیبنو ئەبی حاتەم لەئیبنو عەبباسەوە بەم شێوە بەشەکانی دۆزەخی ریز کردووە: (جهنم، السعیر، لظی، الحطمة، سقر، الجحیم، الهاویة). ﴿قال: ما منعك الاّ تسجد اذ أمرتك؟﴾ ئەم ئایەتەی سورەتی (الأعراف) دەق ئەوە دەگەیەنێ کە فەرمانی تایبەتی ئاڕاستەی شەیتان کراوە، مەرجیش نیە ئەم فەرمانەی ئاڕاستەی شەیتان کراوە هەمان فەرمان بێ: کە ئاڕاستەی فریشتەکان کراوە. وێ دەچێ فەرمانەکە لەتەك فریشتەکان دا ئاڕاستەی ئەویش کرابێ چونکە ئەو کاتە لەناو فریشتەکاندا بووە. وێ دەچێ بەتەنیا فەرمانی پێکرابێ‌و لەبەر بێ نرخی‌و بێ رێزی ناو نەبراوە.

﴿[٤٥] إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ بێگومان ئەو خودا پەرستانەی خۆیان لەسزای خودا دەپارێزن‌و توخن تاوان ناکەون‌و ملکەچی فەرمان‌و نەهیەکانی پەروەردگارن، ختوکەو وەسوەسەی شەیتان کاریان تێناکاو بەوەسوەسەی ئەو هەڵناخەڵەتێن! ئەوانە دەخرێنە ناو بەهەشتەوە؛ ناو باغوبێستانی خاوەن بەرو میوەی جۆراو جۆرو سەیرو سێبەری خۆش‌و هەواساز، لەم لاو لەو لایانەوە چوار کانیاوو سەرچاوە هەڵدەقوڵێن. سەرچاوەی ئاوو شیرو مەی سەرخۆشنەکەرو هەنگوینی صافو پاڵفتە، ئەم چوار سەرچاوە تایبەتن بەتەقواکارانەوە کەسیان لەگەڵ کەسیان کێشەو نیزاعیان لەسەر ناکەن!

پێیان دەگوترێ: ﴿[٤٦] ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ﴾ بچنە ناو ئەو باغو سەیرانگایانەوە بەلەشی ساغو تەندروستی تەواوەوە، سەلامەتان لێبێ، دڵنیا بن لەهەموو ترس‌و خۆفێك، هەرگیز مەترسن لەوەی ئەم خۆشیانەتان کۆتایی بێ‌و بەسەر بچێ.

﴿[٤٧] وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَاناً عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ﴾ هەرچی رق‌و کینەو دژایەتی هەیە لەناو دڵیان دەری دەهێنین دڵ‌و دەروونیان لەحیقدو حەسوودی پاك دەکەینەوە، هەموویان دەبنە برای یەکتری‌و خۆشەویستیەکی

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَن مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾

بێ وێنە لەناویاندا دروست دەکەین، دڵیان لەئاست یەکتری صافو بێگەرد دەبێ. لەسەر کورسی‌و بالیف دادەنیشن روودەکەنە یەکتری‌و هەریەکەیان تەماشای نێوچاوانی ئەوی تر دەکا.

﴿[٤٨] لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ﴾ لەو باغو سەیرانگایانەدا هیچ جۆرە نارەحەتی‌و ناخۆشییەکیان نایەتە پێش، ئەزیەتیان تووش نابێ، چونکە پێویستیان بەهەوڵ‌و تێکۆشان نیە بۆ وەدەستهێنانی داخوازییەکانیان هەرچی ئارەزۆی بکەن بەبێ ماندووبوون بۆیان دەستەبەر دەبێ! ﴿وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾ ئەو خودا پێداوانە لەو بەهەشتەدا دەمێننەوە بۆ هەتا هەتایێ لێی دەرناکرێن‌و لێی ناگوێزرێنەوە.

﴿[٤٩] نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ ئەی موحەممەد! هەواڵ بەبەندەکانم بدە، پێیان بڵێ: من خاوەنی لێخۆشبوون‌و رەحمەتی بەرفراوانم، هەرکەسێ بەوەی لێی خۆش ببم لێی

خـۆش دەبم کـەس نیـە بتـوانی بەرهەڵـستیم بکـا. سـۆزو بـەزەییم زۆرە، بەشـی هـەموویان دەکاو زیاتریش! لەهـەمان کاتدا.

﴿٥٠ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾ سزاو تۆڵەم ئـەو سـزا بەئێشەیە: کە چەند جار بۆتان باس کراوە، بترسن لەسزاو تۆڵەم! خەبەریان بدەرێ کە تۆڵەو عەزابی من بۆ ئەوانـەی سـورن لەسـەر کـوفرو تاوانکاری‌و تۆبەناکەن‌و ناگەڕێنـەوە، عـەزابێکی بـەئێش‌و کوشـندەیە بـەو سـزایە تۆڵـەیان لێدەستێنم، با خۆیانی لێبپارێزن!

﴿٥١ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ﴾ ئەی موحەممەد! هەواڵ بدەرە گەلەکەت دەربارەی میوانە بەڕێزەکانی ئیبراهیم، کە بریتی بوون لەچەند فریشتەیەك خودا ناردبوونی بۆ لەناوبردنی گەلی لوط ﴿٥٢ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا﴾ کاتێك هاتنە لای ئیبراهیم‌و سلاویان لێکرد ، وتیان: سلاوت لێبێ‌و دووربی لەبەلاو ناخۆشی، لەهەموو گیرو گرفتێك پارێزراو بی! ﴿قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ﴾ ئیبراهیم بەمیوانەکانی گوت ئێمە لەئێوە دەترسین، چونکە بەبێ ئیزن هاتبوونە ژورێ! یان کاتێك ئەوەی گوت: کە بینی دەست بۆ خواردنەکە نابەن، ئیبراهیم گۆلکەڵەیـەکی بۆ سوور کردبوونـەوەو خستبویە بەردەمیان کەچی ئەوان دەستیان بۆ نەبرد، ئەمەش نیشانەی ئـەوە بـوو کە خەیاڵیان خراپەو بەتەما شتێکن!

﴿٥٣ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾ وتیـان: هـیچ مەترسە، ئێمە هاتوین مزگێنیت پێ بدەین بەکوڕێکی زانـاو زیـرەك‌و تێگەییشتوو لەئایینی خودا: کە لەئاکاما دەکرێتـە پێغەمبەرو فروستادەی خودا ئەویش ئیسحاقە.

﴿٥٤ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ﴾ حەزرەتی ئیبراهیم بەسەرسامییەوە وتـی: ئایا مزگێنـی چیم پـێ دەدەن؟ مـوژدەی ئـەوەم پـێ دەدەن: کـە کـوڕم دەبـێ لەکاتێکدا خۆم‌و خێزانم پیرو کەنـەفتین‌و لـەوە دەرچووین تازە منداڵمان ببێ. مزگێنی شتێکم دەدەنـێ: کە بەخـەیاڵ دا نایـە! ئێـوە چـۆن مـوژدەی وا سـەیرو دوور لـەواقیعم پـێ دەدەن؟!

فریشتەکان وەڵامیان دایەوە: ﴿٥٥ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ﴾ وتیـان: ئێمـە موژدەمـان پـێ داوی بەشـتێکی حـەق‌و واقیع‌و چەسـپاو، ئـەوەی مزگێنیمـان پـێ دای ویـستی خودایە بـەڵێنی خودایـەو پاشگەزبوونەوەی نیـە، ئـەتۆ ئـەی ئیبراهیم! لەپێری ئەوانە مەبە: کە لەفەضل‌و رەحمەتی خودا ناهومێد دەبن.

﴿٥٦ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ﴾ وتی: کێ لەرەحمەتی خـودا نائومێد دەبـێ؟ کـەس لەرەحمـەتی خـودا ناهومێـد نابـێ جگـە لەوانـەی ڕێبازی ڕاسـت‌و حـەقیان گوم کردوە، ئـەمن یـەقینی تـەواوم بـەوە هەیـە هەر شـتێك خـودا بیـەوێ بێتـە دی دێتـە دی، هیـچ شـتێك لـەخودا یاخی نابـێ، چی بوێ‌و چۆنی بوێ‌و کەی بیەوێ ئاوا دێتە دی!

﴿٥٧ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ؟﴾ وتی: ئەو کارە گرنگەی ئێـوە بـۆی هـاتوون جگـە لـەم مزگێنییـە چـیە؟ وا دیـارە حـەزرەتی ئیـبراهیم لەناوەنـدی گفـت‌و گۆکـەداو بـەگوێرەی قەرینەی حاڵ‌و وەزعی فریشتەکان بۆی دەرکەوت ئەو کارەی ئـەوانی بـۆ نێـردراوە جگە لـەموژدە پێدانەکە شـتێکی تـرەو کارە سەرەکییەکەیان غەیری مزگێنییەکەیە، چونکە عادەتەن بـۆ مزگێنـی پێـدان یـەك فریـشتە بەسـە، ئەمانـە ژمارەیـەك بـوون. وەکـوو چـۆن بـۆ مـژدە پێـدانی حـەزرەتی زەکـەریاو خاتو مەریەم موژدەدەرەکە یەك فریشتە بووە.

فریـشتەکان وەڵامیـان دایـەوە ﴿٥٨ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ﴾ وتیان: ئێمە نێردراوین بۆ لای گەل‌و نەتەوەیەکی تاوانکار: کە گەلی لوطە.

﴿٥٩ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ جگە لـەلوطو خاوو خێزانی ئێمە ئـەوان رزگار دەکەین هەموانیان، ئـەوان لەناو نابەین ﴿٦٠ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ﴾ جگە لەژنەکەی لوط، ئەوە خودا بڕیاری داوە لەگەڵ کافرەکان دەمێنێتـەوەو لەگەڵ ئەوان لەناو دەبرێ، ئەوڕزگاربوون نایگرێتەوە، چونکە ئـەو یارمـەتی کافرەکـانی دەدا بـۆ ئەنجامـدانی کـردەوە خراپەکانیان!

﴿٦١ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ﴾ واته: كاتێك فریشتەكان لای ئیبراهیم ئیشیان تەواو بوو، مزگێنی كوڕیان پێ دا، هەواڵی ئەوەشیان پێدا كە ئەركی لەناوبردنی گەلی لوطیان پێ سپێردراوە، ئەمجار لەشێوەی كوڕی گەنجی تازە پێگەیشتودا ڕۆیشتن بۆ شاری (سدوم) كە نیشتمانی گەلی لوط بوو! لوطو گەلەكەی نەیانزانی: كە ئەوانە فریشتەی خودان.

﴿٦٢ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ﴾ لوط پێی گوتن: بەراستی ئێوە كەسانێكی نەناسراون بۆ من، ناتانناسم، دەترسم تووشی گێرەوەزێكم بكەن، ئێوە لەچ گەلو هۆزێكنو ئێوە كێن؟

﴿٦٣ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾ وتیان: ئێمە هاتووین تۆ دڵخۆش بكەین، هاتووین ئەو عەزابو لەناوبردنەی گەلەكەت گومانیان دەربارە هەیە بەسەریاندا بدەینو لەناویان بەرین، ئەو عەزابەی ئەوان بڕوایان پێ نەدەكرد پێیان بچێژین.

﴿٦٤ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ ئێمە بەفەرمانێكی حەقو بۆ كارێكی حەق هاتووین بۆ لای تۆ: ئەویش لەنابردنی گەلە ستەمكارە بێ ڕەوشتەكەتە، دڵنیابە ئێمە ڕاستگۆین لەوەی پێمان ڕاگەیاندی، گومانت نەبێ ئەوان لەناو دەبەینو ئەتۆو شوێنكەوتوانت ڕزگار دەكەین!

﴿٦٥ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ﴾ كە بەشێكی شەو ڕابورد پێش ئەوەی شەو كۆتایی پێ بێ، بەخۆتو خاوو خێزانتەوە (جگە لەژنەكەت) لەشار دەرچنو بڕۆن، ﴿وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ﴾ بۆخۆت لەدوایانەوە بڕۆ بۆ ئەوەی دەنەدەنەیان بدەیو بەپەلە بیانڕۆێنیو چاوت لێیان بێ، نەهێڵی كەسیان دوا بكەوێ، نەوەكوو عەزاب بیگرێتەوە. ﴿وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ﴾ كە گوێتان لەگرمەی عەزاب بوو كەس لەئێوە ئاوڕ بۆ پاشەوە نەداتەوە، نەوەكوو عەزابەكە ببینێو دڵی بۆ قەومەكەی بسوتێ و بەزەیی پێدا بێتەوە، هەروەها بۆ ئەوەی چاوی لەدوانەبێ بۆ نیشتمانەكەیو بەعەزمو جەزمەوە بەدڵنیاییو ڕەزامەندی خۆی بۆ نیشتمانی تازەی هەنگاو هەڵێنێ. ﴿وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ﴾ بڕۆن بۆ ئەو شوێنەی خودا فەرمانتان پێ دەكا، بەبێ ئەوەی ئاوڕ بدەنەوەو خەمی نیشتمان جێ هێشتنتان بێ! بڕۆن بۆ وڵاتی شام.

﴿٦٦ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ﴾ ئیگامان بۆ لوط كرد كە لەناوبردنی ئەو ستەمكارانە بڕیاری لەسەردراوەو بڕاوەتەوە، پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە، كاری ئەوان تەواوەو حیسابیان بیتی بووە. ﴿أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ﴾ ئەوەڵو ئاخری ئەو نەتەوە ستەمكارە لەبێخ دەردێنین، لەكاتی بەیانیدا ئاسەواریان دەبڕینەوە.

﴿٦٧ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ دانیشتوانی شاری(سەدوم) كاتێ بیستیان ماڵی حەزرەتی لووط چەند كوڕێكی تازەپێگەیشتوویان میوانن، بەهەڵەداوانو بەكەیفخۆشیو تەڕدەماخییەوە بەرەو ماڵی حەزرەتی لووط ڕۆییشتن بۆ ئەوەی كاری ناشیرینو بەدڕەوشتییان لەگەڵ بكەن.

﴿٦٨ قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ﴾ وتی: پیاوی خاس بن، تۆزێك پیاوەتیو مرووەتتان تێدا بێ، ئەوانە میوانی منن‌و شتێكی وایان لەگەڵدا مەكەن حەیام بچێ، هەر كارو هەڵوێستێكی ناشیرینیان لەگەڵدا بكەن سوكاسەتیكردنە بەمن!

﴿٦٩ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ﴾ لەخودا بترسن ڕیسوام مەكەنو ناموسم مەشكێنن بەوەی خراپە لەگەڵ میوانەكانمدا بكەن، وەڵامیان دایەوە: ﴿٧٠ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ وتیان: ئەوە پێمان نەگوتی جارێكی تر بەهیچ جۆرێ جڵەوگیری ئەو كارەمان لێ مەكە، هەر كاتێ ویستمان ئەو كارە لەگەڵ هەر كەسێك بكەین تۆ دەمی خۆت مەهێنە پێشەوەو خۆتمان لێمەكەرە ڕیش سپی، دیارە سەرچاوەی ئەم جۆرە جڵەوگیریانە ئەتۆی؟!

ئەمجار حەزرەتی لووط وەڵامی دانەوە ﴿٧١ قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾ فەرمووی: ئەوە ئافرەت هەن مارەیان بكەنو خودا بۆی حەڵاڵكردون، واز لەنێربازی بێنن، ئەگەر ئێوە بەگوێی من دەكەن. مەبەست بە(بناتي) ئافرەتی گەلەكەیەتی چونكە پێغەمبەری هەر گەلو نەتەوەیەك وەكوو باوك وایە بۆ نەتەوەكەی. ئەم قسەو باسانە ڕوویان دا ئەوان بێ ئاگا

بوون لەوەی چ عەزابێك بۆیان لەكەمین دایەو نازانن بەیانی چییان بەسەر دێ. بۆیە پەروەردگار بەپێغەمبەری خوای (محمد) دەفەرموێ: یان فریشتەكان بەلووط دەڵێن: ﴿٧٢ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ سوێند بەتەمەنی تۆ ئەوانە لەبێ ئاگایی دانو نازانن بەیانی چییان بەسەردێ.

﴿٧٣ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾ لەكاتی هەتاوكەوتندا گرمەو نەڕەی فریشتە لێی دان، عەزابی چاوەڕوان كراوو هەڕەشە پێ لێكراویان بۆ هات، سەرەتای هاتنی عەزابەكەیان لەكاتی بەرەبەیاندا بوو تا هەتاو كەوت، بۆیە یەكەمجار فەرمووی: (مصبحين) دوایی فەرمووی: (مشرقين) چۆنیەتی لەناوبردنو عەزابەكەیان بەم جۆرە بوو ﴿٧٤ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا﴾ بەخۆیانو خانوو باڵەخانەو زەویو دارو بەردیانەوە، بەشارو گوندو مڵكوماڵیانەوە، هەموویمان لەزەوی پچڕاندو بەرزمان كردەوە بۆ ئاسمان، ئەمجار هەڵمان گێڕایەوەو لەحەواڕا بەزەویمان كێشانەوە هەپروون بەهەپروون بوون، ئاداریان بەسەر پاداریانەوە نەما! ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ﴾ ئەمجار بەبەردی سوركراوە (بەردە سواڵەت) بەردە بارانمان كردن، واتە: بەسێ جۆر عەزاب سزای دان:

١- گرمەو ناڵەو نەڕەیەكی وا كە هەموویان زەندەقیان چوو.

٢- خاكو نیشتمانی ژێرەو زەبەركردن بەهەموو شتێكیانەوە.

٣- بەردەبارانی كردن بەبەردی سوركراوە.

﴿٧٥ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ بێگومان لەورووداوو كارەساتانەی بەسەر گەلی لووطمان هێنا، پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ كەسانێك تێبفكرن، لەرووداوەكان، وردببنەوە، وردبینو خاوەن فیراسەت بن.

﴿٧٦ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ﴾ بێگومان شاری (سدوم) كە ئاوا وێران بوو ئەو عەزابەی تووش هات، لەسەر ڕێگەیەكی ئاشكرایە، هەر كەسێ بەو دەڤەرەدا گوزەر بكا شوێنەوارەكەی دەبینێ، تا ئێستاش شوێنەوارەكەی ماوە، كاروانی ئێوە كە دەچێ بۆ شام لەسەر ڕێگایانەوە دەیبینن.

قَالَ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَا أَنزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾

﴿٧٧ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ لەو وەزعەی بەسەر گەلی لووطدا هات پەندو عیبرەت بۆ ئەوانە هەیە كە خاوەن باوەڕن، موسوڵمانن.

﴿٧٨ وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ﴾ بێگومان ئەصحابولئەیكە (گەلی شوعەیب) نەتەوەیەكی ستەمكارو تاوانكار بوون، چونكە هاوەڵیان بۆ خودا دەدانا، چەتەییان دەكرد، تەرازووبازییان ئەنجام دەدا، ئامێری پێوانەو كێشانەیان كەمو كورتی تێدا بوو، ئیتر خودا تۆڵەی لێستاندن بەسێ جۆر عەزاب (صيحة، رجفة، عذاب يوم الظلة) لەناوی بردن.

﴿٧٩ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ﴾ تۆڵەمان لێستاندن لەسەر ئەو كوفرو ستەمكارییەی ئەنجامیان دا، گەلی (ئەیكە)مان بەعەزابی(يوم الظلة) سزا دا؛ ئەوە بوو حەوت ڕۆژ گەرمایەكی زۆر توندمان خستە سەریان، هەرچی دارو درەختیان هەبوو

هەڵپروکا، سێبەریان نەما، ئەمجار هەورێکمان نارده سەریان زۆر پێی خۆشحاڵ بوون وایان زانی سێبەریان لێدەکا، هەموویان لەژێر سێبەرەکەیدا کۆبوونەوە، ئەمجار ئاگرێکمان نارده سەریان هەموویانی سوتاند، ئەهلی (مدین) پشمان بەصەیحەو گرمەی توند زەندق بردن ﴿وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ﴾ هەریەکە لەو شارەی گەلی لووطی تێدا نیشتەجێ بوون شاری ئەصحابولئەیکە لەسەر رێگایەکی کاروان سەران و خەڵکی رۆژانە پێیدا تێدەپەڕن، کە کاروان و قەتار لەحیجازەوە دەچن بۆ شام بەلایان دا تێدەپەڕن و ئەو شوێنانە دەکەنە نیشانەی قۆناغ و نیشانەی رێگا..!!

﴿٨٠ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ﴾ بێگومان ئەصحابول حیجر کە گەلی ثەموودە پێغەمبەرەکەیان (کە حەزرەتی صالح بوو) بەدرۆخستەوە، کەسێکیش پێغەمبەرێک بەدرۆبخاتەوە مانای وایە هەموو پێغەمبەرەکانی بەدرۆخستۆتەوە.

﴿٨١ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆرمان پێدان لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی صالح؛ وەکوو ئەو حوشترەی کە لەبەردێکی رەق و تەق بەدوعاو پاڕانەوەی صالح پەیدا بوو، کەچی کە حوشترەکە پەیدا بوو لەجیاتی ئەوە بەموعجیزەی بزانن، پشتیان لێهەڵکردو حوشترەکەیان سەربڕی و لەناویان برد.

﴿٨٢ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً آمِنِينَ﴾ گەلی ثەموود بەهێزو توانا بوون، خانووەکانیان لەشاخ و کێوەکان دادەتاشین، خانووەکانیان وا دروست دەکرد کە تێیاندا دڵنیا بن لەدزو جەردە، لەروخان و تێک رمان، تا ئێستاش شوێنەواریان ماوە...

﴿٨٣ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ﴾ گرمەو دەنگی زۆر بەهێزو زەندەقبەری لەناوبردن لەبەیانی رۆژی چوارەمی وادە پیدراودا گرتنی و تێکیەوە پێچان و لەناوی بردن.﴿٨٤ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ ماڵ و سامانیان فریایان نەکەوت و عەزابەکەی نەگێڕایەوە، خانووبەرەی قایم و قوڵ و لەشاخ داتراشاو زۆری ئەفەرو کەرەستەی بەرگری دادی نەدان و عەزابی لێنەگێڕانەوە، بەڵکوو هەموویانی لاڵ و پاڵ خستن و دوا بڕاوی کردن!

﴿٨٥ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ﴾ ئێمە ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی لەناویاندا هەیە بەحەق نەبێ دروستمان نەکردوون. کە بەدیمان هێناون بەحەق و راستی دروستمان کردون، بەعەدالەت و حیکمەت و زانایی و دانایی هێناومانە گۆڕەپانی بوونەوەردوە، بەشێوەی ستەمکارو بەتاڵ و بێهودە نەمان خستوونە روو! بۆیەمان دروست کردوون خەڵکەکە سەرگەرمی عیبادەت و تەقواو یەکتاپەرستی بن. ﴿وَإِنَّ السَّاعَةَ لآتِيَةٌ﴾ بێگومان رۆژی قیامەت دێ و هیچ شک و گومان لەهاتنەکەی دا نیە، جا ئەو کاتە خودا تۆڵە لەوانە دەستێنێ کەشیاوی سزاو تۆڵەن، پاداش و بەخششی خۆی دەدا بەو کەسانەی شیاوی پاداشی بەهەشتی رازاوەن. ﴿فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەتۆ رو لەو موشریکانە وەرگێڕە، گوێیان پێ مەدە، لەئاست ئەزیەت و بەدرۆخستنەوەیان پشوو درێژ بە، خۆگربە، بەرەوشتی جوان و بەرز تێکەڵیان بەو هەڵس و کەوتیان لەگەڵدا بکە، ئامۆژگارییان بکە، بیانترسێنە بەڵکوو بەخۆیاندا بچنەوەو بێنە سەر رێگای راست و واز لەکوفر بێنن!!

﴿٨٦ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلاَّقُ الْعَلِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەو خودایەیە: کە ئەو ئادامیزادانەی دروست کردوە، بەڵکوو هەموو شتێکی دروست کردوە، دەزانێ چی دروست کردوە بۆچی دروستی کردون. ﴿٨٧ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ بێگومان ئێمە بەتۆمان بەخشیوە حەوت ئایەتی پیرۆز: کە رۆژانە لەنوێژدا دووبارە دەکرێنەوە، ئەویش سورەتی فاتیحەیە هەروا قورئانی گەورەو پیرۆزیشمان بۆ ناردوی. جا کەسێک (السبع المثاني) و قورئانی گەورەی پێ درابێ، کە لەلایەن حەقی موطلەقەوە هاتووە، پەیوەندی بەحەقی موطلەقەوە هەبێ، کاڵای دونیایی کاری تێ ناکا، ئاواتە خوازی حاڵ و وەزعی دونیا پەرستان نابێ.

﴿٨٨ لا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجاً مِنْهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! چاوەبڕە ئەو لەززەت و خۆشی و ماڵ و سامانەی

ٱلَّذِينَ جَعَلُوا۟ ٱلْقُرْءَانَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَٱصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَٰكَ ٱلْمُسْتَهْزِءِينَ ﴿٩٥﴾ ٱلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

سُورَةُ النَّحْلِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓا۟ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ تَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾ وَٱلْأَنْعَٰمَ خَلَقَهَا ۗ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَٰفِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

داومانە بەکۆمەڵی کافرو دەوڵەمەندەکانو کاڵای دونیاییمان پێ بەخشیون، وەکوو دەبینی بەرواڵەت هەندێك لەجولەکەو دیانو موشریکەکان لەژیانێکی خۆشدان، ئەتۆ چاوت لەوە نەبێ، چونکە لەئاکامدا تووشی سزایەکی بەئێش دەبن، عەزابی دۆزەخ چاوەڕوانیانە، تۆ لەجیاتی ئەو کاڵاو خۆشییەی ئەوان، (السبع المثاني)و قورئانی پیرۆزت بۆ هاتووە...﴿وَلا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ تۆ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! خەم بۆ ئاکامو سەرەنجامی سامناکی ئەوانە مەخۆ، ئەوە یاسایەکە عەداڵەتکاری خودا داخوازیەتی. لێیان بگەڕێ با بەرەو ئاکامی خۆیان هەنگاو هەڵێنن، ئەوانە بەویستی خۆیان ئەو ڕێبازەیان هەڵبژاردوە خۆیان بەرپرسیارن! ﴿وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ باڵی میهرەبانی خۆت بۆ موسوڵمانان رابخە، لەگەڵیاندا بەنەرمو نیانی هەڵسو کەوت بکە، روگرژو دڵڕەق مەبە لەئاستیان، ئەگەر هەڵەیەکیان کرد چاوپۆشییان لێبکە، داوای لێبوردنیان بۆ لەخودا بکە، بۆ کاری گرنگ راوێژیان پێ بکە.

﴿[89] وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ ئەی موحەممەد! بەو کافرانە بڵێ: هەر من ترسێنەری ئێوەم بەجۆرێك ترساندنەکەم بەئاشکرا بەئێوە بگات. دەتانترسێنم لەعەزابێکی بەئێشو ترسناك ئەگەر بەردەوام بن لەسەر گومڕاییو سەرپێچیکردنتان.

﴿[90] كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ لێرەدا دوو مانا هەیە:

١- ئەگەر ﴿كَمَا أَنْزَلْنَا﴾ موتەعەلەق بێ بە﴿ولقد آتيناك﴾ەوە مانای ئایەتەکە بەم جۆرەیە: واتە: ئێمە داومانە بەتۆ حەوت ئایاتی قورئان لەو ئایەتانەی لەشەوو رۆژدا چەند جار لەنوێژدا دووبارە دەکرێنەوە وەکوو چۆن لەوەپێش (تەورات)و (ئینجیل)مان داوە بەجولەکەو دیانەکان، کە دابەشکەر بوون: ﴿[91] الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ ئەو جولەکەو دیانانەی ئێستا قورئانیان بەشبەش کردوە: بڕوایان بەهەندێکی کردو هەندێکیان رەتکردەوە، ئەوەی لەگەڵ کتێبی ئەواندا بگونجێ بڕوایان پێیەتی، ئەوەی وا نەبێ رەتی دەکەنەوە.

٢- ئەگەر ﴿كَمَا أَنْزَلْنَا﴾ پەیوەند بێ بە ﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ ئەو کاتە ماناکە بەم جۆرەیە: ئەی موحەممەد ئەو کافرو موشریکانە بترسێنە بەوێنەی عەزابو سزایەك: کە ناردمان ﴿عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ بۆ سەر ئەو کافرانەی لەکاتی حەجدا پێش رزگار کردنی مەککە رێگای حاجیانیان دەگرت، بۆ ئەوەی نەچن ئیمان بەپێغەمبەر بێنن. وەکوو دەڵێن: عەرەبەکان بەفەرمانی وەلیدی کوڕی موغەیرە لەناو خۆیاندا رێگاکانیان دابەش کردبوو هەر کۆمەڵەو دەچوو رێگایەکیانی دەگرت. بۆیە ناونران (مقتسمون) ژمارەیان چل کەس یان شانزە کەس بوون. یان (مقتسمين) ئەو موشریکانەن کە قورئانیان بەشبەش کردبوو بەبازێکیان دەگوت: شیعرە، بەهەندێکیان دەگوت: سیحرو جادوبازییە، هەندێکیان بەخەیاڵاتو گۆترەکاری هەندێکی تریان بەئەفسانەو قسەی کۆنی نەتەوە پێشینەکان دادەنا. یاخود (مقتسمين) ئەو

جوله‌كه‌و دیانانه‌ن كه‌ هه‌رچی له‌قورئاندا موافیقی كتێبی ئه‌وان نه‌بوایه‌ بروایان پێ نه‌ده‌كرد.

هه‌رچۆنێك بێ ئه‌و كافرانه‌ی قورئانیان وا دابه‌ش كردبوو هه‌ر یه‌كه‌یان به‌ده‌ردێك گیرۆده‌ بوو، هه‌ندێكیان له‌شه‌ڕی به‌درداو هه‌ندێكیان له‌شه‌ڕی حونه‌یندا، هه‌ندێكیان له‌روداوی به‌نوقوره‌یظه‌دا به‌سزای خۆیان گه‌یشتن، ئه‌مه‌ سزای دونیایان بوو، سزای قیامه‌تیشیان له‌وێ بومستێ. هه‌ر خودا بۆ خۆی ده‌زانێ چۆنه‌.

﴿٩٢ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ، ٩٣ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سوێند به‌خودای تۆ ئه‌ی موحه‌ممه‌د! ئێمه‌ پرسیار له‌هه‌موو كافران ده‌كه‌ین، پرسیاری سه‌رزه‌نشت ئامێز، ده‌رباره‌ی هه‌موو كرداره‌كانیان، له‌سه‌ر هه‌موو گوفتاره‌كانیان پرسیاریان لێ ده‌كه‌ین، پرسیاریان لێده‌كه‌ین: ئاخۆ وه‌ڵامی تۆیان داوه‌ته‌وه‌، چۆن به‌پیر په‌یامی ئێمه‌وه‌ هاتوون، پراو پڕ پاداشیان ده‌ده‌ینه‌وه‌.

﴿٩٤ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ بانگه‌وازی خۆت ئاشكرا بكه‌، ئه‌وه‌ی فه‌رمانت پێ ده‌كرێ به‌ئاشكرا بیگه‌یه‌نه‌، بانگه‌وازییه‌كه‌ت به‌هه‌موو كه‌س به‌ئاشكرا رابگه‌یه‌نه‌ به‌رهه‌نگاری موشریكه‌كان ببه‌ره‌وه‌، گوێ به‌هه‌ڕه‌شه‌و هاشوو هوشیان مه‌ده‌.

﴿٩٥ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ ئێمه‌ بۆت له‌عۆده‌ی گاڵته‌كه‌ره‌كان دێین، ئه‌وانه‌ی به‌ربه‌ره‌كانی تۆ ده‌كه‌ن، گاڵته‌ت پێ ده‌كه‌ن، قورئانه‌كه‌ت به‌درۆ ده‌خه‌نه‌وه‌، ئێمه‌ له‌عۆده‌یان دێیین! خۆمان ده‌زانین چییان پێ ده‌كه‌ین، چۆنیان ده‌فه‌وتێنین!

﴿٩٦ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ ئه‌وانه‌ی له‌ته‌ك په‌روه‌ردگاردا چه‌ند خودای تر ده‌په‌رستن! به‌مه‌ش ته‌سه‌للای پێغه‌مبه‌ر ده‌داته‌وه‌، واته‌: ئه‌ی موحه‌ممه‌د! تۆ دڵت به‌خۆت نه‌مێنێ، بێ وێڵی ئه‌و كافرانه‌ هه‌ر به‌وه‌نده‌ نه‌وه‌ستا گاڵته‌ به‌پله‌و پایه‌ی پێغه‌مبه‌رایه‌تی تۆ بكه‌ن، به‌ڵكوو شاڵاویان بۆ پله‌و پایه‌ی خودایه‌تیش بردوه‌، چه‌ند بتێكی له‌دارو به‌رد تاشراویان كردوه‌ به‌شه‌ریكی خوداو به‌ندایه‌تییان بۆ ده‌كه‌ن! ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ له‌وه‌ به‌ولاوه‌ سه‌ره‌نجامی خۆیان ده‌زانن!

بۆیان ده‌رده‌كه‌وێ چییان پێ ده‌كه‌ین، چۆن راپێچی دۆزه‌خیان ده‌كه‌ین!

ئه‌مجار به‌شێوه‌یه‌كی تر ته‌سه‌للای دڵی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌داته‌وه‌و ده‌فه‌رموێ: ﴿٩٧ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ بێگومان ئێمه‌ ده‌زانین تۆ دڵت ته‌نگ ده‌بێ به‌و قسانه‌ی ئه‌و موشریكانه‌ به‌رامبه‌ر تۆو ئایینه‌كه‌ت ده‌یكه‌ن. ئه‌تۆ هه‌ر كاتێ دڵته‌نگیت به‌سه‌ردا هات په‌نا به‌ره‌ بۆ خودا په‌رستی: ﴿٩٨ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾ خودا به‌دوور بگره‌ له‌وه‌ی موشریكه‌كان ده‌یڵێن: حه‌مدو سوپاسی خودا بكه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ كه‌ هیدایه‌تی داوی بۆ ئایینی حه‌ق، بۆ رێگه‌ی راست، له‌سه‌ره‌تای شه‌وو ئه‌مسه‌ره‌و سه‌ری رۆژدا خوداپه‌رستی ئه‌نجام بده‌، له‌خودا بپاڕێره‌وه‌، چونكه‌ پاڕانه‌وه‌ت به‌وجۆره‌ له‌باره‌گای په‌روه‌ردگارت نزیك ده‌كاته‌وه‌، نه‌فس و هه‌ست و شعورت به‌رز ده‌كاته‌وه‌ بۆ عاله‌می باڵا.

﴿٩٩ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ سه‌رگه‌رمی خوداپه‌رستی به‌و خه‌ریكی حه‌مدو سوپاسی په‌روه‌ردگار به‌، به‌رده‌وام به‌ له‌سه‌ر ئه‌نجامدانی نوێژ، هه‌تا گیانت تێدایه‌، خودا په‌رستی بكه‌ تا مردن یه‌خه‌ت پێ ده‌گرێ!

كۆتایی سوره‌تی الحجر

سوره‌تی (النحل)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾ نزیكه‌ عه‌زابی خودا یه‌خه‌ی موشریكه‌كان بگرێ‌و به‌هیلاكیان به‌رێ، ئه‌مه‌ فه‌رمانی خودایه‌و جێ به‌جێ بوو، حوكمی خودایه‌و پاشگه‌زبوونه‌وه‌ی تێدا نیه‌، بڕیاری خودایه‌ له‌ئه‌زه‌له‌وه‌ تا ئه‌به‌د ده‌بێ بێته‌ جێ‌و ئه‌نجام بدرێ، به‌ڵام: كه‌ تا ئێستا نه‌هاتۆته‌ دی‌و ته‌نفیذ نه‌كراوه‌، ئه‌وه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ په‌روه‌ردگار كاتێكی دیاریكراوی بۆ داناوه‌، تا ئه‌و كاته‌ نه‌یه‌ عه‌زابه‌كه‌ نایه‌، كه‌وابێ ﴿فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾ په‌له‌ مه‌كه‌ن‌و پێش وه‌خت داوای هاتنی مه‌كه‌ن! واته‌: بڕیاره‌كه‌ دراوه‌ به‌ڵام ته‌نفیذه‌كه‌ی دواخراوه‌. ئه‌وه‌ی كه‌ موشریكه‌كان به‌دووری ده‌زانن نزیكه‌، په‌له‌ له‌په‌یدا

بوونەکەی مەکەن! ﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ پەروەردگار پاك‌و مونەززەهە لەهاوەڵ‌و شەریك‌و منداڵ‌و خێزان، ئەو بتانەی ئێوە بەتەمان شەفاعەتتان بۆ بکەن‌و عەزابی خوداتان لێ دوور بخەنەوە، نەشەفاعەتیان بۆ دەکرێ‌و نەدارای شەفاعەتکردنن، لەفەرزێکا شەفاعەتیش بکەن شەفاعەتیان لێ وەرناگیرێ!

﴿[٢] يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ پەروەردگار فریشتەدەنێرێتە خوارێ لەگەڵ نیگادا بۆ سەر ئەوانەی مەیلی لێبێ نیگایان بۆ بنێرێ لەبەندە هەڵبژاردەکانی! بۆچی؟ ﴿أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ﴾ بۆ ئەوەی ئادەمیزادە بێ باوەڕەکان بترسێنن لەئاکامی سەرپێچی‌و یاخی بوون، پێیان بزانێنن: کە هیچ خودا نین شیاوی پەرستن‌و بەندایەتی بۆ کردن بن جگە لەپەروەردگار جگە لەبەدیهێنەری بوونەوەر. هەر پەروەردگار خودایە‌و شیاوی بەندایەتی بۆ کردنە، کەوابێ ئەی خەڵکینە! خۆتان لەسزاو عیقابی من بپارێزن، هەر کەسێ سەرپێچی فەرمانی من بکاو غەیری من بپەرستێ، بەئاگری دۆزەخ سزای دەدەم، هەر من پەروەردگاری ئێوەم رازی نیم کەسی تر بەخودا بزانن!!

﴿[٣] خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ پەروەردگار ئاسمانەکان‌و زەوی بەشێوەی حەق بەدیهێنان، عالەمی بالاو عالەمی ژێری‌و هەرچی تێیاندایە لەسەر بناغەی حەق‌و راستی لەنەبووەوە بەدیهێناون‌و بەگوێرەی حیکمەت‌و ئەندازەو نەخشەی یەزدانی هاتوونە کایەوە. بەهەوانتەو بێهودە دروست نەکراون، هەر خودا خۆی دروستی کردون‌و یارمەتدەرو هاوەڵی نیەو نەبوە، چونکە غەیری خودا کەسی تر توانای دروستکردنی هیچ شتێکیان نیە، جگە لەپەروەردگار کەسی تر شیاوی بەندایەتی بۆ کردن نیە. بەڵکوو هەموو شتێك لەسەر حەق وەستاوەو بۆ لای حەق دەگەڕێتەوە، هەروەکوو چۆن لەسەرەتاوە بەحەق بەدی هێناون! ﴿تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ خودا بەرزو پاك‌و مونەززەهە لەوەی هاوەڵی هەبێ، هاوەڵی بۆ دابنرێ!

وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنبِتُ لَكُم بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

﴿[٤] خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئادەمیزادی لەدڵۆپە ئاوێکی کەم‌و زەعیف‌و هیچ‌و پووچ بەدیهێناوە؛ کەچی کە پێگەیشت‌و گەورە بوو بەربەرەکانی خودای خۆی دەکا؛ پێغەمبەرەکانی بەدرۆ دەخاتەوە، هاوەڵی بۆ دادەنێ، خودا بۆیە دروستی کردوە بەندایەتی بکا، نەك دژی بوەستێ! بەربەرەکانی پەیامی خودا دەکا؛ دەڵێ: پاش مردن زیندو بوونەوە نیە،

﴿[٥] وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ پەروەردگار بۆ سوودمەندی ئێوەی ئادەمیزاد حوشترو رەشە وڵاخ‌و مەڕو بزنی دروست کردوە، گەڵێ بەرژەوەندی جۆراو جۆرتان لێیان دەست دەکەوێ، لەپێست‌و کوڵك‌و خوری‌و موو مەرەز یان پۆشاك دروست دەکەن، راخەر (بەڕەو مافورو لباد...) دروست دەکەن، کەڵکی تریشیان لێوەردەگرن، شیرو

ماستیان دەخۆن و دەخۆنەوە، سەریان دەبڕن و گۆشتیان دەکەنە خۆراکی جۆراو جۆرتان!

﴿٦ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ﴾ بۆ ئێوە هەیە لەئاژەڵدا جوانیی و رازاندنەوە، دیمەنێکی زۆر جوان بەدی دەهێنن لەکاتی گەڕانەوەدا بۆ حەوشەو ئاغەڵەکانیان، هەروەها لەو کاتەدا بەیانیان کە لێیان دەخوڕن بۆ لەوەڕگا، دیمەنێکی رازاوەو قەشەنگ دروست دەکەن! بۆیە دیمەنی گەڕانەوەی پێش دیمەنی لێخوڕین بۆ لەوەڕگا خست، چونکە دیمەنی هاتنەوەی ئاژەڵ لەلەوەڕگاوە بۆ کۆزو لانەو ئاغەڵەکانیان جوانترو رازاوەترە! تێرو تەسەل و گوان پڕ لەشیرو گەدە پڕ لەلەوەڕ، زیاتر خۆشی دەدەن بەدڵی خاوەنەکەیان چاویان پێیان گەش دەبێتەوە، بۆیان دەبنە مایەی ئیعتیبارو هۆکاری بەروبوم و وەسیلەی دەستکەوت! جوانی ئەم ئاژەڵ و حەیوانانە جوانییەکی سروشتییە، پێك دێ لەجوانی تاکەکان و دیمەنە کۆیەکەیان.

هەروەها ئەو وڵاخانەی ئێمە بۆ ئێوەمان دروست کردوون، ئامێری ئیش کردنن، سواریان دەبن، شت و مەکی خۆتانیان پێ دەگوێزنەوە، ﴿٧ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنفُسِ﴾ بارو بارگەنەی گرانی خۆتانیان پێ هەڵدەگرن، کاڵاو شت و مەکی بازرگانیی و پێویستیاتی خۆتانیان پێ دەگوێزنەوە لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر، کە ئەگەر ئەو وڵاغەبارە بەرانە نەبن ئێوە ئەو شت و مەکانەتان بۆ ناگوێزرێنەوە، لەو وڵاتەوە ناتوانن بچنە وڵاتێکی تر مەگەر بەنارەحەتیی و ماندووبوونێکی زۆر! ﴿إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ بێگومان خودای ئێوە زۆر بەسۆزو میهرەبانە، ئەم ئاژەڵانەی بۆ رام کردوون، کردونی بەسەرچاوەی رزق و رۆزیی و خێرو بەرەکەت، لەزۆر لایەنەوە سوودیان لێوەردەگرن! گەڵێ بەرژەوەندی جۆراو جۆرتان بۆ دابین دەکەن.

﴿٨ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً﴾ پەروەردگار بۆ ئێوەی دروست کردووە رام کردوە ئەسپ و هێسترو گوێدرێژ بۆ ئەوەی بەکاریان بێنن بۆ سواریی و بۆ خۆرازاندنەوە پێیان، هەروەها بۆ گەڵێ مەبەستی تریش! خوێنەری هێژا! کاتێك گرنگیی و سودبەخشیی و جوانی ئاژەڵت بۆ دەرکەوێ و مانای ئایەتەکەت لەدڵ دا شیرینتر دەبێ: کە تۆ لەبیئەو کۆمەڵگایەکی وەکوو ئەو کۆمەڵگایەدا بی کە یەکەمجار قورئانی تێدا نازڵ بوو، هەڵبەتە ئێستاش ئەو جۆرە بیئەو کۆمەڵگایانە زۆرن، لەهەموو کۆمەڵگایەکی کشت و کاڵی دا؛ کۆمەڵگای کشت و کاڵیش تا ئەمڕۆ لەجیهاندا زۆرینەن.. ئا لەم بیئەو کۆمەڵگایانەدا نیعمەتی ئاژەڵ و بەسوودیی و گرنگی ئەم جۆرە حەیواناتانەت بۆ دەردەکەوێ. لەو جۆرە بیئەو کۆمەڵگایانەدا: کە ژیانی ئادەمیزاد بەبێ ئەو ئاژەڵانە بەڕێوە ناچێ، یان وەکوو پێویست دەستەبەر نابێ، گرنگی نیعمەتی ئاژەڵت جوانتر بۆ دەردەکەوێ! هەڵبەتە ئەو ئاژەڵانەی لەرۆژگاری هاتنە خوارەوەی قورئاندا لەنیوە دوورگەی عەرەبدا باو بوون: حوشترو رەشەوڵاخ و مەڕو بزن بوون. ئەسپ و هێسترو گوێدرێژ بۆ سواریی و جوانی بەکار هێنراون، ئەم سێ جۆرە حەیوانە گۆشتیان ناخورێ. قورئانی پیرۆز: کە رایاندەنوێنێ ئاماژەیە بۆ ئەوە: کە هۆکارێکی سەرەکین بۆ ئەنجامدانی پێویستیاتی ئادەمیزادو دابینکردنی حەزو ئارەزۆکانیان! لەحوشترو رەشەوڵاخ و بزن و مەڕدا وەکوو ئاماژەیان پێ کرا گەڵێ سوودو بەرژەوەندی جیا جیا هەن، سوود لەپێست و کوڵك و موو خوریی و مەرەزیان وەردەگیرێ، شیرو گۆشتیان دەخورێ، بەهەندێکیان بارو بارگەنەو کاڵاکانتان دەگوێزنەوە، دەبنە مایەی جوانیی و دڵخۆشبون: کە ئێواران لەلەوەڕگاوە دەگەڕێنەوە بۆ کۆزو ئاغەڵی خۆیان و بەیانیان لێیان دەخوڕن بۆ کێوو کەژ. هەڵبەتە گوند نشین و ئاژەڵدارەکان زۆر باشترو جوانتر لەشارستانیەکان لەم مانایە حاڵی دەبن و کاریان تێ دەکا! ﴿وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ پەروەردگار بۆ ئێوە دروست دەکا غەیری ئەم ئاژەڵ و بارەبەرو وڵاغی سوارییانە، ئامێرو هۆکاری گواستنەوەی خۆتان و کاڵاو بەروبومتان لەقەتارو ئوتومۆبێل و کەشتیی و فرۆکەو ئەم جۆرە شتانە، شتی واتان بۆ دروست دەکا، عەقڵی دروستکردنی ئامێری واتان پێ دەبەخشێ: کە ئێستا بەخەیاڵیشتاندا نایە، فێری دروستکردنی شتی واتان دەکا کە ئێستا نایزانن..

﴿٩ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ پەروەردگار بەفەضڵ و کەرەمی خۆی رێگای راست و پەیوەست بەخێرو خۆشیی و بەختەوەری

هەردو جیهانەوەی رون کردۆتەوە. بەڵگەی جۆراو جۆری لەبوونەوەردا لەسەر نمایش کردون، نامەی ئاسمانی لەو بارەوەو بۆ ئەو مەبەستە ناردوونە خوارێ، پێغەمبەرانی رەوانە کردون بۆ دۆزینەوەی رێگای راستو پەیڕەو کردنی ناسینی رێگا ناڕاستەکانو خۆ دوور خستنەوە لێیان! ﴿وَمِنْهَا جَائِرٌ﴾ رێگا هەیە رێگای خوارو ناڕاستە، ئادەمیزاد بەرەو هەڵدێر دەبا، لەرێبازی حەق دووری دەخاتەوە! ﴿وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ئەگەر خودا بیویستایە هەمووتانی هیدایەت دەدا، بەڵام ئەو ویستەی نەبوە. بەڵکوو ویستی وابوە ئادەمیزاد وا دروست بکا: ئامادەباشی هیدایەت وەرگرتنو گومڕابوونی تێدابێ، توانای ئەوەی داوەتێ بتوانێ رێگای هیدایەت یان گومڕابوون هەڵبژێرێ، جا هی وایان هەیە رێگای راستو خودا پەسند دەگرێتەبەر، هی واشیان هەیە رێگای چەوت دەگرێتە بەر، هەردووکیشیان لەچوارچێوەی ویستی خودادا کارەکانیان ئەنجام دەدەن!

﴿[١٠] هُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ﴾ ئەو خودایەی ئاسمانەکانو زەویو ئادەمیزادو ئاژەڵو وڵاخی سواریو گیانلەبەری تری دروست کردوە هەر ئەو خودایەیە: کە بارودۆخی ژیانی بۆ ئێوەی ئادەمیزاد فەراهەم هێناوە: لەبەرزاییەوە بارانی باراندوە، کردویەتی بەئاوێکی شیرینی گوارا بەخۆشی دەیخۆنەوە، نەیکردوە بەئاوێکی تفتو تاڵو سوێرو بێ خێر، هەر بەو ئاوە دارو درەختو کشتو کاڵتان ئاو دەدەن، یان بەبێ دەستکاری ئێوە بارانەکە خۆی ئاوی دەدا، کەژو کێوو دەشتو ساراتان بۆ شینو زەنوێر دەبێ، ئاژەڵی لێ دەلەوەڕێنن دەبێتە خێرو بەرەکەتو بۆ خۆتانو ئاژەڵو گیانلەبەرانی تر.

﴿[١١] يُنبِتُ لَكُم بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ هەر بەو بارانو ئاوە بۆ ئێوە دەڕوێنێ کشتو کاڵ بەهەموو جۆرێکیەوە، داری زەیتونو داری خورماو مێوو هەموو درەختێکی تری بەردارتان بۆ دەڕوێنێ، بۆ ئەوەی رزقو رۆزیو بەروبومو میوەتان بۆ دابین بکا. ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بێگومان لەو شتانەی باسکران بەڵگەو نیشانەی بەهێز هەن: لەسەر ئەوەی: کە هیچ خودا نین جگە لەزاتی پەروەردگار. بەڵگەی بەهێز هەن بۆ کەسانێك پەندو ئامۆژگاری وەربگرن، بیر لەو تێکەوڵێکەیەی سروشت بکەنەوە، بۆ ئەوەی دڵیان بەئیمان ئارام بگرێ، دڵیان بەباوەڕ روناك بێتەوە، نەفسو دەروونیان مشتو ماڵ بکرێ! کەسێك بیرێ بکاتەوە، کە دەنکە تۆم دەکەوێتە ژێر گڵەوە، شێو تەڕایی پێ دەگاو کاری لێدەکا ، لای خوارووی قەڵش دەداو رەگو ریشاڵی لێ پەیدا دەبن، بەزەویدا رۆدەچێ و، لاسكو قەدەکەی لەزەوی دێتە دەرو گەشە دەکاو لقو پۆپ دەردەکا، گوڵو دانەوێڵەو بەروبووم بەجۆرەها قەبارەو شێوەو شکڵو رەنگو بۆنو بەرامو تایبەتیو سروشتی لێ پەیدا دەبێ، دەزانێ خودایەك ئەمە ئاشارو دروستکراوی بن، نابێو ناگونجێ خودایەکی تر هەبێ لەو بچێ لەزاتو صیفاتدا. چ جایی لەتایبەتمەندی ترین صیفاتی دا کە ئولوهییەتە!

﴿[١٢] وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ﴾ بەشێکە لەنیعمەتی خودا بەسەر ئێوەدا وێڕای نیعمەتەکانی تری کە شەوو رۆژی بۆ ئێوە رام کردوە، بەشوێن یەکتردا دێنو دەچن، بۆ ئەوەی شەو بکەنە کاتی نوستنو پشوودان، بەرۆژیش هەوڵی دابینکردنی بژیوو بەدەستهێنانی بەرژەوەندییەکانتان بدەن، خۆرو مانگی بۆ رام کردوون، بەشوێن یەکتردا دێنو دەڕۆن بۆ ئەوەی روناکیو گەرمی بدەن بەزەوی، ئێوەو دارو درەختو گژوگیاو گیانلەبەرانی تر کەڵکیان لێ وەربگرن، گەشەیان پێ بکەن، بەروبوومیان هەڵپێچنو پێ ی بگەیەنن، ژمارەی رۆژو مانگو ساڵ بزانن، ئاسمان برازێنێتەوە بەئەستێرە چەسپاوو گەڕۆکەکان نوورو روناکی خۆیان ببەخشن بەئادەمیزاد لەتاریکی شەودا بیانکاتە نیشانەی رێگاوبانی لەدەریاو سارادا. هەموو ئەم خۆرو مانگو ئەستێرانە لەجەمسەری خۆیاندا دێنو دەچن بەگوێرەی یاساو نیظامێکی وردو جەو جوڵێکی ئەندازەدارو نەخشە بۆ کێشراو، زیادو کەم ناکەن، هەموویان گەردنکەچی دەسەڵاتی بەرفراوانو بێ سنووری پەروەردگارن! ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان لەرامکردنی هەموو ئەوشتانەی باسکران بەڵگەو نیشانەی ئاشکراو رون هەن بۆ کەسانێك عەقڵی بیرکردنەوەو تێگەیشتن لەنیشانەو ئایەتەکانی خودایان هەبێ.

﴿[١٣] وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ﴾ هەروەها بەڵگەیەكی تر لەسەر هەبوونی خودا ئەو شتانەیە: كە خودا لەزەویدا بەدیهێناون، بەكان و كانیاو و گژوگیاو گیانلەبەرو درەخت و دیاردەو دیمەن و تایبەتمەندی هەر جۆرە شتێك، رەنگ و روخسارو سودبەخشییان بۆ ژیان، كە هەر یەكەو رەنگی جیایە، تامی جیایە سوودی جیایە...هتد. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾ بێگومان لەو شتانەدا كە باس كران بەڵگەو نیشانەی بەهێز هەن لەسەر بەدەسەڵاتی پەروەردگار بۆ كەسانێك بیر لەنیعمەتەكانی پەروەردگار بكەنەوە، سوپاسی بێ پایانی زاتی پاكی بەدیهێنەر بكەن لەسەر ئەو نیعمەتە جۆراو جۆرو زۆرو گرنگانە!

﴿[١٤] وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيّاً﴾ پەروەردگار خودایەكی وەهایە دەریای بۆ ئێوە رام كردوە، وای بەدیهێناوە دەتوانن بەهۆی بەلەم و كەشتییەوە بەناویدا گەشت و گوزار بكەن، شت و مەكی خۆتانی بەناودا بگوێزنەوە. هەوڵی راوكردن و ماسی گرتنی تێدا بدەن، بۆ ئەوەی گۆشتی تەڕو تازەی لێ بخۆن، گۆشتی ماسی بۆ حەڵاڵ كردوون بەزیندوویی و بەمردوویی گۆشتەكەی دەخورێ و سەربڕینی ناوێ! ﴿وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا﴾ دەردێنن لێی خشڵ و ئامێری رازاندنەوە كە خۆتان و خێزانەكانتانی پێ دەرازێننەوە. لولولو مەرجان دەردێنن. ﴿وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ﴾ دەریامان رام كردوە بۆ هاتوچۆی ئێوەی ئادەمیزاد، ئەتۆ دەبینی كەشتی بەناو ئەو دەریا قوڵ و پان و پۆڕەدا دەڕوا، بەگەردن و لووتی ئاوەكە شەق دەكا، لەوڵاتێكەوە بۆ وڵاتێكی ترو لەكیشوەرێكەوە بۆ كیشوەرێكی تر، بۆ گواستنەوەی ئەو كاڵاو شت و مەكانەی لەوێ هەن و لێرە پێویستیمان پییە، یان لێرە هەن و لەوێ پێویستیان پییە! بۆیە فەرمووی ﴿وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾ بۆ ئەوەی هەوڵ بدەن فەضل و رزق و رۆزی كە خودا بۆی دیاری كردون بەدەستی بێنن! ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ بۆ ئەوەی سوپاسی خودای خۆتان بكەن لەپاساوی ئەو نیعمەتانەی پێی بەخشیون، ئاوا بەسەر دەریادا باڵا دەستی كردون، دەتوانن سوودی لێ وەربگرن، وای كردوە دەریا: كە شوێنی تێدا بەهیلاكچوونە بۆی كردوون بەسەرچاوەی سودو بازرگانی و رزق و رۆزی!

﴿[١٥] وَأَلْقَى فِي الأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ دایناوە لەسەر زەوی چەند كێوێكی دامەزراوو چەسپاو بۆ ئەوەی زەوی هەڵتەك و داتەك بەئێوە نەكا، ژیان لەزیندەوەرانی سەری تێك نەدا، چونكە زەوی وەكوو گەمییەك وایە بەسەر ئاوەوە ئەگەر گەمێكە قەبارەی قورس و سەنگینی لەسەر نەبێ جوڵەجوڵ دەكا بەكەمترین هێز ئەملاو ئەولا دەكا، ئەگەر شتی قورسی تێخرا ئیتر دادەسەكنێ، زەویش هەروایە، ئەگەر كێوی لەسەر نەبن و نەبنە لەنگەر بۆی هەڵتەك و داتەك دەكا.. ﴿وَأَنْهَاراً﴾ پەروەردگار بەدی هێناوە لەزەویدا چۆم و روبار لەشوێنێكەوە دەكشێن بۆ شوێنێكی تر، كە دەبنە هۆی ژیان و گەشەكردنی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی ترو درەخت و روەك. بەناوی ئەو چۆمانە زەوی و زاری دەوروبەریان ئاو دەدرێ، جۆگاو جۆباریان لێوە هەڵدەگیرێ بۆ شوێنی تر! ئەم چۆمانە هەندێكیان لەخۆر ئاواوە بۆ خۆرهەڵات و هەندێكیان بەپێچەوانەوەو هەندێكیان لەباكورەوە بۆ باشوورو هەندێكیان بەپێچەوانەوە رەوان دەبن تا دەگەن بەدەریاكان. ﴿وَسُبُلاً﴾ هەروەها پەروەردگار رەخساندویەتی لەزەوی دا چەند رێگەوبانێك كە ئێمە پێیاندا دەڕۆین لەوڵاتێكەوە بۆ وڵاتێكی تر. وا رێ دەكەوێ لەناوەندی رێگەو بانەكاندا تووشی كێوێك دەبین كەلێكی تێدەكەوێ و پێی دەگوترێ: دەربەند. ﴿لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ بۆ ئەوەی شارەزابین و سەرتان لێ تێك نەچێ و بگەنە قۆناغی مەبەستتان!

﴿[١٦] وَعَلامَاتٍ﴾ هەروەها پەروەردگار لەزەویدا رەخساندویەتی چەند نیشانەو دیاردەیەك وەكوو گردو كێوو شیوو دۆڵ بۆ ئەوەی ئەگەر رێبوار سەری لێ تێك چوو ئەم تەپۆڵكەو گردو كێوو شیوو دۆڵانە ببنە یارمەتیدەری رێگای خۆی بدۆزێتەوە چ لەدەریادا بێ چ لەوشكانی دا بێ! ﴿وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾ هەروەها پەروەردگار ئەستێرەی كردوون بەنیشانە بۆ رێگەو بان، رێبوار بەهۆیانەوە رێ دەردەكا، هەروەها نیشانەو دیاردەن بۆ وەرزی كشت و كاڵ، بۆ گردكردنەوەی بەروبووم و تاقەتكردنی ژیواری ئادەمیزادو

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

باقی گیانلەبەران، بەهۆی دەرکەوتنی هەندێ ئەستێرەوە یان بەهۆی ئاوابوونیانەوە، یان بەهۆی دەرکەوتنیان لەئاسماندا بەشێوەیەکی تایبەتی ئادەمیزاد ڕێو شوێنی کارەکانیان دەزانن، گۆڕانی وەرزەکانی ساڵیان بۆ ئاشکرا دەبێ.

﴿[17] أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لا يَخْلُقُ؟﴾ ئایا کەسێك بتوانێ ئەو هەموو شتانەی باسکران بەدی بێنێ، ئەو هەموو تەصەروفاتە سەرنج ڕاکێشانە بکا؟ ئایا خودایەك کە بۆ خۆی پەروەردگاری بوونەوەرە ڕاگرو هەڵسوڕێنەرو بەڕێوەبەرە، وەکوو شتێك وایە: کە هیچ کارێکی پێ نەکرێو توانای دروستکردنی هیچ شتێکی نەبێ؟ ﴿أَفَلا تَذَكَّرُونَ؟﴾ ئایا ئێوە هێشتا بیر ناکەنەوەو هەوڵی ئەوە نادەن ڕاستو ناڕاست لێك جیا بکەنەوە؟ خۆ بەس پێویستیتان بەبیرکردنەوە هەیە، شتەکە ئەوەندە ڕونو ئاشکرایە تەنیا بیرکردنەوەی گەرەکە!

﴿[18] وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لا تُحْصُوهَا﴾ ئەگەر بتانەوێ نیعمەتەکانی پەروەردگار بژمێرنو کۆنترۆڵیان بکەن، ناتوانن سەرژمێریان بکەن، چونکە نیعمەتەکانی خودا زۆرو هەمە جۆرن، ئادەمیزاد ناتوانێ کۆنترۆڵیان بکا. ئێوە ناتوانن نیعمەتەکان بژمێرن چ جایی سوپاسی پێویست لەسەر ئەو نیعمەتانە بکەن، زوربەی نیعمەتەکان ئادەمیزاد بۆ خۆی هەستیان پێ ناکا، مەگەر کاتێ کە نیعمەتەکەی لەکیس دەچێ، هەر لەپێکهاتەی جەستەی ئادەمیزاد خۆیدا، ئەوەندە نیعمەت هەن: کە ناتوانن سەرژمێریان بکەن؛ لەشی ساغو روخساری جوان، چاوو گوێچکەو لووتو جەرگو سیو گورچیلە...هتد. تەنانەت وەکوو سەعدی شیرازی دەفەرموێ: هەر هەناسەیەك کە هەڵی دەکێشیو دەیدەیتەوە، دوو نیعمەتەو پێویستی بەدوو شوکر هەیە، چونکە هەناسە هەڵمژینەکە دەبێتە هۆی درێژەدان بەژیانو، هەناسە دانەوەکە دەبێتە هۆی راحەتی جان!! ﴿إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ﴾ بێگومان پەروەردگار لێخۆشبوونی زۆرە بۆ ئێوە، چاوپۆشیتان لێدەکا ، لەوەی: کە بەئەندازەی نیعمەتەکانی داوای شوکرو سوپاستان لێ ناکا، ئەگەر داوای لێ بکردنایە بۆتان ئەنجام نەدەدرا، ئەو کاتە شیاوی سزا دەبوون، ﴿رَحِيمٌ﴾ بەرەحمو بەزەییە بۆتان، کەوا کەمتەرخەمیتانی داپۆشیوە، هەرچەندە شیاوی ئەوەن نیعمەتەکانی خۆیتان لێ قەدەغە بکا، کەچی ئەو هەموو نیعمەتو بەخششەی بەسەردا رشتوون.

﴿[19] وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾ پەروەردگار دەزانێ چیتان لەدڵدایەو چۆنی دەشارنەوەو لەکوێ دەشارنەوە، هەروەها دەزانێ بەزمان چی دەڵێنو بەئەندامەکانی جەستەتان چی ئەنجام دەدەن، هەمووتان لەسەر دەبژێرێ! ڕۆژی قیامەت پاداشو سزاتان دەداتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

١- ﴿[20] وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ ئەو بتو صەنەمانەی ئێوە لەجیاتی خودا دەیانپەرستن ناتوانن هیچ دروست بکەن بەڵکوو بۆ خۆیان دروستکراون.

٢- ﴿٢١ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ﴾ ئەو بتانە قەبارەیەکی بێ گیانن، بێ هەستو بێ شعوورن، نابیسن، نابینن، بێ عەقڵو نەفامن، هیچ سودێکیان لێ نابینن! لەداهاتووشدا گیانیان بەبەردا ناکرێ.

٣- ﴿وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ ئەو بتانە نازانن کەی عیبادەتکەرەکانیان زیندو دەکرێنەوە، نازانن کەی قیامەت رادەبێ؟ دەی چۆن ئێوە بەهیوای ئەوەن شەفاعەتتان بۆ بکەن، سودو خێرتان لێیان دەست بکەوێ؟ئەوەی خێر لێدەستکەوتنی لێ چاوەڕوان دەکرێ، کەسێکە هەموو شتێك دەزانێو بەدیهێنەری هەموو شتێکە، ئەویش پەروەردگاری بوونەوەرە!

﴿٢٢ إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ ئەی خەڵکینە خودای بەحەقو راستی ئێوە تەنیا خودایەکە،جگە لەمەو خودای تر نین، هەر ئەو خودایە شیاوی پەرستشو عیبادەت بۆ کردنو بەندایەتی بۆ کردنە، هەر ئەو حەقەو شیاوی خودایەتییە! ﴿فَالَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەم حەقیقەتە نیە، قیامەت بەدرۆ دەزانن، ئینکاری زیندوبوونەوە دەکەن، بڕوایان بەیەکتاپەرستی نیە، دڵیان ئینکاری تاكو تەنهایی خودا دەکا، لەئاستی حەقدا لوتبەرزو خۆبەزلزانو سەررەقن.

﴿٢٣ لا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ گومانی تێدا نیەو شتێکی حەقو راستە: کە خودای تۆ دەزانێ ئەو موشریکانە لەدڵیاندا چ حەشار دەدەنو چ ئاشکرا دەکەن، ئاگادارە بەسووربوونیان لەسەر کوفرو بێدینیو پڕاو پڕ تۆڵەیان لێدەستێنێ ﴿إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ بێگومان پەروەردگار خۆبەزلزانو لوتبەرزە موشریکەکانی خۆش ناوێن، بەڵکوو هیچ خۆبەزلزانێکی خۆش ناوێو تۆڵەی لوتبەرزیو خۆبەزلزانییان لێ دەستێنێ!

﴿٢٤ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ﴾ ئەگەر بەو خۆبەزلزانو لوتبەرزانەی بڕوایان بەهاتنی ڕۆژی قیامەت نیەو هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، ئەگەر پێیان بگوترێ: ئەوە خودای ئێوە چی ناردۆتە خوارێ، خۆیان لەوەڵامدانەوە هەڵە دەکەنو دەڵێن: کوا؟ خودا هیچی نەناردۆتە خوارێ، ئەم کەلامەی بەسەرماندا دەخوێندرێتەوە ئەفسانەو چیرۆكو سەرگوزشتەی درۆینەو پڕوپووچی پێشینەکانە، لەو داستانو چیرۆکە خەیاڵپلاوانەوە وەرگیراوەو موحەممەد ئیدیعای ئەوە دەکا: کە لەخوداوە بۆی نێردراوەو نیگاو سروشە!

﴿٢٥ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ تا لەئاکاما ڕۆژی قیامەت تاوانی خۆیان بەتەواوی هەڵبگرنو بڕێ لەتاوانی ئەوانیش: کە گومڕایان دەکەن بەئەندازەی گومڕاکردنەکەیان تاوانی ئەوانیش بخەنە سەر ئەستۆی خۆیان، گوناهی ئەوانەی: کە بەنەزانی شوێن ئەمانە کەوتوون دەکەوێتە ئەستۆی ئەمانە. ﴿أَلا سَاءَ مَا يَزِرُونَ﴾ هۆشیار ببنەوە، زۆر ناپەسندو نابارە ئەو تاوانەی ئەوان پێکێشی لێ دەکەنو ئەو تاوانەی ئەوان دەیخەنە ئەستۆی خۆیان!

﴿٢٦ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ بێگومان گەلەپێشینەکانی پێش ئەو موشریکانە جۆرەها فرتو فێڵو فەجەریان دژی پەیامی پێغەمبەران ئەنجام دا، نەخشەو پیلانیان دژی فروستادەکانی خودا دارشتن، بۆ ئەوەی نەهێڵن ئایینی خودا بڵاو بێتەوە. ﴿فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ﴾ پەروەردگار لەناوی بردن، بەشێوەیەك خانوو باڵەخانیەکانی لەبناخەوە روخاندنو سەقفو هەلاشی بەسەردا خستن، فرتو فێڵی پوچەڵ کردنەوە، هەوڵو تەقەلایان بێهودە دەرچوو، لەژێر دارو پەردووی خانوەکانیاندا سڵار بوونەوە، ئەو کۆڵەکەو پایەو ستونانەی پێیان وا بوو خانوەکانیانی پێ پتەوو بەهێز بووە، بوو بەهۆیلەناوبردنیان، ﴿وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لا يَشْعُرُونَ﴾ سزاو عەزابیان لەلایەکەوە بۆ هات کە پێیان نەزانی، هەرگیز بەخەیاڵیاندا نەدەهات دیوارو پایەو ستوونی خانوەکانیان ببێتە هۆکاری لەناچونیان، ئەوان ئەو خانوو قەلاو باڵەخانەیان بۆیە بنیات نابوو خۆیانی تێدا بپارێزن، کەچی لەنکاوێك ئەو خانوەی بنیاتیان نابوو، زۆر قایمکارییان تێدا کردبوو، پشتیان پێ بەستبوو بۆ خۆپارێزی تێیدا بۆ بەگۆڕو چاڵی مەرگیان! دە ئێوەش ئەی دانیشتوانی مەککەو دەوروبەری! ئەی هەموو ئەوانەی ئەم قورئانەتان پێ دەگاو دەیخوێننەوەو تێی دەگەن! لەئاکامو سەرەنجامی

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوءٍ ۚ بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ ۞ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

بەرهەڵستکاری ئایینی خودا پەندوەربگرن‌و بەخۆتاندا بچنەوە، واز لەسەرپێچی‌و ستەمکاری بێنن! با ئێوەش بەدەردی ئەوان نەچن!

﴿[٢٧] ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ﴾ پاشان ڕۆژی قیامەت خودا ریسوایان دەکا، هەموو نهێنی‌و نیازو مەبەستی پیسیان دەخاتە ڕو، بەعەزابی دۆزەخ زەلیلیان دەکا، ﴿وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ﴾ پەروەردگار بەشێوەی گاڵتەپێکردن‌و بۆ زیاتر سزادانیان پێیان دەفەرموێ: کوان ئەوانەی لەدونیادا پێتان وا بوو هاوەڵ‌و شەریکی منن، کردبوتاننە پەرستراوی خۆتان‌و لەپێناویاندا دژایەتی موسوڵمانانتان دەکردو کێشەو نیزاعتان لەسەر دەکردن! ﴿قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ئەوانەی زانیاری‌و بەڵگەی یەکتاپەرستیان پێ دراوە: کە پێغەمبەران‌و شوێنکەوتوانیانن لەدونیادا، بانگەوازی ئەو کافرانەیان دەکرد بۆ خوداپەرستی‌و ئەوانیش گاڵتەیان پێ دەکردن، دێنە قسەو دەڵێن: بێگومان ئەمڕۆ ریسوایی‌و بەدئەنجامی لەسەر کافرانە بەگشتی!

ئەو کافرانەی‌موستەحەقی ئەو سزاو ریسوا کردنەن ﴿[٢٨] الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ﴾ ئەو کافرانەن: کە لەسەر کوفر بەردەوام بوون تا کاتی مردن، کە فریشتە گیانیان دەکێشن ئەوان کافرو بێ بڕوان ستەم لەخودی خۆیان دەکەن، چونکە خۆیان دەکەنە شیاوی عەزابی سەختی دۆزەخ. بەراستی ئەوانە ستەمکارن. ﴿فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوءٍ﴾ بەیدەست دەبن‌و گەردنکەچی پیشان دەدەن، دەڵێن: سوێندمان وا بێ ئێمە خراپەمان نەکردوە، کەسمان نەکردوە بەهاوەڵی خودا.. ئەمجار پەروەردگار بەدرۆیان دەخاتەوەو دەفەرموێ: ﴿بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ بەڵێ: ئێوە گەورەترین خراپەتان کردوە، ناشیرینتر تاوانتان ئەنجام داوە، خودا ئاگادارو زانایە، کە ئێستا ئینکاری کردەوە ناهەموارەکانتان بکەن، خودا لەپاساوی کردەوەکانتاندا سزای عادڵانەتان دەداتەوە.

﴿[٢٩] فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ﴾ بڕۆنە ناو دۆزەخەوە، بچنە ناو (طبقات) چینەکانی دۆزەخەوە، جۆرەها سزای ناخۆش‌و بەئێش بچێژن، تۆڵەی هاوەڵدانان بۆ خوداو ستەمکاری وەربگرنەوە، ئەوە سزایەکی عادڵانەی خودایە بۆ ئێوە لەسەر تاوانە جۆراو جۆرەکانتان، بۆ هەتا هەتایە تێیدا بمێننەوە، خراپ جێگاو شوێن حەوانەوەیەکە: کە بۆ لوتبەرزو خۆبەزلزانان دانراوە؛ بۆ ئەوانەی لوتبەرزییان نواند لەئاست پێغەمبەران، خۆیان لەوە زلترزانی کە شوێن پەیامی پێغەمبەران بکەون! بێزیان نەدەهات بڵێن: (لا اله الا الله).

﴿[٣٠] وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ؟﴾ گوترا بەوانەی خوداپەرست‌و خۆپارێزن: ئەرێ خودای ئێوە چی نازڵکردوە؟ فەرمان‌و نەهی‌و ئامۆژگارییەکانی چۆنن؟؟ تەشریع‌و یاسای گونجاوەو بەکەڵکی کارپێکردن دێ یان نا؟ ئەوا وەڵامێکی کورت‌و پوخت دەدەنەوەو ﴿قَالُوا خَيْرًا﴾ دەڵێن: خودا خێری بۆ ناردوین، بەرەکەت‌و ڕەحمەتە بۆ کەسێك شوێنی بکەوێ‌و ئیمان بەپێغەمبەر بێنێ!! ئەمجار ئەم خێرو بەرەکەتە ڕون

دەکاتەوە دەفەرمویێ: ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ﴾ پاداشی باش‌و نیعمەت‌و بەخشش هەیە بۆ ئەوانەی لەم دونیایەدا چاکەکارو ئیماندارو خوداپەرستن، پاداشی زۆرو پیرۆز بریار دراوە بۆ هەر کەسێ برِوای بەتاک‌و تەنیایی خودا هەبێ‌و شوێن پەیامی پێغەمبەر بکەوێ. ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾ بێگومان پاداشی رۆژی قیامەتیان زۆر باشترو بەنرختره، قیامەت لەدونیا باشترە، پاداشی قیامەت لەهی دونیا باشترە، ژیانی قیامەت خۆشترو باشترە لەژیانی دونیا. ئەو جێگاو شوێن حەوانەوە باشەیان بریتییە لە﴿[31] جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ چەند باغ‌و قەصرو باڵەخانەیەك تا بڵێی جوان‌و خۆش‌و دڵگیرن، بەژێریاندا جۆگەو جۆباری ئاو دەکشێن وەندەی ترجوانیی‌و خۆشیی‌و رازاوەیی بەباڵەخانەو باغەکان دەبەخشن! ﴿لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ﴾ هەیە لەبەهەشتدا بۆ ئەوانەی لەدونیادا چاکەکارو خاوەن باوەڕو کردار باشن، هەرچی حەزیان لێبێ‌و بەخەیاڵیاندا بێ. ﴿كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ﴾ وەکوو ئەو پاداشە پیرۆزو پاك‌و خاوێنە، پەروەردگار پاداشی هەموو کەسێك دەداتەوە: کە خاوەن برِوا بێ‌و خۆ لەبێ فەرمانی خودا بپارێزێ، کوفرو تاوانی نەبێ، کرداری چاك‌و رەوشتی جوان بێ.

ئەو تەقواکارانە: کە ئەوە پاداش‌و ئاکامیانە ﴿[32] الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ﴾ ئەوانەن: کە فریشتە گیانیان دەکێشن، پاك‌و خاوێنن لەپیسایی شیرك‌و تاوان، یەکتاپەرست‌و دڵ پڕ لەنووری ئیمانن، جا بۆ دڵنیا بونیان لەئاکام‌و پاداشیان فریشتەکان ﴿يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ﴾ پێیان دەڵێن: سەلامی خوداتان لەسەر بێ، ئاشتی‌و ئەزیەت نەبینین بۆ ئێوەیە، لەم رۆ بەولاوە ناخۆشی نایەتە رێگاتان. ﴿ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ مزگێنی بۆ ئێوە بەبەهەشتێك دەچنە ناوی‌و خودا بۆ ئێوەی داناوە بەهۆی ئەو کردەوە باشانەی لەژیانی دونیادا ئەنجامتان داون!

﴿[33] هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ﴾ واتە: ئایا موشریکەکانی قورەیش‌و هاو وێنەکانیان لەبارەی راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەد ﷺ چاوەڕوانی چین؟ چاوەڕوانی ئەوەن فریشتە بێتە خواری شایەتی بدا لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیەکەی؟ ﴿أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ﴾ یان چاوەڕوانی ئەوەن فەرمانی خودا بێ بەریشەکێش کردنیان‌و لەوناو بچن؟ یان چاوەڕوانی ئەوەن فەرمانی خودا بێ بەرابوونی رۆژی قیامەت‌و ئەو تەنگ‌و چەڵەمانەی تێیدا رو دەدەن! دیارە ئەو موشریکە سەر رەقانە واز لەکوفرو بێدینی خۆیان ناهێنن تا ئەو روداوانە نەبینن، ئەو کاتەش پەشیمان بوونەوەو برِوا کردن بێ سوودەو هیچ شتێك دادیان نادا. جا وەنەبێ هەڵوێستی موشریکەکانی مەککە دەربارەی پەیامی پەروەردگار شتێکی تازە قەڵلا بێ؛ بەڵکوو ﴿كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ کافرو موشریکەکانی پێش ئەمانیش هەر وایان کردوە، هەر ئاوا بەپیر بانگەوازی خوداوە چون‌و ئاوا وەڵامی پێغەمبەرەکانیان داوەتەوە. ئیتر خودا لەتۆڵەی ئەو جۆرە هەڵوێستە ناشیرینانەیاندا غەزەبی خۆی بەسەردا رشتن‌و عەزابی ریشەکێشی بۆ ناردن. ﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ﴾ هەڵبەتە پەروەردگار بەم عەزاب بۆ ناردن‌و لەناوبردنە ستەمی لێ نەکردن، ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ بەڵکوو بۆ خۆیان ستەمیان لەخۆیان کرد: کە ئاوا خۆیان دوچاری ئەو عەزابە سەختە کردا!

﴿[34] فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا﴾ ئیتر سزای کردەوەکانیان هاتەوە پێش‌و ئاکام‌و سەرەنجامی هەڵوێست‌و کردەوەکانیان عەزابی سەخت‌و تۆڵەی دژوار بوو ﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ ئەو عەزابەی گاڵتەیان پێ دەکردو بەڵایانەوە ئەفسانەبوو دەورەی دان‌و تێکیەوە پێچان‌و کردنیە پەندی رۆژگارو بۆ هەتا هەتایە خۆیان تووشی بەدبەختی‌و چارەڕەشی کردا رۆژی قیامەتیش کە دەخرێنە ناو دۆزەخەوە پێیان دەگوترێ: ئەمە ئەو دۆزەخەیە: کە لەدونیادا گاڵتەتان پێ دەکردا

﴿[35] وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ موشریکەکان دەیانگوت: ئەگەر خودا بیویستایە ئێمە خودا پەرست بین جگە لەئەو نەئێمەو نەباوك‌و باپیری ئێمە کەسی ترمان نەدەپەرست ئێمە هەر کردەوەیەك بکەین، هەر بیرو

وَقَالَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ نَّحْنُ وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى ٱلرُّسُلِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلطَّٰغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى ٱللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ ٱلضَّلَٰلَةُ ۚ فَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ ٱللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِى يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ كَٰذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ إِذَآ أَرَدْنَٰهُ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا۟ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

باوەڕێکمان هەبێ، هەمووی بەخواستی خودایەو ڕەزامەندی ئەوی لەسەرە. ﴿كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ هەر بە شێوە هەڵوێستو ناکارانە کافرو بێدینەکانی پێش ئەمان هەڵوێستیان نواندوەو هەمان بیرو بۆچونیان هەبوە. واتە: ئەو عوزرو بیانوانەی موشریکەکانی مەککەو هاو وێنەکانیان دیهێننەوە عوزرو بەهانەیەکی پووچو دەلیلێکی بێ بناغەیە، لەرووی عەقڵو تێفکرینەوە نیە بەڵکوو لاسایی کردنەوەی کافرە پێشینەکانە، ئەوانیش ئەم جۆرە بیانوو دەلیلانەیان دەهێنایەوەو پشتیان پێ دەبەست. ﴿فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِينُ﴾ ئایا پێغەمبەران جگە لەگەیاندنی فەرمانی خودا چی تریان لەسەرە؟ بێگومان پێغەمبەران تەنیا ڕاگەیاندنیان لەسەرە، کەوابێ ئەی پێغەمبەر! تۆ هەر ڕاگەیاندنت لەسەرە، پەیامی خۆت بگەیەنە، مژدەی بەهەشت بدە بەخوداپەرستانو سەرپێچیکاران بترسێنە لەئاگری دۆزەخ. ئەمە ئەرکی سەرشانی تۆیە، حیسابو لێکۆڵینەوەو سزا عائید بەئێمەیەو خۆمان دەزانین چۆنیان تۆڵە لێ دەستێنینەوە!!

﴿[٣٦] وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولاً أَنْ اُعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ بێگومان ئێمە بۆ سەر هەر گەلو نەتەوەیەکی پێش ئێوە، پێغەمبەرێکمان ڕەوانە کردوە، وەکوو چۆن بۆ ئێوەش پێغەمبەرمان ناردوە، ئەمە دابو نەرێتی خودا بووە لەگەڵ بەندەکانیو هیچ گەلو نەتەوەیەکی لەم سەروەرییە بێ بەش نەکردوە، هەموو ئەم پێغەمبەرانە پەیامی ئەوەیان ڕاگەیاندوەو فەرمانیان بەگەلەکانیان کردوە: کە عیبادەتی خودا بکەنو خۆیان لەبتپەرستیو بەندایەتیکردن بۆ طاغوت بپارێزن خودا بەتاکو تەنها بناسنو هاوەڵی بۆ دانەنێن، ئاگایان لەخۆیان بێ شەیتان گومڕایان نەکاو لەڕێبازی حەق لایان نەدا! ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلالَةُ﴾ پاش ناردنی پێغەمبەران بۆ سەر ئادەمیزادو بانگەوازیکردنیان بۆ یەکتاپەرستیو پابەند بوون بەفەرمانو نەهیەکانی پەروەردگار هەیانبوو خودا هیدایەتی دانو تۆفیقی دان بۆ ئەوەی ئیمان بەفروستادەکانی خودا بێننو پابەندی ئامۆژگاییەکانیان بنو پەیڕەوی پەیامەکەیان بکەن ئەوانە بەمراز گەیشتنو لەسزای دۆزەخ ڕزگاریان بوو. هی وایشیان هەبوو ڕێگای ڕاستیان نەگرتو کوفرو گومڕاییان هەڵبژاردو پێغەمبەرەکانیان بەدرۆخستنەوە، شوێن طاغوت کەوتن ئیتر خودا بەعەزابی بێ ئامانی خۆی لەناوی بردن، گەورەترین سزای ناردنە سەرو کردنی بەپەندی ڕۆژگار! ﴿فَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾ دە بەناو وڵاتو ناوچەکانی دەوروبەرتاندا گەشتو گوزار بکەن، سەیری ئەو شوێنەوارو کەلاوە کۆنانەی گەلە ستەمکارەکان بکەن، لەوڵاتو شارو گوندو زەویو زاریان وردببنەوە بزانن ئەو گەلەستەمکارانەی وەکوو گەلی عادو ئەمودو ئەصحابولئەیکەو هاو وێنەکانیان چییان بەسەر هات؛ بڕوانن: شوێنەواری عەزابی ئێمە لەسەریان چۆن خاکو وڵاتمان لێ چۆڵ کردونو قەصرو باڵەخانەیان بەسەر یەکدا ڕوخاوە، ماڵو مڵکو زەویو زاریان بێ خاوەن بەجێماوە.

﴿[٣٧] إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ﴾ ئەی

موحەممەدا! ئەگەر تۆ سوور بی لەسەر ئیمانهێنانی ئەو موشریکانەو بتەوێ بیانخەیە سەر ڕێبازی ئیسلام و خوداپەرستی، ئەوە باش بزانە ئەو بەپەرۆشییەی تۆ بۆ ئیمانهێنانیان ج سودێکی نیە ئەگەر خودا بیەوێ بەهۆی هەڵبژاردنی ڕێبازی ناهەموارەوە کە بۆ خۆیان ئیختیاریان کردوە گومڕایان بکا، بێگومان خودا هیدایەتی کەسێك نادا کە بۆ خۆی ڕێبازی ناهەمواری هەڵبژاردوەو دەیەوێ لەسەر گومڕایی و کوفرو بێدینی بمێنێتەوە. ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾ کەسانێك بۆ خۆیان گومڕایی هەڵبژێرن کەس نیە یارمەتییان بداو لەعەزابی سەختی خودا بیانپارێزێ.

﴿[٣٨] وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾ موشریکەکان سوێندیان دەخواردو جەختیان لەسوێند خواردنەکەیاندا دەکردو سوێندەکەیان خەست دەکردەوە دەیانگوت: ﴿لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ﴾ هەرگیز خودا ئەم ئادەمیزادانە دوای مردن زیندو ناکاتەوە، کەسێك مردووی ڕزی و فەوتاوو بوو بەخۆڵ تازە لەکوێ جارێکی تر زیندو دەبێتەوە!!! دەیانگوت: هەرگیز ئەمە نابێ و ناگونجێ، پەروەردگار ڕەددی دانەوە فەرمووی: ﴿بَلَى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا﴾ بەڵێ ئەو زیندوبوونەوە دەبێ، وادەیە کە خودا داویەتی و پاشگەزبوونەوەی تێدا نیەو هەردێ! ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بەڵام زوربەی ئادەمیزادان لەبەر نەزانی و کورت بینینیان نازانن: کە وادەی خودا هەر دەبێ بێتە جێ و ئەو زیندو بوونەوەو حەشرو نەشرو لێکۆڵینەوەو سزاو پاداشەی وادەی پێ داوە هەر دەبێ ئەنجام بدرێ و هاتنی ڕۆژی قیامەت شتێکی حەتمییە.

﴿[٣٩] لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ﴾ بۆ ئەوەی حەقیقەت و ڕاستی بۆ ئادەمیزاد لەو شتانەی ئیختیلافیان تێیدا هەیە ڕون بکاتەوە. ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی کافرو موشریکەکانی کە زیندوبوونەوەیان بەدرۆ دەزانی (علم اليقين)یان بۆ پەیدا ببێ و دڵنیابن: کە درۆیان کردوەو بڕواکەیان پوچ بووە: کە دەیانگوت خودا هەرگیز مردو زیندو ناکاتەوە.

﴿[٤٠] إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ ئێمە بۆ هەر شتێك بمانەوێ ئەنجامی بدەین، بەدیهێنان بێ، یان زیندوکردنەوە، هێنانی ڕۆژی قیامەت بێ یان هەر شتێکی تر بێ هەر ئەوەندە پێی دەڵێین: ببە ئیتر چۆنمان دەوێ و چەندمان دەوێ کەی دەمانەوێ بەبێ دواکەوتن یەکسەر دێتە دی هیچ پێیەوە ماندو نابین، فەرمانی پێ دەکەین ببەو دەبێ.

﴿[٤١] وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ ئەوانەی لەپێناو ئایینی خودادا ماڵ و حاڵی خۆیان بەجێ هێشتوو وازیان لەزێدو نیشتمانی خۆیان هێنا، لەخزم و کەس و کاری خۆیان دوور کەوتنەوە، کۆچیان کرد بۆ وڵاتی ترو خۆیان ئاوارە کرد پاش ئەوەی ستەمیان لێ کراو تووشی ئەزیەت و ناڕەحەتی بوون لەلایەن دوژمنانیانەوە، لەژیانی دونیایاندا جێ نشینیان دەکەین لەوڵاتێکی خۆشدا، خانوو شوێنی حەوانەوەی دڵگیریان دەدەینێ، پلەو پایەو شکۆمەندییان پێ دەبەخشین، زاڵیان دەکەین بەسەر موشریکەکانی مەککەو بەسەر هەموو عەرەب و هەموو دانیشتوانی خۆرهەڵات و خۆرئاوادا. ﴿وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ بێگومان پاداشی قیامەتیان زۆر گەورەترو بەنرخترو پیرۆزترە، چونکە پاداشی قیامەتیان بەمرازگەییشتیانە بەبەهەشتی ڕازاوەو نازو نیعمەتی نەبڕاوەو هەتا هەتایی. خۆ ئەگەر ئەوانە بیانزانیایە پاداشی قیامەتیان چەند پیرۆزو گەورەیە زیاتر تێدەکۆشان و پتر خۆیان ماندو دەکرد!

﴿[٤٢] الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ ئەو کۆچکارانە کەسانێك بوون: کە لەئاستی سزاو ئازارو ئەشکەنجەدا خۆیان ڕاگرت، گوێیان نەدا بەدەربەدەری و دوورە وڵاتی و بێ گوزەرانی، خۆگرو پشوو درێژو بەهیمەت بوون لەئاستی ئەو هەموو تەنگ و چەڵەمانەی بەرەو ڕوویان بوونەوە. لەپێناو ئایینی خودادا ماندو نەناس بوون، بۆ هەموو کارو بارێکیان کە چاوەڕوان دەکرا بێتە ڕێگەیان (خۆش یان ناخۆش) پشتیان بەخودا دەبەست و لەهەموو شتێك بێ باك بوون! بۆیە خودا لەدونیاو قیامەت دا پاداشی باشی پێ بەخشیون!

﴿[٤٣] وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ﴾ ئێمە هەرگیز پێش ڕەوانە کردنی تۆ ئەی موحەممەدا! پێغەمبەرمان

لەفریشتە نەناردوە بۆ سەر ئادەمیزاد، داب و نەریتی ئێمە وا نەهاتووە فریشتە بکەینە پێغەمبەرو فروستادەی خۆمان و ئەرکی بانگەوازیکردنی ئادەمیزادی بخەینە ئەستۆ، ئیللا: کە ناردبێتمان، چەند پیاوێکمان ناردوەو نیگامان بۆ ناردون. واتە: لەرەگەزی ئادەمیزاد پیاومان هەڵبژاردوەو کردومانەتە فروستادەو ئەرکی بانگەوزیکردنی ئادەمیزادمان خستۆتە ئەستۆو فەرمان و جڵەوگیری خۆمان بەنیگا بۆ ناردوە. ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ﴾ دە ئەگەر باوەڕ ناکەن بچن پرسیار لەزاناو خاوەن نامەکان بکەن، لەمالەم و کەشیشەکان بپرسن ئاخۆ پێغەمبەرەکانیان ئادەمیزاد بوون یان فریشتە بوون! جا ئەگەر وتیان: فریشتە بوون ئەوە لەسەر ئینکاری خۆتان بن ئەگەر وتیان: ئادەمیزاد بوون، ئەوە ئینکاری ئەوە مەکەن: کە موحەممەد پێغەمبەر بێ و بۆ سەر ئێوە رەوانە کرابێ!

﴿[٤٤] بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ﴾ واتە: ئەو پێغەمبەرانەمان ناردوون بەبەڵگەی ئاشکراو موعجیزەی گەورەوە، کە شایەتی راستی دەدەن لەسەر پێغەمبەرایەتی ئەو زاتانەی موعجیزەو بەڵگەکانیان لەسەر دەست دەردەکەوێ. هەروەها نامەی ئاسمانیمان بۆ ناردوون: کەئامۆژگاری و شەریعەت و یاسایان تێدا بووە بۆ خۆیان و گەلەکانیان. ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ جا وەکوو نامەی ئاسمانیمان ناردوون بۆ پێغەمبەرەکانی پێش تۆ ئەی موحەممەد! قورئانیشمان بۆ تۆ نازڵ کردووە، بۆ ئەوەی تۆ ئەو نیگایەی لەخوداوە بۆیان نێردراوە: کە بیکەنە بەرنامەی ژیانیان، بۆیان شی بکەیەوە، ئەحکامی حەڵاڵ و حەرام و یاسای ژیانیان بۆ رون بکەیەوە. ﴿وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی لەبوونەوەر فکر بکەنەوە، سەیری رابوردو بکەن و داهاتووی خۆیانی لەسەر بنیات بنێن ئەو هەڵەیەی گەلە پێشینەکان تێی کەوتن ئەمان خۆی لێ بپارێزن! لەنهێنی ژیان ورد ببنەوەو هیدایەت وەربگرن و لەدونیاو قیامەتدا بەختەوەری و سەرفرازی بەدەست بێنن!

﴿[٤٥] أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾
ئایا ئەوانەی دژایەتی پێغەمبەریان کرد لەدانیشتوانی

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِمْ ۚ فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِ ۗ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ ٱلَّذِينَ مَكَرُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَخْسِفَ ٱللَّهُ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَىٰ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ يَتَفَيَّؤُا۟ ظِلَٰلُهُۥ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَٱلشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَٰخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾ ۞ وَقَالَ ٱللَّهُ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ إِلَٰهَيْنِ ٱثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ فَإِيَّٰىَ فَٱرْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَهُ ٱلدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ۖ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ ٱلضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

مەککەو دەوروبەری، ویستیان هاوەڵانی لەئیمانهێنان بگێڕنەوە، تینیان بۆ بێنن بۆ ئەوەی ژێوان ببنەوە، ئایا دڵنیان لەسزاو عەزابی بێ ئامانی خودا. ﴿أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لا يَشْعُرُونَ﴾ یان لەنکاوێك عەزاب بێتە سەریان و غافڵگیریان بکا. بەجۆرێك: کە نەزانن لەکوێوە ئەو عەزابەیان بۆ دێ، وەکوو چۆن قەومی (لوط)مان وا لێکرد و غافڵگیرمان کردن...

﴿[٤٦] أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ یان بەعەزاب بیانگرێ و تێکیانەوە پێچێ لەکاتی هاتووچۆکردنیان لەشەوو رۆژدا، لەکاتی سەفەرو سەرگەرمی هەوڵدانیاندا بۆ ژیان، لەکاتی خەریکبون و هەڵەوگیریان بەکاروباری خۆیانەوە، خۆ ئاشکرایە لەهیچ حاڵێکدا لەدەست خودا رزگاریان نابێ، هەڵاتن و خۆشاردنەوەو خۆ قایمکردن چاریان ناکا.

﴿[٤٧] أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ﴾ یان خودا بەعەزابی خۆی

بیانگرێ‌و له‌گه‌ڵ هه‌بوونی ترس‌و خۆف، له‌حاڵه‌تی ترس‌و له‌رزدابن‌و عه‌زابه‌كه‌یان بۆ بنێرێ، واته چاوه‌روانی عه‌زابه‌كه بكه‌ن‌و بۆیان بێ. ﴿فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ بێگومان خودای ئێوه زۆر میهره‌بان‌و به‌به‌زییه‌، خێراو ده‌سبه‌جێ سزاتان نادا، مۆڵه‌تتان ده‌دا، بۆ ئه‌وه‌ی بیر بكه‌نه‌وه، به‌خۆتاندا بچنه‌وه، واز له‌كه‌مته‌رخه‌می خۆتان بێنن، هه‌ڵه‌كانتان راست بكه‌نه‌وه، له‌رێبازی گومرایی لادەن‌و ته‌مێ خواردو ببن!

﴿٤٨أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾ ئایا ئه‌و موشریكانه‌ی كه ئاوا ته‌نگیان به‌پێغه‌مبه‌رو هاوه‌ڵانی هه‌ڵچنی‌و به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر كوفرو سته‌مكاری خۆیان، هه‌روه‌ها هه‌موو ئاده‌میزاد به‌گشتی سه‌یری مه‌خلووقاتی خودایان نه‌كردوه، ناروانن بۆ ئه‌و قه‌باره خاوه‌ن سێبه‌رانه، سه‌یری دارو دره‌خت‌و كێوو به‌ردو دارو خانوو باڵه‌خانه‌ی به‌رز ناكه‌ن، هه‌ر كاتێ خواوه‌ند خۆری لێ ده‌رخستن سێبه‌ره‌كانیان له‌خۆرهه‌ڵاته‌وه بۆ خۆئاوا لارده‌بێته‌وه، له‌جێگایه‌كه‌وه ده‌گوێزێته‌وه بۆ جێگایه‌كی تر، له‌سه‌ره‌تای خۆرهه‌ڵاتندا سێبه‌ره‌كان له‌جێگه‌یه‌كدان پاشان ورده ورده هه‌ڵده‌كشێنه‌وه، ئه‌مجار له‌دوا نیوه‌رۆ به‌لایه‌كی تردا شۆڕ ده‌بنه‌وه، تا خۆرئاوا هه‌رپێوه ده‌چن، هه‌موویان حاڵیان وایه سوژده ده‌به‌ن بۆ خودا، كڕنووشی ملكه‌چی خۆیان پێشكه‌ش به‌باره‌گای په‌روه‌ردگار ده‌كه‌ن!

﴿٤٩وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ هه‌ر بۆ خودا كڕنووش ده‌به‌ن هه‌رچی له‌ئاسمانه‌كان‌و زه‌ویدا هه‌یه له‌په‌ڕۆو خشۆك‌و فریشته، هه‌رچی له‌سه‌ر زه‌ویدا دێ‌و ده‌چێ، به‌ناویا یا به‌هه‌وادا دێ‌و ده‌روا، له‌سه‌ر قاچ بڕوا یا له‌سه‌ر سك بكشێ، یان به‌باڵ بفڕێ، له‌وشكانی دا یان له‌ده‌ریادا چه‌ڕنده‌و په‌ڕنده‌بن، یان ئاده‌میزادو جندۆكه بن یان په‌ری‌و فریشته بن هه‌موویان سوژده بۆ په‌روه‌ردگار ده‌به‌ن‌و هیچیان فیز ناكه‌ن‌و خۆیان له‌به‌رامبه‌ر خودا به‌گه‌وره نازانن! جا سوژده بردنه‌كه‌یان سوژده‌بردنێكی عاده‌تی ئاسایی بێ، یان به‌هه‌ر شێوه‌یه‌كی تر بێ. چونكه ئه‌نجامی سوژده داماوی‌و رامبوونه بۆ هێزی په‌روه‌ردگارو گه‌ردنكه‌چ كردنه بۆ فه‌رمان‌و قه‌ضاو قه‌ده‌ری!

﴿٥٠يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ ئه‌و فریشته‌و په‌ڕۆو خشۆك‌و باڵندانه له‌په‌روه‌ردگاری بانسه‌ریان ده‌ترسن، نافه‌رمانی ناكه‌ن، ئه‌ركی سه‌رشانی خۆیان به‌گوێره‌ی توانا ئه‌نجام ده‌ده‌ن، هه‌رچی فه‌رمانیان پێ بكرێ ئه‌نجامی ده‌ده‌ن‌و پابه‌ندی ده‌بن.

﴿٥١وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ﴾ په‌روه‌ردگار فه‌رمانی به‌به‌نده‌كانی كردوه: كه دوو خودا یان زیاتر بۆ خۆیان بڕیار نه‌ده‌ن، پێیانی فه‌رمووه: كه‌س مه‌كه‌ن به‌هاوه‌ڵ‌و شه‌ریكم، جگه له‌من كه‌س مه‌په‌رستن، هه‌ر كاتێ ئێوه له‌گه‌ڵ مندا یه‌كی ترتان په‌رست ئه‌وه شه‌ریكتان بۆ من داناوه، خودای به‌حه‌ق‌و شیاوی خودایه‌تی هه‌ر یه‌ك خودایه؛ ئه‌ویش ناوی (الله)یه هه‌ر ئه‌و په‌رستشی بۆ ده‌كرێ‌و به‌خودا ده‌ناسرێ! كه‌وابێ ئه‌ی به‌نده‌كانم! له‌سزای ئاگری دۆزه‌خی من بترسێن خۆتان بپارێزن له‌عیقابی سامناكی من نه‌چن هاوه‌ڵم بۆ دابنێن، به‌ندایه‌تی بۆ یه‌كێكی تریش بكه‌ن!!

﴿٥٢وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا﴾ هه‌ر بۆ خودایه سه‌ڵته‌نه‌ت‌و ملكایه‌تی هه‌رچی له‌ئاسمانه‌كان‌و زه‌ویدا هه‌یه، كه‌س رایه‌ی ناكه‌وێ له‌وه‌دا ببێته هاوه‌ڵی خودا، هه‌ر خودا بۆ خۆی به‌دیهێنه‌رو رزق‌و رۆزیده‌ریانه ژیانیان پێ ده‌به‌خشێ‌و ده‌یانمرێنێ هه‌موویان به‌نده‌و ملكی خۆنی. به‌ندایه‌تی‌و طاعه‌ت‌و گه‌ردنكه‌چی به‌به‌رده‌وامی هه‌ر بۆ ئه‌وه‌و بۆ كه‌سی تر نیه، هه‌ر بۆ ئه‌و شیاوه‌و بۆ كه‌سی تر ناشێ، هه‌ر بۆ ئه‌و پێویسته‌و بۆ كه‌سی تر نابێ! ﴿أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ؟﴾ ئایا ئێوه ئه‌ی گرۆی ئاده‌میزاد! جگه له‌خودا كه‌سی تر ده‌په‌رستن؟ له‌كه‌سی تر ده‌ترسن؟

﴿٥٣وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ﴾ واته: كه پێویست بوو ته‌قوا بۆ غه‌یری خودا نه‌كرێ، پێویستیشه شوكری حه‌قیقی هه‌ر بۆ خودا بكرێ. چونكه هه‌ر نیعمه‌تێك ئێوه هه‌تانه: هه‌ر له‌نیعمه‌تی ئیمان‌و له‌شساغی‌و ئارامی دڵ‌و ده‌روونه‌وه

هەتا دەگاتە نیعمەتی رزق و رۆژی و سەرکەوتن و هەموو پێویستیاتێکی ژیان و هۆکاری خۆشبەختی و کامەرانی بۆ دونیاو قیامەت هەمووی لەخوداوەیەو بەدەست ئەوە. کەوابێ عاقڵ ئەو کەسەیە هەر لەخودا بترسێ، هەر بەندایەتی بۆ خودا بکا، شوکرو سوپاسی حەقیقی هەر بۆ خودا ئەنجام بدا چونکە هەموو نیعمەتێك لەخوداوەیە، هەموو هۆکارێکی ژیان و بەختەوەری دونیاو قیامەت ئەو فەراهەمی دەهێنێ، هەر ئەویش دەتوانێ زەرەرو زیان لەبەندەکانی دوور بخاتەوە. ئەی ئەوە نیە، کە ﴿إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ﴾ هەر کاتێك تووشی ناخۆشی و تەنگ و چەڵەمەیەك بوون زەرەرو زیان لەماڵ و سامانتان کەوت، خۆتان یان کەس و کارتان نەخۆش کەوتن بومەلەرزەو زریان و لافاو لەزێدو نیشتمانی دان، دوژمن هێرشی بۆ هێنان و دەورەی دان...هتد هەر پەنا بۆ خودا دەبەن و هاوار دەکەنە بارەگای ئەوو دەپاڕێنەوە، دەلالێنەوە هاوار دەکەن، لەناخەوە، بەئیلحاحەوە لێی دەپاڕێنەوە، کە رزگارتان بکاو ناخۆشیتان لەسەر لابەرێ، چونکە دڵنیان جگە لەخودا کەسی تر ناتوانێ بەهاناتانەوە بێ و تەنگ و چەڵەمەتان لەسەر لابەرێ!

﴿٥٤ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ﴾

پاش ئەو هەموو پاڕانەوەو لاڵانەوە، کە خودا ناخۆشی لەسەر لابردن و لەتەنگ و چەڵەمە رزگاری کردن، ترس و بیمی لێ دوور خستنەوە، نازو نیعمەتی پێدان، نەخۆشتان چاکبوونەوە مۆتەکەی بەڵاو موصیبەت رەوییەوە، ئا لەو کاتەدا دەبنە دوو تاقم؛ کۆمەڵێکتان لەسەر ئیمان و باوەڕی راست دەمێنێتەوە، بۆ هەموو شتێك پەنا بۆ خودا دەبەن و پشت بەئەو دەبەستن شوکری نیعمەتەکانی دەکەن. کۆمەڵێکیشتان هەڵدەگەڕێنەوە پاش هانا بردن بۆ بارەگای خوداو پاڕانەوەو لاڵانەوە لێی پاشگەز دەبنەوە، هاوەڵی بۆ دادەنێن، کوفرانی نیعمەتەکانی دەکەن، بەراستی ئەمانە سپڵەو پێ نەزانن. هەڵوێستەکانیان جێگای سەرسوڕمانە! پاساوی نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی خودا بەسەرپێچیکردن دەدەنەوە، لەباتی شوکر هاوەڵی بۆ بەرەوا دەزانن کوفرانی نیعمەت دەکەن!

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُم مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

﴿٥٥ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ﴾ (لام) ی (لِيَكْفُرُوا) یان لامی تەعلیلە واتە: بۆ ئەوەی کوفرانی نیعمەتەکانی بکەن، واتە ئەوان شەریکیان بۆ خودا داناوەو پێیان وایە: غەیری خودا ئەو بەڵاو موصیبەتەی لەسەر لابردون، مەبەستیشیان لەم هاوەڵدانانە ئەوەیە: دان نەنێن بەوەدا: کە ئەو نیعمەتانە لەخوداوەن! یان لامی عاقیبەت و ئاکام و سەرەنجامە، واتە: ئاکامی ئەو پاڕانەوەو هاوارو فیغانە ئەو کوفران و سپڵەییە بوو! ئەمجار هەڕەشەیان لێدەکا و دەفەرموێ: ﴿فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ بەئارەزوی خۆتان رابوێرن و لەزەت و خۆشی دونیا بچێژن تا مەرگ یەخەتان پێ دەگرێ و ماوەی دیاریکراو بۆ بەرەڵڵایی و خراپەکاریتان کۆتایی پێ دێ، دوای ئەوە دەزانن چیتان بەسەر دێ و تووشی چی دەبن، دەزانن چەند بەدبەخت و مالوێرانن، پەشیمان دەبنەوە بەڵام پەشیمانی هیچ دادتان نادا، تازەکار لەکار دەترازێ و دەستتان لەکونی هەمبانەکەوە دەردەچێ!!

﴿٥٦ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيباً مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ﴾ ئەو موشریکانە بۆ ئەو بتانەی کە حەقیقەتەکەیان نازانن‌و نازانن ئەوانە بێ گیانن‌و زەرەرو زیانیان لێ پەیدا نابێ‌و هیچیان بەدەست نیە، ئەو نەفامانە بۆ ئەو بتە دارو بەردانە، بەشێك لەو نیعمەتانەی کە ئێمە کردومانە بەرزق‌و رۆزی ئەوان، دەڵێن: ئەوە لەبتەکانەوە بۆمان هاتووە، هەندێ لەبەروبوم‌و ئاژەڵەکانیان تەرخان دەکەن بۆ بتەکانیان‌و کوشتییان بۆ سەر دەبڕن، بۆ ئەوەی (بەخەیاڵی خۆیان) لەخودا نزیك ببنەوە، ﴿تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ﴾ سوێندبێ بەزاتی خۆم پرسیارتان لێ دەکەم لەو بوختان‌و بیرو باوەڕە پووچەی هەڵتان بەستووە، سوێند بێ لەسەر ئەو کردەوانەی ئەنجامیان دەدەن، سزای تەواوتان بدەمەوە، بەئاگری دۆزەخ تۆڵەتان لێ بستێنم.

﴿٥٧ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾ بێ عەقڵی‌و نەفامی ئەو موشریکانە گەیشتۆتە رادەیەك، بوختان‌و درۆو دەلەسەیان گەیشتۆتە ئاستێك فریشتە کە بەندەی فەرمانبەرداری خودان‌و هەمیشە لەطاعەتی خودادان، کردویانە کچی خودا، دەڵێن: ئەوانە کچی خودان، ئەمجار لەگەڵ خودادا دەیانپەرستن، ئەوەتا هۆزی خوزاعەو کەنانە بەئاشکرا بانگەشەی ئەوەیان دەکرد: کە فریشتە کچی خودان‌و لەگەڵ خودا دەیانپەرستن.

﴿٥٨ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالأُنثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ ئەگەر یەکێك لەو عەرەبانەی بڕوایان وا بوو فریشتەکان کچی خودان، مژدەی ئەوەیان پێ بدایە کە خێزانەکەی کچی بووە، دەم‌و چاوی رەش دادەگیرساو غەم‌و نارەحەتی دای دەگرت‌و لەعەیبەتان‌و لەخەفەتان قسەی پێ نەدەکراو زمانی نەدەگەڕا.

﴿٥٩ يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ﴾ لەشەرم‌و خەجاڵەتیا خۆی لەخەڵك دەشاردەوە، پێی خۆش نەبوو کەس ببینێ‌و کەس ببینێ لەبەر کاریگەری هەواڵی ئەوەی کەوا کچی بووە. ئەمجار لەدڵی خۆیدا تەگبیری دەکرد چی بکاو چۆن بەرەوڕووی ئەم کارەساتە ببێتەوە؟ لەدووڕییانی هەڵبژاردنی رێگایەك لەم دوو رێگایە قەتیس دەماو نەیدەزانی چی بکا ﴿أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ﴾ ئایا ئەم زارۆکە مێینە بهێڵێتەوە بەسوك‌و بێ نرخی‌و میرات نەگری‌و گرنگی پێ نەداو بەهیچ‌و پووچی بزانێ، یان زیندە بەچاڵی بکاو بەزیندوویی ژێر خاکی بکاو لەکۆڵ خۆی بکاتەوەو ئەم سوکایەتیە لەشانی خۆی داماڵێ!! ﴿أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ ئاگادار ببنەوە، بەراستی خراپ کارێکە ئەو موشریکانە دەیکەن، خراپ گوفتارێکە دەیوێژن خراپ بەشکردنێکە بەشی دەکەن، خراپ نیسبەتدانێکە نیسبەتی بۆلای خودا دەدەن!

﴿٦٠ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ﴾ هەیە بۆ ئەوانەی بڕوایان بەهاتنی رۆژی قیامەت نیە، پێیان وایە: جگە لەژیانی دونیا ژیانێکی تر نیە، رەوشتیان ناشیرین‌و نالەبارە، ئەوان رەوشتە ناشیرینەکەیان وەکوو مەثەل مەشهورو ئاشکرایە، واتە: ئەوان بۆ خۆیان رەوشتی نەزم‌و پەستیان هەیە کە بریتییە لەپێویستیان بۆ منداڵی نێرینە تا پاش مردنیان جێگایان بگرنەوە، لەژیانی دونیادا خۆیانی پێ هەڵنێنەوە، کچیان ناخۆش دەوێ، بەهیچ‌و پوچی دەزانن، بەزیندوویی ژێر خاکی دەکەن بۆ ئەوەی نەبێتە مایەی سوکایەتی پێکردن بۆ خۆی‌و عەشیرەتی. یان لەبەر بەخێوکردن زیندە بەچاڵیان دەکردن، دەیانگوت: هەژار دەکەوین‌و ناتوانین بەخێویان بکەین کەوابێ ئەو موشریکانە مەثەلی ناشیرینیان هەیە، رەوشت، ئاکاریان بەدو خراپەکارییە. ﴿وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الأَعْلَى﴾ هەر بۆ خودایە مەثەلی باڵاو پیرۆزو شکۆمەندی، کەماڵی موطلەقی هەیە، تاك‌و تەنهاو فەردو صەمەدە، نەلەکەس بووە نەکەسی لێ بووە. بەرزو پیرۆزە لەوەی منداڵی هەبێ، هاوەڵی هەبێ! زاتی پاکی بێ ئاتاجە لەهەموو عالەم، پێویستی بەکەس نیە، پاك‌و مونەززەهە لەهەموو رەوشتێکی پەست‌و نزم! صیفاتی کەماڵ‌و جەمالی موطلەق‌و رەهان! لەهەموو رویەکەوە بێ نەقص‌و بێ عەیبەو کەماڵی موطلەقی هەیە!! ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ خودا غاڵب‌و باڵادەستەو کەس نیە بتوانێ بەسەریدا زاڵ ببێ، حەکیم‌و دانایە لەکارو باری دا هیچ شتێکی بێ حیکمەت نیە.

﴿٦١ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ خودا

وَٱللَّهُ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى ٱلْأَنْعَٰمِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِى بُطُونِهِۦ مِنۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلْأَعْنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحْلِ أَنِ ٱتَّخِذِى مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِى مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّىٰكُمْ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَىْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَٱللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِى ٱلرِّزْقِ فَمَا ٱلَّذِينَ فُضِّلُوا۟ بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ أَفَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ ٱللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

زۆر بەصەبرو بەزەییيە بۆ بەندەکانی ئەگەر خودا ئەو خەڵکەی بەهۆی تاوانەکانیانەوە بگرتایەو پەلەی لەسزادانیاندا بکردایە، هەرگیز لەسەر گۆی زەوی پیرۆیەکی نەدەهێشتەوە، گیانلەبەرێك بەزیندویی نەدەمایەوە، واتە: لەگەڵ لەناوبردنی ئادەمیزادە ستەمکارەکاندا هەموو گیانلەبەرەکانی تریشی لەناو دەبردا ﴿وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ بەڵام پەروەردگار سزادانەکەیان هەڵدەگرێ بۆ کاتی دیاریکراوو پەلە لەسزادانی دەست بەجێیان ناکا. جا ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ کە کاتی لەناوبردنیان هات، ساتە وەختێك لەماوەی دیاریکراو دواناخرێن‌و پێش ناخرێن.

﴿[٦٢]وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى﴾ شتێك بۆ خودا بڕیار دەدەن کە بۆ خۆیان پێیان ناخۆشە هەیانبێ، بۆ خۆیان پێیان ناخۆشە کچیان ببێ، هاوەڵ‌و شەریکیان لەماڵ‌و سامان‌و فەرمانڕەوایی‌و حوکمدا هەبێ، کەچی ئەمانە وەپاڵ خودا دەدەن دەڵێن: خودا کچی هەن، شەریکی هەیە، وێڕای ئەم تاونبارییەیان زوبانیان درۆی پیادێ، کە دەڵێن: سەرەنجامی باش‌و بەختەوەری دونیاو قیامەتمان هەیە درۆ دەکەن، درۆ دەکەن لەوەدا دەڵێن: لەقیامەتدا پلەو پایەی باشمان دەبێ‌و دەچینە بەهەشتەوە. ﴿لا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ﴾ هیچ گومانی تێدا نیەو شتێکی حەق‌و راستە: کە ئەوان دۆزەخین‌و شوێنی حەوانەوەو ماڵی کۆتاییان ئاگری دۆزەخەو تێیدا دەهێڵدرێنەوە پێش دەخرێن بۆ دۆزەخ‌و بەگورجی ئاگریان بۆ دەهێندرێ‌و هیچ دوا ناخرێن!

﴿[٦٣]تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ سوێند بەخودا ئێمە چەند پێغەمبەرێکمان لەپێش تۆدا ناردوە بۆ سەر گەل‌و نەتەوە پێشینەکان، بانگەوازییان کردن بۆ ئیمانهێنان، بەدڵسۆزی پەیامی خودایان پێ ڕاگەیاندن، کەچی نەتەوەکان پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستنەوە، بانگەوازییەکەیانیان رەتکردنەوە ﴿فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ﴾ شەیتان کردەوەکانیانی لەپێش چاو جوان کردن، کوفرو بتپەرستی لەدڵ دا شیرین کردن، ﴿فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ﴾ ئەمڕۆ ئەو سەرپەرشتیکاریانەو فریایان دەکەوێ؟! هەندێك دەڵێن: مانای ﴿فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ﴾ واتە: ڕۆژی قیامەت شەیتان لەئاگردا هاونشینیانە، حیکایەتی حاڵی داهاتووە. واتە: لەو کاتەدا: کە کافرەکان لەدۆزەخدا سزا دەدرێن شەیتان یارمەتیدەریانە، جگە لەئەو کەس یارمەتیدەریان نیە. ئەویش هیچی پێ ناکرێ!! ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ بۆ ئەو موشریکانە لەقیامەتدا سزای بەئێش هەیە.

﴿[٦٤]وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلاَّ لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ ئەی موحەممەد! ئێمە بۆیە قورئانمان بۆ ناردوی‌و کردومانی بەپێغەمبەرو رەوانەمان کردوی بۆ سەر بەندەکانمان: کە ئەو قورئانەیان بۆ شی بکەیەوە، ئەو بیرو باوەڕو عیبادەتەی تێیدا کەوتوونە جوداوازییەوە بۆیان یەکالا بکەیەوە، حەق‌و بەتاڵیان بۆ لێك جیابکەیەوە، حەق بناسن‌و پابەندی بن‌و بەتاڵ بزانن خۆی

لێ دوور بخه‌نه‌وه. قورئان دادوەرو نێوانکاره بۆ هه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌ك ئاده‌میزادان تێیدا بکه‌ونه کێشه‌وه، هیدایه‌ت و رێ پیشانده‌ره بۆ دڵه گومڕاکان، ره‌حمه‌تو فه‌رو به‌ره‌که‌ته بۆ گه‌لێکی ئیمانداڕو خوداپه‌رست. قورئان ره‌حمه‌ته بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌ستی پێوه ده‌گرن‌و پابه‌ندی فه‌رمان‌و جڵه‌وگیرییه‌کانی بن!

﴿٦٥ وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ له‌م ئایه‌ته‌دا په‌روه‌ردگار به‌نده‌کان هۆشیار ده‌کاته‌وه‌و سه‌رنجیان بۆلای ئه‌و به‌ڵگانه راده‌کێشێ: که نیشانه‌ی تاك‌و ته‌نهایی‌و به‌توانایی‌و زاناییه‌تی، ئه‌وه ده‌چه‌سپێنێ: که هه‌ر ئه‌و شیاوی خودایه‌تی‌و به‌ندایه‌تی بۆ کردنه، ئه‌وه‌ی رونکردووه که ئه‌و خودا بالاده‌سته خودایه‌کی وه‌هایه له‌به‌رزاییه‌وه باران ده‌بارێنێ‌و به‌و بارانه زه‌وی وشك‌و برینگ‌و مردوو زیندوو ده‌کاته‌وه، گژوگیاو دارو دره‌ختی تێدا ده‌روێنێ‌و کانی وکانیاوی تێدا ده‌ته‌قێنێ، بێگومان له‌زیندو کردنه‌وه‌ی زه‌وی به‌و شێوه به‌رچاوه‌ی هه‌موو ساڵێك جارێك یان زیاتر دووباره ده‌بێته‌وه، پاش ئه‌وه‌ی شیناوردی تێدا نابینرێ‌و وه‌کوو مردوو وایه‌و نه‌ش‌و نمای تێدا به‌دی ناکرێ به‌و بارانه زیندو ده‌بێته‌وه‌و سه‌وز هه‌ڵده‌گه‌رێ‌و زه‌نوێر ده‌بێته‌وه، ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ بێگومان له‌م دیارده‌یه، ئه‌م گۆرانکارییه، ئه‌و زیندو کردنه‌وه‌یه به‌ڵگه‌یه‌کی حاشا هه‌ڵنه‌گرو نیشانه‌یه‌کی به‌هێزو ئاشکرایه له‌سه‌ر تاك‌و ته‌نهایی‌و به‌توانایی‌و زانایی‌و دانایی خودا! بۆ که‌سانێك ئه‌م قورئانه ده‌بیسن‌و لێی ورد ده‌بنه‌وه‌و لێی حاڵی ده‌بن.

﴿٦٦ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِن بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِّلشَّارِبِينَ﴾ بۆ ئێوه هه‌یه ئه‌ی خه‌ڵکینه! له‌ئاژه‌ڵدا په‌ندو ئامۆژگاری، به‌ڵگه‌و نیشانه له‌سه‌ر به‌توانایی‌و ره‌حمه‌تو لوطف‌و که‌ره‌ممان، سه‌یری حوشترو ره‌شه‌وڵاخ‌و مه‌رو بزن بکه‌ن، له‌ده‌ست ره‌نگینی په‌روه‌ردگار وردببنه‌وه: ئه‌وه‌تا ئێوه زیاد له‌وه‌ی که‌ڵك له‌کوڵك‌و خوری‌و موو مه‌ره‌زیان وه‌رده‌گرن، به‌به‌رهه‌م هێنانی بێچوو زاوزێیان، هه‌روه‌ها به‌خواردنی گۆشتیان سوودمه‌ند ده‌بن، سه‌رباری ئه‌و سوودو فه‌رانه ده‌رخواردتان ده‌ده‌ین شیرێکی صافی دوور له‌هه‌موو خه‌وشێك که به‌تام‌و گه‌وارایه بۆ ئه‌وانه‌ی ده‌یخۆنه‌وه، ئه‌و شیره په‌یدا ده‌بێ له‌نێوان ئه‌و ماده پیسه که له‌ریخۆڵه‌وه رەت ده‌بێ‌و، ئه‌و خوێنه سووره‌ی که جگه‌ری ئاژه‌ڵه‌کان کێشی ده‌کا. ئه‌و شیره صافه‌ی: که له‌گوانی ئاژه‌ڵ ده‌ردێ له‌چی دروست ده‌بێ؟ بێگومان ئه‌و شیره وه‌دی دێ له‌نێوان ئه‌و خۆراکه‌ی له‌گه‌ده‌دا پاش هه‌زمبوون ده‌مێنێته‌وه‌و ئه‌و خوێنه‌ی له‌ئاکامی هه‌زمبوونی خۆراکه‌که په‌یدا ده‌بێ! چونکه که خۆراك هه‌زم بوو به‌قودره‌تی خودا ده‌بێته گوشراوێکی پاڵفته‌کراوو به‌سوود بۆ جه‌سته‌و به‌شێکیشی ده‌بێته تڵپه‌ی بێ سود: که پاش ماوه‌یه‌ك ده‌ری ده‌دا بۆ ده‌ره‌وه ئه‌م خوێنه ده‌چێته ناو هه‌موو خه‌لییه‌یه‌کی جه‌سته‌وه‌و به‌سه‌ر ده‌ماره‌کانی له‌ش‌دا دابه‌ش ده‌بێ‌و ده‌بێته هۆی به‌رده‌وام بوونی ژیان. ئه‌مجار بڕێ له‌م خوێنه ده‌چێ بۆ ناو ئه‌و لوانه‌ی له‌ناوگواندان‌و ده‌بێته‌شیرێکی صافی بێ خه‌وش! سوبحانه‌للا! هه‌ر ده‌ڵێ ی خودای داناو زانا جه‌سته‌ی ئه‌و ئاژه‌ڵانه‌و هه‌موو گیانله‌به‌رێکی شیرده‌ری تری کردوه به‌کارگه بۆ گۆڕینی خوارده‌مه‌نی بۆ خوێن‌و له‌خوێنه‌وه‌بۆ شیر. هه‌ر به‌و جۆره له‌جه‌سته‌دا جگه له‌غوده‌ی ناو گوان‌و شیره‌مه‌نی، غوده‌ی لووت هه‌یه، چڵم دروست ده‌کا، غوده‌ی چاو هه‌یه فرمێسك په‌یدا ده‌کا، غوده‌ی مه‌نه‌وی هه‌یه خوێنه‌که ده‌گۆڕێ بۆ ماده‌ی گه‌راو گه‌رچه‌ك!! بۆ تۆم‌و ره‌چه‌ڵه‌ك!

﴿٦٧ وَمِن ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا﴾ بۆ ئێوه هه‌یه له‌به‌رووبوومی داری خورماو داری ترێدا چه‌ند رزق‌و رۆزیی جۆراو جۆر؛ له‌م دره‌ختانه میوه‌ی جۆراو جۆرو هه‌مه‌چه‌شنه‌تان بۆ فه‌راهه‌م هێنداوه، هه‌موویان رزق‌و رۆزیی جوان‌و به‌که‌ڵکن، هۆی راگیرکردنی ته‌ندروستی‌و گه‌شه‌کردنی له‌ش‌و لارتانه. ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان له‌ره‌خساندن‌و زۆر کردنی ئه‌م هه‌موو نیعمه‌ته جۆراو جۆرانه‌دا، نیشانه‌و به‌ڵگه‌ی به‌هێز هه‌ن له‌سه‌ر وجودو به‌توانایی‌و میهره‌بانی په‌روه‌ردگار بۆ نه‌ته‌وه‌یه‌ك که خاوه‌ن هۆش‌و فام بن‌و عه‌قڵی خۆیان بخه‌نه کارو له‌نیعمه‌ت‌و دروستکراوانی خودا ورد ببنه‌وه.

﴿[٦٨] وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ﴾ پەروەردگاری تۆ ئەی موحەممەد! (ئەی پێغەمبەر) خستویەتیە سروشتی هەنگەوەو فێری کردووەی سەرسوڕهێنەری کردوە، هەڵس و کەوتی وای خستۆتە هەست و سروشتەوە کە ئادەمیزادانی عاقڵ و هۆشمەند تێیدا سەرگەردانن و ناتوانن کاری وا ئەنجام بدەن! ﴿أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾ خودا خستویەتیە دەروونی کۆمەڵگای هەنگەوەو شارەزای کردوە: کە لەکێودا شوێنی حەوانەوەی خۆی دروست بکا، لەکونە شاخ و تەڵیشە بەردو کلۆرە داردا هەنگەلانی خۆی پێك بێنێ، هەروەها لەناوکۆڵەس و صندوقی تایبەتی کە ئادەمیزاد بۆی دروست دەکەن شانە هەنگوێنەکان رابەستێ شەشخان و شەشسوچ و چون یەك هیچیان لەهیچیان زیادو کەمی نەبێ، کون و کەلەبەرو درزو درازی تێدا نەبێ، لەهەندێ خانەو شانەدا هەنگوین پاشەکەوت بکاو لەهەندێکیاندا مێوو خۆراکی بێچوە هەنگەکان خەزن بکا.

﴿[٦٩] ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ ئەمجار کەلانەو هەنگەلانت بنیات نا لەبەروبوومی هەموو گژوگیاو دارو درەختێك بخۆ، هەرچی حەزت لێیەتی لەتامی شیرین و مزرو ئەو جۆرە تامانە بەکاریان بێنە، هەلالی گوڵاو غونچەی هەموو دارو درەخت و گژوگیایەك بەشارەزۆی خۆت هەڵمژەو بیکەرە بژێو بۆ خۆت و بێچوە هەنگەکانی ترو کەرەسەی رابەستنی شانە هەنگوێنەکان! بڕۆ بۆ سەرکانیاو جۆگاکان ئاو بەرەوە بۆ شارە هەنگەکە! ﴿فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً﴾ کە هەلالەت هەڵمژی و ئاوت هەڵگرت ئەو ڕێ و رەسمە پەیڕەو بکە: کە خودا خستویەتیە ناو دڵتەوەو فێری کردوی بۆ رابەستنی شانەکان و بۆ دروستکردنی هەنگوین و بژێو بۆ بێچوە هەنگەکان. یان کە دەڕۆی بۆ ناو دارستان و گوڵاو گوڵزار ئەو رێگایە بگرە کە خودا فێری کردووی و لەگومبوون مەترسە، بەسەلامەتی دەگەڕێیەوە بۆ شارە هەنگەکەت! ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ﴾ دێتە دەرەوە لەسکی هەنگ هەنگوینێکی رەنگاورەنگ، هی وا هەیە سپییە، هەیە زەردە، هەیە سورە، بەگوێرەی چۆنیەتی ئەو دەڤەرەی هەنگەکە هەلالی لێ هەڵمژیوە. ﴿فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ لەهەنگویندا هەیە شیفاو چارەسەری زۆر لەدەردو نەخۆشی، زۆر داوو دەرمان هەیە بەشێك لەهەنگوینی تێکەڵاو دەکرێ و دەبێتە دەرمان و چارەسەری زۆر لەدەردان! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بێگومان لەو دیاردەو چۆنیەتی هەڵس و کەوتی هەنگدا، لەچۆنیەتی دروستکردنی هەنگوین و شانەرابەستنی دا نیشانەو بەڵگەی ناشکرا هەن لەسەر هەبوونی خودایەکی خاوەن دەسەڵات و زاناو دانا بۆ کەسانێك لەدروسکراوانی خودا وردببنەوە، بزانن: خودا چۆن بەزانایی و دانایی خۆی سەرپەرشتیاری بوونەوەر دەکا، بەرژەوەندی ئادەمیزادی پاراستووەو هەموو ئەوشتانەی بۆ خزمەتی ئەو رەخساندوە.

﴿[٧٠] وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ﴾ ئەی ئەوەی ئادەمیزاد بیر بکەنەوەو ورد ببنەوە، بزانن: خودا لەنەبوەوە ئێوەی هێناوەتە گۆڕەپانی ژیانەوە، ئێوە هیچ نەبوون خودا هاوردونیە گۆڕەپانی ژیانەوەو تەمەنێکی دیاریکراوی بۆ داناون، هەر کەسەو تەمەنێکی دیاریکراوی خۆی هەیە! هی واتان هەیە تەمەنی کورتەو زوو دەمرێ، ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾ هی واتان هەیە تەمەنی درێژ دەبێ و دەگەڕێتەوە بۆ تەمەنی پیرو کەنەفتەیی، وای لێ دێتەوە بێ هێزو لاوازو زەبوون، هەستەکانی وەکوو پێویست کار ناکەن، توانای عەقڵی و جەستەیی نامێنێ، لەرزۆك و لاوازو پەککەوتەو کەنەفت دەبێ، ﴿لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئاً﴾ بۆ ئەوەی پاش زانین و تێگەیشتن نەزان ببنەوە، وەکوو سەرەتای ژیانی و تافی ساوایی کە هیچ شتێك نازانێ تاوای لێ بێتەوە، ئەو شتانەی: کە لەتەمەنی گەنجی و کاملی دا فێریان بووە لەبیری بچنەوە. پیری و کەنەفتی عەقڵ و هۆشی لێ بستێننەوە، هیچ نەزانێ و عەقڵی بەهیچ نەشکێ و هیچی لەبیر نەمێنێ، کەشتێکیش فێر ببێ تاوێك لەبیری بچێتەوە، پرسیار دەکا لەشتێك ئەوە چیەو کێیەو؟ پێی دەڵێن ئەوە فلان شتە، یان فلان کەسە، پاش تاوێکی تر دووبارە پرسیار دەکاتەوە ئەوە چیەو کێیە؟ ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ بێگومان پەروەردگار زانایەو هەموو شتێك دەزانێ، حیکمەتی دروستکردنی ئادەمیزادو زوو مراندنی و تەمەندرێژ کردنی دەزانێ بەتواناو خاوەن دەسەڵاتی رەهایە بەسەر هەموو شتێکدا، هیچ شتێك دەسەوەسانی ناکا.

﴿٧١ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ﴾ وەكوو چۆن ئێوە لەتەمەندا جوداوازن: هەیە تەمەن كورتەو هەیە تەمەن درێژ، هەیە زۆر تەمەنی كورتەو هەیە مام ناوەندی، هەر بەو جۆرە خودا لەپێدانی رزق‌و رۆزیش‌دا جوداوازی تێدا پەیدا كردون، هەتانە دەوڵەمەندو خاوەن سامان، هەتانە دەست كورت، هەژار، هەتانە خاوەن پلەو پایە پاشاو فرمانڕەوا، هەتانە مسكێن‌و ژێر دەستە! ئەم رزق‌و رۆزییەی پێی داون، ئەو ماڵ‌و سامانەی پێی بەخشیون بەپێی عەقڵ‌و هۆش‌و زیرەكیتان نییە. كوردی گوتەنی: (دەوڵەمەندی بەقووەتی شانان نییە). هی وا هەیە خاوەنی ملیون‌و ملیارە بۆخۆی دینارێك ناهێنێ! هی وا هەیە بۆ خۆی زۆر بەنرخەو دینارێكی نییە!! ﴿فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ﴾ جا كە رزق‌و رۆزی هەموو كەس لەلای خوداوە بێ، بژێوی هەموو گیانلەبەرێك بەدەست ئەو بێ، وا مەزانن: ئەوكەسانەی رزق‌و رۆزییان زۆر پێدراوە، كە دەوڵەمەندو خاوەن سامانەكانن بەشێك لەو رزق‌و رۆزییەی پێیان دراوە دەیگێڕنەوە بۆ ئەو كۆیلانەی كە لەژێر دەستیان دان، بەڵكوو ئەوەی ئەیدەن بەوانە، رزق‌و رۆزی خۆیانەو لەخوداوە بۆیان بڕدراوەتەوە، بەڵام بەسەر دەستی ئەواندا بۆیان دێ. ﴿أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ؟﴾ چۆن ئێوە بەندایەتی بۆ بت‌و صەنەم دەكەن؟ ئینكاری نیعمەتی خودا دەكەن؟؟ یان مانای ﴿أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ؟﴾ بەم جۆرەیە: ئایا ئێوە دوای چەسپاندنی ئەم هەموو بەڵگەو نیشانانە لەسەر تاك‌و تەنهایی خودا چۆن ئینكاری نیعمەتەكانی دەكەن؟

﴿٧٢ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجاً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً﴾ واتە: پەروەردگار لەرەگەزی خۆتان‌و شێوەو روخساری خۆتان ئافرەتی بۆ ئێوە رەخساندوەو كردویەتی بەخێزانتان‌و وەگری یەكتری بوون‌و خۆشەویستی خستۆتە نێوانتانەوە، بەرژەوەندی یەكتری دەپارێزن‌و پێكەوە گونجاندونی‌و بەیەكەوە هەڵدەكەن!! ئەمجار لەژنەكانتانەوە بۆ ئێوەی بەرهەم هێناوە منداڵ‌و نەوە: كە لەراستی دا منداڵ گوڵی ژیانەو هۆی خۆشی‌و رازاندنەوەی ژیانە، جێگای كەیفخۆشی‌و هاریكاری‌و یارمەتی‌و هەم ئاهەنگییە، تا منداڵن ئێوە بەخێویان دەكەن‌و كە ئێوە پیر بوون ئەوان كۆمەگیتان پێ دەكەن! دەبنە میراتگرو جێنشین‌و هۆی كوێرنەبوونەوەی ناوو ناوبانگتان! ﴿وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ رزق‌و رۆزی پاك‌و خاوێنی پێداون، خواردن‌و خواردنەوەی بەتام‌و لەزەت‌و گەوارای پێ بەخشیون پۆشاكی جوان‌و خانوبەرەی دڵگیرو زێدو نیشتمانی بەپیت‌و بەرەكەتی بۆ رەخساندون، ئامێرو هۆكاری گواستنەوەی بۆ دابین كردون! ﴿أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ﴾ ئایا ئەوانە دوای ئەو رونكردنەوەو هێنانەوەی بەڵگە جۆراو جۆرانە، پێیان وایە: بتەكانیان هاوبەشی خودان، دەتوانن سوودو زیانیان پێ بگەیەنن، پێیان وایە: (بەحیرەو سائیبەو وەصیلە)یان لێ یاساغەو نابێ سودیان لێ وەربگرن؟ بەراستی ئەوانە بەهەڵەچوون جێ ی سەرزەنشت‌و لۆمەن!! ﴿وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ؟﴾ ئایا ئەوانە ویڕای ئەو هەموو نیعمەتە ئاشكراو جۆراو جۆرانە، بەردەوامن لەسەر كوفرانی نیعمەتەكانی خوداو ئاوا بەهەوانتە نیعمەتەكان وەپاڵ بت‌و صەنەمەكانیان دەدەن؟؟ دەڵێن: ئەوە نیعمەتی خوداكانمانن؟؟ ئای كەبێ عەقڵ‌و كەم ئەزمونن؟! ئای كە نەزان‌و نەفامن؟ ئای كە سپڵەو پێ نەزانن؟!

﴿٧٣ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقاً مِنَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ شَيْئاً﴾ ئەو موشریكە نەفام‌و سپڵەو پێنەزانانە بەندایەتی بۆ شتێك دەكەن، شتانێك دەكەنە هاوەڵی خودا: كە ناتوانن هیچ رزق‌و رۆزییەكیان لەئاسمان و زەوی بۆ دابین بكەن، ناتوانن باران ببارێنن، دارو درەخت‌و دانەوێڵە بڕوێنن‌و وەبەریان بێنن، بەڵكوو دارای ئەوەیان نییە بۆ خودی خۆیان سودێكیان هەبێ، زیانێك لەخۆیان دوور بخەنەوە، ناتوانن كۆمەگی بەخۆیان بكەن چ جای بەكەسانی تر! ﴿وَلا يَسْتَطِيعُونَ﴾ تەنانەت ئەگەر بیشیانەوێ بیكەن، هەر ناتوانن!

﴿٧٤ فَلا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الأَمْثَالَ﴾ ئێوە بەهیچ كلۆجێك هاوەڵ‌و هاوتا بۆ خودا دامەنێن، دروستكراوان مەبەنە ریزی ئەو، كەسی تر بەخودا مەزانن جگە لەخودای تاك‌و تەنهاو پەروەردگار! ﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ﴾ خودا دەزانێ‌و شایەتی دەدا: كە هیچ خودا نین جگە لەخۆی، ئێوە نازانن‌و

بەنەزانی خۆتان شتی تر دەکەنە هاوەڵو هاوتای. بێگومان خودا دەزانێ ئێوە لەناکامی ئەو هاوەڵدانانە بۆ خودا توشی چ عەزابێك دەبنو چیتان بەسەر دێ.

﴿٧٥ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرّاً وَجَهْراً هَلْ يَسْتَوُونَ؟﴾ ئەی بتپەرستو موشریکەکان! نموونەی ئێوە کە بتو صەنەم دەکەن بەهاوشانی خودا وەکوو ئەوە وایە: کابرایەك بێنی کۆیلەیەکی بێ دەسەلات بکاتە هاوشانی خاوەنەکەی! کۆیلەیەك کە هیچی پێ ناکرێو ناتوانێ هیچ ببەخشێ، بکرێتە هاوشانی خاوەنەکەی کە خاوەن دەسەلاتو هێزو توانایەو دەتوانێ بەئارەزۆی خۆی ماڵ ببەخشێ، بەنهێنیو بەئاشکرا، بەزۆریو بەکەمی تەصەروف لەماڵو سامانی خۆیدا دەکا، ئایا ئەم دوو کەسە یەکسانن؟ وەکوو یەك وان؟ دەخرێنە ریزی یەکترەوە؟ بێگومان نا! دیارە هەرگیز یەکسانی ناخرێتە نێوانیانەوە، بۆیە لەئاکاما فەرمووی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ﴾ حەمدو سوپاسی تەواوو پەسنیو پیرۆزیو دووری لەهەموو خەوشێك بۆ خودای بالادەستو شکۆمەندە، بۆ پەروەردگاری خاوەن نیعمەتو میهرەبانە، هەر ئەو شیاوی پەرستشو سوپاسە نەك ئەوبتو صەنەمانەی کە ئەوان بەخودایان دەزاننو دەیانکەنە هاوەڵی خودا، وەڵێ زوربەی ئەو کافرو خودا نەناسو موشریکانە حەقو حەقیقەت نادۆزنەوە، نایناسن.

﴿٧٦ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُّ لا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ؟﴾ واتە: خودا پەندو مەثەلی هێناوەتەوە بۆ خۆیو بتو صەنەمەکان؛ بەدوو پیاو: یەکیان لاڵەو قسەی بۆ ناکرێو توانای هیچی نیە، نەبۆ خۆیو نەبۆ غەیری خۆی دارای هیچی نیە، سەرباری ئەوەش بارگرانییە بەسەر خاوەنەکەیەوەو ئەرکی بەخێوکردنیو دابین کردنی پێویستیاتی ژیانی لەسەر خاوەنەکەیەتی. ئەگەر خاوەنەکەی ئەرکێکی پێ بسپێرێ، بۆ شوێنێکی بنێرێ، ناتوانێ ئەنجامی بدا، لەکارەکەیدا سەرکەوتوو نابێو کارێکی سوودمەند ناکا، چونکە تێناگا چی پێ دەگوترێ، بۆ

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ۞ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَّا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَمَن رَّزَقْنَٰهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوُۥنَ ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَآ أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَىٰهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۖ هَلْ يَسْتَوِى هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَآ أَمْرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ ٱلْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَٱللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ مُسَخَّرَٰتٍ فِى جَوِّ ٱلسَّمَآءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

خۆشی زمانی نیەو کەس تێی ناگا! دووەمیان پیاوێکی ساغو عاقڵو زاناو زیرەكو تێگەیشتوو سوودی بۆ خۆیو غەیری خۆی هەیە: فەرمان بەچاکەو نەهی لەخراپە دەکا. پابەندی حەقو عەدالەتەو بەعەدالەت حوکم دەکا، قسەی حەقو کرداری جوانو رەفتاری شیرینە، رێبازی راستی گرتووەو پەیرەوی ئایینی حەق دەکا! ئایا ئەم دوو پیاوە وەکوو یەك وان؟ یەکەمیان هیچ قازانجێکی لەدەست هەڵناوەرێو دووەمیان هەموو سودێکی بۆ خەڵك هەیە. یەکەمیان وەکوو بتو صەنەم دیتنو بیستنی نیە. دووەم: کە بریتییە لەخودای پەروەردگار خاوەنی هەموو صیفەتێکی کەماڵو جەلالە، فەرمان دەکا بەبەندەکانی بۆ خودا پەرستیو یەکتاپەرستی و پەیرەو کردنی عەدالەتکاریو بۆ خۆشی لەهەموو کارو فرمانێکی دا عەدالەتکارە. دەی کە ئەم دوو پیاوە بەمەثەل هێناومانەوە وەکوو یەك نەبن، چۆن ئێوە ئەی موشریکەکانی مەککە! یەکسانی دەخەنە نێوان خودای

بالادەستو نێوان بتەکانتانەوە؟ بەراستی ئەو موشریکانە گومڕاو کەودەنو کەللەرەقو سەرلێشێواون!!

﴿٧٧ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ هەر بۆ خودایەو بەس! زانینی زانیاری غەیبو پەنامەکی ئاسمانەکانو زەوی، هەر ئەو غەیب دەزانێو کەسی تر ئاگای لەوەنیە، مەگەر خودا بەفەضلو گەورەیی خۆی بڕێ لەو زانیارییە بەهەندێ لەفریشتەو پێغەمبەرانو پیاوچاکان رابگەیەنێ! ﴿وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ﴾ پەیدا بوونو کاروباری قیامەتو هەرچی کە پەیوەندی بەقیامەتەوە هەبێ، هەر کاتێ خودا ئیرادەی کرد پەیدا ببێ چاو تروکانێکە بەڵکوو کەمتریش! چونکە فەرمانی خودا دەست لەعاستو فەورییە، هەر لەگەڵ ئیرادەی کرد یەکسەر پەیدا دەبێو وەغرانی نابێ. ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بێگومان پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکی مومکیندا بەتواناو بالادەستە، هەرچی بیەوێ ببێ دەبێو کەس نیە بەرهەڵستکاری بێو ببێتە کۆسپو لەمپەر لەبەردەم ویستەکانی دا! مەبەست لەئایەتەکە ئەوەیە: کە تەحلیلو تەحریم لەکەسێك جوانە کە زانیاری بەسەر هەموو شتێکدا هەبێ، دەی خۆ ئێوە ئەی موشریکەکان! هیچ زانیاریو ئاگاداریتان بەسەر شتە پەنامەکیو غەیبییەکاندا نیە ئەدی چۆن بڕیاری حەڵاڵکردنو حەرامکردن دەردەکەن؟

﴿٧٨ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾ پەروەردگار ئێوەی لەسکی دایکتاندا هێناوەتە دەرێو خستونیە ناو جیهانی بەرفراوانو لەو کاتەدا حاڵتان وا بوو: ﴿لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئاً﴾ هیچتان نەدەزانیو لەهەموو شتێك بێ ئاگا بوون! ئادەمیزاد لەسەرەتای هاتنە دونیایەوە هیچ شتێك نازانێ، ئەمجار وردە وردە خودا هەستەکانی بەئاگا دێنێو گەشەیان پێ دەکا، ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ﴾ هەستی بیستنو دیتنتان بۆ دەرەخسێنێ، عەقڵو هۆشتان پێ دەبەخشێ، جوداوازی نێوان خێرو شەڕ دەکەن قازانجو زەرەری خۆتان لێك دەکەنەوە. چاكو خراپ لێك هەڵدەهاوێرن، ئەم هەستانەمان پێ بەخشیون، عەقڵو هۆشمان پێداون ﴿لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ بۆ ئەوەی شوکرو سوپاسی نیعمەتەکانی خودا بکەن بەسەرتانەوە، هەموو ئەندامێکتان لەبواری خۆیدا بەکار بێنن، بتوانن عیبادەتی خودای خۆتان بکەنو فەرمانبەرداری فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن.

﴿٧٩ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ﴾ ئەوە نەیانڕوانیوەو سەیریان نەکردوەو ناڕوانن بۆ باڵندەکان لەحەوادا لەنێوان ئاسمانو زەویدا چۆن خودا رامی کردون و وای لێکرد ون بەدوو باڵ دەفڕن، لەهەوادا جگە لەخودا کەسی تر نیە بتوانێ رایانگرێو نەهێڵی بکەونە خوارێ، هەرخودا: بەقودرەتی خۆی رایاندەگرێو فڕینیان بۆ دەرەخسێنێ! ئەگەر قودرەتو دەسەڵاتی خودا نەبوایە هەرگیز ئەو باڵندانە فڕینیان بۆ نەدەکرا! چونکە کەریمی کارساز باڵندەی وا دروست کردوە دەتوانێ بفڕێ، هەوای وا سازداوە فڕینی تێدا بکرێ، ئەگینا ئەگەر پەروەردگار باڵندەی ئاوا دروست نەکردایەو هەوای وا ساز نەدایە باڵندەکان نەیاندەتوانی بفڕن. ﴿مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلاَّ اللَّهُ﴾ مانای ئەوەیە: جەستەی باڵندە قورسەو جەستەی قورسیش ناتوانێ بەهەودا بڕوا ئەگەر شتێك لەژێرییەوە هەڵی نەگرێ. کەوابوو راگری ئەو جەستە قورسە لەهەوادا خودای خاوەن دەسەڵاتە: کە هەوای وا رەخساندوە ئەو جەستە قورسە هەڵبگرێ! بێگومان زانایانی ئیسلام زۆر لەمێژە ئەوەیان درکاندوە: کە زیاد لەدوازدە میل لەبەرزایی دا هەوا چڕیو پڕی نامێنێ بۆیە باڵندەکان لەو ئەندازە زیاتر بەرز نابنەوە! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ بەراستی لەو رامکردنو گونجانەی باڵندەو هەوا بۆ ئەنجامدانی فڕین نیشانەو بەڵگەی بەهێز هەن لەسەر خودایەتی خوداو تاكو تەنهاییو بێ هاوەڵیو خاوەن دەسەڵاتی بێ سنووری! بۆ کەسانێك ئیمانیان بەخودا هەبێو دڵیان بەنووری ئیمان رۆشن بوبێتەوە.

﴿٨٠ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً﴾ پەروەردگار خانووی بۆ ئێوە رەخساندوە فێری کردوون چۆن دروستی دەکەن! تێیدا ئارام دەگرنو دەحەوێنەوە. لەگەرماو سەرما دەتانپارێزێ، لەژیانی گوندنشینیو شارنشینی دا سوود لەو خانوو مسکەنانە وەردەگرن. لەحاڵەتی کۆچەریو گەشتو گوزاردا شتی تری بۆ رەخساندون، ئەوەتا: ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۢ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ الْأَنْعَٰمِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَآ أَثَٰثًا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَٰلًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَٰنًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَٰبِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَٰبِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَٰغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَءَا الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَءَا الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَآءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِن دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

الأَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ﴾ بۆ ئێوەی بەدیهێناوە لەپێستی ئاژەڵ، خێمەو رەشماڵ، دەیانکەنە خانووی سەفەری‌و هەڵگرتن‌و گواستنەوەیان لەشوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر ئاسان‌و کەم ئەرکە، بەئاسانی کۆی دەکەنەوەو دەیپێچنەوەو لەشوێنێکی تر هەڵی دەدەنەوە لەژێریاندا ئارام دەگرن‌و دەحەسێنەوە! ﴿وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثاً وَمَتَاعاً إِلَى حِينٍ﴾ خودا بۆ ئێوەی رەخساندوە لەخوری مەڕو کوڵکی حوشترو مەرەزو مووی بزن، کەل‌و پەلی ماڵتان، هەندێکی دەکەنە راخەرو هەندێکی دەکەنە پێخەف‌و هەندێکی دەکەنە پۆشاک، هەروا دەیکەنە کاڵای بازرگانی‌و ئاڵ‌و وێری پێوە دەکەن، تا کاتێکی دیاریکراو لەزانیاری خودادا، کە کۆتایی ژیانتانە. هەڵبەتە ئەم شتانە هەموویان بەگوێرەی داب‌و نەریتی کۆمەڵگای ئەو کاتەی عەرەب‌و غەیری عەرەب هۆکاری دابینکردنی پێداویستی ئادەمیزاد بوون، لەم خوری‌و کوڵک‌و مەرەزو موو بەرگنە سودیان وەرگرتووە، بەرگ‌و پۆشاک‌و فەرمنجی‌و پەستەک‌و کوڵەباڵ‌و راخەرو پێخەف‌و خێمەو رەشماڵ‌و گوریس‌و قەیاسەو هۆڕو تێرەو جەواڵ‌و خەرارو رەشکەو تایینچەیان دروست کردون‌و بێ دابینکردنی ئەو شتانە نەیانتوانیوە پێداویستی ژیان دەستەبەر بکەن، ئەم شتانە کەل‌و پەلی پێویستی ژیانی ئەو سەردەمە بوون، هەرچەندە ئەمڕۆ ژیان گۆڕاوەو پێشکەوتنی پیشەسازی لەهەموو بوارەکاندا تەنگی بەو جۆرە کەل‌و پەلانە هەڵچنیوەو وەلای ناون‌و ئەو گرنگییەی بۆ نەهێشتوونەوە، وەلێ ئێستاش بەشێوەیەك لەشێوەکان سوودیان لێ وەردەگیرێ‌و پێداویستی ژیانن، بەتایبەتی بۆ گوندنشینان‌و ئەوانەی تا ئێستاش کۆچەرین‌و بەدوای لەوەڕو ئاو دابینکردن بۆ ئاژەڵەکانیان ئەم دیوو ئەو دیویانەو گەرمێن‌و کوێستان دەکەن. ساڵی چەند جار هەوار گۆڕکێ دەکەن‌و لەشوێنێکدا ئاسەر نامێننەوە.

﴿٨١ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلالاً﴾ هەر لەنیعمەتی خودایە بەسەر ئێوەدا: کە بۆ ئێوەی رەخساندوە لەو شتانەی دروستی کردوون: وەکوو درەخت‌و شاخ‌و کێو، خانووی جوان‌و رازاوەو سێبەرو سایەو ئارامگای خۆش‌و هەواساز، بەهۆی ئەو سێبەرانەوە خۆتان لەگەرمای هاوین‌و تیشکی خۆر دەپارێزن، لەومیشوومەو رەشەبا پەنا دەگرن. ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَاناً﴾ هەروەها پەروەردگار لەکێوو کەژەکاندا چەند پەناگاو کەورگ‌و ئەشکەوت‌و قەڵاو پەناو پاساری بۆ خۆتان‌و ئاژەڵەکانتان بەدیهێناوە، خۆتانی تێدا حەشار دەدەن‌و خۆتان لەدوژمن‌و درندەو سەرماو گەرما دەپارێزن. ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ﴾ هەروەها خودا بۆ ئێوەی دروست کردوە چەند جۆرە پۆشاکێك: کە ئەیکەنە بەرتان‌و لەگەرمای هاوین‌و سەرمای زستان دەتانپارێزێ! ﴿وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ﴾ بۆ ئێوەی رەخساندوە پۆشاکی لەزرێ دروستکراو: کە لەزەبری شیرو تیری دوژمنان دەتانپارێزێ، هۆکاری مانەوەتانە لەسەنگەری بەرگری‌و بەرخوداندا! جا وەکوو ئەو شتانەی بۆ دروست کردون ﴿كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ﴾ ئاوا بەو جۆرە بۆ ئێوەی رەخساندوەو دەڕەخسێنێ، نیعمەتەکانی خۆی بەسەر ئێوەدا تەواو دەکا لەدونیاو قیامەتدا بەختەوەرتان دەکا، بەڵکوو بیر بکەنەوەو

به‌خۆتاندا بچنه‌وه، بڕوا به‌خودا بکه‌ن‌و خۆتان بخه‌نه ژێر ئاڵای ئیسلامه‌وه‌و خۆتان له‌به‌دبه‌ختی دونیاو قیامه‌ت بپارێزن. ئه‌و کاته ده‌بنه فرمانڕه‌وای سه‌رزه‌وی‌و به‌سه‌ر به‌رزی‌و ئازادی ژیان به‌سه‌ر به‌رن، که‌لاّنه بژین‌و مه‌ردانه بمرن!

جا ﴿٨٢ فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ ئه‌گه‌ر پاش ئه‌م ڕونکردنه‌وه‌و شیکردنه‌وه‌یه، سه‌رباری ئه‌و هه‌موو نیعمه‌تانه‌ی پێمان به‌خشیون ئه‌وان هه‌ر سوور بوون له‌سه‌ر کوفرو بێدینی خۆیان، پابه‌ندی په‌یامی ئیسلام نه‌بوون‌و به‌ڵگه‌و نیشانه‌کان کاریان تێ نه‌کردن، ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ ئه‌تۆ ته‌نها ڕاگه‌یاندنت له‌سه‌ره‌و ئه‌نجامیشت داوه، ئه‌تۆ ئه‌رکی سه‌رشانی خۆت به‌رێك‌و پێکی به‌جێ هێناوه له‌وه زیاتر به‌رپرس نی!!

﴿٨٣ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا﴾ ئه‌وان ده‌زانن: که ئه‌و نیعمه‌تانه هه‌موویان له‌خوداوه‌ن، که‌چی له‌جیاتی ئه‌وه‌ی سوپاسی خودا بکه‌ن له‌سه‌ر نیعمه‌ته‌کانی، به‌کرده‌وه‌کانیان ئینکاری نیعمه‌ته‌کانی په‌روه‌ردگار ده‌که‌ن، شتی ترو که‌سانی تر ده‌که‌نه هاوبه‌شی خودا، ڕه‌خساندنی ڕزق‌و ڕۆزی‌و سه‌رکه‌وتن وماڵ غه‌یری خودا ده‌ده‌ن، ده‌ڵێن: ئه‌م نیعمه‌تانه به‌شه‌فاعه‌تی بته‌کانمان په‌یدا بوون! ﴿وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ﴾ زوربه‌ی زۆری ئه‌و ئاده‌میزادانه کافرو بێ بڕواو سه‌رڕه‌ق‌ن‌و به‌ئه‌نقه‌ست ئیمان ناهێنن‌و سوپاسگوزار نین، که‌مێکیان نه‌بێ: زۆرینه‌یان له‌به‌ر بێ عه‌قڵی‌و نه‌فامییان، دان به‌ڕاستی پێغه‌مبه‌رایه‌تی حه‌زره‌تی موحه‌ممه‌ددا نانێن، که بڕوایان نیه‌و به‌کافری ماونه‌وه له‌به‌ر نه‌زانی‌و که‌م فامییانه، نه‌ك له‌به‌ر سه‌رڕه‌قی‌و عینادی ئه‌نقه‌ست!!

﴿٨٤ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا﴾ ڕاست ده‌که‌ینه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی ببێته گه‌واهیده‌ر به‌سه‌ریانه‌وه. ئه‌و شایه‌ده پێغه‌مبه‌ره‌که‌یانه، هه‌موو پێغه‌مبه‌رێك ده‌بێته شایه‌د به‌سه‌ر گه‌له‌که‌یه‌وه ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ی چۆن وه‌ڵامی په‌یامه‌که‌یان داوه‌ته‌وه، چۆن به‌پیر په‌یام‌و بانگه‌وازییه‌که‌وه چوون. ئیمانیان پێ هێنا یان ڕویان لێ وه‌رگێڕا! ﴿ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر! ئه‌و موشریکانه بترسێنه له‌و ڕۆژه‌ی له‌هه‌موو گه‌ل‌و نه‌ته‌وه‌یه‌ك شایه‌دێك ئه‌مجار ڕێگه نادرێ

به‌وانه‌ی کافر بوون عوزر بێننه‌وه، به‌رگری له‌خۆیان بکه‌ن، چونکه شایه‌تیدانی پێغه‌مبه‌ران له‌و مه‌وقیفه‌دا کیفایه‌ته بۆ بڕیاردان ده‌رباره‌یان خوداش بۆ خۆی له‌هه‌موو که‌س باشتر ده‌زانێ چییان کردوه‌و چ هه‌ڵوێستێکیان نواندوه. شایه‌تیدانی پێغه‌مبه‌ره‌کانیش له‌سه‌ریان بۆ زێده سه‌رزه‌نشت کردن‌و ڕیسوا کردنیانه، خۆ ئه‌گه‌ر ڕێگاشیان پێ بدرێ هیچ عوزرو بیانوویان به‌ده‌سته‌وه نیه، به‌ڵگه‌یان بۆ ناهێندرێته‌وه. ئه‌وان له‌به‌رامبه‌ر نازو نیعمه‌ته‌کانی خودادا کوفرانیان کردوه، هاوه‌ڵیان بۆ خودا داناوه، غه‌یری خودایان په‌رستووه ئیتر عوزری چی بێننه‌وه؟ بڵێن چی؟ ﴿وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ داواشیان لێناکرێ سه‌رزه‌نشتکردنی خودا له‌سه‌ر خۆیان لابه‌رن به‌تۆبه‌کردن‌و په‌شیمانبوونه‌وه خودا له‌خۆیان ڕازی بکه‌ن.

﴿٨٥ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ ئه‌و کاته‌ی سته‌مکاران‌و کافرو بێ بڕوایان؛ ئه‌وانه‌ی په‌یامی پێغه‌مبه‌رانیان ڕه‌تکردوه، پێغه‌مبه‌ره‌کانیان به‌درۆخستوه، ئه‌و کاته‌ی ئه‌وانه عه‌زابی خودا ده‌بینن بۆیان ئاشکرا ده‌بێ: که ڕزگار بوونیان نابێ، ساته‌وه‌ختێکیش عه‌زابیان له‌سه‌ر سووك ناکرێ، مۆڵه‌ت نادرێن‌و سزایان بۆ دوا ناخرێ، به‌ڵکوو به‌گورجی‌و گۆڕزو گومه‌ت به‌بێ ته‌ئخیرو دواخستن ڕاپێچ ده‌کرێن بۆ سزادان، جا که ده‌ست کرا به‌سزادانیان ئیتر ئه‌و سزایه‌ی: که بۆیان بڕیار دراوه سووك ناکرێ‌و به‌هیچ جۆرێ مۆڵه‌ت نادرێن: که ساته‌وه‌ختێك ئارام بگرن‌و به‌ئاسایشی بژین.

﴿٨٦ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ﴾ ئه‌و ده‌مه‌ی موشریکه‌کان: ئه‌وانه‌ی له‌دونیادا هاوه‌ڵیان بۆ خودا داده‌نا، په‌رستراوه‌کانیان ده‌بینن چاویان به‌خودا درۆزنه‌کانیان ده‌که‌وێ، تاوانی هاوه‌ڵدانانه‌که‌یان ده‌خه‌نه سه‌رشانی بت‌و صه‌نه‌مه‌کانیان، ده‌ڵێن: ئه‌ی په‌روه‌ردگاری ئێمه! ئه‌وانه ئه‌و خودا درۆزنانه‌مان بوون؛ که ئێمه له‌دونیادا عیباده‌تمان بۆ ده‌کردن‌و له‌جیاتی ئه‌وه‌ی تۆ بپه‌رستین ئه‌وانمان ده‌په‌رستن! (سه‌یره! لێره‌دا دان به‌خودایی خودادا ده‌نێن ده‌ڵێن: (ربنا)

ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ زِدۡنَٰهُمۡ عَذَابٗا فَوۡقَ ٱلۡعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفۡسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوۡمَ نَبۡعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدًا عَلَيۡهِم مِّنۡ أَنفُسِهِمۡۖ وَجِئۡنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِۚ وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ تِبۡيَٰنٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٨٩﴾ ۞إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا وَقَدۡ جَعَلۡتُمُ ٱللَّهَ عَلَيۡكُمۡ كَفِيلًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّتِي نَقَضَتۡ غَزۡلَهَا مِنۢ بَعۡدِ قُوَّةٍ أَنكَٰثٗا تَتَّخِذُونَ أَيۡمَٰنَكُمۡ دَخَلَۢا بَيۡنَكُمۡ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرۡبَىٰ مِنۡ أُمَّةٍۚ إِنَّمَا يَبۡلُوكُمُ ٱللَّهُ بِهِۦۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَلَتُسۡـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٩٣﴾

ئەی پەروەردگاری ئێمە (هؤلاء شركائنا) نالێن: (هؤلاء شركاء لله). ﴿فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ بەخودا زانراوەکان، موشریك‌و هاوەڵدانەرەکان بەدرۆ دەخەنەوە، پێیان دەڵێن: بێگومان ئێوە درۆ دەکەن ئێمە هەرگیز پێمان نەگوتوون: عیبادەتی ئێمە بکەن‌و بەخودامان بزانن، ئێمە لەعیبادەتکردنی ئێوە بۆ ئێمە بێ ئاگاین: ﴿[٨٧] وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ﴾ هەموویان عابیدو مەعبوود دان بەخودایەتی پەروەردگاردا دەنێن‌و ئیعتراف بەوە دەکەن کە خودا تاك‌و تەنهایەو بێ شەریك‌و هاوتایە، هەموویان گەردنکەچ‌و زەلیل‌و بێ دەسەڵات لەبەردەم خودای پەروەردگارو خاوەن دەسەڵاتدا گوێ بیس‌و فەرمانبەردارن، ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ هەموو بت‌و صەنەم‌و خودا درۆزنەکانیان لێ هون دەبن‌و بێ سایەو مایە دەمێننەوە کەس نیە هاریکاری‌و یارمەتیدەریان بێ، شەفیع‌و فریاد رەسیان دەست ناکەوێ، ئەوانەی لەدونیادا بەخودایان دەزانین‌و پێیان وابوو لای خودا رۆژی قیامەت شەفاعەتیان بۆ دەکەن، هەموویان پووچ دەرچون‌و هیچیان پێ نەکرا.

﴿[٨٨] الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾ ئەوانەی سوورن لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان‌و ئینکاری پێغەمبەرایەتی تۆ دەکەن، هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، بۆ خۆیان کافرن‌و کەسانی دیکەش هەڵدەنێن بۆ کافربوون‌و مانەوە لەسەر کوفرو لایان دەدەن لەرێبازی خودا، دەبنە لەمپەرو کۆسپ‌و تەگەرە لەبەردەم ئەوانەدا کە دەیانەوێ ئیمان بەخوداو پەیامی پێغەمبەر بێنن، ئەوانە زیاد لەو سزایەی خۆیان کە بۆیان دانراوە، سزای دیکەشیان بۆ زیاد دەکەین، سزای تاوانی کوفرو بێدینی خۆیان‌و سزای تاوانی ئەوانەی: کە گومڕایان کردون، ئەوانە شیاوی دوو سزان؛ سزای کوفرو بێدینی‌و سزای گومڕا کردنی خەڵکانی ترو سەر لێ تێکدان‌و چەواشە کردنیان.

﴿[٨٩] وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! باسی تەنگانەی ئەو رۆژە بکە ئەوە باس بکەو بەخەڵکەکەی رابگەیەنە: کە پەروەردگار لەرۆژی قیامەتدا پێغەمبەری هەموو گەل‌و نەتەوەیەك دەکاتە شایەد بەسەر گەل‌و نەتەوەکەی‌داو بەرێك‌و پێکی شایەتیان لێ دەدا، بەڵگەو بیانویان بەدەستەوە ناهێڵێ، بەڵگەیان لەسەر راست دەکاتەوە، قوڕیان بەدەمدا دەداو بۆڕیان دەدا ﴿وَجِئْنَا بِكَ شَهِيداً عَلَى هَؤُلاءِ﴾ تۆش دێنین ئەی موحەممەد! دەتکەینە شایەدو گەواهیدەر بەسەر ئوممەتەکەتدا، شایەتیان لێ دەدای چییان کردوە، چییان وەڵام داویتەوە، چۆن لەگەڵ پەیامەکەی تۆدا هەڵس‌و کەوتیان کردوە، جا تۆ ئەو کاتە رێزو نرخی خۆت دەزانی‌و بۆت دەردەکەوێ چەند لای خودا رێزداری. ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئێمە قورئانمان بۆ سەر تۆ نازڵ کردوە رونکەرەوەی هەموو شتێکە، هەرچی ئادەمیزاد پێویستیان بێ لەژیانیاندا لەرێنمونی‌و رێکخستنی کۆمەڵ‌و چۆنیەتی هەڵس‌و کەوتیان لەگەڵ یەکتری‌دا لەم کتێبە پیرۆزەدا بەیان کراوە، ئەم قورئانە رێنمونی‌و

ڕەحمەتو فەرو مزگێنییە بۆ موسوڵمان؛ بۆ ئەوانەی بڕوای پێ دەکەنو بەپێی ئەو بەرنامەیە هەڵسو کەوت دەکەن؛

﴿٩٠ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ﴾ پەروەردگار لەم کتێبەدا کە بۆ تۆی نازڵ کردوە ئەی پێغەمبەر! فەرمان بەبەندەکانی دەکا: بەشێوەیەکی گشتی عەدالەتکاریو ویژدان بەکار بێنن لەهەموو شتێکدا؛ لەمامەڵە کردنو دادگایی کردنو فرمانڕەواییو هەڵسو کەوتی ڕۆژانەتاندا، لەبیرو باوەڕو خواپەرستیو هەڵسو کەوتکردن لەگەڵ خۆتانو غەیری خۆتاندا! ﴿وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى﴾ واتە: خودا فەرمان دەکا بەبەندەکانی کە یارمەتی خزم و کەسو کاریان بدەنو ماڵیان پێ ببەخشن. کەوابوو بەشێکی گرنگ لەئیحسان ئەوەیە چاکە لەگەڵ خزمو کەسوکار بکەی، جا چاکە کردنەکە بە هاتوچۆو دیدەنی کردنیان بێ، یان بە یارمەتیدانو ماڵبەخشین بێ پێیان. ﴿وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ هەروەها نەهی دەکا لەداوێن پیسیو کاری ناسروشتیو ستەمکاری. وشەی (الفحشاء) هەموو کارێکی ناشیرینو سنوور شکێنی دەگرێتەوە، وەلێ زوربەی کات تایبەت دەکرێ بەداوێن پیسییەوە بۆ دەست درێژ کردن بۆ سەر ناموسی خەڵك، بەکاردێندرێ! وشەی (المنكر)یش هەموو کارێکی ناسروشتیو ناشیرین دەگرێتەوە، هەر شتێك سروشتی سەلیم بەناشیرینی بزانێ شەرعیش بەناشیرینی حلێب دەکا، وشەی (البغي) بەمانا ستەمکاریو لادان لەحەقو عەدالەتە. ﴿يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ پەروەردگار ئامۆژگاریتان دەکا بەڵکوو بیر بکەنەوە تێبفکرن، بەخۆتاندا بچنەوە، بەگوێرەی سروشتی سەلیم هەڵسو کەوت بکەن، نەهێڵن فایرۆسی ڕوخێنەر تووشی کۆمەڵگای ئادەمیزاد بێ.

﴿٩١ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ﴾ پابەندی عەهدو پەیمانی خۆتان بنو لێیان پاشگەزمەبنەوە. بتمانەی خۆتان مەدۆڕێنن، چاودێری پەیمانی سوێند لەسەر خوراوی خۆتان بن، ئاگاتان لەو پەیمانە بێ: کە لەگەڵ خودادا بەستوتانە، هەوڵ بدەن سەر لەبەر ئەحکامی ئیسلامی تەطبیق بکەن، هەر عەهدو پەیمانێکتان خستە سەرشانی خۆتان پابەندی بنو پشتی لێ هەڵ مەکەن، بۆ ئەوەی بتمانەتان بەیەکتر بەهێز ببێ، چونکە بەبێ هەبوونی ئەم جۆرە ئیقەیە کۆمەڵگای بەختەوەر پێك نایە، ژیانی کامەرانی بۆ ئادەمیزاد دەستەبەر نابێ. ﴿وَلَا تَنقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ خۆتان بپارێزن لەپەیمانشکێنی نەچن ئەو عەهدو پەیمانەی لەسەر ئایین بەستوتانەو بەناوی خودا جەختتان لەسەر کردوە هەڵی بوەشێننەوە لێی پاشگەز ببنەوە، لەملی خۆتانی داماڵن، ﴿وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً﴾ ئێوە پەیمانتان داوە خوداتان کردوە بەشایەدو بەرعۆدە لەسەر پەیمانەکانتان، کەوابێ پابەندبن پێیانەوەو هەڵیان مەوەشێننەوە. خودا لەخۆتان مەڕەنجێنن، هەڵبەتە مەبەست بەعەهدو پەیمان لێرەدا ئەو عەهدو پەیمانانەیە کە ئادەمیزاد لەناو خۆیاندا دەیانبەستن بۆ چەسپاندنی حەقو ڕەتکردنەوەی ستەمو زۆرداری. وەکوو ئەوپەیمانو عەهدەی قورەیش کە لەپێش هاتنی ئیسلامدا قورەیشییەکان لەمەککە بەستیان، ئەوەبوو: هەموو تیرەو بنەماڵەی قورەیشییەکان لەماڵی عەبدوڵڵای کوڕی جودعاندا کۆبوونەوەو پەیمانیان بەستو گفتیان بەیەکتری دا: کە ستەم لێکراوێکیان لەمەککەدا بینی مەککەیی بێ یان مەککەیی نەبێ، یارمەتی بدەنو کۆمەگی پێ بکەن تا ستەمەکەی لەسەر لادەبەنو مافی زەوت کراوی بۆ وەردەگرنەوە، قورەیشییەکان ئەم پەیمانەیان ناونا (حلف الفضول) واتە پەیمانی ڕەوشت بەرزی. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ واتە: بێگومان! خودا ئاگادارو چاودێری هەموو کارو کردەوەیەکتانە، دەزانێ چی دەکەنو چی ناکەن، چاوی لێتانە ئاخۆ پابەندی عەهدو پەیمانەکانتان دەبن، یان لێیان پاشگەز دەبنەوە.

﴿٩٢ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا﴾ نەچن لەپەیمانشکێنیو پاشگەزبوونەوە لەوادەو بەڵێندا وەکوو ئەو ئافرەتە وا بن: کە ڕێسراوەکەی خۆی دەکردەوە بەخوری، دوای ئەوەی خوریو مووی خۆی دەڕستو بەکەڵکی ئەوە دەهات بکرێتە ڕایەڵو پۆو کەرستەی پێویستی لێ دروست بکرێ، دەهات سەرلەنوێ خاوی دەکردەوەو دەیکردەوە بەخوریو وەکوو خۆی لێدەکردەوە. واتە: سوودی لەکارەکەی نەدەبینی! هەر کەسێ عەهدو پەیمانی خۆی هەڵوەشێنێتەوە وەکوو ئافرەتێکی شێتو وێتی کەم عەقڵو کەودەنو هیچ

لەبارا نەبووی خوێریلە وایە ریسەکەی دەرێسی پاشان تاڵ تاڵ خاوی دەکاتەوەو هەڵیدەوەشێنێتەوە! ﴿تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ﴾ وەکوو ریوایەتکراوە هەنـدێ لەعەرەبـەکان، کـە لەگـەڵ پێغەمبـەردا پـەیمانیان دەبەسـتو دوایـی هـەڵیان دەوەشاندەوە، بیانوویـان ئـەوەبوو، دەیانگوت: پێغەمبەرو ئەوانەی لەگەڵی دان کەمو بێ هێزن، قورەیشییەکان زۆرو بەهێزن، ناچار بووین لەپەیمانەکەمان پاشگەزببینەوە. واتە: وەکوو ئەو ئافرەتە بێ عەقڵە مەبن ریسی خۆتان بکەنـەوە بـەخوری‌و عەهـدو پـەیمانی سوێند لەسەر خوراوو جەخت لەسەر کراوی خۆتان هەڵبوەشێننەوە، سوێندو پەیمانەکانتان بکەنـە هۆکاری فـرتو فێڵ‌و پاشقول گـرتن لەلایـەنی بەرامبـەرتان‌و لـەوادەو بـەڵێنی خۆتـان پاشگەزببنەوە لەبەر ئـەوەی کۆمـەڵێکی تـر هەیـە بـەهێزترو زۆرتـرن بـچن پـەیمان لەگـەڵ ئـەواندا ببەسـتن واز لەهاوپـەیمانی پێشووتان بێنن! ﴿إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ﴾ هـەبوونی ئـەو حاڵەتـەو جوداوازی نێوان گـەل‌و نەتـەوەکان لەبارەی زۆری‌و هێزو تواناوە بۆ تاقیکردنـەوەی ئێوەیـە، بـۆ ئـەوەی خـودا دەری بخـا تـا چ ئەندازەیـەك ئێـوە ئـیرادەو عەزیمـەتتان هەیـە، تـا چـەند پابەنـدی وادەو بەڵێنـەکانتان دەبـن، چـۆن رێـزی قسـەو عەهـدی خۆتـان دەگـرن‌و، خۆتـان دەپـارێزن لەپەیمانشـکێنی؟ ئـەو پەیمانـەی خوداتـان کـردوە بەشایەد بەسەریەوەو بەسوێند جـەختتان لەسـەر کردۆتـەوە. ﴿وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ بێگومـان پەروەردگار رۆژی قیامـەت ئـەوەی تێیداکەوتوونـە خیلافـەوە بۆتان رون دەکاتەوە، راستو درۆتان بۆ ئاشکرا دەبـن حـەق‌و بـەتاڵتان بـۆ دەردەکـەون، دەزانـن یەکتاپەرسـتی‌و پێغەمبەرایـەتی‌و زیندووبوونـەوە حەقیقـەتن‌و بیرو باوەڕی موسـوڵمانان راسـتەو هۆکـاری بەختەوەرییـە. بـیرو بـاوەڕی پێچەوانەش مایەی نەگبەتییە.

﴿٩٣ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ خۆ ئەگەر خودا بیویستایە ئادەمیزادانی هەموو دەکردنە یەك گەل‌و نەتەوە، لەهەموویاندا ئامادەباشی ئیمانهێنانی تێدا دروست دەکردن، وەلێ ویستی وانەبوە، هەریەکەو ئامادەباشی جودای خۆی

وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَـٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيْطَـٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَـٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَـٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍ ۙ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

هەیە، هـەر کەسـەو بیرو بـاوەڕێکی هەیـە، نوسخەی دووبارە بووەی یەکتر نین، بۆ هیدایەتو گومڕابوونیش یاساو نیظامی خـۆی دانـاوە، بـەگوێرەی ئـەو قـانونو یاسـایە ویـستی ئادەمیزادەکان بەرێوە دەچێ، هەر کەسە بەرپرسیارە لەکارو گوفتـاری خـۆی. جیـاوازی بـیرو بـاوەڕ نابـێ ببێتـە هۆکـاری هەڵوەشـاندنەوەی وەعـدو پـەیمان، جـوداوازی بـیرو بـاوەڕ هۆکاری پەیوەست بەویستی خوداوەی هەیە، جوداوازی نێوان گرۆهـەکانی ئـادەمیزاد شـتێکە پابەنـدە بەویـستی پەروەردگارەوەو ئەو سروشتی وا دارشتون! عەهدو پەیمان نابێ بشکێندرێن هەرچەندە بیرو باوەڕی هاوپەیمانەکان جیاوازی تێدا بێ! بەراستی ئەم یاسایەی ئایین دەربارەی عەهـدو پـەیمان وەکـوو هـەموو یاسـاکانی تـری لـەترۆپکی بـەرزی‌و خـاوێنی دایـەو ئەوپـەڕی چاوپۆشـی سـەماحەتی تێدایـە، هـیچ یاسـاو نیزامێـك جگـە لەئیـسلام نـەیتوانیوە بەرجەستەی بکا!!

﴿٩٤ وَلا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ﴾ پەیمانو سوێندخۆریتان مەکەنە هۆکارو فرتو فێڵ بۆ لەخشتە بردنی خەڵك. مەبەست جڵەوگیریکردنە لەپەیمانشکێنی تایبەتی، ئەوەبوو هەندێ لەعەرەبەکان بەیعەتیان بەپێغەمبەر ﷺ کردبوو، لەسەر ئیسلامو سوێندیان خواردبوو، پاشان پەیمانەکەیان هەڵوەشاندەوە لەبەر کەمی دارو دەستەی پێغەمبەرو زۆریی موشریکەکان، ئیتر بەم ئایەتە جڵەوگیریان لێ کرا. پێیانی فەرمو: پەیمانەکانتان مەکەنە هۆکاری فرتو فێڵو هەڵخەڵەتاندن. ﴿فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ئەوەکوو بەم کردەوەتان قاچتان بخزێو بەرەو زلکاوی گومرایی ڕهێڵ بن، دوای ئەوەی لەسەر پێتەختی ئیستیقامەتو بیرو باوەڕی راستو پەسند جێگیر بووە، ئێوە ئەگەر پەیمانو عەهدەکانتان بکەنە هۆکاری فرتو فێڵ، سێ تاوانی گەورە ئەنجام دەدەنو دەکەونە سێ هەڵەی گەورەوە:

١- گومرا دەبنو لەرێگەی حەقو هیدایەت دوور دەکەونەوە.

٢- ئێوە دەبنە پێشەوای خراپەو خەڵکی تر چاوتان لێدەکا و دەبنە گومراو گومراکەر.

٣- لەقیامەتیشدا سزای بەئێشتان دەدرێ.

﴿٩٥ وَلا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَناً قَلِيلاً﴾ ئێوە نەچن لەجیاتی ئیمان بەخوداو پابەند بوون بەعەهدو پەیمان، کاڵایەکی دونیایی کەمبایەخ وەربگرن. واز لەو مامەڵەیە بێنن، خۆتان خەسارەتمەندو ماڵوێران مەکەن! ﴿إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ!﴾ ئەوەی خودا بۆ خوداپەرستانی داناوە لەقیامەتدا لەپاداشو نازو نیعمەتی نەبڕاوە زۆر باشترو پیرۆز ترە لەو کاڵا کەمو بێ نرخەی دونیا، ئەگەر ئێوە شعوری ئەوەتان هەبێ‌جوداوازی نێوان خێرو خۆشی نەبڕاوەی قیامەت وکاڵای دونیای کەمخایەن بکەن!

﴿٩٦ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ﴾ ئەوەی لاتانە لەنازو نیعمەتی دونیا، بەڵکوو هەموو دونیاو نیعمەتەکانی بەسەر دەچنو دەبڕێنەوەو کۆتاییان دێ، بەڵام ئەوەی لای خودایە لەپاداشی بەهەشت بەردەوامو نەبڕاوەیەو قەتقەت کۆتایی نایە، ئاشکراشە شتی نەبڕاوەو هەتا هەتایی زۆر باشترو بەنرخترە لەشتی بڕاوەو کەمخایەن! کەوابێ هەوڵ بدەنو تێبکۆشن بۆ وەدەستهێنانی ئەوەی لای خودایەو لەپێناویدا خۆتان بەخت بکەن! ﴿وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سوێندبێ ئێمە پاداشی ئەوانە دەدەینەوە، کە بەصەبرو ئارامن لەسەر خودا پەرستیو خۆڕاگرن لەبەرامبەر ئەزیەتی کافرانداو پابەندی وادەو بەڵێنی خۆیان دەبن، پاداشی باشیان دەدەینەوە، پاداشێکی وا شیاوی ئەوان بێو بەگوێرەی خۆڕاگرتنەکەیان بێ، ئەگەر رۆژی سەد کاری خێر بکەن، کامیان لای خودا لەهەموان باشترە کردەوەکانی تریان بەتەرازوی ئەو کارە باشەیان کێشانە دەکەین!! سەرباری پاداشی باشو بەردەوام، لەخراپەکانیشیان خۆش دەبین!

﴿٩٧ مَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً﴾ واتە: هەر کەسێك کاری باش ئەنجام بدا لەنێرو لەمێ، وێڕای کردەوە باشەکانی خاوەن بڕوا بێ، یەکتاپەرست بێ بڕوای وا بێ پاداشو سزا هەیە، زیندو بوونەوە هەیە، ئەوە ئێمە دەیژێنین بەشێوەیەکی رێكو پێك؛ ژیانێکی پاكو خاوێنی پێ دەدەین رازی دەبێ بەو بەشو بارەی خودا بۆی دیاری کردووەو پێی داوە، دەزانێ خودا خاوەن ئیحسانو زاناو دانایە، چی داوەتێ هەر ئەوە بەشی ئەوەو هەر ئەوەندە لەبەرژەوەندی ئەودایە، دەزانێ ژیانو نیعمەتەکانی دونیا تەمەن کورتو کەمخایەنن زوو بەسەر دەچنو تێدەپەڕن، زۆر گرنگیان پێ نادا! بەبوونیان زۆر کەیفخۆش نابێو بەفەوتانیان غەمبارو دڵتەنگ نابێ، رازییە بەبەشی خوداو قەناعەت دەکا. ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ بێگومان ئێمە لەقیامەتیشدا پاداشی تەواو دەدەینەوە بەئەوانە، پاداشی کردەوەی باشو ئیمانداریو راستگۆییو راستاڵیان بەجوانترین شێوە دەدەینەوە، بەتەواوی رازییان دەکەین!

﴿٩٨ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ هەر کاتێ ویستت ئەی پێغەمبەر! ئەی ئادەمیزادینە! هەر کاتێك ویستتان قورئان بخوێننەوە، پەنا بگرن بەخودا لەوەسوەسەو

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ وَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْكَٰذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَن كَفَرَ بِاللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِالْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا عَلَى الْءَاخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ وَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْءَاخِرَةِ هُمُ الْخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَٰهَدُوا وَصَبَرُوٓا إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٠﴾

ختوکەی شەیتانی نەفرین لێکراو، داوا بکە خودا بتانپارێزێ لەهەموو کارێك کە شەیتان پێی خۆش بێ.

﴿٩٩ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

شەیتان دەسەڵاتو توانای نیە بەسەر ئەو کەسانەدا: کە خاوەن باوەڕن، هەمیشە رویان لەخودایە، بەدڵ پەیوەستن بەخوداوە، بەدڵسۆزی بەندایەتی بۆ دەکەن، پشت هەر بەئەو دەبەستنو ئەو دەکەنە پشتیوانی خۆیان.

﴿١٠٠ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ﴾

دەسەڵاتو توانای شەیتان بۆ گومڕاکردنو لەخشتە بردن تەنیا بەسەر ئەو کەسانەدایە: کە دەیکەنە وەلیو خۆشەویستی خۆیانو بەیارمەتیدەرو پێشەوای خۆیانی دەزانن، گوێ بیسی فەرمانەکانی دەبن، بەپیر بانگەوازییەکەیەوە دەچن، لەجیاتی خودا پەرستی شەیتانپەرستی ئەنجام دەدەن! هەروەها دەسەڵاتی شەیتان بەسەر ئەوانەش دایە: کە بەهۆی گومڕا کردنیان لەلایەن شەیتانەوە هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن!

﴿١٠١ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ﴾ هەر کاتێك ئایەتێك هەڵبگرینو لەناو قورئان بیسڕینەوە ئایەتێکی تر بخەینە شوێنی لەبەر حیکمەتێكو بەرژەوەندییەکی ئادەمیزاد، وەلحال خودا بۆخۆی لەهەموو کەس زاناترە بەو ئایەتەی نازڵی دەکا، دەزانێ بەرژەوەندی چیە لەگۆڕینی ئەحکامدا بەپێی رۆژگارو گۆڕانی بارو دۆخ... کافرەکان دەیکەن بە هەڵاو دەڵێن: ئەی موحەممەد! تۆ پیاوێکی درۆهەڵبەستیو بەدەم خوداوە درۆ دەکەیو بەئارەزۆی خۆت ئایەتێك لادەبەییو ئایەتێك دێنی، ئەمرۆ فەرمان بەشتێك دەکەیو سبەینێ جڵەوگیری لێ دەکەی! ئەی پێغەمبەر! تۆ گوێ بەقسەی پووچی ئەوانە مەدەو لەدڵی مەگرە، ئەوانە زوربەیان نەزانو بێ عەقڵن، سودو بەرژەوەندی خۆیان نازانن، چ جایی لەسودو بەرژەوەندی ئەحکامی خودا حاڵی بن!

﴿١٠٢ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: ئەم قورئانەی بۆ من هاتووەو بۆ ئێوەی دەخوێنمەوە دەست هەڵبەستی خۆم نیە، بەڵکوو جوبرائیل: کە فریشتەی تایبەتی نیگایە لەخوداوە هێناویەتی بەحەقو عەداڵەتو حیکمەت. نەسخ کردنەوەی ئایەتێكو هێنانی ئایەتێکی تر بۆ شوێنی لەم حەقو عەداڵەتو حیکمەتەوە سەرچاوە دەگرێ. هەرگیز بەتاڵ توخنی ئەم قورئانە نەکەوتوەو ناکەوێ.. ﴿لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ بۆ ئەوەی بەم جۆرە نەسخ کردنەوەو گۆڕینانە ئیمانی ئیمانداران زیاتر بچەسپێ. بڕوایان بەئایەتی مەنسوخو بەئایەتی ناسخ هەبێ، دڵیان بەحوکمو یاساکانی قورئان ئارام بگرێ، خودا پەرستان: کە دەبینن ئایەتێك نەسخ دەبێتەوەو ئایەتێکی تر جێگای دەگرێتەوە، دەزانن: ئەوە لەخوداوەیە دەڵێن: ﴿هو الحق من ربنا﴾ ئەمە راستو حەقەو لەخوداوە هاتووە. جا کە ئەمە هەڵوێستیان بوو، ئاوا بەپیر ئەحکامی تازەی قورئانەوە هاتن، ئەوە نیشانەی ئەوەیە لەسەر ئایین جێگیر بوونو دڵیان

بەخواپەرستی دامەزراوەو دڵنیان خودا حەکیمو دانایە لەکارو حوکمی دا شتێك ناکا بێ حیکمەت بێو بەرژەوەندی تێدا نەبێ!

﴿١٠٣ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ﴾ بێگومان ئێمە زۆر باش دەزانینو ئاگامان لییە: ئەو موشریكو خودانەناسانە درۆی چۆن هەڵدەبەستنو بوختانی چەند گەورە ئاراستەی پەیامی پێغەمبەر دەكەن! ﴿لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾ زوبانی ئەو کەسەی ئاماژەی بۆ دەكەنو بەمامۆستای موحەممەدی لەقەڵەم دەدەن زمانی عەجەمییەو عەرەبی نیە، قورئان کەلامێکی عەرەبی ئاشکراو رونو رەوانە، بەڵکوو رەوانترین کەلامی عەرەبییە، دەی چۆن گومان دەبرێ کەسێك ئەم قورئانە فەصیحە بەلیغەی هێنابێ، لەکابرایەکی نا عەرەبی زمان عەجەمی فێری بوو بێو ئەو فێری کردبێ؟! هەر کەسێ تۆزێ فامو عەقڵی هەبێ قسەی وا ناکاو بیرو رای وا دەرنابڕێ.

﴿١٠٤ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەوانەی بڕوا بەئایاتی قورئانی نازڵکراو بۆ سەر پێغەمبەر ناکەن، بەتەما ئەوە نین ئیمان بێنن بەو پەیامەی لەخوداوە بۆ ئادەمیزاد نێردراوە، ئەوانە خودا هیدایەتیان نادا، تۆفیقیان نادا بۆ بڕوا کردن بەئایاتی خوداو بەپەیامی پێغەمبەرانی، چونکە بۆخۆیان بەهۆی بێ بڕواییو سەررەقیو تاوانکارییانەوە ئامادەباشی ئەومیان تێدا نیە ئیمان بێنن، ئەوانە لەقیامەتدا عەزابی بەئێشیان هەیە، تۆڵەی دژایەتیکردنی پێغەمبەرو بەدرۆ خستنەوەی ئایاتی قورئانیان لێ دەستێنێ!

﴿١٠٥ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ ئەوەکوو درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستێ، ئیللا کەسانێك کە ئیمانیان بەئایاتی خودا نیە، بڕوا بەموعجیزەو نیشانەکانی خودا لەبوونەوەردا ناکەن، سەیری بەڵگەکانی تاكو تەنهایی خودا ناکەن، ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ ئەوانەی کافرو موشریکن لەقورەیشییەکان کە بەتۆ دەڵێن: ئەی موحەممەد! قسە بەدەم خوداوە هەڵدەبەستی ئەوانە خۆیان درۆزنن نەك تۆ! ئەوانە قسە هەڵبەستن نەك تۆ!!

﴿١٠٦ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ﴾ کەسێك پاش موسوڵمانبوونی پاشگەز بێتەوە، پاش ئەوەی خودای ناسیو راستی ئایینی بۆ دەرکەوت، کافر بووەوە، بەدڵ لەئیسلام پەشیمان بووەوە، ئەوە قارو غەزەبی خودای لەسەرەو دوور دەخرێتەوە لەرەحمەتی یەزدان، لەقیامەتیشدا سزای سەختو سامناکی هەیە، چونکە شیرینی ئایینی چەشتووەو دوایی لێی لاداوە، هەروەها چونکە ژیانی دونیای بەسەر ژیانی قیامەتدا هەڵبژاردوە، لەبەر ئەوە شیاوی سزای سەختە. ﴿إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ مەگەر کەسێك موسوڵمان بێو زەختی لێ بکرێو بەزۆر گوفتاری کوفری پێ بدرکێنن، یان کاری کوفر ئامێزی پێ ئەنجام بدەن، لەهەمان کاتدا دڵی پڕ بێ لەئیمان بەخوداو بەتاكو تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی هەموو پێغەمبەرەکان بەگشتیو هی حەزرەتی موحەممەد بەتایبەتی، ئەو کاتە ئەگەر بەڕواڵەت کوفر بکا هیچی لەسەر نیەو گوناهی ناگاتێ! ﴿وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ بەڵام غەزەبو قاری خودا بۆ کەسانێکە بەدڵ لەئیسلام هەڵگەڕێنەوە، دڵیان بەکوفرو بێدینی دابمەزرێ، بەویستی خۆیان بێ زۆرە ملی کافر ببنەوە ئەوانە غەزەبی خودایان لەسەرە، لەرەحمەتی دوور دەکەونەوە لەقیامەتیشدا عەزابی سەختی دۆزەخیان بۆ ئامادە کراوە!!

﴿١٠٧ ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ﴾ ئەم غەزەبو قار لێ گرتنەی خودا لێیان لەبەر ئەوەیە چونکە ئەوان ژیانی دونیایان هەڵبژاردوە بەسەر قیامەتدا، ملی لەپاشگەزبوونەوە ناوەو لەسەر ئایینی حەق بەردەوام نەبوە، ئامادەباشی تێدا نەبوە لەپیناو ئاییندا ئەزیەت بدرێ ناڕەحەتی ببینێ، خۆبەخت بکا. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ هەروەها چونکە خودا هیدایەتی گەلو نەتەوەی ستەمکارو کافر نادا، کەسێك ئینکاری ئایەتی خودا بکاو سوور بێ لەسەر خودانەناسی نیشانەی ئەوەیە: ئامادەباشی

تێدا نیە ڕێگای خێر بگرێتە بەر، شەیتان‌و نەفسی بەدکاری ڕێگای کوفریان بۆ ڕازاندۆتەوە.

﴿١٠٨ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ ئەوانەی لەئایین هەڵدەگەڕێنەوە، دوای ئیمانهێنان‌و تێگەیشتن لەئیسلام پاشگەز دەبنەوە، ئەوانە ئەو کەسانەن خودا دڵی مۆر کردون، ئامێری بیستن‌و دیتنی حەقیقی لەکارخستون، ئەوانە ئیتر ئیمان ناهێنن‌و کەلامی خودا بەباشی نابیستن، بەڵگەو دەلیلەکانی تاک‌و تەنهایی خوداو زیندوبوونەوەو ڕاستی پێغەمبەرایەتی ناچێتە دڵیانەوەو کاریان تێ ناکا، ئەوانە بەتەواوی بێ ئاگاو نەفامن، کەس لەوان غافڵتر نیە، چونکە بیر نەکردنەوە لەئاکامی کوفرو بێدینی ئەوپەڕی غافڵی‌و نەفامییە.

﴿١٠٩ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ حەقەو چەسپاوە، هیچ گومانی تێدا نیە ئەوانە لەقیامەتدا بەهیلاکچوو بەفتارە چوون، فەوتاوو خەسارەتمەندن، تەمەنی خۆیان لەشتی بیهودەو زیانە خەرۆدا بەسەر برد بەدەستی خۆیان بەویستی خۆیان خۆیان کردە سوتەمەنی دۆزەخ، خۆیان کردە شیاوی ئاگری دۆزەخ.

﴿١١٠ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ پاشان ئەی موحەممەد! بزانە: کە خودای تۆ دەرحەق بەوانەی لەزێدو نیشتمانی خۆیان کۆچیان کردوە، دوای ئەوەی موشریکەکان ویستیان لەئایین پاشگەزیان بکەنەوە.

﴿١١١ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا﴾ واتە: خودای تۆ ئەی موحەممەد! بەرەحم‌و بەزەییە بۆ ئەو ئیماندارانە لەڕۆژێکدا کە هەموو کەس داکۆکی لەخۆی دەکا، کەس وسەر کەسی ناپرژێ هەر کەسەو دەیەوێ خۆی ڕزگار بکا، چی بەسەر منداڵ‌و باوک‌و دایک‌و خزم‌و کەس‌و کارەوە نیە، ڕۆژی نەفسی نەفسییە. ﴿وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ هەموو کەسێک سزاو پاداشی کردەوەکانی خۆی وەردەگرێتەوە، هەر کەسە بەگوێرەی کردەوەکانی چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە پاداشی خۆی دەدرێتەوە، ئەوان

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن نَّفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (١١١) وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّن كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ (١١٢) وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ (١١٣) فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (١١٤) إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (١١٥) وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ (١١٦) مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (١١٧) وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۖ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (١١٨)

ستەمیان لێناکرێ لەپاداشی چاکەکار کەم ناکرێتەوە لەسزای تاوانبار زیاد ناکرێ، تەنانەت کەمترین ستەمیان لێ ناکرێ.

﴿١١٢ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً﴾ خودا بەنموونەو بۆ عیبرەت باسی گوندێك (شارێك) دەکا، دانیشتوانەکانی بێ وەیو دڵنیا لەدوژمن‌و ئافات بێ خەم‌و کەدەر لەهەموو ناخۆشیەکی ژیانی دونیا، ﴿يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾ ڕزق‌و ڕۆزی زۆرو زەبەندەی لەهەموو لایەکەوە بەئاسانی بۆ دەهات، کەچی دانیشتوانەکان لەجیاتی ئەوەی سوپاسی خودای لەسەر بکەن، ﴿فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ﴾ کوفرانی نیعمەتەکانی خودایان کرد ﴿فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ ئیتر پەروەردگار بەبرسییەتی‌و ترس‌و خۆف دایپۆشین، ژیانی لێ تاڵان کردن، لەشوێنی ئەمن‌و ئاسایش‌و دڵنیایی ترس‌و خۆفی بۆ ڕەخساندن، لەباتی دەوڵەمەندی‌و هەبوویی، هەژاری‌و برسیایەتی پێدان،

لــەجیاتی دڵخۆشــیو لەشــساغیو تــەڕدەماخی ئــازارو ئەشکەنجەو خەمو خەفەتی دانێ، تاڵیو ناخۆشی ژیانی پێ چەشتن دونیای لێ وەتەنگ هێنان، روناکاییان لەژیاندا نەما.

﴿١١٣ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾ بێگومـان هـاتوە بـۆ لای دانیـشتوانی ئـەو شـارە پێغەمبەرێك لەرەگەزی خۆیان، لەخوداوە پەیامی بۆ هێنان، داوای لێکـردن کـە خوداپەرسـتی بکـەن، سوپاسـگوزاری نیعمەتـەکانی بـن، بـەخۆیاندا بـچنەوەو واز لەبتپەرسـتی بهێنن، کەچی ئەوان پێغەمبەرەکەیان بەدرۆخستەوە، سوور بـون لەسـەر کوفرو بێـدینی خۆیـان، پەرەیان بەسـەرەڕەقیو سەرکەشی خۆیـان دا، ئـیتر خـودا بەسزای ریشەکێش لەناوی بردن، لەحاڵو وەزعێکدا کە ئەوان ستەمیان لەخودی خۆیـان کردو بەردەوام بوون لەسەر کوفرو مەعاصی ئەگینا خودا ستەمی لێ نەکردن!

﴿١١٤ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ دەبخـۆنو بخۆنــەوە ئــەی کۆمــەڵی موسوڵمانان! لـەرزقی پاكو حـەڵاڵی بەسود: کە خـودا بـۆی رەخـساندون، شـوکرو سوپاسـی خـودای لەسـەر بکـەن، ئـەو پەلەوەرو ئاژەڵانـەی خـودا رێگەی پێـداون سودیان لێ ببینن هێلکەو شیرو ماستو پەنیرو رۆنەکەیان بخۆن، سەریان بـبڕن گۆشـتەکەیان بخۆن، بـەخۆڕایی لـەخۆتانیان حـەرام مەکـەن، سپڵە مەبن سوپاسگوزار بن، چونکە خودای خـاوەن نیعمـەت، فەضلو بەخشش، شیاوی سوپاسو پەرستشە، تاكو تـەنهاو بـێ شـەریکە، دەی ئەگەر ئێـوە راسـت دەکـەن ئـەو خودایـە دەپەرستن، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن، سەرپێچی یاساو شەریعەتی مەکەن!!

﴿١١٥ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ﴾ ئەوەی: کە حەرامە لەسەر ئێوەو نابێ لەکاتی ئاسایی دا بیـانخۆن گۆشــتی مردارەوەبــوو خــوێنی رەوانو گۆشــتی بـەرازو گۆشتی هـەر ئاژەڵێـك بەغـەیری نـاوی خـودا سـەر ببڕدرێو سەر بڕینەکەی بۆ رێزگـرتن لەغـەیری خـودا بـێ وەکوو ئـەو ئاژەڵانــەی لەسـەر بـەردە تایبەتیـەکان (نـصب) سەریان دەبڕن بۆ بتـەکان. ئـەم جۆرە سـەربڕاوانە خواردنی گۆشتەکەیانو سود بینین لـەکوڵكو موویـان، حـەرامو پیسەو توخنی مەکەون. ﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ کەسێك ناچار بوو برسیایەتی تینی بۆ هێناو برستی لێ بڕیو لێی مەعلووم بوو ئەگەر لەو خۆراکە حەرامە نەخوا دەمـرێو بـەهیلاك دەچـێ، بۆی رەوایـە خـواردنـە حەرامەکە بخواو خـۆی تووشـی فەلاکـەت نـەکا، بەمـەرجێ ئـەو خۆراکە حەرامە بەشی ناچارێکی تـر نـەبێو لێـی داگیر بکا یـان لێـی بڕفێنێو بۆخۆی بیخواو کابرای تـر لەبرسا بمرێ! هـەروەها دەبێ ئەوەندە لەو حەرامە بخوا کە برسـایەتیەکەی نـەهێڵێ نەك بچێ خۆی لێ مڕ بکاو تا دەتوانێ لێی بخوا؛ واتە: نابێ لێ خواردنەکـەی بگاتـە ئەنـدازەی تێـرێو هەڵاوسـان. خـودای بەرزو مەزن تاوانبەخشو میهرەبانە دەرحەق بەو کەسـانەی لـەکاتی ناچـاریدا لـەخۆراکی حـەرام دەخـۆنو بـەگوێرەی پێویست نەفسی خۆیانی پێ کوێر دەکەنەوە.

﴿١١٦ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ﴾ نەچن وەکوو موشریکەکان بکەن بەهەوانتەو بەهەواو ئـارەزۆ شـت حـەڵاڵ یـان حـەرام بکـەن، نەچـن وەکـوو موشـریکەکان بەهـەواو هـەوەس بڵـێن: ئـەوەی لەسـکی ئـەم ئاژەڵانەدایـە تایبەتـە بەنێرینـەکانمانو یاسـاغە لەسـەر خێزانـەکانمان، مردارەوەبـوو خـوێنی رەوانو گۆشـتی بـەراز مەخۆن. ﴿لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ﴾ بـۆ ئـەوەی سەرەنجام بەدەم خوداوە درۆ هەڵبەسـتن، حـەڵاڵکردنو حەرامکردنەکە پاڵ خودا بدەن، بـەبێ ئـەوەی خـودا هـیچ جۆرە تەشـریعێکی لەو بارەوە نازڵ کرد بێ، خودا هیچ شتێکی لەو شتانەی ئێوە بەحەرامتان داناوە، حەرام نەکردوە، هەروەها هیچ شتێکیشی لەو شتانەی ئێوە بەحەڵاڵی دادەنێن حەڵاڵ نەکردوە. کەوابێ ئێـوە بـەدەم خـوداوە درۆ هەڵمەبەسـتن چونکە ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾ بێگومـان ئەوانـەی درۆ لەسەر خودا هەڵدەبەستن لەدونیاو قیامەتدا رزگاریان نابـێ، هەرگیز بەمراز ناگەنو لەهەردو دونیادا بێ نرخو ریسوان.

﴿١١٧ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئـەو کاڵایـەی بـەدرۆ هەڵبەستن لەسـەر خـودا چنگیان دەکەوێ هیچو بێ نرخـە، تاوێکەو دەڕوا، سێبەری دارەو پایەدار نیە، ماوەیەکی کورتـەو

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ (١١٩) إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (١٢٠) شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (١٢١) وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (١٢٢) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (١٢٣) إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (١٢٤) ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (١٢٥) وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ (١٢٦) وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ (١٢٧) إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوا وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ (١٢٨)

بەسەر دەچێ، ئەوەی بۆیان دەمێنێتەوە عەزابی بەئێشی دۆزەخە، کە بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوەو لێی قوتار نابن. لەبنەڕەتدا ئایەتەکە خیطابە بۆ ئەو موشریکانەی (بەحیرەو سائیبەو وەصیلەو حامی)یان داهێنا بوو بەختوخۆڕایی گۆشتی ئەم ئاژەڵانەیان لەخۆیان حەرام کردبوو.

﴿[١١٨] وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ﴾ واتە: حەراممان کرد لەسەر ئەوانەی جولەکە بوون ئەو خواردنانەی لەمەوپێش بۆمان گێڕایەتەوە، ئاماژەیە بۆ ئایەتی (١٤٦) لەسورەتی (الأنعام) کە دەفەرموێ: ﴿وعلى الذين هادوا حرمنا كل ذي ظفر، ومن البقر والغنم حرمنا عليهم شحومها الا ماحملت ظهورهما أو الحوايا أو مااختلط بعظم﴾ کەوابوو بۆ ئێوە دروست نیە ئەی گەل‌و نەتەوەی پێغەمبەری ئاخرزەمان! کە لەخۆتانەوە خواردن حەڵاڵ‌و حەرام بکەن، لاسای جولەکەکان مەکەنەوە لەو شتانەی لێمان حەرام کردبوون. ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ﴾ ئێمە ستەممان لێ نەکردن: کە ئەو شتانەمان لێیاساغ کردن ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ بەڵکوو ئەوان بۆخۆیان ستەمیان لەخۆیان کرد بەوە: کە تاوانیان ئەنجام دان، هەتا ئێمەش لەبەر حەرامکردنی ئەو شتانە سزامان دان!

﴿[١١٩] ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ﴾ پاشان خودای خاوەن سۆزو بەزەیی دەرحەق بەو کەسانەی بەنەزانی تاوانێکیان لێ روودەدرێ‌و سوور نابن لەسەری‌و بەردەوام نابن لەئەنجامدانی ﴿ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا﴾ پاشان تۆبەی لێ دەکەن‌و پەشیمان دەبنەوە، دەست دەکەن بەئەنجامدانی کردەوەی باش‌و خۆیان راستاڵ دەکەن ﴿إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! لێخۆشبوونی زۆرو بەرفراوانە، بەشی هەموو کەس دەکا، هەر کەسێ بەدڵ لەتاوانەکانی پەشیمان ببێتەوە رەحمەت‌و لێخۆشبوونی خودا دەیگرێتەوە رەحمەت‌و لێخۆشبوونی خودا پەیوەستن بەتۆبەو پەشیمانبوونەوە لەتاوان‌و چاکەکاری بەگوێرەی شەریعەتی خودا، جا کەسێك تاوان بکا بەنەزانی‌و نەفامی پاش ئەنجامدانی تاوانەکە پەشیمان ببێتەوە پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی پەروەردگار بێ‌و بەگوێرەی شەریعەتەکەی هەڵس‌و کەوت بکا، ئەوە بێگومان خودا لێی خۆش دەبێ، لەدونیاو قیامەتدا رەحمی پێ دەکا!

﴿[١٢٠] إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً﴾ بێگومان ئیبراهیم کە باپیرە گەورەی ئێوەیە، ئێوەی جولەکە لافی ئەوە لێدەدەن کە لەسەر ئایینی ئیبراهیمن، ئێوەی عەرەبی بتپەرستیش لافی ئەوە لێدەدەن کە ئەو زاتە باپیری گەورەی ئێوەیە. دەی ئەو زاتە نموونەی ئادەمیزادی یەکتاپەرست‌و هیدایەتدراوو هیدایەتدەرو فەرمانبەردارو سوپاسگوزاری پەروەردگار بوو، بەتەنیا خۆی ئوممەتێ بوو، هاو تەرازووی ئوممەتێ بوو لەبەر ئەوە ئەوەندە خوو رەوشتی بەرزو پەسندی تێدا بوون بەئەندازەی خوو رەوشتی گەل‌و نەتەوەیەکی هەڵبژاردە رەوشتی جوانی تێدا گرد ببونەوە. ﴿قَانِتاً لِلَّهِ﴾ لەخودا ترس بوو، فەرمانبەرداری پەروەردگاری خۆی بوو، بەباشی‌و دڵسۆزی خوداپەرستی دەکرد ﴿حَنِيفاً﴾ وازی لەبتپەرستی‌و

هاوەڵدانان بۆ خودا هێنابوو بەتەواوی روی کردبوە خوداو لێ برابوو بۆ خوداپەرستیو ﴿وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ هەرگیز لەپێڕو تاقمی موشریکان نەبوە، بەمنداڵیو گەورەیی یەکتاپەرست بوو، رۆژێك لەرۆژان هاوەڵی بۆ خودا قەرار نەداوە.﴿[121] شَاكِراً لأَنْعُمِهِ﴾ هەمیشە سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی پەروەردگار بووە، بەزمانو بەکردەوە شوکری نیعمەتی خودای دەکرد، وەك ئەو موشریکانە نەبوو: کە بەزوبانیان ئینکاری نیعمەتی خودا دەکەنو بەکردەوە پێی کافرن. ﴿اجْتَبَاهُ﴾ خودا هەڵیبژاردوە کردویەتی بەپێغەمبەری خۆی، بەبەندەی راستاڵو فەرمانبەرداری خۆی ژماردوە. ﴿وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ شارەزای کردوە بۆ رێبازی راست: کە رێبازی یەکتاپەرستییە رێبازی خودا پەرستی راستەقینەیە!!

﴿[122] وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ لەژیانی دونیادا چاکەمان پێ بەخشیوە، لای هەموو گەلو نەتەوەکان خۆشەویستمان کردوە، هەموو پەیڕەوانی ئایینەکان رێزی لێ دەگرن، لەقیامەتیشدا ئەو زاتە لەپێڕو تاقمی راستاڵانە، بۆ خۆی داوای ئەو پلەو پایەی کردوە لەخودا پاڕاوەوە بیخاتە زومرەی صاڵحانەوە.

﴿[123] ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ بەبۆنەی راستی رێبازی ئیبراهیمو رەوشتی بەرزییەوە نیگامان بۆ تۆ کرد ئەی پێغەمبەر! کە تۆ شوێن ئایینی ئیبراهیم بکەوێ: ئەو ئیبراهیمەی وازی لەهەموو ئایینێکی بەتاڵو بێ بناغە هێناو روی کردە ئایینی راستو پابەندی یەکتاپەرستی بوو، هیچ کاتێ نەبەمنداڵیو نەبەگەنجیو نەبەپیری هاوەڵی بۆ خودا دانەناوە یەکتاپەرستو خودا پەرستێکی راستاڵو دڵسۆز بوو، پێغەمبەرێکی خاوەن شکۆو رابەرێکی پیرۆزو خاوەن هەڵوێست بوو.

﴿[124] إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ﴾ نەوەکوو رۆژی شەممە گێردراوە بەرۆژی تایبەتی بۆ جولەکەکان بۆ عیبادەت تێدا کردن، بەهۆی ئیلحاحو پێداگرتنی ئەو کەسانەوەبووکە کەوتنە کێشەو خیلافەوە لەگەڵ حەزرەتی موسادا دەربارەی دامەزراندنی رۆژی شەممە بۆ پشوودانو زێدە عیبادەت تێدا کردن. ئەگینا حەزرەتی موسایش وەکوو حەزرەتی ئیبراهیم هەر رۆژی هەینی دادەنا بۆ عیبادەتکردن، کەوابوو بڕیاردانی رۆژی شەممە شتێکی تایبەتە بەجولەکەکانەوەو لەئایینی ئیبراهیم وەرنەگیراوە، لەئەنجامی کێشەو نیزاعی کۆمەڵ لەبەنوئیسرائیلییەکان هاتە کایەوە. پەروەردگار بۆخۆی ئاگاداری ئەم ئیختیلافەیە. ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! رۆژی قیامەت دادگایی ئەوانە دەکا: کە کێشەیان تێکەوتو خیلافیان لەناودا پەیدا بوو، سزاو تۆڵەیان بەگوێرەی کردەوەو هەڵوێستیان لێ دەستێنێ، هەر کەسە بەپێی کردەوەکەی پاداشی دەدرێتەوەو سزای لێ دەستێنرێ.

﴿[125] ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ ئەی پێغەمبەر! بانگی ئادەمیزادەکان بکە بۆ لای خودا بەحیکمەتو دانایی، پێیان بڵێ: وەرنە ژێر ئاڵای ئیسلامو واز لەهەموو بیرو باوەڕێکی تر بهێنن، بەکارامەییو لێزانی، بەقسەی جوانو زمانی شیرین ئاخاوتنیان لەگەڵ بکە، ئامۆژگاری وایان بکە لەدڵو دەروونیاندا کاریگەر بێ، پەندو مەثەلی وایان بۆ بێنەوە کە دڵیان راچڵەکێ. ﴿وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ بەچ شێوەیەك جوانە موجادەلەیان لەگەڵ بکە، بەهێدیو لەسەرەخۆیی لەگەڵیان بدوێ، ئەوی پێویستی بەموناظەرەو دانو سان هەبێ بەجوانی لەگەڵیان بدوێ، چاوپۆشی بکە لەکەسانێك قسەتڕنو گوفتار ناخۆشن، لەبەرامبەر خراپەدا چاکە بکە، هەوڵ بدە لەموجادەلەو موناقەشەدا بگەیە حەقو حەق دەربکەوێ لەئاخاوتندا دەنگ بەرز مەکەرەوە، جنێو بەبەرامبەرت مەدە.﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! زاناو ئاگادارە بەوانەی لەرێبازی خودا لایان داوەو ئەوانەی هیدایەتیان دراوە، دەزانێ: کێ بەدبەختەو کێ بەختەوەرە، هەر خودا خۆشی لەرۆژی خۆی دا سزاو پاداشیان دەداتەوە.

﴿[١٢٦] وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! ئەگەر سزای خراپەکارتان دا بەئەندازەی تاوانەکەی تۆڵەی لێ بکەنەوە، زێدەڕەوی مەکەن زیاد لەئەندازەی تاوان تۆڵە مەسێننەوە. ﴿وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ ئەگەر ئێوە پشو درێژبن‌و، بە صەبرو ئارام بن‌و واز لەتۆڵەستاندنەوە بێنن عەفوویان بکەن‌و مەبەستتان پاداش‌و ئەوابی پەروەردگار بێ ئەوە زۆر باشترە بۆ ئێوەی خاوەن صەبرو ئارام، تۆڵە ستاندنەوە حەواڵەی خودا بکەن. ئەمجار پەروەردگار فەرمان بەپێغەمبەر دەکا: کە بەنەو رەوشتە بەرزە خۆی برازێنێتەوە، لەبەرامبەر ئەزیەتدانی نەفامانەدا پشوو درێژ بێ دەفەرموێ: ﴿[١٢٧] وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلاَّ بِاللَّهِ﴾ بەصەبرو ئارام‌و پشوو درێژ بە لەبەرامبەر ئەزیەتدانی خەڵکدا، دڵنیاش بە بەصەبرو ئارامیت لەخوداوەیە، ئەگەر یارمەتی‌و تەوفیقی خودا نەبێ ئەتۆ ناتوانی بەصەبر بی، کەوابێ داوا لەخودا بکە صەبرو ئارامت پێ ببەخشێ تا بتوانی پەرە بەبەرنامەکەی خۆت بدەیی‌و ئەرکی سەرشانت بەئەنجام بگەیەنی! ﴿وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! بەپشت هەڵکردنی موشریکەکان لەپەیامەکەت دڵتەنگ مەبە، گوێ مەدەرە هەڵوێستی ناشیرین‌و بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەرایەتیەکەت. ئەوە تەقدیری خودایەو وای بڕیار داوە! یان ئەتۆ دڵگران مەبە بۆ شەهیدانی ئوحود، بەصەبرو ئارام بە. ﴿وَلاَ تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ﴾ دڵتەنگ مەبە لەو فرت‌و فێڵانەی ئەو موشریکانە ئەنجامی دەدەن، بەتێکۆشانی بەردەوامیان بۆ دژایەتی کردنی پەیامەکەت تەنگەتاو مەبە.

﴿[١٢٨] إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ بێگومان هەمیشە پەروەردگار لەگەڵ ئەو کەسانەدایە: کە خۆیان لەمەحاریمەکانی دوورەپەرێز دەگرن‌و ترسی سزاو تۆڵەی بێ ئامانی ئەویان هەیە، هەروەها لەگەڵ ئەوانەدایە: کە بەجوانی‌و رێک‌و پێکی کارەکانیان ئەنجام دەدەن‌و ئەرکەکانی سەرشانیان جێ بەجێ دەکەن، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی خودای خۆیانن، مافی کەس داگیر ناکەن،

سُورَةُ الإِسْرَاء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١) وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا (٢) ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا (٣) وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا (٤) فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا (٥) ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا (٦) إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا (٧)

تەقواکارو چاکەکارن، لەترسی خودا وازیان لەشتە حەرامەکان هێناوە، کارو کردەوەی باش‌و بەسوود ئەنجام دەدەن!

کۆتایی جزمی چواردەیەم

سورەتی (الإسراء)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى﴾ پاک‌و مونەزهو بێ عەیب‌و بێ هاوەڵ‌و هاوشانە ئەو خودا بەدەسەڵاتەی: کە لەبەشێکی شەودا شەوڕەوی بەبەندەی خۆی؛ موحەممەد ﷺ کرد، لەمزگەوتی کەعبەوە بۆ مزگەوتی قودس: کە بەگوێرەی وەسائیلی

هاتوچۆی ئەو رۆژگارە چل قۆناغە رێ لێك دوور بوون، ئەم ئیسراو میعراجە ساڵێك پێش کۆچکردن بووە. ئیبن و سەعد لەکتێبی (الطبقات)دا دەڵێ: شەورەوی کردنی پێغەمبەر هەژدە مانگ پێش کۆچکردن بووە. ﴿الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ﴾ شەورەویمان بەبەندەی خۆمان کرد لەمەککەوە بۆ مزگەوتی قودس؛ ئەو مزگەوتەی کە دەورو بەرەکەیمان کردۆتە خێرو بەرەکەت بۆ دانیشتوانی، ژیان و رزق و رۆژی و کێڵگەو دارو درەختی ئاوو هەواو بەروبوومی هەمووی هەر خێرو بەرەکەتە. شەورەویمان پێکرد ﴿لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾ بۆ ئەوەی بەڵگەی تاك و تەنهایی و خودایەتی خۆمان نیشان بەندەی بەرێزمان بدەین. بەڵگەی بەهێزو پێز لەسەر بەتوانایی و دەسەڵاتی بێ سنووری خۆمانی نیشان بدەین! ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ بێگومان ئەو خودایەی شەورەوی بەبەندەی خۆی کرد، شنەوایە بەو قسەو قسەڵۆکانەی موشریکەکانی مەککە دەربارەی ئیسراو میعراجی پێغەمبەر دەیکەن، بینایە بەکردارەکانیان و لەسەر زەوی و لەئاسمانەکاندا هیچی لێ گوم نابێ و ئاگاداری هەموو هەڵس و کەوتێکیانە، هەموو زانیاریەکی دەربارەیان هەیەو بەهەموو جۆرێك کۆنترۆڵی کردون و هەموو شتێکیان لەسەر تۆمار دەکاو سزاو پاداشیان پڕاو پڕ دەداتەوە.

﴿٢ وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلاَّ تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلاً﴾ لەوەپێش بەخشیومانە بەموسا کتێبی پیرۆزی تەورات؛ کە هیدایەت و رێنومایی بە بۆ بەنوئیسرائیلی. پێمان گوتن جگە لەخودا کەسی تر مەکەنە وەلی و دۆست و پشت پێ بەستوی خۆتان، خاوەنی بوونەوەر بناسن و، ئەو بپەرستن و پشت بەئەو ببەستن کەسی تر بەخودا مەزانن. هەڵبەتە ئەمە پەیامێکە پەروەردگار بەگوێی هەموو پێغەمبەرێکی داداوە، فەرمانی بەهەموویان کردوە، کە بەتەنیا خودا بپەرستن و هاوەڵی بۆ بەرەوا مەزانن لەهەموو شتێکدا پشت بەئەو ببەستن.

﴿٣ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ﴾ ئەی نەتەوەو وەچەی ئەو کەسانەی لەگەڵ نوحدا لەخنکان رزگارمان کردن، هیدایەتمان دان بۆ رێبازی یەکتاپەرستی و حەق و خێرو راست. ئێوەش چاو لەباوك و باپیری خۆتان بکەن، ئێوە لەهەموو کەس شیاوترن بەپەیرەوکردنی ئایینی یەکتاپەرستی و شوێنکەوتنی رێبازی پێغەمبەران، لەسەروی هەموویانەوە بابە گەورەتان حەزرەتی نوح ﷺ ﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْداً شَكُوراً﴾ بێگومان نوح بەندەیەکی سوپاسگوزار بوو، زۆر زێدەرەوی دەکرد لەسوپاسگوزاریدا، هەموو ئەندامێکی جەستەی لەو شتەدا بەکار دەهێنا کە بۆی دانراوە! بەزوبان ذیکری خودای دەکرد، بەعەقڵ و ئاوەز بیری لەدروستکراوانی خودا دەکردەوە، بەچاو لەبونەوەر دەفکرێ...هتد.

﴿٤ وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوّاً كَبِيراً﴾ بەنەتەوەی ئیسرائیلمان راگەیاندو نیگامان بۆ کردن و لەتەوراتدا کە بۆ موسامان نازڵ کردبوو بریاری خۆمانمان بۆ رونکردنەوە، هەواڵێکی راستمان لەسەر زمانی ئەو پێغەمبەرە پێ دان: کە ئەوان دووجار سەرپێچی فەرمانی خودا دەکەن، دووجار لەخودا یاخی دەبن، فەساد دەخەنە سەر ئاخی شام و فەلەستین، یان خاکی میصر، یان هەر خاك و وڵاتێکی پێی تێدەخەن، دوو جار سەرپێچی فەرمانی خودا دەکەن، دوو جار بەپێچەوانەی شەریعەتی تەورات کار دەکەن و لەخودا یاخی دەبن:

١- یەکەمیان سەرپێچی کردنی فەرمانی تەورات و گۆڕانکاری تێیداو شەهید کردنی بڕێ لەپێغەمبەران: وەکوو ئەوە حەزرەتی ئەشعیبیایان شەهید کرد (ئیرمیا)کە لەناڕەزامەندی خودا ترساندنی: لەجیاتی ئەوەی گوێ بیسی ئامۆژگارییەکانی بن بەندیان کرد.

٢- دووەمیان: شەهیدکردنی حەزرەتی زەکەریاو حەزرەتی یەحیابوو، هەروەها هەوڵیان دا حەزرەتی عیسا شەهید بکەن. سەرباری ئەوەش پشت لەتاعەتی خودا دەکەن، تەکەببورو فیزو یاخی بوون ئەنجام دەدەن، ستەمکارییەکی ئەستەم دەست پێ دەکەن؛ زێدەرەوی دەکەن لەستەمکاریدا، ئەوپەری یاخی بوون و ستەمکاریی رەچاو دەکەن.

جا ﴿٥ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولاهُمَا﴾ کە وەختی یاخی بوون و فەساد بڵاوکردنەوەی جاری یەکەمیان هات، ئاژاوەو ئاشوبیان بەرپا کردو کاتی ئەوە هات عیقابیان بدەین و تۆڵەیان لێ بستێنن،

﴿بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَاداً لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْداً مَفْعُولا﴾ ڕەوانەمان کردو زاڵمان کرد بەسەر ئێوەدا ئەی نەتەوەی جولەکە! چەند بەندەیەکی خۆمان؛ چەند ئادەمیزادێك: کە خاوەنی هەڵمەتو زەبرو زەنگ بوون، دارای ژمارەی شەڕکەری زۆرو ئامێری کاریگەر جەنگ بوون؛ کە بریتی بوو: لەبابلیەکان بەسەرۆکایەتی سنحاریب (بەختونەصر) هەڵمەتیان بۆ بردنو وڵاتیان کۆنتڕۆڵ کردن، لەشکرو سوپایان کەوتنە وێزەیانو ماڵ بەماڵو گەڕەك بەگەڕەك ماڵدۆزییان لێ کردن، بەناو خانوو ماڵیاندا بڵاوبوونەوە، شمشێریان لێ وەکار خستنو کوشتو بڕکردن، مالمو پیاو ماقوڵەکانیان کوشتن، تەوڕاتیان سوتاند، مزگەوتی قودسیان روخاندو وێرانیان کرد، ژمارەیەکی زۆر لەژنو منداڵیان کرانە کۆیلەو خزمەتکار. ئەم بەڵێنەی خودا هاتە دیو گەڕانەوەی نەبوو!

﴿[٦] ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيراً﴾ پاشان جارێکی تر سەرلەنوێ لەپاساوی ئیستیقامەو خوداپەرستیو گەڕانەوەتان بۆ لای خودا، دەسەڵاتو فەرمانڕەواییمان بۆ گێڕانەوە، هێزو شکۆمەندیمان بۆ ڕەخساندنەوە، دوژمنەکانتانمان بەهیلاك بردن، ماڵو منداڵو کەسو کارمان بۆ زۆر کردنەوە، چەكو سیلاحی زۆرو زەبەندەمان بۆ ڕەخساندنەوە، ژمارەی پیاوی بەکارو جەربەزەو شەڕکەرمان لەجاران بۆ زیاتر کردنەوە، سەرلەنوێ بوونەوە بەهێزی سام لێکراوو حیساب بۆ کراوو خاوەن دەسەڵات! ئەمە دابو نەریتی پەروەردگارە لەبوونەوەردا.

﴿[٧] إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا﴾ جا ئەگەر ئێوە کردەوەو هەڵوێستتان بەرامبەر خوداو پەیامی خودا جوانو ڕێكو پێك بێ، پابەندی فەرمانی خودا بن بەگوێرەی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی هەڵسو کەوت بکەن، خوداپەرستو ڕاستاڵ بن ئەوە چاکەتان لەگەڵ خۆتان کردوە، پاداشی باشتان بۆ خۆتان دەستەبەر کردوە، چونکە ئێوە بەطاعەتو خوداپەرستی سوودمەند دەبن، خودا دەرگای خێرتان لێ دەکاتەوە، بەرەکەتی ئاسمانتان بەسەردا دەڕێژێ.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَّنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِن بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

لەدونیادا خراپەی خراپەکارانتان لێ دوور دەخاتەوە، لەقیامەتدا پاداشی باشو نەبڕاوەتان دەداتەوە. خۆ ئەگەر خراپە بکەن، ئەوە خراپەتان لەگەڵ خودی خۆتان کردوە، چونکە ئێوە بەتاوانکردنو خراپەکاریی زیان بەنەفسی خۆتان دەگەیەنن. ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الآخِرَةِ﴾ کە کاتی سزاو عیقابی جاری دووەم هات، وەختی تۆڵەی فەساد خستنەوەو پڕکێشکردنی کاری خراپو کوشتنی پێغەمبەران (زەکەریاو یەحیا) هات دوژمنەکانتان دەنێرینە سەرو ناحەزانتان بەسەرتاندا زاڵ دەکەین بتانچەوسێننەوە ﴿لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ﴾ بۆ ئەوەی ئاثاری ئازارو ئەشکەنجەو غەم خەفەت بەسەر دەمو چاوتانەوە ئاشکراو نومایان بێ، (چونکە شتێکی ئاشکرایە دیاردەکانی دەروون لەدەمو چاودا ڕەنگ دەدەنەوە، خۆشیو شادی تەڕو تازەیی تێدا دروست دەکا، غەمو خەفەت سیسیو ژاکانو بزڕکاوی تێدا دەرەخسێنێ!). ﴿وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ بۆ ئەوەی دوژمنەکانتان

جارێکی تر مزگەوتی قودس کۆنترۆڵ بکەنەوەو دیقە دیقەی ئێوە بدەن بەسەرکەوتوویی داگیری بکەنەوەو ئێوە بخەنەوە ژێر دەستی خۆیان، وەکوو چۆن جاری یەکەم بەهەمان شێوە کۆنترۆڵیان کردو روخاندیان. ﴿وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيراً﴾ بۆ ئەوەی هەرچی نیشانەی ژیارو ژیوار هەیە ویرانو خاپوری بکەن، هەرچی بیناتان کردووەو کۆتان کردۆتەوەو پەزمەندەتان کردوە بیرۆخێنن، لەناوی بەرن تێکی بدەن ئاداری بەسەر پاداریەوە نەمێنێو وڵاتتان خاپور بکرێو بایە قوش تێیدا بخوێنێ!

﴿^٨عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ﴾ ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! لەوانەیە خودا رەحمو بەزەیی پێتاندا بێتەوە، دوای ئەوەی لەجاری دووەمدا بەو بەڵاو موصیبەتانە لەبۆتەی دانو تۆڵەی لێ ستاندنو تەمبێ خواردوی کردن، ئەگەر تۆبە بکەنو واز لەتاوانو ستەم بێنن، ئەو زەلیلیو ژێردەستەییەتان لەسەر لابەرێ؛ بێگومان خودا وەفای بەوادەی خۆی کرد، دوای زەلیلی شانو شکۆی پێ بەخشینەوە، موڵكو سەڵتەنەتی پێ بەخشینەوە، پێغەمبەری تێدا ناردنەوە، چەند پێغەمبەریان تێدا هەڵکەوتەوە، سەرلەنوێ لەزێدو نیشتمانی خۆیاندا ژیانیان بەئارامیو سەربەستی بەسەر بردەوە! ﴿وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا﴾ ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! هەر کاتێ ئێوە پاش ئەم جاری دووەمە؛ پاش ئەوەی لەجاری دوەمدا رزگاربوونەوە ئارامیتان تێکەوتەوەو کەوتنەوە خۆشیو هەرزانییەوە. ئەمجار بۆ سێیەمجار گەرانەوە بۆ سەر رەوشتی نابارێو خراپەکاریتان دەست پێکردەوە، ئاشوبو فیتنەییتان هەڵگیرساندەوە، ئێمەیش دەگەرێینەوە بۆ سەر دابو نەریتی خۆمانو یاسا ئەزەلییەکەی خۆمانتان بەسەردا دەدەینەوە، ئاگری فیتنەو ئاشووب ، قارو غەزەبی خۆمان دەرێژین بەسەر ئەوانەدا ناپاكو ئاشوبگێرن.. ﴿وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيراً﴾ ئەم جۆرە سزادانەی کە باسمان کرد هی دونیایانە بۆ رۆژی قیامەتیش دۆزەخمان کردوە بەشوێنو جێگایانو لەهەموو لایەکەوە ئاگر دەوری کافرو بێ بروایان دەدا، فیتنەو ئاشوبگێران دادەگرێو کەسیان ناتوانێ لەو شوراو پەرژینە بچێتە دەرێ!

﴿^٩إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ﴾ ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! بۆچی بروا بەقورئان ناکەن، خۆ قورئانیش وەکوو تەورات خودا نازڵی کردوە بۆ هیدایەتدانی ئادەمیزاد، بێگومان ئەم قورئانە ئادەمیزاد هیدایەت دەدا بۆ رێبازی پتەوو حەقو راستو کاریگەر لەعالەمی هەستو شعوردا، دڵو دەروون رادەچڵەکێنێ، عەقیدەیەکی واضیحو بێ گرێو گۆڵی هێناوە، بیرو باوەرێکی دوور لەخەیاڵو ئەفسانەو خەرافیات رادەگەیەنێ، ئادەمیزاد خەمیدەو خەمۆش ناکا، هەستو تواناکانی بەرەڵڵا دەکا بۆ ئەوەی بەکاریان بێنێ بۆ کردەوەی چاكو بینا کردنو گەشە دان بەژیانو وڵات، ئادەمیزاد هەڵدەنێ بۆ دەستەبەر کردنی ژیانی بەختەوەری دونیاو قیامەت، یاسای سروشتی بوونەوەرو سروشتی ئادەمیزاد پێکەوە گرێ دەدا، فەرمان بەبەندەکانی دەکا: کە لەبوونەوەر بفکرنو پێیدا بگەرێنو کەڵکی لێ وەربگرنو بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەکاری بێنن! ﴿وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً كَبِيراً﴾ مزگێنی دەدا بەخاوەن باوەران؛ ئەوانەی کردەوەی باش ئەنجام دەدەن، مزگێنیان دەداتێ، بەوە کە پاداشی گەورەیان هەیە.

﴿^١٠وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴾ هەروەها هەرەشە دەکا لەوانەی بروایان بەقیامەت نییە، بروایان بەخودا نییە، بروایان بەعەزابی بەئێشو دژواری دۆزەخ نییە. واتە: پەروەردگار دو جۆر موژدە بەموسوڵمانان دەدا، یەکەمیان پاداشدانەوەی خاوەن باوەران، دووەم سزادانی دوژمنانیان. ئەمە یاسای پەروەردگارە، قاعیدەیەکی بنەرەتییە لەبارەی کردارو پاداشەوە، یاساکە لەسەر بنەمای ئیمانو کردەوەی باش دادەمەزرێنێ، ئیمان بەبێ کردەوە بایەخی نییەو کردەوە بێ ئیمان وەکوو نەبوو وایە. دەبێ ئیمانو کردار پێکەوە بنو هاوکاربنو یەك بگرن ئەمجار بەرێكو پێکی ژیان بەرێوە دەچێ، بەیەکدیگیر بوونی ئیمانو کردەوە بەیەکەوە هیدایەتدانی قورئان دەچەسپێ.

﴿^١١وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولاً﴾ رەوشتی ئادەمیزاد بەپەلەییو بەتاڵوکەییە، جاری وا دەبێ رقی هەڵدەستێ نزا لەخۆی دەکا بەشەر، نزا لەمنداڵو ماڵو

خێزانی خۆی دەکا، نزایان لێ دەکا بەمردن بەتێداچوون و بەفتارەچون، بەزیان پێگەییشتن، جاری وا دەبێ ئادەمیزاد دوعای شەڕ لەخۆی دەکا وەکوو چۆن دوعای خێر دەکا.بێگومان ئادەمیزاد رەوشتی بەپەلەیی تێدایە. بەتاڵوکەیە، ئاگاداری سەرەنجام و ئاکامی کارەکان نیە، دوعای شەڕ لەخۆی دەکا و پەلە دەکا لەزوو بەدیهاتنی ئاکامی نزاکەی، نازانێ ئەوە زیانی بۆ خودی خۆی هەیە هیچ بیر لەئاکامەکەی ناکاتەوە.

﴿[١٢] وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ﴾ شەوو رۆژمان کردوە بەدوو نیشانەی ئاشکراو هەست پێکراو لەسەر قودرەت و دەسەڵاتی رەهای خۆمان، نیشانەی دەست رەنگینی و کارسازیمان، گۆڕانی شەوو رۆژو بەشوێن یەکتردا هاتنیان بۆ دەستەبەر بوونی بەرژەوەندی ئادەمیزادە بەتایبەتی و بۆ گیانلەبەرانی تره بەگشتی، شەو کاتی حەسانەوەو ئارامگرتن و خۆ حەشاردانە، رۆژ وەختی کارو کاسبی وجەم و جوڵ و هاتوچۆیە بەناو زەوی دا بۆ دەستەبەر کردنی بژێوو پێداویستی ژیان. بۆیە ﴿فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ کاتی شەوو رۆژمان وا لێ کردوە: کە بگونجێ بۆ دەستەبەرکردنی بەرژەوەندییەکانی ئادەمیزاد، لەشەودا تاریکی ئەنگوستەچاو، گونجاوە بۆ تێدا نوستن و ئارامگرتن، لەرۆژدا روناکیەکە باڵی خۆی بەسەر بوونەوەردا دەکێشێ گونجاوە بۆ جم و جوڵ و هاتوچۆ، کەوابێ کە لەشەودا هەموو گیانلەبەرێك خۆی حەشار دەداو جم و جوڵ و هاتوچۆ کەم دەبێ و شتی تێدا نابیندرێ، لە رۆژدا شتەکان پێچەوانە دەبنەوەو هەموو شتێك دەبیندرێ و بونەوەر روناك و گونجاوە بۆ تێداهەوڵدان و جم و جوڵ: ﴿لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ بۆ ئەوەی هەوڵی بەدەست هێنانی فەضل و رەحمەتی خودایان تێدا بدەن، بزانن چۆن کارەکانتان ئەنجام دەدەن، دەمێك بۆ کاروکاسبی و کاتێك بۆ حەسانەوەو پشوودان تەرخان بکەن، بەگوێرەی گۆڕانی شەوو رۆژو وەرزەکانی ساڵ (بەهارو هاوین و پایزو زستان)کورتی شەوو درێژی رۆژو بەپێچەوانەوە، ئێوە کارەکانتان رێك بخەن و بەرنامەی ژیانتان دابڕێژن، کاتی ئیشەکانتان بزانن: بزانن کەی وەختی ئیش کردنەو کەی کاتی پشودان و نووستنە، کەی وەختی کێڵان و چاندنەو کەی کاتی دروێنەو بەرهەم هەڵگرتنە....هتد. ﴿وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ﴾ گۆڕانکاریمان خستۆتە نێوان شەوو رۆژەوە بۆ ئەوەی ئێوە ژمارەو چەندییەت و چۆنیەت و حیسابی رۆژو حەفتەو مانگ و ساڵ بزانن. وەرزەکانی کێڵان و چاندن و رواندن و دروێنەو رنین و چنین بزانن، کاتی قەرزو قۆڵەو زەکاتدان و بەکرێدان و کڕین و فرۆشتن دیاری بکەن. کاتی ئەنجامدانی نوێژکردن و رۆژوگرتن و وەرزی حەج و عومرە بزانن، ئەگەر شەوو رۆژ نەبوایە ئادەمیزاد نەیدەزانی چۆن مامەڵە لەگەڵ بوونەوەردا بکا؛ ﴿وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا﴾ هەرچی شتێك ئێوە پێویستتان بێ بۆ بەرژەوەندی ژیانی دونیاو قیامەتتان کەلکی لێ وەردەگیرێ، ئێمە رونمان کردۆتەوە، بەتەواوی بۆمان شی کردوونەوە، بەکورتی هیچ شتێك لەم بونەوەرەدا، بەرێکەوت و صودفە نیە، بەهەوانتەو بێهودە نەهاتۆتە وجود؛ کارسازی و رێك و پێکی ئەو یاسایەی شەوو رۆژ دەگۆڕێ، بەزوبانی حاڵ دەست رەنگینی خاوەنی شەوو رۆژ شی دەکاتەوە، بەڵگەو نیشانەی بەدەسەڵاتی و خودایەتیەتی، شایەت و گەواهیدەرە لەسەر تاك و تەنهایی خودای بوونەوەر!! هەر بەگوێرەی ئەم یاساکەونی یە وردە، کردەوەو پاداش بەیەکەوە دەبەسترێنەوەو پەیوەستی یەکترین.

﴿[١٣] وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ کردەوەی هەموو ئادەمیزادێکمان خستۆتە ئەستۆی خۆی و پێیەوە لکاوەو لێی نابێتەوە، وەکوو گەردنبەندو گلادە وایە لەملی دا ئەگەر کاری خێر بێ، وەکوو کۆت و زنجیر وایە لەملی دا ئەگەر شەڕ بوو! ﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ لەوە بەولاوە لەرۆژی قیامەتدا نامەی کردەوەکانی بۆ دەردێنین و دەیخەینە بەردەستی خۆی و بۆخۆی تۆماری کردەوەکانی دونیای دەبینێ و بۆی دەردەکەوێ ئەو تۆمارە هەموو کارو کردەوەیەکی ئەوی تێدا تۆمار کراوە.

﴿[١٤] اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ دە تۆماری کردەوەکانی ژیانی دونیات بخوێنەوە، بزانە: فریشتەکانی لای راست و لای چەپت چییان بۆ نووسیوی و چییان لەسەر تۆمار

کردوی. بۆ خۆت دادگایی خۆت بکە، جا کە ئادەمیزاد بۆ خۆی بەپرسیاربێ لەکردەوەکانی خۆی.

﴿١٥ مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ﴾ کەسێك هیدایەتی وەرگرت‌و ڕێگای حەقی دۆزیەوەو شوێن شەریعەتی خودا کەوت‌و پەیڕەوی پێغەمبەری ئیسلامی کرد، ئەوە سودو قازانجی بۆ خۆیەتی‌و خۆی لێی سودمەند دەبێ. ﴿وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ کەسێ گومرابێ‌و لەڕێگەی حەق لابدا، بڕوای بەخودا نەبێ، شوێن پەیامی پێغەمبەر نەکەوێ ئەوە زیان بەخۆی دەگەیەنێ‌و بەدبەختی بەسەر خۆی‌دا دەهێنێ‌و سزای کردەوەکانی لەسەر خۆیەتی‌و تۆڵە لەخۆی دەسەندرێتەوە، چونکە بڕیاری خودایەو یاسای ئەزەلی خۆیەتی دەرحەق بەبەندەکانی، کە ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ هیچ ئادەمیزادێکی تاوانبار تاوانی یەکێکی تر هەڵناگرێ، بەڵکوو هەموو نەفسێك تاوانی خۆی لەسەر خۆیەتی‌و کەس گوناهی کەس هەڵناگرێ! ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ ئێمە بەگوێرەی عەدڵ‌و حیکمەت‌و ڕەحمەتی خۆمان هیچ گەل‌و نەتەوەیەك سزا نادەین لەسەر کردنی کردەوەی ناڵەبار یان نەکردنی کاری باش‌و پێویست، هەتا پێغەمبەریان بۆ نەنێرین، تا ترسێنەرو موژدەپێدەریان بۆ نەنێرین‌و سەرپێچی پەیامەکەی نەکەن، ئێمە کەس عیقاب نادەین. بۆ هەموو گەل‌و نەتەوەیەك پێغەمبەرمان ڕەوانە کردوە پەیامی ئێمەی پێ ڕاگەیاندون، ئیقامەی بەڵگەی لەسەر کردوون، موعجیزەو نیشانەی ڕاستی پێغەمبەرایەتی خۆی نواندوە، ئەحکامی حەڵاڵ‌و حەرامی بۆ شی کردوونەوە، موژدەی پاداشی باشی بەهەشتی پێداون، لەسزای خراپەکاری ترساندونی.

﴿١٦ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا﴾ کە کاتی لەناوبردنی گەل‌و نەتەوەیەك نزیك بووەوەو ویستمان ڕیشەکێشیان بکەین، فەرمان بەخاوەن نازو نیعمەتەکانیان دەکەین بەبەندایەتیکردن بۆ خوداو ئەنجامدانی کاری خێرو سودمەند بۆ دونیاو قیامەتیان، جا: کە سەرپێچی فەرمانەکانی ئێمەیان کرد، پەرەیان بەخراپەکاری خۆیان داو فیسق‌و فجوریان بڵاو کردەوەو یاخی بوون‌و ڕۆچوون لەگومرایی دا، ئەوە شیاوی ئەوە دەبن لەناو ببرێن، عەزابی ڕیشەکەریان بۆ پێویست دەبێ، ئیتر تێکیان دەشکێنین‌و بەتەواوی ڕیشەکێشیان دەکەین‌و دوابڕاو دەبن، لەقیامەتیشدا سزای دۆزەخ چاوەڕێیانە.

﴿١٧ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾ چەند گەل‌و نەتەوەمان لەپاش ڕۆژگاری نوح لەناو بردن‌و ئاسەوارمان بڕینەوە!! کاتێ یاخی بوون‌و سەرپێچیان کردو ئینکاری ئایات‌و نیشانەکانی هەبوون‌و خودایەتی خودایان کردو پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستنەوە.. وەکوو چۆن ئێوە ئێستا پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، دڵنیابن ئێوە لای خودا لەو گەل‌و نەتەوە بەدرۆخەرەوانە ڕێزدار تر نین، ئێوە گەورەترین پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، کەوابێ سزادانی ئێوە پێویست ترو لەپێش ترە! ﴿وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾ ئەی پێغەمبەر! بەسە کە خودای تۆ ئاگادارو بینایە بەتاوانی بەندەکانی، دەزانێ: چی دەکەن‌و هەموو تاوانەکانیان لەسەر تۆمار دەکا، هیچی لێ گوم نابێ.

﴿١٨ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ﴾ کەسێك هەوڵی دونیای بێ وەفا بدا، دونیا مەبەست‌و ئاواتی سەرەکی بێ، هەموو هەوڵ‌و تێکۆشانێکی بۆ دەستکەوتنی دونیا بێ، قیامەتی لەبیرچووبێتەوە، خودا بەگوێرەی ویست‌و ئیرادەی خۆی‌و بۆ کەسانێك مەیلی لێ بێ، ڕزق‌و ڕۆژی‌و خۆشگوزەرانییان بۆ دابین دەکا، جا وەنەبێ هەر کەسێك هەوڵی دونیا بدا، دونیای دەستگیر بێ، بەڵکوو دەبێ ئیرادەو مەشیئەتی خودای لەگەڵدا بێ، ماڵ‌و سامان پێدانی دونیا، دابینکردنی خۆشگوزەرانی پەیوەستە بەدوو شتەوە: دەبێ خودا مەشیئەتی لەسەر بێ نەك بەندە، بۆ کەسانێکە خودا بیەوێ نەك بۆ هەموو کەس. ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا﴾ پاشان بۆ هەموو ئەوانەی دونیا ویست‌و مادە پەرستن، لەجیهاندا بەناکامی خۆیان گەییشت بن یان نائومێد بوبن، دۆزەخمان بۆ ئامادە کردون، هەریەکەیان بەکۆڵێ تاوانی خۆیەوە دەچێتە ناوی‌و ئەو عەزابە دەچێژێ، سەرباری ئەو عەزابە بەنێشە سەرزەنشتکراون و لەهەموو

لایەکەوە لۆمەیان دەکرێ، لەرەحمەتی خودا دوور خراوەن‌و بەزەیی خودا نایانگرێتەوە. ئەم سزایەی دونیا ویستان سێ تایبەتمەندی هەن؛ بەردەوامی سەرزەنشت‌و سوکایەتی پێکردن، دورخستنەوە لەرەحمەتی خودا!

﴿[١٩] وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُوراً﴾ کەسێك قیامەتی مەبەست بێ، هەوڵ‌و تەقەللای بۆ وەدەستهێنانی ژیانی بەختەوەری قیامەتە. پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگارە، چی لەتوانادابێ دەیکا بۆ ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانی، لەهەمان کاتدا خاوەن باوەڕو خوداپەرست‌و دڵ پڕ لەهیواو ئاوات بۆ رۆژی دوایی، بڕوای تەواوی بەخوداو بەپێغەمبەران‌و زیندوبوونەوەی رۆژی دوایی هەیە. ئەوانە هەوڵ‌و تێکۆشانیان جێگای پاداش‌و رێزلێنانە، خودا پاداشی باشیان دەداتەوە.

﴿[٢٠] كُلاًّ نُمِدُّ هَؤُلاء وَهَؤُلاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُوراً﴾ واتە: پەروەردگار هەردوو تاقمەکە: دونیاویستەکان‌و قیامەت ویستەکان، لەرزق‌و رۆژی‌و منداڵ‌و سامان بێ بەش ناکا، هەر کەسە بەگوێرەی خۆی (کافر، یان موسوڵمان) رزق‌و رۆژی دەداتێ، ماڵ‌و منداڵی پێ دەبەخشێ، چونکە لەدونیادا عەطاو بەخششی خودا لەکەس یاساغ ناکرێ، بۆ هەموو کەس پێداویستی ژیان دابین دەکا. بەڵام جوداوازی هەیە لەنێوان ئادەمیزادەکاندا.

﴿[٢١] انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ سەیر بکەو بڕوانە حاڵی ئادەمیزادان: هەیە دەوڵەمەندمان کردوە، هەیە هەژارو نەدارایە، هەیە مام ناوەندییە، خودا بۆخۆی دەزانێ‌و هەر ئەوەش لەبەرژەوەندی ئادەمیزادە. ﴿وَلَلآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلاً﴾ بێگومان جوداوازی نێوان ئادەمیزاد لەقیامەتدا زۆر بەرفراوانتر‌و بەرچاوترە. هی وا هەیە لەبنکڵی دۆزەخ دا دەست‌و قاچ پێوەندکراوو ریسوابووە، هی وایش هەیە لەشوێنە هەرە بەرزەکانی بەهەشتدا رادەبوێرێ جوداوازیی نێوان ئەم بەدبەخت‌و ئەو خودا پێداوە عاسمان‌و رێسمانە!

مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْءَاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْءَاخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَٰتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَّا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾ ۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۚ إِن تَكُونُوا۟ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

﴿[٢٢] لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلَهاً آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوماً مَّخْذُولاً﴾ هەرگیز نەکەیت ئەی مرۆڤ‌ا هاوتاو هاوشان بۆ خودا دابنێیت، چونکە ئەو تاك‌و تەنیاو بێ هاوتاو بێ هاوبەشە دەنا ئەوکاتە بەسەرزەنشت کراویی‌و، بێ یارو یاوەر بەرامبەر بە (شیرك)ەکەت دادەنیشیت، واتە: خودای گەورە لێت ناپرسێتەوەو دەرووت لێ ناکاتەوە.

﴿[٢٣] وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ﴾ خودای تۆ فەرمانی کردوە بەوە: کە لەزاتی خۆی بەولاوە کەسی تر نەپەرستن، بەندایەتی‌و پەرستش هەر بۆ خودا ئەنجام بدەن، خۆتان لەبەندایەتیکردن بۆ غەیری خودا بپارێزن، چونکە عیبادەت کردن ئەوپەڕی تەقدیس‌و رێزلێنانە،جگە لەخودای خاوەن نیعمەت‌و دەسەڵات کەسی تر شیاوی ئەو رێزو تەقدیسە نیە. ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً﴾ واتە: پەروەردگار بەجەختەوە فەرمانی کردوەو بڕیاری داوە: کە چاکە لەگەڵ باوك‌و دایکتان بکەن،

چونکه باوك و دایك ئەوپەڕی توانای خۆیان بەخەرج داوە بۆ پەروەردە کردن و پاراستن و پێگەیاندنی منداڵەکان، کەوابێ جێگای خۆیەتی و وەفاو ئەمەکدانەوەیە لەلایەن ئەو منداڵەوە: کە چاکەی باوك و دایکی لەبەرچاوان بێ و چاکەیان بداتەوە، بەهەڵس و کەوت کردنی جوان لەخزمەتیاندا، بەگوێڕایەڵی فەرمانەکانیان بۆ دابینکردنی پێویستیەکانیان، هەوڵ بدا بەدڵی ئەوان بجوڵێتەوە، کارێك نەکا پێی دڵگران بن، ئەگەر پێویستیان بەیارمەتی مادی بوو ئەویش هەبوو بوو یارمەتیان بدا. ﴿إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ ئەی ئادەمیزادی ژێر هەر کاتێ باوك و دایکت یەکێکیان یان هەردوکیان گەیشتنە تەمەنی پیری و کەنەفتی و کەوتنە لای تۆ و پێویستیان بەیارمەتی تۆ بوو؛ وەکوو چۆن ئەتۆ بەمنداڵی پێویستیت بەئەوان بووە، ئەوە دەبێ ڕەچاوی ئەم پێنج خاڵانە بکەی و هەوڵ بدەی بەوردی جێ بەجێیان بکەی!

١- ﴿فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ﴾ هەرگیز لەخزمەتیانداو بەرەوڕویان وشەی ئۆف نەڵێی، وشەیەکت لێ نەبیسن وەڕزبوونی تۆ لەوان بگەیەنێ. هیچ کاتێك نابێ بەرویاندا هەڵشاخی و قسەی ناخۆشت لێ ببیسن، بەتایبەتی لەحاڵی پیری و پەککەوتەییاندا، چونکە ئەو کاتە پێویستیان بەیارمەتی و دڵنەوایی زۆر تر هەیە، دڵیان ناسك بۆتەوەو بەکەمترین شت تورە دەبن، بەکەمترین سەرپێچی کردنی تۆ بۆیان دڵگران دەبن.

٢- ﴿وَلَا تَنْهَرْهُمَا﴾ نەکەی کردەوەیەکی ناشیرین لەرویاندا ئەنجام بدەی سەرپێچی فەرمانیان بکەی، بەگژیاندا بچیەوە، لێیان تورە ببی، بەدرۆیان بخەیەوە، ڕقەبەرییان لەگەڵ بکەی، وادەی درۆیان پێ بدەی!

٣- ﴿وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ بەنەرم و نیانی و بەشێوەی ڕێز لێگرتن و ئەدەب و حیشمەتەوە ئاخاوتنیان لەگەڵدا بکە، بەشەرم و حەیاوە هەڵس و کەوتیان لەگەڵدا بکە بەشێوەی دایە گیان! بابە گیان! بانگیان بکە، نەچێ بەناوی خۆیانەوە بانگیان بکەی، لەخزمەتیاندا دەنگ بەرز بکەیتەوە بنەرێنێ، بەچاوی مۆن و سوکایەتی سەیریان بکەی، قێزیان لێ بکەی، رو گرژ بی لەخزمەتیاندا.

٤- ﴿[٢٤] وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ﴾ بەکردەوە پچوکی خۆتیان بۆ بنوێنە، باڵی بەندایەتی و خزمەتچیەتی خۆتیان بۆ بکەرەوە، بەدڵ خزمەتکاریان بەو لەناخەوە ڕێزیان بگرە. نەك لەبەر لۆمەو ڕەخنەی ئەم و ئەو.

٥- ﴿وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾ داوای ڕەحمەت و بەزەیی خودایان بۆ بکە، بۆیان بپاڕێوە، لەکاتی پیری و لەدوا مردنیان دوعاو پاڕانەوەیان بۆ لەپەروەردگار بکە، بڵێ: خودایە! ڕەحمیان پێ بکە، خودایە! بەرەحمەت و چاکەی خۆت دایانپۆشە، وەکوو چۆن ئەوان لەکاتی منداڵیمدا چاکەیان لەگەڵ کردوم، بەخێویان کردوم، پێیان گەیاندوم، خودایە لەتاوانیان خۆش بە، خێرو خۆشییان لەچارە بنووسە، بیانخەرە بەر بارانی ڕەحمەتی خۆت!

﴿[٢٥] رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! باش بزانن: خودای ئێوە زۆر زانایە بەوەی لەدڵ و دەروونتاندایە، دەزانێ تا چ ئەندازەیەك بەدڵسۆزی یا بۆ ریایی و لەترسی لۆمەی خەڵك ڕێزی باوك و دایکتان دەگرن، بەڵکوو زۆر باشتر لەخۆتان ئاگاداری مەبەست و هەڵس و کەوتتانە، ڕێ دەکەوێ یەکێکتان بەهەڵە کارێك دەکا دەبێتە هۆی دڵگرانی باوك و دایکتان ئەوە خودا لەسەر ئەوە سزاتان نادا بەمەرجێ نیەتتان باش بێ چونکە ﴿إِن تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾ ئەگەر ئێوە خۆتان صالح و ڕاستاڵ بکەن، بەئەنقەست ئەزیەتی باوك و دایکتان نەدەن، فەرمانبەرداری پەروەردگار بن، لەوەی فەرمانی پێ کردون کەمتەرخەمی نەکەن، ئەوە خودا عیقابتان نادا.

﴿[٢٦] وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ﴾ ئەی ئادەمیزادی خاوەن دارایی و بەرپرس! ببەخشەو دەستی یارمەتی درێژ بکە بۆ کەس و کاری هەژارت، مافی خۆیان بدەرێ: صیلەی ڕەحمیان لەگەڵ مەپچڕێنە، هەڵس و کەوتی باشیان لەگەڵ بکە، لەماڵ بەخشین و یارمەتی بێ بەشیان مەکەن، هەروەها یارمەتی هەژاری تریش بدە کۆمەگی بەرێبوارو دابڕاو لەماڵ و حاڵی خۆی بکە، قسەی خۆشیان

لەگەڵ بکە، بەیارمەتی ماڵیی و بەدابینکردنی پێداویستی ژیان فریایان بکەوە، تێشووی سەفەرو راحیلەیان بۆ دابین بکە تا دەگاتەوە زێدو نیشتمانی خۆی. ﴿وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيراً﴾ بەمیانەڕەوی نەبێ ماڵ مەبەخشن، لەخراپەکاریدا خەرجی مەکەن، بیدەن بەوانەی: کە شیاوی ماڵ پێ بەخشینن؛ میانەڕەوی لەماڵبەخشیندا سیاسەتێکی نەگۆڕی سەرەکی ئایینی ئیسلامە لەروی ئابووری و کۆمەڵایەتی و ئایینی یەوە،

﴿[٢٧] إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ بێگومان ئەوانەی ماڵ و سامانی خۆیان لەتاوانکاریدا دەبەخشن، لەپێناو رەزامەندیی خودادا نایبەخشن؛ ئەوانە پێڕو تاقمی شەیتانن، هاوەڵ و هاونشینی شەیاتینی یەکانن، ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُوراً﴾ واتە: شەیتان نیعمەتەکانی خودای لەبەر چاو نەبوو، پێیان کافربوو، سوپاسی ئەو نیعمەتانەی خودای نەکرد، سپڵەیی نواند، فەرمانی خودای شکاندو روی کردە خراپەکاری و سەرپێچی کردن، خۆی تەرخان کرد بۆ ئەنجامدانی تاوان و بڵاوکردنەوەی فەساد لەسەر زەوی و گومراکردنی خەڵك.

﴿[٢٨] وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلاً مَيْسُوراً﴾ هەتا تۆ خاوەنی دارایی بەگوێرەی توانا ئاتاجان بێ بەش مەکە، جا ئەگەر جارێك لەجاران داوایان لێ کردی یارمەتییان بدەی ئەتۆش ماڵێکی وات لەژێر دەستا نەبوو بتوانی یارمەتییان بدەی، پشتت لێیان هەڵکرد لەوەی شتیان پێ بدەی، چاوەڕوانی نیعمەت و رەحمەتی خودای خۆت بووی بۆت بێ، بەهیوای شتێك بووی بێتە ژێر دەستت، ئەوە بەگفت و ئاخاوتنێکی شیرین ولامیان بدەرەوە، عوزریان بۆ بێنەرەوە، بەشێوەیەك جوابیان بکە لەدڵی نەگرن.

﴿[٢٩] وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً﴾ دەستت بەگەردنتەوە شەتەك مەدە، واتە: ئەوەندە رژدو چروك مەبە، خۆت دوور بخەیتەوە لەخێرو خێرات و بەجێهێنانی یاسای خزمایەتی و پیاوەتی و بەخشندەیی بەجۆرێك سودت بۆ خۆت و خزم و کەس و کارو ئاتاجان نەبێ، صیلەی رەحم بەجێ نەهێنی و هیچت لێ هەڵنەوەرێ! هەروەها ئەوەندەش دەست بڵاو و بەخشندە

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ ۖ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ ۖ إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۖ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۚ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

مەبە زیاد لەتوانای دارایی خۆت بێ، ئەوەندە دەست بڵاو بی هیچ لەدەستی خۆتدا نەهێڵیتەوە.. بەکورتی و پوختی بنەمای ماڵبەخشین بریتییە لەمیانەڕەوی لەبوارەکانی ژیاندا، میانەڕەوی لەماڵبەخشیندا، بەبێ دەست قوچاندن و دەست بڵاوکردن؛ رژدی زێدەڕەوییە لەخۆگرتنەوە لەبەخشین، دەست بڵاویش بریتییە لەزێدەڕەوی لەبەخشیندا، هەردوکیان ناپەسندن، باشترین کار ئەوەیە مامناوەندیی بێ.

﴿[٣٠] إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! رزق و رۆزیی زۆرو زەبەندە دەکا بۆ کەسانێك مەیلی لێ بێ، هەروەها بۆ هەندێکیش کەمی دەکاتەوە، دەستکورت و نەدارایان دەکا، خودا بۆ خۆی یاسایەکی داناوە لەجیهاندا، داب و نەرێتێکی تایبەتی بۆ خۆی داناوە و بەگوێرەی ئەو داب و نەرێتە بونەوەر هەڵدەسورێنێ. ﴿إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيراً بَصِيراً﴾ بێگومان خودای تۆ: کە خاوەنی

بوونــەوەرە زانــاو ئاگــادارە؛ دەزانــێ بەرژەوەنــدیی هــەموو ئادەمیزادێك لەچی دایە، كێ شیاوی دەوڵەمەندییە، كێ شیاوی هەژارییە جـوداوازی نێـوان ئـادەمیزادان لـەبارەی دەوڵەمەندیو هەژارییەوە لەبەر رژدیو چروكی نیە، بەڵكوو بەرژەوەندییان وا دەخوازێ هەندێكیان هەژار بن هەندێكیان دەوڵەمەند!

﴿[٣١] وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! ئەچن كچەكاناتان زیندە بەچاڵ بكەن لەترسی هەژاریی یان لەترسی ئەوەی ببنە هۆی سوكایەتی پێ كردن بۆتان. ﴿نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ﴾ ئێمە بـژێوی ئـەوانیشو ئێـوەش فەراهـەم دێنین، ئێمە رزقو رۆزییان دەدەمینێ نەك ئێوە، وەكوو چۆن خەزێنەی رەحمـەتی خۆمان دەكەینـەوە بۆ كورەكانو رزقو رۆزییـان بـۆ دابین دەكـەین، بـۆ كـچەكانیش بەهـەمان شێوە رزقو رۆزیـی فەراهـەم دەهێـنین. كـەوابوو هـیچ بیانوتـان بەدەستەوە نیە بۆ لەناو بردنیان! خۆتان لەو تاوانە بپارێزن ﴿إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا﴾ بێگومـان زیندەبەچاڵكردنی ئەوانە تاوانێكی زۆر گەورەیە، زەرەرو زیانێكی زۆر ترسـناكی لێ دەكەوێتـەوە، بەدەسـتی خۆتـان گـەراو گەرچـەكی خۆتـان دەكوژێننەوە، بەشێكی گرنگی ئادەمیزاد كە ئافرەتـەو نیوەی كۆمەڵـەو دایكی دوا رۆژە، ئێوە بەسـاوایی قەلاچۆی دەكـەن، نـاهێڵن پـێ بگـاو وەبـەر بـێ، ئەوانـە گـوڵی ژیـانن، ئێـوە بەچرۆیی بەناسكی قتیان دەكەن!!

﴿[٣٢] وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ وریابن، ئاگاتـان لـەخۆبێ، بـەهیچ شێوەیەك نزیـك زینـا مەبنـەوە، خۆتـان بپـارێزن لـەو شتانەی سەر دەكێشن بـۆ زینـا، هیچ كارێك مەكـەن راتان كێشێ بـۆ زینـا كـردن، بێگومـان زینـا كردنەوەیـەكی ناشـیرینو تـاوانێكی گـەورەو رێگایـەكی زۆر سـامناكو دژوارە، روخێنـەری خێـزانو كۆمەڵـە، دەستدرێژیكردنە بۆ سەر ناموسی خـەڵك، تێكـەڵاوبوونی نـژادو رەچەڵەكی لێ دەكەوێتـەوە، دەستدرێژیكردنە بۆ سـەر مـافی خـەڵك، هۆكـاری بڵاوبوونـەوەی ئـاژاوەو پـشێویە، نەخۆشی سامناكو كوشندەی لێ دەكەوێتەوە.

﴿[٣٣] وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! نەكەن پرێكێشی كوشتنی ئەو نەفسانە بكەن، كە خودا كوشتنەكەیانی یاساغ كردوە، مەگەر بەحەقێكی شەرعی بێ. شەرع رێگای كوشتیان بدا، ئەویش لەسێ حاڵ دایە؛ كەسێك لەئایین پاشگەز ببێتەوە، پیاو ژنی هێنابێو زینا بكا یان ئافرەت شوی كردبێو زینا بكا. كەسێك بەئەنقەست موسوڵمانێكی بێ تاوان بكوژێ، ئەمانە شەرع رێگای داوە بكوژرێن. ﴿وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا﴾ كەسێك بەبێ تاوان بكوژرێ بێگومان دەسەڵاتێكی بەرفراوانمان داوە بەخوێنگرەكانی، دەتوانن تۆڵە لەبكوژ وەربگرنەوە، بكوژ بكوژنەوە، یان عەفوی بكەن، یان خوێن وەربگرن، لەهەموو حاڵەكاندا دەبێ لەژێر چاودێری قاضیدا بێو نابێ سەربەخۆ ئەم تۆڵە وەربگرنەوە، خۆ ئەگەر كوژراو بێكەس بوو میراتگرو خوێنگری نەبوون، ئەوە فەرمانڕەوا دەبێتە میراتگرو خوێنگری كوژراو، تۆڵە لەبكوژ دەستێنێ! ﴿فَلَا يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ﴾ نابێ خوێنگری كوژراو زێدەڕەوی لەكوشتنەوەی بكوژدا بكا، بەم جۆرە وێڕای كوشتنەوەكەی ئەتكیشی بكا، یان بچێ غەیری بكوژ بكوژێتەوە. وەكوو لەناو كۆمەڵگا دواكەوتووەكانی پێش ئیسلامو ئەمڕۆشدا باوە، هەندێ بنەماڵەو هۆزو عەشیرەت، كە روداوێكی ئاوا رو دەدات دەچن وێڕای بكوژ كۆمەڵێك لەخزمو كەسو كاریشی دەكوژنەوە، یان دەچن پیاوماقوڵێك لەجیاتی كوژراوەكەی خۆیان دەكوژنەوە، بەمەش سەرپێچی فەرمانی خودا دەكەنو حیكمەتی قیصاص پوچەڵ دەكەنەوە، هەر بۆیەشە كوشتنەوەكە كاریگەر نابێ، چونكە زۆر جار بكوژ وەك بەرزەكی بانان بۆی دەردەچێو پیاوێكی ریش سپیو بێ تاوان دەبێتە قوچی قوربانی!! ﴿إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا﴾ بێگومان كەسو كاری كوژراو (وەلێ كوژراو) لەلایەن خوداوە یارمەتیدراوە، مافی تۆڵەی بۆ چەسپاندوە، لەدونیاو قیامەتدا پاداشی باشی بۆ داناوە، تاوانەكانی دەسڕێتەوە، بكوژیش بەئاگری دۆزەخ سزا دەدا.

﴿[٣٤] وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ نزیك ماڵو سامانی هەتیو مەكەونەوە بەمەبەستی خواردنی

یان فەوتاندنی، ئاگاداری خۆی و ماڵ و سامانەکەی بن، تەصەڕوف لە ماڵی هەتیواندا مەکەن مەگەر بەجۆرێك لەبەرژەوەندیی هەتیوەکان بێ، کاتێك تەصەڕوف لە ماڵی هەتیودا بکەن بەئاشکرا بەرژەوەندی ئەوی تێدا بێ، بەم جۆرە بیخەنە مامەڵەوەو پارێزگاری بکەن گەشەی پێ بکەن، تا هەتیوەکە پێ دەگاو عەقڵ و هۆش پەیدا دەکاو ڕەسیدە دەبێ و دەبێتە پیاوو دەتوانێ ماڵ و سامانی خۆی ڕەدام بێنێ و سەروکاری بکا.

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولاً﴾ پابەندی وادەو بەڵێنی خۆتان بن، ئەو عەهدو پەیمانەی بەیەکتری دەدەن، ئەو سەوداو مامەڵانەی دایان دەبەستن و لەسەر خۆتانیان پێویست دەکەن وەکوو کڕین و فرۆشتن و ئیجارەو ڕەهن...هتد لێیان پاشگەز مەبنەوە،

﴿[٣٥] وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ﴾ ئەگەر شتتان بەکەسانی دیکە فرۆشت بەتەواوی بۆیان کێشانەو پێوانە بکەن، لێیان کەم مەکەنەوە، ئامێری پێوانەو کێشانە ڕێك و پێك بکەن، کەم و کوڕییان تێدا نەبێ، مافی خۆیان بەتێرو تەسەلی بدەنێ، ئەگەر بۆخۆتان دەکێشا یان دەپێوا مەهێڵن حەقی کەسانی دیکەتان بەلادا بێ، ئەگەر لەحەقی خۆتان کەم بکەنەوە فەیناکا، بەتەرازووی ڕاست و عەدل شت کێشانە بکەن، دزی و فزی تێدا نەبێ، هەموو خەڵك پێویستی بەمامەڵەو شت گۆڕینەوەو کڕین و فرۆشتن هەیە، تەرازووبازی ستەم کردنە لەکۆمەڵ و تاوانێکی گەورەو بەفتارەدەرە، خۆتانی لێ بپارێزن! ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً﴾ وەفا کردن بەعەهدو پەیمان و بەردەوام بوونتان لەسەرپابەندبوون بەوادەو بەڵێن و ڕێکخستنی ئامێری پێوانەو کێشانە زۆر باشە بۆ ئێوە لەدونیاو قیامەتدا سەرەنجامی باشی دەبێ بۆتان؛ لەدونیادا ڕەبێنی مامەڵەتان زیاتر دەبێ، ناوی باشەو چاکەتان بەناو خەڵکدا بڵاودەبێتەوە، لەقیامەتیشدا شیاوی پاداشی باشن.

﴿[٣٦] وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ ئەی ئادەمیزاد! شوێن شتێك مەکەوە، کە زانیاریت دەربارەی نیە، بەهەوانتەو بەبێ زانیاری ڕاست حوکم مەدە، لەخۆتەوە مەڵێ ئەوە وایەو ئەوە وا نیە، بەبێ بەڵگە بڕیار مەدە!

﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولاً﴾ بێگومان گوێچکەو چاوو دڵ دەربارەی هەموو ئەمانە پرسیار لەخاوەنەکانیان دەکرێ؛ لەچیدا بەکاری هێناون؟ چۆن بەکاری هێناون؟ چونکە چاوو گوێچکە هۆکاری زانیاری حیسسی و تاقیکردنەوەن، ئەم جۆرە زانیاریانە لەڕێگەی ئەوانەوە پەیدا دەبن، زانیارییە عەقڵییەکانیش بەهۆی دڵەوە دەستەبەر دەبن.

﴿[٣٧] وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾ بەفیزو خۆبەزلزانینەوە بەسەر زەویدا هاتو چۆ مەکە، چونکە تۆ بۆخۆت دروستکراوێکی زەبوون و لاوازی، چەندێك بەخۆت بنازی و خۆت بەبەهێز بزانی هێشتا دروستکراوی لەتۆ بەهێزترو گەورەتر زۆرن و تۆ لەچاویاندا هەر هیچ نی، بڕوانە لەژێر قاچتدا زەوی هەیە بەو هەموو پان و پۆرییەوە، سەیری ئەم لاو ئەولای خۆت بکە چەند کێوی بڵندو زەبەللاح دەبینی ﴿إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً﴾ ئەتۆ چەندێك زل و بەهێزبی ناتوانی زەوی شەق بکەی، بەئەندازەی کێوەکانیش بەرزو بڵندو سەرکەش نی! دەی کەوابێ ئەو تەکەببورو خۆبەزلزانینەت لەچی یە؟ بۆ وەندە بەخۆت دەنازی و لەخۆت ڕازی؟ چەندێك خۆت بەقۆزو ئازاو زیرەك و هەڵکەوتوو بزانی، زۆر کەس لەوانەی ئێستا لەژێر خاکدان لەو ڕەوشتانەدا لەتۆ لەپێشتر بون و شکۆمەندتر بوون، کاتێکیان بەخۆ زانیوە سلاربوونەوەو چوونە تووی نەمانەوە، هاکا ڕۆژێکیش مەرگ یەخەی پێ گرتی و خوستەی لێ بری!!!

﴿[٣٨] كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ هەموو ئەو ڕەوشتانەی بۆمان شی کردییەوە بەفەرمان و بەجڵەوگیری؛ کە بیست و پێنج ڕەوشتن ئەوەی جڵەوگیریمان لێ کردوە ڕەوشتی ناشیرین و ناپەسندن و خراپییەکەیان لای خوایەو ناخۆشی و دەوێن و هەرکەسێ بیانکا سزای دەداو جێگای ناڕەزامەندی خودان و ئێوەش بەهەموو جۆرێك خۆتانیان لێ بپارێزن و توخنیان مەکەون.

﴿[٣٩] ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ﴾ ئەوەی فەرمانمان پێ کردی لەرەوشتی ناشیرین ئەوانە هەموویان بەشێکن لەو نیگایەی بۆمان ناردووی ئەی‌موحەممەد! بۆ ئەوەی بەئادەمیزادانی رابگەیەنی‌و بۆیان شی بکەیەوەو فێریان بکەی! ﴿وَلا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُوماً مَدْحُوراً﴾ خودایەکی تر بڕیارمەدەو مەیکە بەهاوەڵی خودا، کەس مەبەرە هاوشانی خودای تاك‌و تەنیا، ئەگەر وا بکەی‌و هاوەڵ بۆ خودا دابنێی، ئەوە سزای سەخت دەدرێی‌و دەخرێیە ناو دۆزەخەوە، سەرزەنشت دەکرێی‌و لەرەحمەتی خودا دوور دەخرێیەوە، لەهەموو خێرو خۆشی یەك بێ بەش دەبی!

﴿[٤٠] أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلائِكَةِ إِنَاثاً؟﴾

پرسیارەکە پرسیارێکی ئینکار ئامێزەو بۆ سەرزەنشتکردنی ئەو کافرانەیە، کە دەڵێن: فریشتەکان رەگەزی مێینەن‌و کچی خودان سەرزەنشتی ئەوانە دەکا: کە هاوەڵ‌و منداڵ بۆ خودا دادەنێن، ئەوان بۆخۆیان بەچاوی سووك دەڕواننە کچ‌و بەپلەی نزمتر لەپلەی کوڕ حسێبی دەکەن، بۆخۆیان لەترسی هەژاری‌و عەیبداری زیندەبەچاڵیان دەکەن، کەچی بێ شەرمانە وەپاڵ خودایان دەدەن. جا کە خودا بۆخۆی کوڕو کچ دەبەخشێ بەئادەمیزاد ئایا دەگونجێ‌و عەقڵ پەسندی دەکا کوڕ بدا بەئێوەو بۆ خۆی کچ هەڵبژێرێ؟ ئایا دەگونجێ خودا رێزی ئێوە بگرێ‌و هەر نێرینە ببەخشێ پێتان‌و بۆ خۆیشی کچ دابنێ؟ ئەمە جۆرێکە لەبەدمەوەدان‌و موجاراتکردنی کافرەکان، بۆ ئەوەی بێ بناغەیی‌و پووچی باوەڕەکەیان دەربکەوێ، ئەگینا قەضیەکە لە بناغەوە ناپەسندەو نامەعقوولەو هەرگیز خودا هاوەڵ‌و منداڵی نیەو نەبووەو نای بێ! ﴿إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيماً﴾ ئێوە بەو هەڵوێستەتان بەو قسەیەتان: کە هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن‌و فریشتە بەکچی خودا دەزانن. قسەیەکی گەورە دەپەرمێنن! تاوانێکی گەورە ئەنجام دەدەن، خۆتان شیاوی سزایەکی سەخت‌و دژوار دەکەن، چون‌و بەچ عەقڵێك کوڕ بۆ خۆتان دادەنێن‌و کچ وەپاڵ خودا دەدەن؟ بەراستی دابەشکردنێکی ستەمکارانەیە...

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا (٣٩) أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا (٤٠) وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا (٤١) قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا (٤٢) سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا (٤٣) تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (٤٤) وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا (٤٥) وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا (٤٦) نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا (٤٧) انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا (٤٨) وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا (٤٩)

﴿[٤١] وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُوراً﴾

بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا هەموو ئامۆژگاری‌و بەڵگەو دەلیلێکمان رون کردۆتەوە، پەندو مەثەلمان بۆ ئادەمیزادەکان هێناونەوە، ترساندومانن هەڕەشەمان لێ کردون، هەڵمان ناون بۆ چاکەکردن‌و ئیمانهێنان‌و خوداپەرستی، چیرۆکمان بۆ گێڕاونەوە، نموونەی زۆرمان لەمێژوو بۆ هێناونەوە بۆ ئەوەی پەندئامێز ببن، واز لەبتپەرستی‌و بوختانکردن‌و ستەم‌و سەرپێچیکردن بهێنن، کەچی ئەو هەموو بیرخستنەوەو پەندو ئامۆژگارییانە کاریان تێ ناکەن زیاتر گومڕا دەبن‌و لەحەق دوور دەکەونەوەو هەڵدەتیزێنن!

﴿[٤٢] قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذاً لابْتَغَوْا إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلاً﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریکانە بڵێ: کە لەتەك خودادا خودای تر دادەنێن، شتی تر بەخودا دەزانن، پێیان بڵێ: ئەگەر ئەو بیرو باوەڕەی ئێوە راست بوایە، ئەوەی ئێوە

دەیڵێن گونجاو بوایە ئەگەر لەتەك خودادا خودای تر هەبونایە (وەكوو ئێوە دەڵێن) دڵنیابن ئەو بەخودا دانراوانەی ئێوەش بەندایەتییان بۆ خودای خاوەن عەرش دەكرد، هەوڵیان دەدا بەبەندایەتیكردنو پەرستش، خۆی لێ نزیك بكەنەوە، هەمیشە بەندایەتی خۆیان رادەگەیاندو گەردنكەچی دەبوون.

﴿[٤٣]سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّاً كَبِيراً﴾ پاكو مونەززەهی بۆ خودا لەو شتانەی كە شیاوی زاتو صیفاتی ئەو نیە، بەرزیو پیرۆزیی بۆ زاتی پاكی لەوەی ئەو موشریكانە وەپاڵی دەدەن، پەروەردگار زۆر لەوە بەرزو پیرۆزترە: كە هاوەڵو منداڵی هەبێ، ئەو ئاتاجی بەهاوەڵو منداڵ نیە، خودایەكی تاكو تەنهاو بێ ئاتاجە لەكەس نەبووەو كەسی لێ نەبووەو كەس هاوشانی نیە.

﴿[٤٤]تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾ حەوت ئاسمانەكانو زەوی بەهەموو حەشامەتێكیانەوەو ئەوەی تێیاندایە لەدروستكراوان هەموویان تێكڕاو بەبەردەوامی شایەتی تاكو تەنهایی بۆ خودا دەدەن، گەواهیدەری ربوبییەتو ئولوهییەتی زاتی پەروەردگارن، هەموویان خەریكی تەقدیسو تەنزیهی بەدیهێنەری خۆیانن. هەموو گەردیلەیەكی ئەم بوونەوەرە گەورەیە خەریكی تەسبیحاتی خودایە، هەموو بوونەوەر بەیەكدەم شایەتی دەدا: كە خودا تاكو تەنهاو بێ وێنەو بێ هاوەڵو منداڵە. ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ هەرچی شت هەیە لەبوونەوەردا هەموویان تەسبیحاتی خودا دەكەن، جا یا بەزوبانی حاڵ یان بەزوبانی مەقال!! ﴿وَلَكِنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ وەلێ ئێوە لەتەسبیحاتەكەیان حاڵی نابن، نازانن: شتە جۆراو جۆرەكانی بوونەوەر چۆن تەسبیحاتی خودا دەكەن! چونكە تەسبیحاتكردنەكەیان بەزوبانێكە ئێوە لێی حاڵی نابن! ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً﴾ بێگومان پەروەردگار زۆر بەحیلمو لەسەرەخۆیە، پەلە لەسزادانی ئەوانە ناكا كە لێی یاخی دەبن، هاوەڵی بۆ دادەنێن. مۆڵەتیان دەدا بۆ ئەوەی لەتاوانەكانیان پەشیمان ببنەوە، تۆبە بكەن، بەخۆیاندا بچنەوە! لێخۆشبوو لێبوردوە بۆ ئەوانەی تۆبە دەكەنو دەگەڕێنەوە بۆ لای خودا!!

﴿[٤٥]وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً﴾ ئەی پێغەمبەر! كاتێك تۆ قورئان بۆ موشریكەكان دەخوێنییەوە، ئێمە لەنێوان تۆو ئەو كافرە بێ باوەڕانەدا پەردەیەكی داپۆشەر دەگێڕین؛ پەردەیەك: كە بەچاو نابینرێ. واتە: بەهۆی كردەوەی ناپەسندی خۆیان كارێكی وایان لەگەڵ دەكەین تۆ نەناسن، هەست بەو بەڵگەو نیشانانە نەكەن: كە دەبنە شایەدی راستی پێغەمبەرایەتی تۆ! لەماناى قورئان ورد نابنەوە، ئەگەر لێشی ورد ببنەوە نایانەوێ تێی بگەن.

﴿[٤٦]وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ﴾ بەسەر دڵەكانیاندا پەردەی ئەستور دەگێڕین بەجۆرێك هیچ تێگەیشتنێك دەربارەی قورئان نەچێتە ناو دڵیانەوە، لەهیچ حاڵی نەبن، هیچ زانیاریو حوكمو نهێنیو مەبەستو ئاكامێكی بەسود رو لەدڵیان نەكا. ﴿وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً﴾ گێراومانە لەگوێچەكەیاندا گوێ گرانیو كەڕیی، هیچ نابیسن، هەرچی سودی هەبێ ناچێتە ناو گوێچكەیانەوە. ﴿وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُوراً﴾ هەر كاتێ تۆ ئەی موحەممەد! لەقورئان خوێندنتدا باسی پەروەردگارت بەتاكو تەنهایی بكەیو بڵێی: (لا الە الا الله)و نەڵێی (واللات والعزی) پاشەو پاش دەگەڕێنەوەو بڵاوەی لێ دەكەن بەتوڕەییو رق هەڵساوی بەفیزو تەكەببورو خۆبەزلزانییەوە دەگەڕێنەوە، بێزاری خۆیان دەردەبڕن لەوتەی تاكو تەنهایی خودا، چونكە پێیان وایە: چەسپاندنی ئاڵای (لا الە الا الله) كۆتایی هاتنی ملهوڕی ئەوانی پێوەیە. ئەگینا ئەو پیاوماقوڵو سەرۆكانەی قوڕەیش ئەوەندە كەودەنو نەفام نەبوون جوداوازی نێوان بیرو باوەڕی پوچی خۆیانو ئایینی ئیسلامی پیرۆز نەكەن! ئەوان بەیەكتاپەرستی قەڵس دەبوونو پێیان خۆش نەبوو وشەی (لا الە الا الله)ببیسن

﴿[٤٧]نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ﴾ ئێمە ئەی موحەممەد! دەزانین باش ئاگامان لێیە چۆنو بەچ شێوەیەك گوێ دەگرن ﴿إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ﴾ ئەو كاتەی گوێ لەتۆ دەگرن، بەشێوەی گاڵتەكردنو لاقرتێ پێ كردنو بەدرۆخستنەوەت گوێ دەگرن. ئێمە زاناترین بەو نهێنیو قسە پەنامەكییانەی

ئەوان لەنێوان خۆیاندا بەگوێچکەی یەکتریدا دەچرپێنن دەربارەی تۆو قورئان، ﴿وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ﴾ ئەو کاتەی بێ باوەڕو موشریکەکان دەڵێن: ﴿إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاَّ رَجُلاً مَسْحُوراً﴾ ئێوە تەنیا شوێن پیاوێکی جادولێکراو کەوتون شوێن پیاوێك دەکەون سەنتەری عەقڵی لەدەست داوە، ئایا دەگونجێ ئێوە شوێن پیاوێکی شێتو وێت بکەون؟ یان شوێن پیاوێکی جادوباز دەکەون، بەجادوبازیی ئادەمیزادەکان هەڵدەخەڵەتێنێ. جا کە ئێوە شوێن موحەممەد بکەون ئەوە شوێنی پیاوێکی لەو جۆرە دەکەون!

﴿٤٨ انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الأَمْثَالَ﴾ سەرنج بدەو لەهەڵوێستو بیرو بۆچوونی ئەو ملهوڕو نەفامانە ورد بەرەوە چۆن رەوشتو سیفەتی سەیرو جۆراوجۆرت بۆ بڕیار دەدەن: دەمێك دەڵێن: شێتە، تاوێکی تر دەڵێن: جادوبازە، جاخێکی تر دەڵێن شاعیرە، نەخەیر کاهینە، نا فێڵبازەو دەچێ لای کەسانی تر ئەمە دەخوێنێو دێ بەمێمەی دەگەیەنێ ﴿فَضَلُّوا﴾ بەراستی ئەوانە گومڕابونو لەڕێبازی حەق لایانداوە، شارەزای ڕێبازی هیدایەت نەبوون بەسەرلێ شێواوی ماونەوە ﴿فَلا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً﴾ ناتوانن هیچ ڕێبازێك بگرنەبەر، ڕێگای هیدایەت ناگرن، ناشتوانن بایس بۆ هەڵوێستە شەڕیۆەکەی خۆیان بهێننەوە. حەیرانو پەشۆکاوو گومڕاو سەرلێ شێواوو بەدبەختی دونیاو قیامەتن!! هەرچی دەیڵێن درۆیە، هەرچی دەیکەن هەڵەیە، کەس بەحاڵی ئەوان نەبێ

﴿٤٩ وَقَالُوا أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيداً﴾ ئەوانەی بڕوایان بەزیندو بوونەوەی ڕۆژی قیامەت نیەو ئینکاری هاتنی ئەوڕۆژە دەکەن، کاتێك گوێیان لەقورئانخوێندنی تۆدەبێ ئەی موحەممەدو باسی زیندوبوونەوەی تێدایە، بەشێوەی پرسیاری ئینکارئامێزو بەسەر سوڕمانەوە وتیان: ئایا ئێمە کاتێك مردینو بوینە ئێسقو پروسقی لێك ترازاوو لێك هەڵوەشاوو ڕزیوو بوینەوە بەگڵو خۆڵ، ئایا ئێمە پاش ئەو نەمانو ڕزینو پۆڵکانەی بەسەرماندا دێ جارێکی دی سەرلەنوێ دروست دەکرێینەوەو جەستەمان وەکوو پێش مردنمانی لێ دەکرێتەوە؟؟ واتە: نەخەیر شتی وا نابێو ناکرێ.

﴿٥٠ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيداً، ٥١ أَوْ خَلْقاً مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: زیندوکردنەوەی مردوو بۆ خودا کارێکی ئاسانە، چ ماندوبونێکی تێدا نیە، زۆر لەدروستکردنی یەکەمجارتان ئاسانترە (واتە: لەتەصەورو بیرو بۆچونی ئێمەی ئادەمیزادا، ئەگینا بەنیسبەت خوداوە هەموو کارێك وەکوو یەك ئاسانەو کاری ئاسانو کاری گران لای ئەو چون یەکە) چونکە هەموو مادەیەکی لێکدراوو پێکهاتوو ئەگەر توخمەکانی دەست کەوتنو خاصییەتەکانی زاندرانو ناسران بەئاسانی شتی هاو وێنەی لێ دروست دەکرێتەوە. جا ئەگەر لەفەرزێکدا ئێوە ئەی بێ باوەڕان! ئەی موشریکەکان! ئەگەر دوای مردنتان ببنە شتێك کە زۆر دوور بێ قبوڵی گیان بکا، ببنە بەردو ئاسن کە بەڕواڵەت ئەوانە لەئێسقانە رزیوو گڵو خۆڵ ئاتەهل ترن بۆ گیان بەبەراکردن، یان هەر دروستکراوێکی تر: کە لەتەصەورو عەقڵی ئێوەدا ناگونجاوترە بۆ قبوڵکردنی گیان، وەکوو ئاسمانەکانو زەویو کێوەکان. ئەوە دڵنیابن خودا دەتوانێ سەرلەنوێ زیندوتان بکاتەوە. واتە: ئێوە دوای مردنتان ببنە هەر شتێ نەك ئێسقانە رزیو: کە بۆنێکی گیانی لێ دێو رۆژگارێك بووە قبوڵی گیانی کردوەو گیانی تێدا بووە. خودا زیندوتان دەکاتەوەو بۆ دەشتی مەحشەر کێشتان دەکاو حیسابو لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشی کردەوەکانتان وەردەگرنەوە. ﴿فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا؟﴾ ئەی موحەممەد! ئەمجار ئەوان دەڵێن: باشە، کێ دەتوانێ ئێمە بەو حاڵەوە زیندو بکاتەوە. ئەگەر ئێمە مردینو بوینە بەردو ئاسن، یان دروستکراوێکی تر کێ دەتوانێ ئێمە بێنێتەوە حاڵەتی ژیان؟؟ ﴿قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ پێیان بڵێ: زیندوکەرەوەتان ئەو کەسەیە یەکەمجار ئێوەی لەنەبوەوە هێنانەوەتە وجوود. ئەو کەسەی ئێوەی لەگڵو خۆڵێك کە هێشتا بۆنی ژیانی نەکردبوو بەدی هێناوە، لەنەبوەوە ئێوەی دروست کردوە، هیچ نەبونو هێنانیە گۆڕەپانی ژیانو پێی گەیاندنو بەسەر زەوی دا بڵاوی کردنەوە، ئا ئەو خودایە دەتوانێ ئێوە سەرلەنوێ زیندوو بکاتەوە.. ﴿فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ﴾ کە سەرت بۆ

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا (٥٠) أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا (٥١) يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا (٥٢) وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا (٥٣) رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا (٥٤) وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا (٥٥) قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا (٥٦) أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا (٥٧) وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا (٥٨)

دەلەقێنن، لاقرتێت پێ دەکەن، بەمەبەستی گاڵتە پێ کردن و بەدرۆخستنەوەت سەریان دەلەقێننو ئەمجار پرسیار دەکەنو ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ؟﴾ دەڵێن: جا ئەو زیندوبوونەوە کەی دەبێ؟ مەبەستیان ئەوەیە: هاتنی رۆژی قیامەت شتێکی نامەعقوولەو عەقڵ بەدووری دەزانێ. ﴿قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئێوە لەو رۆژە بترسن چونکە نزیکە بێو هەردێ گومانتان لەهاتنی دا نەبێ، چونکە هەموو هاتوێك نزیکە، هەر شتێك هاتنی موحەقەق بێ نزیکە با زۆریش بومغرێ!

﴿٥٢ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ﴾ زیندوبوونەوەتان رۆژێك دەبێ پەروەردگار بانگتان لێ دەکا، ئێوەش هەمووتان لەگۆڕەکانتان راست دەبنەوە فەرمانبەردارو دەست بەسینگەوەو ملکەچو پابەند بەفەرمانو سوپاسگوزارو سەناخوان. ﴿وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ وا گومان دەبەن: کە ماوەیەکی زۆر کورت ژیاونو ژیانی دونیایان ساتەوەختێك بووە، ئێوارەیەك یان چێشتەنگاوێك بووەو رابردوە.

﴿٥٣ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ ئەی موحەممەد! بەبەندە موسوڵمانەکانم بڵێ: پێیان رابگەیەنە لەهەموو کاتو شوێنێکدا بەرامبەر بەموشریكو دژەکانیان قسەی جوانو شیرینو پڕمانا بکەن، قسەیەك بکەن لەدڵدا جێی ببێتەوە، ئیقناع ئامێز بێ، بەڵگەی رەتدانەوەیان تێکەڵاوی جنێوو قسەی نابەجێ نەبێ. هەموو دەمو گوفتار جوانو زمان شیرین بن، قسەپەڕێن و قسە ترن نەبن، هەموو قسەیەك بگێڕنو ببێژنو ئەمجا ببیێژن، بزانن چ دەڵێنو بۆچی دەیڵێن: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ﴾ بێگومان شەیتان ئارامیو ئاشتی نێوان موسوڵمانانو بێ بڕوایان تێك دەداو فیتنەو ئاژاوەیان دەخاتە نێوانەوە، بەگژیەکدا دەچن، شەڕو هەرا بەرپا دەبێ. ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلإِنسَانِ عَدُوّاً مُبِيناً﴾ بێگومان شەیتان بۆ ئادەمیزاد دوژمنێکی ئاشکراو راستەقینەیە، هەمیشە لەهەوڵو تەقەڵای تێکدانی نێوان ئادەمیزادەکاندایە!

﴿٥٤ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ﴾ خودای ئێوە ئاگادارە بەئێوە، هەموو حاڵو وەزعێکتان دەزانێ، ئەگەر مەیلی بێنێ رەحمتان پێ دەکا بەوە تۆفیقتان دەدا بۆ ئیمانهێنانو ئەنجامدانی کرداری باش، یان ئەگەر بیەوێ هیدایەتتان نادا و بەبێ بڕوایی دەمرنو شیاوی عەزابی دۆزەخ دەبن. ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً﴾ ئەی موحەممەد! ئێمە تۆمان بۆیە نەناردوە بە زۆرە ملێ خەڵکی بێنیە سەر رێگای ئیسلامو زەبرو زەنگ بەکار بێنی، ئەتۆ بەرپرسو رەقیبی ئەو خەڵکە نی، بەڵکوو مژدەدەرو ترسێنەری، لەگەڵیان هەڵبکەو رقیان هەڵمەسێنە بەنەرمو نیانیو گوفتاری شیرینو دانو سان لەگەڵیان بجوڵێرەوە، فەرمان بەهاوەڵانیشت بکە ئەو رێبازە رەچاو بکەن، چونکە ئەو شێوە هەڵسو کەوتە کاریگەرترە بۆ ئیمانهێنانی خەڵك بەپەیامی ئیسلامو شوێنکەوتنت!!

﴿٥٥ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ خودای تۆ زانایە بەهەرچی لەئاسمانەکانو زەوی دا هەیە. ئاگای لەهەڵسو کەوتی هەموو فریشتەو پێغەمبەرانو ئادەمیو جندۆکە

هەیە. بەڵکوو ئاگای لەشتی وا هەیە هەر خۆی دەزانێ چییەو چی نیە. ئاگاداری حاڵو وەزعو ژمارەو ئەندازەو قەبارەو چەندیەتو چۆنیەتیانە. ﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ﴾ بێگومان هەندێك پێغەمبەرمان بەسەر هەندێکیاندا تەفضیل داون برێکیان زێدە رێزو تایبەتمەندیمان پێ بەخشیون، بۆ نمونە ئیبراهیممان کردوە بەدۆستو خۆشەویستی خۆمان، موسامان کردوە بەقسە لەگەڵ کراوی خۆمان، موحەممەدمان کردوە بەسەردەستەی پێغەمبەرانو دوا پێغەمبەر، قورئانمان بەنیگا بۆ ناردوە، موعجیزەی ئیسراو میعراجمان بۆ فەراهەم هێناوە. ﴿وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُوراً﴾ ئێمە زەبوورمان داوە بەداود، بەهۆی نازڵکردنی زەبور بۆ سەری رێزدارمان کردوە، واتە: رێزو شکۆمەندیی داود بەهۆی ناردنی زەبور بووە بۆی، نەك بەهۆی پادشاییو دەسەڵاتەوە بووە!

﴿[٥٦] قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلاً﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: بەوانە بڵێ: کە غەیری خودا دەپەرستن، بڵێ: دەبانگ لەو شتانە بکەن: کە بەهاوەڵی خودایان دەزانن، بەندایەتییان بۆ دەکەن، ئایا دەتوانن وەڵامیان بدەنەوە؟ دە لەکاتی تەنگانەو بەڵاو موصیبەتدا هانایان بۆ بەرنو لێیان بپارێنەوە، بزانن ئاخۆ بەهاناتانەوە دێن؟ بەڵاو ناخۆشیتان لەسەر لادەبەن؟ دەتوانن ئەو ناخۆشیە لەئێوە دوور بخەنەوە، یان دەتوانن بیخەنە سەر یەکێکی تر؟ ئایا دەتوانن ئەو ناخۆشییانە لەشوێنێکەوە بگوێزنەوە بۆ شوێنێکی تر؟

﴿[٥٧] أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾ ئەو مەخلوقاتانەی موشریکەکان بانگیان لێ دەکەنو داوای بەهاناچوونیانەوە لێ دەکەنو بەخودایان دەزانن. لێیان دەپارێنەوە زیانیان لێ دوور بخەنەوە ئەوانە خودی خۆیان هاوار دەکەنە خوداو لێی دەپارێنەوە، خۆی لێ نزیك دەکەنەوە سوورن لەسەر بەدەستهێنانی رەزامەندیی خودا، بەندایەتی بۆ دەکەن، لەهەوڵو تێکۆشاندان بۆ ئەوەی خودا لەخۆیان رازی بکەن، عیبادەتو بەندایەتی هەر بۆ خودا دەکەن، یەکتاپەرستن. ﴿أَيُّهُمْ أَقْرَبُ﴾ کێیان لەوانەی ئێوە بەندایەتییان دەکەنو لەخودا نزیکە، کێیان لای خودا نزیکترەو پایەی بەرزترە، هەوڵی ئەوە دەدا زیاتر لەخودا نزیك ببێتەوە، زیاتر بەندایەتی خودا بکا، ﴿وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ ئەوانەی ئێوە بەخودایان دەزانن هەموویان لەپێشبڕکێی ئەوەدان خۆیان لەخودا نزیك بکەنەوە، هەردەم دەیانەوێ لەرێگەی طاعەتکردنەوە رەحمەتی خودا بەدەست بێنن، بەتەمای بەزەیی پەروەردگارن، لەسزاو تۆڵەی دەترسن خۆیان لەلاساریو سەرپێچی فەرمانەکانی دەپارێزن! چونکە ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوراً﴾ بێگومان سزاو تۆڵەی خودای تۆ ئەی موحەممەد! سامناکەو شیاوی ئەوەیە لێی بترسێنو حەق وایە کەس لێی ئەمین نەبێ. پێویستە فریشتەو پێغەمبەران پاشگوێی نەخەن ترسیان لێی هەبێ، چ جایی ئەوان.

﴿[٥٨] وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَاباً شَدِيداً﴾ هیچ شارو لادییەك نیە لەو شارو گوندانەی دانیشتوانیان ستەمکارو کافرن، سەرپێچیکارو تاوانبارن مەگەر ئێمە پێش هاتنی رۆژی قیامەت ئاسەواریان دەبڕینەوەو ریشەکێشیان دەکەینو لەناویان دەبەین، یان سزایان دەدەین بەسزای بەڵاو موصیبەتو کوشتنو برینو بڵاوبوونەوەی نەخۆشی ترسناك، ئەمەش بەهۆی ستەمو ستەمکاری خۆیان، ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً﴾ ئەوەی گوترا بڕیارێکی گشتیو چەسپاوە لەزانیاری خودادا لەلەوحولمەحفوظدا تۆمار کراوە.

﴿[٥٩] وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾ هیچ شتێك نەبوە ببێتە بەرهەڵستی ئێمە لەوەی ئەو موعجیزانەی موشریکەکانی مەککە پەلپیان لێ گرتبوو بیانهێنینە دی، جگە لەوەی کە گەلەپێشینەکان ئەو جۆرە پەلپانەیان گرتنو پاشان کە موعجیزەکانمان بەدی هێنان بروایان پێ نەکردو ئیمانیان نەهێنا ئێمەش لەناومان بردن، جا کە ئێمە بۆ موشریکەکانی قورەیش هەمان هەڵوێست بنوێنینو پەلپەکانیان بهێنینە دیو یەکسەر ئیمان نەهێنن، ئەوە بەگوێرەی دابو نەرێتی خۆمان دەبێ لەناویان بەرین، ئەوەش ویستی ئێمە نیە، چونکە ئەم پەیامە پەیامێکی

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَۚ وَءَاتَيۡنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبۡصِرَةٗ فَظَلَمُواْ بِهَاۚ وَمَا نُرۡسِلُ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّا تَخۡوِيفٗا ﴿٥٩﴾ وَإِذۡ قُلۡنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِۚ وَمَا جَعَلۡنَا ٱلرُّءۡيَا ٱلَّتِيٓ أَرَيۡنَٰكَ إِلَّا فِتۡنَةٗ لِّلنَّاسِ وَٱلشَّجَرَةَ ٱلۡمَلۡعُونَةَ فِي ٱلۡقُرۡءَانِۚ وَنُخَوِّفُهُمۡ فَمَا يَزِيدُهُمۡ إِلَّا طُغۡيَٰنٗا كَبِيرٗا ﴿٦٠﴾ وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ قَالَ ءَأَسۡجُدُ لِمَنۡ خَلَقۡتَ طِينٗا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيۡتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِي كَرَّمۡتَ عَلَيَّ لَئِنۡ أَخَّرۡتَنِ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَأَحۡتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱذۡهَبۡ فَمَن تَبِعَكَ مِنۡهُمۡ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمۡ جَزَآءٗ مَّوۡفُورٗا ﴿٦٣﴾ وَٱسۡتَفۡزِزۡ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتَ مِنۡهُم بِصَوۡتِكَ وَأَجۡلِبۡ عَلَيۡهِم بِخَيۡلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكۡهُمۡ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِ وَعِدۡهُمۡۚ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيۡسَ لَكَ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٞۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلٗا ﴿٦٥﴾ رَّبُّكُمُ ٱلَّذِي يُزۡجِي لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ فِي ٱلۡبَحۡرِ لِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ﴿٦٦﴾

گشتیو هەمیشەیی یە، ئەمان خۆشیان ئیمان نەهێنن منداڵەکانیان نەوەکانیان ئیمان دەهێنن، بۆیە ئەو موعجیزانەی داوایان کردوە پاشگوێمان خستنو نەماهێنانە دی. ﴿وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً﴾ بەخشیمان بەگەلی ثەموودئەو حوشترە بەناوبانگەی کە بەموعجیزە لەبەردێکی رەقو تەق هێنامانە دەرێ. بەڵگەیەکی ئاشکراو نمایان بوو لەسەر بەدەسەڵاتی ئێمەو نیشانەی تاكو تەنهایی ئێمە بوو، نیشانەی راستی پێغەمبەرێتی پێغەمبەرەکەمان بوو، نیشانەیەکی بەرچاوو بینراو بوو، بەچاو دەبینراو بەعەقڵ هەستی پێ دەکرا، ﴿فَظَلَمُوا بِهَا﴾ بڕوایان بەو موعجیزە گرنگە نەکردو پێی کافر بوون، ئاوی خواردنەوەیان لێ قەدەغە کردو پاشان کوشتیانو سەریان بڕی. ئیتر خودا ریشەکێشی کردنو ئاسەواری بڕینەوە. ﴿وَمَا نُرْسِلُ بِالآيَاتِ إِلاَّ تَخْوِيفاً﴾ ئێمە موعجیزەو ئایات نانێرین ئیللا کە دەیاننێرین بۆ ترساندنی ئادەمیزادە لەهاتنی عەزابی بەعەجەلەو دەست لەعاست. بۆ ئەوەی پەندئامێزبنو بترسنو بەخۆیاندا بچنەوەو لەهەڵوێستەکەیان ژێوان ببنەوە، جا، کە موعجیزەکە هاتە دیو ئەوان ئیمانیان نەهێناو ترسیان لێ نیشت ئەوە عەزابیان دێتەسەرو لەناو دەبرێن، ئەمەش دابو نەرێتی خودایەو گۆڕانی بەسەردا نایە!.

﴿٦٠ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ﴾ ئەی موحەممەد! یادی ئەو کاتە بکەرەوە: کە نیگامان بۆ ناردیو پێمان راگەیاندی: کە خودای تۆ باڵادەستە بەسەر هەموو ئادەمیزادان داو بەزانیاریو ئاگاداری خۆی هەمووی کۆنترۆڵ کردونو لەژێر دەسەڵاتی ئەودان، بەبێ ویستو ئیرادەی خودا ناتوانن هیچت لێ بکەنو بڕیاری داوە لەزەرەرو زیانی ئادەمیزادان بتپارێزێو لەئاکامیشدا باڵادەستت بکا بەسەریاندا. ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلاَّ فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ ئێمە ئەو شەوڕەوییەی بەتۆمان کردو ئەو بیستنو دیتنە گرنگانەی بۆت دەستەبەر بوو ئەوشتە عەجایەبانەی بەچاوی سەر بینیت: هەر لەبەر تاقی کردنەوەی ئەو خەڵکە بوو ویستمان دەری بخەین کێ موسوڵمانی تەواوەو کێ بێ باوەڕە، ئەو شتانەی شەوی ئیسراو میعراج نیشانی تۆ دران بۆ ئیمتیحانو تاقیکرنەوەی ئادەمیزادەکان بوو بەنیسبەت خۆیانەوە، نەك بۆ ئێمە، ئێمە زانیاری بەرو دوامان هەیە دەزانین کێ چیەو کێ چی نیە، پێویستمان بەتاقیکردنەوە نیە. ﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ﴾ ئەو درەختە نەفرین لێکراوەش کە لەقورئاندا باسمان کردوە هەر بۆ تاقیکرنەوەی خەڵکی باسمان کردوە، بۆ ئەوە دەری بخەین کێ خاوەن باوەڕەو باوەڕی زیاد دەکاو کێ بێ باوەڕەو سوورە لەسەر کوفرو بێدینی خۆی؟ ﴿وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ طُغْيَاناً كَبِيراً﴾ کافرەکان بەهەڕەشەو عەزاب دەترسێنن، بەعەزابی دونیاو قیامەت دەیانترسێنین کەچی ترساندنەکە زیاتر گومڕایان دەکاو پتر سوور دەبن لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان، جا کەسانێك ئەوە حاڵو وەزعیان بێ چۆن بەبەجێهێنانی ئەو موعجیزە ماددییانەی پەڵپیان لێ گرتوون ئیمان دەهێنن؟ ئەوان ئەگەر بەقورئان ئیمان نەهێنن چۆن بەموعجیزەو خاریقەی مادی ئیمان دەهێنن؟؟

﴿[٦١] وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! سەرگوزشتەی ئادەمو ئیبلیس بۆ ئەو خەڵکە بگێڕەوە، باسی دوژمنایەتی شەیتان دەرحەق بەئادەمو نەوەکانی بۆ ئوممەتەکەت بگێڕەوە، پێیان رابگەیەنە: کە دژایەتی نێوان ئادەمو شەیتان کۆنو چەسپاوە، لەو رۆژەوە ئادەم گیانی بەبەردا کراوە، ئەم دوژمنایەتییە بەرپابووە، تا دونیا دونیایە بەردەوام دەبێ! ئەوە بگێڕەوە بۆ ئوممەتەکەت: کە ئێمە فەرمانمان بەفریشتەکان کرد: کڕنووشی رێزو خۆشەویستی بۆ ئادەم بەرن، رێزو تەقدیری بۆ دابنێن، نەك سوژدەی عیبادەتو تەقدیس. ﴿فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ﴾ هەموو فریشتەکان جگە لەشەیتان سوژدەی رێزو خۆشەویستیان بۆ ئادەم ئەنجام دا، شەیتان فەرمانی خودای شکاند، لوتبەرزی نواند، حەسوود بوو، سوژدەی نەبردو فەرمانی خودای رەتکردەوە. خۆی بەزل زانیو ئادەمی بەهیچ لەقەڵەم دا، بەتەوسەوە وتی: ﴿قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيناً؟﴾ ئایا دەگونجێ من کڕنووش بەرم بۆ ئادەم لەکاتێکدا ئەو لەقوڕ دروستکراوە من لەئاگر دروست کراوم؟!

﴿[٦٢] قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ؟﴾ وتی: پێم بڵێ: هۆی چیە ئەم زەلامەت بەسەرمندا تەفضیل داوە؟ بۆدەبێ من سوژدە بۆ ئەو بەرم؟ خۆ من لەو بەرێزترم، کەی ئەمە یاساو قانوونە خاوەن رێز کڕنووش بۆ بێ رێز بەرێ؟ ﴿لَئِنْ أَخَّرْتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ سوێند بێ ئەگەر مۆڵەتم بدەیو بمهێڵیەوە تا رۆژی قیامەت هەموو نەوەکانی ئادەم گومڕا دەکەم، رێگایان لێ تێك دەدەم، سەریان لێ دەشێوێنم، مەگەر کەمێکیان نەبێ کە نەتوانم کاریان لێ بکەم ئەگینا زوربەی زۆریان هەڵدەخەڵەتێنم!

ویستو ئیرادەی خودا وا داخوازبوو: کە رێگا بۆ مامۆستای شەڕ ئاچوغ بکا، دەستی بەردەستی نەهێنێو دەسەلاتی تەواوی بداتێ، هەموو هەوڵەکانی بخاتە گەڕو چی بۆ دەکرێ بیکا.

﴿[٦٣] قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُوراً﴾ برۆ هەوڵی خۆتیان لەگەڵ بدە، برۆ وا ئیزنم دای، چیت بۆ دەکرێ دەربارەی گومڕاکردنیان دەست بەکاربە.

ئەوان عەقڵو ئیرادەیان دراوەتێ دەتوانن بەویستی خۆیان شوێنت بکەون، یان پشتت تێ بکەن، جا هەر کەسێکیان شوێنت کەوتو لایەنی گومڕایی هەڵبژاردو رێبازی هیدایەتی فرامۆش کرد، روی لەبانگەوازی رەحمان وەرگێڕاو وەڵامی بانگی شەیتانی دایەوە، چاوی خۆی لەئاست ئایاتی بونەوەر نوقاندنو گوێچکەی خۆی لەئاست بانگی حەق کەڕ کرد، ئەوە تۆش و شوێنکەوتوانت باش بزانن دۆزەخ شوێنو جێگاتانە، جەزای پڕاو پڕی کارو هەڵوێستتانە.

﴿[٦٤] وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ﴾ هەموو هێزو توانایەکت بخەرە گەڕ بۆ بانگ کردنیان بۆ تاوانکارییو یاخی بوون لەخودا، بەهەموو جۆرێك خەریکیان بە هەڵیان خەڵەتێنە، بەوەسوەسەو ختوکەدان، تاوانو تاوانکارییان لەپێش چاو جوان بکە، هەموو وەسیلەیەکی بۆ گومڕاییو دوورەدانو زاڵبوون بەسەر دڵو هەستو شعوریاندا بخەرە مەیدان. ﴿وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ﴾ هەرچی دەستو داشیرەت هەیە، هەرچی لەشکری سەربازو سوارەو پیادەت هەیە، هەموویان بخەرە گۆڕەپانی شەڕەوە دژی ئادەمیزاد، ئەمە ئیستیعارەو تەمیثلە، مەبەست ئەوەیە: هەرچی دەتوانی بۆیان بەکار بێنە، هەرچی فرتو فێڵو تەڵەکەبازی هەیە لەدژیان بیخەرەکار. هەرچی هێزو توانات هەیە هیچی مەهێڵەوەهەمووی بخەرە کار. ﴿وَشَارِكْهُمْ فِي الأَمْوَالِ وَالأَوْلادِ﴾ هاوبەشییان بکە لەماڵو منداڵدا: کە هەردوکیان کۆڵەکەی ژیانن، هەڵیان بنێ بۆ ماڵ کۆکردنەوەو خەرجکردنی لەرێگای نارەواو ستەمکاریدا، هەڵیان بنێ بۆ دزیو داگیرکردنو غەششاشیو تەرازوبازیو زیناکردنو زۆڵ خستنەوەو دوایی کوشتنیانو زیندەبەچاڵو کردنیانو لەکۆڵ خۆ کردنەوەیان هەڵیان بنێ بۆ قەڵاچۆکردنی یاسای خودایی دەربارەی زەواجو تەڵاقو شیرەخۆریو نەسەبو نەفەقەو بەخێوکردنو پەروەردەکردن. ﴿وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُوراً﴾ وادەو بەڵێنی درۆیان پێ بدە، پێیان بڵێ: بتەکانتان شەفاعەتتان بۆ دەکەن، تاوان بکەن خودا غەفورو رەحیمە، لێتان خۆش دەبێ، مامەڵەی سودو ریبا بکەن دەوڵەمەند دەبن، زەکات مەدەن با هەژار نەکەون، پەلە لەتۆبە کردن مەکەن بەکاڵەخۆ هێشتا زووەو کاتی نەهاتووە. بەتەما

شەفاعەتی پێغەمبەر بن‌و گوێ مەدەنێ، دونیا بخۆی حازرە، گوێ مەدەنە قیامەت هێشتا دوورە...

﴿٦٥ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ بێگومان بەندە راستاڵەکانی من پارێزراون، تۆ ئەی شەیتان! ناتوانێ ئەوانە لەخشتەبەرێ، دەسەڵاتت بەسەریاندا ناشکێ، کەسێك دڵی پەیوەست بێ بەخوداوە، روبکاتە خودا، دەستی خۆی بە(عوروەتولوثقا)وە بگرێ، کەسێك نەفخەی یەزدانی ناو دڵی روناك کردبێتەوە هەرگیز شەیتان ناتوانێ کاری لێ بکاو هەڵی خەڵەتێنێ، چونکە ئەو دڵە روناکی نوری ئیمانی تێدایە. ﴿وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً﴾ کیفایەتە: کە خودای تۆ پارێزەرو چاودێر بێ، یارمەتی موسوڵمانان بدا نەهێڵێ شەیتان لەخشتەیان بەرێ؛ بیپان پارێزێ، خودا بەتوانایە فرتو فێڵی شەیتان پووچەڵ دەکاتەوە.

﴿٦٦ رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾ خودای ئێوە پەروەردگارێکی ئەوتۆیە کەشتی‌و گەمێکان دەڕۆیەنێ، بەقودرەتی لەبن نەهاتووی خۆی هێزو هۆکاری رۆیاندنی ئەو گەمی زەبەللاحانەی بۆ فەراهەم هێناون، خستوویەتیە دڵتانەوە: بەهۆی وزەی با، یان بوخار، یان کارەبا، یان ئەتۆمەوە ئەو کەشتیە زەبەللاحانە ، لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تری بخورن. خۆتان‌و کاڵاتانی پێ بگوێزنەوە، بازرگانی‌و گەشت‌و گوزار بکەن، ﴿إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيماً﴾ بەراستی پەروەردگار بۆ ئێوە بەرەحم‌و بەزەیی یە، سەرباری ئەو هەموو سپڵەیی‌و کوفرانی نیعمەت‌و ناشکوریانەتان کەچی خودا فەرامۆشتان ناکاو هۆکاری ژیانتان بۆ دابین دەکا. رزق‌و رۆژیتان دەدا، لەتەنگانەدا بەفریاتان دەکەوێ.

﴿٦٧ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلاَّ إِيَّاهُ﴾ هەرکاتێ لەدەریادا تووشی مەترسییەك بێن، تەنگ‌و چەڵەمەیەکتان بێتە پێش، جگە لەخودای تاك‌و تەنها هەموو ئەو خودایانەی بەندایەتییان بۆ دەکەن‌و بەخەیاڵی خۆتان فریادرەسن لەبیرتان دەچنەوە هیچیانتان بەخەیاڵدا نایە. هیچتان هاوار ناکەنە فریشتەو بت‌و جندۆکەو عوزەیرو عیساو ئەم‌و ئەو، هانا بۆ کارڵ‌و مێشێل‌و تیتۆو کەمال ئەتا تورك‌و جەمال عبدالناصر.... هتد نابەن، جگە لەخودا

وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِى ٱلْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ ۖ فَلَمَّا نَجَّىٰكُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ ٱلْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ ٱلرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ۙ ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِۦ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَـٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ وَفَضَّلْنَـٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا۟ كُلَّ أُنَاسٍۭ بِإِمَـٰمِهِمْ ۖ فَمَنْ أُوتِىَ كِتَـٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَـٰبَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَن كَانَ فِى هَـٰذِهِۦٓ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَإِن كَادُوا۟ لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهُۥ ۖ وَإِذًا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَآ أَن ثَبَّتْنَـٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَّأَذَقْنَـٰكَ ضِعْفَ ٱلْحَيَوٰةِ وَضِعْفَ ٱلْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

کەستان بەبیردا نایەو هەر ئەو بە فریادرەس دەزانن. لەکاتی تەنگانەدا دڵەکان مشت‌و ماڵ دەکرێن دەبنە حەقناس‌و حەقپەرست. ﴿فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ﴾ کە خودا بەهاناتانەوە هات‌و رزگاری کردن‌و کەوتنە وشکانی‌و لەتەنگانەکە رزگار بوون روو لەخودا پەرستی‌و خودا ناسینەکەتان وەردەگێڕن‌و دەگەڕێنەوە سەر حاڵەتی کوفرو بێدینی خۆتان، دەست دەکەنەوە بەهاوەڵ دانان بۆ خودا! ﴿وَكَانَ الإِنْسَانُ كَفُوراً﴾ سروشتی ئادەمیزاد وایە کە زوزو نیعمەتەکانی خودای لەبیربچنەوە، کوفرانی نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی خودا بکاو سپڵەو پێنەزان بێ!

﴿٦٨ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً ثُمَّ لا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلاً؟!﴾ ئایا ئێوە پێتان وایە: هەر کە لەدەریا رزگارتان بوو کەوتنە وشکانی ئیتر لەتۆڵەو عەزابی خودا رزگارتان بووە؟؟ ئایا ئێوە پیتان وایە خودا ئەگەر

مەیلی لێ بێ ناتوانێ سزاتان بدا؟ ئایا ئێوە دڵنیان لەوەی: کە خودا بەزەویدا ڕۆتان چێنێو بەئەرزدا بتانباتە خوارێ؟ یان هەر بەزەوییەکەوە ڕۆتان بچێنێ؟ یان ئەگەر مەیلی لێ بێ لەئاسمانەوە بەردبارانتان بکاو بەخرکە بەرد بتانکوژێ؟!

﴿٦٩ أَمْ أَمِنتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفاً مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعاً﴾ ئەی پشت هەڵکردووەکان! ئەی ئەوانەی لەکاتی تەنگانەدا ئیعتیرافتان بەخودایەتیمان کردو، کە کەوتنە فەرەحیو وشکانی بەوە ژێوان بوونەوە! ئایا دڵنیان لەوەی جارێکی تر بتانباتەوە بۆ ناو دەریا، جا لەو کاتەدا: کە ئێوە سواری کەشتی دەبن، ڕەشەبایەکی توندو تیژتان بۆسەر بنێرێ، هەرچی بکەوێتە بەر، تێکی بشکێنێو وێرانی بکا، ئەمجار لەئاکامدا نقوومی ناو دەریاتان بکاو بتانخنکێنێ، بەهۆی کافربوونتانەوە! پاشان کەستان دەست نەکەوێ داکۆکیتان لێ بکا، داواکار بێ لێمان بەوەی بەسەرمان هێنان!

﴿٧٠ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ بێگومان ئێمە ڕێزمان لەئادەمیزاد ناوە، بەسەر زۆر لەمەخلووقاتی خۆماندا، باومان داوەتێ، شێوەو ڕوخساری جوانمان پێ بەخشیوە، زانستو زانیاریمان فێر کردوە. لەسروشتی دا گڵو نەفخەی یەزدانی تێدایە، ڕێزمان لێناوە بەوە ئامادەباشی ئەوەمان تێدا بەدی هێناوە کە بتوانێ زەوی ئاوەدان بکاتەوە، تێیدا هەڵسوڕێو تێبکۆشێ بۆ وەدەست هێنانی پێداویستی ژیان، عەقڵو هۆشمان پێداوە فێری پیشەسازیو کشتو کاڵ کردنو چیوداریو شتی تر ببێ ڕێزمان لێناوە بەوە: کە فریشتەکانو هەموو بوونەوەر ئەو پێشوازییە گەورەیان لەئادەم کرد، کڕنووشیان بۆ برد، ڕێزمان لێناوە بەوە ئەم ڕێزلێنانەمان لەنامەی خۆمان ڕاگەیاندووە بەگوێچکەی بوونەوەرماندا داوە. ﴿وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ دەسەڵاتی ئەوەمان پێ بەخشیوە هێزو تواناکانی ناوبوونەوەر بۆخۆی ڕام بکاو بۆ بەرژەوەندی خۆی بەکاری بێنێ. لەوشکانی دا بەگوێرەی ڕۆژگار دەتوانێ سواری وڵاغەبەرزەو گوێدرێژو هێسترو گالیسکەو ئۆتومبێل و قەتار ببێ، لەهەوادا سواری تەیارەو ساروخ ببێ لەدەریادا سواری کەشتیو گەمێی جۆراو جۆر ببێ! ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ ڕزقو ڕۆژیمان داوێ لەبەروبومی کشتو کاڵو میوەی درەختو گۆشتو شیری ئاژەڵ جۆرەها خواردەمەنیو خۆراکی تر، هەروا شێوەو ڕوخساری جوانمان پێ بەخشیون پۆشاکی جوانو ڕازاوەمان بۆ فەراهەم هێناون. ﴿وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً﴾ زێدە ڕێزمان داونێو بەسەر زوربەی دروستکراوانی خۆماندا پاساومان داونەوە، دەسەڵاتی ئەوەمان داوە بەئادەمیزاد: کە دەتوانێ زوربەی گیانلەبەرانی تر بۆ بەرژەوەندی خۆی بەکار بێنێ، عەقڵو هۆشمان پێداوە، پاداشو جەزای کردەوەکانی دەدرێتەوە. ڕێزمان داونێ بەوە کردومانن بەئاوەدانکەرەوەی زەوی، ڕێزمان داونێ بەوە کە لەسروشتیاندا ئامادەباشی جۆراو جۆرمان ڕسکاندوە.

﴿٧١ يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾ ئەی موحەممەد! باسی ئەو ڕۆژە بۆ گەلەکەت بکە: کە هەموو گەلو نەتەوەیەك بەناوی نامەی کردەوەکانیان یان بەناوی پێغەمبەرەکەیانەوە، یان بەناوی ئەو کتێبە ئاسمانییەی پێغەمبەرەکەیان کاری پێ کردوە بانگیان دەکەینو حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکەین، لەو ڕۆژەدا باسی نژادو ڕەچەڵەك لەگۆڕێ نامێنێ، عەشیرەتو هۆزو خێڵ چ ڕۆڵێکیان نیە، ناگوترێ: کوڕی فلان کچی فلتان، هۆزی فلانو فیسار، ﴿فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ﴾ جا ئەگەر کەسێك لەو بانگ کراوانە نامەی عەمەلی بدرێتە دەستی ڕاستی، ئەوە ئەوانە نامەی کردەوەکانی خۆیان بەکەیفخۆشیو تەڕدەماخییەوە دەخوێننەوە، دڵیان خۆش دەبێ بەبینینی کردەوە باشەکانیان کە لەناو تۆمارگای کردارەکانیاندا چەسپاوە. ﴿وَلا يُظْلَمُونَ فَتِيلاً﴾ کەمترین شت لەکردەوەکانیان کەم ناکرێتەوە. (فتیل) بەو داوە باریکە دەگوترێ: کە لەناو قەڵشی دەنکە خورمادایە، بەنموونە دەیهێننەوە بۆ کەمترین شت!

﴿٧٢ وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلاً﴾ کەسێك لەم ژیانی جیهانەی دا کوێر بێ، لەئاستی بەڵگەو نیشانەکانی پەروەردگار، چاوی خۆی بنوقێنێو سەیری ئایەتەکانی بوونەوەر نەکا ئەوە لەقیامەتیشدا کوێرو کوێر تر دەبێ، ڕێگای ڕزگار بوونی دەست ناکەوێ، بەڵکوو

لەقیامەتدا باشتر ڕێگای لێ گوم دەبێ! چونکە هیوای لادان لەگومڕابوون نامێنێو کار لەکار ترازاوە.

﴿[٧٣] وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنْ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِي عَلَيْنَا غَيْرَهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! نزیك بوو موشریكەكان بەفرتو فێڵی جۆراو جۆریان تۆ لابدەن لەپەیڕەوكردنی ئەو پەیامەی بۆت نێردراوە، ئەو حوكمانەی بۆمان ناردووی پابەندیان نەبی، پێشنیارت بۆ دەكەن بەوەرگرتنی هەڵوێستی جیا جیا، شتێك بەدەم ئێمەوە بلاو بكەیەوە: كە بۆمان نەناردووی لەبەرنامەكەتدا نیە، ﴿وَإِذاً لاتَّخَذُوكَ خَلِيلاً﴾ ئەو كاتە ئەگەر تۆ بەقسەیان بكەیو بەدڵی ئەوان بجووڵێیەوە دەتكەن بەدۆستو برادەری خۆیانو بەناو خەڵكدا بڵاوی دەكەنەوە: كە تۆش بویتە موشریكو بیرو باوەڕی ئەوانت بەلاوە پەسندبوو، دەبێتە یارمەتیدەرو پشتیوانی ئەوانو لەژێر چاودێری ئێمە نامێنی!! پارێزگاریت ناكەین، پشتیوانیت لێ ناكەین!

﴿[٧٤] وَلَوْلا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً قَلِيلاً﴾ ئەگەر ئێمە دڵی تۆمان لەسەر بیرو باوەڕی ڕاستەقینەی خۆت دامەزراو نەكردایە بیرو باوەڕت بەپەیامی خۆت تۆكمەو پتەو نەبوایەن بێگومان نزیكبووی لەوەی كەمێ بەلایاندا مەیل بكەی، وات بەباش بزانیایە: كە كەمێ لەداخوازییەكانیان جێ بەجێ بكەی!!

﴿[٧٥] إِذاً لأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيراً﴾ خۆ ئەگەر تۆ نزیك بوویتایە لەوەی كەمترین مەیل بكەی بۆ لای موشریكەكان، ئەوە بێگومان دوو چەندانەی سزای دونیاو دوو چەندانەی سزای قیامەتمان پێ دەچەشتی، واتە: لەدونیاو قیامەتدا عەزابی دوو قاتمان دەدای! چونكە كەمترین هەڵە بۆ پێشەواو ڕابەر شیاوی سزای دوو چەندانەیە، بۆیە ئەگەر زانایەك تاوانێك بكا سزاكەی لەسزای هەمان تاوان كە نەفامێكی نەخوێندەوار بیكا بەئێش ترە. تەنانەت هەندێ شت هەیە بۆ پیاوچاكان خێرو چاكەیە، كەچی بۆ زاتی وەكوو پێغەمبەرانو پیاوە هەرە نزیكەكانی خودا بەتاوانۆكە دەژمێردرێ بۆیە دەگوترێ: (حسنات الأبرار سيئات المقربين).

وَإِن كَادُوا۟ لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ ٱلْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا ۖ وَإِذًا لَّا يَلْبَثُونَ خِلَٰفَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رُّسُلِنَا ۖ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِۦ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَٱجْعَل لِّى مِن لَّدُنكَ سُلْطَٰنًا نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

﴿[٧٦] وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا﴾ نزیكبوو دانیشتوانی مەككە دووبارە بەچاوو ڕاوو فرتو فێڵ دوژمنایەتیكردنت لەناخی مەككە وە دەرت نێن، ئەو كاتە ئەگەر بەزۆر دەرت بكەن ﴿وَإِذاً لا يَلْبَثُونَ خِلافَكَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ دوای ئەوە لەپاش تۆ ئەوان ماوەیەكی كەم نەبێ نایانهێڵینەوە، بەڵكوو لەناویان دەبەین! ئەمە دابو نەرێتی پەروەردگارە، گۆڕانی بەسەردا نایە، دەربەدەر كردنی پێغەمبەر لەزێدو نیشتمانی خۆی تاوانێكی گەورەیەو تەمبێ كردنی سەرلەبەری گەرەكە، ئەم بوونەوەرەش یاساو نیظامی یەزدانی نەگۆڕ دەیگێڕێ، صودفەو ڕێكەوت ج دەورێكی لەهەڵسوڕانی دا نیە،

﴿[٧٧] سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا﴾ ئەوە دابو نەرێتمان بوو دەربارەی ئەو گەلە پێشینانەی كە پێغەمبەرانی ئێمەیان بەدرۆ خستەوە ئەزیەتیان دانو لەزێدی خۆیان ڕاویان نان.

لەبیخ دەرمان هێنان ریشەکێشمان کردنو سەرلەبەر لەناومان بردن، خۆ ئەگەر پێغەمبەر ﷺ پێغەمبەری رەحمەت نەبوایە بۆیان عەزابو سزایەکی سەختیان بۆ دەهاتو تێکیەوە دەپێچانو بەهیلاکی دەبردن، بەلام پێغەمبەری ئیسلام رەحمەتە بۆ ئادەمیزاد بەگشتیو بۆ گەلی قورەیش بەتایبەتی، ﴿وَلا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلاً﴾ گۆرانکاری لەدابو نەریتی خودادا نیەو تێیدا نەبووەو نابێ، قەت بێ وادەیی بەسەردا نایە.

﴿٧٨ أَقِمْ الصَّلاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەو نوێژانەی لەسەرت فەرض کراون بەرێكو پێکی ئەنجامیان بدە، خۆتو ئوممەتەکەت پارێزگارییان بکەنو ئەرکانو مەرجەکانیان بەتەواوی تێدا ئەنجام بدەن. کە دەفەرموێ: ﴿لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ﴾ چوار نوێژ دەگرێتەوە نیوەرۆ، عەصر، مەغریب، عیشا. (دلوك) بەمانا لادانی خۆرە لەنیوەراستی ئاسمانەوە بۆ لای خۆرئاوا، ئەو کاتە کاتی نوێژی نیوەڕۆیە، (غسق الليل)یش ئەو کاتەیە کە دونیا بەتەواوی تاریك دەبێو (شفق الأحمر) سوراییی کەنار ئاسمان نامێنێ ئەوەش سەرەتای کاتی نوێژی عیشایە. نوێژی (عەصرو مەغریب)یش لەنێوانیاندا ئەنجام دەدرێن. هەرچەندە خیطابەکە بۆ پێغەمبەرە ﷺ بەلام ئوممەتەکەیشی دەگرێتەوە. ﴿قُرْآنَ الْفَجْرِ﴾ واتە: نوێژی بەیانیش ئەنجام بدە، ئەوە نوێژی پێنجەمە. کردارو گوفتاری پێغەمبەر ﷺ کاتی نوێژەکانی بەرێكو پێکی رونکردۆتەوە سەرەتاو کۆتایی کاتی هەموو نوێژێکی بەو جۆرەی کە ئەمرۆ لای موسوڵمانان ئاشکراو عەیانە دەست نیشان کردوە. ﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً﴾ بێگومان قورئانخوێندنی بەیانییان نوێژی بەیانی فریشتەی شەوو فریشتەی رۆژ ئاگایان لێیەتیو لەکاتی ئەم نوێژەدا فریشتەی شەوو رۆژ بەیەك دەگەن، فریشتەی شەو دەیانەوێ بەرز ببنەوەو فریشتەی رۆژیش دێنە خوارێ، لەو کاتەدا کە ئەوان ئاڵو گۆڕ دەکەن نوێژی بەیانی ئەنجام دەدرێ،

﴿٧٩ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ﴾ شەو دوای نووستن، هەڵسە شەونوێژ بکە قورئانی تێدا بخوێنە، ئەمە یەکەم فەرمانە ئاراستەی پێغەمبەر کراوە بۆ ئەنجامدانی شەونوێژ ﴿نَافِلَةً لَكَ﴾ زێدە فەرزێکە لەسەر تۆو لەپێنج نوێژەکانی تر جودایەو تایبەتە بەتۆوە. بۆ تۆ فەرزو پێویستەو بۆ ئوممەتەکەت سونەتو تەطەووعە. ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَاماً مَحْمُوداً﴾ بۆ ئەوەی رۆژی قیامەت کە زیندوومان کردییەوە مەقامی سوپاسکراوت پێ ببەخشین، هەموو دروستکراوان سوپاست دەکەن، زوربەی زانایانی تەفسیر پێیان وایە: ئەو مەقامە موحموودە کە بەپێغەمبەری ئیسلام دەبەخشرێ پلەوپایەی شەفاعەتی گەورەیە بۆ رزگار کردنی ئادەمیزادەکانی دەشتی مەحشەرە لەو نارەحەتیو مەترسییەی تێیدان.

﴿٨٠ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَاناً نَصِيراً﴾ خودایە! بەلگەو نیشانەی بەهێزم پێ ببەخشە، هێزو توانای مادیو مەعنەویم بدەرێ بتوانم بەسەر ناحەزانمدا زاڵ ببم، ئایینەکەم بەجیهاندا بلاو ببێتەوە، تاریکی کوفرو بێدینی رامالم.

﴿٨١ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ﴾ ئەی موحەممەد! بەموشریکەکان بڵێ: حەقو راستی کە ئیسلامە لەخوداوە هات، قورئانی پیرۆزو ئیمانی راستو زانیاری بەسوود لەخوداوە هاتووە، دەبێ بچەسپێ، بەتاڵ کە بتپەرستیو بێدینی یە جیگای نابێتەوەو پوچاوەیەو نابێ بمێنێ. ﴿إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً﴾ بێگومان بەتاڵ پوچاوەو بێ نەموودەو قەلاچۆ کراوە.

﴿٨٢ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ئێمە قورئانێك دەنێرینە خوارێ بۆ سەر تۆ ئەی موحەممەد! شیفای دەردی دڵانەو رەحمەتو فەرە بۆ موسوڵمانان. بیرو باوەریان پێی زیاد دەکا، شیفایە بۆدەردی شكو گومانی ناو دڵو دەروون، بۆ دەردی نیفاقو شیرکو ئیلحاد، بۆ دەردی نەزانیو گومرایی، شیفایە بۆ دەردی وەسوەسەو رارایی، رەحمەتو فەرە بۆ ئەوانەی خاوەن باوەڕنو شوێنی کەوتوون، چونکە شارەزاتریان دەکا بۆ خودا پەرستیو دۆزینەوەی رێگای راست. ئەمەش سەردەکێشێ بۆ چوونە ناو بەهەشتو رزگاربوون لەعەزابی دۆزەخ. ﴿وَلا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلاَّ خَسَاراً﴾

إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَن قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٤﴾ قُل لَّوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

بیستنی قورئانو خوێندنەوەی بۆ ئەوان دوور کەوتنەوە لەرێگای راستو ئیمانهێنان بۆ کافرو ستەمکاران زیاد دەکا، چونکە کوفرو بێدینی لەناخیاندا رەگی داکوتاوە، دڵیان لەوەرگرتنی حەق مۆر کراوە.

﴿٨٣ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ﴾ هەر کاتێ نازو نیعمەتمان بەسەر ئادەمیزادا رشت، رزقو رۆژیمان پێدا لەشساغیو دڵخۆشیمان پێ بەخشی لەجیاتی ئەوەی سوپاسگوزار بێ پشت لەطاعەتی خودا هەڵدەکا، روی خۆی وەردەگێرێو دوور دەکەوێتەوە. ﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا﴾ هەر کاتێ نەخۆشیو بەڵاو موصیبەتی توش بێن، لەجیاتی ئەوەی بەصەبرو ئارام بێ، رەشبینو غەمبارو خەمیدەیە، هیوا براو دەبێ لەژیانو بەتەواوی دەروخێ! ئالێرەدا نرخی ئیمان دەردەکەوێ، خاوەن باوەڕ لەکاتی خۆشیو کامەرانیدا شوکرانەژمێرو سوپاسگوزارو مل کەچ بۆ فەرمانی خودا، لەکاتی تەنگو چەڵەمەشدا بەصەبرو ئارامو ورە بەرزەو بەهیوای رزگاربوونەو نائومێد نابێ.

﴿٨٤ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: هەر کەسە بەگوێرەی ویستو بیرو بۆچونی خۆی کار دەکا. چۆن بیر دەکەنەوەو چۆن هەڵسو کەوت دەکەن با بیکەن ﴿فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلاً﴾ خودا ئێوەی لەنەبووەوە بەدیهێناوە، لەهەموو کەس باشتر دەزانێ چ رێبازێك راستو گونجاوەو خودا پەسندو حەقنامێزە!

﴿٨٥ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەوانە پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی چۆنیەتی روح، چیەو چۆنە؟! ﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ لەوەڵامدا بڵێ: (روح) شتێکە لەکاری خودای من، بەفەرمانو دروستکردنی ئەو بەدی هاتووەو نامادییە، زانینی چۆنیەتیەکەی عائید بەخودایەو جگە لەئەو کەس هیچی لێ نازانێ، ئێوە شتێك نەیەتە ناو چوار چێوەی حەواستانو عەقڵتان پەی پێ نەبا، نایزانن، لەشتە مادییەکانیش تەنیا هەندێ دیاردەو وەصفەکانیان هەست پێ دەکەن؛ وەکوو رەنگو تامو دەنگو بۆنو جەمو جوڵو گەرمیو ساردی، شتێك نامادی بێ وەکوو (روح) ئێوە هیچی لێ نازانن. ﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ ئێوە ئەی ئادەمیزادینە! ئەندازەیەکی کەم نەبێ زانیاریتان نەدراوەتێ بەو زانیارییە کەمەش هەرگیز ناتوانن بزانن روح چیەو چۆنە. سەرچاوەی زانیاری ئێوە هەستەکانتانن ئەوەی نەیەتە بەر جاسوسی هەستەکانتان نازانن چیە.

﴿٨٦ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً﴾ سوێند بێ ئەگەر بمانەوێ ئەو تۆزە زانیاریەی پێمان داون؛ ئەو قورئانەی بەنیگا بۆمان ناردووی لەناو دڵو دەروونتدا لەناو پەڕو کاسێتو شریتدا دەمانسڕیەوەو ئاسەوارێکمان لەلا نەدەهێشتنەوە، وەکوو حاڵەتی پێشوومان لێ دەکردنەوە: کە نەتاندەزانی نامەی قورئان چیەو ئیمان چیە! بێگومان پەروەردگار دەتوانێ کە لەنکاوێك ئەم قورئانە لەسەر دڵەکان هەڵبگرێو لەناو کتێباندا بیسڕێتەوە. ﴿ثُمَّ لا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً﴾ ئیتر ئەو کاتە تۆ کەست دەست ناکەوێ یارمەتیت بدا، ئەو زانیاریەی لێت سەندراوەتەوە

بۆت بێنێتەوە، کەس ناتوانێ بەرگریت لێ بکاو نەهێڵێ ئەو کارە ئەنجام بدەین.

﴿٨٧ إِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ بەڵام رەحمەتو بەزەیی خودای تۆیە: کە ئەو ویستەی نەبووە ئەو کارەی ئەنجام نەداوەو نایدا. ﴿إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيراً﴾ بێگومان فەضلو بەخششی خودا بەسەر تۆدا زۆرو بێ ئەژمارە، کردویتی بەگەورەترین و رێزدارترین ئادەمیزاد، مەقامی مەحموودی بۆ داناوی، قورئانی پیرۆزی بۆ ناردوی، فێری کردوی چۆن بەخەڵکی رابگەیەنی.

﴿٨٨ قُلْ لَئِنْ اجْتَمَعَتِ الإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً﴾ ئەی پێغەمبەر! بەتەحەداوە بەو موشریکانە بڵێ: ئەگەر هەموو ئادەمیزادو جندۆکە کۆببنەوە یەك بگرنو پشتگیری یەکتر بکەن، لەسەر ئەوەی وێنەی ئەم قورئانە بێننەکایەوە، کەلامێکی ئاوا بەلیغو فەصیحو رێکو پێك بێنن، نایهێنن، ناتوانن بیهێنن، با هەموو ئادەمیزادو جندۆکە، هێزو توانای خۆیان بخەنە گەڕو خەریك بن یارمەتی یەکتر بدەن بۆ هێنانی کەلامێکی ئاوا، بێگومان دەستەوەستان دەبنو بۆڕەخۆنو هیچیان بۆ ناکرێ.

﴿٨٩ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾ بێگومان لەم قورئانەدا هەموو مەثەلەیەکمان شەنو کەو کردوە، هەموو مانایەکی جوانمان بۆ هێناون کە لەجوانیو ناوازەیی دا وەکوو پەند مەثەل وان بەهەموو جۆرێك مەبەستەکانمان دووبارەو سێ بارە کردوونەوە، هەر جارەو بەئوسلوبێك بەشێوەو شێوازێك؛ جارێك بەکورتیو جەلێك بەدرێژیو دەمێك بەشێوەیەکی نەکورتو نەدرێژ، ئەو بەڵگەو نیشانانەمان بەگوێدا داون حەقو راستیمان بۆ شی کردوونەوە، چیرۆكو سەرگوزشتەی جیاجیامان بۆ گێراونەوە، ترساندومانن هەڵمان ناون، فەرمانمان پێکردون، جڵەوگیریمان ئاراستە کردون، باسی خۆشی بەهەشتو ناخۆشی دۆزەخمان بۆ کردوون، قارو غەزەبی خودامان بۆ باس کردون، بۆ ئەوەی بەخۆتاندا بچنەوە پەندو عیبرەت وەربگرن. کەچی وێڕای ئەوە ﴿فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُوراً﴾ زوربەی موشریکەکانی مەککەو هاو وێنەکانیان لەجیاتی ئەوەی پەند ئامێز بنو عیبرەت وەربگرن، زیاتر سوور دەبن لەسەر کوفرو بێدینیو ئینکاریکردنی حەقو رەتکردنەوەی ئایینی راستو بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەر ﷺ.

١- ﴿٩٠ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنْ الأَرْضِ يَنْبُوعاً﴾ وتیان: ئێمە ئیمانت پێ ناهێنین، هەتا لەناخی مەککەدا کانیاومان بۆ هەڵنەقوڵێنی دەبێ داوا لەخوات بکەی ئاومان بۆ هەڵقوڵێو بەسەر زەویدا جاریی ببێ.

٢- ﴿٩١ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الأَنْهَارَ خِلالَهَا تَفْجِيراً﴾ یان دەبێ ئەتۆ باغێکت ببێ لەدار خورماو داری مێوو درەختی بەری تر، جۆگەو چەمو ئاوبارمیان بەخوڕرەم تێدا هەڵرژێتە خوارێ، بەو ئاوە کشتو کاڵو باغو بێستانمان ئاودێر بکەین. بۆ ئەوەی بەروبومیان زۆر ببێ.

٣- ﴿٩٢ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفاً﴾ یان ئاسمان پارچە پارچە ببێو بەسەرماندا بکەوێتە خوارێ، وەکوو بۆ خۆت دەڵێی خودای من ئەگەر مەیلی لێ بێ ئەوە دەکا! مەبەستیان ئایەتی ﴿إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً مِنَ السَّمَاءِ﴾سبأ/٩ بوو.

٤- ﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلائِكَةِ قَبِيلاً﴾ یان بەئاشکرا ببینین خوداو فریشتەکان کۆمەڵ کۆمەڵ بێن، پێمان بڵێن موحەممەد پێغەمبەرە، بەئاشکرا قسەمان لەگەڵدا بکەن، شایەتی بدەن بەوە کە تۆ پێغەمبەری خودایو لەخوداوە نێردراوی!

٥- ﴿٩٣ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ﴾ یان دەبێ تۆ خانوو باڵەخانەیەکت لەئاڵتونو زێڕ هەبێ، چونکە تۆ هەتیوێکی هەژارو نەداری، بەوحاڵەی ئێستات بەکەڵکی پێغەمبەرێتی نایەی.

٦- ﴿أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ﴾ یان دەبێ بەچاوی خۆمان ببینین پەیژەیەك بەرەو ئاسمان هەڵ بنێیو بەپلیکانەکانی دا بەرەو ئاسمان سەربکەوی، ﴿وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَاباً نَقْرَؤُهُ﴾ ئەوە بزانە ئێمە بڕوا بەبەرز بوونەوەکەت ناکەین هەتا کتێبێك؛ قەباڵە نامەیەك لەگەڵ خۆت نەهێنییە خوارێ بۆمان بخوێنیەوە. چوار فریشتەش لەگەڵ خۆت بێنیە خوارێ

شایەتیت بۆ بدەن: کە هەرچی دەیلێی ڕاست دەکەی! ﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي﴾ ئەی موحەممەد! بەسەرسوڕمانەوە لەو پەلپو پێشنیارەیان، پێیان بڵێ: خودای من زۆر لەوە بەرزترە یەکێك بەخۆی رابپەرمویێ: پەلپی ئاوای لێ بگرێو پێشنیاری بداتێ، ئەو بۆخۆی داناو زاناو لێزانو خاوەن دەسەڵاتو موڵكو مەلەکووتە، چی بوێو چۆنی بوێ ئەوە دەکاو ئاوا دەکا! ﴿هَلْ كُنتُ إِلاَّ بَشَراً رَّسُولاً؟﴾ ئایا من جگە لەوە، کە ئادەمیزادێکی رەوانەکراوم هیچی ترم؟! بێگومان من تەنها پێغەمبەرێکی ئادەمی سروشتم، وەکوو باقی پێغەمبەرانی پێشوو، پەیامی خودای خۆمتان پێ رادەگەیەنم، ئامۆژگاریتان دەکەم، ترسێنەرو موژدە دەرم.

﴿[٩٤] وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى إِلاَّ أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَراً رَّسُولاً؟﴾ هیچ شتێك مەنعی ئادەمیزادی نەکردوە لەوەی ئیمان بێنن لەکاتێکدا پێغەمبەرو هیدایەتدەریان هاتۆتە ناو جگە لەوەی بەسەرسوڕمانەوە دەیانگوت: بۆچی خودا ئادەمیزاد دەکاتە پێغەمبەرو فروستادە؟ بەئادەمی دا پەیامی خۆی بۆ ئادەمیزادان دەنێرێ؟ واتە: نەخەیر شتی وا نابێو ناگونجێ! هەرگیز پەروەردگار ئادەمیزاد ناکاتە فروستادەی خۆی! واتە: هیچکەیان بەدەستەوە نەما بروبیانوویان دەهاتە سەر ئەوە چۆن دەبێ ئادەمیزاد ببێتە پێغەمبەر!؟ بەبیرو بۆچونی ئەوان دەبوایە فریشتە بکرێنە پێغەمبەر! بەڵام ئەوانە نەفامن، بێ ئاگان لەوەی فریشتە بەکەڵکی پێغەمبەرایەتی ئادەمیزاد نایە، ناشێ فریشتە لەسەر شێوەی خۆی پەیوەندی بەئادەمیزادەوە بکا، ناتوانن تێی بگەن! بەراستی ئەو بیرو بۆچونەی ئەوان شتێکی نەگونجاوو نەشیاوە، حوکمێکی فاسیدو خەیاڵێکی بێ سەروبەرە. دیارە ئەم جۆرە گومانەیان لەوەوە سەری هەڵداوە، کە نرخی خۆیان نازانن، نازانن ئادەمیزاد لای خودا چەند بەنرخە، هۆی ئەم نافامییەیانە، کە دەڵێن: نابێ پێغەمبەر لەئادەمیزاد بێ، ئەوانە بێ ئاگان لەپیاسای کەون، بێ ئاگان لەسروشتی فریشتە.

﴿[٩٥] قُلْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ﴿لَوْ كَانَ فِي الأَرْضِ مَلاَئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكاً رَّسُولاً﴾

وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ ۞ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى ٱلظَّٰلِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُل لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّىٓ إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ ٱلْإِنفَاقِ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ ۖ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ لِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱسْكُنُوا۟ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْـَٔاخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

ئەگەر لەسەر زەوی فریشتەی لێ بوونایەو هەڵسو کەوتو هاتوچۆیان وەکوو ئادەمیزاد بووایە، وەکوو ئادەمیزاد تێیدا نیشتەجێ بوونایەو پێویست بووایە پێغەمبەریان بۆسەر بنێرن، ئەوە لەئاسمانەوە فریشتەمان دەناردنە سەرو دەمانکردە فروستادەیان. کەوابێ ئەی ئادەمیزادینە! ئێوە دەبێ پێغەمبەرتان لەرەگەزی خۆتان بۆ بێ، نەك فریشتە ببێتە پێغەمبەرتان. بەڵام وێ دەچێو دەشێ ئادەمیزادی تایبەتی ببێتە پێغەمبەری غەیری ئادەمیزادیش وەکوو پێغەمبەری ئیسلام کراوەتە پێغەمبەری ئادەمیزادو جندۆکە، چونکە جندۆکە دەتوانن ئامۆژگاری لەو جۆرە ئادەمیزادانە وەربگرنو لێی تێبگەن. خودا بەفەضلو گەورەیی خۆی ئەم بەهرەیەی پێ بەخشیون، حەزرەتی موحەممەدیش ﷺ کە خاتەمو سەروەری پێغەمبەرانە هەڵبەتە لەهەموو پێغەمبەران باشتر ئەم موعجیزەیەی بۆ فەراهەم هێنراوە. پێغەمبەران هەڵبژاردەی پەروەردگارن نەفسو گیانێکی تایبەتیو پاڵفتەیان پێ بەخشراوە، خودا بەجۆرێکی دروست

کـــردوون دوو ســیفەتو باریــان هەیــە، بــارو صــیفەتی فریشتەییو بارو صیفەتی ئادەمی، بەصیفەتی فریشتەییەیان نیگا لـەجوبرائیل وەردەگـرن، بەصیفەتی ئادەمییـان ئـەوەی وەری دەگرن بەئادەمیزادانی رادەگەیەنن!

﴿٩٦ قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: قسەی کورتو موختەصەر بەڵگەی بەهێزو گورجکبڕ ئەوەیە: خودا شایەدەو ئاگاداری نێوان منو ئێوەیە، شایەتە بەسەر منو ئێوەشدا دادوەرە لەنێوانماندا، زانایە بەو پەیامەی هێناومە، دەزانێ چۆنم پێ راگەیاندون. ﴿إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيراً بَصِيراً﴾ بێگومان خودای تاکو تەنیاو بالادەست ئاگادارە بەوەی کێ شیاوی هیدایەتەو کێ ئامادەباشی گومرابوونی تێدایە، ئاگادارە بەوەی لەناو دڵیاندا حەشاریان داوە.

﴿٩٧ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي﴾ کەسێك خودا هیدایەتی بدا بۆ ئیمانهێنان ئەوە بەراستی هەر ئەو رێگای حەقی دۆزیوەتەوە ﴿وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ﴾ کەسێکیش خودا گومرای بکاو ئامادەباشی گومرابوونی تێدابێ ئەوە تۆ دەستت ناکەوێ کەسێکی تر جگە لەخودا بیانخاتە سەر رێبازی حەقو راست. هەروا بەگومرایی دەمێننەوەو نایەنە سەر رێبازی حەق.. ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْياً وَبُكْماً وَصُمّاً﴾ ئێمە دوای ئەوەی رۆژی قیامەت لەگۆڕەکانیان راستیان دەکەینەوە، راکێشی دەشتی مەحشەریان دەکەین، بەسەر روویاندا رایان دەکێشین، کوێرن هیچ نابینن، لاڵنو متەقیان بۆ ناکرێ، کەڕنو هیچ نابیسن. وەکوو چۆن لەدونیادا هەستەکانی خۆیان لەکار خستونو لەشوێنی شیاوی خۆیاندا بەکاریان نەهێناون (هەرچەندە بەرواڵەت بینەرو بیسەرو گفتو گۆیان هەبوە). ﴿مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ﴾ شوێنو جێگای حەوانەوەیان بۆ هەتا هەتایە دۆزەخە، کە سارد نابێتەوە هەمیشە لەگڕو لرفەدایە ﴿كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيراً﴾ هەر کاتێ بڵێسەکەی دا بمرکێ، بەم جۆرە پێستو گۆشتیان بسوتێو ببرژێتەوە ئیتر سەر لەنوێ پێستو گۆشتەکەیان بۆ نوێ دەکەینەوە گڕو بڵێسەی دۆزەخ بەو سوتەمەنییە نێڵە نێڵە دەدرێتەوە، ئاگرەکە زیاد دەکاتەوە پشکۆکانی باشتر دەگەشێنەوە ئاوا بەو جۆرە عەزابو سوتاندنیان دوبارەو سێبارە دەبێتەوە، بەراستی سەرەنجامو ئاکامێکی ترسناکە، عەزابێکی بەئێشو دژوارە، بەڵام ئەوە شیاوی خۆیانەو عەزابێکە پڕ بەپێستیانە.

﴿٩٨ ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا﴾ ئەو عەزابە بەئێشەیان بۆیەیە چونکە ئەوان لەجیهاندا بەئایەتەکانی ئێمە کافر بوون، ئینکاری زیندوبوونەوەیان کرد، نیشانەی هەبوونی خودایەکی تاکو تەنهاو خاوەن دەسەڵاتیان رەت دەکردنەوە، بەلایانەوەشتێکی دوورو نەگونجاو بوو زیندوبوونەوە هەبێ، ﴿وَقَالُوا﴾ دەیانگوت: ﴿أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيداً﴾ چۆن دەگونجێ پاش ئەوەی ئێمە مردینو بووینە ئێسقانە رزیوو پۆڵکاینو بووینەوە بەگڵو خۆڵ جارێکی تر سەر لەنوێ زیندو بکرێینەوە، ئایا پاش رزینو بڵاوبوونەوەی گڵو خۆڵەکانمان بەناو زەویدا جارێکی تر زیندو دەکرێینەوە؟؟

﴿٩٩ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾ ئایا نازانن، بیر لەوە ناکەنەوە کە ئەو خودایەی ئاسمانەکانو زەوی بەو شێوە جوانە بەدی هێناون، ئایا ناتوانێ جارێکی تر ئەوانە دروست بکاتەوە؟؟ زیندوکردنەوە بۆ خودا کەی کارێکی ئەستەمە؟! خودا بەدیهێنەری ئەم بوونەوەرە بەرفراوانەیە، کەسێك توانیبێتی ئەم بونەوەرە لەنەبوەوە دروست بکا، بێگومان دەتوانێ پاش مردن ئێوە سەر لەنوێ دروست بکاتەوە. ﴿وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلاً لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ پەروەردگار بۆ هاتنی قیامەتو زیندوبوونەوەو راستبوونەوەی ئادەمیزاد لەگۆڕەکانیان کاتێکی دیاریکراوو مەزندەکراوی هەیەو هەر خودا خۆی دەزانێ کەیە! ماوەیەکی دیاریکراو هەیە دەبێ ئەو ماوەیە تێپەڕێ ئەمجار قیامەت رادەبرێ، هەر کاتێ ماوەی دیاریکراو تێپەڕی بەتەئکید قیامەت هەڵدەستێو گومانی تێدا نیە. ﴿فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُوراً﴾ کافرە ستەمکارەکان بێجگە لەگومراییو سەر رەقیو ئینکاریکردنیان هیچی تر زیاد ناکەن.

﴿١٠٠ قُلْ﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریکو خاوەن پێشنیارانە بڵێ: ﴿لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذاً﴾

لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الإِنْفَاقِ﴾ ئەگەر ئێوە تەصەروفی هەموو گەنج و خەزینەی خوداتان بکەوێتە ژێر دەست لەسەر حاڵەتی رژدی و چروکی خۆتان دەمێننەوەو لەترسی هەژاری هیچتان لێ نەدەبەخشی. لەترسی ئەوەی بڕێتەوەو نەمێنێ دەستتان لەماڵبەخشین دەگرتەوە. هەرچەند گەنج و خەزێنەی خودا بڕانەوەی نیە. بەڵام رژدی و چروکی لەگەڵ سروشتتان تێکەڵاو بووە. کەوابێ ولامی پێشنیارەکانتان نادرێتەوەو پەلپەکانتان جێ بەجێ نابن. ﴿وَكَانَ الإِنْسَانُ قَتُوراً﴾ ئادەمیزاد سروشتی وایە: بەخیل و رژدە.

﴿[١٠١] وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ بێگومان نۆ موعجیزەی ئاشکراو بەرچاومان دا بەموسی بۆ ئەوەی ببنە بەڵگە لەسەر راستی پێغەمبەرایەتیەکەی لەو کاتەدا کە ناردمان بۆ لای فیرعەون و دارو دەستەکەی، کەچی ئیمانیان پێ نەهێناو سوور بوون لەسەر کوفرو ملهوری خۆیان. ﴿فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ ئەی پێغەمبەر! پرسیار لە بەنو ئیسرائیلیە هاوچەرخەکانت بکە؛ ئەوانەی ئیمانیان پێ هێناوی، وەکوو عەبدوڵلای کوڕی سەلام و هاوەڵانی. با ئەوانیش بۆت بگێڕنەوە دڵنیایی و یەقینت زیاد بکاو بزانی: کە ئەو مەسەلە لای ئەوان چەسپاوە. ﴿إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مَسْحُوراً﴾ واتە: پرسیاریان لێ بکە دەبارەی ئەو کاتەی موسا هاتە سەر باوك و باپیرانیان و ئەم ئایەتانەی بۆ هێنان و بەفیرعەونیشی راگەیاندن. ئیتر فیرعەون پێی گوت: من وا گومان دەبەم ئەی موسا! تۆ شێت بووی، عەقڵت تێك چووە. بۆیە ئەم قسە هەلەق و مەلەقانە دەکەی. دیارە سیحرو جادوبازییان لێ کردووی!

﴿[١٠٢] قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ بَصَائِرَ﴾ موسا لەولامدا بەفیرعەونی فەرموو: ئەتۆ دڵنیای لەوەی: کە ئەم نۆ ئایەتە بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی بۆیەی نازڵ کردون ببنە شایەت لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی من و راستی ئەو پەیامەی پێم راگەیاندون. ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُوراً﴾ ئەمن پێم وایە: ئەتۆ ئەی فیرعەون! لەحەق لاتداوەو سروشتت لەسەر شەڕ دامەزراوە. لەحەق وەرزی و حەزت لەشەڕە.

﴿[١٠٣] فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعاً﴾ فیرعون ویستی موساو نەتەوەکەی لەئاخی میصر وەدەرنێ بەکوشتن و بەدەرکردن لەخاکی میصردا بنەبڕیان بکا، بەڵام ویستەکەی نەهاتەدی و بەپێچەوانەوە هاتەوە؛ ئەوە بوو خۆی و قەومەکەیمان لەدەریادا خنکاندو بەو شێوە ترسناکە ئاسەوارمان بڕینەوە!

﴿[١٠٤] وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الأَرْضَ﴾ واتە: موساو نەتەوەکەیمان لەو خنکانە رزگار کردو، پاش خنکانی فیرعەون و دارو دەستەکەی بەموساو بەنو ئیسرائیلیەکانمان وت: نیشتەجێ بن لەو خاکە پیرۆزەدا؛ کە فیرعەون بەتەمابوو لێی وەدەرتان نێ، جا ئەو خاکە یا خاکی میصرە یا خاکی شامە. کە ئاخی میعادەو خاکی وادە پێدراوتانە. جا ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفاً﴾ کە وەختی قیامەت هات ئێوەو ئەوان بەتێکەڵاوی راکێشی سارای مەحشەر دەکەین، حیساب و لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دەکەین و بڕیاری خۆمان دەربارەی ئێوەو ئەوان دەردەکەین، کامەڕان و بەدبەختەکانتان لێك جیا دەکەینەوە.

دەفەرموێ: ﴿[١٠٥] وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ﴾ ئێمە قورئانمان بۆسەر نازڵ کردوی و حەق و راستی لەخۆگرتووە، فەرمان بەعەداڵەتکاری و ویژدان بەخەرجدان و رەوشت جوانی دەکا، جڵەوگیری لەستەمکاری و کرداری ناشیرینی تر دەکا، بەڵگەو نیشانەی یەکتاپەرستی و زیندوبوونەوەو پێویستی ئادەمیزادان بەپێغەمبەر بۆ سەر ناردن و پێغەمبەرایەتی لەخۆگرتووە. ﴿وَبِالْحَقِّ نَزَلَ﴾ ئەم قورئانە بۆ تۆ نێردراوە ئەی موحەممەد! بەپارێزراوی و پاك و خاوێنی، هیچی تێکەڵاو نەبوە، زیادو کەمی تێدا نیە، بەڵکوو بەهۆی حەقەوە: کە جوبرائیلەو مونمورێکی بەهێزو تواناو ئەمین و ڕێزدارە - نازڵمان کردوە. قورئانمان نازڵ کردوە بەو حیکمەتو لێزانیەی کە داخوازە بۆ هێنانە خوارەوەی. واتە: هەر بەشتی هەق و راست و دروستەوە نازڵکراوەو هەرچی تێیدایە راست و حەقەو رەوایە! ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّراً وَنَذِيراً﴾ ئەی موحەممەد! ئێمە کە تۆمان کردوە بەپێغەمبەرو رەوانەمان کردوی بۆیەمان رەوانە کردوی مژدەدەرو ترسێنەربێ بۆ

ئادەمیزادان؛ مـوژدەی بەهەشـت بـدەی بەوانـەی ئیمانـت پـێ دەهێـنن، ئەوانـەی ئیمانـت پـێ نـاهێنن بـەئاگری دۆزەخ بیانترسێنی.

ئەمجار دێتـەوە سـەر بـەیانکردنی نـازلکردنی قورئـان وەجبـە وەجبـەو بەشـبـەش بـەگوێرەی رووداوو پێویـستی رۆژگـار. دەفـەرموێ: ﴿١٠٦ وَقُرْآناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلاً﴾ قورئانێکمان بۆ سەر نـازڵ کـردووی بەشێوەی بەشـبەش‌و وەجبـە وەجبـە لـەماوەی بیـست‌و سـێ ساڵدا بـەگوێرەی پێویـست‌و رووداو بـەو شـێوەی بەرژەوەنـدی‌و حیکمـەت داخوازیـەتی سـورەت سـورەت‌و ئایـەت ئایـەت نـازڵ کراوە. هۆی نازڵکردنەکەی بەو شێوە پچڕ پچڕیە بۆ ئەوەیە بەکاڵەوخۆ بەسەر ئادەمیزادەکان دا بیخوێنیـەوەو ئـەوانیش وەری بگرن‌و لێی حاڵی بن.

﴿١٠٧ قُـلْ﴾ ئـەی موحەمـمەد بـەو کەلامـە حەقـە وەڵامیـان بدەرەوەو بڵێ: ﴿آمِنُـوا بِـهِ أَوْ لا تُؤْمِنُـوا﴾ جا ئێـوەش ئـەی موشریکەکان و پەلپگرەکان! ئەی ئەوانەی دەڵێن: هەتا ئاخی مەککـەمان بۆنەبێتـە زەوی کـشت‌و کـاڵ‌و کانیـاوی تێـدا هەڵنەقوڵێن ئیمانت پێ ناهێنین! ئیمان بێنن بـەقورئان یان ئیمانی پێ نەهێنن، ئەوە چون یەکە، قورئان بۆخۆی حەقـەو خـودا نـازڵی کـردوەو نامەیـەکی ئاسمانـە بـۆ سـەر زەوی، نامەیەکی نەمرەو بۆ رزگار کردنی مرۆڤە. ئیمانی پێ بێـنن یان بـڕوام پـێ نەکەن، ئـەوە بـاش بـزانن ئیمانهێنانتان هیچ لەملکی خودا زیاد ناکاو ئیمان نەهێنانیشتان هیچ لـەملکی خودا کەم ناکاتەوە. ﴿إِنَّ الَّذِينَ أُوتُـوا الْعِلْـمَ مِـنْ قَبْلِـهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّداً﴾ زانایانی ئەهلی کیتاب؛ ئەوانەی پیاوچاک‌و حەققانی بـوون، پابەنـدی نامـەی ئاسمـانی خۆیـان بوون‌و گۆڕانکارییان تێدا نەکردوە، هەر کاتێ ئەم قورئانـەیان بەسـەردا بخوێندرێتـەوە یەکـسەر دەچـنە سـوژدە؛ بەسـەر رویانـدا دەکەونـە سـەر زەوی لەبـەر ئـەوەی خـودا بەگـەورەو پـیرۆز دەزانـن، شـوکرو سوپاسـی پـەروەردگار دەکـەن لەسـەر بـەجێهێنانی وادەی خـۆی. چـونکە ئـەوان لـەکتێبی خۆیـاندا مـژدەی رەوانـە کردنـی تۆیـان خوێندۆتـەوەو بەخـەڵکیان راگەیاندوەو چاوەڕوانی رەوانە کردنی تۆو نازڵبوونی قورئان

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۩ ﴿١٠٩﴾ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

سُورَةُ الكَهْفِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجًا ﴿١﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ مَّاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾ وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

بـوون، جـا ئێـستا کـە ئـەو قورئانـە دەبیـسن سـوجدەی بەندایەتی‌و سوپاسگوزاری بۆ خودا دەبەن.

﴿١٠٨ وَيَقُولُـونَ سُـبْحَانَ رَبِّنَـا إِنْ كَـانَ وَعْـدُ رَبِّنَـا لَمَفْعُـولاً﴾ لەسوژدەکەیاندا پاک‌و مونەززەهی خودا رادەگەیەنن‌و دەڵێن: گـەورەیی‌و شکۆمەندیی بۆ ئـەو خودایەیە: کە وادەی خـۆی بـەجێ هێنـاوە، بێگومـان وادەو بـەڵێنی ئـەو هـەر دەبـێ بێتەجێ‌و پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە.

﴿١٠٩ وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيـدُهُمْ خُـشُوعاً﴾ ئەوانە: کە گوێیـان لـەقورئان دەبـێ خۆیـان پـێ نـاگیرێ بـەڵکوو بەسـەر رویـاندا دەکەونـە سـوجدە بـردن‌و دەسـت دەکـەن بـەگریان، بەدڵی پڕ لەترس‌و خشوع‌و بەندایەتی راگەیاندنەوە، بەچاوی پـڕ لەفرمێسک‌و گریانـەوە بـەرەو رودەکەونـە سـوژدە، ئـەم سوژدەبردنەیان خشوع‌و ئیمانیان بۆ زیاد دەکاو پتر خۆیـان ئەسـپەردەی یـەزدان دەکـەن!

﴿[110] قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: هاوار بکەنە (الله) یان (رحمن) بەهەر ناوێك بانگی لێ بکەن لەناوە جوانەکانی ئەوە ناوی جوانو بەرزو پیرۆزن، هەر ناوێك لەو ناوە جوانانەی لێ بنێن جێی خۆیەتی. هەموو ناوێك لەناوە جوانەکانی مانای رێزو تەقدیریان تێدایەو پیرۆزن! ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ ئەتۆ لەنوێژدا زۆر دەنگ هەڵمەبڕە، بۆ ئەوەی موشریکەکان گوێیان لێ نەبێو جوێن بەقورئان بدەن؛ جنێو بەو کەسە بدەن ناردویەتیو ئەو کەسەی هێناویەتی. ئەوەندەش بەهێواشی مەیخوێنەوە هاوەڵانت گوێیان لێ نەبێ، هەوڵ بدە لەنێوان بەرزیو نزمی دا بەشێوەیەکی مام ناوەندی نوێژەکانت بخوێنە.

﴿[111] وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ﴾ بڵێ: حەمدو ثەنا شیاوی خودایە، لەسەر ئەو هەموو نازو نیعمەتەی بەبەندەکانی بەخشیون. پەروەردگار لێرەدا سێ صیفەتی بۆ خۆی چەسپاندوە.

١- پەروەردگار منداڵی بۆ خۆی قەرار نەداوە، چونکە کەسێك منداڵی هەبێ هەموو نازو نیعمەتێکی بۆ ئەو دەوێ، هەروەها منداڵ دەبێتە جێ نشینی باوکی دوای تەواو بوونی تەمەنی کەسێکیش ئاوا بێ شیاوی حەمدو سوپاس نیە.

٢- پەروەردگار لەموڵكو سەڵتەنەتدا کەس هاوبەشی نیە، چونکە ئەگەر کەسێك شەریکی بوایە ئەو کاتە نەدەزانرا کامەیان شیاوی حەمدن. ئەمە ڕەددە لەسەر جولەکەکان کە دەیانگوت: عوزەیر کوڕی خودایە، هەروا ڕەددی مەسیحییەکانیشە کە دەیانگوت: عیسا کوڕی خودایە.

٣- خودا داماو نیە پێویستی بەیارمەتیدەر بێ، بەڵکوو خودا بۆ خۆی بەدیهێنەرو خاوەنی هەموو شتێکە، بێ هاوتاو هاوشانە هەموو شتێك بەویستی ئەو دێتەجێ. ﴿وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا﴾ خودای خۆت بەگەورە بزانە، ئەوەی فەرمانمان پێ کردی پابەندی بەو ئەنجامیان بدە. زۆر بەدووری بگرە لەهەموو صیفەتێکی نەقصو نزمی. بەگەورەو پاكو مونەززەهی بزانە لەزاتو صیفاتدا، وا بزانە (واجب الوجود)ە بوونەکەی زەروورىو پێویستە، شیاوی هەموو صیفەتێکی کەماڵە.

کۆتایی سورەتی الإسراء

سورەتی (الكهف)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ حەمدو ثەنا بەبەردەوامی بۆ پەروەردگارێکە قورئانی نازڵ کردوە بۆ سەر بەندەی خۆشەویستی خۆی؛ (موحەممەد ﷺ) کە گەورەترین نیعمەتی خودایە بۆ دانیشتوانی سەر زەوی. چونکە ئادەمیزادی لەخەوی نەزانی بەئاگا هێنایەوە، لەتاریکی گومڕایی ڕزگاری کردن خستنیە ژێر ڕۆشنایی ئاینەوە. قورئانی نازڵ کردوە کردویەتی بەنامەیەکی ڕێكو پێكو بێ هەڵەو عەیبو کەمو کوڕی، هیچ لارىو چەوتی لەخۆ نەگرتووە. هیچ خوارىو مەیل بۆ لای خراپەی تێدا نیە. بەڵکوو نامەی هیدایەتە بۆ ڕێبازی ڕاستو حەق. ڕاستی نامە ئاسمانیەکانی پێش خۆی دەچەسپێنێ، هەندێکی تەصدیقی هەندێکی دەکا.

﴿[2] قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ﴾ بۆ ئەوەی بێ بڕوایان بترسێنێ لەعەزابێکی بەئێشو سامناك کە لەخوداوەیە، عەزابەکە دو جۆرە: عەزابی دەس لەجێو خێرا هاتوو: کە عەزابی دونیایە، عەزابی وەغراوو دوایی هاتوو: کە عەزابی دۆزەخە! هەروەها ﴿وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ﴾ بەهۆی ئەم قورئانەوە موژدە بدا بەو موسوڵمانانەی کە ئیمانی خۆیان بەهۆی کردەوەی باشەوە بەهێز دەکەن، مژدەی ئەوەیان پێ بداتێ ﴿أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا﴾ بەوەی کە پاداشی باشیان هەیە لەقیامەتدا؛ کە بەهەشتەو خودا وادەی ئەو بەهەشتەی بەتەقواکاران داوە.

﴿[3] مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا﴾ بۆ هەتا هەتایە لەو بەهەشتەدا دەمێننەوەو لێی دەرناچن نازو نیعمەتێکە بڕانەوەی نیە!

﴿[4] وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هەروەها ئەو كافرانە بترسێنێ: كە پێیان وایە خودا منداڵی هەیە. وەكوو هەندێ لەموشریكەكانی عەرەب كە دەیانگوت: ئێمە فریشتە دەپەرستین چونكە كچی خودان. جولەكەكان: كە دەیانگوت عوزەیر كوڕی خودایە ئەو مەسیحیانەی كە دەیانگوت عیسا كوڕی خودایە، بۆیەش بەتایبەتی ناوی ئەم سێ جۆرە كافرانەی هێناوەوە، هەرچەندە ((انذار))ە گشتییەكەی پێشوو دەیانگرێتەوە. بۆ ئەوەی ئاماژەبێ كە هەڵوێستو بیروباوەڕی ئەوانە زۆر ناشیرین‌و نابەجێیەو لەهەموو كوفرێك كوفرترە.

﴿[5] مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ﴾ ئەوانە كە ئەو بوختانە هەڵدەبەستن‌و نیسبەتی منداڵ ومباڵ خودا دەدەن نەخۆیان نەباوك‌و باپیریان هیچ بەڵگەیەكیان بەدەستەوە نیە، بەڵكوو قسەیەكە بەهەوانتە فڕێی دەدەن‌و هیچ بەڵگەو پشتگیرییەكی عەقڵی‌و نەقڵییان نیە، دەی خۆ عەقیدەو بیرو باوەڕ دەبێ لەسەر بناغەی زانست‌و زانیاری دابمەزرێ‌و قەناعەت‌و دڵنیایی تێدا بێ. ﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ﴾ ئەم بوختانەیان بوختانێكی زۆر گەورەیەو كوفرێكی بێ ڕەزایە، كاشكێ ئەوان ئەو بوختانەیان هەر بەسەر دڵدا رابوردایەو نەیاندركاندایە، ئەوانە هێندە بێ شەرمن بەزوبان ئاشكرای دەكەن‌و بێ شەرمانە بەناو خەڵكی دا بڵاوی دەكەنەوە. ﴿إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾ ئەوان جگە لەدرۆو بوختان هیچی تر ناڵێن. هەرچی دەیڵێن درۆیەكی پەتەرییەو راستی تێدا نیە.

﴿[6] فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾ ئەتۆ خەریكی لەداخا خۆت بكوژی‌و خۆت بەفتارە بەری لەخەفەتی ئەوەی: كە ئەوانە بڕوا بەم قورئانە ناكەن، وشەی (لعل) لێرەدا بۆ ئیستیفهامی ئینكارییەو مانای نەهی دەگەیەنێ، واتە: بەو ئەندازە داخ‌و خەفەت مەخۆ ئەوانە شیاوی ئەوە نین تۆ ئەوەندە مەراقیان بۆ بخۆی. لێیان گەڕێ، ئەوەندە بەهەڵوێستە نەفامەكانیان دڵگران مەبە، تۆ پێغەمبەری‌و تەنها راگەیاندنی پەیامەكەی خۆت لەسەر شانە، پەیامی خۆتیان پێ رابگەیەنە جا هەر كەسێك هیدایەتی وەرگرت ئەوە قازانجەكەی بۆ خۆیەتی‌و كەسێكیش لەسەر گومڕایی خۆی بەردەوام بوو زیانەكەی بۆ خۆیەتی‌و خۆی سزاكەی دەچێژێ..

﴿[7] إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ ئێمە ئەوەی لەسەر زەوییە لەگیانلەبەرو درەخت‌و رووەك‌و كان‌و دیمەنەكانی كردومانن بەهۆی ئارایش‌و جوانی بۆ زەوی‌و دانیشتوانی سەری، كردومانن بەهۆی تاقیكردنەوە بۆیان، بۆ ئەوەی دەری بخەین كێ كردەوەی باش دەكاو شیاوی ئەو نیعمەتانەیە كە لەدونیاداو لەقیامەتدا پێی دەدرێ.

﴿[8] وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا﴾ ئێمە ئەو زەوییە جوان‌و ڕەنگاو ڕەنگە تێك دەدەین، رۆژێك دێ هەرچی وا بەسەر ئەو زەوییەوەیە لەدارو درەخت‌و گوڵ‌و رووەك‌و جۆگاو كانیاو دیمەنی سەرنج ڕاكێش هەمووی لەناو دەبەین‌و سەر زەوی دەكەینە خاكێكی سوتەمەڕۆو دەشتێكی كاكی، بەكاكی بێ گیانلەبەرو ئاوو سەوزایی!!

﴿[9] أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا﴾ ئایا تۆ پێت وایە: هەر ڕوداوی ئەصحابولكەهف‌و رەقیم لەناو ئەو هەموو ئایات‌و نیشانانەی ئێمەدا عەجایەب‌و سەرسوڕهێنەرن؟! وا مەزانە، بێگومان هەموو ئایاتی ئێمە سەرسوڕهێنەرن، تەنها چیرۆكی ئەصحابولكەهف‌و مانەوەیان بەنوستوویی ئەو هەموو ماوە دورو درێژە لەحاڵ‌و وەزعی جیهان سەرنج ڕاكێشتر نیە، ئەوەتا جوانی زەوی‌و دیمەنە جۆراو جۆرەكانی زۆر عەجایەب ترو سەرسوڕهێنەر ترن لەچیرۆكی ئەصحابولكەهف! بێگومان كەسێك بتوانێ زەوی وا ئارایش بداو بیڕازێنێتەوە، پاشان هەڵی پڕوكێنێ‌و بیكاتەوە پوش‌و پەڵاش. كەسێك بتوانێ ئاسمانەكان‌و زەوی ئاوا دروست بكا، توانای بەسەر هەموو شتێكدا هەیەو هیچی لێ عاسی نابێ، كەوابوو دەتوانێ كۆمەڵێك ئادەمی بەبێ خواردن‌و خواردنەوە بۆ زەمانێكی دورو درێژ بهێڵێتەوە.

(رەقیم): یان ناوی سەگەكەیانە، یان ناوی ئەو كێوو كەژمیە كە لێی بوون، یان ناوی ئەو پارچە لەوحەیە كە ناوەكانیان لەسەری نووسراوە.

﴿[١٠] إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ﴾ ئەی موحەممەد! بیری ئەو کاتە بکەرەوە: کە ئەو کۆمەڵە گەنجە لەپیناو ئایینەکەیانداو لەترسی گەلەکەیان نەوەك لەبیرو باوەڕەکەیان ژێوانیان بکەنەوە پەنایان بۆ کونجی ئەشکەوت برد، بۆ ئەوەی خۆیانی تێدا بشارنەوەو گەلە بتپەرستەکەیان پێیان نەزانن. جا کە چوونە ناو ئەشکەوتەکەوە ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَداً﴾ وتیان: خودایە! لەلایەن خۆتەوە رەحمەتو بەزەیی خۆتمان بەسەردا برِێژە، وا بکە گەلەکەمان پێمان نەزانن، سەرەنجامەمان خێر بێو بەرچاو رونو ئیمان پتەومان بکە، چاودێرمان بەو لەهەموو گومرِاییو سەر لێ شێواوییەك بمانپارێزە.

﴿[١١] فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَداً﴾ خەوێکی قورسمان بەسەردا هێنانو خەویان لێ کەوت بەجۆرێك کە هیچیان گوێ لێ نەبێو بەهیچ دەنگێك خەبەریان نەبێتەوە چەند ساڵێکی ژمێردراو نوستن.

﴿[١٢] ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَداً﴾ پاشان لەخەو بێدارمان کردنەوە، لەو خەوە گرانە درێژ خایەنە وەخەبەرمان هێنان بۆ ئەوەی دەری بخەین لەئەو دو کۆمەڵە وەکێشە هاتوە دەربارەیان، کامەیان ماوەی نووستنەکەیانی باشتر زانیوەو سەر ژمێریان کردوە. بزاننو بۆیان دەربکەوێ چەند عاجزو بێ دەسەڵاتن. بزانن خودا چی لەگەڵ کردوونو دڵنیابن لەدەسەڵاتی خوداو بەتوانایی لەسەر زیندوکردنەوەو شتی تریش!!

ئەو دوو حیزبەی بە(أی الحزبین) ئاماژەیان بۆ کراوە کێن؟

بەگوێرەی ئایەتەکە حیزبێکیان کۆمەڵە گەنجەکەن حیزبەکەی تریان دانیشتوی شارەکەن کە لەسەردەمی ئەواندا ئەمانە بەخەبەر هێنران، چونکە مێژووی بەسەرهاتی ئەو کۆمەڵە گەنجەیان لابوو. ئەمە رای زوربەی رافەکەرانی قورئانە. کۆمەڵێکی تر دەڵێن: ئەو دوو تاقمە دوو تاقمی کافرن، کە دەربارەی ئەصحابولکەهف کەوتوونە کێشەوە.. هەندێکی تر پێیان وایە دوو کۆمەڵی موسوڵمانن دەربارەی ژمارەو ماوەی نووستنی ئەصحابولکەهفەکان کەوتوونە مقۆ مقۆوە.

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

ئەمجار دوای رانواندنی پوختەی چیرۆکەکە، دەست دەکا بەدرێژەدان بەچیرۆکەکە، ئەوە رادەگەیەنێ: کە ئەوەی خودا لەم چیرۆکەدا دەیگێڕێتەوە یەکالاکەرەوەی کێشەی نێوان کێشەکەرانە. قسەی حەقو رای راست ئەوەیە: کە خودا دەفەرموێ: ﴿[١٣] نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئێمە لەو بارەوە هەواڵی راستو حەقت بۆ دەگێڕینەوە، راستی روداوەکە ئەوەیە: کە ئێمە بۆتۆی رون دەکەینەوە! ﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ﴾ ئەوانە: کۆمەڵە گەنجێك بوون، ئیمانی راستەقینەیان بەخودای خۆیان هێنابوو، شایەتییان دەدا بەتاكو تەنهایی خودا ﴿وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ هیدایەتو رێنموییمان بۆ زیاد کردن، پتر لەسەر بیرو باوەڕەکەیان سوور بونو زیاتر رویان لەخودا کردو ئامادەباشییان بۆ کردەوەی چاکە زیاتر بوو.

وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ ۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقۡرِضُهُمۡ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ وَهُمۡ فِي فَجۡوَةٖ مِّنۡهُۚ ذَٰلِكَ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِۗ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِۖ وَمَن يُضۡلِلۡ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ وَلِيّٗا مُّرۡشِدٗا ﴿١٧﴾ وَتَحۡسَبُهُمۡ أَيۡقَاظٗا وَهُمۡ رُقُودٞۚ وَنُقَلِّبُهُمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَذَاتَ ٱلشِّمَالِۖ وَكَلۡبُهُم بَٰسِطٞ ذِرَاعَيۡهِ بِٱلۡوَصِيدِۚ لَوِ ٱطَّلَعۡتَ عَلَيۡهِمۡ لَوَلَّيۡتَ مِنۡهُمۡ فِرَارٗا وَلَمُلِئۡتَ مِنۡهُمۡ رُعۡبٗا ﴿١٨﴾ وَكَذَٰلِكَ بَعَثۡنَٰهُمۡ لِيَتَسَآءَلُواْ بَيۡنَهُمۡۚ قَالَ قَآئِلٞ مِّنۡهُمۡ كَمۡ لَبِثۡتُمۡۖ قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖۚ قَالُواْ رَبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثۡتُمۡ فَٱبۡعَثُوٓاْ أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمۡ هَٰذِهِۦٓ إِلَى ٱلۡمَدِينَةِ فَلۡيَنظُرۡ أَيُّهَآ أَزۡكَىٰ طَعَامٗا فَلۡيَأۡتِكُم بِرِزۡقٖ مِّنۡهُ وَلۡيَتَلَطَّفۡ وَلَا يُشۡعِرَنَّ بِكُمۡ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمۡ إِن يَظۡهَرُواْ عَلَيۡكُمۡ يَرۡجُمُوكُمۡ أَوۡ يُعِيدُوكُمۡ فِي مِلَّتِهِمۡ وَلَن تُفۡلِحُوٓاْ إِذًا أَبَدٗا ﴿٢٠﴾

﴿[١٤] وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ دڵمان لەسەر بیرو باوەڕەکەیان دامەزراندن، شانازی دەکەن بەئیمانەکەیان، پشت ئەستورن بەو بیرو باوەڕەی بۆ خۆیانیان هەڵبژاردوە. ﴿إِذْ قَامُوا﴾ ئەو کاتەی لەژێر دەسەڵاتی (مەلیك دەقیانووس) هەستان و بتپەرستییان رەتکردەوە. ﴿فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ وتیان: خودای ئێمە ئەم بتە داتاشراوانە نین، خودای ئێمە خودای ئاسمانەکان و زەوییە، بەدیهێنەری بوونەوەرە، ئێمە بەندایەتی هەر بۆ ئەو دەکەین و بەس ﴿لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهاً﴾ ئێمە جگە لەزاتی پەروەردگار کەسی تر بەخودا ناناسین و نای پەرستین، کەسی تر ناکەینە هاوەڵ و هاوشانی چونکە جگە لەپەروەردگار خوداو پەرستراوی تر نین. ﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذاً شَطَطاً﴾ ئەگەر ئێمە عیبادەتی غەیری خودا بکەین بێگومان شتێکی ناحەقمان ئەنجام داوە، سنوورمان بەزاندووە قسەیەکی ناحەق و بەتاڵمان گوتووە..

﴿[١٥] هَؤُلاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ﴾ سەیرە ئەمانەی قەومی ئێمە هەرچەندە بەتەمەن لەئێمە دنیادیدەترن، زۆر تر بەئەزمون و تاقیکردنەوەی ژیاندا تێپەڕیون، کەچی هاتوون هاوەڵیان بۆ خودا داناوە، دەی بۆچی بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگر ناخەنە ڕو بەبەڵگە بیرو باوەڕی خۆیان ناچەسپێنن؟ بۆ بەڵگەی ئاشکرا ناهێننەوە؟ وەکوو چۆن ئێمە بەڵگەی بەهێزو پتەومان لایە لەسەر بیرو باوەڕی خۆمان! بێگومان ئەو نەتەوەیەی ئێمە، کە ئەوە بیرو باوەڕیانە تاقمێکی ستەمکارو ناحەقیکارن، ئەگینا چۆن بیرو باوەڕی ئاوا رەچاو دەکەن؟ چۆن ئەوە هەڵس و کەوتیان دەبێ؟ ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً﴾ جا بۆ کێ لەو کەسە ستەمکار ترە، کە درۆ لەسەر خودا هەڵدەبەستێ و هاوەڵی وەپاڵ دەدا؟

﴿[١٦] وَإِذْ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلاَّ اللَّهَ﴾ ئێوە مادام لەبیرو باوەڕدا لەوان جیابوونەوەو بەدڵ و دەروون لەوان گۆشەگیر بوون، ئەوان بتپەرست و ئێوە خودا پەرست! ئێوە جگە لەخودا کەسی تر بەخودا نازانن و بۆ زاتی ئەو نەبێ بەندایەتی بۆ کەسی تر ناکەن، ﴿فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرفَقاً﴾ دە بەجەستەش لێیان جیا ببنەوە، لەناو ئەواندا ژیان بەسەر مەبەن، رو بکەنە ئەشکەوت و شوێنێك بتوانن بەبێ ترس و بیم خوداپەرستی خۆتان بکەن! بێگومان ئێوە ئەگەر لەم بتپەرستانە جیا ببنەوەو لێیان گۆشەگیر بن، خودا رەحمەت و میهرەبانی خۆی دەرێژێ بەسەرتان داو سەرفرازی دونیاو قیامەت دەبن، رێگای رزگاربوون و ژیانی سەرەبەستیمان بۆ ئاسان دەکا، خودا کەریمی کارسازەو هەموو کارێك دەسازێنێ، باچی تر لەژێر چاودێری یاساوڵەکانی پاشادا نەمێنینەوەو ئەم چەوسانەوە قبوڵ نەکەین.[١]

[١] شایانی باسە تا ئێستا نازاندرێ (أصحاب الکهف) لەچ نەتەوەو تیرەیەکن، لەچ رۆژگارێکدا بوون، لەچ وڵات و هەرێمێك بوون، ئەو ئەشکەوتەی ئەوان پەنایان بۆ برد لەکوێیە؟

ئەمجار قورئان شێوەی مانەوەیان لەئەشکەوتەکەدا دەست نیشان دەکاو دەفەرموێ: ﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَاوَرُ عَن كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ﴾ [١٧] تۆ ئەی موحەممەد! یان هەر کەسێك بۆ خیطاب لەگەڵ کردن بگونجێ. ئەگەر ئەو ئەشکەوتەت

قورئان ئاماژە بەوە دەکا: کە ئەوانە کۆمەڵە گەنجێك بوون لەپێناو بڕوا بەخوداو ئایینەکەیاندا تووشی چەوسانەوەو ستەمکاری ستەمکاران بوون. ئەم کۆمەڵە گەنجەش نەیانتوانیوە ئەو چەوسانەوەیە قبوڵ بکەن، بۆیە شاریان بەجێ هێشتوەو رویان لەکێوو ئەشکەوت کردوە.

مێژووی کۆنیش ئاماژە بەچەند چەوساندنەوەیەکی ئایینی دەکا: کە لەرۆژگاری کۆندا لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست روی داوە. لێرەدا باسی دووجار لەو چەوساندنەوانە دەکەین کە یەکێکیان زۆر دەگونجێ لەگەڵ باردو دۆخی (اصحاب الکهف)دا.

١- لەسەردەمی پاشا (مەلیك)ی سلوقی ئەنتیوخۆسی چوارەم کە نازناوی (بنابیقانیس) بووەو لەدەوروبەری ساڵی (١٧٦-٨٤پز)دا ژیاوە چەوساندنەوەیەکی ئایینی زۆر بەهێز روی داوە. ئەوە بوو ئەم پاشا ملهوڕە کە چووە سەرتەختی پاشایەتی لەسوریا، زۆر رۆچوبوو لەبیرو باوەڕو رۆشنبیری ئیغریقیدا، زۆر شانازی بەژیارو شارستانی ئیغریقەکان دەکرد. ئیتر تینی بۆ جولەکەکانی دانیشتووی فەلەستین هێنا کە واز لەئایینی خۆیان بێنن‌و ئایینی ئیغریقی قبوڵ بکەن. هەرچی یاساو شەریعەتی جولەکە هەیە پوچی کردەوە، هەیکەلی پیرۆزی پیس کرد، پەیکەری (زوس) کە بتی ئیغریقەکان بوو خستیە سەر شانۆی پەرستش، فەرمانی دا بەرازی بۆ بکەنە قوربانی‌و هەرچی نووسراوی تەورات هەبوو هەمووی کۆکردەوەو سوتاندی.

جا لەژێر رۆشنایی ئەم حەقیقەتە مێژوویی‌یەدا دەتواندرێ بگوترێ: ئەم کۆمەڵە گەنجە لەنەتەوەی جولەکەبوون‌و شوێنەکەشیان فەلەستین بووە، بەگشتی، یان ئورشەلیم بووە بەتایبەتی. ئەو کاتەش کە لەخەوەکەیان راست کراونەوە ساڵی (١٣٦ز) بووە ئەو کاتە خۆرهەڵات لەژێر فەرمانڕەوایی رۆمەکاندا بووە. واتە: (٤٤٥) ساڵ پێش لەدایکبوونی پێغەمبەری ئیسلام بووە. کە رێکەوتی (٥٧١ز) بووە.

٢- چەوساندنەوەی جاری دووەمیش لەرۆژگاری ئیمپراطوری رۆمانی (هادر یانوس) ساڵی (١١٧-١٣٨ز) ئەم ئیمپراتۆرەش چی لەدەست هات لەگەڵ جولەکەدا کردی زۆر لە(انتیوخوس)ی ناوبراو ستەمکارتربوو. ئەوەبوو لەسەردەمی ئەمدا ساڵی (١٣٢ز) جولەکە لەئیمپراتۆری رۆمانی یاخی بوون، هەرچی دام‌و دەزگای دەسەڵاتی رومانی هەبوو لەفەلەستیندا وەدەریان ناو ئۆرشەلیمیان خستە ژێر دەستی خۆیان، تەنانەت ئەوەندەیان دڵ بەم رزگار بوونە خۆش بوو پارەیان بەم ناوە لێ داو ئەو ساڵەیان کردە ساڵی رزگاربون‌و لەوەدوا یادی ئەو رۆژەیان دەکردەوە. ماوەی سێ ساڵ بەو جۆرە مانەوە، پاشان (هادریانوس) بەلەشکرێکی گەورەوە هێرشی بۆ هێنان‌و فەلەستینی داگیر کردەوەو ئۆرشەلیمی خستەوە ژێر دەسەڵاتی خۆی. قەڵاچۆی جولەکەکانی کردو ریشەکێشی کردن، هەرچی گەورەو پیاوماقوڵیان هەبوو کوژران ئەوانی تر کرانە دیل‌و لەبازاڕدا وەکوو ئاژەڵ فرۆشران، هەرچی شەعائیرو جەژن‌و یادو یادەوەری جولەکە هەبوو هەمووی یاساغ کراو ئایین‌و داب‌و نەرێتی جولەکە ئاسەواریی نەما.

جا بەگوێرەی ئەم روداوە مێژووییە دەگونجێ ئەو کۆمەڵە گەنجە جولەکە بوبن‌و شوێنەکەشیان لەخۆرهەڵاتدا بوبێ یان بەتایبەتی لەئۆرشەلیم بوبن. ساڵی بەخەبەر هاتنەکەشیان ساڵی (٤٣٥ز) بووبێ. واتە: لەپێش لەدایکبوونی پێغەمبەر بە(١٣٠) ساڵ.

بەهەر حاڵ چەوساندنەوەی جاری یەکەم زیاتر وێ چووە لەگەڵ روداوی (أصحاب الکهف)دا.

ئەوەشمان لەبیر نەچێ چەوساندنەوەی مەسیحیەکان هەرچەندە ئەمەش زۆر جار رودی داوە بەڵام لەگەڵ ساڵی لەدایکبوونی پێغەمبەری ئیسلام رێك ناکەوێ.

هەندێ لەراڤەکەرانی قورئان‌و مێژوو نووسان پێیان وایە ئەو کۆمەڵە گەنجە دانیشتووی وڵاتی نەینەوا بوون لەشیمالی عیراق‌و ئەشکەوتەکەش لەکوردستانی عێراق بووە.

هەندێکیش پێیان وایە لەباشووری تورکیای ئێستایە. بەڵام تا ئێستا بەڵگەیەکی ئەوتۆ نیە شوێنەکە دیاری بکا.

دەبینی بەم شێوە دەتبینی، کاتێ کە خۆر هەڵدەهات هەتاوەکە بەلای ڕاستدا دەکشاو ئەو کۆمەڵە گەنجەی دەبواردو تیشکەکەی لێیان نەدەکەوت! ﴿وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ﴾ کاتێ کە خۆر بەرەو ئاوابوون دەکشا، تیشکەکەی بەلای چەپدا دەڕۆییشتو ئەوانی دەبواردو هەتاویان لێ نەدەدرا. ﴿وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ﴾ وەلحاڵ ئەوان لەپانتاییەکی ناو ئەشکەوتەکەدا بوونو هەوایەکی فێنكو خۆشو سازگار لێی دەدان. لەغازی ناو ئەشکەوتەکەو تیشکی خۆر پارێزراو بوون. شوێنەکەیان وابوو تیشکی خۆر لێ ی نەدەدانو هەوای سازگاریان بۆ دەهات.

﴿ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ ئەوەی باسکرا لەحاڵو وەزعی ئەو کۆمەڵە گەنجە هەر لەبیرو باوەڕی یەکتاپەرستییانەوەو ڕەتکردنەوەی بتپەرستیو گۆشەگیربوونیان لەنەتەوەکەیان بەدڵو بەجەستەو بەگژداچونەوەی پاشاکەیانو ڕوکردنە کەژو حەوانەوەیان لەناو ئەشکەوتەکەداو هەڵکەوتنی ئەو ئەشکەوتە بەجۆرێك کە تیشکی خۆر نەکەوێتە ناوی، گێڕانەوەی ئەم چیرۆکە بەو شێوە سەرنج ڕاکێشە بەشێکن لەنیشانەکانی خوداو گەواهی ئەوە دەدەن: کە خودا خاوەن دەسەڵاتی بێ سنوورەو هەرچی بیەوێ دەیکاو هیچ شتێك نیە بتوانێ ببێتە لەمپەر لەبەر دەم ویستەکانیدا. ﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي﴾ کەسێك خودا تەوفیقی بدا بۆ دۆزینەوەی ڕێگای ڕاستو ڕێنمویی بکا بۆ بەحەق گەییشتنو بەهرەمەند بوون ئەوە هەر ئەو بەراستی هێدایەتدراوو بەمرازگەییشتووە! ﴿وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا﴾ کەسێك خودا بەهۆی خراپی وەنەبوونی ئامادەباشییان بۆ ڕێبازی حەق گومڕایان بکا، بۆ خۆیان بەویستی خۆیان ڕێبازی ناحەق بگرنە بەر، ئەوە هەرگیز ئەتۆ کەسێکت دەست ناکەوێ (جگە لەخودا) دۆستو یارمەتیدەریان بێو لەگومڕایی ڕزگاریان بکا، چونکە هیدایەتدانو گومڕا کردن بەدەست خودایە!

﴿[١٨] وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ چاوت پێ بکەوتنایە واتدەزانی بەخەبەرنو نوستوو نین، چونکە چاویان کراوە بوو، هەر کەسی چاوی پێ بکەوتنایە وای دەزانی ئەوان تەماشای دەکەن! هیچ دیاردەیەکی نوستنیان پێوە دیار نەبوو. ﴿وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ﴾ ئەم دیوو ئەو دیومان دەکردن، لەسەر ئەم تەنیشت دەمانخستنە سەر تەنیشتی تریان، لەڕاستەوە بۆ چەپو لەچەپەوە بۆ ڕاست هەڵەوگێڕمان دەکردن بۆ ئەوەی هەوا لەهەموو جەستەیان بداو ئەو بەشەی جەستەیان کە لەسەر زەوییە بەهۆی زۆر مانەوەیان نەڕزێ. ﴿وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ ئەو سەگەی: کە لەسەرەتاوە لەشارەکەوە شوێنیان کەوتبوو لەقاپی ئەشکەوتەکەدا یان لەناویدا دوو چەپۆڵەی لەسەر زەوی ڕاخستبوون، وەکوو ئەوە ئێشکیان لێ بگرێ وابوو، ئەویش بەهەمان شێوە خەوی لێ کەوتبوو! چاوی بزو زیت دەچون، وادەزانرا بەئاگایە. ﴿لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ لەکاتی نووستنەکەیاندا چاوت پێیان بکەوتایە خۆت پێ ڕانەدەگیراو یەکسەر هەڵدەهاتی، ترسو بیم دایدەگرتیو لێیان دەترسای، چونکە پەروەردگار سامو هەیبەتێکی وای خستبوە سەریان کەس نەیدەوێرا پڕ بەچاوان سەیریان بکا. هەر کەسێ چاوی پێیان بکەوتایە دەیقاچاند.

﴿[١٩] وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ﴾ واتە: وەکوو چۆن ئەو کۆمەڵە گەنجەمان هیدایەتدانو لەئەشکەوتەکەدا خەومان لێ خستنو جەستەمان لەڕزینو پۆلکان پاراستنو بەزیندویی بەبێ خواردنو خواردنەوە ئەو ماوە دورو درێژە هێشتمانەوە؛ هەر بەو جۆرە لەو خەوە دوروو درێژە وەخەبەرمان هێنانەوە، بۆ ئەوەی تواناو دەسەڵاتی خۆمانیان بۆ دەربخەین، بیر لەخۆیان بکەنەوەو لەئاکاما بکەونە پرسیار کردن لەیەکتری! ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ؟﴾ یەکێکیان کەوتە پرسیار کردنو وتی: چەند ماونەوە بەنوستوویی؟ ئەو ماوەیەی خەومان لێ کەوتبوو چەند بوو؟ ئەوان لەخەو هەستاونو چاوی خۆیان دەگلۆفنو ڕودەکەنە یەکتریو پرسیار لەیەکتر دەکەن؛ چەند ماونەوە؟ وەکوو چۆن کەسێك لەخەوێکی درێژخایەن بەخەبەر بێ پرسیار دەکا چەندە دەبێ نوستووە؟ دیارە بۆ خۆیان هەستیان بەدرێژی خەوەکەیان کردوە؛ ﴿قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾ پرسیار

لێکراوەکان وەڵامیان دانەوە وتیان: ڕۆژێك یان بەشێك لەڕۆژێك بەنوستویی ماوینەوە، چونکە وایانزانی هەر ئەوەندە ماونەوەن چونکە باش بەئاگا نەهاتبوونەوەو خەو بەری نەدابوون‌و خەریکی چاو گلۆفین‌و خەو لەخۆڕەواندن بون، هێشتا بەباشی سەیری دەوروبەری خۆیان نەکردبوو، لەدیمەنی دەورو پشتیان ورد نەبووبوونەوە.....! ﴿قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ﴾ هەندێکیان بەهەندێکیان گوت: خودای ئێوە دەزانێ چەند ماونەوە، ئێوە هیچی لێ نازانن، خودا دەزانێ ماوەی نووستنەکەمان چەند بووە. واز لەوە بێنن‌و ئەو مەوزوعە وەلا بنێن، ﴿فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا﴾ یەکێك بنێرن بۆ ناو شار بەم پارەیەی لامانە با بڕوانێ چ خواردەمەنی یەك باش‌و بەسودو هەرزانە هەندێکمان بۆ بێنێ؟ ﴿فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ﴾ ئەو کەسەی دەینێرین و دەچێ بۆ کڕینی خواردەمەنییەکە بابەوریایی‌و زیرەکانە بچێ، لەچون‌و هاتنەوەیدا وریابێت، بەجۆرێ هەڵس‌و کەوت بکا هەستی پێ نەکرێ‌و نەناسرێ، ﴿وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا﴾ ڕاستی ئێوە لەلای کەس نەدرکێنێ، کەس بەئێوە شارەزا نەکا، کارێکی وا نەکا پێمان بزانن، چونکە ﴿[٢٠] إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ﴾ دەستەو دائیرەی دەقیانووس‌و یاساوڵەکانی ئەگەر پێتان بزانن‌و شارەزای شوێنەکەتان بن بەبەردەبارانکردن دەتانکوژن، بەیاخی بوو دەرچوو لەژێر دەسەڵاتی یاساتان حیساب دەکەن، تاوانی یەکتاپەرستیتان دەدەنە پاڵ، ئەوان بتپەرستن ناهێڵن ئێمە خوداپەرست‌و یەکتاپەرست بین. یان دەمانکوژن‌و بەبەردەباران لەناومان دەبەن ﴿أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ﴾ یان بەزۆرە ملێ‌و زەخت دەمانخەنەوە سەر بتپەرستی‌و ئایینی پووچی خۆیان. جا: کە ئێوە واز لەیەکتاپەرستی بێنن‌و بچنەوە سەر ئایینی ئەوان (با بەزۆرە ملێش بێ) ئەوە خەسارەتمەند دەبین‌و ﴿وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا﴾ ئیتر هەرگیزاو هەرگیز نەلەدونیاداو نەلەقیامەتدا ڕزگاربونتان نیە، کەسێك لەخودا پەرستییەوە بگەڕێتەوە بۆ بتپەرستی، گەورەترین خەساری لێ کەوتووە. ئابەو جۆرە دەبینین ئەو کۆمەڵە گەنجە تازە لەخەو هەڵساوە لەناو خۆیاندا چپە چپ‌و مقۆ مقیانە، برسیانە، پارەیان پێیەو

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ إِذْ يَتَنَٰزَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ۖ فَقَالُوا۟ ٱبْنُوا۟ عَلَيْهِم بُنْيَٰنًا ۖ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِٱلْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَٰهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَا۟ىْءٍ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا۟ فِى كَهْفِهِمْ ثَلَٰثَ مِا۟ئَةٍ سِنِينَ وَٱزْدَادُوا۟ تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا۟ ۖ لَهُۥ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ أَبْصِرْ بِهِۦ وَأَسْمِعْ ۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

خواردەمەنییان لێ نزیك نییە. دەیانەوێ یەکێك بنێرن بۆ شارو مەترسی ئەوەیان هەیە پێیان بزانرێ، وا دەزانن هێشتا مەلیك دەقیانووس ماوەو بتپەرستی باوە، بێ ئاگان لەوەی چەند چەرخێك تێپەڕیوەو چەند چین ئادەمیزاد بەدوای یەکدا هاتون‌و ڕۆیشتوون، نەیاندەزانی ڕەوڕەوەی ڕۆژگار چەند جار تێوەرسوڕاوەتەوەو دیاردەی شارەکەیان گۆڕاوەو دونیا دونیایەکی ترە، پاشای ملهوڕو خوانەناس‌و دارو دەستە بتپەرستەکانی چوونە زبڵدانی مێژووەوە!

﴿[٢١] وَكَذَلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ وەکوو چۆن خەومان لێ خستن‌و پاشان زیندومان کردنەوە، هەر بەو جۆرە خەڵکیشمان بەسەردا ئاگادارکردنەوە، حاڵ‌و وەزعییەتی ئەم کۆمەڵە گەنجەمان بەدانیشتوی شارەکەو دەوروبەری زاناند! کردمانن بەبەڵگە لەسەر تواناو دەسەڵاتی خۆمان بۆ ئەوانەی گومانیان هەبوو لەزیندوبوونەوەو هاتنی ڕۆژی قیامەت، ﴿وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا﴾ کردمانن

بەنیشانەی ئەوەی کە ڕۆژی قیامەت دێو شكو گومانی تێدا نیە. ﴿إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ﴾ واتە: خەڵکی ئەو چەرخو ڕۆژگارەمان بەسەردا ئاگادار کردن، لەکاتێکدا خەڵکەکە بۆ خۆیان لەناو خۆیاندا مقۆ مقۆیان بوو دەربارەی قیامەتو زیندوبوونەوە، هەیانبوو دەیگوت: قیامەت نایەو زیندوبوونەوە نابێ، هەیانبوو بڕوای بەهاتنی ڕۆژی قیامەت هەبوو دەیگوت زیندوبوونەوە دەبێ، جا ئاگاداربوونی ئەو کۆمەڵە - کە لەناوخۆیاندا کێشەیان هەبوو - بەسەر حاڵو وەزعی (أصحاب الكهف)دا بوو بەبەڵگە بۆ خاوەن باوەڕانو بۆڕدانی بێ باوەڕەکانو ئەوانیش موسوڵمان بوون، پاشای ئەو ڕۆژگارە: کە بۆ خۆی خودا پەرست بوو گەلەکەشی زۆر بەم ڕوداوە کەیفخۆش بوون: کە بوو بەمایەی ئیمان پتەوی هەندێکیانو موسوڵمانبوونی هەندێکی تریانو نەمانی خیلافو ڕاجیایی لەنێویان. ﴿فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا﴾ خەڵکەکە ڕاجیاییان تێکەوت: هەندێکیان وتیان: چەند خانوێکیان بەسەرەوە دەکەین، یان دەرگای ئەشکەوتەکەیان لەسەر قەپات دەکەین، لێیان دەگەڕێین وەکوو خۆیان بمێننەوە، ئەمجار لەسەر دەرگای ئەشکەوتەکە بینایەك دروست دەکەین ببێتە نیشانەی گۆڕەکانیان. ﴿رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ﴾ خودای خۆیان زاناترە بەحاڵو وەزعیان، بەنەتەوەو ڕەچەڵەکیان، بەبیرو باوەڕو هەڵسو کەوتیان. بەناوو ژمارەو شۆرەتیان. ئەمە ڕستەیەکی تێهەڵکێشە وەکوو دەڵێن: (جوملەی موعتەرەضەیە) لەکەلامی پەروەردگارە ڕەددی ئەوانە دەداتەوە: کە دەربارەی (أصحاب الكهف) کێشەیانە جا کێشەکە هی ئەوانە بێ کە کاتی خۆی پێیان زانینو بینیویانن. یان کێشەی ئەو خاوەن نامانە بێ: کە لەسەردەمی پێغەمبەری ئیسلامدا دەربارەی ناوو ڕەچەڵەكو ژمارەیان مقۆ مقۆیان بوو! ﴿قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا﴾ ئەوانەی دەسەڵاتدار بوون لەو ڕۆژگارەدا: کە وا دیارە پاشاو دارو دەستەو زوربەی جەماوەرە موسوڵمانەکە بووبن، وتیان: پەرستگایەکیان لەسەر دروست دەکەین، خودا پەرستان نوێژی تێدا بکەنو شوێنەکەیان بەپیرۆز بزانن.

﴿٢٢ سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ﴾ بڕێ لەخاوەن نامەکان دەڵێن: ئەو کۆمەڵە گەنجە سێ کەس بوون، چوارەمیان سەگەکەیان بوو. ﴿وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ﴾ هەندێکی تر: کە یاقوبیەکانن دەڵێن: پێنج کەس بوون سەگەکەیان شەشەمیان بووە ﴿رَجْمًا بِالْغَيْبِ﴾ ئەم دوو تاقمە هەر لەخۆیانەوە ڕمڵ دەهاوێژن، هەواڵێ دەدەن نهێنی یە لێیانو هیچی لێ نازانن کوێرانە قسە فڕێ دەدەن. ﴿وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ﴾ هەندێکی تریان کە نەسطوریەکانن دەڵێن: حەوت کەسنو هەشتەمەکەیان سەگەکەیانە. ﴿قُلْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ﴿رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ﴾ خودای من زاناترو ئاگادار ترە بەژمارەی ئەو کۆمەڵەو حاڵو وەزعیان ﴿مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ کەمێ لەخەڵکی نەبێ ژمارەیان نازانێ، ئەو ژمارە کەمەش ئەو کەسانەن کە لەکاتی خۆیدا ڕوداوەکەیان بینیوەو چاویان بەو کۆمەڵە لاوە کەوتووە. هەروەها ئەوانەش کە لەسەرچاوەو ڕێگایەکی ڕاستەوە ئەو هەواڵەیان زانیبێ. ﴿فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا﴾ ئەی موحەممەد! کێشە لەگەڵ خاوەن نامەکان مەکە دەربارەی (أصحاب الكهف) مەگەر کێشەیەکی کەم هەر ئەوەندەیان پێ بڵێ کە بەنیگا بۆت دێ، هیچی لێ زیاد مەکە، بەتوندو تیژی ڕەدیان مەدەرەوە. ﴿وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ دەربارەی ئەو کۆمەڵە لاوە پرسیار لەخاوەن نامەکان مەکە، بەهیوای ئەوەی زانیارییان لێ وەرگری، چونکە ئەوان هیچی لێ نازاننو ئەوەی دەربارەیان دەیڵێن هیچی بەسەر هیچەوە نیە، لەلایەکی ترەوە ئەوەی لەقورئاندا هاتووە بەسە.

﴿٢٣ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا، ٢٤ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! بۆ هەر کارێك بتەوێ لەداهاتوودا ئەنجامی بدەی بەڕاشکاوی مەڵێ سبەینێ من ئەوە دەکەم مەگەر ڕستەی (ئینشائەڵلا)ی لەگەڵدا بڵێی! بۆ هەموو کارێك کە دەتەوێ لەداهاتوودا ئەنجامی بدەی ڕستەی (ئەگەر خودا بیەوێ)ی لەگەڵدا بڵێ، هیچ وادیەك مەدە بەبێ گوتنی (ئینشائەڵلا) لەگەڵی دا. هەر کارێکت ویست بیکەی بڵێ: (ان شاء الله) دەیکەم. ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ هەر کاتێ بڕیارێکت داو نیازی کردنی کارێکت بوو لەبیرت چوو (ان شاء

الله) بڵێی دوایی بیرت کەوتەوە خێرا بیڵێو فریای قسەکەی پێشووتی بخە، ئەو خێرو فەڕە لەکیس خۆت مەدە، هەرچەندە ماوەی زۆریشی بەسەردا تێپەڕی بێ. ﴿وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَداً﴾ ئەی موحەممەد! بڵێ: ئومێدەوارم، چاوەڕوانم خودای خۆم شارەزاییم بکا بۆ شتێك خێرو بێری ئەوەی لەبیرم چووە بۆم پڕ بکاتەوە، فەڕو بەرەکەتی نزیکتر بێ. هیوادارم پەروەردگارم ڕێنموییم بکا بۆ شتێك بەڵگەو نیشانەی روونو راستی تری تێدابێ لەسەر پێغەمبەریەتیم. بەڵگەی وام نیشان بدا باشتر بچێتە دڵو دەروونەوە، زوتر لەدڵا جێگای بێتەوە، لەم بەڵگەیەی هەواڵی چیرۆکی ئەم کۆمەڵە لاوە بەسوود تربێ بۆ پەیامەکەم، چونکە عیلمو زانستی خودا رەهاو موطلەقە چەندێك خێرو فەڕی خۆی بڕژێنێ بەسەرەدا هێشتا چاکترو زورتری لا هەیە.

﴿[25]وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعاً﴾ ئەو کۆمەڵە لاوە لەئەشکەوتەکەیاندا سێ سەد ساڵ مانەوە بەحیسابی خاوەن نامەکان کە حیسابی خۆریی دەکەن ئەوانەی دەربارەی (أصحاب الكهف) پرسیاریان لێ کردی، نۆ ساڵیش زیاد بەحیسابی قورەیشییەکان، کە حیسابی مانگی دەکەن. واتە: ئەندازەی سێ سەد ساڵی شەمسی مانەوە کە دەکاتە سێ سەدو نۆ ساڵی مانگی.

﴿[26]قُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا﴾ ئەگەر لێیان پرسی ئەندازەی مانەوەیان لەئەشکەوتەکەدا چەند بووە، تۆیش زانیاریت دەربارەی ماوەکە نەبوو، بڵێ: خودا شارەزاو ئاگادارە بەحاڵو وەزعیان، ماوەی مانەوەکەیانی بۆ رون کردییەوە، ئەوەی پێی راگەیاندی هەر ئەوە راستو حەقە، نەك ئەوەی ئەو خاوەن نامانە دەیڵێن. چونکە نهێنی زەوىو ئاسمانەکان زانیارییەکە تایبەتە بەخۆیەوەو کەسی تر هیچی لێ نازانێ، مەگەر کەسانێك کە خودا بڕێك لەو نهێنی یانەی پێ بڵێ! ﴿لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ﴾ ئای خودا چەند بینایەو چەند باش شتەکان دەزانێو چەند شنەوایە بەهەموو بیستراوێك هیچی لێ گوم نابێو هیچی لێ تێك ناچێ! ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ نیە بۆ ئادەمیزاد بێجگە لەخودا کەسێکی

وَٱصۡبِرۡ نَفۡسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ رَبَّهُم بِٱلۡغَدَوٰةِ وَٱلۡعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجۡهَهُۥۖ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنَاكَ عَنۡهُمۡ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلۡحَيَوٰةِ
ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا تُطِعۡ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ عَن ذِكۡرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ
أَمۡرُهُۥ فُرُطٗا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن
شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ
وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ
ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ
ٱلصَّٰلِحَٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجۡرَ مَنۡ أَحۡسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ
لَهُمۡ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ
مِن ذَهَبٖ وَيَلۡبَسُونَ ثِيَابًا خُضۡرٗا مِّن سُندُسٖ وَإِسۡتَبۡرَقٖ مُّتَّكِـِٔينَ
فِيهَا عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِۚ نِعۡمَ ٱلثَّوَابُ وَحَسُنَتۡ مُرۡتَفَقٗا ﴿٣١﴾ ۞ وَٱضۡرِبۡ
لَهُم مَّثَلٗا رَّجُلَيۡنِ جَعَلۡنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيۡنِ مِنۡ أَعۡنَٰبٖ وَحَفَفۡنَٰهُمَا
بِنَخۡلٖ وَجَعَلۡنَا بَيۡنَهُمَا زَرۡعٗا ﴿٣٢﴾ كِلۡتَا ٱلۡجَنَّتَيۡنِ ءَاتَتۡ أُكُلَهَا وَلَمۡ
تَظۡلِم مِّنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ وَفَجَّرۡنَا خِلَٰلَهُمَا نَهَرٗا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٞ فَقَالَ
لِصَٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكۡثَرُ مِنكَ مَالٗا وَأَعَزُّ نَفَرٗا ﴿٣٤﴾

تر بتوانێ کاروباریان هەڵسوڕێنێ، بەراستی خودایەکی بێ هاو وێنەو بێ نەظیرو بێ وەزیرە ﴿وَلا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَداً﴾ پەروەردگار بڕیارو بەدیهێنان بەدەست خۆیەتی، چی بڕیاردا چۆنی بڕیاردا هەڵوەشانەوەی نیەو کەس نیە بتوانێ دەست لەکاری خودا بدا. خودایەکی تاكو تەنهاو بێ وەزیرەو بێ راوێژکارە تاكو تەنهای موطلەقە، حاکمی فەردو صەمەدە!

﴿[27]وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَداً﴾ ئەی موحەممەد! ئەو قورئانەی بەنیگا بۆت نێردراوە بیخوێنەوە، پەیڕەوی فەرمانو نەهیەکانی بکە، دڵو گوێچکەتی بۆ بکەرەوەو تێی بگەو کاری پێ بکە، بێگومان هیچ کەس ناتوانێ وشەو کەلیماتی خودا ئاڵ گۆڕ بکا، هیچ کەس رایەی ناکەوێ، وادەو بەڵێنی خودا بۆ فەرمانبەردارانو هەڕەشەی لەیاخی بوان بگۆڕێ.

﴿[٢٨] وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ بەصەبرو ئارام بەلەگەڵ هاوەڵانی هەژارتدا، خۆت رام بێنە لەسەر هەڵکردن لەگەڵ هەژارانی وەکوو عەمماری کوڕی یاسرو صوهەیبو بیلالو ئیبنو مەسعوودو هاو وێنەکانیان؛ لەوانەی ئێوارەو بەیانیو هەموو کاتو ساتێك سەرگەرمی خودا پەرستینو خەریکی ذیکرو یادی خودان! لەگەڵ ئەوان دانیشەو کۆڕو مەجلیس ببەستە! ﴿وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ﴾ ئەی موحەممەد! چاو لەهاوەڵانت لامەدەو چاو مەبڕە لەکۆبونەوەو مەجلیس گرتن لەگەڵ دەوڵەمەندە ملهوڕەکان، هەوڵو تەقەللای ئەوە مەدە: واز لەمان بێنیو ئەوان رازی بکەی! بەهیوای ئەوەی ئیمان بهێنن! ﴿تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا﴾ وریابەو نەکەی ئیطاعەی ئەوانە بکەی: کە دڵیانمان غافڵ کردوە لەیادی خۆمان. نەکەی بەقسەی ئەوان، موسوڵمانە هەژارەکان تەرە بکەی! ئەوانە بەهۆی کردەوەی ناشیرینی خۆیانەوەو بەویستی خۆیان رێگای گومراییان گرتووەو سوورن لەسەر بەردەوام بوون لەسەری! بەهۆی دونیاوە ئاگایان لەئایینو خوداپەرستی نیە. ﴿وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ زێدەڕەوی دەکەن لەکردەوەو هەڵسو کەوتیان، شوێن هەواو ئارەزۆی خۆیان کەوتوون، بەجوانیو رازاوەیی دونیا هەڵخەڵەتاون، ماڵو سامانو لەشساغیو فسە رۆییشتویی بۆغرای کردون!

﴿[٢٩] وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ﴾ ئەی موحەممەد! بەو خەڵکە بڵێ: ئەو پەیامەی من هێناومە لەخوداوە راستو حەقەو دروستە، شكو گومانی تێدا نیە، هەر ئەم ئایینە حەقەو پێویستە پەیڕەوی بکرێ، هەر ئەم ئایینە بەکەڵکی شوێن کەوتن دێ، جا کەسێك پێی خۆشە با ئیمان بێنێو بچێتە پێری موسوڵمانانەوە، برو بیانووی نامەعقوولو نەگونجاو نەگرێ، نەڵێ با موحەممەد ئەو هەژارانە لەخۆی دوور خاتەوە جا ئێمە ئیمانی پێ دەهێنین! کەسێکیش دەیەوێ بەکافری ژیان بەسەر بەرێو موسوڵمان نەبێ، با بەکافریو گومرایی بمێنێتەوە. ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾ بێگومان ئێمە بۆ ئەوانەی ستەم لەخۆیان دەکەنو روو لەئایینی حەق وەردەگێڕنو بڕوا بەپەیامی پێغەمبەری خودا ناکەن، ئاگرێکمان بۆ ئامادە کردون؛ کە بڵێسەکەی لەهەموو لایەکەوە دەوریان دەگرێو رزگاربوونیان لێی نابێو چی هەوڵو تەقەللا بدەن بۆ خۆ رزگار کردن لێی، بێهودەیە. ﴿وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾ ئەگەر ئەو کافرە ستەمکارانە لەناو ئاگردا داوای یارمەتیو بەهاناچوونەوە بکەن داوای ئاوی خواردنەوە بکەن بۆ شکاندنی تینوایەتییان بەئاوێکی خەستی وەکوو خڵتەی زەیت، یان رەش وەکوو خڵتەی زەیت بەهانایانەوە دێن، هەر کە ئەو کافرانە ویستیان بخۆنەوە، لەدەمی خۆیانی نزیك دەکەنەوە، دەمو چاویان دەبرژێنێو پێستی دەمو چاویان دادەوەشێو دەکەوێتە خوارێ! ئەی دەبێ حاڵی قوڕگو ورگو ریخۆڵەیان چۆن بێ؟؟ ﴿بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾ ئەم شەرابەی دەدرێ پێیان شەرابێکی زۆر خراپو بێ سودە، تینوایەتی ناشکێنێ هاڵاوو گەرمایی ئاگرەکە کەم ناکاتەوە، بەڵکوو تینوایەتیو گەرماکەیان زیدە تر دەکاو پتر ناڕەحەتیان دەکا، بەراستی دۆزەخ پەناگایەکی خراپو شوێن حەوانەوەیەکی ناپەسەندە.

﴿[٣٠] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾ بێگومان ئەوانەی بڕوایان بەخودا کردوە، پێغەمبەریان بەراست زانیوە، بەپیر بانگەوازییەکەیەوە چونو بەگوێرەی پەیامی پێغەمبەرەکەیان هەڵسو کەوتیان کردوە، پابەندی فەرمانو نەهییەکانی بوون، ئێمە کردەوەی باشی ئەوان بەفیڕۆ نادەین.

﴿[٣١] أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ﴾ ئەوانە لەناو بەهەشتی رازاوەدا ژیانی هەتا هەتاییان بەسەر دەبەن، بەراستی بەهەشت شوێنی حەوانەوەو ژیان تێدا بەسەر بردنە، بەژێر قەصرو باڵەخانەکانی دا جۆگای ئاوی جوان دەکشێن، دیمەنەکانی جوانو رازاوەو قەشەنگن، هەوای پاكو خاوێنو ئاوی شیرینو گوارایە، هەر ئەوێ شوێنی حەوانەوەو ژیان تێدابەسەر بردنە! شوێنی خۆشیو رابواردنە. ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ﴾ دەرازێندرێنەوە بەشتی جوانو رازاوە، کە برێك لەرازانەوەکەیان بەبازنەو خڵخاڵی ئاڵتون دەبێ. ﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ﴾ لەبەریان

دەكرێ پۆشاكی رەنگ سەوز لەئاوریشمی تەنك‌و ئەستوور، واتە: لەهەموو جۆرەكانی ئاوریشم‌و مەخمەریان لەبەر دەكرێ: ﴿مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الأَرَائِكِ﴾ لەسەر قەرەوێلەو كورسی پاڵ دەدەنەوەو ئارام دەگرن. ﴿نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقاً﴾ بەراستی ئەو پاداشەی دەدرێتەوە بەخوداپەرستان پاداشێكی زۆر باش‌و بەهرەمەندییە، شوێنی حەوانەوەو مانەوەیان شوێنێكی باش‌و خۆش‌و دڵخۆشكەرەیە!

﴿[٣٢]وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً رَجُلَيْنِ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەنموونەو مەثەل حاڵ‌و وەزع‌و سەرەنجامی دو كابرا بێنەرەوە بۆ ئەو موشریكانەی پێشنیاری ئەوەیان بۆ كردی: كە موسوڵمانە هەژارەكان لەكۆڕو مەجلیسی خۆت وەدەرنێی. چونكە بۆخۆیان فیزن‌و خۆبەزلزان بوون بێزیان نەدەهات لەگەڵ ئەو موسوڵمان هەژارانە كۆببنەوەو بەلایانەوە ئەنگی بوو لەمەجلیس‌و كۆڕیكا دابنیشن ئەوانی لێ بن، جا ئەی موحەممەد! بۆ ئەوانە حاڵ‌و وەزعی دوو كابرا بە نموونە بێنەرەوە: كە ﴿جَعَلْنَا لأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعاً﴾ ئێمە دوو باخمان لەداری ترێی جۆراو جۆر دابوو بەیەكێكیان، بەدار خورما چواردەورەی باخەكانمان بۆ پەرژین كردبوو، لەنێوان باخەكاندا كشت‌و كاڵی جۆراو جۆرمان بۆ فەراهەم هێنا بوو! ئەم باخ‌و كشت‌و كاڵە وەكوو دیمەنی جوانیان پێك هێنا بوو چاو لەتەماشا كردنیان تێر نەدەبوو هەموو میوەو بەرو بومێكیشیان لێ فەراهەم دەهات. سەرچاوەی بژێوو میوە بوون، درەختەكان تێك چرژابوون‌و كشتوكاڵەكە جوان ڕسكابوو دیمەنێكی دڵڕفێن‌و رازاوەو قەشەنگیان پێك هێنا بوو.

﴿[٣٣]كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئاً﴾ ئەو دوو باخانە میوەو بەروبوومی خۆیان بەتەواوی وەبەر دەهێناو هیچ ساڵێك كەمییان نەدەهێنا، بەپێچەوانەی باخ‌و درەختی میوە: كە ساڵێك بەروبوومیان باشە ساڵەكەی دوایی كەم دەهێنن! ئەم دوو باخە هەموو ساڵێك بەرو بوومی خۆیان بەتێرو پڕی فەراهەم دەهێنا! ﴿وَفَجَّرْنَا خِلالَهُمَا نَهَراً﴾ لەنێوان دوو باخەكە چۆمێكی گەورەمان هەڵقوڵاندبوو، لەم چۆمەوە جۆگا ئاوی زۆر هەڵگیرابوون بۆ ئاوەدانی باخەكان،

وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ ۚ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَٰحُ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

بۆ ئەوەی بەگوێرەی پێویست ئاو بدرێن‌و بەروبومیان قرچۆك‌و كوێرو قرپۆك‌و پوچەڵ نەبێ‌و درەختەكانی هەمیشە لەگەشەو نەشەدا بن‌و جوانی ببەخشن‌و سەوز بنوێنن!

﴿[٣٤]وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ﴾ هەبوو بۆ خاوەنی باخەكان ماڵ‌و سامانی تر لەزێڕو زیوو پێداویستی ژیان‌و جۆرەها سەرچاوەی ماڵ‌و سامانی جیا جیا، لەهەموو بوارێكدا خاوەنی دەسەڵات‌و ماڵ‌و سامان‌و كارەكەرو رەنجبەرو خزمەتكاربوو، هەموو خۆشی‌و كامەرانی ژیانی دونیای بۆ فەراهەم هاتبوو، ئیتر كابرا لەخۆی بایی بوو، هەستی بەلەخۆبایی كردو وەكوو كەڵەشێر خۆی فش كردەوەو طاوس ئاسا كەوتە خۆبادان‌و بەخۆنازین‌و بەفیزەوە روی كردە هاوەڵە هەژارە خوداپەرستەكەو ﴿فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالاً وَأَعَزُّ نَفَراً﴾ بەهاوڕێكەی وت: (لەكاتێكدا خەریكی گفت‌و گۆ كردن بوو لەگەڵی‌داو

دەیەویست موسوڵمانی بکا) وتی: من لەتۆ خاوەن سامانترمو خزمەتکارو رەنجبەرو کارەکەرو دەستو پێوەندم لەتۆ زۆر ترە، هەرچی بمەوێ بۆم بەیدەست دەبێو لەهیچم کەم نیە، هەموو کەس لێم دەترسێو شا بەسەپانی خۆم نازانم، لەخۆبایی بونو فیزەونی بەتەواوی سەر رێزی کرد بەوە: کە بەبێ عەقڵی خۆی گومانی وا بوو ئەو ماڵو سامانە هەرگیز لەبن نایەو برانەوەو لەناوچوونی بەسەردا نایە، بەئەوپەڕی لەخۆبایی بونو سەرکەشی بەوە هەڵسو کەوتی دەکرد.

﴿[٣٥] وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾ لەگەڵ هاوەڵە هەژارە خوداناسەکەیدا چووە ناو بەشێکی باخەکەیەوەو بەناویدا گەڕاو پیاسەیەکی بەناو درەختەکانی دا کردو سەیری جۆگاو جۆبارەکانی ناو باخەکانی کردو دیمەنەکانی پیشانی هاوەڵەکەی دەدا لەکاتێکدا: کە ستەمی لەخۆی دەکرد بەوە: کە لەجیاتی ئیمانهێنان کافر بوو لەجیاتی سوپاسگوزاری پەروەردگاری، سپڵەو پێنەزان بوو، بەدڵنیاییو فیزێکەوە ﴿قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَداً﴾ وتی: من پێم وا نیە رۆژێك بێ ئەم باخو باخاتە بفەوتێو وێران ببێ، من هەرگیز هەژاریو بێ دەسەڵاتی روم تێ ناکاو نەبوونی بەخۆمەوە نابینم!

﴿[٣٦] وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً﴾ هەرگیز من پێم وا نیە دونیا خراپ ببێو قیامەت رابێ، قەت شتی وا نابێو عەقڵ نایگرێ، من بڕوام بەهاتنی قیامەت نیەو بیرو بۆچوونی ئێوەم بەلاوە هەڵەیەو تێی نەگەیشتوون! ﴿وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لأَجِدَنَّ خَيْراً مِنْهَا مُنْقَلَباً﴾ خۆ ئەگەر لەفەرزێکدا هاتنی قیامەت راست بێو وەکوو ئێوە دەڵێن وا دەرچێ، ئەوە من لەوێشدا بەختەوەر دەبمو لەئێرەم خۆشتر دەست دەکەوێ، چونکە من لای خودا رێزدارمو نازو قەدرم هەیە. ئەگەر من لای خودا رێزدار نەبوومایە لەدونیادا ئەم نازو سامانەی نەدەدامێ!

﴿[٣٧] قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلاً﴾ هاوەڵە خودا ناسەکەی لەحاڵەتی گفتو گۆ لەگەڵ کردندا پێی گوتو ئامۆژگاری کردو سەرزەنشتی کرد وتی: ماڵوێران! تۆ بۆ واز لەو بیرو باوەڕە پوچەی خۆت ناهێنیو نایە سەر رێبازی هیدایەتو خوداپەرستی؟ ئەوە چۆن تۆ رێگە بەخۆت دەدەی بڕوا بەو خودایە نەکەی کە لەگەڵ باوکی تۆی بەدیهێناوە؟ بنەمای ئێوە کە باوە ئادەمە لەگەڵ دروستی کردوە، ئەمجار چین لەدوای چین ئادەمیزادی لێ کەوتوونەوە! هەروەها خۆراکی ئێوەو ئاژەڵو گیانلەبەرانی بەگشتی لە دانەوێڵە پەیدا دەبێ، بژێوی درەختو روەکیش لەگڵو ئاو دەستەبەر دەبێ! ئەمجار ئەم خۆراکە دەبێتە خوێنو بەشێکی دەبێتە تۆماوو مندالی لێ بەدی دەهێنرێ، ئەمجار وردە وردە گەشەت پێ دەکا پێت دەگەیەنێ تا دەتکاتە پیاوێکی رێكو پێكو ئەندام تەواوو بێ عەیب. ئەم شێوە جوانەت پێ دەبەخشێ! دەی ئێوە چۆن ئینکاری هەبوونی خودایەك دەکەن کە بەدیهێنەرو پەروەردگاری ئێوەیە؟ نیشانەکانی دروستبوونی ئێوە بەڵگەی هەبوونی ئەوە، هەر کەسێك بەوردی لەخۆیو ئادەمیزادانی تر ورد بێتەوە بەئاسانی خودای خۆی دەناسێو بڕوا بەهەبوونو بەدەسەڵاتو زانایيو دانایی ئەو زاتە دەکا.

﴿[٣٨] لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَداً﴾ بەڵام من بیرو باوەڕی تۆم نیە، بەڵکوو دان دەنێم بەتاكو تەنهایی خوداو بەتواناییو داناییو زانایی زاتی پاکی، کەس ناکەم بەشەریكو هاوەڵی، هەر (الله) خودای منەو بەخێوکەرو سەرپەرشتیاری منە. بێ هاوشانو بێ وێنەیە.

ئەمجار پەرە بەئامۆژگاری هاوەڵە کافرەکەی دەداو دەڵێ: ﴿[٣٩] وَلَوْلا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ؟﴾ ئەوە بۆچی کاتێك چویە ناو باغەکەتەوەو لەدیمەنەکانت روانی سوپاسی خودات نەکرد؟ با ئەو کاتەی چویتە ناو باغەکەتەوە بتگووتایە هەر شتێ خودا مەیلی لێ بێ هەر ئەوە دەبێو ئیش ئەوەیە خودا بیکا، هیچ هێزو توانایەك نیە جگە لەهێزو توانای خودا ... واتە: ئیعترافت بەوە بکردایە: کە هەرچی هەتە لەماڵو سامانو باخو کشتو کاڵی جوانو درەختی تێکچڕژاوو کانیاوو جۆگاو جۆبار، هەمووی لەخوداوەیەو ئەو پێی بەخشیویو سوپاست بکردایە؟!

﴿إِنْ تُرَنِي أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالاً وَوَلَداً [٤٠] فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْراً مِنْ جَنَّتِكَ﴾ ئەگەر تۆ دەڕوانییە منو پێت وایە، وەکوو تۆ ماڵو سامانم نیە، مندالو نۆکەرو خزمەتچیو دەستو

پێوەندم لەتۆ كەمترە، لەم دونیا بێ بایەخەدا، ئەوە من چاوەڕوانم لەقیامەتدا وەزع و حاڵ بگۆڕێ و هیوادارم لەقیامەتدا خودا باخ و باخاتی زۆر باشتر لەو باخانەی تۆم پێ ببەخشێ، لەهەمان كاتدا چاوەڕوانی ئەوەشم كە ﴿وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَاناً مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيداً زَلَقاً﴾ پەروەردگار بەلایەكی ئاسمانی بنێرێ بۆ سەر باخەكانت –(كەپێت وایە فەوتانیان بەسەردا نایە) تارومایان بكاو ئاداریان بەسەر پاداریانەوە نەمێنێ. وەكوو بارانێكی بەلێزمە بنێرێ و لافاو هەڵستێ و درەخت و كشت و كاڵەكانیان لەبێخ دەربێنێ! یان هەورە بروسكەی لێ بداو ئاگری تێ بەربێ، زەوییەكی رەش و روتت بۆ بمێنێتەوە، كوردی گوتەنی (گوێ درێژ لێی بكەوێ ددانی بشكێ!).

﴿٤١ أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْراً فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَباً﴾ یان ئاوی باخەكانت رۆبچێ و نەتوانی بەدی بێنیەوەو بیخەیەوە سەر زەوی و بەتەواوی لێی دیدار ئاخیرەت بێ! بێگومان ئەوەی كابرای موسوڵمان چاوەڕوانی بوو هاتە دی، باخی كابرا لەحاڵەتی گەشەو نەش و نمادا كەوتە حاڵەتی وێرانی و بەربادبوون.

﴿٤٢ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَداً﴾ بەلایەكی سامناك لەباخ و ماڵ و سامانی دا، هەرچی هیواو ئاواتی بەخەیاڵ لەسەر بەروبوومی باخەكانی هەڵبەست بوو بوونە بڵقی سەر ئاوو باخ و كشت و كاڵ و كانیاوو جۆو جۆباری تێك و پێك چوو، ئاداری بەسەر پاداریەوە نەما! ماڵ و حاڵی وێران بوو! هیچی بەدەستەوە نەما، پەشیمان و خەمبارو دڵتەنگ بوو لەسەر لەكیس چوونی ماڵ و سامان و هەموو ئەو خەرجی و مەسرەفەی لەپێكهێنانیاندا ئەنجامی دا بوو، ﴿فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنفَقَ﴾ وای لێ هات هەردوو لەپی دەستی ئەم دیوو ئەو دیو پێ دەكرد، وەكوو چۆن ئەو كەسانەی تووشی زیانی سەخت و خەساری گەورە دەبن لەپێ دەستیان ئەم دیوو ئەو دیو دەكەن! واتە: داخ و كەسەرو پەشیمانی دایگرت لەسەر ئەو هەموو پارەو پوولەی خەرجی كردبوو لەبەرهەم هێنان و بەخێوكردنی باخەكانی دا، ﴿وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَداً﴾ وەلحاڵ دارمێوەكانی بەسەر كەپرەكانی كەوتبوون و ئەو هەموو میوەو ترێ و دارە بەردارانە بەمل یەكدا رۆیشتبوون و هەمووی بەسەر یەكدا ترشابوون، ئەو باغەی كە كاتی خۆی دەیگوت هەرگیز ئەم باخە نافەوتێ و وێران نابێ! تێی دەڕوانی درەختەكانی لەبێخ دەرهێنراون دار مێوەكانی بەسەر كەپرەكانیان دارمباون و بەخەیاڵیش ئاوەدان ناكرێتەوە ئاواتەخوازی ئەوە بوو كاتی خۆی بەگوێی ئامۆژگاری هاوەڵەكەی بكردایەو ﴿وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَداً﴾ پڕ بەدەم هاواری دەكردو دەیگوت خۆزگا من هاوەڵم بۆ خودا دانەنایەو كەسم نەكردایە بەشەریكی پەروەردگارم!

﴿٤٣ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِراً﴾ هیچ تاقم و گرۆهێك نەبوو جگە لەخودا یارمەتی بدەن، كوڕو خزمەتكارو هۆزو دەست و پێوەند بەفریای نەكەوتن، وەكوو بەتەمابوو وا دەرنەچوو، كەس بەهانایەوە نەهات، كەس نەبوو نەهێڵێ باخەكانی وێران ببن! بۆخۆشی دەسەڵاتی ئەوەی نەبوو تۆڵەی خودا بگێڕێتەوەو بەرگری لەخۆی بكات.

﴿٤٤ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ﴾ لەئەو كات و شوێنانەدا هەر خودا دەتوانێ بەهانای ئادەمیزادەوە بێ، هەر (الله) دەتوانێ یارمەتی بداو ناخۆشی لابەرێ و خۆشی بێنێ! هیچ كەسێكی تر دارای ئەوە نیە، ئاشكراشە خودا یارمەتی ئەوانە دەدا، كە ئیمانیان پێی هەیە پەرستشی بۆ ئەنجام دەدەن! ﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَخَيْرٌ عُقْباً﴾ هەڵبەتە خودا لەهەموو كەس باشترە لەبابەت پاداشدانەوەی خۆشەویستانی خۆی، لەهەموو كەس باشترە بۆ پاداش دانەوەی دوارۆژو بەمرازگەیاندنی دۆستانی خۆی، تەعویضی لەكیس چوونی ماڵی دونیایان دەداتەوە. پاداشی خودا بۆ ئەو كەسانەی پابەندی فەرمان و نەهیەكانی دەبن لەپاداشی هەموو كەس باشترو بەسوود ترە.

﴿٤٥ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيماً تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ﴾ ئەی موحەممەد! بەنموونەو مەثەل پەندێكی تر بۆ موشریكەكانی قوڕەیش و خەڵكانی تریش لێ بدە، پەندو مەثەل بۆ ئەوانە

ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا۟ عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍۭ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ ۞ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

بێنەرەوە: کە شانازی بەماڵو منداڵو عەشیرەتو بنەماڵەی خۆیان بەسەر موسوڵمان هەژارەکاندا دەکەن، نموونەیەکیان بۆ بێنەرەوە هیچو پوچی دونیاو کەمخایەنیو زوو بەسەرچوونی روون بکاتەوە، پەندو مەتەل بەشتێك بێنەرەوە وەکوو ژیانی دونیا جوانو شیرینو کەمخایەن بێ، ئەو نموونەو مەتەلەش وەکوو شێوەی بارانێك وەهایە لەبەرزایی یەوە دەینێرینە خوارێ، پاش ماوەیەك ئەو هەموو روەكو گژوگیایەی زەوی پێ دەڕوێو تێك دەچرژێ دیمەنێکی جوانو قەشەنگ پێك دەهێنن، ئەمجار زۆر بەخێرایی ئەو هەموو گیاو گژو روەکە ناسكو جوانو شیرینو رازاوانە دەبنە پوشو پەڵاشو وشك هەڵدەگەڕێن، دەبنە قانگەلاشكو پڵو پوشو با بڵاویان دەکاتەوە. ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا﴾ پەروەردگار بەتواناو دەسەڵاتە بۆ بەدی هێنانو فەوتاندن، دەتوانێ هەموو حاڵێك بخوڵقێنێ، حاڵەتی سەوزی و گەشی بۆ گیاو گژو روەك. هەروا حاڵەتی وشك کردنو لەناوبردنی ئەو دیمەنە جوانە!

﴿٤٦ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ماڵو سامانو کوڕو نەوە زینەتو جوانی ژیانی دونیانو زینەتو شەوکەتی ژیانی قیامەت نین، ژیانی دونیا کەمخایەنو زوو بەسەرچووە، کەواتە مافی ئەوەیان نیە بکرێنە ئامانجو مەبەستو پشتیان پێ ببەسترێ بەغایەو ئاکام حسێب بکرێن! هەرچەندە ئایینی ئیسلام جڵەوگیری لەوە ناکات کە لەچوار چێوەی راستو رەوادا خۆش بویسترێنو گرنگیان پێ بدرێ، وەلێ هەرشتێ بەردەوام نەبێو زوو بەسەر بچێو بەزوویی تێپەڕێ نابێ گرنگی پێ بدرێو بکرێتە مەبەستو ئامانجی سەرەکی! ﴿وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ ئەو کردەوانەی باشنو پەسەندنو پاداشتو بەرهەمیان دەمێنێتەوەو بۆ هەتا هەتایە سوودبەخشن ئەوانە لای خودا باشنو لەرۆژی دوایی دا پاداشتیان هەیە، ئەوانە شوێنی هیوانو خاوەنەکانیان سودیان لێ دەبینن.

﴿٤٧ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ﴾ ئەی پێغەمبەر! باسی ئەو رۆژە بۆ ئادەمیزاد بکە: کە ئێمە هەموو کێوو شاخو تەپۆڵکەو بەرزایی درەختەکان لەشوێنی خۆیان هەڵدەکەنینو بەرزیان دەکەینەوە بۆ حەواو وەکوو هەور دەیانخەینە گەڕانو جونبوشو بەیەکیان دادەینو وردو هاڕیان دەکەینو دەیانکەینە تەپو تۆز! ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً﴾ دەبینی زەوی سارایەکی کاکی بەکاکییەو لەهەموو لاو گۆشەیەکیەوە دەبینیدرێو هیچ پەناپاسارو شیوو دۆڵو چاڵو چۆڵی تێدا نەماوە، هیچ چیاو کەژو دارو درەختو قەصرو باڵەخانەی بەپێوە نەماوە، لەهەر لایەکیەوە بڕوانی هەمووی دیارەو شوێنێك نیە خەڵك خۆی تێدا حەشار بدەن، بەڵکوو هەموو ئادەمیزاد لەدەشتی مەحشەردا ریزیان بەستووەو لەبەردەم پەروەردگاری خۆیاندا راوەستاونو هیچ شتێ لەخودا پەنامەکی نیە. ﴿وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ هەموو ئادەمیزاد بەزیندوویی کۆدەکەینەوە، هەر لەو کاتەوە ئادەمیزاد دروست بووە لەسەر روی زەوی تا ئەو کاتەی کۆتایی بەژیانی دونیا هاتووە، ئەو هەموو خەڵکە: کە هەر خودا ژمارەو ئەندازەیان دەزانێ، هەموویان زیندو

دەکەینەوەو کێشی دەشتی مەحشەریان دەکەین و بۆ حیساب و لێکۆڵینەوە رایان دەگرین و کەسیان پاشگوێ ناخەین، گەورەو بچوکیان فەرامۆش ناکەین! واز لەهیچیان ناهێنین و کەسیان جێ ناهێڵین.

﴿٤٨ وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا﴾ هەموویان بەریز ئامادەو حازر دەکرێن و بەسەر خودای تۆدا رادەنوێندرێن و رادەگیرێن بۆ ئەوەی فەرمانیان دەربارە دەرکاو بریاری خۆی رابگەیەنێ! بەراستی دیمەنێکی سامناکەو هەتا لێ ی ورد ببیەوە زیاتر بەسام دەبیءو پتر هەست دەهەژێنێ، تۆ بەخەیاڵ بیهێنە بەرچاوی خۆت، ئەو هەموو کێوو کەژانە لەبێخ هەڵکەندرێن و بەرز بکرێنەوە بۆ حەوا، ئەو هەموو قەبارە زەبەللاحانە بکەونە هاتووچۆو جونبوش و بەیەکابدەن و ببنە تۆزو خۆڵ، سەرزەوی هەموو ببێتە دەشتێکی کاکی بەکاکی و هیچی تێدا شاراوە نەبێ، جا کە ئەمە حاڵی کێوو چیاکان بێ، دەبێ دڵەکان چۆن بکەونە لەرزەو حاڵیان چۆن بێ، ئەگەر زەوی هیچ شیوو دۆڵ و پەناگاو پەناپاساری تێدا نەمێنێ، ئەدی دڵەکان چۆن دەتوانن نهێنی ناو خۆیان بەشێردراوەیی بێڵنەوە؟؟ دیارە چی لەناو دڵ و دەروونەدایە ئاشکرادەبێ و هیچ شتێك لەخودا نهێنی نیەو نابێ! ئەم حەشرە گشتی یەی: کە کەس پاش نادرێ، کەس ناشاردرێتەوە هەموو لەدەشتێکی سافی بێ چاڵ و کەندولەندا بەریزکراوی بەبێ دەسەڵاتی رادەنوێندرێن بۆ حیساب و لێکۆڵینەوەو سزاو پاداش دانەوە. بەراستی دیمەنەکە تا خەیاڵ بڕ بکاو پەرواز بێ ئەوەندەو سەد ئەوەندەو زیاتریش سەرەنج راکێشەو هەست بزوێنە. هەر دەڵێی دیمەنەکە لەبەرچاوەو روداوەکانی زیندوو بینراوو بیستراون! ریسوایی و رورەشی بەسەر روخساری ئەوانەوە دیارە: کە ئینکاری ئەو رۆژەیان کردوە، بۆیە سیاقەکە لەشێوەی وەصف و هەواڵەوە دەگۆڕێ بەخیطابی رو بەروو بوونەوەو دەفەرموێ: ﴿لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ بێگومان ئەوا هاتنەوە بۆ لامان ئەی ئادەمیزادینە! هەمووتان بەزیندویی، یەکەمجار چۆنمان دروست کردبوون لەدونیادا ئاوا زیندومان کردنەوە، هاتنەوە بۆ لامان بەروت و قوتی بەسەری روت و پێ خواسی. بێ ماڵ و منداڵ و خێزان و کەس و کار، هاتنەوە بۆ لامان هیچ کامێ لەو شتانەتان پێ نیە: کە لەدونیادا پۆزتان پێوە لێدەداو شانازیتان پێوە دەکردن! کەشخەتان پێوە دەکردن بەسەر خەڵك و ﴿بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا﴾ بەڵکوو ئێوە لەدونیادا پێتان وابوو: کە هەرگیز ئێمە کاتێك دیاری ناکەین و رۆژێك ناهێنینەکایەوە ئەو وادەو بەڵێنانەی پێمان داون، ئەو هەرەشەو گورەشەیەی لێمان کردبوون لەسەر زمانی پێغەمبەر بێنەدی!

﴿٤٩ وَوُضِعَ الْكِتَابُ﴾ دەفتەرو نامەی کردەوەکانتان بەسەردا دابەش دەکرێ و ئەوی خواپەرست و کردار باش بووە نامەی عەمەلی دەخرێتە دەستی راستییەوە، ئەوی بێدین و کافریش بوو بێ نامەکەی دەخرێتە دەستی چەپیەوە، چییان کردوە لەچاکەو خراپە لەکردەوەی گەورەو پچوك دێتەوە رێگایان و بەچاوی خۆیان ئاکامی کردارەکانیان دەبینن! ﴿فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ﴾ ئەتۆ دەبینی تاوانبارەکان دەترسن لەوەی نووسراوە لەنامەکانیانداو بەترس و لەرزەوە سەیری دەکەن و بەناچاری دەیخوێننەوە، ﴿وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا﴾ هاواریان لێ هەڵدەستێ و دەڵێن: ئەی هاوار بۆ خۆمان و ماڵوێران خۆمان ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ﴾ ئەوە چیە ئەم کتێبە!؟ ئەم دەفتەرو نامەی عەمەلە ﴿لا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلا كَبِيرَةً إِلاَّ أَحْصَاهَا﴾ هیچ تاوانێکی گەورەو پچوکی پاشگوێ نەخستووە، هیچ کردارێکی دونیای ئێمەی نەبواردوە، هەموویانی تۆمار کردوە! هەرچی گوتوومانە، هەرچی کردوومانە تێیدا نووسراوەو شی کراوەتەوە. ﴿وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا﴾ هەرچی لەدونیادا کردویانە بەوردو درشتی یەوە لەنامەکەدا لەبەردەمیاندا ئامادەو حازرە، کەس ناتوانێ ئینکارییان لێ بکا، کەس ئەملاو ئەولای بۆ ناکرێ، دەدان بەتاوانەکانیاندا دەنێن و سزای عادڵانەی کردەوەکانیان پڕاو پڕ وەردەگرنەوە ﴿وَلا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ خودای تۆ ستەم لەکەس ناکا، هەموو کەس بەپێی کردەوەکانیان سزاو پاداشیان دەدرێتەوە! حوکم و بریاری پەروەردگار هیچ ستەمێکی تێدا نیە.

﴿٥٠ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەوە بۆ گەلەکەت باس بکەو بۆیان بگێڕەوە: کە ئێمە بەفریشتەکانمان گوت: کڕنووش بۆ ئادەم بەرن،

هەموویان یەکسەر کەوتنە کڕنووش بردنو خێرا فەرمانەکەیان جێ بەجێ کرد، بێجگە لەشەیتان، ئەو کڕنووشی نەبرد. ﴿كَانَ مِنْ الْجِنِّ﴾ ئەو لەتیرەی جندۆکە بوو نەك فریشتە. بەڵام لەنێو فریشتەدا ژیاوەو رەوشتی ئەوانی وەرگرتووە. ئەگینا بۆ خۆی لەرەگەزی جندۆکە بووە بەبەڵگەی ئەوەی: کە وتی: ﴿قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ص/٧٦. ﴿فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ لەفەرمانی خودای خۆی دەرچوو، فاسیقیو سەرپێچی کردنەکەی بەهۆی ئەوە بوو: کە لەتیرەی جینی بوو، جندۆکەو شەیاتینی سروشتیان یاخی بونو سەرپێچیکردنە، چونکە جەوهەرەکەیان پیسو خراپە. ﴿أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ؟﴾ ئەی ئادەمیزادینە! ئایا دوای ئەوەی کە زانیتان شەیتان چەند تاوانبارو خراپەکارە، خۆیو نەوەکانی دەکەنە دۆستو خۆشەویستی خۆتان؟ لەحاڵێکدا ئەوان دوژمنی سەرسەختی ئێوەن؟! ﴿بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلاً﴾خراپ بەدەلو جێنیشنێکن کافرو ستەمکارەکان لەجیاتی خودا بۆ خۆیان داناوون، شتێکی خراپو قێزەونە کە ئەو ستەمکارانە لەباتی گوێڕایەڵی بۆ خودا، گوێڕایەڵی بۆ شەیتانو نەوەو شوێنکەوتووەکانی دەکەن! لەکاتێکا شەیتانو شوێنکەوتووەکانی شایانی ئەوە نین گوێڕایەڵییان بکرێ.

﴿[٥١]مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَلا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ﴾ شەیتانو نەوەکانی کە ئێوەی ئادەمیزاد کردوتانن بەوەلیو سەرپەرشتیاری خۆتان، من حازری دروستکردنی ئاسمانەکانو زەویم نەکردون، هەروەها هەندێکیانم لەخۆیان حازری دروستکردنی هەندێکی تریانم نەکردوە، ئاگاداری هیچ شتێك نین چ لەغەیبو چۆنیەتی دروستکردنی ئاسمانو زەویو بەدیهێنانی خۆیان نازانن، ﴿وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً﴾ من هەرگیز شەیتانو نەوەکانی کە گومڕاکەری ئادەمیزادن-نەم گێڕاون بەیارمەتیدەری خۆمو پشتم پێ نەبەستوون، ئاتاجیم پێیان نەبوەو نابێ...

﴿[٥٢]وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِي الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەو رۆژە بۆ موشریکەکان باس بکە: کە رۆژی حەشرو زیندوبوونەوەیە. ئەو رۆژەی پەروەردگار لەروی سەرزەنشتکردنو لێ تووڕە بوونەوە بەکافرەکان دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی لەدونیادا هاوەڵتان بۆ من دادەناو لەجیاتی من شتی ترتان دەپەرستن، دە بانگی ئەو شەریکانەم بکەن: کە پێتان وابوو هاوبەشی منن لەخودایەتی دا، هاواریان لێ بکەن، با فریاتان بکەونو لەو حاڵەی تێیدان رزگارتان بکەن. ئەوانیش لەبەر پەشۆکاویو شڵەژاوی لەبیریان چۆتەوە: کە لەرۆژی قیامەتدان ﴿فَدَعَوْهُمْ﴾ هاوار دەکەنە خودادرۆزنەکانیانو بەهیوان فریایان بکەون، لەو حاڵەی تێیدان رزگاریان بکەن. ﴿فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ بەڵام پەرستراوەکانیان وڵامیان نادەنەوە، چۆن وڵامیان بدەنەوە ئەوانیش بەشێکن لەو مەخلوقاتانەی: کە دەسەڵاتی هیچیان نیە نەبۆ خۆیان نەبۆ غەیری خۆیان! ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقاً﴾ ئێمە گێڕاومانە لەنێوان موشریکەکانو خودا درۆزنەکانیاندا، شوێنێك بۆ بەهیلاکچونو بەفتارەچون، ئەویش ئاگری دۆزەخە، یا شیوێکە لەدۆزەخ.

﴿[٥٣]وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا﴾ جا تاوانباران دۆزەخ دەبینن و چاویان بەئاگری بێ ئامانی دەکەوێ، دڵنیا دەبن لەوەی: کە دەچنە ناویو تێی دەکەونو ﴿وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفاً﴾ ڕێگایەکیان دەست ناکەوێ پێیدا هەڵێنو خۆیان رزگار بکەن، پەنایەکیان نابێ خۆی تێدا حەشار بدەنو رزگاریان بێ! چونکە لەهەموو لایەکەوە ئاگر دەوریان دەداو دەراوی رونیان نامێنێ!

﴿[٥٤]وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾ بێگومان ئێمە بۆ ئادەمیزادمان رون کردۆتەوە، لەم قورئانەدا هەموو پەندو مەثەلێك، هەرچی پێویستیاتی دینو دونیایانە بۆمان شی کردونەوە، بۆ ئەوەی رێبازی حەقو هیدایەت بزانن و لەجادەی حەق لانەدەن، واز لەبتپەرستیو هاوەڵ دانان بۆ خودا بهێنن، بەڵام ئەوان بەهۆی سەرڕەقیو گومڕایی خۆیانەوە، بەهۆی لەخۆبایی بوون خۆ بەزلزانییەوە پشتیان لەبانگەوازیی قورئان هەڵکردو قبووڵی ئەو پەیامە پیرۆزەیان نەکرد. ﴿وَكَانَ الإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً﴾ وێڕای ئەم رونکردنەوە تێرو تەسەلە ئادەمیزاد بەهۆی سروشتی خۆی لەهەموو زیندەوەرێك زیاتر ئامادەباشی تێدایە بۆ کێشەو

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ ۖ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى وَمَآ أُنذِرُوا۟ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا۟ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ ۚ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

جەدەل‌و بەرەنگاریكردنی حەق‌و راستی، ئەوەتا بەرپەرچی پێغەمبەری ئیسلامیان دەدایەوە دەیانگوت: دەبێ پێغەمبەر فریشتە بێ، ئەم موحەممەدە: كە لافی پێغەمبەرایەتی لێدەدا ئادەمیزادێكە وەكوو ئێمەو چی لەئێمە زیاتر نیە، وەكوو ئێمە خواردن‌و خۆراك دەخواو ئاوو شلەمەنی دەخواتەوەو بەناو شەقام‌و جادەدا دەڕوا!

﴿[٥٥]وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلاَّ أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلاً﴾ هیچ شتێك نیە جڵەوگیری لەو موشریكانە بكا لەوەی: كە ئیمان بەخودا بهێنن، ئەو كاتەی ڕێنمونی‌و هیدایەتیان بۆ هات: كە بریتی بوو لەپێغەمبەرو قورئانی پیرۆز، هیچ شتێك جڵەوگیری لێ نەكردون‌و لەوەی ئیمان بهێنن‌و داوای لێ بوردن بكەن جگە لەسەرڕەقی‌و سووربونیان لەسەر كوفر: كەوای لێكردن داوا لەپێغەمبەر بكەن یەكێ لەم دوو شتەیان بۆ بڕەخسێنێ:

١- سزای ریشەكێشیان بێتە سەرو داب‌و نەرێتی خودایان تێدا بەتاقی بكرێتەوەو لەناو ببرێن.

٢- یان بەچاوی خۆیان عەزابی سەختی خودا ببینن، واتە: ئەوانە واز لەكوفرو بێدینی خۆیان ناهێنن، روو ناكەنە پەروەردگار؛ مەگەر لەكاتی نازڵبوونی عەزابی ریشەكێشكەرو بەهیلاكبەر یان سزای جۆراو جۆرو بەڵاو ناخۆشی یەك بەدوای یەكدا بێنە سەریان ئەو كاتە ئیمان دەهێنن.

﴿[٥٦]وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ﴾ ئێمە پێغەمبەرانی خۆمانمان كە ناردووە بۆیەمان ناردوون مۆژدەی بەهەشت بدەن بەخوداپەرستان‌و سەرپێچیكاران لەسزای دۆزەخ بترسێنن، ﴿وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ﴾ ئەو كافرانە بەشێوەیەكی بەتاڵ‌و ناحەق كێشەو جیدال ئەنجام دەدەن، مەبەستیان ئەوە نیە بگەنە حەقیقەت‌و راستییان بۆ دەربكەوێ دیانەوێ ئەو حەق‌و راستییەی پێغەمبەران هێناویانە پوچی بكەنەوە، لەخەڵكی چەواشە بكەن، بۆشیان ناكرێ، ﴿وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُواً﴾ قورئان‌و موعجیزەكانی تری پێغەمبەری ئیسلام هەروا موعجیزەی پێغەمبەرەكانی تر، بەگاڵتەو سوكایەتی سەیر دەكەن، گوێیان نەدا بە ترساندن‌و هەڕەشانەی پێغەمبەران:

كە ئاڕاستەی ئادەمیزادیان كردوە، هاتنی رۆژی قیامەت‌و ئاگری دۆزەخیان بەدرۆ زانیوە، ئەمە هەموو نیشانەی ئەوەیە: ئەو موشریكانە نەزانی‌و دڵڕەقی بووەتە سروشت‌و خوو لێیان‌و لەگەڵ خوێن‌و ئێسقانیان تێكەڵاو بووە!

﴿[٥٧]وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ﴾ كێ لەو كەسە ستەمكار ترە، كە بەئایاتی خودا پەندو ئامۆژگاری دەكرێ، قورئان دەكرێتە ڕێنمونی‌و رێ نیشاندەری، بەڵگەو دەلیلی ئاشكرای نیشان دەدرێ بۆ ئەوەی رێگای هیدایەت بگرێتە بەر، كەچی ﴿فَأَعْرَضَ عَنْهَا﴾ پشتی تێ كردو رووی لێ وەرگێڕا، گوێی بۆ نەگرت‌و دڵی بۆ نەكردەوە: بزانێ چی تێدایەو چی پێ دەڵێ: ﴿وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ؟﴾ لەبیری چۆتەوە لەوەپێش چی كردوە، چەند تاوانی ئەنجام داوە، چەندە كافرو یاخی بووە، بیری لەسەرەنجامی كوفرو بێدینی خۆی نەكردۆتەوە، تۆبەی نەكردو بۆ لای خودا نەگەڕاوەتەوە. ﴿إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ

أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً﴾ واتە: ئەو پشت هەڵکردنو رو وەرگێرانو لەبیر چوونەوەیان بەهۆی ئەوەوەیە: ئێمە چەند پەردەیەکمان گێراوە بەسەر دڵیاندا، بۆ ئەوەی لەقورئان نەگەنو پێی پەند ئامێز نەبن، هەروەها جۆرە گوێ گرانیەکی مەعنەویمان بەسەر گوێچکەدا هێناون، بۆ ئەوەی قورئان نەبیسن، ئامۆژگاریو قسەی حەقیان بەگوێچکەدا نەچێ! چەندێك قورئانیان بەسەردا بخوێندرێتەوە هیچی لێ حاڵی نابن! چونکە ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نیە گوێ بۆ شتی بەسوود بگرن، ئەوەندەیان تاوان ئەنجام داوە هێندەیان کوفرو بێدینی کردوە دڵو دەروونیان ژەنگی گرتووە، بەجۆرێك: کە لەنێوان ئەوانو بیستنی حەقو راستی دا پەردەی ئەستوورو پتەو دروست بووە، هیچیان بەگوێدا ناچێ، دڵیان هیچ وەرناگرێ.

﴿٥٨ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ﴾ خودای تۆ ئەی موحەممەد! لێخۆشبوو لێبوردوە، تاوانپۆشەو خاوەنی رەحمەتو بەزەیی بەرفراوانە، ئەگەر بەپەلەو دەست لەعاست ئادەمیزادە ستەمکارەکانی بەسزای ریشەکێش کاری خۆی بگرتایەو بەگوێرەی کردەوەی خۆیانی لەگەڵ بکردنایە، هەر لەدونیادا زوو رەچەڵەکی دەبرێنەوە. ﴿بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلاً﴾ واتە: خودا ویستی وابووەو وای بریار داوە: کە عەزابی کافرە قورەیشییەکان دوا بخا بۆ کاتێکی دیاریکراو، ئەو کاتەش یان رۆژی قیامەتە، یان لەدونیادایە، وەکوو رۆژی بەدرو رۆژی رزگارکردنی مەککەو رۆژی جەنگە یەکلاکەرەوەکانی تر! جا هەر کاتێ کاتی سزادانیان هات ئەوە عەزابی بێ ئامانی خودا دەوریان دەدا رزگاربوونیان نیە.

﴿٥٩ وَتِلْكَ الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِداً﴾ دانیشتوانی ئەو هەموو شارو شاروچکانەی گەلی عادو ئەموود ئەصحابولئەیکە: کە لەپێش کافرە قورەیشییەکانەوە بوون، کاتێك ستەمکارییان ئەنجام داو موعجیزەی پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستەوە، کاتێکی دیاریکراومان بۆ لەناو بردنیان دیاری کرد، هەر لەگەڵ کاتی لەناو بردنەکەیان هات ئیتر بێ سێو دوو لێ کردن، لەناومان بردن، هەر بەو شێوەیە کاتێکمان دیاری کردوە بۆ ئەو موشریکانەی گەلەکەی تۆ ئەی موحەممەد! هەر لەگەڵ وەختی هات ئیتر بەبست بەقەرزیان نادەین، خێرا بەعەزابی سامناکی خۆمان دەیانگرینو لەناویان دەبەین، واتە: با ئەوانە وا نەزانن پاشگوێمان خستوونو وازیان لێ دێنین، بەڵکوو مۆڵەتمان داون بۆ ماوەیەك بۆ ئەوەی بەخۆیاندا بچنەوەو تۆبە بکەن!

﴿٦٠ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُباً﴾ ئەی موحەممەد! یادی ئەوە بکەو ئەو چیرۆکە بۆ گەلەکەت بگێرەوە: کە موسا بەپیاوە خزمەتچییەکەی خۆی گوت: من بریارم داوە دەبێ بکەومە رێگاو رانەوستم تا دەگەمە ئەو شوێنەی دوو دەریاکان تێکەڵ بەیەکتر دەبنەوە، تەنانەت ئەگەر گەشتەکەم چەند ساڵێکیش درێژە بکێشێ تانەگەمە ئەو شوێنە رانەوەستم! هەڵبەتە مەبەست بەموسا، موسای کوری عیمرانە: کە پێغەمبەری نەتەوەی ئیسرائیل بووەو خاوەنی موعجیزەی (عصا)و یەدی بەیضاو چەندەها موعجیزەی تریش بووە. مەبەست بە(فەتا)کەی یوشعی کوری نوونی کوری (ئەفرائیم)ی کوری یوسف بووە.

جا ﴿٦١ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَباً﴾ کاتێ حەزرەتی موساو خزمەتچییەکەی گەیشتنە ئەو شوێنەی دەریاکان بەیەك دەگەیشتنو ئەو شوێنە بوو: کە خودا وادەی گەیشتن بەبەندە صالحەکەی پێ دابوونو نیازیان وابوو لەوێ ببیینن، زۆر ماندو شەکەت بوون لێی نووستن، یوشع زوو بەخەبەر هات هێشتا حەزرەتی موسا هەر لەخەودا بوو، بەقودرەتی خودا ماسی زیندوبووەوەو خۆی فرێدایە ناو دەریاوەو رێگەی خۆی لەدەریادا گرتەبەرو کەوتەرێ. یوشع ئاگاداری ئەم روداوە بوو بەبەرچاوی خۆیەوە هاتەدی. کە حەزرەتی موسا لەخەو هەڵسا لەبیری چوو دەربارەی ماسییەکەیان پرسیار لەیوشع بکا، حەزرەتی یوشعیش لەبیری چوو بەسەرهاتی ماسییەکە بۆ حەزرەتی موسا بگێرێتەوە ماسی لەدەریاکەدا کەوتە هاتوچۆو ئاوەکەی کون دەکردو دەرۆیی ئاوەکە وێك نەدەکەوتەوە، رێگاکەی وەکوو تاقو کونێکی درێژ وەهابوو!

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا
هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ
ٱلْحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ
فِى ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا
قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ
عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ
عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ
مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ
سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا وَلَآ أَعْصِى لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ
فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَن شَىْءٍ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا
﴿٧٠﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِى ٱلسَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا
لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ
لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا
تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا فَقَتَلَهُۥ
قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾

﴿٦٢ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَباً﴾ جا کە ئەو شوێنەیان جێ هێشتو نزیکەی شەوو رۆژێ رۆیشتن‌و ماندوبوون، بۆ رۆژی دوایی لەچێشتەنگاودا حەزرەتی موسا بەخزمەتکارەکەی خۆی فەرموو: برا! کوا خواردنەمەنی‌و قاوڵتیەکەمان بێنە پێشەوە با بیخۆین، بەراستی ئێمە لەم سەفەرو گەشتەماندا تووشی ماندوبون‌و شەکەتیەکی زۆر بوین!

﴿٦٣ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ﴾ بەحەزرەتی موسای گوت: تۆ دەزانی‌و ئاگاداری کاتێ لامان دایە لای بەردەکە چی رویدا! ئەمجار بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕایەوەو وتی: ﴿فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ﴾ بەراستی من ماسییەکەم لەبیر چوو! واتە: لەیادم چوو بەسەرهات‌و روداوی ماسییەکەت بۆ بگێڕمەوە ﴿وَمَا أَنسَانِي إِلاَّ الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ﴾ جگە لەشەیتان هیچ کەسی تر ئەوەی لەبیر نەبردمەوە، شەیتان بەوەسوەسە دڵی مەشغووڵ کردم‌و لەبیرم چوو بۆت باس بکەم. ﴿وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَباً﴾ من لەبیرم چوو باسی ماسی یەکەت بۆ بکەم، ئەو کاتەی تەشریفت لەشیرین خەودا بووی ماسی یەکە زیندوبووەو خۆی فڕێدایە ناو دەریاوەو بەناو دەریادا کەوتە گەڕان‌و ئەو رێگایەی پێیدا دەرۆیشت دەبوو بەنەفەقێك‌و ناوەکە وێك نەدەکەوتەوە، بەراستی دیمەنەکە جێگای سەر سوڕمان بوو منی سەرسام کرد، کەچی کە لەخەو هەستای لەبیرم چوو بۆت بگێڕمەوەو شەیتان لەبیری بردمەوە!

﴿٦٤ قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ﴾ حەزرەتی موسا فەرمووی: ئەوەی گێڕاتەوە دەربارەی روداوی ماسی یەکە، ئەو شتەیە: کە ئێمە بەشوێنی دا دەگەڕێین‌و بەدوای‌دا وێڵین، ئەوە نیشانەی ئەوەیە: کە ئەو پیاوە صاڵحەی ئێمە دەمانەوێ چاومان پێ بکەوێ لەو شوێنە تووشمان دەبێ! ئیتر ﴿فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصاً﴾ راستەو راست بەرێگای خۆیاندا گەڕانەوە تا گەیشتنەوە ئەو بەردەی کە لەو سەرەوە لایان دابووە لای‌و پشوویان دابوو ماوەیەك خەویان لێ کەوتبوو.

﴿٦٥ فَوَجَدَا عَبْداً مِنْ عِبَادِنَا﴾ ئیتر لەو شوێنەدا بەندەیەك لەبەندە راستاڵەکانی ئێمەیان بینی: کە ﴿آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا﴾ لەلایەن خۆمانەوە رەحمەتێك، واتە: پلەو پایەی پێغەمبەرێتیمان پێ بەخشیبوو. ﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْماً﴾ لەلایەن خۆمانەوەە زانیاری تایبەتیمان فێر کردبوو، زانیارییەکی وەهبی: کە هیچ کەس بەهەوڵ‌و تێکۆشانی خۆی فێری نابێ، واتە: زانیارییەکی پەنامەکی‌و غەیبیمان فێر کردبوو!

﴿٦٦ قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْداً﴾ حەزرەتی موسا بەحەزرەتی خضری فەرموو: رازی دەبی هاوڕێیت بکەم بۆ ئەوەی هەندێ لەو زانیارییەی خودا فێری کردووی فێرم بکەی؟! واتە: با هاوڕێییت بکەم بۆ فێر بوونی ئەو زانستە پیرۆزەی کە تۆ فێر کراوی. بەڵکوو بیکەمە بەرنامەی ژیانم‌و لەکردارو هەڵوێستمدا سوودی لێ ببینم!

حەزرەتی خضر ﴿٦٧ قَالَ﴾ بەموسای فەرموو: ﴿إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْراً﴾ ئەتۆ ناتوانی لەگەڵ مندا هەڵبکەی،

روداوی وا دەبینی لەمنەوە خۆت پێ ناگیرێو رەخنە دەگری!! بەمەش ئێمە لێك دەدابڕێین‌و من هاوڕێیەتیت ناكەم.

ئــەمجار هــۆی خۆنەگرتنەكەشــی بــۆ روون دەكاتــەوەو دەفەرموێ: ﴿٦٨ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً﴾ تۆ چۆن دەتوانی بێ دەنگ بی لەكردارێكی من بەدیمەن‌و رواڵەت نارەواو ستەمە، ئاگاداری لایەنە نهێنییەكەی نیت‌و نازانی كە لەدیوی ناوەوەیدا كارێكی باش‌و روایە. تۆ رواڵەت بینی‌و بەظاهیر دەڕوانی بە روداوەكەو، تەنیا ئاگات لەباری شەرعی‌و خراپەكەی هەیە، پێغەمبەرێتی‌و ئەركی فەرمان بەچاكەو نەهی لەخراپەت لەسەر شانە، بەهیچ كلۆجێ بێ دەنگ نابی لەكردەوەیەك كە بەلاتەوە خراپ‌و نارەوایە، كەوابێ ناتوانی بێدەنگ بی لەئاست هەڵوێست‌و كردەوەكانی من‌و هاوڕێیەتی منت پێ ناكرێ! بەكورتی دڵنیام لەوەی خۆت پێ ناگیرێ لەبەرامبەر ئەو كردەوانەی لەمن دەیانبینی!

حەزرەتی موسا لەدڵی خۆیدا بڕیاری خۆڕاگری‌و گوێڕایەڵی داو ﴿٦٩ قَالَ﴾ بەحەزرەتی خضری فەرموو: ﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِراً﴾ ئەگەر خودا مەیلی لێ بێ منت دەست دەكەوێ بەهاوڕێیەكی خاوەن صەبرو ئارام‌و هەرچی كردەوەیەكت لێ ببینم رەخنەت لێ ناگرم، دان بەخۆمدا دەگرم‌و چاوەڕوانی ئاكامەكەی دەكەم، ﴿وَلا أَعْصِي لَكَ أَمْراً﴾ بەهیچ كلۆجێ سەرپێچی فەرمان‌و ئامۆژگاریەكانت ناكەم بەمەرجێ سەرپێچی فەرمانی خودای تێدا نەبێ!

ئەمجار حەزرەتی خضر زیاتر مەرجی بەهاوڕێ بوونی بۆ رون كردەوەو پێش دەست پێكردنی گەشتەكەیان مەرجێكی یەكلاكەرەوەی بەموسا راگەیاند ﴿٧٠ قَالَ﴾ بەموسای گوت: ﴿فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْراً﴾ ئەگەر بویت بەهاوڕێی سەفەرم، نابێ لەهیچ شتێك پرسیارم لێ بكەی هەتا بۆخۆم بۆت رون دەكەمەوە، هەر شتێكت بینی لەمن‌و بەڕواڵەت بەدڵت نەبوو نەڵێی ئەوە بۆچی وات كرد؟ بۆ وات نەكرد، نەكەی رەخنەم لێ بگری! دان بەخۆتا بگرە هەتاكوو بۆخۆم لەكاتی پێویستدا لەلایەن خۆمەوە بۆت روون دەكەمەوە، بەبێ ئەوەی پرسیارم لێ بكەی! حەزرەتی موسا رەزامەندی خۆی نیشان‌داو مەرجەكانی حەزرەتی خضری قبووڵ كردن.

﴿٧١ فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا﴾ حەزرەتی موساو حەزرەتی خضر گەشتەكەیان دەست پێ كردو بەقەراخی بەحردا كەوتنەڕێ‌و عەودالی كەشتییەك بوون سواری بن‌و زوو بگەنە شوێنی مەبەستیان، هێندەی پێ نەچوو كەشتییەك هاتوو دەستییان لێ راگرت‌و لەنزیكیانەوە لەنگەری گرت‌و ئەمانیش داوایان لێ كردن سواریان بكەن، خاوەن كەشتی‌و كەشتییەوانەكان حەزرەتی خضریان ناسی‌و بێ كرێ سواریان كردن، كەشتی وەگەركەوت‌و چووە ناوەڕاستی دەریاوە بەرەو قوناغ‌و شوێنی مەبەست كەوتەڕێ، لەكاتێكدا لەناو شەپۆلی سامناكی دەریادا كەشتی رێگای خۆی دەبڕی، حەزرەتی خضر تاویدایە پاچێك‌و تەختەیەك یان دوو تەختەی لەكەشتیی یەكە كێشایەوەو كەشتی كون كردو ئەمجار پێنەی كردەوە[1] بەجۆرێك: كە كەشتیەكەی عەیبدار كردو بەئاشكرا عەیبەكەی دەبینرا! حەزرەتی موسا: كە ئەمەی بینی خۆی پێ نەگیراو هاواری لێ هەڵسا ﴿قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئاً إِمْراً﴾ وتی: ئەوە كەشتییەكەت كون تێكرت بۆ ئەوەی سەرنشینەكانی نقوومی ناو دەریابن‌و بخنكێن! بەراستی كارێكی ناشیرینت كردو تاوانێكی گەورەت ئەنجام دا!

جا كە حەزرەتی موسا رەخنەی ئاراستەی حەزرەتی خضر كرد لەسەر ئەو كارە بەڕواڵەت ناشیرینەی‌و نارەزایی خۆی دەربڕی حەزرەتی خضر بەشێوەیەكی هێدی‌و هێمنی وادەو بەڵێنەكانی پێشووی وەبیر هێنایەوە ﴿٧٢ قَالَ﴾ بەحەزرەتی موسای فەرموو: ﴿أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْراً﴾ ئەی لەهەوەڵەوە پێم نەگوتی ئەتۆ ناتوانی لەگەڵ مندا هەڵبكەی و هاوڕێتی منت پێ ناكرێ؟! ئەتۆ لای خۆی وادەو بەڵێنت پێ دام‌و مەرجەكانی منت قبووڵ كردن؟!

﴿٧٣ قَالَ لا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْراً﴾ حەزرەتی موسا عوزری بۆ دێنێتەوەو دەفەرموێ: ئەوەم لەبیرچووبووەوە تكایە عوزرم هەیەو عوزرەكەم لێ وەربگرە،

[1] تەفسیری مونیر ج١٥/٢٩٥.

﴿قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (٧٥) قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا (٧٦) فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا (٧٧) قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا (٧٨) أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا (٧٩) وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا (٨٠) فَأَرَدْنَا أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا (٨١) وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ۚ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا (٨٢) وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا (٨٣)﴾

تكایە لەم گەشتەماندا ئەركی قورس مەخەرە سەرشانم. تەنگەتاوم مەكە بەوە كە عوزرم لێ وەرنەگریو چاوپۆشیم لێ نەكەی، لەكاتێكدا كە لەبیرم چوو بێ! حەزرەتی خضر عوزرەكەی لێ وەرگرتو ﴿٧٤فانطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلاماً فَقَتَلَهُ.﴾ لەكەشتییەكە دابەزینو بەقەراخ دەریادا درێژەیان بەگەشتەكەیان دا، لەرێگەیاندا گەیشتن بەمنداڵێكی تازە پێگەییشتوو لەناو منداڵاندا یاری دەكرد، حەزرەتی خضر هەر چاوی بەمنداڵەكە كەوت، بێ پرسیارو وڵام پەلاماری منداڵەكەیداو سەری كێشا بەدیوارێكداو كوشتی. حەزرەتی مووسا هەرچەندكردی نەیتوانی لەمە بێدەنگ بێ. ﴿قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْساً زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ؟﴾ وتی: ماڵوێران! ئەوە تۆ چۆن رێگەت بەخۆت دا ئادەمیزادێكی بێتاوان بكوژی؟ گیانێكی بێ تاوانی پاكی بێ گوناهت بۆ فەوتاند! خۆ حەقی كەسی لەسەر نەبوو، كەسی نەكوشتبوو! ﴿لَقَدْ جِئْتَ شَيْئاً نُكْراً﴾ بەراستی كارێكی ناشیرینت كردو تاوانێكی گەورەت ئەنجام دا، حەزرەتی موسا ئەمجار رەخنەگرتنەكەیو وەدەنگ هاتنەكەی رەنگدانەوەی بیرو باوەرێكی بنەرەتی بوو، روداوەكە لەناخەوە هەژاندی، هەرچەندە لەدڵی خۆیدا لێكی دایەوە نەیتوانی پاساوێك بدۆزێتەوە بۆ كردەوەی حەزرەتی خضر، ئەو منداڵە كوژراوە لەدیدی موسادا منداڵێكی بێ تاوانە، هیچ شتێكی وای نەكردوە لەسەری بكوژرێ، منداڵەو هێشتا باڵغ نەبووە، لەسەر كردەوەی بەرپرس نیە، هەرچەندە كردیو كرواندیو لێكی دایەوە پاساوی بۆ نەدۆزرایەوە!

كۆتایی جزمی پازدەیەم

﴿٧٥قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْراً﴾ حەزرەتی خضر بەحەزرەتی موسای گوت: ئەرێ من بەتۆم نەگوت: ئەتۆ لەگەڵ من هەڵناكەی، ناتوانی لەئاست كردەوەكانی من بێ دەنگ بی!

﴿٧٦قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْراً﴾ وتی: ئەگەر جارێكی تر من پرسیارم دەربارەی هەر شتێك لێ كردی، لەسەر هەر كارو كردەوەیەكت رەخنەم گرت، ئیتر هاورێیەتیم مەكە، بێگومان لەلایەن منەوە گەیشتیتە ئاستێك: كە ئیتر بەهانەت بەدەستەوە بێ بۆ دابران لێمو وازم لێ بێنیو هاورێیەتیم نەكەی!

﴿٧٧فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا﴾ واتە: حەزرەتی خضرو حەزرەتی موسا درێژەیان بەگەشتەكەیان داو رۆیشتن تا گەیشتنە گوندێك، برسیان بوو تینویان بوو، پێویستیان بەوە هەبوو یەكێك ببێتە خانەخوێیان، میوانداریان بكا، داوایان لەدانیشتوانی گوندەكە كرد خواردنو خواردنەوەیان بدەنێ، برسییەتی و تینوەتییان نەهێڵن، بەڵام تێكرای دانیشتوانی گوندەكە داواكەیانیان رەت كردنەوە، كەس میوانداریانی قبووڵ نەكرد، كەس نەبوە خانەخوێیانو هیچیان پێ نەدان، ﴿فَوَجَدَا فِيهَا جِدَاراً يُرِيدُ أَنْ يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ﴾ دیواری خانوێكیان بینی لار بوبوەوە خەریك

بوو بروخێ، حەزرەتی خضر بەبێ ئەوەی كرێیان لێ وەرگرێ راستی كردەوە، ﴿قَالَ﴾ فەرمووی: ﴿لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ ئەگەر بتویستایە داوای كرێت بكردایە لەپاداشی ئەم دیوار چاككردنەوەتا خۆزگا داوای كرێی چاككردنەوەی دیوارەكەت لێ بكردنایە؟؟ كە دانیشتوانی ئەم گوندە ئەوەندە ناپیاوبن كەمێك خواردەمەنی نەدەن بەئێمە، حەق وابوو تۆش بەخۆڕایی ئەو دیوارە راست نەكەیەوە!

﴿[78] قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ﴾ خضر فەرمووی: ئەم پرسیارو رەخنەگرتنانەی تۆ هۆكاری لێك جیابوونەوەی منو تۆیە، لەپێشدا پێم گوتیو مەرجم بۆ دانایيو قبوڵت كرد... كەچی پابەندنەبووی، وادەو بەڵێنەكانی خۆت پێشێل كرد، چەند جار هۆشیارم كردیەوەو پێم گوتی، بۆخۆت مەرجت داناو وتت ئەگەر جارێكی تر پرسیارم لێ كردی ئیتر هاورێیەتیم مەكە، دەی ئەوەتا دوای ئەوەش خۆت پێ نەگیراو رەخنەت گرت، كەوابێ ئیتر من لێت جیادەبمەوەو هاوەڵێت ناكەم، بەڵام پێش ئەوەی لێك جیاببینەوە ﴿سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ من هەواڵت دەدەمێو ئاگادارت دەكەمەوە بەسەر نهێنی ئەو كردەوانەی من كە تۆ نەتوانی لەئاستیاندا بێدەنگ بیو خۆت بگریو صەبرو ئارامت بێ!

﴿[79] أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ دەربارەی ئەو كەشتیەی كە كونم تێ كرد، ئەوە چونكە كەشتییەكە هی چەند كەسێكی بێ دەسەڵاتو بێ پشتو پەنابوو، بەكرێ ئیشیان پێ دەكردو بژێوی خۆیان لێ وەدەست دەهێنا، سەرچاوەی ژیانی كۆمەڵێك خەڵك بوو، ویستم بەو كون تێكردنە عەیبداری بكەم، چونكە لەپێشیانەوە پاشایەك بازگەی دانابوو، هەر كەشتییەك بێ عەیب بوویایەو بەسنووری ژێر دەسەڵاتی ئەودا تێپەڕ بوبایە داگیری دەكرد بۆ خۆی، منیش ئەو كەشتییەم عەیبدار كرد بۆ ئەوەی پاساوڵەكانی پاشا كەشتییەكە بەعەیبدار بزاننو داگیری نەكەن!

﴿[80] وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ ئەو كورە بچكۆلەیەش كە كوشتم، ئەوە لەبەر ئەوە بوو، ئەو كورە بەسروشت كافر بوو، باوكو دایكیشی خودا پەرستو خاوەن باوەڕ بوون، ئێمەش پەروەردگار ئاگاداری كردین بەسەر دوارۆژی داو ترساین: كە خۆشەویستی ئەو كورە لای باوكو دایكی وایان لێ بكا لەكوفرو بێدینی دا شوێنی بكەون.

﴿[81] فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا﴾ ویستمان پەروەردگار لەشوێنی ئەو كورە دوا رۆژ شوومە منداڵێكی صاڵحو گوێرایەڵ بدا بەم دایكو باوكە. زۆر باشتر بێ لەم منداڵە ئەحمەقەو جێگای متمانەو خۆشەویستی باوكو دایكی بێ، چاكەیان لەگەڵ بكاو پابەندی فەرمانو نەهیەكانیان بێ.

﴿[82] وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ئەوەی كە منی هەڵنا بۆ راستكردنەوەی دیوارە لارەوەبووەكە، ئەوە بوو لەژێر دیوارەكەدا گەنجینەیەك هەبوو، ئەو گەنجینە موڵكی دوو هەتیوی شارەكە بوو باوكیان پیاوێكی راستاڵو خوداپەرست بوو، پەروەردگار ویستی ئەو گەنجینە زێرو زیوە بهێڵێتەوە، دەرنەكەوێ تا هەتیوەكان پێ دەگەن، عەقڵو هۆشیان كامڵ دەبێو دەتوانن سەرپەرشتی ماڵو دارایی خۆیان بكەن! ئەو كاتە بۆخۆیان گەنجینەكە هەڵبدەنەوەو دەری بهێننو سوودی لێ وەربگرن، ﴿وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي﴾ ئەو كردەوانەی ئەنجامم دان هیچیانم لەخۆمەوە نەكردن، بەڵكوو بەفەرمانی خودا ئەنجامم دان، ﴿ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ ئەوەی بۆم باس كردی، ئەو پاساوانەی بۆ كارەكانی خۆم هێنایەوە بۆت ئەوە ئاكامو سەرەنجامی ئەو كردەوانە بوو: كە تۆ لەئاستیاندا خۆت بۆ رانەگیراو رەخنەت لێ گرتمو نەوەستای تا لەكۆتایی دا بۆخۆم هۆكارو بایسی كردەوەكانی خۆمت بۆ روون بكەمەوە.

﴿[83] وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا﴾ ئەی موحەممەدا جولەكەو قورەیشییەكان پرسیارت لێ دەكەن دەربارەی ذیلەقەرنەین، پرسیاری فێربوونو تێگەیشتن نا، پرسیاری تاقیكردنەوەو ئینكەبەریت لێ دەكەن، لەوڵامدا

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن كُلِّ شَيۡءٖ سَبَبٗا ﴿٨٤﴾ فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوۡمٗاۗ قُلۡنَا يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمۡ حُسۡنٗا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوۡفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابٗا نُّكۡرٗا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنۡ أَمۡرِنَا يُسۡرٗا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطۡلِعَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَطۡلُعُ عَلَىٰ قَوۡمٖ لَّمۡ نَجۡعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتۡرٗا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَۖ وَقَدۡ أَحَطۡنَا بِمَا لَدَيۡهِ خُبۡرٗا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوۡمٗا لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ قَوۡلٗا ﴿٩٣﴾ قَالُواْ يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِنَّ يَأۡجُوجَ وَمَأۡجُوجَ مُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيۡرٞ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجۡعَلۡ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُمۡ رَدۡمًا ﴿٩٥﴾ ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلۡحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيۡنَ ٱلصَّدَفَيۡنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارٗا قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرٗا ﴿٩٦﴾ فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا ﴿٩٧﴾

پێیان بڵێ، من لەژێر ڕۆشنایی ئەو نیگایەی لەخوداوە بۆم دێ بەسەرهاتی ئەو زاتەتان بۆ دەگێڕمەوە!!

﴿٨٤إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَباً﴾ ئێمە ملكو سەڵتەنەتێکی گەورەمان پێ بەخشی بوو، هەرچی ئەسبابی دەسەڵاتو پادشایی و فەرمانڕەوایی هەیە بۆمان دەستەبەر کردبوو، چەكو کەرەسەی شەڕو زانیاری پێویست بۆ هەموو لایەنێکی فەرمانڕەواییمان بۆ دابین کردبوو، هێزو توانای ئەوەمان پێ بەخشیبوو بتوانێ هۆکارەکانی دەسەڵات بەئەوپەڕی لێهاتوویی بەکار بێنێ، هەر وڵاتێکی بویستایە بەئاسانی دەیخستە ژێر رکێفی خۆیەوە، خۆرهەڵاتو خۆرئاوای کۆنتڕۆڵ کرد، هەموو جیهان بۆی مل کەچ بوو، پاشایانی عەرەبو عەجەم بوونە ژێردەستەی. بەکورتی بۆ گەیشتن بەهەموو مەبەستو ئامانجەکانی هۆکاری کاریگەرمان بۆ رەخساندبوو ﴿٨٥فَأَتْبَعَ سَبَباً، ٨٦حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ﴾ ویستی بگاتە ئەوپەڕی خۆرئاوا، ڕێبازێکی راستی گرتە بەرو هۆکارێکی کاریگەری بەکار هێنا بۆ گەیشتن بەمەبەستەکانی، کەوتەڕێ بەرەو ئەو شوێنەی دەیەویست بیگاتێ، هەتا گەیشتە شوێنی ئاوابوونی خۆر، واتە: لەلای خۆرئاواوە گەیشتە ئەوپەڕی ئاوەدانیو لەپێش چاوی وشکانی بڕایەوەو نەیتوانی زیاتر بەرەو پێش بچێ، وا دیارە گەیشتبێتە قەراغی دەریاووشی ئەتلەسی (المحيط الاطلسي) ئەو کاتە دەریای تاریکی (بحر الظلمات)یشیان پێ گوتووەو خەڵکی پێیان وابوە ئیتر وشکانی دوایی دێت، جا لەو شوێنەدا وا هاتە بەرچاوی: کە خۆر لەکانیاوێکی دەوروبەر قوڕاویدا گووم دەبوو، وا دیارە ئەو بە وڵاتی تونسو جەزائیرو مەڕاکیشدا تێپەڕیوەو گەیشتۆتە دەریاووشی ئەتلەسیو لەوێدا واهاتۆتە بەرچاوی کە خۆر لەکانییەکدا ئاوادەبوو کە دەوروبەرەکەی قوڕە ڕەش بوو، واتە: خۆر لەدەریادا گوم دەبوو، دەریاش خۆی شین نواندوە، دەتگووت: قوڕو ئاو تێکەڵاوبووە! ئەمەیش دیاردەیەکە بەگوێرەی شوێنو وڵات دەگۆڕێ؛ لەوڵاتی شاخو دۆڵو کێودا دەبینی خۆر لەکێوو کەژ ئاوا دەبێ، لەشوێنی دەشتو سارادا وا دەبیندرێ: کە خۆر بەناو زەوی دا رۆدەچێ، لەقەراخ دەریا وا دێتە بەرچاو: کە خۆر لەناو ئاوی دەریادا نقووم دەبێ.

﴿وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْماً﴾ لەنزیك ئەو شوێنەی وەك کانی دەچوو خۆری تێدا گوم دەبوو، گەلو نەتەوەیەکی بینی ڕێی لێیان کەوت، ئەو نەتەوە کافرو بێ باوەڕبوون، ﴿قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْناً﴾ وتمان: ئەی ذولقەرنەین! سەرپشك بە لەنێوان ئەوەدا بەکوشتن سزایان بدەی ئەگەر سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی خۆیانو دانیان نەنا بەتاكو تەنهایی منداو بەپیر بانگەوازی تۆوە نەهاتن! یان چاکەیان لەگەڵ بکەیو لەگەڵیان بەصەبرو پشوو درێژبی بانگیان بکەی بۆ ڕێگای هیدایەتو بەختەوەریو شەریعەتی خودایان فێر بکەی.

﴿٨٧قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَاباً نُكْراً﴾ ذولقەرنەین بەدارو دەستەو هەندێ لەکاربەدەستە تایبەتیەکانی خۆی فەرموو: ئەو کەسی ئێمە بانگی دەکەین بۆ خودا پەرستیو ئەو سوورە لەسەر ستەمو ستەمکاریو شەریك بۆ خودا دادەنێ ئەوە ئێمە سزای کوشتنی بەسەردا

دەدەین‌و فەلاچۆی دەکەین، پاشان دەگەڕێتەوە بۆ لای خودای خۆی‌و لەقیامەتدا سزای سەختی دەداو بەئاگری بێ ئامانی دۆزەخ دەیسوتێنێ! سزایەکی دەدا کەس نەیدیبێ‌و کەس نەی بیستبێ.

﴿[٨٨] وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْراً﴾ وەلێ ئەو کەسەی ئیمانی هێناو کردەوەی چاکی ئەنجام داو بەگوێرەی ئیمانەکەی هەڵس‌و کەوتی کرد، ئەوە پاداشی دەدرێتەوە، لەهەردوو جیهاندا بەختەوەرە، لەوە بەولاوە دەرسی خوداپەرستی فێر دەکەین بۆ ئەوەی زیاتر لەخودا نزیک بێتەوە، پتر دڵی نەرم بێ، ئەنجامدانی ئەرکەکانی خوداپەرستی لەسەر شان گران نابن! ئەرکی ئاسانی داوا لێ دەکەین.

﴿[٨٩] ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَباً، [٩٠] حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْراً﴾ پاشان ذولقەرنەین ڕێگایەکی تری گرتەبەرو گەشتێکی تری دەست پێ کرد، لەخۆرئاواوە بەرەو خۆرهەڵات کەوتەڕێ، هەتا گەیشتە شوێنێك یەکەم شوێن بوو: کە خۆری لێ هەڵبێ لەلای خۆرهەڵاتەوە، ﴿[٩١] كَذَلِكَ﴾ ئەوە بوو: کاروباری ذولقەرنەین، بەو جۆرە بوو: کە باس کرا. ﴿وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْراً﴾ ئێمە ئاگادار بووین بەسەر هەموو حاڵ‌و وەزعێکی دا، هیچ شتێکی لەئێمە پەنهان نەبوو، واتە: هەرچەندە لەشکرو سوپای ئەوەندە، زۆرو بێ شمار بوو، ئەروەتو سامانی هێندە زۆرو بەرفراوان بوو، ئەو کیشوەرانەی کۆنترۆڵی کردبوون لێك دورو بەرفراوان بوون، ئێمە هەموو شتێکی ئەومان دەزانی، بەکورتی دەسەڵاتو دەوڵەمەندی‌و پاشایەتی گەیشتبوە رادەیەك هەر ئێمە دەمانزانی، کەسی تر نەیدەتوانی سەرژمێری بکاو بەسەریاندا ئاگادار بێ.

﴿[٩٢] ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَباً، [٩٣] حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْماً لا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلاً﴾ پاشان گەشتی سێهەمی دەست پێ کردو ڕێگایەکی تری گرتەبەر، لەخۆرهەڵاتەوە بەرەو باکور کەوتە ڕێ، هەتا گەیشتە نێوان دوو کێو لەنێوان ئەرمینیەو ئازربایجاندا، لای کێوەکانی ئەو وڵاتە ڕێی لەگەڵ‌و نەتەوەیەك کەوت، لەوانە نەبوون لەقسەو گفتو گۆ تێ بگەن، لەئاخاوتنی کەس حاڵی نەدەبوون، ﴿[٩٤] قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ﴾ دانیشتوانی نێوان بەربەستەکان (بین السدین)ی نێوان دوو کێوەکان بەذیلقەرنەینیان گوتو ئەویش بەهۆی ئەو زیرەکی‌و لێزانیەی کە خودا پێی بەخشیبوو لێیان حاڵی بوو، یان بەهۆی تەرجومانەوە تێیان گەیشت، وتیان: ئەی ذیلقەرنەین! پێت ڕادەگەیەنین کە یەئجوج‌و مەئجوج دوو نەتەوەن لەودیو ئەو کێوانەوەن، هێرشمان بۆ دەهێنن‌و فەسادو وێرانبوون لەوڵاتماندا بڵاو دەکەنەوە، دەمانکوژن، ئەو بژێوەی بەئارەقی ناوچەوان پەیدای دەکەین لێمان دەستێنن، ناهێڵن ساتەوەختێك بەئاسایی ژیان بەسەر بەرین‌و بەبێ ترس‌و خەم سەربنێینەوە! ﴿فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجاً عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدّاً؟!﴾ ئایا بەلاتەوە پەسندە لەلایەن خۆمانەوە هەندێ پارەو پول کۆبکەینەوەو بیخەینە ژێر دەستی جەنابتەوە بۆ ئەوەی لەنێوان ئێمەو یەئجوج‌و مەئجوجی ئەو دیو کەژانە بەربەستێك دروست بکەی‌و ڕێگایان لێ بگیرێ ئیتر نەتوانن ئەم دیوکەون، لەدەست هێرش‌و پەلاماری ئەوان رزگارمان بێ؟!

﴿[٩٥] قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ﴾ ذیلقەرنەین لەوەڵامدا وتی: ئەو هێزو دەسەڵاتەی خودا پێی بەخشیوم، ئەو ماڵ‌و سامان‌و هۆکارە جیاجیایانەی خودا پێی داوەو بۆی دەستەبەر کردوم زۆر باشترە لەوەی ئێوە دەتانەوەی بمدەنێ، من پێویستم بەماڵ‌و سامانی ئێوە نیە ... ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْماً﴾ بەکرێکارو ئیش کردن یارمەتیم بدەن، کرێکارو وەستای پێویستم بۆ دابین بکەن، بۆ ئەوەی لەنێوان ئێوەو یەئجوج‌و مەئجوجدا بەربەستێك دروست بکەم زۆر لەوە تۆکمەتر بێ کە خۆتان داوای دەکەن.

﴿[٩٦] آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ﴾ پارچە ئاسنی جۆراو جۆرم بۆ بێنن، جا کە پارچە ئاسنەکانیان بۆ ئامادە کردن‌و کرێکارو وەستایان خستنە ژێر فەرمانی یەوە، دەستی کرد بەدروستکردنی بەربەستەکەو پارچە پارچە خستنیە سەر یەك‌و لێکی بەستن هەتا وای لێهات سەددەکەی لەگەڵ بەرزایی کێوەکان ڕاست کردەوەو گەیاندییە سەر لوتکەکان! ئەمجار فەرمانی بەوەستاو کرێکارەکان کرد، کە

قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا (٩٨) ۞ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا (٩٩) وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا (١٠٠) الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا (١٠١) أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا (١٠٢) قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا (١٠٣) الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا (١٠٤) أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا (١٠٥) ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا (١٠٦) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا (١٠٧) خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا (١٠٨) قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا (١٠٩) قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (١١٠)

ئاگر لەئاسنەكان بەردەن، لەهەموو لایەكەوە موشەدەمەیان ئامادە كردن‌و ئاگریان لەناو پارچەئاسنەكان كردەوەو ﴿قَالَ انفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَاراً﴾ بەموشەدەمە موشەدەمەیاندا هەتا هەموو ئاسنەكان بەسەریەكدا توانەوەو بوونە یەك پارچە ئاگری سورەوەبوو، ئەمجار ﴿قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْراً﴾ فەرمووی: مسی تواوەم بۆ بێنن دەیكەم بەسەر ئەو ئاسنە سوورەوەبووەدا، مسی تواوەی بەسەر ئاسنی سورەوەبوودا كردو هەموو كون‌و كەلەبەری ناو سەدەكەی پڕ كردەوەو سەدەكە بوو بەیەكپارچەی توندو تۆڵ‌و تۆكمە، ئیتر لەوەدوا ﴿٩٧ فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْباً﴾ یەئجوج‌و مەئجوج نەیانتوانی سەر سەددەكە بكەون لەبەر بەرزی‌و لووسی، نەشیان توانی كونی بكەن لەبەر قایمی‌و تۆكمەیی، پەروەردگار ئەو گەل‌و نەتەوە هەژارەی خستە ئاسایش‌و ئارامییەوە.

ئەمجار ذیلقەرنەین دوای تەواو بوونی سەددەكە ﴿٩٨ قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي﴾ بەدانیشتوانی ئەو دەڤەرەی گوت: ئەمە نیعمەت‌و رەحمەتە لەلاوداوە بۆ بەندەكانی، چونكە ئەو سەددە بوو بەبەربەست‌و ئاوان لەنێوان ئێوەو یەئجوج‌و مەئجوجدا. ئیتر ناتوانن ئەم دیوكەون‌و فیتنەو ئاشووب لەولاتی ئێوەدا بلاوبكەنەوە. جا ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ﴾ ئەگەر وادەی مەزنەدەكراوی پەروەردگار دەربارەی دەرچوونی یەئجوج‌و مەئجوج لەپاش سەددەكەوە هات، ئەو كاتە پەروەردگار بەربەستەكە دەروخێنێ‌و وردو خاشی دەكاو لەگەڵ زەوی دا تەختی دەكا ﴿وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقّاً﴾ هەرچی خودا وادەی پێدا، دێتەجێ‌و پاشكەوتن‌و هەڵوەشانەوەی نیەو هەردەبێ ببێ.

﴿٩٩ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ﴾ لەو رۆژەدا: كە وادەی خودا دێتە دی، خەڵكی سەرگەردان دەبن، هەموویان لەحەیبەتان‌و لەترسان تێكەوە دەهاوێن‌و سەریان لێ دەشێوێ هەموویان تێكەڵ‌و پێكەڵ دەبن، دەكەونە گەردوش‌و گەران، وەكوو دەریا شەپۆل دەدەن، كۆیان دەكەینەوە بەكۆكردنەوە. جا ئەم وەدی هاتنەی وادەی خودا پێش زیندووبوونەوە بێ‌و بریتی بێ لەهاتنی رۆژی قیامەت‌و دوایی هاتنی جیهان، یان پاش زیندو بوونەوە بێ: كە بەجارێ هەموو مەخلوقات زیندو دەكرێنەوەو لەگۆڕەكانیان راست دەبنەوەو تێكەوە دەهاوێن، بەهەردووبار دەگونجێ ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعاً﴾ كە كاتی رابوونی قیامەت هات فوودەكرێ بەكەرەنای صورداو هەموو مەخلووقات زیندو دەكەینەوەو راپێچی سارای مەحشەریان دەكەین‌و كۆیان دەكەینەوە بۆ حیساب‌و لێكۆڵینەوەو وەرگرتنەوەی پاداش‌و سزا.

﴿١٠٠ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضاً﴾ ئەو رۆژە واتە رۆژی قیامەت، دۆزەخ بەباشی نیشانی كافرەكان دەدەین راستەو خۆ چاویان پێ دەكەوێ، نارەحەتی‌و ناخۆشی هەست پێ دەكەن، گوێیان لەلرفەو ناڵەیەتی، ﴿١٠١ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعاً﴾ واتە: عەزابی سەختی دۆزەخ بۆ ئەو كافرانەیە: كە لەدونیادا خۆیان گێل كردبوو لەوەرگرتنی هیدایەت‌و دۆزینەوەی رێگای حەق، سەیری نیشانەو ئایاتەكانی خودایان نەدەكرد، لێیان ورد نەدەبوونەوە، بەجۆرێك بگەنە یەقین‌و دەست بكەن بەیەكتاپەرستی. خۆیان لەبانگەوازی پێغەمبەرو بانگخوازانی

ئاینی ئیسلام کەر کردبوو.

﴿١٠٢ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ﴾ ئایا ئەوانەی کافرنو بڕوایان بەتاکو تەنهایی خودا نیەو بەندایەتی بۆ من ناکەن، سەرباری ئەوەش هاتوون ئەو بەندانەی من؛ کە لەژێر دەسەڵاتی خۆمدان؛ وەکوو فریشتەو عیساو ئەمثالی ئەوان، کردویانن بەپەرستراوی خۆیانو بەندایەتییان بۆ ئەنجام دەدەن، پێیان وایە: ئەو بەندایەتیکردنە بۆ ئەوان سوود بەخشەو عەزابیان لێ دوور دەخاتەوە؟ دەتوانن بەرهەڵستی خودا بکەنو نەهێڵن خودا تۆڵەیان لێ بسێنێ! جا کە مادام ئەوان بیرو باوەڕیان وەهایە دەبا سەرەنجامی ئەو بێ عەقڵیو نەفامییەیان وەربگرنەوە، با کاڵەك بەئەژنۆی خۆیان بشکێنن چونکە ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلاً﴾ ئێمە دۆزەخمان بۆ کافرو تاوانباران ئامادەکردوە بۆمان کردون بەمەنزڵو شوێنی مانەوەو حەوانەوە، ئای لەو مەنزڵو شوێنە؟؟

﴿١٠٣ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالأَخْسَرِينَ أَعْمَالاً﴾ ئەی موحەممەد! بەو کافرە سەر ڕەقانە بڵێ: ئایا من هەواڵتان نەدەمێ بەخەسارەتمەندترین کەسانێك لەکردەوەکانیاندا؟ نەڵێم: کێ لەهەموو کەس زیاتر بەهەڵەچووە؟ ئەو کەسانەتان بۆ دەست نیشان نەکەم؛ کە خۆیان ماندو کردوە لەکارو کردەوەیەکداو بەهیوای پاداشو جەزا وەرگرتنەوەن کەچی بەهیلاك چونو ئاکام بەپێچەوانەی مەبەستو هیوایان بوو. پێتان بڵێم: ئەو کەسانە کێن؟

﴿١٠٤ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً﴾ ئەوانە کۆمەڵێکن بەهەڵەچوون، هەڵخەڵەتاون ڕێگایان لێ تێك چووەو گومڕابونو کردوکۆیان بێهودەیەو مایە پوچن، لەحاڵێکدا بۆ خۆیان وا دەزانن کردەوەکانیان باشەو سودبەخشە بۆیان!

﴿١٠٥ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ﴾ واتە: ئەوانەی خەسارەتمەندو بەدبەختن، ئەو کەسانەن: کە ئینکاری ئایاتی پەروەردگار دەکەن، بڕوایان بەبەڵگەی تەکوینیو ئایاتی قورئان نیە: کە تاکو تەنهایی خودا دەچەسپێنن، بڕوایان بەزیندوبوونەوەو حیسابو لێکۆڵینەوەو گەیشتن بەزاتی پەروەردگارو ڕوداوەکانی تری قیامەت نیە. ﴿فَلا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْناً﴾ کردەوەکانیان هیچ نرخو ڕێزو گرانییەکیان لەتەرازووی ئەعمالدا نیە، هیچ ئەهمیەتیان پێ نادەین، پاداشو پاساوی کردەوەکانیان نیە، چونکە کردەوەکانیان بێ خێرن!

﴿١٠٦ ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُواً﴾ واتە: ئەو هەموو هەڕەشەو سزاو عەزابە لەسەر کردەوە بەتاڵەکانیان لەئاگری دۆزەخدا بەهۆی کوفرو بێدینیو گاڵتەکردنیان بەئایاتی خوداو قەشمەری کردنیان بەپێغەمبەرانو بەموعجیزەکانیانە، هەر بەوەندە نەوەستان بڕوا بەپەیامی پێغەمبەرەکان نەکەن، بەڵکوو ئەو جۆرە ئەحمەقیو نەفامییەشیان نواندن!!

﴿١٠٧ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاً﴾ خۆشبەختو کامەڕان ئەو کەسانەن بڕوایان بەخودا کردوە، شوێن پەیامی پێغەمبەرەکانی کەوتوون، کارو کردەوەی باشیان ئەنجام داوە، بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوە یەکتاپەرستیان کردوە، پەیامی پێغەمبەریان کردوە بەمەنهەجو ڕێبازی خۆیان، کردەوەی باشو بەسوودیان ئەنجام داوە، پارێزگاری ئەرکەکانی سەرشانیان کردوە، هیوای ڕەزامەندیی خودایان هەیە، هەرچی دەیکەن مەبەستیان خودایەو خالص بۆ ئەوی دەکەن، ئەوانە باغەکانی فیردەوس شوێنو جێگای حەوانەوەو ڕابواردنیانە.

﴿١٠٨ خَالِدِينَ فِيهَا لا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً﴾ بۆ هەتا هەتایە لەو بەهەشتە خۆشو ڕازاوەدا دەمێننەوەو هەرگیز نایانەوێ لێی دەرچنو هەوڵی ئەوە نادەن ئەو حاڵەیان لێ بگۆڕێ و بکەونە بارو دۆخێکی ترو بگوێزرێنەوە بۆ جێگایەکی ترا!

﴿١٠٩ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَداً﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئەگەر وشەو ڕستەکانی زانیاری خودا بنووسرێتەوە، هەموو ئاوی دەریاکان ببنە مەرەکەبی ئەو قەڵەمو پێنووسەی وشەو زانیاری پەروەردگاری پێ دەنووسرێتەوە، بێگومان ئاوی دەریاکان کۆتایی دێت پێش ئەوەی وشەو ڕستەکانی زانیاری خودا تەواو ببێ، ئەگەر دەریایەکی تریش بخەینە پاڵیو دەریایەکی ترو یەکی تریش

بخەینە پاڵی‌و بكرێنە مەرەكەب دەریاكان دەبڕێنەوە هێشتا وشەو رستەكانی خودا بەكۆتا نایەن!

﴿١١٠ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریكانە بڵێ: من تەنها ئادەمیزادێكم وەكوو ئێوە، لەئادەمیزادیەتیدا هیچم لەئێوە زیاتر نیە، هەرگیز لافی ئەوە لێ نادەم: كە من زانیاری هەموو كەلیماتی خودام بەدەست هێناوە! من تەنها ئەو زانیارییەم هەیە كە خودا فێری كردوم. پەروەردگار نیگام بۆ دەكا بەوە: كە خودای ئێوە خودایەكی تاكو تەنهایە، شیاوی ئەوەیە بەندایەتی بۆ بكرێ‌و تەنها هەر ئەو مافی ئەوەی هەیە بپەرسترێ! خودایەكی تاكو تەنهاو بێ شەریكو بێ نەظیرە. ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحاً وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَداً﴾ كەسێك بەتەمای پاداشی خودایەو دەیەوێ بەر رێژنەی رەحمەتی خودا بكەوێ، با دڵسۆزانە طاعەتی خودا بكا، تەنها پەرستش‌و بەندایەتی بۆ خودا ئەنجام بداو كەس نەكاتە هاوەڵ‌و هاوشانی خودا، وریابێ خۆی لەشیركی ئاشكراو نهێنی بپارێزێ!

كۆتایی سورەتی الكهف

سورەتی (مریم)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ كهيعص﴾ ئەم وشەیە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە: (كاف، ها، یا، عین، صاد.) بەڵام دەبێ لەخوێندنەوەدا نوونی (عین)ەكە لە(صاد)دا دەغم بكەین! وەكوو لەوەپێش چەند جارێك ئاماژەمان پێ كردوە، مەبەست بەهێنانی ئەم جۆرە پیتانە بەدابڕاوی‌و پچڕ پچڕی لەسەرەتای هەندێ سورەتدا بۆ تەحەددا كردنی عەرەب‌و غەیری عەرەبە، تەحەددایان دەكاو پێیان دەڵێ: ئەم قورئانە لەم جۆرە پیتو وشانە پێك هاتووە. دەی كە ئێوە ئازان‌و بەخۆتان رادەپەرموون: وێنەی ئەم قورئانە یان وێنەی (دە) سورەت یان وێنەی سورەتێكی ئەم قورئانە با كورترین سورەتیشی بێ بخەنە بەردەست!

سُورَةُ مَرْيَمَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

كٓهيعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ﴿٢﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى وَهَنَ ٱلْعَظْمُ مِنِّى وَٱشْتَعَلَ ٱلرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَإِنِّى خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِىَ مِن وَرَآءِى وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ ءَالِ يَعْقُوبَ ۖ وَٱجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَٰزَكَرِيَّآ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ ٱسْمُهُۥ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُۥ مِن قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَٰمٌ وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ ٱلْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱجْعَل لِّىٓ ءَايَةً ۚ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنَ ٱلْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾

﴿٢ ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا﴾ ئەمە یادو بیر خستنەوەی رەحمەت‌و نیعمەتی خودای تۆیە ئەی موحەممەد! بۆ بەندەی راستاڵ‌و خودا ناسی خۆی: كەزەكەریایە، بۆ تۆی دەگێڕینەوە بۆ ئەوەی پەندو ئامۆژگاری لێ وەربگری، پێی بەهرەوەر ببی.

﴿٣ إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيّاً﴾ ئەو كاتەی بەنهێنی‌و پەنامەكی لەخودا پاڕایەوە، وا لەخودا پاڕایەوە كەس ئاگای لێ نەبێ، لەریابازی دوور بێ، گۆشەگیربوو لەخەڵكو ئەمجار لەبەر خودا پاڕایەوەو لالایەوەو دەستی نزای بەرز كردەوە، شكوای حاڵی خۆی كردو چی غەم‌و پەژارەی لەدڵی دابوو خستیە رو (هەرچەندە خودا بەبێ ئەوەش دەیزانی چ لەدڵی دایە). وەڵێ غەمبارو پەژموردە بەپاڕانەوەو غەم هەڵڕشتن دڵی ئارام دەگرێ‌و پێی خۆشە پێداویستی خۆی رابگەیەنێ! ئەمجار شێوەی دوعاو نزاكەی شی دەكاتەوە ﴿٤ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي﴾ ئەی خودایە! ئەمن ئێسقانەكانم پۆڵكاون، هێزم تێدا

نەماوە، پیرو کەنەفت بووم، چونکە: ئێسقان راگرو جیسرو کۆڵەکەی جەستەیە، کە ئەو پۆڵکا ئیتر هەموو جەستە دەپۆڵکێ، هیچ ئەندامێکی لەش هێزو توانای تێدا نامێنێ‌و ئەرکی خۆیان ئەنجام نادەن هەروەها ﴿وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾ موی سەرم دەڵێی گڕی تێبەر بووە، زۆر بەخێرای رەشی مووی سەرم سپی هەڵدەگەڕێ‌و هەر دەڵێی ئاگر بەربووەتە پۆش‌و پەڵاش‌و پێوە دەچێ رەشایی لەسەرم نەهێڵێ.

﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ خودایە! من هیچ کاتێ لەئاکامی پاڕانەوەو دوعا کردنمدا بۆلای تۆ ناهومێد نەبووم، هەرگیز رەنجەڕۆ نەبووم، من لەوەپێش لەکاتی گەنجی‌و بەهێزو تواناییمدا کە هانام بۆ هێناوی فریام کەوتووی، کاری گرانم بۆ ئاسان بووە، لەتەنگو چەڵەمە رزگارت کردوم. ئێستا کە پیرم بوم‌و ئێسقانم پۆڵکاون، هێزو توانام نەماوە، زیاتر جێگای بەزەییم‌و پتر بەهیوای فریارەسی تۆم، زۆرتر پێویستیم بەرەحمەتو یارمەتی تۆ هەیە، هیوادارم بەهانامەوە بێی‌و نیعمەتو رەحمتی خۆتم بەسەردا بڕێژی!!

﴿[٥]وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا﴾ ئەمن ترسی ئەوەم هەیە ئامۆزاو خزمەکانم لەدواخۆم کاروباری ئایینی بەباشی ئەنجام نەدەن، پاش مردنم واز لەبانگەوازیی بۆ ئایین‌و خوداپەرستی بێنن، سەرباری ئەوەی بۆخۆم پیرو کەنەفت بوم خێزانەکەشم نەزۆکە، منداڵمان نیەو وەجاخ کوێرم، کەس نیە جێ نشینم بێ، خزم‌و کەس‌و کارەکانیشم زۆر رویان لەئایین نیەو خەریکن روبکەنە شەڕو فەساد. ﴿فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا﴾ خودایە! لەلایەن خۆتەوە بەلوطفو رەحمەتی خۆت لەپشتی خۆم کوڕێکم پێ ببەخشە، ﴿[٦]يَرِثُنِي﴾ میراتی پێغەمبەرایەتی‌و رابەری ئایینی لەمن بگرێ ﴿وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ﴾ میراتو کەلەپوری بنەماڵەی یەعقووبی کوڕی (ماثان)یش وەرگرێ کە ریش سپێتی‌و پیاوماقووڵی‌و فرمانڕەوایی‌و زانستو زانیارییە. کولەبی دەڵێ: لەو رۆژگارەدا بنەماڵەی (ماثان) پاشاو فەمانڕەوای نەتەوەی ئیسرائیل بوون. حەزرەتی زەکەریاش سەرۆکی ئەحبارەکان بوو. ﴿وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا﴾ خودایە! ئەو کوڕەی پێم دەبەخشی منداڵێکی ساڵح‌و راستاڵ بێ، تەقواکارو هەڵبژاردە بێ، خۆت لەکردارو گوفتاری رازی بی، بەندەکانت لێی رازی بن‌و خۆشیان بوێ، شیاوی ئەوە بێ پەیامی دین هەڵگرێ‌و بڵاوی بکاتەوە.

﴿[٧]يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا﴾ ئەی زەکەریا! ئێمە موژدەت دەدەینێ بەکوڕێك: کە ناوی یەحیای لێ دەنێی. لەوەپێش کەس بەو ناوە ناونەنراوە، یان لەوەپێش وێنەی نەبوە، هیچ منداڵێك لەباوكو دایكی نەزۆك پەیدا نەبوە.

﴿[٨]قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾ لەخۆشی گیرابوونی دوعاکەی شاگەشکە بوو، حەبەسا، وتی: خودایە! من چۆن منداڵم دەبێ، خێزانەکەم لەتەمەنی گەنجیشی دا نەزۆك بووە، ئێستا کە بۆتە پیرەژن چۆن منداڵی دەبێ؟ بۆ خۆشم هێندە پیرو کەنەفت بووم پۆڵکاوم لاشەم پیرەڵۆك بووە، ئێسقانم ناسك بوونەوە، توانای چوونە لای ئافرەتیشم نەماوە.

﴿[٩]قَالَ كَذَلِكَ﴾ پەروەردگار فەرمووی: یان ئەو فریشتەی نیگاکەی هێنا پێی راگەیاند: کار ئەوەیە: کە پێت راگەیاندراوە، ئەوەی موژدەت پێ دراوە دێتە جێ، وێرای ئەوەی بۆ خۆت کەنەفتو پیری‌و خێزانەکەشت پیرو نەزۆکە، کوڕێکتان پێ دەبەخشین. ﴿قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ﴾ خودای تۆ کە لەوەپێش فەضڵو ئیحسانی لەگەڵدا کردوی، بەلایەوە ئاسانە کە بەو حاڵەی خۆتو خێزانت تێیدان منداڵتان بداتێ، چونکە خودای تۆ کەویستی شتێك ببێ جاری وا دەبێ بەبێ هۆکاری رواڵەتیش ئەنجامی دەدا. هەر شتێك ویستی ببێ دەبێ‌و دواکەوتنی نیە!!! ﴿وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا﴾ دروستکردنی ئەو کوڕەی موژدەمان پێداوی هەرچەندە بۆ خۆت پیری خێزانت نەزۆکە، لەدروستکردنی ئادەمیزاد لەنەبووەوە گرانترو سەرسوڕهێنەرتر نیە. بێگومان من تۆم دروستکردوە ئەی ئادەمیزاد لەنەبووەوە، دروستکردنی ئادەم نموونەی هەموو ئەوەی ئادەمە، دەی کەوابوو دەستڕەنگینی لەدروستکردنی ئادەمدا دەستڕەنگینی یە لەهەموو ئادەمیزاددا. یان هەر مەبەست خودی زەکەریایەو دەفەرموێ: من لەهیچەوە تۆم دروستکردوە. کەوابێ هیچ سەرت سوڕنەمێنێ لەو موژدەیەی پێت دراوە...

يَٰيَحۡيَىٰ خُذِ ٱلۡكِتَٰبَ بِقُوَّةٖۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ ٱلۡحُكۡمَ صَبِيّٗا ﴿١٢﴾ وَحَنَانٗا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَوٰةٗۖ وَكَانَ تَقِيّٗا ﴿١٣﴾ وَبَرَّۢا بِوَٰلِدَيۡهِ وَلَمۡ يَكُن جَبَّارًا عَصِيّٗا ﴿١٤﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَيۡهِ يَوۡمَ وُلِدَ وَيَوۡمَ يَمُوتُ وَيَوۡمَ يُبۡعَثُ حَيّٗا ﴿١٥﴾ وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ مَرۡيَمَ إِذِ ٱنتَبَذَتۡ مِنۡ أَهۡلِهَا مَكَانٗا شَرۡقِيّٗا ﴿١٦﴾ فَٱتَّخَذَتۡ مِن دُونِهِمۡ حِجَابٗا فَأَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرٗا سَوِيّٗا ﴿١٧﴾ قَالَتۡ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيّٗا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَٰمٗا زَكِيّٗا ﴿١٩﴾ قَالَتۡ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٞ وَلَمۡ يَمۡسَسۡنِي بَشَرٞ وَلَمۡ أَكُ بَغِيّٗا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٞۖ وَلِنَجۡعَلَهُۥٓ ءَايَةٗ لِّلنَّاسِ وَرَحۡمَةٗ مِّنَّاۚ وَكَانَ أَمۡرٗا مَّقۡضِيّٗا ﴿٢١﴾ ۞فَحَمَلَتۡهُ فَٱنتَبَذَتۡ بِهِۦ مَكَانٗا قَصِيّٗا ﴿٢٢﴾ فَأَجَآءَهَا ٱلۡمَخَاضُ إِلَىٰ جِذۡعِ ٱلنَّخۡلَةِ قَالَتۡ يَٰلَيۡتَنِي مِتُّ قَبۡلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسۡيٗا مَّنسِيّٗا ﴿٢٣﴾ فَنَادَىٰهَا مِن تَحۡتِهَآ أَلَّا تَحۡزَنِي قَدۡ جَعَلَ رَبُّكِ تَحۡتَكِ سَرِيّٗا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّيٓ إِلَيۡكِ بِجِذۡعِ ٱلنَّخۡلَةِ تُسَٰقِطۡ عَلَيۡكِ رُطَبٗا جَنِيّٗا ﴿٢٥﴾

[10] ﴿قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي آيَةً﴾ حەزرەتی زەکەریبا وتی: خودایە! نیشانەو بەلگەیەکم پێ بفەرموو: بزانم: کە موژدەکە هاتۆتە دی! پێم خۆشە بزانم کەی ژنەکەم مندالّی لەسکی دەکەوێ. بۆ ئەوە دلّم ئارامی تێ بکەوێ، چونکە مندالّ لەسك کەوتن لەسەرەتادا شتێکی نادیارەو پەنامەکییە، بەتایبەتی لەنافرەتێکدا کە لەعادەتی ژنانە وەستابێتەوە. ئیتر پەروەردگار بەهۆی فریشتەی نیگاوە وەلامی دایەوە: ﴿قَالَ آيَتُكَ أَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلاثَ لَيَالٍ سَوِيّاً﴾ فەرمووی: نیشانەی سك پڕ بوونی خێزانت ئەوەیە: کە ناتوانی سێ شەوو سێ ڕۆژ ئاخاوتن لەگەلّ ئادەمیزاددا بکەی، ئەتۆ ساغیو هیچ نەخۆشیت تێدا نابێ، بەلاّم ناتوانی قسە بکەی.

[11] ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ﴾ ئەوکاتەی زەکەریبا موژدەی پێ درا لەناو میحرابەکەیدا بوو: میحرابەکەی بریتی بوو: لەژوورێکی بچکۆلە بەبەرزییەوە دروست کرابوو، لەبەردەم عیبادەتخانە گشتی یەکەدابوو، میحرابەکە قاپییەکی تێدا بوو بەچەند پلیکانەیەك بۆی سەردەکەوت، ئەو کەسەی لەناو هۆدەکەدابوایە خەلّکی ناو عیبادەتخانەکە نەیاندەبینی. جا لەگەلّ موژدەکەی پێ درا ئیتر زەکەریبا لەمیحرابەکەی هاتە دەرەوەو چووە ناو گەلو نەتەوەکەیەوە، لەوەپێشیش زەکەریبا هەوالّی ئەو موژدەیەی پێی دا بوون. ﴿فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيّاً﴾ ئیشارەی بۆ کردنو تێی گەیاندن: کە نوێژو تەسبیحات بۆ خودا ئەنجام بدەن بەیانیو ئێوارە، هاوەلّو هاوشانی بۆ بەڕەوا مەزانن. لەهەموو لەککەو عەیبو خەوشێك بەدووری بگرن! داوای لێ کردن: کە سوپاسی خودا بکەن لەسەر ئەو نیعمەتەی کە بەخشی بەخۆیو ئەوانیش... ئەم ئیشارە بۆ کردنو تێگەیاندنە یان بەدەست بووە یان بەنووسین بووە. چونکە زەکەریبا زمانی بۆ قسە کردن لەگەلّ ئەواندا بەسترابوو، تەنیا بۆ ذیکرو یادی خودا زمانی دەگەڕا.

[12] ﴿يَا يَحْيَى خُذْ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ﴾ ئەی یەحیا! تەورات بەگرنگی بگرەو بەباشی وەربگرەو بەجوانی بەخەلّکی رابگەیەنە. تەورات نیعمەتو رەحمەتە بەسەر نەتەوەی ئیسرائیلدا. ﴿وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيّاً﴾ هێشتا مندالّ بوو تەمەنی لەخوار حەوت سالّییەوە بوو تێگەیشتنو لێزانیو شەرعزانیمان فێرکرد، ڕوی کردە خێرو چاکەو ئامۆژگاریکردنی خەلّکو ئایین پەروەری.

[13] ﴿وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا﴾ دلّنەرمیو بەزەییمان لەلایەن خۆمانەوە پێ بەخشیبوو لێی بووبوو بەخۆو لەگەلّ سروشتی تێکەلاّو بووبوو. حەنانو دلّنەرمی ڕەوشتێکە بۆ ئەرکی پێغەمبەرایەتی زۆر پێویستە، دلّو دەروون مشتو مالّ دەکا، هەلّیان دەنێ بۆ خێرو چاکەو هێدیو هێمنییان تێدا دەڕسکێنێ، بۆ ئەوەی بتوانێ ئەرکی پێغەمبەرایەتی هەلّبگرێ. ﴿وَزَكَاةً﴾ پاکو خاوێنی دلّو دەروونمان پێ بەخشیبوو بەو دلّو دەروونە پاکەوە ئامۆژگاری خەلّکی دەکردو چلّکو پیسی دەروونیانی پاك دەکردەوە. ﴿وَكَانَ تَقِيّاً﴾ هەمیشە لەخوداترسو تەقواکار بوو، خۆی لەتاوان دەپاراست دلّی پەیوەست بوو بەخوداوە، بەئاشکراو نهێنی

لەخودا دەترساو موراقەبەی دەكرد، وای دەزانی چاوی لەخودایە، یان خودا چاوی لەئەوە.

﴿١٤ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ﴾ زۆر گوێڕایەڵی فەرمانی باوكو دایكی بوو، خۆی لەئەزیەتدانیان دەپاراست، بەكردارو گوفتار شتێكی وای نەدەكرد دایكو باوكی دڵیان گەرد بگرێ، فەرمانبەرداری خوداو باوكو دایكی بوو! ﴿وَلَمْ يَكُنْ جَبَّاراً عَصِيّاً﴾ فیزو تەكەببوری نەبوو بەسەر خەڵكی، بەڵكوو خۆی بەئادەمیزادێكی سادە دەهاتە بەرچاوو خۆی بەكەم دەگرت.

﴿١٥ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيّاً﴾ سەلامو ئاشتی لەخوداوە لەسەر ئەو بێ لەو سێ حاڵەتەدا: لەو كاتەدا: كە یەكەمجار دونیای بینیوە، لەو كاتەدا كە دونیا جێ دێڵێ‌و دەچێتە قۆناغی قیامەتەوە. لەو كاتەدا: كە زیندو دەكرێتەوەو بەهەشت و دۆزەخ دەبینێ!

﴿١٦ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَاناً شَرْقِيّاً﴾ ئەی موحەممەد! لەم سورەتەدا چیرۆكی مەریەم بۆ ئەو خەڵكە بگێڕەوە، بەسەرهات و سەركورشتەی خاتو مەریەم: كە كچی عیمران و لەنەوەی داود بوو، لەخانەوادەیەكی داوێنپاك و خاوەن پلەو پایە بوو. ئەومیان بۆ بگێڕەوە: كە بۆ كارێكی تایبەتی خۆی كە دەبوایە لەكەس و كاری نەدیو بێ (كەمێك بۆ لای خۆر هەڵاتی بەیتولمقدیس دوور كەوتەوە).

﴿١٧ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَاباً﴾ ئەمجار پەردەیەكی لەنێوان خۆی و كەس و كارەكەی داگرتەوە، واتە: خۆی لێ نەدیو كردن، بۆ ئەوەی لەكاتی عیبادەتكردندا چاویان لێ نەبێ، یان بۆ ئەوەی لەكاتی ئەنجامدانی كارە تایبەتیەكەیدا كەسیان نەی بینێ. ﴿فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَراً سَوِيّاً﴾ ئەمجار جوبرائیلمان بۆلا نارد، لەشێوەی پیاوێك دا خۆی نیشان دا، بۆ ئەوەی نەترسێ و نەحەپەسێ و بتوانێ ئاخاوتنی لەگەڵ بكا، چونكە جوبرائیل لەشێوەی فریشتەیی خۆیدا سامناكەو رەنگە كەس نەتوانێ لەئاستیدا خۆ رابگرێ، جا: كە جوبرائیل لەشێوەی پیاوێك دا خۆی نیشانی خاتو مەریەم دا، مەریەم وای زانی دەیەوێ دەستدرێژی بكاتە سەرو خەیاڵی خراپی هەیە.

﴿١٨ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيّاً﴾ وتی: من پەنا دەگرم بەخودا لەتۆ ئەگەر تۆ لەخودا ترسو خۆپارێزی لەتاوان، تكات لێ دەكەم لێم دوور بكەوەرەوەو لەپەردە ئەو دیوكەوە!

﴿١٩ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَاماً زَكِيّاً﴾ حەزرەتی جوبرائیل ویستی ترسی لێ بڕەوێنێتەوە بیهێنێتەوە سەر حاڵی ئاسایی‌و هێواشی بكاتەوە. پێی گوت: مەترسە من لەو كەسانە نیم كە خەیاڵی خراپم هەبێ لەگەڵ تۆدا، من رەوانەكراوی خودای تۆم بۆ ئەوەی بەفەرمانی خودا كوڕێكی پاك و خاوێن و بێ گوناهت پێ ببەخشم، بێتە مایەی رەحمەت و فەڕ بۆ ئادەمیزادان!

﴿٢٠ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيّاً﴾ وتی: من چۆن كوڕم دەبێ؟ خۆ من كچم بوخچەی نەكراوەم، شوم نەكردوەو پیاوێك نزیكم نەبۆتەوە، داوێن پیسیش نیم، پیاوان بەكرێ كاری ناوام لەگەڵ بكەن، شتی وا لەمن و بنەماڵەی ئێمە ناوەشێتەوە، ئەدی چۆن تۆ كوڕم پێ دەبەخشی؟!

﴿٢١ قَالَ كَذَلِكِ﴾ جوبرائیل وتی: كارەكە بەو شێوەیە: كە پێت راگەیاندرا، ئەوەی پێم گوتی: هەواڵێكی راستەو خۆت بۆ ئاكامی ئەو روداوە ئامادە بكە. ﴿قَالَ رَبُّكِ﴾ خودای تۆ فەرمووی: ﴿هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ﴾ بەخشینی كوڕێكی پاك و خاوێن و رەوشت بەرزو بێ گوناهـ لەلای من كارێكی ئاسانەو ماندوبوونی تێدا نیە. ﴿وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا﴾ ئێمە ئەم كوڕەبەم شێوەیە، بەخاتو مەریەم دەبەخشین، بۆ ئەوەی بیكەینە نیشانە بۆ ئادەمیزاد، بزانن: خودا چەند بەدەسەڵات و توانایە، چەند موختارو ئازادە، چۆن هەرچی بیەوێ دەیكاو كەس نیە بتوانێ بەرهەڵستی بێ، هەروەها بۆ ئەوەی ئەو كوڕە ببێتە مایەی رەحمەت بۆ نەتەوەی ئیسرائیل بەتایبەتی‌و بۆ هەموو ئادەمیزاد بەگشتی. ﴿وَكَانَ أَمْراً مَقْضِيّاً﴾ كارێكە بڕیار دراوەو بڕاوەتەوە!

بەڵێ خاتو مەریەم دڵنیا بوو لەوەی: كە فریشتەكە پێی فەرموو: ئیتر فریشتە لەنزیكەوە یان لەدوورەوە فوی كرد بەبەرۆكی كراسەكەی‌داو لەبەرچاوی ون بوو. فووەكە هاتە خوارێ بۆ ناوگەڵی‌و چووە ناو هێلكەدانیەوەو ﴿٢٢ فَحَمَلَتْهُ﴾

فَكُلِي وَٱشۡرَبِي وَقَرِّي عَيۡنٗاۖ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ ٱلۡبَشَرِ أَحَدٗا فَقُولِيٓ إِنِّي نَذَرۡتُ لِلرَّحۡمَٰنِ صَوۡمٗا فَلَنۡ أُكَلِّمَ ٱلۡيَوۡمَ إِنسِيّٗا ﴿٢٦﴾ فَأَتَتۡ بِهِۦ قَوۡمَهَا تَحۡمِلُهُۥۖ قَالُواْ يَٰمَرۡيَمُ لَقَدۡ جِئۡتِ شَيۡـٔٗا فَرِيّٗا ﴿٢٧﴾ يَٰٓأُخۡتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمۡرَأَ سَوۡءٖ وَمَا كَانَتۡ أُمُّكِ بَغِيّٗا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتۡ إِلَيۡهِۖ قَالُواْ كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِي ٱلۡمَهۡدِ صَبِيّٗا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبۡدُ ٱللَّهِ ءَاتَىٰنِيَ ٱلۡكِتَٰبَ وَجَعَلَنِي نَبِيّٗا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيۡنَ مَا كُنتُ وَأَوۡصَٰنِي بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ مَا دُمۡتُ حَيّٗا ﴿٣١﴾ وَبَرَّۢا بِوَٰلِدَتِي وَلَمۡ يَجۡعَلۡنِي جَبَّارٗا شَقِيّٗا ﴿٣٢﴾ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَيَّ يَوۡمَ وُلِدتُّ وَيَوۡمَ أَمُوتُ وَيَوۡمَ أُبۡعَثُ حَيّٗا ﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَۖ قَوۡلَ ٱلۡحَقِّ ٱلَّذِي فِيهِ يَمۡتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٖۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓۚ إِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُوهُۚ هَٰذَا صِرَٰطٞ مُّسۡتَقِيمٞ ﴿٣٦﴾ فَٱخۡتَلَفَ ٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَيۡنِهِمۡۖ فَوَيۡلٞ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن مَّشۡهَدِ يَوۡمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسۡمِعۡ بِهِمۡ وَأَبۡصِرۡ يَوۡمَ يَأۡتُونَنَاۖ لَٰكِنِ ٱلظَّٰلِمُونَ ٱلۡيَوۡمَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٣٨﴾

بەهۆی ئەو فووەوە مەریەم کۆرپەلەی هەڵپێچا سکی پڕ بوو، ﴿فَانتَبَذَتْ بِهِ مَكَاناً قَصِيّاً﴾ ئەمجار مەریەم بەسکەکەیەوە پاش تێپەڕ بوونی ماوەی سکی ئاسایی، یان هەر لەعەینی کاتدا وەکوو لەهەندێ ریوایەتدا هەیە. لەشوێنو جێگای خۆی بۆ شوێنێکی دوور دوورکەوتەوە، چونکە زۆر دڵتەنگ بوو زۆر بیری لەوە دەکردەوە، ئاخۆ دوایی نەتەوەکەی چی پێ دەڵێن: پێی ناخۆش بوو بەسك پڕی ببینن.

﴿٢٣ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنتُ نَسْياً مَنسِيّاً﴾ وتی: کاشکێ، خۆزگە من پێش ئەم روداوە بمردمایەو لەبیر بچومایەوە کەس ناوی نەبردمایەو بەخەیاڵی کەسدا نەهاتمایە. یان خۆزگە هەر نەبوومایەو دروست نەکرابام.

﴿٢٤ فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا﴾ جوبرائیل لەژێردار خورماکەوە بانگی لێ کرد، یان پەروەردگار ئەم منداڵە تازە لەدایکبووەی هێنایە قسەو لەژێر داوێنیەوە بانگی لێ کردو دڵخۆشی دایەوەو پێی گوت: ﴿أَلاَّ تَحْزَنِي﴾ غەمو خەفەت مەخۆ، دڵت تەنگ نەبێ، ئارام بگرە ﴿قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيّاً﴾ بێگومان خودای مەزن لەژێر داوێنی تۆوە ئادەمیزادێکی خاوەن پلەو پایەی دروست کردوە: مەبەستی خۆیەتی. یان خودای تۆ لەلای خوارۆتەوە جۆگەلە ئاوێکی بۆ فەراهەم هێناوی بۆ ئەوەی ئاوی لێ بخۆیەوە.

﴿٢٥ وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ﴾ لقی دارخورماکە بۆ لای خۆت راوەشێنە ﴿تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيّاً﴾ خورمای تەڕو تازەو پێگەییشتوت بەسەردا بەردەداتەوە: کە شایانی ئەوەیە بچنرێنەوە، ئەمە بۆ خواردنت و ئاوەکەش بۆ خواردنەوە.

﴿٢٦ فَكُلِي وَاشْرَبِي﴾ لەو خورمایە بخۆو لەو جۆگە ئاوەش بخۆرەوە عافێتت بێو نەوشی گیانت بێ، ﴿وَقَرِّي عَيْناً﴾ چاوو دڵت رۆشەن بەو منداڵە جوانەی بووتە، غەم و پەژارە لەخۆت دوور بخەرەوە، دڵتەنگ مەبە، چونکە پەروەردگار دەتوانێ پاك دامێنی تۆ بچەسپێنێو قسەو قسەلۆکی گومڕایانت بۆ بەرپەرچ بداتەوە، راستی روداوەکە بۆ خەڵکی دەربکەوێ، پاکیو بێ تاوانی تۆ بۆ خەڵکی ئاشکرا ببێ. ﴿فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَداً﴾ هەر کەسێکت لەئادەمیزاد بینیو روبەڕووی بوویەوەو پرسیاری لێ کردی دەربارەی ئەم منداڵەو چۆنیەتی لەدایکبوونی ﴿فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْماً فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيّاً﴾ ئیشارەتیان بۆ بکە، بەقسە نا بەڵکوو بەشێوەیەك لەشێوەکانی تێگەیاندن و فێر بوون تێیان بگەیەنە: کە من بۆ خودا بەرۆژوەو بڕیارم داوە لەگەڵ هیچ کەسدا قسە نەکەم.

﴿٢٧ فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ﴾ منداڵی ساوای لەباوەش گرت و هێنایەوە بۆ لای گەل و نەتەوەکەی. کە چاویان بەم وەزعە کەوت، مەلۆتکەیان بەباوەشی خاتو مەریەمەوە بینی، هەمویان سەرسام بوون، جۆش دامان، بەشتێکی گەورەیان زانی، پێیان ناخۆش بوو، سەرزەنشتی مەریەمیان کرد؛ ﴿قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئاً فَرِيّاً﴾ وتیان: ئەی مەریەم بەراستی شتێکی خراپت کردوە، ئەمە چیەو چ باسە؟ ئەم منداڵەت لەکوێ بوو؟ چۆن بووت؟ ئەمەی تۆ کردوتە کەس نەیکردووە سەرسوڕهێنەرە، چۆن روت دێ چاو هەڵبڕی؟

﴿[٢٨] يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا﴾ ئەی خوشکی هارونی برای موسا لەعیبادەت و خوداپەرستی دا، ئەی ئەو کەسەی وەکوو هارون دەچی لەخوداپەرستی‌و خزمەتکردنی هەیکەل دا، یان ئەی ئەو کەسەی وەچەو زرویتی هارونی... یان هارون: پیاوێکی صالحی ئەو رۆژگارە بووەو کەسێك زۆر بەدین بووبێ شوبهاندویانە بەئەو.

﴿[٢٩] فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ﴾ خاتو مەریەم ئیشارەی کرد بۆ لای عیسا، واتە: تێی گەیاندن: کە وتوویژ لەگەڵ ئەودا بکەن، بەمە خەڵکەکە شێلگیر بوون و بەتەواوی رقیان هەڵسا، لەدڵی خۆیان دا وتیان: سەیری ئەم ئافرەتە ناکەن بەکچۆڵەیی، بێ ئەوەی مێردی کردبێ مەلۆتکەیەکی لەباوەش گرتووە، وێڕای ئەوەش قەشمەریمان پێ دەکا دەڵێ قسە لەگەڵ ئەم منداڵە بکەن، با ئەو نهێنی رووداوەکەتان بۆ بگێڕێتەوە. ئیشەکەشی کردووە گاڵتەشمان پێ دەکا! ﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا﴾ وتیان: کچێ ئەوە دەڵێی چی؟ ئێمە چۆن گفت و گۆ لەگەڵ منداڵێك دا بکەین: کە ئێستا لەلانکەدایەو عەقڵ و هۆشی پەیدا نەکردوە.؟!؟

ا- ﴿[٣٠] قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ عیسا وتی: من بەندەیەکی راستانی خودام، ئەوپەڕی بەندایەتی بۆ دەکەم، عیبادەت بۆ کەسی تر ناکەم، سەیر بکەن:

ب- ﴿آتَانِيَ الْكِتَابَ﴾ لەوەدوا ئینجیلم بۆ دەنێرێ لەئەزەلدا بریاری داوەو مەزندەی کردوە: کە ببمە پێغەمبەرێکی خاوەن نامە، هەرچەندە هێشتا نامەی بۆ سەر نازل نەکردوم.

ج- ﴿وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾ تەقدیری ئەوەی کردوە: کە ببمە پێغەمبەر بەمەش هەموو ئەو قسەو تۆمەتانەی رەتکردنەوە: کە وەپاڵ دایکیان دابوو، چونکە هەرگیز پەروەردگار پێغەمبەر لەنادەمیزادی لەزینا پەیدا بوو نانێرێ، بەڵکوو پێغەمبەران پێرێکی پاك و خاوێن و رەچەڵەك و گەرا بێ خەوشن.

د- ﴿[٣١] وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ﴾ پەروەردگار وای لێ کردوم کە سوود بەخش بم بۆ نادەمیزاد، فێری چاکەو شتی بەسوودیان بکەم، شارەزایان بکەم بۆ رێبازی نەجات و سەرفرازی لەهەر شوێنێك بم. پەروەردگار بۆ چەسپاندنی ئەم صیفاتانە صیغەی فیعلی ماضی بەکار هێنا، تا ئاماژە بێ کە ئەو کردەوانە لەداهاتوودا دێنە جێ‌و گومان لەپەیدابوونیاندا نیە.

هـ- ﴿وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾ خودای خۆم فەرمانی پێ کردوم بەبەجێهێنانی نوێژ: کە پەیوەندی قایم و پتەوی نێوان بەندەو خودایەو پاککەرەوەی دڵ و دەروونە. ناهێڵێ خراپەکاری‌و کاری فەحشانامێز ئەنجام بدا. هەروەها فەرمانی پێ کردوم بەدەرکردنی زەکات لەماڵ‌و سامان: کە دەبێتە هۆی پاکبوونەوەی ماڵەکەو یارمەتیدانی فەقیرو هەژار، فەرمانی پێ کردوم کە پابەندی بەجێهێنانی ئەم ئەرکانە بم تا گیانم تێدابێ!

و- ﴿[٣٢] وَبَرًّا بِوَالِدَتِي﴾ وای لێ کردوم کە چاکەکاربم لەگەڵ دایکمدا، فەرمانی پێ کردوم کە چاکەی لەگەڵدا بکەم و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی بم دوای بەندایەتیکردن بۆ خودا چاکە لەگەڵ دایکم بکەم، بەمەش جارێکی تر جەخت لەسەر داوێنپاکی دایکی دەکاتەوە، چونکە ئەگەر خاتو مەریەم زیناکەر بوایە پێغەمبەرێکی وەکوو عیسا فەرمانی پێ نەدەکرا کە چاکەی لەگەڵدا بکا.

ز-ح- ﴿وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا﴾ پەروەردگار وای لێ نەکردوم کە خۆبەزلزان بم و یاخی بم و لوتبەرزی بکەم لەئاست طاعەت و خوداپەرستی دا، لوتبەرزی بکەم لەچاکەکاری لەگەڵ دایکمداو بەوە تووشی بەدبەختی و نەگبەتی بم.

ط- ﴿[٣٣] وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا﴾ ئاشتی‌و سەلامەتی لەسەرم بێ لەهەموو خراپی‌و ناخۆشییەك لەو رۆژەی لەدایك بووم شەیتان فرسەتم لێ نەهێنی‌و نەتوانێ زیانم پێ بگەیەنێ. هەروەها لەکاتی مردنم دا گومڕام نەکا، لەکاتی زیندوبوونەوەشمدا دڵ ئارام و لەسەلامەتیدا بم، کەس نەتوانێ لەم سێ کاتانەدا زیانم پێ بگەیەنێ.

﴿[٣٤] ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾ ئەو کەسەی باس کراو رەوشتەکانی دیاری کران و چۆنیەتی پەیدابوون و لەدایکبوونیمان بۆ گێڕانەوە ئەوەیە: عیسای کوڕی مەریەم و ئەوەیە قسەی راست و حەقەو هیچ شك و گومانی تێدا نیە. کەوابێ بەو جۆرە بیناسن و پلەو پایەی شیاوی خۆی بدەنێ، نەك وەکوو جولەکە سەرباری ئەوەی

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

بڕوایان پێی نیە بەحەرامزادەو جادوبازیشی دەزانن! نەوەکوو گاورەکانیش، کە زیادەڕەوی لەپلەو پایەیدا دەکەن و بەرزی دەکەنەوە بۆ پلەو پایەی خودایەتی، دەڵێن: کوڕی خودایە، یان هەر خۆی خودایە، یان بەشێکە لەخودا. (وەکوو ئێستا لەپێشەکی ئینجیلی تازەدا نووسیویانە).

﴿[٣٥]مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ﴾ راست نیەو ناگونجێ بۆ خودا، کە منداڵ بۆ خۆی دابنێ، خودا پاك و مونەزەهە لەوەی پێویستی بەمنداڵ ببێ، ﴿إِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ هەر کاتێ خودا ویستی کارێك بێتە جێو بڕیاری هەر شتێ بدا هەر ئەوەندە پێی دەفەرموێ: ببە ئیتر دەسبەجێو بێ دواکەوتن چۆنی بوێ ئاوا دێتە جێو پەیدا دەبێ، جا کەسێك ئەمە دەسەڵات و توانای بێ، چۆن خەیاڵی ئەوەی لێ دەکرێ منداڵی هەبێو پێویستی بەیارمەتیو کۆمەکی پێ کردن بێ!؟

﴿[٣٦]وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ﴾ زاتی (الله) خودای من و خودای ئێوەشە، هەموومان بەندەی بێ دەسەڵاتو دروستکراوی ئەوین، ﴿فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ کەواتە هەمووتان ئەو بپەرستنو بەندایەتی خۆتان بۆ زاتی پاکی رابگەیەنن، ئەم پەیامەی من بۆم هێناون لەخوداوە رێگای راست و پەیامی حەق و پەسندە، تاکە رێگایە بۆ سەرفرازیو بەختەوەری دونیاو قیامەت!

کەچی ﴿[٣٧]فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ﴾ دوای عیسا گەل و ئۆمەتەکەی لەناو خۆیاندا کەوتنە کێشەو نیزاعەوە، بەشبەش بوون و بوون بەچەند تاقم و پێڕو کۆمەڵ. جولەکە دەڵێن: حەرامزادەیەو لەرێگای داوێن پیسی یەوە پەیدا بووە، سیحربازو جادوکار بووە، پەیامەکەشی سیحر بووە. دەڵێن: کوڕی یوسفی نەجارە، مەسیحیەکانیش تێیدا کەوتوونە کێشەوە، نەسطوریەکانیان دەڵێن: عیسا کوڕی خودایە، مەلکانیەکان یان مەلەکییەکانیان دەڵێن: عیسا سێیەمی سێ خودایەکانە. یەعقوبییەکانیان دەڵێن: عیسا بۆخۆی خودایە!! ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ شیوی وەیل یان هاوار بۆ کافرو بێ باوەڕان لەدیمەنی عەزابی سامناکی رۆژی قیامەت. ئای چەند ترسناك و بەئێشە، لەو رۆژەدا دەست و قاچ و زوبان دەبنە شایەدو گەواهیدەر لەسەر ئادەمیزادو چ تاوانێکیان پێ کرابێ راستی لەخاوەنەکەیان دەڵێن.

﴿[٣٨]أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا﴾ حاڵی ئەو کافرو گومڕایانە چەند سەیرو سەمەرەیە؟ لەدونیادا، کە بیستنو دیتن هۆکارە بۆ هیدایەت و رزگاربوون ئەوان نابیسن و نابینن، پشت هەڵدەکەن و رو لەحەق وەردەگێڕن، کەچی لەرۆژی قیامەتدا کە بیستنو دیتن هۆکارە بۆ ریسوابوون لەهەموو کەس چاو تیژترو گوێ سوك ترن! ﴿لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ وەلێ ئەو کافرو بێ بڕوایانە ستەمکارانە: کە لەقیامەت دا حەق و راستی دەزانن، لەدونیادا بەهۆی ستەمکاری خۆیان دا، کەڕو کوێرن، لەئاستی حەقدا رێیان لێ گوم بووە!!

ئەمجار پەروەردگار فەرمان بەپێغەمبەری خۆی دەکاو دەفەرموێ: ﴿[٣٩]وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لا يُؤْمِنُونَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! هەموو

ئادەمیزاد بەموشریك و موسوڵمانیەوە بترسێنە لەرۆژی خەفەتخواردن و ئاخ و ئۆف، بیانترسێنەلەرۆژێك هەموو ئادەمیزاد خەفەت دەخۆن؛ خراپەکار خەفەت لەخراپەکاریەکەی دەخواو پەشیمانە لەکردەوەکانی، موسوڵمان و چاکەکارانیش پەشیمانن لەوەی کە زۆر تزیان نەکردووە، دەستی خۆیان دەشکێننەوە کە بۆچی زیاتر کردەوەی باشیان ئەنجام نەدا.

﴿٤٠ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەومیان پێ رابگەیەنەو فێریان بکە: کەئێمەی پەروەردگار زەوی و چی لەسەر زەوی هەیەو چی تێدایە، بەمیرات وەری دەگرینەوە، کەس نامێنێ میرات لەمردوان بگرێ، تاکە میراتگری زەوی خۆمانینو جگە لەئێمە کەس نیە بمێنێ، ئەمجار هەموتان زیندو دەکرێنەوەو دەگەڕێندرێنەوە بۆ لای خودا، هەر کەسە بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدرێتەوە چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە!!

﴿٤١ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾ ئەی پێغەمبەر! لەقورئاندا باسی ئیبراهیم بۆ ئەو خەڵکە بکە، سەرگوزشتەو گفتوگۆ کردنی لەگەڵ باوکی دا، دڵفراوانی و نەرم و نیانی لەقسە کردنیدا بۆ موشریکەکان بگێڕەوە، بێگومان ئەو زاتە راستگۆ بوو، باوەڕی بەراستی هەبوو پێغەمبەرو رەوانە کراوی خودا بوو، باوکی پێغەمبەران و خۆشەویستی خودا بوو! بانگەوازی گەل و نەتەوەکەی کرد بۆ یەکتاپەرستیو واز هێنان لەبتپەرستی، دڵسۆزانە بانگی کردن و زۆری خۆ پێوە ماندو کردن.

﴿٤٢ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ﴾ باسی ئەومیان بۆ بکە: کاتێك ئیبراهیم بەباوکی گوت: ئەی باوکی خۆشەویستم! باوەگیان! ئەوە تۆ بەچ بیرو باوەڕێك عیبادەت بۆ شتێك دەکەی نابیسێ و نابینێ؟ هەرچی هاواری لێ بکەی و لێی بپاڕێ بەوە گوێی لێت نیە، چەندێك کڕنووشی بۆ بەری و گەردنکەچی بۆ بکەی چاوی لێت نیە، ئەوەی تۆ دەیپەرستی بێ گیان و هەستەو ئاگای لەهیچ نیە ﴿وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا﴾ هیچ سوودێکت پێ ناگەیەنێ، نەقازانجت بۆ کێش دەکا، نەبەرگری زیانت لێ دەکا.

﴿٤٣ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ﴾ ئەی باوکی خۆشەویستم! هەرچەندە من بەتەمەن لەتۆ بچوکترم، ئەزمونی ژیانم لەتۆ کەمترە، بەڵام لەلاوداوە زانیاری و هیدایەتم بۆ هاتووە، تێگەیشتن و حەقناسیو شەریعەتم پێ بەخشراوە، زانیاری و شەریعەتێکم بۆ هاتووە بۆ تۆ نەهاتووە، ﴿فَاتَّبِعْنِي﴾ دەوەرە شوێنم بکەوە، گوێم بۆ رابگرەودڵتم بۆ بکەرەوە ﴿أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا﴾ شارەزاییت دەکەم بۆ رێگایەکی راست و حەق، رێگایەکت پێ دەڵێم بتگەیەنێ بەمەبەست و سەرفرازی دونیاو قیامەت بێ، لەهەموو تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی یەك رزگارت ببێ!

﴿٤٤ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ﴾ ئەی باوکی خۆم! نەکەی بەندایەتی شەیتان بکەی، نەچی شوێنی بکەوی و گوێڕایەڵی فەرمان و ختوکەو دەنە دەنەی ئەو نەفرین لێکراوە بی، ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا﴾ بێگومان شەیتان هەر لەکۆنەوە لەخودای خاوەن رەحم و بەبەزەیی یاخی بووە، سەرپێچی فەرمانی پەروەردگاری کردوەو، هەمیشە لەیاخی بوونو سەرپێچی کردندایە.

﴿٤٥ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا﴾ ئەی باوکی خۆشەویستم! ئەمن ترسی ئەوەم هەیە: کە لەخوداوە سزایەکی سەختت لێ بکەوێ، مەترسی ئەوەت لێ دەکەم لەسەر ئەم بتپەرستییەت خودای خاوەن رەحم و بەزەیی تووشی سزایەکی سەختت بکا.

﴿٤٦ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ﴾ وتی: ئایا ئەی ئیبراهیم! تۆ خوداکانی منت ناوێن؟ رویان لێ وەردەگێڕی و بێزاری خۆت لەپەرستنیان دەردەبڕی؟ تۆ وات لێ هات بەئاشکرا دژی خوداکانی من هەڵوێست بنوێنی؟ گەیشتیتە ئەو رادەیە من و خەڵکی لەپەرستنیان ژێوان بکەیەوە!! سوێندم وا بێ شەرت و قەرار بێ ﴿لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ﴾ ئەگەر واز لەو بیرو باوەڕە نەهێنی: کە ئێستا پەیڕەوی دەکەی، لەو هەڵوێستە نالەبارەی خۆت پەشیمان نەبیتەوە، بەردە بارانت دەکەم دەتکوژم، ناهێڵم بەسەرتەوە بچێ ﴿وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا﴾ برۆ بەرۆکم بەردە، لێم دوور بکەوەرەوە جارێکی تر نەتبینمەوە!! ئەگەر دەتەوێ خۆت بەکوشت

نەدەی کە نارگیربەو لەپێش چاوم لاچۆ.

﴿٤٧ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا﴾ وتی: سڵاوت لێ بێ، دڵنیابە کارێك ناکەم زیانت پێ بگا، بەدوعا بەجێت دەهێڵم، کێشەو نیزاعت لەگەڵ دا ناکەم، هەڕەشەو گوڕەشەت لێ ناکەم، لەوە بەولاوە دوعات بۆ دەکەم و لەخودا دەپاڕێمەوە: کە لەسەر گومڕایی نەتهێڵێتەوە: ﴿٤٨ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ کەنارگیر دەبم لەخۆتانو لەخوداکانتان، جگە لەخودای تاكو تەنها کەسی تر ناپەرستم. لێتان دوور دەکەومەوەو چی تر لەناوتاندا نامێنمەوە، سەری خۆم هەڵدەگرمو ئەم وڵاتە جێ دێڵم، ﴿وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا﴾ خودای خۆم دەپەرستم، بەندایەتی هەر بۆ ئەو دەکەم، هومێدەوارم لەعیبادەت کردنمدا بۆ خودای خۆم رەنج بەخەسارنەبم، وەکوو ئێوە کۆششو عیبادەتم بێ سوود نەبێ.

﴿٤٩ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ﴾ کە حەزرەتی ئیبراهیم لەباوكو خزمو کەسو کاری گۆشەگیربوو، وازی لەوڵاتو نیشتمانی هێنا، ئەو شوێنەی بەجێ هێشت: کە عیبادەتی غەیری خودای تێدا دەکرا، بەردەوام بوو لەسەر رەتکردنەوەی بەندایەتیکردن بۆ بتەکانیان. لەپێناو ئایینی خودادا هیجرەتی کردو بەرەو ئاخی بەیتولمەقدیس کەوتەڕێ: چونکە لەوێ دەیتوانی بەڕاشکاوی ئایینی خۆی بڵاو بکاتەوە، پەروەردگار کەلێنی کەسو کاری بەجێ هێشتووی بۆ پڕ کردەوە، سارا خاتوونی خێزانی، حەزرەتی ئیسحاقی بوو، حەزرەتی ئیسحاقیش پێگەیی خودا یەعقووبی پێدا، ﴿وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا﴾ هەموویانمان کردن بەپێغەمبەر بۆ ئەوەی حەزرەتی ئیبراهیم چاوی پێ روون ببنەوە، هەموو پێغەمبەرانی بەنوئیسرائیل لەوەچەو نەوەی ئەم دوو پێغەمبەرە بەرێزەن!

﴿٥٠ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا﴾ بەخشیمان بەئیبراهیمو ئیسحاقو یەعقووب، لەفەضل بەخششی خۆمان پێغەمبەرایەتیو ماڵو سامانو ژنو منداڵو نامەی ئاسمانیمان پێدان. ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا﴾ مەدحو پەسنی ئەوانمان خستە سەر زوبانی ئادەمیزاد، هەموو کەس سوپاسگوزاریانە، ئەهلی هەموو

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ
رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ
وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ
إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ
أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ
وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ
آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿٥٨﴾ ۞ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ
خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا
﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ
وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا
وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ
عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ
أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

ئاینەکان رێزیان لێ دەگرن! صەڵاتو سەلامی خودایان لەسەر بێ.

﴿٥١ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى﴾ ئەی موحەممەد! رەوشتو سەرگورشتەی موسا بۆ قەومەکەت بگێڕەوە، ئەوەی ئێمە بەنیگا لێرەدا بۆت نازڵ دەکەین بۆ ئوممەتەکەتی باس بکە: کە پێنج رەوشتی بەرزی موسایە، لێرەدا بۆت باس دەکەین:

١- ﴿إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا﴾ بێگومان ئەو زاتە هەڵبژاردەبوو، خودا پاڵفتەی کردبوو بۆ پێغەمبەرایەتی، لەهەموو تاوانێك پاکمان کردبووەوە،

٢- ﴿وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾ پەروەردگار دوو سیفەتی گەلێك بەرزی بەو زاتە دابوو: هەم رەوانەکراو بوو هەم خاوەن شەریعەت بوو، یەکێك بوو لەپێنج پێغەمبەرە خاوەن عەزیمەتەکانو شەریعەتو یاساشی بۆ نەتەوەکەی هێنابوو.. واتە: صیفەتی رەسولیو نەبییەتی هەبوو:

٣- ﴿٥٢ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ﴾ لەلای راستی کێوی

طورەوە بانگمان لەموسا کردو ئاخاوتنمان لەگەڵدا ئەنجامدا، واتە: لەو شوێنەوە: کە کەوتبوە دەستە راستی مووسا لەو کاتەدا کە لە(مەدیەن)وە دەگەڕایەوە بۆ میصر ئێمە نیگامان بۆ کردو هەواڵمان پێ دا: کە کردوومانە بەپێغەمبەرو رابەری نەتەوەی ئیسرائیل. لەو کاتەوە بوومتە (کلیم الله)و فروستادە ئەمجار دوای خنکانی فیرعەونو دارو دەستەکەی وادەمان پێدا بۆ سەرکێوی طوورو لەوێ تەوراتمان بۆ ناردە خوارێ.

٤- ﴿وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا﴾ پلەو پایەی ئەومان لەخۆ نزیك کردەوە، رێزو شکۆمەندیمان پێدا، لەکاتێکدا راستەوخۆو بێ ناوەند بەنهێنی گوفتو گۆی لەگەڵ کردین، واتە: رێزو شەرەفێکمان پێ بەخشی گەیشتە ئەو پلەو پایە: کە ئاخاوتنمان لەگەڵدا کردو کردمانە قسە لەگەڵ کراوی خۆمان، لەعالەمی ئەرواحدا پلەو پایەمان ئەوەندە بەرز کردەوە، وەکوونەوە قسە لەگەڵ کەسێکی نزیکدا بکا بەشێوەی چپە کردن!

٥- ﴿[٥٣] وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾ بەفەضلو رەحمەتو بەزەیی خۆمان، هارون: کە برای موسا بوو کردمان بەپێغەمبەر لەبەر خاتری ئەوو بۆ یارمەتیدانیو پشتگیری کردنی.

﴿[٥٤] وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! لەقورئاندا سەرگورشتەو رەوشتی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیم ﷺ بۆ ئەو مەردومگەلە باس بکە، ئەو زاتە باوە گەورەی هەموو وڵاتی حیجازە. ئەمەش صیفەتو رەوشتی ئیسماعیلە: کە لەم سورەتەدا تۆمار کراون:

١- ﴿إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ﴾ بێگومان ئیسماعیل زۆر وادە راست و پابەندی بەڵێنی خۆی بوو. هەروادەو بەڵێنێکی دابێ بەجێی هێناوە، هەر شتێك دەربارەی خوداپەرستی فەرمانی پێ کرابێ، گەردنکەچ بووە بۆیو ئەنجامی داوە.

٢- ﴿وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا﴾ ئەو زاتە هەم رەوانە کراوو هەم نەبی بووە، رەوشتی ریسالەتو نبوەتی تێدا بوون، رەوانە کراوە بۆ سەر هۆزی جورهەم لەمەککە، بۆ ئەوەی شەریعەتی حەزرەتی ئیبراهیمیان بۆ شی بکاتەوەو پێیان رابگەیەنێ، کەواتە رەسول مەرج نیە نامەی ئاسمانی سەر بەخۆی بۆ بنێردرێ، بەڵکوو جاری وا دەبێ شەریعەتی پێغەمبەرێکی پێش خۆی بەخەڵك رادەگەیەنێ.

٣- ﴿[٥٥] وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ﴾ فەرمانی بەئۆمەتو هۆزو خێزانی خۆی دەکرد بەئەنجامدانی نوێژو زەکات دەرکردنی ماڵو سامان. بەصەبرو پشو درێژ بوو لەسەر خوداپەرستی ﴿وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا﴾ لەلای خودای خۆی پلەی رەزامەندیی بەدەست هێنابوو، خودا لێی رازی بوو، جا کەسێك بگاتە ئەو پلەو پایە خودا لێی رازی بێ ئیتر چی دەوێ؟؟

﴿[٥٦] وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ﴾ ئەی پێغەمبەر! لەقورئاندا باسی ئیدریس بۆ ئۆمەتەکەت بگێڕەوە، سێ رەوشتی ئەم زاتە بۆ ئادەمیزاد رون بکەرەوە.

١- ﴿إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا﴾ بێگومان ئیدریس زۆر راستگۆ بوو لەگفتارو کرداردا هەرگیز درۆی نەکردوە..

٢- ﴿نَّبِيًّا﴾ پێغەمبەر بووەو شەریعەتی بۆ نێردراوە، فەرمانی پێ کراوە ئەو شەریعەتە بەئوممەتەکەی رابگەیەنێ، پەروەردگار سی صەحیفەی بەنیگا بۆ ناردوە.

٣- ﴿[٥٧] وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ بەرزمان کردۆتەوە بۆ پلەو پایەو مەقامێکی بەرز، رێزدارمان کرد بەوە: کە پلەو پایەی پێغەمبەرایەتیمان پێ بەخشی. هۆی بەرزکردنەوەی مەکانەتی ئیدریس بەهۆی ئەوەوە بوو: کە زۆر خوداپەرست بووە. بەرۆژ بەرۆژو بووە. بەشەو خوداپەرستی کردوە.

﴿[٥٨] أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ﴾ ئەو زاتانەی لەسەرەتای سورەتەکەوە تا ئێرە باس کراون هەر لەزەکەرییاوە تا ئیدریس، بەڵکوو هەموو پێغەمبەران بەگشتی، ئەوانەن: کە خودا نیعمەتی پێغەمبەرێتی پێ بەخشیونو لەخۆی نزیك کردونەوەو پلەی بەرزو شکۆمەندی پێداون. لەناو بەندەکانیدا هەڵی بژاردوون، هیدایەتی داونو شارەزای کردون بۆ ئەوەی ببنە نموونەی مرۆڤایەتیو رابەری ئادەمیزاد لەخوداپەرستیو بەندایەتی کردندا، ﴿مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ﴾ بریتین لەو پێغەمبەرانەی لەوەچەی ئادەمن: وەکوو ئیدریس، ﴿وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ﴾ هەندێکی تریان وەکوو لەنەوەی ئادەمنو ئادەم بەباوەگەورەیان حسێب دەکرێ، لەوەچەو نەوەی ئەوانەشن کە لەگەڵ نووحدا لەکەشتی

یەکەدا هەڵمان گرتن، ئەوش وەکوو ئیبراهیم کە لەنەوەی (سام)ی کوڕی (نووح)ە، هەشتەکەی تریشیان ﴿وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ﴾ لەنەوەی ئیبراهیمن وەکوو ئیسماعیلو ئیسحاقو یعقوب ﴿وَإِسْرَائِيلَ﴾ هەندێکی تر لەو پێغەمبەرانە لەنەوەو وەچەی ئیسرائیلن؛ واتە: لەیەعقووب کەوتوونەوە: وەکوو موساو هارونو عیساو زەکەریاو یەحیا (درووودی خودا لەسەر هەموویان بێ) ﴿وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا﴾ ئەوانە لەکۆمەڵی ئەو پێغەمبەرانە بوون: کە هیدایەتمان دان بۆ ئایینی ئیسلام؛ ئەو ئایینەی: کە بەرنامەو دەستووری هەموو پێغەمبەران بووە. ئەو زاتانە: ﴿إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾ هەر کاتێ ئایەتەکانی خودای خاوەن بەزەییو ڕەحم بخوێندرایەوە بەسەریاندا، بەرەو ڕو بەدەمدا دەکەوتنو بەگریانەوە سوژدەیان بۆ خودا دەبرد، گەردنکەچیو بەندایەتی خۆیان بەئەوپەڕی شێوەی زەلیلی نیشان دەدا، حەمدو سوپاسی خودایان ئەنجام دەدا، لەسەر نیعمەتو بەخششەکانی، ترسی سزاو تۆڵەی خودای خاوەن دەسەڵاتیان لەدڵابوو!.

﴿٥٩ فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا﴾ پاش لەدونیا دەرچوونی ئەوزاتانە، دوای ئەو بەهرەمەندو بەختەوەرانەو شوێنکەوتوانیان، وەچەو نەوەو چینو توێژێك هاتنە کۆڕی ژیانەوەو بەرواڵەت جێگای ئەوانیان گرتەوە، بەڵام نوێژەکانیان زایەکردنو وازیان لێ هێنانو پاشگوێیان خستن، بەڵکوو هەر بڕوایان پێ نەبوو. وازیان لەخوداپەرستی هێناو دەستیان کرد بەخراپەو خراپەکاری، ڕۆچون لەگومڕاییو ئارەزۆبازیدا، دەستیان دایە زینا کردنو سەرپێچی فەرمانی خودا لەهەموو ڕوویەکەوە، سەرگەرمی دونیا خواردنو لەبیرچوونەوەی ڕۆژی قیامەت بوون، ئەوانە سزاو تۆڵەیان لێ دەستێندرێو لەوەبەولاوە تووشی عەزابو مەینەتی دەبن، لەڕۆژی قیامەت دا ئانومێدو خەسارەتمەند دەبن، دوچاری تۆڵەی سەختو دژواری گومڕایی یەکەیان دەبن لەدۆزەخدا.

﴿٦٠ إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا﴾ وەلێ کەسێك تۆبە بکا لەتاوانی نوێژ نەکردنو لەشوێنکەوتنی هەوەسو ئارەزۆبازی، بگەڕێتەوە بۆ خوداپەرستی، وێڕای ئەوش باوەڕی بەخودا قایمو پتەو بکا، کرداری چاکو بەسوود ئەنجام بدا، ئەوانە دەچنە ناو بەهەشتی ڕازاوەو قەشەنگەوە، خودا لەتاوانیان خۆش دەبێ، هیچ ستەمیان لێ ناکرێ.

١- ﴿٦١ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ﴾ ئەو بەهەشتە بریتییە لەچەند باغو باغاتێك کە باغاتی (عدن)یان ناوە، بەشێکە لەقاتو تەبەقەی ناو بەهەشت، یان شوێنی نیشتەجێ بوونو مانەوەی هەتا هەتایین، پەروەردگار وادەی ئەو بەهەشتە خۆشو ڕازاوەیەی داوە بەبەندە باشەکانی: کە بەنەدیدەیی بڕوایان بەهەبوونی هەیەو کاری بۆ دەکەن، چاویان پێ نەکەوتووە ئیمانیان پێ هێناوە، بەهۆی بەهێزی بیرو باوەڕیانەوە، دڵنیان لەوەی وادەی خودا هەردێو پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە ﴿إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا﴾ بێگومان خودا وادەی بەدی دێنو هەرچی بەڵێنی پێ دابێ دەبێ بێتەجێو بەڵێن پێدراوەکان بەمرازی خۆیان دەگەنو هەموویان دەچنە ناو ئەو بەهەشتانەوە.

٢- ﴿٦٢ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا﴾ ئەهلی بەهەشت؛ ئەو پیاوچاکانەی خودا دەیانخاتە بەهەشتەوە، لەوێدا قسەی پڕوپووچ نابیسن، کەس قسەی ناشیرینو بێ سوودیان ئاراستە ناکا، بەڵکوو ئەوەی دەیبیسن هەر سەلامکردن لەیەکتریو سەلامکردنی فریشتەیە لێیان، دڵنیاییو ئارامییان پێ دەبەخشرێ بۆ ئەوەی هێندەی تر بکەونە خۆشیو لەززەتەوە.

٣- ﴿وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾ هەیە بۆ ئەو بەهەشتییانە لەبەهەشتدا ڕزقو ڕۆژی خۆیان بەیانیو ئێوارە، واتە: ئەوەی حەزیان لێ بێ لەخواردنو خواردنەوە لەئەندازەی کاتی بەیانیو ئێوارەدا بۆیان دێ بەبێ ماندووبوون، بێگومان لەبەهەشتدا شەوو ڕۆژ نیە، بەڵکوو هەموو کاتێ لەنوورو ڕوناکیدان، تێپەڕبوونی کاتەکان بەهۆی هاتووچۆی ڕوناکییەکانو کشانی چۆمەکان دەزانن. کەواتە دەبێ بڵێین: مەبەست ئەوەیە: بەئەندازەی کاتی نێوان بەیانیو ئێوارەی ئەم جیهانە خواردنو خواردنەوەیان بۆ دێ، نێوان قاوەڵتیو نانخواردنی ئێوارەیان بەئەندازەی نێوان قاوەڵتیو نانخواردنی ئێوارەی ئەم دونیایەیە!

﴿٦٣ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا﴾ ئەو بەهەشتە جوانو رازاوەیەی: کە بەو شێوە وەصف کرا بەمیرات دەیدەین بەبەندە تەقواکارەکانمان، ئەوانەی حەمدو سوپاسی خودا دەکەن لەکاتی خۆشیو ناخۆشیدا، لەهەموو حاڵێکدا فەرمانبەرداری خودای خۆیانن، ئێمەش بەهەشت دەکەینە مڵکی راستەقینەی ئەوانو وەکوو میرات پێیان دەبەخشین.

﴿٦٤ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ واتە: پەروەردگار فەرمانی بەجوبرائیل کرد: کە بەپێغەمبەر رابگەیەنێ: کە ئێمەی فریشتە دادابەزین بەمەبەستی نیگا هێنان بۆ سەر پێغەمبەران کات دوای کاتو بەیناو بەین مەگەر بەفەرمانی خوداو بەگوێرەی داخوازی حیکمەتو زانایی زاتی پاکی. ﴿لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ﴾ هەر بۆ خودایە ئەنجامدانی هەموو کارو بارێك، کاری دونیاو قیامەتمان رابوردوو ئێستاو داهاتوومان لەهەموو کاتو شوێنێکدا بەدەست خودایەو بەویستی ئەو ئەنجام دەدرێ. ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ هەرگیز خودای تۆ ئەی موحەممەد! تۆی لەیاد نەکردووە لێت بێ ئاگا نەبووە، هەرچەندە بۆ ماوەیەکیش نیگاو سروشت لێ دواکەوتووە، چونکە پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەمڵكو مەلەکووتی بوونەوەرو هەرگیزاو هەرگیز بێ ئاگاییو لەبیرچوونەوەی بەسەردا نایە.

﴿٦٥ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ خودا بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی تێیان دایە، هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە مڵکی خودایەو خەڵقندەی ئەوە، جا کەسێك خاوەنی هەموو بوونەوەر بێ، بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوی بێ، چۆن تەصەوور دەکرێ بێ ئاگاییو لەبیر چوونەوەی بەسەردا بێ!؟ کەوابێ ئەوەی لەسەر تۆ پێویستە ئەی پێغەمبەر! ﴿فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ﴾ بەردەوام بە لەسەر عیبادەکردن بۆ خودای خۆتو ئارام بگرە لەسەر عیبادەت کردنو گوێڕایەڵی بۆ خودا، ئەرکو ناخۆشی خوداپەرستیو بانگەوازی بۆ ئایین لەئەستۆ بگرە، بەهۆی دواکەوتنی نیگاو سروش بۆ ماوەیەك واز لەخوداپەرستی خۆت مەهێنە، ﴿هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا﴾ ئایا تۆ پێت وایە وێنەو نموونەی خودا هەیە؟ ئیستیفهامەکە ئیستیفهامی ئینکارییە، بەمانا نەفیە. واتە کەس نیە وەکوو خودا شیاوی پەرستشو بەندایەتی بۆ کردن بێ. ﴿٦٦ وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا﴾ ئادەمیزادی دڵ بێ باوەڕو دڵرەق دەڵێ ئایا کاتێ من مردمو لاشەم رزیو بووم بەخاکو خۆڵ، جارێکی تر زیندو دەبمەوەو لەگۆڕ راست دەکرێمەوە؟ واتە: بەلایەوە شتێکی سەیرەو زۆر بەدووری دادەنێو پێی وا نیە شتی وا راست بێ.

﴿٦٧ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾ بۆچی ئادەمیزاد بیر ناکاتەوە لەچۆنیەتی پەیدابوونی خۆی؟ بۆ بیر لەوە ناکاتەوە: کە ئێمە ئەومان لەنەبووەوە دروست کردوە، کاتێك ئەو هەر نەبوە، لەنەبوونەوە هێناومانەتە وجوود، بۆ بیر لەوە ناکاتەوە لەکوێوە هاتووە، چۆن هاتووە؟ دەبا بیر بکاتەوەو پەیدابوونی خۆی لەیەکەمجاردا بکاتە نیشانەو بەڵگە لەسەر گونجاوی دووبارە بوونەوەو دروستکردنەوەی.

﴿٦٨ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ﴾ سوێند بەخودای تۆ ئەی موحەممەد ئێمە ئەو موشریكو بێ بڕوایانە پاش زیندوکردنەوە لەسارای مەحشەردا کۆیان دەکەینەوە، بەتەنیا ئەوان کۆناکەینەوە، بەڵکوو ﴿وَالشَّيَاطِينَ﴾ لەگەڵ ئەو شەیاتینیانەی کە لەدونیادا هاوڕاو هاو رەوشت بوونو گومڕایان کردن ئەوانیشیان لەگەڵ تێکەوە دەپێچینو راپێچی سارای مەحشەریان دەکەین بۆ لێکۆڵینەوەو لێ پرسینەوەو تۆڵە لێ ستاندن. ﴿ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا﴾ لەپاش زیندو کردنەوەو کۆکردنەوەیان لەدەشتی مەحشەردا ئەمجار هەموو ئەو کافرو موشریکانە لەدەوری دۆزەخ حازر دەکەین لەشێوەیەکی سەرنج ڕاکێشدا، هەموویان بەسەر ئەژنۆدا کەوتوون، لەبەر ئەوە کەس خۆ بەپێوە ناگرێ، ناتوانێ لەسەر قاچی بوەستێ!

﴿٦٩ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا﴾ پاشان بەتەئکید ئێمە لەهەموو نەتەوەو کۆمەڵ گرۆیەکی فەسادو گومڕا، سەررەقترینو زۆر یاخی بووەکانیان بڕ دەدەین، کێیان زیاتر سەررەقو خۆبەزلزانو تەجاوزکار تر بوون بەرامبەر خودای بەرەحمو بەزەیی دەیانهێنینە ریزی پێشەوەو لەدەوری دۆزەخ مۆڵیان دەدەین، واتە: سەرانی کوفرو رابەرانی گومڕایی لەکۆمەڵی موشریكو گومڕایان دابڕ

دەكەین‌و راكێشی سەر لێواری دۆزەخیان دەكەین بۆ ئەوەی پێشتر فڕێیان بدەینە ناو دۆزەخەوە.

﴿٧٠ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَى بِهَا صِلِيّاً﴾ ئەمجار ئێمە بێگومان زۆر باش دەزانین‌و لەهەموو كەس شارەزاترین بەوانەی شایانترن بەدۆزەخ‌و چونە ناوی‌و سوتان بەناگره بێ ئامانەكەی.

﴿٧١ وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْماً مَقْضِيّاً﴾ هیچ كەس نیە لەئێوەی ئادەمیزاد ئیللا لەرۆژی قیامەتدا دەچێتە سەر لێواری دۆزەخو بەسەر پردی صیراطدا تێدەپەڕێ، ئەم لێ نزیكبوونەوەو تێپەڕینە بەسەر دۆزەخدا كارێكی حەتمی‌و بڕیار لەسەر دراوە، پەروەردگار حوكمی پێ كردووەو بڕاوەتەوە، هەر دەبێ بێتە جێ‌و پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە.

﴿٧٢ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ پاش ئەوەی هەموو ئادەمیزاد لەدەوری دۆزەخ كۆكرانەوە، ئەوەی كەوتە ناو دۆزەخەوە كەوتە ناوی لەكافرو یاخیبوان، ئەمجار تەقواكارو خۆپارێزان لەتاوان بەگوێرەی كردەوەكانیان رزگار دەكەین دالدەیان دەدەین‌و ناهێڵین بكەونە ناو دۆزەخەوە، بەهۆی ئیمان‌و كردەوەیانەوە بەسەر پردی صیراطدا تێپەڕ دەبن، ﴿وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيّاً﴾ كافرو ستەمكارو یاخیبووەكان لەدۆزەخدا دەهێڵینەوە بەشێوەی بەچۆكاهاتوویی، لەسەر ئەو شێوەی كە لەدەوری دۆزەخ گرد كرابوونەوە ئاوا لێیان دەگەڕێین با لەناو دۆزەخدا بسوتێن، هاتنە دەرەوەیان نیە، توانای رزگار بوونیان نیە.

﴿٧٣ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا:﴾ هەر كاتێ ئایاتی قورئان بەسەر ئەو موشریكە سەررەقانەدا بخوێندرێتەوە، بەڵگەو نیشانەی ئاشكراو روون لەسەر تاك‌و تەنهایی خودا بەگوێیاندا بدرێ، رووی خۆیان وەردەگێڕن‌و پشت هەڵدەكەن، بەفیزەوە خۆیان هەڵدەنێنەوە، فەخرو شانازی بەسەر موسوڵمانەكاندا دەكەن، لەشساغی‌و ساماندارێی خۆیان دەكەنە بەڵگەی راستی ئایین‌و بیرو باوەڕیان، رو دەكەنە موسوڵمانەكان‌و پێیان دەڵێن: ﴿أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَاماً وَأَحْسَنُ نَدِيّاً﴾ كام لا لەئێمەو لەئێوە شوێن‌و مەنزڵی خۆشترە، خانوو بەرەی پەرداخ‌و رازاوە ترە؟ كێمان

رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَٱعْبُدْهُ وَٱصْطَبِرْ لِعِبَٰدَتِهِۦ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُۥ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ أَءِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَٱلشَّيَٰطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى ٱلرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِٱلَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّى ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ وَّنَذَرُ ٱلظَّٰلِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَٰثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَن كَانَ فِى ٱلضَّلَٰلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ إِمَّا ٱلْعَذَابَ وَإِمَّا ٱلسَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْا۟ هُدًى ۗ وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

لەشساغ ترو پۆشتەو پەرداخ ترین؟ كێمان پارمەتیدەرو لایەنگیرمان زۆرە؟ كێمان دیوەخان‌و كۆڕو مەجلیسی فەرمبالغ ترو رازاوە ترە؟؟

﴿٧٤ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثاً وَرِئْياً﴾ زۆر لەگەل‌و نەتەوە رابوردووەكانمان بەهیلاك بردون لەوانەی پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستونەوە، بەردەوام بوون لەسەر كوفرو بێدینی خۆیان، ئێمە ریشەكێشمان كردن، وەلحال ئەوانە زۆر لەمانەمان شۆخ‌و شەنگترو پۆشتەو پەرداخترو پتر خاوەن ماڵ‌و سامان‌و كەل‌و پەل‌و ئامێربوون، دەی شۆخ‌و شەنگی‌و دەوڵەمەندییان نەبوە لەمپەر لەبەردەم ویستی خودادا، كاتێ ویستی لەناویان بەرێ.

﴿٧٥ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلاَلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدّاً﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریكە بێ باوەڕانە بڵێ: كە لافی ئەوە لێ دەدەن ئەوانە لەسەر حەقن‌و ئەتۆ و شوێنكەوتوانت لەسەر بەتاڵن، پێیان بڵێ: لەئێمەو لەئێوە هەر لایەكمان لەسەر

ڕێبازی گومڕایی بن، ئەوە پەروەردگار سزای دەدا بەوە مۆڵەتی دەدا لەگومڕاییدا بمێنێتەوەو زیاتر گومڕابێ هەتا کاتی ئەوەی دێ گیانی بکێشرێو تەمەنی تەواو ببێ، ئەمجار بیخاتە ناو دۆزەخەوەو بەتوندترین سزا تۆڵەی خراپەکارییەکانی لێ بستێنێ! ﴿حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ﴾ هەتا بەچاوی خۆیان ئەوەی وادەیان پێدراوەو هەڕەشەیان پێ لێ کراوە دەیبینن: جا ئەوعەزابە عەزابی دونیایە بەگرتنو شەڕ لەگەڵ کردنو ترساندنو کوشتنو بڕینو تالانکردن: وەکوو لەجەنگی بەدردا ڕوی دا، یان هاتنی ڕۆژی قیامەتو زیندوبوونەوەیانە بەناگەهانیو لەنکاو دووچار بوونیان بەو هەموو عەزابو تەنگو چەڵەمەیەی تێی دەکەون، ﴿فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا﴾ ئیتر ئەو کاتە بۆیان دەردەکەوێ کێ شوێنی ناخۆشو خەسارەتمەندە، کێ بێ پشتیوانو بێ دەسەڵاتو مایە پوچە؟ دەزانن کێ بەختەوەرو خودا پێداوە، ﴿٧٦ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى﴾ ئەوانە شوێن پەیامی پێغەمبەر دەکەونو ڕێگای هیدایەت دەگرنە بەر، خودا زیاتر هیدایەتیان دەدا بۆ ئیمانهێنانو ئیمان پتەو بوون، پتر شارەزایان دەکا بۆ خێرو چاکە، چونکە چاکە چاکەی لەدوایە.
﴿وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا﴾ ئەو بیروباوەڕە ڕاستو پەسندە.

﴿٧٧ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾ ئایا هەواڵت نەدەمێ بەسەر گورشتەی ئەو کافرەی کە سنورشکێنی دەکاو ڕێگە بەخۆی دەدا بەربەرەکانی خودا بکا، جورئەت بەرامبەر خودا بنوێنێ وەندە بێ شەرمو حەیا بێ بڵێ من لەقیامەتدا ماڵو منداڵو سامانم پێ دەدرێ؟!!

﴿٧٨ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا﴾ ئایا ئاگاداریی بەسەر غەیبدا هەیە؟ یان لەخوداوە وادەو بەڵێنێکی لەو بارەوە وەرگرتووە؟ واتە: ئەوەی ئەو کافرە سەرڕەقە دەیڵێ: بەیەکێ لەو دوو ڕێگایە نەبێ نازانرێ، ﴿٧٩ كَلَّا﴾ ئەوەی ئەو بەتەمایەتی وا نیەو نایەتەدی، بەهەڵەچووە ﴿سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ﴾ ئەوەی دەیڵێ: بۆی دەنووسینو بۆی پەزمەندە دەکەینو لەقیامەتدا سزای دەدەینەوە، ناهێڵین بەسەریەوە بچێ، ﴿وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا﴾ سزاو عەزابی بۆ زیاد دەکەین لەسەر ئەو قسە ناشیرینو نابەجێیانەیو کافربوونی بەخوداو بڕوا نەکردنی بەپێغەمبەری خوداو گاڵتەکردنی بەئایینی خودا، لەباتی ئەوەی لەقیامەتدا ماڵو سامانو منداڵی بدەینێ عەزابی بۆ زیاد دەکەین، ﴿٨٠ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا﴾ لەدونیا دەیمرێنینو ئەو ماڵو سامانەی هەیەتی بەمیرات دەدری بەیەکێکی ترو هەمووی لێ دەستێنین، ڕۆژی قیامەت دێ بۆ لای ئێمە بەڕوتو قوتی نەماڵی لەگەڵە نە منداڵی پێیە، هەرچی لەدونیادا هەی بووە هەموویان لێ ستاندۆتەوە، دەی چۆن بەتەما ئەوەیە لەقیامەتدا ماڵ و سامانی بدەنێ؟

﴿٨١ وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ سەیرە! ئەو کافرو موشریکانەی ئایاتی خودا ڕەتدەکەنەوە، جگە لەخودا چەند شتێکیان کردوە بەپەرستشی خۆیانو بەندایەتییان بۆ دەکەن، بەتەمای ئەوەن لەلای خودا پشتگیرییان لێ بکەنو نەهێڵن خودا عەزابیان بدا، بەهومێدی ئەوەن بۆیان ببنە شەفاعەتکارو لەخودایان نزیك بکەنەوە.

﴿٨٢ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ کار بەو شێوە نیە: کە ئەوان تێی گەیشتونو بەتەمان، نەخەیر بەهەڵەچونو ئاواتو هومێدیان نایەتە جێ، بەڵکوو پەرستراوەکانیان تەنانەت ئەوانەشیان کە بێ گیانن خودا وەزمانیان دێنێو بەدرۆیان دەخەنەوە، ئینکاری عیبادەتو پەرستشی ئەوان دەکەن، خۆیانیان لێ دوور دەخەنەوە، یەخەی خۆیانیان لێ دادەڕنن، لەجیاتی ئەوە شەفاعەتیان بۆ بکەن دەبنە دژو دوژمن بۆیان.

﴿٨٣ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا﴾ ئەتۆ نەتزانیوە ئەی موحەممەد! کە ئێمە شەیاتینمان بەسەر کافرەکاندا زاڵ کردون، جێگیرمان کردوون بۆ گومڕا کردنیان، دنە دنەیان دەدەن، هەڵیان دەنێن بۆ ئەنجامدانی تاوانو ڕۆچوون لەگومڕاییدا. هەڵیان دەخلێنن بۆ ئەوەی بکەونە ناو زلکاوی تاوانەوە، ڕێگای کوفرو بێدینییان بۆ جوان دەکەن، ئیزن دراون بۆ گومڕاکردنی ئادەمیزاد، لەو کاتەوە شەیتان داوای لەخودا کرد: کە ڕێگەی بدا ئادەمیزاد گومڕا بکا، ئەم

ئیزنەیان وەرگرتووە.

﴿٨٤فَلا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ﴾ ئەی موحەممەد! پەلەی ئەوەیان لێ مەکە زوو لەناو بچن، داوای هاتنی عەزابی ریشەکێشکەرو کۆکوژیان لێ مەکە، داخوازی ئەوە مەبە بەهۆی سوور بوونیان لەسەر کوفرو بێدینی هەموانیان لەناو بەرین، چونکە ماوەی ژیانیان کورتەو کاتی لەناو بردنیان نزیکە، ﴿إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدّاً﴾ چەند رۆژو کاتێکیان لەدونیادا ماوە، رۆژو سەعاتیان لێ دەژمێرین، هەتا سەروکارو کردەوەیانمان کۆنترۆڵ کردوە، لێیان دەگەرێین بۆ کاتو ساتێکی دیاریکراو کە کۆتایی تەمەنیانە، ئەو کاتە حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکەین سزای شیاوی خۆیان وەردەگرن.

﴿٨٥يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْداً﴾ ئەی پێغەمبەر! باسی ئەو رۆژە بۆ گەلەکەت بکە، کە ئێمە کۆمەڵی خوداناسان کۆ دەکەینەوە بۆ لای خۆمان؛ بۆ لای خودای خاوەن رەحمو بەزەیی بەشێوەی رێزو حورمەت، دەیان بەین بۆ ناو بەهەشت بەسواریو رێزەوە.

﴿٨٦وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْداً﴾ تاوانباران بەپیادەیی راپێچ دەکەین بۆ لای دۆزەخ، ماندوو شەکەتن تینوو برسین. بەو حاڵە دەیاندەینە بەرو راپێچیان دەکەین وەکوو چۆن گەلە حوشترو گاران؛ کە راپێچی دوێڵی ئاو دەکرێن! کەس لەهانایان نایەو ﴿٨٧لا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلاَّ مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْداً﴾ هیچ کەسێك لای خودا مافی ئەوەی نیە شەفاعەت بۆیەکێکی تر بکا، مەگەر کەسێك لەخوداوە وادەو بەڵێنێکی وەرگرتبێ، کە شایەتیدانە بەتاکو تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتیو هاتنی رۆژی قیامەت.

﴿٨٨وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَداً، ٨٩لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئاً إِدّاً﴾ کافرەکانی قورەیشو جولەکەو نەصارا دەڵێن: خودا منداڵی بۆ خۆی داناوە، منداڵی هەیە؛ موشریکەکانی قورەیش دەڵێن: فریشتە کچی خودان، جولەکەکان دەڵێن: عوزەیر کوری خودایە، مەسیحییەکان دەڵێن: عیسا کوری خودایە! بەراستی ئەو کافرە نەفامانە بەم قسەو بیرو بۆچوونانەیان هەڵوێستێکی ناشیرین دەنوێنن، قسەیەکی زۆر ناشیرینو بەعەقڵدا نەچوو دەڵێن. تاوانێکی گەورەو بەلایەکی سامناك

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى كَفَرَ بِـَٔايَـٰتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ ٱلْغَيْبَ أَمِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَـٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُۥ مِنَ ٱلْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُوا۟ لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّآ أَرْسَلْنَا ٱلشَّيَـٰطِينَ عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَـٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَّا يَمْلِكُونَ ٱلشَّفَـٰعَةَ إِلَّا مَنِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَـٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحْمَـٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ ٱلْأَرْضُ وَتَخِرُّ ٱلْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا۟ لِلرَّحْمَـٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنۢبَغِى لِلرَّحْمَـٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِن كُلُّ مَن فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِى ٱلرَّحْمَـٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَّقَدْ أَحْصَىٰهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

بۆ خۆیان دێننە دی! ئای کە بوختانێکی گەورە دەکەن! بوختانەکەیان هێندە سامناکە.

﴿٩٠تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدّاً﴾ نزیکە ئاسمانەکان شەق بەرن، شەقار شەقار ببن! زەوی بقەڵشێو رۆچێ، کێوەکان تێك روخێنو وردو خاش ببن! خەریکە کەون وەلەرز بێ، قەبارە زلەکانی بوونەوەر بەئەرزو ئاسمانەوە هەرچەندە بێ گیانن بکەونە لەرزەو حەجمینیان لێ هەڵگیرێ، تاوانەکە هێندە گەورەیە بێ زمان وەزمان دێنێو بێ گیان دەلەرزێنێ، ئەم رەتدانەوەو بێ ناخۆشبونو نارەزایی دەربرینە ئاسمانەکانو زەویو کێوەکان بەشداری تێدا دەکەن، هەموویان وەکوو شەقشەقە دەکەونە لەرزەو رادەچڵەکێن ﴿٩١أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَداً﴾ لەبەر ئەوەی ئەو نەفامانە منداڵ وەپاڵ خودا دەدەن، دەڵێن: خودا کوری هەیە کچی هەیە. بوونەوەر تێکرا ئۆقرەی لێ هەڵدەگیرێ، وەکوو مێژوولك

دەلـەرزێ، لەبـەر بەگـەورەگرتنی خـوداو بـەدوور گرتنـی لەهەموو عەیبـو نەنگییەك، چونکە خودا تاكو تەنهایەو بێ هـاوەڵو بـێ وێنـەو بـێ خێـزانو منداڵـە، ئەنجامـدانی ئـەو بوختانە گەورە هێندە سامناكە بونەوەر دەهەژێنێ.

﴿[٩٢]وَمَا يَنبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَداً﴾ هـەرگیز نـەگونجاوەو نـابێ خـودا منـداڵی هـەبێ، لایـەق نیـە بـۆ خـودا، چـونکە هـەبوونی منـداڵ نیـشانەی ئیحتیـاجیو کـەمو کورییـە، پەروەردگار لەشتی ئاوا دوورەو پێویستی پێ نیـە. ﴿[٩٣]إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْداً﴾ هەموو یـەكێ لەمـەخلووقات، لەفریـشتەو ئـادەمیو جندۆكـە ناچارن ئـیللا دەبـێ رۆژی قیامـەت لەبـەردەم خـودادا دان بەبەندایـەتی خۆیاندا بنێنن بۆ خـودا، دەبێ هەموویان ملكەچیو زەلیلی خۆیان رابگەیەنن، ئیتر چۆن دەبێ هەندێ لەو مەخلووقانـەی ببنە منداڵیو بەكوڕو كچی خودا حسێب بكرێن؟؟

﴿[٩٤]لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدّاً﴾ بێگومـان پـەروەردگار هـەموو بەنـدەكانی خـۆی، هـەموو دروسـتكراوانی خـۆی سـەرژمێر كـردونو دەوری داون، هـەموویان لـەژێر فـەرمانو تـەگبیری ئەودان، ئاگاداری هەموو هەڵسو كەوتێكیانە، هیچی لێ نادیـار نیـەو لێـی گـوم نـابێ، هـەموو بەنـدەكانی خـۆی سەر ژمێـر كـردون، كـردارو گوفتـارو هەناسـەو جـمو جوڵیـانی كـۆنترۆڵ كـردوە، هـەموو شتێك لای خـودای زانـاو ئاگـادار بەئەنـدازەو مەزەندەیە.

﴿[٩٥]وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْداً﴾ هەریـەكێ لەبەنـدەكانی رۆژی قیامـەت دێنـە خزمـەت پـەروەردگاریان بەتـەنیاو بـێ كەسو بێ یارمەتیدەر، هانا بۆ خودا دێنێو ئاتاجی بـەزەییو رەحمی خودایە. هەموو هەڵوێستو كارو گوفتارێكی لای خودا تۆمار كراوە، بەتەنیاو بێ كەسو بێدەر دێتە بەردەم دادگایی خودا.

﴿[٩٦]إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدّاً﴾ بێگومـان ئەوانـەی بڕوایـان بـەتاكو تـەنهایی خـوداو پێغەمبەرێتی پێغەمبەر هێناوە، كـردەوەی بـاشو بەسـوودیان ئـەنجام داوە، ئـەركی سەرشـانیان بـەگوێرەی توانـا بـەجێ هێناوە، ئەوەی ئایین بەحەڵاڵی دانابێ بەحەڵاڵی بزانن ئەوەی ئایین بەحەرامی دانابێ لایان حەرامە. پەروەردگار لای بەندە صاڵحەكانی خۆشەویستیان دەكا.

﴿[٩٧]فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْماً لُّدّاً﴾ ئێمـە ئـەم قورئانـەمان ئاسـان كـردوە بـەوە كـە بـەزمانی تـۆ نازڵمان كـردووە بـۆ ئـەوەی مـوژدە بدەی بەوانـەی تـەقواكارو لەخودا ترسن، ئامادەباشییان تێدایـە بـۆ ئـەوەی بچنە ریـزی خوداناسـانەوە، مـوژدە بـدەی بەوانـەی بـەپیر بانگەوازییەكەتـەوە دێـن خـودا بـەتاكو تـەنیا دەناسـن، بـڕوا بەپێغەمبەرایەتی تۆ دەكەن، موژدەی بەهەشتیان پـێ بـدەی، لەهەمان كاتدا بەم قورئانە كۆمەڵو كەسانێكی تـر بترسێنێ: كـە سـەررەقو دڵـڕەقن، دەمدرێـژو چـەقە چـەناون، حـەزیان لەكێـشەو جەدەلـە بەناحـەق، لەحـەق لایـان داوەو رویـان لەبەتاڵ كردوە، هەڕەشەیان لێ بكەی بەئاگری دۆزەخ لەتۆڵەی ئەو خراپەكاریەی ئەنجامی دەدەنو ئەو بیرو باوەڕەی سوورن لەسەری!

﴿[٩٨]وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزاً﴾ لـەپێش ئـەو عەرەبـە موشـریكانەوە زۆر گـەلو نەتـەوەو تـاقمو كۆمـەڵمان لـەناوبردون، خـستومانـنە تـوونی نەمانـەوە، بـەهۆی كـوفرو بێـدینـیـیـەوە بـەهۆی بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرەكانیانەوە، ئایا ئێستا كەسیان لێ دەبینی، هەست بەهیچ جمو جوڵو هاتوچۆی ئەوانە دەكەی؟ ئایا هیچ سركەو پرتەو دەنگو صەدایەكیان لێ دەبیسی؟ واتە: پـێش ئـەم عەرەبـە موشـریكانە زۆر گـەلو نەتـەوە هـەبوون وەكـوو ئەمانـە سـەركێشو دڵـرەقو سەرپێـچی كـەر بـوون، نەهاتنـە سـەر رێبـازی حـەقو بڕوایـان بەپێغەمبـەرەكانیان نەكردو خودا ئاسەواری بڕینەوەو لەناوی بردن.

كۆتایی سورەتی مریم

سورەتی (طه)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]طـه﴾ نـاوە بـۆ پێغەمبـەر ﷺ ماناكـەی ئەوەیـە: ئـەی موحەممەد! ﴿[٢]مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى! [٣]إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وُدّٗا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرۡنَٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ ٱلۡمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِۦ قَوۡمٗا لُّدّٗا ﴿٩٧﴾ وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هَلۡ تُحِسُّ مِنۡهُم مِّنۡ أَحَدٍ أَوۡ تَسۡمَعُ لَهُمۡ رِكۡزَۢا ﴿٩٨﴾

سُورَةُ طه

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طه ﴿١﴾ مَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡقُرۡءَانَ لِتَشۡقَىٰٓ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذۡكِرَةٗ لِّمَن يَخۡشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلٗا مِّمَّنۡ خَلَقَ ٱلۡأَرۡضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلۡعُلَى ﴿٤﴾ ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ﴿٥﴾ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَمَا تَحۡتَ ٱلثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجۡهَرۡ بِٱلۡقَوۡلِ فَإِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخۡفَى ﴿٧﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴿٨﴾ وَهَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ﴿٩﴾ إِذۡ رَءَا نَارٗا فَقَالَ لِأَهۡلِهِ ٱمۡكُثُوٓاْ إِنِّيٓ ءَانَسۡتُ نَارٗا لَّعَلِّيٓ ءَاتِيكُم مِّنۡهَا بِقَبَسٍ أَوۡ أَجِدُ عَلَى ٱلنَّارِ هُدٗى ﴿١٠﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ يَٰمُوسَىٰٓ ﴿١١﴾ إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَ إِنَّكَ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗى ﴿١٢﴾

يَخْشَى﴾ ئێمە قورئانمان بۆیە بۆسەر نازڵ نەکردوی: کەئەوەندە خۆت ماندو بکەی‌و ئەوەندە خەم‌و خەفەت بخۆی: کەئەوانە ئیمان ناهێنن، ئیمانهێنانی ئەوان بەدەست تۆ نیە، تۆ لەوە بەرپرسیار نی، بەڵکوو ئێمە قورئانمان: کە بۆ ناردوی بۆ ئەوەیە بەمەردومی ڕابگەیەنی‌و تێیان بگەیەنی، ئەتۆ هەر ڕاگەیاندن‌و تێگەیاندنت لەسەرە، لەوەبەولاوە گوێ بە سەرپێچی‌و ڕو وەرگێڕانی ئەوانە مەدەئەوەندە زەخت لەخۆت مەکە زیان بەدڵ‌ودەرون و جەستەت بگا، ئەوەی لەخودا دەترسێ: کەخودای بیر دەکەوێتەوەپەند ئامێز دەبێ، تەقوای خودا دەکاو داوای لێ خۆشبوون‌وبەمراز گەیشتنی لێ دەکابەمەش ئەرکی پێغەمبەر ﷺ کۆتایی دێ، چونکە ئەرکی سەر شانی پێغەمبەر ﷺ ڕاگەیاندنی پەیام‌و موژدە دان‌و ترساندنە!

﴿[٤] تَنزِيلاً مِمَّنْ خَلَقَ الأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلا﴾ ئەم قورئانەی بۆ تۆ هاتووە ئەی موحەممەد! وەجبە وەجبە بەسروش بەرەبەرە بۆت نازڵ کراوە لەلایەن خودای خۆتەوە: کە بەدیهێنەری زەوی‌و ئاسمانە بەرزەکانە.

﴿[٥] الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ ئەو کەسەی قورئانی ناردۆتە خوارێ خودای بەڕەحم‌و بەزەیی‌یە، خاوەن نیعمەت‌و فەزڵە بەسەر بەندەکانیدا، هەموو نیعمەتێ لەئەوەوەیەو ئەو خاوەنیەتی.. ئەو خودایەیە: کە بەسەر عەرشدا باڵادەستەو کۆنترۆڵی کردوە. هەموو کارو بارێکی بوونەوەر بە دەست ئەودو ئەو هەڵیدەسوڕێنێ.

زانایانی سەلەفی صالح:

ئەوانە ئیمانیان بەصیفاتی خودا هەیە بەو جۆرەی خودا بۆخۆی پاڵ خۆی داون، هیچ گۆڕان‌و تەئویل‌و لێکچواندن بڕیار نادەن، ئەمانە دەڵێن: پەروەردگار ئیستیوای بەسەر عەرش دا کردوە بەوجۆرەی لەگەڵ گەورەی‌و شکۆمەندی خۆیدا دەگونجێ، ئیتر چ پێویست بەتەئویل‌و مانا گۆڕین هەیە؟ خودا بۆخۆی (استوى) ی بۆ زاتی خۆی بەکار هێناوە ئێمە بۆچی بەبێ بەڵگە لەسەر مانای خۆی لای بدەین. ئەم کۆمەڵە سەلەفە سالحە دەڵێن: خودا زات‌و صیفاتی هەن، زات‌و صیفاتی لەدروست کراوانی جوداوازن، خودا عیلمی هەیەو ئادەمیزادیش عیلمی هەیە بەڵام عیلمی خودا جوداوازە لەعیلمی ئادەمیزاد، خودا صیفەتی بیستن‌و دیتنی هەیە وەڵێ بیستن‌و دیتنی خودا لەبیستن‌و دیتنی ئادەمیزاد جیایە. کەوابوو هەموو ئەو وشانەی کە لە قورئان دا بۆ خودا بەکار هێنراون وەکوو (وجه، يد ،قدم ، استوى...هتد) لەسەر مانای خۆیان دەیانهێڵینەوە، بەڵام بەتەئکید چۆنیەتی مانای ئەم وشانە کە بۆ خودایان بەکاربهێنین جودا وازە لەوەی کە بۆ مەخلوقاتیان بەکار بهێنین.

﴿[٦] لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى﴾ واتە: ئەو خودایەی قورئانی بۆ نازڵکردوی خاوەنیەتی‌و ملکایەتی ناو ئاسمانەکان‌و سەر زەوی‌و هەرچی لە ئاسمان‌و زەوی دا هەیە، تەنانەت ئەوەی لەژێرگڵ‌و خۆڵیشدایە بەڵکوو هەموو شتێکی ناو بوونەوەر هی خودایەو ئەو تەصەروفی تێدا دەکاو بەویستی خۆی هەڵیدەسوڕێنێ !

﴿[٧] وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ بە دەنگی بەرز لەخودا بپاڕێیەوەو ذیکری خودا بە

ئاشکرا بکەی یان بەنهێنیو لەسەره خۆ ئەنجامی بدەی، ئەوه تۆ باش بزانە: کە خودا زاناو ئاگاداره بە سەر هەموو نهێنی یەك و شاراوەتر لەنهێنی، ئاگای لە چیەو شاراوەتر لە چیە هەیە.

﴿^٨ اللَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ لَهُ الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ زاتێکە بێجگە لەخۆی هیچ پەرستراوێك نییە شیاوی پەرستن بێت، گشت ناوه جوانەکان هەرهی ئەون.

﴿^٩ وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى﴾ ئەی موحەممەد ئایا تۆ سەرگوزشتەو بەسەرهاتی موسات بۆ هاتووه؟ دەزانی چی بەسەرهات بە دەست فیرعەون و دارو دەستەکەیەوه؟ دەزانی سەرەتا چۆن نیگامان بۆ کردو ئاخاوتنمان لەگەڵ ئەنجام دا؟ وشەی (هل)کە بۆ ئیستفهامە چەسپاندن دەگەیەنێ، هەواڵەکە لە دڵی موخاطەب دا جێگیر دەکا، ئەم شێوەیە واتە (ئیستفهامی تەقریری) ئوسلوبێکی کاریگەرە بۆ ئاراستەکردنی کەلامی عەرەبی بۆ ناو زەینی بیسەر:

﴿^١٠ إِذْ رَأَى نَاراً﴾ کاتێك لە دەشتێکی کاکی بەکاکیدا، لە شەوێکی سارد و تاریکی زستاندا، ئاگرێکی بینی و دڵی پێ خۆش کرد. ﴿فَقَالَ لأَهْلِهِ امْكُثُوا﴾ بە خێزانەکەی گووت: ئێوه لێره بمێننەوه دانیشن بە شوێنی من دا مەیەن ﴿إِنِّي آنَسْتُ نَاراً﴾ بێگومان من ئاگرێکم بینی دەچم بۆلای ئەو ئاگره بزانم چیەو چۆنە ﴿لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ﴾ بەڵکوو لەو ئاگره سەره بزوتێك سەره چلوره ئاگرێکتان بۆ بێنم خۆتانی پێ گەرم بکەنەوه، یان بۆ ئەوەی بیکەینە رووناکی بۆخۆمانو رێگای پێ دەرکەین ﴿أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾ یان بەڵکو لەلای ئاگرەکە کەسانێکم دەست بکەوێ رێگامان پیشان بدا.

﴿^١١ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى﴾ کاتێك هاتە لای ئاگرەکە بانگی لێ کرا: ئەی موسا! گوێ بگره، ﴿^١٢ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ﴾ من: کە بانگت لێ دەکەم پەروەردگاری تۆم، ئەو شوێنەی تۆ لێی وەستاوی شوێنێکی پیرۆزه، پاكو خاوێنەو بەرەکەتی تێخراوه، کەوابێ ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ﴾ لەبەر رێزگرتنی شوێنەکە پێڵاوەکانت داکەنە، چوونکە پێخواسی نیشانەی خۆ بەکەم زانینو بەندایەتی کردنە بۆ خودا رێزنانە لەو کەسەی قسەت لەگەڵ دەکا، نیشانەی ئەدەبو رەوشتی بەرزە بەرامبەر خودای بەدیهێنەر! ﴿إِنَّكَ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ بێگومان ئێستا تۆ وای لەشیوو دۆڵێکی پاكو خاوێن دا پێی دەگوترێ (طوی) لە ئاخی سینادایە.

﴿^١٣ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى﴾ ئەمن ئەو خودایەم تۆم هەڵبژاردووه بۆ پێغەمبەرێتی ئەرکی رابەریو پێشەوایەتیت خراوەتە سەر شان. فەرمانی ئێمە ببیسەو وەری بگره، ئەو پەیامەی بۆت دێ، لێی حاڵی ببەو کاری پێ بکە.

﴿^١٤ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكْرِي﴾ بێگومان ئەو کەسەی بانگت دەکا پەروەردگاره، خودای خۆتە، ئەمە دووباره بوونەوەو تەئکیدی رستەی ﴿انی انا ربك﴾ەی پێشەوەیە.

﴿^١٥ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى﴾ بێگومان قیامەت هەر دێو گومان لەهاتنیدا نیە، رووداوێکە هەر دەبێ روو بداو نەهاتنی محاڵە. ئەمن دەمەوێ لەخۆشمی بشارمەوه، جاچۆن کەسانی دیکە پێی دەزانن؟ ئەم جۆره ئاخاوتنە لە زمانی عەرەبیدا باوه. ئەگەر یەکێك زێدەرەوی بکا لەنهێنی کارێکی دا دەڵێ: (کتمت سری من نفسي) ئەمن نهێنیەکەم لەخۆشم شاردەوه مەبەستی ئەوەیە: کەنهێنیەکەی بەوپەری تواناوه شاردۆتەوه.

﴿لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى﴾ بۆئەوەی هەموو کەسێك پاداشتی کردەوەکانی خۆی بدرێتەوه.

﴿^١٦ فَلا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى﴾ باتۆ بێ ئاگانەکا لەهاتنی قیامەتو لات نەدا لەبڕوا بوون بەقیامەتو رووداوەکانی، کەسێك: کەبڕوای بەهاتنی نیەو چاوەڕوانی پاداشتو سزای ئەو رۆژە نیە، لە سزاو عیقابی خوای گەوره ناترسێو بێ پەروا سەرپێچی فەرمانی خوا دەکاو گوێ بە نەهیەکانی نادا، شوێن هەواو هەوەسی خۆی دەکەوێ! نەتۆ ئەگەر وابکەی بەهیلاك دەچیو خەسارەتمەند دەبی.

﴿^١٧ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى﴾ ئەی موسا ئەوە چییە بەدەستی راستتەوەیە؟ بێگومان خودا ئاگاداری هەموو شتە، هیچ نیە لەئەو پەنهان بێ، کەواتەهەر پرسیارێ لەخوداوه

وَأَنَا ٱخْتَرْتُكَ فَٱسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰٓ ﴿١٣﴾ إِنَّنِىٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَن لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِىَ عَصَاىَ أَتَوَكَّؤُا۟ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِى وَلِىَ فِيهَا مَـَٔارِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَٰمُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَىٰهَا فَإِذَا هِىَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا ٱلْأُولَىٰ ﴿٢١﴾ وَٱضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ءَايَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ ءَايَٰتِنَا ٱلْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ ٱشْرَحْ لِى صَدْرِى ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِىٓ أَمْرِى ﴿٢٦﴾ وَٱحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِى ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا۟ قَوْلِى ﴿٢٨﴾ وَٱجْعَل لِّى وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِى ﴿٢٩﴾ هَٰرُونَ أَخِى ﴿٣٠﴾ ٱشْدُدْ بِهِۦٓ أَزْرِى ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِىٓ أَمْرِى ﴿٣٢﴾ كَىْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰٓ ﴿٣٧﴾

ناڕاستە بكرێ مەبەست زانا كردنی خودا نییەبەو شتەی پرسیاری لێ كردووە، بەڵكوو مەبەستی تری تێدایەو بەگوێرەی شوێن‌و جێگادەزانرێ.كەواتە لێرەدا پرسیارەكە بۆ بەئاگا هێنانەوەی حەزرەتی موسایەو بۆ سەرنج ڕاكێشانیەتی بۆ بینینی موعجیزەو دابڕانی لەو حاڵەی كەتێیدا نقووم بووە.

﴿[18]قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى﴾ وتی: ئەوەعەصاكەمە، لەكاتی ڕۆیشتن دا خۆمی سەردەدەم، گەڵای درەختەكانی پێ هەڵدەوەرێنم بۆ ئەوەی ئاژەڵەكانم بیخۆن. چەند مەبەست‌و بەرژەوەندی ترم تێیدا هەیەو بۆزۆر شتی تر بەكاری دەهێنم.

﴿[19]قَالَ﴾ پەروەردگار پێی فەرموو:﴿ أَلْقِهَا يَا مُوسَى﴾ ئەی موسا! ئەو عەصایەی بەدەستی ڕاستەوەیە فڕێی بدە، بیهاوێژە سەر زەوی، حەزرەتی موسا یەكسەر ﴿[20]فَأَلْقَاهَا﴾ عەصاكەی فڕێدا ﴿فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى﴾ هەر لەگەڵ فڕێی دا ڕوانی كتوپڕ عەصاكەی مارێكەو دەخشێ‌و دەكشێ بەسەر زەوی دا، دەست بەجێ عەصای بێ گیان بوو بە مارێكی درێژی گورج‌و گۆڵ. ﴿[21]قَالَ:﴾پەروەردگار پێی فەرموو: ﴿خُذْهَا وَلَا تَخَفْ﴾ بەدەستت بیگرەو لێی مەترسە، ﴿سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى﴾ هەر كەدەستت پێی گەیشتەوە دەیگێڕینەوە بۆ شێوەكەی یەكەمجاری‌و دەیكەینەوە بەدار عەصاكەی پێشوو.

﴿[22]وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ﴾ دەستی ڕاستت بەرە بۆبن هەنگڵت بیلكێنە بەژێر باڵتەوە، ﴿تَخْرُجْ بَيْضَاءَ﴾ دێتە دەرەوە بەدرەوشاوەیی ڕووناكی‌یەكی زۆر دەبەخشێ.. بەشەوو بەڕۆژ ڕووناكایی یەكەی دیارە وەكوو ڕووناكی خۆرو مانگ وایە. ﴿مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾ سپیەتیەكەی ڕووناكی‌و درەوشانەوەیە، نەخۆشی‌و دەردی بەلەكی نیە، نیشانەی عەیب‌و نەنگی نیە پێتەوە.دوایی ئەو دەستە بخەرەوە باخەڵتەوە، وەكوو پێشووی لێ دێتەوە، ڕەنگی گەنم ڕەنگی بەخۆوە دەبینێتەوە! ﴿آيَةً أُخْرَى﴾ موعجیزەیەكی ترەو نیشانەیەكی كەیە لەسەر ڕاستی پێغەمبەرایەتیت، ئەوەمان بۆیە كرد ﴿[23]لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى﴾ بۆ ئەوەی برێك لەنیشانەی گەورەیی خۆمانت نیشان بدەین، پێت بزانێنین؛ كەئێمە باڵا دەستین بەسەر هەموو شتێك لەناو بوونەوەردا.

﴿[24]اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى﴾ بە پێغەمبەری بچۆ بۆلای فیرعەون؛ كە پاشای میصرەو تۆ لەترسی ئەو هەڵهاتبووی. بچۆرە سەری ئەوە موعجیزەی گەورەو خاریقول عادەمان پێداوی، بانگەوازی بكە بۆ خودا پەرستی‌و بەندایەتی بۆكردنی، فەرمانی پێ بكە؛ كەچیتر نەتەوەی ئیسرائیل نەچەوسێنێتەوە، لەگومڕایی‌و ملهوڕی خۆی وازبێنێ ، بچۆرەلای فیرعەون‌و ئەم جۆرە پەیامەی بەگوێچكەدا بدە، چونكە بێگومان ئەو لەخۆی بایی بووە،كافرو سەركەش بووە، سنووری ئادەمیزادێتی خۆی شكاندووە.

﴿[25]قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي﴾ موسا ﷺ ووتی: خودایە، سینگم فراوان بكە دڵ‌و دەروونم بەهێز كە بۆ وەرگرتن‌و هەڵگرتن‌و گەیاندنی ئەو پەیامە، بە دڵێكی فراوانەوە بە بڕوایەكی پتەوەوە بتوانم ئەو پەیام‌و سروشە بگەیەنم.

بێگومان ئەو ئەرکە ئەرکێکی قورس و کارێکی گەورەیە پێویستی بەیارمەتی تۆ هەیە.

﴿٢٦ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي﴾ کارو فرمانم بۆ ئاسان بکە، ئەگەر تۆ یارمەتی دەرم نەبی ئەمن کەی تواناو هێزی ئەو ئەرکە گرانەم هەیە: هەرچەند ئەم دوو داوایەی هەموو پێداویستیەکانی دەگرێتەوە، بەلام چونکە ئەم مەبەستانەی کە لەمەدوادێن زۆرلای گرنگ بوون بۆیە بەتایبەتی ناویان دەهێنێ:

﴿٢٧ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي، ٢٨ يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾ زمانم رەهابکە گرێی سەر زمانم لابەرە، لالی و توریم مەهێڵە، بتوانم بەبێ گیرو گرفت قسەبکەم: بۆئەوەی لەکاتی راگەیاندنی پەیامەکەم دا لە قسەو ئاخاوتنم تێ بگەن، چونکە راگەیاندنی پەیامو ئامۆژگاریی لەلایەن رەوان بێژو قسە رەوانەوە کاریگەرترەو زیاتر خەڵکی دڵو گوێچکەیانی بۆ دەکەنەوە.

﴿٢٩ وَاجْعَلْ لِي وَزِيراً مِنْ أَهْلِي، ٣٠ هَارُونَ أَخِي﴾ خودایە! یارمەتیدەرو پشتیوانێکم بۆ دابنێ ی لەبرێ کاردا یارمەتیم بدا، ئەوکەسە لەلازمی خۆم بێ بۆ ئەوەی لەگەڵ من ئەرکی پێغەمبەرایەتی هەڵبگرێ، ئەو زمانی شیرینو رەوانە، دڵ دامەزراوو بار قۆڵو لە سەرە خۆیە.حەزرەتی موسا بۆ خۆی پیاوێکی توندوتیژو ئینفیعالی بوو، بۆیە داوای لەپەروەردگاری خۆی کرد: کەپشت ئەستوری بکا بە براکەی، بۆ ئەوەی دووبە دوو ئەوکارە گرنگەی پێیان سپێردراوە ئەنجامی بدەن.

﴿٣١ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي، ٣٢ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي﴾ خودایە! بە براکەم پشت ئەستوورم بکە، بیکەرە هاوبەشم لەپێغەمبەرێتیدا، بۆ ئەوەی ئەرکی سەر شانی خۆمان بەشێوەیەکی پێویست ئەنجام بدەین.

﴿٣٣ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيراً، ٣٤ وَنَذْكُرَكَ كَثِيراً﴾ بۆئەوەی بتوانین تەسبیحاتی زاتی پاکت بکەین، بە دوورت بگرین لەو شتانەی شیاوی زاتو صیفاتی تۆ نیە، بتوانین بەزۆری یادت بکەینو بەتاکو تەنها بتناسینو کەس نەکەینە هاوەڵو هاوبەشت لە هەموو عەیبو خەوشێك بتپارێزین.

﴿٣٥ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيراً﴾ خودایە! بێگومان زاتی پاکت لە حاڵو وەزعی ئێمە ئاگادارە، دەزانی بۆچی ئێمەت هەڵبژاردووەو بەو پایەی پێغەمبەریت پێ داوین، دەزانی بۆچی دەمان نێری بۆلای فیرعەونی ملهورو ستەمکار، ئەو فیرعەونەی داوای خوایەتی دەکا.ئێمە پابەندو ملکەچی تۆینو سوپاس گوزارین، ئەتۆش بۆخۆت پێویستی ئێمە دەزانی، ئاگاداری بەوەی: کەئێمە ئاتاجی یارمەتیو کۆمەگی تۆین!

﴿٣٦ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى!﴾ پەروەردگار فەرمووی: هەموو داواکاریەکانت پێ دران، هەرچی داوات کرد ئەوا دەست بەجێ پێم بەخشی.

﴿٣٧ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى﴾ بێگومان جارێکی تریش چاکەمان لەگەڵ تۆ کرد، منەتو نیعمەتی خۆمانمان بەسەردا رشتی، پێش ئەوەی پلەو پایەی پێغەمبەرایەتیت پێ ببەخشین چەند نیعمەتو فەضلی خۆمانمان پێ داوی.

﴿٣٨ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى﴾ ئەوکاتەی نیگامان کرد بۆلای دایکتو ئەوەی پێویست بوو تێی بگەیەنین تێمان گەیاند، شتێکمان تێگەیاند هەر بەئێمە دەکرا تێی بگەیەنین، وەکوو چەسپاوەو زانراوە، فیرعەونی ستەمکار بریاری دەرکردبوو بە لەناو بردنو کوشتنی هەر منداڵێکی نێرینەی بەنو ئیسرائیلی کەلەو ساڵەدا لەدایک دەبێ، چاکەموسا عليه السلام لەدایک بوو، دایکیو کەسو کاری تێنیان لێ پەیدا بوو، نەیاندەزانی چۆن لەچنگ یاساوڵەکانی فیرعەون رزگاری بکەنو چۆنی بشارنەوەو نەهێڵن پێی بزانن. پەروەردگار ویستی وابوو موسا عليه السلام لەو کوشتنو برینە رزگار بکا، کارێکی وابکا فیرعەون خۆیشی پەروەردەی بکاو پێی بگەیەنێ: بۆیە پەروەردگار ئەوەی خستە دڵی دایکییەوە. دەفەرمووێ: نیگامان کردە دایکتو خستمانە دڵیەوە، کە

﴿٣٩ أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ﴾ کورە تازە لەدایک بووەکەت بخەرە ناو صندوقە دارێکەوە ﴿فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ﴾ ئەمجار فرێی دە ناو دەریاوە، واتە: دەریای نیلەوە. ﴿فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ﴾ ئەمجار دەریاکەش وەلای بخاو فرێ ی بداتە قەراخەوە، تالە ئاکامدا ﴿يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ﴾ کەسێك بیگرێتەوە: کە دوژمنی

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰٓ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰٓ ﴿٣٨﴾ أَنِ ٱقْذِفِيهِ فِى ٱلتَّابُوتِ فَٱقْذِفِيهِ فِى ٱلْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ ٱلْيَمُّ بِٱلسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى وَعَدُوٌّ لَّهُۥ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِىٓ ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِىٓ أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُۥ ۖ فَرَجَعْنَٰكَ إِلَىٰٓ أُمِّكَ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَٰكَ مِنَ ٱلْغَمِّ وَفَتَنَّٰكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٠﴾ وَٱصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِى ﴿٤١﴾ ٱذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِـَٔايَٰتِى وَلَا تَنِيَا فِى ذِكْرِى ﴿٤٢﴾ ٱذْهَبَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُۥ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُۥ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفْرُطَ عَلَيْنَآ أَوْ أَن يَطْغَىٰ ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآ ۖ إِنَّنِى مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ قَدْ جِئْنَٰكَ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىٰ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِىَ إِلَيْنَآ أَنَّ ٱلْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِىٓ أَعْطَىٰ كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ ٱلْقُرُونِ ٱلْأُولَىٰ ﴿٥١﴾

منو دوژمنی ئەویشە. واتە: فیرعەون صندوقەكە بگرێتەوەو بیباتە لای خۆی. ﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي﴾ لەلایەن خۆمەوە خۆشەویستیەكی زۆرم خستە سەرت! لەدڵی خەڵكیدا شیرینم كردی. خۆم خۆشم ویستی و بەو هۆیەوە كەسانی دیكەش خۆشیان ویستی، یان لەدڵی ئادەمیزادان دا خۆشەویستم كردی و فیرعەونیش خۆشی ویستی و كردیتی بەكوڕی خۆی و پەروەردەی كردی. خۆشەویستی یەك وای لەفیرعەون كرد: كەخەیاڵی ئەوەنەكا بتكوژێ، بەڵكو بڕیار بدا بتكەنە كوڕی خۆیان، ﴿وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي﴾ خۆشەویستیم بەسەردا ڕشتی بۆئەوەی كەسانی دیكەش خۆشیان بوێ ی، پەروەردە بكرێی لەژێر چاودێری ئێمەدا، دەبێ چ توێژینەوەو لێكۆڵینەوەیەك بتوانێ شتێك زیاد بكا لەو مانایەی ئەم ڕستە قورئانیە گەیاندوویەتی؟

﴿٤٠ إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ﴾ واتە: لەلایەن خۆمەوە خۆشەویستیم بەسەردا ڕشتی، لەو كاتەدا: خوشكەكەت بەشوێنتەوە بوو بەقەراغ دەریادا ڕۆییشت، بۆ ئەوەی بزانی صندوقەكە لە كوێ دەوەستێتەوە. دەیەویست هەواڵت بزانێ، هەتا لە ماڵی فیرعەون دا تۆی دۆزییەوە لەحاڵەتێك دا بوون: كە دەگەڕان دایەنێكیان دەست بكەوێ شیرت پێ بدا. ﴿فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَنْ يَكْفُلُهُ﴾ ئەویش وتی: ئایە ڕێنمونیتان نەكەم بۆ ئافرەتێك بتوانێ ببێتە دایەنی و شیری بداتێ ئەوەندە كاراما بێ وابكا ئەم منداڵە مەمكی بگرێ، بەجوانی بەرعۆدەی بەخێو كردنی بێ؟؟ ئەوانیش ڕازی بوون و چوو دایكی هێناو یەكسەر مەمكی ئەوی گرت بەم شێوە ﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ﴾ ئاوا بەو جۆرە گێڕامانیەوە بۆلای دایكت بۆئەوەی بە تۆ چاوی فێنك ببێتەوە، دڵی ئارام بگرێ، غەم و پەژارەی لەدەست دانی ڕۆڵەی جگەر گۆشەی نەمێنێ. ﴿وَقَتَلْتَ نَفْساً فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ﴾ پیاوێكت كوشت لە تاقمی فیرعەون ئەو كاتەی كابرای قیبطی لەگەڵ كابرایەكی بەنوو ئیسرائیلی شەڕیان بوو، كابرای بەنو ئیسرائیلی هانای بۆ هێنای و داوای یارمەتی لێ كردی، ئەتۆش زللە یەكت لێ داو كابرا گیانی دەرچوو، بەمە كەوتیتە غەم و پەژارەوە ترسی تۆڵەو سزای فیرعەونت بۆ پەیدا بوو ﴿فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ﴾ ئێمە لەو ترس و بیمەی بۆت پەیدا بوو ڕزگارمان كردی، بەهۆی تۆبە كردنتەوە لەگوناهی پیاو كوشتنەكەت خۆش بووین و تاوانەكەتمان سڕیەوە، ڕێگامان نیشان دای كەهەڵ بێی بڕۆی بۆ وڵاتی مەدیەن بەمەش لەچنگ تۆڵەی فیرعەون ڕزگارت بوو. ﴿وَفَتَنَّاكَ فُتُوناً﴾ بەچەند شێوەی جۆراو جۆر بە تاقیمان كردیتەوە، پێش ئەوەی هەڵت بژێرین بۆ پێغەمبەریی، دووچاری چەند تەنگو چەڵەمەو بەڵاو ناخۆشیمان كردی، لەبۆتەی تاقیكردنەوەمان دای، لەهەموو ئەو تاقیكردنەوانە ڕزگارمان كردی، هەتا وات لێهات بەكەڵكی ئەوە بێی ئەركی پێغەمبەرایەتیت پێ بسپێردرێ. ﴿فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ﴾ چەند ساڵێك لەناو دانیشتوانی وڵاتی مەدیەن دا مایتەوە: كەنزیكەی هەشت قۆناغ لەمیصر دوور بوو، دەربەدەری و هەژاریت چەشت، بووی بەڕەنجبەرو شوانی شوعەیب ﷺ لەپاساوی مارەیی خێزانت. ﴿ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى﴾ پاشان كەدەساڵ شوانیت تەواو كرد، هاتیت بۆ ئەم شوێنە كەلەوە پێش بڕیارم لەسەر دابوو بۆ قسە لەگەڵ

کردنـت، بۆئـەوەی بتکەمـە پێغەمبـەرو بۆسـەر فیرعـەون‌و نەتەوەی ئیسرائیل.رەوانەت بکەم.

﴿[٤١] وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾ تۆم هەڵبـژاردووەو تایبـەتم کـردووی بەپێغەمبەرایـەتی‌و قسە لەگـەڵ کـردن دا، بۆئـەوەی بـانگی ئـادەمیزاد بکـەی بۆئـایینی مـن، کردوومـی بەفرسـتادەو ڕەوانـەکراو بۆسـەر بەنـدەکانم بۆئـەوەی ئایینیـان پـێ ڕابگەیـەنی، شـارەزایان بکـەی بۆڕێبـازی خـودا پەرستی‌وشەریعەتی حەق.

﴿[٤٢] اذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي﴾ ئەی موسا! لەگەڵ براکەت دا برۆنـە سـەر فیرعـەون‌و قەومەکـەی، بـڕۆن بانگـەوازی فیرعـەون‌و دارو دەستەکەی بکەن بـەو بەڵگەو موعجیزانـەی پێم داون‌و کردومن بەنیشانەی ڕاستی پێغەمبەرایەتیتان، ئۆ موعجیزەو نیشانەن بەئێوەم بەخشیون ﴿وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ سستی‌و کەمتەرخـەمی مەکـەن لەگەیانـدنی پـەیامی مـن دا، لەیاد کردن‌و ناو هێنانی مـن، هـەموو کاتێ منتـان لـەیاد بـێ، چـونکە یـادو زیکـری خـودا هێـزو توانـا دەبەخـشێ بـەدڵ‌و دەروون.

﴿[٤٣] اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ﴾ بـڕۆن بـۆلای فیرعـەون بانگـەوازیی لێ بکـەن بۆئیمانهێنـان ﴿إِنَّـهُ طَغَـى﴾ بێگومـان ئـەو لەسـنوور دەرچووە، زێدە ڕەوی کردووە لەتاوان‌و گـومڕایی‌دا، بەبەڵگـەو نیشانەی گورچکبڕ لەداوای لافی خودایـەتی ژێـوانی بکەنـەوە، بابەخۆیدا بچێتەوە، لەملهوڕی‌و کەللە ڕەقی خۆی دابەزێ.

ئـەمجا ڕێنموویـیان دەکـا بۆبانگـەوازی کردنـی‌و ڕووبـە ڕوو بوونـەوە لەگـەڵی‌دا. دەفـەرموێ: ﴿[٤٤] فَقُـولَا لَـهُ قَـوْلًا لَيِّنـًا﴾ بەنەرم‌و نیانی قسەی لەگەڵدا بکەن، بەتووندو تیـژی لەگـەڵی مەجوڵێنـەوە، ﴿لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى﴾ بـەڵکوو بـیر بکاتـەوەو لەپەندو ئامۆژگاری ئێوە ورد بێتـەوە، قسەتان لێ وەربگـرێ‌و بـۆی دەربکـەوێ: کـەئێوە ڕاسـت دەکـەن! یـان هیـچکە نـەبێ گومانی ڕاستیتان لێ بکاو بەهۆی ئەوەوە بترسێ لەسزاو تۆڵەی خودا.

﴿[٤٥] قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَن يَطْغَى﴾ حـەزرەتی موساو هارون بەیەکەوە وتیان: ئـەی خـودای ئێمـە! زۆر لـەوە دەترسین ئەگـەر فیرعـەون بـانگ بکـەین بـۆ خـودا پەرسـتی‌و یەکتا پەرستی گۆزوگومـەت پـەلامارمان بـداو بمانخاتـە بـەر حەملـەی یاسـاوڵەکانی‌و تووشـی چـەرمە سـەریمان بکـاو گـیرۆدەی سـزاو تۆڵـەی دژواری سـتەمکارانەی بـبین، چـونکە فیرعـەون ملـهوڕو سـتەمکارە، کـۆ لـەهیچ شـتێك ناکاتـەوەو ئێمـەش بـێ دەسـەڵات‌و بـێ پـشت‌و پـەناین‌و کـەسمان لەگـەڵ نیە.

﴿[٤٦] قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ پـەروەردگار پێـی فـەرموون: نانـا لەفیرعـەون مەترسـێن، ئـەمن پـشتیوانیتان دەکەم، دڵنیا بن دەتان پارێزم، گۆمەگیتان پێ دەکەم، هەرچی ڕوویدا لەنێوان فیرعەون‌و ئێوەدا ئـەمن دەیبیـسم‌و دەیبینـم، لێتـان بـێ ئاگـا نـابم، شـەڕو ئەزیـەت دانـی ئـەوتان لێ دوور دەخەمەوە.

﴿[٤٧] فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ﴾ بـچنە لای‌و لەمەجلیـسی خۆیدا بەڕاشکاوی پێی بڵێن: ئێمـە فرستادەو ڕەوانـە کـراوی خودای تۆین. بۆ ئەوەی لەسەرەتاوە بزانێ: کەخودایەك هەیە خودای ئەوو ئادەمیزادە بەگشتی خودای هـەموو بوونـەوەرە. کەواتـە: ﴿فَأَرْسِـلْ مَعَنَـا بَنِـي إِسْـرَائِيلَ وَلَا تُعَـذِّبْهُمْ﴾ دەسـت لەچەوسانەوەی نەتەوەی ئیسرائیل هەڵبگرە، چیتر عـەزابیان مەدە، واز لەسەر بڕینی نێرینەکانیان بهێنـە، ئـەرکێك مەخـە سەر شـانیان: کەنـەتوانن پێـی هەڵسن. ﴿قَـدْ جِئْنَـاكَ بِآيَـةٍ مِّن رَّبِّكَ﴾ ئێمـە کەڕەوانـە کـراوین لەلایـەن خـودای خۆتـەوە بـۆ سـەر تـۆو گەلەکـەت مـوعجیزەو بەڵگـەی بـەهێزمان هێنـاون گەواهی ئـەوەن: کـە ئێمـە بەڕاسـتی پێغەمبـەرین. ﴿وَالسَّـلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى﴾ ڕزگـار بـوون‌و ئـەمینی لـەقارو غـەزەبی خودا لەسەر کەسێك بێ شوێن هیدایەتی خودا دەکـەوێ، بڕوا بەپێغەمبەرەکانی دەکا، واز لەستەم‌و گومڕایی دێنێ!

﴿[٤٨] إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَـا أَنَّ الْعَـذَابَ عَلَـى مَـن كَـذَّبَ وَتَـوَلَّى﴾ بێگومـان ئێمـە نیگامـان لـە خوداوە بـۆ هاتووە: کـە عـەزابی دونیاو قیامەت لەسەر کەسێکە پەیامی خودا بەدرۆ بخاتـەوەو پشت لەئاینی حەق وەرگێڕێ. هەرکەسێك بڕوا بەئێمە نـەکاو بەدرۆمان بخاتەوەو پشت لەخودا پەرستی هەڵبکا ئەوە دۆزەخ جێگایەتی‌و بەئاگر دەسوتێندرێ.

قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَٰبٖۖ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾
ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ مَهۡدٗا وَسَلَكَ لَكُمۡ فِيهَا سُبُلٗا وَأَنزَلَ
مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَخۡرَجۡنَا بِهِۦٓ أَزۡوَٰجٗا مِّن نَّبَاتٖ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾ كُلُواْ
وَٱرۡعَوۡاْ أَنۡعَٰمَكُمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّأُوْلِي ٱلنُّهَىٰ ﴿٥٤﴾ ۞ مِنۡهَا
خَلَقۡنَٰكُمۡ وَفِيهَا نُعِيدُكُمۡ وَمِنۡهَا نُخۡرِجُكُمۡ تَارَةً أُخۡرَىٰ ﴿٥٥﴾ وَلَقَدۡ
أَرَيۡنَٰهُ ءَايَٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئۡتَنَا لِتُخۡرِجَنَا
مِنۡ أَرۡضِنَا بِسِحۡرِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأۡتِيَنَّكَ بِسِحۡرٖ مِّثۡلِهِۦ
فَٱجۡعَلۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكَ مَوۡعِدٗا لَّا نُخۡلِفُهُۥ نَحۡنُ وَلَآ أَنتَ مَكَانٗا
سُوٗى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوۡعِدُكُمۡ يَوۡمُ ٱلزِّينَةِ وَأَن يُحۡشَرَ ٱلنَّاسُ ضُحٗى
﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرۡعَوۡنُ فَجَمَعَ كَيۡدَهُۥ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُم
مُّوسَىٰ وَيۡلَكُمۡ لَا تَفۡتَرُواْ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا فَيُسۡحِتَكُم بِعَذَابٖۖ
وَقَدۡ خَابَ مَنِ ٱفۡتَرَىٰ ﴿٦١﴾ فَتَنَٰزَعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ وَأَسَرُّواْ
ٱلنَّجۡوَىٰ ﴿٦٢﴾ قَالُوٓاْ إِنۡ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخۡرِجَاكُم
مِّنۡ أَرۡضِكُم بِسِحۡرِهِمَا وَيَذۡهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلۡمُثۡلَىٰ ﴿٦٣﴾ فَأَجۡمِعُواْ
كَيۡدَكُمۡ ثُمَّ ٱئۡتُواْ صَفّٗاۚ وَقَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡيَوۡمَ مَنِ ٱسۡتَعۡلَىٰ ﴿٦٤﴾

﴿٤٩ قَالَ﴾ فیرعەون وتی: ﴿فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى؟﴾ دەی ئەگەر ئێوە پێغەمبەری خوادان‌و خودا ئێوەی ناردوە، پێم بڵێن ئەو خودایەی ئێوە کێیە؟

﴿٥٠ قَالَ﴾ موسا ﷺ وتی: ﴿رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾ خودای ئێمە ئەو خودایەیە: کە وجودی بەخشیوە بەهەموو شتێك‌و لەنەبووە وە هێناویەتیە جیهانی بوونەوە، هەرشتێکی دروست کردبێ ئەو شێوەو سەرو سیمایەی شیاوی حاڵ‌و وەزعیەتی پێی داوە، بۆ ئەوەی هەر شتەو کاری سروشتی خۆی پێ بکرێ، بۆ نموونە دەست بۆ هەڵمەت‌و وەرگرتن‌و هاویشتن.. قاچ بۆ ڕۆیشتن‌و زمان بۆ ئاخاوتن‌و چاو بۆ بینین‌و گوێچکە بۆ بیستن...هتد.

﴿٥١ قَالَ﴾ وتی ﴿فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الأُولَى﴾ دەی باشە ئەوەی تۆدەیڵێ ی ئەگەر ڕاست بێ؟ ئەی وەزع‌و حاڵی گەل‌و نەتەوە پێشینەکانی وەکوو گەلی عاد ثە موود چۆنەو چۆن بووە؟ بۆکوێ چوون؟ کێ خودایان بووە؟ خۆ ئەوان فەوتاون‌و ئەو خودایەیان نەپەرستووە کەتۆ باسی دەکەی‌و بەخودای دەزانی؟

حەزرەتی موسا وەڵامی دایەوە ﴿٥٢ قَالَ﴾ فەرمووی: ﴿عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لا يَضِلُّ رَبِّي وَلا يَنسَى﴾ زانیاری لەو بارەوە لای خودای منە، خودای من هیچی لێ گوم نابێ‌و هیچی لەبیر ناچێتەوە.

﴿٥٣ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ مَهْداً﴾ خودای من خودایەکی وەهایە زەوی بۆ ئێوە وەکوو فەرش ڕاخستووە، باوی خۆش کردووەو گونجاندویەتی بۆئەوەی بتوانن بەئاسانی بەسەریدا بێن‌و بچن، بتوانن لەسەری جێگیر بن‌و تێیدا بحەوێنەوە. یان زەوی کردووە بەشوێنی حەوانەوەو ئارام گرتنتان تێیدا وەکوو چۆن لەبێشکەدا منداڵ ئارام دەگرێ. ﴿وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلاً﴾ لەسەر زەوی بۆئێوەی ڕەخساندوە چەند ڕێگاو بانێك بۆهاتوو چۆی خۆتان‌و گواستنەوەی کەل‌و پەل‌و کاڵاتان لە شوێنێکەوە بۆشوێنێکی تر. ﴿وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجاً مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى﴾ پەروەردگار لە بەرزاییەوە لەهەورەوە بارانی باراندووەو دەبارێنێ، بەو بارانە جۆرەها ڕووەك دەروێنین دانەوێڵەو بەرو بوومی جۆراو جۆرو ڕەنگاو ڕەنگ لەتام‌و بۆن‌و شێوەو ڕەنگ‌و ڕووخسارو سود بەخشی‌دا دەرەخسێنین، بڕێکیان بەکەڵکی ئادەمیزاد دێ‌و هەندێکی بۆ ئاژەڵ باشە. بۆیە دوابەدوای ئەوە فەرموێ: ﴿٥٤ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ﴾ واتە: ئێمەجۆرەها ڕووەکمان لەزەویدا ڕەخساندووە، هەندێکی بۆئێوەی ئادەمیزاد باشەو سوودی لێ وەردەگرێ، هەندێکی بۆ ئاڵفی ئاژەڵ باشە، ئەوی بۆخۆتان باشەو لەگەڵ سروشتتان دەگونجێ لێی بخۆن‌و بیکەنە خۆراك‌و میوەی خۆتان، ئەمجار ئاژەڵەکانتانی لێ بلەوەڕێنن، بەوشکی‌و تەڕی بیکەنە ئاڵف‌و خۆراکی مەڕو بزن‌و ڕەشە ووڵاخ‌و حوشترو گیانلەبەرە ماڵیەکانی ترتان‌و بەئارەزووی خۆتان بەرەڵایان بکەن بالێی بلەوەڕێن. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لأُولِي النُّهَى﴾ بێگومان لەوەی بۆمان باس کردن، نیشانەو بەڵگەی جۆراو جۆر هەن لەسەر تاك‌و تەنهایی خودا بۆکەسانێك عەقڵ‌و هۆشیان تەواوەو سروشتیان ڕێك‌و پێکە.

﴿٥٥مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ﴾ ئێوەمان لەزەوی دروست كردووە، هەموو جەستەی ئادەمیزاد لەزەوی دروست بووە، بژێوی زەوی دەخواو ئاوی زەوی دەخواتەوە، هەوای سەر زەوی هەڵدەمژێ، باوە ئادەمیشتان لەگڵی زەوی دروست كراوە، ئەو دڵۆپە تۆمەی ئێوەی لێ پەیدا بووە لەخۆراك پەیدا بووە، خۆراكیش لەزەوی فەراهەم هێندراوە. ﴿وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ﴾ دووبارە دەتانگێڕینەوە بۆناو زەوی، كەمردن لەناو زەویدا دەنێژرێن‌و جەستەتان دەرزێ‌و دەبنەوە خاك‌و خۆڵ. ﴿وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾ لەوە بەولاوە زیندوتان دەكەینەوە لەگۆڕەكانتان دەرتان دەهێنینە دەرێ‌و ڕاپێچی حیساب‌و لێكۆڵینەوەی سارای مەحشەرتان دەكەین.

﴿٥٦وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى﴾ بێگومان ئێمە چەند نیشانەو بەڵگەیەكی كەونیمان نیشانی فیرعەون دان، زۆر موعجیزەی گەورەو بەڵگەی جۆراو جۆر كەهەموویان نیشانەی تاك‌و تەنهایی‌و خودایەتی ئێمەو پێغەمبەرایەتی موسا ﷺ بوون نیشانی فیرعەونمان دان، هەر نۆ موعجیزەكەی موسای بەچاوی خۆی بینین؛ بەڵام بەهۆی كوفرو عینادی خۆی بەدرۆی خستەوەو بڕوای پێ نەكردن، ﴿٥٧قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى!﴾ بەتوڕەییەوە ووتی: ئەرێ موسا! ئەتۆ لەخاكی مەدیەنەوە هاتووی بۆلامان بۆخۆت لێكردوین بە پێغەمبەرو، خەریكی بەم دەست‌و عەصا جادو بازیەت لەزێدو نیشتمانی خۆمان دەرمان بكەی.

﴿٥٨فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ﴾ سوێندم وابێ، بەوێنەی ئەو سیحرەی تۆ ئێمەیش سیحرێك دەخەینە ڕوو، زۆر لامان ئاسانە بەرپەرچی سیحرەكەت بدەینەوە، چونكە لەو جۆرە سیحرەمان زۆر لایە!! ﴿فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِداً لا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلا أَنْتَ﴾ ئەی موسا! ڕۆژێكی دیاریكراو دابنێ، ئێمەو ئەتۆ تێیدا كۆ دەبینەوە، هیچمان دوانەكەوین بۆ ئەوەی لەپێش چاوی خەڵكی بەو سیحرەی هەمانە، سیحرەكەت بەر پەرچ بدەینەوە، بیسەلمێنین: كەئێمەش وەكو تۆ خاوەن سیحرین‌و تۆش یەكێكی وەكوو ئەو هەموو سیحر بازانەی ئێمە. ﴿مَكَاناً سُوًى﴾ بائەو شوێنەی تێیدا كۆدەبینەوە دەشتێكی پان‌و پۆڕبێ، چاڵ‌و كەندو تەپۆڵكەی تێدا نەبن، هەموو كەس چاوی لێ بێ‌و بزانێ: كەبۆڕت دەدەین‌و بەر پەرچت دەدەینەوە.

﴿٥٩قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ﴾ وتی باشە: مەوعیدو ڕۆژی دیاریكراو بۆتان ڕۆژی خۆڕازاندنەوەتان بێ، ڕۆژی پشوودانی ئادەمیزادان بێ، ئەوڕۆژە بێ كەخەڵكی میصر هەموویان كۆدەبنەوەو خەریكی ڕابواردنن دەڵێن: ئەو ڕۆژە دیاری كراوە ڕۆژی جەژنی نەورۆز بووە. ﴿وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى﴾ باكۆبوونەوەكە كاتی چێشتەنگاو بێ، كاتێك بێ خەڵك لە ئەوپەڕی نیشات دا بن‌و دونیا تەواو ڕووناك بێ.

﴿٦٠فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى﴾ ئیتر فیرعەون لەخۆ كەوت‌وكەوتە هەوڵ‌و تێكۆشان‌و دەستی كرد بەكۆ كردنەوەی ساحیرو جادوبازی ناو وڵات، ساحیرو جادوباز كۆبوونەوە خۆیان ئامادە كرد و چاوەڕوانی هاتنی ڕۆژی دیاریكراو بوون، ڕۆژی دیاریكراو هات‌و خۆر هەڵات، فیرعەون‌و كاربەدەستەكانی بەرەو گۆڕەپانی دیاریكراو ڕۆیشتن‌و لە شوێنێكی بەرچاو جێگەیان گرت، حەزرەتی موساو حەزرەتی هارون، گەیشتنە گۆڕەپان، ساحیرەكانی فیرعەون بەكۆمەڵ هاتنە شوێنی دیاریكراو بەڕێز وەستان.

﴿٦١قَالَ لَهُمْ﴾ حەزرەتی موسا ﷺ بەساحیرەكانی وت: ﴿مُوسَى وَيْلَكُمْ﴾ كوڕە هاوار بۆئێوە، ماڵ وێران خۆتان، بیرێك لەخۆتان بكەنەوە ﴿لا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِباً فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ﴾ لەسەر خودا درۆ هەڵمەبەستن!! ئەگەر درۆ هەڵبەستن خودا بەسزای ڕیشە كێش لەناوتان دەباو دەتانفەوتێنێ. نەكەن وابزانن: كەئەو موعجیزە من دەینوێنم حەق نیەو سیحرو چاو بەستەكیەو جۆرێكە لەو سیحرەی ئێوە ئەنجامی دەدەن ﴿وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى﴾ بێگومان بەهیلاكچوو كەسێكە: كە درۆ بەدەم خوداوە هەڵبەستێ!!

﴿٦٢فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى﴾ ساحیرەكان لەناو خۆیاندا كێشەیان تێ كەوت، كەوتنە دەمە دەمێ‌و چپە كردن، دەیانەویست حەزرەتی موسا ﷺ گوێی لەئاخاوتنەكەیان نەبێ.هەندێكیان هەندێكیانیان هەڵدەنا بۆ سوور بوون لەسەر ڕوبەڕو بوونەوە، هەوڵیان دەدا ئەوانەی دڵیان سارد بۆتەوە

بیانهێننەوە سەر بیرو باوەڕی پێشوویان‌و نەهێڵن پاشە کشە بکەن.

﴿٦٣ قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى﴾. ئەوانەیان: کەسوور بوون لەسەر بەرەکانی کردنی حەزرەتی موساو هاروون، بەوانەیان دەگوت: کەدوو دڵ بوون‌و ئامۆژگاریەکانی حەزرەتی موسا ﷺ کاری تێ کردبوون. دەیانگوت: بەڕاستی ئەم دووانە: کەلافی پێغەمبەرایەتی لێ دەدەن، دوو جادو گەرن، دەیانەوێ بەهۆی سیحرەکەیانەوە لەخاک‌و زێدی خۆتان دەرتان پەڕێنن، ووڵاتتان داگیر بکەن‌و خۆیان ببنە پاشاو فەرمانڕەوای میصرو بیروباوەڕو یاساو ڕێسای ژیانتان لەناو بەرن.

﴿٦٤ فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ﴾ کەوابێ پێویستە لەسەرمان هەموومان بەیەکڕیز لەبەردەم خەتەری ئەمانە ڕابوەستین، دەی چیتان لەدەست دێ لەبەرگری کردن، چ فێڵ‌و جادوێك دەزانن بۆبەر پەرچدانەوەی ئەم دووانە بیخەنە گەڕو ﴿ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا﴾ پاشان هەمووتان بەیەك ڕیز بوەستن‌و بەیەکجار ئەوەی لاتانە پیشانی بدەن یا بینەران هەموویان سەر سام بن‌ولێهاتووی‌و زانایی‌مان ئاشکرا بێ‌و بەسەر ئەم پیاوە نیاز خراپانەدا زاڵ ببین ﴿وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى﴾ بێگومان ئەمڕۆ ئەو کەسە بەمراز گەیشتووە لەئێمەو لەئەو دووانە کەلەبەرە بەرکانیدا زاڵ بێ‌و بەسەر بەرامبەرەکەی دا سەرکەوتوو بێ.

﴿٦٥ قَالُوا يَا مُوسَى﴾ وتیان: ئەی موسا! ﴿إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى﴾ بۆخۆت سەر پشك بە، یان تۆلەپێشدا عەصاکەت بهاوێژەو توانای خۆت نیشان بدە، یان ئێمە یەکەم کەس دەبین بۆهاویشتنی گوریسەکانمان.

﴿٦٦ قَالَ﴾ حەزرەتی موسا پێی وتن: ﴿بَلْ أَلْقُوا﴾ بەڵکو ئێوە لەپێشدا سیحری خۆتان بهاوێژن، باسەرەتا سیحرەکەی ئێوە ببینین‌و ناوەرۆکی کاری ئێوە دەر بکەوێ. ﴿فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى﴾ ئەوە بوو: کاتێك گوریس‌و گۆچانەکانیان هەڵدا بۆناو گۆڕەپانەکە، موسا ﷺو

قَالُوا يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنۡ أَلۡقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ ﴿٦٦﴾ فَأَوۡجَسَ فِي نَفۡسِهِۦ خِيفَةٗ مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلۡنَا لَا تَخَفۡ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلۡقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوٓاْۖ إِنَّمَا صَنَعُواْ كَيۡدُ سَٰحِرٖۖ وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيۡثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سُجَّدٗا قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ هَٰرُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾ قَالَ ءَامَنتُمۡ لَهُۥ قَبۡلَ أَنۡ ءَاذَنَ لَكُمۡۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِي عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحۡرَۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَرۡجُلَكُم مِّنۡ خِلَٰفٖ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمۡ فِي جُذُوعِ ٱلنَّخۡلِ وَلَتَعۡلَمُنَّ أَيُّنَآ أَشَدُّ عَذَابٗا وَأَبۡقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُواْ لَن نُّؤۡثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَآءَنَا مِنَ ٱلۡبَيِّنَٰتِ وَٱلَّذِي فَطَرَنَاۖ فَٱقۡضِ مَآ أَنتَ قَاضٍۖ إِنَّمَا تَقۡضِي هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَآ ﴿٧٢﴾ إِنَّآ ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغۡفِرَ لَنَا خَطَٰيَٰنَا وَمَآ أَكۡرَهۡتَنَا عَلَيۡهِ مِنَ ٱلسِّحۡرِۗ وَٱللَّهُ خَيۡرٞ وَأَبۡقَىٰٓ ﴿٧٣﴾ إِنَّهُۥ مَن يَأۡتِ رَبَّهُۥ مُجۡرِمٗا فَإِنَّ لَهُۥ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحۡيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَن يَأۡتِهِۦ مُؤۡمِنٗا قَدۡ عَمِلَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلدَّرَجَٰتُ ٱلۡعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ مَن تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

خەڵکەکە تێکڕا وایان زانی: کەبەڕاستی ئەو حەبل‌و گۆچانانە گیانیان بە بەردا کراوەو ماریی ڕاستین.

بۆیە ﴿٦٧ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى﴾ موسا لە دڵی خۆیدا ترسی لێ نیشت، فیرعەون‌و دارو دەستەکەی کەیف‌و خۆش بوون وایان زانی ئیتر ساحیرەکان براوەن‌و بەسەر موساو هاروون دا سەرکەوتنیان بەدەست هێنا.

﴿٦٨ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى﴾ وتمان مەترسە بێگومان تۆسەرکەوتوی. ئەتۆ حەقت لەگەڵدایەو ئەوان لەسەر بەتاڵن، ئەتۆ بیرو باوەڕت لەگەڵدایەو ئەوان چاوبەستەکێ‌و دەست سووکی، ئەتۆ خودات لەگەڵدایەو ئەوان فیرعەونی ملهوڕی ستەمکار لەپشتیانە!

﴿٦٩ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ ئەی موسا! هیچ مەترسە ئەو عەصایە کەوابەدەستەوەیە بیهاوێژە یەکسەر دەبێتە ئەژدیهاو هەموو عەصاو گوریسەکانی ئەوان قووت دەدا، ئەوەی ئەوان

چاوبەستەكیان پێ لەو خەڵكە كردوە فرتو فێڵی سیحر بازانە، جادو بازیی‌و خەیاڵەو حەقیقەتی نیەو بەردەوام نابێ، هەرگیز سیحرباز سەركەوتوو نابێ، هەرچی بیكاو لەهەر شوێنێكەوە بێ بەمراز ناگا.

﴿٧٠ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّداً قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى﴾ ساحیرەكان كەوتنە سوژدەو هەموو بەیەك دەم هاواریان كردو وتیان: ئیمانمان هێنا بەخودای موساو هارون، قیامەتیان بەسەر دونیادا هەڵبژارد، بەتاڵیان واز لێ هێناو باوەڕشیان بەحەق داكرد.

﴿٧١ قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ﴾ وتی: ئەرێ ئەوە ئیمانتان هێناو باوەڕتان بەموسا كرد پێش ئەوەی من مۆڵەتتان بدەم؟؟ ﴿فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ﴾ سوێند بێ، شەرت‌و قەرار بێ، من دەبێ كەلەپارچەتان بكەم، دەست‌و قاچتان ڕاست‌و چەپ دەبڕم (دەستی ڕاست‌و قاچی چەپ یان بەپێچەوانەوە). ﴿وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَاباً وَأَبْقَى﴾ بەتەئكید دەزانن‌و بۆتان دەردەكەوێ لەمن‌و خودای موسا كامەمان سزای توند ترو هەمیشەترە!! ﴿٧٢ قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا﴾ وتیان: ئێمە تۆ هەڵنابژێرین بەسەر ئەو پەیام‌و هیدایەتەی حەزرەتی موسا ﷺ لەخوداوە بۆی هێناوین، ئەوەتا موعجیزەی جۆراو جۆرو ئاشكراو نومایانی نیشان داوین، پڕواو یەقینمان بۆ پەیدا بووە: كەئەو پێغەمبەرەو لەخوداوە نێردراوە. ﴿فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ﴾ چیت لەدەست دێ تەقصیری مەكە: بێ منەت بە﴿فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ ئەوەی تۆئەنجامی بدەی لەم ژیانی دونیایەدایە، هەر ئەوەندە دەتوانی بمانكوژی لەناومان بەری، خۆ لەوە زیاتر ناتوانی چی تر بكەی، لەپاش مردنمان هیچی ترت بۆلەگەڵ ناكرێن. دەی ئێمە ئێستا پێمان خۆشە لەم ژیانە ڕزگارمان بێ‌و بكەوینە ژیانی نەبڕاوەی قیامەتەوە.

﴿٧٣ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا﴾ ئێمە ئیمانمان بە خودای خۆمان هێناوە، ئەو خودایەی خاوەن بەخششە. ئیمانمان هێنا بۆئەوەی تاوانەكانمان بسڕێتەوە، لەگوناهمان خۆش بێ، بەتایبەتی ﴿وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ﴾ ئەو تاوانەی بەزۆر پێت كردین لەسیحرو جادوبازیی. بۆئەوەی بەرەنگاری موعجیزەی حەق بكەین. ﴿وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ خودا زۆر لەتۆ باشترە لەبارەی پاداش دانەوەو بەردەوامی پاداشی، عەزاب‌و سزای زۆر لەعەزاب‌و تۆڵەی تۆ بەردەوام ترە.

﴿٧٤ إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِماً﴾ بێگومان شەئن‌و حاڵ وایە: هەركەسێ ڕۆژی قیامەت بەتاوانباری بێتە خزمەت خودا، واتە: بەكافریی بمرێ، ئەوە ﴿فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ﴾ بێگومان بۆهەتا هەتایە دۆزەخ جێگایەتی‌و بەناگری بێ ئامان عەزاب دەدرێ ﴿لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى﴾ لەدۆزەخدا نامرێ هەتا ڕزگاری ببێ‌و لەكۆڵ بێتەوە، ناژی بەژیانێك كەسودی هەبێ، ئەو كەسە ئازار دەچێژێ تادەگاتە حاڵەتی مردن وەلێ وای لێ نایە هەست كردنی ئازاری نەمێنێ، بەكوردی نەژیانی ژیانەو نەدەمرێ.

﴿٧٥ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِناً قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَا﴾ كەسێكیش بەخزمەت خودای خۆی بگاتەوە بەموسوڵمانی بمرێ، ئیمانی بەخوداو بە پێغەمبەری خوداو بەموعجیزەی پێغەمبەرانی هەبێ: كەهەندێ لەموعجیزەی پێغەمبەران ئەم موعجیزانە بوون: كەئێمە بینیمانن. وێڕای ئەو ئیمانە كردەوەی باشی هەبێ، كردەوەكانی نیشانەی ڕاستی ئیمانەكەی بن، ئەوە ئەوانە بەهۆی ئیمانی ڕاستیان‌و كردەوەی باشیانەوە بەفەضڵ‌و ڕەحمەتی خودا بەهەشتی ڕازاوەیان بۆهەیە، لەبەهەشتی جوان‌و ڕازاوەدا پلەی بەرزیان دەدرێتێ، دەخرێنەلای ژووروویی بەهەشتەوە.

﴿٧٦ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ ئەوپلە بەرزانەیبەهەشت بریتین لەچەند باخ و باخاتێكی وەها: كەشوێنی تێدا مانەوەو تێدا ڕابواردنن، بەژێر باڵە خانەو ژوورەكانیاندا چۆم‌و جۆگای ئاوی جوان دەكشێن، بۆهەتا هەتایە لەوباخ‌و باڵە خانانەدا دەمێننەوەولێی دەرناچن! ﴿وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى﴾ بەخشینی ئەو بەهەشتە پێیان پاداشی كەسێكە خۆی لەتاوان پاك كردبێتەوە.

﴿٧٧ وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي﴾ بێگومان ئێمە نیگامان بۆ موسا ﷺ كرد، فرمانمان پێ كرد: كەشەوڕەوی

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِى فَٱضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِى ٱلْبَحْرِ يَبَسًا لَّا تَخَٰفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِۦ فَغَشِيَهُم مِّنَ ٱلْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُۥ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ قَدْ أَنجَيْنَٰكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَٰعَدْنَٰكُمْ جَانِبَ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا۟ فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِى ۖ وَمَن يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّى لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ ۞ وَمَآ أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُو۟لَآءِ عَلَىٰٓ أَثَرِى وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ ٱلْعَهْدُ أَمْ أَرَدتُّمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِى ﴿٨٦﴾ قَالُوا۟ مَآ أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَآ أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ ٱلْقَوْمِ فَقَذَفْنَٰهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾

بەنەتەوەی ئیسرائیل بکا، بەشەو بەنهێنی نەتەوەی ئیسرائیل لەمیصر بباتە دەرێ، فەرمانمان پێ کرد: کەهەر کاتێ گەیشتنە دەریای (قولزوم) یان دەریای (سوور) بەم شێوەیە هەڵس‌و کەوت بکەن: ﴿فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً فِي الْبَحْرِ يَبَساً﴾ بەعەصاکەت لەدەریا بدە، ڕێگای وشك‌و برینگیان لەناو دەریادا بۆ فەراهەم بێنە. عەصاکەت ئاراستەی دەریا بکە ئەوکاتە دوانزە ڕێگای ووشك لەناو دەریا پەیدا دەبن، بۆ ئەوەی هەر تاقم‌و تایەفەیەکی بەنو ئیسرائیلی بەڕێگایەکی تایبەتی دا بپەڕنەوە، لەهەمان کات دا ﴿لا تَخَافُ دَرَكاً وَلا تَخْشَى﴾ مەترسە لەوەی فیرعەون‌و لەشکرەکەی پێتان بگات‌و زیانتان پێ بگەیەنن. لەوەش مەترسن لەناو دەریادا گەلەکەت بخنکێن.

﴿[٧٨] فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ﴾ فیرعەون بەخۆی‌و سوپایەوە شوێنیان کەوت، لەو کاتەدا؛ کەهێشتا پاشەتای کۆڕەوی نەتەوەی ئیسرائیل خەریك بوو لەوبەر دەریا بچنە دەرێ، لەمبەر فیرعەون‌و لەشکریی هەر بەڕێگاکانی نەتەوەی ئیسرائیل دا ڕۆیشتن‌و کەوتنە ناو دەریاوە. کاتێك پێشەتای لەشکری فیرعەون هێشتا نەگەیشتبووە ئەوبەرو پاشەتاشیان هاتبووە ناو دەریاوە، ئالەو کاتەدا بەقودرەتی خودای باڵا دەست دەریا وێك هاتەوە: ﴿فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ﴾ ئیتر دایپۆشین لەو دەریایە ئەوەی دایپۆشین!! واتە داپۆشینەکەو وێکهاتنەوەی دەریا هێندە سامناك بوو، هێندە گرنگ‌و ناهەموار بوو هەر باس ناکرێ.

﴿[٧٩] وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى﴾ فیرعەون گەل‌و نەتەوەی خۆی گومڕا کردو لە ڕێبازی ڕاست‌و حەق لایدان‌و شارەزای ڕێبازی سەرفرازیی‌و ڕزگاریی نەکردن. ئەمەش قەشمەری‌و لاقرتێ کردنە بەفیرعەون، چونکە ئەو وادەی کەبەگەلەکەی دابوو: کەجگە لەڕێگای نەجات‌و ڕزگاریی هیچ ڕێگای تریان نیشان نادا.

﴿[٨٠] يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ﴾ دوای ئەوەی نەتەوەی ئیسرائیلمان ڕزگار کرد، نیگامان بۆ پێغەمبەرەکەیان کرد کەپێیان بڵێ: ئەی نەتەوەی ئیسرائیل! ئەوە ئێمە لە دوژمنی سەر سەختتان ؛ کە فیرعەون بوو ڕزگارمان کردن. ﴿وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الأَيْمَنَ﴾ ئەمجار وادەمان پێ دان؛ کاتێکمان بۆدیاری کردن، بۆئەوەی بەئاگاداری ئێوە قسە لەگەڵ موسا (عليه السلام) دا بکەین. ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى﴾ ناردومانەتە خوارێ بۆتان گەزۆو گۆشتی پەلەوەری شەلاقە، ئەمە لەحاڵێك دا ئێوە لەبیابانەکەدا دەسووڕانەوە سەرتان لێ تێك چوو بوو.

ئەمجار پێمان گوتن: ﴿[٨١] كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ لەم نیعمەتە پاك‌و خاوێنانەی ئێمە بخۆن‌و لەزەت وەربگرن. ﴿وَلا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي﴾ لەسنور دەرمەچن، زیاد لەپێویست مەخۆن، نەچن لەشتێکەوە کەبۆتان حەڵاڵە بگوێزنەوە بۆشتێکی تر بۆتان حەڵاڵ نیە. سپڵە مەبن، کوفرانی نیعمەتی خودا مەکەن، بەنازو فیزەوە دەستی بۆمەبەن، پابەندی ئەم فەرمان‌و نەهیانەی ئێمە بن، ئەگینا قارو غەزەبی ئێمەتان دێتە سەرو موستەحەقی سزای ئێمە دەبن. خۆ ﴿وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى﴾ کەسێك قارو

غەزەبو عەزابی ئێمەی بۆسەر نازڵ بێو پێیەوە بنووسێ ئەوە کەوتۆتە ناو چاڵی بەهیلاك چوونو فەوتان!!

﴿٨٢ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ثُمَّ اهْتَدَى﴾ بێگومان من سەرپۆشو خاوەن لێ خۆش بوونی تەواوم بۆکەسێك لەتاوان پەشیمان بێتەوە تۆبە بکا، ئیمانی بەخوداو بەپێغەمبەرانو نامە کانیانو بەفریشتەو ڕۆژی زیندوبوونەوە هەبێ.

﴿٨٣ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى﴾ ئەوە چی تۆی هەڵنا ئەی موسا! کەوا پەلە بکەیو گەلەکەت جێ بێڵی؟! مەبەست بەقەوم لێرەدا حەفتا نەقیبەکانی بەنو ئیسرائیلی یە واتە: چی پاڵی بەتۆوە نا کەنەقیبەکان جێ بێڵیو بۆخۆت بەتەنیا لێرەدا ئامادەبی.

﴿٨٤ قَالَ هُمْ أُولاءِ عَلَى أَثَرِي﴾ موسا ﷺ وەڵامی پەروەردگاری دایەوە وتی: ئەوانیش وادەگەن، کەمێك لەدوای منەوەن، ئەمن چەند هەنگاوێك پێشیان کەوتووم. ﴿وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى﴾ ئەمن بۆخۆم پەلەم کردووە ویستم زووتر بگەمە شوێنی وادەو لەلازمەت دا ڕابوەستم بۆئەوەی ڕەزامەندیی تۆ بەدەست بێنم، ویستم فەرمانی تۆ بەجێ بێنمو پابەندی بەڵێنی خۆم بم.

﴿٨٥ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ﴾ پەروەردگار فەرمووی: ئێمە لەدوای خۆت، کەگەلەکەت بەجێ هێشتو هارونی برات کردە چاودێریان بەتاقیمان کردنەوە، لەتاقیکردنەوەکە دەرنەچوون، سامیری گومڕای کردن، بانگی کردن بۆ گوێرەکە پەرستیو هەڵینان بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە ناپەسەندە.

﴿٨٦ فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفاً﴾ حەزرەتی موسا ﷺ دوای تێپەڕ بوونی چل شەوەکەو وەرگرتنی تەورات، گەڕایەوە بۆلای گەلەکەی بەرق هەڵساوی. ﴿قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْداً حَسَناً﴾ حەزرەتی موسا ﷺ کەهاتەوە ناو گەلەکەی ڕوی تێکردنو پێی گوتن: ئەرێ قەومو خوێشەکەم! ئەوە پەروەردگارتان وادەی ڕاستو باشی پێ نەدان؟ لەسەر زوبانی من بەڵێنی نەدانێ کەچاکەو خێری دونیاو قیامەتتان بداتێ؛ کتێبی ئاسمانیتان بۆ بنێرێ، شەریعەتو یاساتان فێر بکا، زەویو زارو مڵكو ماڵی جەبابیرەکانی میصرتان بداتێ، لەقیامەتیش دا پاداشی باشو لێخۆشبوونتان خەڵات بکا؟ ﴿أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ﴾ ئایا ماوەی زۆرتان پێ چوو لەچاوەڕوانی کردنی وادەی خوداو بەسەر بەڵێنەکەی پێی دابوون ماوەی زۆر تێپەڕیو بەو هۆیەوە نیعمەتەکانی خوداتان لەبیر چوو؟؟ خۆ هێشتا مانگێكو چەند ڕۆژێکە. ﴿أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي﴾ یان ویستتان بەم کردەوەیەتان ڕقو غەزەبی خودای خۆتان بێتە سەرتان!

﴿٨٧ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا﴾ وتیان: ئێمە بەڵێنەکانی خۆمان بەویستو ئیرادەی خۆمان نەشکاندو دەسەڵاتی ئێمەی تێدا نەبوو، بەڵکو بەزۆرە ملێ پێمان کراو ناچار بووین بیکەین. سامیری تینی بۆ هێناینو عەقڵو هۆشی لێ ستاندینو بەچاوو ڕاو سەری لێ تێکداین هەڵیخەڵەتاندین. ﴿وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَاراً مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا﴾ بەڵکو ئێمە چەند کوڵو کۆڵبارێکمان لە خشڵی قیبطییەکان درا بوو بەکۆڵماندا، کاتێ ویستمان لەمیصر دەربچین بەبیانووی ئەوەی کەوا بەیانی جەژنمانە بەئەمانەت لێمان وەرگرتبوون، سامیری لێی کردین بەچاوو ڕاوو وتی: لەخۆگرتنی ئەو زێڕو زیوە شومەو حەرامە، موسا بۆیە دواکەوتووە سوچی هەبوونی ئەو خشڵو گەواهێرەیە لاتان، ئەمجار فەرمانی پێ کردین: کەچاڵێك هەڵکەنینو پڕی بکەین لەئاگرو دوایی زێڕو زیوەکەی تێ فڕێ بدەین. ﴿فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ﴾ وەکوو چۆن ئێمە خشڵەکانی لای خۆمان فڕێ دایە ناو ئاگرەکە، سامیریش بەهەمان شێوە لەوخشڵە پەیکەری گوێرەکەیەکی دروست کردو کەمێ لەو گڵو خۆڵەی کەلەژێر پێی جوبرائیل هەڵی گرتبوو بەسەر پەیکەرەکەدا پژانی، ئیتر ﴿٨٨ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ﴾ سامیری گوێرەکەیەکی لەو خشڵو زێڕو زیوە بۆ بەنو ئیسرائیلییەکان دەرهێنا جەستەیەکی بێ گیان بوو بۆڕە بۆڕێکی لێ دەهات وەکو بۆڕەی گوێرەکەی زیندو. ﴿فَقَالُوا﴾ سامیریو هاوبیرانی وتیان: ﴿هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ﴾ ئەمە خودای ئێوەو خودای موسایە، وەڵێ موسا لەبیری چوو ئەوەتان پێ ڕابگەیەنێ کەئەمە خودای ئێوەو ئەویشە. ڕەنگە موسا:

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ فَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَٰرُونُ مِن قَبْلُ يَٰقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِۦ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحْمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِى وَأَطِيعُوٓا۟ أَمْرِى ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىٓ ۖ إِنِّى خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِى ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَٰسَٰمِرِىُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا۟ بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ ٱلرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ﴿٩٦﴾ قَالَ فَٱذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّن تُخْلَفَهُۥ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰٓ إِلَٰهِكَ ٱلَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُۥ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُۥ فِى ٱلْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَآ إِلَٰهُكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

کەئێستا چووە بۆکێوی (طور)و ئەوە ماوەیەکە نەگەڕایەوە بەدوایدا بگەڕێو نایدۆزێتەوە.!!

﴿[٨٩]أَفَلا يَرَوْنَ أَلاَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلاً وَلا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرّاً وَلا نَفْعاً﴾ ئایا ئەو نەفامانە نەیانزانی: کەئەو شتەی سامیری دروستی کرد: هیچ قسەو ئاخاوتنێکیان ئاڕاستە ناکاو وەڵامیان ناداتەوە، ناتوانێ زیانیان لێ دوور بخاتەوە، هیچ سوودێکیشیان بۆ کێش ناکا.

﴿[٩٠]وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُمْ بِهِ﴾ بێگومان حەزرەتی هارون ﷺ پێش ئەوەی حەزرەتی موسا ﷺ لەکێوی (طور) بگەڕێتەوە بەوانەی گوت: کەپەرکێشی گوێرەکە پەرستیان کرد لەنەتەوەی ئیسرائیل - پێی وتن: ئەی قەومەکەم ئێوە توشی فیتنە کراون، هەرچەند: کەتێدە فکرو بیردەکەمەوە جگە لەوەی: کە بەهۆی ئەم گوێرەکە پەرستیە بەتاقی دەکرێنەوە هیچی تر نیە، بەتاقی کرانەوە بۆئەوەی دەربکەوێ. ﴿وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ﴾ بێگومان خودای بەحەق‌و ڕاستی ئێوە ئەو خودایەیە: کەئێوەی بەدی هێناوە، هەموو شتێکی لەنەبووەوە هێناوەتە وجودو خاوەن ڕەحم‌و بەزەیی‌یە ئەو خودایەیە ئێوەی لەدەست فیرعەون ڕزگار کرد، کەوابێ ﴿فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي﴾ شوێن نەصیحەت‌و ئامۆژگاری من بکەون، گوێڕایەڵی فەرمانی من بن، بەردەوام بن لەسەر ئایینی حەق‌و یەکتاپەرستی ئەنجام بدەن، هەڵبەتە لەوەپێش بەنوو ئیسرائیل یەکان پەیمانیان دابوو: کەگوێڕایەڵی حەزرەتی هارون ﷺ بن‌و لەفەرمان‌و نەهیەکانی دەرنەچن. بەڵام پابەندی بەڵێنەکانی خۆیان نەبوون، هەرچەندە حەزرەتی هاروون ﷺ ئامۆژگاری کردن هیچیان بەگوێدا نەچوو، ﴿[٩١]قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى﴾ وتیان: نەخەیر بەگوێی تۆ ناکەین، لەسەر ئەم گوێرەکە پەرستیە دەمێنینەوە دەبێ لەدەمی موسا ﷺ خۆیەوە ببیسین ئاخۆ ئەمە باشە یان خراپە!

جا کەحەزرەتی موسا ﷺ بەو داخ‌و جەخارەتەوە گەڕایەوە، ئەوی لەڕیشی هارون‌و سەرو گوێلاکی گرت‌و بۆلای خۆی ڕایکێشا، ﴿[٩٢]قَالَ يَا هَارُونُ﴾ وتی ئەی هاروون! کاتێک ئەتۆ دیت ئەمانە ئاوا لەئایین وەرگەڕان ﴿مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا [٩٣] أَلاَّ تَتَّبِعَنِي﴾ ئەوە چی تۆی مەنع کرد شوێن من بکەوتیتایە لەگەڵ ئەوانەی لەسەر ئاینی حەق مابوونەوە؟ بۆنەهاتن بۆسەر کێوی (طور) دەبوایە کەوەزعەکە ئاوای لێ هات ئەوانە بەگوێیان نەکردی یەکسەر سامیری‌و ئەوانەی دەستیان کرد بەگوێرەکە پەرستن بەجێت بهێشتنایە، بهاتیتایە بۆلام‌و زوو ئەو هەواڵەت پێ بدامایە. ﴿أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي﴾ ئایا سەرپێچی فەرمانی منت کرد، خۆمن: کەڕۆیشتم داوام لێ کردی تامن دێمەوە هیچ نەقەومێ، نەهێڵی هیچ کەس سەرپێچی فەرمانی خودا بکا.

﴿[٩٤]قَالَ﴾ بەحەزرەتی موسای ﷺ گوت: ﴿يَبْنَؤُمَّ﴾ ئەی کوڕی دایکم! ﴿لا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلا بِرَأْسِي﴾ سەرم بامەدەو ڕیشم مەگرە، یان مەنەوە ڕیشم‌و قژم بامەدە، من هیچ سەرپێچیەکم نەکردوە، تاوانێکم نیە بەبڕوای من ئەوەی من کردومە جێگای ڕەزامەندی تۆیە. ﴿إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾ لەڕاستی دا من ترسام لەوەی

ئەگەر لەگەڵ ئیماندارەكاندا بچوومایە بەگژ گوێرەكە پەرستەكان دا شەڕو جەنگم بەرپا بكردایە. یان من لەگەڵ ئیماندارەكان سامیری‌و گوێرەكە پەرستەكانمان جێ بهێشتایەو بهاتینایە بۆلای تۆ، ئەوكاتە نەتەوەی ئیسرائیل دەبوونە دوو تاقم، ئیتر ترسام لەوەی ئەگەر تۆ هاتبایەوە بتگوتایە: ئەی هارون! تۆ دووبەرەكیت خستۆتە نێوان نەتەوەی ئیسرائیلی یەوە. گوێڕایەڵی فەرمانی من نەبووی!!

ئەمجار: كەحەزرەتی موسا ﷺ عوزرەكانی هارونی ﷺ برای بیستن ڕووی كردە سامیری گومڕاو تاوانبار ﴿[٩٥] قَالَ﴾ پێی فەرموو: ﴿فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ﴾ ئەرێ سامیری! تۆ بۆ ئەم كارە ناشرینەت كرد؟ چی هەڵی نای بۆئەوەی كەوا ئەمان گومڕا بكەی‌و ئەم فیتنەو ئاشوبە بخەیەوە؟

﴿[٩٦] قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ﴾ سامیری وتی: من شتێكم بینی خەڵكەكە نەی بینی، ئەتۆش هەستت پێ نەكرد واتە: تەماشای ئەو ولاخەم كرد: كەجوبرائیل سواری بوو بوو، دەمبینی پێی لەهەر شوێنێك دادەنا خاكی ژێر پێی سەوز دەبوو، یانی گیای لێ دەڕوا، ئیتر من زانیم كە جێ پێی ئەو وولاخە نهێنیەكی ژیانی تێدایە ﴿فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا﴾ ئەوە بوو ئەو كاتەی جوبرائیل هات بۆلەناو بردنی فیرعەون سواری ئەسپێك بوو منیش مشتێكم لەشوێن پێی ولاغەكەی یان جێی پێی جوبرائیل خۆڵ هەڵگرت، ئەمجار ئەو مشتە گڵەم فڕێ دایە ناو ئەو زێڕو زیوە تواوەی كردبوومە پەیكەری گوێرەكەكە، ئیتر لاشەكە دەستی كرد بە بۆڕە بۆڕ. ﴿وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي﴾ بەو جۆرە نەفسم ئەو كارەی بۆ جوان كردمو لەدڵم دا شیرین بوو، واتە: بەئارەزوی خۆم‌و هەواو هەوەس ئەوەم بەسەر ئەو خەڵكە هێناو ئەو ئیشەم ئەنجام دا.

ئەوە بوو حەزرەتی موسا ﷺ ڕووی كردە سامیری‌و ﴿[٩٧] قَالَ﴾ پێی گوت: ﴿فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ﴾ ماتوڵ ئەم تاوانەت ئەنجام داو، ئەم خەڵكەت سەرگەردان كرد، بڕۆ دەرەوە لە ناومان داو خوێڕی بە! ئەوا خوێڕیم كردی! تێكەڵی كەس نەبی‌و كەس تێكەڵت نەبێ. ﴿وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ﴾ بێگومان شوێن‌و كاتێك هەیە بۆ عەزابی قیامەتت، بەڵێنت پێ دراوەو بەهیچ جۆرێ لێی دواناكەوی‌و هەر توشت دێ، نەهاتنی نیە! ﴿وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا﴾ سەیری خودا درۆزنەكەشت بكەو بڕوانە چی لێ دەكەم! ئەو خودایەی لە جیاتی خودا پەرستشت بۆ دەكردو بەدەوامی لەسەر پەرستنی! ﴿لَنُحَرِّقَنَّهُ﴾ سوێند بە خودا بە ئاگر پاشپاش دەیسوتێنم تا دەبێتە خۆڵەمێش. ﴿ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا﴾ پاشان خۆڵەمێشەكەی بەدەریادا دەدەین‌و ئاسەواری ناهێڵین. بۆئەوەی تەپو تۆزەكەشی دەست كەس نەكەوێ.

﴿[٩٨] إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ ئەو گوێرەكەی سامیری ئێوەی پێ هەڵخەڵەتاندوە خودا نیە، خودای بەحەق‌و ڕاست بۆ ئێوە تەنها (الله)یە، جگە لەئەو خودای تر نین، هەر (الله) شیاوی خودایەتی‌و عیبادەت بۆكردنە، هەموو كەس ئاتاجی ئەو خودایەو ئەو پێویستی بەكەس نیە، هەموو كەس بەندەی ئەون، زانایە بەهەموو شتێك‌و بەسەر هەموو شتێك دا ئاگادارە، هەموو شتێك لای ئەو سەر ژمێر كراوە.

﴿[٩٩] كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ﴾ واتە: ئەی موحەممەد! هەروەكوو چۆن بەوشێوە جوان‌و سەرنج ڕاكێشە چیرۆكی موسا ﷺ مان بۆ گێڕایەوە: باسی ئەوەمان بۆ كردی چۆن كرا بەفروستادەو نێردرا بۆسەر فیرعەون‌و گەلەكەی؟چێ بەسەرهات لەگەڵ نەتەوەی ئیسرائیل‌و ئاكامی ستەمكاران بەچی گەییشت؟! ئاوا بەو جۆرە هەواڵی هەندێ لەڕووداوی گەلە پێشینەكانت بۆ باس دەكەین.چیرۆكی هەندێ لەپێغەمبەرانی پێش تۆ لەگەڵ گەلەكانیان داو ئەو ڕوداوانەی بەسەر گەلەكان داهات بۆتی دەگێڕینەوە، بۆئەوەی دڵت دابمەزرێ‌و تەسەللات بێ. ﴿وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا﴾ بێگومان ئێمە لەلایەن خۆمانەوە (ذیكر) مان پێ بەخشیوی: كەبریتیە لەقورئانی گەورە، بۆ ئەوەی هەموو كاتێ یادی خودای پێ بكەیەوە، قورئان شیاوی ئەوەیە یاد خەرەوەبێ، چونكە لەهیچ ڕویەكەوە بەتاڵ ڕوی تێ ناكا، لەپێش تۆ هیچ پێغەمبەرێكی تر كتێبی ئاوای نەدراوەتێ، لە خودای زانا و داناوە نازڵ كراوە، هەواڵ‌و بەسەرهاتی ڕابوردوانی تێدایە، هەواڵی داهاتووی لەخۆ گرتووە. هیچ نامەیەكی تر ئاوا هەواڵی ڕاست‌و واقیعی ڕابردوو داهاتووی لەخۆنەگرتووە،

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ ءَاتَيْنَـٰكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ ۚ وَنَحْشُرُ ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَـٰفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَـٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَـٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَـٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ ۞ وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَـٰهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ ٱلْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

﴿[١٠٠] مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْراً﴾ هەرکەسێ قورئانی پێ گەییشتبێ لەعەرەبو نا عەرەب لەخاوەن نامەکانو لەغەیری ئەوان، پشتی لێ هەڵکردبێو ئیمانی پێ نەهێنابێو کاری پێ نەکردبێ، بڕوای پێ نەبێو نەیکاتە یاسای ژیانی، هەوڵ بدات مەنهەجو پرۆگرامی تر پەیڕەو بکا، ئەوە بابزانی ڕۆژی قیامەت کۆڵی گرانە، بەڵکوو پشتی پێ دەشکێو دەخرێتە ناو دۆزەخەوە.

﴿[١٠١] خَالِدِينَ فِيهِ﴾ بۆ هەتایە هەتایە لەتۆڵەی تاوانەکانی لەناو دۆزەخ دادەمێنێتەوەو ساتە وەختێك لێ ی دەرناچن!

﴿وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلاً﴾ خراپ کۆڵێکە ئەو کۆڵەی ئەوان هەڵیان گرتووە، خراپ سزایەکیان دەدرێ لەڕۆژی قیامەت دا.

﴿[١٠٢] يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ﴾ ڕۆژی قیامەت ئەو ڕۆژەیە: کەجاری دووەم فوو دەکرێ بەشاخی سوردا بۆ زیندو بوونەوەو ئەمجار حیسابو لێکۆڵینەوە. ﴿وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقاً﴾ لەو ڕۆژەدا بەتایبەتی تاوانباران ڕاپێچی سارای مەحشەر دەکەین ڕەنگ دێزو شین هەڵگەڕاو، لەترسانو لەعەیبەتان دەمو چاویان شین دەبێ. خەفەتبارو پەشیمان بەلام پەشیمانی چ سوودا؟

﴿[١٠٣] يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْراً﴾ لەناو خۆیاندا چپەو سرتەیانە، هەندێکیان بەگوێچکەی هەندێکیان دا دەچپێنن: دەڵێن مانەوەمان لەدونیادا لە دە ڕۆژ زیاترنەبوە، هەر ڕەنگە دە شەوێك لەدونیادا بووبین.

﴿[١٠٤] نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ يَوْماً﴾ ئێمە زاناترین چی دەڵێن: دەربارەی مانەوەیان لەدونیادا، لەوکاتەدا بەلای خۆیانەوە ڕاستگۆ تریانو عاقڵتریان دێتە ئاخاوتنو گوایە هەڵەیان بۆڕاست دەکاتەوە دەڵێ ئێمە تەنها ڕۆژێك ماوینەوەو بەس! ئاواو بەو جۆرە ئەو تەمەنە دورو درێژەی بەسەری بردووە لەدونیادا (٥٠)ساڵە سەد ساڵە کەمترە یان زیاترە لێی دەبێتە تاقە ڕۆژێكو هەر چەند دەکات زات ناکا بەزۆر تری دابنێ.

﴿[١٠٥] وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ﴾ واتە: ئەی موحەممەد! موشریکەکان پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی حاڵو وەزعی کێوەکان ئاخۆ وەکو خۆیان دەمێننەوە، یان لادەچن؟

﴿فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفاً﴾ بڵێ خودای من کێوەکان ووردو خاش دەکاو هیچیان لەشوێنی خۆیان وەکوو خۆیان نامێنن دەبنە تەپو تۆزو بەهەوادا بڵاو دەبنەوە.

﴿[١٠٦] فَيَذَرُهَا قَاعاً صَفْصَفاً﴾ دوای ئەوە کێوەکان ئاوا دەکاتە تەپوتۆز، ئەمجار زەوی هەمووی دەکاتە دەشتێکی کاکی بەکاکی ڕووەكو درەختو شینایی تێدا نیە، بەرزاییو تەپۆڵکەو چاڵو چوێڵی تێدانابینی.

﴿[١٠٧] لا تَرَى فِيهَا عِوَجاً وَلا أَمْتاً﴾ جالەو ڕۆژەدا ئادەمیزادەکان بەپەلەو بێ دواکەوتن کەبانگکەر بانگیان دەکا بۆ دەشتی مەحشەر، چۆنیان فەرمان پێ بکا بەدەنگییەوە دێنو کەسیان خۆلانادا، ناتوانن خۆ بشێرنەوە، بەڵکوو بەپەلەو بەهەڵەداوان شوێنی دەکەون.

﴿[١٠٨] يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلا تَسْمَعُ إِلاَّ هَمْساً﴾ بێ دەنگیەکی سامناك باڵی خۆی بەسەر مەحشەردا دەکێشێو هیچ کەس دەنگی لێوە

نایە، ژاوە ژاوو قیرەو هەرا هەرا نامێنێ، مەگەر لە ژێر لێوەوە چپەیەك بكەن ئەویش نابیسترێ دیمەنێكی ترسناكەو تابڵێی سامناكە، دەشتی مەحشەر پڕ بووە لەئادەمیزاد چاو هەرچەند دوور بین بێ، ئەمسەرو سەری نابینێ، هەموو ئەو مەخلوقاتە كشو مات، بێ دەنگو خشپە، قسە كردنیان چپەو سرتەیە.

﴿[١٠٩] يَوْمَئِذٍ لا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ﴾ لەو ڕۆژەدا شەفاعەتو تكاكردنی كەس سوود بەكەس ناگەیەنێ مەگەر خودا لەوە پێش ئیزن بدا بەشەفاعەت بۆ كردنیو ﴿وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً﴾ لەوە پێش ڕازی بووبێ لە قسەو ئاخاوتنی شایەتومانو گوفتارەكانی پەسەند بووبنو خودا لێی وەرگرتبن، هەر شەفاعەتو تكا كردنێك خودا وەری نەگرێو ئیزنی پێ نەدا ناكرێو جێ ناگرێ، خودا بۆخۆی.

﴿[١١٠] يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْماً﴾ دەزانێ چی لەپێش بەندەكانیدایەو چییان توش دێ لە ڕوداوی قیامەتو ئەوەی لەپاش خۆیان جێ هێشتووەو ئەنجامیان داوە لەدونیادا..

﴿[١١١] وَعَنَتْ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾ هەموو ڕوخسارو سەرو ملێك زەلیلو كزو داماوە، هەموو كەس سەر شۆڕو ملكەچو بێ دەسەڵاتە لەئاست ئەو خودایەی هەمیشە زیندوو مردنی بەسەردا نایە، ڕاگری هەموو شتێكەو هەموو بونەوەر بە ویستو ئیرادەو پلانی ئەو هەڵدەسورێو كار دەكا. ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً﴾ خەسارەتمەندو ماڵوێرانە كەسێك كەمێكی لەستەمكاریو شیرك تێدابێ.

﴿[١١٢] وَمَنْ يَعْمَلْ مِنْ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلا يَخَافُ ظُلْماً وَلا هَضْماً﴾ هەركەسێك ئەركی سەرشانی خۆی جێ بەجێ بكاو وێڕای كردەوەی باشی ئیمانی دامەزراوی هەبێ؛ بڕوای بەتاكو تەنهایی خوداو، ڕاستی پێغەمبەرانو نامەكانیانو هاتنی پێغەمبەرانو ناوەڕۆكی نامەكانیانو هاتنی ڕۆژی قیامەت هەبێ، ئەوە ترسی ئەوەی نیە هیچ جەورو ستەمێكی لێ بكرێ بەم جۆرە لە خراپە كاریەكانی زیاد بكرێ، یان بەبێ تاوان سزا بدرێ. هەروا ترسی ئەوەشی نیە: كەلەكردەوە باشەكانی كەم بكرێتەوە، مافی پێشێل بكرێ!

﴿[١١٣] وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً﴾ وەكوو چۆن ئایاتی هەڕەشەو گوڕەشەمان نازڵ كردون، هەر بەو جۆرەو لەسەر ئەم بارو شێوە قورئانمان نازڵ كردوە، قورئانێكە بەزوبانی عەرەبی نێردراوە بۆئەوەی لێی حاڵی ببنو فێری خوێندنەوەی ببن. ﴿وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنْ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْراً﴾ بەشێوەی جۆراو جۆر لەم قورئانەدا هەڕەشەمان لەئادەمیزاد كردوە ترساندومانن هەڕەشەو ترساندنەكانمان دوبارە سێ بارە كردۆتەوە بۆ ئەوەی لەخودا بترسنو خۆیان لەسەرپێچیكردنی بپارێزن! ئەو هەڕەشەو ترساندنە كار لەدڵیان بكاو پەندو عیبرەت وەربگرنو بەخۆیاندا بچنەوەو ڕووبكەنە خودا پەرستیو طاعە تكردن.

﴿[١١٤] فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾ گەورەو شكۆمەندە، بەرزو پاكو بڵندە ئەو خودایەی ناوی (الله) یەو قورئانی نازڵ كردوە، پادشاو مەلیكێكی حەقو ڕاستە، خاوەن بڕیارو كاربەدەستێكی ڕەهایە، فەرمانو نەهیەكانی دروستو ڕەوان، خودایەكی باڵادەستو بەرزو پیرۆزە، جێگرو دامەزراوە، بەكەس لەخودایەتی ناكەوێ، ﴿وَلا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ﴾ پەلە مەكە لەخوێندنەوەی قورئان، بەم جۆرە لەگەڵ جوبرائیل دا بیڵێیەوە. هەتا جوبرائیل لەگەیاندنی سروش بۆلای تۆ نەبێتەوە، تۆ خوێندنەوەكەی دووبارە مەكەوە. ﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْماً﴾ بڵێ: خودایە! زانیاریم بۆ زیاد بكە.

﴿[١١٥] وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْماً﴾ سوێند بەخودا ئێمە لەوە پێشو لەكاتی خۆیدا ئامۆژگاری ئادەممان كرد: كەلە ئەو درەختە نەخوا، كەچی فەرمانی خودای لەبیر چوو، بەگوێرەی فەرمانو نەهیەكانی خودا هەڵسو كەوتی نەكرد، لە دارەكەی خواردو گوێی بە ئامۆژگاریەكانی خودا نەدا. بڕیاری دا كەلەو دارە نەخوا بەڵام پاشان لەبیری چوو. كەشەیتان دەنە دەنەی دا. خۆی بۆنەگیراو لەدارەكەی خوارد ئێمە هێزو توانای پابەند بوون بەبەڵێنەكانیمان تێدا نەدی.

﴿[١١٦] وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ﴾ ئەی پێغەمبەر باسی ئەوە بۆ گەلەكەت بكەو ئەومیان بۆ بگێڕەوە: كەفەرمانمان بە

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِٱلْقُرْءَانِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَىٰٓ إِلَيْكَ وَحْيُهُۥ ۖ وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُۥ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ ٱلْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا۟ فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ ٱلشَّيْطَٰنُ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ ٱلْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾ ثُمَّ ٱجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾ قَالَ ٱهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًۢا ۖ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

فریشتەکان کرد کەسوژدەی ڕێزو تەقدیر بۆ ئادەم بەرن. ﴿فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى﴾ ئیتر هەموو فریشتەکان سوژدەیان بۆ ئادەم بردو ڕێزیان لێ نا، جگە لەشەیتان ئەو سوژدەی نەبرد، خۆی بەزل زانیو هاوبەشی فریشتەکانی نەکرد لەسوژدە بردن دا.

﴿[117] فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ﴾ ئێمەیش وتمان: ئەی ئادەم! باش بزانەو دڵنیا بە، ئەم شەیتانە کەوا فەرمانی ئێمەی شکاندو خۆی بەزل زانی، دوژمنی خۆتو هاوسەرەکەتە، هەرگیز کامەرانی ئێوەی ناوێ، حەز ناکا ئێوە لەلاوشیدا بن، کەوابێ ئاگاتان لەلاوتان بێو وریا بن نەکەونە داوەکانیەوە، لەهیچ شتێك دا گوێڕایەڵی مەبن، ﴿فَلا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ﴾ کارێك مەکەن شەیتان ببێتە هۆکاری دەرکردنتان لەبەهەشت ﴿فَتَشْقَى﴾ ئیتر لەئاکامی دەرکردنتان لەبەهەشت توشی دەردی سەریو کولەمەرگی ببنو بکەونە ناو تەنگو چەڵەمەی ژیانەوە.

﴿[118] إِنَّ لَكَ أَلاَّ تَجُوعَ فِيهَا وَلا تَعْرَى﴾ بێگومان بۆ تۆو هاوسەرت هەموو شتێك دابین کراوە، تێیدا برسی نابێو ڕوتو قوت نابێ.

﴿[119] وَأَنَّكَ لا تَظْمَأُ فِيهَا وَلا تَضْحَى﴾ هەروەها تۆ لەوێدا تینوت نابێ، گەرمات نابێ، واتە: گەرمای خۆر ئازاری دەرونت نادا هەتا تینووبێ، ئازاری جەستەشت نادا.

﴿[120] فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ﴾ شەیتان ختوکەو دەنەدەنەی ئادەمیدا هەڵیفریواند، ﴿قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لا يَبْلَى﴾ ئەی ئادەم! شارەزاییت بکەم بۆ خواردن لەبەروبومی درەختێك کەمایەی خۆشی هەتا هەتایی یە، ئائەو دارە هەرکەسێ لێی بخوا قەت نامرێ، شەوکەتو شانو شکۆمەندی لەکیس ناچێ مڵكو دارایی نابڕێتەوە، واتە: ئەگەر لەم درەختە بخۆن هەرگیز نامرنو لەناو ئەم خۆشیو سەڵتەنەتەدا دەمێننەوە.

﴿[121] فَأَكَلا مِنْهَا﴾ سەرەنجام لەبەری دارەکەیان خوارد، سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو گوێڕایەڵی شەیتانیان کرد، ﴿فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا﴾ شەرمگایان دەرکەوت، پۆشاکیان لەبەر داڕندرا، لەوە پێش شەرمگای خۆیان نەدەبینی، دوای خواردنیان لەبەرو بوومی دارەکە شەرمگای خۆیان بینی. ﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾ ئیتر دەستیان کرد بەداپۆشینی شەرمگای خۆیان بەگەڵای درەختەکانی بەهەشت، دەڵێن: گەڵای دار هەنجیریان بەجەستەی خۆیانەوە دەلکاندو عەورەتی خۆیانیان پێ دادەپۆشی، ﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى﴾ بەو خواردنە ئادەم عليه السلام سەرپێچی فەرمانی خودای کردو ڕێگای ڕاستی لێ گوم بوو، ژیانی لەخۆیو هاوسەرەکەی تاڵ کرد.

﴿[122] ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى﴾ پاشان پەروەردگار ئادەمی عليه السلام بەهەڵبژاردە داناو کەپەشیمان بۆوە لەتاوانەکانی لەخۆی نزیك کردەوە، تۆبەی لێ وەرگرت، ڕێنمونی کرد بۆسەر ڕێبازی ڕاستو لەسەر ڕێبازی پەسەندی خۆی دایمەزراند.

﴿[١٢٣] قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعاً﴾ فەرمووی: لەبەهەشت دەرچن‌و هەمووتان بڕۆنە خوارێ بۆسەر زەوی، ﴿بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ﴾ هەندێكتان دوژمنی هەندێكتانن؛ ئێوە دوژمنی شەیتان‌و نەوەكانني، شەیتانیش دوژمنی ئێوەو نەوەكانتانە. ئێوەش ئەی كۆمەڵی ئادەمیزاد لەجیهان دا هەندێكتان لەدژی هەندێكتان كار دەكەن‌و لەسەر بژێوو پلەو پایە كێشەو نیزاعتان لەناودا دەبێ‌و چنگ تێك وەردێنن، جا ﴿فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى﴾ ئەی ئادەمیزادینە: ئەگەر لەمنەوە بە هۆی پێغەمبەرانی خۆمەوە، لە ڕێگەی نامەی ئاسمانی كەپێیان دا دەنێرم ڕێنمونیتان بۆ هات، پەیامی منتان پێ گەیی ئەوە، ﴿فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلا يَضِلُّ وَلا يَشْقَى﴾ هەركەس شوێن ڕێنموونی من بكەوێ و كاری پێ بكا، ئەوە لەدونیادا ڕێگای ڕاستی لێ گوم نابێ، لە قیامەتیشدا دووچاری نەگبەتی نابێ‌و لە سزای دۆزەخ دەپارێزرێ.

﴿[١٢٤] وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكاً﴾ كەسێك پشت لەئایینی من هەڵبكا، واز لەخوێندن‌و تێفكرین لەكتێبی من. ﴿وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾ ئەو كەسەی ڕوو لەقورئانی ئێمە وەردەگێڕێ، ئێمە ڕۆژی قیامەت بەكوێری حەشری دەكەین، چاوی سەرو چاوی دڵی كوێر دەكەین، ڕێگای ڕزگاری‌و سەرفرازی‌و بەهەشتی نیشان نادەین.

﴿[١٢٥] قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنتُ بَصِيراً﴾ كابرای پشت هەڵكردوو لەئایینی خودا دێتە قسەو دەڵێ: خودایە! ئەوە بۆ بەكوێری حەشرت كردم! خۆمن لەجیهان دا چاو ساغ‌و بینا بووم! پەروەردگار وەڵامی دەداتەوە وەڵامێكی جەرگبڕو هیوا بڕ.

﴿[١٢٦] قَالَ كَذَلِكَ﴾ پەروەردگار دەفەرموێ ئەتۆش ئاوات كرد هەڵوێستت بەم جۆرە بوو ﴿أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا﴾ ئایاتی ئێمەت بۆ هات، بەڵگەی جۆراو جۆری تاك‌و تەنهایی ئێمەت بۆ خوێندرایەوە، نیشانت درا، ئەتۆ ڕووت لێ وەرگێڕا، تێیان نەفكری ﴿وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنسَى﴾ هەر بەو شێوە ئەمڕۆ بەكوێری دەهێڵدرێیتەوە، لەئاگری دۆزەخدا دەمێنیەوە، مامەڵەی كەسێكت لەگەڵ دەكەین: كەشت لەبیر خۆی بەرێتەوە.

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ۚ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلنُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ ءَانَآئِ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَا يَأْتِينَا بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّهِۦٓ ۚ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّآ أَهْلَكْنَٰهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِۦ لَقَالُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟ ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَٰبُ ٱلصِّرَٰطِ ٱلسَّوِىِّ وَمَنِ ٱهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

﴿[١٢٧] وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ﴾ ئاوا بەو جۆرە تۆڵە لە سنوور شكێنان‌و بەدرۆ خەرەوەكان دەسێنینەوە، هەركەسێك لەخودا یاخی بێ‌و پێغەمبەرەكانی بەدرۆ بخاتەوە، شوێن پەیام‌و نامە ئاسمانییەكانی نەكەوێ ئەوە ژیانی ناخۆشی دەدمینێ لەدونیادا خۆشی لەخۆی نابینێ‌و دڵ و دەروونی ئارام ناگرێ. ﴿وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى﴾ سزای ڕۆژی قیامەتی بەئێش ترو بەردەوام ترە، هەر نابڕێتەوە، بۆ هەتا هەتایە لەناو ئاگری دۆزەخ دا دەمێننەوە.

﴿[١٢٨] أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ﴾ ئایا دەرنەكەوتووەو ڕوون نەبۆتەوە بۆ موشریكەكانی مەككەو دەوروبەری، بەهۆی ئەو قورئانەی بۆت هێناون، چۆن‌و چەندمان لەگەل‌و نەتەوەكانی پێشوو بەهیلاك بردوە؟ ئێستا قورەیشیەكان لەسەر زەوی‌و زارو زێدو نیشتمانی ئەوان دێن‌و دەچن‌و شوێنەوارو شارو گوندی وێرانبوویان بەچاوی خۆیان دەبینن!! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ

﴿لِأُولِي النُّهَى﴾ بێگومان لەورد بوونەوەو تێفکرین لەسەرەنجامی گەل و نەتەوە پێشینەکان نیشانەو عیبرەت هەیە بۆ ئەوانەی خاوەنی عەقڵ و هۆش و دەفامێن پەندئامێز دەبن و عیبرەت وەردەگرن!

﴿١٢٩ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى﴾ ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: خودای تۆ ئەی موحەممەد! بڕیاری پێش وەختو ئەزەلی داوە، لەپێشدا خودا بەڵێنی داوە عەزاب دان و سزای کۆ کوژی و ریشە کێش کردن لەسەر ئوممەتی تۆ هەڵبگرێ و سزایان دوا بخا بۆ رۆژی دوایی، ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە سزای سەرپێچیکردنەکەیان و تۆڵەی گوناهەکانیان پێوە دەلکاو وەکوو گەلە پێشینەکان دوابەدوای گوناهەکانیان و بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەر ﷺ یەکسەر سزا دەدران.

﴿١٣٠ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى﴾ بەصەبرو ئارام بە لەبەرامبەر پشت هەڵکردن و گوێ پێ نەدانی ئەوان بە پەیامەکەت و بەدرۆ خستنەوەی ئایاتی خوداو گاڵتە کردن و بوختان کردنیان بەتۆ: کەپێت دەیەژن ساحیرو درۆزنە، یان شێت و دەست لێ وەشاوە، یان شاعیرە، یان قوتابی فلان کاهین و فلان جندوکەیە....هتد. گوێ مەدەرێ گرنگیان پێ مەدە، چونکە بۆ عەزاب و سزایان کاتێکی دیاریکراو هەیە، پاش و پێش ناکا... ئەو نوێژانەی فە رضن و ئەرکی سەرشانتە لەکاتی خۆیاندا ئەنجامیان بدە، نوێژی بەیانی لەکاتی پێش خۆر هەڵاتن دا، نوێژی نیوەڕۆ عەصریش لەپێش خۆر ئاوا بوون دا، لەکاتەکانی شەودا نوێژی شێوان و عیشاو لەدوا کاتەکانی شەودا شەو نوێژو لەسەرەتاو کۆتایی رۆژدا نوێژی بەیانی و نوێژی شێوان ئەنجام بدە، بەڵکوو خودا ئەوەندەت ئازو نیعمەت پێ ببەخشێ رازی بی.

﴿١٣١ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ چاو مەبڕە ئەوەی لەلای موشریکەکان هەیە لەنیعمەت و خۆشگوزەرانی، لەماڵ و سامان و کاڵای جۆراو جۆر، لەشساغی و تەندروستی، ئەوە گوڵێکەو زوو سیس دەبێ و هەڵدەوەرێ، خۆشیەکی کاتی یەو پایەدار نیە، ئەوە بۆ بەتاقی کردنەوەو هەڵسەنگاندنیانە، تا دەربکەوێ هەڵوێستیان چۆنەو کرداریان چیە.

﴿١٣٢ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ! فەرمان بەخاوو خێزانت یان بەهەموو ئوممەتت بکە بەنوێژ، لەسزاو عەزابی خودا رزگاریان بکە بەوەی وایان لێ بکەی نوێژەکانیان ئەنجام بدەن، بەردەوام بەلەسەر کردنیان و وازلەنوێژ کردن مەهێنە، با خاوو خێزانت چاو لە تۆ بکەن، کەمتەرخەمی نەکەن لە نوێژەکانیان. ﴿لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا﴾ ئێمە داوای بژێویت لێ ناکەین، رزق و رۆژیمان لەشوێن کەوتوانت ناوێ، وەکوو پاشاو ملهوڕەکانی جیهان داوا لەژێر دەستەو رەعیەتەکانیان دەکەن کە خەرجی بدەن و پارەو پولیان بۆ پەیدا بکەن. ﴿نَحْنُ نَرْزُقُكَ﴾ ئێمە رزق و رۆژیتان دەدەینێ، بژێوی تۆو هەموو گیانلەبەران لەسەر خودایە. ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى﴾ سەرەنجامی باش و بەختەوەر بۆ کەسێکە تەقوای خودای کردبێ، پابەندی فەرمان و نەهیەکانی پەروەردگار بێ، بەگوێرەی ئایین رێنموونی بکا.

﴿١٣٣ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ﴾ موشریکەکان گوتیان: ئەوە بۆچی موحەممەد موعجیزەو نیشانەیەکمان لەخودای خۆیەوە بۆ ناهێنێ ببێتە نیشانەی پێغەمبەرایەتیەکەی و وامان لێ بکا بڕوای پێ بکەین، وەکوو چۆن پێغەمبەرانی پێشوو موعجیزەی لەو جۆرانەی ئێمە پێشنیاریان دەکەین دەیاننواندن.؟؟ ﴿أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى؟﴾ ئایا ئەوان نامەیەکیان بۆ نەهاتووە: کەموعجیزەیەکی بەردەوام و نەمرەو بەڵگەو نیشانەو شایەدە لەسەر راستی ئەوەی لەنامە ئاسمانییەکانی پێشوودا هەیە، وەکوو تەورات و ئینجیل و باقی صوحوفە نازلکراوەکانی تر: کەعەقیدەو ئەحکام و یاسای ژیانیان تێدایە، لەو کتێبانەدا راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەد چەسپاوەو پێش وەخت ئاماژەیان پێ کردوە.

﴿١٣٤ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى﴾ واتە: ئەگەر ئێمە بەبێ ئینزار ئەو موشریکانە بکوژین و پێش ئەوەی قورئانیان بۆ بنێرین بەعەزابی کۆکوژو ریشەکێشکەر لەناویان بەرین، رۆژی قیامەت بیانوویان بەدەستەوە دەبێ و دەڵێن: پەروەردگارا! ئەوە بۆ لەدونیادا پێغەمبەرت بۆ سەر

ڕموانه نەکردین‌و موعجیزەی بەهێزت لەسەر دەستی ئەو نەخستە ڕوو؟؟هەتا ئێمەش شوێنی بکەوتینایەو ئیمانمان پێ بهێنایە. پێش ئەوەی بەعەزابی سامناکی خۆت ڕیسوامان بکەی!

﴿١٣٥قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا﴾ ئەی موحەممەد: بەو ئادەمیزادانە بڵێ: کە بەدرۆت دەخەنەوە، سەرپێچی دەکەن، سوورن لەسەر کوفرو عەنادی خۆیان پێیان بڵێ: هەریەکێ لەئێمەو لەئێوە چاوەڕوانی ئاکامین. چاوەڕوان بن ﴿فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى﴾ لەوە بەولاوە زۆری پێ ناچێ بۆتان مەعلوم دەبێ کێ لەسەر ڕێگای ڕاستە، ئێمە یان ئێوە؟ لەوەبەولاوە دەزانن: کێ هیدایەتدراوە، کێ گومڕایە کێ بەختەوەرە و کێ چارە ڕەشە؟

کۆتایی جزمی شازدەیەم

سورەتی (الأنبياء)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ﴾. ڕۆژگاری حیساب‌و لێکۆڵینەوەی ئادەمیزادان نزیک بۆتەوە، وانزیکە قیامەت ڕابێ‌و خەڵکی بەگوێرەی کردەوەکانیان سزا بدرێن‌و پاداش وەربگرنەوە، بەڵام ئادەمیزاد بێ ئاگاو بێ خەبەرن، خەریکی خۆئامادەکردن نین بۆ ئەو ڕۆژە، هیچ یادی قیامەت ناکەنەوەو پەلە ناکەن لەئیمانهێنان.

نیشانەی بێ ئاگاییەکەیان ئەوەیە: ﴿٢مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ. ٣لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ﴾ نایەتە خوارێ بۆ سەریان هیچ بەشێک لەقورئان ئیللا کەدەبیبیستن گاڵتەی پێ دەکەن! هەتا پەیتا پەیتا سروشیان پێ ڕابگەیەندرێ‌و ئایاتی قورئانیان بۆ بێ، هەتا ئاگادار کردنەوەو پەندو ئامۆژگاریان ئاراستە بکرێ بۆ ئەوەی پەند ئامێز ببن‌و بەخۆیاندا بچنەوە، ئەوان شێلگیر تر دەبن‌و زیاتر پشت لەبانگەوازی ڕاست هەڵدەکەن، پتر گاڵتەیان پێ دێ‌و قەشمەری‌و لاقرتێیان پێ دەکەن! ﴿وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ ئەوانەی کافرو ستەمکارو غافڵ‌و بێ ئاگان لەپەیامی قورئان‌و قیامەتیان لێ نزیک بۆتەوە، بەچپەوە قسە دەکەن‌و لەناو خۆیاندا بەسرتەوە بەیەکتری دەڵێن: ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ﴾ ئایا موحەممەد ئادەمیزادێک نیە وەکوو ئادەمیزادی تر؟؟ ئەم کابرایەی لافی پێغەمبەرێتی لێ دەداو دەڵێ قورئانم بۆ هاتووە ئادەمیزادێک نیە وەکوو ئێوە؟ ئەویش وەکوو ئێوە خواردن‌و خواردنەوەی نیە؟ وەکوو ئێوە بەدووقاچ نایەو ناچێ؟ ئەویش وەکوو ئێوە نامرێ؟ دەی باشە چۆن لەناو ئێوەدا تەنیا ئەو دەکرێتە پێغەمبەرو نیگا بۆ ئەودێ؟ ﴿أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ؟﴾ ئایا ئێوە چۆن شوێن موحەممەد دەکەون، لەکاتێک دا دەزانن: کە ئەوەی هێناویەتی‌و دەڵێ: نیگای خودایە، سیحرو جادو بازییە. چۆن ئێوە بڕوای پێ دەکەن؟ لەکاتێک دا لێتان عەیانە کە ئەوەی ئەو بەموعجیزەی ناو دەبا، سیحرێکی پەتییە.

﴿٤قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ فەرمووی: ئەوەی دەیڵێن‌و دەتانەوێ بیڵێن: بەسرتەو چپە مەیپەژن، بێگومان ئەڵڵا خودای منیش‌و ئێوەشە، ئاگاداری هەموو نهێنی‌و ئاشکرایەکە، لەزەوی‌و ئاسمانەکان دا هیچی لێ گوم نابێ، هەرچی بگوترێ‌و بکرێ، هەرچی ڕوویدا لەبوونەوەردا لای خودا ئاشکرایە، هەر خودا قورئانی نازڵ کردوە، ئەو قورئانە هەواڵی ئەوەڵ‌و ئاخری لەخۆگرتووە، هەرچی پێویست بێ بۆ دونیاو قیامەت ئاماژەی پێ کردوە. ئەو خودایە شنەوایە بە وتەو چپەو سرتە سرتتان، زاناو ئاگادارە بەحاڵ‌و وەزع‌و هەڵس‌و کەوتتان. هیچی لێ ون نابێ، ڕۆژی قیامەت تۆڵەتان لێ دەستێنێ‌و ناهێڵێ بەسەرتانەوە بچێ.

﴿٥بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ﴾ واتە: وازبێنە لەوەی دەیانگوت: ساحیرو جادو بازە. بەڵکوو بەوەش نەوەستان وتیان: قورئان پێکهاتەیە لەپڕو پووچ‌و شتی تێکەڵ‌و پێکەڵ، خەونۆچکەو خەیاڵ بڵاوو وڕێنەیە موحەممەد بەزڕە خەون دیتوونی. ﴿فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ﴾ ئەگەر موحەممەد ڕاست دەکا لەوەدا: کەپێغەمبەرەو لەخواوە ڕەوانەکراوە، قورئان کەلامی خودایەو بەنیگا بۆی نێردراوە، دەبا بەڵگەیەکمان بۆ بێنێ داواکەی بچەسپێنێ، باموعجیزەیەکی ترمان نیشان بدا جگە لەقورئان،

باموعجیزەیەکی وەکوو موعجیزەی موسا، یان موعجیزەی صالح یان موعجیزەی عیسامان بۆبێنێ! ئەگەر موعجیزەیەکی وەکوو دار دەستەکەی موسا یان وەکوو حوشترەکەی صالح یان وەکوو زیندوکردنەوەی مردوو لەلایەن عیساوەمان بۆ بێنێ ئەوە بڕوای پێ دەکەین‌و ئیمانی پێ دەهێنین!

﴿٦ مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ؟﴾ ئەو گەل‌و نەتەوە پێشینانەی لەناومان بردون هێندەی ئەو موشریکە قوڕەیشیانە گومڕاو یاخی نەبوون، دەی ئەو گەل‌و نەتەوانە کاتێ ئەو جۆرە موعجیزانە لەسەر دەستی پێغەمبەرەکانیان نیشان درا، ئیمانیان نەهێنا، بەڵکوو پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستنەوە، ئێمەیش لەناومان بردن، ئایا ئەو قوڕەیشیانە کەزۆر لەو گەلانە سەر ڕەق ترن- ئەگەر لەو جۆرە موعجیزانەیان بۆ بێ ئیمان دەهێنن؟ نەخەیر ئەو قوڕەیشیانە ئەگەر لەقەرزێك دا لەو جۆرە موعجیزانەشیان نیشان بدرێ، هەر ئیمان ناهێنن..

﴿٧ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلاَّ رِجَالاً نُوحِي إِلَيْهِمْ﴾ ئەی موحەممەد! ئێمە پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردووە بۆسەر گەل‌و نەتەوەیەك لەسەرجەم گەل‌و نەتەوەکانی پێشوو، ئیللا: کەناردومانە پیاوێکمان ناردووە وەکوو خۆیان بووە، لەشێوەو ئاکاری ئادەمیزادیانەیدا، هیچ کاتێ ئێمە فریشتەمان نەکردۆتە پێغەمبەری ئادەمیزاد، بەڵکوو پیاوێکمان هەڵبژاردوە، نیگامان بۆ کردوە، فەرمان‌و جڵەو گیرییەکانی خۆمانمان بەهۆی جوبرائیلەوە پێ گەیاندوە، ئەویش بەگەل‌و نەتەوەکەی خۆی ڕاگەیاندوە. ئەوە ئەو موشریکانە چییانە؟ بۆ واخۆیان گێل دەکەن؟ ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنتُمْ لا تَعْلَمُونَ﴾ ئێوەی موشریك‌و بتپەرست ئەگەر بۆ خۆتان ئەو ڕاستییە نازانن‌و گومانتان هەیە لەوەدا: کەپێغەمبەر هەردەبێ ئادەمیزاد بێ، دەپرسیار لەخاوەن نامەکان بکەن، پرسیار لەزانایانی جولەکەو نەصرانییەکان بکەن، لەوانە پرسیار بکەن؛ کەئاگاداری تەورات‌و ئینجیلن، بائەوەتان بۆ ڕوون بکەنەوە!!

﴿٨ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَداً لا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ﴾

داب‌و نەرێتی ئێمە وانەهاتووە؛ کەپێغەمبەران جەستە بن

سورة الأنبياء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

خواردن‌و خواردنەوەیان نەبێ، بەڵکوو پێغەمبەران هەموویان جەستەیان هەبوەو خواردن‌و خواردنەوەیان پێویست بووە. هەروەها داب‌و نەرێتمان وانەهاتوە ئەو پێغەمبەرانە نەمرێنین‌و بۆ هەتا هەتایە لەدونیادا بیانهێڵینەوە، ئەوانە هەموو ڕەوشتێکی ئادەمیزادییان تێدا بووە، خواردن‌و خواردنەوەیان هەبووە، بەخەبەری‌و نووستن‌و ماندو بوون‌و حەسانەوەیان هەبوە، نەخۆشی‌و سەر ئێشەو مردن‌و ژیانیان هەبوە.

﴿٩ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ﴾ ئیتر ئێمە لەتیرەی ئادەمیزاد پێغەمبەرمان هەڵبژاردن‌و ڕەوانەمان کردن بۆسەر ئادەمیزاد، وادەو بەڵێنمان پێدان‌و بەڵێنەکانی خۆمان هێنانەدی! ﴿وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ﴾ ستەمکارو ملهوڕو یاخی بوانمان بەرباد کردوە، هەموو ئەوانەمان لەناو بردن: کەزیادەڕەوییان لەکوفرو بێدینی دا کرد.

﴿[١٠] لَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَاباً فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ ئەی موشریکانی مەککە! بێگومان ئێمە ئەو قورئانە گەورەو گرنگەمان بۆ ناردوونە خوارێ: کەبەرنامەی ژیانی ئادەمیزادی لەخۆ گرتووە، ئەو قورئانە گەورەو گرنگە شکۆمەندی ئێوەی لەخۆ گرتووە، ئامۆژگاری‌و هیدایەتی ئێوەی تێدایە، شیاوی ئەومیە: ئێوە خۆتانی پێ هەڵبێننەوە بیکەنە رەمزی پیاوەتی‌و خۆناسینی خۆتان! ﴿أَفَلا تَعْقِلُونَ؟﴾ ئەرێ ئێوەی موشریك‌و بتپەرست! بۆچی بیر لەخۆتان ناکەنەوە، بۆبەخۆتاندا ناچنەوە؟ بۆچی رێزی ئەم نیعمەتە گەورەو گرنگە ناگرن، بۆ بەپیر بانگەوازیەکەوە نایەن؟؟ بۆ بەئاگا نایەنەوەو ئەم پەیامە پیرۆزە ناقۆزنەوە؟ ﴿[١١] وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْماً آخَرِينَ﴾ . واتە: زۆرمان لەناو بردن لەدانیشتوانی شارو گوند. زۆرمان شارو وڵات وێران کردن‌و دانیشتوانەکانیمان ریشە کێش کرد، ئەو دانیشتوانە ستەمکارو ملهورو بێ باوەڕ بوون، بڕوایان بەتاك‌و تەنهایی خودا نەبوو، پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستەوە. داوای موعجیزەو خاریقەی جیاجیایان کرد،جا کەلەسەر دەستی پێغەمبەرەکان پەلپ‌و بیانووەکانیان هاتە دی، ئەوان زیاتر یاخی بوون‌و پشتیان هەڵکرد، ئێمەش تێکمان شکاندن‌و بنە برمان کردن، لەشوێنی ئەوان لەسەر خاك‌و نیشتمانی ئەوان گەل‌و نەتەوەی ترمان هێنانە دی‌و لەزێدو جێگای ئەوان دا نیشتەجێمان کردن. ﴿[١٢] فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ﴾ کەهەستیان کردعەزاب دێتە سەریان‌و رزگاربوونیان نیەو هەرەشەی پێغەمبەرەکەیان دێتە جێ، ئیتر بەهەڵەداوان هەی لەوەی هەڵێ‌و گوندو شار بەجێ بێڵێ، سەرەتای عەزاب لێیان نزیك بۆوەوئەوان قوچاندیان، بەغاردان لەشار دەرچوون، بەلام تازە چ سوود؟! جالەو کاتە سامناکەدا: کەئەوان لەترسان کونە مشکیان لێ بوونە قەیصەری‌و خەریکە زندەقیان بچێ‌و جگە لەراکردن هیچ رێگا چارەیان نەماوە. لەلایەن فریشتەوە یان لەلایەن ئیماندارەکانەوە بەلاقرتێ‌و گاڵتە پێ کردنەوە تێیان راخوڕێندراو پێیان گوترا: ﴿[١٣] لا تَرْكُضُوا﴾ رامەکەن، بۆکوێ دەردەچن؟ ﴿وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ﴾ بگەڕێنەوە بۆ ناو ئەو نازو نیعمەتەی تێیدا دەتلانەوەو بەلێشاو بەسەرتان دا رژابوو، بگەڕێنەوە بۆ ناو خانوو باڵەخانەی خۆش‌و دڵگیرتان، ئەوە چۆنە دڵتان بەرایی دەدا ئەو ژیان‌و گوزەرانە خۆشەی خۆتان جێ دێڵن!!؟ بگەڕێنەوە بۆ ناو نازو نیعمەت‌و خانوو بەرەتان ﴿لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ﴾ بەڵکوو پرس‌و راتان پێ بکرێ، راوێژتان پێ بکرێ، یان بەڵکوو داوای بەخشش‌و یارمەتیتان لێ بکرێ، ئاتاجان بێنە بەر دەرگاو ماڵتان داوای شتتان لێ بکەن. یان پرسیارتان لێ بکرێ ئەو هەموو نازو نیعمەتەی پێتان درابوو لەچیدا سەرفتان کرد، یان لێتان پرسیار بکرێ ئاخۆ ئەم عەزابە چیەو بۆچی هاتووەو کێ ناردویەتی. بەهەر جۆرێك مانای بکەین مەبەست گاڵتە پێکردن‌و لاقرتێ بووە پێیان‌و بۆ زێدەسزادان بووە، واتە: لەو کاتە تەنگانەیەدا سەرباریی ترس‌و لەرزو زندەق چوونیان لاقرتێشیان پێ کراوە تازیاتر سزا بخۆن‌و پتر نارەحەت بن. ﴿[١٤] قَالُوا﴾ وتیان: ﴿يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ ئای هاوار بۆ خۆمان، بەراستی ئێمە ستەمکار بووین، تاوانبارین، کافر و بێ بڕوا بووین، سپڵەو پێنەزان بووین، کەواتە ئەم سزایەحەقی خۆمانە شیاوی ئەومین و سوچی خۆمانە: وەکوو دەفەرموێ: ﴿[١٥] فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيداً خَامِدِينَ﴾ واتە ئەوان هەر درێژەیان بەو قسەو پەشیمانبوونەوەیەی خۆیان داو دەیانگوت‌و دەیانگووتەوە هەتا سەر لەبەر درۆینەمان کردن وەکوو چۆن گژوگیاو درۆینە دەکرێ، بنە بڕمان کردن‌و هەست‌و خوست‌و جم‌وجوڵمان لێ بڕین. دەنگ‌و سەدامان کپ کردن، وەکوو ئاگرێك کوژاندمانەوە. سلاربوونەوە! ﴿[١٦] وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لاعِبِينَ﴾ ئاسمان‌و زەوی‌و ئەوەی تێیان دایە بێهودە دروستمان نەکردوە، بەحەق هێناومانن کایە، بەعەدالەت‌و راستی خستوماننە گەڕ، بەدانایی‌و لێزانی خۆمان بەرجەستەمان کردون، ئاسمان‌و زەویمان بەدی هێناون بۆ ئەوەی ئادەمیزاد تێیان دا بیر بکاتەوە، بیانکاتە بەڵگە لەسەرتاك‌و تەنهایی خودا، لەسەر دانایی‌و زانایی‌و بەتوانایی خودا بۆ بەرژەوەندی ئادەمیزاد لەدونیاو قیامەت دا بۆئەوەی خراپەکاران سزای خۆیان وەرگرن‌و چاکەکاران پاداشتی کردەوەکانیان بدرێتەوە. ﴿[١٧] لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْواً﴾ ئەگەر- لەفەرزی مەحاڵ دا- ئێمە بمانویستایە بەشتی گاڵتەو

ڕابواردن شت فەراهەم بێنین و بۆخۆمانی دەستەبەر بکەین، وەکوو چۆن ئادەمیزاد هەوڵ دەدا بۆ بۆ پەیدا کردنی خێزان و منداڵ و هۆکاری ڕابواردن و گاڵتەو گەپ، ئەوە ﴿لاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ئەوە بێگومان ئەو شتانەمان فەراهەم دەهێنا لەوەی کەلای خۆمانەو لەشتێك: کە شایانی ئێمە بوایە، نەك پەیوەندی بەئاسمان و زەوی و جۆری دروست کراوانەوە بێ، چونکە ئەمانە هەموویان تازە دروستکراون و کاتێك بووە نەبوون، هەرشتێ بۆ زاتی خودا بێ دەبێ، وەکوو خۆی ئەزەلی بێ و ئەبەدیی بێ. یان ئەگەر ئێمە ـ لەفە رضی محاڵ دا ـ بمانویستایە خێزان و منداڵمان هەبوونایە، ئەوە لەحۆری و فریشتە فەراهەممان دەهێنان.

﴿[18]بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ﴾ تۆ واز لەوە بێنە، ئێمە شتی بێ هودەو گاڵتە فەراهەم ناهێنین، ئەوە کاری ئێمە نیە، داب و نەریتی ئێمە وانەهاتووە. بەڵکوو ئێمە حەق ڕوون دەکەینەوە، حەق باڵادەست دەکەین و زاڵی دەکەین بەسەر بەتاڵ داو ﴿فَيَدْمَغُهُ﴾ دەیپوچێنێتەوەو بەربادی دەکا، حەق دەهێڵینەوەو بەتاڵ لەناو دەبەین، چۆن؟ بەم ڕەنگە حەق و ڕاستی دەهاوێژین و دەیماڵین بەبەتاڵداو مێشکی دەپژێ و لەناو دەچێ ﴿فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾ دەست بەجێ بەتاڵ دەفەوتێ و ئاسەواری نامێنێ و دوابڕاو دەبێ.

﴿وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ﴾ ئەی بێ بڕوایان! ئەی ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا بەڕەوا دەزانن، کوڕو کچ و خێزان بۆ خودا دادەنێن. شتی واپاڵ خودا دەدەن: کەشایانی ئەو نیە، سزای بەتین و شیوی دۆزەخ هەیە بۆ ئێوە لەسەر ئەو بیرو باوەڕو هەڵوێست و کردەوانەتان. بەچ عەقڵ و هۆشێك ئێوە هاوەڵ بۆ خودا بەڕەوا دەزانن؟؟

﴿[19]وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ هەر بۆ خودایە هەرچی لەئاسمان و زەوی دا هەیە، چۆن ئێوە سەرپێچی طاعە ت بۆ کردن و بەندایەتی کردنی دەکەن لەکاتێك دا هەرچی لەبوونەوەردا هەیە هەموویان موڵك و بەندەی زاتی پەروەردگارن و دروستکراوی ئەون،

﴿وَمَنْ عِنْدَهُ لا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ هەموو ئەو فریشتانە: کەلای خودا خاوەن پلەو پایەی بەرزن لەئاست بەندایەتی کردن بۆ

وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَىٰهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَٰهُمْ حَصِيدًا خَٰمِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا إِن كُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَٰطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُ مَن فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِندَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمِ اتَّخَذُوا ءَالِهَةً مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَٰنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ ءَالِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَٰنَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

خودا لووتبەرزیی نانوێنن و لەخودا پەرستی و تەقدیس و تەسبیح ماندو نابن، سستی ناکەن و ﴿[20]يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لا يَفْتُرُونَ﴾ شەو ڕۆژ هەمیشە خودا بەگەورە دەگرن و باسی پاك و بێگەردی و بەرزو پیرۆزیی دەکەن، بەردەوامن لەسەر خودا پەرستی بەنیازو کردەوە سەرگەرمی طاعە ت کردنن و ساتە وەختێك خودایان لەیاد ناچێ و فەرامۆشی ناکەن.

﴿[21]أَمْ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ﴾ واتە: بەڵکوو ئەوانە چەند خودایەکیان لەمادەکانی پێکهاتەی زەوی بڕیار داوەو دەیانپەرستن و پێیان وایە: ئەو خودا درۆزنانە مردوی ناو گۆڕیان بۆ زیندو دەکەنەوە؟؟ واتە ئەوانە هیچیان لەدەس نایەو مردویان بۆ زیندو ناکرێنەوە

﴿[22]لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ ئەگەر لەئاسمانەکان و زەوی دا جگە لەخودای گەورەو مەزن و پیرۆز خودای تر هەبوونایە، کارو باری بوونەوەر تێك دەچوو، یاساو ڕێسایان تێك دەگیران و تارو مار دەبوون! ﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ پاك و مونەززەهە پەروەردگار لەو شتانەی پاڵی

دەدرێن، ئەو خاوەنی عەرشە، خودای بوونەوەرە خێزان و کوڕو کچ و هاوەڵی نیە، پێویستی پێیان نیە، تاک و تەنهاو بێ شەریکە.

﴿[٢٣] لا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾ بەهیچ شێوەیەك خودا پرسیاری لەسەر کردەوەکانی لێ ناکرێ، چی بکا ڕەخنەی لێ ناگیرێ، چونکە خودایەکی شکۆمەندو زاناو داناو عادڵ و خاوەن لوطف و ڕەحمەت و نیعمەتە، دەی کەسێ ئەوە برِێ لەصیفەتەکانی بێ چۆن ڕەخنەی لێ دەگیرێ؟ کێ ڕەخنەی لێ بگرێ؟ بەڵکوو بەندەکانی پرسیاریان لێ دەکرێ، ئەوان دەربارەی هەموو کردارو گوفتارو هەڵوێستێکیان دەخرێنە بەر پرسیارو لێکۆڵینەوەیان لێ دەکرێ

﴿[٢٤] أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ﴾ ئایا دوای ئەو هەموو بەڵگەو نیشانە هێنانەوە لەسەر تاک و تەنهایی خودا ڕەوایەو دروستە ئەو نەفامانە چەند پەرستراوێکی تر جگە لە خودا بۆ خۆیان بڕیار بدەن بیانپەرستن؟ وەصفی خودا بەوە بکەن: کەهاوەڵی هەیە؟ دەی ئەگەر ئێوە کافرو یاخی بوو نەفام نەبن چۆن بڕیاری ئەوە دەدەن: کەخودا هاوەڵی هەیە، دەبەڵگەو چەسپێنەری داواکانتان بخەنە ڕوو! کوا بەڵگەیەکی نەقلی لەنیگاو سروشتەوە پشتگیریتان لێ بکا؟ کوا بەڵگەیەکی عەقلی لەسەر داواکەتان؟ ﴿هَذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي﴾ ئەو نیگایەی دەربارەی تاک و تەنهایی خوداو نەگونجانی هەبوونی هاوەڵ بۆی، بۆ من هاتووە، بۆ هەموو پێغەمبەرانی پێش منیش نازڵ بووە، هەموو نامە ئاسمانییەکان، هەموو نیگاو سروشی پێغەمبەران تاک و تەنهایی پەروەردگاریان دووبارە کردۆتەوە، ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ﴾ بەڵکوو زۆربەی ئەو موشریکانە نازانن حەق و ڕاستی چیەو چۆنە، حەق و ناحەق لێك جیاناکەنەوە، بەڵگەو نیشانە سوودیان پێ ناگەیەنن ﴿فَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ ئەوان لەبەر نەزانی و کەودەنییان ڕوو لەحەق وەردەگێڕن و تاک و تەنهایی خودا ڕەت دەکەنەوە!

﴿[٢٥] وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ هیچ پێغەمبەرێکمان پێش تۆ نەناردووە ئیللا: کەناردومانە نیگامان بۆ کردوە: کەهیچ خودا نین شایانی پەرستن بن جگە لەمن، هەر من خودام و هەر من شیاوی خودایەتیم دەی کەوابێ هەر عیبادەت بۆ من بکەن.

﴿[٢٦] وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَداً﴾ واتە: هەندێ لەخێڵە عەرەبەکان: کەهۆزی خوزاعەو جوهەینەو بەنوسەلەمە بوون، دەیانگوت: خودا منداڵی هەن، بڕوایان وابوو فریشتە کچی خودان! هەندێ لەنەصرانیەکانیش دەیانگوت مەسیح کوڕی خودایە، هەندێ لەجولەکەش پێیان وابوو عوزەیر کوڕی خودایە. ئیتر پەروەردگار فەرمووی: ﴿سُبْحَانَهُ﴾ پاکی و بەرزی و دووره پەرێزی بۆ خودا لەوەی منداڵی هەبێ، هەرگیز شتی وانەبوەو نیەو نابێ، ﴿بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ﴾ واتە: فریشتە کچی خودا نین، بەڵکوو ئەوان بەندەی ڕێزداری خودان ، خودا بۆخۆی بەدی هێناون، لای خودا ڕێزو نرخیان هەیە. ئەوان بەندەو خەڵقندەی خودان، منداڵی خودا نین. بەسەر باقی دروست کراواندا پاساویان هەیەو جگە لەپێغەمبەران لەهەموو دروستکراوانی تر ڕێزدار ترن، صیفەت و ڕەوشتیان بەم جۆرەیە:

١- ﴿[٢٧] لا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾ بەهیچ قسەو گفت و گۆیەك پێش خودا ناکەون، هەتا خودا فەرمانیان پێ نەکا هیچ نالێن: هەرچی فەرمانیشیان پێ بکا سەرپێچی فەرمانەکانی ناکەن، بەڵکوو لەگەڵ فەرمانی پێکردن یەکسەر فەرمانەکە جێ بەجێ دەکەن، پەروەردگار زانایەو زانیارییەکەی کۆنترۆڵی هەموو شتێکی کردوە. هیچی لێ گوم نابێ. دەفەرموێ:

٢- ﴿[٢٨] يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ خودا زاناو ئاگادارە دەزانێ لەوە پێش چییان کردوە، لەداهاتوودا چی دەکەن، واتە وەکوو چۆن گوفتاریان بەپێی فەرمانی خودایە، کرداریشیان بەگوێرەی فەرمانی ئەوە: هیچ کارێك ئەنجام نادەن هەتا فەرمانیان پێ نەکرێ. هەرچی دەیکەن و نایکەن لەزانیاریی خودا دا دیارەو کۆنترۆڵ کراوە، بەردەوام ئەوانە موراقەبەی خودا دەکەن لەهەموو حاڵ و وەزعێکیان دا، خۆیان دەگرنەوە لەهەموو سەرپێچییەکی فەرمانی ئەو..

٣- ﴿وَلا يَشْفَعُونَ إِلاَّ لِمَنِ ارْتَضَى﴾ جەسارەتی ئەوە ناکەن شەفاعەت بۆ هیچ کەس بکەن مەگەر بۆ کەسێك خودا لێی ڕازی بێ و بەشیاوی دانابێ بۆ ئەوەی شەفاعەتی بۆ بکرێ.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَهُم بِأَمۡرِهِۦ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ ۞ وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ أَوَلَمۡ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمۡ وَجَعَلۡنَا فِيهَا فِجَاجٗا سُبُلٗا لَّعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلۡنَا ٱلسَّمَآءَ سَقۡفٗا مَّحۡفُوظٗاۖ وَهُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهَا مُعۡرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلۡنَا لِبَشَرٖ مِّن قَبۡلِكَ ٱلۡخُلۡدَۖ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلۡخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۗ وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ وَإِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ﴿٣٥﴾

٤- ﴿وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ ئەو فریشتانە وێڕای خودا پەرستیو ڕۆچوون لەطاعە ت دا لەترسی خودا حەجمینیان نیە، هەمیشە بەئاگاو سەرگەرمی بەندایەتی کردنن، دڵە لەرزەیانە لەبەر سامناکی پەروەردگارو هەمیشە خودایان لەیادەو ساتێکیش لەبیری ناکەن، ترسی عەزابی خودایان هەیەو خۆیان دەپارێزن لەسنوور بەزێنی.

﴿٢٩ وَمَنْ يَقُلْ مِنهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ﴾ هەرکەسێ لەوفریشتانە لەفەرزی محاڵ دا لافی خودایەتی لێ بداو بڵێ: من خودام من هاوەڵی خودام، وەکوو ئەوەی شەیتان لافی خودایەتی بۆخۆی لێ دەداو بانگەوازی خەڵکی کرد بۆ پەیڕەوکردنی فەرمانو نەهیەکانیو داوای لێ کردن بیپەرستن، ئەوە بابزانێ لەسەر ئەو هەڵوێستە سزای دۆزەخ دەدرێو تۆڵەی لێ دەستێنرێ، ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ هەر بەوجۆرە سزای ستەمکارانو ئەوانی کوڕو کچ وەپاڵ خودا دەدەن، دەدەینو تۆڵەیان لێ دەستێنینەوەو بەئاگری دۆزەخ عەزابیان دەدەین.

﴿٣٠ أَوَلَمْ يَرَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ كَانَتَا رَتْقاً فَفَتَقْنَاهُمَا﴾ ئایا ئەو موشریکانەی ئینکاری خودایەتی خودا دەکەنو لەگەڵ خودا دا شتی تر دەپەرستن! نەیانزانیوەو نازانن: کەئاسمانەکانو زەوی لەسەرەتادا یەکپارچە بوونو هەندێکیان بەهەندێکیانەوە نووسا بوونو یەك کیتلە بوون، دوایی لێکمان جودا کردنەوەو لەنێوان ئاسمانو زەویدا چینێکمان هەوا دانا، هەروەها هەر کۆمەڵە ئەستێرەو شارە ئەستێرەیەکمان خستە سەر جەمسەرو تەوەرەی خۆیانو ڕێکمان خستن؟! ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ هەموو گیانلەبەرێکمان لەئاو دروست کردوە، هەرشتێك گیانی تێدا بێ لەئاو دروستمان کردوە، قورئانی پیرۆز لەم نیوە ئایەتەدا حەقیقەتێکی زانستی سەر سوڕهێنەر نمایش دەکا، زانایانو لێکۆڵەرەوانی زانستی، دەرخستنو کەشفکردنی ئەم حەقیقەتە بەکارێکی گەورە حسێب دەکەنو پێیان وایە پێشکەوتنێکی زانستییەو بەشانو باڵی داروین دا هەڵدەدەنو بەرێزەوە ناوی دێنن!! گوایە ئەم واتە: داروین رابەری دۆزینەوەی ئەم تیۆرە زانستییە یەو چەسپاندویەتیو وەکوو حەقیقەتێکی عیلمی راینواندوە. وتویەتی ئاو بنەمای ژیانەو سەرەتا ژیان لەئاوەوە پەیدا بووە. بەڵام لەراستیدا رابەری ئەم حەقیقەتە زانستییە قورئانە نەك داروین: صەدان ساڵ پێش ئەوەی داروین ئەو تیۆرە زانستییە رابگەیەنێو باسی گەشەو پەرەسەندن (نشو ئو ئیرتیقا) بێنێتە کایەوە، قورئان لەسەر دەستی پێغەمبەرێکی نەخوێندەوار وەکوو حەقیقەتێکی عیلمی چەسپاندویەتیو رایگەیاندوە. ﴿أَفَلا يُؤْمِنُونَ؟﴾ ئەرێ ئەوە بۆچی ئیمان ناهێنن؟ خۆهەرچی لەبوونەوەردایە نیشانەی هەبوونی خودایە، نیشانەی تاكو تەنهایی خودایە، ئەگەر بیر لەدروستکراوانی خودا بکەنەوە، بێگومان بیر کردنەوەکەتان سەر دەکێشێ بۆ ئیمان هێنان.

﴿٣١ وَجَعَلْنَا فِي الأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ﴾ ئێمە لەزەویدا کێومان بەدی هێناونو کردومانن بەسنگو مێخو زەویمان پێ راگرتوون، بۆ ئەوەی لەرە نەکاو جمو جوڵی وای لێ پەیدا نەبێ ئادەمیزادەکان لەسەر خۆی فڕێ بدا، یان ژیانیان لێ ناخۆش بکا، نەهێڵێ بەئارامی ژیانی تێدا بەسەر بەرن. ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجاً سُبُلاً لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ لەنێوان کێوەکاندا ڕێبازو

کەلەبەرمان دروست کردون بۆ ئەوەی ئادەمیزاد لەشوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر بەئاسانی ڕەو بکەن، لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر شتو مەك بگوێزنەوە، بتوانن بەئاواتو مەبەستەکانیان بگەنو بژێوی خۆیان بەدەست بێنن، ئاوا کار ئاسانیمان بۆ کردونو دەربەندو ڕێبازمان لەنێو کێوەکاندا فەراهەم هێناوە بۆ ئەوەی ئەوان هیدایەت ئامێزبنو خودا بناسنو یەکتا پەرستی بکەن، شكو گومانیان لەتاكو تەنهایی خودادا نەمێنێ!

﴿٣٢ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفاً مَحْفُوظاً﴾ واتە ئاسمانمان وادروست کردوە دەڵێی سەقفە بۆ زەوی، واتە: وادێتە بەرچاوو ئاوا دەبیندرێ. ئەو سەقفو هەڵاشەمان لەنارێكو پێکی، لەکەوتنو ڕوخان، لەوەی شەیاتینی بتوانن لێی نزیك ببنەوەو قسەو باس بدزن پاراز تووە، هیچ لەکەو عەیبێکی تێدا نابیندرێ، لەهەموو پیسیو نارێكو پێکیەك پارێزراوە. لەم ڕووەوە: کەئاسمان ڕەمزی شکۆمەندیو بەرزو پیرۆزییەو ئایاتی هیدایەت لەوێوە دێنە خوارێ. کەچی وێڕای ئەوە ﴿وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾ ئەوان لەنیشانەکانی بونەوەر، لەئایەتەکانی ڕوو وەردەگێڕن، پشت هەڵدەکەن، بێ ئاگاو بێ بیرو هۆشن، هیچ بیر ناکەنەوە لەدەست ڕەنگینی خودا ورد نابنەوە، بەتێفکرینەوە سەیری بوونەوەر ناکەن!!

﴿٣٣ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ خودا خودایەکی وەهایە شەوو ڕۆژی دروست کردوە، خۆرو مانگی بەدیهێناوە، شەوو ڕۆژ دوو دیاردەی بونەوەرن، خۆرو مانگ دوو قەبارەی گەورەو زەبەلاحن، پەیوەندییەکی پتەویان بەژیانی ئادەمیزادەوە هەیە، بەڵکوو بەژیانەوە بەگشتی هەیە، تێفکرین لەبەشوێن یەکدی داهاتنی شەوو ڕۆژو هاتۆ چۆی خۆرو مانگو هەموو دیاردەکانی تری بوونەوەر بەو شێوە ڕێكو پێکە بەم وردییو پتەویو تۆکمەییە: کەبەبێ ڕاوەستانو تێکچوون، بەم شێوەو نیظامە: کەچاو تروکانێك ڕاوەستانیان نیە،

﴿٣٤ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ ئێمە ئادەمیزادێکی پێش تۆ بڕیارمان نەداوە بۆ هەتا هەتایە لەژیاندا بێ، نەئەتۆ ئەی موحەممەد هەروەها هەموو ئەوانەی لەپێش تۆوە ڕۆیشتونو ئەوانەی دوا تۆ دێن هەر هەموویان گیای مردنو مردن یەخەی پێ گرتوونو پێیان دەگرێو کەس لەچنگ مردن ڕزگاری نەبووە نابێ.. ئەی موحەممەد! خودای تۆ بڕیاری داوە: کەتۆیش وەکوو باقی پێغەمبەرانی پێش خۆت مردن یەخەت بگرێو بمری. ﴿أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾ ئایا کەتۆ مردی ئەی موحەممەد! ئەو موشریکانە نەمردەبن؟ نەخەیر هەموو کەس دەمرێو کەس بەزیندوویی نامێنێتەوە. هیچ کەس بەتەمما نەبێ بۆ هەتا هەتایە لەدونیادا بژیو مردن یەخەی پێ نەگرێ.

﴿٣٥ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ واتە هەموو خاوەن گیانێك دەبێ پیاڵە ژەهری مردن بچێژێ، هەموو گیانێك دەبێ لەجەستە جیابێتەوە. واتە پێش جیابونەوەی جەستە لەگیان دەبێ تاڵاوی مردن بچێژێ. ﴿وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ ئێمە بەبەڵاو نیعمەت، بەنەخۆشیو لەشساغی، بەهەژار کردنو سامان پێدانتان بەتاقیتان دەکەینەوە، تا دەری بخەین چەند خۆگرو پشوو درێژن، تاچ ئەندازەیەك بەصەبرو ئارامن، سوپاسگوزارو شوکرانە بژێرن! ﴿وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ سەرەنجامو گەڕانەوەتان بۆلای ئێمەیەو دێنە بەردەستی ئێمە بۆ موحاسەبەو پاداشو سزا. بەگوێرەی کردەوەکانتان پاداش وەردەگرنەوەو سزا دەدرێن.

﴿٣٦ وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُواً﴾ هەرکاتێ کافرەکانی وەکوو ئەبو جەهلو هەوا خواهانی تۆ دەبینن ئەی موحەممەد! هەموو هەوڵو تەقەلایەکیان ئەوەیە قەشمەریت پێ بکەن، تەنیا دەتکەنە هۆکاری گاڵتە پێکردنو عەیبو عارت لێ دەدۆزنەوە! لەکاتێك دا دەبوو ئەوان بیر لەهەڵسو کەوتو ئەخلاقو ڕەوشتت بکەنەوە، بیر لەو پەیامە بکەنەوە کەبۆت هاتووە. ﴿أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ﴾ ؟ ئائەمەیە: کەعەیبو عار لەخوداکانتان دەگرێو ئێوە بەنەفامو بێ عەقڵ دادەنێ کەدەیانپەرستن؟؟ ﴿وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ وەلحاڵ ئەو کافرانە بڕوایان بەو خودایە نەبوو: کەئەوانی دروست کردوە، بژێوی بۆ فەراهەم هێناون، نازو نیعمەتی بەسەردا ڕشتوون، واتە: چۆن ئەوان پێیان سەیرە: کەتۆ ڕەخنە لەخوداکانیان دەگرێ بەمەرجێ خوداکانیان شیاوی پەرستش نین، خۆ بۆخۆیان بڕوایان بەخودای باڵادەستو بەدیهێنەری بوونەوەر نیە!؟ هەڵوێستو

بیرو باوەڕی ئەوان جێگای سەرسووڕمانە، نەك هی تۆ!

﴿٣٧ خُلِقَ الإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ سروشتی ئادەمیزاد لەسەر پەلەکردن داڕێژراوە، هەر دەڵێی پەلەکردن بەشێکە لەپێکهاتەی ئادەمیزاد. ﴿سَأُرِيكُمْ آيَاتِي﴾ لەوە بەولاوە ئایەتی خۆمتان نیشان دەدەم، نیشانەی واتان نیشان دەدەم دان بەخودایەتی من دا بنێن، بڕوا بەپەیامی پێغەمبەرەکەم بکەن ﴿فَلا تَسْتَعْجِلُونِ﴾ پەلەم لێ مەکەن، هەموو شتێك کاتی دیاری کراوی خۆی هەیە پێش و پاش ناکا، عەزابی بەپەلە پەخەتان دەگرێ و فوتارتان نابێ، لەگەڵ کاتی خۆی هات دواکەوتن و نەهاتنی نیە.

ئەو موشریکانە پەلە لەهاتنی عەزاب دەکەن و پرسیار دەکەن ﴿٣٨ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ؟﴾ بەپێغەمبەرو ئیمانداران دەڵێن: ئەو هەڕەشەیەی لێمان دەکەن بەهاتنی عەزاب لەدونیاو قیامەت دا کەی دێ! ﴿إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەگەر راست دەکەن دەی زوو بیهێنن، دەبابێ و بێ منەت بن.

پەروەردگار لەجیاتی وڵامدانەوەیان دیمەنێکی رۆژی دواییان دەخاتە پێش چاوو دەفەرموێ: ﴿٣٩ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمْ النَّارَ وَلا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ ئەگەر ئەوان دڵنیا بوونایە لەوەی: کەعەزابیان بۆ دێ و سزای سامناك دەیانگرێتەوە پەلەیان نەدەکرد، ئەگەر چۆنیەتی ئەو عەزابە سامناکەی دەوریان دەداو لەهەموو لایەکەوە تەنگیان پێ هەڵدەچنێ و ناتوانن لەخۆیانی دوور بخەنەوە لەبەری رابکەن، کەسیان دەست ناکەوێ یارمەتیان بداو رزگاریان بکا، وڵامی (لو) حەزف کراوە، واتە: ئەگەر عەقڵیان بەمە بشکایەو ئەم شتانەیان بزانیایە، لەسەر کوفرو بێدینی بەردەوام نەدەبوون، پەلەیان لەهاتنی عەزاب نەدەکرد! ﴿٤٠ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً﴾ بەڵکوو لەناکاوو کوت و پڕ ئەو عەزابەیان بۆ دێ و تێکیانەوە دەپێچێ، ﴿فَتَبْهَتُهُمْ﴾ سەر سامیان دەکاو سەرگەردان و واق وڕماو دەبن ﴿فَلا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا﴾ ناتوانن ئاگرەکە لەخۆیان دووربخەنەوە بیگێڕنەوە نەهێڵن بیانسوتێنێ ﴿وَلا هُمْ يُنظَرُونَ﴾ نەمۆڵەتیش دەدرێن، تازە هەلیان لەکیس چووە،بەهیچ جۆرێ عەزابەکە دواناخرێ بۆ ئەوەی تەوبە بکەن، عوزر بێننەوە،

وَإِذَا رَءَاكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِي يَذۡكُرُ ءَالِهَتَكُمۡ وَهُم بِذِكۡرِ ٱلرَّحۡمَٰنِ هُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ مِنۡ عَجَلٖۚ سَأُوْرِيكُمۡ ءَايَٰتِي فَلَا تَسۡتَعۡجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوۡ يَعۡلَمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَن وُجُوهِهِمُ ٱلنَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمۡ وَلَا هُمۡ يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلۡ تَأۡتِيهِم بَغۡتَةٗ فَتَبۡهَتُهُمۡ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ ٱسۡتُهۡزِئَ بِرُسُلٖ مِّن قَبۡلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُواْ مِنۡهُم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٤١﴾ قُلۡ مَن يَكۡلَؤُكُم بِٱلَّيۡلِ وَٱلنَّهَارِ مِنَ ٱلرَّحۡمَٰنِۚ بَلۡ هُمۡ عَن ذِكۡرِ رَبِّهِم مُّعۡرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمۡ لَهُمۡ ءَالِهَةٞ تَمۡنَعُهُم مِّن دُونِنَاۚ لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَ أَنفُسِهِمۡ وَلَا هُم مِّنَّا يُصۡحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلۡ مَتَّعۡنَا هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمۡ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡعُمُرُۗ أَفَلَا يَرَوۡنَ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَآۚ أَفَهُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

﴿٤١ وَلَقَدْ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ واتە: بێگومان گاڵتەو لاقرتێ بەپێغەمبەرانی پێش تۆ کراوە، ﴿فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون﴾ ئیتر ئەو سزایەی گاڵتەیان پێ دەهات و بەقەشمەرییان دەزانی، دەورەی دان و تێکیەوە پێچان و دوا بڕاوی کردن، ئەتۆش خەفەت مەخۆو دڵتەنگ و تەنگاو مەبە بەگاڵتە کردنەکەیان، ئەوانیش سزای خۆیان وەردەگرن و بەسەریانەوە ناچێ. مۆڵەت دەدرێن، بەڵام پاش گوێیان ناخەین!

﴿٤٢ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ!﴾ ئەی موحەممەد! بەوانە بڵێ: کێ شەو پارێزگاری ئێوە دەکا، کاتێ کەدەخەون کێ دەتانپارێزێ، یان بەرۆژ لەکاتی ئیش کردن دا کێ دەتانپارێزێ لەعەزابی خودا. ئەگەر خودا ویستی عەزابتان بۆ بنێرێ کێ فریاتان دەکەوێ. ﴿بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ﴾. بەڵکوو ئەو کافرانە وێڕای ئەو هەموو بەڵگە

عەقڵییانەی: کەلەقورئان دا هەن‌و نیشانەی فەضڵ‌و نیعمەتی خودان‌و ئاماژە دەکەن بەپارێزگاریی خودا بۆ بەندەکان بەشەوو بەرۆژ، کەچی ئەوان رویان وەرگێڕاوەو بیر لەنیعمەتەکانی خودا ناکەنەوە، دەان بەفەضل و گەورەیی بەدیهێنەرو پەروەردگاری خۆیان دانانێن.

ئەمجار بەشێوەیەکی تر پرسیارەکەیان ئاراستە دەکاو دەفەرموێ: ﴿[43]أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ﴾ یان ئەوان چەند خودایەکیان هەیە جگە لەئێمە ئەوان پارێزگارییان دەکەن؟ نەخەیر وانیە، حاشا ئەو شتانەی ئەوان بەخودایان دەزانن، توانای ئەوەیان نیە یارمەتی خۆیان بدەن، چ جای یارمەتی کەسانی تر، ﴿وَلا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ﴾ لەلایەن ئێمەیشەوە کۆمەگی ناکرێن، هاوکاریی ناکرێن بەیارمەتیدان،

﴿[44]بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ نەخەیر پێتان وانەبێ ئەوانە خودای وایان هەبێ بەشەوو بەرۆژ بیانپارێزێ، بەوە لەخۆیان بایی بووبن‌و لەخودا یاخی بووبن. بەڵکوو ئەوەی ئەوانی والێکردوە یاخی ببن‌و لەخۆیان بایی ببن‌و هەڵیناون بۆ گومڕابوون ئەوەیە: ئێمە ئەو کۆمەڵەو باوک‌و باپیرانیانمان خستونە لەززەت‌و خۆشییەوە، نازو نیعمەتیان بەسەردا رژاوەو ماوەیەکی دوورو درێژ بەم حاڵە ژیانیان بەسەر بردوە، بەو تەمەن درێژییە وادەزانن مردن‌و ژیانیان بەدەست خۆیانەو خۆیان رەخسێنەری ئەو بارو دۆخەن‌و ئەو خۆشی‌و کامەرانییەی وان تێ یدا بەهۆی ئەو بیرو باوەڕەوەیە: کەپەیڕەوی دەکەن کەوابێ نابێ ئەوان وازی لێ بێنن !! ﴿أَفَلا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا﴾ ئایا نابینن: کەئێمە دێین خاک‌و زێدی بێ بڕوایان لەهەر چوارلاوە کەم دەکەینەوە رۆژ بەرۆژ موسوڵمانان پەل دەهاون‌و بەرەبەرە خەڵکی موسوڵمان دەبن‌و وڵاتی کوفر دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی خودا پەرستانەوە. ﴿أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ؟﴾ ئایا هێشتا ئەوان خۆیان بەباڵادەست‌و سەرکەوتوو دەزانن، ئایا ئێمە باڵا دەستین یان ئەوان؟ ئەدی چۆن خۆیان بەسەرکەوتوو دەزانن؟ پرسیارەکە بۆ چەسپاندن‌و سەرکۆنەکردنە. واتە: باوانەزانن دان بەواقیع دا بنێن‌و چی دی سەرکێشی نەکەن.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ (٤٥) وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (٤٦) وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ (٤٧) وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ (٤٨) الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ (٤٩) وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ (٥٠) ۞ وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ (٥١) إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ (٥٢) قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ (٥٣) قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (٥٤) قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ (٥٥) قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ (٥٦) وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ (٥٧)

﴿[45]قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئەوەکوو دەتانترسێنم: ئیللا: کەدەتانترسێنم بە قورئان دەتان ترسێنم کەنامەی خودایەو من تەنها راگەیاندنم لەسەرە، ﴿وَلا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنْذَرُونَ﴾ ئەم نیگاو سروشە سوودی نیە بۆ کەسانێك چاوی دڵیان کوێر بووبێ‌و دڵیان مۆرکراوە گوێچکەیان هاخندراوە، ئەوانە وەکوو کەڕو لاڵێك وەهان: کەهیچ نەبیسێ‌و تێ نەگا، ﴿[46]وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ ئەگەر کەمێك لەعەزابی خودای تۆ رۆژی قیامەت بکەوێتە سەرئەوانەی ئێستا تۆ بەدرۆ دەخەنەوە، یەکسەر دان بەتاوانی خۆیاندا دەنێن‌و دەڵێن: هاوار بۆ خۆمان‌و ماڵوێران خۆمان، ئێمە لەدونیادا ستەممان لەخۆمان کرد، پەنجەی پەشیمانی دەگەزن‌و هاواریی قوربەسەریی خۆیان دەکەن بەڵام چ سوودا!!؟

﴿٤٧ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً﴾ رۆژی قیامەت تەرازووی عەداڵەتکاریی دادەنێین، ئەو تەرازوەی نامەی ئەعمالی پێ دەکێشرێ، چاکەو خراپەی هەموو ئادەمیزادێك کێشانە دەکرێ، کەس ستەمی لێ ناکرێ، هەرچەندە ئەوان بۆخۆیان لەدونیادا ستەمیان لەخۆیان کردوە، وەلێ لەرۆژی قیامەت دا کەس هیچ ستەمێکی لێ ناکرێ، هەموو کەس بەگوێرەی کردەوەکانی سزای دەدرێو پاداش وەردەگرێتەوە. ﴿وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا﴾ ئەگەر ئەو کردەوەی ئادەمیزاد ئەنجامی داوە بەئەندازەی دەنکە خەردەلەیەك بێ ئامادەی دەکەینو دەیخەینە ناو حیسابو بەتەرازوی عەداڵەتکاری خۆمان کێشانەی دەکەین. بەعەداڵەتو ویژدانەوە پاداشو سزای لەسەر دەدەینەوە. ﴿وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ کیفایەتە: کەئێمە ژمێریاری کردەوەی بەندەکان بین، کەس لەخودا زاناترو ئاگادارتر نیە بەکردەوەی بەندەکانی، کەس لەخودا دادپەروەر ترنیە بەتۆڵە لێ ستاندنەوەو پاداشدانەوەیان،

﴿٤٨ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْراً لِلْمُتَّقِينَ﴾ واتە: سوێند بەزاتی (الله) ئێمە نامەیەکی ئاسمانی تێروتەسەلو گشتیمان داوە بەموساو هارون (عليهما السلام) ، ئەو نامە ئاسمانییە بریتییە لە تەورات: کەنامەیەکە حەقو بەتاڵی لێك جیاکردۆتەوە، حەڵاڵو حەرامی ئاشکرا کردوە، هەروەها تەورات چرایەکە روناکی دەبەخشی لەتاریکی نەزانیو سەر لێ شێواویدا بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بگەیەنێتە رێبازی هیدایەتو رزگار بوون. هەروەها تەورات نامەی پەندو ئامۆژگارییە، تەقواکاران پێی پەند ئامێز دەبنو خودای خۆیان دەناسنو بەندایەتی دڵسۆزانەی بۆ دەکەن. ئەمجار رەوشتی تەقوا کاران نمایش دەکاو یەکەیەکە رایاندەنوێنێ. ﴿٤٩ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ﴾ واتە: تەقواکاران ئەوانەن بەنهێنی لەخودای خۆیان دەترسن، بەگوێرەی فەرمانو نەهیەکانی خودا هەڵسو کەوت دەکەن، لەحاڵەتی نهێنیو لەخەڵوەتخانەی تەنهاییدا، لەوکاتەدا: کەکەس چاوی لێیان نیەو دیاردەی ریابازیی لەگۆڕێ نیە ئەوان بەدڵسۆزیی خودا پەرستی خۆیان دەکەنو ترسی خودایان لەدڵدایە. ﴿وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ﴾ ئەوان لەقیامەتو تەنگو چەڵەمەکانی دەترسن، لەحیسابو راگرتنو پرسیارو لێکۆڵینەوەی ئەو رۆژە دەترسن.دڵە لەرزەیانەو هەمیشە لەیادیانە..

﴿٥٠ وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ﴾ ئەم قورئانە بۆسەر تۆ نازڵ کراوە، پەندو ئامۆژگاری لەخۆ گرتووە، یاد خەرەوەیە بۆتان، نامەیەکی بەرزو پیرۆزە، پڕ خێرو فەڕو بەرەکەتە، رێبازی راستو رەوانتان نیشان دەدا، ﴿أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ﴾ ئایا ئێوە چۆن ئینکاری ئەم کتێبە بەسوودە دەکەن، بەچ عەقڵێك دژایەتی دەکەنو نایەنە ژێر رکێفیەوە،

﴿٥١ وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ واتە: سوێند بە(الله) بێگومان ئێمە زۆر پێش موساو هارون ئیبراهیمان شارەزاکرد بۆ رێبازی حەقو خێرو خۆشی، تەوفیقمان دا بۆ پابەند بوون بە یەکتاپەرستیو دژایەتی کردنی بتپەرستی، رێبازی راستمان بۆ رون کردەوەو، لەناو نەتەوەکەیدا لەبتپەرستی رزگارمان کرد، ﴿وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾ ئێمە زانابووین بەچۆنیەتی ئەوو دەمانزانی: کەشیاوی پێغەمبەرێتییە، دەمانزانی خاوەنی بیرو باوەڕی تەواوو لێبڕاوە بۆ خودا پەرستی، دەمانزانی خاوەنی رەوشتی بەرزو پیاوێکی بەرزو دامەزراوە.

﴿٥٢ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ؟﴾ وشەی (اذ) یان موتەعەلیقەبە (آیاتنا) یان بە (رشده) یان بەوشەیەکی مەزندەکراو واتە: ژیریمان پێ بەخشی کاتێك نارەزامەندیی خۆی دەربڕی بەرامبەر بەندایەتی کردن بۆ بتو صەنەم، وتی: ئەم پەیکەرە بێ گیانانە چین ئێوە خۆتان بەسەردا کوشمەڵە کردوون؟ لێیان کۆبوونەوەو پەرستشیان بۆ دەکەن؟؟ ﴿٥٣ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ﴾ ئازەرو گەلەکەی تێکڕا وتیان: بێگومان ئێمە هیچ بەڵگەو دەلیلێکمان لەم بارەوەنیە جگە لەوەی باوکو باپیری خۆمانمان دیوە ئەم شتانەیان پەرستوەو بەندایەتیان بۆ کردون، ئێمەش لاسایی ئەوان دەکەینەوە. ﴿٥٤ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ وتی: ئێوەو باوکو باپیرانتان لەگومڕایی ئاشکرادا بوونو لەرێبازی حەق لاتان داوەو ستەمتان لە خۆتان کردوە، مەنهەجو رێبازتان ناحەقەو ناراستو ناڕەوایە، بەندایەتیکردنی باوکو باپیرانتان بۆ ئەو بتانە ئەوە

ناگەیەنێ کەئەوبتانە شیاوی پەرستن بن‌و قودسییەتیان پێ بدرێ.

﴿٥٥قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ؟﴾ وتیان: ئەم قسانە چین دەیانکەی ئیبراهیم؟؟ ئایا بەگاڵتە وادەڵێی؛ یان بەراستتە، ئێمە لەوە پێش قسەی لەم جۆرەمان نەبیستوون، یەکەمجارە شتی ئاوامان بەرگوێ بکەوێ!

﴿٥٦قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ﴾ بەڵکوو خودای من‌و ئێوەش خودای ئاسمانەکان‌و زەوییە، خودای ئێوە ئەو خودایەیە بەدیهێنەری ئاسمانەکان‌و زەوییە، خودای هەموو بوونەوەرە، بەدیهێنەری هەموو شتێکە، لەنەبوەوە بوونەوەری بەدهێناوە. هەر ئەو خودایەو کەسی تر شیاوی خودایەتی نیە ﴿وَأَنَا عَلَى ذَلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ واتە: من شایەتی دەدەم: کەجگە لەخودا هیچ خودای تر نین... شتێکی ئاشکرایە شایەتی لەسەر شتێك دەدرێ کەشایەتەکە ئاگاداری بێ، دەی خۆ حەزرەتی ئیبراهیم ﷺ دروستکردنی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و خۆی‌و گەلەکەی بەچاو نەدیوە، وەلێ شتەکە ئەوەندە ئاشکراو نمایان‌و راست‌و دروستە، ئەوەندە بەڵگەی بەهێزو ئاشکرای لەسەر هەن، وای لێ هاتووە، خاوەن باوەڕان بەدڵنیاییەوە دەتوانن شایەتی لەسەر بدەن، حەزرەتی ئیبراهیمیش دڵنیایی لەوبارەوە گەیشتبوە رادەیەك وەکوو ئەوە بەچاوی خۆی دروستکردنەکەی بینیبێ وابوو. بۆیە بەدڵنیایی خۆی بردە ریزی شایەتیدەرانی ئەو واقیعە.

﴿٥٧وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ﴾ سوێندم بەخودا دەبێ ئەوپەڕی هێزو توانای خۆم بەکار بێنم بۆ تێکشکاندنی بتەکان.

﴿٥٨فَجَعَلَهُمْ جُذَاذاً إِلاَّ كَبِيراً لَهُمْ﴾ جگە لەبتە گەورەکەیان ئەوانی تری هەموو پارە پارە کردن‌و کردنیە پارچە پارچەی بێ سەروبەر بتەقەبارە گەورەکەیانی هێشتەوەو تەورەکەی خستەسەرشانی ئەو ﴿لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ﴾ بەڵکوو ئەو گومڕایانە بگەڕێنەوە بۆلای ئەو بتەگەورەو لێی بپرسن ئەو رووداوە جۆن روویداو بۆچی بەرگری لەبتە بچوکەکان نەکردا ئەمجار لەم رووەوە بەخۆیاندا بچنەوەو هەست بەنەفامی‌و بێ عەقڵی خۆیان بکەن‌و بزانن: پەرستنی ئەم بتانە چەند کارێکی پوچەو ئەگەر شتێکیان پێ بکرایە دەبوو بەرگری لەخۆیان بکەن!

﴿٥٩قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ بەشێوەی تووڕەیی‌و بەهەڕەشەوە وتیان: ئەوە دەبێ کێ ئەو کارەی بەسەر خوداکانمان هێنابێ، چۆن جەسارەتی دەستدرێژیی ناوای کردوە؟ بێگومان ئەوەی ئەم کارەی ئەنجام داوە لەستەمکارانەو دەست درێژییەکی گەورەی کردوەو شیاوی سزاو تۆڵە لێ ستاندنە، ئیتر ئەوکاتە: ئەوانەی گوێیان لەهەڕەشەکەی ئیبراهیم ﷺ بوو: کەوتبوی سوێندم بەخودا دەبێ ئەو بتانەتان تارو مار بکەم کەبەجێتان هێشتن!

﴿٦٠قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾ هاتن شایەتیان داو وتیان: ئێمە گوێمان لێ بوو گەنجێك هەڕەشەی تارو مارکردنی خوداکانمانی دەکردو دەیگوت: سوێندم وابێ دەبێ پەنێکتان بەسەر بێنم‌و ئەوپەڕی هێزو توانای خۆم بخەمەگەڕ بۆ وردوهارکردنی ئەم بتانەتان، ئەو گەنجەش ناوی ئیبراهیمە، دڵنیاین ئەو ئەم کارەساتەی قەوماندوە!!

﴿٦١قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ﴾ وتیان: بەبەرچاوی خەڵکەوە، بەئامادەیی جەماوەرێکی زۆرەوە ئیبراهیم راکێشن لێکۆڵینەوەو پرسیار بکەن‌و بیهێنن باجەماوەر ئاگای لێ بێ‌و ببنە شایەت لەسەری، بەبێ شایەت لەسەر گرتن هیچ سزاو تۆڵەیەکی لێ مەکەنەوە، خەڵکەکە ئامادە بکەن باناگادار بن: کەدان بەتاوانی خۆیدا دەنێ‌و ئاگاداریش بن چ سزایەکی بەسەردا دەدرێ‌و ببێتە پەندو عیبرەت بۆ کەسانی دیکە.

﴿٦٢قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ﴾ وتیان: ئەرێ تۆ ئەم کارەساتەت بەسەر خوداکانی ئێمە هێناوە ئەی ئیبراهیم! ئەم بت شکاندنە کاری تۆیە؟!

﴿٦٣قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا﴾ وتی: نەخەیر من وام لێ نەکردون، ئائەم بتە گەورەیان بەو دەردەی بردون. بێگومان حەزرەتی ئیبراهیم کاتێ بینی خەڵکەکە رێز لەو بتەگەورە دەگرن، کردەوەکەی پاڵ ئەودا لەم رووەوە: کە ئەو هۆکاریان هەڵنەرە بۆئەوەی وایان لێ بێ، لەڕوی زمانەوە کردار وەکوو چۆن پاڵ بکەرەکەی دەدرێ، پاڵ هۆکارەکەشی دەدرێ! ﴿فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ﴾ دەئەگەر راستە ئەوانە خودان‌و

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ
﴿٥٨﴾ قَالُوا مَن فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾
قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ
عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ
هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ
هَٰذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ
أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَىٰ
رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا
يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ
فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾
وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ
وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

شیاوی خودایەتین‌و قسەو گفت‌و گۆیان هەیە پرسیاریان لێ بکەن: باوەڵامتان بدەنەوەو پێتان بڵێن: کێ وای لێ کردون.

﴿٦٤ فَرَجَعُوا إِلَى أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنتُمُ الظَّالِمُونَ﴾ بەخۆیاندا چونەوەو هەستیان بەهەڵەی خۆیان کرد، کەمتەرخەمی‌و تەقصیری خۆیان راگەیاند، ئەوە بوو: هەندێکیان بەهەندێکیانیان گوت: ئێوە ستەمکارن لەم روەوە: کەخوداکانتان بەبێ چاودێرو حەرس بەجێ هێشتووە، یان لەم روەوە: ستەمکارن: کەبەندایەتی بۆ پەیکەرو دارو بەردێك دەکەن: کەقسەو ئاخاوتنیان نیە،

﴿٦٥ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُءُوسِهِمْ﴾ پاشان چاویان لەزەوی بڕیەوەو سەریان داخست وەکوو ئەوە بیانەوێ بیر بکەنەوە. یان ماناکەی بەم جۆرەیە: پاشان گەڕانەوە بۆ دەمەدەمێ‌و موجادەلەو بەرەنگار بوونەوەی حەزرەتی ئیبراهیم‌و لەهەڵوێستی تەمەنکورتی پێشویان پاشگەز بوونەوەو رویان لەئیبراهیم ﵇ کردو پێیان گوت: ﴿لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنطِقُونَ﴾ بێگومان تۆ دەزانی ئەمانە زمانیان نیەو قسە ناکەن. ئەتۆش دەزانی‌و ئێمەش دەزانین ئەم خودایانەی ئێمە قسەیان نیە! ئەدی چۆن تۆ داوا لەئێمە دەکەی پرسیاریان ئاراستە بکەین؟؟ ﴿٦٦ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئاً وَلَا يَضُرُّكُمْ؟﴾ واتە: ئیبراهیم ﵇ دوای ئەوەی گەلەکەی دانیان بەوەدا نا: کەئەو بتانە بێ زوبانن، وتی: دەی کەوایە ئێوە بەچ عەقڵێك لەجیاتی خودای مەزن بەندایەتی بۆئەو پەیکەرانە دەکەن: کەئەگەر بەتەمای سوود بن لێیان هیچیان لەدەست نایە، ئەگەر دژایەتیشیان بکەن زیانتان پێ ناگەیەنن‌و جێگای مەترسی نین. ﴿٦٧ أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ ماڵوێرانی‌و بەهیلاکچون بۆ خۆتان‌و خوداکانتان: کەلەجیاتی خودا بەندایەتییان بۆ دەکەن. داوەشێن‌و سەر شۆڕی بۆ خۆتان‌و پەرستراوانتان. ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟﴾ ئەوە بۆ بیر لەخۆتان ناکەنەوە؟ بۆچی بەخۆتاندا ناچنەوە؟ لەکوفرو بێدینی خۆتان ورد نابنەوە؟ تابۆتان دەربکەوێ چەند خەسارەتمەندو گومڕاو سەرلێشێواون؟!

﴿٦٨ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ﴾ هەندێکیان بەهەندێکیان گوت: واباوە ئەو بێژمرە ئەمرودی کوڕی کەنعانی کوڕی سەنحاریب کوڕی ئەمروذ کوڕی کۆڕش کوڕی حام کوڕی نوح بووە. هەندێك پێیان وایە: ئەو بێژمرە کابرایەکی کورد بووە. وتیان: ئیبراهیم بسووتێنن، تۆڵەی ئەم کارەی بەئاگر لێ بکەنەوە، یارمەتی خوداکانی خۆتان بدەن ئەگەر ئێوە راست دەکەن یارمەتی خوداکانتان دەدەن‌و ناتانەوێ وازلەعیبادەتکردنیان بهێنن. دارو لێڕەوارێکی زۆریان گرد کردەوەو ئاگریان تێ بەرداو بەمەنجەنیق ئیبراهیمیان هەڵدایە ناو ئاگرەکە. بەخەیاڵی خۆیان ئیتر ئیبراهیم ﵇ لەماوەیەکی کورت دا کوڵوکۆی دادەمرێ!

﴿٦٩ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْداً وَسَلَاماً عَلَى إِبْرَاهِيمَ﴾ پەروەردگار فەرموی: ئێمە وتمان: ئەی ئاگر سارد ببەرەوەو بەشێوەیەك زیانبەخش نەبێ، ئەوەندە گەرم مەبەبسوتێنی، وەند ساردمەبەرەوە سەرما پەیدا بکەی.

﴿٧٠ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْداً فَجَعَلْنَاهُمُ الأَخْسَرِينَ﴾ گەلەکەی ئیبراهیم پیلانیان بۆ ئیبراهیم دارشتو ویستیان سزای بدەنو لەناوی بەرن لەتۆڵەی ئەوەدا: کەبتەکانی وردو هاڕکردوون بەئاگر بیسووتێنن، بەڵام ئێمە ڕەنج بەخەسارمان کردنو کارەکەیانمان بێهودە کردو ئیبراهیممان لەئاگرەکە ڕزگار کرد.

﴿٧١ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطاً إِلَى الأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾ واتە: لەو نیعمەتو بەخششانەی خودا دابوونی بەئیبراهیم ﷺ ئەوە بوو لەگەڵ (لوط) ی برازای لەعێراق ڕزگاری کردنو کۆچی پێکردن بۆ خاکی پیرۆز بۆ وڵاتی شام، بۆ ئەو وڵاتەی خودا خێروبەرەکەتی تێدا زۆر کردوە، بەوەی زۆری پێغەمبەر تێدا ناردوون، شەریعەتو یاسای ئەو پێغەمبەرانە بەناو جیهاندا بڵاوبۆتەوە. خاکەکەی بەپیتو بەرەکەتە، کشتوکاڵو دارو درەختی تێدایە، سەرچاوەو چۆمی زۆری تێدان، بەروبوومو میوەی زۆرو هەمەجۆرە، خێرو بەرەکەتی دینو دونیای تێدا کۆبۆتەوە!!

﴿٧٢ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً﴾ بەخشیمان بەئیبراهیم ئیسحاقو یەعقوب، وەچەو نەوەیەکی باش بوون، بەفەضلو ڕەحمەتی خۆمان پێمان بەخشین، یائیسحاقمان پێ بەخشی لەسەر داواو پاڕانەوەی خۆی زیاد لەوەی خۆی داوای کردبوو یەعقوبیشمان بەزێدە پێدا. ﴿وَكُلاًّ جَعَلْنَا صَالِحِينَ﴾ هەموویانمان گێڕان بەخاوەنی خێرو کاری باش. واتە: لوطو ئیبراهیمو ئیسحاقو یەعقوب یان: هەریەکێ لەئیبراهیمو ئیسحاقو یەعقوبمان کردن بەپیاوی صالحو لەخوا ترس، فەرمانی خودایان بەجێ هێنا، خۆیان لەحەرامو حەرامخۆری پاراست. هەموویانمان کردن بەپێغەمبەرو ڕابەری ئادەمیزاد.

﴿٧٣ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾ کردمانن بەئیمامو پێشەوا، بانگەوازیی ئادەمیزادانیان کرد بۆ ئایینی خودا، بەفەرمانی ئێمە ئەرکەکانی خۆیان ئەنجام دان. چۆنمان فەرمان پێکردن ئاوا هەڵسو کەوتیان کرد. ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ﴾ نیگاو سروشمان بۆ ناردن: کەکاری چاک ئەنجام بدەنو واز لەشتە حەرامەکان بێنن، ﴿وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ﴾ نیگامان بۆ کردن: کەنوێژەکانیان بکەنو زەکاتی ماڵو سامانیان دەرکەن. ﴿وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾ هەموویان تەقواکارو خودا پەرستو فەرمانبەردار بوون، لەئاستی خودا پەرستی دا هەرگیز لوتبەرزییان نەنواند.

﴿٧٤ وَلُوطاً آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً﴾ پەروەردگار دەفەرموێ: بەخشیمان بەلووط پێغەمبەرایەتیو لێزانی لەحەلکردنی کێشەی ناو کۆمەڵو دانایی لەبەڕێوەبردنی ئەرکی ڕابەریو پێشەوایەتی دا. زانیاریو هەموو شتێك کەپەیوەندی هەبێ بەبیرو باوەڕو خودا پەرستییەوە پێی درابوو. ﴿وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ﴾ واتە (لووط) مان ڕزگار کرد لەو عەزابەی ڕشتمان بەسەر دانیشتوانی ئەو شارەی کاری ناشیرینیان دەکردو نێربازیان تێدا باو بوو، هۆی ئەم ڕەوشتە ناشرینەیان ئەوە بوو ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ﴾ بێگومان ئەوان گەلو نەتەوەیەکی لەڕێ دەرچووبوون، لەطاعەت کردن بۆ خودا لایان دابوو، سەرگەرمی گومڕاییو سنوورشکێنی بوون. قەومەکە ڕیشە کێش کرانو لووط و شوێنکەوتوانی ڕزگاریان بوو.

﴿٧٥ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا﴾ وێڕای ڕزگار بوونی لەدەست ئەو کۆمەڵە ڕەوشت ناشرینە، خستیشمانە ناو ڕەحمەتی خۆمانو دڵنیاو دڵ ئارام بوو ﴿إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ بێگومان لووط لە بەندە صالحەکانی ئێمە بوو، لەوکەسانە بوو، کەکردەوەی باشیان دەکردو فەرمانی خودایان بەجێ دەهێناو خۆیان لەنەهییەکانی دەپاراست ..

﴿٧٦ وَنُوحاً إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ واتە: ئەی موحەممەد! سەرگوزشتەی نوح بۆ گەلەکەت بگێڕەوە؛ کاتێك گەلەکەی بەدرۆیان خستەوەو ئیمانیان پێ نەهێنا، لەرۆژگارێکی پێش ڕۆژگاری ئیبراهیمو تۆش بوو، بانگی لێ کردینو پەنای بۆ هێناین لێمان پاڕایەوە، بێ دەسەڵاتی خۆی ڕاگەیاند، ئیتر ئێمەیش دوعاکەیمان وەرگرتو بەهانایەوە چووینو فریای کەوتین، نووحو شوێنکەوتوانیمان ڕزگار کرد، ڕزگارمان کردن لەخنکانو ئەزیەتدانیان لەلایەن گەلەکەیانەوەو خەمو نارەحەتی بەدرۆخستنەوەی پەیامەکەی! ﴿٧٧ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ئێمەیش یارمەتیمان داو لەچنگی ئەو گەلو نەتەوە ڕزگارمان کرد:

کەئایەتی ئێمەیان بەدرۆخستەوە، لەتۆڵەی ئەو سەرڕەقی‌و خراپەکاری‌و ستەمکارییەیان دا بەتۆفان خنکاندمانن، بەگەورەو بچوکیانەوە لەناومان بردن کەسمان لێ نەهێشتنەوە. ﴿٧٨ وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ﴾ واتە: ئەی موحەممەد! سەرگورشتەی داودو سولەیمان بۆ گەلەکەت بگێڕەوە، باسی ئەو حوکم‌و بڕیارە بکە: کەدەربارەی خاوەن کشتوکاڵێک‌و شوانێک دەریان کرد ﴿إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ﴾ کاتێک حوکمیان دەرکرد دەربارەی زیانی: کەلەو کشت‌وکاڵەکە کەوتبوو، خوداش ئاگادارو زانا بوو بەوحوکمەی داوودو سولەیمان دەریان کردو هیچی لێ گوم نابێ. حەزرەتی داود واحوکمی دەرکرد کابرای شوان ئاژەڵەکانی بدا بەکابرای خاوەن کشت‌وکاڵ. بەڵام پەروەردگار راستی حوکم‌و فتواکەی خستە دڵی حەزرەتی سولەیمانەوە: فتوای‌دا ئاژەڵەکان بدرێن بەخاوەنی کشتوکاڵەکە بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو زیانەی لێی کەوتووە، زەوی‌و زارەکەشی تەسلیم بەکابرای شوان بکرێ خزمەتی بکا تاوەکوو خۆی لێ دێتەوە. ئەمجار کابرای شوان ئاژەڵەکانی وەربگرێتەوە، کابرای کشتیاریش زەوی‌و زاری خۆی وەربگرێتەوە. ﴿٧٩ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ﴾ دوایی سولەیمانمان تێگەیاند، راستی فتواکەمان بەو شێوەی راست بوو لەهەموو رویەکەوە، خستەدڵی سولەیمانەوەو ئەویش بەو شێوە پەسندەیە حوکمی کرد. ﴿وَكُلاًّ آتَيْنَا حُكْماً وَعِلْماً وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ﴾ کێوەکان‌و باڵندەکانمان‌و گەردنکەچ کردن بۆئەوەی لەتەک داود عليه السلام دا تەسبیحاتی خودا بکەن، هەرکاتێ حەزرەتی داود عليه السلام بەدەنگ زەبووری بخوێندایە باڵندەکان لەحەوادا رادەوەستان‌و لەنگەریان دەگرت، کێوەکانیش بۆیان رەت دەکردەوەو تەسبیحاتیان لەگەڵ دەکرد، ئەمە زیاتر حەزرەتی داودی عليه السلام هەڵدەنا بۆ بەردەوام بوون لەسەر ذیکرو خوداپەرستی‌و لەهەست‌و شعوریدا کاریگەری دەنواند، پێغەمبەر ﷺ دەنگ‌و ئاوازی ئەبوموسای ئەشعەری بۆ قورئان خوێندن شوبهاندوە بەدەنگی داود عليه السلام. لەفەرمودەیەکدا کەئەحمەدو نەسائی‌و ئیبنوماجە لەئەبوهورەیرەو نەسائی لەعائیشەوە ڕیوایەتیان کردوە، پێغەمبەر ﷺ لەبارەی دەنگخۆشی ئەبو موساوە

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَت تَّعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّن بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

فەرمویەتی: ((لقد أوتي مزماراً من مزامير آل داود)). لەئایەتەکەدا کێوەکان پێش باڵندە خراون، چونکە رام بوون‌و تەسبیحاتی کێوەکان سەرسوڕهێنەر ترەو زیاتر دەسەڵات‌و قودرەتی خودا دەردەخەن‌و، موعجیزە کە گەورەترە، چونکە کێوەکان جەمادو بێ گیانن، باڵندەکان گیاندارن. وەزوبان هاتنی کێوەکان‌و باڵندەکان بەم جۆرە بووە خودا توانای قسەکردنی تێدا رەخساندبن‌و وەزوبانی هێنابوبن، وەکوو چۆن خودا هێزی قسەکردنی لەودارەدا دروست کرد: کەلەگەڵ حەزرەتی موسادا عليه السلام ئاخاوتنی ئەنجام دا. بۆیە دەفەرموێ: ﴿وَكُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ئێمە دەتوانین‌و توانیومانە ئەو جۆرە شتانە بکەین، وەزوبانهێنانی بێ زوبان‌و بێ گیان لای ئێمە ئاسانە هەرچەندە ئێوە پەلاتانەوە گران بێ.

﴿٨٠ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ﴾ واتە: داودمان فێری زرێ دروستکردن کردبوو، بۆئەوەی بیکەنە پۆشاکی خۆتان، حەزرەتی داود عليه السلام پیشەی

زریّ دروستکردنی داهێنا، لەپێش ئەوەدا: کەزرێیان دروست دەکرد بەشێوەیەکی سەرەتایی دروستیان دەکردن، حەزرەتی داود ﷺ شێوەی حەلقە حەلقەی تێدا هێنانەدی. ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ؟﴾ ئایا ئێوە ئەی ئادەمیزادانی سەردەمی پێغەمبەرو چەرخەکانی دوایش! سوپاسی خودا دەکەن لەسەر ئەو نیعمەتەی داویەتی بەئێوە: کەبۆ بەرژەوەندیی ئێوە داوودی فێری زریّ دروستکردن کرد؟!

﴿[81]وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ﴾ واتە: بای بەهێزو تەوژممان بۆ سولەیمان ﷺ مەرەخەس کرد، ملکەچو فەرمانبەرداری بوو، بەپێی ویستو حەزی حەزرەتی سولەیمان ﷺ با دەهاتو دەچوو، خۆیو دارو دەستەکەی بەهۆی باوە دەگوازرانەوە بۆ خاکی پیرۆز، ئێمە زانایین بەهەمووشتێك ودەزانین کارەکان چۆن هەڵدەسوڕێن. هەرکاتێ بیویستایە خۆیو هاوەڵانی بەیانی سواری بادەبوونو بەرەو وڵاتی شام دەکەوتنەڕێو لەرۆژێکا دەیتوانی بەهۆی ئەو بایەی بۆی مەرەخەس بوبو مانگەڕێیەك بڕنو دوایی بگەڕێنەوە بۆ شوێنی خۆیان. واتە: هەرچەندە بایەکە خۆی لەخۆیدا نەرمو نیان بوو بەڵام لەکارکردن دا توندو بەهێزو بەتەوژم بوو.

﴿[82]وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ﴾ واتە: کۆمەڵێکمان شەیاتینی بۆ سولەیمان ﷺ موسەخەر کردبوو بەفەرمانی ئەو دەچوونە بنکی دەریاکانو ناوزکی زەویو گەنجو جەواهیراتو لوئلوئو مەرجانیان بۆ دەردەهێنا. ﴿وَيَعْمَلُونَ عَمَلاً دُونَ ذَلِكَ﴾ هەروەها کاری تریشیان بۆ ئەنجام دەدان: وەکوو بنیاتنانی شارو کۆشكو تەلارو باڵەخانەو میحرابو پەیکەرو، قاپو قاچاخی ناوماڵو حەوزی ئاوو قازانی دامەزراو لەسەر سێ کوچکە...هتد. ﴿وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ﴾ ئێمە چاودێرو پاریدەریان بووین، نەمان دەهێشت ئەو شەیاتینانە سەرپێچی بکەنو فەرمانی سولەیمان ﷺ جێبەجێ نەکەن.. هەروا نەماندەهێشت زیان بەسولەیمان ﷺ بگەیەنن. دەسەڵاتو توانایەکی رەهامان دابوو بەسولەیمان ﷺ بەسەریان دا، ئەگەر بیویستایە بەندی دەکردنو دەستو پێی بەزنجیرو کەلەپچە دەبەستن:

وَمِنَ ٱلشَّيَـٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَـٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾ ۞ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَا بِهِۦ مِن ضُرٍّ ۖ وَءَاتَيْنَـٰهُ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَـٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَـٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَـٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَـٰتِ أَن لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَـٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَنَجَّيْنَـٰهُ مِنَ ٱلْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ نُـۨجِى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّآ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَوَهَبْنَا لَهُۥ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُۥ زَوْجَهُۥٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ يُسَـٰرِعُونَ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا خَـٰشِعِينَ ﴿٩٠﴾

﴿[83]وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بۆ پەندو ئامۆژگاریو عیبرەت وەرگرتنو تەسەللا هاتنەوەی خۆتو شوێنکەوتوانت سەرگورشتەی ئەیوب یادبکەرەوەو بگێڕەوە: کەتووشی بەڵای نەخۆشی جەستە بوو، منداڵەکانی بەکۆمەڵ لەناو چوون، ماڵو دارایی هەموو فەوتا، لەوکاتەدا: کەلەخودا پاڕایەوەو هاواری بۆ پەروەردگاری خۆی برد وتی: خودایە! من تووشی زیانو ناخۆشی بووم، وام لێ هاتووە شیاوی بەزەیی پێدا هاتنەوەم، چاوەڕێی بەفریاکەوتنو رەحمەتی بەرفراوانی تۆم. ﴿وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ تۆیش لەهەموو کەس بەرەحم تری! ئیتر کەیفی خۆتەو من بێ دەسەڵاتم!

﴿[84]فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ﴾ بەهانایەوە هاتینو دوعاو پاڕانەوەکەیمان وەرگرتو دەردو بەڵاکانیمان لەسەر لابردو جەستەو لەشو لاری لەنەخۆشی چاك بۆوە. ﴿وَآتَيْنَاهُ

﴿أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ﴾ ئەو ماڵو منداڵەی نەمابوون پێمان بەخشییەوە، بەم رەنگە زیندوو کرانەوە بۆی. یان قەرەبووی ماڵو منداڵەکانیمان بۆ کردەوە، بەئەندازەی منداڵە مردووەکانی منداڵی ترمان پێ دایەوە، ئەوەندەی تریشمان بۆ زیاد کردن، لەخێزانەکەی دوو هێندەی جاران منداڵی بوون، یان بەئەندازەی پێشوو منداڵمان پێ دانەوە، ئەوانیش منداڵیان بوون بەمنداڵی خۆیو نەوەکانیەوە دوو هێندەی جارانیان لێ هات. ﴿رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ﴾ قەرەبووی ماڵو منداڵی پێشوومان بۆ کردەوە، لەرووی رەحمەتو بەخششی خۆمانەوە، ئەوانەمان پێدایەوە، نەخۆشیمان لەسەر لابرد، بۆئەوەی خودا پەرستان بیکەنە نموونەو چاوی لێ بکەن، وەکوو ئەو بەصەبرو ئارام بن، بۆئەوەی وەکوو ئەو پاداش وەربگرنەوە، هەروەها بۆئەوەی هیچ کەس لە لێخۆشبوونو رەحمەتو بەخششی خودا نائومێد نەبێ، هەروەها موسوڵمانان پێیان وانەبێ چونکە خوداپەرستن نابێ تووشی بەڵاو ناخۆشی ببن.

﴿٨٥ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! سەرگورشتەی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمو ئیدریسو ذولکیفل بۆ گەلەکەت بگێڕەوە، هەر یەکێ لەم زاتانە لەپێری خاوەن صەبرو ئارامەکان بوون. یەکەمیان: کەئیسماعیلە، صەبرو خۆڕاگرییەکەی گەییشتە رادەیەك بێ دوو دڵی ئامادە بوو بۆ سەربڕین، خودا بەتاقی کردەوەو لەتاقیکردنەوەکە دەرچوو، بۆتە نموونەی کوڕی گوێ ڕایەڵو ملکەچ بۆ قەزاو قەدەری خوداو فەرمانی باوکی. بەڵام ئیدریسو ذولکیفل کاتو شوێنو بەسەرهاتیان نادیارە، ئێمە چ لەهەواڵو سەرگورشتەیان نازانین، هەرچەندە بەنیسبەت حەزرەتی ئیدریس ﷺ قسەیەك هەیە: دەڵێ: حەزرەتی ئیدریس ﷺ ، ئەو ئۆزوریسەیە کەپاش مردنی، میسرییەکان پەرستویانەو گەلێ حیکایەتو ئوسطورەی جیا یان پێوە ناوە.

﴿٨٦ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُم مِّنَ الصَّالِحِينَ﴾ خستمانەنە ژێر رەحمەتی خۆمانەوە، لەو کەسانە بوون: کەرەحمەتی ئێمەیان بەسەردا رژا، پلەو پایەی پێغەمبەرێتیان پێ بڕا، لەپێری بەهەشتییانن، بەرەزامەندیو پاداشتی ئێمە بەهرەمەند بوون، لەکۆمەڵی تەواو راستاڵانن، چونکە پێغەمبەر مەعصومو بێ گوناهن. لەلایەن ئێمەوە بڕیاری پیاوچاکیو راستاڵییان بۆ دراوە.

﴿٨٧ وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست چیرۆکی پێغەمبەرێکی تر بۆ قەومەکەت بگێڕەوە: چیرۆکی (یونس)ی کوڕی مەتا، کاتێك خودا کردی بەپێغەمبەرو ناردی بۆ سەردانیشتوانی نەینەوا لەوڵاتی موصل، ناوی پاشاکەیان (حزقیا) بوو.. حەزرەتی یونس بانگەوازی کردن بۆ خودا پەرستیو یەکتاپەرستی، کەس ئیمانی پێ نەهێناو سوور بوون لەسەر کوفرو بێ باوەڕی خۆیان، ئەویش ڕقی هەڵساو بەتوڕەیی جێی هێشتن، هەڕەشەی هاتنی عەزابی لێ کردن، وتی: خودا پاش سێ ڕۆژی تر عەزابی سامناکتان بەسەردا دەدا. جاکە حەزرەتی یونس جێی هێشتن، گەلەکەی ترسیان لێ نیشتو بەخۆیاندا چوونەوەو بۆیان مەعلووم بوو: کەپێغەمبەر درۆ ناکەن، هەموو دانیشتوانەکە لەشار چوونە دەرێ، منداڵو پیرو ئافرەتو ئاژەڵیشیان لەگەڵ خۆیان بردنەدەر، دایكو ڕۆڵەی ساوایان لێك جیاکردنەوە، هەموویان تێکڕا دەستی نزایان بۆلای خودا بەرز کردەوە کردیانە شینو زاریو هاوارو فوغان، وشتر بۆ بێچووەکەی دەیبۆڕاندو مانگا بۆ گوێلکەڵەکەی دەیهوڕاندو بزنو مەڕ بۆ کاریلەو بەرخۆلەکانیان دەیانباڕاند، ئیتر خودا عەزابی بۆ نەناردنو هەڕەشەکەی حەزرەتی یونس ﷺ نەهاتەدی، هەموویان ئیمانیان هێناو وازیان لەکوفرو بێدینی هێنا، ﴿فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ پێی وابوو: ئێمە تووشی تەنگانەو ناخۆشی ناکەین، لەسکی ماسیدا تەنگی پێ هەڵناچنین! سزای بەسەردا نادەین؟! بەکورتی دەرچونی لەشار دەشوبهایە حاڵەتی بەندەو کۆیلەی هەڵاتوو. ئیتر کەنەهەنگەکە قوتیدا کەوتە ناو تاریکی سکی ماسییەکەو تاریکی دەریاو تاریکی شەویش بەسەریا هات ﴿فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ﴾ لەناو ئەو تاریکییانە هاواری لێ هەڵساو هانای بۆ خودا بردو کەوتە نزاو پاڕانەوە ﴿أَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ دڵنیام: کەهیچ خودا نین جگە لەتۆ ئەی پەروەردگارا! باوەڕم هەیەو بەزوبان ئیقرار دەکەم: کەتۆ خودایەکی پاكوبێگەردی، لەهەموو عەیبو نەنگییەك دووریو دەسەڵاتو توانات رەهایەو هەمیشەییە: هیچ شتێکت لێ عاسێ نابێو هەرچی

بتەوێ ئەنجامی بدەی دێتەدی و رەتبوونەوەی نیە. ئەتۆ کاری بێ جێ ناکەی و هەموو ئیشێکت حیکمەتەو من ستەمم لەخۆم کرد، کە بەبێ فەرمانی خودا کۆچم کردو گەل و وڵاتم جێ هێشت ﴿٨٨فَاسْتَجَبْنَا لَهُ﴾ ئێمەیش نزاو پاڕانەوەکەیمان لێ وەرگرت، تۆبەو گەڕانەوەی قبوڵ بوو ﴿وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ﴾ لەو ناخۆشی و تەنگەبەرییە دەرمان هێنا، لەغەم و تاریکی ناو سکی ماسی رزگارمان کرد، فەرمانمان بەنەهەنگ کرد لەقەراخ دەریا دەری هاویشتەوە! چۆن (یونس) مان لەو تاریکی و تەنگانەیە رزگار کرد، هەر بەو جۆرە موسوڵمانانی راستاڵ لەغەم و تەنگانەرزگار دەکەین ئەگەر بەدڵسۆزی بگەڕێنەوە بۆلای ئێمەو دوعاو پاڕانەوە ئاراستەی بارەگای ئێمە بکەن! ﴿٨٩وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! باسی ئەوکاتە بکە: کەزەکەریا ﷺ لەپەروەردگاری خۆی پاڕایەوە: کەکوڕێکی بداتێ بۆئەوەی دوا خۆی ببێتە پێغەمبەر، بەگۆشەگیری لەگەڵەکەی نزای لەخودا کردو وتی: خودایە! چیدی بەتەنیا مەمهێڵەوە، باچیدی بەوەجاخکوێری و بێ میراتگر نەبم، منداڵێکم پێ ببەخشە دوای خۆم لەشوێنم دانیشێ بۆ بانگەوازیکردن و پەیام گەیاندن و پێغەمبەرێتی، کەلەپوری زانین و پێغەمبەرایەتیم لێ وەرگرێ، بێگومان دوای لەناوچونی دروستکراوانت خۆت دەمێنی و بەس! کەوابوو ئەگەر منداڵێکیشم پێ نەبەخشی ببێتە جێ نشینم ئەوە گوێ نادەمێ، چونکە تۆ خۆت میراتگری، ئەتۆ باشترین جێ نشینی و خۆت پارێزگاریی ئایینی خۆت دەکەی، وەلێ پێم خۆشە رۆڵەیەکم پێ ببەخشێ گوێ رایەڵم بێ ئەو کارە خێرانەی: کەبەمنت سپاردوە دوای خۆم بەئەوی بسپێرم و فەرو بەرەکەتی بانگەوازی و پێغەمبەرێتی لەبنەماڵەکەم دا بەردەوام بێ.

﴿٩٠فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ﴾ پاڕانەوەکەیمان وەرگرت و وەڵامی هاوارەکەیمان دایەوە، ئاواتەکەمان بۆ هێنایە دی، کوڕێکمان پێ بەخشی ناوی نا یەحیا ﷺ، ئەخۆشی نەزۆکی و منداڵ نەبوونمان لەسەر خۆی و خێزانەکەی لابرد، دوای نەزۆکی و وەجاخکوێری و پیری و کەمەفتی منداڵی بوو. ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ﴾ بێگومان ئەوانەی لەپێغەمبەرانن بەزەکەریاو خێزانەکە شیەوە، لەو بەندە دڵسۆزو راستاڵانەبوون: گورج و گۆڵ بوون بۆ ئەنجامدانی طاعەتی ئێمە بەخێرایی ئەنجامیان دەداو تەمبەڵییان تێدا نە دەکرد. پەروەردگاریش خێرا وەڵامی داواکەی دانەوەو دوعاکەی گیرا کردن. ﴿وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا﴾ نزاو پاڕانەوەی خۆیان ئاراستە دەکردین، هیوایان بەرەحمەت و فەضلی خودای خۆیان هەبوو. واتە: هانایان بۆ خودا برد بەتەمای پاداش و لەترسی عەزاب. ﴿وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾ ئەوان وێڕای هەبوونی هیوایان بەرەحمەتی ئێمەو ترسیان لەعەزاب، گەردنکەچ و دڵ ترساوبوون، ترسی خودا لەدڵیاندا جێگیر بووبوو. ساتەوەختێك لەخودا غافڵ نەبوون.

﴿٩١وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ چیرۆکی مەریەم بۆ گەلەکەت بگێڕەوە، ئەو مەریەمەی خۆی لەهەموو پیاوێك پاراست، نەبەحەڵاڵی و نەبەحەرامی نەیهێشت پیاو لێی نزیك ببێتەوە، ﴿فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا﴾ لەگیانی خۆمان گیانمان بەبەر عیسادا کرد لەناو سکی دایکی دا. واتە لەو گیانەی: کەتەنیا بەفەرمانی ئێمە پەیدا بووەو لەناو دروستکراوەکانماندا زیاتر تایبەتمەندی و پەیوەندی بەئێمەوە هەیە. ﴿وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ ئێمە خاتو مەریەم و عیسای کوڕیمان کرد بەموعجیزەو نیشانەی بەدەسەڵاتی بۆ هەموو عاقڵمەندانی بوونەوەر. نیشانەی ئەوەیە: کەخودا دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێك دا هەیە: هەرچی بیەوێ ببێ دەبێ، هیچی لێ عاسی نابێ.

﴿٩٢إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ بێگومان گەل و نەتەوەی یەکتاپەرست یەك گەل و نەتەوەیە، یەك شەریعەتیان هەیەو هەموو پێغەمبەران لەسەر ئەوە کۆکن. جوداوازیی لەنێوان گەلە خودا پەرستەکاندا نیە مەگەر لەهەندێ داب و نەرێت و دیاردەو شێوەو شێوازدا: کەبەگوێرەی گۆڕانی رۆژگارو شوێن و باری رۆشنبیری ئەو گەلانە هەندێ جوداوازیی روالەتییان تێدایە. ئەگینا لەبنەرەتدا یەك ئایینەو لەیەك سەرچاوەوە هاتووەو بۆ یەك مەبەستە ئەویش (یەکتاپەرستی)یە. ﴿٩٣وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ﴾ دوایی گەل و نەتەوەکان کاروباری ئایینی خۆیان بەشبەش کردو

وَٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلۡنَٰهَا وَٱبۡنَهَآ ءَايَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩١﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡۖ كُلٌّ إِلَيۡنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا كُفۡرَانَ لِسَعۡيِهِۦ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَآ أَنَّهُمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمۡ وَمَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمۡ لَهَا وَٰرِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوۡ كَانَ هَٰٓؤُلَآءِ ءَالِهَةٗ مَّا وَرَدُوهَاۖ وَكُلّٞ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَهُمۡ فِيهَا لَا يَسۡمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ سَبَقَتۡ لَهُم مِّنَّا ٱلۡحُسۡنَىٰٓ أُوْلَٰٓئِكَ عَنۡهَا مُبۡعَدُونَ ﴿١٠١﴾

بوون بەتاقم‌و گروی جیا جیا. ﴿كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ﴾ هەموو تاقم‌و گرۆیەك لەوانە بۆلای ئێمە دەگەڕێنەوەو رۆژی قیامەت دێنەوە ژێر دەستی ئێمە، هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی پاداش‌و سزاوەردەگرێتەوە کەس ستەمی لێ ناکرێ؛ قانوونی کردەوەو پاداشتی خودا بەم جۆرەیە، کەدەفەرموێ: ﴿٩٤ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ﴾ هەرکەسێ لەکردەوەی چاکە بەگوێرەی توانا ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێ بێنێ‌و کارەکانی موافیقی شەریعەتی خودا بن، بەدڵ بڕوای بەخوداو پێغەمبەر ﷺ هەبێ‌و بەزوبان دانی پێدا بنێ، یان کەسێك برێ کاری چاکە بکاو یەکتاپەرستیش بێ، ئەوە بادڵنیا بێ: کەکۆشش‌و هەوڵەکانی بەزایە ناچن‌و پاداشی کردەوەکانی پوچ نابنەوەو رەنج بەخەسار نابێ، بەڵکوو پاداشتی دەدرێتەوەو بەئەندازەی گەردیلەیەك مافی نافەوتێ. ئێمە هەموو کردەوەکانی بۆ دەنووسین‌و بۆی هەڵدەگرین‌و لەنامەی عەمەلیدا بۆی دەپارێزن. هیچی لێ زایە نابێ.

﴿٩٥ وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ یاساغە لەسەر دانیشتوانی هەر شارو گوندو نەتەوەیەك: بڕیاری لەناوبردن‌و ریشەکێش کردنیانمان دابێ‌و لەناومان بردبن، نابێ‌و ناگونجێ رۆژی قیامەت زیندو نەکرێنەوەو نەیەنەوە ژێر دەستمان بۆ تۆڵە لێ ستاندنەوەی تەواو.

﴿٩٦ حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾ هەتا رۆژی قیامەت‌و دەرکەوتنی نیشانەکانی، کەنیشانەیەك لەنیشانەکانی هاتنی قیامەت کردنەوەی بەربەستی یەئجوج‌و مەئجوجە: کەلەهەموو تەپۆڵکەو بەرزایی یەکەوە دادەبەڕنە خوارو بەگورجی هێرش دێنن، مەبەستی ئایەتەکە رەددانەوەی ئەو موشریکانەیە کەبڕوایان بەزیندوبوونەوەو هاتنی رۆژی قیامەت نەبوو!

﴿٩٧ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ رۆژی قیامەت نزیك بۆوە. واتە: کەئەو بەڵاو کارەساتانە رویان دا ئەوە نیشانەی نزیك بوونەوەی رۆژی قیامەتە، هەرکاتێکیش قیامەت رابێ، ئادەمیزادە کافرەکان چاویان بەملۆق دەوەستێ‌و پێلوی چاویان وێك نایەتەوە، لەترسان‌و لەعەیبەتان چاویان بۆ ناقوچێندرێن. دەکەونە هاوارو فیغان‌و دەڵێن: ﴿يَا وَيْلَنَا! قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ ئەی هاوار بۆ خۆمان، ماڵوێران‌و تێدا چوو خۆمان، بێگومان ئێمە لەدونیادا ئەم رۆژەمان لەبیر نەبوو، نەمانزانی؛ کەئەم رۆژە حەقەو زیندوبوونەوە هەیەو دەخرێینە ژێر حیساب‌و لێکۆڵینەوە! بەڵکوو ئێمە لەواقیع دا ستەمکار بووین‌و ستەممان لەخودی خۆمان کردو بەدەستی خۆمان خۆمان خستە ناو ئەم عەزابە سامناکە.

﴿٩٨ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ﴾ بێگومان ئێوە ئەی موشریکەکان! خۆتان‌و خودا درۆزنەکانتان ئەوانەی جگە لەخودا دەیانپەرستن، دەبنە سوتەمەنی دۆزەخ! ئێوە هەمووتان دەچنە ناو ئەو ئاگرە بێ ئامانەوە،

﴿٩٩ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا﴾ ئەگەر ئەو بت‌و هاو وێنانەیان بەراستی خودا بونایەو سوودو زیانیان هەبوایە

وەكوو سەرپەرشتكارەكانیان بەتەما بوون ـ نەدەخرانە ناو ئاگری دۆزەخەوە، ئەگەر دەسەڵاتیان هەبوایە زیانیان لەخودی خۆیان دوور دەخستەوە، ئاوا سووكایەتیان پێ نەدەكرا! كەواتە: ئەوانە خودا نین، شیاوی خودایەتی نین.

﴿وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ هەموو بتو بتپەرستەكان لەدۆزەخ دا بۆ هەتا هەتایەدەمێننەوەو رزگار بوونیان نابێ.

﴿[١٠٠] لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ﴾ بۆ ئەوان هەیە لەناو ئاگردا لەبەر سەختی عەزاب ــ نركەو ناڵەو دادو فوغان و تەنگەنەفەسی و لرخەو لرفە، ئەوان لەناو دۆزەخ دا شتێك نابیسن دڵیان خۆش بكا، سودیان پێ بگەیەنێ،

﴿[١٠١] إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَى أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی لەئێمەوە پێش وەخت چاكەیان بۆ بڕیار دراوە، ئەوانەی لەزانیاری خودادا لەوەپێش تەوفیق و هیدایەتیان بۆ فەراهەم هێنراوە، لەژیانی دونیایان دا ملكەچی فەرمانی خودا بوون و هەمیشە ترسی خودایان لەدڵدا بوە، بەدڵسۆزی بەندایەتی خۆیان بۆ خودا ئەنجام داوە، ئەوانە ناچنە ناو دۆزەخەوەو لەو ئاگرە ترسناكە كوشندەیە دوورن، ئێش و ئازاری دۆزەخ ناچێژن! ئەوانە بەختەوەرو بەمراز گەیشتوو مژدە پێدراون، حاڵ و چۆنیەتی بەختەوەریەكەیان بەم جۆرەیە:-

١- ﴿[١٠٢] لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا﴾ ئەوانە گوێیان لەگرمە گرمی ئاگری دۆزەخ نیە لرفە لرفی ئاگرو قرچە قرچی سووتانی شت نابیستن، پریشك و تینی ئاگریان ناگاتێ.

٢- ﴿وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾ ئەوانە دەخرێنە ناو بەهەشتەوەو بۆ هەتا هەتایە لە نیعمەت و لەززەتەكانی بەهەشت دا دەمێننەوە، ساتەوەختێك ئەو نیعمەتانەیان لێ قەدەغە ناكرێ!

٣- ﴿[١٠٣] لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ﴾ ترس و بیمی روداوی هەرە گەورەی قیامەت ئەوان ناترسێنێ و دایان ناچڵەكێنێ،

٤- ﴿وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ فریشتەكان بەرویەكی خۆشەوە پێشوازییان لێ دەكەن و مژدەیان پێ دەدەن، لەرۆژی زیندوو بونەوەو رابون لەگۆڕ پێیان دەڵێن: ئەمڕۆ ئەو رۆژەیە: كەلەژیانی دونیادا وادەتان پێ دراوە، ئەمڕۆ بۆ ئێوە رۆژی كامەرانی و بەختەوەری و رێز لێنان و پاداشدانەوەیە، رۆژی بەمراز گەیشتن و خۆشییە!

﴿[١٠٤] يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾ واتە: ئەو بەختەوەرو بەمراز گەیشتوانە ترس و سام دایان ناگرێ و داناچڵەكێن لەو رۆژەدا: كەئێمە ئاسمان دەپێچینەوە وەكوو پێچانەوەو هەڵگێرانەوەی پەڕەی كتێب. لەپڕێكا بەقودرەتی خودا ئاسمان وەكوو كاغەزی تۆمار لوول كراوەو پێچراوەتەوە، ئەو بوونەوەرەی كەئادەمیزاد خوی پێوە گرتوە، لەئارادا نەما، كار هەموو سەریان گرت و ئیش جێبەجێ بوو، بوونەوەرێكی دی هێنرایە كایەوە. بەڕاستی دیمەنێكی پڕ سام و ترس و سەرسوورمانە.

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ﴾ ئەوەی لەیەكەمجاردا نەبووەو دروستمان كرد، دەیكەینەوە بەنەبوو نایهێڵینەوە. پێچانەوەی ئاسمان و گۆڕینی بوونەوەر شتێكە هەر دێ و نەهاتنی نیە، لەرۆژی قیامەت دا جارێكی تر ئێمە ئێوە دروست دەكەینەوە بۆ حەشرو حیساب، ئادەمیزاد گیانیان بەبەردا دەكرێتەوە، سەرلەنوێ دروست دەكرێنەوەو زەوی و ئاسمان و خۆرو مانگ و ئەستێرەكان بەشێوەیەكی تر دەگۆڕێن.

﴿وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ئەو دروستكردنەوەو گۆڕانكارییە بڕیارێكە داومانەو هەر دەبێ بێتە دی و ئێمە زۆر بەئاسانی دەتوانین ئەنجامی بدەین.

﴿[١٠٥] وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ بێگومان ئێمە بڕیارمان داوەو لەزەبووردا دوای تەورات یان دوای قورئان. نوسیومانە: كەزەوی بەمیرات دەدرێ بەبەندە صالحەكانمان و تێیدا جێگیر دەبن.

﴿[١٠٦] إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾ بێگومان لەو هەموو نەصیحەت و ئامۆژگارییەی لەم سورەتەدا ئاراستەی ئێوەمان كرد، ئەو هەموو هەواڵ و وادەو هەڕەشانەی لەم سورەتەدا بۆ ئێوەمان گێرایەوەو ئاراستەمان كردن كیفایەتە بۆ گەلی خواپەرست.

﴿[١٠٧] وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ ئێمە: تۆمان كردوە بەپێغەمبەرو رەوانەمان كردوی كەرەحمەت و فەرو بەرەكەت بێ بۆ ئادەمیزادو جندۆكە، شەریعەت و بەرنامەو رێنمونیت

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

سُورَةُ الحَجِّ

مایەی ڕەحمەتو فەڕە بۆ هەموو عالەم، هەرکەسێ شوێن پەیامەکەت بکەوێو ئیمانت پێ بێنێو ئەو ڕەحمەتەی قبوڵ کردبێو سوپاسی ئەو نیعمەتە پیرۆزەی کردبێ، لەدونیاو قیامەت دا کامەرانە، خۆشنوودو بەختەوەرە.

﴿[١٠٨] قُلْ إِنَّمَا يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنتُمْ مُسْلِمُونَ؟﴾ ئەی موحەممەد! بەموشریکەکانی مەککەو هەموو ئادەمیزادێك ڕابگەیەنەو پێیان بڵێ: ئەوەی بەنیگا بۆ من هاتووە ئەوەیە: کەخودای ئێوە خودایەکی تاكو تەنهایە، کەس هاوەڵی نیە، هیچ کەس ڕایەی ناکەوێ ببێتە هاوشانی، ئێوەش بەتاكو تەنهای بزانن‌و هاوەڵی بۆ دامەنێن، بەتەواوی گەردنکەچی بن‌و شوێن من بکەون‌و ئیطاعەم بکەن، یەکتاپەرست بن، چونکە یەکتاپەرستی بەدڵسۆزانە ئادەمیزاد لەخەیاڵی پوچو نەزانی ڕزگار دەکا، پێیان بڵێ: ئەوە ڕێبازی ڕەحمەتەو ڕێگای سەرفرازییە! ئایا ئێوە خۆتان بەخودا سپارد؟ موسوڵمان بوون؟ گەردنکەچ بوون‌و هاتنە سەر ڕێبازی حەق؟؟

جا ﴿[١٠٩] فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ﴾ ئەگەر پشتیان هەڵکردو وازیان لەبانگەوازیەکەت هێنا، گوێیان بۆ نەگرتی، بەدرۆیان خستیەوە، ئەوە پێیان بڵێ: ئەوەی لام بوو پێم ڕاگەیاندن، ئەرکی سەرشانی خۆم بەجێ هێنا، دەستم لێ شتن‌و وام لێ کردون بزانن ئاکامتان چۆنەو چیتان لێ دێو لەسەرەنجامی خۆتان ترساندمن، لەوەبەلاوە ئیتر عوزرتان نەماوە. من لەئێوە نیم‌و ئێوە لەمن نین.

﴿وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ﴾ واتە: من نازانم ئەو سزایەی هەڕەشەم پێ لێ کردون دێتە سەرتان‌و یەخەتان دەگرێ، هاتنی عەزاب بۆ سەرتان‌و باڵادەستی خودا پەرستان بەسەرتاندا شتێکە هەر دێو نەهاتنی نیە، بەڵام نازانم ئایا نزیکە یان دوورە..

﴿[١١٠] إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ﴾ بێگومان خودای مەزن هەموو نهێنی‌و پەنامەکیەك دەزانێو هیچی لێ گوم نابێ.دەزانێ بەندەکانی چی ئاشکرا دەکەن‌و چی لەناو دڵی خۆیان دەشێرنەوە. ئاگای لەو تانەو تەشەرانە هەیە: کەبێ بڕواکان ئاڕاستەی ئایینی ئیسلامی دەکەن، هەروا ئاگای لەو فرتو فێڵ‌و ڕق‌و کینەیە هەیەکەلەدژی ئیسلام لەناو دڵی خۆیان دا حەشاریان داوەو نایدرکێنن، لەوە بەولاوە بەگوێرەی کردەوەکانتان پاداش‌و سزا دەدرێنەوە.

﴿[١١١] وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ﴾ ئەمن نازانم‌و ئاگادار نیم، لەوانەیە دواکەوتنی هاتنی عەزاب بۆ سەرتان، بەتاقیکردنەوەی ئێوە بێ، تادەربکەوێ بۆ خەڵکی هەڵس‌و کەوتو کردارتان چۆنە، ڕێگەتان پێ دەدا تاماوەیەك ڕابوێرن‌و لەزەتی ژیان وەربگرن‌و لەنازو نیعمەت دا بتلێنەوە، تاکاتی دیاریکراوو بڕیار دراو.

﴿[١١٢] قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ﴾ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: خودایە! بەعەدالەتکاریی خۆت؛ ئەو حەقەی: کەهەموو کارێکت لەسەر دامەزراندوە لەنێوان من‌و ئەم خەڵکە سەر ڕەقانەدا بڕیار بدەوخۆت حوکم بدە!

﴿وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ هەر پەروەدگاری ئێمە خاوەنی ڕەحم‌و بەزەیی یە، هەر ئەو داوای یارمەتی لێ دەکرێ، ئێمە هەر داوا لەئەو دەکەین: کەیارمەتیمان بدا

لەسەر ئەو هەڵوێستو گوفتارو کردارەتان کەلەدژیی ئایینی خودا دەینوێننو دەیڵێنو دەیکەن.

کۆتایی سورەتی الأنبیاء

سورەتی (الحج)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1]يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ ئەی خەڵکینە ئێوە هەمووتان، ئادەمیزاد بەتێکڕایی! بترسن لەعەزابی خودای خۆتان، خۆتان بپارێزن لەعەزابو سزای خودا، بەطاعەتو بەندایەتی بۆ کردنی، بەگوێڕایەڵیو فەرمانبەرداری بۆ فەرمانو نەهیەکانی، چونکە بێگومان بوومەلەرزەو راشڵەقاندنی زەوی لەو رۆژەدا یان پێش ئەوەی خەڵك لەگۆڕەکانیان رابن، رووداوێکی ترسناکە، تاخەیاڵ بکەی بەسامو هەیبەتە، کەس خۆی بۆ ناگرێو کەس نیە لەترسان واقی ورنەمێنێ!

﴿[2]يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ﴾ لەو رۆژەدا: کەئەو بوومەلەرزە دەبینن، رووداوەکانی دیمەنەکانی هێندە بەسامو هەیبەتن، هێندە سەرسوڕهێنەرو کاریگەرن، کار دەگاتە ئەوە هەموو ئافرەتێکی شیردەرو خاوەن منداڵی ساوا هۆشی بەسەر زارۆکەکەی خۆیەوە نامێنێو لێی بێ ئاگا دەبێ، خۆشەویست ترین شت لای دایك منداڵی شیرەخۆرەیە، ترسو لەرزەکە هێندە زۆرە ئەو دایکە رۆڵە خۆشەویستە، لەمنداڵە ساواکەی بێ ئاگا دەبێ، ئەی دەبێ بۆ شتی تر چۆن بێ؟ ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا﴾ هەموو سك پڕێك سکەکەی لەبار دەچێو کۆرپەلەی ناو منداڵانی فڕێ دەدا لەترسا زەندەقی دەچێو سکی بۆ راناوەستێ! حەسەن دەفەرموێ: ئافرەتی شیر دەر لەمنداڵی شیرەخۆرەی غافڵ دەبێ، لە منداڵێك غافڵ دەبێ: کە هێشتا کاتی لێبڕینەوەی نەهاتووە! ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ تۆ ئەوکاتە ئەی بینەر! ئەگەر توانای بینینت هەبێ، ئەو ئادەمیزادانە دەبینی هەموویان دەڵێی سەرخۆشن، لەترسان کەس ئاگای لەهیچ نیە، لەراستیشدا سەرخۆشی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٞ ١ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٞ ٢ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٖ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَٰنٖ مَّرِيدٖ ٣ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ٤ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٖ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٖ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٖ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٖ مُّخَلَّقَةٖ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٖ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْۚ وَنُقِرُّ فِي ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلٗا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمْۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٖ شَيْـٔٗاۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةٗ فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجِۭ بَهِيجٖ ٥

مەیو شەراب نین، بەڵکوو سامناکی عەزابو هەیبەتی رووداوەکان عەقڵو هۆشی بردون،

﴿[3]وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ بڕێك لەئادەمیزادەکان کێشەو دەمە دەمێ دەکەن دەربارەی تواناو دەسەڵاتی خودا لەسەر زیندو کردنەوەو شتی تریش، ئەم موجادە لەو دەمەدەمێیەیان لەروی زانستیو عەقڵو فامەوە نیە، بەڵکوو بەبێ عیلمو زانینی راستو دروستە ﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ﴾ لەم کێشەو دەمەدەمییەیان دا شوێن هەنگاوی شەیتانی یاخی بوو کەوتوون،

﴿[4]كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ پەروەردگار بڕیاری داوە: هەرکەسێك شوێن ئەو شەیتانە یاخی بووە بکەوێ، بیکاتە سەرپەرشتیاری خۆیو پابەندی فەرمانو ویستەکانی بێ، ئەوە خودا لەدونیاگومڕای دەکاو سەری لێ دەشێوێنێو ڕێگای حەقو سەرفرازیی نادۆزێتەوە،

بەڵکوو شارەزای دەکا بۆ ڕێبازێك: کەبەرەو دۆزەخ کێشی دەکا.

﴿٥يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ﴾ ئەی خەڵکینە! ئەی ئەوانەی ئینکاری زیندوبوونەوە دەکەن، ئەگەر گومانتان هەیە دەربارەی زیندو بوونەوەو هاتنی ڕۆژی قیامەت، ئەوە بیر لەدروست بوونی خۆتان بکەنەوە، سەیری پەیدا بوونی خۆتان بکەن، ﴿فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾ بێگومان ئێمە ئێوەمان سەرەتا لەگڵ دروست کردوە، جاکەسێك بتوانێ سەرەتا شتێك دروست بکا، ئەوە جارێکی تر دروستکردنەوەی ئەو شتەی زۆر لەلا ئاسانترە: زیندوبوونەوەی قیامەت دوبارە کردنەوەیە بۆ گیانو جەستەیەك کەلەوەپێش بووە، ئەمەش لەدیدو تێڕوانینی ئادەمیزادەوە زۆر ئاسانترە لەدروستکردنی سەرەتا، هەرچەندە بەنیسبەت قوردەتی خوداوە هیچ شتێك گران نیە، لای خودا شتێك نیە ئاسان بێو شتێك گران بێ. هەموو کارێك بۆ خودا چون یەکە، ئەی ئادەمیزادینە! ئەگەر ئێوە بڕواتان بەزیندوبوونەوە نیەو دەڵێن: کێ دەتوانێ دوای مردنو رزینو پۆڵکانی جەستە جارێکی تر ئەو جەستە رزیوە دروست بکاتەوە! ئەوە باش بزانن: ﴿فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾ ئێمە ئێوەمان سەرەتا لەگڵ دروست کردوە! ئادەمیزاد کوڕی ئەم خاکەیەو لەگڵی ئەم زەوییە پەیدا بووە. بەگڵی ئەم خاکە پەروەردە بووەو ژیاوە، عونصورە مادییەکانی جەستەی لەم خاکەیە، جگە لەو شوعلە نهێنییەی: کەخودا خستویەتیە ناو جەستەیەوەو لەو گیانە جاویدانیە فوی پێدا کردوەو ئەو مادەیەی کردۆتە ئەم ئادەمیزادە بیرکەرەوە خاوەن هەستە سەرسوڕهێنەرە. ﴿ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ﴾ پاشان یەکە یەکەی ئێوەمان بەشێوەی پەیدابوون لە (مەنی) تۆماو دروست کردوە. ئاشکراشە تۆماو لەخۆراك پەیدا دەبێو ئەویش لەخاك. ﴿ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ﴾ پاشان ئەو دڵۆپە تۆماوە بەفەرمانی خودا دوای چل ڕۆژ دەبێتە خوێنپارە، خوێنێکی خەستی مەییو لەشێوەی زەروو دایە. ﴿ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ﴾ پاشان ئەو خوێنپارەیە دەبێتە گۆشتپارە، ئەمجار شکڵ وشێوەی ئادەمیزادی لێ دەخوڵقێندرێو دەبێتە کۆرپەلەیەکی جەستە داڕێژراوو کامڵو تەواو، یان بەناکامڵی دایکەکەی فرێی دەداو لەباری دەچێ، یان هەر بەکەم ئەندامی لەدایك دەبێو کەمو کوری هەیە. ﴿لِنُبَيِّنَ لَكُمْ﴾ بۆئەوەی تواناو دەسەڵاتی خۆمانتان بۆ دەربخەین، بۆئەوەی بزانن: ئەو خودایەی بتوانێ لەسەرەتاوە ئێوە بەو شێوەیە دروست بکا، بەئاسانی دەتوانێ جارێکی تر سەرلەنوێ دروستتان بکاتەوە! ﴿وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ ئەو کۆرپەلانەی لەبار ناچنو دەیانهێڵینەوە لە منداڵدانەکان دا تاماوەیەکی دیاریکراوو مەزندە کراو لای خودا، ﴿ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ پاشان بەقودرەتی خۆمان لەسکی دایکتان دەرتان دێنینو دەتانخەینە سەر زەوی، ساواو بێ هێزو بێ عەقڵو فامو هەستی تەواو! ﴿ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ﴾ پاشان هێزو توانای عەقڵیو جەستەییتان گەشە دەکاو پێ دەگا تادەگەنە ئەندازەی کەماڵو پێ گەییشتن لەهەرەتی لاویەتی دا. ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾ هی واتان هەیە پێش پلەی لاوەتی یان لەهەرەتی کامڵیو پێگەیشتویی دا دەمرێ ، هی واشتان هەیە تەمەنی درێژ دەبێتەوە تادەگاتە تەمەنی پیریو پۆڵکان، هێزو پێزی تێدا نامێنێ، عەقڵو هۆشی کەم دەبێ، لاواز دەبێ، وەکوو منداڵی ساوای لێ دێتەوە لەبێ هێزی دا، لەدڵ ناسکیو هەڵچونو تورە بوون دا، لەتێگەییشتنو فێر بوون دا لەنەخشەو پیلانو بیرو بۆچون دا، ﴿لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ هەتا وای لێ دێ دوای زانینو وشیاری هیچی لەبیر نامێنێو هیچ نازانێ، ئەو زانیاریو زانستەی خۆی پێوە بادەداو موجادەلەو موناقەشەی پێ دەکرد، هەمووی لەکیس چووە، هیچی پێ نەماوە دۆستو کەسو کاری خۆی ناناسێتەوە، تەنانەت ڕێگای ماڵی خۆی لێ تێك دەچێ، ڕودەکاتە ماڵی خەڵکی تر! ڕێ ناباتەوە بۆ خانەو لانەی خۆی، سەری لەرزۆكو موی سپیو پێستی چرچو عەقڵی خەرەفاو!! ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ ئەتۆ دەبینی ئەی بینەر! ئەی ئادەمیزاد زەوی دەبینی وشكو برینگە،گژوگیای تێدا نیە، ﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ جاکەبارانمان بەسەردا باراندو تێر ئاو بوو، زەوییەکە فشۆڵ دەبێو لەخۆدەکەوێ، ڕەنگو ڕیشاڵی گژوگیاکەی بەبارانو ئاو گەشەدەکاو ڕادەسێو دەشتو دەر دەڕازێنێتەوە، جۆرەها گژوگیاو گوڵو گوڵزار ئارایشی

دیمەنـەكانی دەدەن! جۆرەها بـۆن‌و بـەرام‌و تـام‌و چـێژیان لێ پەیدا دەبێ.

﴿٦ ذَلِكَ﴾ ئەوەی باس كـرا: لەدروستبوونی ئادەمیزاد لـەگڵ‌و تاوو توێ كردنی كۆرپەلە لەمنداڵدان داو گۆڕانی قۆناغەكانی دروسـتبوونی‌و گەشـەكردنی ژیـانی سـەرزەوی بـەو شـێوەی باسكرا ئەمانە هەموو ﴿بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ بەهۆی ئەوەوەیـە: كەخودا حەقەو هەیەو هیچ شك‌و گومانی تێدا نیە، هەمیـشە هەیەو هەر بووەو هەر دەبێ‌و نـەمانی بەسـەردا نایـە. ﴿وَأَنَّـهُ يُحْيِي الْمَوْتَى﴾ بەهۆی ئەوەوەیە خودا مـردو زینـدو دەكاتـەوە، توانای زیندو كردنەوەی مردوانی هەیە، چونكە ئەگـەر خـودا دەسـەڵاتی زینـدو كردنـەوەی مردوانـی نەبوایـە هـەرگیز نەیـدەتوانی لـەخاكی مـردو ئـادەمی زینـدو دروسـت بكـا، نەیـدەتوانی لـەخۆڵی مـردوو وشـك‌و بـرینگ ئـەو هـەموو گژوگیایـەو روەك‌و دارو درەختـە فەراهـەم بێنـێ، كەسـێك توانیبیەتی لەگڵ ئادەمی دروست بكا، گژو گیا فەراهەم بێنـێ، چۆن توانای زیندو كردنەوی مردوانی نیـە؟! ﴿وَأَنَّهُ عَلَى كُـلِّ شَـيْءٍ قَـدِيرٌ﴾ پـەروەردگار ئـەم كارانـەی دەیانكـا بـەهۆی ئەوەوەیە: كەخودا بەسەر هەموو شتێك دا خاوەن دەسـەڵاتەو توانـای زینـدو كردنـەوەی جەسـتە رزیوەكـانی هەیـەو هـەموو زانیاریەكی دەربارەیان هەیـەو هیـچی لێ گوم نـابێ، هـەركاتێ ویـستی زینـدویان بكاتـەوە بەئاسـانی‌و چـۆنی بـوێ ئـاوا زیندویان دەكاتەوە،

﴿٧ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ دڵنیا بن: كەخودا هەموو ئادەمیزاد دوای مردنیان سـەرلەنوێ زیندویان دەكاتـەوە، جەستەكانیان رێك دەخاتـەوەو گیانیـان بەبەردا دەكاتەوەوراپێچی گۆڕەپانی حەشریان دەكاو حیساب‌و لێكۆڵینـەوەیان لەگـەڵ ئـەنجام دەداو پـاداش‌و سـزای خۆیـان وەردەگرنەوە!

﴿٨ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلا هُـدًى وَلا كِتَـابٍ مُـنِيرٍ﴾ بـڕێ ئـادەمیزاد هـەن، كێـشەو دەمـە دەمـێ دەكـەن دەربارەی تاك‌و تـەنهایی خوداو زات‌و صیفاتی، لەم جیـداڵ‌و كێـشەیەدا چ بەڵگەیـەكی عـەقڵی‌و نـەقڵی راسـت‌و دروسـتیان بەدەسـتەوە نیـە، بـەڵكوو هـەر بەهەوانتـەو ئارەزۆبـازیـیـەو بەس!

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٦﴾ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطۡفِهِۦ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۖ لَهُۥ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ وَنُذِيقُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعۡبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرۡفٖۖ فَإِنۡ أَصَابَهُۥ خَيۡرٌ ٱطۡمَأَنَّ بِهِۦۖ وَإِنۡ أَصَابَتۡهُ فِتۡنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجۡهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةَۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدۡعُواْ لَمَن ضَرُّهُۥٓ أَقۡرَبُ مِن نَّفۡعِهِۦۚ لَبِئۡسَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَلَبِئۡسَ ٱلۡعَشِيرُ ﴿١٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لۡيَقۡطَعۡ فَلۡيَنظُرۡ هَلۡ يُذۡهِبَنَّ كَيۡدُهُۥ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

﴿٩ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ كێـشەو جیـدال دەكـا خۆبـەزل دەزانـێ‌و پـشت لەحـەق هـەڵ دەكـا، حـەق‌و راسـتی بەگوێدا ناچێ‌و چەندێك بانگ بكرێ بۆ حـەق ئـەو مـل نـادا. بـەفیزەوە لا دەكاتـەوەو خـۆی لەخـەڵكی بـەرزتر دەزانـێ. مەبەسـتی خۆبـەزلزانی‌و فیزكردنەكـەی ئەوەیـە: لـەئاكام دا بڕواداران لەئایینی خودا دوور بكەونەوە واز لەخودا پەرسـتی بێنن. هەر بەوەندە رازی نابێ خۆی گومڕایە، دەیەوێ خەڵكی تریش گومڕا بكـا. ﴿لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ﴾ لـەدونیادا ریـسوایی‌و سەرشۆڕی بەشیەتی!! وەكوو لـەوە پـێش ئاماژەمـان بـۆ كـرد، راڤەكەران دەڵێن: مەبەستی ئەبو جەهل‌و هاوەڵانیـەتی ئـەوە بـوو: لەغـەزای بەدردا هـەموو ئەوانـە كـوژران‌و ریـسوا بـوون ﴿وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ لـەرۆژی قیامـەتیش دا عـەزابی ئـاگری دۆزەخـی پـێ دەچـێژین، تـوڕی دەدەینـە نـاو دۆزەخەوەو بەئاگر دەیسوتێنین.

﴿١٠ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ﴾ جائەو کاتە پێی دەگوترێ: ئەم بەئاگر سووتان و عەزابە بەئێشەت سزای ئەو کردەوانەیە کەلەدونیادا ئەنجامت داوە، بەهۆی تاوانی خۆتەوەیەو سزایەکە پڕاو پڕی تاوانەکانتە. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ ئەمەش لەم ڕووەوەیە: کەخودا ستەم لەبەندەکانی ناکاو کەس بەبێ تاوان سزا نادا. ﴿١١ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ بڕێ لەئادەمیزاد خودا پەرستی دەکەن لەکەنارەوەو بەرواڵەت، خودا پەرستییەکەیان بەدڵ نیەو لەناخەوەو بەدڵسۆزی عیبادەتەکەیان ئەنجام نادەن، وەکوو کەسێك وان لەکەناری سوپاوە دەوەستێ، هەرکاتێ هەستی بەخەتەر کرد دەقوچێنێ و هەڵدێ، ئەگەر سوپاکەش سەرکەوتنی بەدەست هێنا، ئەوە سنگ دەردەپەڕێنێ و خۆ دەباتە پێشەوە. ئەو جۆرە کەسانە بڕوا شێواوو ڕاڕان، دڵ دامەزراو نین، دڵیان لەسەر ئایین دانەمەزراوە، عیبادەتەکەیان بەدڵسۆزیی ناکەن و کۆمەڵێکی دوو ڕوون. جا ئەو جۆرە کەسانە، ﴿فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ﴾ ئەگەر لەدوای ئیمانهێنانەکەی و لەژێر سایەی ئایین دا قازانجێکی مادی دەست کەوت، ماڵ و سامانی زۆر بوو، منداڵی بوون، لەشساغ و تەندروست بوو، ئەوە دڵی بەئایین خۆش دەبێ و دەڵێ: بەخودا باش بوو موسوڵمان بووم و ئەم ئایینە ئاینێکی چاکە. ﴿وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ﴾ خۆ ئەگەر لەژێر سایەی ئایین دا توشی نەخۆشی بوو، منداڵی مرد، ماڵ و سامانی کەم بۆوە، خێزانی منداڵی نەبوو، ئاژەڵەکانی بەرەیان نەساندو زۆر نەبوون، خێرا لەئایین هەڵدەگەڕێتەوەو کافر دەبێتەوە!! ﴿خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بووە، لەدونیادا هیچی دەست ناکەوێ، هیچ پیاوەتی و شکۆمەندی بۆ دەستەبەر نابێ، پاداشتی قیامەتیشی دەفەوتێ، چونکە باوەڕی بەخودا نیە، لەوپەڕی بەدبەختی و سوکایەتیدا دەژێ و هیچ خەسارەتمەندییەکی ناگاتێ!

﴿١٢ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ﴾ جگە لە خودا عیبادەت دەکا بۆ بت و صەنەمێك: کەبەهیچ جۆرێ ئەو عیبادەت بۆ کراوە ناتوانێ زیانی لێ بدا، یان سوودی پێ بگەیەنێ، هاواری لێ دەکاو لێی دەپاڕێتەوە، وادەزانێ سوودی پێ دەگەیەنێ و زیانی لێ دوور دەخاتەوە، بەڵام عیبادەت بۆ کراوەکەی دارای هیچ شتێکی نیە، ئەگەر بەندایەتی بۆ نەکا زیانی پێ ناگەیەنێ، ئەگەر عیبادەتیشی بۆ بکا سوودی پێ نادا. ﴿ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾ بەڕاستی ئەو هەڵگەڕانەوەو بتپەرستییە گومڕاییەکی زۆر دوورە لەحەق و لادانە لەڕێبازی حەق و دوورکەوتنەوەیە لەشەقامە ڕێ. ﴿١٣ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلَى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ﴾ ئەو گومڕاو بەدبەختە عیبادەت دەکا بۆ شتێك کەلە دونیادا زیانی لەسوودی نزیکترە، بەڵام هیچی پێ ناکرێ. لەقیامەتیشدا زیانگەیاندنەکەی ئاشکرایەو بەهۆی ئەو عیبادەت بۆ کردنەی تووڕ دەدرێتە ناو دۆزەخەوەو بۆ هەتا هەتایە سزای سەخت دەچێژێ: بەڕاستی یارمەتی دەرێکی زۆر خراپ و یاوەرێکی زۆر ناپەسەندە. ﴿١٤ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ بێگومان پەروەردگار پاداشتی ئەوانە دەداتەوە: کەئیمانی ڕاست لەدڵ و دەروونیان دا جێگیر بووەو کرداری باشیش ئەنجام دەدەن بەوە: کەدەیانخاتە ناو باخەکانی بەهەشتەوە: باغ و شوێنێك بەژێر درەختەکانی دا جۆگاو جۆبار دەکشێن و هێندەی تر باغەکان جوان و هەوا ساز دەبن! ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ بێگومان خودا چی بوێ بیکا دەیکا، ڕێز لەخاوەن باوەڕان دەگرێ و پاداشتی باشیان دەداتەوە، ئەهلی کوفرو تاوانباران ڕیسوا دەکاو لەفەضل و ڕەحمەتی خۆی بێ بەشیان دەکا. کەس نیە بتوانێ بڕیارو قەضای ڕەت بکاتەوەو حوکمەکانی هەڵبوەشێنێتەوە. ﴿١٥ مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ﴾ واتە: هەرکەسێك گومانی وایە: خودا یارمەتی پێغەمبەری خۆی: (محمد) ﷺ نادا لەدونیاو قیامەت و زاڵی ناکا بەسەر دوژمنانی دا، بابەحەبلێك خۆی لەقەنارە بدا بەهەڵاشی خانوی خۆیەوە، خۆی هەڵاوسێ بەگوریسێك بەبن میچی خانوەکەی خۆی دا ﴿ثُمَّ لْيَقْطَعْ﴾ پاشان حەبلەکە ببڕێ و بکەوێتە خوارەوە، یان پیش بخواتەوەو هەناسە لەخۆی بڕێ تادەخنکێ، ﴿فَلْيَنْظُرْ﴾ ئەمجار باهەر لەئێستەوە بیر لەو ڕووداوە بکاتەوەو لەدڵی خۆی دا لێکی بداتەوەو بڕوانێ ﴿هَلْ

﴿يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ؟﴾ ئایا ئەو کردەوەیە داخی دڵی لادەبا؟ نەخەیر هەرچی بکا بێ سوودە، بابزانرێ: کەهیچ ڕێگا چارەیەك نیە بۆ خۆگرتن لەژێر باری گرانی بەڵاو ناخۆشیدا جگە لەپشت بەستن بەخوداو چاوەڕوانی یارمەتی ئەو.

﴿[16] وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ هەر وەکوو ئەم ڕونکردنەوەیەمان بۆ هیدایەتو گومڕابوون، هەروەکوو ئەم ئایەتانەمان بۆ ناردووی بۆ ترساندنی ئادەمیزاد لەسزای قیامەتو پۆلێن کردنیان بەو پێڕو تاقمانەو ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییە: کەکەس سەرناکەوێ ئەگەر خاوەنی ئیمانی ساغ نەبێ. هەر بەوشێوە لەمەوبەر ئایەتمان ناردونە خوارێ، هەروایش دەینێرینە خوارێ، هەموو ئایەتەکان نیشانەی ئەوەن کەلەخوداوە نێردراون، ماناکەیان ئاشکراو نومایانەو بۆ پێغەمبەر ﷺ نێردراونو ئەو کەسەی قورئانی بۆ نێردراوە پێغەمبەرە ﷺ ئەمەش بۆئەوەی ئادەمیزاد پەندئامێز ببنو سوودی لێ وەربگرن. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ﴾ چونکە بێگومان خودا خواستی لەسەر هیدایەتدانی هەرکەسێك بێ هیدایەتی دەدا تۆفیقی ئەوانە دەدا: کەدەزانێ ئیمان دەهێننو ئامادەباشی ئەوەیان تێدایە بڕوا بەپەیامی خودا بکەن.

﴿[17] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ بێگومان ئەوانەی ئیمانیان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا هێناوە، هەروەها ئەوانەی جولەکەنو پەیڕەوی ئایینی یەهوودی دەکەن، ئەوانەیش: کە (صابیئەن) (کۆمەڵێکن لەنێوان جولەکەو مەسیحی یان تاقمێکن فریشتە پەرستنو زەبوور دەخوێننەوە). هەروەها نەصرانییەکانو ئەوانەی بەناوی ئایینەوە پێیان دەگوترێ (مەجوس) خۆرو مانگو ئاگر دەپەرستنو بڕیاری دوو خودا دەدەن؛ دەڵێن: خودای خێرو خودای شەڕ هەیە. هەروەها ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێنو لەتەك خودادا شتی تر دەپەرستن، خودا ڕۆژی قیامەت دادگایی هەڵگرانی ئەم ئایینانە دەکاو بەعەداڵەت لێکیان هەڵدەهاوێرێ ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ بێگومان خودا شایەدو ئاگادارە بەسەر کردەوەکانیان داو کرداروو گوفتاریان لای خودا تۆمارکراوەو هیچی لێ گوم نابێ، هەموو نهێنیو ئاشکرایەکیان دەزانێ.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلْمَجُوسَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾ ۞ هَٰذَانِ خَصْمَانِ ٱخْتَصَمُوا۟ فِى رَبِّهِمْ ۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ ٱلْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِۦ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَٱلْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا۟ فِيهَا وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

﴿[18] أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ﴾ ئەی ئەو کەسەی شایانی ئەوەی خیطابت لەگەڵ دا بکرێ! ئایا تۆ نازانی هەرچی لەئاسمانەکانو زەوی دایە گەردنکەچی فەرمانی خودایە، هەموو شتێك خۆشییان بێو ترشییان بێ، دەبێ ملکەچی ویستو ئیرادەی خودا بن، فریشتە لەئاسمانەکانو ئادەمیزادو جندۆکە لەزەوی هەروا مانگو خۆرو ئەستێرەکانو شاخو کێوەکان درەختو گیانلەبەران بەهەموو جۆرو بڕێکیانەوە، هەر شتە بەگوێرەی خۆیو بەشێوەی تایبەتی خۆیو سوژدە بۆ خودا دەباو هەموویان بەندایەتی خۆیان بۆ ئەو ڕادەگەیەنن. ﴿وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ﴾ زۆر لەئادەمیزاد پاداشی خۆی هەیەو بۆی دیاری کراوە، یان زۆر لەئادەمیزادەکان سوژدە بۆ خودا دەبەنو بەویستی خۆیان عیبادەتی خودا دەکەن فەرمانبەرداری زاتی کردگارن.

ئەمە شتێکی چەسپاوەو حەقە ﴿وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ﴾ زۆریشیان سزای خودایان لەسەر بڕیار دراوەو سوژدە بۆ خودا نابەن‌و سەرپێچی فەرمانی خودا دەکەن، بێگومان ئەو نەفامانە خودا سووکی کردوون ﴿وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ﴾ کەسێکیش خودا سووکی بکا ئیتر کەسێك نیە بتوانێ رێزی بداتێ‌و سەری بەرز بکاتەوە. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ بێگومان پەروەردگار هەرچی بیەوێ لەرێزلێنان‌و رێز شکاندن ئەنجامی دەداو کەس نیە بتوانێ بڕیاری خودا هەڵبوەشێنێتەوەو رەخنە لەحوکمی ئەو بگرێ. ﴿[19]هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾ واتە: خاوەن ئایینە جیاجیاکان کەلەوەپێش دەست نیشان کراون‌و شەش تاقم بوون، دوو کۆمەڵی لەیەکتر جودان؛ کۆمەڵی موسوڵمانان‌و کۆمەڵی کافران: کەبریتین لەپێنج پێرەکەی پێشوو.. ئەم دوو کۆمەڵە کێشەیان تێکەوتووە کەوتوونە دەمە دەمێوە دەربارەی خودای خۆیان؛ هەر تاقمە لەوانە پێی وایە: خۆی لەسەر حەقەو بەرامبەرەکەی لەسەر بەتاڵە. دژایەتییان کەوتۆتە نێوانەوە ﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ﴾ ئەوانەی کافرن بەخوداو حەزرەتی موحەممەد ﷺ بەپێغەمبەر نازانن، ئاگری دۆزەخ لەخۆیان دەگرێ‌و وەکوو ئەوە بەرگ‌و پۆشاکیان لەئاگر بۆ ببڕدرێ وایە، ﴿يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ﴾ لەناو ئاگری دۆزەخ دا ئاوی کوڵاتویان بەسەردا دەڕژێندرێ.

﴿[20]يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾ بەو ئاوەگەرمەو کوڵاتوە ریخۆڵەو جەرگ‌و دڵ‌و هەناویان دەتوێتەوە، پێستیان هەڵدەقرچێ‌و دادەپلۆخێ.

﴿[21]وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ﴾ بۆ ئەوان هەیە چەند چەکوچی لەئاسن دروست کراو، بەو چەکوچانە لێیان دەدرێ، دەماڵدرێ بەدەم‌و چاوو شوێنی تری جەستەیان.

﴿[22]كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا﴾ هەرکاتێ هەوڵ بدەن‌و بیانەوێ خۆیان لەو ناخۆشییە رزگار بکەن لەدۆزەخ بێنە دەرێ‌و ئەو غەم‌و نارەحەتیانەیان لەکۆڵ بکەون، دەیانگێڕنەوە شوێنی خۆیان‌و دەخرێنەوە هەمان عەزاب‌و نارەحەتی‌و پێیان دەگوترێ: ﴿وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ بچێژن سزای ئاگری سوتێنەر!

وَهُدُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلْقَوْلِ وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ٱلَّذِى جَعَلْنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلْعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلْبَادِ ۚ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍۭ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِّيَشْهَدُوا۟ مَنَٰفِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا۟ تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا۟ نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا۟ بِٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَٰمُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلرِّجْسَ مِنَ ٱلْأَوْثَٰنِ وَٱجْتَنِبُوا۟ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾

﴿[23]إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ بێگومان پەروەردگار پاداشی گەورەو باشی بۆ خودا پەرستان داناوە؛ ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باش‌و بەسوودیان ئەنجام داوە، خۆیان لەتاوان‌و خراپەکاریی پاراستووە خودا دەیانخاتە ناو چەند باغ‌و باغاتی بەهەشتەوە، باغ‌و باغاتی بەرزو رازاوەو جوان‌و قەشەنگ، بەژێر درەختەکانیان دا جۆگاو جۆبار دەکشێن‌و هێندەی تر رازاوەیی‌و دیمەنی جوان بەباغەکان دەبەخشن‌و هەوا سازگارو دیمەنەکان جوان دەکەن! قەصرو باڵەخانەکان دەڕازێننەوە! سەرباری ئەو خۆشی‌و رازاوەیی یە ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ جەستەیان دەڕازێنرێتەوە بەوە: کەبازنەی ئاڵتون لەدەست‌و مەچەکیان دەکەن‌و بازنەکانیان بەدڕو مرواری دەنەخشێندرێن، هەروەها بەمرواری تر ناوچەوان‌و سەریان دەڕازێنرێتەوەو بەوێنەی تاجی شاهانە پێیانەوە دیارە! ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ پۆشاکیان لەبەهەشتدا ئاوریشمە.

﴿٢٤ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ شارەزا دەكرێن بۆ وتنی قسەی باش‌و دڵنیاكەرەوەو دڵخۆشكەر، بۆ تەقدیس‌و دانان بە فەضل‌و گەورەیی خودادا. ﴿وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ﴾ شارەزا دەكرێن بۆ ڕێبازێك‌و دەخرێنە شوێنێكەوە: كەسوپاسی خودای لەسەر دەكەن. یان شارەزا دەكرێن بۆ ڕێبازێك: كەبەهۆیەوە ڕەوشت‌و هەڵس‌و كەوتیان وادەبێ خودا لێیان ڕازیی بێ. ﴿٢٥ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بێگومان ئەوانەی كافرن بەخوداو بەپێغەمبەری خودا ﴿وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ وێڕای كافر بوونەكەیان ناهێڵن موسوڵمانان بچنە ناو كەعبەوەو شەعائیری حەج‌و عومرە ئەنجام بدەن، بەرەنگاریی بانگەوازی ئیسلامی دەبنەوەو دەبنەكۆسپ‌و تەگەرە لەبەردەم بڵاوبوونەوەی دا، مەسجیدولحەرامیان لەموسوڵمانان یاساغ كردوە، لەكاتێك دا ئەو موسوڵمانانە لەهەموو كەس شیاوترن بەو ماڵە پیرۆزە، ﴿الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾ موسوڵمانان دەگێڕنەوە لەدیدەنی ئەو ماڵەی: كەخودا بۆ ئادەمیزادانی داناوە، دانیشتوانی ناو مەككەو حەرەم‌و دەوروبەری‌و شوێنەكانی تریش تێیدا چون یەكن، خانەی خودایە بۆ هەموو كەس‌و كەس مافی ئەوەی نیە ئەو شوێنە پیرۆزە بۆ خۆی قۆرغ بكاو نەهێڵێ خودا پەرستان دیدەنی بكەن. ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ هەركەسێك نیازی وابێ لەو ماڵە پیرۆزەدا ڕوبكاتە جەورو ستەم‌و لەخودا یاخی بێ‌و سەرپێچی فەرمانی خودا بكا ئەوە ئێمە لەتۆڵەی ئەو تاوانانەی دا عەزابی بەئێش‌و ئازاری پێ دەچێژین‌و ڕۆژی قیامەت تووڕی دەدەینە ناو دۆزەخەوە. ﴿٢٦ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ﴾ ئەی موحەممەد! بۆ خەڵك باسی ئەوە بكە: ئەو كاتەی شوێنی كەعبەمان بۆ ئیبراهیم دیاریی كرد، كەعبەمان كرد بەشوێنی ئەوەی خەڵك تێیدا كۆببنەوە بۆ خوداپەرستی، شوێنەكەمان بۆ ئیبراهیم ﷺ دیاری كردو ئیزنمان دا: كەكەعبە دروست بكا. ﴿أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا﴾ بەناوی من كەعبە دروست بكەو هیچ كەس لەمەخلووقات نەكەیە هاوەڵ‌و هاوشانم، ڕێگە نەدەی كەس هاوەڵم بۆ دابنێ، لەعیبادەت دا كەس مەكەنە هاوەڵم. ﴿وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ﴾ ئەو ماڵەی دروستی دەكەی ماڵی منە، بۆ یەكتاپەرستی‌و خودا پەرستی دروست بكە، بەپاكی ڕابگرە لەهەموو پیسییەك، لەبتپەرستی‌و لەوەی پیسی‌و پۆخڵی نزیك بكەوێتەوە، تایبەتە بۆ ئەوانەی خودا پەرستی تێدا دەكەن‌و یەكتاپەرستن، بەپاك‌و خاوێنی ڕابگرە بۆ ئەوانەی دڵسۆزانەو خالیصانە تەوافی دەكەن‌و بەدەوریدا دەسوڕێنەوە، ﴿وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ هەروا بۆ ئەوانەی بەپێوە دەوەستن بۆ نوێژو پاڕانەوەو ئەوانەی دەچنە ڕوكووع‌و سوژدە لەنوێژەكانیان دا. ﴿٢٧ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ﴾ پێمان گوت: ئەی ئیبراهیم! بانگی ئادەمیزاد بكە بۆ حەج كردن: بانگیان بكە بۆ زیارەتكردنی ئەو خانوەی فەرمانمان پێ كردی بنیاتی بنێی. ئەوكاتە بەندەكانم دێن بەپیادەیی بەسواریی وشتری كزو لەڕ، ئادەمیزادان لەڕێگای دوورەوە خۆی بۆ دەكوتن‌و دەكشێن، پۆل پۆل‌و كۆمەڵ كۆمەڵ ساڵانە دێن بۆ ئەنجامدانی شاعائیرو مەناسیكی حەج، بەكورتی بانگ ڕاهێڵە بڵێ: خەڵكینە! خودا حەجی ئەم ماڵە پیرۆزەی لەسەر پێویست كردون‌و وەرن ئەنجامی بدەن. ﴿يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ لەهەموو لایەكەوە لەدوورو نزیكەوە خودا پەرستان بەرەو ئەو شوێنە دەكشێن‌و دێن بۆ زیارەتی! ﴿٢٨ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾ بانگیان بكە بۆئەوەی ئامادەی دەستەبەر بوونی گەلێ سوودو قازانجی دونیایی ببن بۆ خۆیان، سوودی ئایین وەكوو ئەنجامدانی شەعائیرو مەناسیكی حەج وەكوو بەستنی ئیحرام‌و ڕاوەستان لەناخی عەرەفەو هەڵڕژانە خوار بۆ موزدەلیفەو سەرتاشین‌و سووڕانەوە بەدەوری كەعبەداو هاتوو چۆی نێوان صەفاو مەڕوە بەو جۆرەی كەلەكتێبە شەرعیەكاندا ڕون كراوەتەوە ـ قازانجی دونیاییش وەكوو بازرگانی كردن‌و ناسینی خەڵكی ولاتان....هتد. ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ بۆ ئەوەی ناوی خواد ببەن‌و شوكروسوپاسی پەروەردگار بكەن لەچەند ڕۆژێكی دیاری كراودا، وەكوو ڕۆژی جەژنی قوربان‌و سێ ڕۆژی دوای جەژن. كەلەو ڕۆژانەدا قوربانی سەربڕن‌و سوپاسی خودا بكەن لەسەرئەوەی دەسەلاتی سەربڕینی گیانلەبەری چوار پێ؛ لەبزن‌و مەڕو ڕەشە ولاخ‌و حوشتری پێ داون، جاكاتێ ئەو

ئاژەڵانـەتان سـەر بـڕین بەشـێوەی قوربـانی یـان بەشـێوەی (هدی)و دیاری ﴿فَكُلُوا مِنْهَا﴾ بۆخۆتان لێیان بخۆن ﴿وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾ هەروا دەرخواردی ئەوانەشی بدەن، کەگیرۆدەی تـەنگ‌و چـەڵەمەی برسـێتی‌و هـەژاریی بـوون، شایانی باسـە قوربانی واجب وەکوو (فیدیە) نابێ خاوەنەکەی لێی بخوا.

﴿[٢٩] ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ پاشان چڵک‌و پۆخڵی سەر جەستەیان لابەرن، نینوکی دەست‌و قاچیان بکەن، مووی خۆیـان بتاشن‌و کورتیان بکەنـەوە، ئـەو نـەذرانـەی شـەر شـانیان جـێ بـەجێ بکـەن، بـەم کـارو کردەوانەیان خۆیـان لـەخودا نزیك بکەنـەوە، (طواف الـرکن) یـان (طـواف الأفاصـة) یـان (طـواف الـوداع) طـەوافـی خـودا حافیزی ئەنجام بدەن. ﴿[٣٠] ذَلِكَ﴾ فەرمانی ئێمـە، ئـەوە بـوو کەپێتان ڕاگەیەندراو بیستتان ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ کەسێك ڕێـز لـەحوکم‌و بڕیارەکانی خـودا بگرێ، زانیاری هەبێ بەواجبی‌و پێویست بوونیان‌و کاریان پێ بکـاو پـەیڕەوییان بکـا، خـۆ لـەتاوان‌و سـتەمکاری بپـارێزێ، پابەندی فەرمانی خودا بـێ، ئـەوە بـۆی باشـە‌و پاداشـی باشـی لەسـەر دەسـت دەکـەوێ، ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الأَنْعَامُ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ حەڵاڵ کراوە بۆ ئێوە ئەی ئادەمیزادینـە! سـەربڕینی ئاژەڵـەکان‌و خـواردنی گۆشـتەکەیان‌و سـوود بیـنین لەپێـست‌و کوڵك‌و خوری‌و مـوو مـەڕەزو بـەرگنیان، جگەلەمـندارەوەبوو خـوێنی ڕەوان‌و گۆشـتی بـەرازو هـەر کوشـتی‌و خواردنێـك: کەناوی غەیری خودای لەسەر هێنرابێ. ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الأَوْثَانِ﴾ خۆتان بپارێزن لەپیسی‌و قێزەونێك کەبتـەکانتانن، خۆتـان لـەوکارە ناشـیرینە دووربخەنـەوە، تـوخن بتپەرسـتی مەکـەون چـونکە بتپەرسـتی‌و هـاوەڵ بـۆ خـودا بڕیـاردان سەردەستەی هەموو تاوانێکەو هەرگیز خودا لـەو کـارە خۆش نابێ، ﴿وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ هەروەها خۆتان لـەدرۆو شایەتی درۆ بپـارێزن، شـتێك حـەق نـەبێ مـەیڵێن: ﴿حنفــاء لله﴾ لەبەرخاتری خودا لەهەموو ڕێبازێك لابـدەن جگـە لـەڕێبازی خـودا پەسـند، تـەنها ڕێگـای خـودا بگرنەبـەرو بـەس ﴿غـير مــشركين بــه﴾ هـاوەڵ بـۆ خـودا دامـەنێن، کـەس مەکـەن بەهاوشانی!

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾ ۞ إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

﴿[٣١] حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ﴾ کەسێك هـاوەڵ بـۆ خـودا دابنـێ‌و بەندایـەتی بـۆ غـەیری خـودا بکـا، ئـەوە بەتـەواوەتی خەسـارەتمەند بـووە، بـەفتارە چـووە، ئـەو کابرایـە لـەهاوەڵ دانان‌و پەرستش کردنی بۆ غەیری خودا دەشوبهێتە کەسێك کەلەبـەرزایی ئاسمانـەوە بکەوێتـە خـوارێ‌و باڵنـدە گۆشـت خۆرەکان خێرا پەلاماری بدەن‌و نـەهێڵن بکەوێتـە سـەر زەوی پارچە پارچەی بکەن‌و هەر لەحەوادا پچڕ پچڕی بکەن! هـەر کوتێکی بەدەندوکی باڵندەیەکەوە بێ! ﴿أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ یـان ئـەو کەسە دەشوبهێتە کەسێك ڕەشـەباو زریـان ڕایفڕێنـێ‌و بیخاتـە شـیوو دۆڵ‌و شـاخ‌و داخێکـی وا کەڕزگار بوونی نەبێ‌و بکەوێتە ناو شیوی قوڵ‌و دڕکەشاخی شندڕ شندڕو ترسناکەوە.

﴿[٣٢] ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کار ئەوەیـە: کـەگوتراو بـەیان کـرا، هەرکەسـێ ڕێـز لەشـەعائیری

خودا بگرىّو گرنگييان پىّ بدا، ئاژەلّى ساغى قەلّەوى بەنرخ هەلّبژێرێو بۆ كەعبەو ديارىى بكا، يان كەسێك فەرمانى خوداو مەناسيكى حەج بەگەورەو رێزدار بزانىّ: كەبەشێك لەو مەناسيكو شەعائيرانە ديارىو قوربانى ماڵى خوداية ئەوە بێگومان رێزلێگرتنو گرنگى پێدانەكەيان بەشێكە لەكارو كردەوەى لەخودا ترسان، نيشانەى تەقواى دلّو دەروونەكانيانە. ﴿[٣٣] لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ بۆ ئێوە هەيە لەو حەيوانەى دەيكەنە ديارىى چەند سوودو قازانجێك؛ دەتوانن سوود لەشيرو كوڵكو مووو مەرەزو خورييەكەى وەربگرن، كەڵكى لىّ وەربگرن بۆ سوارىو هەڵگرتنى كالاكانتان، تائەو كاتەى كاتى سەربرينى دێو سەرى دەبڕنو گۆشتەكەى دەبەشنەوەو لێى دەخۆن، سوار بوونو بارلىّ باركردنى دروستە، تەنانەت دواى ئەوەيش كەناوى ديارىى لىّ دەنرىّو دەست نيشان دەكرىّ. ﴿ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ پاشان شوێنى سەربرينو سەرەنجامى ئەو حەيوانە لەبەستى كەعبەداية لەوىّ سەردەبڕدرىّ. ﴿[٣٤] وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا﴾ بۆ هەموو گەلو نەتەوەيەك، بۆ هەموو خاوەن ئايينەكان ئێمە كوشتىو قوربانيمان داناوە، بۆ خۆنزيك كردنەوە لەخودا ئاژەڵيان سەربڕيوە، ئاژەڵ سەربڕينو قوربانى كردن تايبەت نەبووە بەئوممەتى موحەممەدەوە ﷺ ، بەلّكوو لەناو هەموو گەلو نەتەوەيەكدا باو بووە. ﴿لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ ئێمە ياساو دابو نەريتى ئاژەڵ سەربرينمان داناوە بۆ ئەوەى لەكاتى سەربرينى قوربانىو ديارييەكانتان دا ذيكرى خودا بكەن شوكرى خودا بكەن لەسەر ئەوەى خودا ئەو هەموو نيعمەتانەى پىّ داونو ئەو ئاژەلانەى بۆ موسەخەر كردون كەڵكيان لىّ وەردەگرن؛ ﴿فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ هەرچەندە شەريعەتى پێغەمبەران جوداوازى لەلقو پۆپەكانياندا هەيە. ﴿[٣٥] الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ﴾ ئەوانەى لەسەر ئازارو تەنگو چەڵەمە بەصەبرو ئارامن، رەخنە لەقەزاو قەدەرى خودا ناگرن، هەروا خۆراگرو پشوو درێژن لەسەر ئەركو ماندوو بوونى تاعەتو خودا پەرستى. ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ ئەوانەى نوێژەكانيان بەخشوعەوە لەكاتى خۆيان داو بەتەواوىو دڵسۆزى ئەنجام دەدەن. ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ لەو رزقو رۆزييەى پێمان داون هەندێكى لىّ دەبەخشن بەسەر خزمو كەسو كارى هەژاريان، چاكە لەگەلّ خاوەن ئاتاجان دەكەنو پابەندى پاوانو سنوورەكانى خودانو سنور بەزێنى ناكەن؛ ﴿[٣٦] وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ﴾ ئێمە حوشترمان كردوە بەنيشانەى ئايينى خوداو بەلّگەى بەندايەتى كردن بۆ پەروەردگار، سەربرينى ئەو ئاژەلّە بەنرخە لەحەرەم دا خێرو پاداشتێكى زۆرى قيامەتى تێداية بۆتان، هەژارو ئاتاجانيش لەدونيادا سوودێكى زۆر لەگۆشتەكەى وەردەگرن، پێش سەربرينيشى سوودى هەمە جۆرى هەية دەيكەنە ولاغى سوارى، شيرى دەدۆشن سوود لەكوڵكو بێچووەكانى وەردەگرن؛ ﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾ لەكاتى سەربرينى ئەو ئاژەڵە زەبەلاحەداو لەو كاتەدا كەسىّ قاچەكانى راست دەوەستێندرێنو قاچێكى هەڵدەبەسترىّو دەتانەوىّ سەرى ببڕن ناوى خوداى لەسەر بهێنن بڵێن: ((بسم الله والله اكبر)) بەناوى خوداو هەر خودا گەورەو بەرێزە، خوداية لەتۆوەيەو بۆ تۆيە. ﴿فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ جا كەكەوتە سەرزەوىو گيانى دەرچوو سارد بۆوە لێى بخۆن. واتە: حەلالّە بۆتان لێى بخۆن. هەروەها گۆشتەكەى دەرخواردى هەژارو سوالّكەر بدەن: بەشى ئەوانەى لىّ بدەن: كەهەژارنو رويان نايە سوالّ بكەن، هەروا ئەوانەش كەداوا دەكەنو دەست پان دەكەنەوە. ﴿فَكُلُوا مِنْهَا﴾ فەرمانەكە بۆ وجوب نيە بەلّكوو بۆ ئيباحەية. ئيمامى ماليك دەفەرموىّ: سوننەتە لێى بخۆن. هەندىّ لەزانايان دەفەرموون فەرمانەكە بۆ وجووبەو پێويستە لێى بخۆن. وەلّ پێشينە صالّحەكان گۆراپيان هەية لەسەر ئەوە: كەلّێخواردن لەقوربانىو كوشتى واجب نيە، بەلّكوو لێخواردنەكەى ئەوەيە ئەو دابو نەرێتەى سەردەمى نەفامى لابەرىّ: كەلەكوشتييەكانيان نەدەخوارد. كەدەفەرموىّ: ﴿وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ ظاهيرى ئايەتەكە ئەوەى لىّ وەردەگيرىّ: كەپێويستە لەگۆشتى قوربانى بەشى هەژاران بدرىّ، ئەو ئاژەلّە دياريكراوە بەدياريى بردراوەى سەردەبڕىّ گۆشتەكەى لێى بدرىّ بەئاتاجان ئەمە راى

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْاْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ أَوْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَٰرُ وَلَٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

شافیعیه. ﴿كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ئابەو جۆرە ئەو ئاژەڵە بەهێزو توانایەمان بۆ ئێوە ژێربار کردوە، بەئارەزوی خۆتان دەیاندۆشن، باریان لێ باردەکەن دەیانکەنە وڵاغی سواری، دەیانکەنە دیاریو قوربانی سەریان دەبڕن لێیان دەخۆنو بەشی هەژارانی لێ دەدەن. بۆ ئەوەی ئێوە سوپاسی خودای لەسەر بکەن، شوکرانە ژمێری نیعمەتەکانی بن، بەطاعەتو بەندایەتی خۆی لێ نزیك بکەنەوە، دڵسۆز بن لەخودا پەرستیەکەتان دا. ﴿[٣٧]لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا﴾ هەرگیز گۆشتی ئەو قوربانیو سەربڕاوانەو خوێنەکەیان بەخودا ناگا، بەڵکوو ﴿وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ﴾ بەڵکوو تەقواو دڵسۆزیو فەرمانبەرداریی ئێوە بەخودا دەگا، کردەوە باشەکانتان بۆلای خودا بەرز دەبێتەوە..! ﴿كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ﴾ هەر بەو جۆرە ئەو ئاژەڵانەی بۆ ئێوە ژێربار کردوە، دەتوانن بەچەند جۆرێك سوودیان لێ وەربگرن، بۆئەوەی تەعظیمو تەقدیسی خودا بکەنو شوکرو سوپاسی بکەن، لەسەرئەوەی خودا هیدایەتی داون بۆ ئایینو شەریعەتی پیرۆزی، جڵەوگیری لێ کردون لەوشتانەی پێی ناخۆشەو زیانی ئێوەی تێدایە! ﴿وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾ ئەی موحەممەد! مژدە بدە بەوانەی کاری چاك دەکەنو لەسنوورو پاوانی خودا دەرناچنو شوێن یاساو شەریعەتی خودا دەکەونو پابەندی جڵەوگیریو فەرمانەکانی خودانو بڕوایان بەپەیامی پێغەمبەر ﷺ کردوە.

﴿[٣٨]إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ بێگومان پەروەردگار شەڕی شەڕ خوازان لەو بەندە خاوەن باوەڕانەی خۆی دوور دەخاتەوە: کەپشتیان بەخودا بەستووەو بۆلای ئەو گەڕاونەوە، پارێزگارییان دەکاو یارمەتییان دەدا، بەسەر دوژمنانی خۆیو ئەوان دا سەریان دەخا. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾ بێگومان پەروەردگار هیچ کاتێ خائینو کافرو سپڵەو پێ نەزانی خۆش ناوێن. مەبەست ئەوەیە: موسوڵمانان خۆشەویستی خودان. وەخودا دوژمنانیان سزا دەدا.

﴿[٣٩]أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا﴾ ڕێگە دراوە بەو موسوڵمانانەی دەستدرێژییان کراوەتە سەرو ستەمکاران ستەمیان لێ کردون، لەزێدو نیشتمانی خۆیان وەدەریان ناون، ماڵو سامانیان داگیر کردون، ئەزیەتیان داون، بەلێدانو قسە پێکوتنو هەڕەشە لێ کردن، ژیانیان لێ تاڵ کردون، ڕێگەیان پێ دراوە دیفاع لە خۆیان بکەنو بەربەرچی دوژمنیان بدەنەوە. ﴿وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ بێگومان پەروەردگار هەر ئەوە دەتوانێ یارمەتی بەندەکانی بدا، دەتوانێ بەبێ شەڕیش بەندەکانی بەسەر دوژمنانیان دا سەربخا.

﴿[٤٠]الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ﴾ واتە: ئەو موسوڵمانانەی ستەمیان لێ کراوە، ئەوانەی موشریکەکان لەمەککە دەریان پەڕاندن بۆ مەدینە بەبێ حەقو عەداڵەت. ئەوانە حەزرەتی موحەممەد ﷺ و هاوەڵانی بوون، هیچ خراپەیەکیان نەبوو جگە لەوەی خودا پەرستیان دەکردو یەکتاپەرست بوون، دەیانگوت خودای ئێمە (الله) یە. ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا﴾ ئەمە یاسای کێبەرکێو دانو سانە، بەمەبەستی لەنگەر ڕاگرتنی نێوان

ئادەمیزادو ڕاگەیاندنی ئەو یاسایەیە: کەشەڕو خۆبەخت کردن لەپێناو چەسپاندنو دەستەبەرکردنی ئازادیی عیبادەت کردن بەردەوا دادەنێ، دەفەرموێ: ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کەخودا بەرگری لەهەندێ ئادەمیزاد دەکا بەهەندێکی تریان بەم ڕەنگە خاوەن باوەڕانی زاڵ دەکا بەسەر بێ باوەڕەکان دا، شەڕو شۆڕی هەندێکیان لەهەندێکیان دوور دەخاتەوە، هەروەها ئەگەر خودا شەڕکردنی لەپێناو پارێزگاری لەنەفسو شوێنە پیرۆزەکان دا بەرەوا دانەنایاو لەسەر موسوڵمانانی پێویست نەکردایە، هەموو پەرستگاو شوێنە پیرۆزەکان وێران دەکران، پەرستگا تایبەتیەکانی ڕەبەنەکانو پەرستگا گشتیەکانی نەصاراو پەرستگاکانی جولەکەو مزگەوتەکانی موسوڵمانان وێران دەکرانو چۆڵ دەبوون. ﴿وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ﴾ بێگومان خودا پشتگیری لەوانە دەکا: کەلەپێناو بەرزکردنەوەی وشەی تەوحید دا جیهاد دەکەنو هەوڵ دەدەن وشەی (لا الە الا الله) بالأدەست بێو ئاڵای (لا الە الا الله) بەرز بشەکێتەوە ﴿إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ بێگومان هەر خودا دەتوانێ یارمەتی موجاهیدانی ڕێبازی خۆی بدا، هەر ئەو دەتوانێ پشتگیری خۆی بدا بەجەنگاوەرانی ڕێگای پیرۆزی خۆیو زاڵیان بکا بەسەر ناحەزان دا.

﴿[41]الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ واتە: ئەو موسوڵمانانەی لەزێدو نیشتمانی خۆیان دەرکراون، ئەوانە ئەگەر لەوڵات دا جێگیریان بکەینو بەسەر موشریکەکان دا زاڵیان بکەین پابەندی فەرمانو نەهیەکانی خودا دەبن، نوێژەکانیان بەرێكو پێکی ئەنجام دەدەن ﴿وَآتَوُا الزَّكَاةَ﴾ زەکاتی ماڵو سامانیان دەدەن، هەژاران لەماڵو سامانی خۆیان بێ بەش ناکەن! ﴿وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ﴾ فەرمان دەکەن بەچاکە ﴿وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ﴾ جڵەوگیری لەخراپە دەکەن، بەدڵسۆزی خودا پەرستی ئەنجام دەدەن دوورە پەرێز دەبنو دژایەتی هەموو ئەوانە دەکەن: کەپابەندی شەریعەتی خودا نابن. ﴿وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ سەرەنجامی هەموو کارەکان بۆلای خودایە، هەر ئەو مەزندەی پاداشو سزای کردەوەی بەندەکان دەکا، لەدونیاو قیامەت هەرکەسە شیاوی چییە ئەوەی پێ دەداو ئەوەی بۆ دەرەخسێنێ!

﴿[42]وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر ئەوانە تۆ بەدرۆ دەخەنەوەو پەیامەکەت ڕەتدەکەنەوە، ئەوە بزانە تۆ تاقە پێغەمبەر نیت کەبەدرۆ خرابیتەوە، بەڵکوو ئەوە دابو نەریتی گەلە پێشینەکانە، پێغەمبەرانی پێش تۆش لەلایەن گەلەکانیانەوە بەدرۆ خراونەوە، ئەوەتا پێش ئەوەی موشریکەکانی مەککە پەیامی تۆ ڕەت بکەنەوە، گەلی نووح ﷺ پێغەمبەری خۆیان بەدرۆ خستەوە، قەومی عاد پێغەمبەری خۆیان کە (هود) بوو ﷺ بەدرۆیان خستەوە، هەروەها گەلی ئەمود پێغەمبەری خۆیان: کەصالح بوو ﷺ بەدرۆ خستەوە

﴿[43]وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ﴾ هەروەها گەلی ئیبراهیم ﷺ، ئیبراهیمیان بەدرۆ خستەوە ﴿وَقَوْمُ لُوطٍ﴾ گەلی (لوط) یش لوطیان بەدرۆ خستەوە

﴿[44]وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ﴾ دانیشتوانی مەدیەن شوعەیبیان ﷺ بەدرۆزن داناو پەیامەکەیان ڕەت کردەوە ﴿وَكُذِّبَ مُوسَىٰ﴾ موساش لەلایەن قیبطیەکانەوەبەدرۆ خرایەوە فیرعەونو دارو دەستەکەی ئیمانیان پێنەهێنا. ﴿فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ﴾ ئێمەیش ماوەیەك مۆڵەتی کافرەکانمان داو چاوەڕوانی هەڵسو کەوتیان بووین، تادەری بخەین: کەئەوانە چی دەکەنو چ هەڵوێستێك دەنوێنن ﴿ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ﴾ پاشان بەسزای سەختو ڕیشەکێشکەر گرتمنو لەناوم بردن ﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ بڕوانە نارەزامەندی من لێیان چۆن بوو بۆیانو چۆن لەناوم بردن؟؟

﴿[45]فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ﴾ زۆرن ئەو شارو گوندانەی وێرانمان کردون دانیشتوانەکەیانمان لەناو بردون بەهۆی ستەمکاریو بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەرەکانیانەوە، خۆیان بەدەستی خۆیانو بەئەنقەست بوونە هۆکاری لەناوچوونی خۆیانو وێرانبوونی وڵاتیان. پێغەمبەرمان بۆ ناردن بۆ ئەوەی شوێنیان بکەونو خۆیان لەگومڕاییو تێداچوون ڕزگار بکەن، ﴿فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا﴾ خانوو باڵەخانەکانیان واخاپوور بوون لەپێشدا سەقفەکانیان تەپیون ئەمجار دیوارەکانیانیان بەسەردا ڕماون! ﴿وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ﴾ لەپاڵ ئەو شارو گوندە کاول بووانەدا تۆ دەبینی چەندەها بیری

ویرانبوو لەکار کەوتو، کەس نایەتە سەریانو کەس ئاویان لێ هەڵناهێنجێ، کەس ئاژەڵو ئەسپو هێسترو بارگیر ئاو نادا، دەوروبەریان چۆڵو هۆڵە ﴿وَقَصْرٍ مَشِيدٍ﴾ لەپاڵ ئەو شارو گوندو بیرە کاول بووانەدا چەندەها باڵەخانەی بەرزو بەگەچ سپیکراومان تێك روخاندونو کەسیان تێدا نەماوە.

﴿٤٦أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا؟﴾ بێگومان شوێنەواری نەتەوە لەناوچووەکان بەر چاوو سەرنج راکێشە، پەندی لێ وەردەگیرێ! دەی بۆچی ئەوانە سەفەر ناکەن؟ بۆ بەناو ئەو شوێنە وارانەدا گەشتو گوزار ناکەن لەو شوێنەوارانە وردببنەوە، بیر لەحاڵو وەزعی دانیشتوانیان بکەنەوە، گوێ رابگرن بۆ ئەو پاشماوەو کەلاوانە، بەزمانی حاڵ سەرگوزشتەی خۆیانو دانیشتوانیانیان دەگێرنەوە، ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ بەڵام ئەوانە پەندئامێز نابن، چونکە ئەوانە خۆ چاوی بینینی رواڵەتییان کوێر نیە، چاوی دیتنیان ساغو بینایە، بەڵام چاوی دڵیان کوێر بۆتەوە، گرنگیش چاوی دڵە نەك چاوی سەر، ئەوان دەبینن تێناگەن، دەبیستن پەند ئامێز نابن.

﴿٤٧وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ﴾ پەلە لەهاتنی ئەو عەزابە دەکەن: کەتۆ هەرەشەیان پێ لێ دەکەی. ئەوانە کافرو مولحیدو بەدرۆخەرەوەن، بڕوایان بەخوداو پێغەمبەری خوداو رۆژی دوایی نیە! ﴿وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ﴾ واتە: بێگومان پەروەدگار حەلیمو بەصەبرە، پەلەی نیە. نیشانە حیلمو کورت کردنەوەی ماوەی درێژ لەلایەن خودا ئەومیە، کەتەنها رۆژێك لای خودا وەکوو هەزار ساڵ وایە لای ئێوە،ئەو عەزابەی لەقیامەت دا یەخەی تاوانباران دەگرێ هێندە بەئازارو بەئێشە هێندەی هەزار ساڵی دونیا دەبێ، ئێوە چۆن داوای هاتنی عەزاب دەکەن، ئەندازەی هەزار ساڵ لای ئێوەو بەژمارەی ئێوە وەکوو رۆژێك وایە لای خودا!

﴿٤٨وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ زۆر لەدانیشتوانی شارو گوند هەبوون مۆڵەتمان دانو عەزابمان لێ دواخستن، هەرچەندە ئەوان لە سەر

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوْا۟ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِىٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَفِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا۟ بِهِۦ فَتُخْبِتَ لَهُۥ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

ستەمکاری بەردەوام بوون، پاشان بەسزا گرتوومن، عەزابی ریشە کێشکەرم بەسەردا داونو تێکمەوە پێچاون، کەوابێ دواخستنی عەزاب لێیان هۆکارەکەی مۆڵەتدانیان بووە، نەك پاشگۆی خستنیان، ئێمە ستەمکاران مۆڵەت دەدەین پاشگوێیان ناخەین.

﴿٤٩قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! بڵێ: ئەی خەڵکینە! ئەی ئەو کەسانەی پەلەی هاتنی عەزاب دەکەن، باش بزانن: کەهێنانی عەزاب عائید بەمن نیە، من خودا کردومی بەپێغەمبەرو رەوانەی کردوم: کەلەعەزابی خودا بتانترسێنم،

﴿٥٠فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ جائەو کەسانەی لەدڵو دەروونیان دا ئیمانیان هێناوە، راستی ئیمانەکەشیان بەکردەوە دەچەسپێنن، ئەوە ئەوانە لەتاوانی رابردوویان خۆش دەبین، پاداشی کردەوە باشەکانیان

دەدەینەوە، دەیانخەینە ناو بەهەشتێکەوە پانتاییەکەی هێندەی ئەرزو ئاسمانە.

﴿٥١ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ واتە: ئەوانەی هەوڵو تێکۆشانیانەو بەردەوام خەریکی پوچەڵ کردنەوەی ئایەتی ئێمەن و بانگەوازی ئاینی ئێمە رەت دەکەنەوە، پێغەمبەران بەدرۆ دەخەنەوە، هەوڵ دەدەن خەڵك شوێن پێغەمبەر نەکەون و پاڵی لێ بدەنەوە. بەخەیاڵی پوچی خۆیان ئەوان ئێمە دەسەپاچە دەکەن، لەچنگ عەزابی ئێمە قوتاریان دەبێ و زیندو ناکرێنەوە. ئائەوانە باش بزانن و دڵنیا بن کەئەهلی دۆزەخن و شوێنیان ناو ئاگری دۆزەخە، بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە.

﴿٥٢ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ﴾ ئێمە ئەی موحەممەد! هیچ پێغەمبەرو رەوانە کراوێکمان نەناردوە ئیللا کەناردومانن هەرکاتێ یەکێکیان کەلامی خودای خوێندبێتەوە، خێرا شەیتان هەندێ قسەی پروپوچ و بێ جێی فرێ داوەتە ناو خوێندنەوەی پێغەمبەرو تێکەڵاوی کردوە. یان هەرکاتێ پێغەمبەرەکە ئەو نیگایەی بۆی نازڵ بووە بۆ خەڵکەکەی خوێندبێتەوە، شەیتان وەسوەسەو شك و گومانی خستوەتە ناو دڵ و دەروونی بیسەرەکانەوەو هەوڵی داوە لەئیمانهێنان دووریان بخاتەوە، بەراستی نەزانن و قبوڵی نەکەن، وەکوو ئەوە وەسوەسە وای لەهەندێکیان کردوە بەپەیامی پێغەمبەرەکە بڵێن: سیحرە، شیعرە، چیرۆکی خەیاڵاوی رابوردوانە، بەدەم خوداوە هەڵی بەستووە، خەڵك فێری کردوەو پاڵ خودای دەدا. ﴿فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ﴾ ئیتر پەروەردگار ئەو پڕو پاگەندەو وەسوەسەو خەرافاتەی کەلەدڵ و دەروونی هەندێ کەس دا مەکۆیان داوە دەسڕێتەوەو لایان دەبا، بەم جۆرە، کەسانێك راست دەکاتەوە بۆ پارێزگاری کردن لەئائین و رەتکردنەوەی شوبهەو خەرافاتەکان. ئەمجار ئایەتەکانی خۆی دەچەسپێنێ و رونیان دەکاتەوەو هیچ شك و گومانیان تێدا ناهێڵێ: زێدەو کەم و کورییان تێدا بەدی ناکرێ. دەیچەسپێنێ: کەئەوە نیگاو سروشە لەخوداوە هاتووەو حەق و راستەو ئیتر هەوڵ و تەقەللای شەیتان بێ هودە دەبێ و ج رۆڵێکی نابێ. ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ پەروەردگار زانایە بەهەموو کارو بارێك لەناو بوونەوەردا، دەزانێ ج نیگاو سروشێك دەنێرێ بۆ پێغەمبەرەکەی و دەزانێ ئاکام و سەرەنجام چی دەبێ و چۆن دەبێ، هیچی لێ گوم نابێ، حەکیم و دانایە لەمەزندە کردن و دروستکردن و کردەوەکانی دا حیکمەتی تەواوی هەیە.

﴿٥٣ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ﴾ رای پەسند ئەوەیە: کە (لام) ی (لیجعل) پەیوەندە بە (ألقی)وە واتە: بۆ ئەوەی پەروەردگار وەسوەسەو شوبهە هاویشتنی شەیتان بۆ ناو قورئان خوێندنەوەی پێغەمبەر بکاتە هۆکاری تاقیکردنەوەو ئیمتیحان بۆ ئەوانەی دڵیان نەخۆشەو دڵیان رەقە. کوفر وشك و گومانی تێدایە.. مەبەست بەوانەی کە ﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ دوو رووەکانن ئەوانەی لەناو دڵیان دا شك و گومان و کوفرو نیفاق هەیە. مەبەست بە ﴿وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ موشریکەکانن یان دڵ رەقەکانن. ئەوانەی دڵ خۆش بوون بەتێهەڵکێش کردنی شەیتان بۆ ئەو چەند شتەپڕو پووچانەی خستنیە ناو قورئان خوێندنەوەکەی پێغەمبەرەوە ﷺ و وایان زانی راستن و لەخوداوە هاتوون. ﴿وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾ بێگومان ستەمکاران ئەوانەی ستەم لەخۆیان دەکەن بەمونافیق و موشریك و جوولەکەوە لەگومڕایی و سەرپێچی کردنی تەواودان، دژایەتی خوداو پێغەمبەر دەکەن و دوورن لەحەق و راستی.

﴿٥٤ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی ئەوانەی هەڵگری مەشخەڵی زانستی بەسوودن، ئەوانەی حەق و بەتاڵ لێك جیادەکەنەوە، بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەرەکەی هێناوە، دڵنیا بن. کەئەو نیگایەی بۆ تۆمان ناردووە حەق و راستە شك و گومانی تێدا نیە لەخوداوە بۆت هاتووەو بەزانیاری و چاودێری خۆی نازڵی کردوەو ناهێڵێ شتی ناهەقی تێکەڵ بێ، ئیتر ئیمانی پێ دەهێنن و گەردنکەچی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی دەبن و دڵیان پێی ئارام دەگرێ ترس و خۆفی خودای تێدا جێگیر دەبێ، ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ بێگومان خودا ئەو کەسانە شارەزای رێگای بەختەوەری دەکا: کەئیمانیان پێ هێناوەو بڕوایان بەپێغەمبەرەکەی کردوە، تۆفیقیان دەدا بۆ رێگای حەق و

راست، وەسوەسەو شكو گومانی شەیتانیان لێ دوور دەخاتەوە.

﴿٥٥ وَلا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾ بەردەوام ئەوانەی كافرن لەشكو گومان دا دەربارەی پێغەمبەر ﷺ دەربارەی قورئان، یان دەربارەی ئەو تێهەڵكێشەی؛ كە شەیتان هاویشتیە ناو قورئانخوێندنەكەی پێغەمبەر ﷺ ئاوا لەگومان و شوبهەدا دەمێننەوە هەتا بەناگەهان قیامەتیان دێتە سەرو رادەبێ یان نیشانەكانی دێنە دی، یان مردن یەخەیان پێ دەگرێ، یان سزای رۆژێكی تێكشكێنەریان بۆدێ و لەگەڵ موسوڵمانان دا دەكەونە جەنگەوەو تێكدەشكێن!

﴿٥٦ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ﴾ دەسەڵاتو خاوەنداریەتیو تەصەروف لەرۆژی قیامەت دا هەر بۆ خودایە، پاداش دانەوەو لێ خۆشبوونو سزادان بەدەست خۆیەتی، بەحەقو عەدالەت لەناویاندا حوكم دەكاو هەركەسە بەگوێرەی ئیمانو كردەوەی خۆی لەدونیادا پاداشو سزای بۆ دیاری دەكری. ﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ جا ئەوانەی بەدڵ بروایان بە تاكو تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرو پێغەمبەرایەتیو حەقو راستی قورئان كردوە، بەكردەوە راستی ئیمانەكەیان چەسپاندوەو بەگوێرەی قورئان هەڵسو كەوتیان كردوە، ئەوانە پاداشیان بەهەشتی رازاوەو خانووی خۆشی هەتا هەتاییە، هەرگیز لێی دەرناچنو تێیدا وەرز نابن.

﴿٥٧ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ ئەوانەی بروایان بەحەق نیەو كافرن بەخوداو بەپێغەمبەرو بەقورئانو سەرپێچی پەیامی پێغەمبەریان كردوەو شوێنی نەكەوتوونو لوتبەرزییان نواندوە، ئەوانە لای خودا عەزابی ریسواكەریان هەیە، عەزابی بەئێشو سامناكو ریسواكەر لەتۆڵەی خۆبەزلزانیو گوێ نەدانیان بەحەقو راستیو پابەند نەبوونیان بەپەیامی قورئان.

﴿٥٨ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ئەوانەی لەپێناو ئایینی خودادا كۆچیان كردوە، زێدو نیشتمانی خۆیان بەجێ هێشتووە، بۆ رەزامەندیی خودا وازیان لەماڵو حاڵی خۆیان هێناوە، دەستیان لەمڵكو سامانی خۆیان بەرداوە، بەهیوای

ٱلۡمُلۡكُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓاْ أَوۡ مَاتُواْ لَيَرۡزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزۡقًا حَسَنٗاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدۡخِلَنَّهُم مُّدۡخَلٗا يَرۡضَوۡنَهُۥۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٞ ﴿٥٩﴾ ۞ ذَٰلِكَۖ وَمَنۡ عَاقَبَ بِمِثۡلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيۡهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٞ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٞ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَتُصۡبِحُ ٱلۡأَرۡضُ مُخۡضَرَّةًۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٞ ﴿٦٣﴾ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

پاداشی خودان. ﴿ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا﴾ پاشان لەو رێبازەدا كوژراون یان بەمردنی سروشتی خۆیان گیانیان سپاردوە، ﴿لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقاً حَسَناً﴾ ئەوە خودا بەتەئكید رزقو رۆزیی باشیان دەداتێ، بەهەشتیان پێ دەدا، فەضڵو بەخششی خۆی دەرژێنێ بەسەریان دا ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ بێگومان خودا باشترین كەسێكە رزقو رۆزیی دەبەخشێ، بەبێ حیسابو ئەندازە نازو نیعمەتی خۆی دەدا بەكەسانێك بیەوێ بیانداتێ.

﴿٥٩ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلاً يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ بێگومان خودا زاناو ئاگادارە بەوانەی كەلەبەرخاتری خوداو بۆ رەزامەندی ئەو كۆچ دەكەنو جیهاد دەكەنو دەزانێ شیاوی چ پاداشو بەخششێكن، دەزانێ نیازو مەبەستیان چیەو چۆنە، حەلیمو لێ خۆشبووە، لەتاوانی رابوردوویان خۆش دەبێ، هەروا حەلیمو لێبووردوە: بەوە: كەخێرا بەدرۆ خەرەوەكان

عەزاب ناداو مۆڵەتیان دەدا بۆ ماوەیەك بۆ ئەوەی بەخۆیان دا بچنەوەو تۆبە بکەنو ئیمان بهێنن.

﴿٦٠ ذَلِكَ﴾ ئەو پاداشو بەهەشتە رازاوە خۆشە بۆ ئەو کەسانەیە: کەلە رێگای خودادا دەکوژرێن، یان بەمردنی سروشتی خۆیان لەغەریبی دەمرن! هەروا لەدونیادا بەسەر دوژمنانیان دا زاڵیان دەکا؛ چونکە ﴿وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ اللَّهُ﴾ هەرکەسێ لەموسوڵمانان تۆڵە لەکافرو موشریکەکان بکاتەوە بەئەندازەی ئەو ستەمەی لێی کراوە، شەڕیان لەگەڵ بکاو بەرگری لەخۆی بکا، پاشان ناچار بکرێ بەوەی زێدو نیشتمانی خۆی بەجێ بهێڵێ، لەسەر ماڵو ملکی خۆی هەڵی قەنن، ئەوە بێگومان خودا یارمەتی دەداو تۆڵەی بۆ لەدوژمنانی دەسێنێ، پشتگیری لێ دەکاو زاڵی دەکا بەسەریان دا شیعاری (لا الـه الا الله) سەردەخاو شیعاری کافرەکان ژێر دەخا. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ بێگومان خودا لەموسوڵمانان خۆش دەبێ، وچاو پۆشییان لێ دەکا ئەگەر تۆڵەیان ستاندنەوەو زێدەڕۆییان کرد. هەروا خۆش دەبێ لەوانەی شوێن لێخۆشبوونی خودا ناکەون: لەلێخۆشبوونەکە دەستدرێژی کارو شوێن ئارەزۆی خۆیان دەکەون: کەتۆڵە ستاندنەوەیە. چاوپۆشی دەکا لەتۆڵە سێنەرەکانو دەفەرموێ: مادام رێگام داون تۆڵە وەربگرنەوە سەرزق نەظەرتان لێ دەکەم!!

﴿٦١ ذَلِكَ﴾ ئەو سەرخستنو یارمەتیدانە: کەخودا بەموسوڵمانانی دەبەخشێ ﴿بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ بەهۆی ئەوەوەیە: کەخودا شەو دەخاتە ناو رۆژەوە واتە: لەشەو کەم دەکاتەوە، دەیخاتە سەر رۆژ، بەپێچەوانەشەوە رۆژ دەخاتە ناو شەوەوە بەم جۆرە لەشەو کەم دەکاتەوە، دەیخاتە سەر رۆژ. ئەو ئەندازەیەی لەمیان زیادی دەکا لەوەی تریان کەمی دەکاتەوە. جاری واهەیە شەو درێژ دەکا رۆژ کورتە وەکوو لەپایزدا دەیبینی، وادەبێ رۆژ درێژ دەکا شەو کورتە وەکوو لەبەهاردا دەبینـدرێ. جا کەسێك دەسەڵاتی بەسەر ئەو شتانەدا بشکێ بەتەنکید دەتوانێ یارمەتی ستەم لێ کراوان بدا، پاداشتی فەرمانبەردار بداتەوەو تۆڵە لەسەرپێچیکاران بسێنێ!

﴿٦٢ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ﴾ ئەو قودرەتو دەسەڵاتە بێ سنوورە، ئەو زانیاریو بیستنو دیتنە بەهۆی ئەوەوەیە: کەخودا حەقو ثابیتو بێ وێنەو بێ شەریکە، (واجب لذاتە)ی‌یەو سەرچاوەی وجودەو هیچ خودایەك نیە شیاوی خودایەتیو عیبادەت بۆکردن بێ جگە لەزاتی پاکی، چونکە هەر خودا خاوەنی دەسەڵاتی رەهایەو هەموو شتێکی بوونەوەر ئاتاجی ئەوەو گەردنکەچی ئەوە، جگە لەزاتی خودا هەموو خودا درۆزنەکانی تر بەتاڵو پووچن، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ هەموو ئەو شتانەی باسکران هۆیەکەی ئەوەیە خودا بەرزو پیرۆزو شکۆمەندە بەسەر هەموو شتێك دا، هیچ کەس لەخودا شکۆمەند تر نیە، کەس لەو بەدەسەڵات تر نیە.

﴿٦٣ أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الأَرْضُ مُخْضَرَّةً﴾ ئەتۆ نابینی ئەی ئادەمیزاد! ئەی بیسەر! کەپەروەردگار با دەنێرێ هەورەکان هەڵدەداو کۆیان دەکاتەوەو لێکیان دەدا، ئەمجار بارانیان لێ دەبارێنێ، لەئاسمانەوە باران دەبارێنێ بەسەر زەوی وشكو تینوودا، ئیتر بەو بارانە زەوی مردوو سوتەمەرۆ زیندو دەبێتەوەو بەگژو گیا سەوز هەڵدەگەڕێ، بەگوڵو گوڵزار دەرازێتەوە، بەجۆرەها رەنگو دیمەن زەوی خۆی ئارایش دەداو خۆی دەنوێنێ! ﴿إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ بێگومان خودا بەلوطفو لێزانی خۆی ئەو روەکە رسکاوە چەکەرە کردوە، لەناو سکی زەوی دا بەدەستی قوردەتی خۆی پەروەردە دەکاو زەوی شەق دەکاو سەری پێ لەناو گڵ دەردێنێو پێی دەگەیەنێ، بەقودرەتو دەسەڵاتی خۆی لەکاتی گونجاودا بارانی پێویست دەبارێنێو ئاوو گڵ تێکەڵ بەیەك دەکاو غیذای درەختو روەك دابین دەکا! (سبحان اللە ج بەدیهێنەرێکە؟؟). ﴿٦٤ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ﴾ هەرچی لەئاسمانەکانو زەوی دا هەیە هەمووی ملکی خودایەو لەژێر دەسەڵاتی ئەودایە، لەئاسمانی خۆیەوە بۆ زەوی خۆی بارانی خۆی دەبارێنێو نەشو نما لەخاك دا پەید دەکاو بژیوو خۆراکی پێویست بۆ گیانلەبەران و بۆ روەكو دارو درەخت بەهۆی بارانەوە لەزەوی پەیدا دەکا! ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ بێگومان خودا موحتاجی هیچ

شتێك نیەو هەموو شتێك ئاتاجی ئەوە، ئەمەش نیشانەیەكی تره لەدەسەڵاتو توانای رەهای خودا، نیشانەی ئەوەیە: خودا بەسەر هەموو شتێك دا باڵادەستەو لەزوور هەموو شتێكەوەیە. ﴿٦٥أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الأَرْضِ﴾ ئایا نازانی ئەی ئادەمیزاد! كەپەروەردگار هەرچی لەزەوی دا هەیەبەگیانداروبێ گیانیەوە بەكانو سەرچاوەو كشتو كاڵو بەروو بوومیەوە لەفەضلو گەورەیی خۆیەوە. هەمووی بۆ ئێوە ژێر بار كردوە، بۆئەوەی بۆ بەرژەوەندی خۆتان بەكاریان بهێنن سوودیان لێ وەربگرن، ﴿وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ﴾ هەروەها كەشتی بۆ ئێوە رام كردوە واتە: عەقڵی بەئێوە داوە كەشتی دروست بكەن، ئەمجار بەقودرەتی خۆی وای كردوە ئەم كەشتیە بەناو دەریادا بڕواو نقوم نەبێ، ئێوە بەئارەزوی خۆتان لەم وڵات بۆ ئەو وڵات كاڵای خۆتانی پێ وەگوێزن، بەكاری بێنن بۆ بازرگانیو گەشتو گوزارو گەلێ شتی تر، شتو مەكو كاڵای ئەم وڵات بۆ ئەو وڵات بگوێزنەوە كەپێویستی پێ ی هەبێت وە بەپێچەوانەشەوە. ﴿وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ﴾ ئاسمانی راگرتووە بەو هەموو قەبارە زەبەللاحانەی: كەتێیدان بەخۆرو مانگو باقی ئەستێرەكانی ترەوە: كەهەر خودا دەزانێ چۆنو چەندن، هەموو ئەم قەبارە قورسانەی لەحەوادا راگرتووە، بەهۆی هێزی كێشندەوە (الجاذبیة) لێك نادەنو دەعەم ناكەن، هەریەكەیان لەمەدارو بواری خۆیدا دێتو دەچێ، هەموویان (ماسی ئاسا!) لەفەضادا مەلەدەكەن. بە ویستو توانای خۆی رایگرتوونو كۆنترۆڵی كردوون، ئەگەر مەیلی لێ بووایە رێگای دەدا ئاسمان بەهەموو ئەو قەبارانەی تێیدان بەسەر زەوی دا دەكەوتو چی تێدایە لەناو دەچوو! وەلێ بەلوطفو مەرحەمەتی خۆی، ئەو قەبارانەی راگرتوونو ناهێڵێ بەسەر زەوی دا بكەونو لێك بدەن، ﴿إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ بێگومان پەروەردگار دەربارەی ئادەمیزادان - هەرچەندە سپڵەو پێنەزانو ستەمكارن - بەرەحمو بەزەییە، جوانی بوونەوەری بۆ رەخساندون تا لەززەتی لێ وەربگرن، بەتێرامانو لێ وورد بوونەوەی كەیف خۆش بن، عەقڵو هۆشی پێ داون بۆئەوەی نیشانەكانی بوونەوەر بكەنە بەڵگەو نیشانە لەسەر وجوودی خودای مەزن.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

﴿٦٦وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ﴾ پەروەردگار خودایەكی وەهایە ئێوەی لەنەبوونەوە دروست كردوە گیانی پێ بەخشیون، پاش ئەوەی ئێوە هیچ نەبوون بەدی هێناون، پاشان: كەكاتی مەرگتان هاتو تەمەنتان تەواو بوو دەتانمرێنێ. مردنیش خۆی لەخۆیدا بۆ ئێوە داپۆشەرو نیعمەتە. ﴿ثُمَّ يُحْيِيكُمْ﴾ پاشان رۆژی قیامەت ئێوە زیندو دەكاتەوە بۆ حیسابو لێكۆڵینەوە بۆ پاداش وەرگرتنەوەو تۆڵە لێ ستاندنەوە. ﴿إِنَّ الإِنسَانَ لَكَفُورٌ﴾ بێگومان ئادەمیزاد سپڵەو پێنەزانەو ئینكاری نیعمەتەكانی خودا دەكا بەسەریەوە، رێزی ئەو نیعمەتە جۆراو جۆرانە ناگرێ: كەخودا پێی بەخشیون، واناكا بەهۆی ئەو نیعمەتانەوە بگاتە حاڵەتێك عیبادەتی خودا بكاو یەكتاپەرست بێ، واز لەبەندایەتی كردنی هەموو شتێك بێنێ جگە لەبەندایەتی كردن بۆ خودا.

﴿٦٧ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ﴾ ئێمه بۆ هەموو گەلو نەتەوەیەك شەریعەتو یاساو ڕێبازی گونجاومان داناوە، یاساو شەریعەتی هەموو گەلو نەتەوەیەکمان واداناوە: کەلەگەڵ ڕۆژگارو ناوچەکەیان دا بگونجێ. لەهەمان کات دا لایەنی (تطور)و کامڵ بوونی عەقڵی ئادەمیزادیشمان بەرچاو گرتووە. دەی کەوابێ ﴿فَلا يُنَازِعُنَّكَ فِي الأَمْرِ﴾ بائەو هاوچەرخانەت دەربارەی ئایین کێشەت لەگەڵ نەکەن، بۆ هەموو گەلو نەتەوەیەك شەریعەتێکی تایبەتی گونجاو بۆ ئەو ڕۆژگارەی تێ یدا هاتووە هەبووە. ﴿وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ﴾ ئەو کێشەکارو هەڵوێست خوارو بیرچەوتانەو کەسانی تریش بانگەوازیی بکە بۆ ڕێبازی خودا، هەموو ئادەمیزاد بانگ بکە بۆ ئایینی حەق‌و ڕاست، خۆت بەکێشەو دەمە دەمێ ی ئەوان هەڵوگیر مەکە. هەلیان بۆ مەڕەخسێنە موجادەلەت لەگەڵ دا بکەن. سەرگەرمی بانگەوازی کردنی خۆت بە ﴿إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُّسْتَقِيمٍ﴾ بێگومان تۆ ئەی موحەممەد! لەسەر ڕێبازێکی ڕاست‌و حەقی، دڵنیابە لەڕاستی ڕێبازو پرۆگرامت، هەرکەسێ شوێنت بکەوێ دەگاتە مەبەست‌و، کامەرانی‌و سەربەرزی دونیاو قیامەت بەدەست دێنێ.

﴿٦٨ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ ئەگەر ئەوانە ڕویان لەبەڵگەو دەلیلی ڕاست وەرگێڕاو ڕویان کردە کێشەو جیدال‌و دەمە دەمێ، لەگەڵیان پێدا مەچۆ، بەڵکوو بەکورتی بیبڕەوەو کاتی خۆت بەجیدال بەفیڕۆ مەدە. بەشێوەی هەڕەشەو ترساندنیان بڵێ: خودا دەزانێ چی دەکەن‌و هەڵوێستتان چۆنە، هەروا ئاگاداری کردەوەو هەڵوێستی منیشە، ڕۆژی قیامەت هەرکەس بەگوێرەی کردەوەو هەڵوێستی خۆی پاداش دەدرێتەوەو تۆڵەی لێ دەسێنرێتەوە:

﴿٦٩ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ واتە: پەروەردگار ڕۆژی قیامەت حوکم‌و بڕیاری خۆی دەردەکا لەنێوان ئێوەی موسوڵمان‌و کافرەکان دا دەربارەی بیرو باوەڕو کاروبارێ کەئێوە تێیدا کەوتوونە کێشەوە. پاداش‌و سزای هەموولایەکتان یەکالادەکاتەوە، ﴿٧٠ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ﴾ ئایا نەتانزانیوە ئەی پێغەمبەر! ئەی بیسەر!؟ واتە: زانیوتەو دەزانی: کەخودا زانیاری تەواوی هەیە بەوەی لەئاسمان‌و زەوی دا هەیە، بەئەندازەی گەردیلەیەك‌و کەمترو زیاتریش هیچ شتێکی لەئاسمانەکان‌و زەوی دا لێ ی گوم نابێ‌و ئاگای لەهەموو شتێکە، تەنانەت پێش ئەوەی بوونەوەریش بێنێتە ئاراوە، هەر ئاگاداری تەواوی دەربارەی هەموو شتێك هەبوە. ﴿إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ﴾ پەروەردگار هەموو زانیارییەکی لەلەوحولمەفوظ دا نوسیوەو. چی ڕوی داوەو چی ڕو دەدا تارۆژی قیامەت هەمووی لەو کتێبە گەورەیەدا کەناوی لەوحولمەحفوظە نوسیوەو چەسپاندویەتی، ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ بێگومان زانیاری تەواو و گشتی دەربارەی هەموو شتێك، هەروا یەکالاکردنەوەی ئاکامی بەندەکانی لە ڕۆژی قیامەت دا لەسەر خودا ئاسانەو هیچ پێیەوە ماندو نابێ. ﴿٧١ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ﴾ ئەو موشریکە نەفامانە عیبادەت لەغەیری خودا بۆ شتێك دەکەن، هیچ بەڵگەیەکی عەقڵی‌و نەقڵیان بەدەستەوە نیە لەسەر ڕاستی عیبادەت بۆ کردنیان، پەروەردگار هیچ نیگاو سروشی نەناردۆتە خوارێ عیبادەت بۆ کردنیان بەڕەوا بزاندرێ. جا وەکوو بەڵگەی نەقڵی‌و بیستراویان بەدەستەوە نیە بەڵگەی عەقڵی‌و مەنطیقیشیان بەدەستەوە نیە، ﴿وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴾ ئەو کارە ستەمکارانە، لە خوداوە یارمەتیدەریان نیە، کەس نیە بتوانێ ئەو عەزابەی لەخوداوە بۆیان بڕیاردراوە لێیان دوور بخاتەوە، نەهێڵێ عەزابی خودا بیانگرێتەوە.

﴿٧٢ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ﴾ هەرکاتێ ئایاتی قورئان بەسەر ئەوموشریکانەدا بخوێندرێتەوە، بەڵگەو دەلیلیان بۆ بهێندرێتەوە لەسەر تاك‌و تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرایەتی، دەمو چاویان ڕەش دادەگیرسێ‌و نیشانەی ڕق‌و فسقەڵێیان پێوە دیارەو دڵیان پڕ دەبێ لەڕق‌و کینەو چاویان لێ دەچێتە پشتی سەر، مووی جەستەیان گرژ دەبێ. ﴿يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾ نزیکە هەڵمەت بۆ ئەوانە بەرن: کەلەقورئانەوە بەڵگەی ڕاست‌و دروستیان بۆ دەخوێننەوە، دەستیان بۆ درێژ دەکەن‌و خەریکن پرکێشیان بکەنێ‌و بەزمانی درێژیان کەزافیان لێ دەکشێن، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە: کەدڵیان

بەكوفرو بێدینی دەكوڵێ‌و هەڵدەچێ‌و بەرق‌و كینە سەر دەكا، نەفامی‌و سەر ڕەقی‌و كوفرو بێدینی بەسەر دڵ‌و دەروونیان دا زاڵە. ﴿قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكُمْ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئایا گوێ ڕادەگرن تا هەواڵتان بدەمێ بەخراپتر لەو خەم‌و خەفەتەی تووشتان دێ بەهۆی خوێندنەوەی قورئان بەسەرتان دا؟ ﴿النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئەویش ئاگری دۆزەخە: كە خودا وادەی داوە بەوانەی كافرن بیانخاتەناوی‌و خراپترین شوێنە.. ئاگری دۆزەخ زۆر سامناكترەو كوشندە ترە لەوەی خۆشەویستانی خودای لەدونیادا پێ دەترسێنن، ئەو ئاگرەی خودا وادەی داوە: كەبەنسیبی ئەوانەی بكا: كەكافرو خودا نەناسن، بەڕاستی دۆزەخ خراپترین سەرەنجام‌و شوێنی حەوانەوەیە بۆ كافرە موشریكەكان. ﴿٧٣ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! نموونەو مەثەلێك هێنراوەتەوە گوێی بۆ بگرن، نموونەی ئەو بتانەی نەفام‌و كافرەكان عیبادەتیان بۆ دەكەن لەجیاتی خودا، هێنراوەتەوە لێ ی ورد ببنەوەو حاڵ‌و وەزعی ئەو بتانە تەماشا بكەن، تێیان بفكرن، جا كەلەوان حاڵی بوون‌و چاك ناسیتانن، ئەوە حاڵی پەرستكارەكانیان خراپترەو ئەوان لەبتەكانیان هیچ‌و پووچ ترن، چونكە ئەوان بەدەستی خۆیان دارو بت دەتاشن‌و دەیانكەن بەخودای خۆیان!! ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ ئەوانەی ئێوە جگە لەخودا، دەیانپەرستن ئەی بتپەرستینە! توانای دروستكردنی مێشێكیان نیە، تەنانەت ئەگەر هەموو پەرستراوەكانتان كۆ ببنەوە تێكڕا كۆمەكی یەكتر بكەن‌و بەهەموانیان ناتوانن تاقە یەك مێش دروست بكەن! ﴿وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئاً لا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ﴾ ئەو خودا درۆزنانە هێندە بێ دەسەڵات‌و دەسەوسانن تەنانەت ئەگەر مێش شتێكیان لێ بفڕێنێ ناتوانن فڕێندراوەكە ڕزگار بكەن، جائەو بەخودا زانراوو پەرستراوانە ئەگەر دارو بەردو مادەی بێ گیان بن، ئەوە ئاشكرایە توانای ئەومیان نیە ئەگەر مێش شتێكیان لێ بفڕێنێ لێ ی بسێننەوە، خۆ ئەگەر پەرستراوەكان ئادەمی‌و گیانلەبەریش بن، دووبارە ناتوانن شتێك مێش لێیان دارنێ لێ ی بستێننەوە! ﴿ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ داواكار كەبت‌و صەنەمەكانن بۆ گەڕاندنەوەی ئەو شتەی لێیان

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ ٱللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ ٱلنَّاسِۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرْكَعُواْ وَٱسْجُدُواْ وَٱعْبُدُواْ رَبَّكُمْ وَٱفْعَلُواْ ٱلْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجْتَبَىٰكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعْتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوْلَىٰكُمْۖ فَنِعْمَ ٱلْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

سُورَةُ المُؤْمِنُونَ

فڕێندراوە داوا لێكراو كەمێشەكەیە، یان داواكار كەپەرستشكارەكەیەو داوالێكراو كەبتەكەیە هەردولایان لاوازو دەسەوەسانن‌و هیچیان لەبارەدا نیە!

﴿٧٤ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ ئەوانە وەكوو پێویست خودایان نەناسیوە، ڕێزیان بۆ خودا دانەناوە بەجۆرێك كەشایانی ئەو بێ، ئەوەتا ئەو بتە بێ دەستەڵاتانەیان كردون بەهاوشانی خودا! ڕێزو تەقدیری شیاویان بۆ خودا دانەناوە، وازیان لەپەرستنی ئەو خودا حەق‌و خاوەن دەسەڵاتە هێناوە، ڕوویان كردۆتە پەرستنی ئەو دارو بەردە هیچ‌و پووچانە: كەدەسەڵاتی مێشێكیان نیە! ﴿إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ بێگومان خودا بەهێزو تواناو دەسەڵاتە، بەهێزو توانای خۆی بوونەوەری هێناوەتە دی. عەزیزو باڵادەستە، هەموو شتێكی گەردنكەچ كردوە،

﴿٧٥ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلائِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ﴾ واتە: پەروەردگار لەناو فریشتەدا هەندێك هەڵدەبژێرێ بۆئەوەی

بیانکاتە فرستادەی خۆیو نیگابەرن بۆ پێغەمبەران، لەناو ئادەمیزادیش دا کەسانێك هەڵدەبژێرێ بۆئەوەی بیانکاتە رەوانەکراوی خۆی بۆسەر گەلو نەتەوەکانی ئادەمیزاد، ئەمەش بەویستو ئیرادەی خۆی ئەنجامی دەداو چۆنی بویٚو کێ ی بویٚ ئەوە هەڵدەبژێرێو ئاوا دەینێرێ، کەس نیە رەخنەی لێ بگرێو بەرهەڵستی بکا! ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ بێگومان خودا شنەوایە بۆ گوفتاری بەندەکانی، زاناو بینایە پێیانو دەزانێ کێ شیاوی پێغەمبەرایەتیو بەکەڵکی هەڵگرتنی ئەو ئەرکە پیرۆزە دێ.

﴿[٧٦] يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ زانیاری تەواوی بەحاڵو چۆنیەتی فریشتەکانو پێغەمبەرەکان بەتایبەتیو ئادەمیزادان بەگشتی، رابووردوویانی ئاگا لێیەو داهاتوویان دەزانێ، هیچ شتێکی کەمو زۆر پچووكو گەورە دەربارەی ئەوانی لێ نهێنی نیە. ﴿وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ گەڕانەوەی هەموو شتێك هەموو حوکمو بڕیارێك، هەموو فەرمانو جڵەگیرییەك لەرۆژی قیامەت دا هەر بۆلای خودایەو کەسی تر هیچی بەدەست نیە!

﴿[٧٧] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاكو تەنهایی خودا هێناوەو ئیمانتان بە پێغەمبەری ئیسلام هێناوە، هەروا بڕواتان بەزیندوو بوونەوەی رۆژی قیامەت هەیە، نوێژە فەرزەکانتان بەجێ بهێنن، رکوعو سوجدەی ناو نوێژەکانتان بەرێكو پێکی ئەنجام بدەن، بەهەموو جۆرێك عیبادەتی خودا بکەن، هەرچی ئەرکی سەرشانتانەو بە عیبادەت دەژمێردرێ ئەنجامی بدەن، هەوڵ بدەن کردەوە وابکەن کەخودا لەخۆتان رازیی بکەن، زیاد لەفەرزەکان زێدە خودا پەرستی (نوافل) ئەنجام بدەن، صیلەی رەحم بەجێ بێنن، خۆتان بەڕەوشتی بەرز ئارایش بدەن، هەرچی کاری چاکەیە بیکەن،

﴿[٧٨] وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ﴾ ئەی موسوڵمانینە! ئەی خاوەن باوەڕان! لەپێناو گەشەکردنو بڵاوکردنەوەی ئایینی خودا دا تێبکۆشنو هەوڵ بدەن ڕەزامەندیی خودا دەستەبەر بکەن، جیهادێکی راستاڵانەو خاص ئەنجام بدەن، جیهادێك ریابازی تێکەڵاو نەبێ، لۆمەی لۆمەکاران ژێوانتان نەکاتەوە. ﴿هُوَ اجْتَبَاكُمْ﴾ واتە: ئەی موسوڵمانینە! پەروەردگار ئێوەی هەڵبژاردوە لەناو هەموو گەلو نەتەوەکان دا ئێوەی بۆ ئەم ئەرکە دەستنیشان کردوەو ڕێزی لێ ناون، گەورەترین پێغەمبەری بۆ ناردوون، رێكو پێك ترین شەریعەتو یاسای بۆ دیاری کردون، ئەمە رێز لێنانی خودایە بۆ ئێوە نابێ لەبەری رابکەن، دەبێ بەشوکرو سوپاسەوە ئەنجامی بدەن! ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ پەروەردگار هیچ کاتێك ئایینی لەسەر ئێوە تەنگ نەکردۆتەوە وای نەکردوە نەتوانن ئەرکەکانی ئەنجام بدەن، بەڵکوو وای داناوە لەهەموو روویەکەوە هێزو توانای ئادەمیزادی تێدا بەرچاو گیراوە زیاد لەتوانای خۆی داوای لێ ناکرێو، ئەنجامدانی ئەرکەکانی قورسایی یەکی وایان تێدا نیە لەتوانادا نەبن.. ﴿مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ﴾ واتە: ئەی موسوڵمانینە! شوێن شەریعەتی پاكو راستی پێغەمبەری خۆتان بکەونو پابەندی بن، شەریعەتی ئێوەش وەکوو شەریعەتی بابە گەورەتان ئیبراهیم وەهایە لەمیانڕەویو پاكو خاوێنیو سەماحەتو دووریی لەشیركو خوارو خێچی دا! ﴿هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا﴾ پەروەردگار ناوی ناون موسوڵمان، واتە: خودای مەزن لەکتێبە ئاسمانییەکانی پێشوودا لەقورئان دا ناوی موسوڵمانانی بۆ ئێوەداناوەو ناوی ناون موسوڵمان! ﴿لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ واتە: لەکاتێك دا ئێوەمان کردووە بەئوممەتێکی میانە ڕەوو عەداڵەتکارو ناسراو بەعەداڵەتخواز لای هەموو گەلو نەتەوەکان. بۆ ئەوەی پێغەمبەر ببێتە شایەت بەسەرتانەوە، رۆژی قیامەت شایەتی ئەوەتان لێ بدا: کەپەیامی خۆی پێ گەیاندونو ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام داوە. هەروەها بۆ ئەوەی ئێوەش ببنە شایەت بەسەر گەلو نەتەوەکانی ترەوە: کەپێغەمبەرەکانیان پەیامی خودایان پێ گەیاندون، ئەرکی سەرشانی خۆیان بەرێكو پێکی ئەنجام داوە. ﴿فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ﴾ نوێژەکانتان بەرێكو پێکی بکەن، زەکاتی ماڵو سامانتان بدەن، پشت بەخودا ببەستن دەست بگرن بەبەرنامەی خودا، پەیڕەوی قورئان بکەن. ئاگاداری نوێژەکانتان بن چونکە نوێژ پەیوەندیی نێوان بەندەو خودایە، زەکات دەرکەن چوونکە زەکات پاككەرەوەی نەفسو

ماڵو سامانە، چاکەیەکە واجبە لەسەرتانو نیشانەی هاریکاری برایەتی نێوان موسوڵمانانە. پشت بەستن بەخودا، داوای کۆمەکی کردنو یارمەتی دان لەخودا نیشانەی متمانە کردنە بەپەروەردگارا ﴿هُوَ مَوْلاكُمْ﴾ خودا سەرپەرشتکاری ئێوەیە ﴿فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ بەڕاستی پەروەردگار باشترین سەرپەرشتکارو چاودێرە، باشترین یارمەتیدەرو خاوەن دەسەڵاتە!

کۆتایی جزمی حەڤدەیەم

سورەتی (المؤمنون)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ بێگومان موسوڵمانان رزگاریان بووەو بەمراز گەیشتوون ئەوانەی بڕوایان بەتاکو تەنهایی خودا هەیە بڕوایان بەپەیامی پێغەمبەرو هاتنی رۆژی قیامەت هەیە.

﴿[2] الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ ئەو موسوڵمانانەی لەنوێژەکانیان دا جەستە ئارامو دڵ بەترسو لەرزن لەحوزوری زاتی حەق دا بەدڵی ترساوو جەستەی ئارامەوە دەوەستن، دڵیان ترسی خودای تێدایەو ترسو لەرزەکە سیرایەت دەکا بۆ ئەندامانی جەستەو سەروسیما، شکۆمەندیو جەلالی زاتی (الله) دڵو گیانیان دادەپۆشێو لەذیهنو بیرو هۆشیان دا شەواغیل نامێنن،

﴿[3] وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾ ئەو موسوڵمانانەی ڕوو لەهەموو شتێکی حەرامو مەکروهو خێر تێدا نەبوو دەهێنن، واز لەهەموو گاڵتەو گەپێکی ناپێویستو بێ سوود دەهێنن، هەر گوفتارو کردارێك سوودی تێدا نەبێ توخنی ناکەونو روی لێ وەردەگێڕن.

﴿[4] وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ ئەوانەی زەکاتی ماڵو سامانی خۆیان دەردەکەن، دوای روکردنە خوداو پەیوەست کردنی دڵو دەروون بەخوداوەو پشت هەڵکردنیان لەلەغوو گاڵتەو گەپو شتی بێ سوود، زەکاتی ماڵی خۆیان دەدەن.

﴿[5] وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ﴾ واتە: ئەوانە عەورەتی خۆیان لەحەرام دەپارێزن، گیانو خێزان بەپاکی رادەگرن، خۆیانو خێزانو کۆمەڵگا دەپارێزن لەبێ رەوشتی؛ شەرمگای خۆیان لەغەیری حەڵاڵ دا بەکار ناهێنن!

﴿[6] إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ مەگەر لەگەڵ هاوسەرە مارەکراوەکانی خۆیان دا، یان ئەو ئافرەتانەی کە کۆیلەنو بەمڵکایەتی هی خۆیانن، تەنها لەگەڵ ئەم دوو جۆرە ئافرەتانەدا کاری شەرعی ئەنجام دەدەن ﴿فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ ئەوانە لەسەر ئەوکارە حەڵاڵەی ئەنجامی دەدەن لۆمەکراونین!

﴿[7] فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمْ الْعَادُونَ﴾ کەسێك جگە لەخێزانی خۆیو ئافرەتی کۆیلەی خۆی بیەوێکاری جنسی ئەنجام بدا ئەوە ئەوپەڕی تەجاوزکارییان ئەنجام داوەو سنووری خودایان بەزاندوە.

﴿[8] وَالَّذِينَ هُمْ لأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ ئەوانەی پابەندی وادەو بەڵێنەکانی خۆیانن، عەهدو پەیمانی خۆیان بەلاوە پیرۆزەو پارێزگاری لێ دەکەن. ئەگەر ئەمانەتێکیان لەلا دانراخیانەتی تێدا ناکەنو سپاردەی خۆیان دەدەنەوە بەخاوەنەکانیان، ئەگەر وادەو بەڵێنیان دا پابەندی دەبن،

گەڕاندنەوەی سپاردەو پابەند بوون بەوادەو بەڵێنەوە ڕەوشتی سەرەکیی و بنەڕەتی موسوڵمانانە.

﴿٩ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ ئەوانەی بەردەوامن لەسەر ئەنجامدانی نوێژەکانیان، لەکاتی خۆیان دا ئەنجامیان دەدەن؛ مەرج و ڕوکنەکانیان بەتەواوی دەهێننە جێ و کەم و کوڕییان تێدا ناکەن.

﴿١٠ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ، ١١ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ئائەو خاوەن ڕەوشتە بەرزو پەسندانە، ئەوانەی پلەی کەمالات و پیاوەتییان تێدا هەیە شیاوی ئەوەن لەبەهەشتی فیردەوس دا نیشتەجێ بکرێن بەهەشتی ڕازاوەیان دەدرێتێ و بۆ هەتا هەتایە تێ یدا دەمێننەوە.

﴿١٢ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾ بێگومان ئێمە ئادەمیزادمان بەدیهێناوە، لەقۆناغەکانی دروستکردن دا هەڵەوگێڕو تاوو توێمان کردوە. واتە: بابە گەورەی ئادەمیزادمان لەقوڕێکی پاڵفتە کراو دروست کردوە.

﴿١٣ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ﴾ پاشان گەرای ئادەمیزادمان گێڕاوە بەنوطوفەیەك کەلەپشتی پیاوانی باوك دایەو لەوێوە دەڕژێتە ناو منداڵدانی دایکانەوەو لەوێدا شوێنی خۆی دەگرێ و لەیەکەم ڕۆژی جێگیر بوونی نوطفە لەڕەحمی دایك دا دەمێنێتەوەو لەو جێگایەدا پارێزراو دەبێ. تا ڕۆژی لەدایك بوون.

﴿١٤ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ پاشان نوطفەمان لەصیفاتەکانی خۆی گۆڕی بۆ شێوەی (عەلەقە) واتە ئەو نوطفەیەی کەبریتی بوو: لە ئاوێکی فیچقە ئاسا کەلەپشتی پیاو دەردەچێ و لەمنداڵدانی ئافرەت دا لەگەڵ ئاوی ئافرەتەکە کەلەسنگی یەوە دێتە خوار یەك دەگرن و پاش ماوەیەك دەبن بەخوێنێکی سووری توند بوو خۆ بەدیواری منداڵدانەوە هەڵدەواسێ و شێوەی (زەرو) وەردەگرێ و خۆراك لەخوێنی دایك وەردەگرێ. ﴿فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً﴾ ئەمجار خوێنی سوورو توندبوومان کرد بەگۆشتپارە بەئەندازەی پارچە گۆشتێك کە بجووێ. هیچ شێوەو ڕوخسارێکی تێدا نابینرێ. ئەم گۆڕانکارییە ناو نراو خەلق و بەدیهێنان، چونکە پەروەردگار هەندێ صیفاتی دەڧەوتێنێ و هەندێ صیفاتی تری بۆ بەدی دێنێ. ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا﴾ ئەمجار ئەو گۆشتپارەیە دەکەین بەئێسقان و شکڵی دەست و قاچ و شان و ملی تێدا دەردەخەین، لێرەدا پێویستە ئادەمیزاد بەسەر سوڕمانەوە لەبەردەم ئەم حەقیقەتە ڕابوەستێ و کڕنووشی تەعظیم بۆ خودا بەرێ ئەویش حەقیقەتی پێکهاتەی (جنین)ە کە تائەم ئاخرو ئۆخرانە بەتەواویی نەدەزانرا چۆن دروست دەبێ، چونکە ئاشکرایە خانەکانی ئێسقان لەخانەکانی گۆشت جوداوازن، ئەوەش چەسپاوە: کەخانەی ئێسقان لەجنین دا پێش خانەی گۆشت پەیدا دەبن، هەتا خانەکانی ئێسق پەیدا نەبن تاقە خانەیەکی گۆشت دروست نابێ، جارێ پەیکەری جەستەی کۆرپەلەکە بەتەواوی ڕێك دەخرێ ئەمجار خانەکانی گۆشت دێنە کایەوە. ئەمەش حەقیقەتێکی عیلمی یەو قورئان پێش هەزارو چوار سەدو ئەوەندە ساڵیە تۆماری کردوە. ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ دوایی ئەو پەیکەرە ئێسقانەمان بەگۆشت داپۆشیوەو وەکوو پۆشاك بەبەرمان دا کردوە. ﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ پاشان کردمان بەشتێکی تر؛ گیانمان بەبەردا کردو بوو بەگیانلەبەر لەحاڵەتی جەمادییەوە بوو بەزیندەوەر، دەستی کرد بەجم و جوڵ و گوێچکەو چاوو هەست و هۆشی پێ درا. ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ پەروەردگار پاك و مونەززەهە، بەرزو پیرۆزە لەکارو کردەوەکانی دا، بەدیهێنەرێکی موطلەقە هیچی لێ عاسێ نابێ، هەموو شتێکی حیکمەتەو دانایی تەواوی تێدایە، تاك و تەنهاو بەرزو پیرۆزە ئەو خودایەی: کەئەوەی خستۆتە سروشتی ئەو نوطفەیەوە ئاوا بەوشێوەیە ئەم قۆناغانە دەبڕێ؛

﴿١٥ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ﴾ واتە: پاشان ئێوە دوای ئەو بەدیهێنان و قۆناغ بڕینانەو گەشەکردن و پێگەیشتن: کەلەنەبووەوە دروست دەکرێن، دەتانخەینە عالەمی بەرزەخەوە، ژیانی بەرزەخیش قۆناغێکە لەقۆناغەکانی ژیانی ئادەمیزادو دوا قۆناغ نیە.

﴿١٦ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ﴾ پاشان ئێوە لەڕۆژی قیامەت دا زیندو دەکرێنەوە بۆ ئەوەی ژیانێکی نوێ دەست پێ بکەن، حیساب و لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دا بکرێ، بگەنە ژیانێکی پڕکامەرانی، یان ئەوپەڕی بەدبەختی و چارە ڕەشی.

﴿١٧ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ سوێند بەخودا ئێمە لەژوور ئێوەوە ئەی ئادەمیزاد! حەوت ئاسمانی چین لەسەر چینمان دروست کردون. حەوت تەبەقەو توێژن یەك لەسەر یەك. ﴿وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ﴾ ئێمە لەدروستکراوانی خۆمان بێ ئاگانین و پاش گوێیان ناخەین، هەرچی بوونەوەر هەیە بەئاسمانەکانیشەوە لەژێر چاودێری ئێمەدایەو ئێمە پارێزگارییان دەکەین و دەزانین چییان تێدا ڕوو دەدا.

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِ جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَاءَ تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۙ فَاسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۖ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

﴿[18] وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ﴾ ئێمە ناردومانەتە خوارێ لەبەرزاییی یەوە باران بەئەندازەو بەگوێرەی پێویست بۆ خواردنەوەو ئاودان، نەئەوەندە دەبارێنن؛ کەبەشی کشتو کاڵ نەکا، نەئەوەندەش دەبارێنین کەزیان بەکشتو کاڵتان بگا. ﴿وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ﴾ ئەگەر بمانەوێ ئەو ئاوەی کەسەرچاوەی ژیانی خۆتانو ئاژەڵو کشتو کاڵتانە لێتانی بستێنینەوە ژێر خاکی بکەین، ویستی خۆمان دەهێنینەدیو ئاوتان لێ دەشێرینەوە، چۆن توانای باراندنمان هەیە ئاواش دەتوانین لێتانی هون بکەین،

﴿[19] فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ﴾ ئێمە بەو ئاوەی لەئاسمانەوە دەینێرینە خوار چەند باغو دارورووەکی جیا جیا، چەند بەرو بوومو میوەهات وەدی دەهێنن. نزارو سەوزایی جوانو رازاوە پەیدا دەکەین؛ کەهەندێ لەو دارو درەختانە بۆ نموونە داری خورماو داری مێوە: کە دووداری بەرداری گرنگن. ﴿لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ بۆ ئێوە هەیە لەو باغو دارو درەختانەدا میوەی زۆرو زەبەندە لەهەموو جۆرێك؛ وێڕای خورماو ترێ، ئێوە لەو درەختانە دەروانن و سەیری میوەجاتیان دەکەن لێ ی دەخۆن!

﴿[20] وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ﴾ هەروەها بۆ ئێوەمان رەخساندوە داری زەیتوون؛ کەلە کێوی (طوور) رواوەو لەئاوی ژێر زەوی ئاو دەخواتەوە. لەئەو درەختانەیە کەزۆرترین سوودی هەیە، بەرەکەی رۆنی لێ دەگیرێ یان بەشێوەی جیا جیا دەکرێتە خۆراکی ئادەمیزادو پێخۆر، هەروا سوود لە خودی دارەکە دەبیندرێ بەزۆری لەوڵاتی عەرەب دا دەروێ بەتایبەتی لەلای (وادی موقەدەس) کەلە قورئان دا ناوی هاتووە. بۆیە لێرەدا بەتایبەتی ناوی هێناوە.

﴿[21] وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً﴾ بێگومان هەیە بۆ ئێوەی ئادەمیزاد لەدروستکردنو ڕامکردنی حوشترو رەشە وڵاخو مەڕو بزنو سوود بەخشینیان بۆ ئێوە پەندو ئامۆژگاریی هەیە، نیعمەتێکە لەسەر ئێوە شیاوی شوکرو سوپاسە، دەشێ بیکەنە بەڵگە لەسەر دەسەڵاتو بەتوانایی خودا بەوە: کەخوێنی پەیدا بوولەخۆراکیان دەبێتە شیرێکی صاف بێ غەشو گواراو تەغذیەی جەستەتان دەکا، پەندو ئامۆژگاری تێدایە بۆ کەسێك بەدڵێکی کراوەو هەستێکی بەئاگاوە تێیان بفکرێ، بەفامو ژیرییەوە لێیان بڕوانێو لەحیکمەتو دانایی پەروەدگار ورد بێتەوە. ﴿نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا﴾ واتە: لەو شیرەی ئەوان دەخۆنەوە کەلەنێوان خۆراکی ناو کەرشو خوێن دا دێتە دەرەوە ماستو پەنیرو کەرەو شتی تری لێ دروست دەکەن. ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ﴾ واتە: سوود لەخوریو موو مەرەزو کوڵكو بەرگنیان دەبیندرێ، پۆشاكو راخەرو پێخەفیان لێ دروست دەکەن. ﴿وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ ئەو ئاژەڵانەی بۆ ژێربار کردون سەریان دەبڕنو گۆشتەکەیان دەخۆن.

﴿[22] وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾ لەسەر پشتی وڵاخو کەشتی هەڵدەگیرێن. ئەو وڵاخانە بەکار دێنن بۆ سواریی خۆتانو گواستنەوەی کاڵاتان لەم وڵات بۆ ئەو وڵات وەکوو چۆن گەمێ بەکار دێنن بۆ ئەو مەبەستانە، سیاقەکە هەڵگرتنی ئادەمیزادو کاڵاکانیان لەسەر پشتی وڵاغو گەمێ لێك دەبەستێ، چونکە هەردووکیان گەردنکەچی یاسای بوونەوەرن، ئەو پێکهاتە تایبەتیەی ئاوو پێکهاتەی گەمێو تایبەتمەندی هەوای سەر ئاو هەموو ئەمانە هۆکارن بۆ هاتو چۆی گەمێ بەسەر ئاوەوە، تەنانەت ئەگەر پێکهاتەی یەکێك

لەمانە کەمترین گۆڕانی بەسەردا بێ کەشتیرانی ناکرێ‌و مەلاحەت لەناو دەریادا دەوەستێ،

﴿٢٣ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ﴾ بێگومان ئێمە نووحمان عليه السلام کردە پێغەمبەرو رەوانەمان کرد بۆسەر گەلەکەی، ئەویش بانگەوازیی کردن بۆئیمانهێنان ﴿فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾ پـێ ی گوتن: ئەی گەل‌و نەتەوەکەم! عیبادەتی خودا بکەن، جگە لەئەو کەس خودای ئێوە نیە، پێی گوتن: ﴿أَفَلَا تَتَّقُونَ؟﴾ ئەرێ ئەوە بۆچی لەسەرەنجامی هاوەڵ دانان‌و بتپەرستی ناترسن، بەچ عەقڵ‌و بیرێك ئێوە هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن؟ عیبادەتی خودا بکەن‌و جگە لەئەو خودای ترتان نیە. ﴿٢٤ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ﴾ ریش سپی‌و پیاو ماقوڵەکانی گەلەکەی؛ ئەوانەی کافرو موشریك بوون، وتیان: ﴿مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ﴾ نووح ئادەمیزادێکە وەکوو ئێوەو لەوە زیاتر هیچی تر نیە! کابرایەکە خۆسەپێنەرو ﴿يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ﴾ دەیەوێ: خۆی بکاتە گەورەو کاربەدەستی ئێوەو ئاغایەتیتان بەسەرەوە بکا. ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً﴾ خۆ ئەگەر خودا بیویستایە پێغەمبەر بنێرێ فریشتەی دەناردنە خوارێ‌و ئەم ئەرکەی دەخستە سەر شانیان، هەرگیز ناگونجێ ئادەمیزاد ببێتە پێغەمبەرو لەخوداوە پەیام بێنێ ﴿مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ﴾ ئێمە لەباوك‌و باپیری رابووردووی خۆمان شتی وامان نەبیستووە، ئادەمیزاد بکرێتە پێغەمبەرو ئەرکی بانگەوازیی‌و هیدایەتدانی کەسانی دیکەی بخرێتە سەرشان!

﴿٢٥ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ﴾ نووح جگە لەوەی: کە پیاوێکی شێتە هیچی تر نیە، شێتە لەوەدا: کەپێ ی وایەخودا کردوویەتی بەپێغەمبەرو بۆ سەر ئێوەی رەوانە کردوە، ﴿فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ﴾ چاوەڕوانی مردنی بن، ماوەییێك خۆ بگرن‌و صەبرتان بێ دەمرێ‌و لەکۆڵ دەبێتەوە، ئیتر ئیستراحەتی لێ دەکەن، یان چاوەڕوان بن ماوەیەکی تر ئاتومێد دەبێ‌و ئیتر دەگەڕێتەوە سەر ئایینی ئێوە.

﴿٢٦ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ﴾ وتی: خودایە! یارمەتیم بدەو سەرکەوتووم بکە بەسەر ئەم گەلە سەر رەقە بێ بڕوایەدا، غەزەبیان لێ بگرەو بیانفەوتێنە، عەزابی ریشە کێشیان بەسەردا بدە، چونکە پەیامی منیان رەتکردەوەو بەدرۆیان خستمەوە.

﴿٢٧ فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا﴾ واتە: فەرمانمان پێکرد، بەوە لەژێر چاودێری ئێمەدا کەشتی دروست بکا، بەگوێرەی نیگاو سروشی ئێمە هەڵس‌و کەوت بکا. ﴿فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ﴾ جا کەکاتێ بڕیاری ئێمە بەلەناوبردنیان هات‌و ئاو لەزەوی هەڵقوڵا، یان ئاو لەتەندوری ئانکردن - کەشوێن ئاگرو بڵێسەیە - هەڵقوڵا؛ ئەوە تۆ دەس بەکار بە؛ لەهەموو نێرو مێیەك دوانەیەك بخەرە ناو کەشتیەکەوە، لەهەموو رەگەزو جۆرێکی گیانلەبەران نێرو مێیەك هەڵبگرە، هەروەها منداڵ‌و کەس‌و کاری خۆشت بخەرە ناوی، یان هەموو ئەوانەی ئیمانیان پێت هێناوە بیانخەرە ناو کەشتییەکەوە، جگە لەوانەی ئیمانیان پێ نەهێناوی‌و بڕیاری ئێمە بەلەناوچوونیان دەرچووە. ﴿وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾ نەکەی دەربارەی ئەوانەی کافرو ستەمکارن موجادەلەم لەگەڵ بکەی؛ داوام لێ بکەی: کەتۆفان نەیانگرێتەوەو رزگاریان ببێ. نەکەی ئەوە هەوڵ‌و تەقەڵلایە بدەی! چونکە بێگومان ئەوانە لەپێڕی خنکاوانن، بڕیارەو دراوە، ئەوانە دەخنکێنین!

﴿٢٨ فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ئەوکاتەی خۆت‌و ئەوانەی لەگەڵت دان لەسەر کەشتییەکە جێگیر بوون‌و دامەزران بڵێن: سوپاس‌و ستایش بۆ ئەو خودایەی ئێمەی لەدەست گەلی ستەمکار رزگار کرد، ئەوانی فەوتاند‌و ئێمەی بەلوطف‌و کەرەمی خۆی رزگار کرد.

﴿٢٩ وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ لەوکاتەدا: کەلە کەشتییەکە دادەبەزێ، بڵێ: بەپیرۆزی دامبەزێنەو لەشوێنێکی پڕ پیت‌و بەرەکەت نیشتە جێم بکە خێرو خۆشی تێدا ببینم، تێ یدا بحەسێمەوە، بێگومان تۆ باشترین دامەزرێنەرو چاودێرو پارێزگاری.

﴿٣٠ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ﴾ بێگومان لەهەموو کارێکمان بەگشتی‌و لەم جۆرە ئیشانەمان دا بەتایبەتی (رزگار کردنی خاوەن باوەڕان‌و لەناوبردنی ستەمکاران) بەڵگەی بەهێزو راست هەن لەسەر راستی پەیامی پێغەمبەران. ئێمە بەرانواندنی ئەم بەڵگانەو بەناردنی پێغەمبەران خەڵکی بەتاقی دەکەینەوە،

﴿٣١ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْناً آخَرِينَ﴾ دوای لەناوبردنی گەلی نووح عليه السلام بەتۆفان، گەل‌و نەتەوەیەکی ترمان دروست کردنەوە کردمانن بەجێنشین بۆ ئاوەدانکردنەوەی زەوی، ﴿٣٢ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ﴾ ئەمجار پێغەمبەرێکمان

لەخۆیان بۆسەر ناردن ﴿أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ﴾ بانگەوازی کردن بۆ ئەوەی عیبادەتی خودا بکەن‌و یەکتاپەرستی ئەنجام بدەن، فەرمانی پێکردن: کەتەنها بەندایەتی بۆ خودا بکەن‌و کەسی ترنیە شیاوی پەرستش بێ، ئەوانیش بانگەوازییەکەیان رەتکردەوە، بەدرۆیان خستەوە، وتیان شوێنت ناکەوین. ئەمجار حەزرەتی هود ﷺ پێی گوتن ﴿غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ ئەرێ ئەوە بۆچی لەعەزابی خودا ناترسن؟ بۆچی بڕوام پێ ناکەن؟ بۆ واز لەبتپەرستی ناهێنن؟ خۆ عیبادەتکردن هەر بۆ خودا دەکرێ‌و هەرزاتی خودا شیاوی پەرستش‌و عیبادەت بۆ کردنەو کەسی تر شیاوی خودایەتی نیە.

﴿[٣٣] وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ﴾ پیاو ماقوڵان‌و ریش سپیانی گەلەکەی: کەئەم سێ رەوشتانەیان تێدا بوون: کافر بوون بەخوداو ئینکاری کردنی تاك‌و تەنهایی زاتی پاکی. کافر بوون بەرۆژی قیامەت‌و بەدرۆزانینی حیساب‌و لێکۆڵینەوە. ﴿وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ژیانخۆشی‌و دەستەبەر بوونی پێداویستی ژیانیان، نازو نیعمەتمان بەسەردا رشتبوون هەتا لەخۆیان بایی بوبوون‌و ئینکاری نیعمەتەکانی خودایان دەکرد. بەڵێ: ئەو پیاو ماقوڵ‌و ریش سپیانەی گەلەکەی کەئەو سێ رەوشتە ناشیرینانەیان هەبوون، وتیان: ﴿مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ ئەم پیاوە ناوی هودەو لاف پێغەمبەرێتی لێ دەدا هەر ئادەمیزادێکەو وەکوو ئێوەو بەس، هیچی لەئێوە زیاتر نیە، ﴿يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ﴾ لەوە خواردەمەنییە دەخوا: کەئێوە لێ ی دەخۆن، ئەویش وەکوو ئێوە پێویستی بەخۆراك هەیە، ﴿مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ﴾ لەوە ئاوە دەخواتەوە: کەئێوە لێی دەخۆنەوە، ئەویش وەکوو ئێوە بێ ئاو ناژێ! دەی ئیتر چ زێدە رێزێکی بەسەر ئێوەوە هەیە، بەچ رویەك ئیدیعای پێغەمبەرێتی دەکا؟!

﴿[٣٤] وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ﴾ سوێندمان وابێ ئەگەر ئێوە فەرمانبەرداری ئادەمیزادێکی وەکوو خۆتان بن‌و شوێن کەسێکی وابکەون کەهیچی لەئێوە زیاتر نیە، بێگومان ئەوکاتە ئێوە عەقڵ‌و هۆشتان لەکیس چووە، بەهەدەر چون‌و سەرتان لێ شێواوە.

﴿[٣٥] أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ﴾؟ ئایا هود وادەی ئەوەتان دەداتێ: کەئێوە مردن‌و پوکان‌و بوونەوە گڵ‌و ئێسقانە رزیو، جارێکی تر سەرلەنوێ

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ ۞ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾

لەگۆڕەکانتان دەردەهێندرێنەوەو زیندو دەکرێنەوە،

﴿[٣٦] هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ﴾ زۆر دوورەو عەقڵ وەری ناگرێ، ئەی خەڵکینە! ئەمەی: کەهود پێتان رادەگەیەنێ لەبارەی زیندو بوونەوەی رۆژی قیامەت‌و حیساب‌و لێکۆڵینەوە لەگەڵ دا کردن‌و پاداش‌و سزا وەرگرتنەوە لەسەر کردەوەکانتان شتێکی زۆر دوورو نەگونجاوە!

﴿[٣٧] إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا﴾ نەوەکوو ژیان هەیە ئیللا: کەهەیە تەنها ژیانی دونیایەو بەس، هەندێکمان دەمرین‌و هەندێکی ترمان درێژە بەژیان دەدەین، ئەمجار ئەو هەندەمان دەمرین‌و هەندێکی ترمان دێنە جێگەیان ﴿وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ ئێمە ئیتر دوای مردن هەرگیزاو هەرگیز زیندو نابینەوە. نەزیندووبوونەوە هەیە، نەحەشر هەیەو نەنەشر، نەبەهەشت راستەو نەدۆزەخ!

﴿[٣٨] إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ﴾ نەوەکوو هەیە ئەو پیاوەی ناوی هودەو داوای پێغەمبەرێتی دەکا باسی زیندو بوونەوە دەکا، ئیللا کەهەیە پیاوێکەبەدەم

خودا شتی هەڵبەستووەو بەناوی خوداوە درۆ بڵاودەکاتەوە، چی دەڵێ: لەبارەی پێغەمبەرێتیو زیندوبوونەوە هیچی راست نیەو ئێمە بڕوای پێ ناکەین!

﴿٣٩ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ﴾ وتی: خودایە! یارمەتیم بدە، بەسەر گەلەکەم دا سەرم بخە، بەهۆی ئەوەوە ئەوان بەدرۆیان خستمەوە، بانگەوازییەکەی منیان رەتکردەوە، ئەوەی ئەرکی سەرشانم بوو ئەنجامم دا، ئیتر هیچم بەدەستەوە نەماوە جگە لەوەی کەهانا بۆ تۆ بێنم رزگارم بکەی!

﴿٤٠ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ﴾ پەروەردگار فەمووی پاش ماوەیەکی کورت گەلەکەت لەهەڵوێستی خۆیان پەشیمان دەبنەوە. بەڵام ئەو کات پەشیمان بوونەوەکەیان هیچ سوودێکی نابێ.

﴿٤١ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً﴾ عەزابی ریشەکێشکەری خۆمانمان بەسەردا دانو دوا براومان کردن، بەگرمەو نەڕەو پیا هەڵشاخانێکی جوبرائیل لەناومان بردن، بەدەنگێکی ترسناکو لەوزە بەدەر هەموویانمان خپ کردنو لاڵو پاڵ کەوتنو وەکوو دارو پەردو چیلکەو چەوێڵی لافاو هاوردو پرژو بڵاوو بێ نرخ. ﴿فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ دووریی لەڕەحمەتی خودا بۆ قەومی ستەمکار، وێڕای لەناو بردن بەو شێوە سامناکەیە لەڕەحمەتی خوداش دوورن، خودا بەزەیی پێدا نایەنەوە، ئادەمیزادیش بۆیان بەپەرۆش نین، خۆیان ستەمیان لەخۆیان کردو خۆیان بەو دەردە برد.

﴿٤٢ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ﴾ واتە: دوای بەهیلاکبردنی گەلی عاد، چەند گەلو نەتەوەیەکمان هێنانە کایەوەو لەسەر زەوی فووتمان کردنەوە، لەوانە: گەلی لوطو گەلی صالحو گەلی یوسفو گەلی ئەییوبو گەلی شوعەیبو هی تریش بۆ ئەوەی لەشوێنی گەلە لەناوبراوەکانی پێش خۆیان جێ نشین بنو زەوی ئاوەدان بکەنەوە!

﴿٤٣ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ﴾ هیچ کام لەو گەلو نەتەوە لەناو براوانە. لەکاتی دیاریکراو بۆ فەوتانیان پێش نەکەوتنو دوایش نەکەوتن، هەر گەلو نەتەوەیەک لەکاتی خۆی دا لەناو چوو. ئەو کاتەی دانرا بوو بۆ بەهیلاکچونیان بەمەرجێ ئیمان نەهێنانیان پاشو پێشی تێدا نەکرا!!

﴿٤٤ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَى﴾ پاشان پێغەمبەرانی خۆمانما یەک بەشوێن یەک دا بۆسەر ناردن، هەر پێغەمبەرێک لەو پێغەمبەرانە کەدەهاتە سەر گەلەکەی بانگەوازیی دەکردن بۆ خودا پەرستیو وازهێنان لەبتپەرستی. جا هەبوە ئیمانی هێناوەو هەبوە بەگومڕایی ماوەتەوە. ﴿كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ﴾ هەرکاتێک پێغەمبەرێک لەپێغەمبەران هاتبێتە سەر گەلەکەیو بانگەوازی کردبن بۆ خودا پەرستیو شەریعەتو یاسای خودای پێ راگەیاندبن، داوای لێ کردبن شوێنی بکەون، زوربەی زۆری ئەو گەلو نەتەوانە پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستۆتەوە. ﴿فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضًا﴾ هەندێکمان بەشوێن هەندێکی تریان دا لەناو بردن، یەک بەدوای یەک دا قەلاچۆمان کردن، ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾ کردمانن بەچیرۆکو بەسەر بردە بۆ ئادەمیزادانی دوا خۆیان. خەڵکی دەیانکەنە چیرۆکی بەرئاگردانو بۆ کات بەسەر بردنو عیبرەت وەرگرتنو سەرسوڕمان لەو بەسەرهاتانە! ﴿فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ﴾ بەهیلاکچونو ماڵوێرانیو دوور لەڕەحمەتی خودا بۆ گەلو نەتەوەیەک بڕوا بەپێغەمبەرەکەیان نەکەنو بەدرۆی بخەنەوە.

﴿٤٥ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ پاش رەوانە کردنی ئەو پێغەمبەرانەی باسکرانو سەرەنجامی خۆیانو گەلەکانیان رون کرایەوە، موساو براکەی: کەهاروون بوو کردمانن بەپێغەمبەرو موعجیزەو نیشانەی راستی پەیامەمان پێدانو ناردمانن ﴿٤٦ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ﴾ بۆ سەر فیرعەونو دارو دەستەو گەلەکەیان، پەیامی ئێمەیان پێ گەیاندنو موعجیزەی خۆیانیان نیشان دان، بەڵام ئەوان لەجیاتی ئەوەی ئیمانیان پێ بهێننو شوێنیان بکەون، ﴿فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ﴾ خۆیان بەزل زانیو پشتیان هەڵکردو پەیامەکانیان رەتکردەوە.

﴿٤٧ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ﴾؟ وتیان بەچ عەقڵو بیرو هۆشێک ئێمە ئیمان بهێنین بەدوو کەس وەکوو ئێمە ئادەمیزادن، گەلەکەشیان گەردنکەچی ئێمەن! ئەو دوو کەسەی هاتوون لاف پێغەمبەرێتی لێ دەدەن، خۆیان لەڕەگەزی نەتەوەیەکن کەخزمەتکارو مسکێنی ئێمەن. دەی چۆن دەبێ ئێمە شوێن کەسانێکی ئاوەها بکەوین؟؟

﴿٤٨ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ﴾ فیرعەونو قەومەکەی، حەزرەتی موساو هارونیان بەدرۆخستەوە، ئیتر خودا بەخنکاندن لەناو دەریادا لەناوی بردن، هەموویانی بەیەک رۆژ لەناو دەریای سووردا خنکاندنو بوونە پەندو عیبرەت بۆ ئادەمیزادانی دوا خۆیان.

﴿٤٩ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ بێگومان تەوراتمان بۆ سەر موسا نازلکرد، پاش ئەوەی فیرعەونو داردەستەکەیمان لەناو بردنو نەتەوەی ئیسرائیلمان رزگار کرد. تەورات: کەئەحکامو فەرمانو جڵەوگیریو دیاریکردنی حەڵاڵو حەرامی تێدا بوو ناردمان بۆ موسا، بەڵکوو نەتەوەی ئیسرائیل هیدایەت ئامێز بنو ڕێگای حەق بگرنەبەرو پابەندی فەرمانو جڵەوگیریەکانی بن.

﴿٥٠ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً﴾ عیسای کوڕی مەریەمو دایکیمان کرد بەبەڵگەیەکی بەهێزو ئاشکرا لەسەر بەتوانایی خۆمان. ﴿وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ شوێنی حەوانەوەو ژیانمان لەشوێنێکی بەرزایی بۆ دیاریکردن، شوێنێك بوو حەوانەوەی تێدا دەکراو بەکەڵکی مانەوە دەهات، بەرو بومو میوەی لێ دەست دەکەوت، کانیاوی جوانو ئاوی گوارای لێ هەبوو!

﴿٥١ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ ئەی پێغەمبەران! ئەی ئەوانەی ئەرکی پێغەمبەرایەتیتان خراوەتە سەرشان! سروشتی ئادەمیزادییەتی خۆتان کپ مەکەن، خواردنو خواردنەوە: کەدیاردەیەکی ئادەمیزادییە ئەو نەفامانە کردویانە بەرەخنە لێتانو دەڵێن: پێغەمبەر نابێ خواردنو خواردنەوەی هەبێ بەهەندی مەگرن، لەشتی حەڵاڵ بخۆنو بخۆنەوەو مومارەسەی سروشتی ئادەمیزادییەتی خۆتان بکەن. ﴿وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾ کردەوەی پاش ئەنجام بدەن، لەپاساوی رەخساندنو حەڵاڵکردنی ئەو هەموو نازو نیعمەتە جۆراو جۆرانەدا، شوکری پەروەدگار بکەن، بەکردەوەی چاك سوپاسگوزاری خودا بن! ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ دڵنیا بن من ئاگاداری هەموو کارو کردەوەیەکتانم، هیچم لێ هون نابێو پاداشتان بەگوێرەی کردەوەکانتان دەدەمەوە.

﴿٥٢ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ﴾ ئەی کۆمەڵی پێغەمبەران! ئایینی ئێوە یەك ئایینە، یەك شەریعەتو یاسایە، هەمووتان بانگەوازیی دەکەن بۆ یەکتاپەرستی، ئەمن خودای هەمووتانم خۆتان لەسزاو تۆڵەی سەرپێچی کردنی فەرمانەکانم بپارێزن.

﴿٥٣ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ بەلام شوێنکەوتوانی ئەو پێغەمبەرانە بەرنامەی ئایینەکەی خۆیان تێك دا، خیلافو کێشەیان تێدا پەیدا کرد، بیرو بۆچونی دژبەیەکیان تێدا هێنانە کایەوە. بوونە گرۆ گرۆو تاقم تاقم. هەر کۆمەڵو پارچەیەکیان لێ پچری، ئەمجار هەر تاقمە بەو پارچە ئایینەی بۆ خۆی پچریوە دڵخۆشەو پێ ی وایە: هەر ئەو لەسەر حەقەو هەر ڕێڕەوانی ئەو ئایینەی ئەو پەیرەوی دەکا هیدایەتدراونو ئەوانی دی گومڕان!!

﴿٥٤ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّى حِينٍ﴾ ئەی موحەممەد! وازیان لێ بێنە با لەناو گومڕایی خۆیان دابن تامردن یەخەیان پێ دەگرێ، دەمرن یا دەکوژرێن، یان نیشانەو پێشەتای عەزابیان بۆ دێ.

﴿٥٥ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ، ٥٦ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ؟﴾ ئایا پێیان وایە: مۆڵەتدانیان بۆ ماوەیەكو زۆرکردنی ماڵو سامان بۆیانو منداڵ پێدانیان لەماوەی بەتاقیکردنەوەیان دا، هۆی ئەوەیە ڕێزیان هەیە لامانو بەخێرایی خێرو فەڕیان بۆ دەستەبەر دەکەین؟! نانا باوانەزانن، ئەو ماڵو منداڵ پێدانە سەرەنجامی بۆ ئەوان شەرو نەگبەتییە خێرو فەڕ نیە، دوایی ژێوان دەبنەوە، بەلام کاتێك: کە ژێوانبوونەوە بێ سوودە.

﴿٥٧ إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی هەمیشە لەترسی عەزابی خودا لەسەر طاعەتو عیبادەت

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيهِۦ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِۦ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

بەردەوامن.. ئالێرەدا ئەثەری ئیمان دەردەکەوێ، ئەو هەستە ئیمانییە ئادەمیزاد هەڵدەنێ بەردەوام بێ لەسەر خواپەرستیو ترسی پاشە ڕۆژیشی هەبێ، چەندێك ئەركی سەرشانی ئەنجام بدا ترسی عەزابی خودا زیاتر لەدڵی دا جێگیر دەبێ.

﴿[٥٨] وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەنیشانە کەونییەکانو ئایەتە قورئانییەکان هەیە، بڕوایەك شكو گومان ڕوی تێ نەکا. ئایەتە کەونییەکان بریتیین لەو بەلگەو نیشانانەی لەناو بوونەوەردا دەبیندرێن، بەتێفکرینو ورد بوونەوە لەئاسمانەکانو زەوی دیاردەکانیان بەدی دەکرێنو نیشانەی تاكو تەنهایی خودان.

﴿[٥٩] وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لا يُشْرِكُونَ﴾ ئەوانەی هەرگیز هاوەڵ بۆ خودا دانانێنو لەتەك خودادا کەسی تر ناپەرستن بڕوایان هەیە: کەجگە لەخودا هیچ خودای تر نین، بێ هاوەڵو بێ خێزانو بێ منداڵە، پێویستی بەکەس نیە هەموو کەس پێویستیان بەنەوە.

﴿[٦٠] وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ ئەوانەی ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام دەدەن: بەگوێرەی توانای خۆیان خودا پەرستی دەکەن، لەماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن بەلام وێڕای ئەوە ترسیان هەیە لێیان وەرنەگیرێ، ترسی ئەوەیان هەیە کەمتەرخەمییان کردبێو ئەرکەکانی سەرشانیان وەکوو پێویست ئەنجام نەدابن.

﴿[٦١] أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾ ئەوانە ئەو کەسانەن پەلەدەکەن لەئەنجامدانی کاری خێرو چاکەدا، پێشبڕکێ ی تێدا دەکەن، هەوڵی ئەوە دەدەن کاری باشو پەسەند ئەنجام بدەن، پێشەنگو رابەربن لەبواری کردنی کاری چاك دا.

﴿[٦٢] وَلا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا﴾ مینهاجو شەریعەتی ئێمە وەهایە زیاد لەتواناو وزە ئەرك ناخەینە سەر کەس، بێگومان خودا ئەركو واجیباتی خستۆتە سەر بەندەکانی بەگوێرەی ئامادەباشییانو هێزو توانایان بەسەری دا، حیسابو لێکۆڵینەوەشیان لەگەڵ دەکا بەگوێرەی ئەو کردەوانەی لەچوار چێوەی توانایان دا ئەنجامی دەدەن. ﴿وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ﴾ لەلای ئێمە هەیە نامەی ئەعمالی ئەوانە، یان لەوحولمەحفوظمان لایە، زۆر بەوردیو ڕاستی کردەوەی ئادەمیزادی تێدا چەسپاوەو تۆمار کراوە، هیچی لەبیر نەچوە.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ ۚ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ بَلْ أَتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

﴿وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ﴾ ئەوانە بەهیچ جۆرێ ستەمیان لێ ناکرێ لەکردەوەکانیان کەم ناکرێتەوە، بەڵکوو پاداشی کەمو زۆری کردەوەکانیان وەردەگرنەوە، لەهەمان کات دا سزایان لەسەر زیاد ناکرێ.

﴿[٦٣] بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا﴾ بەڵکوو ئەو کافرو موشریکانە دڵیان بێ ئاگایە لەم قورئانە: کەشیفا بەخشە بۆ هەموو دەردێك، بێ ئاگان لەوەی: کەهیدایەتدەرە بۆ ڕاسترین ڕێگاو خۆشترینو بەختەوەرترین ژیانی دونیاو قیامەت. غافڵن: چونکە دڵیان ئاگای لەحەقو ڕاستی نیە، نووری زیندوو بوونەوەو بەئاگا هێنانەوەیان وێ نەکەوتووە، ئاگایان لەو نوورو ڕوناکییە نیە، وێڵی سارای گومڕایی بوون. ﴿وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ﴾ ئەوانە جگە لەو هەڵوێستو کردەوانەیان کاری ناشیرینی تریشیان هەیە.

﴿[٦٤] حَتَّى إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ﴾ هەتا ئەو ڕۆژەی بەسزای سەختی خۆمان دەیانگرین، خراپترین عەزاب دەوریان دەدا، بەڵێ بەهۆش خۆ نایەنەوە هەتا خۆلێسەرەوە بەناز پەروەردە بووەکانیان بەعەزابی بەئێشی خۆمان

دەگـرین‌و لەهـەموو لایەکـەوە ئـاگری دۆزەخ دەوریـان دەدا، ئەوکاتە هاواریان لێ هەڵدەستێ‌و دەکەونە پاڕانەوە، بەلام بێ سودە. هاوارو دادو فیغان دادیان نادا!

﴿[٦٥] لا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لا تُنصَرُونَ﴾ هاوارو زیقە زیق مەکەن، هاوارو پاڕانەوەتان بێ سوودەو ئەو عەزابەی بۆتان بڕیار دراوە لەسەرتان هەڵناگیرێ، عەزاب بەردەوامەو کەس نیە کۆمەکیتان پێ بکا، کەس نیە بتوانێ ببێتە لەمپەڕ لەنێوان ئێوەو عەزابی بەئێش دا!.

﴿[٦٦] قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ﴾ بێگومـان ئایـاتی مـن دەخوێندرایـەوە بەسـەرتان دا، لێ ی هەڵدەسـەمینەوە، روتـان لێ وەردەگێـڕا، پـشتتان دەکـردە قورئان‌و خوێنەرەکەشی، چ جایی ئەوەی بڕوای پێ بکەن‌و شوێنی بکەون، لێ ی دەکشانەوەو لەبەری هەڵدەهاتن. پاشەو پاش دەگەڕانەوە!

﴿[٦٧] مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ﴾ حـاڵ‌و وەزعتـان وابـوو لوتبـەرزیتان دەنوانـدو خۆتـان بـەلاوە بەرز بـوو لـەوەی، کەشوێنی حـەق بکەون، حەق هەلگرانی حەقتان بەلاوە بێ نرخ بوو! ﴿سَامِراً تَهْجُرُونَ﴾ حاڵتـان وەهایـە، رادەبـوێرن لـەدەوری کەعبـەو قورئـان واز لێ دێنن، بـەهۆی چـەقە چـەقی خۆتـان‌و تانـەدان لەقورئان کەیف خۆش‌و تەردەماخ دەبن.

﴿[٦٨] أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ﴾ ئایا ئـەو موشریکانە لـەم قورئانـە پیرۆزو بـەرزو بەفەڕە حاڵی نـابن؟ تـابزانن چەند فەصیح‌و بەلیغـە؟ خـۆ فەصـاحەت‌و رەوانبێـژی قورئـان لای ئـەوان ئاشکراو نومایانـە. ﴿أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الأَوَّلِينَ﴾ یان پێیـان وایـە شـتێکیان بـۆ هـاتووە پێچەوانەی داب‌و نەریتـەو لەوە پێش روی نـەداوە؟ هەرچـەندە ئـەوان بەتـەواتور پێیـان گەیـیشتووە: کـە پێغەمبـەران یـەك بـەدوای یـەك دا رەوانـە کراون بۆ سەر گەلەکانیان‌و موعجیزەیان نواندون.

﴿[٦٩] أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ﴾ یان لەوانەیـە لـەوەپێش پێغەمبەرەکـەی خۆیـان نەناسـیبێ‌و پـێش پێغەمبەرایـەتی بەڕەوشـتە بـەرزەکانی ئاشـنا نـەبووبن؟ هەرچەندە لەناویان دا بەراستگۆو دەستپاك ناوی دەرکردبوو، دەیـانزانی لـەدرۆو رەوشـتی ناشـیرین بـەدوورە! دەی چـۆن بۆخۆیـان نازنـاوی (صـادق الامـین) راسـتگۆو دەسـتپاکیان بەسەردا بڕیوە. کەچی بەدرۆی دەخەنەوە؟؟

﴿[٧٠] أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ﴾ بەڵکوو ئەوان دەڵێن: پێغەمبـەر جۆرە شێتیەکی پێوەیە نـازانێ دەڵێ چی. ئەمـە لـەکاتێك دا ئـەوان دەزانـن عەقڵمەنـدترین ئـادەمیزادە. ﴿بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ﴾ بـەڵکوو ئـەو پێغەمبـەرە: کە بۆ خۆیان نازناوی (الصادق الامین) یان پێداوە ـ بەحـەق هاتووە بـۆ سەریان، پـەیامی حـەقی بـۆ هێنـاون، داوایـان لێ دەکا واز لەبتپەرستی بهێنن‌و یەکتاپەرستی بکەن، شوێن پەیامەکەی بکەون: کە خۆشبەختی دونیاو قیامەتیان بۆ دەستەبەر دەکا، بـەلام ئەوانـە زوربـەیان رقیـان لەحەقـەو مـل بەحـەق نادەن،چونکە شیرك‌و بێدینی لـەناخیان دا رواوەو پابەنـدی لاسایی کردنەوەی باوك‌و باپیرانیانن.

﴿[٧١] وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾ حەق پێچەوانەی بەتاڵە، حەق شتی چەسپاوو راست‌و بەردەوامە، جا ئەگەر حەق شوێن هـەواو هەوەسـی ئـادەمیزاد بکـەوێ دەبێتـە بـەتاڵ‌و حەقیقـەتی خـۆی لەدەسـت دەدا، بوونـەوەر تێکدەچێ، شـتێك نـامێنێ راگـری بوونـەوەر بـێ، هەندێك پێیان وایە: حەق بەمانا ئیسلامە، جانەگەر ئیسلام شوێن هـەواو هەوەسـی ئەوانـە بکەوێ دونیـا دەبێتـە شیرك‌و بێدینی، قیامەت رادەبێ، بوونەوەر لەناو دەچێ. ﴿بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ﴾ بەڵکوو ئێمـە قورئانێکمان بۆ هێنـاون جێگـای شانازی ئەوانـە، نـاوو ناوبانگیـان دەداتـێ، شکۆمەندی‌و بالادەستی‌و بەختـەوەرییان بـۆ دەستەبەر دەکا ئەگەر شوێنی بکەون!

﴿[٧٢] أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجاً فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ یان داوای کرێـی بانگەوازییەکـەتیان لێ دەکـەی لەپاسـاوی بانگـەوازیکردنت بۆیـان موچـەیان لێ دەستێنی؟ بۆیـە رقیـان لێتە! واتە ئەم تۆمەتە لەتۆ دوورە، دەی بۆچی ئەو موشریکە قورەیشییە سەر رەقانە ئیمانت پێ ناهێنن؟

﴿[٧٣] وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ بێگومـان تـۆ ئـەی موحەممـەد! بانگـەوازیی ئادەمیزادبەگشتی‌و قوڕەیشییەکان بەتایبـەتی دەکەی بـۆ رێگـای راسـت‌و ئـاییـنی پـیرۆز، بانگیـان دەکەی بۆ رێبازی شکۆمەندیی‌و کەرامەت، بۆ رێگـای خۆشـی‌و بەختـەوەری ئـەویش ئـاییـنی ئیـسلامی پـیرۆزە: کـەدەرمانی هـەموو دەردێکـە، یەکالاکـەرەوەی هـەموو موشـکیلەو تـەنگ‌و چەڵەمەیەکە.

﴿[٧٤] وَإِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی لەرێگەی راست‌و ئـاییـنی خودا لایان داوە، رێبازی هەڵەت‌و غەڵەتیان گرتووە، گومڕا بوون‌و سەراسیمەو سەرگەردان!

۞ وَلَوْ رَحِمْنَٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّوا۟ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَٰهُم بِٱلْعَذَابِ فَمَا ٱسْتَكَانُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا۟ مِثْلَ مَا قَالَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوٓا۟ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

﴿[٧٥] وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ ئەوانە لەسەرپێچیو یاخی بوون دا گەیشتوونە ئاستێك هیوای ئیمانیان لێ نەکرێ، تەنانەت ئەگەر نیعمەتو رەحمەتی خۆمانیان بەسەردا برێژین، دەردو بەلاو تەنگو چەڵەمەیان لەسەر هەلگرین، قورئانیان بەسەردا بخوێندرێتەوە، بەلگەی جۆراو جۆرو بەهێزیان بۆ بهێندرێتەوە، ئیمان ناهێننو گەردنکەچ نابنو شوێن پەیامی قورئان ناکەون، بەلکوو درێژە بەگومڕایی خۆیان دەدەنو بەردەوام دەبن لەسەر کوفرو بێدینیو بەسەرگەردانیو رارایی دەمێننەوە تا کۆتایی ژیان.

﴿[٧٦] وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ﴾ بێگومان بەبەلاو ناخۆشی بەتاقیمان کردنەوە، رۆژی بەدر زۆربەی سەرانیان بەدەستی موسوڵمانەکان کوژرانو بەدیل گیران، تووشی زۆر دەردوو بەلاو تەنگانەو ناخۆشی ترمان کردن، بەلام لەهەڵوێستی خۆیان پەشیمان نەبوونەوە، ئیمانیان نەهێناو بۆلای خودا نەگەڕانەوە. گەردنکەچیو فەرمانبەرداری خۆیان رانەگەیاند! بەلکوو بەردەوام بوون لەسەر کوفرو گومڕایی خۆیان.

﴿[٧٧] حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ﴾ هەتا بەناگەهان قیامەت رادەبێو حیسابو لێکۆڵینەوە دەست پێ دەکرێو عەزابی دۆزەخیان بۆ دەستنیشان دەکرێ، عەزابو ناخۆشییەکیان تووش دێ کەلەوە پێش بەخەیاڵیان دا نەدەهات، ئیتر ئەو کاتە بەئاگا دێنەوەو بەماڵوێرانی خۆیان دەزانن‌و لەهەموو خێرو خۆشییەك نائومێد دەبن، هێوا بڕاوو دۆڕاوو ڕیسوا بوو؛ هیچ شتێك فریایان ناکەوێو هیچ شتێك دادیان نادا!

﴿[٧٨] وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە بۆ ئێوەی دروست کردوە: ئامێری بیستن بۆ بیستنی دەنگو صەدا، ئامێری دیتنی بۆ دروست کردون بۆ دیتنی شت، عەقڵو هۆشی بۆ دروست کردون بۆئەوەی هەست بەو حەقیقەتانە بکەن: کەسەر دەکێشێ بۆ دەستەبەر بوونی ئەو شتانەی سودی دونیاو قیامەتی تێدایە بۆتان. ﴿قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ﴾ سوپاسگوزاری ئێوە زۆر کەمن! چەند سپڵەو پێنەزانن لەبەرامبەر نیعمەتەکانی خودا. واتە: ئەوان هەر هیچ شوکری خودا ناکەن، لەکاتێك دا دەبوایە هەموو کاتێ خەریکی شوکرو سوپاس بوونایە.

﴿[٧٩] وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئێوەی بەدیهێناوەو لەڕێگەی زاوو زێوە زۆری کردونو بەسەر زەوی دا بلاوی کردونەوە، بۆ ئەوەی زەوی ئاوەدان بکەنەوە، ئێوەی کردوە بەچەند رەگەزو گەلو نەتەوەیەك، رەنگو رەگەزو زوبانو رەوشتتان لێك جودایە، پاشان هەمووتان لەسارای مەحشەر کۆ دەکاتەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، بۆ سزا دانەوەو پاداش وەرگرتنەوە.

﴿[٨٠] وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ خودایەکی وەهایە دەژیێنێو دەمرێنێ، نیعمەتی ژیانی پێ بەخشیون، بەلام ئەو نیعمەتە بۆ هەتا هەتایە نیە، بەلکوو مەبەست لەو ژیانە گواستنەوەیە بۆ ژیانی تەواوو هەتا هەتایی، بەم رەنگە دوای دروستکردنتانو گیان پێ بەخشینتان دەتانمرێنێو پاشان جارێکی تر لەرۆژی قیامەت دا زیندوتان دەکاتەوە. بۆ پاداشو سزا وەرگرتنەوەی کردەوەکانی ژیانی دونیاتان. ﴿وَلَهُ اخْتِلافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ خودایەکی وەهایە شەوو رۆژی بۆ ئێوە موسەخەر کردوە، وای لێ کردون بەشوێن یەکتردا دێنو

هەریەکەیان بەشوێن ئەوی تریانەوەیە، هەمیشە ئەم دەڕواو ئەو دێتە شوێنی، لێك وەرز نابن و لێك جودا نابنەوە. ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟﴾ ئەرێ ئەوە بۆچی بیرناکەنەوەو عەقڵ و هۆشی خۆتان ناخەنە گەڕو لەم دیاردانە ورد نابنەوە؟ بۆئەوەی بەنیشانەکانی هەبوونی خوداو تاك و تەنهایی زاتی پاکی ئاشنا ببن!

﴿٨١ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ﴾ بەڵکوو وێڕای هەبوونی ئەو بەڵگەو نیشانانەی ئاماژەیان پێکرا کەچی ئەو موشریکانە ئینکاری زیندوو بوونەوە دەکەن قسە پڕو پوچەکانی پێشینانی خۆیان دووبارە کردەوە، کوێرانە لاسایی باوك و باپیرانیان کردەوە، بەوەندە وازیان نەهێنا: کەدەیانگوت زیندوو بوونەوە نیە. بەڵکوو گاڵتەشیان پێ دەهات ﴿٨٢ قَالُوا:﴾ وتیان: ﴿أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ؟﴾ ئایا ئەگەر ئێمە مردین و بووینەوە بەگڵ و ئێسقانە رزیو، جارێکی دی ئێمە زیندوو دەکرێ ینەوەو دێینەوە کوڕی ژیانەوە؟ ئەم قسە بەباوك و باپیری ئێمە گوتراوەو تائێستا نەهاتۆتە دی!! ئەوان هاتنی قیامەت و زیندو بوونەوەیان بەلاوە زۆر دوور بوو، پێیان وابوو شتی وا هەرگیز روونادا.

﴿٨٣ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ بێگومان ئەم وادەو هەڕەشەیەی لێمان دەکرێ و موحەممەد پێمان رادەگەیەنێ، لەوە پێشیش لەسەر زمانی پێغەمبەرانی دیکە، هەمان وادەو هەڕەشە لەباوك و باپیرانمان کراوەو وێڕای تێپەڕ بوونی ئەو هەموو چەرخ و رۆژگارە دوورو درێژە هیچ کامێ لەو وادەو هەڕەشانە نەهاتوونە دی.. ئەوەندە نەفامو کەودەن بوون، پێیان وابوو زیندو بوونەوە لەدونیادا دێتەجێ.

﴿٨٤ قُل لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ بەو موشریکانە بڵێ: کێ خاوەنی ئەم زەویەیە کێ دروستی کردوە، کێ ئەو حەمکە ئاژەڵ و درەخت و روەك و بەرو بومەی تێدا رەخساندوە؟ ئەگەر ئێوە ئەهلی عیلم و زانستن، دەمێم بڵێن: کێ خاوەنیانە؟ بەتەئکید بەناچاری ﴿٨٥ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ﴾ دەڵێن: خودایە،خودا بەدیهێنەریانە، خودا خاوەنیانە، دەی: کەواتە ئیعترافیان کردو دانیان بەواقیع دانا، ﴿قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ؟﴾ پێیان بڵێ: بۆچی بەخۆتان دا ناچنەوە بۆچی بیر لەوە ناکەنەوە؟

بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

﴿٨٦ قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ؟﴾ ئەمجار ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: کێ خودای ئاسمانەکان و عەرشی گەورەو بەرینە؟ ئەو عەرشەی لەهەموو بوونەوەر گەورەترەو وەکوو سەقفی بوونەوەر وایە. جا ئەگەر تۆ ئەی موحەممەد! لێیان پرسیار بکەی خاوەن و بەدیهێنەری ئاسمانەکان و عەرشی بەرین کێ یە؟

﴿٨٧ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ﴾ دەستبەجێ دان بەراستی دا دەنێن و دەڵێن: تەنها بۆ خودایەو بەس! هەر ئەو خاوەنیانەو ئەو بەدیهێناون، وەڵامی تریان نیە، دەی کەوایە ﴿قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ؟﴾ پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە ئیعتراف بەوەدەکەن، ئەدی بۆ لەسزای خودا ناترسن؟ بۆ هاوەڵی بۆ دادەنێن؟

﴿٨٨ قُلْ مَن بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ بڵێ: سەڵتەنەت و دەسەڵاتداری هەموو بوونەوەر بەدەست کێ یە؟ کێ خاوەن و فەرمانڕەوایانە؟ ﴿وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەو گەورەو پەنادەرە، بەهانا خەڵکییەوە دێ و پەنایان دەدا، هەرکەسێکی بوێ لەتەنگانە رزگاری بکا، رزگاری دەکا. بەڵام

کەسێك خودا بیەوێ توشی ناخۆشیو بەلای بکا کەس نیە بتوانێ بیپارێزێو بەهانایەوە بێو لەدەس خودا رزگاری بکا، هەرچی خودا بیەوێ بێ دەبێ، هەرچی بیەوێ نەبێ نابێ. ئەگەر ئێوە ئەهلی زانستو زانیارین. ئەگەر ئەم پرسیارانەشیان لێ بکەی بەتەئکید ﴿٨٩ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ﴾ دەڵێن: بۆ خودایە، یەکسەر ئیعتراف دەکەن: کەخاوەنو هەڵسوڕێنەرو فرمانڕەوایەتی بوونەوەر تەنیا خودایەو بەس! کەس نیە حوکمی خودا رەت بکاتەوە هەڵیوەشێنێتەوە جا کەدانیان بەوەدا نا ﴿قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ؟﴾ پێیان بڵێ: ئەدی کەوایە بۆچی هەڵخەڵەتاونو لەیەکتاپەرستیو بەندایەتی کردن بۆ خودا دوورە پەرێزن، چۆن هێشتان شەیتان لەخشتەتان دەبا؟

﴿٩٠ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ بەڵکوو ئێمە قسەی حەقمان بۆ هێناون، ئایینی راستو دروستمان بۆ ناردوون، پەیامێکی راستمان پێ راگەیاندون، بەوە: کەهیچ خودای بەحەق نین جگە لە (الله) بەلگەی صەحیحو حاشا هەڵنەگرمان بۆ هێناونەوە لەسەر تاكو تەنهاییو بێ هاوەڵیو باڵادەستی خودا؛ واز لەکێشەو جەدەل لەگەڵیان دا بێنە، ئەوان ئینکاری حەق دەکەنو لەئینکاری کردنەکەشیان دا راست نین درۆ دەکەن.

﴿٩١ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ﴾ هەرگیز خودایەکی تری لەگەڵ دا نیەو نەبوەو نابێ، هاوەڵێکی نیە لەخودایەتی دا هاوشانی بکا ئەگەر جگە لەخودای تاكو تەنهاو باڵادەست چەند خودایەکی تر هەبوونایە ﴿إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ﴾ هەر خودایەك بۆ خۆی دروستکراوەکانی خۆی بەڕێوە دەبرد، هەریەکەیان بەشێکی بوونەوەری بڕ دەدا، ﴿وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ هەندێکیان بەسەر هەندێکیان دا زاڵ دەبوونو دەیەویست خوداکانی دیکە ژێر دەستە بکا. ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ پاكو بەرزو پیرۆزە خودا لەوەی وەپاڵی دەدەنو دەڵێن: خودا منداڵی هەن، هاوەڵی هەن.

﴿٩٢ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ زانایە بەهەموو پەنامەکیو ئاشکرایەك، هەر ئەو غەیب دەزانێ، زانینی ئەو شتانەی لەئادەمیزادو فریشتەو جندۆکە پەنامەکین، تایبەتە بەخوداوەو هەر ئەو دەیانزانێ، هەروا شتە ئاشکراکانیش دەزانێ، نهێنیو ئاشکرا لای خودا چون یەکنو وەکوو یەك دەیانزانێ، ﴿فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ پاك بەرزو پیرۆزە لەو شتە ناشرینانەی وەپاڵی دەدەن، هەر شتێك لەگەڵ شکۆمەندیی خودایی دا نەگونجێ نابێ وەپاڵی بدرێ.

﴿٩٣ قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ، ٩٤ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ پەروەردگار فەرمان بە پێغەمبەر دەکا: کە روو بکاتە ئەوو پەنا بەزاتی پاکی بگرێ: کەنەیخاتە پێڕی ستەمکارانەوە. بڵێ: خودایە! ئەگەر بڕیارت داوە ئەو عەزابەی هەڕەشەت پێ لەکافرەکان کردوە نیشانم بدەی لەدونیادا یان لەقیامەت دا گیرۆدەیان بکەی پێ ی. خودایە! من لەو پێڕە حیساب مەکەو مەمخەرە ناویانەوە! لەو عەزابو سزایە من بپارێزە.

﴿٩٥ وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ﴾ واتە دڵنیابە ئەی پێغەمبەر ﷺ ئێمە دەتوانین ئەو عەزابەی نازڵی دەکەین بۆ سەریان نیشانی تۆی بدەین. ئەگەر مەیلمان هەبێ ئەو عەزابەی نازڵی دەکەین بۆ سەر کافرەکان پیشانی تۆی بدەین دەمانکردو دەمانتوانی بیکەین، بەڵام ئێمە ئەو عەزابە دوا دەخەین بۆ کاتێکی تر، کەحیکمەتی خۆمان داخوازییەتی. چونکە هێندێك لەو کافرانەو هەندێك لەنەوەکانیان ئیمان دەهێنن!

﴿٩٦ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾ پاساوی خراپە بەچاکە بدەرەوە، لەبەرامبەر کەسێك دا خراپەت لەگەڵ دەکا ئەتۆ چاکەی لەگەڵ بکە، پشوو درێژ بە لەسەر ئەو ئەزیەتو ناڕەحەتیەی لەکافرەکانەوە پێت دەگا. ئێمە دەزانین چۆن وەصفمان دەکەن؛ دەڵێن: خودا هاوەڵی هەیە، منداڵی هەیە، پێغەمبەرەکەی بەدرۆ دەخەنەوە!!

﴿٩٧ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ، ٩٨ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ﴾ بڵێ: خودایە من پەنا دەگرم بەتۆ لەوەسوەسەو دەنەدەنەو ختۆکەی شەیاتینی یەکان، پەنا دەگرم بەتۆ کەنەتوانن هەڵم بخەڵەتێننو هانم نەدەن بۆ سەرپێچی فەرمانی تۆ، خودایە پەنا دەگرم بەتۆ لەوەی ئەو شەیاتینانە ئامادەی کارەکانم بن.

﴿٩٩ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ، ١٠٠ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ﴾ کە ئادەمیزادی کافر یان موسوڵمانی لەخودا یاخیو کەمتەرخەم لەمردن نزیك بووەوە، ئەو شوێنو عەزابەی بینی: کەچاوەڕوانیەتی، داوای گەڕانەوە دەکا بۆ دونیا، دەیەوێ کەمێکی تر مردنی بۆ دوا بخرێ، بۆ ئەوەی کردەوەی چاك بکا، کارە خراپەکانی بسڕێتەوە، خودا لەخۆی رازی بکا طاعەتو بەندایەتی بۆ خودا ئەنجام بدا، مافی

خەڵك بداتەوە، ئەركی سەرشانی بەجێ بێنێ، دەڵێ: خودایە بمگێڕەوە بۆ ژیانی دونیا، ئەمن هەڵەكانی خۆم ڕاست دەكەمەوە، كاری چاكە دەكەمو خۆم لەسەرپێچی كردن دوور دەخەمەوە. ﴿كَلاَّ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا﴾ نەخەیر بەتەما نەوەنەبن: كەداوا كارییەكەیان بێتەدی، ئەوە قسەیەكەو دەبێ ئەو بیلێ: وشەو ڕستەیەكە هەموو تاوانبارێك: كەدەكەوێتە سەرەمەگو گیانەڵاوە ناچارە دەیلێ: بەڵام بێ سوودە. ﴿وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ لەپێشیانەوە ژیانی بەرزەخ هەیە، ئەوان لەو ژیانەدا، بەئەهلی دونیا لەقەڵەم نادرێنو ئەهلی قیامەتیش نین، لەو ناوەندە دەمێننەوە تا ڕۆژی زیندوو بوونەوە.

﴿[١٠١] فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾

كەجاری دووەم فوو بەكەڕەنای صووردا كرا گیانەكان چوونەوە ناو جەستەكانو ئادەمیزادان لەگۆڕەكانیان ڕابوونەوە، ئەوكاتە نەسەبو ڕەگەزو خزمایەتی دادی كەس نادا، ئەو پەیوەندییو قیەمانەی لەدونیادا لەناویان دا باو بوو چ ڕۆڵێكیان نامێنێ!

﴿[١٠٢] فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ جا كەسێك لەتەرازووی ئەعمال دا چاكەكانی لەخراپەكانی قورستر بن، ئەوانە بەمراز گەیشتوونو لەدۆزەخ ڕزگاریان دەبێو بەبەهەشت شاد دەبن!

﴿[١٠٣] وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ﴾

ئەوكەسەیش خراپەكانی لەكردەوە باشەكانی قورستربن، ئەوە ئەوانە خەسارەتمەندنو بەفتارە چوون، لەمامەڵەكەیان دا خەساریان كردوە، شوێنی خۆیان لەبەهەشت دا لەدەست داوەو بەموسوڵمانانی تر براوە، ئەوانە خودی خۆیان لەدەست داوە، جا كەسێك خۆی لەكیس چووبێ، مانای وایە هەموو شتێكی لەدەست داوە، هیچی نەماوەتەوە. واتە: ﴿فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ لەدۆزەخ دا بۆ هەتا هەتایی دەمێننەوە، دەرچوونیان نیە.

﴿[١٠٤] تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ﴾ ئاگر دەمو چاویان دەسوتێنێ. سووتانەكە هێندە كاریگەرە گۆشتو پێستیان هەڵدەقرچێنێو هیچی پێوە ناهێڵێ، بۆیەش بەتایبەتی باسی دەمو چاویانی كرد، چونكە دەمو چاو ڕێزدارترین شوێنی ئادەمیزادە. ﴿وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾ ئەوانە بەهۆی سووتانو هەڵقرچانیان دەمو چاویان دەشێوێ، لێوەكانیان هەڵدەقرچێن دەمو ددانیان داناپۆشن، ڕوخسارو دیمەنیان هێندە ناشیرین دەبێ خۆیان لەخۆیان دەترسن.

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

سورة النور

﴿[١٠٥] أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾

ئیستفهامەكە بۆ چەسپاندنو تەقریرە، واتە: بێگومان، پێغەمبەرم بۆ ناردون، نامەی ئاسمانیم بۆسەر نازڵ كردون، شەریعەتو یاسای پەسندی خۆمم پێ ڕاگەیاندون، شوبهەو گومانم لێ ڕەواندبوونەوە، بەڵگەو دەلیلتان بەدەستەوە نەمابوو، كەچی وێڕای ئەوەش ئایاتی ئێمەتان ڕەتكردەوەو پێغەمبەرتان بەدرۆ خستەوە، پشتتان لەپەیامی ئێمە هەڵكرد.. ﴿[١٠٦] قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ﴾ دەڵێن: ئەی خودای ئێمە! لەززەتو ئارەزوومان بەسەرمان دا زاڵ بوو، ئامادە باشی وەرگرتنی پەندو ئامۆژگاریی پێغەمبەرمان تێدا نەبوو، شوێن هیدایەتی فروستادەكانی تۆ نەكەوتین، تاحاڵمان بەم حاڵە گەیشت! ئێمە گەلو نەتەوەیەكی گومڕابووین، ڕێگای حەقو ڕاستیمان گوم كرد.

﴿[١٠٧] رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ﴾ خودایە! لەم ئاگرە سامناكە سوتماكە ڕزگارمان بكە، بمانگێڕەوە بۆ دونیا، ئەگەر ئێمە بگەڕێینەوە بۆ هەڵوێستو كردەوەی ڕابردومان،

ئـەوە بێگومـان ئەوکاتـە سـتەم لـەخۆمان دەکـەین‌و شـیاوی هەموو سزاو عەزابێکی دۆزەخین.

﴿١٠٨ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾ چەڵتە چەڵت مەکەن! لەدۆزەخ دا بمێننەوە زەلیل‌و ریسواو مەنتوك، بێدەنگ بن‌و ئەو داوایە جارێکی تر دووبارە مەکەنەوە، چونکە وەڵامتان نادەینەوە، تازە ناشگەڕێندرێنەوە بۆ جیهان‌و بەتەما ئەوە مەبن! ئـەمجار هۆی عەزابـدان روون دەکاتـەوەو دەفەرموێ:

﴿١٠٩ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾ ئـەوە بـوو کۆمـەڵێك لەبەنـدە موسـوڵمانەکانی مـن لـێم دەپاڕانـەوە! دەیـانگوت: خودایـە ئیمانمان هێناوە، بڕوامان بەتاك‌و تەنهایی تۆ هەیە، شوێن پێغەمبەرکەت کەوتوین،

﴿١١٠ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي﴾ ئێوە ئەوانـەتان کردبووە گاڵتەچـی خۆتـان، قەشمـەریتان دەکـرد بەدوعاو پاڕانەوەکەیان، هەتا واتان لێ هات یادی منتان لـەبیر چۆوە، هیچ گرنگیتـان بەلایەنی خودا نـەدا، ترسی عـەزابی ئێمـەتان نـەبوو، ﴿وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ﴾ کـە ئـەو موسـوڵمانانەلەخودا دەپاڕانـەوە ئێـوە پێکـەنینتان پێیـان دەهـات، گاڵتـەتان بەهـەڵس‌و کـەوتو عیبادەتیـان دەکـرد،

﴿١١١ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ ئـەمن ئـەمڕۆ پاداشـیان دەدەمـەوە بـەمراز گەیـشتن‌و لـەززەت‌و خۆشـی بەهەشـتی رازاوەو رزگـار بوونیـان لـەناگری دۆزەخ، ئـەمجار موسـوڵمانەکان قەشمـەری بـەو کـافرو موشـریك‌و گاڵتەکەرانە دەکەن،

﴿١١٢ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ؟﴾ پـەروەردگار یـان فریـشتەی راسـپێراو بەپرسـیار لێکردنیـان لێیـان دەپرسـێ: ماوەی ژیانی دونیاتان چەند بووە؟

﴿١١٣ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾ دەڵێن: ئێمە لە دونیادا تـەنیا رۆژێـك یـان هەنـدێك لـە رۆژێـك ماوینـەوە، عـەزاب‌و ناڕەحەتیەکەیان هێندە ئەستەمە ئەندازەی مانـەوەی ژیانی دونیایان لە بیر نامێنێ، ﴿فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ﴾ ئەگەر بڕوامان پێ ناکەن دەپرسیار لە ژمێریاران بکەن، پرسیار لەو فریشتانە بکـەن: کـە سـەر ژمێـری کـردەوەو تەمـەنی ئادەمیزادیـان کردووە!!

﴿١١٤ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ فریـشتەی تایبەت پێیان دەڵێ: ئێوە جگە لەرۆژگارێکی کەم لەدونیادا نەماونەوە، ژیانی دونیاتان لەبەرامبەر ئەو ژیانە نەبڕاوەی بەرەو پیری دەچن ماوەیەکی کەم بووە ئەگەر ئێوە بەجوانی مەزندەی شت بکەن!!

﴿١١٥ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ ئەی بەدبەختینە! ئایا گومانتان وابوو: کەئێمە ئێوەمان دروست کردوە بەبێ نیازو بەبێ هودە دروستمان کردون؟ واتانزانی ئێمە هەروا (بەلام سەرلایی) ئێوەمان بەدیهێناوە؟ ئایا پێتان وابوو ئێوە دوای مردنتان بۆلای ئێمە ناگەڕێنەوە؟

﴿١١٦ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ پاك‌و بەرزو شکۆمەندە خودای خاوەن‌و فەرمانڕەوای رەهاو بێ سنوور، ئـەو خودایـەی هـەر هـەبوە هـەر دەبـێ، زۆر بـەرزو شـکۆمەندە لـەوەی کـاری بێهـودە بکـا، بـەخۆڕایی ئێـوەی بـەدیهێنا بـێ، چـونکە بێگومـان خـودا زۆر لـەوە دوورە بەهەوانتە ئێوەی دروست کردبێ! هیچ خودا نین جگە لەئەو، ئـەو خـاوەنی عەرشـی گـەورەو پـان‌و بەرینـە، ئـەو عەرشـەی پاسای بوونەوەری تێدا نەخشە کێش دەکرێ‌و بەڕێوە دەچێ.

﴿١١٧ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ﴾ هەرکەسێك لەتـەك خودادا عیبـادەت بـۆ خودایـەکی تـر بکـا، هـاوەڵی بـۆ دابنـێ، خودایـەك بپەرسـتێ کەشـیاوی پەرسـتن نیـە، هـیچ بەڵگەو دەلیلیشی لەسەر بیرو باوەڕەکەی لانـەبێ بەتەئکید لاشی نیە، ئـەوە ﴿فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ بێگومـان سـزای کردەوەکـانی، تۆڵـەی ئـەو تاوانـەو تاوانـەکانی تـری لای بەدیهێنـەرو خـودای خۆیـەتی، ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ بێگومـان شەئن‌و حاڵ ئەوەیە: کافرو موشریکەکان بەمراز ناگەن‌و نـازو نیعمـەتی بەهەشـتیان دەست ناکەوێ، لەسزای دۆزەخ رزگاریان نابێ.

﴿١١٨ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾ بڵێ: خودایە! لێم خۆشبەو رەحمم پێ بکە، ئـەتۆ باشترین خاوەن رەحم‌و بەزەییت، لەتاوانـەکانم خۆشـبە، کـەم‌و کوڕیـەکانم داپۆشـە، تۆبـەو پەشـیمان بوونـەوەم لێ وەرگـرە، لەسـزای دۆزەخ بمپارێزە، بێگومان زاتی پاکت خاوەن رەحم‌و بەزەیی یە بۆ بەندەکانت.

کۆتایی سورەتی المؤمنون

سورەتی (النور)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَةٌ أَنزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

﴿[1] سُورَةٌ أَنزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا﴾ ئەمە سورەتێکە بەنیگا ناردومانە بۆ سەر تۆ ئەی پێغەمبەر، هەر حوکمو یاسایەکی تێدایە، بەپێویستمان داناوە پابەندی بنو جێ بەجێی بکەن، ﴿وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ لەم سورەتەدا چەند بەڵگەو نیشانەی ئاشکرامان نازڵ کردون لەسەر تاکو تەنهایی خوداو بەتوانایی‌و دانایی، بۆئەوەی ئێوە یادیان بکەنەوەو بڕواتان بەتاکو تەنهایی‌و بەتوانایی خودا بەهێز بێ، پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی بن پەیڕەوی حوکمو یاساکانی بکەن.

﴿[2] الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾ سزادانی ئافرەتی زیناکارو پیاوی زیناکار ئەگەر ئازادو باڵغو عاقڵ بوون، ئافرەتەکە شووی نەکردبوو پیاوەکەش ژنی نەهێنا بوو، ئەوە هەریەکەیان سەدجڵدی لێ دەدرێ. شایانی سەرنج لێ دانە، لێرەدا لەباسی زینادا ئافرەتی پێش پیاو خستووە کەچی لەباسی حەدی دزی دا پیاوی پێش خستووە، چونکە ڕێخۆشکەرەو دەواعی زینا زۆربەی کات لەئافرەتەکەوە دەبێ، عەیبدار بوونی ئافرەت بەزینا لە لەککەدار بوونی پیاو کاریگەرترە، بەڵام لەکاری دزی کردن دا زوربەی کات لەپیاوەوە دەبێو ئافرەت کەمتر پێکیشی دەکا. بۆیە لەباسی دزی دا پیاو پێش ئافرەت خراوە. ظاهیری ئایەتەکە ئەوە دەگەیەنێ: کەحەدی زینا لێدانی سەد دارە. بەڵام بەفەرمودەی صەحیحی پێغەمبەر ﷺ جوداوازی خراوەتە نێوان ئافرەتی شوو کردو شوونەکردووە، هەروا پیاوێك ژنی هێنابێ یان نەیهێنابێ حەدیان جیاوازە. واتە: (محصن)و (غیر محصن) حەدی موحصەن ئەو ژنەی شووی کردبێو ئەو پیاوەی ژنی هێنا بێ بەگوێرەی حەدیثی پێغەمبەر ﷺ بەردەباران دەکرێن تا گیانیان دەردەچێ. ئەم حوکمە بەگوفتو بەکردەوەلەپێغەمبەرەوە چەسپاوەو بەموتەواتەر ریوایەت کراوە. ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾ بابەزەیی‌و شەفەقەت پاڵ بەئێوەوە نەنێ حەد لەسەر زیناکەر لابەرن، جێ بەجێ کردنی حەد لەسەر زیناکەر حوکمی خودایە، نابێ بەهیچ جۆرێ حوکمی خودا ڕابگیرێو ماتەڵ بکرێ. ئەوەی لەسەر ئێوە پێویستە پابەندی دەقی بڕیاری خودا بنو دەبێ بەرامبەر حوکمو بڕیاری خودا بەغیرەت بن، هەرکەسێ سنووری خودای شکاند دەبێ ئێوە لێ ی قبوول نەکەن. ﴿إِنْ كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ ئەگەر ئێوە ئیمانتان بەخوداو بەرۆژی قیامەت هەیە حەد لەسەر زیناکاران ئەنجام بدەنو بەتوندیی تۆڵەیان لێ بستێنن، بۆئەوەی ئەوانو هی تریش تەمێ خواردو بنو پەندو عیبرەت وەربگرن، ئەمە هەڵنانو تەرغیبێکی زۆری تێدایە لەسەر جێ بەجێ کردنی حوکمو حەدەکانی خودا لەسەر تاوانباران. ﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ پێویستە حەد لێ دەرکردنەکەیان بەئاشکرا بێو بەبەرچاوی خەڵکییەوە بێ، باکۆمەڵێك لەموسوڵمانان ئاگاداری حەد لێ دەرکردنەکەیان بن بۆ ئەوەی زیاتر ئازاری دەروونییان بدرێو پتر کاریگەر بێ لەسەریانو سزاکەیان توند تربێ.

﴿[3] الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً﴾ شەئنو حاڵ وایەدابو نەرێت وایە: کەپیاوی زیناکەرو فاسیقو بێدین هەر حەزی لەوەیە ئافرەتێکی زیناکەری وەك خۆی مارە بکاو بیێتە هاوسەری ئافرەتێکی داوێن پیس، کوردی گوتەنی (تەیری گول عاشق بەداری ژەقنەموتە) ئەو جۆرە پیاوانە نایانەوێ ئافرەتی داوێن پاكو خودا پەرست ببێتە هاوسەریان بەڵکوو هەوڵ دەدا ئافرەتێکی بێ ناموسی داوێن پیسی وابکاتە هاوسەری خۆی، کەناموسو حەیای بەلاوە گرنگ نەبێو گوێ نەداتە حیجابو خۆداپۆشین. تێبینی ئەوە دەکرێ لە ئایەتی

پێشوودا ﴿وَالزَّانِيَةُ﴾ ئافرەتی داوێن پیسی پێش خستووە، لێرەش دا ﴿الزَّانِي﴾ پیاوی داوێن پیسی پێش خستووە. زانایانی تەفسیر بۆ حیکمەتی ئەم پاش و پێش خستنە فەرموویانە: چونکە ئەم ئایەتەی ئێرە باسی نیکاح کردن و داخوازیی دەکا بەرواڵەتیش پیاو لەم بوارەدا دەست پێشخەرە و زوربەی کات داواکردن و خوازبێنی بۆ نیکاح لەپیاوەوە سەر هەڵدەدا. وەلێ لەباسی زینادا چونکە رێخۆشکردن و داخوازییەکانی زینا لەئافرەتەوە سەر هەڵدەداو ئافرەت پێش خراوە، لەباسی نیکاحیشدا پیاو خراوەتە پێش! ﴿وَالزَّانِيَةُ لا يَنكِحُهَا إِلاَّ زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ﴾ ئافرەتی داوێن پیس و بێدین پیاوی موسوڵمان و داوێن پاک حەزی لێ نیەو هەوڵ نادا بیکاتە هاوسەری خۆی، بەڵکوو پیاوی فاسیق و بێدین مەیلیان لێیانە. کەوابوو مانای هەردوو رستەکان ﴿الزَّانِي لا يَنكِحُ إِلاَّ زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً﴾ ﴿وَالزَّانِيَةُ لا يَنكِحُهَا إِلاَّ زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ﴾ یەک نیەو لێک جوداوازن. چونکە رستەی یەکەم ئەوە دەگەیەنێ: کەپیاوی زیناکار حەزی لەهاوسەرێتی ئافرەتی داوێن پاک و خودا پەرست نیە، بەڵکوو مەیلی لەئافرەتێکی وەک خۆی داوێن پیس و بێ دینە. رستەی دووەم ئەوە دەگەیەنێ: کەئافرەتی داوێن پیس پیاوی موسوڵمان و داوێن پاک نایخوازێ و حەزی لەهاوسەرێتی ئەو جۆرە ئافرەتانە نیە. بەڵکوو پیاوی بێدین و داوێن پیس داخوازی دەکاو هەوڵ دەدا بیکاتە هاوسەری خۆی. ﴿وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ حەرامە مارەکردنی زیناکارو لەشفرۆش بۆ موسوڵمان، هەروەها حەرامە شوو کردنی ئافرەتی داوێنپاک و داپۆشراوو لەخودا ترس بەپیاوی داوێن پیس و زیناکار.

﴿٤ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ﴾ ئەوانەی بوختان بەئافرەتی داوێن پاک و عەفیفە دەکەن، بەتاوانی داوێن پیسی لەکەداریان دەکەن، ﴿ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾ پاشان ناتوانن چوار شایەد ئامادە بکەن لەسەر راستی قسەکەیان، بوختانەکە دەکەن و ناتوانن چوار شایەد بێنن شایەتی بدەن: کەئەو ئافرەتە یان ئەو ئافرەتانەیان بەچاوی خۆیان دیوە خەریکی ئەو کارە ناشیرینە بوون، ئەگەر نەیانتوانی راستی قسەکەی خۆیان بچەسپێنن: ئەوە سێ حوکمیان هەیە.

١- ﴿فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً﴾ هەشتا جەڵدە لەبوختان کەرەکان بدەن، واتە: هەشتا شوڵکەداری نەتەڕو نەوشکیان لێ بدەن.

٢- ﴿وَلا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا﴾ ئیتر بەبڕای بۆهیچ شتێك شایەتیان لێ قبوڵ مەکەن، بەدرێژایی تەمەنیان رێزی ئەوەیان مەدەنێ ببنە شایەد بەسەر هیچ شتێکەوە.

٣- ﴿وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ ئەوانە مۆرکی فاسقی و درۆزنییان پێوە دەنرێ پلەو پایەی عەداڵەت و راستگۆییان لێ دادەڕندرێ، لای ئادەمیزادان و لای خودا عەداڵەتیان نامێنێ، تەنانەت ئەگەر راستیش بکەن بەمەرجێ نەتوانن چوار شایەد ئامادە بکەن هەر ئەو حوکمانەیان بەسەردا دەسەپێ!

﴿٥ إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ واتە: مەگەر ئەو بوختانکەرانەی دوایی تۆبە دەکەن و لەبوختانەکەیان پاشگەز دەبنەوە، حاڵ و کردەوەی خۆیان باش دەکەن و رودەکەنە چاکە کاری و خودا پەرستی و ناگەڕێنەوە بۆسەر هەڵوێستی پێشوویان و واز لەبوختان کردن دەهێنن. ئەوە خودا لێخۆشبوو خاوەن بەزەیی یە.

﴿٦ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ﴾ ئەو مێردانەی تاوانی داوێن پیسی پاڵ ژنەکانیان دەدەن ﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلاَّ أَنفُسُهُمْ﴾ ناتوانن چوار شایەت ئامادە بکەن لەسەرراستی ئیدیعاکەیان، تەنها روداوەکەیان بینیوەو بەس؛ ئەوە ﴿فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ شایەتی دانی پێویست لەسەریان ئەوەیە: چوارجار بڵێ: ﴿أشهد بالله﴾ ئەو لەو قسەیەی پاڵ خێزانەکەی دراوە راستگۆیەو چی دەڵێ: راست دەکا. ئەمجار لەجاری پێنجەم دا بڵێ: لەعنەتی خودا لەسەرمن بێ ئەگەر درۆ بکەم و شتی نەبوو وەپاڵ ژنەکەم بدەم. ئەگەر ئەمەی گوت: ئیتر ژنەکەی لێ جیا دەبێتەوە، گرێی بەندیی نێوانیان نامێنێ و ئیتر ببڕای ببڕای جارێکی تر بەهیچ شێوەیەك نابێ ببێتەوە بەهاوسەری و لێ ی حەرام دەبێ، پێویستە مارەیی بداتێ و داری حەد لەسەربوختان لەسەر پیاوەکە لادەچێ و ئەگەر ئافرەتەکە دوای ئەو لیعان و شایەتی دانە منداڵی بوو بەهی پیاوەکە حسێب نیەو وەپاڵی ئەو نادرێ. حەددی زینای لەسەر دەچەسپێ!

﴿٧ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ پێنجەم جاریش بڵێت: نەفرینی خوام لەسەر بێت ئەگەر لە درۆزنانیش بم.

﴿٨ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ تۆڵەی داوێن پیسی لەسەر خۆی لادەبا بەوە کەچوارجار شایەتی بدا بڵێ: (أشهد بالله) ئەم پیاوە کەمێردی

منەو ئەو قسەیەی بۆ هەڵبەستووم درۆ دەکاو وتەکەی راستی تێدا نیەو من ئەوکارە ناشرینەم نەکردوە.

﴿٩ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

لەجاری پێنجەم دا شایەدی بداو بڵێ: غەزەبی خودام لەسەربێ ئەگەر ئەو کابرایە راست بکاو لەراستگۆیان بێ لەو بوختانەی دا.

﴿١٠ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ﴾

ئەگەر فەضلو گەورەیی خودا نەبوایە بەسەر ئێوەوە: کەزێدە فەضلو نیعمەتی خۆی بەسەردا باراندون بەلوطفو بەزەیی خۆی ئەم یاسا جوانەی بۆ داناونو لەو جۆرە تەنگژەو نارەحەتیانە رزگاری کردونو هەڵی تۆبە کردنو پەشیمان بوونەوەی بۆ رەخساندون، ئەگەر ئەم یاسایەی بۆ دیاریی نەکردنایە، دەکەوتنە ئەوپەڕی تەنگانەو ناخۆشی یەوەو حەکیمو دانایە لە شەریعەت دانانو فەرمانکردنو جڵەوگیری کردن دا هەرچی فەرمانی پێ دەکاو نەهی لێ دەکا بێ حیکمەت نیە.

﴿١١ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ﴾ بێگومان ئەوانەی ئەو بوختانەیان هەڵبەستو هێنایانو بڵاویان کردەوە کۆمەڵێکن لەئێوە، یەکو دوو نەبوون. ئەو بوختانە گەورەیەی بۆ عائیشە هەڵبەسترا بەسەرۆکایەتی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیو لەگەڵ کۆمەڵێکی تردا رێک کەوتنو بەناو خەڵک دا بڵاویان کردەوەو بانگەشەیان بۆ کردو زۆریان گوتو گۆتەوە، تەنانەت کار گەیشتە ئەوەکار لەدڵو دەروونی هەندێ موسوڵمانیش بکەنو ئەوانیش قسەی تێدا بکەن. ﴿لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ ئەی خێزانی ئەبوبەکرو هەموو ئەوانەی: کەبەو بوختانە دڵتەنگ بوون! وامەزانن: ئەو رووداوە شەڕو نەگبەتی بوو بۆ ئێوە، بەڵکوو خێرو فەڕ بوو بۆتان لەدونیاو قیامەت دا، لەدونیادا ئەو رێزلێنانو شکۆمەندییەی کەبەعائیشە بەخشراو تارۆژی قیامەت بەرائەتو داوێنپاکی ئەو لەقورئان دا دەخوێندرێتەوە. لەقیامەتیش دا خێرو پاداشی زۆرو زەبەندە بۆتان. هەروا هەڕەشەی گەورە بۆ ئەوانەی لەوبارەوە قسەیان کردوە.. ﴿لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ﴾ بۆ هەریەکێک لەوانەی قسەیان لەو تاوانەدا کردوەو بوختانی بۆ عائیشە هەڵبەستووە بەشێکی لەو عەزابە گەورەیەی قیامەت بەردەکەوێ، ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ئەوکەسەی زۆربەی ئەو تاوانەی لەخۆ گرتووەو رۆڵی

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

سەرەکی هەبوو لەهەڵبەستنی دا - کەزۆربەی موفەسسیرین دەڵێن: عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیە - چوونکە ئەو یەکەم کەس بوو کەئەو بوختانەی هەڵبەست، عەزابی گەورەی بۆ هەیە لەدونیاو قیامەت دا، لەدونیادا بەوە: کەدوو رووی یەکەی ئاشکرا بوو لەناو کۆمەڵگادا ریسوا بوو، لەقیامەتیش دا دەخرێتە بنکی دۆزەخەوەو شوێنی هەتا هەتایی ئەو شوێنی پڕ عەزابو مەینەتییە.

﴿١٢ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ﴾ ئەی موسوڵمانینە! بۆچی: کەقسەی بوختانکەرانتان بیست، بۆچی گومانی باشتان دەربارەی عائیشە نەبردو حوسنی ظەنتان بەکار نەهێناو نەتان گوت: ئەم قسەیە درۆیەکی هەڵبەستراوو بێ بناغەیە! بۆچی بەصەراحەت بەرائەتی عائیشەتان رانەگەیاند؟ چونکە بێگومان ئەوەی روی دا جێگای گومان نەبوو، چونکە عائیشە کە گەییشتەوە سوپاکە بەسواری وڵاغەکەی صەفوانی کوڕی (المعطل) کاتی نیوەڕۆ بوو، هەموو سوپاکە بینیان عائیشە

بەسواری ولاغەکەی صەفوانەوە بوو، پێغەمبەریش ﷺ لەگەڵیان دا ئەودیمەنەی بینی، دەی ئەگەر خوا نەخواستە شتێك روی بدایەو عائیشە خیانەتی بکردایە، بەتەئکید بەشێوەیەکی تر دەبوو، ئاوا بەبەرچاوەوە نەدەگەیشتەوە سوپا، بەڵکوو بەشێوەیەکی شێردراوە دەبوو.

﴿[١٣] لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾ بۆچی ئەوانە چوار شایەتیان نەهێنا بۆ چەسپاندنی قسەکەیان؟! ﴿فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ جا کاتێك ئەوان نەیانتوانی چوار شایەتی بروا پێکراو ئامادە بکەن بۆ چەسپاندنی تۆمەتەکەیان، دیارە ئەمانە بەحوکمو بڕیاری خودا بەدرۆزن حسێب کراونو تاوانبارو بەد خون، جێگای بروا نین،

﴿[١٤] وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ئەگەر فەضلو بەخشندەیی خودا نەبوایە بەسەرتانەوە، لەدونیاو قیامەت دا گیرۆدەی سزایەکی گەورە دەبوون، ئەگەر فەضلو گەورەیی خودا نەبوایە: کەلەدونیادا جۆرەها نیعمەتی پێ داونو نیعمەتێکیان ئەوەیە مۆڵەتتان دەدا بۆئەوەی بتوانن تۆبە بکەن، رەحم کردنیشی لەقیامەت دا: کەلێخۆشبوونو تاوانپۆشینتانە، ئەگەر ئەو فەضلو رەحمەتەی خودا نەبوایە پەلە دەکرا لەسزادانتان لەتۆڵەی ئەوەی: کەبوختانەکەتان کردە سەرباسی سەرەکی گفتوگۆی رۆژانەتان. دەتانگوتو دەتانگوتەوە.

﴿[١٥] إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾ واتە: ئەگەر فەضلو رەحمەتی خودا نەبوایە عەزابی سەخت توشتان دەهات؛ لەوکاتەدا: کەقسەو باسی بوختانەکەتان قۆزتەوەو هەریەکەتان لەبەر خۆیەوە پرسیاری لەوی تر دەکردو دەچوونە ناو باسەکەوەو هەریەکەتان لەبەر خۆیەوە رەملی دەهاویشتو بەبێ بەڵگە قسەی خۆی تێهەڵکێش دەکردو پێتان وابوو، ئەوە کارێکی بچوكو ئاسانەو شتێکی ئاسایی یە! بەڵام باش بزانن ئەو بوختانو هەڵبەستە لەشەریعەتو حوکمی خودادا کارێکی خەتەرناكو تاوانێکی گەورەو سزا ناوەرە، یەکێکە لەتاوانە گەورەکان چونکە پیسکردنی خانەوادەی پێغەمبەری تێدایە، ناشرینترین رەوشت وەپاڵ خێزانی پێغەمبەر ﷺ درا.

﴿[١٦] وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ﴾ بۆچی کەئەو دەنگو باسە نەشیاوەتان بیست خێرا نەتانگوت: ئەمە ناگونجێو راستی تێدا نیەو نابێ قسەی لەو جۆرە بەزوبانی ئێمە بگوترێو بەدەمی ئێمە بکرێ. بۆ ئەتان گوت رەوا نیە ئێمە ناموسو عەرضی پێغەمبەر ﷺ بخەینە بەرباسو لێکۆڵینەوە.؟

﴿[١٧] يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ پەروەردگار پەندو ئامۆژگاریتان دەکا، جڵەو گیریتان لێ دەکا لەوەی جارێکی تر بگەڕێنەوە بۆسەر ئەم جۆرە کارانە، نابێو ناگونجێ جارێکی تر تاوانی ئاوەها ئەنجام بدەن، ئەگەر ئێوە ئەهلی ئیمانو باوەڕنو بڕواتان بەشەرعو یاسای خودا هەیەو رێزی پێغەمبەر ﷺ دەگرنو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی ئایینن جارێکی تر توخن کاری ئاوا مەکەون!

﴿[١٨] وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ واتە: پەروەردگار ئەحکامی شەرعیو ئادابی ئایینیو کۆمەڵایەتیتان بۆ رون دەکاتەوە، پەروەردگار دەزانی چی لەبەرژەوەندیی بەندەکانیەتیو چی کۆمەڵو ریزەکانیان رێك دەخا، ئاگادارە بەسەر حاڵو چۆنیەتی بەندەکانی دا، پاداشی هەموو ئادەمیزادێك بەگوێرەی کردەوەکانی دەداتەوە، حەکیمو دانایە لەیاسادانانو مەزندە کردنی دا، لەبەڕێوە بردنی ئیشو کاری دروستکراوانی دا.

﴿[١٩] إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی بەمەبەستو بەئەنقەست فاحیشە بڵاو دەکەنەوە، ئەوانەی پێیان خۆشە بەدرەوشتی بڵاو ببێتەوە هەواڵی داوێن پیسیو زینا لەنێو کۆمەڵی موسوڵمانان دا ببیسترێو باوبێ، ئەوانە لەدونیادا سزای سەختو بەئێشیان هەیە، لەدونیادا داری حەدو درۆزنییان لێ دەدرێو شایەتییان وەرناگیرێ، لەقیامەتیش دا عەزابی دۆزەخ. خودا بۆخۆی حەقائیقی هەموو شتێك دەزانێو هیچی لێ گوم نابێ، دەزانێ ناو دڵەکان چییان تێدایەو چییان تێدا حەشاردراوە. کەوابێ هەموو شتێك بۆلای خودا بگەێننەوە بەهەڵە ناچن، ئێوە بۆ خۆتان بەهۆی نەزانیو ئاگادار نەبوونتان بەسەر واقیعی رووداوەکان دا زۆر لەحەقایقی شتەکان نازانن، شتێك مەڵێن: کەزانیاریتان دەربارەی نیە بەتایبەتی دەربارەی هاوسەرەکانی پێغەمبەر ﷺ.

﴿[٢٠] وَلَوْلا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ ئەگەر فەضلو بەزەیی خودا نەبوایە شتێکی ترتان بەسەر دەهات، وەڵامی ﴿وَلَوْلا﴾ مەزندە کراوە لەدەقەکەدا، واتە: ئەگەر فەضلو بەزەیی خودا نەبوایە بەهیلاك دەچوون، یان خودا عەزابی دەدانو هەمووتانی قەلاچۆ دەکرد، بەڵام خودا بەلوطفو لێ بووردەیە بۆ بەندەکانیو رەحمیان پێ دەکا، تۆبەی لەتۆبەکاران وەرگرت، ئەوانەی دەستیان لەم بوختانەیا هەبوو تۆبەیان کرد تۆبەیان لێ وەرگیرا، شارەزایی کردن بۆ رێبازی راستو بەرنامەی تۆکمەو خودا پەسند، ترساندنی لەوەی جارێکی تر بگەڕێنەوە سەر ئەو رەوشتە دزێوە، کە لەکەدار کردنی خانەوادەی پێغەمبەری ﷺ تێدایە.

﴿[٢١] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ ئەی ئەو کەسانەی خاوەن باوەڕنو خودا بەیەك دەناسنو شوێن پەیامی پێغەمبەری خودا کەوتوون، شوێن هەنگاوی شەیتان مەکەون، رێبازی ئەو پەیڕەو مەکەن، گوێ بۆ وەسوەسەو ختوکەی مەگرن، رێگا مەدەن کارتان تێ بکاو هەڵتانخەڵەتێنێ، گوێچکەی خۆتان بۆ بوختانو قسەی ناشیرین کلۆر مەکەن، هەوڵ مەدەن فاحیشە ببیسنو بڵاوی بکەنەوە بەناو موسوڵمانان دا، کەسێك شوێن هەنگاوی شەیتان بکەوێ، بادڵنیا بێ کەشەیتان جگەلە فەرمان کردن بەفەحشاو خراپەکاری فەرمان بەشتی تر ناکا، هەر شتێك زۆر ناشرین نەبێ شەیتان فەرمانی پێناکا، هەر شتێك شەریعەتی خودا نەهی لێ نەکردبێو عەقڵو سروش هێزی لێ نەکاتەوە شەیتان فەرمانی پێناکاو خەڵکی بۆ هەڵنانێ. ﴿وَلَوْلا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ﴾ ئەگەر فەضلو نیعمەتی خودا نەبوایە بۆ ئێوە: کەتەوفیقی دان بۆ ئەوەی تۆبە بکەنو لەتاوان پاك ببنەوە، کەس لەتاوان رزگاری نەدەبوو، کەس لەنەخۆشی شیركو تاوانو رەوشتی ناشیرین قوتاری نەدەبوو، بەڵکوو خێرا سزای ریشەکێشکەری بۆ دەناردنو لەناوی دەبردن! ﴿أَبَداً وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ بەڵام پەروەردگاری حەکیمو دانا بەندەکانی خۆی بەتۆبەکردن لەتاوان پاك دەکاتەوەو تۆفیقیان دەدا بۆ کاری چاكو خودا پەسند، کەسێك خودا بیەوێ پاکی بکاتەوە، رەحمی پێ دەکاو رێگای تۆبەکردنی فێردەکا، تاوانەکانی دەشواتەوە، زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ وَمَن يَتَّبِعۡ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَإِنَّهُۥ يَأۡمُرُ بِٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۚ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنۡ أَحَدٍ أَبَدٗا وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأۡتَلِ أُوْلُواْ ٱلۡفَضۡلِ مِنكُمۡ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤۡتُوٓاْ أُوْلِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَلۡيَعۡفُواْ وَلۡيَصۡفَحُوٓاْۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡغَٰفِلَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ لُعِنُواْ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾ يَوۡمَ تَشۡهَدُ عَلَيۡهِمۡ أَلۡسِنَتُهُمۡ وَأَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوۡمَئِذٖ يُوَفِّيهِمُ ٱللَّهُ دِينَهُمُ ٱلۡحَقَّ وَيَعۡلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ ٱلۡمُبِينُ ﴿٢٥﴾ ٱلۡخَبِيثَٰتُ لِلۡخَبِيثِينَ وَٱلۡخَبِيثُونَ لِلۡخَبِيثَٰتِۖ وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَۖ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

شتێك داوە دەزانێ کێ بەکردارو گوفتار شیاوی هیدایەتدانەو کێ شیاوی گومڕا بوونە.

﴿[٢٢] وَلا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ واتە: باخاوەن فەضلو رێز لەئایینو رەوشتو چاکە کردن دا لەهەبووی و سامانداری دا باسوێند نەخوا: کەئیتر ماڵو سامانی خۆی نابەخشێ بەخزمە نزیکە کۆچکارەکانی وەکوو میسطەح کەکوڕی پووری ئەبوبەکر بوو هەژارو نەبوو بوو. کۆچکار بوو، لەمەککەوە کۆچی کردبوو بۆ مەدینە هاوبەشی شەڕی بەدری کردبوو. ﴿فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا﴾ بالێبوردە بن بۆ خراپەکارو چاوپۆشی لەتاوانەکانیان بکەن، سزایان نەدەنو لەبەخششی خۆیان بێ بەشیان نەکەن، بائەو خاوەن فەضلو رێزدارانە بگەڕێنەوە سەر حاڵی پێشوویانو لەوە پێش چۆنیان هەڵسو کەوت کردوە لەگەڵ ئەو جۆرە خزمە هەژارانەیان دا، بالەوە دواش هەروا بکەن، چونکە کەسێك جارێك هەڵەی کرد، پێویستە زیاد لەسزای خۆی سزای تر نەدرێ، دەی خۆ میسطەح داری حەدی لێدراو تۆڵەی هاوبەشیکردنی بوختانی لێ سەندرا،

تۆبەی کردو گەڕایەوە، خوداش تۆبەی لێ قبووڵ کرد.! ﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئایا ناتانەوێ خودا تاوانەکانتان لەسەر بپۆشێو لێتان خۆش بێ؟؟ چونکە پاداش لەمموونەی کردەوەیە، کەئێوە لەتاوانی کەسێك خۆش دەبن. کەخراپەی بەرامبەر ئەنجام داون خوداش ئاوا لەئێوە خۆش دەبێ، وەکوو تۆ چۆن لێبوردنت هەیە بەرامبەر تاوانکار، خوداش بەوجۆرە لێبوردنی بۆ تۆدەبێ.

﴿[٢٣] إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ بێگومان ئەوانەی پیاوو ئافرەتی داوێن پاکی خاوەن بڕواو موحصەنەو موسوڵمانو خودا پەرستو بێ ئاگا لەتاوان، تۆمەتبار دەکەنو بوختانیان بۆ هەڵدەبەستن بەناحەق تاوانی زینایان وەپاڵ دەدەنو ئاویان دەڕژێنن، ﴿لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ئەوانە لەدونیاو قیامەت دا نەفرینیان لێ کراوە، لەرەحمەتی خودا بێ بەشن، غەزەبو قاری خودایان لەسەرە، لەقیامەت دا عەزابی بەئێشو سامناکیان لەسەرە، تۆڵەی تاوانی بوختانەکەیان لێ دەسەندرێ.

﴿[٢٤] يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ عەزابو سزادانی بوختانکەران لەڕۆژی قیامەت دایە، ئەو ڕۆژەی زوبانیانو دەستو قاچیان شایەتیان لێ دەدەن بەو کردەوانەی کردویانن، چ تاوانێکی بەزوبانی کردوە زوبانی خۆی شایەتی لێ دەدا، هەروا چ تاوانێکی بەدەستی ئەنجام داوە دەستەکەی لێ ی دەبێتە شایەت. هەروا قاچو ئەندامەکانی تریش لێیان دێنە زوبانو شایەتییان لێ دەدەن. چونکە خودا بەقودرەتی خۆی وەزوبانیان دەهێنێ.

﴿[٢٥] يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ لەو ڕۆژەدا پەروەردگار پاداشو سزای کردەوەکانی ئادەمیزاد بەتەواوی و بەعەدالەت دەداتەوە، هەموو دەزانن: وادەو هەڕەشەی خودا، حیسابو لێکۆڵینەوەی هەمووی حەقو بەجێ یە، هەمووی عەدالەتو دادوەرییەو ستەمی تێدا نیە. ئەوەی لەدونیادا گومانیان لێ ی بوو لەو ڕۆژەدا دەبێتە حەقیقەتو یەقین.

﴿[٢٦] الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ﴾ ئافرەتی داوێن پیسی زیناکار شیاوی پیاوی داوێن پیسی زیناکارە، پیاوی داوێن پیسی زیناکار شیاوی ئەوەیە ئافرەتی داوێن پیسی زیناکار بێنێ. ﴿وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ﴾ ئافرەتی داوێنپاکی خاوەن ناموس بۆ پیاوی موسوڵمانی خاوەن ناموسە، پیاوی داوێنپاکی موسوڵمانو لەخودا ترس شیاوی ئافرەتی داوێنپاكو عەفیفەیە. چونکە وەکوو دەڵێن: (تەیری گول عاشق بەداری ژقنەمووتە) هەموو خاوەن ڕەوشتێك چاك یان خراپ، لەگەڵ هاو وێنەی خۆی هەڵدەکاو دەگونجێ، لێکچوون لەئەخلاقو ڕەوشت دا ڕۆڵێکی گرنگیان هەیە لەبنەماکانی پێکەوە ژیانو بەردەوام بوونی هاوسەری. ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ ئەو پاكو بێگەردانەی وەکوو صەفوانو عائیشە ﷺ دوورنو بەرین لەوەی بوختانکەران پێیانەوە دەڵێن. ئەو بێ تاوانو داوێنپاکانە، لێخۆشبونو تاوانپۆشی خودایان بۆ هەیە، رزقو ڕۆزیی پاكو خاوێنیان لەبەهەشتی بەرین دا بۆ دابین کراوەو دەیاندرێتێ.

﴿[٢٧] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەخوداو بە پێغەمبەری خودا هەیە، خۆتان بەشوێنکەوتووی پەیامی ئیسلام دەزانن، بەبێ ڕوخصەت وەرگرتن خۆتان بەماڵی خەڵك دا مەکەن، بەبێ پرس مەچنە ناو ماڵو حەوشەی کەسەوە هەتا ئیزن وەردەگرنو سڵاو دەکەنو خۆتان بەخاوەن ماڵ دەناسێنن، بۆ ئەوەی عەورەتی دانیشتوانی ناو ماڵ نەبینن، چاوتان بەشتێك نەکەوێ کەبینینی بۆ ئێوە حەڵاڵ نیە، بۆئەوەی دانیشتوانی ناو ماڵو شوێن حەوانەوەی تایبەتی خێزانەکان بەغافڵگیری تووشی حەرەجو لەڕوودامان نەبن، نەکەونە حاڵەتی شڵەژانو ڕوگرژ کردن، لەجیاتی ئەوەی دیدەنیەکە خۆشەویستیو کامەرانی لێ پەیدا ببێ ببێتە هۆی ناڕەحەتیو پێ ناخۆشبونو دزاندن. ﴿ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ واتە: سەلام کردنو ئیزن وەرگرتن خێرو فەرە بۆ میوانو خانە خوێ، زۆر باشترە لەوەی سەربەخۆ میوان بەبێ پرس خۆ بەماڵی خانە خوێ دا بکا، هەروەها ئەم جۆرە سەلام کردنەی ئێوە زۆر باشترە لەو شێوە سەلامکردنەی سەردەمی نەزانی، ئەوە بوو کابرای میوان لەسەردەمی جاهیلی دا: کەبچوویایە بۆ ماڵێکی تر بەیانی باشو ئێوارە باشی لێ دەکردنو خۆی پێدا دەکرد، وادەبوو کابرای خانە خوێ ی دەبینی لەگەڵ خێزانەکەی نوستووەو تووشی بەخودا شکانەوەی دەکردن. ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ خودا ئەم ئامۆژگاریو نیگایەی بۆ سەر نازڵ کردونو شارەزای کردون بەڵکوو بیر بکەنەوەو پەند ئامێز ببنو بزانن: چی لەبەرژەوەندیی خۆتان دایە پەیڕەوی بکەن، خۆتانو خەڵکانی تریش تووشی مەوقیفی حەرەجو شەرماوەر نەکەن! ئەمجار پەروەردگار حوکمی حاڵەتێکی تر بەیان دەکا، ئەویش

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (٢٨) لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ (٢٩) قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (٣٠) وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٣١)

ئەو حاڵەتەیە: کەخانوەکە چۆڵ بێو خاوەن ماڵ لەماڵ نەبێ، دەفەرموێ: ﴿[٢٨] فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَداً فَلا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ ئەگەر لەخانووی غەیردا کەستان وەپێرەوە نەهاتو کەسی تێدا نەبوو ئیزنتان بدا چوونە ژوورەوە دروست نیە، چونکە تەصەڕ ڕوفکردنە لەملکی غەیر بەبێ ڕەزامەندی خاوەنی. هەروەها چونکە خانوو مەسکەن حورمەتو پیرۆزیی خۆیان هەیە، لەوانەیە شتی نهێنی تێدا بێو خاوەن ماڵ نایەوێ کەس چاوی پێ بکەوێ، مەنع کردنی خۆ بەماڵ دا کردن بەبێ پرس هەر تەنیا لەبەر ئەوە نیەکابرای میوان چاوی بەعەورەتی ژنو ماڵی خانە خوێ نەکەوێو بەس! بەڵکوو لەبەر ئەوەشە جاری وادەبێ کابرا لەماڵی خۆی دا شتی وای داناوە، رەسمی وای هەڵاواسیوە نایەوێ کەس بیان بینێ. بەکوردیو کورتی مەسکەنو شوێنی حەوانەوە قودسیەتی خۆیان هەیە، نابێ بەهیچ شێوەیەك بەبێ پرس ئەو سنوورە بشکێندرێ. ﴿وَإِنْ قِيلَ لَكُم ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ﴾ ئەگەر لەلایەن خاوەن ماڵەوە پێتان گوترا بگەڕێنەوە، بگەڕێنەوە، چونکە گەڕانەوە پڕ خێرو فەڕترە، بۆ دونیاو قیامەتتان باشترە، ڕەوا نیە بۆ ئێوە ئەی موسوڵمانینە! نوزە درێژیی بکەنو پێ داگرن لەسەر چوونە ژورەوە ئیلحاح بکەنو لەبەردەرگا بوەستنو دانیشنو چاوەڕوانی چوونە ژورەوە بکەن، چونکە ئەوە نیشانەی زەلیلیو کەم ڕێزی ئێوەو ئیحراجکردنی خاوەن ماڵە. ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ بێگومان خودا ئاگاداری رازو نیازو گوفتارو کردارتانەو بەپێ ی کردەوەکانتان پاداشو سزاتان دەداتەوە، بێگومان ئەمە هەڕەشەیەکە لەوانەی سەرپێچی فەرمانی خودا دەکەن.

ئەمجار پەروەردگار حوکمی ئەو ماڵانە دیاریی دەکا: کەچۆڵو خاڵین: دەفەرموێ: ﴿[٢٩] لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ﴾ چ خراپەیەکتان لەسەر نیە ئەگەر بەبێ پرس بچنە ناو ئەو خانوانەوە: کە بۆ تێداحەوانەوەی تایبەتی دانەنراون. وەکوو ئوتێلو دوکانی بازرگانیو کاروانسەراو حەمامی گشتیو ئەم جۆرە شوێنانە. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەوەی کەئێوە لەکاتی ئیزن وەرگرتنو سەلامکردن دا دەری دەبڕنو ئەو مەبەستە پیسانەی دەیانشێرنەوەو ئاشکرایان ناکەن وەکوو ئەوە بتانەوێ عەورەتو ناموسی خەڵکیتان چاو پێ بکەوێ! ئەمەش بۆخۆی هەڕەشەیەکە وەکوو ئەو هەڕەشەیەی ئایەتی پێشووی پێ کۆتا هێنا.

﴿[٣٠] قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ ئەی پێغەمبەر فەرمان بەموسوڵمانان بکە بەنێرو مێیانەوە: کەبەشێوەیەکی گشتی لەئاست یەکتری چاو داخەنو سەیری یەکتری نەکەن، چاو نەبڕنە یەکتر، هەڵبەتە حوکمەکە عامەو ئەوانەش دەگرێتەوە: کەئیزنی چوونە ژوورەوە وەردەگرن، پێویستە لەسەر ئەوانەی ئیزن دەدرێن بۆ چوونە ناو ماڵ، لەکاتی ئیزنو چوونە ژوورەوەدا، چاوی خۆیان داخەنو بەئەنقەست بۆ ئافرەتی نامەحرەم نەڕوانن، هەروەکوو لەسەر ئافرەتانیش پێویستە جوانی خۆیان بۆ مێردو مەحرەمی خۆیان نەبێ بۆ کەسی تر دەرنەخەن، چونکە دەرخستنی ئەندامی خۆیان (جگە دەمو چاوو دوو دەست تامەچەك) بۆ بێگانە حەرامەو سەر دەکێشێ بۆ کەوتنە ناو فیتنەیو حەرامەوە، چونکە گوتراوە: (سەیر کردنو بۆ یەکتر روانین پۆستەی زینایە). ﴿وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾ ئەی موحەممەد فەرمان بەبەندەکانی

من بکە: کەشەرمگای خۆیان بپارێزن، لەزیناو هەتیو بازیو نەشهێڵن کەس عەورەتیان ببینێ. ﴿ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ بێگومان خودا زانیاری تەواوی هەیە، بەهەموو هەڵسو کەوتو کارو کردەوەی بەندەکانی، هیچی لێ گوم نابێو هیچی لێ تێك ناچێ.

﴿٣١ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ بەئافرەتانی موسوڵمانیش بڵێ باچاوی خۆیان دابخەن لەو شتانەی خودا دیتنی حەرام کردون، تەماشای غەیری حەڵاڵی خۆتان مەکەن، شەرمگای خۆتان لەزیناو پانپانۆکە بپارێزن، زوربەی زانایان دەفەرمون: دروست نیە بۆ ئافرەت بروانێ بۆ پیاوی بێگانە بەشەهوەتەوە بێ یان بێ شەهوەت بێ! ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ باتافرەتان هیچ لەجوانی خۆیان بۆ پیاوی بێگانە دەرنەخەن، هەرشتێك: کەدەبێتە هۆی خۆ رازاندنەوەو خۆ ئارایشدان وەکوو خشڵو خەنەو وسمەو ئەو جۆرە شتانە دەرنەخەن، دیارە شوێنەکەیان لەجەستەی دا زیاتر دەرخستنی حەرامە. مەگەر ئەو شوێنانەی ناکرێ دەرنەکەون، وەکوو دەستو مەچەکو دەمو چاو، ئەم شوێنانە خۆیانو هەنگوستیلەی پەنجە ئەگەر دەربکەون قەیناکا. ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ باسەرپۆشەکانیان وا دابدەنەوە سەرو ملو سینگو بەرۆکیان داپۆشێ، هیچ کامێ لەسەر زولفو لاجانگو ملو سینگو بەرۆکیان دەرنەکەوێ. ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾ باتافرەتان جوانی شێردراوەی خۆیان دەرنەخەن نەهێڵن کەس شوێنی جوانییان ببینێ، مەگەر بۆ مێردەکانیان، بۆ ئەمان دروستە هەموو جەستەیان ببینن، وەکوو ووتمان ژنو مێرد بۆیان حەڵاڵە هەموو لەشو لاری یەکتری ببینن. ﴿أَوْ آبَائِهِنَّ﴾ هەروەها دروستە بۆ ئافرەتان زینەی جوانی خۆیان بۆ باوکی خۆیان دەربخەن ﴿أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ﴾ یان بۆ باوکی مێردەکانیان، ﴿أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ﴾ یان بۆ کوری مێردەکانیان ﴿أَوْ إِخْوَانِهِنَّ﴾ یان بۆ برای خۆیان ﴿أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ﴾ یان کوری براکانیان ﴿أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ﴾ یان کوری خوشکەکانیان ﴿أَوْ نِسَائِهِنَّ﴾ یان ئافرەتانی خۆیان واتە: ئافرەتانی موسوڵمان نەك ئافرەتی کافرو بێدین، هەموو ئەمانە مەحرەمنو ئافرەت بۆی هەیە خۆیان بۆ دەربخا واتە خۆیان لێ بالاپۆش نەکاو لەناستیان خۆ دانەپۆشێ، بەلام بەشێوەیەك نەبێ لەعادەت دەربچێ. ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ﴾ یان کۆیلەکانیان ﴿أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ یان ئەو دەستو پێوەندانەی لەماڵ دان لەپیاوان وەکوو خزمەتچیو چاپەزو نۆکەر، بەمەرجێ ئارەزۆیان نەبێ بۆ ئافرەتان وەکوو خەساوو گێل، یان خونثی یان ئەوانەی ئالەتی پیاوەتییان بردرابێو حەزی ئافرەتیان نەبێ ﴿أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ﴾ یان ئەومندالانەی حاڵو وەزعی ئافرەتان نازانن، لەبەر بچکۆلەییو مندالی ئاگایان لەکارو باری جنسی نیەو عەقڵیان پێ ناشکێ..! ﴿وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾ باتافرەتان کەدەرۆن قاچی خۆیان والەزەوی نەدەن دەنگی پاوانەو خلخاڵیان ببیسترێ، وانەکەن پیاوان لەکاتی رۆیشتنی دا قاچ لەزەوی بدا بۆئەوەی خەڵك دەنگی پاوانەی قاچی ببیستن! ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ئەی موسوڵمانینە! هەمووتان بۆلای خودا بگەرێنەوەو تۆبە بکەن، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی خودابن، هەر ئادابو رەوشتێك فەرمانتان پێ دەکا ئەنجامی بدەن ئەوەی نەهیتان لێ دەکا پابەندی بنو خۆتانی لێ بپارێزن.

﴿٣٢ وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾ ئەی کاربەدەستو وەلیو قسە رۆیشتووەکان! ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! کچو کورەکانتان لێك مارە ببرن، ئەوی مێردی نیە مێردی بۆ بدۆزنەوەو لێ ی مارە ببرن، ئەوەی ژنی نیە ئافرەتی بۆ بدۆزنەوە لێ ی مارە بکەن، ئاسانکاری بکەن بۆ ئافرەت بەشوودانو ژنهێنان، ژن بۆ بەندەو کۆیلە صالحەکانتان بێنن، کەنیزەکو کارەکەرتان بەشوو بدەن، کورِ کەوەختی ژن هێنانی هات ژنی بۆ بێنن، کچ کەکاتی شوکردنی هات بەشوی بدەن کۆسپو تەگەرە مەخەنە بەر ئەم کارە پیرۆزە، یارمەتی ماڵی پێویستیان بدەن، وابکەن ژنهێنانو شوکردن بەئاسانیو سادەیی پەیرەوی بکرێو بەشێوەیەکی سروشتیو سادەیی ئەنجام بدرێ، کورە گەنجەکانتان هەڵنێن بۆ ئەوەی زوو ژن بهێنن، کچەکانتان واڵێ بکەن برِو بیانوی وانەگرن کورەکان نەوێرن داخوازییان بکەن. ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ ئەگەر ئەوانە هەژار بن خودا بەفەضلو گەورەیی خۆی دەوڵەمەندیان دەکا، ئەوانەی هەژارن نێر بن یان مێ، ئازاد بن یان کۆیلە، خودا دەیانرِژێنێ رزقو رۆژییان لەسەر خودایە، خودا بەلوطفی خۆی بێ ئاتاجیان دەکا.

﴿٣٣ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ بائەوانەی پێداویستی ژنهێنانو شوکردنیان بۆ

دەستەبەر نابێ، ئەوپەڕی داوێنپاکی ڕەچاو بکەن‌و ناموسی خۆیان‌و خەڵکی بپارێزن‌و توخن فاحیشەو فەساد نەکەون، تا خودا بەفەضل‌و گەورەیی خۆی دەوڵەمەندیان دەکاو دەگەنە حاڵێك دارای ژنهێنان‌و شوکردن دەبن‌و پێداویستیەکانی هاوسەر پەیدا کردنیان بۆ دەستەبەر دەبێ. ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾ ئەو بەندانەی داوا لەئاغاکانیان دەکەن بۆ ئەوەی لەسەر ماڵێکی دیاریکراوو لەماوەیەکی دیاری کراودا ئازادیان بکەن. باگەورەکانیان داواکەیان وەربگرن‌و قەباڵەنامەکەیان لەگەڵ بنووسن، ئەگەر زانیتان کەسایەتی ئەوەیان هەیەو شایانی ئازاد بونن‌و خاوەن تەقواو صەلاحن، دەستپاك‌و کاسب‌و تێکۆشەرن. ﴿وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾ ئەی خاوەن کۆیلەکان! ئەی ئاغاو قەرزاڵەکان، بەشێك لەو ماڵ‌و دارایی یەی خودا پێ ی داون بدەن بەو کۆیلانەو بار بوویان بکەن، چواریەك سێیەك حەوت یەك دەیەکی ئەو ماڵەی لەسەری ڕێ کەوتوون‌و قەباڵەتان بۆ نوسیون لێیان خۆش ببن‌و بۆیان داشکێنن. ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ زۆرە ملێ لەچەتیوەکانتان مەکەن بۆ لەشفرۆشی حەرامەو کارێکی پیسە، بەرەوای مەزانن‌و ڕێگای بۆ خۆش مەکەن، بتانەوێ کاڵایەکی دونیاییتان لەئەنجام دان‌و ڕێپێدان بۆ ئەو تاوانە دەست بکەوێ. جا ﴿وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ کەسێك زۆرەملێ لەچەتیوەکان بکا، بەجەخت زینایان پێ بکا، ناچاریان بکا لەشفرۆشی بکەن، ئەوە خودا بۆ ئەوان - پاش ئەو زۆر لێکردنە - لێبوردەیەو لێیان خۆش دەبێ، لەسەر ئەو تاوانە سزایان نادا.

﴿[٣٤] وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ﴾ ئێمە نازڵمان کردوە بۆ ئێوە لەم قورئانەدا (یان لەم سورەتەدا) چەند ئەحکام‌و یاسایەکی ڕون‌و ئاشکرا، باری ژیانی ئێوە ڕون دەکاتەوەو پێویستان پێیانە بۆ بەختەوەری ژیانی دونیاو قیامەت. ﴿وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ﴾ هەروەها بۆمان نازڵ کردون چیرۆکی ڕوداوێکی سەیرو سەمەرە کەچیرۆکی بوختان کردن بوو بەدایکی موسوڵمانان خاتو عائیشەی خێزانی پێغەمبەر ﷺ: کەدەق دەشوبهێتە ڕوداوو چیرۆکی حەزرەتی یوسف عليه السلام‌و خاتو مەریەمی دایکی عیسا عليه السلام. بوختانکردن بەعائیشە وێنەو نموونەیە بۆ ئەو بوختانەی کەبەحەزرەتی یوسف عليه السلام کرا هەروەها ئەو بوختانەی پاڵ مەریەم درا.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٣٢) وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣٣) وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (٣٤) ۞ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۖ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٣٥) فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (٣٦)

﴿وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ﴾ هەروەها نازڵمان کردوە بۆ سەرتان، چەند پەندو ئامۆژگارییەك بۆ ئەوەی لەخودا ترس‌و پارێزەرەکان بیکەنە ڕێ ڕۆشنکەرەوەی ژیانیان‌و پابەندی ئەو ئاموژگاریانە بن.

﴿[٣٥] اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ پەروەردگار ڕوناککەرەوەی بوونەوەرە، هیدایەتدەری مەخلوقاتە، بەهۆی ئەوەوە کە: لەبوونەوەردا چەندەها بەڵگەو نیشانەی داناون، هەموویان بەڵگەن لەسەر هەبوونی خودای تاك‌و تەنها، ﴿مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ﴾ صیفەت‌و حاڵی نوری خودا لەئاسمانەکان‌و زەوی دا لەهەبوون‌و ڕوناکی‌و جیلوەو پڕتەودا وەکوو ڕوناکایی‌و پڕتەوی چرائێك وایە لەناو جامێکی مینایی بێگەرد دا.ئەو جامە بلورینە لەناو تاقێکی بێ کون‌و کەلەبەردا بێ‌و ڕوناکایی چراکە کۆبکاتەوەو نەیەڵێ بەملاو بەولادا بڵاوبێتەوە، ئەو چرا پرتەو بەخشە هەردەڵێی ئەستێرەیەکی پرتەو بەخشە لەئەستێرە گەڕۆکەکان بەهەر چوارلای خۆی

دا روناکی بڵاوبکاتەوە. ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ﴾ ئەو دارە دابگیرسێ لەرۆنی دارێکی پیرۆزو خاوەن بەرەکەت: کەداری زەیتونە، ﴿زَيْتُونَةٍ لا شَرْقِيَّةٍ وَلا غَرْبِيَّةٍ﴾ئەو درەختە نەزۆر خۆرهەڵاتی‌و نەزۆر خۆرنشینی بێ، بەڵکوو لەماخێکی دەشت‌و سارادا بێ یان لەبەرزایی تەپۆڵکەیەك دا بێ لەنسێ‌و لاپاڵ دا نەبێ، هەموو کاتێ لەرۆژدا هەتاو لێ ی بدا هەتا بەرەکەی باش پێ بگەیەنێ، رۆنی زەیتونەکە هێندە صاف‌و بێ خەوش بێ ﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾ لەوانەیە زەیتەکەی لەخۆیەوە بێ یان لەبەرزایی تەپۆڵکەیەك دا بێ باناگریشی نەگاتێ دابگیرسێ‌و روناکایی هەڵگیرسانەکەی سەرباری روناکایی خودی خۆی بێ. چونکە زەیت ئەگەر صاف‌و بێخەوش بێ، لەدوورەوە ببینرێ، پرتەوێکی لێ دەبینرێ دەڵێ ی شوعاعی خۆرە، چاکەئاگری وێکەوت رووناکی دەکەوێتە پاڵ روناکی! ﴿يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ پەروەردگار بۆ هەرکەسێ مەیلی لێ بێ هیدایەتی دەداو شارەزای دەکا بۆ تێگەیشتن لەنووری وجوودی بوونەوەر کەخودا (واجب الوجود) بەدی هێناوەو شارەزای دەکا بۆئەوەی فکری خۆی بخاتەگەڕ بۆ تێگەییشتن لەبوونەوەرو کردنی بەنیشانەو بەڵگە لەسەر تاك‌و تەنهایی خودا. ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الأَمْثَالَ لِلنَّاسِ﴾ پەروەردگار نموونە دەهێنێتەوە بۆ ئادەمیزادو، شتی مەعقول‌و غەیرە ماددی دەخاتە رو، بۆئەوەی مەعانییە نهێنی یەکان لەتێگەیشتن نزیك بکاتەوە، ﴿وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ پەروەردگار زانایە بەهەموو شتێك هیچ شتێکی لێ هون نابێ. دەزانێ کێ شیاوی هیدایەت‌و کێ شیاوی گومرایی یە.

﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾ واتە: بەڵگەکانی قورئان هێندە ئاشکراو نومایانن لەوانەیە بێ ئەوەی بخوێندرێنەوە بەسەر خەڵك دا هەستیان پێ بکرێ. مانای ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾ واتە: قورئان نووری خودایە بۆ بەندەکانی، سەرباری ئەو بەڵگەو نیشانانەیە کەلەبوونەوەردا بڵاوکرانەوەو پێش نازڵبوونی قورئان کەوابی بەنازڵبوونی قورئان نورێکی تریان بۆ زیاد بوو. ئەم نوورە کەسێك پێ ی دەگا: کەخودا بیەوێ‌هیدایەتی بدا.

﴿[٣٦] فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ﴾ (فی بیوت) جارو مەجرورە پەیوەندە بەپێشەوە واتە: (کمشکاة کائنة فی بیوت). کەوابێ ماناکە بەم جۆرە دەبێ: ئەو نوورە رەهاو موطلەقە، ئەو نوورە پرتەو بەخشە لەئاسمانەکان‌و زەوی دا دەردەکەوێ‌و جیلوەبەخش دەبێ لەچەند خانوویەك دا: کەتێیان دا دڵەکان بەخودا پەیوەست دەبن بیری لێ دەکەنەوەو لێ ی دەترسن‌و ئیخلاصی بۆ دەنوێنن، لەبەرخاتری خودا واز لەهەموو خۆشی یەکی ڕواڵەتی ژیان دەهێنن، خۆشی‌و لەززەتی راستی لەو پەیوەندییەدا بەرجەستە دەکەن! ئەو نوورو روناکییە ﴿أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ﴾ لەچەند مزگەوتێك دایە خودا ئیجازەی داوە بەرز بکرێنەوە رێزیان لێ بگیرێ، لەبتپەرستی‌و پیسی تر پاك بکرێنەوە، تەنها عیبادەتی خودایان تێدا بکرێ، لەقسەو لەغوەی پڕوپوچ بپارێزرێن. تایبەت بکرێن بۆ خودا پەرستی‌و چەسپاندنی یەکتاپەرستی! ﴿يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ، [٣٧] رِجَالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ﴾ تەسبیحاتی خودا لەو مزگەوتانەدا بکا چەند پیاوێك بەیانیان‌و ئێواران: کەهیچ کڕین‌و فرۆشتنێك، هیچ مامەڵەو بازرگانییەك لەیادی‌خوداو نوێژ کردن لەکاتی خۆی داو زەکاتدان بەوانەی شیاوی زەکات پێدانن غافڵیان ناکا. گرنگترین شت بەلایانەوە خودا پەرستییە. ﴿يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالأَبْصَارُ﴾ ترسی عەزابی رۆژی قیامەتیان هەیە، عەزابی رۆژێك کەدڵەکان تێ یدا لەترسان دەکەونە کوتە کوت‌و چاو بەمڵۆق دەوەستن‌و هەموو کەس ترس دایدەگرێ‌و کەس وەسەرکەسی ناپرژێ رۆژێکی گرژو سامناکی وەها: کەهەرکەسە دەیەوێ خۆی رزگار بێ.

﴿[٣٨] لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾ بۆئەوەی خودا پاداشیان بداتەوە بەگوێرەی جوانترین کردەوەیان‌و بە فەضل‌و رەحمەتی خۆشی بەسەریاندا برێژێ! ﴿وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ بێگومان پەروەردگار فەضل‌و چاکەی بەرفراوانە بەوویستی خۆی بۆهەرکەسێکی بوێ فەضل‌و چاکەی خۆی بەبێ ژمارە پێ‌دەبەخشێ‌و هیچی لێ عاسێ نابێ.

﴿[٣٩] وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان، ئینکاری تاك‌و تەنهایی خودا دەکەن، پەیامی پێغەمبەر رەت دەکەنەوە، قورئان بەکەلامی خودا نازانن. لەهەمان کات دا کردەوەی باشی دونیایی ئەنجام دەدەن‌و پێیان وایە: ئەو کردەوانەیان لەقیامەت سوودبەخش دەبن بۆیان‌و لەسزای سەختی قیامەت رزگاریان دەکا، ئائەو کردەوانەیان دەق دەشوبهێتە تراویلکە کەئادەمیزادی تینوو لەسارادا چاوی لێ

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَإِقَامِ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءِ ٱلزَّكَوٰةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ ٱلْقُلُوبُ وَٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا۟ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَعْمَٰلُهُمْ كَسَرَابٍۭ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ ٱلظَّمْـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَٰتٍ فِى بَحْرٍ لُّجِّىٍّ يَغْشَىٰهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ سَحَابٌ ۚ ظُلُمَٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَآ أَخْرَجَ يَدَهُۥ لَمْ يَكَدْ يَرَىٰهَا ۗ وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورًا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ﴿٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلطَّيْرُ صَٰٓفَّٰتٍ ۖ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُۥ وَتَسْبِيحَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُۥ ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ رُكَامًا فَتَرَى ٱلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَٰلِهِۦ وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن جِبَالٍ فِيهَا مِنۢ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ وَيَصْرِفُهُۥ عَن مَّن يَشَآءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِۦ يَذْهَبُ بِٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٣﴾

دەبیّو واگومان دەبا ئاوە، خۆی بۆ دەکوتیّ، کاتیّ دیّتەلای هیچ نیە، حالّو وەزعی کافرەکانیش بەوشیّوەیە، پیّیان وایە: کردەوە باشەکانیان (وەکوو بەجیّهیّنانی صیلەی رەحمو یارمەتیدانی هەژاران و چاککردنی ریّگاو بان و بنیاتنانی قوتابخانەو خەستەخانە...هتد) سوودبەخش دەبن بۆیان لەقیامەت دا، لەسزای سەختی دۆزەخ دەیانپاریّزن، جاکەرۆژی قیامەت دیّو بەرەو رِوی سزای سەختی دۆزەخ دەبنەوە، دەزانن کردەوە باشەکانی دونیایان هیچ دادیان نادەن و هیچیان لیّ شین نەبووە ﴿وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ لەویّ ئەو خودایەی برِوای پیّ نەبوو دژایەتی دەکرد ئەو دەبینیّ، ئەو چاوەرِوانی دەکا؛

﴿[٤٠] أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ﴾ نموونەی دووەم بۆ حالّو وەزعی کافرە چاولّیّکەرەکان، ئەوانەی بەنەفامی شویّن پیّشەوا کافرەکان دەکەون، وەکوو تاریکایی یەك وایە لەناو دەریایەکی قوولّی فرەئاودا، شەپۆل لەسەر شەپۆل بهاویّ، ئەمجار هەوریّکی رەشی پرِ، روناکی خۆرو مانگو ئەستیّرەکان داپۆشیّ، سیّ جۆر تاریکی سواری یەکتر ببن؛ تاریکی دەریا، تاریکی شەپۆلەکان، تاریکی هەورەکان! ئەم تاریکیانە دەق دەشوبهیّنە سیّ جۆر تاریکی، کەلەکافردا هەن، تاریکایی بیرو باوەرِ، تاریکایی قسەی ناشرینو پوچ، تاریکی کردەوە، ئەم سیّ تاریکیانەی لیّ دەبنە لەمپەرِو ناهیّلّن حەقو راستی ببینن، هەست بەبەلّگەو دەلیلی ناو بوونەوەر بکەن، سوود لەو نیشانانە ببینن کە نیشانەی تاكو تەنهایی خودان. ﴿ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ﴾ ئەو تاریکیانە چەند تاریکیەکن، هەندیّکیان سواری هەندیّکیان بوونو کەوتوونە سەریەك، بەجۆریّك ﴿إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾ تەنانەت ئەگەر ئادەمیزاد دەستی خۆی، کەلەهەموو شتیّك زیاتر لیّیەوە نزیکە، ئەگەر دەری بیّنیّو رایدیّریّ نزیك نیە بیبینیّ چ جایی بیبینیّ. واتە: نایبینیّ!! ئەمەش شتیّکی واقیعیو بەلّگە نەویستە، کەسیّك خودا هیدایەتی نەداو تەوفیقی نەدا بۆ هیدایەت ئەوە نووری نیەو بەهیلاك چووە، خەسارەتمەندە، لەتاریکی دایەو روناکی نابینیّ!! ئەمەش شتیّکی واقعی بەلّگە نەویستە، کەسیّك خودا هیدایەتی نەداو تۆفیقی نەدا بۆ هیدایەت ئەوە نووری نیەو بەهیلاکچووە، خەسارەتمەندە، لەتاریکی دایەو روناکی نابینیّ!

﴿[٤١] أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ ئەوە نازانیّ ئەی پیّغەمبەر ﷺ! هەروا هەموو موخاطەبیّك کەشیاوی خیطاب ئاراستە کردنە، ئیّوە بەبەلّگەو دەلیل بۆتان مەعلوم نەبوەو نازانن، کەهەموو مەخلوقات، هەموو بوونەوەر تەسبیحاتو تەقدیسی خودا دەکا؟؟ ﴿وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ﴾ دەبینی پەلەوەر (بالّندە) لەکاتی فرِینی دا باڵەکانی لیّك دەداو راستیان دەکا، بۆئەوەی لەو بەرزایی یەوە نەکەویّتە خوار، هەرکەسیّك بەوردی سەیری بالّندە بکاو عەقلّی ریّكو پیّك بیّ، دەزانیّ کەبەدیهیّنەریّکی دانا ئەو بالّندەیەی دروست کردوە، دەزانیّ هەلّسو کەوتو شیّوەو رەفتاری ئەو بالّندەیە نیشانەی ئەوەیە: کەبەدیهیّنەرەکەی خاوەنی هەموو صیفاتیّکی کەماڵە، ﴿كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ هەریەکیّ لەو مەخلوقاتانەی باسمان کردن هەموویان نویّژو تەسبیحاتی خۆیان دەزانن، واتە: خودا شارەزایان دەکا بۆ ریّبازو یاسای خودا پەرستی، هەریەکەیان بەجۆریّك خوداپەرستی خۆی ئەنجام دەداو بەندایەتی خۆی رادەگەیەنیّ، پەروەردگاریش زاناو ئاگادارە بەهەموو کارو کردەوەیەکیان هیچی لیّ گوم نابیّ.

﴿٤٢ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ﴾ هەر بۆ خودایە ملکایەتی ئاسمانەکانو زەوی، هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە هەمووی ملکی خودایە، فەرمانڕەوای موطلەقە تێیان دا؛ بەدییان دەهێنێ دەیانفەوتێنێ، ژیانیان پێ دەبەخشێو دەیانمرێنێ. هەر خودا پەرستراوی حەقو راستەو هەر ئەو شیاوی خودایەتی یە، کەسی تر شیاوی پەرستش بۆ کردن نیە، کەس مافی ئەوەی نیە حوکمو بڕیاری خودا هەڵوەشێنێتەوە یان رایان بگرێ، گەڕانەوەی هەموو مەخلوقات هەر بۆلای خودایە، رۆژی قیامەت هەمووتان ئەی ئادەمیزادینە! زیندو دەکرێنەوە دەچنەوە بەرقاپی خودا، ئەویش بەویستی خۆی چۆنی بوێ ئاوا بڕیار دەربارەتان دەردەکاو هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی پاداشی خۆی وەردەگرێتەوە.

﴿٤٣ أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَاباً ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَاماً﴾ ئەوە تۆ ئەی پێغەمبەر ! ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ﴾ ئاوا بەو جۆرە پەروەردگار لەطەبەقو توێی ئەو هەورانەوە کەدەشوبهێنە کێوی بەرزو گەورە باران دەبارێنێ وەکوو چۆن جاری واهەیە بەفرو تەرزە دەبارێنێ، ئەمەش بەهۆی ساردیی ئەو هەڵمە بەرزەوە بووەی لەدەریاکانەوە هەڵدەستێو بەرز دەبێتەوە. مەبەست بە (السماء) بەرزایی یە، ئەوەی لەژوورەوەیە. (جبال) یش لێرەدا کینایەو دەرکەیە لەو هەورانەی: کەئێستا ئەوانەی سواری فڕۆکە دەبنو سەر هەورەکان دەکەونو سێهەزار پێ یەك لەزەوی حەوا دەکەون هەورە سپیەکان دەبینن وەکوو کێوی گەورە وەهان، بێگومان دەستی قودرەت پاڵ بەهەورە پەرتەوازەو بڵاوەکانەوە دەنێ لەشوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، پاشان لێکیان دەداو کۆیان دەکاتەوەو دەیانخاتە سەر یەك، ئەمجار: کەقورس بوون، ئاویان لێ دێتەخوار، ئەو هەورانە لەبەرزایی یەوە دەق دەشوبهێنە کێوی سەرکەشو بەرزو بلند. ﴿فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ ئەو بارانو تەرزەو بەفرە دەبارێتە سەر وڵاتێك خودا رەحمیان پێ بکاو بیەوێ لێ ی بباریێ ﴿وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ﴾ ئەو بارانو بەفرو تەرزەیە دەگرێتەوە لەوڵاتێك خودا بیەوێ لێ ی نەبارێ. جایان نیعمەتو تۆڵە لێ ستاندنە لەدانیشتوانی ئەو وڵاتو هەرێمە. یان رەحمەتە بۆیانو بۆ پارێزگاریو پاراستنی بەرو بومو کشتو کاڵیان. ﴿يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالأَبْصَارِ﴾ نزیکە روناکایی بروسکە: کە لەچڕبوونەوەو پاڵەپەستۆی هەورەکانەوە پەیدا دەبێ هێندە بەتەوژمو خێرایە، هێند شوعلەو پرتەوی بەهێزە لەوانەیە بینایی چاو بەرێ!!

﴿٤٤ يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ پەروەردگار شەوو رۆژ بەدی دێنێ، رۆڵی خۆی دەگێڕێ تێیان دا، لەم زیاد دەکاو لەو کەم دەکا، گۆڕانکارییان تێدا دەکا لەبارەی گەرماو سەرماوە، وەرزەکان دەگۆڕێ، بەدوو یەك دا دەیانهێنێو دەیانبا، یاسایەکی بۆ داناون نەگۆڕو تۆکمە. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لأُولِي الأَبْصَارِ﴾ بێگومان لەبەدیهێنانی شەوو رۆژدا، لەگۆڕانکاریی کردن تیایان دا، بەڵگەو دەلیلی زۆرو جۆراو جۆر هەن لەسەر گەورەیی خودا، پەندو ئامۆژگاریی هەیە بۆ کەسێك خاوەن عەقڵ بێو وردبێتەوە.

﴿٤٥ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ خودا هەموو پیرۆیەکی لەئاو دروست کردوە، بناغەی هەموو درووست کراوێکی گیانلەبەران ئاوە، ئاو مادەی ئەساسی زیندوەرە. یان هەموو زیندەوەرێك لەو دڵۆپە مەنی یە دروست دەبێ: کە لەمندالدانی مێینەدا لەگەڵ هێلکەی تێکەلاو دەبنو کۆرپەلە پێك دەهێنن! ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ﴾ لەوگیانلەبەرانە هی وایان هەیە خشۆکەو لەسەر سکی دەخشێ، وەکوو مارو باقی خشۆکەکانی تر. ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ﴾ هی وایان هەیە لەسەر دووقاچ دەڕوا وەکوو ئادەمیزادو پەلەوەر. ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ﴾ هی واشیان هەیە لەسەر چوارقاچ دەڕوا وەکوو ئاژەڵو باقی حەیوانە دڕندەکانی تر. ﴿يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾ پەروەردگار بەویستو ئیرادەی خۆی بەتواناو دەسەڵاتی خۆی هەرچی بوێ دروستی بکا دروستی دەکا، دەسەڵاتو قودرەتی سنووردار نیە. گیانلەبەری وای دروست کردوە زیاد لەچوار قاچی هەیە ئەمانەش چەند جۆرو گەراو رەچەڵەکن، شێوەو سروشتو هەڵسو کەوتیان لەیەك جوداوازە ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بێگومان خودا بەسەر هەموو شتێك دا بەتواناو دەسەڵاتە، هیچ شتێکی لەبوونەوەردا لێ عاسی نابێ!

﴿٤٦ لَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ﴾ بێگومان ئێمە نازڵمان کردوە لەم قورئانەدا چەند ئایەتێکی رونکەرەوەو ئاشکرا، ئاماژە بەهەبوونی خودایەکی بەدیهێنەرو کار دروست دەکەن، رێ نیشاندەرن بۆ حەقو راستی، حوکمو ئامۆژگارییان تێدایە، پەندو مەتەڵیان لەخۆ گرتوون، بەڵگەو نیشانەی تۆکمەن لەسەر خودایەتی خوداو تاكو تەنهایی زاتی پاکی. ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ پەروەردگار بەویستی خۆی بەهۆی ئەو هەموو بەڵگەونیشانانە کەسانێك شارەزای

رێگای ڕاستو دروست دەکاو تۆفیقیان دەدا بەردەوام بن لەسەر ئەو جادە ڕێیە، ناهێڵێ لابدەنو تووشی هیلاکەت بن! کەسێکی بۆی فێری حیکمەتو تێگەیشتنی قورئانی دەکا، عەقڵو هۆشی دەداتێ بیر بکاتەوە لەئایەتەکانی قورئان حاڵی بێ.

﴿[٤٧] وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا﴾ ئەو مونافیق دوو ڕوانە لەبەر چاوی موسوڵمانان دەڵێن: ئێمە بڕوامان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا هەیە، (الله) بە پەروەردگاری بوونەوەر دەزانینو موحەممەد ﷺ بەپێغەمبەرو ڕەوانە کراوی خودا دەزانین، فەرمانبەرداری خوداین لەهەموو حوکمو بڕیارێکی دا، گوێ بیسی پێغەمبەرین لەهەر حوکمو بڕیارێك دەیدا ﴿ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾ کەچی لەواقیع دا کۆمەڵێکیان پشت لەحوکمی پێغەمبەر ﷺ هەڵدەکەن، پابەندی حوکمەکانی نابن، بەکردەوە پێچەوانەی گوفتارەکانیانن، شتێك دەڵێن: نایکەن، شتێك دەکەن نایڵێن. ﴿وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ﴾ لەڕاستی دا ئەو مونافیقانە موسوڵمان نین، بەخاوەن باوەڕ ناژمێردرێن، بەڵکوو ئەوان لەنیفاقو دووڕوویی دا چوختی بوون، فێڵو فرتی زەبەندە دەزانن.

﴿[٤٨] وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ ئەگەر بانگ بکرێن بۆئەوەی حوکمی خودایان تێدا بخرێتە کارو شوێن هیدایەتی خودا بکەونو پەیڕەوی پەیامی پێغەمبەر ﷺ بکەن پێیان بگوترێ: باکێشەو نیزاعتان بەگوێرەی شەریعەتی خودا یەکلابکرێتەوە، دەبینی کۆمەڵێکیان پشت لەحەق هەڵدەکەن، لەئاست حوکمی خودا لوتبەرزی دەنوێنن، ڕازی نین بەحوکمی پێغەمبەر ﴿[٤٩] وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾ ئەگەر داواکەیان لەبەرژەوەندی خۆیان بێ، بزانن حەق بەدەستی ئەوانە، پەلە دەکەن لەهاتن بۆلای پێغەمبەر ﷺ بۆئەوەی حوکم بدا لەنێوانیان دا، گوێ بیسو فرمانبەردارن چونکە دڵنیان لەوەی پێغەمبەر ﷺ بەحەق نەبێ حوکم نادا.

﴿[٥٠] أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا؟﴾ وشەی (أم) بۆ ئیستفهامە، ئیستفهامەکەش بۆ تەقریرو ئیثباتە: واتە: دڵە ڕاوکێو بەرقەرار نەبوونو ڕاڕاییان لەنێوان ئەوەدا ئایا قبووڵی بڕیاری پێغەمبەر ﷺ بکەن یان نەیکەن، دەگەڕێتەوە بۆ یەکێك لەم هۆیانە، یان دڵیان نەخۆشەو دووچاری کوفرو نیفاق بووە، هەمیشە نەخۆشن، یان گومانیان لەئایینو پێغەمبەرایەتی موحەممەد دا هەیە.

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

﴿أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ﴾ یان ترسی ئەوەیان هەیەخوداو پێغەمبەر لەحوکمو بڕیار دەرکردن دەربارەیان ستەمیان لێ بکەن. ﴿بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ بەڵکوو ئەوان بۆخۆیان ستەمکارو تاوانبارن، دەیانەوێ ستەم لەوانە بکەن: کەمافیان لەسەریانە، ئەوان دەزانن: پێغەمبەر ﷺ لەحوکمو بڕیاردان لەنێوانیان دا ستەمیان لێ ناکا، دڵنیان لەعەدالەتکاریی پێغەمبەر ﷺ بەگومان نیە.

﴿[٥١] إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ بێگومان هەڵسو کەوتی موسوڵمانانی ڕاستاڵو بڕوا پتەو جوداوازە لەهی کافرو مونافیقەکان ئەدەبو ڕەوشتی موسوڵمانان لەگەڵ خوداو پێغەمبەردا ﷺ جۆرێکی ترە، ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئەوانە، هەر ئەوانە ڕزگار بوو بەمراز گەیشتوون، ترسی تەنگانەیان نیەو کاریان مەیسەرە. چونکە خودا ئیشەکانیان بۆ هەڵدەسوڕێنێ کەسێکیش خودا کاری بۆ هەڵسوڕێنێ ڕزگار بوو سەرکەوتوو بەمراز گەیشتووە. چونکە ﴿[٥٢] وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ

﴿وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ﴾ هەرکەسێ پابەندی فەرمان‌و نەهی خوداو پێغەمبەری خودا بێ، گوێ بیسی حوکم‌و بڕیاریان بێ لەهەموو شتێك دا، هاوکات لەگەڵ ئەم پابەند بوون‌و ملکەچی یەی دا ترسی خوداشی هەبێ لەسەر ئەو تاوانانەی لەوەپێش ئەنجامی داون، تۆبەشی کردبێ‌و ترسی سزاو تۆڵەی هەبێ. ﴿وَيَتَّقْهِ﴾ لەداهاتوودا خۆ بپارێزێ لەتاوان‌و عەزمی جەزم کردبێ: کەئیتر لەداهاتوودا بەرای بەرای تۆخنی تاوان ناکەوێ ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ ئائەوانە بەمراز گەیشتوون‌و هەموو خێرو بێرێکیان چنگ دەکەوێ‌و لەهەموو شەڕو بەلایەکی دونیاو قیامەت پارێزراون!

﴿٥٣ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ﴾ مونافیقەکان دەهاتنە خزمەت پێغەمبەر ﷺ سوێندیان بۆ پێغەمبەر ﷺ دەخوارد، زێدە ڕەوییان لەسوێند خواردنەکەدا دەکردو دەیانگوت: ئەگەر تۆ فەرمانمان پێ بکەی بۆ چون بۆ جیهادو شەڕ کردن دژی کافران، ئێمە بێ چەندو چون دەچین بۆ جیهادو شەڕ کردن دژی کافران، ﴿قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: سوێند مەخۆن پێویست بەو سوێند خواردنەتان ناکا، ئەوەی لەئێوە داوا کراوەو پێویستە ئەنجامی بدەن: فەرمانبەرداری‌و گوێ بیسی یە ئەویش ئاشکراو نمایانە؛ ئەوەی بەزوبان دەیڵێن: بەدڵ باوەڕتان پێ بێ‌و بەکردەوە بیچەسپێنن، ئەوە پێویستە لەسەرتان. ﴿إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ بێگومان خودا ئاگاداری کردەوەی نهێنی‌و ئاشکراتانە، دەزانێ کێ فەرمانبەردارەو کێ یاخی‌و سەرپێچیکارە، دەزانێ سوێندەکانتان بەدرۆیەو ئاگاداری ناو دڵ‌و دەروونی بەندەکانیەتی دەزانێ چ نیفاق‌و کوفرو فرت‌و فێڵێکی تێدایە. ڕۆژی خۆی پاداش‌و سزاتان بەگوێرەی کردەوەکانتان دەداتەوە.

﴿٥٤ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ بابەڕاستی تاعەتی خودا بکەن، پابەندی فەرمانی خودا بن، شوێن قورئانی خودا بکەون. جا ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ ئەگەر پشتتان هەڵکردو لەسەر دوو ڕوویی خۆتان بەردەوام بوون ئەوە ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ﴾ ئەوەی لەسەر پێغەمبەرە، گەیاندنی پەیامەو ئەنجامیشی داوە ﴿وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾ ئەوەی لەسەر ئێوەیە قبوڵکردنی پەیامەکەیەتی‌و بەگوێکردنیەتی لەوەی فەرمانتان پێ دەکا بەدڵسۆزی پابەندی فەرمانەکانی بن، وەلحاڵ پشتتان هەڵکردووەو بەگوێتان نەکردوە.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ ئەگەر ئیطاعەی جڵەوگیرییەکانی بکەن هیدایەت دەدرێن بۆ حەق‌و ڕاستی بۆ ڕێبازی سەربەستی‌و بەرچاو ڕۆشنی‌و دڵ ڕوناکی. چونکە پێغەمبەر بانگەوازیی دەکا بۆ ڕێبازی ڕاست‌و بەختەوەر. پێغەمبەریش هەر ڕاگەیاندنی لەسەرەو بەس.

﴿٥٥ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ پەروەردگار وادەی داوە بەوانەی ئیمانی پتەوو ڕاستیان هەیەو کردەوەی باشیش ئەنجام دەدەن، وادەی ئەوەی پێداون: کەلەسەر زەوی جێگیریان بکاو بیانکاتە خاوەنی زەوی‌و ئاوەدانکەرەوەی، بیانکاتە فەرمانڕەواو کاربەدەستی خەڵك لەزەوی داو وڵات ئاوەدان بکەنەوەو ژیانی تێدا خۆش ببێ، دەیانکاتە جێنشین لەسەر زەوی وەکوو لەپێش ئەوان دا داودو سلێمانی کردنە کاربەدەست‌و فرمانڕەوای سەرزەوی، وەکوو چۆن وڵاتی میصرو شامی دا بەنەتەوەی ئیسرائیل لەشوێنی جەبابیرەو فیرعەون دا جێگیری کردن!! ﴿وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي

ارتَضَى﴾ ئایینی ئیسلام جێگیر دەکا بۆیان لەسەر زەوی، لەناو دڵەکان دەیرسکێنێ‌و لەوڵات دا پایەداری دەکا، خۆیان دەبنە فەرمانڕەواو کاربەدەستی جیهان‌و ئاینەکەشیان دەبێتە بەرنامەی ژیان، چاکسازیی‌و عەداڵەتکاریی پەیدا دەبێ، زەوی ئاوەدان دەکرێتەوەو سوود لەبەرو بوومەکانی وەردەگیرێ، چونکە ئاینەکەیان فەرمان بەچاکسازیی‌و عەداڵەتکاریی‌و ئاوەدانکردنەوەی وڵات‌و پشکنینی کون‌و قوژبنی زەوی دەکا؛ بۆئەوەی سوودی ماددی‌و زانستی لێ وەربگرن! ﴿لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾ حاڵ‌و وەزعیان دەگۆڕێ لەترسەوە بۆ ئارامی‌و ئاسایش، بەدڵنیایی پشتێن دەکەنەوەو لەکەس ناترسن.

﴿يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾ تەنیا عیبادەت بۆ خودا دەکەن‌و بەس، کەسی تر ناکەنە هاوەڵ‌و هاوشانی یان ئەوانە باڵادەست دەبن چونکە تەنیا خودا دەپەرستن‌و کەسی تر ناکەنە هاوشانی. ﴿وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ کەسێك دوای ئەو هەموو نازو نیعمەتانەی پێمان بەخشیون لەئایین هەڵبگەڕێنەوە یان کوفرانی نیعمەتەکانی بکەن.

﴿٥٦ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ نوێژەکانتان لەکاتی خۆیان بەڕێك‌و پێکی ئەنجام بدەن، ﴿وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ زەکاتی ماڵ‌و سامانی خۆتان دەربکەن، چوونکە زەکات دان باربوویی کردنی ئاتاجانە، دەستگیری کردنی هەژارو بێ نەوایانە، ﴿وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ پابەندی فەرمانی پێغەمبەر ﷺ بن، چیتان پێ دەڵێ گوێ بیستی فەرمان‌و جڵەو گیرییەکانی بن، ﴿لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ بۆ ئەوەی خودا ڕەحمتان پێ بکا، لەسزای توندی دۆزەخ بتانپارێزێ، چونکە هەرکەسێ ئەوە کردارو هەڵوێستی بێ خودا ڕەحمی پێ دەکا.

﴿٥٧ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ ئەی پێغەمبەر! وامەزانە ئەوانەی سەرپێچی پەیامی تۆ دەکەن، بەدرۆت دەخەنەوە، بڕوا بەپێغەمبەرێتی خۆت‌و ڕاستی پەیامەکەت ناکەن، وامەزانە ئەوانە لەژێر دەسەڵاتی خودا دەردەچن‌و خودا ناتوانێ تۆڵەیان لێ بستێنێ. ﴿وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ شوێنی حەوانەوەو سەرەنجامیان ئاگری دۆزەخە ﴿وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ دۆزەخ خراپترین ئاکام‌و شوێن‌و جێگای حەوانەوەیە. هەرکەسێ لەقیامەت دا دۆزەخ بکرێتە شوێنی حەوانەوەی ماڵوێران‌و خەسارەتمەندە!

﴿٥٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾ ئەی ئەوکەسانەی ئیمانتان هێناوە، بڕواتان بەخودایەتی خوداو پێغەمبەرێتی موحەممەد هەیە، بەئافرەت‌و پیاوانتانەوە، داوا لەکۆیلە خزمەتکارو کارکەرو بەندەکانتان بکەن، هەروا داوا لەو منداڵانەتان بکەن: کەهێشتا باڵغ نەبوون. داوایان لێ بکەن کەلەسێ کات دا بەبێ ئیزن نەیەنە ژوورەکانتان‌و بەبێ پرس خۆیان بەشوێنی تایبەتی نووستنتان دا نەکەن ئەو سێکاتە قەدەغە کراوانەش ئەمانەن:-

١- ﴿مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ﴾ لەپێش نوێژی بەیانی دا، چونکە ئەو کاتە کاتی ئیستیراحەت‌و نووستنە لەناو جێگادا کاتی بەخەبەر هاتن‌و هەستان لەخەوو خۆگۆڕینە، لەوانەیە عەورەتی ئادەمیزاد بەدەر بکەوێ‌و ئەو خزمەتکارو منداڵانە چاویان پێ بکەوێ.

٢- ﴿وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ﴾ ئەوکاتەی پۆشاکی کارو کاسبی دادەکەنن‌و خۆتان ڕووت دەکەنەوە بۆ پشوودان‌و ماندو حەسانەوەو نووستنی نیوە ڕۆژ.

٣- ﴿وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ﴾ دوای نوێژی (خەوتنان) چونکە ئەوکاتەش کاتی خۆ ڕووتکردنەوەو پۆشاك گۆڕینە، پۆشاکی ئیش دادەکەندرێ‌و پۆشاکی نووستن لەبەر دەکرێ. ﴿ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ﴾ سێ کاتی وەهان مەزەندەی ئەوەیان لێ دەکرێ عەورەتی ئادەمیزادیان تێدا دەربکەوێ. دەبێ فەرمان بەخزمەتکارو کارکەرو منداڵ بکرێ لەم سێ کاتەدا خۆبەسەری سەر بەژووری تایبەتی نووستن‌و حەسانەوەدا نەکەن. ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ﴾ چ خراپەیەکتان لەسەر نیە ئەگەر لەغەیری ئەو سێ کاتانەدا منداڵ‌و کۆیلە نۆکەرو خزمەتچی‌و کارە کەرەکانتان بەبێ ئیزن بێنە ژوورەوە بۆلاتان، واتە شتێکی موباح‌و ڕەوایەو بەیاساغ دانانرێ. چونکە ئەوانە ﴿طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ واتە ئەو منداڵ‌و کۆیلەو خزمەتچی‌و کارە کەرانەتان لەناو ماڵ دان‌و دێن‌و دەچن، هەریەکە بۆ کاری خۆی، خزمەتچی‌و کارکەرەکانتان خەریکی ماڵماڵێن‌و ئەنجامدانی ئیش‌و کاری ناوماڵن، منداڵەکانیش بۆئەنجامدانی کاری تایبەتی خۆیان ژوراو ژوور دەکەن‌و پێیان خۆشە لەگەڵ ئێوەش کات بەسەر بەرن، ئەگەر هەموو کاتێك دەقولباب‌و ئیزن وەرگرتن بەپێویست دابنرایە دەبوە حەرەج‌و ناخۆشی بۆ هەموو ئەندامێکی خێزانەکە.

﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ئاواو بەو جۆرە پەروەردگار شەریعەت‌و یاسا بۆ ئێوە ڕون دەکاتەوە،

فێری ئاداب‌و رەوشتی جوان‌و رازاوەتان دەکا، پەروەردگار ئاگاداری وەزع‌و حاڵی بەندەکانیەتی، دەزانێ چ سوودبەخشە بۆیان چی بەکەڵکیان نایە، داناو حەکیمە لەدارشتنی یاسای ژیانی ناو خێزان‌و ناو کۆمەڵ، دەزانێ چ داب‌و رەوشتێك بەکەڵکە بۆیان، ئەمجار دەگوێزێتەوە بۆ بەیانکردنی حوکمی دوانزەههەم‌و دەفەرموێ: ﴿[٥٩] وَإِذَا بَلَغَ الأَطْفَالُ مِنكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ هەرکاتێ منداڵەکانتان گەییشتنە تەمەنی باڵغ بوون کەلەوەپێش تەنها لەسێ کات دا ئیزنی هاتنە ژوورەوەی شوێنی نووستن‌و پشوودانی ئێوەیان وەردەگرت، ئەگەر باڵغ بوون پێویستە هەموو کاتێ ئیزن وەربگرن وەکوو چۆن لەوەپێش فەرمانتان پێ کرا، کەئادەمیزادی گەورە دەبێ ئیزنی هاتنە ژوورەوە وەربگرێ جاکوری ئەو ماڵە بێ یان خزم‌و کەس‌وکار بێ.

﴿[٦٠] وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللاَّتِي لا يَرْجُونَ نِكَاحاً فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ﴾ وەکوو زانیمان لەوەپێش فەرمانی کرد بەوەی ئافرەتان زینەتی خۆیان بشارنەوە بۆ ئەوەی فیتنەو شەهەوات نەوروژێن. ئەمجار لێرەدا دەگەرێتەوە سەر بەیانکردنی حوکمی ئەوە: کەئەو ئافرەتانەی پیرو پەلۆ بوون‌و چ حەزو ئارەزۆی پیاوانیان نەماوە، لەش‌و لاریان چرچ‌و لۆچ بووەو چ جوانییەکیان پێوە دیار نیە، ئەو جۆرە پیرەژنانە چ خراپەیەکیان لەسەر نیە: کەلەناو ماڵ دا کەمێ لەپۆشاکی خۆیان کەم بکەنەوە واتە: پۆشاکی دەرەوەیان دا بکەنن، بەمەرجێ عەورەتیان بەدەر نەکەوێ‌و کەشفی زینەتی خۆیان نەکەن. بەڵام ﴿وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ﴾ ئەگەر پۆشاکی دەرەوەیان بەسەر خۆیانەوە بێڵن‌و داینەکەنن‌و بەو پۆشاکە پان‌و پۆرە داپۆشەرەوە لەماڵ دابنیشن باشترە بۆیان. ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ پەروەردگار شنەوایە بەقسەو گفتوگۆی ئەو پیرەژنانە لەگەڵ پیاوان دا، زاناو ئاگادارە بەگوفت‌و گۆی ئەو پیرێژنانە لەگەڵ ئەوان دا، زاناو ئاگاداری مەبەست‌و نیازیانە، هیچی لێ گوم نابێ.

﴿[٦١] لَيْسَ عَلَى الأَعْمَى حَرَجٌ وَلا عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾ لەسەر کوێرو شەل‌و گۆج‌و نەخۆش چ

وَإِذَا بَلَغَ ٱلْأَطْفَٰلُ مِنكُمُ ٱلْحُلُمَ فَلْيَسْتَـْٔذِنُوا۟ كَمَا ٱسْتَـْٔذَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَٱلْقَوَٰعِدُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَٰتٍۭ بِزِينَةٍ ۖ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَّيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا۟ مِنۢ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ ءَابَآئِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَٰنِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَٰمِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَٰلِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَٰلَٰتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُۥٓ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَأْكُلُوا۟ جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا فَسَلِّمُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ مُبَٰرَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

گوناهێ نیە: کەنەتوانن بچن بۆ جیهاد، بەبیانووی بێ تواناییی‌و لاوازییان خۆیان پاش بدەن. ﴿وَلا عَلَى أَنفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾ هەروا لەسەر ئێوەش چ تاوانێ نیە کەلەماڵەکانی خۆتان دا نان بخۆن. کەدەفەرموێ: ماڵی خۆتان. ماڵی کوڕ بەنیسبەت دایك‌و باوکەوە، هەروا ماڵی مێرد بۆ ژن، دەگرێتەوە. چونکە ماڵی کوڕ هی باوکیەتی، ماڵی مێرد ماڵی ژنەکەیەتی. ﴿أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾ واتە پەروەردگار لەیانزە شوێن دا بۆ ئێمەی حەڵاڵ کردوە کەبەبێ ئیزنی صەریح‌و بەمەرجی ئەوەی بزانین پێخۆشبون‌و رەزامەندیی هەیە بخۆین‌و بخۆینەوە ئەو یانزە شوێنەش ئەمانەن: ماڵی خۆمان، ماڵی کوڕیش بەردەکەوێ. ماڵی باوك‌و باپیرانمان، ماڵی دایك‌و نەنکمان، ماڵی براکانمان، ماڵی خوشکانمان، ماڵی مامەکانمان، ماڵی خوشکی باوکمان، ماڵی خاڵەکانمان ماڵی خوشکی

دایکمان، یان ئەو ماڵانەی کەکلیلیان بەدەستی ئێوەوەیە، یان ماڵی برادەرو هاورێکانتان. جا: کەبەیەکەوە ناوی ئەو ماڵانەی هێنا: کەبەبێ ئیزنی صەریح خواردنو خواردنەوەیان تێدا رەوایە، ئەو حاڵو چۆنیەتەش بەیان دەکا: کەخواردنەکەی لەسەر دەخورێ: دەفەموێ: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعاً أَوْ أَشْتَاتاً﴾ چ خراپەو حەرەجێکتان لەسەر نیە بەکۆڕو کۆمەڵ نان بخۆن یان بەتەنیا نان بخۆن. ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾ هەرکاتێك چوونە ماڵێك لەم ماڵانە بۆ نانخواردن، سەرەتا سەلام لەدانیشتوانی ماڵە خانە خوێ کەتان بکەن، چونکە ئەوان لەخۆتانن چ لەرووی ئایینەوە، یان لەرِوی خزمایەتیو دۆستایەتیەوە. ﴿تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً﴾ واتە: سڵاوبکەن بەسڵاوێك کەبەفەرمانی خودا چەسپاوەو لەشەریعەتو یاسای خوێ دا دایناوە، ئەو سڵاو کردنە پیرۆزو خێرو بەرەکەت ئاوەرە، پاداشی باشی لێ وەردەگرنەوە. دڵو دەروونی سڵاو لێکراوی پێ خۆش دەبێ. ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ ئاوا بەوجۆرە خودا یاساو رێسای ئاینتان بۆ شی دەکاتەوە، وەکوو چۆن لەم ئایەتەدا ئەوەی بۆ رونکردنەوە کەحەلاڵە بۆتان دیدەنی یەکتر بکەنو بەئیزنو تێرادیوی لەماڵی یەکتری بخۆن. هەروەکوو لەسورەتەکەدا گەلێك حوکمو شەریعەتی جۆراو جۆری بۆ شی کردنەوە، بۆئەوەی ئێوە تێیان بفکرنو سەرنجیان بدەنێ، فەرمانو جڵەوگیریەکانی خودا شارەزابنو خۆشبەختی دونیاو قیامەت دەستەبەر بکەن.

﴿٦٢ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ موسوڵمانانی خاوەن باوەڕو ئیمان کامڵو پتەو ئەوانەن لەناخەوە بڕوایان بەهەبوونی خودای تاكو تەنیاو بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەر هەیە، هەروا بڕوایان بەڕاستی پێغەمبەرایەتیو هاتنی رۆژی قیامەت هەیە. ﴿وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ﴾ ئەگەر هاتوو موسوڵمانان لەتەك پێغەمبەردا بونو بۆ کارێکی گرنگ کۆبوونەوە وەکوو نوێژی جومعە یان نوێژی جەژن، یان رەگەڵ کەوتنو هاوکاری کردن بۆ جەنگان لەدژی دوژمن، یان پلان دانانو نەخشە کێشان بۆ کارێکی گرنگ جائەگەر لەوکاتانەدا پێویستیان بەوەبوو ئیزن وەربگرنو پێغەمبەر خۆی روخصەتیان بدا تا ئیزن وەرنەگرن ناڕۆن. ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ بێگومان ئەوانەی ئیزن لەپێغەمبەر وەردەگرنو بۆ چوونەدەرەوەو ئەنجامدانی کارەکانیان روخصەت وەردەگرنو راوێژ لەگەڵ پێغەمبەردا دەکەن، ئەوانە لەپێڕی موسوڵمانانی

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

سورة الفرقان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

خاوەن باوەڕو راستگۆو راستاڵن، بڕوایان بەتاكو تەنیایی خوداو پێغەمبەرێتی حەزرەتی موحەممەد ﷺ هەیە، بەگوێرەی ئیمانەکەیان هەڵسو کەوت دەکەن. ﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾ ئەگەر هاتوو یەکێك لەو موسوڵمانە راستاڵانە داوای روخصەتی لێ کردی بۆئەوەی کارێکی گرنگو پێویستی خۆی ئەنجام بدا ئەتۆ بەئارەزۆی خۆتو بەگوێرەی بەرژەوەندی روخصەتیان بدە. ﴿وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەی موحەممەد داوای لێخۆشبوون لەتاوانیان بۆ بکە، لەخودا بپارێرەوە.

﴿٦٣ لا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضاً﴾ ئەی موسوڵمانینە! بەناوی شەخصی خۆی بانگی پێغەمبەر مەکەن! مەڵێن: ئەی موحەممەد، یان ئەی کوڕی عەبدوڵڵا. یان - باوکی قاسم - بەڵکوو بەشێوەیەك بانگی بکەن رێزو حورمەت بگەیەنێ، بەدەنگی نەرمەوەو بەشێوەی ئەدەبو حیشمەتەوە بانگی بکەن (یارسول الله) (یانبی الله) دەبێ بەوپەڕی رێزەوە بانگی بکەن، لەبانگ کردنەکەتان دا دیاربێ

کەدڵو دەروونـی داگیر کـردونو خۆشتان دەوێو بـەویقارە لاتـان. ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا﴾ وشـەی (قـد) لێرەدا بۆ تـەحقیقو چەسپاندنە. واتـە: خـودا زانـاو ئاگادارە بـەو دووڕوانـەی کـەخۆیان لـەکۆڕو مەجلیسی پێغەمبـەر ﷺ دەدزنەوەو یەکەیەکە خۆیان باریك دەکەنـەوە، بـەبێ ئیزنـی پێغەمبـەرو روخـصەت لێ وەرگـرتن لەمزگـەوتو کـۆڕو کۆبوونـەوەی دزە دەکـەنو یەکتردەکەنـە مـەتاڵو پـەردەو هەنـدێکیان خـۆ دەخەنـە پـەنا هەندێکیانـەوە (قـەلفری لـێ دەکەن!). ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ بابترسن ئەوانـەی سەرپێچی فـەرمانی پێغەمبـەر دەکـەن، بـەنهێنی یـان بەئاشکرا دەیانـەوێ سنور شکێنی بکەن، هەوڵ دەدەن پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی نەبن، پەیرەوی شەریعەتو ئامۆژگارییەکانی نەکەن، بابترسن لەوەی: کەتووشی بەڵاو فیتنەو ناخۆشی ببن، یان لەقیامەت دا دوچاری عەزابی بەئێشی دۆزەخ ببن.

﴿[٦٤] أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ﴾ دوبارە وشەی (قد) بۆ تـەحقیقو چەسپاندنە. واتـە: ئاگادار ببنـەوە، بـزانن هەرچـی لەئاسمانـەکانو زەوی دا هەیـە، بـەدیهێنراوو ملکـی خـودان، تـاوو تـوێ کـردنو هەڵـسوڕانو فـەوتانو دروسـت کردنیـان، کـەم بـوونو زۆر بونیـان.... هەمووی بەدەست خودایە، هەرچی نهێنیو ئاشکرایەك هەیە هەموو لای خودا نمایانـە. ﴿وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا﴾ ئـەو رۆژەی دەگەڕێندرێنـەوە بـۆلای خـودا: کـەرۆژی قیامەتـە، هـەواڵیان دەداتـێ بـەوەی لـەدونیادا کردویانـە بـەو کوفرو نیفاقەی لەناو دڵی خۆیان دا حەشاریان داوە. پـڕاو پـڕ سـزایان دەداتـەوە. ئادەمیزادەکـان چـییان کـردەوە دێتـەوە پێشیانو پاداشو سـزای لەسـەر وەردەگرنـەوە. ﴿وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ خـودا بەهـەموو شـتێك زانـاو ئاگادارە، رۆژی قیامەت بەندەکان بەرەو روی زانیاری خودا دەبنەوەو هیچیان بـۆ ناشـێردرێتەوە. لـەو رۆژەدا دادگـایی کـردن تـەنها بـۆ خودایەو خۆی سـەرەنجامی ئـادەمیزاد بەچاكو خراپیانـەوە یەکاڵا دەکاتەوەو لێکیان هەڵدەوێرێ.

کۆتایی سورەتی النور

سورەتی (الفرقان)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ بەرزو پیرۆزو خاوەن خێرو فەرە، ئەو خودایەی قورئانی نازڵ کردوە بۆ سەربەندەی خۆی: کەرەوانە کراوە بۆ سەر هەموو ئادەمیزادو خاتەمی پێغەمبەرانە. بۆئـەوەی بـەو قورئانـە پـڕ فـەرو بەرەکەتـە عالـەمی ئـادەمیزادو عالـەمی جندۆکـە بترسـێنێ، ترسـێنەرو مـوژدەدەربێ، سەرپێچیکاران لەسزای خـودا بترسـێنێ مـوژدەی بەهەشـت بـدا بەوانـەی پابەنـدی پەیامەکەی دەبن.

﴿[٢] الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئـەو خودایـەی کـە لەراسـتیدا موڵکایـەتیو خاوەنیـەتی ئاسمانـەکانو زەوی هەرهی ئەوە، دەسەڵاتی بەدیهێنانو فەوتاندنو رەدام هێنان هـەرهی خۆیـەتی، بەویـستی خـۆی چـۆنی بـوێ ئـاوا هـەڵیان دەسـوڕێنێ، ژیـان بەخـشینو مراندن، تەحلیلوتـەحریم...تـەنها بەدەست خۆیـەتیو بـەس ﴿وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا﴾ هەرگیزاو هـەرگیز بـەهیچ شێوەیەك منداڵی بۆ خـۆی بڕیـار نـەداوە، هـەبوونی منـداڵ لەگـەڵ پلـەو پایـەی خودایەتی ناگونجێ، پێویستی بە منداڵ نیە. ﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ شەریكو هاوبەشی نیە لەخاوەنیـەتیو دەسەڵاتداریو فەرمانڕەوایی دا. تـاكو تـەنهایی لەخودایـەتی دا، هەر ئەو شیاوی پەرستش بۆ کردنو بەندایـەتی بۆکردنـە، ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا﴾ هەموو شتێك -جگە لەخۆی- هـەمووی لەنەبوونـەوە بـەدی هێنـاوە، قـەبارەو شـێوەی مەزندەکردون، گونجانی هەموو شتێکی لەگەڵ شتەکانی تر بەرچاو گرتوە، هەموو مەخلوقاتی بەیەکەوە گونجاندوە.

کەچی ئەونەفامانە ﴿[٣] وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً﴾ چەند خودایەکیان بڕیارداوە جگەلەخودا بەندایەتیان بۆ دەکەن، هەرچی نیشانەی خودایەتی هەن لەوان دانیە، ﴿لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا﴾ هیچیان پێدروست ناکرێ، دەی خودای حەقو راست دەبێ توانای دروستکردنو بەدیهێنانی هەبێ. ﴿وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ ئەوانە بۆخۆیان دروستکراون، دروستکراویش ئاتاجی دروستکەرە، دەی خودای حەقو راست دەبێ ئاتاجی بەکەس نەبێ. ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ ئەوانە

بۆ خودی خۆیان دارای قازانج و زیان نین، ناتوانن زیان لەخۆیان دور بخەنەوەو، قازانج بۆ خۆیان كێش بكەن، جاكە بۆ خۆیان دورخستنەوەی زیانو كێشكردنی قازانجیان بۆ دەستەبەر نەبێ، دیارە بۆ غەیری خۆیان هەرنا! هەرشتێكیش بۆ خۆیو بۆ غەیری خۆی دارای زیانو قازانج نەبێ هیچ فائیدەیەك لەعیبادەت كردنی دانیە. ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتاً وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُوراً﴾ توانای مراندنو ژیان بەخشینو دروستكردنەوەی مردوانیان نیە، جاشتێك ئەوە سیفەتو رەوشتی بێ چۆن دەشێ پێی بگوترێ خودا؟ ﴿٤ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ﴾ ئەو كافرو موشریكو نەفامانە دەڵێن: ئەم قورئانە جگە لەدرۆیەكی هەڵبەستراو هیچی ترنیە، موحەممەد خۆی هەڵی بەستووەو كۆمەڵێكی تریش یارمەتی دەدەن، ئەوانەی ئەهلی كیتاب بوونو ئێستا ئیمانیان بەموحەممەد هێناوە شتی فێردەكەنو یارمەتی دەدەن بۆ كۆكردنەوەو هەڵبەستنی ئەم قورئانە! ئەمجار خودا بیرو بۆچوونەكەیان رەددەكاتەوەو دەفەرموێ: ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْماً وَزُوراً﴾ بەراستی قسەیەكی پوچ و بێبناغەیان هێناوە، بۆ خۆیان دەزانن كە درۆ دەكەنو ئەوەی دەیڵێن درۆو ستەمە، ﴿٥ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً﴾ كافرو موشریكەكان گوتیان: ئەم قورئانە چیرۆكە كۆنی پێشینانە درۆو دەلەسەی گەلونەتەوە پێشینەكانە كە لەچیرۆكە خەیاڵاویو دەست هەڵبەستەكانیان دا تۆماریان كردوە، دەشوبهێتە چیرۆكی شانامەو حیكایەتی ئەسفەندیار. موحەممەد بەهۆی ئەهلی كیتابەوە نوسیویەتەوەو بەیانیو ئێوارە بەدزیەوە بەسەریدا دەخوێندرێتەوە بۆ ئەوەی لەبەری بكا، چونكە بۆ خۆی نەخوێندەوارە خوێندنەوەو نووسین نازانێ.

﴿٦ قُلْ﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ﴿أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئەو قورئانەی كە هەواڵو سەرگوزەشتەی رابوردوانی تێدایە خودایەك بۆ منی ناردوە، كە هەموو نهێنی ئاسمانەكانو زەوی دەزانێ، هیچ هەواڵو بەسەرهاتێكی پێشیناو دوایینانی لێ ون نابێ. هەواڵی نهێنیو ئاشكرای لەلا چون یەكن، ئەو قورئانە لەلایەن

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾ انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

خودای زاناو داناوەیە، لەلایەن خودای ئاگادار بەسەر نهێنی ئاسمانو زەویەوەیە. ﴿إِنَّهُ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً﴾ بێگومان خودا لێخۆشبوو خاوەن بەزەییە، لەروی رەحمەتی بەرفراوانی خۆیەوە قورئانی نازڵ كردوە.

یەكەم ﴿٧ وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ﴾ كافرەكانی قورەیش دەیانگوت: ئەم كابرایە كە خۆی لەئێمە كردوە بە پێغەمبەر، هیچی لەئێمە جیا نیەو چ زێدە فەزڵو رێزێكی بەسەر ئێمەوە نیە، وەكوو ئێمە خواردن دەخوا، وەكوو ئێمە ئاوو شلەمەنی دەخواتەوە، وەكوو ئێمە پێویستی بەخواردنوخواردەمەنی هەیە، ئەگەر ئەو راست دەكا پێغەمبەرە دەبوو پێویستی بەو جۆرە شتانە نەبوایایە.

دووەم ﴿وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ﴾ بەناو بازاردا دێودەچێ، هەوڵی پەیداكردنی بژێویەتیو مامەڵەوبازرگانی دەكا، ئیتر چی لەئێمە زیاترەو بە چ فەزڵێكەوە لافی پێغەمبەرێتی لێ دەدا؟

سێیەم رەخنەیان ئەوەبوو، کە دەیانگوت: ﴿لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا﴾ ئەرێ ئەوە بۆچی لەخوداوە فریشتەیەك نایەت بۆ لای موحەممەدو شایەتی بدا لەسەر ڕاستی داواکەیو قسەی بەرهەڵستکارانی ڕەت بکاتەوە،

چوارەم رەخنەیان ئەوەبوو، کە دەیانگوت: ﴿[٨] أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ﴾ ئەوە بۆ لەئاسمانەوە گەنج وخەزێنەیەکی بۆ ناخرێتە خوارەوە مەسرەفی خاوو خێزانی لێ بکاو پێویستی بەکاسبی کردنو مامەڵەو بازرگانی نەبێ؟

پێنجەم ﴿أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا﴾ خۆ ئەگەر گەنج و خەزێنەی بۆ نەخرێتە خوار، دەبا ئەگەر هیچکە نەبێ وەکوو سامانداریك باباخ و باخاتێکی هەبێ لەبەروبوومی بخواو مەسرەفی خاوو خێزانی لێ دەستەبەر بکا. ﴿وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾ کافرەکانوتیان: ئێوە ئەگەر شوێن ئەم پیاوە بکەونو ئیمانی پێبێنن، بێگومان شوێن پیاوێکی دەست لێوەشاوو سیحر لێکراو کەوتوون، شوێن کەسێك کەوتون عەقڵی تێك چووەو نازانێ دەڵێ چیو چی دەکا! ئەدی چۆن ئێوە پەیرەوی فەرمانو جڵەوگیریەکانی دەکەن؟!

ئەمجار پەروەردگار وەڵامی ئەم شوبهەیان دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿[٩] انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بە سەرسوڕمانەوە تێ بفکرە، بڕوانە چیت پێ دەڵێن؟ : چۆن لەخۆیانەوە صیفاتی جیاجیات بۆ دادەتاشن. ناوو ناتۆرەی سەیروسەمەرەت لێ دەنێن، بوختانت پێ دەکەنو شتت بۆ هەڵدەبەستن؟ هەموو ئەم قسانەیان پوچ و بێبناغەنو بوختانو دەست هەڵبەستن، هەرکەسێك تۆزقاڵێك عەقڵو فامی هەبێ ئەم جۆرە قسانەی بەگوێ داناچێ، ﴿فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ ڕێگایان لێ گوم بووەو سەرگەردانو گومڕا بوون، ڕێگای هیدایەتو حەق نادۆزنەوە! ﴿[١٠] تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا﴾ پاكو مونەززەهە، بەرزوپیرۆزە ئەو خودایەی ئەوتۆ ئەگەر بیویستایە لەدونیادا زۆر باشتری لەوەی ئەوان پێشنیاری دەکەن پێی دەبەخشی، ئەوناز و نیعمەتەی لەقیامەتدا وادەی پێداوی بۆی پێش دەخستی بۆ دونیاو باخ و باخاتیوای پێدەبەخشی بەژێر درەختەکانی دا جۆگاوجۆبار بکشانایە، قەصرو باڵەخانەی ناوازەو دڵگیری بۆ دەستەبەر بکردیتایە! زۆر باشترو بەنرختری لەوەی ئەوان پێشنیاری دەکەن پێببەخشیتایە. ﴿[١١] بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ﴾ بەڵکوو ئەوان بڕوایان بەهاتنی ڕۆژی قیامەت نیە، ئەو بێ بڕواییەیانە بۆتە هۆی ئەوەی ئەو قسە پڕوپوچانە بکەن، وئەو هەموو درۆو دەلەسانە هەڵرێژن! ﴿وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾ ئێمە ئامادەمان کردووە بۆ کەسێك بڕوای بەقیامەت نەبێ، ئاگری زۆر گەرمیوا کە خێرا بڵێسە دەسێنێ، سوتێنەرو داپلۆخێنەرە. ﴿[١٢] إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا﴾ ئێستا ئێمە لەبەردەم دیمەنی ئاگرێکی بڵێسەداری پڕیشك هاوێژداین ئاگرەکە گیانی بە بەردا کراوە، دەڕوانیو دەبینێ، قیامەت بە درۆزنەکان دەبینێ، لەدورەوە دەیانبینێ دەکەوێتە لرفەلرف و ناڵەناڵ، دەنگی کڵەوو کوڵانی دەبیستن، نێڵەنێڵەو چەپۆکانیەتی، نیشانەی ڕقو قینی زۆریەتی لێیان، لێیان بەداخەو بۆیان دەسوتێ فیشکەو نرکەوناڵەی دەبیستن هێندەی ڕق لێیانە خەریکە لێك جیابێتەوە، تاوانبارانیش بەرەو ئەوێ کێش دەکرێن! جاتۆ وەرە بەوردی بیر لەو دیمەنە بکەرەوەو بەزیندوویی بیهێنە پێش چاوی خۆت! بەڕاستی دیمەنەکە تابڵێی سامناكو دڵ داچڵەکێنەرە!

﴿[١٣] وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ﴾ جاکەتوڕدەدرێنە ناو دۆزەخەوەو ناخرێنە شوێنێکی پانو پۆڕو بەرفراوان بەڵکوو توڕدەدرێنە ناو شوێنێکی تەنگەبەر بۆ ئەوەی سزاو ئازارەکەیان بەئێش ترو سەخت تر بێ، دەستو قاچیان بەزنجیر بەستراوە هیوای ڕزگاربوونو قوتار بوونیان بڕاوە. ﴿دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا﴾ هاواریان لێ هەڵدەستێ و تەمەننای مردن دەکەن بۆ ئەوەی لەم سزا سەختە ڕزگاریان بێ، مردن دەبێتە هیوای سەرەکیو ئاواتی ڕزگار بوونیان، خوا خوایانە بۆ مردن بەڵام سەرباری ئەوەی کەئاواتەکەیان جێبەجێ ناکریو ویستەکەیان نایەتە دی، گاڵتەو لاقرتێشیان پێدەکرێ! ئەوان هاوار دەکەن ئەی مردن لەکوێیو ژیان کوشتینی فریامان بکەوەو ڕزگارمان بکە! پێیان دەگوترێ: ﴿[١٤] لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾ ئائا ئەمڕۆ داوای

إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَّا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۚ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَّهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْئُولًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنبَغِي لَنَا أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُم بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

مردنێك مەكەن داوای زۆر جۆر لەمردن بكەن، مردنێك بەتەنیا بەكەڵكی هیچ نایەو دادتان نادا، مەبەست گاڵتە پێكردنو نائومێدكردنیانە لەرزگاربوون، بەڵكوو سزایان نەبڕاوەو هەتا هەتاییە!! ﴿[١٥]قُلْ﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ﴿أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيراً﴾ ئایا ئەوسزاو تۆڵە باشە كەباسی كرا بۆتان یان بەهەشتی ڕازاوەی نەبڕاوە؟! ئایا ئەو دۆزەخە باشترە یان بەهەشتی ئەبەدیو شوێنی ژیان بەسەربردنی هەتا هەتایی؟ ئەوبەهەشتەی بەڵێن دراوە بدرێ بەخۆپارێزان! یە لەخودا ترسەكان؟

﴿[١٦]لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ﴾ هەیە بۆ ئەو خوداپەرستانە لە بەهەشتدا هەرچی ئارەزو بكەن لەخواردنو خواردنەوەو پۆشاكو شوێنی حەوانەوە، لەئامێری سواریو دیمەنی جوانو هەموو جۆرە شتێكی جوانیوا كە بەچاو نەبینرابێو بەخەیاڵیش پەی پێ نەبرابێ، ﴿كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْداً مَسْئُولاً﴾ ئەمە هەردەبێ بێتەجیو شیاوی ئەوەیە كە لەخودا داوابكریو ئەنجام بدرێ.

﴿[١٧]وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ﴾ ئەی موحەممەد! بیرلەو ڕۆژە بكەرەوە، یان ئەو ڕۆژە بۆ موشریكەكان باس بكە: كە خودا، ئەوان لەگەڵ خودا درۆزنەكانیاندا كۆیان دەكاتەوە، خودا فریشتە پەرستو فریشتەكان، عیسی پەرستو عیسی خۆی، عوزەیر پەرستو عوزەیر خۆی، بتو صەنەم پەرستو بتەكان، ئەستێرەپەرستو ئەستێرەكان، هەروا هەموو پەرستراوێك جگە لەخودا لەگەڵ پەرستكارەكان دا كۆیان دەكاتەوە.

﴿[١٨]قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ﴾ دەڵێن: پاكو مونەزەهی بۆتۆیە خودایە، شیاونیە بۆ ئێمەو ڕاست نیە: كە جگە لەتۆ هیچ پەرستراوێكی تر بە ڕەوابزانینو بڕیاری بدەین! كەوابێ چۆن بەندەكانی تۆ گومڕادەكەین، لەرێبازی پەرستش كردن بۆ زاتی پاكت لایان دەدەین! نەخێر ئێمە شتیوامان نەكردوە، بەڵكوو ئەوان بۆ خۆیان لەرێبازی تۆ لایان داوەو بۆخۆیان خۆیان گومڕا كردوە، تاوانی خۆیان لەئەستۆی خۆیان! ﴿وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ﴾ بەڵكوو تۆ ئەوانت هەرلەبابو باپیریانەوە لە نازونیعمەت دا پەروەردە كردو بەنازونیعمەتەوە تەمەنت درێژكردنو سەرگەرمی ڕابواردنو عەیشونۆشو شوێنكەوتنی حەزو ئارەزوی نەفسی خۆیان بوون، لەنازو نیعمەتی هەمە جۆردا نقوم بوونو پەیامی تۆیان لەبیرچۆوە، ئەو ئەحكامو ئامۆژگاریانەی لەسەر زوبانی پێغەمبەرەكانت پێیان ڕاگەیەندرابوو لەبیریان نەماو بێئاگابوون لەیادی تۆو بڕوابەتاكو تەنهایی تۆو تێفكرین لەبەڵگەكانی بونەوەركە نیشانەی خودایەتی تۆن. ﴿وَكَانُوا قَوْماً بُوراً﴾ بەراستی ئەوانە گەلونەتەوەیەك بوون بێخێرو لەئاكاما بەهیلاك چوون.

﴿[١٩]فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفاً وَلا نَصْراً﴾ ئەوە ئەوشتانەی ئێوە بەخوداتان دەزانین جگە لەخودا

دەتانپەرستن، پێتانوابوو پارمەتیدەرو شەفاعەتکار دەبن بۆتان دەتانگوت لەخودامان نزیك دەکەنەوە، ئەوەتا بەدرۆیان خستنەوەو ئەوەی‌وتتانوا دەرنەچوو. ئەوخودا درۆزنانە توانای پارمەتیدانی ئێوەیان نیە، ناتوانن سزاو تۆڵەی خوداتان لێ لادەن، هیچ بەرگریان لەئێوە بۆناکرێ، تەنانەت پارمەتیدانی خودی خۆشیان بۆ ئەنجام نادرێ، ﴿وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَاباً كَبِيراً﴾ هەرکەس لەئێوە لەم جیهانەدا هاوەڵ بۆ خودا بەرەوا بزانێو کافرو فاسق بێ، ئەوە رۆژی قیامەت عەزابی بەئێشی پێدەچێژین، عەزابێکی گەورەو بێ ئامانی دەدەین، عەزابێکی بێ سەروبن.

﴿٢٠ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الأَسْوَاقِ﴾ ئێمە لەپێش تۆدا هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە ئیللا کە ناردومانن خواردنیان خواردوەو بەبازاردا هاتوچۆیان کردوە، ﴿وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً﴾ هەندێکتان بەهەندێکتان تاقی دەکەینەوە، پێغەمبەری ئادەمیزاد دەنێرین بۆ ئەوەی ئەوانەی دەرکی حیکمەتی خودا ناکەن بڕوایان بەنەخشەو مەزندەکردنی خودا نیە ئیعتیراض بگرن، ئەوانەی متمانەیان بەخودا هەیەو بڕوا بە حیکمەتو دانایی خودا دەکەن، خاوەن صەبرو ئارام بن خۆیان بدەنە دەست خوداو پشتی پێببەستن. ﴿أَتَصْبِرُونَ﴾ ئایا خۆگردەبن، واتە خۆگرو پشو درێژبن لەسەر ئەو رێبازەی خودا بۆی دیاری کردون. ﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيراً﴾ خودای تۆ ئەی موحەممەد! بینایە دەزانێ کێ خاوەن صەبرەو کێ بەهاتو هاوارەکێ لەسەر رێبازی حەق بەردەوام دەبێو کێ لێی لادەدا، هەریەکەیان سزاو پاداشتی خۆی بەگوێرەی هەڵوێستو کردەوەیوەردەگرێتەوە.

کۆتایی جزمی هەژدەیەم

﴿٢١ وَقَالَ الَّذِينَ لا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا﴾ ئەوانەی موشریكو بێبڕوان ئینکاری زیندوبوونەوەو سزاو پاداشتی قیامەت دەکەنو بەتەما ئەوەنین بەئێمە بگەن، وتیان: ئەوە بۆ فریشتە نایەتە سەرمانو بەچاو ببینین، وەکوو لەوەپێش نازڵ دەبوونە سەر پێغەمبەران! یا فریشتە بێنو هەواڵمان بدەنێ: کەموحەممەد راست دەکا، لەوەدا کە دەڵێ من پێغەمبەرم! یان با بەرۆژی روناك بەئاشکراو بێ پەردە خودامان چاو پێبکەوێو پێمان بڵێ: ئەوە من ئەو پێغەمبەرەم بۆ سەر ناردون! فرمانمان پێ بکا بەشوێن کەوتنیو بڕوا پێهێنانی. ﴿لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوّاً كَبِيراً﴾ بێگومان ئەوان تەکەببوریان کردو لەناخی دڵیان دا بڕیاریان داوە: کە ئیمان نەهێنن، مل بۆ حەق نەدەن، خۆ بەزلزانیو مل نەدان بۆحەق بوەتە بیروباوەڕو لەدڵو دەرونیان دا جێگیربووە.

﴿٢٢ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلائِكَةَ لا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْراً مَحْجُوراً﴾ واتە ئەوان لەحاڵی ئاساییو خۆشی دا فریشتە نابینن، بەڵکوو لەحاڵەتی شەرەتەنگانەدا چاویان بەفریشتە دەکەوێ، ئەوان بێشك لەکاتی مردن دا یان لەرۆژی قیامەت دا فریشتە دەبینن، پێیان دەڵێن: مزگێنی خێرتان لێنەبێ، خۆشیو ئارامیتان نەیەتەرێ، فریشتەکان مزگێنی دۆزەخیان دەدەنێ، هەواڵی قارو غەزەبی خودایان پێڕادەگەیەنن. ئالەو رۆژەدا هەردەڵێن: ﴿حِجْراً مَحْجُوراً﴾ پەنا دەگرین بەخوداو داوای لێدەکەین: کە ئەم عەزابو خەتەرەمان لێدووربخاتەوە، واتە: داوا دەکەن: کە عەزابو خەتەری فریشتەیان لێدوور بخرێتەوە، ئەمە ئەگەر ئەم رستەیەوتەی کافرەکان بێ.

﴿٢٣ وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُوراً﴾ رۆژی قیامەت سەیری کردەوە باشەکانی کافرەکان دەکەین لەکاتی حیسابو لێکۆڵینەوەدا تەماشای کاروکردەوەی خێروشەریان دەکەین، : کەپێیانوابووسودیان لێدەبینن، هەمووکردەوەکانیانمان کردونە تۆزوباو هیچ سودیان پێناگەیەنن، چونکە مەرجی کردەوەی باشو پەسەندیان کە - ئیمانە - تێدا نەهاتۆتەدی، لەبەرخاتری رەزامەندیی خوداو بەمەبەستی پەیڕەوکردنی شەریعەتی خودا ئەنجام نەدراون.

﴿٢٤ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرّاً وَأَحْسَنُ مَقِيلاً﴾ بێگومان حاڵو وەزعی بەهەشتیەکان زۆر لەهی دۆزەخیەکان باشترە لەبارەی شوێنو نشینگەی تێدا حەوانەوەو ئارامیو خۆشی

رابواردن. مەبەست ئەوەیە موسوڵمانەکان لەخۆشترین‌و باشترین کات‌و شوێندا ژیان بەسەردەبەن‌و هیچ کەم‌و کوڕیەکیان نیە، هەموو هۆکارێکی خۆش رابواردنیان بۆ دابین دەکرێ، هەڵبەتە لەدۆزەخ دا هیچ خۆشی‌و خێرو بێرێك نیە.

﴿[٢٥] وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ﴾ ئەی پێغەمبەر! بیر لەوڕۆژە بکەرەوە: کە ئاسمان شەق دەبێ‌و هەورێکی سپی لێدەردەچێ! وێدەچێ ئەو هەورە سپییە لەهەڵم‌و بوخاری ئەوتەقینەوەو شەق بردنەوە پەیدابێ! لەو ڕۆژەدا یاسای بوونەوەر دەگۆڕێ خۆرو مانگ و ئەستێرەکان دەبنە نیمچە هەورێك بەهۆی پەرتەوازە بوون‌و بەربوونەوەو گۆڕانکاری لەپێکهاتەکانیان دا، ﴿وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلاً﴾ فریشتە دادەبەزن بۆ سەر ئەو خەڵکە نامەی عەمەلی بەندەکانیان بەدەستەوەیە، شایەدی لەئەو خەڵکە دەدەن بەبەڵگە بۆڕیان دەدەن.

﴿[٢٦] الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْماً عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيراً﴾ بێگومان ڕۆژی قیامەت لەسەر کافرەکان ڕۆژێکی ناخۆش‌و سامناکە، ڕۆژێکی قورس‌و پڕ تەنگانەیە. چونکە ڕۆژی عەدالەت‌و بڕیاردانە، ئەوان تاوانکارو ستەمکارن، سزای تاوانبارو ستەمکاران ئاگری دۆزەخە،

ئەمجار دیمەنێکی تری ڕۆژی قیامەت نمایش دەکاو دەفەرموێ: ﴿[٢٧] وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً﴾ ئەی موحەممەد! بیر لەڕۆژی قیامەت بکەرەوە، بیر لەو ڕۆژەبکەرەوە : کە موشریکەکان‌و ستەمکاران دەستی خۆیان دەگەزن ؛ نەك دەستێکی بەڵکوو هەردوودەستی خۆی دەگەزێ، جا یان بەنۆرە هەرجارە قەپاڵ بەدەستێکی دا دەکا، یان بەیەکەوە گاز لەهەردو دەستی دەگرێ، ئەمەش لەبەر ئەو تەنگانەو ناخۆشییەی تێی کەوتووە.

﴿[٢٨] يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَاناً خَلِيلاً﴾ ئەی هاوار بۆخۆم! ئەی مردن لەکوێی‌وەرەبۆم ڕۆژتەو فریام بکەوە، ئای چم بەخۆم کرد! خۆزگە فلانکەس: کە ڕێگای لێ گوم کردم نەمکردایە بەدۆستی گیانی بەگیانی خۆم! شوێنی نەکەوتمایەو خۆم بەم مەرەدە نەبردایەو ڕۆژم بەم ڕۆژە ڕەشە نەگەیشتایە!!

۞ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا (٢١) يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا (٢٢) وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا (٢٣) أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا (٢٤) وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلًا (٢٥) الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا (٢٦) وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا (٢٧) يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (٢٨) لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا (٢٩) وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا (٣٠) وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا (٣١) وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا (٣٢)

﴿[٢٩] لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي﴾ بێگومان ئەو هاوەڵە خراپەم ڕێگەی لێتێکدام، گومڕای کردم، لەیادی خوداو قورئان لای دام، پاش ئەوەی قورئانم پێگەیشت‌ویستم شوێنی بکەوم سەری لێ‌تێکدام.و نەیهێشت ئیمانی پێ‌بهێنم، لێم بوو بەشەیتان‌و لەخشتەی بردم! ئەمجا پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولاً﴾ بێگومان شەیتان بۆ ئادەمیزاد ڕیسواکەرە، هەر دەیەوێ ئادەمیزاد لەخشتەبەرێ‌و ڕیسوای بکا، لەحەق‌و ڕاستی لای‌بدا بیخاتە زەلکاوی گومڕاییەوەو دوایی خۆی لێ بەری بکاو لەکاتی تەنگانەدا هیچ دادی نەدا!!

﴿[٣٠] وَقَالَ الرَّسُولُ﴾ پێغەمبەر هانای بۆ خودای خۆی برد: نارەحەتی خۆی لەچنگ موشریکەکان ڕاگەیاندو وتی: ﴿يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً﴾ ئەی پەروەردگارم! ئەوەتا گەلەکەم بەئاشکرا پشت لەقورئان هەڵدەکەن‌و گوێ بۆ

ئایەتـەکانی نـاگرن، ئیمـانی پـێ نـاهێنن، تەنانـەت کـار گەیشتۆتە ئـەوە لـەکاتێك دا مـن ئایـەتی قورئانیـان بـۆ دەخوێنمەوە ئەوان دەیکەنە گاڵو بوغڵو ژاوەژاو بـۆ ئـەوەی گوێیان لێنەبێ.

﴿[٣١] وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بەهەڵوێستی ئەو موشریکانە خەفەتبار مەبە، ئەوە سوننەتی خودایە لەبوونەوەردا، دابو نەریتی پەروەردگارە لەمەخلوقاتی دا، وەکو چۆن ئەو موشریکەکانەمان مۆڵەت داوە، بوختانو قسەی ناشیرینت بۆ هەڵبەستن، ئیختیارمان پێداون بەویستی خۆیان قورئان پاشگوێ بخەن، هەر بەوجۆرە بۆ هەموو پێغەمبەرێکی پێش تۆ لەپێغەمبەری گەلە پێشینەکان بەرهەڵستکارودوژمنو ستەمکارمان داناون، بانگەوازی خەڵکەکەیان کردوە بۆ گومرابوونو ستەمکاری. ﴿وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا﴾ بەسە کە خودای تۆ هیدایەت دەربێ‌ویارمەتیدەربێ. هیدایەتی ئەوانە بدا کەئیمانت پێدەهێننو بەرژەوەندی دونیاو قیامەت لەشوێنکەوتنی تۆدا دەبینن، یارمەتیت بدا بۆئەوەی سەرکەوتوبێ بەسەر دوژمنەکانت دا لەدونیاو لەقیامەت دا.

﴿[٣٢] وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً﴾ کافرەکانوتیان: ئەوە: بۆچی قورئان بەیەکجارو بەکۆمەڵ بۆ موحەممەد نایەتە خوارێ؟ ئەم چکە چکە چیە هەر رۆژە ئایەتێکی بۆ دێو هەر رۆژە سورەتێکی بۆ دێتە خوارێ؟ بۆچی وەکوو تەورات کەبەیەك جەل بۆ موسا ﷺ هاتە خوارێ، یان ئینجیل بۆ عیساو زەبوور بۆ داود کە بەیەکجار نازڵ بوون، ئەمیش ئاوا نازڵ نابێ؟ بۆ وەڵامی ئەو رەخنەیە دەفەرموێ: ﴿كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾ ئێمە بۆیە بەو جۆرە قورئان بۆ تۆ رەوانە دەکەین، بەشبەشو پارچەپارچە دەینێرینە خوارێ بۆ ئەوەی دڵت بەو قورئانە پتەو بکەین، بتوانی لەبەری بکەیو فێری ببیو تەنفیذی بکەی، هەربەشێکی بۆت دێ بەتەواوی لەدڵت دا جێگیربێ و موسوڵمانەکان پێوەی رابێنو ئەحکامەکانی بەجوانی هەزم بکەن!

﴿[٣٣] وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾ ئەو موشریكو سەررەقو پەڵپ و بیانووگرانە گومانێك ناخەنەوەو بەڵگەیەك ناهێننەوەو قسەیەك ئاراستە ناکەن بەمەبەستی دژایەتی کردنی حەقو گومان خستنە سەر پێغەمبەرێتی تۆ ئەی موحەممەد! ئیللا ئێمەوەڵامیان دەدەینەوە بەبەڵگەی بەهێزو چەسپاو بەجۆرێك:کە هەموو بەڵگەکانی ئەوان دەپوچێنینەوەو رەخنەکانیان هەڵدەوەشێنینەوەو گومانەکانیان دەرەوێنینەوە.

﴿[٣٤] الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾ ئەو کافرو موشریکە بوختانکەرو رەخنەگرو سەرپێچیکارانەی بوختان بە پێغەمبەر دەکەن، پەڵپ و بیانووی ناشیرینو نامەعقولی لێدەگرن، ئەوانە ئەو بەدبەختانەن: کە رۆژی قیامەت لەسەر رو بۆ لای دۆزەخ رادەکێشرێن. بە مەبەستی ریسواکردنو زەلیل کردن بە زنجیر لەسەر رو بەرەو دۆزەخ کێش دەکرێن، ئەوانە شوێنی حەوانەوەیان شوێنێکی شەرو نەگبەتییە، رێبازیان گومراییە؛ کەس بە حاڵیان نەبێ.. ئەو ریسواییە هەر بۆ خۆیان بێ.

﴿[٣٥] وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا﴾ سوێند بەخودا ئێمە موسامان کردە پێغەمبەر و نامەی ئاسمانیمان پێداو ناردمان بۆ سەر فیرعەون، هارونی برایشمان کردە یارمەتیدەرو وەزیری، ئەویش پلەوپایەی پێغەمبەریمان پێبەخشی.

﴿[٣٦] فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ فەرمانمان پێکردن کەپەیامی ئێمە بە فیرعەونو داروودەستەکەی رابگەیەنن. جا کە فیرعەونو گەلەکەی پەیامی موساو هارونیان بەدرۆخستەوەو دانیان بەتاكو تەنهایی خودا دا نەنا ﴿فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا﴾ بەتەواوی لەناومان بردنو ئاسەوارمان برینەوە، دەی ئێوەش ئەی موشریکەکانی مەککە، سەرنج لەسەرەنجامی کوفرو بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەران بدەن، بترسن ئێوەش بەو ئاکامە بگەن!

﴿[٣٧] وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ﴾ ئەی موحەممەد باسی ئەو عەزابو لەناوبردنو قەلاچۆکردنە بکە: کە دەرحەق گەلی نوح ئەنجام درا لەکاتێك دا پێغەمبەری خۆیان - کە حەزرەتی نوح بوو - بەدرۆخستەوە، نۆسەدو پەنجا ساڵ لەناویان دا بوو، بانگەوازی کردن بۆ یەکتا پەرستیو شوێن کەوتنی

پەیامەکەی، وێڕای مانەوەی ئەو هەموو ماوە درێژە لەناویان
دا جگە لەکۆمەڵێکی کەم نەبێ کەسی تر ئیمانی پێنەهێنا.
جا کە نەتەوەی نووح حەزرەتی نووحیان بە درۆخستەوە
﴿أَغْرَقْنَاهُمْ﴾ بە تۆفان خنکاندمانن. ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً﴾
کردمانن بە پەندو عیبرەتو ئامۆژگاری بۆ ئادەمیزادانی دوا
خۆیان، هەر کەسێ ڕوداوەکە بخوێنێتەوەو بیری لێبکاتەوە
پێی پەندئامێز دەبێ. ﴿وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَاباً أَلِيماً﴾ ئێمە
ئامادەمان کردووە بۆ ستەمکاران عەزابی بەئێشو کوشندە،
هەرکەسێ ستەمکار بێو بڕوا بەهەبوونی خودای تاکو تەنها
نەکا، ئیمان بە پێغەمبەرەکانی نەهێنێ، ڕێبازی گەلی نووح
بگرێتەبەر لەبەدرۆخستنەوەی پێغەمبەران، ئەوە عەزابی
سەختو بەئێشمان بۆ ستەمکاران ئامادەکردوە..

﴿[٣٨] وَعَاداً وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ﴾ ئەی پێغەمبەری
خۆشەویست! چیرۆکی نەتەوەی (عاد)کە پێغەمبەری خۆیان
(هود ﷺ) بە درۆخستەوە، هەروا چیرۆکی نەتەوەی (ثمود)
کە پێغەمبەری خۆیان (صالح ﷺ) بەدرۆخستەوە، هەروا
چیرۆکی (أصحاب الرس) خاوەنانی بیرو ئاژەڵ: کە
نەتەوەیەکی بتپەرست بوون خودا حەزرەتی شوعەیبی بۆ
سەر ڕەوانەکردن، بانگەوازی کردن بۆ یەکتاپەرستیو بڕوا بە
پێغەمبەرایەتی، ئەوانیش بەدرۆیان خستەوە، جا لەکاتێکدا
ئەوان سەرگەرمی پەروەردەکردنی ئاژەڵەکانیان بوونو
لەدەوری بیرەکانیان بوون خودا بە خۆیانو ماڵو سامانیانەوە
بە زەوی دا بردنیە خوارێ. ﴿وَقُرُوناً بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيراً﴾ ئەی
پێغەمبەری خۆشەویست! هەروا بۆ موشریکەکانی مەککە
باسی زۆر گەلونەتەوەی تریش بکە: کە لەنێوان سەردەمی
گەلی نووح وگەلی عادو (أصحاب الرس) دا هاتوونەتە کۆڕی
ژیانەوە، هەموویان کاتێ پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە
لەناومان بردنو ئاسەوارمان بڕینەوە.

﴿[٣٩] وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيراً﴾ بۆ هەریەکێ لەو
گەلونەتەوانە نموونەو پەندمان بۆ هێنانەوە، بەڵگەمان بۆ
ڕوون کردنەوە، پەڵپ و بیانوومان بڕین، کەچی ئیمانیان
نەهێناو پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە، ئێمەیش بەتوندیو
بەشێوەی ترسناک لەناومان بردن.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾
ٱلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُو۟لَٰٓئِكَ شَرٌّ
مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ
وَجَعَلْنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا ٱذْهَبَآ إِلَى
ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا فَدَمَّرْنَٰهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ
نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا۟ ٱلرُّسُلَ أَغْرَقْنَٰهُمْ وَجَعَلْنَٰهُمْ لِلنَّاسِ
ءَايَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟
وَأَصْحَٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا
لَهُ ٱلْأَمْثَٰلَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا۟ عَلَى ٱلْقَرْيَةِ
ٱلَّتِىٓ أُمْطِرَتْ مَطَرَ ٱلسَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا۟ يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ
كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ
إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِى بَعَثَ ٱللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ
لَيُضِلُّنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا لَوْلَآ أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَءَيْتَ
مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

﴿[٤٠] وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ﴾ واتە: پەند
ئامۆژگارییەکی تر بۆ موشریکەکانی مەککە بگێڕەوە، ئەویش
ئەوەیە: ئەو موشریکانە لەکاتی هاتووچۆیان بۆ شام لەوەرزی
هاوین دا بەلای شاری (سدوم)دا: کە گەورەترین شاری گەلی
لوط بوو هاموشۆ دەکەن، بە چاوی خۆیان شوێنەواریئەو
شارەوێرانە دەبینن! پەروەردگار ئەو شارەی هەڵگێڕایەوە،
ژێروزەبەری کرد، بەرد بارانی کردن بە بەردی سواڵەت:
چونکە سەرپێچیان کردو پێغەمبەرەکەیان بەدرۆخستەوە!
﴿أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لا يَرْجُونَ نُشُوراً﴾ ئایا ئەو
قورەیشیانە لەکاتی هاموشۆ کردنیان بەو دەقەرەدا
شوێنەواری ئەو گوندەیان نەبینیوە؟ نازانن خودا چی
بەسەرهێنان لەسەر ئەوەی پێغەمبەرەکەیان بەدرۆخستەوە،
سەرپێچی فەرمانی خودایان کرد؟ خۆ ئەوان بەچاوی خۆیان
ئەو ئاسەوارە دەبینن، بەڵام پەند وەرناگرن! پێیانوایە دوای

مردن جارێکی تر ئادەمیزادەکان ڕۆژی قیامەت زیندووناکرێنەوە، ئەو حیساب و کیتاب و سزاو پاداش و عیقابەی تێیدا ڕوودەدا درۆیە!

﴿٤١ وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُواً﴾ ئەی پێغەمبەر! ئێمە ئاگامان لێیە ئەو موشریکە نەفام و گێل کەذذابانە، ئەوانەی بڕوایان بە خوداو پێغەمبەری خودا نیە: هەر کە چاویان پێت دەکەوێ دەتکەنە شوێنی گاڵتەکردنی خۆیان و بەچاوی سوکەوە سەیرت دەکەن. دەڵێن: ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولاً؟﴾ ئەوە ئەمەیە خودا کردویەتی بە پێغەمبەرو رەوانەی کردوە؟! بەراستی قسەکەیان و بەم جۆرە تەعبیرە شتێکی ناشیرین و قیزەون بوو! لەناو خۆیان دا بە یەکتریان دەگوت: ﴿٤٢ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا﴾ نزیك بوو موحەممەد لەبت پەرستی ژێوانمان بکاتەوەو وامان لێبکا واز لەئایینی باوك و باپیری خۆمان بهێنین وبمانخاتە سەر ئایینی ئیسلام، ئەگەر خۆمان نەگرتایەو ڕیخۆڵە بەکێش نەبووینایە دەمێك بوو هەڵی خەڵەتاند بووین!! بۆیە پەروەردگار بەشێوەیەکی کورت هەڕەشەیان ئاراستە دەکا و دەفەرموێ: ﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلاً﴾ لەوە بەولاوە دەزانن : ئایا ئەوەی بۆیان هاتووە هیدایەتە یان گومڕاییە! بێگومان ئەو کاتەی عەزابیان بۆدێ دەزانن: کێ ڕێگای لێگوم بووەو سەرلێشێواوە؟ ئەوان یان موسوڵمانان: کە پێغەمبەر پێشەوایانە!

﴿٤٣ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً﴾ ئایا تۆ پێت وایە ئەی موحەممەد! کەسێك هەواو ئارەزۆبازی بە سەریا زاڵبێ و ئارەزو پەرست بێ، سەرپێچی و یاخیبوونی لێبووبێتە خویەکی سروشتی، تۆ کوا دەتوانی هیدایەتی بدەی و لەگومڕایی دەری بهێنی ؟! بێگومان تۆ ناتوانی بیخەیە سەر هیدایەت و بەرێبازی بەختەوەری ئاشنا بکەی.

﴿٤٤ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلاَّ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلاً﴾ وشەی (أم) بەمانا (بل)دواتە: ئەتۆ واز لەوەی پێشووبێنە، پێت وایە: کەوا زۆربەی ئەوان شنەوان و بیستنەکەیان سودبەخشە؟ بە تێفکرین و لێوردبوونەوە گوێ ڕادەگرن؟ یان پێت وایە لەو پەیامەی بەسەریان دا دەخوێنیەوە جوان جوان حاڵی دەبن و ئەخلاق ورەوشتی جوانی لێوەردەگرن؟! پێت وایە ئەوانە شیاوی ئەوەن: کەوا خۆتیان لەگەڵ ماندوو بکەی و بانگەوازییان بکەی بۆ ئەوەی لەعەقیدەی بەتاڵەوە بیانگوێزیەوە بۆ بیرو باوەڕی ڕاست و صەحیح؟ نەخێر وامەزانە پێت وانەبێ، چونکە ئەوان لەتایبەتمەندی ئادەمیزادی ڕوت کراون، ئامادەباشی تێفکرین و دەرك کردنیان تێدا نیە ئەوان دەقوکوو ئاژەڵ وەهان، بەڵکو لەئاژەڵیش گومڕاترن و لەوانیش بێ عەقڵ ترن.

﴿٤٥ أَلَمْ تَرَى إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِناً﴾ ئەتۆ ناڕوانی ئەی پێغەمبەر! هەروا هەموو کەسێك ئەم خیطابە دەبیسێ بابڕوانێ. ئەوە تۆ ناڕوانی و نابینی خودای تۆ چۆن سێبەری درێژ کردۆتەوە؟ بەندەکانی چۆن لەسایەی دا دەحەسێنەوە، خۆیان لەگەرمای خۆر دەپارێزن، لەخۆرهەڵاتنەوە تا خۆرئاوابوون هەرکەویستیان لەگەرمای خۆر خۆیان بپارێزن پەنا بۆ سێبەری خوداکرد دەبەن! خۆ ئەگەر خودا بیویستایە سێبەری وا دروست دەکرد گۆڕانی بەسەردا نەهاتایەو هەڵکشان و داکشانی نەبوایە، کورت و درێژی تێدا نەهاتایەتەدی. ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً﴾ پاشان ئێمە خۆرمان گێڕاوە بەنیشانەو بەڵگەی هەبوونی سێبەر! ئەگەر دەرکەوتنی خۆر نەبوایە، کەس هەستی بە سێبەر نەدەکرد.

﴿٤٦ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضاً يَسِيراً﴾ پاشان سێبەرمان لادا و جێ گۆرکێی پێ دەکەین وردەوردەو بەکاڵە خۆ بەگوێرەی بەرزبوونەوەی خۆرو پێهەڵاچونی بەرەو ناوەڕاستی ئاسمان ، سێبەری هەموو شتێك هەڵدەکشێتەوە، جگە لەژێر درەخت و بنەماڵاش سێبەر نامێنی و خۆر هەموو شوێنێك دەگرێتەوە.

﴿٤٧ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاساً وَالنَّوْمَ سُبَاتاً﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە تاریکایی شەوی کردووە بە داپۆشەر بۆ ئێوەو هەموو زیندەوەرێك، بەڵکوو بۆ هەموو شتێکی سەر زەوی. کە شەو دادێ ئەم جیهانەی ئادەمیزادی تێدا دەژی دەڵێی پۆشاکی لەبەر کردوەو بە تاریکایی خۆی دایپۆشیوە. لەشەودا جم‌وجوڵ دەوەستێ، ئادەمیزادو زۆربەی گیانلەبەران خەو دایاندەگرێ. ﴿وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوراً﴾ پەروەردگار ڕۆژی

کـردوه بـەکاتی بڵاوبوونـەوە بـەناو زەوی دا، زینـدەوەران‌و ئادەمیزادیش لەگەڵیان بەناو دایە زەمین دا بڵاودەبنـەوە بـۆ بەدەستهێنانی بژێوو پێداویستی ژیان، هەر یەکە بـەجۆرێك لەهەوڵ‌و تێکۆشانی ژیان دایەو دەیەوێ‌پێداویستی ژیان دابین بکا.

ئەمجار دێتـە سەر دیاردەی (بـا)ی مزگێنـی هاوەر بـەبارانی ژیانبـەخش‌و زیندوکـەرەوەی سروشـت دەفـەرموێ: ﴿[٤٨] وَهُـوَ الَّـذِي أَرْسَـلَ الرِّيَـاحَ بُـشْراً بَـيْنَ يَـدَيْ رَحْمَتِـهِ﴾ پـەروەردگار خودایەکی‌وەهایـە (بـا) هەڵـدەکا بۆئـەوەی مزگێنـی بارینی رەحمـەتی خـودا بـدا بـە ئـادەمیزادان، نیـشانەی ئـەوەبێ کە نزیکە هەور گەواڵ گەواڵ بوەستن‌و باران ببـارێنن. ﴿وَأَنزَلْـنَا مِنْ الـسَّمَاءِ مَـاءً طَهُـوراً﴾ ئێمە لەبـەرزایی یـەوە؛ لەهـەورەوە ئـاوێکی پـاك‌و پاکەوەکـەر دەنێرینـە خـوارێ، هـۆی درێـژە پێدانی ژیان‌و پاککەرەوەی جەستەو پۆشاك‌و شتی تریشە، بۆ هەموو بوارێکی ژیان سودی لێدەبینن. بێگومـان ژیـان لەسـەر زەوی بەهەموو جۆرێکیەوە، لەسەر ئاوی باران دەژیا، جا یـان راسـتەوخۆ یـان دەبێتـە هـۆی پەیـدابوونی جۆگـەو کانیـاوو بیروچۆم.

﴿[٤٩] لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً﴾ واتە باران لەهـەورەوە دەبـارێنین بـۆ زیندوکردنەوەی زەوی تینـوو، زەوییـەك گژو گیاکانی بوونـە پوش‌و پەلاش‌و نـەش‌و نمایان تێدانـەماوە، دارو درەختـەکانی پێویـستیان پێیـەتی، گیانلەبـەرەکانی ژیانیـان لەسـەر ئـەو بارانە بەندە، جا کەبارانەکە دەباری‌و زەوی تێرئاو دەبێ‌و گژ وگیای ناوسکی زەوی هـەمووی چـەکەرە دەکاو سـەردەردێنی‌و دەخەملێ و وزەوی دەرازێنێتـەوە. ﴿وَنُسْقِيَهُ مِمَّـا خَلَقْنَـا أَنْعَامـاً وَأَنَاسِـيَّ كَـثِيراً﴾ بۆئـەوەی گیانلەبـەرو ئـادەمیزاد بەتایبـەتی لـەئاوی ئـەو بارانـە بخواتـەوە؛ بێگومـان ئـادەمیزاد زیـاتر پێویـستیان پێیـەتی بـۆ درێـژەدان بـە ژیـان‌و ئـاودێرکردنی کشت‌و کاڵیان،

﴿[٥٠] وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا﴾ بێگومان بەڵگەو دەلیلـەکانی قورئـان لەحاڵێکـەوە دەگـۆڕێن بـۆ حـاڵێکی تـر، جارێـك بـە شـێوەی هەڕەشـەو دەمێـك بەشـێوەی سەرگوزەشـتەو چـەلێك بەشێوەی فەرمان‌و جڵەوگیری‌و کاتێکیش بەشێوەی رانواندنی دیمەنەکانی بوونەوەر، بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بەخۆیان دا

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۚ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ ۞ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

بـچنەوەو پەنـدو عیبرەت‌وەربگـرن. بـە هـەموو شـێوەیەك قورئانیـان بەسـەردا رادەنـوێنین، ئاڕاسـتەی دڵ‌و دەروون‌و هەست‌و گیانیانی دەکەین، لەهـەموو لایەکەوە بەڵگەیان بۆ دەهێنینەوە، هەموو هۆکارێکیان بۆ دەخەینە گەڕ بۆ ئـەوەی ئادەمیزادەکان بیر بکەنەوە، ﴿فَـأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُوراً﴾ زۆربـەی خـەڵك پەنـدئامێز نـابن، ئیمـان نـاهێنن، لـەجیاتی شـوکرو ملکـەچ کـردن بـۆ خـودا کـافردەبن‌و نینکـاری نیعمەتەکانی خودا دەکەن!

﴿[٥١] وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُـلِّ قَرْيَـةٍ نَـذِيراً﴾ ئەگەر بمان‌ویستایە لەهـەموو شـارو شارۆچـکەیەك دا پێغەمبـەرێکمان رەوانـە دەکـرد، خـەڵکی لەسـزای بەئێـشی دۆزەخ بترسـاندایە، بەڵام‌ویستمان‌وانەبوەو بڕیـاری ئـەوەمان داوە : کـەتۆ رەوانـە بکەین بۆ سەر عالەمی جندۆکەو ئـادەمیزاد، بۆ سـەر هـەموو دانیـشتوانی سـەر زەوی‌و فـەرمانمان پـێ کـردوی؛ کـە ئـەم

قورئانـه بەهـەموو جیهـان بگەیـەنیو پێغەمبـەری هـەموو ئادەمیزادیی هەر لەئێستاوە تا دونیا کۆتایی دێ.

﴿٥٢ فَلا تُطِعْ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَاداً كَبِيراً﴾ ئـەتۆ ئـەی پێغەمبـەر! بـەگوێی کافرەکـان مەکـە لـەو شـتانەی داوات لێدەکەن؛ کە دەڵێن: دژی خواکانی ئێمە مەدوێ، وەرە سەر بیرو باوەڕی ئێمەو ئەم جۆرە شتانە، بەڵکوو جیهادیان لەدژ بکە، بەهـەموو جـەکێك مـادیو مەعنـەوی لەگـەڵیان بکـەوە شـەڕەوە، ئـەوە قورئـان بیکـە چـەکی کوشـندەی خـۆتو دژی موشـریکەکان بوەسـتە. بێگومـان ئـەم قورئانـە هێـزو توانـاو کاریگەرییـەکیوای هەیـە، نـاتوانن بـەرەنگارت ببنـەوە، بەئاسـانی دەتـوانی بۆڕیـان بـدەیو بەسـەریان دا زاڵ ببـی، بەبیستنی ئایەتەکانی دڵیانوەلەرزەدێو هەناسە بڕکێیان پێ دەکەوێو چی بکەن دەرەقەتت نایەن.

﴿٥٣ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخاً وَحِجْراً مَحْجُوراً﴾ پـەروەردگار خودایەکیوەهایـە دوو دەریـای ئـاوی سـوێرو شـیرین لەپەنایەکەوەی خستوونە گۆڕێ، ناهێڵێ ئاوەکانیان تێکەڵ بەیەك بن، ئەم ئاوەیان شیرینو گەوارایە، ئەوەیان تاڵو سـوێرە لەپەنایەکـەوەن هـەردوکیان ئـاون کەچـی تێکـەڵ بەیەکتری نابن دەڵێی پەردە لەناویان دایە دەڵێی دووشتی دژ بەیەکنو پێکەوە هەڵناکەن، ئەو دوو دەریایە لەپێش چاو هەردوکیان ئاون، بەڵام لەڕاستی دا لەیەکتر جوداوازن.

﴿٥٤ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنْ الْمَاءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَصِهْراً وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيراً﴾ پـەروەردگار خودایەکیوەهایـە ئـادەمیزادی لەدڵۆپە ئاوێکی زەعیف بەدیهێناوە ، پەروەردەی کردووە پێی گەیاندووە، ڕێکی خستووە ، کردویەتی بە ئادەمیزادێکی تەواو، بەویستی خۆی کردویەتی بە نێرینە یان مێینـە، دابـەشی کـردون بـەدوو بەش، نێرینـە نـژادیـانوەماڵ دەدرێ، مێینـە دەکرێنـــە هۆکـــاری خزمایـــەتی ژنو ژن خـــوازییو خەزوورو زاوایەتی.

﴿٥٥ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لا يَنْفَعُهُمْ وَلا يَضُرُّهُمْ﴾ ئەو موشریکە نەفامانە عیبادەت دەکەن جگە لەخودا بۆ شتێك؛ کە عیبادەتکردنەکەیان بۆی سودیان پێ ناگەیـەنێو عیبـادەت نەکردنیـشیان بۆیـان زیانیـان بـۆ کـێش ناکا. هیـچ بەڵگەیان بەدەستەوە نین لەسەر پەرستش بۆ کردنیـان جگـە لەشـوێن کـەوتنی هـەواو هەوەسـی خۆیـانو لاسـایی کردنـەوەی کوێرانـەیان بۆ بـاوكو باپیرانیـان. ﴿وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيراً﴾ کـافرو موشـریکەکان بـە سەرپێـچی کردنیـان بـۆ فـەرمانی خـوداو ئەنجامـدانی تـاوان یارمەتیـدەری شـەیتانن، هەمئاهـەنگی ئـەو دەکـەن، دژی خـودا دەجوڵێنـەوە، دوژمنـی ئایینی خودان، ئـەوان کـە دژی پێغەمبـەرن، دژی خـودان، جا ئەوان چین هەتا دژی خودا بجووڵێنـەوەو بەربـەرەکانی خودا بکەن!؟

﴿٥٦ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ مُبَشِّراً وَنَذِيراً﴾ بێگومان موشریکەکان ئەحمـەقو نـەفامن، چـۆن دەبنـە یارمەتیـدەری شـەیتانو سەرپێچی فـەرمانی خـودا دەکـەن، پێغەمبـەری ڕەوانـەکردوە بـە مـوژدەدەرو ترسـێنەر؛ مـوژدەی بەهەشـت بـدا بەوانـەی پابەنـدی فـەرمانی خـودان، سەرپێـچیکارانیش بترسـێنێ لەئاگری دۆزەخ. ئـەتۆش ئـەی پێغەمبـەر! تـەنها ترسـێنەرو مـوژدەدەری، حیـسابو لێکۆڵینـەوەو عیقابیـان بەدەسـت خودایە،

﴿٥٧ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو کافرانە بڵێ: من لەپێناو ئەم بـانگ کـردنو ڕاگەیاندنـە داوای کرێتـان لێناکـەم، مـن پاداشـتی خـۆم لـەخودا داوادەکـەمو مەبەستم دەستەبەرکردنی ڕەزامەندی خودایە! ﴿إِلاَّ مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً﴾ واتـە: هـەرگیز مـن داوای پاداشـتان لێناکەم، بەڵام ئەگەر کەسێك بیـەوێ لـەخودا نزیـك بێتـەوە، لەڕێگای خودا دا ماڵو گیان ببەخشێ بۆئەوەی پاداشتی باشی دەست بکەوێ با دەست بەکاربێو ساتەوەختێك ڕانەوەستێ.

﴿٥٨ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ﴾ ئـەی پێغەمبەر! گوێ بە هەڵسوکەوتی کافرەکان مەدە، بەردەوام بە لەسەر گەیانـدنی پـەیامی خـۆت، لەهـەموو کاروبارێکت دا پـشت بـەو خودایـە ببەسـتە؛ کـە زینـدووەو نـامرێ، تـەنها پـشتیوانی ئـەوت بەسـە، پـشتی پـێ ببەسـتەو حەمـدو سوپاسیشی بکە، لەهەموو عـەیبو خەوشێك لەهـەموو کەمو کورییەك بەدووری بگرە. ﴿وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيراً﴾ ئەتۆ بەستە ئەی موحەممەد! کە خودا ئاگادارییەکی تـەواوی

وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ﴿٥٦﴾ قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِهِۦۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۖ ٱلرَّحۡمَٰنُ فَسۡـَٔلۡ بِهِۦ خَبِيرٗا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسۡجُدُواْۤ لِلرَّحۡمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحۡمَٰنُ أَنَسۡجُدُ لِمَا تَأۡمُرُنَا وَزَادَهُمۡ نُفُورٗا ۩ ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِي جَعَلَ فِي ٱلسَّمَآءِ بُرُوجٗا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجٗا وَقَمَرٗا مُّنِيرٗا ﴿٦١﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ خِلۡفَةٗ لِّمَنۡ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوۡ أَرَادَ شُكُورٗا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلۡجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمٗا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمۡ سُجَّدٗا وَقِيَٰمٗا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصۡرِفۡ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتۡ مُسۡتَقَرّٗا وَمُقَامٗا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمۡ يُسۡرِفُواْ وَلَمۡ يَقۡتُرُواْ وَكَانَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ قَوَامٗا ﴿٦٧﴾

هەیە بە تاوانی بەندەکانی، نهێنیی‌و ئاشکرای لاچون یەکەو هەمووو کارو کردەوەکانیانی لەسەر تۆمارکردون‌و سزاو پاداشتیان لەسەر دەداتەوە چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

﴿٥٩ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيراً﴾ خودای باخەبەرو زانا بەهەمووو شتێك، ئەو ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی تێیان دایە، لەماوەی شەش رۆژدا بەدی هێناون پاشان کۆنترۆڵی عەرشی کردو بەوشێوەی؛ کەشیاوی خودایە ئیستیوای لەسەر کرد. وێڕای بالآدەستی‌و کۆنترۆڵکردنی عەرش، خاوەن رەحم‌و بەزەییە، لەگەڵ رەحمەتەکەشی دا ئاگادارە بەسەر هەمووو شتێكدا.

﴿٦٠ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ؟﴾ ئەگەر پێیان بگوترێ: سوژدە بۆ ئەو خودایە بەرن ناوی (الرَّحْمَنُ)ەوێڕای شکۆمەندی‌و خاوەن دەسەلآتی‌و بەتوانایی خۆی خاوەن رەحم‌و بەزەییشە ، لەوەلآم دا دەڵێن: (الرحمان) کییە؟ ﴿أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا؟﴾ ئایا سوژدە بۆ کەسێك بەرین فەرمانمان پێ دەکەی بە سوژدە بۆ بردنی؟ هەر بەوەندە کەتۆ فەرمانمان پێ دەکەی بەبێئەوەی ئێمە بیناسین‌و بزانین کییە سوژدەی بۆبەرین؟ بەم لەهجەو شێوە ئاخاوتنەوەلآمی بانگەوازییەکە دەدەنەوە! دەڵێن: رەحمان کییە ئێمە سوژدەی بۆ بەرین؟ سەرڕەقی‌و خۆ بەزلزانینیان گەیشتبوە ئاستێك بڵێن: ئێمە جگە لەو رەحمانەی لەیەمامەیە رەحمانی تر ناناسین!! مەبەستیان (مسیلمە)ی درۆزن بوو. ﴿وَزَادَهُمْ نُفُوراً﴾ ئەم فەرمان پێکردنەیان بەسوژدە زیاتر شێلگیری کردن‌و پتر رویان‌وەرگێڕاو لەحەق‌و راستی دوور کەوتنەوە. ئەمجار خودا رەددی دەمدرێژی‌و خۆبەزلزانی‌و گاڵتە کردنیان بە خوداو بە پێغەمبەردانەوە بەوەی ئەو خودایەی ناوی (الرحمان)ە داوایان لێدەکرێ سوژدە بەرن بۆ خودایەکی خاوەن دەسەلآت‌و شکۆمەندە، ئەگەر تۆزێك بیر بکەنەوە خێرا دەیناسن‌و سوژدەی بۆ دەبەن‌و عیبادەتی بۆ دەکەن!

﴿٦١ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجاً﴾ پاك‌و مونەززەهە ئەو خودایەی یەکێك لەناوە پیرۆزەکانی (الرحمان)ەو لەئاسمان دا ئەستێرەی گەورەو زەبەلاحی دروست کردون قۆناغ‌و مەدارو جەمسەری بۆ ئەو ئەستێرانە داناوە؛ کە ژمارەو قەبارەیان هەر خودا بۆ خۆی دەیزانێ چەندەو چۆنن. ئەوەتا ئەو خودایەی ئێوە بڕوای پێ ناکەن بڕێك لەمەخلوقاتەکانی ئەو ئەبراجە گەورەو جۆراو جۆرانەن.

﴿وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجاً﴾ هەر لەچوارچێوەی ئەو بورجانەدا خۆری کردوە بەچرای پرشنگدارو روناکی بۆ گۆی زەوی‌و ﴿وَقَمَراً مُنِيراً﴾ هەروەها مانگی نورانی داناوە کە لەشەودا روناکایی خۆی دەدا بە گۆی زەوی.

﴿٦٢ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُوراً﴾ پەروەردگار خودایەکی‌وەهایە شەوو رۆژی بەدیهێناون یەك بەدوای یەك پەیدادەبن، رۆژ تەواو دەبێ شەو دێتە جێگای شەو دەڕواو رۆژ دێتە شوێنی، هەریەکەیان دەبێتە جێنشینی ئەویتریان، کەسێك بەرۆژ ئیشی رۆژی بۆ تەواو نەکرا دەتوانێ بەشەو ئەنجامی بدا، ئەگەر شەو ئیشی شەوی بۆ تەواو نەکرا دەتوانێ بەرۆژ قەرەبوی بکاتەوە.

﴿٦٣ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾ بەندە راستاڵەکانی خودا ئەوانەن: کە بەئەدەبو ویقارەوە بەسەر زەویدا دەڕۆن! لە ڕۆیشتنو جمو جوڵیاندا لارو لەنجەو دەعیەو تەکەببور ناکەن. بەسەر زەوی دا دەڕۆن بەڕۆیشتنێکی لەسەرەخۆو سادە، خۆیان بانادەن، قونگرانی ناکەن، بەزۆر بارێکی ڕۆیشتنی نائاسایی بەسەر خۆیان دا ناهێنن، ئاوڕدانەوەو جرتو فرت لەڕۆیشتنەکەیان دا ناکەن! تەنانەت ﴿وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ کە نەفامو سەرسەری پەخەیان پێ دەگرن، دەڵێن: سلاوتان لێبێو وەلام دانەوەی ئێوە کاری ئێمە نیە، ئێمە کاتو جوهدی خۆمان بە دەمە دەمێ لەگەڵ ئێوەدا بەفیرۆ نادەین، ئەگەر سەرسەریو نەزانێك قسەیەکی ناشیرینیان پێ بلێ: بەهەمان شێوەوەلامی نادەنەوە، بەڵکوو لێبوردویی نیشان دەدەنو چاوپۆشی دەکەن، نەك لەبەر زەعیفیو بێهێزی بەڵکوو لەبەر ئەوەی خۆیان زۆر لەوە بەبەرزتر دەزانن: کە خۆیان هەڵەو گیرەوەڵامدانەوەی ئەوانە بکەن، نایانەوێ کاتی زێڕینی خۆیان بەو وشە بێسودانە بکوژن!

﴿٦٤ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ ئەوانەی شەو بەڕۆژ دەکەنەوە خەریکی نوێژ کردنن، تاوێك بەپێوەنو دەمێك لەسوژدەدان.

﴿٦٥ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾ ئەوانەی لەخودا دەترسن بەترسو لەرزەوە لێی دەپاڕێنەوە، بەحەزەرەوە هاواری لێدەکەن، دەڵێن: خودایە ئاگری دۆزەخمان لێدووربخەیەوە، هەڵەو گیری ئەو شوێنەمان نەکەی، چونکە ﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾ بێگومان ئاگری دۆزەخ بەردەوامەو لەیەخەی ئادەمیزادی تاوانبار نابێتەوە، وەکوو خاوەن قەرز وایە بۆ قەرزدارو بەربینگی پێ دەگرێ تا تۆڵەی خۆی لێنەستێنیوازی لێناهێنێ!

﴿٦٦ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾ بێگومان دۆزەخ خراپ جێگەیەکی حەوانەوەو تێدا مانەوەیە، ئەوانە بەچاوی خۆیان دۆزەخیان نەبینیوە بەڵام برۆایان بەهەبوونی هەیەو ئەو وێنەی قورئان کێشاویەتی بۆیان دەربارەی دۆزەخ هەمیشە لەبەرچاویانە، بۆیە بەو جۆرە ترسیان لێی هەیەو هەمیشە دەستی دوعاو پاڕانەوە بەرز دەکەنەوە، دەلالێنەوە دەپاڕێنەوە: کە خودا تووشی ئەو عەزابەیان نەکا،

﴿٦٧ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ ئەوانە ئەگەر بۆ خۆیانو ماڵو منداڵیان ماڵ خەرج بکەن دەست بڵاوی ناکەن، زیاد لەپێویست سەرف ناکەن، ئەوەندەیش ڕژدو چرووك نین پێداویستی خۆیانو ماڵو منداڵیان دابین نەکەن، بەڵکوو بەئەندازەی پێویست ماڵو دارایی خۆیان دەبەخشنو خەرجی دەکەن، میانەڕەوو ناوەندکارن.

﴿٦٨ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ بەندە راستاڵەکانی خودا کەسانێکن: کە هاوەڵ بۆخودا دانانێن، کەس ناکەنە شەریکی خودا بەڵکوو بەخالیصیو دڵسۆزی عیبادەت تەنها بۆ خودا دەکەن. ﴿وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ بەناڕەواو بەئەنقەست کەس ناکوژن، مەگەر کوشتنەکە حەق بێ کابرا تاوانێکی کردبێ شیاوی کوشتن بێ؛ وەکوو ئەوە لەئایینی ئیسلام پاشگەز بێتەوە، یان دوای دەستەبەر بوونی خێزانی حەلاڵ بۆی داوێن پیسی بکا، یان بەناحەق ئادەمیزادێك بکوژێ ئالەم حالانە دا بەفەرمانی حاکمو قاضی ئەو تاوانبارانە بکوژێ کوشتنەکەی بەقەتڵ بۆ حیساب ناکرێ، چونکە بەحەقو بەپێی شەریعەتی خودا ئەنجامی داوە، ﴿وَلَا يَزْنُونَ﴾ هەروەها داوێن پیسی ناکەن! ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ کەسێك تاوانێك لەو تاوانانە ئەنجام بدا لە قیامەت دا سزای کوشندەو بەئێشی تووش دەبێ، تۆڵەی تاوانەکەی لێدەسەندرێ. نەك هەرعەزابی تووش دەبێو بەس بەڵکوو ﴿٦٩ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ عەزابی بۆ دووچەندانە دەکرێتەوە چونکەوێڕای تاوانکردن کافریش بووە ﴿وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا﴾ بۆ هەتاهەتایە لەناو دۆزەخ دا دەمێنێتەوە وێڕای عەزابی سوتاندن سوکایەتییان پێ دەکرێو ڕیسوا دەبن.

﴿٧٠ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا﴾ مەگەر کەسێك تۆبە بکاو واز لەتاوانەکانی بێنێو بەدڵ پەشیمان بێتەوە، بڕوای بەتاكو تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرانیو زیندووبوونەوەو هاتنی ڕۆژی قیامەت هەبێ. ﴿فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَٱلَّذِينَ لَا يَشۡهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغۡوِ مَرُّواْ كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ لَمۡ يَخِرُّواْ عَلَيۡهَا صُمّٗا وَعُمۡيَانٗا ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبۡ لَنَا مِنۡ أَزۡوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعۡيُنٖ وَٱجۡعَلۡنَا لِلۡمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةٗ وَسَلَٰمًا ﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ حَسُنَتۡ مُسۡتَقَرّٗا وَمُقَامٗا ﴿٧٦﴾ قُلۡ مَا يَعۡبَؤُاْ بِكُمۡ رَبِّي لَوۡلَا دُعَآؤُكُمۡۖ فَقَدۡ كَذَّبۡتُمۡ فَسَوۡفَ يَكُونُ لِزَامَۢا ﴿٧٧﴾

سورة الشعراء

ئائەوانە بەهۆی تۆبەکەیانەوە خراپەو تاوانەکانیان مەعف دەکاتەوە، لەشوێنی تاوانەکانیان چاکەیان بۆ دەچەسپێنێ، پاش تۆبە کردنیان لەشوێنی خراپەکاری کاری باش دەکەن‌و خوداش لەشوێنی ئەوەی تاوانیان بۆ تۆماربکا چاکەو طاعەتیان بۆ دەچەسپێنێ یان بەهۆی تۆبەکردنیانەوە خراپەو تاوانی لەوەپێشیان بۆ دەکاتە کردەوەی باش.

﴿[٧١] وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَاباً﴾ کەسێك لەتاوانی رابووردوی پەشیمان بێتەوە، کردەوەی باش ئەنجام بدا. تەوبە بەپەشیمانبوونەوەو وازهێنان لەتاوان دەست پێ دەکاو ئاکامەکەشی ئەنجام دانی کاری باش‌و پەسندە بەجۆرێك بیسەلمێنێ: کە تۆبەکەی بەراست بووە. واتە: وازهێنان لەتاوان‌و ئەنجام دانی کردەوەی چاك چونکە تاوان کردەوەو جم‌و جوڵە، کەوازت لێهێنا دەبێ بەشتێکی دژ شوێنەکەی پڕبکەیەوە، بەکردەوەی دژو بەجم‌و جوڵی دژ ئەو فراغە پڕبکەیەوە.

﴿[٧٢] وَالَّذِينَ لا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَاماً﴾ ئەوانەی: کە شایەدی درۆ نادەن، بەئەنقەست درۆ لەسەر کەسانی دی هەڵنابەستن، یان ئامادەی شوێنی درۆ نابن، هەر شوێنێك بزانن درۆو دەلەسەی تێدا دەکرێ ئەوان توخنی ناکەون، خۆیان بەرز دەگرن‌و دوور دەکەونەوە لەئامادەبوون لەو شوێنانە، ئەگەر واش رێکەوت بەلای کۆڕو کۆمەڵێکی لەو جۆرەدا تێپەڕبوون خۆیانی تێوە ناگلێنن ، بەڵکوو بەشێوەیەکی خۆپارێزی‌و بەرز سروشتی بەلای دا تێپەڕ دەبن. ئەوەندە فیراغی نیە بەوشتە پڕوپوچانەوە خۆ خەریك.بکا.

﴿[٧٣] وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمّاً وَعُمْيَاناً﴾ ئەوانەی کە ئایاتی خودایان یاد بخرێتەوە بەسەریادەکەون‌و جوان گوێی دەدەنێ‌و سوورن لەسەر ئەوەی گوێیان لێبێ‌و تێی بگەن، بەگوێچکەی کراوەو چاوی‌وردبینەوە، بەدڵی کراوەو بەئاگاوە ئایەتەکان دەبیسن‌و تێیان دەگەن!

﴿[٧٤] وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَاماً﴾ واتە: ئەوانەی لەخودا دەپاڕێنەوە: کە هاوسەری خوداناس‌و منداڵی صالح و بەئەمەك‌و پەیڕەوکاری ئایین‌و خێرخوازو لاشەڕیان بداتێ. وەچەو ئەوەی‌وایان لێبکەوێتەوە چاوو دڵیان پێیان رون بێتەوە، ویژدانیان ئارام بگرێ: چونکە موسوڵمان : کەدەبینێ موسوڵمانانی تر کاری باش‌و پەسەند ئەنجام دەدەن چاوو دڵیان رۆشن دەبنەوە، هەروا لەخودا دەپاڕێنەوە کە ببنە (قدوة) ی باش‌و خەڵکی چاویان لێبکەن.

﴿[٧٥] أولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلاماً﴾ ئەوانەی ئەو رەوشتە بەرزانەیان هەن ئەو کردەوە پەسندانە ئەنجام دەدەن قەصرو باڵەخانەی بەرزو رازاوەی بەهەشتیان بەپاداش دەدەینێ، چونکە بەردەوام بوون لەسەر ئەو کردەوە پەسندانەیان، وێڕای شوێنی خۆش‌و رازاوەو دلگیر سلاویان لێدەکرێ‌و رێزیان لێدەگیرێ، لەئاشتی دا ژیان بەسەر دەبەن،

﴿[٧٦] خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرّاً وَمُقَاماً﴾ خوداپەرستان لەناو نازو نیعمەتی بەهەشت دا دەمێننەوە بۆ هەتاهەتایە نابڕێتەوە، لێی‌وەرەزنابن لێی دەرناچن، دەریان ناکەن.

﴿٧٧ قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر بەموشریکانە بڵێ: خودای من بێئاتاجە لەبەندەکانیو ج پێویستیەکی بەئێوە نیە، کە ئەرکی ئیمانو عیبادەتیشی خستونە ئەستۆ بۆ سوودی خۆتانە، کە عەزابیشتان دەدا لەبەر یاخی بوونتانە، ئەگەر ئیمانی پێ نەهێننو عیبادەتی بۆ نەکەن ج موبالاتێکتان پێ ناکاو هیچ رێزتان لای خودای من نابێ. ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾ ئێوە ئەی کافرو موشریکەکان! ئەگەر پێغەمبەرانی من بەدرۆبخەنەوەو بڕواتان بەزیندوبوونەوە نەبێ ئەوە باش بزانن: ئەو بەدرۆخستنەوەو سەرپێچیکردنەتان دەبێتە هۆی لەناوچوونو سزا دانتان لەدونیاو قیامەت دا.

کۆتایی سورەتی الفرقان

سورەتی (الشعراء)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ طسم﴾ ئەمووشەیە دەبێ ئاوا بخوێندرێتەوە، (طا - سین - میم) ئەم پیتە لێك دابڕاوانە ئاماژەی ئەوەیان تێدایە: کە ئایاتی قورئان بەگشتیو ئایاتی ئەم سورەتە بەتایبەتی لەم جۆرە پیتانە پێك هاتوون، دەئێوەش ئەی موشریکەکانی مەککە! ئازابن لەو پیتانە کەلامێکی ئاوەها پێك بێنن.

﴿٢ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ ئەوە ئایەتو رستەی کتێبی ئاشکراو رونکەرەوەی حەقو بەتاڵە، رێگای هیدایەتو گومڕابوون لێك جیادەکاتەوە، راستو ناڕاست لێك هەڵدەهاوێژێ!

﴿٣ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ؟﴾ ئەوە چیە تۆ ئەی موحەممەد خەریکی خۆت بفەوتێنی چونکە ئەوانە ئیمان ناهێنن؟! نانا.ئەوەندەت بەلاوە ناخۆش نەبێ: کەبڕوات پێ ناکەن. ئەتۆ لەوە بەرپرسیار نیت، تۆ بەس گەیاندنی پەیامی خۆت لەسەرە.

﴿٤ إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾ پەروەردگار بەسەر هەموو شتێك دا بەتواناو دەسەڵاتە، ئەگەر مەیلمان لێبێ لەئاسمانەوە نیشانەیەکیوایان بۆ نازڵ دەکەین ناچاریان دەکەین بۆ برواکردنو ملیان پێ شۆڕدەکەین بۆ ئیمان هێنان، بەزۆرە ملێ وادەکەین ملهوڕو گەورەکانیان ملکەچ بکەنو ئیمان بێنن، بەڵام خودا ئەوویستو ئیرادەیەی نەبووەو وای بڕیار نەداوە:

﴿٥ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ﴾ نامەیەکی ئاسمانییان بۆ نایە، پەیامێکی خوداییان پێ راناگەیەندرێ ئیللا: کە بۆیان دێ زۆربەیان ڕوی لێوەردەگێڕن، بەدرۆی دەخەنەوە.

﴿٦ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ بێگومان ئەو موشریکە قورەیشییە سەرەڕەقانە قورئانیان بەدرۆخستەوە، بڕوایان بەو ذیکرە حەقە یەزدانییە نەکرد، نەك هەرئەوەندەو بەس! بەڵکوو گاڵتەشیان پێ کرد لەوە بەولاوە هەواڵی ئەم بەدرۆخستنەوەیان بۆ پێغەمبەرو پەیامەکەی دەزانن، بۆیان ئاشکرا دەبێ چەند هەڵەبوونو چۆن خۆیان تووشی چارەڕەشیو بەدبەختی کردوە!

﴿٧ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ ئەوە بۆ بەدڵێکی کراوەو هەستێکی بینەرانەوە سەیری بوونەوەر ناکەن!! خۆهەموو رووپەرێکی بوونەوەر نیشانەیەکەو دڵ ئاراییش دەداو ئیمانی تێدا دەرسکێنێ! ئایا ناڕوانن بۆ زەوی: کە ئێمە دروستمان کردوەو لەهەموو دارو درەخت رووەکێك جۆرەهامان تێدا رسکاندوە، بەروبوومو میوەی جۆراو جۆرمان لەو درەختو رووەکانە پەیداکردوە.

﴿٨ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان لەم رسکاندنو رواندنەی درەختو گژو گیایە لەزەوی دا بەڵگەی بەهێز هەیە لەسەر بەدەسەڵاتی خودا لەدروستکردن دا، لەهێنانی عەزابو فەوتاندنیانو ئەمجار زیندوکردنەوەی رۆژی قیامەتو سزاو پاداشت دانەوەیان هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی، وێڕای هەبوونی ئەم هەموو بەڵگەو نیشانانە زۆربەی زۆری ئادەمیزاد ئیمان ناهێنن، بەڵکوو پێغەمبەرو پەیامەکەی بەدرۆدەخەنەوە، سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن!!

﴿٩ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی پێغەمبەر! توانای بەسەر هەموو شتێك دا هەیە، دەتوانێ هەموو ملهوڕێك بپروێنیو هەرچی بیەوێ بیکا دەتوانێ

ئەنجامی بدا، بەڕەحمو بەزەییە بۆ بەندەکانی، ﴿[١٠] وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَى﴾ ئەی موحەممەد! ئەوە بۆ گەلەکەت باس بکەو بۆ پەندو ئامۆژگاری بۆیان بگێڕەوە کاتێك خودای تۆ نیگای بۆ موسا کردو لەتەنیشتی ڕاستی کێوی طورەوە (الوادي المقدس) دا ئاخاوتنی لەگەڵ کردو کردی بە پێغەمبەرو فروستادەی خۆی، فەرمانی پێ کردو پێی فەرموو: ﴿أَنْ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ بڕۆ بۆ سەرگەلی ستەمکارو لەخودا یاخی بوو. ﴿[١١] قَوْمَ فِرْعَوْنَ﴾ گەلی فیرعەونو دارو دەستەکەی. بانگەوازییان بکە بۆ خوداپەرستیو یەکتاپەرستی، پێیان بڵێ: وازبێنن لە فیرعەون پەرستیو ستەمکاری، لەهاوەڵدانانو خۆ بەزلزانی. ﴿أَلا يَتَّقُونَ﴾ ئەوە بۆ فیرعەونودارو دەستەکەی لێم ناترسن؟ بۆ خۆیان لەعەزابی سەختی خودا ناپارێزن؟

﴿[١٢] قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ وتی خودایە دەترسم بەدرۆم بخەنەوە،؛ ئیتر خەفەتباربم بەو هەڵوێستەیانو ئازار بەدڵو دەرونم بگا.

﴿[١٣] وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلا يَنْطَلِقُ لِسَانِي﴾ تەنگەتاو ببم بەوەی: کە پێم دەڵێنو زوبانم وەکوو پێویست بۆ نەگەڕێ و نەتوانم مەبەستی خۆمیان پێ ڕابگەیەنم. ﴿فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ﴾ هارونی برام لەمن دەمڕاست ترو قسەزانترە، ئەویش لەگەڵمدا بکەرە فروستادە، جوبرائیل بنێرە بۆلای ئەوو نیگای بۆ بنێرە بالەگەڵ من دا ئەویش ئەرکی پێغەمبەرایەتی هەڵبگریو یارمەتیم بدا بۆ بانگەوازیی و ئاخاوتن لەگەڵ فیرعەون دا، بۆ ئەوەی بتوانین ئەرکی سەرشانمان بەرێکوپێکی ئەنجام بدەین.

لەلایەکی ترەوە ﴿[١٤] وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾ هۆزو نەتەوەی قیبطیەکان تاوانێکیان لەسەرمنە، کاتی خۆی بەهەڵە قیبطی‌یەکم لەدەست کوژراو لەئاکامی ئەو ڕوداوەدا لە میصر دەرچووم، دەترسم ئەگەر بەتەنیا بڕۆم بۆسەریان بمکوژنو ئەو کاتە لەرێوە پەیامەکەم پوچ بێتەوە، بەڵام هارون هیچ تۆمەتێکی لەم بارەوە لەسەر نیەو ئەگەر ئەو ببێتە هاوبەشم لەهەڵگرتنی پەیامەکەدا ئیتر مەبەستەکەمان دێتەجیو کارەکەمان مەیسەر دەبێ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَٰخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ءَايَةً فَظَلَّتْ أَعْنَٰقُهُمْ لَهَا خَٰضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ فَسَيَأْتِيهِمْ أَنۢبَٰٓؤُا۟ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلْأَرْضِ كَمْ أَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنۢبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا ۖ فَٱذْهَبَا بِـَٔايَٰتِنَآ ۖ إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ ٱلَّتِى فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾

﴿[١٥] قَالَ كَلاَّ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ﴾ پەروەردگار فەرمووی: ئەی موسا ئەو گومانە لەدەروونی، خۆت دەرهاوێژە، لەهیچ شتێك مەترسە، چونکە فیرعەونو دارو دەستەکەی ناتوانن بتکوژن، هەڵبەتە تەعبیرەکەوەکوو دەڵێن: (تەی مەسافەی کردوە) قۆناغی قبووڵبوونی داخوازیەکە، قۆناغی ناردنی بۆ لای هارون، قۆناغی گەیشتنی موسا(علیه السلام) بۆ میصرو چاوپێکەوتنی لەگەڵ حەزرەتی هارون دا، ئەم قۆناغانەی هەموو پێچاونەوەو یەکسەر دیمەنەکە حەزرەتی موساو هارون بەیەکەوەنیشان دەدا: کە فەرمانی خودایان ئاڕاستە دەکرێ: کە بچن بانگەوازی خودا بەگوێچکەی فیرعەون دا بدەن. ﴿فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا﴾ ئەی موسا ئەتۆو هارونی برات: کە داوات کرد ببێتە یارمەتیدەرت بڕۆن بۆ لای فیرعەون بەنیشانەو موعجیزەی ئێمە: کە نیشانەو بەڵگەی ڕاستی پێغەمبەرایەتیو پەیامەکەتانە، ئەمن یارمەتیدەرتانم کۆمەگیتان پێ دەکەم پشتیوانتانم،

﴿١٦ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ بچن بۆ لای فیرعەون بەنەرم‌و نیانی‌و لەسەرەخۆ پێی بڵێن: ئێمە پێغەمبەری خوداین، خودا ئێمەی رەوانە کردوە بۆ سەر خۆت‌و نەتەوەکەت، هاتووین بۆلات‌و داوات لێدەکەین: کە ﴿١٧ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ نەتەوەی ئیسرائیل مەرەخەس بکەی، ئازادیان بکەی چیتر نەیانچەوسێنیەوەو خۆتیان بەسەردا نەسەپێنی، وازیان لێبێنە با عیبادەتی خودای بوونەوەر بکەن‌و لەگەڵ خۆمان دەیانبەینەوە بۆ خاکی پیرۆز(الأرض المقدسة)كە فەلەستینە.

﴿١٨ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيداً وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ؟﴾ فیرعەون وتی: ئەوە تۆ دەڵێی چی؟ و چ لافێك لێدەدەی؟ تۆ هەرنەوەنەبووی بە منداڵی لەماڵی خۆمان دا بەخێومان کردی؟ چەند ساڵ لەدەرباری کۆشکی ئێمەدا ژیانت بەسەربردو ئەو ماوە دورودرێژە لەماڵی ئێمە دابووی‌و نازونیعمەتمان بەسەردا رشتی! ئێستا هاتووی سپڵەیی خۆت دەردەخەی‌و کوفرانی نیعمەتمان دەکەی‌و بەوجۆرە قسەمان لەگەڵ دەکەی. ئەوە لەکەیەوە بویتە پێغەمبەر!!

﴿١٩ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ هەروەها تۆ ئەو کردەوە ناشیرینەت کرد، پیاوێکی قیبطیت کوشت کابرا ناشپەزی من بوو لەدارو دەستەی خۆمان بوو، بەو کردەوەیەت دەرت خست تۆ سپڵەیی‌و نازو نیعمەت‌و پیاوەتی ئێمەت بەسەرەوە لەبەرچاو نیەو کوفرانی نیعمەت دەکەی! ئەمەش رەوشتی پیاوی بەوەفا نیە!

﴿٢٠ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذاً وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ﴾ حەزرەتی موسا بە فیرعەونی گوت ئەمن ئەو کارە ناشیرینەم کرد؛ ئەوکابرا قیبطییەم لەو کاتەدا کوشت بەهەڵە بوو بەئەنقەست نەمکوشت ئەوکارەم کاتێك ئەنجام دا نیگام بۆ نەکرابوو، ئەرکی پێغەمبەرایەتیم نەخرابوە سەرشان، یان نەمزانی ئەو مستەکۆڵەیەم دەبێتە هۆی گیان دەرچوونی بەمەبەستی کوشتن ئەم مستەکۆڵەیەم لێنەدا. بەڵکوو بەمەبەستی ناوبژیکردن‌و تەمبێکردن لێم دا، لێدانەکە سەری کێشا بۆ گیان دەرچوونی.

قَالَ فَعَلْتُهَآ إِذًا وَأَنَا۠ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُۥٓ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ ٱلَّذِىٓ أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِۦٓ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾

﴿٢١ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ﴾ کە کارەکەشم لەدەست قەوماو کابرا کوژرا، هەڵاتم بۆ وڵاتی مەدیەن لەترسی سزای ئێوە، چونکە کابرایەکی دەرباری خۆتان هات‌و هەواڵی دامێ: کە ئێوە خەریکن دەستگیرم بکەن‌و بمکوژنەوە، بەڵام خودا ئەم هەڵاتن‌و غەریبییەی بۆ بەخێرگێڕام ﴿فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْماً﴾ خودای خۆم تێگەیشتن‌و زانیاری‌و دانایی پێ بەخشیم. ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ کردوومی بەرەوانەکراوو پێغەمبەر!

﴿٢٢ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ ئەو چاکەیەی لەگەڵ منت کردو منەتم بەسەردادەکەی، هۆیەکەی ئەوەیە: کەنەتەوەکەم (نەتەوەی ئیسرائیل)ت چەوساندۆتەوە، بەخێو کردنی من لەماڵی تۆدا لەئاکامی بەکۆیلە کردنی نەتەوەی ئیسرائیل بووە، سەرەنجامی ئەوەبووە نێرینەکانت دەکوشتن، ئیتر دایکم ناچاربوو لەترسی تۆ بمخاتە ناوصندوقێکەوەو فرێم بداتە ناوچۆمەوە

دوایی بمگرنەوەو لەماڵی تۆدا بەخێو بکرێم، نەك لەماڵی باوك و دایکی خۆم دا، ئایا ئەمەیە فەزڵ و پیاوەتیت بەسەرمەوە؟ ئەو چاکەیەم دەخەیتە بەرچاو؟!

﴿٢٣قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ؟﴾ فیرعەون پرماندی‌وتی: خودای بوونەوەر چییە؟ ئەو خودایەی تۆ بە ﴿رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ناوی دەبەی‌و دەڵێی ئەو کردوومی بەپێغەمبەر چیەو چ کەسە؟! ﴿٢٤قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنتُمْ مُوقِنِينَ﴾ حەزرەتی موسا ﷺ وتی: ئەو خودایەی منی کردوە بە پێغەمبەرو رەوانەی کردوم بەدیهێنەرو خاوەنی ئاسمانەکان و زەوی‌و ئەوەی تیایاندایە لەئەستێرەو مانگ و خۆر، ئەو خودای ئەو بوونەوەرە بەرفراوانەیە: کە تۆ ئەی فیرعەون دەستت بە دامانی ناگا، نەدەسەلاتت دەیگاتێ نەزانیاریت کەشفی دەکا، خودای هەموو بوونەوەرە بەئاسمان و زەوی‌و هەرچی تیایاندایە لەئەستێرەو دەریاو کێوو چۆم و دارو درەخت و روەك و ئادەمیزادو هەموو گیانلەبەرانی ترو هەموو شتەکانی تریش. ﴿إِنْ كُنتُمْ مُوقِنِينَ﴾ ئەگەر ئێوە بڕواتان هەیەو خاوەنی‌ویژدان و هەست و شعورن، هەموو ئەو شتانە خەلقندەو بەندەی پەروەردگارن، گەردنکەچ و ژێرباری یەزدانن، بەویستی خۆی هەڵیان دەسووڕێنی‌و گۆڕانکاریان تێدا دەکا.

﴿٢٥قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلا تَسْتَمِعُونَ؟﴾ فیرعەون بەدەوروبەرو داروودەستەکەی گوت ئەوە گوێتان لێیە چ قسەیەکی سەیرو سەمەرە دەکا؟! ئاگاتان لێیە دەڵێ چی؟ ئاها چۆن لەبەر پرسیارەکان هەڵدێ؟ من دەڵێم: ﴿رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ چییە؟ ئەو کردارو رەوشتەکانی باس.دەکا.بۆمان!

﴿٢٦قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الأَوَّلِينَ﴾ حەزرەتی موسا ﷺ وتی: ئەو خودایەی منی رەوانەکردوە خودای ئێوەش و خودای باوك و باپیرانی رابوردوتانە، ئەو بەدیهێنەری ئێوەش و باوك و باپیرانیشتانە.

﴿٢٧قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ﴾ فیرعەون بەدارو دەستەکەی خۆی گوت: بێگومان پێغەمبەرەکەتان: کە گوایە رەوانەکراوە بۆ سەرتان پیاوێکی بێعەقڵ و فامە، شێت و وێتە، لەپرسیار تێناگا تاوەڵامی بداتەوە، قسە تێکەڵاو پێکەڵاو دەکاو لافی ئەوە لێ دەدا: کە جگە لەمن خودای ترتان هەیە!! ئەرێ تائێستا ئێوە قسەی‌وا بێجێتان.بیستووە؟!

﴿٢٨قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾ حەزرەتی موسا ﷺ وتی: خودای من خاوەن و بەدیهێنەری خۆرهەڵات و خۆرئاوایە، خودای من خۆرهەڵدێنی‌و رۆژ بەدیدێنێ، خۆر ئاوا دەکاو شەو دەهێنێ، خودایەکی‌وەهایە لەخۆرهەڵاتەوە هەموو جۆرە ئەستێرەو مانگ و خۆر هەڵدێنێ، لەوێوە دەیان هێنی‌و لەخۆرئاواوە ئاودیویان دەکا.

﴿٢٩قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهاً غَيْرِي لأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ﴾ فیرعەون بەئەوپەڕی تورەیی‌و بوغراییەوەوتی: ئەگەر جگە لەمن کەسێکی تر بەخودا بزانی‌و بانگەوازی بۆ پەرستنی بکەی لەبەندیخانەت دەپەستێوم، دەتخزێنمە ناو چوارچێوەی دیواری بەندیخانە لەژێر زەوی داو دەتخەمە ژێر ئازارو ئەشکەنجەوە تا گیانت دەرچێ!

﴿٣٠قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ؟﴾ حەزرەتی موسا ﷺ فەرمووی: ئایا ئەگەر راستی پەیامی خۆمت بۆ بێنم و بەڵگەی حاشا هەڵنەگریشت بخەمە بەردەست هەر دەمخەیە بەندیخانە؟!

﴿٣١قَالَ﴾ فیرعەون بەناچاری‌وتی: ﴿فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ دەی ئەو شتەی بەلاتەوە بەڵگەیەکی بەهێزە بیهێنە باببینین، کوا ئەو موعجیزە ئاشکرایەی لاتەوە بەخەیاڵی خۆت پێغەمبەرایەتی خۆتی پێ دەچەسپێنی؟ ئەگەر راست دەکەی‌و درۆ ناکەی دەکوا نیشانمان بدە!

﴿٣٢فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ﴾ حەزرەتی موسا ﷺ عەصای دەستی هاوێشت، لەپڕێکا بوو بەمارێکی گەورەو بەرچاوو ئاشکرا، واتە بوو بەمارێکی راستی‌و هیچ چاوبەستەکی‌و روکەش کردنی تێدا نەبوو، عەصایەکی بێگیان بەقودرەتی خودا گیانی تێچوو، بوو بەمارێکی ئاسایی.

جا: کە فیرعەون ئەمەی بینی‌وتی: نیشانەی تریشت لایە حەزرەتی موسا ﷺ فەرمووی: بەڵێ ﴿٣٣وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ

بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ﴾ دەستی خستە ناو باخەڵیەوە دەری هێنایەوە لەپڕێکا سپی بوو دەدرەوشایەوەوەکوو خۆر پرشنگی دەداو چاوی لەبەر هەڵنەدەهات. کە چی وێڕای ئەمەش فیرعەونویستی روداوەکە لەپێش چاوی بینەران چەواشە بکا، حەزرەتی موسای بە چەند شتێکی نەشیاو تاوانبار کرد:

﴿٣٤قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ﴾ بەدارو دەستەی دەورو بەری خۆی گوت بەڕاستی ئەم پیاوە ساحیرێکی کارامەیە، لەبواری سیحرو جادوبازی دا زۆر پێشکەوتووە.

﴿٣٥يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ؟﴾ دەیەوێ ئێوە لەخاکی باوکو باپیری خۆتانوەدەرنێو بەهۆی سیحرەکەیەوە بەسەرتان دا زاڵ بێ، دەیەوێ دووبەرەکی بخاتە نێوانتانەوەو کۆمەڵتان بەشبەش بکاو دارو دەستەی خۆی زۆر بکاو وردەوردە کێشەوەتان لێ بکا تا لاواز دەبن ئەمجار فرمانڕەواییەکەتان لێ داگیربکا، نەتەوەی ئیسرائیل لەگەڵ خۆی بەرێ! ئەمە پلانو نەخشەی ئەم کابرایەیەو دەیەوێ ئەو ئامانجە بەدەست بێنێ، ڕاوو بۆچونی خۆتانم بۆ رون بکەنەوە پێم بڵێن: چی بکەم باشەو چۆن بەرەنگاری ئەم خەتەرە ببمەوە، من لەقسەی ئێوە دەرناچم، چیتان بڕیاردا من تەنفیذی دەکەم.

﴿٣٦قَالُوا أَرْجِهِ وَأَخَاهُ﴾ وتیان: پاشا کاری موساو براکەی دوابخە، جارێ پەلە مەکە لەسزادانیان.

﴿وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ، ٣٧يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ﴾ وەلام بنێرە بۆهەموو شارو وڵاتی ژێر دەسەڵات، با هەرچی ساحیرو جادوبازە کۆیان بکەنەوە، هەموانیان بێنن بۆ خزمەت پاشا، بەتەئکید لەئەنجامی ئەمەدا زۆر ساحیری کارامەو زانا کۆدەبنەوەو دێنە خزمەتت، ئەوکاتە ئەوانیش بەسیحری سەرسوڕهێنەری خۆیان بەرەنگاری سیحرەکەی موسا دەکەنو بەسەری دا زاڵ دەبنو دەبێتە سەرکەوتنی تۆ بەسەر موسادا.

﴿٣٨فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾ ساحیرەکان کۆکرانەوەو لەهەرچواردەوری میسرڕاهێندران لەرۆژی دیاریکراودا: کە دەڵێن: رۆژی نەورۆز بووە، لەکاتی چێشتەنگاودا لەشوێنی دیاریکراودا خڕکرانەوەو ئامادەکران!

﴿٣٩وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ﴾ داوا لەجەماوەر کرا ئامادەی ئەو(مباریات)ە ببن، پاساوڵو دارو دەستەی فیرعەون خەڵکیان هەڵدەنا بۆ ئامادەبوونو بینینی ئەو شتەی لەو رۆژەدا رودەدا. چونکە فیرعەونو پیاوەکانی دڵنیا بوون لەسەرکەوتنو باڵادەستی خۆیانوپێیانوابوو: هەر ئەوان سەردەکەون، بۆیە پێیان خۆش بوو زۆرترینی جەماوەر کۆببێتەوەو سەرکەوتنی خۆیانو تێشکانی حەزرەتی موسا ببینن و کەس لەوەدوا بڕوا بەموسا نەکا. لەلایەکی ترەوە حەزرەتی موساﷺدەیەویست زۆرترینی جەماوەر ئاگاداری روداوەکەبنو بزانن چۆن پەیامی حەق بەسەر بەتاڵ دا زاڵ دەبێ و چۆن موعجیزە سیحر دەپوچێنێتەوە!! پاساوڵو پیاوەکانی فیرعەون دنەدنەی خەڵکیان دەدا بۆ کۆبوونەوەو هاوبەشی کردنو دەیانگوت: ﴿٤٠لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾ هیواداریـن ساحیرەکان سەربکەونو ئێمە لەسەر بیرو باوەڕی خۆمان بمێنینەوەو شوێن ئەم ئایینە نەکەوین: کە موسا بانگەوازی بۆ دەکا.

﴿٤١فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ؟﴾ : کە ساحیرەکان هاتنە لای فیرعەونو دەمڕاستو لێپرسراوو مامۆستاکانیان لەگەڵ فیرعەون دا گفتوگۆیان کرد وتیان: ئەگەر ئێمە سەرکەوتینو موسامان بۆڕدا، پاداشو پلەو پایەمان دەدرێتێ؟ جەنابی پاشا جائیزەو نەغدینەی بۆ دیاری کردوین ؟!

﴿٤٢قَالَ نَعَمْ﴾ فیرعەونوتی: بەڵێ پاداشی نەغدینەم بۆ دیاریکردون، ئەگەر سەربکەون ماڵو سامانێکی زۆرتان بەسەردا دەڕێژم، وێڕای ئەوەش.و زیاد لەوەش ﴿وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ﴾ ئێوە لەمن نزیک دەبنەوەو دەتانکەمە هاونشینی خۆم، واتە: ساحیرەکان داوای پاداشی ماڵی یان پلەو پایەیان کرد فیرعەونوادەی هەردوک پاداشتەکەی پێدان!

﴿٤٣قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾ حەزرەتی موساﷺرێگای دا: کە ساحیرەکان لەپێشدا سیحری خۆیان بنوێنن، پێیوتن: ئێوە ئەوەی دەتانەوێ بیخەنە بەرچاو،

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُوا۟ لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا۟ حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا۟ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُۥ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا۟ لَا ضَيْرَ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَٰيَٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ ۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِىٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

بیهاوێژن، بابزاندرێ چیه!

﴿٤٤فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ﴾ ئیتر ساحیرەكان گوریس‌و گۆچان‌و عەصاكانی خۆیان هاوێشتن هەموو دەست رەنگینی‌و كارامایی خۆیان خستەكار، جیوەیان كردبوە ناو گوریس‌و عەصاكانیان، بەتەواوی كارامایی خۆیان بەكار هێنابوو، تەنانەت سیحرەكەیان هێندە گەورەو سەرسوڕهێنەر بوو، ترسێكی خستە ناو دڵی حەزرەتی موساوە.

﴿وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ﴾ وتیان: بەهیممەتی فیرعەون‌و هێزو توانای ئەو ئێمە سەركەوتودەبین.

﴿٤٥فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ﴾، كەحەزرەتی موسا عليه السلام عەصاكەی هاوێشت، ئیتر لەپڕێكا هەرچی گوریس‌و عەصا هەبوون: كە بەهۆی جیوەوەوایان لێكردبوون، وەكوو ماری راستی بێنە بەرچاو، هەمووی قوت دان‌و هیچی لێنەهێشتنەوە، موفاجەئە روی دا بەخەیاڵی ساحیرەكان دا نەهاتبوو، ئەوان هەرچی كارامایی‌و دەستڕەنگینی خۆیان هەیە خستبویانە گەڕو لەهەموو لایەكەوە ساحیری ماهیرو لێزان كۆكرابوونەوە، موسا بەتاقی تەنێ‌و كەسی لەگەڵ نیە جگە لەعەصاكەی. كەچی لەماوەیەكی زۆر كەمدا هەموو ئەو مارە سیحركردانەی هەڵلوشین‌و ئاسەواریان نەما.

﴿٤٦فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ﴾ ساحیرەكان بەناچاری بەڕودا كەوتن‌و چوونە سوژدە، چونكە دڵنیا بوون ئەوەی حەزرەتی موسا كردی لەژوور توانای ئادەمیزادەوەیەو ئەوە كردەوەی خودای بوونەوەرە، بۆیە هیچیان بەدەستەوە نەما جگە لەوەی كەخرانە حاڵەتی سوژدەبردن بۆ ئەو خودایەی: كە بەدیهێنەری بوونەوەرو ئەوانەو موعجیزەی ئاوای بەخشیوە بەموسا.

﴿٤٧قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ، ٤٨رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ﴾ واتە: ساحیرەكان بەیەكدەم وتیان: ئیمانمان هێنا بە (رَبِّ الْعَالَمِينَ) بە خودای بوونەوەر، خودای موساو هارون. چیتر لەحاڵەتی گومڕایی دا نامێنینەوە، ئیمانمان هەڵبژارد بەسەر كوفردا، حەقمان‌وەرگرت‌و بەتاڵمان وەلانا.

﴿٤٩قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ!﴾ وتی: ئەوە بەبێئەوەی من رێگاتان پێ‌بدەم‌و رازی بم ئیمانتان هێنا؟ ﴿إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ﴾ بێگومان موسا مامۆستاو ساحیرە گەورەكەتانە، ئەو فێری سیحری كردون‌و لەوەپێش رێك كەوتوون، ئەگینا چۆن بەبێ ڕەزامەندی من ئیمان دەهێنن؟ وادیارە بەئەنقەست سیحرەكانتان‌وا ئەنجام دا ژێر بكەون!! ئەمجار دەستی كرد بەهەڕەشەكردن‌و وتی: ﴿فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ لەوە بەولاوەدەزانن: تۆڵەی من چۆن دەبێ و چیتان پێ‌دەكەم. ﴿لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ بەتەئكید دەست‌و قاچتان بەپێچەوانەوە دەبڕم؛ دەستی راست‌و قاچی چەپتان دەبڕم‌و ئەمجار بەدەست‌و قاچ براوی هەموانتان هەڵدەهاوەسم‌و بەو تەعزیبە دەتانكوژم!

وتیان: ﴿٥٠قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ﴾ چ زەرەرو زیانێكمان پێ ناگا، چیت لەدەست دێ بیكە، چ باكمان

لەهەرشەو عەزابی تۆ نیە، هەموومان گیای مردنین، هەموو کەس دەبێ بمرێ، ئێمە بۆ لای خودای خۆمان دەگەڕێینەوە، پاداشتی خودامان دەوێ، خودا بۆخۆی دەزانێ چمان پێدەگەیو چۆن تەعزیبمان دەدەی، ئەو لەپاساوی ئەوەدا پاداشتمان دەداتەوە، ژیانی بەختەوەریمان دەداتێ:

﴿٥١ إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

ئێمە بەتەمای ئەوین خودای خۆمان لەتاوانەکانمان ببوورێ، لەتاوانی ئەو سیحرو جادو بازییەی بەزۆر پێت ئەنجام داین چاوپۆشیمان لێبکا. لەبەر خاتری ئەوەی لەم فستیڤاڵەدا یەکەم دەستەو کۆمەڵ بووین ئیمانمان هێنا، یان لەبەر ئەوەی یەکەم کۆمەڵین لەقیبطییەکان: کە ئیمانمان هێنا.

﴿٥٢ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ﴾ واتە: نیگامان بۆ موسا کرد کە شەوڕەو بەنەتەوەی ئیسرائیل بکا، بەشەو لەگەڵ قەومەکەی بەرەو دەریا بکەونەڕێ، (وادیارە فەرمانیان پێکراوە بەرەو خاڵی بەیەکگەیشتنی خلیجی سوێس بەرەو ناوچەی دەریاچەکان ڕەوبکەن).

﴿٥٣ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾ کە فیرعەون دڵنیابوو لەپیلانی بەنوئیسرائیلییەکانو زانی بڕیاریان داوە میصر بەجێبێڵن ڕقی هەڵساو بەتەواوی فسقەڵ بوو، خێرا فەرمانی دا بنێرن بۆ شارو شارۆچکەکانیوڵاتی میصر سەربازو پیاوی سوپا کۆبکەنەوە، چلکاوخۆرو پاساوڵەکانی فیرعەون بەوڵات دا بلاوبوونەوە، دەستیان کرد بەکۆکردنەوەی سەربازو پۆلیس بەلاموادیارە فیرعەون هەستی بەخەتەرو هێزو توانای حەزرەتی موسا ﷺو شوێنکەوتوانی کردبوو، بۆیە هەوڵی دا ورەی لەشکرو دارو دەستەکەی بەرز بکاتەوە، هەڵینان بۆ ئەوەی لەگەڵیدا بکەونەڕێو دووی بەنوئیسرائیلییەکان بکەون نەهێڵن دەرچن.

﴿٥٤ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ﴾ نەتەوەی ئیسرائیل: کە شوێن موسا ﷺکەوتوون کۆمەڵێکی کەمو بێهێزن، بەئاسانی دەتوانین دیلیان بکەین، یان بیانکوژین، یان بیانخەینەوە ژێر ڕکێفی خۆمان. دەی کە ئەوە حاڵیانە ئەدی ئەم هەموو لەشکر کۆکردنەوە لەچیو ئەم تەعبیئە گشتییە لەچی.

﴿٥٥ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ﴾ ئەوان سەرپێچی فەرمانی ئێمە دەکەنو هەرچی ئێمە پێمان ناخۆش بێ ئەوان ئەوە دەکەن، ئاشوبو فیتنەیی بەرپا دەکەن، خشڵو زێڕو زیوەکەشیان بردوینو ڕەویان کردوە ، لەژێر ڕکێفی ئێمە چوونەدەر. کەوابێ ئەوانە خەتەرنو ئێمە بەئاسانی نایانوێرینێ!!

﴿٥٦ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ﴾ ئێمە هەمووماننوریاو بەئاگاین دەزانین چی دەکەنو بەتەما چین، ناهێڵین بەمراز بگەن، جڵەوی فەرمانڕەوایی بەدەست ئێمەوەیە، چەك بەدەستو خاوەن هێزو تواناین، دەمەوێ قەلاچۆیان بکەمو لەناویان بەرم.

﴿٥٧ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ، ٥٨ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ﴾ دڵو دەروونی تاقمی فیرعەونمان هێنایە سەر ئەوە بەدوای بەنوئیسرائیلییەکان بکەون، لەناو ئەو باخ و باخاتەی تێیدا دەژیان دەرچوون، سەرچاوەو کانیاوی سازگارو باخی پڕ داریمیوەو سەوزو بەرەونەقیان بەجێهێشت، ماڵو سامانی پەزمەندەکراوی ناو زەویو خەزنەکانیانوازلێهێنا، خانوو کۆشكو باڵەخانەکانیان لەدوا خۆیان هێشتەوەو دوا نەتەوەی ئیسرائیل کەوتنو شوێن پێیان هەڵگرتن، ئەم چوونەدەرەوەیان دوا چوونەدەرەوەو دوا دیداریان بوو بەو ماڵو سامانو باخ و کانیاوەی هەیانبوو، بۆی نەگەڕانەوەو نەیاندییەوە.

﴿٥٩ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ پەروەردگار دەفەرموێ: کار بەوجۆرە بوو: کە بڕیارمان دابوو، فیرعەونو دارو دەستەکەیمان لەمیصر وەدەرناو شوێنو گەنج و خەزێنەو باخ و کانیاوو جۆگاو زەویو زاری ئەوانمان بەمیرات دا بەنەتەوەی ئیسرائیل.

﴿٦٠ فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ﴾ فیرعەونو لەشکرەکەی لەکاتی خۆرهەڵاتن دا لەلای خلیجی سوێس بە بەنوئیسرائیلییەکان گەیشتن، ئیتر ترسو خۆفێکی زۆر کەوتە ناو نەتەوەی ئیسرائیلەو پێشیان دەریاو دواوەیان دوژمن!

فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّآ ۖ إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْبَحْرَ ۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا۟ نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا۟ بَلْ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّىٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٧﴾ ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِىٓ أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٣﴾

دەفەرموێ: ﴿٦١ فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ﴾ کە هەریەك لە لەشکری فیرعەون‌و نەتەوەی ئیسرائیل یەکتریان بینی ﴿قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ﴾ تاقم‌و پێڕی حەزرەتی موسا وتیان: ئەوا فیرعەون‌و لەشکرەکەی پێمان گەیشتن‌و بەتەئکید دەمانکوژن‌و تازە گیان دەرنابەین. ئاها ئێستا نا ئێستا قەلاچۆمان دەکەن.. حەزرەتی موسا ﷺ دڵنەوایی کردن‌و دڵی دانەوە ﴿٦٢ قَالَ﴾ پێیانی فەرموو: ﴿كَلَّا﴾ نەخێر ئەوان بەئێمە ناگەن، ناتوانن قەلاچۆمان بکەن ، بەسەرمان.دا زاڵنابن ﴿إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾ بێگومان من خودام لەگەڵە، شارەزاییم دەکا بۆ ڕێگەی رزگاربوون. ئێمە سەردەکەوین، مەترسن‌و خەمتان نەبێ. ئالەم کاتە ناسکەدا لەم‌وێستگە ترسناکەدا: کە نەتەوەی ئیسرائیل گیانیان گەیشتبوە سەری لوتیان‌و دەستیان لەخۆیان شوشتبوو، بەهیوای ژیان نەمابوون‌و حەزرەتی موسا ﷺ ورەی بەردەنان‌و ترس‌و لەرزی لێدەرەواندنەوە ، فریادرەسیان پێگەیی‌و شەوەزەنگی نائومێدییان لێ بەرۆژبووەوە ﴿٦٣ فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ﴾ سروشمان بۆ موسا ﷺ کرد: کە بەعەصاکەی لەدەریا بدا. ئەویش عەصاکەی لەدەریا دا ﴿فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾ دەریا لێك بلاوبوو، دوانزە جادەڕێی تێکەوتن‌و ئاوەکە تەباری بەست، هەر تەبارە ئاوێك دەتگوت: کێوی بەرزو سەرکەشە، ڕێگاکان بەهەواو بەتیشکی خۆر وشك بوونەوەو تەڕاییان تێدا نەما، ڕێگاکان بەگوێرەی تایەفەو هۆزەکانی بەنوئیسرائیلی بوو، هەر هۆزەیان بەرێگایەك دا رۆیشتن، بەبێ ترس‌و بیم بەناو دەریادا و بەرێبازی‌وشك دا کەوتنە ڕێ! ﴿٦٤ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ﴾ تاقم‌و پێڕەکەی تر کە جەماعەتی فیرعەون بوون لەدەریا نزیکمان کردنەوەو شوێن جەماعەتی موسا کەوتن، پاشەتای بەنوئیسرائیلییەکان لەدەریا دەرچون‌و پاشەتای جەماعەتی فیرعەون هاتنە ناو دەریاوە. ﴿٦٥ وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ﴾ موساو تاقم‌و کۆمەڵی لەگەڵی بوون هەموویانمان رزگارکردن ، کەسیان تێدا نەچوو. ﴿٦٦ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ﴾ پاشان دەریامان‌وێك هێنایەوە، فیرعەون‌و سوپایەکەیمان هەموو خنکاندن‌و کەسیان لێدەرنەچوو.

﴿٦٧ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾ بێگومان لەم چیرۆکەدا، لەرووداوە سەیرو.سەر.سوڕهێنەرەکانی دا پەندو ئامۆژگاری‌و نیشانەهەن لەسەر.بەتوانایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی موسا ﷺ ، لەسەر.رزگارکردنی خوداپەرستان‌و لەناوبردنی ستەمکاران. کەچی‌وێڕای ئەم بەڵگەو نیشانانە ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەی زۆری قیبطی‌یەکان کە مابوونەوە لەناو میصردا هەروا زۆربەی زۆری بەنوئیسرائیلییەکانیش ئیمانیان نەهێنا.

﴿٦٨ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! بالآدەست‌و خاوەن دەسەلاتە ، تۆڵە لەدوژمنەکانی دەسێنی‌و وازیان.لێناهێنێ، خاوەن رەحم‌و بەزەییە بۆ بەندە موسوڵمانەکانی‌و چاودێرو پارێزگاریانە!!

﴿٦٩ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ﴾ ئەی موحەممەد! چیرۆکی حەزرەتی ئیبراهیم ﷺ بۆ گەل‌ونەتەوەکەت بخوێنەوە بۆ ئەوەی ئیمان بهێنن‌و چاو لە ئیبراهیم بکەن لەدڵسۆزی‌و پشت

بەستن بەخوداو عیبادەت بۆ کردنیو یەکتاپەرستی دا، لەتەبەڕا بوون لەموشریكو ستەمکاران.

﴿٧٠ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ؟﴾ کاتێ بەباوکیو بەگەلەکەی خۆی گوت: ئەوە چییە ئێوە دەیانپەرستن؟ ئەم پەیکەرە بێگیانانە چین ئێوە بەسەریاندا کڕنۆش بوونەوەو لەدەوریان خۆتان کۆشمەلە کردوە، ﴿٧١ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَاماً فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ﴾ وتیان: ئێمە بەشانازییەوە ئەم بتانە دەپەرستینو بەخودایان دەزانینو بەردەوامیش دەبین لەسەر پەرستنیان، شەوو ڕۆژ بەندایەتییان بۆ دەکەین!!

حەزرەتی ئیبراهیم ﷺ ویستی بەمناگایان بێنێتەوە دڵی مردویان زیندو بکاتەوە، عەقڵی خەرفاویان ئاگادار بکاتەوە، ﴿٧٢ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ، ٧٣ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ؟﴾ پێی گوتن: ئەرێ کاتێك ئێوە لەو بتانە دەپاڕێنەوەو عیبادەتیان بۆ دەکەن گوێیان لێتانە؟ ئایا هیچ خێرو قازانجتان بۆ کێش دەکەن؟ یان زیانتان لێدووردەخەنەوە؟

﴿٧٤ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ﴾ وتیان: بەڵکوو ئێمە باوكو باپیری خۆمانمان ئاوا دیوەو بەم شێوە ئەم پەیکەرانەیان پەرستووە! ئێمەش چاو لەئەوان دەکەین، ئەم پەیکەرانە بێهەستنوقازانج و زیانیان پێدەستەبەرنابێ، بەڵام ئێمە پێشینانی خۆمان بینیوە عیبادەتیان بۆ کردون ئێمەش بۆیان دەکەین!

﴿٧٥ قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ﴾ وتی: هەواڵم بدەنیو پێم بڵێن: ئەو شتانەی ئێوە دەیانپەرستنو بەخودایان دەزانن ﴿٧٦ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ﴾ ئێوەو باوكو باپیرانی پێشینەتان، هەر لەکۆنەوە هەتا ئەمڕۆ ئایا ئەو عیبادەتکردنەی ئێوەو پێشینەکانتان چ سودێکی هەبووە؟ لە جێی خۆیدابووە؟

دەی ئەگەر ئەم پەیکەرانە کاریگەرییەکیان هەیە، با من تووشی زیان بکەن! خراپەم پێبگەیەنن ، چونکە ﴿٧٧ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەوانە دوژمنی منن، عیبادەتیان بۆ ناکەم، بەخودایان نازانم، هیچ گرنگێکیان پێنادەم ؛ بەڵام ﴿رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ کە خودایەکی حەقو ڕاستەو بەدیهێنەرو رزقو ڕۆزی دەرمە، لە دونیاو لەقیامەتوەلیو سەرپەرشتیارمە، ئەمن هەر سەری بەندایەتی بۆ ئەو ئەوی دەکەم.

﴿٧٨ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ﴾ (رَبَّ الْعَالَمِينَ) خودایەکی ئەوتۆیە منی لەنەبوەوە بەدیهێناوە، هەروەکوو چۆن هەموو مەخلوقات ئەو بەدیهێناون ، هەر ئەو هیدایەتم دەدا بۆ بەختەوەریی دونیاو قیامەت.

﴿٧٩ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ﴾ پەروەردگار ئەو خودایەیە: کە رزق.و ڕۆزیم دەدا، هۆکاری بژێوم دابین دەکا، باران دەبارێنێ زەوی پێ زیندوو دەکاتەوە، درەختو روەكوەبەردێنێ، رزقی بەندەکانی دابین دەکا، خواردنو خواردنەوەی بۆ گیانلەبەران فەراهەم هێناوەو پێداویستی بۆ دابین کردوون.

﴿٨٠ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ هەرکاتێ توشی نەخۆشییەك بووم هەر ئەو شیفابەخشە، حەزرەتی ئیبراهیم ﷺ پێغەمبەرەو دەزانێ نەخۆشیو هەموو کارێك بەویستو ئیرادەی خودا دێتەجێ، بەڵام پەیدابوونی نەخۆشیەکەوەپاڵ خودا نادا، چونکە لێرەدا مەقامەکە مەقامی ڕانواندنی نیعمەتەکانەو لەبەر ئەدەبو شەرم نەخۆشیەکە پاڵ خۆی دەدا شیفاکە پاڵ خودا.

﴿٨١ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ﴾ پەروەردگار خودایەکی ئەوتۆیە لەژیانی دونیادا دەممرێنیو پاشان لە قیامەت دا زیندوم دەکاتەوە، کەسی تر توانای ئەوەی نیە.

﴿٨٢ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾ پەروەردگار خودایەکیوەهایە، بەتەمام ڕۆژی قیامەت تاوانەکانم داپۆشیو لێم خۆش بێ، چونکە کەسی تر دارای ئەوەی نیە لەدونیاو لەقیامەت دا لەتاوان خۆش بێ.

﴿٨٣ رَبِّ هَبْ لِي حُكْماً﴾ خودایە! حیکمەتو خاص ناسییەکیوەهام بدەرێ چاكو خراپ لێك جیا بکەمەوە، حەقو بەتاڵ لێك هەڵاوێرم بۆئەوەی لەسەر ڕێبازی حەقو

راست بەردەوام بم تادەگەمە ئاکام. ﴿وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ خودایە! تۆفیقم بدە بۆ بەندایەتیکردنی خۆت، بۆ ئەوە بچمە پێڕو ریزی صالحانەوە، لەکۆمەڵی ئەوان کە دوورن لەتاوانی گەورەو بچوك، خودایە لەدونیاو لە قیامەت صالحم بکە.

﴿٨٤وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الآخِرِينَ﴾ خودایە تۆفیقم بدە کاری چاك بەئەنجام بگەیەنم‌و بمکەرە رەچەشکێنی کاری باش‌و خەڵك شوێنم بکەوێ دوای خۆم بەباش ناوم بهێنن، حەزرەتی ئیبراهیم ﷺ دوعای ئەوەی کرد لەعەقیدەو بیرو باوەڕدا وەجاخ کوێر نەبێ، دوا خۆی کەسانێك هەبن شوێن ئەو بکەون‌و بەرێبازی ئەودا بڕۆن، خودا زمانی شیرین‌و پاراویان بداتێ بانگەوازی ئادەمیزادان بکەن بۆ رێبازی حەق‌و راست.

﴿٨٥وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ﴾ خودایە! بمخەرە پێڕی ئەوانەوە؛ کە دەبنە میراتگری بەهەشت‌و لەناو نازونیعمەتەکانی دا ژیان بەسەر دەبەن. لەوەپێش دوعای کرد خودا بیخاتە گەڵ پێڕی پیاوچاکان بەوە تۆفیقی بدا کردەوەی چاك ئەنجام بدا، بەهەشتیش بەمیرات دەدرێ بەپیاوچاکان. ئەمجار دوعا بۆ باوکی دەکا، هەرچەندە باوکی‌و گەلەکەی قسەی ناخۆشیان پێگوتن‌و بەربەرەکانێیان کرد، بەڵام لەوەپێش‌وادەی پێدابوو؛ کە دوعای بۆبکاو وادەی خۆی بردەسەرو فەرموی: ﴿٨٦وَاغْفِرْ لأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ﴾ خودایە! لەتاوانی باوکم خۆش ببەو هیدایەتی بدە بۆ ئیمان هێنان. ﴿٨٧وَلا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ﴾ خودایە رۆژی قیامەت ریسوام نەکەی، لەوڕۆژەدا مەخلوقات زیندودەکەیتەوە، لەسەرزەنشت‌و لۆمەی خۆت بمپارێزەو لەکەم‌وکوڕیەکانم ببورە، تاوانەکانم داپۆشەو ریسوام مەکە! ﴿٨٨يَوْمَ لا يَنْفَعُ مَالٌ وَلا بَنُونَ، ٨٩إِلاَّ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ ئەو رۆژەی: کە ماڵ‌و منداڵ هیچ سودێکیان بۆ ئادەمیزاد نابێ‌و چ کەڵکیان لێوەرناگیرێ، لەفەرزی مەحاڵ دا ئەگەر پڕبەزەوی زێڕو زیو بە فیدیە بدات تۆزقاڵێك عەزابی خودای لێکەم نابێتەوە، ماڵ‌و خێزانی ناتوانن یارمەتی بدەن‌و عەزابی لێ سووك بکەن!

وَٱجۡعَل لِّي لِسَانَ صِدۡقٖ فِي ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَٱجۡعَلۡنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَٱغۡفِرۡ لِأَبِيٓ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخۡزِنِي يَوۡمَ يُبۡعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوۡمَ لَا يَنفَعُ مَالٞ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنۡ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلۡبٖ سَلِيمٖ ﴿٨٩﴾ وَأُزۡلِفَتِ ٱلۡجَنَّةُ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلۡجَحِيمُ لِلۡغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمۡ أَيۡنَ مَا كُنتُمۡ تَعۡبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ ٱللَّهِ هَلۡ يَنصُرُونَكُمۡ أَوۡ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبۡكِبُواْ فِيهَا هُمۡ وَٱلۡغَاوُۥنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبۡلِيسَ أَجۡمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُواْ وَهُمۡ فِيهَا يَخۡتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَٱللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذۡ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَآ أَضَلَّنَآ إِلَّا ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَٰفِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٖ ﴿١٠١﴾ فَلَوۡ أَنَّ لَنَا كَرَّةٗ فَنَكُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٞ ﴿١٠٧﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ ۞ قَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلۡأَرۡذَلُونَ ﴿١١١﴾

﴿٩٠وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ئەو رۆژە رۆژێکە بەهەشت بۆ خوداپەرستان نزیك دەکرێتەوە، سەیری دەکەن‌و پەلە دەکەن لەچوونە ناوی، دەرگایان بۆ دەکرێتەوە دەچنە ژورەوەو بەمراز دەگەن!

﴿٩١وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ﴾ ئەو رۆژە رۆژێکە دۆزەخ دەردەخرێ بۆ گومڕایان بەجۆرێك بەئاشکرا چاویان پێی دەکەوێ‌و دەزانن ئەوە شوێن‌و جێگایانە، لەنزیکیەوە رادەگیرێن‌و گوێیان لەلۆمەو سەرزەنشت‌و تەقریعە، ئەمەش بۆ ئەوەی زووتر غەم‌و نارەحەتی دایانگری‌و سزای گومڕایی‌و ستەمکاریی دونیایان چاوپێبکەوێ.

ئەمجار پێش ئەوەی فڕێ بدرێنە ناو دۆزەخەوە بۆ زێدە سزادان‌و ریسواکردن پرسیاری لۆمەئامێزیان لێدەکرێ، ﴿٩٢وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ، ٩٣مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ؟﴾ پێیان دەگوترێ: لەکوێن ئەو

خودایانەتان: کە پەرستشتان بۆ دەکردن و پێتان وابوو فریاتان دەکەون و عەزابتان لێدووردەخەنەوە؟ ئایا بەهانای خۆیانەوە دێن تا فریای ئێوە بکەون؟!

﴿٩٤ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ، ٩٥ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ﴾ بەرەو دەم توڕدرانە ناو دۆزەخەوە، خودا درۆزنەکانیان و بتپەرستەکان، ستەمکارو سەرانی کوفرو شوێنکەوتوانیان، تێکڕاو بەکۆمەڵ هەڵدەدرێنە ناو دۆزەخەوەو بەسەریەك دا دەترشێن، هەروەکوو چۆن لەگەڵ ئەوان دا شوێنکەوتوانی شەیتان لەیاخی بووانی ئادەمیزادو جندۆکە فڕێ دەدرێنە ناوی.

﴿٩٦ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ، ٩٧ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ، ٩٨ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ تاقمی گومڕاو بەدبەخت ـ لەو حاڵەتەدا: کە زۆر خەفەتبارو ڕق هەڵساون و کێشەو جیدال لەنێوان ئەوان و گومڕاکەران دا گەیشتۆتە چڵە پۆپەو لەگەڵ خودا درۆزنەکانیان و شەیاتینییەکان دا دەمیان تێك ژەنیوە ـ دەڵێن: سوێند بەخودا ئێمە لەزەلکاوی گومڕایی دا بووین: کە ئێوەمان دەکردە هاوشانی خودا لەگەڵ خودا دا یەکسان سەیرمان دەکردن و وەکوو خودا عیبادەتمان بۆ ئەنجام دەدان، پێمان وابوو شیاوی پەرستش بۆکردنن! بەراستی ئێمە سەرلێشێواوو گومڕابووین.

﴿٩٩ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ، ١٠٠ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ، ١٠١ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ﴾ ئەمڕۆ ئێمە هیچ تکا کارێکمان نیە قسەیەکی خێرمان بۆ بکا، دۆستێکی دڵسۆزمان نیە فریامان بکەوێ و تۆزێك عەزابمان لەسەر سوك بکا، ئەوانەی لەدونیادا پێمان وابوو: دەبنە شەفاعەتکارمان لای خوداو عەزابمان لێدووردەخەنەوە درۆودەلەسە بوون، نەخوداکانمان شەفاعەتمان بۆ دەکەن و نە دۆستێکمان هەیە سودێکمان پێ بگەیەنێ.

﴿١٠٢ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ خۆزگە گەڕانەوەمان بۆ دونیا بۆ دەستەبەر دەبوو، ئیتر ئەو کاتە ئیمانمان بە خودا دەهێناو یەکتاپەرستیمان دەکردو هیچ شتێکمان نەدەکردە هاوەڵ و هاوشانی خودا، بڕوامان بە پێغەمبەرەکانی دەکردو کردەوەی باشمان ئەنجام دەدا، توخنی ئەوکارو کردەوانەمان نەدەکەوتین: کە لەوەوپێش ئەنجامامان داون.

﴿١٠٣ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان لەم لایەنەی چیرۆکی ئیبراهیم دا کە لەگەڵ قەومەکەی دا کەوتە هێنانەوەی بەڵگەو دەلیل لەسەر تاك و تەنهایی خوداو هیچ و پوچی بتەکانیان و بەبەڵگە بۆڕی دان، پەندو ئامۆژگاری هەن بەڵگەی ئاشکراو نمایان هەن لەسەر ئەوە: کە هیچ خودا نین جگە لە(الله) هەرئەو خودایەو هەرئەو شیاوی بەندایەتی بۆ کردنە. وەلێ وێڕای هەبوونی ئەم هەموو بەڵگەو دەلیلانە زۆربەی زۆری گەلی ئیبراهیم ئیمانیان بە خودا و پێغەمبەری خودا نەهێنا!!

﴿١٠٤ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! کە تۆی کردوە بە پێغەمبەرو ڕەوانەی کردوی بۆ سەر ئادەمیزادو بەپیر بانگەوازییەکەتەوە نایەن، بەتواناو دەسەڵاتە، دەتوانێ تۆڵەی سەرپێچییان لێبستێنێ، خاوەن ڕەحمەو بەزەییە: کە مۆڵەتیان دەداو زوو لەناویان نابا بۆ ئەوەی بەخۆیاندا بچنەوەو ئیمان بێنن.

﴿١٠٥ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ، ١٠٦ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ؟﴾ گەلی نووح پێغەمبەرانیان بەدرۆخستنەوەوەتە: پەیامی نووحیان ڕەتکردەوەو ئیمانیان پێنەهێنا، کاتێك نووحی هاوڕەگەزو هاوڵاتی و هاوعەشرەت و خزمیان پێی گوتن: ئەوە بۆ لەخودا ناترسن و چۆن بەندایەتی بۆ ئەم پەیکەرانە دەکەن؟ ئایا ترسی سزای سەختی خوداتان نیە؟

﴿١٠٧ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾ ئەمن بۆ ئێوە پێغەمبەرێکی ئەمیندارم، خیانەتتان پێناکەم، دڵسۆزم بۆتان، چیم پێسپێرراوە بەبێ زێدەو نوقصان پێتانی ڕادەگەیەنم و بۆتانی شی دەکەمەوە. ﴿١٠٨ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ لەعەزابی سەختی خودا بترسن، گوێبیستی من بن لەوەی فەرمانتان پێدەکەم لەخوداپەرستی و یەکتاپەرستی.

﴿١٠٩ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەمن لەپاساوی ئەم بانگەوازو ئامۆژگاریکردنەم دا،

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

داوای کرێو پاداشتتان لێناکەم بمدەنەوە. کاڵاو مەبەستی دونیاییم ناوێ، بۆ وەدەستهێنانی ماڵو سامانو پلەو پایەی دونیایی بانگەوازیتان ناکەم، پاداشتی من لای خودایە ئەو ئەرکی بانگەوازی خستۆتە ئەستۆمو هەر ئەویش پاداشم دەداتەوە.. ﴿١١٠فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ خۆتان لەسزای سەختی خودا بپارێزن، شوێن پەیامی من بکەون، ئەوە بۆتان دەرکەوت: کە من راست دەکەم لەگەڵتاندا دڵسۆزم پێغەمبەری خودام بۆ سەرتێوە، دەمەوێ لەنەگبەتیو چارەڕەشی هەتاهەتایی رزگارتان بکەم. ﴿١١١قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ؟﴾ وتیان: چۆن دەبێ ئێمە ئیمان بەتۆ بێنین لەحاڵێکدا شوێنکەوتوانت هەتیومچەو خوێڕیو پلەپایین، چۆن دەبێ ئێمە ئیمان بەتۆ بهێنین دابەزینە پێڕو ریزی ئەو هیچ و پووچانەوە، ئێمە پیاو ماقوڵو خانەدانو بنەماڵەی گەلەکەمانین، چۆن دەبێ بێینە ریزی ئەو هەژارو مسکێنو بێدەسەڵاتانەوە. ﴿١١٢قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ؟﴾ حەزرەتی نووح وتی: من زانیاریم نیە دەربارەی ئەوانەو کارو پیشەکانیان نازانم چیەو چۆنە، لەبنەچەو کاروباری ناوخۆییان ناکۆڵمەوە، من سەیری رواڵەت دەکەمو ظاهیر بینم، هەرکەسێ بڕوام پێبکاو ئیمان بەپەیامەکەم بێنێ بەشوێنکەوتوی خۆمی دەزانم، نهێنی ناودڵیانوحیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵیان عاید بەخودایەو پەیوەندی بەمنەوە نیە. ﴿١١٣إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ﴾ ئەگەر کردەوەیەکیان هەبێ، حیسابو لێکۆڵینەوە لەسەری لای پەروەردگارەو لەسەر من نیە، خودا حیسابیان لەگەڵ دەکاو سزاو پاداشتیان دەداتەوە ئەمن تەنها راگەیاندنم لەسەرە، مژدەدەرو ترسێنەرم نەك حیسابکەرو سزادەرو پاداش دەرەوەبم! ئەگەر ئێوە هەستو شعورتان هەبێ و تێبگەنو عەقڵی واعیتان هەبێ، بەڵام ئێوە پێوەری حەقو تەرازوی راستی نازانن چیە، پابەندی نەزانی خۆتانو بیروباوەڕی هەڵەی خۆتان پەیڕەو دەکەن!

﴿١١٤وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ من هەرگیز موسوڵمانان لەکۆڕو پێڕی خۆم دەرناکەم ، چۆن دەبێ من ئەوانە لەخۆم دووربخەمەوە: کە ئیمانیان بەپەیامەکەم هێناوەو شوێنم کەوتوون؟ من هەرگیز شتیواناکەم!

﴿١١٥إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ من تەنها ترسێنەرێکی ئاشکراو نمایانم، هەرکەسێ بەدرۆم بخاتەوە لەعەزابی سەختی دۆزەخ دەیترسێنم.

﴿١١٦قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾ وتیان: ئەی نووح ئەگەر لەم هەڵوێستەی خۆت دانەبەزیو واز لەم بانگەوازییەی خۆت نەهێنیو زیاتر لەسەری بڕۆیو بەردەوام بی لەسەر بانگەوازیکردنت بۆمان، ئەوە باش بزانە بەردبارانت دەکەین، بەبەردبارانکردن دەتکوژین.

﴿١١٧قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ﴾ وتی خودایە! ئەوەتا گەلەکەم بەدرۆیان خستمەوەو بانگەوازییەکەی منیان رەتکردەوە، ئیمانیان پێنەهێنام ﴿١١٨فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا﴾ لەنێوان منو ئەوان دا حوکمو بڕیاری عەدالەت ئامێز

دەربکەو ئەهلی حەق بەسەر بەتاڵ دا سەربخە. ﴿وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ خۆمو ئەوانەی لەگەڵم دان لەخوداپەرستان، رزگارمان بکە لەدەستی ئەو ستەمکارانەو بەهیلاکیان بەرە، چیدی مۆڵەتیان مەدە!

﴿١١٩ فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ بەهانای پێغەمبەری خۆمانەوە هاتین، ئەو پێغەمبەرەی هەڕەشەی بەردبارانکردنی لێکرا، لەسەر ئەوەی بانگەوازی خەڵکەکە دەکا بۆ خوداپەرستی، هیچ کرێو پاداشو سوپاسێکیشی لێناوێن ،لەپاساوی بانگەوازییەکەیدا پلەو پایەی دونیایی مەبەست نیە، هانای بۆهێناینو لێمان پاڕایەوە ئێمەیش دوعاکەیمان گیرا کرد، خۆیو ئەوانی ئیمانیان پێهێنابوو لەکەشتییەکی پڕ لەگیانلەبەردا رزگارمان کردن.

﴿١٢٠ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ﴾ پاشان، واتە: دوای رزگارکردنی نووح و شوێنکەوتوانی، باقی ماندەی گەلەکەیمان خنکاند، ئەوانە زۆرینەی گەلی نووح بوونو سووربوون لەسەر کوفری خۆیانو سەرپێچی کردنی فەرمانی خودا ، ئێمەیش بەتۆفان لەناومان بردن.

﴿١٢١ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ﴾ بێگومان لەرزگاربوونی نووح و شوێنکەوتوانی هەروا لەهەموو گیانلەبەرێك نێرو مێیەكو ئەمجار لەخنکاندنی کافرەکان دا پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ هەرکەسێك پێغەمبەری خودا بەدرۆ بخاتەوە یان باوەڕی پێبکا. ئەمە دابو نەریتی خودایە؛ هەمیشە پێغەمبەرانو شوێنکەوتوانی رزگارکردوە. ستەمکارو ملهوڕو بەدرۆخەرەوەکانی قەڵاچۆکردون. زۆرینەی زۆری ئەو گەلە ستەمکارە موسوڵمان نەبوون.

﴿١٢٢ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! بەهێزو بالادەستە بەسەر هەموو شتێك دا تۆڵە ئەستێنە لەوانەی سوورن لەسەر کوفرو پێغەمبەرانی بەدرۆدەخەنەوەو سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن، خاوەنی رەحمو بەزەییە بۆ ئەوانەی بەندایەتی بۆ دەکەنو تۆبە لەتاوانی رابوردویان دەکەن ، ئیمان بە پێغەمبەرەکەی دەهێنن!!

﴿١٢٣ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ﴾ گەلی عاد پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوەواتە: حەزرەتی هودیان بەدرۆخستەوە بەلام چونکە بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرێك بەدرۆخستنەوەی هەموو پێغەمبەرانە بۆیەوشەی ﴿الْمُرْسَلِينَ﴾ ی بەکۆ هێنا!

﴿١٢٤ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ﴾ کاتێك (هود)ی هاوعەشرەت.و هاوڕەگەزیان پێی گوتن: ئەوە بۆ خۆتان لەسزای خودا ناپارێزن؟ بۆ لەعەزابی دۆزەخ ناترسن؟

﴿١٢٥ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾ من بۆئێوە پێغەمبەرێکی دڵسۆزو ئەمیندارم، خیانەت لەو پەیامەدا ناکەم: کە خودا خستویەتیە ئەستۆمو بەئێوەی رادەگەیەنم.

﴿١٢٦ فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ تەقوای خودا بکەنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن. ﴿وَأَطِيعُونِ﴾ گوێ بیستی من بن ، چیتان پێ دەڵێم بەقسەم بکەن، خۆشبەختیو کامەرانی دونیاو قیامەتتان بۆ دەستەبەردەبێ!

﴿١٢٧ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ ئەمن لەسەر ئەو بانگەوازییو پەندو ئامۆژگارییەی پێتانی رادەگەیەنم کرێو پاداشتی ئێوەم ناوێ، مەبەستموەدەستهێنانی ماڵو سامانو پلەو پایەی دونیایی نیە. ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ جەزاو پاداشتی من لای خودایە، هەر لەخودا داوا دەکەم پاداشتم بداتەوە.

﴿١٢٨ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ﴾ ئەوە چییە ئێوە لەسەر هەموو بەرزاییەك باڵەخانەیەك رادەبەستنو بەرزی دەکەنەوەو دەیکەنە نیشانەی بەهێزی دەستو بازوی خۆتانو شانازی پێوە دەکەن.

﴿١٢٩ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ﴾ قەصرو باڵەخانە دروست دەکەن بۆ ئەوەی بۆ هەتا هەتایە ژیانیان تێدا بەسەر بەرن، وادەزانن: بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوەو مردنتان بەسەردا نایە.

﴿١٣٠ وَإِذَا بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ﴾ ئێوەوێڕای ئەو هەمووئیسرافەی لەقەصرو باڵەخانەو قەڵای قایمو پتەودا دەیکەن، هەڵسوکەوتو مامەڵەتان لەگەڵ غەیری خۆتان دا

توندو تیژە، خەڵکی دەڕوتێننەوە دەیانچەوسێننەوەو ئازارو ئەشکەنجەیان دەدەن، بەناحەق هەڵمەتی توندوتیژ بۆ ئادەمیزادانی تر دەبەن بە زەبرو زەنگ لەگەڵیاندا دەجوڵێنەوە. ﴿١٣١ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ لەسزای سەختی خودا بترسن، خودای خۆتان بپەرستن، شوێن پەیامی من بکەون، ئەوە بۆ ئێوە کەڵکی هەیەو سودبەخشە، کەس لە دونیادا نەمرنابێو دونیا تاسەر بۆ کەس نابێ.

﴿١٣٢ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ، ١٣٣ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ، ١٣٤ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ خۆتان بپارێزن لە سزاو عیقابی ئەو خودایەی نازو نیعمەتی زۆری بەخشیوە بەئێوە، بەخشیویەتی بەئێوە ئەوەی بۆ خۆتان دەیزانن‌و هەستی پێدەکەن؛ ئەوەتا ئەوهەموو ئاژەڵ‌و رزق‌و رۆزییەی پێبەخشیون، منداڵی زۆری پێ داون، باخ و باخات‌و سەرچاوەی کانیاوی جوان‌و صاف و گوارای بۆ دابین کردون، بەروبومی جۆراوجۆرو میوەجاتی بۆ ڕەخساندون.

﴿١٣٥ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ئەگەر ئێوە بەقسەم نەکەن‌و نەیەنە سەر رێبازو مەنهەجی من‌و سووربن لەسەر کوفرو بێدینی خۆتان، ترسی ئەوەم لێتانە بکەونە بەر عەزابی رۆژێکی سامناك، کەس فریاتان نەکەوی‌و هیچ شتێك دادتان نەدا. کەچی لەوەلامی ئەم نەصیحەت‌و ئامۆژگارییە دڵسۆزییەی حەزرەتی هوددا ﴿١٣٦ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ﴾ وتیان: چون‌یەکە بەلامانەوە ئایا ئامۆژگاری بکەی، یان هەر ئامۆژگاری نەکەی، دڵنیابە ئێمە لەهەڵوێستی خۆمان لانادەین‌و واز لەداب‌و نەریتی خۆمان ناهێنین.

﴿١٣٧ إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ﴾ ئەوەی تۆ هێناوتە دەست هەڵبەستی پێشینانەو درۆو دەلەسەی ئەوانە تۆ دووبارەی دەکەیەوە. یان ئەم ئایینەی ئێمە لەسەری بەردەوامین ئایینی باوك‌و باپیرانی پێشینمانە، ئێمە شوێن ئەوان کەوتووین، وەکوو ئەوان ژیان بەسەر دەبەین‌و وەکوو ئەوان جیهان بەجێ دێڵین، زیندوبوونەوەو قیامەت نیە، پاداش‌و سزا لەسەر کردوە لەگۆڕێ نیە، بەهەشت‌و دۆزەخ خەیاڵپلاون.

إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ (١٣٧) وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ (١٣٨) فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ (١٣٩) وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (١٤٠) كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ (١٤١) إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ (١٤٢) إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ (١٤٣) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٤٤) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٤٥) أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ (١٤٦) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (١٤٧) وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ (١٤٨) وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ (١٤٩) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٥٠) وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ (١٥١) الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ (١٥٢) قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ (١٥٣) مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (١٥٤) قَالَ هَٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ (١٥٥) وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ (١٥٦) فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ (١٥٧) فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ (١٥٨) وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (١٥٩)

کەوابێ ﴿١٣٨ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾ ئێمە سزا نادرێین، ئەوە قسەی خۆتەو لەگیرفانی خۆت دەرت هێناوە. ئاکامی گفتوگۆی نێوان حەزرەتی هود﵇و گەلەکەی ئەوەبوو ﴿١٣٩ فَكَذَّبُوهُ﴾ بەدرۆیان خستەوە، بانگەوازی‌و ئامۆژگارییەکانیان رەتکردەوە. ﴿فَأَهْلَكْنَاهُمْ﴾ بە رەشەبای توندو سارد لەناومان بردن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾ بێگومان لەبەهیلاك بردنی گەلی عاددا بەهۆی ئەوەی: کە پێغەمبەرەکەیان بەدرۆخستەوە عیبرەت‌و پەند وەرگرتن هەیە بۆ هەموو گەل‌ونەتەوەیەك: ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەی زۆری ئەو گەلە لەناوبراوانە لەزانیاری پێش‌وەختی ئێمەدا بە موسوڵمان حسێب نەکراون.

﴿١٤٠ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! بالادەست‌و خاوەن توانایەو تۆڵە لەدوژمنەکانی دەستێنی‌و ناهێڵێ بەسەریانەوە بچێ ، خاوەن رەحم‌و

بەزمییە بۆ بەندە ئیماندارەکانی بەمەرجێ تۆبە بکەن‌و بەخۆیان بچارێن. ﴿١٤١كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ﴾ گەلی ثمود پەیامی پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە، بڕوایان بە بانگەوازی پێغەمبەرەکەیان نەکرد ﴿١٤٢إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ﴾ کاتێك حەزرەتی صالح ﷺ کە لەرەگەزی خۆیان بوو پێی گوتن: ئەوە بۆ ئێوە لەعیقابی خودا ناترسن؟ هەتا ئیمانی پێ‌بێنن‌و یەکتاپەرستی بکەن، گوێ‌بیستی فەرمانی من بن چیتان پێ‌دەڵێم بەقسەم بکەن ﴿١٤٣إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾ بێگومان من بۆ ئێوە پێغەمبەرێکی ئەمیندارو دڵسۆزم.

﴿١٤٤فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ خۆتان لەعەزابی سەختی خودا بپارێزن، لەتۆڵەو عیقابی بترسن، شوێن پەیامی من بکەون، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی من بن.

﴿١٤٥وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ لەسەر بانگەوازی کردنم بۆتان داوای کرێ‌و پاداشت ناکەم لێتان، بەتەما پلەو پایەی دونیایی نیم دەستم بکەوێ، ئەرکێکە خراوەتە ئەستۆم‌و پێتانی رادەگەیەنم، من پاداشتی خۆم لەخودا داوا دەکەم، ئەو جەزای ئەم ئەرکەم دەداتەوە.

﴿١٤٦أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ﴾ ئایا پێتان‌وایە: ئێوە لەدونیادا بۆ هەتاهەتایە بەدڵنیایی لەناو نازو نیعمەت دا دەمێننەوە؟

﴿١٤٧فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ پێتان‌وایە‌وازتان لێدەهێنرێ بەدڵنیایی لەناو باخ و باخات‌و سەرچاوەو کانیاوادا لەزەت‌وەربگرن هەروا ﴿١٤٨وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ﴾ لەناو کشتو کاڵ‌و باخی دارخورمادا: کە خورمای نەرم‌و شیرین‌و تام خۆشی لێدەستەبەر دەبێ، تەنانەت خورماکە هێندە باش‌و بەسوودە بەئاسانی هەزم دەبێ‌و مەعیدە ماندو ناکا. لەبەرووبوومی ئەو باخ و کشتوکاڵەتان بخۆن‌و پێتان‌وابێ ئیتر ژیانی قیامەت‌و حساب.و پاداش‌و سزا نەبێ؟

﴿١٤٩وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ﴾ ئێوە دادەتاشن لەکێوو شاخ خانوو ماڵی رێك‌وپێك‌و دڵخۆشکەر، هەمیشە لەپێشبڕکێ دان‌و هەریەکەتان دەیەوێ خانووبەرەکەی لەهی ئەوی تر سەرنج راکێشتر بێ، دەسترەنگینی زیاتر تێدا بەکار هاتبێ، ئەو خانوانە بەوشێوەیە دادەتاشن.و رایاندەبەستن نەك بۆ تێداحەوانەوەو نیشتەجێ بوون، بەڵکوو بۆ خۆهەڵنانەو شانازی پێوەکردن.

﴿١٥٠فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ لەسزاو عەزابی خودا بترسن، ﴿وَأَطِيعُونِ﴾ پابەندی فەرمان‌وجڵەوگیریەکانی من بن، بەباشی تەقوای خودا بکەن‌و روبکەنە ئەو کارو کردەوانەی سوودی دونیاو قیامەتتان لێدەست دەکەوێ.

﴿١٥١وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ﴾ شوێن ئەوانە مەکەون کە لەتاوان‌و سەرپێچی فەرمانی خودادا زێدە رۆیی دەکەن،هەمیشە سەرگەرمی تاوان.و لەهوو لەعب‌و رابواردنن. مەبەست پیاو ماقوڵ‌و ملهوڕو طاغوتەکانیانن، ئەوانەی بانگەشەی کوفر و بتپەرستیان دەکردو نەیاندەهێشت جەماوەرەکە رو لەحەق بکەن.

﴿١٥٢الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾ ئەوانەی ئاشوب‌و فەساد لەسەر زەوی بڵاودەکەنەوەو هەموو شتێکی باش تێك دەدەن‌و هیچ شتێك چاك ناکەنەوە. واتە: کارو کردەویان فەسادو روخاندنە، تۆزقاڵێك چاکسازییان تێدا نیە. ئێوە شوێن ئەو ئاشوبگێڕانە مەکەون‌و خۆتانیان لێ بپارێزن!

کەچی‌وەڵامی پێغەمبەری خۆیان بەوپەڕی ناشیرینی دایەوەو ﴿١٥٣قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ﴾ وتیان: تۆ جگە لەسیحر لێکراو هیچی ترنی، ئەم قسانەی تۆ پیاوی جادولێکراو دەیانڵێ، ئەتۆ هیچ عەقڵ‌و شعورت نیە، ئێمە گوێ‌بۆ نەصیحەت‌و ئامۆژگاری شێتی‌وەکوو تۆ ناگرین!

﴿١٥٤مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ تۆ ئادەمیزادێکی‌وەکوو ئێمە، جگە لەوە هیچی ترنی، ئەدی چۆن زێدە لەهەموومان نیگا بۆ تۆ هاتووە؟ بویتە پێغەمبەری ئێمە؟؟

﴿١٥٥قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾ حەزرەتی صالح ﷺ موعجیزەکەی نیشان دان‌و بەڵگەی راستی پێغەمبەرایەتی خۆی نواند، پێی فەرمون: ئەمە موعجیزەی

خودایە حوشترێکە بەفەرمانی خودا هاتۆتەدیو نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی منە، رۆژێك ئاوی بیرەکەتان بۆ ئەو دەیخواتەوە رۆژێکیش بۆ ئێوە، لەو رۆژەدا کەنۆرە ئاوخواردنەوەی ئەوە ستەمی لێمەکەنو لێی بگەڕێن بابەئارەزوی خۆی ئاوەکە بخواتەوە. ﴿[١٥٦] وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ بەهیچ شێوەیەك خراپەی لەگەڵ مەکەن ، دەست درێژی مەکەنە سەر نەبەلێدانو نە بەکوشتن، ئەگەر دەست درێژی بکەنەسەر عەزابی رۆژێکی گەورەتان توش‌دێ، ئەو رۆژە گەورەو ناودار دەبێ، چونکە عەزابەکەی تێدا دێتە جێ.

﴿[١٥٧] فَعَقَرُوهَا﴾ وشترەکەیان سەربڕی ﴿فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ﴾ دوایی کەپێشەتای عەزابیان بینی لەکردەوەی خۆیان پەشیمان بوونەوە بەڵام تازە چ سود. ﴿[١٥٨] فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ﴾ عەزابی خودا گرتنی، عەزابەکە بریتی بوو لەوە زەوی لەژێریانەوە بوومەلەرزەیەکی توندی لێهاتو رایتلەقاندن، گرمەو ناڵەیەکی زۆر گەورەو بەهێزیان ئاراستە کرا، دڵی هەڵکەندنو زەندەقیان چوو، لەشوێنو مەسکەنی خۆیان دا سلار بوونەوەو جوڵەیان لێبڕا ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً﴾ بێگومان لەمروداوو بەسەرهاتی گەلی صالح پێغەمبەردا ، لەبەدرۆخستنەوەی پەیامەکەی لەلایەن گەلەکەیەوە هەروەها دەستدرێژیکردنیان بۆ سەر ئەو حوشترەی خودا بەموعجیزە بۆی بەدیهێنابوون، نیشانەو پەندو ئامۆژگاری زۆرهەن بۆ کەسێك عەقڵو هۆشی هەبێ. ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەی زۆریان ئیمانیان بە خوداو بەپێغەمبەری خودا نەبوو.

﴿[١٥٩] وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ تۆڵەستێنەوەیە لە دوژمنەکانیو مۆڵەتیشیان بدا پاشگوێیان ناخا، خاوەن سۆزو بەزەییە بۆ بڕواداران ئەگەر تۆبە بکەنو بۆ لای خودا بگەڕێنەوە.

﴿[١٦٠] كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ﴾ گەلی لووط پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە، واتە: گەلی لووط پەیامی حەزرەتی لووطیان بەدرۆخستەوە.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ (١٦٠) إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ (١٦١) إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ (١٦٢) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٦٣) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٦٤) أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ (١٦٥) وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ (١٦٦) قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ (١٦٧) قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ (١٦٨) رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ (١٦٩) فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ (١٧٠) إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ (١٧١) ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ (١٧٢) وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ (١٧٣) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ (١٧٤) وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (١٧٥) كَذَّبَ أَصْحَابُ لْئَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ (١٧٦) إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ (١٧٧) إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ (١٧٨) فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (١٧٩) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٨٠) ۞ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ (١٨١) وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ (١٨٢) وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (١٨٣)

﴿[١٦١] إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ﴾ کاتێك حەزرەتی لووط پێی گوتن. ﴿أَلَا تَتَّقُونَ؟﴾ ئەوە بۆچی ئێوە لەعەزابو تۆڵەی خودا ناترسن؟ بۆچی خۆتان لەعەزابی خودا رزگار ناکەن بەوەوازلەتاوانکردن بهێنن.

﴿[١٦٢] إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾ ئەمن بۆ ئێوە پێغەمبەرێکی دڵسۆزو ئەمیندارم، چیم پێسپێرراوە بەئەمانەتەوە پێتانی رادەگەیەنم. ﴿[١٦٣] فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ لەسزاو عیقابی خودا خۆتان بپارێزن، ئەوەی فەرمانی پێکردون ئەنجامی بدەن، ئەوەی جڵەوگیری لێکردون مەیکەن. ﴿وَأَطِيعُونِ﴾ گوێ بیستی ئامۆژگاری من بن، چیتان پێدەڵێم بەگوێم بکەن، ئافرەت مارەبکەن، وازلەهەتیوبازی بهێنن، چیدی کاری ناشیرینو فەحشامێز ئەنجام مەدەن ئەمە پەیامی خودایەو پێتانی رادەگەیەنم. ﴿[١٦٤] وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ من لەپاساوی ئەم بانگەوازی کردنەم دا داوای کرێو پاداشتتان لێناکەم،

﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەجرو پاداشتی من لای خودای بوونەوەرە، ئەو دەتوانێ پاداشتم بداتەوە.

﴿١٦٥ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ، ١٦٦ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ﴾ چۆن پێكێشی كاری ئاوا ناشیرین دەكەن؟ بەچ عەقڵێك ئەم تاوانە گەورەیە ئەنجام دەدەن؟ چۆن دەچنە لای نێرو نێربازیی دەكەن؟ هەركەسێكی بیانی بێتەناوتان ئێوە كاری ئاوا ناشیرینی لەگەڵ دا دەكەن. ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾بەڵام بەڕاستی ئێوە نەتەوەیەكی سنوور بەزێنو دەستدرێژكارن، زێدەڕەویی دەكەن لەتاوان دا بەتایبەتی ئەم كارە ناشیرینەتان كەكەس پێش ئێوە نەیكردوە.

﴿١٦٧ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ﴾ وتیان: ئەگەر واز لەم قسانەت نەهێنی ئەی لووط لەمەبەولاوە بەردەوام بی لەسەر دەعوای.پێغەمبەرایەتیو سەرزەنشت كردنمان لەسەر ئەم كارەمانو چیتر رەخنە.لەنێربازیی ئێمە بگری دەرت دەكەینو ئاهێڵین لەناوماندا بمێنی،.چیتر لەگەڵت هەڵناكەین، وەكوو چۆن لەوەوپێش كەسانێك.كە.لەم.بارەوە رەخنەی لێگرتووین شاربەدەرمان.كردون.

﴿١٦٨ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ﴾ من بەرامبەر ئەو كردەوە ناشیرینە هێزلێكراوەی ئێوە رقوقارم هەیەو زۆر دژی دەوەستمو بەهیچ شێوەیەك پێی رازینیمو ناچێتە دڵمەوە.

﴿١٦٩ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ﴾ خودایە! لەعەزابی كردەوەی ئەوانە رزگارم بكە، خۆمو ماڵو خێزانم لەئەوسزایەی تووشی ئەوان دێ لەسەر ئەو كردەوە ناشیرینەیان بەدوور بگرەو پارێزراومان بكە.

﴿١٧٠ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ، ١٧١ إِلاَّ عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ﴾ ئێمەش دوعاكەیمان گیراكرد، خۆیو خاوو خێزانیو هەموو ئەوانەی ئیمانیان پێهێنابوو بەشەو هەموویانمان رزگاركرد جگە لەپیرەژنەكەی لووط ئەو لەپێری لەناوبراوەكان.بوو، پیرەژنێكی بەدفەساڵ بوو، بڕوای بەئاینی لووط نەكردو لەگەڵ نەتەوە ستەمكارەكەدا بەكافری مایەوەو لەگەڵ كافراندا لەناو چوو.

﴿١٧٢ ثُمَّ دَمَّرْنَا الآخَرِينَ﴾ پاشان ئەوانەمان لەناو برد كەمابوونەوەو لەگەڵ حەزرەتی لووط و شوێنكەوتوانی دا بەشەو دەرنەچوون، سەرگەرمی هەتیوبازیو كاری ناشیرینی تر بوون، ئیمانیان بە خودا نەهێنابوو بڕوایان بەپێغەمبەری خودا نەكرد.

﴿١٧٣ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراً فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ﴾ عەزابی سەختی خۆمانمان بەسەردا باراندن، عەزابەكە گشتگیر بووهەموویانی گرتەوە، بەردە بارانمان كردن، بەڕاستی خراپ بارانێك بوو ئەو بارانەی كە بەسەر ئەو گەلە لەناوبراوەمان دا باران، بارانێك كە باراندمان بەسەر ئەو گەلە هەڕەشە لێكراوەدا بارانی رەحمەت نەبوو بارانی غەزەب بوو.

﴿١٧٤ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً﴾ بێگومان لەڕووداوی لەناوبردنی گەلی لووط دا بەو شێوە سامناكە پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ هەركەسێك بەچاویوردبینەوە تێ بفكرێ. ئەوە بوو پەروەردگار تاوانبارە هەتیوبازەكانی لەناوبردن ، موسوڵمانە راستاڵو خاوەن باوەڕەكانی رزگاركردن. ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەی زۆری ئەو گەلە ئیمانیان نەهێنا بوو، سووربون لەسەر كوفرو بێدینی خۆیان.

﴿١٧٥ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! تۆڵە سێنە لەدوژمنەكانی خاوەن رەحمو بەزەییە بۆ موسوڵمانە تۆبەكارەكان.

﴿١٧٦ كَذَّبَ أَصْحَابُ الأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ﴾ واپێدەچێ ﴿أَصْحَابُ الأَيْكَةِ﴾ دانیشتوانی شاری مەدیەن بن ﴿الأَيْكَةِ﴾ درەختێكی گەڵا پڕە، وادیارە شاری مەدیەن ئەم جۆرە درەختەی بەدەورەوە بووبێ، شوێنی شاری مەدیەن لەنێوان وڵاتی حیجازو فەلەستین بووە لەدەوروبەری خەلیجی.عەقەبە. ئەصحابولئەیكە پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە، واتە: حەزرەتی شوعەیبیان بەدرۆخستەوە، بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرێكیش دەبێتە بەدرۆخستەوەی هەموو پێغەمبەران، كەسێك پێغەمبەرێك بەدرۆبخاتەوەوەكوو ئەوەوایە هەموو پێغەمبەرەكانی بەدرۆخستبنەوە، بەدرۆخستەوەكەشیان

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ آيَةً أَن يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ إِن مَّتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُم مَّا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

﴿[١٧٧] إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ﴾ کاتێك بوو: کە شوعەیب ﷺ پێی گوتن : ئەوە بۆ لەعەزابی خودا ناترسن؟

﴿[١٧٨] إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾ من بۆ ئێوە پێغەمبەرێکی دڵسۆزو ئەمیندارم.

﴿[١٧٩] فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ لەعەزابی خودا بترسن سەرپێچی فەرمانو جڵەو گیریەکانی مەکەن، شوێن من بکەون چیتان پێدەڵێم، بەقسەم بکەن.و گوێ بیستی ئامۆژگاریەکانم بن.

﴿[١٨٠] وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەمن لەپای ئەم ئامۆژگاریو بانگەوازییەم داوای کرێو پاداشتتان لێناکەم، کرێو پاداشتم لای خودایە، خودای بوونەوەر دەتوانێ پاداشتم بداتەوە.

﴿[١٨١] أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ﴾ ئەگەر شتتان فرۆشت، بەتەواوی بۆیان بپێون، بۆیان بکێشن، ئامێری پێوانەو کێشانەتان کەمو کورتی تێدا نەبێ، لەو کەسانە مەبن کە مافی خەڵکی بەتەواوی نادەن ، ئەگەر شتتان کڕی زیادەوەرمەگرنو تەماعتان لەماڵی خەڵك دا نەبێ ، واتە: پێویستە لەوەرگرتنو پێدان دا یەکسانی بکەن، چۆن کاڵا دەدەن بەکڕیار ئاواش کاڵا لەفرۆشیار وەربگرن.

﴿[١٨٢] وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ﴾ بەتەرازوی راستو دروست شت کێشانە بکەن ، تەرازوبازی مەکەن.

﴿[١٨٣] وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ﴾ لەکاڵاو شتومەکی ئادەمیزادان کەم مەکەنەوە، باپێوەرەکانتان عادڵانە بن، لەکێشانەو پێوانەدا لەژمارەو هەڵسەنگاندن دا لەمەزەندە کردنو تەخمین دا لەمافی ئەدەبیو مەعنەوی دا عادڵانە هەڵسوکەوت بکەن، هەرشتەو مافی خۆی بدەنێ، هەرکاڵایەو بەهای خۆی بۆ دیاری بکەن ، هەر رەنجدانو ماندو بوونێك بەگوێرەی خۆی هەڵیسەنگێنن. ﴿وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ ئاشوبو فیتنەیی لەوڵاتدا بەرپا مەکەن ، چەتەییو تاڵانکاریو کوشتو کوشتارمەکەن، رەزو باخ و باخاتوێران مەکەن.

﴿[١٨٤] وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ﴾ بترسن لەعەزابی سەختی ئەو خودایەی بەفەزڵو گەورەیی خۆی ئێوەی بەدیهێناوە، ئەو گەلونەتەوانەی پێش ئێوەشی دروست کردوە، ئەو هەموو گەلونەتەوە خاوەن دەسەڵاتو ماڵو سامانو هێزو توانایەی پێش ئێوەشی هێناونە گۆڕەپانی ژیانەوە دوایی بەهۆی ئەوەوە کە ئەو گەلانە سەرپێچی فەرمانیان کردو پێغەمبەرەکانیان بەدرۆخستەوە لەناوی بردنو بوونە پەندوعیبرەتی رۆژگار.

﴿[١٨٥] قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ﴾ وتیان: ئەی شوعەیب تۆ جگە لەپیاوێکی جادو لێکراو هیچیتر نی، سیحرت لێکراوەو عەقڵت شێواوە، کێ گوێ لەقسەی تۆ دەگریو کێگرنگی دەدا بەئامۆژگاری تۆ.

﴿[١٨٦] وَمَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾ تۆ پیاوێکی وەکوو ئێمەو هیچی تر، چیت لەئێمە زیاتر نیە، ئیتر چی تۆی واڵێ کرد فەزڵو رێزت بەسەرمان دا هەبێ، بۆچی زێدە لەهەموانمان تۆ بویت

بەپێغەمبەر؟ ﴿وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ ئەوەی ئێمە گومانمان بۆی دەچێ ئەوەیە: کە تۆ درۆ دەکەی‌و لەپێڕی درۆزنەکانی.

﴿١٨٧فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفاً مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ئەگەر راست دەکەی پارچە هەورێکی پڕلەعەزابمان بەسەردا بدە، ئەو عەزابەی هەڕەشەمان پێلێ دەکەی بابۆمان بێ!

﴿١٨٨قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ وتی: خودای من زاناترە بەکردەوەکانتان‌و دەزانێ چی دەکەن‌و زوو یان درەنگ سزاتان دەداتەوەو تۆڵەتان لێدەستێنێ، وەلێ من هیچ دەسەڵاتێکم لەهێنان‌و نەهێنانی عەزابدا نیە، ئەوە بەدەست خودایە، ئەگەر شیاوی عەزاب بن بۆتان دەنێری‌و چۆنی بوێ ئاواتان لەگەڵ دەکا.

﴿١٨٩فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ کە بەردەوام بوون لەسەر بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرەکەیان، ئیتر عەزابی (يَوْمِ الظُّلَّةِ) گرتنی: کە بریتی بوو لەگەرماییەکی بەشیدەت هەناسەی گرتن، گەرماکە هێندە توونـد بوو، سێبەرو ئاو چاری نەکردن، ناچار بوون شار بەجێ بێڵن‌و روو لەسارا بکەن، هەورێك لەسەریان پەیدابوو تۆزێك ساردی‌و نەرمەبایەکی پێوەبوو، هەموویان لەژێری دا کۆبونەوە بەو هیوایەی لەژێری دا بحەسێنەوەو کەمێك گەرماییان لێدوربخاتەوە، بەڵام بەپێچەوانەبوو، هەورەکە ئاگر بارانی کردن‌و هەموویانی کردە قەرەبروت. ﴿إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ بەراستی ئەو عەزابەی بۆ سەر ئەوان نێردرا عەزابی رۆژێکی گەورە بوو، عەزابێکی ترسناك‌و قەڵاچۆکەر بوو، ئاسەواری بڕینەوە، عەزابێك بوو بریتی بوو لە هەورە بروسکەو چەخماخەو شریخ و هورێکی ترسێنەرو تۆقێنەر.

﴿١٩٠إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً﴾ بێگومان لەم چیرۆکە رەوان‌و سەرنج راکێشەدا پەندو ئامۆژگاری بۆ قورەیشییەکان‌و هی تریش هەیە، نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەدەو، بەڵگەیە لەسەرئەوە: کە هاتنی عەزاب بەدەست خودایەو ئەو کات‌و شوێن‌و چۆنیەتی دیاری‌دەکا. ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زۆربەی زۆری گەلی شوعەیب موسوڵمان نەبوون، بەکافری لەناوچوون.

﴿١٩١وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! خاوەن دەسەڵات‌و توانایە، تۆڵە لەتاوانباران دەستێنی‌و فەرامۆشیان ناکا، خاوەن رەحم‌و بەزەییە بۆ موسوڵمانان‌و چاودێریانە.

﴿١٩٢وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ واتە: ئەو قورئانەی لەسەرەتای سورەتەکەدا باس کرا، نامەی ئاسمانییەو لەخوداوە نازڵکراوە بۆ سەر دڵی پێغەمبەری خۆی موحەممەد ﷺ.. نامەیەکی فەصیحەو موعجیزەیە، لەتوانای ئادەمیزادو جندۆکەدا نیە شتی ئاوا بخەنە رو، کەوابوو لەخوداوە نازڵ بووەو شاکاری خودای بوونەوەرە، هەروەها هەواڵی نهێنی‌و بەسەرهاتی رابووردوی تێدایە ئەمەش بەنیگاو سروش نەبێ نازانرێ.

﴿١٩٣نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ ئەمینداری نیگاو سروش ((جوبرائیل)) بۆی هێناوەتە خوارێ، فریشتەی پایە بەرز لەعالەمی بالاوە ئەو پەیامە پیرۆزە بەفەرەی خستۆتە ناو دڵ‌و دەرونی تۆوەو تێی گەیاندوی، بەبێ زیادو کەم قورئانی پێراگەیاندوی ﴿١٩٤عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾ بۆ ئەوەی لەپێڕی ترسێنەران بێ، گەل‌ونەتەوەکەت بترسێنی، بەڵکوو هەموو ئادەمیزاد بەگشتی بترسێنی لەعەزابی خودا.

﴿١٩٥بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾ بەزوبانی عەرەبی‌و ئاشکراو رەوان‌و سەرئاسا تابەجوانی تێی بگەن‌و قورەیشییەکان بیانوییان نەمێنێ..

﴿١٩٦وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ﴾ باس‌و خواسی قورئان‌و ئاماژەپێکردنی لەنامە ئاسمانیە پێشینەکان دا هەیە. پێغەمبەرانی پێشوو یەك لەدوای یەك مژدەی هاتنی پێغەمبەرو نازڵکردنی قورئانیان بەگەلەکانیان داوە.

﴿١٩٧أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ؟﴾ ئایا بەڵگەی تەواوو نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەد نابێتە نیشانە بۆ قورەیشییەکان: کە زاناکانی نەتەوەی ئیسرائیل باسی قورئان‌و رەوشتی پێغەمبەری ئیسلام

مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يُمَتَّعُونَ (٢٠٧) وَمَآ أَهۡلَكۡنَا مِن قَرۡيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ (٢٠٨) ذِكۡرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ (٢٠٩) وَمَا تَنَزَّلَتۡ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ (٢١٠) وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمۡ وَمَا يَسۡتَطِيعُونَ (٢١١) إِنَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّمۡعِ لَمَعۡزُولُونَ (٢١٢) فَلَا تَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلۡمُعَذَّبِينَ (٢١٣) وَأَنذِرۡ عَشِيرَتَكَ ٱلۡأَقۡرَبِينَ (٢١٤) وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ (٢١٥) فَإِنۡ عَصَوۡكَ فَقُلۡ إِنِّي بَرِيٓءٞ مِّمَّا تَعۡمَلُونَ (٢١٦) وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ (٢١٧) ٱلَّذِي يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ (٢١٨) وَتَقَلُّبَكَ فِي ٱلسَّٰجِدِينَ (٢١٩) إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ (٢٢٠) هَلۡ أُنَبِّئُكُمۡ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ (٢٢١) تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٖ (٢٢٢) يُلۡقُونَ ٱلسَّمۡعَ وَأَكۡثَرُهُمۡ كَٰذِبُونَ (٢٢٣) وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلۡغَاوُۥنَ (٢٢٤) أَلَمۡ تَرَ أَنَّهُمۡ فِي كُلِّ وَادٖ يَهِيمُونَ (٢٢٥) وَأَنَّهُمۡ يَقُولُونَ مَا لَا يَفۡعَلُونَ (٢٢٦) إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَذَكَرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا وَٱنتَصَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْۗ وَسَيَعۡلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَيَّ مُنقَلَبٖ يَنقَلِبُونَ (٢٢٧)

سُورَةُ النَّمْلِ

بەرونیو ئاشكرا لەكتێبە ئاسمانیەكانیان دا دەست بكەوێ، تەنانەت زاناكانیان موحەممەدیان وەكوو كوڕی خۆیان ناسیوە!! تەنانەت عەبدوڵڵای كوڕی سەلام كە لەم بارەیەوە پرسیاریان لێكرد، وتی: ئێمە پێغەمبەر ﷺ لەكوڕی خۆمان باشتر دەناسین. ﴿١٩٨وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الأَعْجَمِينَ، ١٩٩فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ﴾ واتە: ئێمە قورئانمان بەزوبانی عەرەبی بۆسەر پێغەمبەرێكی زمان عەرەبو رەگەز عەرەب ناردۆتە خوارێ. ﴿٢٠٠كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾ واتە: وەكوو چۆن رەوشتی بەدرۆخستنەوەیان بۆ قورئان بەخوێندنی كابرایەكی ناعەرەب لەدڵ دا چەسپاوەو جێگیرمان كردوە، هەر بەو جۆرەش بەدرۆخستنەوەی قورئان لەدڵی قورەیشییەكان دا چەسپاوەو جێگیرمان كردوە، بەكورتی رەوشتی دڵرەقیو بڕوانەكردن بەقورئانو رەتكردنەوەی، شتێكی سروشتییەو لەگەڵ خوێنو ئێسقانیان تێكەڵاوبووە. ﴿٢٠١لا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الأَلِيمَ﴾ ئەوان ئیمان بەحەقو راستی ناهێنن، بەكافری دەمێننەوەو لەدڵ دا ئینكاری قورئان دەكەنو بەدرۆی دەخەنەوە هەتا بەچاوی خۆیان عەزابی سەخت دەبینن و یەخەیان دەگرێ.

﴿٢٠٢فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ ئەو عەزابە سەختە بەناگەهانو كوێرو كومەت توشی ئەوانە دەبێ: كە قورئان بەدرۆدەخەنەوە، بەخۆیان نازانن: كە یەخەیان دەگریو تێكیانەوە دەپێچێ؛ جائەو كاتە:

﴿٢٠٣فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ﴾ دەڵێن: دەبێ ئێمە كەمێ مۆڵەت بدرێین بۆ ئەوەی بەخۆماندا بچینەوەو خوداپەرستی بكەین ؟؟ واتە ئاواتەخوازی ئەوە دەبن كە كەمێك مۆڵەت بدرێن. بەڵام نەمۆڵەتیان دەدرێو نەپەشیمان بوونەوەشیان سودی دەبێ.

﴿٢٠٤أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ، ٢٠٥أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ، ٢٠٦ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ، ٢٠٧مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ﴾ ئایاوادەزانن: كە داهاتووی كار وەكوو چۆن ئەوان بۆی چوون ئاوا دەبێ؟ ئەی موخاطەب! گریمان ئێمە ژیانی ئەوانمان درێژكردەوەو لەلەزەتو خۆشی دا تەمەنی درێژمان پێدان، دوایی عەزابی هەڕەشە پێلێكراومان بۆ ناردنو بەناگەهانو یەخەی گرتن، ئایا ئەو خۆش رابواردنە، ئەو نازو نیعمەتو خۆشییە عەزابەكەیان لەسەر لادەبەن؟ یان لێیان سوك دەكەن؟ نەخێر تەمەنی درێژو پڕنازو نیعمەت، نەعەزابیان لەسەر لادەبا نەلێیان سوك دەكا، ماوەی عەزابی قیامەتیش كۆتایی نایەو بێبڕانەوەیە..

﴿٢٠٨وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلاَّ لَهَا مُنذِرُونَ، ٢٠٩ذِكْرَى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ ئێمە هیچ شارو گوندێكمان وێران نەكردوە مەگەر دوای ئەوەی، كە پێغەمبەرمان بۆ سەر ناردون بانگەوازی دانیشتوانی ئەوشارو گوندانەیان كردوە بۆ خوداپەرستیو لەعەزابی خودا ترساندویانو موژدەی نازو نیعمەتی بەهەشتیان بدەنێ ئەگەر ئیمان بهێننو پابەندی فەرمانو جڵەوگیریەكانی پەروەردگار بن. ناردنی فروستادە بۆ

سـەریان و بانگـەوازییکردنیان بـۆ یادخستنەوەو ئاگادارکردنەوەیانە دەربارەی ئەوەی پێویستە ئەنجامی بدەن. بەهیچ جۆرێک و لەهیچ حاڵێک دا ئێمە ستەممان لێنەکردون و بەناڕەوا عەزابمان نەداون. ﴿٢١٠ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ﴾ ئەم قورئانە شەیاتینی و جندۆکەوەریان نەگرتووە بە پێغەمبەریان گەیاندبێ، وەکوو چۆن جەنجەلوت و شتی ئاوا بەکاهینەکان رادەگەیەنن. ﴿٢١١ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ تەنانەت شەیاتینی و جندۆکە رایەیان ناکەوێ و ناتوانن ئەوکارە ئەنجام بدەن. ﴿٢١٢ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ﴾ بێگومان و جندۆکەو شەیاتینی دوورخراونەوە لەوەی ئاخاوتنی فریشتەی تایبەت بەنیگا ببیسن ، بەڵکوو رێگایان نادرێ هیچ ئاخاوتنێکی فریشتەی ئاسمانەکان ببیسن. ﴿٢١٣ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ﴾ ئەی موحەممەد! ئەچی لەتەك خودا دا خودایەکی تر بپەرستی، ئەکەی هاوەڵ بۆ خودا دابنێی، ئەگەر وابکەی بەتەئکید لەپێڕی ئەوانە دەبی؛ کە عەزابی خودا دەیانگرێتەوە، ئەمە مەبدەئێکە ئەم لاو ئەولای تێدا نیە هەرکەسێ تەنانەت پێغەمبەریش هاوەڵ بۆ خودا دابنێ خودا عەزابی دەدا و دەیخاتە ناو دۆزەخەوە!!

﴿٢١٤ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ خزمە نزیکەکانت بترسێنە، پێیان رابگەیەنە: کە ئەگەر لەسەر شیرك و گومڕایی بمێننەوەو ئیمان نەهێنن سزای سەختی دۆزەخ چاوەڕێیانە.

﴿٢١٥ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ باوەشی سۆزی خۆت بۆ موسوڵمانان بگرەوە بە نەرمو نیانی مامەڵە لەگەڵ ئەوانەدا بکە؛ کەبە پەیامەکەت باوەڕیان هێناوە، ئەو جۆرە هەڵس و کەوتە نەرمو نیانەت زیاتر دڵی ئەوان بەئیسلامەوە پەیوەست دەکا. ﴿٢١٦ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ئەگەر ئەوانەی دەیانترسێنێ لێت یاخی بوون و پابەندی فەرمان و جلەوگیرییەکانت نەبوون، پێیان بڵێ: من لێتان بەریم و بەرپرسیاری کاری ئێوەنیم و رۆژێ سزای کردەوەکانتان وەردەگرنەوە. ﴿٢١٧ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ هەموو کارو بارێکت حەواڵەی خودا بکە، ئەو دەتوانێ پراوپڕ تۆڵە لەدوژمنانی بسێنێتەوە، خاوەن سۆزو بەزەییە بۆ خۆشەویستانی، ﴿٢١٨ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ﴾ ئەو خودایەی کاتێك هەڵدەستی بۆ نوێژکردن بەموسوڵمانەکان ئاگای لێتەو دەتبینێ.

﴿٢١٩ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ هەروەها ئاگای لەحاڵەتی چوونە رکوع و چوونە سوژدەتەو چاوی لێتە؛ کە دەچیە رکوع و سوژدەو پێشنوێژی بۆ خوداپەرستان دەکەی. بۆیە نوێژکەرانی بە (ساجدین) ناوبرد چونکە نزیکترین کاتی بەندە لەخودا ئەو کاتەیە کە لەسوژدەدایە.

﴿٢٢٠ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ بێگومان پەروەردگار شنەوایە بۆ وتەو ئاخاوتنی بەندەکانی، زاناو ئاگادارە بەکردەوەو جمو جوڵیان، بەنیازو مەبەستیان بەشاردراوەی نێو دڵیان.

﴿٢٢١ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ﴾ ئایا پێتان بڵێم شەیاتینی بۆ سەر کێ نازڵ دەبن و جەنجەلوت و تورەهاتی خۆیان بەگوێچکەی کێ دا.دەدەن؟

﴿٢٢٢ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ﴾ نازڵ دەبن بۆسەر درۆهەڵبەستو تاوانباران، بۆ سەر درۆزن و فاسق و چەقاوەسوو دەس برەکان: لەکاهین و فالگرەوەکانی وەکوو (شق) ی کوڕی رەهەم و سەطیحی کوڕی رەبیعەو مولەبلیمەو طولەیحە لەو کافرو خودانەناسانەی بانگەوازی ئادەمیزاد دەکەن بۆ رێبازی شەیتان و شوێنکەوتنی.

﴿٢٢٣ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ﴾ کاهینەکان گوێچکە یان بۆشەیاتینییەکان کلۆر دەکەن ، درۆو دەلەسەیان لێ وەردەگرن ، هەرچی شەیاتینی بەگوێچکەی کاهینە کانی دادەن زۆربەی زۆری درۆو بوختان و گومان و نیشانەن ، زۆربەی شەیاتینی درۆزن و بوختان هەڵبەستن.

﴿٢٢٤ وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾ گومڕاو سەرلێشێواو لە ئادەمیزادو جندۆکە کەشوێنی شاعیرەکان دەکەون، ئەوانەی لەرێبازی حەق و راست لایان داوەو بەخەرافات و تورەهات هەڵخەڵەتاون، شوێن شاعیر دەکەون! بەڵام شوێنکەوتوانی حەزرەتی موحەممەد ﷺ هەموویان هیدایەت دراوو پەیڕەوکاری رێبازی حەق و راستن پابەندی فەرمان و جڵەو گیرییەکانی پەروەردگارن، عیبادەتکارو خاوەن بڕواو مرۆڤ

دۆستن. ﴿٢٢٥أَلَمْ تَرَى أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ﴾ ئەتۆ نابینی ئەی موحەممەد! یان ئەی بیسەر! کە شاعیرەکان دەم لەهەموو جۆرە قسەو ئاخاوتنێکەوە دەدەن، خۆیان خۆیان بەدرۆ دەخەنەوە، ئەمرۆ قسەیەك دەکەن، سبەی هەڵی دەوەشێننەوە، ئێستا مەدحی شتێك دەکەن تاوێکی دی زەمی دەکەن، ئێستا شتێك بەگەورەو گران لە قەڵەم دەدەن پاشان بەپێچەوانەوە بێ نرخ و بەهای دەکەن!

﴿٢٢٦وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لا يَفْعَلُونَ﴾ زۆربەی زۆری قسەو ئاخاوتنی شاعیران درۆو دەلەسەیە، ئەوەی دەیڵێن: نایکەن، ئەوەی نایکەن دەیڵێن. بەقسە بەخشندەیی پەسەند دەکەن بەکردەوە رژدو چروکن.

﴿٢٢٧إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيراً وَانتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا﴾ واتە: شاعیران هەموویان سەرلێشێواو گومڕاو شوێنکەوتوانیان گومڕان جگە لەو شاعیرانەی ئیمانیان بە خوداو بەپێغەمبەری خودا هێناوە، کردەوەی باش و پەسەند ئەنجام دەدەن، لەشیعرەکانیاندا لەئاخاوتن و گفتوگۆیان باسی خودا دەکەن ،داکۆکی لەپێغەمبەرو ئاینی ئیسلام دەکەن. دژی شیرك و موشریکەکان شعرەکانیان ئاراستە دەکەن، ئەوانە حوکمیان جوداوازەو لەکۆمەڵی گومڕایان نین ، شوێن کەوتوانیان بەسەر لێشێواو نازمێردرێن. ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ﴾ بێگومان لەوە بەو لاوە ئەوانەی ستەم لەخۆیان دەکەن بەوە: کە سوورن لەسەر کوفرو بێدینی بەردەوام روی خۆیان وەردەگێڕن لەتێفکرین لەنیشانەی هەبوونی خوداو تاك وتەنهایی زاتی بێچونی، خۆیان خۆیان گێل دەکەن لەوردبوونەوە لەنێوان پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەدو فاڵگرتنەوەی کاهینەکان دا، فەرقی ئایەتی قورئان و شیعری شاعیرەکان ناکەن، لەوە بەولاوە دەزانن: دوای مردن دەکەونە چ شوێنێکی ناخۆش و پڕعەزابەوە، بۆیان دەردەکەوێ چەند بەدبەخت و چارەڕەش دەبن!!

کۆتایی سورەتی الشعراء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسٓ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْقُرْءَانِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَٰلَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ وَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ هُمُ ٱلْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى ٱلْقُرْءَانَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾ إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِۦٓ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا سَـَٔاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ ءَاتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِىَ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨﴾ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَٰمُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًۢا بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ فِى تِسْعِ ءَايَٰتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ ءَايَٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾

سورەتی (النمل)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١طس﴾ ئەم پیتە پچڕ پچڕانە لە سەرەتای سورەتەکان دا ، چەند جار لەوە پێش ئاماژەمان بۆ ماناکانیان کردوە. پێویست ناکات دوبارەیان بکەینەوە. مانایەك کە بە پەسەندی دەزانین لەناو ئەو مانایانەدا ئەوەیە: دەفەرموێ ئێمە قورئانمان لەو پیتانە پێك هێناوە ، دەی ئێوەش بتوانن هەر لەو پیتانە نامەیەکی ئاوا تەنانەت با بە ئەندازەی کورترین سورەتیشی بێ بخەنە ڕوو! ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ﴾ ئەم ئایەتە نازڵ کراوانە بۆ سەر تۆ ئەی موحەممەد! لەم سورە تەدا بەشێکن لەئایەتی قورئان بە گشتی، ئایاتی نامەیەکی نوسراوو ئاشکراو نومایانن: کە تارۆژی قیامەت ئەو قورئانە بەرقەرار دەبێ وپەیڕەوی کردنی هۆی بەختەوەرییەو کارپێ کردنی ئاسان و لەتوانادایە. هەر کەسێ

تێی بفکرێ، لێی سودمەند دەبێ و لەدڵیدا شیرین دەبێ، بۆی دەردەکەوێ کەلامی خودایەو زادەی بیرو بۆچونی ئادەمیزاد نیە، جگە لەخودا کەس لەتوانای دا نییەوێنەی قورئان بخاتەڕو بەڵکوو ناتوانن وێنەی کورترین سورەت بخەنەڕو.

﴿٢ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ واتە: قورئان هیدایەتدەرو رێ ڕۆشنکەرەوەی ژیانە بۆ ئادەمیزاد، ڕزگاریان دەکا لەڕێبازی گومرایی، مزگێنی دەرە بۆ ئەوانەی خاوەن باوەڕن و پابەندی فەرمان و جڵەو گیریەکانی خودان مزگێنی بەهەشت و ڕەحمەتی خودایان دەداتێ. ﴿هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ئاماژە بۆ حەقیقەتێکی گەورەو بەنرخ دەکا، ئەویش ئەوەیە: قورئان کتێبێکی زانستی نەظەری و راهێنان نیە ،هەرکەسێ بیخوێنێتەوەو لەبەری بکا سودی لێوەربگرێ، بەڵکوو قورئان نامەیەکە ئاڕاستەی دڵ کراوە سەرەتا لەگەڵ دڵ و دەروون دەدوێ، نوورو روناکی بەکەسێ دەبەخشێ دڵی کراوە بێ بۆ وەرگرتنی و سودی لێببینێ، هەتا دڵەکە زیاتر بەنووری ئیمان ڕۆشن بووبێتەوە پتر نەرمە بارانی باوەڕی لێ دەبارێ ، زۆرترین کاریگەری قورئان دەچێژێ.

﴿٣ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ﴾ ئەوانەن: کە نوێژەکانیان بەتەواوەتی و بەرێکوپێکی ئەنجام دەدەن. ئەرکان و مەرجەکانیان بەتەواوەتی بەجێ دێنن، پەروەردگاری خۆیان لەدڵ دا ئامادەکەن و خوشوع و خضووعی بۆ دەکەن، خوێندنی فاتیحەو ذیکرو دوعاکان وادەخوێنن وەکوو چاویان لەخودا بێ، ئەگەر هیچکە نەبێ وەدەزانن خودا چاوی لەوانە. ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ زەکاتی ماڵ و سامانی خۆیان دەردەکەن، ماڵ و دەرونی خۆیان بەو زەکاتدانە پاك دەکەنەوە. ﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ ئەوان بڕوای تەواویان بەرۆژی قیامەت هەیە، دڵنیان لەوەی دوامردن زیندو دەکرێنەوە، پاداش و سزا بەگوێرەی کردەوەکانیان وەردەگرنەوە، بەهەشت و دۆزەخ هەن و پاداشی چاکەکاران بەبەهەشت و سزای سەرپێچیکاران بەدۆزەخ دەدرێتەوە.

﴿٤ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی قیامەت بەدرۆ دەزانن و بەلایانەوە دوورو نەگونجاوە دوا مردن زیندوبونەوە هەبێ و قیامەت ڕابێ، ژیانی دونیامان لەپێش چاو جوان کردون، کردەوە ناشیرین و ناپەسەندەکانیانمان لەدڵ دا شیرین کردون. مۆڵەتمان داون لە گومرایی خۆیاندا بێن و بچن، ئەوان سەرلێشێواو سەرگەردانن، پێوەرو پێناسەکانیان لێ تێك چون، پێیان وایە ئەوەی دەیکەن کاری چاك و پەسەندە، بیر لەئاکامی خۆیان ناکەنەوە.

﴿٥ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ﴾ ئەوانە سزایان عەزابی سەختی دژوارە لەدونیاو قیامەتدا، لەدونیادا بەکوشتن و دیل گرتنیان لەکاتی شەڕکردنیان لەگەڵ موسڵمانان، وەکوو لەغەزای بەدر دا ڕوی دا. لەقیامەتیشدا عەزابی سەختی دۆزەخیان بۆ ئامادە کراوە بەڵکو سزاو عەزابیان لەقیامەتدا زۆر سەخت و دژوارە، چونکە عەزابەکەیان لەوێ بەردەوام سەخت و نەبڕاوەیە. وە کوو عەزابی دونیایان نیە ماوەیەك بێ و ببڕێتەوە.

﴿٦ وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! قورئان وەردەگری و پێت دەبەخشری و فێردەکرێی لەلایەن خودای داناو لێزان لەفەرمان و جڵەوگیری و بەڕێوەبردنی بوونەوەردا، زاناو ئاگادارە بەسەر کاروبارەکاندا بەگەورەو بچوکیەوە، ئاگاداری حاڵ و وەزعی مەخلووقاتی خۆیەتی، دەزانێ: چی بۆیان باشەو چی لەبەرژەوەندی ئەوان نیە. هەرهەواڵێکی رایدەگەیەنێ راستە ، حوکم و بڕیاری عەدالەتکارییە.

﴿٧ إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! یادی ئەوە بکەرەوە کاتێك موسا ﵇ لەولاتی مەدیەنەوە بەخۆی و خێزانیەوە دەگەڕانەوە بۆ میصر، لەشەوێکی تاریکی سەرمادا ڕێگایان لێ تێك چوو، لە هەوڵی ئەوەدابوون یەکێکیان دەست بکەوێ شارەزاییان بکا، یان نیشانەیەکی ڕێگا بدۆزنەوەو پێیدا بڕۆن.

﴿٨ فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ کاتێك گەیشتە شوێنی رووناکییەکە دیمەنێکی سەرسوڕهێنەری بینی. وەهبی کوری (منبە) دەڵێ: کە موسا ﵇ ئاگرەکەی بینی لەنزیکیەوە ڕاوەستا، سەیری کرد ئاگرەکە لەلقی دارێکی زۆر سەوزەوە دەردەچێ، تائاگرەکە زیاتر بڵێسە بسێنێ دارەکە

سەوزتر دەبوو، سەری سوڕما، دانەویەوە بۆ ئەوەی دەستە چیلکەیەك لەئاگرەکە هەڵبگرێ، ترساو تۆزێك کشایەوە، هاتەوە پێشەوەو جارێکی تر هەوڵی دا چەند سەربزوتێکی دەست.بکەوێ. لەکاتی ئەم بێنەو بەردەیەدا بوو: کە سەری بەرز کردەوە بۆ لای ئاسمان، بینی: کە روناکایی ئاگرەکە بەرز بۆتەوە بۆ ئاسمان‌و ئاگر نیە نوورە، روناکایی خودای بوونەوەرە، هەتا زیاتر لەو دیمەنەوردبۆوە، پتر سەری سوڕما.

ئیبنوعەبباس دەفەرموێ: بە سەرسوڕمانەوە سەیری ئەو دیمەنەی کرد ویستی بزانێ چیەو چی نیە. ئیتر بانگی لێکراو پێی‌وترا: پیرۆزی درا بەو کەسەی لەجێگای ئاگرەکەدایەو بەو کەسەیش‌وا لەدەوروبەری شوێنی ئاگرەکە. واتە: پیرۆزە ئەوەی لەناو نوورەکەدایەو شوێنی نوورەکەش پیرۆزە. ﴿وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ خودا پاکو بەرزو پیرۆزە لەهەر شتێك: کە شیاوی ئەو نەبێ خودای بوونەوەرەو بەدیهێنەری کائیناتەو لەهیچ دروستکراوێکی ناچێ.

﴿[٩] يَا مُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ئەی موسا! بزانەو ئاگاداربە، ئەو کەسەی خیطابت لەگەڵ دەکاو بانگت لێدەکا ئەوە (الله) یە ئەو خودایەیە، هەموو شتێك گەردنکەچیەتی، هەموو شتێك ژێرباریەتی‌و ئەو بەسەری دا زاڵە. حەکیم‌و دانایە لەقسەو کردەوەی دا هەرچی دەیڵێ هەرچی دەیکا لەجێی خۆیدایە.

﴿[١٠] وَأَلْقِ عَصَاكَ﴾ دەگۆچانەکەت فڕێ دەرە سەر زەوی! ئەویش فەرمانی بەجێ هێناو عەصای دەستی فڕێ دایە سەر زەوی، یەکسەر گۆچانی بێگیان‌و دارەوشکی چەند ساڵ لەوە پێش براو، بوو بەمارێکی گەورەی سەرسوڕهێنەر، هێندەی ئەژدیهایەك گەورەو زەبەللاح؛ وێڕای ئەوەش تابڵێی چوست‌و چالاك‌و تیژڕەو ﴿فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِراً وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ کاتێك گۆچانەکەی خۆی بینی بەوشێوە بەسەر زەوی دا دێ‌و دەچێ‌ئەو ئەژدیها زەبەلاحەوەکوو ئەو تیرە مارانە کەوتە جم‌و جوڵ، سەری سوڕماو لێی ترسا! چۆن ترسانێك؟ ترسانێکی‌واچگە لەهەڵاتن هیچ چارەیەکی تری بەخەیاڵ دا نەهات، لەترسانی هەڵات‌و ئاوڕی نەدایەوە، بەتەمانەبوو جارێکی تر بگەڕێتەوە بۆ لای گۆچانی دەستی بەماربووی! پەروەردگار بانگی لێکردو ترسەکەی لێڕەواندەوەو پێی فەرموو: ﴿يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ﴾ ئەی موسا! مەترسە لەوەی چاوت پێکەوت، ئەمن هەڵت دەبژێرم بۆ پێغەمبەرایەتی، دەتکەمە فروستادەی خۆم بۆ سەر فیرعەون‌و دارو دەستەکەی، پێغەمبەران لەلای من ناترسن لەوکاتەدا فەرمان‌وەردەگرن‌و موعجیزەیان لەسەر دەست ظاهیر دەبێ.

﴿[١١] إِلَّا مَنْ ظَلَمَ﴾ بەڵام کەسێك ستەمکار بێ، ئەوانە لەمەوقیفی‌وادا دەترسن‌و واقیان‌وڕدەمێنێ. ﴿ثُمَّ بَدَّلَ حُسْناً بَعْدَ سُوءٍ﴾ مەگەر تۆبە بکەن بەهۆی تۆبە کردنەکەیانەوە ببنە چاکەکارو واز لە خراپەکاری بهێنن. ﴿فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەوە من بۆیان لێخۆشبوو تاوانپۆشم، رەحمەت‌و لێخۆشبونم بۆیان بەرفراوان‌و لەبن نەهاتووە.

﴿[١٢] وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾ دەستت بخەرە ناو باخەڵی خۆتەوە، دەستت بەبەرۆکی خۆت دا بکە، ئەگەر دەستت بخەیە ناو بەرۆکتەوەو دەری‌بهێنیەوە دەدرەوشێتەوەوەکوو پارچە ئەستێرەیەکی پرشنگداری لێدێ، هیچ دیاردەی نەخۆشیشی پێوە نابێ. ﴿فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ﴾ ئەم دوو موعجیزەیە بەشێکن لەو نۆ موعجیزانەی پشتگیری پێغەمبەرایەتی تۆی پێدەکەین‌و دەیانکەین بەنیشانەی راستی پەیامی تۆ بۆ لای فیرعەون‌و گەلەکەی. ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ﴾ واتە: چونکە ئەوان گەل‌ونەتەوەیەکی لەرێ دەرچوو بوون، لەرێبازی حەق لایان دابوو، لەچوارچێوەی سروشت دەرچوبوون، فیرعەون لافی خودایەتی لێدەداو ئەوانیش تەصدیقیان دەکردو بەخودایان دەزانی ملیان بۆشۆڕکردبوو چی پێدەگوتن جێ بەجێیان دەکرد!!

﴿[١٣] فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ جا کە نۆ موعجیزەو بەڵگەکانی ئێمە نیشانی فیرعەون دران‌و بەئاشکرا پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موساو هارونیان (علیهما السلام) چەسپاند، ئینکاریان کرد هەرچەندە موعجیزەکان هێندە ئاشکراونمایان بوون خۆیان خۆیان دەچەسپاند، کەچی بەرواڵەت بەدرۆیان خستنەوەو وتیان: ئەمە سیحرێکی ئاشکراو عەیانە.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ (١٤) وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ (١٥) وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ (١٦) وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ (١٧) حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (١٨) فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ (١٩) وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ (٢٠) لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ (٢١) فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ (٢٢)

﴿[١٤] وَجَحَدُوا بِهَا﴾ ئینکاریبیان کرد بەظاهیر بەلاّم ﴿وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَعُلُوّاً﴾ لەناخی دەروونیان دا لێیان عەیان بوو کە ئەوە لەخوداوەیە ، زانییان ؛ کە ئەو موعجیزانە حەق‌و راستن ، بەدرۆخستنەوە رواڵەتیەکەیان ستەم بوو لەخۆیان کرد، لوتبەرزی بوو لەبەرامبەر حەق دا نواندیان. ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەی بیسەر؛ بڕوانەو وردبەرەوە سەرەنجامی ئاشوبگێڕان‌و موفسیدەکان چۆن بوو چییان بەسەرهات!؟

﴿[١٥] وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْماً﴾ بێگومان ئێمە زانیاریمان بەداودو سولەیمان بەخشی ، بۆ هەریەکە لەداودو سولەیمانی کوڕی، جۆرە زانیاریەکمان پی دان، فێری یاساو شەریعەتمان کردن، دەیانتوانی کیشەو نیزاعی نێوان ئادەمیزادان یەکالا بکەنەوە. ﴿وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وتیان: سوپاس‌و ستایش بۆ ئەو خودایەیە؛ کە ئێمەی رێزدارکردوە بەسەر زۆربەی بەندە موسوڵمانەکانی دا، بەهۆی ئەم زانیارییەی پێی بەخشیوین، خێرو فەری دونیاو قیامەتی بۆ دەستەبەرکردوین، ئەوەی داویەتی بەئێمە نەی داوە بەبەندەکانی تری سەردەمی ئێمە!

﴿[١٦] وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ﴾ حەزرەتی سولەیمان ﷺدوای مردنی حەزرەتی داودی باوکی جێگای ئەوی گرتەوە، میراتی پێغەمبەرایەتی‌و زانیاری‌و فەرمانڕەوایی لێگرت. ﴿وَقَالَ﴾ حەزرەتی سولەیمان ﷺ دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ﴾ ئەی‌خەڵکینە! ئێمە فێری زمانی پەلەوەر کراوین؛ خودا بەفەزڵ‌و گەورەیی خۆی، زمانی گیانلەبەرانی فێرکردوین ، هەر لەگەڵ دەنگیان لێهات دەتوانم بزانم ئەو گیانلەبەرانە مەبەستیان چیە! چیان دەوی‌و لەچی نارازین. ﴿وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ خێرو بێرێکی زۆرمان پی‌بەخشراوە، خودا هەموو شتێکی پی داوین، لەئایین‌و دونیاو فەرمانڕوایی‌و ماڵ‌و سامان کەم‌و کوڕیمان نیە،لەهەموو شتێك دا دەوڵەمەندین. ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ﴾ بێگومان ئەم بەخششەی خودا پێی بەخشیوین، ئەو عەطایەی خودا پێی بەخشیوم لە پێغەمبەرێتی.

﴿[١٧] وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ سوپا بۆ سولەیمان لەهەموو لایەکەوە کۆکرایەوە لەجندۆکەو ئادەمیزادو باڵندە سوپای بۆ رێك خرا، بەشێوەیەکی سەرنج راکێش‌و شکۆمەند سوپا تەیار کرا، بۆ ئەوەی هەر کەسێك نەیەتە ژێر فەرمانی سولەیمانەوە بەو سوپایە تەمبێی بکا.

﴿[١٨] حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ هەتا حەزرەتی سولەیمانﷺ بەخۆیو لەشکریەوە گەیشتە(وادي النملة) ..دۆڵە مێروله ـ وەکوو دەڵێن: دۆڵێکە لەشام مێروی زۆرە. بۆیە بەناو مێرووەوە ناونراوە. ئا لەو کاتەدا مێروویەك: کەسەرپەرشتی مێرولەکانی تری لەئەستۆ بوو، بانگی لەمێرولەکانی تر کرد وتی: ئەی مێرولەکان؛ هەمووتان خۆتان تاقەت بکەن‌و هەریەکەتان بچێتەوە شوێن‌و خانەی خۆی، نەبادا سولەیمان‌و لەشکرەکەی پان.و پلیشتان

بكەنـەوەو پێتـان نـەزانن. حـەزرەتی سولەیمان ﷺ لەمانـە حاڵی بـوو ﴿[١٩] فَتَبَسَّمَ ضَاحِكاً مِنْ قَوْلِهَا﴾ زەردەخەنەیەكی لەخۆشیان هاتێ، خێرا ئەم دیمەنو روداوانـە ناخیان جوڵاند و لەخۆشـیانوەلەرزە کـەوت. دڵـی گەڕایـەوە بـۆ لای ئـەو خودایەی ئەو نیعمەتانەی پیبەخشیوە، نیعمەتێك: كە خۆی لـەخۆی دا موعجیزەیـە. پـەردە لابردنـە لـەنێوان حەزرەتـی سولەیمـانﷺو ئـەو عالەمـە دابڕاوانـە لەخـەڵكی تـر، بۆیـە لەناخەوە روی كردە پەروەردگارو لێی پاڕایەوەو. ﴿وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ﴾ وتـی : خودایە! هەموو هەستم ئامادەبكە، هـەموو ئەندامـەكانم رام بكە بۆ ئـەوەی بتوانم سوپاسی نیعمەتـەكانت بكـەم، خودایـە زوبـانودڵم، هەسـت.و دەروونم، وشـەو رستەو كـارو كـردەوەم بیروبۆچونم، هـەموو هێـزو توانـام سـەرەتاو كۆتـایی ئـەوەڵو ئـاخری هـەمووی سـەرگەرمی سـوپاسو ستایـشی نیعمـەتی تێگەییشتن لـەزمانی باڵنـدەو گیانلەبـەرانی تـر بـن. سوپاسی ئـەو نیعمەتـەو نیعمەتـەكانی تـری زاتـی بێچونت بكـەم: كـە بـەمنت بەخـشیون ، هـەروا ئـەو نیعمەتـە جـۆراو جۆرانـەی بەخـشیوتن بـەباوكم. كـە لەهـەموو نیعمەتـەكان بـەرزترو گـرنگتر نیعمـەتی ئیمـانو ئیسلامە. ﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ﴾ خودایـە تـۆفیقم بـدە بـۆ ئـەوەی بتوانم كـردەوەی پەسندیوابكەم تـۆ پێـی رازی بـی. ﴿وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ﴾ خودایە بەفـەضلو گـەورەیی خـۆت لـەو دونیـادا بمخـەرە نـاو بەهەشـتی رازاوەی خـۆتو لـەپێڕی پیاوچاكانو پێغەمبەرانو خۆشەویستانی خۆت تۆمارم بكە!

{[٢٠] وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ}

حـەزرەتی سولەیمان چاوی بـەناو سوپاكەیدا گێڕاو هەستی كرد كە هودهود دیار نیە، لەڕانواندنی مانۆڕە سەربازییەكەدا كەلێنی دیارەو شوێنی چۆڵە، حـەزرەتی سولەیمان، كـەزمانی باڵنـدەی دەزانـیو بـڕێ لەباڵنـدەكان ژێربـاری بووبـوونو بەپێیویستی ئـەو هەڵسوكەوتیان دەكرد، پێـی سـەیر بـوو لەناو پێڕی باڵندەكاندا بەبێ ئیزنو روخصەتی ئـەو هودهود خۆی هون كردووە، دەیزانی: كە ئەو ئیزنـی نـەداوەو لـەپێڕی ئەوانەیە خۆیان غائیب كردووە، ئەمـە نیشانەی ئەوەیـە: كە ئەو پەپوسلێمانكەیە پەپوسلێمانكەیەكی تایبەتی بووە، لەو

إِنِّي وَجَدتُّ ٱمۡرَأَةٗ تَمۡلِكُهُمۡ وَأُوتِيَتۡ مِن كُلِّ شَيۡءٖ وَلَهَا عَرۡشٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾ وَجَدتُّهَا وَقَوۡمَهَا يَسۡجُدُونَ لِلشَّمۡسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَصَدَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ فَهُمۡ لَا يَهۡتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسۡجُدُواْۤ لِلَّهِ ٱلَّذِي يُخۡرِجُ ٱلۡخَبۡءَ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَيَعۡلَمُ مَا تُخۡفُونَ وَمَا تُعۡلِنُونَ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ۩ ﴿٢٦﴾ ۞ قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقۡتَ أَمۡ كُنتَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ ٱذۡهَب بِّكِتَٰبِي هَٰذَا فَأَلۡقِهۡ إِلَيۡهِمۡ ثُمَّ تَوَلَّ عَنۡهُمۡ فَٱنظُرۡ مَاذَا يَرۡجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ إِنِّيٓ أُلۡقِيَ إِلَيَّ كِتَٰبٞ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُۥ مِن سُلَيۡمَٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعۡلُواْ عَلَيَّ وَأۡتُونِي مُسۡلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ أَفۡتُونِي فِيٓ أَمۡرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمۡرًا حَتَّىٰ تَشۡهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُواْ نَحۡنُ أُوْلُواْ قُوَّةٖ وَأُوْلُواْ بَأۡسٖ شَدِيدٖ وَٱلۡأَمۡرُ إِلَيۡكِ فَٱنظُرِي مَاذَا تَأۡمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتۡ إِنَّ ٱلۡمُلُوكَ إِذَا دَخَلُواْ قَرۡيَةً أَفۡسَدُوهَا وَجَعَلُوٓاْ أَعِزَّةَ أَهۡلِهَآ أَذِلَّةٗۚ وَكَذَٰلِكَ يَفۡعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرۡسِلَةٌ إِلَيۡهِم بِهَدِيَّةٖ فَنَاظِرَةُۢ بِمَ يَرۡجِعُ ٱلۡمُرۡسَلُونَ ﴿٣٥﴾

مانۆڕەدا شوێنی دیار بووە، دیارە جۆرە زەكاوەتو وریاییـەكی سـەرەج ڕاكێشی هـەبووە. لەهـەمان كاتـدا ئامـاژەی ئەوەشـی تێدایـە كـە حـەزرەتی سولەیمان زۆر هوشیارو وردبینو كار دروسـت بــووە، لــەناو ئــەو سـوپا زۆرو بــێ شـومارەدا پەپوسلێمانكە تاوێك خۆی هون كرد، پێـی زانـی، بڕیاریـدا سزای خۆ هون كردنەكەی لێ بستێنێ!

{[٢١] لأُعَذِّبَنَّهُ عَذَاباً شَدِيداً أَوْ لأَذْبَحَنَّهُ} سوێندموابێ دەبـێ سزایەكی توندو تیژی بـدەم، دەبـێ بیكوژم، دەبـێ هەرچی پەرو پۆلی جەستەی هەیە هـەمووی هەڵكێشم!! {أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ} مەگـەر بەڵگـەو بیانوویـەكی پەسـەند بهێنێتەوەوامان لێ بكا واز لە سزادانەكەی بێنین: {[٢٢] فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ} دیار نەبوونی هودهود هێندەی نەخایاندو هاتـەوە حەزرەتی سولەیمان داوای لێ كرد هۆی غائیب بوونەكەی رون بكاتەوە. {فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ} وتـی: شتێكم چاو

پێکەوتووەو هەواڵێکم زانیوە نەخۆت و نەسوپاکەت ئاگاداری نەبوون، هیچ کامێکتان پێتان نەزانیوە. {وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ} ئەمن لەشاری سەبەئەوە هەواڵێکی گرنگو ڕاستو دروستم بۆ هێناوی... بێگومان پەپوسلێمانەکە زیرەکانە بەرگری لەخۆی دەکاو بەوریاییەوە دەیەوێ سەرنجی حەزرەتی سولەیمان بۆلای خۆی ڕابکێشێو وابکا گوێ بۆ بیستنی هەواڵەکە ڕابگرێ! بەکورتی بە حەزرەتی سولەیمان ڕادەگەیەنێ کە ئەو گەشتێکی زانستیو جوگرافی ئەنجام داوە، چووە بۆ وڵاتی یەمەنو سەرنجی لەدانیشتوانی ئەو دەڤەرە داوەو ئاگاداری داب و نەریت و شێوەی ئایینیان بووە، دەڵێ: {[٢٣]إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ} من زانیم کەوڵاتی (سبأ) ئافرەتێك فەرمانڕەوایی دەکاو ناوی بەڵقیسەو کچی شەراحیلە. شەراحیل لەسەردەمی خۆیدا پاشایەکی خاوەن شکۆ بووە. {وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ} لەماڵو سامانی دونیا ئەندازەیەکی زۆری دراوەتێ. پاشایەتیو ڕێزو شکۆمەندیو سوپاو چەكو دەسەڵاتو توانایەکی زۆرو زەبەندەی هەیە. بەکورتی هەرچی پێویستیاتی فەرمانڕەوایی هەیە، بۆی دەستەبەر بووە {وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ} کورسییەکی جوانو گەورەی هەیە لەسەری دادەنیشێ بۆ فەرمانڕەوایی، بەجۆرەها نەخشو نیگار ڕازاوەتەوە، ئاڵتونو لولۆئی مرواری زۆری تێدا خەرج کراوە، شاژن لەسەری دادەنیشێو فەرمانڕەوایی دەکا، شکۆمەندیو ڕێزو نرخێکی سەر سوڕهێنەری هەیە لەناو وڵاتو گەلەکەیدا!

{[٢٤]وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ} ئەمن بینیم ئەو شاژنەو نەتەوەکەی لەجیاتی خودا، خۆر دەپەرستن، سوژدە بۆ خۆر دەبەن، شەیتان ئەم کردەوە ناشیرینەی لەپێش چاو جوان کردوونو وادەزانن کارێکی باش دەکەن، بەو جۆرە شەیتان لەرێبازی ڕاست لای داونو تووشی گومرایی کردوون، سەری لێ شێواندون، مەنهەجو ڕێڕەوی پێغەمبەرانی لێ گوم کردون، ئەوانوایان لێهاتووە ناتوانن بۆخۆیان بگەرێنەوە بۆ سەر رێبازی ڕاستو مەنهەجی حەق بگرنە بەرو بزانن کە: {[٢٥]أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ويعلم ما تخفون وما تعلنون} پیتی (لا) لە (أَلَّا يَسْجُدُوا)دا زێدەیە ئەصڵەکەی (أن يسجدوا) بووە (لا) زیادکراوە نوونی تێدا دەغم کراوە. واتە: شەیتان: لەخشتەی بردنو ڕێگای ڕاستی لێ گوم کردن، بۆ ئەوەی هیدایەت ئامێز نەبنو سوجدە بۆ ئەو خودا زاناو دانایە نەبەن، کەشتی پەنهانی لە ئاسمانەکانو زەویدا دەردەخا، ئەو خودایە ناپەرستن، کەلە نەبوونەوە شت دروست دەکا، هەروەها تۆم لەژێر خاکدا دەڕوێنێو دەری دەخا، هەروەها دەرخستنی شتی پەنامەکی ناو دەروونی خەڵكو تاوانی پەنامەکیو کەس پێ نەزانیو دەردەخا! بەکورتی خودا زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو نهێنیو پەنامەکییەکی ناو بوونەوەری پانو فراواندا. هەرکاتێ بیەوێ دەری دەخاو ئاشکرای دەکا! هەموو نهێنیو پەنامەکییەك لای خودا ئاشکراو نمایانە.

﴿[٢٦]اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ بەدیهێنەری بوونەوەر (الله)یە، ئەو خودایەی عیبادەت هەر شیاوی ئەوە، کەسی تر شیاوی خودایەتی نیە، خاوەنی عەرشی بەرینە.

{[٢٧]قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ} حەزرەتی سولەیمان فەرمووی: توێژینەوە دەکەین دەربارەی ئەم هەواڵە، بۆ ئەوەی بزانین ئایا ڕاست دەکەی یان لەپێری درۆزنانی!!

{[٢٨]اذْهَب بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ} واتە: حەزرەتی سولەیمان نامەیەکی بۆ بەڵقیسو نەتەوەکەی نووسی بانگەوازی کردن بۆ ئیمان هێنان بەخوداو موسوڵمان بوون، نامەکەی دا بە پەپوسلێمانەکەو فەرمانی پێ کردو فەرمووی: ئەم نامەیەی من بەرە بۆسەر بەڵقیسو گەلەکەی بۆیان فڕێ بدەو کەمێك لێیان دووربکەوەرەوە، بزانە چی بەیەکتری دەڵێن: هەڵسوکەوتی ناو خۆیان چۆن دەبێ؟

بەڵقیس: کە نامەکەی حەزرەتی سولەیمانی خوێندەوە، سەربەخۆ بڕیاری هیچی نەدا، بەڵکوو ڕاوێژی پیاو ماقوڵانی گەلەکەی کردو {[٢٩]قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ} وتی: ئەی پیاو ماقوڵانو کاربەدەستانیوڵاتم! ئەمن نامەیەکم بۆ نێردراوە، نامەیەکی پیرۆزو پڕ ماناو گرنگ!

{٣٠ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ} ئەو نامەیەی پێم گەیشتووە لە سولەیمانەوە ڕەوانەکراوە {وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} ناوەڕۆکی نامەکە کورتو پوختەو زۆر ڕونو ئاشکرایە، بەناوی خودا دەست پێ دەکاو داوامان لێ دەکا لوتبەرزیی نەنوێنین، بەرامبەر داواکەی سولەیمان سەرەقی نەکەینو لێی یاخی نەبینو بە موسوڵمانیو گەردنکەچی بۆ خودا، بچین بۆلای سولەیمانو خوداپەرستی خۆمان ڕابگەیەنین. ئەمە پوختەو ناوەڕۆکی نامەکەیەو پابزانم ئێوە ڕاو بۆچوونتان چییەو دەڵێن: چی؟

﴿٣١ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ﴾ خۆتان بەبەرز مەگرنو دەعیەو فیز بەسەرمدا مەکەن، وەرن موسوڵمان ببنو واز لەخۆر پەرستی بێنن، بەڵێ ئەگەرچی نامەیەکی زۆر کورت بوو، بەڵام گەلێ کاروباری ئاینو دونیایانی تێدا بوو.

{٣٢ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي} ئەی ئەهلی بارەگاو پیاوانی دەربارم، فتوام بۆ بدەن لەم کارەدا، کە ڕووی داوەو بەرەو ڕووی فەرمانڕەواییەکەم بۆتەوە

{مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ} من یاسام‌وەهایە بڕیاری هیچ شتێك نادەم تا ڕاوێژ بەئێوە نەکەمو بیروباوەڕتان‌وەرنەگرم. هەموو بڕیاردانێکم بەویستو مووافەقەی ئێوەیە. هەر کارێك ئێوە دوای ڕاوێژ دەنگی بۆ نەدەن ئەمن نایکەم. جا پێم خۆشە ئێوە بیروڕای خۆتانم بۆ یەکالا بکەنەوە، هەتا ئەمن لەژێر ڕۆشنایی‌ویستی ئێوەدا هەڵوێست‌وەربگرم.

{٣٣ قَالُوا} وتیان: {نَحْنُ أُولُو قُوَّةٍ وَأُولُو بَأْسٍ شَدِيدٍ} ئێمە هێزو توانای بەرگریو بەگژدا چوونەوەمان تێدایە کێ دەتوانێ دەستدرێژی بکاتە سەر ئێمە، هەتا ئێمە هەبین‌وڵات پارێزراوەو پاشای بەڕێزتان فەرمانڕەوایە، هەرکەسێ تەماعی لەوڵاتماندا هەبێ دەستی دەقرتێنینو قاچی دەبڕینەوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا

{وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ} بڕیاری یەکلاکەرەوە بەدەست تۆیەو بزانە چیمان فەرمان پێ دەکەی سەرمان لەڕێدایەو ئێمە ئەنجامی دەدەین.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِي عِندَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُ قَالَ هَذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

{٣٤ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ} بەلقیس‌وتی: دابو نەریتی پاشاو لەشکرو سوپایان‌وەهایە، هەرکاتێ بە زەبری هێزی سەربازی‌وڵاتێك بگرنو بچنە ناوی‌وێرانی دەکەن، ماڵو سامانی بەتاڵان دەگرنو دیاردەی شارستانی تێدا ناهێڵن، خەڵکەکەشی زەلیلو ژێردەستە دەکەن، بەکوشتنو دیل کردنو سوکایەتی پێ کردن تەنگیان پێ هەڵدەچنن، ئەمە دابو نەریتی پاشاو لەشکری زاڵبووەو گۆڕانی بەسەردا نایە!

{٣٥ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ} من دیارییەکی بەنرخو بەهایان بۆ دەنێرمو بەوە تاقییان دەکەمەوە، بزانم هەڵوێستی چۆن دەبێ، ئاخۆ پێغەمبەرە یان پاشایە، چاوەڕوانی هەڵس‌وکەوتیان دەکەمو بزانم دیاری بەرەکان بە چ شێوەیەك دەگەڕێنەوەو چ هەواڵێکم بۆ دێنن؟ دیاری دڵ نەرم دەکاو خۆشەویستی بڵاودەکاتەوەو لەوانەیە خەتەری شەڕ بڕەوێنێتەوە، تاقیکردنەوەیەکە دەیکەین

ئەگەر دیارییەکەی وەرگرت ئەوە شتەکە دونیاییەو ماڵی دونیای تێدا کاریگەرە، ئەگەر وەریشی نەگرت ئەوە مەوزوع عەقیدەو باوەڕە، دەبێ چارەسەری بکەین.

{^٣٦ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ: أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ؟} کاتێک فروستادەکانی بەلقیس هاتنە لای حەزرەتی سولەیمان پێی فەرموون: ئەوە ماڵو سامانم پێشکەش دەکەن؟ دەتانەوێ بەو شتە تافیهو بێ نرخە ئێمە ڕازی بکەن‌و وازتان لێ بێنین؟ ئێوە لەسەر شیرک‌و بێدینی خۆتان بەردەوام بن؟ {فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ} ئەوەی خودا بەمنی بەخشیوە زۆر باشترو بەنرخترە لەوەی داویەتی بە ئێوە. بێگومان پەروەردگار ماڵی باشترو زۆرتری بەمن بەخشیوە. {بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ} بەڵکوو ئێوە بەم جۆرە دیارییانە کەیف خۆش دەبن، بەدیاری پێشکەش کردن شاگەشکە دەبن، ئەمن داواتان لێ دەکەم موسوڵمان ببن‌و واز لەخۆرپەرستی‌و هاوەڵدانان بۆ خودا بهێنن، ئەمن جگە لە ئیسلام بوون هیچی ترتان لێ قبوڵ ناکەم.

{^٣٧ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ} دیارییەکەیان بۆ بەرەوەو پێیان ڕابگەیەنە یا چاوەڕوانی سەرەنجامی ترسناک بن {فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا} یا دڵنیابن: کە ئێمە هێرشیان بۆ دەهێنین‌و بە سوپایەکی زۆرو بەهێزو زەبرو زەنگەوە دێینە سەریان، ئەوان بەهیچ جۆرێ ناتوانن بەرگری بکەن {وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ} بەتەئکید ئەگەر موسوڵمان نەبن لەوڵاتو زێدی خۆیان دەریان دەکەین‌و تێکیان دەشکێنین‌و سوکایەتییان پێ دەکەین‌و دەیانکەینە پەندو عیبرەتی ڕۆژگار!

{^٣٨ قَالَ} پێیانی فەرموو: {يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ؟} ئەی کاربەدەستانی‌وڵات! کێتان دەتوانێ عەرشی پاشایەتی بەلقیس لێرە ئامادە بکا پێش ئەوەی بەخۆی‌و شاندەکەیەوە بگاتە ئێرەو موسوڵمان ببن‌و گەردنکەچی خۆیان ڕابگەیەنن.

{^٣٩ قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ} شەیاتینییەکی بەشان‌و بازوو بەهێز وتی: من دەتوانم پێش ئەوە ئەمڕۆ لەشوێن خۆت هەڵسی‌و دەوام تەواو بێ کورسییەکەی بەلقیس بکەیەنمە ئێرە. {وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ} ئەمن لەسەر ئەنجامدانی ئەو کارە بەتواناو دەسەڵاتم‌و بەئەمینی‌و دڵسۆزی دەتوانم جێبەجێی بکەم، هیچ لەزێڕو زیو مرواری‌و جەوهەراتی هەڵناگرم‌و بەساغی عەرشەکە لێرە ئامادە دەکەم، هەڵبەتە حەزرەتی سولەیمان بەم پێشنیارە ڕازی نەبوو، ویستی بەزوترین کات عەرشەکە بهێندرێ‌و گەورەیی‌و عەظەمەتی ئەو دەسەڵاتەی خودا پێی داوە دەربکەوێ، ببێتە نیشانەو موعجیزە بۆ بەلقیس‌و وەفدەکەی، کە حەزرەتی سولەیمان لەخوداوە پارمەتیدراوە، خودا موعجیزەی (خاریقولعادەی) پێداوە {^٤٠ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ} یەکێک لەوانەی کەزانیاری نهێنی بوونەوەری دەزانی، نەفس‌و دەروونی ئامادەباشی ئەوەی تێدا بوو کە پەیوەندی بەهەمەندێ نهێنی‌و هێزی کەونییەوە بکا، زانیاری کتێبی یەزدانی لەلا بوو، دڵی پەیوەست بوو بە پەروەردگاری خۆیەوەو ئامادەباشی‌وەرگرتنی فەیزو بەخششی خودایی تێدابوو. دیارە حەزرەتی سولەیمان ئەمەی پەسەند کردووەو کارەکە لەچاو لێکانێکدا ئەنجام دراوە. {فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ}؟! کاتێک حەزرەتی سولەیمان‌و داروودەستەکەی بەچاوی خۆیان دیتیان عەرشی بەلقیس لەوڵاتی یەمەنەوە بەچاو لێکانێک هێنراوەتە لای‌و ئامادەکراوە، وتی: ئەمە نیعمەت‌و فەضلی خودایە پێی بەخشیویم بۆ ئەوەی بە تاقیم بکاتەوە، دەربکەوێ ئاخۆ شوکران ژمێرم‌و دەزانم ئەوە لەخوداوەیە، یان ئینکاری نیعمەتی خودا دەکەم‌و ئەو هێزو توانایە پاڵ خۆم دەدەم!!

{وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ} کەسێک سوپاسی خودا بکا سودی سوپاسەکەی بۆ خۆیەتی‌و بۆ خودا نیە، چونکە بەهۆی شوکرو سوپاسەوە نیعمەتەکان بەردەوام دەبن، کەسێکیش بەرامبەر نیعمەتەکانی خودا سپڵەیی بکاو سوپاسگوزار نەبێ، ئەوە با باش بزانێ خودای من لە شوکرو عیبادەت کردنی ئەوان بێ ئاتاجە.

{^٤١ قَالَ: نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ} حەزرەتی سولەیمان فەرمانی بەدارو دەستەی خۆی کرد: کەمێک گۆڕانکاری لە عەرشەکەیدا بکەن، بۆ ئەوەی

بزانین ئاخۆ دەیناسێتەوەو دەزانێ ئەمە عەرشەکەی خۆیەتی، یان لێی تێك دەچێ‌و خەیاڵی بۆ ئەوە ناچێ، کە ئەوە عەرشی خۆیەتی، وێ دەچێ ئەمە جۆرە تاقیکردنەوەیەکی بەڵقیس بووبێ لەلایەن حەزرەتی سولەیمانەوە بۆ ئەوەی ئاستی زیرەکی‌و وریایی بەڵقیسی بۆ دەرکەوێ، ئیتر هەموو شتێك بەگوێرەی‌ویستی حەزرەتی سولەیمان ئەنجام درا، بەڵقیس لە یەمەنەوە بەسەرۆکایەتی شاندێکی پایە بەرز گەیشتە فەلەستین‌و لە مەقەڕی حەزرەتی سولەیمان ئامادە بوو، دیارەدی عەرشی بەڵقیس گۆڕانکاری تێدا کراوەو کاتی تاقیکردنەوەیە، مەراسیمی پێشوازی ئامادە کراوەو کاتی بەیەك گەیشتنە!

{[٤٢] فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ} کاتێك بەڵقیس گەیشتە جێ عەرشەکەی خۆی نیشان دراو پێی گوترا: ئایا عەرشی تۆیش ئاوایەو بەم شێوەیە دروستکراوە؟ ئەوەندە گەورەو ڕازاوەیە؟ لەوەڵامدا وتی: هەر دەڵێی هەوە، واتە: لەعەرشی من دەچێ‌و دەشوبهێتەوە ئەوا {وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا} ئێمە زانیاریمان دراوەتێ دەربارەی ڕاستی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی سولەیمان پێش هێنانی عەرشەکەشم بۆ ئێرە {وَكُنَّا مُسْلِمِينَ} ئێمە گەردنکەچی فەرمانی حەزرەتی سولەیمان بووین‌و لەو کاتەوە کە دیارییەکەی ڕەت کردەوە خۆمان ئامادە کردووە بۆ ئیمان هێنان‌و موسوڵمان بوون... ئەمە ئەگەر ڕستەی {وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ} ئاخاوتنی بەڵقیس بێ، دەشگونجێ قسەی حەزرەتی سولەیمان بێ، ئەوکاتە مانای ئایەتەکە بەم شێوەیە دەبێ (ئێمە زانیاریمان پێ درابوو بەوە: کە خودا هەرچی بیەوێ دەیکا، پێش ئێستا ئەوەمان دەزانی، یان بە موسوڵمان بوون‌و هاتنی بەڵقیس لەپێش هاتنیدا، ئێمە لەهەموو ئەم ڕوداوانەدا یەکتاپەرست‌و گەردنکەچی پەروەردگارین).

{[٤٣] وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ} خۆرپەرستی مەنعی خوداپەرستی‌و عیبادەتکردنی لێ کردبوو، چونکە ئەو لەناو نەتەوەیەکی کافرو خۆرپەرستدا پەروەردە ببووبوو! ئەو ژینگەو دەوروبەرە تێیدا کاریگەر بوون‌و ڕەنگدانەوەی خۆیان لەسەر جێ هێشتبوو. نەیتوانی بوو بیروباوەڕی خۆی بگۆڕێ، هەتا گەیشتەوڵاتی فەلەستین‌و بەخزمەت حەزرەتی سولەیمان گەیشت‌و لەوەوە فێری ئایین بوو، قەناعەتی هەبوونی خودایەکی تاك‌و تەنهاو کار دروستی بۆ پەیدا بوو، لەوە حاڵی بوو کە ئەو خودایە خاوەنی هەموو بوونەوەرو مانگ‌و خۆرو ئەستێرەکانە.

{[٤٤] قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ} لەلایەن‌وەفدی پێشوازیکارەوە پێی گوترا: فەرموو بچۆرە ناو ئەو باڵەخانە بەرزو ڕازاوەیە، ئەوە تەرخان کراوە بۆ پێشوازیکردنی پاشاو گەورە پیاوان! حەزرەتی سولەیمان مەبەستی ئەوە بوو موڵك‌و سەڵتەنەتی خۆی نیشان بەڵقیس بدا، موڵك‌و فەرمانڕەواییەکی نیشان بدا لەهی خۆی گەورەترو شکۆمەندتر بێ. تەختی هۆڵی قەصرەکە لەشوشەی سپی شەففاف دروست کرابوو {فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً} کە بەڵقیس ڕاڕەوی هۆڵەکەی بینی‌وای زانی بلوری تەختی هۆڵەکە ئاوە {وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا} قاچی هەڵکردن بۆ ئەوەی ئاوی بکەوێ. {قَالَ: إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ} حەزرەتی سولەیمان پێی فەرموو: ئەمە باڵەخانەیەکە لە ڕوخامی لووس‌و شوشەی شەففاف دروست کراوەو ئاوەکە لەژێرەوەیەتی، هەرکەسێك نەزانێ وادەزانێ ئاوە، ئیتر بەڵقیس سەرسام بوو، لەئاست ئەم شتە سەرسوڕهێنەرەدا واقی‌وڕما، چونکە لێی عەیان بوو، کە ئەوە لە زوور توانای ئادەمیدایەو نیشانەی ئەوەیە: حەزرەتی سولەیمان هێزێکی گەورەتر لەتوانای ئادەمیزادی لەگەڵدایە، ئەم شتانەی بەچاو بینیی‌کردنی بە بەڵگە لەسەر تاك‌و تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی سولەیمان‌و ئیعلانی موسوڵمان بوونی خۆی کردو بۆلای خودا گەڕایەوە، تۆبەی کردو دانی بە ستەمکاری لەوەپێشی خۆی داناو {قَالَتْ: رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} وتی: خودایە! من ستەمم لەخۆم کردووە، کە لەجیاتی خودا خۆرم پەرستووە، ئەوا لەئێستاوە ڕایدەگەیەنم کە من گەردنکەچم لەگەڵ حەزرەتی سولەیماندا بۆ خودای بوونەوەر. منیش‌و ئەویش هەردووکمان بەندەی خودای بوونەوەرین... بێگومان خاتوو بەڵقیس زوو هیدایەتی‌وەرگرت‌و دڵی بەنووری ئیمان ڕوشەن بوو، هەرزوو زانی کە گەردنکەچی بۆ خودا گەردنکەچی نیە بۆ کەسێکی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبْلَ ٱلْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا۟ ٱطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمْ عِندَ ٱللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِى ٱلْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا۟ تَقَاسَمُوا۟ بِٱللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِۦ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

تر، تەنانەت با ئەو کەسە یەکێکی وەکوو حەزرەتی سولەیمانیش بێ، پێغەمبەرو خاوەن موعجیزەو فەرمانڕەوا بێ! بەڵکوو موسوڵمان بوون گەردنکەچییە بۆ خودای بوونەوەر، هەمئاهەنگی کردنە لەگەڵ موسوڵمانان بۆ خودا پەرستی.

{[٤٥] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ} سوێندبێ. بەتەئکید ئێمە ڕەوانەمان کرد بۆلای هۆزی ثەمودی عەرەب نەژاد، پێغەمبەری خۆمان، کەناوی صالح بوو، لەهۆزو ڕەگەزو نژادی خۆیان بوو، لەسەر زوبانی ئەو پێغەمبەرە پێمان گوتن: عیبادەتی خودا بکەن و یەکتاپەرستی بکەن و جگە لەئەو کەسی تر بەخودا مەزانن، کاتێك حەزرەتی صالح بانگەوازی کردن، بوون بەدوو تاقم؛ تاقمێکیان بڕوایان پێ کردو زۆربەشیان بەدرۆیان خستەوەو پێی کافر بوون. هەردوو تاقمەکە دەربارەی ئایین دووبەرەکییان لێ دروست بوو، هەرتاقمەو دەیگوت: حەق و ڕاستی لەگەڵ مندایەو ڕێبازی من ڕاستە، ئەوی تر هەڵەیە.

{[٤٦] قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ} ؟ حەزرەتی صالح پێی فەرموون: ئەی گەل و هۆزەکەم! ئەوە بۆ داوا دەکەن و پەلە لەهاتنی عەزاب و عیقابی خودا دەکەن پێش ئەوەی ئیمانم پێ بهێنن؟ دەبوایە داوای هیدایەت و ڕەحمەت و پاداش لەخودا بکەن نەك هاتنی عەزاب!! {لَوْلا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} ئەوە بۆ داوای لێخۆشبوون لە پەروەردگار ناکەن بەڵکوو ڕەحمتان پێ بکرێ، بۆچی بۆلای خودا ناگەڕێنەوەو تۆبەیەکی نەصوحانە ناکەن؟! چونکە هەرکاتێ عەزابی خودا نازڵ بوو ئیتر تۆبەو پەشیمانی دادتان ناداو هیچ شتێك ناتوانێ عەزابی خودا بگێڕێتەوە. ئیتر وەڵامی گەلە ناپەسەندەکەی ئەوەبوو: {[٤٧] قَالُوا: اطَّيَّرْنَا بِكَ وبِمَنْ مَعَكَ} بەڕق و تووڕەیی و فسقەڵ بوونەوەوتیان: ئێمە بەهۆی تۆو شوێنکەوتوانت تووشی نەگبەتی بووین و لەوەتای تۆ ئەم بانگەوازی و ئایینەی خۆت خستۆتە ناوەوە ئێمە خێرو خۆشیمان نەدیوەو نەگبەتی گرتوینی، تەنگ و چەڵەمەت بۆ ناوینەوە، دووبەرەکی و دوژمنایەتیت تێدا دروست کردوین.

{قَالَ: طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ} فەرمووی: بەخت و دوارۆژو سەرئەنجامتان لای خودایە و، پەروەردگار بۆ هەموو شتێك یاساو قانوونی تایبەتی داناوە.

{[٤٨] وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ وَلا يُصْلِحُونَ} لەناو شاری (الحجر)دا کەشاری سەرەکی گەلی ثەمود بوو لەریش سپی و پیاوماقوڵانی گەلی صالح نۆ نەفەر هەبوون، فەسادو ئاشوبیان لەسەر زەوی بڵاودەکردەوە، جگە لە خراپەو فەسادو ئاشوب هیچی تریان لێ چاوەڕوان نەدەکرا!. بانگەوازی خەڵکیان دەکرد بۆ کوفرو گومڕایی، بۆ بەدرۆ خستنەوەی حەزرەتی صالح. هەر ئەوانیش تەگبیری سەربڕینی حوشترەکەی صاڵحیان کردو سەریان بڕی، ئەمجار پیلانی کوشتنی حەزرەتی صالح و شوێنکەوتوانی ئەویان داڕشت و ویستیان ئەنجامی بدەن.

{[٤٩] قَالُوا: تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ} لەکاتی کۆبوونەوەو پیلان دانان بۆ کوشتنی حەزرەتی صالح و دوای سەربڕینی وشترەکە،

هەندێکیان بە هەندێکیان گوت: وەرن با پەیمان ببەستین‌و بۆ یەکتر ببینە سوێندخۆرو شەو لەناکاو هەڵکوتینە سەر صالح‌و شوێنکەوتوانی بیانکوژین‌و قەلاچۆیان بکەین، دوایی لەلای خوێنگرەکانی سوێند دەخۆین. کە ئێمە ئاگاو خەبەرمان لەکوشتنی ئەمانە نیەو نازانین کێ صالح‌و شوێنکەوتوانی صالحی کوشتووە. ئاگامان لەم روداوە نیە. ئێمە ڕاستگۆین لەوەدا کە دەڵێین: نازانین کێ صالحی کوشتووەو کێ شوێنکەوتوانی ئەویان کوشتووە.

{[٥٠]وَمَكَرُوا مَكْراً وَمَكَرْنَا مَكْراً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ} واتە: پیلانیان دانا، فرت‌و فێڵیان کرد، ئێمەیش تۆڵەی فرت‌و فێڵکانیانمان لێ ستاندن، قەلاچۆمان کردن‌و زوو عیقابمان دان بەبێ ئەوە بزانن عەزابی ریشەکێشکەریان بۆدێ.

{[٥١]فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ} ئەی پێغەمبەر! بڕوانە ئاکامی موئامەرەکەیان چۆن بوو چییان بەسەر هات، ئەوەتا بێگومان ئێمە ئەوانەمان قەلاچۆ کردن، خۆیان‌و گەلەکەیانمان بە عەزابی ریشەکێش لەناوبردن. جگە لەوانەی ئیمانیان بە حەزرەتی صالح هێنابوو!

{[٥٢]فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} ئاکامی نازڵبوونی عەزاب بۆ سەریان ئەوەبوو زێدو خانوو مەسکەنیان چۆڵ‌و خاڵی‌و کەس تێیدا نەماو خاپوور!

{[٥٣]وَأَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ} ئەوانەی ئیمانیان هێنابوو بە حەزرەتی صالح‌و تەقواکارو خۆپارێزو لەخودا ترس بوون لەو عەزابە رزگارمان کردن‌و بەرەو وڵاتی شام رەویان کردو لە (الرملة)ی فەلەستین نیشتەجێ بوون!

{[٥٤]وَلُوطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ} ئەی پێغەمبەر چیرۆکی لووطو نەتەوەکەی بۆ گەلەکەت بگێڕەوە، کاتێک (لووط) هەڕەشەی لەگەلەکەی کردو لەنیعمەت‌و عەزابی خودا ترساندنی دەربارەی ئەو کارە دزێوەی لەناویاندا باو بوو لەنێربازی‌و پێش ئەوان کەس ئەی کردبوو، خۆیان دایان هێنابوو، حەزرەتی لووط بەشێوەیەکی سەرزەنشت ئامێزو نارەزایی دەربڕین پێی فەرموون: ئەوە چۆن ئێوە پڕکێشی نێربازی دەکەن‌وازتان لەئافرەتاکانتان هێناوە؟!

۞ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوٓاْ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ ۗ ءَآللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنۢبِتُواْ شَجَرَهَآ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِىَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦٓ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ تَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

{[٥٥]أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ؟} چۆن رێگا بەخۆتان دەدەن لەجیاتی ئەوەی بچنە لای ئافرەت دەچنە لای پیاو؟ ئەوە شذوذی جنسییەو لادانە لەسروشت‌و وازهێنانە لەشتێك کە خودا حەڵاڵی کردووە بۆتان، ئەنجامدانی کارێکە خودا لێی حرام کردووە {بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ} لەڕاستیدا ئێوە گەل‌و نەتەوەیەکی نەفام‌و بێ هۆشن، چاکەو خراپەی خۆتان نازانن، سەرەنجامی کارە ناشیرینەکانتان دەرك ناکەن.

کۆتایی جزمی نۆزدەیەم

{[٥٦]فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ} وەڵامی گەلەکەی جگە لەڕاگەیاندنی سووربوونی خۆیان لەسەر کردەوە ناشیرینەکانیان هیچی تر نەبوو، لەجیاتی ئەوەی پەندئامێز بن‌وەبە خۆیاندا بچنەوەو واز لەو

عادەتە قیزەونەیان بهێنن زیاتر لەسەر کارەکەیان سووربوون، پاش دەمە دەمێ و راوێژ کردن لەنێو خۆیاندا، وتیان: لووطو کەس‌وکارو شوێنکەوتوویان لەولات دەربکەن، مەهێڵن کەس لەگەڵیان دابنیشێ! چونکە ئەوانە بەکەڵکی ئەوە نایەن هاوسێیمان بکەن، بەنەسیحەتو ئامۆژگارییەکانیان فسقەڵ دەبین و قسەکانیان لەسەر شانمان گرانە. ولاتو ولاتی خۆمانەو لووطو تاقمەکەی بەئێمە بێگانەن و ئێمە لەگەڵیان هەڵناکەین. ﴿إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ﴾ ئەوانە کەسانێکن لە کردەوەی ئێمە نارازین و خۆیان بەخاوێن حیساب دەکەن و (بیلامانا خۆیان پیس ناکەن!!).

﴿٥٧ فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ حەزرەتی لووطو ئەوانەی ئیمانیان پێ هێنابوو رزگارمان کردن جگە لەژنەکەی لووط، ئەو رازی بوو بە کردەوە ناشیرینەکانی خەڵکەکەو لەژێرەوە پارمەتیدەریان بوو جاسوسی بۆ دەکردن، کە حەزرەتی لووط میوانی دەهاتن راپۆرتی لێ دەدان و هەواڵی بەخەڵکەکە رادەگەیاندن، بۆیە ئێمە بریارماندا کە ئەو ژنە لەپێری لەناوچوان بێ، چونکە کەسێ بەکاری منکەر رازی بێ یا بۆخۆشی نەیکا سزای بکەرانی هەیە.

﴿٥٨ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ﴾ واتە: بەردەبارانمان کردن بە بەردە بارانکردن، بەو بەردە بارانکردنە لەناومان بردن، خراپ بارانێك بوو ئەو بەرد بارینەی ئەو گەلە هەرەشە لێکراوەمان پێ لەناوبردن، بیانوویان هێنانەوەو بیانوومان برین.

﴿٥٩ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ ئەی موحەممەد! بڵێ سوپاس بۆ خودایە، حەمدو سوپاسی خودا بکە لەسەر ئەو هەموو نیعمەتە مەزن و جۆراو جۆرانەی: کەلەژمارە نایەن و بەبەندەکانی خۆی بەخشیون، هەروەسا سوپاسی خودا بکە لەسەر تایبەتمەندیی زاتی پاکی بەو صیفەتە بەرزو شکۆمەندییانەی پێیانەوە (متصف)ە. بەو ناوە جوانانەی کەهەنی و هاواری لێ دەکرێ پێیان! ﴿وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ﴾ ئەی موحەممەد! درووود بنێرە بۆ سەرگیانی پاکی ئەو بەندانەی خودا: کە هەڵی بژاردون بۆ فروستادەیی و پەیامی خۆی پێدا ناردوون بۆسەر بەرەی ئادەمیزاد. ﴿آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾؟ ئایا ئەو خودایەی ناوی (الله) یەو خاوەنی شکۆمەندی و تواناو دەسەڵاتی رەهایە، ئەو شیاوترە بۆ پەرستن و بەندایەتی بۆ کردن یان ئەم خودا درۆزنانەی بەناحەق کردویانن بەهاوەڵی خوداو دارای هیچ شتێك نین؟؟

﴿٦٠ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا﴾ ئایا بتپەرستی و عیبادەتکردن بۆ ئەو شتانەی سودو قازانجیان بەدەست نیە باشە یان عیبادەتکردن بۆ خودایەك: کە بەدیهێنەری ئاسمانەکانە بەو هەموو جوانی و بەرزی و فراوانییەوە لەگەڵ ئەو حەمکە ئەستێرەو مانگو خۆرەی لەفەلەك و جەمسەرو هێڵەکانیاندا دێن و دەچن؟؟ هەروەها زەوی دروستکردوە بەو شێوەی بگونجێ بۆ تێدا ژیان، کێوو دۆڵ و سارای تێدا رەخساندون، ئەمجار لەئاسمانەوە بارانمان بۆ سەرباراندوە درەختو رووەکمان تێدا رواندون! ئەگەر باران نەبوایە نەدەروان، دەریاو زێ و چۆم و کانیاوو بیرو شەلالان تێدا رەخساندون، باخچەو باغو دارستانمان تێدا خولقاندوە، بەروبوم و دانەوێڵەمان تێدا بەدی هێناوە، جۆرەها ئاژەڵ و گیانلەبەری ترمان تێدا دروست کردوە، ئەمانە هەموویان بۆ بەرژەوەندیی ئێوەی ئادەمیزادە، بۆ دابین بوونی رزق و رۆزیی ئێوەیە، بۆ ژیانخۆشی و لەزەت وەرگرتنی ئێوەیە، خۆ ئەگەر پەروەردگار ئەو گیاوو گژو دارو درەختەی بۆ ئێوە نەخولقاندایە، کەی ئێوە دارای ئەوەتان هەبوو بیانرووێنن؟؟ ئێوە دەسەڵاتی بەدیهێنانی چڵەگیایەکتان نیەو دارای خولقاندنی دەنکە دانەوێڵەیەك نین!!! ﴿أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾؟ ئایا دەگونجێ و عەقڵ پەسندی دەکا لەگەڵ هەبوونی خودای تاك و تەنیاو بەتواناو زانادا خودای تر هەبن، عیبادەتیان بۆ بکرێ؟! نەخەیر خودای تر نین و هەر (الله) خودایەو هەر ئەو شیاوی پەرستش بۆ کردنە!

﴿٦١ أَمَّن جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ واتە: ئایا عیبادەتکردن بۆ بتو صەنەمێك باشە: کەهیچ سوودو قازانجیان لێ چاوەروان ناکرێ؟ یان بۆ خودایەك کەزەوی وارەخساندوە بەکەڵکی قەرارگای ئادەمیزادو شتی تریش بێ، ﴿وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا﴾ پەروەردگار لەزەوی دا کێوو دۆڵ و دەشتایی رسکاندون و بەناو زەوی دا زێ و چۆم و چەمیلکەی دروست کردون! ﴿وَجَعَلَ لَهَا

رَوَاسِيَ﴾ پەروەردگار لەزەوی دا کێوی بەدیهێناون، وەکوو بزمار لەزەوی دا دایکوتاونو لەنگەری زەوییان راگرتووە، ناهێڵن لەرەبکا، لەزوربەی شوێن دا ئەم کێوانە سەرچاوەی چۆمەکانن‌و لەوانەوە ئاوهەڵدەقوڵێ‌و سەرەوژێر بەرەو شێوو دۆڵەکان هەڵدەرژێ‌و زێ‌و چۆمەکان پێك دێن. ﴿وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزاً﴾ پەروەردگار لەنێوان ئاوی شیرین‌و گواراو ئاوی سوێردا نێوەندی داناوە، واتە: لەنێوان دەریای سوێرو تاڵ‌و چۆمی شیرین‌و گوارادا پەردەی داناوە. (بەشێوەی تەغلیب) بەچۆم دەڵێ دەریا، چونکە مادەکەیان کەناوە هاوبەشە لەنێوان دەریاو چۆم دا. ﴿أَئِلَهٌ مَعَ اللَّهِ؟﴾ ئایا لەگەڵ خودادا خودای تر هەن؟ ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ﴾ وەڵێ زوربەی زۆری ئادەمیزاد ئەندازەی گەورەیی‌و بەتوانایی‌و دانایی خودا نازانن، هەست بەزیانی بتپەرستی خۆیان ناکەن، نازانن خوداپەرستی‌و یەکتاپەرستی چەند بەسودە بۆیان!!

﴿[٦٢] أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الأَرْضِ﴾ ئایا ئەو شتە هیچ لەبارا نەبوانەی بێ گیان‌و هەستن باشن بۆ خودایەتی‌و شیاوی پەرستش بۆ کردنن؟ یان ئەو خودایەی بەهانای لێ قەوماوو داماوانەوە دێ ئەگەر هاواری لێ بکەن، ناخۆشی‌و تەنگانەو بەڵایان لەسەر لادەباو دەیانکاتە جێگرو میراتگری پێشینان، چین لەدوای چین دەیانکاتە میراتگری یەکتریی! ﴿أَئِلَهٌ مَعَ اللَّهِ﴾ ئایا دەگونجێ ئەو خودایەی ئەوە زات‌و صیفاتنی خودایەکی تری لەگەڵ دا بێ؟! ئایا جگە لەخودای زاناو داناو بەتوانا کەسێکی تر هەیە ئەو کردەوەو صیفاتانەی لێ بوەشێتەوە؟ کەسێکی تر هەیە شیاوی لێ پاڕانەوەو عیبادەت بۆ کردن بێ؟ ﴿قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ﴾ ئای چەند بەکەمی یادی نیعمەتەکانی خوا دەکەنەوە، چەند سپڵەو پێ نەزانن؛ چەند غافڵ‌و بێ ئاگان لەوکەسەی شارەزاییتان دەکا بۆ ڕێبازی حەق‌و راست‌و زەوی بۆ رام کردون، هۆکاری تێدا ژیانی بۆ رەخساندون،

﴿[٦٣] أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ؟﴾ ئایا ئەو خودا درۆزنانەی ئێوە بەخودایان دەزانن هیچیان لەدەست نایە باشن؟ یان ئەو خودا گەورەو مەزنە باشە: کەڕێنمویی ئێوە دەکا لەتاریکایی شەودا، یان

أَمَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾ قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّنْهَا ۖ بَلْ هُم مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ ٱلَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

تاریکایی ناو دەریادا کاتێ ڕێگاتان لێ هەڵەبوو، رەهنومایی‌تان دەکا هەروەها ئەوکەسەی (با) دەنێرێ وەکوو مزگێنی باران: کەڕەحمەتی خودایەو زەوی مردو زیندو دەکاتەوە. ﴿أَئِلَهٌ مَعَ اللَّهِ؟﴾ ئایا دەگونجێ خودایەکی تر هەبێ لەگەڵ خودای مەزن دا ئەم بوونەوەریان نەخشەکێش کردبێ؟! نەخەیر خودای مەزن بۆخۆی تەنیا ئەم بوونەوەرەی رەنگرێژ کردوەو بەدیهێناوە، کەس هاوەڵی نیەو هەر خۆی خودایەو هەر خۆی پەروەردگارە ﴿تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ خودای مەزن زۆر بەرزو پیرۆزترە لەوەی هاوەڵی هەبێ، ئەو خودا درۆزنانەی ئەو نەفامانە بەخودایان دەزانن، خودانین‌و شیاوی خودایەتی نین، ئەوانە بوختانیان پێ دەکەن!!

﴿[٦٤] أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ أَئِلَهٌ مَعَ اللَّهِ؟﴾ ئایا ئەو خودا درۆزن‌و بێ دەسەڵاتانە باشن، یان ئەو خودا مەزن‌و خاوەن توانایەی: کەبەدەسەڵاتی خودایەتی خۆی بوونەوەری بەدیهێناوە ئێوەی لەنەبوەوە

دروست کردوە، بێ ئەوەی لەوەپێش نموونەتان هەبووبێ، ئێوەی بەوشێوە جوان و نایابە هێناوەتە گۆڕەپانی ژیانەوە، پاشان بوونەرو ئێوەش لەناو دەبا، سەر لەنوێ لەقیامەت دا زیندوتان دەکاتەوە! ئەو خودایەی: کەرزق و رۆژیی ئێوە فەراهەم دەهێنێ بەوەی لەئاسمانەوە باران دەبارێنێ و لەسەر زەوی دانەوێڵە وەبەرهەم دێنێ. ئایا دەگونجێ خودایەکی تر هەبێ یارمەتی خودای مەزنی دابێ بۆ ئەنجامدانی ئەوکارانە؟! ﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! پێیان بڵێ: بەڵگە لەسەر بیرو بۆچوونی خۆتان بهێننەوە نیشانەیەك بخەنەڕو پشتگیریی راستی بیرو باوەڕەکەتان بکا، هاوەڵ دانان بۆ خوداو بتپەرستیتان بچەسپێنێ، دەکوا ئەگەر راست دەکەن لەگەڵ خۆتان و غەیری خۆتان بەڵگە بخەنەڕوو!!

﴿[٦٥] قُلْ لا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللَّهُ﴾ ئەی پێغەمبەر بەهەموو خەڵك رابگەیەنەو تێیان بگەیەنە: کەهیچ کەسێك لەئاسمانەکان و زەوی دا جگە لەخودا غەیب نازانێ، زانیاری غەیب تایبەتە بەخوداوە کەسی تر هیچی لێ نازانێ مەگەر خودا بۆخۆی هەندێك لەبەندەکانی بەسەر هەندێ لەو نهێنی یەدا ئاگادار بکا. ﴿وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی نازانن: کەی قیامەت رادەبێ و مردو زیندو دەکرێنەوە،

﴿[٦٦] بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الآخِرَةِ﴾ بەڵکوو لەئاست زانینی کاتی هاتنی قیامەت زانیاری ئادەمیزاد بەکۆتا گەیشتووەو لەوبارەوە پرستیان لێ براوەو دەستەوەستان کەوتوون. واتە ئەو زانیاریانەی هەیانبوو دەربارەی سەلماندنی قیامەت زنجیرە دوا زنجیرە هەڵوەشاوەو هیچیان بەدەستەوە نەما! ﴿بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا﴾ بەڵکوو کافرەکان لەحاڵەتی حەیرانی و سەراسیمەیی دان شك و گومانیان هەیە دەربارەی هاتنی قیامەت! ﴿بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمِينَ﴾ بەڵکوو ئەوانە لەکوێری و نەفامی و بێ ئاگایی دان دەربارەی قیامەت و رووداوەکانی، ئەوان نایەن ژیرانە بیر بکەنەوە، هێزو توانای خۆیان بخەنەگەڕو لەناخەوە هەوڵ بدەن بەڵگەکانی سەلماندنی هاتنی قیامەت و چەسپاندنی دەستەبەر بکەن،

﴿[٦٧] وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَئِذَا كُنَّا تُرَاباً وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ؟﴾ موشریك و ئینکاریکەرانی زیندو بوونەوە؛ ئەوانەی بڕوایان بەهەبوونی خودای تاك و تەنهاو زاناو داناو بەتوانا نیە، پێغەمبەرەکانی بەدرۆ دەخەنەوەو دەڵێن: ئایا ئەگەر ئێمە گیانمان دەرچوو ئەندام و جەستەمان ڕزی و پوکا، بووینەوە بەخۆڵ و جەستەمان پەرت و بڵاوبۆوە، ئەمەش حاڵەتێکە بەدەگمەن نەبێ بەسەر هەموو مردوێك دا دێ، هەموو کەس جگە لەحاڵەتی شازو دەگمەن - دوای مردنی بەماوەیەك جەستەی دەرزێ، دەی ئەگەر ئەو ڕزین و پوکانەیان بەسەردا هات؛ ئایا دەگونجێ جارێکی تر ئێمەو باوك و باپیرانمان گیانیان بەبەردا بکرێتەوە؟! رێی تێدەچێ جەستەی پوکاوو بەخۆڵ بوومان جارێکی تر رێك بخرێتەوەو گیانی تێ بچێتەوە؟

﴿[٦٨] لَقَدْ وُعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ﴾ بێگومان بەدرێژایی مێژوو ئێمەو باوك و باپیرانمان ئەو جۆرە قسەو باسەمان بیستوەو دەیبیسین، هەر قسەیەو ناوەڕۆکی نیە، ئیسمی بێ موسەممایە، چ حەقیقەتێکی واقیعی نیە. کەس دوای مردن زیندو نەبۆتەوە ﴿إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ﴾ ئەم قسەو وادەو بەڵێنانە دەربارەی زیندوبوونەوە جگە لەئەفسانەو خەرافات و تورەهات زیاتر هیچی تر نیە، چیرۆکە کۆن و قسەی پڕو پووچە، چین لەدوای چین ئادەمیزاد لێکتریان وەرگرتووەو بەڵگەیەکی مەعقوول پشتگیریی ناکا.

﴿[٦٩] قُلْ سِيرُوا فِي الأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بەو موشریك و خودا نەناسانە بڵێ: بەناو خاکی حیجازو شام و یەمەن و شوێنی تریش دا بگەڕێن، سەرنج لەئاکام و بەسەرهاتی کافرەکانی پێشووتان بدەن، بزانن سەرەنجامی ئەوانەی پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستوونەوە چی بوو؟

﴿[٧٠] وَلا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ﴾ ئەی موحەممەد! ئەتۆ دڵتەنگ و خەفەتبار مەبە بەوەی ئەو موشریکە قوڕەیشیانە ڕولەبانگەوازییەکەت وەردەگێڕن و پەیامەکەت بەدرۆ دەخەنەوە، پیلانت لێ دەگێڕن و هەوڵی تیرۆر کردنت دەدەن، گوێیان پێ مەدەو بەهەندیان مەگرە، چونکە خودا پارێزەرو یارمەتیدەرتە، لەپلان و دەستی ئەوان

دەتپارێزێ‌و ئاینەکەت بڵاو دەکاتەوە بەسەر ناحەزانت دا زاڵت دەکا.

﴿ ٧١ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەو موشریکانەی مەککەو هی تریش لەبارەی قیامەت‌و بەدوور زانینیان بۆ هاتنی، بەشێوەی گاڵتەو لاقرتێوە دەڵێن: ئەوە ئەو عەزابەی هەڕەشەمان پێ لێ دەکەن ئەگەر راست دەکەن‌و راستگۆن، کەیەو کەی دێ.؟ بۆ نەهات؟

﴿ ٧٢ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ﴾ ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: نزیکەو لەوانەیە بڕێ لەو عەزابەی ئێوە پەلەتان لێیەتی بەشوێنتانەوە بێ‌و لێتان نزیک بووبێتەوەو هاکا یەخەی گرتن. بەم شێوە قورئانی پیرۆز ترس‌و فەلەق دەخاتە ناو دڵی موشریکەکانەوە، دیمەنی وایان نیشان دەدا تارمایی عەزابی تێدا ببینن.

﴿ ٧٣ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لا يَشْكُرُونَ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! خاوەنی فەضڵ‌و بەخشە بەسەر هەموو ئادەمیزاددا بەموسوڵمان‌و کافریانەوە، بەچاك‌و خراپ‌و تاوانبارو بێ تاوانیانەوە، نازو نیعمەتی خۆی دەڕێژێ بەسەریان دا هەرچەندە خۆیان ستەم لەخۆیان دەکەن‌و شوکرو سوپاسی خودای خاوەن نیعمەت ناکەن!

﴿ ٧٤ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ بێگومان خودای تۆ زاناو ئاگادارە بەو نهێنی یانەی وا لەدەروونی ئادەمیزادان دایە، هەر وەکوو چۆن ئاگاداری شتە ئاشکراکانیانە.

﴿ ٧٥ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ هیچ شتێکی نهێنی‌و پەنامەکی نیە لەبوونەوەردا، لەئاسمانەکان‌و زەوی دا، ئیللا زانیاری دەربارەی لە لەوحولمەحفوظ دا تۆمار کراوە، هەرچی بووەو هەرچی دەبێ لەرابوردوو داهاتوودا، خودای مەزن دەیزانێ‌و زانیاریی تەواوی دەربارەی هەیە، ئاشکراو نهێنی وەکوو یەك دەزانێ، زاناو ئاگاداری نهێنی ناو ئاسمانەکان‌و زەوییە..

﴿ ٧٦ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ بێگومان ئەم قورئانە پیرۆزە هەواڵ دەدا

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ ۞ وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

بەنەتەوەی ئیسرائیل کەهەڵگری تەورات‌و ئینجیلن بەحەقیقەت‌و راستی زۆربەی لەوانەی تێیدا کەوتوونە کێشەو نیزاعەوە، حەقیقەتیان بۆ رون دەکاتەوە، وەکوو ئەو دووبەرەکی‌و نیزاعەی هەیانە دەربارەی حەزرەتی عیساو دایکی؛ جولەکە بوختانیان بۆ دەکەن‌و مەریەم بەداوێن پیس‌و عیسا بە بەبیژو لەقەڵەم دەدەن. مەسیحی هێندەیان بەرز دەکەنەوە دەیانگەیەننە پلەو پایەی خودایەتی‌و بەخودایان دەزانن!!

﴿ ٧٧ وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان قورئان هیدایەتدەری موسوڵمانانە، شارەزاییان دەکا بۆ رێبازی راست‌و دروست، رەحمەت‌و بەرەکەتە بۆیان لەهەموو رویەکەوە.

﴿ ٧٨ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد ﷺ: زۆربەی ئەوشتانەی کەنەتەوەی ئیسرائیل تێ یدا کەوتونە کێشەو نیزاعەوە بۆیان یەکالا دەکاتەوە، دڵنیابە خودای تۆ (کە ئەوە بڕێکە لەزانایی‌و دانایی) رۆژی قیامەت حوکم دەکا لەنێوان بەهەڵە چووان‌و

لەنێوان ئەوانەدا کەڕێبازی ڕاستیان گرتووە، بەحوکمو عەدالەتکاریی خۆی بڕیاریان لەنێوان دا دەردەکا.

﴿٧٩فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ﴾ پشت بەخودا ببەستەو بتمانەت هەر بەئەو هەبێ، هەموو کارێکت بەئەو بسپێرە، بەردەوام بە لەسەر بانگەوازیی خۆتو پەیامی خۆت ڕابگەیەنەو گوێ بەناحەزانی ئایین مەدە، چونکە بێگومان تۆ لەسەر ڕێبازی حەقو خودا پەسندی.

﴿٨٠إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾ چونکە بێگومان کەسێك بەپیر بانگەوازییەکەتەوە دێ: کەدڵ زیندو بێو دڵو گوێچکەی خۆیان بۆ بانگەوازییەکە بکەنەوە، بەڵام ئەوانەی دڵیان مردووە چاوی دڵیان نابینێ، بەڵگەی هیدایەتو ئیمان نابیسن، ئەتۆ ناتوانی بەزۆر بیانخەیە سەر هیدایەت، ئەتۆ ناتوانی شتێك بخەیە گوێچکەیانەوە سودبەخش بێ، ئەوان لەوکاتەدا: کەپشت هەڵدەکەنو ڕو وەردەگێڕن وەکوو مردو وانو نەصیحەتو ئامۆژگارییەکانت کاریان تێ ناکاو هیچی لێ حاڵی نابن.

﴿٨١وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ﴾ ئەی موحەممەد! ئەتۆ ناتوانی ئەوانەی چاوی دڵیان کوێر بووەهیدایەتیان بدەیو لەگومرایی خۆیان بیانگێڕیەوە، چونکە پەردەی کوفرو گومرایی چاوی دڵی داپۆشیون، تێفکرینیان لەپەیامی تۆ بۆناکرێ، ناتوانن ورد بوونەوەیەك ئەنجام بدەن حەق بناسنو سوودی لێ ببینن ﴿إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ئەوەکوو بیستنی پەیامی تۆ سوودی هەیە ئیللا بۆ کەسانێك کەلەزانیاری خودا دا چەسپاوە ئیمانت پێ دەهێننو تەصدیقت دەکەن، ئەوانە خاوەن بڕواو یەکتاپەرستن، گەردنکەچی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی دەبن.

﴿٨٢وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾ لەکۆتایی دونیاداو لەو ڕۆژگارەدا: کەئادەمیزاد تووشی فەسادو بێدینی دەبنو ئایینی خودا فەرامۆش دەکەن، لەجیاتی ئایینی ئیسلام شوێن یاسای دانراوی گاورو جولەکە دەکەون، ڕێبازی حیزبو پارتی عیلمانی پەیڕەو دەکەن، شیاوی ئەوە دەبن سزای هەڕەشە پێ لێکراویان بۆبێ، ئەمەش لەپێشەتای هاتنی قیامەت دا دەبێ، جالەوکاتەدا خودای مەزن بیرۆیەك لەزەوی بۆ ئادەمیزاد دەخاتەڕۆو هەواڵیان پێ دەدا: کەزوربەی زۆری ئادەمیزاد بڕوایان بەنیشانەکانی خودا نیەو کافرن.

﴿٨٣وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ٨٤حَتَّى إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ؟﴾ ئەو ڕۆژەی: کەلەهەموو ئادەمیزادانی چەرخو ڕۆژگارەکانی دونیا کۆمەڵێکی زۆر لەسەرانی ستەمکارو بەدرۆخەرەوەی پێغەمبەرانو نیشانەی خودایەتی خودا لەسارای مەحشەردا کۆ بکەینەوە، بۆ حەقو حیساب لەگەڵ کردن، جا کەهەموویان کۆبوونەوەو کۆ کرانەوە، لەبەر دەستی خودادا ڕادەگیرێن بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵیان، پەروەردگار بەشێوەی سەرزەنشتو سەرکوتانەوە پێیان دەفەرموێ: ئەوە ئەو ئایاتو نیشانانەی ئاماژەیان بۆ ئەم ڕۆژە دەکرد بەدرۆتان دەزانین؟ بڕواتان بە پێغەمبەرانو نامە ئاسمانییەکان نەکرد کە هاتنی قیامەتیان پێ ڕاگەیاندن؟؟ دەی ئەگەر لەئایەتەکان ورد نەبوونەوەو گوێتان بۆ ئامۆژگاری پێغەمبەران ڕانەگرت، ئەدی بەچییەوە مەشغوڵ بوون، بەچییەوە خۆتان خەریك کردبوو تەصدیقو تەکذیبی چیتان دەکرد؟؟

﴿٨٥وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ﴾ ئیتر ئەوکاتەی عەزابی سەختی خودا نازڵ دەبێ بۆ سەر ئەو ستەمکارو بەدرۆ خەرەوانە هیچیان هۆشی عوزر هێنانەوەو قسە کردنیان نامێنێو متەقیان لێوە نایە.

﴿٨٦أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ ئەوە ئەو ئادەمیزادانەی پەیامی ئێمە بەدرۆ دەخەنەوە نابینن: کەئێمە شەومان بەدیهێناوە بۆ ئارام گرتنو حەسانەوەو پشوودان تێ یدا! هەروەها ڕۆژی ڕوناکمان بۆ بەدی هێناون بۆ گەڕانو هەوڵدان بەدوای کاسبی کردن دا، بۆ هاتوو چووی وڵاتانو بینینی سروشتو سوود بینینو دابینکردنی پێویستی یەکانی خۆیان! بێگومان لەو خوڵقاندنو بەدیهێنانو ڕام کردنەدا نیشانەی جۆراو جۆر هەن لەسەر تاكو تەنهاییو بەتوانایی خودا بۆ زیندو کردنەوەی ئادەمیزاد لەدوای مردنیان، حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ کردنیانو پاداشدانەوەیانو تۆڵە لێ ستاندنیان، بۆ کەسانێك بڕوایان هەبێ بەخوداو بە پێغەمبەری خودا.

﴿٨٧ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَمَن فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَن شَاءَ اللَّهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەوە بۆ ئادەمیزادەکان باس بکە: کە فوو دەکرێ بەشاخی (صور) دا، هەرچی زیندەوەری ناو ئاسمانەکانو سەر زەوی هەیە لەترسان زەندەقیان دەچێو دەمرن، جگە لەوانەی پەروەردگار نایەوێ بمرن، بەوجۆرە دڵیان دادەمەزرێنێو ترسیان لەبەر ناکەوێ، ئەوانەش برێك فریشتەن وەکوو جوبرائیلو میکائیلو ئیسرافیلو ئیزرائیل. هەندێك پێیان وایە ئەوانە شەهیدەکانن چوونکە بەدەقی قورئان شەهیدان لای پەروەردگار لای خودا زیندوونو رزقو رۆژییان دەدرێتێ. ﴿وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ﴾ هەموو مەخلووقات بەبێ ماتەڵ بوونو دواکەوتن بەهەڵەداوان دەکشێن بۆ سارای مەحشەرو بەگەردنکەچی لەبەردەم پەروەردگاردا رادەوەستنو چاوەڕوانی حیسابو لێکۆڵینەوەن.

﴿٨٨ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾ ئەتۆ لەو رۆژەدا دەڕوانی بۆ کێوەکان وایان دەبینی: کەڕاوەستاوو نەجوڵاون، وەلحاڵ ئەو کێوانە بەخێرایی دەڕۆنو لەگەڕدان، وەکوو چۆن هەور بەهۆی بای توندو بەهێزەوە دەڕۆن؛ چونکە قەبارەی گەورە ئەگەر بشڕوا هەست بەڕۆیشتنەکەی ناکرێ. ﴿صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ ئائەوە کردەوەی ئەو خودایە: کەهەموو شتێکی بەکاراماییو دەسەڵاتی خۆی ئەنجام داوە، لەهەموو شتێك دا کاردروستو دەست رەنگینە ﴿إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ بێگومان خودای باڵادەستو بەتوانا زاناو ئاگادارە بەهەموو کردەوەی بەندەکانیو سزاو پاداشیان بەگوێرەی کردەوەکانیان دەداتەوە!!

﴿٨٩ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ﴾ کەسێك بێتە سارای مەحشەر حاڵو وەزعی وابووبێ ئیمانی بەخودا هەبووبێ یەکتاپەرست بووبێ، کردەوەی چاکی ئەنجام دابێ، لەپاداشی ئەوەدا لای خودای بەخشندەو دادوەر لەبەهەشتی بەرینو رازاوەدا نازو نیعمەتی زۆرو زەبەندەی دەدرێتێ، لەترسی ئەو رۆژە سەختە سامناکە رزگاری دەبێ، ترسی گەورەی زیندو بوونەوە نایگرێتەوە.

مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيۡرٞ مِّنۡهَا وَهُم مِّن فَزَعٖ يَوۡمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَكُبَّتۡ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ هَلۡ تُجۡزَوۡنَ إِلَّا مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَآ أُمِرۡتُ أَنۡ أَعۡبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلۡبَلۡدَةِ ٱلَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَيۡءٖۖ وَأُمِرۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنۡ أَتۡلُوَاْ ٱلۡقُرۡءَانَۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلۡ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ فَتَعۡرِفُونَهَاۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٩٣﴾

سُورَةُ القَصَصِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتۡلُواْ عَلَيۡكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرۡعَوۡنَ بِٱلۡحَقِّ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ فِرۡعَوۡنَ عَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلَ أَهۡلَهَا شِيَعٗا يَسۡتَضۡعِفُ طَآئِفَةٗ مِّنۡهُمۡ يُذَبِّحُ أَبۡنَآءَهُمۡ وَيَسۡتَحۡيِۦ نِسَآءَهُمۡۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَنَجۡعَلَهُمۡ أَئِمَّةٗ وَنَجۡعَلَهُمُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾

﴿٩٠ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ کەسێکیش لەدونیادا هاوەڵی بۆ خودا دانابێو تاوانی ئەنجام دابێ، بەو تاوانانەوە بێتە سارای مەحشەر هیچ چاکە لەتەرازوی کردەوەکانی دا نەبن یان خراپەکانی بەسەر چاکەکانی زاڵ بن، ئەوە بەڕەودەم تووڕ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە، ئەمجار بەوان دەگوترێ واتە: بەکافرەکان دەگوترێ: ئایا ئەمە سزای کردەوەی خۆتان نیە؟ ئایا ئەم عەزابە جگە لەتۆڵەی کردارەکانی خۆتان زیاتر هەیە؟!

﴿٩١ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا﴾ ئەی پێغەمبەر ! بەو موشریکانە بڵێ: ئەوەکوو من فەرمانم پێ کراوە ئیللا بەوە فەرمانم پێ کراوە: کە عیبادەتی پەروەردگارو خاوەنی ئەو مەککەیە بکەم: کە کەخودا کردویەتی بەحەرەمو جێگای ئەمنو ئاسایشو رێزو نرخی

داوەتێ. ﴿وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ فەرمانم پێ کراوە: کەلەتاقمی موسوڵمانان بم، خودا بەتاك و تەنها بناسین و کەس نەکەین بەهاوەڵ و هاوشانی، یەکتاپەرست بین و بەدڵسۆزی گەردنکەچی فەرمان و جڵەوگیریەکانی پەروەردگار بین! ئەمە برپرەی بانگەوازیی منەو پوختەی پەیامەکەم بریتییە لەوە، هۆکارو ئامێری ئەم بانگەوازییەشم خوێندنی قورئانی پیرۆزە وەکوو دەفەرمووێ:
﴿[٩٢] وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ﴾ فەرمانم پێکراوە: کەقورئان بخوێنم، چونکە قورئان نامەی سەرەکی ئەم بانگەوازییەیە، دەستوورو یاسای ئایینە، فەرمانم پێکراوە شەوو رۆژ بەتەنیاو لەناو ئادەمیزاد دا لەئەو نامەئاسمانییە بخوێنمەوە، لێ ی ورد ببمەوە، هەوڵ بدەم لەماناکانی حاڵی ببم، بەڵگە کەونی و گەردونیەکان، بەراورد بکەم و لەڕوانگەی قورئانەوە تێیان بڕوانم. بۆئەوەی ئیمانم زیاد بکا دڵ و دەروونم زیاتر روناکی تێبکەوێ، جا ﴿فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ﴾ کەسێك رێگای هیدایەتی گرتەبەرو روی لەئیمان کرد ئەوە بۆ بەرژەوەندیی خۆی شارەزا دەبێ و هیدایەت ئامێز دەبێ، کەسێك ئیمانم پێ بێنێ و شوێنم بکەوێ ئەوە بەختەوەرو بەمراز گەیشتووەو ئەمینە لەسزاو عەزابی سەختی من.
﴿وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ﴾ کەسێکیش گومرا بوو، رێبازی حەق و راستی هەڵە کرد، ئیمانی نەهێنا، منی بەدرۆخستەوە، ئایاتی قورئانی رەت کردەوە، ئەوە پێیان بڵێ: هەرکەسە تاوانی گومرایی یەکەی لەئەستۆی خۆیەتی و بۆخۆی بەرپرسیارە، منیش ترسێنەرو راگەیەنەرم، ئەرکی خۆم بەجێ هێناوەو پەیامی خۆمم راگەیاندوە،
﴿[٩٣] وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بەو موشریکانە بڵێ: شوکرو سوپاس هەر بۆ ئەو خودایە ناوی (الله) یە، سزای کەس نادا مەگەر دوای ئەوەی بەڵگەیان لەسەر راست بکاتەوە، پێغەمبەریان بۆسەر بنێرێ و مژدەیان پێ بداو بیانترسێنێ، حەمدو سوپاس بۆ خودایە لەسەر نیعمەتەکانی: کەپێ ی بەخشیوم و هەرە گرنگەکەیان نیعمەتی پێغەمبەرایەتییە! هەروەها حەمد بۆ خودا لەسەر ئەوە فێری کردوم چۆن ئەرکی پێغەمبەرایەتی هەڵبگرم و چۆن هەڵس و کەوت لەگەڵ ئەم پلەو پایەیەم دا بکەم و چۆن پەیامەکەم بگەیەنم، دڵنیا بن خودای مەزن لەوە بەولاوە نیشانەکانی گەورەیی خۆی و دانایی و دەسەڵاتی رەهای و نیشانەی عەزابی سەختی نیشان ئێوە دەدا، بۆتان دەردەکەوێ: کەمن راستگۆم لەپەیامەکەم دا، هەموو شتێکتان بۆ رون دەبێتەوەو دەزانن حەقە، ﴿وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ خودا غافڵ و بێ ئاگا نیە لەوەی موشریکەکانی مەککەو کەسانی دیکە دەیکەن، بەڵکوو ئاگادارو زانایە بەهەموو کردەوەیەکیان و هیچی لێ گوم نابێ وەلێ سزاو تۆڵە لێ ستاندنیان دوا دەخا بۆ کاتی دیاریکراوو بەگوێرەی حیکمەت و دانایی خۆی هەرکاتێ وەختی عەزابیان هات دەیانگرێ و مۆڵەتیان نادا.

کۆتایی سورەتی النمل

سورەتی (القصص)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] طسم﴾ لەوەپێش چەند جارێك لەبارەی ئەم جۆرە پیتە (مقطع)انەوە دواوین، مانای هەرە وێچوو دڵگیر ئەوە بوو: کە پەروەردگار تەحەددای ئادەمیزادو جندۆکە دەکا، دەفەرموێ: ئێمە قورئانمان لەم پیتانە پێك هێناوەو ئەو کەلامە موعجیزەیە، دەئێوەش ئازابن کەلامێکی ئاوا دابێنن!
﴿[٢] تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ ئەوەی بەنیگا بۆت دێ و بەسەرتا دەخوێندرێتەوە ئایاتی قورئانی رەوان و سەرئاسایە، ئایەتی ئەو کتێبەن: کەحەقیقەت و راستی ئایین رون دەکاتەوە، هەواڵی رابووردو داهاتوو رادەگەیەنێ و کارو باری ئایین شی دەکاتەوە.
﴿[٣] نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ برێك لەچیرۆکی موساو فیرعەونت بۆ باس دەکەین، بەشێوەیەکی حەق و راست و واقیعی، چۆن روی داوەو چۆن بووە، ئاوا بۆتی دەخوێنینەوە، هەروەکوو بۆخۆت ئاگاداری رووداوەکانی بوویی ئاوا، ئەمەش بەمەبەستی ئەوەی ئەو خەڵکە بڕوا بەپەیامەکەت بکەن و موسوڵمان ببن و دڵیان بەقورئان ئارام بگرێ.

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

﴿[4] إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِي الأَرْضِ﴾ بێگومان فیرعەون: کەپاشاو مەلیکی میصر بوو، بۆغرا بوو، یاخی بوو، لەخاکی میصردا فەسادو ئاشووبی بەرپا کرد، ستەمکاریی پەیڕەو کرد، ﴿وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعاً﴾ دووبەرەکی پەرتەوازەیی خستە ناو دانیشتوانی میصرەوە، پارچە پارچەی کردن و خۆی بەسەردا سەپاندن، هەمووی دەچەوساندنەوەو بۆ بەرژەوەندیی خۆی بەکاری دەهێنان، یاسای (فرق تسد) ی لەناودا بڵاو کردنەوە، تۆوی فیتنەیی لەناودا چاندبوون، ﴿يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ﴾ داب و نەریتی فیرعەون وابوو: کۆمەڵێکیانی دەچەوساندنەوە بەهەموو جۆرێك ئازارو ئەشکەنجەی دەدان. ﴿يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ﴾ نێرینەکانی سەردەبڕین و مێینەکانی دەهێشتنەوە ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ بەڕاستی فیرعەون لەپێڕی موفسیدو تاوانباران بوو، نەتەوە فرکەرو وڵات وێرانکەر بوو،

﴿[5] وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الأَرْضِ﴾ ئیرادەو ویستی ئێمە وابوو: کەفەضڵ و نیعمەتی ئازادی و فەرمانڕەوایی ببەخشین بەچەوساوەکانی نەتەوەی ئیسرائیل؛ ئەوانەی فیرعەون لەوەپێش ژێرباری کردبوون و بەجۆرەها شێوە دەیچەوساندنەوەو ئازارو ئەشکەنجەی دەدان. ﴿وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً﴾ ویستمان وابوو ئەوانە بکەینە فەرمانڕەواو کاربەدەست، هەڵسوڕێنەرو بەڕێوەبەری کارو باری ئایینی و دونیا. ﴿وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾ بیانکەین بەمیراتگرو خاوەن دەسەڵات لەشوێنی فیرعەون و تاقمەکەی، هەموو ئەو وڵات و هەرێمانەی لەوەپێش لەژێر کۆنترۆڵی فیرعەون دا بوون، لەفیرعەونمان ستاندنەوەو بەخشیمان بەنەتەوەی ئیسرائیل..

﴿[6] وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الأَرْضِ﴾ فەرمانڕەوایی و دەسەڵاتیان بۆ دەستەبەر بکەین لەسەر زەوی میصرو شام بەئارەزۆی خۆیان ئەسپی دەسەڵاتیانی تێدا هەلینگ بدەن. ﴿وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾ نیشانی فیرعەون و هامان و دارو دەستەکەیان بدەین ئەو شتەی لێ ی دەترسان: کەلەدەستدانی فەرمانڕەوایی و مڵك و سامان بوو لەسەر دەستی منداڵێکی ئەو نەتەوەیە، ئەوە قەزاو قەدەری پەروەردگارە، خۆپاراستنی لێ ناکرێ، بڕیاری پەروەردگارەو لەئەزەل دا دراوە، دەبێ دەسەڵات و فەرمانڕەوایی فیرعەون بەدەستی کەسێك لەناوبچێ: کەفیرعەون جۆرەها نەخشەو پلانی دانان بۆئەوەی ئەوکەسە سەرهەڵنەدا، بەهۆی ئەوەوە هەزاران زارۆك بەمەلۆتکەیی کێردییان لەگەردن دراو بەناڕەوا سەربڕدران.

﴿[7] وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ﴾ نیگامان بۆ دایکی موسا ﷺ کرد، خستمانە دڵیەوە : کەبەم شێوە هەڵس و کەوت لەگەڵ واقیعەکەدا بکا، شیری بداتێ و چەندێکی بۆ دەکرێ پەنهانی بکاو نەهێڵێ یاساوڵەکانی فیرعەون پێ ی بزانن. ریوایەتکراوە سێ یان چوار مانگ بەنهێنی شیری پێ داو پەروەردەی کرد. ﴿فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ﴾ هەرکاتێ ترسای لەوەی جاسووسەکانی فیرعەون، یان جیرانەکانت بەمنداڵەکەت بزانن و خەبەر بەفیرعەون و جەللادەکانی بدەن ئەوە تۆ فڕێی دەرە ناو نیلەوە ﴿وَلا تَخَافِي وَلا تَحْزَنِي﴾ ترسی لەناوچونیت نەبێ ئێمە پارێزگاری دەکەین، خەمی

دابراوو لێ دوور کەوتنەوەیت نەبێ. ﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ مەترسێ منداڵەکەت دەم ئاوی نیل بدە، ئێمە لەدوایی دا دەیگێڕینەوە بۆلای خۆت، کارێکی وادەڕەخسێنین، کەخۆت ببیە شیردەرو بەخێوکەری ئاگەورە دەبێو پێ دەگا، لەدوایی دا دەیکەین بە پێغەمبەرو فروستادەی خۆمان بۆسەر دانیشتوانی وڵاتی میصرو شام.

﴿٨ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوّاً وَحَزَناً﴾ دارو دەستەی فیرعەون موسایان لەناو نیل دا گرتەوەو بردیانەوە بۆ ماڵو بەخێویان کرد، وەدایەنیان بۆ پەیدا کرد، تا لە ئاکامدا ببێتە دوژمنو ناحەزیان، بەهۆی تێکۆشانو بەربەرەکانی بیرو باوەڕەکەیانو تووشی غەمو پەژارەیان بکا بەختکانو لەدەستدانی دەسەڵاتو مڵكو سامانیان ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ﴾ بێگومان فیرعەونو هامانو دارو دەستەو تاقمو کۆمەڵیان تاوانبارو ستەمکار بوون، پەروەردگار عیقابی دان، بەوە کەدوژمنی گیانی بەگیانی خۆیان بەدەستی خۆیان بەخێوکرد. یان مانای ئەوەیە ئەوان بەهەڵە چوون نەیاندەزانی کەلەسەر دەستی ئەوەی بەخێوی دەکەن لەناو دەچن.

﴿٩ وَقَالَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قُرَّةُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لا تَقْتُلُوهُ﴾ ژنی فیرعەون بەمێردی ستەمکاری گوت: ئەم منداڵە فێنکایی چاوی منو تۆ دەبێ، لەوە بەولاوە خەمو کەسەری بێ منداڵی خۆمانی پێ بەبا دەدەین، دەیکەینە کوڕی خۆمانو پەروەردەی دەکەین، فێنکایی چاوی خۆمانی پێ دەهێنینو دڵی خۆمانی پێ خۆش دەکەین، کەوابێ بەقسەم بکەو سەری مەبڕە. ﴿عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا﴾ بەڵکوو لەداهاتوودا سوودی لێ ببینین، هۆکاری خێروفەڕ بێ بۆمان، ئەوەتا لەئێستاوە نیشانەی فەڕو خۆشی پێوەدیارە، منداڵێکی جوانو ڕوح سووکە بەکەڵکی ئەوە دێ پاشاو شازنێکی وەکوو منو تۆ پەروەردەی بکەین. ﴿أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً﴾یان هەر دەیکەین بەکوڕی حەقیقی خۆمانو کەلێنی وەجاخکوێری پێ پڕ دەکەینەوە، بەڕاستی لەبەرچاوم منداڵێکی هەڵکەوتووەو بەکەڵکی ئەوەدێ بیکەینە کوڕی خۆمان! ﴿وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ وەلێ فیرعەونو دارو دەستەکەی نەیاندەزانی: کەلەناوچوونیان لەسەر دەستی ئەم منداڵە دەبێ، کەوا بەخێوی دەکەن، نەیاندەزانی: کە ئەم منداڵە لەداهاتوودا دەبێتە پێغەمبەرو فروستادە بۆسەر ئەوان ڕەوانە دەکرێو ئەوان بەدرۆی دەخەنەوەو جۆرەها موعجیزە لەسەر دەستی دەردەکەونو ئەوان بڕوای پێ ناکەن لەسەر ئەوە خودا لەناویان دەباو لەدەریادا دەیانخنکێنێ.

﴿١٠ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى فَارِغاً إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلا أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ دوای ئەوەی حەزرەتی موسا ﷺ خرایە ناو صندوقێکەوەو بەدەم ئاوی نیل دا درا، ئیتر دڵی دایکی موسا ﷺ لەهەموو کاروبارێکی دونیا خاڵی بوو، جگە لەکۆستی موساو چاوەڕوانی ئاکام هیچی تری تێدا نەمابوو، واتە عەقڵو هۆشی لەلای خۆی نەمابوو ترسو بیمو غەمو پەژارەیەك سواری دڵو دەروونی بووبوو، خەریك بوو شێتو هاربێ، بەتایبەتی کاتێ بیستی کەکۆرپەکەی لەلایەن دارودەستەی فیرعەونەوە هەڵگیراوەتەوە، خەمو پەژارەو ترس وای لێکرد خەریك بوو بەتەواوی بڕوخێو کاری خۆی ئاشکرا بکاو نهێنی بدرکێنێو حەقیقەت بۆ خەڵکەکە ڕون بکاتەوە، خەریك بوو بەدەمی خۆی شێتانە هاوار بکاو بڵێ: ئەو کۆرپەیە منداڵی منەومن ئەو منداڵەم بەوەلەدهێناوەو من شیرم داوەتێو خستوومەتە صندوقەوەو بەدەم ئاوم دا داوە، ئەگەر پەروەردگار دڵی پەیوەست نەکردایەو صەبرو ئارامی پێ نەبەخشیایە ئەعصابی نەدەماو ڕاستی لەخۆی دەگوت،

﴿١١ وَقَالَتْ لأُخْتِهِ قُصِّيهِ﴾ بەخوشکی موسای گوت: (کەکچە گەورەی خۆی بوو) هەستە بڕۆ بزانە خەبەرو باسی موسا ﷺ چیەو چی بەسەرهاتووەو چی بۆ بڕیار دەدەن، لەملاو لەولا گوێ هەڵخەو هەواڵێکی ڕاستیم بۆ بهێنەوە، ئەویش دەست لەعاست بەپیر هەواڵەکەوە چوو، ﴿فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ بەترسو حەزەرەوە گوێی ڕادەگرتو پرسیاری دەکرد، دەیەویست بزانێ دەستی قودرەت براپچکۆلەکەی بەکوێ گەیاندووەو چی بەسەرهاتووە، ئالەدوورەوە بینی ئەوا موسا ﷺ لەباوەشی چەند کارەکەرو ئافرەتی دەربارێ ماڵی فیرعەون دایەو سەرگەرمی ئەوەن ئافرەتێکی شیردەریان دەست بکەوێ مەمکی بگرێو شیری بداتێ، دارو دەستەی فیرعەون نەیانزانی کەئەم ئافرەتە

خوشکی ئەو منداڵە ساوایەیە: کەوا بەدەستیانەوەیەو بەدوا هەواڵی ئەودا وێڵە..

﴿[١٢] وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ﴾ خودا دەفەرموێ ئەمان هێشت مەمکی هیچ ئافرەتێك بگرێ پێش ئەوەی خوشکی موسا ﷺ بێ‌و پێش ئەوەی بیگێڕینەوە بۆلای دایکی، ویستی خودا وابوو جگە لەشیری دایکی شیری هیچ ئافرەتێکی تر نەخوا، جا: کەخوشکی موسا ﷺ ئەوحاڵەتانەی بینین‌و زانی زۆریان مەبەستە دایەنێکیان دەست بکەوێ شیری بداتێ: لێیان چووە پێشەوە: ﴿فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ﴾ پێ ی گوتن: ئەرێ دەتانەوێ شارەزاییتان بکەم بۆ خێزانێك بتوانن بەباشی ئەم منداڵەتان بۆ لەخۆبگرن‌و پەروەردەی بکەن‌و شیری بدەنێ‌و پارێزگاری بکەن نەصیحەت‌و ئامۆژگاری بکەن!!

﴿[١٣] فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ موسامان بەکۆرپەیی گێڕایەوە بۆلای دایکی، پاش ئەوەی لەلایەن دارو دەستەی فیرعەونەوە هەڵگیرایەوە گێڕامانەوە بۆلای دایکی بۆئەوەی چاوی پێ ڕون ببنەوەو دڵخۆش‌و ئارام بێ بەنزیکی کۆرپەو جگەرگۆشەی‌و خەم‌و خەفەتی فیراق‌و لێ دوور کەوتنەوەی نەبێ‌و دڵنیابێ: کەوادەی خودا دێتەجێ‌و پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە، ئیتر بەوپەڕی لێهاتوویی‌و دڵسۆزی بەخێوی کردو ئەخلاق‌و ڕەوشتی جوانی فێرکردو دڵنیا بوو لەدوا ڕۆژدا دەبێتە فروستادەو پلەو پایەی پێغەمبەرایەتی پێ دەدرێ. ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ وەڵێ زۆربەی زۆری ئادەمیزاد ئاکام‌و سەرەنجامی حوکم‌و بڕیاری خودا نازانن، زۆرجار وادەبێ کارێك دێتە پێشەوەو بەڕواڵەت لەسەرشان گرانەو دڵی ئادەمیزاد پێ ی ناخۆشە، کەچی سەرەنجامی خێرەو دەبێتە فەڕو پیرۆزیی، وادەبێ بەپێچەوانەوە دەبێ.

﴿[١٤] وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ جاکەپێگەیشت‌و تەمەنی لەسی ساڵی تێپەڕی، هێزو تواناو جەستەو عەقڵی کامڵ بوون‌و بوو بەپیاو، کردمانە فروستادەو پلەی پێغەمبەرێتی‌و تێگەییشتن لەشەریعەت‌و ئایینمان پێ بەخشی! جاهەر بەوجۆرە چاکەو ئیحسانەی لەگەڵ موساو دایکی دا کردمان، چاکەی هەموو

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَـٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَـٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَـٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۦ ۖ فَٱسْتَغَـٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَـٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۖ إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَٱغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُۥٓ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ فَأَصْبَحَ فِى ٱلْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِى ٱسْتَنصَرَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۥ ۚ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِٱلَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَـٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِٱلْأَمْسِ ۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّـٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ ۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢١﴾

چاکەکارێك دەدەینەوە، چاکەو ئیحسانی کەس پاشگوێ ناخەین‌و پاداشیان دەدەینەوە.

﴿[١٥] وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا﴾ حەزرەتی موسا ﷺ ڕۆژێ لەرۆژان لەولاتی (عين الشمس)ەوە هات بۆئەو شارەی: کەپایتەختی فیرعەون بوو، لەکاتێك دا چووە ناو شارەکەوە کەبەڕواڵەت لەوکاتانەدا چاوەڕوانی چوونە ناوشار ناکرێ، ﴿فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ﴾ لەوکاتەدا کەموسا ﷺ داخڵی شار بوو، دووکەسی بینین بەگژیەکا چوون‌و شەڕیان بوو، یەکێکیان لەنەتەوەی موسا ﷺ بوو، بەنونیسرائیلی بوو، ئەویتریشیان لەنەتەوەی فیرعەون بوو قیبطی بوو، لەپێری دوژمنانی بوو. ﴿فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ﴾ کابرای بەنونیسرائیلی داوای لەموسا ﷺ کرد یارمەتی بدا دژی کابرای قیبطی، ﴿فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ﴾ ئیتر موسا ﷺ لەکابرای قیبطی چووە پێشەوەو شەپلاغە یان مستەکۆڵەیەکی لێ دا، کابرای

کوشت، واتە: ئەو مستەکۆڵەیە سەری کێشا بەگیان دەرچوونی کابرای قیبطی ، هەر خێرا خستیە چاڵێکەوەو ژێرخاکی کرد، بەبێ ئەوەی کەس پێ ی بزانێ جگە لەکابرای بەنوئیسرائیلی. ﴿قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ﴾ وتی: ئەم کارە لەشەیتانەوە بوو، بێگومان شەیتان دوژمنێکی گومڕاکەرەو بەئاشکرا دژایەتی ئادەمیزاد دەکا.

﴿[١٦] قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي﴾ وتی: خودایە: من بەم کارەم ستەمم لەخۆم کرد، ئادەمیزادێکم بەناڕەوا کوشت، تاوانم ببۆشەو لێم خۆشبە، بەم تاوانە مەمگرە، من تۆبە دەکەمو پەشیمانم، پەروەردگار دوعاو پاڕانەوەی قبووڵ کردو ﴿فَغَفَرَ لَهُ﴾ لێ ی خۆش بوو ﴿إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ بێگومان خودا تاوانی بەندە تۆبەکارەکان دادەپۆشێو بەرەحمو بەزەیی یە بۆ بەندەکانیو پاش تۆبە کردنیانو قبووڵبوونی تۆبەیان سزایان نادا.

﴿[١٧] قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيراً لِلْمُجْرِمِينَ﴾ وتی: پەروەردگارا لەهەڵەو تاوان بمپارێزە، بەحەقی ئەو نیعمەتانەی پێت بەخشیوم لەزانیاریو حیکمەتو یەکتاپەرستی، لەشکۆمەندیو لەشساغیو هێزو تواناو نازو نیعمەت ئەگەر چاودێریم بکەیو لەتاوانو هەڵە بمپارێزی، ئیتر لەوە بەولاوە نابمە پشتیوانو یارمەتیدەر بۆ ستەمکارو تاوان، بەهیچ جۆرێ یارمەتی ستەمو ستەمکاران نادەم. یان سوێندم بەوهەموو نیعمەتە جۆراو جۆرانەی بەسەر منت دا ڕشتوون، من تۆبەیەکی نەصوح دەکەمو ئیتر بەرای بەرای یارمەتی موشریکو ستەمکاران نادەم.

﴿[١٨] فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفاً يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ﴾ واتە: موساش (عليه السلام) ڕووداوی کوشتنی کابرای قیبطی خستبویە دڵەڕاوکێ دەترسا لەوەی دەربکەوێ کەئەو بکوژەو ڕاپێچی لێپرسینەوەی بکەن، وای لێ هاتبوو سەرەتاتکەی دەکردو چاوەڕوانی ئەوە بوو پێ ی بزانرێو بکوژرێتەوە، بەترسو لەرزو نهێنی بەهەندێ ڕێگادا دەڕۆیشت، نەیدەوێرا بەراشکاوی بەهەموو ڕێگایەك دا بڕوا، ئالەم حاڵەدا بوو کاتێکی زانی ئەوکابرا ئیسرائیلیەی کە دوێنێ داوای یارمەتی لێ کرد، ئەمڕۆش لەگەڵ کابرایەکی قیبطی تردا تێك هەڵچوونو شەڕیانە، کابرای بەنوئیسرائیلی: کەموسای بینی داوای کۆمەکیو بەهانا چوونی لێ کرد، حەزرەتی موسا (عليه السلام) وتی: کابرا! تۆمرۆڤێکی شەڕانیو گومڕای!!

﴿[١٩] فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْساً بِالْأَمْسِ﴾ جا: کەموسا (عليه السلام) ویستی لەکابرای قیبطی تووڕە ببێو نەهێڵێ ستەم لەکابرای بەنوئیسرائیلی بکاو هەڵمەتی بۆ برد، کابرای بەنوئیسرائیلی ترساو وایزانی موسا (عليه السلام) پەلاماری ئەودەدا، بۆیە خێرا هاواری لێ هەڵساو وتی: ئەی موسا! ئەوە بەتەمای منیش بکوژی؟ وەکوو چۆن دوێنێ پیاوێکت کوشت! ﴿إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّاراً فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ﴾ ئەی موسا (عليه السلام) وادیارە ئەتۆ جگەلەوەی کەببیتە پیاو کوژو ستەمکارو چەوسێنەرەوە هیچی ترت ناوێو ئاواتت ئەوەیە ئەزیەتی خەڵك بدەیو هیچ بیر لەدوا ڕۆژ ناکەیتەوەو ناتەوێ لەئەهلی ئیصلاحو چاکەخوازیی.

﴿[٢٠] وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ﴾ پیاوێکی موسوڵمان لەتاقمی فیرعەون: کەئیمانی خۆی شاردبۆوەو نەیهێشتبوو خەڵك بزانن: کەخاوەن باوەڕە لەشوێنێکی دووری شارەوە بەپەلەو هەڵەداوان هات بۆلای حەزرەتی موساو هەواڵی ئەخشەو پلانی قەصری فیرعەونی پێ ڕاگەیاند. وتی: ئەی موسا! پیاوماقوڵو کاربەدەستانی فیرعەونو پاساوڵەکانی دەربارەی تۆ سەرگەرمی گفتو گۆو ڕاوێژن، خەریکی ئەخشەدانان بۆ کوشتنو لەناوبردنت، خێراو بەبێ دواکەوتن لەشار دەرچۆو خۆت قوتار بکە، من بۆتۆ دڵسۆزمو ڕاستت پێ دەڵێمو نامەوێ تووشی هیلاکەت ببی.

﴿[٢١] فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفاً يَتَرَقَّبُ﴾ حەزرەتی موسا (عليه السلام) لەپایتەخت بەترسەوە دەرچوو، شاری بەجێ هێشتو ڕێگای هاتو نەهاتی گرتەبەرو بەدەم ڕۆیشتنەوە ئاوڕی دەدانەوەو چاوەڕوانی ئەوە بوو پاساوڵەکانی فیرعەون بەشوێنیەوە بن بۆ گرتنی!! ئالەم تەنگو چەڵەمەو ناڕەحەتیەدا موسا (عليه السلام) هانای بۆ پەروەردگاری بردو ﴿قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ وتی خودایە! ڕزگارم بکەی لەو ستەمکارانە،

خودایە ئەمخەیە ژێردەستی ئەو ستەمکارو زاڵمو زۆردارانەوە ئەمخەیەبەردەستی فیرعەونو تاقمەکەیەوە.

﴿ ٢٢ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾ واتە: کاتێك موسا عليه السلام ڕێگای مەدیەنی گرتەبەرو پایتەختی فیرعەونی بەجێ هێشت، وتی: هیوادارم خودا بەفەضلی خۆی ڕێگای ڕاستو کورتو ئەمینم نیشان بدا، لەنێوان سێ ڕێگادا ڕێگای ناوەڕاستی هەڵبژاردو درێژەی بەڕەوی خۆی داو جار جار پرسیاری ڕێگای لەهەندێ کەس دەکرد: کەتووشیان دەبوو...

﴿ ٢٣ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾ کاتێك حەزرەتی موسا عليه السلام گەیشتە سنووری شاری مەدیەنو چووە سەربیری ئاوەکەی، کۆمەڵێکی شوانو خاوەن ئاژەڵ دیت خەریکی ئاودانی ئاژەڵەکانیان بوون، لەخوار ئەوانیشەوە دوو ئافرەتی دیتن پێشیان بەمەڕو بزنەکانیان گرتبوو، نەیاندەهێشت بێنە سەر دوێڵاوو شوێنی ئاو خواردنەوەکە، نەوەکوو مەڕو بزنەکانیان تێکەڵاو بەمەڕو بزنی کەسانی دیکە ببێو تووشی ناڕەحەتی ببن. حەزرەتی موسا عليه السلام: کەئەم دوو ئافرەتەی دیتن، بەزەیی پێدا هاتنەوە، پرسیاری لێیان کردو پێی وتن: ئەوە بۆچی ئێوەش لەگەڵ ئەو شوانو خاوەن ئاژەڵانەدا مەڕو بزنەکانتان ئاونادەن؟؟ لەوەڵام دا وتیان: تائەو خاوەن ئاژەڵانە ئاژەڵەکانیان ئاو نەدەن، ئێمە ناتوانین پەزەکانمان بێنینە سەر دوێڵاوەکان، باوکیشمان پیاوێکی پیرو کەنەفتە توانای ئەوەی نیە لەجیاتی ئێمە بەکاری پەروەردەکردنی مەڕو بزنەکانمان هەڵسێ

﴿ ٢٤ فَسَقَى لَهُمَا﴾ مەڕو بزنی دووئافرەتەکەی ئاوداو دوایی بەردەکەی خستەوە سەر بیرەکە. بەمەش شەهامەتی خۆی نواند، تەرازوی لاری بێ دەسەڵاتانی ڕاست کردەوە. ﴿ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ﴾ ئەمجار: کەمەڕو بزنەکەی ئاودان، چووە ژێرسێبەری درەختێکەوە بۆپشوودانو حەسانەوە، ئەمەش ئاماژەی ئەوەی تێدایە: کەسەفەرەکە لەکاتی گەرمادا بووە. ماندوویی و شەکەتی زۆری بینیوە، لەخودا پاڕایەوە ﴿فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾ وتی: خودایە! من زۆر

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ الرِّعَاءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ ۖ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰ أَن تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ ۖ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ ۖ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ۖ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

پێویستیم بەهەندێ خۆراكو بژێو هەیە، ئاتاجی هەندێ خواردەمەنیم، ئازاری برسیایەتیمی پێ فەرامۆش بکەم، بەم شێوە پەنای بردە بەرسێبەری درەخت بۆئەوەی جەستەی لەتینی گەرما بپارێزێ، هانای بردە بەرسێبەری پەروەردگارو بەگیانو دڵی، پاڕایەوە وتی: خودایە من موحتاجم، خودایە من تەنهام، خودایە من زەبوونم، خودایە من پێویستم بەفەضلو بەخششی تۆ هەیە، ئاتاجی کەمێك لەنیعمەتی تۆم!! هێشتا حەزرەتی موسا عليه السلام سەرگەرمی موناجاتو پاڕانەوە بوو، کاتێکی زانی دەرووی خێری لێ کرایەوە

﴿ ٢٥ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا﴾ ئەوە بوو ئەو ڕۆژە کچەکانی شوعەیب عليه السلام زوو ڕۆیشتنەوەو مەڕو بزنەکانیان بردەوە، باوکیان بەلایەوە سەیر بوو وازوو مەڕو بزنەکانیان ئاوداونو گەڕاونەوە، پرسیاری لێکردن ئەوانیش سەرگورشتەیان بۆگێڕایەوە، ئیتر حەزرەتی شوعەیب عليه السلام یەکێك لەکچەکانی

نارد بەدوو موساداو بەشێوەیەکی داپۆشراوو بەنەدەبو حیشمەتەوە هاتەوە بۆلای موساو پێ ی گوت: باوکم دەیەوێ بتبینێو پاداشی مەڕ ئاودانەکەت بداتەوە! ﴿فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ کاتێك حەزرەتی موسا ﷺ هاتەلای پیرەمێردو سەرگوزشتەی خۆی بۆ گێڕایەوە، باسی ستەمکاریی فیرعەونو دارو دەستەکەی کرد، هەواڵی چەوساندنەوەی نەتەوەی ئیسرئیلی لەسەر دەستی ئەو ستەمکارەو نەتەوەکەی پێراگەیاند، نەخشەی پلانی گرتنو کوشتنی خۆیو هۆی هەڵاتنو ئاوارەبوونی خۆی بۆ گێڕایەوە، پیرەمێردی مەدیەنی کۆنەساڵ پێ ی وت: مەترسە، دڵنیابەو ئارام بگرە، تۆ لەدەستی ستەمکاران رزگارت بووە، لەوڵاتی ئەوان دەرچووی، فیرعەونو تاقمەکەی دەستیان بەم هەرێمە ناگا!

﴿[٢٦]قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الأَمِينُ﴾ یەکێك لەدوو کچەکانی پیرەمێرد هاتە قسەو وتی: بابەگیان! ئەم پیاوە بەکرێ بگرە بۆ لەوەڕاندنی مەڕو بزنەکانمان باشترین کەسێك کەتۆ بەکرێ ی بگری ئەم کوڕە گەنجەیە، چونکە بەهێزو توانایە بۆئیش کردنو ئەمینیشە ترسی ئەوەی لێ ناکرێ خیانەت بکا. ئەمجار پیرەمێرد پێشنیاری کچەکەی پەسند کردو روی لە حەزرەتی موسا ﷺ کردو ﴿[٢٧]قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَةَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ وتی: من دەمەوێ بتکەمە کوڕی خۆمو خۆم بکەم بەخەزورتو یەکێ لەکچەکانمت لێ مارە بکەم، خۆت سەرپشك بە. تۆش هەشت ساڵ شوانیم بۆ بکە. ئەگەر هەشتەکەیشت کرد بەدەساڵ ئەوە پیاوەتی خۆتە، من زۆرت لێ ناکەمو نامەوێ زەحمەتت بدەم بەتەواو کردنی دەساڵ، تەنانەت هەندێ کەمو کوڕیشت هەبێ چاوپۆشیت لێ دەکەم، خودا پشتیوان بێ من دەبینی لەپێری پیاوچاکان دەبم لەگەڵت داو خزمایەتیمان تاسەر دەبێو لێك عاجز نابین. وێدەچێ پیرەمێردی زاناو دووربین هەستی بەمەیلێکی سروشتیو نێوان کچەکەیو حەزرەتی موسا ﷺ کردبێ، زانیبیەتی کەبتمانەیان بەیەکتر هەیەو شیاوی ئەوەن کەبەیەکەوە خێزانێك دروست بکەن.

حەزرەتی موسا ﷺ پێشنیارەکەی قبوڵ کردو وەڵامی دایەوە ﴿[٢٨]قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ﴾ بەخەزوری گوت: ئامادەم بەو مەرجو خاڵانەی فەرمووتن رازیم ﴿أَيَّمَا الأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلا عُدْوَانَ عَلَيَّ﴾ هەر ماوەیەکیانم تەواو کرد بەدەست خۆم بێ، خۆم سەر پشك بم؛ هەشت ساڵەکە تەواو دەکەم یان دەیکەمە دە ساڵ زۆریم لێ نەکرێ، لەکاتی رەنجبەریەکەشم دا زیاد لەتوانای خۆم داوام لێ نەکرێ، ئەگەر زیاد لەهەشت ساڵم شوانی بۆ کردی پیاوەتی بێو ئەگەر نەمکرد داوام لێ نەکەی. ﴿وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ خودا شاهیدو چاودێرمان بێ، هەریەکەمان بتوانێ ئەرکی خۆی جێ بەجێ بکا!

﴿[٢٩]فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الأَجَلَ﴾ کاتێك موسا ﷺ ماوەی دەساڵەی تەواو کردو بەتەواوی ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێ هێنا، بڕیاری دا بگەڕێتەوە بۆ وڵاتی میصرو دیدەنی خزمو کەسو کاری بکا ﴿وَسَارَ بِأَهْلِهِ﴾ لەگەڵ خێزانی دا بەرەو شوێنی مەبەست کەوتەڕێو شەویان لێ بەسەرهاتو ڕێگایان لێ تێك چوو، سەرمایان بوو، ئالەم وەزعو حاڵەدا بوون ﴿آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَاراً﴾ ئاگرێکی دووری بینی لەلای کێوی (طوور)ەوە، دەدرەوشایەوە ﴿قَالَ لأَهْلِهِ امْكُثُوا﴾ فەرمانی کرد بەخێزانیو ئەوانەیلەگەڵیان دا بوونو پێ ی گوتن: ئێوە لێرە بمێننەوە ﴿إِنِّي آنَسْتُ نَاراً﴾ ئەمن ئاگرێکم بینی دەچم بزانم چیە، ﴿لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ بەڵکوو هەواڵێکی ڕێگام دەستکەوێو سوراخێکی بکەم یان دەستەچیلەو سەرەبزوتێك لەو ئاگرە بهێنم خۆمانی پێ گەرم بکەینەوەو لەو سەرمایە ڕزگارمان بێ!!

﴿[٣٠]فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِي الأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ کاتێ گەییشتە ئەو شوێنەی لەدوورەوە بینی ئاگرەکەی لێ دەهایسا، لەکەناری لای راستی دۆڵەکەوە بانگی لێ کرا، واتە لەلای راستی موساوە ﷺ بەلای خۆرئاواوە بانگی لێ کرا. لەو شوێنەدا درەختێکی بەرزی سێبەرداری لێ بوو، ئەو دۆڵەیش کەوتبووە پارچە زەوییەکی وا؛ کەخودا بەفەضلی خۆی پیرۆزی کردوە، بەوە پیرۆز بوو کەسەرەتای نیگا کردن بۆ

موسا ﷺ لەو شوێنەدا ئەنجام دراو لەوێدا خودا ئاخاوتنی لەگەڵ کرد. پەروەردگار لەوشوێنە پیرۆزەدا لەلای درەختەکەوە بانگی لێ کردو فەرمووی: ئەی موسا من ناوم (الله) یە خودای تۆم، پەروەردگاری بوونەوەرم، هەر من خوداو شیاوی بەندایەتی بۆکردنم و هیچ خودای ترنین،

﴿[٣١] وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ﴾ واتە: ئەو گۆچانەی بەدەستەوەیە فڕێی بدە، بیهاوێژە، حەزرەتی موسا ﷺ خێرا دەست بەجێ و بەمەبەستی ئەنجامدانی فەرمانی پەروەردگاری عەصای دەستی فڕێ دا، بەلام چ ڕوی دا؟!! هەر لەگەڵ گۆچانی هاویشت ئەو گۆچانە نەما: کەساڵەهای ساڵ بوو بەدەستیەوە بوو دەیزانی دارێکی بێ گیانە: بینی ئەوە بەجەستە مارێکی گەورەو زەبەللاحە، بەگورج و گۆڵی و تیژڕەوی وەکوو تیرەمارە، زانیو لێ ی مەعلووم بوو ئەوکەسەی ئاخاوتنی لەگەڵ دەکا ئەوخودا خاوەن دەسەڵاتەیە کەبەهەرشتێك بڵێ ببە دەبێ ﴿فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِراً وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ جا: کەعەصاکەی بینی کەوتۆتە جم و جووڵ دەتگوت: جندۆکەیە لەزەبەللاحی و خێرایی دا، یان دەتگوت: تیرەمارە لەشێوەو تیژڕەوی دا، پاشەو پاش کشایەوە، هەڵبەتە ئەو دیمەنە بۆ حەزرەتی موسا ﷺ موفاجەئەیەك بوو لەوەپێش ئامادەباشی بۆ نەکردبوو، بۆیە هەر لەگەڵ بینی یەکسەر پاشەوپاش کشایەوەو هیچ بیری لەوە نەکردەوە: کەبگەڕێتەوە بزانێ حەقیقەتی ئەوە چیە عەصاکەی پێش تاوێك دارێکی ڕەق بوو بەدەستییەوە بوو ئێستا بۆ وای لێ هات. ﴿يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ﴾ ئەی موسا! بگەڕێوە بۆشوێنی خۆت و وەرەوە شوێن ڕاوەستانی پێشووت، لەومارە ئەژدیها هارە مەترسە، ئەتۆ پارێزراوی،

﴿[٣٢] اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾ دەستت بخەرە باخەڵتەوە ئەگەر دەستت بخەیتە باخەڵتەوە: کەدەری دەهێنیەوە دەدرەوشێتەوە، پڕتەوو ڕوناکییەکی هەیە دەڵێ ی پارچەیەکە لەمانگ، سپی بوونەکەشی هۆی عەیبداری و نەخۆشی نیە. ﴿وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ﴾ لەبەر ئەو سام و هەیبەتەی تووشت بووە، دەستت بخەرە سەرسنگت بۆئەوەی دڵە کوتەت نەمێنێ و ترس و خۆفت بڕەوێتەوە. فەرمانی بەجێ هێناو دڵی ئارامی گرت و ترسی نەما!

۞ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِىَ مِن شَٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّىٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلْـَٔامِنِينَ ﴿٣١﴾ ٱسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ ۖ فَذَٰنِكَ بُرْهَٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَأَخِى هَٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِـَٔايَٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

﴿فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ﴾ ئەونیشانانە: عەصای بەئەژدیها بوو دەستی درەوشاوە، دوو بەڵگەو موعجیزەی بەردەوامی تۆن، دوو بەڵگەو نیشانەی ئاشکران لەسەر قودرەتی پەروەردگارو ڕاستی پێغەمبەرایەتی تۆ بۆسەر فیرعەون و دارو دەستەو گەلەکەی، بێگومان ئەوان لەفەرمانبەرداریی خودا دەرچوون، سەرپێچی فەرمان و ئاینی خودا دەکەن،

﴿[٣٣] قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْساً فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾ موسا ﷺ فەرمووی: خودایە! من چۆن بڕۆم بۆسەر فیرعەون و گەلەکەی؟ لەکاتێك دا من پیاوێکم لەنەتەوەی فیرعەون کوشتووە، ترسی ئەوەم هەیە: کەچاویان پێم کەوت یەکسەر بم کوژن، بەمەش بانگەوازی و پەیامەکەم هەر لەسەرەتاوە ببڕێتەوەو هیچ بەهیچ نەکەم!

﴿[٣٤] وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَاناً فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءاً يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ هەروەها هاروونی برام زوبانی لەمن

ڕەوانترە، باشتر دەتوانێ بەڵگەو نیشانەکان بخاتەڕو، داواکارم ئەویش لەگەڵ مندا بکەیە پێغەمبەرو ببێتە یارمەتیدەرم، هەرکاتێ قسەم کرد پشتگیریم بکاو بەڵگەو نیشانەکان ڕونتر بکاتەوە، شوبهەو گومانەکانی فیرعەون و تاقمەکەی پوچەڵ بکاتەوە، من دەترسم بەدرۆم بخەنەوە.

﴿[35]قَالَ﴾ فەرمووی ﴿سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ﴾ پشتت بەهێز دەکەین بەوە هارونی براشت دەکەینە پێغەمبەرو یارمەتیدەرت. ﴿وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَاناً فَلا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا﴾ بەڵگەو نیشانەی بەهێزو پتەوتان دەدەمێ، واتان لێ دەکەین بەسەر دوژمنەکەتاندا زاڵ ببن و دەستی ستەمکاریی ئەوتان پێ نەگات. ﴿بِآيَاتِنَا﴾ بە نیشانەو موعجیزەی ئێمەوە بڕۆن بۆلای فیرعەون، یان ئێمە ئێوە زاڵ دەکەین بەئایات و موعجیزەی خۆمان. ﴿أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ﴾ ئەی موسا! ئەتۆو هارونی برات و ئەوانەی شوێن پەیامی ئێوە دەکەون بەبەڵگەی بەهێزو پتەوتان سەرکەوتوو دەبن.

﴿[36]فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الأَوَّلِينَ﴾ کاتێك حەزرەتی موسا ﵇ و هارون ﵇ هاتنە سەر فیرعەون و تاقم و کۆمەڵی، پەیامی خۆیان بەسەردا ڕانواند، وتیان: ئەم پەیامەی ئێوە جگە لەسیحرێکی ئاشکرا هیچی ترنیە، درۆیەکی هەڵبەستراوەو هەرگیز ئێمە لەوەپێش پەیامی ئاوامان نەبیستووە، باسی تاك و تەنهایی خوداو بەندایەتیکردن بۆ خودامان لەپێشینانی خۆمان بەگوێ دا نەدراوە.

﴿[37]وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ واتە: موسا ﵇ وڵامی فیرعەون و دارو دەستەکەی دایەوە وتی: خودای من: کەهیچ خودای تر نین جگەلەئەو، ئەو خودایەی بەدیهێنەری هەموو شتێکەو غەیبی ئاسمانەکان و زەوی دەزانێ، ئەو لەمن و ئێوەش زاناترە بەوە کێ لەسەر حەقەو کێ لەسەر بەتاڵە، بێگومان ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن سەرکەوتوونابن و بەمراز ناگەن و بەختەوەر نابن!

﴿[38]وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي﴾ وتی: ئەی پیاوماقوڵانی دیوان و خەڵکی دەربارو ڕاوێژکارانم!

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا بَيِّنَٰتٖ قَالُواْ مَا هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّفۡتَرٗى وَمَا سَمِعۡنَا بِهَٰذَا فِيٓ ءَابَآئِنَا ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلۡهُدَىٰ مِنۡ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي فَأَوۡقِدۡ لِي يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجۡعَل لِّي صَرۡحٗا لَّعَلِّيٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَٱسۡتَكۡبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمۡ إِلَيۡنَا لَا يُرۡجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذۡنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡيَمِّۖ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلۡنَٰهُمۡ أَئِمَّةٗ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلنَّارِۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتۡبَعۡنَٰهُمۡ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا لَعۡنَةٗۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلۡمَقۡبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ مِنۢ بَعۡدِ مَآ أَهۡلَكۡنَا ٱلۡقُرُونَ ٱلۡأُولَىٰ بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ لَّعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

تائێستا من نەمزانیوە ئێوە جگە لەمن خودایەکی ترتان هەبێ؛ ئەو خودایەی موسا باسی دەکا نیەو هەرمن خوداتانم...! ﴿فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَل لِي صَرْحاً لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ بەهامانی وەزیری دەڵێ: ئەی هامان! کورەخانەی خشت بخەرە ئیش و خشتم بۆ سوور بکەرەوە کەرەسەی بینا دابین بکە، باڵەخانەیەکی بەرزم بۆ دروست بکە، بەڵکوو پێ پیدا سەر بکەوم و بەرزببمەوە، خودای موسا ﵇ ببینم، بزانم ئەو خودایەی موسا ﵇ باسی دەکا چیەو چۆنە؟ من پێم وایە: موسا ﵇ درۆ دەکا لەوەی دا دەڵێ: خودایەکی ترتان هەیە جگە لەمن!!

﴿[39]وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لا يُرْجَعُونَ﴾ فیرعەون و دارو دەستەکەی بەناڕەوا فیزیان کردو بوغڕا بوون و فەسادو وێرانییان لەسەر زەوی بەرپا کرد، بیرو باوەڕیان وابوو: قیامەت نایەو زیندو بوونەوە نیە،

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِن قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

حیساب‌و لێکۆڵینەوەی سارای مەحشەر نەفسانەیەو سزاو پاداش لەسەر کردەوە خەیاڵە، ﴿[40] فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ﴾ فیرعەون‌و تاقمەکەیمان بەقارو غەزەبی خۆمان گرتن‌و فڕێمان دانە ناو دەریاوە، کەسیان لێ دەرنەچوو، سوبحانەڵلا: ئەو دەریایەی موسا (عليه السلام) بەمنداڵی فڕێدرایە ناوی‌و بوو بەپەناو هۆی ڕزگاربوونی؛ ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ ئەی خاوەن هەست‌و هۆش؛ تێبفکرە لەدەسەڵات‌و توانای پەروەردگار ، سەرەنجام چی بەسەر ستەمکاران هات؟ ئەو ستەمکارانەی بڕوایان بەهەبوونی خودا نەکردو ملهوڕی گەورەیان خۆی بەخودا زانی‌و پەیامی پێغەمبەری خودای بوونەوەری رەتکردەوەو گاڵتەی پێکرد!!!

﴿[41] وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ﴾ فیرعەون‌و دارو دەستەکەیمان کرد بەپێشەواو مامۆستای گومڕایی‌و بەدرۆخەرەوەی پێغەمبەران‌و ئینکاریکردنی هەبوونی خودای بەدیهێنەر، چونکە هەربەوەندە نەوەستان کەخۆیان گومڕابوون بەڵکوو کەسانی دیکەشیان گومڕاکردن، ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾ ئەوانە ڕۆژی قیامەت یارمەتییان نادرێ، کەس شەفاعەتیان بۆناکا،

﴿[42] وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُم مِّنَ الْمَقْبُوحِينَ﴾ لەم جیهانەدا بەبەردەوامی لەسەر زوبانی موسوڵمانان‌و پێغەمبەران نەفرینیان لێ دەکرێ‌و ڕیسواییان پاڵ دەدرێ، هەروەکوو چۆن ڕۆژی قیامەت لەڕەحمەتی خودا دوور دەخرێنەوە، لەڕەزاگران‌و بەدشێوەکان دەبن.

﴿[43] وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِن بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ پەروەردگار نیعمەتی خۆی بەخشی بەبەندەو پێغەمبەری خۆی موسای کەلیم (عليه السلام): کە بریتی بوو لەنامەی تەورات، ئەوەش دوای لەناوبردنی فیرعەون‌و گەلەکەی‌و ئەو گەل‌و نەتەوانەی پێشووی وەکوو گەلی نووح‌و گەلی هودو گەلی صالح‌و گەلی لووط. بۆئەوەی ئەو نامە ئاسمانییە ببێتە سەرچاوەی هیدایەت‌و بەرچاو ڕوونی‌و ڕووناک کەرەوەی دڵەکان‌و جوداکەرەوەی نێوان حەق‌و بەتاڵ، ڕەحمەت‌و فەڕو بەرەکەت بۆئەوانەی ئیمانی پێ دەهێنن‌و ڕێنمویی کەر بۆ کردەوەی باش، بەڵکوو ئادەمیزاد بەخۆیان دا بچنەوەو بیر لەبەرژەوەندی خۆیان بکەنەوەو پەندو عیبرەت وەربگرن.

﴿[44] وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ ئەی موحەممەد! ئەتۆ ئامادەو ئاگادار نەبووی بەلای خۆرئاوای کێوەکەوە، ئەو شوێنەی خودا ئاخاوتنی تێدا لەگەڵ موسا (عليه السلام) کردو ئەلواحی تەوراتی پێدا، هەروەها تۆ لەپێڕی ئەو حەفتا کەسەش نەبووی: کە موسا (عليه السلام) هەڵیبژاردبوون بۆبیستنی تەفاصیلی ئەو نیگاو سروشەی دامانە موسا، تۆبۆخۆت ئامادە نەبووی هەتا هەواڵیان بدەیتێ‌و بۆ خەڵکەکەی بگێڕیەوە. بەڵکوو ئێمە بەنیگاو سروش ئاگادارمان کردی کردمانی بەفروستادەو ڕەوانەکراو بۆسەر ئادەمیزاد بەگشتی..

﴿[45] وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ هۆی ئەوە: کەئێمە ویستمان سەرلەنوێ نیگات بۆ بنێرین‌و هەواڵی ڕابووردوانت لەقورئان دا بۆ بگێڕینەوە، هەبوونی چەند گەل‌و نەتەوەیەك لەدوا ڕۆژگاری موساو تێپەڕ بوون‌و

درێژبوونـەوەی رۆژگـار بەسـەریان دا، زانیاریـەکانی گەلـە پێشینەکان کوژانەوە، یاساو شەریعەتەکان گۆڕانیان بەسەردا هات، ئادەمیزادەکان بەڵگەو نیشانەکانی هەبوونی خودایان لەبیر چوونەوە. ﴿وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ﴾ ئەتۆ دانیشتووی شاری مەدیەن‌و یەکێك نەبووی لەناو گەلی شوعەیب ﷺ دا ژیانت بەسەر بردبێ چیرۆکی گەلی شوعەیب‌و بەسەرهاتەکانیانت دیتبێ یان لە کەسانێکت بیستن، کەرووداوەکانیان بەچاوی خۆیان بینیبێ‌و ئیتر ئایاتی ئێمەت لەوان وەرگرتبێ‌و بەسەر موشریکەکانی مەککەدا بیخوێنیتەوە وەکوو یەکێ دەرسێ لەمامۆستای وەربگرێ‌و بخوێنێتەوە تارەوانی دەکاو بەوشێوە هەواڵی رابواردنت زانیبێ. بەڵکوو رووداوەکانت لەرێگەی نیگاو سروشەوە زانیوەو ئێمە نیگامان بۆ کردوویی‌و کردومانی بە پێغەمبەری ئادەمیزادو بەموعجیزەو نیشانەی بەهێز پشتگیریمان کردوی.

﴿٤٦ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ ئەی موحەممەد ئەتۆ لەقەراخی کێوی (طور) نەبووی لەوکاتەدا کەئێمە ئاخاوتنمان لەگەڵ موسادا ئەنجام دا، هەتا پێنج‌و بناوانی ئەو ئاخاوتنەت گوێ لێ بووبێ‌و بۆ خەڵکی بگێڕیەوە، ئەتۆ لەکاتی خۆی دا ئەو ئاخاوتنەت گوێ لێ نەبووە، لەکاتی خۆی دا کەس ئەو قسەو ئاخاوتنەی تۆمار نەکردوەو بەکەلەپور مابێتەوەو دوایی بەردەستی تۆ کەوتبێ‌و فێری بووبی‌و بۆ کەسانی دیکەی بخوێنیەوە!! بەڵکوو ئەمە رەحمەت‌و بەزەیی پەروەردگارە بەئوممەتی تۆ ئەی موحەممەد، بەوە: کەچیرۆکی پێغەمبەرانی پێشووی بۆ گێڕایەوەو ئەو چیرۆکانە نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی تۆن‌و بەڵگەن لەسەر راستی ئەو بانگەوازییەی ئاراستەیان دەکەی. بۆئەوەی ئەو مەردومگەلە بترسێنی، کەزۆر لەمێژە پێغەمبەریان بۆسەر نەنێردراوە، لەسەردەمی ئیسماعیلی باپیرە گەورەیانەوە هیچ پێغەمبەریان بۆسەر رەوانە نەکراوە.

﴿٤٧ وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کەئەو ئادەمیزادانەی تۆیان بۆسەر رەوانەکراوە بەعەرەبە موشریکەکانی قورەیشیشەوە کاتێ عەزابی ئێمەیان بۆ دێ‌و بەهۆی کوفرو تاوانی خۆیانەوە سزا دەدرێن - پێش ئەوەی تۆیان بۆسەر رەوانە بکەین - دەیانگوت: خودایە! بۆچی پێش ئەوەی سزامان بدەی لەسەر کوفرو بێدینی سزامان بدەی پێغەمبەرێکت بۆ نەناردین بیروباوەڕی راست‌و یەکتاپەرستیمان فێربکاو شەریعەت‌و یاسای تۆمان بۆ رون بکاتەوەو تێمان بگەیەنێ تائێمەیش ئیمانمان پێ بهێنایەو کارمان بەشەریعەتی پەسندی تۆ بکردایە؟!!

﴿٤٨ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى﴾ واتە: کاتی پەیامی حەق‌و راست لەخوداوە هاتەسەریان، کە قورئانی پیرۆزە، دانیشتوانی مەککەو دەوروبەری، ئەوانەی لەوەپێش پێغەمبەریان بۆسەر رەوانە نەکرابوو، بەشێوە عینادو مل نەدان‌و سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی‌و نەفامی‌و گومڕایی وتیان: ئەوە بۆچی موحەممەد موعجیزەی وەکوو موعجیزەی موسای نەدراوەتێ؟ بۆچی موعجیزەی لەشێوەی عەصاو یەدی بەیضاو بارینی گەزۆو پەلەوەری شێلاقەو ئاوهەڵقوڵان لەبەردو ئەم جۆرە موعجیزانەی پێ نەدراون؟! ﴿أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِن قَبْلُ﴾ ئەی ئەوە نەبوو ئەو ئادەمیزادانەی موسایان بۆسەر نێردرابوو بەو موعجیزانەوە پەیامی موسایان رەتکردەوەو ئیمانیان پێ نەهێنا. ئەو پەڵپ‌و بیانوو گرتنە داب‌و نەرێتی هەموو سەر رەق‌و بێ بڕوایەکە: کەنایانەوێ ئیمان بهێنن، ئیتر ئەوجۆرە پەڵپ‌و بیانوانە دەدۆزنەوە. ﴿قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا﴾ ئەو موشریکانەی مەککە وتیان: قورئان‌و تەورات دوو سیحرو جادوبازین، موحەممەدو موساش ساحیرن یارمەتی یەکتری دەدەن. لەسەر جەدەل‌و جادوبازیی‌و هەریەکەیان پشتی ئەوی تریان دەگرێ‌و دەیانەوێ فێڵ لەجەماوەر بکەن‌و درۆ دەکەن خودا نەیناردون بۆ رەهنوومایی ئادەمیزاد. ﴿وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ﴾ وتیان: ئێمە بڕوا بەهیچیان ناکەین نەقورئان‌و نەتەورات، بێگومان لەنیوە دورگەی عەرەبی دا جوولەکە هەبوون تەوراتیان لابوو، کەچی عەرەبەکان بڕوایان پێ نەکردو شوێن پەیامی تەورات نەکەوتن.

﴿٤٩قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەی موحەممەد! بەموشریکە نەفامەکانی قورەیش بڵێ: ئەگەر تەورات‌و قورئان بەسیحر دەزانن‌و بەلاتانەوە بەکەڵکی ئەوە نایەن بکرێنە بەرنامەی ژیان، دەئەگەر راست دەکەن‌و مەبەستتان چەسپاندنی حەقیقەت‌و پوچاندنەوەی بەتاڵە، ئێوە نامەیەکی باشتر لەو دوو نامە ئاسمانییە بخەنەڕو، هەتا من شوێنی بکەوم بیکەمە بەرنامەی ژیانی خۆم، ئەوە عەرزو ئەوە گەز!

﴿٥٠فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ﴾ واتە: ئەگەر بەپیر بانگەوازیەکەتەوە نەهاتن‌و ئەوەی داوایان لێ دەکەی بۆیان نەکراو سەرباری ئەوەش شوێن حەق نەکەوتن‌و ئەوەی بانگەوازییان دەکەی بۆئیمانهێنان بەقورئان‌و پەیامی تۆ قبووڵیان نەکردو ئەنجامیان نەدا، ئەوە تۆ بزانە ئەوانە بەبێ بەڵگەو دەلیلی راست‌و دروست شوێن هەواو هەوەسی خۆیان دەکەون، ئەوانە هەوەسبازن! ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ﴾ کێ لەوکەسە گومڕاترو سەرلێ شێواو ترە: کەبەنەزانی شوێن هەواو هەوەسی خۆی بکەوێ؟! واتە کەس گومڕاتر نیە لەوکەسەی شوێن هەواو هەوەسی خۆی بکەوێ‌و، بەڵگەو نیشانەیەکی لەقورئانی پیرۆز پێ نەبێ! بێگومان ئەوانە ستەمکارن‌و ستەمیان لەخۆیان کردوە، ﴿إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ بێگومان خودا تۆفیقی ئەوانە نادا: کەبەهۆی شوێن کەوتنیان بۆ هەواو هەوەسی خۆیان ستەمیان لەخۆیان کردوە، پێغەمبەران بەدرۆ دەخەنەوە، سوورن لەسەر گومڕایی خۆیان.

ئەمجار حیکمەتی نازڵکردنی قورئان بەوەجبە وەجبە بەیان دەکاو دەفەرموێ: ﴿٥١وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ بێگومان ئێمە بەگوێرەی داخوازی حیکمەت‌و بەگوێرەی پێداویستی بەرژەوەندی ئادەمیزادو بەجۆرێکی گونجاو لەگەڵ بارو دۆخ‌و رووداوەکان دا قورئانمان بەشبەش نازڵ کردوە، بۆئەوەی ئەوان‌و غەیری ئەوانیش لەئادەمیزاد پەندئامێز ببن‌و تێ ی بفکرن‌و لێ ی وردببنەوەو بزانن چی لەخۆی گرتووە، ئیمان بێنن بەقورئان‌و بەوکەسەی ناردویەتی‌و ئەو کەسەی هێناویەتی.

﴿ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

﴿٥٢الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾ بێگومان کۆمەڵێك لەزانایانی ئەهلی کیتاب لەجوولەکەو مەسیحی؛ ئەوانەی هاوچەرخی پێغەمبەر بون‌و ئیمانیان بەقورئان هێناوە چونکە لەگەڵ ناوەرۆکی نامەی ئەوان یەك دەگرێتەوە، ئەو نامە ئاسمانییانەی پێش قورئان مزگێنی هاتنی حەزرەت (محمد)یان راگەیاندوە، ناوو رەوشتی ئەو زاتەیان دیاری کردوە. ئەوانە بڕوایان بەقورئان یان بە(محمد) یان بەهەردوکیان هەیە، ئەمە یەکێکە لەنیشانەی راستی قورئان‌و راستی پەیامی پێغەمبەری ئیسلام.

﴿٥٣وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ﴾ هەر کاتێك ئایاتی قورئانیان بەسەردا بخوێندرێتەوە، هێندە ئاشکراو رون‌و رەوانە یەکسەر دەڵێن: ئەم کەلامە بەراست دەزانین‌و نیگای خودایەو لەرێی پێغەمبەرەوە بۆ ئێمە هاتووە، ئیمانمان پێ هێناوە، بێگومان

قورئان نامەی ئاسمانییەو بتمانەمان پێیەتیو ئێمە لەپێش نازڵبوونی قورئان یان پێش رەوانە کردنی حەزرەت موحەممەد ﷺ بروامان پێی بوو، هەواڵی رەوانە کردنی پێغەمبەری خاتەمو قورئانی پیرۆزمان لەنامەی ئاسمانی خۆماندا دیوەو بیستووە، ئیمانمان پێ هێناوە.

﴿٥٤ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا﴾ ئەوانەی پێش هاتنی پێغەمبەری ئیسلامو نازڵبوونی قورئان گەردنکەچی فەرمانی خودا بوونو ئیمانیان بەپێغەمبەری خۆیانو نامەی ئاسمانی خۆیان بووە، پاشان هەر بەبیستنی قورئان خێرا ئیمانیان پێ هێناوەو شوێن پەیامی پێغەمبەری ئیسلام کەوتوون، ئەوانە پاداشی دووچەندانەیان هەیە، پاداشی صەبرو خۆڕاگرییان لەسەر ئیمانی پێشوویان ئەمجار لەسەر ئیمانی تازەیانو گوێ نەدان بەتانووتو ئەزیەتدانی ئەمو ئەو. ﴿وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ خراپە بەچاکە وەلام دەدەنەوە، لەبەرامبەری نەفامی گاڵتەکەردا لەسەرخۆو هێدیو هێمنو خاوەن چاکەن، بەراستی ئەمە پلەیەکە تەنها خاوەن باوەڕی راستەقینە دەیگاتێ، ئەوانە دەیگەنێ خودا لێیان رازییەو ئەوانیش لەخودا رازین. ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ لەو رزقو رۆزییە حەلاڵەی پێمان داون دەبەخشن، زەکاتی واجب لەماڵو سامانی خۆیان دەردەکەن، خێرو خێرات بەخزمو خۆیشو ئاتاجان دەبەخشن، پێداویستی خاوو خێزانیان دابین دەکەن.

﴿٥٥ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾ (لەغو: قسەی بۆشو بێ سوودو ناشیرینو کاتکوژە). هەر کاتێ قسەی ناشیرینو نابەجێ لەموشریکەکانو غەیری موشریکەکان ببیستن، گوێیان لەجنێوو توانجو لەککەدار کردن بێ، کوێچکەی خۆیانی لێ دەخەنو پشت لەلەغووچییەکان هەڵدەکەنو لەکۆڕو کۆمەڵیان دوور دەکەونەوە، خۆیان لەوە بەرزتر دەگرن خۆیان تێکەڵی تاقمو پێڕی ئەوان بکەن. ئەگەر یەکێك بەرامبەریان ناماقوڵیەکی کرد، دەڵێن: کردەوەی خۆمان بۆ خۆمانو ئێمە بەرپرسیاری کارو کردەوەی خۆمانین لەرووی پاداشو سزاوە، ئێوەش کردەوەی خۆتان بۆ خۆتانو تاوانی خۆتان لەئەستۆی خۆتان. ئێمە وەڵامی لەغوی ئێوە نادەینەوە سەلامتان لەسەر بێ، سەلامی لێك دابڕانو جودابوونەوە، ئێمە نامانەوێ رێبازی نەفامان بگرینو هەڵسو کەوتی ئەوان پەیڕەو بکەین.

﴿٥٦ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ ئەتۆ ئەی موحەممەد! ناتوانی هیدایەتی کەسانێك بدەی، کە خۆشت دەوێن، ناتوانی کێشکەی بۆ ئیمانهێنان، ئەوە کاری تۆ نیە، تۆ تەنها راگەیاندنت لەسەرە، پەیامی خۆت بڵاو بکەرەوە، ئەصیحەتو ئامۆژگاری بکە، هەر خودا دەتوانێ هیدایەت بخوڵقێنێ لەدڵانداو دڵەکان بەئیمان زیندوبکاتەوە تۆفیقیان بداو دڵیان روناك بکاتەوەو کێشیان بکا بۆ ئیمانهێنان، هەر خودا زاناو ئاگادارە بەو کەسانەی کە ئامادەباشی ئیمانهێنانیان تێدایە.

﴿٥٧ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا﴾ واتە: موشریکە قورەیشییەکان وتیان: ئەی موحەممەد! ئەگەر شوێن پەیامی تۆ بکەوینو واز لەبتپەرستی بێنینو لەموشریکە عەرەبەکانی دەوروبەرمان جودا ببینەوە ترسی ئەوەمان هەیە گەلەکۆمەکیمان لێ بکەنو لەزێدو نیشتیمانی خۆمان وەدەرمان نێن. ﴿أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واتە: ئەم عوزرو بەهانەیان نابەجێو درۆو دەلەسەیە، چونکە خودای باڵادەست ئەوانی لەوڵاتێکی ئەمینو ئارامدا نیشتەجێ کردوە، بەستی حەرەم لەوەتی هەیە رێزدارەو خەڵکی بەرێزەوە تێی دەڕوانن، کەس دەستدرێژی تێدا ناکاتە سەر کەس. دەی چۆن ئەو حەرەمە لەکاتی کوفرو بێدینیاندا ئەمینەو تێیدا دڵنیاو هیچ ترسو بیمی ماڵو جانیان نیە. لەکاتی موسوڵمانبوونیاندا دەبێتە جێگەی ترسو نائارامی؟! وەڵێ زوربەی زۆریان نەفامو کەودەنن، نازانن خێرو خۆشیو شکۆمەندی خۆیان لەچیدایە.

﴿٥٨ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ﴾ ئەو نەفامانە نازانن ئەمنو ئاسایش لەچیدایەو بەهیلاکچونیان بەچییە، نازانن: هەموو شتێك بەدەست خودایەو لەخوداوەیە، کەوابێ ئەگەر دەیانەوێ خۆیان لەبەهیلاکچون بپارێزنو کەس نەوێرێ تەماعی داگیرکردنی وڵاتیان بکا، با خۆیان

لەنارەزامەندی خودا بپارێزن.. دوای لەناوچوونی دانیشتوانە غەزەب لێگیراوەکانیان کەس تێیاندا نیشتەجێ نەبووەوە، خودا خۆی میراتگریان بوو.

﴿٥٩ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾ دابو نەرێتی خودای تۆ وا نەهاتوە. ﴿وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَى إِلاَّ وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ﴾ ئێمە هیچ شارو گوندێکمان لەناو نەبردوەو ئیللا دانیشتوانەکانیان ستەمکاربوون‌و بۆخۆیان ستەمیان لەخۆیان کردوە بەوە: کە پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستۆتەوەو ئینکاری موعجیزەکەیان کردوە.

﴿٦٠ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلا تَعْقِلُونَ﴾ واتە: هەموو جیهان‌و ئەوەی تێدایە لەخۆشی‌و لەززەت‌و جوانی‌و رازاوەیی، بەنیسبەت ئەوەی لای خودایەو بۆ بەندە خوداپەرستەکانی داناوە لەبەهەشتدا، شتێکی کەم بایەخ‌و هیچ‌و پووچە، دەی بۆ بیرناکەنەوەو هیچ تێنافکرن؟

﴿٦١ أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ﴾ واتە: با ئادەمیزاد بۆ خۆی بەراوردێك بكا، بابۆی دەربکەوێ‌و بزانێ، ئەوەی لای خودایەو پەسندەو باشە ئەوە هەڵبژێرێ‌و ئەوە تەرجیح بدا بەسەر نازو نیعمەت‌و کاڵای دونیایدا. چۆنیەتی بەراوردییەکە بەم جۆرەیە: ئایا کەسێك ئیمانی بەنامەی خودا هێناوەو بڕوای بەوادەو بەڵێنی خودا هەیەو دڵنیایە: کە خودا بەفەضڵ‌و گەورەیی خۆی لەپاداشی کردەوەی چاکیدا نازو نیعمەتی بەهەشتی پێ دەدا، ئایا وەکوو کەسێك وایە کافرو بەدرۆخەرەوە بێ بڕوای بەهاتنی قیامەت‌و وادەو هەڕەشەی خودا نەبێ؟ ماوەیەکی کورت لەززەت‌و خۆشی دەچێژێ‌و دوایی ڕۆژی قیامەت لەپێری سزادراوان دەبێ‌و لەناو ئاگری دۆزەخدا دەسوتێندرێ.

﴿٦٢ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ ئەوە بخەرەوە یادو بۆ گەلەکەتی باس بکە: کە پەروەردگار بانگ لەو موشریك‌و کافرانە دەکاو پێیان دەفەرموێ: کوان ئەو خودا درۆزنانەی لەدونیادا بەندایەتیتان

وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنۢبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَعَسَىٰ أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَٰنَ اللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْءَاخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

بۆ دەکردن‌و بەخوداتان دەزانین‌و پێتان وابوو هاوەڵ‌و هاوشانی منن؟!

﴿٦٣ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ﴾ سەرانی کوفرو بانگخوازانی گومڕایی ئەوانەی کە بڕیاری هاخنینە ناو دۆزەخیان لەسەر چەسپاوە بڕیاری. ﴿لأملأن جهنم من الجنة والناس أجمعين﴾(السجدة:١٣)یان بۆ دەرچووە، دەڵێن: خودایە! ئەو شوێنکەوتوانەی ئێمە: کە کوفرو بێدینیان هەڵبژاردوە، گومڕابوونەکەیان بەویست‌و ئیرادەی خۆیان هەڵبژاردوە، وەکوو چۆن ئێمەیش بەویستی خۆمان خۆمان گومڕاکردوە. ئێمە بەزۆر ئەوانمان گومڕا نەکردوە، بەڵکوو بەویستی خۆیان ئەو ڕێبازە گومڕاییەیان هەڵبژاردوە، کەواتە تاوانی ئەوان لەئەستۆی ئێمە نیە. ئێستا ئێمە خۆمان لەوان بێ بەری دەکەین‌و حاشا لەعەقیدەو بیروباوەڕو کرداریان، لەڕاستیدا ئەوانە پەرستشیان بۆ ئێمە نەکردوە.

﴿٦٤ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ﴾ ڕۆژی قیامەت بەموشریکەکان دەگوترێ: دەبانگ لەو شتانە بکەن: کە لەدونیادا کردبووتانن بەهاوەڵی خوداو پەرستشتان بۆ دەکردن، هاواریان لێ بکەن با فریاتان بکەون و لەم حاڵە ناخۆشەتان ڕزگارتان بکەن، خۆ ئێوە لەدونیادا زۆرتان هومێد پێ بوون، ئەوانیش لەبەر تەنگانەو سەرسام بوونی خۆیان ﴿فَدَعَوْهُمْ﴾ بانگیان لێ دەکەن ﴿فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ لەبەر بێ دەسەڵاتی وەڵامیان نادەنەوە، ﴿وَرَأَوُا الْعَذَابَ﴾ دڵنیان لەوەی دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو بەرەو عەزاب ڕاپێچ دەکرێن. جا لەو کاتەدا: کە عەزابی دۆزەخ دەبینن و کار لەکار ترازاوە ئاواتەخوازی ئەوەن ﴿لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ﴾ کە لەدونیادا موسوڵمان بوونایە، دەڵێن بریا شوێن پێغەمبەری خودا بکەوتینایە، (بەڵام داری بریا هەرگیز بەری نەگرتووە.)

﴿٦٥ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ؟﴾ ئەی موحەممەد! یادی ئەو ڕۆژە بکەرەوە: کە پەروەردگار بانگی موشریکەکان دەکاو پێیان دەفەرموێ: ئەرێ چیتان وەڵامی پێغەمبەرەکان دایەوە؟ چۆنتان هەڵس و کەوت لەگەڵ کردن؟ چۆن بەپیر بانگەوازییەکەیانەوە چوون؟

﴿٦٦ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاءُ يَوْمَئِذٍ﴾ هەرچی بەڵگەو بەرگری کردن بێ بەدەستیانەوە نیە، هیچیان بەیاددا نایە، جگە لەمبێ دەنگی هیچی تریان بۆ ناکرێ. نەك هەر ئەوە بەڵکوو هەموو ڕێبازێکی زانیاری و تێگەیشتنیان لێ گوم دەبێ، ﴿فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ تەنانەت پرسیار لەیەکتریش ناکەن. ئینسان لەدونیادا زۆر جار: کە شتێك نازانێ، دەچێ پرسیار لەکەسانی دیکە دەکاو فێری دەبێ. لەو ڕۆژەدا لەعەیبەتان و لەترسان، هەروەها لەبەر ئەوەی هەموویان لەنەزانی و بێ بەڵگەییدا چوون یەکن، هیچیان متەقی لێ نایەو دەمی هەڵناپچڕێ وڵامێك بداتەوە.

﴿٦٧ فَأَمَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾ واتە: بەڵام ئەوانەی تۆبەیان کردوە لەشیرك و هاوەڵدانان بۆ خودا، بڕوایان بەتاك و تەنهایی خودا کردوە، یەکتاپەرستییان کردۆتە ڕێبازی خۆیان و خاڵصانە عیبادەتی خودایان کردوە بڕوایان بەپێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەد کردوە، شوێن پەیامەکەی کەوتوون و کردەوەی باشیان ئەنجام داوە، ئەوانە سەرفرازو ڕزگاربوون لەو ڕۆژەدا، ڕەزامەندیی خودایان بەدەست هێناوە، بەنازو نیعمەتی بەهەشت بەختەوەربوون.

﴿٦٨ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾ واتە: خودای تۆ ئەی موحەممەد! هەروەها خودای هەموو بیسەرێك! تاك و تەنهاو بێ شەریکە لەزات و لەصیفاتیدا، بەدیهێنەرو هەڵبژێرەرە، کەس نیە بەربەرەکانی بکا، چی بوێ دەیکاو چۆنی بوێ ئاوا دێتە دی. کاروبار هەمووی بەچاك و خراپییەوە بەدەستی ئەوەو بۆ ئەو دەگەڕێتەوە، بەویستی خۆی کەسانێك هەڵدەبژێرێ بۆ پێغەمبەرایەتی، دەیانکاتە فرستادەی خۆی، هەروەها لەفریشتەو ئادەمیزاد هەندێك هەڵدەبژێرێ بۆ ئەنجامدانی کارە تایبەتیەکان. ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ پاك و مونەزەهی و بەرزی و پیرۆزیی بۆ خودایە لەهەموو هاوەڵ و نەنگی و کەم و کوڕییەك: کە موشریکەکان بۆ خودای بەرەوا دەزانن، زۆر بەرزترە لەوەی کەسێك بتوانێ بەربەرەکانی بکاو ڕەخنە لەئیشەکانی بگرێ، مەبەست ئەوەیە: خودا بۆ خۆی مەخلووقاتی خۆی دەناسێ و ئیختیاری موطلەقی هەیە بۆ بەرزکردن و نەوی کردن، بۆ زەلیل کردن و عەزیز کردن.

﴿٦٩ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ واتە: خودای تۆ ئەی بەندەی دروستکراو! زاناو ئاگادارە بەهەموو شتێك؛ دەزانێ دڵ و دەروونی ئادەمیزادەکان چی تێدایەو چییان تێدا شاردراوەتەوەو چی ئاشکرا دەکەن، چ پیلان و دژایەتیکیان دژی پێغەمبەر ﷺ بەنهێنی دارشتووەو بەئاشکرا چی دەردەخەن!

﴿٧٠ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ ئەو زاتە تاك و تەنهایە لەخودایەتیدا، هیچ خودا نین جگە لەوێ، هیچ پەروەردگارو بەدیهێنەرێك نیە جگە لەو زاتە بێچوونە، هەرچی بیەوێ دەیهێنێتە دی. هەرچی بگونجێ بێتە دی دەیهێنێتە دی. زانایە بەهەموو شتێك و خاوەن دەسەڵاتە بەسەر هەموو شتێکدا، هیچ نەنگی و نەقصێکی تێدا نیە، شیاوی هەموو حەمدو سوپاسێکە. بۆیە ﴿لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ﴾ حەمدو سوپاسی حەقیقی لەدونیاو لەقیامەتدا، هەر شیاوی

خودایەو کەسی تر شیاوی حەمدو ثەنای ئاوا نیە، چونکە پەروەردگار بەعەدالەتکاری خۆی و بەحیکمەتو فەضلو ئیحسانی خۆی، نازو نیعمەت دەبەخشێ بەسەر بەندەکانیدا.

﴿وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ فرمانرەوایی و بڕیاردان و کاردروستی لەهەموو شتێکدا هەر بۆ خودایە، کەس نیە بتوانێ حوکمو بڕیاری هەڵبوەشێنێتەوە، زاتی پاکی بالادەستە بەسەر بەندەکانیدا، خاوەن رەحمو بەزەییە بۆ بەندەکانی، رۆژی دوایی هەموو کاروبارێکی مەخلووقات بۆ لای خودا دەگەڕێتەوەو هەر کەسە بەپێی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدرێتەوە.

﴿[٧١] قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَداً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلا تَسْمَعُونَ؟﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بەو موشریکانە بڵێ: ئێوە پێم بڵێن و هەواڵم بدەنێ، ئەگەر خودا کاتەکانی ئێوە هەمووی بکاتە شەوو هەمیشە وڵاتتان تاریکستان بێ هەتا رۆژی قیامەت، ئەمجار ئێوە بەو تاریکییە بەردەوامە نارەحەتو خەفەتبارببن، وەکوو ئەو وڵاتە قوطبیانەی کەساڵانە نیوەی شەوو نیوەی رۆژە؛ واتە: شەش مانگ هەر شەوەو شەش مانگ هەر رۆژە! کێ هەیە جگە لەخودای بالادەستو خاوەن توانا بتوانێ روناکاییتان بۆ فەراهەم بێنێ؟! ئەوە بۆ گوێ راناگرن و بەجوانی شت ببیستن و تێی بگەن بۆ ئەوەی بەخۆتاندا بچنەوەو واز لەهاوەڵدانان بۆ خودا بهێنن!

﴿[٧٢] قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَداً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلا تُبْصِرُونَ؟﴾ ئەی پێغەمبەر ﷺ! بەو مونافیقانە بڵێ: پێم بڵێن و هەواڵم بدەنێ، ئەگەر خودا کاتەکانی ئێوە هەموو بکا بەرۆژی روناکو تا رۆژی قیامەت دونیا هەمیشە روناک بێ و گۆڕانکاری شەوو رۆژ بەسەر بوونەوەردا نەیە، جەستەو عەقڵو هۆشتان ماندووبێ، هەمیشە لەجمو جوڵدا بن و کاتی پشوودان و حەسانەوەتان نەبێ، کێ هەیە جگە لەخودا بتوانێ شەوتان بۆ دابێنێ تێیدا ئیسراحەت بکەن و ئارامییەک بدەن بەجەستەو عەقڵو هۆشتان، ئەوە بۆچی ئەوەندە نەفامو سپڵەو پێنەزانن و ئەم دیاردە ئاشکراو نمایانە نابینن و هەست

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ فَعَلِمُوٓا۟ أَنَّ ٱلْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ ۞ إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ مِنَ ٱلْكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلْعُصْبَةِ أُو۟لِى ٱلْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُۥ قَوْمُهُۥ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

ناکەن بەو نیعمەتە گەورەیە: کە شەوەو تێیدا دەحەسێنەوە؟؟

﴿[٧٣] وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ بەشێکە لەرەحمەتو فەضلی خودا بەسەر ئێوەدا ئەی خەڵکینە! کە شەوو رۆژ بەشوێن یەکتریدا دێن و ئەمیان دەڕواو ئەویان دێتە شوێنی و جوداوازییان تێ دەکەوێ. شەوی وا بەدیهێناوە تاریکو تەڵەم بێ بۆ ئارامگرتن و پشوو دان و حەسانەوە تێیدا، بۆ ئەوەی دڵ و دەروونیان ئارام بگرێ و، ماندو شەکەتی کارو جمو جوڵی رۆژی لەکۆڵ بکەوێ!!

﴿[٧٤] وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەوە بۆ موشریکەکان باس بکەو ئەو رۆژەیان بێنە بەرچاو: کە خودای تۆ بانگیان لێ دەکاو پێیان دەفەرموێ: کوان و لەکوێن ئەو شتانەی کردبووتانن

بەهاوەڵی منو پێتان وا بوو هاوشانی منن! هاواریان لێ بکەن با ئەمڕۆ بەهاناتانەوە بێنو فریاتان بکەون!

﴿٧٥ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ لەهەموو گەلو نەتەوەیەك شایەتێكمان راست كردوە بۆ شایەتیدان لەسەریانو زێدە ریسوا كردنیانو خەفەتباركردنیان. جا كەلەهەموو گەلو نەتەوەیەك شایەتێك راست دەكەینەوە ئەمجار بەموشریكەكان دەڵێین: بەڵگەو شایەد لەسەر راستی بیرو باوەڕەكەتان بهێنن، كوا بەڵگەتان لەسەر ئەوەی كە دەتانگوت: خودا هاوەڵی هەیە. ئەوانیش وەڵامیان دەست ناكەوێ، ئەو كاتە دڵنیا دەبن: كە شیاوی خودایەتی هەر (الله)یەو كەسی تر خودا نیەو بەكەڵكی خودایەتی نایە، ئەو كاتە هەست بەخەسارەتمەندیو بەدبەختی خۆیان دەكەن، چاوەڕاوو درۆو دەلەسەو بوختانیان بۆ ناكرێ، بتەكانیان لێ گوم دەبن!

﴿٧٦ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ﴾ بێگومان قارون كە بۆتە نموونەی دەوڵەمەندو ساماندارى بوغراو لەخۆبایی بوو، لەنەتەوەی ئیسرائیل بوو، بەهۆی سامانداریی لەخۆی بایی بوو، ستەمی لەنەتەوەكەی كرد، لەستەمكاریدا زێدەڕەوی كرد، داوای لێ كردن هەموویان ببنە ژێر دەستەیی‌و ژێرباری بن، خۆی كرد بەملهوڕو طاغوت بەسەریانەوە! ﴿وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ﴾ هێندەمان ماڵو سامانی نەقدیو كاڵاو شتومەكی عەینیمان پێ دابوو: كە هەڵگرتنو گواستنەوەی كلیلی گەنجینەكانی كۆمەڵێ پیاوی زۆرو بەهێزی ماندو دەكرد! ﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ﴾ لەو سەرو بەندەدا كۆمەڵێك لەئامۆژگاریكەرانی گەلەكەی پێیان گوت: بەماڵو سامانی دونیا لەخۆت بایی مەبە، چونكە خودا ئەوانەی خۆش ناوێن: كە لەخۆیان بایی دەبن.

﴿٧٧ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الآخِرَةَ﴾ ئەو ماڵو سامانەی خودا پێی داوی بەكاری بێنە بۆ خودا لەخۆرازیكردن، یارمەتی هەژارو ئاتاجان بدە، پاشەڕۆژی بەختەوەر بۆخۆت دابین بكە، ﴿وَلا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ بەشی خۆیشت لەرابواردنی دونیا واز لێ مەهێنە، لەو نازو نیعمەتەی خودا پێی داوی بەهرەمەند ببە، بەجۆرێ بژی كە سودت بۆخۆت‌و كۆمەڵت هەبێ، چاكەو پیاوەتی لەگەڵ خاوەن ئاتاجان بكە، یارمەتی بێنەواو هەژاران بدە ﴿وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾ چاكە لەگەڵ بەندەكانی خودادا بكە وەكوو چۆن خودا چاكەی لەگەڵ تۆدا كردوە.. ﴿وَلا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ هەوڵ مەدە فەسادو ئاشوب لەسەر زەوی بەرپا بكەی، نەكەی ستەم لەبەندەكانی خودا بكەی، لەخۆت بایی مەبە بێگومان پەروەردگار ئاشوبگێرانی خۆش ناوێن سزایان دەدا، رەحمەت‌و بەزەیی خۆی لەمفسداد جۆیان دەگرێتەوە.

وەلێ قارون بەم ئامۆژگاریكردنە فسقەڵ بوو، بوغرایی نواندو تووڕە بوو ﴿٧٨ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي﴾ قارون وتی: ئەم ماڵو سامانەی من هەمە، هەموویم بەزیرەكی‌و زانیاری خۆم كۆكردۆتەوە. ﴿أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعاً وَلا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ ئەوە قارون لەبیری چۆتەوەو نازانێ، ئەوەندەی زانیاری‌و تێفكرین‌و هۆشیاریی نیە: كە بەماڵی زۆرو گەنج‌و جەواهیرات بوغرانەبێ، نازانێ كە پەروەردگار لەپێش رۆژگاری ئەودا، لەچاخەكانی رابوردودا زۆر كەسی بوغرابوو لەخۆبایی بووی بەهیلاك بردوە: كە زۆر لەقارون بەهێزترو ساماندارتر بوون؛ ئەو ماڵو سامانەی پێمان دابوو لەبەر ئەوە نەبوو خۆشمان ویستبێ، یان شیاوی ئەوە بووبێ‌و لەسەرمان واجب بووبێ بیدەینێ. بێگومان خودا ئەو سامانداره سپڵەو لەخۆبایی بوانەی لەناوبردن‌و خستنیه زبڵدانی مێژووەوە..! با قارون‌و هەموو ئەوانەی رەوشتیان وەكوو قارون وایە بزانن: كە تاوانباران لەوە بێ بایەخترن: كە پرسیار لەتاوانەكانیان بكرێ، كاتێك لەناوبردنیان بڕیار درا پرسیاریان لێ ناكرێ دەربارەی تاوانەكانیان.

﴿٧٩ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ﴾ رۆژێك قارون بەمەبەستی خۆڕانواندن‌و فەخرو شانازیی كردن بەسەر خەڵكدا خۆی رازاندەوەو چاكترین پۆشاكی پۆشی‌و باشترین وڵاغی سواری‌و بەنرخترین زین‌و سەرزینی بۆ ئامادە كرابوو لەگەڵ دارو دەستەكەیدا بەناو خەڵكەكەدا پیاسەیەكی كردو بەو خۆ

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِيٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَـٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ أُوتِىَ قَـٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّـٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَـٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

ئارایشدانەوە خۆی نیشانی مەردومگەل دا. ﴿قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ ئەوانەی دووربین نەبوون و نەفام و بێ هۆش بوون، دڵیان بەدونیاوە پەیوەست بوو، وتیان خۆزگە ئێمەیش وەکوو قارون دەوڵەمەند بوینایە، ئەوەی دراوە بەقارون بدرایە بەئێمەش، بەراستی بەختەوەرەو بەش و بارێکی گەورەو نازو نیعمەتێکی زۆرو فراوانی پێ بەخشراوە.

﴿٨٠وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً وَلا يُلَقَّاهَا إِلاَّ الصَّابِرُونَ﴾ ئەوانەی زاناو دڵسۆزو خوداپەرست و هۆشیار بوون، پێیان گوتن: هاوار؛ ماڵوێران و سەرلێ شێواو خۆتان! کوڕە ژێوان ببنەوە، واز لەو ئاواتەخوازییە بهێنن، چاو مەبڕنە ئەو نازو نیعمەتانەی دراوە بەقارون، هەوڵی بەختەوەریی ژیانی قیامەت بدەن، چونکە ئەو پاداش و نازو نیعمەتەی خودا لەبەهەشتدا بۆ بەندە ڕستاڵەکانی ئامادە کردوە، زۆر باشترو بەردەوام ترە لەوەی ئێستا ئێوە خۆزگەی بۆ دەخوازن، وەلێ نازو نیعمەت و ژیانی بەختەوەرانەی بەهەشت دەستەبەر نابن مەگەر بۆ خاوەن صەبرو خۆڕاگران؛

﴿٨١فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الأَرْضَ﴾ ئیتر خۆی و ماڵ و سامان و خانوو باڵەخانەیمان بەزەویدا بردە خوارێ، ئەو زەوییەی خۆی لەسەر بادەداو خۆی بەسەر خەڵکدا رادەوەشاند قوتیدا بەناخی خۆیدا بردیە خوارێ!! ﴿فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنْ الْمُنْتَصِرِينَ﴾ کەس نەبوو کۆمەگی پێ بکا نەماڵ و نەحاشیەو دارو دەستەی کەسیان فریای نەکەوتن، هیچیان نەیانتوانی غەزەب و قاری خودای لێ دوربخەنەوە.

﴿٨٢وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ﴾ ئەوانەی دوێنێ ئاواتیان بەقارون دەخواست و ماڵ و سامانی ئەو کێشی کردبوون. وایان لێ هات دەیانگوت: ئای ئەوە نابینین: کە خودا بەویستی خۆی رزق و رۆزیی دەدا بەکەسانێک و لەهەندێکی دەگرێتەوە. هەندێ کەس دەوڵەمەند دەکاو هەندێ هەژار، ماڵ و ساماندان بەکەسێک نیشانەی ئەوە نیە خودا خۆشی دەوێ بۆیە دەوڵەمەندی دەکا. بەڵکوو خودا بەویستی خۆی سامان دەدا بەفلان و نایدا بەفیسار. ﴿لَوْلا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ ئەگەر لوطف و کەرەمی خودا نەبوایە، ئەگەر چاکەو لێبوردوویی خودا نەبوایە، ئێمەیش وەکوو قاروون بەناخی زەویدا رۆ دەچوین. ئەوە خودا رەحمی پێ کردین؛ ئەگینا ئێمەیش بەدەردی ئەو دەچووین! چونکە ئێمەیش بەنەفامی ئاواتەخوازبووین ماڵ و سامانی ئەومان ببوویایە. نابینن: پەروەردگار سەرفرازی و سەرکەوتن بۆ ئەوانە دەستەبەر ناکا: کە بێ بڕوان و پێغەمبەرانی بەدرۆدەخەنەوە، ئینکاری پاداش و سزای رۆژی قیامەت دەکەن؟

﴿٨٣تِلْكَ الدَّارُ الآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الأَرْضِ وَلا فَسَاداً﴾ خانووی قیامەت و نازو نیعمەتی زۆرو هەمەجۆری: کە هەرگیز بڕانەوەیان نیەو بەبێ ئەرک و ماندوبوون دێنە بەردەست، دەیکەینە پاداش و بەخشش بۆ ئەوانەی لەدونیادا لوتبەرزیی نانوێنن و مەیلی ناکەن، خۆیان

بەسەر بەندەکاندا راناوەشێنن بەناحەق تەکەببورو ستەمکاری ئەنجام نادەن نایانەوێ بیکەن. ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ئاکامی پاش‌و بەختەوەر: کە بریتییە لەبەهەشت بۆ کەسانێکە: کە خۆیان لەعەزاب‌و قاری خودا دەپارێزن!

﴿٨٤ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا﴾ کەسێك رۆژی قیامەت بەکردەوەی چاکەوە بێتە مەیدانی حەشرو حیساب، ئەوە پاداشی باشتری دەدرێتەوە، پاداشی پەروەردگار زۆر لەچاکەی بەندە باشترەو خودا بەفەضل‌و گەورەیی خۆی پاداشی دوچەندانەو چەند چەندانە دەکاتەوە. ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ کەسێکیش لەرۆژی قیامەتدا بێتە مەیدانی حەشرو کردەوەی خراپی هێنابێ، ئەوە پەروەردگار لەروی عەدالەتکاری خۆیەوە بەئەندازەی تاوانەکانی سزای دەداو هیچی لێ زیاد ناکا.

﴿٨٥ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ﴾ ئەی موحەممەد! پەیامی خۆت رابگەیەنە بەئادەمیزادو قورئانیان بۆ بخوێنەوە، دڵنیابە ئەو کەسەی کارکردن بەقورئانی لەسەر پێویست کردوی‌و فەرمانی پێ کردوی بەگەیاندنی بەخەڵك دەتگێڕێتەوە بۆ نیشتمانی خۆشەویستی خۆت دوای ئەوەی: کەوا بەناچاریی تۆ بەجێی دێڵی، لەبەر زەختی قورەیشییەکان رەو دەکەی، بەسەرکەوتویی‌و شکۆمەندییەوە دێیەوە ناوی! ﴿قُلْ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەوانە بڵێ: کە دژایەتیت دەکەن‌و بەدرۆت دەخەنەوە، پێیان بڵێ: ﴿رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ خودای من: کە (الله)یە زاناو بیناو شنەوایە بەهەموو شتێك، نهێنی‌و ئاشکرا دەزانێ،خودای من دەزانێ لەمن‌و لەئێوە کێمان هیدایەتدراوین، دەزانێ کێمان گومڕاو سەر لێ شێواوین، دەزانێ کێ هیدایەتی هێناوە (مەبەستی پێغەمبەر خۆیەتی ﷺ مەبەستیش بەهیدایەتەکە قورئانە.)

﴿٨٦ وَمَا كُنتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلاَّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ لەوەپێش بەخەیاڵتدا نەدەهات‌و گومانت نەدەبرد: کە پەیامت بۆ بنێردرێ‌و قورئانت بۆ سەر نازڵ بێ، هەواڵ‌و بەسەرهاتی رابوردوان بزانی‌و فێری یاساو رێسای ژیان ببی‌و رێبازی بەختەوەریی‌و سەفرازیی هەردو جیهان بۆ ئادەمیزاد رون بکەیەوە. وەلێ: کە خودا نیگای بۆ کردویی‌و قورئانی بۆ ناردوی‌و رەحمەت‌و فەضلی خودایە بۆ خۆت‌و بۆ ئوممەتەکەت. ﴿فَلا تَكُونَنَّ ظَهِيراً لِلْكَافِرِينَ﴾ بەهیچ جۆرێك یارمەتی کافرەکان مەدە، لێیان جودا ببەوەو دژیان بوەستە، یارمەتیدەری موسوڵمانان بەو کۆمەکییان پێ بکە، پەروەردگار پشتیوانتە. ﴿٨٧ وَلا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ﴾ سەرەنج لەکافرەکان مەدە، وریابە کارت تێ نەکەن، گوێ مەدەرە دژایەتیکردنیان بۆ تۆ، پابەندی ویست‌و حەزی ئەوان مەبە. چونکە ئەگەر نەرمییان لەگەڵدا بنوێنی‌و بەقسەیان بکەی، ناهێڵن پەیامەکەت بگەیەنی، دەبنە کۆسپ‌و لەمپەرولەشوێنکەوتنی پەیامی خودا دەتگێڕنەوە. ﴿وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بانگەوازیی بکە بۆ عیبادەتی خودای خۆت. بەبێ ترس‌و ڕاڕایی ئایینەکەی بڵاو بکەرەوە، بەئاشکرا بانگەوازیی خۆت رابگەیەنە. ﴿وَلا تَكُونَنَّ مِنْ الْمُشْرِكِينَ﴾ نەکەی لەگەڵ ئەوانە بی: کە هاوەڵیان بۆ خودا داناوە، ئەچیە پێڕی موشریکەکانەوە بەفتارە دەچی‌و دەفەوتێی، چونکە کەسێك رازی بێ بەرێبازی ئەوان لەوانەو عەزابی ئەوانی بەردەکەوێ.

﴿٨٨ وَلا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ﴾ لەتەك خودادا هیچ کەسی تر بەخودا مەزانە، جگە لەخودا عیبادەت بۆ هیچ شتێکی تر مەکە، چونکە عیبادەت هەر بۆ خودا ئەنجام دەدرێ، جگە لەخودا نزاو پاڕانەوە ئاڕاستەی کەسی تر مەکە، هانا هەر بۆ خودا ببەو هەر ئەو بەخودا بزانە. ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ﴾ هەرچی لەبوونەوەردا هەیە هەمووی دەفەوتێ جگە لەزاتی پەروەردگار، ئەو هەر بووەو هەر دەمێنێ! مەخلووقات دەمرێنێ‌و خۆی نامرێ. ﴿لَهُ الْحُكْمُ﴾ خاوەنیەتی‌و فرمانڕەوایی‌و بڕیاردان لەبوونەوەردا هەر بۆ خودایە، هەر ئەو بڕیاری دێتە جێ‌و هەڵوەشانەوەی نیە. ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ سەرەنجام گەڕانەوەی هەموو مەخلووقات بۆ لای خودایە، هەموویان زیندو دەکرێنەوەو دەچنەوە بەربارەگای زاتی پاکی‌و بەگوێرەی کردەوەکانیان سزاو پاداشیان دەداتەوە. چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

کۆتایی سورەتی القصص

سورەتی (العنكبوت)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]الم. [٢]أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لا يُفْتَنُونَ﴾ ئایا ئەو خەڵكە پێیان وایە، وازیان لێ دەهێندرێو تووشی تاقیكردنەوەو لەبۆتەدان نابن؟ هەر بەوەندە كە بەزوبان دەڵێن: ئێمە ئیمانمان هێناوەو بڕوامان هەیە ئیتر وازیان لێ دەهێندرێو ئەركی جیهادو تێكۆشانو كۆچكردنو بەربەرەكانی شەهەواتو ئارەزوویان ناخرێتە سەر شان؟ پێیان وایە ئەركی ئەنجامدانی طاعەتو خوداپەرستیو فەرائیضە مالیو بەدەنییەكانیان ناخرێتە سەر شان؟ تووشی كارەساتی مالیو جەستەییو لەدەستدانی خۆشەویستو ماڵو سامانو كەمبوونەوەیان نابن؟

﴿[٣]وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ واتە: سوێند بێ ئێمە خوداپەرستانی رابوردومان بەجۆرەها ئازارو ئەشكەنجە بەتاقی كردونەوە، بەڵكوو پێغەمبەرانی پێشوومان بەجۆرەها تاڵیو سوێری لەبۆتە داونو خستومانە ناو تاقیكردنەوەی سەختو دژوارەوە. ﴿فَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ الَّذِينَ صَدَقُوا﴾ پەروەردگار ئەوانەی راستگۆن لەئیدیعای ئیمانداریاندا دەیانخاتە رو ئاشكرایان دەكا. ﴿وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ﴾ هەروەها درۆزنەكانیش جیادەكاتەوەو پەردەیان لەسەر هەڵدەماڵیو ئاشكرای دەكا كێ راستگۆیە لەدعوای ئیمانداریداو كێ درۆزنە. هەر كەسەش بەگوێرەی كردەوەكانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوە.

﴿[٤]أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ بەڵكوو ئایا ئەوانەی تاوان ئەنجام دەدەن پێیان وایە ئەوان لەچنگی قاری ئێمە قوتار دەبنو تۆڵەی ستەمكاریو تاوانبارییان لێ ناستێنین؟ نا با وا نەزانن: ئەوان لەچنگی عەزابو سزای ئێمە رزگاریان نابێ، بەهەڵەچوون خراپ گومانێكە بۆیان پەیدا بووە، بڕیارێكی نابەجێو هەڵەیان داوە: كە وا دەزانن لەخودا یاخی دەبنو سەرپێچی فەرمانەكانی دەكەنو تۆڵەشیان لێ ناسەندرێ!

﴿[٥]مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ اللهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللهِ لآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ هەر كەسێ بەتەما خێرو فەرو پاداش بێ لەخودا، چاوەڕوانی بەهەشت بێ لەژیانی قیامەتدا، وێرای ئەوە

إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ مَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۘ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ۚ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

سُورَةُ العَنكَبُوتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَءَاتٍ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٥﴾ وَمَن جَٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦﴾

كردەوەی چاك بكاو ئەركی سەرشانی بەرێكو پێكی ئەنجام بدا، ئەوە بێگومان خودا ئاواتەكەی بۆ دێنێتە جێو پاداشی كردەوەكانی بەتەواوی دەداتەوە، چونكە هاتنی قیامەتو زیندوبوونەوە، حەقیقەتەو گومان لەهاتنیدا نیە، خوداش شنەواو زانایە بەكردەوەی بەندەكانیو هیچی لێ گوم نابێ، زانایە بەهەموو بونەوەر ئاگاداری بیروباوەڕو كرداری بەندەكانیەتی.

﴿[٦]وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ كەسێك جیهاد لەگەڵ نەفسی خۆی بكا، خۆی وارام بكا خۆگرو پشوو درێژ بێ لەبەرامبەر كارەساتو ناخۆشیدا، فەرمانی خودا بەجێ بێنێو واز لەو شتانە بێنێ كە خودا نەهی لێ كردوە، بێگومان بەروبوومی ئەو جیهادو خۆگریو تێكۆشانەی بۆ خۆیەتی، بۆخۆی سودی لێ وەردەگرێ خودا بێ ئاتاجە.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ
وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَحۡسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعۡمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيۡنَا الۡإِنسَٰنَ
بِوَٰلِدَيۡهِ حُسۡنًاۖ وَإِن جَٰهَدَاكَ لِتُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ
فَلَا تُطِعۡهُمَآۚ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾
وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ لَنُدۡخِلَنَّهُمۡ فِي الصَّٰلِحِينَ
﴿٩﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَآ أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ
فِتۡنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِۖ وَلَئِن جَآءَ نَصۡرٞ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ
إِنَّا كُنَّا مَعَكُمۡۚ أَوَلَيۡسَ اللَّهُ بِأَعۡلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الۡعَٰلَمِينَ
﴿١٠﴾ وَلَيَعۡلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَيَعۡلَمَنَّ الۡمُنَٰفِقِينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا
وَلۡنَحۡمِلۡ خَطَٰيَٰكُمۡ وَمَا هُم بِحَٰمِلِينَ مِنۡ خَطَٰيَٰهُم مِّن
شَيۡءٍۖ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحۡمِلُنَّ أَثۡقَالَهُمۡ وَأَثۡقَالٗا
مَّعَ أَثۡقَالِهِمۡۖ وَلَيُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَ الۡقِيَٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفۡتَرُونَ
﴿١٣﴾ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمۡ أَلۡفَ سَنَةٍ
إِلَّا خَمۡسِينَ عَامٗا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿١٤﴾

﴿[٧] وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ واته: ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باش دەکەن، ئەوە بێگومان تاوانەکانیان دەسڕینەوە، بەمەرجێ هاوەڵی بۆ خودا دانەنابێ، لەگوناهەکانی خۆش دەبین. هەروەها بەهۆی ئیمانەکەی‌و کردەوە باشەکانی تاوانەکانی دادەپۆشین، لەناو کردەوە باشەکانیشی‌دا بەپێی باشترین کردەوەی پاداشی دەدەینەوە.

﴿[٨] وَوَصَّيْنَا الإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ واتە: فەرمانمان بەئادەمیزاد کردوە: کە بەتەواوی‌و رێك‌و پێکی چاکە لەگەڵ باوك‌و دایکیاندا بکەن، هەڵس‌و کەوتیان لەگەڵیاندا چاکەو پیاوەتی بێ، گوێڕایەڵیان بن، دڵیان ئازار نەدەن. بەکردارو گوفتار شتێك نەکەن دڵیان گەرد بگرێ. چونکە باوك‌و دایك بەڕواڵەت هۆکاری پەیدابوونی ئەون. وێڕای بەرچاو گرتنی ئەمانە هەموو، ئەگەر باوك‌و دایك بۆ خۆیان موشریك بون‌و ویستیان منداڵەکانیان لەئایینی راست‌و خوداپەرستی لابدەن، ئەوە نابێ بەگوێیان بکەن‌و بۆ رازی کردنی ئەوان خودا لەخۆیان بڕەنجێنن، بۆیە پەروەردگار خیطابەکە ئاڕاستەی هەریەکێ لەکوڕو کچ دەکاو پێیان دەفەرموێ: ئەگەر دایك‌و باوکت داوایان لی کردی‌و سوور بوون لەسەر ئەوەی هاوەڵ بۆ من دابنێی‌و بیرو باوەڕێك پەیڕەو بکەی: کە بێ بناغەو بۆشەو هیچ زانیارییەکت دەربارەی نیەو راستی‌و دروستی ئەو بیروباوەڕەت لا نەچەسپاوە، ئەوە بەگوێیان مەکە، چ جایی بیرو باوەڕێك کە لێت رونە بەتاڵە! گەڕانەوەتان بۆ لای منە، هەمووتان بەموسوڵمان‌و کافرتانەوە، بەئەوانەی گوێڕایەڵی باوك‌و دایکیان کردوەو ئەوانەی ئەزیەتیان داون، هەر هەمووتان رۆژی قیامەت دێنەوە بۆ لای من‌و بەگوێرەی هەڵوێست‌و کردەوەتان سزاو پاداشتان دەدەمەوە. چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

﴿[٩] وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ﴾ ئەوانەی ئیمانیان بەهەبوونی خوداو بەتاك‌و تەنهایی خودا هێناوەو شوێن پەیامی پێغەمبەر کەوتوون‌و ئەوەی خودا فەرمانی پێ کردون لەکردەوەی چاك، ئەنجامیان داوە، دڵ‌و دەروونی خۆیان لەنەخۆشییە دەرونیەکان پاك کردۆتەوە، ئەرکی سەرشانیان بەرێك‌و پێکی جێ بەجێ کردوە، ئەوانە لەپێڕی (صالحین)دا حەشر دەکەین‌و لەگەڵ ئەواندا دەیانخەینە ناو بەهەشتەوە.

﴿[١٠] وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾ کۆمەڵێك هەن لەناو ئادەمیزاددا درۆزن‌و دووڕوون؛ ئەوانەی بەزوبان دەڵێن: ئێمە بڕوامان بەخودا هەیەو موسوڵمانین، پێمان وایە خودا تاك‌و تەنهایە، وەلێ لەراستی‌دا ئەوانە درۆ دەکەن‌و ئیمان نەچۆتە ناو دڵیانەوە، بەڵگە لەسەر ئەوەی: کە ئیمان لەدڵیاندا جێگیر نەبوە ئەوەیە: هەر کاتێ تووشی بەڵاو کارەساتێك بوون، موشریکەکان لەسەر بیرو باوەڕ ئەزیەتیان دان، پێیان وایە: ئەوە تۆڵەو سزای خودایەو لەئیمان ژێوان دەبنەوە، ئەزیەتدانی کافرەکان بۆیان دەبێتە هۆی لادانیان لەئیمان، وەکوو چۆن عەزابی خودا دەبێتە هۆی لادانی موسوڵمانان

فَأَنجَيْنَـٰهُ وَأَصْحَـٰبَ ٱلسَّفِينَةِ وَجَعَلْنَـٰهَآ ءَايَةً لِّلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٥﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَـٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تُكَذِّبُوا۟ فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَـٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ كَيْفَ يُبْدِئُ ٱللَّهُ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥٓ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ بَدَأَ ٱلْخَلْقَ ۚ ثُمَّ ٱللَّهُ يُنشِئُ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَآءُ ۖ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَلِقَآئِهِۦٓ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَئِسُوا۟ مِن رَّحْمَتِى وَأُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

لەکوفر، موسوڵمانی ساغ هەتا زیاتر لەبۆتە بدرێو بەڵاو موصیبەتی تووش بن زیاتر پابەند دەبێ بەئاینەوە. ﴿وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەگەر لەخوداوە سەرکەوتنێك بەدەست بێنی، غەنیمەتو دەستکەوتێکت دەست کەوێ، ئەو دووڕووانە هێندە هەلپەرستو بێ شەرمو حەیان دەڵێن: ئێمە لەگەڵتان بووینو یارمەتیمان داونو برای ئایینی ئێوەینو دژی دوژمنی ئێوە جەنگاوین. ئیتر خودا رەدیان دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ﴾ ئایا خودا زاناتر نیە لەهەموو کەس بەوەی کە لەناو دڵی ئادەمیزاداندا حەشاردراوە؟ ئایا خودا نازانێ دڵیان ئیمانی تێدایە یان دووڕوویی؟ با بەڕواڵەتیش خۆیان بەموسوڵمان دەربخەنو لافی ئیمانداریی لێ بدەن!!

﴿[11] وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ﴾ دڵنیابن پەروەردگار ئادەمیزادەکان لەبۆتە دەداو بەخۆشیو ناخۆشی بەتاقییان دەکاتەوە، ئیتر لەئاکامی بەتاقیکردنەوەکەدا بۆ ئادەمیزادەکان خۆیان دەردەکەوێ کێیان لەهەموو بارودۆخێکدا خودا پەرستی حەقیقیو راستییەو کێ لەکاتی تەنگانەو ناخۆشیدا پاشگەز دەبێتەوە.

﴿[12] وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ﴾ واتە: موشریکەکانی قورەیش بەموسوڵمانەکانیان دەگوت: وەرن لەئایینی خۆتان ژێوان ببنەوە، بگەڕێنەوە بۆ سەر ئایینی خۆمان، ئەگەر لەفەرزێکدا ئەو گەڕانەوەتان بەتاوان حیساب بکرێو حیسابو لێکۆڵینەوە هەبێ ئەوە لەئەستۆی ئێمەیدابێو ئێمە تەحەممولی دەکەین. ﴿وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ئەوانە تەحەممولی تاوانی ئەوان ناکەنو هیچ بارو قورسایی تاوان لەئەوان سوك ناکەن، ئەوانە درۆ دەکەن لەوەدا: کە دەڵێن: ئێمە تەحەممولی تاوانی ئێوە دەکەینو ئۆباڵی تاوانەکانتان لەئەستۆی ئێمەیە، چونکە کەس تاوانی کەسی بۆ هەڵناگیرێ!

﴿[13] وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالاً مَعَ أَثْقَالِهِمْ﴾ واتە: بانگخوازانی کوفرو ئیلحاد رۆژی قیامەت تاوانی خۆیان، تاوانی ئەوانەی لەخشتەیان بردونو گومڕایان کردون دەخرێتە ئەستۆیان بەبێ ئەوەی کە هیچ لەقورسایی کۆڵی شوێنکەوتوانیان سوك بکەن، چونکە لەراستیدا گومڕاکەران: کە تاوانی شوێنکەوتوانیان هەڵدەگرن، هەر بەتاوانی خۆیان حلێب دەکرێو ئەوەی ئەوان لێی بەرپرسیارن گومڕاکردنەکەیە، ئەوەش کردەوەی خۆیانە. ﴿وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ لەوە بەو لاوە، لەرۆژی قیامەتدا پرسیاریان لێ دەکرێ، واتە: پرسیاری سەرزەنشتو لۆمەو ریسوا کردنیان لێ دەکرێ لەسەر ئەو درۆو دەلەسەیەی: کە لەدونیادا هەڵیان دەبەستو خەڵکیان پێ گومڕا دەکردو دەیانگوت: ئەوە قەیناکا ئەوە تاوان نیەو ئەوە ئەگەر تاوان بێ هۆباڵی بەئەستۆی ئێمە!!

﴿[14] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلاَّ خَمْسِينَ عَاماً﴾ سوێند بێ ئێمە (نوح)مان کردە پێغەمبەرو رەوانەمان کرد بۆ سەر گەلەکەی نۆسەدو پەنجا ساڵ لەناو گەلەکەیدا مایەوە، بانگەوازی کردن بۆ یەکتاپەرستیو بەندایەتیکردن

بۆ خوداو بڕوا بەهاتنی ڕۆژی قیامەت، کەمێکیان نەبێ بەپیر بانگەوازییەکەیەوە نەچوون، کەمینەیەك نەبێ ئیمانیان پێ نەهێنا. ﴿فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾ پەروەردگار بەتۆفان خنکاندنیو سەرزەمینی لێ پاك کردنەوە، ئەوانە خۆیان ستەمیان لەخۆیان کردو بەدەستی خۆیان خۆیان بەدبەختو چارەڕەش کرد.

﴿[١٥] فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ نوحو ئەوانەی ئیمانیان پێ هێنا بوو، بەسواری گەمێ ڕزگارمان کردن، کەشتی بەناو ئەو دەریای پێ پەیدا ڕۆیشت تا گەییشتە سەرکێوی (الجودي)و لەسەر ئەو کێوە لەنگەری گرت. کافرو بێ بڕواکانمان بەو تۆفانە لەناو بردن، کەشتییەکەمان کردە یادخەرەوە بۆ نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی پەروەردگار بەسەر بەندەکانیدا، پەندو عیبرەتی لێ وەردەگرێو نیشانەی ئەوەیە: کە خودا هەمیشە پاڵپشتی خودا پەرستانەو سەرپێچیکەرانی لەناو بردوە.

﴿[١٦] وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست ئەوە بۆ نەتەوەکەت بگێڕەوە: کە ئیبراهیم بانگەوازی گەلەکەی کرد بۆ خوداناسینو یەکتاپەرستی فەرمانی پێ کردن بەوە کە بەدڵسۆزی عیبادەتی خودا بکەن لێی بترسن، ئەوە بۆ ئێوە خێرو فەرە ئەگەر ئێوە خاوەنی عەقڵو هەستو شعور بن ئەوە دەکەن.

﴿[١٧] إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا﴾ ئەو بتو صەنەمانەی ئێوە لەجیاتی خودا دەیانپەرستن بریتین لەچەند قەبارەیەك لەبەردو گەچ خۆتان پێکتان هێناون، بەدەستی خۆتان داتانتاشیونو بەندایەتیان بۆ دەکەن. ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا﴾ ئەو بتو صەنەمانەی ئێوە لەجیاتی خودا بەندایەتییان بۆ دەکەن ناتوانن کەمترین بژێو بۆ ئێوە دابین بکەن، هیچیان پێ ناکرێو هیچیان لەدەست نایە. ئەدی چۆن ئێوە عیبادەتیان بۆ دەکەن؟! ﴿فَابْتَغُوا عِندَ اللَّهِ الرِّزْقَ﴾ داوای ڕزقو ڕۆزیی هەر لەخودا بکەن، لەکەسی تر داوای ڕزقو ڕۆزیی مەکەن؛ چونکە ئەو بتو صەنەمانە هیچیان نیەو دارای هیچ نین. ﴿وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ تەنیا عیبادەت بۆ خودا بکەنو هەر ئەو بەشیاوی پەرستش بۆ کردن بزانن، شوکرو سوپاسی بکەن لەسەر ئەو نیعمەتو بەخششانەی پێی داون، خۆتان ئامادە بکەن بۆ بەخزمەت گەیشتنی خوداو ڕووبەڕووبوونەوەی لەڕۆژی قیامەتدا.

﴿[١٨] وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ واتە: ئەگەر ئێوە دەربارەی پێغەمبەرایەتیم بەدرۆم بخەنەوە، ئەوە ئێوە بەو هەڵوێستەتان زیان بەمن ناگەیەنن، چونکە بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەران دابو نەرێتی گەلو نەتەوەکانە، وەلێ من ئەوەتان پێ ڕادەگەیەنم: کە گەلە پێشینەکان لەسەر ئەو هەڵوێستەیان تووشی عەزابی سەختی خودا بوون، بۆ خۆیان زەرەریان کردو زیانیان پێ گەیشتو خەسارەتمەند بوون، نەك پێغەمبەرەکان، چونکە پێغەمبەر تەنها ڕاگەیاندنی پەیامەکەی لەسەرەو ئەرکی ئەو تەنها مژدە پێدانو ترساندنە.

﴿[١٩] أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ئایا نابینن پەروەردگار چۆن شت دەخولقێنێ، چۆن سەرەتا شت دروست دەکا؟ بێگومان خودا لەنەبووەوە ئەو ئادەمیزادانەی دروست کردون، هیچ نەبونو هێناونیە گۆڕەپانی بوونەوە، هەستو هێزو توانای پێ بەخشیون، زانیاری جۆراو جۆری فێر کردون، دەی کەسێك لەنەبووەوە بتوانێ شت دروست بکا، جارێکی تر ئیعادە کردنەوەی لا ئاسانترە.

﴿[٢٠] قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ﴾ ئەمجار فەرمان بەئادەمیزاد دەکا کە بەزەویدا بگەڕێنو لەوێ ورد ببنەوە، سەیری ئاثارو نیشانەکانی بکەن، سەرنجی دەسترەنگینی پەروەردگار بدەن: بڕوانن: چۆن شتەکان بەدی دێنێ، سەیری گۆڕانی وەرزەکانی ساڵو دیاردەی گەرماو سەرماو بەفرو بارانو گوڵو گوڵزارو دارو درەختو دیمەنەکانی تری بونەوەر بکەن، چونکە گەڕان بەناو زەویداو لێ وردبوونەوە لەدیاردەکانی دڵو چاو دەکاتەوە، بینینی دیمەنی تازە هەست دەبزوێنێ. ﴿ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ﴾ پاشان خودا جارێکی تر سەرلەنوێ لەڕۆژی قیامەتدا ئێوە زیندو دەکاتەوە ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بێگومان خودا

بەسەر هەموو شتێكدا خاوەن دەسەلاَتو توانایە، هیچی لێ یاخی نابێ، چونكە دەسەلاَتی رەهای هەیە، بەو دەسەلاَتە موطلەقە بەدیهێنانو دروستكردنەوە ئەنجام دەدا، هەر لەروانگەی ئەم دەسەلاَتو توانا رەهایەی: كە هەیەتی:

﴿[٢١] يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ﴾ سزای ئەوانە دەدا: كە دەیەوێ سزایان بدا، رەحمو بەزەیی خۆیشی دەبەخشێ بەئەوانەی كە دەیەوێ رەحمیان پێ بكا.

﴿[٢٢] وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ وَلا فِي السَّمَاءِ﴾ ئێوەی ئادەمیزاد ناتوانن نە لەئەرزو نەلەئاسماندا پەروەردگار دەستەوەسان بكەنو نەهێڵن دەستی تۆڵەی بتانگاتێ، كەس ناتوانێ خۆ لەقەزاو قەدەری خودا رزگار بكا ﴿وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلا نَصِيرٍ﴾ نیە بۆ ئێوە جگە لەخودا، سەرپەرشتیارێك كاروباری ئێوە لەخۆ بگرێ، چاودێرو پارێزەرتان بێ. یارمەتیدەرێكتان دەست ناكەوێ لەعەزابی خودا بتانپارێزێ! دوای رانواندنی ئەو هەموو بەڵگەو دەلیلانە دەربارەی تاكو تەنهایی خوداو زیندوبوونەوەو، دەسەلاَتی بەرفراوانی خودا: كە تەصەووری ئادەمیزاد ناتوانێ كۆنترۆڵی بكا، هەڕەشەی توند ئاراستەی هەموو سەرپێچیكارێك دەكاو دەفەرموێ:

﴿[٢٣] وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەوانەی ئینكاری ئایاتی خوداو نیشانەكانی تاكو تەنهایی زاتی پاكی دەكەن، پەیامی پێغەمبەرانی رەت دەكەنەوە، بڕوایان بەزیندوبوونەوەو لیقای پەروەردگار نیە لەقیامەتدا ئەوانە لەرەحمەتی خودا بێ بەشن، بەهۆی كوفرو گومڕایی خۆیان هیچ هیوایان بەرەحمەتی خودا نیە، چونكە ئەوانە لەعەزابو عیقابی خودا نەترساونو بەتەما پاداشو بەخششی خودا نین، ئەوانە عەزابی توندو تیژیان هەیە لەقیامەتدا.

﴿[٢٤] فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ گەلی ئیبراهیم لەوڵامی ئیبراهیمدا لەبەرامبەر داخوازیی حەزرەتی ئیراهیم كە داوای لێ كردن بۆ خوداناسینو یەكتاپەرستی هیچیان بەدەستەوە نەما جگە لەوەی كە پیاو ماقوڵو ریش

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُواْ ٱقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَىٰهُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلنَّارِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا ٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٥﴾ ۞ فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٌ ۘ وَقَالَ إِنِّى مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ وَءَاتَيْنَٰهُ أَجْرَهُۥ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ ٱلسَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ ٱلْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُواْ ٱئْتِنَا بِعَذَابِ ٱللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

سپییەكانیان گوتیان: ئیبراهیم بكوژن بەئاگر بیسوتێنن بەجۆرێك داپلۆخێ. ئیتر بڕیاریان دا ئاگرێكی زۆری بۆ بكەنەوەو بەمەنجەنیق (قۆچەقاینی) فڕێی دەنە ناوی. ئاگریان بۆ كردەوەو تێیان فڕێداو خودا رزگاری كردو بەسەلامەتی لەئاگر هاتەدەر، بێگومان لەم شێوە رزگار كردنەی كە ئیبراهیممان پێ لەئاگر رزگار كرد، بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆر هەن لەسەر هەبوونی خوداو بەتواناییو دەسەلاَتی رەهای بۆ گەلو نەتەوەیەك بڕوایان بەخودا هەبێ بەبینینی بەڵگە بڕوا بكەنو ئیمان بهێنن.

﴿[٢٥] وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَاناً مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ حەزرەتی ئیبراهیم بەشێوەی سەرزەنشتو لۆمەوە پێی گوتن: ئێوە ئەو بتو صەنەمانەتان كردون بەپەرستراوی خۆتانو لەجیاتی خودا پەرستشیان بۆ دەكەن، بۆ ئەوەی لەسەر بەندایەتی بۆ كردنیان كۆببنەوە، خۆشەویستی لەنێوانتاندا پەرە بسێنێ، بەبۆنەی پەرستش كردن بۆ ئەو بتانەتان دەتانەوێ وەگری یەكتری ببنو

لەژیانی دونیادا ببنە هۆکاری گردبونەوەتان.

﴿ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضاً﴾ واتە: پاشان لەرۆژی قیامەتدا حاڵو وەزعتان بەپێچەوانەوە دەبێ، دۆستایەتیو خۆشەویستیتان دەبێتە دوژمنایەتیو رق لێك بونو بوغزو کینە! ﴿وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾ سەرەنجامو شوێنی حەوانەوەتان ئاگری دۆزەخە، کەسیشتان دەست ناکەوێ یارمەتیدەرتان بێو لەعەزابی خودا رزگارتان بکا!

﴿[٢٦] فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي﴾ کە ئیبراهیم لەئاگر رزگاری بوو، (لوط)ی برازای ئیمانی پێ هێناو بڕوای بەپێغەمبەرایەتیەکەی کرد. لوط: کوڕی هارانی کوڕی ئازەرە، لەنەتەوەی ئیبراهیم جگە لەحەزرەتی لوطو سارا خاتون کەسی تر ئیمانی پێ نەهێنا ئەمجار ئیبراهیم بەنەتەوەکەی فەرموو: من وڵاتی ئێوە بەجێ دێڵمو سەری خۆم هەڵدەگرم، دەڕۆم بۆ شوێنێك: کە خودا فەرمانم پێ دەکا بچم بۆی. بەفەرمانی خودا لەوڵاتی عیراقەوە کۆچی کرد بۆ وڵاتی حەڕان ئەمجار لەوێوە چوو بۆ فەلەستینو حەزرەتی (لوط)یش لەشاری (سدوم) جێگیر بوو. ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ بێگومان خودای من خاوەن دەسەڵاتو باڵا دەستە لەبوونەوەردا، هەرچی بیەوێ بیکا دەیکا، بەقودرەتی خۆی لەدوژمنانم دەمپارێزێو بەسەریاندا سەرکەوتووم دەکا، حەکیمو دانایە لەبەڕێوەبردنی مەخلووقاتی خۆیدا، هەر شتێك سودو قازانج نەبێ فەرمانی پێ ناکا. هەر شتێك زیانی تێدا بێ نەهی لێ ناکا!.

﴿[٢٧] وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ﴾ بەخشیمان بەئیبراهیم دوای ئیسماعیل، ئیسحاق، واتە: لەحاڵەتی پیریو کەنەفتیدا پاش ئەوەی ئیسماعیلمان پێ بەخشیبوو ئیسحاقیشمان پێ بەخشی، هەروەها ئیسحاق بۆ زێدە فەضلو بەخشش یەعقوبمان پێ بەخشی، کە دەبێتە کوڕەزای. ﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾ رەخساندمان لەوەچەو نەوەی ئیبراهیم دا پێغەمبەرایەتی، هەموو پێغەمبەران لەدوا رۆژگاری ئیبراهیم لەنەوەو وەچەی ئەون، هەموو پێغەمبەرانی نەتەوەی ئیسرائیل تا دوا پێغەمبەریان: کە حەزرەتی عیسایە

دەچنەوە سەر یەعقووبی کوڕی ئیسحاقی کوڕی حەزرەتی ئیبراهیم، بۆیە ئەم زاتە بەبابە گەورەی پێغەمبەران دەناسرێ. ﴿وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا﴾ لەدونیادا پاداشمان دایەوە، فەرمبووی واز هێنان لەماڵو خزمو هۆزو نیشتمانمان بۆ کردەوە، بەوە ماڵو منداڵی زۆرمان پێ بەخشی، خێزانی باشو گونجاومان بەنسیب کرد، هەموو کەس بەچاکە باسی دەکەن، پەیڕەوکاری هەموو ئایینەکان خۆشیان دەوێو دەڵێن: لەئێمەیە. ﴿وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ بێگومان رۆژی قیامەتیش ئیبراهیم لەپێڕی پیاوچاكو خۆشەویستانی خودادا حەشر دەکرێو لەبەهەشتدا جێگای بەرزو خۆشی دەدرێتێ. خاوەن پلەو پایەی تایبەتییە لەبەهەشتدا.

﴿[٢٨] وَلُوطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەمەبەستی عیبرەتو ئامۆژگاری چیرۆکی پێغەمبەری خودا (لوط) بۆ گەلەکەت بگێڕەوە، کاتێك خودا کردی بەپێغەمبەرو ناردی بۆ سەر دانیشتوانی (سدوم)، لەناو ئەو گەلو نەتەوەیەدا داب و نەرێتێکی ناشیرین بڵاو بوبووەوە، دیاردەیەکی ناشیرینو ناسروشتیو قێزەون لەناویان بوو بوو بەخۆو پەیڕەویان دەکرد، ئەویش دیاردەی نێربازیی بوو، ئەم دیاردەیە ئەوان دایانهێنا بوو پێش ئەوان کەس رەچاوی نەکردبوو، بۆیە حەزرەتی لوط نارەزامەندیی خۆی لەو کارە دەربڕیو پێی گوتن: ئێوە کارێکی ناشیرینو ناسروشتی پەیڕەو دەکەن، ئەو کارە ناشیرینەی ئێوە فاحیشەیەکە پێش ئێوە کەس نەیکردوە، ئێوە داهێنەرنی.

﴿[٢٩] أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ﴾ ئەوەتا ئێوە نێربازیی دەکەن، دەچنە لای نێرینە وەکوو چۆن بەشێوەیەکی سروشتی دەچنە لای ئافرەت ﴿وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ﴾ دەچنە سەر رێبازی رێبوارو غەریبە، ماڵیان لێ دەستێنن، چەتەییو راووروت دەکەن، هەر کەسێکتان دەست کەوت دەیگرنو سواری دەبن!! ﴿وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ﴾ ئێوە لەکۆڕو مەجلیستاندا، کردەوەو گوفتاری ناشیرین دەکەن! بەبێ ئەوەی کەسێکتان تێدابێ بەرهەڵستیتان بکا، بەئاشکرا لەدیوەخانەکانتاندا بەپێش چاوی یەکترییەوە سواری یەکتری دەبن. هیچ شەرم لەیەکتر ناکەن؟ ئەمەش ئەوپەڕی ئەخلاق روخانو سروشت

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ (٣١) قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (٣٢) وَلَمَّا أَن جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (٣٣) إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (٣٤) وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (٣٥) وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (٣٦) فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ (٣٧) وَعَادًا وَثَمُودَ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَاكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ (٣٨)

تێکچونە. ﴿فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ولامی گەلەکەی هەر ئەوەندە بوو پێیان گوت: ئەگەر راست دەکەی، ئەو عەزابە خودایی‌یەمان بۆ بێنەو بێ منەت بە.

﴿٣٠ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ﴾ حەزرەتی لوط داوای لەخودا کردو وتی: خودایە! یارمەتیم بدە بەسەر قەومی فاسیدو ئەخلاق روخاودا، بەسەر تاقمو پێرو گرۆهێلێدا فاحیشە لەسەر زەوی بلاو دەکەنەوە.

﴿٣١ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ﴾ جا کە فرستادەکانی ئێمە هاتنە مالی ئیبراهیمو موژدەی مندالبوونیان پێدا، وتیان: ئێمە دانیشتوانی ئەم شارە واتە: ئەو شارەی قەومی (لوط)ی لێ بوو لەناودەبەینو دەیانفەوتێنین، چونکە ئەوان گەلو نەتەوەیەکی ستەمکارن. ستەمیان لەخۆیان کردوە بەوە: کە پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستۆتەوەو سوورن لەسەر فەسادو بلاوکردنەوەو رەوشتی نێربازیی.

﴿٣٢ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطاً﴾ وتی: چۆن ئێوە ئەو کارە ئەنجام دەدەنو ئەو شارە وێران دەکەن؟ ئەی نازانن: ئەو شارەی ئێوە وێرانی دەکەن لوطی تێدایە، خۆ ئەو ستەمکار نیە، ئەو پێغەمبەری خودایە، ئاخر ئەویش بەردەکەوێ!! ﴿قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ فریشتەکان وتیان: ئێمە باشتر دەزانین کێ تێدایە، ئێمە لوطو مالو منداڵیو هەموو ئەوانەی ئیمانیان پێ هێناوە رزگار دەکەین، جگە لەژنەکەی ئەو لەپێری لەناوچووەکانە، ئەو جاسوسو چلکاوخۆری کافرەکانەو یارمەتیدەرو راپۆرتدەرە بۆیان، هەمئاهەنگی شروال پیسو ئەخلاق روخاوەکانە.

﴿٣٣ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً﴾ کە ئەم کۆمەلە فریشتە فروستادانەی ئێمە هاتنە مالی لوط لەشێوەو روخساری کوری لاوی جوانخاصدا، حەزرەتی لوط تەنگەتاو بوو، ترسی لێ نیشت گەلەکەی پێیان بزانن‌ودەستدرێژی بکەنە سەریان! ﴿وَقَالُوا لا تَخَفْ﴾ وتیان: تۆ خەمی ئێمەت نەبێو لەوە مەترسە ئەوانە بتوانن ئەزیەتی ئێمە بدەن! ﴿وَلا تَحْزَنْ﴾ خەمی ئەوەشت نەبێ: کە ئێمە چییان پێ دەکەینو چۆن لەناویان دەبەین! ئێمە هاتووین بۆ لەناو بردنیان بەعەزابی بەشیدەت ﴿إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلاَّ امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ ئێمە خۆتو شوێنکەوتوانت رزگار دەکەینو ئەو عەزابە نایانگرێتەوە جگە لەژنەکەت، ئەو لەپێری لەناوچوانە، چونکە ئەو لەگەل ئەواندا هاریکارو هەمئاهەنگە. داکۆکییان لێ دەکاو رازییە بەکردەوە ناشیرینەکانیان!

﴿٣٤ إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزاً مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ ئێمە نازل دەکەین بۆ سەر ئەهلی ئەم شاری سەدومە عەزابێکی توندو تیژو بێ ئامان لەئاسمانەوە، ئەوەش بەهۆی ئەو فیسقو تاوانەی تێیدا نوغرۆ بون.

﴿٣٥ وَلَقَد تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان برێ شوێنەواری شارە روخاوەکەیانمان هێشتۆتەوە بۆ ئەوەی ئادەمیزادانی دوا ئەوان پەندو عیبرەتی لێ وەربگرن، هەندێ

لەشـوێنەوارەكانیان یـان هـەواڵو چـیرۆكی بەسـەرهاتیان ئاشكراو عەیانە بۆ كەسێك دیققەتیان لێ بكاو تێیان بفكرێ.
﴿٣٦ وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْباً فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ ڕەوانەمان كرد بۆ سەر دانیشتوانی مەدیەن پێغەمبەری ڕێزداری خۆمان؛ كە ناوی شوعەیب بوو ئەهلی ئەو شارەش بوو، بانگەوازی كردن بۆ ئیمانهێنان‌و فەرمانی پێ كردن بەعیبادەتكردنی خوداو یەكتاپەرستی‌و دڵسۆزیی لەعیبادەت كردندا، داوای لێ كردن تێبكۆشن بۆ ژیانی قیامەت‌و هەوڵ بدەن خودا لەخۆیان ڕازیی بكەن، بترسن لەعەزاب‌و عیقابی پەروەردگار خۆیان لەعەزابی قیامەت بپارێزن، جڵەوگیری لێ كردن لەوەی: كە فەسادو ئاشوب لەسەر زەوی بڵاو بكەنەوە، نەهی لێ كردن لەتەرازووبازی‌و چەتەیی‌و ڕێگری‌و هەموو تاوانێكی تر.
﴿٣٧ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾ حەزرەتی شوعەیبیان بەدرۆ خستەوە، بەرویدا هەڵشاخانەوە، سەرڕەقی‌و سووربوونی خۆیان لەسەر كوفرو بێدینی دووپات كردەوە، ئیتر خودا بەراتڵەقاندنی زەوی لەناوی بردن، بوومەلەرزەیەكی بەهێز لێی دان، خانووبەرەی تێك ڕوخاندن‌و زەندەقی بردن، لەماوەیەكی كورتدا سلاربوونەوەو بەسەریەكدا خپ بوون!
﴿٣٨ وَعَاداً وَثَمُودَ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ﴾ واتە: هەروەها گەلی عاد: كە حەزرەتی هود پێغەمبەریان بوو، زێدو نیشتمانیان وڵاتی (الأحقاف) بوو نزیك (حضرموت)ەو كەوتۆتە وڵاتی یەمەنەوە. بەعەزابی سەختی خۆمان لەناومان بردن. هەروەها گەلی ثەموود: كە حەزرەتی صالح پێغەمبەریان بوو، دانیشتوی ناوچەی (الحجر) بوون، نزیكی (وادي القرى)، كە كەوتۆتە نێوان وڵاتی حیجازو وڵاتی شامەوە. سەرپێچییان كردو بەعەزابی سەختی خۆمان قەلاچۆمان كردن، (مدائن صالح) هەتا ئەمڕۆش شوێنەواری ماوەو قورەیشییەكان شارەزای شوێنەوارەكانیان بوون، لەكاروانی هاوینانیاندا بەسەر كەلاوە كۆنەكانیاندا تێپەڕ دەبوون. ﴿٣٩ وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ﴾ بێگومان قارون‌و فیرعەون‌و هامانمان لەناوبردن: قارون خاوەن ماڵ‌و سامانی زۆرو زەبەندە بوو، فیرعەون پاشای میصر بوو لەسەردەمی موسادا، هامانیش وەزیری فیرعەون بوو، نموونەی طاغوت‌و سەرپێچیكاری سەردەمی خۆیان بوون ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُم مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ﴾ حەزرەتی موسا بەبەڵگەو موعجیزەی ئاشكراو بەهێزەوە هاتە سەریان‌و بانگەوازی كردن بۆ خوداپەرستی‌و یەكتاپەرستی. بەڵام ئەوان تەكەببوریان كردو خۆیان بەزل زانی‌و بڕوایان بەموسا نەكردو ئیمانیان پێ نەهێنا. بەدرۆیان خستەوە، وتیان: ئەتۆ پێغەمبەر نیت، بڕوایان بەهەبوونی خودایەكی خاوەن دەسەڵات نەكرد، بەڕاستی بەهەڵە چوون‌و تاوانبارو موفسیدو گومڕابوون، لەچنگ خودا قوتار نەبوون‌و هەڵاتنیان بۆ نەكرا، نەیانتوانی عەزابی خودا لەخۆیان دوور بخەنەوە.
﴿٤٠ فَكُلّاً أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِباً﴾ ئەو گەل‌و نەتەوە ستەمكارانەمان لەناو برد، هەریەكەیان بەتاوانی خۆی گیرۆدە بوو، هەموو گەل‌و نەتەوەیەك لەوانە سزای شیاوی خۆی وەرگرت، هی وایان هەبوو ڕەشەبای بەهێزمان ناردە سەریان، ڕەشەبایەكی بەهێزی وامان ناردنە سەر چەوو زیخی لەگەڵ خۆی هەڵدەگرت‌و دەیكێشا پێیاندا. ﴿وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ﴾ هەیانبوو گرمەو ناڵەی بەشیدەت لێیدان‌و بەو دەنگە زەندەقبەرە لەناومان بردن! ﴿وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ﴾ هەیانبوو بەناخی زەویدا بردمانە خوارێ، وەكوو قارون: كە بەماڵ‌و سامانی خۆی نازی‌و بوغرابوو، لەخودا یاخی بوو، تەكەببورو جەبەروتی نواند، خودا بەماڵ‌و سامان‌و گەنج‌و خەزێنەیەوە بەناخی زەویدا بردیە خوارێ! ﴿وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا﴾ هەیانبوو لەناو دەریادا خنكاندمان، وەكوو چۆن فیرعەون‌و هامانی وەزیریمان لەگەڵ هەموو دارو دەستەی فیرعەوندا نوغرۆی ئاومان كردن ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ جا وەنەبێ پەروەردگار بەم سزادانەی: كە ئەو سەرپێچیكارانەی پێ سزادان ستەمی لێ كردبن بەڵكوو خۆیان ستەمیان لەخۆیان كردو سزادانەكەیان پڕاوپڕی تاوانەكانیانە. ﴿٤١ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً﴾ واتە: ئەزیلەو مەثەل‌و نموونەی ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا

دادەنێنو لەجیاتی پەروەردگار بتو صەنەم دەپەرستنو بەتەما یارمەتیو سودو قازانجن لێیان، پەرستشیان بۆ دەکەن بەهیوای ئەوەی لەکاتی تەنگانەدا بەهانایانەوە بێن، دەق دەشوبهێتە حاڵو وەزعی جاڵجاڵۆکە لەزەبوونیو لاوازیدا، خانووی کردوە گەرماو سەرمای لێ دوور بخاتەوە، زیانو خەتەری لێ بگێڕێتەوە. بەڵام هیچ کامێکی لەمانە بۆ دەستەبەر نابێ، کاتێك پێویستی بەپاراستن بێ ناپارێزێو هیچ زیانێکی لێ دوور ناخاتەوە. ﴿وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ بێگومان زەعیف ترین خانوو خانووی جاڵجاڵۆکەیە.

﴿٤٢ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ﴾ بێگومان پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەحاڵو وەزعی ئەوانەی ئێوە جگە لەخودا پەرستشیان بۆ دەکەن، دەزانێ: کە ئەوبتو صەنەمانەی ئێوە دەیانپەرستن نەسود دەگەیەنن نەزیان. ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ﴾ پەروەردگار بالادەستو خاوەن دەسەڵاتە بۆ تۆڵەسەتاندنەوە لەوانەی پێی کافرنو هاوەڵی بۆ بەڕەوا دەزانن. ﴿الْحَكِيمُ﴾ خودا داناو لێزانە لەکارەکانیدا.

﴿٤٣ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ﴾ ئەو پەندو مەثەلانە لەقورئاندا بۆ ئادەمیزاد لێ دەدەین، ئەو نموونەو نەزیلانەی بۆ دێنینەوە، بۆ ئەوەی ئەو شتانەی لەبیرو بۆچونیان دوورە لێیان نزیك بکەینەوە، ئەو شتانەی لێیان تێ ناگەن بۆیان رون بکەینەوە. ﴿وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ لەو پەندو مەثەلانە حاڵی نابێ، لەحەقیقەتیان ناگا، مەگەر کەسانێك: کە زاناو تێگەیشتوون لەمەسائیلو قەضییەکان ورد دەبنەوە. دەفەرموێ: ﴿٤٤ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ پەروەردگار ئاسمانەکانو زەوی بەدیهێناوەو بەو شێوە جوانو بێ خەوشییە خوڵقاندونی، تا ئاماژە بن لەسەر بەدەسەڵاتیو قودرەتی بێ سنووری. ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان لەدروستکردنیان بەو شێوە رێكو پێکە نیشانەی ئاشکراو نمایان هەن لەسەر تاكو تەنهایی خودا، لەئولوهییەتو ربوبییەتدا، نهێنی ئەو بەڵگەو نیشانانە کەسانێك لێیان حاڵی دەبنو هەستیان پێ دەکەن: کە خاوەن بڕواو یەقین بن.

وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

﴿٤٥ اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەو نیگایەی بۆمان ناردوی بۆ مەردومگەلەکەی بخوێنەوەو تێیان بگەیەنە. هەروا هەموو شوێنکەوتوویەکیشت بەگوێرەی تواناو بۆ گونجان پێویستە درێغی نەکاو قورئان بڵاو بکاتەوەو لەموسوڵمانانی بگەیەنێو بانگەوازی کەسانی دیکەش بکا بۆ پەیڕەویکردنی پەیامی قورئان. ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ﴾ ئەی پێغەمبەر! خۆتو شوێنکەوتوانت نوێژەکانتان جێ بەجێ بکەن، نوێژی فەرزو سوننەت ئەنجام بدەن. ﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ﴾ نوێژ گەورەترین تاعەتو خوداپەرستییە، خودا دەزانێ ئێوە چ کارێك ئەنجام دەدەن، خێرە یان شەڕە، دەزانێ دڵەکانتان چییان تێدا حەشار دراوە، نیەتو مەبەستتان چیەو چی نیە.

کۆتایی جزمی بیستەم

﴿٤٦ وَلا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ کێشەو موناقەشەو دەمەدەمێ لەگەڵ ئەهلی کیتاب مەکە، مەگەر بەشێوەیەکی جوان‌و لەسەرەخۆو بەئوسلوب‌و شێوازێکی ئاسك‌و لەسەرەخۆ، مەگەر ئەوانەی ستەمکارو زیادەڕەون لەڕێبازی ڕاست لایانداوەو چاویان بەڵگەی ئاشکراو ڕون نابینن. قینەبەری‌و لوتبەرزی دەنوێنن، ئوسلوبی نەرم‌و نیان لەگەڵیاندا بێ سوودە، ئامادە نین مەناقەشەو حیواری عەقلانی پەیڕەو بکەن، ئەوانە ڕەددی (بالمثل)یان دەدرێتەوە، شەڕیان لەگەڵ دەکرێ، دەمیان دەکوترێتەوە، هێرشیان ڕەت دەکرێتەوە! ﴿وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەخۆتو بەشوێنکەوتوانتەوە هەر کاتێ بانگەوازی ئەهلی کیتابتان کرد بۆ موسوڵمانبوون، هەواڵیان پێدان بەشتێك: کە ئێوە زانیاریتان دەربارەی نەبوو، نەتاندەزانی ڕاستە یان درۆیە، حەقە یان بەتاڵە، تەصدیقیان مەکەن، چونکە وێ دەچێ درۆ بێ، بەدرۆشیان مەخەنەوە، چونکە وێ دەچێ ڕاست بێ! بۆیە دەبێ لەم کاتانەدا هەڵوێست‌و ئاخاوتنی ئێوە بەم جۆرە بێ، پێیان بڵێن: ئێمە ئیمانمان بەو قورئانە هەیە: کە لەلایەن خوداوە بەنیگا بۆ ئێمەو ئێوەو هەموو ئادەمیزاد هاتووە، ئیمانمان بەتەورات هەیە: کە نێردراوە بۆ سەر موسا، بڕوامان بەئینجیل هەیە: کە نازڵ کراوە بۆ سەر عیسا، ئەو تەورات‌و ئینجیلەی نەگۆڕدراون پەرستراوی بەحەق‌و ڕاست پەروەردگاری ئێمەو ئێوە یەکێکەو بێ هاوەڵ‌و هاوشانە،

﴿٤٧ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الْكَافِرُونَ﴾ جا وەکوو چۆن نیگاو سروشمان بۆ پێغەمبەرانی پێشوو ناردوە، ئەم قورئانە پیرۆزەشمان بۆ تۆ ناردوە، جا ئەوانەی لەپێش تۆوە نامەی ئاسمانییان بۆ نازڵ کراوە لەجولەکەو فەلە، کاتێ ئەم قورئانە بەرێك‌و پێکی دەخوێننەوەو لێی ورد دەبنەوە، لەئەمثالی عەبدوڵڵای کوڕی سەلام‌و سەلمانی فارسی یەکسەر ئیمانی پێ دەهێنن بڕێ لەکافرەکانی قوڕەیشیش ئیمانی پێ دەهێنن، ئایاتی ئێمە بەدرۆ ناخاتەوە مەگەر کەسانێك: کە بڕوایان بەحەق نیەو کافرو سپڵەو گومڕاو بێ ویژدانن

وَلَا تُجَٰدِلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡهُمۡۖ وَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَأُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمۡ وَٰحِدٞ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يُؤۡمِنُونَ بِهِۦۖ وَمِنۡ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤۡمِنُ بِهِۦۚ وَمَا يَجۡحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتۡلُواْ مِن قَبۡلِهِۦ مِن كِتَٰبٖ وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَۖ إِذٗا لَّٱرۡتَابَ ٱلۡمُبۡطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلۡ هُوَ ءَايَٰتُۢ بَيِّنَٰتٞ فِي صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَۚ وَمَا يَجۡحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَٰتٞ مِّن رَّبِّهِۦۖ قُلۡ إِنَّمَا ٱلۡأٓيَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمۡ يَكۡفِهِمۡ أَنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحۡمَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلۡ كَفَىٰ بِٱللَّهِ بَيۡنِي وَبَيۡنَكُمۡ شَهِيدٗاۖ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ وَكَفَرُواْ بِٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾

﴿٤٨ وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذاً لارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەتۆ لەوەپێش ئەوەندەی لەگەڵ گەلەکەت ژیاوی لەناویاندا هەڵس‌و کەوتت کردوە پێش نازڵبوونی قورئان بۆ سەرت هیچ کتێبێکت نەخوێندۆتەوە، نووسینت نەزانیوە، نەتتوانیوە بەدەستی ڕاستت شتێك بنووسی چونکە ئەگەر تۆ لەوەپێش نوسین‌و خوێندەوەت بزانیایە لەوانەبوو موشریکە نەفامەکان گومانیان پەیدا بکردایە دەربارەی ئەم قورئانەی بۆت نێردراوە بیانگوتایە وێدەچێ ئەم قورئانە لەنووسینەکانی لەوەپێشی خۆی وەرگرتبێ. جا کە تۆ لەوەپێش نەخوێندەواربووی‌و نووسینت نەزانیوەو وێڕای ئەوەش ئەم قورئانە سەرسوڕهێنەرەت بۆ هێناون: کە خوێندەوارو نووسەری بلیمەت لەبەرامبەریدا دەستەوەستانن، ئیتر هیچ بیانوێکیان نامێنێ بۆ ئەوەی گومانی تێدا پەیدا بکەن!

﴿[٤٩] بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الظَّالِمُونَ﴾ بەلكوو ئەم قورئانە چەند ئایاتو نیشانەیەکی حەقو ئاشکرایە حەقەو حەق دەچەسپێنێ، ئەوش حەقیقەتێکە لەدڵو دەروونی زانایانی ئەهلی کیتابدا جێگیر بووە، وەلحال هیچ کەسێك ئەم قورئانە رەت ناکاتەوەو بەدرۆی ناخاتەوە مەگەر ئەوانەی دەستدرێژکارو ستەمکارو کافرو لوتبەرزن،

﴿[٥٠] وَقَالُوا لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ موشریکەکان لەروی قینەبەری‌و دەسەوەسانکردن دەڵێن: ئەوە بۆچی موعجیزەیەکی ماددی وەکوو ئەو موعجیزانەی بۆ پێغەمبەرەکانی پێشوو هاتووە بۆ موحەممەد نایە؟ بۆچی موعجیزەیەکی وەکوو حوشتری صاڵحو عەصای موساو سفرەو خوانی عیسا بۆ موحەممەد نایە؟ ﴿قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: هێنانی موعجیزەو نازڵکردنی نیشانەو ئایات عائید بەخودایەو هیچ شتێ لەو بارەوە بەدەست من نیە. خۆ ئەگەر پەروەردگار بیزانیایە ئێوە بەناردنی ئەو جۆرە موعجیزانە هیدایەت ئامێز دەبن‌و ئیمان دەهێنن، بیانوی دەبڕین‌و داواکەی بۆ دەهێنانە دی. ﴿[٥١] أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ مەگەر ئەوانە داوای بەڵگە ئەکەن، ئەومیان بەس نییە کەئێمە قورئانمان بۆ ناردویت‌و بەسەریاندا ئەخوێنرێتەوە؟ تا بیکەنە بەڵگە بۆ راستی تۆ؟ بەڕاستی لەو قورئانەدا بەزەیی‌و ئامۆژگاری هەیە، بۆ هەر قەومو هۆزێ، بیانەوێ باوەڕ بێنن.

﴿[٥٢] قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيداً﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! پێیان بڵێ: بەسە، کە خودا ئاگادارو دادوەر بێ، بەحوکمی عەداڵەت ئامێزی خۆی نێوان من‌و ئێوە یەکالا دەکاتەوە، خودا لەهەموو کەس باشتر دەزانێ ئێوە چۆن بەدرۆم دەخەنەوە. ئاگادارە من چۆن بانگەوازیی ئێوە دەکەم‌و دەتانترسێنم لەعەزابی سەختی خودا، ﴿يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ واتە: خودا هیچی لێ گوم نابێ، ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکدا، کە بوەو دەبێ چ لەزەویدا بێ یا لەئاسمانەکاندا بێ.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَلَوْلَآ أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَآءَهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ أَرْضِى وَٰسِعَةٌ فَإِيَّٰىَ فَٱعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ ٱلْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَٰمِلِينَ ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ٱللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَهُۥٓ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەو شتانە کردوە: کە غەیری خودان‌و پەرستشیان بۆ دەکەن، بەندایەتی بۆ بت‌و صەنەم دەکەن‌و ئینکاری هەبوونی خودا دەکەن، یان هاوەڵی بۆ دادەنێن ئەوانە خەسارەتمەندن لەمامەڵەو سەوداکەیاندا.

﴿[٥٣] وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ﴾ کافرەکانی قورەیش بەتاڵوکەن لەهاتنی عەزاب بۆ سەریان پەلەدەکەن لەناردنی عەزابی کۆکوژ بۆ سەریان ﴿وَلَوْلا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُم الْعَذَابُ﴾ ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کە عەزاب لەکاتی دیاریکراوی خۆی هەیەو خودا بڕیاری داوە عەزابی کۆکوژیان لەسەر دوا بخا بۆ رۆژی قیامەت، ئەوە یەکسەر ئەو عەزابەی پەلەی لێ دەکەن بۆیان بێ زوو دەهاتە سەریان، ﴿وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ﴾ بەتەئکید لەوەبەولاوە لەکاتی دیاریکراودا ئەو عەزابەیان بۆ دێ‌و یەخەیان دەگرێ‌و ناگەهان تێکیانەوە دەپێچێ بەخۆیان نازانن تا غافلگیریان دەکا.

﴿٥٤ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەو موشریکانە پەلە دەکەن لەهاتنی عەزاب بۆ سەریان دەڵێن: دەزوو ئەو عەزابەی باسی لێ دەکەی بۆمان بێنە، با چاوەڕوان بن ئەو عەزابە لەکاتی خۆیدا دێتە سەریان، بێگومان دۆزەخ لەهەموو لایەکەوە دەورەی ئەوان دەداو لەخۆیان دەگرێو بەشی هەموانیان دەکا.

﴿٥٥ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ لەو ڕۆژەدا: کە عەزابی سەخت لەهەموو لایەکەوە دایان دەپۆشێو لەخۆیان دەگرێ، لەسەریانەوەو لەژێریانەوە عەزابیان بۆ دێ، لەلایەن فریشتەوە پێیان دەگوترێ: بچێژن سزای ئەو کردەوانەی لەژیانی دونیادا ئەنجامتان داون.

﴿٥٦ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ﴾ ئەی ئەو بەندانەی بڕواتان بەتاکو تەنهایی من هەیەو شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەم کەوتون، زەوی من فراوانەو تەنگەبەر نیە، هەر شوێنێکتان بەپەسندزانی دەتوانن لەوێ ژیان بەسەر بەرن، لەهەر شوێنێك نەتانتوانی خوداپەرستی خۆتان بکەن جڵەوگیرییان لێ دەکردن لەبەجێهێنانی شەعائیری ئایینی خۆتان، ئەوە یەکسەر ئەو شوێنە بەجێ بێڵنو بچنە جێگایەك بتوانن بەئازادی کاروباری ئایینی خۆتان ئەنجام بدەن، تەنیا عیبادەت بۆ من بکەنو کەسی تر بەشیاوی عیبادەت بۆ کردن مەزانن.

﴿٥٧ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ هەموو نەفسێك شەرابی مردن دەچێژێو دەبێ بمرێ، لەهەر شوێنێك بن دەستی مردنتان دەگاتێ، کەوابێ پێویست نیە ئێوە حیساب بۆ مردن بکەنو مردن بکەنە بیانووی کۆچ نەکردن، ئێوە نازانن چ شتێك دەبێتە هۆی مردنتانو ئەسبابەکانی نازانن، دوای مردنتان هەمووتان بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە.

﴿٥٨ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەتاکو تەنهایی خودا هەیەو شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەی کەوتوون، کردەوەی باشیان ئەنجام داوە، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بوون، ئەوانە جێ نشین دەکەین لەناو خانوو باڵەخانەی بەهەشتدا بەژێر دارو درەختی خانوو قەصرەکانیاندا چۆمو جۆگا ڕەوان دەبن، بەڕاستی پاداشێکی باشو خاسە وەری دەگرنەوە.

﴿٥٩ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ ئەو موسوڵمانە بەختەوەرانە کە ئەوە پاداشیانە ئەوانەن بەصەبرو ئارام بوون لەسەر ئەنجامدانی ئەرکەکانی سەرشانیان نوێژو ڕۆژوو جیهادو تێکۆشانیان لەپێناو ئایینی خودا بەدڵسۆزی ئەنجام داوە، لەپێناو ئایینی خودا زێدو نیشتمانی خۆیان جێ هێشتووە، تەحەممولی زەحمەتو کوێرەوەرییان کردوە، لەهەموو کاروبارێکیاندا پشتیان بەخودا بەستووە، ئەوەی لەدەستیان هاتووە ئەنجامیان داوە بۆ بەدی هاتنی ئاکامیش پشتیان بەخودا بەستووە.

﴿٦٠ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ڕزقو ڕۆزیی تایبەت نیە بەوڵاتێکەوەو لەوڵاتێکی تر نەبێ، بەڵکوو ڕزقو ڕۆزیی خودا گشتییەو بۆ هەموو گیانلەبەرانیەتی لەهەر شوێنێك بن. چەند ژمارەیەکی زۆر لەگیانەوەران لەبەر بێ دەسەڵاتیو زەبوونی خۆی ناتوانێ ڕزقو ڕۆزیی خۆی دابین بکا، ناتوانێ بژێوی خۆی کۆ بکاتەوەو پەزمەندەی بکا، خودا ڕزقو ڕۆزیی بۆ دەرەخسێنێو بۆی ئاسان دەکا، بۆ هەموو گیانلەبەرێك بژێوی گونجاو دەداو دەیژێنێ، خشۆك بێ لەناو زگی زەویدا، یاخود باڵندە بێ لەهەوادا، یان ماسی بێ لەدەریادا، خودا بژێوی خۆی بۆ دەستەبەر دەکاو ڕێگای نیشان دەدا چۆن خۆی بژێنێ. هەر ئەو خودایەیە: کە ڕزقو ڕۆزیی ئێوەش دەدا. خودا شنەوایە بەوتەی بەندەکانیو دەزانێ چی دەڵێنو چی لەسینەی خۆیاندا حەشار دەدەن. ﴿٦١ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ؟﴾. سوێندبێ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ پرسیار لەو موشریکانە بکەیو پێیان بڵێی: ئەوە کێ ئاسمانەکانو زەوی بەدیهێناون؟ کێ مانگو خۆرو ئەستێرەکانی هێناوەتەدی بۆ دابین کردنی بەرژەوەندی ئێوە؟ ئەم قەبارە گەورانە ساڵەهای ساڵە بەشوێن یەکتردا دێنو دەچنو شەوو ڕۆژیان لێ پەیدا بووە، وەرزەکانی ساڵو ئاوو هەوایان لێ بەدی هاتووە. ئەی پێغەمبەر! ئەگەر پرسیار لەو موشریکانە بکەی بڵێی کێ

بەدیهێنەرو رەخسێنەری ئەم شتانەیە؟ لەولامدا دەڵێن: ئەوە (الله) بەدیهێنەریانە، ئەو رەخساندونی و فاعیلی حەقیقی خودایە! جا: کە دانیان بەوەداناو ئیعترافیان کرد، ئەدی چۆن رو لەیەکتاپەرستی وەردەگێرن، بۆ بەدڵسۆزی بەندایەتی بۆ ئەو خودایە ناکەن؟! ﴿٦٢ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ پەروەردگار رزق و رۆزیی گوشاد دەکا بۆ کەسانێك بیەوێ بۆیان گوشاد بکا، بۆ ئەوە بەتاقییان بکاتەوە. بۆ هەندێ کەسیش هەر بەو مەبەستە کەمی دەکاتەوە دەستکورت و کەم دەرامەتی دەکا، ژیانێکی کولەمەرگی پێ دەدا پەروەردگار خۆی بەدیهێنەرو رزق و رۆزیدەرە، خۆی بڕیویان بۆ دیاری دەکاو بەگوێرەی حیکمەت و دانایی خۆی و بەرژەوەندی بەندەکانی رزق و رۆزییان بۆ دەبڕێتەوە. بێگومان خوا زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێکدا، دەزانێ بەندەکانی بەرژەوەندییان لەچیدایەو داخوازی فراوانکردن و تەنگکردنەوەی رزق و رۆزیی بەندەکانی چیەو چی لەمەسڵەحەتیانە، ﴿٦٣ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ ئەگەر تۆ ئەی پێغەمبەر پرسیار لەو موشریکانە بکەی و بڵێی: ئەوە کێ لەبەرزاییەوە باران دەبارێنێ و زەوی مردوی وشك هەڵاتووی سوتەمەڕوی پێ زیندو دەکاتەوە؟ کێ دوای وشکبوونەوەی زەوی و نەمانی نەش و نما لەروەك و درەختەکانیدا جارێکی تر ئەو زەوییە مردوە زیندو دەکاتەوەو نەش و نمای تێدا وەگەڕ دەخاتەوە؟ یەکسەر وەڵامت دەدەنەوەو دەڵێن: بێگومان هەر خودا دەتوانێ ئەو کارە بکاو ئەوە کارو صیفەتی خودایە، هەر (الله) دەتوانێ و ئەو کارە ئەنجام بدا. جا کە دانیان بەوەداناو ئاوا بێ پێچ و پەنا ئیعترافیان کرد ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ بڵێ: سوپاس بۆ خودا: کەوا بەڵگەم سوارەو بۆرتان خوارد، وەلێ زوربەی زۆری ئەو موشریکانە عەقڵیان بەم دژایەتی و جوداوازییانە ناشکێ و نازانن: بۆ خۆیان خۆیان بەدرۆ دەخەنەوە، ئەوەتا تا لەلایەکەوە دان بەوەدا دەنێن: کە خودا بەدیهێنەرو زیندوکەرەوەی زەوی و رزق و رۆزیدەری گیانلەبەرانە، کەچی لەهەمان کاتدا هاوەڵی بۆ بەڕەوا دەزانن و شتی تر دەکەنە خوداو لەجیاتی خودا دەیانپەرستن!

وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

سُورَةُ الرُّومِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الم ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

﴿٦٤ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ ژیانی دونیا بەهەموو رازاوەیی و خۆشییەکییەوە، بریتییە لە(لەهو) خۆی پێ دەخافڵێنێ یان گاڵتەیەکە کە بیرۆشی خۆتی پێ دێنی. بۆیە هەندێ لەزانایان فەرموویانە دونیا ئەگەر ئەویش بۆ تۆ بمێنێ تۆ بۆ ئەو نامێنی![1]

﴿٦٥ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ واتە: هەر کاتێ موشریکەکان لەناو دەریادا سواری کەشتی دەبن و دەکەونە ناو ترس و لەرزی کارەساتی ناو دەریاوە لەهەموو لایەکەوە تارمایی مەرگ لێیان نزیك دەبێتەوە، دڵسۆزانە هانا بۆ خودا دەبەن و هاواری لێ دەکەن، هەر ئەو دەناسن و ئەو دەپەرستن، جا کە رزگاریان بوو کەوتە فەرەحی و هاتنە سەر وشکانی سەرلەنوێ

---

(1) تەفسیری قورطوبی ج٧/٢٧٢ (٣٩٠٤).

دەگەڕێنەوە بۆ سەر کوفری پێشوویان و خودا درۆزنەکانی خۆیان دەپەرستن.

﴿٦٦ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا﴾ (لام)ی (ليكفروا)و (ليمتعوا) (لام)ی عاقیبەت و سەرەنجامە، واتە: شەریك بۆ خودا بڕیار دەدەن، تا سەرەنجامی کارەکەیان ببێتە سپڵەیی و کوفرانی نیعمەتی رزگار بوون و (تمتع)و لەززەت وەرگرتنیان بەبتپەرستی و پەیوەستبوونیان بەپێڕی کافرانەوە. ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ لەوە بەولاوە رۆژی قیامەت ئاگامی هەڵوێستی نالەبارو کردەوەی ناشیرینی خۆیان دەزانن چی دەبێ.

﴿٦٧ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ﴾ ئایا ئەو موشریکە نەفامانە نازانن ئێمە چ نیعمەتێکمان پێ بەخشیون بەوە: کە لەبەستی حەرەم؛ لەشاری مەککەدا نیشتەجێمان کردون ولاتێکی ئەمین و پڕ ئاسایش و ئارام، کەس تێیدا دەست درێژی ناکاتە سەر کەس، کەسکەس نافڕێنێ، تالان و بڕۆو چەپاو کردنی تێدا ناکرێ. بۆ سوپاسی خودا ناکەن لەسەر ئەو نیعمەتانەو واز لەبتپەرستی ناهێنن؟!

﴿٦٨ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ﴾ کێ لەو ستەمکارترو شیاوی سزای کوشندەترە: کە درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستێ و هاوەڵی بۆ دادەنێ و پێغەمبەرەکەی بەدرۆ دەخاتەوەو پەیامەکەی رەت دەکاتەوە؟ کێ لەو کەسە ستەمکارترە: کە لافی ئەوە لێ دەدا خودا نیگای بۆ ناردوە وەلحاڵ خودا نیگای بۆ نەکردوە، کێ لەو کەسە ستەمکارترە تاوان دەکاو دەڵێ: خودا فەرمانی پێ کردم بیکەم! ﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ﴾ ئایا لەدۆزەخدا شوێنی حەوانەوە بۆ ئەو سپڵەو کافرو ستەمکارانە نیە؟ ئایا ئەوانە شیاوی عەزابی دۆزەخ نین؟ بێگومان هەموو ئەوانە شیاوی سزای سەختی دۆزەخن و شوێنی حەوانەوەشیان لەوێدا بۆ ئامادە کراوە.

﴿٦٩ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ ئەوانەی لەپێناو ئایینی ئێمەدا جیهادو کۆشش دەکەن دژی ئەو سپڵەو موشریك و کافرانە دەجەنگێن، بەتێکۆشان و جیهادەکەشیان مەبەستیان بەرز بوونەوەی وشەی (لا إله إلا الله محمد رسول الله)یە، ئێمە زیاتر شارەزایان دەکەین بۆ رێبازی خێرو چاکە تۆفیقیان دەدەین بۆ پەیڕەوکردنی رێبازێك بیانگەیەنێ بەبەهەشت و بەختەوەری هەردو جیهانیان بۆ دەستەبەر بێ، ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ بێگومان پەروەردگار لەگەڵ ئەوانەدایە کردەوەکانیان چاکەو چاکەخوازن، یارمەتی ئاینییان داوە، جیهاد لەگەڵ ئەهلی کوفرو شیرك دەکەن، بەپیر بانگەوازی پێغەمبەرەکەیەوە دەچن، پەیامەکەی قبوڵ دەکەن.

کۆتایی سورەتی العنكبوت

سورەتی (الروم)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ الم﴾ ئەم پیتە پچڕپچڕانە دەبێ بەم شێوە بخوێندرێنەوە (ألف، لام، میم) باشترین ماناش بۆ ئەم جۆرە پیتانە ئەوەیە: پەروەردگار دەفەرموێ: قورئان لەم جۆرە پیتانە پێك هاتووە، دە ئێوەش بتوانن لەو پیتانە کەلامێك وەکوو قورئان بخەنەڕوو! ﴿٢ غُلِبَتِ الرُّومُ، ٣ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ، ٤ فِي بِضْعِ سِنِينَ﴾ رۆمەکان تێشکان، فارسەکان بەسەریان زاڵ بوون، لەناوچەو ولاتێکی رۆمدا؛ کە نزیکی ولاتی عەرەبە، لەقەراخ ولاتی شام، لەنێوان ئەردەن و فەلەستیندا، لەوەبەولاوە لەنێوان سێ ساڵ تا دەساڵ لەبڕواری جەنگەکەوە. رۆمەکان بەسەر فارسەکان زاڵ دەبنەوە، هەر رۆژە نگین و سەرکەتن دەدەین بەکۆمەڵێك. ﴿لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ هەموو کاروبارێك بەدەست خودایە پێش زاڵبوونی رۆمەکان و دوا زاڵبوونیشیان بەحیکمەت و ئیرادەی خۆی نگین و شانس دەدا بەئەو ئیمپراطورەو زاڵی دەکا، ئەوی تریان ژێر دەخاو شکستی بەسەردا دێنێ. هەر رۆژە یەکێك بالادەست دەبێ.

﴿وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ٥ بِنَصْرِ اللَّهِ﴾ ئەو رۆژەی لەشکری قەیصەری رۆم بەسەر لەشکری پاشای ئێراندا زاڵ دەبێ، خاوەن نامەی ئاسمانی بەسەر ئاگرپەرستاندا سەردەکەون، موسوڵمانان بەسەرکەوتنی خاوەن ئایین بەسەر بێ ئاییندا کەیف خۆش دەبن، هەروەکوو چۆن موشریکەکان

بەسەرکەوتنی فارسەکان دڵخۆش بوون و بەموسوڵمانەکانیان دەگوت: ئەوەتا ئاگرپەرست بەسەر خاوەن نامەی ئاسمانیدا زاڵ بوون، ئێمەی بتپەرستیش بەسەر ئێوەی خاوەن نامەدا زاڵ دەبین.﴿يَنصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ پەروەردگار هەر کەسێکی بوێ سەرکەوتووی دەکا بەسەر دوژمنەکەیدا، پەروەردگار هەرچی بوێ بیکا دەیکاو هیچ لەمپەرێك نیە بتوانێ بەرهەڵستی بکا. خاوەن تواناو دەسەڵاتێکی وەهایە هیچی لێ عاسێ نابێ، تۆڵە لەدوژمنەکانی دەستێنێ و خۆشەویستەکانی سەردەخا، خاوەن رەحم و بەزەییە بۆ بەندە موسوڵمانەکانی.

﴿[٦] وَعْدَ اللَّهِ لا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ﴾
ئەوەی پێمان راگەیاندی ئەی موحەممەد! دەربارەی سەرکەوتنی رۆمەکان بەسەر فارسەکاندا لەداهاتوودا وادەی حەق و راستە لەخوداوەیەو دێتە جێ، هەواڵێکی راستە رودەداو پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە هەر دەبێ روبدا، وەلێ زوربەی زۆری ئادەمیزادان ئەوە نازانن؛ کە خودا حوکم و بڕیاری لەسەر حەق و عەدالەت دامەزراوە.

﴿[٧] يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾
واتە: زوربەی ئادەمیزادان زانیاری رواڵەتییان لەدونیاو زانیارییە مادییەکان هەیە، کاروباری ژیانیان دەزانن، لەبواری پیشەسازی و بازرگانی و کشت و کاڵ و بیناسازی و ئەو جۆرە کارانەدا کارامەو لێ هاتوون، وەلێ دەربارەی ئایین و خوداناسی و قەبرو قیامەت نەفام و کەودەنن، هیچ نازانن، بیرتیژو ورد بین نین، لەکاروباری قیامەت بێ ئاگاو بەرژەوەندی حەقیقی خۆیان نازانن.

﴿[٨] أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى﴾ ئایا ئەو موشریکانە لەعەقڵ و هۆشی خۆیاندا بیرکردنەوەو وردبوونەوەیان پەیدا نەکردوە؟؟ بۆ لەناخی خۆیان بیر ناکەنەوە، یان بیر لەخودی خۆیان بکەنەوە بەم جۆرە بیروهۆشی خۆیان مشت و ماڵ بکەن، لەدڵی خۆیاندا بڵێن: بێگومان پەروەردگار ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی لەناویاندا هەیە بەبێ هودە دروستی نەکردون، بەحەق نەبێ بەدی نەهێناون، عالەمی سەروو خواروی بەگاڵتەو عەبەث دروست نەکردوە، بەبەتاڵ نەیڕەخساندون،

وَعْدَ ٱللَّهِ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا۟ ٱلْأَرْضَ وَعَمَرُوهَآ أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَٰقِبَةَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔوا۟ ٱلسُّوٓأَىٰٓ أَن كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَكَانُوا۟ بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٠﴾ ٱللَّهُ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُبْلِسُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَآئِهِمْ شُفَعَٰٓؤُا۟ وَكَانُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

بەڵکوو بەحەق و عەدالەت، بەحیکمەت و ئەندازە بەدی هێناون، وەگەڕی خستون و هەڵیاندەسوڕێنێ هەتا کاتی دیاریکراو، رۆژێك دێ تەمەنیان تەواو دەبێ و سیستەمیان تێکدەچێ و قیامەت رادەبێ، ﴿وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ﴾ بێگومان زۆر لەئادەمیزادان بەتایبەتی کافرو موشریك و مولحیدەکان بڕوایان بەهاتنی رۆژی قیامەت نیەو پێیان وایە زیندوبوونەوەو حیساب و لێکۆڵینەوەو پاداش و سزا وەرگرتنەوە نیە، چونکە ئەوان لەناخی خۆیان بیریان نەکردۆتەوە، لەئەرزو ئاسمانەکان ورد نەبوونەوە تا بیانکەنە بەڵگەو نیشانە لەسەر هەبوونی خودای بالادەست و تاك و تەنها لەزات و لەصیفاتدا..

﴿[٩] أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ ئایا ئەو موشریکانەی مەککە، ئەو بێ باوەڕو بەدرۆخەرەوانەی پەیامی پێغەمبەران، ئەوانەی

بڕوایان بەقیامەتو زیندوبوونەوە نیە، بۆ بەناو زەویدا گەشتو گوزار ناکەن؟ هەتا بەعەقڵو هۆشی تەواوەوە لەرابردو ورد ببنەوە، بزانن ئەوانەی پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستۆتەوە چییان بەسەر هاتووەو بەچ دەردێك چوونو چۆن لەناوەمان بردن. وەلحال ئەو گەلو نەتەوانەی پێشوو لەموشریکەکانی مەککەو هاو وێنەکانیان بەشانو شەوکەت تر بوون، هێزو توانیان پترو بەدەستو بازو تر بوون، ماڵو منداڵیان زۆر تر بوو، لەموشریکەکانی مەککە زیاتر کشتو کاڵیان دەکردو پتر زەوییان بۆچاندنو رەواندن هەڵگێراوەتەوەو سودیان لەبەروبوومی زەویو زار وەرگرتووە. پاشان خودا بەهۆی تاوانو کوفرو ستەمکارییان، لەناوی بردنو ئاسەواری بڕینەوە، لەناوبردنو سزادانیان ستەم نەبوو، حاشا لەوەی خودا ستەمکار بێ، بەڵکوو بۆخۆیان ستەمیان لەخودی خۆیان کرد

﴿١٠ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوءَى أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ﴾ پاشان سەرەنجامی ئەوانەی خراپەکارن عەزابی سەخت بوو، لەدونیادا بەهیلاك چونو فەوتانو ریسوا بوون، لەقیامەتیشدا بەمانەوەی هەتا هەتاییان لەناو دۆزەخدا، ئەمەش لەتۆڵەی بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرو پەیامی خودا، لەتۆڵەی رەتکردنەوەی بەڵگەو نیشانەکانی خوداو تاكو تەنهایی زاتی پاکی، بەهۆی گاڵتەکردنو لاقرتێ کردنیان بەئایاتی خودا!

﴿١١ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ واتە: خودا هەروەکوو توانیویەتی سەرەتا ئێوەو مەخلووقات دروست بکا دەشتوانێ جارێکی تر سەرلەنوێ دروستتان بکاتەوە، ﴿الله﴾ خودایەکی ئەوتۆیە بەقودرەتو ویستی خۆیمەخلووقاتی بەدی هێناوە، هیچ شتێك نیە بتوانێ ببێتە لەمپەرو رێگای زیندوکردنەوەی لێ بگرێ، پاشان هەمووتان رۆژی قیامەت دەگەڕێنەوە بۆ لای خوداو کۆ دەکرێنەوە بۆ دادگایی کردن.

﴿١٢ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ﴾ ئەو رۆژەی قیامەت رادەبێ بۆ دادگایی کردنی ئادەمیزادو حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵیان، موشریكو تاوانباران متەقیان لێ نایە بێ دەنگو خوست دەبن، لەترسانو لەعەیبەتان بەڵگەیان بەدەستەوە نائێنێو ناهومێد دەبنو رێگای رزگاربوونیان دەست ناکەوێو کەس نیە فریایان بکەوێ

﴿١٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ﴾ کافرو تاوانباران شەفاعەتکاریان دەست ناکەوێ، ئەو بتو صەنەمانەی: کە لەجیاتی خودا لەدونیادا عیبادەتیان بۆ دەکردن شەفاعەتیان بۆ ناکەن بۆشیان بکەن لێیان وەرناگیرێ، ناتوانن لەعەزابی خودا رزگاریان بکەن ئەو کاتە ئینکاری خودا درۆزنەکانیان دەکەن، خۆیانیان لێ بێ بەری دەکەن، لەکاتێکدا خیانەتیان لێ دەکەن: کە پێویستیان بەیارمەتی هەیە.

﴿١٤ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ﴾ ئەو رۆژەی قیامەت رادەبێ ئادەمیزاد پەرتو بڵاو دەبنو لێك جیا دەبنەوە، تێکڕا دەکرێنە دوو تاقم، تاقمی خوداپەرستانو تاقمی موشریكو تاوانباران،

﴿١٥ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ﴾ جا ئەو موسوڵمانو خوداپەرستانەی لەژیانی دونیادا ئیمانیان بەخوداو بەپێغەمبەرو رۆژی دوایی هەبوە، بەپێی فەرمانی خودا هەڵسو کەوتیان کردوەو پابەندی جڵەوگیرییەکانی شەریعەتی خودا بوون، ئەوانە لەناو لەززەتو خۆشی بەهەشتدا تەڕدەماغو دڵخۆش، لەخۆشیان دەمو چاویان دەگەشێنەوە، کەیف خۆشن بەو نازو نیعمەتەی پێیان دراوە، بەناو باغو باغاتی بەهەشتی رازاوەدا دێنو دەچنو لەززەت وەردەگرنو هەموو خۆشییەکیان بۆ دەستەبەر دەبێ. ﴿١٦ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾ ئەمما ئەوانەی کافرو موشریكو بێ بڕوان؛ ئینکاری هەبوونی خودا دەکەن، بڕوایان بەتاكو تەنهایی خودا نیە، پێغەمبەرەکانی بەدرۆ دەخەنەوە، موعجیزەو ئایەتەکانی رەتدەکەنەوە، پێیان وا نیە دوای مردن زیندوبوونەوە هەبێ، ئەوانە هەموویان لەناو ئاگری دۆزەخدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە، ﴿١٧ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ﴾ واتە: هەموو کاتێ، لەشەوو رۆژدا تەسبیحاتی خودا بکەن، تەقدیسو تەنزیهی بکەن لەسەرەتای پەیدابوونی شەوداو لەسەرەتای هاتنی بەیانیدا سەرگەرمی

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

تەسبیح‌و تەقدیس بن. لەهەموو ئەم کاتانەدا سوپاسی خودا بکەن، لەئێوارەدا نوێژی مەغریب‌و نوێژی عیشا دەگرێتەوە، کاتی بەیانیش نوێژی بەیانی دەگرێتەوە، بۆیەش ئێوارەی پێش بەیانی خست چونکە شەو پێش رۆژە. ﴿[18] وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ هەر بۆ خودایە حەمدو سوپاس لەئاسمانەکان‌و زەویدا، هەر حەمدو سوپاسێك فریشتەو ئادەمیزادو جندۆکە بیکەن شایانی خودایە، هەر ئەو شایستەی حەمدو ثەنایە. ﴿وَعَشِيّاً﴾ هەروەها تەسبیح‌و تەنزیهی خودا بکەن لەکاتی عیشادا، کاتێك بەتەواوی تاریکی باڵی خۆی بەسەر سروشتدا دەدا. ﴿وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾ هەروەها تەسبیحی خودا بکەن لەکاتی نیوەڕۆدا، لەوکاتەدا خۆر لەهێڵی ناوەڕاستی ئاسمان لادەدا. ﴿[19] يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنْ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنْ الْحَيِّ﴾ پەروەردگار توانای دروستکردنی دژبەیەکی هەیە، دەتوانێ زیندو لەمردو دەربێنێ‌و مردو لەزیندو دەربێنێ. ئەوەتا سەرەتا ئادەمیزادی لەگڵ دروست کردوە پاشان لەدڵۆپە ئاو، باڵندەی لەهێلکە دروست کردوە، بەپێچەوانەشەوە مەنی لەئادەمیزاد دەردێنێ‌و هێلکە لەباڵندە. هەروا موسوڵمان لەکافر دەبێ‌و کافر لەموسوڵمان. ﴿وَيُحْيِي الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ هەروەها پەروەردگار زەوی وشك‌و مردوو سوتەمەرو بەباران زیندو دەکاتەوە، روەك لەدانەوێڵە دەردێنێ‌و دانەوێڵە لەروەك پەیدا دەکا. ﴿وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ﴾ هەر بەو شێوەش دوای مردن‌و هاتنی رۆژی قیامەت ئێوە سەرلەنوێ زیندو دەکاتەوە. ﴿[20] وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾ برێك لەو بەڵگانەی گەورەیی‌و بەتوانایی خودا دەسەلێنن، نیشانەی کەمالی قودرەتی پەروەردگارن لەبەدیهێنان‌و دروستکردن‌و فەوتاندندا: دروستکردنی ئادەمیزادە لەسەرەتاوە، بەدیهێنانیەتی لەنەبوەوە: ئەوەتا لەسەرتادا باوکی ئێوە: کە بابە ئادەمە لەگڵ دروستی کردوە، بناغەی ئێوە لەگڵە. سەرچاوەی بژێویشی لەدانەوێڵەو بەروبوومی ئاژەڵ‌و گۆشتی ئەو گیانلەبەرانەی گۆشتیان دەخورێ دابینکردوە، ئەمانەش هەموویان لەگڵ پەیدا دەبن، ﴿ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ﴾ پاش دروستکردنی یەکەمجارتان لەرێی زاووزێوە پەرەتان سەندو بەمەبەستی بەدەستێهانانی رزق‌و رۆزی‌و پێداویستی ژیانتان بەدونیادا بلاوبوونەوە هەریەکەتان بەمەبەستێك‌و لەبەر هۆیەك لەشوێنێکدا جێ نشین بوون‌و سەرزەویتان کۆنترۆڵ کرد،

﴿[21] وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ برێك لەو ئایەتانەی: کە نیشانەی کەمالی قودرەتی خودان‌و دیاردەی رەحمەتی بەرفراوانی، ئەوەیە: کە ئافرەتی لەرەگەزی خۆتان بۆ دروست کردون (ئافرەتی بۆ پیاو دروست کردوەو پیاوی بۆ ئافرەت دروست کردوە، هەردوکتان پێکەوە کۆمەڵ دروست دەکەن!) بۆیە سەرەتا لەرەگەزی پیاو ئافرەتی دروست کردوە بۆ ئەوەی ئێوەی پیاو وەگریان بن‌و خویان پێوە بگرن‌و نولفەتتان لەنێواندا بەردەوام بێ، هەروەها خودا لەنێوان هەردو رەگەزدا خۆشەویستی‌و رەحمەت‌و سۆزی رەخساندوە، بۆ ئەوەی هەردولا مەیلی یەکتر بکەن‌و دڵیان پێکەوە دابمەزرێ

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بێگومان لەو شێوە دروستکردنەی ئێوەدا، کە سەرەتا پەروەردگار بابە ئادەمی ئێوەی لەگەڵ دروست کردووەو دوایی دایە حەوای لەرەگەزی ئادەم بەدیهێنانەوەو ئەمجار لەرەگەزی خۆتان هاوسەری بۆ بەدی هێناونو خۆشەویستی میهرەبانیو دڵسۆزی تایبەتی لەنێوان خوڵقاندون ئالەم جۆرە کارە نایابە خودا کردەدا بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆر هەن لەسەر بەتواناییەو تەنهایی خودا بۆ کەسانێك ژیرانە بیر بکەنەوە.

﴿٢٢ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ﴾ بڕێك لەو بەڵگانەی نیشانەی کەماڵی قودرەتی پەروەردگارن دروستکردنی ئاسمانەکانو بەرزکردنەوەو ڕاگرتنیانە بەبێ کۆڵەکە. بەخۆرو مانگو ئەستێرە ڕازاندویەتیەوە، زەوی بەدی هێناوە بەهەموو توێژو کاژێکیەوە، کە دەوڵەمەندە بەکانو مەعادینی جۆراو جۆر، کێوی تێدا چەسپاندراون بۆ ئەوەی لەرزە نەکاو دانیشتوانی خۆی لەسەر بگرن. جا ئەگەر ئایاتی ئاسمانەکانو زەوی عەجایەبو سەرسوڕهێنەر بێ، ئەوە ئیختیلافو جوداوازی ئادەمیزاد لەزوبانو ڕەنگیاندا ئایەتێکی ترەو نیشانەی گەورەییو تاكو تەنهایی خودای پەروەردگارەو حەتمەن پەیوەندییەکی بنەڕەتیشی بەدروستکردنی ئاسمانەکانو زەوییەوە هەیە. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ﴾ بێگومان لەوەی ئاماژەمان بۆکرد دەربارەی ئاسمانەکانو زەویو جوداوازی زوبانو ڕەنگی ئادەمیزادەکان، بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆر هەن لەسەر قودرەتی بێ سنووری خودا بۆ گەلو نەتەوەیەك خاوەن بیرو فام بن، ژیرو خاوەن عەقڵی ڕوناك بن، ﴿٢٣ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾ بەشێك لەنیشانەی ڕەحمەتی خودا لەسەر ئێوەی ئادەمیزاد ئەوەیە ماندو حەسانەوەو نوستنی لەشەودا بۆ ڕەخساندون، هەروەکوو لەرۆژیشدا دەتوانن بخەون. کاتی گونجاوو سروشتی بۆ ئارام گرتن حەسانەوەو نووستن شەوە. کاتی گونجاو سروشتیش بۆ جمەو جوڵو هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی ڕزقو ڕۆزیو ژێوار پەیداکردن ڕۆژە، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ بێگومان لەم گونجانو پەیوەندییە سروشتییەی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تریش بەدیاردە کەونییەکانەوەو ئەم تەنسیقە لەنێوانیاندا بەڵگەو نیشانەو پەندو ئامۆژگاری هەن بۆ گەلو نەتەوەیەك کوێچکەی بیستنی ئامۆژگارییان هەبێ.

﴿٢٤ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً﴾ هەروەها بڕێك لەو ئایەتانەی نیشانەی گەورەییو بەتوانایی خودان ئەوەیە هەوروبروسکەتان نیشان دەدا ترستان لێیەتی، بەتایبەتی ئەوانەتان، کە لەدەشتو سارادا دەبن، لەناوماڵو ئەشکەوتدا نابن. بەتەمای بارینی بارانن بۆ پێویستیاتی ژیانی خۆتانو ئاژەڵو کشتوکاڵتان، بۆ ئاودانی باخو باغاتتان، ﴿وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان لەم دیاردە کەونیانەو لەباراندنی بارانو زیندوکردنەوەی زەوی وشكو سوتەمەڕۆ نیشانەو بەڵگەی جۆراو جۆر هەن لەسەر ڕاستی هاتنی ڕۆژی قیامەتو زیندو بوونەوە بۆ کەسانێك ژیربن.

﴿٢٥ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ﴾ بڕێکی تر لەو شتانەی نیشانەی هەبوونی خوداو قودرەتی خودان ڕاوەستانی ئاسمانە بەبێ کۆڵەکە، ڕاوەستانی گۆی زەوی لەفەضادا بەبێ ئەوەی بەسنگێکەوە هەڵواسرابێ، بەڵکوو ڕاوەستانی ئاسمانو زەوی بەقودرەتی خودا ڕاوەستاون خودا ڕایگرتوونو هەڵیان دەسوڕێنێو بەڕێوەیان دەبا. ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾ پاشان هەرکاتێ بانگبێژێ بانگی لێ کردن بۆ ڕابونو کۆبوونەوە لەسارای مەحشەردا ئەو دەمە بەپەلە لەگۆڕەکانتان ڕاست دەبنەوەو بەرەو سارای مەحشەر دەچن، کەوابوو

﴿٢٦ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ﴾ هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە مڵکایەتیو بەدیهێنانو هەڵسوراندنو بەندایەتی، هەموو بۆ خودایەو هەموویان گەردنکەچی فەرمانی پەروەردگارن هەموو هەڵسو کەوتێکتان بەویستی خودایە؛ مردنو ژیانیان، جمەو جوڵو ئارامگرتنیان، مانو نەمانیان پێیان خۆش بێو پێیان ناخۆش بێ هەموو بەدەست خودایەو گەردنکەچی فەرمانی ئەوون.

﴿٢٧ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ هەر پەروەردگارە سەرەتا مەخلوقاتی بەدی هێناوەو لەنەبووەوە

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِۦ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم مِّن شُرَكَآءَ فِى مَا رَزَقْنَٰكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَآءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ ٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِى مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ۞ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَٱتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

هێناونیە وجوود، ئادەمیزاد وجوودی نەبوە خودا خەڵقی کردون‌و پاشان دەیانمرێنی‌و لەناویان دەبا، ئەمجار سەرلەنوێ زیندویان دەکاتەوە، ئیعادە کردنەوەیان لەبەدیهێنانی هەوەڵجار ئاسانترە، هەرچەندە بەنیسبەت خوداوە کاری ئاسان‌و کاری گران نین ﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الأَعْلَى فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ صیفەتی بەرزو پیرۆزو کەمالی موطلەق هەر بۆ خودایە؛ کە تاک‌و تەنهاییە بێ هاوەڵ‌و بێ ئاتاجە، کەسی بێ کەسانە، هیچ خودا نین جگە لەئەو، هەرچی صیفاتی کەماڵ‌و جەلالە هەیەتی هەرچی صیفەتی عەیب‌و نوقصانە نیەتی‌و هیچ شتێك وەکوو ئەو ناچێ‌و لەکەس ناچێ، خاوەن تواناو بالادەست‌و هەڵسوڕێنەری بوونەوەرە، لەئاسمانەکان‌و زەویدا هیچ شتێکی لێ یاخی نابێ، داناو دەستڕەنگینە لەکارەکانیدا،

﴿[٢٨] ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلاً مِنْ أَنْفُسِكُمْ﴾ پەروەردگار پەندو مەثەلێکتان بۆ دەهێنێتەوە، خۆتان جوان دەیبینن‌و تێی دەگەن، چونکە لەواقیعی حاڵی خۆتاندا هەیەو لەناو خۆتاندا هەڵقوڵاوەو لەهەست‌و شعورتان رەنگی داوەتەوە، لێتان نزیکەو بەعەمەلی مومارەسەی دەکەن. پەندو مەثەلەکەش بریتییە لەئەوە: ﴿هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ؟﴾ ئایا ئێوە رازی دەبن: ئەی قورەیشییە موشریکەکان کە هاوبەشتان هەبێ لەماڵ‌و سامانتاندا، ئەو هاوبەشانەشتان بەندەکانتان بن‌و هاوشانتان بن لەتەصەروفکردن لەماڵ‌و سامانەکەتاندا؟ ئایا رازی دەبن ئێوەو کۆیلەکانتان یەکسان بن‌و ترسی ئەوەتان هەبێ: کە ببنە برابەشتان، دیارە ئێوە بەوە رازی نین، بۆ خۆتان ئەوە بەڕەوا نازانن، ئەدی چۆن هاوەڵ بۆ خودا بڕیار دەدەن، هەندێ لەمەخلووقاتی خۆی دەکەنە هاوشان‌و هاوبەشی؟ ئەمە جێگای سەرسوڕمانە بەندەو مەخلووقاتی خودا دەکەنە هاوەڵی خودا کەچی نارازین کۆیلەکانی خۆیان ببنە هاوشانی خۆیان!!. ﴿كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بەم شێوە رون‌و ئاشکرایە بەڵگەکان شی دەکەینەوە، بەم جۆرە دەلیلە بەهێزانە ناحەزان بۆڕ دەدەین‌و ئایەتەکان رون دەکەینەوە بۆ گەل‌و نەتەوەیەك عەقڵی خۆیان بخەنە کارو بیر لەو دەلیلە مەنطیقی‌و بیانوو بڕانە بکەنەوە.

﴿[٢٩] بَلْ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ بەڵکوو ئەو موشریکانەی ستەمیان لەخۆیان کردوە، بەوە: کە شوێن هەواو هەوەسی نەفامانەی خۆیان کەوتوون، کوێرانە بیر دەکەنەوە، عەقڵ‌و هۆشی خۆیان ناخەنە گەڕ بەبێ دەلیلی عەقڵی‌و نەقڵی بت‌و صەنەم دەپەرستن هیدایەت‌و زانیاری‌و بەصیرەتیان نیە، جا کە حاڵ وابێ ﴿فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ؟﴾ کێ هیدایەتی کەسانێك دەدا: کە خودا گومڕای کردون؟ کەس نیە هیدایەتیان بداو بیانگەیەنێ بەحەق‌و راستی، دوای ئەوەی بەویستی خۆیان رێبازی کوفریان هەڵبژاردوەو ئامادەباشی ئیمانهێنانیان تێدا نیەو هاوەڵدانان بۆ خوداو بتپەرستی بووەتە خوو بەسروشت حەزیان لەبتپەرستییە! ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾ نیە بۆ ئەوان کەسێك یارمەتیدەرو رزگارکەریان بێ لەعەزابی خودا، کە عەزابی خودا دەوری دان‌و تێکیەوە پێچان کەس نیە جگە لەخودا

بتوانێ فریایان بکەوێ، خوداش بەهانایانەوە نایە چونکە ئەوانە موشریکنو خودا لەتاوانی شرك خۆش نابێ!

﴿٣٠ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً﴾ ئەی موحەممەد! چونکە لەروانگەی ئەو بەڵگانەی پێشەوە ئایینی راستو حەقت بۆ دەرکەوت، زانیت بتپەرستیو هاوەڵدانان بۆ خودا چەند زیانبەخشو چەوتو بەتاڵە، کەوابێ شوێن ئەو ئایینە حەقە بکەوە: کە خودا بۆی ناردوویو ئەرکی گەیاندنو بڵاوکردنەوەی خستۆتە سەرشانت، ئایینی سروشتیو گونجاوە، ئەو ئایینەیە ئیبراهیم بانگەوازی بۆ کردووەو پەیڕەوی کردوە. ئەو ئایینەیە خودا هیدایەتی داوی بۆ پابەندبوون پێیەوە، ﴿فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ ئایینی سروشتی پاكو خاوێنەو خودا ئاوێتەی پێکهاتەی ئادەمیزادی کردوە، هەموو ئادەمیزادێك لەسروشتیدا خوداناسیو یەکتاپەرستی هەیە، لەناخەوە دەزانێ جگە لەخودای بەدیهێنەر خودای تر نین. رو لەهەموو ئاینێکی بەتاڵ وەرگێڕەو پابەندی ئایینی پاکی ئیسلام بە. ﴿لا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾ نابێو ناگونجێ بۆ کەس واز لەئەو ئایینە سروشتییە بهێنێو بیروباوەڕی تر پەیڕەو بکا، رستەکە کەلامێکی خەبەرییەو بەمانا نەهیە، واتە: خودا فەرمان بەئادەمیزاد دەکا: کە ئەو ئایینە سورشتییە (کە ئیسلامە) نەیگۆڕنو نەچنە سەر بیروباوەڕی شیركو ئیلحاد، فەرمانیان پێ دەکا: کە بۆ خۆیان پابەندی ئایینی ئیسلام بنو هەوڵ بدەن کەسانی دیکەش بەو ئایینەوە پابەندبن، چونکە لەناخو سروشتییاندا هەیەو لەئەصڵی تەکویندا ئاوێتەی وجودیان بووە. ﴿ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ ئەو ئاینەی فەرمانتان پێ کراوە: کە پەیڕەوی بکەنو پابەندی بن، ئەوە ئایینی راستو دروستەو خوارو خێچی تێدا نیە ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ﴾ وەڵێ زوربەی ئادەمیزادان ئەوە نازاننو لێی بێ ئاگان، ﴿٣١ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ﴾ شوێن ئایینی خوداپەسند بکەوونو روی تێ بکەنو بگەڕێنەوە بۆ سەری، بەپاشیو دڵسۆزی لێ بیڕێن بۆ خوداپەرستی، لەئایین دامەبڕێنو کەمتەرخەمی مەکەن لەطاعەتو خوداپەرستیدا، هەمیشە لەخودا بترسنو ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلاةَ﴾ بەردەوام بن لەسەر ئەنجامدانی نوێژەکانتان بەتەواویو بێ کەمو کوڕی روکنو مەرجەکانیان جێ بەجێ بکەن، خوشوعو خوضوعی تەواوتان هەبێ. ﴿وَلا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ دوای ئیمانهێنانو بڕوا بەخودا نەچن هاوەڵی بۆ دابنێن، کەس مەکەن بەخودا، جگە لەخودا کەس بەشیاوی پەرستش بۆ کردن مەزانن، بەتاعەتو خوداپەرستییەکەتان مەبەستتان خودا بێ،

﴿٣٢ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعاً﴾ لەو موشریکانەی: کە ئایینی خۆیان پەرتەوازە کردوە، ئیختیلافو دووبەرەکییان هەیە لەو شتەی عیبادەتی بۆ دەکەن، هەر کەسە بەگوێرەی هەواو هەوەسی خۆی شتێك دەپەرستێو ئایینی سروشتی دەگۆڕن، بیرو باوەڕەکان تێکەڵاو دەکەن بڕوا بەهەندێ لایەنی ئایینی حەق دەکەنو هەندێ لایەنی پاشگوێ دەخەن، رەتی دەکەنەوە، بوونە چەند تاقمو گرۆو پێڕو خیزب وەکوو جولەکەو مەسیحیو ئاگر پەرستو بتپەرستو باقی خاوەن بیرو باوەڕە بەتاڵو پوچەکان ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ هەموو تاقمو پێڕو حیزبێك کەیفخۆشن بە بیروباوەڕیانو پێیان وایە هەر ئەوان لەسەر حەقن بەرامبەرەکەیان ناحەقە!

﴿٣٣ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ کەسانێك هەن ئەگەر تووشی تەنگانەو ناخۆشی بوون، دەردو بەڵاو نەخۆشی روی تێ کردن، گرانیو وشکە ساڵیو بێ ئاوییان تووش هات، لەناو دەریایان لەوشکانیو هەوادا خەتەری مەرگ لێیان نزیك بووەوە، دەگەڕێنەوە بۆ لای خوداو هانای بۆ دەبەنو لێی دەپاڕێنەوە بەتەنهاخودا دەناسنو خودا درۆزنەکانی خۆیان لەبیر دەچێتەوە. ﴿ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ﴾ پاشان کەخودا بەڵاو نەخۆشی لەسەر لابردن، نازو نیعمەتی ئاسایشو هەرزانی بەسەردا رشتنو کەوتنە فەرەحییەوە لەجیاتی ئەوەی بەردەوام بن لەسەر خوداپەرستیو شوکرانە ژمێری خودا بکەن، بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو کۆمەڵێکیان لەحاڵو وەزعی ئاساییاندا هاوەڵ بۆ خودا دادەنێنو دەست دەکەن بەبتپەرستی.

﴿٣٤ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ تا لەئاکامدا کوفرانی نیعمەتەکانی خودا بکەن، سەرەنجام ئینکاری فەضلو ئیحسانی بکەن، (لام)ی (لیکفروا) (لام)ی عاقیبەتی پێ دەگوترێ (لام)ی تەعلیل نیە.

وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْاْ رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُم
مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُواْ بِمَآ
ءَاتَيْنَٰهُمْ فَتَمَتَّعُواْ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُواْ بِهِۦ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَآ أَذَقْنَا
ٱلنَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُواْ بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ
إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ
وَيَقْدِرُ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَـَٔاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ
حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ
وَجْهَ ٱللَّهِ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن رِّبًا
لِّيَرْبُوَاْ فِىٓ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرْبُواْ عِندَ ٱللَّهِ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن زَكَوٰةٍ
تُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى
خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِن
شُرَكَآئِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَىْءٍ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ
أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُواْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

﴿[٣٥] أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَاناً فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ﴾ ئایا ئێمە نازڵمان کردوە بۆ سەریان بەڵگەو دەلیلێك، نامەو نوسراوێك، ئەوە بسەلمێنێ: کە ئەوان دەیڵێن ئایا هیچی وامان نازڵ کردوە پشتگیرییان بکا لەسەر بیرو بۆچونەکەیان، لەسەر هاوەڵدانیان بۆ خودا؟ ناهومێد بوونیش جۆرێکە لەشیرك. دەفەرموێ: ﴿[٣٦] وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا﴾ هەر کاتێ نازو نیعمەتی خۆمان بەخشی بەبڕێ ئادەمیزاد، پێی دڵخۆش دەبن‌و شانازی بەسەر کەسانی دیکەدا دەکەن. ﴿وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ﴾ جا ئەگەر ویستی خودا وا بوو بەهۆی خراپەکاری خۆیان تووشی بەڵاو ناخۆشییەك بن‌و کارەساتێکیان بەسەردا هات‌و دەردو بەڵا یەخەی گرتن ئیتر لەرەحمەتی خودا نائومێد دەبن دەکەونە گازندە کردن‌و گلەیی کردن! ئەمە داب‌و نەرێتی ئەو دڵ‌و دەروونانەیە لەخودا دادەبڕێن‌و ئاگایان لەسونەنی خودا نیە لەبوونەوەردا!
﴿[٣٧] أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بۆچی نازانن‌و نابینن: کە خودا رزق‌و ڕۆژی فراوان دەکا بۆ کەسانێك بیەوێ سامانداریان بکا، لەهەمان کاتدا بۆ هەندێکی تر رزق‌و ڕۆژی کەم دەکاتەوە، خۆشی‌و ناخۆشی، دەوڵەمەندیی‌و هەژاریی پابەندی یاساو قانوونێکی خودایی بەردەوام‌و ثابیتە، پابەندی مەشیئەت‌و ویستی خودایە، هەر خودایە نازو نیعمەت دەبەخشێ، هەر ئەویشە بەبەڵاو ناخۆشی بەتاقییان دەکاتەوە! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ لەو شتانەی باسکران، لەزۆر کردنی رزق‌و ڕۆژیی‌و کەمکردنەوەی بەڵگەی ئاشکراو نمایان هەن لەسەر تاك‌و تەنهایی خودا بۆ کەسانێك خاوەن بڕواین‌و کارەکان هەموو بۆ خودا بگێڕنەوەو بزانن هیچ شتێك بەبێ ویستی خودا دەستەبەر نابێ.

﴿[٣٨] فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ﴾ ئەی پێغەمبەر! هەروەها ئەوانەی شوێنت کەوتوون لەئوممەتت: لەماڵ‌و سامانی خۆتان ببەخشن بەخزم‌و هەژاران‌و ڕێبواران، مافی خۆیان بدەنێ لەصیلەی رەحم‌و چاکەیان لەگەڵ بکەن‌و یارمەتییان بدەن، یارمەتیدان‌و چاکەکردن لەگەڵ خزم‌و کەس‌و کار مافێکی سەرەکی سەرشانی ئادەمیزادە، بەشێکە لەپەیوەندی خوێن‌و نژادو رەچەڵەك. خزم‌و کەس‌و کارشیاوترین کەسانێکن کە پێویستە چاکەیان لەگەڵ بکرێ‌و یارمەتییان بدرێ. ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ یارمەتیدان‌و باربوکردنی ئەو جۆرە کەسانەی لەئایەتەکەدا باسکران، خێرو فەڕو باشترین کارە بۆ ئەو کەسانەی کردەوەکانیان لەبەر خاتری خودا ئەنجام دەدەن، هەر کارێکی دەیکەن مەبەستیان رەزامەندی خودایەو بەهیوای پاداشی قیامەتن، نەك بۆ ریابازی‌و ناوو شۆرەت!
﴿[٣٩] وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ﴾ ئەوەی دەیدەن بەخەڵك بەدیاری بەمەبەستی ئەوەی دیاری باشترتان بۆ بنێرنەوە، ئەوە لای خودا پاداشی نیەو ڕێبازی راستی ماڵ زۆر کردن‌و خێرو فەڕ دەسکەوتن نیە. ﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ﴾ ئەوەی دەیدەن بەئاتاجان لەصەدەقەو زەکات، ئەو ماڵەی دەیبەخشن بەهەژارو لێقەومان بۆ رەزامەندی خوداو مەبەستتان ئەوە نیە ماڵ پێ بەخشراوەکان پاداشتان بدەنەوە، ئەوە ئەو کەسە

لای خودا پاداشی دوچەندانەی هەیە، ئەوانە گەشە بەماڵو سامانی خۆیان دەکەن، ئەوە ڕێبازی ڕاستو دروستی ماڵ گەشەپێکردنە، ئەوە هۆکارێکی زامنو تۆکمەیە بۆ ماڵ زۆر بون،

﴿٤٠ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ﴾ هەر خودا بەدیهێنەرە، ئەو ئێوەی دروست کردوە، هەر ئەو رزقو رۆزیی ئێوە فەراهەم دێنێ، لەیەکەم رۆژی ژیانتانەوە تا دوا هەناسەتان، پاشان کە تەمەنتان تەواو بوو هەر ئەو دەتانمرێنێ هەر ئەویش رۆژی قیامەت زیندوتان دەکاتەوە بۆ حەشرو حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ کردنتان لەگۆشە نیگای رزقو رۆزییو کاسبی کردنەوە چارەسەری قەضیەی شیرکو بتپەرستی دەکا، نەبوونی شوێندەستی خودا درۆزنەکانیان رون دەکاتەوە، دەفەرموێ: ﴿هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ؟﴾ ئایا خودا درۆزنەکانی ئێوە؛ ئەو شتانەی ئێوە بەخودایان دەزانن و کردوتانن بەهاوەڵی خودا، دەتوانن ئەو کارانە ئەنجام بدەن؟ دەتوانن شت بەدی بێنن؛ رزقو رۆزیی ئێوەو گیانلەبەرانی تریش بدەن؟ دەتوانن گیان بکێشن و دوایی مردوو زیندو بکەنەوە؟ ئایا خوداکانی ئێوە دەتوانن ئەم کارانە ئەنجام بدەن؟! ﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ پەروەردگار پاکو مونەززەهە، بەرزو دوورو پێرۆزە لەوەی هاوەڵی هەبێ، منداڵو ژنو دایکو باوکی هەبێ،

﴿٤١ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ﴾ زانایانی تەفسیر زۆر مانایان بۆ وشەی فەساد باس کردون: قەتادەو (السدی) فەرموویانە: فەساد: هاوەڵدانانە بۆ خودا. هەندێك وتوویانە: فەساد: گرانیو وشکە ساڵیو بێ ئاوی و نەمانی فەرو بەرەکەتە. هەندێکی تر دەفەرمون: فەساد: بڵاوبوونەوەی ستەمو راوو روتو بەرپابوونی ئاژاوەو شەڕو هەرایە.. چەند رایەکی تریش هەیەو هەریەکەیان مانای فەسادیان تایبەت کردوە بەشتێکەوە. مانای ئایەتەکە بەگشتی بەم جۆرەیە: فەسادو شەڕو ئاژاوە دونیای گرتەوە، زەرەرو زیان زۆربوو، سودو قازانج کەمو کشتوکاڵو بەروبوم بێ پیتو بەرەکەت، باران کەمو گرانیو بومەلەرزەو نەخۆشیو کارەسات زۆرو زەبەندە شەڕو هەراو بەکارهێنانی چەکی کۆکوژو وێرانکەر... ئەمانە هەموو: کە پەیدا بوونو پەیدا دەبن بەهۆی تاوانو ستەمی ئادەمیزاد خۆیانەوەیە، بەهۆی کوفرو پێشێل کردنی سنوورەکانی خوداوەیە، بەهۆی بێ ویژدانیو نەبوونی وازیعی ئایینیەوەیە. ﴿لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ خودا ئەم هەموو ناخۆشیو دەردو بەڵایانەتان بەسەردا دەدا بۆ ئەوەی تۆڵەی بەشێك لەتاوانو سەرپێچییەکانتان وەربگرنەوە. لەئاکاما بیر لەخۆتان بکەنەوەو بۆ لای خودا بگەڕێنەوە.

﴿٤٢ قُلْ سِيرُوا فِي الأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ ئەی موحەممەد! بەو خەڵکە موشریكو موفسیدانەی گەلەکەت بڵێ: بڕۆن بەوڵاتاندا بگەڕێن، لەپاشماوەو شوێنەوارو بەسەرهاتی گەلەپێشینەکان ورد ببنەوە، ﴿كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ﴾ زوربەی زۆری ئەو گەلو نەتەوە لەناوبراوانە موشریك بوون.

﴿٤٣ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر خۆتو شوێنکەوتوانت پابەندی ئایینی ئیسلام بنو بەردەوام بن لەسەر طاعەتو خوداپەرستی، بەدڵسۆزی ئەرکەکانی ئایین جێ بەجێ بکەنو بەتەواوی روبکەنە ئایینی خوداپەسند، پێش ئەوەی رۆژی قیامەت بێو رەنج بەخەسار بن؛ ئەو رۆژەی گومان لەهاتنیدا نیەو هەر دەبێ بێ، چونکە خودا بڕیاری هاتنی داوە، هەر شتێکیش خودا بڕیاری هاتنی دابێ گەڕانەوەی نیە. ئەو رۆژەی کێشەکانی ئادەمیزادی تێدا یەکالا دەکرێنەوەو هەموو ئادەمیزادەکان بەگوێرەی کردەوەکانیان پۆلێن دەکرێنو دەکرێنە دو تاقم؛ تاقمێکیان بۆ بەهەشت، پێرێکیان بۆ دۆزەخ.

﴿٤٤ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ﴾ کەسێك بڕوای بەخودا نەبێ، پێغەمبەران بەدرۆ بخاتەوە، پەیامەکەیان رەت بکاتەوە، هاتنی قیامەت بەدرۆ بزانێ، ئەوە تۆڵەی تاوانی خۆی لەئەستۆی خۆیەتیو بۆ خۆی خەسارەتمەندە، کەسێکیش ئیمانی بەخودا بێو نامە ئاسمانییەکانو پێغەمبەران بەراست بزانێ وێڕای ئەو ئیمانە بەوەی کردەوەی باشیش ئەنجام بدا ئەوا ئەو کەسانە جێگای

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ ۚ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ (٤٢) فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۖ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ (٤٣) مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ (٤٤) لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ (٤٥) وَمِنْ آيَاتِهِ أَن يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٤٦) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ (٤٧) اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۖ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ (٤٨) وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ (٤٩) فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٥٠)

خۆیان خۆش دەکەن و پێخەف و راخەری نەرم و نۆڵ بۆخۆیان دابین دەکەن، ﴿[٤٥] لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾ ئەو ئیمانەی موسوڵمانەکان هەیانەو ئەو کردەوە باشانەی ئەنجامی دەدەن ئاکامەکەی ئەوەیە: تا خودا پاداشی ئەو کەسانە بداتەوە کە ئیمانیان هێناوەو کرداری باشیان ئەنجام داوە بەفەضڵ و گەورەیی خۆی پێی کافرانی خۆش ناوێ و سزایان دەدا، بەڵام سزایەکی عادڵانەو دوور لەستەم.

﴿[٤٦] وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واتە: هەندێك لەبەڵگەو نیشانەی تاك و تەنهایی خودا، هەندێ بەڵگە لەسەر بەتوانایی خوداو زۆریی نیعمەتەکانی ئەو ئایەتە کەونیانەن: کە گەواهی ئەوە دەدەن: کە خودا بەسەر هەمووشتێکی بوونەوەردا باڵادەستە، ئەوەتا با هەڵدەکا، دەبێتە مزگێنی هاتنی خێرو فەڕو بارینی باران، زەوی وشك و سوتەمەڕو بەو بارانە زیندو دەبێتەوە گیاوگژ سەرلەنوێ دەڕوێنەوەو دەشت و دەر سەوز هەڵدەگەڕێ و درەختەکان سەوز دەبنەوە هەروەها بۆ ئەوەی (با)یەکە کەشتی پاڵ پێوەبنێ، یان بۆ ئەوەی باران بارینەکە چۆمەکان والێ بکا ئامادەباشی ئەوەیان تێدابێ کەشتییان بەناودا بڕواو بتوانن کاروباری بازرگانی خۆتان ئەنجام بدەن و شوکرو سوپاسی خودا بکەن لەسەر ئەو هەموو نیعمەتە ئاشکراو نهێنییانەی پێتان بەخشراوە: کە ناتوانن ژمارەیان بکەن.

﴿[٤٧] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقّاً عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەی موحەممەد! ئەگەر تۆ دەبینی زۆر لەقەومەکەت بەدرۆت دەخەنەوەو بڕوات پێ ناکەن، پێی دڵگران مەبە، چونکە تۆ یەکەم پێغەمبەر نیت: کە بەدرۆ خرابیتەوە، لەپێش تۆوە زۆر پێغەمبەری ترمان رەوانە کردوە بۆ سەر گەلەکانیان، هەرچەندە بەڵگەو موعجیزەی جۆراو جۆریان نیشان دان لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی خۆیان و هەوڵیان دا نەتەوەکانیان لەگومڕایی و کوفرو ئیلحاد رزگار بکەن و بیانخەنە رێبازی خواپەرستی، بەڵام گەلەکانیان بەدرۆیان خستنەوەو پەیامەکەیانیان رەتکردنەوە وەکوو چۆن قورەیشییەکان تۆ بەدرۆ دەخەنەوە، ئیتر پەروەردگار تۆڵەی لەتاوانباران ستاندو گەلە سەررەق و بەدرۆ خەرەوەکانی بەعەزابی سەخت لەناوبردن، بەفەضڵ و رەحمەتی خۆیشی ئەوانەی رزگار کردن کە بڕوایان هێناو شوێن پەیامی پێغەمبەرەکانیان کەوتن.

﴿[٤٨] اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَاباً فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفاً﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە (با) هەڵدەکا بەگوێرەی حیکمەت و دانایی خۆی ئاراستەی دەکا، هەورەکان وەجم و جوڵ دەخاو تێکیان دەهاوێ و لەبەرزاییدا زۆریان دەکاو گردیان دەکاتەوە، ئەمجار پارچە پارچەو گەواڵ گەواڵیان دەکا، جاری وا هەیە هەورەکان تەنک و پەڵە پەڵە بەئاسمانەوە دەردەکەون و دوایی رادەدرێن بۆ هەرێمێکی تر. جاری وایش دەبێ، هەورەکە لەلای دەریاوە دێ و هەڵمێکی تەڕو پڕ لەئاوە بارانی پێیە، لەکوێ خودا مەیلی لێ بێ لەوێ باران دەبارێنێ. ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلالِهِ﴾ ئەتۆ ئەی

ئادەمیزاد دەبینی دڵۆپە باران لەو هەورانە دێتە خوار ﴿فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ جا کە خودای باڵادەست بەویستو ئیرادەی خۆی ئەو بارانەی بەسەر هەندێ شارو گوندو زەویو کێوو کەژدا باراند، پێی دڵخۆش دەبن ترسو بیمی گرانیو وشکە ساڵییان لێ دەڕەوێتەوە، ئەو بارانەیان بەسەردا دەباری زەویو زاریان تێراو دەکا.

﴿٤٩وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ﴾ هەرچەندە ئەوان پێش ئەوەی ئەو بارانە بەسەریاندا بباری پێش بارینەکەی هیوا بڕاو بوونو بەتەما نەبوون بارانیان بۆ بباری، ئیتر: کە لەنکاوێك ئەو بارانەیان بەسەردا دەباری زۆر شادمان دەبنو خۆشییان لەدڵو دەروونیاندا پەیدا دەبێ.

﴿٥٠فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ ئەی پێغەمبەر! هەروەها ئەی ئەوانەی شوێن پەیامی پێغەمبەر کەوتوون! بڕوانەو بەچاوی وردبینییەوە لەو بارانە تێ بفکرە کە دیاردەی ڕەحمەتی خودایە سەرنجی بدەرێ چۆن دەبێتە هۆکاری زیندوبوونەوەی زەوی وشكو سوتەمەڕۆ، سەیربکە چۆن سەرلەنوێ بەو بارانە گژوگیا دەڕوێنێتەوە، دارو درەختەکان ڕادەسێنو زیندو دەبنەوەو بەروبومو دانەوێڵە وەبەر دەهێنێتەوە، ئەمەش نیشانەی ڕەحمەتو ئیحسانی بەرفراوانی پەروەردگارە. ﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بێگومان ئەو کەسەی ئاوا هەور پێك دێنێو باران دەبارێنێو زەوی زیندوو دەکاتەوە، دەتوانێ مردوانیش زیندوو بکاتەوە، زیندوکردنەوەی ئێوە دوای مردنتان هەروەکوو زیندوکردنەوەی زەوی وایەو بەلای خوداوە چ گرانیەکی تێدا نیە، خودا بەسەر هەموو شتێکدا بەتواناو باڵادەستە.

﴿٥١وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾ سوێند بەخودا ئەگەر ئەو بایە بایەکی وابێ کشتو کاڵیان زەرد هەڵبگێرێ، لەو گڵو خۆڵ لەگەڵ خۆی بێنێ، زیان بەکشتوکاڵیان بگەیەنێ، یاخود دیاردەی ئەو بایەیان لەزەویدا بەزەرد هاتە پێش چاو بەم جۆرە لەجیاتی باران لەو خۆڵێکی زەردی بەسەر زەویدا ڕژاند، یان لەبەر بێ بارانی کشتو کاڵەکەیان زەرد هەڵگرا، ئیتر دەست دەکەن بەکوفرو قسەی ناڕەوا بەرامبەر بەخودا، ڕقیان هەڵدەستێو لەرەحمەتی خودا ناهومێد دەبن لەجیاتی ئەوەی گەردنکەچی قەزاو قەدەری خودابنو لێی بپاڕێنەوە بۆ ئەوەی بەڵایان لەسەر لابا، کوفرو بێدینی دەکەنە هەڵوێستی خۆیان.

﴿٥٢فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر بەهەڵوێستی ئەو موشریکە نەفامانە دڵتەنگ مەبە، خەمت بەوە مەخۆ: کە هیدایەت وەرناگرنو بانگەوازی نابیسن، چونکە ئەوان دەشوبهێنە مردو، وەکوو کەڕو کوێر دەچن! دەی بێگومان ئەتۆ ناتوانی مردو تێبگەیەنی، ناتوانی بانگەوازی خۆت بخەیە گوێچکەی کەڕو بێ گوێوە. ئەوان بانگەوازی تۆ نابیسن، وێڕای نەبیستنەکەیان پشتیش هەڵدەکەنو ڕو لەتۆ ناکەن!

﴿٥٣وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ﴾ تۆ ناتوانی کەسێك چاوی حەق نەبینێ ئەتۆ هیدایەتی بدەیو لەگومڕایی بیگێڕیەوە، بەڵکوو هیدایەتو حەق بیستنو حەق دیتن بەدەست خودایە، هەر خودا دەتوانێ دەنگی زیندوان بەمردوان بگەیەنێ ئەگەر مەیلی لێ بێ، هیدایەتدانو گومڕا کردن بەدەست خۆیەتی. کەسی تر ئەو توانایەی نیە، بۆیە دوا بەدوا ئەوە فەرمووی: ﴿إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾ واتە: ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ ناتوانی بیستنێك بخەیە گوێچکەی ئەو خەڵکەوە سەربکێشێ بۆ سودو کەڵکی لێ وەرگرن مەگەر بۆ کەسانێك ئیمانیان هەبێو بڕوا بەقورئان بکەن بەڵگەو دەلیلەکانی تەوحیدو بەتوانایی خودا لەدڵیاندا کاریگەر بێ، ئەم جۆرە کەسانە هەر کاتێ ئایاتی خودایان بۆ خوێندرایەوە دەیبیسنو لێی حاڵی دەبنو ڕوی تێ دەکەنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی دەبن.

﴿٥٤اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئێوەی لەزەبوونیو بێ هێزی دروستکردوە، پاشان دوای ئەو زەعیفیو بێ هێزییە وزەو توانای پێ بەخشیون، ئەمجار دوای ئەوەی هێزو تواناتان هەبوە بێ هێزی کردونەوە پیرو کەنەفت بوون. ﴿يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ﴾ پەروەردگار هەرچی بیەوێ دروستی بکا بەئاسانی بۆی دەکرێ، چۆنی بوێ ئاوا گۆڕانکاری لەژیانی بەندەکانیدا

ئەنجام دەدا، ئەو بۆ خۆی زاناو ئاگادارە بەسەر حاڵو وەزعی بەندەکانیدا، بەتواناو دەسەڵاتە بۆ هەر شتێ بیەوێ بیکا.

﴿٥٥ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾ ئەو رۆژەی قیامەت رادەبێو خودا ئادەمیزادان زیندو دەکاتەوەو لەگۆڕەکانیان راستیان دەکاتەوە، توشی ئەو هەموو ناخۆشیو تەنگو چەڵەمانە دەبنەوەو لەساڕای مەحشەردا رادەگیرێن، ئا لەو رۆژەدا کافرو تاوانباران سوێند دەخۆن: کە مانەوەیان لەدونیادا یان لەگۆڕەکانیاندا لەسەعاتێك زیاتر نەبوە، تەنیا ساتەوەختێك لەژیانی دونیادا بوونو بەو ماوە کەمەش نەیانتوانیوە بیر لەسەرەنجامو ئاکامی خۆیان بکەنەوەو ئیمان بێنن، مەبەستیان ئەوەیە ماوەیەکی وا مۆڵەت نەدراون بتوانن بەخۆیاندا بچنەوەو هیدایەت وەربگرن. ﴿كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ﴾ هەروەکوو چۆن لەدیاریکردنی ماوەی ژیانی دونیایان بەهەڵەچونو ناتوانن تەحدیدی ماوە بکەن، لە دونیاش داوایان دەکردو بەو جۆرە لەحەق لایان دەدا بۆ لای بەتاڵو لەباوەڕی راستەوە دەچوونە سەر بیروباوەڕی پوچو درۆ. ئەوان لەوەدا درۆ دەکەن کە دەڵێن: تەنیا سەعاتێك لەدونیادا ماوینەوە

وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ ۞ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

﴿٥٦ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ﴾ ئەوانەی زانیارییان بەکتێبی پەروەردگار هەیە بڕوایان بەخودا هەیە رەدی ئینکاریکەرەکانی زیندوبوونەوە دەدەنەوە، رەدی ئەوانەی لەو رۆژەدا سوێند دەخۆن: کە هەر تەنیا ساتە وەختێك لەژیانی دونیادا بونو هیچی تر، بەرپەرچیان دەدەنەوەو پێیان دەڵێن: بۆچی سوێندی بەدرۆ دەخۆن، بێگومان ئێوە لەژیانی دونیاتاندا ماوەیەکی باش ماونەوە، ئەمجار لەژیانی بەرزەخدا تا رۆژی زیندوبوونەوەتان بەگوێرەی ئەو زانیارییەی لەلەوحولمەحفوظدا بۆتان بڕیار دراوە ماونەوە، لەو رۆژەوە: کە دروستکراون تا رۆژی زیندوبوونەوەتان یان لەو رۆژەوە مردون تا رۆژی زیندوبوونەوەتان ماوەیەکی دورو درێژ ماونەوە، ﴿فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لا تَعْلَمُونَ﴾ ئەمڕۆش ئەو رۆژەیە: کە خودا وادەی پێدابوونو لەم رۆژەی ترساندبوون، بەڵام ئێوە لەدونیادا ئەمانەتان نەدەزانیو باوەڕتان پێ نەکردو هاتنی ئەم رۆژەتان بەلاوە ئەفسانە بوو لەهاتنی بێ ئاگابوون!

﴿٥٧ فَيَوْمَئِذٍ لا يَنفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ لەو رۆژەدا: کە رۆژی قیامەتە عوزر هێنانەوەو پاساو دانەوە سوود بەستەمکاران نابەخشێ، داوای تۆبەکردنیشیان لێ ناکرێ، ئەگەر تۆبەش بکەن تۆبەو پەشیمانییان لێ وەرناگیرێ، چونکە کاتی تۆبەکردنو ئەنجامدانی کردەوە دونیایەو بەسەرچووە قیامەت دارولجەزایە..

﴿٥٨ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا حەقو راستیمان بۆ ئادەمیزاد رون کردۆتەوە، پەندو مەثەلی جۆراو جۆرمان لەسەر تاكو تەنهایی خوداو هاتنی قیامەتو راستی پێغەمبەرو پەیامەکەیمان بۆ هێناونەوە. بۆ ئەوەی حەق بناسنو شوێنی بکەون، پێغەمبەریش لەلایەن خۆیەوە کەمتەرخەمی نەکردوەو بانگەوازی خۆی بەدڵسۆزی گەیاندوە، جا ئەگەر ئەو خەڵکە بەو قورئانە رازی نەبنو بەڵپی پێغەمبەرێکی تر بگرن، ئەوە عەنادو ئینکەبەرییەو لێیان قبووڵ ناکرێ، چونکە کەسانێك جەسارەت بکەن قورئان رەت بکەنەوەو

پێغەمبەر بەدرۆ بخەنەوە، بەلایانەوە گرنگ نیە هەر لەروی کوفرو عینادەوە بەڵگەی ترو پێغەمبەری تر بەدرۆ بخەنەوە. بۆیە دوا بەدوای ئەوە دەفەرموێ: ﴿وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ مُبْطِلُونَ﴾ سوێند بەخودا ئەگەر تۆ هەر نیشانەو موعجیزەیەکی تریان بۆ بێنی، پێشتیارەکانیان بێنیەدیو بیانوویان بېڕی، ئەو کافرانە بڕواناکەن‌و ئیمان ناهێنن، خۆت بەساحیرو موعجیزەکەت بەسیحرو جادوبازیی لەقەڵەم دەدەن، بەخۆت‌و شوێنکەوتوانت دەڵێن: ئێوە جگە لەکۆمەڵێکی بەتاڵخواز بەولاوە هیچی تر نین.

﴿٥٩ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ﴾ ئا بەو شێوە پەروەردگار مۆر دەنێ بەسەر دڵی ئەو نەفام‌و سەرەقانەدا کە فێری حەق‌و راستی نابن‌و ناشیانەوێ فێربن.

﴿٦٠ فَاصْبِرْ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! لەسەر ئەزیەت‌و سەررەقی موشریکەکان بەصەبرو ئارام بە، بەردەوام بە لەسەر راگەیاندنی پەیامەکەت ﴿إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ بێگومان وادەو بەڵێنی خودا حەق‌و دێنەجێ‌و پاشگەزبوونەوەیان تێدا نیە، ئەو وادەو بەڵێنانەی بەتۆی داون: کە بەسەر دوژمنەکانتدا سەرت دەخاو زەفەریان لێ دەبینی دێنە دی، سەرەنجام‌و سەرفرازی کۆتایی بۆ خۆت‌و شوێنکەوتوانتە، کاربکەو چاوەڕوان بە ﴿وَلا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لا يُوقِنُونَ﴾ باهەڵوێستی ناشیرین‌و قسەی نابەجێی ئەو بێ بڕوایانە تۆ وانێ نەکا خۆت بەسووك بزانی‌و پەیامەکەت بەلاوە گرنگ نەمێنێ.

کۆتایی سورەتی الروم

سورەتی (لقمان)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ الم﴾ دەبێ ئەم پیتانە بەشێوەی پچڕ پچڕ بخوێندرێنەوە (الف، لام، میم) ﴿٢ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾ ئەو قورئانە سەرئاسایە پێك هاتووە لەو پیتانەی ئێوە وشەیان لێ پێك دێنن‌و نوطقیان پێ دەکەن، ئەو پیت‌و وشەو رستانەی قورئانی لێ پێك هاتووە هەمان ئەو پیت‌و وشەو رستانەن، کە ئێوە ئاخاوتنی پێ دەکەن، ئەمە ئایاتی قورئانێکی پڕ لەحیکمەت‌و هیدایەتە، قورئانێك: کە هیچ غەل‌و غەش‌و خواری‌و خێچی تێدا نیە. ماناو حوکمەکانی راست‌و دروستن، دژایەتی‌و نەگونجانیان پێکەوە تێدا نیە.

﴿٣ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ﴾ ئایاتی ئەم قورئانە (قورئان بەگشتی) هیدایەت‌و رەحمەتە بۆ ئادەمیزادە چاکەکارەکان شارەزاییان دەکا بۆ رێبازێك رێبوارانی گومڕا نابن، هەر کەسێ ئەو رێبازە بگرێ سەرفرازو بەمرازگەیشتوە.

﴿٤ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ﴾ ئەوانەی خاوەن ئیمان‌و پابەندی شەریعەتن نوێژەکانیان (بەفەرزو سوننەتەوە) بەرێك‌و پێکی ئەنجام دەدەن ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ زەکاتی پێویست لەماڵی خۆیان دەردەکەن‌و دەیدەن بەئاتاجان ﴿وَهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ وێڕای ئەو کردەوە باشانەیان یەقینی تەواویان هەیە بەهاتنی رۆژی قیامەت‌و پاداش‌و سزای عادڵانەی خودا لەو رۆژەدا بۆ بەندەکانی.

﴿٥ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئەو موسوڵمانانەی ئەوە بیروباوەڕو کارو کردەوەیانە ئەوانە لەسەر رێبازی هیدایەت‌و رەهنومایین لەخوداوە، ئەوانە لەسەر ترۆپکی هیدایەتن، بەختەوەری دونیاو قیامەتن، چونکە بەئەنجامدانی نوێژەکانیان بەشێوەی رێك‌و پێك پەیوەندی نێوان خۆیان‌و خودا بەهێز دەکەن دڵنیاییان بەخودا بۆ پەیدا دەبێ، شیرینایی ئیمان دەچێژن، بەختەوەری ژیانی دونیاو قیامەتیان دەستەبەر دەکەن...

﴿٦ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا﴾ کۆمەڵێك لەئادەمیزاد هەن لەجیاتی شتی بەسوود شتی زیانبەخش پەیدا دەکا، لەجیاتی گوێگرتن‌و پەیرەویکردن قورئانی پیرۆزو شیفابەخش‌و رەحمەت بۆ ئادەمیزاد، دەچێ فێری ئەفسانەو چیرۆکە کۆن‌و قسەی تورەهات دەبێ‌و کۆڕو سیمینار دەگرێ‌و خەڵکی پێ گومڕا دەکاو لەقورئانیان بێ ئاگا دەکا. هەڵیان دەنێ بۆ ئەوەی واز لەگوێگرتن بۆ قورئان بهێنن، ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ ئەوانە سزای ریسواکەریان بۆ ئامادەکراوە لەتۆڵەی بێ ئەدەبی‌و گاڵتەکردنیان بەئایینی خودا عەزابدانەکەیان بۆ

ریسوا کردنه نەك بۆ پاککردنەوەیان لەگوناه. ﴿٧ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا﴾ ئەو کەسەی (لەهولحەدیث) دەکڕێ و کۆڕو سیمیناری گۆرانی و ڕەشبەڵەك دەبەستێ، خەریکی گومڕاکردنی کەسانی دیکەیە، ئەگەر ئایاتی ئێمەی بەسەردا بخوێندرێتەوە، پشت هەڵدەکاو ڕوی لێ وەردەگێڕێ بەشێوەی تەکەببورکردن و خۆبەزلزانی، خۆی لێ کەڕ دەکا، خۆی وا لێ دەکا: کە گوێی لەهیچ نیە، ﴿كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ئەی موحەممەد! مژدە بەو پشت هەڵکردوانە بدە بەعەزابێکی بەئێش و ئازار. هەڵبەتە بەکارهێنانی موژدە لەجیاتی ترساندن جۆرە گاڵتە پێ کردنێکی تێدایەو شیاوی ئەو خۆبەزلزان و گاڵتەبازاڕانەیە.

﴿٨ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ﴾ ئەوانەی ئیمانیان بەتاك و تەنهایی خودا هەیە، پێغەمبەرایەتی بەڕاست دەزانن، پێیان وایە: کە ڕۆژی قیامەت دێ و ئادەمیزاد زیندو دەکرێنەوە ئەوانە لەبەهەشتدا باغی پڕ نازو نیعمەتیان هەن، بەئارەزۆی خۆیان تێیاندا ڕادەبوێرن، ﴿٩ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ بۆ هەتا هەتایێ تێیدا دەمێننەوە، لێی دەرناچن و نایانەوێ جێی بڵێن. ﴿وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا﴾ ئەوە حازرو ئامادەکراوەو شك و گومانی تێدا نیە، وادەی خودایەو پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە. چونکە خودا سەخی و خاوەن فەضل و کەرەمە، چی بوێ دەیکا.﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ خودای گەورەو باڵادەست خاوەن تواناو دەسەڵاتە،

﴿١٠ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ ئاسمانەکانی بەدی هێناون بەبێ کۆڵەکەیەك ئێوە بیبینن، یان بەبێ کۆڵەکە، ئێوە دەیبینن: کە بێ کۆڵەکەیە. ئاسمانیش هەرچەندە بەپان و ڕاخراو دێتە بەرچاو بەڵام لەڕاستیدا ئەویش وەکوو زەوی دائیرییەو مەیلەو خڕە، ﴿وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ گێڕاویەتی لەزەویدا کێوی بەرزو سەرکەش، بەناخی زەویدا ڕۆییشتونە خوارێ و زەوییان قورس کردوەو تەوازونی لەنگەرەکەیان ڕاگرتووە بۆ ئەوەی لەرەلەر بەدانیشتوانی سەرخۆی نەکاو ئاوی (محیطات) دەریالوشەکان کە زوربەی زۆری زەوی ئاوە داینەپۆشێ، ﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾ پەروەردگار لەزەویدا جۆرەها گیانلەبەری بەدیهێناون و

سُورَةُ لُقۡمَان

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدٗى وَرَحۡمَةٗ لِّلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدٗى مِّن رَّبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٥﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡتَرِي لَهۡوَ ٱلۡحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًاۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا وَلَّىٰ مُسۡتَكۡبِرٗا كَأَن لَّمۡ يَسۡمَعۡهَا كَأَنَّ فِيٓ أُذُنَيۡهِ وَقۡرٗاۖ فَبَشِّرۡهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٗاۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٩﴾ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٖ تَرَوۡنَهَاۖ وَأَلۡقَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمۡ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٖۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجٖ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَٰذَا خَلۡقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦۚ بَلِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿١١﴾

تێیدا بڵاو کردنەوە: کە ئەوەندە زۆرو هەمە جۆرن هەر خودا خۆی ژمارەو جۆرەکانیان دەزانێ! ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ ئێمە لەبەرزاییەوە (لەهەورەوە) بارانمان باراندوە، بەهۆی ئەو بارانەوە لەزەویدا جۆرەها ڕوەکی جوان و ئایابمان ڕواندوە، دیمەنیان جوانەو بەسودن بۆ ژیانی زیندەوەران.

﴿١١ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ﴾ ئەوەی باسکراو ئاماژەی بۆ کرا بەشێکن لەمەخلووقاتی خودا، ئەوە دروستکراوی پەروەردگارن ئەو مەزندەی کردون و هێناونیە وجوود، دە ئێوەش ئەی کافرو بێ بڕوایان نیشانم بدەن خودا درۆزنەکانی ئێوە چییان دروست کردوە، ئەو بت و صەنەمانەی ئێوە دەیانپەرستن و دەیانکەنە هاوەڵی خودا دەتوانن چی بەدی بێنن؟!﴿بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ بەڵکوو ئەو کافرو موشریکانەی ستەم لەخۆیان دەکەن و لەجیاتی خودا عیبادەت بۆ بت و صەنەم دەکەن لەگومڕایی

دانو لەرێگای حەق لایان داوە، گومڕایی و ڕێ لێ گومبوونەکەیان ئاشکرایەو گەیشتونە ئەوپەڕی سەرلێ شێواوی و بەدبەختی و چارەڕەشی دونیاو قیامەت خۆیانن.

﴿١٢ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ﴾ سوێند بەخودا ئێمە حیکمەت و داناییمان بەلوقمان بەخشی، تۆفیقمان دا بۆ ئەوەی کارەکانی بەگوێرەی زانیاری و حیکمەت ئەنجام بدا. سوپاسی خودا بکا لەسەر نیعمەت و بەخششەکانی، ﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾ کەسێك سوپاسی خودا بکا لەسەر ئەو نیعمەتانەی پێی بەخشیوە، پابەندی فەرمان و نەهیەکانی بێ، ئەرکی سەرشانی بەپێی توانا ئەنجام بدا، ئەوە سوودی سوپاسگوزاریەکەی بۆ خۆیەتی، شوکرو سوپاسگوزاریەکەی ڕەصیدو زەخیرەیە بۆ خۆی، سوپاسگوزار پێی بەهرەمەند دەبێ، لەعەزابی دۆزەخ ڕزگاری دەبێ، ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ کەسێك کوفرانی نیعمەتەکانی خودا بکا، هاوەڵی بۆ دابنێ، سەرپێچی فەرمانەکانی بکا ئەوە خراپە لەگەڵ خودی خۆی دەکاو بۆخۆی زەرەرمەندە.

﴿١٣ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! یادی ئەوە بکەوە: کە لوقمان ئامۆژگاری کوڕەکەی کردو پێی گوت: ئەی رۆڵەی خۆشەویستم! هاوەڵ بۆ خودا دامەنێ، ئەکەی پێت وابێ خودا شەریکی هەیە! بێگومان هاوەڵ دانان بۆ خودا ستەم و تاوانێکی گەورەیە، گەورەترین تاوانە

﴿١٤ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ فەرمانمان بەئادەمیزاد کردوە لەسەرمان پێویست کردوە: کە گوێڕایەڵی فەرمانی باوك و دایکی بێ، چاکەیان لەگەڵ بکاو مافی باوکایەتی و دایکایەتیان بداتێ ئەرکی سەرشانی خۆی بەرامبەریان جێ بەجێ بکا. بەتایبەتی چاکە لەگەڵ دایکیدا بکا: کە بەزەحمەت و ناڕەحەتی بەپێستی سك نۆ مانگ و نۆ ڕۆژو زیاتر هەڵی گرتووە، ئەمجار بەو هەموو ئێش و ئازارە بەوەلەدی هێناوە، پاشان شیر پێدان و لەشیربڕینەوەی لەماوەی دوو ساڵداو بەخێوکردنی بەشەوو بەڕۆژو شەونخونی بەسەریەوە تا پێی گەیاندوەو دەست و دووی خۆی پێ ناسیوە. بەڕاستی ئەو فیداکاریەی دایك بۆ رۆڵەی خۆی دەیکا هەر بەدایك دەکرێ و هەر لەخۆی دێ، ئەو هەموو ئەرك و ماندووبوونەی پێوە دەکێشێ و سات لەدوای ساتیش پتر ئامادەباشی تێدایە بۆ ئەو فیداکاری و شەونخونییە. بەدڵی پڕ سۆزی بەدەستی نەرمی بەباوەشی گەرمی بەوزەو توانای لەبن نەهاتووی هەمیشە خەریکی بەخێوکردن و پێگەیاندنیەتی، سات دوای ساتیش هەست بەبەختەوەری خۆی دەکاو وا دەزانێ دەستکەوتی دەست کەوتووە ﴿أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ سوپاسی نیعمەتەکانی من بکە، کە وجودم پێ بەخشیوی و ئەو هەموو نیعمەتە جۆراو جۆرانەم پێ بەخشیوی هەروەها سوپاسی باوك و دایکت بکە چونکە هۆکاری ڕواڵەتین بۆ پەیدا بوونت، لەدوای پەروەردگار ئەوان سەرچاوەی چاکەکردنن لەگەڵ تۆ! سەرەنجام بۆ لای ئێمە دەگەڕێیەوە، لەسەر کردەوەکانت سزاو پاداشت دەدەمەوە، ﴿١٥ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ ئەگەر بەئیلحاحەوە داوایان لێ کردی: کە هاوبەش بۆ من دابنێی و شتێك: کە شیاوی خودایەتی نیە تۆ بەخودای بزانی، زۆر داوایان لێ کردی و لێیان تابیلا کردییەوە: کە بەنەفامی شوێن بیرو باوەڕی ئەوان بکەوی، بەگوێیان مەکە، لێیان قبوڵ مەکەو ئەو فەرمانەیان ڕەت بکەرەوە، ﴿وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾ بەچاکە لەژیانی دونیادا هەڵس و کەوتیان لەگەڵ بکە، ئەگەر پێویستیان بوو بەماڵ و سامان کۆمەگییان پێ بکە، پۆشاك و بژێویان بۆ دابین بکە، لەکاتی نەخۆشیدا هەوڵ بدە چارەسەریان بۆ بدۆزەوە، ئازارەکەیان لەسەر سوك بکە، ﴿وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ ئاگات لەخۆت بێ لەبواری ئاییندا مەبدەئیبە، ڕێبازی موسوڵمانانی ڕاستاڵ بگرەبەرو پەیڕەوی شەریعەت بکە، شوێن کوفرو بێدینی ئەوان نەکەوی! ﴿ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ پاشان لەقیامەتدا ئەتۆش و ئەوان بۆ لای من دەگەڕێنەوە، پاداشی ئیمان و باوەڕی تۆو سزای کوفرو هاوەڵدانانی ئەوانیش دەدەینەوە، هەواڵتان دەدەمێ بەوەی کردوتانە لەخێرو لەشەڕو پاداش و سزای لەسەر وەردەگرنەوە.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

﴿[١٦] يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ﴾ ئەی كوڕی خۆشەویستم باش بزانەو لەگوێی بگرە چاكەو خراپە ئەگەر بەئەندازەی كێشی گەردیلەیەك یان دەنكە خەردەلێك بێ‌و لەنهێنی تر شوێندا بێ، دەنكە خەردەلێك لەناو ئەو ئاسمانانەدا بێ، یان لەناو گڵ‌و خۆڵی زەویدا لەناو دەریاو دەریالوشەكاندا بێ خودا ڕۆژی قیامەت ئامادەی دەكاو دەیخاتە تەرازوی حیساب‌و لێكۆڵینەوەو سزاو پاداشی لەسەرە ﴿إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ بێگومان پەروەردگار لەطیفە، زانیاری‌یەكەی بەجۆرێكە هیچ شتێك ناتوانێ ڕێگەی ئیدراكی زانینی لێ بگرێ، چەندێك ئەو شتە بچوك‌و كەم نمود بێ شاراوەو نهێنی بێ لەژێر تیشكی زانیاری خودادا ئاشكراو نمایانە، ﴿[١٧] يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾ (ئەی كوڕی خۆشەویستم! ڕووبكەرە خودا بەدڵسۆزی‌و بەرێك‌و پێكی نوێژەكانت ئەنجام بدە مەرج‌و ڕوكنەكانیان بهێنەدی، چونكە نوێژ كۆڵەكەی ئایینە بەڵگەی ئیمانی تەواوو باوەڕی پتەوە، هۆكارە بۆ نزیكبوونەوە لەخوداو دەستەبەركردنی ڕەزامەندیی، هەر كاتێ نوێژ بەرێك‌و پێكی ئەنجام درا دەبێتە لەمپەر لەبەردەم كاری فەحشاو دزێوداو ناهێڵێ ئادەمیزاد توخنیان بكەوێ.

فەرمان بەچاكە بكەو خۆشت پابەندبە پێیەوە، جڵەوگیری بكە لەتاوان‌و سەرپێچی كردن‌و هەموو كارێك: كە ببێتە هۆی قارو غەزەبی خوداو ئادەمیزاد بەرەو دۆزەخ كێش بكا. بەصەبرو ئارامبە لەسەر طاعەتكردن‌و بەڵاو موصیبەت ﴿إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ بێگومان ئەوەی باسكرا، ئەوەی وەسیەتم بۆ كردی لەفەرمان‌و جڵەوگیریەكانی پەروەردگار: كە بەشێكیان خۆڕاگری‌و پشوو درێژییە لەسەر توشبوونی ئەزیەت‌و نارەحەتی لەكەسانی دیكەوە. لەو هەڵوێست‌و كارە پێویستانەن: كە خودا بڕیونیەوە، بەواجبی گێڕاون، سودبەخشن بۆ ژیانی دونیاو قیامەت.

﴿[١٨] وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾ لەكاتی ئاخاوتن‌و قسەكردندا ڕو لەخەڵكی وەرمەگێڕە، بەتەكەبووروو خۆبەزلزانی ڕو لەقسە لەگەڵ كراوو قسەكەر وەرمەگێڕە، واتە: وا مەكە بەندەكانی خودا بەبێ نرخ بزانی‌و خۆت پێ گەورەبێ، لەگەڵ خەڵكدا ڕوگرژو مۆن مەبە بەڵكوو سادەو خاوەن تەواضوع بە، ڕو خۆش‌و كراوەبە، ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ بەسەر زەویدا بەخۆبادان‌و فیزەوە مەڕۆ، بەشێوەی تەكەببورو بەخۆنازین هاتوچۆ مەكە، چونكە ئەو جۆرە ڕۆیشتن‌و هاتوچۆیە دزێوەو پەسند نیە، بێگومان خودا هەموو لارو لەنجەكەرێكی ناخۆش دەوێ.

﴿[١٩] وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ﴾ بەرۆیشتنێكی مام ناوەندی بەرێگادا بڕۆ، وا مەڕۆ: كە بەعاستەم بجوڵێیەوە، وایش مەڕۆ كە مەیلەو ڕاكردن بێ. ﴿وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾ لەشوێنێكدا كە پێویست بەدەنگ بەرز كردنەوەنیە دەنگ بەرز مەكەرەوە، لەئاخاوتن‌و گفت‌و گۆدا دەنگ نەوی بكە،چونكە دەنگ بەرزكردنەوەو نەڕە نەڕكردن نامێری بیستنی خەڵك ئەزیەت دەدا، نیشانەی لەخۆبایی بون‌و بەخۆنازین‌و بەسوكزانین‌و گرنگی نەدانە بەكەسانی

دیکە، دەنگ بەرز کردنەوەو نەڕەنەڕ دەشوبهێتە زەڕەی گوێدرێژو ناخۆشترین دەنگیش زەڕەی گوێدرێژە.

﴿ ٢٠ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ﴾ ئایا ئێوەی ئادەمیزاد نازانن ئەو هەموو بەڵگانە نابینن: کە نیشانەی تاکو تەنهایی خودان؟ هەست بەو هەموو نیعمەتە جۆراو جۆرانە ناکەن: کە خودا بەسەر ئێوەدا رشتووەو هەموویان بەزوبانی حاڵ گەواهی لەسەر تاکو تەنهایی خودا دەدەن؟ ئەوە نابینن: کە خودا هەرچی لەئاسمانەکاندا هەیە لەمانگو خۆرو ئەستێرە بۆ ئێوەی موسەخەر کردوە؟ وای رام کردون سودیان لێ وەردەگرن، هەروەها هەرچی لەزەویدا هەیە بۆ ئێوەی موسەخەر کردوە ﴿وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً﴾ نیعمەتی ئاشکراو نهێنی خۆی بەسەردا رشتوون، گەلێ سودو نیعمەتی تر: کە ئێوە پێیان نازانن‌و هەستیان پێ ناکەن خودا بۆ ئێوەی فەراهەم هێناوەو بەیەدەستی کردوە بۆتان. ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ پێرێك ئادەمیزاد هەن موجادەلەو دەمەدەمێیانە دەربارەی تاکو تەنهایی خوداو صیفاتەکانی، وتی وتییانە دەربارەی ناردنی پێغەمبەران، هەردەمە بیانوێك دەدۆزنەوە، هەر رۆژە پەڵپێك دەگرن، هیچ بەڵگەو زانیارییەکی وایان پێ نیە جێگەی بڕوا بێ، وەثیقەو دیکۆمێنتیان بەدەستەوە نیە، نامەیەکی ئاسمانی‌و صەحیحیان نیە پشتی پێ ببەستن‌و حەقیقەتیان بۆ رون بکاتەوە.

﴿ ٢١ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾ ئەگەر بەو کێشەکارو موجادەلەچییانەی دەربارەی زاتو صیفاتی خودا دەمەدەمییانە بگوترێ: شوێن ئەو شەریعەتو سروشە بکەون: کە خودا ناردویەتی بۆ سەر پێغەمبەری خۆی پشت هەڵدەکەن‌و بەپیر بانگەوازییەکەوە نایەن، هیچ بەڵگەشیان بەدەستەوە نیە جگە لەلاسایی کردنەوەو شوێنکەوتنی باوکو باپیرانیان، بەئاشکرا دەڵێن: ئێمە بڕوا بەو پەیامو سروشە ناکەین بەڵکوو ئێمە شوێن ئەو دابو نەریتە دەکەوین کە لەباوکو باپیرانمانەوە بۆمان جێ ماوە!! ﴿أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ ئایا ئەو نەفامانە بەبێ هەبوونی بەڵگەو نیشانەی بەهێز شوێن باوکو باپیرانیان دەکەون؟ تەنانەت ئەگەر بیرو باوەڕەکەیان لەسەر رەهنومایی شەیتانو بیروباوەڕی هەوەسبازانەیان بنجی داکوتابێ‌و کێشیان بکا بۆ گیرۆدەبونیان بەعەزابی دۆزەخ؟! ﴿ ٢٢ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ کەسێ خۆ بەخودای خاوەن دەسەڵاتو زاناو دانا بسپێرێ، بەدڵسۆزی پەرستشی بۆ بکا، بەتەواوی ملکەچی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بێ، بەبێ چەندو چون پەیڕەوی شەریعەتەکەی بکا، وەلحال بەرێكو پێکی کارەکانی ئەنجام بداو بەوردی پابەندی مەنهەجی پەروەردگار بێ، ئەوە بێگومان دەستی بەپتەوترین حەبلو ئامێرێك گرتووە: کە دەیگەیەنێ بەرەزامەندی خوداو بەختەوەری دونیاو قیامەت. ﴿وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الأُمُورِ﴾ هەر بۆ لای خودایە سەرەنجامی کارو کردەوەکان، لەرۆژی قیامەتدا پاداشی باشو پەسند دەبەخشێ بەوانەی لەدونیادا پشتیان بەخودا بەستووەو پابەندی شەریعەتەکەی بوون، هەروەکوو سزای خراپەکاران بەئاگری دۆزەخ دەداتەوە.

﴿ ٢٣ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەگەر کەسێك کافربێ‌و گوێ بۆ قورئان رانەگرێ‌و پەیامەکەت رەت بکاتەوە، ئەتۆ خەفەتی پێ مەخۆ بۆیان بەپەرۆش مەبە، تۆ راگەیاندنی خۆت لەسەرەو بەس، سەرەنجام گەڕانەوەیان بۆ لای ئێمەیە ﴿فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ بێگومان خودا زاناو ئاگادارە بەسەر ئەو نهێنی‌و پەنامەکییانەی ناو دڵیان.

﴿ ٢٤ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا﴾ لێیان دەگەڕێین با کەمێك لەناو نازو نیعمەتی دونیادا رابوێرن‌و لەززەتی ژیانیان بچێژن، ﴿ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ پاشان کێشیان دەکەین بۆ ناو عەزابی دۆزەخ، بۆ ناو سزای توندو سامناك، چەندێك لەدونیادا تەمەنیان درێژبێ بەنیسبەت ژیانی قیامەتەوە کورتو کەمخایەنە.

﴿ ٢٥ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ سوێند بەخودا ئەی موحەممەد! ئەگەر ئەتۆ پرسیار لەو موشریکانە بکەی‌و بڵێی کێ ئاسمانەکانو زەوی لەنەبووەوە بەدیهێناون؟ بێ سێو دوو یەکسەر دەڵێن: خودا

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ ۞ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

بەدیهێنەریانە، ئەمە شتێکی سروشتییەو هەر کاتێ ئادەمیزاد داوای فتوای لەسەر شتی وا لێ بکرێو بەخۆیدا بچێتەوە ناتوانێ ئەم حەقیقەتە بشارێتەوە، ﴿قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بڵێ سوپاس بۆ خودا: کە بۆ خۆتان دان بەخودایەتی خودادا دەنێنو بەناچاری بۆرتان خوارد سوپاس بۆ خودا: کە بەڵگەی تاكو تەنهایی زاتی پاشی ئاشکراو نمایانو کەس ناتوانێ ئینکاری بکا، وەلێ زوربەی زۆری موشریکەکان ئەوە نازانن: کە بەڵگەیان بەدەستەوە نیەو لەموناقەشەدا خۆیان بۆ ئاگیرێو بۆر دەخۆن. ﴿[٢٦]لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە بەملکایەتیو دروستکردنو بەندایەتی هەڵسوڕاندنو بەڕێوەبردن هی خودایە، کەس رایەی ناکەوێ لافی خاوەنیەتی بەدیهێنانی بوونەوەر لێ بدا، ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ خودا بێ ئاتاجە لەهەموو کەس پێویستی بەهیچ شتێك نیە، هەموو کەس موحتاجی ئەوە، هەموو بەندەی پەروەردگارن، خودا لەسەر هەموو شتێك سوپاسکراوە!

﴿[٢٧]وَلَوْ أَنَّمَا فِي الأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ﴾ ئەگەر هەرچی دارو درەخت هەیە لەزەویدا ببێتە پێنووسو هەرچی دەریاکانی ناو زەوی هەن ببنە مەرەکەبو حەوت ئەوەندەی تریش دەریا بێنە پاڵیانو ببنە مەرەکەبو نووسەر دانیشن ئەو وشانەیان پێ بنووسن: کە باسی زانیاری خودا دەکەن تەعبیر لەویستو مەشیئەتی رەهای دەکەن، گەورەییو صیفاتی خودا بنووسن، قەڵەمەکان دەشکێنو بەکۆتا دێنو ئاوی دەریاکان دەبڕێنەوەو هێشتا کەلیماتی خودا تەواو نابنو کۆتاییيان نایە، چونکە قەڵەمو مەرەکەبەکە چەندێك زۆر بن سنووردارن، زانیاری خودا بێ سنوورەو کۆتایی نایە، شتی سنووردار چەندێك زۆر بێ کۆتایی دێ، بێ سنوورەکە وەکوو خۆی دەمێنێتەوەو هیچی کەم نابێتەوە، کەلیماتی خودا نابڕێنەوە، چونکە زانیارییەکەی سنووری نیە، چونکە ویستو ئیرادەی سنووری نیەو رەهایەو لەبن نایە، دارو دەریا دەبڕێنەوە نووسەرو لەسەر نووسراو تەواو دەبن هێشتا زانیاری خودا هیچی لێ کەم نەبۆتەوە ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ بێگومان خودا خاوەن دەسەڵاتو هێزو توانای لەبن نەهاتووە، هیچی لێ عاسێ نابێ، داناو حەکیمە لەکارو کردەوەیدا لەدروستکردنو بەدیهێناندا، هیچ شتێك لەژێر تیشکی زانیاریو حیکمەتی خودا دەرناچێ.

﴿[٢٨]مَا خَلْقُكُمْ وَلا بَعْثُكُمْ إِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ هیچ کارێك لای خودا قورس نیە، دروستکردنی هەموو ئادەمیزاد زیندوکردنەوەیان لەڕۆژی قیامەتدا بەنیسبەت قودرەتی خوداوە وەکوو یەك ئاسانە، هەموو کارێك لای خودا (کن فیکون)ە هەر ئەوەندەیە فەرمانی پێ دەکا ببەو یەکسەر دەبێ ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ بێگومان خودا ئاخاوتنی بەندەکانی دەبیسێ، ئاگاداری کردەوەکانیانە، چۆن ئاگادارو زانایە بەسەر کردەوەو گوفتاری تاقە کەسێکدا ئاواش ئاگادارو زانایە بەسەر کارو گوفتاری هەموو کەسدا.

﴿[٢٩]أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ ئایا تۆ نابینی ئەی بینەر: کە خودای خاوەن

قودرەتو دانا لەکاتەکانی شەو دەخاتە سەر کاتی ڕۆژو شەو کورت دەبێ‌و ڕۆژ درێژ وەکوو لەوەرزی بەهارو هاویندا دەبینرێ، هەروا بەپێچەوانەوە لەکاتی ڕۆژ دەخاتە سەر شەو، شەو درێژ دەبێ‌و ڕۆژ کورت، لەو دەگرێتەوەو دەیخاتە سەر ئەمو بەپێچەوانەشەوە.﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ خۆرو مانگی ژێربار کردون، دروستی کردون بۆ سوود گەیاندن بۆ ئێوە، هەریەکێ لەخۆرو مانگ بەئاسماندا دێن‌و دەچن‌و ئەرکی خۆیان ئەنجام دەدەن بەو شێوەیەی خودا بۆی دیاری کردون، لەجەمسەرو مەدارەی خۆیاندا تا ڕۆژی قیامەت بێ وچان لەگەڕدان، جگە لەخودا کەسی تر توانای ئەوەی نیە ئەم قەبارە زەبەللاحانە بەو شێوە ڕێک‌و پێکیە بێ وچان هەڵسوڕێنێ‌و پەکیان نەکەوێ، هەر خودا ئەو شتانەی بەدی هێناون‌و هەر ئەویش دەزانێ تاکەی لەگەڕدا دەبن، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ پەروەردگار ئاگادارەو دەزانێ چی دەکەن لەخێرو لەشەڕ، هەر ئەو بەدیهێنەرو زاناو ئاگادارو هەڵسوڕێنەرە.

﴿[٣٠] ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ﴾ ئەو باسا وردو گرنگ‌و پتەوەی زەوی: کە ئێوە بەشێکی کەمی لێ دەزانن، ئەو باسا سەرسوڕهێنەرە بەردەوامو لەکاردایە، بەهۆی ئەوەوە: کە خودا حەق‌و ڕاستە، ئەو شتانەی ئێوە لەجیاتی خودا دەیانپەرستن بەتاڵ‌و پوچن، هیچیان لەبارەدا نیەو بێ بنەمان، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ بێگومان پەروەردگار بەرزو شکۆمەندە هیچ کەس سەری ناکەوێ، بەسەر هەموو شتێکدا باڵادەستەو هیچ کەس بەسەر ئەودا باڵادەست نیە، گەورەو شکۆمەندێکە لەهەموو کەس گەورەترەو هەموو شتێک گەردنکەچ‌و ژێرباری ئەوە.

﴿[٣١] أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ آيَاتِهِ﴾ ئەتۆ نازانی ئەی موخاطەب، ئەی بیسەر: کە خودا دەریای موسەخەر کردوە بۆ ئەوەی کەشتییەکان پێیدا ڕەوبکەن، خودا بەفەضڵ‌و گەورەیی هۆکارەکانی هاتوچۆی کەشتییەکانی ڕەخساندون، تایبەتمەندی‌و یاساو ڕێسایەکی داناوە بۆ ئاوو هەواو زەوی‌و خودی کەشتییەکان، بەگوێرەی ئەو یاساو ڕێسایە کەشتییەکان لێ دەخورێن: ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ بێگومان لەو شتانەی باسکران، لەنیشانە ئاسمانییەکان‌و نیشانەکانی ناو دەریاو غەیری دەریا بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆر هەن بۆ کەسانێك صەبری زۆریان هەبێ لەکاتی بەڵاو ناخۆشیدا، خاوەن شوکرو سوپاسگوزار بن لەکاتی خۆشی‌و نازو نیعمەتدا.

﴿[٣٢] وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ هەر کاتێ لەناو دەریادا بەکەشتییەکانیانەوە بکەونە ناو شەپۆلی سامناکی دەریاوە، شەپۆلی بەرزو گەورەی وەها کە دەشوبهێنە کێوی گەورەو بەرزو هەوری پڕوڕمش‌و تاریك! ئا لەو کاتەدا: کە خەتەری مەرگ لێیان نزیك دەبێتەوە، دەگەڕێنەوە سەرسروشتی خۆیان‌و فیطرەتیان وە ئاگادێتەوە، لەناخی دڵیانەوە لەخودا دەپاڕێنەوە دڵسۆزانە بەندایەتی خۆیان ڕادەگەیەنن، تەنیا هاوار لەخودا دەکەن‌و کەس ناکەن بەهاوەڵی، هانای بۆ دەبەن، لێی دەپاڕێنەوە، دەلاڵێنەوە، ﴿فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ﴾ کەچی: کە خودا ڕەحمی پێ کردن‌و لەناو ئەو شەپۆلە سامناکانەدا پارێزگاری کردن بەسەلامەتی گەیاندنیە وشکانی، هەیانە لەسەر ئیمان دەمێنێتەوەو ڕوناکاتەوە کوفرو هاوەڵدانان بۆ خودا، هەرچەندە ئیمانەکەی وەکوو ئیمانی کاتی تەنگانەکەی بەهێز نیە، هەر ئەوەندەیە ناگەڕێتەوە بۆ سەر کوفرو ڕو دەکاتە یەکتاپەرستی، هەشیانە ستەمکارو پەیمان هەڵوەشێنەوەیە، ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾ وەلحال ئینکاری ئایەتەکەونی‌و قورئانییەکانی ئێمە ناکا بەرامبەر بەنیعمەتەکانی ئێمە سپڵە نابێ مەگەر هەموو ئەوانەی: کە زۆر ستەمکارو دڵڕەق‌و سپڵەن، زێدە ڕەویان کردوە لەکوفرو بێدینیدا، ئەگینا دەبوایە دوای بینینی ئەو هەموو ئایەتە کەونییانە، دوای بەخشینی ئەو هەموو نیعمەتانە پێیان: کە بڕێکیان ڕزگارکردنیانە لەناو خەتەری شەپۆلی دەریادا. لەخوداپەرستی‌و خوداناسی ژێوان نەبوونایەوە.

﴿[٣٣] يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئًا﴾ ئەی ئادەمیزادینە! هەموتان لەخودای خۆتان بترسن، ئەو خودایەی هەر ئەو خودایەو هەر ئەو دروستی کردون‌و ڕزق‌و ڕۆزیی ئێوەی داوەو دەیدا، ئەم بونەوەرەی بۆ ئێوە وا

گونجاندوه سودی لێ وەربگرن‌و تیایدا بژین. لەسزاو تۆڵەی خودای خۆتان بترسن، ترسی ڕۆژێکتان هەبێ تا خەیاڵ بڕ بکا ترسناك‌و پڕ کارەساتە، ئەو ڕۆژەش ڕۆژی قیامەتە، ئەو ڕۆژەیە باوك وەسەر کوڕی خۆی ناپرژێ، ئەگەر لەفەرزی محاڵدا بیەوێ خۆی بەقوربانی بکا، عەزابی ڕۆڵەکەی بخاتە سەرخۆی لێی قبووڵ ناکرێ‌و پێشنیارەکەی ڕەت دەکرێتەوە، هەروەها هیچ کوڕو کچێك هیچ سودو قازانج‌و یارمەتیەکی بۆ باوك‌و دایکی نابێ، ئەگەر بیەوێ خۆ بکا بەقوربانی باوك‌و دایکی‌و تاوانی ئەوان هەڵبگرێ لێی قبووڵ ناکرێ، ﴿إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ بێگومان وادەی خودا حەقەو پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە، قیامەت ڕادەبێ‌و هەموو کەس پاداش‌و سزای خۆی وەردەگرێتەوە، کەوابێ خۆتان بۆ ئەو ڕۆژە ئامادە بکەن. ﴿فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾ با جوانی‌و ڕازاوەیی ژیانی دونیا ئێوە هەڵنەخەڵەتێنێ‌و دڵ‌و دەرونتان پێیەوە پەیوەست بێ‌و باوەشی پێدابکەن‌و قیامەتتان لەبیر بچێتەوەو خۆی بۆ ئامادە نەکەن، ﴿وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ با شەیتان ئێوە هەڵنەخەڵەتێنێ‌و نەچێتە بن کلێشەتانەوە، بەم ڕەنگە هەڵتان نێ بۆ تاوانکردن‌و بەوە لەخشتەتان بەرێ کە خودا لێخۆشبوو بەحیلم‌و ڕەحم‌و شەفەقەنە. تاوانتان لەپێش چاو جوان بکاو قیامەتتان لەبیر بەرێتەوە. ﴿[٣٤] إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ زانیاری کاتی ڕابوونی قیامەت هەر لای خودایەو بەس، تەنیا پەروەردگار دەزانێ قیامەت کەی ڕادەبێ، تەنانەت فریشتەکانی نزیك بارەگای ئەقدەس‌و پێغەمبەرانیش لەم بارەوە چ زانیاریێکیان نیە، ﴿وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾ هەر خودا دەتوانێ باران ببارێنێ‌و هۆکارەکانی بڕەخسێنێ‌و ئەندازەکەی دیاری بکا، (زانینی کاتی باران بەتەحدیدی‌و ئەندازەی بارانەکەو چۆنیەتی بارینەکە هەر خودا دەزانێ‌و بەس). لەوانەیە ئادەمیزاد بەهۆی زانیاری‌و تەجروبەو ئامێری کەش‌و هەواناسیەوە کاتی بارینی باران بزانن بەڵام هەرگیزاو هەرگیز ناتوانن هۆکارەکانی بارینی باران بڕەخسێنن، هەموو دونیا کۆببێتەوە ناتوانن هەوری باراناوی دروست بکەن‌و بەویستی خۆیان لەو شوێنانەی مەبەستیانە باران ببارێنن دەقەکەش ئەوە دەگەیەنێ‌و دەچەسپێنێ: کە هەر خودا دەتوانێ باران ببارێنێ، چونکە

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

سُورَةُ السَّجْدَةِ

هەر خودا دەتوانێ ئەسبابە کەونیەکان بڕەخسێنێ بۆ بارینی باران!! ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾ هەر خودا دەزانێ ئەوەی لەمنداڵدانی ئافرەتدایە چیە نێرە یان مێیەیەکە، یان زیاترە، ڕەوشتەکانی شێوەو ڕوخساری چۆنن‌و چۆن نین. هەر خودا بەیەقینی‌و بەتەواوی دەزانێ چی لەمنداڵداندا هەیە، هەر لەسەرەتای پەیدابوونی ئەو منداڵە لەمنداڵداندا تا ڕۆژی هاتنە دونیای لەهەموو کات‌و طەورێکیدا!! هەر خودا دەزانێ شێوەو ڕوخسارو ڕەوشتی، تایبەتمەندی‌و ئامادەباشی چۆنەو چیەو تا چ ئاستێکە ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾ هیچ کەسێك نازانێ سبەینێ چی دەکاو چی بەسەر دێ، نازانێ ئەوەی بەیانی دەیکا خێرە شەڕە باشە خراپە، نازانێ بەیانی تووشی نەخۆشی دەبێ یان بەلەشساغی دەمێنێتەوە...هتد. ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾ هیچ ئادەمیزادێك نازانێ لەکوێ دەمرێ، نازانێ ئایا لەوڵاتی خۆی دەمرێ یان لەوڵاتێکی تر سەردەنێتەوە. ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

بێگومان خودا زاناو ئاگاداره نەك هەر بەم پێنج شتانە بەڵکوو زانیارییەکەی هەموو شتێکی کۆنترۆڵ کردووە ئاشکراو نهێنی هەموو شتێك بەنەوپەڕی زانینەوە دەزانێ‌و هیچ وردو درشتێکی لێ پەنهان نیە.

کۆتایی سورەتی لقمان

سورەتی (السجدة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] الم. [2] تَنزِيلُ الْكِتَابِ لا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەم قورئانە گەورەو پیرۆزە هیچ شك‌و گومان لەوەدا نیە لەخوداوە بۆ سەر دڵی موحەممەد نازڵ بووە، نەسیحرەو نەشیعرەو نەسەجعو جەنجولوتی کوڵەوەنانییە. بەڵکوو کەلامی خودای بوونەوەرە، کەلامی خودای ئادەمیزادو جندۆکەیە بەگشتی.

﴿[3] أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ﴾ بەڵکوو ئەو موشریکانە راست ناکەن‌و درۆو بوختان هەڵدەبەستن لەوەدا: کە دەڵێن: موحەممەد بۆ خۆی ئەم قورئانەی هەڵبەستووە ئەمجار خودا رەدیان دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ بەڵکوو ئەو قورئانە حەق‌و چەسپاوە لەلایەن خودای خۆتەوە بەنیگا بۆت نێردراوە، ﴿لِتُنذِرَ قَوْماً مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ بۆ ئەوەی گەل‌و نەتەوەیەك: کە قورەیشە بیان ترسێنێ لەعەزابی خوداو تۆڵەی سەختی، ئەگەر بەردەوام بن لەسەر کوفرو بێدینی، ئەو گەل‌و نەتەوەیە لەپێش تۆوە ترسێنەریان بۆسەر رەوانە نەکراوە، ئەتۆمان کردوە بەپێغەمبەر بۆ ئەوەی رێگای راستیان بۆ رون بکەیەوە، بەهومێدی ئەوەی بەترساندن‌و ئامۆژگاری تۆ هیدایەت ئامێز بن‌و رو لەکوفرو شیرك وەرگێڕن‌و موسوڵمان بن‌و بەختەوەریی دونیاو قیامەت بۆخۆیان دەستەبەر بکەن.

﴿[4] اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ خودا بەدیهێنەری هەموو بوونەوەرە، ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی تێیاندایە لەنەبوەوە دروستی کردون لەماوەی شەش کاتدا، ئاشکرایە مەبەست بەنەو رۆژانە رۆژی ئاسایی ئێمە نیە، چونکە ئەم شەوو رۆژەی: کە ئێستا بەسەر ئێمەدا دێن‌و تێپەڕ دەبن ئەندازەو پێوەرێکن لەهەڵخولانی زەوی بەدەوری خۆی‌داو لەبەرامبەر خۆردا پەیدا دەبن، دەی ئەو کاتەی پەروەردگار بونەوەری بەدی هێناوە ئەم شەوو رۆژە ئاساییەی ئێستا نەبوە. حەقیقەتی ئەو شەش رۆژانەی خودا بونەوەری تێدا بەدی هێناون لەئێمە نادیارەو هەر خودا دەزانێ چۆنن! ﴿ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ﴾ پەروەردگار کۆنترۆڵی عەرشی کردووە، یان بەو شێوەیەی: کە شیاوی خودایەتی خۆیەتی ئیستیوای لەسەر عەرش کردوە عەرش: گەورەترین مەخلووقی بوونەوەرە، بەزمان‌و بەمەکان ناپێورێ‌و ئەندازەدار ناکرێ. ﴿مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلا شَفِيعٍ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! جگە لەخودا کەس نیە پشتیوان‌و یارمەتیدەرتان بێ هەر ئەو دەتوانێ نەفعتان پێ بگەیەنێ‌و زیانتان لێ دوور بخاتەوە، بەبێ ئیزن‌و رەزامەندیی خودا کەس نیە بتوانێ تکاو شەفاعەتتان بۆ بکا، ﴿أَفَلا تَتَذَكَّرُونَ؟﴾ ئەوە بۆچی بیر ناکەنەوەو ئامۆژگاری وەرناگرن‌و لەئاکاما بروا بەخودا بکەن‌و ببنە یەکتاپەرست!

﴿[5] يُدَبِّرُ الأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ﴾ ئیش‌وکاری بوونەوەر بەدەست خۆیەتی، راگرتنی بونەوەرو بەڕێوەبردنی بەعالەمی باڵاو پایینیەوە بەو شێوە تۆکمەو رێك‌و پێکە تایبەتە بەخوداوە هەر ئەو هەڵیدەسوڕێنێ، هەموو کارو بارێکی بوونەوەر کەلەئاسمانەکان‌و زەوی‌و ناویاندا هەیە، رۆژی قیامەت ئاکامەکەی بۆ لای خوا بەرز دەبێتەوە، سەرەنجامی هەموو شتێك بۆ لای ئەوەو ئەو بڕیاری یەکالاکەرەوە دەربارەیان دەردەکا. ئەندازەی ماوەی رۆژی قیامەت هەزار ساڵی تەواوە لەو رۆژو مانگانەی ئێمە لەژیانی دونیادا حیسابیان پێ دەکەین. ﴿يُدَبِّرُ الأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ﴾ دیمەنەکە لەذیهنی ئادەمیزاد نزیك دەکاتەوە، ئەگینا مەودای تەدبیرو بەڕێوەبردنی خودا لەمەودای ئاسمانەکان‌و زەوی بەرفراوانترە، وەلێ هەستی ئادەمیزاد بەسیەتی کە لەبەرامبەر ئەو مەجالە فراوانەدا بوەستێ‌و سەرنج بداتە بەشێك لەدیاردەی بەڕێوەچوونی ئاسمانەکان‌و زەوی.

﴿[6] ذَلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ هەڵسوڕێنەرو بەڕێوەبەری ئەم هەموو شتانەی ناو بوونەوەر بەئاشکراو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۚ بَلْ هُوَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ مَا لَكُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ إِلَى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥٓ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦﴾ ٱلَّذِىٓ أَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُۥ ۖ وَبَدَأَ خَلْقَ ٱلْإِنسَٰنِ مِن طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُۥ مِن سُلَٰلَةٍ مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّىٰهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِۦ ۖ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا ضَلَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ أَءِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍۭ ۚ بَلْ هُم بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٠﴾ ۞ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

بەنهێنییەوە، هەرچی لەبەرچاوەو لەبەر چاو نیە، ئەوەی بەدڵدا رادەبوورێو ئادەمیزاد تەصەوری دەکا، یان بەخەیاڵیش پەی پێ نابا، لەوانەش نهێنی ترو بەرفراوانتر لەلای خودا عەیانو نمایانەو بەوپەڕی زانیاریو ئاگادارییەوە کۆنترۆڵی کردونو کاتێك نەبوە نەیانزانێ، بالادەستو خاوەن دەسەلاتە، هەموو شتێك گەردنکەچیەتی، بەویستی ئەو دەگەڕێ، خاوەن هێزو توانایە بەتوندی تۆڵەی لەکافرو هاوەڵدانەران دەستێنێ، سزای بەئێشو سامناکە بۆ ئەوانەی پەیامی پێغەمبەرەکانی رەت دەکەنەوە، بەرەحمو خاوەن بەزەییە بۆ بەندە راستاڵە موسوڵمانە تۆبەکارەکانی

﴿٧ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾ ئەو بەڕێوەبەرو هەڵسوڕێنەرە زاناو بەتوانایە ئەو خودایەیە: کە هەموو شتێکی بەجوانی دروست کردوە، لەهەر شتێك بڕوانێ هەر لەذەرە تا مەجەرە، دەبینێ بەرێكو پێکی بەدیهێناون، دەست رەنگینییان پێوە دیارە. ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الإِنسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ پەروەردگار سەرەتا باوکی ئادەمیزاد کە ئادەمە لەقوڕ دروستی کردوە، قوڕیش بریتییە لەئاوو گڵ، هەر بۆیەشە ئادەمیزاد لەپێکهاتەو بەردەوام بوونی ژیانیدا پشت بەئاوو گڵ دەبەستێ،

﴿٨ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾ پاشان خودا وای داناوەو وای رەخساندوە: کە نەوێتی ئادەمیزاد بەهۆی تێکەڵبوونی ئاوی پیاو (مەنی) بەئاوی ئافرەت کە هێلکۆکەی تێدایەو پێکەوە متوربەدەبنو زاوو زێ دەکەن، بەم شێوە گەرای ئادەمیزاد درێژە بەژیانی دەداو ژمارەیان زۆر دەبێو بەجیهاندا بلاو دەبنەوە

﴿٩ ثُمَّ سَوَّاهُ﴾ پاش ئەوەی بابە گەورەی ئادەمیزادی لەگڵ دروست کردو جەستەی رێك خست، ئەندامەکانی جەستەی رێك خستن ﴿وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ﴾ گیانی بە بەردا کردو ئەو گیانەی تایبەتە بەخودا خۆیەوەو جگە لەخودا کەس حەقیقەتی نازانێ، ئیتر لەئاکامی ئەو گیان بەبەرداکردنەدا جمو جۆڵی پێکەوتو نەشونمای تێکەوتو هەستو شعووری تێدا پەیدا بوو، دەرگای زانیاری لێ کرایەوە، ئەو ئادەمیزادە سەرسوڕهێنەرەی لێ کەوتەوە. ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ﴾ ئەوەتا خودا گوێچکەی پێداون بۆ بیستنو چاوی پێ بەخشیون بۆ دیتن، عەقڵو بیرو هۆشی پێدان بۆ جیا کردنەوەی چاكو خراپو حەقو بەتاڵ لەیەکتری! ﴿قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ﴾ وەلێ ئێوەی ئادەمیزاد سپڵەو پێ نەزانن، لەبەرامبەر ئەو هەموو نیعمەتانەی پێتان بەخشراوە بەکەمی نەبێ سوپاسی خودا ناکەن،

﴿١٠ وَقَالُوا أَئِذَا ضَلَلْنَا فِي الأَرْضِ أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ ئایەتەکە دیدو بۆچونی موشریکەکان رادەنوێنێو لێیانەوە دەگێڕێتەوە دەفەرموێ: موشریکەکان دەیانگوت: ئایا ئەگەر ئێمە مردینو جەستەمان رزیو بوینەوە بەگڵو خۆڵ تازە جارێکی تر زیندو دەبینەوە، رێی تێدەچێو دەگونجێ پاش ئەو رزینو بۆڵکانە سەر لەنوێ جارێکی دی ئێمە زیندو بکرێینەوە؟؟ ﴿بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ﴾ واتە: ئەو موشریکانە هەر بەوەندەوە نەوەستاون: کە ئینکاری قودرەتی خودا بکەن لەسەر بەجێهێنانی ویستەکانیو بەس، بەڵکوو

ئەوانە ئینکاری زیندوبوونەوەو گەڕانەوەیان بۆ لای خودا بۆ حیسابو کیتابو وەرگرتنەوەی پاداشو سزا دەکەن!!

﴿١١ قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: فریشتەی گیان کێشان بەفەرمانی خودا لەکاتی تەواوبوونی تەمەنی دیاریکراوتان گیانتان دەکێشێ! ئەمجار ئەم فریشتە چۆنەو چۆن گیانەکان دەکێشێ؟ لەراستیدا ئەوە نهێنییەکە لەنهێنییەکانی خوداو لەم سەرچاوە راستەوە وەری دەگرینو بەچاوی خۆشمان ئاثارەکەی دەبینین، ئیتر بڕوایان پێیەتیو لەوەزیاتر چیِ لێ ناڵێین. ﴿ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ﴾ پاشان ئێوە دوای مردنو دونیا وێرانبوون زیندوەکرێنەوەو بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە. ﴿١٢ وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً إِنَّا مُوقِنُونَ﴾ ئەگەر تۆ ببینی ئەی پێغەمبەر! لەو کاتەدا: کە کافرەکان لەبەردەم خودای خۆیاندا رادەوەستێندرێن، سەری خۆیان شۆڕ کردوە ملکەچو ریسوا بوو، لەشەرمانو لەعەیبەتان نازانن چ بکەنو چ بڵێن، ئەگەر تۆ حاڵو وەزعی ئەوانە ببینی دیمەنێکی سامناکو گەورەو سەرنج راکێش دەبینی، دان بەتاوانی خۆیاندا دەنێنو دەڵێن: خودایە زیندوبوونەوەو حەشرمان بەچاوی خۆمان دیتن، تەصدیقو پشتگیریکردنی تۆمان بۆ پێغەمبەرانت بیست، ئەوەی: کە شکو گومانمان لێی هەبوو پێغەمبەرانمان تێیدا بەدرۆخستەوە لێمان بووو بەیەقینو شکو گومانمان دەربارەی نەما. داوات لێ دەکەین بمانگێڕیەوە بۆ دونیا، بمانبەرەوە بۆ دونیا ئیتر کردەوەی چاك ئەنجام دەدەین، بیرو باوەڕی راستو حەق پەیڕەو دەکەینو وا دەکەین تۆمان لێ رازی بی، ئێمە ئێستا دڵنیاین لەتاكو تەنهایی زاتی پاکت.

﴿١٣ وَلَوْ شِئْنَا لآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا﴾ ئەگەر بمانویستایە هەموو کەسێك تۆفیق بدەینو هیدایەت وەربگرێ کردەوەی چاك ئەنجام بدا، دەمانتوانی بیکەینو چ ئەرکێکی تێدا نەبوو، ﴿وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ بەڵام حیکمەتی خودا وا هاتووەو داخوازی ئەوە بووە: کە ئەم مەخلوقاتە: کە ئادەمیزادە بیداتە دەست ئیختیاری خۆی، بۆ خۆی بەویستی خۆی رێگای هیدایەت یان رێگای گومڕایی بگرێتەبەر. ئەمجار بەهۆی ئەو حیکمەتە خودایی‌یەو ئەو بڕیارە ئەزەلییە خودایی‌یەوە کە داویەتی: کە دەبێ دۆزەخ پڕ بکا لەئادەمیزادو جندۆکە لەوانەی شیاوی دۆزەخنو بەویستی خۆیان رێگای گومڕایی دەگرن. هەر کەسە بەگوێرەی ئامادەباشی بۆ ئیمانهێنان یان مانەوە لەسەر کوفر، سزاو پاداشی دووارۆژیان وەربگرنەوە. ﴿١٤ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾ ئەم عەزابە بەئێشە بچێژن بەهۆی ئەوەوە کە لەدونیادا ئەم رۆژەتان لەبیر چوبووەوە، یان لەبیرخۆتان بردبووەوە. خۆتان بۆ ئامادە نەکرد، هەڕەشەو تەهدیدی ئایینتان پاشگوێ خست. زیندوبوونەوەو هاتنی ئەم رۆژەتان بەلاوە درۆ بوو، بۆیە ﴿إِنَّا نَسِينَاكُمْ﴾ ئێمەیش لەبیر خۆمانتان دەبەینەوە، پاشگوێتان دەخەین، واتە: واتان مامەڵە لەگەڵ دەکەین وەکوو ئەوە لەبیرمان چوبنەوە، چونکە خودا هیچی لێ گوم نابێو هیچ شتێکی لەبیر ناچێتەوە.. ﴿وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ بچێژن عەزابی ئاگر بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە لەتۆڵەی کوفرو بەدرۆ خستنەوەتان بۆ پێغەمبەرانو کردەوەی خراپتان. ﴿١٥ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّداً وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ ئەوەکوو ئیمان دەهێنێ بەئایاتی ئێمە، بەقورئانو نیشانە کەونییەکان، بەپێغەمبەرانو فریشتەکان، ئیللا ئەوانە ئیمان دەهێنن: کە هەر کاتێ بەو ئایەتانە ئامۆژگاری بکرێنو قورئانیان بۆ بخوێندرێتەوەو گوێ رادەگرنو دڵی خۆیانی بۆ دەکەنەوە، ئیتر بەرەو رو دەکەونە سوژدەو زەلیلیو گەردنکەچی خۆیان بۆ خودا رادەگەیەنن. لەسوژدەکەیاندا خودا بەپاكو بەرز دەگرن لەوەی کە خێزانو منداڵو هاوەڵی هەبێ، حەمدو سوپاسی خودا دەکەن لەسەر نیعمەتە جۆراو جۆرەکانی، تەسبیحو تەحمید دەخەنە پاڵ یەك، واتە: دەڵێن: ﴿سبحان الله وبحمده، سبحان ربي الأعلى﴾ چونکە ئەوان دڵیان بەئیمان بەخوداو بەپێغەمبەرانیو بەهاتنی رۆژی قیامەت ئاوەدانە تەکەببور ناکەن لەبەندایەتیکردن بۆ خوداو شوێنکەوتنی شەریعەتو پابەندبون بەفەرمانو نەهیەکانی. ﴿١٦ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا۟ رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَآ أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَٱرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ مِنِّى لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا۟ بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمْ وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا۟ بِهَا خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَسَبَّحُوا۟ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۩ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ ٱلْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُۥنَ ﴿١٨﴾ أَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلْمَأْوَىٰ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُوا۟ فَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَآ أُعِيدُوا۟ فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَطَمَعاً﴾ لا تەنیشتیان واتە: جەستەیان بەرز دەبێتەوە لەجێگەی گەرمو نەرمی نووستنیان، هەرچەندە جێگاکەیان جاذیبیەتو هێزی کێشندەی هەبێو حەزیان لەحەسانەوەو نووستن بێ ئۆقرە ناگرنو هەڵدەستن بۆ شەو نوێژو خواپەرستی بۆ لاڵانەوەو سکاڵا کردن لەقاپی پەروەردگاریان، ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ لەو رزقو رۆزییەی پێمان داون دەبەخشن، زەکاتی ماڵو سامانی خۆیان دەردەکەن، ئادەمیزادانی تر فێری زانینو زانیاری دەکەن، رێگای خێرو خۆشی ژیان بۆ خەڵکی رون دەکەنەوە. ﴿[١٧] فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ هیچ کەس لەفریشتەو پێغەمبەرانو ئادەمیزادانی تریش نازانێ چ پاداشو نازو نیعمەتێکیان بۆ دانراوە، ئەوەی بۆ ئەوان بڕیاردراوە هێندە گەورەو نایابو بەنرخە کەس نەیدیوەو نازانێ چیەو چۆنە، ئەمەش پاداشی ئەو کردەوە باشانەیانە: کە لەدونیادا ئەنجامیان داون بەنهێنیو بێ ریابازیی بۆیە خودا ئەو نازو نیعمەتە کەس نەدیتووەی بۆ بڕیار داون. ﴿[١٨] أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كَانَ فَاسِقاً؟ لا يَسْتَوُونَ﴾ ئایا کەسێك بڕوای بەخوداو بەپێغەمبەری خودا بێ، پابەندی فەرمانو جڵەوگیریەکانی پەروەردگاری بێ، یەکسانە لەگەڵ کەسێك بێ بڕوابێو سەرپێچی فەرمانی خودا بکاو پێغەمبەر بەدرۆ بخاتەوە؟ بێگومان یەکسان نینو رۆژی قیامەت حیسابو لێکۆڵینەوەیان جودایە، پاداشو سزایان وەکوو یەك نیە! ﴿[١٩] أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلاً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوانەی ئیمانیان بەخوداو بەپێغەمبەری خوداو بەزیندوبوونەوە هەبوە، وێڕای ئیمانی راستو پتەویان کردەوەی باشیان ئەنجام داوە ئەوە بۆ ئەوان باخو باخاتی جوان رازاوەی بەهەشت هەیە. قەصرو باڵەخانەی بەرزو خۆشیان تێدان، شوێنی حەوانەوەو ژیان تێدا بەسەربردنن، ﴿[٢٠] وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ بەڵام ئەوانەی فاسقو کافربوون بەخوداو لەخودا یاخی بوون، وێڕای کوفرو بێدینیان کردەوەی ناشیرینییان ئەنجام داون، ئەو شوێنی حەوانەوەیان لەقیامەتدا شوێنی حەوانەیان ئاگری دۆزەخەو تێیدا نیشتەجێ دەبنو بۆ هەتا هەتایە لەوێدا دەمێننەوە. ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا﴾ هەر کاتێ ئازاری سەختو بەئێش وایان لێ بکا پەلەی هاتنە دەرەوەو دەرچوون لەناو دۆزەخ بکەن، فڕێ دەدرێنەوە بۆ ناو ئاگرو هەوڵەکەیان بێهودە دەبێ، ﴿وَقِيلَ لَهُمْ﴾ پێیان گوترا، واتە: پێیان دەگوترێ: ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ بچێژن عەزابی ئەو ئاگرەی لەدونیادا بڕواتان پێی نەبوو، دەتانگوت زیندوبوونەوە نیەو حیسابو لێکۆڵینەوە درۆیەو پاداشو سزا نابن!

﴿[٢١] وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ بێگومان پێش ئەو عەزابە گەورەو سامناکە، عەزابی کەمو نزیك: کە عەزابی دونیایە پێیان دەچێژین، توشی دەردو بەڵاو قاتو قڕیو کارەساتیان دەکەین نەخۆشیو کوشتنو بڕینیان بەسەردا دەهێنین.

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَآ ۚ إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَلَا تَكُن فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآئِهِۦ ۖ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا۟ ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا نَسُوقُ ٱلْمَآءَ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَٰمُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ ٱلْفَتْحِ لَا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِيمَٰنُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَٱنتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الأَحْزَابِ

﴿٢٢ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ﴾ كێ لەو کەسە ستەمکارترە؟ واتە کەس لەو کەسە ستەمکارتر نیە، کە خودا بەئایاتی قورئانو موعجیزەی پێغەمبەرەکەی هۆشیاری کردۆتەوە پەندو ئامۆژگاری بۆ ناردوە ڕێگای حەقو بەتاڵی بۆ دیاری کردوە، کەچی ڕوی لێ وەرگێڕاوەو ئینکاری کردوە، پاشگوێی خستووەو لەبیرخۆی بردۆتەوە، بێگومان ئێمە توندترین سزا لەتاوانباران دەسێنین، تۆڵە لەو کافرە تاوانبارانە دەسێنینەوەو ناهێڵین بەسەریانەوە بچێ.

﴿٢٣ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ بێگومان تەوراتمان داوە بەموسا، ئەتۆش ئەی موحەممەد هیچ دوو دڵ مەبە لەو قورئانەی بۆت دەنێرین، چۆن کیتابمان بۆ تۆ ڕەوانە کردوە، ئاوایش کیتابمان بۆ موسا ناردوە، ئەتۆ شتێکی تازەقەڵاو نامۆنی لەناو پێغەمبەراندا، زۆر ئادەمیزادی تر پێش تۆ کردومانن بەپێغەمبەرو کیتابو شەریعەتو زانیاریمان پێ بەخشیون.

﴿٢٤ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾ ئێمە لەنەتەوەی ئیسرائیل پێشەواو سەرکردەمان ڕەخساندن بەپشتیوانیو ئیزنی ئێمە بانگەوازیی نەتەوەکەیان کرد بۆ ئیمانهێنانو کردەوەی باشو ڕەوشتی بەرز، ئەمەش بەهۆی بەردەوامبوونیان لەسەر خوداپەرستیو پشتگیریکردنی پێغەمبەرەکانیان، صەبرو ئارامییان لەسەر ئەو هەموو ئایاتو ناڕەحەتیەی لەدونیادا تووشیان بوو بەدەست فیرعەونو داروودەستەکەیەوە. ئەوانە بڕوای تەواویان بەو ئایاتو نیشانە هەبوو کە بەڵگەی تاکو تەنهایی ئێمە بوو. ﴿٢٥ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد ڕۆژی قیامەت حوکمو بڕیاری ڕاستو دروست لەنێوان بەندەکانی دەردەکا، کێشەو نیزاعیان یەکالا دەکاتەوە، حیسابو کیتابیان لەگەڵ دەکا، ﴿٢٦ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ ئایا بۆ ئەو موشریکو سەرڕەقە بەدرۆ خەرەوانە دەرنەکەوتوەو ئاشکرا نەبوە ئێمە چەند گەلو نەتەوەمان لەچاخە پێشینەکاندا لەناو بردون؟ نازانن ئێمە چەندان گەلو نەتەوەمان بەهۆی سەرپێچی فەرمانی خوداو ڕەتکردنەوەیان بۆ پەیامی پێغەمبەرانیان قەلاچۆ کردوە؟ ئێستا ئەوانەی تۆ بەدرۆ دەخەنەوەو پەیامەکەت ڕەت دەکەنەوە لەسەفەرو هاتوچۆیاندا بەسەر شوێنەوارو کەلاوەی ئەو نەتەوە لەناوچوانەدا دێنو دەڕۆن، بەچاوی خۆیان دیمەنی شارو گوندی وێرانبووی گەلی عادو ثەمودو قەومی لوط دەبینن.﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ بێگومان لەقەلاچۆ کردنی ئەو گەلو نەتەوانەدا، لەوێرانکردنی شارو گوندو خانووبەرەیاندا بەهۆی سەرپێچیکردنو بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەرانو ڕزگارکردنی خاوەن باوەڕانو شوێنکەوتوانی پێغەمبەران، بەڵگەو نیشانە هەن لەسەر قودرەتو دەسەڵاتی ئێمە، پەندو ئامۆژگاری هەن بۆ کەسێك پەند ئامێز ببێ.

﴿٢٧أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ أَفَلا يُبْصِرُونَ؟﴾ ئايا ئەو عەرەبە موشریکانەو هەموو ئەوانەی بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیە نابینن ئێمە چەند بەتواناین لەسەر زیندوکردنەوەی مردو، ئەوەتا: ئێمە ئاو کێش دەکەین لەئاسمانەوە یان لەچۆمو جۆگاکانەوە بۆسەر زەوی وشكو برینگو سوتەمەڕۆ زەوییەکە ئاو دەدەینو زیندوی دەکەینەوە کشتو کاڵی سەوز لەو زەوییە مردوە دەردێنینو دەیکەینە لەوەڕگا، ئاژەڵەکانیان لێی دەلەوەڕێن، دانەوێڵەو بەروبومو میوەجاتی لێ دەردێنینو دەیکەینە خۆراكو بژێوی ئادەمیزاد، ئایا بەچاوی خۆیان ئەم دیاردەو حاڵەتە ساڵانەو وەرزانە نابینن، هەتا بزانن: کە ئێمە بەتواناین لەسەر زیندو کردنەوە، ﴿٢٨وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەو موشریکە نەفامانە بەشێوەی پرسیاری گاڵتەوە دەڵێن: ئەی موحەممەد! کەی ئەو هەڕەشانەی لێمان دەکەی دێنە جێو کەی خودا تۆڵەی تۆمان لێ دەسێنێ؟؟ ئەگەر ئێوە (خۆتو هاوەڵانت) ڕاست دەکەن لەهاتنی ئەو هەڕەشانەی لێمان دەکەن ﴿٢٩قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلا هُمْ يُنظَرُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو کافرو بەدرۆخەرەوانە بڵێ: ڕۆژی دادگایی کردنو یەکالاکردنەوەو بڕیاردان لەنێوان ئادەمیزاددا ڕۆژی قیامەتە، ئەو ڕۆژەی: کە ئیمانهێنانی کافرو تۆبەکردنی هیچ سودێکیان نابێو ناشگێڕدرێنەوە بۆ ژیانی دونیا بۆ ئەوەی تۆبە بکەنو ئیمان بێننو کردەوەی چاك بکەن. چونکە ئیمانی وەرگیراو پەسندو تۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خودا لەژیانی دونیادا سودی هەیە لەقیامەتدا کەڵکی نابێ. ﴿٣٠فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ڕویان لێ وەرگێڕەو گوێ بەهەڵوێستی ناشیرینو بەدرۆ خستنەوەیان مەدە، بەردەوامبە لەسەر گەیاندنی پەیامی خۆتو چاوەڕوانی ئەو یارمەتیو سەرکەوتنە بکە: کە خودا وادەی پێ داوی، بێگومان خودا وادەی خۆی دێنێتە جێو بەسەر ناحەزانتدا سەرت دەخا!

کۆتایی سورەتی السجدة

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ ٱتَّقِ ٱللَّهَ وَلَا تُطِعِ ٱلْكَٰفِرِينَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾ مَّا جَعَلَ ٱللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِى جَوْفِهِۦ وَمَا جَعَلَ أَزْوَٰجَكُمُ ٱلَّٰٓـِٔى تُظَٰهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَٰتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَآءَكُمْ أَبْنَآءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَٰهِكُمْ وَٱللَّهُ يَقُولُ ٱلْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى ٱلسَّبِيلَ ﴿٤﴾ ٱدْعُوهُمْ لِءَابَآئِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ ٱللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوٓا۟ ءَابَآءَهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَمَوَٰلِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ أَخْطَأْتُم بِهِۦ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥﴾ ٱلنَّبِىُّ أَوْلَىٰ بِٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَٰتُهُمْ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ إِلَّآ أَن تَفْعَلُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَوْلِيَآئِكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِى ٱلْكِتَٰبِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

سورەتی (الاحزاب)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەردەوام بە لەسەر تەقوای خوداو لەسزاو عیقابی بترسە، پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بە، گوێ بۆ کافرو مونافیقەکان ڕامەگرە، لەهیچ شتێکدا ڕاوێژیان پێ مەکە حەزەریان لێ بکە، نەچی پێشنیارەکانیان قبووڵ بکەی، نەچی لەبەر خاتری ڕەزامەندی ئەوان کۆڕو مەجلیسیان بۆ بگریو لەگەڵیان کۆببیەوە موسوڵمانە هەژارو جل شڕەکان لەخۆت دوور بخەیەوە، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً﴾ بێگومان پەروەردگار زانایە بەسەرەنجامی کارەکان، دانایە لەگوفتارو کردەوەیدا، هەر خودا شیاوی ئەوەیە پابەندی فەرمانو نەهیەکانی بی، ﴿٢وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ شوێن ئەو سروشو نیگایە بکەوە: کە لەخوداوە بۆت دەنێردرێ، بەگوێرەی قورئان هەڵسو کەوت بکە، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً﴾ چونکە بێگومان پەروەردگار هیچی لێ گوم

نابێ، بەوپەڕی زانیاری و ئاگاداریەوە نهێنی و ئاشکرای هەموو شتێك دەزانێ، پاشان بەگوێرەی کردەوەکانتان پاداش و سزاتان دەداتەوە. ﴿٣ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ لەهەموو کارو بارێکتدا پشت بەخودا ببەستە، هەموو شتێکت بەخودا بسپێرە، ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلاً﴾ خودات بەسە بۆ پشت پێ بەستن، هەر کەسێ پشت بەخودا ببەستێ و بۆ لای خودا بگەڕێتەوە خودای بەسە، هەر خودا سود دەبەخشێ و زیان دوور دەخاتەوە. ﴿٤ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ﴾ کەسایەتی ئادەمیزادییەت و پێکهاتەی جەستەیی هەموو ئادەمیزادێك وەکوو یەك وایە، پەروەردگار لەهیچ ئادەمیزادێکدا دوو دڵی دروست نەکردون، بەڵکوو هەموو ئادەمیزادێك یەك دڵی هەیە، چونکە دڵ شوێنی ئاراستە کردن و ئیرادەو بڕیاردانە، هەموو ئادەمیزادێك یەك دڵی هەیە، دەبێ یەك مەنهەج و پرۆگرامیشی هەبێ، دەبێ تەصەوری کوللیشی بۆ ژیان و وجوود یەك بێ، واتە: ناگونجێ و نابێ لەدڵێکدا دوو باوەڕ دوو ئیتیجاهو ڕێباز دژ بەیەك هەبن. ﴿وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ﴾ ئەو ژنانەتان: کە ظیهاریان لەگەڵ دەکەن، بەو ظیهارە نابنە دایکتان، ظیهار ئەوەیە مێرد بەژنی خۆی بڵێ: تۆ وەکوو پشتی دایکم لێم حەرامی، بەم قسەیە ژنەکە حەرام نابێ، ئەمە تاوانێکە ئەنجامی دەدەن و پێویستە تۆڵەی ئەو تاوانەیان لێ بکرێتەوە. ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ﴾ ئەو کوڕانەی ئێوە بەقسە دەیانکەن بەکوڕی خۆتان لەڕاستیدا ئەوانە کوڕی ئێوە نین، خودا نەیکردون بەکوڕی ئێوە ﴿ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ﴾ ئەم قسەیە: کە دەڵێن: ئەوانە کوڕی ئێمەن قسەیەکەو لەدەم دەردەچێ و حەقیقەت و واقیعی نیە. ئەوانە لەواقیعدا کوڕی باوکی حەقیقی خۆیانن، بەم جۆرە ئایەتەکە (تبني) حەرام کرد واتە: بەکوڕکردنی کوڕی خەڵکی بەکوڕی خۆت. ﴿وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾ خودا خۆی ڕاستی و حەق دەچەسپێنێ و عەدالەت بەرقەرار دەکاو حەق دەفەرموێ، بەندەکانی شارەزا دەکا بۆ ڕێبازی ڕاست و صەحیح، کەوابێ ئێوە واز لەقسەی بێ بناغەی خۆتان بهێنن و پەیڕەوی شەریعەتی خودا بکەن، ئەمجار پەروەردگار ئەو حەقەی لەوەپێش ئاماژەی پێکرد شی دەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿٥ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ ئەو کوڕانەی بەقسەکردوتانن بەکوڕی خۆتان و بەیاسای (تبني) پاڵ خۆتان داون، پاڵ باوکی خۆیان بدەن، ئەوە پەسەندەو عەدالەتکاریە لای خوداو گونجاو لەگەڵ واقیع و پەیڕەویکردنی شەریعەتی خودایە. ﴿فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ﴾ ئەگەر نەتاندەزانی باوکی حەقیقی ئەوانە کێیە، ئەوە ئەگەر ئیمانیان هێنابێ برای ئایینیتانن و ئەگەر ئازادیشتان کردن مەولاو یارمەتیدەرتانن، بەبراگیان یان هاوکارو یارمەتیدەر بانگیان بکەن، بۆیە دوا بەدوای نازڵبوونی ئەم ئایەتە بە(سالم) دەگوترا مەولای حوذیفە. ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾ تاوانتان لەسەر نیە ئەگەر بەهەڵە هەندێ کەس پاڵ غەیری باوکی حەقیقی خۆیان بدرێن. ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً﴾ پەروەردگار هەمیشە لێخۆشبووە بۆ ئەوانەی بەهەڵە تاوان دەکەن یان بەئەنقەست دەیکاو دوایی تۆبە دەکا، خاوەن ڕەحم و بەزەییەو عیقابیان نادا، هەندێك لەڕەحم و بەزەیی پەروەردگار بۆ بەندەکانی ئەوەیە بەتاوانی بەهەڵە ناپانگرێ و قبووڵی تۆبە لەتاوانی بەئەنقەست دەکا.

﴿٦ النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ بێگومان پێغەمبەر ﷺ بەکۆمەڵی موسوڵمانان لەخۆیان بەسۆزترە، ڕەحم و بەزەیی زیاترە، چونکە ئەو بانگەوازییان دەکا بۆ ڕزگاربون لەئاگری دۆزەخ، بەڵام بۆخۆیان بانگەوازی خۆیان دەکەن بۆ هیلاك. ﴿وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾ خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ وەکوو دایك وەهان بۆ موسوڵمانان لەبارەی ڕێزو قەدرەوە هەروەها لەبارەی ئەوەوە: کە مارەکردنەویان بۆ موسوڵمانان حەرامە وەکوو چۆن حەرامە پیاو دایکی خۆی مارە بکا. ﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ خزمەکان چ خاوەن بەشی دیاریکراو (أصحاب الفروض) بن یان عەصەبات بن یان ذەوویلئەرحام بن هەندێکیان لەهەندێکیان شیاوترن لەبڕیاری کتێبی خودادا: کە (لوح المحفوظ)ە یان قورئانی پیرۆزە: کە سود لەیەکتری وەربگرن بەمیراتگرتن یان بەشتی تر، لەباقی موسوڵمانانی تر بەکۆچکارو یارمەتیدەرانەوە. وشەی (من) لەرستەی ﴿مِنْ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾ إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

﴿الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾دا یان (بیانیة)یە بۆ ﴿وَأُولُو الأَرْحَامِ﴾ واتە: خزم لەموسوڵمانان و کۆچکاران هەندێکیان بۆ هەندێکیان لەپێشترن لەبێگانە: کە میرات لەیەکتر وەربگرن. ﴿إِلاَّ أَنْ تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفاً كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً﴾ مەگەر بتانەوێ لەروانگەی (وصية)و چاکەو ئیحسانەوە شتێك بدەن بەخۆشەویستەکانتان، واتە: کابرا دەتوانێ تا سێیەکی ماڵی خۆی بەوەصیەت بدا بەو کەسانە، یان ئەو جیهەت و لایانانەی دەیەوێ بیانداتێ ئاشکراشە وەصییەت و قەرز جێ بەجێ دەکرێن ئەمجار میرات دابەش دەکرێ. واتە: ئەگەر وەصێتتان کرد بۆ غەیری میراتگر ئەوە وەصییەت بۆکراو پێش میراتگر دەکەوێ، ئەگەر وەصێتتان نەکرد ئەوە میراتەکەتان بۆ میراتگرەکانە. ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً﴾ ئەو حوکمە، واتە: ئەوە: کە ئولولئەرحام هەندێکیان لەپێشترن بۆ میراتگرتن، هەتا خزم هەبێ بێگانە میرات ناگرێ، هەتا خزمی نزیك هەبێ خزمی دوور میرات نابا، یان کەمتر دەبا. ئەو حوکمە بڕیاردراوەو لەکتێبی لەوحولەحفوظدا چەسپاوەو گۆڕانی بەسەردا نەهاتووەو نایە.

﴿[٧] وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقاً غَلِيظاً﴾ئەی پێغەمبەری خۆشەویست یادی ئەوە بکەرەوەو ئەوە بۆ گەلەکەت بگێڕەوە ئێمە پەیمانمان لەهەموو پێغەمبەران بەتایبەتی ئولولعەزمەکانتان وەرگرت، پەیمانی جەخت لەسەر کراومان لەتۆو لەنوح و ئیبراهیم و موساو عیسای کوڕی مەریەم وەرگرت،

﴿[٨] لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً أَلِيماً﴾

(لام)ی (لیسأل) (لام)ی عاقیبەتە، واتە: خودا پەیمانی لەپێغەمبەران وەرگرتووە تا لەئاکامدا سەر بکێشێ بۆ پرسیار لەوەی ئەنجامیان داوە. ﴿[٩] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً وَجُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە بەخوداو بڕواتان بەپەیامی پێغەمبەری خودا کردوە بەشوکرو سوپاسگوزارییەوە یادی نیعمەتی خودا بکەنەوە بەسەرتانەوە: کاتێك پەلاماردران و دوژمن دەورەی

دان و کەوتنە ئابلۆقەی بێ ڕەحمانەی دوژمەکانتانەوە، قوڕەیش و غەطەفان و جولەکەکان یەکیان گرتبوو لەشکرکێشییان کردبوو بۆ سەرتان، بۆ قەڵاچۆکردن و ریشەکێشکردنتان، بۆ سوکایەتی پێکردن و شکاندنی شکۆمەندیتان، ئێمەیش ڕەشەبایەکی ساردو بەهێزمان لەسەر هەڵکردن، فریشتەمان ناردنە سەرو ئێوە نەتانبینین، ترس و لەرزیان خستنە دڵ و دەروونەوە ورەیان ڕوخا، ئاگری ژێر مەنجەڵ و ناو ئاگردانیان کوژایەوە خێوەت و ڕەشماڵیان لەبێخ هەڵکەندرا، دیزەو مەنجەڵیان سەرەونخون بوونەوە، ئەوەندەیان تین بۆ هات و شپرزە بوون سەرۆکی هەموو خێڵ و هۆزێك هاواری دەکردە هۆزەکەی خۆی و دەیگوت: ئەی هۆزی فلان! کوڕینە خۆتان ڕزگار بکەن، ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً﴾ بێگومان پەروەردگار ئاگاداری هەموو کاروکردەوەیەکتان بوو، ئاگاداری هەڵکەندنی خەندەق و ڕوبەڕوبوونەوەی بەڵاو کارەسات و تەنگ و چەڵەمەو ترس و لەرزتان بوو، ئاگاداری خۆئامادەکردن و سەنگەرنشینیتان بوو،

پڕاو پڕ پاداشتان دەداتەوە! ئەمجار دیمەنی ئابڵوقەو پەلاماردانی دوژمن بۆ سەر موسوڵمانەکان دەکێشێ و دەفەرموێ: ﴿١٠ إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ﴾ ئەی موسوڵمانینە یادی ئەو کاتە بکەنەوە کە دوژمن هێرشی بۆ هێنان لەلای سەروتانەوە لەخۆرهەڵاتەوە، لەخوارتانەوە لەخۆرئاواوە، خێڵ و هۆزەکانی قورەیش و ئەحباشەکانیان بەنو کەنانەو توهامییەکان و بەنوقورەیظە هێرشیان بۆ هێنان و ئەئابڵوقەیان دان. ﴿وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَ﴾ کاتێک چاوتان لەتەماشاکردنی عادەتی وەستا، چاوتان بەڕایی نەدا سەیری دوژمن بکا، هێندە زۆرو بێ شومار بوو نەتاندەوێرا سەیری سوپای دوژمن بکەن. لەترسان دڵەکان گەیشتبوە بینەقاقاتان، جۆرەها گومانتان دەربارەی خودا لەلا پەیدا بوبوو!

﴿١١ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ئالەو کاتو شوێنەدا موسوڵمانەکان بەتاقیکرانەوە، لەبۆتەدران، موسوڵمانی ساغ و مونافیق لێک هەڵاوێران ﴿وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا﴾ بەباشی راتڵەقێندران، هەژێندران، کەوتنە ناو تەنگو چەڵەمەو سەخڵەتییەوە، ترس و هەڕەشەی دوژمن بەتەواوی لەکەوو بێزنگی دان، هەیانبوو خۆگر بوو ئەوانە موسوڵمانی رستاڵ بوون، هەیانبوو قەلەق و دڵەخورپێی پێکەوتو لێوەلەرەو ئەژنۆلەرزینی پێوە دیار بوو ئەوانە دووڕووەکان بوون.

﴿١٢ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾ یادی ئەو کاتە بکەنەوە: کە مونافیقەکان؛ ئەوانەی بەرواڵەت ئیمانیان هێنابوو بەلام بەدڵ هەر کافربوون هەروەها ئەوانەی کە تازە موسوڵمان و بیرو باوەڕیان لاواز بوو بەهۆی تازە ئاشنابوونیان بەئیسلام، ئەمانە وتیان: ئەو وادەو بەڵێنەی خوداو پێغەمبەری خودا پێیان داین هەڵخەڵەتاندن بوو، چ حەقیقەتێکی نیەو نابێ، سەرکەوتنی چی!!

﴿١٣ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا﴾ یادی ئەوە بکەنەوە، ئەو هەڵوێست و ڕاپۆرتە بخەنە وەبەرچاوی خۆتان: کە کۆمەڵێک لەدووڕووەکان: (ئەوسی کوڕی قەیظی و هەواخواهانی) یان (عەبدوڵلای کوڕی ئوبەی و هاوەڵانی) وتیان: ئەی دانیشتوانی مەدینە! هیچ هۆیەک نیە بۆ مانەوەتان لەگەڵ موحەممەدو لەشکرەکەیدا، بەم شێوەیە بەباشی نازانین لەگەڵیدا بن و خۆتان ماڵوێران بکەن، بۆچی خۆتان بەفڕ دەدەن، بەراستی ئەم شەڕە هی ئێوە نیەو بەخۆڕایی خۆتانی تێوەردەدەن، کوڕە ماڵوێرانینە بگەڕێنەوە بۆ ناو خاوو خێزانی خۆتان بۆ ئەوەی لەکوشتن و گرتن رزگارتان ببێ! ﴿وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾ کۆمەڵێکیان بڕیاری گەڕانەوەیاندا بۆ ناو ماڵ و منداڵی خۆیان و داوای روخصەتیان لەپێغەمبەر کرد بۆ ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆیان و گۆڕەپانی شەڕ جێ بێڵن، وتیان: خانوەکانمان قایم و پتەونین، دەرگاو پەنجەکانیان هیچیان لێ ناگەڕێتەوە، ماڵ و منداڵمان لەخەتەردایەو ترسی ئەوەمان هەیە دوژمن و دز خۆیانی پیا بکەن ماڵمان تالان بکەن ژن و منداڵمان بڕفێنن، هەر هیچکە نەبێ بیانترسێنن. پەروەردگار بەدرۆیان دەخاتەوە دەفەرموێ: ﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ﴾ ئەوانە درۆ دەکەن خانوو ماڵەکانیان شڕو هەڵوەشاونین، بەڵکوو قایم و پتەون، دیوارو دەرگاو دوودەرییان توکمەو قایمن. بەڵکوو ئەوە دەکەنە بیانوو بۆ هەڵاتن و خۆدزینەوە لەمەیدانی شەڕو ڕوبەڕو بوونەوەی سوپای کافران.

﴿١٤ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا﴾ ئەگەر دوژمن لەهەمو لایەکەوەو لەهەر چوار لای مەدینەوە پەلاماریان بدا، داوای پاشگەزبوونەوە لەئایینیان لێ بکرێ و پێیان بگوترێ: شەڕ لەگەڵ موسوڵمانان بکەن، خێرا بێ سێ و دوو فەرمانبەردار دەبوون و یەکسەر پاڵیان دەدایە سوپای کوفرو هیچ منجە منجێکیان نەدەکردو ساتەوەختێک ڕانەدەوەستان لەبەپیرچوونی بانگەوازی لەشکری کوفر، هەر ئەوەندە داوایان لێ بکرایە خێرا ئامادەباشی خۆیان نیشان دەدا.

﴿١٥ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ﴾ بێگومان ئەو بڕوا لاوازو مونافیقانە (خێڵی بەنو حاریثە) لەوەپێش پەیمانیاندا بەخوداو بەپێغەمبەری خودا لەڕۆژی ئوحوددا: کە ئیتر بیرای بیرای جارێکی تر لەجەنگدا پشت هەڵنەکەن و لەکاتی تەنگانەو ڕوبەڕوبوونەوەی دوژمندا هەڵنەیەن و

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

مەیدانی جەنگ بەجێ نەهێڵن. پاشان تۆبەیان کردو بەڵێنیاندا بەخودا: کە جارێکی تر ئەو کارە ناشیرینە نەکەن‌و نەگەڕێنەوە بۆ ئەو ڕەوشتە ناشیرینە! ﴿وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولاً﴾ بێگومان عەهدو پەیمانی خودا لێ پرسینەوەی هەیەو هەروا بەئاسانی بۆیان بەسەر ناچێ، بەڵکوو ڕۆژی قیامەت خودا پرسیاریان لێ دەکاو سزاو تۆڵەی پەیمانشکێنی‌و پاشگەزبونەوەیان لێ دەستێنێ!!

﴿[١٦]قُلْ لَنْ يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوْ الْقَتْلِ وَإِذاً لا تُمَتَّعُونَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ ئەی پێغەمبەر! هەواڵ بدەرە ئەو دووڕووانەو پێیان بڵێ: هەڵاتن دەردی ئێوە دەرمان ناکا، تەمەنتان درێژ ناکا، هیچ سودێکتان پێ ناگەیەنێ‌و مردن‌و کوشتنتان لێ دوور ناخاتەوە، چونکە ئەوەی لەزانیاری خودادا بڕیار دراوە گۆڕانی بەسەردا نایە، بەڵکوو لەوانەیە هەڵاتن مردنتان لێ نزیک بکاتەوە، خۆ ئەگەر بەرواڵەت هەڵاتن بۆ ماوەیەك مردنی لێ دوور خستنەوە، (وەکوو بۆخۆیان دەڵێن: لەمردن ڕزگاریان بوو) ئەوە بابزانن لەززەت بینیان لەو ژیانە کورتەی دوا هەڵاتنەکەیان لەززەتێکی کورت‌و کەمخایەنەو بەهیچ حیساب دەکرێ. چونکە ژیانی دونیا چەندێك درێژ بێ لەئاست ژیانی قیامەتدا بەکەم دەژمێردرێ

﴿[١٧]قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءاً أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيّاً وَلا نَصِيراً﴾ ئەو دووڕوو بەدبەختانە، خۆیان‌و هەوا خواهانیان کەسیان دەس ناکەوێ جگە لەخودا یارمەتیدەرو پشتگیریان بێ، تەنانەت بەبێ ئیزن‌و ڕەزامەندی خودا کەس ناتوانێ شەفاعەتیشیان بۆ بکا.

﴿[١٨]قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا﴾هەرچەندە بەگوێرەی یاسای نەحوو بەلاغە وشەی (قد) لەسەر فیعلی (مضارع) بۆ تەقلیلە. بەڵام لێرەدا بۆ تەحقیق‌و چەسپاندنە واتە: بەتەئکید پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەهەموو ئەوانەی هەوڵ دەدەن‌و تێدەکۆشێن بۆ دڵ سارد کردنەوەی موسوڵمانان لەئامادەبوونی جەنگ‌و ژێوان کردنەوەیان لەبەشداری کردن، ئاگاداری ئەوانەیە: کە

بەناسیاوو برادەرو خزم‌و کەس‌و کاری خۆیان لەمەدینەیی‌یەکان دەڵێن: وەرن ئێوەش وەکوو ئێمە پاڵی لێ بدەنەوەو بۆخۆتان لەژێر سێبەرو لەناو ماڵ‌و حاڵی خۆتاندا لەززەت وەربگرن. وەرن خۆتان لەئێمە نزیك بکەنەوەو هەڵوێستی ئێمە وەربگرن. ﴿وَلا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ ئەو دووڕووانە ئامادەی جەنگ نابن مەگەر ماوەیەکی کەم، ئەویش لەبەر ناچاریی‌و بۆ زیان دوور خستنەوە لەخۆیان‌و لەترسی مردن، ئەوانە لای خودا ئاشکراو نمایانن، لەژێر تیشکی زانیاری خودا هیچ شتێکیان بۆ ناشێردرێتەوە. فرت‌و فێڵ‌و بیانوویان بوچ‌و بێ بناغەن!

﴿[١٩]أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ﴾ ڕژدو بەخیلن بەخۆیان‌و بەماڵ‌و حاڵیان، لەکاتی شەڕو جەنگدا هیچ یارمەتێکیان لێ چاوەنوار ناکرێ، خۆیان ماندو ناکەن، یارمەتی جەستەیی‌و ماڵی‌و مەعنەوییان لێ هەڵناوەرێ، هەروەها لەکاتی دابەشکردنی فەیئو غەنیمەتدا چاو چنۆك‌و بەرچاو تەنگن. هەر شتێك سودی موسوڵمانانی تێدا بێ ئەوان ئەنجامی نادەن، ﴿فَإِذَا جَاءَ

الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ﴾ ئەگەر ترس پەیدا بوو بەهۆی دەست پێکردنی شەڕو جەنگەوە. دەبینی چاویان لێ هەڵدەگەڕێتەوە چاویان بەملۆق دەوەستێو دەڵێی لەکاتی سەرەمەرگدان، دڵەتەپەیان پێ دەکەوێو خەریکە زەندەقیان بچێ!

کەچی ﴿فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ﴾ هەر کە ترسو خۆف ڕەوییەوەو کەوتنەوە بارودۆخی ئارامیو ئاساییەوە زمانیان درێژ دەکەنو شێرەخورەو پاڵەوانی وەکوو خۆیان دەست ناکەوێ!! دەست دەکەن بەخۆ هەڵکێشانو فشە کردنێك هەر مەپرسە! خۆیان هەڵدەنێنەوە، ڕەوشتی ئازایی پاڵەوانیەتی پاڵ خۆیان دەدەن. ﴿أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ﴾ لەسەر خێر ڕژدو چروکن تۆزقاڵێك خێریان بەناوچاوانەوە نیە. ئەوان ترسنوکیو درۆزنیو بێخێرییان تێدا کۆبۆتەوە، لەکاتی شەڕدا ترسنۆكو هیچ لەبارانەبوو، لەکاتی دابەشکردنی دەستکەوتو غەنیمەتدا فشەکەرو زمان درێژو نوزە درێژو داواکار، ﴿أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا﴾ ئەوانە روناکی ئیمان لەدڵی نەداون، ناو دڵو دەروونیان بەنووری ئیمان رۆشن نەبۆتەوە، ﴿فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ﴾ خودا کردەوەکانیانی پوچ کردنەوە، ئەو کردەوە نابەدڵانەی لەگەڵ موسوڵماناندا ئەنجامی دەدەن خودا پوچی کردونەوەو هیچ بایەخیان نیە بۆیان ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ بوچەڵکردنەوەی کردەوەکانیان لای خودا سەهلو ئاسانە، چۆنی بوێ بەگوێرەی حیکمەتو دانایی خۆی ئەنجامی دەدا.

﴿[20] يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا﴾ لەبەر ترسو پەشۆکاوی خۆیان هەرچەندە ئەحزاب شکانو هەڵهاتونو تازە ناگەڕێنەوە، پێیان وایە قورەیشو غەطەفانو بەنو قورەیظە هەر خەریکی ئابلۆقەدانی مەدینەنو هەڵنەهاتوون، تەنانەت ئەگەر بۆ ماوەیەکیش پاشەکشەیان کردبێ سەرلەنوێ دەگەڕێنەوە بۆ سەر حاڵی پێشوویانو ئابلۆقەیان دەدەنەوە. ﴿وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ﴾ ئەگەر لەفەرزێکدا حیزبەکان بێنەوە بۆ شەڕ کردن لەگەڵ ئێوەدا، ئاواتەخوازی ئەوە دەبن کە لەناو مەدینەدا نەبنو لەریزی جەنگاوەراندا نەبن. بەڵکوو پێیان خۆشە لەدەرەوەی مەدینەدا بنو لەناو گوندو دەوار نشینەکاندا بنو لەوێوە پرسیار لەئێوە بکەنو هەواڵی ئێوە بزانن، ئاواتە خوازی ئەوەن لەناو عەرەبە دەشتەکییەکاندا بوو نایەو دوور بەدوور هەواڵی ئێومیان پێ بگەییشتایە، ﴿وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾ خۆ ئەگەر ئەو دووروانە لەگۆڕەپانی جەنگیشدا لەگەڵتاندا بوونایە هەتا سەر خۆیان نەدەگرتو بەردەوام نەدەبوون لەگەڵتاندا بەڵکوو ماوەیەکی کەمو شەڕێکی کەمیان دەکرد، چونکە ترسو دڵەلەرزە برستی لێ دەبڕینو پەنایان دەبردە بەرخۆ دزینەوەو هەڵاتن.

﴿[21] لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ ئەی موسوڵمانینە بێگومان بۆ ئێوە هەیە رابەرایەتیو قودوەیەکی صالحو نموونەیی: کە شیاوی ئەوەیە شوێنی بکەونو بیکەنە مامۆستای خۆتان، ئەوەیش پێغەمبەری خودایە دە چاو لەئەو بکەنو ئیقتیدا بەئەو بکەن، بیکەنە رابەری خۆتان، بێگومان پێغەمبەر نموونەی هەرە بەرزی ئازایەتیو خۆڕاگرییە، ڕەمزی پیاوەتیو مرۆڤایەتییە بۆ کەسێك بەتەما پاداشتی خودا بێو رۆژی قیامەتی لەبیر بێو لەحیسابو لێکۆڵینەوەی ئەو رۆژە سەختە بترسێ. شەوو رۆژ خەریکی یادو پەرستشی خودا بن.

﴿[22] وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ کاتێك موسوڵمانە راستەقینەکان، ئەوانەی لەکردارو گوفتاریاندا دڵسۆزو حەققانی بوون، کاتێك سوپای ئەحزابیان بینی ئابلۆقەی مەدینەیان دابوو، بەوربەرزییەوە وتیان: ئەمە ئەو تاقیکردنەوەو لەبۆتەدانەیە: کە خوداو پێغەمبەری خودا هەواڵیان پێ دابووین. بەرەنگاری دوژمن دەبینەوەو سەرەنجام سەرکەوتن. ﴿وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ خوداو پێغەمبەری هەواڵ راست دەفەرمونو وادەو بەڵێنیان پاشگەز بوونەوەی تێدا نیەو سەرکەوتن هەر بۆ ئێمە دەبێ. ﴿وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا﴾ بینینی ئەو لەشکرە زۆرو هەمەجۆرە، ئەو گەلەکۆمەکیو ئابلۆقەدانو پەلاماردانەی دوژمن بۆیان بیرو باوەڕی پتەوتر کردنو ئیمانیان زیاد بوو.

﴿[23] مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ واتە: کۆمەڵێك موسوڵمانی راستاڵو دڵسۆز هەن لەگەڵ پەیمانو وادەی خۆیاندا راستگۆ بوون پەیمانی خۆیان لەگەڵ خوداو

مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا۟ مَا عَٰهَدُوا۟ ٱللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُۥ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا۟ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِّيَجْزِىَ ٱللَّهُ ٱلصَّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ إِن شَآءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا۟ خَيْرًا ۚ وَكَفَى ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلْقِتَالَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنزَلَ ٱلَّذِينَ ظَٰهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَٰرَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْـَٔاخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

پێغەمبەری خودا بەراستی بردە سەرو دڵسۆزانە تێکۆشان، ئەو وادەو پەیمانەی دابوویان: کە لەکاتی تەنگانەو روبەروبوونەوەی دوژمندا خۆڕاگرو بەئارام بن بەباشی پابەندی بوون. جا ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ﴾ هەیانبوو تەمەنی کۆتایی هاتو لەپێناو ئاییندا خۆی بەخت کرد وەکوو ئەو هاوەڵانەی لەغەزای بەدرو ئوحوددا گیانی پاکی خۆیان کردە قوربانی، ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً﴾ هەیشییانە چاوەڕوانی شەهید بوونە لەمەیداندا دەجەنگیو خۆی فیدایی کردوەو بەتەما پیرۆزی سەرکەوتن یان شەهید بوونە. تۆزقاڵێك لەوادەو بەڵێنی خۆیان پاشگەزنەبوونەوەو نابنەوە.

﴿[٢٤] لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾ واتە: خودا بەندەکانی بەتاقی دەکاتەوە بەترسو برسیەتیو بەروبەروبوونەوە لەگەڵ دوژمندا، بۆ ئەوەی چاكو خراپ لێك جیا ببنەوە، دەربکەوێ کێ ئازاو نەبەردە، کێ ترسنۆكو خوێڕییە، بەواقیعی چۆنیەتیو حەقیقەتی هەموو کەس ئاشکرا بێ، ئەمجار خودا پاداشی باش بداتەوە بەوانەی راستگۆن لەوادەو پەیمانیاندا، خاوەنی صەبرو ورەی بەرزن لەبەرامبەر دوژمندا، فیداکارو پێشمەرگەن لەپێناو ئایینی خودادا، هەروەها بۆ ئەوەی تۆڵە لەدوڕوو پەیمانشکێنان بستێنێتەوە ئەگەر مەیلی لێ بوو، یان تۆبەیان لێ وەربگرێ ئەگەر تۆبەی رستاڵانەو راستیان کرد. ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً﴾ بێگومان خودا لێخۆشبوو بەرەحمو بەزەییە، رەحمەتو لێخۆشبوونی خودا زۆر لەقارو غەزەبی نزیکترو زۆرترە، خاوەنی لێخۆشبوونە بۆ بەندەکانی، تاوانەکانیان دادەپۆشێو رەحمی پێ کردون بەوە: کە تۆفیقی داون بۆ تۆبەکردنو ئیمانهێنان، لەسەر تاوانی پێش موسوڵمان بونو تۆبە کردنیان سزایان نادا،

﴿[٢٥] وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْراً﴾ پەروەردگار بەقودرەتی خۆی ئەحزابی لەدەوری مەدینە بەسەر پاشوانیاندا گێڕانەوە، بێ ئەوەی هیچ ئامانجێکیان دەست بکەوێ بەرقو کینەی خۆیانەوە گەڕانەوە، نەیانتوانی هەدەفێك بپێکن، هیچ سەرکەوتنێك بەدەست بێنن، هیچ خێرو بێرێکیان دەست نەکەوت لەغەنیمەتو بەدیل گرتنو دەست وەشاندن، ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾ پەروەردگار بارودۆخێکی وای رەخساند پێویست بەوە نەکا موسوڵمانان دەستەویەخەی داگیرکەرو پەلاماردەران ببنەوە بەڵکوو بەقودرەتی خۆی رەشەباو زریانو تۆفانی لێ وەکار خستن فریشتەی ناردنە سەریانو بەو دەردەی بردن: کە بردنی. ﴿وَكَانَ اللَّهُ قَوِيّاً عَزِيزاً﴾ پەروەردگار خاوەن هێزو دەسەڵاتە پێویست بەوە ناکا شەڕیان لەگەڵ بکا، بەڵکوو هەر کە ویستی دەتوانێ بیانفەوتێنێ، ژێردەستەیان بکا، بەبێ ئەوەی هیچ مەبەستێکیان بێتە دیو بەهیچ ئامانجێك بگەن بیانگێڕێتەوەو خەسارەتمەندو ریسوای دونیاو قیامەتیان بکا.

﴿[٢٦] وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾ پەروەردگار جولەکەی بەنوقوڕەیظەشی لەقەڵاو شوراکانی خۆیان داگرت، ئەوانەی یارمەتی ئەحزابەکانیان دابوو، لەکاتێکدا ئەحزابەکان ئابڵوقەی مەدینەیان دابوو پەیمانی خۆیان هەڵوەشاندبووەوە. ئەو پەیمانەی لەگەڵ پێغەمبەردا بەستبوویان لێی پاشگەزبوونەوە، ﴿وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ﴾ پەروەردگار ترسو بیمێکی زۆری خستە دڵو

دەرونیانەوە، چونکە پاڵیان دابوە موشریکەکان بەمەبەستی جەنگان دژی پێغەمبەرو هاوەڵانیو ترساندنی کۆمەڵگای ئیسلامی بەنیازبوونیان بۆ کوشتنی موسوڵمانان. بۆیە رووداوەکان بەپێچەوانەی نیازی ئەوان هاتنە دیو ﴿وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ﴾ ئەو جولەکانە خۆیان تەسلیم کرد بۆ کوشتنو ﴿وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً﴾ منداڵو ئافرەتیان بۆ بەکۆیلە بوون. ئەو کۆمەڵەی کوژران شەڕکەرەکانیان بوون، ئەوانەیش گران بەکۆیلە ئافرەتو منداڵەکانیان بوون

﴿[٢٧] وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضاً لَمْ تَطَؤُوهَا﴾ پەروەردگار زەویو زارو ئەرزو ئاوی ئەوانی بەئێوە بەخشی. خانوو باڵە خانەو ماڵو سامانیان کەوتە دەست ئێوە هەروەها پەروەردگار بەمیرات دەدا بەئێوە چەند وڵاتو ناوچەی تر کە ئێوە تا ئێستا قاچتان نەخستۆتە سەر ئەویش زەوی زاری ئەو وڵاتانەیە لەداهاتوودا کۆنترۆڵیان دەکەن دوای زەوی زاری بەنوقورەیظە وەکوو وڵاتی خەیبەرو مەککەو وڵاتی فارسو رۆم ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً﴾ پەروەردگار خاوەن تواناو دەسەڵاتی رەهایە بەسەر هەموو شتێکدا، زاتی پاکی چۆن توانی زەویو زاری بەنوقورەیظەی خستە ژێر دەستی ئێوەوە دەتوانێ زەویو زاری شوێنی تریشتان بخاتە ژێر دەستو بەسەر گەلو نەتەوەی تردا سەرتان بخا.

﴿[٢٨] يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً﴾ ئەی پێغەمبەر بەخێزانەکانت بڵێ: ئێوە خۆتان سەرپشك بن بۆ خۆتان یەکێ لەم دوو رێگایە هەڵبژێرن: ئەگەر حەزتان لەژیانی دونیاو خۆش رابواردنە، ئەوە لێم جیا ببنەوەو تەڵاقتان دەدەمو هەریەکەتان موتعەو دیاری خۆتان دەدەمێ، بێ عاجز بونو زیان پێگەیاندن تەڵاقتان دەدەم، یان بەم ژیانە زبرەی من قنیات بکەنو لەگەڵ مندا هەڵ بکەن.

﴿[٢٩] وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ﴾ ئەگەر رەزامەندی خوداو پێغەمبەری خوداو ژیانی بەختەوەری قیامەتتان گەرەکە، ئەوە ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْراً عَظِيماً﴾ بێگومان خودا بۆ ئافرەتە باشەکانی ئێوە پاداشتی باشی ئامادە کردوە: کە بەهەشتی رازاوەیە، هەموو نازو نیعمەتی دونیا لەئاستیدا هیچ نموودی نیە. ﴿[٣٠] يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيراً﴾ دوای ئەوەی: کە پێغەمبەر ﷺ خێزانەکانی سەرپشك کردنو ئەوانیش خوداو پێغەمبەری خوداو بەختەوەری ژیانی قیامەتیان هەڵبژارد، ئەمجار پەروەردگار ئامۆژگارییان دەکاو لەسەرپێچیکردن دەیانترسێنێو دەفەرموێ: ئەی هاوسەرانی پێغەمبەر ئەی دایکانی موسوڵمانان! هەر یەکێ لەئێوە تاوانێکی گەورە ئەنجام بدا، لەمێردەکەی ناشیزە بێ، ئەزیەتی بدا، بێ رەوشتی بکا ئەوە دوچەندانە تۆڵەی لێ دەسەندرێتەوە، چونکە ئێوە پلەو پایەتان بەرزەو خێزانی پێغەمبەرنو لەخانەوادەی پێغەمبەرایەتی دان، لەبەر ئەوە سەرپێچیکردنی ئێوە لەهی ژنانی تر تاوانترەو عەزابیشتان دوو چەندانە دەبێ. سزادانیشتان بەدوو قات لای خودا ئاسانەو بۆ خودا چ ئەرکێکی تێدا نیە.

کۆتایی جزمی بیستو یەکەم

﴿[٣١] وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحاً نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾ هەر کەسێ لەئێوە فەرمانبەرداری فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا بێو کردەوەی باش ئەنجام بدا، ئەندامی جەستەی دیاردەی لەخوداترسانیان پێوە دیار بێ، ئەوە پاداشیان دووچەندانە دەدەینەوە، چونکە لەخانەوادەی پێغەمبەرایەتینو لەخانوێکدان نیگاو سروشی تێدا نازڵ دەبێ. ﴿وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَرِيماً﴾ ئامادەمان کردوە لەقیامەتدا بۆ ئەو ئافرەتە خوداپەرستە گوێڕایەڵە رزقو رۆزی پاكو خاوێنو بێ عەیب، ئەویش بەهەشتی جوانو رازاوەیە.

﴿[٣٢] يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ ئەی هاوسەرانی پێغەمبەر! وێنەی ئێوە لەرێزداریو شکۆمەندیدا، لەشەرەفو کەرامەتدا لەناو ژنانی جیهاندا نیە، چونکە ئێوە دایکی موسوڵمانانن، هاوسەری گەورەترین پێغەمبەرن، قورئان لەماڵی ئێوەدا نازڵ دەبێ. ﴿إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً﴾ ئەگەر ئێوە تەقواکارنو دەتانەوێ خۆتان لەسزای سەختی دۆزەخ

بپارێزن‌و ناتانەوێ سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەر بکەن کە ئاخاوتن لەگەڵ پیاواندا دەکەن، قسەتان نەرم نەبێ، باگوفت‌و گۆتان لەگەڵیاندا توندو تۆڵ‌و جیدی‌و رەنگ ژنانەبێ، نەوەکوو ئەوانەی دەرونیان نەخۆشەو لەفیسق‌و داوێن پیسی دەگەڕێن تەماعتان لێ پەیدا بکەن، قسەتان لەگەڵیاندا ئاسایی‌و عادەتی بێ، نازو نوز مەکەن‌و دەنگی خۆتان ناسك مەکەنەوە.

﴿[۳۳] وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى﴾ لەماڵەوە دابنیشن‌و بەبێ کاری پێویست دەرمەچن، کە بۆ کارێکی پێویست‌و بەناچاری چونە دەرەوە جوانی خۆتان بۆ پیاوان دەرمەخەن، پەچە لەسەر خۆتان لامەبەن، مەهێڵن سینگ‌و بەرۆك‌و گەردن‌و سەرو قژتان دەربکەوێ‌و پیاوی بێگانە بیبینن. ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ نوێژەکانتان بەرێك‌وپێکی‌و بەخوشوع‌و خوضوعەوە ئەنجام بدەن، زەکات لەماڵ‌و سامانی خۆتان دەر بکەن، گوێڕایەڵی خوداو پێغەمبەربن لەهەموو فەرمان‌و جڵەوگیرییەکدا، ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً﴾ ئەم هەموو فەرمان‌و جڵەوگیرییانەی ئاڕاستەی ئێوە کران هۆیەکەی ئەوەیە خودا دەیەوێ تاوان لەئێوە دوور بخاتەوە، لەچڵکی گوناه پاکتان بکاتەوە، دڵتان بەنووری ئیمان رۆشن بکاتەوە، شیاوی ئەوە بن هاوسەری پێغەمبەری بن.

﴿[۳٤] وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفاً خَبِيراً﴾ یادی نیعمەتی خودا بکەنەوە: کە پێی بەخشیون. ماڵەکانی کردون بەشوێنی نازڵبوونی نیگاو سروش، قورئان فێر ببن‌و لەبیرتان نەچێتەوە، ئەحکام‌و یاسای شەرع فێر ببن‌و کاری پێ بکەن‌و بەکەسانی دیکەی رابگەیەنن‌و بۆ خۆتان لەبیرتان نەچێتەوە. بێگومان خودا خاوەن لوطف‌و خاوەن زانیارییە، دەزانێ چی بەکەڵکی ئێوە دێ‌و لەبەرژەوەندی ئێوەدایە بۆ دین‌و دونیاتان.

﴿[۳٥] إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ

۞ وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتَعْمَلْ صَـٰلِحًا نُّؤْتِهَآ أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَـٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ۚ إِنِ ٱتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِٱلْقَوْلِ فَيَطْمَعَ ٱلَّذِى فِى قَلْبِهِۦ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ ٱلْجَـٰهِلِيَّةِ ٱلْأُولَىٰ ۖ وَأَقِمْنَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتِينَ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِعْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَٱذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِى بُيُوتِكُنَّ مِنْ ءَايَـٰتِ ٱللَّهِ وَٱلْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّ ٱلْمُسْلِمِينَ وَٱلْمُسْلِمَـٰتِ وَٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتِ وَٱلْقَـٰنِتِينَ وَٱلْقَـٰنِتَـٰتِ وَٱلصَّـٰدِقِينَ وَٱلصَّـٰدِقَـٰتِ وَٱلصَّـٰبِرِينَ وَٱلصَّـٰبِرَٰتِ وَٱلْخَـٰشِعِينَ وَٱلْخَـٰشِعَـٰتِ وَٱلْمُتَصَدِّقِينَ وَٱلْمُتَصَدِّقَـٰتِ وَٱلصَّـٰٓئِمِينَ وَٱلصَّـٰٓئِمَـٰتِ وَٱلْحَـٰفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَٱلْحَـٰفِظَـٰتِ وَٱلذَّٰكِرِينَ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱلذَّٰكِرَٰتِ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ﴾ ئەم ئایەتە بەرزە پیرۆزە وادەی خێرو خۆشی تێدایە بۆ پیاوی موسوڵمان‌و ئافرەتی موسوڵمان، بۆ ئەوانەی گەردنکەچی فەرمانی خودان‌و خۆیان بەو رەوشتانە ئارایش دەدەن کە ئایەتەکە ئامازەیان پێ دەکا: کە (دە) رەوشتی بەرزن‌و پێویستە لەهەموو موسوڵمانێکدا هەبن بەپیاوو ئافرەتیانەوە:

۱- ئیسلام‌و گەردنکەچی بۆ فەرمانی خوداو شوێنکەوتنی ئەحکامی ئایین بەکردارو گوفتارەوە.

۲- ئیمان‌و باوەڕی دڵ بەتەواوی بەهەموو ئەو هەواڵ‌و ئەحکام‌و یاسایانەی لەخوداوە هاتوون..

۳- ﴿وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ﴾ قنوت، واتە: بەردەوام بوون لەسەر کردەوەی باش‌و خوداپەرستی بەلەسەرەخۆیی‌و هێدییانە.

٤- راستگۆیی لەکردارو گوفتاردا، ئەمەش رەوشتێکی پەسەندو نیشانەی بیروباوەڕی دامەزراوە.

٥- ﴿وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ﴾ صەبر گرتن لەسەر بەڵاو موصیبەتو خۆڕاگری لەبەرامبەر ئەرکی قورس و ئەنجامدانی عیبادەتو وازهێنان لەتاوان

٦- ﴿وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ﴾ خوشوع: بریتییە لەئارامیو دڵنیایی ویقارو خۆبەکەمزانین لەبەرامبەر پەروەردگاردا،

٧- ﴿والمتصدقين والمتصدقات﴾ ماڵبەخشینو چاکە کردن لەگەڵ هەژارانو بێنەوایاندا،

٨- ﴿وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ﴾ ڕۆژو فەرزبێ یان سوننەت، گیان بەرز دەکاتەوە لەمادەو مادەپەرستی دووری دەخاتەوە،

٩- ﴿وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ﴾ ئەو پیاوو ئافرەتانەی شەرمگای خۆیان دەپارێزن، بۆ حەڵاڵی خۆیان نەبێ بەکاری ناهێنن.

١٠- ﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ﴾ یادکردنی خودا بەزۆریو بەبەردەوامی، بریتییە لەئامادەکردنی گەورەییو شکۆمەندیی پەروەردگار لەدڵو دەروونەدا، ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً﴾ واتە: پەروەردگار بۆ هەموو ئەو کەسانەی ئەوە ڕەوشتو هەڵوێستیان بووە، لێخۆشبونی زۆرو پاداشی گەورەی داناوە: کە ئەویش بەهەشتی ڕازاوەیە..

﴿[٣٦] وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْراً أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ نیە بۆ هیچ پیاوێکی موسوڵمانو ئافرەتێکی موسوڵمان ئەگەر خوداو پێغەمبەری خودا بڕیارێکیان دەرکرد، بۆیان نیە بڕیارێکی تر هەڵبژێرن! بەڵکوو پێویستە بەبێ سێو دو ملکەچی بڕیاری خوداو پێغەمبەری خودا بن، خۆیان لەسەرپێچیکردنی فەرمانی خودا بپارێزنو ئەو تاوانە ئەنجام نەدەن! ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبِيناً﴾ کەسێك پابەندی فەرمانی خودا نەبێو پێچەوانەی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا هەڵسو کەوت بکا پرکێشی ئەو شتە بکا، کە جڵەوگیرییان لێ کردوە، بێگومان ئەوە لەڕێبازی هیدایەتو سەرفرازی لایداوەو، کەوتۆتە زلکاوی گومڕاییەوە، دوورکەوتۆتەوە لەڕێبازی حەقو خوداپەسند، ڕێگای فەوتانو ماڵوێرانی دونیاو قیامەتی گرتۆتەبەرو خۆی بەهیلاك بردوە، بەدبەختو چارەرەش بووە!

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِىٓ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَٱتَّقِ ٱللَّهَ وَتُخْفِى فِى نَفْسِكَ مَا ٱللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى ٱلنَّاسَ وَٱللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَىٰهُ ۖ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَٰكَهَا لِكَىْ لَا يَكُونَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِىٓ أَزْوَٰجِ أَدْعِيَآئِهِمْ إِذَا قَضَوْا۟ مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَّا كَانَ عَلَى ٱلنَّبِىِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ ٱللَّهُ لَهُۥ ۖ سُنَّةَ ٱللَّهِ فِى ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَٰلَٰتِ ٱللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُۥ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا ٱللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّۦنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

﴿[٣٧] وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ یادی ئەوە بکەرەوە ئەی موحەممەد! کە بەزەیدت دەگوت: ئەو زەیدەی خودا نیعمەتی ئیسلامی پێ دابوو ئەتۆش نیعمەتی ئازادیو بەخێوکردنو کردن بەکوڕی خۆتت پێ بەخشیبوو لەخۆتت نزیك کردبووەوە کردبوتە کوڕی ماڵو بانگیان دەکرد (زەیدی کوڕی موحەممەد). بیری ئەوە بکەرەوە: کە دەهاتە لای تۆ سکاڵای بوو لەدەستی زەینەبی هاوسەری ئەتۆش ئامۆژگاریت دەکردو پێت دەگوت: پشوو درێژبە لەگەڵیداو گوزەران بکە، چاو لەهەڵەکانی بپۆشەو گوێ مەدە بەفیزو خۆبەزلزانی ئەو بەسەرتدا، بیر لەتەڵاقدانی مەکەرەوە، چونکە تەڵاق لای خودا دزێوە، هەرچۆنێك بێ لەگەڵی هەڵبکەو صەبر لەسەر هەڵەکانی بگرە. ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! لەدڵی خۆتدا ئەوەت دەشاردەوە کە بەئیلهام دەتزانی: کە بریتی بوو لەوە: زەید زەینەب تەڵاق دەداو دوایی خۆت مارەی دەکەی. لەوە

دەترسای خەڵکی لۆمەو سەرزەنشتت بکەن‌و بڵێن: موحەممەد تەڵاقدراوی کوڕی خۆی مارە کردۆتەوە. پەروەردگار زیاتر شیاوی ئەوەیە لێی بترسێی، ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا﴾ جا کە زەید ئیشی خۆی لەزەینەب جێ بەجێ کردو بوونە هاوسەری یەکترو پێکەوە نەگونجان، سەرئەنجام زەید زەینەبی تەڵاقداو پەیوەندی پێوە نەماو عیددەی شەرعی دوای تەڵاقدانەکەی بەسەرچوو ﴿زَوَّجْنَاكَهَا﴾ ئێمە زەینەبمان لەتۆ مارە کرد ئەی موحەممەد! کردمانە هاوسەری تۆ، ﴿لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾ بۆ ئەوەی حەرەج‌و سەرزەنشت‌و لۆمە نەبێ لەسەر موسوڵمانان، هەر کاتێ ویستیان تەڵاقدراوی کوڕە جەعلییەکانیان مارە بکەنەوە، ئەو کوڕانەی لەسەردەمی نەزانیدا بەیاسای (التبني) کردبوویانە کوڕی خۆیان‌و پاشان ئایینی ئیسلام ئەو یاسایەی پووچ کردەوە بنەبڕی کرد،﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ بڕیارو حوکمی خودا جێ بەجێ کراوە، نابێ‌نەیەتەجێ، حوکم‌و بڕیاری خودا لەهەموو کات‌و شوێنێکدا دەبێ پەیڕەو بکرێ‌و تەنفیذ بکرێ.

﴿[٣٨] مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾ هیچ عەیبەیەکی تێدا نیە بۆ پێغەمبەر شتێك ئەنجام بدا: کە خودا بۆی حەڵاڵ کردوەو لەسەری پێویست کردوە. بێگومان خودا فەرمانی پێکرد: کە زەینەب مارە بکاو ئەو داب‌و نەرێتەی لەناو عەرەبدا باو بوو: کە نابێ ئافرەتی تەڵاقدراوی کوڕی (جەعلی) خۆیان مارە بکەنەوە، هەڵی بوەشێنێتەوە، کەوابێ لەم کارەدا چ حەرەجێك لەسەر پێغەمبەر نیەو هیچ لۆمەی ناکرێ. ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾ ئەوە داب‌و نەرێتی خودایە دەرحەق بەپێغەمبەرانی پێشوو، هەر کاتێ خودا فەرمانی پێ کردبن بەئەنجامدانی شتێك، کە ئەنجامیان دابێ چ حەرەجێك‌و تەریق بوونەوەیەکی تێدا نەبوە بۆیان، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾ ئەو ئیشەی خودا تەقدیری کردوە دەبێ‌و هەر دەبێ ببێ‌و پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە.

﴿[٣٩] الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾ واتە: ئەو پێغەمبەرە ڕێزدارانەی خودا: کە پەروەردگار حەرەجی لەسەر لابردون لەمەڕ ئەنجامدانی ئەو ئەرکانەی فەرمانی پێ کردون ئەنجامی بدەن‌و بۆیان حەڵاڵ بووە بیکەن! ئەو پێغەمبەرانەی ئەرکی سەرشانیان گەیاندنی پەیامی خودابووە بەنەتەوەکانیان‌و ڕونکردنەوەی شەریعەتی پەروەردگار بووە بۆیان، ئەو پێغەمبەرانە تەنها لەخودا ترساون‌و حیسابیان بۆ کەسی تر نەکردوە لەو شتانەدا کە خودا بەرپرسی کردون‌و فەرمانی پێ کردون ئەنجامی بدەن، ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾ بەسە بۆ ئەو پێغەمبەرانە: کە خودا یارمەتیدەرو پشتتیوانیان بێ، سەرژمێرو تۆمارکاری کردەوەکانیان بێ،

﴿[٤٠] مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾ موحەممەد باوکی حەقیقی ئێوە نیە، هیچ یەکێ لەپیاوانی موسوڵمان لەپشتی موحەممەد نەکەوتوونەوە، زەید کوڕی موحەممەد نیەو کوڕی حاریثەیە، زەینەب خێزانی کوڕی موحەممەد نەبوە، خێزانی زەیدی کوڕی حاریثە بووە، کەوابێ موحەممەد باوکی هیچ کەس نیە لەپیاوانتان ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ بەڵکوو پێغەمبەرەو ڕەوانەکراوە بۆ گەیاندنی پەیامی خودا بەئێوەو شەریعەتی خوداتان بۆ ڕون دەکاتەوە، دوا پێغەمبەرەو هیچ پێغەمبەری تر لەدوا هاتنی ئەو نایەت، کاروانی پێغەمبەران بەئەو کۆتایی هاتوەو سەردارو خاتەمی هەموو فروستادەو پێغەمبەرەکانە. ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ پەروەردگار لەئەزەلەوە تا ئەبەد، هەمیشە زاناو ئاگادارو دانایە، دەزانێ کێ یەکەم پێغەمبەرەو کێ خاتەمە،

﴿[٤١] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا، [٤٢] وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە بڕواتان بەتاك‌و تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرەکەی هێناوە، بەدڵ‌و بەزوبان یادی خودا بکەن، بەجۆرێك ئەو ذیکرو یادە هەست‌و شعورتان داپۆشێ، بەهەموو حاڵ‌و وەزعێکتان لەسەرەتای ڕۆژو ئێوارەدا، لەهەموو کات‌و شوێنێکدا ترسی خوداتان هەبێ، نوێژەکانتان بەرێك‌و پێکی ئەنجام بدەن. خودای مەزن لەهەموو عەیب‌و کەم‌و کوڕییەك بەدوور بگرن،

﴿٤٣هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ ئەو خودایەی ئێوە یادی دەکەن و بەگەورەو شکۆمەندی دەزانن، هەر ئەوە رەحمتان پێ دەکا، ئەو خودا بەرزو شکۆمەندە وێرای گەورەیی و بێ ناتاجی، وێرای نیعمەتی زۆرو زەبەندەی بەسەر بەندەکانیەوە، ئەو یادی بەندە زەعیف و بێ هێزو هیچ لەبارانەبووەکانی دەکاتەوە، یادیان دەکاو رەحمەتی خۆی دەرێژێ بەسەریاندا، لەعالەمی بالادا بەخێرو چاکە باسیان دەکا، فریشتەکانی داوای لێخۆشبوون بۆ ئێوەی ئادەمیزاد دەکەن، پەروەردگار بەم رەحمەت و بەخشندەیی یەی دەیەوێ ئێوە لەتاریکایی کوفرو بێدینی یەوە رزگار بکاو بتانخاتە ناو روناکایی ئیمان و هیدایەتەوە، پەروەردگاری ئێوە هەموو کاتێ خاوەن رەحمەت و سۆزو بەزەیی یە بۆ بەندە خاوەن باوەڕەکانی، لەدونیاو قیامەتدا.

﴿٤٤تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾ سڵاوی خودا بۆ ئەو بەهەشتیانە بەواسیتەی فریشتەکانیەوە لەرۆژی قیامەت دا، سڵاوو ئاشتی و دڵنیاکردنیانە.

﴿٤٥يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ ئەی پێغەمبەر! ئێمە تۆمان رەوانە کردوە شایەتی بەسەر ئەو مەردومگەلەوە، ئاخۆ بڕوات پێ دەکەن یان بەدرۆت دەخەنەوە؟ شوێن پەیامەکەت دەکەون یان نا؟ شایەتیەکە لەژیانی دونیادا هەڵیدەگری و لەقیامەتدا لای خودا ئەو شایەتیە ئەدا دەکەی! وەزیفەی پێغەمبەرە: کە شایەت بێ بەسەر گەلەکەیەوە، شایەتی راستەقینەیان لێ بدا، هیچ گۆڕانکاری و زیادو کەمی تێدا نەکا. هەروەها موژدەدەر بێ پێیان بەرەحمەت و لێخۆشبونی خودا بۆیان، بەنازو نیعمەتی بەهەشتی ئامادەکراو بۆیان، ترسێنەربێ بۆ بێ ئاگایان، بیانترسێنێ لەو عەزاب و ئازارەی چاوەڕوانی خراپەکاران دەکا،

﴿٤٦وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ﴾ ئەرکێکی تری پێغەمبەر ﷺ ئەوەیە: بانگەوازی ئادەمیزاد دەکا بۆ لای خوداو بۆ پەیڕەوکردنی ئایینی خودا، بانگیان دەکا بۆ لای خودا نەك بۆ لای دونیا، ﴿بِإِذْنِهِ﴾ بەئیزن و رەزامەندی خودا، ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ ئایینی موحەممەد ئاینێکی پەسندەو لابەری تاریکی و غەمو پەژارەیە، چرای روناکی شەوە زەنگی گومرایی یە، نووری هیدایەت و کەشتی رزگاریە.

﴿٤٧وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا﴾ ئەی پێغەمبەر! موژدەبدە بەهەموو ئەو کەسانەی ئیمانیان بەئایینی ئیسلام هێناوە، پابەندی شەریعەتی خودا بوون و شوێن پەیامی تۆ کەوتوون، موژدەیان بدەرێ بەوەی: کە فەضل و رێزیان بەسەر هەموو نەتەوەکانی تردا هەیە، پاداشی گەورەو نەبڕاوەیان بۆ دەبەخشرێ؛ ئەویش بەهەشتی رازاوەو پان و بەرینە.

﴿٤٨وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾ ئەی پێغەمبەر! بەهیچ جۆرێك تۆ گوێڕایەڵی کافرو دوروەکان مەکە؛ ئەو کافرانەی بڕوا بەپەیامەکەت ناکەن و ئەو دوورووانەی خۆیان بەموسوڵمان لەقەڵەم دەدەن و لەدڵدا کافرن. گوێ مەدەرە رەخنەو بیروبۆچونیان دەربارەی بانگەوازی و پەیامەکەت، هیچ گرنگیان پێ مەدەو پەیامی خۆت بەهەموو خەڵك رابگەیەنەو بیر لەوە مەکەرەوە زیانیان پێ بگەیەنی، چاوپۆشییان لێ بکە، لەخراپەیان خۆش بە، خودا چیت فەرمان پێ دەکا پابەندی بەو تەنفیذی بکە. ئیشی خۆت بەخودا بسپێرە. لەهەموو کاروبارێکتدا پشت بەخودا ببەستە، بتمانەت بەئەو هەبێ، ئەوت بەسە، خودا پارێزگارو چاودێرتە،

﴿٤٩يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاك و تەنهایی خودا هەیە، بڕواتان بەپەیامی پێغەمبەری خودا هەیە، ئەگەر ئافرەتتان مارە کردن و پاشان پێش ئەوەی بیانگوێزنەوەو بچنە لایان تەڵاقیان بدەن، ئەوە عیددەیان لەسەر نیە، یەکسەر دەتوانن شوبکەنەوەو ببنە هاوسەری موسوڵمانێکی تر. وەلێ بۆ دڵنەوایی کردنی ئەو جۆرە ئافرەتانە وا باشە موتعەیەکی موناسیب و گونجاو لەگەڵ کات و شوێن بدرێ بەئافرەتەکە، بەرگ و پۆشاکێکی شایان بەپلەو پایەی خۆی و باروودۆخی ئەو رۆژگارەی بدرێتی، تەڵاقدانەکەشتان بۆیان بەشێوەیەك بێ زیانیان پێ نەگا، ئەو

دیاریو شتانەی پێتان داون لێیان مەستێننەوە، داوایان لێ مەکەن بۆتان بگێڕنەوە.

﴿٥٠ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللاَّتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ﴾ پەروەردگار لەم ئایەتەدا دەست نیشانی چوار کۆمەڵ ئافرەت دەکا، کە بۆ پێغەمبەر حەلاڵە مارەیان بکا، یەکەم کۆمەڵ: ئەو ئافرەتانەن، کە مارەیان دەکاو مارەییان دەداتێ. واتە: ئەی پێغەمبەر! ئێمە بۆ تۆمان حەلاڵ کردوە ئەو ئافرەتانەی: کە مارەییت پێداون، ئەو ئافرەتەی مارەیی پێدرابێ لەو ئافرەتە لەپێش ترە: کە مارەیی وەرنەگرتبێ، ئەوەی مارەیی تەواوی پێ درابێ باشترە لەوەی مارەیی تەواوی وەرنەگرتبێ. کۆمەڵی دووەم: لەو ئافرەتانە ﴿وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ﴾ هەروەها حەلاڵە بۆ تۆ ئەی پێغەمبەر ئەو ئافرەتانەی دەبنە دەستکەوتی جەنگو دەبنە بەشی تۆ، واتە: ئەو کەنیزانەی: کە خودا داونی بەتۆ لەدەستکەوتی جەنگ کە بەپێی دەستورو باوی کۆمەلایەتی سەردەمی خۆت دەبن بەبەشی خۆت لەتالانی جەنگ، ﴿وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالاتِكَ اللاَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ﴾ بۆ تۆمان حەلاڵ کردوە لەخزمەکانت کچی مامەکانت، کچی پورەکانت (خوشکی باوکت) کچی خاڵو کچی پورەکانت (خۆشکی دایکت) ئەوانەیان لەمەککەوە لەگەڵتدا کۆچیان کردوە، ئەمە کۆمەڵی سێیەمە لەو کۆمەڵە ئافرەتانەی بۆ پێغەمبەر ﷺ حەلاڵ بووە مارەیان بکا، بەمەرجێ کۆچکار بووبن، ئەگەر کۆچیان نەکردبێ بۆی ڕەوانەبوە مارەیان بکا. مەبەست بەکچە مامو کچە پوری (خوشکی باوك) ئافرەتە قورەیشییەکانن، چونکە بە قورەیشییەکان دەگوترێ مامەکانی پێغەمبەر ﷺ (مەبەست بەخاڵو پور (خوشکی دایك) کچەکانی تیرەی (بني زهرة)ن) بەشێوەیەکی واقیعی پێغەمبەر ﷺ شەش لەخێزانەکانی قورەیشی بوون، بەلام هیچ خێزانی لەتیرەی بەنی زەهرە نەبوون. ﴿وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ هەروەها بۆ تۆ حەلاڵە ئەی پێغەمبەر هاوسەریەتی ئافرەتێکی موسوڵمان ئەگەر خۆی بەتۆ ببەخشێ بەبێ مارەیی، ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەوەی بۆمان

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

بەیان کردی ئەوە حوکمو یاسایەك بوو تایبەتە بەتۆوە لەگەڵ خێزانەکانت، بەلام یاساو حوکمی ئوممەتەکەت لەگەڵ ئافرەتەکانیان، ئەوە زانیاریمان لایەو بەگوێرەی پێویست بۆیان شی دەکەینەوە، واتە: بێگومان خودا دەزانێ چی لەسەر بەندەکانی پێویست کردوە، حوکمو مەرجو حاڵەتو چۆنیەتی هەڵسو کەوت کردنیان لەگەڵ ئافرەتە موسوڵمانەکانیانو ئەمەتەو کۆیلەکانیاندا بۆی شی کردونەوە بەجۆرێك: کە حوکمو یاسای موسوڵمانان لەگەڵ هاوسەرو ئەمەتەکانیاندا جوداوازە لەهی پێغەمبەر، ئەوەتا بۆ باقی موسوڵمانان دروستە لەئافرەتی ئازاد تا چوار ژن مارە بکەن، چەندێکیش بۆیان بلوێ لەئەمەتەو چەتیوی موسوڵمانو کیتابی مارە بکەن، بۆشیان حەلاڵ نیە ئافرەت خۆیان پێ ببەخشێ. هەروا بۆیان ڕەوا نیە بەبێ وەلیو مارەییو شایەت ئافرەت مارە بکەن. ئەی پێغەمبەر! ئێمە بۆ تۆمان حەلاڵ کردوە ئەو ئافرەتانە (ئەمەتەو خزمو خۆبەخش) بەو شێوەو

مەرجانەی دەست نیشان کران ﴿لِكَيْلا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ﴾ بۆ ئەوەی حەرەجو مەشەقەت لەسەر تۆ نەبێ، تەنگەتاو نەبێو لێ بېڕێی بۆ ڕاگەیاندنی پەیامەکەتو بەتەواوی ئەرکی سەرشانی خۆت ئەنجام بدەی ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً﴾ پەروەردگار هەمیشە لێخۆشبوو لێبوردوە بۆخۆتو ئوممەتەکەت، سزاتان نادا لەسەر ئەو شتانەی ناتوانن خۆتانی لێ بپارێزن، خاوەن ڕەحمو بەزەییە، مەشەقەتو حەرەجیان لەسەر لادەبا، لەتاوانی تۆبە لەسەر کراویان خۆش دەبێ.

﴿[51]تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەتۆ خاتروخۆو سەرپشکی لەوەدا چۆن خۆت لەناو خێزانەکانتدا دابەش دەکەی، بەئارەزۆی خۆت دەتوانی لای کامیانت پێ خۆشە شەو بمێنیەوەو سەرجێییان بکەی! چ خراپەیەکت لەسەر نیە ئەگەر (قەسم) خۆبەشکردن واز لێ بێنیو چۆنت بوێ ئاوا شەو لایان بمێنیەوە، بەنۆرە نوستن لایان پەیڕەو نەکەی. دەتوانی هەندێکیان پێش هەندێکیان بخەی. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا پێغەمبەر ﷺ بەنۆرە لای ژنەکانی دەمایەوەو بەشێوەیەکی عادلانە خۆی لەناویاندا دابەش کردبوو. ﴿وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ هەر کامێ لەخێزانەکانت داوا بکەی بۆ شەو لەگەڵ نوستن لەوانەی وازت لێ هێناونو لەوەپێش خۆت لەشەو لەگەڵ نووستنیان پاراستووە، هیچ تاوانو حەرەجو ڕەخنەیەکت لەسەر نیە. لەسەر ئەوە، هەروا هیچ ڕەخنەیەکت لەسەر نیە: کە ڕیجعەی ئەو هاوسەرانەت بکەیەوە: کە تەڵاقت داون، بەکورتی چ خراپەیەکت لەسەر نیە ئەگەر ڕیجعەی ئەو هاوسەرانەت بکەیەوە: کە لەوەپێش بەهۆی تەڵاقەوە لەخۆت دوور خستونەوە. ﴿ذَلِكَ﴾ ئەو خاتر خۆکردنە لەخوداوە بۆ تۆ ئەی پێغەمبەر! یان زانینی ئەوە: کە تۆ خاترخۆو سەرپشك کراوی، بتەوێ سەرەو نۆرەی شەو لەلا نوستن بۆ خێزانەکانت دادەنێیو بتەوێ داینانێیو خودا حەرەجی لەسەر لابردوی، کەچی وێڕای ئەوەش ئەتۆ بەئیختیاری خۆت (قەسم)یان بۆ دادەنێیو بەنۆرە شەو لای خێزانەکانت دەمێنیەوە. ئائەوە ﴿أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ﴾ نزیکترە بۆ ڕەزامەندی ئەوان، چونکە خێزانەکانت ئەی پێغەمبەر! ئەگەر بزانن ئەو خاترخۆو سەرپشك کردنە لەخوداوە یەباشتر سەردەکێشێ بۆ ڕەزامەندی ئەوانو دەزانن: کە تۆ مافیان پێشێل ناکەیو بەویژدانەوە هەڵسو کەوتیان لەگەڵ دەکەی. ﴿وَلا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾ خەفەت ناخۆنو ڕازی دەبن بەو خۆدابەشکردنەی تۆو دان دەنێن بەچاکەو چاکەکاری تۆ بەسەریانداو دەزانن تۆ بەویژدانەوە هەڵسو کەوتیان لەگەڵ دەکەیو عەدالەتکاری لەنێوانیاندا. ئاژاوەو دڵەراوکێیان بۆ دروست نابێ. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾ بێگومان پەروەردگار دەزانێ چی لەدڵتان دایە، دەزانێ: کە پێغەمبەر مەیلی دڵی بۆ هەندێ لەهاوسەرەکانی زیاترە لەهەندێکیان، مەیلی دڵیش شتێکە دەسەڵاتی ئادەمیزادی تێدا نیەو شتێکی لەتوانابەدەرە، ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَلِيماً﴾ هەمیشە خودا دەزانێ دڵەکان چییان تێدایەو چییان حەشار داوە، حەلیمو لێبوردوە، پەلە لەسزادانی تاوانباران ناکا، مۆڵەتیان دەدا بۆ ئەوەی تۆبە بکەنو بگەڕێنەوە!

﴿[52]لا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ﴾ یاساغە لەسەر تۆ ئەی پێغەمبەر: کە جگە لەو هاوسەرانەت: کە ئێستا لەژێر نیکاحت دان ئیتر ئافرەتی تر مارەبکەی، ئەمەش لەپاداشی ئەوەدا کاتێك سەرپشك کران لەنێوان ژیانی نەرمو نۆڵو بەناز پەروەردەییو جودابونەوەیان لەپێغەمبەر ﷺ یان ڕازی بونو بەمانەوەیان لەژێر نیکاحی پێغەمبەرو ژیانی زبرو کولەمەرگی، ﴿وَلا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلاَّ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾ بۆ تۆ حەڵاڵ نیە ئەی پێغەمبەر: کە جگە لەو ئافرەتانەی ئێستا لەژێر نیکاحتدان ئافرەتی تر مارە بکەی، یان ئافرەتی تر بخەیە شوێنیان بەمجۆرە یەکێکیان تەڵاق بدەییو ئافرەتێکی تر لەجیاتی مارە بکەی. هەرچەندە جوانی ئافرەتەکەی تر سەرنجت ڕابکێشێ، مەگەر ئەو ئافرەتە ئەمەتە بێ (کۆیلە بێ) ئەوە مولکولیەمینەو لێت قەدەغە نەکراوە. ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيباً﴾ هەمیشە پەروەردگار ئاگای لەهەموو شتێکە چاودێرو زانایە بەهەموو کارو قسەو هەڵسو کەوتێکتان،

﴿[53]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلاَّ أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان

بەخودایەتی خوداو پێغەمبەرایەتی موحەممەد هەیە، نەکەن بەبێ پرس بچنە ماڵێك لەماڵەکانی پێغەمبەر ﷺ رێگە بەخۆتان مەدەن هیچ کاتێك بچنە ماڵەکانی پێغەمبەر مەگەر ئیزن بدرێن، بەم رەنگە بانگ بکرێن بۆ نان خواردن‌و خواردنەکە پێش وەخت ئامادە کراو بێ، نەك بچن دابنیشن‌و چاوەڕوانی پێگەییشتنی خواردنەکە بکەن، هەر کاتێ بانگ کران‌و خواردنەکە ئامادە بوو بچن بیخۆن‌و دوا خواردنەکە ئەوەندە مەمێننەوە پێغەمبەر وەڕز ببێ‌و هاوسەرەکانی جارز بکەن! ﴿وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا﴾ وەلێ ئەگەر لەلایەن پێغەمبەرەوە بانگهێشت کران بۆ ماڵێك لەماڵەکانی، ئەوە بچنە ئەو ماڵەی بانگ کراون بۆ دەعوەتەکەو ئیزنی چوونە ژورەوەتان دراوە، ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾ کە خۆراکی ئامادەکراوو بانگ بۆ سەرکراوتان خوارد، ئیتر بڵاوەی لێ بکەن ﴿وَلا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ﴾ دوای نانخواردنەکەتان مەمێننەوە بەمەبەستی وت‌و وێژو سەرگوزشتە گێڕانەوە بۆ یەکتری! ﴿إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ﴾ بێگومان مانەوەتان دوای نانخواردن‌و دەستکردنتان بەقسەو باس‌و چونتان بۆ ماڵی پێغەمبەر پێش وەخت‌و چاوەڕوان کردنتان بۆ پێگەییشتنی خواردن، دەبنە هۆی ئەزیەتدانی پێغەمبەر ﷺ ئەزیەتدانی پێغەمبەریش حەرامە، ئەم داب‌و نەریت‌و هەڵس‌و کەوتەتان پێغەمبەر جاڕز دەکاو پێی ناخۆشە، چونکە زۆر لەئیشە گرنگەکانی بۆ ئەنجام نادرێن، بەرنامەی ژیانی خۆی لێ تێکدەچێ، خێزانەکانی تەنگیان پێ هەڵدەچنرێ، پێغەمبەریش بۆ خۆی شەرم دەکا لەو بارەوە جڵەوگیریتان لێ بکا، بەڵام خودا شەرم ناکا لەوەی حەق بەیان بکاو فەرمان بەحەق بکا، ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ ئەی موسوڵمانینە! وەکوو جڵەوگیریتان لێ کرا لەوەی: کە بەبێ پرس‌و دەعوەتکردن بچنە ماڵی پێغەمبەر ﷺو پێش وەخت بچن دابنیشن چاوەڕوانی پێگەییشتنی خواردن بکەن‌و دوا نانخواردنیش بەقسەو باسی دونیاوە خەریك بن، وەکوو جڵەوگیری ئەو شتانەم لێ کردن، جڵەوگیری ئەوەشتان لێ دەکەم: کە تەماشای خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ بکەن، هەر کاتێك ویستتان داوای قاپێك، یان ئامێرێکیان لێ بکەن لەدوا

﴿تُرْجِي مَن تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَن تَشَاءُ ۖ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِن بَعْدُ وَلَا أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ ۖ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِن تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

پەردەوە داوایان لێ بکەن، با پەردەیەك هەبێ لەنێوان ئێوەو ئەواندا چاوتان بەیەکتر نەکەوێ. ﴿ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾ ئەو فەرمان‌و جڵەوگیریانەی ئاڕاستەم کردن‌و پەیڕەوی کردنیان، ئەو شەریعەت‌و یاسایەی بۆم داناون‌و پابەندبوون پێیانەوە، پاك‌و خاوێن ترە بۆ دڵ‌و دەروونتان، زیاتر توهمەو شك‌و گومانتان لێ دوور دەخاتەوە، پتر ئارامی دەخاتە ناو دڵەکانتانەوەو وەسوەسەو خەیاڵاتی شەیتانی قەلاچۆ دەکا. ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ﴾ رەوا نیە بۆ ئێوەی موسوڵمان: کە ئەزیەتی پێغەمبەر بدەن، نابێ کارێك بکەن قسەیەك بڵێن: پێغەمبەر ﷺ خەفەتی پێ بخوا، وەکوو ئەوە بەبێ پرس بچنە ماڵی، یان دوای نانخواردن بکەونە قسەو بمێننەوە، هەرچی جڵەوگیریتان لێ کراوە، ئەگەر پێیەوە پابەند نەبن، پێغەمبەر پێی خەفەتبار دەبێ، خۆی لێ بپارێزن، شتێك مەکەن ببێتە هۆی دڵگرانی پێغەمبەر ﷺ ئەو سوورە لەسەر دەستەبەر کردنی ژیانی بەختەوەری دونیاو قیامەت بۆتان،

ئەدی چۆن ئێوە رێگە بەخۆتان دەدەن ئەو خەفەتبار بکەن؟! بەهیچ جۆرێ بۆ ئێوە رەوا نیە دوا خۆی هاوسەرەکانی مارە بکەنەوە، هاوسەرەکانی دایکی موسوڵمانانن، دوا ئەوەی پێغەمبەر ﷺ لێیان جیا دەبێتەوە بەمردن یان بەتەڵاق بۆ ئێوە دروست نیە مارەیان بکەنەوە، چونکە ئەوە ئەزیەتدانی پێغەمبەری تێدایەو زۆری پێ ناخۆشە! ﴿ أَبَداً إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيماً ﴾ بێگومان ئەزیەتدانی پێغەمبەرو مارە کردنەوەی هاوسەرەکانی دوای خۆی تاوانێکی گەورەیە لای خوداو نەکەن توخنی بکەون.

﴿ ٥٤ إِن تُبْدُوا شَيْئاً أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً ﴾ ئەگەر شتێك لەئەزیەتدانی پێغەمبەر ﷺ دەربخەنو ئەنجامی بدەن، یان هەر لەدڵی خۆتاندا بیشێرنەوە ئەوە باش بزانن: کە خودا زانیارییەکی تەواوی هەردوو حاڵەتەکەی هەیە، دەزانێ چی لەدڵتاندایەو هیچی لێ گوم نابێ.

﴿ ٥٥ لا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلا أَبْنَائِهِنَّ وَلا إِخْوَانِهِنَّ وَلا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلا نِسَائِهِنَّ وَلا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً ﴾ واتە: ج خراپەیەك نیە: کە پەردەنەگرنەوە لەباوكو باپیرانیان، بەنەسەب بن یان بەهۆی شیرخواردنەوە بێ، هەروەها لەکوڕەکانیان بەنەسەب یان بەشیر خواردن، هەروەسا لەبراکانیان بەگشتی (برای باوكو دایکی برای باوکی برای دایکی) هەمدیسان کوڕانی براکانیان. هەروەها پەردە گرتنەوەیان لەسەر پێویست نیە لەئاست ئافرەتانی موسوڵمان بەخزمو ناخزمەوە. هەروەها پێویست ناکا پەردەبگرنەوە لەئاست کۆیلەکانیاندا بەنێرو مێیانەوە چونکە پەردە گرتنەوە لەم جۆرە ئادەمیزادانە دەبێتە ئەرکێکی قورسو حەرەجو ئەزیەتدانی تێدایە. بەنهێنیو بەئاشکرا لەسزای سەختی خودا بترسن، چونکە خودا ئاگاداری هەموو شتێکەو هیچ نهێنییەکی لێ گوم نابێ.

﴿ ٥٦ إِنَّ اللَّهَ وَمَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً ﴾ واتە: پەروەردگار رەحمەتو رەزامەندی خۆی دەرێژێ بەسەر پێغەمبەری خۆیدا، فریشتە دوعای بۆ دەکەن بەلێخۆشبونو پلەو پایەی بەرز، کەواتە: ئێوەیش ئەی موسوڵمانینە دوعاو پارانەوەی رژانی رەحمەت بۆ سەر

لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ ءَابَآئِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ أَخَوَٰتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ ۗ وَٱتَّقِينَ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى ٱلنَّبِيِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ صَلُّوا۟ عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ بِغَيْرِ مَا ٱكْتَسَبُوا۟ فَقَدِ ٱحْتَمَلُوا۟ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾ ۞ لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْمُرْجِفُونَ فِى ٱلْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَّلْعُونِينَ ۖ أَيْنَمَا ثُقِفُوٓا۟ أُخِذُوا۟ وَقُتِّلُوا۟ تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ ٱللَّهِ فِى ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

پێغەمبەر بکەن داوای بەرزبوونەوەی پلەو پایەو شکۆمەندی بۆ بکەن،

﴿ ٥٧ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُهِيناً ﴾ بێگومان ئەوانەی ئەزیەتی خوداو پێغەمبەری خودا دەدەن بەوە: کە سەرپێچی فەرمانەکانیان دەکەن، کارێك ئەنجام دەدەن کە دەبنە جێگای نارەزامەندی ئەوان، شتێك پاڵ خودا دەدەن کە شیاوی خودا نیە،

﴿ ٥٨ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً ﴾ هەروەها ئەوانەی ئەزیەتی پیاو گەلی موسوڵمانو ئافرەتی موسوڵمان دەدەن، بەکردەوە یان بەگفتار زیان بەموسوڵمانان دەگەیەنن، شتێکیان پاڵ دەدەن نەیانکردووەو نەیان گوتووە، یان جوێن بەموسوڵمانان دەدەن، لێیان دەدەن، پیلانیان دژ دادەرێژن. دەیانکوژن...هتد. بێگومان ئەوانەی ئەوە کارو هەڵوێستیانە، بوختانی ئاشکرا ئەنجام دەدەن، درۆ دەکەن تاوانی گەورەو سزا ئاوەرو ئاشکرا

دەکەن، بەدەستی خۆیان بەویستی خۆیان بەدبەختی دونیاو قیامەت بۆ خۆیان دەستەبەر دەکەن، ماڵی خۆیان وێران دەکەن.

﴿٥٩ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! فەرمان بەهاوسەرەکانت و کچەکانت و ئافرەتانی موسوڵمان بکەو پێیان بڵێ: با پەچەو چارشێوەکانیان بەسەر خۆیاندا بدەن و دایبدەنەوە بەسەر دەم و چاوو گەردن و ملیاندا، چونکە ئەم شێوە نزیکترە بەوە: کە ئەوانە بناسرێن و بزاندرێ کێن و چ کەسن، دوورو شەقاوەو چاوبرسی و داوێن پیسەکان تێبگەن: کە ئەوانە ئافرەتانی روسورو خاوەن حەیاو داوێنپاک و خاوەن رێزن، لەو ئافرەتانە نین سەرەرێیان لێ بگیرێ و تەماعی بێ رەوشتییان لێ بکرێ. ئیتر لێیان دوور دەکەونەوەو ئافرەتەکان بەقسەی ناشیرین و نابەجێ ئازار نادرێن، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً﴾ پەروەردگار لەکەمتەرخەمی لەوەپێشیان خۆش دەبێ: کە بەباشی پەچەو چارشێوی خۆیان دانەداوەتەوەو پاشگوێیان خستووە، هەروەها لێخۆشبووە بۆ ئەوانەی پابەندی فەرمانی پەروەردگارن دەربارەی پەچەو چارشێو، وەلێ بەهەڵە وا رێ دەکەوێ کەمتەرخەمی تێدا دەکەن، رەحمەت و میهرەبانی خودا واسیع و بەرفراوانە.

﴿٦٠ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ﴾ سوێندم وا بێ ئەگەر دوڕووەکانی مەدینە؛ عەبدوڵلای کوڕی ئوبەی و هاوڕێکانی و شوێنکەوتوانی، ئەوانیش کە نەخۆشی کوفرو سەرپێچی و بەربەرەکانی کردن لەگەڵ موسوڵمانان لەدڵیاندایە، هەروەها ئەوانەیش کە هەمهەمەو پروپاگەندە لەناو مەدینەدا بڵاو دەکەنەوە، ئەگەر دەست بەردار نەبن و واز نەهێنن، تۆ بەسەریاندا زاڵ دەکەین و فەرمانت پێ دەکەین بەشەڕ لەگەڵ کردنیان و وەدەرنانیان لەمەدینە ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلاً﴾ پاشان ناتوانن لەگەڵ تۆدا هەڵبکەن و بەهاوسێیی ئێوە بمێننەوە مەگەر ماوەیەکی کەم نەبێ!

﴿٦١ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلاً﴾ واتە: ئەوانە مانەوەیان لەناو مەدینەدا کاتێکی کەمەو دەبڕێتەوە، لەهەمان کاتدا لەرەحمەتی خودا دوور خراونەوەو قێزەونن و

يَسْئَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

لەهەر شوێنێك دەست بکەون دەگیرێن و شەڕیان لەگەڵ دەکرێ و دیل دەکرێن و دەکوژرێن و کەس نیە پەناگاو پشتیوانیان بێ.

﴿٦٢ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً﴾ ئەو حوکم و بڕیارە: کە بریتییە لەنەفرینکردن لەدووڕووەکان و دیل کردنیان و کوشتنیان و زاڵبوونی موسوڵمانان بەسەریاندا، داب و نەریتی خودایە لەبوونەوەرەدا لەهەموو چەرخ و رۆژگارێکدا.. ئەگەر بەردەوام بن لەسەر دووڕوویی خۆیان و تۆبە نەکەن و واز نەهێنن، داب و نەریتی خوداش گۆڕانی بەسەردا نایە، چونکە داب و نەریتی خودا لەسەر حەق دامەزراوەو حیکمەت و بەرژەوەندی کۆمەڵی تێدایە.

﴿٦٣ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيباً﴾ ئەی پێغەمبەر! خەڵکی پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی قیامەت و دەڵێن: کەی رادەبێ، کافرەکان

پرسیارەکە بەگاڵتەو شێوە قەشمەرییەوە ئاڕاستە دەکەن، دووڕووەکان بەشێوەی بەربەرەکانێی و تەعەنوتەوە پرسیار دەکەن، جولەکەکانیش بۆ تاقیکردنەوە پرسیارەکە ئاڕاستە دەکەن، ئەی پێغەمبەر ﷺ لەسەر ڕۆشنایی نیگاو سروش وەڵامیان بدەرەوە بڵێ: زانیاری لەو بارەوە تایبەتە بەخوداو هیچ کەسی تر تەنانەت پێغەمبەران و فریشتەکانیش ئەو زانیارییەیان نەدراوەتێ تۆ چوزانی لەئاییندەدا چی دەبێ و چی ڕوودەدا، لەوانەیە هاتنی قیامەت نزیک بێ و بەم زوانە ڕابێ.

﴿٦٤ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً﴾ بێگومان خودا نەفرینی لەکافرەکان کردوە، لەڕەحمەتی خۆی دووری خستونەوە، لەقیامەتیش ئاگرێکی بڵێسەداری بۆ ئامادەکردون،

﴿٦٥ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً﴾ لەناو ئەو عەزابە سەختەدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە، هیچ هیوایەکی ڕزگاربوونیان نیە ﴿لا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلا نَصِيراً﴾ هیچ دۆستو یارمەتیدەرێکیان دەست ناکەوێ، کەس نیە شەفاعەتکارو پشتیوانیان بێ، ئەمجار وەصفی عەزابەکەیان دەکاو دەفەرموێ:

﴿٦٦ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾ لەو ڕۆژەدا کە لەسەر ڕوویان بەناو ئاگردا ڕادەکێشرێن، لەناو ئاگردا ئەم دیوو ئەو دیو دەکرێن، جا لەو کاتانەدا ئاواتە خوازن و دەڵێن: خۆزگە ئێمە لەژیانی دونیاماندا گوێڕایەڵی فەرمانی خودا بووینایەو شوێن پێغەمبەر بکەوتینایە، بڕوامان بەپەیامەکەی بکردایە،

﴿٦٧ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ﴾ لەو کاتەدا: کە لەناو ئاگردان، دەڵێن: پەروەردگارا! بێگومان ئێمە گوێڕایەڵی فەرمان و ئامۆژگاری گەورەو پیاو ماقوڵانی خۆمان بوین، ئەوان دەرزیان داداوین، لەڕێگەیان لاداوین، گومڕایان کردین و بەم دەردەیان بردین

﴿٦٨ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً﴾ پەروەردگارا! دەی دوقاتی ئێمە سزایان بدەو تۆڵەیان لێ بسێنە، قاتێک لەبەر کوفری خۆیان و قاتێکیش لەبەر ئەوە: کە بوون بەهۆی گومڕابوونی ئێمە. لەعنەتی گەورەو بەتینیان لێ بکە. بەتەواوی لەڕەحمەتی خۆت دووریان بخەرەوە!

﴿٦٩ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەخوداو بە پێغەمبەر هەیە، بەگوفتارو کردەوە ئەزیەتی پێغەمبەر مەدەن، شتێک مەکەن پێغەمبەر دڵی پێ ناڕەحەت بێ و خەفەتی پێ بخوا، نەچن وەکوو ئەو کەسانە بن: کە موسایان ئەزیەت دا، بەدرۆ عەیبی جەستەییان وەپاڵ دا، یان داوایان لێ کرد خودایان نیشان بدا، یان وتیان بڕۆ تۆو خوداکەت شەڕ بکەن ئێمە لێرەدا دادەنیشین، یان وتیان: ئێمە بەو خواردەمەنییە ڕازی نین و دەمانەوێ خواردنی ترمان بۆ دەستەبەر بکەی. ئیتر خودا دەریخست کە حەزرەتی موسا لەو عەیبانە بەرییە، ئەو شتانەی ئەوان بەدرۆو بوختان پاڵیان دابوو بێ بناغەو لەڕاستییەوە دوربوون حەزرەتی موسا لای خودا خاوەن پلەو پایەو ڕێزو نرخ بوو.

﴿٧٠ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً﴾ ئەی ئەو کەسانەی: کە ئیمانتان هەیە بەخوداو بەپێغەمبەر، لەهەموو شتێکدا خۆتان لەنارەزامەندیو سزای خودا بپارێزن، هەرچی جڵەوگیری لێ کردون خۆتانی لێ دوور بخەنەوە، پابەندی فەرمانەکانی بن و ڕاستاڵانە پەرستشی بۆ ئەنجام بدەن، وەها عیبادەتی بۆ بکەن وا بزانن ئێوە خودا دەبینن خۆ ئەگەر ئێوە ئەو نابینن بزانن ئەو ئێوە دەبینێ. لەهەموو شتێکدا قسەی ڕاستو حەق بکەن، شتێک بڵێن سودی هەبێ، ذیکرو یادی خودا بێ، یان بەرژەوەندی کۆمەڵی تێدابێ، جا ئەگەر ئێوە قسەی ڕاست بکەن و لەسەر وتاری بەسوود بڕۆن

﴿٧١ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ خودای خاوەن بەزەیی کردەوەکانتان بۆ باش دەکا، لێتان قبووڵ دەکا، پاداشی باشتان دەداتەوە، چونکە ڕاستی، مرۆڤ دەخاتە سەر ئەنجامدانی کردەوەی باش، کردەوەی باشیش مرۆڤ دەبا بۆ بەهەشت ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً﴾ کەسێک ئیطاعەی خودا بکاو شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەی بکەوێ، خۆی لەخراپەکاریو سەرپێچیکردنی فەرمانەکانی خودا بپارێزێ ئەوە لەئاگری دۆزەخ ڕزگاری بووەو بەبەهەشت شاد

دەبێ، سەرفرازی تەواوی بۆ دەستەبەر دەبێ! ﴿[٧٢] إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً﴾ ئێمە ئەرکە شەرعییەکانمان بەسەر ئاسمانەکانو زەویو کێوەکاندا ڕانواندو پێمان گوتن دەتوانن ئەو ئەرکە شەرعییانە هەڵبگرنو بەرێکو پێکی ئەنجامیان بدەن؟؟ نەیانتوانی خۆیان بکەنە بەرپرسو ئەو ئەرکانە بخەنە سەرشانی خۆیان، ترسان لەوەی نەتوانن جێ بەجێیان بکەن، ئەو ئەرکانە خرانە سەرشانی ئادەمیزاد، هەرچەندە لاوازو کەم توانایە، قبووڵی کردن، بێگومان ئادەمیزاد ستەمی لەخۆی کرد بەوەی ئەو ئەرکە گرانەی خستە سەرشانی خۆی، نەیزانی تواناو وزەی خۆی چەندە!

﴿[٧٣] لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً﴾ واتە: سەرەنجامی هەڵگرتنی ئادەمیزاد بۆ تەکالیفە شەرعییەکان ئەوەیە ئادەمیزاد دەبنە دوو پێڕ:

١- کۆمەڵی دووڕووەکان، ئەو ئافرەتو پیاوانەی بەرواڵەت خۆیان بەموسوڵمان نیشان دەدەنو لەدڵدا کافرن، هەروەها کۆمەڵی هاوەڵدانەران ئەو ئافرەتو پیاوانەی بەئاشکراو نهێنی کافرن، لەدڵدا بڕوایان بەتاکو تەنهایی خوداو ڕاستی پەیامی پێغەمبەر نیە، ئەم تاقمو پێڕە، خودا سزایان دەدا لەسەر ئەوە خیانەتیان لەئەمانەت کردوە، بڕوایان بەخودا نیە، پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستونەوە، وادەو بەڵێنی خۆیان هەڵوەشاندونەوە.

٢- پێڕی دووەم پێڕی موسوڵمانانە؛ ئەوانەی بڕوایان بەتاکو تەنهایی خوداو هەبوونی فریشتەو ڕاستی نامە ئاسمانییەکانو پەیامی پێغەمبەرانی خودا هەیە. ئەوانە خودا تۆبەیان لەتاوان لێ قبول دەکا ئەگەر تۆبەی ڕاستاڵانە بکەن، پەروەردگار خاوەن لێخۆشبوونی زۆرو ڕەحمو بەزەیی ڕەهایە بۆ بەندەکانی ئەگەر تۆبە لەتاوانەکانیان بکەن تۆبەیان لێ وەردەگیرێو لێیان خۆش دەبێ.

کۆتایی سورەتی الأحزاب

سُورَةُ سَبَإٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَهُ ٱلْحَمْدُ فِى ٱلْءَاخِرَةِ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ ٱلرَّحِيمُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَأْتِينَا ٱلسَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّى لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَآ أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرُ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٣﴾ لِّيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوْ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ وَيَرَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ ٱلْحَقَّ وَيَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

سورەتی (سبأ)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ حەمدو ئەنای هەمیشەو بێ ئەندازەو بێ سنور بۆ خودایێکە خاوەنی ئاسمانەکانو زەویو هەرچی تێیاندایە، هەر ئەو خوداو خاوەنی بوونەوەرە، هەڵسوڕێنەرو بەڕێوەبەری کاروبارییەتی، هەرچی ئەو بیەوێ دێتە جێو چۆنی بوێ ئاوا بەڕێوە دەچێ. خاوەنی دەسەڵاتی تەواوە بەسەر بوونەوەردا، هەرچی نازو نیعمەتە هەمووی لەخوداوەیە. ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾ هەر بۆ خودایە حەمدو سوپاس لەقیامەتدا هەر وەکوو چۆن لەدونیادا هەر ئەو شیاوی حەمدو سوپاسە. چونکە هەر خودا خاوەن فەضلو نیعمەتە لەدونیاو قیامەتدا. ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾ خودا حەکیمو دانایە لەگوفتارو کرداریدا، لەشەریعەت دانانو نەخشەو پلانیدا، کاروباری بونەوەر بەگوێرەی حیکمەتو دانایی خۆی هەڵدەسوڕێنێ.

﴿٢ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾ دەزانێ چی دەچێتە ناو زەوییەوە، وەکوو باران لەشوێنێکەوە دەچێتە ناو زەوییەوە وەکوو گەنجو خەزێنەو مردوو: کە دەخرێتە ناو زەوییەوە دەزانێ چی لەزەوی دێتە دەر، وەکوو گیانلەبەران‌و گژوگیاو درەخت کە لەزەوی دێنە دەرێ. ﴿وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾ دەزانێ چ لەئاسمان دێتە خوارێ وەکوو فریشتە نیگاو سروش‌و رزق‌و رۆژیی‌و باران‌و هەورەبروسکەو گەلێ شتی تر: کە ئێمە لێیان بێ ئاگاین. هەروەها ئەو شتانەی لەزەوییەوە بەرز دەبنەوە بۆ ئاسمان وەکوو فریشتەو کردەوەی بەندەکانی خوداو گازو دوکەڵ‌و گەلێ شتی تر. ﴿وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ﴾ پەروەردگار خاوەن رەحم‌و بەزەیییە بۆ بەندەکانی: کە تاوانیان کرد خێراو دەس بەجێ سزایان نادا بەڵکوو مۆڵەتیان دەدا بۆ ئەوەی تۆبە بکەن، لێخۆشبووە لەو تاوانانەی تۆبەیان لێ دەکرێ..

﴿٣ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لا تَأْتِينَا السَّاعَةُ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەنامە ئاسمانییەکان نیەو ئینکاریان دەکەن، گاڵتە بەو وادەو هەڕەشانە دەکەن: کە نامە ئاسمانییەکان لەخۆیان گرتوون، دەڵێن: قیامەت رانابێ‌و زیندوبوونەوەو حیساب‌و لێکۆڵینەوە درۆیەو ژیان تەنها ژیانی دونیایەو بەس! ئیتر پەروەردگار رەدیان دەداتەوەو بیرو باوەڕیان بەپوچ دادەنێ‌و دەفەرموێ:﴿قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: بەڵێ سوێندم بەخودای خۆم قیامەت دێ‌و گومان لەهاتنیدا نیە. ﴿عَالِمِ الْغَيْبِ لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلا فِي الأَرْضِ وَلا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلا أَكْبَرُ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ بێگومان ئەو خودایەی کە دەتوانێ قیامەت هەڵسێنێ، ئاگادارە بەسەر نهێنیدا، هیچ شتێکی لەبوونەوەردا لێ نادیار نیە، تەنانەت ئەگەر ئەو شتە بەئەندازەی گەردیلەیەکیش بێ، یان لەگەردیلەش بچوکتربێ یان گەورەتر بێ، ئیللا ئەگەر هەبێ لەلەوحولمەحفوظدا تۆمار کراوەو چەسپاوە، زانیاری بەو شێوەش داخوازی ئەوەیە: کە رابوونی قیامەت مومکینە.

﴿٤ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ واتە: قیامەت رادەبێ‌و زیندوبوونەوەی دوا مردن دێتە جێ، بۆ ئەوەی خودا پاداشی باشی ئەوانە بداتەوە: کە بڕوایان بەخوداو بەپێغەمبەرانی‌و بەهاتنی رۆژی قیامەت هەیە، ئەو کەسانەی وێڕای هەبوونی بیرو باوەڕی پەسەند کردەوەی چاك دەکەن، ئەو ئەرکانە بەجێ دەهێنن کە فەرمانیان پێ کراوە ئەنجامی بدەن، خۆیان دەپارێزن لەو شتانەی جڵەوگیرییان لێ کراوە، ﴿أُوْلَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ ئەوانە لێخۆشبوونیان بۆ هەیە، خودا لەتاوانەکانیان خۆش دەبێ، رزق‌و رۆژیی بەهەشتیان دەدرێتێ، بێ ماندوبوون‌و منەت بەسەراکردن بۆیان دەستەبەر دەبێ.

﴿٥ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان، هەوڵ دەدەن قورئان پەك بخەن‌و بەڵگەو راستی هاتنی قیامەت رەت بکەنەوەو پێیان وایە دەتوانن بەربەرەکانی ئێمە بکەن‌و دەتوانن لەدەستمان رزگاریان بێ، ﴿أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ﴾ ئەوانە سزای بەئێشیان بۆ دانراوە لەناو ئاگری دۆزەخدا، سزایەکی دادپەروانەو پڕاوپڕی بیرو باوەڕو کردەوەکانیانە.

﴿٦ وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ بێگومان ئەوانەی ئیمانیان بەو نامانە هەیە: کە نێردراون بۆ پێغەمبەران بەگشتی لەموسوڵمان‌و ئەهلی کیتاب، هەر کاتێ رابوونی قیامەتیان بینی، پاداشی چاکەکاران‌و تۆڵەستاندن لەتاوانبارانیان دیت، دەڵێن: بێگومان ئەوەی پێغەمبەران هێنابوویان بۆ گەلەکانیان حەق‌و راست بوو، ئەو قورئانەی بۆ تۆ نازڵ کراوە شارەزایی ئادەمیزاد دەکا بۆ رێبازی خودای باڵا دەست‌و خاوەن دەسەڵات‌و سوپاسکراو. یان دەتوانین بەشێوەیەکی کورت مانای ئایەتەکە بکەین‌و بڵێین: ئەوانەی خودا نیعمەتی زانیاریی پێ بەخشیون ئەمثالی عەبدوڵڵای کوڕی سەلام‌و هاوەڵانی، دەزانن‌و دڵنیان: کە ئەو قورئانەی لەخودای خۆتەوە بۆ تۆ نازڵ کراوە، کەلامێکی حەق‌و راستەو گومانی تێدا نیەو ئادەمیزاد هیدایەت دەدا بۆ رێبازی پەسند لەلای ئەو خودایەی بەسەر هەموو شتێکدا باڵادەستەو شیاوی هەموو حەمدو سوپاسێکە.

﴿٧ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ بڕێك لەکافرەکان بەبڕێکیان

دەگـوت بەشـێوەی سەرسـوڕمان و گاڵتـەپێکردن ئـەم کابرایـەکتان پـێ نـەڵێین: نـاوی موحەممـەدەو لافـی پێغەمبەرێتی لێ دەدا، بانگەوازی ئەوە دەکا: کە هەر کاتێ ئێوە مردن و جەستەتان رزی و بوونەوە بەگڵ و خۆڵ و لێك بڵاوبوون جارێکی تر سەرلەنوێ زیندوو دەکرێنەوە!!

﴿[8] أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَمْ بِهِ جِنَّةٌ﴾ ئایا لەسەر خودا درۆ هەڵدەبەستێ یان شێت بووە؟! واتە: حاڵی لەم دوو شێوە بەدەر نیە، یان بەئەنقەست درۆ هەڵدەبەستێ و دەڵێ لەخوداوە نیگام بۆ هاتووە، یان شێتیەکی وەهای پێوەیە نازانێ دەڵێ: چی و ناڵێ چی؟ وڕێنە دەکاو لانیرادی قسە دەردەپەڕێنێ. ﴿بَلِ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلالِ الْبَعِيدِ﴾ وا نیە وەکوو ئەوان دەڵێن، بەڵکوو موحەممەد پیاوێکی راستگۆو دڵسۆزو فروستادەیە، حەقی هێناوەو حەق بڵاو دەکاتەوە، ئەوان درۆزن و بوختانکەرن، گێل و نەفام و تێنەگەیشتون، بڕوایان بەقیامەت نیەو کافرن، بۆیە لەقیامەتدا لەعەزابی دژواردا دەبن و ئەمڕۆش لەدونیادا لەناو گومڕاییدا ژیان بەسەر دەبەن و لەحەق دوور کەوتوونەوە!

﴿[9] أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ﴾ ئەوە بۆ ناڕوانن و بیر لەدروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی ناکەنەوە؟ بۆ سەیری دەوروبەری خۆیان ناکەن؟ تا ئەو شتە سەرسوڕهێنەرانە ببینن کە نیشانەو بەڵگەی دەسەڵاتی خودان، ﴿إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً مِنَ السَّمَاءِ﴾ ئەگەر بمانەوێ بەزەویدا دەیانبەینە خوارێ، وەکوو چۆن قارونمان بەزەویدا رۆچواند، یان پارچەیەکیان لەئاسمان بەسەردا دەدەین، وەکوو چۆن هەندێ لەئاسمانمان بەسەر ئەصحابولئەیکەدا خستە خوار. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾ بێگومان لەتێفکرین لەئاسمانەکان و زەوی بەڵگەو نیشانە هەن بۆ هەموو بەندەیەکی تۆبەکارو گەڕاوە بۆ لای خودا.

﴿[10] وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلاً يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ﴾ بێگومان بەخشیمان بەداود لەلایەن خۆمانەوە فەضل و رێزی تایبەتی. پلەو پایەی پێغەمبەرێتی و ملك و سەڵتەنەتی

أَفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَم بِهِۦ جِنَّةٌۢ ۗ بَلِ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ فِى ٱلْعَذَابِ وَٱلضَّلَـٰلِ ٱلْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾ ۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَـٰجِبَالُ أَوِّبِى مَعَهُۥ وَٱلطَّيْرَ ۖ وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعْمَلْ سَـٰبِغَـٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ ۖ وَٱعْمَلُوا۟ صَـٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَـٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِۦٓ إِلَّا دَآبَّةُ ٱلْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُۥ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ ٱلْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ٱلْغَيْبَ مَا لَبِثُوا۟ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿١٤﴾

پاشایەتی، دەنگی خۆش و کاریگەر بەجۆرێك هەر کاتێك تەسبیحاتی کردبێ کێوەکان و باڵندەکان لەگەڵیدا دەیانگوتەوە. ﴿وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ﴾ ئێمە ئاسنمان بۆ داود نەرم کرد، بەئارەزۆی خۆی شتی لێ دروست دەکرد. بەبێ ئەوەی چەکوش و ئاگر بەکاربێنێ، بەڵکوو ئەو ئاسنە رەق و پتەوەمان لەدەستیدا وەکوو داوەدەزو یان وەکوو هەویرو مێوو رۆن و قوڕی صەناعی نەرم و بەیدەست کردبوو، فەرمانمان پێ کرد

﴿[11] أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ﴾ کە چەند کراسێکی زرێی رەساو گونجاو بۆ جەستەی شەڕکەران دروست بکە، ئەندازەی هەڵقەکانیان مام ناوەندی بن نەزۆر گەورە نەزۆر بچوك بن، هەروەها داوەکان ئەوەندە باریك و رەوێڵە نەبن مەبەستی پاراستنەکە نەگەیەنن، ئەوەندەش ئەستورو گەورە نەبن جەنگاوەرەکان نەتوانن لەبەریان بکەن. ﴿وَاعْمَلُوا صَالِحاً﴾ ئەی خانەوادەی داود! کردەی چاك بکەن و دڵسۆزانە ئەنجامی بدەن، سوپاسی نیعمەتەکانی خودا بکەن

بەسەرتانەوە. سپڵەیی مەنوێنن ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ من چاودێرم بەسەرتانەوە، کردەوەکانتان دەبینمو وتەکانتان دەبیسم، هیچ شتێکم لێ گوم نابێ، ئاگاداری هەموو شتێکم.

﴿١٢ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ﴾ واتە: هەر وەکوو بەمیهرەبانی خۆمان ئەو نیعمەتانەمان بەحەزرەتی داود بەخشیبوون، بۆ سولەیمانیش چەند نیعمەتێکی بەرچاوو گەورەمان تەرخان کردبوو. هێزێکی هەوایی تایبەتمان دابوویە، بامان بۆ رام کردبوو، تاقی بەیانی مانگەرێیەك دەیگواستەوە، تاقی ئێوارەش مانگەرێیێ دەیهێنانەوە شوێنی خۆی.﴿ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ﴾ کانی ئاسنمان بۆ رام کردبوو، بەئارەزۆی خۆی بۆ هەر شتێك بیویستایە دروستی بکاو پێویستی بەئاسنی تواوە بوایە لەلای ئامادە بوو، بەبێ ئەوەی پێویستی بەکورەی ئاگرو چەکوچ هەبێ، ﴿وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ﴾ بۆ سولەیمانمان ژێربار کردبوو لەجندۆکە کەسانێك: کە بەخواستو فەرمانی ئەو کاریان دەکردو میحرابو قەصرو باڵەخانەو مەنجەڵو قازانو شتی تریان بۆ دروست دەکرد. بەفەرمانو ویستی ئەو جینیانە گوێرایەڵی سولەیمان بوون ﴿وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ هەر کەسێك لەو جندۆکانە سەرپێچی فەرمانی ئێمەیان بکردایەو گوێرایەڵی فەرمانی سولەیمان نەبوایە، بەسزای ئاگر سزامان دەدان، لەدونیاو لەقیامەتدا تووشی سزای سەختو دژوارمان دەکردن.

﴿١٣ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ﴾ ئەو جندۆکانە هەمیشە گوێرایەڵو ملکەچ کاریان بۆ حەزرەتی سولەیمان دەکردو هەرچی بیویستایە لەدروستکردنی کۆشكو تەلارو مزگەوتو مینبەرو منارەو قەڵاو باڵەخانە، پەیکەری گیانلەبەرو مەنجەڵو قازانی گەورەی وەها لەبەر گەورەییو فراوانی لەشوێنی خۆیاندا دادەمەزرێندرانو جوڵەیان پێ نەدەکرا، ﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ خیطابمان ئاراستەی خانەوادەی داود کردو پێمان گوتن ئەی بنەماڵەی داود، بەردەوام بن لەسەر سوپاسگوزاری نازو نیعمەتەکانی خودا، هەمیشە سوپاسی خودا بکەن: کە پلەو پایەی پێغەمبەرێتیو دەسەڵاتو فەرمانڕەوایی پێ بەخشیون، لەدونیاو قیامەتدا سەرفرازو بەختەوەرن، بێگومان بەندەی سوپاسگوزار کەمن، زۆر کەمن ئەوانەی صیفەتی (شکور)یان هەیە.

﴿١٤ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾ کاتێ بڕیارماندا مەرگ بەسەر سولەیماندا بدەینو مراندمان، لەحاڵێکدا مرد: کە بەڕاوەستانەوە خۆی بەسەر عەصاکەیدا دابوو، جندۆکەکان بەمردنەکەی سولەیمانیان نەزانیبوو، لەترسانی هەر خەریکی ئیش کردن بوونو نەیاندەوێرا پشوێك بدەن، نەیانزانی: کە مردوە هەتا مۆرانە لەگۆچانەکەی دا گۆچانەکەی: کە خۆی بەسەردا دابوو کرمۆڵ بوو، خۆی بۆ نەگیراو کەوتە سەرزەوی، ئیتر ئەو کاتە جندۆکە بۆیان دەرکەوت: کە نهێنی نازانن، چونکە ئەگەر نهێنیان بزانیایە ئەو هەموو ماوە دوورو درێژە لەژێرباری بێگاری سولەیماندا نەدەمانەوە، هەر لەگەڵ حەزرەتی سولەیمان گیانی دەرچوو خێرا پێیان دەزانیو لەو هەموو ماندووبوونەی ئەو ماوە درێژەی دوا مردنی سولەیمان رزگاریان دەبوو، ئەو سوخرە کێشیەیان لەکۆڵ دەبووەوە.

﴿١٥ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾ بێگومان هەبوو بۆ گەلی سەبەء لەزێدو نیشتمانی خۆیاندا، ئاوەدانیو خێرو فەڕو ژیانی خۆشو شانو شەوکەوتو دەسەڵاتی فەرمانڕەوایی: کە بەڵگەبوو لەسەر بەتوانایی خودا: کە ئەو هەموو دەسەڵاتو نازو نیعمەتەی پێ بەخشیبوون دەوڵەتو حوکمەتیان هەبوو، کشتو کاڵو بەروبوومی زۆرو ئاوو هەوای سازگارو میوەجاتی زۆرو جۆراو جۆریان بۆ فەراهەم هاتبوو، لەنزیکی پایتەختی خۆیان دوو باخی زۆر گەورەو فراوانو سەرنج راکێشیان دروست کردبوو، یەکێکیان لەلای راستی شارەکەوە بوو، ئەوی تریان لەلای چەپی شارەکەیان بوو، لەم باخانەدا جۆرەها میوە هەبوو، زمانی حاڵی ولاتو بانگکەری مەعنەوی، یان پەیرەوکارانی پێغەمبەرەکەیان فەرمانیان پێ کردن: کە لەزەتو خۆشی وەربگرن لەو نازو نیعمەتەی خودا بۆی فەراهەم هێناونو سوپاسی بکەنو یەکتاپەرستی بکەنو گوێرایەڵی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

بن. پێیان گوترا: ئەم شوێنەی کە ئێوە تێیدا نیشتەجێ بوون شارێکی خۆش‌و هەوا سازو خاوەن پیت‌و بەرەکەت‌و رزق‌و رۆزی زۆرو هەمە جۆرە، خودایەکی میهرەبان‌و تاوانبەخشتان هەیە، لەتاوانتان خۆش دەبێ ئەگەر بەردەوام بن لەسەر یەکتاپەرستی‌و فەرمانبەرداری.

﴿[16] فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَى أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾ پشتیان لەیەکتاپەرستی‌و خوداناسی هەلگرت، گوێڕایەڵی فەرمان‌و جڵەوگیری پەروەردگاریان نەبوون، رویان کردە بێدینی‌و خۆرپەرستن‌و شوێن پەیامی شەیتان کەوتن، ئیتر لەتۆڵەی کوفرانی نیعمەت‌و سپڵەییاندا بەهۆی سەرپێچی فەرمانی پەروەردگاریان ژیانمان لێ تاڵ کردن، پیت‌و فەڕو بەرەکەتمان لێ گرتنەوە، ئەو بەنداوەی: کە سەرچاوەی خێرو خۆشییان بوو تێکمان دا، بەربەستەکەیمان روخاند، لافاوی بەنداوی بەربەست روخاو کشت‌و کاڵ‌و مڵك‌و ماڵی تێك‌و پێك دان‌و هەموو زەوی‌و زاری داپۆشین‌و خانووبەرەی راماڵین‌و خۆشیان تێدا چون‌و خنکان، مەگەر تاقتاقەیان نەبێ: لەشوێنی ئەو کیشوەرە خۆش‌و رازاوەو ئەو باخ‌و باخاتە جوان‌و دلگیرو خاوەن بەرو میوەجاتە، باخ‌و باخاتی سوتەمەڕوو بێ بەرو چقلاوی‌و ناشیرینمان پێدان دەڵێن: تەنها درەختی ئەڕاك‌و ئەثل‌و سیدری تێدا بوو، کە بێبەرو کەمبەرو بێ سود بوون. نەدیمەنیان جوان بوو نەبەروبوومیان هەبوو.

﴿[17] ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلاَّ الْكَفُورَ﴾ ئەم گۆڕانکارییەی لەژیانی ئەو گەلە ستەمکارە سپڵەیەدا کردمان‌و بەو شێوە سزامان دان بەهۆی ئەوە بوو کوفرانی نیعمەتیان کرد، هاوەڵیان بۆ خودا داناو حەقیان بەدرۆ خستەوەو لایاندا بۆ لای باطل‌و گومڕا بوون، لەسەر کوفریان سزامان دان، ئایا ئێمە جگە لەکافرو ستەمکار سزای کەسی تر دەدەین؟

﴿[18] وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَاهِرَةً﴾ لەنێوان سەبەئییەکان‌و گوندەکانی وڵاتی شام‌و خاکی خاوەن فەڕو بەرەکەتدا، چەند گوندێکی بەرزو بەرچاوو نزیك لەیەکتری‌و خاوەن باغ‌و باغات‌و سەرچاوەی ئاوی ساردو سازگارو کشت‌و کاڵی بەپیت‌و فەڕو میوەی جۆراو جۆرو بەتام‌و لەززەت هەبوو، بەجۆرێك رێبوار لەووڵات‌و هەرێمانە پێویستی بەئاو هەلگرتن‌و تێشوو نەدەبوو بەڵکوو لەهەر شوێنێك بیویستایە ئاوو خواردەمەنی ئامادەبووە. ﴿وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ﴾ رێگاو بانەکانی نێوان وڵاتی سەبەئو شام قۆناغ قۆناغ‌و مەنزڵ مەنزڵ کردبوو، بەگوێرەی پێویستیاتی رێبوارەکان ئەندازەدار کرابوون، نیوەڕۆ لەگوندێك پشوویان دەداو ئێوارە لەگوندێکی ترو بەم جۆرە تا دەگەیشتنە شام. ﴿سِيرُوا فِيهَا لَيَالِي وَأَيَّاماً آمِنِينَ﴾ بەزوبانی حاڵ یان بەشێوەی راستەوخۆو گوفتار، پێیان گوترا: بەدڵنیایی‌و دڵخۆشی بەشەوو بەرۆژ هاتوچۆ بکەن، لەکەس مەترسن غەمی برسییەتی‌و تینوایەتی ترسی چەتەو رێگرتان نەبێ.

﴿[19] فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ﴾ لەنازو نیعمەتی جۆراو جۆرو ژیانی نەرم‌و نۆڵ وەڕز بوون‌و وتیان: خودایە نێوان ئێمەو ئەو وڵاتەی بۆی دەچین دوور بخەرەوە، چۆڵەوانی‌و بیابانی تێدا دروست بکە بۆ ئەوەی جوداوازی نێوان هەژارو دەوڵەمەند هەبێ، بابای دەوڵەمەند دەتوانێ ئاوی ساردو تێشووی باش بۆ خۆی دابین بکا، هەژاریش

بەكولەمەرگى ئەو رێگایە دەبرێ. بەمەش دەوڵەمەندەكانیان دەیانتوانی تەكەبورو شانازی بەسەر هەژارەكانیاندا بكەن، ئەمە نیشانەی ئەوپەڕی بێ عەقڵییان بوو: ئەو ژیانە خۆشەیان بۆ دەستەبەر بوبوو كەچی ئاواتەخوازی ژیانی كولەمەرگی و چەرمەسەریبوون، ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ كردماننە پەندی زەمانەو پەرتەوازەمان كردن، بەسەرهاتی ئەوان بووە چیرۆكی بەرناگرداو حیكایەتخوانان كۆڕو ئەنجومەنیان پێ گەرم دەكەن. ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ بێگومان لەبەسەرهاتو رووداوی گەل و نەتەوەی سەبەءدا ئامۆژگاری هەیە بۆ هەموو ئەوانەی خۆگرو پشوو درێژن لەسەر بەلاو تەنگانەو سوپاسگوزارن لەسەر نیعمەتە جۆراو جۆرەكانی پەروەردگاریان.

﴿ ٢٠ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ واتە: شەیتان گومانی وابوو ئەگەر هەوڵ بدا دەتوانێ سەبەئییەكان لەخشتەبەرێ و گومرایان بكا، گومانەكەی راست دەرچوو، ملكەچی گومرایی كردنەكەی بوون، لەخودای خۆیان یاخی بوون كۆمەڵێكی كەمیان نەبێ، دەستیان كرد بەخۆرپەرستی و بەندایەتی كردنیان بۆ خودا وەلا ناو بوونە شوێنكەوتەی شەیتانی نەگریس!

﴿ ٢١ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾ شەیتان هیچ دەسەڵاتێكی نەبوو بەسەر ئەو گەلەستەمكارەی سەبەئدا، هیچ بەڵگەیەكی پێ نەبوو بتوانێ لەرێگەی بەڵگەو دەلیلەوە ئەوان گومرا بكا، بەڵكوو تەنها ختوكەو هەڵخەڵەتاندنی پێ دەكرێ، بەوەسوەسەو جوانكردنی كاری ناشیرین بۆیان گومرای كردن، دەسەڵاتی شەیتان بەسەر ئادەمیزاددا هەر ئەوەندەیەو زەحتی پێ لەكەس ناكرێ.

﴿ ٢٢ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ ئەی موحەممەد! بەو موشریكانەی قورەیش بڵێ: بانگی ئەو خودا درۆزنانەتان بكەن: كە پێتان وایە شیاوی پەرستن و بەندایەتی بۆ كردنن و لەجیاتی خودای گەورەو میهرەبان عیبادەتیان بۆ دەكەن، داوایان لێ بكەن با ئەو برسیایەتی و قاتو قڕیەی تووشتان بووە لەسەرتان لابەرن، یان سودو قازانجتان بۆ كێش بكەن.﴿ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ ئەو شتانەی ئێوە بەخودایان دەزانن دارایی هیچ شتێك نین، لەئاسمانەكان و زەویدا، تەنانەت ئەگەر بەئەندازەی گەردیلەیەكیش بێ، توانای هیچ خێرو شەڕێكیان نیە، هیچیان پێ ناكرێ. ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ﴾ ئەو بتو صەنەمانەی ئێوە بەخودایان دەزانن دەسەڵاتی هیچیان نیە، نە بەهاوبەشی و نە بەسەربەخۆیی، نەخۆیان بەدیهێنەرن نەهاوبەشن لەبەدیهێناندا، بەدیهێنەر هەر خودایە، كەس هاوەڵ و هاوبەش و یارمەتیدەری نیە.

﴿ ٢٣ وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾ لەلای پەروەردگار شەفاعەت سودی نیە، مەگەر شەفاعەتی كەسێك: كە لەلایەن خوداوە رێگای شەفاعەتكردنی پێ درابێ. ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ واتە: ئادەمیزادو فریشتەكان لەساڕای مەحشەردا رادەوەستن دڵەكوتەیانەو ترس و بیم دایپۆشیون، چاوەڕوانی ئیزنی شەفاعەت وەرگرتنن، جا: كە رێگە بەشەفاعەتكاران درا بۆ شەفاعەتو ئەو ترس و لەرزە رەوییەوە، هەندێكیان بەهەندێكیان دەڵێن: ئەرێ خودای مەزن دەربارەی شەفاعەت چی فەرموو؟ لەوەڵامیدا ئەوانی تر دەڵێن: خودای ئێمە، فەرمودەی حەقی فەرموو: ئیزنی ئەوانەیدا: كە شەفاعەتیان وەردەگیرێ شەفاعەت بكەن، هەڵبەتە خودا خۆی تاك و تەنهایە لەبەرزی و شكۆمەندی و گەورەییدا، هیچ كەس هاوشانی ئەو نیەو لەو رۆژەدا بەبێ رێگەپێدانی خودا هیچ كەس بۆی نیە قسە بكا.

﴿ ٢٤ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بەزمانی لۆمەو سەرزەنشتەوە بەو موشریك و بتپەرستانە بڵێ: كێ رزق و رۆزی ئێوە دابین دەكا بەهۆی باران باراندن لەبەرزاییەوە بۆ سەر زەوی؟ كێ لەسەر زەوی كشت و كاڵ دەرووێنێ و كان و سەرچاوەی ژیان بەدی دێنێ؟ جا ئەگەر وەڵامیان نەبوو، تۆ بڵێ: ئەو كەسەی دارای ئەم جۆرە شتانەیە تەنها خودایە، هەرچەندە هیچ وەڵامی تریان نیەو ناچارن بۆ خۆشیان دان بەوەدا بنێن، چونكە وەڵامی تر نیە. ﴿وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ئێمەی موسوڵمان و

یەکتاپەرست، یان ئێوەی موشریك و بتپەرست، لەسەر ڕێگای ڕاست و ڕاستین، یان لەگومڕایی ئاشکرادایین. یان ئێمە یان ئێوە لەسەر هیدایەتین و لایەنەکەی ترمان لەگومڕاییدایە. یەکێکمان لەسەر حەقین و یەکێکمان لەسەر بەتاڵین.

﴿[٢٥] قُلْ لا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! دووبارە بەو موشریکانە بڵێ: ئەگەر خواپەرستی و بەندایەتیکردنمان بۆ خودا تاوان بێ و بەتاوان حسێب بکرێ، ئەوە ئێوە بەرپرسیار نین. ئێمەش لەکردەوەی ئێوە بەرپرس نین و خێرو شەڕی خۆتان بۆ خۆتان و خۆتان بەرپرسیارن لێی،

﴿[٢٦] قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: بێگومان خودای ئێمە لەدەشتی مەحشەردا ئێمەو ئێوە کۆ دەکاتەوە، پاشان بەحەق و عەدالەت بڕیار دەربارەی هەردوولامان دەردەکا، خودا حوکمی نێوان حەق و بەتاڵ لەڕوانگەی زانیارییەوە دەکا، ئاگاداری هەموو شتێکە هیچی لێ گوم نابێ، حوکم و بڕیاری لەزانیاری موطلەقەوە هەڵدەقوڵێ!

﴿[٢٧] قُلْ أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ئەی پێغەمبەر! قسەی کۆتایی و یەکلاکەرەوە بەو موشریکانە بڵێ: پێنیشانم بدەن ئەم بت و صەنەمانەی ئێوە کردوتانن بەخوداو پەرستشیان بۆ دەکەن، نیشانم بدەن چییان لەبارایە و دەسەڵاتی چییان هەیەو چییان پێ دەکرێ؟ ئێوە هەڵەن، حەق ئاشکراو نومایانە وەکوو ئێوە دەڵێن وا نییە، بەخۆتاندا بچنەوەو پێ لەکەللەی شەیتان بهێننە خوارێ، چی دی بانگەشەی بتپەرستی مەکەن، هاوەڵ بۆ خودا دامەنێن. خودا بێ هاوەڵ و هاوشان و هاوبەشە. بەڵکوو خودا تاك و فەردو صەمەدە، هەر خۆی خودایەو هەر ئەو شیاوی پەرستش بۆ کردنە، باڵادەست و غالب و عەزیزو قەهھارە، هەموو شتێك ملکەچی ویست و فەرمانیەتی. هەرچی بیەوێ ببێ دەبێ، دانایە لەکردارو گوفتاریدا،

﴿[٢٨] وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيراً وَنَذِيراً وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر، ئێمە تۆمان ڕەوانە نەکردوە بۆ سەر گەلی عەرەب بەتایبەتی، بەڵکوو ناردومانی بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد بەگشتی بەعەرەب و ناعەرەبییەوە، بەسوورو

وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ۞ قُلۡ مَن يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ قُلِ ٱللَّهُۖ وَإِنَّآ أَوۡ إِيَّاكُمۡ لَعَلَىٰ هُدًى أَوۡ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٢٤﴾ قُل لَّا تُسۡـَٔلُونَ عَمَّآ أَجۡرَمۡنَا وَلَا نُسۡـَٔلُ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلۡ يَجۡمَعُ بَيۡنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفۡتَحُ بَيۡنَنَا بِٱلۡحَقِّ وَهُوَ ٱلۡفَتَّاحُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلۡ أَرُونِيَ ٱلَّذِينَ أَلۡحَقۡتُم بِهِۦ شُرَكَآءَۖ كَلَّاۚ بَلۡ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةٗ لِّلنَّاسِ بَشِيرٗا وَنَذِيرٗا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوۡمٖ لَّا تَسۡتَـٔۡخِرُونَ عَنۡهُ سَاعَةٗ وَلَا تَسۡتَقۡدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَن نُّؤۡمِنَ بِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَلَا بِٱلَّذِي بَيۡنَ يَدَيۡهِۗ وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ مَوۡقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمۡ يَرۡجِعُ بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ ٱلۡقَوۡلَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ لِلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُواْ لَوۡلَآ أَنتُمۡ لَكُنَّا مُؤۡمِنِينَ ﴿٣١﴾

ڕەش و سپییەوە، پێغەمبەری ئادەمیزادو جندۆکەی، پێغەمبەری هەموو چین و توێژێکی، موژدە دەدەی بەوانەی خواپەرستن بەبەهەشتی ڕازاوە، سەرپێچیکارانیش دەترسێنی لەئاگری دۆزەخ،

﴿[٢٩] وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەو موشریکە نەفامانە بە گاڵتەو لاقرتێ پێکردنەوە دەڵێن: ئەوە کەی ئەو قیامەتەی هەڕەشەمان پێ لێ دەکەن ڕادەبێ؟ دەمانەوێ بڵێن: با کاتەکەی بزانین ئەگەر ئێوە ڕاستگۆن لە قسەو گوفتارتاندا، لە وادەپێدان و هەڕەشەلێکردندا،

﴿[٣٠] قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلا تَسْتَقْدِمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! وەڵامیان بدەرەوە: بڵێ: ئێوە لە زانیاریی خودادا ماوەیەکی دیاریکراوتان هەیە، ڕابوونی قیامەت کاتێکی بۆ مەزندە کراوە پاش و پێش ناکا، هەموو کاروبارێك لە کاتی خۆی دا دێتە جێ و بەگوێرەی نەخشە بۆ دانانی خودا دێتە کایەوە، بە ویستی کەس نە پێش دەکەوێ نە

دوادەکەوێ، بەڵکوو لەو کاتەی خودا بۆی دیاری کردوە رادەبێو شكو گومانی تێدا نیە،

﴿[٣١]وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ کۆمەڵێك لە موشریکەکانی قورەیش‌و غەیری قورەیشیش به ئاشکرا وتیان: ئەی موحەممەد، ئێمە بڕوامان بەم قورئانە نیە :کە دەڵێی لە خوداوە بۆم نێردراوە، هەروەها بڕوامان بەوەش نیە:کەدەڵێن: پێش قورئان نامەی تری وەکوو تەورات‌و ئینجیل‌و زەبورو صوحوف بۆ پێغەمبەری تر نێردراون، بڕوامان بەو فەرمان‌و جڵەوگیرییانەش نیە کەتێیان دایە، ئەو باس‌وخواسەی لە خۆیان گرتووە دەربارەی زیندوبونەوەو حەشرو نەشروحەق‌و حیساب‌و بەهەشت‌و دۆزەخ هەمووی بە ئەفسانە دەزانین بڕوامان به هیچی نیە. ﴿وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەگەر تۆ دەبینی ئەو کاتەی کافرو ستەمکاران لە سارای مەحشەردا بە زەلیلی‌و بێنرخی رادەگیرێن، هیچ دەرەتانێکیان نیە،جا لە ناو خۆیاندا لێیان دەبێتە کێشەو دەمەدەمێ، هەریەکەیان دەیەوێ ئەویتریان تاوانبارکا، بە یەکدا هەڵدەشاخێن‌و سەرزەنشتی یەکتر دەکەن، ئەگەر تۆ ئەی پێغەمبەر، ئەم حاڵەتە دەبینی ئەوە شتێکی ترسناك‌و سەرسوڕهێنەر دەبینی، وێنەی ئەم دەمەدەمێیەیان ئەوەیە: کە﴿يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾ شوێن کەوتووە گومڕاکراوە ژێر دەستەکان، بە سەرانی کوفرو گومڕاکەران دەڵێن: خودا بتانگرێ! ئەگەر ئێوە نەبوونایە بە لەمپەڕ لێمان‌و مەنعتان نەکردینایە لە ئیمانهێنان بە خوداو پەیڕەوی کردنی پێغەمبەرەکەی، ئێمە دەم‌ودەست ئیمانمان بە تاك‌و تەنهایی خودا دەهێناو شوێن پێغەمبەرەکەی دەکەوتین‌و شەریعەتەکەیمان دەکردە پەیڕەوو پرۆگرامی خۆمان. سەرانی کوفرو خۆبەزلزان‌و ملهوڕەکان وڵامیان دەدەنەوە داکۆکی لەخۆیان دەکەن‌و ئەو تاوانە لەسەر خۆیان لادەبەن.

﴿[٣٢]قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ﴾ دەڵێن: ئایا ئێمە نەمانهێشتوون ئیمان بهێنن‌و شوێن رێبازی هیدایەت بکەون، دوای ئەوە لە خوداوە بۆتان هاتووە؟ نەخەیر وا نیە،ئێمە نەبووینە لەمپەڕ لەبەردەمتان، بەڵکوو ئێوە بۆخۆتان خۆتان گومڕا کردوە، بەوە کە سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی سەرپێچیکردنی فەرمانی خودا، ئێوە بۆ خۆتان لەگومڕاییدا نوغرۆ بوبوون خەتای ئێمە چیە؟

﴿[٣٣]وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَاداً﴾ بێدەسەڵاتە ژێردەستەکان روەکەنەملهوڕو طاغوتەکانی دونیاو دەڵێن: بەڵکوو مەکرو فرت‌و فێڵی ئێوە بە شەووڕۆژ: کە لەگەڵ ئێمەدا بەکارتان هێنا، بوو بە هۆی گومڕابوونی ئێمە، هەمیشە داواتان لەئێمە دەکرد کە لە سەر بیروباوەری کوفرو هاوەڵدانان بۆ خودا بەردەوام بین، بت‌و صەنەم بکەینە هاوبەشی لە عیبادەت بۆ کردن دا. ﴿وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ﴾ هەردولایان مسکێن‌و ژێردەستەکان‌و سەرانی کوفرو ملهوڕەکانیان پەشیمانی خۆیان لە یەکتر دەشێرنەوە، هەردولایان پەنجەی پەشیمانی دەگەزن‌و لەهەڵوێست‌و کردەوەی رابردووی خۆیان پەشێمانن بەڵام دەری نابڕن، پێیان ناخۆشە کەسانی دیکە پێیان خۆش ببن، پەشیمانی لەسەر دەم‌وچاویان دەردەکەوێ کاتێك: کە عەزاب دەبینن دەورەی داون، ﴿وَجَعَلْنَا الأَغْلالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئایا ئەوانە سزایان دەدرێتەوە مەگەر بە گوێرەی کردەوەکانیان نەبێ؟ واتە: ئێمە سزای ئەوانە بە ئەندازەی کردەوەکانیان دەدەینەوە، ستەم لە کەس ناکەین. هەردولایان ستەمکارن، ئەمیان ستەمکارە چونکە بەهێزو دەسەڵاتی خۆی سەرباری کوفرو گومڕایی خۆی، کەسانی دیکەشی گومڕا کردوە، ئەویشیان ستەمکارە چونکە کەرامەت‌و کەسایەتی خۆی لەدەست داوەو ملکەچی ستەمکارو ملهوڕان بووە، هەردولایان دەبێ سزای کردەوەو هەڵوێستیان بچێژن!

﴿[٣٤]وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾ واتە ئێمە پێغەمبەرو فروستادەی خۆمان نەناردون بۆ سەر دانیشتوانی هیچ گوندوشارێك بۆ ترساندنیان لە عەزابی خودا، ئیللا: کە ناردومانن، دەوڵەمەندو دەست رۆیشتوو ملهوڕەکانیان پشتیان لە

بانگەوازیی ئەو پێغەمبەرانە هەڵکردووە بە ئاشکرا پێیان گوتوون ئێمە بڕوامان بەو پەیامەی ئێوە نیە، بەدرۆزن‌و جادوگەرتان دەزانین‌و ئیمانتان پێ ناهێنین.

﴿٣٥ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالاً وَأَوْلاداً وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾ بەناز پەروەردەو خۆلێسەرەوە کافرەکان بە پێغەمبەران‌و شوێنکەوتوانیان دەگوت: خودا ئێمەی بەسەر ئێوەدا تەفضیل داوە، ماڵ‌وسامان‌و منداڵی زۆری پێبەخشیوین، دیارە خۆشی دەوێین بۆیە ئەم ژیانە خۆشەو ئەو هەموو سامان‌و دەسەڵات‌ومنداڵەی پێداوین. ئێوەشی ئاوا هەژارو زەبوون کردوە.ئەمە نیشانەی پایەبەرزیی ئێمەو پەستی ئێوەیە، بەڵگەیە لەسەر ئەوە: کە خودا ئێمەی خۆش دەوێ‌و لەبیروباوەڕی ئێمە ڕازییە، هەرگیز ئاشگونجی لەدونیادا ئەو نازو نیعمەتەمان بداتێ‌و لە قیامەت دا بەئاگر سزامان بدا!!

﴿٣٦ قُلْ﴾ ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ:﴿ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بێگومان خودای من ڕزق‌و ڕۆزی دەبەخشێ بەو کەسەی خۆشی دەوێ‌و بەوەی خۆشی ناوێ، بەویستی خۆی ئەم دەوڵەمەند دەکاو ئەو هەژار، ئەم دەکاتە خاوەن منداڵ‌و وەچەو خزم‌و کەس‌وکارو ئەو نەزۆک‌و بێکەس دەکا. نە دەوڵەمەندکردن‌و منداڵ پێدان لەبەر خۆشەویستی‌یە، نە هەژارکردن‌و وەجاخکوێری لەبەر ڕق لێبوون‌و خۆش نەویستنە، بەڵکوو ئەوە لەبەر حیکمەتێکی یەزدانییەو هەر خودا بۆ خۆی هۆکارەکەی دەزانێ. ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ﴾ وەلێ زۆربەی ئادەمیزاد نازانن حەقیقەتی دابونەریتی خودا لە بونەوەردا چۆنەو چۆن نیە.هەر لە خۆیانەوە ڕەمڵ دەهاون.

﴿٣٧ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى إِلاَّ مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ﴾ ئەی ئادەمیزادینە زۆریی ماڵ‌و سامانتان، هەبوونی منداڵ‌و نازونیعمەت بۆتان، نیشانەی ئەوە نیە ئێمە خۆشمان دەوێن‌ولێتان ڕازین، وامەزانن دەوڵەمەندیی‌و منداڵداریتان لە ئێمەتان نزیک دەکەنەوە، نەخێر وانیەو بە هەڵە چوون، ماڵ‌و منداڵ بۆ بە تاقیکردنەوەی ئێوەیە، بۆ ئەوەیە دەری بخەین کێ لە خوداپەرستیدا بەکاریان دێنێ‌و کێ لە بێدینیدا بەکاریان دێنێ.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُم ۖ بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ (٣٢) وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٣٣) وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ (٣٤) وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ (٣٥) قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (٣٦) وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ (٣٧) وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ (٣٨) قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (٣٩)

﴿٣٨ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾ ئەوانەی هەوڵ‌و تەقەلالای ڕەتکردنەوەی ئایاتی ئێمە دەدەن‌و دەیانەوێ قورئان بەدرۆ بخەنەوە، تانەی لێ بدەن‌و بەتاڵی بکەنەوە، هەوڵ دەدەن خەڵکی لە ڕێبازەکەی دوور بخەنەوە. دەهێڵن: کەسانی دیکە ئیمان بهێنن، پێیان وایە: ئەوان لەدەست عەزابی ئێمە ڕزگاریان دەبێ‌و دەرەقەتیان نایەین، چاک بزانن: کە بە هەڵە چون، چونکە هەرگیز ئەوان‌و غەیری ئەوانیش لە چنگ سزای ئێمە قوتاریان نابێ‌و سزاو پاداشتی کردەوەکانیان وەردەگرنەوە.

﴿٣٩ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! بە و موشریکانە بڵێ: بێگومان خودای من بە ویستی خۆی ڕزق‌وڕۆزیی بۆ بەندەکانی زیادو کەم دەکا، بە گوێرەی حیکمەتی خۆی بۆ هەندێک زیادی دەکاو لەهەندێکیش دەیگرێتەوە. ﴿وَمَا أَنفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ واتە بێگومان بەخشش‌و عەطای خودا بەردەوام تازە دەبێتەوەو کەم‌و زیاد دەکا، جا لەم ڕوانگەوە

هەر شتێك ببەخشن، هەر كارێكی باش ئەنجام بدەن، بە گوێرەی قورئانو سوننەتی پێغەمبەر هەڵسوكەوت بكەن، ئەو خودا پاداشتان دەداتەوە، لە دونیادا یان لە قیامەت دا یان لە هەردوكیان دا، لە دونیادا. لە راستیش دا رزق‌وڕۆزییدەر هەر خودایە.

﴿٤٠ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً﴾ ئەو رۆژەی: كە خودای بالادەست هەموو مەخلوقات كۆ دەكاتەوەو لە سارای مەحشەردا رایان دەگرێ، پەرستشكارو پەرستراوەكان بەرەوڕوی یەكیان دەكاتەوە طاغوتو ملهورو مسكێنو هەژارەكان بەرەو روی یەكتر دەكاتەوە، ﴿ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ﴾ ئەمجار پرسیار لەو فریشتانە دەكا: كە موشریكەكان پێیان وابوو: هاوەڵی خودان، كچی خودان، پەرستشیان بۆ دەكردن تا لە خودایان نزیك بكەنەوە، شەفاعەتیان بۆ بكەن، پێیان دەفەرموێ: ﴿أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ ئەرێ ئێوە فەرمانتان بەمانە كرد پەرستشكاریتان بۆ بكەن؟ ئێوە پێتان گوتن ئێمە بپەرستن؟ هەڵبەتە پەروەردگار بۆ خۆی باش دەزانێو ئاگای لە هەموو واقیعەكە هەیەو هیچی لێ گوم نابێ، وەلێ ئەم پرسیارە بۆ زێدە سەركۆنە كردنو سەركوتانەوەیانە، بۆ ریسواكردنو نائومێد كردنیانە،

﴿٤١ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ﴾ فریشتەكان دێنە زوبانو دەڵێن: پاكو بێ هاوەڵی بۆ تۆیە ئەی پەروەردگار، زاتی پاكت بێ هاوەڵیو كەس رایەی ناكەوێ ببێتە هاوشانت، ئێمە بەندەی ملكەچی تۆین، هیچ پەیوەندێكمان بە ئەوانە نیە، ئەتۆ پەروەردگاری ئێمەی ، هەرگیز ئێمە ئەوانمان نەكردوە بە پەرستشكاری خۆمانو هیچ دۆستایەتیو خۆشەویستیەك نیە لە نێوان ئێمەو ئەوان دا، ئەوان عیبادەتیان بۆ ئێمە نەكردوە ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾ بەڵكوو ئەوان عیبادەتیان بۆ شەیتانو پێرەكەی كردووە، شەیتانو دارو دەستەكەی رێبازی بتپەرستییان لە پێش چاو جوان كردبوونو گومڕایان كردبوون.

﴿٤٢ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعاً وَلَا ضَرّاً﴾ لەرۆژی قیامەت دا هیچ سودو قازانجێكیان لەو بتو صەنەمانە دەست ناكەوێ، ئەوانەی هیوایان پێیانەو بەندایەتیان بۆ دەكەن، نەسودو نە قازانج هیچیان لە دەست نایەو شەفاعەتیان لێ وەرناگیرێو لە ئێوە بێدەسەڵات ترن. ﴿وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ لە رۆژی قیامەت دا بە موشریكو ستەمكاران دەڵێین بچێژن عەزابی ئەو دۆزەخەی بەدرۆتان دەزانی، بڕواتان پێ نەبوو، ئەوە ئێستا لە ناوەڕاستی ئاگردانو رزگار بونتان لێ نابێ.

﴿٤٣ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾ كاتێ ئایاتی قورئانی ئێمە بەسەر ئەو كافرانەدا دەخوێندرێتەوە، باسی یەكتاپەرستیو زیندوبوونەوەو عەزابو پاداشیان بۆ دەكرێ، دەڵێن: ئەم پیاوە (واتە: محمد)پیاوێكە دەیەوێ ئێوە مەنع بكا لە ئایینی باوكو باپیرتان، دەیەوێ واز لە بتپەرستی بێنن، هیچ بەڵگەو نیشانەیەكیشی پێ نیە، ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى﴾ هەروەها دەڵێن: ئەم قورئانە جگە لە درۆو دەلەسەیەكی هەڵبەستراو بەولاوە هیچی تر نیە، درۆیەكە بەدەم خوداوە هەڵبەستراوە، بۆ ئەوەی ئادەمیزادی پێ لە خشتە ببرێو گومڕایان بكا. ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ هەروەها كافرەكان دەڵێن: ئەم ئایینەی موحەممەد بانگەشەی بۆ دەكا، ئەم پەیامو شەریعەتەی هێناویەتیو خەڵكی پێ شڵەژاندوە، سیحرو جادوییەكی ئاشكراو نمایانە، كەس نیە ئەوەی نەزانیبێ.

﴿٤٤ وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾ ئێمە لەوە پێش بۆ گەلی عەرەب نامەی ئاسمانیمان بۆ نەناردون تا بیخوێننەوە، ئایینێكمان بۆ بڕیار نەداون، تاپەیڕەوی بكەنو لەوێدا پێمان گوتبن هاوەڵ بۆخودا دابنێنو بتپەرستی بكەن، پێش تۆیش ئەی پێغەمبەر ! رەهبەرێكمان بۆ نەناردوون بانگەوازییان بكاو بیانترسێنێ لەلادان لە ئایینی خۆی، هەتا ئەمڕۆ لەوە بترسنو بڵێن: ناوێرین ئایینی خۆمان واز لێ بێنین! دەی كەوابێ بۆچی ئەو نەفامانە رێگەی كوفرو بێدینییان گرتۆتە بەرو دژایەتی پەیامی حەق دەكەن: كەئیسلامە؟!

﴿٤٥ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ بێگومان گەلە پێشینەكانی پێش ئێوە؛ بۆ نمونە گەلی نوحو عادو ثەمود پێغەمبەرانو نیگاو

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ٱلْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّتِى كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُكُمْ وَقَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ ءَاتَيْنَٰهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ۖ وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا۟ مِعْشَارَ مَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ فَكَذَّبُوا۟ رُسُلِى ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ ۞ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُوا۟ لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا۟ ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّى يَقْذِفُ بِٱلْحَقِّ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

سروشی ئاسمانییان بە درۆ خستەوە، ئیمانیان بە پێغەمبەرەکانیان نەهێناو لە خودا یاخی بوون، ئەو گەل‌و نەتەوانە لە دونیادا زۆر لە موشریکەکانی قورەیش بە هێزو تواناتر بوون، بەڵکوو قورەیش‌و غەیری قورەیشیش نەگەیشتوونە دەیەکی ئەو هێزو تواناو ماڵ‌و دەسەڵاتەی دابوومان بە ئەوان، دەی ئەو هەموو هێزو تواناو ماڵ‌و سامان‌و دەسەڵاتەیان لەچنگ عەزابی خودا رزگاری نەکردن، نەیانتوانی عەزابی ریشەکێشکەر لە خۆیان دوور بخەنەوە، بەڵکوو تارومار کران‌و بوونە پەندی زەمانە، شوێنەوارو گوندو شاری تارومار کراوی هەندێك لەو نەتەوانە لەمەڵبەندی موشریکەکانی مەککە دور نیەو لە گەشت‌و گوزاریان دا ئێوارەو بەیانی بەلایاندا تێدەپەڕن‌و بە چاوی خۆیان کەلاوە کۆن‌و شارە روخاوی ئەوان دەبینن

﴿[٤٦] قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ﴾ ئەی پێغەمبەر، ئامۆژگارییان بکەو پێیان بڵێ: من دەتانترسێنم لە ئاکام‌و سەرەنجامی ئەم هەڵوێستەی سورن لەسەری، فەرمانتان پێ دەکەم‌و ئامۆژگاریتان دەکەم بەوەی بە وردبینی‌یەوە، بە دڵسۆزییەوە هەوڵ بدەن بگەنە حەقیقەت‌و راستی؛ دوو دوو یان هەریەکەتان بکەوێتە بیر کردنەوەو بەخۆدا چوونەوەو تێفکرین، چونکە بیرکردنەوەی بە کۆمەڵ‌و لەناو کۆمەڵ دا فیکرو هۆش دەشێوێنی‌و رێگای راست نادۆزێتەوە، ئەمجار پاش بیرکردنەوەو تێفکرین هەندێکتان ئامۆژگاری هەندێکتان بکەن‌و هەوڵ بدەن حەقیقەتی کەسایەتی پێغەمبەر بناسن‌و لە ناوەرۆکی پەیامەکەی حاڵی ببن؛ جا ئەو کاتە دەزانن: کە پێغەمبەرتان شێت نیەو ساحیرو جادوباز نیە، ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ ئەو پێغەمبەرە تەنها ترسێنەرو بە ئاگاهێنەرەوەی ئێوەیە بۆ خۆ رزگارکردن لە عەزابێکی سامناکی داهاتوو؛ کە رۆژی قیامەت تووشتان دێ‌و نزیکە یەخەتان بگرێ.

﴿[٤٧] قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾ ئەمن لە پاساوی ئەم بانگەوازییەم دا داوای کرێ‌و پاداشتان لێ ناکەم ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾ بەڵکوو پاداش‌و کرێی من لای خودایە، من داوای پاداش هەر لە ئەو دەکەم . ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ پەروەردگار زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو شتێك دا،

﴿[٤٨] قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ،عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ ئەی پێغەمبەر بەو موشریکانە بڵێ: بێگومان خودای من بە فریشتەدا نیگاو سروش دەنێرێ بۆ لای ئەو بەندانەی خۆی: کە هەڵیان دەبژێرێ بۆ ئەو ئەرکە گرنگ‌و پیرۆزە، زاتی پاکی ئەوپەڕی زانیاری هەیە بەسەر پەنامەکییەکاندا، لە ئەرزو ئاسمانەکان دا هیچی لێ گوم نابێ، هەر لە ذەرە تا مەجەرەی کۆنترۆڵ کردوە.

﴿[٤٩] قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾ ئەی پێغەمبەر، بە موشریکەکان بڵێ: ئایینی حەق‌و راست: کە ئایینی ئیسلامە، ئایینی یەکتاپەرستی‌یە هاتۆتە کایەوە، ئەمن بانگەوازیی بۆ دەکەم، دڵنیاش بن ئەم ئایینە حەقەو سەر دەکەوێ‌و بەسەر هەموو ئایینەکان دا باڵادەس دەبێ، بەتاڵ قەلاچۆ دەکاو دەیپوکێنێتەوەو ئاسەواری ناهێڵێ.

﴿ ٥٠قُلْ: إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي﴾ ئەی پێغەمبەر بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: ئەگەر من رێی هیدایەتو راستیم لێ گوم ببێتەوە تاوانی گومراییو لادانم لە رێگای حەق، لە ئەستۆی خۆمە.﴿وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾ خۆ ئەگەر رێگای هیدایەتم گرتبێتەبەر، ئەوە بەهۆی ئەو نیگاو سروشەوەیە: کە خودا بۆی ناردوم، ئەو ئەو خێرو فەرەی پێبەخشیوم، بێگومان پەروەردگار قسەو گفتی منیش و ئێوەش دەبیسێ، لە منیش و لەئێوەش نزیکە.

﴿ ٥١وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ،وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ﴾ ئەی پێغەمبەر (هەروەها هەرکەسێك هەستی دیتنی تێدابێ) ئەگەر تۆ ئەو موشریکانە ببینی لە کاتی زیندوبوونەوەو رابوون لە گۆڕەکانیانو عەزابی سامناك دەبینن، ئەگەر لەو حاڵانەدا بیان بینی شتێکی سەرسوڕهێنەر دەبینی، رێگای هەڵاتنو فوتاربوونیان نیە، بە هیچ شێوەیەك مەجالی خۆ رزگارکردنیان لە عەزاب نیە، هەر لە ئەوەڵ جارەوە: کە لە گۆڕ راست دەکرێنەوە ترسو بیمی عەزاب دایاندەگرێو بەبێ دەسەڵاتی دەبرێن بۆ سارای مەحشەرو دەخرێنە بەر حیسابو لێکۆڵینەوە.

﴿ ٥٢وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾ کافرەکان ئەو کاتە دەڵێن: ئیمانمان بە خودا هەیە بەفریشتەکانی، بە نامە ئاسمانییەکانو بە پێغەمبەرانی، ئیمانمان هێنا بە قورئانو بە پێغەمبەرێتی موحەممەد، چۆن ئیمانیان دەدرێتێو وەری دەگرن؟ لە حاڵێك دا ئەوان لە جیهانی ئیمان قبوڵ بوون: کە دونیایە، دوور کەوتوونەتەوە، چونکە قیامەت خانووی سزا وەرگرتنەوەیە، جیهانی تەکلیفو تاقیکردنەوە نیە،

﴿ ٥٣وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾ ئەوان چۆن لە قیامەت دا ئیمانیان بۆ پەیدا دەبێ؟ خۆ ئەوان بڕوایان بە حەق نەبوو، بە هەوانتە رەمڵیان دەهاویشتنو گومانیان پەیدا دەکرد، بەبێ بەڵگە قسەیان دەکردو پێغەمبەرانیان بە درۆ دەخستنەوە،

﴿ ٥٤وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾ لەمپەرو کۆسپ خراونە نێوان ئەوانو ئاواتەکانیان، پەردەی حیجابو مانیع

قُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ ٱلْبَٰطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَآ أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِى ۖ وَإِنِ ٱهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِىٓ إِلَىَّ رَبِّىٓ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ فِى شَكٍّ مُّرِيبٍۭ ﴿٥٤﴾

سُورَةُ فَاطِرٍ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ جَاعِلِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُو۟لِىٓ أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۚ يَزِيدُ فِى ٱلْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَّا يَفْتَحِ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

دامەزرێندرا لە نێوان ئەوانو ئەو شتانەی: کە بریتییە لە رزگاربوون لە سزاو رەحمەتو گەیشتن بەبەهەشتو رەزامەندی خودا، ﴿كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ﴾ وەکوو چۆن ئەو پەندە لێ درا لەگەڵ گەلە پێشینە هاو وێنەکانیان دا، ئەمثالی گەلی نوحوگەلی عادو ثەمود،ئەوانیش کاتێك پەشیمان بوونەوە کەکاتی پەشیمان بوونەوە نەبوو، بێگومان ئەوان کاتی خۆی لە ژیانی دونیایاندا لە دەریای دوودڵیو گومانی وەهادا بوون: کە خاوەنەکەی دەخستە پەریشانیو نارەحەتیەوە.

کۆتایی سورەتی سبا

سورەتی (فاطر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿ ١الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ حەمدو سوپاس بۆ ئەو خودایەیە بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، ئەو

بوونـەوەرە فراوانـەی لـە نـەبووەوە هێناوەتـە کایـەوە، ئـەو بوونەوەرەی کە هەندێکی دەبینین‌و زۆر کەمی لێ دەزانین‌و بـە خـەیاڵیش بۆمـان تـەی نـاکرێ‌و زانیـاری ئێمـە ناتوانـێ کۆنترۆڵی بکا. ﴿جَاعِلِ الْمَلائِكَةِ رُسُلاً﴾ پەروەردگار فریشتەی کـردوون بـە فرسـتادەو ناوەنـد لـە نێـوان خۆیـداو نێـوان پێغەمبەرانیدا، هەروا گەلێ ئەرك‌و بەرپرسیاری تریشیان پێ دەسپێرێ ﴿أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلاثَ وَرُبَاعَ﴾ ئەو فریشتانە خاوەن باڵن، هەیانـە دووباڵی هەن، هەیانـە سێ باڵە، هەیانە خاوەنی چوار باڵە، هەندێکیشیان زیاد لەوە باڵیان پێوەن، بەهۆی ئەو باڵانەوە لە ئەسمانەوە دادەبەزنە سەر زەوی‌وبەرز دەبنەوە بۆ ئاسمان. ﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ پەروەردگار لە خەلقی مەلائیکەدا چەندێکی بوێ باڵی تر زیاد دەکا، هەروەها لەخەلقی شتی تریش دا وەندێکی بیەوێ شت زیاد دەکا، چاو جوان دەکا، دەم‌و لوت‌و روخسار دەرازێنێتـەوە، دەنـگ خـۆش دەکا. بێگومـان خودا دەسـەڵاتی رەهای هەیە بە سەر هەموو شتێك داو هیچ شتێکی لێ عاسی نابێ.

﴿٢ مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ئـەوەی: کە خودا دەیبەخشێ لە نیعمەتـەکانی حیسـی بن یان مەعنـەوی، لە رزق‌وڕۆزیـی‌و بـاران‌و بـەفرو هـەوا، لەشـساغی‌و ئـەمن‌و ئاسـایش‌و زانیـاری‌و پێغەمبەرایـەتی‌و حیکمـەت‌و عـەقڵ‌و هۆش، ئەوە کەس نیـە بتوانی ببێتـە لەمپـەرو نـەهێڵێ بێنـە دی، هەر کاتێ خودا ئەو نیعمەتانەی گرتنـەوە کەس ناتوانـێ فەراهـەمیان بێنـێ، هـەموو خێـرو فـەرێك بەدەسـت خـودا خۆیەتی ئەو باڵادەست‌و کاردروست‌و داناو لێزانە.

﴿٣ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾ ئـەی ئادەمیزادینە، هەمووتان بـە گشتی یـادی نیعمەتـەکانی خـودا بکەنـەوە بەسـەرتانەوە، بەرچاویان بگرن‌و شـوکرانەژمێریی خاوەن نیعمەت بن‌و دان بە فەضل‌و بەخششی خودادا بنێن، تەنها بەندایەتی بۆ ئەو بکەن‌و ئەو بـە پـەروەردگاری خۆتـان بزانن، هەر ئەو رزق‌وڕۆزیدەرتانە، لە ئاسمانـەوە بارانتان بـۆ دەبارێنی، لە زەوی کشتوکاڵتان بۆ دەروێنێ، تاکوتەنهایی ئەو

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

رابگەیەنن، بزانن جگە لە ئەو هیچ خودای تـر نـین، جا:کە دانتـان بـەوەدا نـا، ئـیتر چۆن دوای ئـەو راگەیانـدن‌و بەڵگـە ئاشکراو جۆراوجۆرانەو ئەو دان پیانانە ، ئیتر چۆن لە حـەق لادەدەن، چۆن رو لە یەکتاپەرستی وەردەگێرن‌و دەست دەکەن بەبتپەرستیی؟

﴿٤ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ﴾ ئەگەر ئـەو موشریکانە بە درۆت بخەنەوە ئەی موحەممەد! بەربـەرەکانی پەیامەکـەت بکـەن‌و رەتـی بکەنـەوە، گـوێ نـەگرن بـۆ بانگەوازییەکەت کە بنەمایـەکی سەرەکی، یەکتاپـەرستییەو بەبەڵگەو نیشانە چەسپاوە، ئـەوە پـێ غـەمناك مەبـەو چاو لـە پێغەمبـەرانی پـێش خـۆت بکـە، ئـەوانیش وەکوو تـۆ بـە مـوعجیزەو بەڵگـەی راسـتییـەوە چـوونە سـەر گـەل‌و نەتـەوەکانیان، فـەرمانیان پـێ کـردن بـە یەکتاپەرسـتیی‌و بەندایـەتی کردنـی دڵسۆزانە بـۆ خـودا، کەچـی بـە گوێیـان نـەکردن‌و بـەدرۆیان خستنەوە، ﴿وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾

سەرئەنجامی هەموو کەس بۆلای خودایەو بە گوێرەی کردەوەکانیان سزاو پاداشیان دەداتەوە.

﴿٥يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ ئەی ئادەمیزادینە هەمووتان بزانن‌و دڵنیا بن: کە وادەو بەڵێنی خودا بە زیندوبوونەوەو حیساب‌و لێکۆڵینەوە حەقەو چەسپاوە، قیامەت رادەبێ‌و شکو گومانی تێدا نیە، قیامەت حەقەو حەق دەبێ بێتە جێ، حەق نافەوتێ‌و بە فیرۆ ناڕواو بەتاڵ نابێتەوەو ناپوچێتەوە. ﴿فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾ بە زەخاریف‌و زەرق‌و بەرقی دونیا هەڵمەخەڵەتێن، لەززەت‌و خۆشی کاتیی دونیا ئێوە لە هەوڵدان بۆ قیامەت غافڵ نەکا، ژیانی دونیا لە خشتەبەرەو پێویستە وریای خۆتان بن. ﴿وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ وریا بن شەیتان لە خشتەتان نەبا، واتان لێ نەکا بە خەیاڵ‌و هیوای بۆش بژین‌و وای بخاتە دڵتانەوە: کەهەر تاوانێك بکەن خودا لێتان خۆش دەبێ، لەم ڕێگەوە لە خشتەتان بەرێ‌و بکەونە ناو زلکاوی تاوان‌و گومراییەوە، نەهێڵن زەفەرتان پێ بەرێ

﴿٦إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾ بێگومان شەیتان دوژمنی سەرەکی ئێوەیەو دوژمنایەتی خۆی بۆ ئێوە ڕاگەیاندوە ﴿فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ ئێوەش بە دوژمنی خۆتانی حسێب بکەن، ئەو لە کۆنەوە دژایەتی ئێوەی ڕاگەیاندوە، ئێوەش بە توندی دژایەتی بکەن، مەیکەنە ئامۆژگاریکەری خۆتان، شوێنی مەکەون، ئەو دوژمنتانە، دوژمنیش ئەگەر عەقڵی هەبێ شوێن دەژمنی خۆی ناکەوێ، شەیتان بانگەوازیی ئێوە ناکا بۆ خێرو خۆشی‌و سەرفرازی ﴿إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ ئەو تەنیا دەیەوێ گومراتان بکا بۆ ئەوەی لەگەڵ خۆیدا بتانباتە ناو دۆزەخ، دەی کەسێك عەقڵی هەبێ، چۆن بە پیر بانگەوازیی کەسێکەوە دەچێ بانگەوازیی بکا بۆ ناو دۆزەخ.

﴿٧الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ ئەوانەی کافرن بە خوداو بڕوایان بە پێغەمبەرێتی پێغەمبەرەکەی نیە، ئینکاری زیندوبوونەوەیان کردوەو دەکەن‌و شوێن وەسوەسەی شەیتان دەکەون، ئەوانە عەزابی بە ئێشیان بۆ ئامادە کراوە ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ ئەوانەی بڕوایان بە تاك‌و تەنهایی خودا هێناوە، بڕوایان بە پێغەمبەرێتی پێغەمبەر هەیە، قیامەت بەڕاست دەزانن وێڕای بڕوای دەروونیان، کردەوەی باشیان ئەنجام داوەو، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی پەروەردگار بوون، ئەوانە لێخۆشبوونی خودا لە تاوان‌و بەهەشتی ڕازاوەیان بۆ بڕیار دراوە.

﴿٨أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا؟﴾ چۆن یەکسانن خراپەکارو چاکەکار؟ چۆن دەگونجێ ئەو کافرە سەرڕەقانەی: کە شەیتان کردەوەی ناشیرینی لەلا جوان کردبن، بت‌و صەنەم دەپەرستن‌و پێیان وایە: کاری باش دەکەن، چۆن دەگونجێ لەگەڵ هیدایەتدراوەکان دا یەکسان بن ؟؟ ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ بێگومان خودا گومڕا دەکا ئەوانەی بیەوێ گومڕایان بکا، هیدایەتی ئەوانەیش دەدا: کە بیەوێ هیدایەتیان بدا. ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست؛ خەفەت بەسەرکەشی‌و کوفرو بێدینی ئەو گومڕایانە مەخۆ، وریا بە نەفسی خۆت لەبەر ئێش‌و خەفەت‌و خەمخواردن بۆ ئەوان بە زایە نەچێ، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ بێگومان خودا زانایەو دەزانێ چی دەکەن. هیچی لێ گوم نابێ‌و لە قیامەت دا بە گوێرەی تاوانەکانیان سزایان دەدا.

﴿٩وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ﴾ پەروەردگار خودایەکی وایە با هەڵدەکا هەور وەجم‌وجوڵ دەخاو ڕایان دەدا بۆ شوێنێك: کە خودا بیەوێ، لێیان دەخورێ بۆ وڵاتێك کە وشك هەڵاتبێ‌و گژوگیای لێ نەڕوابێ، جا باران لەو هەورانەوە دەبارێنین، زەوی زیندوو دەکەینەوە بە گیاوگژو زەنوێر دەبێتەوە، ڕوەك‌و درەختی تێدا سەوز دەبنەوە، هەر بەو شێوەیە ڕۆژی قیامەت ئادەمیزاد زیندوودەکەینەوە.

﴿١٠مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ واتە: کەسێك بیەوێ شەرەف‌و شکۆمەندیی بەدەست بێنێ، با لە ڕێگەی بەندایەتیکردن بۆ خودا وەدەستی بێنێ، با هەر لە خودا داوای عیززەت‌و شکۆمەندیی بکا، چونکە سەرچاوەی عیززەت‌و تواناو باڵادەستی بۆ خودای مەزنە، هەر ئەو شکۆمەندیی‌و بەخت‌و ئیقباڵ دەبەخشێ بە کەسانێك بیەوێ

پێیان ببەخشێ، ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ ئەگەر ئێوە خودا نابینن‌و ناگەنە لای، ئەوە باش بزانن خودا ئاخاوتنی ئێوە دەبیستێ، قسەی پاك‌وخاوێن وەردەگرێ، یەكتاپەرستی‌و ذیكرو تەسبیحات‌و فەرمان بە چاكەو نەهی لە خراپەو پاڕانەوە لەخوداو قورئان خوێندن پەسەند دەكاو قبووڵە لای. وتنی (سبحان الله و الحمد لله و لا الــه الا الله والله اكــبر) لــه گــەورەترین جــۆری ذیكــرو تەسبیحاتەكانە، كردەوەی باش‌و پەسەند وشەی باش بەرز دەكاتەوە بۆ لای خۆی! ﴿وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾ ئەوانە پیلانی خراپەو سەرپێچی كردنی خودا دادەڕێژن، كردەوەی خراپ‌و بەد، ئەنجام دەدەن، وەكوو ئەوانەی پیلانی كوشتنی پێغەمبەریان دارشت، هەروەها ئەوانەی هەوڵی لاوازبوونی ئایینی ئیسلام دەدەن‌و لەمپەڕ دروست دەكەن بۆ ئەوەی خەڵكی موسوڵمان نەبێ، وایش نیشان دەدەن: كە ئەوان عیبادەتی خودا دەكەن‌و كارێك ئەنجام دەدەن خودا لێی رازییە، ئائەوانە عەزابی بە ئێش‌و سامناكیان بۆ داندراوە، پیلان‌و هەوڵ‌و تێكۆشانیشیان هەڵوەشاوەو بێ ئاكامن، رەنج بە خەسارو كردەوە پوچن،

﴿[11] وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا﴾ پەروەردگار سەرەتا ئادەمیزادی لە گڵ دروست كردوە، بابە گەورەی ئادەمیزاد: كە باوە ئادەمە لە گڵ دروست كراوە گڵیش بۆ خۆی ماددەیەكی بێ گیانە، پاشان ئێوەی ئادەمیزادی لە دڵۆپە ئاوێك دروست كردوە، كە مەنی پیاوەو دەڕژێتە رەحمی ئافرەتەوەو لەگەڵ ئاوی‌ئافرەت تێكەڵ دەبێ‌و ئادەمیزادی لێ پێك دێ. ﴿وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ﴾ هیچ مێینەیێك بە ئادەمیزادو غەیری ئادەمیزادەوە كۆرپەیێك لە منداڵانی‌دا هەڵناگرێ‌و داینانێ ئیللا بە زانستی خودا ئەنجام دەدرێن! خودا خەڵقی دەكاو بە قۆناغەكانی ژیانی‌دا تێپەڕی دەكا، تەنانەت هێلكەش كە جۆرە حەملێكەو لە دەرەوەی منداڵدان دا بەهۆی لەسەر هەڵنیشتنی دایكەكە، یان بەهۆی ئامێرەوە، گیانلەبەری لێ پەیدا دەبێ‌و بێچووی لێ هەڵدێ، هەمووی بەئاگاداریی خودایەو ئەو رەدامیان دێنێ.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۚ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ ۞ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

﴿وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾ لە تەمەنی هیچ كەس درێژ ناكرێتەوە، لە تەمەنی كەس كەم ناكرێتەوەن ئیللا لە لاپەڕەی هەموو ئادەمیزادێك دا بە دورودرێژی‌و بە وردی ئەو زانیارییە لە لەوحولمەحفوظدا تۆمار كراوە، لەو ئەندازەیەی لەوێ دا چەسپاوە كەم‌و زیاد ناكا، درێژ بوونی تەمەن‌و كورتبوونی بە قەضاوقەدەری خودایە، ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ جێبەجێ كردنی ئەو یاساو نیظامە لای خودا كارێكی ئاسانەو ج گرانیەكی تێدا نیە.

﴿[12] وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ زۆربەی موفەسسرین پێیان وایە مەبەست بە: ئایەتەكە پەند هێنانەوەیە دەربارەی كوفرو ئیمان، یان كافرو موسوڵمان، هەرگیز ئیمان لەگەڵ كوفردا چون یەك نین، وەكوو چۆن دەریای شیرین‌و خاوەن ئاوی گوارا لەگەڵ دەریای تفت‌و تاڵ‌و سوێردا چون یەك نین، واتە لە راستی‌دا ئەو دوو دەریایانە چون یەك نین، یەكێكیان ئاوی شیرین‌و گوارایە، بە

گوێرەی پێویستیاتی ولاَتەكان بە چۆومو جۆگاكان دا جاریی دەبێو زەویوزارو كشتوكاڵ ئاودێر دەكا، بۆ لێ خواردنەوە گونجاوەو، ئەویتریان تاڵو سوێرو راوەستاوە، بە كەڵكی خواردنەوە نایەو قوت ناچێو قورك دەسوتێنێ. بەناو هەردو دەریاكان دا كەشتی تێپەڕدەبن. ﴿وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْماً طَرِيّاً وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا﴾ لە هەردو جۆری دەریاكان ماسی راو دەكەنو گۆشتی تەڕو ناسك دەخۆنو لە هەردوكیان دا لوئلوئو مەرجان دەردەهێنن دەیكەنە خشڵو خۆتانی پێ دەرازێننەوە، ﴿وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ هەندێكە لە نیعمەتی خودا بەسەر ئێوەی ئادەمیزادەوە هاتوچۆی كەشتیو گەمێكان بەناو دەریاكان دا. تۆ دەبینی ئەی بینەر! كەشتیو گەمێكان ئاوی دەریاكان شەق دەكەنو بە گوێرەی ئەو سروشتەی، كە خودا لە ئاوو مادە سەرئاوەكان دا دایناوە دێنو دەڕۆن، بۆیەو جۆرە كاڵای تریان لێ باركراوە لە ولاَتێكەوە دەیگوێزنەوە بۆ ولاَتێكی تر، بۆ ئەوەی:كە ئێوە بەو هاتوچۆیەتان هەوڵی بازرگانی بدەنو لە هەمان كات دا سوپاسی خودا بكەن لە سەر ژێربار كردنی ئەو كەشتیو گەمێیانەو تواناتان بۆ بەكارهێنانیان.

﴿[١٣]يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ شەو دەخاتە ناو رۆژەوە، واتە لە شەو كەم دەكاتەوەو دەیخاتە سەر رۆژ، لە رۆژ كەم دەكاتەوەو دەیخاتە سەرشەو، ئەم درێژ دەكاو ئەو كورت دەبێو بە پێچەوانەوە. كاتی وایش دەبێ بەرامبەر دەبن. ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى﴾ خۆرو مانگی رام كردون، هەروا هەموو ئەستێرەكانی بە گەڕۆكو وەستاوەكانەوە رام كردون، هەریەكە لە خۆرو مانگ بە ئەندازەی خۆیو یاسایەكی یەزدانی لە هەڵخولانو هاتوچۆدان تا كاتی رابوونی قیامەت:بۆ ئەوەی ژمارەی ساڵو مانگوحیسابی خۆتان بزانن، وەرزەكانی ساڵو كاتی حەجكردنو مانگی پیرۆزی رەمەزان دیاری بكەن، كاتی نوێژو جومعەو جەماعەتتان لا نومایان بێ. ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ﴾ ئەو كەسەی ئەوە تواناو دەسەڵاتیەتی ئەوە كردەوەو شوێندەستیەتی لە دروستكردنی ئاسمانەكانو زەویو دروستكردنی ئادەمیزاد لە گڵوهەڵسوڕاندنی بونەوەر بەو شێوە رێكوپێكە، ئەوە(الله)یە، خودای گەورەی ئێوەیە، هیچ خودا نین جگە لە ئەو، خاوەنی بوونەوەرە، ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾ ئەو بتو سەنەمانەی ئێوەی موشریك دەیانپەرستنو پێتان وایە: دەتوانن یارمەتیتان بدەنو كاتی تەنگانە فریاتان بكەون، دڵنیا بن لە بونەوەردا دەسەڵاتی هیچیان نیە، تەنانەت دەسەڵاتی هێنانەدی شتێكیان نیە: كە بە ئەندازەی توێكڵە تەنكەی سەر دەنكە خورمایەك بێ.

﴿[١٤]إِنْ تَدْعُوهُمْ لا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا﴾ ئەگەر هاوار بكەنە ئەو خودا درۆزنانە: كە ئێوە لە جیاتی خودا دەیانپەرستن، هاوارەكەتان نابیسن، چونكە مادەیەكی بێ گیانو بێ هەستن، لە فەرزی محاڵ دا ئەگەر گوێشیان لە هاوارەكەتان بێ ناتوانن هیچتان بۆ بكەن، ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ﴾ لەرۆژی قیامەت دا، كەئێوە بە هیوان فریاتان بكەون، ئەوان ئینكاری ئەو پەرستشو كردەوانەی ئێوە دەكەنو نارەزامەندیی خۆیان بەرامبەر كردەوەكانتان دەردەبڕن، دەڵێن: ئەوانە درۆ دەكەن، ئێمە ئاگامان لە عیبادەتكردنیان بۆ ئێمە نیە، ﴿وَلا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ﴾ هیچ كەسێك دەربارەی حاڵو وەزعی ئەو خودا درۆزنانە لە رۆژی قیامەت داو پەرستشكارەكانیان هەواڵی راستو دروستت ناداتێ، هەر خودا دەتوانێ هەواڵی راستو سەرەنجامی واقیعی شتەكانت پێ رابگەیەنێ،

﴿[١٥]يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! هەمووتان موحتاجی خودان، پێویستیتان بە یارمەتی خودا هەیە، هەموو هەناسەیەكی هەڵی دەمژنو دەیدەنەوە، لە هەموو جموجوڵو هەڵسوكەوتێكتان دا پێویستیتان بەوە هەیە خودا هێزو تواناتان پێ ببەخشێ، هیچ شتێكتان بێ یارمەتیدانی پەروەردگار پێ ناكرێ، بۆیە ئەركی سەرشانتانە بە دڵسۆزی بەندایەتی خودا بكەن پەروەردگار بێ ئاتاجە لە عیبادەتكردنی ئێوەو غەیری ئێوە، ئێوە بەندایەتی بۆ بكەن یان بۆی نەكەن ئەو هەر خودایەو لە خودایەتی ناكەوێ.

﴿[١٦]إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ. [١٧]وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ ئەگەر بیویستایە ئێوەی لەناو دەبردو گەلو نەتەوەیەكی تری دەهێنایە كایەوەو جوداواز دەبوون لە ئێوە،

ڕێکوپێک تر دەبوون لە ئێوە، ئەنجامدانی کارێکی ئاوەها بۆخودا چ گرانیەکی تێدا نیە، بەڵکوو زۆر ئاسانو بێ ئەرکە. ﴿[١٨] وَلا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ هیچ نەفسێکی تاوانبار، تاوانی یەکێکی تر هەڵناگرێ، هەرکەسە بە تاوانی خۆیەوە هەڵئەوگیرە، وکردەوەی خراپی خۆی بە کۆڵیەوەیەتی. ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾ ئەگەر یەکێکی کۆڵ گران بە باری قورس، داوا لە یەکێکی تر بکا یارمەتی بداو هەندێکی لە تاوانەکانی بخاتە ئەستۆی، داوالێکراو هیچ بە پیریەوە نایەو وەڵامی ناداتەوە، تەنانەت ئەگەر خزمی نزیکیشی بێ. ﴿إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلاةَ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەوەکوو بە پەیامەکەت پەندئامێز دەبێ بۆ ئادەمیزاد، ئیللا بۆ کەسانێك کە بە نهێنی لە خودا دەترسن، خاوەن عەقڵو فامن، بڕوایان بە شتە غەیبییەکان هەیە پێش ئەوەی بە چاوی خۆیان بیان بینن، هەرچی شەریعەت فەرمانیان پێ بکا ئەوان بە دڵسۆزی ئەنجامی دەدەن، ئەو نوێژانەی لەسەریان فەرز کراوە بە ڕێکوپێکی بەجێی دێنن. ﴿وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ﴾ هەرکەسێك خۆ لە هاوەڵدانان بۆ خوداو تاوان پاك دەکاتەوە، سودی طاعەتەکەی بۆ خۆیەتی، سەرەنجام گەڕانەوە هەر بۆ لای خودایەو ئەو حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکا، هەر کەسە بە گوێرەی کردەوەکانی پاداش وەردەگرێتەوەو سزا دەدرێ. چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە.

﴿[١٩] وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ. [٢٠] وَلا الظُّلُمَاتُ وَلا النُّورُ. [٢١] وَلا الظِّلُّ وَلا الْحَرُورُ﴾ کوێرو بینا وەکوو یەك نین هەروا تاریکییەکانو ڕوناکی جوداوازن، سێبەرو گەرمایش لێك ناچن، لە لای پەروەردگار هەرگیز ئیمانو کوفر، خێرو شەڕ، هیدایەتو گومرایی، وەکوو یەك نینو بە یەك چاو سەیریان ناکرێ.

﴿[٢٢] وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلا الْأَمْوَاتُ﴾ هەرگیز وەکوو یەك نین، موسوڵمانی دڵزیندوی خاوەن هەستو کافری دڵڕەقی هەست مردوو، دوو شتیی دژ بە یەکی سروشت جیاوازنو لێك ناچن! ﴿إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ﴾ بێگومان خودا

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

هیدایەتی ئەوانە دەدا کە بیەوێ هیدایەت وەربگرنو بەڵگەو دەلیل کاریان تێ بکەن، وایان لێ دەکا بەڵگە ببیسنو سودی لێ وەربگرن. ﴿وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾ ئەتۆ ئادەمیزادیو توانات سنورداره، ناتوانی پەیامی خۆت بە مردوانی ناو گۆڕ بگەیەنی، هەروا ناتوانی پەیامی خۆت بە کەسانێك بگەیەنی کە دڵیان مردوەو وەکوو ئەهلی گۆڕستانن و کوفر دڵی مراندون.

﴿[٢٣] إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾ ئەرکی سەرشانی تۆ ترساندنو بێدار کردنەوەیە، ئەتۆ پێغەمبەریو ترساندنو گەیاندنت لەسەرە، هیدایەتدانو گومراکردن بەدەست خودایە!

﴿[٢٤] إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيراً وَنَذِيراً﴾ ئێمە تۆمان بە حەق ڕەوانە کردوە ئەی پێغەمبەر! مزگێنی دەدەی بە خوداپەرستان بەبەهەشتو کافرەکان دەترسێنێ لە ئاگری دۆزەخ، ئەرکی سەرشانی تۆ مژدەدانو ترساندنە. ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ هیچ گەلو نەتەوەیەك نیە پێغەمبەری بۆ سەر ڕەوانە نەکرابێ، هەر گەلو نەتەوەیەك هاتبێتە سەر

روی زەوی پێغەمبەرمان بۆ سەر ناردون، لە عەزابی سەختی ئێمە ترساندویانن، بیانوویان بڕیون،

﴿٢٥ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ ئەگەر موشریکەکانی قورەیش، کە قەومی خۆتن، بە درۆت بخەنەوە، ئەوە تۆ دڵگران مەبە، چونکە هەر تۆ بە درۆ نەخراوێتەوە، گەل‌و نەتەوەکانی پێش ئەوانیش پێغەمبەرانیی پێش خۆیان بە درۆ خستونەوە. ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾ ئەو گەل‌و نەتەوانەش پێغەمبەرەکانیان هاتوونە سەریان بە موعجیزەو نیشانەی جیاجیاوەبە نامەو سیپارەی نووسراوەوە؛ وەکوو صوحوفی ئیبراهیم‌و موسا، هەروەها بە کتێبی ئاشکراو هیدایەت ئامێزەوە، وەکوو تەورات‌و ئینجیل.

﴿٢٦ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ وێڕای ناردنی ئەو پێغەمبەرانەو ناردنی ئەو نامەو کتێبە ئاسمانییانە، گەل‌و نەتەوەکان پێغەمبەرەکانیان بە درۆ خستنەوە، پەیامەکانیان رەتکردنەوە، منیش ئەو سەر رەقە بەدرۆخەرەوانەم بە عەزابی سەختی خۆم گرتن‌و لەناوم بردن دەسا بڕوانە چیم بەسەر هێنان‌و چیم لێ کردن!!

﴿٢٧ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ ئەوە تۆ نەتبینیوە ئەی ئادەمیزاد: کە خودای باڵادەست‌و بە توانا چەند شتێکی جیاجیاو زۆر، لە شتێك دروست دەکا؟ نەتبینیوە لە ئاسمانەوە ئاوی باراندوە بەو بارانە لە زەوی جۆرەها بەروبومی جیاجیا لە تام‌و چێژو رەنگ‌و سیمادا، لە بۆن‌و سودو تەمەن دا بەدی هێناوە، هەندێکی سورو برێکی زەردو بەشێکی رەش‌و جۆرێکی سپی، هەمیشەو تێکەڵاوو رەنگاورەنگ، هەموو ئەم حەمکە گژوگیاو دارو درەخت‌و بەروبووم‌و میوەجاتە لە یەك زەوی پەیدا دەکاو یەك ئاو دەخۆنەوە. ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا﴾ واتە: هەروەها خودا کێوەکانی وا دروست کردوون رەنگ‌و شێوەیان لێك جیایە، رەنگی بەردو شاخەکانیان جۆراوجۆرە، هەندێکی سپی‌و جۆرێکی رەش‌و برێکی سورو لایەکی سەوزو بەشێکی رەنگی ترو تێکەڵاو، بۆ نموونە ئێستا ئێمە لەناوچەی سلێمانی‌دا دەبینین کارگەکانی بەردی مەرمەڕ بەردی جۆراو جۆریان هەیە لەناوچەی قەرەداخەوە بەردی رەش دێنن‌و بە مشار قاشی دەکەن لە پێنجوێنەوە بەردی سەوزو لە ناوچەی ماوەتەوە بەردی سورو لە گوندی دێرێوە بەردی رەصاصی‌و...هتد دەهێنن‌و قاشیان دەکەن‌و دانیشتوان تەغلیفی ناو ماڵ‌و دیواری خانوەکانیانی پێ دەکەن، بۆ رازاندنەوەی جادەو بازاڕ بەکاریان دەهێنن‌و هەندێکیشی لێ دەنێرن بەم لاو بەولادا. ئێستا کە بەو بەردە رەنگاو رەنگانە دانیشتوان، تەختی ماڵەکانیان کاشی دەکەن، دیمەنێکی جوان‌و قەشەنگ دەنوێنن زۆرو حەوشەو بەر بێلایان دەڵێی باغچەی گوڵگوڵاوییە.

﴿٢٨ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ﴾ هەروەها پەروەردگار لە ئادەمیزادو زیندەوەران دا لە پاتاڵ‌و ئاژەڵ دا کە مەڕو بزن‌و حوشترو رەشەوڵاغە، جۆرەها شێوەی لێیان دروست کردوە، جۆرەها رەگەزی گیانلەبەرانی بەدیهێناوە، لە تاقە رەگەزێکیش دا جۆرەها رەنگ‌و سەروسیمای خوڵقاندوە، جۆرەها رەنگ‌و دەنگی تێدا رسکاندون، حەزو ئارەزۆی جۆراوجۆر، زمانی جیاجیا، رەنگی زۆرو هەمەجۆر، ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾ نەوەکو لە خودا دەترسێ بە نهێنی، ئیللا ئەوانە نەبێ کە زانیاریان هەیە بە خودا، دەزانن چ صیفەتێك شیاوی زاتی پاکیەتی، دەزانن دەسەڵات‌و توانای رەهای هەیەو هەرچی بیەوێ بیکا دەیکاو هیچی لێ یاخی نابێ،

﴿٢٩ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ﴾ ئەوانەی بەردەوامن لەسەر خوێندنەوەی قورئان‌و پەیڕەوی کردنی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی، جێبەجێکردنی ئەرکی سەرشانیان، نوێژەکانیان بە رێك‌وپێکی‌و لە کاتی خۆیدا ئەنجام دەدەن، لەو ماڵ‌و سامانەی خودا پێی بەخشیون بە نهێنی‌و بە ئاشکرا بە شەووبەرۆژ لێی دەبەخشن، ئەوانە بە هیوای پاداشی خودان‌و چاوەڕوانی ئەوە دەکەن خودا لە پاساوی طاعەت‌و بەندایەتی کردنیان پاداشی باشیان بداتەوە، ئاشکراشە خودا رەنج بە خەساریان ناکاو هیوایان دێتە جێ.

﴿٣٠ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾ پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی خودان، بۆ ئەوەی خودا پاداشیان بداتەوەو لە فەضل‌و گەورەیی خۆیشییەوە پاداشیان بۆ زیاد بکا، شتی وایان بداتێ بە خەیاڵیش پەیان پێ نەبردبێ، ﴿إِنَّهُ غَفُورٌ

وَٱلَّذِىٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ هُوَ ٱلۡحَقُّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِعِبَادِهِۦ لَخَبِيرُۢ بَصِيرٞ ﴿٣١﴾ ثُمَّ أَوۡرَثۡنَا ٱلۡكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَيۡنَا مِنۡ عِبَادِنَاۖ فَمِنۡهُمۡ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ وَمِنۡهُم مُّقۡتَصِدٞ وَمِنۡهُمۡ سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ يَدۡخُلُونَهَا يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ ﴿٣٣﴾ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَذۡهَبَ عَنَّا ٱلۡحَزَنَۖ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٞ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِىٓ أَحَلَّنَا دَارَ ٱلۡمُقَامَةِ مِن فَضۡلِهِۦ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٞ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٞ ﴿٣٥﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمۡ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقۡضَىٰ عَلَيۡهِمۡ فَيَمُوتُواْ وَلَا يُخَفَّفُ عَنۡهُم مِّنۡ عَذَابِهَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِى كُلَّ كَفُورٖ ﴿٣٦﴾ وَهُمۡ يَصۡطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا غَيۡرَ ٱلَّذِى كُنَّا نَعۡمَلُۚ أَوَلَمۡ نُعَمِّرۡكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ ٱلنَّذِيرُۖ فَذُوقُواْ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٣٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ عَٰلِمُ غَيۡبِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

شَكُورٌ﴾ بێگومان خودا زۆر لێخۆشبوه لە تاوانی بەندە تۆبەكارەكانی، سوپاسی ئەوانە دەكا،كە بەندایەتی بۆخودا دەكەن، واتە: لێیان رازیی دەبێ.

﴿[31]وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ ئەو پەیامو سروشەی بۆتۆمان رەوانە كردوه كە بریتییە لە قورئان حەقو چەسپاوه، پشتگیریی نامە ئاسمانییەكانی پێش خۆی دەكا، ﴿إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ﴾ بێگومان پەروەردگار زانیاری تەواوی دەربارەی كارو پیشەی بەندەكانی هەیە، نهێنیی و ئاشكرایانی كۆنترۆڵ كردوه، ئاگادارو بینایە بە هەموو حاڵو وەزعێكیان،

﴿[32]ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ واتە: پاشان بڕیارمان داو كردمانە حوكمێكی قەطعی: كە قورئان بكەینە میرات بۆ بەندە هەڵبژاردەكانمانو بیكەینە بەرنامەی ژیانیان بۆیان، جا ئەو بەندە هەڵبژاردانەمان سێ جۆرن:

١-هەیانە ستەم لە خودی خۆیان دەكەنو سنووڕشكێنی ئەنجام دەدەن، هەندێ ئەركی سەرشانیان ئەنجام نادەن بڕێ تاوان دەكەن،(واتە: تاوانی بچوك)

٢-هەیانە مامناوەندییە، واجبات بەجێ دێنیو خۆدەپارێزێ لەشتی حەرام بەڵام هەندێ شتی سوننەت ناكاو بڕێ كاری مەكروهیش ئەنجام دەدا.

٣-هەیانە هەوڵی ئەنجامدانی كاری خێر دەداو سوورە لەسەر پابەندبوون بە فەرمانو جڵەوگیرییەكانی قورئانو ئەركی سەرشانی جێبەجێ دەكا، خۆ دەپارێزێ لە شتی حەرامو هەندێ كاری موباحیش ناكا،﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾ ئائەوە: كە قورئانی پێداونو كردویەتی بە بەرنامەی ژیانتانو هەڵبژاردنتان بۆ ئەوەی قورئانتان بۆ بنێرێ فەضڵو نیعمەتی خودایە بەسەر ئێوەوە.

﴿[33]جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾ ئەو هەڵبژێراوانە ڕۆژی قیامەت دەچنە ناو باغچەو باغاتی بەهەشتەوە، بۆ هەتاهەتایی تێیدا دەمێننەوە، ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤاً وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ خشڵدار دەكرێنو دەرازێندرێنەوە بە بازنو دەستبەندی ئاڵتونو بە دوڕی پرتەودارو مرواری، پۆشاكیان لە بەهەشت دا حەریری خالیصو نایابو ناسكە،

﴿[34]وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾ ئەو سێ تاقمە هەڵبژاردەی بەندەكانمان:كە دەچنە ناو بەهەشتەوەو جێگیر دەبن، دەڵێن: سوپاسوستایشی بێپایان بۆ ئەو خودایەی ترسی عەزابی لەسەر لابردین، لە غەمو خەفەتی دونیا رزگاری كردین، نەترسی نارەحەتی داهاتوومان هەیە، نەپەرۆشی رابواردنی دونیامانە، بێگومان پەروەردگاری ئێمە خاوەنی فەضڵو رەحمەتی بەرفراوانەو لێخۆشبووە لە تاوانی بەندەكانیو سوپاسی عیبادەتكردنیان دەكاو لێیان رازییە.

﴿[35]الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ﴾ دەڵێن: ئەو خودایەی: كە بە فەضڵو رەحمەتی خۆی ئەم شوێنو جێگایەی بە ئێمە بەخشیوە لێی ناگوێزینەوە، ئەگینا كردەوەكانی ئێمە بارتەقاو بەرامبەریی ئەم نیعمەتانە نین. ﴿لا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾ كەشو هەواكە هەمووی خۆشیو

رابواردنـه، هـیچ ناخۆشـیو مانـدووبونێکمان تـوش نایـه، ماندووشەکەتی جەستەییو نارەحەتی دەروونیمان تووش نابێ!

﴿٣٦ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا﴾ ئەوانەی کافرنو بڕوایان بە هەبونو تاکوتەنهایی خودا نیە، قورئان بە ڕاست نازانن، بەڵگەو نیـشانەکانی ئیمـان دەشـارنەوە، هـەوڵ دەدەن سـەر لـە ئـادەمیزادان تێك بـدەنو گومرایـان بکـەن، ئەوانـە ئـاگری دۆزەخیان بۆ ئامادەکراوەو تێیدا دەمێننەوە بۆ هەتاهەتایەو بڕیاری مردنێکی تریان بۆ نادرێو بمرن لەو سزا سەختە ڕزگاریـان ببـێ، عـەزابی سەختیـشیان لەسـەر سوك ناکرێ، ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ﴾ بەو جۆرە سزای هەموو ئەوانە دەدەینەوە؛ کە زێدەڕەوی دەکەن لە کوفرو بێدینیدا، لە بنکی دۆزەخ دا بەندیان دەکەین.

﴿٣٧ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾ ئەو کافرانە لەناو دۆزەخ دا هاواریان لێ هەڵدەستێو دەکەونـە زورەزورو پاڕانـەوەو لالانـەوەو هاوارهـاوارو دەڵێن: خودایـە! لـەم تەنگانـەو عەزابـە ڕزگارمـان بکـەو لـە دۆزەخ بمانبـەرە دەرەوەو بمـانگێڕەوە بـۆ ژیـانی دونیـا، ئەگـەر بمانگێڕییـەوە بـۆ ژیانی دونیا ئـیتر، ئێمـە یەکسەر دەست دەکەین بەکاری چاكو خوداپەرستیو هەرگیز ناگەڕێینەوە بۆ سەر ئەو کردەوە ناشیرینانەی ئەنجامەمان داون، جارێکیتر بیرای بیرای هاوەڵ بۆخودا دانانێین، ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ﴾؟ ئایا ئێمە لە دونیادا تەوەندەمان تەمەن نـەدانێ: کـە بتوانن بیر بکەنـەوە؟ ئەوەنـدەمان لـە ژیان دا نەهێشتنەوە کە لە حەق تێبگەنو سوودی لێ وەربگرن؟ ﴿وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾ وەلحـاڵ ئێـوە لـەژیانی دونیاتـان دا پێغەمبەری ترسێنەر هاتۆتە ناوتانو بانگەوازیی کـردون بۆ ئیمانهێنان، ﴿فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾ دەسا بچێژن عـەزابی نـەبڕاوەی دۆزەخ لـە تۆڵـەی کـردەوە ناشـیرینەکانی خۆتان، لەسەر سەرپێچیکردنتان بۆ پـەیامی پێغەمبـەران لە دونیـادا، بێگومـان ئێـوە بـەو هەڵوێستانەتان ستەمکار بـوون، ئـەمڕۆش ستەمکاران بـێ پـشتوپەنانو کـەس نیـە بتوانـێ یارمەتی ئێوەی ستەمکار بدا،

﴿٣٨ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ بێگومـان پـەروەردگار هـەموو پەنامەکییـەکی ئاسمانـەکانو زەوی دەزانـێ، هـیچ شـتێکی لـێ گـوم نابـێ، ئاگـاداری هـەموو هەڵسوکـەوتو کردەوەیەکتانـە، دەزانـێ سروشتو خووتان چۆنە، چیتان لەناو دەروون دا حەشارداوە، تەنانـەت ئەگـەر بـشتانگێڕێتەوە بـۆ جیهـان، ئێـوە هـەمان هەڵوێستی ناشیرینو بیروباوەڕی ناڕاستو ناحەقتان دەبێ.

﴿٣٩ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ﴾ پەروەردگارتان خودایەکی وەهایە، ئێوەی کردوە بە چین چین لەسەر زەوی، چینێکتان دەڕوا چینێکی ترتان جێگایان دەگرنەوە، بۆئەوەی هـەمووتان سـود لـە خێروخێراتـی زەوی وەربگـرن، سوپاسگوزاری خودا بن، یەکتاپەرستی بکەن، جا﴿فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾ کەسێك سپڵەیی بکا بەرامبەر نیعمەتەکانی خودا، هەڵسوکەتو بیروبۆچونی کوفرئامێز بێئەوە زیانی کوفرەکـەی لەسـەر خۆیـەتیو بۆخـۆی خەسـارەتمەندو بەدبەختو ماڵوێرانە. ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتاً﴾ بەردەوامبوون لەسەر کوفر جگە لە قارو غەزەبی خودا چیتریان بۆ دەستەبەر ناکا، هەتا ئەوان سووربن لەسەر کوفرو بێدینی،خودا زیاتر رقی لێیان دەبێو عەزابیان بۆ سـەختتر دەکا، ﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَاراً﴾ بـەردەوامبونیان لەسـەر کـوفر جگـە لـە خەسـارەتمەندیو ماڵوێرانی هیچی تریان بۆ زیاد ناکا.

﴿٤٠ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾ ئـەی پێغەمبەر! بـەو موشریکە نـەفامو سـەرڕەقانە بڵـێ: وەرن پـێم بڵـێنو تـێم بگەیـەنن ئـەو بتوصـەنەمانەی کردوتـانن بـە هاوەڵی خوداو بـە خودایان دەزانـن، ئایـا چـییان لـەزەویدا بـەدی هێنـاوە؟ کامەیـە شوێندەستو کردەومیان؟ ﴿أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ؟﴾ ئایا هاوبەشـییان هەیـە لەگـەڵ خـودادا لـە دروسـتکردنو بەڕێوەبردنو خاوەنیـەتی ئاسمانەکان دا؟ هەتا شیاوی ئەوە بن بەندایەتییان بۆ بکەن؟ ﴿أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ﴾ ئایا نازڵمان کردوە بۆ سەریان نامەیەکی ئاسمانی وەها پشتگیریی شیركو کوفریان بکاو بەڵگە بێ لەسەر داواکەیان؟!

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا (٣٩) قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا (٤٠) ۞ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (٤١) وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا (٤٢) اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا (٤٣) أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا (٤٤)

ئەخێر نامەیان بۆ نەنێردراوە ﴿بَلْ إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً إِلَّا غُرُوراً﴾ بەڵکوو لەوەدا ئەوەکوو شوێن کەوتوون ئیللا شوێن هەواو هەوەس‌و ئاراو ئارەزۆی خۆیان کەوتوون، هەموو بیروبۆچوون‌و هەوەس‌و ئارەزۆیان بوغرایی‌و بوختان‌و بەتاڵە، وەکوو چۆن ملهوڕو ستەمکاران وادەی بێبناغەو پڕوپووچ دەدەن بە شوێنکەوتوانیان، بە چاوو ڕاو هەڵیان دەخەڵەتێنن، بە فاک‌و فیک لە خشتەیان دەبەن!

﴿[٤١] إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾ بێگومان پەروەردگار بە قودرەت‌و توانای خۆی ئاسمانەکان‌و زەوی ڕاگرتوون‌و ناهێڵێ لە جەمسەری خۆیان دەرچن‌و هەڵخولانی فەلەک تێک بچێ، هێزی کێشندەی تایبەتی لە نێوان ئەستێرەو مانگ‌و خۆرو باقی قەبارەکانی تردا خولقاندوە، هەریەکەیان بە پێی خۆی‌و لە مەداری خۆیدا دێوو دەچێ‌و هەڵدەخولێ‌و تا ئەو کاتەی خودا مەزندەی کردوە چرکەیەک وەستانیان نیە. ﴿وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً﴾ خۆ ئەگەر لە فەرزێکدا خەریک بن لە جەمسەری خۆیان دەربچن، جگە لە خودا کەسی تر توانای ئەوەی نیە نەهێڵێ لە خەت لابدەن، هەر خودا خۆی دەتوانێ پەرە بە هەڵسوڕان‌و هاتوچۆی ئەو ئەفلاک‌و قەبارانە بدا، بە فەرمانی خودا هەریەکەیان بە گوێرەی نەخشەو پلانی بۆ دیاریکراویان لە گەردان‌و بێ وەستان کاری خۆیان ئەنجام دەدەن، پەروەردگار وێڕای ئەوەی: کە خاوەنی ئەو هێزو تواناو دەسەڵاتە ڕەهاو بێسنوورەیە کاری بە شێنەیی‌و خاوەن صەبرە، مۆڵەتی موشریک‌و ستەمکاران دەدا، زوو بە غەزەبی خۆی نایانگرێ، لێخۆشبوو لێبوردەیە لە تاوانی ئەوانەی تۆبە دەکەن‌و لەگوناهەکانیان پەشیمانن.

﴿[٤٢] وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ﴾ واتە قورەیشییەکان پێش ڕەوانەکردنی حەزرەتی موحەممەد (ﷺ) بۆسەریان، سوێندی گەورەیان دەخواردو دەیانگوت: ئەگەر خودا بکا پێغەمبەرێکمان بۆبێ مۆژدەدەرو ترسێنەر بێ، شەرت‌و عەهد بێ لە هەموو گەل‌و نەتەوەیەک زیاتر بەپیر بانگەوازییەکەیەوە بچین‌و یەکسەر ئیمانی پێ بێنین‌و وابکەین ببینە نموونەی گەل‌و نەتەوەکان، بە تەواوی‌و بە دڵسۆزیی پابەندی پەیام‌و نامە ئاسمانییەکەی بین بە موو لەفەرمان‌وجڵەوگیرییەکانی لانەدەین، ئەوە حاڵ‌و وەزعی عەرەبەکان بوو، ئەوە سوێندو عەهدو پەیمانیان بوو، خەڵکیان لە خۆیان دەکردە شایەت‌و ئەم وادەو بەڵێنانەیان دەدان، کەچی﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُوراً﴾: کە ئاواتەکەیان هاتەجێ‌و خودا ترسێنەری لە ڕەگەزی خۆیان بۆ ناردن، بەزمانی خۆیان قورئانی بۆ پێغەمبەر (ﷺ) نارد پێیان ڕابگەیەنێ، زیاتر سووربوون لەسەر کوفرو بتپەرستی پێشوویان، ئەوەندەی تر کوفرەکەیان زیادی کردو پتر لە ڕێبازی ئیمان دوورکەوتنەوەو هەڵیان تیزاند.

﴿[٤٣] اسْتِكْبَاراً فِي الْأَرْضِ﴾ لەبەر خۆبەزلزانی‌و لوتبەرزی کردن لەسەر زەوی، ئەگینا بەڵگەو دەلیلێکیان بەدەستەوە نەبوو پشتی پێ ببەستن!!) ﴿وَمَكْرَ السَّيِّئِ﴾ هەروا لەبەر مەکری خراپ‌و فرت‌وفێڵی نابەجێ، بەم جۆرە خۆیان بە گومرایی هێشتەوەو خەڵکی تریشیان گومڕا دەکردو نەیاندەهێشت بەپیر بانگەوازیەکەی پێغەمبەرەوە بچن، ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾ تاوان‌و ئاکامی فرت‌و فێڵی

ناشيرين و كوفرو ئيلحاد هەر دەگەڕێتەوە بۆ خودی خۆيان و لە ئەستۆی خۆيان دايە، چونكە داب و نەريتی خودا وايە لە بوونەوەردا، هەر گەل و نەتەوەيەك بە پير پەيامی پێغەمبەرەكەيانەوە نەچووبن خودا لەناوی بردوون و توشی سزای سەختی دۆزەخيان دەكا،﴿فهل ينظرون الا سنة الأولين﴾ ئايا قورەيشييەكان جگە لە عەزاب و تۆڵە لێستاندنەوە لەسەر بيروباوەڕو هەڵوێستيان، چاوەڕوانی چیترن؟ ﴿فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلاً وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلا﴾ دڵنيا بە داب و نەريتی خودا گۆڕانی بەسەردا نايە، هەركەسێ پێغەمبەری خودا بە درۆ بخاتەوە خودا سزای دەداو جوداوازيی تێدا نيە، هەرگيز رەحمەت ناخرێتە شوێنی عەزاب و بە پێچەوانەشەوە هەرگيز خودا عەزابی خۆی لەسەر بەدرۆخەرەوەكان هەڵناگرێ بۆ ئەوەی بيخاتە سەر بێتاوانێك.

﴿٤٤أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾ ئەوە نەگەڕاون بەسەر زەويدا، لە كاروانكردن و هاتووچويان بۆ وڵاتی شام و يەمەن شوێنەواری گەل و نەتەوە پێشينەكانيان نەديوە؛ چۆن خودا وڵاتی بەسەردا خاپوركردون و خۆيان لەناوچون و كەلاوەكۆنی شارو گوندی وێرانبوويان بەبەرچاوەوەيە، ئێوارەو بەيانی لە گەشت و هاتووچۆيان دا دەيانبينن. هەرچەندە ئەوان زۆر لە قورەيشييەكان زۆرترو هێزدارتربوون، سامان و منداڵيان لە هی ئەوان زۆرتربوو، دەی كاتێك عەزابی خودا هاتە سەريان و يەخەی گرتن هيچ شتێك دادی نەدان، ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيماً قَدِيراً﴾ هيچ شتێك نيە لە ئاسمانەكان و زەويدا بتوانێ خودا دەستەوەستان بكا، هەر كاتێك پەروەردگار ويستی كارێك بكا لە ئاسمانەكان و زەويدا، هيچ لەمپەرێك نيە بتوانێ نەهێڵێ ويستەكەی بێتەدی، بێگومان خودا زانايە بە حاڵ و وەزعی هەموو كەس هيچ شتێكی لێ گوم نابێ و دەزانێ كێ شياوی سزادانە، خاوەن دەسەڵات و توانايە هەر كاتێ بيەوێ و چۆنی بوێ ئاوا تۆڵە دەستێنێ.

﴿٤٥وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ ئەگەر پەروەردگار بەپەلە بوايە لەسزادانی تاوانباران و هەر لەگەڵ تاوانێكيان كرد، خێرا بيگرتنايە، لەسەرڕووی بوونەوەر پێڕۆيەكی نەدەهێشتەوە، هەموو ئادەميزادو ئاژەڵ و پاتاڵيانی لەناو دەبرد، سەرچاوەی رزق و رۆزی تارومار دەكردن و سەرزەوی دەبوە سارايەكی سوتەمەروی بێ زيندەوەر.

﴿وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ وەلێ تۆڵە لێستاندن و عەزابدانەكەيان هەڵدەگرێ بۆ كاتێكی دياريكراو: كە رۆژی قيامەتە، جا﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيراً﴾ كە رۆژی قيامەت هات، ئەو كاتە زۆر بە عەدالەتكاری سزايان دەداو، هەر كەسە بە گوێرەی كردەوەكانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوەو كەس ستەمی لێ ناكرێ، بێگومان خودا بە كردەوەی بەندەكانی بينايەو هيچی لێ گوم نابێ و تێك ناچێ.

كۆتايی سورەتی فاطر

سورەتی (يس)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١يس﴾، ئەم وشەيە دەبێ بە پچڕپچڕی بخوێندرێتەوە واتە: بخوێندرێتەوە ياسين. ﴿٢وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ. ٣إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ. ٤عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ سوێند بە قورئانی پڕ حيكمەت و رێك و پێك لەروی مانا و شەوە، ئەتۆ ئەی موحەممەد، پێغەمبەرێكی لە پێغەمبەران، لە خوداوە رەوانەكراوی، لەسەر پەيڕەوو پرۆگرامێكی حەق و راست و بێ عەيب، ئايينەكەت تۆكمەو بێ خەوش و كەم وكوڕييە، شەريعەتەكەت تەواوو گونجاوە.

﴿٥تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ ئەم قورئان و ئايين و شەريعەتەی تۆ بانگەوازيی بۆ دەكەی، نازڵكراوی خودای خاوەن عيززەت و شانە، خودای خاوەن رەحم و بەزەيی بۆ بەندە خاوەن باوەڕەكان. ئێمە تۆمان رەوانە كردوە ئەی موحەممەد!

﴿٦لِتُنذِرَ قَوْماً مَا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ﴾ بۆ ئەوەی عەرەبەكان بترسێنی، ئەو عەرەبانەی لەوەپێش پێغەمبەريان بۆ نەهاتووە، باوك و باپيريان نەترسێندراون، بە شەريعەت و ياسای خودا ئاشنا نەبوون، كەس نەبوە بيروباوەڕی حەق و شەريعەتی خودايان بۆ رون بكاتەوە، ئەوان غافڵ و بێئاگان لە

ناسین‌و زانینی ئایینی حەق‌و شەریعەت‌و یاسایەك، كە مایەی بەختەوەریی دونیاو قیامەتیانە.

﴿٧ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لا يُؤْمِنُونَ﴾ بێگومان بڕیاری سزاو عەزابی دۆزەخ بۆ زۆربەی ئەو عەرەبە قوڕەیشییانە چەسپاوە، لە زانیاری خودادا تۆمار كراوەو بڕاوەتەوە، كە ئەوانە ئیمان بە ناوەڕۆكی قورئان ناهێنن‌و حەزرەتی موحەممەد بە پێغەمبەر(ﷺ) نازانن، خودا زانیویەتی ئەوانە بەویست‌و ئیختیاری خۆیان سوور دەبن لەسەر كوفرو بانگەوازیی پێغەمبەر رەت دەكەنەوە. خودا سروشتی ئەوان دەناسیٚ‌و دەزانیٚ، كە ئیمان ناهێنن ئەوە ئاكام‌وسەرەنجامی زۆربەی زۆریانە.

﴿٨ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلالاً فَهِيَ إِلَى الأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾ ئێمە لە ملی ئەوانەدا چەند زنجیرێكی وەهامان داناوە، كە گەردنی پڕ كردون‌و ئەو زنجیرانە گەیشتونە چەناگەیان‌و سەریان بۆ نەوی ناكریٚ‌و ناتوانن بۆ بەردەمی خۆیان بڕوانن، لەهەمان كات دا دەستیانمان بەو زنجیرانە بە ملیانەوە شەتەك داوە، هیچیان بۆ ناكریٚ، سەریان بۆ حەواو چاویان بۆ خوارەوە، بەم جۆرە سەیری هیچ لایەكی خۆیان بۆ ناكریٚ، هیچ شتێك نابینن!

﴿٩ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدّاً وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدّاً فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لا يُبْصِرُونَ﴾ لە بەردەمیاندا لەمپەرو پەردەمان داناوە، لە دوایشیانەوە بەربەست‌و لەمپەرمان داناوە، وەكوو كەسێك وان كەوتبێتە نێوان دوو بەربەستەوەو هیچ نەبینیٚ، بە تەواوی بە پەردەی گومرایی دامان پۆشیون‌و هیچ نابینن، لە هیچ شتێك سود وەرناگرن،

﴿١٠ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا يُؤْمِنُونَ﴾ یەكسانە بۆیان بیانترسێنی یان نەیانترسێنی ئەوان ئیمان ناهێنن، هەر لەسەر كوفری خۆیان سوورن، ئاگاداركردن‌و ترساندن كاریان تیٚ ناكا، ئامادەباشی ئەوەیان تێدا نیە قبووڵی حەق بكەن.

﴿١١ إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾ ترساندنی تۆ هەر بۆ ئەو كەسانە سودی هەیە، كە بڕوایان بە خودا هەیەو پابەندی ئەحكامەكانی دەبن، شوێن شەریعەت‌و یاسای خودا دەكەون، پێش‌وەخت

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

سُورَةُ يس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يس ﴿١﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

ترسی عەزابی خودایان هەیە، نەدیدە لە خودا دەترسن، ئەوانە مزگێنی لێخۆشبوون لە تاوانەكانیان بدەیە..

﴿١٢ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ﴾ ئێمە مردو زیندو دەكەینەوە، لە گۆڕەكانیان دەریان دەهێنین، هەر ئێمە كارو كردەوەیان دەنووسین، چییان كردوەوچییان بەجیٚ هێشتووە، لای ئێمە عەیان‌و ئاشكرایە. سزاو پاداشیان بە گوێرەی كردەوەكانیان دەدەینەوە،﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ هەموو شتێكمان هەژمارو كۆنترۆڵ كردوە، كردەوەی ئادەمیزادو هەموو شتێكی ترمان لە لەحولەحفوظدا تۆمار كردوە، سەرژمێری وردو درشتی بوونەوەر لای خودا دیارو عەیانەو هیچی لیٚ گوم نابیٚ.

﴿١٣ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بە پەندو نەزیلە بۆ كافرەكانی مەككە، چیرۆكی دانیشتوانی شاری ئەنطاكیە بگێڕەوە، ئەو حیوارو دەمەدەمێیەی نێوان فروستادەكانی عیساو ئەو دانیشتوە

وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلًا أَصۡحَٰبَ ٱلۡقَرۡيَةِ إِذۡ جَآءَهَا ٱلۡمُرۡسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذۡ أَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهِمُ ٱثۡنَيۡنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزۡنَا بِثَالِثٖ فَقَالُوٓاْ إِنَّآ إِلَيۡكُم مُّرۡسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُواْ مَآ أَنتُمۡ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا وَمَآ أَنزَلَ ٱلرَّحۡمَٰنُ مِن شَيۡءٍ إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا تَكۡذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُواْ رَبُّنَا يَعۡلَمُ إِنَّآ إِلَيۡكُمۡ لَمُرۡسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيۡنَآ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوٓاْ إِنَّا تَطَيَّرۡنَا بِكُمۡۖ لَئِن لَّمۡ تَنتَهُواْ لَنَرۡجُمَنَّكُمۡ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١٨﴾ قَالُواْ طَٰٓئِرُكُم مَّعَكُمۡ أَئِن ذُكِّرۡتُمۚ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ مُّسۡرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنۡ أَقۡصَا ٱلۡمَدِينَةِ رَجُلٞ يَسۡعَىٰ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱتَّبِعُواْ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٢٠﴾ ٱتَّبِعُواْ مَن لَّا يَسۡـَٔلُكُمۡ أَجۡرٗا وَهُم مُّهۡتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَآ أَعۡبُدُ ٱلَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدۡنِ ٱلرَّحۡمَٰنُ بِضُرّٖ لَّا تُغۡنِ عَنِّي شَفَٰعَتُهُمۡ شَيۡـٔٗا وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّيٓ إِذٗا لَّفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمۡ فَٱسۡمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ٱدۡخُلِ ٱلۡجَنَّةَۖ قَالَ يَٰلَيۡتَ قَوۡمِي يَعۡلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ ٱلۡمُكۡرَمِينَ ﴿٢٧﴾

نەفامانەی ئەو شارە بۆ قورەیشییەکان باس بکە. کاتێك لەسەر فەرمانی خودا عیسا سێ فروستادەی خۆی ناردە سەریان‌و بانگەوازییان کردن بۆ ئیمان هێنان، ئەوانیش وەکوو قورەیشیەکان پێغەمبەرەکانیان بە درۆ خستنەوەو پەیامەکەیانیان رەت کردەوە!!

﴿[١٤] إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ﴾ ئەو دەمەی ناردمان بۆ سەر دانیشتوانی ئەنطاکیە دو فروستادە، بانگەوازییان کردن بۆ ئیمانهێنان‌و خوداپەرستی، ئەوانیش بەدرۆیان خستنەوە، ئێمەیش پشتگیریمان کردن بەوە:کە فەرمانمان بە عیسا کرد فروستادەیەکی تریش بنێرێتە سەریان، بۆ ئەوەی فروستادەکان ببنە سێ کەس‌و بە کۆمەڵ بانگەوازییان بکەن بۆ خوداپەرستی، پێیان گوتن: ئێمە لە لایەن خوداوە رەوانە کراوین بۆ لای ئێوە، بانگەوازیتان دەکەین بۆ یەکتاپەرستی‌و وازهێنان لە بتپەرستی،

﴿[١٥] قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ﴾ دانیشتوانی شارەکە گەزافیان کێشاو تێکڕا هاتنە دەنگ‌و وتیان: ئێوەش هەر ئادەمیزادن وەکوو ئێمە، چیتان لە ئێمە زیاد نیە، جەستەو روخسارتان وەکوو ئێمە وایە، وەکوو ئێمە دەخۆن‌و دەخۆنەوە، بەناو بازاڕو کۆڵانان دا دەگەڕێن، ئیتر ئێوە چ زێدەو جوداوازییەکتان لەگەڵ ئێمە هەیە؟؟ بە چ رویەکەوە لافی پێغەمبەرایەتی لێ دەدەن؟ درۆ دەکەن خودا هیچی بۆ ئێوە نەناردوەو هیچ نامەی ئاسمانی‌و پەیامی خوداییتان بۆ نەنێردراوە! لە خۆتانەوە ئەم داوایە دەکەن‌و بوختانێکە هەڵتان بەستووە.

﴿[١٦] قَالُوا: رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ﴾ وتیان: پەروەردگاری ئێمە ئاگادارەو دەزانێ ئێمە فروستادەین‌و بۆ لای ئێوە رەوانە کراوین،

﴿[١٧] وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ ئەوەی ئەرکی سەرشانی ئێمەیە تەنها بریتییە لەوە پەیامی خۆمانتان پێ رابگەیەنین، جگە لە گەیاندنی پەیام، ئێمە هیچی ترمان لە ئەستۆدا نیە،

﴿[١٨] قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ وتیان: ئێمە بەهۆی ئێوەوە تووشی نەگبەتی بووین، لەوەتای روخساری ئێوەمان دیوە، خێرمان لەخۆ نەدیوە. دووبەرەکی‌و دژایەتیتان خستۆتە ناومانەوە، ئەگەر ئێوە واز لەو بانگەوازییەی خۆتان نەهێنن، بەردەبارانتان دەکەین، ئازارو ئەشکەنجەتان دەدەین،

﴿[١٩] قَالُوا: طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ﴾ فەرموویان: نەگبەتی خۆتان بە خۆتانەوەیە، سوچ سوچی خۆتانە، هۆی نەگبەتیتان ئەوەیە: ئێمەتان بەدرۆ خستەوە، کوفرو بێدینیتانە، پشت هەڵکردن‌وسەرپێچیکردنتانە.

﴿[٢٠] وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى﴾ پیاوێك لەوپەڕی شارەکەوە بە هەڵەداوان خۆی کوتا بۆناوقەرەباڵغییەکە، دەڵێن: ئەم پیاوە ناوی حەبیبی نەججار بووە: کە هەواڵی هاتنی پێغەمبەرەکانی بیستوە بە خێرایی هاتووە بۆ ئەوەی گەلەکەی هەڵبنێ بۆ ئیمانهێنان، هەرکە گەیشتە ناو قەرەباڵغییەکە، خۆی بردە پێشەوەو دەستی کرد بە

ئامۆژگاریکردنیان ﴿قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾ وتی: ئەی خەڵکینە؛ شوێن ئەم فرۆستادانە بکەون، کەهاتوون بۆ لاتان‌و بانگەوازییتان دەکەن بۆ ئیمانهێنان‌و دڵسۆزن بۆتان‌و هەوڵ دەدەن لە گومڕایی ڕزگارتان بکەن،

﴿[٢١] اتَّبِعُوا مَنْ لا يَسْأَلُكُمْ أَجْراً وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ شوێن بانگەوازی کەسانێك بکەون، کە لەپاساوی ماندوبون‌و هەوڵدانیان بۆ ڕزگاربونتان داوای کرێتان لێ ناکەن، ئەوان لەسەر ڕێبازی حەق‌و ڕاستن، ئێوە شارەزا دەکەن بۆ پەیڕەوکردنی ئەو ڕێبازە خوداپەسەندە؛کە یەکتاپەرستی‌و بەندایەتیکردنی پەروەردگارە.

﴿[٢٢] وَمَا لِيَ لا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ چ شتێك هەیە من لە ئیمانهێنان لابداو دورم بخاتەوە لەم مەنهەجە سروشتییە؟ چ شتێك من مەنع دەکا لە عیبادەتکردن بۆ ئەو خودایەی دروستی کردوم‌و پێی گەیاندوم؟ منیش‌و ئێوەش‌و هەموو ئادەمیزاد بۆ لای ئەو دەگەڕێنەوە، پاداش‌و سزای هەموو بەندەکانی دەداتەوە، چاکە بە چاکەو خراپە بە سزای دۆزەخ.

﴿[٢٣] أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً وَلا يُنْقِذُونِ﴾ من چۆن دەچم‌لە غەیرەز خودا-خودای تر دەپەرستم؟ خۆ ئەگەر هەرگا خودا بیەوێ بەڵایەکم بەسەر بێنێ، تکاو شەفاعەتی ئەوان هیچ بەهرەیەکم پێ نادا، ناتوانن لە چنگ عەزابی خودا ڕزگارم بکەن، هەرگیز من شتی واناکەم‌و بیروباوەڕی وەها پەیڕەو ناکەم‌و جگە لە خودای مەزن بەندایەتی بۆکەسی‌تر ناکەم،

﴿[٢٤] إِنِّي إِذاً لَفِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ ئەگەر من ئەو بتانە بە خودا بزانم‌و بەندایەتییان بکەم ئەوە من بە ئاشکرا لە زلکاوی گوڕاییدام.

﴿[٢٥] إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ﴾ من ئیمانم بە خودای مەزن هێناوە، بڕوام بەو خودایە هەیە بەدیهێنەری من‌و ئێوەشە، هەر ئەو دەپەرستم‌و بەس، دەیسا بژنەون‌و چاك بچێتە گوێتانەوە.

﴿[٢٦] قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾ گوترا: وەرە ناو بەهەشتەوە، چونکە تۆ لە پێناو ئایینی حەق دا شەهید بووی.چووە ناو بەهەشتەوەو

﴿ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَٰمِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا۟ مِن ثَمَرِهِۦ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلْقَمَرَ قَدَّرْنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

بە نازونیعمەتەکانی شاد بوو. ﴿قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ فەرمووی: بریا گەلەکەشم بیانزانیایە، سەرنجام‌و وەزع‌و حاڵی ئێستای منیان بدیایە! بۆ ئەوەی وەکوو من ئیمانیان بهێنایەو ئەوانیش سەرەنجام بەم نازونیعمەتانە شاد بوونایە.

﴿[٢٧] بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾ خۆزگە بیانزانیایە بەوەی، کە خودا لێم خۆشبووەو خستومیە ڕیزی بەڕێزان‌و لە پێڕی شەهیدان‌و پیاوچاکان دا تۆماری کردوم‌و وەکوو ئەوان شوێنی خۆش‌و پڕ نازونیعمەتی پێ بەخشیوم.

کۆتایی جزمی بیست‌و دووەم

﴿[٢٨] وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ﴾ هیچ فریشتەیەکمان نەمانناردە خوار بۆ سەر گەلی حەبیبی نەجار دوای ئەوەی گەلەکەی بەناحەق شەهیدیان

کرد، هیچ فریشتەیەکمان بۆ سەر نەناردن، پێویستمان بەوە نەبوو لەشکری فریشتەیان بۆسەر بنێرین، بەڵکوو وامان بڕیار دابوو، قەضاوقەدەرمان وا چەسپابوو: کە بە گرمەونالەی بەهێز لەناویان بەرین، ﴿٢٩ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ﴾ بەهیلاکبردنەکەیان جگە لە گرمەو نالەیەك بەولاوە چیتر نەبوو، جوبرائیل یەك گرمەیەکی بەسەردا کردن و خێرا هەموویان خپ بوون، جوڵەیان نەما!

﴿٣٠ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ ئەی ئەوانەی پێغەمبەرانتان بەدرۆ خستەوە، ئاخ ونۆفێکی زۆرو کوشندە بکەن، پەشیمان ببنەوە لەسەر هەڵوێستو کردەوەتان، دەك ماڵوێران و خەسارەتمەند خۆتان چونکە هەر پێغەمبەرێك هاتبێتە سەرتان و بانگەوازیی کردبن بۆ یەکتاپەرستیی و حەق پەرستیی و خێروفەڕ، لە جیاتی ئەوەی بەپیر بانگەوازییەکەیەوە بچن، گاڵتەتان پێکردووە بە درۆتان خستۆتەوە.

﴿٣١ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ ئایا ئادەمیزاد چین لە دوا چینیان بە بەسەرهاتی پێش خۆیان پەندو عیبرەتیان وەرنەگرت، بەلەناو چوونی گەلە ستەمکارە پێشینەکان تەمبێ خواردو نەبوون؟ هیچ بیر لە سەرەنجامی گەلی عادو ئەمودو قەومی توببەعو قەومی فیرعەون ناکەنەوە، نازانن ئەو ئادەمیزادانەی لە پێش ئەوانەوە لەناو چون، تازە بیرای‌بیرای جارێکی تر ناگەڕێنەوە دونیا؟؟ ﴿٣٢ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ بێگومان هەموو گەل و نەتەوەکان بەرابردوو داهاتوویانەوە لەرۆژی قیامەتدا لای ئێمە ئامادە دەکرێن و حیساب و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدەکەین، هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدەینەوە. ﴿٣٣ وَآيَةٌ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾ بڕێك لە نیشانەی بەدەسەڵاتی خودا لەسەر زیندوکردنەوەی ئادەمیزاد لە رۆژی قیامەت دا، ئەم زەوییە مردوە وشك هەڵاتوە بێ‌نەش‌ونمایەیە، دەبینین وشك‌وبرینگەو بومتە سوتەمەرۆ، هیچ شیناوەردو نەش‌ونمایەکی تێدا نەماوە، ئێمە بەهۆی باراندنی بارانەوە زیندوی دەکەینەوە، رووەکی وشك هەڵاتوو چەکەرە دەکاو سەردەردێنێ‌و زەوی سەوز هەڵدەگەڕێ، درەختی چرۆ دەکاو سەوز دەبێ، وەختێك دەبینی زەوی رازاوەتەوەو جۆرەها گژوگیاو گوڵ‌وگوڵزاری تێدا رسکاوە، بەجۆرەها رەنگ‌و دیمەن خۆی دەنوێنێ، جۆرەها کانیاوو جۆگاو جۆبارو تافگەی تێدا تەقیونەوەو رەوان بوون، وەندەی تر سروشتیان رازاندۆتەوەو جوانییان پێ بەخشیوە. لەو گژوگیاو درەختانە دانەوێڵەو بژێوی بۆ فەراهەم هێناون رزق‌وڕۆزیی خۆتان‌و ئاژەڵ‌و گیانلەبەرانی تری دابین کردوە. جاوەکوو زەوی مردو، بە باران زیندو دەکەینەوە، هەر بەو جۆرەش مردوان زیندو دەکەینەوە!!

﴿٣٤ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ﴾ بەدیمان هێناوە لەو زەوییەی بە باران زیندومان کردۆتەوە چەند باغو باغاتێك لە دارخورماو داری ترێ‌و داری بەرداری تر، هەڵمان قوڵاندوە لە ناویان دا چەند کانی‌و سەرچاوەی چەشمەنداز، بۆ خواردنەوەو رازاندنەوەو ئاودێری‌و پێویستیاتی تری گیانلەبەران.

﴿٣٥ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ؟!﴾ مەبەست لە رواندن‌و رسكاندنی رووەك‌و داروردەخت، مەبەست لە دروست کردنی باغ‌وباغات ئەوەیە: گیانلەبەران لە بەروبوومەکانیان بخۆن، هەروەها ئادەمیزاد لە بەروبومی دەست‌ودوی خۆیان بخۆن، لەو خۆراکە بخۆن کەلەو بەروبوومە دروستی دەکەن.. وەکوو دۆشاوو مێوژو باسوخ‌و مرەباو ترشیات‌و شەربەت...هتد

﴿٣٦ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ پاك‌و بەرزو پیرۆزە لە هاوەڵ، ئەو خودایەی جۆرەها رووەك‌و درەختی جۆراوجۆرو رەنگاورەنگی لە زەویدا بەدی هێناوە، لە هەموو شتێك نێرومێی خوڵقاندوە، لە خودی ئادەمیزادیش دا نێرومێی بەدی هێناوە، لەو هەموو حەشامەتەی خودا دروستی کردوە، هەر خۆی دەزانێ چین‌و چۆنن نێرومێی تێدا خوڵقاندون، تەنانەت زانیاری تازە دەری خست: کە پچوکترین فەبارە،کە گەردیلەیە، پێك هاتووە لە دوو شتی دژ بەیەك لە تیشکی کارەبایی(سالب‌و موجەب) ئەو دوشتە سروشت لێك جیاوازە تێکەڵ بەیەکتر دەبن‌و یەك مادەو گەردیلە پێك دەهێنن.

﴿٣٧ وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ﴾ واتە: بڕێك لە بەڵگەو نیشانەكانی دەسەڵاتی ڕەهای پەروەردگار، دروستكردنی شەوو ڕۆژە، هێنانی هاتنی شەووڕۆژ یەك بەدوای یەك دا. بەردەوام تاریكی دادێ ڕوناكی دەڕوا، مەخلووقات دەكەوێتە ناو تاریكاییەوە، بە پێچەوانەشەوە ڕوناكی دێ تاریكی ڕادەدا، ئەمەش لە ئاكامی هەڵخولانی گۆی زەوی بەدەوری خولگەی خۆیدا، لەخۆرئاواوە بۆ ڕۆژهەڵات، بەردەوام خۆر لە نیوەی گورەی زەوی دەداو ڕوناكە، لە نیوەكەی تری نەدیوەو تاریكە.

﴿٣٨ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ نیشانەیەكی تری قودرەتو دەسەڵاتی خودا بەسەر بوونەوەردا، هەڵسوڕاندنی خۆرە تاكۆتایی مەداری خۆی، لەوەپێش واگومان دەبرا: كە خۆر لە شوێنی خۆی دامەزراوەو جمو‌جوڵی نیە، بەڵام لە دواییدا زاندرا: كە خۆر لە شوێنی خۆی ڕاوەستاو نیە. بەڵكوو لە گەڕدایە، هەمیشە بەیەك ئیتتجاهو یەكلا بەخێرایی لە فەضای بونەوەردا جەرەیان دەكا. ئاسمانشوناسان وایان مەزندە كردوە: كە لەچركەیەك دا دوانزە میل دەبڕێ، پەروەردگار —كە هەر خۆی دەزانێ خۆر چۆنەو چۆن دەڕواو بۆكوێ دەچێ- دەفەرموێ: ﴿تجري لمستقر لها﴾ ئەم موستەقەرەی خۆر بۆی دەچێو دەیگاتێ، جگە لە پەروەردگار كەسی تر نازانێ چۆنەو چیەو لە كوێیە!!

﴿٣٩ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ بۆ مانگ چەند قۆناغێكمان داناوە، پێیان دا تێدەپەڕێ، بیستوهەشت قۆناغە، هەر شەوە دەچێتە قۆناغێكەوەو بە ئەندازەی سێزدە نمرە دادەبەزێ، ئەگەر مانگەكە سی ڕۆژ بێ دووشەو كەنار دەگرێ، ئەگەر بیستو نۆ ڕۆژیش بێ، شەوێك كەنار دەگرێ، جا مانگ لە ئاخر ڕۆژیدا باریك دەبێو زەرد هەڵدەگەڕێو وەكوو دەمەداس قەوس دەبێتەوەو دەكەوێتە حاڵەتی مەحاقەوەو بە وێنەی لاسكی هێشوە خورمای كۆنو وشك هەڵاتوی لێ دێ.

لەدەوری تۆیە ئەی خۆرشیدی پرتەو بەخشی شەوگەردان

كە نالی وا لە حاڵەتی مەحاقی ماهی نەودایە

(نالی)

وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى ٱلْفُلْكِ ٱلْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِۦ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّقُوا۟ مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ مِّنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ أَطْعَمَهُۥٓ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَا مَنۢ بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

﴿٤٠ لا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ نابێو ناگونجێ بۆ خۆر بگاتە مانگو نابێ ڕێگا بەیەكتر بگرن، چونكە هەریەكەیان مەداری سەربەخۆو تایبەتی هەیە، قەت لە مەدارێك دا كۆ نابنەوە، هەروەها چونكە خۆر ڕۆژیی دەرەجەیەك مەداری خۆی دەگوێزێتەوە بەڵام مانگ ڕۆژی (١٣) پلە دەیگوێزێتەوە . هەروەها نیشانەی شەو: كە مانگە پێش نیشانەی ڕۆژ: كە خۆرە ناكەوێ، بۆ هەریەكەیان خولگەو مەداری تایبەتی هەیە.

﴿٤١ وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ بڕێكە لە نیشانەی دەسەڵاتی خودا، ڕامكردنی دەریا بۆیان، ئەوەتا ئێمە بەناو دەریادا خۆیانو وەچەو نەوەكانیان لە كەشتی پڕ لە كاڵاو ئادەمیزاددا هەڵدەگرین، لە وڵاتێكەوە دەیانگوێزینەوە بۆ وڵاتێكی تر، پێویستیاتی خۆیان لە بژێوو پۆشاكو شتی تر، بەهۆی ئەو كەشتییانەوە دابین دەكەن.

﴿٤٢ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ﴾ دروستمان کردوە بۆ ئادەمیزاد لەوێنەی ئەو کەشتییەی باوکو باپیریان سواری بوون کەشتی تر: کە دەتوانن لە دەریادا سواریان ببن، کاڵاو شتومەکی خۆیانی پێ بگوێزنەوە. ﴿٤٣ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ﴾ ئەگەر بمانەوێ نوغرۆی ناو ئاویان دەکەین، کەس بەهانایانەوە نایەو رزگار ناکرێن.

﴿٤٤ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعاً إِلَى حِينٍ﴾ وەلێ ئێمە بە دڵۆڤانی خۆمان ئێوە لە وشکانیو ناودەریادا هەڵدەگرین، لە خنکان دەتانپارێزینو لەززەتو خۆشی دونیاتان بۆ بەیدەست دەکەین، تا کاتی کۆتایی تەمەنتان. کەشتی چەندێك گەورەو چەندێك تۆکمە بێ لەناو دەریای بەرفراواندا وەکوو پوشکەیەك وایە لەبەردەم رەشەبادا، چەندێك ناخودای کارەماو مەکینەکانی تازەو تۆکمە بن، ئەگەر رەحمەتی خودا نەبێ لە کاتێك لە کاتەکانی شەوو رۆژدا نقوم دەبێو سەرنشینەکانی دەخنکێن، ئەوانەی بە دەریادا تێپەڕبون بە بەلەم یان بە گەمێ، دەزانن دەریا چەند بێئامانەو رزگاربوون چەند زەحمەتو چەند دوورە، دەزانن شەپۆلەکانی چەند سامناکو عاصیفەو رەشەبای چەند بەهێزە. هەر دەستی رەحمەتو قودرەتی خودایە ئەو کەشتییە زەبەللاحە لەناو ئەو دەریا بێئامانەدا دێنێو دەباو بەسەلامەتی رەهای دەکا. ﴿٤٥ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ ئەگەر بەو پشت هەڵکردوانە بگوترێ، رو لە ئایاتی خودا وەرمەگێڕن، بترسن لەوەی ئەو عەزابو کارەساتانەی توشی گەلە پێشینە ستەمکارەکان بووە، توشی ئێوەش ببێ، هەروا ترسی عەزابی دوامردنیشتان هەبێ، ئەگەر سوربن لەسەر کوفرو بێدینی خۆتان، ترسی عەزابی خوداتان هەبێ کە پەخەتان بگرێو لەناوتان بەرێ، تەقوای خودا بکەن، بەڵکوو خودا رەحمتان پێ بکا، لە عەزابی خۆی بتانپارێزێ. ﴿٤٦ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ بەڵکوو ئەوان لە هەموو ئایەتێکی خودا رو وەردەگێڕن، هەر نیشانەو ئایەتێکی تەوحیدو راستیی پێغەمبەرایەتییان بۆ بێ ئیللا پشتی تێ دەکەن، نەك هەر ئەوەندەو بەس بەڵکوو رەحمو ویژدانیشیان نیە بەزەییان بەبێنەوایاندا نایەتەوە وەکوو دەفەرموێ: ﴿٤٧ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ﴾؟ ئەوانە رژدو چروکن، ئەگەر پێیان بگوترێ: لەو ماڵو سامانەی خودا پێی بەخشیوی لێی ببەخشن، ئەوانەی کافرو بێبڕوان لە وەڵامدا دەڵێن: ئایا ئێمە ماڵو سامانی خۆمان بدەینە کەسانێك ئەگەر خودا بیویستایە ماڵو سامانی دەدانێو ژیانی بۆ خۆش دەکردن. ﴿إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ ئێوە لەوەدا کە فەرمانمان پێ دەکەن بە ماڵبەخشین، جگە لە گومرایی لە هیچیکەدا نین، بە ئاشکرا لە رێبازی عەقڵو ژیری لاتان داوە. ﴿٤٨ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ موشریکەکان لە روی عەجەلەکردنو گاڵتەکردنیان بە قیامەتو قەشمەریکردنیان بە موسوڵمانان دەڵێن: ئەم وادەو بەڵێنەی پێمان دەدەدەنو دەڵێن: گوایە قیامەت دێ، کەیەو کەنگێ قیامەت رادەبێ، ئەوە کەی ئەم وادەو بەڵێنانەتان دێنە دی؟!

﴿٤٩ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ﴾ چاوەڕوان ناکەن بۆ هاتنی عەزابو رابوونی قیامەت جگە لە نەعرەتەو فوکردنێك بەکەرەنای صوردا، بەو گرمە زەندەق بەرە، هەموو زیندەوەرێك دەست لە عاست دەمرێ.ئەو گرمە دونیا وێرانکەرە بە ئاگەهان پەیدا دەبێو پێش پەیدابوونی، ئادەمیزادەکان سەرگەرمی کڕینو فرۆشتنو قسەوباسی دونیایین، مەشغووڵی خواردنو خواردنەوەو رەدام هێنانی کاروباری دونیایی خۆیانن، کاتێك بە خۆیان دەزانن کارەسات قەوماوەو تەمەنی دونیا تەواوە، کار لە کار ترازاوە.تۆبەو پەشیمانی سودی نیەو زەمەنی تەکلیف بەسەرچووە.

﴿٥٠ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾ کەس فریاناکەوێ راسپاردەی خۆی بە یەکێکی تر بگەیەنێ دەربارەی ماڵوسامانی، دەربارەی قەرزوقۆڵەو ئەمانەتو چۆنیەتی نەخشەو پلانی، بەڵکوو هەر بە پەیدابوونی گرمەکە، هەرکەسە لە بازاڕو دوکانو رێگاوباندا هەن دەمرنو کەس فریا هیچ ناکەوێ. ﴿٥١ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ﴾ فوکرا بە کەرەنای صوردا بۆ جاری دووەم بۆ زیندوبوونەوەو رابوون، لە پڕێکا هەموو

مەخلوقات لە گۆڕەکانیان دێنە دەرەوەو بە هەڵەداوان دێن بۆلای پەروەردگار، بەلەزو پەلە دەکەونە رێ بۆ سارای مەحشەرو بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، ﴿٥٢قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا﴾ وتیان: ئەی ماڵوێرانو هیلاکچوو خۆمان؛کێ ئێمەی دوا مردنمان لە گۆڕەکانمان راست کردەوە؟! ﴿هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾ ئەمە ئەوەیە: کە خودا وادەی پێدابووینو پێغەمبەران پێیان راگەیاندبوین، راستیشیان کردو ئەوا هاتەدی. بەم جۆرە دان بەوەدا دەنێن کە دوامردن زیندوکرانەوە، دان دەنێن بە راستگۆیی پێغەمبەران، ئەمە لە کاتێکدا بڕواکردن هیچ سودێکی نیە.

﴿٥٣إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ فو پێداکردنی کەرەنای صور بریتییە لە دەنگێکی زۆر بەهێزو یەك گرمە دەبێ، لە پڕێکاو لە نکاوێك هەموویان زیندووبوونەوەو بە خێرایی لای ئێمە کۆبوونەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، ﴿٥٤فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ لەم رۆژەدا: کە رۆژی قیامەتە، کەس ستەمی لێ ناکرێ، لە کردەوەی چاکەی کەس کەم ناکرێتەوە، چەندێك کردەوەکەی کەمو کەمبایەخ بێ، حیساب دەکرێ، سزاو پاداشتان نادرێتەوە ئیللا: کە دەتاندرێتەوە بە گوێرەی کردەوەکانتان دەتاندرێتەوە، چاکە بە چاکەو خراپە بە خراپە. ﴿٥٥إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ﴾ بێگومان موسوڵمانی راستو دڵسۆز لە خوداپەرستیدا، کە چوونە ناو باغەکانی بەهەشتەوە لە خەڵکی تر بێئاگا دەبن، بەهۆی لەززەت وەرگرتنو بە مرازگەیشتنیان ئاگایان لە کەس نامێنێو لە حاڵو وەزعی دۆزەخییانیان بێئاگان، ﴿٥٦هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ﴾ خۆیانو هاوسەرەکانیان لەژێر سێبەری درەختەکانی بەهەشت لەسەر تەختەو کورسی جوانورازاوە دانیشتونو پاڵیان داوەتەوە، ﴿٥٧لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ﴾ لە هەمموو جۆرێك میوەیان پێشکەش دەکرێ، هەرچی بە خەیاڵیاندا بێو حەزیان لێی بێ یەکسەر بۆیان حازرە هیچ ماتڵ نابێ!

سەرباری ئەو هەمموو نازونیعمەتانە ﴿٥٨سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ﴾ سڵاوێکە لێیان دەکرێ، کەلە هەمموو نازو نیعمەتێك

إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَٰكِهُونَ (٥٥) هُمْ وَأَزْوَٰجُهُمْ فِي ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ (٥٦) لَهُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ (٥٧) سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ (٥٨) وَٱمْتَٰزُوا۟ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ (٥٩) ۞ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (٦٠) وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ (٦١) وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ (٦٢) هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ (٦٣) ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ (٦٤) ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ (٦٥) وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ (٦٦) وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ (٦٧) وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى ٱلْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ (٦٨) وَمَا عَلَّمْنَٰهُ ٱلشِّعْرَ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُۥٓ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْءَانٌ مُّبِينٌ (٦٩) لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ (٧٠)

بەرزترو خۆشترە، سڵاوێك لە خودای پەروەندەو دلۆڤانەوە ئاراستەیان دەکرێ. پەروەردگار پێیان دەفەرموێ: ئەی ئەهلی بەهەشت سڵاوی منتان لێ بێ.

﴿٥٩وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ لەرۆژی قیامەتدا بە کافرە تاوانبارەکان دەگوترێ: ئەی تاوانبارە بێبڕواکان، ئەمڕۆ خۆتان جیا بکەنەوە، لە موسوڵمانان خۆتان هەڵاوێرن. یان ئەی تاوانباران؛ خۆتان لەناو خۆتاندا لێك جیا ببنەوە، هەر گرۆو تاقمە بە جیا خۆتان هەڵاوێرن، جولەکە، فەلە، ئاگرپەرست، ئەستێرەپەرستو بتپەرستەکان،بوذییەکان، مادییەکان، مارکسییەکان، ماوییەکان، مولحیدو خودانەناسەکان...هتد هەر تاقمەو بە جیا کۆمەڵ کۆمەڵ بوەستن پرسیارتان لێ دەکرێو حیسابو لێکۆڵینەوەتان هەیە.

﴿٦٠أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ ئەرێ ئەی نەوەی ئادەم؛ ئەوە من لەسەر زوبانی پێغەمبەرانم فەرمانم پێ نەکردن کە گوێڕایەڵی شەیتان

نەکەن؟ پێم نەگوتن هەرچی پێتان دەڵێ و فەرمانتان پێ دەکا رەتی بکەنەوە؟ چونکە شەیتان دوژمنی ئاشکرای ئێوەیە. ﴿٦١ وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ فەرمانم پێکردن کە هەر من بپەرستن، بەتاک‌وتەنهاو بێشەریکم بزانن، گوێڕایەڵی فەرمان و نەهیەکانم بن، ئەوەیە رێبازی حەق‌وراست. ئەوەش پەیڕەوی کردنی ئایینی ئیسلامە. بۆ لەو دوژمنە سەرسەختانەتان نەترسان؟ خۆ ﴿٦٢ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ﴾ بێگومان شەیتان خەڵکێکی زۆری گومڕا کردوە، کاری ناشیرینی لەپێش چاو جوان کردون، کۆسپ و لەمپەری بۆ داناون بۆ ئەوەی لەخوداپەرستی و یەکتاپەرستی بیانگێڕێتەوە، ئەوە بۆ عەقڵتان پەیدا نەکردو هەستتان بەو دوژمنایەتیە نەکرد؟ بۆ بەهۆش خۆ نەهاتنەوەو وازتان لە کوفرو ئیلحاد نەهێنا؟ بۆ ئەوەی ئەمڕۆ توشی ئەم نەگبەتیە نەبن! دەی مادام ئەوە هەڵس‌وکەوتتان بووە، ئەوە بیرو بۆچوون و گوفتارو کردارتان بووە، ﴿٦٣ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ ئەم ئاگرە ئەو دۆزەخەیە: کە لە دونیادا لەسەر زوبانی پێغەمبەران هەڕەشەم پێ لێ کردون، پێغەمبەران لەو ئاگرە ترساندویانن و ئێوەش بەدرۆتان خستونەوە، ئەوەتا بە چاوی خۆتان ببینن، ﴿٦٤ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ بچنە ناوی و سزای بە ئێشی بچێژن، بەهۆی هەڵوێست و بیروبۆچونی دونیاتان، کە برواتان بە تاک‌وتەنهایی خودا نەبوو، زیندوبوونەوەو حیساب و لێکۆڵینەوەتان بەدرۆ دەزانی، ﴿بما کنتم تکفرون﴾ بۆ ئەوەی زیاتر ریسوا بن و دڵنیا بن: کە عەزابیان کۆتایی نیە. تاوانیان کردوەو لەسەریان چەسپاوە، شایەتیان لەسەرەو ناتوانن ئینکاری بکەن، چۆن دەتوانن دان بەتاوانەکانیاندا نەنێن؟

﴿٦٥ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ﴾ ئەمڕۆ دەمیان دادەخەین و مۆری دەکەین، متەیان لێ نایە ﴿وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ ئەندامەکانی جەستەیان دەکەونە قسەو شایەتیان لەسەر دەدەن، دەست‌وقاچیان چ تاوانێکیان پێ کراوە شایەتیان لێ دەدەن، دەڵێن: ئەو تاوانەمان کردوە، بۆئەو تاوانە چوین، بۆ ئەوەی بزانن ئەو ئەندامانەی جەستەیان: کە لەو دونیادا یارمەتیدەریان بوون بۆ ئەنجامدانی کارەکانیان، ئەمڕۆ شایەتییان لێ دەدەن، ﴿٦٦ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ﴾ ئەگەر بمانەوێ چاویان کوێر دەکەین و شوێنی چاویان پڕ دەکەینەوە هیچ نەبینن، رێ دەرنەکەن، ئەمجار بەو حاڵە بکەونە رێ و پەلەکوتەیان بێ و بیانەوێ بە رێگادا بڕۆن، جا چۆن رێ دەردەکەن و بە چ شێوەیەك رۆیشتن ئەنجام دەدەن؟! ئەوان: کە چاویان نەبێ چۆن پێشبڕکێی رۆیشتن دەکەن؟

﴿٦٧ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾ ئەگەر بمانەوێ شێوەی جەستەیان دەگۆڕین، هەر لەو شوێنەی تاوانی تێدا ئەنجام دەدەن یەکسەر روخساریان دەگۆڕین بە روخساری مەیمون و بەرازو لە شوێنی خۆیان رایان دەگرین نەبۆ پێشەوە بتوانن بڕۆن نەبۆ دواوە بگەڕێنەوە، ﴿٦٨ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ؟﴾ کەسێك تەمەنی درێژ بکەین، دەیگێڕینەوە بۆ حاڵەتی زەبوونی و لاوازیی، هێزو توانای جەستەیی نامێنێ، ئەوە نازانن و بیر لە خۆتان ناکەنەوە، هەتا بەساڵا بچن و پیر تر بن، زەبوونی و لاوازیی روتان تێدەکاو هێزو توانای رۆیشتن و کارکردن و تێگەیشتن و فێرکردنتان نامێنێ، بە کورتی ئەگەر تەمەنیان لەوە زیاتر بکەین، ئەو تەمەندرێژیە جگە لە زەبوونی و بێ هێزی هیچی تریان بۆ دەستەبەر ناکا، دەی بۆ بیریان نەکردۆتەوە، خۆ ئامۆژگاریی کراون و ئاگادار کراونەوەو ترسێندراون.

﴿٦٩ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ﴾ ئێمە پێغەمبەرمان فێری شیعر نەکردوە، بۆخۆشی شاعیر نیە، کەوابوو قورئانیش شیعر نیە، ئاشکونجێ پێغەمبەر شاعیر بێ، ئەگەر هەوڵیش بدا ببێتە شاعیر بۆی ناکرێ، چونکە بە سروشت زەوقی شیعریی نیە. ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾ قورئان جگە لەوە: کە زیکرو ئامۆژگارییەو نامەیەکی ئاسمانی رون و ئاشکرایە چیتر نیە. هەر کەسێك تێی بفکرێ و لێی وردبێتەوە، تێی دەگاو سودی لێ وەردەگرێ، بەرنامەی ژیان و مایەی بەختەوەرییە.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

سُورَةُ الصَّافَّاتِ

﴿ ٧٠لِيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا﴾ بۆ ئەوەی ئەم قورئانە بترسێنێ هەر کەسێك زیندوە لەسەر روی زەوی، وەکوو لە شوێنێکی تردا دەفەرموێ: ﴿لأنذركم به و مَن بلغ﴾ یان ﴿و مَن يكفر به مِن الأحزاب فالنار موعده﴾ قەتادە دەفەرموێ: مەبەست بە﴿حَيًّا﴾ لێرەدا ئەوەیە دڵی زیندو بێ، چاوی دڵی بینا بێ،(الضحاك)دەڵێ: واتە عاقڵ بێ،﴿وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ بۆ ئەوەی بڕیارو حوکمی عەزاب لەسەر کافرەکان بچەسپێ، بەکورتی قورئان رەحمەتە بۆ موسوڵمانان حوججەیە لەسەر کافرەکان. ﴿ ٧١أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَاماً فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾ ئەوە ئەو موشریکانەو غەیری ئەوانیش نەیاندیوەو نەیانزانیوە: کە خودای بالادەستو خاوەن دەسەلات، ئەم هەموو ئاژەڵانەی بۆ بەدیهێناون، بۆی رامکردون و دەستەمۆ بوون بۆیان، دەتوانن بە ویستی خۆیان سودیان لێ وەربگرن ئەو گیانلەبەرە زەبەللاحە خاوەن هێزە (حوشتر، رەشەوڵاخ، وڵاغەبەرزە) بۆ ئادەمیزاد دەستەمۆبووەو ژێربارکراوە، بە ویستی خۆی بەکاریان دێنێ،﴿ ٧٢وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ﴾ ئێمە ئەو ئاژەڵانەمان بۆ ژێربار کردون و گەردنکەچیانن، ئەی ئادەمیزادینە هەرچی بتانەوێ پێیان بکەن پێیان دەکەن، تەنانەت سەریشیان دەبڕن و گۆشتەکەیان دەخۆن، باریان لێ دەنێن، خۆتان سواریان دەبن، زەوییان پێ دەکێڵن.

﴿ ٧٣وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ، أَفَلا يَشْكُرُونَ﴾ هەیە بۆ ئادەمیزاد لەو ئاژەڵانەدا جگەلە بار هەڵگرتن بۆیان و سواربوونیان و لێخواردنیان گەلێ سودی تر، وەکوو سود وەرگرتن لە خوری و مەرەزو کوڵك و موویان، راخەرو پۆشاکی لێ دروست دەکەن، لە شیرەکانیان دەخۆنەوە، ئەری ئەوە بۆ شوکرانەژمێری ئەو خودایە ناکەن، کە ئەو هەموو ئاژەڵانەی بۆ ژێربار کردون و ئەو هەموو نازونیعمەتەی بۆ لێ بەدی هێناون؟

﴿ ٧٤وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ﴾ جگە لە خودای مەزن چەند بتوصەنەمێکیان کردۆتە پەرستراوی خۆیان بەندایەتییان بۆ دەکەن، بە هیوان یارمەتییان بدەن، لە خودا نزیکیان بکەنەوە، شەفاعەتیان بۆ بکەن، لەتەنگانەی رۆژی قیامەت رزگاریان بکەن. بەڵام لە راستیدا هیچیان بۆ ناکرێ، هیچ سودێکیان دەست ناکەوێ لە پەرستنی ئەو بتانەدا چونکە ﴿ ٧٥لا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ﴾ ئەو خودا درۆزنانە ناتوانن هیچ یارمەتییەکیان بدەن، بەڵکوو ئەو بتانە زۆر لەوە هیچ و پووچ ترن کە بتوانن یارمەتی خودی خۆیان بدەن چ جای یارمەتی غەیری خۆیان.

﴿ ٧٦فَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ ئەی پێغەمبەرا با تۆ غەمناك نەکا بەرهەڵستکاری و بەدرۆخستنەوەیان، ئەو قسە ناهەقەیان: کە دەڵێن: ئەو بتانە خودامانن، هاوەڵی خودان، شەفاعەتمان بۆ دەکەن، یان: کە دەڵێن: تۆ شاعیری، ساحیری، کوڵەوەنانی و فاڵگرەوەی. غەم مەخۆ چونکە ئێمە نهێنی و ئاشکرایان دەزانین، ئاگامان لێیە چە دوژمنایەتیەك لە دڵی خۆیاندا دەشێرنەوەو چی ئاشکرا دەکەن، سزای سەختی دۆزەخیان پێ دەچێژن و تۆڵەیان لێدەکەینەوە.

﴿٧٧ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾ ئایا ئادەمیزاد نەیزانیوە: کە ئێمە ئەوانمان لە تنۆکە ئاوێك دروستکردوە، بە قۆناغەکانی پەروەردەبوون‌و رسكاندا تێپەڕیوەو پاشان کردومانە بە ئادەمیزادێکی ڕێك‌وپێك‌و خاوەن هەست‌و عەقڵ‌و هۆش، کەچی دەیبینی کێشەمان لەگەڵ دەکاو دەڵێ: قیامەت ڕانابێ‌و زیندوبوونەوە نیە، بت‌و صەنەم دەکاتە هاوەڵی خودا.

﴿٧٨ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ، قَالَ:مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ؟﴾ نەزیلەمان بۆ دەهێنێتەوەو دروستبوونی سەرەتای خۆی لەبیر چۆتەوە: کە لە نەبوەوە بەدیمان هێناوەابەلایەوە دورو نەگونجاوە، کە خودای خاوەن دەسەڵات بتوانێ جەستەی ڕزیوو پۆڵكاو سەرلەنوێ زیندوو بکاتەوە، سەررەق‌و نەفامە، چونکە قیاسی دەسەڵات‌و توانای خودا دەکاتە سەر دەسەڵات‌و توانای بەندەکان، دەسەڵاتی خودا لەکوێ‌و توانای ئادەمیزاد لە کوێ؟؟

﴿٧٩ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ، وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکە سەرسەختانە بڵێ: خودا ئەو ئێسقانە ڕزیوە زیندودەکاتەوە، ئەو خودایەی یەکەمجار لە نەبوەوە بەدی هێناوە، هیچ نەبوە دروستی کردوە دوایی دەتوانێ بە هاسانی جارێکی تر سەرلەنوێ زیندویان بکاتەوە.خودا زاناو ئاگادارە هیچی لێ گوم نابێ، هەر شتێك چەندێك نادیارو خەفی بێ، لەناو زگی زەویدا بێ، لەناو قوڵایی دەریادا بێ، پارچە پارچە بووبێ‌و بوبێتە تۆزو خۆڵ‌و تێکەڵاو بەخۆڵ‌وروەك بووبێ خودا سەرلەنوێ زیندوی دەکاتەوە. ﴿٨٠ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَاراً، فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ﴾ ئەو خودا خاوەن دەسەڵاتەی کە درەختی بۆ ئێوە بەدی هێناوە لە ئاو، دار ڕسکاوەو سەوز بووەو پێگەیشتوەو بوەتە درەختێکی خاوەن لق‌وپوپ‌و گەڵاو میوەی تەڕو تازە، دوایی ئەو دارە تەڕو ئاودارەی وشك کردوەو ئاگری پێ دەکاتەوە، لەو کاتەشدا: کەلە هەڕەتی گەش‌ونمادایە ئاگری تێدا شاردراوەتەوە، دەی کەسێك ئەوە تواناو دەسەڵاتی بێ، هەرچی بیەوێ دەیکاو هیچ شتێکی لێ یاخی نابێ، ﴿٨١ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ ئایا ئەو خودایەی ئاسمانەکان‌و زەوی بەدیهێناوە، توانای ئەوەی نیە نموونەی ئادەمیزاد دروست بکاو دوای مردن سەرلەنوێ زیندویان بکاتەوە؟ بەڵێ خودا بەدیهێنەرە، ئەوپەڕی توانای هەیەو هیچی لێ عاسی نابێ، زانایی ڕەهای هەیەو هیچی لێ گوم نابێ.

﴿٨٢ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ داب‌و نەرێتی خودا لە بەدیهێنانی شتدا هەر ئەوەندەیە پێی دەفەرموێ: ببەو دەبێ. هەرکاتێ ویستی شتێك بێتە دی‌و کارێك ئەنجام بدرێ، پێی دەفەرموێ: ببە یەکسەر دێتە دی‌و ئەنجام دەدرێ.

﴿٨٣ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ،وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ پاك‌و بێ عەیبە ئەو خودایەی خاوەنیەتی هەموو شتێکی هەیەو دەسەڵاتی ڕەهای هەیە لە هەڵسوڕان‌و بەڕێوەبردنی بوونەوەردا، چونی بوێ ئاوا هەڵیدەسوڕێنێ‌و بەڕێوەی دەبا، هەر بۆلای ئەو، ئێوەی ئادەمیزاد دەگەڕێنەوە، دوای مردن زیندو دەکرێنەوەو دەچنەوە بەرقاپی ئەو، ئیتر لە قیامەتدا هەموو ئینسانێك بە گوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشی دەدرێتەوە.

کۆتایی سورەتی یس

سورەتی (الصافات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ وَالصَّافَّاتِ صَفّاً﴾ پەروەردگار ، بەو فریشتانە سوێند دەخوا: کە بۆ عیبادەت‌و فەرمانبەرداری پەروەردگار، هەمیشە ڕیزیان بەستووە، جا ڕیزبوونەکەیان لەسەر قاچەکانیانە، یان باڵەکانیان ڕیز کردون‌و چاوەڕوانی فەرمانی پەروەردگارن،﴿٢ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراً﴾ ئەو فریشتانەی چەند ئەرك‌و فەرمانێکیان لەسەرشانەو ئەنجامی دەدەن؛ بڕێك لەو ئەرك‌و واجباتەیان ئەوەیە، هەورەکان تاو دەدەن بۆ ئەو شوێنەی کە خودا دەیەوێ بارانی لێ بباڕێنێ، یان مەبەست بە(الزاجرات) ئەوەیە: ئادەمیزاد دەگێڕنەوە لە تاوان‌و سەرپێچی فەرمانی خودا بەوە: کە ئیلهامی خێر دەخەنە ناو دڵ‌ودەرونیانەوە، شەیاتینی دەرەتێنن، لە ئادەمیزادی دوور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا (١) فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا (٢) فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا (٣) إِنَّ إِلَٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ (٤) رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ (٥) إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ (٦) وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ (٧) لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ (٨) دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ (٩) إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ (١٠) فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ (١١) بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ (١٢) وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ (١٣) وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ (١٤) وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (١٥) أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ (١٦) أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ (١٧) قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ (١٨) فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ (١٩) وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ (٢٠) هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ (٢١) ۞ احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ (٢٢) مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ (٢٣) وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ (٢٤)

دەخەنەوەو ناهێڵن وەسوەسەو ختوکەی گومڕایی بخەنە ناو دڵیانەوە.

﴿٣فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراً﴾ ئەرکێکی تری سەرشانیان ئەوەیە نامەی ئاسمانیی بەسەر پێغەمبەراندا دەخوێننەوە. جا سوێند بەو فریشتانە: کە ئەوە ئەرکو واجباتیانە ﴿٤إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾ بێگومان خودای ئێوە ئەی ئادەمیزادینە، ئەی ئەوانەی خیطابتان ئاراستە دەکرێ، خودایەکی تاکوتەنهاو بێهاوەڵە، پێویستە بە دڵسۆزیی بەندایەتی بۆ بکەن ﴿٥رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ﴾ بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەرو خاوەنی ئاسمانەکانو زەویو هەموو ئەو شتانەی تێیاندایەو لە ناوانیاندایە لە گیانلەبەرو بێگیان، لە ئادەمیزادو فریشتەو جندۆکە، لە روەكودرەختو ئاوو هەواو مانگو خۆرو ئەستێرەو مەجەڕڕە.

﴿٦إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ﴾ ئێمە ئاسمانی دونیامان رازاندۆتەوە بە جوانی ئەستێرەکان، هەرکاتێ بەشەو سەر هەڵبڕی، دەسترەنگینیو کارامەیی خودا دەبینی، ئەو ئەستێرانە دەڵێی لوئلوئو مروارین دەدرەوشێنەوە.

﴿٧وَحِفْظاً مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ﴾ ئێمە ئاسمانمان پاراستووە لە هەموو شەیتانێکی سەرکەشو یاخی، هەرکاتێ بیانەوێ قسەوباس لە عالەمی بالاَ بدزن، تیر ئەستێرەیەکیان تێدەگرینو دەیانسوتێنێ، بۆیە دەفەرموێ: ﴿٨لا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى﴾ واتە: شەیاتینی ناتوانن هەواڵو ئاخاوتنی عالەمی بالاَ ببیستن، هەر لەگەڵ هەوڵی ئەوەیان دا یەکسەر تیرئەستێرەیان تێ دەگیرێو ناتوانن توخنی بکەون. ﴿وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ. ٩دُحُوراً وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ﴾ لە هەر لایەکەوە بیانەوێ بۆی سەربکەون بۆ قسە دزین، لە هەموو لایەکەوە تیرباران دەکرێن بە تیرئەستێرە، دەشکێندرێنو تارومار دەکرێنو ناهێڵدرێ توخنی بکەونو ئەو مرازەیان بێتەجێ، لە رۆژی قیامەتیشدا سزای سەختو دژوارو بەردەوامیان بۆ هەیە،

﴿١٠إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ﴾ مەگەر شەیاتینییەك: کە لە هەلو فرسەتێك دا بە فڕکە قسەیێك بدزێو بیفڕێنێو بیدا بە گوێی کاهینو کولەوەنانیەکاندا، ئەویش خێرا تیرئەستێرەیەك (ئەیازیکێك) دەکەوێتە شوێنیو جاری واهەیە پێش ئەوەی قسە دزراوەکە بگەیەنێ، تیرئەستێرەکە دەیسوتێنێ، جاری وایش هەیە بە قەزاو قەدەری خودا قسەکە دەگەیەنێتە بەرگوێی کاهینەکە.

﴿١١فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمْ مَنْ خَلَقْنَا﴾ ئەی پێغەمبەر پرسیار لەوانە بکە، کە بڕوایان بە رابوونی قیامەت نیە، پێیان بڵێ: ئایا دروستکردنی ئەوان قورسترە یان دروستکردنی ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی تێیاندایە لە گیانلەبەرو بێگیان، لە فریشتەو شەیاتینی، لەمانگو خۆرو ئەستێرەو باقی عالەمەکانی تری ناو بوونەوەر کە ئێوەی ئادەمیزاد هیچیان لێ نازانن؟!

﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لازِبٍ﴾ ئێمە بناغەی ئەوان: کە ئادەمە لە قوڕێکی لینج دروستمان کردوە، جا: کە ئەوان لەو مادە زەعیفە دروست کراون؟ ئەدی بەچ عەقڵێك بڕوایان بە زیندوبوونەوەی دوامردن نیە. ﴿١٢بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ﴾ پێویست بە پرسیار لێ کردن ناکا، ئەوانە گەلونەتەوەیەکی

سەررەق و بێبڕواو گێل کەذذابن. ئەتۆش ئەی پێغەمبەر؛ عەجایەب دەتگرێ و سەرت لە هەڵوێستیان سوڕ دەمێنێ: کە ئەوانە وێڕای ئەو هەموو بەڵگە ئاشکرایانە لەسەر بەتوانایی خودا، کەچی بڕوایان بە زیندوبوونەوە نیە.

﴿[١٣] وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ﴾ هەرکاتێکیش ئامۆژگاری بکرێن ئامۆژگاری وەرناگرن، چونکە زۆر دڵرەق و یاخیین.

﴿[١٤] وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ﴾ هەرکاتێ بەڵگەیەکی ئاشکراو نمایان ببینن، یان موعجیزەیەکی پێغەمبەر کە شارەزایان دەکا بۆ ئیمانهێنان و بڕواکردن بە زیندوبوونەوە، زۆر زێدەڕەوی دەکەن لەگاڵتەکردن و قەشمەری کردندا، بانگی کەسانی دیکەش دەکەن بۆ هاوبەشی کردنیان لە گاڵتەکردندا.

﴿[١٥] وَقَالُوا: إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ وتیان: ئەی موحەممەد! ئەو پەیامەی تۆ بۆت هێناوین و پێمان رادەگەیەنی، جگە لە سیحرو جادو بەولاوە هیچیتر نیە، بۆیە گرنگی پێ نادەین و هەڵناخەڵەتێین، چی بڵێی گوێت بۆ ناگرین.

﴿[١٦] أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ﴾ لە هەموو قسەکانت سەیرتر ئەوەیە: کە دەڵێی زیندوبوونەوە هەیە، ئایا ئێمە: کە مردین و جەستەمان بوو بە گڵ و خۆڵ و ئێسقانەکانمان رزین، تازە جارێکی تر سەرلەنوێ زیندو دەکرێینەوە؟ ﴿[١٧] أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ﴾ ئایا باوک و باپیرانمان کە پێش ئێمە مردون و ماوەیەکی دوورو درێژ بەسەر مردنیاندا تێپەڕیوە ئەوانیش زیندو دەکرێنەوە؟ بەراستی زیندوبوونەوەی ئەوان پتر جێگای سەرسوڕمانە!!!

ئەمجار پەروەردگار وەڵامیان دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿[١٨] قل﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ﴿نعم، وأنتم داخرون﴾ بەڵێ ئەوانیش و ئێوەش دوای مردنتان و بوون بەخۆڵ، زیندو دەکرێنەوەو بە زەلیلی و ملکەچی ئامادەی حەشر دەکرێن.

﴿[١٩] فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ﴾ باباش بزانن زیندوکردنەوەمیان زۆر سەهل و ئاسانەو چ گرانیەکی تێدا نیە، بەڵکوو زیندوبوونەوەی مردوەکان و بریتیە لە فو کردن بە کەڵەشاخی صوردا، بەفەرمانی خودا ئیسرافیل فوی پێدا دەکاو بانگیان دەکا بۆ زیندوبوونەوەو رابوون لە گۆڕەکانیان، لە پڕێکا هەموو ئادەمیزاد بە گشتی تێکڕا لە گۆڕەکانیان رادەبن و بەزیندویی لەبەر دەستی خودادا دەستەونەزەر رادەوەستن و دەڕواننە دیمەنە سامناکەکانی رۆژی قیامەت..

ئەمجار دەستدەکەن بە سەرزەنشتکردنی خۆیان و پەشیمانی دەردەبڕن ﴿[٢٠] وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ﴾ ئەوانەی لە دونیادا بڕوایان بە زیندوبوونەوە نەبوە گوتیان؛(دەڵێن) ئای ماڵوێران و بە هیلاکچو خۆمان، ﴿[٢١] هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ ئەمڕۆ یەکالاکەرەوەو جوداکەرەوەیە، رۆژی جیاکردنەوەی چاکەکاران و خراپکارانە، رۆژی پاداش وەرگرتنەوەو سزادانەوەیە، خراپکارو ستەمکار بۆ دۆزەخ و خوداپەرستان بۆ بەهەشتی رازاوەو نەبڕاوە.

﴿[٢٢] احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ. من دون الله﴾ رۆژی رەستاخێز پەروەردگار فەرمان دەکا بە فریشتە: کە موشریکەکان و هاوسەرو هاوێنەو هەواڵەکانیان و پەرستراوەکانیان کۆبکەنەوە، ئەم سێ جۆرە کەسانە (ستەمکارو خێزان و هەواڵەکانیان و بت و صەنەم)ەکانیان راپێچی دەشتی مەحشەر بکەن، ئەمەش بۆ زێدە خەجاڵەتی و پەشیمانی و سەرکۆنە کردن. کە دەفەرموێ: ﴿أحشروا﴾ خیطابی خودایە بۆ فریشتەکان، یان خیطابی هەندێکیانە بۆ هەندێکیان.

﴿[٢٣] فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ﴾ شارەزایان بکەن بۆلای دۆزەخ با هەر زو بزانن: کە دۆزەخین و بۆ ئەوێ رەوانە دەکرێن ئەمەش بە مەبەستی زێدە گاڵتەپێکردن و ریسوابوون. ﴿[٢٤] وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ﴾ لە وێستگە رایان بگرن بۆ حیساب و لێکۆڵینەوە، رایان بگرن با پرسیاریان لێ بکرێ دەربارەی عەقیدەو کارو گوفتاریان: لە دونیادا.

﴿[٢٥] مالكم لا تناصرون﴾ ئەوە چیتانە بۆ یارمەتی یەکتری نادەن؟ئەوە بۆ وەکوو لە دونیادا کۆمەکیتان بە یەکتر دەکرد ئێستا نایکەن؟ ئەوە هەمووتان خڕبوونەوەو پێویستتان بە یارمەتی و کۆمەکی یەکتر هەیە، خودا درۆزنەکانی خۆشتان لەتەکدایە!؟!

﴿[٢٦] بل هم اليوم مستسلمون﴾ بەڵکوو ئەوان ئەمڕۆ گەردنکەچی فەرمانی خودان، بێ گوێیی ناکەن، تۆزقاڵێک

سەرپێچی ناکەن، چونکە هیچ مەجالێکیان نیەو هیچیان بۆ ناکرێ. عابیدو مەعبود چون یەکن لە زەلیلیو بێبەلگەییدا.

﴿٢٧ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ شوێنکەوتوو سەرانی کوفر(تابیعو مەتبوع) رودەکەنە یەکتریو دەم تێك دەنێنو دەکەونە پرسیار لێك کردن؛ پرسیاری لۆمەو دژایەتیو لێك دورودۆمبوون، ﴿٢٨ قَالُوا﴾ ژێردەستەو شوێنکەوتوان بە سەرۆكو ملهورەکانیان دەڵێن: ﴿إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ﴾ ئێوە دەهاتنە ویزەمان لای خێرو چاکەتان لێدەگرتین، یان بەهێزو زۆرداری لەکاری خێر مەنعتان دەکردین تا تووشی ئەم سزاو عەزابەتان کردین.

﴿٢٩ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ سەرانی کوفرو ملهوڕان وتیان: (دەڵێن)بەڵکوو ئێوە بۆ خۆتان ئامادەی ئیمان هێنان نەبوون، خۆتان بە ویستی خۆتان پشتتان لە بانگەوازیی حەق هەڵکرد، دڵو دەرونتان ئامادەباشیی ئیمانهێنانی تێدا نەبوو، ئێمە سووچمان چیە؟

﴿٣٠ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنتُمْ قَوْماً طَاغِينَ﴾ ئێمە بەڵگەیەکمان بەدەستەوە نەبوو، هێزو توانایەکی وامان نەبوو بتوانین بەزۆرەملێ کافرتان بکەین، بەڵکوو بۆخۆتان گومڕاو طاغی بوون، لە کوفرو بێدینیدا زێدەرەویتان دەکرد، بۆیە بە قسەی ئێمەتان کردو وازتان لە ئایینی حەق هێنا، رۆڵی ئێمە تەنها بانگەوازیکردنتان بووە بۆکوفر، ئێوە بە ویستی خۆتان بەپیرمانەوە هاتوون.

﴿٣١ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ﴾ لەسەر ئێمەو ئێوەش بڕیاری پەروەردگار چەسپاوەو بڕاوەتەوە، ئەوەی خودا هەڕەشەی پێ لێ کردوین توشمان دێو پەخەمان دەگرێ، هەردولامان بەتابیعو مەتبوعەوە دەچینە ناو دۆزەخەوە.

﴿٣٢ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ﴾ ئێمە ئێوەمان گومڕا کردوە، بانگەوازیمان کردون بۆ گومڕابوونو ئێوە بە پیرمانەوە هاتن، بەڵێ راستە ئێمە گومڕاکەر بوین .

دوای ئەو دەمەدەمێو کێشەو تێك هەڵچوونە، پەروەردگار چەسپانی عەزاب بۆ هەموویان رادەگەیەنێو دەفەرموێ:

﴿٣٣ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ﴾ هەموویان بەتابیعو مەتبوعەوە بەژێردەستەو سەرانیانەوە، لە چوونە ناو

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

دۆزەخەوە، لە عەزابدانو ریسوابووندا هاوبەشنو ئاگر لە خۆیان دەگرێو هەرکەسە بە گوێرەی کوفرو بێدینی خۆی، لە ژیانی دونیایدا سزا دەدرێ.

﴿٣٤ إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾ ئێمە بەو جۆرە سزای موشریكو تاوانباران دەدەینەوەو هەرکەسە بە ئەندازەی کردەوەی خۆی سزا دەدرێ.

﴿٣٥ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾ ئەوانە لە ژیانی دونیایاندا ئەگەر بانگ بکرانایە بۆ یەکتاپەرستی، داوای شایەتومانیان لێ بکرایە، لوتبەرزییان دەنواند، پشتیان لە بانگەوازیکەر هەڵدەکردو وەکوو موسوڵمانان نەیانەدەگوت (لااله الا الله، نشهد ان محمدا رسول الله) بەڵکوو بەردەوام دەبوون لەسەر بتپەرستیو هاوەڵدانان بۆخودا.

﴿٣٦ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ﴾ دەیانگوت ئایا دەکرێ ئێمە بە قسەی شایەرێکی شێت، واز لە عیبادەتکردنی خوداکانی خۆمانو پەرستراوی باوكو باپیرانمان بهێنین؟ دەگونجێ بە قسەی موحەممەد: ـکە هەرچی دەیڵێ: ئەفسانەو

خەیاڵپڵاوە، قسەکانی تێکەڵوپێکەڵن و هیچی بەسەر هیچەوە نیە- پشت لە ئایینی باوك و باپیرانی خۆمان بکەین؟؟

ئیتر پەروەردگار ڕەددی دانەوەو بە درۆی خستنەوەو فەمووی: ﴿٣٧ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ﴾ بەڵکوو پێغەمبەر، هەرچی هێناویەتی حەقەو حەقیقەتە، بە حەق ناردویەتی و بە حەق هاتووە حەقی بۆ هاتووە حەق بۆی هێناوە، هەرچی شەریعەتی هەیە هەمووی ڕاستەو پوختەو حەقە.

﴿٣٨ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ﴾ بێگومان ئێوە ئەی بێبڕواو ستەمکاران؛ لە ژیانی دونیاتاندا سزای بە ئازار دەچێژن، دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو بۆ هەتاهەتایە دەسوتێندرێن. لەمەشدا هیچ ستەمێکتان لێناکرێ و کردەوەی خۆتانە دێتەوە ڕێگاتان، ﴿٣٩ وما تجزون الا ما كنتم تعملون﴾ ئێوە هەر بە گوێرەی کردەوەی دونیاتان سزاتان دەدرێ و تۆزقاڵێك ستەمتان لێ ناکرێ.

﴿٤٠ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ وەلێ بەندە ڕاستاڵەکانی خودا؛ ئەوانەی بەدڵسۆزی بەندایەتی خودایان کردووەو یەکتاپەرستو کردەوە پەسەند بوون، ئەوانە پەلکێشی ناو ئەو سزایە ناکرێن و لێی دورن، ئەو حیساب و لێکۆڵینەوە سامناکەیان لەگەڵدا ناکرێ چاوپۆشی لە وردە تاوانیان دەکرێ و گوناهی گەورەشیان نیە.

﴿٤١ أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ﴾ ئەو بەندە ڕاستاڵو خوداپێداوانە، رزق وڕۆزی نایاب و دیاریکراویان هەیە، رزق وڕۆزییەك لە خوداوە دیاریکراوە، جوانی و خۆشی و بەردەوامیی ئاشکرایە، ﴿٤٢ فواكه وهم مكرمون﴾ میوەی جۆراوجۆریان دەدرێتێ و لەمزەتی لێ وەردەگرن، لە هەمان کاتدا ڕێزیان لێ دەگیرێ و بە چاوی ڕێزەوە سەیریان دەکرێ. ئەم رزق وڕۆزیەو میوەجاتە ﴿٤٣ في جنات النعيم﴾ لەناو باغەکانی بەهەشتدا بۆیان دەستەبەر دەبێ، ﴿٤٤ على سرر متقابلين﴾ ئەوان لەسەر کورسی بەرامبەر یەك دادەنیشن و پاڵ دەدەنەوە، سەیری یەکتری دەکەن و بە پێکەنین و ڕوخۆشییەوە بۆ یەکتر دەڕوانن.

﴿٤٥ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ﴾ دەگێڕدرێ بەسەریاندا لەپیاڵەو پەرداخی نایابدا مەی ڕەوان، شەرابەکە کانییەو هەڵدەقوڵێ و بەبێ بڕانەوە هەردێ و وشکایی نایە.

﴿٤٦ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ﴾ مەیەکە ڕەنگی زۆر سپییەو تامی خۆش و بۆنی دەمارشێلە، ﴿٤٧ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ﴾ مادەیەکی تێدا نیە عەقڵ بەرێ، تاڵ و تفت نیەو بۆگەنی لێ نایە، خوێن تێك ناداو سەر نایێشێنێ و گەدە خراپ ناکا، لە هەموو شتێکدا پێچەوانەی شەرابی دونیایە.

وێڕای ئەم هەموو نازونیعمەتانە ﴿٤٨ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ لەلایان هەن، هاوسەری پاك وخاوێنی داوێنپاکی وەها؛ کە هەر سەیری مێردەکانیان دەکەن، جگە لە هاوسەرەکانیان کەسی تریان ناوێ، چاوجوان و چاوگەورەو شۆخ وشەنگن ﴿٤٩ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ﴾ ڕەنگی پێستو دیمەنیان دەڵێی هێلکەی پارێزراوو پاك ڕاگیراوو دەست لێ نەدراون، بێگومان ئەم جۆرە ڕەنگە سپی سفتە مەیلەو زەردە جوانترین ڕەنگو شێوەیە بۆ ئافرەت.

﴿٥٠ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ هەندێکیان لە حاڵی خواردنەوەو کۆبونەوەو کۆڕو مەجلیسدا ڕوو لە یەك دەکەن و دەکەونە پرسیار لێك کردن؛ پرسیار لە یەکتر دەکەن دەربارەی ژیانی دونیایان، بیرەوەری ڕابوردویان وەبیر یەکتری دەهێننەوە. بەمەش نازونیعمەتی بەهەشتیان زیاتر لا خۆش دەبێ، ﴿٥١ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ. ٥٢ يَقُولُ أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ. ٥٣ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَدِينُونَ﴾ یەکێك لە بەهەشتیەکان گوتی: (دەڵێ)ئەمن لە دونیادا هاوەڵێکم هەبوو، کافرو بێبڕوا بوو، زیندوبوونەوەی بەلاوە ئەفسانە بوو، پێی دەگوتم:ئایا: کە ئێمە مردین و بووینەوە بە خۆڵ و ئێسقانمان پۆڵکا، ئایا جارێکی دی زیندو دەکرێینەوەو حیساب و لێکۆڵینەوەمان لەگەڵ دەکرێ دەربارەی کردەوەی ژیانی دونیامان؟؟ بێگومان ئەوە شتێکی محاڵەوشتی وەها هەرگیز ڕونادا. ئایا بڕوا بە خەرافاتی ئاوا دەکەی؟!

﴿٥٤ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ؟﴾ وتی: ئایا ئێوە دەتانەوێ ئەو هاوەڵەی دونیام بدۆزینەوە؟ وەرن لەگەڵما با سەیری ناو

يَقُولُ أَءِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَٱطَّلَعَ فَرَءَاهُ فِى سَوَآءِ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَٱللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا ٱلْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ ٱلْعَٰمِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ ٱلزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَٰهَا فِتْنَةً لِّلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِىٓ أَصْلِ ٱلْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُۥ رُءُوسُ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَءَاكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى ٱلْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا۟ ءَابَآءَهُمْ ضَآلِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ ٱللَّهِ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَىٰنَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ ٱلْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

دۆزەخ بکەین بۆ ئەوەی شوێن و جێگای ببینن بزانین چۆن سزا دەدرێ.

﴿٥٥ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ کابرای موسوڵمان لە بەهەشتەوە سەیری ناو دۆزەخی کرد، هاوەڵەکەی لەناوەڕاستی دۆزەخدا دۆزیەوە، بە توندی سزا دەدرێ، ﴿٥٦ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدتَ لَتُرْدِينِ﴾ کابرای موسوڵمان بە هاوەڵە کافرەکەی گوت: ئای بەدبەخت؛ بە خودا خەریکبووی منیش وەکوو خۆت ماڵوێران بکەی، نزیك بوو گومڕام بکەی، ﴿٥٧ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ﴾ خۆ ئەگەر ڕەحمەت و فەضڵی‌خودا نەبوایەو ئەو لە گومڕایی دوری نەخستمایەوە، هیدایەتی نەدامایە بۆ ڕێبازی حەق و خوداپەرستی، ئێستا لەگەڵ تۆدا ئامادەی ناو ئاگر دەکرام و بە دەردی تۆ دەچووم!

﴿٥٨ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ. ٥٩ إِلاَّ مَوْتَتَنَا الأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾ ئینجا بەهەشتییەکان لەناو خۆیاندا بۆ خۆشی دەڵێن: ئەرێ ئێمە ئیتر نامرین، جگە لەمردنی پێشوومان و هیچ سزایەکیش نەدرێین؟

﴿٦٠ ان هذا لهو الفوز العظيم﴾ بێگومان ئەم نازو نیعمەتەی ئێمە تێیدان، ئەم خۆشی و لەززەتە بۆ ئێمە دەستەبەر بووە، بەمرازگەیشتنێکی مەزنەو ژیانێکی خۆش و نەبڕاوەیە.

﴿٦١ لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ﴾ با بۆ بەدەستهێنانی ئەم ژیانە خۆش و نەبڕاوەی قیامەت کارگەران لە دونیادا هەوڵبدەن و تێبکۆشن. ئەو نازو نیعمەتانە شیاوی ئەوەن ئادەمیزاد پێیان کەیف خۆش بێ، تەمەنی خۆی لە پێناو دەستەبەرکردنیاندا خەرج بکا.

﴿٦٢ أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ؟﴾ ئایا ئەو نیعمەتانەی بەهەشت باشترو خۆشترن یان داری ژەقنەموت؟ ئایا خواردن و خواردنەوەی ناو بەهەشت خۆشترە یان تامی درەختی ژەقنەموتی ناو دۆزەخ؟ ئەمەش جۆرێکە لە گاڵتەپێکردن و ڕیسواکردنی دۆزەخیان.

﴿٦٣ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ﴾ ئێمە ئەو درەختەمان کردوە بە تاقیکردنەوە بۆ ستەمکاران، ئەوەبوو هەبوونی درەختی لەو جۆرەیان بە درۆزانی و پێیان درۆ بوو، وتیان: چۆن درەخت لەناو دۆزەخدا دەبێ، ئەی چۆن ئاگر نایسوتێنێ؟

﴿٦٤ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ﴾ ئەوە درەختێکە لە بنی دۆزەخدا دەڕوێ و لق‌وپۆپی بەرز دەبنەوە، ﴿٦٥ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾ بەرەکەی هێندە ناشیرین و نەکلەوەتە دەڵێی سەلکە شەیاتینین، سەلکە شەیاتینی چەند ناشیرینن بەروبومەکانی ئەو درەختەش ئەوەندە ناشیرین و دزێوە، ئەمە شوبهاندنی شتی حیسسی و هەست پێکراوە بە شتی خەیاڵی و نادیار، زاراوەی عەرەب و خەڵکی تریش وایە: هەر شتێك ناشیرین بێ دەیشوبهێنن بە جندۆکەو شەیاتینی،

﴿٦٦ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ﴾ بێگومان ئەو دۆزەخییانە بە ناچاری لەبەری تفت و تاڵی ئەو درەختە دەخۆن و گەدەی خۆیانی لێ پڕ دەکەن، چونکە هیچی تریان دەست ناکەوێ بیخۆن.

﴿٦٧ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْباً مِنْ حَمِيمٍ﴾ ئەمجار ئەو دۆزەخییانە دوای ئەوەی گەدەیان لە ژەقنەموت پڕ دەکەن،

ئاوی کوڵاتوویان بە قورگیدا دەکرێ، ئاوێکی ناپوختەو کوڵاتو لە هەموو رویەکەوە زیانبەخش‌و ناخۆش. ئەمجار بەلای ناخیریان ئەو سفرەو خوانە بەجێدێڵن، بۆکوێ؟ ﴿٦٨ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ﴾ بەڵێ ئەمجار دەگەڕێنەوە بۆ شوێن‌ونشینگەی خۆیان، بۆ ناو ئاگری دۆزەخ. ﴿٦٩ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ. ٧٠ فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ﴾ بێگومان ئەوان شوێن باوك‌و باپیرە گومڕاكانیان كەوتوون، بیروباوەڕی ئەوانیان بەلاوە پەسەند بوەو لاسایی ئەوانیان كردۆتەوە بەبێ بەڵگەو بێ لێ وردبوونەوەو تێفكرین خێراو بەپەلە وەدویان كەوتوون‌و ملیان لە گومڕایی ناوە.

﴿٧١ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ﴾ بێگومان زۆربەی نەتەوە پێشینەكان كافرو گومڕابوون، هاوەڵیان بۆ خودا دادەناو بەندایەتییان بۆ بت‌و صەنەم دەكرد.

هەڵبەتە گومڕابوونەكەیان دوا ئاگادار كردنەوەو رەوانە كردنی پێغەمبەران بووە بۆ سەریان، دەفەرموێ: ﴿٧٢ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ﴾ خودا دەفەرموێ: بێگومان ئێمە رەوانەمان كردوە بۆ سەر ئەو گەل‌و نەتەوە پێشینانە ترسێنەر ﴿٧٣ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر؛ بڕوانەو سەرنجی بدەرێ، سەرەنجامی كافرە سەرڕەقەكان چۆن بووە، چیمان بەسەر هێناو چۆن قەڵاچۆمان كردن؛ لە سەرەنجامی نەتەوەی عادو ثەمودوگەلە ستەمكارەكان ورد بەرەوە، چیمان لێ كردن.

﴿٧٤ الا عباد الله المخلصين﴾ بەڵام خودا بەندە راستاڵەكانی رزگار كردن، هەڵبژاردن بۆ بەندایەتی‌و خوداپەرستی. ئەمجار بەبۆنەوەی گێڕانەوەیچەند چیرۆكێكی پێغەمبەران سەرەنجامی بەندە راستاڵەكان دیاریی دەكا.

﴿٧٥ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ﴾ سوێند بێ بێگومان نوح هاواری لێ كردین‌و لێمان پاڕایەوە، دوعای فەوتانی لە نەتەوەكەی كرد، وتی: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ (نوح:٢٦) ئەمە دوای ئەوەی ماوەیەكی زۆر درێژ لەناو گەلەكەیدا مایەوەو بانگەوازیی كردن بۆ ئیمانهێنان، ئەوانیش بەدرۆیان خستەوەو دەستیان كرد بە ئەزیەتدانی‌و هەوڵی كوشتنیان دا، كەمێكیش نەبێ ئیمانیان پێ نەهێنا، ئێمە زۆر بەباشی بەپیر داواكەیانەوە چوین. ئەمجار پەروەردگار ئەوە رون دەكاتەوە، كە چاك بەپیرەوە هاتنی خودا بۆ نوح پێغەمبەر (ﷺ) لەم خاڵانەدا رەنگیان داوەتەوە:

١- دەفەرموێ: ﴿٧٦ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ ئێمە نوح‌و شوێنكەوتوانیمان لە كارەساتی سامناك رزگار كرد كە خنكان بوو.

٢- ﴿٧٧ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾ ئێمە تەنها وەچەو نەوەكانی(نوح)مان هێشتنەوە، هەرچی بڕوای پێ نەكرد لەناومان برد، كەسمان لە گەل‌و نەتەوەی نوح نەهێشتەوە جگە لەوانەی ئیمانیان پێ هێنابوو، سواری كەمێیەكە بوون لێلیاو لە خنكان رزگاریان بوو، لەناو ئەوانیشداتەنها وەچەو نەوەكانی مانەوە بۆ زاووزێ ئەگینا ئیماندارەكانی دی دوای رزگاربوونیان یەكسەر مردن.[1]

٣- ﴿٧٨ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ مەدح‌و ثەنای زۆرمان بۆ نوح هێشتەوە لەناو ئەو ئادەمیزادانەی دوای خۆی هاتن، تارۆژی قیامەت هەموو گەل‌و نەتەوەیەك هەموو پێغەمبەرو رەوانەكراوێك بەباشی ناوی دەهێنن. سەلاوی لێ دەكەن، وەكوو دەفەرموێ: ﴿٧٩ سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ﴾ وتمان: ئەی نوح سلاوی ئێمەت لێ بێ، لەناو جیهانی فریشتەو ئادەمیزادو جندۆكەدا، باسی چاكی‌و راستاڵی نوح لەسەر زوبانی هەموو گەل‌و نەتەوەیەك بێ. ئەمە ئەوپەڕی رێزو گرنگی پێدانە: كە خودا لە قورئاندا سلاوی لێ كردوە، بەو كەلامە ئەزەلییە مەدحی كردوە.

﴿٨٠ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمە بەوجۆرە پاداشی چاكەكاران دەدەینەوە، هەركەسێك بۆ خودا بسوڵحێ‌و رەفتاری جوان‌و پەسەند بێ، ئێمە بەو جۆرە پاساوی دەدەینەوە، نوح چاكەكار بوو، بۆیە بەو جۆرە پاداشمان دایەوە. هۆی چاكەكارییەكەشی ئەوەبوو ﴿٨١ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ كە ئەو زاتەلە بەندە گوێڕایەڵ‌و خوداپەرستەكانمان بوو، بە دڵسۆزی عیبادەتی خودای دەكرد.

﴿٨٢ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ﴾ هەموو گەلە ستەمكارەكەی نەتەوەی

---

[1] تەفسیری قورطوبی ج٨/٤٢٥٠(٦٦)

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُۥ هُمُ ٱلْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْـَٔاخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٨٢﴾ ۞ وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِۦ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَآءَ رَبَّهُۥ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا ءَالِهَةً دُونَ ٱللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى ٱلنُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّى سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا۟ عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰٓ ءَالِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًۢا بِٱلْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوٓا۟ إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا۟ ٱبْنُوا۟ لَهُۥ بُنْيَٰنًا فَأَلْقُوهُ فِى ٱلْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا۟ بِهِۦ كَيْدًا فَجَعَلْنَٰهُمُ ٱلْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّى ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِى مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَٰهُ بِغُلَٰمٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ ٱلسَّعْىَ قَالَ يَٰبُنَىَّ إِنِّىٓ أَرَىٰ فِى ٱلْمَنَامِ أَنِّىٓ أَذْبَحُكَ فَٱنظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَٰٓأَبَتِ ٱفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾

نوحمان بە تۆفان نوغرۆ کردو لەناومان بردن، ئاسەواریان نەما. ئەوەش پەندو عیبرەتە بۆ هەموو کەسێکی تێگەیشتوو، هەرکەسێك لەسەرەنجامی نەتەوەی حەزرەتی نوح پەندئامێز نەبێ نیشانەی ئەوەیە: گێل‌و نەفامەو هەستەکانی لەکار کەوتوون.

﴿[٨٣] وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ﴾ بێگومان ئیبراهیم یەکێکە لەوانەی شوێن پەیامی حەزرەتی نووح کەوتووە، وەکوو ئەو، بانگەوازیی یەکتاپەرستی کردوە، لە بنەما سەرەکیەکانی ئاییندا یەکیان دەگرتەوە، هەرچەندە لە فروعیاتداجوداوازییان هەبووە.

﴿[٨٤] إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ ئەی پێغەمبەر؛ بیر لەوە بکەرەوە کە ئیبراهیم بە دڵسۆزی‌و بە دڵێکی پڕ لە ئیمانەوە روی کردە خوداهیچ دیاردەیەکی شك‌و گومان‌و ریابازیی تێدا نەبوو، ئامۆژگاری‌و بانگەوازیی‌و هەوڵ‌و تێکۆشانی خالیص لەبەر خاتری خودا بوو، شیاوی رێز لێنان‌و بەمراز گەیشتن‌و رەزامەندیی خودا بوو.

هەموو کارو کردەوەی، هەموو رەوشت‌و رەفتارێکی شکۆمەندی‌و جوانمێری‌و دڵسۆزیی‌و راستاڵی بوو، بەندەیەکی نموونەیی‌و پێغەمبەرێکی ئولولعەزم بوو. ﴿[٨٥] إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ؟﴾ دیاردەیەك لە دڵسۆزی ئەو زاتە ئەوە بوو ئینکاری بتپەرستی کردو هاوەڵدانانی بۆ خودا رەتکردەوە، ئەوەبوو: بە باوك‌و خزم‌و کەس‌وکارو نەتەوەکەی گوت: ئەوە چ دەپەرستن؟ ﴿[٨٦] أَإِفْكاً آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ﴾ ئەوە دەتانەوێ بە ناڕەواو ناحەق چەند خودا درۆزنەیەك بپەرستن، کە هیچیان لەباردا نیە. ﴿[٨٧] فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەوە گومانتان چۆنە، کە چوونەوە بەرقاپی خودا؟ بەتەمای چین لەگەڵتان بکا؟ چۆن وازتان لە پەرستنی خودای بونەوەر هێناوە؟ لە کاتێکدا هەر ئەو شیاوی پەرستش بۆ کردنە، هەر ئەوە خودای بونەوەرە، ئەدی چۆن وازتان لە بەندایەتی بۆکردنی هێناوە؟!

﴿[٨٨] فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ﴾ چاوێکی بڕیە ئاسمان‌و بیری کردەوە لە ئاسمان‌و هەسارەو مانگ‌و خۆر. یان بۆ ئەوەی بتوانێ خۆ پاش بداو نەچێ بۆ سەیران لەگەڵ قەومەکەیداو ئەوانیش پێکێشی لێ نەکەن، سەیری عیلمی ئەستێرەناسیی‌و بورجەکانی کرد، وای خستە دڵی ئەوانەوە:کە ئەویش ئەو زانستە دەزانێ‌و وەکوو ئەوان بڕوای پێیەتی!

﴿[٨٩] فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ﴾ وتی: من نەخۆشم توانای هاتنی سەیرانم نیە، مەبەستی ئەوە بوو دڵی ناخۆشە، غەمناك‌و خەفەتبارە، بە کوردی دەتوانین بڵێین ، تەورییەی کردەوە مەبەستی بە نەخۆشییەکەی دڵتەنگی بووەو ئەوان بە نەخۆشیی جەستەیی لێی تێگەیشتن.

﴿[٩٠] فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ﴾ ئەویان لەناو شاردا بەجێ هێشت‌و بۆ سەیران‌و جەژن‌و شادی خۆیان رویان لە دەرەوەی شار کرد.

﴿[٩١] فَرَاغَ إِلَى آلِهَتِهِمْ ،فَقَالَ أَلا تَأْكُلُونَ؟﴾ خێرا بە تەورێکەوە خۆی کوتایە ناو خودا درۆزنەکانیانەوە: کە جوانترین‌و خۆشترین خۆراك‌و میوەجاتیان لەبەردەم بوو، بە گاڵتەو قەشمەرییەوە وتی: ئەوە بۆ ناخۆن؟! ﴿[٩٢] مَا لَكُمْ لا تَنْطِقُونَ؟﴾ ئەدی بۆچی متەقتان لێ نایەو وڵام نادەنەوە؟ چما

ئێوه خودا نین و ئەو حەمکە مەردومگەلە بەندایەتیتان بۆ ناکا؟!

﴿٩٣ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ﴾ بە تەورەکەی هەڵیکوتانە سەرو رقو قینی خۆی پێ رشتن، جگە لە بتە گەورەکەیان ئەوانی دی هەموو تارومار کردن. ئەمجار تەورەکەی خستە سەرشانی بتە گەورەکەو گەڕایەوە بۆ شوێنی خۆی.ئێوارەداهات و خەڵکەکە لە سەیران و گەشت و گوزار تێریان خواردو بە هەڵەداوان گەڕانەوە بۆ شارو هەی لەوەی زوتر بگاتە پەرستگاو خۆراک و میوەجاتی پیرۆزبوو بخۆن، کە هاتنەوە دیمەنی خوداکانیان بەو جۆرە بینی، چاویان لێ چوونە پشتی سەریان و سەرسام مان و کەوتنە هەوڵ و تێکۆشان بۆ دۆزینەوەی بتشکێن و سزادانی، هەر خێرا یەکێکیان وتی: برایم ناوێك رۆژێك دژی خوداکانمان دەدوا دەیگوت: شەرتبێ وردو خاشیان بکەم!! بەم جۆرە بتشکێنیان دۆزییەوەو ﴿٩٤ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ﴾ وروژمیان هێنایە سەر ئیبراهیم و کەوتنە لێکۆڵینەوە لەگەڵی و هەڕەشە لێکردنی، هەریەکەیان لە لای خۆیەوە سەرزەنشتی دەکردو دەیەویست خەوشی دڵی خۆی پێ برێژێ، حەزرەتی ئیبراهیم بێ ئەوەی شلوێ ببێ و لە کارەکەی پەشیمان بێ ﴿٩٥ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ؟﴾ فەرمووی: ئایا ئێوە لە جیاتی عیبادەتکردن بۆ خودا، شتێك دەپەرستن کە بە دەستی خۆتان دەیانتاشن وراستەو پاستەیان دەکەن؟ ﴿٩٦ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ وەلحاڵ هەر خودا شیاوی عیبادەت بۆکردنە، چونکە هەر ئەو بەدیهێنەرەو هەر ئەو ئێوەو بتەکانتانی دروست کردوە!

﴿٩٧ قالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فالقوه في الجحيم﴾ وتیان: گۆڕێکی زۆر پان وقوڵی بۆ دروست بکەن و پڕی بکەن لە دارو ئاگری تێبەردەن، جەحەندەمێکی بۆ داخەن، ئیبراهیمی تێ فڕێ دەن، بەڵێ پلانی خۆیان ئەنجام دا ﴿٩٨ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ﴾ ویستیان ئازاری بدەن و بە ئاگر بیسوتێنن ، بەڵام ئێمە پلانەکەیانمان پوچەڵ کردەوە، ئاگری سوتێنەرمان بۆ کردە شوێنی هەوای سازو شەماڵگر...جا کە حەزرەتی ئیبراهیم لە ئاگر رزگاری بوو، بڕیاری دا زێدو نیشتمان جێبێڵێ و واز لە قەوم و خزم و کەس و کاری کافر بێنێ.

﴿٩٩ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾ وتی: من لە وڵات و ناو خزم و کەس و کاری خۆم دەردەچم، کۆچ دەکەم، ئەو نەتەوەو خزمانەم بەجێ دێڵم کە سورن لەسەر بتپەرستی و ئیمان بە خودای تاك وتەنها ناهێنن، من لە ناو کۆمەڵگەیەکدا نامێنمەوە پەیامی خودا بەدرۆ بزانن و ئەزیەتی پێغەمبەری بدەن و بانگەوازیی حەق رەت بکەنەوە. دەڕۆم بۆ وڵاتێك خودا بۆم دیاری دەکاو بتوانم خوداپەرستی تێدا بکەم، دڵنیام خودا هیدایەتم دەدا بۆ هەر شتێك بەرژەوەندیی دین و دونیامی تێدا بێ.

﴿١٠٠ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ خودایە! کوڕێکی صالح و خوداپەرستم پێ ببەخشە. وەچەو نەوەیەکی بەخۆ چاراوو بۆ خودا صوڵحاوم بدەرێ، یارمەتدەرم بن لەسەر خوداپەرستی و خەم و خەفەتی غەریبی و ئاوارەییم لە بیر بەرنەوە، بیرۆشیم پێیان بێ و دڵم خۆش بکەن.

﴿١٠١ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ مزگێنیمان دایە بەوەی کوڕێکت دەبێ و بۆت پێ دەگاو خاوەن حیلم و صەبر دەبێ. ئەم کوڕە خاوەن صەبرو صوڵحاوە وەکوو ئیبنوکەثیر دەفەرموێ: حەزرەتی ئیسماعیل بووە نەك حەزرەتی ئیسحاق، چونکە بە کۆڕای زانایانی ئیسلام حەزرەتی ئیسماعیل لە حەزرەتی ئیسحاق بە تەمەن گەورەترەو لەپێش ئەودا لە دایك بووە.

﴿١٠٢ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى﴾ کە ئیسماعیل پێگەیشت و گەییشتە تەمەنی گەنجی و دەیتوانی یارمەتی باوکی بدا، فەرمانی پێ دەکرێ: کە ئەو کوڕە شیرین و خۆشەویستەی سەرببڕێ، دەزانێ ئەو فەرمانە لە خوداوەیەو پێویستە تەنفیذ بکرێ. روو دەکاتە تاقانە جگەرگۆشەکەی و دەفەرموێ: ئەی کوڕی شیرینم، ئەوە من لە خەوەدا بینیم تۆم سەردەبڕی. ئەتۆ رات چیەو هەڵوێستت چۆنە؟ ﴿قَالَ: يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ﴾ فەرمووی: ئەی باوکی بەڕێزم ئەوەی خودا فەرمانی پێ کردوی ئەنجامی بدە، ﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ ئینشائەڵلا من دەبینی بە ئارام دەبم لە ئاستی قەزاو بڕیاری

خودادا، به تەماى پاداشى خودامو هیوادارم لە رۆژى قیامەت دا خودا پاداشم بداتەوە.

﴿^١٠٣ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ﴾ کە هەردوکیان بە رەزامەندیى و دڵنیاییەوە تەسلیمى فەرمانى خودا بوونو کار گەیشتە ئاستى تەنفیذو ئەنجامدان. ئیبراهیم کێردى برندەى بەدەستەوەیەو جگەرگۆشەى خۆى رەپەورو پاڵ خستوەو تیغى لەسەر مل داناوە.

﴿^١٠٤ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ. ^١٠٥ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا﴾ بانگمان لە ئیبراهیم کرد؛ وتمان ئەى ئیبراهیم بەراستى خەونەکەت بەراست گێڕا، بە فیعلیى ئەنجامت دا، بە دڵ ئامادەباش بووى بۆ تەنفیذیى سێو دوو ملت لە ئەنجامدانى فەرمانەکە ناو هەر ئەوەش گرنگە، خودا گەردنکەچیى بە دڵو بە گیانى گەرەکە نییەتى ساغى دەوێ. ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمە چۆن پاداشمان دایتەوە بەوە کە نەمان هێشت کوڕەکەت سەر ببڕى، لە میحنەتو غەمو نارەحەتى رزگارمان کردى، هەر بەو جۆرە چاکەى هەموو چاکەکارێك دەدەینەوە، پاداشى باشى بۆ دەستەبەر دەکەین.

﴿^١٠٦ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ﴾ بێگومان ئەم تاقیکردنەوەیە ئەزمونگەرییەکى قورسو ئەستەم بوو، تەنگوچەڵەمەیەکى دژوار بوو، کەم کەس لە تاقیکردنەوەى ئاوەها ئەستەمو قورس دا دەردەچێ؛ کێ دەتوانێ دەستى بچێتە تاقانەو جگەرگۆشەى خۆى سەرى ببڕێ؟!

﴿^١٠٧ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ﴾ قوربانیمان بۆ ئیبراهیم کرد بە کوشتییەکى بەنرخ، بەرانێکى قەڵەوو بەنرخمان کردە قوربانى لە جیاتى ئیسماعیل، دابونەریتى قوربانى لەم روداوەوە دامەزراوەو موسوڵمانانو حاجیانى ماڵى خودا، کە ساڵانە قوربانى دەکەنو کوشتى سەر دەبڕن یادەوەرى ئەو رۆژەو ئەو فەرمانبەردارییە دوبارە دەکەنەوە.

﴿^١٠٨ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ. ^١٠٩ سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ﴾ ناوو شۆرەتى جوانو باسوخواسى جوانمێرانەمان بۆ هێشتەوە، هەموو گەلو نەتەوەیەکى داهاتوو وەصفى باشى ئەو زاتەیان لەسەردەمو زارە، چینەکانى ئادەمیزاد هەموویان خۆشیان

فَلَمَّآ أَسْلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَٰدَيْنَٰهُ أَن يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ ٱلرُّءْيَآ ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْبَلَٰٓؤُا۟ ٱلْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَٰهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰٓ إِسْحَٰقَ ۚ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَٰهُمْ فَكَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمَا ٱلْكِتَٰبَ ٱلْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَٰهُمَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٢٥﴾ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

دەوێو مەدحى دەکەن.دوعاو نزاى خۆى بووە خودا لێى قبوڵ کردوە، مرازى خۆى بووەو خودا بۆى بەدى هێناوە.

﴿^١١٠ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ بەو شێوە پاداشە بەرزو بەنرخە، پاداشى چاکەکاران دەدەینەوە، لە هەموو بەڵاو میحنەتێك رزگاریان دەکەین، دەیانخەینە فەرەحیو شادییەوە. هیچ کاتێ پەروەردگار بەندە راستاڵەکانى خۆى فەراموش ناکا.

﴿^١١١ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ بەڕاستى ئەو یەکێ بوو لەو بەندانەمان، برواى پتەویان بوو.

﴿^١١٢ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ کوڕێکى تریشمان پێبەخشى؛ ئەویش حەزرەتى ئیسحاق بوو، کردیشمان بە پێغەمبەرێکى صالحو بۆ خودا صوڵحاوو بە خۆچاراو. .

﴿^١١٣ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ﴾ بە بەردەوامى نیعمەتو بەرەکەتى خۆمانمان بەسەر ئیبراهیمو ئیسحاق دا رژاند، لە دونیاو لە قیامەت دا بە مرازیخۆیانمان گەیاندنو رێزو نرخى زۆرمان بۆ دەستەبەر کردن، منداڵى زۆرو نەوەى

زۆرمان پێ بەخشین، زۆربەی پێغەمبەرانی دوا ئەو رۆژگارە لە نەتەوەی ئیسحاق‌و ئیسماعیلن سڵاوی خودا لە خۆیان‌و شوێنکەوتوانیان بێ.. ﴿وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ﴾ لە وەچەو زرۆێتی ئیسماعیل‌و ئیسحاق هەیانە چاکەکارو خوداپەرستە، هەیانە ستەمکارو کافرە، هەرکەسێ خوداپەرست‌و فەرمانبەردار بێ‌و شوێن مەنهەج‌و ئایینی ئیبراهیم‌و دو کورەکانی(ئیسماعیل‌و ئیسحاق) کەوتبێ ئەوە بەنەوەو میللەتی ئیبراهیم دادەنرێ، هەر کەسێك لەو مەنهەج‌و پرۆگرامە لای دابێ ئەوە ستەمکارو کافرە، ستەمی لە خودی خۆی کردوەو نەسەب‌و نژادی سودی پێ ناگەیەنێ‌و بەنەوەی ئیبراهیم دانانرێ.

﴿[١١٤] وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ سوێند بێ ئێمە نازونیعمەتی جۆراوجۆرمان بە موساو هارون بەخشین، نیعمەتی پێغەمبەرایەتی‌و سودو فەرى دونیایی‌و قیامەتیمان بۆ دەستەبەر کردن.مەنفەعەتی دونیایی: کە بریتی بوو لە بون‌و ژیان‌و هۆش‌و فام‌و پەروەردەکردن‌و لەشساغی‌و بەدیهێنانی صیفاتی جوان‌و رەفتاری شیرین لە هەردوکیان دا، سوودی ئاینیش: کە بریتی بوو لە زانیاری‌و گەردنکەچی بۆ زاتی پەروەردگار، لە هەموشیان بەرزترو بەسود تر نیعمەتی پێغەمبەرایەتی بوو، ئەمجار نیعمەتەکان شی دەکاتەوەو دەفەرموێ:

﴿[١١٥] وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ ئێمە موساو هارون‌و نەتەوەکەیانمان لە چنگ فیرعەون‌و دارو دەستەکەی رزگار کرد، ستەم‌و چەوساندنەوەی فیرعەونمان لەسەر هەڵگرتن، رێگەمان نەدا چیدی فیرعەون نێرینەیان بکوژێ‌و مێینەیان بهێڵێتەوە بۆ کارەکەری‌و خزمەتکردن، هەروەها خۆیان‌و گەلەکەیانمان لە خنکان رزگار کرد.

﴿[١١٦] وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾ سەرکەوتومان کردن بەسەر دوژمنەکانیان دا، زەوی‌و مڵك‌و ماڵی داگیرکراویان وەرگرتەوە، فەرمانڕەوایی‌و دەسەڵاتیان دەسکەوت، پاش مسکێنی‌و چەوسێندرانەوە، بوونە خاوەن دەوڵەت‌و حوکم‌و بڕیار.

﴿[١١٧] وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ﴾ نامەی ئاسمانیمان بۆ نازڵ کردن، نامەیەکی ئاشکراو گشتگیر بۆ دین‌و دونیایان، شەریعەت‌و یاسای ژیان بوو، ﴿[١١٨] وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ موساو هارونمان شارەزا کردن بۆ رێبازی حەق‌و سەرفرازیی، بۆ راستاڵی‌و راستی لە گوفتارو کرداردا، بۆ ئایینی ئیسلام‌و بۆ گەیاندن‌و پەیڕەویکردنی شەریعەتی خودا.

﴿[١١٩] وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ﴾ ناوو شۆرەتی جوان‌و جوانمێری‌و پیاوەتیمان بۆ هێشتنەوە لە ناو چین‌و گەل‌و نەتەوەکانی دوا خۆیان.

﴿[١٢٠] سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ سڵاوی خودا لەسەر موساو هارون بێ، سڵاوی فریشتەو ئادەمیزادو پەرییەکانیان لەسەر بێ، بە هەموو شێوەیەك سڵاویان لێ بێ، سڵاوی پەروەردگار کە لە هەموو سڵاوێك بەرزو پیرۆزترە.

﴿[١٢١] إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمە بەو شێوە پاداشی چاکەکاران دەدەینەوە، لە چورتم‌و ناخۆشی رزگاریان دەکەین‌و دەیانخەینە ناورەحمەتی خۆمانەوە.

﴿[١٢٢] إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان موساو هارون لە پێری بەندە خاوەن باوەڕو راستاڵەکانی ئێمەن.

﴿[١٢٣] وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ بێگومان ئیلیاس لە پێری پێغەمبەرانە، ئەم زاتە ناوی ئیلیاسەو کوڕی یاسین کوڕی فیحناص کوڕی عیزار کوڕی هارون کوڕی عیمران واتە: هارونی برای موسا.

﴿[١٢٤] إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ: أَلَا تَتَّقُونَ؟﴾ ئەی پێغەمبەر، ئەوە بۆ گەلەکەت بگێڕەوەو یادی ئەو کاتە بکە: کە ئیلیاس بە گەل‌و نەتەوەکەی خۆی گوت: ئەوە بۆ لە خودا ناترسن؟ بۆچی هاوەڵی بۆ بەرەوا دەزانن؟ ﴿[١٢٥] أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ؟ [١٢٦] اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ﴾ ئەوە چۆن‌و بە چ عەقڵێك عیبادەت دەکەن بۆ بتێك: کە خۆتان دروستتان کردوە، پشت لە عیبادەتکردن بۆ خودایەك هەڵدەکەن: کە هەر ئەو شیاوی بەندایەتی بۆکردنە، هەر ئەو خودایەو بێ هاوەڵ‌و بێوێنەیە، ئەو ئێوەی بەدی هێناوە، وێنەو روخساری کێشاون، هەر ئەو بەدیهێنەرەو جگە لەئەو خودای ترنین، هەر ئەو بەنازو نیعمەتی خۆی ئێوەی پەروەردە کردوە، لە

نـەبووە هێناونیـە گۆڕەپـانی ژیانـەوە، ئێـوەش و بـاوك و باپیرانیشتان خودا خەڵقی كردون و پەروەردەی كردون.

﴿١٢٧ فكـذبوه﴾ بـەڵام نەتەوەكـەی ئیلیاس ئامۆژگارییـان بـە گوێدا نەچوو بـە درۆیـان خستـەوە، بانگـەوازی و پەیامەكـەی ئیلیاسیان رەتكردەوە. لە تۆڵـەی هەڵوێستی ئاوەها ناشیرین و نابەراویان دا﴿فانهم لمحضرون﴾ بێگومان ئـەوان رۆژی قیامـەت لـەناو عـەزابی دۆزەخدا ئامـادە دەكـرێن، سـزای هەڵوێـستی ناشیرین و تاوان و ستەمكارییان لێ دەسەندرێتەوە.

﴿١٢٨ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ بەڵام ئەوانەی ئیمانیان هێنـاوە لە نەتەوەكەی، خوداپەرست و یەكتاپەرست بوون بـە دڵسۆزی بۆ خـودا صوڵحاوان و بـە خۆیـان چاران، ئەوانـە لـە عـەزاب رزگاریـان بـووە، ناخرێنـە نـاو دۆزەخـەوە، پاداشـی باشـیان دەدرێتـەوە، ئاكـام و سـەرەنجامیان جـوداوازە لـە سـەرەنجامی موشریكەكان.

﴿١٢٩ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْـآخِرِينَ﴾ ئێمـە نـاوو شۆرەتی جوان و پەسـندمان بـۆ هێشتەوە، نەتـەوەكانی دوا خـۆی مـەدحیان كردوە.

﴿١٣٠ سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ﴾ سڵاوی خوداو سڵاوی فریشتەو ئادەمیزادو جندۆكە لەسەر ئیلیاس بێ ئەو زاتەی ئیمانی بـە خودا پتەو بوو، بەربەرەكانی شیرك و كوفری كرد.

﴿١٣١ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمـە بـەو جۆرە پاداشی چاكەكاران دەدەینەوە، چۆن ئیلیاسمان لـە چورتم و ناخۆشی رزگار كرد، بەو شێوە پاداشی هەموو چاكەكارێك دەدەینەوە

﴿١٣٢ إِنَّـهُ مِـنْ عِبَادِنَـا الْمُـؤْمِنِينَ﴾ بێگومـان ئیلیـاس لـە بەنـدە راستاڵ و دڵسۆزەكانی ئێمە بوو.

﴿١٣٣ وَإِنَّ لُوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ بێگومـان لـووط پێغەمبەرێكە لە پێغەمبەران، خودا ناردی بۆ سەر گەلەكەی: كە دانیـشتوی شـاری (سـدوم)بـوون، بێبـاوەڕو تاوانكـار بـوون، ئامۆژگـاریی كردن، پشتیان لێ هەڵكردو گوێیان بە بانگەوازییەكەی نەدا، خودا بە بومەلەرزەو گرمەو ناڵەی لەرادەبەدەر لەناوی بـردن، بە بـەردی سوتێنەر بـەردەبارانی كـردن و وڵاتـی ژێـرەوژوور كـردن، خـودا شـوێنكەوتوانی لـوطـی رزگـار كـردن جگـە لـە ژنەكەی.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ ۞ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

﴿١٣٤ اذ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ. ١٣٥ إِلَّـا عَجُوزاً فِـي الْغَابِرِين﴾ لـوط و شـوێنكەوتوانیمان هـەموو رزگـار كـردن، جگـە لـە ژنەكەی، ئـەو بەدبەختـە لەگەڵ تاوانبارەكانی تـردا عـەزابی سـەخت تێكیـەوە پێـچاو لەناوچـوو، ئـەو بـە كـردەوەی ستەمكارەكان رازی بـوو، هاریكـاریی دەكـردن، دژی ئـایینی حەزرەتی لوط بوو.

﴿١٣٦ ثُـمَّ دَمَّرْنَـا الْـآخَرِينَ﴾ پاشـان ئەوانـەمان لـەناو بـرد كـە پەیامەكـەیان رەتكـردەوەو بـە درۆیـان خـستەوەو وازیـان لـە هەتیوبازیی نەهێناو سووربوون لەسەر ئەو عادەتـە ناشیرینەی خۆیان!

﴿١٣٧ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ. ١٣٨ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟﴾ ئێوە ئەی دانیشتوانی مەككەو دەوروبەری، بەیانی و ئێوارە كە دەچـن بـۆ كـاروان بـۆ وڵاتـی شـام لـە هاتوچـۆتاندا بەسـەر شوێنەوارو كەلاوە كۆنی قـەومی لوطدا دەڕۆن و دەگەڕێنەوە. ئەوە بۆ بـە عـەقڵ و هۆشێكی تـەواوەوە بیر ناكەنەوە؟بۆچی لە بینینی ئەو شوێنەوارو وڵاتە كاول بووە پەنـد وەرنـاگرن؟

﴿¹³⁹ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ بێگومان یونسی کوڕی مەتا یەکێکە لە پێغەمبەران، خودا ڕەوانەی کرد بۆسەر نەتەوەکەی خۆی.

﴿¹⁴⁰ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ کاتێك بەبێ فەرمانی خودا نەتەوەکەی جێهێشتو ڕوی کردە قەراغ دەریاو سواری کەشتییەکی قەرەباڵغو پڕ لە ئادەمیزاد بوو، ماوەیەك بەناو دەریادا ڕۆیشتنو کەشتی تووشی باری نائاسایی بوو، وا پێویست بوو قورعە بکەنو یەکێ لە سەرنشینەکانی وەدەر بهاون، بۆ ئەوەی بارەکەی سوك بێو بتوانن درێژە بە ڕۆیشتنی خۆیان بدەن، ﴿¹⁴¹ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ قورعەیان کردو بەسەر حەزرەتی یونس دا شکایەوە، ئەو بەرکەوتو بەگوێرەی دابو نەریتی ئەو کاتەی ئەو نەتەوە فڕێیان دایە ناو دەریاوە. ﴿¹⁴² فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ﴾ ماسی قوتی دا، ئەو شیاوی ئەوە بوو سەرزەنشتی بکرێ، چونکە بەردەوام نەبوو لەسەر ئەرکی بانگەوازی کردنو نەیتوانی خۆگر بێ لە بەرامبەر هەڵوێستی ناشیرینو سەر ڕەقی گەلەکەی.

﴿¹⁴³ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ﴾ خۆ ئەگەر یونس لەوانە نەبوایە کە تەسبیحو تەقدیسی خودا دەکەن، خوداناسو یەکتاپەرستن، لە سکی ماسیدا دەمردو ﴿¹⁴⁴ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ تا ڕۆژی قیامەت لەوێدا دەمایەوە. ئاوسکی ماسی بۆ دەبوو بە گۆڕ، چونکە بە گوێرەی سروشت دەبوو بە غیذاو وەکوو باقی خۆراکی تر حەل دەبوو.

﴿¹⁴⁵ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ﴾ وامان لە ماسییەکە کرد لە قەراغ دەریا فڕێی بدا، لە شوێنێکی خاڵی لە درەختو گژوگیا، بێ سێبەرو بێ ئەنوا. لە هەمان کات دا بۆ خۆشی جەستەی زەعیفو نەخۆش، دەق لە زارۆکێکی تازە لەدایکبوو دەچوو.

﴿¹⁴⁶ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ﴾ بەسەریەوە ڕووەکی کولەکەمان ڕواند، بۆ ئەوەی سێبەری لێ بکا، کولەکەش زو پێ دەگاو سێبەرەکەی بە سودە، مێشو مەگەزیش توخنی ناکەوێ، گەڵاکەشی پانە، بەروبومەکەشی بۆ خواردن بەسودە، بە کاڵیو بە کوڵاوی دەخورێ، شێخی مەراغی دەڵێ: داری مۆز بووە. حەزرەتی یونس لە ژێر سێبەری ئەو درەختەدا مایەوە هەتا گۆشتی پندر بۆوە، توکی لێ هاتەوەو صیحەتو نیشاطی بۆ گەڕایەوە. ئەمجار بە فەرمانی خودا گەڕایەوە بۆ ناو ئەو گەلو نەتەوەی: کە بەرق هەڵساوی جێی هێشتبوون،

﴿¹⁴⁷ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ. ¹⁴⁸ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ﴾ واتە ناردمانەوە بۆسەر ئەو نەتەوەی لە ڕقی ئەوان ولآتی جێهێشتبوو ملی لە دەریا نابوو، ئەوانیش دانیشتوی نەینەواو موصڵ بوون، ژمارەیان صەد هەزار بەڵکوو زیاتریش بوون، سەرلەنوێ بانگەوازیی خۆی دەست پێکردەوە، ئەوانیش بڕوایان پێکردو ئیمانیان پێ هێنا، ئەمەش دوای ئەوەی نیشانەی پێغەمبەرایەتییان پێوە بینیو دیاردەی هاتنی عەزابی سامناکیان چاو پێکەوت، ئیتر خودا ژیانێکی خۆشی بۆ دابین کردن، تاکۆتایی تەمەنیان لەناو نازونیعمەتی ئیمانو ژیانی ئاشتیو هەرزانیدا مانەوە. ﴿¹⁴⁹ فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ﴾ ئەمە عەطفە بۆسەر ئایەتی ژمارە(١١)کە فەرموویﮋفَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا﴾؟ واتە: ئەی پێغەمبەر! بە شێوەی لۆمەو سەرزەنشت بۆسەرکوتانەوەو بۆڕدانی ئەو موشریکانە، پرسیاریان لێ بکە ئاخۆ بە چ عەقڵو ئاوەزێك کچیان بۆ خودا داناوەو کوڕیان بۆ خۆیان کۆنتڕۆڵ کردوە؟ بە چ تەقسیمێك ئەو بەشەی بۆ خۆیان بە خراپی دەزانن بۆ خودای دادەنێن.؟

﴿¹⁵⁰ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ؟﴾ بەڵکوو چۆن حوکمی ئەوەیان داوە: کە فریشتە مێینەن، خۆ ئەوان ئاگاداری دروستکردنەکەیان نەبوون؟!

﴿¹⁵¹ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ. ¹⁵² وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ئاگاداربەوە، ئەوانە کە ئەو قسەیە دەکەن درۆیەو دەیکەن، بوختانەو هەڵیدەبەستن.

﴿¹⁵³ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ. ¹⁵⁴ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ. ¹⁵⁵ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ؟﴾ ئەوە بە چ عەقڵێك ئەو حوکمە دەدەن؟ بۆچی پێیان وایە: خودا کچی بەسەر کوڕدا هەڵبژاردوە؟ ئەوە بۆچی بیر ناکەنەوە تا بۆتان دەربکەوێ چەند لە هەڵەدانو چەند قسەکەتان نابەجێیە؟! پێویستە ئادەمیزاد قسەیێ بکا ڕێگەو جێگەیەکی هەبێ.

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

سُورَةُ صٓ

﴿١٥٦ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ؟﴾ یان ئەگەر یەکێ داوای بەڵگەتان لێ بکا، ئێوە بەڵگەیەکی رون و ئاشکراتان هەیە لەسەر بیروباوەڕەکەتان؟ ﴿١٥٧ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ دە ئەگەر راست دەکەن بەڵگەتان هەیە، ئەو نامەیەی ئەو جۆرە داوایە دەسەلمێنێ بیخەنە رو، ئەو کیتابە بێنن.

﴿١٥٨ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا﴾ ئەو موشریکە بوختانکەرانە بریاری ئەوەیان داوە: کە لە نێوان خوداو فریشتەکان دا پەیوەندیی ژن و ژنخوازیی هەیە!! گوتویانە فریشتە کچی خودان، لێرەدا مەبەست بە(جنة) فریشتەکانە بۆیە بە(جنة) ناوی بردون چونکە لە پێش چاو نادیارن، یان مەبەست بە(جنة) جندۆکەیە بەم جۆرە دەڵێن: خودا لە جینییەکان ژنی خواستوە، لەبەر شەرەفی پەروەردگار فریشتە پەیدابوون! ﴿وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾ سوێند بە خودا ئەو فریشتانەی ئەمان بە کچی خودایان دادەنێن و لە جیاتی خودا دەیانپەرستن، ئەو فریشتانە دەزانن: کە ئەو کافرانە لە تۆڵەی ئەو کوفرو بوختانەیان ئامادە دەکرێن بۆ حیساب و لێکۆڵینەوەو سزادان.

﴿١٥٩ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ پاک و بەرزو مونەزەزهە خودا لەوەی منداڵی هەبێ و پێویستی بە منداڵ بێ، لەوەی هاوەڵی هەبێ و پێویستی بە هاوەڵ بێ.

﴿١٦٠ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ وەلێ بەندە راستاڵە دڵسۆزەکانی خودا، ئەوانەی شوێن پەیامی پێغەمبەرانی خودا کەوتوون و ئیمانیان بە پەیامی هەموو پێغەمبەرێك هەیە، ئەوانە ئامادەی دۆزەخ ناکرێن، ئەو سزا سامناکە ناچێژن.

ئەمجار پەروەردگار تەحەددای موشریك و بوختانکەرەکان دەکاو زەبوونیی و بێ دەسەڵاتییان رادەگەیەنێ و دەفەرموێ:

﴿١٦١ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ. ١٦٢ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ. ١٦٣ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ﴾ بێگومان ئێوە ئەی موشریك و بوختانکەران، خۆتان و خودا درۆزنەکانتان توانای ئەوەتان نیە کەس گومرا بکەن و لە ئایینی حەق لای بدەن، مەگەر کەسێك کە لە ئێوە گومراتر بێ، ﴿١٦٤ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ﴾ هەریەکێ لە ئێمە پلەیەکی دیاریکراوی هەیە لە زانیاری و عیبادەت و شوێن و مەقام، بە موو لێی لانادەین و پابەندو ملکەچی ئەو فەرمان و تەوجیهاتە یەزدانییەین: کە ئاراستەمان دەکرێ، بەوپەڕی دڵسۆزییەوە بەندایەتی خۆمان بۆ خودا ئەنجام دەدەین.

﴿١٦٥ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ. ١٦٦ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾ فریشتەکان گوتیان: ئێمە رێز رێز دەبین لە مەقامی بەندایەتیدا، بە تەرتیب و ریز بەندایەتی بۆ خودا دەکەین، ئێمە بە زوبان تەسبیحات و بە نوێژکردن تەقدیس و تەسبیحی خودا دەکەین، لە هەموو خەوش و نەقص و نەنگییەك بەدووری دەگرین، ﴿١٦٧ وان كانوا ليقولون: ١٦٨ لو أن عندنا ذكرا من الأولين، ١٦٩ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ.

١٧٠ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ واتە موشریکەکان پێش رەوانەکردنی پێغەمبەری ئیسلام: کە تانەو تەشەری نەفامی و نەخوێندەوارییان لێ دەدرا، دەیانگوت: ئەگەر ئێمە نامەیەکی ئاسمانی وەکوو تەورات و ئینجیلمان هەبوایە، بە دڵسۆزی عیبادەتی خودامان دەکردو هەرگیز کوفرو بێدینیمان رەچاو نەدەکرد، کەچی: کە موحەممەد کرا بە پێغەمبەرو رەوانەکرا

بۆ سەریان بڕوایان پێ نەکردو بە درۆیان خستەوە، لەوە بەولاوە سەرەنجامی کوفرو بێدینی خۆیان دەزانن؛ تێدەگەن چەند خەسارەتمەندو مالوێرانن.

﴿١٧١ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ. ١٧٢ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ. ١٧٣ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ بێگومان ئێمە لەوەوپێش بڕیاری ئەوەمان داوە: کە پێغەمبەرەکانمان سەربخەین بەسەر کافرو ستەمکاران دا، لە دونیاو لە قیامەتدا هەر بەندە ڕاستاڵەکانمان سەرکەوتون، لە دونیادا باڵادەستی بۆ خوداپەرستانە، بەوە دوژمنانیان دیل دەکەن‌و دەیانکوژن، لە وڵات دەریان دەپەڕێنن، یان بە حوججەو بورهان بۆڕیان دەدەن، لە قیامەتیش سەرکەوتن بۆ خوداپەرستانە بەوە: کە بە مرازدەگەن، بە بەهەشتی ڕازاوە شاد دەبن، لە ئاگر ڕزگاریان دەبێ، ڕزگاربوون لە دۆزەخ‌و بە مرازگەیشتن بەبەهەشت ئەوپەڕی بە مرازگەیشتنە..

﴿١٧٤ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ﴾ ئەی پێغەمبەر، ڕویان لێ وەرگێڕە، پشوو درێژ بە لەسەر ئەزیەتدانی ئەوان بۆ تۆ، بابە ئارەزوی خۆیان پەل بهاون‌و ئەسپی خۆیان هەلینگ بدەن، بۆ ماوەیەکەو کۆتایی دێ، ئێمە سەرەنجام سەرفرازی سەرکەوتن بە تۆ دەبەخشین، ﴿١٧٥ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾ چاوەڕوان بە چییان بەسەر دێنین، چۆن توشی عەزاب‌و دەردو مەینەتییان دەکەین، بۆیان دەردەکەوێ‌و دەبینن چۆن هەڕەشەکانت دێنەدی، چۆن تۆ سەردەکەوی‌و ئەوان تێدەشکێن؟

﴿١٧٦ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ﴾ ئەوە پەلە لە هاتنی عەزابی ئێمە دەکەن؟ چۆن جورئەت دەکەن‌و دەوێرن داوای عەزابی ئێمە بکەن، با دڵنیا بن: کە وادەی ئێمە پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە، عەزابی سەخت یەخەیان دەگرێ، چونکە ئەوان شیاوی ئەو عەزابەن.

جا ﴿١٧٧ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ﴾ کاتێ عەزابی بە ئێشی ئێمە نازڵ بووە سەرخۆیان، یان وڵاتیان، ئەوە خراپ ڕۆژێکە تێی دەکەون، بەڵایەکەو یەخەیان دەگرێ‌و بەریان نادا، قەڵاچۆیان دەکاو لەناویان دەبا.

﴿١٧٨ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ. ١٧٩ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر، ڕو لەو موشریکانە وەرگێڕە تاماوەیەک، چاوەڕوان بە، چییان بەسەر دێ‌و چ عەزابێکیان توش دێ.

﴿١٨٠ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ. ١٨١ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ. ١٨٢ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر، پاک‌و مونەززەهی لە هەموو عەیب‌و خەوشێك بۆ خودای تۆیە، هەرچی ئەو موشریك‌و ستەمکارانە پاڵ خودای تۆی دەدەن، خودا لێی بەرییە، خودای‌تۆ خودایەکی خاوەن دەسەڵات‌و باڵادەست‌و بێ‌ئاتاج‌و کار دروست‌و کاربەجێیە.

کۆتایی سورەتی الصافات

سورەتی (ص)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ﴾ سوێندم بەو قورئانەی کە یادخەرەوەو شیکەرەوەیەو لەو پیتە هیجایانە پێك هاتووە کە ئێوە ئاخاوتنی خۆتانی لێ پێك دێنن، قورئانێکە بەرنامەی ژیانەو هەرچی پێویست بێ بۆ ژیان ئاماژەی بۆ کردوەو رونی کردۆتەوە، سوێند بەو قورئانە پیرۆزەو بەو کەلامە بەرزو بێوێنەیە، موحەممەد ڕەوانەکراوی ئێمەیەو ڕاستگۆیە لەوەدا کە دەڵێ: پێغەمبەرم، بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد نێردراوە. هەرکەسێ بیەوێ پەندی لێ وەرگرێ لێی بەهرەمەند دەبێ.

﴿٢ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ﴾ بەڵکوو کافرەکان کە سودی لێ نابینن‌و پێی بەهرەمەند نابن، هۆیەکەی ئەوەیە لوتبەرزو خۆ بە زلزانن، بێزیان نایە شوێن حەق بکەون، دەمەدەمێ لەگەڵ پێغەمبەر دەکەن، سەرپێچی فەرمان‌و دژایەتی پەیامەکەی دەکەن، سورن لەسەر بەرپەرەکانێ کردنی.

﴿٣ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ، فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ﴾ لە پێش ڕۆژگاری ئەماندا زۆر گەل‌و نەتەوەمان بە هیلاك بردو ئاسەوارمان لەسەر زەوی بڕیەوە، لە تۆڵەی سەررەقی‌و سەرپێچیکردنیان بۆ پەیامی پێغەمبەرەکانیان‌و ڕەتکردنەوەی ناوەڕۆکی نامە ئاسمانیەکانیان، عەزابی سەختی ئێمە یەخەی گرتن‌و هاواریان لێ هەڵساو کەوتنە پاڕانەوە لە

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَٰذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ أَأُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّن ذِكْرِي بَل لَّمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ أَمْ لَهُم مُّلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْئَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

خودا بەڵام پاڕانەوەکەیان بێ سود بوو، دادیی نەدان، چونکە ئەو کاتەی عەزابی لەناو بردنیان هات، کاتی رزگاربوون بەسەرچوو.

﴿[٤] وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ﴾ موشریکەکان بەلایانەوە سەیر بوو ترسێنەرێك لە خۆیان هاتووە بۆ سەریان، پێیان سەیرە موحەممەد نێردراوە بۆ سەریان بە ترسێنەرو موژدەدەر، دەڵێن: چۆن دەبێ، ئادەمیزاد ببێتە پێغەمبەرمان؟! ئەمجار کە موجیزاتی پێغەمبەریان بینی بەڵگەو نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی خۆی رانواند، لە جیاتی ئەوەی شوێنی بکەون، کافرەکان وتیان: بە راستی ئەمە ساحیرێکی درۆزنە، ئەوەی دەیڵێ، درۆیەو چاوبەستەکێیە. سیحرو جادوبازیی ئەنجام دەداو پاڵ خودای دەداو دەڵێ بە نیگا بۆم هاتووە. ﴿[٥] أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهاً وَاحِداً إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ ئایا خودایەتی کورت هەڵێناوە لە یەك خوداداو هەموو خوداکان رەت دەکاتەوە جگە لە یەك خودا نەبێ، بە راستی ئەمە شتێکی سەرسوڕهێنەرە.

﴿[٦] وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ﴾ سەرانی قورەیش لە دیوەخانی ئەبوطالیب بە رق هەڵساوی هەستان‌و بە یەکتریان گوت: لەسەر بتپەرستی‌و فرەخودایی خۆتان بەردەوام بن گوێ مەدەنێ، ئەمەی موحەممەد داواتان لێ دەکا پلانێکە داڕشتووە، دەیەوێ لەم رێگەوە خۆی بەسەرماندا بچەسپێنێ‌و ببینە خزمەتکاری‌و بە ئارەزووی خۆی هەڵمانسوڕێنێ.

﴿[٧] مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ﴾ ئێمە ئەم بیروباوەڕەی: کە ئەم بانگەوازیی بۆ دەکاو بریتییە لە یەکتاپەرستی لەناو پەیڕەوکارانی ئایینێکی تردا نەمان بیستووە، ئایینی نەصرانی(فەلە)؛ کە گوایە ئایینێکی ئاسمانییە شتی وای تێدا نیە، کەواتە ئەمەی موحەممەد بانگەوازیی بۆ دەکا بوختان‌و دەست هەڵبەستەو حەقیقەتێکی نیە.

﴿[٨] أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا﴾ ئایا چۆن دەبێ لە ناو هەموو قورەیشدا قورئان بۆ سەر موحەممەد نازڵ بێ؟ کەی عەقڵ قبووڵی دەکا ئێمەی سەرانی قورەیش هەبێن نیگای ئاسمانیمان بۆسەر نازڵ نەبێ، نیگا بۆ موحەممەد بێ؟!! بەراستی ئەمە شتێکی دوور لە واقیع‌و نەگونجاوە. ﴿بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ﴾ واتە: بەڵکوو حەقیقەت ئەوەیە ئەوان لە گوماندان دەربارەی قورئان‌و نیگا، بەڵکوو هەبوونی شك‌و گومانیان، تێنەفکرین‌و بیر نەکردنەوەیان لەوەوە سەری هەڵداوە: کە عەزابی ئێمەیان نەچەشتووە.

﴿[٩] أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ﴾ یان بەڵکوو ئەوان خەزێنەی رەحمەتی خودای تۆیان لایە، هەتا بە ئارەزۆی خۆیان پلەو پایەی پێغەمبەرێتی دابەش بکەن؟ خۆ ئەوان خاوەنی ئەو دەسەڵاتە نین، ئەدی چۆن دەڵێن: موحەممەد بۆ پێغەمبەرێتی نابێ‌و دەبێ پیاوماقوڵی مەککە یان طائیف بکرێتە پێغەمبەر؟!

﴿[١٠] أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ﴾ یاخود موڵك‌و سەڵتەنەتی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و نێوانیان هی ئەوانەو بەبێ رازی بوونی ئەوان هیچ کەس بە

هیچ پلەو مرازێك ناگا!! بێگومان لای خاوەنیەتی موڵك و سەڵتەنەتی ئاسمانەكان و زەوی دەعوایەكە جورئەت ناكەن بڵێن: هەمانە، وەلێ لە فەرزێكدا ئەگەر ئەو لافە لێ بدەن دەبا بە پەیژەو قاڵدرمەو هەر ئامرازێكی تری سەركەوتندا بەرز ببنەوە بۆئاسمانەكان و كۆنترۆڵیان بكەن و دەست بگرن بەسەر خەزێنەی خوداداو ئەو كاتە بە ئارەزۆی خۆیان پلەوپایە دابەش بكەن و بە گوێرەی ویستی خۆیان بوونەوەر هەڵسورێنن.

﴿[١١] جُندٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ﴾ ئەوانە لەو كات و شوێنەدا: كە ئانوت لە پێغەمبەرایەتی موحەممەد دەدەن، جگە لە چەند سەربازێكی تێكشكاوو بەزیو بەولاوە هیچی تر نین.

﴿[١٢] كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ﴾ لە پێش قورەیشییەكاندا گەلی نوح و هۆزی عادو قەومی فیرعەونی خاوەن ئەهرام و فەرمانڕەوای دەست ڕۆیشتوو، پێغەمبەرانی خۆیان بە درۆ خستونەوە گەلی نوح پێغەمبەرەكەیان: -كە نوح بوو- بە درۆ خستەوە، ئەزیەتیان داو گاڵتەیان پێ كرد، وتیان شێت و نەفامە، خودا بە تۆفان لەناوی بردن و خنكاندنی، حەزرەتی نوح و شوێنكەوتوانی لەناو گەمیدا رزگار كرد. گەلی عادیش حەزرەتی هودیان بە درۆخستەوە خودا بە رەشەبای سەخت لەناوی بردن فیرعەونی خاوەن دەسەڵات و ستەمكاریش: كە خۆی بە خودای سەرزەوی دەزانی، پەروەردگار حەزرەتی موسای كردە فروستادەی خۆی و هارونیشی كردە وەزیرو یارمەتدەری، ناردنی بۆ سەر فیرعەون و گەلەكەی و موعجیزەو نیشانەی گەورەو سەرسوڕهێنەری پێبەخشین، بۆ ئەوەی بروایان پێ بكەن، بەڵام فیرعەون و قەومەكەی بە درۆیان خستنەوەو بروایان پێنەكردن، خودا لە ناو دەریادا خنكاندنی. حەزرەتی موساو شوێنكەوتوانیمان رزگاركردن، ﴿[١٣] وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْأَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ﴾ هۆزی ئەموودو قەومی لوطو ئەصحابولئەیكە، ئەوانەن بە حیزب دادەنرێن و وەكوو گەلەكەی تۆ ئەی موحەممەد: گەلەكۆمەكیان لە پێغەمبەرانیان كردوە، گوایە هێزو توانایان هەبوەدەی هەموو ئەمانە هیچ نەبوون جگە لەوەی كۆمەڵێكی بێشەرمو حەیابون و پێغەمبەرەكانی خۆیان بە درۆخستەوەو خودا بە غەزەبی خۆی گرتنی و لەناوی بردن.

﴿[١٤] إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ﴾ كەس نەبووە لەو گەل و نەتەوانە ئیللا كە هەبووە پێغەمبەرەكانی خۆیان بە درۆ خستۆتەوەو عەزابی ریشەكێشكەریان بۆ سەر نازڵ بووەو لەناو چوون، دەی با قورەیشییەكان و هەموو گەل و نەتەوەیەكی تر بترسن لەو عەزاب و سەرەنجامە، بە هیچ شێوەیەك پەیامی قورئان رەت نەكەنەوەو حەزرەتی موحەممەد بە درۆ نەخەنەوە.

﴿[١٥] وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ﴾ ئەو موشریكانەی قورەیش و هەموو كافرو مولحیدێك چاوەڕوان ناكەن مەگەر سزایەكی سەخت كە لە دوای فوكردن بە شاخی صوردا بۆ زیندوبوونەوە ئەنجام دەدرێ، واتە: نیە لە نێوان ئەوان و ئەو عەزابەی خودا هەڕەشەی پێ لێ كردون جگە لە فوكردن بە كەڵەشاخی صوردا بۆ جاری دووەم، هەركاتێ گەیشتە مەوعیدی خۆی تۆزقاڵێك دواناخرێ، هیچ مەجال و ماوەیان نادرێ.

﴿[١٦] وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾ موشریكەكانی مەككە لە روانگەی بە هەند وەرنەگرتن و گاڵتەكردن بە وادەو هەڕەشەی پێغەمبەر (ﷺ): كە باسی زیندوبوونەوەو سزای دۆزەخی بۆ دەكردن، دەیانگوت: خودایە دە بەشی خۆمان زوو بدەیە لەو عەزابەی هەڕەشەمان پێ لێ دەكرێ، دوای مەخە بۆ رۆژی قیامەت، ئەگەر راستە سزای دۆزەخ هەیەو زیندومان دەكەیەوەو سزامان دەدەی؛ دە بە زوویی بۆمان بێنە.

﴿[١٧] اصبر علی ما یقولون﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆ پشوو درێژبە بەرامبەر هەڵوێست و وتەی قورەیشییەكان و گوێ بەقسەو بوختان و بیروبۆچونی نابەجێیان مەدە!.

﴿وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ ئەم رستەیە عەطفە بۆ سەر رستەی كۆتایی كۆپلەی پێشوو: كە فەرمووی: ﴿واصبر علی ما یقولون﴾ واتە: ئەی پێغەمبەری خۆشەویست چیرۆكی پەندی دڵسۆزو راستاڵمان بۆ گەل و هۆزەكەت بگێڕەوە، بەسەرهاتی داود: كە خاوەن هێزو توانا بوو لە زانیاری و كردارو خوداپەرستی دا بۆ قورەیشیەكان باس بكە.

ٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُۥدَ ذَا ٱلْأَيْدِ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا ٱلْجِبَالَ مَعَهُۥ يُسَبِّحْنَ بِٱلْعَشِىِّ وَٱلْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَٱلطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُۥ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْحِكْمَةَ وَفَصْلَ ٱلْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ ۞ وَهَلْ أَتَىٰكَ نَبَؤُا۟ ٱلْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا۟ ٱلْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَىٰ دَاوُۥدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ ۖ خَصْمَانِ بَغَىٰ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَٱحْكُم بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَٱهْدِنَآ إِلَىٰ سَوَآءِ ٱلصِّرَٰطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَآ أَخِى لَهُۥ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِىَ نَعْجَةٌ وَٰحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِى فِى ٱلْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِۦ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْخُلَطَآءِ لَيَبْغِى بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوُۥدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَٱسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ۩ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُۥ ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٢٥﴾ يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلْنَٰكَ خَلِيفَةً فِى ٱلْأَرْضِ فَٱحْكُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۢ بِمَا نَسُوا۟ يَوْمَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

﴿[١٨] إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ﴾ ئێمە کێوو کەژمان بۆ ژێربار کردبوو لەگەڵیا ئێوارەو بەیانیی تەسبیحاتیان دەکرد.

﴿[١٩] وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ﴾ واتە تەیروتوولمان بۆ موسەخەر کردبوو، لە هەوادا رادەوەستان‌و دەستیان دەکرد بە تەسبیحاتکردن، هەموو کێوو کەژو تەیروتوول گەردنکەچ‌و ژێرباری بوون.

﴿[٢٠] وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ﴾ سەڵتەنەت‌و فەرمانڕەواییمان بەهێز کرد، لەشکرو سوپای زۆرو ئازاو نەبەرد بوو، هەرچی پێویست بوو بۆ فرمانڕەوایی بۆیمان دەستەبەر کردبوو، ﴿وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ﴾ هەروەها تێگەیشتن‌و عەقڵ‌و زیرەکی‌و زانیاری‌و عەداڵەتکاریمان پێدابوو، فێری ئەوەمان کردبوو چۆن فەرمانڕەوایی عادلانە بەڕێوەبەرێ‌و چاکەکارو دەروون پاك‌و کاربەجێ بوو، ﴿وَفَصْلَ الْخِطَابِ﴾ فێری ئەوەمان کردبوو چۆن دادوەری نێوان خەڵکی بکاو گفت‌وگۆو هەڵس‌وکەوتی دادوەرانەو ڕەوان‌و پەسەند بوو.

﴿[٢١] وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ. [٢٢] إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئایا هەواڵی کێشەکارانت بۆ هاتووە ئەو روداوە گرنگ‌و سەرسوڕهێنەرەت بیستووە؟ هەواڵی کۆمەڵێك ئادەمیزادی بە کێشە هاتوو کاتێك وەسەر دیواری شوێن نوێژو میحرابی حەزرەتی داود کەوتن‌و لە ناوەخت دا خۆیان گەیاندە لای‌و لێیان ترسا، کاتەکە کاتێکی تایبەتی بوو، حەزرەتی داودتێیدا سەرگەرمیی ئەنجامدانی نوێژو خوێندنی زەبوور بوو، لێیان ترساو وەیزانی بۆ تیرۆر کردنی چوونە لای، ﴿[٢٣] إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾ ئەمە برامەو نەوەدو نۆ سەر مەڕی هەیە، من تەنها تاقە مەڕێکم هەس، کەچی دەڵێ ئەو سەرە مەڕەشم بدەرێ با هی من ببن بە سەد سەرو تۆ هیچت نەبێ، بە قسەو کێشەو نیزاع من نایوێرمی‌و بەسەرم دا زاڵە، لە بەرامبەریی‌دا هیچم پێ ناکرێ.

﴿[٢٤] قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ وتی: بێگومان کابرا ستەمت لێ دەکا کە داوات لێ دەکا، تاقە مەڕەکەت بخەیە گەڵ نەوەدو نۆ مەڕەکەی‌و هی ئەو ببن بە سەدو تۆ هیچ ، زۆر کەس کە دەبنە هاوەڵ کارو پێکەوە ئیش دەکەن بەو جۆرە ستەم لە یەکتری دەکەن، ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُم﴾ مەگەر ئەوانەیان: کە ئیمانیان هێناوەو ئاکاری چاك دەکەن‌و رەفتار باشن، ئەوانە ستەم لە یەکتر ناکەن وەلێ ئەوانە زۆر کەمن‌و بە ناوازە لە قەڵەم دەدرێن. ﴿وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعاً وَأَنَابَ﴾ داود زانیی ئەوە تاقیکردنەوەیە بۆ ئەو، خێرا داوای لێ خۆشبوونی تاوانی خۆی کرد، تاوانەکەی بریتی بوو لەوە گومانی خراپی لە کێشەبەرەکان کردو وایزانی بۆ تیرۆرکردنی لێی وەژوور کەوتوون، یان تاوانەکەی ئەوە بوو: کە پێش ئەوەی گوێ بۆ بەڵگەو شایەتی لایەنی دووەم بگرێ حوکمی دەرکرد، حەقی دا بەلایەنی یەکەم لە کاتێکدا حەق بەلای دووەمەوە بوو.

بۆیە خێرا چووە سوژدەو تەوبەو ئیستیغفاری کردو بۆ لای خودا گەڕایەوە.

﴿[٢٥]فغفرنا لە ذلك﴾ لە تاوانی گومانبردنی خراپەی بە کێشەبەران یان دەرکردنی بڕیاری پێشوەختو بە پەلەی خۆشبووین، ﴿وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ﴾ بێگومان بۆ ئەو هەیە لای ئێمە نزیکیو پلەو پایەی بەرزو پاداشی باشو شوێنی حەوانەوەی دڵگیرو نەبڕاوە: کە بەهەشتە. ﴿[٢٦]يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ﴾ ئەی داود ئێمە تۆمان کردوە بە جێنشینو فەرمانڕەوا بەسەر ئادەمیزادەوە لەسەر زەوی، دەسەڵاتداری بەسەریانەوە تەتۆ بە عەداڵەتکاریی حوکمیان بکەو ئەوانیش گوێ بیسو ملکەچی فەرمانەکان بن.

١- ﴿فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾ تەتۆ لە نێوان ئادەمیزاد بە حەقو عەداڵەت دادوەری بکە. ﴿ولا تتبع الهوى﴾شوێن هەواو ئارەزوی خۆت مەکەوە، چونکە شوێنکەوتنی هەواو ئارەزو هەڵخلیسکێنەرەو ئادەمیزاد بەرەو دۆزەخ کێش دەکا، ﴿فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ لە ڕێبازی خودا پەسند لات دەدا، دەتخاتە زلکاوی گومڕاییەوە، بێگومان هەواو هەوەس گومڕاییەو سەرەنجامی سزای بەئێشە، ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ بێگومان ئەوانەی لە ڕێبازی حەق لادەدەنو پشت لە عەداڵەتکاریی دەکەن ڕۆژی قیامەت سزای بە ئێشو توندیان هەیە. چونکە کاریان بۆ ئەو ڕۆژە نەکردوە، ترسی حیسابو لێکۆڵینەوەی ئەو ڕۆژەیان نەبوە.

﴿[٢٧]وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا﴾ ئاسمانو زەویو ئەوەی دەنێویان دایە بەبێ حیکمەتو مەبەست دروستمان نەکردون، گاڵتەو بێهودە نین، بەڵکوو بۆیەمان دروست کردون بیانکەینە بەڵگەو نیشانە لەسەر دەسەڵاتو بە توانایی خۆمان، ﴿ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴾ ئا ئەو بیرۆکەی کە گوایە ئاسمانەکانو زەوی بە بێهودە دروستکراون گومانی ئەوانەیە کە بێ بڕوانو پێیان وایە زیندوبوونەوەی ڕۆژی قیامەتو حیسابو لێکۆڵینەوە نین.

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَٰطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَٰنَ ۚ نِعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِٱلْعَشِىِّ ٱلصَّٰفِنَٰتُ ٱلْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّىٓ أَحْبَبْتُ حُبَّ ٱلْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّى حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِٱلْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَىَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِٱلسُّوقِ وَٱلْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَٰنَ وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِۦ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى مُلْكًا لَّا يَنۢبَغِى لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِىٓ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ ٱلرِّيحَ تَجْرِى بِأَمْرِهِۦ رُخَآءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَٱلشَّيَٰطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَءَاخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِى ٱلْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَآؤُنَا فَٱمْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٠﴾ وَٱذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلشَّيْطَٰنُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ٱرْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

﴿[٢٨]أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ یان بەڵکوو ئایا پێیان وایە: ئێمە ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو یەکتاپەرستیی دەکەنو پەیامی پێغەمبەرانیان قبوڵ کردوەو کردەوەی باش ئەنجام دەدەنو ئەرکی سەرشانیان بەرامبەر خوداو بەندەکانی بەرێکوپێکی ئەنجام دەدەن، ئایا ئەوانە وەکوو موفسیدو تاوانباران حیساب دەکەین، یان پێیان وایە موسوڵمانانی تەقواکار دەخەینە تای تەرازوی کافرو مونافیقانەوە، کەی ئەوانە چونیەکنو لە یەك ئاستدان؟

﴿[٢٩]كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ ڕێگەی سەرفرازیو کامەرانی، دەستەبەر بوونی ژیانی خۆشبەختیو بەردەوام شوێنکەوتنی قورئانی پیرۆزە، پەیڕەویکردنی ئەو نامەیەیە: کە خودا نازڵی کردوە بە هیدایەتو ڕەحمەت بۆ ئادەمیزاد، نامەیەکی پڕ خێرو فەڕە بۆیانو هەرکەسێ شوێنی بکەوێ سەرفرازی دونیاو قیامەتە،

خودا نازڵی کردوه بۆ ئەوەی لێی ورد ببنەوەو تێی بگەن‌و پەیڕەوی بکەن، بە دڵسۆزیی‌و بە کردەوە تەنفیزی فەرمانەکانی بکەن‌و پابەندی حێڵەوگیریەکانی بن.

﴿٣٠ وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ بەخشیمان بە داود کوڕێك: کەناوی سولەیمان بوو، کردیشمانە پێغەمبەرو بوو بە جێنشینی، لە پێغەمبەرایەتی‌و پاشایی‌دا. بە ڕاستی سولەیمان باش بەندەیەك بوو، پیاوێکی بۆ خودا صوڵحاوو بە خۆ چاراو بوو، زۆر خەریکی تاعەت‌و خوداپەرستی بوو، هەمیشە خودای لە یاد بوو!

﴿٣١ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەوە بۆ گەل‌و هۆزت باس بکە: کە لە دوا عەصردا ڕەوگە ئەسپە ڕەسەنەکانی بەبەردەم دا ڕادەنوێران، تێیان فکری ئاخۆ بەکەڵکی جیهاد دێن، وەکوو پێویست ڕام کراون؟ پێیانەوە مەشغوڵ بوو.

﴿٣٢ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ﴾ حەزرەتی سولەیمان فەرمووی: من ئەم ڕەوگە ئەسپانەم خۆش ویستن، بەسەر شتی تردا هەڵم بژاردون، خۆشەویستیم بۆیان‌و هەڵبژاردنم بۆیان بە فەرمانی خودا بووە، بە ئارەزۆو ویستی خۆم نەبووە، ئەسپەکان هێندە زۆرو بە نیشات بوون، لە کاتی تێپەڕبونیان بە بەردەم حەزرەتی سولەیمان تەپوتۆزێکیان لەو سارایە هەستاند بەری خۆری گرت، یان بەهۆی ئەو تەپوتۆزەوەو دوورکەوتنەوەی ڕەوگەکان چاوهەتەری نەدەکردن، کەوابێ خۆشەویستی حەزرەتی سولەیمان بۆ ئەو ڕەووگە ئەسپانە بە فەرمانی خودا بووە، بۆ بەهێز کردنی سوپاو دەسەڵاتی بووە، بۆ جێگیر کردنی ئایینی خودا بووەلەسەر زەوی.

﴿٣٣ رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحاً بِالسُّوقِ وَالأَعْنَاقِ﴾ ئەوسا وتی: دوبارە بیانگێڕنەوە بۆم، ئەسپەکانیان بۆ گێڕایەوە، ئەویش لەبەر ڕێزلێنانیان سولەیمان دەستی هێنا بە لاق‌و گەردنیاندا.

﴿٣٤ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَداً ثُمَّ أَنَابَ﴾ ئێمە سولەیمانمان تووشی تاقیکردنەوەیەکی تر کرد، تاقیکردنەوەکە لە جەستەی خۆی‌دا بوو، تووشی نەخۆشیمان کرد، وای لێ هات جەستەی لاواز بوو، هێزو توانای نەما، بووە لاشەیەکی بێ‌هێزی فڕێ دراو لەسەر کورسی پاشان گێڕامانەوە بۆ سەر حاڵی پێشووی‌و لەشساغی‌و هێزو توانای بە خۆیەوە بینیەوە.

﴿٣٥ قَالَ: رب آغفر لي﴾ وتی: خودایە خۆشبە لەو تاوانانەی کە بە هۆیانەوە بە تاقیت کردمەوە، ئەمە نیشانەی حەسساسی‌و وریایی‌یە: کە بە کەمترین تاوانی خۆیان دەزانن‌و لەگەڵ پێشیان زانی خێرا بۆ لای خودا دەگەڕێنەوەو تۆبەو ئیستیغفار دەکەن، وێدەچێ تاوانی حەزرەتی سولەیمان ئەوە بوو لە جیاتی باشتر باشی کردبێ!! ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكاً لا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ موڵك‌و سەڵتەنەتێکم پێ ببەخشە لە دوا خۆم نمونەی نەدرێ بەکەس، دڵنیام خودایە: کە زاتی پاکت زۆر بەخشندەیی‌و بەخشایشی گەورەو بەنرخت هەیە.

﴿٣٦ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ﴾ (با)مان بۆ کەوی کرد، وامان لێ کرد بە ویستی ئەو بجوڵێتەوە، بۆ کوێی بویستایە دەیفڕاندو زیانی پێ نەدەگەیاند، خێرایی‌و لەسەرەخۆیی، توندی‌و خاوی، بە هێزی‌و بێ هێزی، بۆ کوێ بچێ‌و کەی هەڵبکاو گەلێ لایەنی تر لەم بابەتانە، هەمووی بە ویستی ئەو ئەنجام دەدرا ئەو چۆنی دەویست ئاوا هەڵس‌وکەوتی دەکرد، بیویستایە بە هێدی دەڕۆیی بیویستایە بە تیژیی!

﴿٣٧ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ﴾ هەروەها کەویمان کرد بۆی هەموو جۆرە شەیاتینی‌یەکان، هەیانبوو بیناکارییان بۆ دەکردو قەصرو باڵەخانەیان بۆ ڕادەبەستن، هەیانبوو بە فەرمانی ئەو دەچوونە قوڵایی دەریاکانەوە، دوڕو مەرجان‌و یاقوت‌و لوئلویان بۆ دەردەهێنان هەروا چەند مەبەستی تریان بۆ ئەنجام دەدا.

﴿٣٨ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ هێندێکی تریان تۆق لەمل هاتبوونە بەرفەرمانی، یان هەندێکی تر لە شەیاتینی‌یە سەرڕەق‌و یاخی بووەکانمان بۆ ژێربار کردبوون، لە تۆڵەی سەرپێچی کردنیاندا خستبونیە ناو کۆت‌و زنجیرەوە، بە ڕیز پێوەندی کردبوون‌و سزای دەدان.

﴿٣٩ هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ئەمە عەتاو بەخششی ئێمەیە پێمان بەخشیوی؛ موڵك‌و سەڵتەنەت،

سەروەتو سامانی زۆرو زەبەندە، بالأدەستی بەسەر باو شەیاتینیدا، ئەمانە هەموو نیعمەتی خوداو پێی بەخشیوی، ساتۆ یان چاکەیان پێ بکەو لێیان ببەخشە، یان رای بگرە.

﴿٤٠ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ﴾ بێگومان هەیە بۆ سولەیمان لە قیامەت دا رێزو تەقدیرو پلەو پایەی نزیکی لێمان، شوێن حەوانەوەی باشی پێ دەبەخشین لە بەهەشتی رازاوەدا. سولەیمان لە رۆژی قیامەت بەشو باری باشی پێ دەدرێو لە پێری بەختەوەرانو خودا پێداوانە.

﴿٤١ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ﴾ ئەی پێغەمبەر! چیرۆکی ئەییوب:کە لە بەندە راستاڵەکانی ئێمەیە_بۆ گەلەکەت بگێرەوە، باسی ئەو دەردو مەینەتییانە بکە کە تووشی ئەو پێغەمبەرە بوون، لەو کاتەدا :کە سکالای بۆ پەروەردگاری خۆی هێنا بەوە: کە تووشی دەردو مەینەتی هاتووە، شەیتان تووشی ئازارو لەش بە باریی کردوە، لەبەر ئەدەب لەگەڵ خودادا دەردەدارییەکەی پاڵ شەیتان دا، ئەگینا هەموو شتێك بە ویستی خودا دێتە دی.

خودا بە هانایەوە هاتو دەردو نەخۆشی لەسەر لابرد فەرمانی پێ کردو پێی فەرموو: ﴿٤٢ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ﴾ قاچت بکوتە بە زەویدا، ئاوێك هەڵدەقوڵێ ئەو ئاوە بە کەڵکی خۆ پێ شۆردن دێو ساردو شیرینیشە بۆ لێخواردنەوە دەبێ. پێی کوتا بە زەمینا، ئاو هەڵقوڵا خۆی پێ ششت نەخۆشی پێستی نەماو لێی خواردەوە نەخۆشی ناو هەناوی نەماو جەستەی ساغو پتەو بووەوە.

﴿٤٣ وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ماڵو منداڵمان پێ دایەوەو دوو چەندانەشمان بۆ زیاد کرد. جا یان پەروەردگار مردوەکانی بۆ زیندوکردنەوە(بۆ خودا کاری ئاوەها ئاسانە)یان خودا ماڵو خێزانی پەرتەوازەبووی بۆ گرد کردەوەو وەچەو نەوەیزۆریان لێ کەوتەوە تا وایان لێ هات دوچەندانەی پێشوویان لێ هاتەوە. ئەمە رەحمەتو فەضلی خودا بوو بۆ ئەییوبو پەندو ئامۆژگاریی یە بۆ هەرکەسێك خاوەنی عەقڵی ساغو سەلیم بێ.

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُولِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَٱضْرِب بِّهِۦ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَٱذْكُرْ عِبَٰدَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُولِى ٱلْأَيْدِى وَٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٥﴾ إِنَّآ أَخْلَصْنَٰهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى ٱلدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ ٱلْمُصْطَفَيْنَ ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَٱذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ ٱلْأَبْوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ ۞ وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾ هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّٰغِينَ لَشَرَّ مَـَٔابٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَءَاخَرُ مِن شَكْلِهِۦٓ أَزْوَٰجٌ ﴿٥٨﴾ هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًۢا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُوا ٱلنَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًۢا بِكُمْ ۖ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى ٱلنَّارِ ﴿٦١﴾

﴿٤٤ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثاً فَاضْرِبْ بِهِ وَلا تَحْنَثْ﴾ گورزەیەك شورکەدار بگرە دەست بیماڵە بە خێزانەکەتدا، کە لەوە پێش سوێندت لێ خواردبوو هەر لە نەخۆشییەکەت چاك بویەوە سەد داری لێ بدەی، با سوێندەکەت لێ نەکەوێ. ﴿إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ ئێمە ئەومان بە پیاوێکی خاوەن صەبرو حەوصەڵە هاتە بەرچاو، بەندەیەکی چاك بوو، بە راستی تۆبەکارو خوداپەرست بوو. هەمیشە خودای لە بیر بوو، لێی دەپارایەوە، داوای لێخۆشبوونی لێ دەکرد، چەندێك عیبادەتی بکردایە هێشتا خۆی بە کەمتەرخەم دەزانی،

﴿٤٥ وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ﴾ ئەی پێغەمبەر باسی کرداری چاكو هەڵوێستی جوانمێرانەو خۆگریو پشوو درێژی بەندە راستاڵەکانی ئێمە بکە، باسی هەڵوێستی ئیبراهیم بکە کاتێ خستیانە ناو ئاگرەوە، صەبرو پشوو درێژیی ئیسحاق باس بکە لەو کاتەدا بانگەوازیی نەتەوەی ئیسرائیلی کرد بۆ خوداپەرستیو

بەندایەتی کردن، هەروەها بە صەبرو ئارامی حەزرەتی یەعقوب بگێڕەوە لەو دەمەیدا یوسفی کوڕی لێ گوم بوو چاوەکانی کوێرە بوون. هەموویان خاوەنی هێزو توانابوون لە خواپەرستیو ژیریدا خوویان بە خودا پەرستی گرتبوو، ئێمەیش هێزو توانای پترمان پێدان بۆ کردنی کرداری باشو زانیاریو تێگەییشتنو نیشانمان پێبەخشین بۆ سەرکەوتن لە کارەکانیان دا. ﴿ ٤٦ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ﴾ ئێمە ئەوانمان تایبەتمەند کردبوو بەرەو شتێکی بەرز: کە بریتی بوو لە کارکردن بۆ قیامەتو پابەندبوون بە فەرمانو جڵەوگیرییەکانمان، هەموو کاتێ قیامەتیان لە بیر بوو، بە تەواوی ئیمانیان پێی هەبوو. ﴿ ٤٧ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ بێگومان ئەوانە لەلای ئێمە لە هەڵبژاردەکانی رەگەزو نەتەوەی خۆیانن، خوویان بە کردەوەی خێر ئامێزەوە گرتووە، هەرگیز ڕو ناکەنە زیانەخرۆییو دڵو دەروونیان کینەو رقو حەسەدی تێدانیەو تاوانو خراپە ناکەن، ئەوان چاکو هەڵبژاردەو پەسندن، رەزامەندیی ئێمەیان بە دەست هێناوە..

﴿ ٤٨ وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ﴾ هەروەها صەبرو خۆڕاگریی ئیسماعیلو ئەلیەسەعو ذولکیفلیشت لەبیر نەچێ، هەڵوێستو ئاکارو رەفتارە جوانەکانیان باس بکە، ئەوانە هەموویان لە پیاوچاکانو هەڵبژاردەی ئێمە بوون بۆ پێغەمبەرایەتی.

﴿ ٤٩ هَذَا ذِكْرٌ﴾ ئەم ئایەتانەی قورئان کە باسی جوانمێریو چاکەخوازی ئەوان دەکا، پەندو ئامۆژگاریویادخەرەوەیە بۆ کەسانێك بیانەوێچاو لەو زاتانە بکەن، بە ئەخلاقو ئاکاری ئەوان خۆیان ئارایش بدەن ﴿وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ﴾ بێگومان هەیە بۆ تەقواکاران جێگای حەوانەوەی باشو رازاوە: کە لە قیامەت دا بۆی دەچن کە ئەویش بەهەشتی رازاوەو پڕ نازو نیعمەتە، لە هەموو نیعمەتەکانی قیامەتیش خۆشتر رەزامەندیی خودایە بۆیان.

﴿ ٥٠ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ﴾ ئەو شوێن حەوانەوە پەسندەی بۆی دەگەڕێنەوە بریتییە لە چەند باغو باغاتێك کە هەرگیز نەمانی بەسەردا نایە. بۆیان حازرو ئامادەکراوە دەرگاکانی کراوەنو هەر لەگەڵ دەگەنە لای دەرگاکانی دەخرێنە سەر پشت بۆیان، فریشتە بۆیان دەکەنەوەو بەخێرهاتنیان دەکەن ﴿ ٥١ مُتَّكِئِينَ فِيهَا﴾ دەیانبینی پاڵیان لێ داوەتەوە لەسەر کورسیو قەنەفە.﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ﴾ هەر شتێکی خۆشو بەتام بێ داوای دەکەنو لایان ئامادەیە میوە بێ یان شلەمەنی خواردنەوە بێ. هەتا داوا بکەن بۆیان دێو برانەوەی نیە. ﴿ ٥٢ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ﴾ چەند هاوسەری وایان هەیە: کە جگە لە مێردی خۆیان سەیری کەسی تر ناکەن، هەموویان هاوتەمەنو جوانو روح شیرینو شۆخوشەنگن، یەکتریان خۆش دەوێ. ﴿ ٥٣ هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ ئەم بەهەشتە رازاوە بەو هەموو نازو نیعمەتانەی تێیدانو باسکران، ئەو بەهەشتەیە:کە خودا وادەی بە بەندە تەقواکارەکانی خۆی داوە پێیان ببەخشێ. پاداشتێکە زێدەو پاساوی هەیە بەسەر کردەوەکانیان دا خودا بۆی دیاری کردون لە رۆژی قیامەت دا پێی بەهرەمەند ببن. ﴿ ٥٤ إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ﴾ بێگومان ئەمە رزقو رۆزیی ئێمەیەو هەرگیز نابڕێتەوەو وشکایی نایە. ﴿ ٥٥ هَذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ﴾ ئەمە ئاوایە بەو جۆرەی گوترا، ئەوەی ئامازەی بۆ کرا پاداشی خاوەن باوەڕانو تەقواکارانە، بێگومان هەیە بۆ ئەو کەسانەش: کە کافرو ملهوڕو بوغران شوێنی زۆر خراپ، ﴿ ٥٦ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾ ئەوانە دەچنە ناو دۆزەخەوە، لە هەموو لایەکەوە گڕو هالاوی هەڵیان دەقرچێنێ. بە راستی خراپ جێگەیە کە بۆ خۆیانیان خۆش کردوە، خراپ لانەیەکە دەچنە ناوی. ﴿ ٥٧ هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ﴾ ئەوە ئاوی کوڵاتووە. بابیچێژن، یان ئەوە عەزابو سزای کردەوەکانیانە با بیچێژن. ﴿حَمِيمٌ﴾ ئاوێکی زۆر گەرمو کوڵاتووە پێست هەڵدەقرچێنێ، ﴿غَسَّاقٌ﴾ ئاوی زۆر ساردی وەها لەبەر ساردیی بە کەڵکی خواردنەوە نایە. یان ئەو کێمو زوخاوەیە: کە لە جەستەی دۆزەخییەکان دێتە دەرێ، ﴿ ٥٨ وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ﴾ جۆرەها سزای تریشیان بۆ ئامادە کراوە، ئەم تەرزە جەزرەبانە لە سزای حەمیمو غەساق بە ئازارترن

وەکوو زەقومو صوعودو سەمومو زەمهەریر، پێی سزا دەدرێن.

هەر کە تاقمێك لە تاوانباران دەخرێنە ناو دۆزەخەوە، کۆمەڵەکەی پێش ئەوان پێیان دەڵێن: ﴿٥٩هَذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لا مَرْحَباً بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ﴾ ئەمە پێرێکی تری زۆرن وا فریشتە کاربەدەستەکانی دۆزەخ هێنایانن، بە خێرو سلامەت نەیەن، بە ملی شکاو بێنە ناو، ئەوانیش وەکوو ئێمە دۆزەخین‌و دەخرێنە ناوی، ریسوایی‌و بێ رێزی بۆ خۆیان. ئەمە قسەی سەرانی کوفرو ئیلحادە ئاراستەی شوێنکەوتوانیان دەکەن، ﴿٦٠قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لا مَرْحَباً بِكُمْ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ﴾ بەڵکوو ئێوە بەخێر نەیەن‌و ئێوە روتان رەش‌و ریسوا بن، ئێوە شیاوترن بەم سزایە لە ئێمە، ئێوە ئێمەتان گومڕا کردوە، کێشتان کردین بۆ ئەم عەزابە.

﴿٦١قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَاباً ضِعْفاً فِي النَّارِ﴾ دەڵێن: خودایە ئەوانەی ئێمەیان تووشی ئەم سزایە کرد، سزایان بۆ دو چەندانە بکەرەوە، بەشێك لەبەر ئەوە کافر بون‌و بەشێکیش لەبەر ئەوە ئێمەیان گومڕا کرد.

﴿٦٢وَقَالُوا: مَا لَنَا لا نَرَى رِجَالاً كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الأَشْرَارِ﴾ موشریکەکان هەندێکیان بە هەندێکیان دەڵێن: ئەوە چیە، بۆ کەسانێك لەناو دۆزەخ دا نابینین کە لە دونیادا بە گومڕاو سەر لێ شێواومان دەزانین؟ خۆ ئێمە پێمان وابوو ئەوانە بەدبەخت‌و چارە رەش‌و هەرگیز خێریان نایەتە رێ!؟

﴿٦٣أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيّاً أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الأَبْصَارُ﴾ ئایا لەبەرئەوەیە ئێمە لە دونیادا گاڵتەمان پێ دەکردن‌و بە هیچمان دەزانین. بەڵام لە راستی‌دا ئەوان ئادەمیزادی رێزدار بوون‌و ئێمە بە هەڵەچوین ئەوان نەهاتوونە ناو دۆزەخەوە ، یان ئەوان ئێستا لێل ئێمەن‌و بەڵام شوێنەکانیان نازانین‌و بەرچاومان ناکەون؟ یان هۆیەکی تر هەیە بۆ نەبینینیان؟

﴿٦٤إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ﴾ بێگومان ئەوەی بۆمان گێرانەوە دەربارەی گفت‌و گۆی موشریکەکان لەناو خۆیان دا شتێکی حەقەو بەڵگەنەویستە دەبێ بێتە جێ ئائەوەیە کێشەو دەمەدەمێی دۆزەخییەکان .

﴿٦٥قل: انما أنا منذر﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: من تەنها ترسێنەری ئێوەم لە سزای خودا. ﴿وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ هیچ خودا نین شیاوی خودایەتی بن جگە لە خودای تاك‌وتەنهاو باڵادەست‌و خاوەن توانا بەسەر هەموو شتێکدا.

﴿٦٦رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ﴾ خودایەکی وەهایە خاوەنی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی تێیاندایە لە مەخلوقات، خودایەکە هەڵسوڕێنەرو بەرێوەبەری بوونەوەرە، باڵادەستە بەسەر هەموو شتێکدا، هیچ شتێك بەسەر ئەودا باڵادەست نیە، هەرکاتێ یاخی بووان سزا بدا کەس نیە بتوانێ بەرگریان لێ بکا. لێخۆشبوونی زۆرە بۆ ئەوانەی تۆبە لە تاوان دەکەن‌و روو دەکەنە خوداپەرستی‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی خودا دەبن.

﴿٦٧قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ. ٦٨أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ﴾ ئەی موحەممەد! بە موشریکەکانی مەککەو هی تریش بڵێ: پێم راگەیاندوون: کە من پێغەمبەرتانم‌و ترسێنەرتانم، خودا تاك‌وتەنهاو بێ هاوەڵە، قورئان نامەی خودایە.بە نیگا بۆ من رەوانە کراوە، هەواڵگەلێکی گرنگ‌و بایەخدارن، کەسێك زۆر گێل‌و نەفام نەبێ رویان لێ وەرناگێرێ.

﴿٦٩مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ﴾ پێیان بڵێ من پێش ئەوەی نیگام بۆ بکرێ هیچ زانیاریەکم نەبوو دەربارەی کێشەو بێنەو بەرەی عالەمی باڵا لە بارەی باوە ئادەمەوە، ئەگەر نیگا نەبوایە من لە کوێ دەمزانی: کە خودا ئادەمی دروست کرد فەرمانی بە فریشتەکان کرد سوژدەی رێزو تەقدیری بۆ بەرن، هەموو سوژدەیان برد جگە لە شەیتان ئەو سەرپێچی کردو سوژدەی بۆنەبرد، وتی: من لەو بەرێز ترم، من لە ئاگر دروست کراوم‌و ئادەم لە خاك.

﴿٧٠إِنْ يُوحَى إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ من نیگام بۆ نایە جگە لەوە: کە من ترسێنەرێکی ئاشکرام بۆ ئێوە، لە سزای خودا دەتانترسێنم ئەگەر سەرپێچی پەیامەکەم بکەن، موژدەی بەهەشتتان پێ دەدەم ئەگەر شوێنم بکەون. من نەنێردراوم ببم بە ملهورو بتان چەوسێنمەوە، ئەمن پەیامی

خۆمتان پێ ڕادەگەیەنم‌و هەر ئەوەندەم لەسەرە.

﴿٧١ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ: إِنِّي خَالِقٌ بَشَراً مِنْ طِينٍ﴾ ئەی موحەممەد چیرۆکی دروستکردنی ئادەم باوکی ئادەمیزاد بۆ گەلەکەت بگێڕەوە؛ کاتێك پەروەردگاری تۆ بە فریشتەکانی فەرمووو من ئادەمیزادێك دروست دەکەم لە قوڕ. جا ﴿٧٢ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ کە لاشەکەیم هێنایەدی‌و ڕێك‌و پێکم کردو گیانم بەبەردا کرد، سوژدەی ڕێزو تەقدیری بۆ بەرن، ئیتر ﴿٧٣ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ﴾ هەموو فریشتەکان پابەندی فەرمانی پەروەردگاریان بوون‌و سوژدەی ڕێزلێنانیان بۆ ئەنجام دا، لە یەك ئان‌و سات دا فریشتەکان تێکڕا کەوتنە سوژدە ﴿٧٤ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ جگە لە عەزازیل ، ئەو خۆی بەزلزانی‌و نەچوە ڕێزی سوژدە بەرانەوە، فەرمانی پەروەردگاری شکاندو بوو بە کافر ، لوتبەرزی‌و خۆ بەزلزانی وای لێ کرد بێ گوێیی فەرمانی خودا بکا.

﴿٧٥ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ﴾ پەروەردگار فەرمووی:ئەی ئیبلیس! چ شتێك تۆی وای لێ کرد ڕێز لەئادەم نەگری‌و فەرمانی پەروەردگارت بشکێنی. بۆچی سوژدەت نەبرد بۆ کەسێك من بە دەستی خۆم لە نەبووەوە دروستم کردوە، ئایا تۆ خۆت بە زل زانی یان خۆت لە پێری خۆ بە زل زانانی ؟ هەرچیان بێ هەڵوێستەکەت ناپەسندەو کارێکی ناشرینت ئەنجام دا!!

شەیتان وەڵامی دایەوەو ﴿٧٦ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ﴾ وتی: من لە ئادەم باشترم، من پلەو پایەم لەو بەرزترو بە نرخترە، ﴿خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ منت لە ئاگر دروست کردوە، ئادەمت لە قوڕ بەدیهێناوە، ئاگر مادەیەکی ڕوناك‌و نورانییە، لە قوڕ بەرزترە، گڵ مادەیەکی تاریك‌و زوڵمانییە. دەی چۆن دەبێ من سوژدە بۆ ئەو بەرم؟!

﴿٧٧ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾ پەروەردگار فەرمووی: لە بەهەشت بڕۆ دەرەوە، یان لە ئاسمانەکان بڕۆ خوارەوە یان لە پێری فریشتە وەدەرکەوە، چونکە تۆ نەفرینت لێکراو لە ڕەحمەتی خودا دووریی‌و هیچ خێرو فەڕێکت تێدا نیە.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ (٦٢) أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ (٦٣) إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ (٦٤) قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (٦٥) رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ (٦٦) قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ (٦٧) أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ (٦٨) مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ (٦٩) إِن يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ (٧٠) إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن طِينٍ (٧١) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (٧٢) فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ (٧٣) إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (٧٤) قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۖ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِينَ (٧٥) قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۖ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ (٧٦) قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ (٧٧) وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ (٧٨) قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ (٧٩) قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ (٨٠) إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ (٨١) قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (٨٢) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ (٨٣)

﴿٧٨ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ﴾ بێگومان نەفرین لێکردن‌و دوور خستنەوەت لە ڕەحمەتی من بەردەوامە هەتا ڕۆژی قیامەت. ﴿٧٩ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ شەیتان وتی: خودایە ! مۆڵەتم بدە تا ڕۆژی قیامەت‌و زیندوبوونەوە مەمکوژە، با ژیانم بەردەوام بێ، ئەم داوایەی کرد بۆ ئەوەی وەسوەسە بخاتە دڵی ئادەم و نەوەکانیەوە، تۆڵە لە ئادەم بکاتەوە لەسەر ئەوەی بوەتە هۆکاری دورخستنەوەی لە ڕەحمەتی خودا، نەوەکانی گومڕا بکا.

﴿٨٠ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ. ٨١ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ پەروەردگار فەرمووی: ئەمتۆ مۆڵەتدراوی، بە زیندویی بمێنەوە تا ئەو ڕۆژەی خودا قیامەت هەڵدەستێنێ، تا ڕۆژی دیاریکراو چی دەکەی بیکە. ﴿٨٢ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ. ٨٣ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾ شەیتان وتی: خودایە سوێندم بە شکۆمەندی‌و باڵادەستیت هەموو ئادەمیزاد گومڕا دەکەم بەم شێوە تاوان‌و شەهەواتیان لە پێش چاو جوان

دەکەم، گومانو شوبهە دەخەمە سەر دڵو دەرونیان، سەریان لێ دەشێوێنم، مەگەر ئەوانەیان: کە زۆر دڵسۆزو راستاڵن ، تۆفیقت داونو لە گومرایی پاراستوتن.

پەروەردگار وەڵامی دایەوە،﴿[٨٤] قَالَ﴾ فەرمووی ﴿فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ. [٨٥] لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ئەمن حەقم، یان حەق لە منەوەیە: دۆزەخ پڕ بکەم لە شەیتانو شوێنکەوتوانی، هەرکەسێ بە گوێی شەیتان بکاو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بێ، ئەوە دۆزەخ جێگایەتی، دۆزەخیان لێ دەهاخنم.

﴿[٨٦] قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر ! بەو موشریکانەی قورەیش بڵێ: من لەسەر بانگەوازیی کردنم بۆتان داوای کرێ ناکەم ، ئەمن نیگاو سروشم لە خوداوە بۆ دێو بە ئێوەی رادەگەیەنم، درۆو بوختان بەدەم خوداوە هەڵنابەستم، هیچ شتێك لە خۆوە ناڵێمو بانگەوازیتان ناکەم بۆ شتێك خودا فەرمانی پێ نەکردبێم.

﴿[٨٧] إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ﴾ ئەم قورئانە جگە لەوەی کە ئامۆژگارییە بۆ ئادەمیزاد بە گشتیو نامەی هیدایەتە بۆ هەموو عالەم هیچی تر نیە، پەیامی رزگارییە بۆ هەموو ئادەمیزادو جندۆکە. ﴿[٨٨] وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ﴾ ئەی بێ بڕوایان پاش ماوەیەکی تر هەواڵو راستی ئەم قورئانە دەزانن، بۆتان دەردەکەوێ ئەوەی پێتان دەڵێ راستەو دێتە جێ، جا یان پاش مردن ئەو راستییەیان بۆ دەردەکەوێ یان رۆژی قیامەت.

کۆتایی سورەتی ص

سورەتی (الزمر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم}

﴿[١] تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ ئەم کتێبە بەرزو پیرۆزو بەفەرە: کە قورئانە لە خودای باڵادەستو کاربەجێوە نازڵ بووە، خودایەك بە خەڵات بۆ پێغەمبەری خۆی

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

سُورَةُ الزُّمَرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَّوْ أَرَادَ اللَّهُ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

ناردویەتی: کە بەسەر هەموو شتێکدا دەست رۆیشتوو هەموو کارێکی لە جێی خۆیدایە.

﴿[٢] إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ﴾ ئێمە نازڵمان کردوە بۆ سەر تۆ ئەی موحەممەد قورئان: کە حەقەو لە حەقەوە نازڵ بووەو بۆ چەسپاندنی حەقەو ئاوەڕۆکی حەقە. داوای یەکتاپەرستیی دەکاو تاكوتەنهایی خودا دەچەسپێنێ، بەڵگە لەسەر راستی هاتنی قیامەت دەهێنێتەوە، جۆرەها ئەحکامو یاسای شەرعیو کۆمەڵایەتی تێدان ئەگەر پەیڕەوییان بکرێ مایەی سەرفرازی ژیانی دونیاو قیامەتن. ﴿فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ﴾ تاكو تەنهایی خودا بچەسپێنە، هاوەڵی بۆ دامەنێ، بانگەوازیی ئادەمیزاد بکە بۆ یەکتاپەرستیو خوداناسین، ئەوەیان تێبگەیەنە: کە جگە لە خودا کەس شیاوی پەرستش بۆ کردن نیە.

﴿[٣] أَلا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾ ئاگاداربەو بزانە عیبادەتو طاعەتی دڵسۆزانە هەر بۆ خودایە، ئایینی راستو پەسەند

تەنها یەکتاپەرستییەو بەس! جگە لە ئایینی ئیسلام کەلەسەر بنەمای یەکتاپەرستییو بڕوا بە پێغەمبەرێتیو هاتنی ڕۆژی قیامەت دامەزراوە، هیچ ئایینێکی تر دوا هاتنی ئیسلام پەسند نیەو قبوڵ ناکرێ. ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ ئەو موشریکانە: کە جگە لە خودا چەند بتو صەنەمێکیان دیاریی کردووەو پەرستشیان بۆ ئەنجام دەدەنو دەڵێن ئێمە بۆ ئەوە دەیانپەرستین لە خودامان نزیک بکەنەوەو لە کاتی پێویستیدا شەفاعەتمان بۆ بکەن، ئەوانە سەرەنجامیان سامناکەو تووشی سزای سەختو دژوار دەبن. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ خودا ڕۆژی قیامەت بڕیاری یەکلاکەرەوە دەدا لە نێوان پەیڕەوکارانی ئایینەکانو کێشەو نیزاعیان بە کۆتا دەهێنێو هەر کەسە بە گوێرەی بیروباوەڕو کارو کردەوەی ژیانی دونیای سزاو پاداش وەردەگرێتەوە. خواپەرستانی دڵسۆز بۆ بەهەشت بەرێ دەکرێنو موشریکەکانیش تووڕ دەدرێنە ناو دۆزەخەوە. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾ بێگومان خودا کەسێک شارەزای ئایینی ئیسلام ناکاو تەوفیقی نادا هیدایەت وەربگرێو حەق بناسێ. ئەگەر ئەو بوختان لەسەر خودا هەڵبەستێو بڵێ: فریشتە کچی خوداو بتەکان شەفاعەتیان لای خودا قبووڵە.. هەرکەسێک ئەوە بیروباوەڕی بێو بەبێ بەڵگەی عەقڵیو نەقڵی ڕۆچوو بێ لەو کوفرو بێدینییەیەدا هەرگیز خودا هیدایەتی نادا. ﴿لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾ ئەگەر خودا بیویستایە منداڵ بۆ خۆی دابنێ، بە ویستی خۆی هەڵی دەبژاردو باشترین منداڵی بۆ خۆی دادەنا، واتە کوڕی هەڵدەبژارد نەک کچ وەکوو ئەوان دەیڵێن، جا خۆ ناگونجێ مەخلوق منداڵی بەدیهێنەر بێ، کەوابێ خودا هیچ منداڵی نیە، نە کچی هەیەو نە کوڕ ﴿سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ پاکو مونەزەهە خودا لەوە منداڵی هەبێ، خودا تاکوتەنهاو باڵادەستو شکۆمەندە، هەموو کەس ئاتاجی ئەوونو پێویستیان بە نازو نیعمەتی ئەو هەیەو خودا ئاتاجی هیچ شتێک نیە، هەموو شتێک گەردنکەچو ژێرباری ئەوە، هیچ شتێک نیە بەسەر ئەودا باڵادەست بێ.

خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ ۞ وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ ۚ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ خودا ئاسمانەکانو زەوی بەو شێوە ڕێکوپێکیو تۆکمەییە بەدی هێناون، لەسەر حەقو ڕاستی دایمەزراندون، بە حەق بەرێوەیان دەباو بە بێهودە دروستی نەکردون، مەبەست لە دروست کردنیاندا هەیەو بە خۆڕایی نەهاتوونە دی، ئەو بوونەوەرە هەمووی نیشانەی هەبوونی خودایەکی تاکوتەنهاو خاوەن دەسەلاتە. ﴿يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ﴾ شەو ڕۆژ دادەپۆشێو ڕۆژیش شەو دادەپۆشێ، هەریەکێ لە شەوو ڕۆژ جێگای ئەوی تریان دەگرێتەوە، شەو ڕوناکی ڕۆژ لادەباو ڕۆژیش تاریکی شەو ڕادەماڵێ، واتە بە شوێن یەکتردا دێنو دەچنو هەریەکەیان وەدو ئەوی تریان دەکەوێو بە دوییەوەیەتی. ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى﴾ پەروەردگار خۆرو مانگی ژێربار کردون، بە ویستی خۆی دەیانهێنێو دەیانبا، هەریەکەیان لەمەدا ڕو جەمسەری خۆیدا دێو دەچێو هەڵسوڕانی خۆی ئەنجام دەدا تا ئەو کاتەی خودا بۆی دیاری کردووەو کۆتایی دونیا دێو قیامەت

رادەبێ. ﴿ أَلا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ﴾ ئاگادار ببنەوە، بیر لە مەخلوقاتی ئەو خودا تاكوتەنهاو خاوەن دەسەلاتە بكەنەوە، بزانن: كە ئەو خودایە وێڕای بە توانایی‌و بالادەستی بەو شێوە رەهایە، زۆر تاوانپۆش‌و لێخۆشبووەو رەحمەت‌و فەضلی بەرفراوان‌و چاكەی بێ سنوورە.

﴿٦ خلقكم من نفس واحدةثم جعل منه زوجها﴾ بەلگەیەكی تر لەسەر تاكوتەنهایی خوداو دەسەلاتی رەهای ئەوەیە: كە ئێوەی ئادەمیزادی لە تاقە نەفسێك كە باوە ئادەمە بەدی هێناوە، پاشان لە رەگەزی ئادەم، دایە حەووای دروست كرد، لەم دوكەسە ئەو هەموو جۆرە رەگەزەی ئادەمیزادی خستۆتەوە، كە هەریەكەیان بیرو بۆچون‌و شێوەو روخسارو قەلافەتی تایبەتی خۆی هەیە، هەر تاقەو بە زمانێك ئاخاوتن دەكەن. ﴿وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ﴾ هەروەها پەروەردگار بۆ سودی ئێوەی بڕیار داوەو هەشت جۆر ئاژەلی بۆ ژێربار كردون‌و نیعمەتێكە پێی بەخشیون. ﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقاً مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلاثٍ﴾ پەروەردگار سەرەتای پەیدابونتان لە سكی دایكتان دا ئەنجام دەدا، قۆناغ بە قۆناغ ئێوە پەروەردە دەكا، لە سەرەتادا دلۆپە ئاوێكن‌و دوایی دەتانكاتە زارۆلەو ئەمجار دەتانكاتە گۆشتپارەو پاشان ئەو دەبێتە ئێسقان‌و ئەمجار بە گۆشت ئێسقانەكانتان دادەپۆشێ، دەمارو ئامێرەكانی تری جەستەتان دروست دەكا، ئەمجار گیانتان بە بەردا دەكاو شێوەو روخساری ئادەمیزاد وەردەگرن، ئەم قۆناغانەتان پێ دەبڕێ‌و ئەو گۆڕانكاریانەتان تێدا ئەنجام دەدا هێشتا ئێوە لە ناو سێ تاركاییدان، تاریكایی پێستی سك، تاریكایی پەردەی رەحم، تاریكایی پەردەی(المنباری)وخەربوونی! ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ﴾ ئەو خودایەی ئاسمانەكان‌و زەوی بەدی هێناوە، ئادەمیزادی بەو شێوە دروست كردوە، هەروەها باقی زیندەوەرانی تری بەدیهێناون ئەوە پەروەردگاری حەقیقی‌و خودای خاوەن دەسەلات‌و رەحم‌و بەزەییە، خودایەكی تاكوتەنهاو فەرمانڕەواو خاوەنی دونیاو قیامەتە، خاوەنی بەهەشتی یان‌و بەرینە بۆ خوداپەرستان‌و دۆزەخی قوڵ‌و ناخۆشی بڕیار داوە بۆ بێبڕوایان، سەلتەنەتی حەقیقی هەربۆ ئەوەو هیچ خودای تر نین جگە لە ئەو، هەر ئەو شیاوی عیبادەت بۆكردنە، ئەدی ئێوە بە چ عەقڵێك پشت لە پەرستنی ئەو خودایە دەكەن؟ روودەكەنە بتپەرستیی، چۆن رێگە بە خۆتان دەدەن ئەو كارە بێجاییە بكەن.

﴿٧ إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ﴾ ئەگەر ئێوە پاش ناردنی پێغەمبەر بۆ سەرتان‌و راگەیاندنی پەیامی حەق پێتان‌و هێنانەوەی ئەو هەموو بەلگەو دەلیلە بۆتان، هەر بڕوا نەكەن‌و ئیمان بە تاكوتەنهایی‌و خودایەتی نەهێنن، ئەوە خودا چ زیانێكی لێ ناكەوێ. ﴿وَلا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ﴾ هەرگیز خودا رازی نیە بەندەكانی كافر بن، قەت فەرمان بە ئادەمیزاد ناكا كافر ببێ ﴿وان تشكروا يرضه لكم﴾ ئەگەر ئێوە سوپاسی خودا بكەن لەسەر نیعمەتەكانی، لەو شوكرو سوپاسەتان رازییەو پێی خۆشە، چونكە خودا بە فەضل‌و گەورەیی خۆی هەمیشە بیروباوەڕو كردەوەیەكی پێ خۆشە ببێتە هۆی بەختەوەریی ئادەمیزاد لە دونیاو قیامەت دا. ئەمجار پەروەردگار بنەمای بەرپرسیاریەتی فەردیی‌دیاری دەكاو دەفەرموێ: ﴿وَلا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ هیچ كەسێك تاوانی یەكێكی تر هەلناگرێ، هەركەسە لە كردەوەی خۆی بەرپرسیارەو بە گوێرەی كردەوەكانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوە. ﴿ثُمَّ إِلَى رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ واتە: پاش بەسەر بردنی ژیانی دونیاتان بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە هەواڵی كردەوەكانتان دەداتێ، خێر بن یا شەڕ بن زۆر بن یان كەم بن بەرەو رویان دەبنەوە.

﴿٨ وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيباً إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَاداً لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ﴾ ئەمە تەعبیرە لە بێباریی كافرەكان‌و راڕاییان، هەردەمە بە شێوەیەك پەرستش ئەنجام دەدەن، ئەگەر بابای كافر توشی نەخۆشی‌و هەژاریی‌و تەنگوچەلەمەیەك بوو، ترس‌ونارەحەتیەكی هاتەبەر لە ناخەوە هاوار دەكاتە خوداو لێی دەپاڕێتەوەو داوا دەكا خودا رزگاری بكا، پاشان كە خودا نازونیعمەتێكی پێ بەخشی، نەخۆشی‌و ناڕەحەتی لەسەر لابرد، ترس‌و بیمی لێ رەواندەوە، هەلوێستی پێشووی لەبیر

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنتَ تُنقِذُ مَن فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

دەچێتەوە، ئەو خودا حەق‌و خاوەن دەسەڵاتە ناناسێ: کە لەوە پێش هاواری لێ کردوەو لێی پاڕاوەتەوە، هاوەڵ بۆ خودا دادەنێ، لە جیاتی ئەوەی بەندایەتی بۆ خودا بکا، بتپەرستیی پەیرەو دەکا، بۆ ئەوەی لە ئاکاما ڕێبازی خوداپەسندی لێ گوم ببێ، خەڵکی تریش گومڕا بکا، یەکتاپەرستیی‌و خوداناسییان لێ بشێوێنێ، ئایینی ئیسلامیان لە پێش چاو ناشیرین بکا؛ ﴿قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلاً إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ﴾ ئەی پێغەمبەرا بەوانە بڵێ: ئەی ئادەمیزاد بە کوفری خۆتەوە ڕابوێرەو کەمێك ژیان بەسەر بەرە، یان بۆ ماوەیەکی کەم، درێژە بە ژیان بدە، بێگومان ژیانی دونیا هەرچەندە درێژ بێ کەمخایەنەو زوو بەسەر دەچێ، مردن یەخەت پێ دەگرێ‌و دەچیتە ژیانی قیامەتەوە ، ئەو کاتە تۆ لە پێڕی دۆزەخییانی‌و دەخرێیە ناو ئاگرەوە، بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێنیتەوە.

﴿٩ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِداً وَقَائِماً يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ﴾ ئایا ئەو کافرو گێل کەززابە باشترەو سەرەنجامی بەختەوەرترە، یان موسوڵمانی ڕاستاڵی خوداپەرست، ئەو کەسەی گەردنکەچی فەرمانی خودایەو بە شەوو ڕۆژ نوێژ دەکاو لە خودا دەپاڕێتەوەو سوژدەو ڕکوعی بە خشوع‌و ڕێك‌وپێك ئەنجام دەدا، لە سزای دۆزەخ دەترسێ‌و بە هومێدی ڕەحمەتی خودایە، هەمیشە لە نێوان خۆف‌و ڕەجادا ژیان بەسەردەبا. ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ پێیان بڵێ ئایا زاناو نەزان چون یەکن؟ نەخێر هەرگیز ئەوانەی زانان وەکوو نەزانان نین‌و بەرامبەریی ناکرێن؛ نە وەکوو بە ئایاتی خودا پەندئامێز دەبێ‌و تێیان دەفکرێ‌و لێیان ورد دەبێتەوە ئیللا کەسانێك: کە خاوەنی عەقڵی تەواوو هۆش‌و فامن. هەر زانایان جوداوازیی نێوان زاناو نەزان دەکەن.

﴿١٠ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر بە بەندەکانم ڕابگەیەنەو بڵێ: ئەی بەندەکانی خودا؛ ئەوانەتان کە بڕواتان بە تاك‌وتەنهایی خودا هەیە ئیسلام بە پەیڕەو پرۆگرامی خۆتان دەزانن: خۆتان لە سزای سەختی خوداتان بپارێزن. ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ﴾ هەیە بۆ ئەوانەی لە ژیانی دونیایاندا چاکەکارو کار پەسەندن، پاداشی چاکە: کە بریتییە: لە لەشساغی‌و سەرفرازی‌و شکۆمەندی‌و دەستەبەربوونی باڵادەستی‌و سەرفرازیی لە دونیاداو پاداشی بەهەشت‌و ڕەزامەندیی خودا کە لە هەموو نیعمەتەکانی قیامەت بە نرخترە. هێنانی ڕستەی﴿قل یا عباد﴾ لە جیاتی ﴿قل لعباد﴾ ئاماژەیە بەوە: کە ئایین ئایینی خودایەو پێغەمبەر(ﷺ) تەنها ڕاگەیێنەرەو بەس. ئەگینا خۆ ئادەمیزاد بەندەی پێغەمبەر نین تا ڕستەی ﴿قل یا عباد..﴾ یان ئاڕاستە بکا. هێنانی وشەی ﴿حسنة﴾ لە ئایەتەکەدا بە نەکیرەیی بۆ تەعظیمە. ﴿وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ﴾ ئەگەر نەتان توانی لە وڵاتێکدا بە ڕاشکاوی‌و ئازادیی بەندایەتی خودا بکەن، ئەو وڵاتە بەجێ بێڵن‌و بڕۆنە شوێنێك: کە بتوانن بە ئازادیی خوداپەرستیی خۆتان بکەن، زەوی بەرفراوانە. ﴿إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ئەوەکوو پەروەردگار پاداشی کۆچبەرانی خاوەن سەبرو ئارام دەداتەوە لە پاداشی ئەوەدا؛ کە لە پێناو ئایینی خودادا وڵاتیان جێ هێشتوەو لە زێدو نیشتمان‌و خزم‌و

کەس‌وکار دابڕاون ئیللا: کە پاداشیان دەداتەوەو پاداشەکە بەهەشتی رازاوەیەو، نازونیعمەتی بەهەشتیش بێ سنوورەو برانەوەی نیە. پێوانەو کێشانە ناکرێ، کەس نیە بتوانێ هەژماری بکا.

﴿[11]قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ﴾ ئەوەکوو من فەرمانم پێکراوە، ئیللا: کە فەرمانم پێکراوە: کە بەندایەتی خودا بکەم بە ئیخلاص‌و دڵسۆزییەوە ئەرکەکانی سەرشانم بەجێ بهێنم، کەس نەکەم بە هاوەڵ‌و هاوشانی، لە خوداپەرستیدا ریاباژی رەچاو نەکەم.

﴿[12]وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ﴾ پێیان بڵێ: من فەرمانم پێ کراوە: کە یەکەم موسوڵمان‌و خوداپەرستی ئەم نەتەوەیە بم، یەکەم کەس بم: کە پێچەوانەی ئایینی ناحەق هەڵس‌وکەوت بکەم، دژی بتپەرستیی بوەستم‌و یەکەم کەس بم: کە بە دڵسۆزی بەندایەتی خودا بکەم.

﴿[13]قُلْ﴾ ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ: ﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ من دەترسم ئەگەر لە خودای خۆم یاخی بم توشی سزای رۆژێکی سامناک ببم، ترسی ئەوەم هەیە خودا لە تۆڵەی سەرپێچیکردنم دا تووشی سزای سەختی رۆژی قیامەتم بکا، دەی دەبێ ئێوە زیاتر ترستان هەبێ.

﴿[14]قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ دِينِي﴾ ئەی پێغەمبەر! بۆیان دوپات بکەرەوەو پێیان بڵێ: من بەندایەتی هەر بۆ خودا دەکەم‌و بە دڵسۆزیی ئایینی خۆم پەیرەو دەکەم. ﴿[15]فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ﴾ ئێوە بە ئارەزوی خۆتان جگە لە خودا کێ دەپەرستن بیپەرستن، لەوە بەولاوە لە رۆژی قیامەت دا سزاو پادەشی کردەوەکانتان وەردەگرنەوە، بۆتان دەردەکەوێ چەند بە هەڵەچوو خەسارەتمەندن، خۆتان تووشی چ تەنگو چەڵەمەو دەردی سەریەک کردوە، وەلێ ئەو کاتە هیچ شتێك دادتان ناداو هیچ شتێك فریاتان ناکەوێ. ﴿قُلْ: إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: خەسارەتمەندیی تەواوو ماڵوێران لە دونیاو قیامەتدا ئەوانەن: کە خۆیان لە دەست داوە، خۆیان دۆڕاندوە، بە گومرایی‌و هاوەڵدانان بۆ خودا خۆیان موستەحەقی عەزابی دۆزەخ کردوە، ماڵ‌و منداڵ‌و شوێنکەوتوانیان بە هیلاك بردوە، رۆژی قیامەت خۆیان‌و شوێنکەوتوانیان شیاوی عەزابی دۆزەخ کردوە، بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێننەوە، چونکە ئەوانیشیان وەکوو خۆیان گومڕا کردوە، ئەمەش خەسارەتمەندیی‌و خۆ لە دەستدانی تەواوەو هیچ خەسارەتمەندییەك لەوە گەورەتر نیەو بە هیچ شتێك بۆیان قەرەبوو ناکرێتەوە. ئەمجار حاڵ‌و وەزعی ناو دۆزەخییان دیاریی دەکاو دەفەرموێ: ﴿[16]لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ﴾ ئەوانە لە ژوور سەریانەوە تەبەقی ئاگری چین لەسەرچینیان هەیە، لە ژێریانە هەمدیسان، واتە: لە هەموو لایەکەوە ئاگر دەورەی داون‌و شەش لایان ئاگری دۆزەخە. ﴿ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ﴾ ئەو عەزابە بەئێش‌و سامناکەیە خودا بەندەکانی پێ دەترسێنێ، ئەوە روداوێکە نەهاتنی نیەو هەر دێ. بۆیە پێویستە ئادەمیزاد بە هەندی وەربگرن‌و لێی بترسن، خۆیان لە تاوان‌و سەرپێچیکردن بپارێزن، ئەی بەندەکانم بترسن لە عەزاب‌و تۆڵەم، ئاگاتان لە خۆتان بێ، خۆتان توشی ئەو سزا سامناکەیە مەکەن.. ﴿[17]وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى﴾ ئەوانەی پشت دەکەنە بتپەرستی‌و بە قسەی شەیتان ناکەن، رو دەکەنە خوداپەررستی‌و بە دڵسۆزی عیبادەتی خودا دەکەن، ئەوانە مزگێنی بێ لێیان: کە پاداشی گەورەیان دەدرێتەوە؛ کە بریتییە لە بەهەشتی رازاوە. ﴿فبشر عباد. [18]الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! موژدە بدە موژدەی بەهەشت بەو بەندانەم بدە: کە گوێ لە قسەی حەق دەگرن‌و قورئان‌و وتەکانی پێغەمبەر دەبیسن‌و تێیان دەگەن‌و جوداوازیی نێوان قسەی حەق‌و حەقتر دەکەن، دەزانن ئەمە جوانەو ئەوە جوانترە، شوێن جوانترەکە دەکەون، باشترەکە ئەنجام دەدەن.﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ ئەوانەی ئەوە رەوشتیانەو ئەوەندە تێگەیشتوون جوداوازیی نێوان جوان‌و جوانتر دەکەن، شوێن حەقترەکە دەکەون، ئەوانە خودا شارەزای کردون بۆ رێبازی راست‌و لە دونیاو قیامەتدا سەرفرازن‌و خاوەنی عەقڵ‌و ئاوەزی

تەواون‌و سروشت پاك‌و بەخۆ چاراون.

﴿[١٩] أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئایا تۆ پێت وایە کاربەدەستی ئادەمیزادانی؟ تۆ پێت وایە کەسێك بڕیاری عەزابی بۆ درابێ، تۆ دەتوانی لە عەزابی دۆزەخ ڕزگاری بکەی؟ نەخەیر تۆ تەنها ڕاگەیاندنت لەسەرەو بەس هیدایەت‌و گەیاندن بە حەق بەدەست خودایە، کەوابێ تۆ ئەی موحەممەد بەوە غەمناك مەبە: کە نەتەوەکەت پشت لە بانگەوازییەکەت هەڵدەکەن‌و ئیمانت پێ ناهێنن، ئەوانە ئەهلی گومڕاو سەر لێ تێکچوون، کەسێك بە سروشت گومڕا بێ‌و ئامادەباشی ئیمانهێنانی تێدا نەبێ ئەتۆ ناتوانی هیدایەتی بدەی.

﴿[٢٠] لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ﴾ واتە: بەڵام ئەوانەی خۆیان لە عەزابی خودا پاراستووە بەوە:کە بە دڵسۆزیی خوداپەرستیان کردوە، ئەرکەکانی سەرشانیان بە گوێرەی توانا ئەنجام داوە، خۆیان لە تاوان‌و ستەمکاریی دوور خستۆتەوە، ئەوانە لە بەهەشتی ڕازاوەدا قەصرو باڵەخانەی بەرزو بڵندو قات قات‌و دیکۆر جوان‌و نەخش‌و نیگار تێدا دروستکراویان هەن، بە ژێر ئەو دارو درەختانەدا جۆگاو جۆبار دەکشێن‌و وەندەی تر خۆشی‌و هەواسازیی بە شوێنەکانیان دەبەخشن، ئەو بەهەشتە ڕازاوە بە هەموو خۆشییەکانیەوەو سەرباری هەمویان ڕەزامەندیی خودا، وادەو بەڵێنی خودایە بۆ موسوڵمانان‌و پێیان دەبەخشێ، وادەو بەڵێنی خوداش پاشگەزبوونەوەیان تێدا نیە، هەر وەکوو چۆن هەڕەشەکانیشی دێنە جێ‌و گومان لە هاتنیاندا نیە.

﴿[٢١] أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَاماً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ پەروەردگار جوانترین کەلامی نازڵ کردوە، : کە بریتییە لە قورئانی پیرۆزو پڕ فەڕو بەرەکەت‌و خاوەن سودی گشتی‌و تایبەتی. هۆکاری بەختەوەری ژیانی دنیاو قیامەت. قورئان نامەیەکە هەندێکی لە هەندێکی دەچێ، جوانی داڕشتنی‌و کورتبڕی‌و

أَفَمَن شَرَحَ ٱللَّهُ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ فَوَيْلٌ لِّلْقَٰسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ ٱللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ ٱلْحَدِيثِ كِتَٰبًا مُّتَشَٰبِهًا مَّثَانِىَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَن يَتَّقِى بِوَجْهِهِۦ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّٰلِمِينَ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ ٱللَّهُ ٱلْخِزْىَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِى عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

سەرئاسایی لە یەك دەچێ، لە ڕەوانی‌و پاراویدا، لە بەلاغەت‌و فەصاحەت دا لێك دەچێ، چیرۆکەکانی تێدا دووبارە دەبنەوە، پەندو ئامۆژگاری، فەرمان جڵەوگیری وادەو بەڵێنی، هەڕەشەو ترساندنی دوبارەو سێبارە دەبنەوە. هەرجارە بەشێوەیەك‌و هەر جەلە بە جۆرێك ئەو مەفهوومانە دەردەبڕێ‌و ئاراستەیان دەکا، تیکرارو دووبارە بوونەوەکە بەرەنگێکە خوێنەرو بینەر لێی وەڕز نابن، سەد جار ئایەتێك دەخوێنیەوە جار لە دوای جار کاریگەرترەو هەست هەژێن ترە. لە هەندێ شوێن دا دڵ کێش دەکاو دەیخاتە بەر ڕێژنەی هیواو ئەمەل ، لە هەندێ جاریش دڵ داخورپێنێ‌و وە لەرزەی دێنێ.

﴿[٢٢] أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ﴾ ئایا کەسێك خودا سینگی فراوان کردبێ بۆ ئایینی ئیسلام‌و قبووڵی کردبێ‌و بەهیدایەتی ئەو، بەهرەمەند بووبێ، بە هۆی ئەو هیدایەتەوە بەرچاو ڕون‌و ئاسۆی بیرو بۆچونی ڕوناك بووبێ‌و بە حەق گەییشت بێ‌و بە نووری مەعریفەت شاد بوبێ. وەکوو کەسێك وایە دڵڕەق‌و بەرچاو تەنگ‌و

گومڕاو سەرلێشێواو بێ.؟ ﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ عەزابی سەختو دژوار یان ناخۆشترین شیوی دۆزەخ بۆ ئەوانەیە بە یادی خودا دڵیان نەرم نابێو بە نەسیحەتو ئامۆژگاریی وەهۆش خۆ نایەنەوەو تێناگەن، ئەوانە دڵڕەقو ڕێ لێ گوم بوون، بە ئاشکرا گومڕاییان پێوە دیارە.

﴿٢٣ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً مُتَشَابِهاً مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ پەروەردگار جوانترین کەلامی نازڵ کردوە، : کە بریتییە لە قورئانی پیرۆزو پڕ فەڕو بەرەکەتو خاوەن سودی گشتیو تایبەتی. هۆکاری بەختەوەری ژیانی دنیاو قیامەت. قورئان نامەیەکە هەندێکی لە هەندێکی دەچێ، جوانی داڕشتنیو کورتبڕیو سەرئاسایی لە یەك دەچێ، لە ڕەوانیو پاراویدا، لە بەلاغەتو فەصاحەت دا لێك دەچێ، چیرۆکەکانی تێدا دووبارە دەبنەوە، پەندو ئامۆژگاری، فەرمان جڵەوگیری وادەو بەڵێنی، هەڕەشەو ترساندنی دوبارەو سێبارە دەبنەوە. هەرجارە بەشێوەیەكو هەر جەلە بە جۆرێك ئەو مەفهوومانە دەردەبڕێو ئاراستەیان دەکا، تیکرارو دووبارە بوونەوەکە بەرەنگێکە خوێنەرو بینەر لێی وەڕز نابن، سەد جار ئایەتێك دەخوێنیەوە جار لە دوای جار کاریگەرترەو هەست هەژێن ترە. لە هەندێ شوێن دا دڵ کێش دەکاو دەیخاتە بەر ڕێژنەی هیواو ئەمەل ، لە هەندێ جاریش دڵ داخورپێنێو وە لەرزەی دێنێ. کە ئایاتی عەزابو هەڕەشەو دیمەنەکانی ڕۆژی قیامەت را دەنوێنێ پێستی خوداپەرستان لە ترسان گرژ دەبێ، دڵ دەکەوێتە تەپەتەپ وەلەرزە دەکەوێ، پاشان کە ئایاتی ڕەحمەت دەبیستی یان دەیخوێنێتەوە ئارام دەگرێتەوەو پێستی خاو دەبێتەوە. هەمیشە ئاوا لە نێوان خۆفو ڕەجادا دەژیاو هەڵسوکەوت دەکا. ﴿ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ ئەو نامە ئاسمانییە کە قورئانەو بۆت نێردراوە ئەوە هیدایەتی خودایەو، هەر کەسێکی بوێ هیدایەتی بدا دەیخاتە سەر شەقامە ڕێی ئایین، بەختەوەری دونیاو قیامەت دەبێ!﴿وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ کەسێکیش گومڕا بکا، بە قورئان بڕوا نەکاو ئایەتەکانی کاری تێنەکەن، ئەوە کەس نیە هیدایەتدەری بێ، فاسقو گومڕایەو لە پێڕی گومڕایانە.

﴿٢٤ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟﴾ واتە: ئایا کەسێك بە دەستو قاچ بەستراوی بەڕەو ڕو بخرێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە، لە ناو ئاگردا هیچ شتێکی دەست نەکەوێ خۆی پێ لە ئاگر بپارێزێ جگە لە دەموچاوی، بە دەموچاوی خۆ لە ئاگر بپارێزێ ئایا ئەو کەسە وەکوو کەسێك وایە: کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەردیساردو گەرمی بەرپێیان نەیەو هیچ ناخۆشیو نارەحەتی توش نەیە. پێویستی بە هیچ ئەندامێکی نەبێ: کە خۆی پێ لە ئاگر بپارێزێ ، بەڵکوو لە هەموو شتێك دەرچوبێ، دڵ ئارامو تەردەماخ، کەیف خۆشو بەرچاو ڕون لە بەهەشتدا ڕابوێرێو لەززەت بچێژێ، ئایا ئەم دوو کەسە وەکوو یەك وەهان؟! نەخەیر یەکسان نینو هاوتەرازوو نین. ﴿وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ: ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ﴾ بە ستەمکاران دەگوترێ: سزای تاوانەکانتان بچێژن، ئەو کردەوانەی لە ژیانی دونیادا ئەنجامتان داونو پەزمەندەتان کردون، ئێستا پاداشەکەیان وەربگرنەوە!! ﴿٢٥ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ. ٢٦ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ هەندێ لە گەلو نەتەوە پێشینەکان پێغەمبەرانی خۆیان بە درۆ خستەوە، پەیامەکەیان ڕەتکردنەوە، ئیتر خودا بە هۆی تاوانی بێ تۆبەیان بە هیلاکی بردن، بە جۆرێك عەزابی بۆ هێنانو لە کاتێکدا تێکیەوە پێچان: کە چاوەڕوانی ئەو عەزابە نەبوون، بێئاگا سەرگەرمی تاوانکردن بوونو هیچ ترسی هاتنی عەزابیان نەبوو، ئیتر خودا سزای توندی بۆ ناردنو ئازاری بێ ڕەزای پێ چەشتن، ڕیسواو داماوی کردن، تووشی بومەلەرزەو ڕەشەبای سەختی دژوارو کوشتنو بڕینو دیلیو جۆرەها ناخۆشیی تری کردن. بێگومان سزای قیامەت زۆر لەو سزایەیان سەختترو دژوار ترە، ئەگەر بیانزانیایەو بە گوێرەی زانیاری هەڵسوکەوتیان بکردایە ئەوەیان دەزانی خۆیان لێ دەپاراست.

﴿٢٧ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ بێگومان لەم قورئانە پیرۆزەدا هەر پەندو نەزیلەو ئامۆژگارییەك پێویست بێ هێناومانەتەوە، هەر شتێك بۆ

ئایین پێویست بێ بۆمان ڕون کردونەتەوە، لە حاڵو ومزعو بەسەرهاتی گەلە پێشینەکان نەزیلەو سەرگوزەشتەمان بۆ گێڕاونەوە تا بە ئاگاییەوە لە سەرەنجامی خراپەکاری خۆیان بترسن، پەند وەربگرن و تەمبێ خواردو بن، بە خۆیاندا بچنەوەو واز لە تاوانکاریی بهێنن.

﴿[٢٨]قُرْآناً عَرَبِيّاً غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ ئەم کەلامە قورئانەو دەخوێندرێتەوە تا ڕۆژی قیامەت نافەوتێو خودا دەیپارێزێ، بە زمانی عەرەبی نازڵ بووەوبەو زاراوە دەخوێندرێتەوە، هیچ دژایەتیو خوارو خێچییەکی تێدا نیە. ئەو پەندو نەزیلانەیان بۆ دەهێنینەوە بۆ ئەوەی خۆیان لە عەزابی سەختی خودا بپارێزن.

﴿[٢٩]ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَجُلاً فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلاً سَلَماً لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً﴾ پەروەردگار نموونەی ئەو کەسەی بڕوای بە فرەخوایی هەیە بە حاڵو ومزعی کۆیلەیەك هێناوەتەوە: کە کۆمەڵێك خاوەنی کێشە تێکەوتووی هەبن. هەریەکەیان ڕایەکی هەبێو داوایەکی لەو کۆیلە هەبێ، ئەویان فەرمانی پێ بکا بە پێوە بوەستێو ئەویان بڵێ نا بچۆ بۆ دروێنە... هتد دەی ئەگەر یەکێك لەم خاوەنانە فەرمان بەو کۆیلە فرە خاوەنە بکا کارێك ئەنجام بدا، چی بکاو چۆن بۆی ئەنجام دەدرێ، چۆن ئەم خاوەنەش ڕازی بکاو ئەوانی تریشی لێ نەرەنجێن؟ هەڵبەتە ناتوانێ هەموو خاوەنەکان ڕازی بکا. هەر بەو جۆرەش هاوەڵ دانەر: کە چەند خودایەك دەپەرستێ ناتوانێهەموو خوداکان ڕازی بکا.

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يَعْلَمُونَ﴾ سوپاس هەر بۆ خودایە لەسەر ئەوە بەبەڵگە بۆردراوو هیچیان بە دەستەوە نەما، حەمدو سوپاس هەر بۆ خودایە لەسەر ئەوە: کە هیدایەتی ئادەمیزاد دەدا بۆ پەیڕەوی کردنی ئایینی ئیسلام، وەلێ زوربەی زۆری ئەوانە ئەو جوداوازیو حەقیقەتە نازانن، دێن لەتەك خودادا شتی تر دەپەرستن بە ناحەقو بە بێ بەڵگە هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، ﴿[٣٠]إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ بێگومان پیاڵە شەرابی مردن هەموو کەس دەیچێژێ، تۆش ئەی موحەممەد دەمریو ئەوانیش دەمرن، کەس لە چنگ مردن ڕزگاری نابێ.

﴿[٣١]ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ ئێوەی ئادەمیزاد هەمووتان لای خودای خۆتان ڕۆژی قیامەت دادگایی دەکرێن، هەرکەسە بە گوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوە، خوداپەرستان بەرەو بەهەشت بەرێ دەکرێنو موشریکەکان ڕاپێچی دۆزەخ دەکرێن. ڕستەی ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ ئاماژە بەوە دەکا: کە هەرکەسێك لە دونیادا کێشەو نیزاعی هەبێ ڕۆژی قیامەت هەمان کێشەیان تێدەکەوێتەوە، تەنانەت پێغەمبەریش دەکەوێتە کێشەوە لەگەڵ نەتەوەکەیدا بە بەڵگە بۆریان دەدا کە پەیامی خودای پێ ڕاگەیاندون.

کۆتایی جزمی بیست و سێیەم

﴿[٣٢]فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ﴾ کێ لەو کەسە ستەمکارترە؟ کە بەدرۆ شت لەسەر خودا

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ (٣٢) وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (٣٣) لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (٣٤) لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ (٣٥) أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (٣٦) وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ (٣٧) وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ (٣٨) قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (٣٩) مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ (٤٠)

هەڵدەبەستێ، پێغەمبەری ڕاستگۆو دڵسۆز بۆ ئایینو بۆ ئەوان بەدرۆ دەخەنەوە، واتە: کەس لەو کەسە تاوانبارتر نیە کە درۆ بۆخودا هەڵدەبەستێ: هاوەڵی بۆ بڕیار دەدا، منداڵی بۆ بە ڕەوا دەزانن، بە پێچەوانەی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی ئایین حەرامو حەڵاڵ دیاری دەکەن، بانگەوازیی پێغەمبەر بۆ یەکتاپەرستی ڕەت دەکەنەوە، درۆ لەسەر خودا هەڵدەبەستنو پێغەمبەرەکەیش بە درۆ دەخەنەوە، {أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ} ئایا لە دۆزەخدا بۆ ئەو کافرە سەرڕەقانە شوێنی حەوانەوە نیە؟ واتە: ئەوانە شوێنیان دۆزەخەو جێگاو مەکانیان دیاری کراوە، ئیستیفهامەکە بۆ تەقریرو چەسپاندنە!

{[٣٣] وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ} ئەو کەسەی بەڕاستی پێغەمبەرەو پەیامی حەقو ڕاستی هێناوە، ڕەوانەکراوی خودا بۆسەر ئادەمیزادو دوا پێغەمبەرو پێشەوایانە، هەروەها ئەوانیش کە شوێن ئەو پێغەمبەرە کەوتوونو ئیمانیان پێ هێناوەو دڵنیان لەوە قورئان کەلامی خودایەو بەرنامەی ژیانەو چرای ڕێبازی بەختەوەریو بەمرازگەیشتنە، هۆی سەرفرازی دونیاو قیامەتە، ئەوانە ئەو کەسانەن لەخواترسو خۆپارێز لە هاوەڵدانان بۆ پەروەردگارو دژ بە بتپەرستین.

پاداشی ئەوانە لای خودایە {[٣٤] لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ} هەرچی داوابکەن لە بەهەشتدا لای خودا بۆیان ئامادەیە، چییان بوێ لە بەهەشتدا لە پلەو پایەی بەرزو خۆشی بێ کۆسپو لێخۆشبوون لەتاوانو دەستەبەر بوونی ڕەزامەندی خودا بۆیان دەستەبەر دەبێ، نازو نیعمەتی وایان دەدرێتێ هیچ چاوێك نەی بینیوەو بەسەر دڵی کەسدا تێنەپەڕیوە، بەخەیاڵیش کەس تەصەوری نەکردووە، {[٣٥] لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ} بۆ ئەوەیە خراپترین خراپەکارییەکانیان بپۆشێ؛ پاداشیان بەگوێرەی کردەوەی باشیان بداتەوە، کام کردەوەیان باشو پەسەندە ئەوەیان بۆ دەکاتە نموونە، هەموو کردەوە باشەکانی تریان بەگوێرەی ئەو کردەوە باشترە بۆ حسێب دەکرێ.

{[٣٦] أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ؟} ئایا خودا بەس نیە بۆ بەندەکەی؟ پێغەمبەر کە خودای لەپشت بێ پێویستی بەکەسی تر هەیە؟! نەخێر! {وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ} ئەی پێغەمبەر! ئەو موشریكو نەفامانە هەڕەشەت لێ دەکەن بە بتەکانیان، دەڵێن: ئەگەر موحەممەد واز نەهێنێ لە دژایەتی کردنی خوداکانمانو بەردەوام بێ لەسەر ڕەخنە لێ گرتنیان ئەوە تووشی ناخۆشیو تەنگو چەڵەمەی دەکەن، شێتو وێتی دەکەن، {وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ، [٣٧] وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ} کەسێك خودا بڕیاری گومڕابوونی بۆ دابێ لەبەر ئەوەی بۆخۆی ئامادە باشی گومڕابوونو تاوانکاری تێدابێ. کەس نیە بتوانێ هیدایەتی بدا، کەسێکیش خودا هیدایەتی بدا، چونکە بۆخۆی ئامادەباشی هیدایەت وەرگرتنی تێدایە، ئەوە کەس نیە بتوانێ گومڕایی بکا. واتە: گومڕاکردنو هیدایەتدان بەدەست خودایە، ئەو بەدی هێنەریانە کەسی تر جگە لەخودا ڕۆڵی تێدا نابینن. {أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ} ئایا خودا بەسەر هەموو شتێکدا باڵا دەستو خاوەن توانا نیە؟ ئایا خودا خاوەنی سزای سەختو دژوار نیە؟ ئستیفهامەکە بۆ تەقریرو ئیسباتە، واتە: بەڵێ خودا خاوەنی تواناو دەسەڵاتی ڕەهایە عەزابی سەختو دژواری هەیە.

{[٣٨] وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ} ئەگەر پرسیار لەو موشریکانە بکەی بڵێی کێ بەدیهێنەری ئاسمانو زەوییە، خێرا دەڵێن: خودا بەدیهێنەریانە، کەچی لەو کاتەدا بتو صەنەم دەپەرستن، {قُلْ: أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ؟} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ، ئەگەر ئێوە بەدەمی خۆتان دان بەوەدا بنێن. کە خودا بەدیهێنەرەو هەموو شتێك هەر ئەو دروستی کردووە، دەسا هەواڵم بدەنێ دەربارەی بتەکانی خۆتان، ئایا دەتوانن قەزاو قەدەری خودا ڕەت بکەنەوە. دەتوانن تەنگو چەڵەمە قەڵاچۆ بکەن، یان ئەگەر خودا بیەوێ خێرو بێرێکم بەنسیب بێ، لەخێرو خۆشیدا ژیان بەسەر بەرم ئایا ئەوان دەتوانن ببنە کۆسپو لەمپەرو نەهێڵن ئەو خێرەم بەنسیب

بێ؟! {قُلْ: حَسْبِيَ اللَّهُ، عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ} ئەی پێغەمبەر! بڵێ: خودام بەسە، لە هەموو کارێکمدا، بەمەرجێ خودا لە پشتم بێ، حەوێجەم بەکەسی تر نیە، هەر پشت بەخودا دەبەستمو بەتەمای یارمەتی ئەوم، خاوەن باوەڕان هەر پشت بە ئەو دەبەستنو چاویان لە کەرەمی ئەوە.

{٣٩ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ، ٤٠ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ، وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ} ئەی پێغەمبەر! بە قورەیشییەکان بڵێ: ئەی گەلو هۆزم ئێوە بەویستی خۆتان چی دەکەن بیکەن، چۆنتان دەوێ هەڵوێستی خۆتان بەرامبەر پەیامەکەم بنوێنن، بەئارەزووی خۆتان دژایەتی بانگەوازییەکەم بکەن، بەهێزو توانای خۆتان بنازن، جۆرەها فرتو فێڵو بیانوو بهێننەوە، دڵنیابن من لەسەر بیروباوەڕی خۆمەو تۆزقاڵێك لەهەڵوێستی خۆم نایەمە خوار، سوور دەبم لەسەر بانگەوازیی بۆ یەکتاپەرستیو بڵاوبوونەوەی ئایینی خودا بەناو خەڵکدا، لەوە بەولاوە دەزانن کێ عەزابی سەختی دژوار دێتە سەریو چۆن زەلیلو بێ چارەدەکەوێو چۆن عەزابی بەردەوام نازڵ دەبێتەوە سەریو ڕۆژی قیامەت یەخەی دەگرێ!!

{٤١ إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ} ئەی پێغەمبەر! هەر ئێمە خوداین، هەر ئێمە خاوەنی شکۆمەندیو بەدیهێنەری بوونەوەرین، ئێمە قورئانمان بەحەقو ڕاستی بۆسەر نازڵ کردوی بۆ ئەوەی ئادەمیزادو هەروەها جندۆکەی پێ بەهرەمەند ببن، ببێتە بەرنامەی ژیانیانو هۆی بەختەوەریی دونیاو قیامەتیان، {فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ} جاکەسێك بەویستی خۆی ڕێبازی هیدایەتی هەڵبژارد سەرفرازە، کەسێکیش ڕێبازی گومرایی ڕەچاو کرد بەدبەختو چارەڕەشە.

{٤٢ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا} واتە: بێگومان هەر خودا گیانەکان وەردەگرێتەوە لەکاتی مردنیاندا، فریشتەی تایبەت دەنێرێو گیان دەکێشێ، پەیوەندی نێوان جەستەو گیان دەپچڕێنێ، گیان وەر دەگرێتەوە جەستە دەرزێنێ پاش مردنیش جارێکی تر دروستیان دەکاتەوەو گیانیان بەبەردا دەکاتەوە.

إِنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَۚ قُلۡ أَوَلَوۡ كَانُواْ لَا يَمۡلِكُونَ شَيۡـٔٗا وَلَا يَعۡقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعٗاۖ لَّهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحۡدَهُ ٱشۡمَأَزَّتۡ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ عَٰلِمَ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحۡكُمُ بَيۡنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوۡ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا وَمِثۡلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفۡتَدَوۡاْ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلۡعَذَابِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يَكُونُواْ يَحۡتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

{فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى} ئەو گیانەی مردنی لەسەر بڕیار داوە وەری دەگرێتەوەو نایگێڕێتەوە بۆ جەستەکەی، گیانە نووستووەکە دەگێڕێتەوە بۆ جەستەکە لەکاتێکا بەئاگا دێتەوە، هەر بەو جۆرە بەردەوام دەبێو خەوی لێ دەکەوێو بەئاگادێتەوە تا دەگاتە کاتی مردنی حەقیقیو کۆتایی بەژیانی دێ. {إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ} بێگومان لەم خەوڵێ خستنو گیان وەرگرتنەوەدا، هەروەها لەدیاردەی خەوڵێ کەوتنو مردندا نیشانەی سەرسوڕهێنەرو سەرنجڕاکێش هەن لەسەر بەدەسەڵاتی خوداو کار دروستی بۆ گەلو نەتەوەیەك بیربکەنەوەو هەوڵ بدەن خودابناسنو بەندایەتی بۆ بکەن.

{٤٣ أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ} بەڵکوو ئەوانەی لەجیاتی خودا چەند شتێکیان کردووە بەهاوشانی خوواو بەتەمای شەفاعەتیانن؟؟ واتە: با وانەکەنو ئەوە بیروباوەڕو هەڵوێستیان نەبێ {قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ}

ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: بە چ عەقڵێك ئێوە ئەو بت‌و صەنەمانە دەكەنە هاوشانی خوداو بەتەمای شەفاعەتیانن‌و بەندایەتیان بۆ دەكەن؟ خۆ ئەوان دارای شەفاعەت نین، نازانن شەفاعەت چیەو چ نیە، تەنانەت هەست بەوە ناكەن، كە ئێوە دەیانپەرستن. {[٤٤]قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا} ئەی محمد! پێیان بڵێ: شەفاعەت بەهەموو لایەنێكیەوە هەر بۆ خودایە، شەفاعەت لەلاكراوو شەفاعەت وەرگرو رێگەدان بەشەفاعەتكردن تایبەتە بەخوداوەو هیچ كەسی تر نیە، چونكە هەر ئەو خودایەو ئەو دارایی ئەو شتانەیە. {لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} خاوەنیەتی‌و ملك‌و سەڵتەنەتی ئاسمانەكان‌و زەوی هەر هی خودایەو ئەو بەرێوەبەرو هەڵسوڕێنەریانە، زەرەرو زیان بەدەست ئەوە، سەرەنجام گەڕانەوەتان هەر بۆلای ئەوە،

{[٤٥]وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ} برێك لە هەڵس‌وكەوتی ناشیرینی موشریكەكان ئەوەیە: كەپێیان بگوترێ: هەر (الله) خودای بوونەوەرەو هیچ خودایەكی تر نین جگە لە ئەو، دڵیان دەگیرێ‌و تەنگەتاو دەبن‌و هەڵدەتیزێنن، پشت هەڵدەكەن روو وەردەگێڕن، چونكە بڕوایان بە هەبوونی خودایەكی تاك‌و تەنها نیە، بەتەمای زیندوبوونەوەو رابوونی قیامەت نین!! كەچی {وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ} كەناوی بت‌و صەنەمەكانیان دێ، باسی خودا درۆزنەكانیان دەكرێ، روخۆش دەبن‌و دەگەشێنەوە! بەكورتی كەناوی خودا بەتەنها بهێنرێ تەنگەتاو دەبن‌و چاویان لێ دەچیتە پشتەسەر، كە لەتەك خودادا باسی (اللات)و (العزى)و (مناة) بكرێ كەیف خۆش دەبن،

{[٤٦]قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} ئەی پێغەمبەر! رووبكەرە خوداو هاواری لێ بكەو هانای بۆ بەرەو بڵێ: ئەی خوداوەندی بوونەوەر، ئەی بەدیهێنەری ئاسمانەكان‌و زەوی، ئەی زاناو ئاگادار بەسەر هەموو نهێنی‌و ئاشكرایەكدا، هەر ئەتۆ رۆژی قیامەت كێشەو نیزاعی ناو بەندەكانت یەكالا دەكەیتەوە، پاداشتی چاك بەچاكەكەر دەدیتەوە، سزای تاوانبار دەدەی لەسەر تاوانەكانی، حەق‌و بەتاڵ جودا دەكەیتەوە، كێشەو نیزاعی ژیانی دونیایان ناهێڵی...

{[٤٧]وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِن سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} ئەگەر لەفەرزی مەحاڵدا ئەو كافرو موشریكانە، ئەو ستەمكارو ملهوڕانە، هەموو گەنج‌و خەزێنەی زەوییان هەبێ‌و ئەوەندەی تریشیان بێتە سەرو زیاتریش، هەموویان دەكردە فیدیەو قوربانی بۆ ئەوەی لەسزای سەختی رۆژی قیامەت رزگاریان بێ، بەڵام بێ سوودەو هیچ شتێك رزگاریان ناكا. بێگومان ئەمە هەڕەشەیەكی توندوتیژە لەكافرەكان‌و ناهومێد كردنیانە لە رەحمەتی خودا. {وَبَدَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ} رۆژی قیامەت بەو جۆرە دیمەنی ترسناكی سزای سەخت‌و دژواریان بۆ دەردەكەوێ، عەزابی وادەبینن بەخەیاڵیش بەسەر دڵیاندا رانەبردووەو لەحیساب‌و مەزندەیاندا جێگای نەبۆتەوە. هەروەكوو بەهەشتییەكان نازو نیعمەتی وەها دەبینن هیچ چاوێك ئەی دیوەو بەسەر دڵی كەسدا رانەبردووە.

{[٤٨]وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} جۆرەهای سزای كردەوەكانیان بۆ دەردەكەوێ ئەو عەزاب‌و سزایەی لە دونیادا گاڵتەیان پێ دەهات‌و بەتەما نەبوون تووشیان بێ لەهەموو لایەكەوە یەخەیان دەگرێ‌و دەوریان دەدا، ئەوكات لەهەڵوێست‌و كردەوەی خۆیان پەشیمان دەبنەوە، بەڵام چ سوود؟! كار لەكارترازاوەو هیچ مەجالێ نەماوە.

{[٤٩]فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ} ئادەمیزادی بیروباوەڕ زەعیف‌و خودانەناس‌و هاوەڵدانەر، كەزیانێكی لێ دەكەوێ تووشی دەردو بەڵایەك دێ هەژاری‌و نەبوونی بەسەردا دێ، هانا بۆ خودا دەبا، لێی دەپاڕێتەوە، دەلاڵێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو ناخۆشییەی لەسەر لاباو لەو تەنگانە رزگاری بكا، جگە لەخودا كەسی تر بەخودا نازانێ، هاوار ناكاتە كەسی تر. {بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} وەلێ زۆربەی زۆری ئادەمیزاد نازانن كە نازونیعمەت پێدان ئیستیدراج‌و تاقیكردنەوەیە بۆیان‌و بۆ

ئەومیە خۆیان بۆیان دەربکەوێ ئاخۆ شوکرانە ژمێرن یان سپلەو پێنەزانن.

ئەمجار ئەوە روون دەکاتەوە کە ئەم سپلەو پێنەزانینە دیاردەیەکی کۆنی خودانەناسانەو تایبەت نیە بە موشریکەکانی عەرەبەوە. دەفەرموێ: {[٥٠] قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ} ئەم قسەیەی کە ساماندارو نازونیعمەت پێدراو دەیڵێن و دەڵێن: ئێمە بەلێهاتوویی خۆمان ئەوەمان بۆ خۆمان دەستەبەر کردووە وتەیەکی کۆن و لە مێژینەی ملهوڕان و ساماندارانی مێژووە، زۆربەیان ئەم وتە نابەجێیەیان کردووە، بەدرێژایی مێژوو کەوناراى ئادەمیزادە دەوڵەمەندو قەڕاڵەکانی وەکوو قارون ئەم قسەیان کاوێژکردۆتەوە، بەڵام سامانداری و لەشساغی، پاشایەتی و فەرمانڕەوایی دادی نەدان و نایدا.

{[٥١] فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا} تۆڵەو عەزابی توندی ئێمە لەسەر بەدکاری و بوغراییان یەخەی گرتن و بواری نەدا، تێکیانەوە پێچان و بوونە پەندی زەمانە، هەندێکیان لە دونیادا بەخۆی و بەسامان و قەسرو باڵەخانەیەوە بەناخی زەویدا رومان چواند، رۆژی قیامەتیش ئاگری دۆزەخی بۆ ئامادە کراوە. {وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ} ئەوانەی ستەمکارن لەو کافرو موشریکانەی سەردەم بە موشریکەکانی قورەیشیشەوە، تۆڵەو سزای کردەوکانیان دێتەوە ڕێ و لەدونیادا تووشی تەنگانەی ناهەموارو کوشتن و دیلی و ماڵوێرانی دەبن، خودا مۆڵەتیان دەدا، ئیهمالیان ناکا، هەرکاتێ ویستی توشیان بکاو تۆڵەیان لێ بستێنێ ئەوان لەچنگ غەزەب و قاری خودا دەرناچن، هەڵاتن لەدەست خودا ناکرێ، هەموو کەس رۆژی قیامەت بۆلای خودا دەگەڕێتەوە، هەرکەسەو بەگوێرەی کردەوەی دونیای پاداش و سزا وەردەگرێتەوە، بێگومان پەروەردگار بەسەر هەموو شتێکدا بالادەست و خاوەن توانایە، هیچی لێ یاخی نابێ.

{[٥٢] أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} ئایا ئەو موشریکانە نابینن، کە خودا بەویستی خۆی رزق و رۆزی بەرفراوان دەبەخشێ بەکەسانێک و لەهەندێکی تریش دەگرێتەوە، بێگومان لەم دەوڵەمەند کردنەی هەندێ ئادەمیزادو هەژار کردنی

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٤٨) فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٤٩) قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٥٠) فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ (٥١) أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (٥٢) ۞ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥٣) وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ (٥٤) وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ (٥٥) أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ (٥٦)

هەندێکی تریان، بەڵگەی بەهێزو گەورە هەن لەسەر بەدەسەڵاتی خوداو تاک و تەنهایی لە تەصەروفکردندا. بۆ کەسانێک بڕوایان بەخودا هەبێ.

{[٥٣] قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ} ئەی پێغەمبەر! بەو خەڵکە بڵێ: ئەی بەندەکانی خودا ئەوانەی زیدەڕۆییان کردووە لەتاوانکردن و سەرپێچیکاری فەرمانی خودا، هەرگیزاو هەرگیز لە رەحمەتی خودا نائومێد مەبن، ئەی تاوانباران لە لێخۆشبوونی خوا نائومێد مەبن. چونکە بێگومان خودا لە هەموو تاوانێک خۆش دەبێ. مەگەر هاوەڵدانان بۆ خوداو لێشی ژیوان نەبیتەوە.

{[٥٤] وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ} بگەڕێنەوە بۆلای خودا تۆبە بکەن و بەندایەتی خۆتان بەتەواوی ڕابگەیەنن، خۆ لەتاوان و خراپەکاری بپارێزن، گەردنکەچی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بن، پێش ئەوەی مردن یەخەتان بگرێ، ئازارو ئەشکەنجەی جۆراوجۆر

بچێژنو پاشان کەسێ نەبێ بە هاناتانەوە بێو عەزابی دۆزەختان لێ دووربخاتەوە.

مەرجی دووەم شوێنکەوتنی قورئانە، دەفەرموێ: {٥٥ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ} شوێن پەیامی قورئان بکەون، هەرچی قورئان بەحەلاڵی بزانێ بەحەلاڵی بزانن، ئەو شتەی جڵەوگیری لێ کردن خۆتانی لێ بپارێزن. پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن، ئەو نامە ئاسمانییە بکەنە بەرنامەی ژیانتانو پەیڕەوی بکەن. ئەمەش پێش ئەوەی بەناگەهان عەزابتان بۆ بێو ئێوە لێی غافڵ بنو هەستی پێ نەکەن.

{٥٦ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ} پەلە بکەن لەتۆبە کردنو ئەنجامدانی کردەوەی چاك، بترسن لەوەی بکەونە حاڵەتێکەوە نەفسی تاوانبارو سەرکەشتان بڵێ: ئای پەشیمانی بۆخۆمو ماڵوێران خۆم، بۆ کەمتەرخەمیم کردو ئیمانم بەخودا نەهێنا، بۆچی پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی قورئان نەبووم؟ ئای چیم بەخۆم کردو چۆن خۆم ماڵوێران کرد، ئای کەپەشیمانم لەوەی کە لە دونیادا گاڵتەم پێ دەهات بەنایینی خودا، بە قورئان، بڕوام بەهیچ نەبوو!

{٥٧ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ} یان بڵێی: ئەگەر خودا هیدایەتی بدامایە لە پێڕی خوداپەرستان دەبوومو خۆم لەتاوانو ستەمکاری دەپاراستو شیاوی عەزابی دۆزەخ نەدەبووم.

{٥٨ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ} یان لەو کاتەدا کەعەزابی دۆزەخ دەبینی بڵێی: خۆزگە من جارێکی دی دەگەڕامەوە بۆژیانی دونیاو ئەو هەڵەم بۆ هەڵدەکەوتەوە، ئیتر لەپێڕی ئیمانداران دەبووم، یەکتاپەرست دەبوومو کارو پیشەم چاکەکاری دەبوو. واتە: کارێك مەکە پەشیمانی لەدوا بێ، خۆت مەخەرە مەوقیفێکەوە رۆژی قیامەت ئاواتەخواز بی بتگێڕنەوە بۆ ژیانی دونیا بۆ ئەوەی کاری چاك ئەنجام بدەی.

{٥٩ بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ} بەڵێ: بێگومان ئەی بەندەی پەشیمان لە هەڵوێستو کردەوەی جیهانت، ئەی ئەو کەسەی ئێستا بەهەڵەی خۆت زانیوەو خۆزگە دەخوازی بتگێڕنەوە بۆ ژیانی دونیاو کاری باشی تێدا بکەن (بکەی) تازە ئەو ئاواتەت نایەتە دی، هەڵێکەو لەکیس خۆت داوە... ئێمە لەژیانی دونیاتدا ئایاتی قورئانمان بۆ ناردی، بەڵگەو نیشانەی جۆراوجۆرمان نیشان دای، بیانوومان بڕی، ئیقامەی حوجەییمان لەسەر کردی، وەلێ تۆ پەیامی ئێمەت رەت کردەوە، قورئانو پیغەمبەرت بەدرۆ خستنەوە، لووتبەرزیت نواندو ئینکاریت کرد.

{٦٠ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ} ئەی پیغەمبەر! هەواڵێکی گرنگ بەو خەڵکە رابگەیەنەو دیمەنێکی تری رۆژی قیامەتیان بۆ باس بکە، ئەوەش بریتیە لەوەی کە تۆ لە رۆژی قیامەت ئەو کەسانە دەبینی، کە هاوەڵیان بۆ خودا داناوەو منداڵو خێزانیان وماڵ داوە، دەیانبینی روویان رەش هەڵگەڕاوە، لە عەیبەتان، لە ترسان لە پەشیمانی کارو هەڵوێستی دونیایان، غەمبارو سەرشۆڕو غەزەب لێگیراو، لەهەموو لایەکەوە عەزابی دۆزەخ دەورەی داون، هیچ شتێك شك نابەن رزگاریان بکا. ئایا دۆزەخ جێگای لووتبەرزو ستەمکاران نیە؟!

{٦١ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} حاڵو وەزعی پێڕی دووەم: کە پێڕی خوداپەرستانە جوداوازە لەحاڵی موشریکەکان، لەکاتێکدا کە موشریكو تاوانباران بەرەو دۆزەخ راپێچ دەکرێن، خودا پێڕی خوداپەرستانو تەقواکاران لەعەزابی دۆزەخ رزگار دەکا، بەمرازی خۆیان دەگەیەنێ، کەچوونە ناو بەهەشتی رازاوەوە، هیچ ناخۆشییەکی رۆژی قیامەت نابینن، خەمو خەفەت بۆ ژیانی دونیایان ناخۆن، لەهەڵوێستو کردەوەی رابردوویان رازین، دڵخۆشن بەوەی پێیان دراوە لەبەهەشتدا.

{٦٢ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ} خودا بەدی هێنەری هەموو شتێکە، هەرچی لەدونیاو قیامەتدا هەبێ، خودا بەدی هێناوە، خاوەنیەتیو هەڵی دەسوڕێنێ، بەڕێوەی دەباو پاریزگاریەتی. هەموو شتێك ئاتاجی خودایە لە پەیدابوونو مانەوەیدا، هەرشتێك خودا دروستی نەکا دروست

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَٱسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ ٱلسُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَّهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَأْمُرُوٓنِّىٓ أَعْبُدُ أَيُّهَا ٱلْجَٰهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِىَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعْبُدْ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

نابێ، هەرچی خودا نەیهێڵێتەوە نامێنێتەوە، خودا بەدیهێنەرو راگرو پارێزگاری بوونەوەرە. فەرمانڕەواو بەڕێوەبەری هەموو شتێکە لە زەڕڕە تا مەجەڕڕە.

{[٦٣] لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} کلیلو کۆنترۆڵی ئاسمانەکانو زەوی ئەوەی تێیاندایە، هەمووی هی ئەوەو بەدەست ئەوە، ئەو خاوەنیانە بەڕێوەیان دەبا. هەر ئەو رزقو رۆزی دەرە، هەر ئەو بەخشندەو میهرەبانو کاردروستو فەرمانڕەوایە، چی بویو چۆنی بوێ ئاوا بوونەوەر بەڕێوە دەبا. {وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} واتە ئەوانەی ئینکاری ئایاتی خودا دەکەن، پەیامی قورئان رەت دەکەنەوە، هەموو ئەو نیشانەو دیاردە جۆراوجۆرانەی ناو بوونەوەر کە هەموویان ئاماژە بەتاکو تەنهایی خودا دەکەن، بەئاشکرا ئەوە دەگەیەنن کە خودا خاوەنی بوونەوەرە، خاوەنی دەسەڵاتی رەهایە، جا ئەوانەی ئینکاری ئەم راستیانە دەکەن ئەوانە خۆیان لەدەست داوە، بوونە سوتەمەنی دۆزەخ، خەسارەتمەندی حەقیقی ئەوانەن...

{[٦٤] قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ} ئەی پیغەمبەر! بە موشریکەکانی نەتەوەکەت بڵێ: کە داوات لێ دەکەن هاریکارییان بکەی لە بتپەرستیداو دەڵێن: ئەو ئایینی باوکو باپیرانتە، پێیان بڵێ: ئەی نەفامینە ئەوە داوام لێ دەکەن جگە لەخودا شتی تر بپەرستم؟ پاش ئەوە بەڵگەی ئاشکراو بەهێزم لاهەن لەسەر تاکو تەنهایی خودا فەرمانم پێ دەکەن دارو بەردی داتاشراو بکەم بەهاوشانی خودا؟ ئێوە بەهەڵە چوون کە رێگە بەخۆتان دەدەن فەرمانی لەو جۆرە بەمن بکەن!

{[٦٥] وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ} بێگومان لەخوداوە نیگاو سروش کراوە بۆ تۆ ئەی پیغەمبەر، هەروەها بۆ هەموو ئەو پیغەمبەرانەی لەپێش تۆوە هاتوون نیگامان بۆ کردوون، بەوە ئەگەر تەنانەت تۆیش ئەی پیغەمبەر! هاوەڵ بۆخودا دابنێی هەموو کردەوەیەکی چاکت مایە پووچ دەبێ. هەر کردەوەیەکی خێرو باش ئەنجام بدەی، صیلەی رەحم بەجێ بێنی، یارمەتی هەژارو لێقەماوان بدەی، هیچ پاداشتیان لەسەر وەرناگریتەوە، دەچیتە ناو پێڕی ئەوانەوە کە خەسارەتمەندی دونیاو قیامەت بوون.

{[٦٦] بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ} بەڵکوو هەر خودا بپەرستەو هەر ئەو بەخودا بزانەو هەر ملکەچی ئەوبە، خۆتو شوێنکەوتوانت جگە لەخودا کەسی تر بە خودا مەزانن. {وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ} لەپێڕی ئەوانە بە سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی خودان، سوپاسی خودا بکە لەسەر ئەوە هیدایەتی داوی بۆ ئیسلامو پلەی پیغەمبەرایەتی پێ بەخشیوی.

{[٦٧] وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ} واتە: زەوی هەموو لەژێر دەسەڵاتی رەهای پەروەردگاردایە، چۆنی بوێ وای لێ دەکا، جگە لە ئەو کەسی تر تۆزقاڵێك دەسەڵاتی بەسەردا نیە، ئاسمانەکانیش ملکەچی تواناو دەسەڵاتی خودان، چۆنی بوێ ئاوا دەیان پێچێتەوەو گۆڕانکارییان تێدا دەکاو هیچ شتێکی لێ یاخی نابێ. خودا بەرزو پیرۆزەو پاکو خاوێنە لەوەی کەهاوەڵی بۆ دادەنێن، بەڕای زانایانی سەلەف

تەفسیری ئەم جۆرە ئایەتانە دەبێ لەسەر شێوەی حەقیقەت بکرێو تەمثیلو مەجازی تیدا نیەو خودا چۆنی ئایەتەکە فەرمووە دەبێ ئاوا ئیمانمان پێی هەبێو لەچۆنیەتەکەی نەکۆڵینەوە، سەفیانی کوڕی عویەینە، کە یەکێکە لە زانایانی سەلەف دەفەرموێ: هەر شێوەیەك خودا لە قورئاندا وەصفی خۆی پێ کردبێ تەفسیرەکەی ئەوەیە بیخوێننەوە، لەچۆنیەتی ماناکەی بێدەنگ بە.

{[٦٨] وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاء اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ} بۆ یەکەمجار فوو دەکرێ بەکەڵەشاخی صووردا، واتە ئیسرافیل بە فەرمانی خودا فوو دەکا بەکەڕەنای صووردا، هەرچی زیندەوەر هەیە لەترسان دەست بەجێ زەندەقی دەچێو دەمرێ، لەئاسمانەکانو زەویدا جگە لەخودا کەس بەزیندوویی نامێنێتەوە، جگە لەوانەی خودا نایەوی لەوکاتەدا بمرنو دوایی دەیانمرێنێ، قەتادە دەفەرموێ: نازاندرێ ئەم چەرتکراوانە کێن!

{[٦٩] وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا} زەوی ساری مەحشەر بەنووری خودا ڕووناك دەبێ، نووری تەجەللی خودای لێ دەردەکەوێ، عەداڵەتکاریی خودا لەوێدا بەرجەستە دەبێ، حەقو حیساب بەرێكو پێکی لەناو مەخلووقاتدا یەکلادەکرێتەوە! {وَوُضِعَ الْكِتَابُ} نامەی ئەعمال دادەنرێ لەبەردەم ئادەمیزاددا، هەرکەسە نامەی کردەوەکانی دەدرێتەوە دەستی ڕاستی یان دەستی چەپی، {وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاء} پیغەمبەران ئامادەی مەوقیف دەکرێن، پرسیاریان ئاڕاستە دەکرێ ئاخۆ نەتەوەکانیان چییان وەڵام دانەوە، چۆن بەرەو پیری بانگەوازییەکەیان چوونو چ هەڵوێستێکیان نواندووە؟ {وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ} دادگایی نێوان مەخلووقات دەکرێو هەرکەسە سزاو پاداشتی خۆی بە عەداڵەت پێ دەدرێو بەئەندازەی گەردیلەیەك ستەم لەکەس ناکرێ.

{وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} ئەوانە بەهیچ جۆرێ ستەمیان لێ ناکرێ، نەلە پاداشتیان کەم دەکرێتەوە، نەلە تاوانیان زیاد دەکرێ، بەڵکوو پاداشو سزایان بەگوێرەی کردەوەکانیانە. {[٧٠] وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ} هەموو کەسێ پاداشو سزای کردەوەکانی

وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ ٱلْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ وَجِاْىٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِٱلْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُواْ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ ٱلْعَذَابِ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ٱدْخُلُوٓاْ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْاْ رَبَّهُمْ إِلَى ٱلْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُواْ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُۥ وَأَوْرَثَنَا ٱلْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ فَنِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾

دونیای وەردەگرێتەوە. چاکە بەچاکە خراپە بەخراپە. {وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ} خودا لەهەموو شایەتو کردەوەنووسو چاودێرێك زاناترە بەکردەوەی بەندەکانی، پێویستی بەنامەی ئەعمالو فریشتەی چاودێرو ڕەقیب نیە، کەنامەی کردەوە تێدا نووسراو دادەنێو پیغەمبەرانو شەهیدانو فریشتەکان دەکا بەشایەتو ئامادەیان دەکاو شایەتی دەدەن، بۆ بۆڕدان ئیکمالی حوججەیە، بۆ بیانووبڕینو چەسپاندنی حەقو عەداڵەتە.

{[٧١] وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا} لەساری مەحشەردا لێکۆڵینەوەو حەقو حیساب ئەنجام دەدرێ، خوداپەرستان لە کافرەکان جیادەکرێنەوە دۆزەخیو بەهەشتی دیاری دەکرێن. ئەمجار کافرەکان بەرەو دۆزەخ ڕاپێچ دەکرێن، کۆمەڵ کۆمەڵو پێر پێر ملی ڕێیان پێ دەگیرێو بۆناو دۆزەخ بەزەختو پاڵ پێوەنان لێیان دەخوڕن، ڕاوەستانو پشوودان نیە، ئاوڕدانەوەو خۆپاشدان ناکرێ، {حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا} هەتا دەگەنە دەرگاکانی دۆزەخ، خێراو دەست

وَتَرَى ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنۡ حَوۡلِ ٱلۡعَرۡشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡۖ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم بِٱلۡحَقِّ وَقِيلَ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٧٥﴾

سُورَةُ غَافِرٍ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ ٱلۡكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوۡبِ شَدِيدِ ٱلۡعِقَابِ ذِي ٱلطَّوۡلِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ إِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَٰدِلُ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَا يَغۡرُرۡكَ تَقَلُّبُهُمۡ فِي ٱلۡبِلَٰدِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۖ وَهَمَّتۡ كُلُّ أُمَّةِۭ بِرَسُولِهِمۡ لِيَأۡخُذُوهُۖ وَجَٰدَلُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ لِيُدۡحِضُواْ بِهِ ٱلۡحَقَّ فَأَخَذۡتُهُمۡۖ فَكَيۡفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ يَحۡمِلُونَ ٱلۡعَرۡشَ وَمَنۡ حَوۡلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيُؤۡمِنُونَ بِهِۦ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْۖ رَبَّنَا وَسِعۡتَ كُلَّ شَيۡءٖ رَّحۡمَةٗ وَعِلۡمٗا فَٱغۡفِرۡ لِلَّذِينَ تَابُواْ وَٱتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَقِهِمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٧﴾

لەعاست هەرحەوت دەرگاكانی دەكرێنەوە بۆ ئەوەی یەكسەر تاوانبارانی ڕاپێچكراو بچنە ناوییەوەو خێرا بەسزای شیاوی خۆیان بگەن. {وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا: أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ، وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا؟} بەرپرس‌و كاربەدەستانی دۆزەخ بەشێوەی سەرزەنشتكردن‌و لۆمەوە پێیان دەڵێن: ئەوە داوەشێن بۆچی واتان لە خۆ كردو خۆتان تووشی ئەم سزا سامناكە كرد؟ چما پیغەمبەران لە ڕەگەزو نەژادی خۆتان نەهاتنە سەرتان‌و بانگەوازییان نەكردن؟ ئایاتی ئێمەیان بۆ نەخوێندنەوە؟ لە عەزابی سەختی ئەم ڕۆژە نەیان ترساندن؟ بۆچی شوێنیان نەكەوتن‌و ئیمانتان پێ نەهێنان؟! {قَالُوا: بَلَى، وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ} كافرەكان بەناچاری‌و لەوەڵامیاندا دەڵێن: بەڵێ پیغەمبەران هاتنە سەرمان‌و بانگەوازییان كردین، بەڵگەو نیشانەی ڕاستی پیغەمبەرایەتی خۆیان بیشاندایین، بەڵام ئێمە بەدرۆمان خستنەوە، سەرپێچی فەمانەكانیانمان كرد شیاوی ئەوە بووین بڕیاری عەزاب بمانگرێتەوە.

{[٧٢] قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ} پێیان دەگوترێ: بڕۆنە ناو دۆزەخەوە، خێرا هەر كۆمەڵەو خۆ بەدەرگایەكدا بكا. فریشتەی بەرپرسی ناو دۆزەخ تێیان ڕادەخوڕن‌و پێیان دەڵێن: دەی خێرا بچنە ناو دۆزەخەوە، بۆ هەتا هەتایی تێیدا بمێننەوە، بڕیارێكەو لەخوداوە دەرچووە، ئەو شوێنە جێگای ئێوەیەو لێی دەرناچن، بەردەوام ئێوە سوتەمەنی دۆزەخن‌و سوتێنەری ئێوەیە، سزادانتان بەكۆتانایە، بەڕاستی جێگایەكی خراپ‌و ناخۆشە ئەو شوێنەی بۆ ئێوە دانراوە، بەدترین شوێنی حەوانەوەیە بۆ ئێوە بڕیار دراوە، ئەمەش بەهۆی خۆبەزلزانی‌و لووتبەرزیتان‌و پشت هەڵكردنتان لە پەیامی حەق‌و شوێنكەوتنی،

{[٧٣] وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا} ئەوانەی لەژیانی دونیایاندا خوداپەرست بوون لە لایەن فریشتەكانەوە بەڕێزو حورمەتەوە بەرەو بەهەشت بەڕێ دەكرێن، كۆمەڵ كۆمەڵ‌و یەك بەدوایەكدا بەگوێرەی پلەو پایەی ناو بەهەشتیان بەڕێ دەكرێن، پێڕی پیغەمبەران ئەمجار ڕاستگۆیان‌و لەدوای ئەوان شەهیدان‌و بەدوایاندا زانایانی ئایینی، هەر تاقمەو بەجیا دەنێردرێن! {حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا} هەتا بەسەر پردی سیراط دا تێپەڕین‌و گەیشتنە بەردەم دەرگاكانی بەهەشت دەرگاكانیان بۆ كراوەتەوە بەڕێزەوە پێشوازیان لێ دەكرێ. {وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ} بەرپرس‌و دەرگەوانانی بەهەشت بەخودا پەرستان دەبێژن سڵاوتان لێ بێ، لەهەموو ناخۆشی‌و غەم‌و پەژارەیەك بەدورن، چاكتان كرد لەدنیادا خوداپەرستی‌و یەكتا پەرستیتان كرد، هاوەڵ‌و هاوبەشتان بۆ خودا بەڕەوا نەزانی، بەقسەو بەكردەوە خوداپەرست‌و گوێ ڕایەڵ بوون، پاداشتان باشەو لێی ڕازی دەبن.

{[٧٤] وَقَالُوا: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ، وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاء، فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ} موسوڵمانە خودا پێداوەكان، خاوەن بڕواپتەوو كردەوە باشەكان؛ كە چاویان بە بەهەشت دەكەوێ نازو نیعمەتەكانی دەبینن، لەخۆشیان دەبێژن سوپاسی هەمیشەیی‌و شوكری بەردەوام بۆ ئەو

خودایه‌یه وادەی خۆی بەجێ هێنا، ئەو بەڵێنو وادانەی لەسەر زوبانی پیغەمبەرانی، پێی دابووین هێنانیە دی. زیندوی کردینەوە بەهەشتی پێ بەخشین ئەو دوعاو پارانەوەیەی لە دونیادا ئەنجامماندا وەرگیرا.

{ ⁷⁵وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} ئەتۆ دەبینی ئەی بەهەشتی بەختەوەر، ئەی خودا پێداوو بەناز گەییشتوو! دەبینی فریشتەکان کۆمەڵ کۆمەڵ بەدەوری عەرشی بەریندا گردبوونەوە، سەرگەرمی تەسبیحو تەمجیدی خودان، سوپاسی دەکەن، لە پاساوی نیعمەتەکانیدا شوکرانە زمێرن هەر دەبێژن (سبحان الله وبحمده) حاڵ وەزع وایە. کێشەی نێوان بەندەکان یەکالآ کراوەتەوە، هەرکەس بە پاداشی خۆی گەیشتووەو سزای عادلانەی وەرگرتۆتەوە، بەهەشتی خراونە ناو بەهەشتی رازاوەو بەرینەوە، تاوانباران‌و بەدبەختەکان تۆڕدراونە ناو دۆزەخی قوڵو بێ ئامانەوە. موسوڵمانان‌و فریشتەکان تێکڕا دەڵێن: حەمدو سوپاس پەسنی‌و پیرۆزی بۆ خودای بوونەوەرە.

کۆتایی سورەتی الزمر

سورەتی (غافر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{ ¹حم} یەکێکە لەو پیتە پچڕپچڕانەی لەسەرەتای هەندێ سورەتدا هاتوون‌و لەوەپێش لەشوێنی خۆیانا مانای ئەم جۆرە وشەو پیتانەمان روون کردۆتەوە...

{ ²تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ} نازڵکردنی قورئان لەلایەن خودای بالآدەستو زاناوەیە. زاتی پاکی بەسروش بەفریشتەی تایبەتیدا ناردوویەتی بۆ حەزرەتی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) بۆ ئەوەی بەخەڵکی رابگەیەنێ‌و ئەوانیش پەیڕەوی بکەن، کەلامێکی حەق‌و راستەو درۆی تێدا نیە، خودایەکی خاوەن دەسەڵاتو زانا بەهەموو نهێنیی‌و ئاشکرایەك نازڵی کردووە.

{ ³غَافِرِ الذَّنبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ} بێگومان ئەو خودایەی قورئانی نازڵ کردووە ئەو لەتاوانی بەندەکانی خۆش دەبێ ئەگەر تۆبەی لێ بکەن، قەبوڵی تۆبەو پەشیمانی دەکا، تۆڵەو عیقابی بە شیدەتە، کەسێکی پەناداو لەتاوانی خۆش بوو، دەیخاتە نازو نیعمەتی بەهەشتی رازاوەوە، کەسێکیش بگرێ‌و بیەوێ سزای بدا، عەزابی بەزەبرە، خاوەنی نازو نیعمەتی هەمیشە نەبڕاوەیە، بێ ئاتاجە، پێویستی بەکەس نیە، بەمەحضی ئیحسان‌و چاکەکاری خۆی دەبەخشێ‌و نازو نیعمەت دەدا. هیچ خودا نین جگە لە ئەو، هەر ئەو خودایەو گەڕانەوەی هەموو کەس هەر بۆلای ئەوە.

ئەمجار دڵنەوایی پیغەمبەرەکاو دەفەرموێ: { ⁴مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ} کێشەو دەمەدەمێ ناکا دەربارەی ئایاتی خوداو پەیامی حەق رەت ناکاتەوە ئیللا ئەوانە نەبێ کە کافرو بێ بڕوان، ئەوانە بەناحەق جەدەل دەکەن، دەیانەوێ هەق بکوژێننەوە، دەمێك دەڵێن: قورئان شیعرە، جەڵێك دەبێژن: سیحرە، کاتی وایش هەیە دەڵێن: چیرۆکی کۆن‌و ئەفسانەیە! ئەی پیغەمبەر! تۆ بەو هەڵوێستو قسانەیان دڵتەنگ مەبە، هەروەها ئەی موسوڵمانینە ئێوە بەوە خەفەت مەخۆن، کە بێ بڕوایان لە نازو نیعمەتدان‌و مامەڵەو پیشەسازیان پێشکەوتووەو وڵاتو هەرێمیان بەپیتو فەرە، قازانج‌و سوودیان یەکاویەك‌و دووچەندانەیە، ئەوانە خودا مۆڵەتی داون بۆ کاتێکی دیاری کراو زۆری پێ ناچێ کۆتایی بەنازو نیعمەتیان دێ‌و تۆڵەی خودا دەیانگرێتەوەو سەرەنجامیشیان ئاگری دۆزەخە...

{ ⁵كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِن بَعْدِهِمْ} واتە: لەپێش قورەیشییەکاندا گەلی نووح حەزرەت نوح (عَلَيْهِ السَّلَام)یان بەدرۆخستەوە، (ئەم زاتە کە یەکەم پیغەمبەر بووە خودا ناردوویەتی بۆ سەر گەلەکەی کە جڵەوگیری بکا لە بتپەرستی) هەروەها ئەو گەل‌و نەتەوەو تاقم‌و پێرانەش لەدوای گەلی نووح هاتوونەتە گۆڕپانی ژیانەوەو گەلەکۆمەکییان لە پیغەمبەرەکانیان کردووەو پەیامی حەقیان رەتکردۆتەوە، بۆ نموونە گەلی عادو ئەموودو قەومی لووطو قەومی فیرعەون...هتد... پیغەمبەرانی خودایان بەدرۆخستەوەو گوێیان بەبانگەوازییەکەیان نەداو سووربوون لەسەر کوفرو ئیلحادی خۆیان، {وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ

{لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ} هەموو گەل‌و نەتەوەیەکی رابردوو کە پێغەمبەریان بۆسەر رەوانەکراوە، کە پێغەمبەرەکانیان بانگەوازیی کردوون بۆ یەکتاپەرستی ئەوان پشتیان لێ کردووەو، بڕیاریان داوەو سووربوون لەسەر ئەوەی زیان بە پێغەمبەرەکەیان بگەیەنن، بەندی بکەن‌و بیکوژن، چیان بۆ بکرێ لەئەزیەتدان‌و دەستدرێژی کردنە سەری ئەنجامی بدەن، بۆ ئەوەی هەق‌و راستی نەچەسپێ‌و گەشەنەکا، پەیامە ئاسمانیەکە زوو بپوچێننەوە، بەمەش گەورەترین تاوانیان ئەنجام داوە. {فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ} ئەو کێشەکارو بەتاڵخوازانەم بەسزای توندو سامناك گرتن، بڕوانە عەزابی من چۆن عەزابێکە!!

{٦ وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ} هەر بەو جۆرەیە سزاو عەزابی هەموو جۆرە کافرو مولحیدێك، واتە هەروەکوو چۆن بڕیاری خودای تۆ بۆ عەزابدانی گەل‌و نەتەوە بەدرۆخەرەوەکان چەسپاو لەناومان بردن‌و لەرۆژی قیامەتیشدا توردەدرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوە. بەو شێوەش بڕیاری ئێمە چەسپاوە لەسەر ئەوانەی بڕوا بەپەیامی تۆ ناکەن ئەی محمد! بەناهەق‌و بەتاڵ دژت دەوەستن‌و گەلەکۆمەکیت لێ دەکەن، ئایینی پیرۆزت رەت دەکەنەوە ئەوانەش شیاوی ئاگری دۆزەخن‌و ئەو عەزابەیان پێ دەچێژین!

{٧ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا} ئەو فریشتانەی کە هەڵگری عەرشی پەروەردگارن ئەو فریشتانەش کە بەدەورییەوەن ڕێزدارترین پێڕی فریشتەن، ئەوانە هەمیشە سەرگەرمی تەسبیحات‌و حەمدو سوپاسن، خودا پاك‌و بەرزو پیرۆز دەگرن، لەهەموو رەوشتێکی نزم هەرچی صیفاتی جوان‌و نیشانەی کەمال‌و جەلالە وەپاڵی دەدەن. بڕوایان بەهەبوون‌و بەتاك‌و تەنهایی خودا هەیە، بەندایەتی خودا دەکەن‌و لوتبەرزیی ناوێنن لەعیبادەت کردندا، ملکەچی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانێی، داوای لێخۆشبوون بۆ ئادەمیزادانی خاوەن باوەڕ دەکەن. سروشتی فریشتە وەهایە: کە موسوڵمانان دوعای پارانەوە ئاراستەی پەروەردگار دەکەن، ئەوانیش داوای گیرابوونی دوعاکانیان بۆ دەکەن.

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّٰتِ عَدْنٍ ٱلَّتِى وَعَدتَّهُمْ وَمَن صَلَحَ مِنْ ءَابَآئِهِمْ وَأَزْوَٰجِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ وَمَن تَقِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُۥ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى ٱلْإِيمَٰنِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا۟ رَبَّنَآ أَمَتَّنَا ٱثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا ٱثْنَتَيْنِ فَٱعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَٰلِكُم بِأَنَّهُۥٓ إِذَا دُعِىَ ٱللَّهُ وَحْدَهُۥ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِۦ تُؤْمِنُوا۟ ۚ فَٱلْحُكْمُ لِلَّهِ ٱلْعَلِىِّ ٱلْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ ٱلدَّرَجَٰتِ ذُو ٱلْعَرْشِ يُلْقِى ٱلرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ لِيُنذِرَ يَوْمَ ٱلتَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُم بَٰرِزُونَ ۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنْهُمْ شَىْءٌ ۚ لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

{٨ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ} ئەی پەروەردگاری ئێمە رەحمەت‌و زانیاریت بەشی هەموو شتێك دەکا، بەڵکوو لەهەموو شتێك زیادە، کەوابوو تاوانی ئەوانە ببۆشە کە تۆبە لەتاوانەکانیان دەکەن، روو دەکەنە خوداپەرستی‌و پەیڕەوی ئایینی ئیسلام دەکەن، خودایە لەعەزابی دۆزەخ بیانپارێزە. {رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَّهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} پەروەردگارا! ئەو خوداپەرستانە بخەرە ناو بەهەشتی رازاوەوە؛ ئەو بەهەشتەی خۆت لەسەر زوبانی پێغەمبەران وادەت پێ داون، خودایە خۆیان‌و باوك‌و دایکی صاڵح‌و ژن‌و منداڵی بەخۆ چاراویان بخەرە تەکیانەوەو بەکۆمەڵ بیانخەرە ناو بەهەشتی رازاوە ئەو بەهەشتەیان پێ رەوا ببینەو پێیان ببەخشە! بێگومان ئەتۆ ئەی خودایە توانات بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، داناو کاردروستی لێزان‌و کارامەی لەهەموو گوفتارو کردارو شەریعەت‌و یاسایەکتدا.

{[٩] وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ، وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ، وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} خودایە خاوەن باوەڕان‌و خوداپەرستان بپارێزە لەناخۆشی‌و مەینەتی دونیاو قیامەت، لەتاوانی گەورەو بچووکیان خۆش ببە، بێگومان هەرکەسێك تۆ ڕۆژی قیامەت بیپارێزی لەسزاو عەزابی ئەدەی ئەوە ڕەحمت پێ کردووە، خستۆتە ناو بەهەشتی خۆتەوە، ئەمەش ئەوپەڕی بەمرازگەیشتن‌و خۆشییە، هیچ خۆشی‌و فەضل‌و ڕێزێك نایگاتێ!!

{[١٠] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ} بێگومان ئەوانەی لەدونیادا کافرو مولحیدو لەسەر ئەو حاڵە دەمرن، ڕۆژی قیامەت لەناو دۆزەخدا زۆر ڕقیان لەخۆ دەبێتەوەو خۆیان دەبوغزێنن بەو پەڕی بوغزاندن، چونکە بەدەستی خۆیان خۆیان تووشی ئەو ناڕەحەتی‌و عەزابە کردووە، جا لەو حاڵەدا بانگیان لێ دەکرێ ئەی بەدبەختەکانی شیاو بۆ ئەو عەزابە بێ ئامانە، ئەی ئەوانەی جێگاتان بۆ هەتا هەتایە دۆزەخەو لێی دەرناچن ئێستا ئێوە چەند ڕقتان لەخۆتانە دڵنیابن ئەو کاتە بانگەوازیی کران بۆ ئیمان هێنان‌و پشتتان هەڵکردو ئیمانتان نەهێنا خودا زۆر زیاتر ڕقی لێتان هەڵساو پتر بوغزاندنی!

{[١١] قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ} کافرەکان لەناو دۆزەخدا وەڵام دەدەنەوەو دەڵێن: خودایە! دووجار مردوو بووین: جارێکیان کە دڵۆپە ئاوێك بووین لەپشتی باوکماندا، جارێکیش کە دووا ژیانی دونیا مردنت بەسەر هێناین، دووجاریش ژیانت پێ بەخشین جارێکیان لەژیانی دونیاداو جارێکیش کە لە قیامەت زیندوت کردینەوە،

{[١٢] ذَلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ} واتە: ئێوە بەوحاڵە دەمێننەوە بۆ هەتاهەتایە ئەوە شوێن‌و جێگاتانە، ناشگێڕدرێنەوە بۆ ژیانی دونیا، ئەگەر لەفەرزێکیشدا بگێڕدرێنەوە هەمان هەڵس‌و کەوت دەنوێنن، هەمان کردەوە ڕەچاو دەکەنەوە کە لەوە پێش ڕەچاوتان کردبوو!

{[١٣] هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە نیشانەی خودایەتی خۆیتان نیشان دەدا، بەڵگەی جۆراوجۆر رادەنوێنێ لەسەر تاك‌و تەنهایی‌و بەدەسەڵاتی خۆی، ئەوەتا لەبەرزاییەوە باران دەبارێنێ‌و دەیکاتە هۆی رزق‌و ڕۆزی بۆ ئێوە، بەهۆی ئەو بارانەوە جۆرەها دانەوێڵەو میوەجاتتان بۆ وەدەست دێنێ، گژوگیاو دارو درەخت دەڕوێنێ، شێوەو ڕەنگ‌و تام‌و بۆن‌و بەرامیان لێك جودایە، هەرچەندە بەیەك ئاو ئاودەدرێن‌و لەیەك زەویدا دەڕوێن‌و، لەیەك کەش‌و هەوادا پێ دەگەن.

{[١٤] فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ} بەدڵسۆزی خوداپەرستی‌و یەکتاپەرستی ئەنجام بدەن، پێچەوانەی موشریکەکان هەڵس‌وکەوت بکەن، پەیڕەو پرۆگرامێك ڕەچاو بکەن کە لە ڕێبازی هاوەڵدانەران جودا بێ، هەرچەندە کافرەکان بەهەڵوێست‌و بیروباوەڕتان قەڵس بن ئێوە گوێیان پێ مەدەن، لێیان بگەڕێن با لەخەفەتدا شەق بەرن!!

{[١٥] رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ، ذُو الْعَرْشِ، يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ} پەروەردگار کە نیشانەو ئایاتی خۆی نیشانی ئێوە دەدا، صیفاتی بەرزو پیرۆزی هەن، شکۆمەندو بەعەظەمەتە، خاوەنی عەرشی بەرینە بەویستی خۆی چۆنی بوێ ئاوا بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ. ئەم صیفەتانە هەموویان نیشانەی شکۆمەندیین دیاردەی گەورەیی‌و دەسەڵاتی ڕەهاو بێ سنوورینی، خودایەکی وەهایە نیگا دەنێرێ بۆسەر بەندە هەڵبژاردەکانی، ئەو بەندانەی هەڵیاندەبژێرێ بۆ فروستادەیی‌و ڕاگەیاندنی نیگاو سروش، ئەرکی پێغەمبەرایەتیان دەخاتە سەرشان‌و ئەو پلەو پایە بەرزو پیرۆزەیان دەداتێ. بۆ ئەوەی ئادەمیزادان بترسن لە ڕۆژی قیامەت،

{[١٦] يَوْمَ هُم بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ} ڕۆژی قیامەت ڕۆژێکە هەموو ئادەمیزاد تێیدا بەدەرەوەن‌و هیچ شتێك نیە بشاردرێتەوە، سارای مەحشەر دەشتێکی کاکی بەکاکییەو هیچ چاڵ‌و گردۆلکەی تێدا نیە، هەموو ئادەمیزاد لەگۆڕەکانیان دێنە

دەرەوە چاوەڕوانی بڕیاری یەزدانین، هیچ شتێکیان لەخودا نهێنی نیە، هەرچی کردویانەو گوتوویانە بەئاشکراو بەنهێنی لەنامەی ئەعمالیاندا نوسیاگەو لای پەروەردگار عەیانە.

{[١٧] الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} ڕۆژی قیامەت ڕۆژێکە هەموو کەس بەگوێرەی کردەوەی خۆی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێ. ڕۆژی سزاو پاداش و هەق و عەدالەتە، ڕۆژی دادگایی کردن و یەکلاکردنەوەیە، مۆڵەتدان و دواخستنی تێدا نیە، شکۆمەندیی پەروەردگار هەیبەتێك بەو جەوو مەوقیفە دەبەخشێ، بێدەنگی و ترس و خۆف سارای مەحشەر دادەگرێ مەخلوقات هەموویان گوێ قوڵاخن، چاوەڕوانی سەرەنجام و ئاکامن، ستەم لەکەس ناکرێ، لەتاوانیان زیاد ناکرێ و لەچاکەیان کەم ناکرێتەوە.

خودا زوو حیساب و لێکۆڵینەوە لەگەڵ بەندەکانی دەکا، هیچی لێ تێك ناچێ حیساب کردنی لەگەڵ ئەم لە حیساب کردنی لەگەڵ یەکێکی تر بێ ئاگا ناکا.

{[١٨] وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ} ئەی پێغەمبەر! ئەو کافرە موشریکانە بترسێنە لە ڕۆژی قیامەت بۆ ئەوەی وازبێنن لەکوفرو بێدینی، بیانترسێنە لەڕووداوی ڕۆژێك کە ئادەمیزاد خەریکە دڵیان لەشوێنی خۆی هەڵدەکەندرێ و بەرزبێتەوە بۆ قوڕگیان، واتە: دڵیان ئەوەندە تەنگ و خەفەتبار دەبن، خەریکە دڵیان لە قوڕگیان بێتە دەرێ.

{مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ} نیە بۆ کافرو ستەمکاران دۆست و خزم و دڵسۆز سوودیان پێ بگەیەنن تکاکارو شەفاعەتکاریان نین، ئەگەر هەشیان بێ شەفاعەتیان لێ وەرناگیرێ.

{[١٩] يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ} پەروەردگار ئاگاداری هەموو شتێکە، تەنانەت غەیانەتی چاویش دەزانێ کە یەکێك بە غەیانەت سەیری شتێکی حەرام دەکا خودا ئاگای لێیە، هەروەها شاراوەی نێو دڵ و دەروونەکانیش دەزانێ، ئەو خەیاڵ و خەتەرانەی بەسەر دڵدا رادەبورن خودا پێیان ئاگادارەو دەزانێ چین و چی نین.

ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْـَٔازِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَـٰظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ يَقْضِى بِٱلْحَقِّ ۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَقْضُونَ بِشَىْءٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ ۞ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا۟ هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءَاثَارًا فِى ٱلْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ فَكَفَرُوا۟ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ ۚ إِنَّهُۥ قَوِىٌّ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا وَسُلْطَـٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَـٰمَـٰنَ وَقَـٰرُونَ فَقَالُوا۟ سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا۟ ٱقْتُلُوٓا۟ أَبْنَآءَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ وَٱسْتَحْيُوا۟ نِسَآءَهُمْ ۚ وَمَا كَيْدُ ٱلْكَـٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَـٰلٍ ﴿٢٥﴾

{[٢٠] وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ} پەروەردگار بەحەق و عەدالەتکاری حوکم دەکا، پاداشی چاکە بەچاکە دەداتەوەو خراپەش بەخراپە، هەرکەس شیاوی چی بێ ئەوەی دێنێتەوە ڕێ، هەر خودا لەو ڕۆژەدا حوکم و بڕیاری بەدەستەو دادگایی عەدالەتکارییە.{وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} ئەو بت و صەنەمانەی جگە لە خودا دەیانپەرستن هیچیان لە بارا نیەو هیچیان پێ ناکرێ و هیچ حیسابێکیان بۆ ناکرێ، بێگومان خودا شنەواو بینایەو هەرچی دەیکا لەزانیارییەوە هەڵدەقوڵێ و بە تەواوی هەموو شتێکی لێ دەزانێ، لەروانگەی ئەو زانیاریە رەهایەوە پاداش و سزای هەموو کەس بەگوێرەی کردەوەکانیان دەداتەوە.

ئەو قورەیشیانە ئەو خەڵکە بێدین و کافرو مولحیدانە پێویستە بەخۆیاندا بچنەوەو لەخودا بترسن {[٢١] أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ} ئەوە بۆ پەند لەنەتەوە لەناوبراوەکانی رابوردوو وەرناگرن، بۆچی

ئەوانەی پەیامی ئیسلام رەت دەکەنەوەو سوورن لەسەر کوفرو ئیلحادی خۆیان بۆچی گەشتو گوزار ناکەن بەناو زەویدا؟ بۆچی بەچاوی وردبینییەوە سەیری شوێنەواری رابوردووان ناکەنو بزانن ئەو گەلو نەتەوە پێشینانە چییان بەسەر هاتووە، چ عەزابو سزایەك گرتنیەوە تێکیەوە پێچانو لەناوی بردن! لەکاتێکدا {كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ} ئەو گەلو نەتەوە رابوردووانە زۆر لە موشریکە قورەیشییەکانو کافرانی سەردەمیش بەهێزو تواناتر بوون، قەڵاو شوراو باڵەخانەیان لەهی قورەیشییەکان گەورەترو بڵندترو پتەوتر بوون. خودا بەهۆی تاوانو سەرپێچیانەوە، ئەوانەی لەناوبردنو کەس نەبوو دیفاعیان لێ بکا، کەس پارێزگاری نەکردن، {[٢٢] ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ} ئەو هیلاكو لەناوبردنەیان بەهۆی ئەوەوە بوو کە پێغەمبەرەکانیان دەهاتنە لایانو بانگەوازییان دەکردن بۆ ئیمان هێنانو خوداپەرستی، کەچی ئەو گەلو نەتەوە بەدکارانە پەیامی پێغەمبەرەکانیان رەتدەکردەوە، ئیتر خودا بەهیلاکی بردنو وڵاتی بەسەردا وێران کردن، بێگومان خودا خاوەن هێزو عەظەمەتە، خاوەن هەڵمەتو شەوکەتە، هەرچی بیەوێ دەیکا، هیچ شتێك نیە بەرگەی بگرێ، عەزابی توندو تیژە، بۆ ئەوانەی سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن،

{[٢٣] وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ} بێگومان ئێمە مووسامان کردە پێغەمبەرو بە موعجیزەی جۆراوجۆرەوە رەوانەمان کرد {[٢٤] إِلَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ} بۆسەر فیرعەونو دارو دەستەکەی کە پاشای میصر بوو، هامان وەزیرو پارەمەتیدەری بوو قارونیش دەوڵەمەندترین سەرمایەداری ئەو رۆژگارە بوو. {فَقَالُوا: سَاحِرٌ كَذَّابٌ} ئەو ملهوڕانە دەربارەی ئەو پێغەمبەرە موعجیزە ئاشکراو نمایانە وتیان: ئەمە سیحربازو درۆزنو فیتنەیە، کە دەڵێ: پێغەمبەرم درۆ دەکا، ئەو بەڵگەو نیشانانەی دەیانوێنێ لەسەر پێغەمبەرێتی خۆی سیحرو چاوبەستەکێیە.

{[٢٥] فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِندِنَا} کە ئەو پێغەمبەرە لەلایەن ئێمەوە بە بەڵگەو موعجیزەی حەقو ئاشکراوە رەوانەکراو هاتە ناویانو بانگەوازیی کردن، پشتیان لێ هەڵکردو پەیامەکەیان رەت کردەوە. {قَالُوا: اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ} ملهوڕەکان (فیرعەونو هامانو قارون) وتیان: دەست بکەنەوە بە تەنفیزکردنی یاسای لەوەپێشتان دەربارەیان، بەم جۆرە زارۆکە نێرینەکانیان بکوژنو مێینەکانیان لەناوبەرن، مێینەکانیان مەرەخەس بکەن با پێ بگەن دەیانکەینە کارەکەرو خزمەتی خۆمانیان پێ دەکەین! {وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ} فرتو فێڵی کافرو خودا نەناسان گومراییەو سوود بەخش نیە، نەخشەو پلانێکە نەتیجە بەدەستەوە ناداو پێچەوانەی مەبەست دێتەوە.

{[٢٦] وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ} لێم گەڕێن با مووسا بکوژمو لەسەرچاوەوە ئەو بانگەوازییە بکوژێنمەوە، وادیارە کەسانێك هەبوون دژی ئەوەبوون مووسا بکوژرێ، پێیان وابووە کوشتنی مووسا کێشەکە چارەسەر ناکاو لەوانەیە جەماوەر کێشەکە بقۆزنەوەو بە شەهیدی بزانن و راپەڕینێك دژی داموو دەزگای داپڵۆسێنەری فیرعەون ئەنجام بدرێ، ئەمانەش بەتایبەتی دوای ئیمانهێنانی ساحیرەکان لە فیستیڤاڵە جەماوەرییەکەدا پتر رێی تێدەچێ. یان وێدەچێ هەندێ لەراوێژکارانی فیرعەون لەدڵی خۆیاندا ترسێك دایگرتبێو ترسابن لەوەی خودای موسا تۆڵەیان لێ بسێنێ، چونکە بتپەرستەکان بڕوایان بەفرە خودایی هەیە، لەوانەیە پێیان وابووبێ خوداکەی مووسا پارێزگاری لێ دەکاو ناهێڵێ دەستدرێژی بکرێتەسەر. قسەی فیرعەون کە دەڵێ: {وَلْيَدْعُ رَبَّهُ} رەتکردنەوەی بیروبۆچوونی ئەو جۆرە کەسانە بوو. {إِنِّي أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ} ئەمن دەترسم ئاینتان بگۆڕێو بیروباوەڕتان تێك بدا، واتان لێ بێ واز لە بەندایەتیکردنی من بهێننو بتپەرستی نەکەن! دەترسم بتانخاتە سەر ئایینی خۆیو واتان لێ بکا یەکتاپەرستی پەیڕەو بکەن یان دووبەرەکی بخاتە ناو خەڵکەوەو پشێوی و ئاژاوە بەرپابێو بەمەش ئاسایشی وڵات تێك بچێ.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَٰنَهُۥٓ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ ٱللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَٰذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُۥ ۖ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ ٱلَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِي ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ ٱلْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

{[٢٧] وَقَالَ مُوسَى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ} حەزرەتی موسا (عليه السلام) فەرمووی: من پەنا دەگرم بەخودای خۆم‌و خودای ئێوەش لەزەرەرو زیانی هەموو ملهوڕێکی وەکوو فیرعەون‌و هاو وێنەکانی، پەنا دەگرم بەخودا: کە بمانپارێزێ لە زیانی هەموو کافرو ملهوڕێکی بێ بڕواو ملنەدەر بۆ حەق‌و راستی؛ ئەوانەی بڕوایان بەهاتنی رۆژی قیامەت نیە.

{[٢٨] وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُم بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَّبِّكُمْ} واتە: پیاوێك لە دارودەستەکەی فیرعەون‌و قەصری پاشایەتی: کە لە ناو دڵی خۆیدا ئیمانی هێنابوو، نەیویست بوو کەس پێی بزانێ، هاتە ئاخاوتن‌و پەنجەی نارەزایی دەربڕی‌و وتی: ئەوە چۆن رێگە بەخۆتان دەدەن پیاوێك بکوژن هەموو تاوانەکانی ئەوەن دەڵێ: خودای من (الله)یە؟ {وَإِن يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ} ئەی خەڵکینە! ئەی پیاو ماقووڵ‌و ئەنجومەنی راوێژو کاربەدەستانی دەربار! ئەم کابرایە: کە موسایەو بانگەوازیی خودا پەرستی‌و یەکتا پەرستی دەکا، ئەگەر درۆ بکا هۆباڵی درۆکردنەکەی لە ئەستۆی خۆیەتی، خودا لە دونیاو قیامەت سزای دەداتەوە، ئێوەش حەقتان نەبێ بەسەریەوە. خۆ ئەگەر راست بکات‌و پیغەمبەربێ‌و بەپیر بانگەوازییەکەیەوە نەچن، ئەوە بە تەئکید هەندێ لەو هەڕەشانەی لێی کردوون دێنەجێ‌و تووشی نەهامەتی‌و نەگبەتی دەبن، کەوابێ وازی لێ بێنن‌و چیتان بەسەر خۆی‌و گەلەکەیەوە نەبێ یا ئیمانی پێ بێنن‌و شوێنی بکەون. {إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ} بێگومان ئەگەر موسا حەقی بەدەستەوە نەبێ، درۆزن بێ داوای پیغەمبەرێتیەکەی راست نەبێ‌و خودا بە موعجیزە کۆمەکی پێ نەکا، خودا ریسوای دەکاو بەهیلاکی دەبا، چ پێویست ناکا ئێوە بیکوژن‌و خۆتانی پێوە ماندو بکەن!!

{[٢٩] يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِن بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا} ئەی گەل‌و نەتەوەکەم ئەوە خودا ژیانی جیهانی بۆ ئاسان کردوون، فەرمانڕەوایی بەرفراوانی پێداون، باڵا دەستی کردوون بەسەر نەتەوەی ئیسرائیلداو بە ئارەزووی خۆتان ئاغایەتیان بەسەرەوە دەکەن، خۆتان ئاغاو کوێخای ئاخی میصرن‌و هەرچی بیڵێن‌و بتانەوێ جێبەجێی دەکەن، دەی لە پاساوی ئەم جاهو سەڵتەنەتەی پێتان دراوە سوپاسی خودا بکەن‌و شوێن پەیامی پیغەمبەرەکەی بکەون، بترسن لە سزاو تۆڵەی سامناکی. جا ئەگەر ئێوە سەرپێچی پەیامی موسا بکەن‌و خودا تۆڵەی لێ ستاندن‌و عەزابی بۆ سەر ناردن، کێ لە عەزابی سەختی خودا دەمانپارێزێ؟ {قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ} فیرعەون لە وەڵامی کابرای خاوەن ئیماندا وتی: من رازی نابم جگە لەو رێبازەی من پەسەندی دەکەم چ رێبازی دیکە پەیرەو بکەن، ئەوەی من پێم باشەو پەیرەوی دەکەم دەبێ ئێوەش ئەوەتان بەلاوە باش بێ‌و پەیرەوەی بکەن، دڵنیابن من تەنها شارەزایی ئێوە دەکەم بۆ رێبازی راست‌و دروست‌و سەرفرازی‌و بەختەوەری.

{[٣٠] وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ، [٣١] مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ} بابای

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ (٣٤) ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ (٣٥) وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ (٣٦) أَسْبَٰبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِى تَبَابٍ (٣٧) وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ (٣٨) يَٰقَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا مَتَٰعٌ وَإِنَّ ٱلْءَاخِرَةَ هِىَ دَارُ ٱلْقَرَارِ (٣٩) مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ (٤٠)

موسوڵمان ئەو پیاگەی لەنەتەوەی فیرعەون خودا هیدایەتی دابوو، ئیمانی بەموسا هێنا بوو، درێژەی بە ئامۆژگاریەکانی داو وتی: ئەی گەل‌و نەتەوەکەم، ئەگەر ئیمان بەپەیامی موسا نەهێنن، ترسم هەیە تووشی عەزابی سەختی دونیاو قیامەت ببن، ترسی ئەوەم هەیە چی بەسەر ئەو گەل‌و نەتەوانەی گەلەکۆمەکیان لە پێغەمبەرەکانیان کرد بەسەر ئێوەش بێ. دەترسم ئێوەش ئەگەر بڕوا بەپەیامی موسا نەکەن بەدەردی گەلی نووح‌و گەلی عادو ثەموودو ئەو نەتەوانەی دوای ئەوان، کە خودا لەناوی بردن، بچن چۆن خودا ئەوانی ریشەکێش کرد ئێوەش قەلاچۆ بکات، {وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ} دڵنیابن خودا نایەوێ ستەم لەبەندەکانی بکا، بەبێ تاوان ئەو گەل‌و نەتەوانەی ریشەکێش نەکردوون، بەڵکوو لەسەر سەرپێچی کردن‌و تاوان لەناوی بردوون!

{[32] وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ، [33] يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ} ئەی گەل‌و نەتەوەکەم ئەمن جگە لەعەزابی دونیاو لەناوچوونی بەکۆمەڵتان ترسی ئەوەم هەیە تووشی عەزابی قیامەتیش ببن، بەتەئکیدیش تووش دەبن، تووشی عەزابی ڕۆژی هاوار هاوارو بانگ لێکردن دەبن، لەهەموو لایەکەوە هەر بانگ کردن‌و پاڕانەوەو ڕاپێچکردن‌و بگرەو بەردەیە، فریشتە بانگی ئادەمیزاد دەکەن، بەهەشتی بانگی دۆزەخی‌و دۆزەخی بانگی بەهەشتیان دەکەن. {وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} کەسێك خودا گومڕای بکا کەس نیە بتوانێ هیدایەتی بدا. ئەمە ئاماژەکردنێکی ئاسکی تێدایە بۆ قسەکەی فیرعەون {وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ – غافر/٢٩}.

{[34] وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِّمَّا جَاءَكُم بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِن بَعْدِهِ رَسُولًا} بێگومان لەرۆژگاری خۆیدا حەزرەتی یوسف هاتۆتە سەر باوك‌و باپیرانتان‌و موعجیزەو بەڵگەی لەسەر ڕاستی پێغەمبەرایەتی خۆی نواندو بانگەوازیی کردن بۆ خواپەرستی‌و یەکتاپەرستی، کەچی بەدرۆتان خستەوە، واتە باوك‌و باپیرانتان بەدرۆیان خستنەوەو بەردەوام بەرامبەر پەیامەکەی لەشك‌و گوماندا بوون، یوسف (علیه السلام)و هەموو ئەو پێغەمبەرانەی لەدوای ئەوەوە هاتوون بەدرۆتان خستنەوە، کاتێکیش حەزرەتی یوسف لەدونیا دەرچوو، وتتان: ئەوە ئیتر خودا دوای ئەو هیچ پێغەمبەرێك ڕەوانە ناکا! {كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ} ئاوا بەو جۆرە هەرکەسێ زێدەڕەوی بکا تاوان‌و شك‌و گومانی هەبێ دەربارەی ئایینی حەق خودا گومڕای دەکاو سەری لێ دەشێوێنێ.

ئەمجار وەصفی ئەو جۆرە ئادەمیزادە نەگبەتانە دەکاو دەفەرموێ: {[35] الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ} ئەو زێدەڕەوانە لەتاوانداو ئەو دڵ پڕ شك‌و گومانانە کەسانێکن، بەبێ ئەوەی بەڵگەو نیشانەیەکیان بۆ هاتبێ دەمە دەمێیانە دەربارەی ئایەتەکانی خودا، بەناهەق بەرەنگاریی هەق دەکەن، دەیانەوێ بەفوو ئەستێرەی پرشنگداری ئاینی خودا بکوژێننەوە. {كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ وَعِندَ الَّذِينَ آمَنُوا} زۆر گەورەو ترسناکە لەلای خوداو موسوڵمانان ئەو کێشەو جیدالەی ئەوان بەناهەقی ئەنجامی دەدەن، چونکە کێشەو جیدالی بێ بناغەیە، بۆیە خودا دەیبوغزێنێ‌و سزای داناوە بۆ ئەوانەی ئەو کارە دەکەن، موسوڵمانان دەیبوغزێنن‌و هەرکەسێك بیکا دەنگی لێ دادەبڕن‌و گفتوگۆی لەگەل ناکەن.

{كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ} ئاواو بەو جۆرە خودا چۆن دڵی جیدالکەران‌و دڵ پڕ لەگومانی کوێر کرد. دڵی هەموو سەرڕەق‌و خۆبەزلزانێکی ستەمکار مۆر دەکا، هەرکەسێك ڕوو لەهەق وەرگێڕی‌و بەدەسەڵات‌و زەبروزەنگ زەبوون‌و هەژاران بچەوسێنێتەوە، سوکایەتیان پێ بکاو کوشت‌و بڕیان بکا، خودا دڵی مۆر دەکاو لەنیعمەتی یەکتاپەرستی بێ بەشی دەکا، شیاوی عەزابی سەختی دۆزەخی دەکا.

{[٣٦] وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ، [٣٧] أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا} فیرعەونی پادشا بەهامانی وەزیری گوت: ئەی هامان دەست بەکاربە بچۆ قەڵایەکم بۆ دروست بکە بەشکو بگەمە ئەو ئاسۆ دوورەدەستانەو ئاسۆ دوورەدەستەکانی ئاسمانەکان تا لەوێڕا بڕوانمە خودای مووسا، بزانم ئاخۆ دەیدۆزمەوەو شتی واهەیە؟ بێگومان من پێم وایە درۆ دەکاو چ خودای وەها نین کە مووسا باسی لێوە دەکا. {وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ} ئابەو جۆرە گومڕاویستییە بەو شێوە ئەحمەقی‌و نەفامییە فیرعەون کاری گەندی خۆی بەجوان زانی، کاری ناشیرینی بۆ جوان کرا، واتە: لە گومڕایی‌و سەرپێچی کردندا زێدەڕەویی کردو لەسەر ملهوڕیی‌و بوغرایی خۆی بەردەوام بوو، شەیتان ڕێگای عەداڵەت‌و حەق پەرستی لێ بەست‌و، نەیهێشت پەیڕەوی بکا، فرت‌و فێڵی فیرعەون بۆ لەخشتەبردنی خەڵکانی دیکە، هەمووی خەسارەتمەندی‌و بەدبەختییە، چی لەپێناوی فرت‌و فێڵەکانیدا خەرج بکا بەفیڕۆ دەچێ‌و هیچی لێ شین نابێ.

{[٣٨] وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ} ئەو بابایەی ئیمانی هێنابوو لە قەومی فیرعەون وتی: ئەی نەتەوەکەم! گەلۆ شوێنم بکەون، چیتان پێ بێژم بەقسەم بکەن، خاترجەم بن شارەزاییتان دەکەم بۆ ڕێبازی خێرو فەڕو سەرفرازیی هەردوو جیهان، ئەویش شوێنکەوتنی ئەو پەیامەیە کە مووسا هێناویەتی. هەڵبەتە ئەم قسەیەی بابای موسوڵمان بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئاماژەی ئەوەی تێدایە کە ڕێبازی فیرعەون ڕێبازێکی گومڕاییە.

۞ وَيَٰقَوۡمِ مَا لِيٓ أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدۡعُونَنِيٓ إِلَى ٱلنَّارِ (٤١) تَدۡعُونَنِي لِأَكۡفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشۡرِكَ بِهِۦ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞ وَأَنَا۠ أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡغَفَّٰرِ (٤٢) لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِ لَيۡسَ لَهُۥ دَعۡوَةٞ فِي ٱلدُّنۡيَا وَلَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ هُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ (٤٣) فَسَتَذۡكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمۡۚ وَأُفَوِّضُ أَمۡرِيٓ إِلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرُۢ بِٱلۡعِبَادِ (٤٤) فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُواْۖ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ (٤٥) ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ (٤٦) وَإِذۡ يَتَحَآجُّونَ فِي ٱلنَّارِ فَيَقُولُ ٱلضُّعَفَٰٓؤُاْ لِلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُوٓاْ إِنَّا كُنَّا لَكُمۡ تَبَعٗا فَهَلۡ أَنتُم مُّغۡنُونَ عَنَّا نَصِيبٗا مِّنَ ٱلنَّارِ (٤٧) قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُوٓاْ إِنَّا كُلّٞ فِيهَآ إِنَّ ٱللَّهَ قَدۡ حَكَمَ بَيۡنَ ٱلۡعِبَادِ (٤٨) وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِي ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدۡعُواْ رَبَّكُمۡ يُخَفِّفۡ عَنَّا يَوۡمٗا مِّنَ ٱلۡعَذَابِ (٤٩)

{[٣٩] يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ} گەلۆ! خاترجەم بن ئەم ژیانی دونیایە هەر تاوێکەو دەبڕێتەوە، کەم خایەن‌و بێ وەفایە، چەندێك درێژە بکێشێ مردنی لەدوایەو کۆتایی دێ، ژیانی ڕۆژیی دوایی بەردەوام‌و نەبڕاوەیە، بۆ هەتا هەتایەو مردنی بەدوادا نایە،

{[٤٠] مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ} کەسێك تاوانێ ئەنجام بدا لەڕۆژی قیامەتدا هەر بەئەندازەی تاوانەکەی تۆڵەی لێ دەسەندرێ، کەسێکیش کردەوەی چاك بکا — چ نێربێ چ مێ بێ — واتە: بەگوێرەی فەرمان‌و جڵەوگیری خودا هەڵس‌و کەوت بکا، بڕوای بە تاك‌و تەنهایی خودا هەبێ، هەر ئەوانە دەچنە ناو بەهەشتەوەو لەمزەت‌و خۆشی بەردەوام‌و نەبڕاوەیان دەدرێتێ، پاداشتیان بێ هەژمارو بێ حیسابە.

{[٤١] وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ} گەلۆ! هۆی چییە من بانگەوازییتان دەکەم بۆ ڕێگای سەرفرازی‌و

رزگاربوون لە ئاگرو شادبوون بە بەهەشت بەهۆی ئیمان هێنانتان بەخوداو برواهێنانتان بە پێغەمبەران و یەکتا پەرستی، کەچی ئێوە بانگەوازییم دەکەن بۆ کرداری خراپ و ڕێبازی بەرەو دۆزەخ و بەدبەختی هەتا هەتایی؟؟ بۆچی داوام لێ دەکەن هاوەڵ بۆ خودا دابنێم و بت پەرستی بکەم؟؟

ئەرێ بۆچی {٤٢ تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ} ئێوە بانگی من دەکەن و هەڵم دەنێن بۆئەوەی بڕوام بە تاک و تەنهایی خودا نەبێ و هاوەڵی بۆ دابنێم!؟ لەکاتێکدا ئەوشتەی کە دەتانەوێ بیکەمە هاوەڵی خودا هیچ بەڵگەیەکم نییە لەسەر خودایەتی ئەو شتە، ئەبێ بەچ عەقڵێك بیکەمە هاوەڵی خودا؟!

{٤٣ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ} شتێکی بەڵگە نەویست و چەسپاوە، عەقڵ دەیسەلمێنێ و واقیع دەیچەسپێنێ ئەوەی ئێوە داوام لێ دەکەن لەبت پەرستی و هاوەڵ دانان بۆ خودا، ئەو شتەی ئێوە بەخودای دەزانن و پەرستشی بۆ دەکەن، ئەگەر بانگی لێ بکەن وەڵام ناداتەوە، نە لەدونیاداو نە لەقیامەتدا سوود بە عیبادەت کەرەکەی ناگەیەنێ، ناشنەوێ و نابینێ، ئەدی چۆن بەکەڵکی خودایەتی دێ؟! {وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ} بێگومان سەرەنجام گەڕانەوەمان بۆلای خودایە، هەموومان دەمرین و هەموومان زیندوو دەکرێینەوەو دەچینە بەر قاپی ڕەحمەتی، ئەو دەم هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەی خۆی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێ، پاداشی چاکە بەهەشتی ڕازاوەیەو سزای خراپە ئاگری دۆزەخە...

{٤٤ فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ} گەلۆ! داهاتوو نزیکە، لەوە بەولاوە ڕاستی قسەکانی منتان بۆ دەردەکەوێ، ئەو دەمە ئامۆژگارییەکانی منتان دێنەوە بیر، دەزانن ئامۆژگاری و هەوڵ و تەقەلای من لەگەڵتان چەند دڵسۆزانەیە، بەڵام ئەو کاتەی ئەم ڕاستییانەتان بۆ دەردەکەوێ، گوێگرتن و پەشیمان بوونەوە سوودی نیە، کار لەکار دەترازێ و وەختی تەکلیف و بەرپرسیاری بەسەر دەچێ، کاتێ حیساب لێکۆڵینەوەو سزاو پاداشتە! {وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ} من ئێستا پشت بەخودا دەبەستم و داوای کۆمەکی هەر لەو دەکەم بۆئەوەی لەهەموو خراپەو سەرپێچییەك بمپارێزێ، لە تۆڵەی داپڕان و دوورکەوتنەوە لێتان نەتوانن زیانم پێ بگەیەنن. {إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ} بێ گومان خودا بینایە بە بەندەکانی، ئاگاداری هەموو کارو کردەوەیەکیانە. {٤٥ فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا}

ئیتر پەروەردگار بابای ئیمانداری لەئاکامی ئەو پیلان و فرت و فێڵانەی دەیانکردن ڕزگار کردو نەیهێشت زیانی پێ بگەیەنن، {وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ} هەرچی ئەوانەش: کە سەر بەفیرعەون بوون بەڵای سامناك لەناو خۆی گرتن و تێکیەوە پێچان و لەناو دەریادا خنکاندنی، لە قیامەتیشدا دەخرێتە ناخۆشترین شوێنی دۆزەخەوە.

{٤٦ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ} واتە: گیانی فیرعەون و دارو دەستەکەی دوای ئەوەی لەدەریادا خنکان و ژیانی دونیایان لەکیس چوو، لەجیهانی بەرزەخیاندا تا ڕۆژی بەرێ گیانەکانیان نیشانی ئاگر دەدرێن، جا کە قیامەت هات، جەستەو گیانیان یەك دەگرنەوەو زیندوو دەبنەوە ڕاپێچی سارای مەحشەر دەکرێن و بە فریشتەکان دەگوترێ: فیرعەون و تاقمەکەی توورِ بدەنە ناخۆشترین شوێنی دۆزەخەوە.

{٤٧ وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ، فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ؟} ئەی پێغەمبەر! بەمەبەستی پەندو ئامۆژگاری ئەو حاڵ و وەزعە بۆ گەلەکەت باس بکە، کەتێکڕا کافرەکان — بەفیرعەون و گەلەکەشیەوە — لەناو ئاگردان و بەکێشە دێن و دەکەونە دەمە دەمێ؛ جا مسکێن و بێ هێزەکانی دونیا بە ملهوڕو خۆبەزلزانەکانیان دەبێژن ئێمە وابەستەی ئێوە بووین، شوێنتان کەوتین، ملکەچی فەرمان و جڵەوگیرییەکانتان بووین، ئایا ئێوە ئێستا بەشێك لەعەزابی دۆزەخمان بۆ لەئەستۆ دەگرن؟

{٤٨ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: إِنَّا كُلٌّ فِيهَا، إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ} ملهوڕو خۆبەزلزانەکانی جیهان وەڵامی ژێردەستەکانیان دەدەنەوەو دەڵێن: ئێمەو ئێوە بەکۆمەڵ واین لەدۆزەخدا ئێمە حاڵمان لە ئێوە خراپترە (ئەگەر

قَالُوٓاْ أَوَلَمۡ تَكُ تَأۡتِيكُمۡ رُسُلُكُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِۖ قَالُواْ
بَلَىٰۚ قَالُواْ فَٱدۡعُواْۗ وَمَا دُعَٰٓؤُاْ ٱلۡكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ
(٥٠) إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا
وَيَوۡمَ يَقُومُ ٱلۡأَشۡهَٰدُ (٥١) يَوۡمَ لَا يَنفَعُ ٱلظَّٰلِمِينَ مَعۡذِرَتُهُمۡۖ
وَلَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ ٱلدَّارِ (٥٢) وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى
ٱلۡهُدَىٰ وَأَوۡرَثۡنَا بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡكِتَٰبَ (٥٣) هُدٗى
وَذِكۡرَىٰ لِأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ (٥٤) فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ
حَقّٞ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ بِٱلۡعَشِيِّ
وَٱلۡإِبۡكَٰرِ (٥٥) إِنَّ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ
ٱللَّهِ بِغَيۡرِ سُلۡطَٰنٍ أَتَىٰهُمۡ إِن فِي صُدُورِهِمۡ إِلَّا كِبۡرٞ
مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِۚ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ
ٱلۡبَصِيرُ (٥٦) لَخَلۡقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَكۡبَرُ مِنۡ
خَلۡقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ (٥٧)
وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ
ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلۡمُسِيٓءُۚ قَلِيلٗا مَّا تَتَذَكَّرُونَ (٥٨)

کەچەڵ دەرمانکەر بوایە دەرمانی سەری خۆی دەکرد!) بەچ هێزو توانایەك بەشێك یان هەموو عەزابی ئێوە لەئەستۆ بگرین، ئەگەر بمانتوانیایە عەزابمان لەخۆمان دوور دەخستەوە! ئێمە هیچمان بۆ ناکرێ‌و دەسەڵاتێکمان نیە، ئەوە واقیعی حاڵەو بڕیاری خودای دادوەرو دادپەروەرە،

{[٤٩]وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ: ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ} ئەوانەی لەناو ئاگردان بەلێپرسراوانی دۆزەخ دەبێژن تکاتان لێ دەکەین بۆمان لەخودا بپاڕێنەوە، بەشکوو بەئەندازەی ڕۆژێك سزامان لەسەر هەڵبگرێ، شەفاعەتمان بۆ بکەن، بۆمان بپاڕێنەوە، هەرچۆنێك بێ تۆزێ سزامان لەسەر سوك بکەن، کاربەدەستانی دۆزەخ خێرا وەڵامی گورچکبڕو ناهومێدیان دەدەنەوە.

{[٥٠]قَالُوا: أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ؟} دەڵێن: ئەوە چۆن ڕووتان دێ باسی ڕزگار بوون‌و سووککردنی عەزاب دەکەن، ئەرێ ئێوە نەبوون پیغەمبەران بەبەڵگەو نیشانەوە هاتنە ناوتان‌و بانگەوازییان کردن بۆ ئیمان هێنان {قَالُوا: بَلَى} ئەهلی جەهەنەم وتیان (دەڵێن) بەڵێ: پیغەمبەرمان هاتنە سەرو بانگەوازییان کردین ئێمە بەدرۆمان خستنەوە، ئیمانمان پێ نەهێنان... جا کە ئاوا بەو جۆرە دان بەتاوانی خۆیاندا دەنێن، فریشتە بەرپرسەکانی دۆزەخ بەگاڵتەو قەشمەری پێ کردنەوە...{قَالُوا: فَادْعُوا، وَمَا دُعَاء الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ} پێیان دەڵێن: کە وایە دە بۆخۆتان هاوار بۆلای خودا بکەن‌و وەپاڕێن ئێمە دوعاو پاڕانەوە بۆ کەسێك ئەنجام نادەین لەژیانی دونیادا خودانەناس بووبێ‌و پەیامی پیغەمبەرانی بەدرۆ خستبێتەوە، ئێمە لەئێوە بێ بەرین‌و حاشا لەوەی شەفاعەتتان بۆ بکەین، ئەگەر بۆخۆشتان بپاڕێنەوە خاتر جەم بن دوعاو پاڕانەوەی کافرو خودانەناسان بەشی هەر بەفیڕۆ چوونە، هەرگیزاو هەرگیز نزایان لێ وەرناگیرێ.

{[٥١]إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ} دڵنیابن ئێمە لەدونیادا یارمەتی پیغەمبەرانی خۆمان‌و هەموو ئەوانەی ئیمانیان هێناوە دەدەین، پیغەمبەران‌و شوێنکەوتوانیان بەسەر دوژمنانیاندا سەردەخەین، هەروەها لەڕۆژی قیامەتیشدا کە شایەتەکان ڕاست دەکەینەوە، فریشتەو پیغەمبەران‌و موسوڵمانان دەکەینە شایەت لەسەر ئەوە پیغەمبەران پەیامی خۆیان گەیاندوەو گەل‌و نەتەوەکانیان بەدرۆ خستۆتەوە.

{[٥٢]يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ} ئەو ڕۆژەی شایەتەکان ڕاست دەبنەوەو شایەتی دەدەن، ڕۆژێکە عوزرخواهی لەستەمکاران وەرناگیرێ، فیدیەو قوربانیان دەست ناکەوێ، ئەگەر دەستیشان بکەوێ لێیان وەرناگیرێ، چونکە عوزرو بیانووەکانیان پووچ‌و بێ بناغەیە، ڕەحمەت‌و بەزەی خودا نایانگرێتەوە، خراپترین شوێنی حەوانەوەیان بۆ ئامادە کراوە، کە دۆزەخەو ناخۆشترین ماڵی قیامەتە...

{[٥٣]وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ، [٥٤]هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ} سوێند بێ، ئێمە نامەی ئاسمانی‌و پیغەمبەرایەتیمان بە موسا بەخشی، تەورات ئەحکامی شەرعی‌و یاسای ژیانی تێدا بوو، ڕێنمویی نەتەوەی ئیسرائیلی لەخۆگرتبوو، موعجیزەی جۆراوجۆرمان پێدا بوو

بۆ ئەوەی ببنە بەلگە لەسەر ڕاستی پێغەمبەرایەتییەکەی ئەمجار دوای لەدونیا دەرچوونی موسا لەژیان تەوراتمان بۆ کردنە کەلەپورو چین لەدوای چین بۆیان مایەوە، داهاتوو لەڕابووردو وەریان گرتو ڕێنمووی بوو بۆ خاوەن ئاوەزان، هیدایەتدەرو یادخەرەوە بوو بۆ ئەوانەی خاوەن عەقلْو فامن.

{٥٥ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! پشوو درێژبە لەسەر بانگەوازی کردنو خوداپەرستی لەبەرامبەر ئەزیەتدانی قورەیشییەکان، وەکوو چۆن پێغەمبەرانی پێشوو سەبریان گرتووەو لەبەرامبەر هەڵوێستی ناشیرینی گەلەکانیاندا پشوو درێژ بوون، سەبر بگرە، چونکە ئاکامی سەبر خێرو فەرە، خاترجەم بە خودا یارمەتیت دەداو لەناحەزانت دەتپارێزێ. وادەی خودا بۆ یارمەتیدانی خۆشەویستانی پاشگەزبوونەوەی تێدا نیە، هەمیشە تۆبەو ئیستیغفار لەتاوانت بکە – ئەگەر هەبێ – یان تۆبەو ئیستیغفار بۆ خۆیان تاعەتو خێرو ئەواب زیاد دەکا، یان بۆ ئەوەی موسوڵمانان چاوت لێ بکەن، ئەگینا پێغەمبەر مەعسومەو خودا لەتاوانی بەرودوای خۆش بووە، یان لەڕوانگەی «حَسَنَاتِ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقَرَّبِينَ»ەوە تەماشا دەکرێ، هەروەها بەردەوام بە لەسەر تەنزیهو تەسبیحاتو سوپاسکردنی پەروەردگار لەسەرەتای ڕۆژو لەکۆتاییدا، بەیانیو ئێوارە خەریکی تەسبیحو حەمدو ئەنا بە، {٥٦ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِن فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُم بِبَالِغِيهِ} دڵنیابە ئەوانەی موجادەلەت لەگەڵ دەکەن دەربارەی ئایەتەکانی قورئانو دەیانەوی بەشتی پڕوپووچو بەتاڵ بەرەنگاری حەق بوەستن، هیچ بەڵگەو نیشانەیەکی ڕاستیان بەدەستەوە نیە، هیچ بەڵگەیەکیان لەخوداوە بۆ نەهاتووە، ئەوانە دڵیان فیزو خۆبەزلزانی تێدا جێگیر بووە، لەئاستی حەقدا سەررەقو دڵ ڕەشن، قبوڵی هیچ شتێکی حەقو ڕاست ناکەن، چی بکەنو چەند هەوڵ بدەن خودا ئایینی خۆی سەردەخاو ئاڵای حەق بەرزو شەکاوە دەکا، قسەو کردەوەی تاوانباران نرخی نابێو هیچیان بۆ ناکرێ، {فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} ئەتۆ پەنابگرە بەخودا لەفرتو فێڵی ئەو چەقەچەقاوانە، داوا بکە خودا لەشەڕو ئەگبەتی ئەوانە بتپارێزێ، بێگومان خودا شنەوایە بەقسەکانیانو بینایە بەکردەوەکانیان، هەرچی دەیڵێن دەی بیسێو هەرچی دەیکەن دەی بینێ، هیچی لێ گوم نابێو ناهێڵێ بەسەریانەوە بچێ.

{٥٧ لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ} بێگومان بەدی هێنانی ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی تێیاندایە لە زیندەوەرو عالەمەکانی ئەفلاكو ئەملاكو ئاو و هەواو گەنجینەو کانزاکان گەورەترن لە دروست کردنی ئادەمیزاد چ لەسەرتاوە چ لەدروست کردنی ڕۆژی قیامەتدا، جا کەسێك بتوانی ئەو عالەمە جۆراوجۆرانە بەدی بێنێ بێگومان دەتوانێ شتێ لەوە بچوکتر دروست بکا، {٥٨ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ} هەروەها چون یەك نیە ئەو کەسانەی بوونە خاوەن باوەڕو کردەوەیان چاکە لەگەڵ خراپەکاراندا، چۆن موسوڵمانی ئاکار چاك وەکوو کافری ڕەفتار بەد وایە؟ کەی بەیەك چاو سەیریان دەکرێ؟ چەند کەمن ئەو ئادەمیزادانەی کەبیردەکەنەوەو بەم تەشبیهو تەمسیلانە پەند ئامێز دەبن! زۆر دەگمەنن ئەوانەی موسوڵمانی فەرمانبەردارو کافری سەرپێچیکار لێك جیا دەکەنەوە، {٥٩ إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ} دڵنیابن قیامەت ڕادەبێو هیچ شكو گومان لە هاتنیدا نیەو حەتمەن دێو نزیکە، بڕواتان پی هەبێو خۆتانی بۆ حازر بکەن، وەلێ زۆربەی ئادەمیزاد ئەو ڕاستیە نازانن‌و بڕوایان بە هاتنی ڕۆژی قیامەت نیە، {٦٠ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} ئەی بەندەکانم هاوارم لێ بکەن، لێم بپاڕێنەوە دوعاتان گیرا دەکەم، چونکە دوعاو پاڕانەوە بۆ خۆی عیبادەتە، بەڵکوو کاکڵەی عیبادەتە، دوعا بریتییە لەوەی لەخودا بپاڕێیەوە بۆ هێنانی سوودو لابردنی زیان، بۆ سەرفرازی دونیاو قیامەت، بۆ بەمراز گەیشتن‌و شاد بوون بە بەهەشت، ئەوەشمان لەیاد نەچێ پاڕانەوە لە غەیری خودا بێ سوودو بێ بایەخە تەنیا خودا دەتوانێ دوعا قبووڵ بکاو مەبەست بێنێتە جێ...

إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِيٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ خَٰلِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذَٰلِكَ يُؤْفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ ٱلْحَيُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٥﴾ ۞ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَمَّا جَآءَنِيَ ٱلْبَيِّنَٰتُ مِن رَّبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٦﴾

{٦١ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا} پەروەردگار خودایەکی وەهایە شەوو رۆژی بەدیهێناوەو شەوی وا دروست کردووە فێنكو تاریكو خامۆش بێ بۆئەوە تێیدا ئارام بگرنو بخەون، وەزو نیشاتتان تازە ببێتەوە، ماندویی هەڵسوڕانو کارکردنتان بحەسێتەوە، رۆژیشی وا دروست کردووە روناكو گونجاوە بۆ ئیشکردنو تێیدا هەڵسوڕانو هاتوچۆ، هەوڵدان بۆ دەستەبەر کردنی بژێوی پێداویستی ژیانو ئەنجامدانی کارو پیشەو ئەرکەکانی ژیان. {إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ} بێگومان پەروەردگار بەم نیعمەتە جۆراو جۆرانەی، کە بەخشیونی بە ئادەمیزاد خاوەن فەزلو بەخشە بەسەر ئادەمیزاددا وەلێ زۆربەی زۆری ئادەمیزاد سوپاسی ئەو هەموو نیعمەتانەی خودا ناکەنو دانیان پێدا نانێن. {٦٢ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ} ئەوەی ئەو شتانەی بەجێ هێناوەو بەدیهێناوە (الله)یەو خودای ئێوەیە بەدیهێنەری هەموو شتێکە، هیچ خودانین جگە لەو ئەو، کەس یارمەتی نەداوە لە دروستکردنیاندا، ئەدی چۆن ئێوە سەرپێچی دەکەن لە عیبادەت بۆ کردنیدا، چۆن روو وەردەگێڕن لە یەکتا پەرستیو بەندایەتی بۆ کردنیدا؟

{٦٣ كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ} بەتەرزو شێوەی ئەمان، گومرا بوونو سەریان لێ تێکچوو هەموو ئەوانەی ئینکاری ئایاتی خودایان کردووەو هاوەڵیان بۆ بەڕەوا زانیوەو لەرێبازی راست لایانداوە، هیچ بەڵگەو دەلیلێکیان پێ نیە، بەڵکوو بە نەفامیو نەزانیو هەواو ئارەزوو پەیرەوی ئەو رێبازە چەوتەیان کردووە.

{٦٤ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاء بِنَاء} پەروەردگار خودایەکی وەهایە زەوی بۆ ئێوە کردووە بە نشیمەن، ئاسمانیشی لەسەر بەرز کردوونەوە، زەوی وەها بۆ بەدیهێناوە دەتوانن تێیدا جێگیربنو لەسەری بژینو بیناو باڵەخانەی تێدا دروست بکەن، بەناو شێو دۆڵو ساراو پەناو پاساریدا بگەڕێن، ئاسمانیشی بۆ کردوون بە سەقفێکی قائمو تۆکمەو رازاوە، بە ئەستێرەی زۆرو پرشنگدار، راگیری کردووەو ناهێڵێ تێك بروخێ {وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ، وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ} ئێوەی لە جوانترین شێوەو روخساردا دروستکردووە، قامەتی راستو دەستو قاچی گونجاو بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیان، ئەمجار خۆشترین خواردنو خواردنەوەی بۆ رەخساندوون. {ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ، فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ} ئەی ئادەمیزاد، ئەو خودا خاوەن دەسەڵاتو بەتوانایە (الله)یەو خودای ئێوەیە، هەر ئەو خودایەو کەسی تر بەکەڵکی خودایەتی نایە، بەرزیو پیرۆزیی بۆ خودایە کە بەدیهێنەری بوونەوەرە، دەی هەمووتان ئەی بەرەی ئادەمیزاد و جندۆکە هەمیشە خودا بە بەرزو پیرۆز بگرن، هیچ کەمو کورییەکی بۆ بەڕەوا مەزانن، بێ هاوەڵو منداڵو خێزانە، موحتاجی بەکەس نیەو هەموو کەس موحتاجی ئەوە.

{٦٥ هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} ئەو خودایەی ئاوا بوونەوەری هێناوەتە دی، زیندووەو قەت نامرێ، ئەزەلیو ئەبەدییە، هیچ خودا نین جگە لەئەو، دەی کەوایە: بەدڵسۆزی عیبادەتی بۆ بکەنو یەکتاپەرستی بکەن دان بە خودایەتیو پەروەردگاریەتیدا بنێن، چونکە هەر ئەو

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٍ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٍ ثُمَّ
يُخۡرِجُكُمۡ طِفۡلًا ثُمَّ لِتَبۡلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمۡ ثُمَّ لِتَكُونُواْ
شُيُوخًاۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبۡلُۖ وَلِتَبۡلُغُوٓاْ أَجَلًا مُّسَمًّى
وَلَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُحۡىِۦ وَيُمِيتُۖ فَإِذَا
قَضَىٰٓ أَمۡرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ
يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ أَنَّىٰ يُصۡرَفُونَ ﴿٦٩﴾ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ
بِٱلۡكِتَٰبِ وَبِمَآ أَرۡسَلۡنَا بِهِۦ رُسُلَنَاۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ
﴿٧٠﴾ إِذِ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِىٓ أَعۡنَٰقِهِمۡ وَٱلسَّلَٰسِلُ يُسۡحَبُونَ ﴿٧١﴾
فِى ٱلۡحَمِيمِ ثُمَّ فِى ٱلنَّارِ يُسۡجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمۡ أَيۡنَ
مَا كُنتُمۡ تُشۡرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا بَل لَّمۡ
نَكُن نَّدۡعُواْ مِن قَبۡلُ شَيۡـًٔاۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾
ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمۡ تَفۡرَحُونَ فِى ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَبِمَا كُنتُمۡ
تَمۡرَحُونَ ﴿٧٥﴾ ٱدۡخُلُوٓاْ أَبۡوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ فَبِئۡسَ
مَثۡوَى ٱلۡمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقٌّۚ فَإِمَّا
نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمۡ أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيۡنَا يُرۡجَعُونَ ﴿٧٧﴾

شیاوی خودایەتییە. {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} حەمدو سەناو سوپاسی بێ پایان هەر بۆ خودایەو هەر ئەو شیاوی خودایەتییە، هەر ئەو خودای بوونەوەرە.

{[٦٦]قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِن رَّبِّي} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بە موشریکەکانی گەلەکەت بڵێ: من جڵەوگیریم لێ کراوە، کە عیبادەتی غەیری خودا بکەم، هەرگیز خودا رازی نابێ هاوەڵی بۆ دابنرێ‌و لەجیاتی ئەو بت‌و صەنەم بپەرستن، ئەم جڵەوگیرییەم کاتێك لێ کراوە کە بەڵگەی نەقلی‌و بەڵگەی عەقڵیم بۆ هاتن، ئایاتی قورئان‌و ئەو هێزو توانایەی خراوەتە ناو عەقڵی سەلیمەوە بۆ دۆزینەوەی خوداو بەیەکناسینی، فەرمانم پێ کراوە: کە گەردن کەچ‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگار بم، بە دڵسۆزی پەرستشی بۆ بکەم.

{[٦٧]هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ، ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ، ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا، ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ، ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا، وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى مِن قَبْلُ، وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى، وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە باوە گەورەی ئێوە: کە ئادەمە، لەقوڕ دروستی کردووە، پاشان ئێوەی لە دڵۆپە مەنییەك دروستکردووە، پاشان کردونی بەخوێنپارەو گۆشتپارە، پاشان دەتانهێنێتە دەر بەزارۆکی‌و ئەمجار بەخۆتاندا دێن‌و هێزو توانا پەیدا دەکەن‌و دەگەنە هەرەتی تاقەت، پاشان دەگەنە قۆناغی پیری‌و کامڵ بوون، هێندێکتان بەرلەوە پیر ببن دەمرن‌و ئەو مەرگ‌و ئەجەلەی بۆتان دیاری کراوە پێی دەگەن‌و تووشتان دێ. تا لە ئاکامدا فام بکەنەوە، لەسەرەنجامی خۆتان وردببنەوە.

{[٦٨]هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە، ژیان دەبەخشێ‌و وەری دەگرێتەوە، دەژێنێ‌و دەمرێنێ، ژیان‌و مردن بەدەست خۆیەتی، کەسی تر دارای ئەوەی نیە، هەرکاتێ ویستی کارێك ئەنجام بدا، هەر ئەوەندە پێی دەڵێ ببەو دەبێ، بەویستی ئەوو لەکاتی دیاریکراودا دێتە دی هیچ پێوەی ماندوو نابێ.

{[٦٩]أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ} ئەوە سەرت سوڕ نامێنێ ئەی موحەممەد! لەو موشریکە سەرڕەقە کێشە کارانەی بەناحەق‌و بەناڕەوا، بەبێ بەڵگەو شایەتی بڕواپێکراو موجادەلە لەبارەی ئایەتەکانی خودا دەکەن‌و دەیانەوێ بەفوو چرای پرشنگداری ئیسلام وەکوژێنن، سەیربکە ئەو گەوج‌و نەفامانە چۆن روو لە گومڕایی دەکەن‌و بەو هەموو بەڵگەو نیشانانە هیدایەت وەرناگرن!

{[٧٠]الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا} ئەو موشریکە نەفامانە ئەوانەن قورئان بەدرۆ دەخەنەوە، بانگەوازی پێغەمبەری ئیسلام بۆ یەکتاپەرستی رەت دەکەنەوە، نایانەوێ بەدڵسۆزی عیبادەت بۆ خودا بکرێ، مل کەچ ناکەن بۆ شەریعەت‌و یاسای هەڵبژاردەی خواو، شەریعەتی گونجاوو بەختەوەر ئامێز پاشگوێ دەخەن، ئای: کە نەفام‌و کەودەنن؟! چەند لاسارو بێکوێن!!

{فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ} لەوە بەولاوە بۆیان دەردەکەوێ سزای کوفرو بتپەرستیان چەند بە ئێشەو چەند سامناك‌و ریسوا کەرە!!

{[٧١]إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ [٧٢]فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ}، لەوە بەولاوە ئەو بەدرۆ خەرەوە

سەرڕەقانە ئاكامی كردەوەكانی خۆیان دەزانن: كاتێك: تۆقیان لەمل دەكرێو بەزنجیر رادەكێشرێن بەناو ناوی كولاتودا پێستیان دادەپلۆخێ گۆشتیان دادەڕزێو هەڵدەوەرێ ئەمجار بەئاگر دەسوتێندرێن.

{[٧٣]ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ: أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ، [٧٤]مِن دُونِ اللَّهِ؟ قَالُوا: ضَلُّوا عَنَّا بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُو مِن قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ} واتە: ئەم جارە لەلایەن فریشتەوە پێیان دەگوترێ: كوان ئەوانەی ئێوە دەتانكردن بە هاوەڵی خوداو لەجیاتی خودا پەرستشتان بۆ دەكردن؟ لەكوێن ئەو بتو صەنەمانەی بەندایەتیان بۆ دەكرا؟ بۆچی لەم سزا سەختە رزگارتان ناكەن؟ ئەمڕۆ بۆچی فریاتان ناكەون؟! وەڵام دەدەنەوەو دەڵێن: لێمان ونن، نایان بینین، خۆ ئێمە لەدونیاشدا هیچمان نەدەپەرست، واتە: بۆمان دەركەوت ئێمە شتێكمان نەپەرستووە سوودی هەبێ، ئەوشتانەی ئێمە پەرستشمان بۆ كردوون نەسوودیان هەیەو نە قازانج نە دەبیسنو نە دەشنەون. بەم جۆرە خودا سەر لە كافرە گومڕابووەكان دەشێوێنێ،

{[٧٥]ذَلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ} سائەمە گۆڕی گیانتان بێ! باش بزانن ئەم گومڕاكردنو عەزابدانەتان بەهۆی ئەوەوەیە: كەئێوە لەدونیادا لەسەر زەوی بەتاوانكردن كەیفو دەهاتێ، دڵتان بەوە خۆش دەبوو: كە سەرپێچی فەرمانی خوداتان دەكردو پەیامی پیغەمبەرانتان رەتدەكردەوە، شانازیتان بە كوفرو بێدینی خۆتانەوە دەكردو بادی هەوا بوو بوون. دەیسا كەوابێ {[٧٦]ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ} لەدەرگاكانی دۆزەخەوە بچنە ئەو دیوو بۆ هەتا هەتایە تێیدا بمێننەوە، ئای كە جێگەی خۆ بەزلزانەكان جێگایەكی ناخۆشە! هاوار بۆیانو كەس بەحاڵیان نەبێ.

{[٧٧]فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ} ئەی پیغەمبەری خۆشەویست! دان بەخۆتا بگرەو پشوودرێژبە بەرامبەر هەڵوێستی نامەردانەی هەندێ لە گەلەكەت، {فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ} ئەگەر هەندێك لەو هەڕەشانەی لێمان كردوون وەكوو كوشتنو دیل كردنی رۆژی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

بەدر نیشانت بدەین، یان مەرگت بەسەردا بێنین پێش عەزابدانیان، هەرچۆنێك بێ هەر بۆلای ئێمە دەگەڕێنەوە، هەموولایەك بۆلای خۆمان دەهێنینەوەو حیسابو كیتابیان لەگەڵ دەكەین، ئەوسا بەگوێرەی كردارو هەڵسوكەوتیان سزایان دەدەین.

{[٧٨]وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ} دڵنیابە لەپێش تۆشدا گەلێ پیغەمبەرمان ناردن بۆ سەر گەلەكانیان، سەرگوزشتەی هەندێكیانمان بۆ نەگێڕایتەوە، هەیشن باسمان نەكردوون سەرگوزشتەو ژیاننامەیمان بۆ نەگێڕایتەوە، {وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ} هیچ كامێ لەو پیغەمبەرانە بۆی نەبووەو نەیتوانیوە بەبێ ئیزنی خودا موعجیزەیەك ڕاست بكاتەوەو نیشانی نەتەوەكەی بدا، هەر موعجیزەیەك كە نواندویانە بە فەرمانی خودا بووەو خودا بۆی ئەنجام داون. {فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ} هەركاتێ وەختی دیاری كراو بۆ عەزابدانیان هات لەدونیادا

یان له قیامەتدا ئیتر خودا بەعەداڵەت حوکمو بڕیاری خۆی دەردەکاو کێشەی نێوان خوداپەرستانو کافران یەکالا دەکاتەوە، پێغەمبەرانو شوێنکەوتوانیان بەمراز دەگەیەنێو کافرو سەرپێچیکاران گیرۆدەی عەزابی سەخت دەبن؛

{ ٧٩اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ} واته: (الله) خودایەکی وەهایە ئاژەڵی بۆ سوودی ئێوه دروست کردوون، وشترو ڕەشەو وڵاخو مەڕو بزنی وەها دروست کردوون: کە ئێوه بتوانن بە ویستی خۆتان سوودیان لێ وەرگرن، بۆ ئەوەی هەندێکیان بەکاربێنن بۆ کاڵا گواستنەوەو سواریو شیر لێ خواردنو سەربڕینیانو گۆشت خواردنیان.

{ ٨٠وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ} ئێوه لەو ئاژەڵانە گەلێ کەڵکی تر وەردەگرنو پێداویستی خۆتانیان لێ ئەنجام دەدەن، خوریو موو مەرەزەو بەرگو کوڵکیان لێ دەبڕنەوە، ڕۆنو ماستو پەنیرو کەشکیان لێ دەگرن، هەروەها بۆ ئەوەی بارو بارگەتانی پێ بگوێزنەوە، کاڵاتان له وڵاتێکەوه بۆ وڵاتێکی تر بەرن، بەئاسانی لەوشکانیدا بەپشتی هەندێك لەو ئاژەڵانەو لەدەریادا لەسەر گەمیی ئێوەی ئادەمیزاد بەخۆتانو کاڵاتانەوە هەڵدەگیرێنو سوار دەکرێن لەوڵاتێکەوه بۆ وڵاتێکی تر دەبرێنو مەبەستی خۆتان دێننە دی.

{ ٨١وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ} بێگومان پەروەردگار نیشانەی خودایەتی دەسەڵاتی خۆی نیشانی بەندەکانی دەدا، هەموو بەڵگەکان ئاشکراو نمایانن، هەموویان گەواهی ئەوە دەدەن: کە خودایەکی تاكو تەنهاو خاوەن حیکمەتو دەسەڵات بەدی هێناونو خاوەنیانە، دەی کەوایە، ئێوه چ ئایەتێکی خودا ڕەت دەکەنەوە! دان بەکامەیاندا نانێن؟!

{ ٨٢أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ} ئایا ئەو جەدەلچیانە بە وڵاتاندا نەگەڕاون سەیری شوێنەوارو کەلاوە کۆنی نەتەوە یاخی بووەکانی ڕابووردوویان نەکردووه، لەو گەشتو گوزارانەیاندا بیریان لە ئاکامی ئەو گەلو نەتەوە بەدرۆ خەرەوانە نەکردۆتەوە؟ شوێنەواری گەلە یاخی بووەکانیان نەدیوه چۆن بەسەر یەکدا ڕماونو دیمەنی سامناكو سەرنج ڕاکێشیان ئەوە دەگەیەنێ: کە بەهۆی سەرپێچیکردنو بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەران خودا بە عەزابی سەختی خۆی لەناوی بردوون.

{ ٨٣فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُون} کاتێك فروستادەکانی خودا یەك بەدوا یەکدا هاتنە سەریان بە بەڵگەی ئاشکراو موعجیزەی گەورەوە، بانگەوازییان کردن بۆ ئیمان هێنانو خودا پەرستی، ئەوان هیچ گوێیان پێ نەدانو ڕوویان تێ نەکردن، بەوزانیارییە تێکەڵو پێکەڵەی خۆیان بوغرا بوونو سەریان لێ شێوا، ئەو ئەفسانەو گومانو بیرو بۆچوونە بێ بناغانەیان[1] لێ بوون بەزانیاریو دڵیان پێ خۆش کردو کردیانە پەیڕەوو پرۆگرامی خۆیانو شوێنی کەوتن، کاتێکیان بەخۆ زانی عەزابی خودا دەورەی دانو لەهەموو لایەکەوە گیرۆدە بوونو ئەوەی گاڵتەیان پێ دەهاتیو بەلایانەوە ئەفسانە بوو دووچاری بوونو تێکیەوە پێچان،

{ ٨٤فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ} کاتێك عەزابی سەختی ئێمەیان بینی ئیمانیان بەخودا هێناو کەوتنە تۆبەو پەشیمان بوونەوە، وتیان: تەنها خودا شیاوی پەرستش بۆکردنەو ئەو بتو صەنەمانەی ئێمە دەمانپەرستن هیچ نینو بەکەڵکی خودایەتی نایەن.

بەڵام { ٨٥فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا} ئیمان هێنانەکەیان بێ سوود بوو لەوکاتەدا کە عەزابی ئێمەیان دی، چونکە ئیمان هێنانی کاتی غەیر غەرەو سەرەمەرگە، ئیمان هێنانی کاتێ ئاوا نرخی نیە، ئیمانی ناعیلاجیو بێ دەرەتانییە ئیمان هێنانی قەناعەتو ئیختیاری نییە، {سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ} ئەمە بڕیارێکی گشتیو هەمیشەی پەروەردگارە، دەربارەی هەموو ئەو ئادەمیزادانەی کاتێ غەرغەرەو دیتنی عەزاب ئیمان دەهێنن، ئەو جۆرە ئیمان هێنانە بایەخی نیەو قبوڵ ناکرێ، ئەمە دابو نەریتێکی هەمیشەیی پەروەردگارە دەربارەی

[1] بۆ نموونە دەیانگوت: {وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ – الجاثية/٢٤} یان: {لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا – الأنعام/١٤٨} یان: {مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ – يس/٧٨}.

هەموو گەلو نەتەوەکانی رابردوو، لەوکاتەدا: کە کافرو بێدین عەزابی خودا دەبینن‌و ئەجەل یەخەیان دەگرێ، خەسارەتمەندی خۆیان بۆ روون دەبێتەوەو دەزانن: کە کار لەکار ترازاوە.

کۆتایی سورەتی غافر

سورەتی (فصلت)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1]حم} - حامیم ئەم پیتە پچڕ پچڕانە وەکوو لەسەرەتای سورەتی (البقره)و سەرەتای هەندێ سورەتی تریشدا ئاماژەمان بۆ کرد ئاگادار کردنەوەی ئادەمیزادە لەسەرسەر ئاسایی قورئان‌و تەحەددا کردن‌و بۆڕدانی ئینس‌و جیننە لەسەر ئەوە: کە ناتوانن نموونەی قورئان بخەنەڕو،

{[2]تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} ئەم قورئان گرنگە بایەخدارەو موعجیزە گەورەیە لەلایەن خودای خاوەن ڕەحم‌و بەزەییەوە نازڵ کراوە،

{[3]كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} ئەم قورئانە پەراوێکی ئاسمانییە، ئایەتەکانی شیکراونەوە، ماناکانی ڕون‌و ئاشکران، بەزمانی عەرەبی نێردراوەتە خوار بۆ ئەوەی لێ تێگەیشتنی ئاسان بێ، ماناکانی گرێ کوێرەیان تێدا نیە، وشەو رستەکانی ڕەوان‌و شیرینن، ئەوانەی زاناو تێگەیشتوون لەڕەوانی‌و بەلاغەتی قورئان حاڵی دەبن.

{[4]بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ} ئەم قورئانە مژدە بەخشە بە موسوڵمانان‌و خۆشەویستانی خودا بە بەهەشت، لەپاداشتی پەیڕەو کردنیان بە قورئان‌و کارپێکردنیان پێی، هەڕەشە لەکافرەکان دەکا بەدۆزەخ چونکە پێچەوانەی فەرمانی خوداو جڵەوگیریەکانی قورئان هەڵس‌وکەوت دەکەن، سورن لەسەر بەدرۆخستنەوەی پەیامی خودا، وەلێ زۆربەی زۆری ئەوانەی ڕوویان لەهەڕەشەی قورئان‌و بانگەوازییەکانی وەرگێڕاوە، ئەوانە گوێ بیستی ئامۆژگاری‌و پەیامی قورئان نین،

{[5]وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ} دەیانگوت: دڵمان لەناو

سُورَةُ فُصِّلَتْ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حمٓ (١) تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ (٢) كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٣) بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (٤) وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ (٥) قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسْتَقِيمُوٓا۟ إِلَيْهِ وَٱسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ (٦) ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ (٧) إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٨) ۞ قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٩) وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ مِن فَوْقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقْوَٰتَهَا فِىٓ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِينَ (١٠) ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ (١١)

پەردەیەکی قایم‌و پتەودایە، ئایەتەکانی قورئانی ئێوەی تێوەناچن‌و پێی ناگەن، گوێچکەمان قورقوشمی تێکراوەو هیچ نابیستێ، لەنێوان ئێمەو تۆدا پەردەو بەربەست هەیە، پەیوەندیمان نابێ. لێمان گەڕێ بانیشی خۆمان بکەین‌و بەکاری خۆمانەوە خەریک بین.

یان مەبەستیان ئەوەیە بڵێن: ئێمە هیچ بایەخێك بەقسەو کردارت نادەین هەڕەشەو وادەت بەهیچ نازانین، چیت پێ دەکرێ بیکەو رامەوەستە؛ {[6]قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ} ئەی پێغەمبەر! وەڵامی قەومەکەت بدەرەوەو پێیان بڵێ: من ئادەمیزادێکم وەکوو ئێوە، تەنها جوداوازی نێوان من‌و ئێوە ئەوەیە نیگام بۆ کراوەو پەیامم بۆ هاتووە بە ئادەمیزادی رابگەیەنم، ئەمن ناتوانم بەزەخت ئێوە بخەمە سەر ڕێگای خوداپەرستی، ئەمن ئەوەندەم لەسەرە پەیامی خوداتان پێ بگەیەنم، پوختەی ئەو پەیامەش بریتیە لەدوو شتی سەرەکی: زانیاری‌و کردەوە بنەمای زانیاری یەکتاپەرستییە، چونکە خودای حەق

یەکێکـەو نابـێ بـەدوو، (الله) خـۆی خودایـەو خـاوەنی بوونەوەرە، کەس هاوەڵی نیەو بێ شەریکە، بتو صەنەمو ملهوڕو چەوسێنەرەوەکان خودا نین، وەکیلی خوداش نینو هیچیان شیاوی پەرستش بۆ کردن نین.

بنـەمای کـردەوە (اسـتقامە)و تۆبـەو پەشـیمان بوونـەوە لەتاوانو کوفرە، {وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ [٧] الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ} هاوارو شیوی دۆزەخ بۆ ئەو موشریکانە؛ کە لەتـەك خودادا شتی تریان قوت کردۆتـەوەو کردویانن بەهاوەڵی خودا، ویژدانیان نیەو مرۆڤدۆستی نازانن، یارمەتی هەژارانو بێ نەوایان نادەن،ماڵو سامانی خۆیان لە ڕێگەی خـودادا خـەرج ناکـەن، بڕوایـان بـە ڕۆژی بـەرێ نیـەو زیندوبوونەوە بەدرۆ دەزانن.

{[٨] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ} بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باشیان ئەنجام داوە، بـەگوێرەی فـەرمانی خـوداو جڵەوگیرییـەکانی هەڵسوکەوتیان کردووە، ئەوانە لای خودا پاداشو پاساوی بێ منەتیان هەیە، قەت نابڕێتەوەو کۆتای نایە.

{[٩] قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ} ئـەی پیغەمبـەری خۆشەویست لـەڕوی سەرزەنـشتەوە بەگـەلو نەتـەوە بتپەرستەکەت بڵـێ: ئەوە ئێوە چۆنو بە چ عەقڵێك بڕوا بـەو خودایە ناکەن، کە زەوی لەماوەی دوو ڕۆژدا بـەدی هێنـاوە، واتـە: بـەدوو قۆنـاغ دروسـتی کـردووە، قۆناغێـك بەشـێوەی کورەیـەکی گـازیی بەدیهێناوە قۆناغی دووەم لەکورەی گازییەوە کردوویەتی بـەو مـادەو پێکهاتانـەی ئێـستا لەسـەریەتی. دەی خودایـەك ئـەوە تواناو دەسەڵاتی بێ، چۆن ئێوە ڕێگە بەخۆتان دەدەن کە ئـەو پەیکەرو داروبەردە بێ گیانانە، یان ئەو فریشتەو جندۆکەو شتی تر بکەنـە هاوەڵی خودا؟ بـەچ عـەقڵێك ئەوانـە دەکەنـە هاوشـانی خـودای بوونـەوەر؟ ئـەو خودایـەی ئـەوە توانـاو دەسەڵاتیەتی ئەو خودای بوونەوەرە،

{[١٠] وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا} پـەروەردگار کێوەکانی لەسـەر زەوی وەکـوو گـوڵمێخ بـەدی هێنـاون، ئـەو کێوانـە تـەوازونی زەوی دەپـارێزنو نـاهێڵن وەشەقـشەقە بکـەوێو گیانلەبەرانی سەری راتڵەقێنێ. {وَبَارَكَ فِيهَا} زەوی پڕ خێـرو فەڕ کردووە، گڵو خۆڵەکەی بووەتـە سەرچاوەی رزقو ڕۆزی، سەروەتو سامانی کانزای جۆراوجۆری تێدا فەراهـەم هێنـاوە. {وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا} رزقو ڕۆزی زیندەوەرانی سەری مەزەنـدە کـردووە، هـەموو کونو کەلەبـەرێکی زەوی واگونجانـدووە کـە بەکەڵکی هەموو جۆرە زیندەوەرێك بێ. {فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ} پەروەردگار، بـەدیهێنانی زەویو ڕێكوپێك کردنـی بـۆ تێـدا ژیـانو ڕەخـساندنی بـژێو بـۆ هـەموو گیانلەبـەرو درەختو ڕووەکی لەچوار ڕۆژدا (چوار قۆنـاغ)دا ئـەنجام داوە بـۆ هـەموو ئەوانـەی هـەوڵو تەقـەڵلای پەیـدا کردنـی بـژێو دەدەن.

{[١١] ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ} واتە:پاش دروستکردنی زەوی، ڕووی کردە بەدیهێنانی ئاسمانو ویستی بەگوێرەی حیکمەتو دانـایی خـۆی تـەواوی بکـاو بیهێنێتـە سـەر حـاڵی ئاسـایی ئێستای...لەو قۆناغەدا ئاسمان بریتـی بـوو لـە کیتلـە گازێکی تاریـكو شـێوە دوکـەڵ، یـان هـەڵمو (سـەدیم) بـوو، خـودا فەرمانی پێ کـرد، کـەپێك بـێو بێتـە کایـەوە، خـۆرو مـانگو ئەستێرەکانی بێنـەدی، وەکوو چۆن فـەرمانی بـە زەوی کـرد، کەشـێوو دۆڵو چـۆمو کانیـاوو گـژوگیاو درەخـتو پێداویستییەکانی تری ژیانی تێدا بێتە دی، بەتەواوی خوڵقاو هاتەکایەوە، ئـیتر ئاسمـانو زەوی پێکـەوە ملکـەچو بـەگوێرەی ویستی خودا هاتنە دیو حاڵی ئاسایی ئێستایان بەخۆیانـەوە بینی.

{[١٢] فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا} واتە: ئاسمانـەکانی پێکهێنـاون لـەدوو قۆناغـدا یـان بـۆ دوو مـاوە (دوو ڕۆژ) ڕێکـی خـستوون، ئەمـە جگـە لـەو چـوار قۆنـاغ (چـوار ڕۆژ)ی کـە زەوی تێـدا دروسـتکردوون کـەوابوو مـاوەی دروسـتکردنو بـەدیهێنانی ئاسمانـەکانو زەوی شـەش ڕۆژ (شەش ماوە) شـەش قۆنـاغی پێچووە، {وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا} واتە: ئەو یاساو نیزامەی کە پێـی هەڵدەسوڕێن ئەنجامی داونو ڕێکی خستن. {وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا} ئاسمانی دونیامان بەئەستێرە رازاندۆتـەوە، لەهەمان کاتـدا ئـامێری پارێزگـارینو پـەرژینن بـۆ ئـەوەی شـەیاتینی توخنی ئاسمان نەکـەون، هـەروەها ئەستێرەکانمان لەلێکدانو

فَقَضَىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَآءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَٰعِقَةً مِّثْلَ صَٰعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ جَآءَتْهُمُ ٱلرُّسُلُ مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ قَالُوا۟ لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةً فَإِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِي ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَقَالُوا۟ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِيٓ أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْيِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَخْزَىٰ ۖ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَٰعِقَةُ ٱلْعَذَابِ ٱلْهُونِ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

لێك خشاندن پاراستوون، هەموویان بەرێكو پێكی دێنو دەچنو رێی خۆیان لێ تێك ناچێ، {ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ} ئەو یاساو نیظامە رێكو پێكە نەخشەكێشانو دەست رەنگینی خودای بالادەستو زانایە.

{[١٣] فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ} ئەی پێغەمبەر! بە بتپەرستە سەرەڕەقەكانی قورەیش بڵێ: ئەگەر ئێوە وێڕای ئەو هەموو بەڵگە ئاشكرایانە لەسەر راستی پەیامەكەم، پشت هەڵبكەنو بەپیر بانگەوازییەكەمەوە نەیەنو ئیمان بەتاكو تەنهای خودا نەهێنن، بیر لەبوونەوەر نەكەنەوە، ئەوە من لەعەزابێكی كوشندە دەتانترسێنم، عەزابێك بشوبهێتە ئەو عەزابە كۆكوژو ریشەكێشكەرەی تووشی قەومی عادو سەمود هاتو لەناوبان بردن،

{[١٤] إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ} ئەو گەلو نەتەوانە، عەزابی خودا یەخەی گرتن كاتێك پێغەمبەرانیان هاتنە سەریانو پەیامی خودایان پێ گەیاندنو فەرمانیان پێ كردن بەیەكتاپەرستی، گەلو نەتەوەكانیان بەدرۆیان خستنەوە، وتیان: پێغەمبەر نابێ ئادەمیزاد بێ، بەڵكوو دەبێ فریشتە بێ. {قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ} بە پێغەمبەرەكانیان گوت: ئەگەر خودا بیویستایە پێغەمبەر بنێرێ فریشتەی دەنارد، ئادەمیزادی نەدەكردە پێغەمبەر ئێوەی ئادەمیزاد چ رێزو نرخێكتان بەسەر ئێمەوە هەیە؟ ئێمە بڕوا بەئێوە ناكەینو شوێنتان ناكەوین.

ئەمجار بەدوورو درێژی باسی چۆنیەتی لەناوچوونی گەلی عادو سەمود دەكاو دەفەرموێ: {[١٥] فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً} گەلی عاد لەسەر زەوی تەكەبوورو خۆبەزلزانیان نواند، ئیمانیان بەخوا نەهێناو پێغەمبەرانیان بەراست نەزانین، خۆیان بەسەر خەڵكی تردا هەڵدەنایەوەو بوغرابوونو لەخۆیان بایی بوون، وتیان: كێ لە ئێمە بەهێزترە؟ كێ دەتوانی ئێمە ببەزێنێ؟ ئێمە بالابەرزو دەستو مەچەك قەوی شانو مل پانین، هیچ شتێك ناتوانێ ئێمە بۆ ویستی خۆی مل كەچ بكا، {أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ} ئایا نازانن‌و بیر ناكەنەوە، لەگەڵ كێدا بەربەرەكانی دەكەن،

ئەوكەسەی ئەوان بەربەرەكانی لەگەڵ دەكەن خودای بوونەوەرە، بەدیهێنەری مەخلوقاتە، خاوەنی هەموو هێزو توانایەكە، هەڵمەتو عەزابی توندوتیژە، دەتوانێ سامناكترین سزایان بەسەردا بدا، هەرچی بیەوێ ببێ دەبێ، ئەوان دەزانن ئایاتی ئێمە حەقو چەسپاوو ئاشكران، وەلێ لەختو خۆڕایی ئینكاری دەكەن، موعجیزەی گەورەو بێ وێنەی وەكوو قورئان رەت دەكەنەوە،

{[١٦] فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ} رەشەبایەكی توندو ساردمان ناردنە سەر، تا بڵێی ساردو دەنگ گەورەو وێرانكەر، بەسەر هەرچیدا بڕۆیشتایە دەیپرواندو تێكی دەدا، دەیكردە وێرانەو كەس تێدا نەماو، ئەمەش لە رۆژانێكی شومو نەگبەتدا {[١٧] وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى} هۆزی سەمودیش رێگای حەقو راستیمان بۆ روونكردنەوە، حەقو بەتاڵمان بۆ لێك جیا كردنەوە پێغەمبەرمان بۆ ناردن، موعجیزەمان لەسەر دەستی پێغەمبەرەكانیان نیشان دان، سەرەنجام ڕاكێشان بۆ

ئـــەوەی لەبەڵگـــە کەونیـــەکان ورد ببنـــەوە، ڕوو بکەنـــە خوداناسیو یەکتاپەرستی، کەچی ئەوان کوفرو بێدینیان هەڵبژارد، ڕوویـان کـردە سەرپێچیو یـاخی بوون، {فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} گرمـەو ناڵەو بوومەلـەرزەی عـەزابی ڕیسواکەر گرتنـیو تێکیـەوە پێچان، بەڵایەکی گەورەو سامناك یەخـەی گـرتن ئەمـەش بـەهۆی کردەوە خراپەکانیان.

{[١٨]وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ} صـاڵحو ئەوانـەی ئیمانیان پێ هێنابوو ڕزگارمـان کـردن، ئـەو عەزابە سەختە نەیگرتنەوە!

{[١٩]وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ} ئـەی پێغەمبەر! ڕووداوی ئـەو ڕۆژە بـۆ قوڕەیشییەکان بـاس بکـەو بیانترسێنە بۆ ئـەوەی بەخۆیانـدا بچنەوەو واز لـە سـەرڕەقی خۆیان بێنن! ئەو ڕۆژەی دوژمنانی خودا لە سارای مەحشەردا کۆدەکرێنـەوە بـۆ ئـەوەی حـەقو حـسابیان لەگـەڵ بکـرێو ئەمجار بە پاڵەپەستۆ بۆ دۆزەخ بەرێ بکرێن، پێشیان ڕادەگیرێ بـۆ ئـەوەی پاشـەکانیان پێیـان بگـەنو یـەکتر بگرنـەوەو بڵاونەبنەوە، بەکۆمەڵ بەرەو دۆزەخ ڕاپێچ بکرێن.

{[٢٠]حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} هەتا دەگەنـە لای دۆزەخو ڕادەوەستێنرێن پرسـیاریان لێ دەکرێ لەتاوانـەکانیان، جا ئەگـەر دانیـان بـە تاوانەکانیانـــدا نـــەهێنا، گوێـچکە یـــان چـــاویانو پێـــستیان شایەتییان لێ دەدەن، هەر تاوانێك بەدەست کردبێتـی دەست دەبێتـە شایەت بەسـەریەوە، بەقاچ بـۆی چووبێ قاچی لێـی دەبێ بەشایەت، ئەگەر بەپێستی کردبێتـی پێـستی شایەتی لەسـەر دەدا، مـەوقیفێکی حەرێجـەو تـا بڵێـی جێگـای سەرسوڕمانە...

{[٢١]وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا؟} ئەندامـەکانی جەسـتەیان بـە پێـستیان دێـژن ئـەوە بۆچـی شـایەتیتان لێداین؟ {قَالُوا: أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ} ئەندامـەکانی جەستەیان وەڵامیان دەدەنـەوە دەڵێن: بەدەست خۆمـان نیـە، خـودا وەزمومـانی هێنـاوین، ئـەو خودایـەی هـەموو شـتێکی وەزمان هێنـاوە ئێمەشی وەزمـان هێنـاوە، {وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} یەکـەمجار خـودا دروسـتی کـردوونو هەربۆلای ئەو دەگەڕێنەوە[1].

{[٢٢]وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ} ئەم فەرمایشتەیان لە فەرمایشتی پـەروەردگارە، یـان کـەلامی فریـشتەکانە، یـان لـە وتـەی(جلود)ە یـان قسەی هەندێکیانـە بەهەنـدێکیان، واتـە: لەوەدەمەیـدا کـە تاوانتـان دەکـردن نـەتان دەکـرد بـەدزی ئەندامـەکانی جەسـتەتانەوە ئـەنجامیان بـدەن، لـەوە نەدەترسـان: کـە ئەندامـەکانی جەسـتەتان شایەتیتان لێ بـدەن، بـەڵکوو شانازیتان بـەکوفرو بێدینییـەوە دەکـردو بەئاشـکرا ملتـان لێ دەنـا، یـان نـاتوانن تاوانەکانتان پـەردەپۆش بکـەن، چـەندێك بەدزیـەوە بیانکـەن خودا ئاگای لێیـە. {وَلَكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ} وەلێ گومانتـان وابـوو: کـە خـودا زۆر لـەو تاوانانـەی ئێـوە دەتـانکردن ئاگـای لێ نیـە، بۆیـە پرکێـشیتان کـردنو خۆتان لەکوفرو تاواندا نوغرۆ کرد. {[٢٣]وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنْ الْخَاسِرِينَ} ئا ئـەو گومانـە هەڵەیـەتان کـە پێتـان وابـوو خـودا بـێ ئاگایـە لـە زۆر لـەو تاوانانەی دەیانکەن، ئێوەی هەڵنا بۆ ئەوەی مل لەتاوان بنێن، هـەر ئەوەشبـوو ئێـوەی تووشـی ئـەو عەزابـە سـەختە کـردو بەفەتارەی بردن.

{[٢٤]فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ} ئەگەر دان بەخۆیاندا بگرنو ئارام بگرن ئارامگرتن بێ هودەیە، ئەگەر صەبریشیان نەبێ ئەوە دۆزەخ جێگایانـەو خۆشیان بێو ترشیان بێ لە دۆزەخ ڕزگاریان نابێ، خۆ ئەگەر بیانەوێ پاساو بۆ تاوانـەکانیان بهێننـەوەو بیانوو بدۆزنـەوە، ئەوە تـازە دەرگـای تۆبـەو پەشیمانبوونەوە داخـراوە، عوزرو پاساو کەڵکیان نەماوە.

{[٢٥]وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاء فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ} لەئاکامی دڵڕەقیو خراپەکاری سروشتی خۆیان، شەیاتینیو

---

[1]- ئێـستاکە سـەعات هەشـتو نیـوی شـەوی (٢٠٠١/١٠/٨)ی زاینییـە هەواڵـەکان ڕایانگەیانـد کـە وڵاتـە یـەکگرتووەکان هێرشـی خـۆی بـۆ سـەر ئەفغانـستان دەسـت پـێ کـردو شـاری کابوڵو قەندەهارو جەلال ئاباد بۆردومان کران.

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٢١) وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ (٢٢) وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ (٢٣) فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ (٢٤) ۞ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ (٢٥) وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ (٢٦) فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ (٢٧) ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ (٢٨) وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ (٢٩)

گومڕاکەری جندۆکەو ئادەمیزادمان بەسەردا باڵادەست کردوون، کردەوەی ڕابردوو داهاتوویان لەپێش چاو جوان کردوونو دەکەن، هەرچی خراپەکاریو بیروباوەڕی پوچو بێ بناغەیە لەبەر دڵیان شیرینی دەکەن، بۆ ئەوەی پتر لەزەلکاوی گومڕاییدا نوغرۆیان بکەن، کاری ناشیرینیان لەلا جوان دەکەن،{وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ} بڕیار دراوە بۆیانو لەسەریان چەسپاوە کە عەزابی دۆزەخ بیانگرێتەوە، لەگەڵ ئەو گەلو نەتەوە کافرو گومڕایانەدا کە لە پێشیانەوە بەکافری مردوون، لەجندۆکەو ئادەمیزاد، چوونە توونی نەمانەوە، عەزابی سەختو دژوار یەخەی گرتوونو ڕزگاریان نابێ، هەموو گەلو نەتەوەیەکی گومڕا بەئینسو جینەوە، بەڕابردوو حازرو داهاتووەوە، هەموویان خەسارەتمەندو بەفەتارە چوو دوور لەڕەحمەتی خودان.

{[٢٦] وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا: لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ} هەندێك لەکافرەکان بەهەندێکی تریان دەگوت: کوڕینە دەخیلتان بین گوێ بۆ ئەم قورئانە مەگرن، لەکاتێکدا کە گوێتان لێیەو دەخوێندرێتەوە بیکەنە هەراو هوریاو ژاوەژاو، با کەس لێی خاڵی نەبێ، بیکەنە فاكو فیكو چەپڵە لێدانو گۆرانی گوتن، بەڵکوو دەنگی ئێوە زاڵ بێ، یان فەرمانبەرداری فەرمانو جڵەوگیرییەکانی ئەم قورئانە مەبن، بەشیعرو سیحرو هەڵبەستراوی لەقەڵەم بدەن، بەڵکوو قسەتان سەر بکەوێو کەس شوێنی نەکەوێ.

{[٢٧] فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ} سەختترین سزای دۆزەخ بەکافرەکان دەچێژین، تۆڵەی کردەوەی بەدو بەدڕەفتارییان لێ دەستێنین، تۆڵەی ڕەتکردنەوەی قورئانو لەمپەڕ دانان لەبەردەم ئەوانەی دەیانەوێ موسوڵمان ببن لێ دەسێنینو بەسەریانەوە ناچێ، سزای خراپترین کردەوەیان دەدەینەوە، کام کردەوەیان ناشیرینو بەدە ئەوەیان بۆ حسێب دەکەین،

{[٢٨] ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ} ئا ئەو سزا سەختەی کە پێیان دەچێژین لەسەر خراپترین کردەوەیان کە هاوەڵدانانە بۆ خودا، سزای دوژمنانی خودایە، سزای ئەوانەیە کە پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستوونەوە، لەئاستی بەندایەتی کردن بۆ خودا لوتبەرزییان نواندووە، هاوەڵیان بۆ بەدیهێنەری خۆیان داناوە، بۆ ئەوانە لەناو دۆزەخدا ماڵی هەمیشەیی هەیە، بۆ هەتا هەتایە ئەوەجێگاو نشینگەیانە، ساتەوەختێك لێی دەرناچنو ئەو سزایەیان لەکۆڵ نابێتەوە، ئەمەش پاداشی ئەوەیانە کە دەیانگوت: قورئان کەلامی خودا نیەو لەخوداوە نەهاتووە!

{[٢٩] وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ} کافرەکان داوایان کرد (داوا دەکەن) وتیان: خودایە! ئەوانەی لەو دوو تاقمەی ئادەمیزادو جندۆکە ئێمەیان گومڕا کردووە نیشانمان بدە با بیانخەینە ژێر قاچمانەوەو بیانساوینەوە، تۆزێك داخی دڵی خۆمانیان پێ بڕێژین، بیانکەینە بنکڵی ناو ئاگرو بکەونە (ئەسفەلە سافیلینەوە) ژێر هەمووانمان بکەون، توندترین سزایان بدرێ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ
ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ
ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾
وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ
إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ
ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ
وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ
إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ
فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِ
ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ لَا تَسْجُدُواْ لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُواْ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ ٱسْتَكْبَرُواْ فَٱلَّذِينَ عِندَ
رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُۥ بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ۩ ﴿٣٨﴾

{[٣٠] إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا} بێگومان ئەوانەی وتیان خودامان (الله)یە دان بەخودایەتی خوداو بەتاكو تەنهایی‌دا دەنێن‌و بڕوایان وایە هەر زاتی (الله) خودایەو هەر ئەو شیاوی خودایەتیەو بەردەوامیش بوون لەسەر ئەو بیروباوەڕەو كەسی تریان بە خودا نەزانی، پابەندی فەرمانن‌و نەهیەكانی پەروەردگار بوون‌و لەسەر ئەو حاڵەش مردون، ئەوانە... {تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ} فریشتەی تایبەت بەیارمەتیدانی موسوڵمانان دێنە سەریان‌و دڵیان خۆش دەكەن، ترس‌و خۆفی داهاتوویان لێ دەڕەوێننەوە، لەسێ حاڵەتی تەنگانەدا فریایان دەكەون موژدەیان پێ دەدەن، لەكاتی مردندا، لەگۆڕدا، لەكاتی زیندوبوونەوەدا. وایان لێ دەكەن ترسی داهاتوویان نەبێ، بەپەرۆش نەبن بۆ ئەو ژیان‌و ماڵ‌و حاڵەی لەدونیادا هەیانبووەو بەجێیان هێشتووە، مزگێنی چوونە ناو بەهەشتیان پێ دەدەن، بەمەش مرازیان حاصڵ دەبێ‌و دڵنیایی‌و دڵئارامی ڕوویان تێ دەكا.

فریشتەكان كە دەچنە لای موسوڵمانان دڵخۆشیان دەكەن پێیان دەڵێن: {[٣١] نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ} ئێمە ڕاسپێردراوین كە لەژیانی دونیاتانداو لەژیانی قیامەتتاندا پارێزگاریتان بكەین، جا ئەوكاتە {وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ، [٣٢] نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ} بۆ ئێوە هەیە لەبەهەشتدا هەرچی ئارەزو بكەن، هەرچی بتانەوێ‌و داوای بكەن، دەست لەعاست بۆتان ئامادەیە، ئەم هەموو نازو نیعمەتانە بۆ ئێوە بەیدەست كراوەو دابین كراوە لەلایەن خودای لێخۆشبوو لەتاوان‌و خاوەن ڕەحم‌و بەزەیی.

{[٣٣] وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ} ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: مەبەست بە {مَنْ} لەئایەتەكەدا پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) هەروەها هەر كەسێ بەرنامەی ئەو پەیڕەو بكا...

{[٣٤] وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ} هەرگیزاو هەرگیز كرداری چاك‌و ڕەوشتی بەرزو جوان وەكوو ڕەفتاری بەدو كردەوەی ناشیرین نین، ناچنە ریزی یەكترەوەو وەكوو یەك حیسابیان بۆ ناكرێ، كەوابێ ئەی بانگەوازیكەر ڕەوشتی پەسەند پەیڕەو بكەو بەچاكە خراپە دوور بخەرەوە، لەبەرامبەر خراپەكاراندا چاكە پەیڕەو بكە، بەڵكوو شەرمەزاربن‌و بەخۆیاندا بچنەوەو واز لەخراپەكاریی خۆیان بێنن! {فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ} ئیتر لەگەڵ ئەو كەسەدا كە لەنێوان تۆو ئەودا دوژمنایەتی هەیە دۆستایەتیەك پەیدا دەبێ هەر دەڵێی خۆشەویستێكی نزیك‌و دڵسۆزە، دوژمن دەبێتە دۆست، ئای كە ئاكامێكی باش‌و بەنرخە، دوژمن ببێتە دۆست‌و برادەر!

{[٣٥] وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ} قبووڵی ئەم ئامۆژگاریە ناكا مەگەركەسێك خۆراگرو پشوو درێژ بێ، بتوانێ بەچاكە خراپە بپوچێنێتەوە، خۆ بۆ ناخۆشی‌و ناڕەحەتی رابگرێ، كەسێ دەتوانێ بەچاكە خراپە بڕەوێنێتەوە، كە خاوەنی بەختەوەریی دونیاو قیامەت بێ، بەشێكی باشی هەبێ لەخێرو چاكە.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَآ ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِى ٱلنَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِىٓ ءَامِنًا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ ٱعْمَلُوا۟ مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُۥ لَكِتَٰبٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ قُرْءَانًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا۟ لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥٓ ۖ ءَا۬عْجَمِىٌّ وَعَرَبِىٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

{[٣٦] وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} ئەی ئادەمیزاد! هەرکاتێك شەیتان وەسوەسەی خستە دڵتەوەو ویستی لەرێگەی چاکەکاری لات بداو نەهێڵێ لەبەرامبەر خراپەکاری خەڵکیدا چاکە بکەی، پەنا بگرە بەخودا لەشەرو نەگبەتی، داوابکە خودا لەشەڕو فرتو فێڵی ئەو نەگریسە بتپارێزێ. بێگومان خودا شنەوایە بەپاڕانەوەو پەناگرتنی تۆ، زاناو ئاگادارە بە وەسوەسەو ختوکەی شەیتان‌و عەزمو جەزمی ئادەمیزاد لەسەر کردەوەو بیروباوەڕی‌و دڵسۆزی‌و راستگۆیی لەهەڵوێستیدا.

{[٣٧] وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ} لەبەڵگەو نیشانەی هەبوونی خوداو تواناو دەسەڵاتیەتی، کاتی شەوو رۆژ، تاریکی ئەوو روناکی ئەم بەشوێن یەکدیدا هاتنیان‌و زیادبوونی ئەم لەسەر حیسابی ئەوو بەپێچەوانەشەوە، هەروەها دروستکردنی خۆری پرتەو بەخش‌و مانگی نورانی، بەشوێن یەکدا هاتنیان‌و هەریەکەیان لەدائیرەی خۆیدا هاتوچۆیانە... {لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ} سوژدە بۆ خۆرو بۆ مانگ مەبەن، سوژدە بۆ ئەستێرەی گەش‌و گای رەش مەبەن {وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ} بەڵکوو سوژدە بۆ ئەو خودایە بەرن، کە ئەوانەی دروست کردوون، هەر ئەو شیاوی عیبادەت بۆ کردنە، ئەگەر راست دەکەن ئێوە بەندایەتی هەر بۆ ئەو دەکەن.

{[٣٨] فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ} جا ئەگەر کافرەکان سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی‌و دەمارگیری‌و خۆیان بە گەورەزانی‌و سوژدەیان بۆ خودا نەبردو یەکتاپەرستییان ئەنجام نەدا، هەندێکیان فریشتەیان پەرستو بڕێکیان ئەستێرەیان پەرستو بەشێکیشیان بوونە پارەپەرستو گرۆیەکیان بتپەرست بوون بەشێکیشیان هاوەڵیان بۆ خودا دانا.

{[٣٩] وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ} هەندێ لە بەڵگەو نیشانەی دەسەڵاتی خودا لەسەر زیندوبوونەوەو هاتنی قیامەت ئەوەیە: کە تۆ کاتی واهەیە زەوی دەبینی سوتەمەڕۆو زەرد هەڵگەڕاو، بێ شینایی‌و بێ نیشات، کەچی کە پەروەردگار باران بەسەر زەویدا دەبارێنێ، ئیتر ئەو خاکە مردووە بێ گیانە سوتەمەڕۆیە وەجەو جوڵ دەکەوێ‌و فشەڵ دەبێ‌و گژوگیا دەڕوێنێ‌و جۆرەها گوڵو رووەك دەڕوێ، بەجۆرەها رەنگ‌و شێوەی رەنگاو رەنگ خۆی دەنوێنێ. {إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} بێگومان ئەو کەسەی ئەو زەوییە سوتەمەڕۆیەی زیندو کردۆتەوە مردوانیش زیند دەکاتەوە، قیامەت هەڵدەستێنێ‌و حەشر بەرپا دەکا، بێگومان ئەو خودایە خاوەن دەسەڵاتە بەسەر هەموو شتێکدا خاوەن هێزو توانایەو هیچی لێ یاخی نابێ.

{[٤٠] إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا} بێگومان ئەوانەی روو لەحەق وەردەگێڕن، قورئان لە پلەو پایەی خۆی دادەبەزێنن‌و گۆڕانکاری تێدا دەکەن، بڕوا بە حیکمەت‌و دەسەڵاتی خودا لەبونەوەردا ناکەن، ئەوانە لە ئێمە شاراوە نین، پێیان دەزانین: ئاگامان لەهەڵس‌و کەوتییانە، تۆڵەیان لێ دەستێنین، ناهێڵین ئاوا بۆیان سەربچێ. ئەمجار جۆری تۆڵەستاندنەکەو سزادانەکەیان دیاری دەکاو دەفەرموێ:

{أَفَمَن يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ} ئایا کەسێ ڕۆژی قیامەت بەتۆپزی توڕبدرێتە ناو دۆزەخەوەو لەتۆڵەی بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەردا سزا بدرێ، حاڵی باشترە یان ئەو کەسەی ڕۆژی قیامەت دێتە سارای مەحشەرەوەو دڵنیایە لەسەرەنجامی خۆیو ئەمینە لەعەزاب؟ بێگومان چون یەك نینو ناخرێنە تای تەرازوی یەکترەوە! دەی کەوابێ {اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} بەویستی خۆتان چی دەکەن بیکەن، دڵنیابن خودا بەکردارو ڕەفتارتان ئاگادارو بینایەو هیچی لێ گوم نابێ، بەگوێرەی کردەوەکانتان پاداشو سزا وەردەگرنەوە، چاکە بەچاکە خراپە بەخراپە.

{[41]إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ} بێگومان ئەوانەی کافرنو بڕوا بە قورئان ناکەن، کەبۆیان نێردراوە، بەناڕەوا پەیامەکەی ڕەتدەکەنەوە، ئەوانە بەدبەختو چارەڕەشو بەفەتارە چوون، لەپاساوی بێدینی خۆیاندا تۆڵەیان لێ دەستێندرێ. {وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ [42]لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ} بێگومان ئەو قورئانەی ئەوان بڕوایان پێ نیەو ڕەتی دەکەنەوە، بەرزو پیرۆزەو بەرپەرچی نادرێتەوە، هی ئەوە نیە تانەی لێ بدرێ، کەس ناتوانێ پوچی بکاتەوە، لەهیچ ڕوویەکەوە بەدرۆ ناخرێتەوە، هیچ نامەیەکی ئاسمانی نیە بەدرۆی بخاتەوە، پارێزراوە لەهەموو کەمو کورییەك، خودا نازڵی کردووەو هەر ئەویش دەیپارێزێ، {[43]مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ} ناگوترێ بەتۆ لەلایەن ئەو موشریكو بتپەرستانەوە جگە لەوەی بە پێغەمبەرانی پێش تۆ گوتراوە، ئەوەی دەربارەی تۆ دەگوترێ، کە ساحیری، درۆزنی، شاعیری، شێتی... هتد. بە پێغەمبەرانی پێشووش گوتراوە، ئەوانیش وەکوو تۆ لەلایەن نەتەوەکانیانەوە بەدرۆ خراونەوە؛ گاڵتەیان پێ کراوە، بوختانیان بۆ هەڵبەستراوە، ئەوان لەبەرامبەر هەڵوێستی ناپەسەندی گەلەکانیاندا خۆڕاگرو پشوو درێژ بوون تۆیش وابەو چاو لەوان بکە. بێگومان خودای تۆ ئەی محمد! خاوەن لێخۆشبوونو چاوپۆشییە، بۆ ئەوانەی تۆبە دەکەنو لەتاوانەکانیان پەشیمان دەبنەوە، هەروەها خاوەنی سزای توندو دژوارە بۆ ئەوانەی سوورن لەسەر کوفرو بێدینیو پەیامەکەی بەدرۆ دەخەنەوە.

{[44]وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ} واتە: لەفەرزێکدا ئێمە ئەم قورئانەمان بەغەیری زمانی عەرەبی نازڵ بکردایە، کافرەکانی قوڕەیش گەزافیان دەکێشاو دەیانگوت: ئەوە بۆ بەزمانی ئێمە ئایەتەکانی نەهاتوونە خوارێو شی نەکراونەوە، بۆ ئەوەی لێی حاڵی بینو بزانین چی تێدایەو باسی چی دەکا، ئێمە عەرەبینو لەزمانی عەجەم حاڵی نابین، هەروەها دەیانگوت: چۆن کەلامی ناعەرەب بۆ عەرەب دەنێردرێ؟ ئەگەر بەزمانی غەیری عەرەبی بنێردرایە بیانوویان بەدەستەوە دەبوو، دەیانگوت چۆن دەبێ نامە بەزمانی ناعەرەبو بۆ عەرەب نێردراوە!؟ چۆن لێی حاڵی بینو چۆن پەیڕەوی بکەین؟ {قُلْ} ئەی محمد! بەو موشریکانە بڵێ: {هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ} ئەو قورئانە هیدایەتدەری موسوڵمانانە، ڕێبازی حەقو ڕاستیان نیشان دەدا شیفای دڵو دەروونیانە، {وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى} ئەوانەی بڕوا بەهەبوونو تاكو تەنهایی خوداو پێغەمبەرێتی موحەممەدو پەیامەکەی ناکەن، قوڕقوشم لەگوێچکەیاندا هەیەو کەلامی حەق نابیستنو لێی حاڵی نابن، نایانەوێ تێ بگەن، ترسی ئەوەیان هەیە بەرژەوەندییەکانیان لەدەس بچن، بۆیە ئامۆژگاری یەکتریان دەکرد؛ کە لەغوەو هاشو هوشی بخەنە سەرو لەکاتی خوێندنەوەیدا ژاوەژاوو هەراو هۆریا بەرپا بکەن بۆ ئەوەی کەس تێی نەگاو نەزانن چی تێدایە. {أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ} حاڵو وەزعی ئەو نەفامانە لە تێنەگەیشتنو حاڵی نەبوون وەکوو حاڵی کەسێك وایە لەشوێنێکی دوورەوە بانگی لێ بکرێ، گوێی لەدەنگێك هەیە بەڵام تێی ناگا.

دەفەرموێ: {[45]وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ} ئەی پێغەمبەر! بەهەڵوێستی قوڕەیشییەکان دڵگران مەبەو، کە پەیامەکەت ڕەت دەکەنەوە، چونکە ئەوە دابو نەریتێکی کۆنە، گەلو نەتەوەکان پەیڕەویان کردووە بەرامبەر پێغەمبەرەکانیان، بۆ نموونە ئێمە مووسامان کردە پێغەمبەرو تەوراتمان پێداو ناردمانە سەر فیرعەونو

نەتەوەکەی‌و نەتەوەی ئیسرائیل، هەبوو ئیمانی پێ هێناو هەبوو پەیامەکەیان ڕت کردەوە، {وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ} ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کەلەپێشدا بڕیاری خودا بەوە دەرچوو، کەبەعەزابی کۆکوژ کافرە قورەیشییەکان لەناو نەباو ئاسەواریان نەبڕێتەوە وەکوو گەلی عادو سەمود، زوو عەزابی بۆ دەناردن‌و لەناوی دەبردن، بەڵام حیکمەتی خودا واهاتووە: کە تا ڕۆژی قیامەت عەزابیان دوابخاو ئەوکاتە تۆڵەی سەرپێچی‌و سەرڕەقیان لێ بستێنێ، {وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ} بێگومان کافرەکانی قورەیش لەگوماندان بەرامبەر قورئان‌و پەیامەکەی ڕەت دەکەنەوە.

{[٤٦] مَّنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاء فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ} هەرکەسێ لەدونیادا کارێکی باش ئەنجام بدا سودەکەی بۆ خۆیەتی، کەسێکیش خراپەی کرد زیانەکەی لەسەر خۆیەتی، هەموو کەسێ بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوە ئیمان‌و باوەڕی پەسەندی هەبێ‌و کردەوەی چاك بکاو بۆخۆی قازانجەو دەبێتە هۆی بەختەوەری خۆی، ئەگەر لەخودا یاخی بێ‌و ڕەفتاری بەدبێ زیانەکەی بۆ خۆیەتی.

کۆتایی جزمی بیست‌و چوارەم

{[٤٧] إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ} زانیاری دەربارەی قیامەت‌و کاتی هاتنی هەر بۆ خودایە کەسی تر ئەو زانیارییەی نییە. ئەمە وەڵامی پرسیارە وەك بڵێی پرسیارکەرێك پرسیار بکاو بڵێ: ئەری ئەو ڕۆژە کەی دەبێ کەهەموو کەس کردەوەی خۆی دێتەوە ڕێ؟ {وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ} پەروەردگار زانستی ڕەهای هەیە، هەر میوەو بەروبومێك لەتوێکڵ‌و غونجەو قروێلکی خۆی بێتەدەر خودا پێی ئاگادارەو دەزانێ کەی دێتەدەر، ئاگادارە بەوەی مێینە چی لەمنداڵدانی خۆیدا هەڵگرتووە چۆنی هەڵگرتووەو کەی دەیدەنێ ماوەی حەملی چەندەو چۆنە. زانیاری دەربارەی قیامەت عائید بەخودایە، هەروەکوو چۆن هەموو زانیارییەکی غەیب‌و پەنامەکی لەخەزێنەی زانستی

﴿إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَٰتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَآءِى قَالُوٓا۟ ءَاذَنَّـٰكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَدْعُونَ مِن قَبْلُ وَظَنُّوا۟ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَّا يَسْـَٔمُ ٱلْإِنسَـٰنُ مِن دُعَآءِ ٱلْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ ٱلشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَـٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَـٰذَا لِى وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّىٓ إِنَّ لِى عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَـٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِۦ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ ءَايَـٰتِنَا فِى ٱلْـَٔافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآءِ رَبِّهِمْ أَلَآ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍ مُّحِيطٌۢ ﴿٥٤﴾

خودایە... {وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي؟ قَالُوا: آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ} ئەی پێغەمبەر بیر لەو ڕۆژە بکەرەوە ئەو ساتە وەختە بێنەرە بەرچاو کە پەروەردگار بانگی موشریك‌و بتپەرستەکان دەکا لەڕۆژی قیامەتدا، بەشێوازی گاڵتەو لاقرتێ‌و سەرزەنشت کردن پرسیاریان ئاراستە دەکاو دەفەرمووێ: کوان‌و لەکوێن ئەوانەی ئێوە پێتان وابوو هاوبەش‌و هاوشانی من‌و عیبادەتتان بۆ دەکردن، دە بانگیان لێ بکەن با بێن شەفاعەتتان بۆ بکەن، با سزاو عەزابتان لێ دووربخەنەوە، هەموو موشریك‌و بتپەرستەکان وەڵام دەدەنەوەو دەڵێن: ئێمە پێمان ڕاگەیاندوی‌و بەئاشکرا هاوار دەکەین کە ئەمڕۆ هیچ کەس لەئێمە ئامادە نییە ئەوە بدرکێنێ‌و دان بەوەدا بنێ کەزاتی پاکت شەریکی هەبێ، کێ هەیە ئەمڕۆ ئەو حەقیقەتە نەزانێ کە تۆ بێ شەریکی.

{[٤٨] وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَدْعُونَ مِن قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ} ڕۆژی قیامەت ئەو موشریك‌و بتپەرستانە خوداکانی

خۆیان لێ گوم دەبن‌و ئەو بت‌و صەنەمانەی لەدونیادا پەرستشیان بۆ دەکردن نموویان نامێنێ‌و هیچیان بۆ ناکرێ ناتوانن کەمترین سودیان پێ بگەیەنن، ئەوکاتە بەبرینی خۆیان دەزانن. بۆیان مەعلووم دەبێ کەهیچ پەناگاو مەلجەئێك نییە پەنای بۆ بەرن لەعەزابی خودا بییان پارێزێ.

{٤٩ لَا يَسْأَمُ الْإِنسَانُ مِن دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ} ئادەمیزاد وەڕز نابێ لەوەی داوا دەکا لەخودا خێرو خێراتی بەسەردا بڕێژێ‌و ماڵ‌و سامانی زۆرتری بێ‌و تەندروست‌و دەسەڵاتی زۆری بدرێتێ، خۆ ئەگەر ئەو مرۆڤە شەڕو نەگبەتی توش هات هەژاری‌و نەخۆشی یەخەی گرت ئیتر دونیای لێ تەنگ‌و تاریك دەبێ‌و ناهومێدی لەڕەحمەتی خوداو ڕەشبینی لەژیاندا ڕوی تێ دەکاو پێی وایە ئیتر ئەم بەڵاو ناخۆشییانەی لەسەر لاناچن‌و جارێکی تر تووشی خێرو خۆشی نابێتەوە.

{٥٠ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي} واتە: ئەگەر ئێمە پاش ناخۆشی‌و بەڵاو موصیبەت خێرێکی پێ ببەخشین؛ پاش نەخۆشی، تەندروستی پێ بدەینەوە، بەڵاو کارەساتی لێ دوور بخەینەوە پاش هەژاری‌و دەوڵەمەندی بکەینەوە، دوای زەلیلی‌و ژێردەستەیی ئازادی‌و شکۆمەندی بۆ دەستەبەر بکەین لەجیاتی ئەوەی شوکرو سوپاسی خودا بکا، دەڵێ ئەمە مافی خۆمە بەسەر خوداوە، ئەمە ئاکامی تێکۆشان‌و لێهاتویی خۆمە، {وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً} دەڵێ بڕوام وانیە قیامەت رابێ، ئەو پەیام‌و هەواڵانەی پێغەمبەران رایانگەیاندوە پوچ‌و بێ بناغەن نەزیندوبوونەوە هەیەو نەحیساب‌و لێکۆڵینەوە لەسەر تاوان، {وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِندَهُ لَلْحُسْنَى} خۆ ئەگەر لەفەرزێکدا پێغەمبەران راست بکەن‌و زیندوبوونەوەو حیساب‌و لێکۆڵینەوەو سزاو پاداش هەبن ئەوە خودا چۆن لەژیانی دونیادا نازو نیعمەتی بەسەردا ڕشتوم لەو دونیاش باشترین شوێن‌و پلەوپایەو نازو نیعمەتی بۆ ئامادە کردوم واتە پێی وایە چونکە لەدونیادا خێرو فەڕی دراوەتێ لەقیامەتیش مافی خۆیەتی کە نازو نیعمەتی بدرێتێ. {فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ} بێگومان ئێمە ڕۆژی قیامەت هەواڵی ڕاست‌و دروستیان دەربارەی بیروباوەڕو کردەوەکانیان پێ رادەگەیەنین، بەعەزابی بەئێش‌و زۆر سزایان دەدەینەوەو بەهیچ جۆرێ ڕزگاریان لێ نابێ، ئەویش عەزابی دۆزەخە.

{٥١ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ} واتە: هەرکاتێك ڕزق‌و ڕۆژیماندا بەئادەمیزادو باری ژیانی خۆش بوو نازو نیعمەتی زۆرمان پێدا، تەندروستی‌و ماڵ‌و منداڵمان پێ بەخشی، ڕوو لەشووکرو فەرمانبەرداری وەردەگێڕێ‌و لوتبەرزی دەنوێنێ‌و سەرپێچی فەرمانی خودا دەکا، ئەمجار ئەگەر حاڵ‌و وەزعی گۆڕاو تووشی شەڕو نەگبەتی بوو، هەژاری‌و نەخۆشی‌و بەڵاو کارەسات یەخەیان گرت دەست دەکا بەدوعاو پاڕانەوەو نوزە دڕێژی‌و هاوارو فیغان بۆلای خودا کە ئەو ناخۆشیانەی لەسەر لابەرێ! ئەمەش نیشانەی ئەوەیە ئەو بابایە کەسێکی بەرژەوەند پەرست‌و مەصلەحەتچییە، چونکە ئەو ئادەمیزادە لەکاتی تەنگانەو ناخۆشیدا خودا دەناسێ‌و لەکاتی فەرەحی‌و هەرزانی‌و لەش ساغیدا هاوار دەکاتە خوداو لەکاتی نیعمەتدا واز لەپاڕانەوەو خوداناسی دێنێ ئەمەش دەق دەشوبهێتە حاڵ‌و وەزعی موشریك‌و کافرەکان.

{٥٢ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ} ئەی پێغەمبەر بەو موشریکانە بڵێ: کە قورئان بەدرۆ دەخەنەوەو پەیامەکەت ڕەت دەکەنەوە پێیان بڵێ: ئەوە حاڵتان چۆن دەبێ چ هەڵوێستێك دەنوێنن‌و چی دەکەن ئەگەر لەواقیعدا قورئان لەخوداوە هاتبێ‌و هەق‌و ڕاست بێ، پاشان ڕەتی بکەنەوەو بەدرۆی بخەنەوەو قبوڵی نەکەن‌و کاری پێ نەکەن، ئایا کەواقیع ئەوە بێ ئێوە نابنە دوژمنی حەق‌و صەواب؟!

{٥٣ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ} لەوە بەولاوە بەڵگەکانی ڕاستی قورئان‌و نیشانەکانی ئەوە کە لەخوداوە نازڵ بووە دەردەخەین‌و ئاشکرایان دەکەین.

بەڵگەی جۆراو جۆر لە ئاسۆکانی ئاسمانەکان‌و زەوی‌دا نیشانی ئادەمیزادی دەدەین: کە بریتین لە مەخلووقاتی وەکوو خۆرو مانگ‌و ئەستێرەکان، هەروا بەشوێن یەکدیدا

هاتنی شەوو ڕۆژو دووبارە بوونەوەیان بەهەمیشەیی و بە یاساو ڕێسایەکی تۆکمەو سەرسوڕهێنەر، هەروەها ڕوداوە ترسناکە جۆراوجۆرەکانی تریشقەو زریانو لافاو بومەلەرزە...گەورەیی و سەرکەشی کێوەکانو پانوپۆری دەریاو دەریالوشەکان، دیمەنی سەرەنج ڕاکێشی ڕوەكو دارستانەکانو گوڵو گوڵزاری جۆراوجۆریان! هەروەها ئەو ڕوداوانەی کە لەسەر زەوی ڕوو دەدەن لەسەر دەستی جەنگاوەرانی سوپای ئیسلامو ڕزگارکردنی زۆر وڵاتو ڕوخاندنی ئیمپراتۆریەتە گەورەکانی فارسو ڕۆمو بڵاوبوونەوەی ئایینی ئیسلام تێیاندا...... {أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ}؟ کیفایەتە خودا بۆخۆی شایەتە لەسەر کردارو گوفتاری ئادەمیزاد هەموویان بەخاوەن باوەڕو بێ باوەڕیانەوە هەروا کیفایەتە خودا خۆی شایەتی دەدا لەسەر ئەوەی کە قورئان لە لایەن خۆیەوە نازڵ بووە.

{[54]أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاء رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ} ئاگاداربەو بزانە ئەی موخاطەب ئەو ملهوڕانەی قوڕەیشو هاو وێنەکانیان لەشكو گوماندان دەربارەی زیندوبوونەوە حیسابو لێکۆڵینەوەو سزاو پاداش.

کۆتایی سورەتی فصلت

سورەتی (الشورى)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1]حم، [2]عسق} لەوەپێش چەند جارێك ئاماژەمان بۆ ئەوە کرد کەمەبەست بەم پیتە پچڕپچڕانە ئەوەیە: کەسەر ئاسایی قورئان بچەسپێنێ، ئەوە دەدرکێنێ کە قورئان لەم پیتانە پێکهاتووە ئیتر کێ ئازایەو لەخۆی ڕادەبینێ با لەو جۆرە پیتانە کەلامێکی وەکوو قورئان بخاتە ڕوو!

{[3]كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} وەکوو ئەو نیگاو سروشەی بۆتۆ نێردراوە ئەی محمد! نیگامان بۆ پێغەمبەرانی پێش تۆ کردووە، لەم سورەتەدا ئەی پێغەمبەر نیگامان بۆ کردووی، کە بانگەوازی ئادەمیزاد بکەی بۆ یەکتاپەرستیو ڕاستی پێغەمبەرایەتیو بڕواکردن بە زیندوبوونەوەو ڕابوونی قیامەت، ئەو کەسەی نیگات بۆ دەکا

سُورَةُ الشُّورَىٰ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ ٱللَّهُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِن فَوۡقِهِنَّۚ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِمَن فِي ٱلۡأَرۡضِۗ أَلَآ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيۡهِمۡ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٖ ﴿٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلۡقُرَىٰ وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَتُنذِرَ يَوۡمَ ٱلۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيهِۚ فَرِيقٞ فِي ٱلۡجَنَّةِ وَفَرِيقٞ فِي ٱلسَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَهُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَلَٰكِن يُدۡخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحۡمَتِهِۦۚ وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡوَلِيُّ وَهُوَ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٩﴾ وَمَا ٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِيهِ مِن شَيۡءٖ فَحُكۡمُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبِّي عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

(الله)یەو باڵادەستە بەسەر بوونەوەردا، حەکیمو دانایە لە ئەنجامدانی کارەکانیدا، هەرچی دەیکا لەجێی خۆیدایەو شیاوو لەبارە.

{[4]لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ} بۆ خودایە هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدا هەیە، هەموو شتێك بەندەو ملکی خودایە، ئەو خاوەنیانەو بەدیهێناون، بەڕێوەیان دەبا، بەویستی خۆی خەڵقیان دەکاو دەیانفەوتێنێ، خۆی باڵادەستو شکۆمەندە بەسەر بەدیهێنراوەکانیدا کیبریاو گەورەیی هەر لەخۆی دێ.

{[5]تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ} نزیکە ئاسمانەکان لە هەیبەتو شکۆمەندی خودا کە بەسەریان غاڵبو باڵادەستە شەقار شەقار ببن، یان نزیکە ئاسمانەکان شەق ببەن لەبەر ئەوەی ئەوەندە فریشتەیان لەسەرە، {وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ} فریشتەکان بەردەوامن لەسەر تەسبیحو تەقدیسی خودا، شوکرو سوپاس دەخەنە پاڵ تەنزیهو تەقدیس {وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ

الـــرَّحِيمُ} داوای لێخۆشــبوون دەکــەن لــەخودا بــۆ بەنــدە موسوڵمانانەکان، جا کە فریشتە دوعای لێخۆشبوونتان بۆ دەکـەن، بەمــەرجی ئەوەیــە خۆتــان خــاوەن بــاوەڕبنو بــۆ خۆشتان تۆبە لە تاوان بکەنو ئیمان بهێنن، دڵنیابن خودا لێخۆشبوونی زۆرەو فرە بەرەحمەو رەحمەتی بەشی هەموو شتێك دەکا.

{٦ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ} ئەوانەی بتپەرستنو چەند بتو صەنەمێکیان کردووە بەخوداو بەندایەتییان بۆ دەکەن، خودا ئاگادارو چاودێرە بەسەریانەوە. کارو کردەوەیان دەنووسێو سزاو پاداشتیان دەداتەوە، ئەی پێغەمبەر ئەتۆ بەرپرس نیت لە هیدایەتدانیان، تۆ ناتوانی بەزۆرە ملێو تۆپزی ئەوانە بخەیە سەر ئایین.

{٧ وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا} هەر وەکوو چۆن لەوەپێش نیگامان بۆ پێغەمبەرانی پێش تۆ بە زمانی نەتەوەکانیان بۆ ناردوە، نیگامان بۆ تۆ بە زمانی عەرەبی ناردووە بۆ ئەوەی سەرەتا دانیشتوانی مەککەو دەوروبەریو ئەمجار هەموو ئادەمیزاد بە گشتی لە عەزابی خودا بترسێنی، چونکە پەیامی تۆ گشتییەو بۆ هەموو گیتییە {وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ} هەروەها بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بترسێنی لە رۆژی قیامەتو رووداوەکانی، ئەو رۆژەی گیانەکان لەگەڵ جەستەکان یەك دەگرنەوەو گومان لە رابوونی ئەو رۆژەدا نییەو هەموو ئادەمیزاد لە سارای مەحشەردا کۆ دەکرێنەوەو حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکرێ، دوای حیسابو لێکۆڵینەوە دەکرێنە دوو بەش بەشێکیان بەهۆی ئیمان هێنانیانو کردەوەی چاکیان دەخرێنە ناو بەهەشتی رازاوەوە، بەشێکی تریان بەهۆی کوفرو خراپەکارییانەوە راپێچی ناو دۆزەخ دەکرێن.

{٨ وَلَوْ شَاء اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ} ئەگەر خودا بیویستایە هەموو ئادەمیزادی دەکردنە یەك نەتەوەو پەیڕەوی ئایینێکیان دەکرد، ئایینی حەق یان ئایینی گومراو سەرلێ شێوان، وەلێ ویستی خودا لە بنەڕەتدا وابووە کە دابەش ببن بەسەر چەند ئایینو بیروباوەڕێکدا، خودا بۆخۆی بە ویستی ئەزەلی خۆی زانیویەتی ئادەمیزاد بە هەوەسی خۆیان ئیختیاری هیدایەت یا کوفر دەکەن، خودا بۆخۆی حەکیمو دانایە کردەوەکانی هەموو پڕ حیکمەتن، ئەوانە: کەڕێبازی گومرایی هەڵدەبژێرن ستەمکارو موشریکن رۆژی قیامەت شەفاعەتکاریان نییەو کەس ناتوانێ سزایان لێ دوور بخاتەوە.

{٩ أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} واتە: بەڵکوو ئەو کافر بێدینانە چەند خودا درۆزنەیەکیان بۆخۆیان بڕیار داوە لە جیاتی خودای زاناو داناو بەدیهێنەر دەیانپەرستن، پێیان وایە فریایان دەکەونو شەفاعەتیان بۆ دەکەن، ئەوانە بەهەڵە چوون، ئەگەر خودای حەق دەپەرستنو دەیانەوێ بەندایەتی بۆ خودای حەق بکەن ئەوە (الله) وەلییەو خودای حەقو فەردو صەمەدە، هەر ئەو بەدیهێنەرو رزقو رۆزیدەرە، هەر ئەو دەتوانێ مردو زیندوو بکاتەوە، ئەو بەسەر هەموو شتێکدا بالادەستو بە دەسەڵاتە.

{١٠ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ} ئەو خودایەی ئەم نیگاو سروشەی بۆ من ناردووەو ئەو فەرمانو حوکمو بڕیارەی پێ داوم (الله)یەو خودای منە لەهەموو ئیشێکمدا پشت بەو دەبەستمو هەموو کارێکم بەو دەسپێرم، تۆبەو گەڕانەوەم بۆلای ئەوەو هەر ئەو بەخودا دەزانم.

{١١ فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە، لە نەبوونەوە هێناویتییە وجود. {جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ} بۆ ئێوەی دروست کردووە لە رەگەزی خۆتان ئافرەت بۆ ئەوەی بەهۆیانەوە دڵ ئارام بن. نەژادو رەچەڵەکتان درێژە بکێشێو دوابڕاو نەبن، چین لەدوای چین بێنە گۆڕەپانی ژیانەوە، هەروەها لە ئاژەڵو گیانلەبەرانی تریش نێرو مێی دروستکردووە ئێوەشو گیانلەبەرانی تریش بەهۆی زاوزێی نێوان نێرو مێینەتانەوە زۆرتان دەکاو بەناو زەویدا بڵاوتان دەکاتەوە، بۆ ئەوەی هەریەکەتان بەئەرکی سەرشانی خۆی هەڵسێو کاری خۆی ئەنجام بدا. {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ} هیچ شتێ

وەکوو خودا ناچێ‌و خودا لەهیچ شتێك ناکا، تاك‌و تەنهایە لەزات‌و لەصیفاتدا، دەسەڵات‌و حیکمەت‌و زانیاری لەهەموو بونەوەر جوداوازە، {وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} هەموو شتێك دەبینێ، هەموو دەنگێك دەبیستێ، نهێنی‌و ئاشکرا، گەورەو بچوك‌و کەم زۆر لای ئەو چون یەکەو هیچ شتێك نیە لە ئەو نادیار بێ!

{[١٢] لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاء وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} کلیلی گەنجینەی ئاسمانەکان‌و زەوی لای خۆیەتی، بەویستی خۆی رزق‌و رۆزی دەبەخشێ بۆ هەندێك زۆرو بۆ هەندێ کەم‌و بۆ هەندێ مامناوەندو بڕێ هەژار دەکاو بڕێ دەوڵەمەند دەکا. هەموو کارەکانی پڕ حیکمەت‌و لەجێی خۆیدان‌و ئاگاداری هەموو شتێکە.

{[١٣] شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ} ئەی ئادەمیزادینە ئەی ئوممەتی موحەممەد! ئایینێکمان بۆ ناردون هەڵبژاردەو پەسەند، ئاینێکە لەوەپێش نووح‌و مووساو عیسا بانگەوازیان بۆ کردووە، هەموو پێغەمبەران ئەم رێبازەیان گرتۆتەبەرو جیهادیان بۆ کردووە، هەموو پێغەمبەرەکان بانگەوازیان بۆ یەکتاپەرستی‌و راستی پێغەمبەرایەتی‌و رابوونی قیامەت‌و زیندوبوونەوە کردووە، هەر لە حەزرەتی نووحەوە کە دوای ئادەم یەکەم پێغەمبەرە تا دەگاتە سەر خەتمەی پێغەمبەران هەموویان لە بنەماکانی ئاییندا یەك بوون‌و یەك پەیامیان بە نەتەوەکانیان راگەیاندووە، ئەوەی کە بۆ ئێوە نێردراوە ئەی ئوممەتی موحەممەد هەمان پەیامە، کە بۆ نووح‌و ئیبراهیم‌و مووساو عیسامان ناردووە، هەموویان بنەمای پەیامەکەی یەکتاپەرستی‌و ئیمان بە پێغەمبەرایەتی‌و ئیمان بە رابوونی قیامەت بووە، هیچیان جوداوازییان لەم پەیامانەدا نەبووە. {كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ} زۆر قورسە لەسەر شانی بتپەرستەکان: کە واز لەبیروباوەڕی خۆیان بهێنن بانگەوازی یەککتاپەرستیان بۆ هەزم ناکرێ. {اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاء وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ} پەروەردگار بۆ هیدایەت‌و ئایینی خۆی کەسانێك هەڵدەبژێرێ کە بیەوێ بەختەوەریان بکا تەوفیقی هەندێ کەس دەدا بۆ ئایین‌و بەندایەتی کردن. کە بە ویستی

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾ ۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

خۆیان بۆلای خودا بگەڕێنەوەو قبوڵی تاعەتکردن‌و خوداپەرستی بکەن، {[١٤] وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ} جوداوازی لە بیروباوەڕدا نەکەوتە ناو شوێنکەوتوانی ئایینەکانەوە مەگەر دوای ئەوەی زانیاریان بۆ هات‌و بەڵگەیان لەسەر راست کرایەوە زانیان کە پەرتەوازەیی گومراییەو بەدبەختی، ئەوەی هەڵینان بۆ گومرایی‌و رەچاوکردنی کاری ناپەسەند سەر رەقی‌و لوتبەرزی‌و بوغرایی‌و بەرژەوەندپەرستی‌و پارێزگاری پلەو پایەی دونیاییە. دەترسن بە موسوڵمان بوونیان دەسەڵاتە رەواڵەتیەکانیان لە کیس بچن. {وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ} ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کە خودا لەئەزەلدا بڕیاری داوە کە نەتەوەی پێغەمبەر بەعەزابی کۆ کوژ لەناو نەباو سزاو عەزابدانیان لێ هەڵگیراوە بۆ رۆژی قیامەت، ئەوە هەر زوو عەزابی سەختی بۆ دەناردن‌و دوا براوی دەکردن. {وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ} بێگومان ئەوانەی ئەهلی کیتاب‌و

تەورات‌و ئینجیلیان لەپێش خۆیانەوە بۆ ماوەتەوە، لەشك‌و گوماندا دەژین، ئایینی ئاسمانی خۆیان گۆڕیوە، شوێن بیروباوەڕی مالم‌و قەشە فێڵبازەکانی خۆیان کەوتوون، ئەوانە بەئارەزوی خۆیان تەفسیری دەقە ئاسمانییەکان دەکەن، کوێرانە لاسایی باوك‌و باپیرو پیاوە ئایینیە فێڵبازەکانیان دەکەنەوە، سەریان لێ شێواوەو سەراسیمەو سەرگەردانن. هەر لەبەر ئەوەش ئیمان بەپەیامی قورئان ناهێنن موحەممەد بەدرۆ دەخەنەوە.

{١٥ فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ} ئەی پێغەمبەر! لەبەر خراپی تەفرەقەو پەرتەوازەیی‌و زیانگەیاندنی بەکۆمەڵ بانگەوازی مەردوم بکە بۆ ئەو ئایینە حەق‌و راستە، پەروەردگار ئایینی ئیسلامی بۆ داناوی. بەردەوام بە لەسەر ئەنجامدانی ئەرکەکانی ئەو ئایینەو پەیامی خۆت بگەیەنەو چۆنت فەرمان پێ کراوە ئاوا هەڵس‌وکەوت بکە، {وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ} ئەی پێغەمبەر! شوێن هەواو هەوەسی موشریکەکان مەکەوە، {وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ} ئەی پێغەمبەر! بە ئادەمیزاد رابگەیەنە: من بڕوام بەهەموو ئەو نامانەیە هەیە: کە خودا ناردوونی بۆ پێغەمبەران، کەبریتین لەتەورات‌و ئینجیل‌و زەبورو صحوف، جوداوازی ناخەمە نێوانیانەوە وە هەموویان بەکەلامی خودا دەزانم، ناچمە پێڕی ئەوانەوە کەبڕوایان بەهەندێکیان هەیەو هەندێکیان رەت دەکەنەوە وەکوو جوولەکەو نەصارا. {وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ} فەرمانم پێ کراوە کەبە عەدالەتکاری کاروبارو کێشەتان یەکالا بکەمەوە، {اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ} خودا خودای ئێمەو ئێوەشە. بەدیهێنەرو بەخێوکەرمانە، هەر ئەو خودای حەق‌و راستە کەسی تر شیاوی خودایەتی نیە. {لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ} سزاو پاداشتی کردەوەی خۆمان بۆ خۆمانە، سزاو پاداشتی کردەوەی خۆتان بۆ خۆتانە ئێمە لەکردەوەی ئێوە دوورە بەرێزین‌و لێی بەرپرسیار نین، {لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ} کێشەو دەمە دەمێ نیە لەنێوانماندا پێویست ناکاو نایکەین، چونکە حەق ئاشکراو عەیانە وەکوو خۆر لەکاتی نیوەڕۆدا. {اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ} خودا رۆژی قیامەت لەسارای مەحشەردا ئێمەو ئێوە کۆ دەکاتەوە، عادلانە نێوانمان دەکا، هەرکەسە بە سزاو پاداشتی خۆی دەگا.

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُۥ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اللَّهُ الَّذِىٓ أَنزَلَ الْكِتَٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَآ إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِى السَّاعَةِ لَفِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اللَّهُ لَطِيفٌۢ بِعِبَادِهِۦ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْءَاخِرَةِ نَزِدْ لَهُۥ فِى حَرْثِهِۦ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَا لَهُۥ فِى الْءَاخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنۢ بِهِ اللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّٰلِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ فِى رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

{١٦ وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ} ئەوانەی دەمە دەمێ دەکەن دەربارەی ئایینی خودا دوای ئەوەی هەندێ خەڵك بەپیریەوە چوون‌و موسوڵمان بوون، بەڵگە دەهێننەوە لەسەر بۆچوونەکانیان، بەڵگەکانیان لای خودا پوچن، بە بەڵگە ناژمێردرێن، هیچیان پێ ناچەسپێ، ئەوانە لەسەر ئەو هەڵوێستانەیان عەزابی خودایان لەسەرە، رۆژی قیامەتیش عەزابی سەختیان بۆ ئامادەکراوە.

{١٧ اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ} ئەڵلا خودایەکی وەهایە کتێبە ئاسمانییەکانی نازڵ کردون بۆسەر پێغەمبەرانی بەحەق‌و راستی، بە بەڵگەو موعجیزەوە، لە نامە ئاسمانییەکاندا یاسای پڕ عەدالەت‌و ویژدانی رون کردونەوە، بۆ ئەوەی ئادەمیزادەکان کێشەی ناو خۆیانیان پێ یەکالا بکەنەوە، {وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ} ئەتۆ چوزانی ئەی پێغەمبەر هەروەها هەر کەسێك کە شیاوی خیطاب

لەگەڵ کردن بێ، ئەتۆ چوزانی لەوانەیە رابوونی قیامەت نزیك بێ، دەیسا کەوابێ ئەی خاوەن باوەڕان خۆتانی بۆ ئامادە بکەن پتر خوداپەرستی بکەن و هەوڵی ئەوە بدەن کەلەو رۆژەدا سەربەرز بن.

{[١٨]يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا} ئەوانەی موشریك و بێ بڕوان، پەلە لە هاتنی قیامەتدا دەکەن و بەگاڵتەو قەشمەری پێ کردنەوە دەڵێن: ئەوە کوا بۆ قیامەت نەهات؟! کەی دێ؟ {وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ} ئەوانەی ئیمانیان بە خوداو پیغەمبەرایەتی پیغەمبەر هێناوە، دڵنیان لەرابوونی، ترسیان هەیەو دەزانن هەردێ و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن، {أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ} ئەی بیسەر ئاگادار بەرەوەو بزانە ئەوانەی لەشك و گوماندان لەبارەی زیندوبوونەوە دەمە دەمێ دەکەن دەربارەی هاتنی قیامەت و بڕوایان بەڕابوونی نیەو گاڵتەی پێ دەکەن لەگومڕایی و سەر لێ شێوانێکی ئاشکرا دان و بەتەواوی لە رێگای حەق و راست لایان داوە،

{[١٩]اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ} خودا خاوەن رەحم و بەزەییە بۆ بەندەکانی، بەویستی خۆی رزق و رۆژییان بەسەردا دەرێژێ و پێداویستیان دابین دەکا، خودا خاوەن هێزو تواناو عیززەتە هەرچی بیەوێ دەتوانێ بیکاو کەس نیە بتوانێ ببێتە کۆسپ و تەگەرە لەبەردەم بەدیهێنانی ویستەکانیدا،

{[٢٠]مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ} کەسێك بەکردەوەی دونیای مەبەستی قیامەت بێ، ئەوە هێزو توانای دەدەمێنێ بۆ ئەوەی کردەوەکانی ئەنجام بدا، لەقیامەتیشدا بەدە چەندانە پاداشی باشی دەدینەوە تا دەگاتە حەوت سەد هێندەو زیاتریش! {وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ} کەسێك هەوڵدانی بۆ دونیا بێ، سەرقاڵی دەستەبەرکردنی لەززەت و خۆشییەکانی بێ، لایەنی قیامەتی فەرامۆش کردبێ، ئەو خۆشی و لەززەت و ماڵ و سامان و منداڵەی بەحیکمەتی خۆمان بۆمان دیاری کردووە پێی دەبەخشین، بەڵام لەقیامەت هیچی نادەمێنێ، چونکە لەدونیادا هیچ هەوڵێکی نەداوە، هیچی نەچاندووە تا لە قیامەت دروێنەی بکا.

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُل لَّا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ
لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ
بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ
عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾
وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ
وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ ۞ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ
لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ
خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا
وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ
إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا
كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ
فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

{[٢١]أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ} یان بەڵکوو ئەوانە هاوەڵیان بۆ خودا داناوەو شەیاتینی و مالم و قەشەیان کردوون بەیارمەتیدەری خۆیان و بەگوێرەی یاساو شەریعەتی ئەوان هەڵس وکەوت دەکەن، پەیڕەوی شەریعەتێك دەکەن خودا پێی رازی نییە، {وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەگەر ئەو بڕیارە ئەزەلییە خوداییە نەبوایە: کە خودا وای داناوە عەزابی کۆکوژی لەسەر ئوممەتی موحەممەد هەڵگری و سزایان دوابخا بۆ قیامەت، کێشەی نێوان ئیمانداران و بێ باوەڕان یەکالا دەکرایەوە، هەر لەدونیادا زوو بەعەزابی ریشە کێشکەر کافرەکانمان لەناو دەبردن. بەڵام خوا لەبەر حیکمەتێکی خۆی وای بڕیار داوە: کە سزای ئوممەتی پیغەمبەر دوابخا بۆ قیامەت، بێگومان ئێمە لە قیامەتدا بۆ ستەمکاران سزای بەئێشمان داناوە، بەئاگری دۆزەخ سزایان دەدەین.

{[٢٢]تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ} ئەتۆ دەبینی ئەی پێغەمبەر! یان هەرکەسێ ئامادەباشی دیتنی تێدابێ، دەبینی ستەمکاران ڕۆژی قیامەت لەترسی عەزاب زەندەقیان چووە، ترسی سزای کردەوەکانی دونیایان هەیە، لێوەلەرزیان پێ کەوتووە، بترسن یان نەترسن بەتەئکید سزای کردەوەکانی دونیایان دێتەوە ڕێیان و یەخەیان دەگری! {وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُم مَّا يَشَاؤُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ} ئەوانەی بڕوایان بەتاک و تەنهایی خوداو پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەد هێناوە، پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگارن ئەوانە لەقیامەتدا لەناو باخ و باخاتی بەهەشتدا ژیان بەسەر دەبەن، لەخۆشترین شوێن جێگایان بۆ دانراوە تێیدا ڕادەبوێرن و چییان بوێ بۆیان ئامادەیە. ئەوانە لای خوا بەڕێزن، ئەمەش لەژووری هەموو نیعمەتێکەوەیە.

{[٢٣]ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} ئەم پاداش و ناز و نیعمەتە زۆر و گەورەو هەمە جۆرە لەبەهەشتی بەریندا هەیەو دەبێ و شك و گومانی تێدا نیە، خودا مزگێنی دەدا بەو بەندانەی کە بیروباوەڕی ڕاست و کردەوەی چاك و پەسەندیان هەیە. {قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى} ئەی پێغەمبەر! بە قورەیشییەکان بڵێ: من لەپاساوی بانگەوازی کردن و تێکۆشانمدا بۆ ئەوەی ئێوە بێنمە سەر ڕێگای ڕاست چ پاداش و نەفعێکی دونیایی لەئێوە داوا ناکەم، نامەوێ کرێ و موکافەئەیەکم بدەنێ، وەڵێ ئەوەی من داواتان لێ دەکەم بریتیە لەوە تەقدیری صیلەی ڕەحمم لەگەڵ بکەن، ئەرکی خزمایەتیم بۆ ئێوە بەرچاو بگرن ڕێزی خانەوادەم بگرن و شەڕو ئەگبەتی خۆتانم لێ لابدەن، {وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ} کەسێك چاکەیەك بکا، چاکەکەی بۆ دەنووسرێ و فەرامۆشی ناکەین پاداشی بۆ زیاد دەکەین، بێگومان خودا لەزۆر خراپە خۆش دەبێ و چاو پۆشی دەکا، چاکەی کەمیش زیاد دەکاو دوو چەندانەو چەند چەندانەی دەکاتەوە، {[٢٤]أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا} بەڵکوو دەڵێن: موحەممەد لەسەر خودا درۆی هەڵبەستووە، ڕاست ناکا، کە دەڵێ: من پێغەمبەرم و پەیامم بۆ هاتووە. ئەم هەڵوێستەی کافرەکان لە هاوەڵدانان تاوانترە، یان بە ئەندازەی هاوەڵدانان تاوانە. {فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} ئەگەر تۆ ئەی موحەممەد درۆ لەسەر خودا هەڵبەستی، خودا ئەگەر بیەوێ دڵت مۆردەکا، هەرچی زانیاری یەك پێت دراوە لێمان دەستاندییەوە کێ جورئەت دەکا درۆی وا هەڵبەستێ، مەگەر کەسانێك وەکوو خۆیان گومڕاو دڵ مۆر کراوو نەفام، پەروەردگار بەتاڵ پوچ دەکاتەوەو حەق دەچەسپێنێ، جا ئەگەر ئەو پەیامەی موحەممەد هێناویەتی پوچ و بێ بناغە بوایە خودا زوو دەی پوچاندەوە، خودا ئایینی ئیسلام دەچەسپێنێ و بە قورئان ڕونی دەکاتەوە، بە موعجیزەی گەورە پشتگیری دەکا، بێگومان پەروەردگار زانیاری بەرفراوانەو دەزانێ چی لە دڵ و دەروونی بەندەکانیدا هەیە.

{[٢٥]وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ} پەروەردگار تۆبەو پەشیمانی لە بەندە گوناهبارەکانی وەردەگرێ، لەتاوانی ڕابوردویان خۆش دەبێ، دەزانێ چی دەکەن لەخێرو شەڕ.

{[٢٦]وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ} پەروەردگار وەڵامی ئەو ئادەمیزادانە دەداتەوە: کە بڕوایان بە تاك و تەنهایی خوداو پێغەمبەرایەتی موحەممەد هێناوەو فەرمانبەرداری فەرمان و جڵەوگیرییەکانی خودای خۆیانن، کردەوەی چاك ئەنجام دەدەن، ئەوەی داوای لێ دەکەن بەزیادەوە پاداشیان دەداتەوە. {وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ} بۆ بێ بڕواو موشریکەکان لەڕۆژی قیامەتدا عەزابی دژوار ئامادەکراوە، تۆڵەی کوفرو بێدینییەکەیان لێ دەستێنین.

{[٢٧]وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ} ئەگەر پەروەردگار لە دونیادا زیاد لەپێویست ڕزق و ڕۆزی بۆ بەندەکانی دەستەبەر بکا لەخۆیان بایی دەبوون و وێڕدان و مرۆڤایەتییان نەدەما، شتی وایان داوا دەکرد: کە شیاوی داواکردن نەبێ، هەڵس و کەوتی وایان ئەنجام دەدا لە هەڵس و کەوتی ئادەمیزاد نەچێ، وەڵێ خودا بە حیکمەت و دانایی خۆی بە ئەندازەو دەسەندە ڕزق و ڕۆزی دەدا بە بەندەکانی، ئەوەندەیان دەداتێ لە بەرژەوەندییان بێ و حیکمەتی خودایی داخوازی بێ، کەسێك

شیاوی دەوڵەمەند بوون بێ، دەوڵەمەندی دەکا، کەسێك هەژاری لە بەرژەوەندی بێ هەژاری دەکا، بێگومان خودا خەبەرداره بە بەندەکانیو دەزانێ چی لە بەرژەوەندییانە، بینایە بەوەی شیاوە بۆیان.

{[٢٨]وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ} پەروەردگار خودایەکی وەهایە باران دەبارێنێ لەکاتی پێویستدا، دوای ئەوەی ئادەمیزادەکان ناهومێد دەبنو لەبەر بێ ئاوی تێنیان بۆ دێ، دونیای روناکیان لەبەرچاو تاریك دەبێ، ئیتر پەروەردگار بارانیان بۆ دەبارێنێو فەیضو رەحمەتی خۆی دەرژێنێ بەسەریاندا، پێویستیان دابین دەکاو زەویو زارو ئاژەڵیان تێر ئاو دەبن بیرو کانیاویان دەتەقنو پێداویستی ژیانیان بۆ دەستەبەر دەبێ، پەروەردگار خاوەنو کار هەڵسوڕێنەرێکی داناو زانایە، شیاوی هەموو حەمدو سوپاسێکە.

{[٢٩]وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ} بڕێك لە بەڵگەو نیشانەی دەسەڵاتو توانای خودا بەدیهێنانی ئاسمانەکانو زەوییە بەو شێوە رێكو پێکە. هەروەها بەدیهێنانو بڵاوکردنەوەی ئەو حەمکە زیندەوەرو گیانلەبەرانەی لە ئاسمانەکان دانو ئەوەی بەناو زەویدا دێنو دەچن. بە فریشتەو ئادەمیزادو جندۆکەو ئاژەڵو باقی گیانلەبەرانی زۆرو هەمە جۆر بەهەموو شێوەو شکڵو روخسارو سروشتیانەوە... {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي – الإسراء/٨٥} کەوابێ ئادەمیزاد چی بکا ناتوانێ بزانێ ژیان چیەو لەچییەوە پەیدابووە، بە دەقی قورئان خودا زانیاری لەو بوارەدا عائید بەخۆی کردووە. بەڵام زیندەوەرەکان بۆ خۆیان نیشانەی قودرەتی خودان، بەڵگەن لەسەر دەسەڵاتو کار دروستی پەروەردگار.

{[٣٠]وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ} هەرچی توشتان دێ ئەی ئادەمیزادینە! لەبەڵاو ناخۆشی لەئێشو ئازارو نەخۆشی، لەگرانیو شەڕو هەراو ترسو بیم... هتد. هەمووی بەهۆی بڕێ کردەوەی خۆتانەوەیە لەناکامی هەندێ هەڵوێستی نالەبارو تاوانکاریتانەوە پەخەی گرتوون، ئەو بەڵایانە تۆڵەی تاوانو قەرەبووی

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ (٣٢) إِن يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
(٣٣) أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ (٣٤) وَيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ
يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ (٣٥) فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ
ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ (٣٦) وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا
غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧) وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ
وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ (٣٨) وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ
ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ (٣٩) وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا
وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ (٤٠) وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ
بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ (٤١) إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ
يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ (٤٢) وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ
(٤٣) وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن وَلِىٍّ مِّنۢ بَعْدِهِۦ وَتَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ
لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ (٤٤)

خراپەکاریتانە، وێڕای ئەوەیش لەزۆر تاوانتان خۆش بووەو چاوپۆشی لێ کردوون.

{[٣١]وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ} ئێوە ئەی تاوانبارو کافرو بێ بڕواکان ناتوانن خودا دەستەوەستان بکەن لە هەر بەڵاو موسیبەتێك خودا بیەوێ یەخەتان بگرێو بێگومان تووشتان دەبێو دەتانگرێتەوە، جگە لەخودا کەس نییە بتوانێ لێتانی بگێڕێتەوە، هەر خودا وەلیو یارمەتیدەری ئێوەیەو کاروبارتان هەڵدەسوڕێنێ.

{[٣٢]وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} بڕێکە لەبەڵگەو نیشانەی قودرەتی خودا رۆیاندنی کە شتی زەبەلاحو کێو ئاسا، گەمێ بەو قورسیو زەبەلاحییەی بەویستی خودا بەناو دەریادا دێو دەچێو خۆتانو کالاًتانی پێ دەگوێزنەوە.

{[٣٣]إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ} ئەگەر خودا بیەوێ کەشتییەکان بووەستێنێ، با هەڵناکا کە (با) نەبوو کەشتییەکانیش لە رۆیشتن دەکەون بەسەر ئاوەکەوە

دەمێننەوە.{إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ} بێگومان لە هاتو چۆی کەشتییەکاندا، بەڵگەی گەورە هەن لەسەر دەسەڵاتو توانای پەروەردگار بۆ کەسێك خاوەن صەبرو ئارام بێ، خۆگرو ورە بەرزبێ لەسەر بەڵاو موصیبەت پشوو درێژ بێ بۆ ئەنجامدانی کاری چاكو خودا پەرستی، زۆر شوکرانە زمێربێ لەسەر نیعمەتەکانی خودا.

{٣٤ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ} یان ئەگەر مەیلی هەبێ ئەو کەشتیانە نقوم دەکا بەهۆی تاوانی ئێوەی سەرنشین، لەزۆر تاوانیشتان خۆش دەبێ، یان لەزۆر تاوانبار خۆش دەبێ. لە خنکان رزگاریان دەکا، خۆ ئەگەر بەگوێرەی تاوانەکانیان لەگەڵ بکا دەبوایە هەرچی سواری کەشتی بوو لەناوی بەرێ!

{٣٥ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ} با ئەوانەی دەربارەی ئایاتی ئێمە دەمە دەمێ دەکەنو پەیامی ئیسلام رەت دەکەنەوە، {٣٦ فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} هەرچی پێتان دراوە لە ماڵو سامانو خێزانو منداڵو پلەو پایەو تەندروستی، کاڵاو مەتاعی کەمو کەمخایەنی دونیایە. {وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ} ئەوەی لای پەروەردگارە لەپاداشی تاعەتو خودا پەرستی ئەوەی خودا بۆ خاوەن باوەڕی کردار پەسەندی پەزمەندە کردووە زۆر باشترە لە مەتاعی بێ بەقای دونیا، ئازو نیعمەتی دونیا کەم تەمەنو روو لەبڕانەوەن، ئازو نیعمەتی قیامەت بۆ هەتا هەتایەو بڕانەوەیان بەسەردا نایە، کەواتە ژیرو خاوەن فام کەسێکە بۆ دونیا قیامەت لەکیس خۆی نەدا. پاداشو نیعمەتی قیامەت چاکترو هەمیشەیین بۆ ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو پشتیان بەخودا بەستووە. بۆ هەموو کاروبارێکیان وزەو توانا لەخودا وەردەگرن!

{٣٧ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ} ئەو خاوەن باوەڕانەی خۆیان دەپارێزن لە تاوانی گەورەی وەکوو هاوەڵدانان بۆ خوداو کوشتنی ئادەمیزاد بە ناحەقو ئەزیەتدانی باوكو دایك، هەروەها خۆیان دەپارێزن لەکاری فاحیشە ئامێزی وەکوو زیناو درۆزنیو غەیبەتو دزیو چەتەییو ئاژاوە نانەوە لەسەر زەوی.{وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ} ئەگەر خراپەیەکیان لەگەڵ کرا رقیان هەڵساو دەسەڵاتیان بوو تۆڵە بسێنن رقی خۆیان دەخۆنەوە، لێبوردن رەچاو دەکەن لەبەرخاتری خودا تاوانکار عەفوو دەکەن.

{٣٨ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ} ئەوانەی بەپیر بانگەوازی خوداوە چوونو پابەندی فەرمانو جڵەوگیری خودا بوونو هاوەڵیان بۆ دانەناوەو بەبێ شەریکیان زانیوە، شوێن پەیامی پێغەمبەرەکانی کەوتوونو بڕوایان بەزیندوو بوونەوە هەبووە. {وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ} بە رێكوپێکی نوێژەکانیان ئەنجامداوەو ئەنجام دەدەن، بە خوشوعو خوضوعەوە لەکاتی خۆیاندا بەجێیان دەهێنن! {وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ} هەر کارێکی گرنگیان بێتە پێش بە راوێژو راوو تەگبیر لێی دەکۆڵنەوەو پلانی بۆ دادەنێنو جێبەجێی دەکەن، دانانی رابەرو فەرمانڕەواو کاربەدەستی گەورە بە راوێژو دەنگدان دیاری دەکەن. {وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ} لەو رزقو رۆژییەی پێمان بەخشیون لەپێناو رازی بوونی خودا لێیان ماڵو سامانی خۆیان دەبەخشن، خێرو خێرات دەکەن، بێگومان ماڵبەخشین دەبێتە مایەی هێزو توانای گەلو وڵات، حکوومەت پێی بەهێز دەبێت، کەمو کوڕی ناو کۆمەڵ کەم دەکاتەوە، یەکیەتیو تەبایی کۆمەڵی پێ دەستەبەر دەبێ، خۆشەویستی دەخاتە نێوان دەوڵەمەندو هەژارانەوە.

{٣٩ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ} هەرکاتێ ئەو خاوەن باوەڕانە دەست درێژییان کرایە سەر بە ورەی بەرزو چاو نەترسیەوە بەرەنگاری ستەمکار دەبنەوەو بەگژیدا دەچنەوە، چونکە بەگژدا چوونەوەی دەستدرێژیکار پێویستەو نابێ موسوڵمان ژێر دەستەییو چەوسانەوە قبوڵ بکا،

{٤٠ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا} تۆڵەی خراپە خراپەیە بە ئەندازەی خۆی، نابێ زیاد لەئەندازە تۆڵە بستێنیتەوە. {إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ} خودا ستەمکارانی خۆش ناوێن، نە ئەوانەی سەرەتا دەست دەکەن بەتاوان، نە ئەوانەی لەتۆڵە ستاندنەوەدا زێدەڕەوی دەکەن!

{٤١ وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ} بێگومان کەسێ دەستدرێژی بکرێتە سەرو ستەمی لێ بکرێو تۆڵە

وَتَرَىٰهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَٰشِعِينَ مِنَ ٱلذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ ٱلْخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَآ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ فِى عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَآءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَإِنَّآ إِذَآ أَذَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَٰثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ ۞ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

بکاتەوە هیچ تاوانێکی لەسەر نیەو گوناهی ناگاتێ، چونکە تۆڵە ستاندنەوەی بەحەق شتێکی مەشروعە، لەجێنایاتی بەئەنقەستدا بەقیصاص‌و لەجینایەتی هەڵەدا بەضەمان‌و بژاردن‌و باربەها.

{[٤٢] إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ} ئەوەکوو تاوان‌و سزا هەیە ئیللا: کە هەیە لەسەر ئەوانەیە ستەم لەخەڵك دەکەن، دەستدرێژی دەکەنە سەر ماڵ‌و گیان‌و ناموس، مافی خەڵك پێشێل دەکەن، بوغرا دەبن‌و لوتبەرزی دەنوێنن، ستەمکاری دەکەنە پیشەو خەڵکی دەچەوسێننەوە. {أُولَئِكَ لَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەوانە سزای توندیان بۆ ئامادەیە، تۆڵەی ستەمکاری‌و تاوانکارییان لێ دەسێندرێ.

{[٤٣] وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ} واتە: وێڕای ئەوەی: کە تۆڵە ستاندنەوەی عادلانە ڕەوایەو کەسێ پەیڕەوی بکا تاوانبار نابێ. بەڵام کەسێك خۆبگرێ لەسەر ئەزیەتی ستەمکاران‌و لە هەڵەی تاوانباران خۆش ببێ، بێگومان ئەو صەبرو خۆڕاگرییە کاری پەسەندو ڕەوشتی بەرزو پیرۆزە پاداشی باشی لەسەر وەردەگرێتەوە.

{[٤٤] وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ} کەسێك خودا ڕیسوای بکا بەهۆی ئەوەوە کە گومڕای کردووە، چونکە هەرکەسێ ئامادەباشی بۆ ئیمان‌و کاری چاك تێدا نەبوو، ئەوە ئەو کەسە سەری لێ شێواوەو کەس نیە بتوانێ سەرپەرشتی بکاو لە چورتم ڕزگاری بکا، شارەزایی بکا بۆ ڕێبازی سەربەرزی‌و هیدایەت. {وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَى مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ} تۆ دەبینی ئەی محمد! ئەو کاتەی موشریکەکان ئاگری دۆزەخ دەبینن، لێیان عەیانە: کە ئەوە شوێن‌و جێگایانەو بۆ ئەوان ئامادە کراوە، پەشیمانی حاسڵ دەکەن، ئاواتەخوازی ئەوەن بەهەر شێوەیەك بێ بگەڕێندرێنەوە بۆ ژیانی دونیا، بەئاشکرا دەڵێن: ئەرێ هیچ ڕێگایەك هەیە ئێمە بگەڕێینەوە بۆ ژیانی جیهان؟ کەس هەیە یارمەتییەکمان بدا، قسەیەکی خێرمان بۆ بکا؟!

{[٤٥] وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ} تۆ دەبینی ئەی پێغەمبەر! ئەو کافرە سەرڕەقانەی دونیا، ڕۆژی قیامەت بەسەر ئاگردا ڕادەنوێنرێن، ئاگریان نیشان دەدرێ، ترسیان لێ دەنیشێ بەدزییەوە بەتیلەی چاو سەیری دۆزەخ دەکەن، لەترسان‌و لەهەیبەت‌و سامی دیمەنەکە ناوێرن پڕ بەچاو سەیرکەن. {وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} موسوڵمانان کە کافرەکان بەو حاڵە دەبینن دەبێژن: بێگومان خەسارەتمەندی تەواو بەفەتار چوو ئەوانەن: کە خۆیان‌و ماڵ‌و منداڵیان فەوتاندووە، خۆیان‌و شوێنکەوتووانیان وا لێ کردووە شیاوی دۆزەخ بن، {أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ} هۆشیار ببنەوە، باش بزانن: کە ستەمکاران لەعەزابی بەردەوامدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە. ئەم ڕستەیە دەگونجێ کەلامی تەواوکەری قسەکەی موسوڵمانان بێ. دەشگونجێ کەلامی خودا بێ‌و پشتگیری قسەی ئیماندارەکان بکا.

{[٤٦] وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ} ئەو کافرە ماڵ وێران‌و بەدبەختانە جگە لەخودا یارمەتیدەرێکیان نیە فریایان بکەوێ لەعەزابی خودا ڕزگاریان بکا! {وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ

{فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ} کەسێك ڕێگای هیدایەتی لێ بیرێ ئیمان نەهێنێ، بەسروشت کافرو بێ بڕوابێ ئیتر ڕێگای سەرفرازی نادۆزێتەوە، کارێك ناکا بەرەو بەهەشت بچێ، شیاوی عەزابی سەخت دەبێ بەدەستی خۆی ماڵی خۆی وێران کردووە.

{[٤٧]اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ} وەڵامی بانگەوازی خودای خۆتان بدەنەوە ئیمان بهێنن، بڕوا بەتاك و تەنهایی خوداو بە ڕاستی پێغەمبەرو ڕابوونی قیامەت بکەن، شوێن پەیامی پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) بکەون، پێش ئەوەی لەناکاو ڕۆژی قیامەت پەیدابێ و کەس نەیگێڕێتەوە،{مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ} نیە بۆ ئێوە هیچ دەرەتان و پەنایەك هانای بۆ بەرن، کەسنیە بتوانێ نارەزایی دەربڕێ، دەربارەی عەزابدانتان، ناتوانن ئینکاری هیچ تاوانێك بکەن کە ئەنجامتان داوە. هەرچی کردوتانە لای خودا نمایانەو لەنامەی عەمەلدا تۆمارەو فریشتە شایەتە بەسەرتانەوە، جەستەی خۆشتان شایەتیتان لێ دەدا!

{[٤٨]فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ} ئەگەر موشریکەکان هەر سووربوون لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان، بەپێر بانگەوازییەکەتەوە نەهاتن گوێیان بەپەیامەکەت نەدا، ئەوە خۆت دڵگیر مەکە، خۆیان بەرپرسیارن، ئێمە تۆمان ناردووە پەیامی خودایان پێ ڕابگەیەنێ، نەك چاودێرو ژمێریاری کارو کردەوەیان بی. {وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ} واتە: ئێمە ئەگەر لە لوطفو ئیحسانی خۆمانەوە نازو نیعمەت بە ئادەمیزاد دەبەخشین سامانداروو لەش ساغ و بێ ترس بێ، لەناو نازو نیعمەتی ئێمەدا بە تەندروستی وئارامی ژیان بەسەر بەرێ کەیف خۆش و تەڕدەماغە، شا بەسەمپانی خۆی نازانێ و لەخۆی بایی دەبێ، خۆ ئەگەر بەهۆی کردەوەی ناپەسەندی خۆی تووشی چورتمێکی بکەین، هەژاری و گرانی و نەخۆشی و ترسی تووش دەبێ، ئیتر دەست دەکا بەناشوکری و کردن و نازو نیعمەتی لەوەوپێشی لەبیر دەچێتەوە کوفرانی نیعمەتەکانی خودا دەکا! ئەوە سروشتی ئادەمیزاد، بێ چڵێدانەو سپڵەو بێ نەزانە،

{[٤٩]لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} پەروەردگار بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوییە، خاوەن و هەڵسوڕێنەریانە، چۆنی بوێ ئاوا ڕەدامیان دێنێ، ئەوەی بیەوێ ببێ دەبێ، ئەوەی حەز بکا نەبێ هەرگیز نابێ،{يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ. [٥٠]أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ} پەروەردگار هەرچی بیەوێ بیهێنێتەدی لەماڵ و منداڵ دروستی دەکاو دەیهێنێتە کایەوە، لەڕوانگەی ئەم دەسەڵاتە ڕەهایەوە بەویستی خۆی بۆ هەندێ کەس تەنها کچ دەبەخشێ، بۆ هەندێ کەسیش تەنها کوڕ دەبەخشێ، بۆ هەندێکیش کوڕو کچ دەدا، هی وایش هەیە وەجاخکوێرەو منداڵی ناداتێ، بەگوێرەی حیکمەت وداناییی خۆی ئەم تەقسیم و دابەشکردنە ئەنجام دەدا، {[٥١]وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ} بۆ هیچ ئادەمیزادێك دەستەبەر نابێ: کە قسە لەگەڵ پەروەردگار بکا، مەگەر لەڕێگەی نیگاوە یان بە بیستنی پەیام لەدوا پەردەوە، یان بەهۆی فریشتەوە، پەیوەندی نێوان خوداو بەندە هەڵبژاردەکانی بەم سێ جۆرە دەبێ و بەس!

{[٥٢]وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا} ئەی محمد! وەکوو چۆن نیگامان بۆ پێغەمبەرانی پێشوو کردووە، بەو جۆرەش قورئانمان بۆتۆ ناردووە، قورئان ئەمری خودایە، لە خوداوەیەو گیانە بۆ ئادەمیزاد، چونکە هۆی هیدایەتە، کوفر دەمرێنێ و گیان دەخاتە دڵانەوە، نازڵبوونی قورئان یەکالا کەرەوە بوو لەنێوان حەق و بەتاڵدا. {مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا} ئەتۆ ئەی پێغەمبەر پێش ئەوەی نیگات بۆ بنێرین نەتدەزانی قورئان چیەو ئیمان چیە (واتە: نەتدەزانی قانون و نیظامی ئیسلامی چیەو چی نیە، چونکە هەموو پێغەمبەران پێش (وحی)یش ئیمانیان هەیە. وەلێ ئێمە نیگامان بۆ کردوی و ئەم قورئانەی: کە بە نیگا بۆمان ناردووی نوورو ڕوناکییە، کەسێ بمانەوێ بەختەوەری بکەین بەم قورئانە هیدایەتی دەدەین لە نەفامی و نەزانی و گومڕایی ڕزگاری دەکەین، {وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ. [٥٣]صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي

{السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ} بێگومان تۆ ئەی محمد! بەم قورئانە: کە بەرنامەی ئیسلامە هیدایەتی ئادەمیزاد دەدەی بۆ ڕێبازی خودا پەسەندو حەق‌و ڕاستی، ئادەمیزاد فێری مەنهەج‌و پەیڕەوو پرۆگرامێك دەكەی خودا نازڵی كردووە، خودا فەرمانی كردووە بە شوێنكەوتنی ڕێبازی ئیسلام ڕێبازی هەڵبژێراو لەلایەن خودایەك: كە خاوەنی ئاسمانەكان‌و زەوییە، {أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ} ئەی خەڵكینە ئاگادار ببنەوە هەموو كاروبارێك، سەرەنجامی هەموو هەڵوێست‌و كردەوەیەك بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە.

كۆتایی سورەتی الشوری

سورەتی (الزخرف)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1] حم} مانای ئەم جۆرە پیتە پچڕ پچڕانە لەوەپێش چەند جارێك قسەمان لێ كردووە. باسكردنی دووبارە كردنەوەی پێشووە.

{[2] وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ} سوێندم بە قورئان: كە كەلامێكی بێ پێچ‌و پەناو مانا ڕوون‌و ئاشكرایە، وشەی شیرین‌و ڕستەی ڕەوانی، ڕێگای هیدایەت ڕوون دەكاتەوە دەرمانی دەردی دڵە نەخۆشەكانە، كەتەلۆكی بوونەوەرەو بەرنامەی ژیانی بەختەوەری‌و سەرفرازییە، {[3] إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} ئێمە ئەم قورئانەمان نازڵ كردووە بە زمانی عەرەبی، كە زمانێكی فەصیح‌و گونجاوە بۆ قسە پێكردن، زمانێكە قاعیدەو یاسای ڕەسای خۆی هەیە، بۆیە بەزمانی عەرەبی ناردومانە بۆئەوەی عەرەب تێی بگەن.

{[4] وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ} ئەم قورئانە بۆ ئێوە نێردراوە لە لەوحولمەحفوظدا لای خۆمان ڕێزو نرخی خۆی هەیە، بەلاغەت‌و ڕەوانی خۆی هەیە، بە پاك‌و خاوێنی نەبێ نابێ دەستی بكرێتێ ڕێك‌و پێك‌و موحكەم‌و دامەزراوە بەهیچ شتێك هەڵناوەشێتەوە،

{[5] أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ؟} ئایا پێتان وایە ئێمە هێندە بێ ڕەحم‌و بێ بەزەییین وازتان لێ

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (٥٢) صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ (٥٣)

سُورَةُ الزُّخْرُفِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حم (١) وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٣) وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ (٤) أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ (٥) وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ (٦) وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٧) فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ (٨) وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ (٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (١٠)

بێنین‌و ئێوە ئاگادار ناكەینەوە؟ ئایا پێتان وایە هەر لەبەرئەوەی گەل‌و نەتەوەیەكی سەر ڕەق‌و ڕۆچوون لە خراپەكاریدا ئێمە قورئانتان بۆ نانێرین‌و هەڕەشەتان لێ ناكەین؟ نانا وامەزانن ئێمە لە ڕوانگەی ڕەحمەت‌و فەضڵ‌و چاكەكاری خۆمانەوە فەرامۆشتان ناكەین‌و بانگەوازیتان ئاڕاستە دەكەین، هەڵتان دەنێین بۆ ئیمانهێنان‌و خودا پەرستی، قورئانتان بۆ نازڵ دەكەین‌و بەڵگەو نیشانەتان لەسەر ڕاست دەكەینەوە.

{[6] وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ} چەند پیغەمبەرو فرستادەمان لە گەل‌و نەتەوەكانی ڕابوردو ناردون‌و بەدرۆ خرانەوە. بۆ هەموو گەل‌و نەتەوەیەك پیغەمبەرمان بەزمانی خۆیان ناردووە، بانگەوازییان كردون‌و گەلەكان پیغەمبەرەكانیان بەدرۆ خستونەتەوە، {[7] وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} كەوابێ بەدرۆ خستنەوەی پیغەمبەران داب‌و نەریتێكی كۆنینەی گەل‌و نەتەوەكانی

رابردووه، هەموو پیغەمبەرێك وەكوو تۆ ئەی محمد! بەدرۆ خراوەتەوه، وەكوو تۆ بەدەست گەل و نەتەوەكەیەوه ئەزیەت و ناڕەحەتی چەشتووه.

{^٨^فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ} گەل و نەتەوەی وامان تێكشكاندووه زۆر لە قورەیشییەكان بەهێزو تواناتر بوون، لەوەپێش لە قورئاندا زۆر سەرگورشتەو بەسەر بردەی گەل و نەتەوە پێشینەكانمان بۆ گێڕاوێتەوه. دەزانی داب و نەرێتی ئێمە لەگەڵ سەرپێچیكاراندا چۆنەو چۆن بووە!

{^٩^وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ} ئەی پیغەمبەری خۆشەویست ئەگەر پرسیار لەو موشریكە سەر رەقانە بكەی بڵێی: كێ ئاسمانەكان و زەوی بەدیهێناون؟یەكسەر دان بەوەدا دەنێن: كە خودا دروستی كردوون، بێ مینجە مینج و وەستان دەڵێن: بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەوی خودای خاوەن تواناو زانایە.

{^١٠^الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا} ئەو خودایەی زەوی بۆ ئێوە كردووە بەلانەی تیدا ژیان، گونجاوە بۆئەوەی گیانداران ژیانی خۆیانی تێدا بەسەربەرن. زەوی بۆ خۆی هەڵدەسوڕێ، كێوەكانی تێدا چەقیون و لەنگەریان تێدا راگرتووه بۆئەوەی گیانەوەران بتوانن لەسەری بژین. {وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} پەروەردگار لەناو زەویدا رێگاو بانی بەدی هێناوە بۆئەوەی ئێوە سوودیان لێ وەربگرن، پێیاندا تێپەڕبن و بگەنە مەبەست و ئامانجی خۆتان.

{^١١^وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ} پەروەردگار خودایەكی وەهایە باران لە ئاسمانەوە دەبارێنێ بە ئەندازە، ئەوەندە دەبارێنێ كە لە بەرژەوەندی كشتوكاڵ و بۆ ژیان پێویست بێ، ئەوەندە زۆر نابارێنێ زەوی سەر ئاو بكەوێ، ئەوەندەش كەم نابارێنێ بەشی خواردنەوەی گیانلەبەران و ئاودێری كشتوكاڵ و دارو درەخت نەكا. بەو بارانە خاك و ولاتی مردوو سوتەمەڕۆ و وشك و ڕەق هەلاتوومان زیندوو كردۆتەوە، ئاوا ئێوە لە گۆڕەكانتان دەرتان دێنین و گیانتان بەبەردا دەكەینەوە.

{^١٢^وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا} پەروەردگار خودایەكی وەهایە لەهەموو جۆرە شتێك نێرو مێی خولقاندووە نێرو مێ بنەمای ژیانن، هەموو زیندەوەرێك نێرو مێی هەیە، {وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ} پەروەردگار خودایەكی وەهایە بۆ ئێوەی رەخساندووە هۆكاری سواری، لەدەریادا كەشتی و لە هەوادا باڵە فڕو لە وشكانیدا ترۆمبێل و شەمەندەفەرو گالیسكەو چەند شتێكی تریش. هەروەها لە ئاژەڵیشدا حوشتری بۆ ئێوە رام كردووە بۆئەوەی بیكەنە ئامێری سواری و بارەبەر.

{^١٣^لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ} بۆئەوە لەسەر پشتی حوشترو لەسەر ئامێرەكانی تری سواری جێگیر ببن ئەمجار نیعمەتی خوداتان بێتە یادو بەتەعظیمەوە یادی نیعمەتە جۆراو جۆرەكانی خودا بكەن! تێبگەن: كە خودا دەریای وا گونجاندووە كە بەكەڵكی گەمی پێداڕۆین بێ. عەقڵ و زیرەكی بە ئادەمیزاد بەخشیوە بتوانێ ئەو ئامێرانە بەدی بێنێ، جا ئەوكاتە كە ئێوە سواریان بوون بڵێن: {سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ} پاك و مونەزەهی بۆ ئەو خودایەیە كە ئەمەی بۆ ئێمە رام كردووەو دەتوانین بە ئاسانی كەڵكیان لێ وەربگرین ئەگەر تواناو دەسەڵاتی خودا نەبوایە كەی ئێمە دەمانتوانی ئەو ئامێرانە دروست بكەین یان بەكاریان بێنین.

{^١٤^وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ} بێگومان هەموومان دوای مردنمان بۆ لای خودا دەگەڕێینەوە، {^١٥^وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ} ئەو موشریكە نەفام و سەر رەقانە هەرچەندە دان بەوەدا دەنێن: كە بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەوی (الله)یە كەچی منداڵیان پاڵداوە، دەڵێن: فریشتە كچی خودان لەم رووەوە: كە منداڵ بەشێكە لەباوكی!

{^١٦^أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِينَ} واتە: كەئێوە منداڵ وەپاڵ خودا بدەن، ئەوەی لێ وەدی دێ: كە لەنێوان نێرو مێدا بەشە مێینەكە بۆ خۆی هەڵبگرێ و بەشە باشەكە كە رەگەزە نێرینەكەیە بۆ ئێوەبێ!

{^١٧^وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ} ئەگەر مزگێنی بدرێ بەیەكێ لەو موشریكە عەرەبانەو پێیان بگوتایە: خێزانت كچی بەوەڵەد هێناوە،

ئـەوەی بۆ خـودای بـەڕەوا دەزانـی پـاڵ خـودی خـۆی بدرایـە، دەمو چاوی ڕەش هەڵدەگەڕاو جۆش دادەما، خـەمو خەفەت دایدەگرتو ڕوناکیی لەدەروونی دەبڕاو ژیانی لەپێش چاو تاڵ دەبوو لەداخی ئەوە کە کچی بووە، دەی چۆن شتێك بۆ خۆتـان پێتـان نـاخۆش بـێ بتـان بـێ وەپـاڵ پـەروەردگاری دەدەن؟!

{[١٨]أَوَمَن يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ} ئـەوە بـەچ عـەقڵێك منـداڵ وەپـاڵ خـودا دەدەن؟ کـە لـەناو منداڵیـشدا جۆرێـك وەپـاڵ خـودا دەدەن؛ کـە بـێ کـارەو بـێ وەجو بـێ دەسـەڵاتە، توانـای شـەڕو بـەرگری نییـە، لەکاتێکدا ئـەوان لە کۆمەڵگایەکدان شانازی دەکەن بە کوڕو کۆڕو سیمینار دەگێڕن بۆ پاڵەوانو شەڕکەرانیان،

{[١٩]وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُـمْ عِبَـادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًـا} ئەوانـەی وایـان دانـاوە ئـەو فریـشتانە؛ کـە بەنـدەی خـودان مێینـەن، چ بەڵگەیەکیان بەدەستەوەیە بەچ عـەقڵێك ئـەو بـیرو بۆچوونـە رادەگەیەنن؟! چۆن جەسارەت دەکەنو دەوێـرن ئـەو بوختانـە گەورەیـــە بکـــەن؟! چـــاویان پێکـــەوتوون؟! ئاگـــاداری دروستکردنیان بوون؟ کوا بەڵگەیان؟ {أَشَـهِدُوا خَلْقَهُـمْ} ئایـا ئەوانـە ئاگایـان لێ بـووە؛ کـە خـودا فریـشتەکانی دروسـت کردوون، هەتا بتوانن شایەتی بدەن! دەی با تـاوانی ئـەم داوا بێ بناغەیان لەئەستۆ بگرن.{سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ} ئەو شـایەتی دانو قـسە بـێ بناغەیـەیان لەنامـەی عەمەلیانـدا دەنوسرێو ڕۆژی قیامـەت پرسیاریان لێ دەکرێ، لەسـەر ئـەو شایەتیدانەیان حسابیان لەگەڵ دەکرێو سزایان دەدرێ.

{[٢٠]وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُم} کافرەکان وتیان: ئەگەر خـودا بیویـستایە ئێمـە فریـشتە نەپەرسـتین پەرسـتشمان بـۆ نەدەکردن، دیارە خودا دەیەوێ ئێمـە بەندایـەتی بۆ فریـشتە بکەین، ئـەگینا لەمپـەری دەخـستە بـەردەممانو نەیدەهێشت ئـەم پەیکـەرە لـەدارو بـەرد تاشـراوانە بپەرسـتین کـە لەسـەر شێوەی فریشتەن. {مَّا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُـونَ} ئەوانە هیچ بەڵگەو زانیارێکیـان لـەوبارەوە بەدەسـتەوە نیـەو نـاتوانن ئـەو ئیـدیعا نارەوایـە بـچەسپێنن، تـەنها ئەوەندەیـە ئەوان درۆ دەکەنو لەخۆیانەوە قسەی پڕوپووچو بـێ بناغـە هەڵدەبەستن،

وَٱلَّذِى نَزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا
كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُم مِّنَ ٱلْفُلْكِ وَٱلْأَنْعَٰمِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُۥا عَلَىٰ ظُهُورِهِۦ
ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا ٱسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَٰنَ
ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا
لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُۥ مِنْ عِبَادِهِۦ جُزْءًا إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ
لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ ٱتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَىٰكُم
بِٱلْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا
ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَن يُنَشَّؤُا فِى
ٱلْحِلْيَةِ وَهُوَ فِى ٱلْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ
ٱلَّذِينَ هُمْ عِبَٰدُ ٱلرَّحْمَٰنِ إِنَٰثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ
شَهَٰدَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَآءَ ٱلرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَٰهُم
مَّا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ
كِتَٰبًا مِّن قَبْلِهِۦ فَهُم بِهِۦ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا
إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

{[٢١]أَمْ آتَيْنَـاهُمْ كِتَابًـا مِّـن قَبْلِـهِ فَهُـم بِـهِ مُسْتَمْـسِكُونَ} چ بەڵگەیـەکیان بـە دەسـتەوەیە لەسـەر ئـەم ئیدیعایـە بـێ بناغـەیان؟ ئایـا ئێمـە لـە پـێش قورئانـدا نامەیـەکی تـری ئاسمانیمان بۆ ناردوون پشتی پێ ببەستن؟ بەڵگەیـەکی بڕوا پێ کراویـان لایـە ئیعتیمـادی بکەنـە سەر؟ چ ئایینو ڕێساو یاسایەك فـەرمان بـەوان دەکا؛ کـە غـەیری خـودا بپەرستن؟! هەڵبەتە ئـەوان هیچیان بەدەستەوە نیە، هیچ بەڵگەیـەکیان نیە!

{[٢٢]بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ} بـەڵکوو هـەر ئەوەنـدەیان بەدەسـتەوەیە؛ کـە دەڵـێن: ئێمـە بـاوكو بـاپیری خۆمانمـان دیـوە بتپەرسـتییان کـردووە، فریـشتەیان پەرسـتووە، ئێمـە لاسـایی ئـەوان دەکەینـەوە، شوێنیان کەوتووین، بست بەبست پەیڕەوی ڕێبازی پێشینانی خۆمان دەکەین!!

{[٢٣]وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَـا عَلَـى أُمَّـةٍ وَإِنَّـا عَلَـى آثَـارِهِم مُّقْتَـدُونَ} قسەو

وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ ۞ قَٰلَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ ءَابَآءَكُمْ ۖ قَالُوٓاْ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ قَالُواْ هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُواْ لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ ٱلْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

بیروبۆچونی ئەم قورەیشیە موشریکانە دەق دەشوبهێتە قسەو بیروبۆچونی گەلو نەتەوەکانی پێشویان، چونکە هەروا بووە هیچ کاتێ ئێمە پیغەمبەرێکمان نەناردووە بۆ سەر گەلو نەتەوەیەك، بۆ سەر شارو هەرێمێك ئیللا کەناردومانە بانگەوازی مەردومگەلەکەی کردووە بۆ خوداناسیو یەکتاپەرستی، خێرا دەوڵەمەندو دەرەبەگو بەنازپەروەرد بووەکانیان، وتوویانە ئێمە باوكو باپیری خۆمانمان لەسەر ئەو بتپەرستیو کوفرو گومراییە بینیوە، ئێمە شوێن پێی ئەوان دەکەوینو بە بست لەرێبازی ئەوان لانادەین!

{[٢٤]قَالَ: أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَى مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ آبَاءكُمْ} واتە: پیغەمبەرەکەیان پێی گوتن: ئەگەر من پەیامێکم بۆ هێنابن زۆر لەئایینی باوكوباپیرانتان باشتر بێ، هەر ئێوە شوێن ئایینی ناڕاستی باوكو باپیرانتان دەکەون؟! ئەوانیش بێ روماپایی وەڵامی پیغەمبەرەکەیان دایەوەو {قَالُوا: إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ} وتیان: بەڵێ ئێمە بڕوا بەو پەیامە ناکەین کە بۆتان هێناوین، هیچ شتێك بەگوێی ئێوە ناکەینو بانگەوازیتان رەت دەکەینەوە، تەنانەت ئەگەر راستیش بکەن ئێمە بڕواتان پێ ناکەین، دەستی خۆتان بن سەری خۆتان بدەنویەخەمان لە یەخە بکەنەوە.

{[٢٥]فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ} سەرەنجامی سوربوونیان لەسەر کوفرو بێدینی ئەوەبوو ئێمە تۆڵەمان لەو گەلو نەتەوە بەدرۆخەرەوانە کردەوە، بەجۆرەها سزای کوشندە گیرۆدەمان کردن،

{[٢٦]وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاء مِّمَّا تَعْبُدُونَ. [٢٧]إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ} ئەی پیغەمبەر ئەوە بۆ گەلەکەت باس بکە: کە ئیبراهیم بەباوکیو گەلەکەی خۆی گوت من بێ بەریم لەو بتو صەنامانەی دەیانپەرستنو بەندایەتیان بۆ دەکەن، من کەس بەخودا نازانمو بەندایەتی بۆ کەس ناکەم جگە لەو خوایەی کەمنی دروست کردووە، نەك هەر من بەڵکوو هەموو بونەوەری بەدیهێناوە، تەنها ئەو دەپەرستمو بەس، بێگومان ئەو خودایە هیدایەتی من دەدا بۆ رێبازی حەقو لەسەر ئایینی حەق راگیرم دەکا

{[٢٨]وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} ئیبراهیم بەردەوام بوو لەسەر یەکتاپەرستی، ئامۆژگاری نەوەکانی خۆی کرد: کە بەردەوام بن لەسەر یەکتاپەرستی پەیڕەوی رێبازەکەی بکەن، دەی دانیشتوانی مەککە: کە خۆیان بەوەچەی ئیبراهیم دەزانن بۆچی لەو رێبازە راستە لایان داوە؟ خۆ هەمیشە لە نەتەوەی ئیبراهیم کەسانێك هەن بەردەوامن لەسەر یەکتاپەرستیو هاوەڵ بۆخودا دانانێن. جا ئەوان کە ئیدیعای شوێنکەوتنی باوكو باپیرانیان دەکەن، دەبا شوێن رێبازی باوکە گەورەی خۆیان بکەون، یەکتاپەرستی رەچاو بکەن. {[٢٩]بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاء وَآبَاءهُمْ حَتَّى جَاءهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ} بەڵکوو من ژیانی خۆشو تەمەنی درێژو رزقو رۆزیم بەخشیوە بە ئەوانەو باوكو باپیرانیان، ئەوەتا وێڕای کوفرو بێدینیان نازو نیعمەتمان داونێ، ئەوانیش بەوە لەخۆیان بایی بوون، سەرگەرمی رابواردنن. خۆیان داوەتە دەست شەیتانو گوێ بیستی فەرمانەکانی، لەخوداپەرستی بێ ئاگا بوون هەتا قورئانی پیرۆزیان بۆ هاتو پیغەمبەری دڵسۆزو خاوەن موعجیزەی ئاشکرا هاتە سەریان، بانگەوازی کردن بۆ ئیمان هێنانو یەکتاپەرستی. جا {[٣٠]وَلَمَّا جَاءهُمْ

الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ} کاتێك قورئانیان بۆ هاتو بەسەریاندا خوێندرایەوە، وتیان: ئەمە سیحرو ئەفسانە کۆنی پێشینانەو سروشی خودا نیە، ئێمە هەرگیز بڕوا بەشتی وا ناکەین،

{[٣١]وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ} وتیان: ئەگەر موحەممەد ڕاست دەکاو پیغەمبەرەو نیگای بۆ هاتووە، ئەوە بۆچی ئەو قورئانە نازڵ نەبووە سەر یەکێك لەو دوو گەورە پیاوەی مەککەو طائیف: کە وەلیدی کوڕی موغەیرەو مەسعوودی کوڕی عەمری (الثقفي)یە، هەر یەکێ لەو دووانە خاوەن ماڵو جاهو شانو شەوکەتن، لەناو هۆزو عەشیرەتیان قسە ڕۆیشتوون، هەرچی بیڵێن بەگوێیان دەکرێ،

{[٣٢]أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ؟} بۆچی ئەوان ڕەحمەتی خودا دابەش دەکەن، پلەو پایەی پیغەمبەرایەتی بەدەست ئەوانەو ئەوان دەیدەن بەکەسێکی خۆیان هەڵی بژێرن؟! نەخەیر ئەو کارە بەدەست ئەوان نیە، {نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ} خودا دەفەرموێ: ئێمە ڕزقو ڕۆزیی‌و شانسو بەختو پلەو پایە بەسەر ئادەمیزاددا دابەش دەکەین، بەرزو نزمی لەناویاندا ئەنجام دەدەین هەرکەسە بەپێی خۆی‌و بەگوێرەی حیکمەتو دانایی خۆمان بەشی دەدەین، هەرکەسەو لەڕوانگەی حیکمەتی خۆمانەوە هێزو تواناو ماڵو سامانو زانیاری‌و بەهرەو شکۆمەندی‌و خێرو فەڕی بەسەردا دەڕێژین. {لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا} بۆ ئەوەی هاوکاری یەکتر بکەن، بەیەکەوە کاروباری خۆیان ئەنجام بدەن، چونکە ئەگەر ئێمە یەکسانیمان بخستایەتە نێوانیانەوە، لەنێوان خۆیاندا هاریکارییان نەدەکرد، کەسیان بەگوێی کەسیان نەدەکرد، ئەوکاتە یاسای کۆمەڵایەتی‌و پێکەوە ژیانیان تێك دەچوو! مەبەست لەبەکارهێنانو کار پێ کردنو چەوسانەوە نیە، چونکە لەئایینی خودادا خاوەن ئیش وەکوو ئیشکەر ئەرکو واجباتی ئەخلاقی‌و مادی لەسەرە، نابێ ئەزیەتی کارکەر بداو ستەمی لێ بکا! {وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ} بێگومان ڕەحمەتو نیعمەتی خودا: کە لە بەهەشتدا بۆ بەندەکانی داناوە زۆر باشترو بەنرخترە لەو ماڵو سامانەی کۆی

وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُم بِآيَاتِنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

دەکەنەوە، بەڵکوو هەموو نازو نیعمەتی دونیا لەچاو نازو نیعمەتی قیامەت بەهیچ دەژمێرێ.

{[٣٣]وَلَوْلَا أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ، [٣٤]وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ، [٣٥]وَزُخْرُفًا} ئەگەر لەبەر ئەو نەبوایە: کە هەموو ئادەمیزادەکان لەسەر ڕێبازی کوفرو بێدینی یەکدیگیر دەبوونو هەموویان ڕێبازی کوفرو گومڕاییان دەگرتە بەرو دەبوونە دونیا پەرستو قیامەتیان بەلاوە دەناو کەس موسوڵمان نەدەبوو ئەگەر لەبەر ئەم هۆیانە نەبوایە، کافرو بێدینەکانمان هێندە دەوڵەمەند دەکرد بەجۆرێك کە سەقفو هەڵاشی خانووەکانیان، پەیژەو پلیکانەو بەر بێلای ماڵەکانیان، دەرگاو پەنجەرەی خانووەکانیان، کورسی‌و قەنەفەی لەسەر دانیشتنو ئارام گرتنیان لەزێڕو زیوی پاڵفتە بۆ دەستەبەر دەکردن، دەسەڵاتمان دەدانێ بەجۆرەها نەقشو نیگار ماڵەکانیان بڕازێننەوەو تێیاندا ڕابوێرنو بگوزەرێننو ژیان بەسەر بەرن! {وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ} هەموو ئەو نازو نیعمەتانە جگە لەوە: کە مەتاعێکی ژیانی دونیایەو زوو بەسەر دەچێ چی تر نیە، کەمێ لەززەتی لێ وەردەگرن‌و دەبڕێتەوە، تەمەن کورت‌و کەم بایەخە، قیامەت بەهەموو نازو نیعمەتەکانیەوە بۆ ئەو کەسانەیە خۆیان لەشیرك‌و بێدینی پاراستبێ، ئیمانی تەواویان هێنابێ‌و یەکتاپەرستیان کردبێ.

{[٣٦]وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ} هەرکەسێك روو لە پەیامی قورئان وەرگێڕێ‌و خۆی بێ ئاگا بکاو لە ماناو مەبەستەکانی قورئان ورد نەبێتەوە، پابەندی پەیامی قورئان نەبێ‌و نەیکاتە پەیڕەوو پرۆگرامی ژیانی خۆی، ئەوە ئێمە شەیتانێکی بۆ راست دەکەینەوە دەنە دەنەی بداو گومڕای بکا، ئەو شەیتانە بەدفەڕە هەمیشە لەگەڵیدایە، لێی جیا نابێتەوە.

{[٣٧]وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ} ئەو شەیاتینیانەی: کە هاوەڵی ئادەمیزادن‌و خودا دایناون ببنە هاوشانی ئەوانەی خۆیان لەیادی خودا گێل دەکەن، گوێ بەپەیامی قورئان نادەن‌و خۆیانی لێ غافڵ دەکەن. ئەو شەیاتینیانە ئادەمیزادەکان بە وەسوەسەو ختوکە لەڕێبازی حەق‌و ڕاستی لادەدەن، بەفرت‌و فێڵ کافرو گومڕایان دەکەن، ئادەمیزادە کافرو گومڕابووەکانیش وادەزانن لەسەر حەقن‌و ڕێبازی راستیان گرتۆتەبەر. رۆژ دوای رۆژ پتر کوفرو بێدینییان لەلا شیرین دەبێ {[٣٨]حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ} هەتا رۆژی قیامەت رادەبێ‌و ئەو کافرە ماڵ وێرانە دێتە بەردەستمان‌و دەزانێ چۆن قوڕی بەسەر خۆیدا کردووەو چۆن بەدبەختی‌و چارەڕەشی بۆخۆی کێش کردووە، جا ئەوکات پەخەی خۆی لەشەیتانەکەی دادەدڕێ‌و پەنجەی پەشیمانی دەگەزێ‌و روو دەکاتە شەیتانەکەی‌و دەڵێ: ئای خۆزگە نێوان من‌و تۆ بە ئەندازەی دووری خۆرهەڵات‌و خۆرئاوا بووایە. هیچم بەقسە نەکردیتایە، بەڕاستی شەیتان هاوەڵێکی خراپ‌و ناپەسەندە بۆ ئادەمیزادو لەشەڕ بەولاوە خێری لێ نابینێ! {[٣٩]وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ} ئەمڕۆ ئەو خۆزگە بریا گوتنە هیچ سودو قازانجێکتان پێ ناگەیەنێ، چونکە ئێوە لەدونیادا ستەمتان لەخۆتان کردووەو ڕێگەی گومڕاییتان گرتبووە بەر، هاوبەشی بوونتان لەسزادا سوودتان پێ ناگەیەنێ، تۆزقاڵێك عەزابتان لێ کەم ناکرێتەوە، هەریەکەتان سزای خۆی وەردەگرێ‌و لەتاو ئازاری ئاگای لەحاڵی ئەوی تر نیە مادام لەهۆکاری سزاکەدا هاوبەش بوون، دەبێ لەخودی سزادانەکەشدا هاوبەش بن. {[٤٠]أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەو کافرانە کەڕو کوێرن، قسەی حەق نابیستن، کوێرن موعجیزەی تۆ نابینن، جا کەوابێ ئایا تۆ دەتوانی پەیامی خۆت بگەیەنی بەوجۆرە کەسانەو هیدایەتیان بدەی؟! ئەوان کەڕو گومڕان، لەگومڕاییەکی ئاشکرادان، تۆ کەی دەتوانی شارەزایان بکەی بۆ ڕێبازی پیرۆزی ئیسلام، ئەمانە: کە ئەوە حاڵ‌و وەزعیانە ئەتۆ ناتوانی هیدایەتیان بدەی.

{[٤١]فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ. [٤٢]أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ} زوو یان درەنگ تۆڵەیان لێ دەکەینەوە، بەم جۆرە یان بەتەواوی تۆ لەناو ئەوان هەڵئەگرین‌و دەتمرێنین ئەوسا ئێمە تۆڵەیان لێ دەکەینەوە، یاخود پێش ئەوەی گیانت بکێشین هەندێ لەو هەڕەشانەی لێمان کردوون دەمیان هێنینە دی‌و نیشانت دەدەین.

{[٤٣]فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ پابەندی ئەو قورئانە بە: کە بەنیگا بۆت نێردراوە، بێگومان تۆ لەسەر ڕێبازێکی ڕاست‌و حەقی، پەیڕەو پرۆگرامت مایەی بەختەوەری ژیانی دونیاو قیامەتە. {[٤٤]وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ} بێگومان قورئان مایەی شەرەف‌و شکۆمەندییە بۆ خۆت‌و بۆ قورەیشییەکان بەتایبەتی‌و بۆ هەموو عەرەب بەگشتی، چونکە بەزمانی ئەوان نازڵ بووە، لەوەبەو لاوە لەقیامەتدا پرسیارتان لێ دەکرێ دەربارەی ئەم قورئانە، چۆن بەپیریەوە چوون‌و چۆن کارتان پێ کردووە.

{[٤٥]وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ؟} پرسیار بکە لە نەتەوەکانی پێشوو؟ ئەوانەی پێغەمبەرمان بۆ ناردوون، زاناو دوعاتی ڕێگای خودا پەرستیمان تێدا هەڵخستوون، لێیان بپرسە ئایا خودا ڕێگای

وَمَا نُرِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ إِلَّا هِىَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَٰهُم
بِٱلْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَ ٱلسَّاحِرُ ٱدْعُ لَنَا
رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ
ٱلْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهِۦ
قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَيْسَ لِى مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ ٱلْأَنْهَٰرُ تَجْرِى مِن
تَحْتِىٓ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى هُوَ مَهِينٌ
وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ أُلْقِىَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَآءَ
مَعَهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَٱسْتَخَفَّ قَوْمَهُۥ
فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا
ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُمْ
سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْءَاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ ۞ وَلَمَّا ضُرِبَ ٱبْنُ مَرْيَمَ
مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوٓا۟ ءَأَٰلِهَتُنَا
خَيْرٌ أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًۢا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾
إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَٰهُ مَثَلًا لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ
﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَٰٓئِكَةً فِى ٱلْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

داوه لەحیاتی پەرستش کردن بۆ خودا، کەسێکی تر بپەرستێ؟

{[٤٦]وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ} واتە: بێگومان ئێمە موسامان ڕەوانەکرد بۆسەر فیرعەونو دارو دەستەکەیو نەتەوەی ئیسرائیل بە موعجیزەو نیشانەی ئاشکراوە، وتی: من ڕەوانەکراوی خودای بونەوەرم، نۆ موعجیزەمان پێ بەخشی بۆئەوەی گەواهیدەربن لەسەر ڕاستی پەیامەکەی. بانگەوازیکردن بۆ خودا پەرستیو یەکتاپەرستی، جڵەوگیری لێ کردن لە هاوەڵدانان بۆ خوداو فیرعەون پەرستی. نۆ موعجیزەکەش ئەوانەن: کە لە سورەتی (الإسراء) ئایەتی (١٠١)دا تۆمار کراون. کەبریتین: لە تۆفان، کوللە، ئەسپێ، بۆق، خوێن، گرانی، کەمو کورتی لە نەفسو لە زەرعاتو کشتو کاڵدا. یەدی بەیضاو، عەصا... وێڕای نواندنی ئەو حەمکە موعجیزە گەورەو ئاشکرایانە کەچی فیرعەونو دارو دەستەکەی لوتبەرزییان نواندو ملیان نەدا بۆ ئیمانهێنان، بەڵکوو حەزرەتی موسایان بەدرۆخستەوەو گاڵتەیان پێ کرد، بەگژیدا چوونەوە. {[٤٧]فَلَمَّا جَاءَهُم بِآيَاتِنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ} کاتێك حەزرەتی مووسا ئەو موعجیزانەی نیشاندان یەکسەر فیرعەونو جەماعەتەکەی پێکەنینیان پێ هاتنو گاڵتەیان پێ کردنو بەدرۆیان خستەوە، سەر ڕەقییان نیشاندا.

{[٤٨]وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} هەر بەڵگەو نیشانەیەکمان نیشانی فیرعەونو دارو دەستەکەی دابێ دەربارەی ڕاستی پیغەمبەرێتی موساو ڕاستی پەیامەکەی، لە موعجیزەی پێشووی گەورەتر بووە، پتر گەواهیدەر بووە لەسەر ڕاستی بانگەوازییەکەیو تاكو تەنهایی خودا! کەچی وێڕای ڕاستو دروستی ئەو موعجیزانە، فیرعەونو تاقمەکەی لە بوغڕایی خۆیان نەهاتنە خوارێو وازیان لە گومڕایی خۆیان نەهێنا، ئیتر پەروەردگار عەزابی سەختو جۆراو جۆری بەسەردا دان بۆئەوەی بگەڕێنەوە، ئیمان بەخودا بهێننو شوێن پەیامی موسا بکەون. {[٤٩]وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ} دەیانگوت: ئەی جادو بازی لێزان بۆمان لەخودای خۆت بپاڕێوە: کە ئەو وادەو بەڵێنەی پێی داوی بیهێنێتە دی، ئەو عەزابەمان لەسەر هەڵبگرێ ئێمە ئیمان دەهێنینو شوێنت دەکەوین.

{[٥٠]فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ} کەچی کاتێ: کە عەزابمان لەسەر لابردن، پەیمانەکەیان هەڵوەشاندەوەو ملیان لە کوفرو بێدینی دەنایەوە {[٥١]وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ؟} حەزرەتی موسا بانگەوازیی خۆی بڵاوکردەوە، فیرعەون هەستی کرد ڕەشە خەڵکەکە مەیلیان بەلای موسادا هەیە، خەریکن موسوڵمان بن، ئیتر فیرعەون فەرمانی دا خەڵکەکە کۆبکەنەوە، جەماوەر گرد کرانەوە، فیرعەون دەستی کرد بە وتاردانو خۆ هەڵکێشانو هەڕەشەکردن، وتی ئەی خەڵکینە! ئەوە نازاننو نابینن مڵكو سامانی ئەم وڵاتە گەورەیە: کە میصرە هەمووی هی منەو خۆم فەرمانڕەوام تێیدا، کەس هاوبەشم نیەو دەسەڵاتی ڕەهام هەیە، چۆمی نیل بەژێر قەصرو باڵەخانەو باخو باخەتماندا دەڕوا، هەموو بەروبوومی میصر لەژێر کۆنتڕۆڵی خۆمدایە. ئەوە نابینن

من له چ فهخفهخهو ریزو شكۆمهندییهكدا دهژیم؟ نازانن، كه ئهم ههموو دهسهلاتو مالو سامانه نیشانهی ئهومیه: كهمن شیاوی ئهوهم فهرمانرهواو خوداتان بم، {[٥٢]أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ} بهلكوو بههۆی مالو سامانو جاهو سهلتهنهتهوه من زۆر باشترم لهم كابرایه: كه ناوی موسایهو هیچی لهبارا نییه، تهنانهت لالهپهتهو زمان فسكێكه نازانێ قسهو گوفتوگۆش بكا، هیچ شهرهفو شكۆمهندییهكی نیه، ههتیومیهكی رووتو رهجاله، {[٥٣]فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاء مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ} ئهگهر راست دهكا پیغهمبهره بۆچی بازنهی ئالتونی نین؟ یان بۆچی فریشته نایهن شایهتی بۆ بدهن، كه پیغهمبهرهو لهخوداوه رهوانه كراوه؟ {[٥٤]فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ} فیرعهون سوكایهتی به گهلهكهی خۆی كرد، ریزو نرخی بۆ دانهدهنان، گالتهی به عهقلو بیرو بۆچونیان كرد، بانگهوازیی كردن بۆ گومراییو بێدینی، ئهوانیش بهپیر بانگهوازییهكهیهوه هاتنو فهرمانبهرداری فهرمانهكانی بوون، بهفیتی فیرعهون موسایان بهدرۆ خستهوه، بێگومان ئهوان گهلو نهتهومیهكی فاسقو یاخی بوو بوون،

{[٥٥]فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ} كهبێ فهرمانی ئێمهیان كردو رقی ئێمهیان لهخۆیان ههلساند بهتوندترین شێوه سزامان دان، لهدهریادا خنكاندمانن، فیرعهون كه بهدهسهلات بهسهر چۆمی نیلدا خۆی بادهداو لهخۆی بایی بوو دهیگوت: سهیری شكۆمهندیم بكهن، بروانن چهند خاوهن دهسهلاتم، سهرنجی خهلكهكهی بۆ لای چۆمو جۆگاكانی میصر رادهكێشاو دهیگوت: (وهذه الأنهار تجری من تحتی)... بهو ئاوه خنكاندمان! (سهیره شتێك ئهوان خۆیان پێوه بادهدا بوو بههۆی لهناوچونیان).

{[٥٦]فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ} فیرعهونو شوێنكهوتوانیمان كردن به پێشهنگو نموونه بۆ ههموو ئهو كافرانهی كرداری ئهوان رهچاو دهكهن، وهكوو ئهوان سزا دهدرێن، ههروهها كردمانن به پهندو عیبرهت بۆ ئهو كافرانهی لهدوا ئهوان دێنه گۆرهپانی ژیانهوه! یان بهسهرهاتیانمان كرده چیرۆكو سهرگوزهشتهیهكی سهرسورهێنهر. چین لهدوا چین ئادهمیزاد لهناو خۆیاندا دهیگێرنهوه.

{[٥٧]وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ}ی نازل كرد. ئهمهش جۆرێكی تره لهسهر رهقیو یاخی بوونو سهرپێچیكاریی قورهیشییهكان، كه ههمیشه خهریكی جهدهلو كێشهو چهواشهكاری بوون،

{[٥٨]وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ} كافرهكانی قورهیش لهروانگهی سهر رهقیو جیدالچیهتی خۆیانهوه وتیان: ئایا خوداكانی ئێمه باشترن یان عیسا؟ واته خوداكانی ئێمه لهعیسا باشتر نین، جا كه عیسا بچێته ناو ئاگرهوه با ئێمهشو خوداكانمان لهگهل عیساو فریشتهكاندا بچینه ناو ئاگرهوه، كافرهكان ئهم قسهیه ناكهن بۆئهوهی بگهنه حهقو لهراستی حالی بن، بهلكوو مهبهستیان جهدهلو بۆردانی بهرامبهرهكهیانه، دهیانهوێ بهتالو پوچی خۆیان بچهسپێنن، پهیامی ئیسلام رهت بكهنهوه، بهلكوو ئهوان گهلو نهتهومیهكی كێشهكارو جهدهلخوازن، بهربهرهكانی حهق دهكهن.

{[٥٩]إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ} عیسا تهنها بهندهیهكی ئێمه بووه، نیعمهتی پیغهمبهرایهتیمان پێ بهخشیو كردمانه فروستادهی خۆمان، كردمانه نیشانهو عیبرهت بۆ نهتهوهی ئیسرائیل، كردمانه بهلگهو دهلیل لهسهر خودایهتی خۆمان، {[٦٠]وَلَوْ نَشَاء لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ} ئهگهر بمانویستایه نێوهی ئادهمیزادمان دهفهوتاندو لهجیاتی ئێوه فریشتهمان دهخسته سهر زهویو ئهركی ئاوهدانكردنهوهی زهویمان دهخسته ئهستۆی ئهوان.

{[٦١]وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ} بێگومان عیسا نیشانهی نزیكبوونهوهی رابوونی قیامهته، هیچ شكو گومانتان نهبێ له رابوونیدا، شوێن پهیامی من بكهونو ئهمه به رێگای راستو رهوان بزانن.

{[٦٢]وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ} نهكهن بهگوێی شهیتان بكهن، وریا بن به وهسوهسهو فرتو فێل له شوێنكهوتنی حهق لاتان نهدا، رێگای گومرا بوونتان لهپێش چاو جوان نهكا. بێگومان شهیتان دوژمنێكی سهرسهختی

دێرینـەی ئێـوەی ئـادەمیزادە، دوژمنایەتیەکـەی بـۆ ئێـوە ئاشکرایە!

{٦٣ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ} کاتێك عیسا (عَلَيْهِ السَّلَام) کرا بە پێغەمبەرو هاتە سەرگەلەکەی، بانگەوازی خۆی راگەیاندو موعجیزەی ئاشکراو نومایانی لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی خۆی نواند، بەنەتەوەی ئیسرائیلی گوت: ئەمن پەیامی خودام بۆ هێناون، شەریعەتو یاسای گونجاو بۆ ژیانی دونیاو قیامەتم بۆ هاوردوون، شەریعەتێك پڕە لەحیکمەتو دانایی، ئادەمیزاد هەڵدەنێ بۆ چاکەو نەهی لێ دەکا لەخراپە، بانگەواز دەکا بۆ خوداناسیو یەکتاپەرستی، بۆ ئیمان هێنان بەنامە ئاسمانییەکانو شوێنکەوتنی پێغەمبەرانی خودا، بۆ بڕواهێنان بەفریشتەو بەهاتنی رۆژی قیامەت، بەحیسابو لێکۆڵینەوەو پاداشو سزای رۆژی قیامەت، هەروەها بۆیە رەوانەکراوم تا بڕێ ئەحکامی تەوراتتان بۆ روون بکەمەوە، هەندێ شەریعەتو یاسای تەورات: کە تێیدا کەوتوونە کێشەوە بۆتان یەکالا بکەمەوە، خۆتان لەتاوانو سەرپێچی کردنی فەرمانی خودا بپارێزن، ئەوەی فەرمانتان پێ دەکەم لە یەکتاپەرستیو پابەندبوون بەشەریعەتو یاسای خوداوە بەگوێم بکەن.

ئەمەش ناوەرۆکی پەیامەکەیە:

{٦٤ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ} بێگومان (الله) خودای منو خودای ئێوەشو هەموو بونەوەرە، بەدڵسۆزی عیبادەتی بۆ بکەنو هەر ئەو بەخودا بزاننو پەرستش هەر بۆ ئەو بکەن. ئەمەیە ڕێگای راستو سەرفرازی، هەر شوێنکەوتنی شەریعەتی خودا بەختەوەری دونیاو قیامەتی لێ وەدی دێ.

{٦٥ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ} ئەو تاقمو گرۆیانەی عیسایان بۆ سەر نێردرابوو لەناو خۆیاندا کەوتنە مقۆمقۆو کێشەوە، شیوی ومیلو عەزابی بەشێدەت بۆ ئەوانەی ستەمکارنو پەیامی خودا رەت دەکەنەوە.

{٦٦ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} ئایا ئەوانەی پێغەمبەران بەدرۆ دەخەنەوە چاوەڕوانی چین؟

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

جگە لەهاتنی قیامەت بەناگەهانیو ئەوان ئاگایان لەخۆ نابێ لەناکاوێك یەخەیان دەگرێو رزگاربوونیان نابێ. یان لەبەر هەڵەوگێربوونیان بەدونیاوە نازانن کەی قیامەت رادەبێ!!

{٦٧ الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ} دۆستە دونیاییەکان، ئەوانەی لەدونیادا دۆستو برادەر بوون، هەندێکیان دەبنە دوژمنو ناحەزی یەکتری جگە لەخوداپەرستانو تەقواکاران ئەوان دۆستایەتیو خۆشەویستی دونیایان لەقیامەتدا بەردەوامو پایەدارە! واتە: هەموو خۆشەویستیو دۆستایەتییەك، کە لەسەر بنەمای خوداپەرستی نەبێ دەبێتە دوژمنایەتیو بوغزاندن، مەگەر خۆشەویستیو دۆستایەتییەك لەبەر خاتری خودا بێ، ئەوە دەمێنێتەوە بۆ هەتا هەتایە.

{٦٨ يَا عِبَادِي لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ} ئەی بەندە راستاڵو خۆپارێزەکانم، ئەی ئەوانەی لەدونیادا لەبەر خاتری خودا یەکترتان خۆش دەویست، ئەمڕۆ لەعیقابی خودا مەترسن، ترسی داهاتووتان نەبێ، غەمو خەفەت بۆ نازو

نیعمەتی دونیا مەخۆن، چونکە ئەوەی لە بەهەشتدا بۆ ئێوە دەستەبەر کراوە نەبڕاوەیەو زۆر لەنازو نیعمەتی دونیا بەلەززەت ترە.

{٦٩ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ} ئەو نازو نیعمەتە نەبڕاوە، ئەو ڕەواندنەوەی ترس و غەم و خەفەتە بۆ هەموو کەس نیە، بەڵکوو بۆ ئەو موسوڵمانانەیە بڕوای تەواویان بە قورئان هەبووە، گەردنکەچی فەرمانی خودا بوون، بەدڵسۆزی عیبادەتیان بۆ خودا کردووە، واتە ئیمانی تەواو لەدڵیاندا بووەو بەکردەوەش تەصدیقی ئیمانەکەیان کردووە!

{٧٠ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ} ئەی بەندە خاوەن باوەڕو کردەوە چاکەکان! بچنە ناو بەهەشتەوە خۆتانو خێزانە موسوڵمانەکانتان، لەناو بەهەشتدا بەخۆشی رابوێرنو بگوزەرێنن! بەختەوەرو شادمان بن، هەرچی حەزتان لێ بێو ئارەزووی بکەن بۆتان ئامادەیە!

{٧١ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} بۆ ئێوە هەیە لەبەهەشتدا جۆرەها خواردنو خواردنەوە، لەدەفری زێڕدا خواردنیان بەسەرا دەگەڕێندرێ، خواردنەوەشیان لەپیاڵەی زیودا بەسەردا دەگەڕێ. لەبەهەشتدا هەرچی دڵ بیخوازێو چاو حەزی لێ بێ لەخواردنو خواردنەوە، لەبەرگو پۆشاکو راخەرو قەصرو باڵەخانە، لەئامێرو قاپو قاچاغ، لەدیمەنی رەنگاورەنگو شوێنی حەوانەوە بەبێ وەغران بۆیان حازرە!!

{٧٢ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} ئەو بەهەشتە رازاوە، بەهەموو ئەو نازو نیعمەتانەی تێیدایە بەمیراتی بۆ ئێوە دانراوە، خەڵاتی ئێوە کراوە بەهۆی کردەوەی چاکو پەسەندی خۆتانەوە. کە لەدونیادا ئەنجامتان داوە، ئەرکو ماندووبوونتان کێشاوە.

{٧٣ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ} بۆ ئێوە ئامادەو بەیدەستە لەبەهەشتدا جگە لەخواردنو خواردنەوە جۆرەها میوەهات، بۆ خۆتان بەویستی خۆتان هەڵدەبژێرنو لێی دەخۆن، هەر میوەیەك لێ بکەنەوە میوەیەکی تری لەشوێن دێتە دی!! {٧٤ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ} بێگومان ئەوانەی کافرو بێ بڕوان، ئەوانەی لەدونیادا هاوەڵیان بۆ خودا داناوە، پەیامی پێغەمبەریان رەت کردۆتەوە ئەوانە دۆزەخینو لەعەزابی دۆزەخدا بۆ هەتا هەتایە دەمێننەوە.

{٧٥ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ} ئەو سزا سەختەیان لەسەر سوك ناکرێ، ساتەوەختێك لەکۆڵیان نابێتەوە، ئەوانە ناهومێدن لەوەی رزگاریان بێ، خەفەتبارو دڵتەنگو جەستە بەئازارن، ناهومێد بوونەکەیان ئەوەندەی تر عەزابەکەیانی گران کردووە {٧٦ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ} ئێمە بەبێ هۆ بەبێ تاوان سزایان نادەین ستەمیان لێ ناکەین، بەڵکوو ئەوان بۆخۆیان ستەمیان لەخۆیان کردووە، خۆیان تاوانبار کردووەو بەدەستی خۆیان وایان لەخۆیان کردووە شیاوی سزای دۆزەخ بن.

{٧٧ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ} تاوانباران بانگ دەکەنو دەڵێن: ئەی حازینو کاربەدەستی دۆزەخ! با خودا بمانکوژێو ئەم ژیانەمان لێ وەربگرێتەوە، بەڵکوو بۆ خۆمان ئیسراحەت بکەین، ئەم عەزابو ئێشو ئازارەمان لەکۆڵ بێتەوە، هەڵبەتە ئەمە هاوارو دادو فیغانێکە بۆ رزگاربوونو فریادرەسی نیە، ئەوانە ناهومێدو بێ دەرەتانن، دڵنیان، لەوەی کە رزگاریان نابێ، بەڵکوو بانگکردنەکەیان بۆ مردنو لەناوچوونە، دەیانەوێ بمرنو لەکۆڵ ببنەوە، داواکاری ئەوەن زوو گیانیان دەرچێو ئیسراحەت بکەن!

{٧٨ لَقَدْ جِئْنَاكُم بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ} بێگومان ئێمە حەقو راستیمان بۆ روونکردنەوە، پێغەمبەرمان بۆ سەر رەوان کردن، نامەی ئاسمانیمان بۆ ناردوون، پێغەمبەرانو بانگخوازانی ئایینی خوا بانگەوازییان کردن بۆ رێگای راست، بۆ ئیمان بەخوداو بە پێغەمبەرایەتیو بەزیندووبوونەوەو رابوونی قیامەت. کەچی ئێوە پشتتان هەڵکردو پێغەمبەرانتان بەدرۆخستەوە، کافر بوونو سەرپێچیتان کردو پەیامی خوداتان رەتکردەوە. هەموو ئێوەی دۆزەخی دژی حەق بوونو ئایینی خوداتان رەت کردۆتەوە.

{٧٩ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ} بەڵکوو ئەو موشریکانە هەوڵیان داوە پیلانی خەتەرناكو توندوتۆڵ دژی پێغەمبەر

دابڕێـژن، وەکـوو ئـەو موئامـەرەی لـە (دار النـدوة)دا. قورەیـشییەکان نەخـشەیان بـۆ کێشاو پیلانـی کوشـتن یـان بەندکردن، یان وەدەرنان لەمەککەیان بۆ دارشت.

{[٨٠]أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ} بـەڵکوو ئـەوان پێیـان وایـە ئێمـە ئاگاداری نهێنـیو چپەکانیان نـین، ئایا وا دەزانـن کـە بـەنهێنیو ئاشکرا پیلان دادەرێـژن ئێمـە لێیـان بـێ ئاگـاین، نـا نـا بـاوا نـەزانن، ئێمـە ئاگاداری هـەموو هەڵسوکـەوتێکیانین؟ بـەڵێ: ئێمـە ئاگامـان لەهـــەموو شـــتێکیان هەیـــە فریـــشتە چـــاودێرەکانمان بەسـەریانەوەنو ئاگایـان لەهـەموو هەڵسوکەوتێکیانـە، چـی دەڵێنو چی دەکەنو چییان بەسـەر دڵـدا رادەبورێ ئـەوان دەینووسن.

{[٨١]قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ} ئەی محمد! بەو موشـریکانە بڵـێ: ئەگـەر پـەروەردگار کـوڕی هـەبێ ئـەوە مـن یەکـەم کـەس دەبم عیبـادەتم بـۆ ئـەو کـوڕە دەکـرد. {إِن كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ} جوملەیەکی شـەرتییە لـەبارەی لەفظو مەعناوە، پێکهاتەی شەرتو جەزایە، شـەرتەکە نابـێو دروسـتیش نیـە ببـێ، کـەوابێ جەزاکەشـی نایـەو نابـێ. ئـەم جۆرە ئوسلوبە بەلیغترین ئوسلوبە بـۆ نـەفی کـردن، وەکـوو ئەوە تۆ لەکاتی دەمە دەمـێو موناقەشـەدا بـە بەرامبەرەکـەت دێژی: ئەگەر ئەوەی تۆ دەیڵێی بەڵگەی لەسەر بێ مـن یەکـەم کەس دەبم: کەبڕوات پێ دەکەم.

{[٨٢]سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ} پـاکو مونـەزەهی بـۆ خودایـە لەهـەموو عـەیبو خەوشـێك، لەهـەموو ئـەو شـتانەی موشـریکەکان وەپـاڵی دەدەنو شـیاوی خودایـەتی نیـە، بـەرزیو پیرۆزیـی بـۆ خودایـە لـەوەی کـە منداڵی هەبێ، هاوەڵی هەبێ، خودا زۆر دوورە لـەوەی وەپـاڵی دەدەنو دەڵێن: خودا هاوەڵو منداڵی هەن!!

{[٨٣]فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ} ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! وازیـان لێ بێنـە بـا لەنـەزانیو گومڕایی خۆیاندا بمێننەوە، با لـەدونیادا رابوێرنو لەزەتو خۆشی بچێژن، هەتا تووشی رۆژی قیامەت دەبـن، ئـەو رۆژەی هەڕەشەیان پێ لێ کراوە.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُم بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

{[٨٤]وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ} ئەو زاتەی مـن دەیپەرستمو بەخودای دەزانم هەر ئەو لەئاسمانـدا خودایـەو لەسـەر زەوی خودایـە، هـەر ئـەو شـیاوی عیبادەت بۆ کردنە، کەسی تر شیاوی خوایەتی نیە، هـەر ئـەو زاناو دانایە لەبەڕێوەبردنی مەخلوقاتی خۆیدا.

{[٨٥]وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} بـەرزو گـەورەو پیرۆزە ئـەو خودایەی خاوەنی ئاسمانەکانو خاوەنی زەویو ئـەو شـتانەی لەناویاندایە بەئاوو هەواو گیانلەبەرو ئادەمیزادیەوە، زانینـی کاتی رابوونی قیامەت تایبەتە بەخۆیـەوەو هـەر ئـەو دەزانـێ کـەی قیامـەت هەڵدەستێ، گەڕانـەوەی هـەموو شـتێك بـۆ لای ئەوە.

{[٨٦]وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} ئـەوبتو صـەنەمانەی ئـەو موشـریکانە بەندایەتییان بۆ دەکەن، هەروەها هەموو پەرستراوێك جگە لەخودا دەسەڵاتی هیچیان نیە، شەفاعەتیان بۆ ناکرێو لێیـان

وەرناگیرێ، وەلێ کەسێك ئیمانی بەخودا هێنابێ، بەدڵنیاییو لەناخەوە بڕوای کردبێ، کەخودا تاكو تەنهاو بێ هاوەڵو بێ منداڵە، ئەوە بەئیزنی خودا شەفاعەتەکەی لای خودا وەرگیراوەو پەسەندە،

{[٨٧]وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ} سوێندبێ، ئەگەر تۆ ئەی پیغەمبەر! پرسیار لەو موشریکانە بکەی کێ ئەوانی دروست کردووە؟ کێ بەدیهێنەرە؟ یەکسەر وەڵام دەدەنەوە دەڵێن: خودا ئێمەی دروست کردووە، بەدیهێنەر هەر ئەوە، هەموو شتێك خودا دروستی کردووە، کەچی لەهەمان کاتدا لەتەك خودادا بەندایەتی بۆ شتی تر دەکەن! شتێك دەکەنە هاوەڵی خودا: کە دەسەڵاتی هیچی نیە، خاوەنی هیچ نیە، دەی چۆن لەگەڵ عیبادەت کردن بۆ خودا بەندایەتی شتی تر دەکەن؟ بەڕاستی ئەوانە بەم جۆرە هەڵوێستانەیان خۆیان بەدرۆ دەخەنەوە لەوپەڕی نەفامیو گومڕاییدان!

{[٨٨]وَقِيلِهِ يَارَبِّ إِنَّ هَؤُلَاء قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ} واتە: خودا زانایە بەوتەی پیغەمبەرو گوێی لێیە: کە هاوار دەکاو دەڵێ: ئەی خودایە! ئەمانەی بۆسەریان ڕەوانە کراوم گەلو نەتەوەیەکن ئیمانم پێ ناهێنن، بڕوا بە پیغەمبەرێتیم ناکەن، بەشێتو جادوبازم لەقەڵەم دەدەن، گاڵتە بەپەیامەکەم دەکەن.

{[٨٩]فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ} ئەی پیغەمبەر! رویان لێ وەرگێڕە، بیانبوغزێنە گوێ مەدە بەو قسەو بوختانو بیروباوەڕانەیان، دڵتەنگ مەبە بەوەی پێت دەڵێن شاعیرو ساحیرە، صەبر بگرە لەسەر بانگەوازی خۆت، هەتا وادەی خودا دێتەجێ، پێیان بڵێ: من دەمەوێ لەگەڵتان بەناشتەوایی هەڵبکەمو بەتەبایی بمێنمەوە، لەوە بەولاوە سەرەنجامی کوفرو بێدینی خۆتان دەزانن، بۆتان دەردەکەوێ چەند بەدبەختو چارە ڕەشن!

کۆتایی سورەتی الزخرف

سورەتی (الدخان)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

سُورَةُ الدُّخَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ ۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ ٱلذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَقَالُوا۟ مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا۟ ٱلْعَذَابِ قَلِيلًا ۚ إِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ ٱلْبَطْشَةَ ٱلْكُبْرَىٰٓ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ ۞ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوٓا۟ إِلَىَّ عِبَادَ ٱللَّهِ ۖ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾

([١]حم. [٢]وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ) پەروەردگار سوێند دەخوا بەو دوو پیتەو بەو قورئانەی لەجۆری ئەو پیتانە پێك هاتووە.

{[٣]إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ} ئێمە ئەو قورئانەمان نازڵ کردووە، لە شەوێکی پیرۆزو پڕ پیتو بەرەکەتدا: کە شەوی (قەدرە).

{[٤]فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ} لەشەوی قەدردا هەموو کاروبارێکی بوونەوەر بەگشتیو هی ئادەمیزاد بەتایبەتی یەکالا دەکرێتەوە، هەرچی لەساڵدا روو دەدا لە مردنو ژیانو رزقو رۆژیو خێرو شەڕو خۆشیو ناخۆشی... هتد دەست نیشان دەکرێ!

{[٥]أَمْرًا مِّنْ عِندِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ} پەروەردگار قورئانی نازڵ کردووە لەلایەن خۆیەوە، نیگاو شەریعەتی خودایە بۆ وەئاگا هێنانەوەی ئادەمیزاد، بۆ ترساندنو مژدە پێدانی، پیغەمبەری ئیسلامو هەموو پیغەمبەرانی ترمان رەوانە کردووە بۆ سەر ئادەمیزاد بۆئەوەی ئایاتی خودایان پێ بگاو بیخوێننەوەو تێی بفکرن.

{[٦] رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ} ناردنی پێغەمبەران بۆ سەر ئادەمیزاد رەنگدانەوەی رەحمەتو بەزەیی خودایە بۆ بەندەکانی، بۆ رونکردنەوەی چاکو خراپە بۆیان، بۆ دیاریکردنی قازانجو زیانیانە، بۆ ئەوەیە رۆژی قیامەت بیانوویان نەبێو نەڵێن خودایە ئێمە بێ ئاگابووین، پەیامی پێغەمبەران رەحمەتێکی بەردەوامی خودابیە، کاکڵەی ئەو پەیامانە پەیامی قورئانەو سەرداری پێغەمبەرانیش موحەممەد کوڕی عەبدوڵلایە. {إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} بێگومان خودا: کە پەیامی نازڵ کردوونو پێغەمبەری رەوانە کردوون لەم روانگەوەیە: کە خودا شنەوایە بە گوفتارو ئاخاوتنی بەندەکانی، زاناو ئاگادارە بە حاڵو وەزعی ئادەمیزاد.

{[٧] رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ} ئەو خودا شنەواو زاناو ئاگادارە خوداو خاوەنو بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی لەناویاندا هەیە، ئەگەر ئێوە دەتانەوێ ئەوە بزانن دڵنیابن: کە گومانی تێدانیەو چۆنتان پێ دەڵێین گومانی تێدا نیە.

{[٨] لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ} (الله) خودایەکە تاکو تەنهاو فەردو صەمەدە، هیچ خودا نین شیاوی بەندایەتی بۆ کردن بن جگە لەئەو، ژیان دەبەخشێو ژیانی بەردەوام دەبێ، هەر بەویستی خۆی گیان وەردەگرێتەوەو دەمرێنێ، پەروەردگار کە ئەوە بەشێکە لە دەسەڵاتی رەهاو بێ سنووری پەروەردگاری ئێوەشو باوکو باپیرانتانە، هەر ئەو بەدیهێناونو ژیانی پی بەخشیونو دوایی مراندوونی، هەر ئەو شیاوی عیبادەت بۆ کردنە.

{[٩] بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ} بەڵكوو ئەو موشریكانە دەربارەی تاكو تەنهایی خوداو زیندوو بوونەوەو خالقیەتی خودا لە شكو گوماندان، ئەوان لەڕاستیدا گاڵتەچیو کەمتەر خەمو بێ ئاگان، بیروباوەڕی راست بەجیددی وەرناگرن.

{[١٠] فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ} ئەی پێغەمبەر! چاوەڕوانی ئەورۆژە بە کە بەرزایی (ئاسمان) بەشێوەی دوكەڵ دێتە بەرچاو، ئەم شێوە دوكەڵە دەربارەی رابردوو بریتیە لەو بێ بارانیو نەهامەتیەی تووشی قورەیشییەکان بوو بۆ ماوەی حەوت ساڵی رەبەق، ئەمەش لە ئاکامی ئەو دوعایەی پێغەمبەر لە قورەیشییەکانی کرد، تەنانەت لەبرسان وایان لێ هاتبوو: کە دەیانڕوانیە ژوور خۆیان بۆشایی نێوان ئاسمانو زەوییان وەکوو دوكەڵ دەهاتە بەرچاو!

{[١١] يَغْشَى النَّاسَ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ} ئەو دوكەڵو تاریکیە هەموو کەس دەگرێتەوەو لەهەموو لایەکەوە شتدادەپۆشێ. خەڵکەکە تینیان بۆ دێو دەکەونە هاوارو گریانو دەڵێن: بەڕاستی ئەمە عەزابێکی سەختو دژوارە. یان خودا خۆی دەفەرموێ: ئەمە عەزابێکی بەئێشو ئازارەو بیچێژنو (ئەوە گۆڕتان بێ).

{[١٢] رَّبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ} ئەی خودایە عەزابی خۆتمان لەسەر لابەرە، ئێمە ئیمان دەهێنین، بڕوا بە تاكو تەنهایی خوداو پێغەمبەرێتی پێغەمبەر دەکەین. یان ئەگەر ئەم عەزابەمان لەسەر هەڵگری پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانت دەبینو ئیمانت پێ دەهێنین!

{[١٣] أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ، [١٤] ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ} کەی یاد خستنەوەو ترساندنو ئامۆژگاری کار لە ئەوانە دەکا، کەی ئەوانە وەفا بەوادەی خۆیان دەکەن، کوا ئەوانە دوای لابردنی عەزاب لەسەریان ئیمان دەهێنن وەلحاڵ ئەوانە پێغەمبەرێکی خاوەن موعجیزە هاتۆتە سەریانو پەیامی خۆی پێڕاگەیاندون کەچی پشتیان لە پەیامەکەی هەڵکردو بەدرۆیان خستەوە، وتیان: درۆ دەکا ئەم کابرایە لەخوداوە پەیامی بۆ نەهاتووە، ئادەمیزاد فێری دەکەن، دەچێ لای مامۆستاکەی دەخوێنێو بەدرۆ دەڵێ: لەخوداوە نیگام بۆ هاتووە!

{[١٥] إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ} ئێمە بۆ ماوەیەك عەزابتان لەسەر لادەبەین، ناردنی عەزاب بۆ سەرتان هەندێك دوا دەخەین هەرچەندە هۆکارەکانیشی دەستەبەر بووبن، ئەوکاتە ئێوە دەگەڕێنەوە بۆسەر کوفرو بێدینیو دەست دەکەنەوە بە سەرپێچیکردنی خۆتان.

﴿[١٦] يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ﴾ ئەو رۆژە وەبیر بێنە کە بەتوندی هەڵمەتی گەورەی خۆمان دەبەین بەڕاستیش ئێمە لەڕۆژی دوایی تۆڵە سێنەرین.

{[١٧] وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ} بێگومان لەپێش ئەم موشریکانەی قورەیشدا قەومی فیرعەونمان

بەتاقی کردەوە، خودا پێغەمبەرێکی دڵسۆزو ڕێزدارو خاوەنی ڕەوشتی بەرزو کرداری چاکی بۆ ناردن، ئەم زاتە لای خودا ڕێزدارەو لای گەلەکەشی خاوەن پلەو پایەیە، دڵسۆز بوو بۆ گەلەکەی‌و بەجوانی ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجامدا، پێغەمبەرێکی کەریم بوو هاتە سەریان‌و پێی گوتن: {[١٨]أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ} ئەی قەومی فیرعەون چی تر نەتەوەی ئیسرائیل مەچەوسێننەوە واز لە ئاغایەتیکردن بەسەریانەوە بێنن‌و من بۆ خۆم ڕێنموویییان دەکەم، من پێغەمبەرو فروستادەی خودام بۆ لای ئێوە، ئەمینـدارم لەسەر فروستادەیی تۆمەتی خیانەتکاریم لێ ناکرێ.

{[١٩]وَأَنْ لَّا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ} خۆتان لە شوێنکەوتنی ئایەتی خودا گەورەتر مەگرن، وامەزانن ئێوە لەوە بەرێزترن کە شوێن پێغەمبەری خودا بکەون، گەردنکەچی موعجیزەی پێغەمبەری خودابن، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بن، بەندایەتی خۆتان بۆ خودا ڕابگەیەنن، چونکە هەر کەسێ لەئاستی پەیامی خودا خۆ بەزل بزانێ‌و تەکەببورو تەجەببوری هەبێ ڕۆژی قیامەت بە زەلیلی‌و داماوی دەخرێتە ناو دۆزەخەوە، پێی ڕاگەیاندن: کە پێغەمبەری خودایەو موعجیزەی گەورەو ئاشکرای هێناوەو ناتوانن ئینکارییان بکەن، {[٢٠]وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ} ئەمن پەنا دەگرم بەخودای خۆم‌و خودای ئێوەش لەو هەڕەشانەی لێم دەکەن بە کوشتن‌و بەردباران کردن‌و سوکایەتی پێ کردن.

{[٢١]وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ} ئەگەر بڕوام پێ ناکەن‌و دان بە پێغەمبەرایەتیمدا نانێن‌و شوێنم ناکەون دەوازم لێ بێنن‌و هەوڵی ئەزیەتدانم مەدەن تا خودا ناوانی من‌و ئێوە دەکاو کێشەکانمان یەکالا دەکاتەوە.

{[٢٢]فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ} لەخودا پاڕایەوە، وتی: خودایە ئەمانە گەل‌و نەتەوەیەکی تاوانبارن، بڕوایان بە تاک‌و تەنهایی زاتی پاکت نیە، پێغەمبەرەکەت بەدرۆ دەخەنەوە، خودایە غەزەبیان لێ بگرە، ماڵ‌و سامانیان بفەوتێنە، دڵیان ڕەق بکە، {[٢٣]فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ} ئەی مووسا! چی تر مەهێڵە فیرعەون بەنو ئیسرائیلییەکان بچەوسێنێتەوە، شەوڕەو بکەن، بەشەو بەنهێنی لەشار دەرچن، چونکە ئەگەر فیرعەون‌و نەتەوەکەی بەوە بزانن: کە ئێوە شار چۆڵ دەکەن‌و کۆڕەو ئەنجام دەدەن شوێنتان دەکەون ناهێڵن دەربچن، کۆسپ‌و لەمپەرتان بۆ دادەنێن!

{[٢٤]وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ} ئەی مووسا واز لە دەریا بێنە با بەکراوەیی بمێنێتەوە، نەچی بە عەصاکەت لێی بدەی بۆئەوەی وەکوو خۆی لێ بێتەوە، لێی گەڕێ با ڕێبازەکانی ئاچوخ بن بۆئەوەی فیرعەون‌و تاقمەکەی تەماعیان بەربکەوێ‌و خۆیانی پێدا بکەن‌و شوێنتان بکەون، بێگومان فیرعەون‌و دارو دەستەکەی لە دەریادا دەخنکێندرێن، لە خنکاوانن {[٢٥]كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ، [٢٦]وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ، [٢٧]وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ} وادەی خوداهاتە جێ‌و فیرعەون‌و دارو دەستەکەی لە دەریادا خنکان، زۆریان باخ‌و کانیاوو زەوی‌و زاری پڕ کشت‌و کاڵ‌و خانووبەرەو قەصرو باڵەخانەی ڕازاوەو هەوارگەو شوێنی ڕابواردنیان بەجێ هێشت، ئەو هەموو نازو نیعمەتانەی تێیدا دەتلانەوەو پێیەوە دەنازین بێ خاوەن مانەوە، کەس بۆیان نەگریاو دادو فیغانی بۆ نەکردن.

{[٢٨]كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ} بەو شێوە ئەو گەل‌و تاقمەمان لەناو بردن‌و هەرکەسێک‌و هەر هۆزو تاقمێک پەیامی ئێمەی ڕەتکردبێتەوەو پێغەمبەرەکانمانی بەدرۆ خستبێتەوە هەمان هەڵس‌و کەوتمان لەگەڵ کردوون، ئیتر ئەو جۆرە مڵک‌و سامانەمان بە میراتدا بە نەتەوەی ئیسرائیل کە لەوەپێش ژێر دەست‌و چەوساوە بوون، {[٢٩]فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ} ئاسمان بە سەریاندا نەگریاو دایە زەمین ڕۆڵە ڕۆی بۆ نەکردن، کەس خەفەتی بۆ نەخواردن‌و بۆیان بە پەرۆش نەبوو. بەڵکوو زوو بە سزای خۆیان گەیشتن ئەمەش بەهۆی زێدەڕەوی کردنیان لە کوفرو گومڕاییدا، مۆڵەت نەدران بۆئەوەی تۆبە بکەن، چونکە چاوەڕوانی تۆبە کردنیان لێ نەدەکرا!

{[٣٠]وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ، [٣١]مِن فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ} بێگومان ئێمە نەتەوەی ئیسرائیلمان

لەژێر دەستەیی‌و چەوسانەوە رزگار کرد، دوژمنی سەرسەختیان: کە فیرعەون بوو فەوتاندمان لە راستیدا فیرعەون خۆ بەزلزان‌و ملهوڕو ستەمکارێکی زێدە ڕەو بوو.

{[٣٢] وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ، [٣٣] وَآتَيْنَاهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ} بەڕاستی نەتەوەی ئیسرائیلمان بەسەر نەتەوەکانی جیهانی ئەو سەردەمەدا هەڵبژاردو ئەم هەڵبژاردنەشمان بۆیان لە زانیارییەوە سەرچاوەی گرتبوو، شیاوی ئەو ڕێزە بوون، {[٣٤] إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ: [٣٥] إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ} قورەیشییەکان زۆر بەبێ شەرمانە دەڵێن: سەرئەنجام هەر ئەم مردنەمانەو بەس، هەر کەمردین ئیتر جارێکی تر تازە زیندوو نابینەوە، زیندوو ناکرێینەوە، ژیان هەر ئەم ژیانی دونیایەیەو {[٣٦] فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} دە ئەگەر راستە زیندوبوونەوە هەیە با باوک‌و باپیرانمان بۆ بێننەوە، ئەوان شایەتی لەسەر ئەو مەسەلەیە بدەن، دەی ئەوەتا ئەو حەمکە ئادەمیزادە مردون‌و کەسمان نەدی بگەڕێتەوە هەواڵێکمان لەو بارەوە بۆ بگێڕێتەوە.

{[٣٧] أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ} ئایا ئەوانە: کە هۆزی قورەیش‌و عەرەب‌و عەدنانی نژادن بەهێزو تواناترن یان هۆزی (توببەع)، کە عەرەب‌و قەحطانی نژادن‌و پێش قورەیشییەکان لە کۆڕی ژیاندا بوون؟! زۆر لەمان خاوەن دەسەڵات‌و سامانداراتر بوون، خاوەن ژیارو شارستانی بوون، هەروا زۆر گەل‌و نەتەوەی تر: کە پێش ئەمانیش‌و ئەوانیش بوون، وەکوو گەلی عادو ثەمودو هی تریش. هەموویانمان بەهۆی کوفرو تاوانیان قەلاچۆ کردن، بە عەزابی کۆکوژ لەناومان بردن، بەڕاستی ئەوانە هەموویان ستەمکارو تاوانبار بوون.

{[٣٨] وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ} ئێمە ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی لەناویان دایە بە هەوانتەو بێ هۆ دروستمان نەکردوون، بە گاڵتە ئەم بوونەوەرەمان نەهێناوەتە دی، ئەو موشریکانە بە چ عەقڵێك ئینکاری زیندوو بوونەوە دەکەن، ئەی بۆ ئەوان دیاردەی دەسەڵات‌و توانای ئێمە نابینن؟ ناڕوانن بۆ ئاسمان‌و زەوی‌و مانگ‌و

وَأَن لَّا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَآتَيْنَاهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

خۆرو تێیان نافکرن؟! با دڵنیابن ئەم بوونەوەرەمان بە گاڵتە نەهێناوەتە دی، بەڵکوو بەوپەڕی جیدییەت‌و دەستڕەنگینی‌و وردەکاری‌و پتەوییەوە دروستمان کردوون‌و بۆ مەبەستێکی پیرۆزو حیکمەت ئامێز هێناومانە کایەوە، {[٣٩] مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} ئێمە ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ئەوەی لەناویاندایە بە حەق‌و جیدییەت نەبێ دروستمان نەکردوون، بە حەق دروستمان کردوون، لەسەر حەق‌و بۆ دەرخستنی حەق‌و نیشانە لەسەر هەبوونی بەدیهێنەری حەق دروستمان کردوون، وەلێ زۆربەی زۆری ئەو موشریکانە ئەو حەق‌و ڕاستیە نازانن، چونکە وردبین‌و خاوەن فام نین، کەوەدەن‌و سەر رەق‌و گومڕان بەتەما پاداش نین لەسزای دۆزەخ ناترسن.

{[٤٠] إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ} بێگومان ڕۆژی قیامەت: کە ڕۆژی یەکالا کەرەوەی هەموو کێشەو نیزاعێکە، ڕۆژێکە سزای تاوانباران‌و پاداشی خودا پەرستانی تێدا دیاری دەکرێ، ڕۆژی کۆبوونەوەو حیساب لەگەڵ کردنی هەموو

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

سُورَةُ الجَاثِيَة

ئادەمیزادانە، پەروەردگار هەموو ئادەمیزادەکانی تێدا زیندوو دەکاتەوە، چاك و خراپە لێك هەڵدەهاوێژێ.

{٤١ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ} ڕۆژی قیامەت ڕۆژێکە دۆست فریا دۆست ناکەوێ خزم فازانجی بۆ خزمی نیە، هیچ کەس عەزاب لەخۆی و کەسێکی تر دوور ناخاتەوە، کەس سوود بەکەس ناگەیەنێ، موسوڵمان سوودی بۆ کافر نیە، خزم شەفاعەت بۆ خزم ناکا، {٤٢ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ} وەلێ کەسێك خودا ڕەحمی پێ بکا، ئەوە یارمەتدراو دەبێ، پێویستی بە هاریکاری کەس نیە، ڕەحمەتی خودای بەسە، بێگومان پەروەردگار باڵا دەستو خاوەن بەزەیی بەرفراوانە بۆ بەندە موسوڵمانەکانی، {٤٣ إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ ٤٤ طَعَامُ الْأَثِيمِ} بێگومان ئەو درەختە ڕمزا گرانە نەفرین لێکراوەی خودا لە ناوقەدی دۆزەخدا دروستی کردووە، بەروبوومەکەی: کە تا بڵێی تفتو ناخۆش و تاڵە خۆراکی تاوانبارانە، خۆراکی ئەوانیە لە خراپەکاری و کوفرو بێدینیدا ڕۆچوون، ڕەفتارو ئاکامیان ئەبو جەهل ئاسایە. هەرکاتێ ئەو دۆزەخیانە برسیان بوو لێی دەخۆن بەڵام جێگای خواردن ناگرێ، برسیایەتی لانابا، {٤٥ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ٤٦ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ} ئەو خۆراکە وەکوو تواوەی زیوو ئاسنو خڵتەی زەیتی کوڵاو وایە، لە گەدەدا وەکوو ئاو دەکوڵێ. (مهل) هەرشتێك بخرێتە ناو ئاگرەوەو ماوەی بدرێتێ تا دەتوێتەوە، وەکوو خڵتەی زەیتی ڕەش و قەترانو تواوەی ئاسنو زیوو هەرشتێکی تری وابێ.

{٤٧ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ} فەرمان بە فریشتەکان دەکرێ: ئەم تاوانبارە بگرن، پاڵە پەستۆی بدەن بۆ ناو دۆزەخ، بە تۆپزی و چنگ لەسەر شان ڕایکێشن بۆ ناوەڕاستی ئاگرو هیچ بەزەییتان پێدا نەیەتەوە، {٤٨ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ} پاشان ئاوی گەرمو کوڵاتووی بەسەردا بکەن، بەوە عەزابی سەختی بدەن، بۆئەوەی بەو ئاوە کوڵاتووە ناو سك و پێستیان داپڵۆخێ! {٤٩ ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ} دە بچێژە عەزابی سەختو دژوار ئەی بەخۆ نازیوی لوتبەرزی لەخۆ ڕادیو کە لەژیانی دونیادا پێت وابوو کەس دەرەقەتت نایەو خاوەن ڕێزو نرخی بێ پایانی!

{٥٠ إِنَّ هَذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ} ئەم سزا سەختو دژوارە ئەوەیە: کە ئێوە لە دونیادا دەربارەی شك و گومانتان هەبوو، بڕواتان پێ نەدەکرد! {٥١ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ، ٥٢ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ} بێگومان خودا پەرستان لە ڕۆژی قیامەتدا لە شوێنێکی ئەمنو ئارامدان، شوێنێکی خۆش و هەوا سازو دڵگیر، باخی پڕ درەختی سەوزو گوڵ و گوڵزاری جوانو کانی و کانیاوی ڕوونو سازگار، کورسی و قەنەفەی ڕازاوەو پۆشاکی ئاوریشمو سوندس، پیاڵەو فنجانی ئاو خواردنەوەو بادە نۆشین. {٥٣ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ} پۆشاکی ئاوریشمی تەنك و ئەستور لەبەر دەکەن: کە لەدوورەوە بریسك و درەوشانەوەیان هەیە، دڵ کێش دەکەنو سەرنج ڕادەکێشن، دانیشتنیان ڕووبەڕوو بەرامبەر یەکترە، بە مەبەستی ڕابواردنو خۆشی بینین ڕوو لەیەکتر دەکەنو بە گوفتو گۆو پێکەنین کات بەسەر دەبەن، {٥٤ كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ} وێڕای ئەو نیعمەتانە حۆری چاو

ڕەش‌و جوانیان لێ مارە دەکەین، ئافرەتی جوان‌و ناسك‌و چاو ڕەش‌و شۆخ‌و شەنگ‌و دەست لێ نەدراو دەکەینە هاوسەرو خێزانیان.

{[٥٥] یَدْعُونَ فِیهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِینَ} لە بەهەشتدا بەهەشتییەکان هەرچی ئارەزوو بکەن لە میوەو بەروبووم داوای دەکەن‌و بۆیان حازرە، ئەوان دڵنیان: کە ئەو میوەهاتە بڕانەوەی نیەو بەکۆتا نایە. دڵنیان لەوەی نەخۆش ناکەون نامرن‌و ماندوو نابن‌و ژیانیان لێ تاڵ نابێ.

{[٥٦] لَا یَذُوقُونَ فِیهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِیمِ} لە قیامەتدا ئیتر مردن ناچێژن‌و ترسی مردن‌و ژیان لەدەستدانیان نامێنێ، وەلێ مردنی دونیاو مردنی یەکەمجار بەسەریاندا تێپەڕی‌و تەواو بوو، پەروەردگار بە فەضل‌و ڕەحمەتی خۆی لە عەزابی سەختی دۆزەخ پاراستونی!

{[٥٧] فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ} بەخشش‌و فەضلی خودایە، خودا بە مەحضی ڕەحمەتی خۆی ئەو نازو نیعمەتەی پێ بەخشیوون، ئەوەش بە مراز گەیشتنێکی گەورەو پیرۆزەو هیچ خۆشی‌و بەمراز گەیشتنێکی تری ناگاتێ.

{[٥٨] فَإِنَّمَا یَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ یَتَذَكَّرُونَ} بۆیە ئەم قورئانەمان ئاسان کردووە، بە ئاشکراو بێ غەل‌و غەش نازڵمان کردووەو بەزمانی تۆ: کە زمانی عەرەبییە دامان بەزاندووە بۆئەوەی تێی بگەن‌و بیکەنە بەرنامەی ژیانیان‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بن، {[٥٩] فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ} ئەی محمد! چاوەڕوانی یارمەتی ئێمەو سەرکەوتن بە بەسەر دوژمنانتدا چاوەڕێی تێداچوون‌و فەوتانیان بە ئەگەر بەردەوام بن لەسەر کوفرو سەرپێچیکاریی خۆیان، بێگومان ئەوان چاوەڕوانی ئەوەن تۆ تووشی بەڵاو ناخۆشی ببی یان بمری! لەوە بەولاوە بۆیان دەردەکەوێ سەرکەوتن‌و سەرفرازیی بۆ کێیە؟

كۆتایی سورەتی الدخان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِیمِ

حمٓ ﴿١﴾ تَنزِیلُ ٱلْكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلْعَزِیزِ ٱلْحَكِیمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِی ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَایَٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِینَ ﴿٣﴾ وَفِی خَلْقِكُمْ وَمَا یَبُثُّ مِن دَآبَّةٍ ءَایَٰتٌ لِّقَوْمٍ یُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّیْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْیَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِیفِ ٱلرِّیَٰحِ ءَایَٰتٌ لِّقَوْمٍ یَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ ءَایَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَیْكَ بِٱلْحَقِّ فَبِأَیِّ حَدِیثٍۭ بَعْدَ ٱللَّهِ وَءَایَٰتِهِۦ یُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَیْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِیمٍ ﴿٧﴾ یَسْمَعُ ءَایَٰتِ ٱللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَیْهِ ثُمَّ یُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ یَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِیمٍ ﴿٨﴾ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ ءَایَٰتِنَا شَیْـًٔا ٱتَّخَذَهَا هُزُوًا أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِینٌ ﴿٩﴾ مِّن وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا یُغْنِی عَنْهُم مَّا كَسَبُوا۟ شَیْـًٔا وَلَا مَا ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِیَآءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِیمٌ ﴿١٠﴾ هَٰذَا هُدًى وَٱلَّذِینَ كَفَرُوا۟ بِـَٔایَٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِیمٌ ﴿١١﴾ ۞ ٱللَّهُ ٱلَّذِی سَخَّرَ لَكُمُ ٱلْبَحْرَ لِتَجْرِیَ ٱلْفُلْكُ فِیهِ بِأَمْرِهِۦ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِی ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِی ٱلْأَرْضِ جَمِیعًا مِّنْهُ إِنَّ فِی ذَٰلِكَ لَءَایَٰتٍ لِّقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

سورەتی (الجاثیة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ}

([١] حم) - (حا - میم) دەست پێکردنی سورەتەکە بەم دوو پیتەو بەو شێوە ئاماژەیە بەوە: کە ئەم قورئانە موعجیزەی سەرئاسایەو لەو جۆرە پیتانە پێکهاتووە، دەبا قوڕەیشییەکان‌و هەموو ئادەمیزاد بتوانن لەو جۆرە پیتانە کتێبێکی تری ئاوا دابنێن. {[٢] تَنزِیلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْحَكِیمِ} بێگومان ئەم قورئانە لەخودای بالادەست‌و داناوە نازڵ کراوە، خودایەکی خاوەن دەسەلاتی وەها کە هیچ شتێك نەیوێرێتێ، داناو لێزان: کە هەموو کارێکی لەجێی خۆیدایە، هەموو شتێکی بەرژەوەندی ئادەمیزادی تێدایە، هەرچی بکرێ بێتە دی دەتوانێ بیهێنێتە دی. زانایە بەهەموو شتێك، بێ ئاتاجە لەهەموو شتێك، هەرچی عەبەث‌و بەتاڵ بێ لەو ڕونادا.

{٣ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ} بێگومان لەدروستکردنی ئاسمانەکانو زەویدا بەڵگەی بەهێزو ئاشکرا هەن لەسەر هەبوونی خوداو تاكو تەنهایی زاتی پاکیو توانای رەهاو بێ سنووری.

{٤ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ} بێگومان لە بەدیهێنانی ئێوەی ئادەمیزاددا؛ کە لەنەبوونەوە خودا دروستی کردوون، دروستبوونەکەشتان بەچەند قۆناغێك بووە: سەرەتا گڵو ئەمجار دڵۆپە مەنیو پاشان خوێنپارەو دوایی گۆشتپارە. ئەمجار هەیکەلی ئێسقانو دوایی داپۆشینی بەپێستو بەمجۆرە تا دەبێتە ئادەمیزادێکی تەواو کامڵ لەزاتو لەصیفاتی ئادەمیزادیدا.

{٥ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ} بێگومان لەگۆڕانی شەوو رۆژو بەشوێن یەکدی هاتنیاندا، لەجوداوازییان لەکورتیو درێژیو ساردیو گەرمیدا، لەروناکیو تاریکیدا، هەروەها لەو بارانەی کە دەبێتە هۆکاری پەیدابوونی رزقو رۆژیو لەبەرزاییەوە خودا دەیبارێنێو زەوی مردوی پێ زیندو دەکاتەوە، خاکی سوتەمەرۆی پێ شینو زەنوێر دەکاتەوەو بەگوڵو گژوگیای رەنگاو رەنگ دەیرازێنێتەوە،

{٦ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ} ئەو شتانەی باسکران هەر لە دروستکردنی ئاسمانەکانو زەوییەوە وەبەگۆڕانی شەوو رۆژو وەرزی ساڵو گۆڕانی ئاوو هەوا... هتد. هەموو ئەمانەو زۆر شتی تریش بەڵکوو هەموو گەردیلەیەکی بوونەوەر بەگیاندارو بێ گیانیەوە بەدیارو نادیاریەوە بەڵگەو دەلیلی ئاشکرای ئێمەن ئاماژەیان پێ دەکەینو بەسەر تۆدا ئەی پێغەمبەری خۆشەویست دەیانخوێنینەوە، حەقو راستییان لەخۆ گرتووە بەحەقو راست ئەو قورئانەمان نازڵکردوە، بۆ چەسپاندنی حەقو پەیرەوی کردنی حەق ناردومانەتە خوارێ، بۆ ئەوەمان ناردووە ئادەمیزاد سودی لێ وەربگرنو پێی بەهرەوەر بن. جا ئەگەر ئەوان بەم قورئانە ئیمان نەهێنن ئەدی بەچ ئایەتێك ئیمان دەهێنن؟

{٧ وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ} شیوی وەیل کە شوێنێکە لەناو دۆزەخدا بۆ هەموو ئەوانەی ئایاتی خودا بەدرۆ دەخەنەوە، تا بینە قاقایان تاوانو سەرپێچیکارییە.

{٨ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا} ئایاتی قورئانی بەسەردا دەخوێندرێتەوە، ئیمان ناهێنێ، هەرەشەی پەروەردگار دەبیسێ خۆی لێ گێل دەکا، پشت هەڵدەکاو گوێ بەهەرەشەی خودا نادا هەر دەڵێی نایانبیسێ! {فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} ئەی پێغەمبەر (بە تەوسەوە) موژدەی عەزابی بە ئێش بەو جۆرە کەسانە بدە، با باش بزانن خودا عەزابی دژواری دۆزەخی بۆ ئامادەکردون!

{٩ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ} ئەم بوختانکەرو تاوانبارو کافرە سەرڕەقە: کە ئایەتێکی قورئان دەبیستێ، شتێك دەربارەی قورئان دەزانێ ئیتر ئەوە دەکاتە قاوەو هەڵا، دەیکاتە شوێنی گاڵتە پێ کردنو لاقرتێو قەشمەری. ئەوانە سزای بەئێشو ریسواکەریان بۆ ئامادەکراوە، لەتۆڵەی ئەوەی ئەوان گاڵتە بەپەیامی خوداو پێغەمبەری خودا دەکەن، سوکایەتی بە قورئان دەکەن خودا سزای ریسواکەرو ئابڕوبەری بۆ ئامادە کردون.

{١٠ مِّن وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُم مَّا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} لەپێش ئەو کافرو تاوانبارانەوە رۆژی قیامەتو دۆزەخ هەیە، بۆیان ئامادەکراوە، ئەوان لەئێستاوە بەرەو رووی دێن، پێی دەگەنو تێی دەکەون، تور دەدرێنە ناویو رزگار بوونیان نابێ.

{١١ هَٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ} ئەم قورئانە هەمووی ئەو ئایەتانەی لەوەپێش لەم سورەتەدا باسکراون هیدایەتن، هیدایەتدەرن بۆ رێبازی حەقو راستی، شارەزایی مرەدوم دەکەن بۆ رێبازی بەختەوەری، ئادەمیزاد لەتاریکیو گومرایی رزگار دەکا دەیخاتە سەر رێبازی نوورانی. ئەوانەی بروایان بە ئایاتی قورئان نیە، رۆژی قیامەت کوشندەترین عەزابیان بۆ ئامادە کراوە.

{١٢ اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} بێگومان ئەو خودایەی کە هەبوون و تاک و تەنهایی و بەتوانایی و دانایی بە بەڵگەو نیشانەی جۆراوجۆر سەلمێندراوە، خودایەکی وەهایە دەریای بۆ ئێوە رام کردووە بۆ ئەوەی کەشتی بەناودا بڕوا، کاڵاو شتومەکی خۆتانی پێ بگوێزنەوە، بازرگانی لەنێوان وڵاتاندا ئەنجام بدەن، بەهۆی غەوواصەو ئامێری تەڕەوە بڕۆنە ناو دەریاوە بۆ دەرهێنانی دوڕو مەرجان بۆ ڕاوە ماسی و گەلێ شتی تر، بۆ ئەوەی سوپاسی خودا بکەن لەسەر رامکردنی دەریاو سود لێ بینینی!

{١٣ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ} هەروەها بۆ ئێوەی رامکردووەو وای خوڵقاندووە خزمەتی ئێوە بکا، هەرچی لە ئاسمانەکاندا هەیە لەخۆرو مانگ و ئەستێرەو شارە ئەستێرەو شتەکانی تری ناو ئاسمان. هەروەها هەرچی لەناو زەویدا هەیە لەخاک و ئاوو هەواو ئاگر، لەکێو کەژو دەشتایی و شاخ و دۆڵ، لەباو باران و گیانلەبەران بەهەموو جۆرەکانیەوە هەمووی بۆ خزمەتی ئێوەیەو سودو بەرژەوەندی ئێوەی تێدایە. رامکردنی ئەم حەمکە چەتو مەتە رەحمەت و فەضلی خودایە بۆ ئێوەی ئادەمیزاد تا سودی لێ وەربگرن و بەندایەتی بکەن، بیر لەقودرەتی خودا بکەنەوە، بە بەڵگە تاک و تەنهایی خوا بدۆزنەوە، چونکە بێگومان لەو رامکردن و ژێر بار کردنەدا بەڵگەی جۆراوجۆر هەن لەسەر بەتوانایی و تاک و تەنهایی خودا بۆ گەل و نەتەوەیەک خاوەن عەقڵ و هۆش بن و بیر بکەنەوە.

{١٤ قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ، ١٥ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ} ئەی پێغەمبەر! بەو موسوڵمانە خوداناسە یەکتاپەرستانە بڵێ: چاوپۆشی بکەن لە ئەزیەتدان و خراپەکاریی ئەو موشریکانەی کە ترسی عەزابی خودایان لەدڵدا نیەو باکیان لەو روداوە سامناکانە نیە. کە بەسەر ئادەمیزادی هێناون و بەسەریان دێنێ، ناترسن ئەو بەڵاو عەزابەی بەسەر گەلە ستەمکارەکانی هێناوە بەسەر ئەوانیشی بێنێ، بە موسوڵمانە راستاڵەکان بڵێ: باخۆراگرو

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (١٤) مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ (١٥) وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (١٦) وَآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (١٧) ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ (١٨) إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ (١٩) هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (٢٠) أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ (٢١) وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٢٢)

پشوو درێژبن بۆ ئەوەی خودا پاداشی صەبرو خۆڕاگرییان بداتەوە، وەڵامی هەموو شتێکی کافرەکان نەدەنەوە، بەهەندیان وەرنەگرن و گرنگیان پێ نەدەن، خۆیان لەوە بەرزتر بگرن کە خۆیان بەوەڵامدانەوەی ئەوانەوە خەریک بکەن.

{١٦ وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ١٧ وَآتَيْنَاهُم بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ} سوێند بێ ئێمە چەند نیعمەتێکی تایبەتیمان بەنەتەوەی ئیسرائیل بەخشی هەندێک لەو نیعمەتانە. ئازلکردنی تەورات و رزگاربونیان لە دەستی فیرعەون و ناردنی پێغەمبەران بۆ سەریان، تێگەیشتن لە شەریعەتی خودا بۆ یەکالا کردنەوەی کێشەو نیزاع... {فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ} واتە: کێشەو نیزاع دەربارەی ئایین لەناو نەتەوەی ئیسرائیل پەیدانەبوو مەگەر دوای ئەوەی زانیارییان دەربارەی حەقیقەتی حاڵ بۆ دەستەبەر بوو، بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆریان لەسەر راست کرایەوە، واقیعی حاڵیان دەزانی، بەڵگەو دەلیلیان نیشاندرابوون، کەچی

بە ئەنقەست و بۆ بەرژەوەندی تایبەتی و کورسی خۆشەویستی حەسوودی بەیەکتر بردن و دوژمنایەتیکردنی یەکتری و چەوساندنەوەی هەندێکیان بۆ هەندێکی تریان و سەرڕەقی و دڵرەقی یان دوبەرەکی و ئاژاوەیان تێدا دروست بوو، {إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} بێگومان خودای تۆ ئەی پێغەمبەر! ڕۆژی قیامەت دادگاییان دەکاو کێشەکانیان یەکالا دەکاتەوەو چاک و خراپ لێك هەڵدەهاوێژێ، حەق و بەتاڵ لێك جیا دەکاتەوە پاداشی چاکەکار دەداتەوەو سزای خراپەکار دەدا.

{[١٨] ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاء الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ} پاش پەیدابوونی ئەو کێشەو نیزاعە دەربارەی ئایین لەناو نەتەوەی ئیسرائیلدا، کاتی ئەوە هات شەریعەتێکی جوان و گشتی و تێرو تەسەل نازڵ بکەین ئەویش شەریعەتی ئیسلامەو کاکڵەی هەموو ئایینە ئاسمانییەکانی لەخۆ گرتووە، ئەی پێغەمبەری خۆشەویست تۆمان کردووە بە هەڵگری ئەو پەیامەو بڵاوکەرەوەی ئەو ئایینە، دەسا شوێنی بکەوەو پێوەی پابەند بە، بەگوێرەی ئەو شەریعەتە حوکم بکەو بڕیار بدە، شوێن هەواو هەوەسی ئەوان مەکەوە، کە نەفام و نەزان و بێ بەڵگەو دەلیل مل دەنێن، هیچ لەبنەماکانی ئایین نازانن، نایانەوێ بیزانن،

{[١٩] إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا} بێگومان ئەو موشریکانە، ئەو نەفام و گێل کەزابانە ناتوانن هیچ جۆرە عەزابێکی خودات لێ دور بخەنەوە، ئەگەر شوێنیان بکەوی و خودا بیەوێ عەزابت بدا ئەوان هیچ یارمەتییەکی تۆیان پێ نادرێ! {وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ} بێگومان ئەو ستەمکارو کافرو نەفامانە هەندێکیان یارمەتیدەرو هاریکاری هەندێکیانن، پشتگیری یەکتر دەکەن، دوڕووەکان هاریکاری جوولەکەکان دەکەن تێکڕا دژایەتی موسوڵمانان دەکەن، وەلێ ئەو هاریکاری و یارمەتیدانەیان بۆ قیامەت هیچ سودی نیە، جگە لەماڵ وێرانی و بەدبەختی هیچی تریان دەستگیر نابێ، یارمەتیدانەکەیان بۆ یەکتری تاوان و سزایان بۆ زیاد دەبێ. خودا پشتیوانی موسوڵمان و خاوەن باوەڕانی ڕاستەقینەیە، لەتاریکی گومڕایی دەریان دێنێ دەیانخاتە سەر ڕێبازی ڕاست و سەرفرازیی، {[٢٠] هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ} ئەم قورئانە: کە یاسای خودایە بۆ ئادەمیزادو بەرنامەی ئیسلامی پیرۆزەو پوختەی هەموو ئایینەکانی لەخۆ گرتووە، تا ڕۆژی قیامەت بەردەوامەو نەسخ نابێتەوە، ئا ئەم قورئانە بەڵگەو ئامۆژگاری و ڕێگا نیشاندەرە بۆ ئادەمیزاد بەگشتی، هەرچی ئەحکامی ئایینە تێیدایەو هەموو کێشەیەکی پێ یەکالا دەکرێتەوە، هیدایەتدەری ئادەمیزادە بۆ بەختەوەری و سەرفرازی بۆ بەمرازگەیشتن، شادبوون بەبەهەشت، هەرکەسێ پەیڕەوی بکا هیدایەتدراوو بەمرازگەیشتووە ڕەحمەتی خودایە بۆ بەندەکانی،

{[٢١] أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاء مَّحْيَاهُم وَمَمَاتُهُمْ سَاء مَا يَحْكُمُونَ} واتە: یان ئەوانەی خراپەکارن و تاوان ئەنجام دەدەن، بڕوایان بەخودا نیەو پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستۆتەوە، لەجیاتی پەروەردگار شتی تریان کردۆتە خوداو پەرستشیان بۆ کردووە، بەتەمای ئەوەن بیان بەنە ڕیزی ئەوانەوە: کە خاوەن باوەڕن و شوێن پەیامی پێغەمبەرانی خودا کەوتوون، کردەوەی پەسەندیان ئەنجام داوەو خۆیان لەخراپەکاریی پاراستووە؟؟

{[٢٢] وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ} واتە: پەروەردگار ئاسمانەکان و زەوی لەسەر بنەمای حەق دروست کردوون، بۆ چەسپاندنی هەق بەدی هێناون، ئەوەش داخوازی عەداڵەتکارییە لەنێوان بەندەکاندا. {وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} هەروەها بۆ ئەوەی هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەکانی خۆی سزاو پاداش وەربگرێتەوە، بەندەکانی خودا ستەمیان لێ ناکرێ، هیچ کەس ستەمی لێ ناکرێ، نە پاداشی کەم دەکرێتەوە، نەسزای لەسەر زیاد دەکرێ.

{[٢٣] أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِن بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ} ئەی پێغەمبەر! (هەروەها هەرکەسێك شیاوی خیطاب بێ) پێم بڵێ: ئایا کەسێك هەواو هەوەسی خۆی کردبێ بەخودای خۆی، هیدایەتی ئاسمانی وەرنەگرێ، لەجیاتی بەندایەتی کردن بۆ خودا ملکەچی هەواو ئارەزوی خۆی بێ، هەرچی حەزی لێ بێ بیکا بەبێ ئەوەی لایەنی

رەزامەندیی‌و پێناخۆشبوونی خودا بەرچاو بگرێ، وەلحاڵ خودا گومڕاو ڕیسوای کردبێ، دڵ‌و گوێچکەی مۆر کردبن‌و پەردەی بەسەر چاودا دابێ، لەهیچ تێ نەگاو هیچ نەبیسێ‌و نەبینێ، گوێچکەی مۆر کرابن ئامۆژگاری نەبیسێ، دڵی مۆر کرابێ‌و نەزانێ هیدایەت چیە، چاوی پەردەی پێدا درابێ ئایاتی خودا لەبوونەوەردا نەبینێ، باشە کەسێك بەهۆی گومڕایی خۆیەوە ئەوە حاڵ‌و وەزعی بێ، دەبێ جگە لەخودا کێ هەبێ هیدایەتی بدا؟ ئەرێ بۆچی بیر ناکەنەوە، بۆ بەخۆتاندا ناچنەوە؟

{[٢٤]وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ} ئەوانەی بڕوایان بەزیندوبونەوەو هاتنی قیامەت نیە گوتویانە: (دەڵێن): ژیان تەنها ئەم ژیانی جیهانەیە دەژین‌و دەمرین، ئیتر دوای دەرچونمان لەژیانی دونیا زیندوبوونەوە نیەو ژیانێکی تر نابینین، چینێك دەمرێ‌و چینێکی تر دێتە شوێن‌و بەم شێوە کاروانی ژیان بەردەوام دەبێ، سروشت‌و هاتوچۆی ڕۆژگار ئێمە لەناو دەباو دەمانفەوتێنێ، بەمەش ئینکاری ڕابوونی قیامەت دەکەن‌و بڕوایان بەهەبوونی خودایەکی زاناو بەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەری بوونەوەر نیە!! {وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ} ئەوان: کە ئەو جۆرە قسانە دەکەن‌و ئەو بیروباوەڕانە دەردەبڕن لە زانیارییەوە نیە، واقیعی حاڵ نازانن‌و گومانیان هەیە، بەڵگەیان بەدەستەوە نیە جگە لەگومان‌و مەزندە کردن‌و ڕەمڵ هاویشتن، بیروباوەڕی کوێرانەو قسەی بێ بەڵگەو نیشانە ئیعتیباری پێ نیە، متمانەیان پێ ناکرێ.

{[٢٥]وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} هەرکاتێ ئایاتی قورئانیان بەسەردا بخوێندرێتەوە. وێڕای ئەوەی کە ئایەتەکان ڕوون‌و ئاشکران لەسەر بەدەسەڵاتی خوداو هاتنی ڕۆژی قیامەت‌و زیندوبوونەوە، بەڵگەو دەلیل لەسەر تاك‌و تەنهایی خوداو ڕاستی پیغەمبەرایەتی‌و ڕابوونی قیامەت دەهێنێتەوە، ئەوە ئاشکرا دەکا: کە خودا دوای مردن‌و لەکاتی خۆیدا گیانەکان دەگەڕێنێتەوە بۆ ناو جەستەکانیان... هتد. کەچی ئەو نەفامانە بڕواناکەن‌و ئینکاری زیندوبوونەوە دەکەن، هیچ بەڵگەو بیانوشیان بەدەستەوە نیە جگە لەوە دەڵێن: ده

أَفَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ وَأَضَلَّهُ ٱللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِۦ وَقَلْبِهِۦ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِۦ غِشَٰوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِنۢ بَعْدِ ٱللَّهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا۟ مَا هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا ٱلدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱئْتُوا۟ بِـَٔابَآئِنَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰٓ إِلَىٰ كِتَٰبِهَا ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَٰذَا كِتَٰبُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِى رَحْمَتِهِۦ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَفَلَمْ تَكُنْ ءَايَٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَٱلسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِى مَا ٱلسَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

ئەگەر ڕاستە زیندوبوونەوە هەیە باوك‌و باپیرانمان بۆ زیندو بکەنەوە، ئەوانەی مردوون بیانگێڕنەوە بۆ ژیان تا پێتان بڕوا بکەین. با شایەتیتان بۆ بدەن‌و حەقیقەتمان بۆ ڕوون بکەنەوە

{[٢٦]قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ} ئەی پیغەمبەر! بەو موشریکە نەفامانە بڵێ: بێگومان خودا ئێوەی لەنەبوونەوە هێناوەتە گۆڕەپانی ژیانەوە، ژیانی پێ بەخشیون، پاشان کە ئەجەلتان هات دەتانمرێنێ، ئەمجار لەڕۆژی قیامەتدا هەموانتان زیندو دەکاتەوەو کۆتان دەکاتەوە بۆ حیساب‌و لێکۆلینەوە، دڵنیابن ئەو ڕۆژە دێتە دی‌و قیامەت ڕادەبێ، هیچ گومان لەهاتنەکەیدا نیە، {وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ} وەلێ زۆربەی زۆری ئادەمیزاد (ئەو موشریکە عەرەبانە) ئینکاری زیندوبونەوە دەکەن بەبێ لێ وردبوونەوەو سەرنج لێدان ئەو فیکرە ڕەت دەکەنەوە، پشت بەلایەنی ماددی دەبەستن‌و لایەنی غەیب پشت گوێ دەخەن، بەدیدی کورت بین‌و کەم

بینی خۆیان دەڕواننە بوونەوەرو لەروانگەی زانیاری بێ بناغەی خۆیانەوە ڕەمڵ دەهاون‌و لەو روانگەوە رابوونی قیامەت بەدوور دەزانن {[٢٧]وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ} هەربۆخودایە خودایەتی‌و پاشایاتی ئاسمانەکان‌و زەوی، خۆی تێیاندا فەرمانڕەواو خاوەن دەسەڵاتە. کەس هاوشان‌و هاوبەشی نیە، ئەو رۆژەش قیامەت رادەبێ کافرو بەدرۆ خەرەوەکان خەسارەتمەند دەبن، ئەو کاتە بە بڕینی خۆیان دەزانن‌و مایە پوچی خۆیان بۆ دەردەکەوێ، چونکە ڕەهێڵ دەکرێن بۆ ناو دۆزەخ‌و کەس ناتوانێ فریایان بکەوێ!

{[٢٨]وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً} تۆ دەبینی ئەی محمد! هەموو گەل‌و نەتەوەکان لە ترسان‌و لە عەیبەتان بەسەر ئەژنۆیاندا کەوتوون، بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە! وای کە دیمەنێکی سامناک‌و مەوقیفێکی حەریجە!! {كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا} هەموو گەل‌و نەتەوەیەك بانگ دەکرێ، بەناوی ئەو نامە ئاسمانییەی نازڵ کراوە بۆ سەر پێغەمبەرەکەیان، یان بە ناوی نامەی عەمەلیانەوە بانگیان لێ دەکرێ، {الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} ئەمرۆ: کە رۆژی قیامەتە سزاو پاداشی کردەوەکانتان دەدرێتەوە، چاکە بە چاکەو خراپە بەخراپە. تۆزقاڵێك ستەم لەکەس ناکرێ.

{[٢٩]هَذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} ئەوە نامەی کردەوەکانتانە لە ژیانی دونیاتاندا فەرمانمان بە فریشتەی چاودێرتان کردبوو کردەوەکانتان بنووسێ، ئەوەتا چیتان کردووە لەخێرو شەڕ تێیدا تۆمار کراوە، شایەتە بەسەرتانەوەو بەحەق کردەوەکانتان دیاری دەکا، دڵنیابن ئێمە هەموو کردەوەیەکی ئێوەمان تۆمارکردووە هیچ شتێکی ئێوەمان پاشگوێ نەخستووە.

{[٣٠]فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ} جا ئەوانەی بڕوایان بە تاك‌و تەنهایی خودا هەیەو باوەڕیان بە نامەی ئاسمانی‌و پێغەمبەرانی خوداو هاتنی رۆژی قیامەت هەیە، وێڕای ئەو باوەڕە کردەوەی چاك‌و پەسەندیان ئەنجام داوە، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگاریانن، ئەوە ئەوانە پەروەردگاریان دەیانخاتە ناو بەهەشتی رازاوەی خۆیەوە سەر فرازو بەختەوەریان دەکا، ئەوەش بە مراز گەیشتنێکی ئاشکراو نمایانە، کەسێك خودا لە عەزابی دۆزەخ بیپارێزێ‌و بیخاتە ناو بەهەشتەوە، ئیتر ئەوپەڕی بەختەوەری بەدەست هێناوە! ئاواتەکانی هاتوونە دی!

{[٣١]وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ} ئەوانەیش: کە ئینکاری هەبوون‌و تاك‌و تەنهایی خودایان کردووە، پێغەمبەرانیان بەدرۆ خستنەوە، ئەوە بە توڕەییەوە، پێیان دەگوترێ: ئەوە ئێوە نەبوون ئایاتی قورئانتان بەسەردا دەخوێندرایەوەو رووتان لێ وەردەگێڕا لوتبەرزیتان دەنواند؟؟ ئێوە نەبوون بڕواتان بە پەیامی پێغەمبەرانمان نەکرد؟؟ ئێوە گەل‌و نەتەوەیەکی تاوانکارو تاوانباربوون، {[٣٢]وَإِذَا قِيلَ: إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ} ئەگەر لەلایەن پێغەمبەرو خودا پەرستانەوە بەو کافرو بێدینانە بگوترێ: دڵنیابن وادەی خودا بە هاتنی قیامەت‌و هەبوونی حیساب‌و لێکۆڵینەوە حەقەو پاشگەز بوونەوەی تێدا نیە، هەموو وادەو بەڵێنێکی خودا دێتە جێ‌و قیامەت حەقەو شك‌و گومان لە هاتنیدا نیە، بڕواتان پێی هەبێ‌و چاوەڕوانی بن‌و کاری بۆ بکەن، هەوڵ بدەن خۆتان لە عەزابی بە ئێش‌و سامناکی دۆزەخ رزگار بکەن، ئەگەر ئەم ئامۆژگاریانەتان ئاڕاستە بکرایە، دەتانوت: نازانین قیامەت چەس؟ ئێمە شك‌و گومانمان لە هاتنیدا هەیە، ئێمە هەرچی شك‌و گومانێ زانستمان بۆ دەستەبەر بکا نیمانە جگە لە گومانێکی لاوازی وەها: کە هیچ شتێکی پێ دەستەبەر ناکرێ‌و هیچ یەقینێکی تێکەڵ نابێ!

{[٣٣]وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ} ئاکامی کردەوە خراپەکانیان بۆ دەردەکەوێ، جەزای توندو تیژو ئەو دۆزەخەی گاڵتەیان پێ دەهات: کە لەدونیادا دەیانترساندن لێی، دەوریان دەداو لەهەموو لایەکەوە لەخۆیان دەگرێ. ئەمجار پەروەردگار لە رزگاربوون نائومێدیان دەکا، بۆئەوەی ئەوەندەی تر عەزابەکەیان کاریگەربێ، دەفەرموێ: {[٣٤]وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ} پێیان

دەگوترێ: ئەمڕۆ مامەڵەیەکی واتان لەگەڵ دەکەین وەکوو ئەوە لەبیر خۆمان بردبنەوە، وەکوو شتێکی بێ بایەخو لەبیرچووەوە حیسابتان بۆ دەکرێ، فڕێ دەدرێنە ناو دۆزەخەوەو ئاوا پاشگوێ دەخرێن، چونکە ئێوە لەژیانی دونیادا ڕابوونی قیامەتتان لەبیر خۆ بردبووەوە. لە ئاست فەرمانو جڵەوگیرییەکانی خودا خۆتان کەڕو لاڵ کردبوو، هیچ هەوڵو تەقەلایەکتان بۆ ئەم ڕۆژە نەدا، {[٣٥]ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ} ئەو عەزابە سەختو دژوارەتان بەهۆی ئەوەوەیە: کە ئێوە لە دونیادا قورئانی پیرۆزتان کردبووە ئامێری گاڵتەو گەپو بەجوانیو ڕازاوەیی دونیا هەڵخەڵەتابوون، دڵتان پێوەی پەیوەست کردبوو، واتان دەزانی هەر بڕانەوەی نییە، دوای مردن زیندووبوونەوەو حەقو حیساب لێکۆڵینەوە نابێ، جا لە تۆڵەی ئەوەدا ئەمڕۆ ئێوە دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو ڕزگاربوونتان نابێو لێی دەرناچن، تازە داوای ئەوەشتان لێ ناکرێ: کە تۆبەو ئیستغفار بکەنو خودا لەخۆتان ڕازی بکەن، چونکە قیامەت شوێنی جەزاو پاداشە، شوێنی کردەوە نییە.

{[٣٦]فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}

حەمدو سوپاسی تەواوو دڵسۆزانە لە پاساوی نازو نیعمەتی زۆر بۆ خودایە: کە بەدیهێنەرو خاوەنی ئاسمانەکانو زەوییە، خودای هەموو بوونەوەرە بە حەیوانو جەماداتییەوە، بە ئاوو هەواوو وزە جۆراو جۆرەکانی ناو بوونەوەرەوە. هەموویان مڵکی خودانو گەردنکەچو بێ دەسەڵاتن لە ئاستیدا.

{[٣٧]وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

هەر بۆ خودایە شکۆمەندیو گەورەییو دەسەڵات لە ئاسمانەکانو زەویدا، هەر ئەو غاڵبو خاوەن هێزو توانای ڕەهایە. کەس نییە بتوانێ بەسەریدا زاڵ ببێو دەسەوەستانی بکا، داناو لێزانە لە گفتارو کردەوەیدا هیچ شتێکی بێ جێ ناکا، کەریمی کارسازەو کار دروستو سوپاس بۆ کراوە.

کۆتایی جزمی بیستو پێنجەم

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٣٣) وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ (٣٤) ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ (٣٥) فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٣٦) وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣٧)

سُورَةُ الأَحْقَافِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حم (١) تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ (٣) قُلْ أَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ۖ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَٰذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ (٤) وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ (٥)

سورەتی (الأحقاف)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]حم﴾ دەبێ ئەم وشەیە بە پچڕپچڕی بخوێندرێتەوە واتە: بگوترێ: (حا میم) دەربارەی ماناکەشی هەمان تەفسیرو ڕاڤەی هاووێنەکانی ڕەچاو دەکرێ.

﴿[٢]تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ واتە: نازڵکردنی قورئان لەلایەن خودای باڵادەستو کار دروستو داناوەیە، ئەو قورئانی بۆ حەزرەتی موحەممەد ناردوە، پەیامی خودایە بۆ بوونەوەرو حەزرەتی موحەممەدﷺ هەڵگرو ڕاگەیەنەری ئەو پەیامەیە.

﴿[٣]مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ﴾ دڵنیابەو دڵنیاییت زیاد بێ ئێمە ئاسمانە بەرزو بەرینەکانو زەویو ئەوەی لەناویان دا هەیە بەحەقو ڕاستی دروستمان کردون، جگە لە شێوازی حەقو ڕاستی بەهیچ جۆرێکی تر بەدیمان نەهێناون،

بەگوێرەی حیکمەتو دانایی خودا یانەی خۆمان دروستمان کردون، بەبێهودەو عەبەثو بێ مەبەست نەمان هێناونەدی، هێناومانننەدی بۆ ماوەیەکی دیاریکراو هەر کاتێ تەواو بوو، ڕۆژی قیامەت هات، کۆتاییان پێدێ، وئاسمانو زەوییەکی تر دێنینە کایەوە!

﴿[٤]قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنْ الأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! بەو موشریکانە بڵێ: ئێوەی بتپەرست، کە لەتەك خودادا بتو صەنەم دەپەرستن (هەروەها ئەوانەیش: کە ئەمڕۆ حیزب پەرستو گۆڕ پەرستی دەکەن) پێم بڵێنو شارەزای حاڵو وەزعی پەرستراوەکانی خۆتانم بکەن، ئایا ئەو پەرستراوانەی ئێوە چییان لەسەر زەوی بەدیهێناوە؟ کوا توانیویانە چ شتێك لەسەر زەویو ناو زەویو ئاسمانەکان لەنەبوەوە دروست بکەن؟ ئایا ئەوان هاوکاری خودا یان کردوە لە بەدیهێنانی ئاسمانەکان؟ ﴿ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ بەلگەیەکی نووسراوی پێش قورئانم بۆ بێنن، لەونامەو صوحوفانەی لەوە پێش بۆ سەر پێغەمبەران نازڵ کراون، وەکوو تەوراتو ئینجیل، بەلگەیەکم نیشان بدەن لەو نامە ئاسمانییانە بیرو باوەڕو هەڵسو کەوتتان پەسند بکا، ئەو مەنهەجو ڕێبازەتان بەڕاست بزانێ، یان ئارماییو ڕۆشنای یەك لە زانیاری گەلو نەتەوە پێشنەکانو پێغەمبەرانی ڕابردو بخەنە ڕو: کە ئەو ڕێبازەی ئێوە بەڕاست بزانێ، ئەگەر ئێوە ڕاست دەکەن ئەو بتانە خودانو شیاوی پەرستنن

﴿[٥]وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ﴾ کێ لەو کەسە گومڕاترو سەر لێ شێواو ترە: کە جگە لەخودا شتێك دەپەرستێ تاڕۆژی قیامەت بەهانایەوە نایە؟ وەلحال ئەوبتو صەنەمانە: کە ئەوان پەرستشیان بۆ دەکەن بێ ئاگان لەو عیبادەتەی بۆیان دەکرێ، هیچ نابیسنو عەقڵیان بەهیچ ناشکێ!

﴿[٦]وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾ ئەو ڕۆژەی ئادەمیزادە بتەپەرستەکان لەسارای مەحشەردا کۆکرانەوە، بتو صەنەمە پەرستراوەکان دەبنە دوژمنی پەرستشکەرەکانو خۆیان لێ بەری دەکەنو دەست دەکەن

وَإِذَا حُشِرَ ٱلنَّاسُ كَانُوا۟ لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُوا۟ بِعِبَادَتِهِمْ كَٰفِرِينَ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ ۖ كَفَىٰ بِهِۦ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۖ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنَ ٱلرُّسُلِ وَمَآ أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ وَمَآ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِۦ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِۦ فَـَٔامَنَ وَٱسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا۟ بِهِۦ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

بەنەفرین لێ کردنیان، بەدرۆیان دەخەنەوەو دەڵێن: هەر گیزاو هەرگیز ئێوە بەندایەتی ئێمەتان نەکردوە،

﴿[٧]وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ لەکاتێك دا ئایاتی قورئانی پیرۆز کە ئاشکراو نمایانە- بەسەر موشریکەکان دا بخوێنرێتەوە لەجیاتی ئەوەی پەند ئامێز بنو شوێنی بکەون، دەڵێن: ئەم قورئانەی موحەممەد بۆ مانی دەخوێنێتەوە سیحرو جادویەکی ئاشکراو نمایانە، ڕوکەشو لەخشتەبەرە،

﴿[٨]أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلا تَمْلِكُونَ لِي مِنْ اللَّهِ شَيْئاً﴾ نەك هەر ئەو قسەنا بەجێیەیانو بەس بەلکوو دەڵێن: موحەممەد بۆ خۆی هەڵی بەستووە بەدرۆ دەڵێ: لەخوداوە بۆم هاتووە، ئەی موحەممەد! پێیان بڵێ: ئەگەر من: (وەکوو ئێوە دەیڵێن) ئەم قورئانەم بەدەم خوداوە هەڵبەستبێو بەدرۆخۆم بەپێغەمبەر بزانم ئەوە خودا توندترین سزام دەداو کەسیش نیە بتوانێ ئەو سزایەم لێ دووربخاتەوە، ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَى بِهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ خودا لە هەموو کەس زاناترە بەو قسەو گفتو

گۆیانەی دەربارەی قورئان لەناو خۆیان دا ئەنجامی دەدەن، دەزانێ چۆن قورئان بەدرۆ دەخەنەوە، دەمێ: بەسیحرو جادو بازیو دەزانن و چەلێك دەڵێن بۆخۆی دایناوەو وەختی وایش هەیە دەبێژن چیرۆکە کۆنی پێشینانە!

﴿٩ قُلْ مَا كُنتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ﴾ ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: من یەکەم پێغەمبەر نیم رەوانە کرابم بۆ سەر ئادەمیزاد، بەڵکوو پێش من زۆر پێغەمبەری تر رەوانە کراون، من پێغەمبەرێکی ناوازەو تازە قەڵانیم، نموونەی من زۆر بوون و هەموو گەل و نەتەوەیەك پێغەمبەری بۆ سەر رەوانە کراوە، ئەدی بۆ چی پێغەمبەرایەتی منتان بەلاوە سەیرەو بە کارێکی دوور لەواقیعی لە قەڵەم دەدەن! وێرای ئەوەی پێغەمبەرەو لە خوداوە سروشم بۆ دێ، زانیاری غەیب نازانم، نازانم لە داهاتوو دا چی لەگەڵ ئێوەو من دەکرێ. ﴿إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ من شوێن ئەو نیگاو سروشە دەکەوم: کە بۆم دەنێردری، پابەندی ئەو فەرمان و جڵەو گیریانە دەبم: کە لە قورئان دا بۆم نازڵ دەکرێ. لەخۆمەوە هیچ هەڵنابەستم، ئەرکی سەر شانی خۆم ئەنجام دەدەم، من بۆ ئێوە ترسێنەرێکی ئاشکرام، لە عەزابی خودا دەتانترسێنم!

﴿١٠ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ئەی موحەممەد بەو موشریکانە بڵێ: کە بڕوایان بە قورئان نیەو بە سیحرو ئەفسانەی لەقەڵەم دەدەن، پێیان بڵێ: هەواڵم بدە نێ ئەگەر لە راستی دا ئەم قورئانە لە خوداوە هاتبێ و ئێوەش ئینکاری بکەن و بەکەلامی خودای نەزانن، ئیمانی پێ نەهێنن، دڵنیابن ستەمتان لەخۆتان کردوە، بەدەستی خۆتان ماڵی خۆتان وێران کردوە. کە وابێ ئێوە ستەمکارو خەسارەتمەندن، لەهیدایەتدانی خودابێ بەشن، بەدبەختو چارە رەشن!

﴿١١ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْراً مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ﴾ کافرەکانی مەککە یان جولەکەکان دەربارەی ئیمانهێنانی هەندێ لەهەژارو بۆرەپیاوی وەکوو بیلال و عەممارو صوهەیب و خەبباب دەیانگوت: ئەگەر ئەم ئایینە حەق بوایەو موحەممەد

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پێغەمبەر بوایە: ئەم گەجەرو گوجەرانە پێش ئێمە نەدەکەوتن، بۆ هەرچی شکۆمەندیو شتی حەق وراست هەیە خۆمان پێشەنگین و زوو بۆ خۆمانی کۆنترۆڵ دەکەین، ئێمە لای خودا خاوەن رێزو شان و شەوکەتین و خودا خۆشمانی دەوێ، هەرچی لایەنی پیاوەتیو شکۆمەندی بێ بۆ ئێمەی پاوان دەکا!!

﴿١٢ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَاماً وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَاناً عَرَبِيّاً لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ﴾ یەکێ لەو بەڵگانەی ئەوە دەسەلمێنێ: کە قورئان لەخوداوە هاتووە، ئەوەیە ئێوە بۆ خۆتان دان بەوەدا دەنێن: کە تەورات لەخوداوە هاتووە بۆ موساو بەرنامەو پێشەوا بووە بۆ شوێنکەوتوانی، رەحمەتو فەرو بەرەکەت بووە بۆ ئەوانەی ئیمانیان پێ هێناوە.

﴿١٣ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی دەڵێن: خودامان ئەڵلایەو بەردەوامن لەسەر بیرو باوەری خۆیان، ئەوانە هیچ ترس و بیمێکی داهاتوو یان نیەو پەرۆشی لەدەستدانی رابوردوشیان

نیـه، ﴿[١٤] أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوانـە ئـەهلی بەهەشـتن‌و بۆ هەتا هـەتایی تێیـدا دەمێننەوە، ئەمەش لەپاساوی ئەو کرداره باشانەی ئـەنجامیان داون!

﴿[١٥] وَوَصَّيْنَا الإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا﴾ ئادەمیزادمـان ڕاسپاردوەو فەرمانمان پـێ کـردوە: کەلەگـەڵ بـاوك‌و دایکی دا چاکەکارو ڕەوشت بەرز بێ، لەکاتی ژیانیان دا خزمەتیان بکاو فەرمانبەر داری فەرمان‌و جڵەو گیرییـەکانیان بـێ بـەخێویان بکاو خۆشەویستی‌و ڕێزو حورمەتیان بۆ دەربـبڕێ. ﴿فطرة الله التي فطر الناس عليها﴾ بەسروشـت ئـادەمیزاد هـەوڵ دەدا شت لەباوك‌و دایکی ببچڕێ بۆ کوڕو کچی خۆی، خودا سوننەتی ژیـانی وادەمەزرانـدوەو بـەو شـێوە بـەڕێوە دەچـێ‌و ڕەو ڕەوەکەی واهەڵدەسوڕێ ئاینی ئیسلام: کۆمەڵگا پێکەوە دەنـێ، خێـزان دەکاتـە یەکـەم بـەردی بناغـەو یەکـەم هێلانـەی دروستبوونی تاکەکانی کۆمـەڵ.. ﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرًا﴾ دایـك ئـەو زارۆڵەی لـەناو سکی خۆی دا بەئەرك‌و ماندوو بوون هەڵپێچاوە، لەو پێناوەدا ئازارو ناڕەحەتی چەشتووە، بە ئێسقان وخوێن‌و گۆشتی خۆی نۆ مانگ‌و نۆرۆژ لەناوسکی خۆی دا بەخێوی دەکاو پەیکـەری ناسك‌و تازە پێگەیشتوی پـێ دەگەیـەنی، بـەجۆرێ: لە ئـاخرو ئـۆخری نۆمانگەکـەدا بەتـەواوی مانـدوو دەبـێ‌و بڕسـتی لـێ دەبڕێ، ئـەمجار ژان‌و ئـازاری منـداڵبون، کەلەڕاسـتی دا ئـازارو ژانەکەی دەگاتە سەرترۆپکی ئازارو هەر دایکە: کە خۆ بۆ ئەو ئـازارو ژانـە رادەگـرێ‌و بـەڵکوو بـەدڵفراوانی‌و حەماسـەتەوە بـەرەو پیریـشی دەچـێ‌و خۆبـە بەختـەوەر دەزانـێ: کـە دەکەوێـتە ئـەو ناڕەحـەتی‌و ئـازارەوە، چـونکە چـینی تـازە وەبەرهـەم دێـنێ‌و چـروزمیەك دەرسـکێنێ. دوای تێپـەڕبوونی ئـەم دووقۆناغـە سـەرە دێتـە سـەر قۆنـاغی شـیرپێدان‌و بەخێوکردن‌و شەونخونی‌و چاو دێری کردنی، ئا لەم قۆناغەدا دایـك پاڵفتـەی خـوێن‌و گۆشـت‌و ئێـسقانی خـۆی کـە شـیری مەمکەکانیـەتی‌و پوختـەی سـۆزی دڵ‌و دەرون‌و ئـەو پـەڕی توانـاو هێـزی خـۆی دەخاتـە کـار بـۆ فەراهـەم هێنـانی بەختەوەری بۆ جگەرگۆشەکەی‌و زۆرشادمانەبەو ماندو بون‌و فیداکارییـەو بـەم ئـەرك‌و ناڕەحەتیـە مانـدو نـابێ‌و هەسـت بەناڕەحـەتی ناکـا، هـەموو ئـاواتی ئەوەیـە: ئـەم چـرۆیەی بپشکۆێ‌و گەش‌و نما بکاو پێ بگاو لەخۆشی دابێ، دەی دەبێ چـۆن ئـادەمیزاد بتـوانێ پاداشـتی ئـەو هـەموو ماندووبونـە بداتەوە؟ قوناغەکانی زارۆڵە لەناو منداڵدان داو ئەمجار هاتنە دەرەوەی‌و شـیر پێـدانی دەق سـی مـانگ دەخایـەنێ، واتـە دووسـاڵ‌و نیـوی ڕەبـەق دایـك شـەونخونی‌و ئـەرك‌و مانـدو بـوون‌و ئـازاری کـەم وێنـە دەچێژی‌و بـەبێ وەڕز بـوون‌و بـەو پەڕی دڵسۆزی‌و فیداکارییەوە ئەم ئەرکە قورسە ئـەنجام دەدا. ﴿حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً﴾ هەتا بـوو بـەلاوو تەمەنی گەنجی تێپەڕی بوو بەپیاوو عەقڵ‌و هۆشی کامڵ بوو لەتەمـەنی سی ساڵی تێپـەڕی‌و گەیـشتە چل سـاڵی‌و کـەماڵی هێـزو توانـای عـەقڵی‌و جەستەیی پەیـدا کـرد، جا ئەوکاتـە: ﴿قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ﴾ وتی: خودایە یارمەتیم بدە خەریکی سوپاسکردنی نیعمەتەکانت بم، ئەو نیعمەتانەی بەخشیوتن بەخۆم‌و باوك‌و دایکم، نیعمەتی هیدایـەت‌و لـەش سـاغی‌و ڕزق‌و ڕۆژی، نیعمـەتی عـەقڵ‌و دۆزینـەوەی ڕێبـازی ڕاسـتی ژیـان‌و دەسـتەبەرکردنی بەختـەوەری بـۆ هـەردوو دوونیـا، نیعمـەتی ئـەوە کـە لەباوەشـی دایـك‌و بـاوکی دڵسۆزو خوداپەرستدا گەورە بووم. ﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي﴾ خودایە یارمەتیم بدە بۆ ئەنجامدانی کردەوەی چاك‌و پەسەند بەجۆرێك کە کردەوەکانم جێگای ڕەزامەنـدی تۆ بن‌و لێم قبوڵ بکەی. ئەو کردەوە چاك‌و پەسەندانە لـەناو وەچـەو نەوەکانیـشمدا بـەردەوام بـن‌و خوویـان پێـوە بگـرن‌و لێیان ببێتە سروشت. ﴿إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ئـەمن گەڕاومـەوە بـۆ دەرگانـەی عـەفوو بـەزەییت‌و لەهـەموو تـاوانێکم پەشـیمانم، گەردنکـەچ‌و پابەنـدی فـەرمان‌و جڵەوگیرییەکانتم، بەدڵسۆزی‌و ڕاستاڵی بەندایەتیت دەکەم‌و دەمەوێ سەرگەرمی پەرستش بۆ کردنت بم.

﴿[١٦] أُوْلَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ﴾ ئەوانەی کە ئەوە ڕەوشت‌و هەڵسوکەوتیانە، بەو جۆرە ڕەفتار لەگەڵ باوك‌و دایکیاندا دەکەن، ئەوە ئەوانە خودا ڕێزیان لـێ

دەگریّو کردەوەی چاکیان لـێ وەردەگـریّو لـەتاوانیان خـۆش دەبـیّو سـزایان نـادا لەسـەری، چونکە بـەکردەوە باشـەکانیان خراپەکانیان پەردەپۆش دەبیّ، ﴿[17] وَالَّـذِي قَـالَ لِوَالِدَيْـهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِـنْ قَبْلِـي﴾ هـەروەها ئەو منداڵەی کە باوكو دایكی داوای ئیمانهێنـانی لـێ دەكـەن، پێیـان دەڵـێ: داد لەدەستتان، ئـای کـە وەڕزم لـەوەی کـە پـێم دەڵـێن: بەڕاسـتی ئێـوەم پـێ سـەیرە، کـە ئەوەنـدە تێنەگەیـشتوون، ئـەوە ئێـوە بـەچ عـەقڵێك هـەواڵی ئـەوەم دەدەنێ: کە مردم سەر لەنوێ زیندو دەکرێمەوە؟ ئەو هـەموو گـەلو هـۆزو چینو توێـژە لـەپێش ئێمـە مـردوونو هیـچیان نەگەڕاونـەوە، ﴿وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّـهَ وَيْلَـكَ آمِـنْ إِنَّ وَعْـدَ اللَّـهِ حَقٌّ﴾، باوكو دایكی کە دەیبینن ئەوە هەڵوێستی کوڕەکەیانـە ئەوەنـدەی تـر ئـاگری جگـەریان گـەرمیان دادێنـیّو لـەخودا دەپاڕێنەوە کە کوڕەکەیان هیدایەت بداو واز لەکوفرو بێدینی بێنـیّو موسـوڵمان ببـیّ، ڕوو دەکەنـە ڕۆڵـەو جگـەرگۆشـەیانو پـێی دەڵـێن کـوڕە مـاڵوێران ئـەوە بۆچـی بـەئاگا نایەیتـەوە ئیمان بێنەو بڕوات بەزیندوو بوونـەوە هـەبیّ، دڵنیابـە وادەی خودا دێتە جیّو قیامـەت ڕادەبـیّ، هـەموو ئـادەمیزاد زینـدوو دەکرێنـەوە، حیـسابو لێکۆڵینـەوەیان لەگـەڵ دەکـریّ، سـزاو پاداشـی خۆیـان وەردەگرنـەوە. ﴿فَيَقُـولُ مَـا هَـذَا إِلاَّ أَسَـاطِيرُ الأَوَّلِينَ﴾ کوڕی سـەر ڕەقو بـێ ویـژدان بەقسەو ئامۆژگاری باوكو دایكی وەندەی تر شیلگیر دەبیّو دەڵیّ: ئەوەی کە ئێـوە دەیڵێن ئەفسانەو چیرۆکە ڕزیـوی کۆنـە لەکتێبـە شڕەکان دا نووسراوە، زیندوو بوونەوەی دوای مردن شتێکی بـێ بناغـەو وێ نەچووە، ﴿[18] أُوْلَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمْ الْقَـوْلُ فِـي أُمَمٍ قَـدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ الْجِنِّ وَالإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ﴾ ئەوانەی ئەو جۆرە بیرو باوەڕانە دەر دەبـڕنو ئـەوە قسەو ڕەفتاریانـە ئەو کەسانەن شیاوی عەزابی دۆزەخن، غەزەبو ڕقی خودایان بۆ خۆیـان دەستەبەر کـردووە، لەو گـەلو نەتـەوە کافرو بـێ بڕوایانـەن کـە لـەوەو پـێش هاتوونـە گۆڕەپـانی ژیانـەوەو بـەکافریو غـەزەب لـێ گـیراوی سـەریان ناوەتـەوە، خۆیـانو ماڵو خێزانیشیان لەدەستداوە، هەموویان شیاوی ئـەوە بـوون توڕ بدرێنە ناو عەزابی دۆزەخەوە،

۞ وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (٢١) قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (٢٢) قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ (٢٣) فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢٤) تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ (٢٥) وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِن مَّكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُم مِّن شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٢٦) وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٢٧) فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ (٢٨)

﴿[19] وَلِكُـلٍّ دَرَجَـاتٌ مِمَّـا عَمِلُـوا وَلِيُـوَفِّيَهُمْ أَعْمَـالَهُمْ وَهُـمْ لا يُظْلَمُـونَ﴾ واتـە: بـۆ هـەردوو پێـڕەو تـاقم لـەخودا پەرستانی ڕەفتـار جـوانو کـردار چـاكو بـێ بـڕواو خراپـەکارو بەدبەختەکان لەئادەمیزادو جندۆکە پلەو پایەی جودا جودا، لای خودا بۆیان ئامادە کراوە هەر کەسەو بەگوێرەی کـردەوەو بیرو باوەڕی خۆی پاداشو سـزای خـۆی وەردەگرێتـەوە، چاکە بەچـاکەو خراپـە بەخراپـە، ئەوانـە هیـچیان سـتەمیان لـێ نـاکریّ، تـۆز ڤاڵێك لـەکردەوەی باشـی کـەس کـەم ناکرێتـەوە، هەر وەها لە سزای کەسیش زیـاد نـاکریّ! هـەموو کـەس مـافی خۆی وەر دەگرێتەوە!

﴿[20] وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَـى النَّـارِ أَذْهَبْـتُمْ طَيِّبَـاتِكُمْ فِـي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَـالْيَوْمَ تُجْـزَوْنَ عَـذَابَ الْهُـونِ بِمَـا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ﴾ ئـەی پێغەمبەری خۆشەویست؛ ئـەوە بـۆ گەلەکـەت بـاس بکـە: کـە کـاتێ کـافرو بـێ بڕوایـان پـێش ئـەوەی تـوڕ بدرێنـە نـاو دۆزەخـەوەو سـزاو عـەزابی سـەختی ئـاگر لـەخۆیان دەگـریّ، تەماشای ئەو ئاگرە بێ ئامانە دەکەنو لە ڕوی سـەر زەنشـتو

لۆمەوە پێیان دەگوترێ: ئێوە لەززەتو خۆشی خۆتان لەژیانی دونیادا چەشتووە، سەرگەرمی دەستەبەرکردنی ویستی ئارەزۆکانتان بوونو لەتاوانو خراپەکاریدا نوغرۆ بوون، لەتۆڵەی ئەو ڕەفتارو کردەوانەتان دا ئەمڕۆ سزای سەختو ڕیسواکەرو بەردەوامتان بۆ ئامادەکراوە لەناو شیوو دۆڵی دۆزەخ دا بە ئاهو ناڵەو حەسرەتەوە، بەهاوارو دادو فیغانەوە بۆ هەتا هەتایە ژیان بەسەربەرن، ژیانی چی! هەر وەندەیە زیندوون، ئەگینا مردن بەئاوات دەخوازن؛

﴿[٢١]وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست؛ باسی سەر گوزەشتەی هود پێغەمبەر بکە بۆ نەتەوەکەت، هود درودی خودای لێ بێ، بەرشتەو خزمایەتی لەقەومی عاد بوو، خودا کردییە پێغەمبەرو ڕەوانە کرد بۆ سەر قەومی عادی یەکەم: کە لە (ئەحقاف) دەژیان لەوڵاتی حەضرە موت. ئەحقاف بریتی یە لە چەند تەپۆڵکەو بەرزایی لمبەڵان، یان بریتییە لە شیوو دۆڵێك بە (بەرەهوت) بەناو بانگە، وەلحال لە پێش هودو دوای هودیش پێغەمبەری ترمان ڕەوانە کردون، هەموویان گەلو نەتەوەکانی خۆیان ترساندون: کە جگە لە خودا کەسی تر نەپەرستن، هاوەڵی بۆ دانەنێن، حەزرەتی هودیش هەمان ڕێبازی گرتەبەر، بەو جۆرە ئامۆژگاری گەلەکەی کرد، داوای لێ کردن یەکتاپەرستی بکەنو هاوەڵ بۆ خودا دانەنێن، پێی گوتن من دەترسم ئێوە توشی عەزابی سەختو دژوارببن.

﴿[٢٢]قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا؟﴾ وتیان: ئەوە هاتوویە لامانو خۆت بەپێغەمبەر داناوە بۆ ئەوەی لەپەرستشکردنی خودا کانمان لامان دەی؟ ﴿فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ئەو عەزابە سامناکەی هەڕەشەمان پێ لێ دەکەی بۆمان بێنە، ئەگەر ڕاست دەکەی لەوەدا: کە دەڵێی ئیمانم پێ نەهێنن عەزابی سەخت یەخەتان دەگرێ، دەی وا ئێمە ئیمانت پێ ناهێنن بائەو عەزابە گەورەو سامناکە بۆ مان بێ!

﴿[٢٣]قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ﴾ فەرموی: من نازانم کەنگێ ئەو عەزابەتان بۆ دێ، زانیاری تەواو دەربارەی هاتنو چۆنیەتی ئەو عەزابەو هەموو شتێکی تر لای خودا خۆیەتیو بەدەست خۆیەتی: ئەو تەقدیری کردوەو ئەو دەینێرێ، لەو بارەوە هیچ زانیارییەکم نەدراوەتێ، ئیشی من ئەوەیە، پەیامی خۆم بەئێوە بگەیەنم، وەلێ من ئێوە دەبینم گەلو نەتەوەیەکی بێ عەقڵو نەفامن لەوەدا: کە بڕوام پێ ناکەن، سورن لەسەر کوفرو بێدینی خۆتان، پێشنیاری شتی وایش دەکەن لەدەسەڵاتی پێغەمبەران دا نیە!!

﴿[٢٤]فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضاً مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا﴾ کاتێ: دیتیان هەور یان (عەزاب) بەرەو ئەوان دێو ڕوی لەناوچەو سنوری وڵاتی ئەوانە، بەدڵخۆشییەوە وتیان: ئەوە هەورێکەو بارانمان بۆ دەبارێنێ، زەویو زاری تینومان تێر ئاو دەکا، کەشو هەوای وشکو گەرممان بۆ خۆش دەکا! زۆریان هومێد پێ بوو، خۆشی خۆشی ئێستا نا تاوێکی تر بارانیان بۆ دەبارێو لەو حاڵە ناخۆشەی تێ یدان ڕزگاریان دەبێ. ﴿بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ. [٢٥]تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا﴾ بەڵکوو ئەو عەزابەیە: کە پەلەتان لەهاتنی دەکرد، ڕەشەبایەکی غەزەبەو سزای سەختی هەڵگرتووە بۆ ئێوە، بەفەرمانی خودا بەسەر هەر شتێك دا بڕوا وێرانی دەکاو دەیپڕوکێنێ. ﴿فَأَصْبَحُوا لا يُرَى إِلاَّ مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ﴾ وایان لێ هات جگە لە کەلاوەڕوخاوی خانوەکانیان هیچی تریان نەدەبینرا، وڵاتیان کە سی تێدا نەمابوو، هەموویان خاپورو کشو مات! قوقەی کەڵەبابی تێدا نەمابوو!

﴿[٢٦]وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعاً وَأَبْصَاراً وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلا أَبْصَارُهُمْ وَلا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ بێگومان ئێمە گەلی عادو هەموو گەلەپێشینەکانمان لەسەرزەوی جێگیر کرد بوو وەکو چۆن ئێوەمان لەسەر زەوی جێگیر کردوە، ماڵو سامانو هێزو تواناو دەستو بازو لەشساغیو تەمەندرێژیمان پێ دابوون بەجۆرێك کە بەئێوەمان نەداوە ئەی قورەیشیو دانیشتوانی مەککە؛ ئەوان لەئێوە خاوەن سامانتر بوون، لەئێوە زیاتر منداڵو پیاوی

بەشان‌و بازویان هەبوو، دەسەڵات‌و توانایان لەهی ئێوە پتر بوو، ژیارو شوێنەدستیان لەسەر زەوی لەهی ئێوە بەرچاو تر بوو. ﴿إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ چونکە ئینکاری پەیام‌و ئایاتی خودایان کرد، ئیتر ئەو عەزاب‌و هەڕەشەیەی گاڵتەیان پێ دەهات دەوره‌ی دان‌و تێکیەوە پێچان‌و خستنیە ناو زبڵدانی مێژووەوە عەزابی دۆزەخیان بۆ خۆیان دەستەبەر کرد.

﴿٢٧ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ بێگومان ئێمە چەند گەل‌و نەتەوەمان لەدەورو بەری ئێوەی قورەیشی لەناو بردوە، لەسەر ئەوەی پێغەمبەرەکانیان بەدرۆخستونەوە، هەر لەدەورو بەری وڵاتی حیجاز چەند شارو گوندی گەلی عادو قەومی لوط‌و گەلی مەدیەنمان لەناو بردون، موعجیزەو نیشانەی زۆرو جۆراو جۆرمان نیشان دان، بۆ ئەوەی لەکوفرو بێدینی خۆیان واز بێنن‌و شوێن پەیامی پێغەمبەرەکانمان بکەون،

﴿٢٨ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ ئەدی بۆچی: کەعەزابی سەختی ئێمە یەخەی گرتن خودا کانیان یارمەتییان نەدان‌و عەزابی ئێمەیان لێ نەگێڕانەوە؟؟ خۆ ئەوان لە جیاتی خودای حەق‌و بەدیهێنەر، چەند شتێکیان کردبوە خودای خۆیان‌و دەیانپەرستن بەتەمای ئەوە بوون، شەفاعەتیان بۆ بکەن! پێیان وابوو پارێزگارییان دەکەن، بەڵام ئەوەی بەتەمای بوون نەهاتەدی، بەڵکوو لێیان هونبون‌و ئامادەی یارمەتیدان‌و ڕزگار کردنیان نەبوون، ئەوە گومڕایی‌و سەر لێ شێوانە کە ئەو شتانەیان کردون بەخوداو پەرستشیان بۆ دەکەن، ئەوە بوختان‌و دەست هەڵبەستی خۆیان بوو. ﴿٢٩ وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! باسی ئەوە بۆ گەلەکەت بکە: کە ئێمە سەرنجی چەند کەسێکمان لەجنۆکە بۆلای تۆ ڕاکێشاو ناردمانن بۆلات بۆئەوەی ببنە هۆی هیدایەتدانی نەتەوەکەیان، کاتێ ئامادەی قورئان خوێندنی تۆ بون‌و گوێیان لێ گرت، داوایان لەیەکتر کرد: کە بێدەنگ بن‌و

وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا۟ يَٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِىَ ٱللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءُ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَلَمْ يَعْىَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْۦِىَ ٱلْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ عَلَى ٱلنَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا بِٱلْحَقِّ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَٱصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْعَزْمِ مِنَ ٱلرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِل لَّهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍۭ ۚ بَلَٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٣٥﴾

سُورَةُ مُحَمَّدٍ

بەخوشوع‌و خضووعەوە گوێی لێ ڕابگرن‌و بیر لەمانای بکەنەوە، ئەم ڕوداوە لەشیوی مەشهوور بە (بطن نخلة) ڕویداوە: کە ڕۆژە ڕێیەك بەپیادە لەمەککەوە دورە لەسەر ڕێی (الطائف)لەو کاتەدا بوو: کە پێغەمبەرﷺ بە دڵ شکاوی لەتائیف گەڕابوەوە، ئەم جنۆکانە لەجنۆکەی (نصیبین)یان (نەینەوا)بوون جا گوێیان ڕاگرت تا نوێژی بەیانی یان تاقورئان خوێندنە کە تەواو بوو، ئەمجار گەڕانەوە بۆلای گەل‌و کەس‌و کاری خۆیان بۆ ئەوەی بیانترسێنن لەعەزابی خودا، ﴿٣٠ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ وتیان: ئەی گەل‌و هۆزی خۆمان، ئێمە گوێمان لەخوێندنەوەی پەڕاوێك بوو لەدوا تەورات لەلایەن خوداوە نازڵ کراوە، پشتگیری نامە ئاسمانییەکانی پێش خۆی دەکا، پەیامی پێغەمبەرانی پێشوو بەڕاست دەزانێ‌و داوای ئەوە دەکا هەموو کەس بەڕاستیان بزانێ، نامەی شارەزایی کردنی خەڵکە بۆ ڕێگای سەرفرازی، بۆ ڕێبازی میانەڕەوی لەعەقیدەو عیبادەت‌و کردەوەو هەڵوێست‌و ئاکارو گوفتاردا.

﴿ ٣١يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ئەی هۆزو گەلو کۆمەڵێ جندۆکە! بە پیربانگەوازی پێغەمبەری ئیسلام‌و دوا پێغەمبەرو سەر داری پێغەمبەرانەوە بچن، ئیمانی پێ بهێنن، شوێن پەیامی ئەو قورئانە بکەون، کە بانگەوازیتان دەکا بۆ یەکتاپەرستی‌و ملکەچی‌و گوێڕایەڵێ بۆ خودای بوونەوەر، ئەگەر بەگوێمان بکەن خودا لەهەندێ لەتاوانەکانتان خۆش دەبێ، لەو تاوانانەی کە بە (حق الله) دەژمێر درێن، چونکە ئەو تاوانانەی کە مافی بەندەکانی خودای تێدا پێشێل کراوە پێویستە بەندەکان خۆیان چاوپۆشی لێ بکەن ئەمجار خودا لێیان خۆش دەبێ هەروەها ئێوە دەپارێزێ لەعەزابی سەختی دۆزەخ‌و دەتانخاتە بەهەشتی بەرفراوانەوە، ﴿ ٣٢وَمَنْ لا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُوْلَئِكَ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ کەسێك بەپیر بانگەوازی پێغەمبەری ئیسلامەوە نەچێ، یەکتاپەرستی نەکاو ملکەچی فەرمان‌و جلەو گیرییەکانی قورئان نەبێ دەبێتە دوژمنی خودا، کەسیش لەچنگ عەزابی سەختی ئەو ڕزگاری نابێ، چی بکا لەملکی خودا دەرناچێ‌و لەژێر کۆنترۆڵی ئەودا دەبێ، جگە لەخودا کەس یارمەتی نادا، ئەگەر یارمەتیشی بدەن جێ ناگرێ‌و بێ سودە، بێگومان ئەوانەی بەپیر بانگەوازیی پێغەمبەرەوە ناچن، لەگومرای‌و هەڵەیەکی ئاشکرادان، ماڵوێران‌و بەد بەخت‌و چارە ڕەشی هەر دوجیهانن!

﴿ ٣٣أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ئایا تێنافکرن‌و وردنابنەوە بۆ ئەوەی ئەو کافرە بێ باوەڕانەی کە ڕابوونی قیامەتیان بەلاوە پەشمەو زیندوبوونەوەی دوامردن بەدوور دەزانن، تێبگەن‌و بۆیان ئاشکرا ببێ: کە ئەو خودایەی لەنەبوەوە بوونەوەری بەبێ ماندو بوون بەدی هێناوە، هیچ ئەرك‌و نارەحەتی توش نەهاتووە، هەرئەوەندە فەرمویەتی: ببەو بووە، دەتوانی مردوان زیندو بکاتەوە! ئەو خودایەی : کە ئەوە دەسەڵات‌و توانایەتی بەسەر هەموو شتێك دابالادەستەو هیچ شتێکی لێ یاخی نابێ، کەسێك بتوانێ لەنەبوە بونەوەر بەدی بێنێ، دەتوانێ دوامردن مردوەکان لەگۆڕەکانیان دەربێنێ‌و ڕاپێچی سارای مەحشەریان بکا بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە،

﴿ ٣٤وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست، باسی ئەو وەزع‌و حاڵە بۆ گەلەکەت بکە: کە ڕۆژی قیامەت کافرەکان گیرودەی عەزابی سەخت دەبن‌و ئاگر دەوریان دەدا، جا بۆ زیدە سەرزەنشت‌و لۆمەکردن‌و ڕیسوابوون پێیان دەگوترێ ئەرێ ئەم عەزابە ڕاست‌و حەق نیە؟ شك‌و گومانتان تێیدا هەیە؟ ئەوانیش هیچ چارێکیان نیە دان بەواقیعەکەدا دەنێن‌و دەڵێن: بەڵێ، سوێند بەخودای خۆمان: کە پەروەردگاری هەموو شتێکە ئەم عەزابە حەقەو هیچ گومانی تێدا نیە!! ﴿قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ پەروەردگار بەشێوەی سوکایەتی پێکردن‌و سەرزەنشتکردنیان پێیان دەفەرموێ: دەسزای سەختی دۆزەخ بچێژن، چونکە بڕواتان پێی نەبوو بەدرۆتان دەزانی!!

﴿ ٣٥فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُوْلُوا الْعَزْمِ مِنْ الرُّسُلِ وَلا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست پشوو درێژو بارقوڵ بە لەبەرامبەر ئەزیەتدانی نەتەوەکەت، سەرپێچی‌و ڕکەبەرییان بەهەندمەگرە، وەکوو پێغەمبەرە ئولولعەزمەکانی تر صەبر بگرەو لەسەربانگەوازیکردنی خۆت بەردەوام بە، چاو لە پێغەمبەرە بەڕێزەکانی تری وەکوو نوح‌و ئیبراهیم‌و موساو عیسا بکە، پەلەمەکە لەهاتنی عەزاب بۆ یان، ﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ﴾؟ ئەو کافرانە ئەو ڕۆژەی عەزابی سەختی خودا دەبینن‌و یەخەیان دەگرێ، ژیانی دونیایان بەکورت‌و کەم دێتە بەرچاو، وادەزانن لەدونیادا جگە لەساتێك لەساتەکانی ڕۆژ پتر نەماونەوە، چونکە عەزابەکە هێندە سەخت‌و دژوارە هەموو قیاس‌و بەراوردکاری یەکیان لێ تێك دەچێ، هیچ شتێکیان وەبیرنایەتەوە..

کۆتایی سورەتی الأحقاف

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَءَامَنُوا۟ بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱتَّبَعُوا۟ ٱلْبَٰطِلَ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّبَعُوا۟ ٱلْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَٰلَهُمْ ﴿٣﴾ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا۟ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَا۟ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ وَٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ ٱلْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تَنصُرُوا۟ ٱللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٩﴾ ۞ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ دَمَّرَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَٰفِرِينَ أَمْثَٰلُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ مَوْلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَأَنَّ ٱلْكَٰفِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

سورەتی (محمد)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ ئەوانەی کافرو ستەمکارن، ئینکاری تاكو تەنهایی خودا دەکەن، بڕوایان بەشەریعەتو ئاینی پەسندی ئاسمانی نیە، هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن، دەبنە لەمپەڕو کۆسپو تەگەرە لەبەردەم بلاو بوونەوەی ئاین دا، ناهێڵن کەسانی دیکە موسوڵمان ببن.. خودا کردەوەکانیان پوچ دەکاتەوە، ئەو کردەوانەی بەرواڵەت باشو بەتەمای پاداشن لەسەریان وەر بگرن بەفیڕۆ دەچن

﴿[٢] وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ﴾ ئەوانەی ئیمانیان بەتاكو تەنهایی خودا هێناوە، فەرمانبەر داری فەرمانو جڵەو گیرییەکانی قورئانن، ملکەچی شەریعەتی خودا پەسندنو بە ئاشکراو بەنهێنی پابەندی دەبن، شوێن ڕەهنومایی پێغەمبەرﷺ دەکەون، کردەوەی باش ئەنجام دەدەنو پەیامی قورئان بەحەق دەزانن‌و دڵنیان لەوەی کە کەلامی خودایەو بەسروش بۆ پێغەمبەر هاتووە، بۆ ئەوەی بەئادەمیزادی بگەیەنێ.... ئەوانە بەختەوەری دونیاو قیامەتن، خودا لەتاوانی ڕابوردویان خۆش دەبێ، لەدونیاو قیامەت دا کارو باریان بۆ ئاسان دەکا، لەئەنجامدانی تاوان دەیانپارێزێ، ئیمانیان بەهێز دەکا،

﴿[٣] ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ ئەوەی باسکرا لەسزاو پاداشی کافرو موسوڵمان بەهۆی ئەوەویە: کە کافرەکان شوێن بەتاڵ کەوتوونو هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن‌و تاوان ئەنجام دەدەن، موسوڵمانە کانیش پابەندی حەقو ملکەچی فەرمانی خودان، یەکتاپەرستی دەکەن، ئیمانیان هەیەو کردەویان پەسندە. ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ﴾ بەو جۆرە ڕێكو پێكو ڕەوانە پەروەردگار حاڵو وەزعی هەر دو کۆمەڵی کافرو موسوڵمان ڕون دەکاتەوە، سەرنجامی هەردولایان دیاری دەکا، چاکەو خراپەلێك جیادەکاتەوە.

﴿[٤] فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان هەر کاتێ بەرەو ڕوی کافرەکان بوونەوەو شەڕ لەنێوان ئێوەو ئەوان دابەرپابوو دەستیان لێ مەپارێزن، بەشمشێر دروێنەیان بکەن، شمشێرەکانتان ئاڕاستەی گەردنیان بکەنو لەملیان بدەن، ﴿حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ واتە لەدوژمن بدەنو هێزوتوانای خۆتان بخەنە گەڕ بۆ تێك شکاندنی چاکە شەڕ کۆتایی هاتو زۆرتان لێ کوشتن‌و بەسەر دوژمن دا زاڵ بوونو شەقو شڕ کرا، لەپەل وپۆ خرا، بەدیلی کەوتنە ژێر دەستتان، ئەوکاتە دیلەکانیان بەتوندی کۆتو بەند بکەنو ڕێگای قوتاربوونیان لێ بگرن، نەهێڵن ڕزگاریان بێ، ئەمجار ئێوە موخەیەرن لەنێوان ئەوەدا بەمنەتو پیاوەتی بەرەڵلایان بکەن، یان بەفیدیەو ماڵ لێ وەرگرتن یان بە گۆڕینەوەی دیل بەدیل مەرەخەسیان بکەن! ﴿ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ﴾ ئەوە بڕیاری خودایە دەربارەی جیهاد دژی کافران، پەروەردگار بۆ خۆی دەتوانێ کۆمەڵێ کوفر لەناوبەرێو تۆڵەی سەرپێچیو ستەمکارییان لێ بستێنێ، جۆرەها عەزابی کۆکوژی وەکوو تۆفانو بەردەبارانو بومەلەرزەو گرانیو دەنگی گەورەی

زمندەقبەر یان توش بکا، بەبێ ئەوەی ئەرك بخاتە سەر خاوەن باوەڕان... وەلێ خودا فەرمانی بەئێوەی موسوڵمان کردوە کە دژیان بجەنگن و شەڕیان لەگەڵ بکەن، بۆئەوەی دەربکەوێ کێ فەرمانبەرداری فەرمانی خودایە، ﴿وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ ئەوانە لەپێناو ئایینی خودا دا شەهید دەکرێن پەروەردگار ئەرك و ماندو بون و خۆبەختکردنیان بەفیرۆ نادا، کردەوەکانیان پوچ و بەتاڵ ناکاتەوە، وەکوو هی کافرەکان بەتاڵ دەکاتەوە...!

﴿[٥] سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ. [٦] وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ﴾ شەهیدان کە لەپێناو ئاینی خودا دا خۆیان بەخت کردوە، خودا پاشگوێیان ناخا، بەڵکوو دوای شەهید بوونیان خودا سەرپەرشتیان دەکا، گیانەکانیان پاڵفتە دەکا صەفاو ڕەونەقی زیاتر یان پێ دەبەخشێ، بۆ ئەوەی لەگەڵ صەفای عالەمی باڵا دا پەیوەست تربێ، چونکە شەهیدان بە گوێرەی دەقی ئایەتەکانی قورئان نەمرن، ﴿[٧] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾ ئەی ئەوکەسانەی بڕواتان بەتاك و تەنهایی خودا هێناوە، دڵنیان لەوەی موحەممەدﷺ ڕەوانە کراوی خودایەو قورئانی بەسروش بۆ هاتووە، ئەگەر ئێوە یارمەتی ئاییتی خودا بدەن، هەوڵ و تەقەللای خۆتان بخەنە کار بۆ بڵاو بونەوەو گەیاندنی ئایینی خودا بە ئادەمیزادانی تر، ئەوە دڵنیابن خودا یارمەتیتان دەداو بەسەر دوژمنانتان دا زاڵتان دەکاو لەبەرامبەر دوژمنان دا دڵ دامەزراوو قاچ چەسپاوتان دەکا،

﴿[٨] وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان بەپەیامی ئیسلام، ڕیسوایی بۆیان و بەدبەخت و چارەڕەش خۆیان، خودا کردەوەکانیانی پوچ کردونەوە، هیچ پاداشیان بۆ نەنووسراوە، هیچ خێرو بێرێکیان بۆ پاشەکەوت نەکراوە.

﴿[٩] ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾ ئەو ڕیسوایی و گومڕابوون و مایە پوچییەیان بەهۆی ئەوەوەیە دژی ئەو پەیامەن خودا ناردویەتی بۆ پێغەمبەری خۆی، ئیمانیان بە قورئان نیەو ئامادەنین ئەرك و واجیباتی سەرشانیان جێ بەجێ بکەن ئیتر خودا لەتۆڵەی ئەو هەڵوێست و ئاکارەیان دا کردەوە باشەکانیانی پوچ کردنەوەو هیچ خێرو پاداشی بۆنەنووسیون!

﴿[١٠] أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا؟﴾ ئایا ئەو موشریکانە، ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێن و پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، بەسەر زەوی دا هاتوو چۆیان نەکردوە؟ بەسەر شوێن و شوێنەواری گەلی عادو سەمودو قەومی لوت و هی تریش دا گەشت و گوزاریان نەکردوە؟ بۆ ئەوەی پەندو عیبرەت لەسەرەنجامی ئەو سەرپێچیکارانە وەربگرن، خۆتا ئێستاش شوێنەواری عەزابی قەلاچۆکردن و لەناو بردنیان ئاشکرایەو بەچاو دەبیندرێ.

﴿[١١] ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ﴾ ئەو لەناوبردن و وێرانکارییە توشی کافرەکان و وڵاتیان هات لەکۆن و نوێ دا هەروا ڕزگار بوونی خودا پەرستان لەو عەزابەکۆکوژییە، بەهۆی ئەوەوەیە: کە خودا یارمەتی موسوڵمانان دەدا، لەناخۆشی و مەینەتیدا فریایان دەکەوێ و هەمیشە چاودێرو سەرپەشتیکاریانە، کافرو بێ بڕوایان بێ پشت و پەنان و کەس نیە عەزابیان لێ وەگێرێ،

﴿[١٢] إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ بێگومان پەروەردگار لەڕۆژی قیامەت دا فەزڵ و بەخششی خۆی بەسەر خوداپەرستان دا دەڕێژێ و دەیانخاتە ناو ڕەحمەت و نیعمەتی خۆیەوە، ئیمانداڕانی کردار چاك دەخاتە ناو باخ و باخاتی بەهەشتی بەرینەوە: کە بەژێر دارو درەختەکانیان دا جۆگاو جۆباری ئاو دەکشێن و ئەوەندەی تر دیمەنی باخەکان دەڕازێننەوە..! ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان و ئینکاری هەبوونی خوداو تاك و تەنهایی زاتی پاکی دەکەن و پێغەمبەرەکەی بەدرۆ دەخەنەوە، ئاژەڵ ئاسا دەلەوەڕێن و هیچ غەم و هیوایەتێکیان نیە جگە لەپڕکردنی گەدەیان و دابین کردنی هەوەس و ئارەزو ئاژەڵییەکانیان، بیر لەقیامەت ناکەنەوەو بێ ئاگان لەسەرەنجامی ژیانیان، هەمیشە هەڵپەیانە بۆ ورگیان و کۆکردنەوەی ماڵ و سامان لەڕێگەی ناڕەواوە، ئەوانە: کە ئەوە

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُم ﴿١٤﴾ مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

ڕەوشتو ئاکاریانە، بیرو باوەڕیان کوفرو ئیلحادە ئاگری دۆزەخ خانوی هەتا هەتاییانەو تێیدا جێگیر دەبن

[١٣] ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلا نَاصِرَ لَهُمْ﴾ زۆر لەدانیشتوانی شارو شارۆچکەو گوندی گەلو نەتەوەکانی پێشومان لەناو بردون: کەزۆر لەو مەککەییانە بەهێزو تواناتر بوون کە تۆیان لەشاری مەککەو نیشتمانی خۆت دەر کردوە، فەلا چۆمان کردنو کەس نەبوو داکۆکییان لێ بکا، کەس نەیتوانی عەزابو سزای خودایان لێ بگێڕێتەوە.. [١٤] ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ﴾ ئایا کەسێك لەسەر ئایینو ڕێبازی ڕاستو دروست بێ، بەگوێرەی سروشتو فیترەتی لەسەر خۆلکاوی خۆی یەکتا پەرستو دینداربێ، وەکوو کەسێ: وایە شوێن هەواو ئارەزوکەوتبێو ڕێبازی شەیتان پەسەندی پەیڕەو کردبێو کردەوەی خراپی خۆی لاپەسند بێ؟!!

[١٥] ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى﴾ وەصفو پەسنی ئەو بەهەشتەی خودا وادەی وا داوە بیکاتە خەڵاتی خودا پەرستان، ئەوەیە بۆ تان باس دەکەین، ئەو بەهەشتە چەندە جۆگاو جۆباری ئاوی صافو ڕونو ڕەوانو نەگۆڕاوی تێدایە، ئاوی شیرینو گواراو فوارە بەستو بەژێر درەختەکانی دا ڕەوان دەبێ، تابلۆی پاكو جوانو ڕونو ڕەوانە، بەلەخو خەوشو خڵتەو بۆگەنی نیە کەسێك جارێك لێ ی بخواتەوە هەرگیز تینوی نابێ، لەوە دوا چی ئاو بخواتەوە بۆ زێدە لەززەتو خۆشییە، نەك بۆ لابردنی تینوایەتییە. ﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ هەموو جۆرە میوەو بەروبومێك بەرەنگی جوان وتامی بەلەززەتو بۆنی خۆشەوە لەبەهەشت دا بۆ ئەوان دەستەبەر کراوە، هەرچی بیانەوێو حەزیان لێ بێ ئامادەیەو بێ ماندبوون لەبەردەستیانە. ﴿وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ هەروەها لێخۆشبوونو ڕەزامەندی خودایان بۆ دەستەبەر بووە، خودا لەتاوانیان خۆش بووەو ڕەزامەندی خۆی لێیان پێڕاگەیاندوون، ئەمەش لەهەموو نازو نیعمەتێك خۆشترو بەهرە ئاوەرترە، فەوزی عەزیمەو ترۆپکی خۆشییە. ﴿كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيماً فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ﴾ وەکو کەسێك وەهایە لەدۆزەخدا بۆ هەتا هەتایە لەئاگردا دەمێنێتەوەو ئاوی کوڵاتوی دەرخوارد دەدرێو بەخواردنەوەی ڕیخۆڵەکانی دەبڕدرێن؟؟

[١٦] ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفاً﴾ هەندێك لەو کافرانەی بڕیارماندداوە بۆ هەتا هەتایە لەدۆزەخدا بمێننەوە: کە دووڕووەکانن، گوێ لەقسەو ئامۆژگاری تۆ ڕادەگرن ئەی پێغەمبەر؛ بەلام هیچی لێ تێ ناگەن، چونکە دڵی نادەنێ، ئیمانیان بەقسەکانی تۆ نیە، بۆ گاڵتە پێکردنو سوکایەتی پێکردن گوێی لێ ڕادەگرن، جا کە لەلای تۆ دەڕۆنە دەرەوە بەهاوەڵانی زاناو تێگەیشتوو دەبێژنو بەگاڵتەپێکردنەوە پێیان دەڵێن: ئەوە لەوەو پێش موحەممەد چی گوت؟ ئێمە تێی نەگەیشتینو هیچ گرنیگمان بەقسەکانی نەدا، چمان لێ حاڵی نەبوو. ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ﴾ ئەو دوو ڕووانە ئەوانەن خودا دڵی مۆر کردوون، شتی بەسوود وەرناگرن، ئیمانیان نەهێناوەو نوری ئیسلام

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۖ فَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا ٱلْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ ٱلْمَغْشِىِّ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ (٢٠) طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا عَزَمَ ٱلْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا۟ ٱللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ (٢١) فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا۟ أَرْحَامَكُمْ (٢٢) أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰٓ أَبْصَـٰرَهُمْ (٢٣) أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَآ (٢٤) إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱرْتَدُّوا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَـٰرِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلْهُدَى ۙ ٱلشَّيْطَـٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ (٢٥) ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لِلَّذِينَ كَرِهُوا۟ مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ ٱلْأَمْرِ ۖ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ (٢٦) فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَـٰرَهُمْ (٢٧) ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱتَّبَعُوا۟ مَآ أَسْخَطَ ٱللَّهَ وَكَرِهُوا۟ رِضْوَٰنَهُۥ فَأَحْبَطَ أَعْمَـٰلَهُمْ (٢٨) أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ ٱللَّهُ أَضْغَـٰنَهُمْ (٢٩)

دڵی ڕەوشەن نەکردوونەوە، ڕویان لەخێر نەکردوەو شوێن هەواو هەوەسی خۆیان کەوتوون، ﴿[١٧] وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ﴾ ئەوانەی ڕێبازی هیدایەتیان گرتووەو خودا تۆفیقی داون‌و دڵی نوورانی کردوون، ئیمانیان هێناوەو کردەوەی چاك ئەنجام دەدەن‌و خودا لەسەر هیدایەت ڕاگیری کردون‌و هیدایەتی بۆ زیاد کردون‌و پتر لەسەر حەق چەسپاندونی‌و خودا لێیان ڕازییە، ئەوەش ئەو پەڕی بەختەوەری‌و بەمراز گەیشتنە. ﴿[١٨] فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ﴾ ئایا ئەو دو دووڕوو کافرانە جگە لەڕابوونی قیامەت بەناگەهان چاوەڕوانی چی تر دەکەن؟ قیامەت رادەبێ‌و ئەوان لێ ی بێ ئاگان‌و خۆیانی بۆ ئامادە ناکەن، بێگومان نیشانەکانی دەرکەوتوون، یەکێك لەو نیشانانە ڕەوانەکردنی پێغەمبەری ئیسلامە، ﴿[١٩] فَاعْلَمْ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ﴾ ئەی پێغەمبەر! کە تۆ حاڵ‌و وەزعی موسوڵمان‌و کافرت بۆ ڕون بووەوە، زانیت کێ بەختەوەرو سەرفرازەو کێ‌بەدبەخت‌و چارەڕەشە، نیشانەکانی ڕابوونی قیامەتت بۆ ڕون بووتەوە، ئیتر بەردەوام بە لەسەر ڕاگەیاندنی پەیامی خۆت، ﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ داوای لێخۆشبون لەتاوانەکانت بکە ئەگەر هەتبن، یان مەبەست بەتاوانی پێغەمبەرﷺ کردنی ئەو کارانەن کە (خلاف الأولى) یان پێ دەگوترێ، هەروەها داوای لێخۆشبون بۆ پیاوانی موسوڵمان‌و ئافرەتانی موسوڵمان بکە، لە خودا بپاڕێرەوە خودا لەتاوانەکانیان خۆش بێ. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ خودا ئاگا دارە بە هەوڵدان‌و هەڵسوڕان‌و هەڵس‌و کەوت ئاکارو ڕەفتارتان لە ڕۆژداو دەزانێ شەو چۆن‌و لەکوێ پەنادەگرن‌و پشوو دەدەن، ئاگاداری نهێنی‌و ئاشکراتانە، هیچی لێ گوم نابێ، هەموو کارو کردەوەیەکتان لەسەر تۆمار دەکاو ڕۆژی قیامەت سزاو پاداشی عادڵانەتان دەداتەوە.

﴿[٢٠] وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنْ الْمَوْتِ فَأَوْلَى لَهُمْ﴾ خودا پەرستان ئاواتە خوازی ئەوەن ڕێگە یان پێ بدرێ جیهاد بکەن‌و دژی کافرو بی بڕوایان بجەنگن. داوا لەخودا دەکەن‌و دەڵێن: ئەوە بۆچی سورەتێك نازڵ نابێ خودا تێیدا فەرمانمان پێ بکا بەجەنگان دژی کافرو بێ بڕوایان، بۆ ئەوەی پاداشی جیهادمان دەست بکەوێ، جاکە سورەتێك نازڵ دەبێ‌و باسی ئەوە دەکا جیهاد لە سەرموسوڵمانان پێویستە، لە خۆشیان بزەیان دێ‌و دڵیان خۆش دەبێ دوو ڕووەکانیش لەترسان چاویان پێ ئەبڵەق دەبێ‌و بەترسەوە سەیری تۆ دەکەن ئەی پێغەمبەر!

﴿[٢١] طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ﴾ فەرمانبەر داری بۆ فەرمانی خوداو قسەی چاك‌و خێرئاوەر زۆر باشترە لەو هەڵوێست‌و قسانەی ئەوان دەیاننوێنن‌و دەیانکەن. جا ﴿فَإِذَا عَزَمَ الأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ﴾ کە کارگەییشتە جدییەت‌و جیهاد پێویست بوون وەختێ ئەوە هات بە عەمەلی جیهاد دەست پێ بکەن ئەگەر ئەوان ڕاستگۆبن لەو گفتارو ئاکارانەیاندا، فەرمان بەرداری فەرمانی خودابن‌و مەبەست‌و نیازیان بۆ ئایین دڵسۆزانەبێ، ئەوە ئەو هەڵوێست‌و بیرو باوەڕە بۆ ئەوان باشە.

«[٢٢]فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ»؟ وێ دەچێ‌و لەوانەیە ئێوە ئەگەر پشت لەفەرمانی پەروەردگارتان هەڵبکەن‌و ئامادە نەبن بۆ جیهادو خۆ بەختکردن لە پێناو ئایینی خودادا، ئەوهەڵوێست‌و رفتارانە بتانگێڕنەوە بۆ سەرحاڵ‌و وەزعی سەردەمی نەزانیتان، خوێنرێژی‌و فەساد لەسەرزەوی دا بەرپا بکەن..!

«[٢٣]أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» ئەو ستەمکارو خوێنرێژو پشت هەڵکردوانە ئەوانەن : کە خودا نەفرینی لێ کردون، لە رەحمەتی خۆی دووری خستوونەوە، لە ژیانی دونیادا گوێچکەی لە بیستنی حەق هاخنیون، چاوی دڵی کوێر کردون، ناتوانن نیشانەی هەبوونی خودا لەبونەوەردا بدۆزنەوە، «[٢٤]أَفَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ» ئەرێ ئەو دوو ڕوو موشریك‌و بێ بروایانە بۆچی لە قورئان وردنابنەوەو بەدڵ نایخوێننەوە؟ بۆ ئەوەی پابەندی فەرمان‌و ئامۆژگارییەکانی بن، بەڵکەو نیشانەکانی کاریان تێ بکاو لە خراپە کاری‌و تاوان بگەڕێنەوە؟ «أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا» بەڵکوو لەسەر دڵیان پەردە هەیە دەرگای دڵیان داخراوەو لە پەیامی قورئان حاڵی نابن، «[٢٥]إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَى لَهُمْ» بێگومان ئەوانەی لە ئایین دەرچون‌و گەڕانەوە بۆ زلکاوی کوفر، دوای ئەوەی هیدایەتیان بۆ ئاشکرابوو، موعجیزەی پێغەمبەریان بینین، بەڵگەو نیشانەی جۆراو جۆریان لەسەر راستی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەدﷺ چاوپێکەوتن، شەیتان لێیان وەخۆ کەوت، کوفرو تاوانی لە پێش چاو جوان کردن، ڕێگای خراپەی بۆ ئاسان کردن، بەپشت بەستن بە هیواو خەیاڵ هەڵی خەڵەتاندن، تارمایی مردنی لەپێش چاو دوورخستنەوە.

«[٢٦]ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ» ئەو پاشگەزبوونەوەو کوفرو خراپە کارییە یان لە دوای ئیمانهێنان، بە هۆی ئەوەوەیە: کە ئەو دو ڕوو ئاژاوە چییانە بەو جولەکانەیان گوت: کە دوژمنی قورئان‌و پەیامی پێغەمبەر بوون، ئێمە لەهەندێ هەڵوێست‌و

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

کردەوەدا گوێڕایەڵی ئێوە دەکەین، دژی پەیامی موحەممەد دەوەستین‌و وەکوو ئێوە دوژمنایەتی دەکەین‌و پێچەوانەی پەیامەکەی دەجوڵێینەوە.

«[٢٧]فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ؟» دەبێ حاڵ‌و وەزعیان چۆن بێ‌و چی دەکەن لەوکاتەدا: کە فریشتە دێنە سەریان بۆ گیان کێشانیان‌و بەرق‌و کینەوە گیانیان دەکێشن؟ بێ بەزەییانە هەڵس‌و کەوتیان لەگەڵ دەکەن، لەپێشەوەو لەدواوە تێیان دەسرەوێنن، بەزەبرو زەنگەوە دێنە وێزەیان

«[٢٨]ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» ئەو گیانکێشان‌و مامەڵە کردنی فریشتە لەگەڵ ئەو جۆرەئادەمیزادانە دا بەو شێوەیەی لەئایەتی پێشوودا باسی لێوە کرا، بەهۆی ئەوەوەیە: کە ڕێگایەکیان گرتووە خودا پێی ناخۆشە، بەهۆی کوفرو تاوانی خۆیانەوەیە، بەهۆی پیلانتانەوەیانە لەگەڵ دوژمنانی خودادا دژی پێغەمبەرو

هاوەڵانی، ڕقبوونەوەیانە لەهەرشتێك: کە خودا پێی خۆشە، وەکوو ئیمان و یەکتاپەرستی.. ئیتر خودا لەتۆڵەی ئەو ئاکارو ڕەفتارانەیان دا کردەوە باشەکانیانی پوچەڵ کردۆتەوە.

﴿٢٩أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ﴾ ئایا ئەو دووڕو دڵ کرمێیانە، ئەو ئاژاوە چی و دڵ پڕ لەکینەو ئاکارو ڕەفتار ناپەسندانە، پێیان وایە خودا لێیان لەهەرانادا، پەردە لەسەر پوخڵاواتیان لانابا؟!

﴿٣٠وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ئەگەر بمانەوێ یەکە یەکە ناوی دووڕووەکانت پێ ڕادەگەیەنین، یەکەبە یەکە بەدەست لەسەردانراوی پێت دەناسێنین، وا دەکەین بەشێوەو ڕوخسار بەناوو نیشانە یەکە یەکە دووڕووەکان بناسی و جیایان بکەیەوە. ﴿وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ﴾ بێگومان ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ ئەو مونافیقانە بەلەهجەو شێوە ئاخاوتنیان دەناسی، هەر کەقسە دەکەن بۆت دەردەکەوێ ئاخۆ مەبەستیان چیەو چیان لەدڵ دایە!! ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ﴾ دڵنیابن خودا هیچی لێ گوم نابێ، بەهەموو کردەوەکانتان ئاگادارەو ڕۆژی قیامەت پاساوتان دەداتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە...

﴿٣١وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾ بەتەئکید ئێمە ئێوە بەتاقی دەکەینەوە بەفەرمان پێ کردن و جلەو گیری تادەربکەوێ بۆتان لێتان عەیان بێ کێ پابەندەو کێ سەرپێچیکارە، هەڵبەتە خودا بۆ خۆی هەموو شتێك دەزانێ و پێویستی بەتاقیکردنەوە نیە.

﴿٣٢إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ﴾ بێگومان ئەوانەی کافرو بێ بڕوان و سوورن لەسەر کوفرو ئیلحاد، ئامادەنین یەکتاپەرستی ئەنجام بدەن، دژی پەیامی پێغەمبەرن و خەڵکی لەئایین دەگێڕنەوە، خۆیان کردووە بەکۆسپ و لەمپەڕ دژی ئیسلام و سەرپێچی فەرمان و ئامۆژگاری پێغەمبەر دەکەن، ئەمەش وێڕای ئەوەی دەزانن، موحەممەد ﷺ پێغەمبەری خودایەو بە موعجیزەو بەڵگەی ئاشکراوە نێردراوە.

﴿٣٣يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ ئەی ئەوانەی ئیمانتان بەتاك و تەنهایی خوداو ڕاستی پەیامی پێغەمبەر هێناوە، پابەندی فەرمانی خوداو فەرمانی پێغەمبەر بن، خۆتان لە جلەو گیرییەکانیان بپارێزن، چاکەو حەسەناتی خۆتان بەپاشگەز بوونەوە لە ئایین و ئەنجامدانی تاوانی گەورە پوچەڵ مەکەنەوە.

﴿٣٤إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ بێگومان ئەوانەی ئینکاری تاك و تەنهایی خودایان کردوە، خەڵکی تریان لەئیمانهێنان بەئیسلام ژێوان کردۆتەوە،بوونەکۆسپ و تەگەرە لەبەردەم موسوڵمان و کەسانی دیکە، بەو حاڵە مردون و ژیانی دونیایان بەجێ هێشتو سوور بوون لەسەر کوفرو ئیلحاد ئەوە خودا لێیان خۆش نابێ، بەڵکوو بۆ هەتا هەتایە لەناو دۆزەخ دا دەمێننەوە.

﴿٣٥فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ وره ڕوخاوو خاوو خلیچك مەبن لەبەرامبەر دوژمن دا، یا داوای ئاشتی و شەڕ ڕاوەستان لە ئێوەوە نەبێ، نەوەکو بکرێتە نیشانەی زەبوونی و کەم هێزی، چونکە داوای وەستانی شەڕ نیشانەی زەعیفییە، بەڵام ئەگەر داوای وەستانی شەڕ لەدوژمنەوە بوو، ئەوە دەکرێ ئێوە قبووڵی بکەن، بەمەرجێ ئێوە لەحاڵێ باڵادەستیتتان دا بن..

﴿٣٦إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ﴾ ئەی کۆمەڵی موسوڵمانان! سووربن لەسەر جیهادو خودا پەرستی، لەپێناو ئایینی خودا داگیانبازی بکەن، ماڵ و گیانتان لەو پێناوەدا بەهەرزان بزانن، چونکە ئاکامی دونیا گاڵتەوکەفەو پوچەو بەتاڵە، بەرقەرار نیەو بەسەر دەچێ، خۆ خەریك کردن بەدونیاوە خۆ خافڵاندنەو گاڵتە بازاڕی منداڵانە. ﴿وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ﴾ ئەگەر بەڕاستی ئیمانتان هەبێ و خودا پەرستی خۆتان بەڕێك و پێکی ئەنجام بدەن، پابەندی فەرمان و جلەو گیرییەکانی پەروەردگار بن دڵنیابن خودا لەقیامەت دا پاداشی کردەوەکانتان دەداتەوەو ڕەنج بەخەسار نابن.

﴿[٣٧] إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ﴾ ئەگەر پەروەردگار داوای بەخشینی هەموو ماڵو سامانتان لێ بكاو جەختتان لێ بكا، لاتان قورس دەبێو بەخیلی دەنوێننو پابەندی فەرمانەكەی نابنو ئەوكاتە حیقدو كینەتان دەردەكەوێ.

﴿[٣٨] هَاأَنْتُمْ هَؤُلاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ئێوە ئەی موسوڵمانان فەرمانتان پێ كراوە بۆ ئەوەی لەڕێگەی خودادا ماڵی خۆتان سەرف بكەن، واتە بەشێك لەماڵو سامانتان لەجیهادو زەكاتو ڕێبازی تری خێرو چاكە دابەخشن. ﴿فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ﴾ هی واتان هەیە دڵی نایە كەمێ لەماڵی خۆی لەڕێگەی خودادا سەرف بكا، دەی چۆن دڵتان دێ هەموو سامانتان ببەخشن؟ كەسێ: بەخیلو چرۆك بێو ماڵی نەبەخشێ ئەوە خێرو چاكە لەخۆی دەتارێنێ، خراپەكەی بۆ خۆی دەگەڕێتەوە، بەخیلی هۆكارە بۆ نشوستیو ژێر دەستەیی، خودا خاوەنی هەموو شتێكە، بونەوەر هەمووی ملكی ئەوە، لەهەموو شتێك بێ نیازە، پێویستی بەكەس نیەو هەموو كەسێ: ئاتاجی ئەوە، بۆیە فەرمووی: ﴿وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ﴾ واتە: ئێوە ئەی ئادەمیزادینە بەواقیعی موحتاجی ڕەحمەتی خودان، كەفەرمانتان پێ دەكا بەماڵبەخشین بۆ پێویستی خۆتانە، خودا ئاتاجی ماڵ بەخشینی ئێوە نیە.﴿وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ ثُمَّ لا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ﴾ ئەمە وشەی كۆتایو یەكالا كەرەوەیە، دەفەرموێ: ئەگەر پشت لە ئیمان هەڵبكەن، واز لەتەقواو خودا پەرستی بهێنن، وەكوو پێویست شوێن شەریعەت ویاسای ئیسلام نەكەون، ئەوە دڵنیابن خودا دەسەڵات لە ئێوە دەستێنێتەوەو گەلو نەتەوەیەكی تر دەخاتە شوێنی ئێوە، ئەوان لەئێوە باشتر پابەندی فەرمانی خودا دەبنو وەكوو ئێوە پشت لە پەیامی ئیسلام هەڵناكەن..

كۆتایی سورەتی محمد

سورەتی (الفتح)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

سُورَةُ الفَتْحِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِندَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

﴿[١] إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً﴾ ئێمە شكۆمەندی وسەركەوتنێكی ئاشكراو گەورەمان پێ بەخشیوی، ئەویش صوڵحی حودەیبییەیە: كەڕێگا خۆشكەرەو كلیلی دەرگای سەركەوتنو فەتحی مەككە بوو، هۆی بڵاوبوونەوەی زانیاری بەسودو بانگەوازی ئیسلامیو چەسپاندنی ئیمان بوو، یان مەبەست بەو فەتحە ئاشكراو یەكالاكەرەوەیە خودی فەتحی مەككە یە، پەروەردگار پێش وەخت مژدەی بە پێغەمبەرﷺداوە.. كەئەو سەركەوتنە گەورەیەی دەستگیر دەبێ.

﴿[٢] لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ بۆ ئەوەی خودا لە تاوانی ڕابردوو داهاتوت خۆش بێ ئەگەر هەتبێ.. واتە: بۆ ئەوەی لەگەڵ لێخۆشبون لەتاوان نیعمەتی سەركەوتنو باڵا دەستیت بۆ دەستە بەر بێ، شارەزای ڕێگا ڕاست ببێو سەركەوتنی پیرۆز بەدەست بێنێ، شكۆمەندی دونیاو قیامەتت دەست بكەوێ.﴿وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً، [٣] وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْراً عَزِيزاً﴾ هەروەها بۆ ئەوەی پەروەردگار نیعمەتی خۆی بەتەواوی بۆ تۆ دەستە بەر بكا،

ڕێزو نرخی لەدڵی موسوڵمانان دازیاد ببێ، ئاینی ئیسلام بە ناو خەڵك دا بڵاو بێتەوەو گەشە بکا، بەهەر چوار لادا پەل‌و پۆ بهاوێ ناوچەو هەرێم ڕزگار بکەن، وڵات بخەنە ژێر کۆنترۆڵی خۆتانەوە.

﴿٤ هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَاناً مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ڕۆژی صوڵحی حودەیبیە ئارامی‌و ورەبەرزی خستە دڵی خودا پەرستانەوە، لەو ڕۆژەدا مەردایەتیان نواندو فەرمانبەرداری حوکمی خودا بوون، بەدڵسۆزی‌و لێبڕانەوە خۆیان ئامادە کرد بۆ جەنگ وروو بەڕوو بوونەوەی دوژمن، خودا ورەبەرزی پێ بەخشین بۆ ئەوەی دڵە کوتە یان پێ نەگاو لەتەنگانە دا ئەژنۆیان نەلەرزێ‌و چەواشەیی ڕویان تێ نەکا، هەروەها بۆ ئەوەی دڵنیایی زیاتریان پێ ببەخشێ‌و ئیمانیان بەهێز ببێ. گیانی مەعنەوییان بەرز بێتەوە..!﴿وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَكِيماً﴾ واتە: پەروەردگار خۆی هەڵسوڕێنەری بوونەوەرە بەفریشتەو ئادەمیزادو جندۆکەو شەیاتینی‌و هەموو هێزو وزەکەونییەکانی وەکوو بوومەلەرزەو بورکان‌و زریان ڕەشەباو لافاو دەریاو شتەکانی تر.

﴿٥ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِندَ اللَّهِ فَوْزاً عَظِيماً﴾واتە: خودا موسوڵمانان تاقی دەکاتەوە، بەزۆرشت، فەرمانیان پێ دەکا بەجیهادو تێکۆشان ڕو بەڕو بوونەوەی دوژمن، ئەرکی جۆراو جۆریان دەخاتە سەرو توشی جۆرە ها خۆشی‌و ناخۆشییان دەکا، بۆ ئەوەی موسوڵمانان بەئافرەت‌و پیاویانەوە بخاتە ناو بەهەشتەوەو کافران بە ئاگری دۆزەخ سزابدا.

﴿٦ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ﴾ هەروەها بۆ ئەوەی ئەهلی دوڕوو - بەپیاوو ئافرەتەوە، بتپەرستەکان بەپیاوو ئافرەتیانەوە: ئەوانەی گومانی خراپیان دەربارەی خودا هەیە- سزایان بدا، دڵتەنگ‌و خەفەتباریان بکا بەهۆی ئەوە کە دەبینن ئاینی ئیسلام بڵاو دەبێتەوەو گەشە دەکا، موسوڵمانان سەرکەوتن بەدەست دێنن‌و کافرەکان تێدەشکێن، دەکوژرێن، دەگیرێن، ﴿عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيراً﴾ ئەو گومانە خراپەی بەموسوڵمانانی دەبەن لەسەر خۆیانە، ئەو بەدبەختی‌و چارە ڕەشییەی بەهیوان توشی موسوڵمانان بێ، بەخەی خۆیان دەگرێ، بەسەر خۆیان دا دەشکێتەوەو لێ ی قوتار نابن، خۆیان توشی کوشتن‌و دیلی‌و سەرگەردانی دەبن، وێڕای ئەوانەش خودا لێیان نارازییە، دۆزەخی بۆ ئامادە کردون، دەچنە ناوی‌و بۆ هەتا هەتایەتێ یدا دەمێننەوە. بەڕاستی شوێنێکی خراپ‌و پڕ ئازارە بۆی دەچن.

﴿٧ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزاً حَكِيماً﴾ هەموو هێزو توانایەکی ناو ئاسمانەکان‌و سەر زەوی هی خودایە، هەمو شتێکی بوونەور سەربازی خودان، فریشتەو ئادەمیزادو جندۆکەو شەیاتینی‌و هەموو هێزەکانی تر هی خودان‌و دەتوانێ دوژمنەکانی بپروێنێ‌و لەناویان بەرێ، خودا هەمیشە خاوەن دەسەڵات‌و باڵا دەست بووە، کەس بەسەری دا زاڵ نابێ، داناو لێزانە لەپلان‌و کردەوەی دا، لەهەڵسوڕان‌و بەڕێوەبردنی بوونەوەردا!!

﴿٨ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً. ٩ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست، ئێمە تۆمان ڕەوانە کردوە شایەت بێ لەسەر ئادەمیزاد لەسەر ئوممەتەکەت بەوەی: کە پەیامی خۆت پێ ڕاگەیاندون مژدەی بەهەشت بە خوداپەرستان بدەی‌و کافرو یاخی بووان لەعەزابی دۆزەخ بترسێنێ.. ئێمە تۆمان ناردوە بۆ ئەوەی ئادەمیزاد ئیمان بێنن بە خوداو بە پێغەمبەری ، ئیمانی خۆیان بەهێز بکەن‌و لەدڵ دا هەست بەشکۆمەندی خودا بکەن، یارمەتی ئاینی خودا بدەن، بەیانی‌و ئێواران تەسبیحاتی خودا بکەن، نوێژی بەیانی‌و نیوەڕو عەصر ئەنجام بدەن.

﴿١٠ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ﴾دڵنیابە ئەی پێغەمبەر: ئەوانەی لەژێر درەختی (الرضوان)دا ڕۆژی حودەیبییە پەیمانیان پێدای لەسەر جیهادو شەڕو خۆبەختکردن دژی قورەیش، ئەوە بەیعەتیان لەگەڵ خودادا

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ ٱلْمُخَلَّفُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ أَمْوَٰلُنَا وَأَهْلُونَا فَٱسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًۢا بَلْ كَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًۢا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ ٱلرَّسُولُ وَٱلْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰٓ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ ٱلسَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًۢا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ فَإِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ ٱلْمُخَلَّفُونَ إِذَا ٱنطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا۟ كَلَٰمَ ٱللَّهِ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ ٱللَّهُ مِن قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا۟ لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

مۆر کردوە، پەیمانیان بە ئەو داوە، ئەوان گیانو ماڵی خۆیان فرۆشتووە بەبەهەشتو سەودایەکی سودمەندییان گرێ داوە، ﴿يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾ پەروەردگار هەمیشە لەگەڵیان دایەو ئاخاوتنیان دەبیسی ئاگاداری هەڵوێست بیروباوەڕیانە، کەوابوو بەیعەتدان بە پێغەمبەر بەیعەتدانە بەخودا، یان دەتوانرێ بەگوێرە بیرو باوەڕی زانایانی سەلەف بڵێین: دەستی خودا لەژوور دەستی ئەوانەوەیە کە ئامادەی پەیمانی ژێر درەختی (الرضوان) بوون، ئەو پەیمانەی دایانە پێغەمبەرﷺ لەڕاستی دا داویانەتە خودا. ﴿فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً﴾ کەسێك پەیمان بشکێنێو لەو سەودایە پەشیمان بێتەوە، ئەوە زیانی ئەو بەیعەت شکاندنە لەسەر خودی خۆیەتیو بۆ خۆی خەسارەتمەندەو کەسی تر زیانی لێ ناکا، کەسێکیش وەفا بەعەهدو پەیمانی خۆی بکاو ئەوەی لەسەر شانیەتی ئەنجامی بدا، ئەو خودا پاداشی گەورەی دەداتێو دەیخاتە ناو بەهەشتەوە، ڕەزامەندیی خۆی لێیان ڕادەگەیەنێ،

﴿[11] سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا﴾ ئەی پێغەمبەر! لەوە بەولاوە خۆپاشدەرو خۆدزەرەوە عەرەبەکان لەچۆن بۆ غەزاو جیهاد لەپێناو ئایین دا دێنە لاتو عوزر دێننەوە بۆ نەهاتنیان بۆ جیهادو جەنگان دژی دوژمن، دەڵێن: هۆی نەهاتنمان لەگەڵ تۆدا بۆ جەنگو ڕوبەڕوو بوونەوەی دوژمن هەڵەو گیربوونمان بوو بەماڵو منداڵمانەوە، مەشغەڵەتو کارو کاسبیو پارێزگاری کردنی ماڵو منداڵمان وای لێ کردین نەتوانین ئامادەی بەرەکانی جەنگ ببین، ﴿يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ﴾ ئەوانە ئەو عوزرو پاساوەیان لەدڵەوە نیە، لەبیرو باوەڕەوە هەڵناقوڵێ، قسەیەکەو بەزوبان دەیکەن، دەیانەوێ بەچاووڕاو بەدرۆو دەلەسەخۆیان ڕزگار بکەن، هۆی ئامادە نەبوونیان ترسان لەجەنگو ڕوبەڕو بونەوەی قوڕەیش بوو، پێیان وابوو پێغەمبەروهاوەڵانی لەوجەنگەدا تێدەشکێن توشی چورتمو فەوتان دەبن. ﴿قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئاً إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرّاً أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعاً بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً﴾ ئەی پێغەمبەر پێیان بێژە: کێ دەتوانێ: ئەوەی خودا لەچارەی نووسیبون لەخێرو شەڕ بیگێڕێتەوە؟! کێ دارای ئەوەی هەیە قەزاو قەدەری خودا ڕەت بکاتەوە؟ واتە: هیچ کەس ناتوانێ ویستی خودا بەربەست بکاو نەهێڵێ بێتە جێ، بەڵکوو لەڕاستی دا دواکەوتنەکەتان لەترسان بووە، خوداش ئاگاداری نیازو کردەوەکانتانە، دەزانێ: نەهاتنتان بۆ جەنگ بەهۆی هەڵەو گیربوون بەماڵو منداڵەوە نەبوو، بەڵکوو لەبەر گومانی خراپو ترسان لە قوڕەیشو هاوپەیمانەکانیان بوو، بتمانەتان بەیارمەتیدانی خودا نەبوو .

﴿[12] بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَداً وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْماً بُوراً﴾ بەڵکوو گومانتان وابوو: کە پێغەمبەرو هاوەڵانی لەم سەفەرەدا هەموویان دەکوژرێنو لە بێخ دەردەهێنرێنو کەسیان لێ ناگەڕێتەوە بۆ ناو ماڵو خێزانی خۆی، بەخەیاڵێ خۆتان خۆتان لەو فەلاکەت و هیلاکەتە پاراستو شەیتان ئەو گومانەی لەدڵتان دا شیرین کردو ئەو کارە ناشیرینەی لەپێش چاو جوان کردن، ئێوەش پەیڕەوی فەرمانی شەیتانتان کردو

پێرو تاقمێکی خوێڕیو فەوتاوو بێ خێربوون .. واتان لەخۆتان کرد بەکەڵکی هیچ کارێکی باش نەیەنو شیاوی عەزابی سەخت بن!

﴿١٣ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيراً﴾ هەر کەسێك بڕوای بەتاكو تەنهایی خوداو ڕاستی ئاینی ئیسلام نەبێو شوێن پەیامی پێغەمبەری خودا نەکەوێ، فەرمانبەرداری فەرمانی خودا نەبێو بەدڵسۆزی ئەرکی سەرشانی ئەنجام نەدا، نیشانەی ئەوەیە کافرو بێ بڕوایە، ئێمەیش بۆ ئەوانەی ئاوا کافرو بێ بڕوان، سزای سەختی دۆزەخمان ئامادە کردوە.

﴿١٤ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً﴾ خودا خاوەن دەسەڵاتو توانای ڕەهاو بێ سنوورە، هەرچی بیەوێ لەئاسمانەکانو زەوی دا ئەنجامی دەداو کەس نیە بتوانێ بێیتەلەمپەر لەبەردەم ویستەکانیدا، چۆنی بوێ ئاواکارو باری بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ، بەویستی خۆی لەهەندێ تاوانبار خۆش دەبێو سزایان نادا، هەندێکی تریش بەئاگری دۆزەخ سزادەدا، کەس نیە حوکمو بڕیارەکانی ڕا بگرێ، یان هەڵیان وەشێنێتەوە.. ﴿١٥ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ﴾ لەمە بەولاوە کە دەچن بۆ دەست بەسەرداگرتنی ماڵو سامانی جولەکەکانی خەیبەر ئەو خۆپاشدەرو خۆدزەرەوە ئەعرابانە داواتان لێ دەکەنو لێیتان دەپاڕێنەوە دەڵێن: ڕێگەمان بدەن بالەگەڵتان دا بێینو هاوکاریتان بکەین، ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلامَ اللَّهِ﴾ ئەوانە دەیانەوێ وادەو بەڵێنی خودا بگۆڕن، خودا وادەی داوە بەپێغەمبەرو موسوڵمانان کەماڵو سامانی جولەکەکانی خەیبەر دەخاتە دەسکەوتی موسوڵمانانو دابەش دەکرێ بەسەر ئەوانەدا ئامادەی حودەیبیە بوون، ئەوانە دەیانەوێ خۆیان بکەنە هاوبەشی ئەو فەتحەو دەسکەوتیان ببێ.. ﴿قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەبێ پێچو پەناپێیان بڵێ: ئێوە لەگەڵمان نایەن بۆ خەیبەر، نابێ بێن، ئەوە بڕیاری پەروەردگارەو پێش گەڕانەوەمان لەحودەیبیە خودا ئەمەی پێ ڕاگەیاندوین، ﴿فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا﴾ کاتێك خۆپاشدەرەکان ئەم بڕیارە دەبیستن دەڵێن: نەخەیر شتی وانیە، ئەوە حەسودیو بەرچاو تەنگیە؛ کە ڕێگەمان نادەن لەگەڵتان دا بێین بۆ خەیبەر، دەتانەوێ دەسکەوتەکە بۆ خۆتان پاوان بکەنو بەشی ئێمەی تێدا نەبێ، ﴿بَلْ كَانُوا لا يَفْقَهُونَ إِلاَّ قَلِيلاً﴾ نەخەیر وانیە ئەوان بەهەڵە چون، هەرگیز ئێوەی موسوڵمانو خودا پەرست حەسودو بەرچاو تەنگ نین، پێتان ناخۆش نیە ئەوانیش دەسکەوتی جەنگیان دەست بکەوێ، بەڵکوو ئەوانە کەم تێدەگەنو لەکاروباری ئاین نازانن، هیچ لەوە حاڵی نین: کە جەنگ کردنو جیهاد لەبەر ڕەزامەندی خودایەو بۆ دەستکەوتو غەنیمەت نیە.

﴿١٦ قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَى قَوْمٍ أُوْلِي بَأْسٍ شَدِيدٍ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو ئەعرابە پاشکەوتووە خۆپاشدەرانە بڵێ: ئەگەر دەیانەوێ بەڕاستی ئیمان بهێننو بێنە ژێر سایەی ئیسلامەوەو خۆیان لە ڕیزی جەنگاوەرانی ئیسلام دا پۆلێن بکەن، پێیان بڵێ: لەوە بەولاوە ئێوە ڕووبەڕووی گەلو نەتەوەیەکی ئازاو نەبەردو مەرد دەبنەوە، خۆتان بۆ شەڕ لەگەڵ نەتەوەیەکی خۆڕاگرو پشوو درێژو توندو تۆڵو بەهێزو توانا ئامادە دەکەن ، جا ئەو گەلو نەتەوەیە یان ئەوەتا شەڕتان لەگەڵ دەکەن یان ئیمان دەهێنن ..! ﴿تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ﴾ یان موسوڵمانبون یان بەشمشێر لەملیان دەدرێ ﴿فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْراً حَسَناً وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴾ ئەگەر فەرمانبەرداری فەرمانی خودابنو بە پیر بانگەوازی جیهادەوە بچنو ئەرکی سەرشانی خۆتان بەڕێك وپێکی ئەنجام بدەن، خودا پاداشی باشتان دەداتەوە سەرکەوتوویی و دەسکەوتی جەنگ لە دونیادا، بەهەشتی ڕازاوە لە قیامەتدا. خۆ ئەگەر پشت هەڵبکەن خۆتان لە جیهاد بشارنەوە وەکوو چون لە چون بۆ (حدیبیە)خۆتان پاش دا ئەوە دڵنیابن خودا سزای توندتان دەدا! لە دونیادا ژێر کەوتنو ژێر دەستەیی و کوشتن، لەقیامەت دا عەزابی سەختی دۆزەخ.

﴿١٧ لَيْسَ عَلَى الأَعْمَى حَرَجٌ وَلا عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾ کوێرو شەلو نەخۆش چ حەرەجێکیان

قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (١٦) لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا (١٧) ۞ لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا (١٨) وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (١٩) وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا (٢٠) وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا (٢١) وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (٢٢) سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا (٢٣)

لەسەرنیە ئەگەر لە چون بۆ جیهاد دوابکەون، هەتا عوزریان باقی بێ بەنەچون بۆ جیهاد تاوانبارنابن، هەرکاتێ چاکبوونەوەو عوزریان نەما حوکمەکە دەیانگرێتەوە، ﴿وَمَنْ يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَاباً أَلِيماً﴾ دەفەرموێ: کەسێك بەندایەتی خودا بکاو بەدڵسۆزی شوێن پەیامی پێغەمبەری خودا بکەوێ، لەتەك خاوەن باوەڕان دا جیهاد بکا، داکۆکی لە ئایینی خودا بکا، ئەوە بادڵنیابێ کە ڕۆژی قیامەت خودا دەیخاتە ناو بەهەشتی ڕازاوەو؛ ناو باخ‌و باخاتێك کە بەژێر قەصرو درەختەکانیان دا جۆگاو جۆبار دەکشێن‌و ئەوەندەی تر جوانی‌و ڕازاوەیی دەبەخشن بە خانوو بەرەو باخەکان! کە سێکیش پشت لە فەرمانی خودا هەڵبکا، شوێن پەیامی پێغەمبەر نەکەوێ، خۆ لە جیهادو تێکۆشان لە پێناو ئایین دا بدزێتەوەو خۆ پاش بدا، ئەوە بابزانێ خودا لە دونیادا سزای زەلیلی‌و ژێر دەستەیی دەداو لە قیامەت دا توشی عەزابی سەختی دۆزەخی دەکا.

﴿[١٨] لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾ بێگومان خودا ڕەزامەندیی خۆی لەو موسوڵمانانە ڕاگەیاند: کەلەژێر درەختی (سمرە)دا بەڵێنیان بەتۆدا ئەی پێغەمبەر: لەسەر ئەوە: کەدژی قوڕەیشیەکان بجەنگن‌و بەگیان‌و ماڵ بەرگری لەپەیامی ئیسلام بکەن‌و گۆڕەپانی ڕوبەڕووبوونەوە چۆڵ نەکەن، ریوایەت کراوە: ئەو هاوەڵانەی بەڵێنی فیداکارییان بەپێغەمبەر دا ژمارەیان هەزارو چوار سەد کەس بوون. ﴿فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً﴾ پەروەردگار ئاگاداری ناودڵیان بوو، دەیزانی بیروباوەڕو ڕاستی‌و دڵسۆزی‌و ئەمەك‌و فەرمانبەردارییان تێدایە، ئارامی‌و تەسکینی زیاتر خستە ناو دەروونیانەوە، سەرکەوتنی خەیبەری بەنسیب کردن، دوابەدوای سەروەری غەزای خەیبەر، ڕزگارکردنی مەککەشی بۆ دەستەبەرکردن، ئەمجار سەرکەوتن‌و باڵادەستی فرەی پێ بەخشین‌و وڵاتی تریان کۆنترۆڵ کردن سەروەری یەك لەدوایەکی باقی کیشوەرو وڵاتانی تریان بۆ دەستەبەرکرا .

﴿[١٩] وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزاً حَكِيماً﴾ هەروەها پاداشتی تریشی دانەوە: بەوە: کە دەسکەوتی زۆرو زەبەندەی جولەکەکانی خەیبەری بۆ دەستەبەرکردن، بەتایبەتی ئەو سەروەت وسامانە بەسەرئەوان دا دابەش کراو بەشی کەسی تری لێ نەدرا! پەروەردگار باڵادەستە بەسەر هەموو شتێك داو بەحیکمەت‌و دانایی خۆی بونەوەر هەڵدەسوڕێنێ،

﴿[٢٠] وَعَدَكُم اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً﴾ ئەی خاوەن باوەڕان: پەروەردگار وادەی دەسکەوت‌و غەنیمەتێکی زۆرو زەبەندەی پێداون، بەدرێژایی ڕۆژگار زۆر سەرکەوتن‌و سەروەریتان بۆ دەستەبەر دەکا، وەلێ دەسکەوتی خەیبەری بۆپێش خستن، ڕۆژی (حودەیبیە)ش ئێوەی لەشەڕی قورەیش‌و هاوپەیمانانیان پاراست، زیانی ئەوانی لێ دورخستنەوە... صولح‌و ئاشتی بۆ دەستەبەر کردن، هەروەها لەشەرو زیانی جولەکەکانی خەیبەرو هاوپەیمانانیان ڕزگاری کردن؛ بەوە کەترسی خستە ناو دڵیانەوە، نەیهێشت ئەو پیلان‌و قین‌و دوژمنایەتیەی لەدڵیان دا حەشاریان دابوو

بۆیان دەستەبەربێ، ئاواتەکانیان نەهاتنەدی. هەموو فرتو فێڵو دوژمنایەتیەکیان بەسەرخۆیاندا شکایەوە.

﴿[٢١] وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً﴾ پەروەدگار جگە لە صولحی (حودیبیە)و فەتحی مەککە وادەی سەروەریی‌و دەسکەوتی تری پێداون، لە وەزعو بارو دۆخی ئێستاتان دا دەسەلاتتان بەسەریان دا ناشکێ، خودا دەزانێ: کەبۆ ئێوە دەبێ، لەمەودا بۆخۆتانی دەستەبەر دەکەن خۆتانی بۆ ئامادە بکەنو چاوەڕوان بن،

﴿[٢٢] وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الأَدْبَارَ ثُمَّ لا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلا نَصِيراً﴾ خۆئەگەر کافرەکانی قورەیش دەست پێشکەرییان بکردایە لە (حودەیبیە)دا شەڕیان لەگەڵ بکردانایە، ئەوە بێگومان پەروەردگار پێغەمبەرو موسوڵمانەکانی سەردەخستو لەشکری قورەیشیەکان دەشکاو ڕێگای هەڵاتنیان دەگرتەبەرو دەیانقاچاند، پاشان کەسیان دەست نەدەکەوت یارمەتییان بداو بیانپارێزێ.

﴿[٢٣] سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً﴾ سەرخستنی خاوەن باوەڕان بەسەر کۆمەڵی کوفرو بێدینان دا، دابو نەریتێکی هەمیشەیی پەروەردگارە لەبوونەوەردا، هەمووکاتێ حەق سەردەخاو بەتاڵ تڕۆ دەکا، ئەوە عادەتو سوننەتی خودایەو ناگۆڕێ.

﴿[٢٤] وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً﴾ پەروەردگار بوو نەیهێشت قورەیشییەکان دەست لەموسوڵمانەکان بوەشێنن، هەڵو مەرجی ئەوەشی نەڕەخساند: کەموسوڵمانەکان شەڕ لەگەڵ کافرەکان بکەن!

﴿[٢٥] هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفاً أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ﴾ واتە: کافرەکانی قورەیشیو هاوپەیمانانیان کەبەراستی بێ بڕوانو یەکتاپەرستی ناکەنو ئێوەیان لەدیدەنی کابەو ئەنجامدانی مەراسیمی حەجو عومرە مەنع کرد. نەیانهێشت قوربانیو ئاژەڵە دیارییەکان بگەنە شوێنی خۆیانو سەربڕدرێن. ئەو ئاژەڵانەی پێغەمبەرو هاوەڵانی کردبویانن بەدیاری کابەو نیشانیان

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنۢ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ لَّقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

کردبوون حەفتا حوشتر بوون، دەبوایە بیرێنە (مینا) یان بەستی مەککەو لەوێ سەربڕدرێن، بەڵام قورەیشییەکان بەریان بەپێغەمبەرو هاوەڵانی گرتو نەیانهێشت بگەنە مەبەستی خۆیان: ﴿وَلَوْلا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کەلەمەککەدا ژمارەیەك پیاوی موسوڵمانو کۆمەڵێك ئافرەتی خاوەن باوەڕ هەبوون، بەنهێنی خودا پەرستیان دەکردو نەیان دەوێرا موسوڵمانبوونی خۆیان ئاشکرا بکەن، ڕێگەمان دەدان ئێوە فەتحی مەککە بکەن، دەستی ئێوەمان لەقورەیشیەکان نەدەپاراست، ئێوەمان بەسەر ئەوان دا زاڵ دەکردو لەبێختان دەردێنان!

بەڵام کۆمەڵێك پیاوو ئافرەتی موسوڵمان لەوانەی لەمەککەدا مابوونە وەو بەنهێنی خوداپەرستی خۆیان دەکرد، دەکەوتنە ژێر دەستو پێو تێدا دەچون، ئەوکاتە ئێوە خەفەتتان بۆیان دەخواردو تاوانی کوشتنی هەڵەو کەفارەتی کوشتنی هەڵەتان توش دەبوو. ﴿لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ بۆئەوەی

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًۢا ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الحُجُرَاتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَٰتَهُمْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمْتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

موسوڵمانان توشی دیلیو نارەحەتی نەبن، هەروەها بۆئەوەی ماوەبدرێ بەکافرەکان بەخۆیان دا بچنەوەو موسوڵمان ببن. ﴿لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴾ ئەگەر موسوڵمانەکان جیابکرانایەوە لەکافرەکانو لەناو مەککەدا نەمانایە، ئەوە بێگومان کافرەکانمان بەسزای خۆیان دەگەیاند، کوشتو برمان دەکردن، بەم رەنگە ئێوەمان بەسەردا زاڵ دەکردنو تێیان دەکەوتن تا قارەتان لێ دەبڕین وازتان لێ نەدەهێنان.

﴿[٢٦]إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمِ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ﴾ لەوکاتەدا سزامان دەدان، کە ئەو بێ باوەڕو بتپەرستانە کەللە رەقیو نەفامی خۆیان خستەکارو گوێیان بەبەڵگەو نیشانەو حیوارو مەنتیقی عەقڵ نەدا، تێکڕا وتیان سوێندمان بە (لاتو عوزا) ناهێڵین موسوڵمانەکان بێنە ناو مەککەوە، هەروەها نەیانهێشت لەسەرەتای ئاشتینامەی (حودەیبیە)دا رستەی (بسم الله الرحمن الرحیم)و (محمد رسول الله) بنوسرێ .. ئیتر ﴿فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً﴾ پەروەردگار ئارامیو پشوو درێژی خستە ناو دڵی پێغەمبەرو هاوەڵانیەوە، دەمارگیری نەیگرتن و بەمەرجو پێشنیاری کافرەکان رازی بوونو ئاشتینامەی حودەیبیەی لێ کەوتەوە: کەدەروازەی رزگارکردنی مەککە بوو، لەهەمان کات دا خودا رشتەی شایەتومانو بیروباوەڕی یەکتاپەرستنی لەدڵی موسوڵمانەکان دا بەهێزترکردو وای لێ کردن رێزی حەرەم بگرنو شەڕی تێدا نەکەن،

﴿[٢٧]لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لا تَخَافُونَ﴾ واتە: سوێندبێ، خودا خەونی پێغەمبەرەکەی بۆ بەڕاست گێڕا، ئەو خەونەی پێغەمبەر بینی بەهەق بۆی هاتە کایەوە ، ئەوەی بۆ هێنانەدی کە ئێوە لەساڵی داهاتوودا بەویستی خودا بەدڵنیاییەوە دەچنە ناو مەککەو تەوافی بەیت دەکەن، لەکەس ناترسن هەندێکتان سەرتان چاك دەکەنو هەندیکیترتان سەرتان کورت دەکەنەوە، بەدڵنیاییەوە بەبێترسو لەرز، کارەکانی عەمرەکردنی خۆتان ئەنجام دەدەن، لەچوونە ناو مەککەو لەمانەوەتان لەوێدا دڵنیاو بێ ترس دەبن! ﴿فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا﴾ خودا شتێکی زانی ئێوە نەتاندەزانی پەروەردگار زانا بوو بەوەی حیکمەتو بەرژەوەندی لەوەدایە ئەو سەرکەوتنە مەزنانەتان بۆ بخاتە ساڵی دوایی. ﴿فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحاً قَرِيباً﴾ پێش ئەوەش فەتحی خەیبەرتان بۆ دەستەبەر بکاو باری ئابووری خۆتانی پێ بەهێز بکەن.

﴿[٢٨]هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً﴾ پەروەردگار خۆی پێغەمبەری خۆی رەوانەکردوە زانیاری بەسوودو کردەوەی چاکی فێرکردوە، بۆ ئەوەی ئەویش بەخەڵکی رابگەیەنێ ئادەمیزاد شارەزا بکا بۆ رێبازی راستو ئایینی ئیسلام پەیڕەو بکەن، بۆ ئەوەی ئەو ئایینە گشتیو پیرۆزە بەسەر هەموو ئایینەکانی تردا باڵادەست بێ، یەکانگیریی خۆی دەستەبەر بکا، هەموو ئایینەکانی تر بسڕێتەوە، پەردە لەسەر بیروباوەڕی فەسادو پڕو پوچ هەڵبداتەوە.

﴿٢٩ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ موحەممەد رەوانەكراوی خوایەو، خودا هەڵیبژاردوەو رەوانەی كردووە بۆ ئەوەی ئادەمیزاد لەتاریكی كوفرو بێدینی رزگاربكا. ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾ ئەوانەی لەگەڵ ئەو پێغەمبەرەدان و شوێنی كەوتوون، جوانمەردن خاوەنی هەڵوێستی مەردانەن: لەگەڵ كافرو دوژمنانیان توندو تیژو رەق و سەرسەختن، تۆزقاڵێك موساوەمەو سازشیان نیە، هەركەسێك هاوەڵ بۆ خودا دابنێ و كافر بێ و زیان بەئایین و موسوڵمانان بگەیەنێ ئەوان دژی دەجەنگێن و بەدەستی پۆڵایین زەبری گورچكبڕی لێ دەدەن. ﴿رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ لەناو خۆشیان رەحمیان بەیەكتر هەیەو بەنەرمو نیانی مامەڵە لەگەڵ یەكتر دەكەن، رێز بۆ یەكتری دادەنێن و هەماهەنگ و هاریكاری یەكترن و وەكوو چینی دیوار یەكیان گرتووەو یەكیان پتەو كردووە، وەكوو ئەندامی جەستەیەك وان ﴿تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ دەیانبینی ئەوانە زۆر نوێژدەكەن و دڵسۆزن بۆ ئایین زۆربەی كاتیان لەركوع و سوجدەدان، هەوڵ و تەقەللای پاداش و رەزامەندیی خودایانە، بەتەما ئەوەن خودا لێیان رازی بێ و بەهەشتیان بداتێ. ﴿سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ لەئاكامی زۆر سوژدە بردنیان نیشانەو دروشمیان بەدەمو چاوەوە دیارە، رەنگی نورانی و هەیبەت و ویقارو رێزو حورمەتیان لێ دەتكێ، جوانمەردن و پیاوەتیان تێدا بەرجەستە بووە. ﴿ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ﴾ ئەو وەصفو ئەناو پەسنییەی هاوەڵان: كەباسكرا هەمان وەصفو پەسنیە كە لەتەورات و ئینجیل دا راگەیەندراوە .. ئەو هاوەڵانە لەسەرەتادا كەمو بێ هێزبوون و وردە وردە زیادیان كردو بەهێزبوون و پەل و پۆیان هاوێشت، وەكوو كشتوكاڵێك: لەسەرەتادا زەبوون و بێ وەچ بەڵام ووردە ووردە رەگ دادەكوتێ و گەش و نما دەكات و خۆهەڵدەپێچێ، وای لێ دێ كشتیارەكە پێی سەرسام دەبێ و سەرنجی كێش دەكا، هاوەڵانیش لەسەرتادا كەمو بێ هێز بوون گەشو نمایان كردو هێزو توانایان زیادبوو بۆ ئەوەی كافرەكان دڵتەنگ بن و خەفەتی پێ بخۆن! ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ پەروەردگار وادەی بەو ئادەمیزادانە داوە كە ئیمانیان بەخوداو بەپێغەمبەری هێناوە، وێڕای ئەوەش كردەوەی چاك ئەنجام دەدەن، وادەی پێداون كە لێیان خۆش ببێ و تاوانیان سڕپۆش بكا، پاداشتی چاكەیان زۆربكاو بیانخاتە ناو بەهەشتەوە.

كۆتایی سورەتی الفتح

سورەتی (الحجرات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ ئەی ئەو كەسانەی كەئیمانداری راستەقینەن و لەناخەوە بڕواتان بەپەیامی پێغەمبەران هێناوە، دەست پێشخەری مەكەن و پێش حوكمی خوداو پێغەمبەری خودا هیچ بڕیارێك مەدەن، لەخۆتانەوە بێ بەڵگەودەلیل حوكم دەرمەكەن و بڕیار مەدەن، چونكە وێدەچێ حوكم و بڕیارەكەتان هەڵە بێ و زیانی لێ بكەوێتەوە! لەهەموو كارو كردەوەیەكتان دا لایەنی خوداتان لەبیر بێ ولەخودا بترسن، شتێك مەكەن خوداو پێغەمبەری خودا بڕیاریان لەسەر نەدابێ بۆ خۆتان یاسا بۆ خۆتان دامەنێن بێگومان خودا شنەوایە بۆ هەموو قسەو گوفتارێكتان ئاگاداری هەموو كارو كردەوەیەكتانەو هیچی لێ گوم نابێ و هیچی لێ تێك ناچێ.

﴿٢ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ ئەی ئەو كەسانەی بڕوای ساغتان هەیە بەتاك و تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەد! هەركاتێ ویستتان ئاخاوتن لەگەڵ پێغەمبەردا بكەن بەئەدەب و حشمەتەوە قسەی لەگەڵ دا بكەن، مەنەڕێنن و دەنگتان بەسەر دەنگی ئەودا بەرز مەكەنەوە، چونكە نەراندن و دەنگ بەرزكردنەوە لەقسەكردندا نیشانەی كەم ئەدەبی و بێ رێزییە، لەسەرە خۆیی و دەنگ نزمكردنەوە لەئاخاوتن دا نیشانەی ویقارو ئەدەبە، ﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ﴾ ئەگەر قسەتان لەگەڵ پێغەمبەردا كرد بەئەدەبەوە بانگی لێ بكەن و

نازناوی بۆ بەکاربێنن، بەهێدیو لەسەرەخۆیی بە(یا رسول الله)و (یا نبي الله) بانگی لێ بکەن، وای بانگ مەکەن کە خۆتان لەناو خۆتاندا بانگ لەیەکتری دەکەن، ﴿أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ پەروەردگار نەی لێ کردون لەوەی لەڕووی پێغەمبەردا دەنگ بەرز بکەنەوە، نەوەکو ئەو دەنگ بەرزکردنەوە پاداشتی کردەوەکانتان پوچ بکاتەوە، یا نەوەکوو بێ ڕێزی نواندان لەروی پێغەمبەردا سەربکێشێ بۆ کوفرو بێدینیو ئێوەش بەخۆتان نەزانن، ﴿[3] إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ بێگومان ئەوانەی لەلای پێغەمبەرﷺ دەنگی خۆیان نزم دەکەنەوەو بەهێواشی قسەی لەگەڵ دەکەن ڕێزو حورمەتی پێویستی لێ دەگرن، ئەوانە خودا دڵی پاڵفتە کردونو لەبۆتەی داون بۆ تەقواو خوداپەرستی.. ئەمجار پەروەردگار رەخنە لەوانەدەگرێ کەدەهاتن لە دوورەوەو لەدەرەوەی ماڵەکانی پێغەمبەرەوە بەدەنگی بەرز بانگیان لێ دەکردو دەیانگوت: ئەی موحەممەد! وەرە دەرەوە ئیشمان پێتە، رەهنومایان دەکا بۆ شێوە هەڵسو کەوتێکی ترو چاوەڕوانکردنی پێغەمبەر تاخۆی تەشریفی لەماڵ دەردەچێ.

دەفەرموێ: ﴿[4] إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ بێگومان ئەوانەی لەدوورەوە لەدەرەوەی ماڵەکانی خێزانەکانت بانگت لێ دەکەن زۆربەیان، واتە: هەموویان نەزانونو ئادابو وصوڵ نازانن، نەفام وتەبیات وشكو گەڵحۆن ڕێزو تەقدیر پەیڕەوناکەن.

﴿[5] وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەگەر ئەوانە دانیان بەخۆدا بگرتایەو ئارامیان هەبوایە تا تۆ بەشێوەی ئاسایی دەهاتیە دەرەوە بۆ ناویان ئەوسا قسەو باسی خۆیانیان لەگەڵدا بکردیتایە، ئەگەر صەبریان بگرتایە تا تۆ بەشێوەی عادەتی دەهاتیە ناویان بەو شێوە نەفامیە جارسیان نەکردیتایە خێرو خۆشی دەبوو بۆیانو بەرژەوەندیی دونیاو قیامەتیان بۆ دەستەبەر دەبوو، چونکە ئەو کاتە موراعاتی ئەدەبو ڕێزلێنان لە پێغەمبەریان بەرچاو دەگرتو ئەرکی سەرشانی خۆیان ئەنجام دەدا، پەروەردگار لێبوردەو تاوانپۆشە خاوەنی ڕەحم و بەزەییە بۆ

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۖ فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

بەندەکانی ئەگەر تۆبە بکەنو جارێکی تر ئەو هەڵسوکەوتە دووبارەنەکەنەوە لێیان خۆش دەبێ.

﴿[6] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە بەخوداو پەیامی پێغەمبەرﷺ ئەگەر فاسیقو بێ ویژدانێك هاتە لاتانو هەواڵێکی پێ ڕاگەیاندن، یەکسەر پێی بڕوا مەکەن، لەناوەڕۆکی هەواڵەکە بکۆڵنەوەو ئەم دیوو ئەودیوی بکەن، هەوڵ بدەن بگەنە حەقیقەتو واقیعو ڕاستیتان بۆ دەربکەوێ، دەمو دەس لەسەر بڕیاری فاسیقو درۆزن بڕیار دەرمەکەن، تا حەقیقەتو ڕاستیتان بۆ دەرنەکەوێ هەڵوێست وەرمەگرن. نەوەکوو لەهەڵوێست وەرگرتنی بەپەلەو بڕیاردانی خێراییو بێ لێ وردبوونەوە زیان بەکەسانی دیکە بگەیەنن و بەناڕەوا خەڵکی بێ تاوان توشی چورتمو گێرەو کێشە بکەن، ئێوە ئاگاداری وەزعو حاڵی ئەوان نینو بەبیستنی هەواڵی بێ بناغە حوکم دەربکەنو بێ تاوان توشی زیان ببێ ئەو کاتە ئێوە لەکردەوەی خۆتان

پەشیمان دەبنەوە ؛ خۆزگە دەخوازن‌و دەڵێن: سەد بریا ئەوەمان نەکردایە.

﴿٧ وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الأَمْرِ لَعَنِتُّمْ﴾ بزانن: ئێوە پێغەمبەری خوداتان لەناودایە، ڕێزی لێ بگرن پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیریەکانی بن، بێگومان ئەو باش دەزانێ بەرژەوەندی ئێوە لەچیدایە، قسەی پڕوپوچ مەکەن‌و بەبێ لێکۆڵینەوەو توێژینەوە دەم‌و دەست بڕیار بەسەر کەسدا مەدەن، چاوەڕوان بن ئاخۆ پێغەمبەر چیتان پێ دەڵێ‌و چ ڕێ‌و شوێنێکتان بۆ دادەنێ .. بێگومان پێغەمبەر ئەگەر بێتو بەگوێی ئێوەبکا لەزۆر لەو شتانەی خەبەری دەدەنێ‌و ئەو ڕایانەی بۆی دەردەبڕن لەئاکامدا تووشی ناخۆشی‌و تەنگو چەڵەمە دەبن، دەکەونە ناو تاوان‌و هیلاکەتەوە. ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُوْلَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾ واتە: بەڵام خودا ئیمانی لەدڵی برێکتان دا خۆشەویست کردووەو جوانی کردوە، بۆیە بەبیستنی هەواڵەکە وەلیدی کوڕی عوقبەو هەواڵی تر پەلەناکەن لەبڕیاردان‌و هەڵوێستی نامەسئولانە وەرناگرن‌و تۆمەتی خراپ پاڵ کەسانی دیکە نادەن، چونکە خودا ئیمان‌و باوەڕی لەهەموو شتێك لەلا خۆشەوییست تر کردوون‌و لەدڵتاندا جێگیری کردوەو ریشەی داکوتاوە، کوفرو فیسق‌و بێدینی لەلا دزیوکردون‌و بەهیچ جۆرێك سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا ناکەن‌و سنوور شکێنی ئەنجام نادەن. ئەمەش هەمووی:

﴿٨ فَضْلاً مِنْ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ فەضل و نیعمەتی خودایە بۆ ئێوە بەمەحضی بەزەیی‌و رەحمەتی خۆی ئیمانی لەلا خۆشەویست کردون‌و بێدینی لەلا دزیو کردون. خودا زاناو ئاگادارە بەسەر هەموو روداوێکی رابووردوو داهاتوودا هیچی لێ گوم نابێ،

﴿٩ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ هەرکاتێ دوو لایەنی موسوڵمان بەشەڕهاتن‌و دژ بەیەك وەستان پێویستە لەسەر کاربەدەست‌و پیاو ماقوڵ‌و بەرپرسی موسوڵمانان خێرا بچن بەپیر کێشەکەوەو هەوڵ بدەن بەنەصیحەت‌و ئامۆژگاری شەڕو نیزاعەکە دابمرکێننەوە، هۆکاری بەرپابوونی دژایەتیەکە قەلاچۆ بکەن‌و شك‌و گومان لەدڵی هەردوولا دەربهاوێن ..! ﴿فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ﴾ ئەگەر لایەکیان وازی نەهێناو هەر سوور بوو لەسەر یاخی بوون‌و تەجاوزکاری خۆی‌و دەستدرێژی دەکردە سەر هێزو لایەنەکەی‌تر، ئەوە بەهەموو هێزو تواناتانەوە دژی لایەنی یاخی بوو، دەستدرێژی کار بوەستن‌و شەڕی لەگەڵ بکەن تا مل دەداو پابەندی یاسای خودا دەبێ‌و ئاشتی قەبوڵ دەکا، موسوڵمانان هەقە لەم جۆرە کاتانەدا هەڵوێستیان هەبێ‌و نەهێڵن ئاگری شەڕو فیتنە هەڵ بهایسێ بەڵکوو دەبێ هەوڵ بدەن دیاردەی شەڕو هەرا نەهێڵن‌و ریشەی فیتنە لەبێخ دەربێنن، جا ئەگەر بەبێ بەکارهێنانی چەك مەبەستەکە هاتەدی، ئەوە باشە ئەگینا چەك‌و هەموو هێزو توانایەکی دەستەبەر بوو وەکاردەخەن. جا ﴿فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ ئەگەر لایەنی یاخی بوو وازی لەشەڕەنگێزی هێناو ملی دا بۆ ئاشتی‌و رازی بوو بەشەریعەتی خودا، ئەوە ئێوەی موسوڵمان صوڵحی نێوانیان بکەن‌و بەعەدالەت رێکیان بخەنەوە، بێگومان خودا هەمیشە عەدالەتکاری خۆش دەوێ‌و رێزی عەدالەتکاران لای خودا زۆرو بێ شمارە.

﴿١٠ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ موسوڵمانان برای ئایینی یەکترن، پەیوەندی ئایین بەیەکیەوە بەستوون‌و کۆی کردوونەتەوە، کەواتە صوڵحی نێوان براکانتان بکەن‌و رێکیان بخەنەوە، لەهەموو هەڵسوکەوتێکیشتان دا تەقوای خودا بکەن‌و لایەنی رەزامەندیی خوداتان لەیاد بێ، پابەندی هەق‌و عەدالەت بن ناوبژی کردن ونێوان کردنتان عەدالەتکارانە بێ، مافی هیچ لایەنێك بۆ لایەنەکەی تر پێشێل مەکەن، پابەندی فەرمان‌و جڵەو گیریەکانی خودا بن بۆ ئەوەی رەحمتان پێ بکرێ.

﴿١١ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْراً مِنْهُمْ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاك وتەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرێتی موحەممەد هێناوەو خۆتان بەشوێنکەوتووی پەیامی دەزانن، باهیچ گەل‌و نەتەوەیەك

هیچ دەستەو تاقمێك گاڵتە بەدەستەو تاقمی تر نەكا، چونكە لەوانەیە گاڵتەپێكراو لەگاڵتەكار چاكتر بێ‌و لای خودا ڕێزی زیاتر بێ، وێدەچێ ئەو كەسەی گاڵتەی پێدەكرێ لای خودا خۆشەویستتر بێ لەو كەسەی گاڵتەكە دەكا. ﴿وَلا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْراً مِنْهُنَّ﴾ باهیچ ئافرەتێك گاڵتە بەهیچ ئافرەتێكی تر نەكا، چونكە لەوانەیە گاڵتەپێكراو لەگاڵتەكەر چاكتر بێ، زۆر جار ئەو ئافرەتانەی گاڵتە بەئافرەتانی تر دەكەن‌و پێیان پێدەكەنن‌و خۆیان بەچاك‌و بێ عەیب دەزانن ئەوان خۆیان عەیبدارو لەككەدارن‌و گاڵتەپێكراوەكان لەوان باشترن. ﴿وَلا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ تانەو تەشەر لەكەسی دیكە مەدەن، عەیب‌و عار لەیەكتری مەگرن، چونكە ئادەمیزاد هەموو برای یەكترن لەباوك‌و دایكێك كەوتونەوە، كەسێك تانەو تەشەر لەبرای موسوڵمانی بدا وەكوو ئەوە وایە تانە لەخودی خۆی بدا. ﴿وَلا تَنَابَزُوا بِالأَلْقَابِ﴾ ئەی موسوڵمانان! نەكەن نازناوی سووك‌و ناشیرین لەیەكتری بنێن، هەر نازناوو لەقەبێك كابرا پێی ناخۆش بێ نابێ بەوە بانگی لێ بكەی، ﴿بِئْسَ الاِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الإِيمَانِ﴾ بەڕاستی دوای ئیمانهێنان‌و موسوڵمان بوون ناشیرینە ئێوە بەنازناوی ناشیرین بانگی یەكتر بكەن‌و لەقەبی ناخۆش لەیەكتری بنێن، ئەوە فیسق‌و تاوانە خۆتانی لێ بپارێزن. ﴿وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ كەسێك واز لەو تاوانانە نەهێنێ‌و تۆبە نەكا ئەوە پێری ستەمكارانەو عەزابی دۆزەخی بۆ خۆی دەستەبەركردووە. چونكە بەردەوام بوون لەسەر تاوان دەبێتە هۆی كافر بوون!

﴿[١٢]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ﴾ ئەی ئەوانەی ئیمانتان بەتاك‌و تەنهایی خودا هێناوەو شوێن پەیامی ئیسلام كەوتوون‌و محمد ﷺ بەپێغەمبەر دەزانن، خۆتان لەزۆر شك‌و گومان بپارێزن، لەخۆتانەوە بەبێ بەڵگەی بەهێز گومانی خراپ بەموسوڵمانان مەبەن، وەڵێ گومانی خراپ بردن بەكەسانی خراپ‌و ڕەوشت ناشیرین دروستە بۆ ئەوەی خۆی لێ بپارێزێ، بەڵام نابێ لەسەر ئەو گومانە قسەی ناڕاست هەڵچنێ‌و غەیبەت‌و بوختان ئەنجام بدا، چونكە هەندێ لەگومان تاوانەو لەككەدار كردنی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ ۞ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

موسوڵمانەو دەبێتە هۆی لێ ڕەنجانی پەروەردگار. ﴿وَلا تَجَسَّسُوا﴾ جاسووسی بەسەر یەكترەوە مەكەن ولەعەیب‌و عاری یەكتری مەكۆڵنەوە، هەوڵ مەدەن نهێنی‌و كەم‌و كوڕی براكانتان بخەنەڕوو، گوێتان هەڵمەخەن بۆگفتوگۆی كەسانی دیكە كە پێیان ناخۆشە گوێیان لێ بگرن ﴿وَلا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُ؟﴾ با هیچ كەس لەئێوە باسی خراپەی كەسانی تر لەئێوە نەكا، جا باسكردنەكە بەڕاستەوخۆ بێ یان ناڕاستەو خۆ بێ، باسی خودی خۆی یا باسی منداڵ‌و خێزانی بێ، یان هەر شتێك پەیوەندی بەوەوە هەبێ چونكە باسكردنی كەسانی دیكە بەخراپە دەبێتە هۆی دڵڕەنجانی باسكراوەكەو حیقدو كینە لەدڵیاندا بەدی دێنێ. ئەمجار پەروەردگار غەیبەت كردنی شوبهاندوە بەخواردنی گۆشتی برای مردووی بۆ ئەوەی موسوڵمانان ڕاچڵەكێنێ‌و قێزیان لەغەیبەتكردن بێتەوە، چونكە خواردنی گۆشتی ئادەمیزاد تەبیعەتی سەلیم قێزی لێ دەكاتەوە چ جایی بەمردوییش‌و جگە لەوەی كە لەشەرعیشدا حەرامە !! ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ﴾

تەقوای خوداتان هەبێ‌و بترسن لەبێگوێی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی، خۆتان لەسزاو تۆڵە بپارێزن قێزتان لەغەیبەت بێ‌و توخنی نەکەون، بێگومان خودا تۆبە وەرگری‌و بەزەیی دێتەوە بەوانەی لەتاوان دەگەڕێنەوەو پشت بەخوا دەبەستن .

﴿١٣ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ ئەی ئادەمیزاد بەگشتی بەهەموو چین‌و توێژو ڕەچەڵەک‌و نژادو ڕەنگ‌و زوبانتانەوە کەدابەش بوون بەسەر چەندەها هۆزو گەل‌و تاقم‌و کۆمەڵەوە، هەر گەلەی بەزمانێك دەدوێ‌و لەشوێنێکی سەر زەوی نیشتەجێیە، هەیە ڕەش پێستەو هەیە سوورەو هەیە سپی‌و هەیە گەنم ڕەنگ، هەمووتان لەبنەڕەتدا لەدایك‌و باوکێك بەدی هاتوون‌و وەچەو نەوەی ئادەم‌و حەوان، ئادەمیش لەگڵ دروستکراوە. کەواتە پەرتەوازە مەبن‌و کێشەو دووبەرەکی مەخەنە نێوانتانەوە نێوەمان کردوە بەو هەموو هۆزو گەل‌و نەتەوە جیاجیایانە بۆ ئەوەی یەکتری بناسن‌و بەیەکتر ئاشنابن، نەك بۆ ئەوەی کێشەتان تێبکەوێ‌و دژ بەیەکتر بوەستن، وشانازی بە بنەماڵەو هۆزو عەشیرەتەوە بکەن، خۆتان بەسەر یەکتردا هەڵبنێنەوە؛ بەکورتی هەمووتان خودا دروستی کردوون‌و کردوونی بەگەل‌و هۆزو خێڵ‌و بنەماڵە بۆ یەکتر ناسین نەك خۆبەزلزانین‌و خۆهەڵنانەوە بەنژاد! ڕێزو گەورەیی نێوانتان بەتەقواو خوداپەرستییە، کێ زیاتر لەخودا بترسێ‌و تەقوای هەبێ ئەوە ڕێزدارترە، واز لەخۆبەزلزانی‌و خۆهەڵنانەوە بێنن، بێگومان خودا زانایە بەحاڵ‌و نهێنی‌و کارو بارتان، خەبەرداره بەئاشکراو نهێنیتان، هیچی لێ گوم نابێ.

﴿١٤ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ هەندێ لەعەرەبە سارانشینەکانی بەنی ئەسەد لەساڵانی گرانیدا هاتنە مەدینەو شایەتومانیان هێنا بەڵام لەناخەوە موسوڵمان نەبوو بوون، دەستیان کرد بەمنەت کردن بەسەر پێغەمبەردا دەیانگوت: ئەوە ئێمە دژت نەوەستاین‌و بەئارەزووی خۆمان ئیمانمان پێهێنای وەکوو فلان هۆزو فیسار خێڵمان نەکرد شەڕت لەگەڵ بکەین بەرەنگارت ببینەوە، دەسابێنە لەماڵی زەکات بەشی باشمان بدەرێ..! ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ئەوە ئێوە ئیمان نەچووەتە ناو دڵتانەوە بەڵکوو بەرواڵەت خۆتان بەموسوڵمان نیشان دەدەن، کەواتە مەڵێن؛ ئیمانمان هێناوەو باوەڕی ئیسلامی لەدڵمان دا جێگیر بووە، بەڵکوو بڵێن گەردن کەچت بووین‌و خۆمان تەسلیم کردووە، ئێوە هێشتا ئیمان نەچووەتە ناو دڵ‌و دەروونتانەوە چونکە ئەگەر ئیمانی ڕاستەقینە لەناختان دا جێگیر بوایە لەهەڵسوکەوتتاندا ڕەنگی دەدایەوەو ناکارو ڕەفتارتان بەشێوەیەکی تر دەبوو. ﴿وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەگەر ئێوە بەڕاستی تاعەتی خودا بکەن، دڵسۆزانە ئەرکی سەرشانی خۆتان ئەنجام بدەن، بڕوای ڕاست‌و دامەزراوتان هەبێ ئەوە پڕاو پڕ پاداشتتان دەدرێتەوەو هیچ لەپاداشتتان کەم ناکرێتەوە، کەوابێ پاداشتی خۆتان پوچ مەکەنەوە دڵسۆزانە ئەرکی سەرشانتان ئەنجام بدەن !

﴿١٥ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ بەڕاستی موسوڵمانانی ڕاستەقینە هەر ئەوانەن، کە ئیمانێکی ڕاست‌و ڕیشەییان هێناوەو بڕوای تەواویان بەتاك‌و تەنهایی خوداو پێغەمبەرێتی (موحەممەد) هەیە، لەدڵیان دا ئەم باوەڕە چەسپیوە بەزوبان ئیقراری پێ دەکەن‌و لەکردەوەکانیان دا ڕەنگ دەداتەوە .. ئەمجار پاش دەستەبەربوونی ئەم ئیمانە ئیتر شك‌و گومان‌و لاوازی رووی تێنەکردوون‌و لەسەر بیروباوەڕی خۆیان بەردەوام بوون، بەماڵ‌و گیانی خۆیان لەپێناو ئایینی خوادا تێکۆشاون، هەوڵیان داوە خودا لەخۆیان ڕازیی بکەن‌و ئاڵای (لاالـه الا الله) بەرزبێتەوەو بەئازادی بشەکێتەوە، ئائەوانە موسوڵمانی ساغ‌و خوداناسی ڕاستەقینەن، نەك ئەو عەرەبە سارانشینانەی بەرواڵەت ئیسلام بوبوون وەلێ ئیمان نەچووبووە ناو دڵیانەوە!

﴿١٦ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: بۆچی ئێوە خودا ئاگادار دەکەن بەسەر ئایینی خۆتان دا؟ وادەزانن خودا نازانێ چیتان لەدڵ دایە؟ ئانا وامەزانن خودا

ئاگاداری نهێنی ناو دڵتانەو دەزانێ چی تێدایە، نەك هەر ئەوەندە بەڵكوو خودا دەزانێ ئاسمانەكان‌و زەوی چییان تێدایە، هەر لەزەڕڕە هەتا مەجەڕە ئاگاداری هەموانیانە وردو دروشتی ئەم بوونەوەرەی ئاگا لێیە.

﴿١٧ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: موسوڵمان بوونی خۆتان مەكەنە منەت بەسەرمەوە، چونكە سودی ئیمانهێنانەكەتان بۆ خۆتانە، بەڵكوو خودا منەت دەكا بەسەر ئێوە دا سەبارەت بەوەی كە هیدایەتی داون بۆ ئیمانهێنان‌و تەوفیقی داون بۆ ئەوەی قبوڵی ئایین بكەن، ئەگەر راست بكەن ئێوە ئیمانتان هێنابێ! واتە: ئێوە درۆ دەكەن ئیمانتان نەهێناوە هەر بەڕواڵەت موسوڵمان بوون!

﴿١٨ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ بێگومان خودا ئاگادارە بەهەموو نهێنی‌و ئاشكراییەك لەناو ئاسمانەكان‌و زەوی‌دا، لەوانە ئەو نهێنی‌و شاراوانەی ناو دڵی ئادەمیزاد، خودا ئاگادارە بەسەر هەموو هەڵسوكەوت‌و ئاكارو رەفتارێكتان دا.

كۆتایی سورەتی الحجرات

سورەتی (ق)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ ق﴾ هێنانی ئەم جۆرە پیتانە لەسەرەتای هەندێ لەسورەتەكانی قورئاندا چەند مانایەك دەبەخشێ وێچووتر مانا ئەوەیە: پەروەردگار تەحەددای عەرەب‌و غەیری عەرەبی كردووە كەبتوانن نموونەی قورئان یان دە سورەتی بەڵكوو سورەتێكیشی بخەنە ڕوو، ﴿وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ سوێندم بەقورئانی پڕ خێرو بەرەكەت‌و بەرزو پیرۆز بێ، ئەتۆ ئەی موحەممەد پێغەمبەری‌و رەوانەكراوی بۆ سەر ئەو قورەیشییانەو هەموو ئادەمیزادو جندۆكە، ﴿٢ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ﴾ بەڵكوو كافرەكانی قورەیش سەرسام بوون لەوەی كە

سُورَةُ قٓ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْءَانِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكَٰفِرُونَ هَٰذَا شَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِندَنَا كِتَٰبٌ حَفِيظٌۢ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِىٓ أَمْرٍ مَّرِيجٍ ﴿٥﴾ أَفَلَمْ يَنظُرُوٓا إِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ جَنَّٰتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَٰبُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَٰنُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَٰبُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِى لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

لەڕەگەزی خۆیان پێغەمبەرو ترسێنەر بێتە سەریان‌و بانگەوازییان بكا بۆ یەكتاپەرستی، شتەكەیان لەشك‌و گوماندا نەهێشتەوە بەڵكوو بەئاشكرا وتیان: ئەمە كە (محمد) پیاوێكە وەكوو خۆمان‌و لەڕەگەزی خۆمانەو لافی پێغەمبەرێتی لێ دەدا شتێكی سەرسوڕهێنەرەو ئێمە لەبەرامبەریدا سەرسامین!

﴿٣ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ﴾ ئایا كە ئێمە مردین وبووینەوە بەخاك‌و خۆڵ جارێكی دی زیندودەكرێینەوە؟ بەڕاستی ئەو زیندوبوونەوەمان‌و رابوونی قیامەتمان شتێكی دوورەو عەقڵ وەری ناگرێ‌و مومكین نیە شتی وا ڕوو بدا!!

ئەمجار پەروەردگار رەددیان دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿٤ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ﴾ بێگومان ئێمە بەزانیاریەكی تەواو زانیومانەو دەزانین خاك چۆن جەستەی خواردون‌و چۆن رزیون‌و چیان بەسەر هاتووە، هەموو حاڵ‌و وەزع‌و روداوو بەسەر هاتیان پێش مردن‌و دوامردنیان لای ئێمە لەلەوحولمەحفوظدا و نوسراوەو ئاشكراو عەیانەو هیچمان لێ گوم نەبووە.

﴿٥بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ﴾ کافرەکانی مەککە لەراستیدا قورئان بەدرۆدەخەنەوەو بڕوا بەپێغەمبەریەتی موحەممەدﷺ ناکەنو بەبێ بەڵگەو لێ وردبوونەوە پشت لەبانگەوازیی ئیسلامیی هەڵدەکەنو ئەو پەیامە پیرۆزە رەتدەکەنەوە. ئەوان دەربارەی ئیسلام لەحاڵەتی سەرلێشێواوی‌و راڕایی دان، دەمێك دەڵێن: قورئان سیحرەو محمد ساحیرە، جەلێك یەژن: قورئان شیعرەو محمد شاعیرە.

﴿٦أَفَلَمْ يَنظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ﴾ ئایا ئەو کافرانە بۆچی سەیری ئاسمان ناکەن لەژوور سەریانەوە چۆنمان دروست کردووەو بەبێ کۆڵەکە رامان گرتووە، چۆن ئەو ئاسمانە بەرفراوانە: کە هەر خودا دەزانێ چەندەوە چۆنە بەبێ درزو کونو کەلەبەرە، دەسەیری بکەن‌و بیر لەدەسەڵاتی خودا بکەنەوە.

﴿٧وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ هەروەها بۆچی ئەوانە سەیری زەوی ناکەن‌و لێی وردنابنەوە بزانن ئێمە چۆن رامان خستوەو بەرفراوانمان کردوە، کێومان لەسەر داکوتاون بۆ ئەوەی جەم‌و جوڵ‌و لەرزە بەدانیشتوانی سەری نەکا، نەیانهەژێنێ‌و رایان نەتلەقێنێ گیانلەبەران لەسەری هەست بەئارامی بکەن. ئەمجار بۆ ناڕوانن ئێمە لەسەر زەوی چۆن ئەو هەموو دارو درەخت‌و گیاو گوڵ‌و گوڵزارەمان رواندووەو دیمەنی زەویمان پێ رازاندۆتەوە، لەهەموو جۆرێك نێرو مێمان تێدا خولقاندون، ﴿٨تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ﴾ بۆ رێنمایی ئادەمیزاد بۆ ئەوەی بەندە گەڕاوەو تۆبەکارەکان، تێیان رامێنن‌و بیریان لێ بکەنەوە،و زیاتر ئیمانیان بەهێز بێ‌و پتر خودا پەرستی بکەن. ﴿٩وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ﴾ با ئەو خەڵکە لەدەسەڵات‌و توانایی ئێمە وردببنەوە، بڕوانن چۆن ئێمە لەبەرزاییەوە ئاوێکی پڕ فەڕو بەرەکەتمان باراندووە، بەوە دارو درەخت‌و روەکمان رواندووە، باغ‌و نزارمان پێك هێناوە، دانەوێڵەو بەروبومی جیاجیامان پێ هێناوەتە دی، دانەوێڵە ئێوە دەیچێنن بەباران پێدەگاو دوایی دەیدورونەوەو دەیکەنە بژێو .

﴿١٠وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ﴾ هەروەها بەناو دارخورمامان رواندوە کەدەیبینن چەند بەرزو جوانە، میوەکەی زۆرو چین چین لەسەر یەك دەکەوێ.

﴿١١رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ﴾ بۆ ئەوە ببێتە رزق‌و رۆزی بۆ بەندەکانم، سوپاسی پەروەردگاریان بکەن لەسەر ئەو نازونیعمەتانە، ئێمە بەو بارانە وڵاتی مردوو روت‌و سوتەمەڕۆ زیندوودەکەینەوە، گیاوگژو دارو درەختی تێدا دەروێنین، هەر بەو جۆرەش ئێوەی ئادەمیزاد دوای مردن زیندودەکەینەوە .

﴿١٢كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ١٣وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ١٤وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ﴾ لەپێش قورەیشییەکاندا زۆر گەل‌و نەتەوەی تر هاتنی قیامەتیان بەدرۆخستەوە خودا تۆڵەی لێ ستاندون‌و لەناوی بردوون، قەومی نوح (نوح)یان بەدرۆخستەوە، خودا بەتۆفان لەناوی بردن، قەومی فیرعەون پەیامی موسایان رەتکردەوە لەدەریادا خنکاندمانن. ﴿أَصْحَابُ الرَّسِّ﴾ ئەو خێڵەیە کەلەسەر بیرێکی هەڵنەچنراو لەوڵاتی یەمامە نیشتەجێ بوون ئاژەڵداریان دەکرد، بتیان دەپەرست. هەندێکیش پێیان وایە ئەو گەلە (اصحاب الأخدود)ن پەروەردگار ئەم خێڵەو قەومی ئەمودو ئەهلی مەدیەن‌و ﴿أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ﴾: کە قەومی شوعەیب بوون لەسەر ئیمان نەهێنانیان، بەناڵەو گرمە لەناوی بردن، هەروەها قەو می عاد کە گەلی هود بوون بەرەشەبای بەشیدەت، گەلی (لوط) بەرەشەبای بەهێزو بەردبارانو رۆچوونی زەوی لەناوبران. قارون‌و دارودەستەکەی بەزەویدا رۆچوون‌و فەوتێنران، هەموو ئەو گەل‌و نەتەوە پێشینانە سەرپێچیان کردو پەیامی پێغەمبەرەکانیان رەتکردەوە، خودا هەڕەشەی خۆی هێنایەدی‌و لەناوی بردن.

﴿١٥أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ ئایا ئێمە کەلەسەرەتادا ئادەمیزادمان دروست کرد، یان ئێمە: کە لەسەرەتادا بوونەوەرمان هێنایە وجوود، پێوەی ماندوو بوین؟! نەخێر هیچ ماندوبوونێکمان بەخۆمانەوە نەدی زۆر

بەسانایی دروستکردنی یەکەمجارمان ئەنجام دا، ئەدی چۆن ئێمە ناتوانین دوای مردنی ئادەمیزاد جارێکی تر زیندویان بکەینەوە؟!

﴿[١٦] وَلَقَدْ خَلَقْنَا الإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ واتە: سوێندم وابێ ئێمە ئادەمیزادمان بەدیهێناوەو هەموو کاروبارێکی دەزانین چۆنەو چۆن نیە، تەنانەت ئەو خەتەرەو خەیاڵانەی بەدڵیدا دێن لەئێمە شاراوە نین‌و زۆر بەباشی ئاگامان لێیەتی، ئێمە لەڕەگی لاملی خۆی لێی نزیکترین، چۆن ئاگاداری نهێنی‌و خەتەرەی ناو دڵی نین؟ ئیبنو کەثیر دەفەرموێ: مانای ﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ ئەوەیە فریشتەی خودا لەڕەگی لاملی ئادەمیزادە کە خۆی لێ ی نزیکترن، هەموو چاکەو خراپەیەکی دەنووسن‌و هیچیان لێ فەرامۆش نابێ.

﴿[١٧] إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ﴾ واتە: ئێمە لەئادەمیزاد لەڕەگی لاملی نزیکترین لەو کاتەدا دوو فریشتەی چاودێر بەسەریەوە لەراست‌و چەپیەوە گوفتاری دەبیستن‌و کردەوەی دەبینن‌و تۆماری دەکەن، فریشتەی لای راستی چاکەکانی تۆمار دەکاو فریشتەی لای چەپی خراپەکانی دەنووسێ، ﴿[١٨] مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ هیچ وتەیەکی لەدەم دەرناچێ ئیللا فریشتە وائامادەباشە بەلایەوەو دەینووسێ، فریشتەی لای راستی چاکەکانی دەنوسێ‌و فریشتەی‌لای چەپی خراپەکانی تۆمار دەکا، هەموو وتەو سرتەو جم‌و جوڵێکی کۆنترۆڵەو تۆمار دەکرێ. ﴿[١٩] وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ ئێش‌و ئازارو تەنگ‌و چەڵەمەی مردن هات‌و یەخەی گرتن‌و تاساندنی ئەوکاتە هەموو مرۆڤێك بۆی دەردەکەوێ کە ئەو هەواڵ‌و وادەو بەڵێنانەی پێغەمبەرەکان رایان گەیاند بوو دەربارەی زیندوبوونەوەو حیساب‌و لێکۆڵینەوەو حەشرو نەشرو بەهەشت‌و دۆزەخ هەموو حەقن‌و هیچ گومانێکیان تێدا نیە، ئا ئەو مردنە یان ئەو حەق‌و راستی‌یە ئەوەیە: کە تۆ ئەی ئادەمیزاد خۆت لێ گێل دەکردو لێ ی هەڵدەهاتی، بەهەندت نەدەگرت‌و بایەخت پێ نەدەدا.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِۦ نَفْسُهُۥ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ ٱلْوَرِيدِ (١٦) إِذْ يَتَلَقَّى ٱلْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ قَعِيدٌ (١٧) مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ (١٨) وَجَآءَتْ سَكْرَةُ ٱلْمَوْتِ بِٱلْحَقِّ ۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ (١٩) وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْوَعِيدِ (٢٠) وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ (٢١) لَّقَدْ كُنتَ فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ (٢٢) وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ (٢٣) أَلْقِيَا فِى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ (٢٤) مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ (٢٥) ٱلَّذِى جَعَلَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلشَّدِيدِ (٢٦) ۞ قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَٰكِن كَانَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ (٢٧) قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ (٢٨) مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَآ أَنَا۠ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ (٢٩) يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ ٱمْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ (٣٠) وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ (٣١) هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ (٣٢) مَّنْ خَشِىَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ (٣٣) ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُلُودِ (٣٤) لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ (٣٥)

﴿[٢٠] وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ﴾ فوو کرا بەکەڕەنای صوردا بۆ زیندوبوونەوەی قیامەت ئەو کاتە کاتێکە سەخت‌و دژوارو ترسناکە، ئەوە ئەو رۆژەیە: کە خودا هەڕەشەی پێ لەبەندەکانی کردووە، کافرەکانی پێ ترساندووە کە ئادەمیزاد زیندوبوونەوە لەگۆڕەکانیان هاتنە دەرێ ئەمجار راپێچی سارای مەحشەر دەکرێن.

﴿[٢١] وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ﴾ هەر کەسێ بۆ سارای مەحشەر فریشتەیەکی لەتەکدایە کێشی دەکاو فریشتەیەکیشی لەگەڵدایە شایەتە بەسەریەوە جا ئەو کاتە بەئادەمیزادە بێ باوەڕەکان دەگوترێ: یان بەهەموو ئادەمیزادێکی چاك‌و خراپ دەگوترێ.

﴿[٢٢] لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾ بێگومان تۆ بێ ئاگابوویت لەهاتنی ئەم رۆژە وەکوو پێویست توێشوت بۆ نەخستووە، ئێستا واپەردەمان لەسەر لادای‌و حەقیقەتت بۆ دەرکەوت هەموو شتێکت بۆ

ئاشکرا بوو، دەسا بڕوانەو ئاکامی کردەوەکانی خۆت ببینە، ئەمڕۆ چاوت تیژەو باش شتەکان دەبینێ! ڕاستیت بۆ دەرکەوت.

﴿٢٣وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ﴾ ئەو فریشتەی کە ئەرکی ڕاپێچ کردنی کافرەکەی لەئەستۆیە یان ئەو فریشتەی شایەتە بەسەریەوە، دەڵێ: ئەی ئادەمیزاد ئەوەتا نامەی کردەوەکانت لامەو ئامادەیە چت کردووە بەبێ زیادو کەم تۆمارکراوە .

﴿٢٤أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ﴾ تووڕ بدەنە ناو ئاگری دۆزەخەوە هەموو ئەوانەی لەژیانی دونیادا کافرو سەرەق و دژ بەهەق بوون هاوەڵیان بۆ خودا داناوەو پێغەمبەریان بەدرۆ خستۆتەوە..

﴿٢٥مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ﴾ وێڕای ئەوەش چرووك و دەست قوچاو بوون، زەکاتیان نەداوەو خێروصەدەقەیان نەکردووە صیلەی ڕەحمیان بەجێنەهێناوە، نەیانهێشتوە کەسانی دیکە ئیمان بهێنن و چاکە کاربن، دەستدرێژیکارو زمان پیس و ستەمکارو سنور بەزێن و خراپەکار بوون.

﴿٢٦الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ﴾ ئەو کافرەی هاوەڵی بۆ خودا دادەنا، دە لەتۆڵەی ئەو تاوانەی بیخەنە ناو کوشندەترین سزاوە.

ئەمجار پەروەردگار دیمەنێکی تری حیواری نێوان کافرو شەیتان نمایش دەکاو دەفەرموێ: ﴿٢٧قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ هاوەڵی بێ بڕواکە (شەیتانەکە) دێتە قسەو دەڵێ: خودایە من لێی بێ بەریم و گومڕام نەکردووە، ئەو خۆی ئامادەباشی گومڕایی تێدا بووە خۆی بەئیختیار خۆی بەتاڵی بەلاوە پەسەند بووە، دژی هەق بووە، بانگەوازییم کرد بۆ گومڕابوون بەپیر بانگەوازیەکەمەوە هات، ئەو خۆی لەبەندە ڕاستاڵو دڵسۆزەکان نەبوو، ئەگەر موخلیص و خوداپەرست بوایە من نەم دەتوانی ڕێبازی کوفری لەدڵدا شیرین بکەم، بەڵام ئەو خۆی ئامادەباشی کوفرو ئیلحادی تێدا بووبانگەوازییم کرد کەوتە داوی منەوە!

﴿٢٨قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ﴾ پەروەردگار بەشەیتان و کابرای گومڕا دەفەرموێ: لای من دەمەدەمێ مەکەن؛ ئێستا کاتی حیساب و لێکۆڵینەوەیە، سەردەمی ژیانی دونیا بەسەرچوو، لەژیانی دونیادا هەڕەشەم لێ کردن و لەسەرەنجامی کوفرو بێدینی ترساندمن، لەسەر زمانی پێغەمبەران ئامۆژگارییم کردن.

﴿٢٩مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ ئەوەی بڕیارم داوە هەر ئەوەیە هەڵوەشاندنەوەی تێدا نیە، گۆڕانکاری لەحوکم و بڕیارم دانیەو نابێ، چیم بڕیار داوە هەر ئەوە دێتە جێ، بڕیارم داوە بەهۆی کافربوونتانەوە سزای دۆزەختان پێ بچێژم .چارتان ناچارە دەبێ بیچێژن و قوتار بوونتان نابێ! هیچ کەسێکیش بە بێ تاوان عەزاب نادەم!

﴿٣٠يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾ ئەی موحەممەد ئەوە بۆگەلەکەت باس بکەو بیانترسێنە لەعەزابی دۆزەخ، بیانترسێنە لەهەول و کارەساتی ئەو ڕۆژەی بەدۆزەخ دەڵێین: ئەرێ پڕبووی لە ئادەمیزادو جندۆکە؟ ئەو حەمکە تاقم و کۆمەڵەی تورمان دانە ناوتەوە پڕیان کردی؟ دۆزەخ دێتە وەڵام و دەڵێ: جا بۆ کەس ماوە بیخەنە ناومەوە؟

﴿٣١وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ﴾ بەهەشت نزیك دەگرێتەوە دەڕازێنرێتەوە بۆ خوداپەرستان، بەباشی چاویان لێی دەبێ و هەموو نازو نیعمەتێکی ناوی دەبینن، دەیڕواننێ هەرچی تێیدایە هەمووی ناوازەیە، لەوەپێش چاو نەیدیوەو گوێچکە نەیبیستووەو هیچ ئادەمیزادێك بەخەیاڵیش پەی پێ نەبردووە، فریشتە پێیان دەڵێن:

﴿٣٢هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ﴾ ئەم نازو نیعمەتانەی دەیبینن لەناو بەهەشتدا ئەوەیە: کە لەژیانی دونیاتان دا لەسەر زمانی پێغەمبەران وادەو پێ دراوە، ئەم نازو نیعمەتە نەدیتراوەو نەبیستراوە بۆ ئەوانەیە لەتاوان و کوفر گەڕاونەتەوە بۆ لای خودا گەڕاونەتەوە.

﴿٣٣مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ﴾ کەسێکە بەغائیبانە لەخودا ترسابێ،و بەنهێنی و ئاشکرا خودای لەبیر بووبێ، خودای نەبینیوە بڕوای پێی بووە، لێی ترساوەو بەندایەتی بۆ کردووە، لەشوێنێکا کەس چاوی لێ نەبووە

لەترسی خودا تاوانی نەکردووە، هەرکە لەچۆڵی و خەڵوەت دا یادی خودای کردوە چاوی پڕبوون لەناوو فرمێسکی باراندوون، بەدڵسۆزیی بۆ لای خودا گەڕاوەتەوەو ڕەزامەندیی خودای لەزۆور هەموو شتێکەوە داناوە. بەدڵی ساغ و بێ گەرد بەرەو ڕووی بوەتەوە. ﴿٣٤ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ﴾ بڕۆنە ناو ئەو بەهەشتەوە بەسەلامەتی لەعەزاب و بەدڵنیایی لەنەبڕانەوەی نازو نیعمەتەکان، ترسی هیچتان نەبێ هیچ کەم و کورییەك نابینن، خودا سڵاوتان لێ دەکاو فریشتەش هەروا، ئەو ڕۆژەی ئێوەی تێدا دەچنە ناو بەهەشتەوە ئەوە ڕۆژی (خلود)ە، ڕۆژێکە ئیتر مردنی لەدوا نیە.

﴿٣٥ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ﴾ هەیە بۆ ئەو تەقواکارانەی ئەوە باوەڕو کردەوەی دونیایان بووە، هەرچی بیانەوێ و داوای بکەن و هەرشتێك حەزیان لێی بێ و لەبەر چاویان جوان بێ و پەسەندی بکەن یەکسەر بۆیان ئامادەیە، هیچ پێوەی ماندو نابن .. نیعمەتی زیادەشمان لایە پێیان دەبەخشین کە لەوە پێش نەیاندیوەو بەخەیاڵیش بەسەر دڵیاندا ڕانەبوردووە ئەویش بریتیە لە بینینی پەروەردگار.

﴿٣٦ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ﴾ ؟ زۆر گەل و نەتەوەمان لەپێش ئەو کافرە سەر ڕەقانەدا لەناو بردوەو ئەوان زۆر لەم قورەیشیانە زۆرترو بەهێزترو دەسەڵاتدار تربوون، شوێن دەستیان لەزەویدا کاریگەرترو زۆرتر بوو، بازرگانی و بیناسازی و گەشت و گوزاریان لەمان زۆرترو پێشکەوتووتر بوو.. ئایا توانیان لەچنگ عەزابی سەختی خوا ڕزگاریان بێ؟ ئایا توانیان پێچەوانەی قەزاو قەدەری خودا بجوڵێنەوە؟ ئایا ئەو ماڵ و سامانەی کۆیان کردبوەوە فریایان کەوت؟ عەزابی خودای لێ ڕەت کردنەوە؟ نەخەیر، ﴿٣٧ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ بێگومان لەگێڕانەوەی سەرگوزەشت و چیرۆکی گەل و نەتەوە پێشینەکان دا هەروەها لەو هەموو ئاداب و ئامۆژگاریانەی ئاراستەتان دەکرێ و کراوە لەم سورەتەو لەسورەتەکانی پێشوودا پەندو عیبرەت هەیە بۆ کەسانێك دڵیان وشیار بێ و عەقڵ و هۆشیان هەبێ، وردببنەوەو

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

بفکرن و بیر لەئاکام و سەرەنجام بکەنەوە، کەسێك بەم سەرگوزەشت و پەندو ئامۆژگارییانە وەهۆش خۆ نەیەتەوە، لەناوچوون و سەرەنجامی گەل و نەتەوە پێشینەکان وەخەبەری نەهێنێ ئەوە دڵی مردووە یان هەر دڵی نیە!

﴿٣٨ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ﴾ بێگومان ئێمە ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی تیایاندایەو لەناویاندایە لەماوەی شەش ڕۆژدا یان لەشەش قۆناغ دا دروستمان کردون و هیچ ماندوبونێکمان پێوە نەدیوە.

﴿٣٩ فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! خۆڕاگر بە لەبەرامبەر موشریکەکان دا، بەڕەتکردنەوەی پەیامەکەت لەلایەن ئەوانەوە دڵگران مەبە، هەروەها گرنگی مەدە بەقسەی بێ بناغەو هەڵەت و پەڵەتی جولەکەکان کە دەڵێن: خودا ئاسمانەکان و زەوی لەشەش ڕۆژدا بەدیهێناون سەرەتا ڕۆژی یەك شەممەو لەڕۆژی هەینیدا تەواوی کردون و

ڕۆژێ پشووی داوەو ئیسراحەتی تەواوی کردووە. ئەمە قسەیەکی بێ سەرو بەرەو هیچ بەڵگەیەکی لەسەر نییە. ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ. [٤٠] وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! بەردەوام تەنزیهی خودا بکە بەبێ خەوش و بێ عەیبی بزانە، هیچ کەمو کورییەکی پاڵ مەدە هەمیشە سەرگەرمی حەمدو سوپاسی بە، بڵێ: (سبحان الله و بحمده) کاتی بەیانی و دەمی عەسرو هەندێ لەشەو ئەم ویردە بخوێنە.

﴿[٤١] وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! گوێ رابگرە بۆ ناڵەو گرمەی هاتنی قیامەت (نفخة)ی دووەم: کەئیسرافیل فوو دەکا بەکەرەنای صورداو بانگ هەڵدەداو هەموو کەس دەی بیسێ، پێیان دەڵێ: رابن بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، ئیتر هەموو ئادەمیزاد تێکڕا لەگۆڕەکانیان رادەبن و بەرەو سارای مەحشەر دەچن و لەو دەشتە پان و فراوانەدا کۆدەکرێنەوە بۆ حەق و حیساب .

﴿[٤٢] يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ﴾ ئەو رۆژەی کە دەنگی کەرەنای صور دەبیستن کە روداوێکی هەقەو گومان لەپەیدابوونیدا نییە، ئەو رۆژە رۆژی زیندوبوونەوەیەو رۆژی هاتنەدەرەوەیە لەگۆڕ، رۆژی لێکۆڵینەوەی هەق و حیسابە، رۆژی لێك جیاکردنەوەی چاکو خراپەیە، رۆژی وەرگرتنەوەی سزاو پاداشە .

﴿[٤٣] إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ﴾ ئێمە لەدونیادا ژیان دەبەخشین و لەقیامەت دا مردوو زیندودەکەینەوە، لەدونیادا زیندوان دەمرێنین کاتێك تەمەنیان تەواو دەبێ، ئەوە تەنها بەئێمە دەکرێ بۆ ئێمە کارێکی ئاسانەو کەسی تر شەریکمان نییە، کەس نییە بتوانێ هاوبەشیمان بکا یان هەر بۆ خۆی بیکا، سەرەنجام گەڕانەوەی هەموو شتێك بۆ لای ئێمەیەو هەموو ئادەمیزاد دێنەوە بۆ لای ئێمەو ئێمە حەق و حیسابیان لەگەڵ دەکەین هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداشتی خۆی وەردەگرێتەوە چاکە بەچاکەو خراپە بەخراپە.

﴿[٤٤] يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ﴾ سەرەنجام گەڕانەوە بۆلای ئێمەیە ئەو کاتەی زەوی شەق دەبێ و ئەوانیش بەگورجی لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوەو راپێچی سارای مەحشەر دەکرێن و بەپەلە بەرەو رووی بانگ دەر دەڕۆن، ئەو زیندووکردنەوەو حەشرو نەشرە بەلای ئێمەوە ئاسانەو هیچ ئەرك و ماندوو بونێکی پێوە نابینین،

﴿[٤٥] نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ﴾ ئێمە زۆر باش دەزانین موشریکەکان چی دەڵێن، ئاگامان لێیە پەیامەکەت رەت دەکەنەوەو ئینکاری زیندوبوونەوەو تاك و تەنهایی خودا دەکەن، تۆ ئەی پێغەمبەر زۆرت بەسەر ئەوانەوە نییە، ناتوانی بەتۆپزی ئیمانیان پێ بهێنی، ئەتۆ راگەیاندنت لەسەرە، ئێمە حەق و حیسابیان لەگەڵ دەکەین. ﴿فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەتۆ بەم قورئانە پیرۆزە ئامۆژگاریی بکەو پەیامی خۆت رابگەیەنە، جا ئەوانەی دڵیان زیندوەو ترسی خودایان هەیە پەند ئامێز دەبن و بەپیر بانگەوازییەکەتەوە دێن، ئەوانەش کەهیچ شتێك کاریان تێ ناکا، تەنانەت ئایەتەکانی قورئانیش دڵیان راناچڵەکێنێ هەر سوورن لەسەر کوفرو ئیلحادی خۆیان، کۆڵیان پێوە هەڵمەگرەو خەفەتیان بۆ مەخۆ ئێمە لەعۆدەیان دێین و حیسابیان بۆ دەکەین.

کۆتایی سورەتی ق

سورەتی (الذاريات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا﴾ سوێند بەو (با) بەهێزەی خشت و خۆڵ و هەر شتێك شیاوی رافراندن بێ هەڵدەگرێ و بەگەردونیدا بڵاوی دەکاتەوەو یاسای (جاذبية)ی زەوی دەشکێنێ.

﴿[٢] فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا﴾ سوێند بەو هەورانەی بارانی زۆر هەڵدەگرن و باریان قورسە، ﴿[٣] فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا﴾ سوێند بەو کەشتیانەی بەئاسانی بەو بارە گرانەی لەسەریانە بەناو دەریادا دێن و دەچن.

﴿[٤] فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی رزق و رۆزی و باران دابەش دەکەن، فریشتە هەریەکەیان کارو فرمان و ئەرکی سەرشانی جودایە ، حەزرەتی جوبرائیل تایبەتە

بـەهێنانی سـروش بـۆ پێغەمبـەران، میکائیـل تایبەتـە بەدابەشکردنی رزق‌و رۆزی بەسەر زیندەوەراندا، ئیسرافیل ئەرکی فوو کردنی بەکەڕەنای صوردا لەسەر شانە. عیزرائیل گیانکێشانی زیندوانی لەئەستۆیە. ﴿[٥] إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ [٦] وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ﴾ ئەوەی وادەتان پێ دراوە لەسەر زمانی پێغەمبەران کە بریتییە لەزیندوبونەوەو حەشرو نەشر. پاداشدانەوەو تۆڵە لێ ستاندن شتێکی پەیدا بوەو هیچ گومان لەپەیدابوونی‌دا نیە. ﴿[٧] وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ. [٨] إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ. [٩] يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ﴾ سوێند بەئاسمان کە خاوەن جوانی‌و شکۆمەندییە یان سوێند بەئاسمان کە ئەو هەموو ئەستێرەو مانگ‌و خۆرەی پێدا دێن‌و دەچن، ڕێگاوبانی قایم‌و قۆڵی ئەستێرەکانی تێدایە، قایم‌و پتەوو ڕەختەیە، مەلایین ساڵە دروستکراوەو بێ کۆڵەکە ڕاوەستاوەو شوێنێکی نەڕوخاوە. ئێوە ئەی قورەیشیەکان لەبیرو باوەڕێکی چەواشەدان، قسەو بڕیارتان بێ سەروبەرەو هیچی بەسەر هیچەوە نییە، بیروبۆچونتان دەربارەی قورئان‌و پێغەمبەر نابەجێ‌و خەیاڵ‌و گومانە. ﴿[١٠] قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ. [١١] الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ﴾ بەدرۆخەرەوەکان بەهیلاك چون، فەوتان، بەدبەخت‌و چارەڕەش بوون، ئەوانەی لەبێهۆشی‌و نەزانی‌دان، دەربارەی قیامەت هەرچی دەیڵێن: بەگومان‌و تەخمینە، لەزەلکاوی کوفردا دەتلێنەوە، بێئاگان لەراستی‌و بەلگەی یەقین، شك‌و گومانیان هەیە لەو ڕۆژی قیامەتەی بەرەوڕوی دەچن. بەگاڵتەو قەشمەری کردنەوە ([١٢] يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ) پرسیار لەپێغەمبەر دەکەن دەڵێن: ئەوە قیامەت کەی دێ؟ واتە: بەدرۆی دەزانن‌و پێیان وایە زیندوبوونەوە هەر نیە. ئەی موحەممەد پێیان بڵێ: ﴿[١٣] يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ﴾ قیامەت ئەو ڕۆژەیە کە ئەوان بەئاگری دۆزەخ سزا دەدرێن، لەسەر لێواری دۆزەخ ڕادەگیرێن‌و دوایی تورِ دەدرێنە ناوی‌و دەسوتێندرێن. ئەمجار پێیان دەگوترێ ﴿[١٤] ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ﴾ سزای خۆتان بچێژن، دەبخۆن‌و ئەوە دەردتان بێ ﴿هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ﴾ ئەمە ئەو عەزابەیە: کە پەلەتان لەهاتنی دەکرد لەدونیادا بڕواتان پێی نەبوو بۆیە بەگاڵتەوە پەلەتان لەهاتنی دەکرد.

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِى قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ ٱلْخَرَّٰصُونَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ ٱلدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى ٱلنَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا۟ فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ ءَاخِذِينَ مَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا۟ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِى ٱلْأَرْضِ ءَايَٰتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِىٓ أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِى ٱلسَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ٱلْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟ سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُۥٓ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ ٱمْرَأَتُهُۥ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا۟ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

﴿[١٥] إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ. [١٦] آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ﴾ بێگومان ئەوانەی تەقوای خودایان کردوە، خۆیان، پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی پەروەردگار بوون، ئەوانە ڕۆژی قیامەت لەناو باغ‌و باغاتی بەهەشتدا: کە سەرچاوەو کانیاوی جوان‌و ڕەنگینیان تێدایە دەگوزەرێنن. هەرچی پەروەردگاریان پێی بەخشیون بەرزامەندییەوە وەری دەگرن، هەرکەسە بەبەشی خۆی ڕازییە. دڵخۆشن بەوەی پێیان دراوە. ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ﴾ چونکە بێگومان ئەوان لەژیانی دونیایان دا خاوەن باوەڕبوون بەدڵسۆزی خوداپەرستی خۆیان ئەنجام داوە. ﴿[١٧] كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ ئەوانە لەدونیادا بەشەو کەم دەنووستن‌و زۆربەی کاتی شەویان بەنوێژکردن‌و خوداپەرستی‌و یادی پەروەردگاریان بەسەر بردووە. ﴿[١٨] وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾ لەکۆتایی شەودا دوای شەونوێژو عیبادەتی جۆراوجۆر تۆبەو ئیستیغفاریان دەکرد، نزاو پاڕانەوەیان ئەوەبوو دەیانگوت: خودایە لێمان خۆشبە، ڕەحممان پێ بکە، ئەوەندە لەخودا ترسن زۆربەی شەو

خەریکی خودا پەرستیین کەچی: کە دەگەنە بەرەبەیان دەست دەکەنە پاڕانەوەو تۆبەو ئیستیغفار، وکوو ئەوە تاوانیان کردبێ، ئەمەش دابو نەریتی ئادەمیزادی ڕەوشت بەرزە، باشترین دیاریی دەهێنێو کەچی بەکەمی دەزانێ، چروك و دڵ پیس بەپێچەوانەوەیە، کەمترین شت دەهێنێ، کەچی منەتی زۆر دەکا. ﴿١٩ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾ بەشێك لەماڵو سامانیان دەبەخشن بەهەژارو بێنەوایان. (سائل) واتە: سواڵکەر، (محروم) ئەو کەسەیە هەژارەو ڕوی نایە سواڵ بکاو خەڵکیش نازانن: کە هەژارە تایارمەتی بدەن. ﴿٢٠ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ﴾ لەدیاردەکانی زەوی دا نیشانەی جۆراوجۆر هەن بۆ کەسانێك باوەڕیان بەتاك و تەنهایی خودا هەبێ، ئەم ئەستێرەی ئێمە لەسەری دەژین نمایشگایەکی گەورەو سەیرو سەمەرەیە بۆ نیشانەکانی هەبونی خوداو دەستڕەنگینیو کارسازیی پەروەردگار، نمایشگایەکە تا ئێستا کەمی لێ نیشان دراوە، ڕۆژانەو ساڵانە شتی تازەقەڵای دەردەکەوێ، ﴿٢١ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ لەخودی خۆتاندا ئایەتی جۆراوجۆر هەن لەسەر تاكوتەنهایی خوداو ڕاستیی پێغەمبەریەتیو حەقیقەتی ئەو پەیامەی هێناویانە . ئەوە بۆچی بەچاوێکی وردبینانە سەیری بوونەوەر ناکەن؟ بۆچی لەخۆتان ورد نابنەوە؟ هەتا ئەو دیاردانە بکەنە بەڵگە لەسەر تاكوتەنهایی پەروەردگار، دڵنیابن ئەم بونەوەرە بەصودفە نەهاتۆتە دی، ﴿٢٢ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾ لەئاسمانەوە مەزندەی چۆنیەتیو چەندێتی رزق وڕۆزی ئێوە دەکرێ. هەر لەئاسمانەوە وادەی خێرو هەڕەشەی سزاتان لێ دەکرێ، لەوێوە، دیاری دەکرێ کێ بەهەشتیەو کێ دۆزەخیە، کێ شیاوی پاداشتی باشەو کێ شیاوی سزای دۆزەخە، لەئاسمانەوە باران دەبارێو رزق وڕۆزی ئێوە پێك دێنێ، ﴿٢٣ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ﴾ سوێند بەخودای ئاسمانو زەوی ئەوەی لەو ئایەتانەدا پێتان ڕاگەیەنرا هەقەو هیچ گومانێکی تێدا نیە، ئەوەی کە وادەتان پێ دراوە دەربارەی قیامەتو زیندوبونەوەو حیسابو لێکۆڵینەوە لەقیامەتداو دابین کردنی رزق وڕۆزی لەدونیادا حەقەو هیچ گومانێکی تێدا نیە. قیامەت دێتە دیو هیچ شك و گومانتان تێیدا نەبێ. وەکو چۆن شك و گومانتان نیە لەئاخاوتنو قسەی خۆتان کە دەیکەن. چۆن ئێوە لەقسەکردنی خۆتاندا گومانتان نیە لەو هەواڵانەی پێتان ڕاگەیەنرا گومانتان نەبێ. ﴿٢٤ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ. ٢٥ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ﴾ ئایا سەرگوزشتەی میوانەکانی (ئیبراهیم)ت پێ گەییوە؟ چیرۆکی ئەو فریشتانەی نێردرابون بۆ لەناوبردنی قەومی لوطو لەڕێگایاندا لایان دایە ماڵی ئیبراهیم، هیچی لێ دەزانی؟ کاتێك ئەو فریشتانە بەگوێرەی ئوصولو عادەت لەسەر شێوەی ئادەمیزاد چوونە ماڵی ئیبراهیمو سڵاویان لێ کرد، ئیبراهیم وەڵامی دانەوەو وتی: سڵاو لەسەر ئێوە بێ، ئێوە کەسانێکن لەوەپێش ناسیاویمان نەبووەو نازانم کێنو چ کەسێکن، خۆتانم پێ بناسێنن. ﴿٢٦ فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ. ٢٧ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ خێراخۆی لەمیوانەکانی دزیەوەو چوو بۆلای ماڵو خێزانی فەرمانی دا بەئامادەکردنی خواردنی باش بۆ میوانەکان. هێندەی پێ نەچوو گوێلکەڵەیەکی قەڵەویان سەربڕیو گۆشتەکەی برژێندراو ئامادەکرا، حەزرەتی ئیبراهیم هێنایە بەردەم میوانەکان بەڕێزەوە فەرموی کردنو خواردنی لێ نزیك کردنەوە: کە میوانەکان دەستیان بۆ خواردنەکە نەبرد، حەزرەتی ئیبراهیم وەدەنگ هاتو وتی: ئەوە بۆ ناخۆن؟ خواردن بۆ ئێوە ئامادەکراوە کەچی ئێوە دەستی بۆ نابەن!! ﴿٢٨ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً﴾ کە رویان لەخواردن نەکردو دەستیان بۆ نەبرد لەدڵی خۆی دا ترسێکی لێ پەیدا بوو، چونکە نان نەخواردنو خۆگرتنەوەی میوان لەخواردن لەماڵی خانەخوێدا ئاماژەی خێری تێدا نیەو چاوەڕوانی ئاشتی لێ ناکرێ. ﴿قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾ فریشتەکان بە(ئیبراهیم)یان گوت مەترسە، ئێمە فریشتەین نێردراوین بۆ لەناوبردنی گەلی لوط.لە هەمان کاتدا مزگێنیان پێ دابەوە کە کوڕێکی زاناو ئاغری دەدرێتێ. ئەویش حەزرەتی ئیسحاقە، ﴿٢٩ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ﴾ خێزانی ئیبراهیم،

﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ ءَايَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾ وَفِى مُوسَىٰٓ إِذْ أَرْسَلْنَٰهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِۦ وَقَالَ سَٰحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِى عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلرِّيحَ ٱلْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَىْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَٱلرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِى ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا۟ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا۟ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا۟ مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَٱلسَّمَآءَ بَنَيْنَٰهَا بِأَيْي۟دٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَٱلْأَرْضَ فَرَشْنَٰهَا فَنِعْمَ ٱلْمَٰهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِن كُلِّ شَىْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ إِنِّى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ إِنِّى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

(ساراخاتون) که لەسوچێکی ماڵەکەدا بوو گوێی لەم موژدە خۆشە بوو، بەرەو ڕوی میوانەکان هاتو بەدەستی لەڕوومەتی خۆی دەداو هاواری دەکرد، ئەیەڕۆ منو منداڵ!! پیرەژنێکی نەزۆكو بەساڵاچووی وەکوو من منداڵی دەبێ؟؟

﴿[٣٠]قَالُوا كَذَلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ وتیان وەکوو چۆن پێمان گوتی خودا ئاوای فەرموو، ئەوە بڕیاری پەروەردگارەو دێتە جێو هیچ شكو گومانت تێیدا نەبێ، بەلاتەوە کارێکی گرنگ نەبێ. ئێمە فروستادەی خوداینو ئەو هەواڵەت پێ ڕادەگەیەنین، ئەو موژدەیەت دەدەینێ، بێگومان خودا بەسەر هەموو شتێکدا خاوەن دەسەڵاتو بەتوانایە، زاناو ئاگادارە.

کۆتایی جزمی بیستو شەشەم

﴿[٣١]قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ﴾ ئەوە بۆ چ کارێکی گرنگ هاتوونو پەروەردگار چ ئیشێکی پێ سپاردون!؟

﴿[٣٢]قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ. [٣٣]لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ. [٣٤]مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ﴾ وتیان: ئێمە نێردراوین بۆ سەر گەلی (لوط) ئەو گەلەی کافرو ستەمکارو تاوانبارن، ئەخلاقو ڕەوشتیان تێدا نەماوە نێردراوین بۆ ئەوەی بەسواڵەت بەردەبارانیان بکەین، بەردەکان نیشانە کراون بۆ ئەو تاوانبارە ستەمکارانە، ئەوانەی ڕۆچوون لەگومڕاییو بەدڕەوشتی دا.

﴿[٣٥]فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ. [٣٦]فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ کاتێ ویستمان قەومی لوط لەناو بەرین، هەرچی موسوڵمانی ناو ئەو قەومە هەبوو هەموومان هێنانە دەرێ، بۆ ئەوەی عەزابەکە نەیانگرێتەوە. لەسەرانسەری ئەو گوندو شارانەی گەلی (لوط)ی تێدا نیشتەجێ بوون تەنها یەك خێزانیان هەبوو موسوڵمان بێ ئەویش خانەوادەی حەزرەتی لوط بووجگە لەژنەکەی.

﴿[٣٧]وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾ لەو شارو گوندە وێرانکراوانەدا شوێنەوارو دیاردەو نیشانەمان هێشتبونەوە بۆ هەموو ئەوانەی لەعەزابی خودا دەترسن: کە موسوڵمانن. ئەو کافرو ستەمکارانەمان کردنە پەندو عیبرەت بۆ ئەوەی کەسانی دیکە پێیان پەندئامێز ببن، خۆ لەسزای خودا بپارێزن، خۆیانمان بەعەزابی سەخت لەناو بردو خاكو ولاتمان ژێرەوژوور کردن، نیشتمانەکەیانمان کردە دەریاچەیەکی بۆگەن: کە دەریاچەی تەبەریییە.

لەناوبردنی گەلی لوط عیبرەتو نیشانەیە بۆ هەموو کەسێك، وەلێ ئەوەی بەو شوێنەوارانە پەند ئامێز بوونو دەبن ئادەمیزادیلەخوداترسو خاوەن ئاوەزن.

﴿[٣٨]وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ. [٣٩]فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ﴾ لەسەرگوزشتەی موسادا پەندو ئامۆژگاریی هەیە، ئەو کاتەی ناردمان بۆ سەر فیرعەونو نەتەوەکەی بەبەڵگەی بەهێزو نیشانەی ئاشکراوە. ناردمان بۆ سەر فیرعەونی ستەمکارو بێویژدانو ملهوڕ بانگەوازییو کرد بۆ ئیمانهێنان، موعجیزەی جۆراوجۆری نواندن، لەعەزابی خودا ترساندی ئەگەر سەرپێچی بکا، موژدەی بەختەوەری پێدا ئەگەر ئیمان بێنێ. وەلێ فیرعەون پشتی هەڵکردو ملی بۆ حەق نەدا، پشت ئەستور بوو بەهێزو توانای خۆی، شانازی

کرد بەسوپاو دارو دەستەی، بەمڵك و سەڵتەنەتی خۆی نازیی. موسای بەسوك زانیی، پەیامەکەی رەتکردەوە، وتی: ئەوە یان ساحیرو جادوبازە یان شێتە، ﴿٤٠فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ﴾ فیرعەون و داروەدەستەکەیمان بەعەزابی سەختی خۆمان گرت، چۆن گرتنێك؟ هەر باس ناکرێ، بەتوندوتۆڵی گرتمانن، تورمان دانە ناو دەریاوە، فیرعەون هەمیشە لۆمە کراوو نەفرەت لێکراوە. ﴿٤١وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ٤٢مَا تَذَرُ مِن شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ﴾ هەروەها لەسەرگوزشتەی قەومی عاد پەندو عیبرەت هەیە، کاتێ بای سەختو ریشەکێشکەرو نەزۆك و بێ خێروبێرمان ناردنە سەر، بایەك بوو بای بەهیلاکبەرو فەوتێنەر، بەسەر هەرشتێکدا تێپەڕ بوایە دەیفەوتاندو دەیرزاند.

﴿٤٣وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ ٤٤فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ﴾ هەروەها لەچیرۆك و بەسەرهاتی گەلی ثەمودا پەندو عیبرەت هەیە، کاتێ پێمان گوتن: رابوێرن و لەزەت وەربگرن تاکاتی فەوتاندنتان، ﴿٤٥فَمَا اسْتَطَاعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ﴾ نەیانتوانی لەجێگای خۆیان بجوڵێن، بۆیان نەکرا رابکەن و هەوڵی قوتاربوون بدەن، بەڵکوو دەست لەعاست هەموویان لەماڵی خۆیان دا سلار بوونەوە، کەس عەزابی خودای لێ نەگێڕانەوە، کەس نەبوو یارمەتییان بدا.

﴿٤٦وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ﴾ لەپێش ئەو گەل و نەتەوە سەرسەختانەی باسمان کردن گەلی (نوح)مان بەتۆفان لەناو برد، بێگومان ئەوانیش گەل و نەتەوەیەکی فاسق و یاخی بوو بوون لەسنووری یاسای خودا دەرچووبوون.

﴿٤٧وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ بێگومان ئاسمانمان بەدیهێناوە بەهێزو توانا، دڵنیا بن ئێمە خاوەنی هێزو دەسەڵاتی رەهاین توانیومانەو دەتوانین بەئاسانی ئاسمان و غەیری ئاسمان بهێنینە دی، هیچ ماندوبون و ئەرکێك توشمان نەهاتووەو توشمان نابێ، ﴿٤٨وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ﴾ زەویمان بەدی هێناوەو رامان خستووە وەکوو مافور، وامان دروستکردوە بتوانرێ ژیانی تێدا بەسەر ببرێ، زیندەوەر لەسەری جێگیربن ، ئێمە زۆر باشمان کردوە بەبێشکەی تێدا ژیان، ﴿٤٩وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ لەهەموو صنفو رەگەزێك نێرو مێمان بەدیهێناوە، دوو شتی لێك جوداوازو دژ بەیەکمان هێناوەتە دی، (نێرو مێ، ساردو گەرم، تاڵ و شیرین، سپی و رەش، نەرم و رەق، شەوو رۆژ، ئیمان و کوفر، مردن و ژیان، خێرو شەڕ، بەهەشت و دۆزەخ.... هتد.) ئەمانە هەموو بەڵگەی ئەوەن: کە خودا تاك وتەنهایەو خاوەنی دەسەڵاتی رەهایە. کەوابێ ﴿٥٠فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ هەرچی زووە پەنا بۆ خودا بەرن، ملکەچی و بەندایەتی بۆ بنوێنن، لەهەموو کارەبارێکتاندا پشتی پێ ببەستن، تۆبە لەتاوانەکانتان بکەن وگوێڕایەڵی فەرمان وجڵەو گیریەکانی بن، بێگومان من لەلایەن خوداوە ئاگادار کەرەوەو ترسێنەرم بۆتان.

﴿٥١وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ هاوەڵ بۆ خودا دامەنێن، کەس نیە بتوانێ ببێتە شەریکی خودا، پەروەردگار خودایەکی ئەوتۆیە تاك وتەنها، بەرزو شکۆمەند، خاڵی لەهەموو عەیب و لەککەیەك، هەر ئەو شیاوی خودایەتییە. بەندایەتی و عیبادەت هەر بۆ ئەو دەکرێ و بۆ ئەو شیاوە.

﴿٥٢كَذَٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! وەکوو موشریکە قورەیشییەکان تۆ بەدرۆ دەخەنەوەو پەیامەکەت رەتدەکەنەوە، بەساحیرو شێت و وێت دەزانن، گەل و نەتەوە پێشینەکانیش هەمان هەڵوێست و داب و نەرێتیان بووە، ئەوە پیشەی هەموو گەل و نەتەوەیەکی رابردوە. هەر تۆ نیت کە بەدرۆ خراویتەوەو پەیامەکەت رەتکراوەتەوە، (٥٣أَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ) ئایا ئەو گەل و نەتەوانە لەیەکتریان گێڕاوەتەوە؟ هەر گەل و نەتەوەیەك وەصیەتی بۆ دوا خۆی کردوە کە هەر کاتێ پێغەمبەریان بۆ سەر رەوانە کرا بەدرۆی بخەنەوە؟ نەخەیر لەواقیع دا ئامۆژگاریی یەکتریان نەکردوە، لەیەکتریان نەگێڕاوەتەوە، چونکە رۆژگارو سەردەمیان زۆر لەیەکتر دوورە، وەلێ گەل و نەتەوەیەکی ملهوڕو یاخی بوو بوون، هەموویان کافرو سەرڕەق و سنوور بەزێن و یاساشکێن بوون،

﴿٥٤فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ﴾ ئەی پێغەمبەر رویان لێ وەرگێڕەو دەمەدەمێیان لەگەڵ مەکە ئەتۆ پەیامی خۆت گەیاندو ئەرکی سەرشانی خۆتت ئەنجام داوە، تۆ لەلایەن خوداوە هیچ گلەییەکت لەسەر نیە، چونکە پەیامی خودات پێڕا گەیاندون. پێغەمبەریش هەر راگەیاندنی لەسەرە.

﴿٥٥وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەتۆ بەردەوام ئامۆژگاریی خۆتیان ئاراستە بکە، بەقورئان وەعظو نەصیحەتی ئیماندارەکان بکە چونکە بیرخستنەوە سودیان پێ دەگەیەنێ،

﴿٥٦وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ئەمن عالەمی جندۆکەو ئادەمیزادم کە دروست کردون بۆیەم دروست کردون عیبادەتم بکەن، بۆیەم بەدی هێناون بەندایەتیم بۆ ئەنجام بدەنو بم ناسن، ئەگینا من پەروەردگاری بوونەوەرم بێ نیازم لەهەموو عالەم، بونو نەبوونی عالەم بەنیسبەت منەوە چون یەکە. ﴿وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون﴾ بەم جۆرەیە، ئەمن جندۆکەو ئادەمیزادم، کە دروستکردون بۆیەم دروست کردون فەرمانیان پێبکەم بەعیبادەت کردنو بەندایەتی بۆ کردنم.

﴿٥٧مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ. ٥٨إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ خواستم نیە ئەوان رزقو رۆزیم بدەنێ نامەوێ خۆراکم بۆ بێنن، من ئاتاجی خواردنو خواردنەوە نیم، نیازی ئەوەم لێیان نیە سودم پێبگەیەنن زیانم لێ دوور بخەنەوە، بێگومان خودا رزقو رۆزیدەرە بەهەموو گیانلەبەرێ، دەوڵەمەندیی رەهای هەیە موحتاجی کەس نیەو هەموو کەس ئاتاجی ئەوە. خاوەن دەسەڵاتو توانای رەهایەو بێباکە لەهەموو شتێك.

﴿٥٩فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوباً مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ﴾ بێگومان بۆ ئەوانەی ستەمکارو کافرو بێ ویژدانن بەئەنقەست رێبازی کوفر دەگرنەبەرو پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە بەشێك لەسزای سەخت هەیە وەکوو ئەو عەزابەی بەگەلو نەتەوە پێشینەکانمان چەشت. دەی با پەلە لەهاتنی عەزاب بۆ سەر خۆیان نەکەن، دڵنیا بن بەشی خۆیان لەعەزابی خودا دەچێژنو رەتبوونەوەی نیە.

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُواْ سَاحِرٌ أَوۡ مَجۡنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوۡاْ بِهِۦۚ بَلۡ هُمۡ قَوۡمٞ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنۡهُمۡ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٖ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرۡ فَإِنَّ ٱلذِّكۡرَىٰ تَنفَعُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقۡتُ ٱلۡجِنَّ وَٱلۡإِنسَ إِلَّا لِيَعۡبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنۡهُم مِّن رِّزۡقٖ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطۡعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلۡقُوَّةِ ٱلۡمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ ذَنُوبٗا مِّثۡلَ ذَنُوبِ أَصۡحَٰبِهِمۡ فَلَا يَسۡتَعۡجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيۡلٞ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن يَوۡمِهِمُ ٱلَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

سُورَةُ الطُّورِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَٰبٖ مَّسۡطُورٖ ﴿٢﴾ فِي رَقّٖ مَّنشُورٖ ﴿٣﴾ وَٱلۡبَيۡتِ ٱلۡمَعۡمُورِ ﴿٤﴾ وَٱلسَّقۡفِ ٱلۡمَرۡفُوعِ ﴿٥﴾ وَٱلۡبَحۡرِ ٱلۡمَسۡجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَٰقِعٞ ﴿٧﴾ مَّا لَهُۥ مِن دَافِعٖ ﴿٨﴾ يَوۡمَ تَمُورُ ٱلسَّمَآءُ مَوۡرٗا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ ٱلۡجِبَالُ سَيۡرٗا ﴿١٠﴾ فَوَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي خَوۡضٖ يَلۡعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوۡمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ ٱلنَّارُ ٱلَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

﴿٦٠فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ﴾ هیلاکو لەناوچوون، عەزابی بەشیددەت لەرۆژی قیامەتدا بۆ ئەو کەسانەیە کافرو بێ بڕوان.

کۆتایی سورەتی الذاريات

سورەتی (الطور)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١والطور﴾ پەروەردگار سوێند دەخوا بەکێوی طوری سەینا، کە کێوێکی دارەستانا ویەو گەلێ روداوی گەورەی لەسەر روداوە،

﴿٢وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ﴾ سوێند بەنامەی رێكوپێك نوسراو کە نامە ئاسمانییەکانن(تەوراتو زەبورو ئینجیلو قورئان) بەڵام لێرەدا دەتواندرێ بگوترێ مەبەست قورئانە. (٣فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ) کە نوسراوەتەوە لەپێستێکی بڵاوەبووی خۆشکراوداو گەورەترین نامەی ئاسمانییەو کەتەلۆکی

بوونەوەرەوبەرنامەی ژیانە. ﴿٤وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ﴾ سوێند بەو خانەیەی ئاوەدانە بەنوێژکەران و تەوافکاران،کە کەعبەی پیرۆزەو یەکەم خانویەکە دروستکراوە بۆ خوداپەرستیی و لەهەموو کون و قوژبنێکی جیهانەوە بەشەوو بەرۆژ لەنوێژدا موسوڵمانان روی تێدەکەن و لەتەوافدا بەدەوری دا دەسورێنەوە. چرکەیەك نیە کۆمەڵی موسوڵمان رویان تێ نەکردبێ و کۆمەڵێکیش تەوافی نەکەن. ﴿٥وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ﴾ سوێند بەسەقف بڵندکراوی زۆر بەرزو شکۆمەند کە ئاسمانی بەرفراوان و تۆکمەو پتەوە. ﴿٦وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ﴾ سوێند بەدەریاووشی پڕو لێوانلێو لەئاو: کە بەهێزی کێشندە ناهێڵدرێ ئاوەکەی سەرڕێژ بکاو وشکانی داپۆشێ.

﴿٧إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ . ٨مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ﴾ دڵنیا بەرۆژی قیامەت دێ و حیسابو لێکۆڵینەوەو سزاو پاداش رودەدات، کەس نیە بتوانێ عەزابی خودا لەتۆ بگێڕێتەوە، دووری بخاتەوە، نەهێڵێ بێ. بێ شك و گومان عەزابی سەختو دژوار بەخەی کافرو یاخی بوان دەگرێ و کەس نیە بەرەودوا پاڵی پێوە بنێ. ﴿٩يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْراً . ١٠وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْراً﴾ ئەو رۆژەی ئاسمان تێکەوە دەهاوێ، ئەو ئاسمانە بەرزو رێكوپێكو پتەوە تێك دەچێ و دەکەوێتە جونبوش و وەکوو دەریا شەپۆل دەهاوێ، کێوەکان لەجێگای خۆیان دەترازێن و هێزی کێشندە نامێنێ و شاخەکان لێك هەڵدەوەشێن. دەبن بەتەپوتۆزو بەحەوادا دەچێ. ﴿١١فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ئای عەزابی سەختو دژوار یان شیوی دۆزەخ لەو رۆژەدا بۆ ئەوانەی پێغەمبەریان بەدرۆ خستۆتەوە، پەیامی ئیسلامیان رەت کردۆتەوە (١٢الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ) ئەو بەدرۆ خەرەوانەی بەقسەی پڕوپوچ گاڵتەجاڕ یاری بەقورئان دەکەن جۆرەها بوختان و قسەلۆك بۆ پێغەمبەر هەڵدەبەستن.

﴿١٣يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعّاً﴾ ئەو رۆژەی بەزەخت پاڵ بەبێ بڕوایانەوە دەنرێ و راپێچی ناو ئاگری دۆزەخ دەکرێن و تووڕ دەدرێنە ناوی. ﴿١٤هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾. ئەو ئاگرەی دەی بینن ئەوەیە: کە پێغەمبەر لەدونیادا دەیترساندن لێی و بڕواتان پێ نەکرد. دەتانگوت ئەو قورئانەی موحەممەد هێناویەتی جادوی جادوکەرانە. یان دەیانگوت چیرۆکە کۆن و ئەفسانەی پێشینانە.

﴿١٥أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ﴾ ئایا ئەوەی ئێستا دەیبینن سیحرو جادوبازییە وەکوو لەدونیادا دەرحەق بەنامە ئاسمانییەکان و پێغەمبەران دەتانگوت. ئایا ئەمە راستە؟ یان لێرەشدا جادوتان لێ نەکراوە؟ نەء جادوتان لێ نەکراوە بەڵکوو ئەمە حەق و راستەو جادوتان لێ نەکراوە.

﴿١٦اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ جا: کە ئێستا بەئاشکرا ئەوە دەبینن و هیچ ئینکارییەکتان بۆ ناکرێ، دەچنە ناو دۆزەخەوەو عەزابی دژوار بچێژن، ئیتر صەبر بگرن یان صەبر نەگرن چون یەکە، هیچ شتێك دادتان نادا، چی دەکەن بیکەن، بێسوودەو رزگاربونتان نیە سزای کردەوەی خۆتانە وەری دەگرنەوە.

﴿١٧إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ . ١٨فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾ بێگومان تەقواکاران و لەخواترسان لەباخاتی بەهەشت و نازونیعمەتی جۆراوجۆرو نەبڕاوەدان، دڵخۆش و تەڕ دەماخن بەو نازونیعمەتانەو لەزەت و چێژیان لێ وەردەگرن و بەئارەزۆی خۆیان رادەبوێرن. خواردنی خۆش و پۆشاکی جوان و شوێنی دڵگیرو هاوسەرو خێزانی شۆخ و شەنگو نەونەمام، چییان بوێ و چۆنیان بوێ بۆیان ئامادەیە. لە هەمان کاتدا خودا لەعەزابی دۆزەخ پاراستونی. ئەمەش ئەوپەری بەمرازگەیشتن و خۆشنوودییە، بەختەوەری و کامەرانییان بۆ هەتاهەتایە.

﴿١٩كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ بخۆن و بخۆنەوە، چ شتێك ئارەزو بکەن بۆتان بەردەستەو نۆشی گیانتان بێ، خواردن و خواردنەوەتان بێ عەیب و خەوشە، بەتام و لەززەتە. ئەمەش لەپاساوی ئەو کردارو رەفتارە باشانەتان: کە لەدونیادا ئەنجامتان داوە. خودا بەفەزڵ و ئیحسانی خۆی ئێوەی خستۆتە ئەم نازو نیعمەتانەوە. ﴿٢٠مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾ ئەو بەهەشتیانە حاڵ و وەزعیان وایە: پاڵیان داوەتەوە لەسەر کورسی و مۆبیلەی نەرمو جوان و رازاوەو ریزکراو، حۆری چاورەش و شۆخ وشەنگمان کردونە هاوسەریان و لەگەڵیان رادەبوێرن.

أَفَسِحْرٌ هَٰذَآ أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ ٱصْلَوْهَا فَٱصْبِرُوٓا۟ أَوْ لَا تَصْبِرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَٰكِهِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَٰهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ أَلَتْنَٰهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَىْءٍ ۚ كُلُّ ٱمْرِئٍۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَٰهُم بِفَٰكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَٰزَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِىٓ أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَىٰنَا عَذَابَ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْبَرُّ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا۟ فَإِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

﴿[٢١]وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو بەکردەوە ئیمانداریی خۆیان چەسپاندوە، منداڵو وەچەشیان لەبیروباوەڕدا شوێنیان کەوتوون، خودا بەفەضلوگەورەیی خۆی بۆ زێدە خۆشگوزەرانیو فێنکایی چاویانو منداڵەکانیان بەرز دەکاتەوە بۆ پلەوپایەی باوکەکانیانو شایستەی ئەو جێگاو نازو نیعمەتە نەبن، بەڵێ خودا لەبەردڵی باوکەکانیان ئەو شوێنە بەرزو خۆشانەیان دەداتێ. وەلحاڵ تۆزقاڵێك لەپلەوپایەی باوکەکانیان کەم ناکەینەوە. لەهەمان کاتدا ئەگەر پلەوپایەی منداڵەکان بەرزتر بێ، ئەوە پلەوپایەی باوکەکانیان دەگەیەنینە هی منداڵەکانیان بۆ ئەوەی زیاتر خۆشنوودیو کامەرانیی دەسەبەر بکەن.﴿كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ هەموو ئادەمیزادێکی ژیرو بالغ لەرۆژی قیامەتدا پابەندی کردەوەکانی خۆیەتیو لەملی نابێتەوە، هەروەها هیچ کەسێکیش بەکردەوەی یەکێکی تر گیرۆدە نابێ.

﴿[٢٢]وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ لەهەموو جۆرە میوەیەكو گۆشتی تەڕو تازە کە ئارەزۆی بکەن بەویستی خۆیان بۆیان دابین دەکەین. ﴿[٢٣]يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْساً لا لَغْوٌ فِيهَا وَلا تَأْثِيمٌ﴾ بەحەماسو حەزو ئارەزۆوە پیاڵەی شەراب لەیەکتری وەردەگرن دەڵێی خەریکن جەنگی لەسەر بکەن، بۆ خۆشیو یاری کردن پیاڵە مەی لەیەکتری دەفڕێنن، یەکێکیان پیاڵە شەرابێك وەردەگرێو تۆزێکی لێ دەخواتەوەو ئەمجار دەیدا بەیەکێکی ترو دەبێتە قاقای پێکەنینو مەجلیس دەڕازێتەوە، سروشتی ئەو شەرابە وەهایە عەقڵ تێك ناداو ئەو کەسەی دەیخواتەوە قسەی پڕوپوچو قسەی تاوان ناکا، ﴿[٢٤]وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ﴾ بەمەبەستی خزمەتکردنی بەهەشتییەکان چەند غیلمانو تازەلاو بەپیاڵە مەیەوە بەسەریاندا دەگەڕێنو خزمەتیان دەکەن، ئەوەندە جوانچاكو قۆزن دەڵێی مرواری ناو سەدەفن. ﴿[٢٥]وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ بەهەشتییەکان رودەکەنە یەکتریو پرسیار لەسەرگورشتەی یەکتر دەکەن، ئەمیان لەو دەپرسێ ئەرێ لەژیانی دنیادا وەزعو حاڵت چۆن بووەو چۆنت ژیان بەسەر بردوە؟ ئەویان لەم دەپرسێ ئەدی تۆ چیت کردوە هەڵسوکەوتت چۆن بووە؟ ﴿[٢٦]قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ. [٢٧]فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ﴾ وەڵام دەدەنەوەو دەڵێن: ئێمە لەدونیادا تەقواکارو لەخوداترس بووین، ترسیی عەزابی خودامان هەبوو، خۆمان لەبێفەرمانیی خودا دەپاراست. ئیتر خودا بەفەضلو گەورەیی خۆی لێخۆشبونو رەحمەتی خۆی بەسەردا رشتوینو هیدایەتی داوین بۆ ئەنجامدانی کردەوەی چاك، لەعەزابی سەختو دژواری دۆزەخ رزگاری کردوینو ئەم نازو نیعمەتەی پێ بەخشیوین.

﴿[٢٨]إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ﴾ ئێمە لەدونیادا خوداناسو یەکتاپەرست بووین، بۆ هەموو کارێك هاوارمان دەکردە قاپی رەحمەتیو هانامان بۆ دەبردو لێی دەپاڕاینەوە: کە لێخۆشبونو رەحمەتی خۆیمان بەسەردا بڕێژێ. دوعای قبوڵ کردینو مەرامی بەجێ هێناین، بێگومان خودا لەگەڵ بەندەکانی دا زۆر چاکەکارو میهرەبانە. رەحمەتو ئیحسانی دەریای بێبنەو بەشی هەموو کەس دەکا.

﴿٢٩فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەتۆ بەردەوام بەلەسەر کاری خۆت، ئامۆژگاریی خۆت بکەو پشتت سارد نەبێتەوە. ئەوەی بۆ تۆی هەڵدەبەستن پوچو بێبناغەیە، ئەتۆ لەسایەی رەحمەتی خوداوە نە فاڵچیو نە شێتی. ئەتۆ پێغەمبەرو فروستادەی پەروەردگاری هەرچی دەیڵێیو هەرچی ئەنجامی دەدەی لەروانگەی سروشەوەیە. بەپێی نیگای ئاسمانی هەڵس‌وکەوت دەکەی. ﴿٣٠أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ﴾ بەڵکوو ئەوان دەڵێن: موحەممەد شاعیرێکە وەکوو نابغەو زوهەیرو هاوڕێنەکانیان، چاوەڕوانی مردنی دەکەینو رۆژگار لەناوی دەبا وەکوو چۆن شاعیرەکانی پێشوو مردوون، ئیتر لەکۆڵمان دەبێتەوەو رزگارمان دەبێ لەدەستیی!

﴿٣١قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ: چاوەڕوانی مردنی من بن، منیش لەگەڵتان دا چاوەڕوانی سەرەنجامم بزانم قەزاو قەدەری خودا چیتان لێ دەکا، لەوە بەو لاوە بۆتان دەردەکەوێ سەرکەوتن بۆ کێ دەبێ. من دڵنیام خودا پشتیوانمەو یارمەتیم دەدا.

﴿٣٢أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا﴾ ئایا ئەوان نامەیەکی ئاسمانییان بۆ سەر نازڵ بووە پشتگیریی بۆچوونەکەیان بکا؟ یان عەقڵو ئاوەزیان فەرمانی ئەوەیان پێ دەکا: یان ئەو قسە پڕوپوچانە بڵاو بکەنەوە: کە هیچیان بەسەر هیچەوە نیە. ﴿أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ﴾ بەڵکوو ئەوانە گەلو نەتەوەیەکی یاخی بوو سەرکێشن، دڵ رەقو نەفامن بۆیە ئەم بوختانانە بۆ پێغەمبەر هەڵدەبەستن، ئەم رەوشتە ناشیرینانەی پاڵ دەدەن.

﴿٣٣أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ﴾ ئایا دەڵێن: فاڵچی یان شایەرە، یان دەڵێن موحەممەد بۆ خۆی ئەم قورئانەی هەڵبەستووەو دانراوی خۆیەتی. نەخەیر وانیەو سەریان دای لەبەرد، بەڵکوو کوفرو بێدینیان، بڕوا نەبوونیان بەپەیامی ئیسلام، وای لێ کردون ئەم قسەو قسەلۆکانە هەڵبەستن ئەو جۆرە بوختانانە بەپێغەمبەر بکەن.

﴿٣٤فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ﴾ ئەگەر ئەوان راست دەکەن موحەممەد بۆ خۆی قورئانی هەڵبەستووە، دەی با ئەوانیش لەلایەن خۆیانەوە نمونەیەکی ئەم قورئانە بێنن، خۆ ئەوان شۆرەسواری بەلاغەتو فەصاحەتن، لەبواری شیعرو پەخشاندا شارەزاو تێگەیشتون.

﴿٣٥أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ ئایا ئەو کافرو بێبڕوایانە: کە ئینکاری هەبوونی خودای بەدیهێنەر دەکەن، خۆیان بەبێ بەدیهێنەر هاتوونە کایەوە؟ یان خۆیان خۆیانیان دروستکردوە؟ بێگومان بەشایەتی عەقڵو واقیعی حاڵو بەگفتی خۆشیان بەدیهێنەر هەر خودایەو خودا لەنەبوونەوەوە ئەوانی هێناوەتە وجود.

﴿٣٦أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ﴾ ئایا ئەوان ئەم ئاسمانەو زەوییان دروست کردووە؟ ئەوان لەواقیعدا ناتوانن لافی ئەوە لێ بدەن، هەرچەندە لەم بارەوە پرسیاریان لێ کرابێ، دانیان ناوە بەوەدا: کە خودا بەدیهێناون ﴿٣٧أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ﴾ ئایا ئەوان خاوەنی خەزینەکانی رەحمەتی خودای تۆن، دابەشکردنی رزقو رۆزییو پێغەمبەرێتی ببەخشن بەهەرکەسێك خۆیان بیانەوێو بیگرنەوە لەوانەی نایانەوێن. رزقو رۆزی بدەن بەمەو بیگرنەوە لەو؟ ﴿أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ﴾ یان ئەوان باڵادەستن بەسەر بونەوەرداو دەتوانن بەویستی خۆیان ئاسمانەکانو زەوی هەڵسوڕێننو تەصەروفیان تێدا بکەن؟ واتە: نەخەیر ئەمانە هیچیان بەدەس ئەوان نین، هەموو شتێك بەدەست پەروەردگارە. ﴿٣٨أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ ئایا ئەوان پەیژەو پلیکانیان هەیە پێ یدا سەربکەون بۆ ئاسمانو گوێ بگرن لەئاخاوتنی فریشتەکانو ئەو سروشەی بۆیان دێ ئاگادارن بەسەر زانیاریی غەیبدا؟ بۆیە لەهەڵوێستی خۆیان لانادەنو سورن لەسەر کوفر. دەی کەوایە با ئەو کەسەی سەردەکەوێ بۆ ئاسمانەکانو دەنگوباسی عالەمی باڵا وەردەگرێ با لەگەڵ بەڵگەی رۆشندا بیخاتەرو قسەکانی خۆی پێ بچەسپێنێ. ﴿٣٩أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ﴾ ئایا ئێوە کچ بۆ خودا دادەنێنو کوڕ بۆ خۆتان قۆرخ دەکەن، لەکاتێکدا کە خۆتان ناتانەوێ کچتان ببێ، کە بەیەکێکتان دەوترێ: کچت بوو رەنگی رەش دادەگیرسێ، واتە هیچ شەرم ناکەن بەشە باشەکە بۆ خۆیانو بەشە خراپەکە بۆ خودا دادەنێن! ﴿٤٠أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ﴾

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا ۚ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

سُورَةُ النَّجْمِ

ئایا تۆ ئەی پێغەمبەر لەپێناوی بانگەوازیکردنت بۆ موسوڵمان بونی ئەو بتپەرستانە داوای کرێیان لێ دەکەی‌و ئیتر ئەوان لەبەر گرانیی باری غەرامەو ئەو کرێیەی کە داوایان لێ دەکەی ناتوانن موسوڵمان ببن، نەخەیر هەرگیز شتی وا نیەو ئەتۆ هیچ داوایەکیان لەو بارەوە لێ ناکەی! ﴿[٤١]أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ﴾ یان ئەوان زانیاری غەیبیان لایەو هەرچی لەلەوحولمەحفوظدا نووسراوە ئەوان بەسەریا ئاگادارن‌و دەینوسنەوەو رایدەگەیەنن بەناو مەردومدا بڵاوی دەکەنەوە، هەرچی تۆیش بیڵێی ئەوان بەپوچی ئەزانن؟! نەخەیر ئەمە هیچی وا نییە، جگە لەخودا کەس عیلمی غەیب نازانێ! ﴿[٤٢]أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا﴾ بەڵکوو ئەو کافرانە دەیانەوێ فێڵ لەپێغەمبەر بکەن‌و پیلانی کوشتن‌و لەناوبردنی بۆ دارێژن، ﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ﴾ ئەوانی کافرو بێبڕوان هەر ئەوان فێڵ لێ کراون‌و زەرەری فێڵەکەیان بۆ خۆیان دەگەڕێتەوە. واتە ئێوە ئەگەر ئیدیعای زانینی غەیب دەکەن، ئەوە درۆ دەکەن‌و جگە لەخودا کەس غەیب نازانێ، خۆ ئەگەر پێتان وایە دەتوانن بەسەر پێغەمبەردا زاڵ بن، ئەوە بێگومان ئێوە بەهەڵە چون چونکە خودا یارمەتی دەرو پشتیوانیەتی‌و بەسەر ئێوەدا زاڵی دەکا. خۆ ئەگەر بەتەمابن فێڵی لێ بکەن‌و لەناوی بەرن ئەوە دڵنیا بن زیانی فێڵەکە خۆتان دەگرێتەوەو خۆتان لەناو دەچن.

﴿[٤٣]أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ئایا ئەو بێباوەڕانە جگە لەخودای تاک‌وتەنیا خودایەکی تریان هەیە لەسزای خودا بیانپارێزێ، خودا پاک‌و مونەززەهە لەهەموو عەیب‌و هاوبەشێك کە بۆی پەیدا بکەن. خودا تاک‌و تەنهاو بێ هاوەڵ‌و بێ نەظیرە بێ وێنەو ئەمثالە، بەرزو پیرۆزو شکۆمەندە، ﴿[٤٤]وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ﴾ ئەوانە هێندە لاسارو سەهندەن، ئەگەر بەچاوی خۆیان ببینن پارچەیەکی گەورەی ئاگراوی لەئاسمانەوە بکەوێتە خوار بۆ سەریان بیانسوتێنێ، بڕوا ناکەن‌و واز لەکوفرو بێدینی خۆیان ناهێنن، بەڵکوو دەڵێن: ئەوە هەورێکی گەواڵ گەواڵ‌و توێ توێ لەسەر یەك کەڵەکە بووەو بارانمان بۆ دەبارێنێ.

﴿[٤٥]فذرهم﴾ وازیان لێ بێنە، گوێیان پێ مەدە ﴿حتى يلاقوا يومهم الذى فيه يصعقون﴾ هەتا توشی ڕۆژێکیان دەبن کە ڕۆژی قیامەتەو تێیدا بەهیلاك دەچن، سزای تاوانەکانیان لێ دەسەنرێت. ﴿[٤٦]يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ ئەو ڕۆژە ڕۆژێکە فرت‌و فێڵیان دادیان نادا، ئەو پیلانەی دایان ڕشتووە بۆ لەناوبردنی پێغەمبەر(ﷺ) سودیان بێناگەیەنێ، ئەو عەزابەی دێتە سەریان ناگەڕێتەوە کەس نیە بەهانایانەوە بێ‌و یارمەتیان بدا. ﴿[٤٧]وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بێگومان لەژیانی دونیادا هەیە بۆ ئەوانەی ستەمیان لەخۆیان کردوە بەوە: کە سورن لەسەر کوفرو بتپەرستی‌و داڕشتنی پیلان دژی پێغەمبەر سزای سەخت‌و دژوار: لەکوشتن‌و نەخۆشی‌و ترس‌و هەژاری‌و بێبارانی‌و لەناوچونی ماڵ‌و سامان‌و مردنی مناڵ‌و کەس‌وکار بۆ ئەوەی لەهەڵوێستی خۆیان پەشیمان ببنەوە. وەلێ ئەوانە نازانن چ عەزابێك دێتە سەریان‌و چۆن لەناو دەچن.

﴿[٤٨] وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ﴾ ئەی پێغەمبەر لەبەرامبەر هەڵوێستی کافرەکان پشوو درێژ بە، گوێ مەدەرە هەڵوێستی ناشیرینیان، تا ئەو کاتەی عەزابی چاوەڕوانکراو یەخەیان دەگرێ، ئەتۆ لەژێر چاوەدێریی ئێمەدای، پارێزگاریت دەکەین، ناهێڵین کەس دەستدرێژیت بکاتە سەر. تەقدیس و تەنزیهی خودای خۆت بکە، لەهەموو عەیب و خەوشێك بەدووری بگرە، هەرکاتێك هەڵسای بۆ نوێژ یان لەخەو هەڵسای یان لەکۆڕو مەجلیس هەستای یان لەشوێنێکەوە چوی بۆ جێگەیەکی تر ئەوە تەسبیحی خودای خۆت بکە.

﴿[٤٩] وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ﴾ بەشەو کاتێك لەخەو رادەبی تەسبیحاتی خودا بکە، عیبادەتی بۆ ئەنجام بدە لەکۆتایی شەودا کە ئەستێرەکان بەرەو ئاوابوون دەچن سەرگەرمی عیبادەتکردن بە، چونکە ئەوکاتانە عیبادەتکردن ئەرکێکی قورسەو خەو خۆشەویستە. سازش و ریاکاریی تێدا نیە.

کۆتایی سورەتی الطور

سورەتی (النجم)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى﴾ سوێند بەئەستێرە کاتێ بەرەو ئاوابوون دەچێ. چونکە بەهۆی جوڵان و کشان بەرەو ئاسۆی ئاوابوون، باشورو باکورو رۆژهەڵات و خۆرئاوا دەزانری. ﴿[٢] مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى﴾ هاوڕێکەتان: کە موحەممەدە، لەرێی حەق و راست لای نەداوە، گومڕا نەبووە، قسەی بەتاڵ و بێبناغە ناڵێ. ﴿[٣] وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى. [٤] إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾ موحەممەد بەهەواو هەوەس و لەخۆوە قسە ناکا، بۆ مەبەستی تایبەتی خۆی بانگەوازیی بڵاو ناکاتەوە، راگەیاندنی قورئان بۆ بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆی ئەنجام نادا، ئەوەی رای دەگەیەنێ سروشی خودایەو بۆی نێردراوەو فەرمانی پێکراوە ئەنجامی بدا، ئەرکێکەو خراوەتە سەر شانی. هەرچی دەیڵێ: حەقەو راستەو لەخوداوەیە. ﴿[٥] عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ قورئانی فێری پێغەمبەر کردوە فریشتەیەکی خاوەن هێزو توانا لەزانیاریی و کارکردندا، ئەویش جوبرائیلە، هەرچی خودا فەرمانی پێ بکا ئەنجامی دەداو هیچی لێ یاخی نابێ. هەرچی ئەنجامیشی دەدا بەفەرمانی خودایەو لەخوداوەیە، ﴿[٦] ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى﴾ خاوەنی ژیری و بیروبڕوای بەرزە، ئەو سروشەی لەخوداوە وەری دەگرێ بەئەمانەتەوە دەیگەیەنێ بەپێغەمبەرو هیچی لەبیر ناچێتەوە، جوبرائیل لەسەر شێوەی تایبەتی خۆی وێستاو پێغەمبەر بینی! ﴿[٧] وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى. [٨] ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى﴾ ئەوە بوو پێغەمبەر زۆر حەزی دەکرد کە فریشتەی سروش لەسەر شکڵ و وێنەی تایبەتی خۆی ببینێ، بەدڵ لەخودا دەپاڕایەوە: کە بەو شێوە تایبەتییە جارێك نیشانی بدا، خودا داواکەی گیرا کرد دوا ئەو ماوەیەی کە سروش لەپێغەمبەر بڕا جوبرائیل بەشێوەی فریشتەیی خۆیەوە هاتە خوارێ بۆ لای راست وێستاو لەئاسۆی بەرزەوە خۆی نیشانی پێغەمبەر(ﷺ)دا کە ئاسۆی خۆرە، کەمێ لەئاسۆکە بەرزتر بوو، هەموو ئاسۆکەی پڕکردا پاشان جوبرائیل وردە وردە دابەزی و لەپێغەمبەر نزیك کەوتەوە، بەسروشەوە هاتە خزمەتی، کەمکەم دابەزی و لەپێغەمبەر(ﷺ) نزیك بووەوە تا وای لێ هات ﴿[٩] فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ مەسافەی نێوان پێغەمبەر(ﷺ)و جوبرائیل دیاریی دەکا بەئەندازەی دوو کەوان یان کەمتر لەدوو کەوان بوو. عەرەبەکان داب و نەریتیان وابوو مەسافەی نزیکیان بەکەوانێ: یان دوو کەوان یان بەرمێك مەزندە دەکرد. وەکوو چۆن ئێمەی کورد ئەو جۆرە شتانە بەبست و بەهەنگاوو بەگوریس مەزندە دەکەین. مەبەست ئەوەیە زۆری لێ نزیك بووە. ﴿[١٠] فأوحى الى عبده ما أوحى﴾ ئیتر خودا بەهۆی ئەو فریشتەوە سروشی کرد بۆ بەندەی خۆی: کە موحەممەدە- بەو سروشەی بۆی کرد: کە قورئانی پیرۆزە، کاروباری ئایینی فێر کرد. . دەشتوانین بەم جۆرە مانای بکەین بڵێین: ئیتر جوبرائیل سروشی بەبەندەی خودا کە حەزرەتی موحەممەدە راگەیاند، ئەو سروشەی بۆی هێنابوو فێری کرد.

﴿[١١] ما كذب الفؤاد ما رأى. [١٢] أفتمارونه على ما يرى﴾ دڵی پێغەمبەر ئەوەی بەچاوی سەر لەپەردەی غەیبا بینی رەتی

نەکردەوە، بەڵکوو بەڕاستی زانیو بڕوای پێکرد. ئەدی چۆن ئێوە دەمەدەمێی لەگەڵ دەکەنو بەدرۆی دەخەنەوە لەشتێکدا: کە بەچاوی خۆی لەنزیکەوە بینیویەتیو دڵیشی بەراستی زانیوە. بەئەوهامو خەیاڵی حسێب نەکرد، ﴿١٣ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى﴾ بێگومان جارێکی تر پێغەمبەر(ﷺ) لەشەوی میعراجدا جوبرائیلی لەسەر شێوەی فریشتەیی خۆی بینی ﴿١٤ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى﴾ لەلای درەختی(سدرة) : کە لەئاسمانی حەوتەمدایە، یان لەئاسمانی شەشەمە. ﴿١٥ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى﴾ ئەو بەهەشتەی ئارامگای خوداپەرستانە لەنزیك درەختی (سدرة)وەیە. ئێمە دەبێ بڕوامان بەدرەختی (سدرة المنتهى) هەبێ بەو شێوەیەی قورئان باسی دەکا، بەبێ ئەوەی شوێنەکەیو چۆنیەتەکەی دیاریی بکەین، مەگەر فەرمودەی صەحیحی پێغەمبەر(ﷺ) لەو بارەوە شتێکمان بۆ دیاریی بکا. ﴿١٦ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى﴾ ئەوکاتەی سیدرەی داپۆشی ئەوەی داپیۆشی، واتە ئەوەی سیدرەی داپۆشی لەنوری تەجەللاو دابارینی فریشتە بەسەریا: کە هەر وەصفو باسی ناکرێ، هەر خودا دەزانێ چۆنو چەندە. بەکورتی زمان کۆڵەو ناتوانێ باسی گەورەییو زۆری ئەو شتە بکا کە بەسەر سیدرەدا هات. ﴿١٧ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾ چاوی پێغەمبەر(ﷺ) ئەملاو ئەولای نەکرد، لەوەی: کە فەرمانی پێ درابوو سەیری بکا لای نەدا، لەو شەوە پیرۆزەداو لەودەمە حەسساسو ناسكو دەگمەنەدا، لەو ساتەدا: کە لەمێژووی ئادەمیزاددا جارێك بووەو دوبارە نەبۆتەوە، پێغەمبەر(ﷺ) چاوی سەرو چاوی دڵی بڕییە نورو مەلەکوتی پەروەردگارو گەلێ نیشانەی بینین: کە یەکێکیان وێنەی فریشتەیی جوبرائیل بوو، چاوی نەترووکاندو نەیسوڕاند. موشاهەدەی حەقیقیو ئاشکرا بوو، شكو گومانی تێدا نەبوو، راستەوخۆ دڵی پەیوەست بوو بەحەقیقەتەوە، هیچ پەردەو لەمپەری لەنێوان نەما. ﴿١٨ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾ بێگومان پێغەمبەر لەو شەوەدا زۆر ئایاتو نیشانەی گەورە گەورەی پەروەردگاری دی، کە بەزمان نایەنە وەصفو باسکردن، بینینی رونو ئاشکراو بێ پەردەو حیجاب. پلەو پایەیەك بوو درا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ (١) مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ (٢) وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (٣) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ (٤) عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ (٥) ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ (٦) وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ (٧) ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ (٨) فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ (٩) فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ (١٠) مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ (١١) أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ (١٢) وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ (١٣) عِندَ سِدْرَةِ الْمُنتَهَىٰ (١٤) عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ (١٥) إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ (١٦) مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ (١٧) لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ (١٨) أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ (١٩) وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ (٢٠) أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ (٢١) تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ (٢٢) إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَىٰ (٢٣) أَمْ لِلْإِنسَانِ مَا تَمَنَّىٰ (٢٤) فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ (٢٥) ۞ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ (٢٦)

بەپێغەمبەرو جارێك روی داوەو دوبارە نابێتەوەو ئەوەندەی خودا حەز بکا ئەسراری مەلەکوتی نیشان درا، نهێنی بوونەوەری بینی.

﴿١٩ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى. ٢٠ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى﴾ ئایا ئێوە چۆن روانیوتانە بۆ (لات) کە بتی ئەقیفو (عوزا) کە بتی قوڕەیشیەکانو (مناة) سێیەم بتە بێ ڕێزەکە: کە بتی هۆزی هوزەیلو خوزاعەو ئەوسو خەزرەجە ئایا چیتان لێ دیوەو چ کەڵکێکیان بەئێوە گەیاندوە؟! کە ڕێزیان لێ دەگرنو کۆشکیان بەسەرەوە دەکەنو پەردەیان بەسەردا دەدەنو ئاژەڵیان بۆ سەدەبڕن؟

﴿٢١ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثَى﴾ ئایا بۆ ئێوە نێرو بۆ خودا مێینە بێ؟! ئایا ئێوە بەچ عەقڵێك منداڵ بۆ خودا بڕیار دەدەن، ئەمجار کچ بۆ خودا دادەنێنو بۆ خۆتان کوڕ هەڵدەبژێرن؟ ﴿٢٢ تِلْكَ إِذاً قِسْمَةٌ ضِيزَى﴾ ئەگەر ئێوە لەناو خۆتاندا شت ئاوا بەش بکەن، بەشکردنێکی ستەمکارییەو لەحەق بەدەرە، چ جای لەگەڵ خودادا دابەشکردنی ئاوا بکەن. ئێوە بەشێك

بۆ خودا دادەنێن: کە بۆ خۆتان ناتانەوێ، ﴿٢٣إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾ ئەو بتانەی ناوتان ناون خوداو عیبادەتیان بۆ دەکەن لەکاتێکا ئەو بتانە نە دەبینن نە دەبیستن، نە دەتوانن زیان بگەیەنن نە قازانجیان لێ چاوەڕوان دەکرێ، لەراستی دا ئەو بتانە هەر ئەو ناوانەن ئێوەو باوكو باپیرانتان لێتان ناون و بەخوداتان داناون و پەرستشیان بۆ دەکەن، ئەگینا چ حەقیقەتێکیان نیەو خودا لەو بارەوە هیچ بەڵگەو نیشانەیەکی نازڵ نەکردوە تا ئێوە بیکەنە بەڵگەو بەخودایان بزانن. ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾ ئەوانە لەهاوەڵ دانان بۆ خوداو لەبڕیاردانی ئەو بتانە بەخوداو لەهەموو بیروباوەڕێکی تریاندا تەنها شوێن گومان و هەوەسبازی خۆیان کەوتوون، هیچ ڕویان لەحەق نەکردوە ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى﴾ بێگومان ئەوانە لەخوداوە بەڵگەو نیشانەی ئاشکراو عەیانیان بۆ هاتووە، کە ئەو بتانە خودا نین بەکەڵکی عیبادەت بۆکردن نایەن. ئەوەتا قورئانمان بۆ پێغەمبەر ناردوە لەوێدا ڕونمان کردۆتەوە: کە ئەو بتانە هیچ و پوچن و کەڵکی هیچیان نیە، ﴿٢٤أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى. ٢٥فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى﴾ ئایا هەرچی ئادەمیزاد ئارەزۆی بکاوئاواتەخوازی بێ دەبێ بۆی بێتەجێ؟! نەخەیر هەموو شتێك بەویستی ئادەمیزاد نایەتە جێ. ئەوەی تەمەننای دەکەن: کە ئەو بتانە شەفاعەتتان بۆ بکەن و سودیان لێ وەرگرن هەرگیز نایەتە دی، دەسەڵاتی دونیاو قیامەت و هەموو کارێکی ئایینی و دونیایی بەدەست خودایە، هەر ئەو کاروبار هەڵدەسوڕێنێ و بت و صەنەمەکان هیچیان بەدەست نیە نە لەدونیادا نە لەقیامەتدا، ﴿٢٦وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾ زۆر لەفریشتە بەرێزەکان لەئاسمانەکاندا وێڕای عیبادەت و پەرستشی زۆرو زەبەندەیان بۆ پەروەردگار ڕێزو نرخیان لای خودا شەفاعەت بۆ هیچ کەس ناکەن، ئەگەر لەفەرزێکدا بیشیکەن بێ سودە. مەگەر خودا ڕوخصەتیان بداو ڕازیی بێ: کە شەفاعەت بۆ هەندێ کەس بکەن: کە شیاوی شەفاعەت بۆکردن بن و خودا بیەوێ شەفاعەتیان بۆ بکرێ.

﴿٢٧إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَى﴾ ئەو موشریکە بێباوەڕانە: کە بڕوایان بەزیندوبوونەوەوحیساب و لێکۆڵینەوە نیە، پێیان وایە هەموو فریشتە مێینەن و کچی خودان!!

﴿٢٨وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ﴾ وەلحاڵ ئەوان لەسەر ئەم قسە ناشیرین و ناماقوڵانەیان هیچ بەڵگەو زانیارییەکیان بەدەستەوە نیە ئەوان نە فریشتەیان ناسیوە، نەدیویانەو نە هەواڵدەرێکی ڕاستگۆ هەواڵی پێداون، بەڵکوو لەڕوی نەزانی و گومڕاییەوەیە کە جوڕئەتی ئەوە دەکەن ئەو بوختانە گەورەیە بڵاو بکەنەوە ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ بەڵکوو ئەوان شوێن گومان کەوتوون، گومانیش هیچ شتێکی پێ ناچەسپێ، ئادەمیزاد بەشك و گومان ڕاستیی دەست ناکەوێ، حەق و ڕاستی بەزانین و وردبوونەوە دەستەبەر دەبێ، ﴿٢٩فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ ئەی پێغەمبەر ڕو وەرگێڕە لەوانەی پشت لەقورئان هەڵدەکەن و گوێ بۆ فەرمان و جڵەوگیری پەروەردگار ناگرن و بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیە، کار بۆ ئەو ژیانە جاویدانیە ناکەن، هەر ژیانی دونیایان مەبەستەو هیچی تر. ﴿٣٠ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ﴾ ئەو دونیا پەرستییەیان ئەوپەڕی تێگەیشتنیانەو هەر هەڵپەیانە بۆ بەدەستهێنانی ئارەزووەکانی جیهان. ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَى﴾ ئەی پێغەمبەر تۆ گوێ مەدەرە ئەوان پشتیان لێ هەڵبکە، دڵنیابە خودا باش دزانێ کێ گومڕا بووەو ڕێبازی حەقی لێ گوم بووەو کێ ڕێبازی هیدایەتی گرتۆتە بەر، هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداش وەردەگرێتەوە. ﴿٣١وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾ هەرچی لەئاسمانەکان و زەوی دا هەیە هەمووی هی خودایەو لەژێر دەسەڵاتی ڕەهای ئەودایە خودا بێئاتاجە لەهەموو کەس و هەموو کەس پێویستیان بەوە، بەحەق و ڕاستیی بونەوەری وەدی هێناوەو سەرەنجامی بەندەکانی وا داناوە: کە هەرکەسە بەگوێرەی کردەوەکانی سزاو پاداش وەربگرێتەوە، جا ئەگەر کردەوەکانیان باش بوو پاداشیان

بەهەشتە ئەگەر بەدییان کردبوو سزایان دۆزەخە. ﴿٣٢ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ﴾ چاکەکاران ئەوانەن: کە خۆیان دەپارێزن لەتاوانی گەورەی وەکوو هاوەڵدانان بۆ خوداو کوشتنی ئادەمیزاد بەناحەق‌و خواردنی ماڵی هەتیو، هەروەها خۆی پاراستبێ لەفاحیشەو تاوانی گەورەی وەها: کە خودا هەڕەشەی دۆزەخی لەبکەرانی کردبێ. خۆیان پاراستبێ لەو تاوانانە جگە لەتاوانی بچوك، ئەمیش بەمەرجێك بەردەوام نەبێ لەسەریان‌و تۆبەیان لێ بکا. چونکە سوربوون لەسەر تاوانی بچوك دەیکاتە گوناهی گەورە، ﴿إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ﴾ بەراستی خودای تۆ زۆر لێ بووردەیە، لەتاوانی تاوانباران خۆش دەبێ، ئەگەر بەدڵ تۆبە بکەن‌و پەشیمان ببنەوە. ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾ خودا ئاگادارە بەحاڵ‌و وەزعی ئێوە لەهەموو قۆناغەکانی ژیانتاندا، هەموو کردارو ڕەفتارو گوفتارێکتان لای ئەو ئاشکراو نمایانە، ئەو کاتەی باوکی ئێوە کە ئادەمە لەگڵ دروستی کرد، وەچەو نەوەکانی لەپشتی هێنایە دەرێ، ئەو کاتەی لەسکی دایکتانا شێوەو ڕوخساری ئێوەی کێشاو پەروەردەی کردن، خودایەك ئاگاداری زاڕۆك بێ لەناو منداڵدانی دایکدا کە تاریکترین شوێنە، دیارە وەزع‌و حاڵی تری بەندەکانی لێ گوم نابێ، ئاگای لەحاڵ‌و وەزعی ئێوە بووە هێشتا نەهاتوونە وجود، ئاگای لێتان بووە کە لەناو تاریکایی منداڵدانی دایکتانا بوون‌و ڕووناکیتان نەدیوە، خودا زانایە بەهەموو شتێك پێش ئەوەی بێتە قۆناغی ظهور، زانایە بەسروشتی هەموو شتێك لەهەموو تەورو قۆناغەکاندا، کەوابێ ﴿فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ﴾ مەدح‌و وەصفی خۆتان مەکەن، پاکانە بۆ خۆتان مەکەن، بەخۆتاندا هەڵمەڵێن، سوپاسی خودا بکەن لەسەر طاعەتکردن‌و بترسن لەتاوان، خودا بۆ خۆی دەزانێ کێ تەقواکارەو خۆ لەتاوان دەپارێزێ. ﴿٣٣ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ. ٣٤ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ﴾؟ ئایا هەواڵت پێگەیشتووەو کاری ئەو کەسە دەزانی کە پشتی لەخێر کردوەو ڕوی لەحەق وەرگێڕاوە، کەمێکی ماڵ داو ئیتر وازی هێنا، واتە کەمێکی دا لەو ماڵ سامانەی بڕیار بوو بیدا بەو

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى ﴿٣١﴾ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۚ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿٣٢﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾ أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

کەسەی بەرعۆدەی عەزابی دۆزەخ بوبوو بۆی ئەوی تری لێ گل دایەوەو نەیدایە. موجاهیدو ئیبن‌وزەید دەڵێن: ئەو ئایەتە لەشانی وەلیدی کوڕی موغەیرە نازڵ بووە، کە چووە خزمەت پێغەمبەرو موسوڵمان بوو، یەکێك لەموشریکەکان پێی گوت: ئەوە بۆچی موسوڵمان بووی؟ وەلیدیش دەڵێ لەترسی ئاگری دۆزەخ، کابرا دەڵێ: من بۆت بەرعۆدەی ئاگری دۆزەخ دەبم بەمەرجێ ئەوەندەم ماڵ بدەیتێ، وەلیدیش دەڵێ باشە، پێشەکی بڕێکی پارە دەداتێ، لەپاشا لێی پەشیمان دەبێتەوەو باقیەکەی ناداتێ. ئیتر بەم بۆنەوە ئەم ئایەتە نازڵ بوو.

﴿٣٥ أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ﴾ ئایا ئەو کافرە بەدخووە: کە کوفری بەسەر ئیماندا هەڵبژاردوە، زانیاری غەیبی لایەو دەزانێ هاوەڵەکەی بەرعۆدەی تاوانەکانی دەبێ؟ نەخەیر با وا نەزانێ، کار بەو شێوەیە نیە: کە ئەو بۆی چووە. هەر کەسە بۆخۆی بەرپرسیارە لەکردەوەی خۆی‌و کەس تاوانی کەس هەڵناگرێ. ﴿٣٦ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ. ٣٧ وَإِبْرَاهِيمَ

الَّذِي وَفَّى﴾ ئایا ئەو کابرایە: کە وەلیدی کوڕی موغەیرەیە یان هەرکەس‌و تاقمێکی تری لەو بابەتەیەخەبەردار نەکراوە بەو یاسایەی لەتەوراتدا هەیە، هەروا لەصوحوفی ئیبراهیمدا، ئەو ئیبراهیمەی وەفای خۆی بەرامبەر پەروەردگاری بەجێ هێنا. ﴿٣٨ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ هیچ کەس تاوانی کەس هەڵناگرێ، هەرکەسێك تاوانێك ئەنجام بدا خۆی لێی بەرپرسیارەو کەسی تر بەرعۆدەی نابێ. ﴿٣٩ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ ئادەمیزاد هەرچی بۆ خۆی ئەنجامی نەدا دەستی ناکەوێ، پاداشت لەسەر شتێك وەرناگرێ کە خۆی نەیکردبێ. هەروەکو چۆن کەس بەرعۆدەی سزای کەس نابێ کەسیش بەروبومی کۆششی کەسێکی تر وەرناگرێ. ﴿٤٠ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى﴾ کردەوەکانی تۆمار کراون ڕۆژی قیامەت لەتەرازوی کردەوەکانی دا دەبینرێن. بەسەر خۆی‌و ئەهلی مەحشەردا رادەنوێنرێن. ﴿٤١ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى﴾ ئادەمیزاد لەقیامەتدا پاداشت‌و سزای تەواوی خۆی دەدرێتەوە، هیچی لێ کەم ناکرێتەوە، بۆ خراپە پڕاو پڕ سزای خۆی وەردەگرێ، بۆ چاکە دە چەندانە تا حەوتصەد چەندانە پاداش وەردەگرێتەوە.

﴿٤٢ وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى﴾ سەرەنجام‌و ئاکام گەڕانەوە بۆ لای خودایە، هەموو دەچێتەوە بەر قاپی پەروەردگار، ئەویش بەعادلانە لەسەر کردەوەی گەورەو بچوك پاداش‌و سزایان دەداتەوە.

﴿٤٣ وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى﴾ هەر خودایە بەندەی خۆی کەیفخۆش دەکاو دەیهێنێتە پێکەنین. خەفەتباری دەکاو دەیخاتە شین‌و گریان، واتە خۆشی‌و ناخۆشی بەدەست خودایە.

﴿٤٤ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا﴾ بەراستیی هەر خودا مردن‌و ژیانی دروست کردوە،

﴿٤٥ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى. ٤٦ مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى﴾ هەر خودایە: کە دوو رەگەزی لەئادەمیزاد بەدی هێناوە، نێرینەو مێینەی دروست کردوە، لەدڵۆپە ئاوێك کە دەڕژێندرێتە ناو منداڵدانی مێینەوە. پاش ماوەیەك خودا گیانی بەبەردا دەکاو دەبێتە ئادەمیزاد یان گیاندارێکی تر...

وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰ (٤٥) مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ (٤٦) وَأَنَّ عَلَيْهِ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْأُخْرَىٰ (٤٧) وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ (٤٨) وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعْرَىٰ (٤٩) وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ (٥٠) وَثَمُودَا۟ فَمَآ أَبْقَىٰ (٥١) وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ (٥٢) وَٱلْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ (٥٣) فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ (٥٤) فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ (٥٥) هَٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ (٥٦) أَزِفَتِ ٱلْءَازِفَةُ (٥٧) لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ (٥٨) أَفَمِنْ هَٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ (٥٩) وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ (٦٠) وَأَنتُمْ سَٰمِدُونَ (٦١) فَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ وَٱعْبُدُوا۟ ۩ (٦٢)

سُورَةُ القَمَرِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلْقَمَرُ (١) وَإِن يَرَوْا۟ ءَايَةً يُعْرِضُوا۟ وَيَقُولُوا۟ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ (٢) وَكَذَّبُوا۟ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ (٣) وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّنَ ٱلْأَنۢبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ (٤) حِكْمَةٌۢ بَٰلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ ٱلنُّذُرُ (٥) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ ٱلدَّاعِ إِلَىٰ شَىْءٍ نُّكُرٍ (٦)

﴿٤٧ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَى﴾ هەر لەتواناى خودادایە کە دوای مردن ڕۆژی قیامەت ئادەمیزاد زیندو بکاتەوە بۆ ئەوەی هەرکەس سزاو پاداشی کردەوەکانی خۆی وەربگرێتەوە.

﴿٤٨ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى﴾ بەراستی هەر خودا ماڵ‌و سامان دەدا بەکەسێك بیەوێ دەوڵەمەندیی بکا، هەر کەسێکیشی بوێ هەژاری دەکا. ئەم سەنگ‌و سوکییە ئەنجام دەدا بەگوێرەی حیکمەتی خۆی‌و بەرژەوەندیی مەخلوقات، دەوڵەمەند کردن‌و هەژار کردنی ئادەمیزاد بەدەست خودا خۆیەتی!

﴿٤٩ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَى﴾ هەر پەروەردگار خودای ئەستێرەی گەلاوێژە، ئەم ئەستێرەیە لەکاتی تینی گەرمادا لەدوا ئەستێرەی جەوزاوە هەڵدێ، پێی دەگوترێ (مرزم الجوزاء) یان (عەبور)

﴿٥٠ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَاداً الْأُولَى﴾ بەراستیی هەر خودا گەلی عاد: کە قەومی حەزرەتی(هود)بوون لەناوی بردن لەدوای قەومی نوح گەلی عاد یەکەم نەتەوەیەك بوون خودا لەناوی بردن،

ئەم گەلە لەنەوەی (عاد) کوڕی (ئیرەم) کوڕی (سام)ی کوڕی (نووح) بوون، ﴿[٥١]وَثَمُودَ فَمَا أَبْقَى﴾ هەروەکوو چۆن گەلی عادی فەوتاند، گەلی ثه مودیشی لەناوبردو کەسیان لیٚ قوتار نەبوو. ﴿[٥٢]وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى﴾ هەروەها لەپێش ئەو دوو نەتەوەیەدا گەلی (نووح)مان لەناو برد بێگومان ئەمان زۆر لەگەلی عادو گەلی ثەمود ستەمکارترو سەرڕەقتر بوون، چونکە ئەمان سەرەتا ڕێبازی ستەمکارییان داهێناو یەکەم نەتەوە بوون پێغەمبەری خودایان بەدرۆ خستەوە، ئەو هەموو ماوە دورو درێژە حەزرەتی نووح بانگەوازیی کردن بۆ ئیمانهێنان هیچیان بەگوێدا نەچوو. هەر سوور بوون لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان‌و لوتبەرزییان نواند، ﴿[٥٣]وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى. [٥٤]فَغَشَّاهَا مَا غَشَّى﴾ هەروەها خودا شارو شارۆچکەو دێهاتەکانی گەلی (لوط)ی ژێرو زەبەر کرد. حەزرەتی جوبرائیل خاکەکەی لەزەوی پچڕین‌و بەرزی کردەوە بۆ حەواو ئەمجار بەردەبارانی کردن، دایپۆشین ئەوەی دایپۆشین لەعەزاب‌و گاشەبەرد.... کە هەر خودا دەزانێ چۆن بووە!!

﴿[٥٥]فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى﴾ بەچ نیعمەتێکی خودای خۆت گومانت هەیەو لەکام نیعمەتی خودادا دەمەدەمێ‌و موجادەلە دەکەی؟ ﴿[٥٦]هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْأُولَى﴾ ئەم قورئانە ترسێنەرێکە لەترسێنەرەکانی پێشوو، قورئان وەکوو نامە ئاسمانییەکانی تر ترسێنەرە، موحەممەد پێغەمبەرو فروستادەی خودایە وەکوو باقی پێغەمبەرانی پێشوو، ئەویش ئێوە لەسزای خودا دەترسێنێ وەکوو چۆن پێغەمبەرەکانی پێشوو گەل‌و نەتەوەکانی خۆیان لەسزای خودا ترساندوە.

﴿[٥٧]أَزِفَتِ الْآزِفَةُ﴾ هاتنی ڕۆژی قیامەت زۆر نزیک بۆتەوە، ڕۆژ دوای ڕۆژ زیاتر نزیک دەبێتەوە، ئەوەندە نزیک بۆتەوە هەر دەڵێی خەریکە رابێ. ﴿[٥٨]لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ﴾ جگە لەخودا کەس نیە بتوانێ کاتی هاتنی ڕۆژی قیامەت دیاریی بکا، چونکە نهێنی ترین غەیبی پەروەردگارە، ﴿[٥٩]أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ. [٦٠]وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ. [٦١]وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ﴾ ئایا سەرتان لەم قورئانە سوڕ دەمێنێ‌و پەیامەکەی ڕەت دەکەنەوە؛ لەرووی گاڵتە پێکردنەوە پێکەنینتان پیێ دێ، ناگریێن بۆ حاڵی خۆتان، بەچ عەقڵێك قورئان بەدرۆ دەخەنەوە؟ چۆن گاڵتە بەئایەتەکانی دەکەن؟ بێئاگاو نەفامن، یان خۆتان لەو پەیامە ئاسمانییە گێل کردوە، لوتبەرزیی دەنوێنن، ﴿[٦٢]فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا﴾ ئەی موسوڵمانان ئێوە سوجدە بۆ خودا بەرن لەسەر ئەوە، کە هیدایەتی داون، بەندایەتی هەر بۆ خودا بکەن. واز لەپەرستنی بت‌و صەنەم‌و ئەستێرەو شتی تر بێنن.

کۆتایی سورەتی النجم

سورەتی (القمر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ﴾ رابوونی قیامەت نزیک بۆتەوە، تەمەنی دونیا کۆتایی هات، ئەو ماوەی تەمەنی دونیا: کە ماوە دوا ڕەوانەکردنی حەزرەتی موحەممەد(ﷺ) بەنیسبەت ئەو ماوەی لەوەپێش ڕۆیشتووە، زۆر کەمە، ﴿وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ مانگ دوولەت بوو کردمانە موعجیزە لەسەر ڕاستیی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەدو نیشانەیەك بۆ نزیکبوونەوەی هاتنی قیامەت. ﴿[٢]وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ﴾ ئەگەر ئەو موشریکە نەفامانە موعجیزەیەکی ئاشکرا ببینن، کە بەڵگەیە لەسەر ڕاستیی پێغەمبەرایەتی موحەممەد، پشتی لیٚ هەڵدەکەن‌و ئیمانی پیێ ناهێنن‌و بەدرۆی دەخەنەوەو دەڵێن سیحرێکی ئاشکراو گەورەو بەردەوام‌و پتەوە، باڵادەستی هەموو سیحرێکە. .

﴿[٣]وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ﴾ حەق‌و ڕاستییان بەدرۆ خستەوە، شوێن هەواو هەوەسی خۆیان کەوتوون، بەبیرو بۆچونی خۆیان موحەممەد ساحیرە، کوڵەوەنانییە، شاعیرە. ئەمجار پەروەردگار هەڕەشەی لیٚ کردن‌و فەرمووی: هەموو کارێك دەگاتە ئاکامی خۆی، لەوێدا دەوەستێت، جا ئەگەر چاك بێ چاکەی لیٚ پەیدا دەبیێ، ئەگەر خراپیش بیێ خراپەی لیٚ وەدی دێ . ﴿[٤]وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾ بێگومان ئەوەندە دەنگ‌و باسی پێشینان بۆ

کافرەکانی مەککەو هاووێنەکانیان هاتووە: کە بەسیان بێ‌و لەهەڵوێستی ناشیرین‌و بیروباوەڕی پوچ بیانگێڕێتەوە لەم قورئانەدا نەوەندەمان سەرگوزەشتەی گەلە پێشینەکان‌و نەوەی توشیان بوو لەسەر لاسارییان‌و جۆری عەزاب‌و شێوەی لەناوبردنیان بۆ قوڕەیشیەکان‌و هاو وێنەکانیان گێڕاوەتەوە، هێندەمان پەندو ئامۆژگاریی بۆ تابیلا کردونەوە: کە بەسیان بێ بۆ ئەوەی واز بێنن لەخراپەکاریی. دەست هەڵگرن لەبتپەرستیی ﴿[5]حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ﴾ ئەو هەواڵ‌و پەندو ئامۆژگاریانەی لەقورئاندا بۆیان نێردراوەو بەگوێچکەیاندا دراوە، هەموویان حیکمەت‌و داناییین‌و لەتۆپەلاکی حیکمەت‌و ڕەوانیدان، بێ کەم‌و کوڕین، دەڵێ: ﴿فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ﴾ ئامۆژگاریی‌و پەند دادان بۆ ئەو جۆرە ئادەمییە سەر ڕەقانە بێ سودە، چونکە سەرکەشی‌و لوتبەرزییان وایان لێ دەکا گوێ بەحەق نەدەن، ﴿وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لا يُؤْمِنُونَ﴾ (یونس:١٠١).

ئەمجار فەرمان بەپێغەمبەر دەکاو دەفەرموێ: ﴿[6]فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نُكُرٍ﴾ ئەی موحەممەد ئەتۆ پشتیان لێ هەڵ بکەو چیتر خۆتیان لەگەڵ ماندو مەکە، چونکە هەوڵدان لەگەڵیان بێ سودە، چاوەڕوانی سەرەنجام بە، ئەی موحەممەد بیر لەوە بکەوە: کە ڕۆژێك دێ ئیسرافیل فو بەکەڕەنای صوردا دەکا بانگیان دەکا بۆ شتێکی ناخۆش لەسەر دڵ‌و دەرونیان، بۆ شتێکی سامناك: کە لەوەپێش نەیاندیوە.

﴿[7]خُشَّعاً أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ﴾ ئەو ڕۆژە ڕۆژێکە کافرەکان تێیدا چاو بەرەوژێرو ڕیسوا، بەو حاڵە مەهتوکییەو سەرشۆڕییە لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوە، لەبەر زۆری‌و قەرەباڵغی‌و تێکەوە هاویشتن‌و هاتوچۆی خێراو کێشکردنیان بۆ گۆڕەپانی حیساب‌و بەپیرەوە چوونی بانگەوازیی ئیسرافیل دەڵێی کوللەی بەرەڵابووی تێکەڵ‌و پێکەڵن. هەر تێکەوە دەهاون. ﴿[8]مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ﴾ بەهەڵەداوان‌و پەلەپروزە دێن بەپیر بانگەوازییەکەوە، ئەمجار بەدەم ڕاکردن‌و هاتنی بەپەلەوە کافرەکان دەڵێن: ئەمڕۆ ڕۆژێکی سەخت‌و دژوارە لەسەر ئێمە.

﴿[9]كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ﴾ ئەی پێغەمبەر لەپێش قەومەکەی تۆدا قەومی نوح پێغەمبەری خۆیان بەدرۆ خستەوە، وتیان شێتە، هەڕەشەیان لێ کرد، ئەزیەتیان دا جوێنیان پێدا.

﴿[10]فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ﴾ نوح لەخودای خۆی پاڕایەوەو وتی: خودایە من لەبەرامبەریکردنی ئەوان بێ هێزم ناتوانم چیتر پەرە بەبانگەوازیی بدەم، ئەو هەموو ماوە دوورو درێژە لەگەڵیان خەریك بووم هیچم بەهیچ نەکرد، کەسیان باوەڕی پێ نەکردم. بەڵکوو هەتا من زیاتر ئامۆژگارییان بکەم ئەوان شێلگیرتر دەبن. هانات بۆ دێنم‌و لێت دەپاڕێمەوە کە یارمەتی ئایینی خۆت بدەی، تۆڵەیان لێ بستێنەو لەناویان بەرە.

﴿[11]فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ﴾ دەرگای ئاسمانمان لێ کردنەوە، بەرێژنە بارانمان بەسەردا باراندن، ﴿[12]وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُوناً فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ﴾ زەویمان لێ کردنە کانیاوی هەڵقوڵاو لەهەموو ئاقارێکەوە ئاو هەڵقوڵا، ئاوی ئاسمان‌و ئاوی زەوی تێکەڵاو بوون بەگوێرەی بڕیارو فەرمانێك: کە لەئەزەلدا درابوو، تۆفان هەڵساو دونیای داگیر کردو هەموویانمان خنکاندن، ﴿[13]وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ﴾ نوح‌و شوێنکەوتوانیمان هەڵگرتن لەسەر چەند تەختە دارێکی لێکدراو بەبسمارو گوڵمێخ ، واتە: بەکەشتی دروستکراو لەتەختەو بسمار ڕزگارمان کردن. ﴿[14]تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ﴾ کەشتیەکە لەژێر چاودێری ئێمەدا دەڕۆیی‌و لەنقوم بون‌و مەشاکیل پاراستمان، سەرمان خست بەسەر ناحەزانیدا. قەومەکەیمان خنکاند لەسزای کوفرو بیدینی بەردەوامیان، ﴿[15]وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ کەشتیەکەمان هێشتەوە بۆ ئەوە ببێتە پەندو عیبرەت بۆ کەسانێك پەند وەربگرن، یان ئەو کردەوەیەمان کردو بەو دەردەمان بردن بۆ ئەوەی ببێتە پەندو عیبرەت بۆ ئادەمیزادی دوا خۆیان، ئایا کەسێك هەیە پەند وەربگرێ.

﴿[16]فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ ئەی بیسەر! بڕوانەو ورد بەرەوە، بزانە سزای سەختی من چۆن بوو بۆ ئەوانەی بڕوایان بەمن نەکردو پێغەمبەرەکانمیان بەدرۆ خستەوە؟

خُشَّعًا أَبْصَٰرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى ٱلدَّاعِ يَقُولُ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ ۞ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا۟ عَبْدَنَا وَقَالُوا۟ مَجْنُونٌ وَٱزْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَآ أَبْوَٰبَ ٱلسَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا ٱلْأَرْضَ عُيُونًا فَٱلْتَقَى ٱلْمَآءُ عَلَىٰٓ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَٰهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَٰحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِى بِأَعْيُنِنَا جَزَآءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَٰهَآ ءَايَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِى يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنزِعُ ٱلنَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِٱلنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرًا مِّنَّا وَٰحِدًا نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَءُلْقِىَ ٱلذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ ٱلْكَذَّابُ ٱلْأَشِرُ ﴿٢٦﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا۟ ٱلنَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَٱرْتَقِبْهُمْ وَٱصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

چیم بەسەر ئەوانە هێنا: کە گاڵتەیان بەفروستادەو ترسێنەرەکانم کرد؟ چۆن یارمەتی پێغەمبەرەکانم داو تۆڵەم لەناحەزو بەدرۆخەرەوەکانیان ستاند؟ ئیستیفهامەکە بۆ سەرزەنشتکردن‌و ترساندنە، ﴿[١٧] وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ بەراستی ئێمە قورئانمان ئاسان کردوە بۆ لەبەرکردن‌و تێگەیشتن، وشەکانیمان ئاسان کردوە بۆ نوطق پێکردن، مانای ئایەتەکانمان ئاسان کردوە بۆ تێگەیشتن، پڕمان کردوە لەپەندو ئامۆژگاریی، هەرکەسێك بیەوێ لێی بەهرەمەند دەبێ، ئایا کەسێك هەیە پێی پەند ئامێز بێ‌و عیبرەت وەربگرێ؟ لەم سورەتەدا چەند جارێك ئایەتی ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ دوبارە بۆتەوە، پێدەچێ حیکمەتەکەی بێدار کردنەوەو ئامۆژگاریکردن بێ بۆ ئەوەی زیاتر پەندی لێ وەربگیرێ‌و سەرنج بدرێتە سەرەنجامی گەلە پێشینە لەناو براوەکان‌و پەندو عیبرەتیان لێ وەربگرین‌و لەزەین‌دا بنج بەست ببن‌و هەمیشە لەبەرچاومان بن‌و بترسین لەو ئاکام‌و سەرەنجامە. چونکە دوبارە کردنەوەی شت ماناکە لەدڵدا جێگیر دەکا. بیرخستنەوە بێ ئاگا بێدار دەکاتەوە. ﴿[١٨] كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ واتە: چۆن گەلی نوح‌و پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوە، گەلی (عاد)یش پێغەمبەری خۆیان بەدرۆ خستەوە. بڕوایان پێ نەکردو ئەزیەتیان دا، ئێمەیش تۆڵەمان لێ ستاندن. ﴿[١٩] إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ﴾ ئێمە رەشەبایەکی توندو تیژو ساردو بەردەوام‌و نەپساومان نارده سەریان لەرۆژێکی شوم‌و نەگبەتدا، نەگبەت بوو بۆ ئەوان‌و بەردەوام بوو لەسەریان، تا لەبێخی دەرنەهێنان‌و ئاسەواری نەبڕینەوە نەوەستایەوە. لەناوی بردن‌و خستنیە عەزابی سەخت‌و دژواری ژیانی قیامەتەوە سزای دونیایان بەسزای قیامەتیانەوە پەیوەست بوو. ﴿[٢٠] تَنْزِعُ النَّاسَ﴾ زەلامی لەزەوی وەکوو درەخت هەڵ دەکەندو دەیبرد بەئاسماناو لەحەواڕا سەربەرەوخوار دەیدان بەزەوی داو ملی دەتەقاندن‌و سەریان لەلاشەیان جودا دەبووەوە، هەموویان لاڵ‌و پاڵ بەمردویی دەکەوتن ﴿كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ﴾ دەتگوت بنکە دارخورمای هەڵکەندراون، وەکوو دارخورمای هەڵکەندراوو فڕێدراو لاڵ‌و پاڵ لێی کەوتبوون.

﴿[٢١] فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ ئەی بیسەر! بڕوانەو ورد بەرەوە، بزانە سزای سەختی من چۆن بوو بۆ ئەوانەی بڕوایان بەمن نەکردو پێغەمبەرەکانمیان بەدرۆ خستەوە؟ چیم بەسەر ئەوانە هێنا: کە گاڵتەیان بەفروستادەو ترسێنەرەکانم کرد؟ چۆن یارمەتی پێغەمبەرەکانم داو تۆڵەم لەناحەزو بەدرۆخەرەوەکانیان ستاند؟ ئیستیفهامەکە بۆ سەرزەنشتکردن‌و ترساندنە، واتە ئێوەش بترسن لەعەزابی خوداو وا مەکەن بەدەردی ئەوان بچن.

﴿[٢٢] وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ بێگومان قورئانمان ئاسان کردوە بۆ بیر لێ کردنەوەو پەند لێ وەرگرتن‌و، نەصیحەت‌و ئامۆژگاریی، ئامۆژگاریی زۆرمان تێدا کردوە. وادەو هەڕەشەی جۆراو جۆرمان تێدا لێ کردون، ئایا کەسێك هەیە پەند ئامێز بێ‌و عیبرەت وەربگرێ؟

﴿[٢٣]كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ﴾ هۆزی ثەمود پێغەمبەری خۆیان کە ناوی صالح بوو بەدرۆ خستەوە، کەسێکیش پێغەمبەرێك بەدرۆ بخاتەوە دەشێ پێی بگوترێ هەموو پێغەمبەرانی بەدرۆ خستونەوە، چونکە هەموویان لەبنەمای عەقیدەدا لەهێڵە گشتییەکانی شەریعەتدا یەك پەیڕەوو پڕۆگرامیان هەس. ﴿[٢٤]فَقَالُوا أَبَشَراً مِنَّا وَاحِداً نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذاً لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ﴾ لەناو خۆیاندا کەوتنە قسەو مقۆمقۆ، وتیان: چۆن دەبێ ئێمە شوێن ئادەمیزادێك بکەوین لەرەگەزو هۆزی خۆمان بێ بەتەنیا بێو کەسی لەپشت نەبێ. کەس شوێنی نەکەوتبێ؟! بەراستیی ئەگەر ئێمە شوێن کەسێکی ئاوەها بکەوین خەسارەتمەندو سەرلێ شێواوین، لەحەق‌و راستی لامان داوە، شێت‌و وێتین، خۆمان توشی جۆرەها عەزابی سەخت‌و دژوار کردوە. ﴿[٢٥]أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ﴾ چۆن ئەو زێدە لەئێمە تایبەت کراوە بەوە بکرێتە پێغەمبەرو سروشی بۆ بێ؟ لەکاتێکدا هی وامان تێدایە زۆر لەئەو شیاوترە بۆ ئەو پلەوپایە، بەڵکوو ئەو درۆ دەکاو لەدرۆزنی دا سنووری شکاندوە، بەناڕەوا لافی پێغەمبەرێتی لێ دەدا. چاوچنۆك‌و تەمەعکارە، بەرژەوەندیی خۆی گەرەکەو دەیەوێ بەم بۆنەوە خۆی بەسەرماندا بسەپێنێ. خۆ بەزلزان‌و لوتبەرزە، ئەم فیزو تەکەببورەی وای لێ کردوە ئەم درۆ زلە پێکەوە نێ.

﴿[٢٦]سَيَعْلَمُونَ غَداً مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ﴾ لەوە بەولاوەو بەم نزیکانە لەو دەمەدا: کە عەزابی سەختی خودا یەخەیان دەگرێ لەدونیادا یان لەقیامەتدا ، دەزانن کێ درۆزن‌و چاوچنۆکە، کێ شیاوی پێغەمبەرایەتیە. واتە: هەر ئەوان درۆزن‌و لوتبەرزو سەر رەقن. ﴿[٢٧]إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ﴾ ئێمە وشترێکی شیردەری گەورە لەبەردێکی رەق‌و تەق دێنینە دەر وەکوو خۆیان داوایان کردوە، بۆ ئەوەی ببێتە نیشانەی پێغەمبەرایەتی صالح‌و ببێتە تاقیکردنەوەیان.

﴿[٢٨]وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ﴾ پێیان رابگەیەنە: کە ئاوی بیرەکە، یان کانیەکە لەنێوان ئەوان‌و حوشترەکەیان دا بەشکراوە، رۆژێك قۆرغی ئەوانەو رۆژێك تایبەتە بەحوشترەکەوە. هەموو بەشە ئاوێك خاوەنی خۆی هەیەو دەبێ لەنۆرەی خۆی دا ئامادە بێ. واتە: لەنۆرەی حوشترەکەدا نابێ ئەوان ئامادە بن‌و لەنۆرەی ئەوانیشدا نابێ حوشترەکە لەوێ بێ. ﴿[٢٩]فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ﴾ هاواریان لەشەقاوەو پیاوکوژی هاوەڵیان کرد: کە قوداری کوڕی سالف بوو، ﴿[٣٠]فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ سزام دان بڕوانە سزاکەم چەند سەخت‌و دژوار بوو، سەیر بکە چ تۆڵەیەکم لێ ستاندن لەسەر کوفرو بێدینی‌و بەدرۆ خستنەوەی پێغەمبەرەکەم، ﴿[٣١]إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ﴾ جوبرائیلمان ناردنە سەرو نەڕەی بەسەرا کردن، هەموویانی دوا بڕاو کرد، کەسیان لێ دەرنەچوو هەموویان مردن‌و رزین‌و وشك بوونەوە. وەکوو قانگە لاشك‌و چیلکەو چەوێڵ‌و پرژوپاڵی درەختی کۆکراوەی ژێر پێ کەوتووی ئاژەڵیان لێ هات، هیچیان بەسەر هیچەوە نەماو هاڕ دران!!

﴿[٣٢]وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ بێگومان قورئانمان ئاسان کردوە بۆ بیرکردنەوەو پەند وەرگرتن لەرووداوی رابردو، ئایا کەسێك هەیە پەند وەربگرێ؟!

﴿[٣٣]كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ﴾ گەلی (لوط) پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوە، گوێیان بەئامۆژگاری‌و هەڕەشەکانی نەدا، سوور بوون لەسەر کردەوەی ناشیرین‌و کوفرو بێدینی خۆیان، کە یەکێ لەکارە ناشیرینەکانیان نێربازیی بوو. ﴿[٣٤]إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِباً إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ﴾ ئێمە ناردمانە سەریان رەشەبایەکی توندو بەهێز کە لەگەڵ خۆیا بەردە وردەو زیخی هەڵدەگرت، بەردەوام بوو لەسەریان تا لەناوی بردن‌و ئاسەواریی بڕینەوە، هەموویانی لەناو برد جگە لە(لوط) و ئەوانەی شوێنی کەوتبوون، ئەوانەمان لەبەرەبەیان دا پێش هاتنی عەزاب لەشار وەدەرنان‌و رزگارمان کردن. ﴿[٣٥]نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا﴾ ئەوانەمان رزگار کردن لەڕوی فەضل‌و نیعمەتی خۆمانەوە، رێزمان لێ گرتن‌و فریایان کەوتین: ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ﴾ ئێمە بەو شێوە پاداشتی کەسێك دەدەینەوە کە ئیمان بێنێ‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانمان بێ‌و سوپاسگوزار بێ.

وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ (٢٨) فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ (٢٩) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٠) إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ (٣١) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ (٣٢) كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ (٣٣) إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ (٣٤) نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ (٣٥) وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ (٣٦) وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٧) وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ (٣٨) فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٩) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ (٤٠) وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ (٤١) كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ (٤٢) أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ (٤٣) أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ (٤٤) سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (٤٥) بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ (٤٦) إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ (٤٧) يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ (٤٨) إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (٤٩)

﴿[٣٦] وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ﴾ بێگومان پێغەمبەرەکەیان زۆری ئامۆژگاریی کردن‌و ترساندنی لەهەڵمەتی ئێمە. زۆریان لەگەڵ خەریك بوو پێی وتن ئەگەر ئیمان نەهێنن خودا بەعەزابی سەخت لەناوتان دەبا، وەلێ ئەوان هیچ گوێیان پێ نەدا، نەك هەر ئەوەندە بەڵکوو گومانیان لەهاتنی عەزابەکە کردو پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوە. تەنانەت کوفرو بێدینی‌و خراپەکاریان گەیشتە ئەوە تەماع لەمیوانەکانی بکەن، دەفەرموێ: ﴿[٣٧] وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ﴾ ویستیان کاری نێربازی لەگەڵ میوانەکانی دا بکەن، کە کۆمەڵێك فریشتە بوون لەشێوەی چەند کوڕێکی لاودا ببوونە میوانی. ﴿فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ﴾ چاومان کوێر کردن، وایان لێ هات هیچیان نەدەبینی، نەیانتوانی چیتر زەحمەت لەحەزرەتی لوط بکەن بۆ بەدەستەوەدانی میوانەکانی، بەڵکوو هەوڵیان دا بگەڕێنەوە ڕێگایان دەرنەکرد، بەکوێرەکوێرە دەستیان بەدیواری خانوەکان گرت‌و گەڕانەوە، هەڕەشەیان لەحەزرەتی لوط کرد: کە هەر رۆژیان لێ بێتەوە وا دەکەن‌و وا بچێ! ﴿فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ دە بچێژن ئازاری عەزابی سەخت‌و ئاکامی هەڕەشەکانم. ئەمە ئەو عەزابەیە ئێوەمان لێ ترساندبوو، ئەو سەرەنجامەیە گومانتان لێی هەبوو. ﴿[٣٨] وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ﴾ بێگومان لەبەرەبەیاندا هێرشی هێنایە سەریان عەزابێکی کوشندەی بەردەوام، لێیان نەبوەوە تا لەبێخی دەرهێنان. عەزابەکە رەشەبایەك بوو زەوی لەو کافرو نێربازانە پاك کردەوە، لەو کاتەدا: کە عەزاب یەخەی گرتبوون لەئەوپەڕی ئازارو ناخۆشی دا بوون، بانگیان لێ کراو پێیان گوترا ﴿[٣٩] فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ﴾ سزای کردەوەکانتان بچێژن‌و سەرەنجامی ترساندن‌و هەڕەشەکانمان ببینن!!

﴿[٤٠] وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ بێگومان ئێمە ئایەتەکانی قورئانمان بۆ لێ حاڵی بوون‌و بیرخستنەوە ئاسان کردوە ئایا کەسێك هەیە پەند وەربگری؟! پەندو ئامۆژگاریی زۆرن وەلی پەند لێ وەرگرتن کەمە.

﴿[٤١] وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ﴾ بێگومان لەسەر زمانی موساو هارون مژدەو ترساندنی زۆر ئاراستەی فیرعەون‌و دارودەستەکەی کرا، هەڕەشەیان لێ کرا ئەگەر سەرپێچی بکەن، مژدەیان پێدرا ئەگەر پابەندی فەرمانی خودا بن، هەوڵیان لەگەڵ درا، موعجیزەو نیشانەی گەورەو ئاشکرایان نیشان درا.

﴿[٤٢] كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ﴾ هەموو ئایەت‌و موعجیزەکانی ئێمەیان بەدرۆ خستەوە، موعجزەکانیان بەسیحر دانان‌و خاوەنی موعجیزە بەساحیر. ئیتر لەتۆڵەی لاساری‌و سەرڕەقییان خودا بەعەزابی دژوار گرتنی‌و لەناوی بردن. کەسیان لێ لەپاش بەجێ نەما.

﴿[٤٣] أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ﴾ ئایا کافرەکانی ئێوە (ئەی موشریکەکانی قورەیش) باشترن لەو بێبڕوایانەی سەرگورشتەکانمان گێڕانەوە؟ کە خودا لەتۆڵەی سەرڕەقی‌و بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرانیان بەعەزابی سەخت ریشەکێشی کردن. یان ئێوە لەخوداوە ئەماننامەتان پێ دراوەو لەکتێبە ئاسمانییەکاندا بۆتان نوسراوە: کە هەرچی بیکەن چاوپۆشیتان لێ دەکرێ‌و سزاو عەزابی خودا ناتانگرێتەوە!

﴿٤٤ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ﴾ بەڵكو ئەوان دەڵێن: ئێمە کۆمەڵێکی زۆرو خاوەن دەستو بازوو هێزو تواناین، دەتوانین: کۆمەڵی کەمو بێهێزی دوژمنانمان قەلاچۆ بکەین، پێیان وایە: لەناو خۆیاندا یارمەتی یەکتریی دەدەن. هاوکاریکردنیان بۆ یەکتر هێزو توانای بۆ دابین کردون. دەتوانن بەرگری لەخۆیان بکەن. ﴿٤٥ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ لەوە بەولاوەو بەم نزیکانە کۆمەڵیان پەرتەوازە دەبێو تێك دەشکێنو هەڵدێن، لەراستی دا ئەمە موعجیزەیەکی پێغەمبەر بوو، ئەوەبوو لەرۆژی غەزای بەدردا خودا تێکی شکاندنو سەرانی کوفر یان کوژران یان بەدیل گیران، کۆمەڵو لەشکریان تێك شکا، ﴿٤٦ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ﴾ بەڵکوو قیامەت کاتی سزادانیانە، ئەو عەزابەی لەدونیادا توشیان دەبێ لەکوشتنو بڕینو دیلیو تێشکان، هەموو عەزابی هەرچەشە پێ لێکراویان نیە، بەڵکوو سەرەتای عەزابیانە، عەزابی قیامەت زۆر لەعەزابی دونیا دژوارو بەئێش ترە، عەزابێکی نەبڕاوەو بەردەوامە...

﴿٤٧ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ﴾ بێگومان ئەوانەی هاوەڵ بۆ خودا دادەنێنو هەموو کافرو تاوانبارانی گەڵو نەتەوەکان بەکۆنو نوێیانەوە لەژیانی دونیادا سەرگەردانو سەرلێ شێواون لەقیامەتیشدا لەناو ئاگری هەڵگیرساوی دۆزەخدان بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێننەوە.

﴿٤٨ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾ بێگومان تاوانبارە کافرەکان لەناو دۆزەخدا بەمئاگر سزا دەدرێن، بەناو ئاگردا لەسەر رویان رادەکێشرێن، بۆ زێدە سەرزەنشتکردنو سوکایەتی پێکردن پێیان دەگوترێ دە ئازارو سوتانی ئاگری دۆزەخ بچێژن، ئەمە سزای کردەوەو پاساوی هەڵویستەکانتانە، ﴿٤٩ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ ئێمە هەموو شتێکمان بە ئەندازە دروست کردووە، هەموو شتێك هەموو کردەوەیەك لەم بوونەوەرەدا لەژیانی دونیادا بەخێرو چاکەیەوە خودا دروستی کردوە، خودا بەگوێرەی حیکمەتو دانایی خۆی مەزندەی کردووەو هێناویەتیە وجود، هەرچی پەیدا بووەو پەیدا دەبێ هەمووی لای خودا تۆمارکراوەو لەلەوحولمەحفوظدا چەسپاوە، پێش پەیدابوونی لەزانیاری خودادا دیاریو ئاشکرایە، چۆنیەتیو چەندییەتی، حاڵو زەمانو مەکانی بەتەواویێ دیاری کراوە..

﴿٥٠ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾ فەرمانی ئێمەیە بەدیهێنانی مەخلوقات هەر ئەوەندەیە پێی دەڵێین: ببەو خێرا دەبێ، پێویست بەدووبارەکردنەوەی فەرمانەکە ناکا، چاوتروکاندنێکی پێناوێ. ﴿٥١ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ سوێند بێ بەخودا ئێمە ئەی قورەیشیەکان زۆرمان لەهاوێنەکانی ئێوە لەکوفرو بێدینی دا بەهیلاك بردوە، لەگەڵو نەتەوە پێشینەکان لەتۆڵەی ئەوەدا: کە پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ خستنەوە، ئایا کەسێك هەیە پەند وەربگرێ بەریسوابونو لەناوچوونی ئەوان. کەسێك هەیە بیر لەسەرەنجامی خۆی بکاتەوەو خۆی تووشی ئەو نەگبەتیو چارەڕەشییە بپارێزێ؟

﴿٥٢ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ . ٥٣ وكل صغير وكبير مستطر﴾ هەرچی ئادەمیزاد کردویانەو دەیکەن لەخێرو شەڕ هەمووی لەلەحولەحفوظداتۆمار کراوەو لەدەفتەرو تۆمارگەی فریشتەکاندا نووسراوە، هیچ شتێك نیە گەورە بێ یا بچوك، کردار بێ یا گوفتار بایەخدارو بێبایەخ ئیللا لە لەوحو لەحفوظدا نووسراوە لەتۆمارگەو سجلی فریشتەکاندا چەسپاوە، ﴿٥٤ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ﴾ بێگومان تەقواکاران لەناو باخاتی رازاوەو جوانو قەشەنگو جۆگاو کانیاوی جۆراوجۆردان، جۆگای ئاوو هەنگوینو شیرو مەی: کە سەرخۆشکەر نیە ﴿٥٥ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴾ لەیانەو مەجلیسی رێز لێنراوو حەقو راستدان لەلای خودای خۆیان رێزیان لێ دەگیرێ، خودای خاوەن دەسەلاتو بەدیهێنەرو کاربەجێو زاناو داناو مەلیکی بوونەوەر.

کۆتایی سورەتی القمر

سورەتی (الرحمن)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ الرَّحْمَنُ. ٢ عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ خودای خاوەن رەحمو بەزەیی قورئانی فێری پێغەمبەر کردووەو بەنیگاو سروش بۆی

ناردوه تا ئەویش بەموسوڵمانانی بگەیەنێ‌و فێریان بکا، ببێتە بەڵگە لەسەر ئادەمیزادو ڕۆژی قیامەت بیانویان نەبێ: فێربوون‌و تێگەیشتنی قورئان ئاسان کردوە ﴿ ٣خَلَقَ الْإِنسَانَ﴾ ئادەمیزادی لەنەبوەوە دروست کردوە ﴿ ٤عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ فێری قسەکردنی کردوە، ئێمە دەبینین ئادەمیزاد ئاخاوتن ئەنجام دەدا، تەعبیر لەهەست‌و شعووری خۆی دەداتەوە، تێدەگاو کەسانی دیکە تێدەگەیەنێ، ئەمە خۆی لەخۆیدا موعجیزەیەکی گەلێ مەزنەو لەبەر زۆر دوبارەبونەوەو زۆریی لێمان بووەتە شتێکی ئاسایی، هەست بەم نیعمەتە گەورە سەرسوڕهێنەرە ناکەین، بۆیە قورئان لەچەند شوێنێکدا ئاماژە بەو نیعمەتە دەکاو لەخەوی بێئاگایی بەخەبەرمان دێنێ‌و سەرنجمان بۆ گرنگی نوتق تەعبیر دانەوە لەهەست‌و شعور ڕادەکێشێ.

﴿ ٥الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ خۆر کە خاوەنی ئەو تیشکە ڕوناکەیەو مانگ کە ئەو نورە جوانە بەشەو دەبەخشێتە زەوی هەردوکیان بەگوێرەی حیساب‌و یاسایەکی زۆر وردو ڕێک‌وپێک هاتوچۆ دەکەن، هەریەکەیان بورج‌و مەنزڵی خۆی هەیە ڕێگیری لەیەکتر ناکەن، بەو هاتووچۆیەی خۆیان گۆڕانکاریی وەرزەکان‌و ژمارەی ڕۆژوحەفتەو مانگ‌و ساڵ دەزاندرێ، کاتەکانی گونجاو بۆ کشت‌وکاڵ‌و بەخێوکردنی باغ‌و دروێنەو ڕنین‌و چنینی دانەوێڵەو بەروبوومەکان دیاریی دەکرێ. ﴿ ٦وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾ بێگومان ئەو گژوگیایەی قەدی نیەو ئەو درەختانەی قەدیان هەیە بەسروشت گەردنکەچی فەرمانی خوداو بەگوێرە حاڵ‌و وەزعی خۆیان سوجدە بۆ خودای خۆیان دەبەن، ﴿ ٧وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ. ٨أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ﴾ ئەو ئاسمانە بەرفراوانەی بەرز کردوەتەوەو شکۆمەندیی پێداوە لەژوور زەوییەوە ڕاگیریی کردوە، لەسەر زەوی تەرازوی هەق‌و عەدالەتکاریی داناوەو فەرمانی بەئادەمیزاد کردوە عەدالەت پەیڕەو بکەن لەکڕین‌و فرۆشتن‌و گۆڕینەوەی کاڵادا بەویژدان‌و عەدالەت هەڵس‌وکەوت بکەن‌و کارەکانیان ئەنجام بدەن، ﴿ ٩وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾ کێشەکانتان بەعەدالەت کێشانە بکەن، تەرازوبازیی مەکەن،

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى ٱلزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّـٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍۭ ﴿٥٥﴾

سُورَةُ الرَّحْمَٰنِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلْقُرْءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَـٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ ﴿٤﴾ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَٱلنَّجْمُ وَٱلشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا۟ فِى ٱلْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَأَقِيمُوا۟ ٱلْوَزْنَ بِٱلْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا۟ ٱلْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَٱلْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَـٰكِهَةٌ وَٱلنَّخْلُ ذَاتُ ٱلْأَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَٱلْحَبُّ ذُو ٱلْعَصْفِ وَٱلرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَـٰنَ مِن صَلْصَـٰلٍ كَٱلْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ ٱلْجَآنَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

لەنرخی کاڵای کەسانی دیکە دامەشکێنن، بەڵکوو بەتەرازوی حەق‌و ڕاستخوێنەوە کاڵاکانتان کێشانە بکەن،

﴿ ١٠وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾ پەروەردگار وەکوو چۆن ئاسمانی بەرز کردوەتەوە، زەوی ڕاخستووە بۆ ئەوەی گیانلەبەران سودی لێ وەربگرن، کێوی تێدا داکوتاون بۆ ئەوەی نەلەرزێ‌و گیانلەبەرانی بتوانن لەسەری ئارام بگرن، هەندێکی وشکانی‌و زوربەی زۆری دەریایە، بڕێکی دەشت‌و بڕێکی شاخ‌وداخە، بەشێکی دەشتایی‌و نەرمانەو بەشێکی تری ڕەقەن‌و لیەلان‌و سوتەمەڕۆیە. هەندێکی ساردو کوێستانە، هەندێکی گەرمەسێرو بیابانە.

﴿ ١١فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ﴾ لەناو زەوی دا میوەهاتی جۆراوجۆر هەیە لەتام‌و بۆن‌و سودبەخشیدا، لەدیمەن‌و شێوەو ڕەنگدا، هەروەها دارخورمای تێدایە: کە خاوەنی گۆپکەیەو دوایی دەبێتە خورمای شیرین‌و بەتام. ﴿ ١٢وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ﴾ هەروەها گەلێ دانەوێڵەی تری وەکوو گەنم‌و جۆ. کە خاوەنی کاو گیایە، : کە دانەوێڵەکەی

بژێوی ئادەمیزادو کاو گیایەکەی ئاڵفی ئاژەڵە. ﴿والريحان﴾ ریحانەو هەموو گوڵو گیایەکی بۆنخۆش کە بەبۆنکردنیان دەبێتە مایەی حەسانەوەی سەرومێشکو جەستە دەمار شێل دەکاو بژێوی گیانە ﴿١٣فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام نیعمەتە لەو نیعمەتانەی باسکران کە خودا رشتونی بەسەرتاندا بڕوا ناکەن! ﴿١٤خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾ پەروەردگار ئەصلی ئادەمیزادی لەقوڕێکی وشکەوە بووی ترینگە لێهاتوو بەدی هێناوە. لەقوڕێکی سورەوە کراوە بەئاگر: کە دەشوبهایە سواڵەت.

﴿١٥وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ﴾ پەروەردگار جندۆکەی لەبڵێسەی ئاگر دروست کردون، ئاگرێکی بێ دوکەڵی تێکەڵ لەرەنگی زەردو سورو سەوز! ﴿١٦فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ ئێوە ئەی کۆمەڵی ئادەمیزادو کۆمەڵی جندۆکە بەچ نیعمەتێکی خودا بڕوا ناکەنو چ نیعمەتێکی رەت دەکەنەوە؟ بۆچی ئەوەندە سپڵەو پێنەزانو سوپاسی نیعمەتە جۆراوجۆرەکانی ناکەن؟!

﴿١٧رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ﴾ خودا خودای هەردوو خۆرهەڵاتە خودای هەردوو خۆرئاوایە، واتە لەشەش مانگەی بەهارو هاویندا خۆر لەژوور خەتی (ئیستیواء)ەوە هەڵدێ، رۆژگار کورتو شەوگار درێژ دەبێ، خۆر بەم دوانزە مانگە (١٢) کەلو دەبڕێو چوار وەرز (بەهار، هاوین، پاییز، زستان) پەیدا دەبن، کەشوهەوا بەگوێرەی گۆڕانی وەرزەکان دەگۆڕێن، ﴿١٨فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام نیعمەتی خودا ئێوە ئەی کۆمەڵی ئادەمیزادو جندۆکە بڕوا ناکەنو بەدرۆی دەخەنەوە؟؟ ﴿١٩مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ. ٢٠بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لا يَبْغِيَانِ﴾ هەموو چۆمەکانی کێش کردون لەسەرەخۆ دەڕژێنە ناو دەریاوە دوو بەحر پێک دەگەن، دەریای سوێرو دەریای شیرین، دەریای سوێر بریتییە لەئاوی دەریاو دەریالوشەکان، ئاوی شیرینیش ئاوی چۆمەکانە، هەردوو دەریاکانی بەرەڵاّ کردوە رووەو یەکتر دەڕۆنو بەیەک دەگەن وەڵێ ناپەڵێ تێکەڵ بنو هەریەکەیان لەسنووری خۆیدا رادەگرێ لەنێوانیاندا دیوارێکی سروشتیی خوداکرد هەیە، ﴿٢١فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ ئەی ئێوە ئەی کۆمەڵی ئادەمیزادو جندۆکە بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەنو چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە...؟! ﴿٢٢يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ﴾ دێتە دەر لەو دوو دەریایە یان لەیەکێکیان، کە دەریا سوێرەکەیە مرواریو شیلان.([٤]) ﴿٢٣فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ جا ئەی ئادەمیو جینیی کام نیعمەتی پەروەردگارتان بەدرۆ دەخەنەوە؟!

﴿٢٤وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلامِ﴾ هەر بۆ پەروەردگارە ئەو کەشتییانەی بەناو دەریادا هاموشۆ دەکەن: کە لەبەر گەورەییو زەبەللاحیان دەڵێی کێون. خودا عەقڵی داوە بەئادەمیزاد کە ئەو ئامێرە گەورە بارهەڵگرە زەبەللاحانە دروست بکەن، بەقودرەتی خودا بەناو دەریادا رەو دەکەنو خۆتانو کاڵاو بەروبومتانیان پێ دەگوێزنەوە، ﴿٢٥فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەنو کام نیعمەتەی رەت دەکەنەوە. ؟!

﴿٢٦كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ هەرچی لەسەر زەوی هەیە لە گیانلەبەران، هەروەها ئەهلی هەموو ئاسمانەکانو ناو زەوی هەموویان دەفەوتێنو هیچیان نامێنن ﴿٢٧وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ تەنها زاتی پەروەردگار دەمێنێتەوە، خودای خاوەن شکۆو بەخشش، ئەو خودایەی شیاوی ئەوەیە بەندایەتی بۆ بکرێ بەگەورەو شکۆمەند بناسرێ، خودای خاوەن تواناو دەسەڵاتی رەها. ﴿٢٨فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەم نیعمەتانەی خودا بڕوا ناکەن؟ کام نیعمەتەی خودا بەدرۆ دەخەنەوە. ﴿٢٩يَسْأَلُهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ هەموو دانیشتوانی ئاسمانەکانو زەوی داوا لەپەروەردگار دەکەن، بۆ دابینکردنی پێویستییەکانیان، ئەهلی ئاسمانەکان داوای لێخۆشبون دەکەن. هەروەها فریشتەکانیش داوای رزقو رۆزییو لێخۆشبون بۆ ئەهلی سەرزەوی دەکەن، هیچ کەس نیە لەبونەوەردا پێویستی بەخودا نەبێ، ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ پەروەردگار هەموو رۆژێ هەموو ساتو کاتێک ئیشی هەیە، خەریکی بەڕێوە بردنی بونەوەرە، گیان دەبەخشێو دەمرێنێ، ئەم نزم دەکاو ئەو بەرز دەکاتەوە، ﴿٣٠فَبِأَيِّ آلاءِ

([٤]) فی ظلال القرآن ج٧/٦٨٢-٦٨٣

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ
﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ
وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ
أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا ۚ لَا تَنْفُذُونَ
إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا
شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ
﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ
إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەكام نیعمەت لەنیعمەتەكانی خودا بڕوا ناكەن، كام نیعمەتەی بەدرۆ دەخەنەوە، ﴿٣١ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ﴾ لەوە بەولاوە دەستمان بۆتان بەتاڵ دەبێ ئەی كۆمەڵی ئادەمیو جندۆكە. بۆ ئەوەی حیسابو لێكۆڵینەوەتان لەگەڵ بكەینو تۆڵەی تاوانەكانتان لێ بسێنین ؛ پاداشی چاكەتان بدەینەوە. ﴿٣٢ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ جا بەكام نیعمەت لە نیعمەتەكانی پەروەردگارتان بڕوا ناكەن؟!

﴿٣٣ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا﴾ ئەی كۆمەڵی جندۆكەو ئادەمیزاد ! ئەگەر دەتوانن لەملاو لەولای ئاسمانەكانو زەوییەوە دەربچنو خۆتان لەچنگ قەزاو قەدەری خودا رزگار بكەنو بچنە شوێنێك خودا دەستی پێتان نەگا، دەڵێیان بڕۆنە دەرێ ئەوە عەرزو ئەوە گەز. ﴿لا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾ دڵنیابن ناتوانن لەئاسمانو زەوی دەربچنو خۆتان لەدەست خودا رزگار بكەن. مەگەر بەهۆی توانایەكەوە بێ ؛ كە لەمپەڕەكان ببڕێو كۆسپەكان راماڵێ. وەلحاڵ ئەو هێزو توانایە هەر خودا هەیەتیو ئێوە دارای ئەوە نین.

﴿٣٤ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەكام لەنیعمەتەكانی خودا بڕوا ناكەن، كام نیعمەتی بەدرۆ دەخەنەوە؟ ﴿٣٥ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ﴾ ئەگەر لەفەرزی مەحاڵدا ، لەئاسۆی ئاسمانەكانو زەوی دەربچن دەنێردرێ بۆ سەرتان —ئەی كۆمەڵی ئادەمیو جندۆكە- لافاوێك لەگڕو بڵێسەی ئاگری بێ دوكەڵ ﴿وَنُحَاسٌ﴾ هەروەها دوكەڵی رەش، یان دەڕژێنین بەسەرتاندا مسی تواوە. ﴿فَلَا تَنْتَصِرَانِ﴾ هیچ لایەكتان ناتوانن یارمەتی لایەنەكەی ترتان بدا، ئەی كۆمەڵی ئادەمیو جندۆكە. هەرچی بكەن ناتوانن عەزابی خودا لەخۆتان دوور بخەنەوە. ﴿٣٦ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەكام لەنیعمەتەكانی خودا ئێوە بڕوا ناكەنو كام نیعمەتەی بەدرۆ دەخەنەوە؟ ﴿٣٧ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ كە رۆژی قیامەت هاتو ئاسمان شەقوپەق بوو وەكوو گوڵاڵە سورە سوور هەڵگەڕا، توایەوە وەكوو رۆنی قاڵ كراو، یان ئاسمان وەكوو زەیت توایەوە، رەنگاورەنگ وەستا وەكوو بۆیاخ دەمێ بەسوریو دەمێ بەزەردو وەختێك بەشینو كاتێك بەسەوز خۆی نواند، ئەوەش لەبەر ترسی زۆرو قورسایی بەڵاو موصیبەتی ئەو رۆژە سەختە. ﴿٣٨ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەكام لەنیعمەتەكانی خودا بڕوا ناكەنو كام نیعمەتی رەت دەكەنەوە. ﴿٣٩ فَيَوْمَئِذٍ لا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلا جَانٌّ﴾ ئەو رۆژەی ئاسمان شەق دەبێو قیامەت رادەبێ، هیچ كەس لەئادەمیو پەری پرسیاری تاوانەكانی لێ ناكرێ، چونكە هەموویان بەروخساریان دیارە، لەو كاتەی لەگۆڕەكانیان رادەبنو دێنە دەرەوە روڕەشو چاو زەردو خەمو خەفەتبارو سەرشۆڕ. هەروەها لەبەرئەوە خودا هەموو كردەوەكانی تۆمار كردونو هەركەسە لەنامەی ئەعمالی دا باشیو خراپی رونكراوەتەوە. ﴿٤٠ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ ئێوە ئەی كۆمەڵی ئادەمیزادو جندۆكە بەكام لەنیعمەتەكانی خودا بڕوا ناكەنو كام نیعمەتەی بەدرۆ دەخەنەوە.

﴿٤١ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ﴾ كافرو تاوانبارەكان رۆژی رابوونی قیامەتو هاتنە دەرەوەیان

لەگۆڕەکان بەروخسارو دەموچاویان دەناسرێنەوە، رووڕەش و روزەرد، سەرشۆڕو خەفەتبارن، لەدوورەوە دیارن، ئیتر بەقژی پێشە سەرو قاچیان رادەکێشرێن و تـور دەدرێنـە نـاو دۆزەخەوە! واتە گرمۆڵە دەکرێن و قاچیان دەبرێتە لای قژی پێشەسەریان و دەخرێنە ناو ئاگرەوە.

﴿٤٢فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن و کام نیعمەتەی بەدرۆ دەخەنەوە؟ ﴿٤٣هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ ئەمە ئەو دۆزەخەیە تاوانباران بەدرۆیان دەخستەوە، ئەوا ئێوە چوونە ناوی و بەچاوی خۆتان بینیتان، دەسا بچێژن عەزابی سەخت و نەبڕاوەی. ﴿٤٤يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ﴾ ئیتر تاوانباران لەناو دۆزەخدا دەمێك بەئاگر دەسوتێندرێن و کاتێکیش ئاوی کوڵاتووی وەکوو مسی تواومیان بەقورگا دەکرێ، ریخۆڵەو ناوسکیان پارچە پارچە دەکاو دایدەپلۆخێنێ.

﴿٤٥فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ ئێوە بەکام نیعمەتی خودا بڕوا ناکەن؟؟

﴿٤٦وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ﴾ بۆ کەسێك لەخودا بترسێ و یادی رۆژی حیساب و لێکۆڵینەوەی بەردەم بارەگای خودا بکا، دو بەهەشتی ماددیی ئەو شوێن و لەززەت و رابواردنە جەستەییەی دەست دەکەوێ. بەدو جۆر خۆشی پاداشی دەدرێتەوە، ﴿٤٧فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕواناکەن و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە، ﴿٤٨ذَوَاتَا أَفْنَانٍ﴾ لقی دارو درەختیان سەوزو تەڕو تازەو بەدەماخن، هەموو جۆرە میوەیەکیان پێوەیە. یان ئەو دوو باغچەیە جۆرەها دارو درەخت و میوەیان تێدایە.

﴿٤٩فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ دەی ئێوە بەکام نیعمەتی خودا بڕوا ناکەن و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە

﴿٥٠فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ لەهەردووك لەو بەهەشتانەدا دوو کانیاوی رەوان هەن، ئاوەکەیان رەوان دەبێ بۆ ئاودانی دارو درەخت و گوڵ و گوڵزاری ئەو دوو باخانە. ئیتر لەهەمو میوەجاتێك بەرهەم دێنن. حەسەنی بەصری دەڵێ: ئەو دوو کانیاوە یەکێکیان پێی دەگوترێ سەلسەبیل.

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ۚ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾

﴿٥١فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە.

﴿٥٢فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ لەو بەهەشتانەدا لەهەموو جۆرە میوەو نەوعەکان دەخورێ و لەززەتیان لێ وەردەگیرێ جۆرێکیان تەڕو تازەو جۆرێکیان وشکە هەردوکیان بەتام و نازاندرێ کامەیان لەکامەیان خۆشترە. ﴿٥٣فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن و چ نیعمەتێك بەدرۆ دەخەنەوە. ﴿٥٤مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ﴾ پاڵی لێ دەدەنەوە لەسەر چەند راخەرێك ناواخنەکەیان پارچە مەخمەری ئەستورە.﴿وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ﴾ میوەهاتی درەختەکانی ئەو دوو بەهەشتە بەیدەستن، هەر کاتێ بەهەشتییەکان بیانەوێ و چۆنیان بوێ ئاوا بۆیان حازرەو لەنزیکەوە بێ ماندوبوون دەیانچنن.

﴿٥٥فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟؟

﴿٥٦فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلا جَانٌّ﴾
لەو دوو بەهەشتەدا حۆری شۆخ‌وشەنگ هەن، چاو بەدەرەوە نین‌و چاویان دەبڕنە مێردەکانیان، هەموویان کچن‌و لەوەپێش نە ئادەمی‌و نە پەری دەستیان لێ نەداون، لەبەهەشتدا دروست کراون. ﴿٥٧فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟؟

﴿٥٨كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ﴾ ئەو حۆریانە دەڵێی یاقوت‌و مەرجانن لەسپی‌و صافی‌و بێگەردی‌دا، جەستەیان صاف‌و لوس‌و سپی‌و ناسك‌و سەرکوڵمەیان سورو تا بڵێی جوان. ﴿٥٩فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟

﴿٦٠هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ﴾ ئایا پاداشی چاکە چاکە نیە؟ واتە: پاداشی کردەوەی چاك لەدونیادا بەهەشتی جوان‌و رازاوەیە لەقیامەتدا. ئەم دوو بەهەشتە بۆ خاوەن باوەڕانی کردار چاکن. ﴿٦١فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن، چ نیعمەیێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟ ﴿٦٢وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ﴾ دوو جۆر باخی رازاوەی تر هەن لەبەهەشت دا بۆ لەخوداترسان، یان دوو باخچەی تر هەن لەخوار ئەو دوو باخچەیەی لەوەوپێش باس کران بۆ: کەسانێك ؛ کە پلەوپایەیان لەخوار پلەوپایەی ئەو تاقمەوەیە: کە لەئایەتەکانی پێشودا باس کران.

﴿٦٣فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟؟

﴿٦٤مُدْهَامَّتَانِ﴾ ئەم دوو باخچەیە درەختەکانیان روەك‌و شیناوردیان چڕوپڕو زۆر سەوزو تەڕ دەماخن، ئەوەندە سەوزن رەش هەڵگەڕاون، ﴿٦٥فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام نیعمەتەی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە.

﴿٦٦فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾ لەو دوو بەهەشتەدا دوو کانیاوی هەڵقوڵاو هەن، ئاوەکەیان هەڵدەقوڵێ بێ ئەوەی لەبەریان بڕوا وەکوو ئاوی دوو باخچەکەی تر.

فِيهِمَا فَٰكِهَةٌ وَنَخۡلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيۡرَٰتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَّقۡصُورَٰتٌ فِي ٱلۡخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٌ قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسۡمُ رَبِّكَ ذِي ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٧٨﴾

سُورَةُ الوَاقِعَةِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيۡسَ لِوَقۡعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا رُجَّتِ ٱلۡأَرۡضُ رَجّٗا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ ٱلۡجِبَالُ بَسّٗا ﴿٥﴾ فَكَانَتۡ هَبَآءٗ مُّنۢبَثّٗا ﴿٦﴾ وَكُنتُمۡ أَزۡوَٰجٗا ثَلَٰثَةٗ ﴿٧﴾ فَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٞ مِّنَ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٞ مِّنَ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٖ مَّوۡضُونَةٖ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِـِٔينَ عَلَيۡهَا مُتَقَٰبِلِينَ ﴿١٦﴾

﴿٦٧فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام نیعمەتەی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی رەت دەکەنەوە؟؟ ﴿٦٨فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ﴾ لەو دوو باخەی بەهەشتدا هەیە میوەهاتی زۆرو جۆراوجۆر بەتایبەتی خورماو هەنار کە دوو جۆرە میوەی زۆر جوان‌و فرە بەسودن. ﴿٦٩فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ ئێوە بەکام نیعمەتەی خودا بڕوا ناکەن‌و چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟ ﴿٧٠فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ﴾ لەو دوو باخەدا ئافرەتی جەستە جوان‌و رەوشت شیرین هەن، روخسار جوان‌و رەفتار پەسەند. ﴿٧١فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەن‌و کام نیعمەتی بەدرۆ دەخەنەوە. ئەو ئافرەتە روخسار جوان‌و رەفتار شیرینانە ﴿٧٢حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ چەند جۆرێکن سپی‌و صاف‌و بێگەردو چاوڕەشی چاو گەورە، داپۆشراو لەناو خەیمەکانی بەهەشتدا، خێمەی لەدوڕ دروستکراو، ئەوان وەکوو ئافرەتی دونیا بەناو جادەو

کۆلانـاندا هاتوچۆ ناکەن، ﴿٧٣ فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەنو چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟!

﴿٧٤ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾ لەوەپێش هیچ کەس لەئادەمیو جندۆکە دەستیان لێ نەداون، بەتایبەتی بۆ لەخوداترسانو تەقواکاران دروست کراون. ﴿٧٥ فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەنو چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟!

﴿٧٦ مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ ئەو بەهەشتیانە پاڵیان داوەتەوە لەسەر سەرینو دۆشەکی نەرمو شلو سەوز، فەرشی جوانو پڕ نەخشو نیگاریان بۆ ڕاخراوە، کە تا بڵێی سەرنج ڕاکێشو جوانو نایاب دروستکراون.

﴿٧٧ فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ بەکام لەنیعمەتەکانی خودا بڕوا ناکەنو چ نیعمەتێکی بەدرۆ دەخەنەوە؟!﴿هل جزاء الاحسان الا الاحسان﴾ ئایا پاداشی چاکە چاکە نیە، بەڵێ پاداشی ئیمانو کردەوەی چاکە بەهەشتی ڕازاوەیە.

﴿٧٨ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ بەرزو پیرۆزو پاکو بێ عەیبە خودای خاوەن کەرەمو بەخشش، شیاوی ئەوەیە بەشکۆمەند بناسرێو کەس لێی یاخی نەبێ، ڕێزی بگیرێو عیبادەتی بۆ بکرێ، سوپاسگوزاریی بکرێ، کوفرانی نیعمەتەکانی نەکرێ. هەمیشە لەیاد بێو بیر نەچێتەوە.

کۆتایی سورەتی الرحمن

سورەتی (الواقعة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ کە قیامەت ڕابوو، هیچ هێزێك نیە بتوانێ بەرگری بکاو نەهێڵێ ڕابێ. بەڵکوو هەردێو گومان لەهاتنی دا نیە. ﴿٢ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾ کاتێك قیامەت ڕادەبێ کەس نیە بتوانێ بەدرۆی بخاتەوە، کەس ئینکاریی ناکا، ڕوداوەکان لەبەرچاونو هیچ مەجالی گومان نیە!!

﴿٣ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ﴾ ئەو ڕۆژە هەندێ کەس کە لەدونیادا بەرواڵەت بەرز بوون ئەوییان دەکاو دەخرێنە ناو دۆزەخەوە، هەندێ کەسیش کە لەدونیادا بەرواڵەت هیچو پوچو پایین بوون، بەرزیان دەکاتەوە بۆ بەهەشت بەڕێ دەکرێن. چونکە هەموو ڕوداوێکی گەورە گۆڕانکاریی لەکێشانەی کۆمەڵگادا دەکا، دیارە ڕوداوی ڕابوونی قیامەت لەهەموو ڕوداوێك گەورەترە، کەوابێ دەبێ گۆڕانکاریەکەشی زۆر گەورە بێ. تەرازوی کێشەکان بگۆڕێ، هەندێ ئەوی بکاو هەندێ بەرز بکاتەوە..

﴿٤ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا﴾ ئەو کاتەی زەوی وشەقەتۆڵە دەکەوێو جمووجوڵی نائاسایی لێ ڕودەدا، دەکەوێتە تەکاندانو هەڵبەزو دابەز، هەرچی شاخو کێو هەیە هەمووی بەسەر یەکدا دەڕوخێو تەخت دەبن.

﴿٥ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا﴾ کێوەکان وردو خاش کران. ﴿٦ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنبَثًّا﴾ بوون بەتەپوتۆزو گەردو چون بەهەوادا، قیامەت ڕابوو ئادەمیزاد زیندو کرانەوەو کێشی سارای مەحشەر کران.

﴿٧ وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾ لەو ڕۆژەدا ئێوە بوون بەسێ تاقم (اصحاب الیمین، اصحاب الشمال ، السابقون المقربون)

﴿٨ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ﴾ ئەوانەی کە لەو ڕۆژەدا نامەی کردەوەکانیان بەدەستی ڕاستیان وەردەگرنو بەرەو بەهەشت بەڕێ دەکرێن چەند لەخۆشیدانو چەند بەختەوەرن؟ هەرمەپرسە چ خۆشیو بەختەوەرییەك دایان دەگرێ!! ﴿٩ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ﴾ ئەوانەی لەو ڕۆژەدا نامەی عەمەلیان بەدەستی چەپ وەردەگرنو ڕاپێچی ناو دۆزەخ دەکرێن ئای چەند بەدبەختو چارەڕەشن، چەند خەسارەتمەندو بەفتارە چۆن؟ هەر باس ناکرێو نایەتە گوفتار.

﴿١٠ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ. ١١ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ. ١٢ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ هەموو دەست پێشخەرەکان بۆ ئیمانهێنان لەگشت گەلو نەتەوەیەك، ئەوانەی زوو بەپیر بانگەوازیی پێغەمبەرانو بانگخوازانی ئایینەوە چونو ئیمانیان هێناوەو تۆبەیان لەتاوانو تاوانباریی کردووەو ڕوویان کردۆتە کاری چاکەو بەدڵسۆزیی خوداپەرستیان ئەنجام داوە ئەوانە دەستەی یەکەمن بۆ چوونە ناو ڕەحمەتی خوداوە، بۆ وەرگرتنی پاداشی باشو پلەوپایەی بەرز، ئەوانە نزیك

خـراوەن لەرەزامەنـدیی خـودا ، بـۆ هەتاهەتایـە نیشتەجێ دەکرێن لەناو بەهەشتدا. ﴿١٣ثُلَّةٌ مِنَ الْـأَوَّلِينَ. ١٤وَقَلِيـلٌ مِـنَ الْـآخِرِينَ﴾ ئـەو دەسـت پێشخەرە لـەخودا نزیکانـە لەگـەڵو نەتـەوە پێـشینەکان کۆمـەڵێکی زۆرنو لەهـەژمار نایـەن، کەمێکیشیان لەم ئوممەتەن! لەواقیع زۆرن وەڵێ کەمییەکەیان بەنیسبەت هی گەڵو نەتەوە پێشینەکانە.

﴿١٥على سُـرُرٍ مَوْضُـونَةٍ. ١٦مُتَّكِـئِينَ عَلَيْهَـا مُتَقَـابِلِينَ﴾ ئەوان لەبەهەشتدا دادەنیشن لەسەر کورسیو قەرەوێڵەی بەبزماری زێڕ داکوتراوو دۆشـەگی چنراو بـەدەزوی لـەزێڕ دروسـتکراو، بەدڕڕو یـاقوتو زوبەرجەد نەخشێنراوو رازاوە، لەسـەر ئـەو کورسیو سەریرانە پـاڵی لێ دەدەنـەوە بەرامبـەر بەیـەكو دەم بەپێکـەنینو دەمو چـاو گەشـاوە، وەڕز نـابنو کێـشەیان تـێ ناکەوێو رقیان لێك هەڵناسێ.

﴿١٧يطُـوفُ عَلَـيْهِمْ وِلْـدَانٌ مُخَلَّـدُونَ﴾ بۆ خزمـەتکردنو دڵ راگرتنیان چەند گەنجێکی تازەلاو روخسار جوان بەسـەریاندا دەسـوڕێنەوە، ئـەو خزمەتـچییە لاوانـە پـیر نـابنو رەنـگو روخـساریان نـاگۆڕێ، بەسـەر بەهەشـتییەکان دا دەسـوڕێنەوە ﴿١٨بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ﴾ بەسـوراحیو پـەرداخو پیاڵەی بێ دەسكو دەسکدار، پڕ لەشەرابی نایابو هـەڵێنجراو لەسەرچـاوەو کانیـاوە هــەڵقوڵاوەکانی بەهەشــت، صــافو بێگـەردو بۆنخـۆشو فەرەحبـەخشو مەسـت نەکـەر ﴿١٩لا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلا يُنْزِفُونَ﴾ بەخواردنەوەی ئەو مەیە سەریان نایەشێو سەرخۆش نـابنو عـەقڵو هۆشیان لەدەست نـادەن.

﴿٢٠وَفَاكِهَـةٍ مِمَّـا يَتَخَيَّـرُونَ﴾ هـەروەها میـوەی نایـابو هەڵبژاردەو پەسند کراویان بەسەردا دەگێـڕن، چ میومیـەکیان حـەز لێ بـێ بۆیـان دەستەبەر دەکـەن. ﴿٢١وَلَحْـمِ طَيْـرٍ مِمَّـا يَشْتَهُونَ﴾ هەرچی ئـارەزۆ بکـەن لەگۆشـتی پەلـەوەرو باڵنـدە بۆیان دابین دەکەنو دەیخەنە بەردەستیان.

﴿٢٢وَحُورٌ عِينٌ. ٢٣كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ﴾ وێـڕای ئـەو نـازو نیعمەتانەیان حۆری سپیو سۆڵی چاوڕەشو چاو گـەورەیان بۆ ئامـادە کـراوە؛ کـە تابڵـێی رەشـایی چـاویان رەشـەو، هـەتا خودا حـەز بکـا جوانو ناسکن دەڵـێی؛ دوڕڕی نـاو صـەدەفن، دەستیان لێ نەدراوە.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَٰكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَٰلِ ٱللُّؤْلُؤِ ٱلْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَٰمًا سَلَٰمًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِى سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا۟ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلْحِنثِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا۟ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلْأَوَّلِينَ وَٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

﴿٢٤جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئـەم نازونیعمـەتو بەخـشانە لەپاداشی کردەوە باشـەکانیانە. ﴿٢٥لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلا تَأْثِيماً. ٢٦إِلَّا قِيلاً سَـلاماً سَـلاماً﴾ بەهەشـتیەکان لەبەهەشـتدا قسەی بێهودەو پڕوپوچو بێمانا نابیـسن، جنێو بەیەکدانو تانوت لێکدان نیە، یەکتر شکاندنو دڵ رەنجانـدنی تێدا نیـە. بـەڵکوو شـیرینترین قسەو گفتوگۆ لەیـەکتر دەبیـسنو سـڵاوو رۆژباشو چاكو چۆنی لێکدی دەکەن. ﴿٢٧وَأَصْحَابُ الْـيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ﴾ ؟ ئەصحابولیەمین چی ئەصحابولیەمین؟ هـەر مەپرسـە چـەند بەختـەوەرنو چ نـازو نیعمـەتێکیان هەیـە!؟ ئەمانـە ئـەو ئەصـحابی یەمینـەن کـە لەسـەرەتای سورەتەکەدا باسـی کـردن. پلـەو پایەیان لـەخوار پلـەو پایـەی کۆمەڵە دەست پێشخەرە لەخودا نزیك خراوەکانەوەن چونکە لەدونیادا خوداپەرستیو دڵسۆزییان لـەوان کـەمتر بـووە نـازو نیعمەتیان کەمتر دەبێ. وەڵێ وێڕای ئەوەش شوێنو مەکانیان خۆشو دلگیرەو لەخۆشیو شادییدان، ﴿٢٨فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ﴾ لــەژێر ســێبەری داری نــەبقی بــێ چــقڵو گــەڵای زۆرو

بەرهونەقدا دەبن ﴿٢٩وَطَلْحٍ مَنضُودٍ﴾ لەناو باخی مۆزدا، کە هێشووەکانی چین چین لەسەر یەکن‌و لاسکی مۆزەکە دیار نیە. ﴿٣٠وَظِلٍّ مَمْدُودٍ﴾ لەژێر سێبەری بەردەوامی درەختەکانداو هەتاویان لێ نادا ﴿٣١وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ﴾ ئاوی هەڵڕژاوو رەوان؛ کە هەمیشە دەکشێ‌و جوانیی بەباخ‌و باخاتەکان دەبەخشێ. ﴿٣٢وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ﴾ هەمیشە وان لەناو میوەهاتی زۆرو جۆراوجۆردا، ﴿٣٣لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ ئەو میوەهاتە نابڕێ‌و لەکەس قەدەغە ناکرێ، وەکوو میوەی دونیا نیە بۆ هەندێ کەس هەبێ‌و هەندێ دەستی نەکەوێ، بڕێ کات هەبێ‌و بڕێ کات ببڕێ. ﴿٣٤وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ﴾ ئەوانەی نامەی ئەعمالیان بەدەستی راست وەردەگرن، لەسەر سەریرو قەرەوێڵە دادەنیشن، فەرشی پاك‌وخاوێن‌و بەنرخ‌و بەرز لەروی مادی‌و مەعنەوییەوە. بۆ ئەوەی لەسەریان لەگەڵ حۆرییەکانیان رابوێرن. ﴿٣٥إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً﴾ئێمە ئەو حۆرییانەمان بۆ دروست کردون، ﴿٣٦فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا﴾ کردومانن بەکچ، هەموویان چواردە ساڵ‌و دەست لێ نەدراون، هەرکاتێ بچنە لایان کچن‌و ئێش‌و ئازاریان نابێ ﴿٣٧عُرُبًا أَتْرَابًا﴾ هەموویان هاو تەمەنن‌و خۆ خۆشەویست کەرن لای مێردەکانیان، ﴿٣٨لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾ ئەمانە هەموو بۆ ئەصحابولیەمینەکانە. ئەوانەی نامەی ئەعمالیان دەدرێتە دەستی راستیان ﴿٣٩ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ٤٠وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ﴾ کۆمەڵێکیان لەخاوەن باوەڕە پێشینەکان‌و کۆمەڵێکیشیان لەخاوەن باوەڕەکانی دوایین: کە ئوممەتی پێغەمبەری ئیسلامن...﴿٤١وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ﴾ ئەوانەی نامەی عەمەلیان بەدەستی چەپ وەردەگرن کێن‌و لەچ حاڵ‌و وەزعێکدا دەبن؟! هەر مەپرسە چی؛ دەبێ چ عەزابێکی سەخت‌و دژواریان بدرێ؟! ﴿٤٢فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ﴾ ئەوانە وان لەناو بۆگەن‌و هاڵاوو گڕی گەرمی ئاگردا، ئاوی کوڵاتووی زۆر گەرمیان بەقوڕگدا دەکرێ. ﴿٤٣وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ﴾ لەژێر سێبەری دووکەڵی رەشی دۆزەخدان، ﴿٤٤لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ﴾ وەکوو سێبەری تر فێنکایی تێدا نیە، دیمەنی جوان‌و دڵگیر نیە، خێرو بەرەکەتی تێدا نیە بێسودو قازانجە. ﴿٤٥إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ﴾ ئەوان لەژیانی دونیادا بەئارەزۆی خۆیان رایان بواردووە، سەرگەرمی دابین کردنی شەهوەت‌و ئارەزۆبازیی خۆیان بوون، هیچ گوێیان بەحەلاڵ‌و حەرام نەداوە، ئامۆژگاریی پێغەمبەران‌و بانگخوازان رێبازی خودایان بەلاوە پەشم بوو ﴿٤٦وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ﴾ سور بوون لەسەر ئەنجامدانی تاوانی گەورەو تۆبەیان لێ نەدەکردن، هاوەڵیان بۆ خودا دادەناو بت‌و صەنەمیان دەکردنە هاوشانیی، رابوونی قیامەت‌و زیندوبونەوەیان بەلاوە درۆ بوو، ﴿٤٧وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ. ٤٨أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ﴾ دەیانگوت: ئایا ئەگەر ئێمە مردین‌و بووینە گڵ‌و خۆڵ‌و ئێسقە رزیو تازە زیندوو دەکرێینەوە؟! خۆمان هیچ، ئەدی باوك‌و باپیرانمان چۆن زیندوو دەکرێنەوە دوای تێپەڕبوونی ئەو هەموو رۆژگارە بەسەر مردنیاندا؟! واتە: بەهیچ جۆرێك نەخۆمان‌و نە باوك‌و باپیرانمان زیندوو نابینەوەو نابنەوە، ﴿٤٩قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ. ٥٠لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست، پێیان بڵێ باوك‌و باپیری رابردوو لەمێژینەتان: کە پێتان وایە لەبەر زۆر کۆنی‌و تێپەڕبوونی زۆر ساڵ‌و رۆژگار بەسەریاندا زیندوو نابنەوەو ئەوان‌و خۆتان‌و ئەو وەچەو ئەوانەشتان کە لەدوای ئێوەوە دێن‌و دەمرن‌و هەموتان تێکڕا دوای مردن زیندوتان دەکەینەوەو لەساڕای کاکی بەکاکی مەحشەردا کۆتان دەکەینەوە بۆ حەق‌و حیساب. لەرۆژێکی دیاری کراودا، هیچ پاش‌و پێشی تێدا ناکرێ‌و کەم‌و زیاد ناکا. کاتێك بەخۆتان دەزانن وا لەساڕای مەحشەردا کۆکراونەوە.﴿٥١ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ. ٥٢لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ. ٥٣فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ. ٥٤فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ. ٥٥فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ﴾ بێگومان ئێوە ئەی کۆمەڵی گومڕاو سەرلێ شێواوان، ئەی ئەوانەی: کە ئینکاریی هەبوونی خودا دەکەن‌و بڕواتان بەتاك‌وتەنهایی خودا نیە، پێغەمبەرەکانی بەدرۆ دەخەنەوە، زیندوبونەوەو حیساب‌و لێکۆڵینەوەی رۆژی قیامەتتان بەلاوە درۆیە، دڵنیا بن: کە ئەو رۆژە هەر دێ‌و دەکەونە ناو سزای سەختی دۆزەخەوەو، بڕێ لەعەزابی بۆ دیاریکراوتان ئەوەیە لەدرەختی زەققوم دەخۆن، ئەو درەختەی هێندە ناشیرینە

فێزی لێ دەكرێ، بەرەكەشی تاڵو تفتو بۆگەنە، هێندەتان برسی دەبێ گەدەی خۆتانی لێ دەئاخنن، ئەمجار ئێوە دوای خواردنی ناخۆشو تفتو تاڵ ، ئاوی كوڵاتووشی بەسەردا دەكەن، خواردنەوەتان لەو ئاوە كوڵاتووە وەكوو ئاو خواردنەوەی حوشتری تینو دەبێ هەر لێی دەخۆنەوەو تینوایەتیتان ناشكێ، ﴿٥٦هَذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ﴾ ئەم خواردنو خواردنەوەی باسمان كردن لەخواردنی ژەقنەموتو خواردنەوەی ئاوی كوڵاتوو ئەوە زیافەتو میواندارییانە لەرۆژی سزادا، ئەومیان دەرخوارد دەدرێ. بەڵكوو ئەوە بڕێكە لەسزاو پێشەتای سزاكەیانە وێڕای ئەو سزایە سزای تریشیان دەدرێ. ﴿٥٧نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلا تُصَدِّقُونَ﴾ ئێمە سەرەتا لەنەبوەوە ئێوەمان دروستكرد، بۆ خۆتان دان بەوەدا دەنێنو ، ئەوە دەزانن، ئەدی بۆچی بڕوا بەزیندوبوونەوە ناكەن؟ خۆ كەسێك بتوانێ سەرەتا شتێك دروست بكا دەتوانێ جارێكی دی دروستی بكاتەوە. ﴿٥٨أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ. ٥٩أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾ نیشانم بدەنو پێم بڵێن: كە ئەو تۆماوەی دەیخەنە ناو رەحمی ئافرەتانەوە، ئایا ئێوە لەمنداڵدانەدا رەنگی دەڕێژنو ئادەمیزادی لێ دروست دەكەن؟ یان خودا بەدیهێنەرەو ئەو كارە ئەنجام دەدا؟ بێگومان خودا لەو دڵۆپە مەنییە ئەو ئادەمییە دێنێتە وجودو رێكی دەخاو پەروەردەی دەكا. ژیانو تەمەنی، رەنگو روخساریرزقورۆزیی دەست نیشان دەكا.

﴿٦٠نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ. ٦١عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لا تَعْلَمُونَ﴾ ئێمە مردنمان لەنێواندا دابەش كردونو تەمەنو ئەجەلی هەریەكێك لەئێوەمان دیاریی كردوە، هی واتان هەیە تەمەنی درێژ دەكەینو بەپیری دەیمرێنین، هی واشتان هەیە تەمەنی كورتەو بەگەنجی یان بەساوایی ژیانی لێ دەستێنینەوە. بەڵام هەمووتان پیاڵە شەرابی مردن دەچێژنو لەیاسای مردندا یەكسانن. هیچ شتێك ناتوانێ ببێتە لەمپەرو نەهێڵێ ئەو كارە ئەنجام بدەین، بەڵكوو ئێمە دەتوانین ئێوە لەناو بەرینو لەجیاتی ئێوە چینێكی تر بخەینە گۆڕەپانی ژیانەوە، بەڵكوو دەتوانین شێوەو روخساریی تر بدەین بەچینی تازە كە ئێوە نایزانن.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ ۞ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

﴿٦٢وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الأُولَى فَلَوْلا تَذَكَّرُونَ﴾ بێگومان زانیوتانەو دەزانن: كە خودا یەكەمجار لەنەبوەوە دروستی كردون، سەرەتا لەدڵۆپە ئاوێكو دوایی ئەو دڵۆپە ئاوە بوەتە خوێنپارەو پاشان گۆشتپارە ئەمجار پەیكەری ئێسقانو دوایی بەگۆشت داپۆشیوە، گیانی بەبەردا كردوەو ئامێری بیستنو دیتنو دڵو باقی ئەندامەكانی تری ئێوەی هێناوەتە دیو كردونی بەو ئادەمیزادە جوانو هەستیارو داناو لێزانە، ئەرێ ئێوە بۆ ئەوەندە سەرڕەقو فیرسیچمەن بۆ بیر لەوە ناكەنەوە: كە مادام خودا بتوانێ سەرەتا ئاوا دروستتان بكا دەشتوانێ جارێكی دی پاش مردن دروسستان بكاتەوە نەدەبوو ئێوە لەوەدا هیچ گومانێكتان هەبێ، دەبوایە بەبێ سێو دوو ئەوەتان وەربگرتایەو بڕواتان پێ بكردایە.

﴿٦٣أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ. ٦٤أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ﴾ پێم بڵێن: ئەوەی ئێوە دەیكێڵن، زەوی هەڵدەگێڕنەوەو تۆوی تێ دەكەن، ئەرێ ئێوە ئەو تۆوە دەروێنن یان ئێمە دەیڕوێنین؟ رۆڵی ئێوە جگە لەكێڵانو تۆو پێوەكردن چی

تره؟ بێگومان ئێمە دەیڕوێنینو شینی دەکەینو پێی دەگەیەنین، ﴿٦٥لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ. ٦٦إِنَّا لَمُغْرَمُونَ. ٦٧بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ﴾ واتە: ئێمە بەلوطفو ڕەحمەتی خۆمان دەیڕوێنینو پێی دەگەیەنین، خۆ ئەگەر مەیلمان لێ بوایە وشکمان دەکردەوە، پێش پێگەیشتنو دروێنەکردنی دەمانکردە پوشو پەڵاشو هیچ سودتان لێ نەدەبینی، ئەو کاتە ئێوە سەرسام دەبوونو دەکەوتنە پەکوپەکو، دەتانگوت: مایەپوچ خۆمانو ماڵوێرانو خەسارەتمەند خۆمان، بەڵکوو دەتانگوت: ئێمە بەتێداچوونی کشتوکاڵەکەمان خۆشمان تێداچووینو دەفەوتێین. ڕزقوڕۆژیمان لێ بڕاو هیوا بڕاو بووین.

﴿٦٨أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ. ٦٩أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾ ئەی ئادەمیزادینە پێم بڵێن: ئەو ئاوە شیرینەی دەیخۆنەوەو گڕی تینوەتی خۆتانی پێ دادەمرکێنن، ئایا ئێوە لەهەورەوە باراندوتانە، یان ئێمە بەقودرەتو فەضلو ڕەحمەتی خۆمان باراندومانە؟ ئەدی خۆ ئێوە دەزانن ئێوە توانای ئەوەتان نیە باران ببارێنن، بەناچاریی دان بەوەدا دەنێن کە خودا باران دەبارێنێ. دەی بۆچی دان بەتاکو تەنهایی خودادا نانێن، بۆ بڕوا بەهاتنی قیامەتو زیندوبوونەوە ناکەن؟!

﴿٧٠لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾ ئێوە هیچ ڕۆڵێکتان نیە لەباراندنی باراندا، بارینی باران هەر بەدەست خودایەو هەر ئەو دەتوانێ باران ببارێنێ...خۆ ئەگەر مەیلمان لێ بوایە دەمانکردە سوێراوو بەکەڵکی خواردنەوەو ئاودێری نەهاتایە. دەی بۆچی ئێوە سوپاسی خودا ناکەنو نیعمەتی ئەوەتان لەبەر چاو نیە: ﴿٧١أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ. ٧٢أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ﴾ پێم بڵێنو نیشانم بدەن ئەو ئاگرەی هەڵی دەگیرسێنن ئایا ئێوە دارەکەیتان دروست کردوە یان ئێمە دروستمان کردوە؟!

﴿٧٣نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ﴾ ئێمە ئاگری دونیامان کردوە بەبیرخەرەوە، ئاگری دۆزەخیان بیر دەخاتەوە، هەم سودو قازانجی هەیە بۆ ڕێبوارانو دانیشتوانی سارا واتە ئەوانە پتر پێویستیان بەئاگر هەیە، ئەگینا هەموو کەسو هەموو کاتێ پێویستی بەئاگر هەیە. ﴿٧٤فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ تەسبیحاتی خودای گەورەو شکۆمەندی خۆت بکە: کە بەدەسەڵاتی ڕەهای خۆی ئەم هەموو شتە جوداو جوداو بەکەڵکو سەرسوڕهێنەرانەی دروست کردون، ئەو هەموو فەضلو بەخششانەی بەسەر ئادەمیزاددا ڕشتوە، ﴿٧٥فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ﴾ سوێند دەخۆم بەشوێنی لێ ئاوابوونی ئەستێرە، کە گەورەترین بەڵگەیە لەسەر بەتوانایی خودا دەڵێن پیتی (لا) زیادەیەو بۆ تەئکیدە، لەزوبانی عەرەبدا لەپێش فیعلی (أقسم)وە وشەی (لا) زیاد دەکرێ. هەندێکی تر دەڵێن: وشەی (لا) زیاد نیەو لەسەر مانای خۆیەتی. چونکە لەناو عەرەبدا وا باو بوو هەر کاتێک یەکێک بیویستایە لەسەر شتێکی ئاشکرا سوێند بخوات، دەیگوت (لاأقسم) واتە سوێند ناخۆم، ﴿٧٦وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾ بێگومان سوێند خواردن بەشوێن لێ ئاوابوونی ئەستێرە سوێندێکی گەورەیە ئەگەر بزانن.

﴿٧٧إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ. ٧٨فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ. ٧٩لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ. ٨٠تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ بێگومان ئەو نامەیەی بۆ تۆ بەنیگا نێردراوە قورئانێکی گەورەو پیرۆزە، پڕە لەفەڕو بەرەکەت، سودو بەهای زۆرە، هیدایەتو زانیاریو حیکمەتو ڕەهنومایی بۆ بەدەست هێنانی بەختەوەریی دونیاو قیامەت بێشمارە. ﴿فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ﴾ ئەم قورئانە لەلەحولمەفوظ دا پارێزراوە جگە لەفریشتە نزیکەکانی بارەگای ئەقدەس کەسی تر بەسەری دا ئاگادار نین،﴿٨١أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ﴾ ئایا ئێوە گومانتان هەیە لەئەم قورئانە پیرۆزەی پێتان ڕادەگەیەنێ: کە قیامەت هەیە، ئایەتەکانی بەدرۆ دەخەنەوە؟ بڕوا بەو بنەما عەقیدەییانە ناکەن: کە بۆتان شی دەکاتەوە؟ پشتگیریی کافری تر دەکەن لەسەر کوفرو دەبنە هاوپەیمانی یەکتر؟﴿٨٢وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ﴾ سوپاسگوززاریتان بۆ ئەو ڕزقو ڕۆزییەی پێتان دەبەخشێ ئەوەیە نیعمەتەکانیی بەدرۆ دەخەنەوە؟ واتە: لەشوێنی سوپاسکردنتان لەسەر نیعمەت، نیعمەتەکانی بەدرۆ دەخەنەوە، بڕواتان بەزیندوبوونەوە نیە، ئایەتەکانی قورئان ڕەتدەکەنەوە!!﴿٨٣فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ﴾ دەی بۆچی

کاتێك نەخۆشتان دەکەوێتە حاڵەتی گیانەڵاوەو، دەست دەکا بەچەناگە کوتانو چاوی بەملۆق دەوەستن روح دەگاتە قورگی. ﴿٨٤وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ﴾ ئێوەش بەخەمو پەژارەوە لەدەوری کۆبونەوەو تەماشای دەکەنو سەرنج دەدەنە حاڵو وەزعی لەناو ئێشو ئازاری گیانکێشاندا ﴿٨٥وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لا تُبْصِرُونَ﴾ وەلحاڵ ئێمە بەعیلمو بەقودرەتی خۆمان بەفریشتەکانمانەوە لەئێوەی لێ نزیك ترین، وەلێ ئێوە نابینن چی روەدەدا، فریشتەی گیانکێشان نابینن، ئالەم کاتو ساتەدا: کە ژیانی دونیای تەواو کردوە، دونیاو کاروباری، ماڵو سامانو منداڵی، دۆستو ئاسیاوو کەسوکاریی بەجێ دێڵێو بەرەو جیهانێك دەڕوا: کە پێی ئاشنا نیە، جگە لەکردەوەی باشیو ئیمانی راستی، هیچ شتێکی تر فریای ناکەوێو بەکەڵکی نایە. ﴿٨٦فَلَوْلا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ. ٨٧تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ دەی ئەگەر حاڵو وەزع وەکوو ئێوە دەڵێن وابێ، زیندوبوونەوە نەبێ حیسابو لێکۆڵینەوە نەبێ، سزاو پاداش نەبێ. ئەدی بۆچی گیانەکەی نابەنەوە شوێنی خۆی ؟!

﴿٨٨فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ. ٨٩فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ﴾ ئەو بەندەیەی لەگیانەڵاودایە یان مردوە، ئەگەر لەخودا پێداوەکان بێو لەژیانی دا دەست پێشخەر بووبێ بۆ ئیمانهێنانو ئەنجامدانی کردەوەی چاكو لەخودا نزیك بێ، واتە لەو پێڕو تاقمە بێ: کە لەسەرەتای سورەتەکەدا بە﴿السابقون السابقون﴾ ئاماژەیان بۆ کرا، ئەوا لەخۆشیو حەسانەوەدایە، پەرۆشی ژیانی دونیای نیە، رازییە بەو بەشو نیعمەتەی خودا لەو دونیا پێی داون. ﴿٩٠وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ. ٩١فَسَلامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾ خۆ ئەگەر ئەو کەسەی: کە لەگیانەڵاودایە، یان مردوە لەو پێرە بێ: کە نامەی ئەعمالی بەدەستی راست وەردەگرێ، ئەوە فریشتە مزگێنی دەدەنێو پێی دەبێژن سڵاوت لێ بێ، سڵاوی براو هاوەڵەکانت لەوانەی نامەی کردەوەکانیان بەدەستی راستیان وەرگرتووە، هیچ ناخۆشیوتەنگو چەڵەمەیەکت لەپێش نیە، ئەتۆ لەپێڕی ئەصحابولیەمینی بەسڵاوو رێزەوە پێشوازیت لێ دەکەن.

إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ (٧٧) فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ (٧٨) لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ (٧٩) تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٨٠) أَفَبِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ (٨١) وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ (٨٢) فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ (٨٣) وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ (٨٤) وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ (٨٥) فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ (٨٦) تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ (٨٧) فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ (٨٨) فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ (٨٩) وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ (٩٠) فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ (٩١) وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ (٩٢) فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ (٩٣) وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ (٩٤) إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ (٩٥) فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ (٩٦)

سُورَةُ الحَدِيدِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ (١) لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٢) هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْءَاخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ (٣)

﴿٩٢وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ. ٩٣فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ. ٩٤وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ﴾ خۆ ئەگەر ئەو ئادەمیزادە لەگیانەڵاو کەوتووە، یان ئەو مردوە لەو کەسانە بێ: کە گومڕاو حەق بەدرۆخەرەوەن، بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیەو لەرێبازی راستو حەق لایان داوە، رۆژی قیامەت نامەی عەمەلیان بەدەستی چەپ وەردەگرن، لەزومرەی ئەو بەدبەختانەیە کە لەسەرەتای سورەتەکەدا بە(أصحاب الشمال) ئاماژەیان بۆ کرا. ئەوانە (خودا پەنامان بدا) خوانیان بۆ ئامادە کراوە لەئاوی کوڵاتوو خۆراکی ژەقنەموت، ئەمجار خستنە ناو دۆزەخەوە بەزەختو نوغرۆ بوونی لەناو ئاگردا.

﴿٩٥إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ﴾ بێگومان هەموو ئەو خەبەرو زانیاریانەی لەم سورەتەدا دەربارەی زیندوبوونەوەو شتی تر نمایش کران سەد دەرسەد حەقو راستنو هیچ گومانیان تێدا نیەو چۆن پێتان راگەیاندراوە رێك دێتە جێو بەموو خیلافی تێدا نابێ.

﴿٩٦ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ ئەی پێغەمبەر: تۆ خودای خۆت بەپاكو بەرزو پیرۆز بناسە.

کۆتایی سورەتی الواقعە

سورەتی (الحدید)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ هەرچی لەئاسمانەکانو زەویدایە تەسبیحاتی خودا دەکا، لەهەموو کەموکوڕیو عەیبو نەنگیەك بەدوری دەگرێ، هەریەکە لەئادەمیزادو فریشتەو جندۆکە، لەئاژەڵو روەكو درەختو جەمادات بەزمانی گوتن یان بەزمانی حاڵ تەسبیحاتی خودا دەکەنو دان دەنێن بەگەورەییو خودایەتیدا، خودا عەزیزو بالأدەستو شکۆمەندە، حەکیمو زانایە لەهەڵسوراندنی بوونەوەردا هەموو شتێکی وامەهار کردوە بەگوێرەی حیکمەتی خودایانەی خۆی بێو بچێ. ﴿٢ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ هەر بۆ خودایە خاوەنێتیو فەرمانڕەوایی ئاسمانەکانو زەوی، بەویستی خۆی هەڵیان دەسوڕێنێو گۆڕانکارییان تێدا دەکا، دەسەڵاتی رەهاو بێسنووری هەیە، کەس نیە هاوەڵو هاوشانی بێ، کەس ناتوانێ تەگەرە بخاتە نێشوکارییەوە، فەرمانی رەوایەو دەبێ بێتە جێ، جگە لەویستی ئەو هیچی تر نایەتە دی، ژیان دەبەخشێو زیندوان دەمرێنێ، ژیان دەخوڵقێنێو مردن وەدی دێنێ، ئەندازەی ژیانو تەمەن بۆ هەموو زیندەوەرێك دەکا، کاتی مردن بۆ هەموو گیانداریك تەقریر دەکا. ئەو زاتە بەسەر هەموو شتێکدا بەتواناو بەدەسەڵاتە. هەرچی بییەوێ ببێ دەبێ، هەرچی نەیەوێ نابێ.

﴿٣ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ زاتی خودا هەر هەبووەو نەبوونی پێش نەکەوتووە، لەپێش ئەودا هیچ شتێك نەبووە، باقییەو هەر دەمێنێو دوای هەموو شتێکە، ظاهیرو ئاشکراو بڵندە، لەژوور هەموو شتێکەوەیە، پەنهانو نادیارە، هیچ شتێك لەو پەنهانو نادیارتر نیە، زانایە بەهەموونهێنیەك ، عەقڵو ژیر حەقیقەتی زاتی نازانن چۆنە. هەستەکان دەرکی ناکەن، زانایە بەهەموو شتێكو هیچی لێ گوم نابێ.

﴿٤ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ﴾ خودایەکی وەهایە، کە ئاسمانەکانو زەوی لەشەش رۆژدا یان لەشەش قۆناغدا بەوپەڕی رێكوپێکیو جوانو رازاوەو گونجاو بەدیهێناون، هەرچەندە دەیتوانی بەچرکەیەك ئەو کارە ئەنجام بدا. وەلێ لەوانەیە حیکمەتەکە ئەوە بێ: بەندەکان فێری لەسەرخۆیی پشوو درێژی بکا. ئەمجار عەرشی کۆنترۆڵ کرد بەو شێوەی شیاوی خودایەتی خۆیەتیو ئیرادەی کردوە. دەسەڵاتو هەیمەنەی خۆی بەسەر بوونەوەردا چەسپاندو بونەوەری خستە گەڕو هەڵسوڕان. ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾ دەزانێ چی دەچێتە ناو زەوییەوەو چی لێ دێتە دەر، چی لەئاسمان دێتەخوارو چی بەرز دەبێتەوە بۆی، لەهەموو چرکەیەکدا بێشمار لەهەموو جۆرێك زیندەو نازیندە دەچێتە ناو جەرگی زەوییەوە. هەر خودا دەزانێ رۆژانە چەند دڵۆپە بارانو چەند مردو چەند شتی تر زەوی هەڵیان دەلوشێ، هەر خودا دەزانێ لەچرکەیەك~دا چەند روەكو درەختو بەروبومو کانو کانزاو شتی تری لێ دێتە دەر؛ هەر خودا دەزانێ لەچرکەیەکدا چەند بەفرو بارانو تەرزەو تیشكو نەیازیكو فریشتەو قەزاوقەدەرو شتی تر لەئاسمانەوە دێنە خوارو چەند لەفریشتەو کردەوەی بەندەکانو دوعاو پاڕانەوەو هەڵمو گەلێ شتی تر لەبینراوو نەبینراو بۆ ئاسمان بەرز دەبنەوە. ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ خودا بەزانیاری تواناو دەسەڵاتی خۆی لەگەڵتانە ئەی ئادەمیزاد؛ لەهەر کوێیەك بن، خودا ئاگادارە بەو کردەوانەی ئەنجامیان دەدەنو هیچی لێ تێك ناچێو لێی گوم نابێ. پەروەردگار هەموو کاتێ لەگەڵ هەموو کەسەو لەهەموو شوێنێکە، ئاگاداری هەموو کردارو گوفتارێکە گەورەو بچوك نهێنیو ئاشکرا لای ئەو چون یەکە.

﴿٥ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ خاوەنیەتیو فەرمانڕەوایی ئاسمانەکانو زەوی هی خودایەو کەسی تر هاوبەشی نیە. دونیاو قیامەت هی خۆیەتیو هەرچی بیەوێ دەیکاو کەس نیە بتوانێ حوکمو بڕیاری

رابگرێ یان نەهێڵێ ئەنجامی بدا. لەسەر هەموو کارێکی سوپاسی دەکرێ، هیچ بڕیارو حوکمێکی جێگای رەخنە نیە. سەرەنجام رۆژی قیامەت هەموو کاروبارێك بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە، حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ بەندەکانی دەکا، بەعەدالەت سزاو پاداشی کردەوەکانیان دەداتەوە،

﴿٦يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ پەروەردگار هەر خۆی هەڵسوڕێنەری بوونەوەرە، شەوو رۆژ دەگۆڕێو بەحیکمەتو دانایی خۆی ئەندازەیان دیاریی دەکا، شەو دەخاتە ناو رۆژو، رۆژ دەخاتە ناو شەوەوە، جاری وا دەبێ شەوگار درێژ دەبنو رۆژگار کورت دەبن، جاری وایش دەبێ بەپێچەوانەوە شەو کورت دەبنو رۆژ درێژ، وایش دەبێ وەکوو یەکیان لێ دێ، بەم جۆرە وەرزەکانی ساڵ دروست دەبنو بەشوێن یەکدا دێنو هەر وەرزە سودو تایبەتمەندی خۆی هەیە! پەروەردگار نهێنیو پەنامەکی ناو دڵو دەروون دەزانێو ئاگای لەهەموو شتێك هەیەو هیچ شتێکی لێ نادیار نیە.

﴿٧آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ بڕوا بەتاكو تەنهایی خودا بکەن، هەروا بڕواتان بەراستیی پێغەمبەرێتی موحەممەد هەبێو شوێن پەیامی پیرۆزی بکەون، بەردەوام بن لەسەر ئەو بیروباوەڕەو خۆتانی لەپێناودا بەخت بکەن. ﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ﴾ ببەخشن لەو ماڵو سامانەی خودا ئێوەی کردوە بەجێنشین تێیدا، ﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ ئەوانەی وێڕای ئیمانهێنان بەخوداو بەپێغەمبەر ماڵو سامانیشیان دەبەخشن لەرێگەی خودادا، ئەوانە پاداشی گەورەو باشیان هەیە: کە بەهەشتی رازاوەیەو رەزامەندیی خودایە. .

﴿٨وَمَا لَكُمْ لا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ چیە بۆ ئێوە ئیمان ناهێنن؟ چ لەمپەرێك هەیە ناهێڵێ ئیمان بێنن بەخودا خۆ﴿وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ﴾ پێغەمبەر(ﷺ) لەناوتاندایەو لەخۆتانەو بانگەوازیتان دەکا بۆ ئیمانهێنان، هەمیشە ئامۆژگارییان دەکاو بەڵگەو نیشانە لەسەر راستیی پەیامەکەی دەهێنێتەوە. قورئانتان بۆ دەخوێنێتەوە، کە پڕە لەبەڵگەو نیشانەی ئاشکرا، هەڵتان دەنێ بۆ ئەوەی ئیمان بەتاكوتەنهایی خودا بێنن.

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ ۚ وَهُوَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٦﴾ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُوا۟ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَأَنفَقُوا۟ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ ۙ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَٰقَكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِۦٓ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِى مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُوا۟ ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥ وَلَهُۥٓ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

﴿وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ بێگومان پەروەردگار لەعالەمی زەڕوێتدا پەیمانی لەئێوە وەرگرتووە، ئەو کاتەی گەرای هەموو ئادەمیزادی لەپشتی ئادەم هێنایە دەرێو خیطابی ئاراستە کردنو فەرموی: ئەرێ من خودای ئێوە نیم؟ هەموویان بەیەکدەم وەڵامیان دایەوەو وتیان: بەڵێ تۆ خودای ئێمەی، هەروەها لەبونەوەردا، لەئاسۆو دەوروبەرتاندا، لەخودی خۆتاندا چەندەها بەڵگەی تاكوتەنهایی خۆی نیشانی ئێوە داوە، عەقڵی پێداون بۆ ئەوەی خودای پێ بدۆزنەوە، ئەگەر ئێوە راست دەکەنو دەتانەوێ ئیمان بێنن هیچ بیانوێکتان نیە، ﴿٩هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾ خودایەکی وەهایە کە قورئانی بۆ بەندەی خۆی حەزرەتی موحەممەد(ﷺ) نازڵ کردوە، موعجیزەو نیشانەی پێ بەخشیوە، کە لەهەموانیان گەورەتر ئایەتەکانی قورئانە، بۆ ئەوەی ئێوە لەتاریکی کوفرو نەفامیی رزگار بکاو بتانخاتە سەر رێبازی هیدایەتو روناکی ئایینی ئیسلام، یەقینو باوەڕ

لەدڵتاندا جێگیر ببێ، بێگومان خودا ڕەحم‌و بەزەیی زۆرە بۆ بەندەکانی، پێغەمبەری بۆ ناردون، نامەی ئاسمانی بۆ نازڵ کردون، بیانووی بڕیون، شوبهەو گومانی ڕەواندونەوە.

﴿١٠وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ چیە بۆ ئێوە چ بیانوێکتان هەیە؟ چ لەمپەرێکتان لەبەردەمدایە ناهێڵێ ماڵ‌و سامانتان ببەخشن؟ ببەخشن لەهەژاریی مەترسن، چونکە ئەو کەسەی لەبەر خاتری ئەو ماڵ‌و سامان دەبەخشن خاوەنی ئاسمانەکان‌و زەوییە، خۆی تێیاندا فەرمانڕەوایە، گەنجینەی ئاسمانەکان‌و زەوی هەمووی لای ئەوە. هەموو ماڵ‌و سامانێك دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا ، ماڵ‌و سامان هی خودایەو ئێوە بریکارو جێ‌نشینن لەسەری. چی ببەخشن خودا بۆتان پڕ دەکاتەوە.﴿لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ﴾ ئەو موسوڵمانەی لەپێش ڕزگارکردنی مەککەدا ماڵ‌و سامانی خۆی لەڕێگای خودادا بەخشیوەو دژی کوفر جەنگاوە نابێتە هاوتای کەسێك کە لەدوای فەتحی مەککە ماڵ‌و سامانی بەخشیوەو دژی کوفر جەنگاوە، ئەم دوو تاقمە یەکسان نین، ﴿أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا﴾ ئەوانەی پێش ڕزگارکردنی مەککە ماڵیان بەخشیوەو جیهادیان کردوە پلەو پایەیان گەورەترە لەوانەی دوای ڕزگار کردنی مەککە ئەو کارەیان ئەنجام داوە. چونکە ئەو کاتە پێویستی موسوڵمانان بەماڵ‌و بەخشین‌و بەخشندەیی پتر بوو لەکاتی دوای فەتح، ﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ﴾ هەردوو تاقمەکە خودا وادەی پاداشی باشی پێ‌داون: کە بەهەشتی ڕازاوەیە وەڵێ پلەیان خوارو ژوورە. ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ خودا ئاگادارە بەکردارو ڕەفتارتان، حاڵ‌و وەزعی نهێنی‌و پەنامەکیتان دەزانێ‌و پاداشتان دەداتەوە بەگوێرەی کردەوەکانتان.

﴿١١مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ﴾ کێیە ئەو کەسەی ماڵی خۆی لەڕێگەی خودادا دەبەخشێ‌و بەتەمای پاداشی خودایە، واتە: ماڵێکی حەڵاڵ ببەخشێ‌و منەت بەسەر بابای هەژاردا نەکاو بەدزیەوە ئەو کارە ئەنجام بدا، پاداشی خودا چاوەڕوان بکا، ئەوە خودا ئەو قەرزەی بۆ دوچەندانە دەکاتەوە، لەدە هێندە تا حەوتسەد هێندەی بۆ دەنووسێ. بەگوێرەی گۆڕانی وەزع‌و حاڵی بەخشندەو پێ‌بەخشراوەکە، سەرباری ئەوەش پاداشی باش‌و بەنرخ تریشی دەداتێ: کە بەهەشتی ڕازاوەیە.

﴿١٢يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم﴾ ئەی پێغەمبەر! باسی ئەو ڕۆژە بۆ هاوەڵانت بکە: کە تۆ دەبینی پیاوانی بڕوادارو ئافرەتانی خوداپەرست؛ ئەوانەی لەژیانی دونیادا بەخشندە بوون نورو روناکی لەسەر پردی سیرات لەپێشیانەوە دەڕواو ڕێگایان بۆ روناك‌و خۆش دەکاو بەدەستی ڕاستیان نامەی عەمەلیان گرتووەو بەرەو بەهەشت دەڕۆن. واتە: کردەوە باشەکانیان دەبنە هۆی ڕزگاربونیان‌و ڕەهنومایی کردنیان بۆ بەهەشت. ئەمجار فریشتەکان پێیان دەڵێن: ﴿بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ مزگێنیتان لێ بێ ئەمڕۆ: کە دەچنە ناو باخ‌و باخاتێکەوە بەژێر درەخت‌و باڵەخانەکانی دا چۆم‌و جۆگای جوان‌و دڵڕفێن ڕەوان دەبن، بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوەو هەرگیز لێی وەرز نابن. ئەمەش بەهۆی ئەو کردارو ڕەفتارە باشانەی لەژیانی دونیادا ئەنجامتان داوە. ئەو روناکی‌و ڕزگاربوونە بەمراز گەیشتنێکی فرە مەزنەو لەوە خۆشتر نیە. ﴿١٣يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ﴾ لەو ڕۆژەدا کە ڕۆژی قیامەتە پیاوانی دووڕوو ئافرەتانی دووڕوو بەو موسوڵمانانە دەڵێن: کە لەناو نورو روناکی‌دان‌و نامەی ئەعمالیان بەدەستی ڕاستیان گرتووە، ئەی موسوڵمانە بەختەوەرو بەمراز گەیشتوەکان! تۆزێك چاوەڕێمان بکەن‌و ئاوڕێکمان لێ بدەنەوە بەڵکوو لێتان نزیك ببینەوەو کەمێك لەنوورو روناکی ناوچەوانتان وەربگرین‌و لەم تاریکستانی‌و سزا بەئازارە ڕزگارمان ببێ. ﴿قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ لەلایەن فریشتەوە یان لەلایەن موسوڵمانەکانەوە پێیان دەگوترێ: بگەڕێنەوە بۆ دونیا لەوێ هەوڵ بدەن ئەم نوورە بەدەست بێنن، وەکوو چۆن ئێمە بەدەستمان هێناوە، ئەم گاڵتە پێکردن‌و سوکایەتی پێکردنەیان تۆڵەی ئەوەیە: کە لەژیانی دونیادا مونافیقەکان گاڵتەیان بەموسوڵمانەکان دەکرد، دەیانگوت ئێمەیش موسوڵمانین‌و بڕوامان بەپەیامی ئیسلام هەیە. ﴿فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ﴾ ئیتر خێرا شورەیەك لەنێوان

بڕوادارانو بێبڕوایان دەکێشرێ، ئەو شورەیە دەروازەیەکی تێدایە خودا پەرستانی لێ دەچنە ژوورەوە، دیوی ناوەوەی ئەو شورەیە بەلای بەهەشتدایەو پڕە لەرەحمەتو نیعمەتی خودا، دیوی دەرەوەی بەلای دۆزەخدایەو پڕە لەسزا!

﴿[14]يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ﴾ بێبڕواکان بانگی بڕواداران دەکەنو پێیان دەڵێن: ئەرێ ئێمە لەجیهاندا لەگەڵ ئێوە نەبووین؟ وەکوو ئێوە حازری جومعەو جەماعەت نەدەبوین؟ لەگەڵ ئێوە کاروباری حەجمان نەکرد؟ وەکوو ئێوە نەچوین بۆ جیهادو ڕوبەڕوی دوژمن نەبوینەوە؟ هەموو ئەرکێکی ئایینیمان وەکوو ئێوە ئەنجام نەدا؟ ئەدی بۆچی ئێستا ئێوە بەرەو بەهەشت دەچنو ئێمە بەرەو دۆزەخ؟!! ﴿قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ موسوڵمانەکان وەڵامیان دەدەنەوەو دەڵێن: بەڵێ: ئێوە بەرواڵەت لەگەڵ ئێمە بوون وەلێ بۆ خۆتان بەهۆی دووڕوویيتانەوە نەفسی خۆتان بەفتارە برد، بەرواڵەت موسوڵمانو لەدڵدا کافر خۆتان تووشی ئەم ڕۆژە سەختە کرد، سەرگەرمی تاوانو دابینکردنی پێویستیاتی ئارەزۆبازیی خۆتان بوون. تۆبەتان دواخستو چاوەڕوانی ئەوە بوون موسوڵمانان توشی چورتمو بەلای ڕۆژگار ببنو ئیعلانی کوفرو بێدینی خۆتان بکەن، بەو حاڵەتی نیفاقەوە مانەوە شكو گومانتان لەبنەماکانی ئاییندا هەبوو، زیندوبوونەوەتان بەلاوە پەشم بوو، لەڕاستیی قورئان دوودڵ بوون، موعجیزەی ئاشکراتان بەسیحر دەزانی. هیوای پوچو بێبنەما دەسخەڕۆی کردن، دەتانگوت: خودا لێمان خۆش دەبێ، ئاوا ژیانتان بردە سەر تا مردن یەخەی گرتن، شەیتان فێڵی لێ کردن، ئەوەی بردە گوێچکەتانەوە: کە خودا غەفوورو ڕەحیمەو لەسەر تاوان سزاتان نادا!!

﴿[15]فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئەمڕۆ فیدیە لەئێوەو لەکافرەکان وەرناگیرێ، جێگەتان دۆزەخەو باشترین شوێنە بۆ ئێوە هەر ئەوەتان قابیلە، دۆزەخ قۆناغێکی بەدو خراپە کەوا بۆی دەچن!

﴿[16]أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ﴾ ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە: کە موسوڵمانان دڵیان نەرم

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ مَأْوَاكُمُ النَّارُ ۖ هِيَ مَوْلَاكُمْ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ ۞ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

بێو لەکاتی بیستنی ئایەتەکانی قورئاندا چاویان فرمێسك هەڵوەرێنێ، پاشان لەنیازو مەبەستەکانی قورئان حاڵی بنو پابەندی فەرمانو جڵەوگیرییەکانی بن؟؟ ﴿وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ با موسوڵمانان لاسایی ئەهلی کیتاب نەکەنەوە، ئەچن وەکوو ئەو گەلو نەتەوانەی لەپێش هاتنی ئیسلامدا نامەی ئاسمانییان بۆ نێردراوە لەگاورو جولەکەو کاتێ ڕۆژگارێکی درێژ بەسەر ئایینەکەیاندا تێپەری سەردەمی هاتنی پێغەمبەرەکانیان دوور کەوتەوە، ئیتر دڵیان ڕەق بوو وایان لێ هات وەعظو ئامۆژگاریی کاری تێنەکردن، وادەو هەڕەشە هەستیی نەبزواندن، گۆڕانکارییان لەتەوراتو ئینجیلدا کرد، دەستیان کرد بەدونیا خواردنو ئایین فرۆشتن، دڵیان لەتاوانکاری دا ڕەش بووبوو، کردەوەکانیشیان بەتاڵو پوچ! ﴿[17]اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ بزانن: کە خودا دوای ئەوەی زەوی وشكو سوتەمەڕۆیە زیندوی دەکاتەوە بێگومان ئێمە

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصِّدِّيقُونَ وَٱلشُّهَدَآءُ
عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ
بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ ٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلْحَيَوٰةُ
ٱلدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ
وَٱلْأَوْلَٰدِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ ٱلْكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمًا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٌ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿٢٠﴾
سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ ٱلسَّمَآءِ
وَٱلْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ذَٰلِكَ فَضْلُ
ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَآ أَصَابَ
مِن مُّصِيبَةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ
مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِّكَيْلَا
تَأْسَوْاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمْ وَٱللَّهُ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ
ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

نیشانەکانی دەسەلاتی خۆمانتان بۆ رون دەکەینەوە بۆ ئەوەی ئێوە ژیر ببن‌و بەخۆتاندا بچنەوە. ﴿[١٨] إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ﴾ بێگومان پیاوانی بەخشندەو ئافرەتانی دلاوا ئەوانەی کە لەماڵ‌وسامانی خۆیان دەبەخشنە هەژارو ئاتاجان، بەنیازی بەدەستهێنانی رەزامەندی‌و پاداشی خوداو پارمەتی بێنەوایان دەدەن، بەروی گەش‌و ناوچاوانی رونەوە دەسگرۆیی هەژارو لێقەوماوان دەکەن، منەتیان بەسەردا ناکەن‌و خۆیان هەڵنانێنەوە، ئەوانە خودا چاکەکانیان بەدەچەندانە بۆ تۆمار دەکا، بەبەریشیەوە هەیە تا حەوتصەد هێندەو زیاتریش پاداشیان بداتەوە، بۆ ئەوان هەیە پاداشی زۆرو بەبەهاو رێزا

﴿[١٩] وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ﴾ ئەوانەی خاوەن بیروبڕوان دان بەتاك‌وتەنهایی خودادا دەنێن‌و بڕوایان بەپێغەمبەرانی خودا هەیە، ئەوانە لەپلەوپایەی صیددیقین‌دان، وەکوو ئەوان لای خودا رێز لێ گیراون، ئەوانەیش کە لەرێگای خودادا شەهید بون‌و گیانی خۆیان بەخت کردوە بۆ ئەوەی ئالای (لا اله الا الله، محمد رسول الله) لەبەرزیی بشەکێتەوەو ئایینی خودا بەرقەرار بێ‌و شەریعەتی خودا یاسای کۆمەڵ‌و فەرمانڕەوا بێ، ئەوانە پاداشی گەورەیان لای خودا بۆ ئامادە کراوە، نوورو روناکی قیامەتیان پێ دەدرێ‌و بەرەو بەهەشت بەرێ دەکرێن‌و بەمراز دەگەن، ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان نینکاریی هەبوون‌و تاك‌وتەنهایی خودا دەکەن، ئایەتەکانی قورئان رەت دەکەنەوە، پشت لەبەلگەو نیشانەکانی خودایەتی خودا هەڵدەکەن. پێغەمبەر بەدرۆ دەخەنەوە، ئەوانە ئەهلی دۆزەخن، رۆژی قیامەت تورِ دەدرێنە ناوی‌و بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە!

﴿[٢٠] اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾ ئەی ئادەمیزادینە؛ هەموتان بزانن ژیانی دونیا گاڵتەو گەپە، ماوەیەکەو بەسەر دەچێ، یاری منداڵانەو زوو تێك دەچێ، شانازی کردنە بەسەر یەکتردا، هەندێکتان بەسەر هەندێکتاندا شانازیی دەکا بەماڵ‌و سامان‌و منداڵ‌و خزم‌و کەس‌وکارو داروودەستە. ﴿كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَاماً﴾ دونیا وەکوو بارانێك وایە؛ کە ئەو گژوگیایەی پێ شین دەبێ کەشتیار سەرسام بکاو دڵی پێ خۆش ببێ پاشان وشك ببێ‌و، ببینی زەرد هەڵبگەڕێ‌و ئەمجار ببێتە پوش‌و پەڵاش‌و با بەملاو بەولای دا بداو پاش ماوەیەك شوێنەکەی ببێتەوە بەزەوییەکی سوتەمەڕۆ، ﴿وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ لەژیانی قیامەتدا دوو حاڵ هەن یان سزای بەشیدەت بۆ دوژمنانی خودا، یان لێخۆشبون‌و رەزامەندی خودا بۆ خۆشەویستانی. ژیانی دونیاش جگە لەمەتاع‌و هۆکارێکی رابواردن هیچی تر نیە، داوو تەڵەیەکە بۆ کەسێك تێی بکەوێ‌و خوی بداتێ. کەسێك وای لێ هات لەدونیاپەرستییدا پێی وابوو هەر ژیانی دونیایەو ژیانی تر نیە، ئەوە ماڵوێران‌و بەدبەخت‌و چارەڕەشە.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ ۖ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

﴿[٢١] سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ ئەی خاوەن باوەڕان، پەلە بکەن لەئەنجامدانی کاری چاکەو بکەونە پێشبڕکێو موسابەقە لەگەڵ یەکتری بۆ ئەنجامدانی ئەو کردەوە چاکانەی دەبنە هۆی لێخۆشبونی خودا لێتان، پەلە بکەن لەتۆبەکردنو گەڕانەوە بۆ لای خوداو پەشیمانبوونەوە لەتاوان، بۆ ئەوەی بگەن بەبەهەشتێکی پانو پۆڕ، کە پانیەکەی بەئەندازەی پانی ئاسمانو زەوییە، کە ئامادەکراوە بۆ ئەوانەی بڕوایان بەتاکوتەنهایی خوداو راستیی پێغەمبەرانی هەیە. ئەرکی سەرشانیان ئەنجام دەدەن خۆ لەو شتانە دەپارێزن: کە خودا نەی لێ کردوە. ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ ئەو پاداشە گەورەو بەمراز گەیشتنە بێوێنەیە، ئەو بەهەشتە رازاوەو لێخۆشبونو رەزامەندیی خودایە لێتان فەضلو رەحمەتی خودایە پێتان دەبەخشێو واجب نیە لەسەری. ﴿[٢٢] مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا﴾ هیچ بەڵاو موصیبەتێکتان توش نابێ نە لەزەوی دا وەکوو گرانیو لافاوو بومەلەرزەو ئەو جۆرە شتانە، نە لەخودی خۆتاندا وەکوو نەخۆشیو هەژاریو مردنو قەلەقو خەمباریی، ئیللا لەزانیاریی خودادا، لەلەوحولمەحفوظدا تۆمار کراوە پێش ئەوەی ئەم مەخلوقاتانە دروست بکەین! هەرچی بەڵاو موصیبەتی دونیا هەیە هەمووی بەقەزاو قەدەری خودایە، خودا لەئەزەلدا تەقدیری کردوەو لەلەوحولمەحفوظدا تۆمار کراوە ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ بێگومان تۆمارکردنی ئەو هەموو روداوو کارەساتانە لەئەزەلداو زانیاریی خودایی پێیان پێش پەیدابوونیان کارێکی سەهلو ئاسانە بۆ خوداو هیچ گرانی تێدا نیە. ﴿[٢٣] لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ﴾ بۆ ئەوەی ئەگەر شتێکتان لەکیس چوو ئەوەندە خەفەتی بۆ نەخۆن سەنتەرتان تێك بدا ئەگەر خێرو خۆشیتان هاتەڕێو ماڵو سامانتان زۆر بوو لەشساغو تەن دروست بوون لەخۆتان بایی نەبنو بوغرایی روتان تێ نەکا. ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ خودا هیچ خۆبەزلزانو شانازیکەرو خۆهەڵکێشێکی خۆش ناوێ. ﴿[٢٤] الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ خۆبەزلزانو خۆهەڵکێش ئەوانەن بەخیلو چروکن دەستیان ناچێتە خەرجکردنی ماڵو سامانی خۆیان بۆ هەژارو ئاتاجان، زەکاتی ماڵی خۆیان دەرناکەن، یارمەتی لێقەوماوان نادەن. نەك هەرئەوەندە بەڵکوو داوا لەکەسانی دیکەش دەکەن دەست قووچاوو بەخیل بن، بەڵکوو بەخیلیو چروکی لەپێش چاوی کەسانی دیکە جوان دەکەن، کەسێك پشت لەبەخشندەیی بکاو بێگوێی فەرمانی خودا بکا، با ئەوە بزانن خودا هیچ ئاتاجی بەئەو نیەو لێی بێمنەتە.

﴿[٢٥] لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾ بێگومان ئێمە فریشتەمان ناردوە بۆ لای پێغەمبەرانمانو نیگاو سروشمان پێدا ناردوە بۆیان، پێغەمبەرانیشمان رەوانە کردون بۆ سەر گەلو نەتەوەکانیان، موعجیزەو بەڵگەی ئاشکرامان لەسەر راستیی پەیامەکەیان پێداون، شەریعەتو یاسامان بۆ ناردون تا بیگەیەننو بۆ مەردومی شی بکەنەوە. ﴿وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ

وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ نازلمان کردوه بۆ سەر ئەو پێغەمبەرانەمان نامەی ئاسمانیی وەکوو﴿تەورات‌و زەبوورو ئینجیل‌و قورئان﴾ لەناو ئەو نامە ئاسمانییانەدا حوکم‌و عەدالەتکاریمان ناردۆتە خوار، فەرمانمان بەپێغەمبەرانمان کردوه کە ئەو شەریعەت‌و یاسایە بەمەردوم رابگەیەنن. ﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾ ئاسن‌و پۆلامان بۆ دروست کردون، دەرهێنان‌و دروستکردنیمان فێر کردون، شارەزامان کردون: کە ئامێری جیاجیای جەنگی‌و ناجەنگی لێ دروست بکەن، تۆپ‌و تفەنگ‌و کەشتی‌و سەیارەو فرۆکەو شەمەندەفەرو گەلێ شتی تری گرنگتری لێ دروست بکەن. ﴿وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ واتە: خودا هەموو ئەو کارانەی کرد بۆ ئەوەی دەری بخاو دەربکەوێ کێ یارمەتی ئایینی خودا دەدا، کێ پشتگیریی پێغەمبەرەکانی دەکا، کێن ئەوانەی دڵسۆزانە بەهۆی ئیمان بڕوایان بەو شتانەی کە پەنامەکین لێیان وەکوو بڕوا بەرۆژی قیامەت. چەك هەڵدەگرن‌و ئاسن بەکار دێنن‌و دژی دوژمن دەجەنگن، بێگومان خودا بۆ خۆی تواناو دەسەڵاتی رەهای هەیەو پێویستی بەیارمەتیدانی ئێوە نیە، عەزیزو باڵادەستە لەفەرمانڕەوایی‌و حوکمڕانی خۆیدا. ﴿[٢٦]وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾ بێگومان ئێمە بابە گەورەی دووەمی ئادەمیزاد کە حەزرەتی (نوح)ە کردمانە پێغەمبەرو ناردمان بۆ سەر گەلەکەی، هەروەها ئیبراهیم: کە خۆشەویستی خودایە بەباوکی پێغەمبەران ناسراوە رەوانەمان کرد بۆ سەر نەتەوەی تر، ئیتر لەوەچەو نەوەی ئەم دوو زاتە زنجیرەی پێغەمبەرانمان تێدا هەڵبژاردن‌و رەوانەمان کردن، نامەی ئاسمانیمان پێدا ناردن، هەموو پێغەمبەرەکانمان لەنەوەی ئەو دوو پێغەمبەرە بەرێزەن. هەر چوار نامە ئاسمانییەکان: کە تەورات‌و ئینجیل‌و زەبوورو قورئانە بۆسەر نەوەی نوح‌و ئیبراهیم نێردراون، ﴿فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ سەرەنجامی ئەو نەتەوانە ئەوە بوو بوونە دوو تاقم، کۆمەڵێکیان بەپیر بانگەوازی پێغەمبەرەکانیانەوە چون‌و شوێن نامەی ئاسمانی کەوتن، زۆرینەشیان لەرێگا لایان داو سنووری خودایان شکاندو فاسق بوون. بەرواڵەت لەناو ئایینەکەدا مابوونەوە بەلام هەموو جۆرە تاوانێکیان ئەنجام دەدا.

﴿[٢٧]ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا﴾ ئەمجار دوای نوح‌و ئیبراهیم‌و گەلەکانیان پەیتاپەیتا پێغەمبەرانی خۆمانمان ناردە سەر گەل‌و نەتەوەکانی دوا ئەوان، بەگوێرەی پێویست‌و بەدرێژایی رۆژگار یەك لەدوای یەك پێغەمبەرمان ناردن. تا گەیشتە سەردەم‌و رۆژگاری عیسای کوڕی مەریەم، ئیتر ﴿وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ﴾ بەشوێن زنجیرەی پێغەمبەراندا عیسای کوڕی مەریەممان هێناو کردمانە پێغەمبەرو (ئینجیل)مان پێدا: کە تەواوکەری کتێبی تەورات بوو، حەقیقەت‌و ناوەرۆکی شەریعەتی عیسای لەخۆ گرتبوو، هەندێ ئەحکامی تەوراتی سوك کردبوون: کە کاتی خۆی پەروەردگار لەسەر نەتەوەی ئیسرائیلی قورس کردبون. ﴿وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا﴾ گێڕامان لەدڵی شوێنکەوتوەکانی عیسادا دڵنەرمی‌و بەزەیی هاتنەوە بەکەسانی دیکەدا بەپێچەوانەی جولەکەکان: کە دڵڕەق‌و بێویژدان بوون. شوێنکەوتوەکانی عیسا لەخۆیانەوە دیاردەی رەبەنییان داهێنا، لەئاکامی ئەو زۆرو ستەمەی چەشتیان لەدەستی ستەمکاران، هیچیان بەدەستەوە نەما دەستیان کرد بەخوداپەرستییەکی تایبەتی: ئەوە بوو رویان دەکردە ئەشکەوت‌و بن بەردو چۆڵ‌و بیابان، جل‌وبەرگی زبریان دەپۆشی‌و خواردنێکی کەم‌و هەژارانەیان دەخوارد، ژن هێنانیان لەخۆیان قەدەغە دەکردو لەکۆمەڵ‌و ئاوەدانی گۆشەگیر دەبوون، خودا لەسەری پێویست نەکردبوون خۆیان دایانهێنابوو. ئەوان ئەو گۆشەگیریەیان کە دایانهێنابوو مەبەستیان رەزامەندی خودا بوو، لەسەر خۆیان نەزر دەکردو بەباشی ئەنجامیان دەدا، وەلێ پاش ماوەیەك کە لەرۆژگاریی حەزرەتی عیسا دوور کەوتنەوە، ئایینەکەیان شێواو گۆڕانکاریی تێدا کرا، ئیتر موراعاتی ئەرك‌و پێداویستی گۆشەگیرییەکەیان نەکرد عیبادەتەکەیان کردە روپامایی‌و بۆ مەبەستی دونیایی بەکاریان هێنا، فەسادیان لەناودا بڵاو بووەوە. واتە: (ئەوان دوو تاوانیان ئەنجام دان، یەکەم گۆشەگیری‌و رەبەنی خۆیان دایانهێناو لەئایینەکەیاندا نەبوو، دووەم پابەندیشی نەبوون...). ﴿فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ

وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ بەخشیمان بەوانەی بەراستی ئیماندار بوون‌و دڵسۆزانە خوداپەرستییان کرد پاداشی خۆیان، زۆربەی زۆری ئەو رەبەنانە فاسق‌و گومڕان، لەئایینی خۆیان لایان داوەو سنووری خودایان شکاندوە، بەناحەقی ماڵی خەڵك دەخۆن، فریان بەسەر شەریعەتی عیساوە نیە. ئاشکرایە زێدەڕەوی لەهەموو شتێك ناپەسەندە. تەنانەت لەئەنجامدانی ئەرکی ئایینیش‌دا.

﴿[٢٨]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەی خاوەن باوەڕانی ئەهلی کیتاب ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بەتاك‌وتەنهایی خودا هەیەو پێغەمبەر بەراست دەزانن‌و شوێنی کەوتوون تەقوای خودا بکەن، بترسن لەخودا بەوە هەرچی لێ قەدەغە کردون توخنی مەکەون، هەرچی فەرمانی پێکردون بەگوێرەی توانا ئەنجامی بدەن، شوێن پەیامی پێغەمبەری ئیسلام بکەون، خودا دو بەشتان لەرەحمەتی خۆی دەداتێ چونکە ئیمانتان بەپێغەمبەری خۆتان هەبوە. سەرباری ئەو بەشە رەحمەتە نورو روناکیتان پێ دەبەخشێ بەو نورەوە بەسەر پردی سیراتدا تێدەپەڕن، رێگای بەهەشت دەگرنەبەر، لەدونیادا بەهۆی ئەو نورەی ئیمانەوە چاك‌و خراپ جیا دەکەنەوە، خۆتان لەکوفرو نەفامی دەپارێزن. پەروەردگار لەتاوانی رابوردوتان خۆش دەبێ‌و خودا زۆر لێ خۆشبووەو خاوەنی بەزەییە.

﴿[٢٩]لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ بۆ ئەوەی خاوەن نامەکان لەو گاورو جولەکانەی بڕوایان بەحەزرەتی موحەممەد نەهێناوە تێبگەن‌و بزانن؛ کە هیچ فەضل‌و رەحمەتێکی خودایان دەست ناکەوێ، تا بڕوا بەحەزرەتی موحەممەد نەکەن‌و شوێن پەیامەکەی نەکەون. دڵنیاش بن، کە ناتوانن ئەو فەضل‌و میهرەبانییە قەدەغە بکەن لەوانەی خودا پێی بەخشیون. ئەوەش بزانن؛ کە ئەو فەضل‌و میهرەبانییە بەدەست خودایەو خودا دەیدا بەکەسێك شایەنی ئەو سەروەری‌و بەهرەیە بێ وەکوو چۆن بەموحەممەدو هاوەڵانی بەخشیوە. خودا فەضل‌و رەحمەتی

سُورَةُ المُجَادَلَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

بەرفراوانەو بەخشایندەو خاوەن بەزەیی‌یەو بەخششی گەورەی هەیەو دەیدا بەبەندە راستاڵەکانی.

کۆتایی جزمی بیست‌و حەوتەم

سورەتی (المجادلة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ بێگومان خودا دوعاو نزای ئەو ئافرەتەی قبوڵ کرد؛ کە دەربارەی کێشەی نێوان خۆی‌و مێردەکەی گفت‌و گۆی لەگەڵ تۆ کرد، ئەی پێغەمبەر! شکاتی وەزع‌و حاڵی خۆی لای خودا کردو خودا گفت‌و گۆی نێوان تۆو ئەوی بیست؛ کە لەو بارەوە گفت‌و گۆتان کردو دەتانەویست رێگا چارەیەك بۆ دەرچون لەو

كێشەیە بدۆزنەوە. بێگومان خودا شنەوایەو هەموو قسەیەك دەبیسێ، هەموو شتێك دەبینێو هیچ شتێكی لێ گوم نابێ.

﴿٢ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلاَّ اللاَّئِي وَلَدْنَهُمْ﴾ ئەوانەی لە ئێوە ـ ئەی كۆمەڵی موسوڵمانان ـ ظیهار لەگەڵ ژنەكانیان دەكەن، ژنەكانیان دەشوبهێنن بە دایكیانو بەم جۆرە یەكێك بە ژنەكەی دەڵێ: تۆ وەكو پشتی دایكم وای بۆ من، واتە: لێم حەرامی. وەكو چۆن دایكم لێم حەرامە. ئەوانە بە هەڵە چوون ، درۆیەكە دەیكەن، بەو قسە پڕو بوچە ژنەكانیان نابن بە دایكیان. دایكیان ئەوانەن كە بە وەلەدیان هێناون. ناشی ئەوانە ژنەكانیان بشوبهێنن بە دایكەكانیان. ﴿وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَراً مِنْ الْقَوْلِ وَزُوراً وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ بێگومان ئەوانەی ظیهار دەكەن بەم جۆرە مێرد بە ژنەكەی دەڵێ: تۆ وەكوو پشتی دایكم وای بۆ من، قسەیەكی ناشرینو قێز لێكراو دەڵێن؛ قسەیەك دەڵێن: شەرع بە رەوای نازانێو عەقڵ وەری ناگرێو درۆیەكی شاخدارەو بوختانێكە دەیكا. بێگومان خودا لێ بوردنی زۆرەو لێخۆشبووە، كەفارەتی دیاری كردووە بۆ ئەوەی لەو تاوانە رزگارتان بێ. هەروەها لە تاوانی رابوردوتان خۆش دەبێ ئەگەر تۆبە بكەن، ئەگەر مەیلی بێنێ بەبێ تۆبە كردنیش لێتان خۆش دەبێ.

﴿٣ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا﴾ ئەوانەی ظیهار لەگەڵ ژنەكانیان دەكەن، بەناحەق حەڵاڵ لەخۆیان حەرام دەكەن، دوایی پەشیمان دەبنەوەو دەیانەوێ پەیوەندی ژنو مێردایەتی لەگەڵ ژنە ظیهار لێ كراوەكەی ئەنجام بدا، دەبێ پێش ئەوەی بچێتە لای، بەندەیەك ئازاد بكا، بۆ ئەوەی ببێتە كەفارەتو قەرەبوو كردنەوەی ئەو قسە ناشرینو بوختانەی كردویەتی. هەتا كۆیلەیەك ئازاد نەكا نابێ بچێتە لای ژنەكەیو نابێ لەگەڵیدا جوت ببێ. ﴿ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ ئەو حوكمە دیاریكراوە، یان دانانی یاسای كەفارەت، ئەوەیە كەفەرمانتان پێ دەكرێ پابەندی بن. یان دەتانگێڕێتەوە لەوەی ظیهار لەگەڵ ژنەكانتان بكەن. بێگومان خودا ئاگادارە بەكردەوەكانتانو هیچی لێ گوم نابێو رۆژی قیامەت سزاو پاداشتتان دەداتەوە، هەركەسەو بەگوێرەی كردەوەی خۆی.

﴿٤ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا﴾ كەسێك نەیتوانی بەندە ئازاد بكا، یان دەستی نەكەوت ئەوە دەبێ دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژو بێ بەبێ نێوان، ئەمجار بۆی رەوایە بچێتە لای ژنەكەیو پەیوەندی ژنو مێردایەتی لەگەڵ دا ئەنجام بدا. ﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِيناً﴾ ئەگەر لەبەر هەر هۆیەك نەیتوانی دوو مانگ بەرۆژو بێ، ئەوە پێویستە لەسەری خۆراكی شەست فەقیرو هەژار بدا، بەگوێرەی كە لەكتێبە شەرعییەكان دا شی كراوەتەوە. ﴿ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەو حوكمو یاسایەی رونمان كردوە دەربارەی كەفارەتی ظیهار بۆ ئەوەیە شەریعەتی خودا بەڕاست بزانن پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەكانی بن، شوێن پەیامی پێغەمبەر بكەون، لە چوار چێوەی یاساو شەریعەتی خودادا كار بكەن. دیاردەی ظیهار لە ناوخۆتان دا نەهێڵن؛ كەدابو نەریتێكی ناشرینو درۆو بوختانێكی گەورەیە. ئەو حوكمانەی بۆمان رون كردنەوە سنوری خودان، لێیان دەرمەچن، پێیانەوە پابەندبن، ئەوە پێتان راگەیەندرا كە ظیهار تاوانە، كەفارەتەكەی دەبێتە مایەی لێبوردنو لێخۆشبونی خودا، هەیە بۆ ئەو كافرانەی لە سنووری خودا دەردەچن عەزابی بە ئێشو دژوار، كە عەزابی دۆزەخە لە قیامەت دا، كەوابێ ئێوە خۆتان توشی ئەو عەزابە مەكەنو لەسنوری شەریعەتی خودا دەرمەچن.

﴿٥ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ بێگومان ئەوانەی دوژمنایەتی خوداو پێغەمبەری خودا دەكەن، پێچەوانەی شەریعەتو یاسای خودا هەڵسو كەوت دەكەن، زەلیلو ریسوا دەكرێن نەفرینیان لێ دەكرێ، وەكوو كافرو بێ بڕواكانی گەلە پێشینەكان ریسواكراونو نەفرینیان لێ كراوە بەهۆی دژایەتی كردنیان بۆ فەرمانی خودا، ﴿وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ بێگومان ئێمە ئایاتی ئاشكراو شەریعەتی ئایابمان بۆ ئادەمیزاد ناردوەتە خوار، بۆ ئەوەی بیكەنە یاسای خۆیانو بەگوێرەی ئەو شەریعەتە كاروباری خۆیان هەڵسوڕێنن، كەسێك كافرو ستەمكار نەبێ پێچەوانەی ئەو شەریعەتە ناجوڵێتەوە، ئەوانەی ئینكاری ئەو شەریعەتە دەكەن، عەزابی

بە ئێشیان بۆ دیاری کراوە لە دونیادا ریسواو نەفرین، لەقیامەت دا عەزابی دۆزەخ بۆ ھەتاھەتایە.

﴿٦ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ئەی پێغەمبەر ساموو ھەیبەتی ئەو رۆژە بخەرە پێش چاو، ھەواڵ بەو کافرانە بدە: کەعەزابی ریسوکەریان ھەیە لەرۆژێك دا خودا حەشری ھەموو ئادەمیزاد دەکا، ھەمووانیان لە سارای مەحشەردا کۆدەکاتەوە، کەس نابوێرێ‌و کەسی لەبیر ناچێ، ئەمجارھەواڵی کردەوە خراپەکانیان دەداتێ: کەلە ژیانی دونیادا ئەنجامیان داوە، ھەرچی کردویانە لەخێرو شەڕ دەیخاتەوە بەر چاویان، خودا تۆماری کردوەو لەسەری نوسیون، ئەوان لەبیریان چۆتەوە، خودا بە سەر ھەموو شتێك دا ئاگادارەو ھیچی لێ گوم نابێ‌و ھیچی لەبیر ناچێتەوە.

﴿٧ أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلاثَةٍ إِلاَّ هُوَ رَابِعُهُمْ وَلا خَمْسَةٍ إِلاَّ هُوَ سَادِسُهُمْ وَلا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلا أَكْثَرَ إِلاَّ هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا﴾ ئەتۆ نازانی ئەی پێغەمبەر! (ھەروا ھەر کەسێك شیاوی خیطاب لەگەڵ کردنە)، نابینی زانیاری خودا فراوان‌و شامیلە، ھەرچی لە ناو ئاسمانەکان‌و ناو زەوی دا ھەیە کۆنترۆڵی کردوە. بەجۆرێك ھیچی لێ گوم نابێ‌و لێی تێك ناچێ، لە ھەر شوێنێك سێ کەس بەیەکەوە سرتە بکەن، خودا بەعیلم‌و زانیاریی خۆی ئاگای لێیە، ئەگەر پێنج بن خودا شەشەمیانە‌و ئاگاداری ھەموو ھەست‌و نستێکیانە، سرتە‌و ورتەیان دەبیستێ، سرتەکەرەکان کەمتربن یان زیاتربن‌و بگەنە ملیارەھاش خودا ھەر ئاگای لێیانە‌و ھیچی لێ تێك ناچێ، ﴿ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ پاشان خودا رۆژی قیامەت خەبەری تەواوو بێ پێچ‌و پەنا دەداتە بەندەکانی بەکردەوەکانیان، بۆ ئەوەی بزانن: کەخودا ئاگاداری کردەوەکانیانە، ھەست بکەن: کە ھەموو سرتە‌و ورتەیەکیان لای خودا ئاشکراو عەیانە، بێگومان خودا زاناو ئاگادارە بە ھەمووشتێك.

﴿٨ أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ ئایا ئەتۆ ناڕوانی‌و نابینی ئەوانەی نەھیت لێ کردبوون

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُوا۟ عَنِ ٱلنَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَيَتَنَٰجَوْنَ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِىٓ أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا تَنَٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجْوَىٰ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ لِيَحْزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا۟ فِى ٱلْمَجَٰلِسِ فَٱفْسَحُوا۟ يَفْسَحِ ٱللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُوا۟ فَٱنشُزُوا۟ يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

کەواز لە سرتەسرت‌و پیلان دانان دژی موسوڵمانان بێنن، واز لە فسکە فسك‌و وتی وتی بێنن. کەچی دوایی دەگەڕێنەوە سەر ئەو کارە ناشیرین‌و بەد رەوشتی یەی پێشوویان‌و سەرگەرمی پیلان داڕشتن‌و نانەوەی ئاژاوەو سرتەسرتی گوماناوین، دژی کۆمەڵی موسوڵمان‌و سەرپێچکردنی فەرمانی پێغەمبەرﷺ ھەڵنانی کەسانی دیکە بۆ گرتنە بەری رێبازی دژایەتیکردنی پێغەمبەر ﷺ و موسوڵمانان. ﴿وَيَتَنَاجَوْنَ بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ﴾ تەنانەت کاتێك دێن سڵاوت لێ دەکەن وشەی سڵاوەکە دەگۆڕن بۆ ئەوەی مانایەکی خراپ ببەخشێ، بەجۆرێك سڵاوت لێ دەکەن: کە خودا بەو جۆرە سڵاوی لێ نەکردوی، ئەوان دێن دەڵێن: (السام عليكم) واتە: مردن بۆ ئێوەبێ !! پێغەمبەرﷺ بە وشەی (وعليكم) وەڵامی دەدانەوە. ﴿وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ﴾ لە دڵی خۆیان دا دەڵێن. ئەگەر موحەممەد پێغەمبەر بوایە خودا لە سەر ئەم سرتە سرت‌و پیلان دانانە دژی موحەممەدو سڵاو لێ کردنمان بەو جۆرە سزای دەداین‌و لەدونیادا توشی تەنگ‌و چەڵەمەی

دەكردین، چونكە خودا نهێنی دەزانیو سرتە دەبیستێ . ئاگاداری نیازو مەبەستمانە . ئیتر پەروەدگار پێیان دەفەرموێ: ﴿حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئەوانە دۆزەخیان بەسە، سزای تاوانەكانیانمان بۆ رۆژی قیامەت هەڵگرتووە، ئەو رۆژە توریان دەدەینە ناو دۆزەخەوە ئیتر بۆ خۆیان دەزانن چییان بەسەر دێ. دۆزەخ خراپ شوێنێكە كە دەبێتە جێگای حەوانەوەیان. ئەمجار پەروەدگار ئادابی سرتەو قسەی نهێنی فێری موسوڵمانان دەكاو دەفەرموێ:

﴿[٩] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ﴾ ئەی خاوەن باوەڕان، ئەگەر ڕێكەوت لە كۆڕو مەجلیس دا لە بەر چاوی خەڵك قسەی سرتەو پەنامەكیتان كردن، وەكوو جولەكەو مونافیقەكان مەكەن سرتەو قسە نهێنییەكانتان بریتی بێ لە تاوانو سەرپێچیكردنی فەرمانی پێغەمبەرو پیلان دانان دژی ئایینی خودا.﴿وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ ئەگەربەسرتە ئاخاوتنتان ئەنجام دا، باسرتەكەتان بریتی بێ لە خودا پەرستیو خێرو خۆپاراستن لە هەموو شتێك كە دەبێتە هۆی نارەزامەندی خودا لێتان، ئێوە هەمووتان رۆژی قیامەت بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە بۆ حیسابو لێكۆڵینەوە. ئەو كاتە هەواڵتان دەداتێ چیتان كردووەو چیتان گوتووە.

﴿[١٠] إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ سرتە سرتو پیلان دارشتن بە دزییەوە دژی ئیسلام ، سەرپێچیكردنی فەرمانی پێغەمبەرﷺبەختوكەو دەنەدانی شەیتانە، ئەو كارە لە دڵی جولەكەو دوڕوو هەوا خواهەكانیان دا شیرین دەكا، بۆ ئەوەی دڵەڕاوكێو خەم وخەفەت بخاتە دڵی موسوڵمانانەوە، وایان دەخاتە بەر چاو: كە ئەو گومرایانە خەریكی پیلان دارشتنن دژیان. جاخۆ شەیتان یان سرتە سرتو وتەوت زیان بە خودا پەرستان ناگەیەنێ، مەگەر بەئیرادەو ویستی خودا! ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ با موسوڵمان پشت هەر بەخودا ببەستنو تەوەكولیان لەسەر ئەوبێ. پەنا بەزاتی ئەو بگرن لە وەسوەسەی شەیتانو فرتو فێڵی.

﴿[١١] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ﴾ ئەی ئەو كەسانەی بڕواتان بەخوداو بەپێغەمبەری خودا هەیە، ئەگەر داوایان لێ كردن كۆڕو مەجلیستان بەر فراوان بكەنو جێگای كەسانی دیكە بكەنەوە لەگەڵتان دابنیشن، بەگوێیان بكەن، با جێگەی خەڵكی تریش ببێتەو، ئەگەر وابكەن خودا گوشادی دەخاتە شوێنی كۆڕو مەجلیستان، دڵتان فراوان دەكا، رزقو رۆژیتان خێرو بەرەكەتی تێ دەكەوێ. ﴿وَإِذَا قِيلَ انشُزُوا فَانشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ خودا لە دونیاو قیامەت دا پلەو پایەی ئیمانداران بەرز دەكاتەوە، رێزیان لێ دەگرێ، بەشێوەیەكی تایبەتی پلەو پایەی زانایان بەرزتر دەكاو رێزیان لێ دەنێ، لە دونیادا رێزیان لێ دەگیرێو لە قیامەت دا پاداشتی باشیان دەداتێ. جاكەسێك هەردو صیفەتی ئیمانو زانستی تێدابن، ئەوە خودا بە هۆی ئیمانەكەیەوە پلەی بەرز دەكاتەوەو بە هۆی عیلمەكەشیەوە پلەی بەرزی تری پێ دەبەخشێ، بێگومان خودا ئاگادارو زانایە بەوەی كێ شیاوی رێزو تەقدیرەو كێ شیاو نیە، دەزانێ چی لەدڵو دەروونی بەندەكانی دا هەیەو نیازو مەبەستیان چیە، لە سەر كردەوەو نیازەكانیان پاداشیان دەداتەوە.

﴿[١٢] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً﴾ ئەی ئەو كەسانەی ئیمانتان هێناوەو خودا بەتاكو تەنها دەزانو پێغەمبەری خوداتان بەلاوە راستگۆیەو شوێن پەیامەكەی كەوتوون! هەركاتێ ویستتان بەتەنیا لەگەڵ پێغەمبەردا كۆببنەوەو ئاخاوتنی لەگەڵ دا بكەن دەربارەی كارێكی تایبەتی خۆتان پێش گفتو گۆكە، خێرێك بەهەژاران بكەن، ئەوەش بۆ رێزنان لە پێغەمبەرﷺو كەمكردنەوەی ئەركی سەرشانیو سنود گەیاندن بە هەژاران وجیاكردنەوەی موسوڵمانی ساغو دوڕوو لەیەكتر. ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ﴾ بەخشینی ئەندازەیەك لە ماڵ پێش چپە كردن لەگەڵ پێغەمبەر داﷺ بۆ ئێوە خێرو فەرە، چونكە فەرمانی خودا بەجێ دێنن، پاداشتی قیامەت دەستە بەر دەكەن، دڵو دەروونتان لەچروكیو ڕەزیلی پاك دەبێتەوە ، هەژارەكان سودمەند دەبنو هاریكاریی كۆمەڵی ئیسلامی دەردەكەوێو رێزو نرخی زیاد دەكا.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَٰجَيۡتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَةٗۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لَّكُمۡ وَأَطۡهَرُۚ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ ءَأَشۡفَقۡتُمۡ أَن تُقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَٰتٖۚ فَإِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوۡاْ قَوۡمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مَّا هُم مِّنكُمۡ وَلَا مِنۡهُمۡ وَيَحۡلِفُونَ عَلَى ٱلۡكَذِبِ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمۡ عَذَابٗا شَدِيدًاۖ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ جُنَّةٗ فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿١٦﴾ لَّن تُغۡنِيَ عَنۡهُمۡ أَمۡوَٰلُهُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيۡـًٔاۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيَحۡلِفُونَ لَهُۥ كَمَا يَحۡلِفُونَ لَكُمۡ وَيَحۡسَبُونَ أَنَّهُمۡ عَلَىٰ شَيۡءٍۚ أَلَآ إِنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡكَٰذِبُونَ ﴿١٨﴾ ٱسۡتَحۡوَذَ عَلَيۡهِمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ فَأَنسَىٰهُمۡ ذِكۡرَ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ حِزۡبُ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ أَلَآ إِنَّ حِزۡبَ ٱلشَّيۡطَٰنِ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلۡأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغۡلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِيٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٞ ﴿٢١﴾

﴿فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەگەر یەکێك لە ئێوە دارایی ئەو ئەندازەیەی نەبوو، ئەوە هیچی لەسەر نیە ئەگەر بەبێ بەخشینی برێ لە ماڵ قسە لەگەڵ پێغەمبەرﷺ دابکا، چونکە فەرمانە کە ئەوانە دەگرێتەوە: کە داراییان هەیە.

﴿[13] أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ؟﴾ ئایا ترسی کەمدەستیو هەژاریتان هەیە: کەپێش قسەکردنو کۆبونەوە لەگەڵ پێغەمبەرداﷺ صەدەقە پێشکەش بە هەژاران بکەن!؟ ﴿فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ﴾ جاکاتێ ئەوەی فەرمانتان پێ کراوە لە بەخشینی ماڵ پێش (نەجوا) لەگەڵ پێغەمبەرﷺو بەلاتانەوە قورس بوو، خوداش چاو پۆشی لێ کردن، ڕێگەی دان بەبێ بەخشینی ماڵ قسەی تایبەتی خۆتان لەگەڵ پێغەمبەرﷺ دا بکەن. ﴿فَأَقِيمُوا الصَّلاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ بەردەوام بن لەسەر کردنی نوێژو زەکات دانو فەرمانبەرداریی خوداو پێغەمبەری خوداو خۆبپارێزن لە جڵەوگیریەکانیان، بێگومان خودا ئاگاداری کردەوەکانتانە بەئاشکراو نهێنیانەوەو ڕۆژی قیامەت پاداشتان دەداتەوە. چاکە بەچاکەو خراپە بە خراپە!

﴿[14] أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلا مِنْهُمْ﴾ ئایا ناڕوانی (ناڕوانن) بۆ حاڵو وەزعی ئەو کۆمەڵە دووڕووانەی خۆیان کردوە بە دۆستی گەلو نەتەوەیەك خودا قاری لێ گرتون، بەنهێنی هاتوچۆیان دەکەنو نهێنی موسوڵمانانیان بۆ دەبەنو جنێو بە پێغەمبەرﷺ وهاوەڵانی دەدەن، ئەوانە لە واقیع دا نە لەئێوەنو نەلەوانن. نەلەگەل موسوڵمانانن نەلەگەڵ جولەکەن.

﴿وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ بە درۆ سوێندتان بۆ دەخۆن کە قسەی ناشرینو جوێنیان نەوتووە، بۆ خۆشیان دەزانن: کە درۆ دەکەن.

﴿[15] أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ خودابۆ ئەوانە سزای بە ئێشی ڕۆژی قیامەتی ئامادە کردوە: کە ئاگری دۆزەخە. بەڕاستی ئەوانە کارێکی بەدو خراپ دەکەنو سورن لەسەر ئەنجامدانی کارە ناشیرینەکانیان.

﴿[16] اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ ئەو دووڕووانە بەڕواڵەت خۆیان بە موسوڵمان نیشان دەدەن، لەدڵ دا کافروبێ بڕوان، سوێندی بە درۆو بێ بناغەیان کردوە بەمەتاڵو خوێنی خۆیانی پێ دەپارێزن، بەو سوێندە بەدرۆیانەیان فێڵ لەوانە دەکەن: کە حەقیقەتی بیرو باوەڕیان نازانن، پێیان وایە ڕاست دەکەن، بەم هەڵخەڵەتاندنەیان، خەڵکی لەڕێبازی خودا لا دەدەن بەهۆی تەمبەڵیو تەوەزەلییان خەڵکی لە ئیمان هێنان سارد دەکەنەوە، کاری موسوڵمانان بەسوك دەگرن وهەوڵ دەدەن لە شانو شەوکەتیان کەم بکەنەوە، ئەوانە: کە ئەوە کارو هەڵوێستو ڕەفتاریانە، عەزابی سەختو دژواریان بۆ دانراوە! عەزابێکە وێڕای ئازاری زۆری ڕیسواکەریشە!

﴿[17] لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلا أَوْلادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ڕۆژی قیامەت ماڵو منداڵیان لە عەزابی خودا ڕزگاریان ناکا. ئەوانە ئەهلی دۆزەخنو لێی دەرناچنو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە.

﴿[18] يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعاً فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ﴾ ئەی پێغەمبەر ئەو ڕۆژە بۆ ئەو خەڵکە باس بکە: کە خودا هەموو ئادەمیزاد زیندو دەکاتەوەو لە گۆڕەکانیان ڕادەبن،

هەموانیان لە سارای مەحشەردا کۆدەکاتەوەو کەسیان لێ دوانەکەوێ، کەس لەبیر ناکرێ، جا ئەو کاتە دوڕووەکان سوێند بەخودا دەخۆن: کە ئەوان لە سەر هیدایەت بوون، هەروەکوو چۆن لە دونیادا سوێندیان بۆ خەڵك دەخوارد: کە ئەوان لەسەر حەقن. چونکە ئادەمیزاد لەسەر چ حاڵێك دەمرێ لەسەر ئەو حاڵە زیندو دەکرێتەوە. وا دەزانن ئەو سوێند خواردنەیان لە قیامەت دا ڕزگاریان دەکا، ﴿وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ ئەوان لە قیامەت دا وادەزانن: بەو سوێندە بەدرۆیەیان سودێکیان دەست دەکەوێو زەرەرو زیانیان لێ دوور دەخرێتەوە، وەکوو چۆن لە دونیادا هەمان گومانیان هەبوو ، ئاگاداربە ئەوانە بەو تەصەووڕو بۆچونەیان درۆزنی کوڕی درۆزنن.

﴿١٩ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ هۆی گومڕایی ئەو تاقمە ئەوەیە: شەیتان زاڵ بووە بەسەریان دا، عەقڵ وهۆشی داگیر کردون، فەرمانی خودایان پاشگوێ خستوە، تاعەتو بەندایەتی بۆ خودا ناکەن، خوداپەرستیان لەبیر خۆ بردۆتەوە ئەوانەسەربازی شەیتانو دارو دەستەکەینی، دڵنیابەو ئاگاداربە: کە هەمتاهەنگانی شەیتان خەسارەتمەندن خەسارەتمەندی بەفتارە چوو هەر خۆیانن، چونکە ئەوان بەهەشتیان بەدۆزەخ فرۆشتوە، لە جیاتی هیدایەت گومڕاییان هەڵبژاردوە، درۆیان لەگەڵ خوداو پێغەمبەری خودا کردوە، سوێندی بەدرۆیان خواردوە، ئەوانە لە دونیاو لە قیامەت خەسارەتمەندن.

﴿٢٠ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ﴾ ئەو کافرانەی سەرپێچی فەرمانی خودا دەکەن، دژایەتی ئایینی ئیسلام وگوێ نەدان بەخوداو پێغەمبەری خودایان کردووە بەرەفتارو ئاکاری خۆیانو پشتیان لە حەق کردووە، خۆیان خستۆتە بەرێکو شەریعەتی خوداو پێغەمبەریان لە بەرێك داناوەو دژایەتیکردنی خوداو پێغەمبەریانکردوە بە پیشە، ئەوانە لەتاقم وپێری تێشکاوانن لەو کۆمەڵەن: کە خودا زەلیلیان دەکاو کەس لەوان زەلیل تر نابێ،

﴿٢١ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ خودا بڕیاری داوە لە ئەزەل دا نوسیویەتی: کە خوداو پێغەمبەری خودا سەرکەوتون بەسەر دوژمنیان داو هەموو کاتێ هەر ئەوان بالأدەستن بەسەر ناحەزانی ئایین دا، ئەمە بڕیارێکی ئەزەلی پەروەدگارەو پاشگەزبونەوەی تێدانیە، سەرەنجام سەرکەوتن لە دونیاو قیامەت دا بۆ خودا پەرستانە، بەواقیع کردەوە ئەمە هاتوتە دی، سەیری مێژوو بکەو بڕوانە، ئەوەتا بەدرێژایی ڕۆژگارخودا پێغەمبەرانی بەسەر نەتەوەکانیان دا زاڵ کردوە،

﴿٢٢ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ﴾ ئەتۆ گەلو نەتەوەیەکت دەست ناکەوێ بڕوایان بەخوداو بە ڕۆژی قیامەت هەبێ، کەسێکیان خۆش بوێ، کەدژایەتی خوداو پێغەمبەری خودا بکا، بائەو دژانە باوکانیان یان کوڕەکانیان یان خزمو کەسو کاریان بن. واتە: نابێ خاوەن باوەڕان، ئەوانەی ئیمانیان بە خوداو بە ڕۆژی دوایی هەیە. دۆستایەتیو موالاتی کەسانێك بکەن: کە دوژمنی خوداو پێغەمبەری خودان، با ئەو دوژمنانەی خوداو پێغەمبەر نزیکترین کەس بن بۆیان، ﴿أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ ئەوانەی دوژمنانی خوداو پێغەمبەریان خۆش ناوێ، دۆستایەتیو موالاتیان ناکەن، ئەوانە ئیمانی صەحیحو ڕاست لە دڵیاندا چەسپاوە، لەدونیادا خودا بەهێزیان دەکا بە یارمەتیدانی خۆی بۆ سەرکەوتنیان بەسەر دوژمنان دا، لە قیامەتیش دا دەیانخاتە ناو باغو باخاتی بەهەشت: کە بەژێر باڵەخانەو درەختەکانیان دا جۆگای ئاوی صافو ڕون ڕەوان دەبن، ئەو خودا پێداوانە لەوێدا دەمێننەوە بۆ هەتاهەتایە، طاعەتو خودا پەرستی دونیایان لێ قبوڵ کراو خودا ڕەحمەتی خۆی بەسەردا ڕشتون، خودا لێیان ڕازییەو ئەوانیش لە خودا ڕازینو دڵخۆشن بەو نازو نیعمەتانەی خودا پێی بەخشیون.

﴿أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئەوانە کۆمەڵ وتاقمی پەروەردگارن، لە ژێر ئاڵای ئەودا کۆبونەوە، پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی ئەون، دژی دوژمنانی خودا دەجەنگنو یارمەتیدەری خۆشەویستەکانی. ئاگادار بن

هەر کۆڕو کۆمەڵو تاقمی خودا پەرست بە مراز گەیشتونو خۆشبەختی دونیاو قیامەتیان بۆ خۆیان دەستە بەر کردوە.

کۆتایی سورەتی المجادلة

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٢٢)

سُورَةُ الحَشْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (١) هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ (٢) وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ (٣)

سورەتی (الحشر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ تەسبیحاتی خودا دەکا هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دایە، هەموو بونەوەر خەریکی تەمجیدو تەقدیسە، نوێژی بۆ دەکەن، بە تاکو تەنهای دەناسن، بەزمانی حاڵ یان بە زمانی گوتن خوداپەرستی دەکەن، سەری بەندەگی بۆ خودا نەوی دەکەن، پەروەدگار خاوەنی تواناو دەسەلاتی ڕەهایە یارمەتی خودا پەرستان دەداو دوژمنانیان تارو مار دەکا، حەکیمو دانایە لەکردارەکانیدا هیچ کارێکی بێهودە نیە.

﴿[٢]هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لأَوَّلِ الْحَشْرِ﴾ خودایەکی وەهایە بڕیاری دەرکردنی جولەکەی بەنو نەضیری دا، کە لە قۆناغی یەکەم دا لەدەوروبەری مەدینە دوور بخرێنەوە. لە تۆڵەی خیانەتو فرت وفێڵو ناکەس بەچەیی خۆیان لە ماڵو زێدو نیشتیمانی خۆیان دەربکرێن. جارێکی تر نەتوانن بێنەوە بۆ ئەو خاکو وڵاتە. ئەمە حەشری یەکەم بوو. جارێکی تریش حەزرەتی عومەر لە خەیبەرەوە لەسەر وەصیەتی پێغەمبەرﷺ ڕەوی پێکردن بۆ وڵاتی شام. ﴿مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا﴾ ئەی موسوڵمانانینە، ئێوە پێتان وانەبوو ئەو جولەکانە خانوو بەرەو زێدو نیشتیمانی خۆیان جێ بهێڵن. چونکە بەرواڵەت خاوەن هێزو تواناو ماڵ وسامان وقەڵاو شورەی قایم وقۆڵ بوون، ﴿وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ﴾ جولەکەکان خۆشیان پێیان وابوو قەڵاکانیان لە عەزابی خودا دەیانپارێزن و کەس ناتوانێ دەستیان بۆ بەرێ. ﴿فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ﴾ سزاو عەزابی خودا لە ڕێگەیەکەوە بۆیان هات پەییان پێ نەبردبوو، هەرگیز بەخەیاڵیان دا نەهاتبوو بەو شێوە لە ماڵو زێدی خۆیان وەدەربنرێن.. تەنانەت بەخەونیش ئەوەیان نەدەبینییبوو. ئەوە بوو خودا بۆیان هات لەناو دڵیانەوە نەك لەناو قەڵاکانیانەوە، بۆیان هاتو ترسی زۆری خستە دڵیانەوە، بەدەستی خۆیان دەرگای گاڵدراوی قەڵاکانیان کردەوە. ﴿يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ﴾، کە دڵنیا بوون لەوەی دەبێ ڕەوبکەن وماڵ وسامانیان جێ بێڵن. ئیتر بەدەستی خۆیان لەناوەوە خانوەکانی خۆیان دەڕوخاند، بۆ ئەوەی موسوڵمانەکان سودیان لێ وەرنەگرن، موسوڵمانەکانیش لەدەرەوە دەستیان کرد بەڕوخاندنی قەڵاو خانوەکانیان. ﴿فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ﴾ ئەی خاوەن عەقڵو هۆشمەندەکان!پەند وەربگرن لەو ڕوداوانە، دڵنیابن هەرچی خودا بیەوێ بێتەدی دەێتە دی، هەرکەسێ خیانەتکار بێو سەرپێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا بکا، با چاوەڕوان بێ ئەوەی بەسەر جولەکەی (بنوالنضير) هات بەسەر ئەوانیش بێ.

﴿[٣]وَلَوْلا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمِ الْجَلاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ﴾ ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە: کە خودا

بڕیاری داوە بەو شێوە ڕیسواییە لە زێدو نیشتیمانی خۆیان دەربکرێن، ئەوە لەتۆڵەی ئەو خیانەتەیان دا لەدونیادا بەکوشتن‌و بڕین‌و دیل کردن سزای دەدان.

﴿٤ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ ئەو دەرکردنەیان لە وڵاتی خۆیان‌و زاڵبوونی موسوڵمانان بەسەریاندا بە هۆی ئەوەوە بوو: کەسەر پێچی فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودایان کرد، ئەو مزگێنی‌و بەڵێنانەی پێغەمبەرانی پێش‌و دابویان دەربارەی هاتنی پێغەمبەری ئیسلام بەدرۆیان دەزانی‌و ڕەتیان کردەوە، لەکاتێك دا ئەوان پێغەمبەریان وەکوو کوڕی خۆیان دەناسی! کەسێکیش دوژمنایەتی خوداو پێغەمبەری خودا بکا، دۆستایەتی کەمپی کوفر بکاو پەیمان بشکێنێ، ئەوە خودا بەسزای سەخت لە دونیاو قیامەت دا تۆڵەی لێ دەستێنێ.

﴿٥ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾ ئەو دارخورمایەی بڕیتان‌و سوتانتان لە باخەکانی (بنو النضیر) یان بەپێوە هێشتانەوە لە سەر ڕەگو ڕیشەی خۆی، ئەوە هەمووی بە ئیزن ورەزامەندیی خودا بوو، ئیزنی موسوڵمانانیدا ئەو کارە بکەن، بۆ ئەوەی بەهێزبین وچاو ترسێنی دوژمنی پێ بکەن، جولەکەکان ڕیسوابین، خەم وخەفەت دایانگرێ بەوە کە دەبینن دارخورمای باخەکانیان دەبڕدرێن ودەسوتێندرێن.

﴿٦ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ﴾ ئەو ماڵ‌و سامانەی خودا گەڕاندییەوە بۆ پێغەمبەری خۆی، لەو کافرانەوە، واتە: ئەو ماڵ‌و سامانەی لە ئاکامی ئابلۆقەدانی (بنو النضیر) دەست پێغەمبەرﷺکەوت، ئەوە تایبەتە بە پێغەمبەرﷺ خۆی، چونکە بە شەڕو جەنگ دەست نەکەوتووە، تاڵانییەك نیە ئێوە بە هۆی پەلامارو ئەسپ هەڵینگدان‌و حوشتر سواری‌و شەڕو پێکدادان دەستتان خستبێ؛ بەڵکوو لە ئاکامی وتو وێژو دان وسان ماڵەکەتان دەست کەوتووە، بۆیە بەسەر جەنگاوەرەکان دا دابەش نەکرا، بەڵکوو خودا تایبەتی کرد بە پێغەمبەرەوە، دابەشی بکا بۆبەرژەوەندی خۆی. ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ واتە: ئەی موسوڵمانان ئێوە بۆ دەسخستنی ئەو ماڵ‌و سامانە ئەسپتان هەڵینگ نەداوەو

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۖ وَمَن يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

حوشترتان وە غار نەهێناوە، وەلێ خودا بەتوانای خۆی پێغەمبەرەکەی بەسەر دوژمنانی دا زاڵ دەکا، وەکوو حەزرەتی موحەممەدیﷺزاڵ کرد بەسەر جولەکەی (بنو النضیر) داو بەبێ شەڕ ماڵ‌و سامانی داگیرکردن، بێگومان خودا بەسەر هەموو شتێك دا باڵا دەستەو هەرچی بیەوێ ببێ، دێتەجێ.

﴿٧ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ﴾ ئەو ماڵ‌و سامانەی خودا بۆ پێغەمبەری گەڕاندەو بەبێ شەڕو ئەسپ وحوشتر بەکار هێنان، ئەوە بۆ خودایە بۆکێی بڕیار دەدا دەیدا، ئەمجار بۆ پێغەمبەری خودایە هەتا لە ژیان دا بێ ، پاشان لەبەرژەوەندی موسوڵمانان دا خەرج دەکرێ بۆ خزمەکانی پێغەمبەرە لەبەنوهاشیم‌و بەنو موطەلیب . بۆ هەتیوو هەژارو ڕێبواری بێ خەرجی‌و پارەیە. ئەم دابەشکردنەش بەو شێوە بۆئەوەیە

ماڵ وسامان تایبەت نەبێ بەدەوڵەمەندەکانو هەر لەدەستی ئەوان دا نەبێ.

بەکورتی (فیئ) دەکرێتە پێنج بەش، بەشێك لەم پێنج بەشە بەم شێوە دەکرێتە پێنج بەش و دابەش دەکرێ:

١- بەشێك بۆ خوداو بۆ پێغەمبەری خودایە تا پێغەمبەرﷺ لەژیان دابێ، پاش وەفاتی پێغەمبەرﷺ بۆ بەرژەوەندی موسوڵمانان خەرج دەکرێ.

٢- بەشێك بۆ خزمەکانی پێغەمبەرە(بنو هاشمو بەنوموطەلیب) چونکە ئەمان زەکاتیان نادرێتێ.

٣- بەشێك بۆ هەتیوەکان.

٤- بەشێك بۆ هەژارەکان.

٥- بەشێك بۆ رێبوارێکە پێویستی پێبێ.

چوار بەشەکەی تر لەبەرژەوەندییە گشتی‌یەکانی موسوڵمانان دا خەرج دەکرێ. هۆی ئەو تەقسیم کردنە بەو شێوەیە بۆ ئەوەی دەستاو دەستی ماڵو سامان هەر بۆ دەوڵەمەندەکان نەبێ، هەژارو بێ نەوایان لێی بێ بەش نەبن. ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ ئەی موسوڵمانینە ئەوەی پێغەمبەر فەرمانتان پێ دەکا وەری بگرنو جێبەجێی بکەن، ئەوەی جڵەو گیریتان لێ دەکا خۆی لێ بپارێزنو توخنی مەکەون. چونکە هەرچی فەرمانتان پێبکا بەکردنی، ئەوە خێرە بۆتان وئەنجامی بدەن ئەوەی نەهیتان لێ دەکا شەڕو نەگبەتییە نزیکی مەکەون. ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ لە خودا بترسنو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی بن، بێگومان خودا سزای سەختو دژواری هەیە بۆ ئەوانەی سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەنو لێی یاخی دەبن!

﴿[8] لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَاناً وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ واتە: ئەو چوار تاقمەی پێشوو (خزمەکانی پێغەمبەر ﷺ، هەتیوەکان، هەژارەکان، رێبوارانی بێ‌خەرجی) ئەوانە هەژارەکانی موهاجیرەکان، ئەنصارەکان وتابعینن. هەژارە موهاجیرەکان ئەوانەن؛ کافرەکانی مەککە ناچاریان کردن مەککە جێ بێڵن، لە پێناو رەزامەندیی خودا دا دەستیان لە ماڵ وسامانی خۆیان هەڵگرتو زێدو لانەی خۆیان جێ هێشت بە هیوای بەدەستهێنانی رەحمەتو رەزامەندی خوداو رزقو رۆزیی

وَالَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَـٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ يَقُولُونَ لِإِخْوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا۟ لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا۟ لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ ٱلْأَدْبَـٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِى صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَـٰتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِى قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَآءِ جُدُرٍۭ ۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ۖ ذَاقُوا۟ وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَـٰنِ ٱكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٦﴾

لەدونیا داو پاداشتی باش لە قیامەت داو یارمەتیدانی ئایینی خوداو پشتگیری کردنی پێغەمبەرﷺ. ﴿أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ ئەو کۆچکەرە لە خۆبوردوانە ئەو پەڕی راستگۆییان نواندووە، لە راستگۆیی‌دا تەواونەوە، کردەوەیان نیشانەی ئیمانی راستە قینەیانە، ئیمانیان لە دڵ دایەو هەڵوێستو کردارەکانیان نیشانەی بەهێزی ئیمانیانە.

﴿[9] وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ ئەوانەی پێش کۆچکەرەکان نیشتەجێی مەدینە بوونو ئیمان بەتاكو تەنهایی خوداو پێغەمبەرﷺ لە دڵیان دا رەگی داکوتاوە، کە ئەنصارەکانن، کۆچکەرەکانیان خۆش دەوێ، هەمئاهەنگیو هاریکارییان دەکەن بە ماڵو دارایی خۆیان یارمەتییان دەدەن، هیچ پێیان ناخۆش نیە: کە پێغەمبەرﷺ فەیئی (بنو النضير) ی داوە بە موهاجیرینەکانو بەشی ئەوانی نەداوە. بەڵکوو زۆریان پێ خۆشبوە، کە ئەو ماڵ وسامانەلێی دراوە بە کۆچکەرەکان

وبەشی وانی لێ نەدراوە، کۆچکەرەکانیان بە سەر خۆیاندا هەڵبژارد بۆ وەرگرتنی ئەو ماڵو سامانە، هەرچەند بۆ خۆشیان پێویستیان پێی بوو، کۆچکەرەکانیان پێش خۆیان خست. ﴿وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمْ الْمُفْلِحُونَ﴾ کەسێك خودا لە بەخیلیو رژدی دڵو دەروونی بیپارێزێ ، ئەوەی شەرع لەسەری پێویست کردوە بە گوێرەی توانا ئەنجامی بدا، ئەوانە بە مراز گەیشتونو رزگاریان بووە.

﴿[10] وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ وَلا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ ئەوانەی دوابەدوای چینی (مهاجرین)و ئەنصار هاتوون، کەپێیان دەگوترێ (تابعین) شوێن رێبازی موهاجیرینو ئەنصارەکان کەوتوون،

﴿[11] أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لإِخْوَانِهِم الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَداً أَبَداً﴾ ئایا ئەتۆ بەسەر سامیەوە ناڕوانیو نابینی ئەو کۆمەڵە دووڕووە هەڵسو کەوتیان چۆنەو چی دەکەن؟ بەڕواڵەت لەگەڵ پێغەمبەرو لەریزی موسوڵمانان دان، لە دڵیش دا کافرو بێ بڕوان، کلکیان لەگەڵ جولەکەکانی (بنو النضیر) تێك باهەڵداوەو بوونە برا. ئەمجار پەیتاپەیتا بە برا کافرەکانی ئەهلی کیتابیان دەڵێن: ئێمە لەگەڵ ئێوەین، واتە: پەیوەندی بە جولەکەکانی (بنو النضیر)ەوە دەکەن کە بەقسەی پێغەمبەرﷺلە قەلاکانیان نەیەنەدەر، خۆیان قایم بکەنو بەرگری لە خۆیان بکەن، پێیان گوتن: ئێمە پشتگیریتان دەکەین، ئەگەر شەڕیان لەگەڵ کردن ئێمەش لە پاڵ ئێوە دا شەڕ لەگەڵ موسوڵمانەکان دەکەین، ئەگەر ئێوە لە وڵاتی خۆتان دەرکران ئێمەیش لەگەڵ ئێوە دەردەچین، هەرکەسێ بیەوێ لەم هەڵوێستەمان ژێوانمان بکاتەوە بەقسەی ناکەین. ﴿وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ خودا شایەتی دەدا کەئەو دووڕوانە درۆ دەکەن لە وادەکەیان دا وهەرگیز بەڵێنی خۆیان نابەنەسەر.

﴿[12] لَئِنْ أُخْرِجُوا لا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الأَدْبَارَ ثُمَّ لا يُنْصَرُونَ﴾ سوێند بە خودا ئەگەر جولەکەی(بنو النضیر) لە وڵاتو لانەی خۆیان دەربکرێن، مونافیقەکان لەگەڵیان دا دەرناچنو ماڵ وحاڵی خۆیان جێ ناهێڵن. ئەگەر شەڕیان لەگەڵ دابکرێ واتە: موسوڵمانان شەڕیان لەگەڵدا بکەن، مونافیقەکان ناچن بە هانایانەوەو یارمەتییان نادەن. خۆ ئەگەر لە فەرزێك دا بچن بۆ یارمەتیدانیان، واتە بارودۆخێك بێتە پێشەوە ناچاربن بۆ یارمەتیدانیان، زوو پشت هەڵدەکەنو چنگ لەسەرشان هەڵدێنو ئاوڕنادەنەوە. ئیتر لەوە دوا ببڕای دووڕوەکان یارمەتی جولەکەکان نادەن، بەڵکوو خودا ریسوایان دەکاو زەلیل وبێ دەستەڵات دەبنو دووڕوویی دادیان نادا.

﴿[13] لأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنْ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يَفْقَهُونَ﴾ ئێوە ئەی موسوڵمانەکان سامو هەیبەتتان لەدڵو دەرونی جولەکەکان یان دووڕووەکاندا لە سام وهەیبەتی خودا زیاترە، لەئێوە پتر دەترسن تا لەخودا، ئەوەش بەهۆی ئەوەوەیە: ئەوانە گەلو نەتەوەیەکن ئەندازەی گەورەیی خودا نازانن، هەست بەوە ناکەن خودا چەند خاوەن هێزو تواناو دەستەڵاتە، هەتا بە حەقیقەت لێی بترسن، ئەگەر عاقڵو زانا بونایە، دەیانزانی خودا شیاوی ئەوەیە: کە لەئەو بترسن نەك لەئێوە.

﴿[14] لا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعاً إِلاَّ فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ﴾ جولەکەو دووڕوەکان شەڕ لەگەڵ ئێوەی موسوڵمان ناکەن مەگەر لەناو چەند گوندو شاروچکەیەك دا نەبێ، یان لە پشت دیواری مەحکەمو تۆکمەی قەڵاو شوراوە نەبێ. لەبەر ترسنۆکیو نامەردییان ناتوانن بێنە گۆڕەپانی جەنگەوەو روبەڕوی ئێوە بوەستن. بەڵکوو ئەگەر ناچار بوون، دەست بکەنەوە ویستیان بەرگری لەخۆیان بکەن، خۆدەخەنە ناو گوندو پەنا دیوارو شورای قەلاکانیانو ناو شیوو دۆڵو ئەشکەوت، ﴿بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعاً وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يَعْقِلُونَ﴾ دوژمنایەتی لەنێوان خۆیان زۆر بەهێزە، ئازارو زیانیان بۆیەکتر زۆر بەتینە، رق وکینەیان لەدڵ دا بۆیەکتر لەگڕو کوڵ دایە. تۆ: کەسەیریان دەکەی وادەزانی: کۆك وتەبان، بەڕواڵەت کۆمەڵو بەواقیع پەرتەوازە، هەریەکەیان بیرو بۆچونێکی هەیە، مەبەست وئارەزوو هیوایەتێکی جیا لەوانی تری هەیەو دەیەوێ بێتە جێ، ئەوەش لەبەر ئەوەیە نەتەوەیەکن رێ بەحەق نابەنو

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِى ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِىٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۚ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ۚ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

سُورَةُ المُمْتَحَنَةِ

گوێ بە فەرمانی خودا نادەن. نازانن؛ هۆکاری سەرکەوتن لە ژیان دا یەکیەتی وتەبایی ناو ریزەکانی کۆمەڵە.

﴿[١٥]كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيباً ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ حاڵی ئەم جولەکانەی (بنو النضير) وەکوو حاڵی ئەوانە وایە: کەبەم نزیکانەو لەپێش ئەمانەوە بوون، وەکوو قورەیش لەشەڕی (بەدر)داو جولەکەی (بنو قینقاع) کە پێغەمبەرﷺ لەشاری مەدینە وەدەری نان، ئەمان چییان بەسەرهات لە دەردو مەینەتی، بەسەر ئەوانیش هات، هەموویان بەدبەختیو سەرەنجامی کوفرو بێدینی خۆیان لەدونیادا چەشتو لەقیامەتیش دا سزایەکی سەختو دژوارو نەبڕاوەیان هەیە.

﴿[١٦]كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ حاڵو وەزعی ئەو دووڕوانەش کە وادەو بەڵێنی بەدرۆ بە جولەکان دەدەنو هەڵیان دەنێن بۆ دژایەتیکردنی پێغەمبەرﷺ و موسوڵمانان، دەق وەکوو حاڵی شەیتان وایە: کە کوفرو بێدینی لەبەر چاوی ئادەمیزاد شیرین دەکا، هەڵی دەنێو دەنە دەنەی دەدا بۆ خراپەکاری وتاوانکردن، دەڵێ تۆ ئەوە بکە من بەر عودە دەبم ڕۆژی خۆی یارمەتیت دەدەم جا کە ئادەمیزادەکە گوێڕایەڵی دەبێو نوغرۆی کوفرو تاوان دەبێ، ئەمجار شەیتان خۆی لێ (تەبەڕڕا)دەکاو ڕۆژی قیامەت دەڵێ من لە عەزابی خودا دەترسمو ناوێرم یارمەتیت بدەم.

﴿[١٧]فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ﴾ سەرەنجامی هەردوکیان (شەیتان: کە فەرمان دەکا بەکوفرو بێدینی وئادەمیزادە لەخشتە براوەکە) بۆ دۆزەخە، ڕۆژی قیامەت فەرمانکەرو فەرمان پێکراو تووڕ دەدرێنە ناو دۆزەخەوە بۆ هەتاهەتایە تێیدا دەمێننەوە ڕزگار بوونیان نیە، ئەوەش سزای ستەمکارانە تێکڕا بە جولەکەو دووڕووەکانیشەوە.

﴿[١٨]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوەو خودا بەتاکو تەنها دەناسنو پەیامی پێغەمبەرتان بەلاوە ڕاستە، ئەوەی خودا فەرمانتان پێ دەکا بەگوێرەی توانا ئەنجامی بدەنو خۆ بپارێزن لەوەی جڵەوگیریتان لێ دەکا، لە سزاو تۆڵەی بترسن، با هەموو کەسێك بیر بکاتەوە چی بۆ قیامەت پێشکەش کردوە، هەمووتان موحاسەبەی خۆتان بکەن پێش ئەوەی موحاسەبە بکرێن، تەقوای خودا بکەن، بەدڵسۆزی بەندایەتی خۆتان ئەنجام بدەن، بێگومان خودا ئاگادارو زانایە بەکردەوەو حاڵو وەزعتان، هیچی لێ گوم نابێ، ﴿[١٩]وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ وەکوو ئەوانە مەبن؛ کەفەرمانی خودایان پاشگوێ خستو ئەرکی سەرشانیان بەجێ نەهێناو ترسی خودایان نەبوو، خودایان لەبیرچووە ئیترخوداش خودی خۆیانی لەبیر خۆیان بردەوە، کردەوەیەکیان ئەنجام نەدا لە قیامەت دا سودی لێ ببینن ولەعەزابی دۆزەخ ڕزگاریان ببێ، ئەوانە مافی خودایان بە فیڕۆ داو سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو خۆیان بەهیلاك بردو ڕۆژی قیامەت ماڵوێرانو خەسارەتمەندن. ﴿[٢٠]لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ هەرگیز یەکسان نین ئەوانەی شیاوی دۆزەخنو ئەوانەی شیاوی بەهەشتن، بەهیچ شێوەیەك دۆزەخیو بەهەشتی

نابن بەیەكو هاو تەرازونین. لە قیامەت دا بەهەشتیەكان بەمراز گەیشتوو بەختەوەرن، لە دۆزەخ رزگاریان بووەو بەبەهەشت شاد بوون! ئایەتەكە ئەهلی دۆزەخو ئەهلی بەهەشت لێك جیا دەكاتەوە، هیچ لێكچوونو یەكسانێكیان لە نێواندا ناهێڵێ، ئەوە رادەگەیەنێ: كە ئەو دوتاقمە بە سروشتو حاڵو وەزع، بە پەیرەو پرۆگرامو بە رێرەوو رەفتار، بەبیرو بۆچوونو سەرنجام، یەك ناگرنەوەو بەهیچ شێوەیەك لەپلانو رێ ورەسمو بیرو بۆچون دانابنەیەك. لە كۆتایی ئایەتەكەدا سەرنجامی بەهەشتیەكان دیاری دەكاو لە سەرەنجامی دۆزەخییەكان بێدەنگ دەبێ . چونكە ئاشكرایەو پێویست بە دیاری كردن ناكا. ﴿٢١لَوْ أَنْزَلْنَا هَـٰذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ واتە: بێگومان قورئان هێندە بەرزو پیرۆزە، هێندە فەصیحو بەلیغە، هێندە ئامۆژگاریو پەندو نەصیحەتی تێدایە، ئەگەر بماننارادایە بۆ سەر كێوێك لە كێوەكان، ئەو كێوە وەكوو ئادەمیزاد هەست وعەقڵو هۆشی هەبوایە، دەتبینی ئەو كێوە قایمو سەختە لە ترسی خودا شەقو پەق دەبوو، دەكەوتە لەرزەو تێك دەرووخا، ترسی عیقابو سزای لێ دەنیشت، ترسی ئەوەی دەبوو: كە نەتوانێ ئەركی سەرشانی خۆی ئەنجام بداو نەتوانێ وەكوو پێویست رێز لە كەلامی پەروەدگار بگرێ. ﴿وَتِلْكَ الأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ئەو پەندو مەثەلانە بۆ ئادەمیزاد دەهێنینەوە، ئەو چیرۆكو سەرگروشتانەیان بۆ دەگێڕینەوە، بەڵكوو بیر بكەنەوەو لە پەندەكانی كەڵك وەرگرنو بە سەر گورشتەو ئامۆژگارییەكانی بە خۆیان دابچنەوەو واز لە تاوانكاری بێننو شوێن پەیامی خودا بكەونو بەختەوەریی دونیاو قیامەت بۆ خۆیان دەستە بەر بكەن.

﴿٢٢هُوَ اللَّهُ الَّذِي لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ واتە خودا دابەزێنەری قورئانەو ئەو بەنێگا ناردویەتی بۆ پێغەمبەرﷺ خودا ئەو خودایەیە، هیچ خودانێن جگە لە ئەو، هیچ كەس پەروەدگار نیە ئەو نەبێ، هیچ كەس (واجب الوجود) نیە ئەو نەبێ. تاك وتەنهاو فەردو صەمەدە.زانای پەنامەكیو دیاریە، هەرچی لە بوونەوەردایە، هەر لەزەرە تا مەجەرە گەورەو بچوك وكەم وزۆر بە دیارو نادیاریەوە ئاگای لێیەتیو هیچی لێ گوم نابێ.

خودایەكە خاوەن رەحمو بەزەییو میهرەبانە: لەدونیاو قیامەت دا، لە دونیادا بۆ هەموو كەسو لە قیامەت دا بۆ خودا پەرستان. دەریایی رەحمەتی بەرفراوانە چەندێكی لێ ببەخشێ كەم ناكا..﴿٢٣هُوَ اللَّهُ الَّذِي لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ جارێكی تر صیفەتی وەحدانیەتی خودا دوبارە دەكاتەوە بۆ چەسپاندنو جێگیر بوون لە دڵەكان دا، خودایەكە كەس پەرستراو نیە ئەو نەبێ، بێ هاوەڵو بێ وێنەو میثالە، خاوەنی هەموو شتێكە، هەموو بونەوەر مڵكی خۆیەتی، بەویستی خۆی تەصەروفی تێدا دەكا، كەس نیە دەستی بەر دەست بێنێو نەهێڵێ ئیرادەی بێتە جێ. زات وصیفاتی پاكە لە هەموو عەیب وكەمو كورییەك هەرچی دەیكا لە جێی خۆیدایەو هیچ كارێكی نابەجێ نیە. هێمنی وئارامی دەبەخشێ، هەموو مەخلوقات لە ستەمی سەلامەتن، زوڵم لەكەس ناكا، عەزیزو باڵادەستە بە سەر هەموو شتێك دا، هەموو بونەوەر گەردنكەچو ژێر باریەتی . خاوەنی عەظەمەتو گەورەییە ، لە هەموو كەمو كورییەك دوورە، هەر ئەو خاوەنی تەكەببورە، كەس نیە شیاوی ئەوەبێ هاوشانی خودا بكا لە صیفاتەكانیدا.

﴿٢٤هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ خودا خودایەكە بە دیهێنەرو ئەندازە كێشی مەخلوقاتە، هەرچی دروستی دەكا بە گوێرەی داخوازیو ویستی خۆیەتی، چۆنی بوێ ئاوا دروستی دەكاو دەیهێنێتە وجود، وێنەی هەموو مەخلوقاتی دەكێشێ لە سەر شێوەی پێویستو بە گوێرەی حیكمەت، ناوی جوانو صیفاتی جوانی هەن ، كەس هاوشانی ناكاو رایەی ناكەوێ هاوشانی بكا لەو ناوە جوان و صیفاتە جوانانەدا، چونكە عەزیزو باڵادەستە پاكە لە هەموو عەیبو لەككەو كەمو كورییەك . بۆیە هەرچی لەئاسمانەكانو زەویدا هەیە بە زوبانی حاڵ یان بەزوبانی گوتن، تەسبیحاتی زاتی پیرۆزی دەكەنو بە تاكو تەنهای دەناسن.

كۆتایی سورەتی الحشر

سورەتی (الممتحنة)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە خودا هێناوەو شوێن پێغەمبەرﷺ کەوتوون بڕواتان بە تاکو تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرێتی موحەممەد کردوە. دوژمنی منو دوژمنی خۆتان مەکەنە دۆستو برادەرو یارمەتیدەر، خۆشتان بوێنو هاریکاریان بکەن! لەژێرەوە پەیوەندییان پێوە مەکەن، بەمجۆرە هەواڵی نیازو هەڵسو کەوتی پێغەمبەرﷺو موسوڵمانانیان پێ بگەیەنن! ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ﴾ بێگومان ئەوانە کافرنو بڕوایان بە تاکو تەنهایی خوداو پێغەمبەرێتی موحەممەدنییە، پەیامی قورئان ڕەتدەکەنەوە، وێڕای ئەوەش پێغەمبەرو موسوڵمانانیان ناچار کردوە لەمەککە کۆچ بکەنو لەپێناو ئایینی خودادا ماڵو لانەی خۆیان جێ بێڵن. ﴿إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي﴾ واتە: ئەو کافرو موشریکانە مەکەن بە دۆستو برادەری خۆتان ئەگەر ڕاست دەکەن ئێوە لەپێناو ئایینی من دا کۆچتان کردوە ڕەزامەندیی منتان مەبەستە، دوژمنی منو خۆتان خۆش نەوێ وەلحاڵ ئەو دوژمنانە لەبەر ئەوەی ئیمانیان هێناوە ئێوەیان لە زێدو نیشتیمانی خۆتان دەرکردوە، ئێستا ڕقیان لە خۆتانو ئایینەکەشتانە، دەی کەوایە ئێوە بە چ عەقڵێك ﴿تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ﴾ نامەی پەنامەکییان بۆ ڕەوانە دەکەنو لەژێرەوە پەیوەندی دۆستانەیان لەگەڵ دادەبەستن وبەهۆی ئەو پەیوەندیو دۆستایەتییەوە ئەوان بەسەر پلانو نەخشەی پێغەمبەرو موسوڵمانان دا ئاگادار دەکەن، وەلحاڵ من ئاگاداری هەموو پەنامەکیو ئاشکرا یەکتانم لە هەموو کەس باشتر دەزانم چی لەدڵتان دایەو چی دەردەخەن! ﴿وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾ هەر کەسێ دۆستایەتی ئەهلی کوفر بکاو خۆشی بوێنو بەسەر پلانو نهێنی موسوڵمانان دا ئاگاداریان بکا، ئەوە ڕێگەی ڕاستی گوم کردوە، لای داوە لەو شەقامە ڕێیەی دەیگەیێنێتە بەهەشتو ڕەزامەندی خودای لێ دەستە بەر دەبێ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (١) إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ (٢) لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٣) قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (٤) رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٥)

﴿[٢] إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ﴾ ئەگەر ئەوان توشتان ببنو فرسەتتان لێ بێنن، هەڵسو کەوتی دوژمنانەتان لەگەڵ دا دەکەن، ڕقو کینەی ناو دڵی خۆیانتان پێ دەڕێژنو چییان بۆ بکرێ لە خراپەو ئەزیەتدانتان ئەنجامی دەدەن. بە زوبان جنێوو قسەی ناخۆشتان پێ دەڵێن. ئاواتە خوازی ئەوەن لە ئیسلام پاشگەز ببنەوەو بە خودا کافربنو شوێن پێغەمبەرﷺ نەکەون.

﴿[٣] لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ ڕۆژی قیامەت خزمو ماڵو منداڵتان فریاتان ناکەون ئەدی ئێوە چۆن لەپێناوی ئەوان دا موالاتی کافرەکان دەکەنو دۆستایەتییان لەگەڵ دەبەستن؟ وەکوو ئەوەی ڕوی دا لە چیرۆکی حاطەبی کوڕی ئەبی بەلتەعەدا. بەڵکوو ئەوەی فریای ئێوە دەکەوێ فەرمانبەرداری فەرمانی خوداو پێغەمبەرە لەدژایەتی کردنی ئەهلی کوفرو دۆستایەتی نەکردنیان، یەکیەتیو تەبایی ناو خۆتانە لەسەر

کاری خێرو گوێڕایەڵی بۆ فەرمانی خوداو پێغەمبەرﷺ لەرۆژی قیامەت دا خودا نێوانتان دەکاو ئیمانداران بۆ بەهەشت رەوانە دەکاو تاوانبارو کافرەکان تورِ دەداتە ناو دۆزەخەوە. خودا ئاگاداری کردارو نیازو رازتانە، دەزانێ چی دەکەنو دڵتان چی تێدایە.

﴿[٤]قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ﴾ ئەی موسوڵمانینە؛ ئێوە لە بیروباوەڕو هەڵوێستو رەفتاردا قدوەو رەمزێکتان هەیە لە ئیبراهیمو شوێنکەوتوانی دا رەنگ دەداتەوە. بێگومان هەیە بۆ ئێوەی موسوڵمان لە ئیبراهیمو شوێنکەوتوانیدا صیفەتو هەڵوێستێکی جوان؛ کە شیاوی ئەوەیە؛ ئێوە پەیڕەوی بکەن، ئەوەبوو ئیبراهیمی خەلیلو شوێنکەوتوانی بە گەل ونەتەوەکەی خۆیانیان گوت: ئێمە لە ئێوە بێ بەرین لە هەموو ئەو بتو صەنەمانەی جگە لە خودا دەیانپەرستن، ئێمە دژی هەموو ئەو شتانەین، ئێوە بڕواتان پێیانەو پەرستشیان بۆ دەکەن، دژی بیرو باوەڕو کردەوەو رەفتارو ئاکارتانین. بێگومان ئەو بتانەی ئێوە دەیانپەرستن نەدەتوانن سود بگەیەنن نەزیان. ﴿وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ ئەمە هەڵوێستو بڕیاری ئێمەیە بەرامبەر بەئێوە، هەتا ئێوە کافربن ئێمە هەڵوێستمان بەرامبەر بەئێوە بەو جۆرە دەبێ. لێتان گۆشەگیر دەبین تا ئەو کاتەی بڕوا بە خودای تاك وتەنها دەکەنو واز لە بتپەرستی دێننو دەست دەکەن بە یەکتاپەرستیو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی دەبن، هەرکاتێ واتان کرد دژایەتیو ناحەزییەکەمان دەبێتە دۆستایەتیو خۆشەویستی!! ﴿إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ﴾ جگە لەو قسەیەی ئیبراهیم؛ کەبە باوکی گوت: داوای لێخۆشبونت بۆ دەکەم، ناشتوانم عەزابی خودات لێ دوور بخەمەوە، لەم قسەیەی دا شوێنی مەکەون داوای لێخۆشبون بۆ موشریکەکان مەکەن، چونکە ئەو داواکردنەی ئیبراهیمی خەلیل لە خودا بۆ لێخۆشبون لە باوکی، وادەیەك بوو پێش وەخت بە باوکی دابوو، نەشی زانیبوە؛ کە دوژمنی خودایەو بە کافری دەمرێ. کاتێك بۆی دەرکەوت دوژمنی خودایە یەخەی خۆی لێ هەڵتەکاند. ﴿رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ خودایە! ئێمە لە هەموو شتێك دا پشت بەتۆ دەبەستین، هەموو کارێکمان بە تۆ دەسپێرین، پەشیمانین لە هەموو تاوانێکو خۆمان خستەوە بەر قاپی رەحمەتی تۆ، سەرەنجامی ئێمە لە قیامەت دا بۆ لای تۆیە.

﴿[٥]رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ خودایە! مەمانکە بە فیتنەو جێگەی بەڵاو مەینەتی لەلایەن کافرەکانەوە، بەدەستی ستەمکارانەی ئەوان سزامان مەدە، زاڵیان مەکە بەسەرمان دا وگیرۆدەمان بکەن بەسزاو ناڕەحەتیەك نەتوانین خۆی بۆ بگرین. تاوانمان داپۆشەو مەهێڵە کەس پێمان بزانێ، هەر خۆت بیزانەو بۆ خۆت چاو پۆشی لێ بکە! بێگومان ئەی خودایە! تۆ خاوەنی هێزو توانای لەبن نەهاتووی‌و بەسەر هەمووشتێك دا بالاّ دەستی، هەر کەسێ پەنا بەقاپی تۆ بێنێ پارێزراوە، تۆ داناو حەکیمی لە کردارو گوفتارت دا، هەرچی دەیکەی لەجێی خۆیدایە وهەرچی دەیڵێی بەجێیە.

﴿[٦]لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ بیگومان هەیە بۆ ئێوە لە هەڵوێست وکرداری ئیبراهیمو شوێنکەوتوانی دا، قودوەی جوانو رەوشتی بەرزو پەسند، ئەمەش بۆ کەسێك تەماعی خێرو چاکەی هەبێ، لە دونیاو قیامەت دا هیوای نەجاتبوونی قیامەتی هەبێ، هەرکەسێ پشت لە فەرمانی خودا هەڵبکاو دۆستایەتی دوژمنانی خودا بکاو خۆشی بوێن، ئەوە تەنیا زیان بە خۆی دەگەیەنێو بەس. خۆدا بێ ئاتاجە لە هەموو عالەم، هیچ ئیحتیاجی بەکەس نیە، سوپاسکراوە لەسەر گوفتارو کرداری هیچ خودانین جگە لەئەو، کەس پەروەدگار نیە ئەو نەبێ.

﴿[٧]عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ بەهیوای ئەوەبن خودا خۆشەویستی بخاتە نێوان ئێوەو ئەوانەی دوژمنایەتییان دەکەن، خودا بەسەر هەموو شتێك دا بەتوانایە، خودا تاوانبەخشو خاوەن بەزەییو میهرەبانە .

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ ۞ عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ لَّا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

﴿[8] لا يَنْهَاكُم اللَّهُ عَنْ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ خودا مەنعی ئەوەتان لێ ناکا کە چاکەو پیاوەتی لەگەڵ ئەو کافرانە دا بکەن: کە بەئاشتی لەگەڵ ئێوەدا جوڵاونەوە، شەڕیان لەگەڵ نەکردون، وەکوو ئافرەت وبێ دەستەڵاتەکانیان. چ حەرەجی تێدا نیە: کەصیلەی رەحمیان لەگەڵ دا ئەنجام بدەن، یارمەتی هاوسێو میوانداریان بکەن، ئێوەیان لەماڵ وحاڵی خۆتان دەرنەکردوە. هیچ حەرەجی تێدا نیە کە بە عەداڵەت لەگەڵیان دا مامەڵەبکەنو مافی خۆیان بدەنێ، وەفا بەوادەیان بکەن، کڕین وفرۆشتنیان لەگەڵ دا بکەن!! بێگومان خودا دادپەروەرانی خۆش دەوێو لێیان رازییەو ستەمکارانی خۆش ناوێ...

﴿[9] إِنَّمَا يَنْهَاكُمْ اللَّهُ عَنْ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُوْلَئِكَ هُمْ الظَّالِمُونَ﴾ خودا: کە نەهیتان لێ دەکا لەدۆستایەتیکردنی موشریکەکان ، نەهی لەدۆستایەتیکردنی ئەوانە دەکا: کەدوژمنایەتییان کردون ، لەپێناو ئایینەکەتان دا شەڕیان لە گەڵ کردون:کە بریتین لە ملهوڕەکانی قورەیشو ئەوانەی هاریکارییان کردون لە مەککەییەکانو هاوپەیمانانیان لەسەر ماڵو حاڵی خۆتان دەریان کردون، هاوکاری ئەوانەیان کردوە:کە ئێوەیان دەرکرد. خودا نەهیتان لێ دەکا لەوەی ئەوانە بکەنە دۆستو برادەرو خۆشتان بوێن. کەسێك ئەوانە بکاتە دۆستو خۆشەویستیو هاریکارییان بکا، ئەوانە ستەم لە خۆیان دەکەن، خۆیان شیاوی عەزابی سەختی خودا کردوە.

﴿[10] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُم الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە تاك وتەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرێتی پێغەمبەرهەیە، هەرکاتێ ئافرەتی کۆچکاری موسوڵمان لەوڵاتی کوفرەوە هات بۆ ناو ئێوە، بە تاقییان بکەنەوە، لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دا ئەنجام بدەن، بۆ ئەوەی بزانن تاچ ئەندازەیەك رەغبەتیان لە ئایین دا هەیە، ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلا تَرْجِعُوهُنَّ﴾ واتە: بە تاقیکردنەوەی ئەو ئافرەتانە شتێکی رواڵەتییە، وەلێ لە حەقیقەتو واقیع داهەر خودا دەزانێ ئاخۆ ئەوانە ئیماندارن یان نا، خودا فەرمانتان پێ دەکا بەرواڵەت لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دابکەن، بۆ خۆی نهێنی ناو دڵیان دەزانی، جا ئەگەر لەئاکامی تاقیکردنەوەو لێکۆڵینەوەدا بۆتان دەرکەوت ئەو ئافرەتانە موسوڵمانن‌و ئایین پاڵی پێوەناون بۆ کۆچکردن، ئەوە مەیانگێڕنەوە بۆلای مێردە موشریکەکانیان. ﴿إِلَى الْكُفَّارِ لا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾ ئەو ئافرەتە موسوڵمانانە حەڵاڵ نین بۆ ئەو موشریکانە، هەر ئافرەتێك موسوڵمان بوو، یەکسەر دەبێ لە مێردەکەی جیابێتەوە، هەروەها موشریکەکانیش حەڵاڵ نین بۆ ئافرەتە موسوڵمانەکان هیچیان بۆ هیچیان حەڵاڵ نین‌و نابێ پێکەوەبن.﴿ وَآتُوهُمْ مَا أَنفَقُوا﴾ ئەو ئافرەتانەی کۆچ دەکەن‌و مێردە موشریکەکانیان جێ دێڵن، ئێوە خەرجی‌و مارەیی یەکانیان بدەنەوە مێردەکانیان، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ: کە پەیمانی حودەیبیە لە خاڵی گێڕانەوەی کۆچکەران دا تایبەت بووە بە پیاوانەوە ئافرەتی نەگرتۆتەوە،﴿وَلا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ﴾ هیچ خراپەیەکتان لەسەر نیە ئەی موسوڵمانینە

ئەگەر ئەو ئافرەتە کۆچکارانە مارەیکەن، بەمەرجێ عیدەیان بەسەربچێو مارەیی خۆیان بدەنێ. ﴿وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ﴾ ئەی موسوڵمانینە هەرگیز گوێ مەدەن بە نیکاح ومارەیی یەك لەناو کافرەکان دا بریار درابێ. واتە: ئەگەر پیاوەکە موسوڵمان بوو ژنەکەی بەکافری مایەوە، ئیتر پەیوەندی ژنو مێردایەتی نێوانیان دەپچڕێو عیصمەتی ژنو مێردایەتی نێوانیان نامێنێ . پێش نازڵبونی ئەم ئایەتە موشریکەکان ئافرەتی موسوڵمانیان مارە دەکرد. موسوڵمانیش ئافرەتی بتپەرستی مارە دەکرد. ئیتر بەم ئایەتە ئەو حوکمە هەڵگیرا، وەلێ دروستە پیاوی موسوڵمان ئافرەتی جولەکە، یان مەسیحی مارە بکا. چونکە ئەوانە ئەهلی کیتابن. ﴿وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنفَقُوا﴾ داوای مارەیی ژنەکانتان بکەن، ئەگەر لە ئایین پاشگەز بونەوەو پەیوەندییان بە کۆمەڵی کافرەکانەوە کرد، بتپەرستەکانیش بۆیان هەیە داوای مارەیی ئەو ژنانەیان بکەن؛ کە موسوڵمان دەبن وکۆچ دەکەن بۆ مەدینە. ﴿ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ئەوەی بۆتان باس کرا لە گێڕانەوەی مارەیی بۆ هەردولا حوکمی خودایە، حوکمی پێ دەکا لەناوتان دا، خودا زاناو دانایە، هیچی لێ گوم نابێو هەرچی دەیکا حیکمەتی تێدایە، هەر حوکمێك دەردەکا لەجێی خۆی دایە.

﴿١١ وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ﴾ ئەگەر یەکێك لەژنەکانی ئێوە لەئایین پاشگەز بووەوە خۆی قوتار کردو رۆیشت بۆ لای کافرەکان دوایی ئێوە لەشەڕدا بەسەر کافرەکان دا زاڵ بوونو دەستکەوتتان دەسکەوت، غەنیمەتو تالانیتان لێ گرتن، ئەوە مەسرەفو مارەیی ژنە پاشگەز بووەکە بدەن بە مێردە موسوڵمانەکەی، ئەگەر کافرەکان مەسرەفو مارەیەکەیان نەگەڕاندەوە بۆ مێردەکەی . تەقوای خودا بکەن، شتێك مەکەن خۆتان وا لێ بکەن شیاوی عەزابی خودا بن.

﴿١٢ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ ئەی پێغەمبەر! ئەگەر ئافرەتی خاوەن باوەڕ بەخوداو بە پێغەمبەری خودا هاتنە لات بۆ بەیعەتکردنو عەهدو پەیمانیان پێ دای لەسەر ئیسلامو گوێڕایەڵی بۆ فەرمانی خودا، بەیعەتیان لەگەڵ دا بکە لەسەر ئەوە کەئیتر هیچ شتێك نەکەنە هاوەڵی خودا. ﴿وَلَا يَسْرِقْنَ﴾ دزی نەکەن ﴿وَلَا يَزْنِينَ﴾ زینا نەکەن. ﴿وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ﴾ منداڵی خۆیان زیندە بەچاڵ نەکەن. ﴿وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ﴾ منداڵی فڕێ دراو هەڵنەگرنەوەو بەمێردەکەی بڵێ ئەم منداڵەم بووەو لە تۆیە. ﴿وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ پەیمانیان لێ وەربگرە لە کردنی هەموو چاکەیەك دا گوێڕایەڵی فەرمانەکانت بنو سەرپێچی نەکەن، هەرچی شەرع فەرمانیان پێ دەکا پابەندی بن، شینو شەپۆڕ لەسەر مردو نەگێڕن ، یەخەی خۆیان دانەدڕن، لەگەڵ نا مەحرەمدا خەڵوە نەکە. هتد

﴿١٣ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان بە پەیامی ئیسلام هێناوە؛ گەل ونەتەوەیەك مەکەنە دۆستو خۆشەویستی خۆتان؛ کە خودا غەزەبی لێ گرتونو خۆشی ناوێنو لە رەحمەتی خۆی دووری خستوونەوە. نەچن (وەلائو بەراء) بۆ جولەکەو گاورو کافری تر دەربڕنو خۆشتان بوێن، ئەوانە لە پاداشتی قیامەت بێ بەش بوون، لەبەر کوفرو سەر رەقی خۆیان وایان لێ هاتووە بڕوایان بە قیامەت نیەو لە هاتنی نائومێدبوون. وەکوو چۆن لە زیندوبونەوەی مردوەکانیان نائومێد بون. هەرچەندە بەڵگەونیشانە زۆروهەمە جۆرن لە سەر ئیمان بە خوداو رۆژی قیامەت.

کۆتایی سورەتی الممتحنە

سورەتی (الصف)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدایە بە گیانداروبێ گیانەوە، تەسبیحو تەنزیهی خودا دەکەن، هەموو بونەوەر تەسبیحاتی خودا دەکا. ملکەچی خۆیانی بۆ رادەگەیەنن،

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (١٢) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ (١٣)

سورة الصف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (١) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (٢) كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ (٣) إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ (٤) وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (٥)

خودا خاوەن هێزو دەستەلاتی ڕەهایە، بالادەستە بەسەر بەندەکانی دا، داناو لێزانە لە ئەحکامو کردارو گوفتاری دا، لە بەڕێوەبردنو هەڵسوڕانی بوونەوەریدا، هەرچی دەیکا لە جێی خۆی دایەو هەموو کارێکی بەجێیە.

﴿[2]يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لا تَفْعَلُونَ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە خودا کردوەو شوێن پێغەمبەرەکەی کەوتوون، لە بەرچی بەزوبان شتێك دەڵێنو بەکردەوە پێچەوانەی وتەکەی خۆتان ڕەفتار دەکەن. بۆچی خاوەنی قسەی خۆتان نین؟ بۆ وەفا بەوادەی خۆتان ناکەن؟

﴿[3]كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لا تَفْعَلُونَ﴾ تاوانێکی گەلێك مەزنە لای خودا، کەوادەیەك بدەنو جێبەجێی نەکەن، قسەیەك بکەنو بەکردەوە پێچەوانەی بجووڵێنەوە. چونکە پاشگەز بوونەوە لە قسەو وادە نیشانەی خۆویستیو ئەنانییەتە، بەفیڕۆ دانی کاتو بەرژەوەندیو ڕێزی کەسانی دیکەیە، نەهێشتنی بتمانەی نێوان تاكو کۆمەڵە، بۆیە(خلاف الوعد) ئەوەندە لای خودا قێزەونو ناشرینە.

﴿[4]إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفّاً كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ﴾ بەراستی خودا ئەوانەی خۆش دەوێ، کە لە پێناو ئایینەکەی دا شەڕ دەکەنو مەردانە دەجەنگن، وەکوو دیواری یەککرتوو بە قوڕقوشم داڕێژراوو پتەوو قایم ڕیز دەبەستنو بەرەو ڕووی دوژمن دەوەستن، هیچ هێزێك ناتوانێ لە سەنگەرو پێگەی خۆیان بیانجوڵێنێ.

﴿[5]وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ﴾ ئەی موحەممەد ئەوە بۆ گەلو نەتەوەکەت باس بکە: کە موسای کوڕی عیمران بەنەتەوەی خۆی (بەنوئیسرائیل) گوت: ئەری قەومەکەم! ئەوە بۆچی سەرپێچیم دەکەنو گوێڕایەڵیم ناکەن؟ بۆ بە هەڵوێستی ناشرینو جوێن پێدان ئەزیەتم دەدەن؟ بۆچی شەریعەتو یاسای خودا جێبەجێ ناکەن؟ خۆ ئێوە دەزانن: من پێغەمبەرو فرستادەی خودام بۆ سەر ئێوە، پێغەمبەر ڕێزی لێ دەگیرێو بە گەورە سەیر دەکرێ. جا ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ کاتێك ئایینی حەقیان پاشگوێ خستو وازیان لێ هێنا، شوێن پەیامی پێغەمبەریان نەکەوتنو ئەزیەتیان دا، لە تۆڵەی ئەوەدا خودا دڵی لەسەر گرتنە بەری ڕێگەی هیدایەت لادان، حەقو ڕاستی لێ گوم کردن، گومانو ڕاڕایی خستە نێو دڵو دەروونیانەوە.

﴿[6]وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ﴾ ئەی پێغەمبەر هەواڵو سەر گورشتەی عیسا بۆ قەومەکەت بگێڕەوە کاتێك وتی: ئەی نەتەوەی ئیسرائیلی ئەمن پێغەمبەرو فرستادەی خودام بۆ سەر ئێوە، نامەی ئاسمانیم بۆ هاتووە: کە (ئینجیلە) پشتگیری نامەی تەورات دەکا، تەواوکەری تەوراتە، نازانم بۆچی سەرپێچی فەرمانەکانم دەکەنو دژم دەوەستن.!؟ ﴿وَمُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ بێگومان تەورات موژدەی ڕەوانە کردنو پێغەمبەرایەتی منی بە ئێوە داوە، ئەمن ئەو پێغەمبەرەم: کە تەورات ئاماژەی پێ کردوم، منیش لەلایەن خۆمەوە موژدەتان دەدەمێ بە هاتنی پێغەمبەرێك لە دوای من ناوی ئەحمەدە، پێغەمبەرێکی قوڕەیشی نژادو خاوەنی ڕەوشتی جوانو پەسند، سەرخەتمی پێغەمبەرانەو دوا ئەو پێغەمبەری تر نینو نایەن. ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ کاتێك ئەو پێغەمبەرەی

موژدەی بە هاتنی دراوەو لە تەورات‌و ئینجیل دا ناوونیشانی دیاری کراوە، هات‌و بانگەوازی خۆی بلاو کردەوە، بەلگەو موعجیزەی پێغەمبەرێتی خۆی نواندن، کافرو خودا نەناسان وتیان: ئەوەی هێناوتە سیحرو جادووی ئاشکراو عەیانە، بۆ خۆت جادوبازی، نامەکەشت سیحرە. یان ماناکە بەم جۆرەیە(کاتێ حەزرەتی عیسا هاتە سەر گەلەکەی بەموعجیزەو نیشانەی ئاشکراوە، وتیان: ئەمە سیحرو جادوێکی ئاشکراو عەیانە)

﴿٧ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الإِسْلامِ وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ کێ لەو کەسە ستەمکار ترە؟ واتە: کەس لەو ستەمکار ترنیە: کەلە سەر خودا بوختان هەلبەستێ، هاوەل‌و مندال‌و خێزانی بۆ دابنێ، لە حالێکا بانگ دەکرێ بۆ موسولمان بون‌و بۆ یەکتاپەرستی‌و دلسۆزی لە خودا پەرستی دا. هەرگیز خودا کافرو ستەمکاران هیدایەت نادا بۆ رێگەی راست، چونکە ئەوانە ستەمیان لە خۆیان کردوەو ئامادە باشی ئیمان هێنانیان تێدانیە. بەسروشت کافرو بێ بروان.

﴿٨ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ ئەو کافرو ستەمکارانە هەمیشە لە هەولی ئەوەدان بانگەوازی ئیسلامی خەفە بکەن‌و نوری هیدایەت بکوژێننەوە، لەمپەرو کۆسپ دروست بکەن بۆ ئەوەی نەهێلن ئیسلام بلاوبێتەوە. بەدرۆو دەلەسە بەرنگاری بکەن. ئەوانە لەگوێی گادا نوستوون، دەیانەوێ بەری تیشکی خۆر بە بێژینگ بگرن، دەیانەوێ بە فوو روناکی خۆر بکوژێننەوە، بێگومان ئەوانە خەیالیان خاوەو ئەو ئاواتەیان نایەتەدی، خودا ئایینی ئیسلام بە ناو جیهاندا بلاو دەکاتەوەو بەسەر هەموو ئایینەکان دا بالادەستی دەکا هەرچەندە کافرەکان پێیان ناخۆش بێ!

﴿٩ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ خودای مەزن خودایەکی وەهایە پێغەمبەری خۆی بە هیدایەتی کامل‌و ئایینی حەق‌و ئاشکراوە رەوانە کردوە: کەلە قورئانی پیرۆزو حەدیثی پێغەمبەردا رەنگ دەداتەوە، بۆ ئەوەی بەسەر هەموو ئایینەکان دا بالادەست بێ‌و بەناو جیهان دا بلاوبێتەوە.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِى ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰٓ إِلَى ٱلْإِسْلَٰمِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوٓا۟ أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّـۧنَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَكَفَرَت طَّآئِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا۟ ظَٰهِرِينَ ﴿١٤﴾

هەرچەندە موشریکەکان پێیان ناخۆش بێ. بەلێ ویستی خودا هاتە دی‌و دێتەدی،

﴿١٠ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە تاک‌و تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرێتی موحەممەدﷺ هەیە؛ ئەرێ شارەزاییتان نەکەم بۆ بازرگانیەکی بە سود: کە قازانجی تێدا دەکەن‌و لە عەزابی دژواری دۆزەخ دەتانپارێزێ‌و لە ناخۆشی رۆژی قیامەت رزگارتان دەبێ؟!

﴿١١ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ﴾ بازرگانیەکە بریتیە لەوە بەر دەوام بن لەسەر بڕوابوون بە خوداو بە پێغەمبەری خوداو بە دلسۆزی ئەرکی سەرشانی خۆتان ئەنجام بدەن، لەرێگەی خودادا جیهاد بکەن.

﴿ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەوەی بۆمان باسکردی لە ئیمان‌و جیهاد کردن ئەوە باشترە بۆ ئێوە لە مال‌و گیانتان‌و

لە بازرگانی هەموو دونیا، ئەگەر ئێوە لە خاوەن عەقڵو هەستو زانیاری بەسودن.

﴿١٢ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ تاوانەکانتان فەرامۆش دەکرێنو لەسەرتان رەش دەکرێنەوە، دەتانخەنە ناو باخەکانی بەهەشتەوە: کە بەژێر کۆشکو درەختەکانیان دا جۆو جۆبار دەکشێن، هەروەها خانوو مەسکەنی جوانو رازاوەو دڵگیرو دڵرفێنتان پێ دەبەخشین. لەو باخانەدا: کە شوێنی مانەوەی هەتا هەتایینو مردنو نەخۆشییان تێدا نیە، لێیان وەرز نابن، لێیان دەرناچن، ئەمەش بەمرازگەیشتنی گەورەو تەواوە. ﴿١٣ وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ نیعمەتێکی تر هەیە، حەزتان لێیە بۆتان دەستەبەر بکرێ، ئەویش سەرکەوتنە بەسەر دوژمن داو رزگار کردنی وڵاتانی دەوروبەرە، پێش هەمووشیان رزگار کردنی مەککەیە. ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەی پێغەمبەر؛ موژدە بدە بەموسوڵمانان بەسەرکەوتنی نزیك لەدونیاداو بەبەهەشت لە قیامەت دا.

﴿١٤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە خوداو بە پێغەمبەری خودا هەیە! بەردەوام بن لەسەر ئەو بیرو باوەڕەی هەتانەو یارمەتی ئایینی خودا بدەنو پشتگیری شەریعەتو پێغەمبەری خودا بکەن، لە هەموو حاڵو وەزعێکتان دا بەکردارو بەگوفتار بەماڵو بەگیان ئەو پشتگیرییە فەرامۆش مەکەن، بە پیر بانگەوازی خوداو پێغەمبەری خوداوە بچن. ﴿فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ﴾ کاتێك حەزرەتی عیسا ﷺ پەیامی خۆی راگەیاندو بانگەوازی بلاو کردەوەو هاوەڵە دڵسۆزەکانی پشتگیرییان کرد، کۆمەڵێك لە نەتەوەی ئیسرائیل هیدایەت ئامێزبوونو ئیمانیان بە عیسا هێناو بە پێغەمبەرو بەندەی خودایان زانی. کۆمەڵێکیش گومرا بونو لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان مانەوە، ئینکاری پێغەمبەرێتیەکەیان کردو بوختانیان بەدایکی کرد، کۆمەڵێکی تر زێدەڕەوییان کردو لە پلەو پایەیان بەرز کردەوە هەتا گەیاندیانە پلەی خودایەتی، هەندێکیان وتیان: کوڕی خودایە، یان هەر خودا خۆیەتی، یان سێیەمی سێ خوداکانە (باوك، کوڕ، روحولقودس).

کۆتایی سورەتی الصف

سُورَةُ الجُمُعَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾ وَءَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّٰلِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَآءُ لِلَّهِ مِن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُۥٓ أَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌۢ بِالظَّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

سورەتی (الجمعة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ هەرچی هەیە لەئاسمانەکانو زەویدا تەسبیح بۆ زاتی خودا دەکا، دان بە هەبوونو تاكو تەنهایی دا دەنێن، ئەو خودایەی پاشاو خاوەنی هەموو بونەوەرە هەڵسوڕێنەرو فەرمانڕەوایە، هەرچی صیفاتی کەماڵو شکۆمەندییە هەیەتی، هیچ کەمو کوڕیو عەیبو خەوشێکی تێدا نیە. خاوەنی تواناو دەستەڵاتی رەهایە، هەرچی بیەوێ بیکا دەیکا،

کار دروستو حەکیمو دانایە لە هەموو شتێك دا، هەموو کارێکی بەجێیە.

﴿٢ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ خودایەکی وەهایە لەناو گەلی عەربی نەخوێندەواردا، کە ئەو رۆژگارە زوربەی زۆریان خوێندنو نوسینیان نەزانیوە ـ پێغەمبەرێکی لە رەگەزی خۆیان تێدا رەوانە کردون، ئەویش نەخوێندەوارە، وێڕای ئەوەی نەخوێندەوارەو نازانێ بنووسێو بخوێنێتەوە ئایەتی قورئانی پیرۆزیان بەسەردا دەخوێنێتەوە، شارەزای رێبازی بەختەوەری دونیاو قیامەتیان دەکا، لە چڵکو ژەنگی کوفرو تاوان پاکیان دەکاتەوە، هەوڵ دەدا رەوشتی ناشرینی سەردەمی کوفرو بێدینیان لە ناودا نەمێنێ، قورئانو سوننەتیان فێردەکا، شەریعەتو حوکمی خودایان بۆ شی دەکاتەوە، دەیانخاتە سەر رێبازی راستو حەق، هەرچەندە ئەوان لەوە پێش گومڕابونو دەربارەی بیرو باوەڕو یاساو شەریعەت سەرلێ شێواو بوون.

﴿٣ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ هەروەها ئەو پێغەمبەرە پایە بەرزە لە روانگەی قورئانی پیرۆزو فەرمودە بەرزەکانی خۆیەوە، نێراوە بۆ سەر گەلو نەتەوەی تریش: کەهێشتا پێیان نەگەیشتونو دوای رۆژگاری هاوەڵان دێن، وەکوو چینی تابیعینو چینەکانی ئادەمیزاد کە یەك بەدوو یەك دا دێن تارۆژی قیامەت.بێگومان خودا باڵادەستو خاوەن عیززەتو شکۆمەندییە، دەتوانێ گەلی موسوڵمانان جێگیر بکا لەسەر زەوی، هەرچی دەیکا لەجێی خۆی دایە، هیچ کارێکی بێ هودە نیە. ﴿وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾ هاوەڵان وتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوانە کێن؟ سێ جار ئەم پرسیارەیان ئاراستە کردەوە، (سەلمانی فارسی) شمان تێدابوو، ئیتر پێغەمبەرﷺ دەستی خستە سەرشانی سەلمانو فەرمووی: ئەگەر ئیمان لەلای ئەستێرەی ثورەییا بێ، پیاوانێ لە ئەمانە دەستە بەری دەکەن.

﴿٤ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ ئایینی ئیسلامو رەوانەکردنی پێغەمبەر فەضلو رەحمەتە لە خوداوە، پلەو پایەیەکە بەویستی خۆی دەیبەخشێ بەکەسانێك لە بەندەکانی کە خۆی خواستی لەسەر بێ.

﴿٥ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾ نمونەی ئەو جولەکانەی ئەرکی راگەیاندنی پەیامی تەوراتیان خرایە ئەستۆو ئەنجامیان نەدا، کاریان پێ نەکردو پاشگوێیان خست، وەکوو نموونەی گوێدرێژێك وەهایە بارێك کتێبی گەورە گەورەی لێ بارکراونو نازانێ چن، باری بەردوداری لێ باربکەی یان باری کتێب، لای ئەو چون یەکە. چونکە فامی نیە. جولەکەکانیش هەر چەند عەقڵو فامیان هەیە، بەڵام چونکە سودیان لێ نەبینیو حەقیقەتیان نەپێکاو تێی نەگەیشتن، حاڵو وەزعیان لەو گوێدرێژە خراپترە، چونکە ئەوانە رێزی ئەو ئەمانەتە گەورەیەیان نەگرت: کە خودا خستبویە ئەستۆیان، ﴿بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ئای نموونەی کافرو بە درۆخەرەوەکان چەند نموونەیەکی قێزەونو ناشرینە، چەند لێکچونێکی نەکڵەوەتە. شوبهاندنی جولەکە بە گوێدرێژ!!! کەواتە ئەی موسوڵمانینە! ئێوە وەکوو ئەوان مەبن، چاو لەوان مەکەن، خودا تۆفیقی گەلو نەتەوەی کافرو ستەمکارنادا.

﴿٦ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ئەی پێغەمبەرﷺ بەوانە بڵێ: کە جولەکەن، ئەگەر ئێوە راست دەکەن پێتان وایە ئێوە خۆشەویستی خوداو بە تایبەتی هەڵبژاردەی خوداو ئێوە لە سەر هیدایەتو موحەممەدو هاوەڵانی لەسەر رێگای نادروستن، دە ئێوە مردن بەئاوات بخوازن بۆ ئەوەی برۆن بۆ بەهەشتو بگەنە نازو نیعمەت، یان بڵێن خودایە کێ گومڕایە بیمرێنە. کەسێك لێی رون بێ ئەهلی بەهەشتە پێی خۆشە لەم دونیا پڕ خەمو خەفەتە رزگاری بێ.

﴿٧ وَلا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ ئەوانە ژیانیان خۆش دەوێو لەمردن دەترسن، هەرگیز تەمەنناو داخوازی مردن ناکەن، بەهۆی ئەنجامدانی ئەو هەموو کردەوە ناشیرینو تاوانانەی ئەنجامیان داوە، خودا زانیاری تەواوو بەرفراوانی هەیە، حاڵو وەزعی کافرەکان دەزانێ، سزای عادڵانەیان دەداتەوە.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

سُورَةُ المُنَافِقُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ ۞ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

﴿[8] قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر، بەو جولەکە خۆویست وخۆپەرستانە بڵێ: ئەو مردنەی لەبەری رادەکەن‌و هێندەتان ژیان لا خۆشەویستە ناوێرن بە(مباهلة) ش خۆتانی لەقەرەبدەن ، ئەو مردنە یەخەتان دەگرێ‌و لە دەستی رزگارتان نابێ، بۆ هەر شوێنێك رابکەن پێشتان لێ دەگرێ، دەبێ پیاڵەی ژەهری مەرگ بچێژن. دوای مردنتان دەگەڕێنەوە بۆلای خودای غەیب زان‌و ئاگادار بە هەرچی لە ئاسمانەکان‌و زەوی دا هەیە،جا ئەو کاتە هەواڵتان دەداتێ چیتان کردوە بە گوێرەی کردەوەکانتان سزاتان دەداتەوە. ﴿[9] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەی ئەوانەی ئیمانتان بە خودا هێناوەو شوێن پەیامی پێغەمبەری خودا کەوتوون، هەر کاتێك بانگدەر بانگی دووەمی دا بۆ ئەنجامدانی نوێژی رۆژی هەینی‌و وتار خوێن چووە سەر مینبەرو دانیشت، ئێوە دەست لە کارەکانتان هەڵبگرن‌و برۆن بۆ بەجێهێنانی نوێژی جومعە، بۆ زیکرو طاعەتی خودا، دەست بە دەستنوێژو پۆشاکی خاوێنەوە، بەدڵ‌و دەروونی پاك‌و بێگەردەوە، برۆن بۆ مزگەوت‌و گوێ لەوتاری خەطیب بگرن‌و نوێژی هەینی ئەنجام بدەن. پابەندی فەرمان‌و جڵەو گیرییەکانی خودابن، ئەو هەوڵ‌و تێکۆشان‌و چون بۆ مزگەوت‌و ئەنجامدانی نوێژی هەینی یە، زۆر باشترە لە کارو کردەوەی تری دونیایی، ئەگەر ئێوە لە ئەهلی زانست‌و زانیاری‌و تێگەیشتنن.

﴿[10] فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلاةُ فَانتَشِرُوا فِي الأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيراً لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ کە نوێژی جومعە ئەنجام دراو تەواو بوو، ئیتر رێگەتان هەیە هەرکەسە بۆلای ئیش‌و کاری خۆی بچێ هەوڵی ئەنجامدانی کاری خۆی بدا، هەوڵی وەدەستهێنانی رزق‌و رۆزی خۆتان بدەن.

﴿[11] وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِماً قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ اللَّهْوِ وَمِنْ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ ئەو نوێژکەرە موسوڵمانانە لە مزگەوت داو لەکاتی ئەنجامدانی نوێژی هەینی دا ، لەو کاتەدا: کە گوێیان بۆ وتاری تۆ گرتووە ئەی پێغەمبەر: کە دەبینین وا قافڵەیەکی حوشتر بار لە وڵاتێکی ترەوە گەڕاوەتەوە، یان گوێیان لەتەپڵ‌و دەفی زەماوەندی بوك گواستنەوە یان هەر زەماوەندێکی تر دەبێ، صەفی جەماعەت جێ دێڵن‌و مزگەوت چۆڵ دەکەن، دەچن بۆ لای قافڵەکەیان، بۆ سەیری زەماوەندەکە، تۆ لەسەر دوانگە وتار دەدەی، ئەوان جێت دێڵن ، کارێکی خراپ دەکەن‌و هەڵوێستێکی ناشیرین دەنوێنن!

کۆتایی سورەتی الجمعە

سورەتی (المنافقون)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! کە دووڕووەکان دێنە لات‌و ئامادەی کۆڕو مەجلیست دەبن بەڕاڵەت خۆیان بە موسوڵمان نیشان دەدەن‌و دەڵێن شایەتی دەدەین: کە تۆ

پێغەمبەری خودای، بەدڵ‌و بەزوبان ئەم شایەتیە دەدەین. خودا دەزانێ: کە تۆ پێغەمبەری خودای، ئەوەی: کە دەیڵێن: موطابیقی واقیعە، ئەتۆ پێغەمبەری خودای بۆ سەر هەموو ئادەمیزاد. بەڵام خودا شایەتی دەدا: کە دووڕووەکان درۆ دەکەن، ئەوەی دەیڵێن: لە دڵیانەوە سەرچاوەی نەگرتووە، بۆ خۆیان بڕوایان بەوشایەتیە نیە، ئەوەی بەزوبان دەیڵێن بەدڵیان نیە. کەوابوو ئەوانە بەنیسبەت بیرو باوەڕیانەوە درۆزنن‌و ئەدەبوو ئەو قسە سەر زارەکییەیان ناوبنێن شایەتی. چونکە شایەتی کاتێ شایەتییە دڵ‌و زوبان یەك بن.

﴿٢ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوانە سوێندی خۆیان کردوە بە قەڵغان‌و مەتاڵ بۆ پارێزگاری گیانیان لە کوشتن‌و دیل کردن، پارێزگاری ماڵ‌و سامانیان لە داگیرکردن بۆ ئەوەی ئەحکامی کافرو ئەهلی کیتابیان بەسەردا ئەنجام نەدرێ کەسێك نەیانناسی پێیان هەڵبخەڵەتێ‌و وابزانن: موسوڵمانن‌و چاویان لێ بکەن، لەم روەوە زیان بەکەسانی دیکە بگەیەنن.لەکرداری چاك‌و چون بۆ جیهاد ژێوانیان بکەنەوە، شك‌و دڵە راوکێیان تێدا دروست بکەن.بەراستی خراپ بیرو باوەڕێکیان هەیەو هەڵوێستی ناشیرین دەنوێنن‌کردەوە کانیان خراپ‌و ناپەسەندن.

﴿٣ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ﴾ ئەو درۆو دەلەسەکردن‌و کردارە بەدەیان بەهۆی ئەوەوەیە: بەرواڵەت ئیمانیان هێناوە، لە راستی‌و واقیع دا کافرن، لە دڵ دا بڕوایان بەوەنیە: کە بەزمان دەیڵێن. ئیتر خودا دڵی مۆر کردون‌و لەحەق ناگەن، نوری ئیمان ناچێتە ناو دڵیانەوەو رێگای راست نادۆزنەوە، هەست بەو بەڵگانە ناکەن: کەراستی پێغەمبەرایەتی حەزرەتی موحەممەد دەچەسپێنن.

﴿٤ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ﴾ کاتێ چاوت پێیان دەکەوێ، جوانی پۆشاك‌و لەش‌و لاریان، شان‌و شەوکەت‌و روخساریان تۆ دەخاتە سەر سوڕمانەوە، خۆ ئەگەر بکەونە قسەو گفت وگۆ گوێچکە بۆ قسەیان رادەگری، شیرینی قسەو دەم‌و لەفظیان سەرنجت رادەکێشێ. وەلێ لە واقیع دا وەکوو مورە دارێکی کلۆر وان: کە پاڵی درابێ بەدیوارێکەوە، واتە: جەستەیەکی بۆش‌و بێ گیان‌و زانیارین. لە هیچ ناگەن‌و هیچ نازانن. ﴿يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ ئەوانە هەر دەنگێك ببیسن بەدەنگی دوژمنی دەزانن. بێ هێزو بێ وەرەن ترسنۆك‌و خوێڕین، لەناخ‌و دەروون دا روخاوو دۆڕاون، هەست بە تێکشکان دەکەن، ئەوانە دوژمنی سەرسەختن، وریای فرت وفێڵ وپیلانیان بە، مەهێڵە ئاگاداری نهێنییەکانتان بن. چونکە ئەوانە جاسووسی دوژمنەکانتانن، تابووری پێنچن‌و خەم خورکەی ناو کۆمەڵن. خودا نەفرینی لێ کردون‌و لە رەحمەتی خۆی دووری خستونەوە، خودا بیانکوژێ‌و بەفتارەیان بەرێ‌و لەناویان ببا، چۆن لە رێگای حەق لادەدەن‌و رودەکەنە کوفرو بێدینی، هیدایەت وەرناگرن‌و باوەش بۆ گومرایی دەگرنەوە.

﴿٥ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾ ئەگەر بەو موونافیقانە بگوترێ: بەسەرۆکایەتی عەبدوڵلای کوڕی سەلول، بچن بۆ لای پێغەمبەرﷺ داوای لێخۆشبوونتان بۆ لە خودا بکا، بە فیزێکەوە روو وەردەگێڕن‌و گاڵتەیان پێ دێ‌و هیچ رەغبەتێکیان لە لێخۆشبوونی خودا نیە. دەبینی ئەوانە پشت لە پێغەمبەر هەڵدەکەن‌و خۆیان زۆر لەوە بە گەورەتر دەزانن: داوای لێخۆشبون بکەن.

﴿٦ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ یەکسانە لەسەر ئەو دووڕوانە، داوای لێخۆشبونیان بۆ بکەی یان بۆیان نەکەی، هیچ سودێکیان پێ ناگا، چونکە ئەوان سوورن لەسەر نیفاق‌و بەردەوامن لەسەر کوفر، بەدڵ بڕوایان بە پەیامی ئیسلام نیە! هەتا ئەوان لەسەر ئەو حاڵ‌و وەزعەیان بن، هەرگیز خودا لێیان خۆش نابێ. بێگومان خودا هیدایەتی گەل‌و نەتەوەیەك نادا: کە لە سنوور دەرچوبن‌و نوغرۆی زلکاوی تاوان بوبن.

﴿٧ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا﴾ ئەو دووڕوانە کە بە ئەنصارەکان دەڵێن: پارمەتی هاوەڵە کۆچکارەکانی موحەممەد مەدەن با برسی‌و موحتاج بن، بەڵکوو دەورەی چۆڵ بکەن‌و کەسی پێوە نەمێنێ‌و بڵاوەی لێ بکەن!! ئیتر پەروەدگار رەددی دانەوە، فەرموی:

﴿وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَفْقَهُونَ﴾ گەنجینـەکانی رزق‌و رۆژی ئاسمانـەکان‌و زەوی هـەموو هـی خودان، ئـەو رزق‌و رۆزیـی کۆچکارەکان دەدا، کلیلی دەرگای رزق‌و رۆژی ئەرزو ئاسمان بە دەست خودایە، بەویستی خۆی دەیدا بەبەندەکانی، بۆ یەکێك زۆرو بۆ یەکێك کەم، یەکێك دەوڵەمەند دەکاو یەکێك هەژار، وەلێ ئەو دوو رووانە نەفامن نازانن: خەزینەی رزق‌و رۆژی بەدەست خودایە، پێیان وایە خودا موسوڵمانان دەوڵەمەند ناکا!

﴿^8^يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ﴾ ئەو دووڕوانە ئەوانـەن کەلە سەر زوبانی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی سـەرۆکیان دەڵێن: ئەگەر لەم سـەفەرە گەڕاینـەوە بۆ مەدینـە، دەبـێ بـە هێـزو خـاوەن دەسـتەڵات - مەبەسـتیان خۆیانـە- بـێ هێـزو بـێ دەسـتەڵاتەکان - مەبەسـتیان پێغەمبـەرﷺو هاوەڵانیـەتی - دەربکـەن، ئـیتر نـاهێڵین موحەممەد وهاوەڵانی لـە مەدینـەدا بمێننـەوە. ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَعْلَمُونَ﴾ هێـزو دەستەڵات‌و باڵا دەستی هەر بۆ خودایـەو بۆ ئەوانەیـە خودا رێـزو شـکۆمەندییان دەداتـێ لـە پێغەمبـەران‌و لـە بەنـدە راستاڵەکانی. بۆ کەسی ترنیـە، وەلێ دووڕووەکان ئـەو واقیعـە نازانن، هێندە نەفام‌و گێلن، هێندە سەر لێ شێواوو کەودەنن، نازانن کە هەموو هێزو دەستەڵات‌و تواناو وزە هی خودایە.

﴿^9^يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلا أَوْلادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ ئەی ئـەو کەسانەی بڕواتـان بـە تـاك‌و تـەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەدﷺ هەیە با مـاڵ وسامان‌و سەروکاری کردنی هەروا منداڵ‌و بەخێوکردنیان ئێوەبێ ئاگا نـەکا لـە زیکـرو یـادی خـوداو لـە ئەنجامـدانی ئەرکـەکانی سەرشانتان بەرامبەر پـەروەدگار. ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ کەسێك بـەهۆی مـاڵ‌و سامان‌و خێـزان‌و منـداڵ‌و بەڕێوەبردنیانەوە لەیادی خودا بێ ئاگابێ‌و فریـا بەندایـەتی کردن نەکەوێ نەیپڕژێ بە باشی خودا پەرستی بکا، ئـەوە لـە خەسـارەتمەندانە، لەوانەیـە رۆژی قیامـەت خۆیـان‌و مـاڵ‌و سـامان‌و منـداڵیان لــە دەسـت داوە، چـونکە شـتی مـاوەو هەمیشەییتان بەفەوتاو فرشتووە.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَـٰسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ السَّمَـٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَلَـٰكِنَّ الْمُنَـٰفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَآ إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَـٰكِنَّ الْمُنَـٰفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَـٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَـٰٓئِكَ هُمُ الْخَـٰسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَـٰكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ أَخَّرْتَنِيٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّـٰلِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

سُورَةُ التَّغَابُنِ

﴿^10^وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ ئـەی خـاوەن بـاوەڕان! بـڕێ لـەو مـاڵ‌و سامانەی پێمان داون لە ڕێگەی خێـرو چاکسازی دا ببەخشن، بەمـەش سوپاسـگوزاری نیعمـەتی خـودا بکـەن‌و رەحـم بـە هـەژاراو بێنـەوایان بکـەن، بەرژەوەنـدی گشتی بەرچاو بگـرن، پـێش ئـەوەی هۆیـەکانی مردنتـان لێ نزیـك بێتـەوەو بکەونـە حاڵەتێکـەوە مـردن دەورتـان بـداو بکەونـە گیانـەڵاوەوە، جا ئەوکاتـە هەریەکـەتان بڵـێ: خودایـە کـەمێك مۆڵـەتم بـدەو مـردنم دوا بخـە بـۆ ماوەیـەکی کورت ، بـەڵکوو بتـوانم مـاڵ‌و سامانم ببەخشم‌و ببمە پیاوی چاك‌و راستاڵ.

﴿^11^وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ هەر کەسێ ئەجەلی هات‌و ئـەو تەمەنـەی خـودا بـۆی دیـاری کردوە تەواو بوو، ئـیتر خـودا تاقـە چرکەیەك تەمەنی درێـژ ناکاتەوە، هیـچ شتێك لـە کردەوەکانی ئێوە لـە خـودا شاراوە

نیە، پاداش وسزاتان دەداتەوە، چاکە بەچاکەو خراپە بە خراپە.

کۆتایی سورەتی المنافقون

سورەتی (التغابن)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ هەرچی وا لە ئاسمانەکانو زەوی دایە بە گیاندارو بێ گیانەوە تەسبیحاتو تەنزیهی خودا دەکا، لە هەموو عەیبو خەوشێك لە گشت کەم وکوڕیو نەنگییەك بە دووری دەگرن، هەموویان بە زمانی حاڵ یان زمانی مەقاڵ بەندایەتی خۆیان بۆ خودا رادەگەیەنن. هەموویان نیشانەی ئەوەن خودا پاك ومونەززەهە لە نوقصانی لە زاتو لە صیفاتیدا. خاوەنیەتیو موڵك وسەڵتەنەت هەر بۆ خودایەو سوپاس وستایش لە سەر نیعمەت هەر شیاوی ئەوە، خودا بەسەر هەموو شتێك دا باڵا دەستو خاوەن توانایە هیچ شتێکی لێ یاخی نابێ.

﴿٢ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە ئێوەی لە نەبوون بەدیهێناوەو بەو شێوە جوانو رێك وپێکە شێوەو روخساری کێشاون. سەرنجام واتان لێ هاتووە برێکتان لە سروشت لای داوەو بەویستی خۆتان کوفرو بێدینیتان هەڵبژاردووە، برێکیشتان لەسەر فیطرەت ماونەوەو ئیمانتان هەڵبژاردوە، بەختەوەری دونیاو قیامەتتان بۆ خۆتان دەستەبەر کردوە، خودا لەرۆژی بەرێ دا زانیویەتی ئێوە لە ژیانتان دا لە کوفرو ئیمان چی هەڵدەبژێرنو سەرەنجامتان بەچی دەگا. بۆ خۆی ئاگاداری کردەوەکانتانەو سزاو پاداشتان دەداتەوە.

﴿٣ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾ ئاسمانەکانو زەوی بەرێكو پێکیو بە حیکمەت ئامێز بەدی هێناون، وای خولقاندون بەرژەوەندی ئادەمیزادیان تێدابێ بۆ دینو دونیا. ئێوەی ئادەمیزادیشی لە جوانترین شێوەو روخساردا وێنە کێشاوە، غەزالی دەفەرموێ:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

(لیس فی الإمکان أحسن مما کان) مومکین نیە جوانتر لەو شێوەی هەیە شێوەیەکی تر بهێنرێتە دی.

﴿٤ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ ئاگادارە بەسەر هەموو ئەو مەخلوقاتانەی لەناو ئاسمانەکانو زەویدایە، لە هیچیان بێ ئاگانییە، حاڵی هەموویان دەزانێ، تەنانەت شاراوەو نهێنیەکانی ئێوەش دەزانێ، ئاگادارە بەسەر ئەوەی ئاشکرای دەکەنو ئەوی دەیشارنەوە، خودا زاناو ئاگادارە بەسەر بیرو باوەڕو خەتەراتی ناو دڵەکان. واتە: زاناو ئاگادارە بە قسەی دڵەکان!

﴿٥ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ئەی موشریکەکانی مەککە! ئایا سەر گورشتەی کافرو بێ باوەڕەکانی رابوردوتان پێ نەگەیوە؟ سەرەنجامی یاخیبوونی قەومی نوحو عادو ثەمودتان بۆ بەیان نەکراوە؟ ئەو عەزابو بەڵایانەی بەسەریان هات بە هۆی سەرپێچیکردنی فەرمانی پێغەمبەرەکانیانەوە بە ئێوە

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

سُورَةُ الطَّلَاقِ

نەگەیشتووە؟ ئەوە بوو: پێغەمبەرەکانیان بانگیان کردن بۆ یەکتاپەرستیو عیبادەتکردن بۆ خوداو وازهێنانیان لە بتپەرستی، بەلام بە گوێیان نەکردنو سەرپێچیان نواند، ئیتر ئاکامی سەرپێچیکردنو یاخیبوونی خۆیان توش هاتەوە، عەزابی ریشە کێشو کۆ کوژ، یەخەی گرتنو لە ناوچون، لە قیامەتیش دا عەزابی دۆزەخ چاوەڕێیانە!!

﴿[٦] ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا وَّاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ ئەو عەزابە سەختو دژوارەیان لە دونیاو قیامەت دا بە هۆی ئەوەوە بوو، پێغەمبەران دەهاتنە سەریان بەبەڵگەی ئاشکراو موعجیزاتی گەورەوە بانگەوازییان دەکردن، هەڕەشەیان لێ دەکردن تەماعیان بەردەنان، کەچی هەموو گەلو نەتەوەکان هەر یەکەیان بە پێغەمبەری خۆی دەگوت: ئەتۆ پێغەمبەرنیت! چۆن دەگونجێ ئادەمیزادێکی وەکوو خۆمان ببێتە پێغەمبەرو رەهنومایيمان بکا؟ کەی شتی وابوەو کەی دەبێ!؟

﴿[٧] زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا﴾ بتپەرستەکان پێیان وایە: زیندو بونەوەو حیسابو لێکۆڵینەوە نایەتە دیو قیامەت رانابێ. ﴿قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست بەو موشریکە سەرڕەقانە بڵێو هەواڵیان بدەرێ: کە بەتەئکید ئێوە زیندو دەکرێنەوە، رۆژی قیامەت لەگۆڕەکانتان رادەبنو دێنە دەرەوەئەمجار بە تەئکید هەواڵتان دەدرێتێ بەکردەوەکانی دونیاتان، هیچ کردەوەیەکتان لە خودا گوم نابێ. کردەوەی بچوکو گەورەتان، کەمو زۆرو ئاشکراو نهێنیتان دەخرێتەوە بەر چاوتانو لێکۆڵینەوەتان لەگەڵ دەکرێو بەگوێرەی کردەوەکانتان سزاو پاداشتان دەدرێتەوە، ئەنجامدانی ئەم کارانە بۆ خودا کارێکی ئاسانو بێ ئەرکەو ج ماندوبونێکی ناوێ. ﴿[٨] فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ دەی کەهەموو شتێك لای خودائاسان بێ، زیندوکردنەوەی مردوان بۆ خودا ج ئەرکو گرانیەکی تێدا نەبێ، هەرچی بیەوێ بیکا بەئاسانی بیکاو کەس نەتوانێ ببێتەلەمپەرو کۆسپو تەگەرە، کەوابێ ئیمان بێنن بە خودای تاكو تەنهاو خاوەنی دەستەڵاتو توانا، بڕوا بە پێغەمبەرەکەی بکەن کەحەزرەتی موحەممەدە، بڕوا بەقورئانەکەی بکەن: هەر کەسێ شوێن ئەو پەیامە بکەوێ لەتاریکی گومڕایی رزگاری دەبێو رێگای بەختەوەری دونیاو قیامەت دەگرێتەبەرو بەمراز گەیشتووە!!

﴿[٩] يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ﴾ ئەی ئادەمیزادینە؛ بیری ئەو رۆژە بکەنەوە: کە خودا هەموو ئەهلی مەحشەر هەر لە سەرەتای دونیاوە تاکۆتایی لە دەشتێکی کاکی بەکاکی دا کۆ دەکاتەوە بۆ حیسابو لێکۆڵینەوە، ئەو رۆژە رۆژێکە خودا هەموو ئادەمیزادێكو کردەوەکانی یەکدیگیر دەکاتەوە، هەموو پێغەمبەرێكو گەلەکەی بەیەك دەگەیەنێتەوە. ﴿وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ کەسێك بەراستی ئیمان بە خودابێنێو بەتاكو تەنهای بناسێ، بڕوا بە پێغەمبەرو پەیامەکەی بکاو شوێنی بکەوێ، بڕوا بە زیندوبوونەوەی قیامەت هەبێو تێشوو بۆ ئەو رۆژە حازربکا، خەریکی کردەوەی چاك بێ، ئەرکی سەرشانی خۆی بەرامبەر بە خودا

بەندەکانی جێبەجێ بکا، خۆی بپارێزێ لە خراپە کاریو تاوان، ئەوە خودا تاوانی لەوەپێشی دەسڕێتەوە دەیخاتە ناو باخو باخاتی بەهەشتی رازاوەوە؛ کە بە ژێر باڵەخانەو درختەکانی‌دا جۆو جۆبار دەکشێنو ئەوەندەی تر جوانیو رازاوەیی بەدیمەنەکە دەبەخشن، ئەو بەهەشتیانە لەناو ئەو باخو باخاتانەدا بۆ هەتاهەتایە دەمێننەوە، لێی وەڕز نابنو لێی دەرناچن. ئەو تاوان سڕینەوەو لێخۆشبونو بەهەشت پێ خەلاتکردنە بەمراز گەیشتنێکی گەورەو مەزنە، هیچ بە مراز گەیشتنێکی تری ناگاتێ چونکە باشترین دەسکەوتی بەدەست هێناوە!!

﴿١٠ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئەوانەی کافرو بێدینو ئینکاری تاکو تەنهایی خودا دەکەن، بڕوایان بە هەبوونی صیفاتی جەلالو جەمالی خودانیە، قورئان بە درۆ دەخەنەوە کەبۆ پێغەمبەرﷺ نێردراوە، کە بڕێك لە ئایەتەکانی ئەو قورئانە باسی زیندو بوونەوەیە، ئەوانە ئەهلی دۆزەخنو بۆ هەتاهەتایە لێی دەرناچن، خراپ شوێنێکە تێی دەچنو تێیدا دەمێنێەوە.

﴿١١ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ هەرچی توشی ئادەمیزاد دەبێ لە خێرو لەشەڕ بەگوێرەی قەزاو قەدەری خودایە، لە رۆژی ئەزەل دا بۆی مەزندە کردون، ﴿وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ کەسێك بڕوای بە تاكو تەنهایی خودا هەبێو بزانێ: هەر بەڵایەك روی تێ دەکا بە قەزاو قەدەری خودایەو صەبری لەسەر بگرێو داوای پاداش لە خودا بکاو گەردنکەچی قەزاو قەدەری خودابێ، ئەوە خودا دڵی نورانی دەکاو لەکاتی بەڵاو ناخۆشییەکە سەبووری دەداو قورسایی موصیبەتەکەی لەسەر شان سوك دەکا. پەروەدگار زانیاری بەرفراوانو بێ سنوورە، هیچی لێ گوم نابێو زانایە بەدڵەکانو دەزانێ چییان تێدا شاراوەتەوە.

﴿١٢ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاغُ الْمُبِينُ﴾ ئەی موسوڵمانانینە بەردەوام بن لەسەر خوداپەرستیو گوێڕایەڵی فەرمانەکانی، پابەندی ئامۆژگاریو فەرمانی پێغەمبەری خودابن، هەرچی پێتان دەفەرموێ: لە خوداوەیەو لە خۆیەوە پێتان ناگەیەنێ. هەرچی خوداو پێغەمبەری خودا جڵەو گیریتان لێ دەکەن توخنی مەکەون، جا ئەگەر پشتان لە گوێڕایەڵی فەرمانی خوداو پێغەمبەر کرد، ئەرکی سەر شانی خۆتان جێبەجێ نەکرد، ئەوە تاوانتان لەسەر خۆتانەو هۆباڵی خۆتان بە ئەستۆی خۆتانە، پێغەمبەرﷺ هیچ خراپیەك روی تێناکا، چونکە ئەرکی ئەو راگەیاندنەو بەس.

﴿١٣ اللَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ پەروەردگار خودایەکی تاكو تەنهایەو فەردو صەمەدە، بە تاكو تەنهای بناسنو بە دڵسۆزی بەندایەتی بکەن، هیچ شتێك مەکەنە هاو شانی، هەموو کارێکتان بە پشتیوانی ئەو ئەنجام بدەن، پشت بەکەسی تر مەبەستن. هەر ئەو هاواری دەکرێتێ، هەر ئەو خاوەنی رەحمەتو بەخششە، هێزو توانای حەقیقی هەر لای خودایە.

﴿١٤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلادِكُمْ عَدُوّاً لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە تاكو تەنهایی خودا هەیەو پێغەمبەرەکەی بە حەق دەناسن: بزانن بڕێ هاوسەرو منداڵتان دوژمنتانن، پەرژەوەندی قیامەتتان لە کیس دەدەن، لە کاری خێرو پەسند دەستتان دەگرن، ناهێڵن ئەرکە ئایینیەکانتان ئەنجام بدەن، کامەرانی قیامەتتان لەکیس دەدەن. وریایان بنو بترسن لەوەی: کەخۆشەویستی ئەوان لە جیهادو خوداپەرستی پشتتان سارد بکەنەوەو نەتوانن وەکوو پێویست ئەرکی سەرشانی خۆتان ئەنجام بدەن. ﴿وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەگەر ئێوە چاو پۆشی لە هەڵەو تاوانی هاوسەرو منداڵەکانتان بکەن، لۆمەو سەرزەنشتیان نەکەن، پەردە بەسەر تاوانەکانیاندا بدەنو چاوەڕوانی بکەن تابەخۆیان دا دەچنەوەو عوزرتان بۆ دێننەوە، ئەوە خودا لێخۆشبوو لێبوردوە، خاوەنی رەحمو بەزەییە بۆ بەندەکانی.

﴿١٥ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ماڵو منداڵتان بەڵاو بە تاقیکردنەوەیە بۆ ئێوە، جاری وا هەیە، دەبنە هۆی ئەوەی لە پێناوبەرژەوەندی ئەوان دا ، توشی حەرام خواردن بن، مافی خودا بە رێكو پێکی ئەنجام نەدەن، توشی تاوانو کاری ناشرین بن، کەسێك بەندایەتی بۆ خودا پێش هەموو شتێك بخاو لە پێناو خۆشەویستی ماڵ ومنداڵ

خودا له خۆی نەڕەنجێنێ. ئەوە پاداشی گەورەو مەزن لای خودایە. دەی كەوابێ وریابن ئەو پاداشە لەكیس خۆتان مەدەن.

﴿١٦ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْراً لِّأَنفُسِكُمْ﴾ ئەیخاوەن باوەڕان لەخودا بترسن، پابەندی فەرمان و جڵەو گیریەكانی بن، بە گوێرەی توانا خودا پەرستی بكەن و ئەركی سەرشانی خۆتان ئەنجام بدەن. ﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ كەسێك خودا لە دەردی چرۆكی و ڕژدی بیپارێزێ، دەست و دڵ فراوان بێ، ماڵ و سامانی خۆی لە پێناو ڕەزامەندی خوداو بەرزی ئاینی پیرۆزی ئیسلام دا ببەخشێ، ئەوانە بەمراز گەیشتوون و ئاواتیان هاتۆتە دی. ﴿١٧ إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ﴾ ئەگەر ئێوە بڕێك لە ماڵ و سامانتان لە بواری خێردا ببەخشن، بە دڵسۆزی و نیازی پاكەوە لە ماڵی خۆتان ببەخشن، مەبەستتان ڕەزامەندی خودا بێ. ئەوە خودا پاداشتی دوچەندانەو چەند چەندانە دەداتەوە،خودا لە پاداشی ماڵبەخشینی كەم دا زۆر دەبەخشێ.جاری وادەبێ دوو چەندانەو دەچەندانەو زیاتر تاحەوتسەد چەندانە پاداش دەداتەوە. بەڵكوو زیاتریش، چاوپۆشی لەتاوانەكانتان دەكا، هەڵەوخراپەكاریتان پەردەپۆش دەكا. خودا هێندە بەرەحمە. كەسێك تاوان دەكا خێرا عەزابی نادا بەڵكوو مۆڵەتی دەدا بۆئەوەی پەشیمان بێتەوەوتۆبە بكا.خودا چاكەی كەس پاشگوێ ناخا، حەلیم و لەسەرەخۆیە. ﴿١٨ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ خودا زانیاری پەنامەكی هەیە، هەرچی نهێنی و ئاشكرا هەیە لای خودا یەكسانە هەموو شتێك وەكوویەك دەزانێ. باڵادەست و خاوەن توانایە هەرچی بیەوێ بیكا دەیكاو هیچی لێ یاخی نابێ. خاوەنی حیكمەت و دانایە، هەمووشتێك لەشوێنی خۆی ئەنجام دەدا. كار دروست و كاربەجێیە.

كۆتایی سورەتی التغابن

سورەتی (الطلاق)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾ وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾

﴿١ يا أيها النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست وهەموو ئەوانەی شوێن پەیامی ئیسلام كەوتوون، هەر كاتێ ویستان ژن تەڵاق بدەن و سور بوون لەسەر ئەو كارە، ئەوە كاتێك تەڵاقیان بدەن: كەبەرەو ڕوی عادەی مانگانەی خۆیان دەچن، واتە: لە كاتێك دا تەڵاقیان بدەن: كە لە پاكی دابن و لەعادەی مانگانەی خۆیان دەرچوبن و لەو پاكییەدا لەگەڵیان جوت نەبووبن.﴿وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ﴾ عیددەی ژنەتەڵاقدراوەكان ڕابگرن ژمارەی ڕۆژو كاتی عیددەكەیان ئاگاداربن، بۆ ئەوەی پێش تەواوبوونی عیددەكەیان شوو نەكەنەوە، خۆئەگەر خواستی هێنانەوە ژێر نیكاحی ژنەكانتان بوو بامافی ڕیجعەتان لەكیس نەچێ. كۆنترۆڵ كردنی عیددە پێویستە، چونكە كۆمەڵێك ئەحكامی شەرعی لەسەر دادەمەزرێن، وەكوو شوكردنەوەی ئافرەتەكە. یان ڕیجعەكردنەوەی لەلایەن مێردەكەیەوە، هەروەها بژێوو شوێنی حەوانەوە بۆ ئافرەتەكەو سەكناتگرتنی ئافرەتەكە لەماوەی عیددەكەیدا لەماڵی خۆیدا. ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ﴾

تەقوای خودای خۆتان بکەن و سەرپێچی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی مەکەن. زیان بەژنە تەڵاقدراوەکانتان مەگەیەنن بەم جۆرە عیدەکەیان لێ درێژ بکەنەوەو شوکردنەومیان دوا بکەوێ. ﴿لا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلا يَخْرُجْنَ﴾ ژنە تەڵاقدراوەکان لە خانووی خۆیان: کەعیدەی تێدا بەسەر دەبەن _ دەرمەکەن هەموو ئافرەتێك: کە تەڵاق دەدرێ مافی بژێوو شوێنی حەوانەوەی لەسەر مێردە تەڵاقدەرەکەیەتی، پیاوەکە بۆی نیە ئافرەتەکە دەربکا تا عیدەی تەواو دەبێ، هەروا بۆ ئافرەتەکەش دروست نیە لەو خانووە بچێتە دەرەوە، ئەگەر ئافرەتی عیدەدار لەماڵەکەی چووە دەرەوە چونە دەرەوەکەی حەرامە. ﴿إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ﴾ واتە: لەو خانوەی خۆیان دەریان مەکەن مەگەر تاوانێکی گەورە ئەنجام بدەن، بەم جۆرە داوێن پیسی بکەن، یان بێ گوێی و داب و نەریتی ئافرەتی عیدەدار بەسەر نەبەن. یان شەڕو هەراو جنێوو فەضیحەت بەدەرو جیران بفرۆشێ. ئەو کاتە پیاوەکە دەتوانێ دەری بکا.﴿وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾ ئەو حوکمانەی بۆتان باسکرا سنورو حوکمی خودان، پێشێلیان مەکەن، کەسێك ئەو سنورانە ببەزێنێ، ئەوە ستەمی لە خودی خۆی کردووە، خۆی خستوەتە بەرەی دژایەتی کردنی خوداو ئیعلانی سەرپێچی فەرمانی خودای کردوە. ﴿لا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْراً﴾ ئەتۆ نازانی ئەی ئەو کەسەی ژن تەڵاق دەدەی _ ئێمە بۆچی فەرمانمان کردوە بەوەی ئافرەتی تەڵاقدراو لە ماڵ و حاڵی خۆیدا بمێنێتەوە تا عیدەی بەسەر دەچێ، چونکە لەوانەیە پیاوەکە ژێوان بێتەوە لە تەڵاقدانەکەو ریجعەی بکاتەوە، وێدەچێ ئەگەر ئافرەتەکە لە ماڵی خۆیدا بمێنێتەوە ئولفەت و خۆشەویستی لە نێوانیان دا پەیدا ببێتەوە، ئەو کاتە رێگا بۆ ریجعە کردنەوە ئاسانترە.

﴿[٢] فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾

هەرکاتێك ماوەی عیدەکە نزیك بە تەواو بون بووەوەو لە ئاخرو ئۆخری دابوو، ئەو کاتە مێردەکە دوو رێگای لەبەردەم دا هەیە، یان بەرێك و پێکی ئافرەتەکە ریجعە بکاتەوەو ژیانی ئاسایی لەگەڵدا دەست پێ بکاتەوە، یان بە گوێرەی شەرع لێی جیابێتەوەو مافی خۆی بداتێ و وازی لێ بێنێ بە شێوەی سروشتی عیدەکەی بەسەر بچێ. واتە: تانەو تەشەری لێ نەدا ، سەر زەنشتی نەکاو مافی پێشێل نەکا. ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾ دوو پیاوی عادڵ بکەنە شایەت چ بۆ حاڵەتی ریجعەکردنەوە، یان بۆ حاڵەتی لێك جیابوونەوە. بۆ ئەوەی بەربەستی کێشەو نیزاعی چاوەڕوان کراو بکەن، ئەگەر لەوە دوا کێشەیەك دروست بوو، شایەتەکان کێشەکە یەکالا بکەنەوە. ئێوەش ئەی شایەتەکان نکوڵی لە شایەتدانەکە مەکەن و بەدڵسۆزی لەبەر خاتری خودا شایەتی خۆتان بدەن . لایەنگری هیچ لایەکیان مەکەن. ﴿ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ﴾ ئەوەی پێتان راگەیەندرا لە بارەی شایەتیگرتن لەسەر ریجعە کردنەوەو لێك جیابونەوە، هەروا شایەتیدانی شایەتەکان لەبەر خاتری خودا، ئەنجامدانی تەڵاق بەشێوەی سوننی و حیساب راگرتنی ماوەی عیدەو دابین کردنی بژێوو شوێنی حەوانەوە بۆ ئافرەتەکە لە ماوەی عیدەکەیدا. ئەوە ئەحکام و ئامۆژگارییەکە رێنومایی کەسێکی پێ دەکرێ: کە ئیمانی بە خوداو رۆژی قیامەت هەبێ و لە خودا بترسێ و پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بێ. ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً. [٣] وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ﴾ کەسێك تەقوای خودای هەبێ و پابەندی فەرمان وجڵەوگیرییەکانی بێ، سنورەکانی نەبەزێنێ، لە هەموو تەنگ و چەڵەمەیەك دا وەهانای دێ و دەرووی رەحمەتی لێ دەکاتەوە. لە رێگای واوە رزق ورۆزی بۆ دەنێرێ: کە هەر بەخەیاڵی دانەهاتبێ و حیسابی بۆ نەکرابێ. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْراً﴾کەسێك بڕوای بە خودابێ و لەهەموو شتێك دا پشت بە خودا ببەستێ و هەموو کاروبارێکی بەو بسپێرێ وهۆکارە رواڵەتیەکانیش بەر چاو بگرێ، واتە: هەوڵ بداو پشتیوانیشی بە خودابێ، خودای بەسەو کاری گرانی بۆ ئاسان دەکا. لە تەنگانەو ناخۆشی رزگاری دەکا. چونکە پەروەدگار توانای رەهای بەسەر هەموو شتێك دا هەیەو هیچی لێ یاخی نابێ،

﴿[٤] وَاللاَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللاَّئِي لَمْ يَحِضْنَ﴾ واتە: عیدەی ئەو ئافرەتانەی: کە لە عادەی مانگانەی خۆیان وەستاونەوەو گەیشتونەتە

تەمەنی پەنجاو پێنج ساڵو بەرەو ژوور، عیدەکەیان سێ مانگە، واتە: لە جیاتی سێ پاکی بۆ ئافرەتی خاوەن عادە، بۆ ئەوان سێ مانگە، ئەگەر کەوتنە گومانەوە ئاخۆ عیدەکەیان چۆن دەبێ. هەروا عیدەی ئافرەتی مێرد منداڵیش: کە لەبەر منداڵی هێشتا نەکەوتبێتە عادەی مانگانەوە هەر سێ مانگە.

﴿وَأُوْلاتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ عیدەی ژنی سکپڕ بە دانانی سکەکەیانە، ئەگەر دوای تەڵاقدانەکە منداڵەکەی لێ بوەوە، یەکسەر عیدەکەی تەواو دەبێ، تەنانەت ئەگەر ماوەکە ساتە وەختێکیش بێ. ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْراً﴾ کەسێك لە خودا بترسێو پابەندی فەرمانو جڵەو گیرییەکانی بێ، خودا لەدونیاو لە قیامەت دا کاری بۆ ئاسان دەکاو لەهەموو تەنگانەو ناخۆشییەك دا بەهانایەوەدێو کۆسپو تەگەرەی بۆ تەخت دەکا.

﴿[5] ذَلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْراً﴾ هەموو ئەو حوکمانەی بۆمان باسکردن دەربارەی تەڵاق وعیدەو شوێنی حەوانەوەی ئافرەتی تەڵاقدراو، فەرمانی خودانو ئاڕاستەی بەندەکانی کردونو لە قورئاندا نازڵی کردون، کەسێك لە خودا بترسێو ئەرکەکانی سەر شانی جێبەجێ بکاو خۆ بپارێزێ لەتاوان، خودا گوناهەکانی لە نامەی ئەعماڵدا دەسڕێتەوەو چاو پۆشی لێ دەکا. ﴿[6] أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ﴾ ئەو ژنە تەڵاقدراوانە دابنێن لە خانوو ماڵێك دا: کە هاوشانی خۆتان بێ ، واتە: شوێنی حەوانەوەو ماڵو حاڵێکی وایان بۆ دابین بکەن: کە لەگەڵ حاڵو وەزعی ئێوەدا بگونجێو لە تواناتاندا هەبێ، تەنانەت ئەگەر لە بەشێکی خانووی خۆشتاندا دایان بنێن، زیانیان پێ مەگەیەنن بە گوێرەی توانا بژێوو شوێنی حەوانەوەیان بۆ دابین بکەن. وایان لێ مەکەن ناچاری ئەوەببن ئەو مەسکەنە جێبێڵن ، یان واز لەبژێوەکەیان بێنن، بەڵکوو بە شێوەیەکی ڕێكو پێكو بەدڵفراوانییەوە ئەو پێویستاتانەیان بۆ دابین بکەن. بابە ئاسایی عیدەی خۆیان بەسەر بەرن. ﴿وَإِنْ كُنَّ أُولاتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ ئەگەر ئافرەتە تەڵاقدراوەکە سکی هەبوو پێویستە پیاوەکە بژێوی بۆ دابین بکا تا سکەکەی دادەنێ.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

ئەگەر ژنە تەڵاقدراوەکان دوای دەست لێك بەردان منداڵەکانیان بۆ بەخێودەکردنو شیریان پێ دەدان ئەوە کرێی دایەنیو شیر پێدانەکەیان بدەنێ بە گوێرەی (أجر المثل) ئەگەر ڕازی بن، لە نێوان خۆتاندا ئەی دایك وباوکی منداڵ موشاوەرە بکەنو دەربارەی منداڵەکە ڕێك بکەون، هەرچەندە خۆیان دەستیان لێك بەردابێ، بەشێوەی تەڵاق لێك جیابوبنەوە، بەڵام دەبێ بەرژەوەندی منداڵەکەیان بەرچاو بگرنو بەشێوەیەکی گونجاو منداڵەکەیان پەروەردە بکەن، دایکەکە لێ ببڕێ بۆ بەخێوکردنیو باوکەکەش بژێوو کرێی دایەنی بۆ دابین بکا. ﴿وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى﴾ ئەگەر ئەو کرێیەی دایکە تەڵاقدراوە کە داوای دەکرد زۆربوو، باوکەکە نەیدەتوانی دابینی بکا، دایکەکە لەو کرێیە نەدەهاتە خوارو باوکەش بۆی هەڵنەدەسوڕا، ئەوە با باوکەکە دایەنێکی تری بۆ بگرێو ئەو بۆی بەخێو بکا.

﴿[7] لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ﴾ با باوك یان سەرپەرشتیاری منداڵەکە بە گوێرەی

دەوڵەمەندی خۆی، کرێی شیرپێدانو بەخێوکردن خەرج بکا بۆ دایەنەکە، کەسێکیش هەژارو دەست کورت بوو نەیدەتوانی کرێی ئاسایی بۆ دایکەکە دابین بکا، با چەند دەتوانێ بدا ئەوەندە بدا، بە گوێرەی دارایی خۆی خەرجی بۆ بکا. ﴿لا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلاَّ مَا آتَاهَا﴾ پەروەدگار ئەرک ناخاتە سەر هیچ ئادەمیزادێك مەگەر بە ئەندازەی ئەو ماڵو داراییەی پێی دراوە. هەرگیز هەژارو نەدارا داوای ئەوەی لێ ناکرێ وەکوو سامانداری خەرجی بۆ دایەنەکە دابین بکا. ﴿سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْراً﴾ پەروەدگار وا دەکا دوای دەستکورتیو هەژاری دەوڵەمەندو سامانداریتان بکا، ئەمە وادەی خودایەو وادەی خوداش حەقەو دێتەجێ. هیچ کەس تاسەر لەبەرگێك دا نابێ. خودا بەویستی خۆی رزقو رۆزی دەدا بەکەسانێك بیەوێ بیانداتێ!

﴿٨ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَاباً شَدِيداً وَعَذَّبْنَاهَا عَذَاباً نُكْراً﴾ زۆر لە دانیشتوانی شارو شارۆچکەکان سەرپێچی فەرمانی خودایان کردو پێغەمبەرانی خودایان بە درۆ خستونەوە، پشتیان لە فەرمانی خودا هەڵکردوە، شوێن پێغەمبەرانی نەکەوتوون، ئیتر لە پاساوی کردەوەکانیان دا حیسابمان لەگەڵ کردن دانیشتوانەکانمان بە عەزابی بە شیدەت سزادا،

﴿٩ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْراً﴾ چەشتیان تۆڵەی تاوانی خۆیان، سزای کوفرو بێدینی خۆیان بەخەی گرتنو رزگاریان نەبوو، سەرەنجامیان خەسارەتمەندیو هیلاکەتو چەرمەسەرییە لەدونیادا، لە قیامەتیش دا عەزابی دۆزەخ، ئیتر خۆیان لەکیس چوو ماڵو منداڵیان فەوتا، لە هەموو لایەکەوە تێداچون.

﴿١٠ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً﴾ پەروەدگار سزاری توندی کوشندەی بۆ ئامادەکردون، کە بریتییە لە عەزابی دۆزەخ. ئەمەش لە تۆڵەی کوفرو سەر رەقیو یاخی بوونیان. ئەمجار موسوڵمانان هەڵدەنێ بۆ ئەوەی پەند لەو هەرەشانە وەربگرن، دەفەرموێ: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الأَلْبَابِ﴾ ئەی خاوەن عەقڵو هۆشەکان؛ بترسن لە عەزابی خودا، پەند لەگەڵو نەتەوە پێشینەکان وەربگرن ، وامەکەن بەدەردی ئەوان بچن. ئەوەی بەسەر ئەوان هات بەسەر ئێوەش بێ.

﴿الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً. ١١ رَسُولاً يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ واتە: تەقوای خودا بکەن ئەی خاوەن عەقڵەکانی گەلی ئیسلام؛ ئەوانەی بڕوایان بە تاك وتەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی هەیە، گەردنکەچی فەرمانی خودا بوونو شوێن پەیامی پێغەمبەرەکەی (حەزرەتی موحەممەد) کەوتوون، بێگومان خودا شەریعەتو یاسایەکی هەمیشەیی بۆ نازڵ کردون؛ کە بریتییە لەقورئان، پێغەمبەرێکی بەرێزی بەو قورئانەوە بۆ ناردون، ئەو پێغەمبەرە بە راستگۆییو دڵسۆزی پەیامی خوداتان پێ رادەگەیەنێ، نامەی خوداتان بەسەردا دەخوێنێتەوە: کە ئایەتەکانی ئاشکراو رونن، بەرنامەی ژیانن، کەتەلۆکی بونەوەرن، هەرچی ئادەمیزاد پێویستیانە بۆ بەرێوەچونی ژیانیان تێیدا رون کراوەتەوە، بۆ ئەوەی خودا بەهۆی ئەو قورئانەو پێغەمبەرەوە ئادەمیزادەکان لە تاریکی گومرایی رزگار بکا، بۆ روناکی ئیمان. ئەو ئادەمیزادانەی باوەڕیان بە خوداو بە پێغەمبەری خوداﷺ هەیە. ﴿وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحاً يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقاً﴾ کەسێك ئیمانی بە تاكو تەنهایی خودا هەبێو کردەوەی باش بکا، واتە بەدڵ ئیمانی تەواوی هەبێو بە زوبان ئەو ئیمانە دەربڕێو راستی ئیمانەکەی لە کردەوەکانیدا رەنگ بداتەوە، ئەوە خودا دەیخاتە ناو باخو باخاتی بەهەشتەوە، کە بە ژێر باڵەخانەو درەختەکانیدا جۆگاو جۆبار دەکشێنو هێندەی تر جوانی بە دیمەنەکە دەبەخشن. بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، لێی وەرزنابنو لێی دەرناچن، خودا رزق ورۆزی بۆ خوداپەرستان لە بەهەشتدا زۆرو زەبەند کردوە، هەرگیز نابڕێتەوەو تێك ناچێو کەم ناکا.

﴿١٢ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ﴾ پەروەدگار خودایەکی وەهایە لە نەبوەوە حەوت ئاسمانی بە دیهێناون، لە زەویش حەوتی بەدیهێناوە وەکوو حەوت ئاسمانەکان فەرمانو قەزاو قەدەری خودا، نیگاو سروشتی بۆ پێغەمبەرانی لە ئاسمانەکانەوە بۆ سەر زەوی دادەبەزێنێ. ﴿لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ

﴿أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْماً﴾ پەروەدگار ئاسمانەکانو زەوی دروستکردونو فەرمانو قەزاو قەدەری خۆی تێیان دا ئەنجام دەدا، بۆ ئەوەی ئێوە بزانن. کە خودا خاوەنی دەسەڵاتی رەهایەو بەزانیاری خۆی هەموو شتێکی داپۆشیوەو هیچ شتێك لە ژێر کۆنترۆڵی زانیاری خودا دەرناچێ. کە وابێ نەبە ئاشکراو نە بەنهێنی نافەرمانی خودا مەکەن، خۆتان لە تۆڵەو سزای بپارێزن چونکە خودا زانایە بە کردەوەکانتانو سزاو پاداشتان بە گوێرەیان دەداتەوە.

کۆتایی سورەتی الطلاق

سورەتی (التحريم)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاةَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ئەی پێغەمبەری خۆشەویست، ئەوە بۆچی شتێك لە خۆت یاساغ دەکەی: کە خودا بۆی حەڵاڵ کردوی، دەتەوێ بەو حەڵاڵ لە خۆ یاساغکردنە خێزانەکانت رازی بکەی، پەروەدگار لێخۆشبوو لێبوردوە لەسەر ئەوشتەی حەڵاڵەو لەخۆت یاساغکردوەو هەروا لەو شتانەی (خلاف الأولى)ن وبۆ کەسانی دیکە حەڵاڵن بۆ تۆ بە تاوان دەژمێردرێ. خاوەن رەحمو بەزەییە سزات نادا.

﴿[2] قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ خودا کردنەوەی گرێی سوێندەکانی ئێوەی بڕیار داوە، بەوە کەفارەتی سوێندەکانتان بدەن: کە بریتیە لە خواردەمەنی دەهەژار لەخواردەمەنی مام ناوەندی خۆتان یان پۆشاکیان، یان ئازاد کردنی کۆیلەیەك، ئەگەر نەبوو سێ رۆژ بەرۆژوبێ. پەروەدگار خوداو مەولامانە، ئەو زانایە بە هەموو شتێكو هەمووکارێکی بەجێیە کاردروستو خاوەن حیکمەتە.

﴿[3] وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثاً فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ﴾ بیر لەوە بکەوە: کاتێ پێغەمبەرﷺ بە سرتە و نهێنی بڕیارێکی خۆی بۆ حەفصە باس کرد: کە بریتی بوو لە یاساغکردنی هەنگوین یان (ماریة قبطية) لە خۆی، بەڵام ئەمە بۆ عائیشەو غەیری ئەو

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَٰجِكَ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَٰنِكُمْ وَٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٣﴾ إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَعْتَذِرُوا۟ ٱلْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

باس مەکە جا: کە حەفصە ئەم نهێنییەی تێ نەوەستاو بەهی تری گوت. خودا پێغەمبەری لەوە ئاگادار کرد: کە حەفصە پارێزگاری نهێنیەکەی نەکردوە، هەندێکی لەو نیگایە بۆ حەفصە باسکردو هەندێکی پاشتگوێ خست. ﴿فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ﴾ کاتێك پێغەمبەر بە حەفصەی وت: کەتۆ ئەم قسەیەت بۆ عائیشە گێڕاوەتەوە، ئیتر حەفصە بە پێغەمبەری گوت: کێ ئەم باسەی بۆ گێڕاویتەوە؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: خودای زاناو ئاگادار ئەوەی پێ راگەیاندم، خودا ئاگاداری هەموو نهێنییەکەو هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دا هەیە لە خودا شاراوە نیە. ئاگای لە هەموو بونەوەرە، لە هەر کونو قوژبنێکی دا سرتەیەك بکرێ خودا ئاگای لێیەتی .. ئەمجار پەروەدگار حەفصەو عائیشە هەڵدەنێ بۆ تۆبەکردنو پەشیمانبونەوە لەو هەڵوێستەیان دەفەرموێ: ﴿[4] إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ ئەگەر تۆبە بکەنو بگەڕێنەوە بۆلای خوداو لەو هەڵوێستەتان پەشیمان ببنەوە، تۆبەتان لێ

وەربگیرێ ئەوە بۆ ئێوە باشە، بێگومان دڵتان لەحەق لایدابوو، ئەوەی پێویست بوو ئەنجامتان نەدابوو؛ کە بریتی بوو لە رێزگرتن لە پێغەمبەرو پاراستنی نهێنی. ﴿وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾ ئەگەر هەر یارمەتی یەکتری بدەن‌و لەسەر حاڵی پێشووتان بەردەوام بن، ئەوە پێغەمبەر باکی لێتان نیە ، چونکە دڵنیابن خودا سەرپەرشتیارو پشتگیرییەتی‌و کۆمەکی پێ دەکا، هەروا جوبرائیل‌و موسوڵمانە صاڵح‌و راستاڵەکان‌و فریشتەکانیش یارمەتیدەرو پارێزەرنی. هەموویان پشتگیری لێ دەکەن، ئیتر چ باکی لەئێوە نیە.

﴿٥عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَاراً﴾ پەروەدگار دەسەڵات‌و توانای رەهای هەیە، ئەگەر پێغەمبەرﷺ ئێوە تەڵاق بدا، خودا دەتوانێ خێزانی باشتر لە ئێوەی بۆ فەراهەم بێنێ، هاوسەری وەها پابەندبن بە ئەرکە ئایینی‌یەکان‌و بیروباوەڕ پتەوو یەکتاپەرست‌و خاوەن بڕوا، بە خوداو بە فریشتەو بەنامەو بە پێغەمبەرانی، گوێڕایەڵ بۆ فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا، تۆبەکارو پەشیمانبونەوە لەتاوان. بەر دەوام لەسەر خودا پەرستی‌و ملکەچ بۆ قەزاو قەدەری خودا، رۆژووەوان‌و رەوشت جوان‌و هەندێکیان بێوەژن‌و هەندێکیان کچ!

﴿٦يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە، بڕواتان بە تاك وتەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرایەتی موحەممەدﷺ هەیە؛ خۆتان رێك وپێك بکەن، بە تاعەت‌و خوداپەرستی‌و بەندایەتیکردنی دڵسۆزانە خۆتان‌و خێزان‌و منداڵتان بپارێزن لە ئاگرێك سوتەمەنیەکەی ئادەمیزادو بەردە، بتپەرستەکان‌و بتەکانیان. ﴿عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ بەسەر ئاگری دۆزەخەوە هەن چەند فریشتەیەکی دڵرەق، بەزەییان بەکەس دانایە، سەر پەرشتی دۆزەخ‌و سزادانی تاوانباران دەکەن، دیمەنیان ترسناك‌و پێکهاتەیان سەر سوڕهێنەرە، خودا خوڵقاندوونی بۆ سزادانی تاوانباران، ژمارەیان نۆزدە فریشتەیە.

﴿٧يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ رۆژی قیامەت: کەتاوانباران دەخرێنە ناو دۆزەخەوە پێیان دەگوترێ: ئەی ئەوانەی لە دونیادا بڕواتان بە خوداو بە پێغەمبەری خودا نەبوو، ئێوە پێتان وانەبوو زیندو بوونەوە هەیەو قیامەت را دەبێ، ئەمڕۆ پاساو مەهێننەوە، مل لە عوزرو بیانوو هێنانەوە مەنێن، چونکە عوزرتان لێ وەرناگیرێ، هەرچی بڵێن بێهودەیە. تۆزقاڵێك ستەمتان لێ ناکرێ، بەگوێرەی کردەوەکانتان سزاتان دەدرێ‌و چیتان چاندوە ئەوە دەدورنەوە..

﴿٨يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان بە تاك‌و تەنهایی خودا هێناوەو پێغەمبەرەکەی بەراست دەزانن‌و شوێنی کەوتوون، بگەڕێنەوە بۆلای خوداو تۆبەی نەصوح بکەن‌و واز لەتاوان بهێنن، بڕیار بدەن: کە جارێکی تر ناگەڕێنەوە سەر تاوان، بەدڵ پەشیمان ببنەوەو بەزمان تۆبەو ئیستیغفار بکەن‌و بەکردەوە واز لە ئەنجامدانی تاوان بێنن. بەڵکوو خودا تاوانی رابردوتان بسڕێتەوە. بەرەحم‌و بەزەیی خۆی لێتان خۆش ببێ. رۆژی‌قیامەت بتانخاتە ناو بەهەشتی رازاوەو پان‌و بەرینەوە:کە بەژێر کۆشك ودرەختی باخەکانی‌دا جۆگاو جۆبار دەکشێن‌و هێندەی تر جوانی‌و رازاوەیی بەشوێنی حەوانەوەتان دەبەخشێ. ئەم فەضل و بەخششە گەورەیە لەرۆژێك دایە: کە خودا عەزابی پێغەمبەرو موسوڵمانان نادا، زەلیل‌و ریسوایان ناکا. بەڵکوو رێزیان لێ دەگرێ، فەضل‌و رەحمەتی خۆی دەڕژێنێ بەسەریان دا. ﴿نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ نوورو روناکی موسوڵمانان لەورۆژەدا رێگایان بۆ روناك دەکاتەوە، لەپێشیانەوە لەلای راستیانەوە رەهنومایان دەکا. موسوڵمانان لەوکاتەدا: کەخودا نووری دووڕووەکان دەکوژێنێتەوە، لەخوا دەپاڕێنەوەو دەڵێن: خودایەانووری ئێمە مەکوژێنەوە، مەمانخەرە تاریکی‌یەوە، ئەونورو روناکییەمان بۆ بێڵەوە تالە پردی سیراط دەپەڕینەوە، تاوانمان داپۆشەوله هەڵەو خراپەکاریمان خۆش ببە.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَـٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ جَـٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱمْرَأَتَ نُوحٍ وَٱمْرَأَتَ لُوطٍ ۖ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَـٰلِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ٱدْخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ٱبْنِ لِى عِندَكَ بَيْتًا فِى ٱلْجَنَّةِ وَنَجِّنِى مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ٱبْنَتَ عِمْرَٰنَ ٱلَّتِىٓ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَـٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتْ مِنَ ٱلْقَـٰنِتِينَ ﴿١٢﴾

﴿[٩] يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدْ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئەی پێغەمبەر! بە شمشێر لەگەڵ کافرو بێ بڕوایان بجەنگە. لەگەڵ دووڕووەکانیش دا بە بەڵگەو بورهانی ئاشکرا بکەوەرە موناقەشەو دەمە دەمێوە، تەنگیان پێ هەڵچنەو وایان لێ بکە ناچاربن مل بدەن بۆ بانگەوازییەکەت، بە توندو تیژی لەگەڵیان بجوڵێوە، نەرم‌و نیانیان لەگەڵ دا مەنوێنە، بۆیە پێغەمبەرﷺ بە شمشێر دژی کافرەکان جەنگاو زەبری گورچکبڕی لێدان، لەگەڵ مونافیقەکانیش دا ئەوپەڕی سیاسەت‌و موناقەشەی لەگەڵ دا کردن، وا ریکەوتووە بۆ زێدە ریسواکردن‌و فشار خستنە سەریان لە مزگەوت دەری کردون یەکە یەکە ناوی هێناون وپێی فەرموون: بڕۆنەدەرەوە. ئەمە سزای دونیایانە، لە قیامەتیش دا شوێنی حەوانەوەیان ناو ئاگری دۆزەخە، بەڕاستی دۆزەخ خراپ شوێنێکە کە تێیدا دەحەوێنەوە.

﴿[١٠] ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَةَ نُوحٍ وَامْرَأَةَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنْ اللَّهِ شَيْئاً وَقِيلَ ادْخُلا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ﴾ پەروەدگار نمونەیەکی هێناوەتەوە بۆ ئەوانەی کافرن، کە بریتیە لە هاوسەری نوح‌و هاوسەری لوط، ئەم دوو ئافرەتە کافرو بێ بڕوا بوون، لە ژێر نیکاحی دوو بەندەی راستاڵی ئێمە دابوون، هاوسەرو خێزانیان بوون، شەوو رۆژ پەیوەندی هاوسەرییان بە یەکەوە هەبوو، کەچی ئەم دوو ژنە خیانەتیان لە مێردەکانیان کرد، بەمجۆرە لایەنگری کافرەکانیان دەکرد، نهێنییەکانی حەزرەتی نوح‌و حەزرەتی (لوط)یان بۆ کافرەکان ئاشکرا دەکرد، لەگەڵ هاوسەرەکانیان دا بە شێوەی دوو روویی دەجوڵانەوە، بڕوایان بە پەیامەکەیان نەکرد، لە پاشان خودا قاری لێ گرتن‌و حەزرەتی نووح‌و حەزرەتی لوط هیچ سودێکیان بۆیان نەبوو، نەیانتوانی عەزابی خودایان لێ دوور بخەنەوە، نەخەیر ئەوان هاوسەری بونیان بۆ پێغەمبەری خودا دادی نەدان‌و چ کەڵکیان بۆیان نەبوو، بەهەر دوو ئافرەتەکان گوترا (واتە: پێیان دەگوترێ) لە کاتی توڕدانیان بۆ ناو دۆزەخ، دەبڕۆنە ناو ئاگری دۆزەخەوە لەگەڵ ئەوانەدا کە بڕیار دراوە بڕۆنە ناوی. ئێوە لە پێڕی کافرو بێ بڕوایان بوون‌و ئەو ئاگرە سزای کافرو تاوانبارانە.

﴿[١١] وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنْ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ پەروەدگار نمونەیەکی تر بەپەندو مەثەل دەهێنێتەوە بۆ موسوڵمانان، ئەویش بریتیە لەحاڵ‌و هەڵس‌و کەوتی خێزانی فیرعەون ؛ ئاسییەی کچی موزاحیم، ئیمانی بە حەزرەتی موسا هێنا ئەوەبوو: لە خودا پاڕایەوە وتی: خودایە؛ لە بەهەشت دا کۆشکێکم بۆ دروست بکەو لە فیرعەون‌و کردەوەکانی رزگارم بکە، لە گەل‌و نەتەوەی ستەمکارو بێ بڕوا پارێزگاریم بکە کارم تێ نەکەن.

﴿[١٢] وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنْ الْقَانِتِينَ﴾ پەروەدگار نمونەیەکی تر بۆ موسوڵمانان دێنێتەوە، ئەویش بریتیە لە مەریەمی کچی عیمران (دایکی عیسا) پەروەردگار رێزی دونیاو قیامەتی پێ بەخشی، لەسەردەمی خۆیدا رێزی لەهەموو ئافرەتانی جیهان زیاتر بوو، گەورەو سەروەری

ئافرەتـــانی رۆژگـــاری خـــۆی بـــووە، هەرچـــەندە لـــەناو کۆمەڵگایـــەکی کـــافرو ســـەر ڕەق دا بـــوو، داوێنـــی خـــۆی پاراست،نموونەی داوێنپاکیو ئافرەتی سالار بوو، پەروەردگار فەرمانی بە جوبرەئیل کرد فوی پێدا بکا، کە(روح الأمين) فوی پیا کرد سکی بوو بە عیسا. واتە بەفەرمانی خودا حـەزرەتی عیسا لەناوسکی مەریـەم دا خولقا. مەریـەم تەصدیقی شەریعەتی خودای کرد باوەڕی بەو چەند وشەیە کرد کەلەلایەن جوبرەئیلەوە بیستی، هەروەها بڕوای بەو پەڕاوانەش کرد، کە نازڵ کران بۆسەر حەزرەتی ئیدریس ئەو نامە ئاسمانیانەش، کە خودا نازڵی کردون بۆسەر پێغەمبەران. ئەم ئافرەتە لە خانەوادەیەکی خودا پەرستو تاعەتکار بوو.

کۆتایی جزمی بیستو هەشتەم

سورەتی (الملك)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1] تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ پاكو مونەززەهە لەهەموو عەیبو خەوشێك ئەو خودایەی موڵكو سەڵتەنەتی هەموو بوونەوەری بەدەستە، بەویستی خۆی بوونەوەر هەڵدەسوڕێنێ، ئاڵ و گۆڕی تێدا دەکا. دەسەڵات و توانای ڕەهای هەیە، هیچی لێ یاخی نابێ.

﴿[2] الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾ خودایەکی وەهایە مردن و ژیانی بەدیهێناوە، لەئەزەل دا نەخشەی کێشاون و مەزەندەی گرتوون. مردن: مردنی پێش ژیانی دونیاو مردنی دوازیانیش دەگرێتەوە. ژیانیش شامیلە بۆ ژیانی دونیاو ژیانی قیامەتیش، هەردوو جۆرە مردنەکە و هەردوك جۆرە ژیانەکە دروستکراوی خودان، خۆی لەئەزەل دا ماوەی مردن و ژیانی هەموو زیندەوەرێکی دەست نیشان کردوە، خودایەکی وەهایە ئادەمیزادی دروستکردوە عەقڵ و هۆشی پێ بەخشیوە، بۆ ئەوەی مانای ئەرك و پێداویستی سەرشانیان بزانن و ئەنجامی بدەن، بۆ ئەوەی دەربکەوێ کێتان کردەوەی جوان و پەسەند ئەنجام دەداو پاداشتی لەسەر وەربگرنەوە، بۆ ئەوەی ئەوەی لەزانیاریی خودا دا چەسپاوە لەئەزەل دا بێتە وجود، بیانناسێنێ: کێیان طاعەتی زیاترەو دڵسۆزترە بۆ خوداو کردەوەی باشترە. خودا باڵا دەستو خاوەن دەسەڵاتە هیچی لێ یاخی نابێ و هەرچی بیەوێ ببێ دەبێ. لێخۆشبوونی زۆرەو تاوانپۆشە.

﴿[3] الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ﴾ پەروەردگار خودایەکی وەهایە حەوت تەبەقەی ئاسمانەکانی بەدیهێناون، چین لەسەر چین، هەموو ئاسمانێك لە ئاسمانێکی تر جودایە، بۆشاییەکی زۆریان لەنێوان دایە، هەر خودا دەزانێ نێوانیان چەندەو چۆنە.

﴿[4] ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئاً وَهُوَ حَسِيرٌ﴾ پاشان سەرنج بدەرەوە، هەمیسان ورد بەرەوە، جار لەدوای جار سەرنجدانەکەت دووبارەو سێ بارە بکەرەوە، چاوت دەگەڕێتەوە بۆ لات بەماندوویی و سەرشۆڕی، هیچی لەو شتانە دەست ناکەوێ کە بۆی گەڕاوە، هیچ عەیب و کەم و کورییەك لەدیمەنی ئاسمان نابینێ، هەر ماندوبوون و پەککەوتەیی بۆ دەمێنیتەوە.

﴿[5] وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُوماً لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ﴾ بێگومان ئێمە ئاسمانی دونیامان بە ئەستێرە رازاندۆتەوە، ئاسمانی نزیك لەئێوەمان بەئەستێرەی جۆراو. جۆر ئارایشت داوە.

﴿[6] وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ئامادەمان کردوە بۆ هەموو ئەوانەی ئینکاری هەبوون و تاك و تەنهایی خودا دەکەن، پێغەمبەرانی بەدرۆدەخەنەوە لە ئادەمیزادو جندۆکە عەزابی دۆزەخ، بەڕاستی خراپ شوێنێکە بۆی دەچن. و تێیدا دەحەوێنەوە.

﴿[7] إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً وَهِيَ تَفُورُ﴾ هەرکاتێ بێ باوەڕان توردەدرێنە ناو دۆزەخەوە دۆزەخ دەنگێکی ناخۆشی لێ دەبیسترێ دەڵێی لوشکە لوشك و پرمەو سەرەتای زەڕینی گوێدرێژە، کە ئاڵف و ئالیکیان لێ نزیك دەکەنەوە، چەند ئەو وڵاخانە لەکاتی. برسییەتیدا تامەزرۆی ئاڵف و ئالیکن،

دۆزەخیش ئەوەندە. بۆ تاوانباران ئامەزرۆیە؛ یان دەنگێکی ناخۆشی رفاوی لێ دێو. لەرقان. دا. خۆی دەخواتەوەو لرفەی دێ، هەمیشە وەکوو مەنجەڵ. دەکوڵێ. !! دۆزەخ هێندە رق و کینەی بۆ ئەو کافرانە لەناخ دا کەڵەکە بووە ﴿٨تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ﴾ نزیکە دۆزەخ لەرق و کینەو داخ لەدڵی خۆی لەکافرەکان لێك بێتەوە و شەق و پەق بێ. ﴿كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ؟﴾ هەرکاتێك کۆمەڵێك لەکافرەکان توڕبدرێنە دۆزەخەوە کاربەدەستان و زەبانییەکانی دۆزەخ پرسیاری گاڵتە ئامێزو سەرزەنشت شێوازیان لێ دەکەن‌و پێیان دەڵێن: ئەرێ لەژیانی دونیاتان دا پێغەمبەر نەهاتە سەرتان و لەم رۆژە نەیترساندن؟ پێی نەگوتن زیندوبوونەوە هەیە و سزاو پاداشی کردەوەکانتان. وەردەگرنەوە؟ کافرەکان وەڵام دەدەنەوەو راستی. دەدرکێنن..

﴿٩قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ﴾ دەڵێن: بێگومان پێغەمبەری خودا هاتە ناومان. و ئامۆژگاری کردین و لەعەزابی ئەم رۆژەی ترساندین، ئێمە بڕوامان پێ نەکرد، و بەدرۆمان خستەوە، وتمان: خودا هیچ پەیامی نازڵ نەکردوەو هیچ ئادەمیزادێکی نەکردۆتە پێغەمبەرو فروستادەی خۆی، تۆ کەلافی پێغەمبەرێتی لێ دەدەی درۆدەکەی‌و هیچ نیگاو سروشێکت لەبارەی غەیب‌و رابوونی قیامەت و زیندوبوونەوەی دوارۆژو شەریعەت‌و یاسای ئاسمانیت بۆ نەهاتووە، ئێوە ئەی کۆمەڵی پێغەمبەران ئێوە. لەم. دەعوایەتاندا: کە دەڵێن: ئێمە رەوانەکراوی پەروەردگارین،. بەهەڵە. چون و لەحەق و راستی لاتان داوە، گومڕاو سەرلێ شێواون. . . .

﴿١٠وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ دەڵێن: ئێمە سەرزەنشی خۆمان دەکەین و پەشیمانین لە هەڵوێست و کردەوەمان، ئەگەر ئێمە ئامۆژگاری پێغەمبەرانمان ببیستایەو گوێڕایەڵی فەرمان و جڵەوگیرییەکانیان بوینایە، عەقڵ و هۆشمان ببوایە ئامادەباشی هیدایەت وەرگرتنمان تێدا بوایە، لەئەهلی دۆزەخ نەدەبووین، لەدونیا کافر نەدەبووین و بەگومڕایی ژیانمان بەسەر نەدەبردو ئێستاش نەدەبووینە سوتەمەنی دۆزەخ و ئەم جەحەندەمە نەدەبووە شوێن و جێگامان.

سُورَةُ المُلْكِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَٰرَكَ ٱلَّذِي بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾ ٱلَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَجَعَلْنَٰهَا رُجُومًا لِّلشَّيَٰطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ ٱلسَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَآ أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ ٱلْغَيْظِ كُلَّمَآ أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيٓ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَٱعْتَرَفُوا بِذَنۢبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

﴿١١فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ دان دەنێن بەتاوانەکانیان داو خۆیان بەشیاوی ئەوە دەزانن عەزابی دۆزەخ بچێژن، دەسا دووری لە خودا، لەرەحمەتی خودا بۆ ئەوانە بێ: کە ئەهلی دۆزەخن.. ئای هاوار بۆ کەسانێ خودا دوعای شەڕیان لێ بکا.

﴿١٢إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ بێگومان ئەوانەی لەسزای خودای خۆیان دەترسن و نەشیان دیوە، بڕوایان بەتاك و تەنهایی خودا هێناوەو بەندایەتی دەکەن لەترسی عەزابی، بەنهێنی‌و بەئاشکرا ترسی خودایان لەدڵ دایە، ریبابازیی ناکەن، کەسیش ئاگای لێ نەبێ، لەترسی خودا تاوان ئەنجام نادەن، کەتاعەت دەکەن بۆ. خودای. دەکەن. کە تاوان ناکەن لەترسی خودایە. ئەوانە لێخۆشبوونی. خودایان. هەیەو تاوانیان چاوپۆشی لێ دەکرێ، پاداشی باشی بەهەشتیان. دەدرێتێ. ﴿١٣وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ ئەی بەندەکانم یەکسانە ئێوە قسەکانتان بەنهێنی بکەن یان بەئاشکرا، خودا ئاگادارەو

دەزانێ چی دەڵێن و نیازو مەبەستتان چییە، نەك هەر ئەوە بەڵكوو خودا ئاگای لەخەتەراتی دڵەو هیچی لێ گوم نابێ.

﴿١٤ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ مەگەر خوا نازانێ كێی دروست كردووەو چۆنی دروستكردووە، لەكاتێكدا زۆر وردبینو بەئاگایە؟ كەوابوو لەخوا بترسن، پیلان بۆ موسوڵمانان مەگێڕن نە بەنهێنیی، نە بەئاشكرا.

﴿١٥ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ بێگومان خودا ئەو خودایەیە: كە زەوی بۆ رامكردونو بەئاسانی دەتوانن لەسەری هەڵبكەن و گونجاوبێ بۆ تێدا ژیان، كێوی تێدا چەقاندون بۆ ئەوەی لەنگەر بگرێ، سەرچاوەو كانیاوی تێدا هەڵقوڵاندون، رێگاوبانی تێدا كردونەوەو ئامادەی كردوە بۆ سود لێ وەرگرتنو تێدا ژیان، كشتوكاڵی تێدا بەدیهێناوە، بەرووبوم بەدی دەهێنێ..

﴿١٦ أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ﴾ ئایا دڵنیان وناترسن لەوەی كە بە فەرمانی خودا زەوی قوتتان بداو بەناخیدا بڕۆنە خوارێ! وەكوو چۆن قارونی بەناو سكی خۆیدا بردە خوار! ئەو زەوییەی كە ئێستا لەروانگەی رەحمەتی خۆیەوە بۆ ئێوەی رام كردووەو دەتوانن كون و قوژبنی بپشكنن، ناترسن لەوەی كە لە ناكاوێك بەفەرمانی خودا بكەوێتە جونبوش وتەكان دان و هاتوچۆی نائاسایی بەجۆرێك نەتوانن خۆتانی لەسەربگرن؟!

﴿١٧ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ!﴾ ئایا ئێوە: كە بڕواتان نیە و نافەرمانی خودا دەكەن، دڵنیان لەو خودایەی لەئاسمانە (وەكوو دەڵێن)، ئەمینن لەدەسەڵات و قەهرو غەزەبی: كەبەردەبارانتان بكاو رەشەبای بەهێز بنێرێتە سەرتان و لەناوتان. بەرێ، وەكوو چۆن لەو جۆرە عەزابەی ناردە سەر گەلی لوط و ئەصحابولفیل؟!

﴿١٨ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ ئەو كافرانەی لەپێش رۆژگاری ئەمان. دا. لەژیان دا بوون و پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوەو ستەم و ستەمكارییان نواند، خودا بەعەزابی توندو تیژ لەناوی بردن، سەیری. سەرەنجامی

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِۦٓ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِۦ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَأَمِنتُم مَّن فِى السَّمَآءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِى السَّمَآءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍۭ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِى هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ إِنِ الْكَٰفِرُونَ إِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ بَل لَّجُّوا فِى عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِى سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِىٓ أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَٰرَ وَالْأَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

گەلی عادو ئەمود بكەن، چۆن عەزابی خودا دەوری گرتنو لەناوی بردن.

﴿١٩ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ ئەوەبۆچی ئەوانە ناڕوانن بۆ باڵندەكان لەژوریانەوە، دەمێ باڵیان لێك دەدەن و كاتێكیش راست باڵەكانیان رادەگرن، جگە لە خودا كەس نیە بتوانێ ئەو باڵندانە بەحەواوە بهێڵێتەوە، خودا بەدەسەڵاتی خۆی كەش و هەوایەكی خولقاندوە، ئەو باڵندەیە لەهەوادا بفڕیو خۆی راگیربكا، یاساو نیزامێكی بۆ فەراهەم هێناون، بتوانن خۆیان بەحەواوە بگرنو نەكەونە خوار بێگومان خودا زاناو بینایە بەكاروباری هەموو. شتێك، ئاگاداری وردو درشتی بوونەوەرە، هیچی لێ گوم نیە.

﴿٢٠ أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ﴾ ئایا كێیە ئەو سەربازو یارمەتیدەرە: كە كۆمەكی ئێوە دەكاو لەسزای خودا دەتانپارێزێ، كێیە بتوانێ ئەگەر خودا. عەزابی بۆ ئێوە نارد بەرگریتان لێ بكا؟

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ القَلَمِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

نٓ ۚ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ ٱلْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

لەراستیدا جگە لەخودا کەس نیە سەرپەرشتیارو یارمەتیدەروپارێزەر. ﴿٢١أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ﴾ کێیە ئەو کەسەی ئەگەر خودا رزق و رۆژی خۆی لێ گرتنەوە ئەو بتوانێ رزق و رۆزییان بۆ فەراهەم بێنێ؟ واتە: کەس نیە بتوانێ ببەخشیو بگرێتەوەو رزق و رۆژیی بدا، بەڵکوو ئەوان بەردەوامن لەسەر لوتبەرزیو سەررەقی خۆیان، پشتیان لەحەق و راستی کردوە، رێبازی گومڕایی خۆیان گرتووە.

﴿٢٢أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ئایا ئێوە بەراوردی حاڵ و وەزعی موسوڵمان وکافرتان کردوە، دەزانن نموونەیان چیە؟ نموونەی کافر وەکوو کەسێك وایە بەگاگۆڵکێ بڕواو هەربکەویو هەڵستێتەوەو چنگە کرەی بێ. نموونەی موسوڵمانیش وەکوو ئەوەوایەبەشێوەی ئاساییو راست و رەوان بڕواو چاویلەبەر دەمی خۆی بیو بێ پێچ و پەنا رێڕەوی خۆی دەرك بکا.

﴿٢٣قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو بتپەرستانە بڵێ: خودا ئەو خودایەیە ئێوەی لەنەبوو دروستکردوە، گوێچکەی بۆ دروستکردون بۆ ئەوەی ئامۆژگاری پێ ببیسن، چاوی بۆ دروستکردون تا دەستڕەنگینی پەروەردگار ببینن، عەقڵ و هۆشی پێداون بۆ وردبوونەوەو تێفکرین لەدروستکراوانی خوداو دەرك کردنی حەقیقەت.

﴿٢٤قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەبتپەرستەکان بڵێ: بێگومان خودا ئێوەی دروستکردوە و بەناو زەویدا بڵاوی کردونەوە، کردونی بەچەند گەل و نەتەوەیەك، بەچەند زاراوەو زوبانی جیاجیا ئاخاوتن دەکەن، رەنگ و روخسارتان جیاجیایە. سەرەنجام دوای ئەو بڵاوبوونەوەو پەرتەوازەییەتان، بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە بۆلای خوداو لەسارای مەحشەردا گرد دەبنەوە بۆ حیساب و لێکۆڵینەوە.

﴿٢٥وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ؟﴾ بتپەرستەکان بەشێوەی گاڵتەو قەشمەری بە پێغەمبەرو موسوڵمانەکان دەڵێن: ئەوە ئەو قیامەتەی هەڕەشەمان پێ لێ دەکەن کەی رادەبێ؟ ئەو حەشرو نەشرو عەزاب و دۆزەخە کەی دەبێ؟ و چۆن یەخەمان دەگرن؟ ئەگەر راست دەکەن قیامەت رادەبیو حەشرو نەشرو حیساب و لێکۆڵینەوە هەن، دەپێمان بڵێن: کەی دەبن و بۆمان رون. بکەنەوە؟

﴿٢٦قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: زانیاری دەربارەی قیامەت و کاتی رابوونی هەر لای خودایە، کەس کاتی رابوونی قیامەت نازانێ، من ترسێنەرم بۆتان، دەتانترسێنم لە سەرەنجامی کوفرو بێدینی، من تەنها راگەیاندنم لەسەرەو پەیامی پەروەردگارم پێ راگەیاندن.

﴿٢٧فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ﴾ کاتێك ئەو عەزابە وادە پێدراوەیان بینیو نزیك کەوتەوە لێیان و بینییان قیامەت رابووە، روخسارو دەم و چاوی کافرو بێ بڕوایان تاڵ و گرژ دەبێ، سام و ترس و غەم و پەژارە دایان دەگرێ و رەنگیان هەڵدەبزڕکێو رەش دادەگیرسێ، بەتوانجەوە پێیان دەگوترێ: ئەمە ئەو عەزابەیە

ئێوە لەدونیادا پەلەتان لەهاتنی دەکردو دەتانگوت: دەکوا ئەگەر راستە بابێ.

﴿ ٢٨قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾ ئەی موحەممەد بەو کافرو بتپەرستانە بڵێ: ئەوانەی ئینکاری هەبوونی خوداو تاك و تەنهایی دەکەن، هاوەڵی بۆ دادەنێن، ئینکاری نیعمەتەکانی دەکەن. لەشێوەی سەرزەنشت و لۆمەکردن دا پێیان بڵێ: چ سودێك بەئێوە دەگا ئەگەر خودا من بمرێنێ، یان تەمەنم درێژ بکاو مەرگم دوابخا؟ من و هاوەڵانم لەناوبەرێ یان مەرگمان دوابخا ئێوە چ قازانجێکتان پێ دەبرێ، وای دابنێن خودا ئێمەی مراند، ئایا کێ ئێوە لەسزای خودا رزگار دەکا؟

﴿ ٢٩قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئەوەی ئێمە پەرستشی بۆ دەکەین و بە خودای خۆمانی دەزانین و هیچ شتێك ناکەینە هاوەڵ و شەریکی، لە هەموو کارێکمان دا پشت بەئەو دەبەستین، هەموو کارێکمان هەواڵەی ئەو دەکەین، لەوە بەولاوە دەردەکەوێ کێ لەگومڕایی دایەو رێبازی هەڵەی گرتۆتەبەر. ﴿ ٣٠قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴾ ئەی. پێغەمبەر! پێیان بڵێ: هەواڵم بدەنێ ئەگەر ئەو ئاوەی سەرچاوەی ژیانتانەو خودا لەکانیاو و بیرو چۆم و جۆباردا بۆی رەخساندون و بۆ هەموو شتێك سودی لێ وەردەگرن، ئەگەر ئەو ئاوە بەزەویدا رۆچوو بەجۆرێك نەتوانن بەهیچ شێوەیەك سەری خەنەوە بۆ سەر زەوی‌و سودی لێ وەربگرن، ئایا کێ هەیە بتوانێ ئاوی رەوان و شیرینتان بۆ دەستەبەر بکا؟؟

کۆتایی سورەتی الملك

سورەتی (القلم)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿ ١ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ. ٢مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴾ سوێند بەقەڵەم: کە پێی دەنوسرێ، واتە سوێند بەهەموو قەڵەمێك لەئاسمان و زەویدا: کە. ئامێری نووسینە.

فریشتەکان پێی دەنووسن، ئادەمیزادان پێی دەنووسن، ئەتۆ ئەی موحەممەد! بەهۆی نیعمەتی خوداوە: کەی پێی بەخشیوی‌و کردویتی بەفروستادەی خۆی‌و نیگاو سروش بۆ تۆ دەنێری‌و لەسەر رەوشتی جوان پەروەردەی کردوی، شێت و وێت نیت، موشریکەکانی مەککە : کە ئەو جۆرە رەوشتە ناشیرینانەت پاڵ دەدەن درۆ دەکەن.

﴿ ٣وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴾ بۆ تۆ هەیە ئەی پێغەمبەر! پاداشی گەورەو بەنرخ لەسەر ئەنجامدانی ئەو ئەرکە پیرۆزەی ها لەسەرشانت

﴿ ٤وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر! خاوەنی رەوشتی بەرزی، ئەو ئەخلاقەی خودا لەقورئان دا فەرمانی پێ کردوی پابەندی بووی. خاوەنی صەبرو خۆگری‌و دڵفراوانیت، بەرامبەر هەڵوێستی ناشیرینی نەتەوەکەت پشوو درێژی‌و خۆڕاگری. ئەدەبی کامڵت تێدایە. خاوەنی رەوشتی لێبوردەیی‌و ئازایەتی‌و مەردایەتی‌و سەخاوەتی.. هەرچی رەوشتی جوان هەیە تێتا رەنگ دەداتەوە، خودا ئەدەبی داداوی و جوانت وەرگرتووە.

﴿ ٥فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ. ٦بِأَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ ﴾ لەوە بەولاوە تۆ ئەی موحەممەد دەزانی‌و کافرەکانیش دەزانن، کامتان شێت ووێتە، کامتان گومڕاو سەرلێ شێواوە، رۆژی قیامەت دەردەکەوێ کێتان عەقڵ و هۆشی لەدەست داوە، کێ خەسارەتمەندو رەنج بەخەسارە؟!

﴿ ٧إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴾ خودای. تۆ دەزانێ لەراستی‌دا کێ گومڕایە؟ کێ رێبازی راستی لێ گوم بووە، تۆ یان ئەوانەی گومڕایی پاڵ تۆ دەدەن. ئەو دەزانێ کێ هیدایەتدراوەو رێبازی بەختەوەری گرتۆتەبەر، بەکورتی گومڕاو سەرلێ شێواو ئەوانن نەك تۆ. چونکە پێچەوانەی بەرژەوەندیی دونیاو قیامەتی خۆیان هەڵسوکەوت دەکەن. ﴿ ٨فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴾ ئەی پێغەمبەر بەردەوام بە لەدژایەتی کردنت بۆ ئەو کافرو بتپەرستانەی پەیامەکەت رەت دەکەنەوە هەڵوێستت رەق‌و توند بێ، نەرم ونیانی لەگەڵ سەرانی کوفرو بتپەرستاندا مەنوێنە، سازش لەسەر عەقیدە مەکە، تۆزقاڵێك لەبواری بیروباوەڕدا تەنازولیان بۆ مەکە، نەکەی بەتەمای ئەوەی ئەوان تۆزێك لەهەڵوێستی

خۆیان بێنە خوار، ئەتۆش لەبواری عەقیدەو بیرو باوەڕدا کەمێك تەنازولیان بۆ بکەی.

﴿[٩] وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ﴾ ئاواتەخوازی ئەوەن ئەتۆ تۆزێك بۆیان نەرم بی، تا ئەوانیش نەرمی بنوێنن. بەم جۆرە ئەتۆ دەستێك لەبتەکانیان بدەی و کەمێك بەندایەتیان بۆ بکەی، ئەوانیش دان بەهەبوونی خودای. تۆدا بنێن.

﴿[١٠] وَلا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ﴾ ئەی پێغەمبەر؛ ئەتۆ گوێڕایەڵی هیچ کەس مەبە، لەوانەی زۆر سوێندی بەدرۆ دەخۆن و نەفس نزم و دەنی سروشتن، راوبۆچونیان سەرسەری بازانەیە، لەخودا غافڵ و گومڕان.

﴿[١١] هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ﴾ رەخنە بازو تانەدەرە، بەرەوروو قسەی ناشیرین بەخەڵك دەڵێ، فیتنەجۆو ئاشوبگێڕە، هەمیشە لەهەوڵی ئەوەدایە ئاژاوە لەناو خەڵکیدا بەرپابێ.

﴿[١٢] مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾ رژدو دەست قوچاوە، هیچ خێروبێرێکی لەدەست نابێتەوە، نە بە ماڵ و نە بە دەست و زمان بە هیچ شتێك یارمەتی کەس نادا. ستەمکارو سنوور بەزێنە، پابەندی فەرمان و جڵەوگیریەکانی خودا نیە.

﴿[١٣] عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ﴾ وێڕای ئەو هەموو رەوشتە ناشیرین و نامەردانەی روترش و توند تەبیعەتە، سەرەڕای ئەوەش حەرامزادەو بێ ئەصل و فەصلە. لە شەڕەنگێزیو خراپەکارییدا بەناوبانگە.

﴿[١٤] أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ﴾ ئایا هەر لەبەر ئەوەی خودا هەندێ ماڵو چەند کوڕێکی پێداوە، کافرو یاخییە بڕوای بەتاك و تەنهایی خودا نیەو پێغەمبەر بەدرۆدەخاتەوە؟ لەپاداشتی نیعمەتەکانی خودادا ئەو کافرو بێدینە؟ با دڵنیا بێ ئەو کوفرو ئینکاریو سپڵەیی یەی دادی نادا.

﴿[١٥] إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ﴾ کاتێ ئایاتی قورئانی بەسەردا بخوێندرێتەوە، دەڵێ: ئەوە چیرۆکە کۆنی پێشینانە، پێی وایە: ئەو قورئانە لەچیرۆك و ئەفسانەی پێشینان وەرگیراوەو لە خوداوە. نەهاتووە.

﴿[١٦] سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ﴾ لەوە بەولاوە سەری لوتی داخ دەکەین. ﴿[١٧] إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ. [١٨] وَلا يَسْتَثْنُونَ﴾ ئێمە کافرەکانی

سَنَسِمُهُۥ عَلَى ٱلْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوْنَٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا۟ لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَٱلصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا۟ مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ ٱغْدُوا۟ عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰرِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَٱنطَلَقُوا۟ وَهُمْ يَتَخَٰفَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا ٱلْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا۟ عَلَىٰ حَرْدٍ قَٰدِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوٓا۟ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا طَٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَآ أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا رَٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ ٱلْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ لَكُمْ كِتَٰبٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَٰنٌ عَلَيْنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَأْتُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

قورەیشمان بەتاقیکردنەوە، بەبرسییەتیو کەمبارانیو بانگەوازیکردنی پێغەمبەر بۆیان، وەکوو چۆن خاوەنانی ئەو باخە ناودارەی: (کە لای قورەیشییەکان دەنگوباسی زانراو بوو) بەتاقیکردەوە.. کاتێك سوێندیان خواردو تەئکیدیان کردەوە لەبەیانی زوودا بەروبوومی باخەکەیان دەچننو دەرنن، ئەم سوێندەیان خواردو هیچ بیریان لە خودا نەکردەوە، نەیانگوت: (إنشاء. الله) یان سوێندیان خوارد: کە ئیتر بەشی هەژارانی لێ نەدەن. بڕیاریان دا بەیانی زوو باخەکەیان بچنن و نەهێڵن هەژاران پێیان بزانن، بێن و داوایان لێ بکەن و بەشی خۆیان لێ وەربگرن، ئەوان دڵنیا بوون لەوەی: کە بەیانی هیچ کۆسپ و تەگەرەیەکیان نایەتە. پێش و بەئاسانی ویستەکەیان دێتەدی بۆیە هیچ ئینشائەللایان نەکرد.

﴿[١٩] فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ. [٢٠] فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ﴾ دەردو ئافەتێك لەلایەن خودای تۆوە دای بەسەر

باخەکەدا، ئاگرێکی خودایی بەشەو لەباخەکەیانی دا کردی بەکۆی زوخاڵ، باخی بەردارو پۆشناخ بوو بە پارچە زەوییەکی وێرانەو سوتەمەڕۆ، ئاداری بەسەر پاداریەوە نەما. ئەم کارەساتە بەسەر باخەکەدا هات و خاوەنەکانی لەشیرینی خەودا بوون، و ئاگایان لەو بەسەرهاتە نەبوو.

﴿٢١فَتَنَادَوا مُصْبِحِينَ. ٢٢أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنتُمْ صَارِمِينَ﴾ هەندێکیان بانگیان لەهەندێکیان کرد، فەرمانیان بەیەکتری کرد: کە لەبەرە بەیان دا بکەونە. رێ بۆ لای باخەکە، ئەگەر دەیانەوێ بەروبوومی باخەکەیان زوو بەدزی هەژارەکان لێ بکەنەوە.

﴿٢٣فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ. ٢٤أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ﴾ بەڵێ لەبەرە بەیان داو زوو بەهەڵەداوان و بەدزییەوە بەرەو باخ و بەهەشتەکەیان ڕۆیشتن، قسەو راوێژیان بەسرتەسرت دەکرد، بەنەسپایی بەبێ گوێی یەکتریان دا دەچرپاند:کە دەنگە دەنگ نەکەن بۆ ئەوەی کەس پێیان نەزانیو نەهێڵن هەژاران بێنە ناو باخەکەوە داوای بەش و بارێکیان لێ بکەن: کە لەوەپێش باوکیان بۆی بڕیبوونەوەو ساڵانە دەیدانێ.

﴿٢٥وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ﴾شەوەکی زوو ڕۆیشتن و بەدڵنیاییەوە پێیان وابوو: دەتوانن بەروبوومی باخەکە برنن و عەزم و جەزمیان وابوو: کە بەشی هەژاران نەدەن. بەڵام خۆیان بێ بەش بوون، کوردی وتەنی: (ئەوەی لای بەندە خەیاڵە لای خودا بەتاڵە) خەسارەتمەند خۆیان و مایە پوچ خۆیان بوون،

﴿٢٦فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ﴾ کە گەیشتنە لای باخەکەیان بینیان بوەتە سوتەمەڕۆ، کەوتنە مقۆ مقۆ، وتیان: ئەرێ ئەمە باخەکەی ئێمەیە یان ڕێگەمان لێ گوم بووە؟ ئەمجار : کەتێفکرین و بۆیان دەرکەوت: کە ئەمە باخەکەی خۆیانە وای بەسەر هاتووەو خودا وێرانی کردووەو هیچ سودێکی لێ نابینرێ، وتیان: ﴿٢٧بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ﴾ بەڵکوو لەڕاستیدا ئێمە لەبەروبوومی باخەکەمان بێ بەش بووین.

﴿٢٨قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ﴾ ژیرترین و باشترینیان وتی: ئەوە من پێم نەگوتن بۆچی شوکرو سوپاسی خودا ناکەن لەسەر نیعمەتەکانی؟ داوای لێخۆشبوون لەخودا بکەن لەسەر ئەو بڕیارەی کە داوتانە: کە بەشی هەژاران ببڕن، چەندم پێ گوتن ئەو نیازەی ئێوە شتێکی هەڵەیەو کاری کردن نیە؟

﴿٢٩قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ وتیان: پاك و مونەززەهی بۆ خودایە، ئەو حاڵەتەی بەسەر باخەکەمانی داهێناوە دادوەریو حیکمەتە، هیچ ستەمی نەکردوە، ئێمە ستەمکار بووین بەوە: کە بڕیارمان دا بەشی هەژارەکان ببڕین. ئەمجار دەمیان تێك ژەنیو

﴿٣٠فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ﴾ دەستیان کرد بەسەرزەنشت کردنی یەکتری، هەر یەکەیان خەتاکەیان دەخستە سەر ئەوی تریان و دەیگوت: ئەتۆ بیرۆکەی ئەوەت داهێنا: کە بەشی هەژارەکان نەدەین، ئەویان وەڵامی دەدایەوەو تاوانەکەی دەخستە سەرشانی ئەوی تریان، هیچ چاریان نەما جگە لەوەی دان بەتاوانەکەیان دا بنێن و دوعای ئەمان لەخۆیان بکەن.

﴿٣١قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ﴾ وتیان: ئای بەدبەخت و چارەرەش خۆمان، ئێمە خۆمان تاوانمان کردو فەرمانی خودامان پشت گوێ خست و مافی هەژارەکانمان بڕی ؛ بۆیە توشی ئەم حاڵە هاتین و باخەکەمان ئەوەی بەسەر هات!

﴿٣٢عَسَى رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْراً مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ﴾ هیوادارین پەروەردگار چاوپۆشیمان لێ بکاو باخەکەمان بەباشتر بۆ بژمێریو باخێکی چاکترمان بداتێ. ئێمە لەبڕیارەکەمان پەشیمانین و تۆبەو سەد تۆبە جارێکی تر ئێمە هەڵوێستی وانانوێنین.

﴿٣٣كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ ئەو جۆرە عەزابەی خاوەنانی باخەکەمان پێ بەتاقی کردەوەو تۆڵەی بڕیارە ستەمکارییەکەمان لێ ستاندن هەروەها ئەو عەزابەی توشی دانیشتوانی مەککەمان کرد لەقات و قڕی و بێ بارانیو نائارامیو شەڕو هەرا لەنێوان خۆیان داو لەگەڵ خێڵ و نەتەوەی تردا ئەوە عەزابی دونیایان بوو، سزای سەرپێچیکردنیان بوو بۆ فەرمانی خودا، بەخیلیو چروکیان بوو لەسەر ئەو نیعمەتانەی خودا بەسەریدا

رشتبوون، سزای بێ بەشكردنی هەژاران بوو لەماڵ و سامانیان، بێگومان عەزابی قیامەت زۆر بەئازارو. ئێش ترە.

﴿٣٤ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ بێگومان ئامادە كراوە بۆ هەموو خوداپەرستێك و لەخوداترسێك بەهەشتی رازاوەو شوێنی لەززەت و خۆشی؛ كە هەرگیزاو هەرگیز ئەو خۆشیەی نابڕێتـەوەو لێـی وەڕەز نـابن. ﴿٣٥ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ؟﴾ ئێمـە چۆن یەكسانی دەخەینـە نێوان كافرو موسوڵمانەوە؟ چۆن كەسێك خوداپەرست و لەخوداترس بێ وەكوو تاوانبارو یاخی بوو حیسابی بۆ دەكرێ.

﴿٣٦ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ ئێوە بەچ عـەقڵێك ئـەو گومانـە دەبـەن و ئـەو حوكمـە دەدەن، ئـەو حوكمـە نارەوایـە، بۆچـی پێتـان وایـە پاداشـدانەوەیان سـزادانەوە بەدەسـت ئێوەیـە؟ بێگومان سادەترین بۆچونی عـەقڵ و راو بۆچون، ئـەو جۆرە حوكمە رەت دەكەنـەوە. ﴿٣٧ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ. ٣٨ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ﴾ یـان ئایا بەدەست ئێوەوە نامەیـەكی ئاسمانی هەیە سەیری بكـەن و بیخوێننـەوە و لەبـەری بكـەن، ئەوەی تێدابێ كە دەیڵێن: گوایـە خوداپەرست و كافر وەكوو یـەك وان؟ ئایـا نامەیـەكی ئاسمـانی واتـان بـۆ هـاتووە: كـە بڕیارێكی لەو جۆرەی تێدابێ موسوڵمان و كافر وەكوو یەك پاداشـتیان هـەبێ ؟! بڕیـارێكی لـەو جـۆرەی لـەخۆگرتبێ : كەئێوە هەڵی دەبژێرن؟ ئایا نامەیەكی واتان بۆ هاتووە ئەوەی تێدابێ. ﴿٣٩ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ﴾ یان. ئایا ئێوە لەلایەن خوداوە عەهدو پـەیمانێكی جـەخت لەسـەر كـراوو تۆكمـەتان پێـدراوە تـا رۆژی قیامـەت هەرچی ئێوە بڕیاری لەسەر بدەن ئێمە. بۆتان دابین بكـەین؟ ج وادەیـەكی لـەو جۆرەتـان پێـدراوە: كـە هەرچـی. بتانـەوێ. بتانـدرێتێ ؟! بێگومـان نـەخێر وادەو بـەڵێنی لـەو جۆرەتـان. نەدراوەتێ.

﴿٤٠ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ﴾ ئـەی پێغەمبـەر بـەلاقرتێوە بەشێوەی سەرزەنشت و سـەركوتانەوەوە پێیان بڵێ: كامـەیان بەرعودەی ئەوەبوو: كە هەر بڕیارێ بدەن و چییان پێ خۆش بێ، خودا بۆیان جێبەجێ دەكا؟ كێ زامنیانە : كە لە قیامەت دا وەكوو موسوڵمانەكان پاداشتیان دەدرێتەوە؟!

خَٰشِعَةً أَبْصَٰرُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ كَانُوا۟ يُدْعَوْنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ وَهُمْ سَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِى وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِى لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِندَهُمُ ٱلْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَّوْلَآ أَن تَدَٰرَكَهُۥ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَٱجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ الحَاقَّةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا ٱلْحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌۢ بِٱلْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا۟ بِٱلطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا۟ بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى ٱلْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

﴿٤١ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ﴾ باهاوبەشـەكانیان بێنن، بـا ئـەو بت و صەنەمانە بێنن: كە پێیان وایە هاوشانی خودان. ئەگەر راست دەكەن لەو قسەو هەوالآنەی رایان دەگەیەنن !!

﴿٤٢ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلا يَسْتَطِيعُونَ﴾ لـە ئـەو رۆژەدا: كـە ئـەو پـەڕی سـەختیو نارەحـەتی پەیـدا دەبـێ، تـەنگ و چـەڵەمە دەگاتـە ئەوپـەڕی، پـەردە لەسـەر هـەموو شـتێك لادەبـرێ. راسـتی هـەموو كارێـك دەردەكـەوێ، ئەوانە بانگ دەكرێن بۆ سوژدەبردن بـۆ خـودا، بەمەبەسـتی تانـەو تەشـەر لێـدان و داخ كـردن بـەدڵیان دا، بـەڵام نـاتوانن سوژدە بەرن، جایان لەبەر ئـەوە: كە مـاوەی سوژدەبردن بـە سەرچووە، یان لەواقیع دا توانای سوژدەبردنیان نامێنێ.

﴿٤٣ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ﴾ لەو رۆژەدا چاو بـەرەو ژێـرو روسیاو زەلیل، لەشـەرمەزاریان. دا چـاویان بـۆ هـەڵنابڕدرێ، ریـسوایی‌و پەشیمانی‌و حەسرەت دایان دەپۆشن، وەلحاڵ ئەوان لەدونیا دا

بانگ دەکران بۆ سوژدەبردن بۆ خودا، بۆ نوێژکردن و خوداپەرستی، پشتیان لێ هەڵدەکرد، هەرچەند لەش. ساغ و بەتوانا بوون، بەئەنقەست نوێژیان نەدەکردو ئەرکی بەندایەتییان بەرامبەر بە خودا بەجێ نەدەهێنا.

﴿٤٤ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر؛ تۆ لێم گەڕێ چکارت بەسەر من و ئەوانەوە نەبێ: کە ئەم قورئانە بەدرۆدەخەنەوە، من خۆم چاریان دەکەم و دەزانم. چییان بەسەر دێنم و چ عەزابێکیان توش دەکەم، تۆ خۆتیان پێوە خەریك مەکە، ئێمە غافڵگیریان دەکەین و پلە پلە بەرەو عەزاب کێشیان دەکەین تا پێوە دەبن، نازو نیعمەتیان بەسەردا دەڕێژین بۆ تاقیکردنەوەو لەخشتەبردن، تا لەناکاما عەزابی سەختی ئێمە یەخەیان دەگرێو ئیتر ڕزگار بوونیان نیە.

﴿٤٥ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾ مۆڵەتیان دەدەم و سزادانیان دوادەخەم تازیاتر سووربن لەسەر هەڵوێستی نالەباریان، پتر بکەونە وەرطەوە، بێگومان پلانی من بۆ ئەهلی کوفر زۆر توندو تۆڵەو بەهێزە، هیچ کەس ناتوانێ بەرگری بکا،

﴿٤٦ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ﴾ ئایا تۆ داوای کرێیان لێ دەکەی لەسەر ئەوەی کە بانگەوازییان دەکەی بۆ ئیمان هێنان و ئەوان ناتوانن ئەو کرێو باربەهایە دابین بکەن و دڵیان نایە ئەو مەبلەغە بدەن ؟!

﴿٤٧ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ﴾ ئایا ئەوانە زانیاریی غەیب و پەنامەکییان لایەو ئاگادارن بەسەر لەوحولمەحفوظ دا بەئارەزۆی خۆیان چی بەڵگەو نیشانەیەکیان بوێ دەینووسنەوە ئەمجار دەکەونە کێشەو جیدالەوە لەگەڵ تۆداو چییان بوێ بۆ خۆیانی بڕیار دەدەن و هیچ. پێویستییان بەوە نیە شوێنت بکەون و فەرمانبەرداری فەرمانەکانت بن!!

﴿٤٨ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ ئەتۆ ئەی موحەممەد، پشوو درێژبە لەسەر بڕیاری خودا دەربارەی خۆت و بتپەرستەکان، خۆڕاگربە لەبەرامبەر ئەزیەت و هەڵوێستی ناشیرینیان..

﴿٤٩ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ﴾ ئەگەر فەضل و ڕەحمەتی خودا نەبوایەو تۆبەی لێ قبوڵ نەکردایە، لەسکی ماسییەکەوە فڕێ دەدرایە سەر پارچە زەوییەکی وشك و برینگ و بێ گیاو درەخت، لۆمەی دەکرا لەسەر ئەو تاوانەی کردی: کە زوو ڕقی هەڵساو بێ چکڵدانە بوو، نەتەوەکەی جێ هێشت ! ئەگەر خودا ڕەحمی پێ نەکردایە خەسارەتمەند دەبوو، بەڵام خودا بەزەیی پێدا هاتەوە، ڕەحمی پێ کرد. ﴿٥٠ فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ پەروەردگاری خۆی هەڵی بژاردو دەست نیشانی کرد بۆ پێغەمبەرایەتیو کردی بە پێغەمبەرو پیاوێکی ڕاستاڵ، ﴿٥١ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ﴾ موشریکەکان هێندەیان ڕق لێتەو ئەوەندە بەچاوی دوژمنایەتییەوە سەیرت دەکەن، لەوانەیە قاچت. هەڵخلیسکێنن. یان بەهیلاکت بەرن، بەتایبەتی ئەم چاو تێ بڕینە دوژمنکارییەیان لەکاتی قورئان خوێندنیدا پتر دوژمنایەتی پێوە. دیاربوو، ئەوەندەیان ڕق لێ دەبووەوە ئەوەندەیان حەسودی پێ دەبرد:. کە. کراوە بە پێغەمبەرو ئەو پلەو پایەی دراوەتێ، سەریان. لێ تێك. چوو. بوو، یان بۆ ئەوەی خەڵکی لێ بتەکێننەوە دەیانگوت:. شێتە. ﴿٥٢ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ ئەوانە دەڵێن: موحەممەدﷺ شێتە. چونکە. قورئانی هێناوە، لەکاتێکا قورئان ئامۆژگاریو بیرخەرەوەیە. بۆ ئادەمیزادو جندۆکە.

کۆتایی سورەتی القلم

سورەتی (الحاقة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ الْحَاقَّةُ ٢ مَا الْحَاقَّةُ ٣ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ﴾ وشەی ﴿الْحَاقَّةُ﴾ بەمانای قیامەتە. چونکە وادەو هەڕەشەکانی خودای تێدا دێتەجێو حەقیقەتی تێدا دەردەکەوێ. واتە: ئەو قیامەتەی : کەوادەو بەڵێنی خودای تێدا دێنەجێو ڕۆژێکە هەر دێو هەردەبێ بێ‌دیارەو صیفاتی چۆنە؟ حەقیقەت و چۆنیەتی ئەو ڕۆژە هەر خودا خۆی دەزانێ چۆنەو کەسی تر دەرکی ناکا. ئەتۆ چوزانی ئەی پێغەمبەر؛ ئەو ڕۆژە چ ڕۆژێکە، ئەو ڕۆژە زۆر لەوە گەورەترە زانیاریو

تێگەیشتنی ئادەمیزاد پەی پێ بەرێ. ﴿٤ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ﴾ گەلی ئەمودو (قەومی. صالح) و گەلی عاد(قەومی هود) هاتنی قیامەتیان بەدرۆزانی. وشەی(قارعة)کە مەبەست پێی قیامەتە، بەمانا: بەڵاو کارەساتێکە: کەدڵی ئادەمیزادەکان دەکوتێ‌و هەموو شتێك لێك هەڵدەوەشێنێ‌و تەفرو. تونای دەکا. ئەمجار سزای گەلە ستەمکارو بەدرۆخەرەوەکان دەست نیشان دەکاو دەفەرموێ: ﴿٥ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ گەلی ئەمودبەتەواویی لەناوبران بەگرمەو پیا هەڵشاخانێکی لەرادەبەدەر، دەنگێکی تاسێنەرو راتلەقاندنێکی بێ ئەندازەو گرمەو ناڵەیەکی زەندەقبەر، لەماوەیەکی کورت و کەمخایەن دا ریشەکێشی کردن. ﴿٦ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ. ٧ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا﴾ گەلی عاد لەناوبران و ئاسەواریان نەما بەرەشەبایەکی دەنگ تیژو زۆر ساردو ریشەکێشکەرو ترسناك و درێژخایەن، بەتەوژمی‌و درێژخایەنی رەشەباکە برستی لێ برین، خودا ئەو رەشەبایەی لەسەر هەڵکردن حەوت شەوو هەشت رۆژ بەردەوام بوو بێ وەستانەوەو بروکە پێدان، زیخ و بەردی لەگەڵ خۆیدا دەهێناو بەسەریدا دەکردن و لەناوی دەبردن. ﴿فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ. ٨ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ﴾ ئەتۆ ئەگەر لەو شوێنە ئامادەبویتایە ئەو گەلە بەدبەختە ستەمکارەت دەبینی لەماوەی ئەو شەوو رۆژانەدا لاڵ و پاڵ کەوتبوون، دەتگوت: بنکە دارخورمای لارو لوێر کەوتوی گەندەڵو بێ نرخ فرێ دراون، کەسیان لێ دەرنەچوو، ئایا هەست دەکەی کەسیان لێ دەرچوو بێ؟ ﴿٩ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ﴾ فیرعەونی ستەمکارو ملهوڕو ئەو گەل و نەتەوە کافرو وڵاتە ژێرو ژوورکراوانە تاوانیان ئەنجام دان و کردەوەی ناشیرینیان کردن، بیرباوەڕی کوفرو شیرك نامێزیان راگەیاندن.

﴿١٠ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً﴾ هەرگەل و نەتەوەیەکیان لە پێغەمبەرەکەیان یاخی بوون، پشتیان لە بانگەوازی‌و پەیامەکەی هەڵکرد، گوێیان بەئامۆژگاری‌و بانگەوازی پێغەمبەرەکان نەدا، ئیتر خودا. قارو غەزەبی خۆی لێ گرتن و تێکی شکاندن بەکوشندەترین سزا لەناوی. بردن.

وَجَآءَ فِرۡعَوۡنُ وَمَن قَبۡلَهُۥ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتُ بِٱلۡخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوۡاْ رَسُولَ رَبِّهِمۡ فَأَخَذَهُمۡ أَخۡذَةٗ رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلۡمَآءُ حَمَلۡنَٰكُمۡ فِي ٱلۡجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجۡعَلَهَا لَكُمۡ تَذۡكِرَةٗ وَتَعِيَهَآ أُذُنٞ وَٰعِيَةٞ ﴿١٢﴾ فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ نَفۡخَةٞ وَٰحِدَةٞ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةٗ وَٰحِدَةٗ ﴿١٤﴾ فَيَوۡمَئِذٖ وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَهِيَ يَوۡمَئِذٖ وَاهِيَةٞ ﴿١٦﴾ وَٱلۡمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرۡجَآئِهَاۚ وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ ﴿١٧﴾ يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ ﴿١٨﴾ فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ حِسَابِيَهۡ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٞ ﴿٢٣﴾ كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ ٱلۡخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي لَمۡ أُوتَ كِتَٰبِيَهۡ ﴿٢٥﴾ وَلَمۡ أَدۡرِ مَا حِسَابِيَهۡ ﴿٢٦﴾ يَٰلَيۡتَهَا كَانَتِ ٱلۡقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلۡجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلۡسِلَةٖ ذَرۡعُهَا سَبۡعُونَ ذِرَاعٗا فَٱسۡلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ ﴿٣٤﴾

﴿١١ إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ. ١٢ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ﴾ ئێمە: کە ئاو سەرکەشی کردو لەسنوور دەرچوو، تۆفان هەڵسا لەسەردەمی حەزرەتی نووح دا، باوك و باپیرانی ئێوەمان لەکەشتیدا هەلگرت و ئێوەش لە پشتیان دا بوون، هەڵمان گرتن و لەناو کەشتی‌یەکی گەڕۆك دا بۆ ئەوەی لە خنکان رزگاریان بکەین. هەروەها بۆ ئەوەی رزگارکردنی خوداپەرستان و خنکاندنی کافرو ستەمکاران بکەینە پەندوئامۆژگاری بۆ چینەکانی دوا خۆیان و ببێتە بەڵگە لەسەر دەسەڵاتی رەهای خوداو کار دروستی‌و سەختی تۆڵە لە ستەمکاران، هەروەها بۆ ئەوەی هەرکەس ژیرو تێگەیشتووبێ پەندی لێ وەرگرێ و تەمێ خواردو ببێ.

﴿١٣ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ کاتێك یەکجار فوودەکرێ بەشاخی صوردا، واتە: کاتێك ئیسرافیل فووی یەکەمجاری بەکەڕەنای صوردا دەکا.

﴿١٤ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً﴾ زەوی بەکێوو کەژیەوە بەقودرەتی خودا لەشوێنی خۆیان

هەڵدەكەندرێن و یەكجار پێكدا دەدرێن‌و دەبنە تەپ و تۆزو هیچ مەعالیمێكی زەوی وەكوو خۆی نامێنی‌و دەبێتە زەوییەكی تر.

﴿١٥فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ ئەوكاتە قیامەت رادەبی‌و رووداوی گەورە دێتەدی. نەك. رواداوێك بەڵكوو زۆر روداوی گەورە دێنەدی.

﴿١٦وَانشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ﴾ ئاسمان شەق و پەق دەبێ ئەو رۆژە ئاسمان بەو تۆكمەیی‌و پتەوییەی، هیچ هێزو پێزێكی نامێنێ وەكوو لۆكەی كراوەی لێ دێ !!

﴿١٧وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ﴾ فریشتەكان لەم لاو ئەو لای ئاسمان دەوەستن چاوەڕێی فەرمانی پەروەردگارن و ئامادەن بۆ تەنفیذكردنی. ئەو رۆژە عەرشی پەروەردگارت لەژور فریشتەكانەوە هەشت هەڵی دەگرن، هەشت فریشتە یان هەشت ریز، یان هەشت چین، یان هەشت لەو شتانەی خودا دەزانێ، ئێمە نازانین ئەو هەشتە كێن و چن؟ هەر وەكوو نازانین عەرش چیەو چۆنە، چۆن هەڵدەگیری‌و بۆچی هەڵدەگیرێ! واچاكە ئێمە خۆمان لەچوونە ناو شیكردنەوەی ئەو شتە غەیبییانە بپارێزین و دەمیان لێ نەكوتین.

﴿١٨يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنكُمْ خَافِيَةٌ﴾ لەو رۆژەدا ئێوەی ئادەمیزاد رادەنوێندرێن بۆ حیساب و لێكۆڵینەوە، هیچ شتێكتان لە خودا نادیار نیە، جەستەتان دیارەو ناو دڵ و دەروونتان، كردەوەو گوفتارتان، ئاكام و سەرەنجامتان هەمووی لای خودا ئاشكرایەو هیچی لێ گوم نیە.﴿١٩فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ﴾ جا ئەگەر كەسێك نامەی عەمەلی بدرێتە دەستی راستی ئەوە لەخۆشیان شاگەشكە دەبی‌و توشی هەر كەسێ ببێ دەڵێ: ئەوە نامەی عەمەلەو فەرموو بیخوێننەوەو بزانە چی تێدایە، دڵخۆش و تەرەدەماخە بەوەی كە رزگاری بووەو لەپێڕی بەهەشتیانە. ترسی لەوە پێشی نەماوە، لەترس و بیمی دەشتی مەحشەر قوتاری بووەو رزگاری بووە! ﴿٢٠إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ﴾ ئەمن گومانم وابوو تووشی حیساب. و لێكۆڵینەوە دەبم و خودا لەسەر تاوانەكانم سزام دەدا، وەلێ خودا بە فەضل و گەورەیی خۆی عەفوی كردم و لێم خۆش بوو.

﴿٢١فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ. ٢٢فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ. ٢٣قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ ئەو لەژیانێكی خۆش و خۆشگوزەرانی دایە، ژیانێكی وەها گلەیی لێ نەكرێ، لەناو باخ و باخاتێكی بەرزو شكۆمەند دا دەبن، بەرزو پیرۆز لەهەموو رویەكەوە لەرووی مادییەوە لەرووی مەعنەویشەوە.

﴿٢٤كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ ئەی خوداپەرستان و كردار چاكەكان، لەناو بەهەشتی رازاوەو رەنگین دا خواردنی خۆش و بەتام بخۆن و ئاوو شلەمەنییەكانی تری بخۆنەوە، نەوشی گیانتان بێ، هەموو كاتێكتان خۆش و خۆشگوزەرانییە، چونكە ئێوە لەدونیادا كردار چاك بوون و بیرو باوەڕتان پەسەند بووە، ئێستا لەپاداشتی ئەوەدا بەفەضل و رەحمەتی خودا ئەو بەهەشتەتان پیرۆز بی‌و بۆ هەتا هەتایە تێیدا بمێننەوە.

﴿٢٥وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ﴾ ئەو. كەسەش: كە نامەی ئەعمالی بدرێتە دەستی چەپی، یان لەدواوە ڕا پێی بدرێ، هاواری لێ هەڵدەسی‌و غەم و پەژارەی لەئەندازە بەدەر دای دەگرن، بەهەناسە سواری‌و دڵتەنگییەوە دەڵێ: خۆزگە هەر نامەی عەمەلم پێ نەدرایە.

﴿٢٦وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ. ٢٧يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ﴾ خۆزگە هەر نەمزانیایە حیسابم چۆنەو چیە، كاشكێ ئەو مردنەی لە دونیادا بەسەرم هات. كۆتایی. ژیانم بوایەو ئیتر زیندو نەكرامایەتەوە، ﴿٢٨مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ. ٢٩هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ﴾ ماڵ و سامانەكەم: كە لەدونیادا زۆرم هەڵپە بۆكرد، هیچ سودی پێ نەگەیاندم، بەرگری هیچ سزاو نارەحەتیەكی لێ نەكردم، بەڵكەو شایەتم لەدەس چوو، پلەو پایەو جاهوو سوڵتانم فەوتا، سزایان لێ دوور نەخستمەوە ئای ماڵوێران و خەسارەتمەن خۆم!! ﴿٣٠خُذُوهُ فَغُلُّوهُ. ٣١ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ. ٣٢ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ﴾ ئەو تاوانبارە بگرن، زنجیرو كۆت بخەنە دەست و ملی و توند شەتەكی بدەن، ئەمجار تورێ دەنە ناو دۆزەخەوە، ئەمجار بیخەنە ناو زنجیرێكەوە ؛ كە حەفتا گەز درێژە، ئەو زنجیرەی تێوە. بهاڵێنن. با هیچ جم و جوڵێكی نەمێنی‌و سزاو سوتانی

دۆزەخ. بچەژێ. ﴿[٣٣]إِنَّهُ كَانَ لا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ. [٣٤]وَلا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ﴾ بێگومان ئەم تاوانبارە لەدونیادا کافرو بێ بڕوا بوو، بڕوای بە خودای گەورەو خاوەن دەسەڵات نەبوو، خەڵکی هەڵنەدەنا بۆ یارمەتیدانی هەژارو بێ نەوایان، گوێی نەدەدا بەبرسیەتی ئاتاجان و دڵی پێیان نەدەسوتاو ئاگری برسیایەتی ئەوانی نەدەکوژاندەوە. ﴿[٣٥]فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ﴾ ئەمڕۆ: کە ڕۆژی قیامەتە کەس نیە. فریای بکەوێ، دۆستێکی نیە شەفاعەتی بۆ بکا، یان لەعەزاب ڕزگاری. بکا. ﴿[٣٦]وَلا طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ غِسْلِينٍ. [٣٧]لا يَأْكُلُهُ إِلاَّ الْخَاطِئُونَ﴾ لەناو دۆزەخ. دا. هیچ خواردەمەنیەکی نیە جگە لەو کێم و زوخاوەی لە. جەستەی. دۆزەخیەکانەوە دەچۆڕێ: کە ئەو خۆراکە ناخوا جگە. لە. تاوانباران، قەتادە دەڵێ: (غِسْلِين) خراپترین خۆراکی دۆزەخیانە..﴿[٣٨]فَلا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ. [٣٩]وَمَا لا تُبْصِرُونَ. [٤٠]إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ واتە: سوێند ناخۆم، شتەکە هێندە ئاشکرایە پێویست بە سوێند ناکا، ئەمە ئەگەر پیتی (لا) زێدە نەبێ. ئەگەر بەزێدەی دابنێین ئەو کاتە ماناکەی بەم جۆرە دەبێ : سوێند دەخۆم بۆ ئێوە بەو مەخلوقاتەی دەیبینن لە بوونەوەردا: کە نیشانەی پاکیو بەرزیوبێ کەم و کوڕیمە لەزات. و صیفاتم دا، هەروەها سوێند دەخۆم بەو شتانەی لەئێوە نادیارن و غەیبین، ئەم قورئانە شك و گومانی تێدا نیە کەلامی خودایەو بەسروش نازڵی کردوە بۆ بەندەو فروستادەی خۆی : کە. موحەممەدەو خودا هەڵی بژاردوە بۆ گەیاندنی پەیامی خۆی بەبەندەکانی، خوێندنەوەو گەیاندنی بەئێوە لەلایەن پێغەمبەرێکی ڕێزدارو دەست پاکەوەیە، چۆنی بۆ نازڵکراوە ئاوا بەبێگۆڕانکاری کردن تێیدا، بەئێوەی. گەیاندوە! ﴿[٤١]وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلاً مَا تُؤْمِنُونَ﴾ ئەو قورئانە قسەی شاعیر نیە ئێوە بەهەڵە چون: کە دەڵێن: ئەم قورئانە شیعرەو موحەممەدﷺ شاعیرە، بە هیچ جۆرێك قورئان لەشیعر ناچێ، شیعر وەزن و قافیەی هەیە، ئایەتەکانی قورئان وەها نین. شیعر هەڵقوڵاوی (إنفعالات) و عاتیفەو خەیاڵەو کەم وادەبێ لەسەر یەك تێڕوانین و دیدو بۆچون دەربارەی ژیان ئابیت بێ، بەڵام قورئان بەرنامەیەکی

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ المَعَارِج

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِّنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

یەکانگیری تەواو بۆ ژیان دادەڕێژێو یەك تێڕوانینی بەردەوام. و نەگۆڕی هەیە بەرامبەر بوونەوەرو ئەوەش دوپات دەکاتەوە: کە سەرچاوەی ئەم قورئانە پەروەردگارە...الخ

﴿[٤٢]وَلا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ﴾ قورئان قسەی کاهین و کۆڵەوە نانیەکانیش نیە، چونکە قورئان دژایەتی شەیاتینیەکان دەکا، ناگونجێ بە ئیلهام و یارمەتیدانی ئەوان قورئان دانرابێ، وەلێ ئێوە کەم بیردەکەنەوەو لەشت وردنابنەوە بۆیە سەرتان لێ شێواوەو ناتوانن ڕێبازی حەق و ڕاست بدۆزنەوە!

﴿[٤٣]تَنزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ قورئان قسەی شاعیرو کاهین نیە بەڵکوو لەلایەن خودای ئادەمیزادو جندۆکەوە نازڵ کراوە، خودا بە جوبرائیلی ئەمیندا بۆ پێغەمبەری ناردوە، تا بەخەڵکی ڕابگەیەنیو بانگەوازییان بکا بۆ پابەندبوون بەناوەڕۆکیو ڕەنگدانەوەی قورئان لەرەوشت و ڕەفتارو ئاکاریان دا، بۆ ئەوەی لەسۆنگەی ئەم قورئانەوە بەختەوەریی دونیاو قیامەتیان بۆ دەستەبەر ببێ.

ئەمجار جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە: کە موحەممەدﷺ ناتوانێ بۆ خۆی قورئان دابنێ و دەفەرموێ: ﴿٤٤ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ. ٤٥ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ ئەگەر لەفەرزی مەحاڵ دا موحەممەدﷺ یان جوبرائیل، بۆ خۆیان قسەیەك هەڵبەستن و پاڵ خودای بدەن، بەتوندوتیژی دەیانگرین و خێرا سزایان دەدەین و تۆڵەیان لێ دەستێنین، لەناویان دەبەین. ﴿٤٦ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾ رەگی(وتین)مان دەبڕی؛ ئەو رەگەی دڵ و سەر پێکەوە دەبەستێتەوە دەمان قرتاندو یەکسەر گیانی لەدەست دەدا.

﴿٤٧ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ﴾ کەس نەدەبوو لەئێوە بتوانێ ببێتە لەمپەرو دەستی ئێمە بگرێ و نەهێڵێ ئەو کارەیان بەسەر بێنین. دەی کەوابێ چۆن موحەممەد یان جوبرەئیل جەسارەتی ئەوە دەکەن درۆ لەسەر خودا هەڵبەستن؟!﴿٤٨ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ قورئان پەندو ئامۆژگارییە بۆ تەقواکاران، ئەوانەی ترسی خودایان لە دڵ دایەو هەرگیز سەرپێچی فەرمانەکانی. ناکەن،

﴿٤٩ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ﴾ ئێمە دەزانین هەندێکتان بەئەنقەست و ملهوڕیی قورئان بەدرۆدەخەنەوە، ئێمە رۆژی قیامەت سزاتان دەدەینەوە، برێکیشتان بڕوای پێ دەکەن و شوێن پێغەمبەرﷺ کەوتوون، دڵنیان لەوەی کە هیدایەتتان دەدا بۆ رێبازی حەق و راستی.

﴿٥٠ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ بێگومان قورئان دەبێتە داخ و کەسەر. لەسەر دڵی کافرەکان، کاتێك دەبینن موسوڵمانان پاداشتی باش. وەردەگرن.

﴿٥١ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ﴾ بێگومان قورئان حەق و راست و یەقینە، شك و گومانی تێدا نیە لە خوداوە هاتووەقسەو ئاخاوتنی خودی پێغەمبەر نیە، کەوابێ:

﴿٥٢ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ ئەو خودایەی ئەم قورئانە گەورەو پیرۆزەی نازڵکردووە لەهەموو عەیب و لەککەو کەم و کورییەك بەدووری. بگرە.

کۆتایی سورەتی الحاقە

سورەتی (المعارج)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ. ٢ لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ﴾ داواکەرێك داوای سزایەکی هاتووی کردەوە سزایە دێ و گومانی تێدا نیە، یەخەی کافرەکان دەگرێ و جگە لە خودا کەس نیە بتوانێ بیگێڕێتەوە، پرسیارەکە بۆ لاقرتێو گاڵتە پێکردنە. ﴿٣ مِّنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ﴾ ئەو عەزابەیان بۆ دێ لەلایەن خودای خاوەن هەموو ئاستە بەرزەکان و پلەو پایەکان. ﴿٤ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ فریشتەکان و جوبرائیل (روح الأمین) بۆ لای خودا بەرز دەبنەوە لە رۆژێك دا کە بەپەنجا هەزار ساڵ مەزندە دەکرێ. واتە : ئەگەر ئادەمیزاد بیانەوێ ئەو رێگایە ببڕن پەنجا هەزار ساڵی دەوێ، وەلێ فریشتەکان. لەماوەیەکی زۆرکەم دا تەی ئەو مەسافە دەکەن.

﴿٥ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا﴾ ئەی موحەممەد! تۆ بەپرسیارکردنی شێوە قەشمەری و ملهوڕانەیان تەنگە تاو مەبە. بەبڕوا نەکردن و پشت هەڵکردن لەپەیامەکەت دڵگیر مەبە. لەبەرامبەر بەدرۆخستنەوەیان بۆت، پشوو درێژبە. گوێ مەدەرە پەلە کردنیان لەهاتنی عەزاب بۆیان، تەحەددا کردنیان لەتۆ: کە بەلایانەوە دوورە شتێوا رو بدا. صەبری جوانت. هەبێ، صەبر بگرە. ﴿٦ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا. ٧ وَنَرَاهُ قَرِيبًا﴾ ئەوان هاتنی قیامەتیان بەلاوە دوورە، رابوونی قیامەتیان پێ مەحاڵە، هەروەها ماوە درێژی قیامەت بەئەندازەی پەنجا هەزار ساڵ بەمەحاڵ دەزانن. ئێمە دەزانین: کە قیامەت. دێ و نزیکیشە هاتنی، چونکە هەرشتێك هاتنی مسۆگەربێ نزیکە. هاتنی...

﴿٨ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ. ٩ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ. ١٠ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا﴾ رۆژی قیامەت رۆژێکە ئاسمان وەکوو خڵتەی زەیتی لێ دێ و دەبێتە ماددەیەکی روون و رەوان و هیچ رەقایی و پتەویەکی تێدا نامێنێ. کێوەکان وەکوو خوریی شیکراویان لێ دێ، هیچ خزمێ لەخزم و کەسێ ناپرسێ، خزم خزمی خۆشەویستی خۆی دەبینێ. بەلام لەبەر وەزعی سامناك و وەزعی ناخۆشی خۆی نای پرژێ پرسیاری

لێ بکا. ﴿[١١] يُبَصَّرُونَهُمْ﴾ هەموو خزمێ خزمی خۆی دەبینیو دەیناسێتەوە، کەس کەسی لێ گوم نابێ، یەکتر دەبینن بەبێ ئەوەی گفت و گۆ لەگەڵ یەکتری بکەن. ﴿يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ. [١٢] وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ. [١٣] وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ. [١٤] وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ يُنجِيهِ﴾. کافرو تاوانبار پێیان خۆشە لەو ڕۆژەدا کوڕو خێزان و براو هۆزو خزم و کەس وکاری هەرچی وا لەزەویدا هەیە، بەگیانداروو بێ گیانەوە بیکاتە فیدیەو قوربانی بۆ خۆی، بەمەرجێ لەو سزایەی والە پێشیەوە ڕزگاری. بێ، بەلاّم بێ سودەو هیچ فیدیەو قوربانیەك نیەو هیچ شتێك فریای ناکەوێ... ﴿[١٥] كَلاَّ إِنَّهَا لَظَى. [١٦] نَزَّاعَةً لِلشَّوَى. [١٧] تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى. [١٨] وَجَمَعَ فَأَوْعَى﴾ نانا، شتی وانیە، فیدیەو قوربانی لەتاوانباران قبوڵ ناکرێ، تەنانەت ئەگەر هەموو ماڵی دونیاو خۆشەویسترین و بەنرخترین شت پێشکەش بکا، بێ سودە، ئەوە دۆزەخەو بەراستی! ڕۆژی قیامەتەو کاتی سزاو تۆڵەیە، ئەوە ئاگرو بڵێسەی دۆزەخە. زۆر گەرم و لەرادەبەدەر سوتێنەرە، هێندە گەرم و بەتینە پێستی جەستەی دادەڕنێ، ئێسقانی دەردەخاو پاشان وەکوو خۆی لێ دێتەوەو سەر لەنوێ دادەپڵۆخێتەوە.

﴿[١٩] إِنَّ الإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعاً. [٢٠] إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً. [٢١] وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعاً﴾ بێگومان ئادەمیزاد لەسەر بەتەماعیو بێ چیکڵدانەییو نا ئارامی سروشتی داڕێژراوە، نەخۆ بۆ ساردی رادەگرێ نەخۆ بۆ گەرما رادەگرێ، لەسەر بەلاّو ناخۆشی صەبری. نیە، لەسەر نازو نیعمەت سوپاسگوزار نیە. هەر کاتێ توشی هەژاریو نەخۆشیو زەرەرو زیانێ بێ دەست دەکا بەهات و هاوارو جەزەع و فەزەع، کاتێکیش خێرو خۆشیو لەشساغیو سامان و پلەو پایەی دەستکەوت ڕژدو بێ خێرو نامەردە. یارمەتی هەژاران ناداو پیاوەتی لەدەست هەڵنایە. ﴿[٢٢] إِلاَّ الْمُصَلِّينَ. [٢٣] الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ جگە لەو موسوڵمانە نوێژکەرانەی هیدایەت دراون بۆ ڕێبازی حەق و نوێژەکانیان بەئەنجام دەگەیەنن، پارێزگاری کاتەکانیان دەکەن و لەکاتی خۆیان دا نوێژەکانیان بەجێ دێنن. هیچ شتێك لەنوێژەکانیان غافڵیان ناکاو بەرێکو. پێکی فەرزو سوننەتەکانیان ئەنجام دەدەن.

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ (١١)
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ (١٢) وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ (١٣) وَمَن فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ (١٤) كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ (١٥) نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ (١٦) تَدْعُوا
مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ (١٧) وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ (١٨) ۞ إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا
(١٩) إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا (٢٠) وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا (٢١) إِلَّا
الْمُصَلِّينَ (٢٢) الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (٢٣) وَالَّذِينَ فِي
أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ (٢٤) لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (٢٥) وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ
بِيَوْمِ الدِّينِ (٢٦) وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ (٢٧) إِنَّ عَذَابَ
رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ (٢٨) وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ (٢٩) إِلَّا عَلَىٰ
أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ (٣٠) فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ
ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ (٣١) وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ
(٣٢) وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ (٣٣) وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
(٣٤) أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ (٣٥) فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ
(٣٦) عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ (٣٧) أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ
أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ (٣٨) كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ (٣٩)

﴿[٢٤] وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ. [٢٥] لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾ ئەوانەی لە ماڵ و سامانیان دا بەشی دیاریکراو دەدەن بە ئاتاجان و زەکاتی ماڵ و سامانی خۆیان دەردەکەن، چاو وردەکەنەوە کێ هەژارەو پێویستی بەیارمەتی هەیە بەشی خۆیان دەدەنێ، خێرو خێرات و نەزرو صەدەقەی بەردەوام و بەهاناچونی هەژاران و داڵدەدانی ئاتاجان ئەنجام دەدەن.

﴿[٢٦] وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ﴾ ئەوانەی بڕوایان بەرابوونی ڕۆژی قیامەت هەیەو ترسی حیساب و لێکۆڵینەوەی دەشتی مەحشەریان لەدڵدایە. عیبادەت و خوداپەرستی دەکەن بەتەمای پاداشتن و ترسی عەزابیان هەیە.

﴿[٢٧] وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ. [٢٨] إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ﴾ ئەوانەی لەعەزابی خودا ترس و بیمیان هەیە، بەهۆی ئەو ترسەوە کەمتەرخەمی لەنەنجامدانی (واجبات) دا ناکەن وتاوان ئەنجام نادەن، بێگومان عەزابی خودا مسۆگەرەو پێویستە کەس لێی ئەمین. نەبێ. دەشێ هەموو کەس لێی

بترسێ. ﴿٢٩وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ. ٣٠إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. ٣١فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمْ الْعَادُونَ﴾ ئەوانەی شەرمگای خۆیان لەحەرام دەپارێزن و توخنی شتێکی ناخەن خودا لێی حەرام کردبن. تەنهاو تەنها لەگەڵ خێزانی خۆیدا یان ئەمەتەو جارییەی خۆیدا سەرجێیی ئەنجام دەدا. بەکارهێنانی شەرمگای خۆی لەگەڵ حەلاڵی خۆیدا جێگای رەخنەو سەرزەنشت نییە. بەڵکوو پێویست و ئەرکی سەرشانیەتی داخوازییە جینسییەکانی خۆی بە حەلاڵی دابین. بکا. وەلێ ئەگەر کەسێك بیەوێ لەرێگای نامەشروعەوە داخوازییە جینسییەکانی دابین بکا، ئەوە سنوور بەزێن و تەجاوز کارە، لەرێگای راست لای داوەو سەرپێچی فەرمانی خودای کردوە، زیان بەخۆیو گەل ونەتەوەکەی دەگەیەنێ..

﴿٣٢وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ ئەوانەی پارێزگاری سپاردە دەکەن و پابەندی بەڵێن و پەیمانی خۆیانن و پاشگەز نابنەوە.

﴿٣٣وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ﴾ ئەوانەی شایەتیەك ؛ کەلایانە لای دادوەرو قازی دەیدرکێنن و نایشارنەوە. بەبێ زیادەو کەم و کوڕی چیان لایە رایدەگەیەنن.

﴿٣٤وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ ئەوانەی پارێزگاری کات و شەرت و روکن و پێداویستی نوێژەکانیان دەکەن، لەکاتی خۆیان دا بەخوشوع و خضوعەوە نوێژەکانیان بەجێ دێنن و دوای نوێژکردنیش کارێك ناکەن ناپەسەندبێو خێرو پاداشتی نوێژەکانیان پوچەڵ بێتەوە.

﴿٣٥أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ﴾ ئەوانەی ئەو رەوشتە ئاماژەپێکراوانەیان تێدان، ئەوانە لە بەهەشتی رازاوەو پان و بەرین دا جێگیر دەکرێن و جۆرەها رێزیان لێ دەگیریو نازو نیعمەتی هەمە جۆریان بەسەردا دەرژێ.

﴿٣٦فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ. ٣٧عَنْ الْيَمِينِ وَعَنْ الشِّمَالِ عِزِينَ﴾ چیە حاڵی ئەو موشریکانە لەدەوری تۆ کۆ دەبنەوە ئەی پێغەمبەر! هێندە بەپەلەن بۆ کوفرو بەدرۆخستنەوەت، هەر لەگەڵ گوێیان لەئامۆژگاریو ئایەتەکانی قورئان دەبێ، خێرا بێ سیو دوو بیر. لێ کردنەوە بەدرۆت دەخەنەوەو دەست دەکەن بەگاڵتە پێکردنت، ئەتۆ. دەیان بینی کۆمەڵ کۆمەڵ لای راست و چەپتەوە دادەنیشن، جیاجیاو پرژو بڵاو کۆمەڵ کۆمەڵ، بەبیستنی قورئان هەڵدەسڵەمنەوە لەبەری هەڵدێن.

﴿٣٨أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ؟﴾ ئایا ئەو موشریکانە بەتەمان وێرای ئەو هەڵوێست و بیرو باوەڕە ناپەسەندەیان و هەڵسڵەمینەوە لە قورئان و بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەرو هەڵهاتن لەحەق. و راستی بەتەمان بچنە ناو بەهەشتەوە ؟! حاشا وە کەلاّ؛ ئەوانە شوێنیان دۆزەخەو تورِ دەدرێنە ناوی بۆ هەتا هەتایە.

﴿٣٩كَلاَّ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ نەخەیر، بائەوان بەتەمای چوونە ناو بەهەشت نەبن، ئێمە ئەو ئادەمیزادانەمان لەناو دروست کردوە: کە خۆیان دەیزانن.

﴿٤٠فَلا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ. ٤١عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْراً مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ﴾ سوێند دەخۆم بەخودای شوێن هەڵاتی خۆرو مانگ و ئەستێرەکان لە هەموو شەوو رۆژێکی ساڵ دا، ئێمە دەتوانین و زۆر لامان ئاسانە: کە ئێوە لەناو بەرین و گەل و نەتەوەیەکی باشترو گوێڕایەڵ و ملکەچ بۆ فەرمان و جڵەوگیرییەکانی خودا بێنینە کایەوە، هیچ شتێك نییە بتوانێ ببێتە کۆسپ و تەگەرەو نەتوانین ویستەکانمان بەدی بێنین، ئێمە لەئاست بەدیهێنانی ئەو جۆرە کارانەدا دەستەوسان نین.

﴿٤٢فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلاقُوا يَوْمَهُمْ الَّذِي يُوعَدُونَ﴾ ئەی پێغەمبەر! وازیان لێ بێنە با قسەو ئاخاوتنی پڕوپووچی. خۆیان بکەن، لە بەتاڵو گومڕایی خۆیان دا بتلێنەوە، باسەرگەرمی. کارو. کردەوەی بێ نرخی خۆیان بن، هەتا دوچاری رۆژی خۆیان دەبن، هەتا. کاتێك بەخۆیان دەزانن، کەوتوونەتە ناو تەنگو چەڵەمەی رۆژی قیامەتەوە، توشی سزای سەختی تاوان و هەڵوێستیان دەبن.

﴿٤٣يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنْ الأَجْدَاثِ سِرَاعاً كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ﴾ ئەو رۆژەی لەگۆڕەکانیان رادەبن بەپیر بانگەوازی خوداوە بەهەڵەداوان کۆدەبنەوە بەرەو سارای مەحشەر رادەجمن، بەپەلە رۆیشتن و راکردنیان بۆ سارای مەحشەر

لەقیامەت دا دەق دەشوبهێتە ئەو حاڵەتەی دونیایان، کەبە گورگەلۆقە بەرەوئالا یان بت و صەنەمێك، کە ئامادەکراوە بۆ پەرستن رادەچمن و بەهەڵەداوان بەرەو هەدەف و ئامانجی خۆیان دەکشێن. ﴿^٤٤^خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ﴾ چاو بەرەو ژێرو سەرشۆڕو ریسوا، زەلیلیو پەشیمانی دایان دەپۆشێ، ناچارو بێ دەسەلات روبەڕوی عەزابی سەخت دەبنەوە، لەتۆڵەی لوتبەرزیو تەکەببوری دونیایاندا توشی ئەو زەلیلیو بێچارەیییە دەبن..

کۆتایی سورەتی المعارج

سورەتی (نوح)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿^١^إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ بێگومان ئێمە(نوح)مان کردە پێغەمبەرو رەوانەمان کرد بۆ سەر گەلەکەی و پێمان گوت: گەل و نەتەوەکەت لەعەزابی خودا بترسێنە پێش ئەوەی عەزابی بە ئێش و ئازاریان بۆبێ، کە ئەویش عەزابی دۆزەخە یان خنکاندنیانە بەتۆفان، ئەگە رتۆبە بکەن و ئیمان بێنن ئەو عەزابەیان لەسەر لادەچێ !!

﴿^٢^قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ وتی: ئەی قەومەکەم ئەمن هوشیارکەرەوەو ترسێنەرتانم لەعەزابی سەختی خودا، رێگای بەختەوەریو نەجاتبوون و سەرفەرازیتان نیشان دەدەم، بەگوێم بکەن و شوێنم بکەون.

﴿^٣^أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ﴾ فەرمانتان پێ دەکەم: کە عیبادەتی خودا بکەن و یەکتاپەرست بن، مافی خودایەتی بدەنێ، پابەندی فەرمان و جڵەوگیریەکانی بن. خۆتان لەسەرپێچی فەرمانەکانی بپارێزن.

﴿^٤^يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ خودا لەتاوانتان خۆش دەبێ، تەمەنتان درێژدەبیو مەرگتان دوادەکەوێ بۆ ئەو کاتەی خودا بۆی مەزەندەکردون، بەکورتی دوو وادەیان دەداتێ ئەگەر. ئیمان بێنن. و طاعەتی خودا بکەن. لێخۆشبوون لەتاوان، تەمەن درێژی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

سُورَةُ نُوحٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

﴿إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئەگەر ئێوە بەردەوام بن لەسەر کوفرو ئەو عەزاب و مەرگەساتەی خودا بۆی دیاریی کردون، هەر کاتێ هات گەڕانەوەو دواکەوتنی نیە، بەڵکوو بەحەتمی لەکاتی خۆیدا واقیع دەبێ. دەی کەوابێ ئێوە پەلە بکەن بۆ ئیمانهێنان و خوداپەرستیو خۆتان لەسزای سەختی خودا بپارێزن. ئەگەر ئێوە کەمێ زانیاریتان هەبوایە. دەتانزانی: کە ئەجەلی بریاردراو لە لایخوداوە هەرکاتێ هات دواکەوتنی نیە.

﴿^٥^قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلاً وَنَهَاراً ^٦^فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلاَّ فِرَاراً﴾ حەزرەتی نوح: کە دڵنیا بوو لەئیمان نەهێنانی قەومەکەی، هانای بۆ پەروەردگار بردو شکاتی وەزع و حاڵی خۆی لاکرد وتی: خودایە! من لەسەر فەرمانی تۆ ئەوە نۆسەدو پەنجا ساڵە بەردەوام بەئەوپەری دڵسۆزیو لێبڕانەوە، بەبێ ئەوەی کەمتەرخەمی بکەم، بانگەوازیی نەتەوەکەم دەکەم، هەوڵیان لەگەڵ دەدەم بەهەمموو شێوەو شێوازێك

بانگەوازییم کردون و بارم لێ گۆڕیون، دەی بانگەوازی کردنم بۆیان هیچ کاری تێ نەکردن، بەڵکوو پتر شێلگیر بوون و پشتیان لە بانگەوازییەکەم هەڵکردو لێم دوورکەوتنەوە. هەرکە بانگم کردن بۆ نزیکبوونەوە لەحەق و ئیمان هێنان. ئەوان روویان لێ وەرگێڕاوم و پەرمیان بەکوفرو بێدینی خۆیان داوە. ﴿٧وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَاراً﴾ هەرکاتێك بانگیان کردبن و بانگیان بکەم، بۆ ئەوی ئیمان بەتاك و تەنهایی تۆ بێنن و بەندایەتیت بکەن بۆئەوەی لێیان خۆش بێ، ئەگەر بواری راکردن و هەڵتیزانیان نەبێ، پەنجەیان دەخەنە گوێچکەیانەوە بۆئەوەی بانگەوازییەکەم نەبیسن، بە پۆشاکەکانیان دەم و چاوی خۆیان دادەپۆشن بۆ ئەوەی دیدارم نەبینن قسەکانم نەبیسن، بەردوام بوون لەسەر کوفرو بتپەرستیو هاوەڵدانان بۆ خودا، لوتبەرزی دەنوێنن لەبەرامبەر قبولکردنی حەق و مل بۆ راستی نادەن !!

﴿٨ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراً. ٩ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَاراً﴾ پاشان من شێوەی بانگەوازیم لێ گۆڕین بەئاشکرا بانگم کردن بۆ ئیمان. هێنا، بەدەنگی بەرزو لەناو جەماوەردا بانگەوازییم کردن، پاشان هەردوو شێوازی بانگەوازییم تێدا بەتاقی کردنەوە، هەم بەئاشکراو هەم بەنهێنی بانگم لێ کردن. هەموو جۆرە بانگەوازییەکم تێدا بەتاقی کردنەوە، گەلێك هەوڵ و تەقەللام لەگەڵ دا دان، زۆرم بەڵگەو دەلیل بۆ هێنانەوە، ترساندمن و تەماعم بەرنان.

﴿١٠فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً﴾ بەو گەل و نەتەوەیەی خۆمم گوت: لە خودا بپاڕێنەوە، داوای لێخۆش بوونی لێ بکەن، تۆبەی دڵسۆزیو نەصوحانە لەتاوانی رابووردوتان بکەن، واز لەکوفرو تاوانباری بێنن، بێگومان پەروەردگارتان ئەو خودایە یە: کە ئێوەی دروست کردوە، پەروەردەی کردون، زۆر لێبوردەو لێ خۆشبووە. ﴿١١يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً. ١٢وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَاراً﴾ خودا ناخۆشیو وشکەساڵیو قاتیو قڕیتان لەسەر لادەبا، لێکدان لێکدان بارانتان بۆ دەبارێنێ، بارانی خێرو بەرەکەت و بەردەوام و ئیقلیمگیر، کشت و کاڵ و بەروبومتان بەباشی دێتە بەرو سود بەخش دەبێ. هەرزانیو ئارامیو بەختەوەری و کامەرانی، هەموو وڵات و هەرێمتان دادەگرێ، ماڵ و سامانی زۆرتان دەداتێ، منداڵ و وەچەو نەوەتان زۆر دەبن. باخ و باخات و وڵاتی ئاوەدان و میوەجاتتان زۆر دەکا، کانیو کانیاوی جوان و دڵڕفێن و چۆم و جۆگاتان بۆ وەدی دێنێ.

﴿١٣مَا لَكُمْ لا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً. ١٤وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَاراً﴾ ئەوە چیتانە بۆ لەگەورەییو دەسەڵاتی بێ سنووری خودا ناترسن !؟ واز لەتاوان بێنن و بەندایەتی بکەن و بەتاك و تەنهای بناسن و گوێڕایەڵی فەرمان و حلەوگیریەکانی بن. لەکاتێك دا ئەو زاتە ئێوەی بەچەند قۆناغێك بەدی هێناوە.. .

﴿١٥أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً. ١٦وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُوراً وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً﴾ ئایا ئێوە ناڕوانن و نازانن، نابینن پەروەردگار چۆن حەوت ئاسمانی یەك لەژوری یەکەوە دروست کردوە؟ مانگی لەناو ئاسمانەکان دا (لەناو. ئاسمانی. دونیادا) کردوە بەنوورو روناکی و روی زەوی روناك دەکا بێ ئەوەی گەرمایی بدا، خۆری کردوە بەچرای روناککەرەوە گەرمیو روناکی بەزەوی دەبەخشێ و تاریکی شەو لادەبا، مانگی وادروست کردوە هاتو چۆی مەنزڵ مەنزڵ و قۆناغ قۆناغ بێ و بێتە نیشانەی رۆژو مانگ، خۆریش نیشانەی تێپەڕبوون و تازەبوونەوەی ساڵە. ﴿١٧وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الأَرْضِ نَبَاتاً. ١٨ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجاً﴾ پاشان ئێوە دەمرێنێو دەتانخاتە ناو زەویو دەبنەوە خاك و جەستەتان تێکەڵ بەزەوی دەبێتەوە، دوایی رۆژی قیامەت زیندوتان دەکاتەوە، لەگۆڕەکانتان یەکسەر دەرتان دێنێتەوە، دروست کردنەوەو زیندوکردنەوەتان لەجاری دووەم دا وەکوو جاری یەکەم نیە، بەتەدریج و قۆناغ بێ، بەڵکوو یەکسەرو یەك. دەفعەیە. ﴿١٩وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ بِسَاطاً. ٢٠لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلاً فِجَاجاً﴾ پەروەردگار زەوی بۆ ئێوە راخستووە، کێوی تێدا چەقاندون و لەنگەری زەوی پێ راگرتوون، زەوی وا بۆ ئێوە رام کردوە، دەتوانن کون و قوژبنی بپشکنن، رێگاو بانی فراوانی بۆ کردونەوە بەناو کێوو شیوو دۆڵ و سارای دا بگەڕێن و رزق و رۆزی خۆتانی لێ

يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل
لَّكُمْ جَنَّـٰتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَـٰرًا ﴿١٢﴾ مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾
وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا۟ كَيْفَ خَلَقَ ٱللَّهُ سَبْعَ سَمَـٰوَٰتٍ
طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ ٱلْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ ٱلشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾
وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ
إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا۟ مِنْهَا
سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِى وَٱتَّبَعُوا۟ مَن لَّمْ يَزِدْهُ
مَالُهُۥ وَوَلَدُهُۥٓ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا۟
لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ
وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا۟ كَثِيرًا ۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا ضَلَـٰلًا ﴿٢٤﴾
مِّمَّا خَطِيٓـَٔـٰتِهِمْ أُغْرِقُوا۟ فَأُدْخِلُوا۟ نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا۟ لَهُم مِّن دُونِ
ٱللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَـٰفِرِينَ
دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِىَ
مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتِ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارًۢا ﴿٢٨﴾

فەراهەم بێنن. ﴿[٢١]قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلاَّ خَسَاراً﴾ حەزرەتی نوح لە خودا پاڕایەوەو وتی: خودایە! تۆ ئاگات لێیە قەومەکەم بەردەوامن لەسەر یاخی بوون و بەگوێ نەکردنی ئامۆژگاریەکانم، بەهیچ شێوەیەك بەپیر بانگەوازیەکەمەوە نەهاتن. گوێڕایەڵی ساماندارەکان و ملهوڕەکان دەکەن، شوێن کەسانێك. دەکەون. کە ماڵ و سامان و کوڕو منداڵیان پتر گومڕایان دەکەن؟ ﴿[٢٢]وَمَكَرُوا مَكْراً كُبَّاراً﴾ پیلان و مەکرو فێڵێکی گەورەیان کرد، بەرپەرچی ئەوانەیان دایەوە کە لەوانەیوو ئیمان بەنوح بێنن. ﴿[٢٣]وَقَالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلا تَذَرُنَّ وَدّاً وَلا سُوَاعاً وَلا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْراً﴾ ملهوڕان و سەرانی گەلی نوح، مسکێن و رەشە خەڵکەکەیان هەڵدەنا بۆئەوەی دژی حەزرەتی نوح بوەستن و گوێڕایەڵی فەرمان و جڵەوگیریەکانی نەبن. پێیان گوتن: واز لەعیبادەتکردنی خوداکانی خۆتان مەهێنن. نەکەن بەندایەتی خودای نوح بکەن. بەتایبەتی واز لەپەرستنی ئەو بتانە مەهێنن کە ناویان (وەددو سواع و یەغوث و یەعوق و نەسر)ە. ﴿[٢٤]وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيراً وَلا تَزِدْ الظَّالِمِينَ إِلاَّ ضَلالاً﴾ واتە: سەرانی قەومی نوح خەڵکێکی زۆریان گومڕا کرد، یان ئەو بتانە مرۆڤگەلێکی زۆریان گومڕا کرد. ماوەیەکی زۆرو لەپانتایەکی بەرفراوان دا دیاردەی بتپەرستی باڵی بەسەر دونیادا کێشا بوو، دیاردەی بتپەرستی لەناو عەرەب و عەجەم دا چەند سەدەیەك درێژەی کێشاو لەناو عەرەبەکان دا تا سەردەمی پێغەمبەری ئیسلام بەردەوام بوو. مانای دووەم: کە راناوی (أضلوا) لەئایەتەکەدا بگێڕینەوە بۆ بتەکان، واتە: گومڕاکردنەکە پاڵ بتەکان بدەین وێچوترە..

﴿[٢٥]مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَاراً فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَاراً﴾ بەهۆی زۆر تاوان کردنیان و سوربوونیان لەسەر کوفرو دژایەتیکردنی پێغەمبەرەکەیان بەتۆفان خنکێندران و پاشان توڕدرانە ناو ئاگری دۆزەخەوە، کەس نەبوو عەزابی خودایان لێ بگێڕێتەوە.

﴿[٢٦]وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الأَرْضِ مِنْ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً﴾ کاتێك حەزرەتی نوح لەئیمان هێنانی نەتەوەکەی ناهومێد بوو، پەروەردگار نیگای بۆ کرد: کە دوعایان لێ بکا، دوعای شەڕی لێ کردن و وتی: خودایە لەسەر زەوی کافرێك بەزیندویی مەهێڵەوە، سەر لەبەر لەناویان بەرە.

﴿[٢٧]إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلا يَلِدُوا إِلاَّ فَاجِراً كَفَّاراً﴾ لە. راستیدا ئەی خودایە؛ ئەگەر تۆ یەکێك لەو کافران بهێڵیەوە ئەو بەندانەی لەوەدوا دروستیان دەکەی و دێنە گۆڕەپانی ژیانەوە، ئەمانە ئەوانیش گومڕا دەکەن و لەرێبازی حەق لایان دەدەن.. هەروەچە و نەوەیەکیشیان ببێ فاجرو تاوانبار دەبن و بە هیچ. جۆرێ. تاعەتی تۆ ناکەن و لەدڵ دا کافرو سپڵە دەبن. ﴿[٢٨]رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِناً وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ تَبَاراً﴾ خودایە؛ لەتاوانی خۆم و تاوانی باوك و دایکم خۆش ببە، هەروەها لەتاوانی هەموو ئەوانە خۆش ببە: کەبە موسوڵمانی هاتونە ماڵەکەم، هەروەها خۆش ببە لە هەموو پیاوو ئافرەتی موسوڵمان لەهەموو کات و شوێنێك دا.

کۆتایی سورەتی نوح

سُورَةُ الجِنّ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾ وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن تَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾ وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

سورەتی (الجن)

{بسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1]قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً﴾ ئەی موحەممەد بەگەل و قەومەکەت بڵێ: پێیان رابگەیەنە : کە کۆمەڵێك لەجندۆکە قورئانیان بیستووە ئیمانیان پێ هێناوەو ملکەچی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بوون. پێیان بڵێ: خودا نیگای بۆ کردم، لەسەر زوبانی جوبرائیل پێی راگەیاندم : کە تاقمێك لەپەری گوێیان لە قورئانخوێندنی من بووە، کاتێك لەنوێژدا سورەتی ﴿إقرأ باسم ربك الذي﴾م خوێندوە گوێیان لێ بووە، دوای گەڕانەوەیان بۆ ناو گەلەکەیان وتیان: ئەی خەڵکینە؛ ئێمە گوێمان لەکەلامێکی فەصیح و بەلیغ بوو، پڕ بوو لەئامۆژگاری‌و خێرو فەڕ، بەراستی ئەو کەلامەی گوێمان لێ بوو قورئانێکی عەجیب و سەرنج راکێش بوو. هەموومانی سەرسام کرد.

﴿[2]يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَداً﴾ واتە: ئەو قورئانە ئێمە بیستمان هیدایەتدەرە بۆ ڕێبازی حەق و راست، بۆ ناسینی خودا، ئێمەدڵنیا بووین لەوەی ئەو کەلامە لە خوداوە هاتووە، ئێمە ئیتر بیڕای بیڕای کەس ناکەین بەهاوەڵی خودا، جگە لە خودا، کەسی تر بەخودا نازانین..﴿[3]وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً﴾ شەئن و حاڵ وایە بەرزو پیرۆزە کردەوەو دەسەڵات و فەرمان و گەورەیی‌و شکۆمەندی پەروەردگارمان. بەرزو پیرۆزو دورە لەوەی خێزان و منداڵی هەبێ، هەرگیز خودا ژنی نیەو منداڵی نەبووە. ﴿[4]وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطاً﴾ هەروەها جندۆکەو موشریکەکان و نەفامەکانمان پێش ئەوەی موسوڵمان بن قسەی ناشایستەو نابەجێیان بەرامبەر بە خودا دەگوت و لەکوفرو بێدینی دا زێدەڕۆوییان دەکرد، بەبێ بەڵگەو دەلیل هاوەڵیان بۆ خودا دا دەنا، خێزان و منداڵیان بۆ بڕیار دەدا.

﴿[5]وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِباً﴾ ئێمە پێمان. وابوو، ئادەمیزادو جندۆکە: کە لەوە پێش دەیانگوت: خودا هاوەڵو خێزان و منداڵی هەن راست دەکەن و درۆ ناکەن. کاتێك قورئانمان. بیست ئەمجار زانیمان بیرو بۆچونو قسەکانیان هەڵەن، ئەوەی لەوەپێش بە راستمان دەزانی بۆمان دەرکەوت درۆیەو هیچ بنەماو بناغەیەکی نیە.

﴿[6]وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقاً﴾ کۆمەڵێ لەپیاوانی ئادەمیزاد لەبەر نەفامی‌و نەزانینیان لەچۆڵەوانی‌و دەشت و دۆڵ و کەژدا پەنایان بە پیاوانی جندۆکە دەبرد، ئەم. پەنا بردنەی ئادەمیزادەکان بەجندۆکەکان هێندەی تر جندۆکەکانی بوغرا کردو کوفرو گومڕایی‌و سەرلێ شێواویان بۆ زیاد کردن، یان دەتوانین بڵێین پەرییەکان گومڕایی‌و کوفریان بۆ ئادەمیزادەکان زیاد دەکرد. هەر دوو ماناکە هەڵدەگرێ.

﴿[7]وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَداً﴾ ئادەمیزادیش وەکوو ئێوە پێیان وابوو زیندوبوونەوە نیە، حیساب و لێکۆڵینەوە نابێ، یان ئەوان و ئێوەش پێتان وابوو: کە ئیتر خودا پێغەمبەرێك نانێرێ بانگەوازیی بکا بۆ یەکتاپەرستی و ئیمانهێنان بە خوداو بە پێغەمبەرانی‌و بەرۆژی قیامەت.

﴿[8]وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَساً شَدِيداً وَشُهُباً﴾ جندۆکەکان وتیان: کاتێك پێغەمبەر رەوانەکراو قورئانی بۆ

سەر نازڵ کرا، بەپێی داب و نەریتی خۆمان ویستمان هەواڵی ئاسمان بزانین ئاخۆ ئەم روداوە تازە چیە؟ ویستمان بزانین ئەم پێغەمبەرە کێیەو چ کەسە؟ بینیمان رێگای ئاسمانمان لێ گیراوە، فریشتە هەموو رێگاو بانێکیان تەنیوەو بەتوندو تۆڵی حەرەسیاتیان لەئاسمان گرتووەو ئیتر ناهێڵن ئێمە خەبەری ئاسمان بدزین، دیمان هەرکامێکمان هەوڵی وەرگرتنی هەواڵی ئاسمان بدا، یەکسەر تیر ئەستێرە بۆی دەکشێن و دەیسوتێنن!!! ﴿٩ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا﴾ ئێمە لەوەپێش دەچوینە ئاسمان و خۆمان دادەنووساند بۆ دزینی هەواڵ، بۆ بیستنی هەواڵی ئاسمان لەفریشتەکان، بۆ ئەوەی بەگوێی کاهینەکانیدا بچرپێنین. ئیتر دوای ناردنی پێغەمبەری ئیسلام. پەروەردگار ئەو دەسەڵاتەی لێ ستاندنەوە، بەتیر ئەستێرە ئاسمانی. لێ قەدەغەکردن، ئێستا هەرکامێکیان بیەوێ هەواڵدزی بکا، یەکسەر تیر ئەستێرەیەك بۆی دەکشێ و دەیسووتێنێو لەناوی دەبا. ﴿١٠ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾ ئێمە نازانین ئایا ئەم پارێزگاری کردنە لەئاسمان و حەرەسیات لێگرتنە، شەڕو عەزابی خودایە بۆ سەر زەوی یان خودا خێرو خۆشی بۆ دانیشتوانی سەر زەوی دەوێ؟ ﴿١١ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا﴾ واتە: پەرییەکان: لەودەمەدا بانگەوازیی نەتەوەکەیان کرد بۆ ئیمانهێنان بە پێغەمبەری ئیسلام، وتیان: ئێمە پێش بیستنی قورئان هەمان بوو پیاوچاك و خاوەن بڕواو کردار چاك، هەشمان بوو وانەبوو، بەتێکڕا چەند کۆمەڵەو تاقمێك بووین، هەرکۆمەڵەو بیرو بۆچونێکی تایبەتی هەبوو. واتە: هەمان بوو موسوڵمان و خوداپەرست و هەمانبوو فاسق و تاوانبار، هەمانبوو کافرو ستەمکار. ﴿١٢ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا﴾ دەمانزانی: کە دەسەڵاتی خودا بەسەر ئێمەدا باڵادەستەو ئێمە ناتوانین لەدەست قودرەتی خودا قوتار بین، هەرکاتێ بیەوێ شتێك دەربارەمان بکا لەزەوی دابین، یان بۆ بەرزایی ئاسمان رابکەین و لەهەر شوێنێك خۆمان حەشار بدەین، خودا دەستی دەمانگاتیو رزگاربوونمان نیە لەدەستی!

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

﴿١٣ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا﴾ ئێمە: کە گوێمان لەقورئان بوو، یەکسەر ئیمانمان پێ هێنا، چونکە زانیمان کەلامی خودایەو حەقە، وەکوو کافرەکانی ئادەمیزاد بەدرۆمان نەخستنەوە. کەسێك بڕوای بە خودا هەبێ و بڕوا بەنیگاو سروش بکا، کە خودا نازڵی کردوە بۆ سەر پێغەمبەرەکانی بادڵنیابێ دادوەرانە رۆژی قیامەت خودا حیساب و لێکۆڵینەوەی لەگەڵ دەکا. لەکرداری چاکەی کەم ناکرێتەوەو لەکرداری خراپەشی زیادناکرێ. ﴿١٤ وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان لەرێبازی. حەق و راستی لایان داوە، ئەوانە بوونە سوتەمەنی دۆزەخ و ئاگریان پێ خۆش دەکرێ، وەکوو چۆن ئادەمیزادە کافرەکان دەبنە سوتەمەنی دۆزەخ. ﴿١٥ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوان لەرێبازی. حەق و راستی لایان داوە، ئەوانە بوونە سوتەمەنی دۆزەخ و ئاگریان پێ خۆش دەکرێ، وەکوو چۆن ئادەمیزادە کافرەکان دەبنە

سوتەمەنی دۆزەخ. ﴿١٦ وَأَلَّوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقاً﴾ ئەی موحەممەد پێیان رابگەیەنە: کە نیگام بۆ کراوە، ئەگەر جندۆکەو ئادەمیزاد بەردەوام. بونایە لە سەر رێبازی ئیسلام، بارانی زۆر و پرخێر و بەرەکەتمان. بۆدەباراندن، خێرو فەرمان بەسەردا دەباراندن، بۆ ئەوەی. بەتاقییان. بکەینەوە.

﴿١٧ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَاباً صَعَداً﴾ کەسێك ڕو لەپەیامی قورئان وەربگێڕی‌و گوێ بەئامۆژگاری‌و فەرمان و جڵەو گیریەکانی نەدا، ئەوە دەیخەینە ناو عەزابێکی سەختی دژوارەوە. ﴿١٨ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً﴾ ئەی پێغەمبەر بەو مەردوم گەلە بڵێ: من نیگام بۆ کراوە: کە هەموومزگەوتەکان بۆ خودان وماڵی خودان، تایبەتن بە عیبادەتکردنی خودا تییان دا، ئەو مزگەوتانە شوێنی بەندایەتیکردنن، بەندایەتیکردنیش هەر بۆ خودایە، کەوابێ لەو مزگەوتانەدا جگە لە خودا بەندایەتی کەسی تری تێدا مەکەن، کەس مەکەن بە هاوەڵی خوداو پەرستش هەر بۆ ئەو بکەن و بەس!

﴿١٩ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَداً﴾ کاتێك پێغەمبەرﷺ بەندایەتی خودای دەکرد، ئەو کۆمەڵە پەرییە لە(وادي. النخلة) پێی گەیشتن و گوێیان لە قورئانخوێندنی پێغەمبەر بوو، ئەوەندەیان ئارەزۆ لەبیستنی قورئان بوو، والەدەوری پێغەمبەرﷺکۆبوونەوە کەڵە کەیان کردو بە مل یەکانیشتن، خەریك بوو ببن بەیەك پارچەو وەکوو (لباد) یان لێ بێ، یان ببنە پارچە گۆشتێك لەجەستەی پێغەمبەرﷺ. ﴿٢٠ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي وَلا أُشْرِكُ بِهِ أَحَداً﴾ ئەی موحەممەد بەو خەڵکە بڵێ: کە لێت کۆبوونەوەو گەلەکۆمەکییان لێ کردووی‌و دەیانەوێ ئایینەکەت پوچ بکەنەوەو نەهێڵن بڵاو بێتەوە، پێیان بڵێ: من بانگەوازیی ئێوە دەکەم بۆ لای خودا، عیبادەت و بەندایەتی هەر بۆ ئەو دەکەم، خودایەکی تاك و تەنهاو بێ هاوەڵ و هاوسەر و منداڵە، پشت هەر بەو دەبەستم و کەس ناکەمە هاوشانی.

﴿٢١ قُلْ إِنِّي لا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرّاً وَلا رَشَداً﴾ بڵێ من ناتوانم زیانتان لێ دوور بخەمەوە، یان قازانجتان بۆ کێش بکەم، من بەندەیەکم وەکوو ئێوە نیگام بۆ کراوە، من هیچم بەدەست نیە دەربارەی هیدایەت و گومڕایی ئێوە.

﴿٢٢ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنْ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَداً. ٢٣ إِلاَّ بَلاغاً مِنْ اللَّهِ وَرِسَالاتِهِ﴾ ئەی موحەممەد ! بەگەل و نەتەوەکەت بڵێ: ئەگەر خودا عەزابم بۆ بنێرێ هیچ کەس نیە بتوانێ ئەو عەزابەم لێ لادا، یارمەتیدەرو پشتیوانم نیە جگە لە خودا، هیچ شتێك نیە بتوانێ لە عەزابی خودا رزگارم بکا جگە لە پابەندبوونم بەو پەیامەی بۆم نێردراوەو ئەرکی سەرشانمە ئەنجامی بدەم.. ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً﴾ پێیان بڵێ: من پەیامی پەروەردگارتان پێ رادەگەیەنم، جا کەسێك دوای ئەم راگەیاندن و بانگەوازییە گوێڕایەڵی پەیامەکەم نەبی‌و پشت هەڵکاو لەخودا یاخی بێ، ئەوە سزای سەختی بۆ ئامادەکراوە، ئاگری دۆزەخ چاوەڕوانیەتی‌و بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێنێتەوەو رزگار بوونیان نیە.

﴿٢٤ حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِراً وَأَقَلُّ عَدَداً﴾ واتە: ئەو موشریکانە لە ئادەمیزادو جندۆکە واز لەهەڵوێستی کوفر ئامێزو ستەمکارانەی خۆیان ناهێنن، هەتا کاتێك ئەوەی هەڕەشەیان پێ لێ دەکرێ یەخەیان دەگری‌و چاویان بەئاگری دۆزەخ دەکەوێ، ئیتر ئەوکاتە دەزانن کێ بێ دەسەڵات و کەم دەستە، کێ یارمەتیدەرو پشتیوانە؟ ئەوان یان موسوڵمانەکان؟ ﴿٢٥ قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَداً﴾ ئەی پێغەمبەر! بەو موشریکانە بڵێ: ئەمن نازانم کەی ئەو عەزابەی خودا هەڕەشەتان پێ لێ دەکا یەخەتان دەگرێ. ئەمن نازانم ئایا نزیکە قیامەت رابێ یان دوورە. نازانم ئاخۆ خودا کاتێکی دیاریکراوی نزیکی بۆ داناوە یان دوورە؟! جگە لە خودا کەس نازانێ قیامەت کەی هەڵدەستێ. ﴿٢٦ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَداً. ٢٧ إِلاَّ مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَداً﴾ واتە: غەیبزان هەر خودایە، هەر ئەو ئاگاداری غەیبییاتە، زانینی غەیب تایبەتە بە خوداوە، کەس بەسەر غەیب دا ئاگادار ناکا

مەگەر کەسێ خودا بۆ خۆی هەڵی بژاردبێ و لێی. رازی بێ، ئەوەش فروستادەو پێغەمبەری خودایە، هەندێ لەکاروباری غەیب فێری فروستادەکانی دەکا، بۆ ئەوەی ببێتە موعجیزەو نیشانەی راستی پێغەمبەرایەتی ئەو زاتانە.

بەکورتی پەروەردگار هەندێ لە کاروباری غەیب فێری فریشتەی تایبەتی و پێغەمبەرانی دەکاو ئاگاداریان دەکا بەسەریدا.

﴿[٢٨] لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً﴾ بۆئەوەی خودا دەری بخا: کە ئەو پێغەمبەرانە پەیامی خۆیان گەیاندووە هیچ زیادو کەمیان تێدا نەکردووە، یان بۆئەوەی پێغەمبەر بزانێ کە جوبرائیل‌و فریشتەکانی لەگەڵیدان بەتەواوی نیگاکەیان گەیاندووە بەئەوو هیچ کەمو کوڕی تێدا نەکراوە پەروەردگاریش بەتەواوی ئاگاداری چۆنیەتی گەیاندنی نیگاکەیە لە جوبرائیلەوە بە پێغەمبەرەکان‌و لەوانیشەوە بە گەل‌و نەتەوەکان، پەروەردگار بۆ خۆی هەموو شتێکی سەرژمێرو کۆنترۆڵ کردووە.

کۆتایی سورەتی الجن

سورەتی (المزمل)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١] يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ. [٢] قُمْ اللَّيْلَ إِلاَّ قَلِيلاً. [٣] نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً. [٤] أَوْ زِدْ عَلَيْهِ﴾ ئەی ئەو کەسەی بە نوێنی نوستنی شەو خۆت پێچاوەتەوە بە پۆشاك و بەپێخەف خۆت داپۆشیوە ! هەستەو رابە، خەریکی شەونوێژ بە، بە ئەندازەی نیوەی شەو، یان تۆزێك زیاتر یان کەمتر، واتە سەرپشك بە، سێیەکی شەو یان نیوەی یان دوو بەش لە سێ بەشی خەریکی شەونوێژ بە.﴿وَرَتِّلْ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾ لە شەو نوێژەکانت دا قورئان بخوێنە بە شێوەی تەرتیل واتە لە سەرەخۆو بە ئارامی قورئانەکە بخوێنەو پەلەپەل مەکە. هەموو وشەو پیتێك مافی خۆیان بدەرێ.

﴿[٥] إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلاً ثَقِيلاً﴾ ئەی پێغەمبەر خۆت ئامادە بکە، ئێمە لەوە بە ولاوە قورئانت بە نیگا بۆ دەنێرین،

سُورَةُ المُزَّمِّلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٢﴾ نِّصۡفَهُۥٓ أَوِ ٱنقُصۡ مِنۡهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوۡ زِدۡ عَلَيۡهِ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلۡقِي عَلَيۡكَ قَوۡلٗا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيۡلِ هِيَ أَشَدُّ وَطۡـٔٗا وَأَقۡوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي ٱلنَّهَارِ سَبۡحٗا طَوِيلٗا ﴿٧﴾ وَٱذۡكُرِ ٱسۡمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلۡ إِلَيۡهِ تَبۡتِيلٗا ﴿٨﴾ رَّبُّ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذۡهُ وَكِيلٗا ﴿٩﴾ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهۡجُرۡهُمۡ هَجۡرٗا جَمِيلٗا ﴿١٠﴾ وَذَرۡنِي وَٱلۡمُكَذِّبِينَ أُوْلِي ٱلنَّعۡمَةِ وَمَهِّلۡهُمۡ قَلِيلًا ﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيۡنَآ أَنكَالٗا وَجَحِيمٗا ﴿١٢﴾ وَطَعَامٗا ذَا غُصَّةٖ وَعَذَابًا أَلِيمٗا ﴿١٣﴾ يَوۡمَ تَرۡجُفُ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلۡجِبَالُ كَثِيبٗا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ رَسُولٗا شَٰهِدًا عَلَيۡكُمۡ كَمَآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ رَسُولٗا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرۡعَوۡنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذۡنَٰهُ أَخۡذٗا وَبِيلٗا ﴿١٦﴾ فَكَيۡفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرۡتُمۡ يَوۡمٗا يَجۡعَلُ ٱلۡوِلۡدَٰنَ شِيبًا ﴿١٧﴾ ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرُۢ بِهِۦۚ كَانَ وَعۡدُهُۥ مَفۡعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذۡكِرَةٞۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

ئەرك‌و فەرمانێکی قورست دەخەینە سەر شان، پەیامێکت بۆ دەنێرین فەرمان و جڵەوگیری و ئەرکی گرانی تێدان لەسەر دڵ و دەرون، ئەنجامدانیان پێویستی بە لێ بوردن و خۆئامادەکردنی تەواو هەیە..

﴿[٦] إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئاً وَأَقْوَمُ قِيلاً﴾ بێگومان هەڵسان بۆ شەونوێژو وازهێنان لە خەو و نوێژکردن لە شەودا ئەرکێکی گرانترە لە بەندایەتی کردن لە ڕۆژدا، هەروەها باشتر دڵ تێیدا ئارام دەگرێ و دامەزراوترە لە بارەی خوێندنەوەی قورئان، چونکە شەو کاتی ئارامییە و دڵ تێیدا بە خشوع و ئیخلاص دەبێ، دڵ و زوبان هاوکاریی یەکتری دەکەن.

﴿[٧] إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحاً طَوِيلاً﴾ بیگومان لە ڕۆژدا ماوەیەکی دورو درێژ هەیە بۆ تۆ هاتوچۆی تێدا بکەی و دەتوانی قەرەبووی ماندووبونی شەوت بکەیتەوەو پێداویستی ژیانت دابین بکەی. بەڵام بە هیچ جۆرێك نابێ لە شەوو ڕۆژدا لە یادی خوا غافڵ بی.

﴿٨ وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً﴾ زۆر یادی خودا بکەو بەردەوام بە لە سەری، دڵسۆزانە بەندایەتی خودا بکەو هەرکاتێ لە ئەنجامدانی کارە پێویستییەکانی دونیاییت بویتەوە بە تەواوی لێ ببڕێ بۆ تاعەتکردن. و خودا پەرستی.

﴿٩ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً﴾ ئەو خودایەی تۆ یادی دەکەی و لێ دەبڕێی بۆ عیبادەت بۆ کردنی، خودای خۆر هەڵات و خۆرئاوایە، خودای هەموو بونەوەرە و هەر ئەو شیاوی عیبادەت بۆ کردنە، هەڵسوڕێنەری کاروباری هەموو شتێکە. هیچ خودا نین جگە لە ئەو، لەهەموو شتێك دا پشت بەو ببەستە..

﴿١٠ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً﴾ ئەی پێغەمبەر! پشوودرێژو خۆڕاگربە لە بەرامبەر ئەزیەت و هەڵوێستی نالە باری نەتەوەکەت، گوێ مەدەرە جوێن و گاڵتەکردنیان بە پەیامەکەت، مودارایان لەگەڵ دا بکە، بە شێوەیەکی جوان و ڕێك و پێك لێیان دوور بکەوەرەوە.

﴿١١ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلاً﴾ ئەی موحەممەد لێم گەڕێ بۆ ئەو موشریك و بێباوەڕانە: کە لەخۆیان بایی بوون، تۆزێك مۆڵەتیان بدە لێیان گەڕێ با ماوەیەك بەخۆشی ژیان بەسەر بەرن.

﴿١٢ إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالاً وَجَحِيماً. ١٣ وَطَعَاماً ذَا غُصَّةٍ وَعَذَاباً أَلِيماً﴾ بێگومان ئێمە کۆت و زنجیرمان لاهەیە بۆ ئەوانەی پەیامی پێغەمبەرو قورئان بەدرۆ دەخەنەوە، ئاگری بڵێسەدارو سوتێنەرمان هەیە بۆیان، خۆراکی ناخۆش و تفت و تاڵی وا کە لەقوڕگ دەگیرێ، نەتف دەدرێتەوەو نەقوت دەچێ. جۆرێکی تر لەعەزابی سەخت کە هەر خودا دەزانێ چەند سەخت و دژوارە. ﴿١٤ يَوْمَ تَرْجُفُ الأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتْ الْجِبَالُ كَثِيباً مَهِيلاً﴾ ئەو سزا سەخت و دژوارە بۆ موشریك و بێ بڕوایان لەو ڕۆژەدا: کە زەوی‌و کێوەکانی دەکەونە شەقە تۆڵەو چی لەسەر زەویدا هەیە دەکەونە لەرزە، لەرزەیەکی بێئەندازە : کێوەکان دەبنە کۆگا لمێکی بڵاوەبوو، ئەو کێوە رەق و پتەوو سەرکەشانە دەبنە تەپو تۆزو بەهەوادا بڵاودەبنەوە. ﴿١٥ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولاً شَاهِداً عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً. ١٦ فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً﴾ ئەی ئادەمیزادان بەراستی ئێمە پێغەمبەرێکمان ناردوە بۆ سەر ئێوە، ئەویش موحەممەدی کوڕی عەبدوڵلایە، ڕۆژی قیامەت دەبێتە شایەت بەسەرتانەوە، شایەتیتان لێ دەدا لەبارەی کردەوەکانتانەوە، دەربارەی بەپیرەوەهاتنی بانگەوازییەکەی‌و ڕووەرگێڕانتان لێی. هەر وەکوو چۆن موسامان کردە پێغەمبەرو ڕەوانەمان کرد بۆ سەر فیرعەون. بانگەوازی کرد بۆ ئیمان هێنان و خوداپەرستی؛ فیرعەون لە پێغەمبەرەکە یاخی بوو بەدرۆی‌خستەوە ئێمەیش بە توندی گرتمان، بەسەختی سزامان دا بەخۆی‌و دارو دەستەیەوە لەناومان بردن، لەناو دەریادا خنکانمانن..

﴿١٧ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْماً يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً. ١٨ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولاً﴾ جا ئەگەر ئێوە لەسەر کوفرو بێدینی خۆتان بمێننەوەو ئیمان نەهێنن، چۆن خۆتان دەپارێزن لەسزای سەختی ڕۆژێکی درێژی ناخۆشی وا: کە منالان پیر دەکاو ئاسمان بەوڕۆژە شەق و پەق دەبێ؟ ئەمەی پێتان ڕاگەیەندرا پەندو ئامۆژگارییە، خودا بیرتان دەخاتەوە، بەمەرجێ خاوەنی دڵی وشیاربن و هەستی بیرکردنەوەتان هەبێ. بێگومان وادەی پەروەردگار بەهێنانی ئەو ڕۆژەو ڕابوونی قیامەت دێتەجێ نەهاتنی مەحاڵە.

﴿١٩ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً﴾ ئەو فەرمان‌و ئامۆژگاری‌و سەرگوزەشتانەی لەوەپێش لەم سورەتەدا ڕانوێندران یادەوەری‌و بیرخستنەوەیە بۆ خاوەن عەقڵەکان، بۆ ئەوانەی بیرو هۆشێکیان هەبێ. جا با بۆ خۆیان سەرپشك بن، کەسێ دەیەوێ بەو تەوجیهو ئیرشاداتە پەند ئامێزبێ، ڕێگەی تاعەت و خوداپەرستی بگرێتەبەر، بۆ ئەوەی بەختەوەریی دونیاو قیامەتی بۆ دەستەبەر ببێ.

﴿٢٠ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنْ الَّذِينَ مَعَكَ﴾ بێگومان خودا دەزانێ: کە تۆ ئەی پێغەمبەر! پابەندی فەرمانی خودای‌و جاری‌وادەبێ کەمتر لەدووسێیەکی شەو، جاری واش هەیە نیوەی یان سێیەکی شەو، خەریکی شەو نوێژو خوداپەرستیت و کۆمەڵێکیش لە موسوڵمانان بەشداریت دەکەن لەو شەو نوێژەدا، پەروەردگار پاداشتتان دەداتەوە بەپاداشتی چاك. ﴿وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ خودا ئەندازەی شەوو ڕۆژ

دەزانیو دەزانێ ماوەی چەند لەشەودا خەریکی شەونوێژن، وەلێ خودا بۆ خۆی دەزانێ: کە ئێوە ناتوانن بەوردیو بەحەقیقەت بزانن ئەو ماوەیە چەندە. بۆتان ناکرێ بەتەواوی ماوەی سەعاتەکانی دیاری بکەن، یان خودا زانی: کە ئێوە ناتوانن بەتەواوی شەونوێژەکانتان ئەنجام بدەن، یان ئەو ئەرکەی خراوەتە سەرشانتان ئەنجامی بدەن، بۆیە سەنگ و سوکی بۆ کردن و لەگرانەوە حوکمەکەی بۆ. ئاسان کردن. ﴿فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾ ئەوەندەی دەتوانن شەونوێژ بکەن، چەندێکتان بۆ دەگونجیو پێتان دەکرێ شەو نوێژ بکەن و قورئانی تێدا. بخوێنن. ﴿عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ خودا بۆیە ئەرکی شەونوێژی لەفەرزەوە بۆ گۆڕین بەسوننەت، چونکە دەزانێ ئێوە توشی حاڵەتی وادەبن ناتوانن ئەو ئەرکە ئەنجام. بدەن، وادەبێ بەهۆی ناساغیەوە ناتوانن هەموو شەونوێژەکانتان جێبەجێ. بکەن. ﴿فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً﴾ ئەوەندەی بۆتان کراو پێڕاگەیشتن شەونوێژبکەن و قورئان بخوێنن و جەخت لە خۆتان مەکەن، پێنج نوێژە فەرزەکانتان بەرێك و پێکیو لەکاتی خۆیان دا بەجێ بهێنن، خوشوع و خوضوعیان تێدا رەچاو بکەن. زەکاتی پێویست لە ماڵ و سامانتان دەربکەن، خێرو خێراتی لەرێگەی خودا دا بدەن بەهەژاران و لەپێناو جیهاد دا ماڵ ببەخشن جەنگاوەران تەیار بکەن. ﴿وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً﴾ هەرچی ئێوە ببەخشن و لەپێش خۆتانەوە بینێرن لەو زەکات و خێرو خێراتەی باس کرا، پاداشتەکەی لای خودایەو. بۆتان هەڵدەگیریو رۆژی قیامەت سودی لێ وەردەگرن، بێگومان. ئەو. ماڵەی ئاوا لەپێش خۆتانەوە بەرێی دەکەن، زۆر باشترە لەوەی. لەژیان. دا بۆ خۆتانی پەزمەندە دەکەن و پاشەکەوت دەبێ، دوایی. دەبێتە بەشی میراتگران، یان بۆ دوا مردنتان وەصیەتی پێدەکەن. ﴿وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ زۆر تۆبەو ئیستیغفار بکەن لەتاوان و کردەوەتان، چونکە کەس نیە توشی هەڵەو تاوان نەبێ، بێگومان پەروەردگار لێخۆشبوونی زۆرە بۆ. کەسێك داوای لێخۆشبوونی لێ بکا،

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ المُدَّثِّر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾

ڕەحمو بەزەیی زۆرە بۆ کەسێك داوای ڕەحمو بەزەیی لێ بکا.

کۆتایی سورەتی المزمل

سورەتی (المدثر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1]يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ. [2]قُمْ فَأَنْذِرْ﴾ ئەی ئەو پێغەمبەرەی کە خۆت داپۆشیوەو خۆت پێچاوەتەوەو ترساوی لەبینینی فریشتەی نیگا، کە یەکەم جار نیگای بۆ هێنای، هەستەو رابە، ئەهلی مەککە بترسێنە، هەڕەشەی هاتنی عەزابێکیان لێ بکە ئەگەر ئیمان نەهێنن.

﴿[3]وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ. [4]وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾ خودا بەگەورە بگرەو وەصفی شکۆمەندیو کیبریای پاڵبدە، لەعیبادەت بۆکردن و ناوهێنانیدا بەگەورەی بزانە، بێگومان خودا زۆر لەوە گەورەترە هاوەڵو هاوشانی هەبێ، پۆشاکت پاكو خاوێن رابگرە لەپیسیو پۆخەڵی بیپارێزە.

﴿٥ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾ واز لە بتپەرستی بهێنە، هەرگیز بەخەیاڵیش بیر لەوە مەکەرەوە بت و صەنەم بپەرستی.

﴿٦ وَلا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ﴾ ئەتۆ منەت بەسەر هاوەڵانت دا مەکە بەوە: کە پەیامی خودایان پێ ڕادەگەیەنیو ئامۆژگارییان دەکەی، بەچاویان دا مەدەوە، ئەگەر شتێکت بەخشی لەبەر خاتری خودا بیبەخشەو منەت بەسەر کابرای پێ بەخشراودا مەکە. ﴿٧ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ لەبەر خاتری خودا ئەتۆ بەصەبرو ئارام بە، گوێ بەئەزیەت دان و هەڵسوکەوتی ناشیرینیان مەدە. بێگومان ئەتۆ ئەی. پێغەمبەر؛ هەڵگری پەیامێکی گەورەو مەزنی، ئەرکی سەرشانت قورس و ئەستەمە. دەبێ ورە بەرزو پشو درێژ بێ، صەبربگری لەبەرامبەر ئەزیەتدانی موشریکەکان. ﴿٨ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ. ٩ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ. ١٠ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ﴾ ئەی پێغەمبەر، صەبر بگرە لەسەر ئەزیەتدان و هەڵوێستی ناشیرینی موشریکەکان، ئەوانەرۆژێکی سامناك چاوەرێیانە، ڕۆژێك: کە سەرەنجامی کوفرو بێدینیو کردەوەی ناشیرینیان دێتەوەرێ. جا کە بۆ جاری دووەم فوو دەکرێ بەکەرەنای صوردا بۆ زیندبوونەوەی مردوان، ئەو ڕۆژە لەسەر کافرەکان ڕۆژێکی ئەستەمەو تابڵێی ترسناکە! ﴿١١ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً﴾ لێم گەرێ بۆ ئەو کەسەی دروستم کرد لەسکی دایکیدا هیچی نەبوە، نەماڵ نەمنداڵ، یان لێم گەرێ بەتەنیا من بۆ ئەوم، بزانە چۆن دەرەقەتی دێم و تۆڵەی لێ دەسێنم؟ ڕۆژێك دێ بۆلامان دەگەرێتەوە بێ ماڵ و منداڵ و کەس و کار، هیچ شتێکی لەگەڵ. دا نابێ لەوانەی ئێستا خۆیان پێوە هەڵدەکێشێ، لێم گەرێ خۆم شەری لەگەڵ دەکەم و لەعۆدەی دێم.

﴿١٢ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَمْدُوداً. ١٣ وَبَنِينَ شُهُوداً. ١٤ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيداً. ١٥ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ﴾ ماڵ و سامانی زۆرو زەبەندەم پێ داوە، لەبواری ئاژەڵداریو کشت و کاڵ و بازرگانیدا لەناو مەککەو دەوروبەریدا ناوبانگی دەرکردوە، چەند کوری گەنج و بەتوانام پێداوە، هەمیشە لەگەڵیدانو دەستەو نەظەر ڕاوەستاون، ریوایەتکراوە: کە وەلید دە کور یان سیانزە کوری هەبوون، هەموویان گەورەو ساغو لەش دامەزراو بوون، هەمیشە لەدەوری باوکیان بوون و لێی جیا نەبوونەوە.

وەلیدیش ئەوەندە دەوڵەمەند بوو کورەکانی پێویستیان بەکاسپی کردن و بازرگانی کردن نەبوە.. وێڕای سامانداری و کور زۆری، ژیانی خۆش و تەمەنی درێژو ریاسەتی هۆزی قورەیشیان پێدابوو. لەهەموورویەکەوە دەست ڕۆیشتوو دونیا خۆر بوو، کەچی لەگەڵ ئەوەیش دا تەماعی هەبوو ماڵ و سامانی بدرێتیو پتر دەوڵەمەند بێ!!

﴿١٦ كَلاَّ إِنَّهُ كَانَ لآيَاتِنَا عَنِيداً﴾ نەخێر، بۆی زیاد ناکەین، بێگومان ئەو دژایەتی قورئان دەکا، بڕوای بەپەیامی ئیسلام نیە، بە ئەنقەست پەیامی قورئان ڕەت دەکاتەوە.﴿١٧ سَأُرْهِقُهُ صَعُوداً﴾ لەوەبەولاوە ئەرکی عەزابی ئەخەمە ئەستۆ، توشی ئازارو مەینەتییەکی ئێجگار سەخت و گرانی دەکەین، ﴿١٨ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ. ١٩ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ. ٢٠ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ﴾ بێگومان وەلیدی چارەرەش بیری لە قورئان و وەزعی پێغەمبەرﷺ کردوە، لە دڵی خۆی دا قسەی حازرکردن: کە دەربارەی قورئان بیانڵێ. ﴿٢١ ثُمَّ نَظَرَ. ٢٢ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ. ٢٣ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ. ٢٤ فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ. ٢٥ إِنْ هَذَا إِلاَّ قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ پاشان سەر لەنوێ تێفکرییەوە، تەماشای کردو ڕوی خۆی گرژ کرد و ناوچاوی بەیەکاداو خۆی مۆرەمچە کرد، ئەمجار کە نەیتوانی ڕەخنەیەکی زانستی لە قورئان بگرێ، پشتی هەڵکردو فیزی نواند، لوتبەرزی خۆی ڕاگەیاندو ڕوی لەئیمانهێنان وەرگێراو لەحەق لایدا، وتی: ئەم قورئانەی موحەممەد دەیخوێنێتەوە سیحرەو جادوییەکە بەدرێژایی ڕۆژگار دوایی نایەو بەردەوام دەبێ، موحەممەد لەکەسانی پێش خۆیەوە نەقڵی کردوە، کەلامی خودا نیەو قسەی ئادەمیزادە. ﴿٢٦ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ. ٢٧ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ. ٢٨ لا تُبْقِي وَلا تَذَرُ. ٢٩ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ. ٣٠ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ﴾ لەوە بەولاوە دەیخەمە ناو ئاگری دۆزەخەوە، نوغرۆی دەکەم لەئاگردا، ئەتۆ چوزانی سەقەر چیە؟ سەقەر ئەو شوێنەیە هەر کەسێکی تێ بکەوێ خوێن و گۆشت و ئێسقانی یەکسەر نامێنێ، کەسەر لەنوێ جارێکی تر جەستەیان وەکوو خۆی لێ دەکرێتەوە، بەشێدەت تر دەسوتێندرێنەوە، پێستیان دەبێتەکۆی زوخاڵ وەرشدەبێ. ﴿٣١ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلاَّ مَلائِكَةً﴾ ئێمە هەر فریشتەمان گێراوە بە بەرپرس و

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَٰٓئِكَةً ۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيَسْتَيْقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا ۙ وَلَا يَرْتَابَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۙ وَلِيَقُولَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْكَٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِىَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَٱلْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَٱلصُّبْحِ إِذَآ أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى ٱلْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا۟ لَمْ نَكُ مِنَ ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ ٱلْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ ٱلْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

حەرەسی دۆزەخ، ئادەمیمان نەکردون بەفەرماندارو کارگێڕی دۆزەخ تـابتوانن بەربـەرەکانێیان بکـەن و بەسـەریان دا زاڵ بـبن. ئەوانـە فریـشتەن لـەو مەخلوقاتـە غـەیبیو پەنامەکییانـەن، کـە جگـە لـە خـودا هـیچ. کـەس سروشـت و هێـزو توانایـان نـازانێ. ﴿وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلاَّ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ نەوەکوو ژمارەکەیانمان باس کـرد، ئـیللا: کـە باسمان کـرد بـۆ تـاقی کردنـەوەو سـەر لێ شێوانی کافرەکان بـوو، بـۆ ئەوەی ببێتە هۆی دڵە راوکێو سەرسوڕمانیان، زیاتر شێلگیرو گومڕا ببن، چی لەدڵیان دایـە دەری بـبڕن و خـودا زیـاتر رقـی لێیـان هەڵـسێ. ئـەوەبوو وتیـان دۆزەخێـك بـەم هـەموو گەورەییو بەرفراوانـییـە چۆن بـە نـۆزدە فریـشتە کاروبـاری هەڵدەسوڕێندرێ؟ هـەروا گـەلێ قسەیتری گاڵتـە ئامێزی لـەم جۆرە ناشیرینتریش! ﴿لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَاناً﴾ پەروەردگار کە ژمارەی فریشتەکانی کـردوە بەنۆزدە، بۆ ئەوەیە ئەهلی کیتاب (جولەکەو فەلە) دڵنیـابن، کە ئەو پێغەمبەرە پێغەمبەرێکی حەقەو ئـەوەی دەیڵێ، دەق وەکوو ئەوە وایە، کە لە نامە ئاسمانیەکانی پێشوتردا هـاتووە. ﴿وَلا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ﴾ بائەهلی کیـتاب و موسوڵمانان هیچ شك و گومانیـان بـۆ پەیـدا نـەبێ دەربـارەی راسـتیو حەقییـەتی ئـەو ژمارەیـە، کـە نۆزدەیـە، هـەروەها باهیچ گومانیـان نـەبێ لەراستیو حەقییـەتی ئـایینی خـودا ! ﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً﴾ بـۆ ئـەوەی دووڕووەکـان؛ ئەوانـەی گومانیـان هەیـە لەراسـتی پێغەمبەرایـەتی موحەممـەدو ئەوانـەی کـافرن لەدانیـشتوانی مەککـەو کەسـانی دیکـەش، بڵێن ئـەوە خـودا مەبەسـتی بـەم ژمـارە چیـە؟ چ حیکمـەتێك لـەباس کـردن و دیاریکردنی ژمارەی نـۆزدەدا هەیـە؟ ﴿كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ ئابـەو جـۆرە خـودا گـومڕا دەکا هەرکەسێ بیەوێ ـ لەسـەر کردەوەو بیروباوەڕیان ـ گومڕایـان بکـا، هیدایـەتی ئـەو کەسـانەش دەدا؛ کـە بیەوێـ لەسـەر کـردەوەو باوەڕیـان شـارەزایان بکـا، واتـە وەکـوو چـۆن بێبڕواکانی بەو ژمارەیە گومڕا کردو بڕوادارانی هیدایـەت دا، هـەر کەسـێ وەکـوو ئـەو دوو تاقمـە بـێ ئـاوای بەسـەر دێنـێ. ئەوانەی گومڕایان دەکا خۆیان ئامادەباشی گومڕابوونیان تێدایـە، ئەوانـەیش هیدایـەتیان دەدا خۆیـان ئامادەباشـی وەرگرتنی هیدایەتیان تێدایە. ﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلاَّ هُوَ﴾ واتـە: حـەرەس و پاسـەوانانی هەرچـەندە نـۆزدەن بـەڵام یارمەتیـدەرو سـەربازان و هاوکارانیـان ئەوەنـدە زۆرن هـەر خودا ژمارەیان دەزانێ. ﴿وَمَا هِيَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْبَشَرِ﴾ سەقەرو دیاردەکـانی، باسـکردنی ژمـارەی بەرپرسـانی دۆزەخ یادخستنەوەو ئامۆژگارییـە بـۆ ئادەمیزاد، بـۆ ئەوەیە بـزانن خـودا توانـاو دەسـەڵاتی بێسنوورەو هـیچ شـتێکی لێ یـاخی نـابیو پێویـستی بـە یارمەتیـدانی کـەس نیـە. ﴿[٣٢]كَلاَّ﴾ نەخەیر لە قیامەت دا ناتوانن ئینکاری ئاگری دۆزەخ بکەن، ﴿وَالْقَمَرِ﴾ سوێندم بـە مـانگی خاوەن نـوورو رونـاکی، کـە دەدرەوشـێتەوە، ﴿[٣٣]وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ﴾ سوێندم بەشـەو، کـە بەسەر دەچیو رادەبرێ، ﴿[٣٤]وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ﴾ سوێندم بەبـەیانی، کە دەردەکـەویو ئاسۆ رون. دەکاتـەوە. ﴿[٣٥]إِنَّهَا لإِحْدَى الْكُبَرِ﴾ سەقەر، کە شوێنێکە لـە ناخۆشـترینی دۆزەخ، یەکێکە لە بەڵا گەورەو سامناکەکان بۆ ترساندنی ئادەمیزادو

هەڕەشەڵ کردنیان لەعەزابی خودا، ﴿٣٦نَذِيراً لِلْبَشَرِ﴾ بۆ بێدارکردنەوەو ترسێنەری سەرجەم نادەمیزادە، تا لەهەموو خراپەیەك سڵ بکەنەوە. ﴿٣٧لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ﴾ دۆزەخ ترساندنە بۆ کەسانێك لەنێوە؛ کە بیانەوێ ئیمان بهێنن و مل لە تاعەت کردن بنێن و دەست بکەن بە خوداپەرستی، یان سووربن لەسەر کوفرو بێدینیو لەجیاتی ئەوەی بەرەو پێش بچن بۆ ئیمان هێنان بگەڕێنەوە بۆ دواوەو بۆ سەر کوفر. ﴿٣٨كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ﴾ ڕۆژی قیامەت هەموو نەفسێ ڕاگیراوو و دیل و داماوەو یەخسیرە، بەهۆی کردەوەکانی دونیای تاوانەکانی وەکوو کۆت و زنجیر تێی دەهاڵێن و ڕزگاربوونی نیە، ﴿٣٩إِلاَّ أَصْحَابَ الْيَمِينِ﴾ جگە لەوانەی؛ کە نامەی کردەوەکانیان دەدرێتە دەستی ڕاستیان، بێگومان ئەمان بەتاوانەکانیانەوە هەڵەو گیرنابن، بەڵکوو بەهۆی کردەوە باشەکانیان زوو لەتەنگانە ڕزگار دەبن. ﴿٤٠فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ. ٤١عَنِ الْمُجْرِمِينَ. ٤٢مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ؟﴾ ئەو خوداپێداوانە لەناو باغەکانی بەهەشت دا ڕادەبوێرن و پرسیار لەیەکتر دەکەن، دەربارەی وەزع و حاڵی تاوانبارەکان دەست دەکەن بەپرسیار و پێیان دەڵێن؛ ئەوە چی ئێوەی خستە ناو دۆزەخەوە؟ ﴿٤٣قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ. ٤٤وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ. ٤٥وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ. ٤٦وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ. ٤٧حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ﴾ وتیان (دەڵێن)؛ ئێمە لە ژیانی دونیامان دا نوێژە فەرزەکانمان نەدەکردن، نەهاتین وەکوو خوداپەرستەکان بەندایەتی خودا بکەین، چاکەمان لەگەڵ هاوڕەگەزانی خۆمان نەکردوە، بژێوو خۆراکمان نەدا بەگەداو هەژاران. ﴿٤٨فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ﴾ کەسێك ئەوە خۆو ڕەوشتی بێ، بەو. جۆرە ژیانی دونیا بەسەر بەرێ، ڕۆژی قیامەت شەفاعەتی کەسی. فریاناکەوێ، کەس شەفاعەتی بۆ ناکا. ﴿٤٩فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ. ٥٠كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ. ٥١فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ﴾ ئەوە ئەو موشریکانە چییانەو بەچ عەقڵ و هۆشێك پشت لە قورئان هەڵدەکەن؟ ڕو لەو پەیامە پڕ ئامۆژگارییو خێرو فەڕە وەردەگێڕن؟ بەڕاستی ئەوانە؛ کە ڕو لە قورئان وەردەگێڕنو پشت لەو پەیامە پیرۆزە. هەڵدەکەن و هەڵدەتیزێنن، دەڵێی کەرە کێوین لەبەر ڕاوچییان هەڵدێن، یان دەڵێی شێری برسیان بە دواوەیەو دەیەوێ نێچیریان. بکا... ﴿٥٢بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفاً مُنَشَّرَةً﴾ بەڵکوو هەریەکێ لەو موشریکانە دەیەوێ نامەی تایبەتی بۆ سەر نازڵ ببێ، وەکوو چۆن قورئان بۆ سەر موحەممەدﷺ نازڵ بووە، ئەوانە سەر ڕەقیو فیرسیچمەییان گەیشتۆتە ئەندازەیەك دەڵێن؛ ئەی موحەممەد! بڕوات پێناکەین تا لە خوداوە بۆ هەریەکێکمان نامەیەکی تایبەتی نەیە تێیدا نوسرابێ، کە تۆ ڕەوانەکراوی خودای!! ﴿٥٣كَلاَّ﴾ نەخەیر شتی وانابێ با ئەوانە واز لەو سەرڕەقیو بیانوگرتنانە بێنن، شتی وایان بۆ ناکەین، داخوازیەکەیان نایەتەدی. ﴿بَلْ لا يَخَافُونَ الآخِرَةَ﴾ بەڵکوو ئەوان لەڕاستیدا بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیە، ترسی عەزابی دۆزەخیان نیە، ئەگەر بڕوایان بە زیندوبوونەوە هەبوایەو ترسی ئاگری سەقەریان لە دڵ دا بوایە، پێشنیاری لەو جۆرەیان نەدەکردن و بیانوی ئاوایان نەدەگرتن و قورئانیان بە درۆنەدەخستەوە!

﴿٥٤كَلاَّ إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ. ٥٥فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ﴾ با بەس بیو چیتر پشت لە قورئان هەڵنەکەن، بێگومان قورئان کیتابی هیدایەتە، پڕە لە پەندو ئامۆژگاریی، هەرکەسێ بیەوێ باگوێی بۆ بگریو شوێنی بکەوێو بیکاتە بەرنامەی ژیانی خۆیو بەختەوەری دونیاو قیامەت بۆ خۆی دەستەبەر بکا.

﴿٥٦وَمَا يَذْكُرُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ﴾ ئەوانە پەندئامێزنابن و بیرناکەنەوە و بە قورئان سودمەند نابن مەگەر خودا مەیلی لێ بێ، بێگومان خودا بەزۆرە ملێ کەس ناخاتە سەر ڕێبازی ڕاست، دەبێ بەندەکە بۆ خۆی ئامادەباشی هیدایەت وەرگرتنی تێدابێ، ئەمجار خودا هۆکارەکانی هیدایەتدانی بۆ دەڕەخسێنێ. خودا شیاوی. ئەوەیە؛ کە خوداناسان خۆ لەعەزابی بپارێزن، تاوان ئەنجام. نەدەن. و. پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی بن شیاوی ئەوەیە. لە. تاوانی. موسوڵمانان خۆش ببێ و تۆبەی تۆبەکاران قبوڵ بکا.

کۆتایی سورەتی المدثر

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ ٱلتَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ ٱمْرِيٍٕ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ ٱلْءَاخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّآ إِنَّهُۥ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ ٱلتَّقْوَىٰ وَأَهْلُ ٱلْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

سُورَةُ القِيَامَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ أُقْسِمُ بِٱلنَّفْسِ ٱللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّىَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ ٱلْإِنسَٰنُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ ٱلْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ ٱلْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ ٱلْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا۟ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ ٱلْإِنسَٰنُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

سورەتی (القيامة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[1]لا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ وشەی ﴿لا﴾ وێدەچێ زێدەبێ، واتە: سوێند دەخۆم بەرۆژی رابوون. وێدەچێ زێدە نەبێو(نافية) بێ ئەو کاتە رەددی کەلامێکە لە سورەتی پێشەوەی دا. واتە: نەخەیر ئەو قسەیە وانیە، ئێوە بەهەڵە چون، سوێندی لەسەر دەخۆم یان هەر نافیەبێو ماناکەی بەم جۆرە بێ. (سوێند ناخۆم بە رۆژی رابوون، پێویست بەسوێند خواردن ناکا شتەکە ئاشکرایەو حەوێجەی سوێند لەسەر خواردنی نیە!) بێگومان هەر سوێندێ بەهەرشتێ بخورێ لەلایەن خوداوە، مەبەست بەدیهێنەرو خاوەنی حەقیقی ئەو شتەیە. ﴿[2]وَلا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾ هەروەها سوێند دەخۆم بەنەفسێك کە سەرزەنشتی خاوەنەکەی دەکا لەسەر کەمتەرخەمی. سوێند بەوشتانە، ئێوە زیندودەکرێنەوە.

﴿[3]أَيَحْسَبُ الإِنسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ. [4]بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ﴾ ئایا ئادەمیزاد پێی وایە ئێمە ناتوانین دوای مردنیان ئێسقانە رزیوەکانیان کۆبکەینەوەو زیندویان بکەینەوە؟ بێگومان ئەوە بیرو بۆچونێکی هەڵەیەو بەتاڵە. بەڵکوو ئێمە دەتوانین چاوە قامکەکانیشیان وەکوو خۆی رێك بخەینەوە، دەتوانین چاوە قامکەکانیان بەهەموو خەت و نەخش و چاڵ‌و چوێڵی‌یانەوە دەق وەکوو خۆیان دروستیان بکەینەوە، وەکوو دەرکەوتووە چاوە قامکی هیچ ئادەمیزادێ لەهی ئادەمیزادێکی تر ناچێ.

﴿[5]بَلْ يُرِيدُ الإِنسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ﴾ تۆ واز لە مرۆڤ بێنە، ئەو دەیەوێ بەردەوام بێ لەسەر ئینکاریکردنی زیندوبوونەوە، لەسەر ستەم وتاوان، لەدوا رۆژی ژیانیشی‌دا هەروا دەبێ، تاوان پێش دەخاو تۆبە دوادەخا، تا مردن یەخەی دەگرێ لە خراپترین حاڵی ژیانی‌دا گیان لەدەست دەدا.

﴿[6]يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ﴾ بەسەر سوڕمانەوە پرسیاری گاڵتە ئامێزو سەرڕەقانە دەکاو دەڵێ: ئەوە قیامەت کەی رادەبێ؟ لەراستی‌دا بڕوای بەهاتنی قیامەت و زیندوبوونەوە نیە، کەسێکیش بڕوای بەزیندوبوونەوە نەبێ لەراستیدا گەورەترین تاوانی کردوەو دەکا.

﴿[7]فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ. [8]وَخَسَفَ الْقَمَرُ. [9]وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ. [10]يَقُولُ الإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ؟﴾ کاتێ چاو لەترس و سەرگەردانی‌دا بەملۆق وەستاو ئەبلەق بوو، بومەلەرزەی قیامەت بوونەوەری راتڵەقاندو روناکی مانگ نەماو مەحوو بۆوەو کۆتایی هات، خۆرو مانگ لەبێ روناکی‌دا کەوتنە یەك و دیاردەی هاتنی شەوو رۆژ بەدوی یەك دا نەما، دیمەن و دیاردەی بونەوەر هەمووی گۆڕاو جەمسەری هەموو قەبارەکان لێك ترازان و پەرت و بلاوبوونەوە. ئەو رۆژە ئادەمیزادە بێ باوەڕەکە دەڵێ: بۆ کوێ رابکەین و پەنا بۆ کێ بەرین؟

﴿[11]كَلاَّ لا وَزَرَ. [12]إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ﴾ نەخەیر هیچ دەرەتانێك نیە، هیچ پەناو قەرارگایەك نیە ئەو رۆژە ئادەمیزاد خۆی تێدا حەشار بدا، سەرەنجام گەڕانەوەی هەموو ئادەمیزاد بۆ لای حوکم و بڕیاری پەروەردگارە، قەرارگاو شوێنی حەوانەوەی ئادەمیزاد یان بەهەشتە. یان. دۆزەخە!

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ (٢٠) وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ (٢١) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ (٢٢) إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ (٢٣) وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ (٢٤) تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ (٢٥) كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ (٢٦) وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ (٢٧) وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ (٢٨) وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ (٢٩) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ (٣٠) فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ (٣١) وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (٣٢) ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ (٣٣) أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ (٣٤) ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ (٣٥) أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى (٣٦) أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَىٰ (٣٧) ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ (٣٨) فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ (٣٩) أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ (٤٠)

سُورَةُ الْإِنْسَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا (١) إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (٢) إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (٣) إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا (٤) إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا (٥)

﴿[١٣]يُنَبَّأُ الإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ﴾ هەر لەو شوێنەدا، کە خودا بڕیاری داوە ساڕای مەحشەر بێ و مەخلوقاتی تێدا کۆبکرێتەوە بۆ حیساب و لێکۆڵینەوە، هەموو ئادەمیزاد ئاگادار دەکرێنەوە بەو کردەوانەی لەدونیادا ئەنجامیان داون، چاکە بن یاخود خراپە، هەرچی ئادەمیزاد کردویەتی لەنامەی عەمەڵدا تۆمارکراوەو دەخرێتە بەردەستی.

﴿[١٤]بَلِ الإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ. [١٥]وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ﴾ تۆ واز لەوە. بێنە: کە بڵێی ئادەمیزاد لەلایەن فریشتەوە ئاگادار دەکرێ، دەربارەی کردەوەکانی، چونکە ئادەمیزاد شایەتێکی ئاگاداری هۆشیارە دەربارەی خۆی، دەزانێ چی کردووە چۆنی ئەنجام داوە، هەرچەندە بەرواڵەت لەبارەگای خودا دا عوزرو بیانوو بێنێتەوە بێسودە. ﴿[١٦]لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ. [١٧]إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ. [١٨]فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ. [١٩]ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ ئەی پێغەمبەر لەکاتی وەرگرتنی نیگاو سروش دا تەنها گوێ رابگرە، بەزمان وتەکان مەڵێوە، ترسی ئەوەت نەبێ بۆت لەبەر نەکرێ، ئێمە قورئان لەسنگی تۆدا کۆدەکەینەوە، ناهێڵین هیچی لێ بفەوتێ، ئەمجار بە رێکوپێکی بەسەر زوبانت دا جاریی. دەکەین..

﴿[٢٠]كَلاَّ﴾ ئەی ئادەمیزادینە! واز لەو بیروباوەڕە هەڵەو چەوتانەی خۆتان بێنن. ﴿بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ. [٢١]وَتَذَرُونَ الآخِرَةَ﴾ بەڵکوو ئێوە دونیاتان خۆش دەوێ‌و سەرگەرمی دابینکردنی لەززەت و خۆشی دونیای بێ بەقاو تەمەن کورتن، بێ ئاگابوون لەقیامەت و هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی سەرفرازیی رۆژی دوایی. ﴿[٢٢]وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ. [٢٣]إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ. [٢٤]وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ. [٢٥]تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ﴾ دەم و چاوو روخساری موسوڵمانان لە بەهەشت دا تەڕو تازەو دەرەوشاوەو گەشاوەن، کەیفخۆش. و تەڕدەماخن. بەئاشکراو بێ پەردە خودای خۆیان دەبینن. راستەو خۆ دەڕواننە زاتی پاکی. دەم وچاوی تاوانباران لە دۆزەخ دا گرژو رەش هەڵگەڕاو، دڵنیان لەوەی: کە بەڵاو کارەساتێکی هەند گەورەو سامناکیان توش دێ بڕبڕەی پشتیان دەشکێنێ.

﴿[٢٦]كَلاَّ﴾ وانیە ئەی ئادەمیزاد! ئەتۆ ناتوانی ئەوکاتە، رابوونی قیامەت بەدرۆ. بزانێ، چونکە یەقین و عەیان دەبێ‌و جگە لەدان پیانان چارەی. ترت. نیە. ﴿إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي﴾ کاتێك گیان دەگاتە بینە قاقاو کابرا دەکەوێتە حاڵەتی گیانەڵاوە وە

﴿[٢٧]وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ؟﴾ لەلایەن ئامادەبوانی نەخۆشەکەوە دەگوترێ: کێ هەیە دوعاو نوشتەیەك بکا ؟ ئایا پزیشکێك هەیە دەرمانی ئەم دەردەی لابێ‌و چارەسەری نەخۆشەکەمان بکا؟

﴿[٢٨]وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ کابرای نەخۆش پێی وایە ئیتر دونیا جێ دێڵێ‌و ئەمە حاڵەتی مردنە و کۆچی دوای دەکا.

﴿[٢٩]وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ﴾ قاچی دەپێچێ بەقاچیەوە ناتوانێ بیانجوڵێنی‌و گیانیان تێدا نامێنێ! یان مەبەست یەککەوتنی بەڵاو کارەساتی ترسناکن، غەمی لەدونیا دەرچوون و جێ هێشتنی ماڵ و خێزان. و پێخۆشبوونی دوژمنان و بەرەو روبوونەوەی مردن.

﴿[٣٠]إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ﴾ گیانەکان بۆ لای خودا سەوق دەکرێن، سەرەنجام و گەڕانەوەی ئادەمیزاد بۆژێر بڕیاری پەروەردگارە، جا یان بۆ بەهەشتە، یان بۆ دۆزەخە.

﴿[٣١]فَلا صَدَّقَ وَلا صَلَّى. [٣٢]وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى. [٣٣]ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى﴾ ئەو کابرایە نەبڕوای بە پەیامی پێغەمبەر کردوەو نەنوێژی فەرزی بۆ خودا ئەنجام داوە، بەڵکوو پێغەمبەری بەدرۆخستۆتەوەو پەیامەکەی ڕەت کردۆتەوە، پشتی لەتاعەت و خوداپەرستی هەڵکردوەو ئیمانی نەهێناوە، سەرباری ئەمانە هەمووی بەکەشخەو کەش و فشێکەوە گەڕاوەتەوە بۆ ماڵەوەو کەیف خۆش بووە بەو هەڵوێستەیو ڕازی بووە بەکردەوە پەدەکانیو سور بووە لەسەریان.

﴿[٣٤]أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى. [٣٥]ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى﴾ دەك بەفتارە بچی و شیوی وەیلت بەنسیب بێ، هاوار بۆ تۆبێو خودا لەناوت بەرێو بەکوشت چی، ئەم دوعا شەڕەت بەسەردا دووبارەو سێ بارە بێتەوە.. ئەوخۆبادان وکەش و فشەت پیرۆز بێ! جێی خۆیەتی ئەوە هەڵوێست و هەڵسوکەوتت بێو بڕوات بە خودای‌خۆت نەبێ!! خۆت دەبینیەوە چیت بەسەردێوج. عەزاب و عیقابێك یەخەت دەگری !!

﴿[٣٦]أَيَحْسَبُ الإِنسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى؟﴾ ئایا ئادەمیزاد وابەتەمایە بەرەڵڵا بکرێو وازی لێ بهێنرێ، فەرمان و جڵەو گیریەکانی ئاڕاستە نەکرێن، هیچ ئەرك و ئورکێکی نەخرێتە سەرشان ولە قیامەت دا هیچ حیساب و لێکۆڵینەوەیەکی لەگەڵ دا نەکرێ؟؟ نەخەیر با. وا نەزانێو بەتەما ئەوە نەبێ، ئیهمال کردنی ئادەمیزادو لێ نەپرسینەوەی پێچەوانەی داخوازی عەداڵەتکارییە..

﴿[٣٧]أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى. [٣٨]ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى. [٣٩]فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالأُنْثَى. [٤٠]أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى﴾ ئایا ئەو ئادەمیزادەی ئەوەندە لەخۆی ڕازییەو خۆی بەزل دەزانێ، لەسەرەتادا دڵۆپە ئاوێکی هیچ و پوچ نەبووە ڕژێندراوەتە ڕەحەمی دایکیەوە ؟ پاشان ئەو دڵۆپە مەنییە بوەتە خوێن پارەو پاشان بوەتە گۆشتپارەو پاشان بوەتە ئێسقان و ئەمجار بەگۆشت داپۆشراوەو ڕەنگ و ڕوخسارو شێوەی کێشراوە.

کۆتایی سورەتی القیامە

سورەتی (الانسان)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]هَلْ أَتَى عَلَى الإِنسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً﴾ بێگومان زەمانێك بەسەر ڕەگەزی ئادەمیزاد دا هاتووە، ئادەمیزاد وجودی نەبوە، هیچ نەبووە نەئادەم و نەنەوەکانی، هیچ ناوو دەنگ و ڕەنگێکیان نەبووە، لای فریشتەو جندۆکەش کە پێش ئادەمیزاد دروست کراون ـ نەناسراوو لەبیر کراو بوون ..

﴿[٢]إِنَّا خَلَقْنَا الإِنسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً﴾ ئێمە ئادەمیزادمان دروست کردوە لەدڵۆپە ئاوێك کەتێکەڵە لە کەرەسەو ماددەی نێرو مێ. لەڕەحەمی دایك دا ئاوی پیاوو هێلکۆکەی گەرای ئافرەت یەکدەگرن و تێکەڵ بەیەکدی دەبن و ئادەمیزادی لێ پەیدا دەبێ، ئیتر دوایی عەقڵ و هۆشی دەدەینێو تەکالیفی شەرعی دەخەینە ئەستۆوبەخێرو شەڕ بەتاقی دەکەینەوە، بۆ ئەوەی دەربکەوێ ڕێگای حەق دەگرێتەبەرو خوداپەرستە، یان گومڕا دەبێو خۆی بەفتارە دەدا.

﴿[٣]إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً﴾ ئێمە ڕێگای ڕاست و ناڕاستمان بۆ دیاریی کردوە، حەق و بەتاڵمان بۆ دەست نیشان کردوە، خێرو شەڕمان بۆ لێك هەڵاواردوە، سەرەنجامی ڕێبازەکانمان بۆ ڕون کردۆتەوە، سودو زیانی کردەوەو هەڵوێستەکانیمان پێ ڕاگەیاندوە. بۆ ئەوەی لەئاکام دا ئادەمیزاد ببنە دوو تاقم، تاقمێکیان سوپاسی نیعمەتەکانی خودا بکەن، ئیمانیان پێ هەبێو پابەندی فەرمان و جڵەو گیرییەکانی بن، تاقمێکیشیان کافرو سپڵەو پێنەزان دڵڕەق و سەرپێچیکار.. ﴿[٤]إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلاسِلاً وَأَغْلالاً وَسَعِيراً﴾ ئێمە ئامادەمان کردوە بۆ کافرو خودانەناسان سزای جۆراو جۆر، هەرکەسێ بڕوای بە خودا نەبێو سەرپێچی فەرمانەکانی بکا، زنجیریان لەقاچ دەکەین و بەرەو دۆزەخ کێش دەکرێن. بەزنجیرێك دەست و قاچیان بەملیانەوە شەتەك دەدرێن و ئاگری هەڵگیرساوی دۆزەخیان بۆ ئامادەکراوە. ﴿[٥]إِنَّ الأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً. [٦]عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيراً﴾ بێگومان

خواپەرستەکان ئەوانەی ئەهلی طاعەت و خواپەرستی بوون لەدونیادا، بەدڵسۆزی ئەرکی سەرشانی خۆیان لەکاتی خۆیدا بەڕێکو پێکی بەجێ هێناوە، خۆیان لەتاوان و نافەرمانی خودا پاراستووە، ئەوانە لەبەهەشت دا شەرابی تێکەڵ بەکافورو ساردو سپی‌و بۆنخۆش دەخۆنەوە. هەروەها ئەو شەرابەیان تێکەڵە بەئاوی کانیاوی تری بەهەشت؛ کە بەندە صالحەکانی خودا لێی دەخۆنەوە، بۆ کوێیان بوێ ئەو کانیاوە بۆ ئەوێ رادەکێشن و چۆنیان بوێ ئاوا تەصەروفی پێوە دەکەن. ﴿٧ یُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَیَخَافُونَ یَوْماً کَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِیراً﴾ وەها بەنەذرو قۆتۆی خۆیان دەکەن، ئەو ئەرکانەی بەمەبەستی نزیکبوونەوە لە خودا دەیخەنە سەرشانی خۆیان. بەدڵسۆزی ئەنجامیان دەدەن، هەر شتێك حەرام بێ‌و ئەی لێ کرابێ ئەوان توخنی ناکەون. ئەوانە ترسی رۆژێکیان هەیە؛ کە رۆژی قیامەتە، کارەسات و شەڕو بەلاکانی بلاودەبنەوە و هەموو کەس دەگرنەوە مەگەر کەسانێك بکەونە ژێر رەحمەتی خوداوە. ﴿٨ وَیُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْکِیناً وَیَتِیماً وَأَسِیراً﴾ خۆراك و بژێوی خۆیان دەبەخشن ـ هەرچەندە بۆ خۆیان زۆریان پێویستە ـ بە هەژارو بەهەتیوو دیل. بۆ خۆیان برسییانەو لەدەمی خۆیان دەگرنەوە دەیدەن بە ئادەمیزادی گەداو بەمنداڵی هەتیوو بەمرۆڤی بەدیل گیراو. مەبەستیشیان رەزامەندیی خودایەو لەبەر خاتری خودا ئەو ئیثارو لەخۆ بوردوییە ئەنجام دەدەن. وێڕای ئەوەی کە بەدڵخۆشی‌و بەڕوی خۆشەوە خواردنەکەیان پێ دەبەخشن، پێیشیان دەڵێن: ﴿٩ إِنَّمَا نُطْعِمُکُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لا نُرِیدُ مِنکُمْ جَزَاءً وَلا شُکُوراً﴾ ئەوەکوو ئێمە ئەم خواردن و پێداویستیانەتان پێ دەدەین تەنها لەبەر خاتری رەزامەندیی خودایەو بەس ! هیچ منەتتان بەسەردا ناکەین، پاداشمان لەئێوە ناوێ، شوکرو سوپاسی ئێوەمان مەبەست نیە، بەتەما هیچ پاساودانەوەیەکی ئێوە نین. ﴿١٠ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا یَوْماً عَبُوساً قَمْطَرِیراً﴾ ئێمە وێڕای ئەوەی بەتەمای رەزامەندیی خودای خۆمانین، ترسی عەزاب. و تەنگانەی رۆژێکیشمان هەیە تابڵێی سەخت و دژوارە، لەترسی دیمەنە سامناکەکانی دەم و چاو گرژو تاڵ دەبن، رۆژێکی درێژی پڕ بەلاو کارەسات و عەزابی سەخت، دەمانەوێ لەو رۆژە سەخت و دژوارەدا پاداشتی خۆمان وەربگرینەوە.

﴿١١ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْیَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُوراً﴾ خودا لە پاداشتی ئەو خۆراك بەخشین و لە خودا ترسانەیان، شەڕو ئەگبەتی ئەو رۆژە گرژو سامناکەی لێ دوورخستنەوە، لەو عەزاب و ناخۆشییە پاراستنی، ئەو ترس و بیمەی لێ رەواندنەوە. ﴿١٢ وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِیراً﴾ پەروەردگار لەپاساوی بەردەوام بوون و خۆڕاگرییان لەسەر ئەرکی سەرشانیان بەهەشتی رازاوەو پان و بەرینی پێ بەخشین، ژیانی خۆش و جاویدانی بۆ دەستەبەر کردن، پۆشاکی ئاوریشم و نەرم ونۆڵی لەبەر کردن.

﴿١٣ مُتَّکِئِینَ فِیهَا عَلَى الأَرَائِكِ لا یَرَوْنَ فِیهَا شَمْساً وَلا زَمْهَرِیراً﴾ پاداشتی خوداناسان بەهەشتی رازاوەیە تێیدا دادەنیشن لەسەر کورسی‌و مۆبیلەی رازاوە، کەش و هەوایەکی خۆش و دڵڕفێن، نەگەرمای خۆر دەبینن نەسەرمای ساردی زەمهەریرو سەهۆڵ بەندان لێیان دەدا، نەگەرمایان دەبێ نەسەرما.

﴿١٤ وَدَانِیَةً عَلَیْهِمْ ظِلالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِیلاً﴾ بۆ زێدە خۆشی لق و پۆپی درەختەکان بەسەریان دا بلاوبوونەوەو شۆڕبوونەوەو سێبەریان لێ دەکەن. هەرچەندە لەبەهەشت دا خۆر نیە، میوەی درەختەکان لێیان نزیك کراوەتەوە دانیشتوو راکشاوو راوەستاو دەستیان دەگاتێ‌و دەتوانن بەئاسانی میوەی لێ بکەنەوە. دەست بۆ هەر میوەیەك بەرن هیچ شتێك نیە بتوانێ دەستیان بگێڕێتەوە.

﴿١٥ وَیُطَافُ عَلَیْهِم بِآنِیَةٍ مِن فِضَّةٍ وَأَکْوَابٍ کَانَتْ قَوَارِیرَ. ١٦ قَوَارِیرَ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِیراً﴾ خزمەتچیەکانی بەهەشت بەپیاڵەو سینی‌و دەوری لەزیو دروستکراوی خۆراکەوە، بەفنجان و کوپی بلورین و شەراب و شیرو هەنگوینەوە بەسەریان دا دەگێڕن و خواردن و شلەمەنی جۆراو جۆریان بەسەردا دەگێڕن، کوپەکانیان بێ‌قوڵفەو لولەن. سپێتی زیوو روونی بلورەکان تێکەڵاو بون و لەدەرەوەڕا ناوەوەیان دیارەو دیمەنێکی نایاب و جوانیان هەیە.

﴿١٧ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْساً كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً﴾ ئادەمیزادە خواپەرستەکان لەبەهەشت دا بەو پیاڵەو فنجانە زیوو بلوورینانە مەی تێکەڵاو بەزەنجەبیلیان دەرخوارد. دەدرێ. جاری وادەبێ شەرابەکەیان تێکەڵ بەکافور دەکرێو ساردو فێنکە، جاری وایش دەبێ تێکەڵ بەزەنجەبیل دەکرێو مەیلەو. گەرمە..

﴿١٨ عَيْناً فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً﴾ ئەو خوداپێداوانە لەکانیاوێکی بەهەشت. دا کە ناوی سەلسەبیلە ئاوی خواردنەومیان بۆ دابین دەکرێ، بۆیە ناوی سەلسەبیلی لێ نراوە چونکە ئاوەکەی گوارایەو بەئاسانی دەخورێتەوە صاف و بێگەردو شیرین و زوڵاڵە. ﴿١٩ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤاً مَنْثُوراً﴾ خزمەتچیەکانی بەهەشت بەسەر بەهەشتیەکان دا دەسوڕێنەوە، چیان بوێ لەخواردن و خواردنەوە بۆیان دابین دەکەن؛ ئەو خزمەتچییانە هەموویان تازەلاوو لاوچاکن، پیرنابن و روخساریان ناگۆڕێو مردنیان بەسەردا نایە، ئەگەر تۆ بیانبینی لەو کاتانەدا: کە بڵاوبوونەوە بەناو بەهەشتیەکان دا بەمەبەستی خزمەتکردنیان. وادەزانی لولوئی بڵاوە بوون، ئەوەندە جوان. و شۆخ و شەنگن.

﴿٢٠ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيماً وَمُلْكاً كَبِيراً﴾ ئەگەر تۆ لەبەهەشت دا بڕوانیو سەرنج بدەی لەنازو نیعمەتی بەهەشت بەهەموو جۆرەکانی، نازونیعمەتێکی وادەبینی هەر وەصف ناکرێ. سەڵتەنەت و شکۆمەندیی وەهات چاو پێ دەکەوێ: کە سنووری نازاندرێو مەزندە ناکرێ.

﴿٢١ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ﴾ پۆشاکی ئاوریشمی تەنکی سەوزیان لەبەرکراوە، هەروەها دیباجی. ئەستوور لەبەر دەکەن. بازنەی زیوویان لەمەچەك کراوە، جاری. وایش دەبێ بازنەی زێڕیان لەدەست دەکرێ. ﴿وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً﴾ پەروەردگار شەرابێکیان دەرخوارد دەدا: کە ئاو سکیان لەحەسوودیو رژدیو زیانە خرۆییو رەوشتە ناشیرینەکانی تر پاك دەکاتەوە، هەرچی دەیخۆن و دەیخۆنەوە دەبێتە ئارەق و لەجەستەیان دێتەوەدەر بۆنی ئارەقی جەستەیان وەکوو بۆنی میسك وایە.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا (٦) يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا (٧) وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا (٨) إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا (٩) إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا (١٠) فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا (١١) وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا (١٢) مُّتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا (١٣) وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا (١٤) وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا (١٥) قَوَارِيرَ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا (١٦) وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا (١٧) عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا (١٨) ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا (١٩) وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا (٢٠) عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا (٢١) إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا (٢٢) إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا (٢٣) فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا (٢٤) وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (٢٥)

﴿٢٢ إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً﴾ بەو پیاو چاك. و. خوداپێداوانە دەگوترێ : ئەم بەهەشتە رازاوە و نازو نیعمەتەی. پێتان دراوە، پاداشتی کردەوەکانتانە، خودا بەفەضڵو ئیحسانی خۆی لە جیاتی کردەوەی کەمتان پاداشتی زۆری پێداون،. طاعەت و عیبادەتی. لێ قبوڵ. کردون.

﴿٢٣ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلاً﴾ ئێمە خاوەن و پەروەردگاری بوونەومرین، خودای بەحەق و راستین، قورئانمان بەپارچە پارچە نازڵکردوە بۆ سەر تۆ ئەی پێغەمبەر! لەماوەی (٢٣) ساڵ دا بەگوێرەی پێویست و رووداو هەرجارەو بەشێك لە قورئانمان بۆ ناردویە خوارێ. بەیەکجار بۆمان نەناردوی بۆ ئەوەی ئوممەتت فێری ببن و لەدڵیان دا جێگیر ببێو چارەسەری کێشەو نیزاعی خۆیانی پێ بکەن، قورئان هەڵبەستراوی خۆت نیە. سیحرو شیعرو چیرۆکی دانراوو ئەفسانە نیە.

﴿٢٤فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كَفُوراً﴾ ئەی پێغەمبەر وەکوو رێزمان لێ گرتویو کردومانی بە پێغەمبەر قورئانمان بۆ نازڵ کردوی لەبەرامبەر سەر رەقیو هەڵوێستی ناشیرینی موشریکەکان بە صەبرو ئارام بە، مل کەچی قەزاو قەدەری خودا بە، گوێڕایەڵی هیچ کەس لەدوروو کافرەکان مەکە، بەقسەی تاوانبارو ستەمکاران هەڵمەخەڵەتێ.

﴿٢٥وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلاً. ٢٦وَمِنْ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلاً﴾ بەردەوام بە لەسەر ذیکرو یادی خودا، هەموو کات بەدڵ و بەزوبان یادی خودا بکە، نوێژ بۆ خودای خۆت بکە بەیانیو ئێوارێ. بەیانی بریتیە لەنوێژی بەیانی، ئێوارە نوێژی عەصر دەگرێتەوە، لەنێوانیشیان دا نوێژی نیوەڕۆ، بەرستەی﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ...﴾ ئاماژە دەکا بەنوێژی شێوان و خەوتنان، بەرستەی ﴿وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلاً﴾ ئاماژە بەشەو نوێژ دەکا.

﴿٢٧إِنَّ هَؤُلاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْماً ثَقِيلاً﴾ بێگومان ئەو کافرو بێ باوەڕانەی مەککەو هاو وێنەکانیان دونیا ویست و هەوەسبازن، هەموو هەوڵ و تەقەلایەکیان بۆ دابین کردنی ئارەزۆکانی دونیایانەو هیچ خەمی ژیانی قیامەتیان نیەو هەوڵی بۆ نادەن و ئەو رۆژە سەختەیان لەبیر خۆیان بردۆتەوە، ﴿٢٨نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلاً﴾ بەچ عەقڵێك ئەو موشریکانە لە خودای خۆیان غافڵن و قیامەتیان بیرنایەتەوە؟ ئێمە ئەوانمان دروست کردوە، جەستەیانمان رێك و پێك کردوە، بەئێسقان ماسولکەو رەگو دەمار جەستەیانمان بەهێز کردوە. خۆ ئەگەر مەیلمان لێ بێ لەناویان دەبەین و گەل و نەتەوەیەکی تر دێنینە گۆڕێ، ﴿٢٩إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً﴾ ئەم سورەتەو هەموو ئایەتەکانی تری قورئان، کە پڕن لە ئامۆژگاریو هەرەشەو تەماع بەرنان (تەرهیب و تەرغیب) بیرخەرەوەو رێنوماییین بۆ عاقڵ مەندان، جا کەسێك بەختەوەریی دونیاو قیامەتی دەوێ، با رێگای نزیکبوونە بۆ لای خودا بگرێتەبەر.

﴿٣٠مَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً﴾ ئێوە مەیلی گرتنەبەری رێبازی خوداتان نابێ مەگەر خودا بۆ خۆی مەشیئەتی لەسەر ئەوە بێ، کەس ناتوانێ هیدایەتی خۆی بدا، کەس ناتوانێ بەبێ ویستی خودا ئیمان بچێتە ناو دڵیەوە. تەوفیقی خودا نەبێ کەس ناتوانێ سود بۆ خۆی کێش بکا، پەروەردگار بۆ خۆی دەزانێ کێ شیاوی هیدایەتە، ئاسانکاری بۆدەکا. دەزانێ کێ شیاوی گومڕا بوونە لەهیدایەت لای دەدا. خودا بۆ خۆی حەکیم ودانایە، کاردروست و فەرمانڕوایە.

﴿٣١يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴾ پەروەردگار هەر کەسێکی مەیل لێ بێ بەفەزڵ و ئیحسانی خۆی دەیخاتە بەهەشتی رازاوەی خۆیەوە. ستەمکارانیش بەسزای سەخت سزا دەدا، لە قیامەت دا عەزابی دۆزەخی بۆ ئامادە کردون.

کۆتایی سورەتی الانسان

سورەتی (المرسلات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١وَالْمُرْسَلاتِ عُرْفاً﴾ سوێند بەو بایانەی یەك لەدوای یەك وەك یاڵی ئەسپ هەڵدەبن، سوێند بەو بایانەی خودا دەیان نێرێ بۆ وێرانکردنی شارو دێهات، یان نیعمەت دەرژێنن و دەبنە پێشەنگی باران و هەور لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر دەگوێزنەوە، یان سوێند بەو بایەی هەورەکان لە ئاسمان دا بڵاودەکەنەوە.

﴿٢فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفاً﴾ سوێند بەو فریشتانە: کە بەرپرسن لە هەڵکردنی با بۆ تارومار کردنی هەندێك وڵات و هەرێم.

﴿٣وَالنَّاشِرَاتِ نَشْراً﴾ سوێند بەو فریشتانەی بەرپرسن لەبڵاوکردنەوەی هەورەکان یان ئەو فریشتانەی: کەلە حەوادا لەکاتی هاتنی نیگاو سروش. دا باڵەکانیان بڵاودەکەنەوە، یان مەبەست کۆمەڵی پێغەمبەرانە: کە خودا کردونیە فروستادەو هۆی شارەزایی کردنی ئادەمیزادان و حەق و بەتاڵیان بۆ لێك جیاکردونەوە.

﴿٤فَالْفَارِقَاتِ فَرْقاً. ٥فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْراً. ٦عُذْراً أَوْ نُذْراً﴾ سوێند بەو فریشتانەی سروش و فەرمانی خودا نازڵ دەکەن بۆ پێغەمبەران، بۆ جیاکردنەوەی حەق و بەتاڵ و هیدایەت و

وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَٱسْجُدْ لَهُۥ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَّحْنُ خَلَقْنَٰهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ أَمْثَٰلَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِى رَحْمَتِهِۦ ۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًۢا ﴿٣١﴾

سُورَةُ المُرۡسَلَات

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْمُرْسَلَٰتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَٱلْعَٰصِفَٰتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَٱلنَّٰشِرَٰتِ نَشْرًا ﴿٣﴾ فَٱلْفَٰرِقَٰتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَٱلْمُلْقِيَٰتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَٰقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا ٱلنُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا ٱلسَّمَآءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا ٱلْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا ٱلرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِأَىِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ ٱلْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

گومڕایی و حەڵاڵ و حەرام، بۆ ئەوەی ئادەمیزاد عوزرو بیانوویان نەمێنێو بترسن لەعەزابی بێ ئامانی ئەگەر سەرپێچی فەرمانەکانی بکەن. سوێند بەو شتانەی باسکران ﴿[٧]إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ﴾ ئەوەی وادەتان پێدراوە لەرابوونی قیامەت و زیندوبونەوەی مردوان و کۆکردنەوەی هەموو ئادەمیزاد، هەر لە یەکەم ئادەمیەوە تا دوایین ئادەمی هەموانیان لەساڕای مەحشەر دا کۆدەکاتەوە، هەموو کەس پاداش و سزای خۆی بەگوێرەی کردەوەکانی وەردەگرێتەوە، چاکە بە چاکەو خراپە بەخراپە.

﴿[٨]فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ. [٩]وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ. [١٠]وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ﴾ ئەو کاتەی نورو روناکی ئەستێرەکان مەحوو بووەوە، ئەو دەمەی ئاسمان شەقار بوو، ئەو وەختەی کێوەکان لەبێخ هەڵکەندران. و وردو خاش بوون و بوونە تەپ و تۆز بەحەوادا چون و ئاسەواریان نەما.

﴿[١١]وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ. [١٢]لأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ﴾ ئەو کاتەی پێغەمبەران کۆکرانەوەو کاتێکیان بۆ دیاریی کرا بۆ یەکالاکردنەوەی کێشەی نێوان ئەوان و نەتەوەکانیان، بۆ دادگایی کردنی نەتەوەکانیان و شایەتیدانی پێغەمبەران لەسەریان. ﴿[١٣]لِيَوْمِ الْفَصْلِ. [١٤]وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ﴾ ئەتۆ چوزانی رۆژی فەصل و جیاکردنەوە چۆنەو کارەساتەکانی چۆنن؟ واتە روداوی گەورەو دیمەنی سامناك لەو رۆژەدا هەن کە زۆر سەرنج راکێش و سەرسوڕهێنەرن !

﴿[١٥]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ئەو رۆژە هاوارو عەزابی سەخت بۆ بەدرۆخەرەوەکان، هاوار سەد هاوار بۆ ئەوانەی بڕوایان بە تاك و تەنهایی خوداو راستی پێغەمبەرانو رابوونی قیامەت نەکردا ﴿[١٦]أَلَمْ نُهْلِكِ الأَوَّلِينَ. [١٧]ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الآخِرِينَ﴾ ئایا ئێمە لەرابوردودا کافرە بەدرۆخەرەوەکانمان لەناو نەبردوە گەل و نەتەوەی ترمان نەخستنە شوێن؟ بێگومان هەر لەرۆژگاری ئادەم و حەواوە هەر گەل و نەتەوەیەك پێغەمبەرەکەیان بەدرۆخستبێتەوە، لەناومان بردون و گەل و نەتەوەیەکی ترمان خستۆتە شوێنیان.

﴿[١٨]كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾ هەر بەو جۆرە هەڵسوکەوت لەگەڵ گەلە بەدرۆخەرەوەکان دەکەین، هەر کەسێ پێغەمبەری خودا بەدرۆبخاتەوە شوێن پەیامی ئاسمانی نەکەوێ، هەمان داب و نەرێتی خۆمانیان بەسەردا دەسەپێنین. بەعەزابی کۆکوژ قەلاچۆیان دەکەین.

﴿[١٩]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ریسوایی‌و عەزابی سەخت و دژوار لە رۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی بڕوا بەهەبوون و تاك و تەنهایی خودا ناکەن و پەیامی پێغەمبەر رەت دەکەنەوە.

﴿[٢٠]أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ. [٢١]فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ. [٢٢]إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ. [٢٣]فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾ ئێوە نازانن و هەست بەوە ناکەن؛ کە ئێمە ئێوەمان لە دڵۆپە ئاوێکی پڕو پوچ دروست کردوە، دڵۆپە ئاوێکی پڕو پوچ و زەعیفە بەنیسبەت قودرەتی خوداوە، ئەو دڵۆپە ئاوە کە لە پشتی پیاوەوە دێتە خوارێ، لەگەڵ هێلکە گەرای ئافرەت تێکەڵ بەیەکدی دەبن و لە منداڵدانی ئافرەت دا جێگیری دەکەین؛ کە شوینێکی گونجاوو ئەمین و قایمە بۆ پەروەردەکردنی کۆرپەلە تێیدا، ئیتر لەوێدا کۆرپەلە دەهێڵینەوەو. قۆناغە ئاساییەکانی پەروەردەبوونی بەسەر دا تێپەڕدەبن. و. کاتی

لەدایك. بوونی دێ، ئێمە جەستەو شێوەو روخسارو رەوشتەکانیمان نەخشەکێشاوەو چۆنمان ویستووە ئاوا شکڵ و شێوەی هاتونە کایەوە.

﴿ ٢٤وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ریسوایی‌و عەزابی سەخت و دژوار لەرۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی تەکذیبی دەسەڵاتی ئێمە دەکەن. ﴿ ٢٥أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتاً. ٢٦أَحْيَاءً وَأَمْوَاتاً﴾ ئایا ئێمە زەویمان نەکردوە بە کۆکەرەوەتان؟ سەر زەوی بۆ زیندووەکانتان و ناو سکیشی بۆ مردووەکانتان، بووەتە شوێنی جێگیر بوون و حەوانەوەتان و تێیدا. کۆبوونەوە..

﴿ ٢٧وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتاً﴾ بەدیمان هێناوە لە زەوی‌دا کێوی دامەزراوو بەرزو بڵند، بۆ ئەوەی لەنگەر بە زەوی بگرن لەرەلەر نەکا، ئێوەی ئادەمیزاد لەسەری ئارام بگرن، ئاوێکی ساردو شیرین و گواراتان پێ نۆش دەکەین، کانیاوو بیرو سەرچاوەی ئاوی زوڵاڵمان بۆ بەدیهێناون. ﴿ ٢٨وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ریسوایی‌و عەزابی سەخت و دژوار بۆ ئەوانەی سوپاسگوزاری ئەم نیعمەتانە نین و سپڵەو پێنەزانن. هاوار بۆ ئەوانەی لەم بوونەوەرە ورد دەبنەوەو ئەم دیاردانە دەبینن کەچی ئیمان ناهێنن و بەردەوام دەبن لەسەر کوفرو بێدینی خۆیان.

﴿ ٢٩انطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ. ٣٠انطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ﴾ بەگاڵتە پێکردنەوە پێیان دەگوترێ: بڕۆن بۆ ژێر سێبەری دوکەڵی دۆزەخ کە سێ پەلە، لەبەر بەرزی‌و گەورەیی ئاگرەکە سێ لقی لێ بۆتەوە. بووەتە سێڤاق! مەبەستەکە ئەوەیە: ئەو دۆزەخییانە لە عەزابێکەوە دەچن بۆ ژێر عەزابێکی تر، لە هەموو لایەکەوە ئاگر دەوریان دەداو هیچ دەرەتانیان بۆ ناهێڵێتەوە.

﴿ ٣١لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ﴾ ئەو سێبەرە گەرما گێرەوە نیە، فێنکایی نابەخشێ، بڵێسەی ئاگرو گەرمای دۆزەخیان لێ دوور ناخاتەوە.

﴿ ٣٢إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ. ٣٣كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ﴾ ئەو ئاگرەی ئێڵە ئێڵەیەتی‌و پریشکی جۆراو جۆر دەهاوێ، هەر پریشکێکی دەیهاوێ لەو پریشکانە دەڵێی کۆشك و باڵەخانەی بەرزو

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَٰهُ فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ ٱلْقَٰدِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَآءً وَأَمْوَٰتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ شَٰمِخَٰتٍ وَأَسْقَيْنَٰكُم مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ ظِلٍّ ذِى ثَلَٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ ٱللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ كَٱلْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُۥ جِمَٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَٰذَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ جَمَعْنَٰكُمْ وَٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى ظِلَٰلٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا۟ وَتَمَتَّعُوا۟ قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرْكَعُوا۟ لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

گەورەیە، هەروەها دەڵێی وشتری زەردە، یان لە درێژی‌دا دەڵێی گوریسی کەشتین. مانای یەکەم وێچوترە. واتە چونکە دوکەڵی ئاگر بە زەرد دەبینرێ، ئەو پریشکانە کە لێکدان لێکدان بەدوای یەکدا دێن دەڵێی کۆمەڵە حوشتری زەردی پرژو. بڵاون. ﴿ ٣٤وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ریسوابون و سزای سەخت لەرۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەیە پێغەمبەران بەدرۆدەخەنەوە، پەیامی پێغەمبەر رەت دەکەنەوە. ﴿ ٣٥هَذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ. ٣٦وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ﴾ ئەو رۆژە رۆژێکە ئەوانە زمانیان گۆناکاو ناتوانن هیچ بڵێن. کارسات و رووداوەکان هێندە سامناکن، تاوانباران سەرسام و حەیران دەبن و واقیان وڕ دەمێنێ، رێگەیان پێ نادرێ عوزرو پاساو بهێننەوە. ﴿ ٣٧وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ عەزابی سەخت و دژوار لە رۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی پێغەمبەران بەدرۆدەخەنەوەو رو لەپەیامەکەیان وەردەگێڕن! ﴿ ٣٨هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ﴾ پەروەردگار پێیان دەفەرموێ: ئەمڕۆ ئەو رۆژەیە کێشەی هەموو مەخلوقات

یەکالا دەکرێتەوە، حەق و بەتاڵ لێك جیا دەکەینەوە، ئێوەو کافرە پێشینەکان هەر لەسەرەتای پەیدابوونی ئادەمیزاد تا کۆتایی دونیا لەسارای مەحشەردا کۆمان کردونەوە. ﴿[٣٩]فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ﴾ ئەگەر دەتوانن بەفرت و فێڵ خۆتان لەو عەزابە بپارێزن دە دەست بەکاربن، بەڵام دڵنیابن هیچتان بۆ ناکرێ‌و چتان لەدەست نایە. ﴿[٤٠]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ سزای سەخت و دژوار لەرۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی بڕوایان بەزیندوبوونەوە نیە. ﴿[٤١]إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ﴾ بێگومان خوداپەرستان و لەخوداترسان و خۆپارێزان لە قیامەت دا وان لەژێر سێبەری درەختی گەڵاپڕی پۆشناخ دا، هەروا لەژێر سێبەری کۆشك‌و تەلاردان، بەچوار دەوریان دا جۆگاو جۆبارو کانیاوە. ﴿[٤٢]وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ جۆرەها میوەجات و بەروبوومیان بۆ بەیدەستەو چۆنیان بوێ ئاوا بۆیان ئامادەیە. ﴿[٤٣]كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ لە قیامەت دا پێیان دەگوترێ: ئەی خوداپەرستان، بخۆن و بخۆنەوە لە میوەو میوەجات و کانیاوی جۆراو جۆری بەهەشت. بەهۆی کردەوە باشەکانی دونیاتان. ﴿[٤٤]إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئێمە بەو جۆرە پاداشتی چاکەکاران دەدەینەوە، بەوێنەی ئەو پاداشتە گەورەیە بۆ لە خوداترسان پاداشتی هەموو چاکەکان دەدەینەوە، پاداشی کەس بەفیڕۆ نادەین. ﴿[٤٥]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ عەزابی سەخت و ریسوایی لەرۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی بڕوایان بە خودا نیە، پەیامی پێغەمبەر رەت دەکەنەوە. ﴿[٤٦]كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلاً إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ﴾ ئەی بێ باوەڕان! لەم ژیانە کورتەی دونیاتان دا خۆراك و ئاوو شلەمەنی بخۆن و بخۆنەوە، لەززەت و خۆشی لەنازو نعمەتەکانی دونیا وەربگرن، ماوەیەکی کورت و کەمخایەن بەئارەزوی خۆتان رابوێرن، پاشان ئێوە راپێچی دۆزەخ دەکرێن. ﴿[٤٧]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ عەزابی سەخت و دژوار بۆ ئەو موشریك و تاوانبارانەی گوێ بەفەرمان و جلەوگیرییەکانی پەروەردگار نادەن. ﴿[٤٨]وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لا يَرْكَعُونَ﴾ هەرکاتێ فەرمانیان پێ بکرێ بە ئەنجامدانی نوێژو باقی فەرزەکانی تری سەرشانیان، نوێژەکانیان ناکەن، پشت لەتاعەتی خودا هەڵدەکەن.

سُورَةُ النَّبَإِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِّنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

﴿[٤٩]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ عەزابی دۆزەخ لەو رۆژەدا بۆ ئەوانەی تەکذیبی فەرمان و جلەوگیرییەکانی خودا دەکەن! ﴿[٥٠]فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ؟﴾ ئەدی بەچ کەلامێك بڕوا دەکەن؟ ئەگەر ئەوانە بەم قورئانە بڕوانەکەن: کە پڕە لە بەڵگەو دەلیل لەسەر هەبوونی خوداو تاك و تەنهایی‌و دەسەڵاتی رەهای بەسەر هەموو شتێك دا، لەسەر راستی پێغەمبەرێتی حەزرەتی موحەممەدﷺ و رابوونی قیامەت و زیندوبوونەوە ئەدی بەچ نامەیەکی تر جگە لە قورئان بڕوا دەکەن؟؟

کۆتایی جزمی بیست و نۆیەم

سورەتی (النبأ)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ. [٢]عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴾ ئەوە ئەو موشریکانە لە ناو خۆیاندا لە چی پرسیار دەکەن؟ دەمە قاڵێ‌و دەمە دەمێی چیانە؟ پەروەردگار خۆی وەڵام دەداتەوەو دەفەرموێ:

پرسیارەکەیان لە هەواڵێکی گەورەیە. پرسیارەکەیان دەربارەی رووداوێکی گەورەو گرنگە.

﴿٣الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ﴾ ئەو رووداوەی ئەوان تێیدا دوو بەرەکین، واتە: ئادەمیزادەکان خۆیان کەوتوونەکێشەوە دەربارەی رابوونی قیامەت. هەیانە بڕوای بە هاتنی قیامەت هەیەو هەیانە بەدرۆی دەزانێ.

﴿٤كَلَّا سَيَعْلَمُونَ. ٥ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ﴾ نەء با بەشێمان ببنەوە نابێ لە شتی وادا شك و گومانیان هەبێ، ناگونجێ ئەوانە دەربارەی رابوونی قیامەت گومانیان هەبێ، چونکە هاتنی قیامەت حەقیقەتێکەو گومانی تێدانیە، لەوە بەولاوە ئەوانەی بڕوایان بە هاتنی ئەو ڕۆژە نیە سەرئەنجامی ئەوبێ بڕوایی یەی خۆیان دەزانن.

﴿٦أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا. ٧وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا﴾ ئێوە بەچ عەقڵێکەوە ئینکاری زیندو بوونەوە دەکەن؟ خۆ ئەوەتا بەچاوی خۆتان نیشانەی دەسەڵاتی رەهای پەروەدگار دەبینن. ئایا ئێمە زەویمان بۆ بڵاو نەکردونەوەو وامان لێ نەکرد وەبەئاسانی بەسەریدا بێن وبچن؟ وامان لێ کردوە دەڵێی بێشکەیە تێیدا دەخەون وئارام دەگرن. ئایا کێوەکانمان نەکردوە بە میخ وبەزەویمان دا نەکوتاون تا لەنگەر بگرێ و گیانلەبەران بتوانن بە ئاسانی لەسەری هەڵسوڕێن.

﴿٨وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا﴾ ئێوەمان دروست کردوە بە دو رەگەز، واتە: بە نێرو مێ، بۆ درێژە دان بە ژیان ورێکخستنی خێزان وپێکهێنانی کۆمەڵ و پەروەردە کردنی منداڵ و چاندنی تۆوی خۆشەویستی لە نێوان ژن ومێردو باوك ودایك ومنداڵ و خزم وکەس وکاردا.

﴿٩وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا. ١٠وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا﴾ نوستنمان بۆ کردون بە مایەی حەسانەوەو ئارامگرتن؟ ئەویش: کەبەتاریکی خۆی سروشت دادەپۆشێ وەکوو چۆن پۆشاك جەستە دادەپۆشێ و لە سەرماو گەرما دەیپارێزێ ئەویش ئاوا بەتاریکی خۆی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تر لە ناحەزانیان دەپارێزێ، هەر کەسێك بیەوێ کارێکی خۆی بەنهێنی ئەنجام بدا، ئەو باشترین کاتە بۆ ئەنجام دانی. ﴿١١وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا﴾ ڕۆژمان گێڕاوە بە کاتی گونجاو بۆ تێدا هەڵسوڕان و هەوڵدان بۆ دەستە بەرکردنی بژێوو پێداویستی ژیان.

﴿١٢وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا. ١٣وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا﴾ دروستمان کردوە لە ژوورتانەوە حەوت ئاسمانی تۆکمەو پتەو، تابڵێ مەحکەم و قایم وبەهێزن. ئاسمانی دونیامان بە ئەستێرەکان رازاندۆتەوە، خۆرمان کردووە بە چرایەکی درەخشان وپرتەو بەخش، بەروناکی خۆی بوونەوەر روناك دەکاتەوەو گەرمی دەبەخشێ بە زەوی ومایەی ژیانی خۆتان وئاژەڵ وکشت وکاڵ بەروبومتانە، سەرچاوەی هێزو وزەی هەموو زیندەوەرو درەختو روەکێکە.

﴿١٤وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا﴾ ئاژڵمان کردوە لە هەورەکانەوە کە بەهۆی بای بارانەوە دەیانگوشین و بارانیان لێ دەبارێ بارانی بە خوڕو لێزمە دەبارێنین،

﴿١٥لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا. ١٦وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا﴾ بۆ ئەوەی زەوی‌و زاری پێ ئاو دەین، کشت وکاڵ و درەخت وروەکی پێ دەروێنین، دانەوێڵەو بەروبومی پێ پێ دەگەیەنین، باران دەبارێنین بۆ ئەوەی زەوی سەر لەنوێ زیندوبکەینەوە گژوگیاو روەك ودرەختی پێ بڕوێنن و سروشتی پێ ئارایش بدەین و بەجۆرەها دیمەن زەوی برازێنێتەوە.

﴿١٧إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا﴾ بێگومان ڕۆژی قیامەت کاتی زیندوکردنەوەو کۆکردنەوەی هەموو ئادەمیزادە هەر لەیەکەم فەردیانەوە تادوا کەسیان، لەو ڕۆژەدا هەرچی لە دونیادا وادەیان پێ دراوە، دێتەدیو دەیاندرێتێ. خوداپەرستان بەنازو نیعمەتی خودا دەگەن وبەهەشتی رازاوەیان دەدرێتێ، تاوانبارانیش سزای سەختی دۆزەخیان پێ دەبڕێ.

﴿١٨يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا﴾ ڕۆژی قیامەت ئەو ڕۆژەیە: کە ئیسرافیل فوو بە شاخی صوردا دەکا، ئێوە ئەی ئادەمیزادینە؛ لە گۆڕەکانتان راست دەبنەوەو پۆل پۆل و کۆمەڵ کۆمەڵ بەرەو ساری مەحشەر دێن.

﴿١٩وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا﴾ ئاسمان شەق و پەق دەبێ‌و هەمووی دەبێ بە دەرگاو کوڵان و فریشتەی پێدا دێنە خوار!

﴿٢٠وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا﴾ کێوەکان لە بێخ هەڵدەکەندرێن و وردو خاش دەکرێن و دەکرێنە تەپ وتۆزو بە هەوادا دەڕوا..

﴿٢١إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا. ٢٢لِلطَّاغِينَ مَآبًا. ٢٣لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا﴾ بێگومان دۆزەخ چاوەڕوانی ملهوڕو ستەمکارانە، لە

بڕیارو حوکمی خودا دا ئامادە کراوە بۆ تاوانباران، ئاکام و شوێنی حەوانەوەی ملهوڕو ستەمکارو یاخی بووەکانە، ڕۆژی قیامەت بەریسوایییەوە تۆڕ دەدرێنە ناوی وچەندەها هەزار ساڵ وزەمانی دورودرێژ تێیدا دەمێننەوە، کە ئەو ماوە دورو درێژانە تەواو بوون ماوەی تریان بۆ دیاری دەکرێ بۆ هەتاهەتایە.

﴿٢٤ لا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْداً وَلا شَرَاباً﴾ بەدرێژایی ئەو ماوە بێ کۆتایییەی لە ناو دۆزەخ دا دەمێننەوە فێنکایییەك ناچەژن گەرماییان لەسەر کەم بکاتەوەو تاوێك بحەسێنەوە، ئاوێك ناخۆنەوە ساردبێ‌و تینوەتی بشکێنێ.

﴿٢٥ إِلاَّ حَمِيماً وَغَسَّاقاً. ٢٦ جَزَاءً وِفَاقاً﴾ جگە لەئاوی کوڵاتوو کێم وزوخاوێك کە لە جەستەی دۆزەخیەکان دەتکێ، ئەو عەزابە سەخت ودژوارە پڕاوپڕی کردەوە خراپەکانیانە.

﴿٢٧ إِنَّهُمْ كَانُوا لا يَرْجُونَ حِسَاباً. ٢٨ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّاباً﴾ بیگومان ئەو بەد بەختانە جۆرەها کردەوەی ناشرینیان ئەنجامداوە، جۆرەها تاوانیان کردوە، چونکە ئەوان بەتەما زیندو بونەوە نەبوون، چاوەڕوانی پاداش وترسی سزایان نەبوو، ئیمانیان بە هاتنی ڕۆژی قیامەت نەبوو، بێدین وبێ باوەڕ بوون، پەیامی قورئانیان ڕەتکردەوە.

﴿٢٩ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَاباً﴾ ئێمە ئاگاداری هەموو کردەوەیەکی ئادەمیزاد بووین و لەسەرمان تۆمار کردون، هیچ شتێکی ئەوانمان فەرامۆش نەکردوە، بە گوێرەی کردەوەکانیان سزاو پاداشتیان دەدەینەوە؛ چاکە بە چاکە وخراپە بە خراپە.

﴿٣٠ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلاَّ عَذَاباً﴾ بە دۆزەخیەکان دەگوترێ: بچێژن ئەو عەزابەی وان لە ناویدا، دڵنیابن ئێمە جگە لە عەزاب هیچی ترتان بۆ زیاد ناکەین، سات دواسات عەزابیان لە سەر گران دەکەین.

﴿٣١ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً﴾ بێگومان چی پیرۆزیو بە مراز گەیشتن و لەززەت وخۆشی هەیە بۆ ئەو کەسانەیە: کە خۆیان لە تاوان دەپارێزن و هەمیشە ترسی خودایان لە دڵ دایە. لەززەت و خۆشییەکانی بەهەشت زۆرو هەمە جۆرن.

﴿٣٢ حَدَائِقَ وَأَعْنَاباً﴾ لەززەت وەرگرتن لە باخ وباخاتی ڕازاوەو پۆشناخ وهەمووجۆرە تریێکی بەتام ولەززەت.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَّبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾

﴿٣٣ وَكَوَاعِبَ أَتْرَاباً﴾ هەروەها لەززەت وەرگرتن لە کچانی تازە مەمك خڕکردوی هاوتەمەن، کە مەمیان شل نەبوەو شۆڕ نەبۆتەوە.

﴿٣٤ وَكَأْساً دِهَاقاً﴾ هەروەها لەززەت وەرگرتن لە پیاڵەی پڕ لەمەی. وەلێ ئەو مەیە سەرخۆشکەر نیە، عەقڵ وشعور نابا، نابێتە هۆی چەقە چەق و ئاژاوەو شەڕە جنێوو ناکۆکی، لە ئاکامی ئەو مەی خواردنەوەدا

﴿٣٥ لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلا كِذَّاباً﴾ لە بەهەشت دا قسەی پڕو پوچ نابیستن کەس درۆ ناکاو کەس کەس بە درۆ ناخاتەوە،کەش وهەواکەی پاك و خاوێنە.

﴿٣٦ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَاباً﴾ پاداشتەکە لە خوداوەو عەطاو بەخششێکە بە فەضل وئیحسانی خۆی لە پاداشی کردەوە باشەکانیان دا پێی بەخشیون، پاداشتێکی کافی‌و وافی‌یە.

﴿٣٧ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ لا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَاباً﴾ پاداشتی باش‌و تەواو بۆ خودا پەرستان لەلایەن

خودایەکەومیە : کەخاوەنی ئاسمانەکان وزەوی‌و ئەوەی لە ناویان دایە، خودای بوونەوەرو بەدیهێنەری هەموو شتێکە، خودایەکی خاوەن رەحم وبەزەیی‌یە، میهرەبانی بەشی هەموو کەس وهەموو شتێك دەکا، وێرای ئەو میهرەبانی‌یەی لەبەر شکۆمەندی‌و هەیبەت وجەلالی لەو رۆژەدا کەس ناتوانێ بە بێ ئیزن وەرگرتن لێی خیطابی ئاراستە بکا، هیچ کەس لە دانیشتوانی ئاسمانەکان وزەوی دارای ئەوەی نیە بەبێ ئیزن شەفاعەت و تکاکاری بکا

﴿[٣٨]يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلائِكَةُ صَفًّا لا يَتَكَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾ گەورەیی‌و شکۆمەندی پەروەدگار عەظەمەت وجەلالی خودا لە رۆژی قیامەت دا بۆ ئادەمیزادەکان دەردەکەوێ، تەنانەت جوبرائیل و هەموو فریشتەکان ریزیان بەستووەو دەستەو نەظەر وەستاون، وێرای رێزو قەدریان لای خودا، ناتوانن لەو رۆژەدا ورتەیان لەدەمەوە بێ.

﴿[٣٩]ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا﴾ ئەورۆژەی جوبرائیل و فریشتەکان بەو شێوە تێیدا ریز دەبەستن و ورتەیان لەدەم دەرنایە، رۆژێکی حەقەو شك لەهاتنی دا نیە،جاکەسێك دەیەوێ سەرفرازی ئەو رۆژە بێ و لەتاقمی رزگار بوان بێ، بارێگەی هیدایەت بگرێتە بەرو هانابۆخودای خۆی‌بەرێ.

﴿[٤٠]إِنَّا أَنذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنتُ تُرَابًا﴾ ئەی ئەهلی مەککەو هەموو ئەوانەی کافرو بێ بروان؛ ئێمە ئێوەمان ترساند لە عەزابێکی نزیك پەیدابووا؛ کە عەزابی رۆژی قیامەتە. بێگومان لەبەر ئەوەی رابونی قیامەت سەد دەر سەدە، بۆیە هاتنەکەی بەنزیك دانا، گوتراوە: ﴿ کل ماهو ات قریب﴾.

کۆتایی سورەتی النبأ

سورەتی (النازعات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ}

﴿[١]وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی بە توندی گیانی کافر دەکێشن‌و هی خواپەرستان بە هێدی‌و لەسەرەخۆیی.

یان سوێند بە ئەو ئەستێرانەی بە درێژایی رۆژگار دێن ودەرۆن و هەڵدەخولێن، لە تەوەری خۆیاندا دەسورێنەوە.

﴿[٢]وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی بە خێرایی بۆ تەنفیذکردنی فەرمانی خودا لە ئاسمانەوە دادەبەزن، یان سوێند بەو ئەستێرانەی : کە هەر یەکەیان لەکەلوو (برج)ێکەوە دەگوێزێتەوە بۆ برجێکی تر، هەر شەوە لەشوێنێکەوە هەڵدێن.

﴿[٣]وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی وەکوو مەلەوان بەئاسانی‌و بە خێرایی بۆ بەجێ هێنانی فەرمانی خودا بەناو بونەوەردا دێن ودەچن. یان سوێند بەو ئەستێرانەی کەلە بۆشایی‌دا مەلەدەکەن.

﴿[٤]فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی پێشبڕکێ دەکەن بۆ خێرا بردنی گیانی موسوڵمانان بۆ بەهەشت. یان سوێند بەو ئەستێرانەی لە گەردو خولیاندا هەندێکیان پێش هەندێکیان دەکەون.

﴿[٥]فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا﴾ سوێند بەو فریشتانەی کاروباری ئاوبونەوەر جێبەجێ دەکەن، حەڵاڵ وحەرام بە نیگا دەهێنن بۆ پێغەمبەران، بەر پرسی باوو باران، هەروا هەر کارێك کەلەلایەن خوداوە پێیان پسپێردرێ. ﴿[٦]يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ. [٧]تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ﴾ ئەو رۆژەی زەوی دەکەوێتە لەرزەو کێوەکان شەقەتۆڵەیان پێ دەکەوێ. ﴿[٨]قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ. [٩]أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ﴾ چەند دڵ ودەرونێك لەو رۆژەدا ترس ولەرزیانە، کاتێك روداوە سامناکەکانی دەبینن دەکەونە هەلەکە سەماو دڵە کوتە، چاو شۆڕو زەلیل و ریسوا، چونکە کافربون ولەسەر کوفر گیانیان دەرچووەو ئیمانیان بە زیندوبونەوە نەبووە.

﴿[١٠]يَقُولُونَ أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ. [١١]أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً. [١٢]قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ﴾ موشریکە قورەیشیەکان و هاووێنەکانیان: کە کە بڕوایان بە زیندو بونەوە نیە، ئەگەر پێیان بگوترێ: ئێوە دوای مردن زیندو دەکرێنەوە، بەگاڵتەو لاقرتێوە دەڵێن: ئایا کە ئێمە مردین دەگێردرێینەوە بۆ ژیانێکی ئاسایی وەك ژیانی پێش مردنمان؟ ئایا ئێمە: کە بووین بە ئێسقانە رزیو، چۆن زیندو دەکرێینەوە؟ بێ بڕواکان بەگاڵتەوە وتیان: ئەگەر راست بێ زیندو بوونەوە هەیە، ئەوە ئێوە خەسارەتمەندن، ﴿[١٣]فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ.

[١٤]فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ رابوونی قیامەتتان بەلاوە دوور نەبێ‌ئەوە بۆخودا کارێکی ئاسانە، رابوونی قیامەت تەنهابریتییە لە دەنگێك کەپەیدا دەبێ، لە فوکردنێك بە شاخی صوردا کە نەفخەی دووەمە لە پڕێکا دەبینی مەخلوقات هەموویان لە سارای مەحشەردا کۆدەبنەوە؛

﴿[١٥]هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى. [١٦]إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ ئەوە چیرۆکی موساو فیرعەونت بۆ نەهاتووە؟ واتە بەڕاستی ئەو سەرگورشتەت بۆ هاتووەو پێت گەیشتووە کە پەروەدگار موسای کرد بە پێغەمبەرو موعجیزەی گەورەی پێ بەخشین، کاتێك خودا لەشەودا بانگی لە موسا کرد لەشیوی پاك وپیرۆزی (طوی) کەلە دامینی (طوری) سینایە. لەوێ ئاخاوتنی لەگەڵ دا ئەنجام دا، ئەرکی پێغەمبەرایەتی خستە ئەستۆی‌و پێی فەرموو: ﴿[١٧]اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى﴾ بڕۆ بۆ سەر فیرعەون ودارو دەستەکەی، بێگومان فیرعەون لەرێ دەرچووەو لە تاوان و ستەمکاریدا زێدە رەوی کردوە، خۆی بەسەر نەتەوەی ئیسرائیل دا سەپاندوە ولافی خودایەتی لێ دەدا، ﴿[١٨]فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى. [١٩]وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى﴾ بە فیرعەون بڵێ: دەتەوێ خۆت لە تاوانی کوفرو ستەمکاری پاك بکەیتەوە؟ من شارەزایت بکەم بۆ ناسینی خوداو تاك تەنهایی‌و عیبادەت بۆ کردنی، ئیتر لەسزای سەختی خودا بترسی‌و پابەندی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بی؟ ﴿[٢٠]فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى﴾ حەزرەتی موسا موعجیزەی گەورەی نیشانی فیرعەون دا، موعجیزەی عەصاکەی: کە بووە ئەژدیهاو مارێکی گەورەو چست وچالاك و هەموو مارە درۆزنەکانی ساحیرەکانی قوت دان، هەروا چەند موعجیزەی تری بۆ نواندن. ﴿[٢١]فَكَذَّبَ وَعَصَى. [٢٢]ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى﴾ فیرعەون حەزرەتی موسای بە درۆ خستەوە، پەیامی حەق وراستی رەتکردەوە، لە خودا یاخی بوو، ئەمجار پشتی هەڵکردو روی لە ئیمانهێنان وەرگێڕا.

﴿[٢٣]فَحَشَرَ فَنَادَى. [٢٤]فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى﴾ دارو دەستەی خۆی خڕکردەوە بۆ راوێژو بڕیاردان دەربارەی پەیامی موسا، یان ساحیرەکانی کۆکردەوە بۆ بەر بەرەکانی وبەگژدا چونەوەی موعجیزەکانی حەزرەتی موسا، ئەمجار لە شوێنی

إِذْ نَادَىٰهُ رَبُّهُۥ بِٱلْوَادِ ٱلْمُقَدَّسِ طُوًى (١٦) ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ (١٧) فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰٓ أَن تَزَكَّىٰ (١٨) وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ (١٩) فَأَرَىٰهُ ٱلْـَٔايَةَ ٱلْكُبْرَىٰ (٢٠) فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ (٢١) ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ (٢٢) فَحَشَرَ فَنَادَىٰ (٢٣) فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ (٢٤) فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْـَٔاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰٓ (٢٥) إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰٓ (٢٦) ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُ ۚ بَنَىٰهَا (٢٧) رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّىٰهَا (٢٨) وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَىٰهَا (٢٩) وَٱلْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَىٰهَآ (٣٠) أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَىٰهَا (٣١) وَٱلْجِبَالَ أَرْسَىٰهَا (٣٢) مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ (٣٣) فَإِذَا جَآءَتِ ٱلطَّآمَّةُ ٱلْكُبْرَىٰ (٣٤) يَوْمَ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ (٣٥) وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ (٣٦) فَأَمَّا مَن طَغَىٰ (٣٧) وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا (٣٨) فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ (٣٩) وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ (٤٠) فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ (٤١) يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا (٤٢) فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ (٤٣) إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ (٤٤) إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَىٰهَا (٤٥) كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا (٤٦)

سُورَةُ عَبَسَ

کۆبوونەوەکەدا بانگی هەڵداو وتی: من خودای باڵا دەست و فرمانڕەواو خاوەن دەستەڵاتی رەهاتانم.

﴿[٢٥]فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى. [٢٦]إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى﴾ پەروەدگار لە تۆڵەی ئەو خۆبەزلزانی‌و لوتبەرزی‌و خۆبە خودا زانییەی گرتی بەلام گرتن! تۆڵەی لێ ستاند بەشێوەیەك بوو بەپەندی دونیاو قیامەت، جێگای ئەوەیە هەموو یاخی بوو لوتبەرزێك عیبرەتی لێ وەربگرێ.

﴿[٢٧]أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا. [٢٨]رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا﴾ ئەرێ خەڵکینە، دروستکردنەوەی ئێوە دوای مردنتان سەر لەنوێ بە مەزندەی ئێوە قورسترە یان دروستکردنی ئاسمان؟! زیندوکردنەوەی ئێوە گرانترە یان بەدیهێنانی ئاسمان!؟ بێگومان دروستکردنی ئاسمانەکان لە زیندو کردنەوەو دروستکردنەوەی ئێوە گرانترە هەر چەندە لای خودا هەموو شتێك ئاسانە، بەلام بە پێوەرو مەزندەی ئادەمیزاد دروستکردنی ئاسمان لە دروستکردنی ئادەمیزادەکان گرانترە. پەروەدگار ئاسمانی بەدیهێناوەو پێکی هێناوەو لێکی داوە

ڕێکی خستووه کردویەتی بە یەکپارچەو قەبارەکەی بەرز کردۆتەوە وای لێ کردوە دەڵێی سەقفێکی بەرزە لە ژوور زەوییەوە،

﴿٢٩وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا﴾ شەوی ئاسمانی تاریك کرد بە ئاوابوونی خۆر لێی. ﴿وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا﴾ ڕۆژی ڕوناك کردوە بەلێهەڵاتنی خۆر، شەوو ڕۆژی بە شوێن یەکدیدا هێناوە، جودا وازی کەش وهەوای خستۆتە نێوان وەرزەکانی ساڵەوە.

﴿٣٠وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا﴾ دوای دروستکردنی ئاسمانەکان و شەوو ڕۆژ بە هەزاران ساڵ ئینجا زەوی ڕاخست و وای لێ کرد گیانلەبەر بە سەریدا بڕۆن و بگونجێ بۆ تێدا ژیان،

﴿٣١أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا. ٣٢وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا. ٣٣مَتَاعاً لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ﴾ ئاوی لە زەوی دەرهێناوە، کانیاوو جۆگاو دەریای تێدا ڕەخساندون، گژوگیاو دارو درەخت ڕوەکی تێدا ڕواند، بەروبوم و میوەجات وبژیو بۆ ئادەمیزادو لەوە ڕو ئاڵف بۆ ئاژەڵەکان و باقی گیانلەبەرەکانی تری تێدا دابین کرد، کێوەکانی تێدا وەکوو گوڵمێخ دا کوتراون، بۆ ئەوەی لەرەو ڕاتڵە قاندن نەکاو گیانلەبەران بتوانن بەئاسانی تێیدا بژین. هەموو ئەو شتانەی لە زەوی دا فەراهەم هێناوە بۆ بەرژەوەندی ئێوەو خۆشگوزەرا نیتان و هەروەها بۆ ژیانی ئاژەڵەکانتان.

﴿٣٤فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ﴾ کاتێك بەڵای گەورە دێ، بەڵاو کارەساتێك کەلە هەموو ڕوداوێك سامناکترە، ئەویش ڕابوونی قیامەتە، یان نەفخەی دووەمە: کە بە دوایدا زیندو بوونەوە دەبێ یان ﴿الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ﴾ بریتیە لەو کاتەی بەهەشتیەکان بۆ بەهەشت و دۆزەخیەکان بۆ دۆزەخ دەنێردرێن. ئەو کاتە خودا چاك وخراپ لێك هەڵدەهاوێرێ، هەیانە بەدبەخت وچارە ڕەش، هەیانە بەختەوەرو کامەران،

﴿٣٥يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ﴾ ئەو ڕۆژە ئادەمیزاد کردەوەی خۆی دێتەوە یادو چاکەو خراپەی خۆی دێتەوە ڕێ‌و بیری دەکەوێتەوە، چی کردوەو چی نەکردوە.

﴿٣٦وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ﴾ دۆزەخ دەرخرا، (دەردەخرێ) بۆ هەر کەسێك بڕوانێ‌و ببینێ، موقاتیل دەفەرموێ: لەو ڕۆژەدا پەردە لەسەر دۆزەخ لادەبرێ مەخلوقات چاویان پێ دەکەوێ، موسوڵمان بەبینینی ئەندازەی نیعمەتی خودا دەزانێ بەسەریدا بەوە: کە لەو عەزابە ڕزگاری دەبێ، کافر بەدیتنی دۆزەخ غەم و ترسی زیاد دەبێ‌و دەزانێ ئەوە سەرەنجام و شوێنی حەوانەوەیەتی.

﴿٣٧فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ. ٣٨وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا. ٣٩فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾ جا کەسێك لە دونیادا یاخی بووبێ، لە سنووری یاسای خودا دەرچووبێ، زێدە ڕەوی کردبێ لە کوفرو بێدینی دا، ژیانی دونیای هەڵبژاردبێ بەسەر ژیانی قیامەت دا، ئەوە بەدبەختەو بێگومان دۆزەخ شوێنی حەوانەوەیەتی.

﴿٤٠وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ﴾ ئەو کەسەیش ترسابێ لە پایەو مەقامی پەروەردگاری خۆی، ترسی ڕۆژی ڕاوەستان لە بەردەم پەروەردگاری دا هەبووبێ ﴿وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ جڵەوگیری لە نەفسی خۆی کردبێ نەیهێشتبێ تاوان ئەنجام بدا، لە ئارەزۆی خراپەی گێڕابێتەوە، ڕامی کردبێ بۆ تەقواو خوداپەرستی ﴿٤١فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾ ئەوە بەهەشت شوێن وجێگایەتی، بۆ ناو ئەو نازونیعمەتە بەڕێ دەکرێ‌و خەنی لە خۆی!

﴿٤٢يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾ ئەی پێغەمبەر موشریکەکان پرسیارت لێ دەکەن قیامەت کەی ڕادەبێ‌و خودا کەی ئەو کارەساتە دەقەومێنێ، یان قیامەت چۆن هەڵدەستێ‌و لەکوێ‌و کەی هەڵدەستێ؟

﴿٤٣فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا. ٤٤إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا﴾ ئەتۆ ئەی پێغەمبەر؛ چیت داوە لە زانینی ئەو ڕۆژە؛ تۆ بۆ پرسیار لەهاتن وکاتی هاتنی قیامەت دەکەی؟ تۆ بۆ ئەوەندە بەتەنگەوەی کاتەکەی بزانی‌و وەڵامی موشریکەکانی پێ بدەیەوە؟ واتە: زانیاری دەربارەی کاتی هاتنی قیامەت نەبۆ تۆیەو نەبۆ کەسێکی ترە لە مەخلووقات، بەڵکو سەرەنجام وزانیاری لەو بارەوە هەر لای خودایەو بەس!

﴿٤٥إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا﴾ ئێمە تۆمان کردوە بە پێغەمبەرو ڕەوانەمان کردوی بۆ ئەوەی ئادەمیزاد بترسێنێ لە عەزابی سەختی خودا، تۆ ئامۆژگاریکەرو ترسێنەری کەسێکی لە قیامەت بترسێ،

﴿٤٦كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ ئەو ڕۆژەی پرسیاری لێ دەکەن دێ وشك لە هاتنی دانیە، ئەو ڕۆژەی قیامەت ڕادەبێ‌و ئەوان زیندو دەکرێنەوەو

لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوە ماوەی ژیانی دونیایان هێندە بەلاوە کورت دەبێ، وا دەزانن: سەعاتێك لە ڕۆژێك یان ئێوارە وەختێك یان چێشتەنگاوێك ماونەوە.

کۆتایی سورەتی النازعات

سورەتی (عبس)

{بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ عَبَسَ وَتَوَلَّى. ٢ أَنْ جَاءَهُ الأَعْمَى﴾ پێغەمبەر ڕوی گرژو تاڵ کرد، ڕوی وەرگێڕا، چونکە کوێرێك هاتە لای قسەی پێ بڕی، پیاوە کوێرەکە عەبدوڵڵای کوڕی (أم مەکتوم) بوو، لە کاتێك دا کە پێغەمبەر(دخ) سەر گەرمی ئاخاوتن و بانگەازیکردنی پیاو ماقولانی قورەیش بوو، هاتەلای پێغەمبەرو قسەکانی پێ بڕین‌و وتی: سروشی تازە چی هاتووە فێرم بکە. ئاگای لەوە نەبوو: کە پێغەمبەر(دخ) مەشغوڵی ئەو دان و سانە گرنگەیە.

﴿٣وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى﴾ ئەی موحەممەد! تۆ چوزانیت، تۆ ئاگات لە زانیاری ئەو کابرایە نەبوو، بەڵکوو ئەو کوێرە بیەوێ خۆی لە تاوان پاك بکاتەوە بەو قسانەی لەتۆیان دەبیسێ.

﴿٤أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى﴾ یان ئەو ئامۆژگارییەی لە بیری چۆتەوە بیری بکەوێتەوە. ئەو کاتە ئەو ئامۆژگاری‌و بیرکەوتنەوەیە سودی پێ بگەیەنێ،

﴿٥أَمَّا مَنْ اسْتَغْنَى. ٦فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى﴾ ئەمما ئەو کەسەی بە ماڵ وسامان و هێزو دەسەڵاتی خۆی دەنازێ‌و خۆی بێ نیاز دەگرێ لە هیدایەتی قورئان و ئیمانهێنان و ڕو لە پەیامەکەت وەردەگێڕێ، ئەوە تۆڕوی تێ دەکەی‌و ئاخاوتنی لەگەڵ دا ئەنجام دەدەی، وا دەزانێ ئەوە گرنگترە لە وەڵامدانەوەی کوێرە موسوڵمانەکە.

﴿٧وَمَا عَلَيْكَ أَلاَّ يَزَّكَّى﴾ چی لەسەر تۆیە: کە ئەو کەسەی بە ماڵ وسامان وهێزو دەسەڵاتی خۆی دەنازێ ئیمانت پێ ناهێنێ؟ هیچ سوچ وتاوانێك روناکاتە تۆ تۆ هەر ڕاگەیاندنت لەسەرەو بەس، ئیتر گرنگی بەو جۆرە کەسانە مەدە: کە سەر ڕەق وملهوڕو بێ بڕوان. هۆباڵی خۆیان بە ئەستۆی خۆیان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ (١) أَن جَآءَهُ ٱلۡأَعۡمَىٰ (٢) وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ (٣) أَوۡ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكۡرَىٰٓ (٤) أَمَّا مَنِ ٱسۡتَغۡنَىٰ (٥) فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ (٦) وَمَا عَلَيۡكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ (٧) وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسۡعَىٰ (٨) وَهُوَ يَخۡشَىٰ (٩) فَأَنتَ عَنۡهُ تَلَهَّىٰ (١٠) كَلَّآ إِنَّهَا تَذۡكِرَةٞ (١١) فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ (١٢) فِي صُحُفٖ مُّكَرَّمَةٖ (١٣) مَّرۡفُوعَةٖ مُّطَهَّرَةِۭ (١٤) بِأَيۡدِي سَفَرَةٖ (١٥) كِرَامِۭ بَرَرَةٖ (١٦) قُتِلَ ٱلۡإِنسَٰنُ مَآ أَكۡفَرَهُۥ (١٧) مِنۡ أَيِّ شَيۡءٍ خَلَقَهُۥ (١٨) مِن نُّطۡفَةٍ خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ (١٩) ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ (٢٠) ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقۡبَرَهُۥ (٢١) ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ (٢٢) كَلَّا لَمَّا يَقۡضِ مَآ أَمَرَهُۥ (٢٣) فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ (٢٤) أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ صَبّٗا (٢٥) ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا (٢٦) فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا حَبّٗا (٢٧) وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا (٢٨) وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا (٢٩) وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا (٣٠) وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا (٣١) مَّتَٰعٗا لَّكُمۡ وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ (٣٢) فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ (٣٣) يَوۡمَ يَفِرُّ ٱلۡمَرۡءُ مِنۡ أَخِيهِ (٣٤) وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ (٣٦) لِكُلِّ ٱمۡرِيٕٖ مِّنۡهُمۡ يَوۡمَئِذٖ شَأۡنٞ يُغۡنِيهِ (٣٧) وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٖ مُّسۡفِرَةٞ (٣٨) ضَاحِكَةٞ مُّسۡتَبۡشِرَةٞ (٣٩) وَوُجُوهٞ يَوۡمَئِذٍ عَلَيۡهَا غَبَرَةٞ (٤٠) تَرۡهَقُهَا قَتَرَةٌ (٤١) أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَفَرَةُ ٱلۡفَجَرَةُ (٤٢)

﴿٨وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى. ٩وَهُوَ يَخْشَى. ١٠فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى﴾ وەلێ کەسێك بە پەلە دێ بۆلات و دەیەوێ فێری ئایین ببێ، هیدایەت و ئامۆژگاری تازە وەربگرێ و ترسی خودای لە دڵ دایە، ئەتۆ ڕوی لێ وەردەگێڕی‌و وەڵامی نادەیەوەو خۆتی لێ بێ ئاگا دەکەی!

﴿١١كَلاَّ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ﴾جارێکی تر کاری وامەکەو هەڵوێستی لەو جۆرە مەنوێنە، چەلێکی دی ڕوو لە هەژار وەرمەگێڕەو ڕوبکەیت دەوڵەمەند، ﴿ انها﴾ بەڕاستی ئەو ڕینومایی‌و ئامۆژگارییانەی کەلە نامە ئاسمانییەکان دا هاتوون و لە هەمووشیان گەورەتر: کە قورئانی پیرۆزە ﴿ تذكرة﴾یاد خەرەوەی شتێکە کەلە سروشتی ئادەمیزاد دا هەیە. کە ئیمانی فیطرەتە.

﴿١٢فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ﴾ هەر کەسێك دەیەوێ با یادی خودا بکاو بەتاك و تەنهای بناسێ بە گوێرەی فەرمان و ئامۆژگارییەکانی قورئان هەڵس و کەت بکا. بیکاتە بەرنامەی ژیانی خۆی.

﴿١٣ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ. ١٤ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ. ١٥ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ. ١٦ كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾ ئەو یاد خەرەوەو رێنمونییە: کە لە نامە ئاسمانییەکان دا هاتووەو جوانترو گەورە ترینیان قورئانی پیرۆزە، لە چەند پەڕەیەکی پیرۆزو بەنرخ دا نوسراونەوە، بەرزو پاك وخاوێنن لەلای حودا، پڕن لە زانیاریو حیکمەت و لە لەوحولەحفوظەوە نازڵ بوون، فریشتە نەبێ لەوێ کەسی تر دەستی ناکاتە ئەم قورئانە، لە شەیاتینیو کافر پارێزراوە، نامەیەکی تەواوو بێ کەم و کورییە، بەدەست چەند فریشتەیەکەوەیە: کە بەر پرسیاری هێنانی نیگاو سروشتن لە خوداوە بۆ پێغەمبەران، ﴿١٧ قُتِلَ الإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ﴾ دەك بە کوشت چێ ئادەمی و عەمری نەمێنێ چەند سپڵەو پێنەزانە!؟ چەند سەر ڕەق وکافرو بێ بڕوایە؟ بەڕاستی هێندە خراپ و بێ ویژدانە، شیاوی ژیان نیە، ﴿١٨ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾ خودا لەچی ئەوی دروستکردوە؟ ﴿١٩ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ﴾ پەروەدگار ئینسانی لە دڵۆپە ئاوێکی پڕوپوچ دروستکردوە، مەزندەی شێوەو روخسارو تەمەن و رزق و رۆژی کردوە، رێکی خستوەو ئەندامەکانی جەستەی وا دروستکردون بتوانێ بەویستی خۆی هەریەکەیان بۆ کاری خۆی بەکاربێنێ.

﴿٢٠ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ﴾ لەرەحەمی دایکی دا دروستی کردوەو رێکی خستووە پاشان بەئاسانی لە منداڵدانی دایکییەوە هێناویەتە دەرەوە.

﴿٢١ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ. ٢٢ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ﴾ دوای دروستکردنیو رێکخستنی جەستەی بەو شێوە: کە بتوانێ پێداویستی خۆی دابین بکا، پێ بەخشینی هەستەکان و عەقڵ وژیری بۆ ئەوەی ئامۆژگاری ببیسێو بیربکاتەوەو رێگای ژیانی خۆی هەڵبژێرێ، ئەمجار دەیمرێنێو دەیخاتە ناو گۆڕەوە ئەمەش بۆ رێزلێنان و قەدرزانییەتی: کە خودا ئادەمیزادی فێری مردو شاردنەوە کردووە، پاشان هەر کاتێك ویستی قیامەت هەڵدەسێنێو مردوەکان زیندو دەکاتەوەو لە گۆڕەکانیان دەریان دێنێ بۆ حیساب و لێکۆڵینەوەو پاداش وسزا.

﴿٢٣ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ﴾ نەخەیر، تائێستا ئادەمیزاد ئەوەی فەرمانی پێ کراوە ئەنجامی نەداوە، هیچ ئادەمیزادێك لە کەمتەرخەمیو سەر پێچی خاڵی نیە، بڕێکیان کافرن، بڕێکیان یاخی بوو تاوانکارن، بڕێکیان کاری وا دەکەن خیلافەلئەولایەو شایستەی پلەو پایەی ئەو نیە. کەم ئادەمیزاد هەیە ئەوەی خودا داوای لێ کردوە ئەنجامی دابێ.

﴿٢٤ فَلْيَنْظُرِ الإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ با ئادەمیزاد لەو خواردەمەنییە ورد بێتەوە کەمایەی درێژە پێدانی ژیانیەتی، بڕوانێ خودا چۆن ئەو خۆراکەی بۆ بەدی هێناوە!؛ لە هەموو جۆرە خواردەمەنیو خوراوەیەك لە زەوییەکی رەق وتەق، ﴿٢٥ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا﴾ ئێمە باران لە بەرزاییەوە دەبارێنین بارانێکی زۆر، زەوی پێ ئاو دەدەین، دەنکە تۆمەکانی پێ زیندو دەکەینەوەو چەکەرەی پێ دەکەین و دەیرووێنین، ﴿٢٦ ثُمَّ شَقَقْنَا الأَرْضَ شَقًّا﴾ ئەمجار زەویمان قەڵشاندەوە بە قەڵشاندنەوە، هەموو ئەو گژوگیایە سەری دەرهێناو روبەری زەویمان پێ رازاندەوە، جۆرەها درەخت وروەك و گژوگیا بە جۆرەها بەروبوم و میوەجات و دانەوێڵە بە رەنگ وتامو بۆنی جیاجیا خۆیان نواندو بەیدەستی ئێوەی ئادەمیزاد بوون، ﴿٢٧ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا﴾ رواندومانە لە زەویداو بەدیمان هێناوە دانەوێڵە وەکوو گەنم وجۆو زوڕات... هتد: کە دەکرێتە قوت وبژێو ﴿٢٨ وَعِنَبًا﴾ ترێی جۆراو جۆر ﴿وَقَضْبًا﴾ وێنجەو گژوگیا بۆ ئالفی ئاژەڵەکانتان ﴿٢٩ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا﴾ هەروەها داری زەیتون و داری خورماشمان رواندوە، ﴿٣٠ وَحَدَائِقَ غُلْبًا. ٣١ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا﴾ باخی درەخت گەورەو پڕو چڕی زۆرمان دروست کردوە. ئەم گژوگیایانەمان بۆ بەدی هێناون ﴿٣٢ مَتَاعًا لَكُمْ وَلأَنْعَامِكُمْ﴾ بۆ ئەوەی ببنە قوت وبژێوی خۆتان و ئاژەڵەکانتان و سودیان لێ وەربگرن و لە پاساویان سوپاسی خودا بکەن!!

﴿٣٣ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ﴾ کاتێك قیامەت رابوو، یان گرمەو ناڵەی قیامەت هات؛ کە گوێچکە دەهاخنێو کەڕی دەکا.

﴿٣٤ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ. ٣٥ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ. ٣٦ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ. ٣٧ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾ رۆژی قیامەت ئەو رۆژەیە کە پیاو خۆشەویسترین کەس وکاری خۆی دەبینێ لەبەری هەڵدێ، لەو رۆژە دا پیاو لە بەر برای خۆی و دایك وباوکی خێزانی و کوڕەکانی هەڵدێ، رۆژی نەفسی نەفسییە، کەس وسەر کەسی ناپرژێ، ئەو رۆژە هەموو ئادەمیزادێك

کارو مەشغەڵەتێکی وای هەیە ناپەرژێتە سەر کەسی ترو خزم و خۆشەویستی بیرنایەتەوە.

﴿٣٨وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ. ٣٩ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ﴾ زۆر روخسارو دەم وچاو گەشاوەو درەوشاوەن، پێدەکەنن و مژدە بەیەکدی دەدەن و تەڕ دەماخ و کەیف خۆشن. چونکە دەزانن خودا چ نازو نیعمەتێکی بۆ داناون. ئەوانە خودا پێداوو بەختەوەرە بەهەشتییەکانن.

﴿٤٠وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ. ٤١تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ. ٤٢أُولَئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ﴾ زۆر دەم و چاوی تر هەن، لەو رۆژەدا ناشرین و تەپ و تۆزاوی، رەنگیان رەش هەڵگەڕاوەو جۆش داماون، چاو بەرەو ژێرو ریسوا، هیوا بڕاوو خەفەتبار، ئەوانە کافرو خودا نەناسەکانن.

کۆتایی سورەتی عبس

سورەتی (التكوير)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ ئەو کاتەی خۆر دەپێچرێتەوەو لول دەکرێ‌و نورو روناکی نامێنێ‌و نیشانەی وێرانبونوونی بونەوەرو رابوونی قیامەتە، ﴿٢وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ﴾ کاتێک ئەستێرەکان هەڵوەرین و پەرت و بڵاوبوونەوە، ﴿٣وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ﴾ وەختێک کێوەکان لە بێنخ هەڵکەندران و بوون بە تەپ وتۆزو بە هەوادا رۆیەندران، ﴿٤وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾ کاتێک حوشتری ئاوس وسکپڕ کەلای عەرەب بە نرخترین ماڵ وسامانە بەرەڵڵا کراو گوێی پێ نەدراو کەس سەرپەرشتی نەکرد، ﴿٥وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ کاتێک جانەوەران هەموویان کۆکرانەوە بۆ داداگایی کردنیان و تۆڵە لێ ستاندنیان، یان هەموویان مرێندران، ﴿٦وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ﴾ کاتێک دەریاکان بە هۆی بومەلەرزەوەو بورکانی ناو سکی زەوییەوە بوونە ئاگرو داگیرسان و سەر رێژیان بۆ سەر یەکتر کردو بوون بە یەکپارچە ئاگری سەرتاسەری وهەموو سەر زەوی بوو بە ئاگر.

﴿٧وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ﴾ ئەو دەمەی گیانەکان لەگەڵ جەستەکانیان یەك دەگرنەوەو زیندو دەکرێنەوە.

سُورَةُ التَّكْوِيرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الانفِطَارِ

﴿٨وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ. ٩بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ کاتێک کچە زیندە بەچاڵکراوەکان زیندو کرانەوەو پرسیاریان لێ کرا بۆچی کوژراون!! لە پێش هاتنی ئیسلام دا داب و نەریتی هەندێ خێڵی عەرەب وابوو پێیان شەرم بوو کچیان هەبێ، بۆیە: کە کچیان دەبوو بە زیندویی دەیانخستە گۆڕەوە. بە ڕاستی ئەمە گەورەترین تاوانبوو بەرامبەر مرۆڤایەتی‌و بەگشتی ورەگەزی مێینە بە تایبەتی ئەنجامیان دەدا!!

﴿١٠وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ﴾ کاتێک نامەی عەمەل بەسەر ئادەمیزاد دا لەساری مەحشەر دابەش دەکرێ‌و هەر کەسە نامەی خۆی دەدرێتێ، ﴿١١وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ﴾ کاتێک ئاسمان شەق و پەق بوو، داماڵێندراو لابرا هیچی لێ نەمایەوە. وەکوو چۆن ئاژەڵ کەوڵ دەکرێ و پێستەکەی لا دەبرێ.

﴿١٢وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ﴾ وەختێک دۆزەخ هەڵگیرسێندراو خرایە جونبوش و کڵەوو جۆشی گەرمییەوە، ﴿١٣وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ﴾ کاتێک بەهەشت نزیک خرایەوە لە خودا پەرستان،

ئەو کاتە، ﴿١٤عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ﴾ هەموو نەفسێك دەزانێ چی ئامادەکردووە بۆ ئەو رۆژەو چی نەکردوە.

﴿١٥فَلا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ. ١٦الْجَوَارِي الْكُنَّسِ﴾ سوێند ناخۆم بە هەموو ئەو ئەستێرانەی بە رۆژ بە هۆی تیشکی خۆرەوە دیار نامێنن، رۆژی جارێك لەگەڵ خۆردا دەورەیەکی زەوی تەواو دەکەن و هەریەکەیان لە چەمەرەی خۆیدا هاتوچۆدەکا، بەشەو لە خۆر هەڵاتەوە سەردەردێننەوە وەکوو چۆن ئاسك لە لانەو هێلانەی خۆیەوە سەر دەردێنێ.

﴿١٧وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ. ١٨وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ سوێندم بە شەو کاتێك بە تاریکی خۆی هێرش دێنێ، یان کاتێك پشت هەڵدەکاو بەرەو کۆتایی دەڕوا، (هەردوماناکە دەگونجێن) سوێندم بە بەیانی کاتێك شەبەق دەداو ئاسۆ روناك دەکاتەوەو بەدەم هەموو شتێکەوە پێ دەکەنێ، ﴿١٩إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ قورئان کەلامێکە فرستادەیەکی گەورە گەیاندویەتی، وتەیەکە جوبرائیلی ئەمین لە خوداوە بە نیگا هێناویەتی بۆ لای پێغەمبەری خودا کە حەزرەتی موحەممەدە (دخ)، قسەو ئاخاوتنی ئادەمیزاد نیە، کەلامی خودایەو بە جوبرائیل دا ناردویەتی بۆ پێغەمبەر(دخ) تا ئەویش بە ئادەمیزادو پەری رابگەیەنێ.

﴿٢٠ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ. ٢١مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾ ئەو فروستادەی قورئانی پێدا نێردراوە بۆ پێغەمبەر(دخ). کە حەزرەتی جوبرائیلە، خاوەنی هێزو توانای تەواوە، لە ژیرو بیرو تێفکرین دا، خاوەنی رێزو نرخە لای خودای خاوەن عەرش و پلەو پایەی بەرزە، لە ناو پێری فریشتەی باڵادا قسە رۆیشتووە، پرسی پێ دەکەن و بەقسەی دەکەن، لە فریشتە رێزدارو نزیکەکانی بارەگای ئەقدەسە. ئەمینداری هێنانی نیگاو سروشە بۆ پێغەمبەران و گەلێك کاری تریشی پێ سپێراوە. ئەمە صیفەت و رەوشتی فروستادەی نیگاهێنەرە: کە جوبرائیلە، ﴿٢٢وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ﴾ ئەی دانیشتوانی مەککە موحەممەد (دخ) کە لە مێژە شارەزای ئەخلاق و رەوشتیەو پێغەمبەری ئاخر زەمانە بۆ سەر ئێوەو هەموو ئادەمیزاد رەوانەکراوە، شێت و وێت نیە. بەڵکوو هەڵبژاردەی ئێوەو هەموو ئادەمیزادە، عاقڵترین و کامڵترین ئادەمیزادە.

﴿٢٣وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ﴾ بێگومان حەزرەتی موحەممەد جوبرائیلی لەسەر شێوەی خۆی بینێ شەشصەد باڵی هەبوو، لە ئاسۆی روناك و ئاشکراوە چاوی پێکەوت، لە ئاسۆی خۆرەوە لەلای خۆر هەڵاتەوە بینیو زانیاری تەواوی بۆ پەیدا بوو: کە ئەو زاتە فریشتەی خودایەو نیگای بۆ دێنێ.

﴿٢٤وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾ موحەممەد(دخ) دەربارەی ئەو نیگاو سروشەی لە خوداوە بۆی دێ رژدو چروك نیە، کەمتەر خەم نیە لە گەیاندن و فێرکردنی نیگاو سروش دا بەرێك وپێکی و بەدڵسۆزی ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام دەدا.

﴿٢٥وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾ قورئان قسەی شەیتان نیە، شەیاتینی نەیان دزیوەو بە تیر ئەستێرە رەجم کراین، قورئان: کە پەیامی موحەممەدە نەشیعرەو نەسیحرەو نە فاڵ و کۆڵەوە نانێیە. وەکوو ئێوە بوختانی بۆ دەکەن. بەڵکوو نیگاو سروشی خودایە بە جوبرائیل دا بۆی ناردوە، ﴿٢٦فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ﴾ بۆ کوێ دەڕۆن و چ رێگەیەکی ناقۆلا دەگرنە بەر؟

﴿٢٧إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ. ٢٨لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ﴾ ئەم قورئانە ئامۆژگاریو بیرخەرەوەی ئادەمیزادە بە گشتی، بیر هێنەرەوەی ئادەمیزادە بۆ شتێك: کە لە سروشتیان دا هەیە: کە بریتیە لە چاکە، وەلێ ئارەزۆبازیو بانگەشەی کوفرو ئیلحادو نەخۆشییە کۆمەڵایەتیەکان لە یادیانی بردۆتەوە. بیرخەرەوەیە بۆ کەسێك: کە بیەوێ رێبازی راست بگرێتەبەر، ﴿٢٩وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ئێوە ئەی موشریکەکان ئارەزۆی رێبازی حەق وراست ناکەن، مەگەر خودای بونەوەر حەز بکا رێگای راست بگرنەبەر واتە: بە زۆر بتخاتە سەر رێبازی راست.

کۆتایی سورەتی التكوير

سورەتی (الانفطار)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ. ٢وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ﴾ وەختێك ئاسمان شەقار شەقار بوو، بەم رەنگە هێزی کێشندە نەماو دەستوورو یاسای ئاسمانەکان تێکچوو، ئەو کاتە ئەستێرەکان - دوای شەقبوونی ئاسمان - لێك بڵاوبوون و هەڵوەرین دیارە

ئەو کاتە زەویش دەکەوێتە جونبوش و تەکانـدان و بەیـەکا هاتن، دەریاکان دەکەونە شەپۆلدان و تێکەڵاو بەیەکتر دەبن و زەوی دادەپۆشن، وەکوو دەفەرموێ: ﴿[٣]وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ﴾ ئەو کاتەی دەریاکان تێکەڵ بەیەك دەبن و سەراپا گڕ دەگرن و دەبنـە یەکپارچـە ئـاگر، ﴿[٤]وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ﴾ گـۆڕی مردووەکان هەڵەو گێڕا کران، چی لەناو سکی زەویدایە لە مردو دەر دەکەوێو مردووەکان زینـدو دەکرێنـەوە، واتـە: کە ئـەم روداوە سـامناکانە رویـان داو ئـەم نیـشانانەی رابـوونی قیامـەت هاتنـەدی، بـە تـەواوی بونـەوەر تێکـچوو ئەوکاتـە ﴿[٥]عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ﴾ هەر کەسە کردەوەی خۆی دێتەوەرێو دەزانێ چ کردەوەیەکی لە پێش خۆیدا ناردوە لە خێرو شەڕ. چی دوا خۆی خستووە بە شوێنی دا بچێ!!

﴿[٦]يَا أَيُّهَا الإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ. [٧]الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ﴾ ئـەی ئـادەمیزاد: کـە بـەهۆی ژیری‌و لێهاتوییتـەوە بویتە جێ‌نیشینی خودا لەسەر زەوی، چی تۆی فریب داوەو چۆن جەسارەتی ئەوە دەکەی لە خودای کەریم و بەخشندەی خۆت یاخی ببێ، ﴿[٨]فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ لـە جـوانترین و رێـك و پـێکترین شـێوەیەك: کـە خـودا خـۆی پەسـندی کـردووە پێکـی هێنـاوی ئـەتۆ بـۆ خـۆت شـێوەو روخـساری خـۆت هەڵنەبـژاردووە پـەروەدگار بـەو جـوانی‌و قۆزییە دایڕشتووی.

﴿[٩]كَلاَّ بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ﴾ ئێـوە چـی تـر بـە کـەرەم و لێبوردەیی خودا لێتان لە خۆتان بایی مەبن، مۆڵەتدانی خودا مەکەنە هۆی درێژە دان بە کوفرو ئیلحاد، هیچ هۆکارێك نیە بۆ یاخی بونتان، ئەگەر بە تەما میهرەبانی خودان، دەبوایـە میهرەبانی خودا کێشتان بکا بۆ بڕوا کردن و ئیمانهێنـان بـە خوداو بە رۆژی دوایی.

﴿[١٠]وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ. [١١]كِرَاماً كَاتِبِينَ. [١٢]يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾ بێگومـان بەسـەرتانەوە هەیـە چـەند فریـشتەیەکی ئاگـادارو وریا، دەرونیان پاك و بێ گەردە هیچیان لەبیر ناچێ‌و لێ تێك ناچێ، کەوابێ کاری ناشرین ئـەنجام مـەدەن، چونکە هەرچی بکەن، لەسەرتانی تۆمار دەکەن، گوفتارو کردەوەتان دەنووسن، هەرچـی بکـەن لـە چـاکەو خراپـە ئەوانـە ئاگـادارن و پێـی دەزانن!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا ۖ وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾

سُورَةُ المُطَفِّفِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

﴿[١٣]إِنَّ الأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ. [١٤]وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ. [١٥]يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ خـودا پەرسـتان و چـاکان لـەناو بەهەشـت دان، تاوانبـاران لـە دۆزەخـدان، رۆژی جـەزا دەچـنە ناوییـەوە، بـە ئـاگری سوتێنەری دۆزەخ دەسوتێندرێن و عـەزابی سـەخت و دژواری دەچێژن و رزگـار بوونیـان نیـە. ئەمـەش لـە تۆڵـەی هەڵوێـستی ناشـرین و بەدرۆخـستنەوەیان بـۆ پـەیامی پێغەمبەر!

﴿[١٦]وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ﴾ ئەوانـە لـە دۆزەخ جیانابنـەوەو عەزابی سەخت و دژواریان لە کۆڵ نابێتەوەو بۆشیان سوك و کەم ناکرێتەوە، بەڵکوو بۆ هەتاهەتایی تێیدا دەمێنەوە.

﴿[١٧]وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ. [١٨]ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ؟﴾ ئەتۆ چوزانی رۆژی قیامەت چۆنە، رۆژی سزاو تۆڵە چیە؟ دووبـارە تـۆ چـی لـە رۆژی پـاداش و سـزا دەزانـی؟ دووجـار رستەکەی دووبـارە کـردەوە بـۆ زێـدە گرنگـی پێـدان و سامناکی، ئەگـەر ئادەمیزاد بەراستی هەستی بـە ترسـناکی ئـەو رۆژە بکردایـەو

بیزانیایە بەڵاو کارەساتەکانی چۆنن، ساتە وەختێك لە طاعەتی خودا بێ ئاگا نەدەبوو!

﴿١٩يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾ ئەو ڕۆژە ڕەش وسامناکە ڕۆژێکە هیچ کەس ناتوانێ یارمەتی کەس بدا، کەس ناتوانێ خۆی لەتەنگ و چەڵەمەکانی بپارێزێ، کەس ناتوانێ شەفاعەت بۆ یەکێکی تربکا، مەگەر خودا ئیزنی بداو ڕازی بێ بە شەفاعەتکردنەکە.

کۆتایی سورەتی الانفطار

سورەتی (المطففين)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ شیوی ناخۆشی پڕ عەزابی دۆزەخ بۆ ئەوانەی لە کڕین و فرۆشتندا تەرازو بازی دەکەن. ڕبەو قسناغ کیلۆو حوققە تەغاریان کەم وزیادی تێدایە. ئەمجار پەروەدگار بۆ خۆی تەفسیری ﴿المطففين﴾ دەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿٢الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ. ٣وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ﴾ تەرازو باز ئەوانەن ئەگەر شت و مەك لە خەڵك وەربگرن بەباشی کێشانەو پێوانەی دەکەن و پڕاوپڕ یان زیاد لە مافی خۆیان وەردەگرن، خۆ ئەگەر شت بە غەیر بفرۆشن لە کێشانەو پێوانەدا کەمیان دەدەنێ ولێیان دەدزنەوە.

﴿٤أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ. ٥لِيَوْمٍ عَظِيمٍ. ٦يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئایا ئەو تەرازو بازانە پێیان وانیە کە لە ڕۆژێکی سامناك و کارەساتباردا زیندو دەکرێنەوە نازانن: کە لە ڕۆژێکی بەڵاویو پڕ مەینەت دا، زیندو دەکرێنەوەو دەبرێنە بەردەم خودایەکی خاوەن دەسەڵات و زاناو بە توانا! بێگومان ئەوانە زیندو دەکرێنەوە لە ڕۆژێك دا تابلێی سەخت و دژوارە، مەردوم هەمووی ڕوتو پێخواس چاوەڕوانی بڕیاری خوداو حیساب و لێکۆڵینەوەن...﴿٧كَلَّا﴾ تەرازوبازی مەکەن، واز لەو کارە ناشرینەتان بێنن، لە زیندو بوونەوەو ڕابوونی قیامەت غافڵ مەبن. ﴿إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ﴾ بێگومان نامەی عەمەلی تاوانباران ـ بە تەرازو بازانیشەوە ـ لە دەفتەرێکی ڕەش و تاریك دایە، دەفتەری شەڕو دۆسیەی تاوانبارانە،

﴿٨وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ﴾ ئەتۆ چوزانی ئەو دەفتەرە ڕەش و ناشرینە چ دەفتەرێکی شوم و نەگلەوتە، ناوی هەر کەسێکی تێدابێ بەد بەخت و چارە ڕەشە....!

﴿٩كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ دەفتەرێکی نووسراوی نیشانەکراوە بەوەی: کە دەفتەرێکی تۆڵەو سزایە، ناوو کرداری هەموو کافرو ستەمکارو تاوانباری لە خۆ گرتووە لە ئادەمیزادو شەیاتینی.

﴿١٠وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ شیوی دۆزەخ یان عەزابی بە ئێش لە ڕۆژی قیامەت دا بۆ ئەوانەی پێغەمبەران بە درۆ دەخەنەوەو ڕۆژی قیامەت و زیندو بونەومیان بەلاوە پەشمە!

﴿١١الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ﴾ ئەوانەی بڕوایان بە ڕۆژی سزاو پاداش نیەو ڕابوونی قیامەتیان بەلاوە دورە و هیچ ئامادە باشی بۆ ناکەن و خۆیانی بۆ حازر ناکەن!

﴿١٢وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ. ١٣إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ هیچ کەس ڕابوونی قیامەت بە درۆ نازانێ، مەگەر کەسانێك: کە ڕەوشتی ناشرینیان تێدابن.

١- دەستدرێژیکارو ستەمکارو سنوور بەزێن بێ.

٢- لە تاوان و تاوانکاری دا نەغرۆ بووەو هەرخەریکی حەرام و خراپە کارییەو کارێکی حەڵاڵ و موباح ناکا.

٣- هەر کاتێك قورئانی بەسەردا بخوێندرێتەوە دەڵێ چیرۆکەکە کۆنی پێشینانە. ﴿١٤كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ وازبێنن مەڵێن قورئان چیرۆکە کۆنی پێشینانە، بەڵکوو نامەی ئاسمانیو کەتەلۆکی بوونەوەرو بەرنامەی ژیانە. دەرمانی هەموو دەردێکی دەروونیو ڕەوشتی و کۆمەڵایەتییە، هەر کەسێك پەیڕەوی بکا لە هەر دو دونیادا سەر فرازو بەختەوەرە وەڵێ ئەو موشریك و نەفامانە بە هۆی داب و نەریتی ناشرین و لاسایی کردنەوەی باب و باپیرانیان، ڕەوشت و خۆی خراپی خۆیان وەکوو پەردەی ڕەش دڵ و دەروونی داپۆشیون، ستەم و تاوانکاریان بووەتە لەمپەرو ناهێڵێ بڕوا بە قورئان بکەن. دەرگاو پەنجەرەی دڵ و دەرونیانیانی هاخنیوە، ملەمای لێ بڕیون نورو ڕوناکی ئایین ناچێتە ناو دڵیانەوە.

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا۟ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ حَٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

﴿١٥كَلاَّ إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ﴾ نەخەیر وانیە و ئەوانە لە رۆژی قیامەت دا پلەو پایەی بەرزیان نادرێتێ بەڵكوو ئەوانە لەو رۆژەدا لە شوێنی پەست و ناخۆش دا دەبن، لە رەحم و بەزەیی خودا بەهرەوەر نابن، ﴿١٦ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ﴾ ئەوانە لە پاش ناهومێدیەكی ئێجگاری و دڵنیا بوونیان لەوەی: كە رەحمەتی خودا نایانگرێتەوە، داخڵی ئاگر دەبن، دەبنە ئاگرنیشین و لێی دەرناچن، ئازاری دژوارو سەختی دۆزەخ دەچێژن بۆ هەتاهەتایە، ئەمجار بە شێوەی سەرزەنشت و ریسوا ئامێزەوە سەر كۆنە دەكرێن. دەفەرموێ: ﴿١٧ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ واتە: پاشان لە لایەن بەرپرسانی دۆزەخەوە پێیان دەگوترێ: ئەمە ئەو عەزاب و سزایەیە: كە لە دونیادا ئێوە بڕواتان پێ نەبوو، بە درۆتان دەزانی. دەبخۆن ئەوە دەرتان بێ‌و ئەم شوێنەتان بیرۆزبێ!!!

﴿١٨كَلاَّ﴾ حەق و راستە و گومانی تێدانیە، ﴿إِنَّ كِتَابَ الأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ﴾ بێگومان نامەی كرداری خودا پەرستان لەناو دەفتەرێكی گەورەو بەرز دایە، بە نووسینی گەورەو خۆشخوێن نووسراوە، یان دەفتەرەكەیان لەلای ژوورووی بەهەشتە.

﴿١٩وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ. ٢٠كِتَابٌ مَرْقُومٌ. ٢١يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ﴾ تۆ چوزانی ﴿عِلِّيُّونَ﴾ چیە؟ ئەو سجل و دۆسیەیە زۆر بەرێزو بەرزو پیرۆزە. نامەو دەفتەرێكی نوسراوە، ناوو كردارو گوفتاری بەندە خوداپەرستەكانی لە خۆگرتووە، هەركەسێ ناوی لەوێ دا تۆمار كرابێ بەختەوەرو سەرفرازە، دەفتەرێكی گەورەو نیشانە كراوە بەوەی تایبەتە بە چاكانەوە، دەستە دەستە و پۆل پۆل فریشتە تەماشای دەكەن، ﴿٢٢إِنَّ الأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ. ٢٣عَلَى الأَرَائِكِ يَنظُرُونَ﴾ بێگومان خودا پەرست و كردار چاك و بەندە موخلیصەكان لە رۆژی قیامەت دا لە ناو نازو نیعمەتی جۆراو جۆردان، لە ناو بەهەشتی رازاوەو بەرین دا، لەسەر كورسی و قەنەفەو موبیلە دادەنیشن و پاڵ دەدەنەوە، سەیری ئەو هەموو نازو نیعمەتانە دەكەن: كە خودا بۆی ئامادە كردون، ﴿٢٤تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ﴾ هەر كاتێ بیان بینی دیاردەی لەززەت و خۆشی‌و تەڕ دەماخییان پێوە دیارە، دەم و چاویان گەش و درەوشاوەیە، نورو جوانی‌و رەونەقیان لێ دەباری، چونكە خودا زێدە جوانی و قەشەنگی پێداون، ﴿٢٥يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ. ٢٦خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسْ الْمُتَنَافِسُونَ﴾ شەرابێكیان دەدرێتێ بۆ خواردنەوە بێ غەش و بێ ماددەی سەر خۆشكەر، لە پیاڵەی سەر مۆردایەو ئەو خوداپێداوانە خۆیان هەڵی دەپچڕن و دوا قومی بۆنی وەك بۆنی میسك وایەو وەكوو شەڕابی دونیا تاڵ و تفت و تیژنیە، دەی با بۆ گەیشتن بەو نازو نیعمەتانە دەست پێشخەران دەست پێشخەری بكەن و هەمیشە لە كێ بڕكێ دابن.

﴿٢٧وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ. ٢٨عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ﴾ تێكەڵاوەی ئەو شەرابە بێ غەل و غەشە ئاوێكە سەرچاوەكەی پێی دەگوترێ (تەسنیم) لە شوێنێكی بەرزو بڵندەو هەڵدەڕژێ. هەر كەسێك بیەوێ شەرابی (رەحیق) بەرونی بخواتەوەو زۆر خەست نەبێ، لەو ئاوەی تێكەڵ دەكا، چ ئاوێك؟ ئاوی سەرچاوەیەك كە ئەویش جۆرە شەرابێكەو هەر بەندە چاك‌و

هەڵبـژاردەکانی خـودا لێـی دەخۆنـەوەو ناپـابترین شـەرابی بەهەشتە.

﴿٢٩إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ﴾ بێگومان کافرەکانی قورەیش و هەوا خواهانیان لە دونیا دا گاڵتە بە خودا پەرستان دەکەن، بە هەڵس و کەوت و ئاینداریيان پێ دەکەنن، ئەمەش داب و نەرێتی ملهوڕو دەوڵەمەندی بوغرایە، لە هەموو سەردەم و رۆژگارێک دا، لاقرتێ بە نوێژ کەرو هەژارو خاوەن ئەدەب و رەوشتە ئیسلامییەکان دەکەن.

﴿٣٠وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ﴾ هەر کاتێک ئەو کافرانە بەلای موسوڵمانەکاندا تێپەڕببن بە چاوی قێزەون و لێو دا قرچاندن و چاوی لێ داگرتن و عەیب لێ گرتن و بزەی سوکایەتی پێکردنەوە سەیریان دەکەن، ﴿٣١وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ﴾: کە کافرەکان لە بازاڕو نادی دەگەڕێنەوە بۆ ناو ماڵ و منداڵی خۆیان بە کەیفخۆشی و تەڕدەماخی دەگەڕێنەوە، دڵخۆشن بەوەی گاڵتەو سوکایەتییان بە خودا پەرستان کردوە، بە تانەو تەشەڕ لێدان و قەشمەری کردنیان بە موسوڵمانان توکەی سمێلیان دێ.

﴿٣٢وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ﴾ ئەگەر موشریکەکان موسوڵمانە هەژارەکانیان دەبینی، دەیانگوت: ئەوانە سەریان لێ شێواوە، ئایینی باوک و باپیرانی خۆیان وەلا ناوە، شوێن موحەممەد کەوتوون و پابەندی پەیام و بانگەوازییەکەینی، وازیان لە لەززەت و خۆشی ئێستا هێناوەو بە تەمای پاداشی دوا زیندو بوونەوەن، نازانین هەیە یان نیە؟

ئیتر پەروەردگار بەرپەچی دانەوەو فەرموی: ﴿٣٣وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ﴾ ئەو تاوانبارو ملهوڕو لە خۆبایی بوانە لەلایەن خوداوە نەنێردراون بێن بە چاودێرو رەقیب بە سەر موسوڵمانانەوە ئەوان چییان بەسەر خودا پەرستانەوە هەیە؟

﴿٣٤فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ﴾ لە رۆژی قیامەت دا موسوڵمان و خودا پەرستەکان گاڵتە بە کافرەکان دەکەنەوە کە دەیانبینن سەرکزو ریسواو رەنگ هەڵبزرکاو، کێشی ناو دۆزەخ دەکرێن و کەس بە هانایانەوە نایە پێیان پێ دەکەنن، تۆڵەی دونیایان لێ دەکەنەوە.

﴿٣٥عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ﴾ موسوڵمانە خودا پێداوەکان لەسەر کورسی و موبیلە وقەنەفەکان پاڵیان لێ داوەتەوە و بەمراز گەیشتون و چییان ویستووە بۆیان دابین کراوە، ئیتر تەماشای دوژمنانی خودا دەکەن: کە لە ناو سزای دژواردا دەتلێنەوە، ئەوەندەی ژیانی خۆیان لەلا خۆش دەبێ و لەززەت و نیعمەتەکانیان لەلا بایەخدار دەبێ.

﴿٣٦هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ ئایا کافرەکان پاداشی کردەوەکانی جیهانیان وەرگرتوە؟ تۆڵەی تانەو تەشەرو لە ککە داریان لێ سەندراوەتەوە؟ بەڵێ بێگومان کافرەکان پڕاو پڕ سزای خۆیان وەرگرتوە..

کۆتایی سورەتی المطففين

سورەتی (الأنشقاق)

﴿١إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ٢وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ﴾ کاتێک ئاسمان لەت بوو، سەرەتای وێرانبوونی بوونەوەر دەستی پێکرد، ملکەچی فەرمانی خودای خۆی بوو، جێ ی خۆشیەتی فەرمانبەر داری فەرمانی خودای خۆی بێ. چونکە خودا باڵا دەست و فەرمانڕەوایە، کەس نیە بەر هەڵستکاری بێ و کۆسپ و تەگەرەی بۆ دروست بکا، ﴿٣وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ٤وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ﴾ کاتێک زەوی تەخت کراو کێوو گردۆڵکەو شیوو چاڵ و چۆڵی نەماو هەموویان داروخان و تێک روخان و تەفرو تونا بوون ئیتر زەوی راکێشرا قەبارەی گەورەتر بوو، هەرچی لە ناو سکی‌دا یە توری دایە دەرەوە. بە ئادەمیزادو گەنج و جەواهیراتەوە، ﴿٥وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ﴾ گوێ بیسی فەرمانی خودا بوو، جێی خۆشیەتی: کە خۆی لە ئادەمیزادو گەنج و خەزێنە خاڵی بکاو گوێ بیس‌و پابەندی فەرمانی خودابێ چونکە لە ژێر دەسەڵاتی بێ سنووری پەروەردگار دایە، ﴿٦يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاقِيهِ﴾ ئەی ئادەمیزاد! ـ مەبەست هەموو ئادەمیزادە بە موسوڵمان و کافرەوە ـ بێگومان تۆ تێکۆشەرو کۆڵنەدەریت، هەمیشە لە هەوڵ و تەقەللادایت و بەرەبەرە رووەو مردن هەنگاو هەڵدێنێ کرداری چاکەو خراپە ئەنجام دەدەی و بۆلای خودا دەرۆی. لەوە بەو لاوە کردەوەکانی خۆت، چاکە یان خراپە ـ دێنەوە رێت!

﴿[٧] فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ. [٨] فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَسِيراً. [٩] وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُوراً﴾ جا ئەو كەسەی نامەی ئەعمالی دەدرێتە دەستی راستی، ئەوە حیساب و لێكۆڵینەوەی ئاسانی لەگەڵ دەكرێ، لێ پرسینەوەی لەسەر خراپەكانی لەگەڵ دا ناكرێ. ئەوە حیسابی ئاسانە: كە لەگەڵی دەكرێ.

﴿[١٠] وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ. [١١] فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُوراً. [١٢] وَيَصْلَى سَعِيراً﴾ وەئەو كەسەی نامەی كردەوەكانی لە پشتەوەڕا دەدرێتە دەستی چەپی‌و دەستی راستی بە ملیەوە بە زنجیر شەتەك دراوە. نامەكەی دەبینی‌و دەیخوێنێتەوە هاواری لێ هەڵدەستێ‌و دەڵێ: ماڵ وێران و چارە رەش خۆم،

﴿[١٣] إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُوراً﴾ ئەو كابرایە لە ژیانی دونیادا كەیفخۆش و تەڕ دەماخ بووە هەوەسبازو ئارەزۆ پەرست بووە، سەرگەرمی لەززەت و خۆش رابواردن بوو، قیامەتی هەر بە خەیاڵ دا نەدەهات.

﴿[١٤] إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ﴾ لە ئاكامی ئەو كەیفخۆشی‌و تەڕدەماخیە پێی وابوو: بۆلای خودا ناگەڕێتەوە، قیامەت رانابێ‌و زیندو ناكرێتەوە، حیساب و لێكۆڵینەوە نیە.

﴿[١٥] بَلَى إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيراً﴾ بەڵێ: ئەو زیندو دەكرێتەوەو بۆلای خودا دەگەڕێتەوە، خودا زیندوی دەكاتەوەو كێشی دەكا بۆ سارای مەحشەرو حیساب و لێكۆڵینەوەی لەگەڵ دەكا. بە گوێرەی كردەوەكانی سزاو پاداشی دەداتەوە، بێگومان خودا ئاگاداری كردەوەكانیەتی‌و چی دەكاو نایكا لەسەری تۆمار دەكا و هیچ شتێكی لێ گوم نابێ‌و هیچی لێ تێك ناچێ.

﴿[١٦] فَلا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ. [١٧] وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ. [١٨] وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ﴾ [°] خودا دەفەرموێ: سوێند دەخۆم بە سورایی كەناری ئاسمان. كە دەمەدەمی خۆر ئاوابوون و دوایی تا ماوەیێك ئەو سوراییە دەمێنێتەوە. هەروەها سوێند بە شەوی تاریك و هەموو ئەو شتانەی لە خۆیان دەگرێ هەموو ئەو شتانەی بە رۆژ دیارن و شەو دایان دەپۆشێ؛ هەروەها سوێند بە مانگ كە خۆی كامڵ دەكاو خەرمانە دەداو دەبێتە مانگی شەوی چواردە. سوێند بەو شتانە كە نیشانەی گەورەیی خودای بەدیهێنەریانن.

[°] دەربارەی رستەی ﴿ لا أقسم... ﴾ و ئەو جۆرە سوێندانە لەوەپێش بە تایبەت لەسەرەتای سورەتی (القیامة)دا باسمان لێوە كردوە...

عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ (٣٥) هَلْ ثُوِّبَ ٱلْكُفَّارُ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ (٣٦)

سُورَةُ الانشِقَاقِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ (١) وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ (٢) وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ (٣) وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ (٤) وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ (٥) يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَٰقِيهِ (٦) فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ (٧) فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا (٨) وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا (٩) وَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ (١٠) فَسَوْفَ يَدْعُوا۟ ثُبُورًا (١١) وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا (١٢) إِنَّهُۥ كَانَ فِىٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا (١٣) إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ (١٤) بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا (١٥) فَلَآ أُقْسِمُ بِٱلشَّفَقِ (١٦) وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ (١٧) وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ (١٨) لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ (١٩) فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٢٠) وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ ٱلْقُرْءَانُ لَا يَسْجُدُونَ ۩ (٢١) بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُكَذِّبُونَ (٢٢) وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ (٢٣) فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٢٤) إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۭ (٢٥)

﴿[١٩] لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ﴾ ئێوە قۆناغ بە قۆناغ و پلە بە پلە بەرەو گەڕانەوە بۆلای خوداو سەرنجامتان دەڕۆن، توشی جۆرەها حاڵ و وەزع دەبن هەندێكیان لە هەندێكیان قورسترو بە سامترن. وەكوو مردن و ژیانی ناو گۆڕو ناستەنگ و دیمەنەكانی رۆژی قیامەت و حیساب و لێكۆڵینەوە ئەمجار ژیانی هەتا هەتایی لەناو عەزابی دۆزەخ دا (خودا پەنامان بدا) یان ژیانی بەختەوەری‌و رابواردنی ناو بەهەشتی رازاوە بۆ هەتا هەتایە (خودا بە نسیبمانی بكا).

﴿[٢٠] فَمَا لَهُمْ لا يُؤْمِنُونَ﴾ چیە بۆچی ئیمان ناهێنن؟ چ شتێك رێگای ئیمانهێنان بە خوداو بە پێغەمبەرو بە رابوونی قیامەت و زیندوبوونەوە یان لێ دەگرێ؟

﴿[٢١] وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لا يَسْجُدُونَ﴾ ئەوە بۆچی: كە قورئانیان بەسەردا دەخوێندرێتەوە خێرا سوژدە بۆ خودا نابەن و بەندایەتی خۆیان بۆ خودا راناگەیەنن؟ دان بە گەورەیی و بەتوانایی خودادا نانێن؟! ﴿[٢٢] بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ﴾ بەڵكوو كافرەكان قورئان بە درۆ دەخەنەوە،

﴿٢٣وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ﴾ خودا له هەموو مەخلوقات باشتر دەزانێ‌و ئاگا دارترە بەسەر ئەو شتانەی لە دڵیان دا حەشاریان داوە. بەڵکوو هەر خودا دەزانێ چی لە دڵیان دایە.

﴿٢٤فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ئەی پێغەمبەر خەبەریان بدەرێ بەوە: کە خودا عەزابی بە ئێشی بۆ ئامادە کردون. موژدەیان بدەرێ بە سزای دۆزەخ.

﴿٢٥إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾ بەڵام ئەوانەی ئیمانیان بە خودا و بە پێغەمبەری خودا و بە رابوونی قیامەت هەیەو پابەندی فەرمان و جڵەوگیرییەکانی قورئانن، کردەوەکانیان رەنگدانەوەی ئیمانەکەیانە، لەگەڵ ئیمانەکەیاندا کرداری چاك دەکەن، ئەوانە پاداشی نەبڕاوەو بێ کەمو کوڕی و بێ منەتیان دەدرێتێ. ئەوانە بەختەوەرن و پاداشتیان بەهەشتی پان و بەرین و رازاوەیە...

کۆتایی سورەتی الانشقاق

سورەتی (البروج)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ سوێند دەخۆم بە ئاسمان و بورجەکانی، واتە: سوێند بە ئاسمانی بەرزو فراوان: کە ئەستێرەی گەورەو زەبەللاحی هەن، یان سوێند بە ئاسمان کە خاوەنی چەند مەنزڵ و کەلوویەکە بۆ ئەستێرەکان.

﴿٢وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ﴾ سوێندم بە رۆژی قیامەت کەوادەمان بە هاتن و رابوونی داوە، ﴿٣وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ﴾ سوێند بە وانەی لەو رۆژەدا حازر دەکرێن و هەموو شتێك دەبینن و هەموو شتێکیان رادەنوێندرێ لە سارای مەحشەردا هەروەها سوێند بەو شتانەی تێیدا دەبیندرێ. سوێند بە شایەت و شایەتی لەسەر دراو، ﴿٤قُتِلَ أَصْحَابُ الأُخْدُودِ﴾ ئەصحابو لئوخدود بە فتارە چون و مالوێران بوون. لە رەحمەتی خودا دوور کەوتنەوە. یان دەك بە کوشت بچن و لەرەحمەتی خودا دوور بکەونەوە. ئەوانەی خەندەکی قوڵ و درێژیان لێدان و زەختیان لە موسوڵمانەکان کرد، لە ئایینی خۆیان پەشیمان بنەوە.

سُورَةُ البُرُوجِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ

﴿٥النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ﴾ ئەوانەی حازری ئاگری هەڵگیرساوی بڵێسەداری ناو خەندەك و چاڵەکان بوون و هەر کەسێ لە ئایین زیوان نەبوویایەوە، فرێیان دەدایە ناو ئاگری بڵێسەدارەوە. نەفرینیان لێ بێ.

﴿٦إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ﴾ لەو کاتەدا: کەلە دەوری ئاگری هەڵگیرساوەوە لەسەر کورسی و قەنەفە بەریز دانیشتبوون و سەیری دیمەنی سامناکی تێفرێدانی ئەو خەڵکە موسوڵمانە بێ تاوانەیان دەکرد کە دەیانخستنە ناو ئاگری بێ ئامانەوەو هەڵدەقرچان.

﴿٧وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ﴾ ئەوانە؛ واتە پاشاو دارو دەستەکەی سەیری ئەومیان دەکرد کە بەخودا پەرستەکانیان دەکرد، دەیانبینی چۆن ئەو ئادەمیزادە زیندو لەشساغانەیان دەخستە ناو ئاگری بڵێسەدارەوەو چۆن لە ماوەیەکی کورت دا هەڵدەقرچان و دەبوونە قەرەبروت.

﴿٨وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ. ٩الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ئەو کافره سەر ڕەقە دڵڕەقانە تۆڵەی هیچیان لەسەر نەبوون، جگە لەوەی ئیمانیان هێنابوو بە خودای باڵادەستی سوپاس بۆکراو هیچ بیانویان بەدەستەوە نەبوو توشی ئەو سزایانەیان بکەن جگە لەوە کە ئیمانیان بە خودای باڵادەست و شکۆمەندو سوپاس بۆکراو هێنابوو، ئەو خودایە خاوەنی ئاسمانەکان و زەوییە، هەموو شتێك بۆلای ئەو دەگەڕێتەوەو بەدەست ئەوە، هیچی لێ گوم نابێو لێ تێك ناچێ. پاداشی چاکە بە چاکە خراپە بەخراپە دەداتەوە.

﴿١٠إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ﴾ بێگومان ئەوانەی پیاوو ئافرەتانی موسوڵمانیان خستە ناو ئاگرەوەو لێیان نەگەڕان بە ئازادی پەیڕەوی ئایینی خۆیان بکەن، زەختیان لێ کردن؛ کە ئەگەر لە ئاینی مەسیحی پەشیمان نەبنەوە، دەبێ بچنە ناو ئاگرەوە. ئیتر خوداپەرستەکان لە ئاینی خۆیان پەشیمان نەبوونەوە، پاشای کافرو دارو دەستەی ستەمکاری خستیاننە ناو ئاگری هەڵگیرساوەوە، ئەوانەو هەموو کافرێکی تر: کە تۆبەیان نەکردبێو تۆبەنەکەن، عەزابی دۆزەخیان بۆ ئامادە کراوە، بە ئاگری سوتێنەر دەیانسوتێنین. چونکە سزا بە گوێرەی کردەوەیە.

﴿١١إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ﴾ بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی چاکیان کردوە، بڕوایان بە تاك و تەنهایی خوداو ڕاستی پێغەمبەرایەتیو ڕابوونی قیامەت و زیندو بوونەوەو هەبوونی فریشتە هەیە، بڕوایان بە نامە ئاسمانییەکان هەیەو کردەوەی باشیان ئەنجام داوە، ئەوانە لە پاداشی ئیمانی چەسپاویان و کردەوەی باشیان باغ و باغاتی بەهەشتیان پێ دەدرێ؛ کە بەژێر درەخت و باڵەخانەکانیان دا جۆگاو جۆبار دەکێشێن و هێندەی تر جوانیو ڕازاوەیی بە دیمەنی بەهەشت دەبەخشن، ئەو پاداش و بەخششە بەمراز گەیشتنێکی گەورەیە هیچ بە مراز گەیشتنێکی تری پێ ناگا.

﴿١٢إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾ بێگومان هەڵمەتی خودای تۆ توندو ئەستەم و بەهێزە، هەڵمەتی تۆڵەستاندنەوەی لە ستەمکارو ملهوڕان و ڕەتکەرەوەی پەیامی پێغەمبەرانی و سەرپێچیکاران زۆر بە هێزو سامناکە، هیچ شتێك خۆی بۆ ناگرێ و هەموستەمکارێك دەپروێنێ.

﴿١٣إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ﴾ بێگومان خودا خاوەنی دەسەڵاتی ڕەهایە، هەرئەو سەرەتا بەدیهێنەرە، ئەوئادەمیزادی لە دونیادا دروست کردوە، دوای مردن جارێکی دی زیندویان دەکاتەوە، ﴿١٤وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ﴾ پەروەدگار زۆر لێخۆشبووە بۆ تاوانی بەندەکانی بە مەرجێ تۆبە بکەنو بۆلای ئەو بگەڕێنەوە. بەندە گوێڕایەڵەکانی زۆر خۆش دەوێن، بەتەواوی پاداشیان دەداتەوە.

﴿١٥ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ﴾ پەروەدگار خاوەنی عەرشی گەورەو بەرزو شکۆمەندە، خاوەنی مڵك و سەڵتەنەتە، خاوەنی بونەوەرە، ئەو پەڕی سەخاوەت و بەخشندەیی هەیە، ﴿١٦فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ خاوەنی دەسەڵاتی ڕەهایە، هەرچی بیەوێ بیکا دەیکا، هەرچی بیکا کەس نیە بتوانێ ڕەتی بکاتەوەو بەرهەڵستی بکا، ﴿١٧هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ. ١٨فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ﴾ ئەی موحەممەد! ئایا هەواڵ و سەرگورشتەی کۆمەڵانی کوفرو بەدرۆخەرەوەی پێغەمبەرانت پێ گەیشتووە، سەر گورشتەی ئەو گەل و نەتەوانەت پێ گەیشتووە: کە یاساوڵ و دەستەو دایەرەی خۆیان کۆ کردوە بۆ بەگژدا چوونەوەی پێغەمبەران، یان ئایا هەواڵی ئەو عەزاب و سزایەی توشی ئەو ستەمکارانە بوو بە تۆ گەیشتووە؟ لەو گەل و نەتەوە ستەمکارو بە درۆ خەرەوانە فیرعەون و دارو دەستەکەی و گەلی ئەموود: کە بەشێکن لە نەتەوەی عەرەب و خودا دوابڕاوی کردن.

﴿١٩بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ﴾ بەڵکوو واقیع و هەڵوێستی موشریکەکانی قورەیش ئەوەیە بە توندی پەیامەکەت ڕەت دەکەنەوە، بڕوات پێ ناکەن، پەندو عیبرەت لە گەل و نەتەوە پێشینەکان وەرناگرن.

﴿٢٠وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ﴾ خودا توانای ڕەهای هەیە بۆ ئەوەی عەزابی سەختیان بۆ سەر بنێرێ، دەتوانێ ستەمکاران بپروێنێو بشکێنێ. هەموو بوونەوەر لە ژێر دەسەڵاتی ڕەهای دایە، کەسیان لەدەستی ڕزگاریان نابێ، ﴿٢١بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ. ٢٢فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ﴾ بەڵکوو ئەم قورئانەی ئەوان بڕوای پێ

ناكەن و بەسیحرو جادوی لە قەڵەم دەدەن هەندێ جاریش دەڵێن: شیعرە یان فاڵ و كوڵەوە نانییە یان چیرۆكە كۆنی رابردوانە... دڵنیابە ئەو قورئانە قورئانێكی سەر ئاسایە، چمك و شێوازی، ماناو ناوەرۆكی هێندە بەرزو پیرۆزە، بۆتە موعجیزە و لەتوانای ئادەمیزادانییە كەلامی ئاوادابنێ . كەلامی خودایە، بەنیگاو سروشت ناردویەتی بۆ پێغەمبەر (د.خ) ، لەهەمو كەموكوڕی و گۆڕانكاری تێیدا پارێزراوە . لە لەوحولەحفوظ دا نوسراوەتەوە.

كۆتایی سورەتی البروج

سورەتی (الطارق)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

«[1]وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ» سوێندم بە ئاسمانی بەرزو تۆكمەو جوان و قەشەنگ، سوێندم بە ئەستێرەی درەوشاوە كە بەشەو دەردەكەوێ. «[2]وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ» ئەتۆ چووزانی حەقیقەت وچۆنیەتی ئەو ئەستێرانە چیە؟

«[3]النَّجْمُ الثَّاقِبُ» ئەو شتەی ناوی طاریقی بۆ دانراوەو زانیاری ئادەمیزاد لەوانەنییە بتوانێ كۆنترۆڵی بكا، ئەو ئەستێرانەن: كە بە روناكی خۆیان تاریكی شەو كون دەكەن و بەڵگەو نیشانەی ئاشكران لەسەر بە توانایی خودا، ئەو ئەستێرانە روناكی دەبەخشن و لەساراو بیابان و دەریادا ڕێگایان پێ دەدۆزنەوە، كاتی باران بارینیان پێ دەزاندرێ.

«[4]إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ» واتە: سوێندم بە ئاسمان و ئەستێرەكانی هەریەكێ لە ئێوە چاو دێرێكی بەسەرەوەیە، هەمیشە ئاگای لێیەتیو ساتە وەختێك لێی بێ ئاگا نیە، هەمووەدەم فریشتەی بەسەرەوەن هەرچی دەیكاو دەیڵێ لە خێرو شەڕ دەینوسن و لەسەری تۆمار دەكەن.

«[5]فَلْيَنْظُرِ الإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ. [6]خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ» با ئادەمیزاد بیر لە چۆنیەتی دروستبوونی خۆی بكاتەوە، بزانێ لە چی دروست كراوە؟ دروست كراوە لە دڵۆپە ئاوێك بۆ ئەوەی دەسەڵاتی خودای تاك و تەنها و زاناو دانای بۆ دەربكەوێو دڵنیابێ لەوەی خودا چۆن لە دڵۆپە ئاوێ دروستی كردوە، ئاوایش زیندوی دەكاتەوە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ (١) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ (٢) النَّجْمُ الثَّاقِبُ (٣) إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ (٤) فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ (٥) خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ (٦) يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ (٧) إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ (٨) يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ (٩) فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ (١٠) وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ (١١) وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ (١٢) إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ (١٣) وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ (١٤) إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا (١٥) وَأَكِيدُ كَيْدًا (١٦) فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا (١٧)

سُورَةُ الأَعْلَى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى (١) الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ (٢) وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ (٣) وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ (٤) فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ (٥) سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ (٦) إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ (٧) وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ (٨) فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ (٩) سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ (١٠) وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى (١١) الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ (١٢) ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ (١٣) قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ (١٤) وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ (١٥)

«[7]يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ» سەرچاوەوكانی ئەو ئاوە دیاری دەكا: كە ئادەمیزادی لێ پەیدادەبێ. دەفەرموێ: ئەو ئاوە لە پشتی پیاوو سنگی ئافرەتەوە هەڵدەقوڵێ؛؛ ئێستا زانیاری فیزیۆلۆجیو زانیاری تایبەت بە زاووزێ دەری خستووە: كەلە ناو موراغەی پشت دا مۆخێك هەیە پێی دەگوترێ مۆخی دەرەكی (نخاع الشوكی) لە بڕێكی ئەم مۆخەدا شوێنێك هەیە پێی دەڵێن: مۆخی لۆكەیی (النخاع القطنی) هێزو وزە لە بەشی بەرەوژووری مۆخ وەر دەگرێو دەماغ رۆڵێكی گرنگی لەوەدا هەیە، بەبێ ئیعاز وەرگرتن لەو شوێنە ئاوی پیاو پەیدانابێ.

«[8]إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ. [9]يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ» بێگومان پەروەدگار توانای تەواوی هەیە دوای مردن و رزینی جەستە سەر لەنوێ ئادەمیزادەكان زیندو بكاتەوە. كەسێك بتوانێ سەرەتا ئاواو بەو جۆرە لە دڵۆپە ئاوێك ئادەمیزاد دروست بكا، ئەو دڵۆپە ئاوەش لە خواردەمەنی پەیدابووەو

خواردەمەنییەکەش لە چەند پێکهاتەیەکی زەوی پەیدابووە! دیارە دوا مردن و لێك بڵاو بوونی جەستە بەئاسانی دەتوانی سەرلەنوێ ئەو ئادەمیزادە وەکوخۆی دروست بکاتەوە.

﴿١٠ فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ﴾ ئادەمیزاد لەو رۆژەدا، کە زیندو دەبێتەوە، نەبۆ خۆی هێزو توانای بەرگری کردنی لە خۆی هەیە، نە کەسێکیش هەیە یارمەتی بداو عەزابی خودای لێ دوور بخاتەوە.

﴿١١ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ﴾ سوێند بە ئاسمان کە خاوەنی بارانە، ساڵانەو وەرزانە بەپێی پێویست بارانی لێ دەبارێ، بەم جۆرە بەهۆی تیشکی خۆرەوە لە دەریاکانەوە هەڵم هەڵدەستێ‌و بەرز دەبێتەوە بۆ ئاسمان و ئەمجار لەوێوە بە گوێرەی پێویست دەبارێتەوە سەر زەوی.

﴿١٢ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ﴾ سوێند بە زەوی خاوەن قڵیش کە چڵەگیاو ئەمام و چروزە سەری لێ دەردێنن، ئاوو نەوت و کان و کانزای جۆراو جۆری لێ دەردێندرێ‌و پێداویستی ژیانی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تری تێدا دەستەبەر دەبێ.

﴿١٣ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ﴾ سوێند بە ئاسمان و بەزەوی: کە بەو جۆرەن ئەم قورئانە کەلامێکی حەق و راستە، گومانی تێدانیە لە خوداوە هاتووە. حەق و بەتاڵ لێك جیا دەکاتەوە.

﴿١٤ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ﴾ بە بێهودەو گاڵتە بازاڕ نازڵ نەکراوە، شیعرو سیحرو فاڵ و ئەفسانە نیە، لە خوداوە نازڵ بووە، فریشتەی ئەمین و دەستپاك بە نیگاو سروش بۆ حەزرەتی موحەممەدی هێناوە، هیچ دەستکاری‌و گۆڕانکاری تێدانەکردوە.

﴿١٥ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا﴾ سەرانی قورەیش و هەوا خواهانیان پیلان دژی پێغەمبەر(دخ) دادەڕێژن و هەوڵ دەدەن ئاینی ئیسلام بکوژێنەوە، دەیانەوێ خەڵکی لە رێبازی قورئان و خودا لابدەن، بە قسەو چاووراو، بەربەرەکانی دەکەن.

﴿١٦ وَأَكِيدُ كَيْدًا﴾ منیش جڵەویان بۆ شل دەکەم و کێشیان دەکەم بۆ ناو گومرایی، ئەمجار سزای پیلان و تاوانەکانیان لێ دەستێنم، ناهێڵم هەروا بە ئاسانی بەسەریانەوە بچێ.

﴿١٧ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا﴾ مۆڵەتی کافرەکان بدەو پەلە لە بەهیلاکچون و فەوتانیان مەکە. کەمێك چاوەڕوان بەو مۆڵەتیان بدە، بزانە خودا چییان لەگەڵ دەکا. دڵنیابە خودا مۆڵەتیان دەدا، بەڵام ئیهمالیان ناکا. تۆڵەی خودا بەسەبرە بەڵام بە زەبرە!!

کۆتایی سورەتی الطارق

سورەتی (الأعلی)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ تەسبیحات و تەنزیهی خودا بکە لە هەموو شتێك: کە شیاوی ئەو نیە، هەرچی کەم و کوڕی‌و عەیب و عارە لە خودای دووربخەرەوە.

﴿٢ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى﴾ ئەو خودایەی هەموو بونەوەری بەدیهێناوە: کە بەشێك لەو مەخلوقاتە ئادەمیزادە، هەموو شتێکی دروست کردوە لە سەر شکڵ و شێوەی جوان و نایاب،

﴿٣ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى﴾ ئەو خودایەی ئەندازەی هەموو شتێکی گرتووە، بۆ هەموو دروستکراوێك شتێکی بۆ داناوە: کە لەگەڵی دا گونجاوبێ. ئەخشەی هەموو رەگەزێکی کێشاوە، چەندییەت و چۆنیەتی هەموو شتێکی دەست نیشان کردوە.

﴿٤ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى﴾ ئەو خودایەی: کە هەموو جۆرە گیاو گژێکی لە زەوی دەرهێناوەو هەر جۆریان بۆ خۆراکی جۆرە گیانلەبەرێك دەگونجێن، هەندێکی بە کەڵکی ئەوەدێ ئادەمیزاد بیخوا، هەندێکی تری دەبێتە خۆراك و ئالفی ئاژەڵ و باقی گیانلەبەرانی تر.

﴿٥ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى﴾ پاشان ئەو گژوگیا جوان و سەوزو ناسکەی کرد بە پوشێکی رەش هەڵگەڕاو، ورد بوو هەنجن هەنجن کراو، هەر بەو جۆرە کە هەموو سەوزایی و گژوگیایەك دەبێتە پل وپوش و سەرەنجام لەناودەچێ، هەموو زیندوێکیش سەرەنجامی مردن و لەناوچوونە.

﴿٦ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَى. ٧ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ﴾ لەوە بەو لاوە قورئانت بەسەردا دەخوێنینەوە، وات لێ دەکەین قورئان بخوێنیەوەو لە بیرت نەچێتەوە. مەگەر شتێك خودا بیەوێ لە بیرت بچێتەوە. ﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى﴾ بێگومان ئەوخودایەی ئەو بەڵێنانەی پێدای ئاگاداری ئاشکراو نهێنییە، دەزانێ بەندەکانی بەئاشکرا چی دەکەن‌و چی دەڵێن، بەنهێنی چی دەکەن‌و چی دەڵێن.

﴿٨وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى﴾ کاری خێرو گوفتاری باشت بۆ ئاسان دەکەین، شەریعەتێکی گونجاو لەگەڵ سرشتی ئادەمیزادو ئاسانت بۆدەنێرین، تۆ فیقت دەدەین بۆ پەیڕەوی کردنی، هەموو کەسێکی ژیرو خاوەن عەقڵ و فام تێی دەگەن، ﴿٩فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى﴾ ئەی موحەممەد! ئامۆژگاری ئادەمیزاد بکە بە قورئان، قورئانیان بۆ بخوێنەو بۆیان شی بکەرەوە. شارەزاییان بکە بۆ ڕێبازی خێرو چاکە، شەریعەت و ئایینیان فێربکە، لە خەوی بێ هۆشی بیداریان بکەرەوە، ئەگەر بێدار کردنەوە سوودی هەبێ. ﴿١٠سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى﴾ پەندو عیبرەت وەردەگرێ و بیر لە پەندو ئامۆژگاریەکانت دەکاتەوە ئەو کەسەی کەلە خودا بترسێ. هەر کەسێ ترسی خودای لە دڵ دابێ و بزانێ: کە زیندو بوونەوە هەیە، سوود لە ئامۆژگاریو بیرخستنەوەکەت وەردەگرێ. ﴿١١وَيَتَجَنَّبُهَا الأَشْقَى. ١٢الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى. ١٣ثُمَّ لا يَمُوتُ فِيهَا وَلا يَحْيَا﴾ خۆی لە بیرکەوتنەوەو ئامۆژگاری دوور دەخاتەوەو کافرو بەدبەختی خراپ، هیچ کەڵکی لێ وەرناگرێو سوردەبێ لەسەر کوفرو بێدینی خۆی. بۆیە ئەو بەدبەختە توشی ئاگری دۆزەخ دەبێو ئازارەکەی دەچێژێ، ئەو بەدبەختەی دەچێتە ناو ئاگری گەورەوە: کە ئاگری دۆزەخەو بە ئێجگاریو بۆ هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە، ئیتر نە دەمرێو بۆ خۆی ئیسراحەت بکاو لە ئاگر رزگاری بێ. نە دەژیا بە ژیانێك پێی بگوترێ ژیان. ﴿١٤قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى. ١٥وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى﴾ بێگومان بە مراز گەیشتووەو رزگاری بووە لە عەزابی دۆزەخ، کەسێك خۆی پاك کردۆتەوە، بڕوای بە تاك و تەنهایی خودا کردوەو پابەندی شەریعەتی ئیسلام بوەو خۆی لە رەوشتی ناشرین و فەسادو ئاشوب پارازتووە. بە زوبان دان بە تاك و تەنهایی خودا دەنێن و دڵسۆزن بۆ ئایین و لەدڵ دا ناوی خودایان لا گەورەو بەرزو پیرۆزە، نوێژەکان بە ڕێکو پێکی و لەکاتی خۆیدا ئەنجام دەدەن. ﴿١٦بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا. ١٧وَالآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ بەڵکوو گرنگی زۆر دەدەن بە ژیانی دونیاو ئەو ژیانە کورتخایەنە هەڵدەبژێرن بەسەر ژیانی قیامەت دا. ئەوەی فەرمانتان پێکراوە بە ئەنجامدانی نایکەن، لەززەت و خۆشی کەم و کورتخایەنی دونیا هەڵدەبژێرن بەسەر ژیانی هەتا هەتاییو نازو نیعمەتی

بَلْ تُؤْثِرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا (١٦) وَٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ (١٧) إِنَّ هَـٰذَا لَفِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ (١٨) صُحُفِ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ (١٩)

سُورَةُ الغَاشِيَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْغَـٰشِيَةِ (١) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَـٰشِعَةٌ (٢) عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ (٣) تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً (٤) تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ ءَانِيَةٍ (٥) لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ (٦) لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِى مِن جُوعٍ (٧) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ (٨) لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ (٩) فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ (١٠) لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَـٰغِيَةً (١١) فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ (١٢) فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ (١٣) وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ (١٤) وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ (١٥) وَزَرَابِىُّ مَبْثُوثَةٌ (١٦) أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (١٧) وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ (١٨) وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (١٩) وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ (٢٠) فَذَكِّرْ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٌ (٢١) لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ (٢٢) إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ (٢٣) فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَكْبَرَ (٢٤) إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ (٢٥) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم (٢٦)

نەبڕاوەی بەهەشتی بەرین دا، وەلحاڵ ژیانی قیامەت گەلێ لە ژیانی دونیا خۆشترو باشترە، دەبوایە هەوڵتان بۆ ئەو ژیانە نەبڕاوەیە بدایە. ﴿١٨إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الأُولَى. ١٩صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى﴾ ئەوەی گوترا: دەربارەی رزگاربوان و بە مراز گەیشتوان، ئەوانەی یادی خودا دەکەن و نوێژەکانیان لە کاتی خۆیدا ئەنجام دەدەن. هەروا دەربارەی ئەوانەی دونیا بەسەر قیامەت دا هەڵدەبژێرن، لە نامە پێشوەکانیش دا هاتووە لە نامەی ئیبراهیم و نامەی موسادا: کە لە پێش قورئان دا هاتوونە خوارەوە چەسپاوەو ئاماژەی پێ کراوە.

کۆتایی سورەتی الأعلى

سورەتی (الغاشية)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

﴿١هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ ئەی موحەممەد هەواڵی هاتنی قیامەتت پێ گەیشتووە: کە بە کارەسات و دیمەنە

ترسناکەکانی هەموو ئادەمیزاد دادەپۆشن!! واتە: لەوەپێش باسی ئەم کارەساتەت بۆ نەهاتووە، ئەوا ئێستا بۆمان ناردی باشیشیان گوێ لێ بگرەو لێی حاڵی بە.

﴿[2]وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ. [3]عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ﴾ لە رۆژی قیامەت دا چەند دەم وچاوێك ـ مەبەست کافرو ستەمکارەکانن ـ سەر شۆڕو چاو بەرەوژێرو ترساوو رەنگ ڕەش هەڵگەڕاو، ترسی ئەو عەزابەیان هەیە: کە لە پێشیانە، ماندووشەکەت و زەندەق چوو،

﴿[4]تَصْلَى نَاراً حَامِيَةً﴾ ئەوانە دەچنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەتینەوە ـ کە ئاگری دۆزەخە ـ تێیدا سزای سەخت دەچێژن

﴿[5]تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ﴾ کە تینوویان بێ ئاوی کوڵاتوویان دەرخوارد دەدرێ، بەو ئاوە گەرمە تینوایەتییان ناشکێ، بەڵکوو ناو سکیان پێی دادەپلۆخێ و عەزابەکەیان زیاتر دەبێ.

﴿[6]لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ ضَرِيعٍ﴾ ئەوانە خۆراکیان نادرێتێ جگەلە گیای حوشتر خۆرکە، تا بڵێی تاڵ و ناخۆشە. ئەم گیایە بە تەڕی پێی دەگوترێ (شیبرەق) ئەگەر وشك بووەوە پێی دەگوترێ (ضەریع) پیسترین و ناخۆشترین خۆراکە. بە وشکی حوشتریش بۆی ناخورێ.

﴿[7]لا يُسْمِنُ وَلا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ﴾ بە خواردنی ئەو خۆراکەیان نە قەڵەو دەبن و نەبرسێتییان لادەچێ.

{[8]وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ} زۆر دەمووچاو لەو رۆژەدا گەش و درەوشاوەن، دیاردەی خۆشی و بەختەوەرییان پێوە دیارە، کەیف خۆش و تەڕ دەماخن، رازین بە پاداشی خۆیان.

{[9]لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ} رازین لە کۆشش و بەری کردەوەی خۆیان،

{[10]فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ} جێگیر دەبن لەناو بەهەشتی خۆش و دڵگیر و بەرزو پیرۆزدا دەگوزەرێنن.

{[11]لا تَسْمَعُ فِيهَا لاغِيَةً} لەو بەهەشتەدا هیچ قسەیەکی پروپووچ و لاقرتێ و قەشمەری و جنێو نابیسرێ. هەرچی دەیبیسن سەلام و چاك و چۆنی و بەختەوەرییە. سوپاس و ستایشی خودایە، دەربڕینی ڕەزامەندییە لەسەرەنجامی خۆیان، هەمیشە دەم بە زەردەخەنەو پێکەنینن. {[12]فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ} لەبەهەشتدا سەرچاوەو کانیاوی هەڵقوڵاو هەن، جۆرەها خواردنەوەی بەلەززەت و صاف و بێ خەوشیان لێ دەستەبەر دەبێ.

{[13]فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ} لەبەهەشتدا هەیە زۆر کورسی و قەنەفەی بەرزو شکۆمەند، کە لەدەوری ئەو کانی و جۆگاو جۆبارانە ڕیزکراون بۆ دانیشتن لەسەریان.

{[14]وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ} گەلێ پیاڵەو گلاس و جامی جوان و رازاوەی ئاو خواردنەوەو مەی خواردنەوەو شلەمەنی تر بەیدەستن.

{[15]وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ} زۆر پشتی و سەرین و گۆشەی ریزکراو لەسەریەك نراو لەسەر ئەو کورسی و قەنەفانە دانراون.

{[16]وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ} زۆر فەرش و مافووری لاکێش و چوارگۆشەی جۆراوجۆرو گوڵ گوڵی و رەنگاو رەنگ و تووك نەرم کە بەسەیرکردنیان حەز دەکەی لەسەریان دانیشی! لەو بەهەشتەدا دەستەبەر دەبن.

{[17]أَفَلا يَنظُرُونَ إِلَى الإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ} ئەوە بە چ عەقڵێك موشریکەکان ئینکاری زیندووبوونەوە دەکەن؟ ولحاڵ ئەوانە رۆژانە حوشتر دەبین، چونکە زۆربەی ئاژەڵیان بریتیە لەحوشترو گەورەترین ئاژەڵە لە بیئەی عەرەبدا، دەی با ئەو موشریکانە لەحوشتر وردبینەوە بزانن خودا چۆن ئەو گیانلەبەرە زەبەلاحەی دروستکردووە، جەستەی گەورەو خاوەن هێزو توانا بەصەبرو خۆڕاگر بۆ برسیایەتی و تینوایەتی، بارهەڵگرو خۆشڕو گۆشت و شیری حوشتر چەند تایبەتمەندی تێدا هەن لەئاژەڵی تردا دەست ناکەون، وێڕای ئەوەی جەستەی گەورەیەو هێزو توانای زۆرە، کەچی گیانلەبەرێکی بەستەزمان و بێوەی و ژێربارە، بەمنداڵێك بار دەکرێ و کاری پێ دەکرێ، پیرەمێردێکی بێ هێز یخی دەداو باری لێ بار دەکا. مەسرەفی کەم و بێ ئەرکە، بەدڕك و داڵ و پوش و پەڵاش قەناعەت دەکا، ئەو گیاو گژەی ئەو دەیخوا ئاژەڵی تر کەمتر دەیخۆن. عەرەب بۆخۆیان پێی دەڵێن: کەشتی وشکانی، لەکۆمەڵگای عەرەبدا سامانی سەرەکی بووە، زۆربەی پێداویستی ژیانیان لەسەر بەخێو کردنی حوشتر بووە. لەبەر ئەم هۆیانەو هی تریش پەروەردگار سەرەنجی موشریکەکانی راکێشا بۆ ئەوەی لەو گیانلەبەرە زەبەلاحە بەسوودە بێ ئەرك و مەسرەفە وردبینەوە. کەهەموو کات

لەبەرچاویانە، بەشەوو ڕۆژ لەگەڵیدا دەژین، تێفکرینو لێ وردبوونەوە لێی پێویست بەماندوبوونو زانیاری ناکا.

{١٨ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ} بۆچی تەماشای ئاسمان ناکەن؟ چۆن بەبێ کۆڵەکە بەرز کراوەتەوە؟! بێگومان شیاوترین کەس کە سەرمنج لەئاسمان بدەن سارا نشینەکانن چونکە تێڕوانین لەئاسمانو وردبوونەوە لێی بۆ ئەوانە تامو لەزەتێکی تایبەتی هەیە. کاریگەرییەکی گرنگ لەسەر دڵو دەرونیان جێ دێڵێ، بەجۆرێك وا هەست دەکەن ئاسمان هەر لەسەر سارایەو بەس!

{١٩ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ} ئەوە بۆ تەماشای کێوەکان ناکەن چۆن وەکوو سنگ داکوتراوە؟ بەناو زەویدا بۆ ئەوەی لەنگەر بەزەوی بگرنو نەهێڵن جموجوڵی نائاسایی بکاو زیندەوەرانی سەرخۆی فڕێ بدا. بێگومان کێو پەناگاو هاودەمو هاوەڵی ئادەمیزاد، دیمەنی شاخو کێوەکان جەلالو شکۆمەندییەك دەنوێنن ئادەمیزاد خۆی لەئاستیاندا بەزەبوون دێتە بەرچاو، ئادەمیزادی لەدوژمن ترساو لەباوەشی کێوەکاندا هەست بەئەمانو ئارامییەك دەکا لەشوێنی تردا هەستی پێ ناکا. لێ وردبوونەوە لەو کێوانە خودا وەبیر ئادەمیزاد دێنێتەوە. نەفسی ئادەمی لەباوەشی کێوەکاندا بەسروشت ڕوو دەکاتە خوداو هەست دەکا بە لێ نزیك بوونەوە لەزاتی پاکیو خۆخستنە ناو پەناگەی ئەمینی ژێر دەسەڵاتی...

{٢٠ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ} بۆچی تەماشای زەوی ناکەنو تێی نافکرن چۆن ڕاخراوە؟ بۆ لێی وردنابنەوە چۆن درێژکراوەو ڕاخراوە بۆ ئەوەی گیانلەبەران بتوانن بەئاسانی لەسەری بژین سود لەخێرو فەڕی وەربگرن؟ بێگومان پێش ئەوەی ئەو ئادەمیزادانە بێنە گۆڕەپانی ژیانەوە ئەم زەوییە ڕاخراوەو ئامادەکراوە بۆ تێدا ژیان. دەی بۆ بیرناکەنەوە کێ ڕایخستووە، کێ ئامادەی کردووە بۆ لەسەر ژیان؟

{٢١ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ. ٢٢ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ} ئەی موحەممەد! ئامۆژگاری مەردوم بکە، لەعەزابی خودا بیانترسێنەو مژدە بدە بەوانەی چاکەکارن، سەرنجیان ڕابکێشە بۆ تێفکرین لەو دیاردە کەونیانەی هەموویان بەڵگەن لەسەر دەسەڵاتو باڵادەستی خودا بەسەر هەموو شتێکدا، تۆ هەر یادخستنەوەت لەسەرە بۆ ڕاگەیاندنو ئامۆژگاریو ترساندنو مژدەدان ڕەوانە کراوی.

ئەتۆ دەسەڵاتی ئەوەت نییە بەزۆرەملێو بەتۆپزی موسوڵمانیان بکەی. {٢٣ إِلَّا مَن تَوَلَّى وَكَفَرَ. ٢٤ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ} وەلێ کەسێك پشت لە ئامۆژگاری ئیسلامی هەڵبکا بەدڵو بەزوبان کافربێ ئەوە خودا لەقیامەتدا عەزابی گەورەی دەدا، بۆ هەتا هەتایە {٢٥ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ. ٢٦ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ} بێگومان سەرەنجامو گەڕانەوەیان بۆلای ئێمەیە، ئێمە حیسابو لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکەین، لەسەر کردەوەی چاك پاداشتیان دەدەینەوەو لەتۆڵەی خراپە سزایان دەدەین.

کۆتایی سورەتی الغاشیة

سورەتی (الفجر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ وَالْفَجْرِ. ٢ وَلَيَالٍ عَشْرٍ} سوێن بەبەیانی کاتێك ڕوناکی بەکەناری ئاسماندا بڵاو دەبێتەوە، ئاسۆ ڕوناك دەکاتەوەو تاریکی شەو دەردەدا، مژدەی ڕۆژێکی تری تازەی پێیەو سەرلەنوێ جمووجوڵی گیانلەبەران دەست پێ دەکاتەوە.

{وَلَيَالٍ عَشْرٍ} سوێن بە (دە) ڕۆژی هەوەڵی مانگ، کە لەگەڵ شەبەقدا وەك یەك وان، لەم ڕووەوە کە شەبەق وردە وردە تاریکایی شەو کز دەکاو ڕوناکی پەرەدەسێنێ، ئەو (دە) شەوەش لەسەرەتای شەوەوە بەهۆی ڕوناکی مانگەوە تاریکایی شەو کز دەکەن.

{٣ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ} سوێن بەهەموو تاكو جوتێك بەم (دە) شەوەشەوە واتە: سوێند بەم (دە) شەوە بەسەریەکەوەو هەم بەجیاجیا. یان سوێند بەنوێژی تاكو جوت.

{٤ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ} سوێند بەشەو کە دێو دەڕوا، بێگومان وەکوو چۆن لەڕۆیشتنی شەوو هاتنی ڕۆژدا سودو قازانجی بێ شومار هەیە، لەهاتنی شەویش سودو قازانجی بێ ئەندازە هەیە. {٥ هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ} ئایا سوێند خواردن بەو شتانەی باسکران سوێندخواردنی بتمانە پێکراو هەیە بۆ ئادەمیزادی عاقڵو ژیر؟ واتە: ئایا ئەو شتانەی شیاوی سوێند

پێ خواردنن بۆ ئادەمیزادی ژیر؟ وەڵامی سوێندەکەش لەنیازدایەو (مقدر)ە واتە: سوێند بەوشتانەی باسکران ئێوە زیندو دەکرێنەوەو سزاو پاداش وەردەگرنەوە.

{٦أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ. ٧إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ. ٨الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ} ئایا نازانی ئەی بیسەر! خودای تۆ چۆن هۆزی عادی یەکەمی لەناو برد؛ ئەو گەلو هۆزەی کە لەوەچەو نەوەی عادی کوڕی (حوص) کوڕی (إرم)ی کوڕی (سام)ی کوڕی نوح (عليهِ السلام) بوون. (إرم) ناوە بۆ هۆزی عادی یەکەم.

{٩وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ} هەروەها نازانی ئایا خودای تۆ چی بەسەر گەلی ثەموود هێنا؟ ئەم گەلە گەلێکی بەهێزو توانا بوون لەناوچەی (الحجر) کە کەوتۆتە نێوان وڵاتی شامو حیجازەوە لەکێوو شاخەکان خانوویان داتاشیبوونو تێیاندا نیشتەجێ بوو بوون. شاخیان دەبڕیو دایاندەتاشیو دەیانکردە خانووی هەڵاش بەرزو بەرفراوان.

{١٠وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ} هەروەها ئایا تۆ نازانیت خودای تۆ چی بە فیرعەون کرد؟ ئەو فیرعەونەی فەرمانڕەوایی میصر بوو خاوەن بیناو باڵەخانەی بەرزو چەشمەنداز بوو، هەندێك لەو بیناو باڵەخانانە ئەهرامەکانن: کە ئێستاش وەکوو خۆیان ماون کاتی خۆی فیرعەونەکان بەمەبەستی ئەوە دروستیان کردبوون بیانکەن بەقسنو گۆڕی خۆیان. بەبێگاریو زۆرەملێ ئەو باڵەخانانەیان بەرەشە خەلکەکەو بۆرە پیاوەکانیان دروست دەکرد. کەوابێ ئەم سێ نەتەوە ستەمکارە (گەلی عادو گەلی ثەموودو گەلی فیرعەون).

{١١الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ} ئەوانە بوون: کە هەریەکەیان لەوڵاتو رۆژگاری خۆیاندا لەستەمکاریدا سنوریان بەزاندبوو، یاخیو سەرکەش بوون، فەسادو ئاشوبیان لەوڵاتدا بەکوفرو ستەمکاری زۆر کردبوو. بەهێزو دەسەڵاتی خۆیان دەنازینو بوغرابوون. ﴿١٢فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ﴾ خراپەو ستەمی زۆریان تیاکرد، بە چەوساندنەوەی گەلو خواردنی بەروبوومی وڵات بە لێشاو. {١٣فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ} ئیتر خودای تۆ عەزابی سەختو دژواری بەسەر ئەو نەتەوە ستەمکارانەدا رشت، گورزی پۆلایینی عەزابی لێداو بەعەزابی ریشەکێشکەر لەناوی بردنو بوونە پەندو عیبرەتی رۆژگار.

سُورَةُ الفَجْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾

{١٤إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ} بێگومان خودای تۆ ئەی موحەممەد! لەکەمین دایە بۆ ستەمکاران، چاودێری کارو کردەوەی هەموو کەسێکە.

{١٥فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ. ١٦وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ}

جا ئەگەر ئادەمیزاد تووشی خۆشیو بەختەوەری بوو دەڵێ: خودا رێزی لێ گرتووم، ئەگەر خۆشی لەکیس چوو، کەوتە ناڕەحەتییەوە، دەڵێ: خودا ریسوای کردووم. ئەمەیە بیروبۆچوونی ئادەمیزاد، کاتێك خوا تاقی دەکاتەوە، دەوڵەمەندی دەکا، یان هەژاری دەکا، نەخۆشی دەکا، یان لەشساغ دەبێ. کاتێك خودا نازو نیعمەتی بەسەردا دەڕێژێ ماڵو سامانو پلەو پایەی دەداتێ، هەست ناکا کە ئەوە تاقیکردنەوەیەو حیسابو لێکۆڵینەوەی بەدوادا دێ. وادەزانێ ئەو رزقو رۆزییە ئەو پلەو پایە نیشانەی رێزو نرخیەتی لای خوداو خودا هەڵی بژاردووە، کاتێکیش بەپێچەوانەوە بوو

کەوتە ناخۆشیو تەنگانەوە بەریسوایی دەزانێو پێی وایە لای خودا نرخی نییە بۆیە هەژارو نەخۆشە!!!

{١٧كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ. ١٨وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ} نەخەیر وانییە وەزعو حاڵ وانیە، کە ئادەمیزادی بۆ دەبن لێی حاڵی بووە، رزقو رۆزیی زۆرو نازو نیعمەت پێدان نیشانەی رێزداریی ئەو کەسە بێ لای خودا، هەر وەکوو چۆن هەژاریو نەخۆشی نیشانەی بێ رێزی نیە، بێگومان خودا ماڵو سامان دەدا بەو کەسەی خۆشی دەوێو بەو کەسەی خۆشی ناوێ، دەستکورتیو کەم دەرامەتی دەدا بەوانەی خۆشی دەوێن بەوانەی ناخۆشی دەوێن.

{١٩وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا. ٢٠وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا} ئێوە بەشە میراتی میراتگران بەنارەوا دەخۆن، بەتایبەتی مافی ئافرەتان فەرامۆش دەکەن، هەر لەبەر بەشە میراتەکەیان مارەیان دەکەن بۆئەوەی بەشە میراتەکەیان بخۆنو ماڵو سامانتان خۆش دەوێ بەجۆرێك هەمیشە هەوڵو تەقەللا دەدەن بۆ ماڵ کۆکردنەوە بەهەر شێوەیەك بێ، کۆ لە حەلالو حەرام ناکەن چاو چنۆكو هەڵپەکارن، خوێن مژو بێ ویژدانن بەداگیرکردنو بە سودو ریباو چەپاوکردن ماڵ کۆدەکەنەوە.

{٢١كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا} ئەی خەڵکینە! واز لەو هەڵوێستی ناشیرینو کردەوەی بەد بێنن، نابێ سووربن لەسەر ئەو کردەوە خراپە دزێوانەتان، پێش ئەوەی رۆژێك بێ پەشیمان ببنەوە، ئەو کاتەی زەوی پارە پارە دەبێو رادەتلەقێو پێکدا دەدرێ، هەرچی کێوو شاخو بەرزایی هەیە تێك دەروخێنو رووبەری زەوی دەبێتە سارایەکی کاکی بەکاکیو تەپو تۆز بڵاو دەبێتەوە.

{٢٢وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا} خودای تۆ دێ، واتە: فەرمانی خودا هاتە خوارەوە، خودای باڵادەستو خاوەن دەسەڵات خۆ دەنوێنێ بۆ دادگایی کردنو حیسابو لێکۆڵینەوە لەگەڵ بەندەکانی، فەرمانو بریارەکانی خۆی ئاراستە دەکا، دیاردەکانی تواناو جەبەروتی خودا دەردەکەوێ. فریشتەکان کۆمەڵ کۆمەڵ هاتنو ریزیان بەستو کەوتنە ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانیان.

{٢٣وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ} دۆزەخ دەرکەوت بۆ تەماشاکەران، دوای ئەوەی لێیان شاراوە بوو، یەکێك بوو لەغەیبیات.

{يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ} جا لەو رۆژە سەختو دژوارەدا ئادەمیزاد هەرچیەکی ئەنجامی دابێ دێتەوە یادیو پەشیمان دەبێتەوە لەهەڵوێستو بیروباوەرو کاروکردەوەکانی دونیای، هەرچی پێش خۆی ناردویەتی لەکوفرو تاوانو کردەوەی خراپ لێیان پەشیمان دەبێتەوە، بەڵام کوا بیرکەوتنەوەو پەشیمان بوونەوە سوودی پێ دەگەیەنێ، کات بەسەرچووەو پەشیمانیو تەوبەکردن دادی نادەن، {٢٤يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي} لەوکاتەدا کەپەشیمان بوونەوە دادی نادا، بەغەمو پەژارەوە دەڵێ: بریا لەژیانی دونیامدا بیروباوەری باشم بوایەو کردەوەی چاکم پێش خۆم بخستایە، تازە هیچ شتێك دادم نادا و پەشیمان بوونەوە بێ سوودە.

{٢٥فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ. ٢٦وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ} ئەو رۆژە کەس سەرپەرشتی سزادانی تاوانباران ناکا. خودا بۆخۆی جۆری سزایان بۆ دیاری دەکا، هیچ کەس ناتوانێ وەکوو خودا سزای تاوانباران بدا، کەس وەکوو خودا ناتوانێ تاوانبار کۆتو زنجیر بکاو دەست بەملەوە شەتەکیان بدا.

ئەمجار وەزعو حاڵی ئەوانە بەیان دەکا: کە لەژیانی دونیایاندا گرنگی بەقیامەت دەدەنو کردەوەی چاکە پێش خۆیان دەنێرن. وەکوو {٢٧يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ. ٢٨ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً. ٢٩فَادْخُلِي فِي عِبَادِي. ٣٠وَادْخُلِي جَنَّتِي} پەروەردگار بۆ خۆی یان لەسەر زوبانی فریشتە بە موسوڵمانان دەفەرموێ: ئەی نەفسی بە ئارام بەهۆی ئیمانو باوەری راستەقینەوە بەهۆی کردەوەی باشتەوە، بەهۆی رازی بوونت بەقەزاو قەدەری خوداو پابەند بوونت بەشەریعەتی ئیسلامەوە، ئەتۆ ئەی گیانی پاکی خوداپەرست رۆژی قیامەت دێی بۆ سارایی مەحشەرو بەدڵ ئارامیو بێ ترس.

کۆتایی سورەتی الفجر

سورەتی (البلد)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ}

يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِي فِي عِبَٰدِي ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

سُورَةُ البَلَدِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلٌّۢ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَٰمٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌۢ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الشَّمْسِ

{[١]لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ} سوێند دەخۆم بەشاری مەککە کە شارێکی رێزدارە لای پەروەردگار رووگەی موسوڵمانانی تێدایە پێغەمبەری (صلى اللهُ عليهِ وسلم) تێدا لەدایك بووە، چرای ئیسلامەتی تێدا هەڵکراوە. {[٢]وَأَنتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ} وەلحاڵ ئەتۆ، ئەی محمد! دانیشتووی ئەو شارە پیرۆزەی، یان ئازاردانی تۆی تێدا رێ دراوە لەلایەن موشریکەکانەوە، هەرکەسێ بچێتە ناوی دڵنیا دەبێ؛ کە کوشتن‌و برینی تووش نابێ، شەڕو جەنگی تێدا یاساغە، بە نیشتەجێی تۆ لەو شارەدا رێزی زیادی کردووە. {[٣]وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ} سوێند بەهەموو باوك‌و رۆڵەیەك لە ئادەمیزادو گیانلەبەرانی ترو شینایيدا. ئەمەش ئاماژەیە بۆ گەورەیی‌و بەنرخی زاووزێ...سوێند بەو شتانەی باسکران {[٤]لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ} ئێمە ئادەمیزادمان دروست کردووە لە رەنج‌و کێشەو ماندووبوون، لەو رۆژەوە دێتە گۆڕەپانی ژیانەوە تا رۆژی مردن هەموو ژیانی بریتییە لە ماندوو بوون‌و رەنج کێشان.

{[٥]أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ} ئایا ئادەمیزاد پێی وایە کەس دەسەڵاتی بەسەردا ناشکێ‌و کەس تۆڵەی تاوانەکانی لێ ناکاتەوە؟ ئانا با وانەزانێ بێگومان خودا ئاگای لەهەموو جم‌و جوڵێکیەتی‌و تۆڵەی لێ دەستێنێ‌و بەتوندی سزای دەدا.

{[٦]يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا} ئادەمیزاد رژدو چاو چنۆکە ئەگەر داوای لێ بکرێت یارمەتییەکی هەژاران بدا، دەڵێ: پارەو پولی زۆرم لەناو بردووە، ئیتر بەسەو هیچی تر نابەخشم، ئەمە چییە هەموو رۆژێ ئەم داوایەم لێ دەکرێ؟! {[٧]أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ} ئایا ئەو ئادەمیزادە پێی وایە کەس نەیبینیوە؟ وادەزانێ ئێمە ئاگامان لێی نەبووە چۆن ئەو ماڵ‌و سامانەی پەیدا کردووەو لەچیدا خەرجی دەکا؟ لای وایە ئێمە رۆژی قیامەت حیساب‌و لێکۆڵینەوەی لەگەڵ ناکەین‌و سزای نادەینەوە؟ {[٨]أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ. [٩]وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ} ئەرێ ئادەمیزاد بۆ لەخودا یاخی دەبێ بۆچی بەهێزو توانای خۆی لەخۆی بایی دەبێ؟ ئایا من دوو چاووم پێ نەبەخشیوون؟ هەموو شتێکی پێ دەبینێ، زوبانم بۆ دروست نەکردووە قسەی پێ بکا؟ دوو لێوم بۆ دروست نەکردوون هەتا ددان‌و پوکی داپۆشێ‌و دەرگایەکی جوان‌و بەسوود بێ بۆ دەمی. یارمەتیدەری ددان‌و زوبانیەتی بۆ خواردن‌و قسەکردن؟

{[١٠]وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ} ئایا ئێمە رێگای خێرو شەڕمان بۆ روون نەکردوونەتەوە؟ {[١١]فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ} هێشتا ئادەمیزاد کۆسپە ئەستەمەکانی دونیای نەبڕیوە، بە لێبڕانەوە پەلاماری پلەی سەختی دونیای نەداوە بۆچی خۆی گورج ناکاتەوە بە وزەو نیشاتی باشەوە دەست ناکا بە مل ملانێ لەگەڵ ئەو کۆسپە گەورانەدا.

{[١٢]وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ} چی تۆی فێرکرد ئەو کۆسپە چییە، واتە: تۆ چووزانی ئەو کۆسپە خەتەرناکە چییە، کە ناهێڵێ ئادەمیزاد پێش بکەوێ‌و بەشێوەی بەختەوەری بژی؟!

{[١٣]فَكُّ رَقَبَةٍ} ئازادکردنی کۆیلەیە، واتە رامالینی کۆسپە دزێوەکانی سەر رێبازی ژیانی بەختەوەری ئازادکردنی کۆیلەیە لە زنجیرو کۆتی کۆیلایەتی کە بەناڕەوا لەملی ئەم‌و ئەو شەتەك دراوە.

{١٤أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ} ناندانە بە هەژارو برسییەو لێ قەوماوان لەرۆژی برسێتیدا، ماڵ بەخشینە لەکاتی گرانیو نەهاتیدا، بیدا بەکێ؟

{١٥يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ} بە هەتیوی خزم {١٦أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ} یان بەهەژارو بێ نەوایەکی پەککەوتە: کە لەبەر بێ هێزیو کەفتەکاری لەسەر زەوی کەوتبێ، توانای کاسبیو وەدەستهێنانی بژێوی خۆی نەبێ.

{١٧ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا} پاشان سەرەڕای کردەوەی باشو پەسەندی لەپێری خودا پەرستان بێ، بڕوای بەتاكو تەنهایی خودا هەبێ، شوێن پەیامی پێغەمبەر کەوتبێ، بڕوای بەنامە ئاسمانییەکان هەبێ؛ کە پوختەی ئەو نامانە لە قورئانی پیرۆزدا رەنگی داوەتەوە. {وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ} ئەمجار لەوانەبێ کە ئامۆژگاری یەکتریان کردووە بۆ ئەنجامدانی کاری باشو خۆراگری لەبەرامبەر رووداوو ئاستەنگی ژیاندا. {وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ} لەو پێرو کۆمەڵە بێ کە ئامۆژگاری یەکتریان کردووە بە بەزەیی هاتنەوە بەیەکتردا، دڵ نەرمو میهرەبان بێ لەگەڵ بەندەکانی خودادا. {١٨أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ} ئەوانەی کە ئەو رەوشتە بەرزانەیان تێدا هەن یارانی دەستە راستنو بەهەشت جێگایانە، کۆمەڵی بەختەوەرنو خۆزگەیان پێ دەخوازرێو بۆ هەتا هەتایە لەناو بەهەشتی رازاوەدا رادەبوێرن.

{١٩وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا} ئەوانەی ئایەتی قورئان رەتدەکەنەوەو گوێ بۆ ئەو پەیامە پیرۆزە راناگرنو ئایەتە کەونییەکان ناکەنە بەڵگە لەسەر هەبوونی خوداو تاكو تەنهایی لەزاتو لە صیفاتیدا، واتە: لە بونەوەر ورد نابنەوە تا دیاردەکانی بکەنە نیشانەی خودای بەدیهێنەرو خاوەن توانا. {هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ} ئەوانە یارانی دەستە چەپن، بەدبەختو چارە رەشن، ئەهلی دۆزەخن.

{٢٠عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ} ئاگرێکی دەرگا داخراو لەسەریانەو لەخۆی گرتوون، نە بڵێسەی دەردەچێ نە دووکەڵی دەردەچێ، ئاگرو دوکەڵو تاوانباران پەنگ دەخۆنەوە.

کۆتایی سورەتی البلد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ﴿١١﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿١٥﴾

سُورَةُ اللَّيْلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

سورەتی (الشمس)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ}

{١وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا} سوێند بەخۆرو روناكییەكەی كە هەمیشە روناكی دەبەخشێو بوونەوەر روناك دەكاتەوە، هێزو وزە دەبەخشێ بەگیانلەبەرانو رووەكو دروخت، خۆر ئەستێرەیەكی گەورەو زەبەللاحو سەرسورهێنەرە.

{٢وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا} سوێند بەمانگی خاوەن نورو ورشە كاتێك بە دوای خۆر دادێ، بەتایبەتی لەشەوانی سیانزە تا شانزە، كە لەم شەوانەدا مانگ خۆی تەواو دەكاو جوانی خۆی دەنوێنێ.

{٣وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا. ٤وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا} سوێند بەرۆژو روناكی لەكاتێكدا خۆر لەئاسۆ دەردەكەوێو سروشت روناك دەبێتەوەو گیانلەبەران لەجمو جوڵدان، سوێند دەخۆم بەشەو: كە بەتاریكیی خۆی خۆر دادەپۆشێو روناكییەكەی ناهێڵێ، {٥وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا} سوێند بەئاسمانو ئەو كەسەی دروستی كردووە، ئاسمان ئەو دیمەنە شینە پانو پۆڕەیە لەژوور سەرمانەوە دەی بینینو نازانین چییە، بەهەزاران

هەزار ملیۆن مانگ و خۆرو ئەستێرەی تێدا دێ و دەچن، تا ئێستا زانیاری مرۆڤ نەیتوانیوە ئەندازەی پان و پۆڕی ئاسمان و ژمارەی ئەستێرەکان بزانێ، {٦ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا} سوێند بەزەوی، ئەو ئەستێرەی بوومتە شوێن تێدا ژیانی ئادەمیزادو گیانلەبەرانی تریش، خودا بەدەسەڵاتی خۆی رایخستووە، وای لێ کردووە بگونجێ بۆ تێدا ژیان و لەسەر ژیان، {٧ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا} سوێند بەنەفسی ئادەمیزادو ئەو کەسەی رێکیخستووە، هێزو توانای داوەتێ پێداویستییەکانی خۆی دابین بکا، ئامێری بیستن و دیتن و عەقڵ و هۆشی پێداون، ئەندامەکانی جەستەیانی رێك وپێك کردووەو هێزو توانای جۆراوجۆری پێ بەخشیون و ئەرکی هەر ئەندامێکی بۆ دیاری کردووە.

{٨ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا} ئەمجار پەروەردگار رێگای چاك و خراپی بۆ دیاری کردووە، لەو نەفسەی گەیاندووە ئەوە چاکەو ئەمە خراپە، ئەوە پەسەندەو ئەمە ناپەسەندە.

{٩ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا. ١٠ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا} بێگومان رزگاری بوو بەختەوەر بوو ئەو نەفسەی خودا پاکی کردووە، بەپاکی دروستی کرد، ریسوا بوو ئەو نەفسەی خودا بەکافری دروستی کرد، یان هەموو ئاواتەکانی هاتنە دی و بەمراز گەیشت کەسێك نەفسی خۆی لەبێدینی و پاك کردەوەو بەتەقواو خوداپەرستی گەشەی پێ کرد، خەسارەتمەند بوو کەسێك نەفسی خۆی گومڕا کردو بەخراپی پەروەردەی کرد، رامی نەکرد بۆ خوداپەرستی و کردەوەی چاك.

{١١ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا. ١٢ إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا} هۆزی ثەمود پێغەمبەری خۆیان: کە حەزرەتی صالح بوو — بەدرۆیان خستەوە، بەهۆی بوغرایی و یاخی بوون و سەرڕەقی خۆیان زێدەڕۆییان کرد لەبەرەنگار بوونەوەی پێغەمبەرەکەیاندا. ئەمەش کاتێك تاوانبارترین کەسیان کە (قودار یان قیداری کوڕی سالب) بوو پیاوێکی بێ عەقڵی قەومی ثەمود بوو، بە دنە دنەو هەڵنانی گەلەکەی حوشترەکەی سەربڕی؛

{١٣ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ: نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا} پێغەمبەرەکەیان (حەزرەتی صالح) پێی فەرموون: واز لەو حوشترە بهێنن، دەستدرێژی نەکەنە سەر، لێی بگەڕێن با نۆبە ئاوی خۆی بخواتەوە، ئەگەر دەستدرێژی بکەنە سەر، خودا بەعەزابی کۆکوژ لەناوتان دەبا.

{١٤ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا} پێغەمبەرەکەیان بەدرۆ خستەوەو گوێیان بەهەڕەشەکەی نەدا، تاوانبارترینیان (قیدار) بە رەزامەندی هەموو قەومەکە حوشترەکەی سەربڕی و گەورەترین تاوانی ئەنجام دا. {فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا. ١٥ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا} خودا عەزابی سەختی خۆی بەسەردا رشتن و لەناوی بردن، قاری لێ گرتن و بەتەواوی بەعەزابی کۆکوژ دایپۆشین و وردو درشتی تێکڕا لەناو بردن و کەسیان لێ قوتار نەبوو. خوا لەسەرەنجامی ئەو تۆڵەستاندنە ناترسێ، چونکە خودا هەرچی بیکا عەدالەت و حیکمەتە، کەسێ رایەی ناکەوێ بڵێ بۆچی ئەومت کرد ستەمکاریش نیە تا بترسێ لە ناکامی ستەم، بێ دەسەڵاتیش نیە بترسێ کەسانی دیکە زیانی پێ بگەیەنن.

کۆتایی سورەتی الشمس

سورەتی (الليل)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى} سوێند بەشەو کە بەتاریکی خۆی هەرچی روناکی هەیە دایدەپۆشێ و پەردە بەسەر بونەوەردا دەدا.

{٢ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى} سوێند دەخۆم بەڕۆژ هەرکاتێ دەرکەوت تاریکی نەماو بوونەوەر روناك بووەوە.

{٣ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى} سوێند بەوکەسەی نێرو مێی لەهەموو رەگەزێك دروست کردووە، لە ئادەمیزادو هەموو گیانلەبەرانی ترو رووەك و شتی تریش، ئەمجار وەڵامی سوێندەکە دەهێنێ و دەفەرموێ: {٤ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى} بێگومان هەوڵ و تێکۆشانتان جیا جیایە، هەتانە چاکە کارەو هەتانە خراپەکارە، بڕێکتان هیدایەت دراون و هەندێکتان گومڕان، کۆمەڵێکتان بەهەشتین و تاقمێکتان دۆزەخین، {٥ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى. ٦ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى. ٧ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى} کەسێك ماڵ و سامانی خۆی ببەخشێ لە رێگەی خێردا، خۆڵەکاری حەرام بپارێزێ و توخنی ئەو شتانە نەکەوێ: کە خودا نەهی

لێ کردووە، بڕوای بەوادەی خودا هەبێ‌و چاوەڕوانی پاداشی کردەوەی چاکی خۆی بێ، ئەوە بادڵنیابێ: کە ئێمە هیدایەتی دەدەین بۆ ڕێبازی سەهل‌و ئاسان ئەو ئەرکانەی خراوەتە سەرشانی بە ئاسانی ئەنجامیان دەدا.

{[٨]وَأَمَّا مَن بَخِلَ وَاسْتَغْنَى. [٩]وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى. [١٠]فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى. [١١]وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى} بەڵام ئەو کەسەی ڕژدی‌و چرووکی لە ماڵ‌و سامانی خۆیدا بکا، دڵی نەیە لێی ببەخشێ‌و یارمەتی هەژارانی لێ بدا، یا ماڵی خۆی لە ڕێگای ئارەزۆ بازیدا خەرج بکا، بەرابواردنی دونیاو خۆشی ژیان خۆی بەبێ ئاتاج بزانێ لەژیانی خۆشی قیامەت، بێ منەت بێ لەخوداو پاداشی بەهەشتی، ڕابوونی قیامەت‌و حیساب‌و لێکۆڵینەوە بەدرۆ بزانێ. ئەوە ڕێگای بۆ خۆش دەکەین بکەوێتە ناو تەنگ‌و چەڵەمەوە، تووشی مەینەتی‌و ناخۆشی ببێ، بەهیچ شێوەیەك ڕێگای خێر نەدۆزێتەوە دەستی نەچێتە کارێکی خێرەوە، تا تووشی دەبێ بە تووشی دۆزەخەوە، ئەمجار ئەوکاتە ماڵ‌و سامانی دونیای کەرژدی‌و چرووکی تێدا دەکرد هیچ فریای نەکەوێ.

{[١٢]إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى} حیکمەتی خودایەتی ئێمە وا داخواز بوو: کە ڕێگەی هیدایەت‌و ڕێگەی گومڕایی بۆ بەندەکانما ڕوون بکەینەوە، حەڵاڵ‌و حەرامیان بۆ دیاری بکەین، حەق‌و بەتاڵیان بۆ لێك جیابکەینەوە.

{[١٣]وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى} هەرچی لە قیامەتدایەو هەرچی لەدونیادایە هی، ئێمەیە، ملکایەتی‌و تەصەروف تێداکردنی بەدەست ئێمەیە چۆنمان بوێ ئاوا کارەکان هەڵدەسوڕێنین، هەرکەسێ داوایەکی هەیە، با لەئێمە داوابکا، چیمان بوێ پێی دەبەخشین، چەندێك ببەخشین لە گەنجینەمان کەم ناکا،

{[١٤]فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى} ئەی ئادەمیزادینە! ئەمن ئێوەم ترساندووە لە عەزابی ئاگرێکی گەورە کە هەڵگیرساوەو لە کڵ‌و گرفە گرف دایە، ئەویش ئاگری دۆزەخەو بێ ئامانە.

{[١٥]لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى. [١٦]الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى} ناچێتە ناو دۆزەخەوەو عەزابی سوتان‌و گەرماو هەڵاوی دۆزەخ ناچێژێ مەگەر ئەو کافرە بێ باوەڕە نەبێ: کە ئەو حەقەی پێغەمبەران هێناویانە بەدرۆی بزانێ‌و پێغەمبەری ئیسلام بەدرۆ بخاتەوە، پشت لەئیمان هەڵبکا.

{[١٧]وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى. [١٨]الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى} خۆ لە ئاگری دۆزەخ دوور دەخاتەوەو کەسێك خۆ لەکوفر دوور بگرێ وێڕای خوداپەرستی ماڵ‌و سامانیشی دەبەخشێ لەبواری خێردا، بۆ ئەوەی لەچڵکی تاوان پا بێتەوە، ماڵبەخشینەکەی بۆ ڕیابازی نیە، بۆ ئەوە نیە ماڵ پێ بەخشراوەکان سوپاسی بکەن.

{[١٩]وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَى. [٢٠]إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى. [٢١]وَلَسَوْفَ يَرْضَى} ئەو ماڵ‌و سامانەی دەیبەخشێ بۆ ئەوە نیە پیاوەتی کەسانی دیکەی بەسەرەوە بێ‌و پاداشتیان بداتەوە، بەڵکوو ئەو ماڵبەخشینەی تەنها بۆ وەدەستهێنانی ڕەزامەندی خودایە، دەیەوێ خودا لەخۆی ڕازی بکا، بێگومان لەوە بەولاوە لەقیامەتدا خودا ئەوەندەی ناز‌و نیعمەت پێ دەبەخشێ کەڕازیێ.

کۆتایی سورەتی اللیل

سورەتی (الضحى)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]وَالضُّحَى} سوێند بەکاتی چێشتنگاو: کە جوانترین کاتەو خۆربەتیشکی خۆی بونەوەر دەڕازێنێتەوە، هەموو کون‌و قوژبنێك ڕوناك دەکاتەوە هەڕەتی جم‌وجوڵ‌و دەست بەکاربوونی گیانلەبەران‌و ئادەمیزادە بۆ وەدەستهێنانی بژێوو سەرەتای ئیش‌و جوڵانەوەیە بۆ ژیانێکی تازەو لەڕۆژێکی تازەدا.

{[٢]وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى} سوێند بەشەو کاتێك دەزرنگێتەوەو بەتاریکی خۆی ڕوناکی ڕۆژ دادەپۆشێ وەکوو چۆن ئادەمی بەلێفەو بەتانی خۆ دادەپۆشێ! {[٣]مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى} خودای تۆ دەستبەرداری نەبووەو وازی لێ نەهێناوی، نیگای لێ نەبڕیوی، ڕقی لێت هەڵنەساوەو خەشم‌و قاری لێ هەڵنەگرتووی. ئەمجار مزگێنی بە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەداو دەفەرموێ: {[٤]وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى} بەتەئکید داهاتووت باشتر دەبێ لەڕابوردوت، قیامەتت باشترە لەدونیات، ڕۆژبەڕۆژ لەبەرزی‌و شکۆمەندیدا دەبێ.

{⁵وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى} لەوە بەو لاوە خودا بەفەزڵو گەورەیی خۆی پلەو پایەو نازو نیعمەتت ئەوەندە پێ دەبەخشێ ڕازی بی. لەدونیادا بالادەستو سەرکەوتوت دەکا بەسەر دوژمنەکانتدا لەقیامەتیشدا پاداشو پلەی بەرزت پێ دەبەخشێ، حەوزی کەوسەرت خەڵات دەکا، دەبیتە شەفاعەتکار بۆ ئوممەتەکەتو تکات وەردەگرێ.

{⁶أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيماً فَآوَى} ئەی محمد! ئایا خودای تۆ تۆی نەبینی بەهەتیویو حەواندیتیەوە؟؟ تۆ هێشتا لەسکی داکتدا بووی باوکت لەدونیا دەرچوو، ئیتر خودا شوێنی حەوانەوەو پەروەردەکردنی بۆ ڕەخساندی.

{⁷وَوَجَدَكَ ضَالاًّ فَهَدَى} ئەی محمد! خودای تۆ، تۆی بینی بێ ئاگابووی لەئەحکامە شەرعیەکانو نەتدەزانی بیروباوەڕی ڕاستو حەق چیە، ئیتر خودا هیدایەتی دای و پەیامی پیرۆزی ئیسلامی بۆ ناردی.

{⁸وَوَجَدَكَ عَائِلاً فَأَغْنَى} ئەتۆی بینی هەژارو بێ ماڵو سامان بووی دەوڵەمەندی کرد بەقازانجی مامەڵەو بازرگانی کردن بەماڵی خاتو خەدیجە، هەروەها بەهۆی ئەو خێرو فەڕەی خستبوویە ناو ماڵو سامانتەوە، بەهۆی ئەو دڵفراوانیو قەناعەتەوە کە خودا پێی بەخشیبووی.

{⁹فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلا تَقْهَرْ} جا کە خودا تۆی بەهەتیوی پێ گەیاندو حەواندیتیەوە، ئەتۆش دڵی هەتیو مەشکێنە، سوکایەتی پێ مەکە، بەزەییت پێدا بێتەوە، مافی خۆی بدەیە، چاکەی لەگەڵ بکە، {¹⁰وَأَمَّا السَّائِلَ فَلا تَنْهَرْ} لەپاساوی ئەوەیە کە لەپێشدا سەر لێ شێوا بوویو خودا هیدایەتی دای، لەسوالکەر تووڕە مەبە بەڕوگرژیو تووڕبوونەوە دەست بەڕووی ئەو کەسانەوە مەنێ کە داوای زانیاریەکت لێ دەکەن، یان داوای شتێك دەکەن پێیان ببەخشی، بەڵکو هەر داوایەکیان لێ کردی بەشێوەیەکی جوانو نەرمو نیان وەڵامیان بدەرەوە.

{¹¹وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ} باسی ئەو نیعمەتانە بکە: کە خودا پێی بەخشیبووی، شوکرو سوپاسی پەروەردگارت بکە لەسەر نیعمەتی پێغەمبەرایەتیو پەیامی قورئان، هەمیشە نیعمەتەکانی خودا بخەرە بەرچاوتو باسیان بکەو سوپاسی خودا بکە.

لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

سُورَةُ الضُّحَىٰ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

سُورَةُ الشَّرْحِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب ﴿٨﴾

کۆتایی سورەتی الضحی

سورەتی (الشرح)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{¹أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ} ئایا ئێمە دڵو دەروونمان فراوانو ڕۆشن نەکردی؟ واتە: بێگومان سنگو دڵو دەرونی تۆمان فراوان کردووە بۆ ئەوەی نوری پێغەمبەرێتی تێوە بچێو تێیدا جێ بێتەوەو بتوانێ ئەرکی پێغەمبەرایەتی هەڵگرێ. نیگاو سروش حیفز بکا.

{²وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ. ³الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ} هەڵمان گرت لەسەرت ئەو ئەرکە گرانەی پشتی ماندو کردبوویو برسێتی لێ بڕیبووی؟ ئەو شتانەی پێت وابوو تاوانو ئەنجامت دابوونو پێیان خەفەتبار بوو بووی، لەسەر شانمان لابردی، پێغەمبەر (صلى اللهُ عليهِ وسلم) ئەوەندە پایەی بەرز بووە،

زۆر كارو كردەوە كە بۆ كەسانی دیكە موباح بووە، بۆ ئەو بەتاوانۆكە (خلاف الأولى) حیساب كراوە، خودا عیتابی لێ گرتووە، بۆ نموونە: ڕوخسەتدانی بۆ هەندێ لە دووڕووەكان كە هاوبەشی غەزای تەبوك نەكەن، فیدیە وەرگرتن لەدیلەكانی جەنگی بەدر، ڕوگرژ كردن لەڕوی عەبدوڵلای كوڕی ئوممی مەكتومدا.

{[4]وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ} ناوی تۆمان بەرز كردەوە، لەدونیاو لەقیامەتدا ناوت بەرزو پیرۆزە بەهۆی ڕوتبەی پێغەمبەرێتیو سەرمۆركردنی زنجیرەی پێغەمبەران بەڕەوانە كردنی تۆ، بۆیەتە سەرداری پێغەمبەرانو پەیامی هەموو نامە ئاسمانییەكان لەپەیامی تۆدا ڕەنگی داوەتەوە.

{[5]فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا} بێگومان لەگەڵ ئەو تەنگانەو ناخۆشیانەی لەوەپێش هاتوونە ڕێت فەرەحیو خۆشی هەیە، لەدوا تەنگانە، ئازادیو خۆشی هەیە. بێگومان لەدوا ناخۆشی خۆشی هەیە.

{[6]إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا} بەڕاستی لەگەڵ تەنگانەدا دیسانەوە بۆت دووبارە دەكەمەوە كە خۆشیو ئاسانكارییەك هەیە، كەوابوو دڵ قاییمو پشت ئەستووربە كە خوای گەورە بەزوویی دەرووی خێرت لێ دەكاتەوەو سەرت ئەخات.

{[7]فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ} هەركاتێك لەڕاگەیاندنی بانگەوازی بۆیتەوە، یان جیهادو تێكۆشانو كاروباری خۆت ئەنجام دا، ڕووبكەرە عیبادەت كردنو لەخودا پاڕانەوەو داوا لەخودا بكە كارەكانت بۆ هەڵسوڕێنێ، بەڕاستاڵیو دڵسۆزی ڕووبكەرە خوداو نیازو مەبەستت پاكو خاوێن بكەرەوە.

{[8]وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ} ڕووبكەرە خوداو هەموو نیازو مەبەستێكت ئاراستەی خودای خۆت بكە، نزا بۆ خودا بكەو لێی بپاڕێرەوە ترست لە دۆزەخ بێو بەتەما بەهەشتی ڕازاوە بە، پاداشی ماندووبوونو هەوڵو تەقەللای بەردەوامت هەر لەخودا داوا بكە.

كۆتایی سورەتی الشرح

سورەتی (التین)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

سُورَةُ التِّين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

سُورَةُ العَلَق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ﴿٦﴾ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾ أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ۩ ﴿١٩﴾

{[1]وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ} سوێند بەهەنجیر، كە میوەیەكی خۆشەو ئادەمیزاد دەیخوات، سوێند بەزەیتون كە دەیگوشن زەیتی لێ دەردەهێننو بۆ زۆر شتی تریش سودی لێ دەبینن.

{[2]وَطُورِ سِينِينَ} سوێند بەو كێوەی پەروەردگار لەنزیكەوە ئاخاوتنی لەگەڵ موسادا كردو كردی بە پێغەمبەرو پەیامی پیرۆزی ئاراستە كرد.

{[3]وَهَذَا الْبَلَدِ الأَمِينِ} سوێند بەو شارە ئارامەی كە شاری مەككەی پیرۆزە، شوێنی لەدایكبوونی پێغەمبەرە، شارێكە بانگەوازی ئیسلامی تێدا سەری هەڵداوە. شارێكە هەركەسێ بچێتە ناوی دڵنیا دەبێ لە دەستدرێژی كردن بۆ سەری.

{[4]لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ} سوێند بەو سێ شوێنانەی لەوەوپێش باسكران ئێمە ئادەمیزادمان لەجوانترین شێوەو شكڵو ڕوخساردا دروست كردووە، قەدو باڵا ڕاستو شۆخو شەنگ، ئەندامو جەستەی ڕێكوپێك، شێوەی نانخواردنو خواردنەوەو خەوتنو دانیشتنو ڕاوەستانو ڕۆیشتن... هتد. لەوپەڕی جوانیو شیرینیدا،

جوداوازی لە گیانلەبەرانی تر لەبارەی زانستو بیرکردنەوەو قسەکردنو نەخشەکێشان بۆ ژیانو حیکمەتو دانایی لەهەڵسوکەوتیدا، بەجۆرێك گونجاوە ببێتە جێنشین لەسەر زەوی.

{٥ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ} پاشان هەندێ ئادەمیزادمان گێڕاوەتەوە بۆ تەمەنی پیریو بێ هێزیو خەرەفاوی، پشتی دەکۆمێتەوە، چاوی نابینێ، گوێی نابیستێ، عەقڵو هۆشی لەدەست دەدا! ئەمە تەفسیری ئیبنو عەبباسو عیکریمەو ضەححاکو نەخەعییە...

{٦إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ} وەلێ ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو تاعەتکارو خوداپەرستن ئەوە خودا پاداشتی نەبڕاوەیان دەداتەوە، دەیانخاتە ناو بەهەشتی جوانو ڕازاوەوە، چونکە بە ئارام بوون لەسەر بەلاو ناخۆشیو حاڵەتی پیری، بەردەوام بوون لەسەر تاعەتو خوداپەرستی، بەگوێرەی توانا خوداپەرستی خۆیان ئەنجام داوە، واتە: هەرچەندە خوداپەرستانیش جاری وا دەبێ دەکەونە حاڵەتی پیریو زەبونییەوە، بەڵام پاداشتی بەردەوامیان هەیە لەسەر کردەوەکانیان. {٧فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ} وێڕای ئەم هەموو بەڵگەو دەلیلانە لەسەر دەسەڵاتی خودا بەسەر هەموو شتێکدا، چی وا لەتۆ دەکا ئەی ئادەمیزاد کە هاتنی قیامەت بەدرۆ بخەیەوە؟ ئەی ئادەمیزاد ئەتۆ بەچاوی خۆت دەبینی سەرەتای ئادەمیزاد چۆنەو چۆن پێ دەگاو هێزو توانا پەیدا دەکاو دوایی چۆن پیر دەبێو هێزو توانای نامێنێ، دەی کەسێك بتوانێ ئادەمیزاد لەنەبونەوە بێنێتە وجودو ئەو هەموو گۆڕانکارییانە بەسەر ژیانیدا بێنێ، بێگومان دەتوانێ دوای مردنیشی جارێکی تر زیندوی بکاتەوەو کێشی بکا بۆ سارای مەحشەرو حیسابو لێکۆڵینەوەی لەگەڵ بکا، کەوابێ دەبێ چ شتێك هەبێ تۆ هەڵنێ بۆ ئەوەی بڕوا بەڕابوونی قیامەت نەکەی؟ {٨أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ} ئایا خودا باشترینو دادوەرترین حاکم نیە؟ بڕیارو حوکمەکانی هەموو عەداڵەتکاری نین؟

کۆتایی سورەتی التین

سورەتی (العلق)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} ئەی محمد! بخوێنە بەناوی خودای خۆت، ئەو خودایەی هەموو شتێکی بەدی هێناوە، هەموو شتێکی دروست کردووە، {٢خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ} ئادەمیزادی دروست کردووە لەخوێنی تونديوو (خوێنپارە) مەبەستی ئەوەیە بڵێ: خودایەك بتوانێ لەخوێنپارە ئادەمی زیرەكو عاقڵو خاوەن بیرو ژیر دروست بکا، ئەو ئادەمیزادە لێهاتوویی بکاتە ئاستێك زۆر شتی ناو ئاسمانو زەوی بۆخۆی ڕام بکاو سودیان لێ وەربگرێ، چۆن ناتوانێ ئادەمیزادێکی لێهاتووی وەکوو حەزرەتی موحەممەد بکاتە خوێندەوارو وای لێ بکا هەرچی بەسەریدا خوێندرایەوە یەکسەر لەبەری بکا!

{٣اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ} ئەوەی فەرمانت پێ کراوە لە خوێندنەوە ئەنجامی بدە، خودای تۆ: کە فەرمانی پێ کردووی بەخوێندنەوە لەهەموو کەسێك بەخشندەترە، بەخشندەیەکی وەهایە ئەتۆ وا لێ دەکا بتوانی قورئان بخوێنیتەوە.

{٤الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ} خودایەکی وەهایە بەهۆی قەڵەمێکی بێ گیانی ڕەقو تەقەوە ئادەمیزادی فێری خوێندەواری کردووە، واتە: خودایەك بتوانێ قەڵەمێکی بێ گیانی وشك بکاتە هۆی تێگەیاندنو فێربوون لەناو ئادەمیزاددا، چۆن ناتوانێ تۆ بکات بەخوێندەوار؟!

{٥عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ} ئادەمیزادی فێری بڕێ لە ئەو شتانە کردووە: کە لەوەپێش نەیدەزانین، کەواتە ئەو خودایەی کەبڕیاری داوە تۆ ببیتە خوێندەوار، هەر ئەو خودایەیە کە ئادەمیزادی لەحاڵەتی هیچ نەزانینەوە گواستۆتەوە بۆ حاڵەتی زانینو زانیاری، {٦كَلَّا} ئەی ئادەمیزاد! واز لە سەرڕەقیو سپڵەیی بێنە، ئەوە لەگەڵ سروشتی تۆدا ناگونجێ، {إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَى ٧أَن رَّآهُ اسْتَغْنَى} بێگومان ئادەمیزاد لەخۆی بایی دەبێو یاخی دەبێ، بەرامبەر نیعمەتەکانی خودا کافرو سپڵەیە، لەتاوانکاریدا زیادەڕەوی دەکا، ئەمەش هەرکاتێ خۆی بەهەبوو بێ ناتاج زانی.

{٨إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى} بێگومان سەرئەنجامو گەڕانەوەی هەموو ئادەمیزاد بۆلای خودایە، ئەو حیسابو لێکۆڵینەوەیان

لەگەڵ دەکا، هەموو کەسێك پرسیاری لێ دەکرێ چۆن ماڵو سامانی کۆکردۆتەوەو لەچیدا خەرجی کردووە!

{٩أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى. ١٠عَبْداً إِذَا صَلَّى} هەواڵم پێ بدە دەربارەی حاڵو وەزعی ئەو ملهوڕە ستەمکارە، کە ئەبو جەهلو هاو وێنەکانیەتی پێم بڵێ: چۆن جورئەت دەکا ڕێگری لە بەندەیەکی خۆشەویستی من بکا کە موحەممەدەو دەیەوێ نوێژ بکا؟ چۆن پرکێشی ئەوە دەکا نەهێڵێ پێغەمبەرو شوێنکەوتوانی نوێژ بکەن؟ ڕێگری خوداپەرستیان لێ دەکاو دەیەوێ بتپەرستی بکەن!.

{١١أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى} هەواڵم بدەرێو پێم بڵێ: ئەو یاخی بووەو ستەمکارەئەگەر لەسەر ڕێبازی چاکە بوایە.

{١٢أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى} یان ئامۆژگاری ئادەمیزادانی بکردایە بۆ خوداپەرستی، ئایا ئەو حاڵەی باشتر نەبوو لەو حاڵەی، کە ئێستا تێیدایەو نایەڵێ بەندەی ڕاستاڵی خودا نوێژ بکا.

{١٣أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى} ئایا تۆ نابینی ئەی محمد! واتە: هەواڵم بدەرێ دەربارەی حاڵو وەزعی ئەو کافرە، کە ئەبو جەهلو هاو وێنەکانی، ئەگەر بەڵگەو نیشانەکانی تاكو تەنهایی خوداو دیاردەکانی تواناو دەسەڵاتی سەرسوڕهێنەری بەدرۆ بخاتەوە، پەیامی پێغەمبەرەکەی ڕەت بکاتەوەو پشت لە ئیمان هێنان بەخوداو بە پێغەمبەر هەڵبکا.

{١٤أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى} ئایا ئەو کافرە نازانێ: کە خودا دەیبینێو ئاگای لەهەڵسوکەوتیەتیو نیازو مەبەستی دەزانێو لەوەو دوا پڕاو پڕ سزای دەداتەوە؟ دەی چۆن جورئەتی ئەوە دەکاو بە چ عەقڵێك هەڵوێستی ئاوا دەنوێنێ؟

{١٥كَلاَّ} با ئەو بێ بڕوا ستەمکارە دڵڕەقە واز لەو هەڵوێستە دزێوو ناشیرنانەی خۆی بێنێ! با چیتر جڵەوگیری لە بەندەی خۆشەویستی خودا نەکا، کە نوێژ دەکا. {لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعاً بِالنَّاصِيَةِ. ١٦نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ} سوێند بەخودا ئەگەر واز لەهەڵوێستی بەدکارانەی خۆی نەهێنێو بەردەوام بێ لەسەر ئەزیەتدانی پێغەمبەرو شوێنکەوتووانی، ناوچەوانی دەگرین، واتە: بەقژی پێشەسەری کێشی دەکەین بۆ ناو ئاگری دۆزەخ، ناو چەوانێك کە خاوەنەکەی درۆزنو تاوانبارە.

﴿١٧فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ﴾ جا با ئەوکاتە هاوەڵو هاوڕێو هاو دانیشتووەکانی بانگ بکاو هاواریان بۆ ببات، بەڵکوو نەهێڵن،

﴿١٨سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ﴾ بەتەئکید ئێمەش دەرگاوانەکانی دۆزەخی بۆ بانگ دەکەین تا بیگرن، کە بەڕاستی کۆمەڵێکی زەبر بەدەستن.

{١٩كَلاَّ، لا تُطِعْهُ، وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ} ئەی محمد! نەکەی کارسازی لەگەڵ ئەو کافرە دڵڕەقە بکەی، نەکەی گوێی بۆ ڕابگرێو بەقسەی بکەی، ئەوە دوژمنو ناحەزتە، پابەندی فەرمانی خودابەو هەوڵ بدە بە تاعەتو بەندایەتی خۆت لەخودا نزیك بکەیتەوە.

کۆتایی سورەتی العلق

سورەتی (القدر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ} ئێمە لەشەوی قەدردا دەستمان کردووە بەناردنی قورئان، شەوی قەدر شەوێکی پڕ فەڕو بەرەکەتە.

{٢وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. ٣لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ} ئەتۆ چوزانی شەوی قەدر چییە؟ چوزانی ئەو شەوە چەند گەورەو ڕێزدارە لەلای پەروەردگار، شەوی قەدر کردەوەی چاكو عیبادەتکردن تێیدا لە تاعەتو عیبادەتی هەزار مانگ باشترە کە شەوی قەدریان تێدانەبێ.

{٤تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ} لەو شەوە پیرۆزەدا فریشتەکانو جوبرائیلیش لەگەڵیاندا لە ئاسمانەکانەوە دادەبەزنە سەر زەوی، هەرچی بڕیارو کاروبارێکی دونیا هەیە تا ساڵی داهاتوو، لەگەڵ خۆیان دەیهێنن.

{٥سَلامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ} ئەو شەوە پیرۆزە پڕ خێرو فەڕە هەمووی ئەمنو ئاسایشو خێرو بێرە، هەر لە خۆرئاوابوونەوە تا دەرکەوتنی سپێدەی بەرەبەیان بەرەکەتو ڕەحمەت دەبارێ، فریشتەکان پۆل پۆل دێنە خوارێ، لەو شەوەدا خودا هەر خێر دەبارێنێ، هەر خێرو فەڕو ڕەحمەت مەزندە دەکا بەسەر خوداپەرستاندا، شەوێکە شەیاتینی دەسەڵاتو توانایان بەسەر موسوڵماناندا نیە، شەوێکە

سُورَةُ القَدرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ ﴿٥﴾

سُورَةُ البَيِّنَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِّنَ ٱللَّهِ يَتْلُوا۟ صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

هەمووی پیرۆزە، ڕەحمەتە، ئاسایشە، سودو قازانجی دینو دونیای تێدایە.

کۆتایی سورەتی القدر

سورەتی (البينة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]لَمْ يَكُنْ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُم الْبَيِّنَةُ} ئەوانە بێ بڕوابوون لە ئەهلی کیتابو بتپەرستەکان، جیانەبوونەوەو وازیان لە بیروباوەڕی بەتاڵی خۆیان نەهێنا تا بەڵگەی ئاشکرایان بۆ نەهات: کەبریتی بوو لە ڕەوانەکردنی پێغەمبەر یان نازڵکردنی قورئانی پیرۆز.

{[٢]رَسُولٌ مِنْ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً. [٣]فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ} ئەو بەڵگەو نیشانە ئاشکرایە پێغەمبەرێکە لەخوداوە ڕەوانە کراوە بۆ سەر هەموو ئادەمیزادو جندۆکە، ڕەحمەتو هیدایەتە بۆیان، ئایەتی قورئانیان بۆ دەخوێنێتەوە، قورئانێك: کە پاكو خاوێنە لەهەموو عەیبو نەقصێك.

{[٤]وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ} خاوەن نامەکان لەگاورو جوولەکە جوداوازیان تێ نەکەوت مەگەر کاتێ نەبێ کەبەڵگەیان بۆ هاتو حەقو ڕاستییان بۆ دەرکەوت، پەرتەوازەییو ڕا جیاییان لەبەر ئەوە نەبوو سەری لێ بشێوێو ڕاستیان لێ گوم ببێ، بەڵکوو کاتێ تەفرەقەیان تێکەوت: کە حەقیان بۆ دەرکەوت، پێغەمبەرێکیان بۆ ڕەوانە کرا: کە موحەممەدە، قورئانێکی بۆ نازڵ کراوە: کە لەگەڵ دەقی نامەکانی ئەوان یەك دەگرێتەوە.

{[٥]وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ} ئەوانەی دوای ڕەوانەکردنی پێغەمبەری ئیسلام تەفرەقەیان تێکەوت بوونە گرۆ گرۆ، لەحاڵێکدا ئەوانە لەتەوراتو ئینجیلدا یان لە قورئاندا فەرمانیان پێ نەکراوە بە عیبادەتکردن بۆ هیچ کەسێك ئیللا بۆ خودا نەبێ.

{[٦]إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُوْلَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ} بێگومان ئەوانەی کافرو بێ بڕوا بوون لە ئەهلی کیتاب، پشتیان لەنامە ئاسمانییەکان هەڵکردووە، بانگەوازی پێغەمبەرانیان ڕەتکردۆتەوە، لە خاوەن نامەکان — جوولەکەو فەلە —و بتپەرستەکان ئەوانە هەموویان سەرەنجامیان لەڕۆژی قیامەتدا ئاگری دۆزەخە، تور دەدرێنە ناویو بۆ هەتا هەتایێ تێیدا دەمێننەوە.

{[٧]إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ} بێگومان ئەوانەی بەدڵ ئیمانیان بەخودا هێناوە، بڕوایان بەنامە ئاسمانییەکانو پێغەمبەرانو ڕۆژی قیامەت هێناوە، کردەوەی باشیان ئەنجام داوەو بە زوبانیش ئەو بڕوایە دەردەبڕن. ئەوانە باشترین مەخلووقاتن لە ئێستاو لە داهاتوودا.

{[٨]جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ، ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ} پاداشی ئەو موسوڵمانە دڵسۆزانە لەڕۆژی قیامەتدا لای خودا خۆیان لە پاداشتی ئیمانو کردەوەی باشیان باخو باخاتی بەهەشتی ڕازاوەیە، کە بەژێر درەختی باخەکانداو

بەژێر باڵەخانەو خانووەکانیاندا جۆگاو جۆبار دەکشێن. بۆ هەتا هەتایە تێیاندا دەمێننەوەو لێیان وەرزنابن‌و لێیان دەرناچن بەڵکوو بەردەوام لەززەت وەردەگرن‌و لەو خۆشییەدا رادەبوێرن. ئەوانە خودا لێیان رازییە، چونکە لەژیانی دونیایاندا پابەندی فەرمانی خودا بوون بەگوێرەی شەریعەت‌و یاسای ئەو هەڵس‌و کەوتیان کردووە، ئەوانیش لەخودا رازین.

کۆتایی سورەتی البینة

سورەتی (الزلزلة)

{بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]إِذَا زُلْزِلَتْ الأَرْضُ زِلْزَالَهَا} کاتێك زەوی راتڵەقاو وەشەقە تۆڵە کەوت‌و بەتوندی کەوتە جونبوش‌و لەرزە، بەجۆرێکی وا، کە هەرچی وا بەسەریەوە تێك برۆخێ‌و تێك بشکێ‌و هیچ شتێك لەشوێنی خۆی نەمێنێ.

{[٢]وَأَخْرَجَتْ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا} زەوی هەرچی تێیدا بوو لەمردوو گەنج‌و جەواهیرات دەری هاویشت‌و خۆی خاڵی کرد.

{[٣]وَقَالَ الإِنسَانُ مَا لَهَا؟} هەموو کەسێك لەدیمەنی زەوی سەرسام دەبێ‌و دەڵێ: ئەوە زەوی چییەتی؟ بۆچی وا بەشەقەتۆڵە کەوتووەو زێرو جەواهیراتی ناوخۆی فڕێ دەداتە دەرەوە؟

{[٤]يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا} لەو رۆژەدا: کە ئەوپەڕی تەنگانەو ترس‌و سام‌و پشێوی هەموو کون‌و قوژبنێکی گرتۆتەوەو زەوی بە شەقاتۆڵە کەوتووە، زەوی هەواڵی خۆی دەگێڕێتەوە، راستی دەڵێ: دەربارەی هەر کردەوەیەکی لەسەری ئەنجام درابێ بەخێرو شەڕیەوە، پەروەردگار وەزوبانی دێنێ‌و شایەتی لەسەر بەندەکان دەدا.

{[٥]بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا} بە فەرمان‌و نیگای خودای تۆیە، پەروەردگار ئیزنی داوە: کە شایەتی بدا. یان مانای {يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا} لەو ڕۆژەدا زەوی بەزمانی حاڵ سەرگورشتەی خۆی بۆ ئادەمیزاد دەگێڕێتەوە، هۆی وەشەقەتۆڵە هاتنی خۆی بۆ مەردوم باس دەکاو تێی دەگەیەنێ، کە ئەو جم‌وجوڵە نائاساییەی سەرەتای دونیا

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ العَادِيَاتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْعَٰدِيَٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَٱلْمُورِيَٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَٱلْمُغِيرَٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ ۞ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾

وێرانبوونە، هۆی وێرانبوونەکەشی ئەوەیە خودای تۆ وای سروش بۆ کردووە: کە وێران ببێ، هۆی وێرانبوونی بۆ رەخساندووە، کە نەمانی هێزی کێشندەیە.

{[٦]يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتاً لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ} لەو رۆژەدا: کە دونیا بەتەواوی وێران دەبێ‌و هەموو دیاردەیەکی بونەوەر تێك دەچێ، ئادەمیزاد لە گۆڕەکانیان رادەبن‌و بەرەو سارای مەحشەری دەکشێن بۆ حیساب‌و لێکۆڵینەوە لەگەڵیان، رەنگ‌و روخسارو حاڵ‌و وەزعیان جیا جیایە، هەندێکیان دڵنیان‌و بەرچاو روونن، هەندێکیان ترس دایگرتوون، بڕێکیان رەنگی بەهەشتییانیان پێوە دیارە، هەندێکیان رەنگی دۆزەخیان لێ نیشتووە.

جا {[٧]فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَه. [٨]وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَه} هەرکەسێك بە ئەندازەی گەردیلەیەك کاری باشی ئەنجام دابێ، بێگومان رۆژی قیامەت لەنامەی ئەعمالیدا دەی بینێتەوەو پاداشی لەسەر وەردەگرێتەوە، هەرکەسێك بە

ئەندازەی گەردیلەیەك خراپەی ئەنجام دابێ، لەو ڕۆژەدا لەنامەی ئەعمالیدا دەی بینێتەوەو سزای عادڵانەی لەسەر وەردەگرێتەوە.

كۆتایی سورەتی الزلزلة

سورەتی (العاديات)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1]وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحاً} سوێند بەو ئەسپانەی كە جەنگاوەران هەڵینگیان دەدەن لە گۆڕەپانی جەنگدا بەتاو دێن وەدەچن و دەپرمێنن، هانكە هانكییانە {[2]فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاً} سوێند بەو ئەسپانەی كە بڵێسەی ئاگر لەژێر سمیانەوە دەردەچێ كاتێ بەپرتاو غار دەدەن و ناڵ و بزماری ژێر سمیان لەبەردو شتی رەق دەخشێ.

{[3]فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً} هەڵمەت بەرن بۆسەر دوژمن لەبەرەبەیاندا {[4]فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعاً} بەو هەڵمەت و غاردانە لەبەرەبەیاندا تەپ و تۆزیان بەرپا كردووە گۆڕەپانی جەنگیان پڕكردووە لە تەپ و تۆز... {[5]فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً} ئەمجار بە هەڵمەت و پرتاو خۆیان هەڵداوەتە ناو كۆمەڵی دوژمنەوەو ریزو كۆمەڵی دوژمنیان تارو مارو پەرتەوازە كردووە.

{[6]إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ} بێگومان ئادەمیزاد بەگشتی بەرامبەر بە نیعمەتەكانی خودا سپڵەو كافرە، زۆر ئینكارییان دەكا. لەپاساوی ئەو هەموو نیعمەتانەدا: كە خودا پێی بەخشیوە هیچ سوپاسی خودا ناكا.

{[7]وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ} ئادەمیزاد بۆخۆی شایەتە لەسەر كوفرو سپڵەیی خۆی، واتە: بەزمانی حاڵ شایەتی لەكوفری خۆی دەدا، لەقسەو كردەوەكانیشیدا بەئاشكرا كوفرو بێدینی پێوە دیارە، {وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ} خودا شایەتە بەسەر سپڵەیی و كوفرو خراپەكاری ئادەمیزادەوە {[8]وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ} بێگومان ئادەمیزاد بەهۆی ئەوەوە: كە زۆری ماڵ و سامانی خۆش دەوێ رژدو چروكە، هەڵپە بۆ كۆكردنەوەی دەكاو دڵی نایە لێی ببەخشێ، ئاتاجانی لێ بێ بەش دەكا.

{[9]أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ. [10]وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ. [11]إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ} ئایا ئەوە ئەو ئادەمیزادە بێدین و

وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌۢ ﴿١١﴾

سُورَةُ القَارِعَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌۢ ﴿١١﴾

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلْهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ ٱلْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ ٱلْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ ٱلْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾

سپڵەو پێنەزانە نازانێ كاتێك مردوی ناو گۆڕەكان زیندو كرانەوە، رازو نیازو مەبەستی شاراوەی ناو دڵەكان ئاشكرا كرا بێگومان پەروەردگاری ئەو مردووە زیندوكراوانە ئاگاداری حاڵ و وەزعیانە، هیچی لەباوەڕو كرداری ئەوانە لێ گوم نابێ، بەگوێرەی كردەوەكانیان سزاو پاداشتیان دەداتەوە.

كۆتایی سورەتی العاديات

سورەتی (القارعة)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[1]الْقَارِعَةُ} قاریعە ناوێكە لەناوەكانی ڕۆژی قیامەت وەكوو (الحاقة) و (الطامة) و (الغاشية...) هتد. وەجهە تەسمییەی قیامەت بەم ناوە لەو ڕووەوەیە هەرچی دڵ هەیە لەو ڕۆژەدا دادەچڵەكێ. {[2]مَا الْقَارِعَةُ} دەبێ ئەو ڕۆژە چ ڕۆژێك بێ؟ ئاخۆ كارەساتەكانی چۆن بن؟ واتە: ئەوەندە ڕۆژێكی سامناك و پڕ كارەساتە جگە لەخودا كەس نازانێ چۆنە.

{٣وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ} ئەتۆ چوزانی ئەو رۆژە چ رۆژێکە؟ واتە: تا نەیبینی نازانی چیە، کە دەشی بینی ئەوەندە سامناکە هەست بەکەمێکی دەکەی.

{٤يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ} ئەو رۆژەی ئادەمیزادەکان لەگۆڕەکانیان دێنە دەرەوە، بەبێ ئامانج و مەبەست دەسوڕێنەوە، هەریەکەیان روله لایەك دەکاو بەرەو شوێنێك دەروا، دەڵێی پەپولەی بڵاوەبوون، یان دەڵێی مێشولەو کوللەی پەرش و بڵاون.

{٥وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ} کێوەکان وەکوو خوری کراوەو بە شەکراوو شیکراوەیان لێ دێ بە وزە بایەك بەحەوادا بڵاو دەبێتەوە. {٦فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ. ٧فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ} جا هەرکەسێك لەتەرازوی ئەعمالدا کردەوە چاکەکانی زۆرتربن لەکردەوە خراپەکانی، ئەوە دەکەوێتە ژیانێکی خۆشەوە وەها لێی ڕازیە هیچ ناگوزریەکی لێی نیە.

{٨وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ. ٩فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ. ١٠وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ. ١١نَارٌ حَامِيَةٌ} کەسێکیش لەتەرازوی ئەعمالدا خراپەکانی لە چاکەکانی گرانتربن یان کردەوەی چاکی نەبێ، یان شتێکی وای نەبێ بەشت حیساب بێ ئەوە شوێنی حەوانەوەی دۆزەخە، کەشوێنێکی بەهیلاکبەرە، قوڵ و گەرم و ئاگردانە، ئەتۆ چوزانی ئەو ئاگرە سامناکەی دۆزەخ چۆنە؟ ئەوە ئاگرێکی زۆر گەرم و لەڕادەبەدەر سوتێنەرە. بڵێسەدار و ترسناکە.

کۆتایی سورەتی القارعة

سورەتی (التكاثر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ. ٢حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ} شانازی کردن بە ماڵ و منداڵ و دارو دەستەی زۆرتان ئێوەی بێ ئاگا کرد لەخودا پەرستی، هەڵێنان بۆ هەڵپەکردن بۆ کۆکردنەوەی ماڵ و سامان و هەبوونی خێزان و منداڵ و پەیداکردنی دارودەستە، ئێوەی لە بەندایەتیکردن بۆ خودا غافڵ کرد، هەتا مردن لەنکاوی یەخەی گرتن تێکیەوە پێچاو و بەرەو گۆڕستان رۆیشتن.

{٣كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ. ٤ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ} وانیە، ئێوە بەهەڵە چوون، نەدەبوو ئەوەندە کۆڵ بە دونیاوە هەڵبگرن ئەو هەڵپە بکەن بۆ ماڵ کۆکردنەوەو خۆ دەوڵەمەندکردن و لێ نەبەخشینی، کە ئەوە سەردەکێشێ بۆ لێك دابڕان و رق لێك بوون و دژایەتی کردنی یەکتری و لەبیرچوونەوەی قیامەت و سەرەنجام خەسارەتمەندی دونیا و قیامەت دەبن، ئێوە سەرەنجامی ئەو هەڵوێست و کردەوانەتان رۆژی قیامەت بۆ دەردەکەوێ، پاشان جارێکی تر پێتان دەڵێین: وانیەو ئێوە بەهەڵەچوون لەوە بەولاوە رۆژی قیامەت دەزانن.

{٥كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ} واز لەو حاڵەتە بێ ئاگایی و خۆ غافڵ کردنە بێنن، بێگومان ئەگەر ئێوە بەدڵنیایی بزانن بۆ کوێ دەچن و چیتان بەسەردێ، دونیاتان پاشگوێ دەخست و گرنگیتان بەقیامەت دەداو وازتان لەماڵ کۆکردنەوەو هەڵپەکردن بۆ زۆرکردن و سەریەکنانی دەهێنا.

{٦لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ} بێگومان ئێوە لەقیامەتدا ئاگری دۆزەخ دەبینن سزای بەئێشی دەچێژن. ئاگرێکتان چاو پێ دەکەوێ: کە هەرکاتێ ترکەو ناڵەیەکی لێ دێ هەموو فریشتە نزیکەکانی بارەگای ئەقدەس و هەموو پێغەمبەرەکان بەچۆکا دێن لە ترس و سام و دیمەنی ئەو دۆزەخە: کە ناوی خۆی بە خۆیەوەیەتی.

{٧ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ} پاشان بە تەئکید ئێوە دۆزەخ بەچاوی یەقین دەبینن، هیچ شك و گومانتان تێیدا نابێ، دەی خۆتانی لێ بپارێزن، هەڵوێستێك مەنوێنن و کارێك مەکەن شیاوی ئەو دۆزەخەبن، بەدەستی خۆتان خۆتان تووشی ئەو شوێنە مەکەن.

{٨ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ} بێگومان ئێوە لەوەدوا پرسیارتان لێ دەکرێ دەربارەی ئەو نازو نیعمەتەی لە قیامەتی بێ ئاگا کردوون پرسیارتان لێ دەکرێ دەربارەی هەموو نازو نیعمەتێکی پێتان دراوە وەکوو لەشساغی و ئارامی و خواردن و خواردنەوەی خۆش و هەموو نازو نیعمەتێکی تر.

کۆتایی سورەتی التكاثر

سورەتی (العصر)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]وَالْعَصْرِ. [٢]إِنَّ الإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ} سوێند بە رۆژگار کە بەسەر ئادەمیزاددا تێپەڕ دەکاو پڕە لەروداوو گۆڕانکاریو هەڵەوگێڕ کردنن گۆڕانی شەو رۆژ، هاتنی تاریکیو نەمانی روناکیو بە پێچەوانەوە، گۆڕانی روداوو هەڵوێستو حاڵو ئەوزاعی فەرمانڕەواو دەسەڵاتی پاشاو فەرمانڕەواکان، کە هەموویان نیشانەی هەبوونی خودای تاكو تەنهاو خاوەن دەسەڵاتی رەهاو بێ سنورن. یان سوێند بەکاتی عەصر کە کاتێکی پیرۆزە.

{[٣]إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ} مەگەر ئەوانەیان نەبێ: کە خاوەنی بڕوای پتەوو کردەوەی چاکن، وێڕای ئیمانی دامەزراو، کرداری چاکیش دەکەن، ئەوانە خەسارەتمەند نین، هەروەها ئەوانەش کە ئامۆژگاری یەکتر دەکەن: کە بەردەوامن لەسەر حەقو حەقخوازی کە بریتییە لە یەکتاپەرستیو پابەندبوون بە شەریعەتی خوداو دوورە پەرێزی لەهەرشتێك نەی لێ کراوە، صەبرگرتن لەسەر ئەنجامدانی تاعەتو خوداپەرستیو پشوو درێژی بەرامبەر بەڵاو موصیبەت.

کۆتایی سورەتی العصر

سورەتی (الهمزة)

{بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ} ریسواییو عەزابی دۆزەخ بۆ هەموو ئەوانەی پاشملە باسی ئادەمیزادانی تر دەکەن بەشێوەیەکی ناشیرینو لەڕێز داگرتنیان، یان ڕوبەڕوو تانەیان لێ دەدەن، {[٢]الَّذِي جَمَعَ مَالاً وَعَدَّدَهُ} ئەو تانەو تەشەردەرەی گاڵتە بەخەڵکی دی دەکاو خۆی بەسەریاندا هەڵدەنێتەوەو بەخۆی دەنازێو شانازی بەوەدەکا: کە ماڵو سامانی کۆکردۆتەوەو دەیژمێرێو لێکی دەداتەوەو پێکی دەگرێ.

{[٣]أَيَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ} پێی وایە: ئەو ماڵو سامانەی کۆی کردۆتەوەو سەریەکی ناوە نەمری دەکاو مردنی لێ دوور دەخاتەوە؟

سُورَةُ العَصۡرِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلۡعَصۡرِ ١ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ٢ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ٣

سُورَةُ الهُمَزَةِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّكُلِّ هُمَزَةٖ لُّمَزَةٍ ١ ٱلَّذِي جَمَعَ مَالٗا وَعَدَّدَهُۥ ٢ يَحۡسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ ٣ كَلَّاۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ ٤ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحُطَمَةُ ٥ نَارُ ٱللَّهِ ٱلۡمُوقَدَةُ ٦ ٱلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى ٱلۡأَفۡـِٔدَةِ ٧ إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ ٨ فِي عَمَدٖ مُّمَدَّدَةِۭ ٩

سُورَةُ الفِيلِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصۡحَٰبِ ٱلۡفِيلِ ١ أَلَمۡ يَجۡعَلۡ كَيۡدَهُمۡ فِي تَضۡلِيلٖ ٢ وَأَرۡسَلَ عَلَيۡهِمۡ طَيۡرًا أَبَابِيلَ ٣ تَرۡمِيهِم بِحِجَارَةٖ مِّن سِجِّيلٖ ٤ فَجَعَلَهُمۡ كَعَصۡفٖ مَّأۡكُولِۭ ٥

{[٤]كَلاَّ} نەخەیر با وانەزانێ، با وازبێنێ لەو بیروباوەڕو هەڵوێستەی. {لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ} بە تەئکید ئەو دەم شڕو دڵ پیسە دونیا ویستە ماڵ کۆکەرەوەیە تورِ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە خۆیو ماڵو سامانی فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە، ئاگرێك هەرچی تێی فڕێ درێ وردوخاش دەبێو بەسەریەکدا دەترشێ.

{[٥]وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ} ئەتۆ چوزانی (حوطەمە) چییە؟ کەی تۆ دەزانی ئەو ئاگرە وردوخاشکەرە چیەو چۆنە؟

{[٦]نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ} ئەوە ئاگرێکە بەفەرمانی خودا هەڵگیرساوە، هەرگیز کوژانەوەی نیەو قەت دانامرکێ، شیاوی ئەو خۆ بەزلزانو لوتبەرزانەیە، ئەو ئاگرە ئاگرێکە جوداوازە لە ئاگری ئاساییو هەرچی تێی فڕێ درێ دەیهاڕێ.

{[٧]الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الأَفْئِدَةِ} ئاگرێکی وەهایە هێرش دەباتە سەر دڵەکان، ئەو دڵانە دادەپۆشێ: کە کانگای کوفرو فیزو چروکین، بەزیندویی دڵەکان دەسوتێنێ، بەتایبەتی ناوی

دڵەکانی هێنا چونکە شوێنی بیروباوەڕی فاسیدو نیازی پیس‌و کانی ڕەوشتی ناشیرین‌و کردەوەی خراپن، هەروەها چونکە ئەندامێکی زۆر ناسک‌و حەساسە لەجەستەی ئادەمیزاددا بەبچوکترین ئازار ئێشی زۆری پێ دەگا.

{⁸إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ} ئەو ئاگرە بەسەریاندا زاڵەو لەناوخۆی گرتوون، دەرگاکانی دۆزەخیان لەسەر گاڵ دراوە، هیچ پەنجەرەو کونو کەلەبەریان لەسەر ناکرێتەوە.

﴿⁹فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ﴾ ئەوان بەستراونەوە لەناو چەند کۆڵەکەیەکی درێژکراوەدا. واتە: دژبانیی‌و کۆنترۆڵیان لێ بەستراوەو بەهیچ شێوەیەك ڕێگای دەرچوونیان نییەو هەرگیز قوتارنابن.

کۆتایی سورەتی الهمزة

سورەتی (الفيل)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{¹أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ} ئەتۆ نازانی ئەی محمد! بەزانینێکی تەواوو بێ پەردە وەکوو ئەوە بۆ خۆت ئاگاداری ڕوداوەکە بوویی، خودای تۆ چی بە ئەبرەهەو لەشکری زۆرو بێ شماری کرد کە برێ فیلیان پێ بوو بۆ ڕوخاندنی کابە. نازانی چۆن تارومار کردن‌و کەعبەی پاراست لەنیازو مەبەستی ئەبرەهەو لەشکرەکەی؟

{²أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ} ئایا پیلان‌و نەخشەکەیانی هەڵنەوەشاندنەوە؟ واتە: ئەتۆ نازانی کە خودای تۆ مەکرو پیلانی ئەبرەهەو سوپاکەی بۆ ڕوخاندنی کابەو چەوساندنەوەی دانیشتوانی مەککەو دەوروبەری پووچ کردەوەو ئەوەی دەیانویست بۆیان نەهاتە جێ، نەیانتوانی بگەنە کەعبەو بیروخێنن، بەڵکوو خودا تارومار کردن‌و ئاسەواری بڕینەوە.

{³وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ. ⁴تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ} ئەومبوو پەروەردگار چەند پۆلە باڵندەیەکی ڕەشەڕەشەی، لەلای دەریاوە ڕەخساند، کۆمەڵ کۆمەڵ هێرشیان هێنایە سەر سوپای ئەبرەهە، هەریەکێك لەو باڵندانە سێ بەردی هەڵگرتبوو دانەیەك بەدەنوکی‌و دوو دانەشی بەقاچەکانیان، بەچری بەردەبارانیان کردن، هەربەردێك کە پێیان دەکەوت یەکسەر لەتەوقی سەریانەوە تا ناوسکیان دادەڕزاو دادەوەشا!

{⁵فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ} پەروەردگار وەکوو کای خوراوی لێ کردن، وەکوو خۆراکی ئاژەڵ کە هەزمی کردبێ‌و دەری دابێتەوە.

کۆتایی سورەتی الفيل

سورەتی (قريش)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{¹لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ. ²إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ. ³فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ}. پەروەردگار لەشکری ئەبرەهەی لەناو برد بۆ ئەوەی قورەیشییەکان لەناو خۆیاندا پێکەوە ئولفەت بگرن‌و یەکیەتی‌و تەبایی بکەوێتە ناویانەوە، وەگری ئەو خاك‌و دەڤەرە بن، هۆگرییان بۆ دەستەبەر ببێ بەهۆی هاتووچۆیان زستان بۆ یەمەن‌و هاوین بۆ شام، بۆ ئەوەی ڕێزی کەعبە پایەداربێ‌و ئەوان لەو ڕێزوشکۆمەندییە بەهرەمەند بن.

{⁴الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ} بەندایەتی بۆ ئەو خودایە بکەن: کەبەهۆی هاتووچۆتان بۆ یەمەن‌و شام خواردەمەنی پێداون‌و ڕزق‌و ڕۆزی بۆ زۆر کردن‌و قات‌و قڕیتان بەخۆوە نەبینیوە، لەبرسێتی ڕزگاری کردوون. {وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ} بەفەزڵ‌و ئیحسانی خۆی ئارامی‌و دڵنیایی بۆ ڕەخساندوون، ترسی دەستدرێژیکارو هێرشبەرانتان نییەو دڵنیان لەسەلامەتی گیان‌و ماڵ‌و سامانتان، کەواتە ئێوە تەنیا ئەو خودایە بناسن‌و عیبادەت هەر بۆ ئەو بکەن، بت‌و صەنەم مەکەنە هاوەڵ‌و هاوبەش، دڵسۆزانە یەکتاپەرستی بکەن‌و لەناخەوە ملکەچی فەرمان‌و جڵەوگیرییەکانی بن.

کۆتایی سورەتی قريش

سورەتی (الماعون)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{¹أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ} ئایا زانیوتەو دەیناسی کێیە ئەو کەسەی ڕۆژی قیامەت بەدرۆ دەزانێ‌و بڕوای بەحیساب‌و

لێکۆڵینەوە نیە؟ ئەگەر نایزانی با پێت بڵێم: {[٢]فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ} ئەوە کەسێکە هەتیو دەردەکات و پیا هەڵئەشاخێ و بەناوی ناشیرین لەگەڵیدا دەدوێ، بەتوڕەیی و قسەی ڕەق پاڵی پێوە دەنێ، ستەمی لێ دەکاو مافی خۆی ناداتێ، لەمیرات بێ بەشی دەکا. {[٣]وَلا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ} هانە هانەی خۆی و ماڵ و منداڵی نادات بۆ بەخشینی خۆراك بەهەژارو هەتیوان و پارمەتیدان و بەخێوکردنی هەتیو بەشێوەیەکی جوان. {[٤]فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ. [٥]الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ سَاهُونَ} شیوی (ویل) کە شیوێکە لەدۆزەخ، یان ڕیسوایی و عەزابی سەخت بۆ ئەو دووڕووانەی بەڕواڵەت نوێژ دەکەن و هەر بۆ ئەوەیە لەڕیزی موسوڵمانان حسێب بکرێن و خۆیان بپارێزن، ئەوانەی لەنوێژەکانیان بێ ئاگان و هیچ گرنگی پێ نادەن. {[٦]الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ} ئەو دوو ڕووانە، کە گرنگی نادەن بە نوێژەکانیان و ئەگەر ئەنجامیشیان دەن بەبێ موبالاتی دەیانکەن.

{[٧]وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ} ئەوانە حاجات لە دراوسێ مەنع دەکەن، هیچ پیاوەتیێکیان لەدەست هەڵناوەرێ، (ماعون) بەو شتانە دەگوترێ: کە خێزانەکان لەناو خۆیاندا لەیەکتری دەخوازن، هەر کۆمەڵگایەك بەگوێرەی داب و نەریتی خۆیان و بەگوێرەی ڕۆژگار بۆ پێداویستی کاتی هەندێ شت لەیەکتری دەخوازن و دوایی بۆیان دەگێڕنەوە، جا ئەو دوو ڕووانە نە بەجوانی خوداپەرستی دەکەن، نە چاکە لەگەڵ خەڵکدا دەکەن، تەنانەت ئامێری ناوماڵیان بەئەمانەت و بۆ کاتێکی دیاری کراو نادەنە دراوسێکانیان، ئیتر ئەوە خێرو خێراتی تر هەر ناکەن!

کۆتایی سورەتی الماعون

سورەتی (الکوثر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{[١]إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ} ئێمە ئەی محمد! خێروفەڕێکی زۆرمان پێ بەخشیوی و لەبڕانەوە نایە بڕێ لەو خێرو فەڕە حەوزی کەوثەرە، خودا کردوویەتی بەنیشانەی شکۆمەندی و ڕێزلێنانی پێغەمبەرو ئوممەتەکەی.

سُورَةُ قُرَيْشٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

سُورَةُ الْمَاعُونِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

{[٢]فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ} بەردەوامبە لەسەر ئەنجامدانی نوێژە فەرزەکان و سوننەتەکان، بەدڵسۆزی بۆ پەروەردگاریان ئەنجام بدە، بۆ ڕواڵەت و ڕییا مەیانکە، بەردەوامبە لەسەر یەکتاپەرستی، قوربانی هەر بۆ خودا سەر ببڕە، هەر ناوی خودای لەسەر بڵێ: قوربانی و نوێژ بەشێکن لەعیبادەت، عیبادەت هەر دەبێ بۆ خودا ئەنجام بدرێ.

{[٣]إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَرُ} بێگومان ئەو کەسەی ڕق و کینەی لەتۆیە ئەی محمد! ڕقی لەپەیام و بەرنامەی تۆیە، ئەوە دوابڕاوو وەجاخ کوێرو بێ خێروبێرە، ئەو بێ ڕێزو ناوو شۆرەتە نەك تۆ!!

کۆتایی سورەتی الکوثر

سورەتی (الکافرون)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

سُورَةُ الكَافِرُونَ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴿٦﴾

سُورَةُ النَّصْرِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ
يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَٱسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴿٣﴾

سُورَةُ المَسَدِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا
كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَٱمْرَأَتُهُۥ
حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ﴿٥﴾

{١قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ. ٢لا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ} ئەی محمد! بەکافرەکانی قورەیش بڵێ: ئەی بێ بڕوایینە، ئەی هاوبەش دانەران بۆ خودا، من هەرگیزاو هەرگیز عیبادەتی ئەو بتو صەنەمانە ناکەم: کە ئێوە دەیانپەرستن، بەهیچ شێوەیەک بەندایەتی ئەو خودا درۆزنانە ناکەم!

{٣وَلا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ} ئێوەش تا بەردەوام بن لەسەر شیرکو بێ بڕوایی خۆتان، پەرستشی ئەو خودایە ناکەن: کە من دەیپەرستم. پەرستراوی من جوداوازە لە پەرستراوی ئێوە، ئەمن خودای تاکو تەنهاو خاوەن صیفاتی خودایەتی دەپەرستم، هەموو صیفاتی کەمالو جەمالی بەرەهایی تێدان، خودا درۆزنەکانی ئێوە بەردو داری بێ گیانن، هیچیان لەدەست نایە.

{٤وَلا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ. ٥وَلا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ} ئەمن ئەو خوداپەرستییە ناکەم: کە ئێوە دەیکەن، چونکە خوداپەرستی من یەکتاپەرستییە، {٦لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ} ئایینی خۆتان بۆ خۆتانەو هیچ پەیوەندییەکی بەمنەوە نیەو نایبێ. ئایینی خۆم بۆ خۆمو هیچ پەیوەست بەئایینی ئێوەوە نیە، وا مەزانن کە ئایینەکەتان حەقەو من بڕوام پێیەتی!!

کۆتایی سورەتی الکافرون

سورەتی (النصر)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} ئەی محمد! هەرکاتێ بەسەر دوژمنە قورەیشییەکانتدا زاڵ بووی‌و یارمەتیدانی خودات بۆ دەستەبەر بوو، شاری مەککەت بۆ ڕزگار کراو باڵادەست بووی.

{٢وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجاً} ئادەمیزادی بەرەگەز عەرەبو ناعەرەبت بینین پۆل پۆل دەهاتنە ژێر خێوەتی ئیسلامەوەو موسوڵمانبوونی خۆیان ڕاگەیاند، ئەوە {٣فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً} لەپاساوی ئەو نیعمەتە گەورەیەدا ئەتۆ شوکرو سوپاسی خودا بکە، نوێژەکانت بەرێکو پێکی ئەنجام بدە، بەردەوام بە لەسەر یەکتاپەرستی‌و هەر شتێك بۆخودا نەشێ پاڵی مەدەو لێی دوور بخەرەوە، حەمدو سەناو تەسبیحی خودا بکە، داوای لێخۆشبوونی لێ بکە، بۆ ئەوەی ئوممەتەکەت چاوت لێ بکاو داوای لێ خۆشبوونی خودا بکە، هەروەها داوای چاوپۆشی لەتاوانی موسوڵمانانیش بکە، چونکە خودا بەزۆری لەتاوانو هەڵەی تۆبەکاران خۆش دەبێ!

کۆتایی سورەتی النصر

سورەتی (المسد)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ} دەك لەناو بچێ دوو دەستی ئەبو لەهەبو بڕزێن، واتە: بەهیلاك بچێو بفەوتێ ئەبو لەهەب، خۆ فەوتاو لەناو چوو، خەسارەتمەندی دوونیاو قیامەت بوو، لەهەردوو دونیادا بەدبەختو چارەڕەش بوو.

{٢مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ} ماڵو سامانو ناوو شۆرەت، ڕۆژی قیامەت فریاری نەکەوت لەعەزابی خودا نەیپاراست،

فەوتانی مسۆگەر بوو بۆیە بە (کرداری رابوردو) تەعبیری لێ دایەوە، ئەوەبوو لەدوای جەنگی بەدر بەچەند رۆژێك دەردێکی پیسی تووش بوو بە گەرۆڵی مردا!

{٣ سَيَصْلَى نَاراً ذَاتَ لَهَبٍ} لەقیامەتدا ئەبو لەهەب دەچێتە ناو ئاگری بڵێسەدارو هەڵگیرساو. {٤ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ} ژنەکەشی کە ناوی (أم جمیل)ە لەگەڵ ئەبو لەهەبدا دەچێتە ناو دۆزەخەوە، لەواقیعدا هەڵگری چاوگی فیتنەو ئاشووبە، فیتنەو دوو زوبانێکە هەمیشە لەهەوڵو تەقەللادایە بۆ ئاشوب نانەوە لەنێوان پێغەمبەرو مەردومدا. یان {حَمَّالَةَ الْحَطَبِ} ئاماژە بۆ ئەوە دەکا: کە دڕكو چقڵی لەکۆڵی خۆی دەداو بەشەو دەچوو لەسەر رێگای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بڵاوی دەکردەوە. {٥ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ} گوریسێکی ئەستوری بادراو لەپوشی خورما وا لەملیاو هەمیشە کۆڵەداری فیتنەیی‌و ئاشوبی بەکۆڵەوەیەو دێو دەچێ بۆ نانەوەی ئاژاوەو خۆش کردنی ئاگری فیتنەیی.

کۆتایی سورەتی المسد

سورەتی (الأخلاص)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} ئەی محمد! بەو کەسانە بڵێ: کە پرسیارت لێ دەکەن خودای تۆ چۆنەو چیە؟ بڵێ: خەبەری راستو واقیع ئەوەیە ئەو خودایە کە (واجب الوجود)ە، بوونی پێویستەو نەبوونی نابێ، ناوی (الله)یەو تاكو تەنهایە لەزاتو سیفاتیدا، کەس هاوەڵی نیەو بێ نموونەو هاوشانە، واتە: ئەو خودایەی ئێوە دەیناسنو دان بەوەدا دەنێن، کە بەدیهێنەری ئاسمانەکانو زەوییە ئێوەشی بەدیهێناوە یەکەو تاكو تەنهایە لەخودایەتیدا. کەس هاوشانی نیە لەخودایەتیدا، لەهەموو رویەکەوە تاكو تەنهایە!!

{٢ اللَّهُ الصَّمَدُ} هەر ئەللا داوای لێ دەکرێ بۆ دابین کردنی پێویستی، بۆ هەموو کارێك داوا لەو دەکرێ، چونکە هەر ئەو دەتوانێ بەهانای ئاتاجانەوە بێ، واتە: (الله) ئەو خودایەیە هەموو دروستکراوێك پەنای بۆ دەبا، کەس بێ ئەو ناتوانێ بژێو بژی، هەموو کەس موحتاجی ئەوە.

سُورَةُ الإخلَاص

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١ اللَّهُ الصَّمَدُ ٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ٤

سُورَةُ الفَلَق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ١ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ٢ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ٣ وَمِن شَرِّ النَّفَّٰثَٰتِ فِي الْعُقَدِ ٤ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ٥

سُورَةُ النَّاس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ١ مَلِكِ النَّاسِ ٢ إِلَٰهِ النَّاسِ ٣ مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ٤ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ٥ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ٦

{٣ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ} منداڵی لێ نەبووە، لەکەسیش نەبووە، نە منداڵی هەیە نە باوكو دایکی هەیە، چونکە زاتێکە لەکەس ناچێ، قەدیمەو سەرەتای بوونی نیە، کاتێك نەبووە ئەو نەبووبێ، قەبارەو مادە نیە.

{٤ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ} کەس نیە هاوشانی ئەو بێ، نە لەحەقیقەتی بوونیدا، نە لەحەقیقەتی فەرمانو کردەوەیدا، خودایەکە بەبێ ئیزنو مەشیئەتی ئەو هیچ کارێك ئەنجام نادرێ.

کۆتایی سورەتی الأخلاص

سورەتی (الفلق)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{١ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. ٢ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ} ئەی پێغەمبەر! بڵێ من پەنا دەگرم بەو خودایەی پەردەی نەبوونی لەت کردو بوونەوەری لێ دەرهێنا، یان پەنا دەگرم بەخودای بەیانی، کە

بەو نوورو روناكییەی ئارامی دەخاتەوەو ترس‌و خۆفی تاریكی لادەبا، یان پەنا دەگرم بەخودایەك بەدیهێنەری هەموو بوونەوەرە، پەنا دەگرم بەزاتی پاكی لەشەڕو نەگبەتی هەرچی دروست كردووە.

{³وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ} پەنابگرە لەشەڕو نەگبەتی شەو كە بەتاریكی خۆی بەسەر بوونەوەردا دەكێشێ‌و مەردووم دادەپۆشێ بەرەنگێك، كە رزگاربوونی لێ ناكرێ‌و دەبێتە مایەی ترس‌و بیمێكی زۆر، چونكە كاتێك شەو رووی زەوی دادەپۆشێ لەگەڵ خۆیدا ترس دێنێ.

{⁴وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ} پەنا بگرە لەزیانی ئەو دوو روو دوو زمانانەی بەردەوام خەریكی تێكدانی نێوان باوك‌و فەرزەندەو ژن‌و مێردو خزم‌و كەس‌وكارو برادەرانن، دڵیان لەیەكتر كرمێ دەكەن، فێڵ لەهەست‌و شعوری ئەم‌و ئەو دەكەن‌و لەخشتەیان دەبەن؟ بەرواڵەت جادوبازی دەكەن، گرێ لەداوە دەزوو دەسەسڕ دەدەن‌و فووی پێدادەكەن‌و لاسایی ساحیرەكان دەكەنەوەو پەیڕەوی داب‌و نەریتی ئەوان دەكەن.

{⁵وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ} پەنا بگرە لەشەڕی هەموو حەسوودێك كە حەسوودی بەمەردومان دەبا ئاواتەخوازی ئەوەیە نازو نیعمەتێك كەخودا بەخشیویەتی بەكەسانی دیكە لەدەستیان دەرچێ‌و نەمێنێ.

كۆتایی سورەتی الفلق

سورەتی (الناس)

{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}

{¹قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ} ئەی محمد! بڵێ: پەنا دەگرم بە پەروەردگاری ئادەمیزاد، بەچاودێرو بەخێوكەریان.

{²مَلِكِ النَّاسِ} بە خاوەن‌و پاشای ئادەمیزاد ئەو كەسەی دەسەڵاتی تەواوو رەهای هەیە، {³إِلَهِ النَّاسِ} بە پەرستراوی ئادەمیزاد، كە هەر ئەو شیاوی بەندایەتی بۆ كردن‌و پەرستنە، هەر ئەو پەروەردگاری ئادەمیزادە، پاشای ئادەمیزادە، خوداو پەرستراوی ئادەمیزادە هەموو بوونەوەر دروستكراوی ئەوە، ملكی ئەوە، بەندەی ئەوە، بڵێ: من پەنا دەگرم بەو خوایەی خاوەنی ئەو صیفەت‌و رەوشتانەیە.

{⁴مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ} لەشەڕو زوبانی شەیتانی ختوكەدەر، ئەو شەیتانەی سەرەتاتكە لە ئادەمیزاد دەكا، دێتە پێشەوەو دەچێتە دواوە، خۆ لە ئادەمیزاد نزیك دەكاتەوە بۆئەوەی تاوانی پێ ئەنجام بدا، كە ناوی خودای هێنا دەكشێتەوە بۆ دواوە. ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: شەیتان لەسەر دڵی ئادەمیزاد مۆتەكەی داوە، هەر كە ئادەمیزادەكە غافڵ بوو خودای لەبیرچووە، ختوكەی دڵی دەداو لەخشتەی دەبا، كەناوی خودای هێنا دەكشێتە دواوە.

{⁵الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ} ئەوەی خەیاڵ‌و وەسوەسەی خراپ دەخاتە ناو دڵی ئادەمیزادەوە هانە هانەی دەدا بۆ ئەنجامدانی كاری خراپ یان نەكردنی كاری باش، یان دوو زمانی‌و بوختان دەكا بۆئەوەی دڵی دوو كەس یان دوو كۆمەڵ لەیەكتر كرمێ بكا.

{⁶مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ} ئەو وەسواسكەرە یان شەیتانی جندۆكەیە، یان شەیتانی ئادەمیزادە، خەیاڵ‌و خەتەرە دەخەنە دڵ‌و دەروونی ئادەمیزادەوە، دڵی بێ ئاگاو خاڵی پڕ دەكەن لە رق‌و كینە، دوو زمانی‌و بوختانی جۆراو جۆر هەڵدەبەستن، ئادەمیزادی فیتنەو دوو زمان خۆی دەكاتە دڵسۆزو دەست دەكا بە هەڵڕشتنی درۆو دەلەسە، دڵی كابرای بێ ئاگا پڕدەكا. دەبێ رۆژانە لەم سەر زەوییەدا چەند راپۆرتی درۆو دەلەسە لە شەیاتینی ئادەمیزادەوە بنووسرێ دژی بێ خەتایان!.

بەیارمەتی خودای بەخشندەو میهرەبان رۆژی ٢٠١٢/١٢/١٨ لە نووسین‌و ئامادەكردنی ئەم خولاصەیە بوومەوە كە بە(خولاصەی تەفسیری رەوان) ناوزەدم كردووە هیوادارم جێگەی رەزامەندی خوێنەری موسوڵمان بێ، داواكارم پەروەردگار بە لوطف‌و كەرەمی خۆی بیخاتە سەر تای تەرازووی چاكەم‌و لێم وەربگرێ، لەتاوانم خۆشبێ‌و بمخاتە بەر بارانی رەحمەتی بێ پایانی، باوك‌و دایك‌و مامۆستاو خێزانم لە فەڕو بەرەكەتی ئەم تەفسیرە بەهرەمەند بن‌و خودای مەزن بۆمان بكاتە زەخیرەی قیامەت.

فەهرەست